Anul XI
nr. 548
3-9 octombrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Mode culturale

„Esența modei constă în aceea că totdeauna o poartă numai o parte a grupului, în timp ce totalitatea abia se află în drum spre ea.“

GEORG SIMMEL

GRATUIT

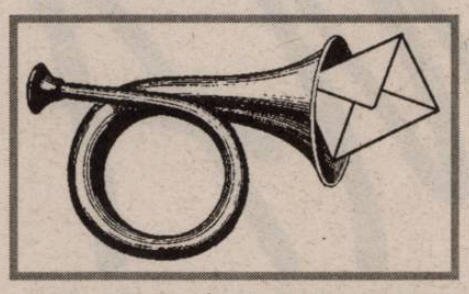

Nr. 546: *„Munca în zadar“*

Vecinul de la parter

Dragi dilematici,

Mă pregătesc să plec peste o lună la Paris pentru un DEA şi încerc conştiincios să îmi fac măcar o parte din teme cu bibliografia pe care o mai pot găsi aici. În consecinţă, trebuie să fişez, deşi vremea şi lenea nu prea îmi dau ghes. Numai că toate eforturile îmi sînt zădărnicite de reparaţiile pe care vecinul de la parter (eu stînd la etajul 1) s-a apucat să le facă apartamentului propriu, zguduindu-l din temelii pe al meu. De patru zile nu pot să mai dorm, citesc sau lucrez numai noaptea, deşi ţevile se cer reparate fix la ora două a. m. Astăzi însă, excedată de lipsa de somn care mă face antisocială şi nervoasă ca o găină cu penele ude, după o discuţie cu consortul în care s-a vehiculat preponderent noţiunea de „laş“, am coborît bărbată să negociez bucăţica mea de linişte de sîmbătă după-amiaza. Spun „bărbată“ pentru că reputaţia „adversarului“ făcea aproape imposibil orice dialog civilizat. Convorbirea s-a desfăşurat astfel (eu încercînd să păstrez un ton calm, partenerul meu de discuţii neavînd această grijă):

– Nu vă supăraţi, la dvs. bate?

– Da, şi?!

– Acum e ora trei, v-aţi putea opri pînă la cinci măcar?

– Nu, cucoană, că eu am de lucru, eu sînt zugrav, şi trebuie să termin, nu vezi că vine iarna?

– Dar ştiţi că ar trebui să ţineţi cont şi de ceilalţi.

– Păi, cine vrea să doarmă, numai leneşii sau ăia care se duc la şcoală?! De ce nu dormiţi noaptea?

– Noaptea abia dacă reuşesc să mai citesc şi să mai scriu şi eu ceva.

– Păi, vedeţi dacă v-aţi dus la facultate? Eu n-am şcoală.

– Se vede!

Acestea fiind zise, v-am prezentat un fragment din România profundă, şi vă salut repede pe toţi, pentru că am de lucru. Ca şi vecinul de la parter. Cu multă consideraţie,

Mădălina DANA

Nr. 545: *„Teribilismul“*

Teribilismul, suprema sfidare?

Teribilismul nu există. Vreau să spun, teribilismul este extrem de placid, e cît se poate de „normal“ în existenţa sa. Desigur însă, atîta vreme cît privim realitatea prin ochelarii de cal pozitivişti, teribilismul ne va apărea drept antiteza perfectă, drept suprema sfidare. Dar este oare aşa? Cît de banală e această sfidare, cît de mult este ea legată – organic – de acelaşi conformism pe care, numai în aparenţă, îl desfide nu e greu de constatat. Teribilismul îşi trage seva existenţială tocmai din distanţa – de factură dialectică – pe care acesta o menţine faţă de obiectul criticii sale. Teribilismul îşi serveşte propria nevoie de a se distinge, neavînd statura unei veritabile trangresiuni a *status-quo*-ului. Spre deosebire de aceasta, teribilistul dă *status-quo*-ului conformist mai multă greutate, dacă nu chiar strălucire. În acest fel, avem de-a face nu cu o mişcare creatoare ci cu o pledoarie pentru stagnare şi boală.

Inerţia conformistă e foarte preţioasă şi nu de puţine ori e confundată cu **viaţa** însăşi. Şi, nu-i aşa, viaţa nu poate suferi fenomenul morţii, nu poate accepta raţiunea de a fi a morţii pentru un motiv foarte simplu: inerţia, stabilitatea, neschimbarea (care devin scopuri în viaţă) reprezintă de fapt o deghizare abilă a morţii. Trăim încet, ca să nu murim. Viaţa nu poate vedea moartea tocmai pentru că o include. Teribilistul nu poate suferi conformiştii tocmai pentru că e şi el unul dintre aceşti nefericiţi paria ai convenienţelor sociale. Ca unul ce nu-şi poate accepta propria moarte, teribilistul se înfundă prin urmare în aceeaşi fatală nemişcare. Iar pentru ca ironia să fie completă, modul de gîndire teribilist se dovedeşte a fi chiar mai impotent decît cel al conformistului de duzină, prin aceea că teribilistul nu-şi serveşte nici măcar propriul interes de bunăstare, fiind un paria între paria. (După cum ştim, conformismul face legea, iar legea e luată drept fundament al progresului social. Conformiştii cred că „progresează“ dar sînt de fapt prizonieri; teribiliştii sînt prizonieri fără măcar a „progresa“.)

Există însă şi deliciul transgresiunii autentice, deşi aparenţa acesteia este, de regulă, cu mult mai rezervată şi deloc teribilă, însă natura ei subversivă atacă încă din faşă orice repere inerţiale ale gîndirii. Adevăraţii distrugători ai conformismului poartă nume ca: *Nietzsche*, *Deleuze*, *Baudrillard*, sau al nostru *Cioran*. Ei nu încap în tipare de nici un fel, ei trebuie trăiţi mai înainte de a fi studiaţi, iar gîndirea lor – exemplu de autenticitate – refuză ca absolut neghioabă orice tendinţă de a se crea şcoli de adepţi după chipul şi asemănarea lor. Nietzsche – cu al său „adio“ spus tuturor dumnezeilor religiei şi moralei, Deleuze – sfărîmătorul soclului platonician al filosofiei, Baudrillard – groparul mitului „social“ împărtăşit de filosofie, politică şi economie. Nici unul dintre aceste mari nume nu admite îngheţarea raţiunii în jurul ideilor. Nici o idee nu e suficient de grozavă ca să merite efortul acesta de solidificare a raţiunii.

Transgresiunea acestor „grei“ ai filosofiei nu e deloc un exerciţiu de teribilism, deşi toţi trei ne apar ca mari rebeli ai lumii lor. Ei au depăşit stadiul *fricii* inerente teribilismului (punctată foarte bine de Ştefan Bălan în ale sale „7 grade de teribilism“ din nr. 545). Ei nu ucid conformismul prin simple lovituri de bici (cum sînt retorica, ironia crudă, stridenţa). Acestea sînt ştiute ca generatoare de resentiment şi îndîrjită rezistenţă, ba chiar au darul de a pseudo-imuniza subiectul conformist faţă de orice critică la adresa sa. Corupera şi cooptarea criticii în cercul stimat al puterii reprezintă legea vieţii ca moarte, a vieţii ca mentalitate în stagnare. Nietzsche nu aruncă doar idealurile Bisericii în ridicol, dezbrăcînd-o pe aceasta de falsele sale pretenţii; el îi condamnă încă şi mai vehement pe toţi apărătorii, reformatorii şi resuscitatorii acesteia – protestantismul e de o mie de ori mai vinovat în ochii săi decît creştinismul primitiv sau decît catolicismul. Lui Deleuze nu-i e suficientă dărîmarea lui Platon de pe soclu; inamicul său numărul unu pare a fi mai modernul Hegel, prin care inerţia gîndirii platoniciene este continuată sub masca desprinderii de Platon. Baudrillard pare să treacă în trombă nu numai peste Marx, dar chiar şi peste Foucault, iar în ultimă instanţă... peste Baudrillard însuşi. Prezentul trebuie să moară, să se lase pe sine în urmă, aceasta înseamnă a deveni ceea ce sîntem deja (în sens nietzschean). Viaţa nu trebuie trăită ca o perpetuă litanie a morţii. Biruirea fricii existenţiale pare să fie condiţia *sine-qua-non* a fiinţării.

Teribilismul însă face un joc mai simplu, el face cătuşele să zornăie mai tare, le face mai vizibile. Dar nici asta, nici sunetul gamelelor lovite furios cu lingura nu înseamnă libertate. Riscul simplei ruperi de tipar trebuie mărit, modificarea dusă mai profund spre schimbare completă, iar aceasta este adevărata miză a morţii. Moartea nu e decît o variabilă în ecuaţia vieţii şi nicidecum soluţia (sau rezoluţia) vieţii ca atare. Fuga de moarte face viaţa imposibilă. Noi trăim deja această imposibilitate ajunsă aproape de apogeu – din orice colţ al vieţii noastre cotidiene ne zîmbeşte perspectiva morţii, grija constantă de a o evita.

Ceea ce face conformismul atît de lugubru într-o ţară ca America este tocmai lipsa acestei rupturi totale cu sine însăşi de care America nu numai că nu este capabilă, dar care constituie tocmai mîndria ei supremă, raţiunea ei de a trăi. Neschimbarea, eternitatea, unitatea în fiinţă şi scop. Copii teribili ai Americii sînt zugrăviţi ca transgresori ai normelor, dar faptul că există destulă simpatie pentru ei (şi mai ales faptul că această simpatie poate fi capitalizată în folos propriu!) ne arată cît de supuşi sînt, în realitate, cei mai nesupuşi dintre aceşti teribili. Transgresiunea e pedepsită drastic în America, anumite valori sînt încă de neatins, iar transgresorii lipsesc deocamdată. Noam Chomski rămîne teribil şi atît. Resortul interior al ruperii de sine însuşi este extrem de greu de atins; el reprezintă punctul în care dilema „conformist/nonconformist“ e depăşită categoric în favoarea alteia: a fi sau a nu fi, adică a trăi sau a simula trăirea. Dacă America e astăzi mai aproape ca oricînd de România, aceasta nu e cîtuşi de puţin întîmplător, căci românii au intrat şi ei în zodia simulării, în Labirintul năucitor şi ucigător al propriilor false dorinţe de schimbare. Zombizarea României a început. Să fi devenit şi noi un popor teribil?

Cosmin DECUN

str. Lorena nr. 2-C, ap. 47 Timişoara

N. red.: M-aş bucura să ştiu că, pe lîngă Nietzsche, Deleuze, Baudrillard şi Cioran, îl aveţi şi pe Andy Kaufman – „Omul din lună“... **(a.l.ş.).**

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Actualităţi

Stresul de vacanţă

E vară şi nu ies mult din casă. Am stres de vacanţă, dacă ştiţi cum vine asta. Adică aştepţi vacanţa ca pe un liman la care lupţi tot anul să ajungi. Şi cînd ajungi, vezi că limanul nu e ceea ce sperai să fie, că timpul trece şi mai repede, că n-apuci să faci nici un sfert din cîte credeai că o să faci cînd n-aveai vreme, pentru că nu era vacanţă. Şi după fiecare zi ce trece, fiind din cele preţioase, ţi-e tot mai jale. Şi uite stresul, nu e nimic nou.

Din cînd în cînd, mai ies. Şi atunci se întîmplă să văd nişte minunate lucruri mici, care mă bucură şi înghesuie stresul într-un colţ, de unde iese el mai tîrziu.

Parcare la Mega Image, maşini multe, dar nu cine ştie ce, printre ele o mini image. O bunicuţă îşi plimbă de o sfoară nepoţelul minuscul pe o tricicletă mititică, la aer curat, în parcare, printre maşini.

Pe acoperişul Grupului Şcolar I.N. Roman văd ce n-am mai văzut niciodată. Întîi mi se pare că e un porumbel, dar nu mă dumiresc ce fel de porumbel aşa de mare o fi. Cred că e porumbel, pentru că, exact aşa cum fac porumbeii, umblă pe urmele porumbiţei şi face, înfoiat, o sută de plecăciuni la fiecare pas, plecăciuni pe care ea nu le vede, pentru că păşeşte grabită şi ţanţoşă la un pas înaintea lui, drept pe marginea acoperişului, ca trasă cu aţa, şi nu întoarce niciodată capul, el n-o interesează şi nu există, cu toate plecăciunile lui. Asta nu înseamnă că nu ştie că e acolo. Dar, nu sînt porumbei, sînt pescăruşi, acum se vede bine, sînt, desigur, mult mai mari. N-am ştiut ca pescăruşii au aceleaşi ritualuri, n-am văzut niciodată pînă acum. Pe ei îi vezi mai mult rotindu-se în aer, în stol, gălăgioşi, iar apoi, deodată îi vezi cu puii, pe acoperişurile de olane, puţine, cîte mai sînt, iar aerul se umple de tîrîitul lor inconfundabil. De la sfîrşitul lui mai pînă la începutul lui august, dacă ciuleşti urechea, printre zgomotele oraşului nu poţi să nu auzi ţîrîitul puilor de pescăruş.

Malul ars de soare al lacului Techirghiol. Lacul sclipeşte din toată sarea lui, măcar că acum s-a mai îndulcit, dar tot sărat este. Poţi să stai nemişcat în el, ca pe scaun, să-ţi iei o carte şi să citeşti. Pe apă hălăduiesc nişte muşte care stau şi umblă chiar pe suprafaţa ei, zboară şi se aşează iar, încît te minunezi de aşa pricepere. Pe deasupra capului îţi trec nori negri şi groşi ca de ploaie, apa ia culoarea veninului, dar norii trec, se duc cine ştie unde, de parcă nici n-au fost, încolo, către Eforie, îi înghite marea şi cerul ei. Pe mal, lîngă stabilimentul băilor, înfloreşte imensă o tufă cu flori mov. Pe tarabe se vînd capotele, rochiţe de plajă, prosoape şi lenjerie, din cele ieftine, pentru cei/cele veniţi/venite la sanatoriu, dar nu costume de baie. La nămol se face nudism. Mai încolo, doi tipi vînd nămol gros la sticlă de plastic, treizeci sticla mare, cinşpe sticla mică. Intrarea la băi e patruzeci, fără revenire, aşa scrie. Şi dinăuntru nu mai ai voie să iei namol. Unii nu intră, fac băi pe lîngă, malul e plin de înnămoliţi pe lîngă zidul stabilimentului, lacul e destul de mare, slavă Domnului. Te bagi şi pe aici, şi să tot înoţi. În lac nu mai sînt viermişori coloraţi, dar mai sînt alge mari, verzi-cafenii, ca deşirate dintr-un tricot. Pe mal e un pămînt roşu şi sînt ierburi, scaieţi, tufe de salcie verde-cenuşie cu umbra subţire. Şi fiecare fir de iarbă e plin de la rădăcină pînă în vîrf de melci mititei şi albi, răscopţi la soare, casa şi-au închis-o cu o membrană subţire şi uscată. Cîte fire de iarbă, nici unul nu e liber, toate sînt încărcate pînă-n vîrf cu cîte douăzeci de melci. Deodată, patru prichindei la fel de mari, nu mai mari de patru ani, cu pălărioare în cap şi cu pungi goale de chipsuri în mînă, dau năvală printre tufe, culeg melci şi-i adună în pungi, dialogînd continuu. Îi caută pe cei mai mari, o fetiţă le cîntă, melc, melc, codobelc, dar melcii ăştia sînt surzi, nici unul nu dă la o parte perdeaua din faţa uşii, să iasă. Fetiţa strigă tare că aici sînt mulţi melci, o tonă. Sînt, într-adevăr, foarte mulţi. Dar şi foarte uşori, parcă n-ar fi nimic în pungi. Să fie o tonă? Mai ştii?

Mai tîrziu merg în piaţă. La o tarabă vinde o fată. Pe tarabă, un morman de morcovi, unul de varză şi o grămadă de conopidă. Pe ele, în sus, în jos, se plimbă un iepuraş mic, alb şi negru, pufos, urechiuţe mici, adulmecă zarzavaturile, mişcă tot timpul nările, dar nu roade nimic, doar urcă şi coboară şi se plimbă pe grămezi. Lumea se opreşte şi mîngîie iepuraşul. Multă lume se opreşte, toţi vor să vadă un iepuraş pe o grămadă de morcovi şi varză, ca într-o carte de poveşti. Unii şi cumpără. Fata rîde. Iepuraşul se plimbă.

Pe seară, e o lumină uşor mai slabă, se aude în aer ţîrîitul sutelor de lăstuni, deşi anul acesta sînt mai puţini. E răcoare, îmi lipseşte canicula de iulie. Mă gîndesc să scot din nou plapuma la noapte, dar nu ştiu dacă o să îndrăznesc. Deodată trece un elicopter pe deasupra mahalalei şi-i acoperă toate zgomotele, care nu sînt puţine. Copii, manele, maşini, bormaşină, paşi. Alarme, lătrături, vîntul prin frunze, vorbe, uşi închise, geamuri trîntite, rîsete, gîgîitul peşcăruşilor. Acum acestea toate sînt acoperite de tot de uruitul elicopterului, care pare că mătura acoperişul blocului de carton şi smoala topită, la costuri n-au contribuit nici pînă acum toţi locatarii. Te asurzeşte, îţi cade în cap, apoi se diminuează treptat, se duce, se îndepărtează, ca tunetul, piere. E linişte deplină. Toţi şi toate tac. Apoi, deodată, izbucnesc, primii, pescăruşii, cu o gălăgie nemaipomenită, revoltaţi şi supăraţi, înjură cît îi ţine gura elicopterul care i-a invadat, i-a zburătăcit şi i-a zburlit, i-a speriat şi i-a gonit. Şi o ţin aşa minute întregi, e o zarvă nemaipomenită. Apoi reîncep, cu şi mai mare vigoare, toate zgomotele mahalalei.

Michaela ROŞIORU

Constanţa

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Starea dansului**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Real Internet

De cîteva săptămîni m-am „abonat“, ca să spun aşa, la un Real TV mai deosebit: anchete.ro, un site al celor de la *Human Rights*, în care diverşi oameni cît se poate de reali îşi povestesc cît se poate de onest întîmplările lor cotidiene. Iată două mici mostre. *No comment*.

Un bursier român în SUA (Răzvan Amariei):

Cel mai mare şoc pe care l-am avut în Statele Unite nu a fost legat, cum s-ar aştepta multă lume, nici de aproape indescriptibilul amestec etnic şi rasial, nici de arhitectura ieşita din comun şi nici măcar de felul de a fi al americanilor, atît de altfel pentru un european, în special pentru un român. Surpriza cea mare a fost cînd, după primele zile, mi-am dat seama că ar fi înteleptdin partea mea să-mi pun lacăt la gură în anumite situaţii. Si să evit pronunţarea unor cuvinte de genul *bomb, explosion, Al-Qaeda, terrorism* si aşa mai departe căci nu se ştie...

Departe de mine să spun că ameninţarea teroristă nu este reală, doar că nu ştiu dacă este atît de puternică încît să justifice o astfel de atitudine. Şi, vorba unui prieten de-al meu american: „Să zicem că are loc un alt atac terorist sau chiar mai multe. Cîţi oameni pot să moară? O mie, două, zece mii. Da, fiecare viaţă contează, dar sîntem peste 270 de milioane în această ţară, deci riscul de a muri într-un eventual atac terorist este cu mult mai mic decît de a deceda într-un accident de maşină şi cam egal cu cel de a fi împuşcat în timpul unui jaf într-o bancă sau într-un magazin... Cu toate acestea, nimănui nu-i e frică să meargă cu maşina sau să se ducă la cumpărături, în schimb sîntem cu toţii terifiaţi de un potenţial atentat. Eu zic că e o nebunie şi că nu merită ca sute de milioane de oameni să-şi schimbe modul de viaţă şi să renunţe la libertăţile lor personale din această cauză“.

Pare mai mult decît raţional, dar, din păcate, lucrurile nu dau deloc semne de îndreptare. Iar media americană poartă o mare parte din vină. Dacă în ziare vocile raţiunii par încă a fi destul de puternice (cu toate acestea, de obicei în paginile de opinii, care, arată sondajele, nu se găsesc printre cele mai lecturate), în cazul radioului şi al televiziunii glasurile care pledează pentru echilibru sînt din ce în ce mai greu auzite. Emisiunile de ştiri şi talk-show-urile sînt atît de impregnate de varianta oficială încît, fără puţină vigilenţă şi în lipsa unor surse alternative de informaţie, nu e greu să ajungi să crezi orbeşte în ce ţi se serveşte pe filiera guvernamentală. Iar maşinăria de propagandă şi manipulare pe care au început să o alcătuiască de cînd cu 11 septembrie majoritatea posturilor radio şi TV din SUA este cu atît mai vizibilă astăzi, cînd administraţia Bush încearcă din răsputeri să-şi atragă un sprijin cît mai mare pentru războiul din Irak!

Jurnalul lui Cristi (2) Hello, Mă numesc Cristian şi sînt unul din mulţii români care au plecat în America în căutarea unei vieţi mai bune. Am 25 de ani şi acum sînt în oraşelul Benton Harbor din statul Michigan. Sînt aici de 4 luni şi nu cunosc decît doi conaţionali. Vorbesc rar româneşte şi mi-e teamă să nu uit limba. De curînd, un coleg de muncă mexican mi-a dat o idee în acest sens, să îmi fac un jurnal zilnic cu tot ce mi se întîmplă aici... Iată primul text: De o lună de zile sîntem în orăşelul ăsta mic din Michigan care e mai liniştit şi mai insipid decît ce se spune în povestiri despre statul Wisconsin (cel mai „de la ţară“ stat). Sînt cu Gabi, un alt român de o seamă cu mine, care a rămas din cauză că am rămas eu. Ne-am lăsat momiţi de un american de origine română (în realitate un ţăran român tipic, care e american doar pentru că are scris în acte numele fără semne diacritice, înconjurat de cuvinte în limba engleză) ce se ocupă de construcţii pe unde apucă, mai nou în Chicago, şi aici, în Benton Harbor. Îl cheamă Miron Amindrei (fără semne diacritice). Noi ne-am dus la el în speranţa că o să ne găsească ceva în Chicago, dar ţi-ai găsit. Ne-a adus aici, în pădure (la propriu). Îşi face o casă tipic românească din beton şi avea nevoie de fraieri care să-i muncească pe gratis. Şi cine să fie fraierii ăia decît tot noi, români ca el, fraţi cu el. (...) Acuma cărăm saci de ciment, roabe de beton şi cărămizi de parcă ar fi paie. Şi cînd te gîndeşti că amîndoi am făcut facultăţi, ne-am îmbuibat cu teorie ca să conducem pe alţii... Seara ne relaxăm jucînd Spînzurătoarea în română sau engleză sau stăm la poveşti. De o săptămînă eu am găsit în spatele trailerului, printre cele patru maşini aruncate la fier vechi, o motocicletă şi mă tot chinui s-o repar, că arată ca nouă. Visez în fiecare noapte c-o fac şi că plec naibii cu ea din locul ăsta că nu mai rezist. Mai cunosc vreo două persoane prin America asta dar nu vreau să apelez deocamdată la ele, vreau să fac totul singur ca să am cu ce mă lăuda mai tîrziu. Da, dar ce? Mai vedem.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Referendumul a intrat în campanie

Din păcate, referendumul pentru noua constituţie a fost deja politizat, alterînd momentul consensului minimal al partidelor democratice. În acelaşi timp, Adrian Năstase a lansat spectaculos alianţa PNL-PD.

Referendumul pentru Constituţie a pornit cu stîngul, PSD nerezistînd ispitei de a-şi asuma singur meritele acestei realizări, uitînd că a fost nevoie de negocieri lungi şi dificile pentru a se ajunge la o formă finală. Iar dacă s-a ajuns la un consens minimal, este meritul tuturor partidelor cu orientare democratică din Parlament. Cum bine a spus Adrian Năstase la începutul discursului său, noua constituţie trebuie să marcheze sfîrşitul simbolic al unei epoci. Chiar dacă schimbările din textul fundamental sînt mai degrabă timide, spre deosebire de momentul 1991, cel de acum a însemnat acordul actorilor asupra unor termeni minimali. Nu este deloc întîmplător că doar PRM s-a situat în afara acestui proces, deci în afara noului consens democratic. Era de aşteptat ca acest referendum să fie plictisitor ca toate referendumurile din ţările plictisitoare, ca Elveţia de pildă. Acea linişte care oferă siguranţa că lucrurile merg bine şi sînt puţine şanse să o ia razna. Dacă democraţii s-au pus de acord între ei că vom avea o constituţie, iar extremiştii sînt marginalizaţi, ce s-ar putea întîmpla?

Din păcate, cum spuneam, începutul a fost ratat. PSD a răspuns congreselor de duminică ale PNL şi PD prin organizarea unei reuniuni dedicate refendumului. A fost lansată campania pentru atragerea populaţiei la vot, o idee bună într-un context cu totul nepotrivit. Liga aleşilor locali PSD este un organism politic, dar guvernul s-a decis să stabilească detaliile pentru organizarea referendumului în acest for. O greşeală de principiu: scrutinul se organizează prin prefecturi, prin consilii judeţene, prin primării, adică prin instituţiile statului, întîmplător acum dominate de PSD. Prin această reuniune, Adrian Năstase şi Octav Cozmâncă au oferit cel mai bun argument celor care afirmă că PSD este partidul-stat.

Afirmaţie totuşi exagerată: PSD este un partid dominant, într-un sistem politic dezechilibrat. Faptul că un partid dominant poate fi răsturnat de la putere prin coaliţii ale opoziţiei, este o lege de fier a sistemelor politice, pe care politicienii o învaţă greu. Cu cîteva luni în urmă afirmam aici că experimentul Stolojan la preşedinţia PNL este pe cale să eşueze pentru că nu a construit o contrapondere la PSD, care se putea realiza doar prin alianţă cu cealaltă parte a opoziţiei democratice din parlament: PD. Într-un final, alianţa s-a născut. Mulţi oameni inteligenţi, analişti şi politicieni, se chinuie să analizeze această structură din punct de vedere ideologic. Se apropie PNL de stînga şi îşi pierde identitatea? Se dezintegrează PD şi trece spre dreapta? Acest gen de analiză pleacă de la o premisă falsă. De fapt, care este problema sistemului politic din România: faptul că este condus de un partid social-democrat? Nu, ci faptul că este un sistem dezechilibrat, cu un partid care domină autoritar scena, cu o opoziţie slabă şi iremediabil fragmentată (PRM versus alianţa), toate acestea ducînd la un potenţial pericolos de degenerare a democraţiei, de vreme ce şansele de schimbare a puterii prin alegeri sînt doar teoretice. Orice mişcare către echilibrare reprezintă un progres. Toate discuţiile despre ideologie devin în acest moment un dialog absurd în care doar vorbitorii înţeleg termenii de la care pleacă disputa.

Dar Traian Băsescu şi Theodor Stolojan nu au de ce să se plîngă. Nici că se putea un început mai bun pentru alianţă decît atacurile vehemente ale lui Adrian Năstase. Presa a relatat în paralel discursurile dure ale lui Năstase şi Stolojan, premierul legitimînd astfel noua construcţie politică. Oamenii au înţeles că Băsescu şi Stolojan au făcut ceva, Năstase s-a enervat şi i-a atacat, deci trebuie să fie ceva dacă prim-ministrul a reacţionat aşa. Cum spuneam, mai mult nici nu se putea spera la lansarea alianţei *„Dreptate şi Adevăr“*. Nume destul de nefericit, de altfel: vrînd să spună prea mult, devine un slogan gol. Strategii celor două partide s-au gîndit că pesediştii vor fi nevoiţi să repete sloganul cînd vor ataca alianţa, principiu folosit de Stalin cînd a numit revista Cominformului: *Pentru pace trainică, pentru democraţie populară*, în ideea că presa capitalistă va fi obligată să îi repete numele cînd o va cita.

Oricum, în discursul său, Adrian Năstase a prefigurat linia de atac la adresa alianţei. Aceasta s-ar putea reduce la un banc cu o schemă folosită des de premier: e adevărat că noi avem baroni locali, dar voi aţi împuşcat negri în perioada 1996-2000. „Trăim şi un asemenea moment penibil: să auzim de dreptate şi adevăr de la cei care au adus România la dezastru în mandatul anterior... Ne putem permite, oare, să începem din nou o aventură, ne putem permite din nou să blocăm relaţiile cu Fondul Monetar, cu Uniunea Europeană?... Muncim de trei ani de zile ca să ajungem înapoi la nivelul anului 1996 din punctul de vedere al Produsului Intern Brut. În trei ani de zile au redus avuţia ţării cu peste 4 miliarde de dolari.“ Am citat din discursul premierului. A te lăuda la nesfîrşit cu rezultatele guvernului Văcăroiu, cu un PIB obţinut din producţie pe stoc înseamnă să măsori statistic cioara de pe gard. Şi nu este logic să afirmi acum că s-ar bloca relaţiile cu Uniunea Europeană dacă ar guverna liberalii şi democraţii. Aşa nefuncţioanlă şi nepriceputăcum a fost, fosta coaliţie a început procesul de aderare, în decembrie 1999. Doar schimbarea de putere din 1996 a relansat România ca structură democratică, într-o perioadă cînd Occidentul aproape nu mai spera nimic de la o ţară care părea definitiv prăbuşită în oligarhie, pe model post-sovietic.

Dincolo de loviturile sub centură din precampanie, problema acestui tip de atac ţine de eficienţă: nu poţi să vii după trei ani de guvernare şi să-i ataci permanent pe ceilalţi. Trebui să ai şi altceva de arătat. Iar la un partid care promovează împăcarea cu trecutul mai îndepărtat, obsesia pentru trecutul recent este de neînţeles.

▲

Departamentul de Filosofie al Centrului de Excelenţă Bucureşti
anunţă
concursul de selecţie
care se va desfăşura
sîmbătă, 4 octombrie 2003, ora 9,30,
în incinta Facultăţii de Filosofie
din cadrul Universităţii Bucureşti
(Splaiul Independenţei nr. 204)

La concurs pot participa elevi
din orice an de studii liceale.
Informaţii suplimentare la:
cexfilosofie@yahoo.com.

Succes!

Mircea VASILESCU

satul global

Dreptul de a şti şi dorinţa de a controla

Preşedinta Consiliului de Administraţie al televiziunii publice italiene (RAI), jurnalista Lucia Annunziata, a propus, la cererea liderilor sindicali, transmiterea în direct a marelui miting pe care îl vor organiza sindicatele italiene sîmbătă, 4 octombrie, pentru a protesta împotriva intenţiei guvernului de a reforma sistemul de pensii. Consiliul a respins propunerea, dar s-au dat asigurări că evenimentul va avea parte de o „acoperire corespunzătoare" în emisiunile de ştiri. Liderii sindicali au declarat că se încalcă principiul pluralismului: televiziunea publică refuză să transmită în direct o manifestaţie pe care sindicatele o consideră de importanţă naţională – în definitiv, reforma sistemului de pensii îi priveşte pe toţi; în schimb, au fost mai multe ocazii cînd premierul Berlusconi a cerut să apară în direct pentru a transmite „mesaje către ţară" şi i s-a permis să o facă, şi încă la ore de maximă audienţă.

Italia este una dintre ţările fondatoare ale Comunităţilor Europene, este membră în „Grupul celor 8", deţine preşedinţia UE în acest semestru. Şi totuşi, de cînd a venit la putere guvernul Berlusconi are mari probleme privind libertatea presei: organizaţiile internaţionale ale jurnaliştilor, Consiliul Europei şi chiar reprezentanţi ai Comisiei Europene au scos în evidenţă conflictul de interese în care se află premierul italian, ca şef al executivului (deci şef indirect şi peste televiziunea publică, a cărei conducere e numită, conform legii, de majoritatea parlamentară) şi totodată patron al unui trust media. Episodul invocat mai sus seamănă nu cu ceea ce ne-am aştepta de la o democraţie occidentală, ci mai degrabă cu ceea ce se întîmpla în România la începutul anilor '90, cînd opoziţia solicita în van ca mitingurile sale să fie transmise la televiziunea de stat, pe atunci singura. Diferenţa este că în Italia sînt mai multe televiziuni. Dar ele sînt de fapt sub controlul direct sau indirect al premierului, iar diverse monitorizări au scos în evidenţă prezenţele pozitive abundente ale Puterii în emisiunile informative ale RAI. Presa scrisă este în mare parte critică faţă de guvern: *La Repubblica*, *Corriere della Sera*, *La Stampa*, *Il Sole-24 Ore*, adică primele patru cotidiene ca tiraj, nu sînt deloc prietenoase faţă de Berlusconi, nici săptămînalul de mare tiraj *L'Espresso*, ca să nu mai vorbim de ziarele controlate direct sau indirect de partidele de stînga (precum *L'Unità* ori *Il Manifesto*). Ministrul Comunicaţiilor, Maurizio Gasparri, a anunţat însă că în Legea bugetului pe 2004 vor exista înlesniri fiscale în valoare de 90 de milioane de euro pentru achiziţionarea de hîrtie de către societăţile de presă (practic, hîrtia de ziar va fi cu 10% mai ieftină). De ce o face? Pentru a stimula accesul cetăţenilor la informaţie, zice guvernul. Sau pentru a cumpăra bunăvoinţa presei, zice opoziţia. Că prin ieftinirea hîrtiei publicul va avea de cîştigat e sigur. Dacă editorii de presă şi jurnaliştii se vor simţi obligaţi să mulţumească pentru înlesniri lăudînd guvernul, rămîne de văzut. Depinde numai de ei.

Ştiu, prin acest exemplu ofer un termen de comparaţie celor care asistă neputincioşi la felul în care puterea din România se străduieşte să îşi asigure bunăvoinţa presei. Scepticii nemîntuiţi vor spune că „dacă şi în Occident se întîmplă aşa, ce să mai zicem noi, o biată ţară în tranziţie" şi vor privi totul ca pe o fatalitate. Mai ales că procedurile se aseamănă: unele societăţi de presă sînt cumpărate de oameni apropiaţi puterii, la altele se înlocuieşte conducerea etc. Altele cedează din proprie iniţiativă, pentru că au datorii către stat şi cuminţirea le aduce păsuiri. Există şi alte metode de a influenţa presa: un raport recent al Societăţii Academice din România (şi prezentat cu ocazia „Zilei internaţionale pentru dreptul de a şti") arată că publicitatea făcută în presă de instituţiile publice (deci, pe bani publici) e „ascunsă" de tot felul de subterfugii – unele instituţii n-au vrut să răspundă la întrebările privind criteriile după care au fost alese anumite ziare, altele n-au explicat cum se cheltuiesc banii publici, iar altele n-au răspuns deloc, deşi legea privind accesul la informaţiile publice le obligă (vezi raportul pe www.sar.org.ro). Dincolo de date şi cifre, din atitudinea instituţiilor publice rezultă un singur lucru: secretomania se plimbă încă liniştită prin încăperile guvernamentale, chiar şi în chestiuni privind cheltuirea banilor publici pe anunţuri publicitare. Aşa încît, e greu de înţeles, pînă la urmă, cît anume e piaţă (adică necesitatea firească a unor instituţii de a-şi face publicitate) şi cît e încercare de cumpărare a bunăvoinţei.

În schimb, „pe dedesubt", la noi toată lumea „s-a prins", ştie că ziarul X e în relaţii bune cu ministrul Y, că publicaţia cutare face jocurile nu ştiu cui şi îi pregăteşte campania electorală, iar puterea continuă să vadă în orice atitudine critică jocuri şi scenarii interesate. Ideea că nişte ziarişti scriu pur şi simplu ce cred e exclusă din gîndirea guvrnamentală. Două exemple recente sînt edificatoare: în problema fondurilor obţinute de familia Puwak şi în plagiatul dovedit de o comisie ştiinţifică al ministrului Beuran, mai mulţi demnitari au dat vina pe presă, care „scormoneşte", în mod interesat (iar „interesat" înseamnă, în ochii puterii, tot ce poate fi mai rău şi mai destabilizator), în tot felul de chestiuni. Presupoziţia care stă la baza acestei atitudini este că publicul n-ar trebui să ştie toate aceste lucruri: problema demnitarilor nu este să analizeze dacă cei doi miniştri au greşit, ci de ce ziariştii nu sînt cuminţi şi aduc greşelile la cunoştinţa publicului. Iar aici este vorba despre două cazuri documentate cu *fapte*. Ce să mai vorbim de opinii? Ideile critice sînt percepute de demnitarul român ca mostre de duşmănie personală ori ca semne ale unei conspiraţii politice ale celor care vor să îi ia puterea. „Cultura conspiraţiei" şi obsesia jocurilor murdare sînt încă puternic înfipte în mentalitatea guvernanţilor români (şi nu numai a lor, ci a şefilor de tot felul). În această atitudine se vede, de fapt, dispreţul pentru ideea de spaţiu public şi chiar desconsiderarea publicului însuşi: atunci cînd dau vina pe jurnalişti că îşi fac meseria, demnitarii noştri au în minte ideea că „masele largi, populare" nu trebuie să ştie chiar totul. Ceea ce nu e decît o probă de gîndire nedemocratică De fapt, de non-gîndire.

Dacă puterea are o strategie de a-şi subordona presa (sau de a o cuminţi), îşi face iluzii (aşa cum îşi face şi Berlusconi în Italia). Nu mai poţi ascunde la infinit gunoiul sub preş, nu mai poţi miza pe faptul că nişte laude bine plasate în ziare de mare tiraj îi fac pe cetăţeni să uite că viaţa le e grea şi că tranziţia i-a avantajat (enorm) doar pe unii, care vor să controleze totul. Occidentul, civilizaţia, statul de drept, funcţionarii eficienţi şi corecţi au devenit realităţi cunoscute empiric de foarte mulţi concetăţeni: de căpşunari, de muncitorii care merg să lucreze (legal sau ilegal) în Vest, de rudele lor cărora le povestesc „ce bine e acolo". Oamenii se trezesc, iar experienţele lor (sau ale vecinilor, prietenilor, rudelor care se întorc de la muncă din Vest nu doar cu maşină la mîna a doua şi bani de apartament, dar şi cu impresii şi *know-how*) le modifică tot mai mult felul de a gîndi: nu le mai poţi spune, pur şi simplu, în ziare, că „ne îndreptăm spre cele mai înalte culmi", cînd ei se poticnesc în gropile din asfalt. S-ar putea să fiu eu optimist sau ceea ce spun aici (adică „trezirea" publicului) să fie valabil pe termen mediu şi lung. Recunosc, aici e o problemă: guvernanţii noştri (toţi pe care i-am avut în tranziţie) au dovedit că gîndesc mai ales pe termen scurt – pînă la următoarele alegeri.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Interludii muzicale

Am ajuns din nou, acum cîteva săptămîni, la restaurantul românesc din Paris, invitat de un prieten ce avea nostalgia plaiurilor natale. Mai fusesem acolo de vreo patru-cinci ori de-a lungul anilor, în împrejurări similare. Am cunoscut, acum aproape un deceniu, şi celălalt restaurant românesc, „Mon jardin", de pe Boulevard du Temple, aproape de Place de la République. Mi s-a părut net superior, mult mai rafinat şi mai intim, avînd şi avantajul unei cochete terase instalate pe trotuar; a dispărut, locul lui fiind luat de un restaurant specializat în couscous. Localul de la Ecole Militaire nu se bucura, pare-se, de o reputaţie prea grozavă; faptul că e situat foarte aproape de ambasada română cu care avea, înainte de '89, relaţii bune stîrnea mefienţa exilului românesc. Prin '91 cred, cînd am intrat prima oară acolo, am înţeles de ce e un spaţiu catalizator de nostalgii: ducîndu-mă la toaletă (unde cobori printr-un culoar neverosimil de îngust, de o parte şi de alta fiind rafturi cu produse alimentare), am constatat că pe una dintre uşi era agăţată o hîrtie pe care o mînă şovăielnică scrisese, cu litere mari, cuvîntul „DEFECT". Altfel, mîncarea e autentic „naţională", bine gătită, ţuica e servită în „ţoiuri", precum odinioară în bufetele săteşti, clientul poate comanda şi vinuri româneşti, iar preţurile sînt cît se poate de franţuzeşti. În ce mă priveşte, cum nu eram dornic de specialităţi moldo-valahe, am comandat nişte (delicioase) *côtes d'agneau* în timp ce amicul meu s-a delectat, firește, cu sarmale. Dar legătura afectivă cu ţara s-a refăcut nu cu ţuică şi nu cu sarmale pe post de madlenă, ci pe o cale mult mai prozaică. Deasupra micului bar dintr-un colţ al sălii, unde oficia un domn înalt şi corpolent, probabil patronul, se afla un televizor de pe al cărui ecran ne zîmbea chipul lui Adrian Copilul Minune. Omul de la tejghea privea extatic ecranul, manelele răsunau în sala de dimensiuni modeste, conversaţiile consumatorilor (localul era pe trei sferturi plin) începeau să devină problematice. În restaurantele franţuzeşti care se respectă astfel de agresiuni fonice sînt, se ştie, de neconceput. La un moment dat, un domn a făcut semn ca butonul televizorului să fie răsucit spre „mai încet". Omul de la bar s-a executat dar, peste vreo zece minute, l-am văzut cum, discret, mărea volumul sunetului, pe ecran apărînd o altă vedetă, feminină de data aceasta, a folclorului urban. Restaurantul de la Ecole Militaire se vrea, aşadar, un colţ de Bucureşti autentic.

Ca să fiu sincer pînă la capăt, nu doar manelele îmi pot provoca o stare de disconfort. Stăteam într-o altă seară, la o bere, pe terasa cafenelei Bonaparte, în inima lui Saint-Germain-des-Prés. Seară superbă, terasa plină ochi, spectacolul străzii – viu, colorat, fascinant. În faţa noastră, un sudamerican cîntă, acompaniindu-se la chitară. Piesa de rezistenţă e, inevitabil, celebrul *hit* despre „Comandante Che Guevara". Simt planînd umbra lui Sartre, care a locuit chiar în clădirea unde la parter e cafeneaua. Artistul termină piesa (cîntecul e foarte lung) şi începe imediat să umble printre mese, oprindu-se insistent în faţa fiecărui consumator. Deja iritat de cîntec, insistenţa lui mi se pare deplasată şi, cînd ajunge în faţa mea, rostesc poticnit, în franceza imigranţilor: „Moi pas aimer Che Guevara". Omul e întîi surprins, apoi mă priveşte asasin şi se decide greu să plece mai departe.

Dar sigur că, pentru nostalgici, metroul rămîne spaţiul privilegiat. Prezenţa românească e la fel de copleşitoare, organizarea e impecabilă, echipele – formate de regulă din doi artişti – evoluează pe anumite linii, după un grafic riguros. „Dispeceratul", am aflat, se găseşte în staţia Madeleine, botezată – tot ca semn al dorului de ţară – „Mădălin". Repertoriul s-a schimbat faţă de acum cîţiva ani, cînd erau în vogă cîntecele ruseşti, „Kalinka" şi „Ocii ciornîi"; acum, predomină jazzul american, parafraze după Armstrong şi Duke Ellington. E vizat cu precădere publicul feminin tînăr. Am văzut un trompetist, de vreo cincizeci de ani, mic de statură, chel, cu mustăcioară impecabil tăiată, dîndu-se de ceasul morţii în faţa a două superbe blonde, foarte probabil turiste de prin ţările nordice; a cîntat efectiv doar pentru ele, numai zîmbete şi ocheade, lansîndu-le cîte un „Hello, Dolly" plin de subînţelesuri. Cîteodată, entuziasmul în stare pură vine să suplinească lipsa pregătirii profesionale. Un cuplu dispunea doar de un magnetofon ce asigura fondul sonor. Femeia dansa, ca pe Atomic, iar bărbatul, schiţînd şi el mişcări acrobatice, cînta „La mare, la soare, / Fetiţele sînt goale". Toţi călătorii din vagon se arătau excedaţi de această prestaţie cacofonică. Cei doi îşi continuau, euforici, numărul. Erau, cu siguranţă, debutanţi, n-avuseseră timp să-şi pună la punct repertoriul, aşa că mizau pe mişcare şi pe bună dispoziţie. În definitiv, ştie cineva care e reţeta sigură ca să cucereşti Parisul?

▲

BARBURISME

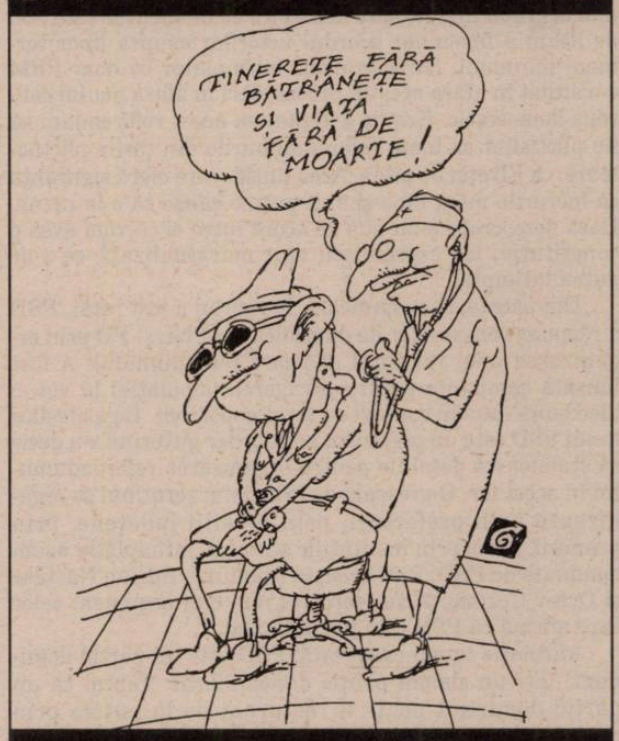

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Gînduri

● Pe măsură ce se scurg anii, îmi dau tot mai mult seama că războiul rece a fost un război etic. Această concluzie, împărtăşită de mine pe ici pe colo, stîrneşte zîmbete. Pentru unii, războiul rece a fost confruntarea a două ideologii şi a fost, deci, o confruntare politică. Alţii vorbesc despre un război adevărat, în sens militar, care s-a desfăşurat pe teatre de luptă relativ separate, dar răspîndite pe toată suprafaţa planetei şi în care puterea militară a Vestului a fost decisivă. În fine, se aud şi voci după care Occidentul a putut dezvolta o putere care să facă posibilă victoria numai pentru că sistemul economic capitalist este net superior celui practicat, pînă la absurd, în ţările Pactului de la Varşovia. Sînt de acord cu toate astea. Războiul rece a fost suma tuturor acestor confruntări, dar a fost ceva mai mult. Fundamental, cred, însă, că războiul rece a fost un război etic. Aşa cum spunea cineva, a fost un război între o putere complet amorală (Pactul de la Varşovia, dominat de URSS) şi una moralizatoare (NATO, dominată de americani). Nimeni nu vede îngeri cînd priveşte spre Vest, dar vede o societate căreia îi pasă de valorile morale. Spre Est, vedem un ţinut în care legile sînt oportunismul şi genunchiul în pămînt, minciuna şi ruşinea fără de ruşine. O asemenea înţelegere a războiului rece, însă, subminează certitudinea victoriei Vestului. Ruinele imperiului comunist, care încă fumegă în anumite părţi, stau ca o mărturie vie că victoria Vestului e discutabilă din punct de vedere etic.

● Ce sînt SUA astăzi, imperiu sau lider? Întrebare fundamentală pe care o regăsesc în ultima carte a lui Kissinger. Dacă ne consolează cu ceva, învingătorii au şi ei crizele lor de identitate după încheierea războiului.

● Atîta vreme cît dreptul îşi refuză condiţia de fenomen cultural şi nu asumă problema lui Dumnezeu ca problemă centrală, nu va avea niciodată autoritate reală, autoritatea pe care trebuie să o aibă. Nu înţeleg de ce profesorii de drept îşi învaţă studenţii că dreptul este o ştiinţă? Dreptul are în el mai multă mistică decît orice altă activitate intelectuală nereligioasă şi presupune mai multă credinţă decît orice altă activitate socială laică. Dreptul aparţine cerului în cel puţin aceeaşi proporţie în care aparţine lumii acesteia.

● Nimic nu mă supără mai mult în ultimele luni decît ceea ce aş putea numi tirania jurnalistului asupra istoriei. Nu ştiu de unde, jurnaliştii de astăzi au căpătat porniri mesianice. Titluri de genul : „X a ieşit din istorie", „Y a intrat în istorie", „Z a făcut istorie" abundă cu frecvenţă supărătoare. Cine sînt aceşti Nimeni care dau verdicte de asemenea greutate? Ştiu că ziarele trebuie citite altfel decît cărţile şi că, în general, orice stă sub specia cotidianului trebuie prizat *à la légère*. Jurnaliştii chiar nu ştiu că servesc exclusiv efemerul şi că sînt excepţii cu adevărat rarisime cazurile în care textele lor marchează timpul?

● Abraham Lincoln e citat mereu cînd vine vorba despre prostire. „Poţi să prosteşti pe toată lumea pentru o bucată de timp şi poţi să prosteşti mereu pe unii, dar nu poţi să prosteşti mereu pe toată lumea" – a spus el. Dar dacă lumea întreagă vrea să fie prostită tot timpul? Şi, mai ales, dacă se găsesc mulţi dintre cei care sînt gata să ofere lumii ceea ce vrea ea?

● Mă gîndesc dacă am voie să mă bucur cînd se împlineşte o previziune rea pe care, în trecut, am fost singurul care a exprimat-o. Vanitatea mă împinge să mă bucur. Ce poate fi mai satisfăcător decît să arunc celorlalţi, cu aer obosit de înţelept şi cu certitudine tristă, remarca: *«Ţi-am spus eu că aşa va fi?»*. Întrebarea e retorică – de fapt, vreau să reamintesc că atunci, în trecut, am fost capabil să prezic corect prezentul. Şi, mai ales, vreau recunoaşterea acestui fapt. Vreau să se recunoască acum că, spre deosebire de toţi ceilalti, eu **ştiam**. Dar natura rea a evenimentului pe care l-am prevăzut şi care s-a petrecut mă face să mă abţin. În faţa unui eşec, a unei ratări, a unui faliment, puţină reţinere ar fi, cred, mai potrivită decît jubilaţia victoriei personale. Nu îmi place, deci, să mă laud cu exactitatea predicţiilor mele cînd acestea sînt catastrofice sau, măcar, anticipează unele eşecuri. Aştept, tăcut, să se petreacă ceva din setul de predicţii optimiste pe care le-am lansat în trecut şi atunci, da, voi cere ceea ce e al meu: întîietatea anticipării, dulcea confirmare a clarviziunii. Nu se întîmplă, însă, nimic din ceea ce am prezis că se va întîmpla „de bine". În schimb, mulţimea de presimţiri negre se confirmă într-o măsură care mă stupefiază şi pe mine.

● Camuflarea fricii şi a disponibilităţii nelimitate de tranzacţionare a sinelui – iată suprema artă a românilor!

▲

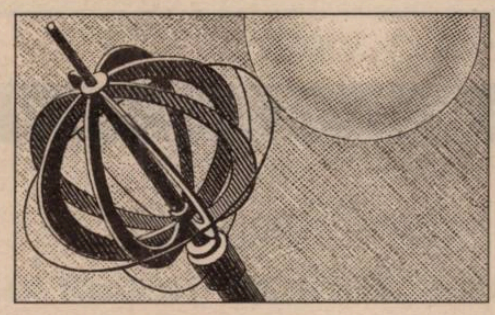

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Sondaje

La conferinţa de presă desfăşurată după întîlnirea la înalt nivel – apreciată de Bush cu un „good job" – preşedintele Rusiei, Vladimir Putin, a jucat iarăşi cartea discursului diplomatic convenţional, cînd ceea ce se presupune e mai important decît ceea ce se spune. „Privim diferit căile practice de rezolvare a problemelor din Irak, dar ne înţelegem cînd e vorba de esenţa problemei", a afirmat preşedintele rus, cauţionînd politica americană, fidel în acelaşi timp anti-americanilor europeni. Preşedintele Bush a acceptat la rîndul lui teza lui Putin care îi situează pe separatiştii ceceni în complotul universal musulman, cauţionînd acţiunile brutale ale Armatei Roşii: „Trebuie să ne opunem teroriştilor oriunde ei răspîndesc haosul şi distrugerea, inclusiv în Cecenia, deşi o rezolvare durabilă implică respectul pentru drepturile omului şi soluţia politică a alegerilor libere şi corecte". Vor avea loc alegeri în Cecenia şi nimic nu va împiedica Kremlinul să le declare libere şi corecte.

În acest context cele *şapte întrebări adresate preşedintelui George W. Bush în legătură cu prietenul său preşedintele Vladimir Putin* de cîţiva opozanţi ruşi (Boris Berezovski, Elena Bonner, Vladimir Bukovsky, Ruslan Hazbulatov, Ivan Rîbkin) şi publicate în marile ziare occidentale aduc aminte de vremurile de altădată ale luptei de tranşee împotriva comunismului. Prima întrebare: „Domnule preşedinte, ştiţi că sub preşedinţia d-lui Putin instituţiile democratice ale Rusiei au fost sistematic subminate? Că Parlamentul, tribunalele şi media din Rusia sînt sub controlul cvasi-total al Kremlinului şi că alegerile devin o farsă, Constituţia din 1993, pe care se sprijineau temeiurile democratice ale Rusiei, fiind redusă la zero?". Într-un articol publicat în *Wall Street Journal*, multiplul campion de şah Garri Kasparov atrage şi el atenţia asupra ofensivei Kremlinului în domeniul economic (prin domesticirea posesorilor de mari averi), în cel politic (prin reducerea la tăcere a posibililor rivali), prin lichidarea presei libere. Este o acţiune minuţios planificată, nimic nu e lăsat la voia întîmplării.

Încă în timpul perestroikăi (ani la care mulţi publicişti ruşi se referă ca la epoca de aur a democraţiei), a fost înfiinţat la Moscova un Institut de sondaje, condus de un sociolog de prestigiu, Iuri Levada. Prin anchetele sale pe mari eşantioane, prin analizele asupra rezultatelor, Institutul şi-a cîştigat un bun statut naţional şi o largă recunoaştere internaţională. Tensiuni au fost mereu, pentru că rezultatele sondajelor nu au coincis cu dorinţele Puterii. Acum, în pregătirea alegerilor din martie 2004, s-a decis eliminarea unor surprize posibile şi s-a trecut la „privatizarea" institutului. O privatizare ciudată pentru că acţiunile aparţin Ministerului Muncii, administraţiei prezidenţiale şi altor instituţii de stat. Dar în acest proces a fost eliminat directorul Levada, înlocuit de un tînăr adus în grabă de la una din oficinele guvernamentale, gata să ofere rezultatele utile noilor acţionari. Salariaţii vechiului centru, încercînd să-şi păstreze libertatea de conştiinţă, au demisionat în bloc şi şi-au creat o firmă privată. Într-o economie liberală şi într-un stat de drept ar fi sfîrşitul fericit al unui conflict minor cu Puterea. Aici, ar putea fi începutul unui sfîrşit trist, pentru că libertatea firmelor private din Rusia e cu totul relativă, iar statul de drept...

Sociologii francezi, solidari cu cei plecaţi *(Le Monde*, 21/22 septembrie 2003), au observat, de asemenea, că „nu s-a produs nici un protest din partea altor institute de sondaje sau a multiplelor asociaţii de sociologi". E greu de crezut că un institut de sondaje, oricît de profesionist ar fi produsul lui, l-ar putea ameninţa pe oaspetele de la Camp David al preşedintelui SUA, politician care se bucură de aprobarea a peste 74% dintre conaţionalii săi (nu se ştie cărui institut de sondaje îi aparţine această cifră). Mai sînt cei cîţiva opozanţi, cu întrebările lor, plus Kasparov, indivizi greu de identificat de cea mai sensibilă şi profesionistă anchetă de opinie publică, o pradă uşoară pentru preşedintele de la KGB.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Neagră şi multă

– condiţia cafelei la birou –

Îmi aduc aminte prima mea cafea la birou. Lucram în acea vreme într-o antrepriză de construcţii, la biroul personal (nu vă închipuiţi cine ştie ce, eram doar un conţopist). Loc călduţ, teribil de plicticos şi cu o muncă pe care doar alternativa şantierului o făcea mai sexy: completam formulare. Asupra locului stăpînea o atmosferă de prietenoasă dezolare: ştiam că sîntem inutili societăţii, însă pe vremea aceea treaba asta părea o calitate.

Fireşte, ca în orice slujbă de birou, neuronii amorţeau cu mult înaintea feselor. Ca să le dai un brînci, înaintea bîrfei de la ora 10, singura soluţie era nechezolul, preparat după preceptele a două şcoli fundamental opuse. Prima susţinea primatul reşoului din BCA şi ibricului – tehnologie tradiţională, însă voluminoasă. A doua, apărută pe la mijlocul anilor '80 (probabil ca reacţie la controalele care lichidaseră multe reşouri de birou), consta într-un recipient de plastic cu două lamele metalice pe fund, conectate la curent. Acest tip de reşou folosea electroliza, drept pentru care nici nu încălzea apa în stare pură: trebuia să-i adaugi *material de ionizare*. Doamnele şi domnii cu studii umaniste sînt rugaţi să scuze aceste cuvinte urîte: era vorba pur şi simplu de zahăr şi cafea. După care – în vreo două minute – aveai băutura. Sigur, trebuia să te obişnuieşti cu gustul, uşor metalic, însă specialiştii din epocă mă asigurau că aducea organismului un plus de minerale (fier, nichel, ce-o mai fi fost...) absolut necesar în vremuri grele.

Următoarea treaptă a fost cafeaua din armată. Aici, cofeina trebuia să dea lupta cu substanţele pe care superiorii – oameni placizi şi la locul lor, fără chef de probleme, dacă nu cumva invidioşi – ni le turnau fără măsură în ceai. Drept urmare, o cană de cafea de dimineaţă avea aici între 0,8 şi 1,2 litri de cap de om. Pentru asta era nevoie de soluţii radicale: ibricul companiei era cît o mică stropitoare, în care se introducea un gigant fierbător rusesc, *advertizat* probabil în patria lui drept încălzitor de baie.

Au trecut cîţiva ani şi-o răsturnare de guvern. Cafeaua a devenit studenţească (1/5 cafea, restul rom), apoi conspirativă – trei degetare de cafea şi două pachete de Carpaţi, la şedinţele Ligii lui Marian Munteanu. Rămîne un mister conţinutul în droguri al acestei din urmă băuturi, dar probabil că-l găsiţi în arhiva ziarelor *Azi* sau *Dimineaţa*.

A urmat cafeaua de birou propriu-zisă. Şi primele probleme cu inima. Şi asta pentru că, la începutul anilor '90, primele filtre de cafea au pus secretarelor o mare problemă de chimie: care e dozajul corect, cîte linguriţe de cafea se cuvin pentru o ceaşcă? Răspunsurile au fost diverse, însă nici unul corect: cafeaua de filtru era, iremediabil, foarte tare. Anumite varietăţi, prezentate cu zîmbetul pe buze în şedinţe cu oameni importanţi, erau foarte aproape de densitatea siropului – fără a fi însă şi la fel de dulci. Explicaţia am aflat-o după ceva vreme: cafeaua era o măsură a standingului. Altfel spus, şeful putea fi considerat scăpătat dacă îşi îmbia musafirii cu o cafea slabă. Ca să prevină acest pericol, biata secretară îndesa în filtru exact atîta cafea cît încăpea, în vreme ce instrucţiunile maşinii îngălbeneau în sertarul de dedesubt.

Cu vremea, lucrurile s-au mai reglat. Au pus umărul la asta şi multinaţionalele, aducînd cafeaua instant la plic, care a disciplinat oarecum gusturile şi a readus dozele de cofeină în limitele fiziologice. Cardiologii au avut un moment de respiro – întrerupt însă brusc de apariţia maşinilor de cafea espresso, în birourile înstărite, desigur. Sînt locurile în care se bea deja – culmea sofisticării – cafea *semi*-decofeinizată şi cocktail de apă minerală (1/2 cu bule, 1/2 plată). Fără lămîie – asta e deja de anul trecut.

Într-un fel, povestea cafelei o urmăreşte pe cea a libertăţii noastre. Am început prin a o consuma în amestec cu constrîngeri, apoi n-am ştiut exact ce dozaj e sănătos, ca să ajungem astăzi să avem libertate cu arome de Ibiza sau Valea Arieşului, în funcţie de buget. Rămîne însă doar un lucru care le desparte: *doar cafeaua* nu poţi să i-o iei omului fără să se revolte.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

George Plimpton: o anecdotă *in memoriam*

Cam pe la 1970, pe cînd eram un leu tînăr al literaturii, mă rog, un leuţ – unii ar putea spune chiar un puiandru –, am scris o poveste de un tupeu nemărginit şi o îndrăzneală care te lasă fără aer, intitulată *Monsieur Teste in America*, o poveste care anunţa, printre altele, că un leu în devenire rage (erudit) la porţile literaturii şi că băştinaşii ar face bine să pregătească hrana. Porţile la care visam erau cele ale *The Paris Review*. I-am trimis răgetul meu de întinderea unei nuvele, cam vreo 80 de pagini, lui George Plimpton, şi am aşteptat cu încredere în cămăruţa mea de 60 de dolari pe lună, pe Avenue C colţ cu 6th Street, să sune telefonul, de preferinţă înainte de a fi tăiat pentru neplata abonamentului. Spre uimirea mea, chiar a sunat.

Era Fayette Hickox, asistentul lui George Plimpton de la *Paris Review*, care mi-a spus că lui George i-a plăcut povestirea – desigur, cum altfel – dar că trebuia scurtată cel puţin la jumate. În forma ei actuală era mai lungă chiar decît *Goodbye, Columbus*, cea mai lungă povestire publicată vreodată de *Paris Review*. „Ei bine, George va trebui să-mi spună asta în persoană", m-am sumeţit precum leul în faţa lui, din fotoliul meu cel albastru, pe care îl găsisem pe stradă chiar în miercurea aceea, cînd oamenii îşi scoseseră în stradă mobila cea veche, s-o ia gunoierii. Spre surpriza mea, Fayette mi-a răspuns: „Aşteaptă un minut" şi am aşteptat unul dintre cele mai lungi minute din viaţa mea, unul în care viziuni de mărire erau fulgerător urmate de sentimente de groaznică nimicnicie. Apoi Fayette a venit din nou la aparat şi mi-a spus: „Lui George i-ar face plăcere. Unde ai vrea să vă întîlniţi?". Unde aş fi vrut să ne întîlnim? Cu siguranţă, nu în vreunul din locantele lui Plimpton, de care citisem prin presa de scandal: nu voiam să merg la *Elaine's* sau la *Russian Tea Room* sau la *Four Seasons* şi auzisem că *St. Regis* era cam pe ducă. În plus, nu ştiam dacă or să-mi ajungă banii de taxi. Atunci mi-a venit o idee: „*The Lion's Head*", am zis.

Pentru cei care sînt născuţi prea tîrziu pentru a cunoaşte cum funcţionau lăcaşurile literatorilor din New York-ul anilor '60, *The Lion's Head* din Greenwich Village era locul unde îşi făceau veacul scriitorii macho din centru, printre care prietenul meu Joel Oppenheimer, Pete Hamill, Jimmy Breslin, Michael Stephens, tipi de ăştia. Chiar şi bucătarul era un scriitor macho, Tom Weatherly, un poet de culoare, înalt, care a scris *Cîntările Mau-mau*, dar care întotdeauna le punea scriitorilor săraci, ca mine, mai mulţi creveţi în salata de creveţi, singurul lucru pe care mi-l puteam permite pe lîngă bere. *The Lion's Head* mi-a părut un compromis fericit: era macho, scriitorii care îl frecventau erau nişte lei capabili de răgete şi numele se potrivea cu Plimpton, care jucase cîndva fotbal la Detroit Lions – o dată, pentru o carte. „Ştiu şi eu", spuse Fayette cu îndoială, „aşteaptă un minut". Şi aşa se scurseră secundele celor mai lungi minute ale mele. Dar vraja nu se rupsese. „OK, o să ajung acolo într-o oră, iar George ni se va alătura o jumătate de oră mai tîrziu." Am ajuns la *Lion's Head* într-o clipită. Era prima mea încercare de teleportare – şi a funcţionat. M-am dus şi i-am spus nonşalant lui Tom Weatherly: „O să mă întîlnesc cu George Plimpton aici, în cîteva minute, poţi să pregăteşti nişte cocktailuri cu mai mulţi creveţi şi să faci în aşa fel încît să nu se aşeze nimeni la masa de lîngă şemineu? Ah, da, şi crezi că poţi să-mi dai un whisky pe credit, jur să ţi-l plătesc". Nu aveam de ce mă teme. Nu era nimeni în bar la 3 după-amiaza şi Tom era în toane bune. M-am aşezat la cea mai bună masă şi, puţin după aceea, şi-a făcut apariţia şi elegantul, spilcuitul domn Hickox. După ce s-a aşezat şi şi-a comandat o bere, s-a aplecat către mine, cu un aer confidenţial, şi mi-a spus: „Probabil că lui George îi place foarte mult povestirea ta. Este pentru prima oară în zece ani cînd vine atît de departe în zona asta". Într-adevăr, nu numai că George Plimpton, fost jucător la Detroit Lions, un leu al literaturii în toată legea şi un editor leonin, a bătut atîta drum pînă la *Lion's Head*, dar i-a şi plăcut. A comandat whisky. După care am mai băut nişte whisky, şi cu fiecare whisky deveneam din ce în ce mai încrezător în leoşenia mea şi în strigătul grozav al prozei mele. Trebuie c-am stat acolo vreo două ore, timp în care locul s-a umplut de plevuşca scriitoricească de tot felul care îl ştia cu siguranţă pe tipul cu care eram eu aşa de bun amic. Iar cînd Fayette s-a dus să caute o maşină să-i ia, făcusem deja istoria literară. *Paris Review* mi-a publicat nuvela *Monsieur Teste* în ÎNTREGIME. Era chiar mai lungă decît *Goodbye, Columbus*. Cea mai lungă povestire publicată vreodată. Şi George Plimpton, cu care aveam să menţin relaţii cordiale şi profesionale mult timp de atunci încolo, nu putea să se înşele. S-a instalat regal de leonesc în panteonul meu privat şi i-am pus la picioare cele mai alese, mai macre hălci din safariurile mele literare.

George Plimpton a murit în septembrie la vîrsta de 78 de ani.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

De ce femeile...

...trăiesc mai mult? – iată întrebarea pe care mi-am pus-o la aflarea veştii că Yukichi Chuganji, cel mai bătrîn bărbat din lume, a murit alaltăieri la Ogoori, în sud-vestul Japoniei; în schimb, în sud-estul arhipelagului trăieşte încă Kamato Hongo, bunică a lumii în vîrstă de 116 ani.

Savanţii ştiu mai multe*. Că, de exemplu, bărbaţii produc de două ori mai multă salivă decît femeile (peasta o ştiaţi, în unele ţări v-o arată pe stradă), în timp ce femeile încep să gîngurească mai devreme în pruncie (se şi opresc mai tîrziu, *y compris le Japon*) şi învaţă mai uşor limbi străine, pe care le vorbesc mai relaxate. Misogini, un pas înapoi: femeile au cu 15-20 de procente mai multă materie cenuşie decît bărbaţii, chiar dacă ei au creierul – ca şi craniul – mai mare. Creierul feminin are o densitate mai mare a neuronilor şi dentritelor, ceea ce conduce la o capacitate mai mare de procesare a informaţiei; în schimb, craniul masculului are mai mult lichid cerebrospinal şi mai multă materie albă (reţea neuronală prinsă într-un strat de grăsime) – acesta din urmă conferind bărbatului superioritatea în orientarea în spaţiu. În cazul femeilor, circulaţia sîngelui spre creier este mai rapidă, consecinţa fiind îmbătrînirea mai lentă a creierului; bărbaţii pierd, după vîrsta de 45 de ani, mai mult ţesut cerebral, mai ales în cortexul frontal-stîng – consecinţa fiind o alterare treptată în evaluarea consecinţelor, de orice fel. Ruben Gur, profesor la Universitatea Pennsylvania, vede în aceasta explicaţia faptului că *midlife crisis* este, de regulă, mai dramatică la bărbaţi.

Percepţia feminină este orientată spre evaluarea rapidă – ele *citesc* oamenii după sentimentele, gîndurile şi intenţiile induse. Odată asumată, această empatie grăbeşte comunicarea, drept care femeile se ataşează mai repede. Bărbatul are nevoie, pentru evaluare, de o oarecare detaşare; fără ea, nu poate sistematiza informaţia, iar evaluarea suferă. *Creierul social*, ramificaţia cerebrală dedicată percepţiei rapide, se află în lobul stîng; or, în evoluţia umanităţii ca specie, testosteronul (hormon sexual masculin) a inhibat dezvoltarea hemisferei stîngi a creierului, în avantajul celei drepte. Cu cît este mai ridicat nivelul testosteronului în faza prenatală, cu atît va fi mai redus vocabularul copilului, pînă la vîrsta de 24 de luni. (Unii spun că, şi după vîrsta de 24 de ani, persoanele într-adevăr virile sînt cele ce cu mare greutate îşi relatează aventurile...)

Varianta radicală a incapabilităţii de a percepe sentimentele se găseşte în cazul autiştilor; autismul loveşte aproape în exclusivitate masculii, în proporţie de zece la unu (adică una). În schimb, femeile sînt cu mult mai expuse la depresii, pe o bază pur fiziologică. Anual, 19 milioane de americani suferă o depresie majoră; din ei, două treimi sînt femei, pentru că ele sînt predispuse la amplificarea mentală a experienţelor de viaţă negative. Femeile fertile sînt expuse la o depresie aparte, şi asta încă din copilăria speciei: femeia, însărcinată sau alăptînd la gura peşterii, trăia instinctiv teama de singurătate (*id est* teama lipsei protecţiei) – şi, de aici, stresul preşi postnatal din epocile moderne. O veste proastă pentru Engels & *comp.*: matriarhatul e simplă poveste.

În mod tradiţional – spune Shirley Glass, doctor în psihologie –, creierul masculin procesează în mod diferit dragostea şi sexul. Chiar şi într-o societate modernă precum cea americană – în care 44 de bărbaţi din 100 recunosc experienţe sexuale extramaritale –, femeile rămîn în urmă la acest capitol – 25 din 100 –, în cazul lor implicarea afectivă condiţionînd actul. Şi totuşi, în ultimele decenii, bărbaţii se schimbă, căpătînd o slăbiciune pe care bunicii şi străbunicii n-au avut-o: implicarea emoţională în aventurile din afara casei. Explicaţia? „Dublul standard în adulter dispare – spune Helen Fisher, antropolog la Rutgers University. Ceea ce a rezistat vreme de 5.000 de ani se schimbă acum, sub ochii noştri. Bărbaţii aveau înainte impresia că au acest drept. Acum nu mai au acest sentiment." Picătura chinezească a teoriei egalităţii, piatra de temelie a corectitudinii politice, lasă urme.

Asta nu explică, desigur, de ce Yukichi Chuganji nu mai ştie numele fostei neveste de vreo două decenii, în timp ce Kamato Hongo şi-a amintit numele soţului pînă acum vreo cîţiva ani.

---

* Hara Marano, „The New Sex Scorecard", în *Psychology Today*, iulie-august a.c.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Dracula în Waldfriedhof (III)

– povestiri horror –

Pleacă din reveriile mele halucinate răposatul unchiu-meu Ucunuţu. Dispare cu grătarul şi cu lemnele. Linişte. Pustiu. Alături, în drăguţul cimitir Waldfriedhof, grădinarul aşază gunoiul în ceva chestii din lemn băiţuit, un fel de ţarcuri, două la număr: pe una scrie *Compostmaterial*, pe alta *Restmüll*. Grădinarul poartă pantaloni scurţi, are părul alb. Simt cum mă cuprinde răcoarea aspră a pădurii, mă mut pe o altă bancă, la soare, numai că arde al dracului, îmi transpiră pixul între degete; ehe! iacătă tocmai trece pe bolta cu albastrul ăsta de poster un zeppelin uriaş dinspre Ludwigsburg – oraşul unde vieţuieşte poetul optzecist Traian Pop Traian. Zeppelinul pluteşte în nesfîrşirea cerului împodobit cu reclama Klosterbräu, scrisă cu litere babane. Mă mai uit o dată primprejur. Grădinarul se mişcă undeva în stînga mea:

– Leit tovarăşul Groo, îmi zic, în timp ce, cu ochelari din anii şaizeci pe nas, sosia asta stranie zdrăngăne stropitorile, le umple cu apă, spală o vază de sticlă lunguiaţă. Adevărul este că acest Groo şi mai-nu-ştiu-cum fusese el cam fustangiu la viaţa lui, deşi purta ochelari cu ramă groasă şi moraliza pe la şedinţe în numele eticii de partid şi de stat pînă cînd i-a fost dat în vileag amorul lui nelegiuit cu domnişoara Florica, de la biblioteca orăşenească, femeie ca la patruzeci de ani, liberă adică, faţă de amantul ei care avea obligaţii multe, şi în familie şi în afara ei. Domnişoara avea picioare de cavalerist, adică aşa în formă de paranteză: asta era expresia lui nenea Pipi Peii, bătrînul extravagant al oraşului care îşi ducea veacul la cafe bar, fost cîntăreţ în corul sindicatului uzinei de vagoane din Arad. Despre el se spunea că s-ar fi prezentat odată unui mare şef venit din Comitetul Central de la Bucureşti să vadă cum e cu viaţa culturală din uzină. S-a prezentat, a întins el primul mîna şi i-a spus ăluia:

– Mă numesc Peii cu doi de i, aşa i-a spus ca să ştie că numele lui se scrie cu doi i nu cu unul, pe urmă ar fi vrut să spună că este atît de indignat de imperialismul american, încît s-ar duce voluntar în războiul din Vietnam. Numai că, emoţionat fiind, nu a aşezat frazele în condiţionalul-optativ firesc şi s-a trezit spunînd la un imperativ neaoş că doreşte să meargă voluntar în războiul din Vietnam. Autoritatea aceea de partid şi de stat cu atribuţii în cultură l-a privit uluit şi, pe urmă, forurile în drept au hotărît discret să-l pensioneze. Acu stă în cafe bar şi ne explică cum e cu picioarele de cavalerist ale femeilor şi ce anume înseamnă treaba asta din punct de vedere al înzestrării lor pentru amorul cel pătimaş. Domnişoara Florica, în afara picioarelor avea un mijloc de viespe şi nişte şolduri asemenea crupelor cailor pe care îi avea în grijă angajatul Primăriei, un ungur şasiu şi mai mereu beat pe nume Belteki, care aproviziona cu tot ce trebuie azilul de bătrîni din fosta mănăstire minorită Maria-Radna. În plus de asta, domnişoara Florica mai avea un nas mare şi nişte sîni, „mamă, mamă", spunea nenea Pipi Peii şi clătina din cap speriat, şi se apleca peste masă, privea conspirativ şi ne spunea cum că tovarăşul Groo... în fine, asta e, autorităţile ar fi închis ochii, aveau nevoie de un reprezentant al minorităţii germane din oraş în biroul de bază, dacă soţia lui i-ar fi închis, numai că aceasta, departe de a face aşa ceva, a stîrnit tărăboi, a ajuns cu o reclamaţie la Arad şi, în cele din urmă, s-au prezentat amîndoi la comisia de împăciuire a Primăriei şi abia acolo s-au liniştit lucrurile. Urmarea a fost că omul nostru a fost retrogradat şi a ajuns director la Pencoop, cooperaţia meşteşugărească, ai cărei membri aparţineau minorităţii rromilor de pe strada Mavrocordat a căror principală îndatorire era aceea să strîngă vara melci pentru deliciile capitalismului şi pene de gîscă şi, mai rar, pene de găini sau raţe, contra a tot felul de oale de bucătărie, din acelea roşii cu buline albe.

În cele din urmă, pur şi simplu tovarăşul Groo a murit, deodată şi fără nici o explicaţie. L-au înmormîntat în locul rezervat în cimitir membrilor de partid cu steaua leninistă la cap, pe acolo treceau babele şi-şi făceau cruce speriate, se gîndeau ele în mintea lor obscurantistă că precis cei de acolo, înmormîntaţi fără popă, bîntuie prin lumea cealaltă strigoi sadea, dacă nu cumva se arată la miez de noapte prin birourile din Primărie şi caută aiurea prin sertarele cu dosare.

▲

Texte şi opinii de: Mircea CĂRTĂRESCU (scriitor) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Marius CHIVU (critic literar) ● Marina CONSTANTINESCU (critic de teatru) ● Stela GIURGEANU ● Dan C. MIHĂILESCU (critic literar) ● Horia-Roman PATAPIEVICI (eseist) ● Ioana PÂRVULESCU (scriitoare) ● Alex. Leo ŞERBAN

Argument autocritic

Subsemnatul, responsabil de număr, declar pe proprie răspundere că nu ştiu ce mai e la modă, cultural vorbind, în spaţiul carpato-danubiano-pontic. Dacă am intrat în post-istorie, se cheamă că ne-am aşezat, blazaţi ori înţelepţi, şi în post-modă? Ori, dimpotrivă, seduşi de comunicarea liberă cu Occidentul şi de năvala mass-media, preluăm în continuare mode şi modele culturale? Să le numărăm, coane Fănică... Postmodernismul? *Dacă le spui postmoderniştilor că „sînt la modă" nu se mai opresc din discursuri teoretizante în care îţi demonstrează ce şi cum e post-modernismul, care sînt rădăcinile şi antecedentele lui istorice (de la Budai-Deleanu încoace) şi ce viitor luminos are, nici vorbă de modă. („Însuşi faptul că faci un număr de gazetă cu tema „mode culturale" e, mă-nţelegi, post-modern: relativizezi, „te joci" – şi ce e jocul dacă nu o decolonializare a spiritului prea serios al culturii române oprimate de comunism? – în fine, amesteci discursurile, care va să zică înfigi lancea în puritatea culturii elitiste, prinzi modernitatea şi îi sucşti gîtul"...).* Cultura de consum, telenovelele, sitcomurile, media culture? *În nici un caz, îţi vor spune corifeii "adevăratei culturi": e vremea marilor proiecte culturale, a festivalurilor de literatură, a construcţiei instituţionale care să ofere culturii române locul ce i se cuvine în lume, 'mneata crezi că toţi românii se uită la televizor? Ei bine, nu, credinţa în marile valori ale neamului mai dăinuie şi încă mai sînt români dispuşi să cutreiere planeta în lung şi în lat din pur patriotism, cu trupul la business class şi gîndul la Badea Cîrţan. „Nu ca voi, ăştia, care vă citiţi între voi"... Adevărata cultură e dincolo de mode, hotărît lucru!* Franţa? *S-avem pardon, intelectualul român nu se mai roagă de mult cu faţa spre Paris: americanii şi nemţii au sisteme de burse mai bune...* America, atunci? *"Ca şi (sic) cultură generală, le sîntem superiori americanilor", spunea deunăzi într-un interviu o junǎ politiciană, fiică de ministru – şi-atunci ce mode poţi pentru ca să iei de la un aşa popor incult? Şi-apoi, "noi am fost întotdeauna europeni": aşadar, ideea că am putea importa mode din Occident păleşte cu totul... Atunci, se cheamă că nici mode culturale nu mai avem? Să nu-mi spuneţi că ne-au luat-o bulgarii înainte şi la asta...*

Drept pentru care s-a întocmit acest „dosar", întru lămurire. Iar responsabilul de număr îşi face autocritica (şi ea, cîndva, o modă...). ***(M. V.)***

Paul CERNAT

Moduri ale modei

Prin excelenţă legată de o mitologie frivolă şi estetică a emancipării, a tinereţii şi a seducţiei, moda a fost dintotdeauna o atitudine şi un stil generator de identitate modernă. Este un produs al modernităţii democratice, care trăieşte din înnoire permanentă şi „se ia" prin imitaţie. Fiind „la modă", socializezi mai uşor şi mai plăcut... În Ţările Române din prima jumătate a secolului al XIX-lea, moda vestimentară apuseană – modernă... – a „învins" îmbrăcămintea orientală – şi tradiţională – a boierilor cu caftan şi giubea, pentru că, mai co*modă* fiind, nu stînjenea mişcările tinerilor şi ale femeilor în timpul dansului şi în societate. Puteai să seduci mai *eficient* în haine occidentale... Modernizarea accelerată din *les années folles* interbelici s-a produs în ritm de jazz şi sub seducţia modei feminine *à la garçonne*. Perioada comunismului post-malagambist a adus cu sine o „modă obligatorie", rigidă, cenuşie şi asexuată precum morala proletară. În replică, purtătorii de pălărie şi haine „de modă veche" treceau drept reacţionari... Ceva mai tîrziu, după „mica destindere" post-stalinistă, odată cu pătrunderea (şi) în ţările lagărului socialist a culturii *pop-rock*, blugii originali şi adidaşii au devenit o *uniformă* a non-conformismului occidentalist, simboluri ale libertăţii şi ale seducţiei erotice. Succesul – atît în rîndul fiilor de potentaţi, cu acces la *shop*-uri şi la magazine cu circuit închis, cît şi în rîndul tineretului aprovizionat de la bişniţari sau „pe sub mînă" – a fost atît de masiv încît Adrian Păunescu a „botezat" o întregă generaţie „generaţia-n blugi", încercînd să o anexeze în slujba cauzei şi a valorilor regimului. Cît despre regim – acesta a încercat (fără succes) să autohtonizeze moda în speţă scoţînd pe piaţă nişte blugi româneşti rigizi ca nişte burlane şi rudimentari ca nişte salopete... De fapt, sub ceauşism nu putem vorbi de modă, ci, mai curînd, de un „război rece" al uniformelor. Sistemul era prin excelenţă unul ascetic, fascinat de „eternitate", de „permanenţă", ostil faţă de „cîntecele de sirenă" ale modelor capitalist-occidentale: acestea erau considerate simboluri ale pierzaniei şi decadenţei cosmopolite. Apoi însă, lumea aceea cenuşie a televizoarelor alb-negru sau „parţial color" a început să se coloreze tot mai strident, luînd aspectul unui bîlci ţipător. Tranziţia post-comunistă a debutat sub semnul competiţiei între stilurile muzicale de tineret, cu *modele* vestimentare aferente: moda *rock* (cu subdiviziunile cunoscute, de la *hippie* la *punk* şi *heavy metal)*, moda „Depeche" (de la formaţia Depeche Mode) sau „Bros" (de la formaţia cu acelaşi nume) pînă la mai recenta modă *gangsta rap* sau hip-hop. În prezent, s-ar putea spune că asistăm la un fel de sincretism al lui „merge orice"; în materie de modă, totul a fost deja încercat, nu ne rămîne decît să combinăm *logo*-urile aflate la dispoziţie. Dar atenţie: ceea ce a devenit „modă", a fost la început *„underground"*. Adevărata creativitate aparţine *underground*-ului, iar banalizarea şi standardizarea (cu succesul de rigoare) sînt atributele modei...

Georg Simmel spunea, cu aproape un secol în urmă, că „moda păturii mai înalte se deosebeşte de cea a păturii de jos fiind părăsită de prima în clipa în care aceasta din urmă o adoptă". (Ne aducem aminte că, la începutul anilor '90, era la modă să-ţi etalezi, superior şi important, lecturile din Eliade, Cioran şi Noica. Azi pare a fi devenit la modă să fii „popular" şi „dezinhibat", *cool* în limbaj şi atitudini... Schimbînd ce e de schimbat, şi în mediile universitare *metode* moderne precum structuralismul, semiotica etc. au sfîrşit prin a deveni *mode* terminologice). Potrivit aceluiaşi Simmel, „esenţa modei constă în aceea că totdeauna o poartă numai o parte a grupului, în timp ce totalitatea abia se află în drum spre ea". Poate (şi) de aceea, principalii consumatori de modă sînt cei din „clasele de mijloc" ale societăţii, cei în toate „nici prea-prea, nici foarte foarte", care au voinţa şi mijloacele materiale necesare pentru a epata la modul „comercial" (şi colectiv, căci fanii modelor sînt eminamente sociabili, tipi „de gaşcă").

În ceea ce mă priveşte, îi admir pe *creatorii* de mode (deşi moda ca atare a devenit de mult o industrie...). E mai bine să ţii cont de presiunea modei şi, eventual, să o *foloseşti* în acord cu propria ta personalitate, decît să-i întorci dispreţuitor şi fariseic spatele. Sau decît să i te aserveşti trăind mereu cu spaima că nu mai eşti în pas cu ea, că nu imiţi convingător stilul celor care au rupt gura tîrgului. Căci presiunea modei este presiunea unui *conformism al nonconformismului*. Cel care vrea să fie la modă cu orice preţ nu poate fi un *dandy*: *dandy*-ul sfidează gustul comun – inclusiv modele – singularizîndu-se „în răspăr" cu moda zilei şi cu aşa-numiţii *common people*. El poate deveni eventual *creator* de mode, producător etc. (vezi cazurile unor artişti precum Malcom McLaren). Robul modei nu poate fi un avangardist, un vizionar, un explorator de teritorii virgine – avangardistul e, în definitiv, un tip inadecvat, aflat cu cel puţin un pas înaintea a ceea ce va deveni, la un moment dat *(hélas...)* modă. Desigur, modofilul nu poate fi nici un tradiţionalist – ar fi o contradicţie în termeni, iar moda „retro" e un pic altceva. A fi la modă presupune un epigonism al noutăţii, în care „ultimul răcnet" acţionează pe post de *his master's voice*. A dori să fii la modă *cu orice preţ* înseamnă să fii robul exclusiv al prezentului efemer şi al aparenţelor sale „strălucitoare", „şic", ceea ce nu e decît un *mod* de a-ţi compensa nesiguranţa interioară prin integrarea parţial depersonalizantă (dar confortabilă şi entuziastă) într-un stil colectiv *trendy*, spre a te face „remarcat" în faţa celor de care ţii să te distingi. Dar, dar... moda are o frivolitate cochetă care o face simpatică, mai ales atunci cînd apare pe un fundal dogmatic.

Pînă la urmă, poziţia ideală – dacă admitem că există una – e de a fi în acelaşi timp înăuntrul şi în afara Modei. ▲

Dan C. MIHĂILESCU

Mişu Văcărescu în postmodernitate

Presupun că prezenţa mea într-un număr dedicat modei (modelor, modelelor) are un substrat ludic, oarecum autopersiflant, ca fornăitul unei bătrîne tombatere în cercul juneţilor cosmopolite. O nucă anacronică în sincronul perete dominat de culorile din blazonul lui Alex. Leo Şerban.

Ce să vorbesc eu despre modă, care-s maniac al *ton-sur-ton*-ului, aş umbla toată viaţa în blugi şi tricou negru, am rămas încremenit în Vermeer şi Bach, devotat lui Dostoievski, Tolstoi, Balzac şi total opac la Proust, Kafka, Musil, alintat în Sábato, Jünger, Yourcenar şi cît se poate de străin în Joyce, Woolf, Tournier, ca să nu mai zic de minimalismul, deprimismul şi actualul cult al deriziunii, inversiunii, sexismului în răspăr şi bifării de corectitudini iconoclaste!

Dar ca paseist în rame progresiste, să ştiţi că nu am persiflat niciodată formele fără fond, din convingerea că numai antrenamentul infantil cu găletuşa la nisipar poate conduce la performanţa cozonacilor imperiali.

Spre finele ceauşismului, din obligaţii profesionale, dar şi din lehamite, din chef de sîk din Isarlîk, m-am cufundat o vreme în lumea lui Claymoor (Mişu Văcărescu), copilul teribil al saloanelor protipendadei bucureştene de pe la 1870 la 1903, campionul francofil al modei, cotillonului, dandy-ul homo, dat cu pomezi, cu unghiile ojate, cu o meşă colorată, rebelă pe frunte şi căruia i se datorează într-o măsură deloc neglijabilă faima de început a Peleşului, a cazinoului constănţean ş.a.m.d. Ei bine, mi-aduc aminte ce bucuros am fost aflînd de la Florin Faifer de un articol semnat de G. Ibrăileanu la moartea ilustrului Claymoor (cred că în *Epoca)*, în care părintele Adelei recunoştea că, „prin cultura lui întinsă şi prin gustul rafinat, Claymoor ar fi exercitat cu autoritate o priincioasă înrîurire asupra preferinţelor publicului pentru care scria".

Sînt cît se poate de reticent la tot ce va să zică avangardism, provocare estetică, insurgenţă anti-establishment, nu am nici un gram de pricepere în *haute couture*, saloane automobilistice ş.a.m.d., dar cred în latura benefică – pe termen lung – a snobismului, în efectele pozitive ale acelui radicalism cu ţintă civilizatorie şi nu anarhic-disolutiv din narcisism. Tot astfel, în practica literară, deşi conservator, sînt conştient de virtuţile negării, ale şocării, surpării ierarhiilor, ale epatării, parodiei, amintirii şi răsucirii. De pildă, cum n-am organ teoretic, nu am scris niciodată despre postmodernismul ajuns, de vreo două decenii, pe post de Claymoor al saloanelor noastre literare. Relaţia mea cu distinsul curent pe care toată lumea îl simte, dar nu-l poate defini de-a binelea, a urmat firul relaţiei lui Jupîn Dumitrache cu bagabontul Rică Venturiano: de la furie la respect, de la lectura admirativ-semidoctă la fugăreala pe binale şi de la puseul asasin la binecuvîntarea pirostriilor.

Precum Titircă şi-a rezumat energiile altericide în venerarea studintelui care combate bine la gazetă, conştient că onoarea de familist cere a nu se mînca din sudoarea poporului, şi eu am conchis, cuminte, că tot haosul de azi merită eticheta de postmodernitate, postistorie etc. Pardon de limbaj emfatic, dar e limpede că dezumanizarea artei, sincretismul politic, globalizarea, eurolimbajul de lemn, metisajul estetic, voga New Age, clivajele sociale, demografia în ruină, qui-pro-quo-ul euro-american, falimentul comunismului şi apetitul autodistructiv al democraţiei, frenezia deconstrucţiei în toate, absolutizarea relativismului, febra demitizărilor şi alergia la tradiţie, ingineriile socio-genetice de laborator şi cele financiare la scară planetară, impunerea ereziei ca dogmă, teoriile rescrierii şi recitirii, alchimia contrariilor, demoralizarea generală ipostaziată parodic, intertextual etc., etc. – compun o realitate aparte, care-şi reclamă de bună seamă numele propriu pe lespede. Cum ar zice junele Trahanache, o lume fără căpătîi şi fără Dumnezeu, va să zică... că nu le are. Şi-atunci, de ce să nu-i zicem postmodernitate?

O postmodernitate ce regenerează medievalitatea! Căci, zic specialiştii, nimic nu precede mai bine ca moda – întoarcerea celor trecute. *Corsi e ricorsi*. Fiţi la modă, şopteşte-n barbă paseistul din noi, că nepoţii tot din lada din pod a bunicilor îşi vor răscroi hainele de bal. ▲

Marina CONSTANTINESCU

Mode, modişti, modele

În teatrul românesc din ultimii ani nu se mai observă atît de tare tendinţele „modei“ occidentale pentru că tot mai puţini artişti – sau cam tot aceiaşi – sînt preocupaţi să ia pulsul momentului din lumea bună, să se raporteze la ce se întîmplă dincolo de graniţele prăfuite ale scumpei ţărişoare. Sîntem suficienţi nouă înşine, arta noastră nu poate fi decît formidabilă, vie, fremătînd de idei şi de inovaţii cum n-a văzut Parisul! Ni se pare că ceea ce facem pe scenele instituţionalizate, prin subsoluri, baruri, cafenele ş.a.m.d. este absolut nou şi original, ca şi democraţia de pe la noi, că nu a mai trecut nimănui, niciodată prin cap. Nu mai există nimic în jur decît personalităţi gonflate, modelele sînt date pur şi simplu la o parte. Se pare că memoria are picioare scurte, strîmbe şi rahitice atunci cînd este vorba de artă şi de valorile ei autentice şi incontestabile. Şi în teatru există mode, curente, fla-fla-uri, vîlve declanşate în jurul unor personalităţi care rămîn mai mult sau mai puţin pe creasta valului. Important este cine te-a suit acolo, sus, cine te-a învestit cu aură, cu autoritate. În moda românească din teatrul autohton se poartă mult şi cu obrăznicie în ultimul timp pseudo-arta, pseudo-valorile, de care te loveşti, însă, peste tot. Ca şi în societate. Mofturi, fiţe, aere. E bizar, într-un fel! Chiar dacă se circulă mai puţin – artiştii nu au bani ca să meargă pe cont propriu la Festivalurile de la Avignon sau de la Edinburgh, iar pelerinajul trupelor pe la marile festivaluri s-a cam sfîrşit – există infinite posibilităţi de a te informa, de a fi la curent. Sigur că nu-i totuna să citeşti despre un spectacol al lui Strehler sau să-l vezi cu ochii tăi, cu emoţia şi umorile personale. E profitabil însă să ştii care au fost revelaţiile unei stagiuni la Londra sau la Paris, ce a ţinut casa închisă într-un festival, ce autor dramatic declanşează bătălii în jurul textelor sale, ce regizori se luptă pentru asta şi la ce teatre urmează să fie puse în scenă, ce val de tineri interesează acum şi de unde provin ei. E modalitatea prin care te poţi plasa, totuşi, în secolul în care trăieşti. Într-o vreme se purtau spectacolele lungi, pe urmă au fost adorate cele scurte, acum iarăşi se merge către cele de trei ore, aşezate confortabil pe scenă. Acum cîţiva ani erau mode în Europa cu *Poveste de iarnă* sau *Visul unei nopţi de vară*. Imediat au fost puse şi la noi. La începutul anilor '90, de pildă, *Visul...* lui Shakespeare se juca la Bulandra în regia lui Liviu Ciulei, la Comedia pus în scenă de Alexandru Darie şi la Teatrul maghiar din Cluj, pus de Tompa Gabor. Atît de diferite ca formulă şi formidabile fiecare în parte.

© M. Vasilescu

Sigur că marile nume creează un curent sau altul, tendinţe, inovaţii. Şi tot ei se situează dincolo de moda unui an sau a unei stagiuni. Kantor, Brook, Strehler, Grotowski, Bob Wilson, Ariane Mnouchkine, Antoine Vitez sau, la noi, Ciulei, Pintilie, Penciulescu, Purcărete, Buzoianu, Tocilescu, Andrei Şerban, Dabija, Darie, Măniuţiu, Tompa, Vlad Mugur... au determinat evoluţia fenomenului teatral în a doua jumătate a secolului XX. Ceea ce au adus ei ca manieră, ca formă de spectacol, de spaţii de joc, de poezie a luminilor, scenografii cu care au lucrat decoruri şi costume senzaţionale îşi păstrează, dincolo de timp şi timpuri, prospeţimea, puritatea, forţa mesajului, fiecare are detaliile de stil marcate în operă, în tuşele vechi şi noi. Dacă avem curiozitatea, din cînd în cînd, să cercetăm istoria unor spectacole, să privim schiţe de decor sau fotografii din spectacole de ieri, vom înţelege că teatrul n-a început azi, acum, cu noi. Aşa cum în modă rămîne emblematic, pentru totdeauna, cu ce au venit absolut inovator Yves Sant Laurent, Versace, Coco Chanel, indiferent de ce se poartă azi sau se va purta mîine. Elementele esenţiale şi individuale ale unui artist se topesc în arta celorlalţi, se filtrează prin talent şi sensibilităţi diferite şi conduc lumea, elegant, către următorul pas al civilizaţiei. Aş zice că la noi în teatru se poartă tot mai tare în ultimii ani, sub toate formele aroganţei, suficienţa şi trufia. Acestea nu lasă în urmă decît deformări hidoase. Artistice şi umane.

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Filmul Iranian

Am spus odată că singura condiţie pentru ca un Film Iranian să primească premii în festivaluri este ca el să fie făcut.

Şi să fie iranian, desigur...

Cum e să fie „iranian“?

În general, el nu trebuie să fie prea lung: o oră şi jumătate maximum – adesea chiar mai scurt (cam ca filmele româneşti din ultima vreme). Apoi, el trebuie să se petreacă – preferabil – undeva în mediu rural, căci Iranul are genul acela de peisaj arid care dă bine-n cadru şi-n ochelarii criticilor occidentali. (Sigur, există şi excepţii: *Cercul* lui Jafar Panahi – „Leul de aur“ la Veneţia – se petrece chiar la Teheran, ca şi *10* al multipremiatului – ultima oară, chiar la Cannes – Abbas Kiarostami; vom reveni.) Aparatul de filmat va trebui – obligatoriu – să adaste pitoresc-melancolic peste culmile prăfoase ale colinelor, să insiste pe cîte vreun detaliu de îmbrăcăminte (de ex. vălul femeilor, pus/scos de cel puţin 50 de ori tot filmul, dar şi pantofii încălţaţi/descălţaţi, idem), să alterneze monoton lungi panoramări ale peisajului cu monotone planuri-detaliu ale oamenilor plasaţi în acel peisaj.

În Filmul Iranian nu se (prea) vorbeşte (excepţie: acelaşi *10*, unde o femeie-şofer de taxi ascultă-şi-dă-replica celor 10 pasageri ai maşinii; ăsta e tot filmul). Vorbesc, în locul oamenilor, colinele deja-amintite; vorbeşte vîntul; vălul; pantoful. Căci oamenii sînt trudiţi şi obidiţi (excepţie: acelaşi *Cercul* – din care aflăm că femeile iraniene nu au voie să fumeze în public sau să călătorească singure în autobuz, în schimb pot conduce maşini! (?)). Trudiţi & obidiţi, dar cu o înţelepciune multimilenară care-i face să emită – în rare răstimpuri – panseuri profunde gen: „Nu, dle Barani, Viaţa Merită Trăită!“, sau „Dle Barani, amintiţi-vă de Gustul Cireşii“. Şi dl Barani îşi aminteşte, drept care renunţă să se sinucidă. Iar cînd se termină şi înţelepciunea (începe cam într-1/4 de oră la un film de 1 oră şi 1/4; 20 de minute într-unul de 1 oră şi 1/2), iranienii din filme îşi fac treburile zilnice – pe care le au cam aceleaşi: ridicarea unui zid de cărămidă, ridicarea nivelului de instrucţie al copiilor dintr-un sat, dus-întorsul dintr-un loc într-altul cu cîte-o găleată cu apă ş.a.m.d. (Cînd este vorba de lucruri mai exotice – vezi şoferiţa de taxi din *10* –, atunci pasagerii turuie verzi şi uscate convinşi că, de bine ce turuiala lor o interesează pe şoferiţă, musai să-i intereseze şi pe spectatori.)

Filmul Iranian este un scurt, dar tenace, prilej de vorbe şi de ipoteze: oare vecinul Barani a terminat de ridicat zidul? Oare vecina Barani are apă-n casă? Dacă nu, cîteva zeci de minute se dezbate ipoteza ca zidul să fie construit pe un sol fărîmicios – sau mîlos –, făcînd imposibilă ridicarea lui chiar pe locul acela; sau: motivul pentru care vecina Barani n-are apă-n casă (nu) e (ApaNova, ci) faptul că e prea bătrînă ca să mai ajungă pînă la puţul din curte; sau: puţul din curte i-a fost acoperit de un fiu nevolnic care-a plecat la oraş; sau: puţul din curte i s-a prăvălit în el însuşi în ziua cînd americanii au invadat Afganistanul. Ş.a.m.d.

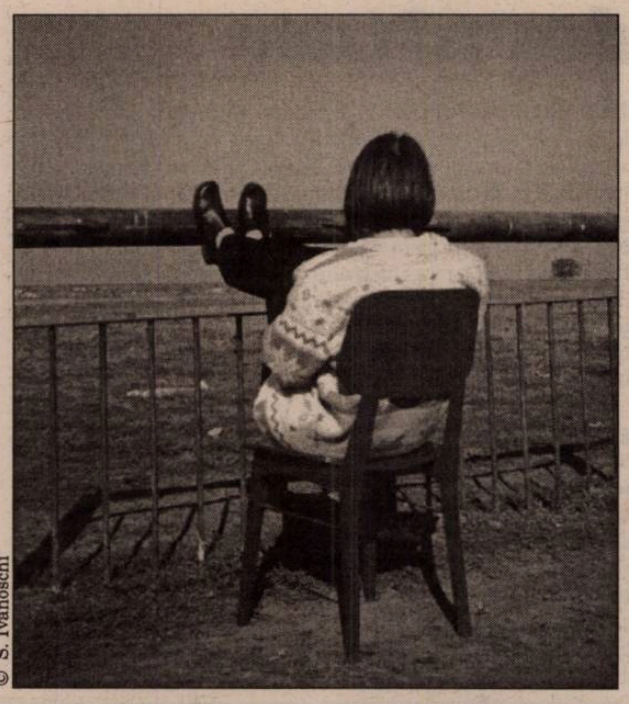

© S. Ivanoschi

Filmul Iranian nu prea are story, dar are „frumuseţi plastice“ (îi place pînă şi lui Tudor Caranfil!). Oamenii sînt săraci, dar asortarea unui văl albastru cu pantofii şi cerul este un *must*. Sînt obidiţi, dar travellingurile meseriaşe de la o obidă la alta iau ochii. Sînt trudiţi, dar este o trudă demnă de laudă căci uite, la capătul zilei, din tării se lasă peste ogradă paraşute cu picioare de plastic – ofrandă nesperată handicapaţilor ortopedici care aleargă în cîrje să prindă o proteză, două, nu se ştie cînd mai trec elicopterele prin regiune şi e păcat să rămîi toată viaţa în cîrje...

Mai există o ultimă chestiune legată de Filmul Iranian: aceea că, deşi apar tot mai mulţi cineaşti Iranieni demni de acest nume (şi, fireşte, *toţi* iau premii – vezi mai sus), mai toţi au acelaşi nume... Kiarostami & Panahi puşi deoparte, pe ceilalţi cineaşti Iranieni îi cheamă „Makhmalbaf“. Unul este Mohsen – autorul filmului cu picioarele paraşutate. A doua este Samira – autoarea celui cu vălul & pantofii asortaţi la discriminare. Alta – *a new entry* – este Hana, care a filmat-o pe Samira filmînd şi-a mers la Veneţia cu filmul, tot aşa cum Samira l-a filmat pe Mohsen filmînd şi-a mers la Cannes cu filmul (sau viceversa). Vă gîndiţi, cumva, că toţi aceşti Makhmalbafi au ceva în comun? Sau că sînt, poate, o metaforă – „şi pentru că trebuiau să poarte un nume, i-au zis: «Makhmalbaf»“?? Nu, nu sînt o metaforă; sînt o familie: tatăl, fiica mai mare, fiica mai mică... Toţi filmează, toţi SRLizează, toţi se premiază. Şi, în ritmul în care apare cîte un nou Makhmalbaf pe *catwalk*-ul celei de-a şaptea arte, putem fi siguri că producţia de Film Iranian nu se va opri prea curînd: dl & dna Makhmalbaf poate că nu au apă-n casă, dar copiii – şi filmele – se fac şi pe uscat.

▲

Marius CHIVU

Graffiti-vă!

Ce-mi plăcea mie în serialele de la televizor de sîmbăta seara, imediat după revoluţie – (*Străzile din San Francisco*, *Maddie şi David* etc.) – erau scenele cu poliţişti care căutau infractori/informatori/dispăruţi prin ghetourile cu ziduri jegoase, dar recondiţionate cu graffiti. Mi se păreau de-a dreptul nişte minunăţii de ziduri! Apoi am avut ocazia să răsfoiesc la cineva un album foto cu staruri hip-hop (2 Live Crew, RUN DMC, Naughty by Nature, Ice Cube, LL Cool J, Public Enemy) mai toţi spijiniţi de astfel de ziduri cu graffiti impresionante. Înfierbîntat şi de raperii noştri dragi (R.A.C.L.A., mai ales) am visat ani în şir să colind Bucureştiul şi să fotografiez graffiti.

Ca atîtea chestii mai mult sau mai puţin culturale din Occident, graffiti-ul a ajuns şi la noi să poată fi considerat un fel de modă. Mai timidă, ce-i drept! Caracterul militant din perioada anilor '70, cînd graffiti era o componentă a manifestărilor „political rap", cu mesaj sociopolitic, s-a pierdut, aşa că la noi această practică a subculturii a intrat direct cu latura ei aşa-zis estetică şi de divertisment. (Aici fac o paranteză şi îmi amintesc că în pasajul din faţa clădirii Radio Chişinău din Republica Moldova, între un graffiti cu Prodigy şi unul cu Metallica – *Kill'em all*, era unul cu Ştefan cel Mare şi Sfînt, foarte reuşit de altfel.) Între timp am mai citit cîte ceva despre graffiti, ştiu că sînt de mai multe feluri: steaguri, semnături, şabloane ş.a., ba chiar am citit recent într-o revistă de artă (post)modernă cum un tip anonim care desenează cu creta pe ziduri şi tomberoane nişte cruci mărunte ar fi „un artist pentru care oraşul întreg e o pînză imensă". Mă rog! Ideea e că mă enervează la culme tipii (în special *Science* şi *Wonder)* care se semnează la infinit pe zidurile Teatrului Naţional sau pe statui. Îmi plac însă foarte mult graffiti-urile dintr-un „circ al foamei" aflat între zona Militari şi Bd-ul Timişoara. (Bla-bla-bla! Nu ajung nicăieri şi oricum nu asta vreau să scriu. Aşa că o iau de la capăt. Concret, care-i problema mea.)

De fapt, chestia care mă nelinişteşte acum a început mai de mult. Odată aveam nevoie urgentă de bani, salariul întîrzia cîteva zile, şi cum mergeam eu îngîndurat, un perete din zona Gorjului mă lua la mişto „Banii e o problemă?". Altă dată, mă certasem cu prietena mea şi zidul unui bloc de pe Calea Griviţei mă întreba retoric „Hei, tu, unde eşti?". Pe Calea Griviţei, v-am spus, dar tîlcul era sigur altul. Altă dată pe peretele unui bloc din zona Luterană am citit „Cu mînuţele astea două / Am dat zidului o faţă nouă." Tocmai mă tunsesem şi nu-mi plăcea deloc noul meu *look*.

Dar ce m-a pus serios pe gînduri a început cînd colegul meu de cameră a instalat în calculatorul nostru un program, Second Nature, care rulează fotografii dintr-un fişier, un fel de *wallpaper*-e temporare. A doua zi a descărcat de pe Internet cîteva icoane... virtuale, pe care programelul de mai sus a început să le ruleze aleatoriu: Ridicarea la Cer, Bunavestire, Învierea, Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul, Răstignirea etc. Cam în aceeaşi perioadă am descoperit, întîmplător, şi locul unde îşi ţinea ascunse prezervativele: după o icoană grecească Maica Domnului cu Pruncul, sprijinită pe raft de *Etica postmodernă* a lui Zygmunt Bauman. Aflu apoi că de pe reţeaua calculatoarelor din Grozăveşti pot descărca ultimul album al lui Marilyn Manson *The golden age of grotesque*. De la *Antichrist Superstar* nu l-am mai ascultat, căci între timp m-am dat cu Limp Bizkit şi Linkin Park. Aşa că intru pe reţea şi dau de un *nick-name* nou: *Dumnezeu*. Încerc să intru la el (era să scriu „la El"), dau dublu click şi în chenarul gri care îmi apare imediat pe monitor citesc cu inima strînsă pentru o clipă „Dumnezeu is not accesible. The computer or sharename could not be found." Seara vine la mine un amic şi găseşte pe net *site*-ul www.jesus-dressup.com, un *site* unde poţi îmbrăca un Crist răstignit cu kilt, sombrero, costum de scafandru, de balet, de pompier ş.a. Încercăm şi noi cîteva variante, dar ne amuzăm cam stînjeniţi şi renunţăm repede. A doua zi, trec prin Piaţa Romană şi un cerşetor strigă în spatele meu din toţi rărunchii „Credinţa voastră nu e nici o fracţiune de secundă" şi mă gîndesc că e un echivalent metaforic bun, oricum mai modern, pentru bobul de muştar. Miercuri seara, dinamoviştii bat pe Şahtior şi pe terasa din faţa căminului suporterii strigă răguşiţi „În seara asta Dumnezeu a fost Cîine!". O jumătate de oră mai tîrziu, Claudiu Răducanu înscrie şi el la Southampton, în poarta... Sfinţilor, şi pe maioul de sub tricoul lui citesc „Jesus loves me". Dintr-odată încep să pun cîte ceva cap la cap. Nu prea mai e la modă să vorbeşti despre credinţă şi religie, dar eu am fost crescut de bunici (ţărani de la ţară) şi am învăţat „Înger-Îngeraşul meu" şi „Crezul" înainte de „O furnică duce-n spate..." şi „Muma lui Ştefan cel Mare". Aşa că, eu sînt mai – cum să zic – mai *fricos*.

În următoarele zile, ca un făcut, peste ce-mi cade privirea!? În pasajul de pe strada Turda, citesc scris cu graffiti „Isus vine", apoi pe Splaiul Independenţei, apoi din nou pe soclul statuii lui Kogălniceanu. Ies de la Facultatea de Litere şi mă aşez pe băncile de la fîntînă. Numai bine să pot citi pe clădirea Arhitecturii, sub placa comemorativă cu „Aici am murit pentru libertate? 21-22 decembrie 1989" (semnul întrebării e adăugat cu graffiti) şi trei afişe care anunţă lansarea revistei *Credinţă legionară* a lui Nicador Zelea Codreanu, dau aşadar, din nou, peste acelaşi „Isus vine", însă cu completarea imperativă „Pocăiţi-vă!". Nu ştiu, dar dacă de pe ziduri ni se transmit semne? Cu graffiti. O fi vreo modă... spirituală!?

▲

Stela GIURGEANU

Tatuaje de-o vară

Îmi plac tatuajele. Mi-ar plăcea unul pe bune şi pe glezna dreaptă, o literă chinezească sau un simbol, musai exotic, musai cu semnificaţii adînci... Dar nu cunosc pe nimeni în acul căruia să-mi încredinţez bunătate de gleznă, aşa că mi-e teamă. Mi-e teamă de durere şi de infecţii. Ca să nu mai zic de plictisul la care m-ar putea condamna eternitatea simbolisticii de pe glezna mea cea dreaptă. Prefer aşadar superficialitatea tatuajelor de moment, foarte şic de altfel, puse doar de ochii lumii, doar la cîte o petrecere, schimbate cu fiecare ocazie nouă, fără durere şi fără urme.

Schimbate în acelaşi mod în care şi cei trei liceeni de pe a treia bancă din parc, urmaţi îndeaproape de cei patru colegi ai lor (de lîngă aceeaşi bancă), îşi schimbă preferinţele culturale: în funcţie de sezon şi de ce li i se oferă. Dar asta nu pentru că ar refuza altceva, ci pentru că nu prea are cine să le ofere acest altceva. M-am îndreptat spre ei cu prejudecata că nu aş putea lega o discuţie despre clasic şi avangardă la Naţional şi m-am lovit de realitatea faptului că nici ei cu mine despre Matrix Reloaded sau Doom.

Voi ce înţelegeţi prin cultură?

Da' tu ce-nţelegi?

Defensiva lor mă face să mă bîlbîi. Îngaim ceva... despre... acel ceva... care... te face să te cunoşti mai bine, atît pe tine, cît şi pe cel de lîngă tine.

Adicătelea cărţile?

...Şi cărţile, de ce nu?

Dar cei şapte au prea mult de citit la şcoală, iar în afară de lecturile obligatorii (eu ştiu ce înseamnă lectura impusă şi nu insist) nu prea au timp de altele. Ruxi îmi vorbeşte totuşi de o carte pe care a primit-o de ziua ei, de la o mătuşă, a citit-o anul ăsta, nu mai ştie exact cînd, nici titlul, nici autorul, dar ştie că i-a plăcut. *Despre ce era vorba?* Despre un păstor care îşi caută Legenda Personală, iar pentru asta trece printr-un şir de întîmplări doar ca să ajungă tot de unde a pornit. Cum ceilalţi încep cu mişto turile, Ruxi se dezmeticeşte, reluîndu-şi postura de vampă de 16 ani, aruncînd chiştocul ţigării cu un bobîrnac, la trei metri depărtare de bancă.

La o adică nici pe vremea mea *a citi* nu prea mai era o modă, cel mai mult se purta muzica.

Ce muzică vă place?

Latino, muzica românească, Eminem, manele, de ce nu etc., etc.

Aha, „cultura" Atomic! Da, se uită pe Atomic, le place stilul. *Care stil?* ăsta, cu maşini scumpe, femei supărate, tipi care cîntă, arătînd de parcă ar mirosi constant ceva urît. *Pe vremea mea se purta războiul Depeche-Metallica. Acum?* Se uită unul la altul, ridică din umeri şi mă întreabă cum adică „război"? E rîndul meu să ridic din umeri şi să le răspund că pe atunci asta era chic: să fii ori metalist ori depeche-ar. Vlăduţ îmi spune că el ascultă Metallica, că îi place şi Depeche, ultimul lor album, dar că nu se află în mijlocul nici unui război lăuntric...

În afară de muzică, ce mai poartă ei la reverul culturii lor...

Prêt-à-porter-ul emisiunilor TV. La începutul anului, la modă a fost *Big Brother*. După cum, mai demult, în mare vogă a fost *Vara Ispitelor*. Acum se uită, dar cu oarecare scepticism, la *Star Factory*. Apoi serialele. *Tînăr şi neliniştit* are cea mai mare căutare, dar şi *Beverly* (hm, unele lucruri nu se demodează niciodată!).

Lăsaţi deoparte mîncărica spirituală oferită de televiziune, ce faceţi în rest, cum vă distraţi?

Calculatorul. Caffe-Internet-urile. Adică tot ce ţine de Internet. Chat-urile, e-mailurile, forumurile de discuţii sînt, ca întotdeauna de la apariţie, în top. Să înţeleg că jocurile au devenit desuete? Nici pomeneală; de cînd computerul este ceva firesc în casele multora, jocurile au început să ocupe din ce în ce mai mult din timpul lor (fie liber, fie nu). *Cultura de exterior, există?*

Bineînţeles, dar costă. Merg de obicei la film. Se poartă Mall-ul, de cel puţin trei ani. De teatre se cam feresc, dar nu pentru că nu i-ar interesa, ci pentru că nu prea ştiu cu ce se mănîncă, iar cum Familia nu are timp, dacă Şcoala nu-i duce, singuri nu prea au tupeu.

Îţi trebuie tupeu să mergi la teatru??

La teatrul-teatru, da! Pentru că aşa mai merg ei prin Green şi mai prind cîte un spectacol. Sigur le place, de ce nu le-ar plăcea? *Ce au văzut?* „Sex, Drogs and Rock'n'Roll", tare piesa, mi-o recomandă categoric. Le place în special ambianţa, că pot sta să fumeze sau să mai schimbe o remarcă între ei fără a ofusca pe doamna din faţă sau din laterală.

La urma urmei, ce facultate mai e la modă?

Alea rentabile. Vlăduţ o să dea la Poliţie, acolo s-a gîndit că are post asigurat, Ruxi poate la Drept sau poate la ASE, iar Cristi la Automatică. Aha,... pentru că îi pasionează? Nu neapărat, dar în zilele noastre trebuie să-ţi orientezi pasiunile. Ruxi, de exemplu, ar fi cochetat cu Literele, dar cu Literele mori de foame.

La sunetul clopoţelului am plecat cu întrebarea încă nelămurită de ce generaţia *lor* (şi dintr-o dată mă simt bătrînă, cu riduri, ochelari şi plete albe) ca de altfel şi a mea, este şi a fost blamată?

Pe scările blocului dau de capotul înflorat care acuză mereu şi are mereu răspunsul la îndemînă. Pentru că *nu mai pune, dom'le, copiii ăştia mîna pe-o carte, nu mai merge la un spectacol... Că noi pe vremea noastră...* Şi vecina îmi înşiruie cu lux de amănunte ce făceam *noi* pe vremea *noastră* şi ce fac *ei* pe vremea *lor*.

Îi sînt recunoscătoare că m-a băgat în tagma celor 64 de ani pe care îi posedă de acum doi ani şi, amintindu-i că şi despre mine gîndea la fel acum zece ani, o invit să-mi închidă articolul, cu un surîs nostalgic. *Eh, mamă, ştii şi tu cum e cu copiii ăştia, pentru ei tot ce zboară se şi mănîncă!*

© R. Morariu

▲

„Eu am să fiu întotdeauna de partea modelor literare“

– convorbire cu Ioana PÂRVULESCU –

Ioana Pârvulescu a publicat de curînd, la Editura Humanitas, cartea Întoarcere în Bucureştiul interbelic. *Am invitat-o la o discuţie despre cum funcţionează moda în literatură şi, mai ales, despre cum se raporta la moda literară lumea din anii '20-'30 – pentru noi, subiect de nostalgii şi chiar de „modă retro“. Nu vă pregătiţi, aşadar, să citiţi un interviu; închipuiţi-vă, mai bine, că asistaţi la o conversaţie, într-o cafenea literară. A propos: or mai fi la modă cafenelele literare?...*

În perioada interbelică, lumea bună – intelectuală şi mondenă – era preocupată de „ce se mai poartă la Paris“: nu doar în materie pur vestimentară, dar şi în materie de lecturi, expoziţii, spectacole, concerte. Ce era bine şi ce era rău în această atenţie (exagerată?) acordată modei pariziene?

În acei ani, numiţi *les années folles*, Bucureştiul simţea nevoia unui model; iar modelul acesta era Parisul. În cartea mea n-am folosit decît o dată formula „Micul Paris“, şi anume atunci cînd am înşirat clişeele: mi se pare că a fost prea la modă să se spună aşa şi sintagma s-a golit de conţinut. Apoi, studiind perioada, mi-am dat seama că Parisul ca model nu traduce exact realitatea, pentru că modelul Parisului în anii nebuni era New York-ul. În timp ce noi ne „franţuzeam“, parizienii îşi luau ca model New York-ul – cu barurile şi cluburile lui, cu cîntăreţii de culoare (vezi Joséphine Baker)... America era snobismul parizienilor, aşa că noi, prin intermediul lor, ajungeam şi la New York. Mi se pare însă că interbelicii aveau această calitate formidabilă de a se distanţa de mode, adică de a vedea uneori şi ridicolul conţinut în ele. Caricaturile din epocă sînt foarte reuşite – unele mai rezistă şi azi – şi traduc această distanţă, mai ales faţă de America, pe care românii o înţelegeau mai puţin decît înţelegeau Parisul.

Cum reuşeau să se distanţeze?

Aveau, probabil, o prospeţime sau o timiditate de a adopta moda, o teamă pe care o are oricine la început – să ne gîndim la femeile care poartă azi pantofi cu vîrful ascuţit: cînd i-au pus prima dată în picioare, probabil că multe dintre ele au trăit un sentiment al ridicolului, dar pe urmă au căpătat curaj. Din această prospeţime ori timiditate a omului în raport cu modelul adoptat rezultă şi spiritul critic necesar. Poate că era vorba şi despre ciocnirea modelelor, poate că a folosit şi presa la asta. În Bucureşti se găsea presa franceză la zi, ca şi cea engleză...

...ceea ce înseamnă că, bucureştenii fiind branşaţi la Europa, ziarele, cărţile şi toate celelalte circulau normal şi erau privite cu naturaleţe. Poate că şi de aici rezulta capacitatea de distanţare: atunci cînd romanele lui Proust ajung în librăriile din Bucureşti şi sînt comentate în presă la cîteva zile după apariţie, a fi la curent cu „ultima modă de la Paris“ devine un lucru firesc. Prin ce mecanisme se propagau însă mòdele literare?

Cea mai bună antenă o reprezintă interviurile cu scriitori: prin intermediul lor devenea public ceea ce se discuta la Capşa sau în alte cafenele – exista o foarte bună comunicare pe atunci între lumea literară şi public. Din presa vremii – şi mai ales din aceste interviuri – rezultă o mare admiraţie pentru Proust: nu putem vorbi de literatura interbelică fără Proust, care a intrat extraordinar de repede în viaţa literară de la noi. Încă din 1921, Rebreanu – tradiţionalul Rebreanu – dă un interviu în care se declară admirator al lui Proust. Camil Petrescu îi judeca pe tineri în funcţie de aderenţa sau inaderenţa lor la Proust, Sebastian are de zeci de ori în *Jurnal* transcrierea felului în care îl citea pe Proust, Jeni Acterian notează şi ea în jurnal cum avansa în lectura multelor volume din *În căutarea timpului pierdut*. Cea mai nostimă referire la scriitorul francez o are însă Monica Lovinescu în jurnalul ei: povesteşte că la familia Lovinescu, atunci cînd Radu Cioculescu a tradus primul volum, Stana, menajera lor, a fost fericită că în sfîrşit îl poate citi şi ea pe Proust. Deci, numele lui era cunoscut pînă la acest nivel – ceea ce spune foarte multe despre răspîndirea „modei Proust“. A fost o modă care a ţinut mult – astăzi nu-l mai citeşte aproape nimeni pe Proust.

O altă modă a fost cea venită din spaţiul anglofon (un spaţiu pe care interbelicii, preponderent francofoni, îl descoperă tot mai mult): este vorba despre *Amantul doamnei Chatterley* al lui Lawrence, care a dat cumva imboldul scenelor erotice din literatura română. Proust a fost însă o modă care a durat mult, cît toată perioada interbelică.

Mai putem vorbi în acest caz de o modă?

Mă preocupă de la o vreme raportul dintre durabil şi efemer, care cred că are importanţă şi în judecarea modei. Proust a fost modă atîta timp cît acest fenomen avea o notă de efemer, la început, cînd era privit ca o noutate. În momentul în care a depăşit un anumit interval de timp, nu mai era vorba de o simplă modă. Să luăm un alt caz: Werther. Romanul lui Goethe era iniţial citit de tinerii germani, iar unii dintre ei găseau de cuviinţă să se sinucidă după ce îl citeau – era o modă. Mai tîrziu, romanul a intrat într-un alt nivel de receptare, ieşind din trena modei.

Cît e snobism în dorinţa de a fi la modă?

Nu putem separa moda de snobism, de reclamă – sînt învecinate. Despre snobism s-a scris mult la noi, de la Lovinescu la Alexandru George. Un foarte bun articol al lui Alexandru George *(Snobismul)* arată valoarea snobilor şi a snobismului într-o cultură: „Faţă de omul comun, snobul este un ins care dă de la el măcar entuziasmul şi care, cu toate aerele lui fudule, înţelege să slujească – fireşte, în modul lui special – arta. Vai de artistul care ar trăi într-o societate fără snobi!“. Snobismul şi moda au o valoare pozitivă pe de o parte prin entuziasm – e o calitate pe care eu o admir mult: nu sîntem locuiţi de zei în momentul entuziasmului; de altfel, cred că noi sîntem tot mai puţin locuiţi de zei, cel mult de demoni, de satiri ori de vietăţi mai ambigue – şi pe de altă parte ele funcţionează ca semnale, ca şi reclama. Din păcate, mi se pare că astăzi problema nu este „frivolitatea“ modei, ci bombardamentul cu semnale. Pe stradă, vezi maşini inscripţionate cu mesaje publicitare, sute de panouri etc. În faţa lor, organismul se apără prin ignorarea tuturor acestor semnale.

Într-o asemenea aglomerare de mesaje, se pare că e greu să lansezi o modă în cultură, chiar dacă, prin bune campanii de public relations, *adesea sînt impuşi autori mediocri, în dauna altora, mai discreţi, pe care publicul îi descoperă după cîtva timp. În astfel de condiţii, mai ales într-o ţară încă neaşezată ca a noastră, mai poate fi ceva cu adevărat la modă?*

Sînt diverse mode. Sînt, de pildă, autori care au ceva de spus în literatură, sînt născuţi pentru asta, şi reuşesc să fie şi la modă. Mircea Cărtărescu este un asemenea un autor. Dintre străini, e la modă Paulo Coelho, şi nu e nimic rău în asta: spre deosebire de Cărtărescu, Coelho scrie *best-sellers* – ceea ce nu înseamnă că volumele lui Cărtărescu nu se vînd bine – scrie după reţetă şi uneori se vede foarte bine reţeta. Dar este un *best-seller* de calitate, care nu numai că nu face nici un rău, dar cînd marele public citeşte cărţile lui influenţa nu poate fi decît pozitivă: el este uşor didactic, vorbeşte despre lupta dintre bine şi rău şi alte asemenea teme care îi pun pe oameni pe gînduri. Cînd vezi în Cişmigiu pe cineva citind ultima carte a lui Coelho îţi dai seama că nu strică deloc. Eu am să fiu întotdeauna de partea modelor literare, dar nu pentru valoarea absolută a cărţilor la modă – de altfel, ce cărţi au valoare absolută? Toate trec printr-un proces de deplasare de la centru la margine şi înapoi la centru, pînă şi Shakespeare, contemporanul sau necontemporanul nostru... Am să fiu de partea modei întotdeauna cînd la modă vor fi *cărţile*. Iar moda creează un sentiment de solidaritate. Revenind la perioada interbelică, de pildă: s-a schimbat un canon valabil de secole în comportamentul femeilor, ceea ce le făcea să se simtă solidare – puteau să umble neînsoţite pe stradă, să fumeze în public ori purtau „ochelari negri“ (un calc după *lunettes noires)*. La fel se întîmplă şi în modele literare: faptul că eşti admirator al unui anumit scriitor (fie el unul „la modă“) te face să te simţi apropiat de ceilalţi, să comunici mai uşor cu oamenii, cu alţi admiratori...

© M. Dumitru

Dar moda generează şi reacţii adverse: în perioada interbelică, de pildă, tradiţionaliştii de toate nuanţele le reproşau moderniştilor tocmai faptul că vor să adopte „ultima modă“ ca scop în sine...

Totul e relativ aici. Faţă de moderniști, avangardiştii erau mult mai „branşaţi“ – alcătuiau un fel de modă extremă în raport cu care „moda“ moderniştilor devenea relativă şi echilibrată. În fond, problema este raportarea la o modă: poţi fi la modă *din principiu*, să adopţi adică un lucru nou, sau poţi să fii structural împotriva oricărei mode, pentru că o socoteşti un fel de fenomen de turmă. Sînt oameni care ţin cu orice preţ să *nu* fie la modă, chiar în vestimentaţie. Camil Petrescu spunea – şi sînt de acord cu el – că ideea de a te distanţa neadoptînd moda este o formă a orgoliului la fel de discutabilă ca şi dorinţa de a fi la modă. Nu mi se pare aşa de important dacă te situezi într-o modă sau împotriva ei: Sadoveanu scria într-un fel care nu era deloc la modă, tipul lui de scriitură era chiar împotriva modei, dar a dat lucruri de mare valoare. În lumea literară contează, pînă la urmă, valoarea gesturilor individuale. A imita o modă înseamnă doar a fi mai vizibil la un anumit moment, a avea mai multe şanse să fii văzut; în capcana asta cad foarte mulţi scriitori, din dorinţa de a avea succes imediat.

În zilele noastre, de exemplu, mulţi se declară postmoderni ori discută despre postmodernism pentru că li se pare că este curentul „la modă“. Cît anume e modă în dezbaterile despre postmodernism?

Cu postmodernismul stăm la fel de prost ca şi cu lămurirea termenilor de „stînga“ şi „dreapta“ în politică. Termenul e întrebuinţat în atîtea feluri, cărţile despre postmodernism care au apărut sînt atît de controversate, specialiştii se ceartă atît de tare între ei, încît asta a creat un soi de neîncredere a publicului: unii fac postmodernism aşa cum făcea Monsieur Jourdain proză, fără să-şi dea seama... Dar am impresia că nici despre asta nu se mai vorbeşte atît de mult.

Şi atunci, ce curent, idee, tendinţă (mai) e cu adevărat la modă?

Nu ştiu ce e la modă, dar pot să spun ce *nu e* la modă: poezia. În secolul al XIX-lea, poezia era la modă, familiile bogate îi invitau pe poeţi acasă şi le creau condiţii pentru a scrie ş.a.m.d. În secolul al XX-lea, poezia a pierdut acest statut. De cîte ori mă întorc la dragostea mea dintîi, poezia, îmi dau seama ce spaţiu privilegiat este şi cît de bine ne-ar face tuturor dacă din cînd în cînd am citi poezie: e un spaţiu al armoniei în lumea aceasta dizarmonică.

Dar cine sau ce poate impune astăzi o modă în literatură: critica, presa, televiziunea?

Cred că televiziunea ar putea s-o facă, dar cu condiţia să se ocupe şi de mòdele culturale – deocamdată, televiziunea ca sistem (nu mă refer la o emisiune sau alta – există şi emisiuni bune, dar marginalizate) nu o face sau o face total ineficient, fără nici un rezultat. Categoric, televiziunea poate impune şi peste noapte un autor sau o carte. Mă irită faptul că, în timp ce tot românul se uită la viaţa vedetelor – care este atît de banală, fără haz şi fără imaginaţie, plină de clişee – nimeni nu se ocupă de viaţa scriitorilor sau a oamenilor de ştiinţă, persoane infinit mai interesante. Ar trebui relansată la televiziune imaginea oamenilor de ştiinţă – cît de interesantă e viaţa acestor oameni! În istoria ştiinţei sînt nişte lucruri care depăşesc orice fel de poveşti, biografiile savanţilor sînt extraordinare. Mi-ar plăcea ca televiziunea să poată impune, de exemplu, moda „genului biografic“ care să se ocupe de oamenii cu adevărat interesanţi.

Critica literară reuşeşte să impună mòdele doar în cercul restrîns al specialiştilor. Pentru un public mai larg, metoda *de bouche à l'oreille* este mult mai valabilă: omul care citeşte ceva le vorbeşte celor din jur despre ea cu pasiune şi entuziasm, aceştia la rîndul lor le vorbesc altora ş.a.m.d., iar în acest fel se creează o relaţie de mai mare încredere. Cei care pot să facă o oarecare ordine în această lume greu de ordonat sînt oamenii cu autoritate, personalităţile. Dar şi ei au nevoie de un canal de comunicare – deci ajungem tot la presă, la radio, la televiziune...

▲

„Aerul timpului“

– convorbire cu Horia-Roman PATAPIEVICI –

În Omul recent, *scrii la un moment dat: „În timpurile modernităţii recente, a fi modern a ajuns să însemne a fi cît mai strîns cuplat cu tot ce poate fi imaginat mai recent: cu ultima apariţie din orice domeniu, cu ultimele produse, cu ultimele invenţii, cu ultimele descoperiri – pe scurt, cu ultima modă. «Ador moda!» este, în fapt, unul dintre sloganurile care, azi, nu mai miră pe nimeni – deşi, analizat cu discernămînt, prostia lui sare în ochi“. În ce constă prostia acestui slogan?*

Moda înseamnă de fapt „ultima modă“. A spune că adori moda înseamnă să te supui servil tuturor decretelor ei, să admiţi că ultimul conţinut al vieţii tale este şi cel mai recent, înseamnă, de fapt, să renunţi la orice capacitate reflectivă, înseamnă a spune „eu accept să nu mai exist ca individualitate, eu «port» colectivitatea în care mă las dizolvat aşa cum moda «se poartă»“. Pentru mine argumentul este dizolvarea individualităţii şi pierderea autonomiei de gîndire a individului. Moda nu este ceva rău în sine, pentru că moda este de fapt un fenomen de aderenţă la schimbare, şi anume la acea schimbare care este acceptată şi plebiscitată. Dar nu putem vorbi de moda unui singur om – moda revendicată în afara şi împotriva colectivităţii e dandysmul. Moda, cînd nu e doar vestimentară, e un fenomen colectiv de renunţare la propria îndrăzneală de a fi unic, este atît înregimentarea în „numărul mare“, cît şi supunerea la tot „ceea ce se poartă“, fără reacţie.

Să restrîngem discuţia la modele care se manifestă în plan cultural. În timpul studenţiei mele încă era la modă structuralismul, apoi a venit deconstructivismul ş.a.m.d. Mi se pare că modele de acest tip adună oamenii la un loc, duc lucrurile înainte, în urma lor rămîne ceva...

Ai vorbit de structuralism, dar putem vorbi de toate „ismele“ doctrinare care au brăzdat cîmpul culturii publice în secolul al XX-lea. Aici eu văd două lucruri. Pe de o parte, există o paradigmă de studiu sau un program de cercetare, definit prin adoptarea unui număr de metode, prin promovarea unui anumit stil teoretic şi prin impunerea unei anumite canonicităţi: de autori importanţi, de probleme abordate, de critici formulabile, de rezultate acceptabile etc. Pe de altă parte, există fenomenul sociologic prin care o mulţime de universitari, de scriitori, de cercetători afiliaţi instituţional ori independenţi, de oameni cultivaţi se convertesc, aş spune în masă, la această paradigmă. De ce o fac – *qua* modă, adică în necunoştinţă de cauză? S-ar putea replica: dar nimeni nu se converteşte în cunoştinţă de cauză, adică în mod critic şi păstrîndu-şi independenţa de gîndire! E adevărat, dar argumentul e valabil pentru convertirile religioase, or, aici, vorbim de fenomene laice, seculare. Acesta e primul lucru care mă supără la módele care implică înregimentări ale gîndirii: reapariţia comportamentelor religioase în contexte nerelegioase. Al doilea este circul vînătorii de prestigiu: nu se poate explica adoptarea nătîngă a structuralismului, în anii '60, decît dacă înţelegem că fervoarea adepţilor era religioasă, iar încadrarea publică în mişcare conferea un prestigiu social care ţinea loc şi de competenţă profesională (erai ştiinţific!) şi de corectitudine politică (erai progresist!) şi de moralitate personală (erai de partea bună a baricadei). Maniera în care e susţinut postmodernismul la noi suferă de toate aceste tare: e susţinut ca o religie socială obligatorie, e considerat de la sine mai adevărat decît alte teoretizări, pentru că e al timpului nostru, şi e folosit drept criteriu de respectabilitate morală, politică şi intelectuală. Stigmatizarea mea ca „reacţionar“, „fascist“ şi „antioccidental“ de către corecţii politic de la *Observator cultural* aşa s-a făcut. Fireşte că aici, în manipularea politică a unor mode culturale, sîntem în plină fraudă morală. Nu trebuie însă să se creadă că impostura intelectuală e mai mică. Ca întotdeauna în aşa-numitele „ştiinţe“ umane, transformarea unor orientări teoretice în mode intelectuale cu statut exclusiv, adică în forme bigote de răspîndire a cunoaşterii-ignoranţă, s-a datorat aspiraţiei aderenţilor lor de a le transforma în religii intelectuale ştiinţifice şi de a construi în jurul lor instituţii culturale cu funcţie de biserică excomunicatoare. Modelul avut în minte era dublu: ştiinţa luată ca religie. Dar nici religia, nici ştiinţele tari nu se pretează a fi analizate în termeni de modă culturală.

În zilele noastre, modele culturale ajung, prin mass-media, la un public foarte larg, chiar dacă o parte a acestui public nu este pregătită pentru a discerne ori pentru a înţelege pînă la capăt. Ca să nu mai spun că mass-media pot însemna şi manipulare, şi stimulare a consumurilor (inclusiv culturale). Cum funcţionează modele culturale în acest caz?

Cred că trebuie să facem o radiografie sociologică a modelor culturale: ele nu se adresează în acelaşi mod diverselor straturi sociale. Eu m-am referit pînă acum la modele universitare sau din lumea intelectuală înaltă, a oamenilor care sînt interesaţi de idei şi produc idei (sau le colportează). La *acest* nivel se aplică analiza pe care am făcut-o cu privire la preluarea ilegitimă a prestigiului instanţelor tradiţionale de autoritate, acum decedate. Însă în momentul cînd ajungem în straturile publicului de cultură generală ori ale publicului de mass-media ori ale publicului care nu consumă deloc mesaje culturale scrise situaţia se schimbă. Am să mă refer la ultima categorie. Resimt modele culturale cei care nu consumă în nici un fel produse culturale? Părerea mea este că da. Fiul meu, de pildă, a fost în mai mare măsură influenţat de impulsurile luate din „aerul timpului“, decît de atmosfera din casa în care a crescut, o casă, cum vezi, plină pînă la refuz de cărţi şi de obiecte „culte“. Oamenii care nu citesc, care nu consumă produse culturale standard, sînt şi ei influenţaţi de módele culturale, la un mod subliminal aş spune. Dacă ne uităm acum la publicul de mass-media, cred că produsele culturale trăiesc acolo numai prin eticheta lor. Beethoven înseamnă numai primele patru măsuri din Simfonia a V-a şi, cu siguranţă, „Oda bucuriei“ din ultima mişcare a Simfoniei a IX-a. Operă înseamnă Pavarotti, „cei trei tenori“ şi Monserrat Caballe care cîntă *Barcelona* împreună cu Freddie Mercury. Nu cred că se poate trece peste acest nivel. E totuşi un progres. În anii '70, ideea că opera poate deveni accesibilă chiar şi la acest nivel era absurdă, acesta e un fenomen al anilor '80-'90. Să privim însă cum e codificată cultura înaltă la nivelul filmelor de tip Hollywood: monstrul pervers, să zicem canibalul, Hannibal Lecter, citeşte revista *Poetry* şi ascultă operă. Ai remarcat? Întotdeauna. E un stereotip în cultura de masă, care asociază cultura înaltă cu devianţa monstruoasă. Anumite simboluri *high culture* ale culturii populare sînt resimţite a avea ceva morbid, ceva potenţialmente criminal... Or, aceste stereotipuri *sînt* mode culturale. Prin urmare, la acest nivel, módele culturale sînt numai etichete pe produse de unică folosinţă.

La români, modernizarea a început cu varianta locală de „querelle des anciens et des modernes“: *disputa dintre „bonjurişti“ şi „tombatere“. Tinerii care veneau de la Paris aduceau de acolo moda – în primul rînd cea vestimentară, dar şi cea culturală sau „ideologică“. Modele au fost un fel de a ne conecta la modernitate...*

Modern şi *modă* au o etimologie comună, iar modernitatea este, în mod clar, o modă. Cine inventează modernitatea are privilegiul de a îşi da singur moda. *Haute couture* în ţara de origine, *prêt-à-porter* cu mimarea caselor de autoritate în ţările de import. Pentru ţările situate la periferia modernităţii este clar că modernitatea nu poate fi decît o modă dată de alţii. Adoptată voluntar sau prin puterea persuasivă extraordinară a timpului, a faptului că timpul însuşi, ca *Zeitgeist*, poartă cu sine o modă ce se impune tuturor, indiferent că vrem sau nu. Moda ca *Zeitgeist* este foarte puternică, nimeni nu-i rezistă, de fapt. Aici, într-un fel foarte subtil, joacă vorba aceea fraţuzească – *penser contre c'est penser comme*. Nici cînd te opui, nu poţi să o faci decît tot în termenii impuşi de fenomenul negat. Este ca şi cînd timpul are o colecţie de presupoziţii tari şi mereu le reciclează, punîndu-ne în situaţia de a fi cu ele, fără a le putea depăşi, cu adevărat. Ne putem lupta cu ele, dar în cadrul lor.

Ca să revin la „bonjurişti şi tombatere“, puterea de persuasiune a modelului occidental (în special francez) a făcut ca, din secolul al XIX-lea pînă la al doilea război mondial, lumea românească intelectuală şi mondenă să fie preocupată de ce se mai poartă la Paris, ce se mai citeşte la Paris ş.a.m.d. Mai mult decît o modă, s-a creat un fel de mit cultural. Dar a fost o lume care a ştiut să asimileze aceste lucruri, cu anumite efecte. Cred că trebuie să fii şi pregătit pentru a putea asimila, pentru a intra în „reciclarea“ acestor presupoziţii tari ale timpului. Ce se întîmplă în zilele noastre, cînd se adoptă postmodernismul? În ce măsură e vorba de o asimilare reală şi în ce măsură este o modă?

Aş spune că, din momentul în care România a început să se modernizeze, spiritul public (cum bine l-a numit Pompiliu Eliade în cartea sa despre influenţa franceză în Principate) a fost constant pîndit de două pericole. Sincronizarea servilă şi izolarea autarhică. Spaţiul românesc nu a fost unul de invenţie, ci de imitaţie, forţată ori voluntară. Din acest motiv limitele dezbaterii referitoare la modernizare sînt la noi atît de rigide şi, în fond, false. Dacă ne uităm la dezbaterile de idei din cultura românească modernă, o să vedem că este vorba de fapt despre o singură dezbatere, în mai multe straie: disputa între cei care, într-un fel sau altul, simţeau că nu tot trecutul trebuie abandonat în procesul modernizării, iar aceştia se simţeau irezistibil atraşi de presupoziţiile izolării autarhice, şi cei care simţeau că din trecut trebuie făcută *tabula rasa*, iar aceştia gravitau în jurul presupoziţiilor sincronizării servile. Este, de fapt, problema specificului naţional – problema însăşi a colectivităţilor care îşi simt identitatea moştenită dislocată de mersul disruptiv al modernităţii. E un fapt că toţi gînditorii noştri, fie că salutau ori deplîngeau fenomenul, au perceput modernizarea ca pe o dislocare de identitate religioasă şi culturală (uneori şi etnică). Noi, din nefericire, fie că vrem, fie că dorim să ignorăm acest lucru, evoluăm în continuare în parametrii aceleiaşi probleme, deoarece am avut enormul ghinion de a ieşi din traiectoria modernizării în momentul în care ne apropiam de consolidarea organică a roadelor ei. Comunismul ne-a scos din modernizare şi a distrus achiziţiile ei de pînă în 1948. Din această cauză, am sentimentul că noi, astăzi, sîntem undeva între 1829 şi 1848, între deschiderea comercială a Principatelor şi declanşarea unei revoluţii instituţionale democratice şi liberale. Şi pentru că sîntem, într-un sens, abia la începutul modernizării, avem astăzi un fenomen de sincronizare servilă, care domină universităţile „bine“, ONG-urile cu fonduri mari şi gîndirea progresiştilor care jură pe toate achiziţiile stîngismului universitar american. De exemplu, la noi feminismul este prezentat de activiştii feminişti ca un bloc ideologic unitar, fără distincţii doctrinare interne. Or, în ţările unde feminismul a apărut ca problemă, există o mulţime de curente feministe, care pot fi clasate în două orientări dominante. Pe de o parte feminismul liberal tradiţional, care în esenţă se reduce la afirmaţia „femeilor trebuie să li se recunoască aceleaşi drepturi ca oricărui om“ – feminism cu care nu am nici o problemă, pentru că este liberal şi chiar, ceea ce îmi place, libertarian. Pe de altă parte, există ceea ce specialiştii numesc *gender feminism*, care promovează o agendă radicală, în esenţă transpunînd lupta de clasă din materialismul istoric marxist în termenii deosebirii şi luptei dintre genuri. Pentru *gender feminism* chestiunea feminismului nu este cetăţenească, ci religioasă, metafizică, epistemologică etc. Logica femeii nu ar fi aristotelică (sînt feministe care argumentează că *modus ponens* nu este o figură logică aplicabilă logicii feminine), zeii religiilor lumii ar fi masculini (de unde necesitatea ca feministele să se închine la *Magna Mater* a pre-indoeuropenilor), ştiinţa naturii ar fi masculină (căci, argumentează unele feministe, *Principia mathematica* a lui Newton ar fi „un manual de viol“), sexualitatea heterosexuală ar fi intrinsec un viol şi aşa mai departe. Se „sparie“ gîndul cînd intri într-o asemenea literatură, în care eu mi-am băgat niţel nasul, ca să văd despre ce e vorba. Eu, personal, consider *acest* feminism o formă de obscurantism. Or, la noi feminismul este livrat ca un bloc compact, *take it or leave it*: dacă îl iei, atunci eşti progresist şi ai parte de laude, iar dacă îţi permiţi să-l critici, înseamnă că eşti un monstru care militează pentru aservirea femeilor. Am participat acum cîţiva ani la o dezbatere la NEC despre feminism, unde am criticat cîteva din poziţiile extreme ale feminismului, aprobînd, fireşte, feminismul cetăţenesc. Soţia mea mi-a semnalat că feministele o priveau cu multă compătimire: să trăieşti cu un asemenea soţ, îşi spuneau... Cam acesta e nivelul discuţiei la noi.

Dar sincronizarea nu e o condiţie a modernizării?

Această sincronizare servilă nu serveşte modernizării, pentru că modernizarea durabilă este un fenomen de centru. Asta este, în fond, extraordinar. Astăzi, cînd recitim textele junimiştilor în lumina experienţei noastre, ceea ce ne seduce în continuare la ele este faptul că se situează la centru. În schimb, cînd citim *Nostalgia paradisului* a lui Crainic, ceea ce ne jeneză este faptul că simţim pulsînd extrema. Din această cauză, campania dusă de *Observator cultural* pentru adoptarea în bloc a agendei stîngismului universitar american – exprimat prin corectitudine politică, prin feminism radical, prin multiculturalism ideologic etc. – este contraproductivă şi nu face decît să falsifice poziţia firească faţă de necesitatea modernizării spiritului public românesc, care este, aş spune, o poziţie de centru. De altfel, extremismele îşi răspund: acolo unde autohtoniştii văd România ca fiind o identitate asediată, corecţii politic văd propria lor tabără ca fiind asediată de comploturile conservatorilor. Sub retorica la modă ştiinţific a descrierii spaţiului public românesc în termeni de concurenţă între grupurile de prestigiu se ascund, prost mascate, vechile teorii conspiraţioniste. Doar că acum sînt ţinute de progresişti. Din punctul meu de vedere, spiritul public nu are de cîştigat decît dacă dezbaterea publică a temelor modernizării şi ale modernităţii se situează la centru. Din această cauză, mi se pare foarte interesantă propunerea lui Sorin Antohi privind „a treia cale“: nici autostigmatizare etnică, nici sincronizare servilă. Trebuie să regăsim altitudinea junimiştilor: calmul valorilor, seninătatea dialogului. Modernizarea este un dat, în sensul că nu există un destin al lumii care să nu treacă, azi, prin provincia modernităţii. În acelaşi timp, modernitatea nu este o poruncă de la zei sau o lege implacabilă a istoriei. Ea este mai mult decît o sumă de conţinuturi, este o formă – un stil de a pune întrebări şi de a rezolva probleme practice. Noi nu sîntem animalele de laborator ale modernizării. Procesul modernizării este, în fond, un proces de tip gurmand: mîncarea care îţi intră în gură îţi îmbracă palatinul cu savorile ei şi, pe măsură ce este transformată în bol alimentar, sucurile ei nutritive şi estetice pot fi din ce în ce mai bine şi mai profund asimilate. O modernizare completă este ca o mîncare bine mestecată: ceva care îţi încîntă estetic palatinul, pe de o parte, şi care în acelaşi timp, prin binefacerile ei nutritive, te creşte, te sporeşte, te nutreşte. Altfel, dacă mănînci pe nemestecate, nici nu simţi gustul mîncării, nici nu asimilezi bine. Sincronizată servil, hrana modernităţii e şi neinteresantă culinar şi indigestă.

▲

Pagini realizate de Mircea VASILESCU

Andreea MIHALACHE

Zece. Plus unu

O breaslă care se respectă îşi respectă ierarhiile. Şi asta nu doar în cadrul restrîns şi specializat al manifestărilor proprii (vezi expoziţii, concursuri sau alegeri pentru forurile de conducere), ci deopotrivă în mult mai criticul spaţiu (al) public(ului). Cunoscîndu-se între ei, însă mai puţin ştiuţi de „ceilalţi", cîştigînd şi pierzînd cu repeziciune respectul ne-colegilor, consumînd antipatii afişate sau bîrfind discret şi eficient, recunoscîndu-şi vîrfurile de multe ori scrîşnind din dinţi, frămîntaţi de orgolii mai mici sau mai mari ori legaţi prin vechi şi statornice prietenii, arhitecţii îşi tot aşează şi re-aşează, de vreo doisprezece ani încoace, poziţiile în ierarhia profesională şi în lumea culturală a momentului.

Arhitecţii sînt responsabili pentru chipul oraşului, şi pentru cele bune, şi pentru cele rele, dar „ceilalţi" îşi aduc aminte de existenţa lor mai cu seamă atunci cînd e vorba să-şi verse năduful – şi pe bună dreptate, trebuie să admitem! – pentru excrescenţele care pe nedrept poartă numele de „case", pentru implanturile urbane care lovesc oraşul precum nuca peretele, pentru faţadele alunecoase ca nişte băi întoarse impudic către stradă, în sfîrşit, pentru toate eşecurile, abuzurile, distrugerile pe lîngă care trecem şi care ne agresează zi după zi. Să nu ne facem iluzii. Profesorul John Hancock observa cu cinism că „în general, am putea conclude că istoria de lungă durată a arhitecturii pare să ne sugereze că nici localismului, nici internaţionalismului, ca metode preferabile în sine, nu li s-a acordat prea mare valoare. Ca principiu, observăm că problema a fost în general una de adecvare la situaţie, în termenii stabiliţi de comanditar sau instituţia implicată, în cel mai bun caz numai vag adaptaţi de priceperea şi cunoştinţele arhitectului."[1] ***Şi*** arhitecţii dau seamă pentru toate acestea, dar pentru încă ceva: pentru lucrurile făcute bine, mai mult sau mai puţin vizibil, cu discreţie, timiditate sau curaj afişat ostentativ.

În volumul[2] apărut în colecţia „Prispa – arhitectura din România", editat de „Noi Media Print", Augustin Ioan – probabil deja inutilă precizarea: doctor în arhitectură şi filozofie – le aminteşte celor care (încă) nu au aflat că arhitectura română contemporană de calitate există. „Zece arhitecţi de zece / Top Romanian Architects" este cartea care-i aduce în atenţia publicului specialist şi nespecialist pe cîţiva dintre profesioniştii de marcă ai momentului, despre care autorul observă, mustăcind printre subînţelese puncte de suspensie: „Arhitecţi de excepţie avem încă, nu au emigrat cu toţii" (p. 14). După precedentul bilingv al cărţilor ilustrînd peisajul artei şi arhitecturii primei jumătăţi a secolului XX[3] şi cel al monografiilor unor arhitecţi interbelici[4], cea mai nouă arhitectură românească îşi face, în sfîrşit, loc în literatura de specialitate într-o foarte aleasă ediţie în română şi engleză, deschisă, astfel, şi publicului din lumea largă. Foarte inteligentă, şi aş spune chiar reverenţioasă, opţiunea pentru o versiune în limba engleză care nu este o traducere fidelă a originalului (chiar extrem de diferită uneori) tocmai pentru că vizează un alt public decît cel român, mai puţin familiarizat cu ofurile şi războaiele noastre, avînd un orizont cultural şi social mult diferit.

Compatibilă şi comparabilă ca înfăţişare şi conţinut cu lucrările similare „de dincolo", cartea este gîndită pentru oricine se arată interesat nu doar să se uite, dar să şi vadă lumea în care trăim astăzi. Şi spun asta din mai multe motive: întîi pentru că nu se închide într-un limbaj specializat, de neînţeles pentru cei din afara breslei, ci comunică limpede şi foarte plastic cu orice interlocutor care are curiozitatea să o deschidă; apoi pentru că, citită în alt palier, descoperă o arhitectură folosită ca pretext de către autor pentru a discuta (în text se simte prezenţa publicului necesar *jurnalistului* Augustin Ioan) despre actualitatea lumii româneşti, comentînd cunoscuta efemeritate a băncilor, „cumetriile dîmboviţene de partid" (p. 42), bunul şi prostul gust al beneficiarilor şi altele, multe, despre care citim cu sufletul la gură; şi, desigur nu în ultimul rînd, pentru că face loc în spaţiul public unor arhitecţi contemporani, chiar dacă deocamdată numai zece la număr, ale căror lucrări „vor mărturisi dacă este vorba despre un fenomen de înnoire suficient de puternică pentru a genera o nouă cultură arhitecturală" (p. 15).

Privit din interiorul breslei, volumul ar trebui înţeles ca un instrument util prin delimitarea unui eşantion de referinţă, în înţelesul cel mai propriu al acestui cuvînt: odată fixat un sistem de jaloane, acesta devine grila la care se vor raporta, cu plus sau cu minus, lucrările de arhitectură care vor veni.

Arhitecţii despre care vorbeşte Augustin Ioan sînt, în ordinea alfabetică indicată de autor, I. Andreescu & V. Gaivoronschi, Vladimir Arsene, Alexandru Beldiman, Florin Biciuşcă, Constantin Ciurea, Radu Mihăilescu, Emil Barbu Popescu, Dorin Ştefan, Radu Teacă. În cuvîntul introductiv, autorul mărturiseşte că nu a avut intenţia întocmirii unui „top ten" al arhitecţilor români, dar, prin formularea sa, titlul are, vrem, nu vrem, conotaţia stabilirii unui clasament. Şi pentru că autorul admite că mai are în baza de date a colecţiei „nume şi materiale pentru încă «zece arhitecţi de zece» (dar nu mai mult, mă tem)" (p. 14), ar fi nedrept să uităm de Şerban Sturdza, Florian Stanciu, Dan Marin, Zeno Bogdănescu sau MB Studio, pentru a da numai cîteva nume, care se află, cred, pe aceeaşi listă. Desigur că titlul, atît în română, cît şi în engleză, seduce şi invită, joaca de-a cuvintele nefiind străină arhitecţilor – există deja, precedentul destul de recent al celor „40 Architects Under 40"[5] şi tocmai de aceea aşteptăm o binevenită continuare, cu atît mai mult cu cît la noi numele se vor epuiza, din păcate, mult mai repede.

Printre rînduri, textul dezvăluie şi o geografie personală a autorului care aduce în discuţie cîteva dintre subiectele sale preferate, trecînd de la conversii, experiment, „pliu" deleuzian şi fractal la tema terestră, şi mult mai fierbinte pentru unii, a relaţiei dintre arhitect şi beneficiar, a profesiunii definite în termeni de cerere-ofertă-negociere. Marca lui Augustin Ioan este foarte puternică, ceea ce face ca textele să pulseze uneori în direcţii diferite: capitolul dedicat arhitecţilor Andreescu & Gaivoronschi este mai curînd o prezentare a temei conversiilor în arhitectură, ilustrate de două exemple de calitate; varianta în limba engleză a prezentării arhitectului Alexandru Beldiman este destinată aproape în exclusivitate personalităţii remarcabile a acestui gentleman al arhitecturii româneşti (informaţii fără îndoială utile publicului străin), dar oarecum în detrimentul comentariilor la ansamblul „La Mesteceni" care ar fi meritat o dezvoltare mai largă (aflată, altfel, în originalul în română); unele texte vorbesc numai despre casa prezentată în ilustraţii, în timp ce altele survolează mai amplu parcursul arhitectural şi personal al autorului, astfel încît un cititor neavizat nu ajunge întotdeauna să stabilească un echilibru între ceea ce spun imaginile şi ceea ce comunică textul. Cred că de fapt se simte lipsa unor „fişe personale" ale arhitecţilor prezentaţi, c.v.-uri care, oricît de conformiste ar părea, aduc informaţii importante despre „protagoniştii" lor.

Personajele principale care se construiesc în acest prim roman al arhitecturii româneşti contemporane sînt personalităţi bine definite, avînd fiecare propriul vocabular, propria traiectorie profesională şi propriile opţiuni faţă de lumea înconjurătoare. Dacă ar fi, totuşi, să încerc o tipologizare strict metodologică (fără îndoială foarte reductivă), aş propune două categorii distincte: arhitectura ca artă stînd alături de arhitectura ca artă a negocierii. În cea de-a doua categorie se înscriu Vladimir Arsene, Constantin Ciurea şi Dorin Ştefan. Exponenţii primei categorii se regrupează în: reprezentanţii unei arhitecturi fractale, care se ocupă cu egală pricepere de întreg şi de detaliu (Radu Teacă, Radu Mihăilescu); cei care construiesc o arhitectură reinventată fie din conversii, fie din interpretări noi ale unor nostalgii vechi (Andreescu & Gaivoronschi, Alexandru Beldiman); reprezentantul unui curent tîrziu-modern care străbate arhitectura contemporană (Emil Barbu Popescu); în sfîrşit, poate ultimul combatant din misiunea (aproape) imposibilă a arhitecturii experimentale (Florin Biciuşcă).

Exponenţi ai temei conversiilor de calitate, Andreescu & Gaivoronschi sînt laureaţi ai premiilor UAR, dar, din păcate, nu aflăm suficient de multe despre ei. Vladimir Arsene beneficiază de o analiză foarte detaliată a imobilului de birouri „Europa House" din proximitatea Pieţei Victoriei, atît din punct de vedere al relaţiei cu vecinătăţile construite, cît şi din perspectiva obiectului de arhitectură. Ansamblul rezidenţial „La Mesteceni" al BBM Grup reprezentat de Alexandru Beldiman vorbeşte despre un timp al „copilăriri", despre nostalgii interbelice, despre aspiraţii la un mod de viaţă dezirat şi dezirabil; ar fi de adăugat faptul că regizorul filmului „Occident" a recunoscut în această existenţă propusă de arhitecţi un anume paradis pierdut după care tînjeşte locatarul disciplinat din apartamentul de bloc; ceea ce nu s-a spus despre acest film este că el aduce arhitectura pe generic, transformînd-o în personaj principal al cărui chip se metamorfozează de la blocurile sordide de garsoniere pentru nefamilişti pînă la locuinţele dintre mesteceni, inaccesibile şi aproape ruşinos de confortabile.

Florin Biciuşcă pare să fie ultimul apărător al bastioanelor cetăţii ideale, închipuind, solitar şi departe de lumea dezlănţuită, mai cu seamă o arhitectură de sertar care rar şi cu zgîrcenie vede lumina zilei, motiv pentru care este prezent în acest volum cu un proiect manifest: propunerea domniei sale (aflată printre cele cîştigătoare) pentru concursul internaţional „Bucureşti 2000". Prin contrast, Constantin Ciurea „nu este un arhitect «rezistent», din speţa celor care îşi pun semenii, propria artă şi vremurile sub semnul întrebării" (p. 46), ci unul ancorat şi angajat în realitatea momentului, pentru care arhitectura aparţine nu doar sferelor înalte, ci şi sectorului servicii. Casa Herczeg a lui Radu Mihăilescu este unul dintre puţinele exemple de la noi de arhitectură „deleuziană", care ipostaziază „pliul" şi „fractalul", ceea ce îi oferă lui Augustin Ioan prilejul să desfăşoare un slide-show scris, care completează remarcabil discursul imaginilor.

În ceea ce priveşte impactul arhitecţilor prezentaţi asupra formării viitorilor arhitecţi, ne aflăm pe o traiectorie fericită: cei mai mulţi dintre ei sînt profesori în învăţămîntul superior de arhitectură. Rectorul Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti, profesorul Emil Barbu Popescu, apare atît în postura de leader, manager abil şi om de lume „conectat la reţelele de înaltă tensiune ale societăţii româneşti" (p. 62), cît şi în aceea de cîştigător al medaliei Bienalei de Arhitectură din 2002 cu elegantul Sediu al Federaţiei Române de Fotbal. Dorin Ştefan este unul dintre „teribilii" arhitecturii româneşti, personaj care îşi construieşte, promovează şi întreţine o imagine pe care ştie cum şi cui să o vîndă, dozînd cu precizie şi luciditate raportul dintre ce se pierde şi ce se cîştigă – dovadă Opera Business Center de lîngă biserica Sf. Elefterie Nouă. Radu Teacă încheie lista numelor de excelenţă din arhitectura noastră contemporană printr-o locuinţă realizată de domnia sa la Buftea şi de care vocea povestitorului ne convinge că este „o casă impresionantă, pe nedrept ignorată de juriul Bienalei din 2002." (p. 79)

Iată cum cei zece plus unu arhitecţi români au descins cu distincţie în agora cetăţii. Ce mai urmează cu certitudine? O carte despre biserici ortodoxe. Ce mai aşteptăm? Continuări ale acestui zece simbolic. Cît mai multe şi cît mai variate. Aşadar, pe curînd.

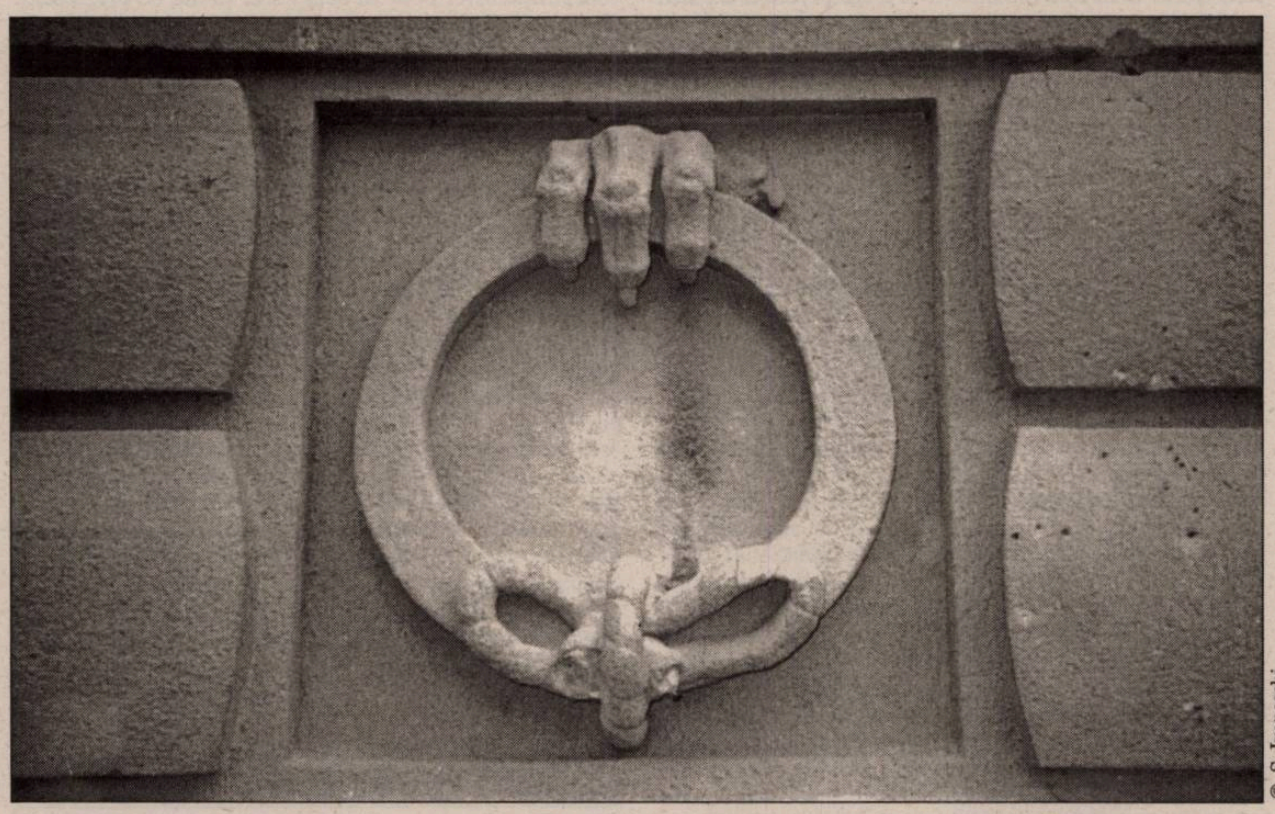

© S. Ivanoschi

1. John Hancock, *Hermeneutica radicală şi opera de artă*, Paideia, 2001, p. 122.

2. Augustin Ioan, *Zece arhitecţi de zece / Top Romanian Architects*, Noi Media Print, 2003.

3. Printre acestea se numără *Bucureşti anii 1920-1940: între avangardă şi modernism / Bucharest In the 1920s-1940s Between Avant-Garde and Modernism*, Simetria, 1994.

4. Un exemplu este lucrarea *Centenar Marcel Iancu 1894-1995 / Marcel Iancu Centenary 1894-1995*, Simetria şi Meridiane, 1996.

5. Jessica Cargill Thompson, *40 Architects under 40*, Taschen, 2000.

▲

Wolf LEPENIES

Politica emoţiei

Răzbunarea e acră. George Orwell i-a provocat pe aliaţi cu această afirmaţie într-un eseu publicat în 1945, la sfîrşitul celui de al doilea război mondial. Învinşilor nu ar trebui să li se impună condiţii de pace monstruoase, a spus el. Încrederea în efectul pedepsei şi al răzbunării ar fi o dovadă de imaturitate. În definitiv, răzbunarea nici nu există. Victima unor acte de nedreptate ar căuta în mod natural răzbunarea; însă în momentul în care ar avea capacitatea să se răzbune, ar renunţa la această dorinţă de răzbunare. George Orwell se înşela. Răzbunarea a fost şi este dulce. Nu ar trebui spulberată ideea că răzbunarea şi recompensele sînt fundamentul dreptăţii în lume.

În 1978, Charles Bronson (*„Death Whish"* / „Justiţiarul"), decedat de o săptămînă, a fost ales drept cel mai iubit actor din lume. Şi asta pentru că a reuşit să încarneze, mai bine decît oricare altul, credinţa în puterea răsplatei pe măsura faptei; era un răzbunător care, cu o precizie nemiloasă, concretiza pe ecrane fanteziile spectatorilor.

Dacă în acest an Arnold Schwartzenegger va fi ales guvernator al statului California, o va datora faptului că mulţi alegători cred că el e un "Terminator" şi în viaţa reală, nu doar în film.

Dorinţa de răzbunare pentru o nedreptate suferită aparţine structurii de bază a omenirii. Şi la începutul secolului XXI se desfăşoară peste tot în lume noi conflicte şi continuă cele vechi, toate determinate de nevoia de răzbunare.

Conflictul israeliano-palestinian iese în evidenţă prin durata şi intensitatea sa. El demonstrează cît de departe se poate merge cu actele reciproce de răzbunare, semn al unor forme atavice de comportament. Ele degenerează într-un proces de dez-civilizare.

Continuitatea acestor crime comise de ambele tabere – omorurile comandate de stat sînt şi ele crime – nu poate fi explicată prin porunca Vechiului Testament: „Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" nu se referă la un model barbar de comportament. Ar fi bine ca palestinienii şi israelienii să interpreteze în sfîrşit această frază cum se cuvine şi să o şi urmeze. Aşa-numitul *ius talionis* este un drept al compensaţiei. El vizează tocmai atenuarea violenţei. El vorbeşte despre o răzbunare cu măsură şi o recompensă moderată. În momentul în care este păstrată măsura, încetează şi divergenţele. Conform Bibliei, răzbunarea ar trebui să înceteze. Este însă foarte greu să urmezi această poruncă. Vechile răfuieli nu se pot stinge doar prin acte de răzbunare. Iar vechea metaforă a „circuitului răzbunărilor" nu este valabilă – mult mai potrivită ar fi spirala răzbunărilor.

Ministrul francez de Externe Dominique de Villepin a vorbit recent despre o dublă spirală: o spirală a violenţei crescînde şi o spirală a dez-civilizării părţilor implicate în conflict, ambele din ce în ce mai accentuate. Nu era vorba, evident, de conflictul israeliano-palestinian, ci de situaţia din Irak. Faptul că eliminarea lui Saddam Hussein a însemnat şi eliminarea unui „Terminator" al Orientului Apropiat e un motiv de linişte pentru toată lumea.

Dreptatea se dezvoltă sălbatic

Faptul că eliminarea lui Saddam s-a petrecut în cadrul „Războiului împotriva terorii" – concept izvorît dintr-o retorică resentimentară şi machiat în culorile discursului religios de preşedintele american – pune însă în discuţie democraţia occidentală.

Avertismentul asupra urmărilor unei politici a răzbunării impregnează puternic gîndirea politică americană. Francis Bacon vorbea despre o dreptate ce se dezvoltă sălbatic şi spunea că statul ar trebui să guverneze conform legii.

Înţelepciunea politicianului s-ar putea aprecia după felul în care ştie să evalueze consecinţele pe termen lung ale actului politic şi nu după talentul cu care joacă rolul răzbunătorului. Doar foarte rar aceste sfaturi au fost urmate în politică – politica şi mai ales retorica lui George W. Bush sînt dovezi actuale pentru asta. În spaţiul lipsit de drept instaurat la Guantanamo se exersează dreptatea dezvoltată sălbatic. Preşedintele, un Christ renăscut şi fundamentaliştii din guvern ar trebui să-şi amintească de faptul că Dumnezeu a cerut supuşilor privilegiul răzbunării: „nu vă răzbunaţi voi înşivă, ci lăsaţi loc mîniei lui Dumnezeu; căci este scris: răzbunarea este a mea; eu vă voi răzbuna, spune Domnul". Cine luptă împotriva teroriştilor în numele civilizaţiei îşi confiscă legitimitatea dacă se dedă la acte de răzbunare. Dorinţa de răzbunare stă în natura umană, civilizaţia este o încercare de a îmblînzi oamenii şi de a le controla emoţiile.

Nu se merge însă pînă la capăt cu această îmblînzire, căci, aşa cum spune Kant, omul nu este decît un ciot din care nu poate ieşi niciodată un lucru drept. Ori de cîte ori politica e influenţată de emoţii, civilizaţia îşi riscă principiile. Este un pericol din ce în ce mai mare pentru Occident.

Este legitim ca politica americană să-şi urmărească propriile interese în Orientul Apropiat. Toate statele o fac – chiar şi cei care s-au împotrivit unui război în Irak. Este însă periculos să susţii aceste interese cu ajutorul unui discurs emoţional şi pasional. Iar acum se iveşte un nou pericol în faptul că criticii politicii americano-britanice reacţionează în faţa dificultăţilor întîmpinate de aliaţi cu o bucurie egoistă, greu de ascuns.

Strategia capului limpede

Atentatele din Irak sînt o crimă şi moartea fiecărui soldat american trebuie deplînsă. Răzbunarea şi eşecurile care stîrnesc bucurie au condus la o „geopolitică a emoţiilor" (Pierre Hassner). Democraţiile occidentale se află în faţa provocării de a opune acestei politici emoţionale o strategie a capului limpede. Au nevoie stringentă de politicieni care să nu acţioneze sub influenţa clipei, ci să evalueze pe termen lung urmările deciziilor lor şi să-şi stăpînească emoţiile.

La cinema, această minunată instituţie a compensării, vrem să ne bucurăm în continuare de răul altuia şi să-i admirăm pe răzbunători şi terminatori.

În politică însă, ei nu au ce căuta.

(articol preluat din Süddeutsche Zeitung)

traducere de Matei MARTIN

Mark PERCIVAL

Bîta şi morcovul

Pedagogi responsabili şi binevoitori, oficialii europeni dau declaraţii liniştitor-prudente, de unde nu lipsesc cuvintele „dacă" şi „probabil", cu privire la anul 2007, cînd, teoretic, România va finaliza tratativele pentru accesul în Uniunea Europeană. Ceea ce nu atribuie un caracter răuvoitor celor care descifrează condiţionările admiterii şi examinează perspectiva amînării, neuitînd cuvintele „dacă" şi „probabil". (M. B.)

Se pare că în curînd va fi primită în Uniunea Europeană o ţară considerată a fi mai coruptă decît Rusia şi Zimbabwe. Şi aşa cum reiese din indexul corupţiei stabilit de *Transparency International*, situaţia nu se îmbunătăţeşte, dimpotrivă, se înrăutăţeşte. Dacă ratingul va scădea în acelaşi ritm, în 2003 o să ajungă la fel de jos ca Albania.

Această ţară este România: e pe locul 77 dintr-un total de 102 ţări monitorizate de *Transparency International*, la distanţă de ţările candidate la Uniunea Europeană cel mai jos plasate: Republica Cehă şi Slovacia sînt ambele pe locul 52, Bulgaria al cărei traseu de aderare este adeseori comparat cu cel al României se află pe locul 45.

Bucureştiul nu este în stare să rezolve problema corupţiei şi eşuează în strădania de a respecta termenele în vederea dobîndirii statutului de „economie de piaţă funcţională". Foaia de parcurs stabilea ca termen pentru acest statut anul 2003. În iulie, Jonathan Scheele, şeful delegaţiei Uniunii Europene pentru România, spunea că UE se aşteaptă ca România să aibă o piaţă în stil european în 2004.

UE are dreptate cînd amînă declaraţia prin care economiei României i se recunoaşte statutul de „piaţă funcţională". Din punct de vedere politic, odată cîştigat acest titlu, va fi foarte dificil pentru Bruxelles să-l revoce, iar guvernul României va avea o mult mai mare libertate de mişcare în dilatarea criteriilor UE, decît dacă va aspira doar la ele.

S-a văzut deja cum, fără nici un fel de aprobare prealabilă de la Bruxelles, guvernele din zona euro a Europei occidentale au încălcat regulile stabilite chiar de ei, în menţinerea deficitului bugetar mai jos de 3% din PIB. Iar Comisia Europeană ia în consideraţie ideea de a relaxa criteriile şi de a renunţa la sancţiuni. Asemenea încălcări ale angajamentelor sînt şi mai probabile din partea României, a cărei economie e mult mai slabă, iar disponibilitatea ei de a face reforme adevărate poate fi pusă sub semnul întrebării.

UE nu trebuie să se teamă de amînarea recunoaşterii economiei de piaţă funcţionale din România. Aceeaşi logică sugerează o măsură şi mai radicală: trebuie amînată data admiterii României în UE. În timp ce România nu respectă termenele, UE se pregăteşte să o accepte ca membru în 2007. Deşi România nu face progrese, ea nu este trasă la răspundere de UE.

Declaraţiile lui Scheele sînt o mărturie a faptului că se caută justificări pentru a nu amîna integrarea. Scheele spune că legislaţia a făcut „paşi înainte", declarînd că nu se amestecă în reforma justiţiei („nu e de datoria Comisiei să producă o analiză detaliată") şi în timp ce-şi exprimă îngrijorarea în legătură cu „baronii locali" afirmă că „poporul român nu trebuie pedepsit din cauza delictelor unor indivizi".

Din unele puncte de vedere, aprecierile lui sînt realiste. Reforma justiţiei este, pînă la urmă, responsabilitatea guvernului român (deşi ţine de responsabilitatea UE să admită România doar cînd sistemul ei judecătoresc va fi conform standardelor europene). Şi în timp ce s-au făcut unii paşi înainte în legislaţie, aşa cum spune Scheele, se aşteaptă încă dovezile care să arate că legile au fost aplicate.

Comentariile lui Scheele dovedesc că UE nu realizează cît de omniprezentă este corupţia şi nu doreşte să exercite presiuni asupra României ca să treacă la acţiune.

În mod evident, guvernele României s-au dovedit fie incapabile, fie lipsite de dorinţa de a se pune în mod serios pe treabă, deşi au semnat un număr de convenţii internaţionale anticorupţie.

Executivul controlează încă într-o prea mare măsură sistemul judecătoresc. Un raport de anul trecut al *Open Society Institute* intitulat *Competenţa judiciară a României* arăta că Ministerul Justiţiei „exercită încă o autoritate extinsă de supervizare şi de reglementare, nu întru totul necesară, în administrarea justiţiei". În consecinţă, puterea executivă nu este în mod real separată de cea judecătorească, principiu fundamental al unei societăţi într-adevăr democratice – şi, desigur, al unui membru al Uniunii Europene. Sudura dintre judecători şi executiv este cea mai importantă cauză a corupţiei în justiţie, nu salariile mici din sectorul public despre care vorbea Scheele. (Oricum, aşa cum au dovedit-o studiile instituţiilor internaţionale – cum ar fi Banca Mondială – creşterea salariilor reduce corupţia doar cînd sînt introduse simultan mecanismele care să facă legea respectată.) Tocmai din cauză că justiţia nu este independentă, marile scandaluri de corupţie nu au fost corect investigate. Mulţi dintre cei cercetaţi, printre ei membri marcanţi ai partidului de guvernămînt, nu au fost puşi sub acuzare, unii datorită imunităţii parlamentare, alţii mulţumită legăturilor politice.

Pentru că democraţia are fisuri la nivel naţional, apar abuzuri la nivel local. „Baronii locali" nu sînt doar „nişte indivizi", în mare măsură ei sînt produsele sistemului românesc. Şi acest lucru are un impact asupra calităţii politice a democraţiei din România: un guvern inactiv în materie de corupţie nu poate fi considerat ca reprezentant al cetăţenilor.

Pînă cînd România nu va face ceva ca să schimbe acest sistem, UE trebuie să se abţină de la integrarea ei.

Admiterea unei ţări în care democraţia şi statul de drept funcţionează cu rateuri majore este primejdioasă chiar pentru structurile Uniunii Europene. Dar problema cea mai importantă este cea a bunăstării cetăţenilor români. Delegaţia UE crede poate că prin amînarea admiterii ar putea lovi în majoritatea populaţiei şi, de dragul acestui argument major, ar accepta să tolereze, pe termen scurt, fenomene de tipul puterii „baronilor locali".

Cetăţenii români nu vor beneficia de admiterea în UE, dacă ţara nu e cu adevărat pregătită. Dacă România va intra în UE fără o reformă economică adevărată, fără o justiţie independentă şi fără progrese substanţiale în lupta cu corupţia, se va instituţionaliza sistemul prezent.

Dacă executivul nu-şi va dovedi fermitatea prin reforme, românii nu vor avea un guvern capabil să argumenteze cu forţă şi credibilitate în negocierile cu UE. Şi este evident că guvernul român va trebui să lupte pentru interesele cetăţenilor săi, pentru reforma radicală a politicilor agricole comune care discriminează România şi alte ţări din Europa centrală prin sistemul de cote şi subvenţii favorizîndu-i pe membrii vechi. Va trebui să lupte pentru a preveni instaurarea pentru cîţiva ani după primire a unei „perioade de tranziţie", cînd românii nu-şi vor putea căuta de lucru în UE. Guvernul trebuie să se opună acestei măsuri anticompetitive şi să lupte pentru libertatea integrală de mişcare a muncitorilor români în UE.

Permanentizarea actualului *status quo* e mult mai periculoasă decît amînarea admiterii cu doi-trei ani. Nu poate exista o economie de piaţă funcţională în afara unei justiţii independente, a transparenţei în tranzacţiile comerciale şi a radicalei reduceri a corupţiei. Nimic nu poate fi într-adevăr benefic pentru români, dacă actualele structuri economice, judiciare şi politice rămîn aşa cum sînt: se va perpetua mizeria din cauza căreia suferă marea majoritate a românilor.

Cetăţenii români vor fi în stare să beneficieze de ocaziile date de calitatea de membru în UE numai cînd aceste structuri vor fi demontate şi numai atunci UE va fi în stare să cîştige de pe urma multiplelor contribuţii ale cetăţenilor României la proiectul european.

Pe scurt, problema fundamentală este că fără ameninţarea bîtei, morcovul apartenenţei la Uniunea Europeană putrezeşte văzînd cu ochii.

(text preluat după www.tol.cz)

Mark Percival este şeful grupului de cercetare pentru România (RTT-Romania Think Tank).

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Călătorie de plăcere

De curînd am făcut o călătorie de plăcere. Dat fiind că mijloacele ne-au transportat dintr-un capăt în celălalt al Bucureştiului şi din nou de la capăt pentru a ajunge la munte, plăcerea a fost mai mult lingvistică. Spun „lingvistică" deoarece maximus – pardon! – maximum de plăcere ne-a parvenit din lectura reclamelor unor firme pe lîngă care am tot trecut.

Se zice că gîndirea s-ar afla în strînsă legătură cu limbajul. Dar mie îngrijorător mi se pare faptul că absenţa ei nu presupune, în mod necesar, şi lipsa celui din urmă. Pe de altă parte, însă, lumea e mult mai veselă aşa. Am convingerea că, în România, oamenii descoperă cuvintele odată cu comerţul, după tradiţia strămoşească şi, la fel ca antecesorii, dar din motive diferite, cu siguranţă nu le află din dicţionar. Ceea ce explică dar nu lămureşte, de exemplu, existenţa unui supermarket bucureştean cu numele de *Spectru(m)*. Adică: *fantasmă, fantomă. Ceea ce produce îngrijorare, spaimă; pericol iminent. Din fr. spectre, germ. Spektrum.* (DEX). Presupun că patronul e un individ onest şi, dincolo de orice îndoială, un excelent etimolog. Doar că nu toată lumea se poate lăuda cu asemenea aptitudini, fără îndoială, nu cel care a conceput, în toată regula şi cu tot dinadinsul titulatura agenţiei imobiliare *Apogeus*. După o analiză atentă am ajuns la concluzia că acest cuvînt vine, desigur, din viitor, trăgîndu-se din românescul şi obscurul *apogeu* care, la rîndul său, ne-a parvenit din franţuzescul *apogée* cu accent pe primul *e*. Le găsiţi pe toate în dicţionarele *Star Trek*.

Ca orice călătorie, în special atunci cînd deliciul devine apoteotic (sau apologetic?) şi aceasta a luat sfîrşit cînd am ajuns în Ardeal unde – nu ştiu de ce – dar lucrurile, inclusiv plăcuţele, erau cel mult bilingve, însă, cu siguranţă, mult mai simple. Şi ardeii capia infinit mai dulci. Aşa că mi-am continuat periplul în *Pagini Aurii*, la întoarcerea acasă. Am găsit, firesc, materialul căutat, din care redau doar trei exemple.

Primul mi se pare, desigur, nu numai polisemantic, dar mai ales sînt convinsă că este şi foarte profund. *Rodi-T S.R.L. Seminarii Cursuri. Servicii de translaţie şi conexe.* După pluralul în *i* al cuvîntului *seminar*, trebuie că firma oferă, pe lîngă cursuri de orice fel, şi un ansamblu de instituţii de învăţămînt teologic. Serviciile de translaţie se referă, fără doar şi poate, la *deplasarea unei figuri plane sau a unui corp astfel încît toate punctele figurii sau ale corpului să aibă în orice moment viteze egale şi paralele şi să descrie traiectorii identice.* (DEX). Cu siguranţă că e nevoie de foarte mulţi translatori pentru o asemenea performanţă. Şi, firesc, de o mulţime de *conexe*.

Din fericire, viaţa nu presupune întotdeauna o asemenea complexitate. Firma *Toi Toi* ne asigură asistenţa în rezolvarea problemelor elementare şi, aş adăuga – dincolo de orice pretenţie metafizică –, general umane, făcînd dovada unui limbaj direct şi la obiect. *Toi Toi te scapă de nevoi! Închiriem cabine de toalete mobile şi ecologice.* Judecînd după numărul mare de produse de acest fel, sugerat cu măiestrie prin confecţionarea unei noi şi revoluţionare forme de plural – a se vedea „cabinele de toalete" – şi avînd în vedere domeniul de activitate, am face, totuşi, o singură recomandare. Evident, ecologică. N-ar fi mai bine *vindem* în loc de *închiriem* pentru a scăpa pentru totdeauna de ideea că orice (mai ales o cabină de „toalete") poate fi folosit şi refolosit la infinit? În fine, după o astfel de călătorie, devine necesară o perioadă de recuperare fizică dar, mai ales, psihică. Vă propun *Babylon Consult S.R.L. Consiliere şi psihoterapie (probleme de comunicare, de cuplu, depresie, anxietate, sters etc.).* Dar mai ales de comunicare.

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Început de stagiune la Paris

La Paris, ca peste tot în lume, stagiunea de toamnă începe timid. Spectacolele verii – uşoare, relaxante, uneori exuberante, cu unul-două personaje – s-au încheiat, cele de toamnă – serioase, complexe, atent elaborate – nu sînt încă gata. Cîteva succese notabile au încheiat vacanţa mare. Jacques Weber, la *Gaîté Montparnasse*, a dat un recital seducător, jucîndu-l pe Molière, într-o adaptare după Bulgakov. Un succes de stimă a obţinut compatriotul nostru Virgil Tănase la *Lucernaire*, punîndu-l pe Dominique Legros să explice romanul lui Proust pe înţelesul tuturor. La *Café et théâtre d'Edgar* – un fel de *Green Hours* – s-a jucat *60 de grade*, o comedie despre doi bărbaţi care-şi spală rufele, la propriu şi la figurat, într-o tandră complicitate. Evenimentele se lasă aşteptate. *Théâtre du Soleil* va arăta abia în octombrie Parisului ceea ce n-a putut să prezinte la Avignon. Tot în octombrie, la *Marigny*, Roman Polanski va pune în scenă *Hedda Gabler în familie*, cu Emmanuelle Seigner. Se aşteaptă şi premiera cu *Le soulier de satin* de Paul Claudel, la *Théâtre de la Ville de Paris* din Montmartre, ocazie pentru Olivier Py să se măsoare cu memoria lui Antoine Vitez. Între timp, din oferta începutului de septembrie, am ales două spectacole care au, pentru publicul românesc, semnificaţii deosebite.

Opéra Garnier şi-a început stagiunea cu opera-balet *Indiile galante* de Rameau, în regia lui Andrei Şerban. Nu este o premieră: spectacolul a fost deja comentat şi la noi, probabil, din auzite. Dinu Săraru a afirmat apăsat că publicul francez ar fi respins net propunerea regizorală a lui Andrei Şerban, îndeosebi datorită înveşmîntării prea sumare a „corpului" de balet. Văzut „la faţa locului", acest spectacol încîntător dovedeşte maturizarea lui Andrei Şerban ca regizor de operă. Dacă ambiţiosul *Œdipe*, realizat la noi cu mulţi ani în urmă, dădea pe dinafară de invenţii regizorale sclipitoare, care dăunau, însă, discursului muzical; dacă, în *Povestirile lui Hoffman*, montat mai recent la *Opéra Bastille*, jucăriile mecanice invadau scena şi deranjau cu bîzîitul lor, opera-balet a lui Rameau este abordată într-o manieră regizorală degajată, discretă, dar nicidecum neutră. Deşi atunci cînd a fost compusă, în 1735, pe libretul lui Louis Fuzelier, opera era o fantezie exotică fără ambiţii, pretext pentru un fastuos spectacol baroc, astăzi mesajul ei devine neaşteptat de actual. Este vorba de tehnica de rezolvare paşnică a situaţiilor conflictuale, ilustrată sistematic prin patru exemple. Prologul înfăţişează conflictul dintre Hebe, zeiţa inspiratoare a unui stil de viaţă hedonic, şi Bellona, zeiţa războiului (excelent interpretată în travesti de Joao Fernandez). Aceasta din urmă tulbură armonia grupului din jurul lui Hebe, care gustă *la douceur de vivre*, atrăgîndu-i pe bărbaţi către „viaţa periculoasă" a înfruntărilor armate. Hebe, cu echipa ei de amoraşi, dejoacă însă planurile Bellonei: fiecare conflict iniţiat de aceasta este dezamorsat prin decizii generoase, care depăşesc orgoliile părţilor implicate. Următoarele patru acte, independente între ele, prezintă „studii de caz" inspirate din aventura colonizării ţinuturilor exotice. În Turcia, răpitorul Emiliei, văzîndu-şi respinse cu diplomatică fermitate avansurile, o restituie, generos, pe aceasta, neatinsă, iubitului ei european. În Peru, incaşii şi conchistadorii evită măcelul şi ajung la o inteligentă colaborare. În Persia, doi bărbaţi preferă să-şi schimbe iubitele între ei, ascultînd de preferinţele acestora, decît să se înfrunte zadarnic. În sfîrşit, rivalităţile politice şi amoroase dintre coloniştii europeni şi amerindieni, episod care trimite înainte către *Atala* lui Chateaubriand, se rezolvă, şi ele, prin bună înţelegere. Interesant este că, în toate cazurile, cel mai deştept, respectiv cel care cedează, este „celălalt": fie prinţul oriental, fie „bunul sălbatic" (interpretat admirabil de Nicolas Rivencq).

Andrei Şerban ironizează cu fineţe stilul fastuos căruia opera îi aparţine. Nu ezită să recurgă la o mecanică de scenă spectaculoasă, dar refuză pompa, preferînd soluţiile tehnice proprii teatrului de marionete. Costumaţiile unor personaje ca obiecte – minarete sau ghivece de flori – sînt amuzante, dar şi eficiente în dinamica mişcării. O aluzie la celebrul balet *Parade* se lasă întrevăzută. Din cînd în cînd, ni se dezvăluie şi rotiţele care fac ca totul să meargă strună. Scenografia Marinei Drăghici evită grandilocvenţa, dar şi minimalismul, folosind panouri pictate cu un realism stilizat, care să nu dea nici impresia de reconstituire istorică, nici pe aceea de economie. Se simte totuşi nevoia de o mai mare îndrăzneală în propunerea scenografică. Muzica fină, care nu necesită voci mari, dar pretinde un atent autocontrol, este bine pusă în evidenţă, în acompaniamentul orchestrei *Les Arts Florissants*, condusă de William Christie. Coregrafia semnată de Blanca Li ţine, în mare, de stilul repetitiv al anilor şaptezeci. Cu toate acestea, nu lipsesc unele aspecte spectaculoase, chiar acrobatice, cum ar fi dansul executat în înaltul scenei, ca la circ, de un cuplu agăţat de o eşarfă. Inovaţia principală, care provoacă întrucîtva pe spectatorii mai conservatori, este finalul, în care baletul baroc devine, pe nesimţite, dans sportiv, iar muzica preclasică capătă caracter de jazz progresiv. Aducerea la zi este elegantă, aşa cum elegantă este şi prestaţia tinerilor cu goliciunea acoperită de şorturi decente, bine croite.

Celălalt spectacol, cu osebire interesant pentru intelectualul român, este premiera absolută cu *Ziua destinului* de la *Théâtre Montparnasse*. Piesa este dramatizarea unui fragment din romanul *Noaptea decretului* de Michel del Castillo, opozant al regimului franchist, refugiat în Franţa, unde s-a afirmat ca scriitor important. Acţiunea, pasionantă, se petrece în 1950. Ramon Puig, militant anarhist în exil, circulă clandestin între Toulouse, unde este universitar, şi Barcelona, pentru a organiza rezistenţa la dictatură. Avelino Pared, „securist" versat, un fel de Fouché mixat cu Pleşiţă, decide să pună capăt o dată pentru totdeauna activităţii lui Puig. Nu foloseşte metodele securităţii române: nu-i trimite nici pachete explozive, nici asasini sau ciomăgari plătiţi. Îl pune sub urmărire şi-l arestează în Spania. Iarăşi, în contrast cu procedeele fostei noastre Securităţi, nu-l supune torturii, nu-l umileşte, nu-l înfometează, nici măcar nu-l privează de cărţi sau hîrtie de scris. Pentru un intelectual extravertit, obişnuit cu acţiunea, este însă destul. După cîteva luni de aşteptare lipsită de perspectivă, chinuit de izolare, opozantul acceptă, pentru a aduce puţină culoare şi convivialitate în viaţa sa, să ia masa la restaurant, împreună cu temnicerul său, în care găseşte, de altfel, un interlocutor de anvergură intelectuală certă. Evident, lucrurile sînt astfel aranjate încît cei doi să fie văzuţi împreună, iar Puig să fie compromis definitiv faţă de tovarăşii săi. Ziua arestării lui Puig devine însă, într-un fel neaşteptat, tocmai pentru Pared, „ziua destinului". Noul angajat, tînărul Miguel Laredo este un idealist, care pune mai presus de orice păstrarea „ordinii" şi-şi face din Pared un model şi un idol căruia nu-i tolerează nici o abatere de la imaginea ideală. De aceea, îi contestă cu vehemenţă mijloacele folosite pentru compromiterea adversarului. Pared are o slăbiciune pentru tînăr, în care se regăseşte pe sine, aşa cum era la tinereţe, astfel încît suferă un şoc cînd Laredo îi apare ca o oglindă care-i reflectă deformările conştiinţei. Conflictul cu Puig este minor faţă de înfruntarea cu Laredo. Pentru Pared, care l-a doborît pe primul fără scrupule, a-l anihila pe al doilea înseamnă a se nega pe sine. Situaţia devine insolubilă şi duce la sinuciderea unuia dintre cei doi: nu se ştie exact dacă a idealistului sau a securistului.

Dramatizarea şi punerea în scenă se datorează tînărului cuplu Jean-Marie Besset – Gilbert Désveaux. Din colaborarea lor a ieşit o scriere dramatică densă, tensionată, cu replici inteligente, uneori sclipitoare. Alături de personajele principale, apar două figuri bine individualizate de agenţi: bătrînul dezabuzat Martino, care poartă pe umeri povara ratării şi tînărul Alonso, care-şi trăieşte cu lejeritate viaţa de la o zi la alta. Piesă de idei, tratînd despre dialectica subtilă a scopurilor şi mijloacelor, aşa cum este ea asumată de personaje lucide, de calibru intelectual, *Ziua destinului* aminteşte de teatrul lui Camil Petrescu, îndeosebi de *Jocul ielelor*.

Este o mare satisfacţie pentru un camilpetrescian să vadă la Paris o piesă care să-i amintească de vechile şi statornicile lui pasiuni. Dacă, pe malurile Dîmboviţei, experţii declară peremptoriu că teatrul de replică şi de idei trebuie respins ca demodat, se pare că, la Paris, cel puţin în Montparnasse, el se află în plină vogă. Problema acestui spectacol este că, dacă structura dramatică de calitate aminteşte de Camil, regia şi interpretarea ţin tot de vremea lui, mai exact de anii treizeci, cînd Gaston Baty era directorul Teatrului Montparnasse. Inovaţia regizorală este absentă, decorul lui Alain Lagarde este funcţional, dar inexpresiv. Se mizează îndeosebi pe prestaţiile actoriceşti, mai ales că distribuţia este excelentă. Două vedete, cvasi-monştri sacri, Michel Aumont şi Christophe Malavoy, interpretează pe Pared, respectiv pe Puig. Ei sînt exponenţii unui excelent teatru psihologic, pun perfect în evidenţă tranziţiile sufleteşti ale personajelor, dar preferă claritatea în dauna complexităţii. Lipsa de ambiguitate face ca vocea lor să sune oarecum sec. Loïc Corbery, deşi corect şi vioi, pare copleşit de prezenţa celorlalţi şi puţin depăşit de rolul tînărului Laredo. În schimb, Christian Bouillette, actor cu experienţă, este natural şi degajat în rolul bătrînului Martino, ca şi dezinvoltul şi talentatul Laurent Laffitte în rolul lui Alonso, dar aceştia nu intră niciodată în directă interacţiune cu „cei mari".

Revenirea la teatrul psihologic şi de idei merită atenţie, ea nu poate avea însă succes, dacă se ignoră ceea ce s-a inovat în ultimii şaptezeci de ani în domeniul limbajului teatral nonverbal.

▲

Dilema vă recomandă

● În *Adevărul literar şi artistic* (nr. 684 din 23.09.03), cuvîntarea scriitorului israelian Amos Oz la Festivalul „Zile şi nopţi de literatură", organizat de Uniunea Scriitorilor, intitulată „Cum să tămăduieşti un fanatic?". „Sămînţa fanatismului zace întotdeauna în dreptatea care nu poate face compromisuri – plagă a multor sute de ani... Dar este oare «compromis» un cuvînt murdar?" Remediul – de natură să-i scoată din sărite pe mulţi – „constă în simţul umorului. Nu am văzut niciodată un fanatic care să posede simţul umorului. Nu am văzut niciodată pe cineva cu simţ al umorului acţionînd fanatic..." Un text nepereche în publicistica noastră ca densitate şi vigoare a inteligenţei, unul dintre acelea care se cer urgent citite şi date imediat mai departe, fără iluzia că va avea vreo consecinţă, aici sau acolo. (Radu Cosaşu)

● Concertul de muzică spaniolă spaniolă veche din secolul al XVII-lea al formaţiei LOS MVSICOS DE SU ALTEZA, sîmbătă, 4 octombrie, ora 19.00, în Sala Mare a Ateneului. „Los musicos", poate cea mai bună formaţie de muzică hispanică veche, sînt invitaţi pentru prima dată la Bucureşti de Ambasada Spaniei şi Institutul Cervantes, iar după ultimul lor disc şi după premiile pe care le-au luat, merită neapărat ascultaţi. (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

Catoblepasul şi iedera

● **Mario Vargas Llosa, *Scrisori către un tînăr romancier*, traducere de Mihai Cantuniari, Editura Humanitas, 2003.**

Un tînăr scriitor român de succes îmi povestea săptămînile trecute de ce a refuzat o invitaţie în Australia, unde ar fi urmat să ţină un curs de *creative writing:* nu credea în transmiterea vreunei abilităţi scriitoriceşti, se vedea în faţa amfiteatrului de ucenici în postura miriapodului dansator dintr-un banc celebru care, pus fiind să-şi disece mişcările sutelor de picioare, ratează reprezentaţia. Nu ştiu dacă, la noi ca şi la alţii, o atare concepţie ţine de un romantism de fond, de spectrul „figurii spiritului creator" sau de orgoliul auctorial. Cert e însă că unii dintre cei mai mari scriitori contemporani au scris şi au vorbit despre chinurile propriilor faceri fără să-şi piardă nici talentul, nici forţa creatoare. E drept, nu se prea cunosc genii formate în sala de *creative writing,* deşi metoda, atît de răspîndită peste ocean, a dat rezultate la fel de bune ca psihanaliza: a potolit sau măcar a grăbit scadenţa unor grafomani, genul „viaţa mea e un roman". Dacă amestecul acela inefabil de talent, forţă, coerenţă şi putere de convingere nu se poate transmite de la nici o catedră, prezenţa unui scriitor adevărat, chiar dacă tace ca „peştele în apă", e o situaţie propice pentru tot felul de revizuiri interioare.

Llosa, ca mulţi alţi scriitori latino-americani, a scris adesea despre cum se scrie (unele cărţi în colaborare cu Márquez, Cortázar sau Oscar Collazos), a ţinut cursuri de teorie literară în toată lumea, continuînd să scrie romane, povestiri, eseuri politice (deşi, nu-i aşa, „literatura şi politica se exclud reciproc") sau piese de teatru. Despre cărţile lui s-au scris biblioteci întregi şi sute de lucrări de doctorat care mai de care mai docte. Modelele, începuturile realiste, găsirea propriei voci o dată cu romanul *Casa verde,* cele trei perioade de creaţie, *novela total* spre care a tins din prima clipă, umorul demenţial – sînt lucruri atît de bine ştiute şi de repetate încît ajungi să te întrebi ce s-ar mai putea descoperi dincolo de analizele naratologice, biografice, genetice bine asezonate de convingerile autorului, aflat mereu cu un pas înaintea criticilor săi. Ce-ar mai fi fost de spus după *Istoria secretă a unui roman,* după *Orgia perpetuă,* după *Între Sartre şi Camus,* după *Adevărul minciunilor* sau după memoriile intitulate *Peştele în apă,* care au reuşit să le devanseze pe cele ale lui Márquez (rivalitatea şi prietenia celor doi alternînd sado-sadic)? Totul sau, oricum, esenţialul – răspunde Llosa în extraordinarul roman epistolar publicat în 1997 şi tradus acum de poetul Mihai Cantuniari cu o subtilitate şi o expresivitate egale cu ale originalului.

Mobilul profund al celor douăsprezece scrisori este identificarea, ca în scrisorile lui Rilke către Franz Kappus. Tînărul romancier căruia „bătrînul" scriitor celebru îi scrie nu e altul decît răzvrătitul de la colegiul militar Leoncio Prado din Lima, exilatul la Paris, provocatorul scandalului matrimonial povestit în *Mătuşa Julia*.... Sau doar îi seamănă teribil acestuia. Lăsînd la o parte carnea întîmplărilor, mobilurile profunde, declicurile decisive care l-au pus pe fantasmagoricul drum al scrisului, Llosa „bătrînul" îi prospectează tînărului ucenic în ale scrisului o zonă accidentată, riscantă şi ingrată în care anumite fiinţe dotate cu ceea ce se numeşte vocaţie sînt obligate (interior) să ajungă. Realismul sceptic, îndoiala metodologică şi cel mai fin umor se împletesc în toate aceste povestiri ontologice, începînd cu definirea vocaţiei: „Deşi cred că vocaţia literară nu este ceva fatidic, înscris în genele viitorilor scriitori, şi în ciuda faptului că sînt convins că disciplina şi perseverenţa pot în unele cazuri să producă geniul, am ajuns la convingerea că vocaţia literară nu se poate explica numai în termenii alegerii libere". Dar cum probez ce nu pot alege liber? – întreabă retoric tînărul scriitor, cu spectrul eşecului în faţă. „Prin felul în care simţi", pare să îi răspundă retoric şi vag Scriitorul. Cînd te simţi locuit de ceva pentru care faci tot ce faci, la fel cum unele doamne din secolul al XIX-lea se simţeau locuite de tenia pe care o înghiţeau ca să nu se îngraşe, iar dacă acel ceva te face mai degrabă scriitor decît criminal în serie... ţi-ai găsit vocaţia. Mai ironic decît Rilke, mai tehnic (căci proza are nevoie nu doar de „cratere", ci şi de timpi morţi), dar la fel de intransigent cu nechemaţii, Llosa vede intrarea în literatură ca admiterea într-un ordin religios. „Dar de unde vin istoriile povestite în romane", se întreabă grăbit nubilul scriitor, ca puştii bîntuiţi de dilema venirii lor pe lume. „În ce priveşte temele, cred că romancierul se hrăneşte din sine însuşi, precum catoblepasul, animalul acela mitic care îi apare Sfîntului Anton în romanul lui Flaubert, recreat apoi de Borges în al său *Manual de zoologie fantastică*" – îi răspunde la fel de metaforic profesorul de *striptease invers,* ştiind bine, la fel ca Gombrowicz, că puterea de convingere, coerenţa, eficienţa scriiturii sînt calităţi ale formei şi nu ale istoriilor povestite, oricît de insolite ar fi acestea.

Romanul epistolar al lui Llosa cu pretext teoretic (dar aici teoria nu strică omenia, fiind una ludică şi intens adevărată) reciclează forme cunoscute, aminteşte, printr-o grilă de lectură personală, legile ficţiunii, timpii ei vii şi cei morţi, mutaţiile spaţiale, temporale şi acelea ale nivelului de realitate. Nu e de mirare că alături de această carte stau zecile de romane ale lui Llosa, diferite ca stil şi formă, asemenea ca eficienţă creatoare şi putere de convingere. La cel mai cunoscut scriitor peruvian al zilelor noastre, resortul cătoblepasului este dublat de mecanismul-iederă al criticii şi teoriei, cel al creatorului – de o nevoie permanentă de obiectivare, chiar metaforică. Toate acestea în pofida concluziei, aceeaşi cu a miriapodului dansator de care pomeneam: „nimeni nu-l poate învăţa pe altul să creeze; poate doar să scrie şi să citească". ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

INDEPENDENŢA FILM
PREZINTĂ
Spider
UN FILM DE DAVID CRONENBERG
SELECŢIE OFICIALĂ - CANNES 2002
Din 3 octombrie 2003
în BUCUREŞTI la Cinema Studio
Distribuit de INDEPENDENŢA FILM
DILEMA PORT.ro

Andrei GORZO

dilematograf

Marele şmen

● ***Tras pe sfoară* / *Confidence* (SUA, 2003), de James Foley.**

Poate că totul se trage de la limba engleză. Cuvîntul *„confidence"* înseamnă ce credeţi că înseamnă: „încredere, îndrăzneală, confidenţă". Dar un *„confidence man"* nu este un confident, *nu* este un om de încredere; el este un om care cîştigă o pîine înşelîndu-ţi încrederea. Iar cuvîntul *„confidence"* îşi cară după el copilul trădător, cuvîntul *„con"* – escrocherie, şmen. Nu-i de mirare că doi dintre cei mai buni stilişti contemporani ai limbii engleze – romancierul Elmore Leonard şi dramaturgul/scenaristul/regizorul David Mamet – sînt atît de preocupaţi de escroci şi de şmenari. Genul nu-i limitează, ci dimpotrivă, le solicită toate posibilităţile lingvistice. Acest *thriller,* scris de Doug Jung şi realizat de James Foley, nu are nici muzicalitatea unui Leonard, nici paranoia contagioasă a unui Mamet, dar e destul de bun ca să amintească de amîndoi.

Escrocul principal, un anume Jake (Ed Burns), ne spune de la început că „o escrocherie e ca o piesă de teatru în care toată lumea îşi ştie rolul", şi una dintre plăcerile filmului constă în reprezentaţiile – foarte cizelate, dar nu mai puţin deschise către mici improvizaţii individuale – date de trupa lui Jake. Asta nu-l împiedică să înceapă filmul cu stîngul – de fapt, cu un pistol la tîmplă – şi să ne povestească, timp de o oră şi jumătate, cum a ajuns în situaţia asta: e vorba despre soartă şi noroc, despre trădare şi despre părul roşu, care prevesteşte numai nenorociri, ca de altfel şi pasărea care-ţi intră în casă – singurul lucru mai rău decît o roşcată fiind o roşcată care poartă o eşarfă cu păsări. Oricine a petrecut ceva timp la umbra filmului *noir*, unde naratori înfrînţi demontează în *flashback*-uri mecanismele capcanelor care s-au închis peste ei, va recunoaşte această listă. Diferenţa este că, aici, eroul îşi argumentează în joacă sentimentele faţă de roşcate, avansînd un *Top 3* al trădătorilor cu părul roşu, începînd cu Iuda şi continuînd cu mama lui Jake. În *noir*-ul de azi eşti mai liber să te joci cu destinul, şi chiar să cîştigi (sau nu). Ca pentru a-ţi întări suspiciunea că totul e un joc, filmul ţi-l prezintă pe agentul FBI Gunther Butan (Andy Garcia), care pînă spre final nu face decît să aştepte la marginea acţiunii, ca un vultur suficient de bătrîn şi de sur ca să ştie că n-o să se culce nemîncat – mai devreme sau mai tîrziu, cineva tot o să cadă, întotdeauna cade cineva. Cu numele lui neverosimil, barba lui căruntă şi dubioasă, pălăria şi ochelarii lui de soare, Butan pare el însuşi o escrocherie, din cap pînă în picioare. E ca personajul acela din *Suspecţi de serviciu*, jucat de Pete Postlethwaite, care spunea că-l cheamă Kobayashi; nu ştii cum să-l iei. E în mod atît de evident altceva decît pare a fi, încît începi să-l bănuieşti că e *exact* ce pare a fi – altfel ar fi prea pe faţă; sau poate chiar pe asta mizează, pe faptul că un şmen mascat atît de grosolan e pînă la urmă mai greu de demascat. Şi uite aşa, jocul poate să te ameţească. Ai nevoie de o certitudine, de cineva cu care nu te poţi juca. Ai nevoie de Dustin Hoffman în rolul mafiotului Winston King, zis Regele. Certitudinea este că Regele, care îl obligă pe Jake să lucreze pentru el, e un tip scîrbos. Prima oară cînd îl vedem, face preselecţii pentru *show*-urile porno *live* din localul său, în timp ce i se face pedichiura. După-aceea nu-l vedem de multe ori şi îl vedem numai o dată făcînd ceva violent; dar ne violentează suficient cu rictusul său, cu rîsul de hienă, cu felul său de a cioflăi gumă, cu încercările lui de a atinge celelalte personaje (femei sau bărbaţi, fără discriminare) şi cu plăcerea pe care pare să şi-o procure din dezgustul lor. Cineva spune că „Regele e un coş pe fundul lui Price" (Price e un mafiot rival). Inspirat, parcă, de această definiţie, Hoffman, în numai cîteva secvenţe, o reduce la esenţial: Regele e un coş, punct. Prezenţa lui imprimă jocului duritatea necesară. Nu că restul personajelor ar fi nişte molîi. După o noapte cu roşcata cu păsări pe eşarfă (Rachel Weisz), Jake nu ezită să-i rănească sentimentele, eliminînd-o brutal din joc. Dar nu e prea clar că ea are sentimente care să poată fi rănite şi, chiar dacă le are, ăsta-i amorul *noir*: ţi-o încasezi în barbă, înjuri şi mergi mai departe. Sau, să fie şi asta tot o reprezentaţie, menită să-i şmenărească pe cei care cred că au văzut toate filmele şi au învăţat toate şmenurile? Oricum, merită să-l încercaţi şi pe ăsta. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Cum ne vor reclamele

„Adeziv pentru proteza dentară? Aş fi putut trăi şi fără – dar mi-am dat seama că ar fi trebuit să renunţ la multe lucruri. Într-o zi am spus: Fără compromisuri! Şi am încercat noul adeziv pentru proteză Fixodent“, ne mărturiseşte doamna între două vîrste, din reclama, se înţelege, la Fixodent. Proteza nu mai e doar o necesitate, ci, ca subiect de clip publicitar, devine o chestiune de principiu. Să nu foloseşti Fixodent înseamnă să faci compromisuri şi să renunţi la ceva. Or, asta nu e permis, consumismul îşi are şi el etica lui. Mai ales după o anumită vîrstă, e sub demnitatea oricărui reprezentant al umanităţii să nu o respecte. Fixodent nu asigură doar „aderenţa protezei întreaga zi“. Asta se întîmplă doar la un prim nivel, superficial. Substanţa în cauză îţi asigură zîmbetul – deci, ducînd raţionamentul mai departe, gîndirea pozitivă şi spiritul victorios – şi te face să uiţi de griji. În acest context nu mai contează prejudecăţile conform cărora a vorbi despre proteză nu e tocmai plăcut, mai ales pentru o doamnă arătoasă (precum cea din reclamă), şi ai prefera să fie ceva subînţeles... Decenţa în privinţa „accesoriilor“ corporale pe care am prefera să nu le afişăm nu mai e, neapărat, o calitate. În epoca mărturiilor despre eficienţa tampoanelor totul este permis, iar corpul tău, cu imperfecţiunile lui, devine un constant obiect de dezbatere şi îndreptare publică.

Cum mai trebuie să fie acesta, conform standardelor publicitare? Hidratat, ne spune Pantène, protejat, conform Colgate, proaspăt, după Dero, sănătos şi plin de „poftă de viaţă“, zice Floriol, profund şi viguros, via Dove, rezistent – în accepţia Maybelline. Evident, toate aceste trăsături nu se referă, în multe din reclamele menţionate, de-a dreptul la trup: ci la diverse atitudini sau accesorii ale acestuia. Dar, în cele din urmă, tot la trup se întorc, ca un bumerang metonimic: de fapt, la un conglomerat trup-suflet, *target*-ul favorit al clipurilor publicitare. Epitetele de care beneficiază această mixtură se situează undeva la intersecţia dintre limbajul tehnic şi cel spiritual. Se poate vorbi chiar despre naşterea unui nou limbaj ce s-ar putea intitula tehnico-spiritual: un registru verbal aparţinînd, să-i zicem, birocraţiei publicitare. O birocraţie mai cu pretenţii conceptuale. Astfel, produsele prezentate oferă „alternative“ (cuvînt mult îndrăgit pentru aportul său democratic), „calitate“, „strălucire“ (termen preferat pentru conotaţiile sale feerice şi inefabile), consistenţă, fineţe, „economie“ (vocabulă serioasă, caracteristică unei societăţi capitaliste aşezate spre care se tinde), natură, încredere, „viaţă activă“... Nu contează, neapărat, produsul, fie el bun de mîncat sau de curăţat: valorile promovate sînt cam aceleaşi. De pildă, epitetul „dulce“ este prezent atît în reclama la Finetti, cît şi în cea la detergentul de vase Pur. Atributele lansate de reclame sînt valabile pentru consumatorul universal mediu, ştergînd tot mai mult graniţele dintre un ulei de maşină, o pastă de dinţi sau o ciocolată.

▲

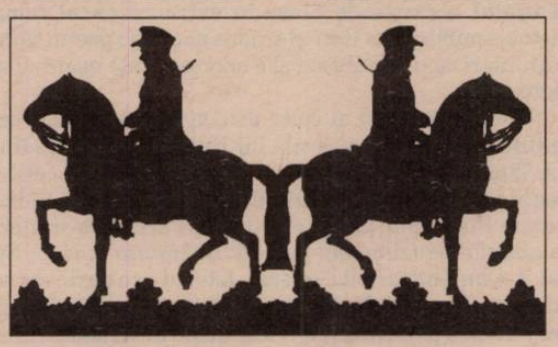

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Un titlu mişto

La cîte mutre face „românul profund“ cînd aude de corectitudinea politică din America, mă gîndesc cum va tresări aflînd de acest nou lunar din Denver (statul Colorado) al cărui titlu este *Modern Drunkard (Beţivanul modern)*[1]. Este o publicaţie unică în State, care nu se jenează să aibă ca ţintă explicită această categorie umană numită simplu şi firesc: beţivanii. Deviza ei aparţine lui Charles Bukowski, scriitorul acela excelent care compunea între trei whisky-uri mari şi două femei pe oră: „Cînd eşti beat, lumea e tot acolo, dar nu te strînge de gît.“ Fără să facă politică de dreapta sau de stînga, fără să se delimiteze de Marx sau de Revel, *Beţivanul modern* îmbrăţişează – cu un elan demn de umanismul lui Whitman – cauza unei minorităţi dispreţuite şi stigmatizate de conformismul virtuţilor americane care autorizează vîrsta minimă legală pentru consumul de alcool la 21 de ani[2]. Frank Rich, redactorul-şef, o spune foarte articulat: „Constituim o reacţie încununată de succes împotriva unei Americi cumsecade; încercăm să-i convingem pe americani că nu există nici o vinovăţie cînd se îmbată zdravăn.“ Un abonat îl susţine ferm: „Orice minoritate are revista ei. Noi de ce nu?“. În acest sens, *Modern Drunkard* posedă nu numai o redacţie cu birourile şi computerele ei, dar şi un bar. Toate articolele sînt elaborate din perspectiva unui „interes alcoolic“ cu o problematică uşor ameţitoare, în care se înscriu meditaţiile asupra plăcerii de a conduce în regim de viteză excesivă, biografiile unor băutori celebri, sfaturile pentru cei care vor să slăbească „trăgînd tare“, ba chiar un reportaj intitulat „Să ne îmbătăm în Europa de Est!“[3].

Clasicul „american dream“ al redactorului-şef este să facă din revista sa un magazin internaţional deschis către toţi însetaţii lumii, implementîndu-le sentimentul inocenţei cînd duc un pahar la gură. În acest sens, prima piaţă-target ar fi Anglia. Dlui Frank Rich, 38 de ani, Anglia i-a provocat „o trezire la realitate“; o declară „cu emoţie“, după cum se precizează în *Le Monde,* la rubrica „Orizonturi“. Prima halbă de Guinness a fost „o experienţă cvasi-religioasă“. Înainte de a cunoaşte Londra, ignora total diversitatea somptuoasă a mărcilor engleze de bere[4]. Un argument puternic în fascinaţia sa este Winston Churchill: „Gîndiţi-vă la el. De-a lungul întregului război mondial, era întotdeauna dispus să bea.“ De unde şi această putere de generalizare: „Dacă veţi face o listă cu cei mai mari politicieni, scriitori sau artişti, veţi constata că domină alcoolicii inveteraţi. De foarte multe ori, alcoolul ne ajută să funcţionăm în împrejurări dificile“.

Sigur că nu am nici o bază morală pentru a-mi da cu părerea în acest domeniu. Şi aici – în beţie – e necesară o competenţă. Nu o am; nu ştiu ce e o beţie – clasică, modernă, postmodernă – de cînd am luat un tramvai 20, de 8 Martie, de la Bufet (azi „Doina“) unde sărbătorisem Ziua Femeii şi am ajuns într-un 18 care m-a dus undeva, în Vitan, pe un frig de duritatea unui abces dentar sub falca stîngă, operat la clinica din Plevnei numai după cîteva zile bune, în care n-au putut să-l taie fiindcă mi se încleştaseră maxilarele într-un trismus. Chirurgul a fost blînd şi – la capătul eforturilor sale, arătîndu-mi măseaua extrasă – m-a sfătuit cu o discreţie plină de gravitate: „Beţi mai puţin, că altfel n-o să mai prindă nici o anestezie“... De atunci[5], de pe vremea cînd 20 întorcea la Bufet, refuz să beau, conştient că fac o impresie proastă, dar încercînd să-mi salvez imaginea printr-o explicaţie nu chiar lipsită de succes: „Sînt după două dezalcoolizări“. Îmi face o plăcere vijelioasă apariţia îndoielii în ochii celuilalt. Încît[6] ce mă atrage la publicaţia dlui Frank Rich este titlul. *Beţivanul modern* – chiar dacă nu se ridică la înălţimea lor – îmi aduce aminte de paradisiacele titluri din presa română, imediat după Revoluţie: *Mangafaua, Fraierul român, Robinson* şi entuziasmantul, inegalabilul *Veşti proaste.* Dacă dl Rich ar vrea să se extindă pînă la noi, cunosc cîţiva confraţi care ar face din *Beţivanul modern* – ediţia românească – o capodoperă de nivelul acelei publicaţii franceze tot cu un titlu genial: *Idiotul internaţional*[7].

---

1. Adresa de e-mail: www.moderndrunkardmagazine.com.
2. De ce zîmbiţi?
3. Ard să citesc acest reportaj ca să văd dacă şi aici sîntem subapreciaţi...
4. Chiar acum descopăr, pe ultima pagină a *Libertăţii,* o ştiruliţă: „Britanicii, beţivii Europei“. „Ataşamentul constant“ faţă de tărie îl manifestă circa 40% dintre bărbaţi şi 22% femei; se apreciază că „francezii apreciază calitatea, iar englezii – cantitatea.“
5. Nu vreau decît să vă ameţesc cu trimiterile de sus-jos...
6. Sînt un înrăit în ziaristică precum Consulul acela în tequila.
7. Exact ce-mi trebuia ca final: *The Guardian* anunţă că la Hollywood face furori printre băutori un medicament, RU-21, creat cîndva de KGB pentru a-i menţine lucizi pe agenţii care trebuiau să-şi îmbete „ţintele“; se ia RU 21, poţi bea cît vrei, dispare mahmureala, ca şi „orice efect negativ asupra organelor interne“. Dacă n-a putut înfăptui visul omenirii, comunismul, ceva-ceva, foarte important, KGB-ul tot a realizat: idealul oricărui alcoolic!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Pitic de Marriott

Vineri la ora 18 şi 25 am intrat în Marriott. Mi-am anunţat prezenţa. Mi s-a spus să aştept la recepţie. 18 şi 30. Privesc în jur. Doi cărăuşi de bagaje se fredonează între ei şi se urcă şmechereşte pe cărucioare. Agitaţie puţină. Alt cărăuş descarcă unui negru valizele şi agaţă o puştoaică: tocuri, mini, păr lung. „Nu mai eşti pe aici. Te-ai mutat în town.“ „E, ai înnebunit? La Sofitel.“ 18 şi 35. Aştept. Recepţionerei din dreapta îi cade faţa. E enervată în sine. Lipsa de clienţi. Masca jos. De mine nu se sinchiseşte. Acritură. Se scarpină pe pulpă. N-are astîmpăr. La vorbă englezească răspunde cu acid. Privesc. O iau spre magazine. Îmi spăl ochii într-o valiză de 50.000.000. Pantofi, 10.000.000. Îmi place sacoul de 24.700.000. Brichetă, 4.000.000. Pe lîngă mine trece un pitic. Poartă *Libertatea* într-o mînă şi nasul pe sus. Jachetă peste cămaşă. Pantaloni cu cămaşă înăuntru. Un pitic normal. N-are pantofi să-l facă mai mare. Nici pălărie. Merge pe picioarele lui. Pe

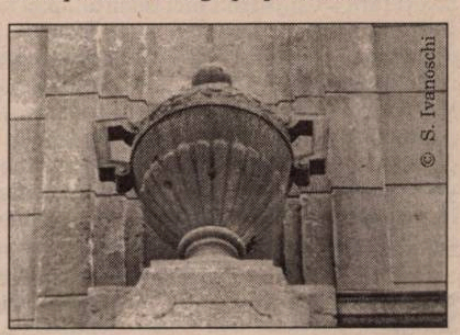

mocheta din mijloc. Nu calcă pe de lături. Chiar pe mijlocul ei. În uşă stau bodyguarzi la şuetă, driveri... Pare că merge spre uşa mare. Pare că iese. Prin glisantă intră doi tipi. Carne pe ei, burtică, tuns boxer, geacă de piele, blugi de marcă. Piticul trece prin dreptul lor. E gata să iasă pe glisantă. Cel mai subţirel dintre „bazaţi“ îl strigă: „Ce faci, Mariusică?“ Piticul se înviorează. Bazaţii îl iau de după guler. Nu se aude ce mormăie piticul. Recunoaşterea asta îi face bine. E în preajma lor. Pare egalul lor, dar nu e. Ei îşi permit datorită înălţimii lui să-i vorbească, dar să nu-l privească. Ochii plini caută, se hrănesc din trupuri. Văd blonda... „Ce mişti, mă?“ Blonda nu dă semne de recunoaştere. Piticul mormăie. Încet-încet, şi piticul îşi schimbă poziţia. Paşii nu-l mai duc spre ieşire. Toţi trei privesc holul. Piticul aşteaptă întrebări. Nu are multe răspunsuri. E cu gura căscată, doar-doar... ceilalţi doi deja îşi trag pantofii făcuţi spre recepţie. Trec o roşie şi o castanie. Unul o ia în primire pe castanie. Celălalt, cu brăţară de aur, pe cealaltă. Le ciugulesc. Ele îşi întind braţele pe umerii lor. Nu e sărut, e hăpăit. E plăcere. Piticul e atît. Nu mai era de mult băgat în seamă. Perechile se despart. Una urcă în lift. Cealaltă merge la barul din dreapta recepţiei. Piticul îi pierde din vedere. Se postează în mijlocul hotelului. Deschide *Libertatea* cît e ea de mare şi intră sub ea. Liniştit. Egal. Re-echilibrat. Stă cu faţa spre hotel. 18 şi 40 de minute. Porneşte hotărît spre bar. Îşi lasă *Libertatea* şi haina la o masă şi se avîntă în culorile întunecate ale barului. Îşi revenise. 18 şi 43 mă scoate pe uşa din laterală. Sanchi, nu mă credeţi marginalizat sau ruşinat de pitic. Pur şi simplu, ieşeam mai aproape de maşină.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

O struțo-cămilă

Nu există în chip genuin „arhitectură cu specific naţional“, cum credeau comuniştii. Aceasta nu este un element chimic existent ca atare în tabloul de identităţi colective edificate. Lucrări ale unor arhitecţi contemporani celebri, precum Renzo Piano, Mario Botta sau, în Bucureşti, Meihard von Gerkhan, încearcă să formuleze inteligibil, sau doar să dea chip edificat aspiraţiilor de emancipare ale respectivelor comunităţi. O întreagă direcţie în arhitectura ultimelor trei decenii – regionalismul critic – şi-a pus cu seriozitate problema identităţilor locală şi regională, precum şi pe aceea a formulării lor arhitecturale astfel încît discursul rezultat să fie unul rezistent la avansul (sub)culturii occidentale, massificatoare şi globalizante la un nivel submediocru. Întrucît naţiunile moderne sînt construite – teritorial, politic, economic şi social – peste concepte anterioare, precum localitate (comună), regiune sau regat, este de la sine înţeles că şi expresia artistică, mai cu seamă cea arhitecturală, are această condiţionare a *artificialităţii*. Este, probabil, locul să expunem ipostazele acestei artificialităţi imanente ale arhitecturii „cu specific naţional“.

Rescrierea originalului sau a arhivei care îl conţine este un procedeu folosit atunci cînd, din felurite motive, originalul sau arhiva devin neconvenabile. Este cazul intervenţiilor făcute de Lecomte de Nouy (pe care Grigore Ionescu îl numea „restauratorul“) la Curtea de Argeş, cînd a fost dărîmată şi refăcută biserica (episcopală) a fostei mănăstiri (1512-1518) într-un stil mai apăsat decît cel „original“, pe care îl putem încă observa în fotografia lui Al. Petit şi la vechea mitropolie din Tîrgovişte, care a fost de-a dreptul înlocuită cu o biserică nouă, după relevarea celei existente. Şcoala lui Viollet le Duc, de „îndreptare“ a monumentelor ce vor fi căpătat de-a lungul secolelor adăugiri „parazite“ sau rescrieri „contaminante“ pentru „puritatea“ stilului originar, a fost cu deosebire de folos în România şi nu doar în secolul al XIX-lea. Aşa s-a petrecut şi cu restaurările mănăstirilor din nordul Moldovei din anii şaizeci. Aici, tot ceea ce era neconvenabil a fost „curăţat“ (spre pildă, turlele baroce, i.e. „austriece“, de la Neamţ) şi monumentele au fost apoi refăcute şi acoperite în felul în care restauratorii, cu siguranţă de bună credinţă, l-au considerat ca fiind cel mai plauzibil al epocii ridicării lor dintîi. Că era vorba despre o celebrare a epocii „de aur“ a Moldovei medievale (Ştefan cel Mare – Petru Rareş) pare de la sine înţeles. La limită, dezgroparea „arhivei“ (straturile de ruină aflate pe un loc) poate deveni deliberată şi, prin efectele ei, agresivă asupra memoriei. Dezgroparea sau neacoperirea totală; pe scurt: vizibilitatea parţială, ca de aisberg, a fost o procedură destul de frecvent folosită în reconstrucţia postbelică a oraşelor care au fost distruse masiv de bombardamente. Reconstrucţia cetăţii Buda, bunăoară, conţine astfel de „cioburi“ – fragmente de ruină – lăsate ca atare, în locuri şi poziţii care le fac vizibile ca „nefiind de acolo“ (de fapt ceea ce este nou este diferit faţă de ruina care ea este „originală“). Fragmentele de arhivă apar astfel la suprafaţă şi, prin contrastul în raport cu contextul situării lor, ex-trag după sine cel puţin întrebarea „ce este cu această ruină în drum?“; chiar şi această întrebare minoră poate duce la deplierea poveştii arhivei care, astfel, redevine cumva activă, este actualizată. Un alt procedeu folosit este acela de a încorpora în noua casă ceea ce este vechi pe locul respectiv, ca o mărturie a „continuităţii“. Ceea ce se adaugă în restaurarea vechiului este marcat ca nou în raport cu ceea ce este „original“. În aceste forme „benigne“, păstrarea cîte unui „drăgaci“ care să fie în stare să declanşeze arhiva (sau cel puţin să invoce prezenţa/absenţa ei fizică) este benefică atît pentru aducerea aminte, cît şi pentru înscrierea noului în timp istoric, de înnobilare a casei celei noi, care poartă fragmentul vechi „la rever“. Noul nu mai este absolut, inaugural. Numesc aceste forme de simbioză nou/vechi *arhiva activă*. Săparea după arhiva îngropată, invizibilă, poate da seama despre o nemulţumire faţă de arhiva de la suprafaţă, prezentă. Despre arhivă în aceste cazuri radicale putem spune că este mai degrabă *agresată* decît *activă*.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Nea Ion şi garanţia eternităţii

România îl găzduieşte pe cel mai vechi locuitor al Europei. Ce-a mai rămas din el – cîteva oase. Asta-i viaţa, toţi avem probleme cu vîrsta, nu toţi le recunoaştem. După un timp articulaţiile dor, eczemele ustură, iar flexibilitatea poate fi umilitoare. Iar cînd tragi spre 40.000 de ani, nu mai eşti verde ca la primele sute! Ziarele au salutat ştirea cum se cuvine, adăugîndu-i acel grad de elevaţie pe care-l pot conferi doar titlurile date în vremuri grele. „Nu mai sîntem ultimii din Europa“, „Sîntem şi noi primii la ceva“ etc. Încă mai zornăim lanţurile unor complexe.

La prima vedere, marea descoperire rezolvă cîteva chestiuni: Europa n-o să ne mai pună beţe-n roate şi cipuri în urechi, orgoliul naţional se înnobilează cu patina vechimii, iar subterana celui botezat Nea Ion va stimula pelerinajele agroturistice. Dar, cum paleo-concetăţeanul nostru este o comoară rîvnită de mulţi, va trebui să ne ferim de comploturile răuvoitorilor. Se va spune că era doar un om din Neanderthal care emigra în Germania, mîhnit că indigenii îi devoraseră paleo-capra. Alţii îl vor accepta ca *homo sapiens* autentic, dar din subspecia *homo hungaricus*, argumentînd cu limba respectivului.

Atenţie, însă, şi la stîngăciile noastre, nu de alta, dar sîntem mari specialişti în datul cu dreptu-n stîngul. Ministerul Culturii va voi să protejeze ilustra peşteră, iar cîştigătorul licitaţiei internaţionale va elabora o structură de titan care va rămîne în veci neisprăvită. Şi staţi aşa, că începe campania! PSD-ul îşi va pune pe siglă celebra mandibulă. În replică, Vadim Tudor îl va face pe Nea Ion (sau Nelu?) membru onorific al PRM. Opoziţia va insinua că omul se băgase-n pămînt de frica baronilor, iar puterea că întorsese spatele lumii scîrbit fiind de viaţa politică. Andreea Marin îi va aduce rudele în studio şi vor lăcrima împreună în direct. Radu Anton Roman va găti bucate preistorice şi Busu va trebui să le înfulece. În fiecare vineri, la Prima TV – „Silex Factory“ cu Coco şi Izabela. La Tucă, Sergiu Nicolaescu îşi aminteşte că Nea Ion a fost consilier la *Dacii*. În fine, Călinescu îl va propune în locul lui Iordănescu. Sau la FRF. Dar unde nu e nevoie de un om simplu şi cinstit?

Căci, vai, fotbalul e marea dramă naţională. Fie secetă sau inundaţii, corupţie sau inaniţie, cele mai înfocate dezbateri TV tîrnosesc pasa lui X şi afurisesc faultul lui Y. „Oamenii de fotbal“ ne fac părtaşi la detaliile unor afaceri care, ce s-o mai întoarcem, sînt private. Cine vrea meci – plăteşte şi priveşte. Cine nu – nu! Cine investeşte în fotbal – îl priveşte, şi-a asumat riscuri ca-n orice afacere. Dar de ce are dreptul această sectă să se jeluiască public, spre deosebire de cei ce sînt jefuiţi, să zicem, în agricultură? Mai rău, fotbalul a dislocat chiar sportul din dezbaterea publică – în loc de sportul de masă *(horribile dictu)* vorbim de afacerile şi blaturile unei mîini de profesionişti. Încurajarea valorilor reale (morale, sanitare etc.) ale competiţiei sportive (inclusiv fotbalistice) a cedat locul admiraţiei sterile pentru banii şi gagicile altora. Pe vremea lui Nea Ion era un joc frumos. Nu mai e.

De ce nu se frămîntă cu aceeaşi patimă anemiile Sănătăţii sau vînătăile Justiţiei? Simplu, pentru că de zeci de ani ni se spune că treburile naţiei le rezolvă doar cei „de sus“. Cei mici să fie liniştiţi! Există destule filtre şi metode pentru a-i descuraja pe cei ce nu înţeleg aceste lucruri simple! Romanii ţineau plebea în frîu cu pîine şi circ, mogulii României o anesteziază cu fotbal. Care ţine loc şi de pîine, şi de circ. Extrapolarea tragediei naţionale cu ajutorul Ursului elveţian e un bun exemplu. În context, disperarea cu care un gazetar al sporturilor m-a mustrat zilele trecute e curat amuzantă. Citind fără ochelari, scriind fără să-nţeleagă şi redactînd fără dicţionar, emotivul coleg de presă mi-a reamintit înţelesul expresiei „dragoste oarbă“. Recunosc, dragostea e-un lucru mare. (Am citit asta în *Mizerabilii* de M. Beuran). Readus la viaţă, Nea Ion ar avea cum să-şi cîştige pîinea.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Minte-mă!

La începutul anilor '90, mulţi oameni de bine jurau pe ce aveau mai sfînt că Ion Raţiu a împărţit dolari şi blugi în Piaţa Universităţii. Cum să nu fi fost aşa, cînd au văzut cu ochii lor ce scria în ziar? Mai mult, unii erau aşa de convinşi, încît ajunseseră să creadă că l-au văzut cu ochii lor chiar pe respectabilul domn cu papion umblînd cu blugii pe braţ şi dînd în stînga şi-n dreapta...

Între timp, ne-am mai maturizat şi nu mai sîntem gata să băgăm mîna în foc pentru tot ce scrie la gazetă. În schimb, nimeni nu poate să ne convingă că ceea ce vedem la televizor nu este adevărat. Aici chiar *vedem cu ochii noştri!* Nu are cum să fie altfel!

Sîmbăta trecută, PRO TV a difuzat un film care vorbeşte despre cum poţi manipula (şi cum se manipulează, de fapt) cu ajutorul televiziunii: „Înscenarea“. Preşedintele SUA, care se află în campanie electorală pentru un al doilea mandat, e implicat într-un scandal sexual – este acuzat de o fată că a hărţuit-o chiar în Biroul Oval (filmul este făcut în 1997, deci înainte de povestea cu Bill Clinton!). Atunci, un specialist de imagine (Robert De Niro) apelează la un producător de la Hollywood (Dustin Hoffman) şi amîndoi creează o poveste prin care să distragă atenţia opiniei publice. Ce subiect poate fi aşa de puternic pentru „a bate“ un scandal sexual? Desigur, un război. Prin urmare, cei doi instrumentează o campanie de presă bazată pe un război fictiv pe care America l-ar duce cu terorismul (!) şi cu ţara unde nişte terorişti s-ar fi aciuat: Albania. Este făcut şi un filmuleţ, în studiourile Hollywood-ului, cu o fată care fuge disperată, către camera de luat vederi, cu o pungă mare de *chips*-uri în braţe. În spate are, desigur, o *croma* (pînza albastră – folosită, de exemplu, şi la prezentările meteo – pe care computerul poate să monteze orice decor). Decorul va fi un sat bombardat, fetei i se va pune, tot pe computer, un pisoi alb în braţe în locul pungii de *chips*-uri, se vor mai adăuga cîteva zgomote de fond, cu mitraliere şi ţipete, şi făcătura e gata! Televiziunile vor prezenta cutremurătorul filmuleţ în care o fată albaneză fuge disperată din satul ei distrus de terorişti. Desigur, publicul a înghiţit imediat momeala (producătorul: „Dacă-ţi faci treaba cum trebuie, nimeni nu se prinde.“). Doar au văzut cu ochii lor cum America este în război cu Albania! (În '89, mijloacele tehnice nu erau aşa de dezvoltate şi la noi a trebuit ca oamenii să moară pe stradă pentru a se crea, tot cu ajutorul televizorului, impresia unei revoluţii serioase. Ce bine ar fi fost să se fi lucrat cu *croma* şi pe vremea aceea!)

Ei bine, da, televiziunea ne minte – şi asta chiar cînd jură că ne spune adevărul. După cum scriam şi altă dată, ea este făcută să vîndă iluzii, nu realităţi. Dacă e să rămînem la ideea de război, şi după primul război din Golf, şi după cel de-al doilea, au fost făcute publice tot felul de falsuri pe care televiziunile le-au dat ca imagini de la faţa locului. Pe de altă parte, chiar şi imaginile de la faţa locului sînt cel mai des regizate, astfel încît realitatea să capete coerenţă şi sens. Ce să mai vorbim? Sînt voci care afirmă că nici măcar nu am ajuns pe Lună şi că şi atunci ni s-au oferit imagini de studio. Acum cîteva luni, nu mai ştiu ce post a difuzat un documentar chiar despre această problemă. Poate părea o bazaconie, dar argumentele celor care se îndoiesc sînt de necontestat. Un singur şi delicios exemplu (dintre multe altele): steagul american împlîntat în solul lunar nu ar fi avut cum să filfîie, pentru simplul fapt că pe Lună nu este atmosferă şi, deci, nici vînt (dar ce steag e ăla care nu filfîie şi, într-un asemenea moment înălţător, stă bleg?).

La începutul anilor '90, cînd a apărut pentru prima dată reclama la Axion, cu murdăria care se desprinde fîşii-fîşii de pe tigaie, maică-mea şi-a cumpărat miraculosul produs şi a încercat să facă la fel. Cînd a văzut că nu reuşeşte, şi-a zis că nu a ştiut ea cum să utilizeze corect produsul. Vi se pare amuzant? Noi, cu toţii, sîntem în situaţia maică-mi cînd credem că granulele albastre din detergenţi au nu ştiu ce proprietăţi *active*. Orice om din publicitate poate să ne spună că „granulele miraculoase“ sînt doar o găselniţă de marketing şi că nu au nici o proprietate specială. Sînt doar nişte simple bobiţe colorate în albastru şi atît... Dar de ce să ne spună asta? De ce să ne omoare iluzia? Căci, cu siguranţă, fără proprietăţile active şi miraculoase ale granulelor albastre, viaţa nu ar mai avea acelaşi farmec.

▲

O, ŢARĂ TRISTĂ, PLINĂ DE AMOR

Iaromira POPOVICI

Idile postmoderne

Începutul anului şcolar, toamna cu melancoliile ei, cunoştinţele noi de la şcoală sau facultate duc la „înfiripare“ (termen de roman de dragoste interbelic sau de oracol) unor noi relaţii între băieţi şi fete. Conform revistelor şi emisiunilor avînd drept *target* adolescenţii, dar şi părerilor reprezentanţilor generaţiei lor, ritualurile de apropiere şi flirt nu mai sînt ce-au fost odată. Despre aceste schimbări de mentalitate ne vor vorbi cîţiva elevi ai Colegiului Traian şi ai Liceului Coşbuc.

„În general, băieţii sînt mai vulgari faţă de fete: vin, frumos, la fată, se iau de tine – şi nu-mi place“ afirmă o elevă din clasa a XII-a a Colegiului Tehnic Traian. „Prima dată ar trebui să-i vorbească frumos. Dacă nu o cunosc, există tot soiul de metode. În general, băieţii se fac că te calcă pe picior, apoi spun «Pardon», şi aşa intră în vorbă. Sau mai zic: «Ai cumva un ceas?», deşi văd că nu ai ceas. Mie mi-ar plăcea să spună «Îmi acorzi un dans?» – dar nu mai vorbeşte nimeni aşa“. Pentru băieţi, lucrurile par mai simple: o saluţi şi gata. Dacă nu e prea materialistă, lucrurile merg mai uşor. Dacă face parte din categoria materialistelor, contează ca măcar să ai mobil.

În privinţa romantismului, părerile adolescenţilor par să coincidă, indiferent de liceul unde învaţă: **Andreea,** elevă la liceul George Coşbuc, spune că nici un băiat nu-ţi mai aduce flori, dacă nu e ziua ta. Şi nici alte cadouri: imaginea amorezului cu buchetul şi cutia de bomboane, îmbrăcat cu costum şi cravată e desuetă. **Dan,** colegul Andreei, consideră că s-ar îmbrăca „în Versace“ doar dacă s-ar întîlni cu o fată de 20 de ani. Pentru o fată de 16 ani, merg nişte pantaloni largi, adidaşi şi un tricou Kenvelo. De ce tocmai Kenvelo? Pentru că marca, evident, contează. Fetele nu se mai omoară, nici ele, după fustele de altădată, nici măcar la discotecă: pantalonii de toate felurile sînt mai comozi, dar şi mai sexy.

Nici în privinţa declaraţiilor lucrurile nu mai stau ca altădată: celebrul „îmi place de tine“ a devenit demodat. Nu se mai spune, aşa, pe faţă. Şi nici nu se mai cere prietenia, direct. Formula „vrei să ne combinăm“ e valabilă doar prin clasa a cincea. Altfel, ne spune Dan, mai merg doar complimentele: ţine să-i spui unei fete că arată bine.

O relaţie nu poate dura prea mult. Majoritatea se îngrozesc cînd se depăşesc 3 luni. Nu e bine să-ţi alegi partenerul/partenera dintre colegii de clasă, ne declară interlocutorii noştri din Coşbuc: te va bîrfi toată şcoala şi toţi vor fi cu ochii pe tine. Neaşteptat, şi în rîndul adolescenţilor reputaţia contează.

Cristiana, tot de la Coşbuc, şi-ar dori o relaţie adevărată, romantică, şi un băiat sensibil, care să o înţeleagă. O astfel de perspectivă rămîne, însă, utopică, şi ea o ştie foarte bine. Ca fată, nici nu poţi să treci la acţiune direct. Dacă din clişeele idilice s-au mai pierdut, prejudecăţile legate de diferenţa comportamentului sexual diferit la fete şi băieţi s-au păstrat. Chiar în epoca lipsei de declaraţii şi de durată, fetele nu pot prelua iniţiativa pe faţă. Nu dă bine. Poţi să te apropii de un băiat împrietenindu-te cu el, ne spune Andreea. Aşa îl poţi întreba dacă ar vrea să iasă cu tine fără atîtea probleme. Odată ce ai ieşit cu el, vezi dacă poţi merge mai departe, dacă iese ceva. În caz că nu se întîmplă, n-a fost să fie.

Doar la petreceri lucrurile stau altfel. Acolo, după ce s-a consumat o cantitate de alcool peste limita admisă, îţi permiţi să faci declaraţii penibile pe care le uiţi a doua zi. Poţi să te cuplezi cu un tip sau cu o tipă pentru o noapte şi, cînd îl revezi a doua zi, pur şi simplu te vei simţi jenat/jenată, cad de acord interlocutorii noştri.

Chiar dacă flirturile merg mai departe, nu prea are rost să le spui părinţilor. Desigur că aceştia ar dori să ştie, dar, avînd în vedere rapida schimbare a partenerilor, nu prea are rost să-i prezinţi familiei. Mai ales că problemele legate de protecţia sexuală nu le mai înveţi de la ei, ci din reviste, emisiuni sau de pe computer.

▲

Stela GIURGEANU

Bileţelul de ieri, SMS-ul de azi

Totul începea cu ochiadele. Îl vedeai pe culoarele liceului, îl plăceai pe aceleaşi culoare, apoi te dădeai de ceasul morţii. Cum să intri în vorbă cu el, cum să îi dai de ştire că întreaga ta viaţă de 15 ani gravitează în jurul chipului său şi a ochilor săi albaştri sînt (sau ar trebui să fie) adevăratele probleme existenţiale ale adolescentului.

Pe vremurile liceului meu, soluţia lor era Intermediarul.

Pe atunci, acesta putea fi bileţelul parşiv, dat din mînă-n mînă, sau cel inocent cu poezii de Nichita, strecurat personal şi cu timiditate în haine, la orele de sport, în bancă sau printre caiete. Putea, de altfel, să fie şi banca lui, dar numai dacă era lucioasă şi permitea unduirea rapidă a creionului şi a mesajului romantic (banca de lemn trebuia raşchetată mai întîi cu lama şi de-abia pe urmă, dacă mai era timp, însemnată). Dar, dintre toţi intermediarii, cel mai eficace era *colegul* de bancă sau de clasă, al mult visaţilor ochi albaştri. Dacă nu cunoşteai pe nimeni din anturaj, trebuia să investeşti timp şi energie, pentru a depista această persoană-cheie. După care trebuia să te nimereşti în preajma sa, absolut din întîmplare, pe culoar sau la „fumoar“, iar în decurs de cel puţin 45 de minute (cît durau pauzele prelungite) să deveniţi prieteni la cataramă. Pentru asta aveai (culmea!) aceleaşi simpatii şi antipatii, aceleaşi gusturi în ceea ce priveşte profesorii şi, ce era mai important, aceleaşi preferinţe muzicale. Dacă purtai din nefericire tricoul cu Metallica, iar respectivul era depeche-ar, spuneai, invariabil, că tu nu înţelegi ce au rockerii cu Depeche, că ţie, personal, îţi place muzica pe sintetizator, după care porneai la atac. Întrebai, aşa, într-o doară: *„Tu îl cunoşti pe X-ulescu?“ „Păi e în clasă cu mine, de ce? Îţi place de el?“ „Nu, dar mi se pare interesant...“ „Dacă vrei vorbesc cu el...“ „A, nu!“* venea răspunsul automat după care, preţ de cinci secunde, îţi blestemai timiditatea şi, trecînd peste orice limită a penibilului, urmai, cu acelaşi aer dezinteresat: *„... şi, ce să-i zici?“. „Vino în pauză, vă fac cunoştinţă“*, îţi lansa la final acea invitaţie la care visai de săptămîni. În pauză, plin de importanţa unei veritabile peţitoare, intermediarul ştia, întotdeauna, ce să zică. Făcea prezentările, după care lansa o invitaţie colectivă de chiul general. Atunci, din răspunsul ochilor albaştri, ştiai la ce să te aştepţi. Dacă erau gata de plecare, însemna că *„sînt nebun după tine“*, iar dacă refuzau, te trimiteau la plimbare, fără drept de apel. Mai erau şi cazurile de mijloc, în care refuzau printr-o amînare, pe motiv de şcoală. Ceea ce denota tipul prudent, care nu vroia să se grăbească, care nu ar fi riscat prea mult de dragul unei întîlniri cu tine, precaut, deci plictisitor pentru focul de artificii dintr-un suflet adolescentin.

Acum, în curtea aceluiaşi liceu, tertipurile s-au redus, iar odată cu ele şi problemele comunicării. Şi aflu cum, din toate încercările de a cunoaşte pe un X-ulescu cu ochii lui albaştri, atît bileţelul, cît şi banca au dispărut. Şi nu pentru că ar fi rămas pe undeva, acoperite de praf, ci pentru că, pur şi simplu, nu mai folosesc nimănui. Pentru că nimeni nu mai ştie de ele!

Au apărut însă metode mai noi. Inedite. Cum ar fi SMS-ul. Un intermediar la îndemînă şi misterios. Faci rost de numărul de telefon al persoanei în cauză şi îi trimiţi un mesaj. Ce ar trebui să conţină un asemenea prim SMS? Bineînţeles, cîte puţin din toate (umor, mister, seriozitate), astfel încît să trezească interesul destinatarului. Pui la bătaie întreaga imaginaţie, atît a ta, cît şi a prietenilor, te căzneşti o noapte întreagă pentru a-l face cît mai spontan, iar în final, la capătul cîtorva neuroni jertfiţi la picioarele creaţiei, ai parte de un „te admir în tăcere. Dacă vrei să rupi tăcerea dă un *beep*“. Pînă acum inventatorul nu a primit nici un *„reply“*, cu toate că l-a trimis pe ecranul mai multor telefoane. Îi vînd puştiului melodramatic pontul cu site-ul de „funny-SMS“ şi îi urez ca pînă la urmă cineva să rupă tăcerea. De aici am intrat, fără posibilitate de întoarcere, de-a dreptul pe făgaşul celui mai modern Intermediar: Internetul. Şi tot ce ţine de comunicare şi de relaţiile virtuale. *E-mail*-ul, *chat-room*-urile, forum-urile de discuţii. Adică, îmi explică cineva, de ce e convenabil acest mod de abordare, dacă te bagi pe o listă de discuţii canalizată pe un cutare domeniu, nimereşti laolaltă cu zeci de alţi utilizatori care au exact aceleaşi preferinţe, gusturi şi pasiuni ca şi tine. Care caută aceleaşi lucruri şi persoane ca şi tine. *„Perfect match“*, cu alte cuvinte! Doar cu un simplu *click* de *mouse* descoperi oameni din aceeaşi tagmă cu care poţi discuta de la egal la egal. Unde mai pui că scapi de presiunea conversaţiei de primă întîlnire.

Dar cu romantismul unei priviri pe furiş, cum rămîne? A, păi, tehnic, se aranjează, faci o tele-conferinţă, iar la cît de bine merge Internetul la noi, ţi se asigură nici mai mult, nici mai puţin decît o privire „pe furiş“.

▲

Matei FLORIAN

Scrisoarea cuceritorului întîrziat

De bună seamă, şi nesilită de nimeni, scrisoarea ce urmează a avut de parcurs un drum lung pînă la întîlnirea cu dumneavoastră. Îi mulţumesc pe această cale domnişoarei V că a avut curajul şi bunăvoinţa să înlesnească acest drum.

Întîlnire

În primul rînd, înainte de a începe scrierea unei povestiri de dragoste, permit să o dedic cu mult respect, şi cu multă admiraţie, dar nu în ultimul rînd, cu o dragoste nemărginită... prietenei mele...,

Viorica

După multe încercări şi timp pierdut, sau suferind din cauza lipsei de iubire, iată, că, a sosit şi clipa mult dorită.

Ziua ce avea să mă schimbe foarte mult, a fost într-o joi, şi anume pe 11 martie. Ziua respectivă nu anunţa absolut nimic important pentru o noapte ce avea să fie. Pe la ora 22, mă întîlnesc cu doi din colegii mei de facultate, cu care am fost în Club, pentru a ne distra. La un moment dat, după vreo două-trei ore de ascultat, iată că a sosit şi momentul mult dorit. Mai întîi, mă aşez lîngă locul unde se afla DJ-ul. Acolo le întîlnesc pe Marilena şi Viorica, stînd deoparte, parcă aşteptînd ceva, de la mine. Atunci, cu un tupeu deosebit, m-am impus asupra lor, oferindu-le cîte o ţigară. După ce le-am servit, Viorica, frumoasa, ce v-a deveni mai tîrziu, prietena mea, îmi spune că: „Pentru ce mi-ai dat acea ţigară?“, dar, eu i-am răspuns: „Pentru visul care mi l-ai oferit în acea noapte“, primind la rîndul meu un răspuns prin zîmbete dulci. După un minut-două, am întrebat-o: „Vrei, să ieşim un pic pînă afară, să stăm de vorbă?“, dar ea desigur că, acceptase. Ieşim afară, după care ne oprim cîteva secunde în faţa intrării. Acolo îi propun să ne plimbăm către şosea, pentru a mai sta de vorbă. După ce ne prezentăm şi ne punem unele întrebări unul altuia despre noi, ne aşezăm pe o treaptă, la un magazin, ce se află pe partea stîngă a sensului nostru de mers. Iarăşi, acolo, continuăm cu diverse întrebări, după care îmi spune două glume, urmate de clipe de mîngîieri pe picioarele ei şi pe mîinile ei gingaşe şi superbe.

După ce am stat de vorbă, intrăm în Club, cu certitudinea şi speranţa la dragoste. În momentul în care intram, Viorica mă ia de mînă şi mergem la locul de unde plecasem.

După un timp, ce ne sorbeam din priviri, a sosit şi momentul mult dorit şi aşteptat de amîndoi. (mai tîrziu, aflasem că, Viorica mă avea din priviri cu cel puţin o seară în urmă). Deci, după o serie de melodii, dar şi de plictiseală, apare o serie de patru melodii superbe. Atunci, profitînd de ocaziune, am invitat-o pe dragostea mea, Viorica. L-a început, în timpul celor două cîntece, eram cam nesigur pe picioarele mele, din cauza parfumului, a ochilor, buzelor şi a căldurii ei sufleteşti. De la a treia melodie, am început să o strîng din ce în ce mai mult în braţele mele privindu-i chipul ei deosebit.

Din primele clipe, cu un tupeu deosebit, cu o deosebită inspiraţie în momentul respectiv de a o săruta, (eu continuam să dansez cu ea din prima melodie), după care m-am uitat o clipă la ea, în ritm de dans i-am ridicat bărbia, punîndu-i un deget, apropiindu-mă de ea, de buzele ei. Observînd gestul care l-am făcut, s-a apropiat de buzele mele, gustînd fiecare din fructul dragostei şi a iubirii, neţinînd cont de ceea ce se petrecea în jurul nostru. În acele momente, îmi simţeam limba ei ce umbla ca un şarpe prin gura mea, căutînd parcă ceva.

După aproximativ cinci minute de sărutări şi mîngîieri dulci, a trebuit să ne despărţim cu o scurtă sărutare pe buzele ei minunate, după care le-am condus către cămin. Acolo, prin aceleaşi sentimente de dragoste, mi-am luat rămas bun printr-un superb sărut, plecînd cu gîndul mereu la Viorica.

Al tău, întotdeauna prieten, cu multă sinceritate şi iubire

Ferdinand

▲

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Joc şi jale

Am renunţat de multă vreme să mai privesc meciurile de fotbal din campionatul intern. Vagile mele tuşe de microbist datează din perioada în care exista Craiova Maxima, dar cred că încă sînt în stare să recit fără greşeală acel „unsprezece de aur“condus din teren de Costică Ştefănescu: Lung, Ungureanu, Beldeanu, Tilihoi, Crişan, Ţicleanu, Cămătaru, Cîrţu... (Nu mi-au ieşit decît nouă, dar sper ca pînă la final să-mi mai amintesc cel puţin doi!). Apoi s-a întîmplat să plece Cămătaru la Dinamo, eu la facultate, iar cînd am ajuns în Bucureşti s-a petrecut brusc metamorfoza: m-a lovit un năprasnic sentiment de mîndrie faţă de locurile natale, aşa încît am lăsat în urmă, fără pic de regret, orice amintire cu olteni şi am devenit singurul susţinător din grupă, şi chiar din tot anul, al echipei F.C. Argeş. Băieţi buni, în felul lor, trăind de ani mulţi din amintirea gloriei lui Dobrin şi înjurăturile lui Halagian, singurul antrenor în stare să ţină echipa pe un loc călduţ, pe la mijlocul clasamentului.

În perioadele de veşnică înfruntare dintre rapidişti, stelişti şi dinamovişti eram cel mai fericit dintre pămînteni: fiind catalogat „neutru şi inofensiv“ beneficiam de „prezumţia de nevinovăţie“ şi aveam parte de un tratament excepţional concretizat în halbe de bere oferite cu generozitate ba de roş-albaştri, ba de „cîini“, ba de susţinătorii echipei de sub Grant... Treaba funcţiona şi la victorie, şi la înfrîngere, şi la meci egal. Ba, mai mult, aş putea spune că funcţiona în special între etape, cînd de jocul echipei din Trivale ajungea să depindă mai mult sau mai puţin configuraţia clasamentului în partea lui superioară. „Moşule, măcar un egal să scoateţi!“, mi se şoptea între halbe şi eu dădeam uşor din cap a speranţă şi aprobare, deşi mi s-a întîmplat nu o dată să nu ştiu nici măcar numele echipei pe care urma s-o înfrunte trupa lui Halagian...

Au trecut ani, vorba cîntecului, şi viaţa s-a schimbat. Dacă pe vremuri tot mai ştiam de un Vlădoiu sau mai tîrziu Mutu (ah, Mutu!), prea desele schimbări şi transferuri de fotbalişti m-au adus în situaţia de a fi astăzi unul dintre cei mai bizari susţinători ai echipei din Trivale. Nu ştiu nici un jucător, din lotul piteştenilor cu excepţia lui Vlădoiu, veşnicul Vlădoiu, despre care am aflat că s-a retras la F.C. Argeş pentru „pensionare“. Ştiu însă numele actualului antrenor, Moldovan, şi mai ştiu şi toate bîrfele şi scandalurile din sau de pe lîngă sînul echipei, pentru că urmăresc cu maximă atenţie „Procesul etapei“, „Recursul etapei“, „Minutul 91“ şi chiar şi „Fotbal din Prima“ (deşi din cauza Iuliei Frăţilă aici e discutabilă concentrarea mea pe problemele fotbalistice din respectiva emisiune...). Ca să închid cumva cercul am să spun că bizareria despre care vorbeam e legată nu numai de ignoranţa mea în ceea ce priveşte identitatea celor ce compun echipa din Trivale, ci şi de faptul că (ruşine să-mi fie!) în ultimii trei-patru ani n-am urmărit nici măcar la televizor un meci al echipei favorite! Deşi, repet, ori de cîte ori mă întreabă cineva cu ce echipă ţin răspund „F.C Argeş!“ fără nici cea mai mică ezitare...

Nu mă mai îngrijorează deloc ipocrizia mea privind asumarea calităţii de suporter al echipei din Trivale. M-am obişnuit cu ea. S-or fi obişnuit şi alţii. Însă mă intrigă faptul că nu reuşesc deloc să mă rup de „spectacolul“ care precede sau urmează minutele de fotbal din teren: cumpăr ziare de sport, citesc bădăraniile lui dom' Mitică şi declaraţiile agramate ale Generalului, pierd nopţile cu ochii în televizor privind aceleaşi şi aceleaşi personaje cu nume de napolitane, Gigi, Pinalti, Ţiţi, Meme, ascult profeţiile lui Il Luce şi necazurile legate de divorţ ale Briliantului...

Oricît ar părea de paradoxal, nu mă uit la fotbal, dar ştiu totul despre el. Din fericire, fiind vorba de un joc, ipocrizia mea e scuzabilă. Înlocuiţi însă fotbalul cu toate domeniile în care în ultimii ani a apărut o inflaţie de „specialişti“ buni doar de gură şi veţi trăi amărăciunea transformării jocului în jale.

▲

O ŞTIRE DE ACUM UN AN BÎNTUIE PRIN CERCUL VREMURILOR: 1.000 DE MIORIŢE, PE ALOCURI METATEXTUALE, AU CONFIRMAT NUANŢELE ÎN TOATĂ ŢARA

● „...o ştire de acum un an i-a lăsat pe cititori cu gura cască“ – spunea, la *Revista presei*, un prezentator de la Realitatea TV (30 sept. a.c., 9h22). Aşa e. Şi gură-cască au rămas. (**A. C.**)

● Bîntuie prin lume oximoronul de parcă ar fi El Niño: „întîlnirea Bush-Chirac a fost cordială şi rece“ (ziarele). (**R. C.**)

● La prima emisiune a lui Stelian Tănase, *Maşina de tocat*, a fost invitată, ca vedetă lezată, Andreea Marin. „Am cunoscut celebritatea dintotdeauna: în liceu, în facultate, în grupul în care activam“, gîngureşte studiat vedeta. „Întotdeauna ai fost o fată frumoasă“, o potoleşte moderatorul. „Nu, se aude răspicat, nu doar frumoasă, şi deşteaptă“. Aş comenta, dar se va zice că m-a lovit invidia: la atîtea calităţi, să mai ai şi un salariu de 16.000 de parai... În plus, nici nu cunosc prea bine cercul în care activa domnişoara Marin. (**S. S.**)

● Din realităţile vremurilor de tranziţie: un fost ministru de Interne al României post-revoluţionare conduce o mireasă la altar, care, în treacăt fie spus, e o minoră de numai 14 ani şi nu e nimeni alta decît fiica regelui rromilor – în fine, unul dintre ei... Ce căutau Internele – în fine, fostele... – în baia de kitsch şi de dolari de la nunta unui copil de 14 ani, dar cu castel şi multe turnuleţe? E ca-n cîntecul de pe vremuri: „Soarele şi pionierii / Şi-au dat mîna peste ţară...“ (**C. P.-B.**)

Cu ochii-n 3,14

● Un TIR încărcat cu 1.000 de oi s-a răsturnat duminică în localitatea sibiană Slimnic, în urma unui accident rutier; aproape 200 au murit, iar cîteva zeci au fost rănite *(Adevărul*, 30 sept. a.c.). Vino repede, Dolly! (**A. C.**)

● Pe şoseaua dintre Cîmpina şi Sinaia e un restaurant care se cheamă „La Prosoape“. Pe drumul spre munte m-am tot gîndit cum o fi să mănînci „La Prosoape“. Ca şi cum te-ai duce la un ştrand care se cheamă „La Furculiţe“. Mai încolo, pe la Buşteni, am văzut însă un alt local, care mi-a oprit respiraţia: „New Mioriţa“. (**A. M.**)

● Tom şi Jerry, măcar în revista cu acelaşi nume dacă nu în desenul animat, sînt pe alocuri metatextuali şi îşi permit să mai ia cîte o pauză în urmărirea lor ameţitoare. În ultimul număr din *Tom şi Jerry*, motanul are o depresie: stă la televizor şi mănîncă *junk food* în prostie, devenind prea gras şi prea inert ca să mai alerge după şoricel. Jerry încearcă să-l mai antreneze, dar în final se îngraşă şi el. (**I. P.**)

● Antropologii americani de la Universitatea St. Louis (Washington) au confirmat, cu aparatura lor de mare fiabilitate, că mandibula descoperită de trei tineri speologi români în Peştera de Oase din sud-vestul Carpaţilor şi expediată în SUA de la Cluj constituie, fără urmă de dubiu, „cea mai veche fosilă de om modern“, datînd de 34.000-36.000 de ani. Îmi pipăi tandru mandibulele personale şi mă simt tot mai mîndru că dăm lumii – într-un moment oportun, căci mereu sîntem într-o situaţie de „cuţit os“ – încă o dovadă a modernismului nostru irefutabil, venit din adîncul timpului, al peşterilor şi chiar al gurii de rai cu fălcile ei. (**R. C.**)

● *Adevărul* spune că „Judecătoarea fugară Roşca n-a putut fi găsită, fiindcă poliţiştilor le-a fost ruşine

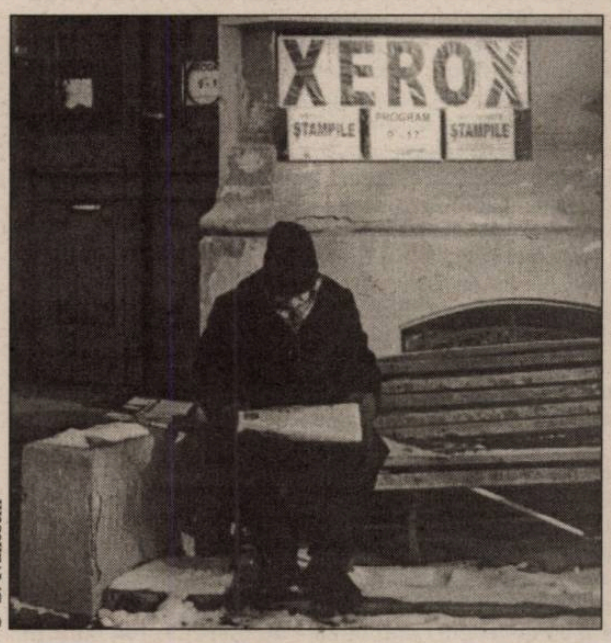

© S. Ivanoschi

să o caute“. Nuanţele ruşinii devin tot mai interesante. (**C. G.**)

● După pana de curent din New York, premierul Silvio Berlusconi a declarat ferm şi liniştitor pentru cetăţeni: „În Italia nu s-ar putea întîmpla niciodată aşa ceva“. Într-adevăr, în Italia nu s-a întîmplat aşa, ci altfel: o pană de curent care a afectat nu doar un oraş, ci toată ţara. (**M. V.**)

© H. Diaconescu

VITRINA REACŢIONEAZĂ VIOLENT CÎND E COADĂ ÎN FAŢA SACRIFICIULUI

● Pe vitrina unui butic din zona Dristor patronul, grijuliu, a lipit un afiş prin care anunţa muşteriii că „Nu răspundem de obiectele furate în acest magazin“. Contrariat, o întreb pe vînzătoare despre ce este vorba. Îmi spune că tot timpul vin hoţii şi fură de la clienţi. „Şi din magazin?“ „Ah, nuuuu... noi îi cunoaştem!“ (**M. M.**)

● O echipă ce cercetători a pus la cale un experiment prin care s-ar putea demonstra că maimuţele sînt sensibile la nedreptate şi reacţionează violent cînd ea se produce. Dacă uneia dintre ele i se dau mai multe portocale, deşi nu a făcut nimic în plus faţă de celelalte, nedreptăţitele aruncă nervos porţia lor. Reflexul de a da ceea ce ai pentru ceea ce crezi că ţi se cuvine nu a trecut de la maimuţă la om. (**M. B.**)

● Dur şi teribil ca un „vino, nene, să te pup!“ domnul acela, matur şi prezentabil, care, în duminica fascinantului report de un milion şi jumătate de euro, explica, la coadă în faţa unei agenţii loto, de ce joacă sistematic: „Vreau să cîştig ca să-mi dau jos patronul!“. (**R. C.**)

● În faţa gurii de metrou de la Universitate, un amărît cu o pancartă pe care a scris: *„CER AJUTOR LOGISTIC DE LA CINE M-AR PUTEA AJUTA SĂ MĂ DUC CA OM DE SACRIFICIU PTR. NOBILUL POPOR ENGLEZ“*. (**D. S.**)

Mircea CĂRTĂRESCU

Marele Sincu

Pe la sfîrşitul anilor '70 m-am înscris şi eu, ca tot studentul snob şi cu o imagine de sine exagerată, la cursul special de semiotică pe care-l ţinea faimosul Alexandru Sincu. Era fără-ndoială cursul de la Litere cel mai la modă în acei ani în care, ca postmodernismul azi, structuralismul era pe toate buzele, o religie în toată regula, cu profetul ei (Ferdinand de Saussure), cu evangheliştii ei (Piaget, Althusser, Lévi-Strauss şi Barthes), cu apostolii ei (cei vreo doisprezece – pentru simetrie – reprezentanţi ai Noului Roman francez), chiar şi cu crucea ei: axa sintagmatic/paradigmatic... Cine nu ştia pe-atunci diferenţa dintre *signifié* şi *signifiant*, cine nu citise *Poetica matematică* sau *Opera aperta,* cine nu era-n stare să deseneze copăceii bogat ramificaţi ai cine ştie cărei gramatici generative era pierdut: îl îneca un ocean de dispreţ. Trezit din somn, trebuia să poţi recita numele reprezentanţilor şcolii formaliste ruse („Şklovski, cunoaştem!", spuneai cu o figură plictisită, şi era de-ajuns ca să intri în club) şi să fii în stare să explici de ce o carte a lui Barthes poartă numele enigmatic „S/Z". Studenţii mai slabi de înger făceau eforturi disperate să pătrundă în nucleul iniţiaţilor. O frumoasă roşcată a înţeles cu greu de ce un amfiteatru-ntreg a izbucnit în hohote cînd şi-a-nceput o prezentare cu cuvintele: „Mă uitam aseară în *Cours*-ul lui Sausure..." Exista, firește, şi o opoziţie la conceptul (mic-burghez) de structuralism, mai ales din partea celor ce conduceau destinele facultăţii. Decanul de pe-atunci, de pildă, se ridicase la sfîrşitul unui colocviu şi rostise cu mînie proletară: „Am ascultat cîteva luări de cuvînt în care unii colegi au încercat să acrediteze ideea greşită că structuralismul ar fi revolut. În realitate, nu structuralismul, ci *marxismul* e revolut, tovarăşi!". De data aceasta nu s-a mai rîs în hohote, ci doar în pumni. De altfel, bietul profesor, personaj central al unui imens folclor studenţesc (el e cel care rostea an de an la cursul lui celebra frază „Bolintineanu a debutat cu o fată tînără pe patul morţii"), a fost curînd înlocuit la decanat de un poetician, dovadă a atotputerniciei modelor culturale.

O.K., o dată sau de două ori pe săptămînă ne adunam, deci, vreo zece studenţi, crema cremei din facultate, într-o sală mică şi nenorocită de pe la etajul patru, cu o tablă dotată cu bucăţele de cretă şi cu o zdreanţă puţind a oţet ca burete, ca să-l întîlnim pe marele Sincu. Extraordinar personaj! Nu ştiu dacă studenţii care nu l-au mai apucat – căci „a fugit" în scurt timp pe meleaguri mai bune – au pierdut prea mult în privinţa semioticii şi poeticii, dar în orice caz au pierdut un spectacol. Micuţ, arătînd incredibil de tînăr pentru vîrsta lui (toţi îl luau la-nceput drept student şi-l interpelau pe hol: „Dă, bă, o ţigară..."), cu un păr numai inele şi o faţă de actor de roluri secundare la Hollywood, dar cu ochi frumoşi, feminini, Sincu era un spirit socratic, un geniu oral. N-a scris aproape nimic, ba a mai avut şi neplăcerea ca unul dintre foarte puţinele lui texte tipărite să apară semnat („aici o oribilă eroare de tipar...") Alexandru Lincu... Dar prezenţa lui era hipnotică şi cuvintele lui erau oraculare. La primul curs ţinut cu el, după ce a tăcut afundat în gînduri, ca un nou Wittgenstein, mai bine de un sfert de oră, ne-a produs de la-nceput o crampă mentală: „Da, să vorbim despre comunicare. Ce-nseamnă a comunica? Ce-nţeles are fraza: Oltul comunică cu Dunărea?". După care s-a lansat într-o schemă desenată pe tablă, cu foarte multe ramuri şi opoziţii în care ne-am prins repede urechile. Vorbea în tot acest timp inspirat, ca un actor, plasîndu-şi poantele şi efectele cu mare eficacitate... „Genial!", l-am auzit şoptind lîngă mine pe Laurenţiu, care privea transportat schema de pe tablă. Rodica, Liviu, Călin şi Ariadna păreau că pricep ceva, pe cînd noi, ăştia mai cu literatura, Ştefan, Bogdan, Elisabeta şi cu mine, primeam revelaţia fără să cercetăm. Dacă primul curs fusese atît de abscons şi de savant, n-aveam nici o îndoială că după un an de zile Eco, Barthes sau Todorov aveau să ni se pară nişte bieţi diletanţi în ale semioticii...

Din păcate, cu prima şedinţă de iniţiere din săliţa kafkiană s-a cam terminat tot cursul! Spre uimirea noastră, timp de un an de zile după aceea n-am mai făcut altceva decît să întoarcem pe toate părţile schema de la-nceput, mai ştergînd, mai adăugînd cîte o rămurică, dar fără să progresăm absolut deloc. Ne băteam pe burtă cu Sincu, eram cei mai buni prieteni, sporovăiam săptămînal cîte două ore despre Bahtin şi Vinogradov, ca să ne dăm seama în cele din urmă că... Sincu nu putea, de fapt, să predea absolut nimic. Că, în ciuda minţii sale foarte bine mobilate, era zăpăceala în persoană, nehotărîrea întruchipată, delăsarea desăvîrşită. Că el nu era o sursă de cunoaştere, ci una de (sublim-ridicol) divertisment. Nu era un maestru adevărat, dar atingea miraculosul în mimarea calităţii de maestru în asemenea măsură, încît, ca unor îndrăgostiţi, nu ne mai păsa dacă sîntem minţiţi, atîta vreme cît minciuna era frumoasă.

Şi cu cît entuziasm pornea la treabă de fiecare dată! Se lansa în proiecte ce mereu se dezumflau pe drum, care de care mai fantaste. Merită să povestesc aici, pe scurt – ar merita de fapt cel puţin o *long short story* –, marea noastră aventură semiotico-poetico-stilistico-Dumnezeu mai ştie cum de la Cozia. Cei de mai sus şi alţi cîţiva, între care mi-i amintesc pe Marina şi pe Romulus, am mers cu Sincu, prin anul trei al meu de facultate, într-o tabără de lîngă faimoasa mînăstire pe lîngă care se tot plimbă umbra lui Mircea. Era o tabără de copii între şapte şi paisprezece ani, care n-aveau nici o bănuială despre ce-i aştepta. Căci Sincu aranjase ca bieţii puşti nevinovaţi să ne servească drept cobai pentru un sofisticat experiment de poetică aplicată. Am fost cazaţi la grămadă într-un vast dormitor şi am mîncat la un loc cu copiii şi cu profesorii lor. Totul în acea tabără a fost minunat, în afară de faptul că marele nostru experiment a eşuat lamentabil şi fără drept de apel.

Ziua de lucru ne începea foarte devreme, mereu cu priveliştea maestrului Sincu, în kimono albastru cu model de dragoni şi crizanteme, făcîndu-şi gimnastica de-nviorare. De fapt, întîmpinînd soarele cu un fel de dans lent, semi-yoghin, semi-inventat de el însuşi. Ne hlizeam la el ca la o arătare bizară. Era din alt film. Cu toate astea, toţi căutam să-i fim cît mai aproape. Avea talentul unor anumite dame din lumea mare de a aduna oamenii-n jurul lor. O laudă a lui ne făcea fericiţi toată ziua. O încruntare ne producea chinuitoare procese de conştiinţă. Acum, privind în urmă, nu-nţeleg de ce ţineam cu toţii atît de mult la el. Firește, între noi îl ironizam cît cuprindea, dar mereu cu îngăduinţa pe care-o merită faptele unui copil mare. Imediat după masa de dimineaţă, îi convocam pe puşti (luîndu-i de la distracţii mai adecvate vîrstei lor: suitul în copaci, fotbalul etc.) şi începeam să-i chinuim cu sadism, aplicîndu-le baterii peste baterii de teste, unele mai ciudate decît altele. Toate testele astea le inventase Sincu. Nimeni nu ştia la ce folosesc, cum ar trebui interpretate, ce vrem să dovedim cu ele. Unul consta într-o poezie de Ştefan Neniţescu (?!) ale cărei versuri decupate rînd cu rînd, ca un puzzle, trebuiau reconstituite de copii. Unele versuri le păreau copiilor destul de suspecte: „şi una-i roză şi miroase", glăsuia unul, şi trebuia să recompui toată poezia ca să înţelegi uşurat: se referea de fapt la o scrisorică de amor... Altul, devenit imediat faimos, zicea: „Mamiţa mare şi pisica / Veghez la timp să aibă lapte". Toţi copiii ne-ntrebau cum să mai aibă lapte mama mare, la vîrsta ei. Pisica, mai mergea, era mai firesc. Alt test era un fel de labirint care la fiecare intersecţie avea mai multe metafore. Copilul trebuia să aleagă una dintre ele şi s-o ia pe drumul indicat de ea. Totul ar fi fost în regulă, dacă metaforele nu erau, absolut toate, de tipul: „vîntul iubirii", „inima zorilor", „parfumul zăpezii", „roua misterului" etc. Şi pe ele tot Sincu le ticluise. Ne-ntrebam uneori cît de relevant era dacă un copil alegea „vîntul iubirii" în loc de „inima zorilor", dar prestigiul maestrului ne-ntuneca pînă la urmă dreapta judecată... În fine, pierdeam ore-n şir înregistrîndu-i la microfon pe aceiaşi copilaşi martiri care trebuiau să recite, la prima vedere, o poezie, de obicei tot pe cea cu mamiţa mare şi pisica. Dacă se poticneau, trebuiau s-o ia de la-nceput. Mai erau şi alte teste, pe care le aplicam răbdători, ore-n şir, asupra copiilor tot mai blazaţi, mai dornici de o altă joacă, în mijlocul naturii. Serile, venea vremea evaluării. Ne aşezam în cerc, cu Sincu în chip de Moromete pe un scaun ceva mai înalt, şi, pe rînd, spuneam deşteptăciuni premeditate întreaga zi, cerşind măcar o urmă de aprobare din partea maestrului. Mulţumiţi, mergeam apoi la birtul din apropiere, mîncam, încercam să tragem ţeapă chelnerilor, eram prinşi, întorşi din drum, bălăcăriţi, iar a doua zi o luam de la capăt, cu neruşinare, cu aceiaşi chelneri, la acelaşi birt, de altfel singurul disponibil. Imperial, Sincu ne snoba cumpărîndu-şi, din cînd în cînd, cîte un strop strălucitor de „Queen Anne". Noaptea, pe drumul de-ntoarcere, zeci de licurici pîlpîiau în întuneric.

După două-trei zile, copiii, care la-nceput veniseră de bunăvoie, atraşi de noutate, fugeau de noi ca de ciumă. Cînd venea ora experimentelor, se golea tabăra. Se ascundeau pe te miri unde, o luau pe cîmp... Într-o dimineaţă un puştiulică de clasa a cincea, care fusese dibuit şi adus de urechi de instructorul lui, s-a smuls cu disperare din mîinile lui Ştefan şi, încă strîngînd în pumn fragmentul cu „şi una-i roză şi miroase" (a trebuit să facem apoi altul), a sărit pe fereastră şi dus a fost! Ajunseseră să se ferească de noi chiar şi la sala de mese: cum apărea grupul nostru, striga unul: „şase, studenţii!", la care cei mai mulţi îşi luau farfuriile cu budincă şi-o roiau în dormitor. Începuserăm şi noi să-i urîm, văzînd atîta ostilitate. Cum ne era tot mai greu să-i prindem, ne răzbunam pe ei în efigie, inventînd feluri de mîncare în care bieţii noştri subiecţi ar fi fost ingrediente esenţiale: „Ce-aţi zice să ni se aducă acum o *copiladă* bine fezandată, unsă cu mujdei?", ne ispitea Romulus în cunoscutul lui stil sado-maso. Copilada era, chipurile, ruladă de copil! Nu ne miram. Nu-l ştiam noi pe Romulus? Într-o seară ieşiserăm lîngă mînăstire şi stăteam cu toţii pe iarbă, sub cerul imens, trandafiriu, ascultînd toaca şi privind rîndunelele ce dădeau roată. Aşezat pe-o rînă şi privind cerul, Romulus avea o înfăţişare deosebit de melancolică. „La ce te gîndeşti?", l-am întrebat, cuprins şi eu de vraja acelei seri. „Mă-ntreb de cîte cartuşe ar fi nevoie ca să dai jos toate rîndunelele", mi-a răspuns, cu aceeaşi expresie de melancolie pe chip...

Ne-am întors la Bucureşti înghesuindu-ne toţi într-un compartiment de tren, ducînd cu noi vrafuri de teste, chintale de benzi de magnetofon, pe care urma să le interpretăm acasă. Fără-ndoială, poetica şi semiotica aveau să facă un mare pas înainte în urma experimentului nostru. Aveam să intrăm în istorie sub numele de „Grupul de la Cozia", discipolii marelui Sincu. Muream de nerăbdare să-ncepem lucrul pe eşantioane, să definim rezultatele, să încropim teoria. Dar săptămînile treceau, cursul din săliţa tip Raskolnikov devenea tot mai încîlcit, noi tot mai infatuaţi faţă de colegii de rînd, asemenea unora ce, trecuţi prin grota din Eleusis, aflaserăm mîntuirea semiotică, iar imaginea celor petrecute la Cozia se estompa tot mai mult în înaltele noastre spirite. Unde mai erau benzile, puzzle-ul cu mamiţa mare, labirintul cu „vîntul iubirii" şi „inima zorilor"? Dar, vorba poetului: „Unde sînt zăpezile de altădată?". Nimeni n-avea să mai ştie vreodată ceva de soarta lor. Întrebat timid, Sincu ne trăgea un zîmbet cuceritor: nu e momentul acum, trebuie să ne mai gîndim, să mai aprofundăm... Am putea să le lăsăm moştenire următoarei promoţii de studenţi, noi făcuserăm destul, să mai facă şi alţii...

Poate, în final, va fi mai uşor de-nţeles de ce am numit această evocare „Marele Sincu" şi de ce-mi menţin, în ciuda şarjei amicale din articol, părerea că el a fost cu adevărat – şi nu mă-ndoiesc că este mai departe, pe unde o mai fi – un om minunat, care ne-a modelat interior deşi nu ne-a-nvăţat nimic, dacă voi deconspira numele întregi ale celor despre care am vorbit aici: Rodica Zafiu, Ariadna Berbinski, Elisabeta Lăsconi, Marina Roman, Liviu Papadima, Călin-Andrei Mihăilescu, Laurenţiu Niculescu, Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ştefan Mera şi, ultima de pe listă, umbra lui Mircea (C.) la Cozia. Îi rog să mă ierte pe cei pe care i-am uitat. Dacă mulţi dintre noi avem şi acum, după un sfert de veac, un anume aer comun, dacă am rămas cu toţii buni prieteni, asta ar putea însemna şi că am rămas mai departe, un pic, discipolii lui Alexandru Sincu.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@icr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 549
10-16 octombrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

STAREA DANSULUI

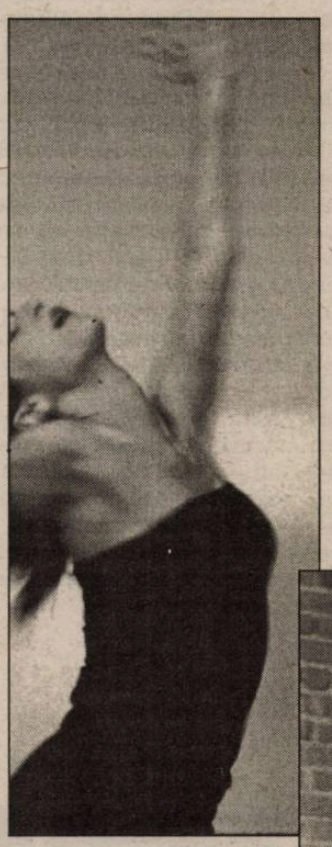

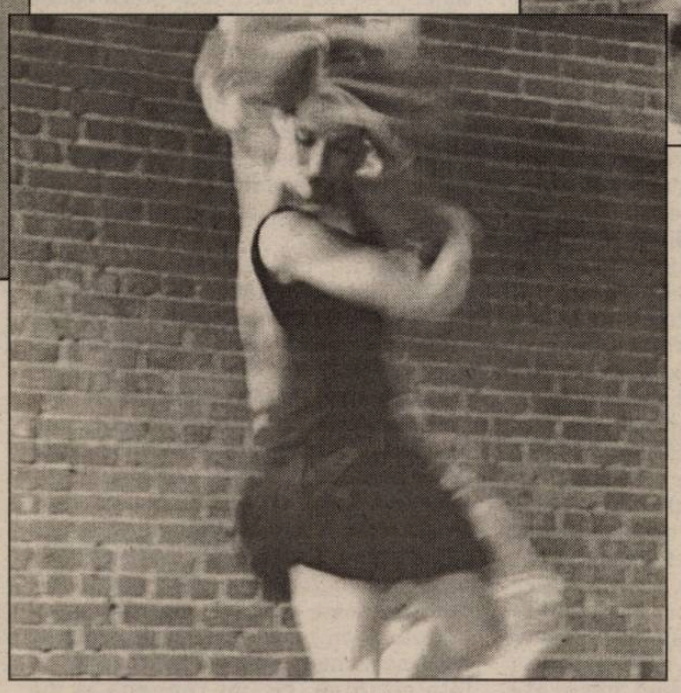

© M. Cazier

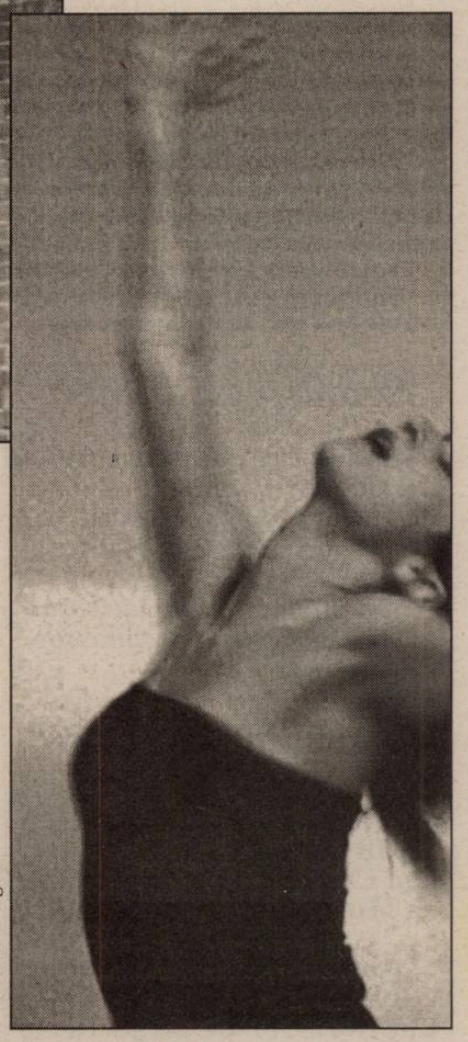

© A. Hitzenberger

„Filosoful nostru poate compara la fel de bine dansatoarea cu o flacără şi, în mare, cu orice fenomen vizibil întreţinut de consumarea intensă a unei energii de calitate superioară."

PAUL VALÉRY – „FILOSOFIA DANSULUI"

GRATUIT

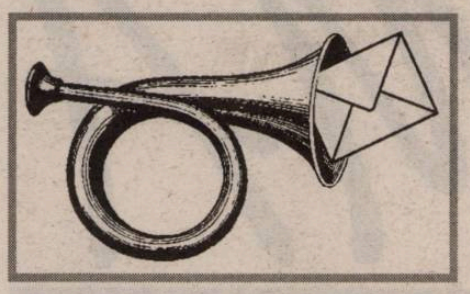

Nr. 545: *„Teribilismul“*

O naţie tînără de teribilişti

Mie mi-e frică de penibil, ţie ţi-e frică de penibil, lui... ei... Tinerii sînt nişte „teribilişti“; au o groază teribilă de ridicol – „To suck“ în faţa amicilor lor. Văd în jurul meu, simt un teribilism generalizat. Vestimentar, verbal, gestic. O stare. Dar generalizat fiind, îl mai putem numi „teribilism“? Da, cîtă vreme are cine să ne considere astfel. Şi eu sînt teribilistă. Urăsc banalitatea, să fiu un om ordinar. Aşa că, prefer teribilismul. Sînt şi eu adepta lui.

Un teribilist, doi teribilişti... o naţie tînără de teribilişti. Vă întrebaţi cum le împăcăm pe amîndouă (îndrăzneală şi frica de ridicol, adică)? Sîntem t. cu măsură, cu graniţe. Le ştim cu toţii, le simţim cu toţii. Dincolo de ele nu mai eşti cool. Devii penibil şi nimeni nu vrea acest lucru. Asta ar fi într-adevăr teribil.

Îmi bag picioarele în sistem şi nu mi-e teamă să mă exprim, cîtă vreme o mai face şi altul.

Azi e *trendy* să fii teribilist, iar ce e *trendy* nu poate fi penibil...

A.C. TUDOR
str. Aninoasa 7
Bucureşti

Actualităţi

*Ipocrizie „trendy“**

Întîi trebuie să reproducem raţionamentul ipocriţilor ăstora. Ca să ştie toată lumea despre ce vorbim. Ei spun aşa. Cică puştii din ziua de azi sînt nişte privilegiaţi avînd acces la Internet şi putînd să se holbeze în neştire la desene animate sau telenovele.

Pentru nişte intelectuali cinstiţi, eminenţi chiar, cu operă unii, atari afirmaţii te lasă paf. Nu le înţelegi neam.

Nu înţelegi deloc cum unii dintre ei pretind că au devenit intelectuali pentru că n-au avut încotro. Pentru că se plictiseau. În anii '80, nu se inventase Liga Campionilor şi de-aia citeau pînă le dădea sîngele pe nas.

Cîteva explicaţii există pentru afirmaţiile ipocriţilor noştri. Pentru că, după acest elogiu deşănţat al culturii de masă, unii dintre ei îşi susţin, hodoronc-tronc, inaderenţa la lumea de azi. Cică ei, de fapt, nici nu se recunosc în ea.

Aşa că. O posibilitate ar fi ca, prin acest discurs, ei să recurgă la o delicată luare în balon a „lumii de azi“ care, fiindcă n-o înţeleg, le pute. La fel de posibil e ca, pe vremuri, să fi făcut contra naturii literatură, critică şi alte alea. Dacă în momentul de faţă nu mai dau doi bani pe astfel de chestii neserioase, la asta ne duce gîndul. Acolo ne duce bestia. Se cîcîiau cu literatura, pentru că toate rafinamentele astea puteau deveni la o adică o sursă de parvenire. O variantă de parvenire, un mijloc printre altele poate nu atît de apetisante.

Iar acum acestor inşi care mimează, maimuţăresc hedonismul, deşi nu sînt decît nişte cufuriţi regretabili, le pare rău că, în loc să se uite la Cartoon Network, îl citeau ca nişte fraieri pe..... luaţi dumneavoastră orice autor la modă şi treceţi-l în albitură.

O altă variantă ar fi că pur şi simplu nu cred în ce spun. Dar azi dă bine să susţii aberaţii din astea. Să nu pari prea riguros, să faci pe jucăuşul, pe superficialul, chiar dacă în forul tău interior eşti un fost tocilar agorafobic torturat de familie, colegi şi de ideea că masculul dominant din grupul tău s-ar putea să nu te aibă la stomac.

Şi, de fapt, sub cuvintele ipocriţilor ăstora borşeşte dispreţul. Frazele lor sînt fraze de rataţi, de eşuaţi resentimentari. Dacă ei au ratat în literatură, înseamnă că e ceva în neregulă cu literatura. Pentru că ei cu certitudine sînt nişte fiinţe extrem de reuşite.

Şi o altă concluzie mai tristă ar fi că ei, de fapt, nu au crezut niciodată în literatură. A fost doar ceva de bon-ton. La modă, cîndva. Azi sînt *trendy* alte drăcii.

Şi nu aş avea nimic cu ei dacă nu ar face un imens rău. Pretinzînd că literatura e pe moarte, că n-are viitor, că-i expirată, ei întreţin o stare de lucruri pentru care sînt responsabili. Cuvintele au chemat mereu realitatea, dar ei ignoră cu inconştienţă treaba asta.

Sorin STOICA

* Şi *„trendy“* e tot un cuvînt *trendy*, de-aia mă desolidarizez de el.

Abonaţi-vă la noi!

Se pot face abonamente la *Dilema*, cu o *reducere de 20%*, direct la Departamentul Difuzare al Institutului Cultural Român.

Trimiteţi un *mandat poştal* cu contravaloarea abonamentului pe adresa:

Institutul Cultural Român
Aleea Alexandru 38
sector 1 011824 Bucureşti
Cont 500915726657,
Direcţia de Trezorerie
şi Contabilitate Publică
a Municipiului Bucureşti

Abonamentul *cu reducere* costă 416.000 lei pe un an, 208.000 lei pe şase luni, 104.000 lei pe 3 luni. Veţi primi revista prin poştă, la adresa indicată de dvs. Relaţii suplimentare la telefon 021-230.14.96, dl Mihai Schweffer.

România ca un colţ de rai

Am tot urmărit, de vreo săptămînă încoace, jurnalele de ştiri ale televiziunilor româneşti, ediţiile speciale, paginile principalelor cotidiane. Şi tot de vreo săptămînă încoace, din eter sau din buchiile cu iz de cerneală stătută ale mediei autohtone, răzbate un strigăt de spaimă, ca vaietul cucuvelei în întunecimea nopţii: ***Europa nu ne vrea!*** Europa ne priveşte cu scîrbă, Europa ne vede ca pe scursorile continentului, Europa ne urăşte, pentru Europa nu sîntem altceva decît ruda săracă ce îşi aduce aminte de neamuri numai dacă acestea sînt bogate ...şi chiar şi atunci vine cu mîna întinsă în faţa porţii lor, doar-doar s-o îndura ea, Europa, să ne arunce o ciozvîrtă pentru a ne potoli cumplitul gol interior. Asta în vreme ce noi sîntem buni, frumoşi, devreme acasă şi nu umblăm cu gînduri necurate lipsindu-ne chiar ispita unei relaţii nepotrivite cu altă demoazelă de pe uliţa satului planetar.

Oare de la ce să se fi iscat tot acest cumplit tărăboi? Cu ce să ne fi greşit în aşa hal distinsa doamnă Europa, încît ni s-au umflat venele gîtului a arţag şi ne-am stacojit deodată la chipul cel neprihănit?

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Pentru unii profani poate fi greu de crezut, dar motivul acestei vajnice revolte naţionale este legat de cea mai populară religie a planetei; o religie închinată unui Zeu Suprem – Fotbalul; o religie în care coloritul hainelor sacerdotale purtate de preoţii-arbitri variază de la negru apăsător la fistichiu zburdalnic; o religie în care obiectele ceremoniale sînt cîteva bucăţi de hîrtie colorată şi un obiect ciudat ce ştie a şuiera sunete terorizante cînd vreun practicant mai băgăreţ este surprins în eretica poziţie de *offside;* o religie ale cărei temple au ceva din frăgezimea naturii primăvăratice şi care pot ţine laolaltă zeci de mii de credincioşi...

Meciul cu Danemarca a dezlănţuit în naţia română energii de nebănuit: televizoare care au experimentat căderea liberă de la etajul 8, sticle de bere aspru deposedate de mirificul conţinut, oameni ce au crezut de cuviinţă că e mai bine să-şi încheie socotelile printr-un infarct bine ţintit, şuvoaie de înjurături căzute în capul unui cetăţean elveţian cu nume de carnivor mioritic... şi lista ar putea continua la nesfîrşit (a se vedea presa de săptămîna trecută). Dacă Însuşi Serenissimul Premier şi Ilustrissimul Preşedinte au considerat acest meci drept o problemă naţională, mi-am zis că o fi, totuşi, ceva serios.

Nu vreau să discut *hic et nunc* dacă nebunia românilor este justificată, dacă arbitrul elveţian a greşit sau nu.

Mi s-a imprimat totuşi în unitatea de memorie, după toate aceste perorаţii mai dulci sau mai amare, o frază cel puţin ciudată: declaraţia lui Mutu de după meci, conform căreia arbitrul nu a vrut să se uite la jucătorii români şi întotdeauna păstra faţă de aceştia o distanţă considerabilă (ca atunci cînd vrei să te ţii deoparte de un iz pătrunzător!).

În momentul acela sinapsele mele ruginite au făcut probabil un scurtcircuit şi gîndul m-a dus inevitabil la o alăturare de cuvinte deopotrivă ciudată şi idilică: *România ca un colţ de rai.* Nu ştiu unde am auzit sau citit aceste cuvinte; nici măcar nu am avut pînă acum ocazia de a pune piciorul pe vreun centimetru de rai, aşa că n-aş putea spune cum e acolo. Ce să mai vorbim de colţul său! În treacăt fie spus, mie cuvîntul ăsta – colţ – nu-mi evocă imagini prea plăcute: la colţ eram pus în şcoala primară cînd făceam vreo boacănă; iar experienţa mea casnică, puţină cîtă este, îmi spune că de obicei păianjenii şi mizeria se adună mai tot timpul pe la colţuri.

Hazardul, pronia (sau ce va fi fost!) au făcut ca într-o dimineaţă de septembrie (ah, Neil Diamond!) să cobor în faţa blocului meu din Drumul Taberei şi să inspir aerul tare al cartierului, aer în ale cărui particule se înecaseră de cu zori molecule de dioxid de carbon, ioni rătăcitori de azot şi fulgurante bucăţele de oxigen. Aveam de mers spre facultate, unde urma să asist la susţinerea tezei de doctorat a unei prietene, teză cu titlul (inspirată zi!) *Metode şi tehnici statistice de analiză a calităţii vieţii* (veţi vedea că toate se leagă, mai ceva ca în poveste). Am mers agale spre staţia de autobuz, neîncetînd a mă minuna de forfota citadină, ce îmi repugnă şi mă bucură deopotrivă.

Nefericiţi cei ce n-au avut ocazia de a merge dimineaţa, într-un septembrie alegoric, cu autobuzul 368! Din momentul în care am reuşit (e adevărat, cu greu!) să urc în vehiculul lumesc, am avut o revelaţie de-a dreptul divină: RAIUL PUTE!!!.

Da, e-adevărat: pute groaznic! ...a transpiraţie, a şosete năclăite, a parfum aplicat peste jegul de trei săptămîni... a creier înecat în vodcă *genocid*...

Am fost atunci omul cel mai fericit cu putinţă; şi asta pentru că în mine se construia deja un implacabil raţionament, a cărui concluzie brutală şi liniştitoare a fost aceasta: *nu vreau să ajung vreodată în rai!* Prefer să se reverse peste mine toate fluviile smolite ale infernului...

...deşi mi-a spus mie cineva (care a fost pe acolo, se-nţelege) cum că nu-i chiar aşa de rău – părerea lui!

Daniel Traian PELE
danpele@yahoo.com

P.S. Dacă într-adevăr la meciul acela am avut de-a face cu un furt, atunci e admirabilă solidaritatea românilor în faţa hoţiei din fotbal. În cazul acesta, propun ca de aci înainte, fotbalul şi politica (de la noi!) să-şi schimbe între ele denumirile. Oare ar fi aceasta o soluţie?

Despre *Dilema*

Prea mult despre trecut...

Am 24 de ani şi citesc revista dvs. de doi ani. Cînd a venit Revoluţia aveam 10 ani. Îmi amintesc de anii comunismului extrem de vag, epoca aceea trăieşte în mintea mea mai curînd prin cîteva detalii: alimentare cu nesfîrşite rînduri de conserve, cozi la ciocolată, genericul de la „Cîntarea României“, practica agricolă de la începutul clasei a cincea. O anume sărăcie şi un soi de ambianţă mohorîtă – asta e tot ce îmi evocă mie regimul comunist. Ceea ce mă frapează în fiecare număr al revistei dumneavoastră este obstinaţia de a vă întoarce în trecut. Anii de dinainte de '89 revin programatic în articolele *Dilemei*. Nu spun că-i inutil ce faceţi, nu am la urma urmelor căderea să judec. Citindu-vă, aflu despre epoca de aur lucruri despre care habar n-aveam şi care nu credeam că m-ar putea interesa. Nu ştiu de ce simt nevoia să-mi amintesc că, totuşi, comunismul e istorie. Sau nu?

Ana IUGA
Năsăud

N. red.: Mde...

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Învăţaţi, învăţaţi, învăţaţi! Cum?**
- **Festivaluri şi festivisme**
- **Educaţia ştiinţifică**
- **Divorţul de politică**
- **Laşitatea**
- **Suveranitate şi integrare**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Dogmatismul ca performanţă

– După cum au arătat cercetătorii americani...

Pe colegul meu de comisie, care şi-a făcut studiile prin anii '50, cînd trebuia să înceapă prin „după cum au arătat savanţii sovietici", îl trec sudorile.

– Ce vreţi să spuneţi? – se interesează el, prudent.

– !?...

Candidatul (la doctorat) se blochează: chiar nu înţelege ce se doreşte de la el. Alt coleg de comisie zîmbeşte. În pauză îmi mărturiseşte că este deja obişnuit cu această frază, repetată cu emfază şi/sau sinceritate ca o dovadă ultimă – şi de ultimă oră – a celor afirmate.

În altă zi mă aflu într-o comisie de admitere la un master de ştiinţe sociale:

– Este bine cunoscut faptul că...

– Eu nu-l cunosc – intervine preşedintele comisiei. Pe ce vă bazaţi cînd faceţi această afirmaţie?

– !?

Următorul candidat:

– Este evident că regimul comunist a anihilat personalitatea umană...

– Nimic nu este pur şi simplu „evident" în ştiinţă – intervine acelaşi preşedinte de comisie. S-ar putea să aveţi dreptate, dar v-am ruga să ne spuneţi ce aveţi în vedere cînd faceţi această afirmaţie?

– !?

În ritmul ăsta ne pierdem toţi muşteriii şi riscăm să nu acoperim nici măcar locurile existente, deşi concurenţa este destul de mare. Ne hotărîm să punem întrebări cît mai simple şi prietenoase. Zis şi făcut:

– Lucrarea dumneavoastră se intitulează „x". Spuneţi-ne, vă rog, ce aţi vrut să ne transmiteţi prin acest titlu?

– Păi, am considerat că această temă este extrem de actuală... – încearcă să se justifice candidatul, vizibil iritat.

– De acord, dar *Dumneavoastră* ce aveţi de spus despre această temă?

– !?

Ne hotărîm să-i lăsăm pur şi simplu să vorbească. După cîţiva candidaţi, începem să punem pariuri între noi: *ăsta-i de la ştiinţe politice, ăsta de la sociologie, ăsta-i cu istorie recentă.* Nu ne-am înşelat niciodată! Sînt printre cei mai buni şi ca atare poartă cu mai mare claritate şi vehemenţă „marca fabricii". Ţi-o expun, de regulă, ferm şi clar, citează bibliografie şi sînt siguri de ei. Cu o condiţie: să nu-i scoţi din „paradigmă".

După examen, facem bilanţul. Cei mai creativi au fost cei veniţi din alte profesii, care nu aveau cum să apere la examen vreo teză bine învăţată în facultate şi ca atare erau nevoiţi să improvizeze. Şi mulţi au

făcut-o convingător.

– Pun pariu că dacă ai vorbi cu ei în privat, aşa, la o bere, ţi-ar vorbi cu totul altfel – este de părere şeful comisiei. Aşa însă, îţi vînd ceea ce li s-a spus că se cumpără.

În fiecare toamnă trecerea prin comisiile de admitere mă deprimă. Dar parcă niciodată nu am avut mai puternic ca acum sentimentul îndoctrinării, al unui dogmatism sectar, care transformă diploma într-un ecuson de club privat: *iată, sînt de-al vostru!* – spune studentul debitînd dogma-ecuson. Iar dacă îi spui că nu ecusonul te interesează, ci cum îl cheamă pe el, se simte ca şi cum s-ar trezi brusc gol în mijlocul mulţimii. Neştiind ce să mai facă, alege, de obicei, să te dispreţuiască.

– Cine dracu' era profu' ăla de punea toate întrebările alea tîmpite? – îl aud eu cînd ies puţin pe sală pe un candidat proaspăt ieşit de la comisie.

Trec mai departe, făcîndu-mă că nu aud. De fapt, nu este vina lor!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un pariu riscant

Publicul nu prea a fost interesat de schimbarea Constituţiei. Printr-o campanie agresivă şi îndrăzneaţă, Guvernul s-a angajat să aducă lumea la urne. Dacă va reuşi, îşi va dovedi forţa pentru viitoarele alegeri, cîştigînd indirect imagine. Dacă va eşua, se va face de rîs.

Campania pentru referendum s-a declanşat brusc, neaşteptat şi exhaustiv. Televizoarele s-au umplut de personalităţi din cele mai diverse, de la Emil Hurezeanu la Adrian Mutu, care îndeamnă oamenii să meargă la vot. Autobuzele şi staţiile de metrou din Bucureşti sînt decorate cu afişul albastru cu harta făcută din stele galbene, aluzie la UE: „DA pentru Constituţie, DA pentru Europa".

Încă de cînd s-a ajuns la un acord în Parlament asupra noii Constituţii s-a pus problema viitorului referendum. Pentru ca procesul negociat de elita politică să fie ratificat e nevoie ca la urne să se prezinte mai mult de 50% dintre alegători. Însă demersul de schimbare a Constituţiei i-a lăsat pe oameni indiferenţi. Pentru un public majoritar, dezamăgit de politică şi de viaţa pe care o duce, pesimist într-atît încît crede că direcţia în care se îndreaptă ţara este greşită, e prea puţin important ce va fi scris în Constituţie. Nu scrie în Constituţie că statul român trebuie să ducă politici proaste, să fie corupt şi ineficient. Atunci ce importanţă are schimbarea?

Constituţia pare deci o gîlceavă a celor mari, corupţi şi departe de problemele omului de rînd. Şansele ca acesta să se prezinte măcar la vot în procentul necesar păreau/par minime. Întrebaţi cum vor face să ratifice popular produsul negociat de ei, politicienii ridicau din umeri şi amînau răspunsul. A existat varianta, luată foarte în serios la un moment dat, de modificare a legii referendumului, astfel încît să fie ratificat rezultatul şi în condiţiile unei prezenţe mai scăzute la vot. Cu capul pe umeri, un reprezentant al opoziţiei în comisia de schimbare a Constituţiei a propus această soluţie, acceptată tacit de ceilalţi membri. Practic, dacă schimbarea Constituţiei este o necesitate a clasei politice, e logic ca decizia să fie luată de acei cetăţeni interesaţi de activitatea clasei politice. De vreme ce s-a ajuns la un acord politic asupra textului, era evident că PSD, PNL-PD şi UDMR se vor pune de acord, uşurînd modul de adoptare. Altfel, dintr-un fiasco electoral, nu ar cîştiga decît PRM, devenit singurul opozant al ideii de schimbare. Deşi puţin penibilă, părea a fi soluţia cea mai facilă. Dar campania declanşată de guvern a stricat aceste calcule, o eventuală modificare a legii referendumului devine jenantă: nu poţi să ceri oamenilor atît de aprig să vină la vot şi apoi să schimbi legea, lansînd un mesaj de genul: veniţi la vot, dar oricum nu mai e chiar aşa nevoie de voi.

Oricum, arsenalul utilizat arată că Guvernul este decis să rezolve problema mobilizînd populaţia şi nu ocolind această mobilizare. Pînă acum am putut vedea o adevărată demonstraţie de forţă. Nota de putere personală a lui Adrian Năstase şi-a pus amprenta. Brusc, tot aparatul de stat a fost pus la treabă, afişele au împînzit oraşul cu o rapiditate de invidiat, iar o constituţie care interesa prea puţină lume pînă atunci a devenit obiectivul major al tuturor activiştilor de partid, indiferent de rang. Guvernul şi-a asumat cel mai dur pariu din acest mandat.

Ideea axării acestei campanii pe tema integrării europene, în jurul sloganului „DA pentru Europa", este o găselniţă cît se poate de reuşită. Era şi greu să „vinzi" publicului un produs atît de arid şi indigest cum este modificarea constituţională. Din acest punct de vedere, strategia domnului Dîncu este reuşită: românii nu au habar despre ce este vorba acolo, dar vor să trăiască bine. Dacă li se spune că prin această Constituţie se deschid porţile Europei şi ei ştiu că acolo se trăieşte bine, e de presupus că vor veni să voteze. Cum nimeni nu pare a se opune integrării europene, nici măcar PRM, Constituţia schimbată nu poate aduce decît lucruri bune.

Ideea intrării în Europa a început să pătrundă ca un reflex verbal în vocabularul oamenilor. Liderii romilor prinşi în recentul scandal cu nunta minorilor spuneau de zor că: da, vrem să ne modernizăm, să intrăm şi noi în Europa. Chiar dacă se bazează pe o cunoaştere vagă, dacă nu pe ignoranţă, Europa a devenit ceva bun prin excelenţă, chiar pentru oameni simpli. O asemenea disperare pro-europeană ar fi de neimaginat în statele vestice. Dacă Tony Blair ar aduce ca argument Europa pentru a-i convinge pe britanici să voteze ceva, în mod sigur ar eşua. În România, doar Europa mai poate stîrni publicul din amorţire. La două săptămîni după referendum, Comisia UE va da publicităţii raportul de ţară pentru România. Se pare că va fi mai rău decît a sperat Guvernul, care va pierde acest pariu. Va trebui acum să cîştige pariul de acasă. Probabil că e mai uşor să mobilizezi o ţară decît să o reformezi.

▲

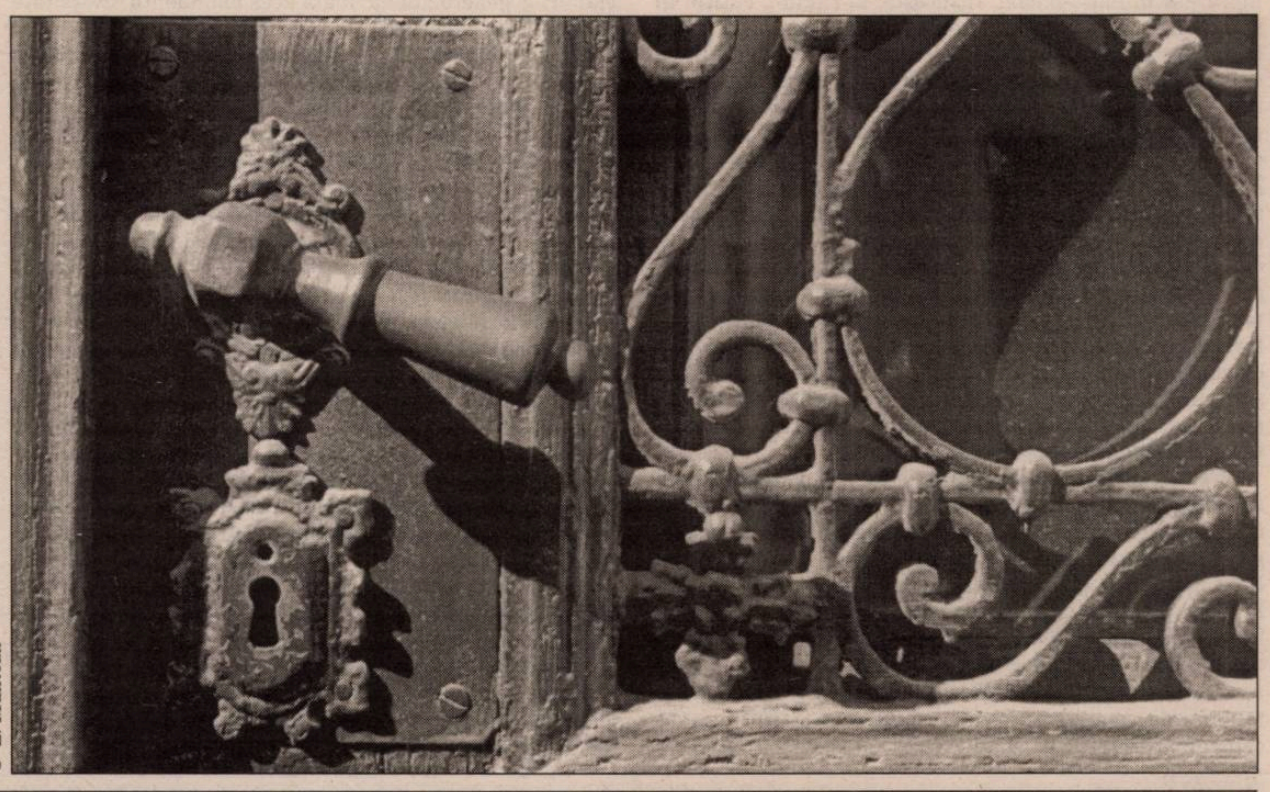

© L. Muntean

Mircea VASILESCU

satul global

Mobilizare cu vedete

Începuse bine. Înainte de iniţierea procesului propriu-zis de modificare a Constituţiei, Camera Deputaţilor şi Asociaţia „Pro Democraţia“ au lansat un Forum Constituţional – cu dezbateri, cu site pe Internet, cu adrese unde puteau fi trimise propuneri din partea cetăţenilor. La un moment dat, chiar a avut loc o conferinţă de presă în care au fost prezentate rezultatele acestei dezbateri: cîte scrisori şi cîte e-mail-uri s-au primit, la ce aspecte se refereau cele mai multe etc. Un exerciţiu de comunicare util, fără îndoială: dincolo de pertinenţa propunerilor ori de imaginea pe care şi-au făcut-o oamenii despre revizuirea Constituţiei, impresia generală de *consultare* a cetăţenilor era un lucru pozitiv, ce părea să infirme (sau măcar să corecteze) ideea schimbărilor „impuse de sus“ şi înghiţite pe nemestecate de vulg. Propuneri răzleţe de revizuire, bombăneli ori vociferări pe un articol sau altul al Constituţiei adoptate în 1991 (de pildă, cel referitor la „ocrotirea“, iar nu „garantarea“ proprietăţii private) au tot existat, din 1992 încoace. Acum însă părea să se contureze un proces compact, în care legislatorii şi cetăţenii se vedeau, înainte de toate, *comunicînd* unii cu alţii, într-un spaţiu public mai puţin rarefiat decît ne obişnuiserăm.

Apoi, schimbarea Constituţiei a intrat pe mîinile legislatorilor, iar procesul a devenit – firesc – tot mai tehnic. Comunicarea nu mai avea, în această fază, cum să fie directă: Parlamentul nu poate cere zilnic părerea societăţii civile, nu are cum să aştepte e-mail-uri de la cetăţeni înainte de a trece la articolul următor, căci n-ar mai termina niciodată. A existat însă o comunicare *despre* mersul revizuirii, prin mass-media. Privind în urmă, am putea spune că presa nu a fost foarte atentă la ceea ce se întîmpla în Comisia de revizuire – în afara cîtorva articole cu un „ce“ spectaculos ori conflictual în ele (de exemplu, renunţarea la stagiul militar obligatoriu, cererea UDMR de eliminare a sintagmei „stat naţional“ şi alte cîteva). Nu-i putem reproşa presei că nu s-a transformat, zi de zi, într-un fel de oglindă plimbată de-a lungul procesului de revizuire: presa trăieşte prin cititorii ei, iar în public se pare că n-a existat o cerere foarte intensă pentru subiecte „constituţionale“. Din punerea de acord a cererii cu oferta, a ieşit ce a ieşit: Parlamentul şi-a urmat programul de revizuire, dar în spaţiul public nu s-a simţit cine ştie ce freamăt provocat de acest proces despre care acum ni se spune că este istoric.

Textul a fost votat şi, conform legii, trebuie supus referendumului în termen de o lună de la data aprobării de către Parlament. Aici începe să se vadă, în toate detaliile sale eterne, fascinante şi enervante, „spiritul românesc în cumpătul vremii“. Ipoteza că prezenţa la vot ar putea fi slabă (ceea ce ar însemna că noua Constituţie n-ar fi aprobată) a stîrnit oarece panică şi mobilizare. Autorităţile s-au pus pe comunicat cu poporul, pe toate căile posibile: miniştrii, parlamentarii, prefecţii şi primarii trebuie să convingă oamenii să vină la vot. S-a spus că vor fi implicaţi şi preoţii, şi şefii de post din comune („dacă vor“, s-a precizat ulterior, după oarece bombăneli prin ziare). Prefectul de Satu Mare a declarat (v. *Evenimentul zilei* din 3 octombrie, p. 5) că procentul de prezentare la vot va fi „cartea de vizită a fiecărei comune“, iar „cei care nu îşi vor da interesul pentru buna desfăşurare a referendumului vor fi demişi“: tonul şi stilul acestui tip de „convocator“ arată că, în mentalitatea unor reprezentanţi ai autorităţilor, ideea de a vota textul Constituţiei nu este un act liber al cetăţenilor, după o deliberare individuală, ci o „sarcină“ trasată de la centru şi un criteriu în întrecerea democrat-capitalistă dintre comunele patriei. Aşadar, pe lîngă biciul destituirii, a fost fluturat şi zăhărelul bugetelor mai consistente pentru acele comune care „vor avea rezultate“. Una peste alta, cam gîfîit şi cam improvizat, Guvernul şi autorităţile locale încearcă să-i convingă pe oameni să vină la vot.

Dintr-o asemenea campanie nu puteau lipsi vedetele, iar rolul lor se poate dovedi mai important decît al prefecţilor şi miniştrilor, pentru că ele au audienţă mare şi, mai ales, o imagine pozitivă şi credibilă. Nu mi se pare nimic rău în faptul că, de la Nadia Comăneci şi Ilie Năstase la „Cîrcotaşi“ şi Andreea Marin, vedetele încearcă să-i convingă pe cetăţeni să meargă la referendum. Prezenţa lor în această campanie scoate în evidenţă însă altceva: în restul timpului, cînd nu sînt solicitaţi de Guvern pentru o asemenea cauză majoră, implicarea lor în chestiuni civice este foarte slabă. În Europa occidentală şi (mai ales) în SUA, vedetele, scriitorii, artiştii şi sportivii se pronunţă constant asupra unor subiecte de interes public, participă la campanii civice, simt nevoia să se exprime pentru sau contra a ceva. Unii o fac din convingere, alţii pentru că „dă bine“, dar *o fac*. Mobilizate pentru a chema poporul la referendum, vedetele noastre ne atrag atenţia asupra *absenţei* lor din sfera civică atunci cînd nu avem de votat vreo constituţie, ci tot felul de alte probleme şi subiecte.

Toate acestea se întîmplă însă „la vîrf“. La capătul celălalt, „în teritoriu“, România profundă face ce poate şi comunică mai degrabă strîmb, în primul rînd din lipsă de informare. Oamenii simpli, întrebaţi de jurnalişti dacă ştiu pentru ce votează, dau din colţ în colţ sau recunosc sincer că votează „cum le spune primarul“ sau cum spun, în general, liderii politici la televizor. O asemenea atitudine ar trebui să ne dea fiori: atîta timp cît există oameni care votează „cum li se spune“ (oare cîţi or fi? şi dacă „li s-ar spune“, de pildă, să voteze pentru revenirea la un partid unic ori pentru confiscarea averilor capitaliştilor?), nu numai că democraţia românească rămîne fragilă, dar devine limpede că mecanismul *campaniilor mediatice* va continua să joace un rol perfid. Oamenii votează cum li se spune pentru că sînt obişnuiţi, *prea* obişnuiţi, să fie nu informaţi, ci doar mobilizaţi „de sus“ şi să se supună. Urmele „convocatorului de şedinţă“ sînt încă puternice: pentru mulţi, este forma de „comunicare“ cea mai la îndemînă. De la „prezenţa obligatorie“ de pe vremuri la persuasiunea prin vedete, mulţi alegători români fac un salt pentru care nu sînt pregătiţi. Va mai dura pînă cînd vor deveni cu adevărat *cetăţeni*: asta se va întîmpla, probabil, la mult timp după ce se va aproba Constituţia, după ce vom intra în Europa ş.a.m.d. Dar vom intra în Europa (şi) prin votul lor, bazat nu pe informaţii şi pe cunoaşterea Constituţiei, ci pe indicaţia primarului ori pe zîmbetul Andreei Marin.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

O anume imagine a Franţei

Mai multe cărţi apărute în ultimele săptămîni au drept subiect declinul Franţei. Unul din cei mai ascultaţi experţi în materie de economie şi de politică, Nicolas Baverez, nu ezită să dea eseului său un titlu ce are lucirea rece a unui cuţit de ghilotină: *La France qui tombe* (Perrin). Doi jurnalişti de la *Le Point*, Romain Gubert şi Emmanuel Saint-Martin, nu rămîn mai prejos şi îşi intitulează cartea *L'arrogance française* (ed. Balland; este vizată îndeosebi atitudinea Parisului în timpul războiului din Irak). Alain Duhamel, un gazetar omniprezent în mass-media, răsuceşte, la rîndu-i, cuţitul în rană: *Le désarroi français* (Plon). Semnalez şi grupajul din excelenta revistă *Commentaire* (nr. 103, toamna 2003), sub genericul „Le déclin français“ şi cu intervenţiile lui Alain Besançon, Pascal Bruckner, Max Gallo, Patrick Jarreau, Philippe Raynaud. În fine, romancierul şi academicianul Jean-Marie Rouart spune, în alt registru, *Adio Franţei care se duce (Adieu à la France qui s'en va,* Grasset). Nu e vorba, în cartea lui, nici de săptămîna de lucru de 35 de ore, nici de indicele bursier CAC 40, nici de scăderea impozitelor; ceea ce provoacă tristeţea lui Rouart este declinul unei anumite idei despre Franţa, a unei anumite imagini care s-a constituit vreme de secole graţie pictorilor, romancierilor, poeţilor, istoricilor. Franţa pe care o evocă autorul, fără să se teamă de vorbele mari şi fără să încerce reprimarea lirismului şi a emoţiei, este înainte de orice o construcţie mentală a cărei structură de rezistenţă este memoria istorică şi culturală.

Cartea ţine în egală măsură de eseu şi de confesiunea autobiografică. Începe printr-o amintire din copilărie: înmormîntarea, la Invalides, a comandantului Michel Forget din Legiunea Străină, ucis în Indochina, la Cao Bang. Mult mai tîrziu, printr-o pură întîmplare, autorul găseşte la un buchinist o carte despre masacrul de la Cao Bang; un nume îi atrage atenţia, numele unui tovarăş de arme al lui Forget, comandantul de Chergé, nimeni altul decît unchiul lui Christian de Chergé, starețul de la Tibhirine, mînăstirea din Algeria unde, în 26 martie 1996, şapte călugări (printre care şi de Chergé) sînt omorîţi de teroriști islamici din GIA. La sfîrşitul cărţii, Rouart povesteşte călătoria pe care a făcut-o la Cao Bang: nu mai există acolo, aparent, nici o urmă a celor cinci mii de soldaţi francezi masacraţi în octombrie 1950. Bucla se închide, dar între timp autorul ne-a vorbit despre locurile copilăriei sale, despre provincie, Paris, afacerea Dreyfus, Vichy, despre Drieu la Rochelle şi Paul Morand, Jeanne d'Arc şi Charles de Gaulle, despre dragoste şi despre Europa, încercînd astfel să reconstituie imaginea Franţei cu „contradicţiile, greşelile şi păcatele ei, dar şi cu luminile, elanurile, generozitatea, toată acea abundentă diversitate ce constituie gloria ei“.

Pagini superbe sînt consacrate Parisului, oraş-filtru, oraş-alambic „unde sînt zvîrlite toate produsele heteroclite ale provinciei“, oraş şi el – precum Franţa însăşi – „imaginar“, întrucît distrus şi reconstruit nu de Haussmann, ci de Balzac, Hugo, Baudelaire, Fargue, oraş unde simplele nume de străzi declanşează mecanismul reveriei, aşa cum, spre exemplu, strada Gît-le-Coeur îl face să viseze pe Rouart care ignoră, am impresia, faptul că încă în 1936 un suprarealist ceh, Vitezslav Nezval, îşi clamase dragostea pentru Paris într-o carte intitulată chiar *Rue Gît-le-Coeur* (strada, binecunoscută amatorilor de flanerii pariziene, e la doi paşi de Place Saint-Michel şi porneşte din Saint-André-des-Arts). În legătură cu afacerea Dreyfus, Rouart aminteşte cuvintele tatălui filosofului Lévinas cînd a aflat, în Lituania, ce pasiuni şi ce scandaluri zguduiau atunci Franţa: „O ţară unde oamenii se sfîşie pentru soarta unui umil căpitan evreu este o ţară unde trebuie grabnic să te stabileşti“. Ceea ce a şi făcut. Drieu la Rochelle şi Paul Morand sînt admirabil portretizaţi, cu mare grijă pentru nuanţe şi în acelaşi timp cu un simţ superior al formulelor percutante. Morand: „Iubeşte spiritul francez, spiritul, această superficialitate indoloră a oamenilor de lume care alunecă la suprafaţa lucrurilor, a averilor şi iubirilor lor, a politicii, ca şi cum ar fi figuranţii unei istorii veşnice“. Drieu: „Acest bărbat ros de îndoieli, care nu crede nici în Dumnezeu nici în diavol, nici în dragoste nici în prietenie, a avut şicul să se împotmolească în opţiuni catastrofale: fascismul, comunismul“. Şi încă: „Aşa cum Jünger încercase toate drogurile, Drieu experimentează ideologiile“. Dar preferatul lui Rouart este Romain Gary, evreul apatrid născut la Wilno, combatant alături de generalul De Gaulle, diplomat de carieră, seducător de clasă, romancier atît de talentat încît şi-a permis să cunoască gloria a doua oară sub un alt nume, bărbatul care s-a sinucis atunci cînd a văzut că trupul său începe să poarte semnele bătrîneţii, Gary, aşadar, pentru care naţionalitatea franceză nu a fost o moştenire ci o cucerire şi care „s-a însoţit cu Franţa la bine şi la rău“.

De ce se îndepărtează de noi această imagine a Franţei vom vedea, avîndu-l drept ghid pe Rouart, săptămîna viitoare.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Diversiunea profesionismului

În lumea românească, puţine cuvinte au mai mult prestigiu şi impun mai pios respect decît cuvîntul ***profesionist***. Care va să zică, profesionistul este un tehnician care şi-a dovedit eficienţa şi care nu răspunde şi nici nu e interesat să răspundă altor instanţe decît celor care ţin strict de profesiunea lui. El este posesorul unor competenţe şi dexterităţi în profesia lui care îl fac o valoare în sine şi îl aşează dincolo de politică şi de morală, dincolo de orice. Cînd spui „eu sînt profesionist", toată lumea trebuie să tacă respectuos şi întreaga ta activitate trebuie recitită sub semnul înalt al carierei austere, al căutării trudnice şi dedicate a adevărului cu mijloacele profesiunii tale, al experienţei dobîndite în ani de fidelitate profesională ireproşabilă. Profesionistul e un călugăr a cărui religie e profesiunea lui – vocaţie şi dăruire deplină în acelaşi timp. Un chirurg care reuşeşte transplanturi spectaculoase, ori un şofer care transportă în siguranţă marfa pe distanţe mari şi în timp util, ori un actor care te copleşeşte cu performanţa lui, ori un croitor care croieşte impecabil – asemenea oameni sînt valorizaţi şi preţuiţi în cetate, căci ei sînt cei care slujesc cu excelenţă o profesiune şi, prin asta, ne fac nouă, celorlalţi, viaţa mai suportabilă. Pe bună dreptate, profesionistul este respectat şi preţuit, căci el este acel individ de care ai nevoie şi pe priceperea căruia nu doar că poţi, dar trebuie să te bazezi. În România, însă, totul e un pic altfel.

Am spus în treacăt, cu alt prilej, că una dintre cele mai periculoase manipulări care se practică pe tăcute şi cu mare succes din decembrie 1989 încoace este **diversiunea profesionismului**. Povestea, pe scurt, e cam asta: imediat după Revoluţie, armata enormă de slugi ale PCR a trebuit să se salveze cumva şi a recurs imediat la sloganul *„noi sîntem profesionişti"*. Miliţienii plătiţi şi antrenaţi să dea consistenţă celei mai opresive şi brutale instituţii cu putinţă, diplomaţii celei mai aberante şi anti-româneşti politici externe, profesorii de la „Ştefan Gheorghiu", scriitori de cuvîntări şi activiştii UTC, jurnaliştii de la *Scînteia* – toţi, absolut toţi au devenit profesionişti. O imensă schimbare la faţă s-a petrecut în România. Dacă întrebai plevuşca aceasta de şmecheraşi ce făceau ei acolo, gudurîndu-se la picioarele tronului roşu, îţi răspundeau, fiecare, că rolul lor era acela de a profesa („cineva trebuia să facă şi treaba, nu?") şi nu erau nicidecum ei aceia care au făcut posibil ceauşismul pentru atîţia ani. Din spovedaniile acestei mase de foşti secunzi, România avea chipul unei ţări de profesionişti. Nimeni nu făcuse politica lui Ceauşescu niciodată, toţi erau acolo doar ca să meargă treaba. Mereu un neidentificabil „alţii" exercitase, în fiecare milimetru pătrat al României, totalitarismul. Toţi îşi vedeau de treabă, retraşi, ţinîndu-se departe de politică şi propagandă. Acum, după 1989, ei nu vroiau decît să fie lăsaţi în pace, să preformeze în continuare la profesionalismul lor. Eram ca în celebrul vers al lui Mallarmé: *„ces nymphes, je les veux perpétuer"*, căci ceea ce părea că îi ţine pe toţi în viaţă era ataşamentul lor profund la o profesie, era patima profesionalismului lor. Te şi întrebai, naiv, cum de e România o ţară ruinată în asemenea hal, dacă peste tot unde te învîrteai întrebător dădeai de profesionişti care nu îşi făcuseră decît profesiunea. În orice caz, România e o ţară sensibilă la profesionişti, aşa că diversiunea profesioniştilor a avut succesul ei. Ea a dat celor care s-au înfăşurat în ea ceea ce aveau nevoie: imunitate faţă de trecut şi legitimitate pentru viitor. Succesul a fost atît de mare şi efectul atît de stupefiant, încît acum vedem spectacolul diversiunii profesionismului dus la cote aberante: foştii ofiţeri de Securitate au fost, şi ei, profesionişti. Ei nu aveau nici o legătură cu Ceauşescu sau cu comunismul – ei erau profesionişti.

Biologia este, însă, implacabilă. Anii trec şi intră în scenă cei care nu au conştiinţele încărcate de păcatul comunismului. Generaţia mea, adică. O generaţie care nu a semnat pactul cu Diavolul doar pentru că nu avea vîrsta să o facă şi nicidecum pentru că ar fi avut o fibră morală mai aleasă decît cei mai în vîrstă. În orice caz, cei care s-au dovedit a fi cei mai suspecţi din punct de vedere moral între congenerii mei au fost cei dintîi care au asumat întîmplarea de a se fi născut cam tîrziu ca să fi fost printre slugile regimului comunist ca şi cum ar fi meritul lor. Şi tot ei au fost cei care au învăţat primii avantajele diversiunii profesionismului de la înaintaşii lor. Dacă pentru generaţia anterioară profesionalismul a fost jocul de măşti care i-a salvat, pentru cei de după ei, profesionalismul este jocul care le asigură independenţa. A fi profesionist înseamnă, după mintea lor, a fi blocat intr-un fel de obiectivitate stiinţifică sacrosanctă, a fi interesat doar de profesie, a fi echilibrat şi imposibil de racolat în vreo tabără sau alta – profesionalismul e un fel de echidistanţă. Numai că tinerii noştri profesionişti au descoperit nu independenţa unei conştiinţe sobre, ci independenţa curvei – nu sînt independenţi pentru că cred doar în adevărul lor, ci sînt independenţi ca să fie disponibili să se culce în orice pat vor.

Diversiunea profesionalismului a servit de minune nu doar la camuflarea unor culpe morale enorme, ci şi la mutilarea etică a unei generaţii. ▲

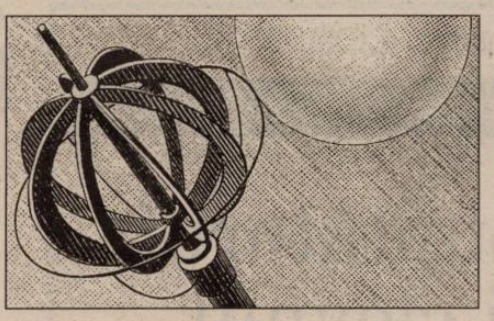

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Conspiraţii

Au trecut zece ani de la puciul parlamentarilor ruşi împotriva lui Elţîn; după refuzul lor de a vota legile economice şi modificările constituţionale, s-au baricadat în clădire, au chemat populaţia la revoltă, poporul nu a reacţionat, dar un grup de oameni înarmaţi a atacat televiziunea care şi-a întrerupt emisia. Au fost morţi şi răniţi. Au urmat apoi coloane de tancuri pe străzi şi salve de tun asupra clădirii unde se fortificaseră rebelii, în cele din urmă arestaţi. S-a presupus că am asistat la un conflict deschis între apărătorii legitimităţii democratice şi rebelii comunişti în alianţă cu radicalii de dreapta. Pentru un observator ingenuu al evenimentelor rămîne totuşi o ciudăţenie de explicat: de ce adversarii democraţiei s-au legitimat prin procedura votului, în timp ce apărătorii ei au folosit tunurile şi tancurile?

Cum se întîmplă cînd la cel mai înalt nivel sînt implicate puterea executivă, armata şi serviciile secrete, anchetele unor asemenea evenimente nu ajung aproape niciodată la versiuni credibile. Un recent articol din cotidianul britanic *Guardian* îi citează pe anchetatorii ruşi care emit suspiciuni şi etalează probe despre felul cum chiar oamenii lui Elţîn ar fi escaladat tensiunea şi, dacă dovezile sînt incerte, e sigur că investigaţiile au fost sabotate de Kremlin. N-au putut fi examinate armele cu care s-a tras şi n-au putut fi interogaţi responsabilii ripostei militare. Un soldat dintr-un tanc care a asediat Parlamentul a declarat că lor li s-a spus că atacatorii sînt ceceni şi că ofiţerii de poliţie au fost spînzuraţi de felinare. Dacă Elţîn a pus la cale complotul pentru a-şi asuma puteri dictatoriale, e evident că a eşuat, la fel cum au eşuat şi eventualii săi adversari. După spectacolul de mare montare, din păcate cu morţi adevăraţi, s-a modificat distribuţia rolurilor secundare din politica rusă, fără ca interpreţii rolurilor principale să devină mai coerenţi sau mai talentaţi.

În spaţiul vast lăsat de politicieni între discurs şi acţiune, între jumătăţile de adevăruri şi omisiunile intenţionate, confuziile şi presupunerile sînt inevitabile, iar teoriile conspiraţiei, despre comploturile care pun la cale comploturi, nu fac decît să confirme continuitatea istorică, pare că vinovăţia şi inocenţa se transmit genetic. Pentru a declanşa seria unor macabre procese, Stalin a inventat un complot care l-ar fi ucis pe Kirov. Pentru a lichida opoziţia comunistă şi social-democrată, Hitler a inventat un complot care ar fi incendiat Reichstag-ul.

În Germania ultimelor săptămîni, cărţile dedicate evenimentelor de la 11 septembrie 2001, demascate ca o manevră a guvernului american pentru a-şi justifica agresivitatea politicii externe, se bucură nu doar de succes, ci şi de credibilitate: un sondaj publicat în săptămînalul *Die Zeit* arată că 19% din populaţie crede că serviciile secrete americane şi israeliene au fost implicate în organizarea atacului din New York şi Washington, procentajul fiind mai mare în Est (29%) decît în Vest (16%), iar tinerii sînt mai receptivi la această versiune decît cei în vîrstă (31% dintre cei sub 30 de ani). Un gazetar german, Günther Latsch, explică aceste rezultate prin „incapacitatea germanilor de a face deosebirea dintre adevăr şi fals". Exagerează cu autoincriminarea: unul din cinci britanici e convins că prinţesa Diana a fost victima unui complot. Ipoteza conspiraţiilor e greu de contrazis, fanaticii ei par întotdeauna mai deştepţi şi mai bine informaţi decît cei care înşiră informaţii certe, date şi citate. Pînă la un punct, delirul paranoic pare raţional, dar lumea a învăţat oarecum să se descurce cu nebunii; mai greu e cu oamenii sănătoşi care-i cred sau se prefac că-i cred. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Mîntuitor de mic litraj

Coada pentru parcarea la expoziţia auto începe de la Podul Băneasa. Are ceva din cea din noaptea de Înviere, la care te aşezi undeva spre Piaţa Universităţii. Dar nu-i singura asemănare. Şi de aici oamenii vin să ia lumina – aceea a reflectoarelor, împrăştiată în vopseaua metalizată a automobilelor din standuri. La fel ca sfinţii din vitralii, maşinile sînt ţinta aceleiaşi devoţiuni distante şi fără speranţă. Cine va ajunge lîngă ele, să le pipăie, să le întoarcă, precum au spus proorocii, cheia în contact? Cu siguranţă, nu vizitatorii fără carnet. Cu siguranţă, nu păgînii aceştia.

N-aş vrea să înţelegeţi că maşina are ceva divin. Asta nu înseamnă însă că n-a reuşit să umple o nevoie pentru care altădată mergeai într-o clădire cu turle şi clopotniţă: aceea de sistem ordonator al lumii. Înainte de maşină nu ştiai cine eşti. După ea, aparţii unei comunităţi. Eşti un *conducător auto*. Asceza (produsă şi ca urmare a economiilor) te-a ridicat dintre pietoni la cer, în faţa volanului.

Dar nu e numai atît. Automobilul adresează una dintre problemele primordiale ale umanităţii: omul e slab. În funcţie de dogmă, religia fie îl contrazice şi-i spune că de fapt e puternic, fie îl învaţă să-i placă aşa, fără putere. O limuzină adevărată are un răspuns mult mai uşor de înghiţit: *cum să fii slab cu 150 de cai sub capotă?*

De fapt, maşina e mîntuirea temporară (spre deosebire de cea veşnică, din păcate încă imposibil de găsit în *leasing)*. Maşina e salvarea sufletului – bunăoară, de pizma pietonului pentru ceilalţi şoferi. Şi tot ea e odihna oaselor şi promisiunea îmbietoare a drumului – care nu e de fapt decît o lungă, nesfîrşită fugă de moarte (sau de plictiseală, totuna). Nu e sigur că maşina e noua religie, însă şoferii sînt, nu încape îndoială, Poporul Ales. Nu mă întrebaţi de poliţişti – încă mai meditez la asta.

În Evul Mediu, investiţiile în moaşte erau o necesitate pentru orice administraţie care se respecta. Ducele sau prinţul cu obraz subţire cheltuiau pentru *adevăratul petic* din Giulgiul Sfînt mai mult decît pentru herghelia întregii curţi. Astăzi, raportul s-a inversat: staulul cu armăsari mecanici al miniştrilor e mai scump decît donaţiile pentru biserici. Funcţia e însă aceeaşi: norodul trebuie să ştie unde e Puterea. Indiferent dacă o exprimi în minuni/an sau în km/oră.

Totuşi, cu scrîşnet de frîne, trebuie să opresc această analogie, cu cîţiva metri în faţa blasfemiei. Mai ales că există şi deosebiri între religia organizată şi secta Celor Patru Roţi. Nici o cultă – de la noi cel puţin – nu se poate mîndri cu publicaţii ale căror tiraje să ajungă la cele ale revistelor auto. Şi nici un bărbat de vîrsta maturităţii, ajuns proprietar de maşină, nu merge mai des la biserică decît la service. Nu mai vorbim de rugi: între numărul de rostiri zilnice ale lui „Hai, Maricico, scoate-mă de aici!" şi ale lui „Doamne, apără-mă de păcat!", diferenţa e de cîteva ordine de mărime.

Ferecate în metale scumpe şi piele rară, precum altădată cărţile sfinte, maşinile devin extensii ale spiritului. Revistele de specialitate te lămuresc imediat ce anume va spune despre tine automobilul pe care vrei să ţi-l cumperi (sigur, cu condiţia să treci de un buget onorabil...). Asta rezolvă şi problemele celor care şi-aşa nu ştiu prea multe cuvinte: „Sînt un tip aventuros, îmi place însă stabilitatea, vreau să ies în natură sau pur şi simplu vreau ca lumea să se dea la o parte din calea mea!". Nu-s vorbele proprietarului, le-am luat din catehismul (citeşte prospectul) unei maşini de teren. Dar marea artă, stăpînită de numele mari din domeniul spiritual (producători de automobile şi culte deopotrivă) constă în a-i vinde omului foarte puţin automobil şi foarte mult renume – acela de-i mai spune şi *brand*. De aici şi pînă la spiritualizarea extremă – deloc maşina şi doar nume – nu mai e decît un pas. Nu încape îndoială că va veni şi asta.

Dar să lăsăm plîngerile. În fond, contează doar că jetul de la ştergătoare, folosit corect şi cu fluidul recomandat de constructor, poate spăla multe, foarte multe păcate ale şoferului. Inclusiv pe cel al trufiei ori neacordării de prioritate. Rămîne să vedem dacă şi pe cel al scrisului în răspăr. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Luptătorul şi clovnul

Mulţumescu-ţi ţie, Domnul Imaginilor Mişcătoare, pentru canalele Sundance, Bravo şi Canalul Filmului Independent (CFI). Din puştiul cablului a răsărit azi-noapte pe CFI un documentar splendid din 1995 numit *Luptătorul*, despre doi evrei care-şi trasează paşii prin Europa de Răsărit, revizitînd ororile tinereţii lor trăite în lumea dominată de nazişti. Cei doi bărbaţi, Jan Weiner şi scriitorul Arnost Lustig, sînt ilustrarea perfectă a două tipuri umane: luptătorul şi clovnul. Jan, luptătorul, a fugit din Cehoslovacia ocupată în Marea Britanie, unde a intrat în Royal Airforce şi i-a bombardat pe nazişti pînă le-au sărit capacele. După război, s-a întors la Praga numai pentru a fi arestat de comunişti şi trimis într-un lagăr de muncă, pentru crima de a fi luptat alături de britanici. În mod firesc, Jan este emoţionat de propriile amintiri pe cînd îşi vizitează coşmarurile cu trenul şi cu maşina, şi-şi păstrează de-a lungul sobrei sale rememorări spiritul dîrz, de luptător.

Prietenul său, Arnost Lustig, are propria sa manieră de a negocia cu trauma de la Auschwitz, din care el a scăpat cu viaţă, dar familia sa nu. Alegerea lui Arnost a fost să îmbrăţişeze viaţa, să găsească mereu partea frumoasă a lucrurilor, să ridice în slăvi erosul, să compenseze prin imaginaţie ceea ce lumea rea i-a răpit încă din copilărie. După lagărele lui Hitler, Lustig a intrat în partidul comunist doar atît cît să-şi dea seama că, atunci cînd venea vorba de inamici, această nouă ideologie nu era cu nimic mai bună decît hitlerismul. La un anumit moment şi-a descris personalitatea ca pe un cadran solar care are douăzeci şi trei de ore şi cincizeci şi nouă de minute dedicate vieţii şi un minut de întuneric. Acest minut este gîndul la ceea ce a simţit şi gîndit tatăl său în momentele în care era gazat la Auschwitz.

Jan, pe de altă parte, refuză glumele şi spontaneitatea lui Arnost ca pe un mod inutil şi dăunător de a trata faptele înfiorătoare ale trecutului. Pentru el, trecutul este cum este, grav, tragic, de neschimbat, de neuitat şi de neiertat niciodată. Jan subliniază că mulţimea celor care l-au primit cu braţele deschise pe Hitler în Cehoslovacia au intrat, după război, în partidul comunist. Pentru marea masă a conformiştilor nu conta nimic altceva decît bunăstarea ei imediată şi era oarbă la măcelărirea vecinilor. Nu voiau decît să supravieţuiască.

La rîndul său, Arnost îi iartă pentru că sînt şi ei oameni, slabi şi înfricoşaţi.

În cursul călătoriei, Arnost încearcă să alunge trecutul cu vin, glume şi rîsete, dar devine îngrozitor de jenant cînd încearcă să înfrumuseţeze povestea prietenului său, pentru un roman pe care are de gînd să-l scrie.

La sfîrşitul filmării, cei doi prieteni nici nu-şi mai vorbesc. Jan nu poate înghiţi voioşia lui Arnost, iar Arnost nu poate suporta duritatea lui Jan. Cei doi bărbaţi sînt arhetipali: luptătorul Jan nu dă voie nedreptăţii să învingă, dar clovneriile lui Arnost au şi ele rostul lor, pentru că îi ajută pe oameni să meargă mai departe. A nu uita este garanţia dreptăţii, a uita este garanţia viitorului. Lumea are nevoie de amîndouă, şi rămîi la final cu întrebări adînci despre cum trebuie trăită viaţa şi cu gîndul nu întru totul confortabil că firea omului îi precedă soarta. Arnost renunţă să scrie romanul, iar Jan face Tai-Chi pentru a-şi ţine furia în frîu. Nu-i de mirare că documentarele fac furori în zilele noastre. Oamenii adevăraţi sînt interesanţi într-un fel în care *reality show*-urile şi sitcom-urile nu pot să fie.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Nuntă cu ba-romi şi baronese

Intuiţia îmi spune că vedetele lumii ţigăneşti şi televiziunile au descoperit o formă de simbioză foarte rentabilă. În ultimii ani, puţine au fost starurile din universul rom pe care să nu le vedem pe ecran, deseori dînd din buric, la ştiri sau la emisiuni mondene. Nunţi, botezuri sau paranghelii la iarbă verde – în funcţie de protagonist(ă), şansa de a fi martori la voioşia lor este enormă, pe măsura dorinţei respectivilor de a fi văzuţi. Văzuţi de o ţară întreagă, pentru că *duşmanii* oricum cad periodic pe spate de necaz, drept care vor face tot posibilul ca, săptămîna viitoare, să apară şi ei – cu brunete şi mai blonde, cu Mercedesuri şi mai late şi mai noi. Ceva mă face să cred că sînt minute plătite.

Partea bună a poveştii: proliferarea subiectelor de gen arată modernizarea irevocabilă a vizualului românesc. În primele luni ale lui '90, cele mai importante evenimente ale străzii erau ratate, pentru că de regulă era ceaţă, iar camerele de filmat erau puţine. La mondenităţile zilei de azi, inclusiv cele rome, soarele e de trei suliţe pe cer şi încă mai urcă, iar televiziunile se calcă pe picioare. Nu s-au schimbat lucrurile în România? Devenim mai vizibili pe zi ce trece.

Şi ajungem astfel la nunta ca-n poveşti a fetei de 12 ani a regelui Cioabă. Nu a fost televiziune care să nu aibă unghiul său, din care să asigure eternizarea video a evenimentului. Naşii – lume bună, fost om politic, de la Bucureşti. Unora, ideea că un fost ministru de Interne devine naşul a două familii de romi li s-o fi părut parte dintr-un banc. Alţii, încă şi mai răi, ar putea spune că a venit vremea nunţilor în care naşul nu dă bani cînd apare, ci primeşte ca să apară. Mireasa i-a eclipsat, cred eu, pe toţi; plus că mi s-a părut de o maturitate pe care mulţi dintre convivi n-au trădat-o o clipă. Cînd nu i-a convenit ceva, n-a pus mîna pe par, n-a bătut din picioare sau din gură, ci a cerut la toaletă – sau cam aşa povestea naşulmare, răvăşit el însuşi de episod.

Nu cade în sarcina mea – sau a cuiva – să discut raţiunile economice, de familie, ale unirii celor doi, care au fost poate mai evidente decît în alte cazuri, dar altfel perfect similare. Bineînţeles că în societatea tradiţională ţigănească nuntirea unor astfel de puberi nu e ceva inedit; cu regi şi împăraţi ai etniei sau fără, precedente sînt cu miile, de secole, nimeni nu-şi bătea capul cu ele. Statul român de regulă nu-şi bate capul cu treburile etniei în discuţie, deşi poate că nu ar fi rău s-o facă.

O fi fost bine că nunta lor s-a potrivit tocmai acum? N-a fost deloc rău că a picat după scandalul zgomotos al clanurilor rome de la Craiova (prins şi el pe video de toate televiziunile, se înţelege). Imaginea unei nunţi cu trenă lungă şi albă după imaginea indivizilor negri în cerul gurii, cu săbii scurte şi strigăte animalice, ar fi putut mărturisi suficient despre complexitatea lumii ţigăneşti. Dar baroneasa Nicholson n-a fost deloc impresionată – pentru că, potrivit normelor UE, nunta unei copile de 12 ani, cu fast sau fără, e o siluire, cu voie de la stat şi de la familie.

Ei bine, şi din toată această poveste, din toate aceste kitsch-uri duhnind a politică, a lipsă de educaţie şi a prea-plin de orgoliu, nu mi-a rămas decît privirea năucă a mirelui, la două zile după. Un puştan şi el, de 16 ani. Nici la nuntă nu părea prea fericit, şi mai ales fără acea încruntătură de cocoşel suit pe gard pe care bărbaţii o împrumută, unul de la altul, pentru ocazie. Să spună mireasa că nu te place, mai treacă-meargă; dacă o dă taică-său după tine, vine. Dar să mai şi ajungi în situaţia asta suprarealistă – seara mire nuntaş, dimineaţa violator pasibil de pedeapsă! E clar prea mult pentru un băiat în a cărui privire am citit că nu pricepe nimic.

Din solidaritate masculină măcar, voi spune că, asemeni miresei, şi el a fost un sacrificat. Şi voi încheia patetic: *Europo, lasă-l Dumnezeului în pace, că habar n-are de ce-a căzut peste el!*

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Dracula în Waldfriedhof (IV)

– povestiri horror –

– Eh, a venit vremea să o iau spre casă, îmi zic şi chiar atunci răsar toţi: şi Ucunuţu cu grătarul acela al lui pentru chef, şi tovarăşul Groo, şi domnul profesor Partenie, „ia, te uită, dom' profesor, ce surpriză?", zic, şi bătrînul dascăl de literatură veche nu-mi spune nimic, fumează ţigară din ţigară şi aruncă chiştoacele peste tot, „nu se cade, dom' profesor", îi spun, şi dumnealui se apucă, ascultător, să le strîngă una cîte una. Îmi aduc aminte de bunătatea lui supusă, de felul tandru în care aşeza în dulapul de fier dosarele cu membrii de sindicat pe Universitate, de serile acelea lungi în care stăteam noi la bodega *Progresul* căreia i se spunea *Căţeaua leşinată* din vechiul cartier Freidorf, în mirosul uşor de „monopol cu dulce", best-seller-ul acela din rachiu de secară şi sirop al lumii sărmane a căruţaşilor din Kuncztelep, din marginea oraşului, unde trăiau unguri săraci şi sîrbi asemenea. Se aşezau cocieşii la tejgheaua îmbrăcată în tablă din inox şi-i cereau lui Roji, o tanti cu un aspect şters ca sala de şedinţe din clădirea veche a pompierilor voluntari rămaşi moştenire civică din vechile rînduieli ale kakaniei musiliene: „Rojiko, o sută cu dulce", ziceau cocieşii. Parcă-i văd.

– Vă aduceţi aminte, dom' profesor, de cocieşii de la *Căţeaua leşinată*, îl întreb şi el dă din cap cu smerenia aceea a lui, învăluit în fumul de mărăşească fără filtru, replica tabacică populară a monopolului cu dulce. Ehe, dragilor, un monopol şi-o ţigară Mărăşeşti la masa de tablă a bodegii şi viaţa pare deodată tihnită, trec cocieşii la vreme de toamnă la casele babelor care aşteaptă iarna ca pe un continent îndepărtat ce trebuie traversat în preajma ornamentelor din fontă ale cuptorului *Vesta* şi noi bem monopol cu dulce şi ne învăluim în fum. Nu discutam niciodată literatură veche sau nouă, doar nimicuri odihnitoare pe care el mi le spunea rar: „anul ăsta e toamnă lungă", zicea sau, altfel, „tutunul ăsta e cam umed", alteori îmi povestea amintiri din studenţie de pe vremea cînd juca rugby la echipa studenţească din Cluj, mă punea să-i pipăi muşchii braţului şi eu îi simţeam prin haină braţul bătrîn, aţos, şi-i spuneam: „da, da, se simte că aţi fost ruygbist", aşa îi spuneam şi el se învăluia mulţumit în fumul ţigării. A murit, previzibil, de cancer la gît: „Nu ştiu ce am în ultima vreme, am răguşit de tot", mi-a spus odată. Pe urmă l-am întîlnit într-o dimineaţă la spital, o clădire care funcţiona fără aviz sanitar din vremea începutului domniei lui Franţ Iosif. Un doctor glumeţ şi amabil îi aduna dimineaţa în rînd, aliniaţi ca la armată, şi le dădea fiecăruia două pilule, pe urmă, îi încuraja pe fiecare în parte cu aceleaşi vorbe: „astăzi e mai bine, mergem înainte", mai apoi îi expedia la masă şi le reamintea să ajungă după programare la „cuptor". Aşa îi spunea glumeţul grozăveniei aceleia pentru radiaţii, o chestie de pe la mijlocul anilor şaizeci care se închidea cu o uşă groasă din plumb acţionată cu vaiete de un motor electric obosit. Cînd ne-am despărţit, dom' profesor tocmai lua micul dejun înaintea excursiei la „cuptor". Stătea la o masă acoperită cu muşama verde şi înghiţea conştiincios din bucata de pîine cu marmeladă, apoi sorbea din ceaiul de zahăr ars ca pe vremuri din paharul cu monopolul nostru de la bodegă. „Nu-i prea bună mîncarea asta", mi-a spus şi eu am tăcut pentru că nici nu ştiam ce i-aş fi putut spune.

Ucunuţu se agită, dă din mîini, fluştură în toate părţile grătarul lui pentru mititei şi cotlete:

– În seara asta vine pe aici în vizită contele Dracula, ne anunţă cu bucuria aceea pe care o avea el cînd găsea în programul TV vreun film mai bun.

– Nu este conte, protestează fostul director Groo. Domnul profesor Partenie dă din cap:

– A fost un fel de principe, este cunoscută situaţia, voievodul valah Vlad, cu porecla istorică Tepeş, că-i trăgea în ţeapă pe hoţi.

– Asta ştim şi noi, minoritarii, îl completează posac răposatul şef de cooperaţie: „nemţii din Sibiu au scornit nişte legende pe care le-au tipărit, de acolo se trage renumele ăsta prost".

Ucunuţu se agită cu grătarul în mînă:

– Lăsaţi chestiile astea, nu interesează pe nimeni; se întoarce spre mine: „hai, mă, nu pleca, stai şi tu aici pînă diseară", îmi zice, şi toţi aşteaptă să vadă ce hotărăsc. Ucunuţu se agită în continuare, bălăngăne grătarul: „Ai văzut acolo, în film, cum zice un actor american, pe cînd trebuia să sosească Dracula, a zis pe româneşte: «vine dracul»".

▲

Texte şi opinii de: Sergiu ANGHEL (coregraf) ● Silvia CIURESCU (realizator, TVR) ● Simone DOVE (directorul Festivalului „Springdance", Olanda) ● Ion DUMITRESCU (coregraf) ● Matei FLORIAN ● Stela GIURGEANU ● Raluca ION ● Cosmin MANOLESCU (coregraf, directorul Fundaţiei DCM şi al Festivalului de dans „BucurESTi.VEST") ● Manuel PELMUŞ (coregraf) ● Adina POPESCU ● Miriam RĂDUCANU (coregraf) ● Laurie UPRICHARD (directorul „Dancespace Project", SUA) ● Arndt WESEMANN (directorul revistei „Ballet Tanz", Germania)

Argument

În mod paradoxal, deşi ţine de lumea spectacolului, dansul este în România cea mai puţin vizibilă dintre arte. Şi asta nu pentru că nu am avea activitate în acest domeniu sau coregrafi talentaţi care să urce pe scenă. Toate aceste „disponibilităţi" există, dar se pare că nu sînt de ajuns pentru ca autorităţile noastre să acorde o cît de mică atenţie dansului. Dansatorii noştri au tot felul de succese în străinătate. În baletul clasic, Alina Cojocaru este vedetă la Teatrul Regal din Londra, în dansul contemporan Manuel Pelmuş, Cosmin Manolescu, Eduard Gabia, Mihai Mihalcea, Florin Fieroiu sau Ioana Macarie sînt invitaţi şi dau spectacole în cele mai importante capitale ale lumii (de curînd, Ioana Macarie a luat şi un premiu la Amsterdam). Cu toate acestea, pentru cei care ţin în mîini destinele culturii româneşti (cum le place să se vorbească despre ei) dansul şi dansatorii nici nu există. Cîndva, funcţiona în cadrul Ministerului Culturii un departament care se ocupa de soarta coregrafiei. De cîţiva ani buni, acesta s-a desfiinţat. Nu există un cadru legislativ care să reglementeze activitatea artelor spectacolului, nu există nici un organism guvernamental care să direcţioneze fonduri înspre zona dansului. Prin urmare, starea de lucruri în acest domeniu este catastrofală: nu sînt săli pentru repetiţii, nu sînt săli pentru spectacole, nu sînt bani pentru proiecte coregrafice. Învăţămîntul însuşi este, în ceea ce priveşte dansul, la pămînt (bază materială precară, săli improprii etc.).

Dacă ar fi să ne luăm după felul cum o tratează autorităţile, lumea dansului românesc ar trebui să fie una puternic sedată, dacă nu chiar muribundă. Nu este însă aşa. Coregrafii se zbat, fac rost de fonduri de te miri unde şi aduc în faţa publicului spectacole, chiar festivaluri – aşa cum este impresionantul festival de dans organizat de fundaţia independentă DCM a lui Cosmin Manolescu, BucurESTi.VEST, care a debutat cu secţiunea Balkan Dance Platform (25-28 septembrie) şi care este în curs de desfăşurare. Pe de altă parte, această lume nu este lipsită nici de lupte intestine şi de polemici. Dacă acum şase ani, cînd Dilema *realiza un număr dedicat dansului, luptele se duceau între susţinătorii baletului clasic şi cei ai dansului modern, acum ele s-au mutat exclusiv în tabăra dansului modern şi îi opun pe tineri şi pe bătrîni. Prin urmare, arta dansului este încă vie în România, chiar dacă de foarte multă vreme nu-i mai dă nimeni de mîncare (în privinţa asta, aşa cum se întîmplă de obicei cînd un stat îşi lasă cetăţenii muritori de foame, ajung să se implice străinii, cu spiritul lor responsabil binecunoscut – căci numai instituţiile străine mai finanţează astăzi dansul românesc!). Problema este, însă, cît va mai reuşi să reziste în viaţă această artă pe plaiurile noastre. Căci, dacă noi nu o vrem, alţii sînt dispuşi să o primească cu braţele deschise. Aşa cum au mai făcut-o, de altfel.* ***(C. P.-B.)***

Silvia CIURESCU

Mai avem nevoie, astăzi, de dans?

Numeroase persoane şi personalităţi nu obosesc să sublinieze dependenţa absolută a civilizaţiei de artă. Mereu, însă, cei care invocă necesitatea promovării artei îşi împotmolesc discursul într-un şir de lamentaţii sterile: nu există public, nu există şcoli, nu există spaţii de cultură dedicate artei dansului... Dacă lucrurile stau aşa cu adevărat, cu atît mai mult sînt de admirat entuziaştii care nu-şi neglijează harul, continuînd să creadă într-un viitor mai ... „respirabil".

În cei 13 ani dedicaţi artei dansului la Televiziunea Română, am încercat să schimb percepţia publicului telespectator asupra termenului (adesea greşit înţeles) de balet clasic; am impus, de multe ori cu dificultate, dansul contemporan; am crezut în generaţia nouă de coregrafi şi dansatori şi m-am emoţionat cînd am promovat arta dansului mondial.

Aceeaşi emoţie specială o am de fiecare dată cînd mă întîlnesc cu dansatori şi coregrafi. Pentru că spectacolele de dans, alături de cărţi şi opere de artă, sînt bunuri simbolice. Vise în care se întîlnesc episoade dinamice, ruperi de ritm şi tăceri semnificative însoţite de muzicalitatea paşilor.

Mai avem nevoie, astăzi, de balet clasic? Cu siguranţă! Eu cred ca baletul clasic poate sensibiliza. El trebuie să spună o poveste. Să transmită sentimente şi emoţii. Clasicismul pur este, după părerea mea, cea mai dificilă formă de dans. Depinde doar de felul în care aceasta este conservată.

Tradiţia s-a schimbat peste tot în lume. Chiar şi la „Bolşoi" sau „Kirov".

Nimeni nu mai vine să vadă un spectacol care a fost făcut acum 20 de ani. Oamenii evoluează. Baletul a evoluat şi el. Corpurile, tehnica, maniera în care se lucrează s-au schimbat. Dacă trupul unui balerin este incapabil să încarce mişcarea cu emoţie, cu sens, pentru a transmite publicului însăşi starea sa, un anume sens al vieţii, acest trup nu are ce căuta în balet. Îmi revin în memorie secvenţele sublime trăite la Gala de balet din cadrul Festivalului „George Enescu" unde Alina Cojocaru, stea a baletului Teatrului Regal din Londra, a demonstrat că este o artistă perfectă care umple spaţiul cu personalitatea ei.

Sînt fascinată deopotrivă de dansul contemporan. Pentru că, aici, este permisă mişcarea ideilor într-un spaţiu de invenţie, caracterizat de libertatea de căutare, expresie şi comunicare. Spaţiu povestit de alte imagini decît fantezia delicată a coregrafiei clasice.

Tînăra generaţie s-a impus cu toate greutăţile realităţii din jur. Cei mai mulţi au ales calea independentă, formînd mici grupuri; alţii continuă să fie doar dansatori în alte companii. Cu toţii sînt dinamici, percutanţi şi incisivi.

Cu cît exigenţele publicului românesc cresc în sensul înţelegerii baletului de orice gen, cu atît arta cea mai complexă – DANSUL – se va ridica şi va putea supravieţui competiţiei mondiale. ▲

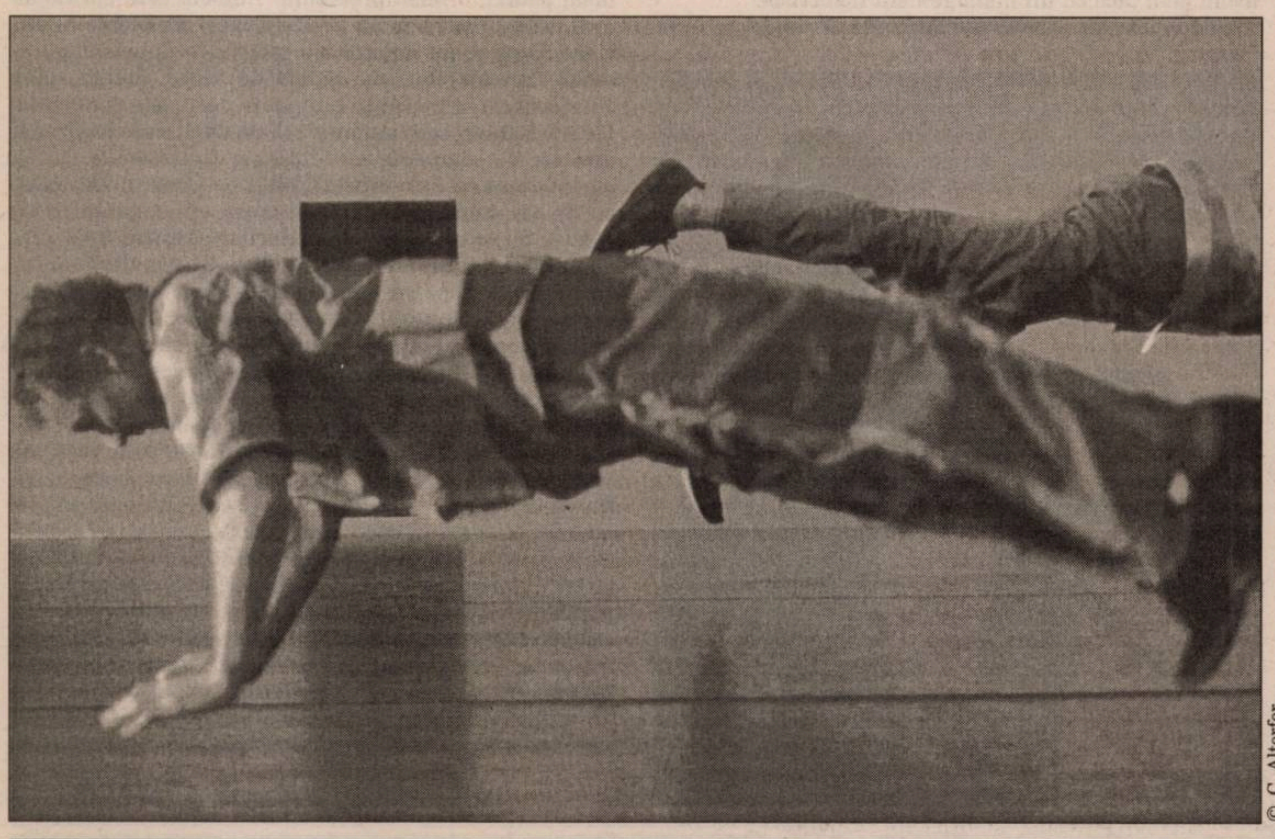

© C. Altorfer

Mircea Eliade despre dans

„În cultura românească dansul este cea din urmă venită dintre arte. Coregrafia nu are, încă, un sfert de veac de istorie. Deaceia estetica ei e mai puţin accesibilă publicului; magia ei turbură şi nelinişteşte prea mult. Suntem obişnuiţi cu spectacolele de dramă, unde gestul are altă funcţiune şi alt sens decât în dans. Suntem obişnuiţi să confundăm emoţiile pe care ni le dă gestul dramatic şi gestul coregrafic. Şi toate acestea pentrucă în cultura românească drama îşi are o destul de îndelungată istorie – pe când dansul deabia acum se realizează.

În dramă, gestul exprimă şi comunică o stare sufletească, o emoţie sau o nedumerire; el este numai vehiculul prin care se *exteriorizează* o stare interioară. Deaceia arta dramatică violentează conştiinţa, îi implântă emoţii tari, răscolitoare, o fragmentează, o face să-şi depăşească limitele şi o scoate din sine.

Dansul, dimpotrivă, pleacă dela gest, nu ajunge la el. Dansul este o *interiorizare* a gestului, şi aici gestul nu sluşeşte drept vehiculul unei emoţii, ci el creiază emoţia. Un gest perfect provoacă – şi în sufletul dansatorului, şi în conştiinţa publicului – o emoţie pe care artistul nu o putea anticipa, nu o putea intui, înainte de îndeplinirea gestului. Aici gestul este întotdeauna înaintea emoţiei. Fără îndoială că există o prealabilă tensiune, dar emoţia specifică, se transmite şi contagiază prin gest.

Deaceia dansul nu poate provoca în conştiinţa celor cari îl contemplă o emoţie violentă, o eşire din sine – ca la dramă – ci, dimpotrivă, el comunică o armonie interioară, o reculegere, o adunare în sine. Contemplaţia dansului aduce acea asimilare magică a mişcărilor de armonie cosmică, a gesturilor perfecte, instaurate de imperiala plutire a sorilor. Este într'un gest bine realizat toată bucuria omului care transcendă mişcările inerte, obscure sau incoherente ale acestei condiţii terestre – şi se identifică, dezrobit, cu libera şi armonioasa mişcare solară. Este un nou spaţiu, cu alte legi şi alte densităţi, spaţiul descoperit de om prin dans."

(text – probabil inedit – aflat în deschiderea caietului-program la „Recitalul de dans Gabriel Negry" de „Vineri, 24 noemvrie 1933, ora 9 seara"; prin amabilitatea lui Alex. Leo Şerban)

▲

„O artă care trăieşte de azi pe mîine“

– dialog cu Cosmin MANOLESCU, directorul Festivalului de dans „BucurESTi.VEST“ –

Ce înseamnă să organizezi un festival de dans în România de astăzi?

E o aventură dificilă, dar şi plăcută în acelaşi timp. Dificilă pentru că în România structurile independente nu au un sprijin financiar pe termen lung – ceea ce înseamnă că lucrează de azi pe mîine. Plăcută pentru că mie şi echipei mele ne dă şansa să lucrăm cu artişti importanţi, să colaborăm cu instituţii culturale importante.

Spune-mi istoricul acestei aventuri.

Prima ediţie a început în 2000, cînd Fundaţia DCM a realizat că era nevoie de un eveniment mai important, mai puternic decît ceea ce se întîmplase pînă atunci, care să permită dansului să intre pe scena culturală bucureşteană. Prima ediţie a festivalului a avut loc în mai 2001 şi a fost realizată în principal cu sprijinul elveţian (am primit o finanţare importantă de la Pro Helvetia). Rezultatele foarte bune ale primei ediţii ne-au condus spre a doua ediţie – festivalul este un eveniment bianual. În 2002 am început din nou contactele, căutarea de fonduri, selecţia spectacolelor şi a artiştilor, discuţia cu partenerii centrelor culturale străine (fără de care acest festival nu s-ar putea face) sau cu Primăria Municipiului Bucureşti. Practic, dacă în acest moment putem vorbi de o ediţie a doua este pentru că Primăria şi ARCUB s-au implicat destul de puternic financiar. A fost o aventură periculoasă pentru că în urmă cu două luni încă nu ştiam de ce buget dispune festivalul, aveam toată programarea făcută şi nu ştiam dacă o să avem bani să acoperim toate cheltuielile – cazarea dansatorilor, diurnă, onorarii etc. Pentru că, e important de spus, acest festival plăteşte onorarii tuturor artiştilor care dansează.

Plătiţi la nivel românesc sau la nivel occidental?

Deocamdată nu ne permitem să plătim la nivel internaţional, singurele companii care primesc onorarii ca în Occident sînt cele care sînt susţinute direct de către ambasadele sau centrele culturale străine. Parteneriatul cu centrele culturale se concretizează în plata transportului şi a onorariilor artiştilor respectivi, urmînd ca festivalul să acopere cheltuielile legate de sala de spectacole, promovare, cazare şi diurnă. Anul acesta, bugetul total al festivalului (inclusiv contribuţia centrelor culturale) e în jur de 150.000 de dolari. Este departe, de exemplu, de un buget al unui festival cum este Festivalul Enescu, care a avut 147 de miliarde de lei (aproximativ 30 de milioane de euro)...

Dansul, în general, nu există ca artă independentă în România

De ce crezi că dansul e văzut ca o Cenuşăreasă? Toate celelalte arte au cîte un organism guvernamental care alocă fonduri, dansul nu.

Sînt două motive. Unul este că Ministerul Culturii nu este interesat de această artă – şi asta se vede şi din faptul că nu mai există, de cîţiva ani, nici un departament care să fie destinat acestei arte, nu mai există nici măcar o persoană în minister care să se ocupe de dans. Un al doilea motiv e că nu avem nici o infrastructură în acest domeniu – nu e nici un teatru de dans, nu există finanţări pe proiecte de dans etc. E greu să dezvolţi o artă doar cu resurse interne, venite din partea organizaţiilor independente, şi cu puţinul sprijin pe care-l acordă centrele culturale străine. E nevoie de o politică pe termen lung şi de o conştientizare a faptului că acest domeniu s-a dezvoltat spectaculos în ultimii ani. De exemplu, anul acesta, mulţi tineri coregrafi români au prezentat spectacole pe cele mai importante scene din lume (Paris, Berlin, Viena etc.). Şi au primit bani din străinătate pentru realizarea noilor proiecte. Asta ar trebui să dea de gîndit persoanelor care conduc destinele culturii româneşti. De altfel, comunitatea dansului a făcut tot felul de eforturi pentru sensibilizarea autorităţilor – vezi întîlnirea de anul trecut de la Parlament, cînd s-a încercat un dialog cu instituţiile statului...

În faţa uşilor închise ale autorităţilor

Chiar: care a fost rezultatul acelei întîlniri? Ştiu că v-au promis mai multe lucruri atunci.

Practic, s-a depus la Ministerul Culturii un dosar, o propunere, un manifest în care s-au cerut nişte lucruri concrete – nu s-a primit nici un răspuns. A doua încercare a fost făcută în aprilie anul acesta, cînd ne-a vizitat ministrul Culturii din Franţa, care a participat la un spectacol dat de tinerii dansatori români la Teatrul Odeon – unde nu a fost, însă, prezent şi ministrul nostru al Culturii. Atunci mai mulţi coregrafi au adresat domnului Theodorescu o scrisoare deschisă în presă în care au fost reluate cerinţele acestei arte. Din nou, nu a existat nici un răspuns.

Dansul contemporan e mai nou venit pe piaţă şi s-ar putea crede că acestea sînt problemele inerente oricărui început. Numai că nici dansul clasic nu stă mai bine.

Dansul, în general, nu există ca artă independentă în România – şi practic de aici pleacă toate problemele. De exemplu, baletul operei din Bucureşti este un departament din cadrul Operei Naţionale Bucureşti. Nu are un buget, nu are administraţie proprie şi nu poate dispune cum doreşte de resursele bugetare alocate de Ministerul Culturii. Totdeauna Opera este pe primul loc şi ceea ce mai rămîne din buget se duce la balet. Asta se vede şi în montările care au loc acolo. În general, toate instituţiile coregrafice de stat de la noi – vezi companiile *Contemp* sau *Orion*, care sînt tot subvenţionate de Ministerul Culturii – sînt pe lîngă alte instituţii, cum ar fi Teatrul de Operetă sau Centrul Naţional „Tinerimea română“. După cum spuneam, dansul nu există ca artă independentă, nu există nici un departament la nivelul Ministerului Culturii, nu există nici un buget alocat dansului, aşa cum e în toate ţările civilizate, şi de aceea, practic, această artă trăieşte de azi pe mîine. Acum vreo doi ani de zile a venit aici o comisie internaţională de experţi care a analizat activitatea Ministerului Culturii şi a politicii pe care o duce şi care a întocmit un raport în care se atrăgea atenţia că atît patrimoniul (care se bucură acum de interes din partea ministerului), cît şi artele spectacolului trebuie dezvoltate şi că trebuie iniţiată o reformă clară în aceste sectoare. Dacă, de exemplu, cinematografia are o lege specifică, în domeniul nostru se discută de mulţi ani de o lege a spectacolului şi proiectul se află de patru ani blocat în Parlament. Am citit recent o variantă a acestei legi şi am văzut că se au în vedere în continuare exclusiv instituţiile de stat. Statul are grijă numai de instituţiile sale şi nu de întreg sectorul, cum ar fi normal. Ar trebui ca orice iniţiativă privată să aibă acelaşi acces la fondurile publice, pentru că, pînă la urmă, cultura este un bun al tuturor.

Şi în dans companiile de stat „lucrează pe stoc“

Companiile care ţin de stat o duc bine acum?

O duc bine. În sensul în care coregrafii de acolo primesc nişte salarii şi au nişte spaţii de repetiţie. Numai că totul se opreşte aici. Iau exemplul companiei *Orion*. Eu am dansat acolo între anii '90-'92, cînd era condusă de domnul Ion Tugearu, si cînd am avut, în cei doi ani, cinci premiere. Cu actuala conducere, compania *Orion* nu a avut, în ultimii trei ani, nici o premieră. Nu se poate ca o companie finanţată pe banii noştri să nu aibă nici un fel de activitate. Bine, se pot invoca multe motive, că nu există sală de spectacol, că nu sînt bani pentru producţie etc. Însă sectorul privat a demonstrat pînă acum că se pot face spectacole. Totul ţine de management, iar în cazul companiei *Orion* avem de-a face cu un management defectuos.

Tu ai dansat şi pe la festivaluri în străinătate. Cum este viaţa unui organizator de festivaluri de acolo?

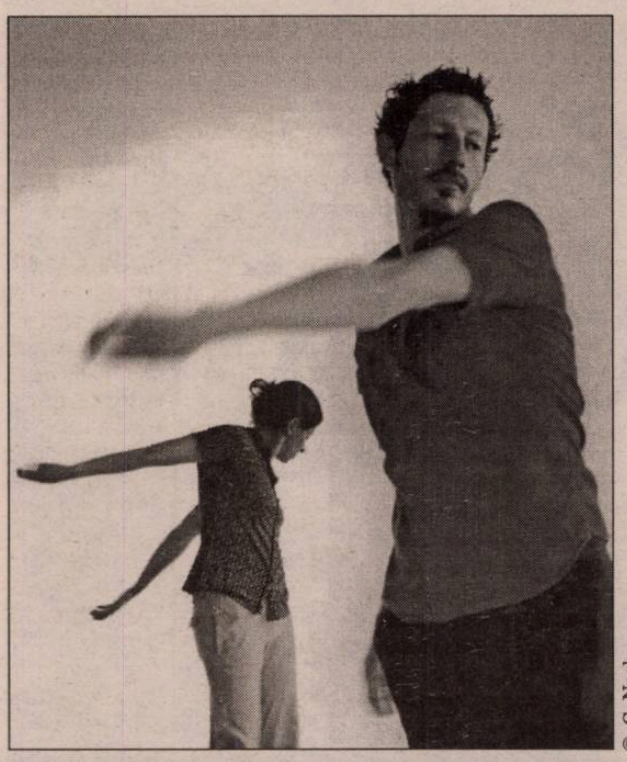

© C. Nash

E o diferenţă imensă între a organiza un festival în Occident şi a-l face în România. În primul rînd, un festival din străinătate are o finanţare serioasă cu cel puţin un an înainte de a se produce, care chiar dacă nu este una integrală, îi permite să lucreze într-un climat de securitate financiară şi să facă programul nu în funcţie de buget, ci de numele dansatorilor pe care îi atrage. În al doilea rînd, orice director de festival de dans are un buget pentru deplasări, ceea ce-i permite să se ducă oriunde pe glob să vadă un spectacol *live*, cu ochii lui, şi nu prin intermediul casetelor video, cum se întîmplă în cazul nostru. Astfel are posibilitatea să facă o selecţie în cunoştinţă de cauză. În al treilea rînd, unele festivaluri au bugete pentru coproducţie. În sensul în care, dacă există un artist interesant în ţara lor sau în orice altă ţară, el poate fi invitat să realizeze un spectacol special pentru festival. Facem şi noi acest lucru, dar cu mari sacrificii (de exemplu, în această ediţie am finanţat spectacolul lui Charles Linehan în colaborare cu Eduard Gabia şi Florin Fieroiu, cu muzica interpretată *live* de Bălănescu Quartet). Festivalurile occidentale lucrează, deci, într-o stabilitate financiară pe care noi nu o avem nici pe departe. De exemplu, noi cunoaştem bugetul cu vreo lună înainte de începerea festivalului, lucru care uneori poate afecta programul, aşa cum s-a întîmplat în această ediţie, cînd am fost obligaţi să anulăm un spectacol cu o lună înainte de festival, pentru că fondurile nu ne-au mai permis să-l mai aducem. E greu să le spui unor artişti străini, cu care ai avut o înţelegere, ai stabilit un program şi pentru care ai făcut chiar materiale promoţionale, că nu-i mai poţi aduce pentru că a existat o reducere a bugetului...

Un viitor făcut din bucăţele de trecut

Cum colaboraţi cu teatrele din România pe scenele cărora dansaţi?

Sînt multe anomalii. De exemplu, în momentul în care un coregraf doreşte să prezinte un spectacol, este obligat să plătească, la negru, din buzunarul lui, tehnicienii. Asta chiar în situaţia în care teatrul preia box-office-ul. O altă anomalie ar fi că, în general, teatrele nu prezintă dans. În afară de Teatrul Odeon, care a iniţiat o stagiune realizată de Răzvan Mazilu, după prima ediţie a festivalului BucurESTi.VEST, şi mai nou, Teatrul Bulandra, care se deschide şi el către dans, practic nici un alt teatru nu programează spectacole de dans. În străinătate, teatrele prezintă o multitudine de manifestări artistice – teatru, dans, muzică etc.

Acum şase ani, Dilema *a mai făcut un număr dedicat dansului şi pe atunci problema care se punea era cea a unei dispute dintre dansul clasic şi cel contemporan. Din cîte-mi dau eu seama, acum această dispută s-a estompat, dar există tot felul de „certuri“ în sînul dansului contemporan, între „vechi“ şi „noi“.*

Există dispute, de ce să ne ascundem? Ele ţin uneori de orgolii personale, alteori de diferenţe de opinie. Disputa între dansul clasic şi cel contemporan este, însă, astăzi, o falsă problemă. Ambele arte doresc să facă acelaşi lucru şi au aceleaşi mari probleme financiare. Ceea ce mi se pare mie grav este că noi, comunitatea dansatorilor, nu cădem de acord asupra unor chestiuni de importanţă mai mare decît cele personale. De exemplu, recent am auzit că un cunoscut coregraf şi director de companie le-a interzis dansatorilor săi să mai lucreze cu Fundaţia DCM şi cu Cosmin Manolescu; în caz contrar, vor fi daţi afară din companie. Nu înţeleg de ce să le ceri dansatorilor să întrerupă colaborarea cu o fundaţie care nu face altceva decît să lucreze pentru comunitate, să ofere stagii, să aducă spectacole din străinătate, să realizeze colaborări internaţionale etc. Tot aşa, s-a încercat şi crearea unei Uniuni a dansului, dar care din motive personale şi orgolii nu a putut să existe. Eu, personal, am anunţat că nu mai vreau să mă ocup de partea de management, pentru că după şapte ani m-au erodat destul de puternic toate problemele şi îmi doresc să mă întorc la scenă, să fiu doar un artist. Oricum, eu sînt foarte pesimist în ceea ce priveşte viitorul acestei arte în România dacă nu se va schimba ceva în primul rînd la nivelul mentalităţii autorităţilor, pentru că nu se poate face artă fără implicarea statului. Dacă statul nu va înţelege să se implice legislativ şi financiar în susţinerea artei contemporane, vom fi o ţară care va trăi numai cu muzeele care ne-au mai rămas, cu pictura tradiţională şi cu evenimente de talia Festivalului „George Enescu“. Ele sînt importante, dar nu singurele care merită atenţie.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Raluca ION

Oamenii semi-invizibili

Dansul contemporan românesc, deşi foarte apreciat în Occident, este, din motive economice şi nu numai, puţin vizibil, pe scenele de aici. Cosmin Manolescu, Mihai Mihalcea, Florin Fieroiu, Manuel Pelmuş trebuie să dea în România o adevărată luptă pentru vizibilitate, spectacolele de dans contemporan fiind, cu excepţia festivalurilor, rarisime. Concomitent cu aceasta, generaţia veche din dansul contemporan, al cărei cuvînt are o forţă nu tocmai de neglijat, a negat în mai multe rînduri în presă valoarea tinerilor coregrafi. Lupta pentru vizibilitate se dă de această dată între două direcţii opuse. Dar destul cu asta. Megem să vedem şi noi un spectacol de dans?

România trebuie să funcţioneze ca o firmă

– interviu cu Sergiu ANGHEL, coregraf –

În ce relaţii sînteţi cu foştii dvs. elevi?

Am fost profesor la Liceul de Coregrafie şi Florin Fieroiu, Mihai Mihalcea, Cosmin Manolescu, toţi mi-au fost elevi. Lucru care demonstrează un fapt: pînă la acea generaţie, nimeni nu reuşise să scoată 6-7 dansatori de calibrul lor. Eu le-am oferit un reper, am fost un profesor de la care au avut ce învăţa. Această generaţie pe care am trecut-o porţile liceului şi căreia i-am pus şi o diplomă universitară în mînă (eu am înfiinţat secţia de Creaţie Coregrafică din cadrul UATC, pentru că pînă la mine toţi profesorii de la Liceul de Coregrafie aveau doar liceul la bază) mă contestă acum la toate colţurile.

De ce credeţi că se întîmplă asta?

Nu ştiu, aş vrea şi eu să ştiu, pentru că eu nu i-am atacat niciodată, niciodată nu am răspuns în nici un fel atacurilor lor. Poate reuşiţi dumneavoastră să aflaţi.

Ce vi se reproşează?

Se duce acum o campanie ipocrită, de disociere între companiile subvenţionate de Ministerul Culturii şi aşa-zişii coregrafi independenţi, sintagma fiind o găselniţă a marelui manager Cosmin Manolescu, pentru că în străinătate independenţii ajung mai uşor la subvenţii. Coregrafii din România sînt toţi independenţi, şmecherul de Manolescu a trîmbiţat independentismul. Artistul este independent. Eu am un salariu pentru funcţia de maestru de balet, la compania *Orion*, dar asta nu înseamnă că atunci cînd mă duc şi depun proiecte, în calitate de coregraf, nu sînt independent. Ministerul Culturii nu subvenţionează decît salariile, dar nu şi proiectele, costumele dansatorilor, decorurile. Aşa că aceşti elevi de-ai mei care mă gelozesc mă gelozesc degeaba. Pentru că ei pot face rost de bani de la fundaţia Pro Helvetia, iar mie îmi este interzis acest lucru pentru că nu aş fi independent.

Care este marea diferenţă dintre spectacolele foştilor studenţi şi spectacolele dumneavoastră?

Este în primul rînd o diferenţă substanţială la nivelul calităţii. Acum nu pot vorbi de toţi laolaltă, spectacolele lui Mihai Mihalcea sînt de o calitate incontestabilă, Mihai Mihalcea a fost de altfel talentat din timpul facultăţii, pe cînd Cosmin Manolescu a fost un student submediocru, pe care îl treceam de milă şi căruia îi corectam greşelile ortografice din lucrarea de licenţă. Mi se pare anormal ca foştii mei elevi să nu mă invite la spectacolele lor, de ani de zile nu am primit nici o invitaţie, cu excepţia primei platforme, unde am şi participat cu un spectacol pentru care nu am cerut nici un ban şi unde domnul Manolescu a avut o ieşire pe care n-aş putea-o reproduce, pentru că am depăşit cu un minut timpul alocat spectacolului meu.

Care sînt la ora actuală problemele din dansul românesc?

Faptul că dansul are o dublă apartenenţă. Formarea unui dansator ţine de Ministerul Educaţiei, iar dansul în sine de Ministerul Culturii şi Cultelor. Între cele două instituţii nu există un dialog, astfel că liceele de coregrafie costă statul sume importante de bani, pentru ca apoi contribuabilul să fie ferit de deliciul hemoragiei acestor talente, întrucît toţi pleacă în Occident. Aceste licee ar trebui să introducă o taxă de studii şi, firească, nişte burse de studiu pentru oamenii nevoiaşi, dar în acest caz trebuie introdusă o clauză contractuală care să-l oblige pe dansator să muncească 5 ani în ţară. România trebuie să funcţioneze ca o firmă.

Ce producţii v-au plăcut în ultima vreme?

Spectacolul lui Mihai Mihalcea, *Prizonier în cutia toracică*, şi cel al Adinei Cezar, *La 12 trecute fix*, la Teatrul „Oleg Danovski". Să reuşeşti să-l pui pe Caragiale în dans, să redai acolo umorul, este ceva absolut remarcabil.

Cum e Festivalul de dans BucurESTi.Vest?

Se poate vedea că selecţia pieselor este făcută de Cosmin Manolescu. Cu banii respectivi s-ar fi putut aduce companii serioase, cu spectacole serioase. Această mozaicare, cu piese de doi-trei oameni, care ţin 15 minute, dezorientează şi dezamăgeşte publicul. Eu aş fi făcut un festival de trei zile cu mari nume. Şi o ciorbă poate să ţină două săptămîni dacă este făcută cu apă.

(text nerevăzut de interlocutor)

Coregrafi, repetăm în sufragerie pentru Tanz Fest

– interviu cu Manuel PELMUŞ, dansator şi coregraf –

De unde vii?

De la Bruxelles, unde am prezentat ultimul spectacol, *Punct fix*, pe care l-am prezentat şi în Platforma Balcanică.

Cum l-a primit publicul de la Bucureşti?

E un spectacol mai solicitant, şi prin ce propune artistic, şi ca formă. Unui public care se aşteaptă ca ochiul să-i fie tot timpul ocupat, să se schimbe scenele, muzica, luminile, ar putea să nu-i placă. Înainte l-am prezentat la Tanz Fest, în Germania şi la New York. Publicul european este mai deschis la experimente şi la „contaminările" cu alte arte, cu teatrul de exemplu, decît cel american care se aşteaptă să vadă dans, mişcare.

Cum este publicul român de dans contemporan?

Nu prea are de unde să-şi facă o imagine coerentă, el nu are de unde să ştie ce s-a întîmplat în 15-20 de ani de istorie a dansului modern. E mai dificil pentru că nu sîntem plasaţi într-un context în care să circule informaţiile. Sînt însă oameni care urmăresc ce se întîmplă, există un public interesat, care ar vrea să urmărească totul. Acest lucru nu este posibil, din păcate. Se întîmplă ca un spectacol să fie prezentat de 10-15 ori afară şi o singură dată în România.

Se poate face ceva în legătură cu asta?

Există un cadru destul de consistent: avem spectacole, presa scrie, lumea vine, s-a făcut cam tot ce se putea face. Dar trebuie să se schimbe ceva la nivel politic, ca să putem primi un loc cît de mic pentru repetiţii. Pentru Tanz Fest am repetat în sufragerie. Am un prieten portughez care mi-a zis: „Cum se poate să vă duceţi să reprezentaţi România la unul din cele mai mari festivaluri din lume şi să fiţi nevoiţi să repetaţi în sufragerie?" Eu nu cer o operă sau o clădire şi cred că s-ar putea, cu mai multă competenţă din partea Ministerului Culturii şi Cultelor, face ceva.

Cît de mult vă afectează poziţia lui Sergiu Anghel, care spune că după Revoluţie nu s-a întîmplat nimic notabil în dansul contemporan?

Atitudinile astea sînt aproape paradoxale. Nu l-am văzut şi nimeni nu l-a văzut la spectacole şi iese în presă şi spune că dansul contemporan care se face acum în România este fără valoare. Rămîi frustrat şi siderat cînd personajul respectiv nu a făcut nici un efort de a înţelege, înainte să critice. Este imoral. Centrele din Franţa au investit în coproducţii cu coregrafi români, am fost la Tanz Fest, o să mai mergem, am fost la festivaluri pe care lumea le ştie la Bruxelles, Viena, Berlin. Dacă mergi la Tanz Fest nu înseamnă automat că eşti bun, dar înseamnă ceva. Ne afectează atitudinea lui pentru că se bucură de un prestigiu cultural care îl face să fie ascultat. Şi atunci mie nu-mi rămîne decît să zbier, ca să-l acopăr, să încep să mă împăunez cu ceea ce am făcut şi nu vreau să fiu nevoit să-mi strig meritele.

Ce e rău în dansul contemporan românesc?

Din păcate, trebuie tot timpul să funcţionez în două viteze. Aici sînt mereu probleme, ai senzaţia că tu, care propui un discurs artistic, nu ajungi să discuţi despre el. Vorbeşti numai despre probleme. Afară este exact invers: ieşi, prezinţi, eşti criticat. Avem nevoie de o critică de dans contemporan, de o critică articulată, care să ştie exact ce se întîmplă. Atît publicul cît şi artiştii au nevoie de asta. În 2001-2002, au ieşit nişte filme bune, dar au existat criticii de film Alex. Leo Şerban, Andrei Gorzo, Mihai Chirilov, care să le observe şi să le explice importanţa. Pentru un critic de dans este imposibil financiar să vadă 2-3 festivaluri de dans contemporan în străinătate. Este o lipsă, dar totuşi sînt oameni care fac eforturi.

Ce este bine?

În ultima perioadă, dansul din România a căpătat o anumită vizibilitate, a fost un ritm de producţie artistică de un anumit nivel. Dintre ţările din centrul şi estul Europei, România este una dintre cele mai dezvoltate şi conştiente zone, cu artişti care au reuşit să se desprindă de cîteva inerţii, reflexe dobîndite.

O piesă de un minut

– interviu cu Ion DUMITRESCU, dansator şi coregraf –

Eşti încă student la Secţia de Creaţie Coregrafică. Spune-mi cît te-a influenţat facultatea din punct de vedere artistic.

Nu vreau să fiu radical, dar onest pot spune că nu m-a influenţat cu nimic. La începutul atelierelor, venea Sergiu Anghel şi ne spunea: „Daţi-mi scenariul şi muzicile pe care le aveţi." Trebuia să facem piese finite de 10 minute în primul an, un sfert de oră în anul 2, 30 de minute în anul 3 şi în anul 4 ajungeam la 45 de minute – o oră – o adevărată piesă coregrafică. Evoluţia asta nu înseamnă că e şi o evoluţie personală. Pînă la urmă s-ar putea să ajung la concluzia că cel mai interesant este să fac o piesă de un minut. Sînt mii de feluri de a face ateliere de mişcare, de dramaturgie coregrafică, de idei, poţi să vezi de unde se dezvoltă o piesă, cîte modalităţi există de a exprima prin dans nu ştiu ce idee. Noi nu făceam nimic. Făceam doar scenarii, decideam ce muzică folosim şi după aia lucram pentru piesă asta. Nimeni neavînd nici un fel de bagaj. Cum ne apucăm din anul întîi, al patrulea curs, să facem coregrafia de sfîrşit de semestru, cînd noi nu aveam nici un proces interior de creaţie? Aşa termină toţi şi nimeni nu face nimic. Se trezesc că sînt total pierduţi. Dacă merg la un festival de dans contemporan în străinătate vor vedea că acolo nu înţeleg nimic.

Care este starea dansului contemporan în România?

Acum, cu festivalul ăsta a fost aşa o efervescenţă şi chiar mă simţeam de parcă era ceva normal să merg la spectacole de dans contemporan, la Bulandra, la Toma Caragiu, era aşa frumos!... De fapt, după momentul ăsta, care chiar a avut impact, sălile au fost pline, o să moară totul. Pentru că nu există un spaţiu. A fost MAD-ul, unde se întîmplau lucruri regulat. Era un spaţiu în care puteam să repetăm oricînd, puteam să dăm spectacole acolo, a dispărut şi ăla. A dat faliment. Nu se poate crea o continuitate, astfel încît publicul să poată observa de-a lungul a cîţiva ani un coregraf. De exemplu, cineva care l-a văzut pe Mihai Mihalcea acum 4 ani, să vadă evoluţia lui acum. Sau să vadă un nume nou, să devină curios, să se ducă la spectacol. Să se creeze o educaţie a publicului la nivel de *performance*.

Cum sînt spectatorii români?

Publicul românesc e obişnuit să meargă la teatru, e obişnuit cu drumul la teatru. Cred că în România avem un tip de spectator comod. El intră în întunericul sălii, unde se simte protejat, unde doar trebuie să se bucure de micile lucruri care se întîmplă pe scenă, care pot să-i provoace anumite plăceri. E foarte defensiv într-un fel. Poate anumite spectacole ar trebui să pună nişte probleme şi să-l scoată un pic din amorţeala normală.

Care este relaţia voastră cu vechea generaţie (Sergiu Anghel, Raluca Ianegic, Adina Cezar)?

La Platforma Balcanică nu a venit nimeni din Liceul de Coregrafie. Din Opera Română, la fel. Din domeniul dansului n-a venit nimeni în afară de cei care participau şi de cîţiva studenţi, în condiţiile în care au fost 4 zile de la 6 seara la 12 noaptea în trei săli, şi acum urmează festivalul propriu-zis. Nici nu mai contează care este bun şi care este rău. Trebuie să vii să te informezi. Să scrii despre Mihai Mihalcea, cînd tu nu ai mai văzut o piesă de Mihai Mihalcea sau de Manuel Pelmuş de 6 ani? Cum pot să vorbeşti de ei cînd ai pierdut toată evoluţia lor? Ei s-au schimbat total. Am citit un articol de-al lui Nicolae Manolescu în *România literară*, despre temerile criticului literar. Momentul în care el ajunge să spună: „Dragă, asta nu mai e literatură". Momentul în care el nu mai citeşte, momentul în care pierde contactul cu viaţa literară. Aşa se întîmplă şi în dans. Ăsta este momentul cel mai periculos şi cred că tot timpul în decursul istoriei există momentele astea.

Care crezi că este situaţia artei româneşti în lume, la momentul ăsta?

Trebuie să producem ceva din punct de vedere artistic. Uită-te, de pildă, la Festivalul „George Enescu". Sînt un meloman, ascult muzică clasică în prostie, sînt informat şi merg la Festivalul „George Enescu" de vreo trei ediţii ca disperatul. Mă duc la spectacole, îmi place foarte mult. Deci Festivalul „Enescu" e binevenit. Dar el nu produce nimic, el doar consolidează o poziţie care nu mai are nevoie de acest lucru. Avem doar interpreţi. Prin asta vedem doar interpreţi, dar nu se produce artă, iar Europa e interesată în momentul ăsta de cei care produc artă.

▲

Balkan Dance Platform 2003

– 6 dialoguri despre dans (jumătate non-verbale) –

Primul pas pe care viitorul meu articol avea să-l facă spre paginile *Dilemei* a avut loc în Grădina Icoanei, unde s-a întîlnit şi a conversat cu două personaje, diferite ca fire, identice prin pasiunea pentru dans. Primul, zîmbitor şi deschis, **Arndt Wesemann,** directorul revistei *Ballet Tanz* din Berlin, fumează ţigări înrotite sub felinar şi vorbeşte cu repeziciunea unui om dornic de a spune cît mai multe într-un timp cît mai scurt. Al doilea, întunecat şi cu multe probleme, *BDP 9*,* un personaj complex, destul de labil psihic, cu multe toane, dezvoltă multe întrebări şi puncte de vedere.

Primul dialog, cu Arndt Wesemann, a fost prilejuit de foaierul Teatrului Bulandra, neospitalier fumătorilor, de viciul comun şi, dacă nu m-aţi crede paranoică, aş băga mîna-n foc şi pentru complicitatea felinarului de lîngă teatru.

Ce înseamnă, pentru România, un festival internaţional?

O stare de normalitate. Exact ceea ce înseamnă şi pentru celelalte ţări. Crearea unei punţi comunicative cu alte scene europene.

Ce este dansul?

Arta mişcării. În general nu putem exista fără un corp, iar un corp nu prea are cum exista fără mişcare. Deci, dansul, în toate epocile sale, este despre cum imprimăm o mişcare acestui corp.

Cum trebuie să ne mai mişcăm, în zilele noastre, pentru a putea fi numiţi dansatori contemporani?

Aici nu este vorba de prezentarea unei lecţii pe care ai învăţat-o la şcoală, ci despre felul în care fiecare se reinventează pe sine, ca artist. Este vorba de energia şi propriile întrebări ale artistului în raport cu lumea în care trăieşte.

Ce face contemporan dansul contemporan?

În primul rînd aş (re)defini termenul de dans contemporan în raport cu cel clasic şi cu cel modern... Dacă baletul clasic, înfiinţat acum 150 de ani, este păstrat ca o formă tradiţională de artă, cu propriile sale reguli de virtuozitate, iar dansurile moderne se mulează pe un anumit gen de muzică (avem break dance, rap dance, macarena etc.), dansul contemporan este în contradicţie atît cu baletul, cît şi cu dansurile moderne. Este o re-inventare a mişcărilor şi, de ce nu, a conceptului de dans, eliberat de constrîngerile muzicii şi ale coregrafiei tradiţionale.

Descrieţi-mi spectatorul acestor reprezentaţii...

Este mai mult un spectator de formaţie intelectuală. În primul rînd *el* gustă acest gen de coregrafie. În Germania, reprezentările de dans contemporan se montează mai ales în oraşele cu universităţi. Dar, de vreme ce una dintre funcţiile intelectualui modern este de a „inventa" moda culturală, sînt convins că în 5 ani toată lumea dornică de cultură, nu numai pătura intelectuală, va umple sălile.

În momentul actual, credeţi că publicul neavizat are nevoie de pregătire pentru a înţelege?

Dacă, în momentul actual, v-aş vedea într-o discotecă, dansînd liber pe un ritm modern şi v-aş spune că nu v-am înţeles mişcările, aţi ridica din umeri, aţi rîde de mine şi mi-aţi spune că nu este nimic de înţeles. Cred că şi în cazul întrebării dvs. lucrurile stau cam la fel. Într-adevăr ne punem întrebarea dacă înţelegem, dar oare nu ne punem această întrebare doar pentru faptul că mergem la teatru? Într-un spaţiu din care, automat, *trebuie* să pleci cu o întrebare? Cred că, dacă o reprezentaţie de dans contemporan s-ar face în plină stradă, nimeni nu şi-ar mai pune întrebarea dacă înţelege sau nu.

Cu alte cuvinte mesajul lipseşte, este vorba doar de senzaţii?

Bineînţeles că nu. Dansul nu este niciodată lipsit de mesaj. Dar trebuie să-l percepi non-verbal... deseori, în caietul program, există o mică descriere a momentului coregrafic, care conţine cîte ceva din ideea artistului. Sfătuiesc pe oricine să-l lase naibii, *„do not read this shit"*. Te derutează tocmai prin încercarea de ghidare pe un drum verbal care îţi spune: concentrează-te să înţelegi *asta!* Ideea e că trebuie să înţelegi Frumuseţea. Sau Urîtul. Şi cum ar putea cineva să înţeleagă raţional şi prin cuvinte Frumuseţea sau Urîtul? În dans trebuie să uităm de bariera limbajului. Trebuie să ne concentrăm pe imagine. Dacă avem un corp, dacă îl putem mişca, o facem şi pentru a exprima ceva. Iar în acel *ceva* constă mesajul.

Coregrafia contemporană este eliberată de constrîngerile mişcărilor clasice, iar modul de exprimare diferă de la artist la artist. Cu toate astea, există similarităţi în ceea ce priveşte stilul unei anumite ţări?

În ceea ce priveşte europenii, stilul european, nu. Nu poţi distinge coregrafia germană de cea norvegiană, italiană sau română. Poate doar stilul european diferă de cel american.

Şi, taman cînd să întreb „de ce", am fost nevoită să mă opresc. Timpul trecuse grăbit pe lîngă mine, şoptindu-mi că trebuia să fug la întîlnirea cu *BDP 9.* Cu toate astea, mai aveam nevoie de încă un pont.

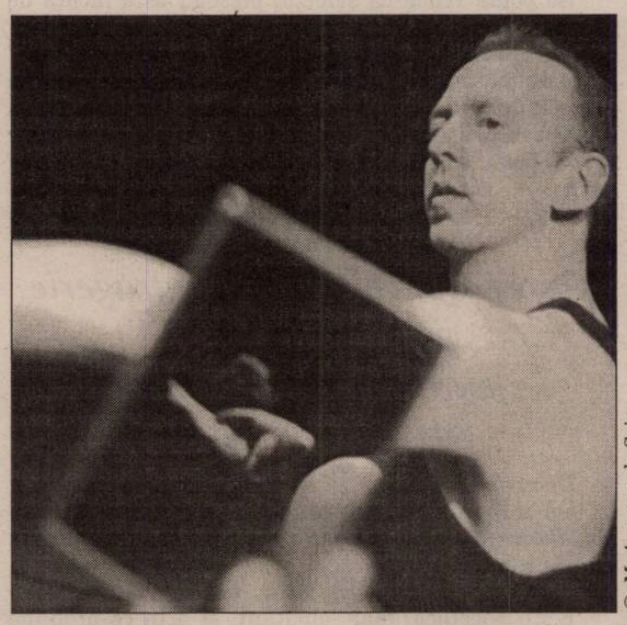

© M. Anguera de Sojo

Cum separi, am mai reuşit să întreb în goană, *cum separi, în coregrafia modernă, cea fără regulile patentate de 150 de ani de tradiţie ca fiind artă, cum separi arta de kitsch?*

Pe scenă se vede cui îi place să danseze, să creeze şi cine vine doar pentru a-şi exprima angoasele.

Atît mi-a spus, după care, în doar cîteva minute, în liniştea sălii, am dat nas în nas cu *BDP 9.*

Glory Hole mi s-a recomandat din paginile programului. La început a vorbit pierit, dintr-un difuzor, mai apoi cinic din lumina roşie în care EA (Dalija Acin, Serbia) a păşit misterioasă, încet, în negru, pe tocuri periculoase. *Aha, roşu şi negru, culorile freudiene?* Dar s-a făcut că nu m-aude şi, scoţîndu-şi masca, m-a invitat să descifrez mesajul plasturelui negru ce o reducea la tăcere. *Am înţeles, e vorba de faţadă...* Schimbare de muzică, tonalităţi joase (ştiute a provoca stare de panică la nivelul subconştientului). EA încearcă să asculte la un minicasetofon muzică de desene animate, roagă gestual pe unul dintre spectatori să-i mîngîie părul, în timp ce mişcarea vorbeşte. *Îmi place să fiu copil, da... să mă îmbrac sport, îmi plac jucăriile şi Frumoasa Adormită şi cerul de primăvară.* Renunţă la negrul mulat pentru o ţinută sport, se joacă cu un căţel de pluş. Muzica difuzorului revine însă în forţă *„Pune-ţi ciorapii plasă, hai, pune-ţi şi tocurile alea de-ţi măsluiesc înălţimea, ştii şi tu, se poartă femeia falsă, căutăm perfecţiunea"*, aruncînd-o la picioarele unui alt spectator, obligînd-o să-şi reasume poziţia iniţială, îi frînge corpul la podea în lumina unui reflector albstru care o ţintuieşte stadiului de interogat. Pe ecranul din spate, proiecţia cerului albastru e înlocuită de secvenţele unei orgii sexuale, deviante, care, laolaltă cu demenţa mişcărilor EI, mi-au redus toate interpretările verbale la o senzaţie pură de revoltă. Dansează după cum i se cîntă, dar mişcările ei, clătinate şi nesigure, cedează într-un final de resemnare, aşteptînd. O naştere proiectată pe ecran încheie primul dialog non-verbal, lansînd însă altele foarte verbale şi foarte contradictorii.

„Stop using women", i-a spus *BDP 9* directorului executiv al Festivalului „Dancespace Project" (SUA), **Laurie Uprichard.** *Dar şi femeia se complace,* mă încăpăţînez să nu dau atîta putere societăţii şi să mă bazez încă pe liberul arbitru.

Credeţi că dansul contemporan este mai mult mesaj sau mişcare? îl întreb pe Laurie Uprichard.

Cred că mişcarea are mesaj. În dans avem un corp uman în mişcare, ceea ce implică un mesaj, sau cel puţin o emoţie. Prin coregrafia modernă poţi emite o declaraţie politică sau socială, dar poţi, pur şi simplu, să arăţi doar frumuseţea mişcării.

Cum este văzut dansul contemporan în State?

Nu e foarte apreciat de publicul mare, nici foarte sprijinit de sectorul particular sau de asociaţiile guvernamentale. Viaţa artiştilor este grea, deseori lucrează în restaurante sau în birouri pentru a se întreţine, dar tocmai această luptă a lor denotă pasiunea şi dorinţa de a se impune.

Poate publicul are nevoie de educaţie?

Nu cred. Este ca în cazul mersului la cinematograf. Dacă vezi un film care nu-ţi place nu îţi spui că nu mai calci în viaţa ta într-un cinematograf.

O ţară se poate defini prin stil?

Doar prin mesaj; cînd dansul aduce expresia unor anumite stadii sociale, sau a unei realităţi.

Cum vedeţi coregrafia românească?

Este la început. Poţi remarca însă originalitatea şi faptul că se fereşte de imitaţie.

Aici ni s-a cerut să închidem mobilele. Urma să dialogăm, în intimitatea de la Green Hours, îndeaproape cu *BDP 10.* Cunoscut şi ca *Plus minus*, spectacol de teatru-dans, Andreea Vizitiu şi Raluca Iani. Conversaţia mea personală a debutat cu primul personaj-mască, îmbrăcat în negru. *Două personaje?* am întrebat gîndindu-mă la mască. *Unul*, mi-a răspuns, pe cînd intra, cel de-al doilea. *Povestea dualităţii firii umane?* Aşadar, enunţarea unei singure idei. Rămîne însă construcţia, rămîne plasticitatea celor două corpuri, expresivitatea privirilor, inspiraţia muzicală, puterea dansului-luptă dintre sinele lăuntric şi sinele social. *Aha, subterana dostoievskiană iese la lumină?* Masca plină de demoni care încearcă să-şi domine proprietarul. *Reuşeşte*? *Reuşeşte*, îmi confirmă finalul, prin schimbarea de roluri dintre protagoniste.

Poveste veche... a început penultimul dialog **Simon Dove.** Aşa este, contează însă foarte mult ambalajul în care a fost oferită. (Iar inima îmi ticăia, şi nu de emoţia interviului cu directorul Festivalului Springdance – Olanda).

„Aveţi o ţară incredibilă", i-am spus, amintind de Amsterdam şi de Keukenhof. *„Adică aţi fost în Olanda să vedeţi Keukenhof şi n-aţi ajuns la Festival?"* m-a întrebat.

Motivele unui festival internaţional?

Prilejuieşte întîlnirea dintre artişti, aduce în prim plan perspectivele şi realităţile contemporane ale celorlalte ţări, menţine continuitatea mişcării formei artistice, evoluţia reperelor culturale în raport cu cele social-politice.

Ce căutaţi să găsiţi la un spectacol de dans contemporan?

Trebuie să aibă mesaj. Altfel devine meserie sau tehnică. Iar tehnica foloseşte artei doar ca unealtă. Ideea trebuie să primeze. Forma derivă din Idee, iar pentru asta Ideea trebuie să fie foarte simplă, în direcţia conciziei, puternică şi uşor de reprezentat.

Ce caută publicul?

În Olanda publicul este foarte divers. Tinerii caută noutatea. Acum 15-20 de ani publicul era mai mult de specialitate. Cei care deţineau vocabularul puteau desluşi gramatica. Personal, cred că este mai cîştigat un spectator care vine fără nici un fel de pregătire decît unul uns cu toate alifiile, deci plin de prejudecăţi. Dansul trebuie să fie emoţie. Întîlnesc tot felul de oameni care mă întreabă: „Bine, dar unde este dansul?" Iar eu răspund că este chiar în faţa lor.

Comparaţi coregrafia românească şi cea vestică.

În România, nu există o tradiţie a baletului, artiştii o iau aproximativ de la 0, iar asta este ceva absolut pozitiv. În Vest încă domină forma clasică. Spectatorul vrea să vadă pe ce i se duc banii. Vrea multe decoruri, costume senzaţionale. Dar asta nu mai este artă. Doar reducînd la zero detaliile burgheze, dansul ajunge mai aproape de suflet, mai aproape de ce înseamnă artă.

Şi totuşi, am încercat să reiau dialogul cu *BDP,* prin *BDP 11,* seara următoare la Teatrul Bulandra, *cum depistezi valoarea?*

„Este mult subiectivism", îmi răspunde de ieri seară, din Green, Laurie Uprichard. *„Cîţi spectatori, atîtea idei"*, bine, bine, dar după o jumătate de oră de la începutul *BDP 11, Still breathing*, nu mai am nici o idee. *Poate nu sîntem pe aceeaşi lungime de undă*, îmi aruncă mişcările tehnice, prea aceleaşi pentru a-mi mai trezi o emoţie. *Poate că mingea de ping-pong este Mărul? Adam şi Eva? Păcatul originar? Still breathing... dorinţa de a supravieţui? Adică Viaţa nu mai e trăită, ci doar îndurată?* Pînă la final renunţ însă şi la găsirea unei idei, şi la trăirea unei emoţii...

Pentru că, dacă există spectacole care te ademenesc în lumea lor prin Mişcare şi Idee, iar altele te scutesc de interpretare, oferindu-ţi în schimb o construcţie perfectă, este absolut normal să fie şi din cele care refuză întru totul să dialogheze cu un novice într-ale gîndirii coregrafice.

Iar atunci dialogul se frînge într-un monolog paralel, de o parte şi de alta a scenei.

---

* În programul festivalului, spectacolele au fost abreviate cu *BDP,* după care era trecută o cifră. De exemplu, *BDP 9* era cel de-al nouălea spectacol prezentat în cadrul Balkan Dance Platform.

▲

Pagină realizată de Stela GIURGEANU

Adina POPESCU

Dansul, ştirea şi Bălănescu

Dacă ar fi să-mi spun părerea despre promoţia prin intermediul mass-media a festivalului de dans contemporan din aceste ultime zile, n-aş avea probabil nici o părere. Pentru că n-am receptat nici o promoţie sau, cel puţin nici una destul de convingătoare pentru bucureşteanul de rînd, interesat cît de cît de cultură şi de ce se mai întîmplă prin tîrg, fidel stagiunii de teatru şi prezent la premiere sau la festival(uri?) de film. De altfel, majoritatea celor pe care i-am întrebat ce ştiu despre dansul contemporan, oameni care lucrează deja într-un domeniu mai mult sau mai puţin artistic sau de cultură mi-au „listat" repede cîteva nume, printre care şi Florin Fieroiu şi m-au făcut să înţeleg că, noi, românii, sîntem foarte tari în acest domeniu, că am luat premii internaţionale, că „lucrăm" cu marii coregrafi ai lumii, dar că numai „prietenii ştiu de ce!"; ei nu ştiau, oricum!

Un amic sculptor, m-a lămurit pe deplin: „Sînt cîţiva foarte buni care s-au mişcat şi repede, mai repede ca noi, artiştii plastici, ha, ha! şi într-o perioadă relativ scurtă au înjghebat un festival destul de bine cotat afară!". Despre cel din acest an nu poate să-şi spună părerea, pentru că n-a avut bani să meargă la spectacole, „anii trecuţi mai primeam şi noi invitaţii pe la Uniune!", dar după ce s-a uitat pe program, cu un ochi sceptic, a afirmat ceva de genul că nu-i pare rău că nu s-a dus, „oricum pare o ediţie mai slabă decît cele trecute!". Totuşi, nici o promoţie mai „consistentă"? „N-au nevoie de o astfel de promoţie. Ei au un public al lor, deja format, specializat etc.", a conchis amicul.

E foarte greu pentru cineva care nu e „specializat" şi a frecventat rar spectacole de dans, care nu poate să includă un eveniment complex, cum ar fi un festival, într-o mişcare de o mai mare anvergură, să scrie un text în care să-şi exprime cîteva opinii. Aflîndu-mă în această postură, dau vina pe o lipsă de „educaţie" care există, în general, în România, legată de arta contemporană. Pentru a ajunge, totuşi, la nişte concluzii, aplelez la public. La publicul festivalului de dans, la publicul iubitor de dans...

„Mie, dintre toate artele contemporane, cel mai mult îmi place dansul!", afirmă o altă prietenă, jurnalistă. „Mi se pare că dansul exprimă totul în materie de trăiri, de sentimente!". O întreb ce spectacole de dans a văzut pînă acum. Foarte puţine, le poate număra pe degetele de la o mînă. Totuşi, ea are o afinitate pentru... De unde pleacă această afinitate? O descopăr debusolată. Punctez faptul că orice formă de artă ar trebui, în mod normal, să-ţi transmită ceva. „Mie îmi transmite o stare!", spune prietena şi nu mai insist. Stările sînt uneori greu de descris.

Apoi, descopăr că, într-o anumită pătură mondenă din lumea capitalei noastre sau printre cei care aspiră spre o mondenitate care presupune: un spectacol, indiferent „ce se joacă", dar unde-i biletul cel mai scump, apoi o cină într-un local de „fitze" sau măcar o bere într-o cîrciumă „spălată" şi cu oareşce vedete în meniu, e de bon ton „să frecventezi" un festival de dans. „Unde mergem în seara asta?" „Nu ştiu, stai că am un *Şapte seri!* Nu vrei să mergem la dans?". N-o să identificaţi astfel de personaje printre spectatori, doar dacă nu fac parte din jumătatea adolescentină a ex-serialului Prima TV, *În familie,* cum ar fi Andreea cea cu probleme în amor. De obicei, ele apar „undercover" cu iubiţii, iubitele de braţ, zîmbind în dreapta şi în stînga, sperînd să recunoscă sau să fie recunoscuţi, apoi se sting luminile, urmează spectacolul şi aplauze! sau fără aplauze (după ce au văzut, în afară de dans, proiecţii de film pline de atrocităţi, cruzimi şi perversiuni: „Vai, dragă, crezi că ar fi cazul să aplaudăm la oroarea asta? Mi s-a făcut greaţă!"). A doua zi, alt dialog, eventual la o cafea matinală, cu alte fitze: „Ştii unde am fost aseară?", „La dans!". „Şi?! Ţi-a plăcut?". Într-o altă ordine de idei, urăsc să întreb oamenii care ies dintr-o sală de spectacol dacă „le-a plăcut". Am senzaţia că distrug o vrajă, bună sau rea, nu contează!

Inutil să mai amintesc publicul „ultraspecializat", datorită profesiei şi toată secţia de coregrafie prezentă la spectacole. Apoi cronicarii „pe cultură" de la diverse cotidiane, cu obligaţia sau corvoada de a scrie o ştire mignonă, care dezbat îndelung problema „plăcutului şi neplăcutului", după spectacol, apoi la o bere, descoperă metafore şi viziuni inexistente vizavi de societate, de creaţie! Fiecare cu job-ul lui!

Dar marele public? Feţele care se zbînţuie săptămînal şi cu voia părinţilor prin discoteci şi prin cluburi, căci „dansul, dansul... e normal la vîrsta mea!"? Adolescentele care se fiţîie cu mişcări curbate prin faţa oglinzii de acasă? Damele care asaltează firmele de impresariat pentru a deveni dansatoare decente în Cipru? Băieţii de băieţi care se mişcă „să moară mama!" şi dau ritmat din buric? Mă veţi întreba: ce legătură au toţi aceştia cu un festival elitist şi prestigios de dans? Bine, dar au legătură cu „dansul" în sine! Pentru că, să nu uităm, nu sîntem doar un biet popor de poeţi care îşi personifică oile năzdrăvane, ci sîntem şi o naţie de înfocaţi dansatori!

Aici, aş vrea să revin, la prima mea nelămurire: cea cu promoţia. Fiind un telespectator fidel al ştirilor, am reperat festivalul de dans, la un *Observator, Jurnal,* nu mai ştiu... „Promoţia" s-a desfăşurat cam aşa: primele ştiri ale serii – după anunţarea unui măcel la Tecuci şi a unei crime la Piteşti, apar imagini „şocante" cu un travestit drogat, pe jumătate gol, care bîntuie, în patru labe, strada Lipscani din Bucureşti, sub privirile terifiate ale trecătorilor; „Dacă vreţi să ştiţi cine e acest personaj, urmăriţi buletinul nostru de ştiri!". L-am urmărit şi ni se dezvăluie, într-un final, (după ce am fost îndelung informaţi despre crimă şi măcel) că era vorba de un *happening* care deschidea festivalul internaţional de dans contemporan. Ingenioasă metodă „ştiristă", dar n-am înţeles prea bine cui şi de ce i se făcea reclamă. Clubistele de ocazie, stripteuzele în devenire şi băieţii „specialişti" ai buricului presupun că au fost grozav de dezămăgiţi de „bomba" ştirii şi au comutat repede pe un alt canal unde Aida se lupta cu Stela care se luptă cu... pentru a rămîne în campusul *Star Factory* unde devin „profesionişti", au şi lecţii de coregrafie, se scălîmbăie învăţînd mişcări „şmechere", în faţa camerelor de filmat, amintindu-ne de un maraton al dansului (!) al concurenţilor din Casa BB.

Mie una mi-a plăcut Bălănescu. Tare mult. La muzică mă refer. Despre dans nu pot să zic nimic, pentru că nu sînt „informată" şi mi-e frică să n-o dau în bară! Adică să inventez metafore.

▲

Matei FLORIAN

Cum am devenit pensionar

Marţi în „Fire"

Doamnelor, domnilor,

De vreţi să ştiţi ce înseamnă rămîn, nu întrebaţi munţii şi nici măcar codrul străbun. N-ar avea nici un sens pentru că, acum să fim oameni serioşi, de unde, doamne, să viseze munţii şi codrul că ăsta a fost răspunsul care mi-a pecetluit soarta într-o seară, pînă atunci liniştită, de marţi? Cel mai nimerit, în situaţia dată, ar fi să nu întrebaţi pe nimeni nimic.

Da, „rămîn (cu voi)", le-am zis şi m-am urnit cu greu din starea copleşitoare de somn pe care fiecare om trecut de tinereţea lui zbanghie o resimte după 11 noaptea. Pe de altă parte, recunosc că din genul acesta de hotărîri decisive se nasc poveştile pe care ai să le spui nepoţilor, aşa că: cu un puls abia perceptibil de tataie în mine am luat-o din loc spre clubul „Fire". Mai întîi şi mai întîi, pe vremea mea, trebuie să vă spun, nu exista clubul ăsta. Dacă te furnica umărul de punker după un cinstit de pogo trebuia să aştepţi vreun concert cu Zob, Tectonic sau Timpuri Noi, vreo melodie cu Offspring prin discoteci sau, dacă nu mai aveai răbdare, pereţii camerei îţi erau întotdeauna nişte parteneri redutabili pentru exarsat sărituri ameţitoare şi vărsat doze consistente de of. Acum, se vede treaba, trebuie să aştepţi doar pînă marţi seara.

Doamnelor, domnilor, de pe vremea mea încoace, în materie de pogo nu s-a schimbat nimic. Băieţii îşi iau avîntul la fel de mare, săriturile n-au început să depăşească cei 15 centimetri de la sol, umărul doare la fel de tare. Muzica doar s-a schimbat şi cu mine. Nu mai fac faţă, nu mai vreau să sar. Ce să vă mai spun: după două-trei sărituri barate cu greu, mi-am făcut loc cu coatele şi am fugit.

Nepoţeii mei trebuie să cunoască adevărul: ziua cînd bunicul lor a devenit tataie s-a întîmplat cu mult înainte ca mama (tatăl) lor să se nască. Eram, pur şi simplu, într-un club şi nu mai voiam să sar.

Miercuri la televizor

Odată ajuns tataie, ce-ţi mai rămîne de făcut decît să te uiţi la televizor pe MTV cum nişte fete în costume de baie îşi balansează corpurile bine alese şi triate de la stînga la dreapta şi-napoi. Ce-ţi mai rămîne altceva, în lipsă de pogo, decît să teoretizezi amar: 1) nu poate să existe ceva mai amuzant pe lume (nu încercasem încă pe Tele 7 abc) şi (imediat) 2) mişcările ăstora au ceva din coada unei vaci plictisite alungînd muştele. Toţi dansează la fel, cu excepţia cîte unui băiat mai bine făcut şi cu mai mult gel în cap decît toţi ceilalţi la un loc care, perfect conştient de avantajul diferenţierii sale, trebuie să-ţi arate asta cu orice chip: el şi nu mai el va fi posesorul artei de a se răsuci pe podea ca titirezul (se numeşte break-dance, băi), de a sta în cap şi de a sări în picioare, în fine, de a fi de departe cel mai des filmat personaj din trupa aceea de mişcări uniforme.

Altă teorie de tataie privind MTV Grind: nu contează cît de lung ai părul sau ce culoare are: blondă, brună sau roşcată, ce şi cum gîndeşti nici pe departe, pentru că orice ar face fetele de acolo nu vor putea fi scoase din ritmul pe care şi l-au impus la început. În locul prezentatorului, aş fi fost dispus să sparg un balon sau să suflu la trompetă, doar ca să văd ce iese. Nu sînt convins de rezultat, dar oricum merita încercat ca test psihologic cu denumirea de: *reacţia unei persoane intrată în transa mişcărilor de la stînga la dreapta şi-napoi la nişte stimuli brutali veniţi din exterior.* Încă o teorie (care o contrazice puţin pe cea dinainte): la televizor se pune suflet în dans doar cînd eşti filmat. În acest caz, sufletul se află undeva la spate sub forma unui posterior mai mult sau mai puţin bombat care intră în trepidaţii ondulatorii de cum simte prezenţa camerei prin apropiere. Imediat cum imaginea se îndepărtează, misiunea lui ia sfîrşit pentru a permite corpului să revină la starea iniţială de coadă alungînd muşte. Şi aici, un tataie simte asta cel mai bine, deja te-ai plictisit şi treci mai departe.

Mai departe se află ceva ce s-ar putea numi oaza subculturii fericite: manele pe Tele 7 abc. Să nu v-aşteptaţi de la un tataie fără copii şi nepoţi să înfiereze furibund chestiile astea sau să azvîrle în dansatoare cu toate clişeele intelectuale ale pămîntului. Nu, doamnelor şi domnilor, nu: poate că dumneavoastră n-aţi observat cîtă fericire tembelă e întipărită pe feţele fetelor dansînd. Poate n-aţi văzut cît de nonşalant se răsucesc fiinţele acelea oricum dar numai diafane nu (dar de cînd a devenit diafan criteriul suprem de judecată?), cum continuă să zîmbească şi să-şi mişte pletele vopsite, buricele şi (Al Bundy ar fi spus-o mai bine) umerii sub ploaia aceea de cuvinte care le cer să se supună şmecheriei bărbatului şi a farmecelor lui fără cusur. Cum mai rezistaţi fără să rîdeţi? E drept: e dificil să rezişti la atîta voie bună şi e şi mai dificil să suporţi înfrîngerea în faţa unui băiat de zahăr cum e Guţă: are bani, maşină mică, casă mare şi gagică. În plus, toate fetele fericite care îi dansează au un scop foarte precis în viaţă: să i se supună lui, Marelui Barosan, în speranţa că el în mărinimia lui atoateşmecherească va face un semn din ghiul ce va să însemne: veniţi, e loc şi pentru voi în haremul meu. Din postura de tataie, totul se vede cu mult mai limpede: manelele nu se dansează, manelele se trăiesc. Închid televizorul, noapte bună, doamnelor şi domnilor.

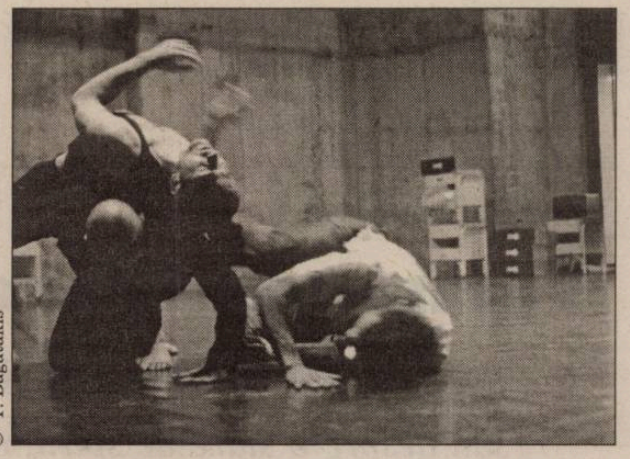

© T. Bagatakis

O concluzie vagă

Pe vremea mea, barem, se ţinea de bine de rău un ritm. Nu trebuia să dansezi ca un apucat pe jungle, tribal şi alte drăcovenii, dar ceva de bun simţ te făcea să asculţi muzica aia şi să mişti şi tu puţin piciorul. De bun gust. Ei bine, poate pentru că discotecile din centrul Bucureştiul sînt de două ori mai pline decît erau odată, dansurile zbuciumate (care nu înseamnă pogo) au dispărut din peisaj. (Pentru chestiile de atunci îţi trebuia spaţiu, spaţiu pe care acum nu-l mai ai.) Rezultatul este un hibrid între caraghios şi cool, adică: te mişti doar din corp şi fentezi în permanenţă ritmul. Este un soi de anti-dans pe care majoritatea adolescenţilor de 15-20 de ani îl practică cu o dibăcie extraordinară. Închipuiţi-vă ce exasperant este să auzi foarte bine ritmul, dar să nu cedezi tentaţiei de-al urma, ci să faci o mişcare şuie care să-l trimită definitiv cu tot cu muzică la colţ. Şi mai închipuiţi-vă că toate astea se întîmplă pe Beatles. Dacă n-aş avea începutul ăsta de reumatism, le-aş arăta eu cum se dansează asta.

▲

Florin BICIUȘCĂ

„Eroul răzbunător“ – uzurpatorul

Schimbarea percepţiei asupra lumii poate fi uşor urmărită comparînd tipurile de „eroi“ care s-au identificat cu vremurile pe care le-au însoţit.

Fără a ne propune o analiză exhaustivă a subiectului, deşi acest lucru ar merita să fie făcut şi ar oferi surprize consistente, trebuie remarcată mutaţia relativ recentă în tipologia „eroilor“: s-a trecut de la „eroul civilizator“ la „eroul răzbunător“. Tema „eroului civilizator“ – ilustrarea aspiraţiilor noastre, prezentă în toate culturile lumii şi în toate timpurile, a fost înlocuită de tema „eroului răzbunător“ – ilustrarea frustrărilor noastre. Caracteristicile celor două personaje sînt definitorii pentru lumile pe care le reprezintă: cea veche şi cea modernă.

Tema „sfîrşitului lumii“ apare în momentul şi în locul în care nemulţumirile faţă de lume ating un nivel critic. Viziunile apocaliptice sînt generate de insatisfacţii colective. Cînd nimic nu pare să se mai poată face, cînd par epuizate căile de îndreptare, singura soluţie este ieşirea din vremuri – abandonarea lumii din care răul nu poate fi îndepărtat şi intrarea într-un alt ev al cărui conducător va fi un „erou civilizator“. Acesta structurează societatea, îi elimină tarele, oferă, prin sine, un model şi pune bazele unui nou sistem de valori.

„Eroul civilizator“ vine să pună ordine în haos.

„Eroul răzbunător“, spre deosebire de „eroul civilizator“, împarte dreptatea „en détail“; rezolvă problemele ca un lunetist: bucată cu bucată.

„Eroul răzbunător“ lucrează în afara instituţiilor şchioape, dar acţionează în virtutea unui sistem de valori valabil; este justiţiarul de dincolo de limitele impuse instituţiilor, dar nu de dincolo de limitele moralei; licenţele sînt identificabile doar în zona mijloacelor utilizate. „Eroul răzbunător“ operează în locul unor instituţii incapabile, indolente ori prea rigide pentru a fi funcţionale. El practică un soi de colaborare tacită cu sistemul, un sistem dornic de justiţie, dar prins în capcana autolimitărilor sale. „Eroul răzbunător“ are rolul de a rezolva ceea ce societatea nu poate.

„Eroul răzbunător“ se adaptează fulgerător la situaţii noi şi dispune de reflexe excepţionale cînd înoată în ape tulburi. „Eroul răzbunător“ acţionează în aceeaşi zonă şi, de multe ori, cu acealeaşi mijloace ca şi criminalii pe carei vînează; doar că faptele „Eroului răzbunător“ sînt comise în numele unor principii sănătoase.

„Eroul civilizator“ este Reperul.
„Eroul răzbunător“ este ţinta mobilă.

„Eroul civilizator“ domneşte la vedere, în respectul lumii.

„Eroul răzbunător“ acţionează sub acoperirea anonimatului, sub felurite măşti; el nu-şi divulgă identitatea pentru a nu deveni vulnerabil sau pentru că şi el recunoaşte legiuirea îndoielnică a faptelor sale. El este „legenda“, este fantoma moralei, este blestemul care loveşte acolo unde legea nu poate ajunge. Iar duşmanii lui ştiu că nu-l pot elimina fizic căci dispariţia lui în plină glorie ar fi sinonimă cu martirizarea; singura metodă de a-l desfiinţa este discreditarea; astfel, în căderea sa va angrena şi valorile pe care le apără. Masca nu-l fereşte de vătămări trupeşti; masca îl fereşte de compromitere pe cel din spatele ei. De multe ori, personajul este chiar masca.

„Eroul civilizator“ este Strategul.

„Eroul răzbunător“ este unicul scut din dotarea unei armate decapitate; un scut plimbat din mînă în mînă de soldaţii asupra cărora cade o ploaie de săgeţi.

„Eroul civilizator“ pune la cale viitorul. „Eroul civilizator“ indică viitorul, păşeşte senin spre el şi oamenii îl urmează.

„Eroul răzbunător“ este un erou depresiv. „Eroul răzbunător“ nu are planuri de viitor şi nu are viitor; trăieşte veşnic încordat ca un atlet pe linia de start. Priveşte în spate şi nimeni nu-l urmează; şi răsuflă uşurat că nu e urmărit. E campionul singurătăţii şi cavalerul tristei măşti.

„Eroul civilizator“ este asociat cu societatea tradiţională, o societate în care stabilitatea era asigurată de istoria comunităţii şi a familiilor ce o compuneau; dar şi de grija de a nu le afecta onorabilitatea prin fapte neglijente. „Eroii civilizatori“ erau întemeietorii familiilor şi întemeietorii cetăţii; rolurile lor erau preluate, generaţie după generaţie, de către capii familiilor şi de dregătorii cetăţii. Luptau şi, uneori, mureau pentru credinţa lor, pentru un sistem de valori ce se cerea apărat cu orice preţ; tradiţiile şi valorile comunităţii erau duse mai departe de supravieţuitori şi ei erau chemaţi să facă posibil acest lucru. Comunitatea avea un rol important şi însemna sistemul de valori solid în jurul căruia se stabileau legături puternice.

Capul unei familii tradiţionale avea ca principală grijă responsabilizarea copiilor. Ei trebuiau să ştie cine sînt, să-şi cunoască familia din care fac parte, să se mîndrească cu ea, să-i ducă tradiţia mai departe şi să contribuie la bunul ei renume; fiecare generaţie era o verigă pe un lanţ şi nu există dezonoare mai mare decît întreruperea lui.

„Eroul răzbunător“ este produsul lumii moderne. O lume în care indivizii funcţionează ca unităţi autonome, iar căsătoria este o formă efemeră de asociere. O lume în care familia se îngrijeşte prea puţin de trecutul ei; iar atunci cînd îşi evocă istoria o face, de cele mai multe ori, la un nivel anecdotic.

Grija exagerată (pînă la limita patologicului) pentru bunăstarea materială a generaţiei viitoare nu înseamnă o orientarea a familiei către viitor, ci dezvăluie o frică de viitor cauzată de un prezent instabil şi angoasant.

„Capul familiei“ din societatea modernă nu poate conta pe un viitor previzibil, nu are încredere în viitor şi nu aşteaptă nimic bun de la viitor. În anii ce au urmat celui de al doilea război, teama de un posibil atac cu arme nucleare a declanşat o campanie (la o scară uriaşă) de construire a adăposturilor familiale. Astăzi, pericolele nu se mai prezintă în aceeaşi formă; sistemul de apărare a familiei este adaptat unor riscuri plauzibile şi este constituit din conturi bancare şi proprietăţi; de aceea „Capul familiei“ din lumea modernă va miza pe resursele materiale deja acumulate (sau în curs de acumulare) pentru a permite urmaşilor săi supravieţuirea în orice condiţii; el construieşte „adăposturi financiare“ (cît mai) solide, capabile să reziste într-un mediu ostil. El caută soluţii doar pentru sine şi ai lui.

Obsedat să asigure familiei „o viaţă fără griji“, „capul familiei“ moderne nu ştie sau nu are timp să le arate copiilor rostul lor în viaţă. Fiind mereu absent, el nici nu mai face parte din familie şi se transformă într-un uriaş portofel ce are ca unică grijă să rămînă permanent burduşit.

Copiii nu-şi mai găsesc modele în taţii lor şi, prin ei, în „eroii civilizatori“; mult prea mulţi copii visează să devină „eroii răzbunători“ din filmele de la televizor... ca şi taţii lor.

Şi dacă viziunile apocaliptice au pulsat în istorie, făcîndu-şi apariţia în preajma unor evenimente majore sau cu ocazia rotunjirii anilor, dar retrăgîndu-se imediat după depăşirea acestor momente, „eroul răzbunător“ apare ceva mai tîrziu şi creşte mereu alimentat de neîmplinirea acelui sfîrşit (promis) menit să radă tot răul din lume.

Prelungirea termenului „soluţiei radicale“ face din „eroul răzbunător“ paliativul simpatic capabil să mai îndulcească aşteptarea. ▲

Iosif ZOICA TEIUȘ

Termopanizarea (şi) eclezială *versus* biserica albă

(sau despre o stare de spirit, ca modă profund anticulturală)

Definim, generic, termopanofilii ca fiind puşi la punct cu cererea pieţei de imagine. Oferta poartă de regulă marca XXL şi este menită să estompeze şi să deturneze realitatea şi normalitatea. Indivizii bine frazaţi şi specializaţi în arta de a da ţepe intelectuale, culturale, politice, financiare la tot ce-i înconjoară, indivizi „poticniţi prea mult de dragostea lor de lumesc“. Gregarii, impostorii, plagiatorii cu fumuri de aferat. Iar termopanizarea eclezială rezidă în ofensiva inconştienţei şi a indolenţei, a ţopizării şi a gustului îndoielnic, a brutalizării şi pervertirii, demitizării şi blasfemierii în cauza demersului arhitectural şi pictural bisericesc, dar nu numai. Totul cu intenţia făţişă ori voalată de a compromite reperul eroico-metafizic şi de a-l face să eşueze într-o biată caricatură, ca să-l parafrazăm pe Pavel Şuşară. Şi tot generic, „biserica albă“ ne trimite la acurateţea, la bunulsimţ şi bunul gust din „vremea aceea“, la candoarea şi raiul fiecărei copilării, care, odată părăsit, „rien n'importe quoi après“, în accepţiunea cioraniană. Cu atît mai mult, copilăria creştinismului românesc ne trimite la tăcutele şi graţioasele edificii cultice de odinioară, miraculos şi minunat păstrate de Bunul Dumnezeu, şi, se vede treaba, de mult mai responsabilii noştri antecesori (în speţă, ne gîndim la bisericile-monumente istorice, de lemn ori de zid care, minunatele, fatalmente şi spre disperarea termopanofililor, se încăpăţînează să supravieţuiască stihiilor vremii şi dementialităţilor vremurilor (nu poate fi exceptată de la nominalizare furia şi ecleziofobia comunistă). Dar „biserica albă“ este şi locul unde şi ideatic, dacă vreţi, ne retragem după prea multe îmbrăţişări (frivole) cu banalul, sordidul şi lumescul spre a ne abandona paradisului de gînd, cerului, şi Celui care „pe toate cu înţelepciune Le-a făcut“. Este puterea de visare şi de înălţare a femeii (monahie, mamă, soţie) ca replică la „dogma neputinţei şi a laşităţii“. Este clipa de venire în fire, „cînd cu uimire şi neputinţă privim stelele“ şi ne incantăm dragostea de viaţă, ca într-o litanie stranie şi nepămînteană. „Biserica albă“, mignonă, singură, retrasă, protejată şi căutată, mai ales, de cavalerii frumoaselor risipe este *mărturia noastră de istorie şi extaz*. Profilul ei este pregnant atipic şi disconfortează pe toţi cei care n-au alt Dumnezeu decît discuţiile, demersurile, „plecăciunile“ şi bisericile profitabile. Pentru că „biserica albă“ este memorie. Iar pentru termopanofili, *memoria este o pedeapsă* (Eginald Schlattner). Şi pentru că iubim atît de mult „biserica albă“ nu renunţăm la intervenţia noastră, chiar şi cu riscul vituperării. Asta şi pentru că, iată, s-a risipit disconfortul secetal, iar noi putem să contemplăm ruginiul ce stă să-nceapă şi melancolicul cer cu cocorii ce-i tot pleacă; şi să fim preocupaţi *de toate grăbitele şi marile treceri* (inclusiv cea a „bisericii albe“) şi să ne poticnim de *toate gîndurile şi toate părerile de rău,* pentru tot urîtul moral ce nu mai migrează de la noi.

Pentru că noi toţi – inclusiv termopanofilii – sîntem chiar şi privind „prin lentilele depărtării“, sub vremea durată, ca destin supraistoric, care-l determină pe cel vremelnic, cum ar zice Mircea Eliade (aşadar, iată miracolul credinţei, biserica albă: chiar dacă azi, ea, credinţabiserica albă, este o prea discretă pîlpîire, iară şi iară, sîntem siguri, s-aprinde din amintirea-i ce ne luminează depărtările).

Nu doar pentru că nobleţea obligă, trebuie să recunoaştem că s-au construit, în vremea de pe urmă, şi cîteva biserici absolut remarcabile (vezi biserica nouă a Mănăstirii Râmeţ, biserica nouă a Mănăstirii Sihăstria, o biserică parohială în curs de finalizare la parohia „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel“ din Alba Iulia, biserica Mănăstirii Bârsana, ca să numim doar cîteva). O parte destul de consistentă a noilor edificii, însă se prezintă cvasi-grosier şi lezează maiestatea divină şi frizează flagrant superficialitatea, inesteticul, prostul gust, o greşită aşezare sufletească, atît a proiectanţilor, cît şi a beneficiarilor. Şi nu ne referim aici doar la acele penibilităţi de tipul amenajării unei biserici într-o uscătorie de bloc, într-un garaj ori într-un vagon de tramvai abandonat (?!) pentru că urlă la cer preţiozitatea gratuită în multe alte cazuri cu „moţ“. Se confundă, de o manieră impardonabilă, grandoarea şi măreţia cu tot ce este mare, voluminos, iar sclipirea artistică cu sclipiciurile. Un periplu prin vechile biserici din Ardeal, bunăoară, a probat că şi în acest areal se poate vorbi de pricepere şi seriozitate în restaurare şi conservare (biserica Mănăstirii Lupşa – Alba; vechea biserică a Mănăstirii Râmeţ – Alba; biserica din Cicău – Alba; biserica veche a Mănăstirii Subpiatră – Alba şi chiar dacă nu sînt din spaţiul transilvan ne gîndim la biserica Mănăstirii Dintr-un lemn – Vîlcea; biserica Mănăstirii Stavropoleos – Bucureşti, biserica Agapia – Neamţ, şi enumerarea ar putea continua). Dar, din nefericire, abundă delăsarea, neputinţa, lipsa fondurilor (şi sînt atîtea biserici, comori inestimabile) ori intervenţia la limita celei mai crase iresponsabilităţi (mi-a fost dat să văd, spre exemplu, pictură de secole acoperită de vopsea ordinară, acoperişul original acoperit de plăci de azbociment, ca să nu mai vorbim de multitudinea de alte kitsch-uri care agresează elementele arhitecturale şi picturale, dar nu numai.

Şi dacă ei, termopanofilii, decid deocamdată, din nefericire, *totul*, noi credem în steaua „bisericii albe“ şi în cerul pe sub care lumea, cu noi toţi, alunecă învăluită şi călăuzită de semnul Măreţiei şi al Jertfei. Ceea ce ne aduce linişte. Care linişte sperăm să-i scuture, să-i disloce şi să-i debordeze, pînă la urmă, pe toţi „caraghioşii suficienţei şi indolenţei agresive“.

Iosif Zoica Teiuş este consilier cultural la Arhiepiscopia Ortodoxă Alba Iulia. ▲

Cătălin MANOLE

Tunelul timpului

– Tiraspol, 9 mai –

După o săptămînă de aşteptare la Chişinău, am primit în sfîrşit acreditarea de la Olvia Press, agenţia de presă oficială a guvernului transnistrean.

Lada roşie a lui Slava ne duce în viteză spre Tiraspol şi mă gîndesc că am totuşi noroc să primesc acreditarea pentru o lună de zile, timp suficient pentru a-mi face o idee despre ce se întîmplă, deşi e destul de bizar să primeşti o acreditare ca să călătoreşti într-o ţară şi să stai de vorbă cu oamenii. Şoseaua e o fişie de asfalt, fără marcaje. Mă uit în agendă şi recapitulez desfăşurarea evenimentelor. În 1990, după primul conflict cu Moldova, culpabilă de intenţii pro-româneşti, Transnistria începe acţiunea separatistă şi îşi declară deschis opţiunile pro-ruse. În 1992, după alte 4 luni de confruntări sîngeroase, conflictul trece pe lista principalelor surse de destabilizare din Balcani şi Rusia trimite cu „intenţii pacifiste" 90.000 de tone de muniţie şi armament, acompaniate de 2.500 de soldaţi ai Armatei a 14-a. Chiar dacă Rusia a promis evacuarea înainte de sfîrşitul anului 2002 a forţelor deplasate în zonă, Armata a 14-a este încă la post şi promisiunea a fost reînnoită pentru sfîrşitul anului 2003. În acest moment degajarea trupelor se face sub supravegherea OSCE, în timp ce Transnistria şi Moldova plănuiesc o soluţie de compromis – federalizarea. O soluţie greu acceptată de Republica Moldova din cauză că în acest fel pierde pe lîngă 80% din industria sa, concentrată pe teritoriul transnistrean, şi o parte din puterea politică. Pe de altă parte, transnistrenii consideră că sînt îndreptăţiţi în demersul lor secesionist: sînt mai bine de 200 de ani de cînd teritoriul lor a devenit pămînt rusesc şi nu a mai aparţinut Moldovei decît începînd cu 1945, în condiţiile fostei URSS. Chiar dacă, de exemplu, în 1799 erau 2% ruşi, acum sînt mai bine de 40% şi referendumurile din '90 în Rîbniţa şi Tiraspol vorbesc despre opţiunea pro-rusă a populaţiei.

Transnistria, prezentă în discursul politic şi în calculele geo-strategice, este, totuşi, o bucată de pămînt locuit de oameni. Despre oamenii acestui colţ de lume, din locul unde Rusia de astăzi se mărgineşte cu ceea ce va fi odată Europa, scrie Cătălin Manole, într-un reportaj care începe în numărul de azi şi va continua în următoarele. Oamenii aceştia nu ne sînt întru totul străini, iar prin ceea ce spun şi mai ales prin ceea ce tac explică mai bine decît analiştii şi politicienii problemele complicate ale geo-politicii. ***(Redacţia)***

Vameşul ne salută cu două degete la cozoroc. Verifică paşapoartele, dar nu pune nici o ştampilă: Transnistria este o republică nerecunoscută, deci nu are voie să modifice sau să emită acte oficiale.

Tiraspol, capitala Transnistriei. Un oraş tipic sovietic, cu blocuri de opt etaje. Oamenii aşteaptă în staţie troleibuzul care vine deja atît de încărcat încît merge înclinat. Călători îmbrăcaţi cenuşiu se înghesuie pe scară într-o tăcere întreruptă doar de icnetele celor striviţi între uşile care încearcă să se închidă. Pe stradă sînt puţini trecători, par rătăciţi în propriul oraş. Aici nimic nu mai este românesc, totul este scris cu litere chirilice.

M-am instalat la Maşa, pe strada fostă Comunisticeskaia. După o oră de umblat prin birouri întunecate, mi s-au întocmit actele necesare. Am mers cu Maşa la Poliţie să mă înregistrez „pentru că mă aşteaptă".

Probabil croitoreasă pensionată, nu vorbeşte decît ruseşte, locuieşte singură şi îmi oferă cea mai mare cameră din apartament. Cameră, ca în toate casele de pe aici, cu tapet înflorat, inclusiv pe tavan. Pereţii albaştri, tavanul roz, cîteva flori de plastic, mici tablouri religioase, un corp de bibliotecă cu cărţi în rusă. La televizor, pe postul naţional, PMR, film cu cazaci. Nu este apă caldă de cîţiva ani în tot Tiraspolul, iar cea rece curge încet. Ca să îmi fac baie trebuie să încălzesc apă în găleata de tablă de pe aragaz.

Primul drum îl fac la agenţia de presă Olvia. O clădire aproape dărîmată, cu cîţiva angajaţi într-o sală mare. Vice-ministrul Informaţiilor are biroul în aceeaşi încăpere. Imediat după sosirea mea, cineva din redacţie îmi spune că vorbeşte franceza, engleza şi româna şi că ar avea timp să lucreze pentru mine ca translator. Îl cheamă E. Oferta lui e făcută pe un ton care nu acceptă refuzul şi, cum toţi redactorii din birou mă privesc aşteptînd răspunsul, accept.

Tiraspolul se pregăteşte pentru 9 Mai. Maşinile cu macara pun steaguri roşii, deja de astăzi pe străzi megafoanele difuzează cîntece revoluţionare ruseşti. Oamenii îşi văd liniştiţi de treburi ca şi cum ar urma un scenariu cunoscut. Soldaţii ruşi nu patrulează pe străzi, dar îi vezi în baruri, în magazine sau în parc şi îi recunoşti uşor după ecusonul roşu-albastru-alb cusut pe mîna stîngă. Asta întreţine o atmosferă încordată, de provizorat.

Cu Slava şi E., translatorul, în drum spre satul Lenin. Trecem prin Dzerjinskoie, un sat al cărui nume vine de la fondatorul KGB-ului, Dzerjinski. Rîbniţa, oraş cu 60.000 de locuitori unde se află cea mai mare fabrică de oţel din zonă, în dificultate după ce americanii le-au interzis preţurile de *dumping* la oţel. La intrare sînt panouri de trei metri cu portretele muncitorilor fruntaşi. Podul de la Dubăsari e păzit de trupe ruseşti. Ne oprim la Colhozul Ulma, „medaliat şi recompensat de mai multe ori pentru producţie". Doamna cu o coafură à la Anna Pauker ne conduce prin colhoz. Au şcoală, creşă, spital, ferme. Laptele de aici ajunge în Rîbniţa în 2 ore. Moară cu 400 kg de făină pe oră, brutărie, fabrică de chefir. Utilajele sînt rudimentare, dar un angajat ne spune că „de curînd doi suedezi au venit să spioneze reţeta de fabricare a iaurtului". Ivanovna este aici de 24 de ani, treaba ei este să dea mîncare la porci şi să le cureţe cocina. Sprijinită în greblă, enumeră medaliile primite: Ordinul Drujba, Ordinul Republicii, Medalia pentru Curaj la Locul de Muncă, Ordinul Gloria Muncii. Printre galoşii ei cusuţi cu sîrmă cîţiva purceluşi caută cu rîtul sub paie. Mirosul dulceag ca de cadavru îţi umple nările. Ivanovna nu ştie ce să ne mai spună. Zîmbeşte şi începe din nou să tragă de greblă în timp ce le vorbeşte porcuşorilor.

În colhoz sînt 500 de muncitori, toţi mănîncă gratis la cantină, imagine a comunismului veritabil. De fapt Colhozul Ulma este ultimul colhoz rămas funcţional în Transnistria şi, după căderea blocului comunist, probabil ultimul din Europa. Statul îl întreţine pentru vizitele oficiale. Un muzeu.

Pe drumuri neasfaltate ajungem în satul Lenin, undeva lîngă graniţa cu Ucraina. Satul Lenin are trei străzi. Pe cea principală, în capăt, este statuia lui Lenin, aşezată în mijlocul unei mici pieţe unde se adună de obicei copiii să bată mingea. În spatele statuii este muzeul sătesc. Iniţial, Lenin a fost moşia unui nobil polonez, ucis de răsculaţii revoluţionari în 1924. Aşa a început colhozul pentru cei 650 de locuitori de aici, majoritatea ucrainieni. Revoluţionarii trăiau în beciul actualului muzeu sătesc, fosta casă a boierului. Primarul satului Lenin este Tatarov Vladimir Afanasievici. Bunicul lui a luptat împotriva moşierului. Astăzi Vladimir Afanasievici a avut o zi proastă: maşina lui, singura maşină din sat de altfel, s-a stricat la ieşirea din Rîbniţa. A trebuit să se întoarcă cu „aftobuzu". Ne pune la masă după ce mai întîi vizităm casa, cu baie „ca la oraş: cadă, chiuvetă şi veceu alături". Despre situaţia Transnistriei preferă să spună sec: „prea multe steaguri şi prea multe ştampile." În 1991 s-a făcut Sfat pentru a se hotărî dacă trebuie schimbat numele satului. „Tinerii au vrut, dar la vot au fost mai mulţi bătrîni şi ei au zis *Ne-am născut cu Lenin, murim cu Lenin*", îşi aminteşte Tatarov.

9 Mai

E ora nouă şi toată populaţia Tiraspolului e deja încolonată pe bulevard, circulaţia a fost oprită. Au flori pe care le vor depune la mormintele eroilor, aşteaptă în spatele fanfarei. Cu banderole roşii, pe două rînduri, voluntarii partidului supraveghează buna desfăşurare a evenimentului. La difuzoare muzică revoluţionară sovietică. Steaguri roşii şi miliţieni marchează drumul pînă la Mormîntul Soldatului Sovietic. Tinerii de 15-16 ani sînt îmbrăcaţi în uniforme militare „pentru a susţine moral veteranii" şi fiecare grup poartă o pancartă cu numărul şcolii. Veteranii sînt în primele rînduri, cu pieptul plin de decoraţii, bătrîni cu bastoane, părul alb şi ochelari groşi. Politicienii vor ţine un discurs şi tribuna cu secera şi ciocanul este improvizată în faţa Palatului Culturii. Alături de tribună un banner uriaş anunţă în rusă, cu litere roşii: *9 Mai, Ziua victoriei poporului sovietic în Marele Război pentru Apărarea Patriei.*

De două zile E. e translatorul meu şi îmi dau seama că este mai mult decît atît: îmi spune ce pot fotografia şi ce nu, unde pot să merg, iar acolo unde nu se poate oficial, legitimaţia lui roşie este un sesam care deschide toate porţile şi toate birourile fără nici o formalitate. Pentru asta este un preţ de plătit, totuşi: întrebări despre cele mai neînsemnate lucruri, vrea să ştie cîte fotografii facem, merge cu noi inclusiv la toaletă. Imposibil de vorbit ceva, aşa că mă înţeleg cu Julien, fotoreporterul, numai din priviri. În mod tacit a preluat rolul de ghid oficial, deşi noi îl plătim şi el susţine în continuare că este un simplu redactor. Astăzi, lucrurile s-au limpezit: m-am trezit dimineaţa cu el la uşă, cu toate că nu i-am dat niciodată adresa. Are 26 de ani, ştie 5 limbi străine, a terminat ştiinţe politice. De ce acceptă un astfel de rol? Crede în Smirnov? În Republica Transnistreană? Poate o face pentru soţia lui, însărcinată, pe care ne-a prezentat-o ieri? Oricum ceva „puternic şi drept" îi susţine întregul eşafodaj interior şi peste ani, dacă va fi acuzat, cu siguranţă că va spune că „şi-a făcut datoria". E ciudat, pentru că merge cu noi la restaurant, ne plimbăm împreună, aş zice că sîntem prieteni dacă n-ar uita niciodată să pună anumite întrebări. Cum nu pot să îmi dau seama cînd ne este prieten şi cînd este „în misiune", am terminat prin a fi suspicios la orice întrebare şi propunere a sa (astăzi, de exemplu, mi-a propus să mergem la Malakoff, unde este cea mai mare antenă de emisie-recepţie din ţară; l-am refuzat).

În parcul din faţa Palatului tocmai a sosit preşedintele Smirnov, înconjurat de miniştri si bodyguarzi. Îl recunosc uşor după barbişonul alb. Deşi, la ultimele alegeri, Smirnov a obţinut peste 80% din voturi, mijloacele de informare ale populaţiei sînt deţinute de stat: o televiziune oficială, ziare oficiale sau în cel mai bun caz ruseşti. Singura televiziune privată existentă este proprietatea Şerifului, fiul preşedintelui, în timp ce singura agenţie de presă, Olvia Press, găzduieşte biroul viceministrului Informaţiilor. Radiourile în Transnistria au un singur buton, cel de volum, frecvenţa fiind presetată pe PMR, post oficial, unde pînă şi Las Ketchup, Madonna sau Marilyn Monroe cîntă în rusă, partea vocală a melodiilor fiind reînregistrată. E. ne dă ultimele indicaţii: „Pentru că nu sînteţi jurnalişti oficiali, voi nu aveţi voie să vă apropiaţi prea mult, să îl fotografiaţi pe preşedinte în timp ce fumează sau de la spate. Nu în posturi neoficiale. Încercaţi să respectaţi regulile astea dacă vreţi să vă păstraţi aparatele şi filmele."

Smirnov apare la tribună. Îşi plimbă mulţumit privirea peste mulţime şi îşi începe discursul. Un discurs fără trecut şi prezent. „Fasciştii moldoveni" sînt asimilaţi fasciştilor din '41-'45. Lupta continuă, veteranii sînt un exemplu de urmat pentru tinerii de astăzi. O dizolvare a timpului care pare a fi politică de stat: victimele Conflictului îngropate alături de cele ale celui de-al doilea război mondial, statuile lui Lenin păstrate, în muzee fotografiile eliberatorilor din '45 sînt amestecate printre cele ale eroilor de la Tighina sau Dubăsari. Rezultatele unei astfel de propagande – am întîlnit combatanţi transnistreni care spuneau că frica lor cea mare erau soldaţii români: se spunea în '92 că trecuseră Prutul şi luptă alături de moldoveni. O frică transmisă de bunicii lor şi de poveştile pogromului făcut de români sub Antonescu, poveşti din care nu lipsesc femei gravide înjunghiate, execuţii lente şi decapitări. Unii soldaţi jurau că au luptat în timpul războiului de secesiune împotriva soldaţilor români.

Discursul se termină cu o încurajare a luptei pentru independenţă şi preşedintele pare mai hotărît ca niciodată. Vocea, pumnul în aer, aplecat peste tribună. Mulţimea aplaudă şi coloana se pune în mişcare. De fapt, preşedintele Smirnov nu este „transnistrean". Născut în Magadan, undeva lîngă Marea Ohoţk, şi-a făcut studiile şi a lucrat mai întîi în Ural, în posturi de conducere. Apoi a fost director la o întreprindere din Kerson, în Ucraina. A venit director la complexul militar din Tiraspol, care fabrica aparatură militară, prin '88, şi a rămas un personaj destul de misterios despre care se spunea doar că „a fost trimis de la centru". După numai un an petrecut la Tiraspol, a devenit liderul mişcării separatiste, cu atîta convingere, încît pare mai degrabă ultimul revoluţionar de profesie.

Un tanc cu steagul roşu-verde-roşu, trei soldaţi în pas de defilare, oficialii, veteranii, copiii, în depărtare demonstranţii devin o masă care se mişcă încet în căldura amiezii. În difuzoarele amplasate pe străzi reizbucnesc cîntecele sovietice.

Într-o parte, pe străduţe laterale, tonete şi oameni care beau bere sau se odihnesc la umbră. La tancul-monument cîntă fanfara, preşedintele depune flori. După un minut de tăcere izbucnesc trei salve pentru martiri. Doamna de lîngă mine plînge.

După-amiază restaurantele sînt pline. Se merge la picnic, în pădure. Pe malul Nistrului a fost amenajată o plajă, oamenii stau la soare, copiii se joacă în nisip. Un vapor face curse doar pe 500 de metri. Doamne grase vînd seminţe, alune şi fistic, îngheţată. Începe să apară primii beţivi. La magazine apar cozile şi pe la ora 8 seara sînt aglomerate de-a binelea, trebuie să aştepţi o jumătate de oră ca să cumperi ceva. Înghesuială în special la băuturi alcoolice. La ora 9, o scînteie se înalţă undeva, departe: cineva a dat semnalul că poate începe focul de artificii. Cu toţi tiraspolenii pe bulevard, se aude prima bubuitură. Artificiile durează cinci minute. Mai interesante decît luminile sînt bubuiturile, mai mult înspăimîntătoare decît vesele, lansarea se face cu tunuri de artilerie. După fiecare detunătură trec cîteva secunde de linişte şi imediat se desface pe cer o meduză colorată, rămîne cîteva secunde, cît să lumineze în verde sau roşu feţele celor ce privesc. Apoi se topeşte.

(va urma)

▲

Dan DEDIU

Festivalul „Enescu“ la *50 minus 2* ani de la moartea compozitorului

Sentimentul meu este că Festivalul „Enescu“ a intrat în propria-i post-istorie. Personalitatea celebrată a devenit un fel de *tabu*, iar figura-i gînditoare – o *emblemă* a culturii înalte. Copiii de şcoală nu mai ştiu de Pazvante, dar ştiu de George Enescu (la vederea unui tip de Mercedes mai vechi am auzit deunăzi expresia „E de pe vremea lui George Enescu!“), muzica sa se cîntă – uneori excepţional, alteori catastrofal – de către mari ansambluri şi solişti din străinătate şi din ţară, cărţi se lansează, bancnota de 50.000 lei îi poartă chipul (pe verso cu un fragment muzical din *Oedip*, dubios ortografiat), studii pe varii probleme privind omul Enescu sau creaţia sa se citesc şi se dezbat în simpozioane, lucrări neterminate sînt repuse pe tapet şi interpretate glorios. George Enescu a devenit popular, poate la fel de popular ca Eminescu.

Public şi publicitate

Acest an a fost unul fast pentru Festivalul „Enescu“. Deşi calitatea programului şi a protagoniştilor nu a fost superioară celui din 2001, în unele cazuri fiind chiar slabă, concertele ediţiei din acest an – *grosso modo* – au beneficiat de un public mai consistent, atît calitativ, cît şi cantitativ. La toate concertele, Sala Palatului a fost plină (spre arhiplină), iar la Ateneu s-a stat în picioare, şi asta în fiecare zi. Cum se poate explica acest fenomen?

Ne plîngem că românii sînt intoxicaţi cu manele şi Garcea, şi ne închipuim că mititeii, şpriţul şi stadionul sînt ingredientele românului universal. Dar iată, există şi altfel de oameni în această ţară, oameni care umplu în fiecare zi – pînă la refuz – sălile cele mai celebre din Bucureşti. Asta pentru a nu-i mai pune la socoteală pe cei care au urmărit concertele la televizor.

Două lucruri m-au făcut optimist. Privind în public, am observat mulţi tineri, şcolari, liceeni şi studenţi. Nu ştiu dacă toţi aveau bilet, căci preţurile au fost destul de mari. Sper că nu aveau. Căci ce satisfacţie poate fi mai mare decît atunci cînd n-ai bani, dar te trezeşti că reuşeşti, miraculos, să intri la un concert cu Maxim Vengerov sau Leontina Văduva? Ce amintire mai pregnantă? Un al doilea lucru important: nu s-a mai aplaudat între părţile unei simfonii, suite ori concert (cu foarte puţine excepţii, în două sau trei cazuri). E un semn de civilizaţie şi asimilare a ritualului concertistic. De cîte ori nu ne-a crăpat obrazul de ruşine atunci cînd se trezea vreun entuziast inocent să aplaude între părţi, iar dirijorul, jenat, ridica mîna, potolindu-l? De aceea, în multe cazuri, aşteptînd încordat aplauzele implacabile dintre părţi, m-am simţit mîndru că ele n-au venit, că doar tusea decentă şi şuşoteala admirativă ori depreciativă a cîtorva a umplut tăcerea tensionată.

La acest capitol, concluzia mea este că există un public amator de muzică bună în Bucureşti. Iar Festivalul „Enescu“ îl scoate la lumină, din doi în doi ani. Nu sînt doar muzicienii sau intelectualii, ci şi mulţi alţii, care au nevoie de experienţa acestui tip de muzică, oameni care s-au săturat de uniformitatea *muzak*-ului din supermarket şi caută ceva mai profund, mai uman, sau care – pur şi simplu – încearcă şi altceva. Iar un rol principal în aducerea acestui public l-a avut mediatizarea festivalului.

Publicitatea realizată în acest an a fost la înălţime. În fine, organizatorii au înţeles că o campanie susţinută este tot atît de necesară ca şi evenimentul în sine. A fost public *şi* pentru că oamenii au ştiut de acest festival, ce reprezintă el şi la ce anume trebuie să se aştepte de la concerte, dar şi pentru că noile generaţii s-au *obişnuit* cu el, cu existenţa lui periodică. Din acest punct de vedere, ritmul de un festival la distanţă de doi ani e mai bun decît cel din trei în trei ani. Creează o ritmicitate şi un orizont de aşteptare mai tensionat, fiind adecvat vremurilor noastre accelerate. Trei ani, în epoca Internetului, e o eternitate. Mode noi apar, gusturile se schimbă. Odată creat un public de asemenea calitate, e păcat să-l pierzi lăsîndu-l să moară de foame. Ieşind de la un concert, seara tîrziu, am auzit pe cineva spunînd, cînd trecuse pe lîngă un grup de adolescenţi gălăgioşi ce ieşeau de la acelaşi concert: „Tot e bine că i-a mai scos din manele!“

Nu mă pot abţine însă de a nu formula cîteva mici critici în ceea ce priveşte organizarea, care ar trebui îmbunătăţită în viitor. Universitatea Naţională de Muzică din Bucureşti a fost întotdeauna partenerul Festivalului „Enescu“, în incinta sa desfăşurîndu-se majoritatea probelor din cadrul concursului, şi nu numai atît. Destul de mulţi dintre organizatori ori participanţi au studiat pe băncile acestei Universităţi, predau ori încă mai studiază. Chiar nu s-a găsit nimeni căruia să-i treacă prin cap faptul că cel puţin conducerea acestei instituţii ar fi trebuit invitată la recepţiile organizate? Ca gest de minimă consideraţie faţă de parteneri, dacă nu de altceva. Şi încă un lucru. Vorbind cu un meloman occidental despre impresia pe care i-au lăsat-o concertele, acesta mi-a replicat: „Nivelul e extraordinar! Dar ascult Mahler, Brahms sau Sibelius şi văd în sală doar panouri uriaşe cu numele şi fotografia lui Enescu ...mă simt cam încurcat, nu sînt astfel obişnuit de alte festivaluri europene.“ „Asta e“, i-am răspuns, „e Festivalul «Enescu».“ Ce să-i răspund?

Muzica lui Enescu

Cred că acolo unde se află acum, Enescu e fericit. Nicicînd n-am auzit o *Simfonie a III-a* mai bine realizată decît în acest an, cu Horia Andreescu ca dirijor, Orchestra Filarmonicii Regale din Londra şi Corul Societăţii Naţionale Radio. Am fost atît de răvăşit de această magică interpretare, încît, distrat, la o oră tîrzie din noapte, mi-am uitat pur şi simplu cardul în bancomat. Eram cu gîndul la lirismul părţii I, la fragmentatul iureş demonic al scherzo-ului şi la straniul final cameral, asemenea unei agonii. Magistral! Nicicînd n-am auzit un *Vox Maris* mai clar, o partitură pe care mulţi dintre noi o consideram destul de încîlcită, umplută pînă la refuz de polifonii şi eterofonii ascunse. Experimentatul Leif Segerstam, cu Orchestra Filarmonicii din Helsinki şi corul Filarmonicii „Transilvania“ din Cluj, avîndu-l ca solist pe Marius Brenciu, au răsplătit cu o fină interpretare, cristalină şi conturată, partitura enesciană pe care Riccardo Muti, acum doi ani, nici nu s-a obosit să o deschidă. De asemenea, neobaroca *Suită a II-a* a devenit în interpretarea ruşilor de la Filarmonica din Moscova, dirijaţi precis şi elegant de Yuri Simonov, mult mai dinamică decît o ştiam, căpătînd alură coregrafică prin jocul de contraste şi de personaje ce aminteau, pe la cotituri, de baletele lui Prokofiev. *Octuorul* în versiunea lui Gidon Kremer şi *Kremerata Baltica* a fost iarăşi de neuitat, iar montarea *Oedip*-ului în regia lui Petrika Ionescu a însemnat o piatră de hotar în istoria Operei Române. Simpozionul organizat de Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor a avut ca invitaţi mult mai mulţi cercetători din străinătate decît în ediţiile precedente, astfel că diferite aspecte ale operei enesciene au fost evocate şi analizate într-un necesar cadru internaţional.

Probabil că vor fi fost şi alte momente astrale, dar pe care le-am scăpat, căci nu am putut frecventa chiar totul. La un moment dat se simte nevoia de o zi de pauză. Poate că nici n-ar fi o idee rea pentru organizatori. În mod real, după o săptămână de concerte te cam umpli de muzică şi ai nevoie de un *respiro*. Nu de întreruperea festivalului, ci de o mică pauză în mijlocul lui. Poate că plasarea concursului în mijlocul festivalului ar rezolva problema. Dar nu e decît o idee.

Nu pot să trec peste şocul prilejuit nouă tuturora de dirijorul Gerd Albrecht şi *Wiener Symphoniker*. De mult n-am auzit aşa ceva şi nici n-am mai văzut vreodată o asemenea lipsă elementară de respect faţă de o partitură consacrată, precum s-a întîmplat în acest caz cu *Suita I* de Enescu. Sărmanul *Preludiu la unison*, ciopîrţit şi lipit complet antimuzical, *Menuetul lent* care mai avea puţin şi devenea vals macabru, nemaivorbind de final, înecat într-un sos de nestudiu, falsuri şi dispreţ făţiş la adresa acestei muzici. Ce distanţă între această Viena şi cea de pe vremea lui Mahler! Căci dacă ne aducem bine aminte, Mahler, cu puţin timp înainte de moartea sa, i-a dirijat tînărului Enescu această *Suită* la New York, fără să-şi permită ce şi-au permis, la o sută de ani distanţă, concitadinii săi.

Programul

Iată cîteva trăsături esenţiale ale programului: Enescu a fost talonat strîns de Sibelius; muzica barocă şi cea clasică – cu excepţia lui Beethoven, ridicat la rangul de *superstar* de miezul nopţii – a fost pe un plan secund; repertoriul romantic standard a triumfat încă o dată; impresioniştii francezi şi cercul schönbergian au fost prea puţin programaţi; prezenţa adecvată a muzicii româneşti de după Enescu; gala de balet şi o operă contemporană românească *(Oreste-Oedipe* de Cornel Ţăranu); revitalizarea culturii lied-ului universal şi românesc, ca formă de artă înaltă, esenţială.

Desigur, se pot face comentarii la ce anume ar mai fi trebuit să conţină programul, dar acum nu mai are nici o importanţă. Oricum, se impunea o alegere. În consecinţă, ea a fost operată şi asumată ca atare.

Important este faptul că profilul programului l-a servit în primul rînd pe Enescu. Apoi, faptul că Ştefan Niculescu şi Pascal Bentoiu au fost prezenţi cu lucrări importante în concertele orchestrelor din străinătate nu trebuie neglijat. De asemenea, lucrări reprezentative româneşti, simfonice şi camerale, au fost prezente în alte cîteva concerte, interpretate excepţional de către personalităţi sau ansambluri consacrate: Sergiu Comissiona, Jean-Jacques Kantorow, Aurelian Octav Popa, Marin Cazacu, Ion Bogdan Ştefănescu, Viniciu Moroianu, Ion Ivan Roncea, Adrian Petrescu, Marius Brenciu, Marian Movileanu, Anda Petrovici, Cristian Suciu, Trio Contraste, Ansamblurile Archaeus, Ars Nova, Aperto, Dal Segno, Cvintetul de suflători al Filarmonicii „G. Enescu“, Orchestra Filarmonicii „Moldova“ din Iaşi.

Memorabile

Multe au fost momentele memorabile. Pe cîteva dintre ele nu le-am „prins“, căci nu am putut fi ubicuu. Dar ce am ascultat şi mi-a plăcut, îmi voi aminti, cu siguranţă, peste ani. În afară de cei pe care i-am numit deja mai sus, ar mai fi: Misha Maisky (mai bine decît Tretiakov), Peter Schreier, Gidon Kremer, Valentin Gheorghiu, Zubin Mehta, Cristian Mandeal. Mă voi opri însă la două exemple relevante prin contrastul dintre ele: Maxim Vengerov şi Ivo Pogorelich.

Vengerov, creator al unei fascinaţii deosebite în *Simfonia spaniolă* de Lalo, cîntă de parcă şi-ar lua zborul în fiece clipă. Însăşi poziţia sa la vioară este neobişnuită, ridicîndu-se pe vîrfurile picioarelor şi îmbrăţişînd instrumentul cu o dragoste infinită. Multora nu le-a plăcut interpretarea sa prea siropoasă: *glissandi* de café-concert şi afectări icnite de tavernă. Pe mine m-a vrăjit „dicţia“ perfectă cu care realiza pasajele de virtuozitate, sunetul enorm de lung din supraacut, însufleţit, care dădea senzaţia unui arcuş de 30 de metri lungime, disponibilitatea ludică şi dialogul cu orchestra din final, concepţia clară asupra a ceea ce se întîmplă tot timpul în muzică şi auto-controlul permanent. Dar mai presus de toate m-a cucerit înalta „temperatură“ expresivă la care s-a cîntat (aici intră şi acompaniamentul precis al orchestrei conduse de Horia Andreescu), febrilitatea şi incandescenţa trăirii dublate de voinţa de fier a realizării muzicale, care – pe alocuri – depăşea umanul, trecînd dincolo, în stihial.

Celălalt exemplu se plasează în cu totul alt registru. Pogorelich, în momentul de faţă un pianist cu un control uluitor al clapelor pianului, cu mii de nuanţe scăzute, cu idei excentrice, dar – în mod intenţionat, sper – total lipsit de suflet, de emoţie. Să cînţi Beethoven ca pe Chopin, pe Skriabin ca pe Debussy şi pe Rahmaninov ca pe Stockhausen este, desigur, o idee interesantă ce ţine de posibilităţile virtuale deschise de o combinatorică postmodernă, în virtutea unei deconstrucţii textuale şi reinterpretări în altă cheie. Din acest punct de vedere, Pogorelich aduce fără îndoială ceva nou în cîmpul interpretării pianistice: ritmul nu mai contează, nuanţele nu mai contează, *tempo*-ul devine inutil. Ceea ce contează este numai impulsul visceral al pianistului care cîntă repede ceea ce compozitorul scrisese rar, cîntă rar ceea ce era repede, *forte* ceea ce era *piano*, cu alte cuvinte face totul exact pe dos. *Senzaţie şi intelect, fără pic de emoţie*, ar putea suna o ecuaţie a acestei concepţii. Cineva spunea după concert: concepţie cvasi-satanistă.

Ceea ce ratează Pogorelich este tocmai muzica. Pot accepta o idee nouă asupra unei muzici dacă ea nu distruge ca atare chiar muzica respectivă. Dacă în Beethoven am reuşit să mă iluzionez că „văd idei“, în Rahmaninov m-am plictisit de moarte pentru că acelaşi algoritm, mereu reiterat, sărăcise şi uniformizase totul. A doua zi, pe Mezzo, am văzut un recital mai vechi al aceluiaşi pianist, care suna absolut formidabil. M-am întrebat atunci: ce s-a întîmplat cu acest om? De unde această nebunie? Eu încă mai cred că la Bucureşti Ivo Pogorelich a făcut o glumă amară. A încercat să-şi bată joc de noi, de el şi de muzică în acelaşi timp. Dacă asta a intenţionat, atunci a reuşit pe deplin.

Ar mai fi destule de spus, dar închei aici felicitîndu-i pe organizatori. Dirijorul Cristian Mandeal, directorul artistic al Festivalului, are meritul de a fi susţinut şi condus, la rînd, două ediţii reuşite. În acest an, reintroducerea concursului de compoziţie „G. Enescu“ pe lîngă cel de interpretare, precum şi susţinerea muzicii contemporane româneşti, îi fac cinste. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

Amor Veneris

● **Federico Andahazi, *Anatomistul*, traducere de Ileana Scipione, Editura RAO, 2003.**

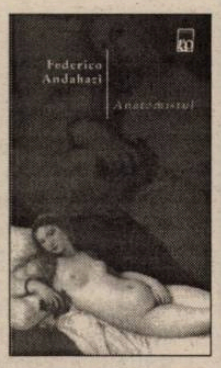

Ce-ar mai fi azi, la noi, un eveniment literar? Printre antologii rebarbative care adună toţi poeţii dintr-un judeţ, „memorii" adolescentine, restituiri amănunţite în sintaxe fanteziste, traduceri aproximative lucrate (parţial) de cohorte de redactori, cu greu îşi face loc o carte adevărată, mai ales atunci cînd e lăsată să se descurce singură. Cine a auzit la noi, în ciuda amorului declarat pentru literaturile sud-americane, de Federico Andahazi, scriitor argentinian, născut în 1963, la Buenos Aires, autorul unor romane inclasabile, în genul *Parfumului* lui Süskind? Cîţiva hispanişti şi doi-trei scriitori. Apariţia, pentru prima dată în româneşte, a romanului lui Andahazi *Anatomistul* a trecut aproape neobservată (cu două excepţii, din cîte ştiu: Adriana Bittel şi Tia Şerbănescu). Şi totuşi, este vorba despre o carte excepţională, care a stîrnit valuri în multe medii (literar, feminist, religios) occidentale, s-a tradus în cei opt ani scurşi de la apariţia sa în peste cinsprezece limbi şi chiar a provocat (cu scandalul de presă aferent) desolidarizarea publică a doamnei Amalia Lacroze de Fortabat, preşedinta fundaţiei cu acelaşi nume, care îi acordase tînărului Andahazi un premiu prestigios. De ce oare o asemenea premieră, beneficiind de traducerea extrem de plastică a Ilenei Scipione – un adevărat tur de forţă alternînd registre, limbă veche, regionalisme, limbaj erotic şi jargon ştiinţific – n-a reuşit să fie în România un eveniment? Desigur, nu din pricina cărţii.

Andahazi îşi situează protagonistul – Mateo Renaldo Columb, personaj istoric, şeful Catedrei de Anatomie de la Universitatea din Padova – în plină Renaştere, în mijlocul unor bătălii clericale şi confesionale, în plin „veac al femeilor" (secolul al XVI-lea) şi într-un precoce şi inegal „război al sexelor". Triunghiul ştiinţific-amoros pe care-l formează noul Columb în căutarea noii Americi adună laolaltă două femei ale timpului lor: Mona Sofía, *La Puttana,* cea mai frumoasă prostituată din Veneţia vremii, o artistă a profesiei, în care vocaţia şi orgoliul propriei libertăţi se amestecă primejdios, şi Inés de Torrremolinos, o virtuoasă văduvă de viţă nobilă, acuzată de erezie şi de codoşie, arsă pe rug în 1559. Tratînd-o pe ultima de tristeţe, ameţeli şi sufocări, anatomistul descoperă pămîntul făgăduinţei, „America sa", „organul femeiesc asemenea sufletului bărbătesc", numit în tratatul său *Amor Veneris,* nimic altceva decît clitorisul: „De la cea mai mizerabilă tîrfă pînă la cea mai drept-credincioasă şi neprihănită soaţă cu cununie, de la cea mai prea-cucernică şi evlavioasă sihastră pînă la ultima dintre vrăjitoare, toate femeile, fără nici o deosebire, sînt la cheremul acestui organ anatomic".

În rest, avem în *Anatomistul* eternele contradicţii ale vieţii, destinele convergente ale unor femei/bărbaţi obsedaţi de propria libertate, întîmplări care salvează vieţi şi aruncă în derizoriu tratate ştiinţifice, metafizica amorului, mai degrabă decît de anatomia şi fiziologia sa, toate într-un festin romanesc ironic şi tulburător cum n-am prea mai citit de mult în româneşte.

▲

Alice GEORGESCU

Festivalul, pentru un oraş

Un festival (internaţional) Shakespeare, la Craiova! Cînd teatrul românesc are atîtea pe cap, mai puţin părul, smuls în felurite lamentaţii! Cu alte cuvinte, o tichie de mărgăritar, mai ales că nu de lipsa festivalurilor suferă mişcarea scenică autohtonă – dimpotrivă: la ora actuală sînt în desfăşurare sau în pregătire vreo cinci...

Ce anume certifică necesitatea şi, eventual, reuşita unui festival? Înainte de toate, fireşte, măsura în care el îşi întâlneşte publicul, public alcătuit, în varianta ideală, mai ales din oamenii locului, iar în varianta reală, mai ales din oamenii de teatru care umblă din oraş în oraş, în căutarea artei adevărate. La Craiova, la sfîrşit de septembrie şi început de octombrie 2003 (unde a ajuns, amînat din iunie, din cauza întîrzierii banilor – mulţi – de la Ministerul Culturii), ediţia a IV-a a Festivalului Shakespeare nu părea, judecînd după singura după-amiază (duminicală) cînd am putut s-o frecventez, să le spună prea mult localnicilor. (Fireşte, însă, judecata nu ar fi chiar corectă.) Marea sală a Teatrului Naţional, cam pe trei sferturi plină, era animată mai ales de conversaţia oaspeţilor „de specialitate" din Bucureşti; unii, cam nervoşi din cauza bîlbîielilor organizatorice. E drept, afişul anunţa, în acea zi, un spectacol străin, vorbit, prin urmare, într-o limbă străină: *Richard al III-lea*, adus de Teatrul Naţional din Vilnius. Cu atît mai mult, ar putea gîndi cineva, era interesant de observat cum arată teatrul (şi Shakespeare) la alţii, mai ales că se făgăduia traducere simultană în româneşte, proiectată pe un ecran plasat deasupra scenei. Dar poate că inteligheţia olteană, inclusiv studenţimea, suferă prea tare de patriotism...

Păcat, pentru că spectacolul merita să fie văzut. Nu numai pentru că aparţine unui regizor important – Rimas Tuminas –, ci şi pentru că... este bun (ca, de altfel, majoritatea spectacolelor invitate la festival şi pe care le ştiu din alte ocazii). Aflată de cîtva timp în atenţia Europei teatrale, regia lituaniană se poate lăuda, la ora de faţă, cu trei nume importante: „patriarhul" Eimuntas Nekroţius şi mai tinerii Oskaras Korţunovas şi Rimas Tuminas. Dacă primul (căruia i-am văzut, demult, un spectacol minor) pare a fi adeptul unui teatru expresionist, cu „tăietură" aspră şi totodată elegantă, iar cel de-al doilea (căruia, de asemenea, i-am văzut un singur spectacol, la Avignon, în 2000), al unui teatru rece-realist, unde emoţia se naşte din violenţă, ultimul se înfăţişează, în această montare, ca un moralist subtil şi un estet rafinat (adjectivele sînt interşanjabile). Pe scena aproape lipsită de decor (Tuminas semnează şi concepţia scenografică, alături de Aleksandra Jacovskyte, autoarea unor elegante costume „de epocă" non-situabilă în timp), unde cîteva scaune, cîteva mari oglinzi negre şi o şa suspendată la cîţiva metri de podea („Un cal! Regatul meu pentru un cal!"...) alcătuiesc un cadru neutru, impersonal aproape, singuri actorii adună asupra lor atenţia privitorului. Actorii, adică personajele. Adică oamenii. Iar oamenii aceştia sînt prinşi într-un joc aiuritor, în acelaşi timp comic şi crud, în care victimele şi călăii fraternizează voios, căci ştiu că nu au încotro. Vor fi ucişi sau vor ucide, fiind apoi, la rîndul lor, ucişi. Nu de vreun teribil şi misterios Mecanism („şaizecistul" Jan Kott şi Shakespeare, contemporanul lui, au rămas mult în urmă, în braţele istoriei care încă nu se sfîrşise), ci de oameni. De oameni ca ei înşişi; ca Richard, care este un măscărici blazat, un pic trist la început, cînd vrea să guverneze – şi de ce nu? – această Anglie guvernată cam în fiecare an de către altcineva, şi un pic trist în final, cînd jocul s-a terminat şi el a rămas şi fără cal, şi fără regat. Şi fără viaţă - dar ce mai contează asta?

Simplu, sau, cum se zice, cu economie de mijloace, povestea acestui Richard devenit aproape întîmplător al III-lea este spusă pe scenă de Rimas Tuminas cu ajutorul cîtorva actori foarte buni. Şi anume, pe muzica-laitmotiv a lui Astor Piazzola, care parcă îi obligă la paşi de dans şi la mişcări precis caligrafiate, decupate net de proiectoare pe fundalul întunecat. Vytautas Grigolis (Richard al III-lea), în special, şi Regimantas Adomaitis (Eduard al IV-lea) au un joc consistent, nuanţat din mimică şi intonaţii. Excelent configurat este însă mai cu seamă grupul îndeobşte numit „al celor trei regine", văduve, toate, ale cîte unui rege ucis, cărora li se adaugă Ducesa de York şi tînăra Elizabeth, soţie (şi viitoare văduvă) de viitor rege ucis, care încearcă, într-o secvenţă vizuală deopotrivă amuzantă şi emoţionantă, să facă puţină ordine în această lume a nebuniei masculine atot- şi auto-distructive. Cum spuneam, e păcat că sala nu a fost (arhi)plină. Deşi... ceva-ceva au presimţit, parcă, doljenii necunoscători de limbă lituaniană şi dramaturgie shakespeariană. Căci, pentru cine nu ştia dinainte piesa, faptele nu erau tocmai uşor de priceput, mai ales că foarte moderna instalaţie de supratitraj a luat-o razna la un moment dat şi replicile vorbitorilor se încălecau, în proiecţie, mai rău ca valurile în Canalul Mînecii; mai exact, factorul uman de la comandă, mereu supus greşelii, a pierdut şirul şi... pierdut l-a lăsat. Într-un fel, a fost mai bine; versiunea românească folosită - foarte respectuoasă, altminteri, faţă de metrul original - era, pentru sensibilitatea actuală, complet indigestă: vorbe ca „zapiscă" ori „ipingea" sună, aplicate barocului elisabetan, nu ca dracu', ci mai rău chiar. N-ar fi cazul, dacă tot avem un bun Festival (internaţional) Shakespeare, să avem şi o ediţie (naţională) Shakespeare pe măsură?

▲

Dilema vă recomandă

● Acum, că serialul „Hot Shots" al Ancăi Grădinariu (în *Observator cultural)* a ajuns la ultimul episod, cum o să supravieţuiesc bîrfeşte & muzicaliceşte?.... Anca ar trebui trimisă, 365 de zile pe an, la toate festivalurile din lume, *all expenses paid*, de una din revistele fiţoase de la noi – dar care? La noi, revistele fiţoase nu sînt serioase, iar cele serioase nu sînt destul de fiţoase... Relatările Ancăi sînt „music to my ears"! (Alex. Leo Şerban)

● Cornel Mihai Ungureanu, *Un fluture albastru* (Ed. Ramuri, 2003). Schiţe şi nuvele ale unui tînăr de o candoare intens zgribulită, plin de angoase catifelate şi chircite, de impudorile unei naivităţi nerăbdătoare şi incapabile să dispară – toate calităţile care ne-au făcut, de cîţiva ani buni, să-i deschidem imediat scrisorile şi să le publicăm fără ezitare în revistă. Un volum cu care, pentru prima oară, un dilematic de la pagina 2 îşi găseşte loc în *Dilemateca* noastră. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Trei Germanii

La Bucureşti, în perioada 19-22 septembrie, Institutul Goethe a oferit, iar Institutul Francez a găzduit proiecţiile a trei filme, reunite sub titlul *Germania văzută de...* Viziunile aparţin lui Roberto Rossellini, Alain Resnais şi Jean-Luc Godard. Rossellini-ul este *Germania în anul zero / Deutschland im Jahre Null* (1947-1948), povestea unui băiat de 13 ani, în Berlinul zdrobit de război, care îşi ucide tatăl bolnav şi apoi se sinucide. Resnais-ul este *Noapte şi ceaţă / Nuit et brouillard* (1955), marele său documentar despre Auschwitz. Cît despre Godard – *Germania Nouă Zero / Allemagne Neuf Zéro* (1991) –, el este... el este... oh, Doamne, zi-i Godard şi gata! Un cinefil a observat că grupajului nu i-ar fi stricat un al patrulea titlu – *Europa* (1991), adică Germania văzută de Lars Von Trier. Nu prea am ştiut ce să-i răspund; adevărul e că şi eu am simţit lipsa unui al patrulea titlu, dar, în cazul meu, era vorba despre ceva în genul lui *One, Two, Three* (1961) – adică Germania cucerită de Jimmy Cagney. Asta ca să-mi alunge suspiciunea că distracţia a fost strict *verboten.*

Dar nu mă plîng. „Am ajuns la Berlin în martie, cu maşina, pe la cinci după-amiaza, exact cînd apunea soarele. Trebuia să traversezi tot oraşul ca să ajungi în sectorul francez. Oraşul era pustiu. Cenuşiul cerului se revărsa înapoi pe străzi şi, de la înălţimea unui om, puteai să te uiţi peste acoperişurile dărîmate. Ca să regăsească străzile sub ruine, oamenii dăduseră la o parte molozul şi îl strînseseră în grămezi. [...] Domnea tăcerea; fiecare sunet amplifica tăcerea. Un miros dulce, uşor greţos, de materie organică în putrefacţie, emana din molozul îngrămădit. Era ca şi cum am fi plutit deasupra Berlinului." Aşa şi-a descris Rossellini întîlnirea cu oraşul; asupra acestei realităţi s-a năpustit, cu aparatul lui de filmare, şi, după mai bine de 50 de ani, foamea de realitate e la fel de violentă în imaginile sale, nevoia de a o astîmpăra pare la fel de urgentă. Ca dramă, filmul e rudimentar în multe privinţe – e o ştire de ziar pe care cineva s-a apucat s-o transforme în artă şi s-a oprit la jumătate, probabil din cauza acelei lipse „de fermitate mintală", de „vitalitate morală", de care criticul american James Agee îl acuza încă de-atunci pe Rossellini; dar tot Agee îi recunoştea talentul „de a da iluzia prezentului". Nu mai e curent electric; nu mai e gaz; nu mai e unt, iar 500 de grame de unt înseamnă trei pensii; dacă ai ţigări, le poţi schimba pe diverse lucruri, dar nu mai sînt ţigări; dacă ai discuri cu discursurile lui Hitler, le poţi vinde americanilor, iar cu banii îţi poţi cumpăra săpun; nu mai e făină; nu mai e ceai: şi toate astea sînt *acum*, cînd vezi filmul, un *acum* mai convingător decît al ultimelor ştiri. Iar în ultimele minute, cînd îl însoţeşti pe copil în ultima lui hoinăreală printre ruine („Era ca şi cum am fi plutit deasupra Berlinului."), e uşor să-ţi imaginezi că-i auzi bătăile inimii.

La Auschwitz, în 1955, „crematoriul arată ca o carte poştală; turiştii fac fotografii". Dar regizorul Alain Resnais, scriitorul Jean Cayrol şi directorii de imagine Ghislain Cloquet şi Sacha Vierny refuză iluzia – în care alţii îşi află consolarea – că „bătrînul monstru al lagărului de concentrare ar fi mort sub dărîmături". Autorii documentarului *Noapte şi ceaţă* resping inocenţa pe care locurile acelea parcă ar vrea să şi-o ceară înapoi; o astfel de inocenţă nu înseamnă decît memorie scurtă, iar memoria scurtă e un păcat. Cu un montaj extraordinar de imagini de arhivă şi cu o cameră de filmare care se mişcă fără grabă, aproape cu blîndeţe, dar se mişcă tot timpul, cu insistenţă, cu intransigenţă, ei conduc un interogatoriu cu Auschwitzul. Încearcă să sfîşie cartea poştală de sub ochii turiştilor, să prindă tresăririle monstrului adormit, dar viu sub dărîmături.

La Berlin, după încheierea Războiului Rece, agentul secret Lemmy Caution (Eddie Constantine) întîlneşte un alt agent secret, şi asta-i cam tot ce vă pot povesti, cu toată bunăvoinţa, din filmul lui Godard *Germania Nouă Zero.* E unul dintre experimentele acelea godardiene, care pot fi studiate imagine cu imagine, analizate citat cu citat, rumegate aforism cu aforism, ghicite asociaţie cu asociaţie, dar *urmărite* (nu de cercetători şi de specialişti, ci, pur şi simplu, de spectatori) – hmm, mai greu. Pentru că Godard nu mai e de mult prietenos cu spectatorul. El e „auto-prietenos", cum a spus Martin Amis despre James Joyce; e prietenos cu Godard. Există acolo o melancolie frumoasă, nobilă, care, combinată cu îngăduinţa ta faţă de autorul lui *Pierrot le fou* şi cu mulţumirea ta sporadică şi, oricum, iluzorie, că ai reuşit să intri pe lungimea lui de undă (dar el o schimbă în secunda următoare), te duce pînă la capăt. Dar la capăt dai de panseuri ca: „Muzica a fost omorîtă: americanii..." Şi te întrebi dacă a meritat.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Teleshopping

„Sunaţi acum. Este un produs minunat pentru minte, trup şi suflet!“ „Priviţi cît de simplu este! 1,2,3 – şi aţi scăpat de probleme!“ Cam aşa sună îndemnurile pe care ni le adresează prezentatorii de la *Teleshopping* (acum pare-mi-se că se cheamă, mai competitiv, *Top Shop)*. Ca şi în cazul protezei dentare şi al Fixodentului, produsele promovate de *teleshopping* nu se adresează doar trupului, ci şi minţii şi sufletului. Cumpărăturile devenite show pe posturile de televiziune reprezintă o religie a consumatorului iniţiat, mereu în căutare de avantaje şi în gardă să nu fie păcălit. E o religie uşor de receptat, la îndemîna oricui – se insistă explicit pe acest lucru, atunci cînd se subliniază că totul, în telshopping e simplu. Ca orice religie , cumpărăturile la televizor sînt persuasive şi pozitive: pe un ton optimist, încearcă să te convingă că ceea ce-ţi oferă e cea mai bună soluţie pentru tine, şi e un chilipir. Pornind de la principiul reclamei testimoniale, diverşi indivizi fericiţi, fie creatorii produsului respectiv, fie utilizatori fideli ai acestuia, se străduiesc să-ţi împărtăşească din experienţa lor pozitivă şi să te coop-

teze în ea. Teleshopping-ul acţionează pe un soi de principiu dublu al păcălelii, un fel de păcăleală a păcălelii: atîta ţi se atrage atenţia că, achiziţionînd aceste produse şi nu altele, ieşi în cîştig, încît, în mintea mai suspicioasă a celor detaşaţi de „sistem“, se produce exact efectul invers: te simţi iritat şi tras în piept de atîta exces de avantaje.

În mintea cumpărătorului de meserie, angrenat în sistem, are loc, probabil, efectul normal, scontat. Musculosul Tony, care face reclamă la Gazelle Freestyle, un aparat, evident, de gimnastică, îi poate binedispune pe cei din target, în timp ce pe cei neimplicaţi, ca mine, pur şi simplu îi sperie. Te mai consolează informaţia, pe care o afli puţin mai tîrziu, că, deşi reclama spune că este „intense“ şi „awesome“ (traducerea celor două epitete le-ar strica efectul, ajunge să spunem că sînt nişte superlative exclamative) şi că e un privilegiu să-l ai în dormitorul tău, gigantul se numeşte Tony Little. Tony nu e doar zîmbitor, e şi informat: ştie că aparatul lui îţi „tonifiază fesele“, dar şi „spatele şi bicepşii“, „îţi măsoară ritmul cardiac“ şi „îţi îmbunătăţeşte viaţa sentimentală“. Pe lîngă excesul de optimism, o altă calitate a *topshop*-ului este excesul de informaţie şi de exactitate – strategie ce-i poate convinge pe maniacii detaliilor. În sfîrşit, pentru zgîrciţi şi suspicioşi, aparatul lui Tony oferă soluţii pe măsură: ai dreptul să-l iei acasă şi să-l testezi timp de 10 zile, împreună cu o casetă video îndrumătoare în care e prezent, evident, tot Tony.

Dar Tony nu e singurul care promovează produse în stil *teleshopping*. Mai sînt mulţi alţi „prieteni“ şi sfătuitori, precum şi multe alte produse. Despre aceştia, într-un număr viitor.

▲

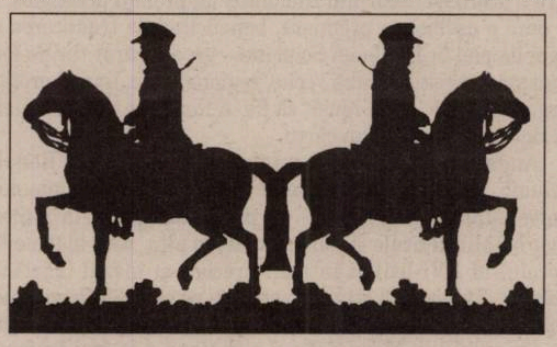

Radu COSAȘU

din viața unui extremist de centru...

O, O'Connor!

În amintirea lui Donald O'Connor, cel care, cîntînd în ploaie, trecea prin pereţi şi cădea lat pe un fotoliu

Au dansat pe sub apă.
Au făcut balete pe sub apă.
Au dansat pe jeturi de apă. Nu li s-a părut suficient.
Au dansat cu o mătură, în loc de om.
Mătura a dansat cu omul, ca un om.
Au dansat cu un cuier, în loc de o femeie.
Cuierul a dansat ca o femeie graţioasă.
Femei graţioase au dansat cu bărbaţi urîţi.
Bărbaţii urîţi au devenit, prin dans, sublimi.
O, O'Connor!
Au dansat dîndu-şi pumni în cap.
Pumnii în cap au devenit paşi de dans.
Paşii de dans au devenit cîntece. Stepul – o melodie. Li s-a părut prea puţin şi stepul.
Au luat stepul şi l-au adus pe stradă.
Au dansat printre autobuze, au bătut step pe capote de maşini, în muzee arheologice, printre maimuţe şi dinozauri, printre schelete şi crucişătoare.
Li s-a părut prea puţin.
O, O'Connor!
Au început să danseze în ploaie.
Au bătut step printre intemperii.
Dacă au dansat cu găleata, era logic şi arheologic să danseze şi în ploi cu găleata.
Au bătut step printre băltoace.
Au dansat în băltoace, băltoacele au devenit suprafeţe de dans.
Băltoacele au căpătat ritm.
Băltoaca a devenit o gură de rai, odată cu gurile de canal.
Nimic din ceea ce a fost considerat, de la începutul lumii, prozaic, inert, inestetic – un cuier, o mătură, o băltoacă, un burlan – nu a rămas, sub paşii lor, prozaic, inert şi inestetic.
Dansul lor a transfigurat lumea obiectelor.
Obiectele au devenit subiecte.
Nu li s-a părut suficient să dansezi cu un cuier.
Ce se putea face mai mult?
Au început să danseze pe acoperişuri.
De pe acoperişuri au coborît frumos în cuiburi de păsări şi păsărele.
Au dansat cu păsările pe pasarele.
N-a fost de-ajuns.
Atunci au început să danseze pe pereţi.
S-au urcat pe divan şi-au bătut step pe tavan, cu capul în jos, cu picioarele în sus.
Stepul lor a premers cosmonautica.
Dansul lor a premers studiul imponderabilităţii.
Arta lor a fost o revoluţie, desigur neştiinţifică, dar revoluţie.
Lor, înaintea tuturor, nu le-a mai ajuns Pămîntul.
Într-un elan suprem, au trecut prin pereţi.
Au spart pereţii camerei, dansînd.
Nu numai că n-au murit, dar după ce au spart pereţii, după ce au căzut în neant, s-au întors în cameră, au mai dat un ţipăt vesel şi s-au întins pe covor, leşinaţi.
O, O'Connor!
După care iar au început să strige: Să dansăm! Să dansăm! Să dansăm!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Luiza Berman

„M-am născut cu rusa. Citesc de dimineaţă în rusă. De mică, venind în România, tata era de aici şi era din Suceava, am deprins germana. Altfel nu aveam cum să mă înţeleg cu bunica şi mătuşile. În ajun de a merge la şcoală mi-a luat tata profesor de franceză, iar în clasa întîi primară ştiam franceză, rusă, germană şi română. După ce m-am pensionat m-am dus la Institutul de limbă italiană şi am făcut cursul complet de limbă. Acolo învăţam versuri de Montale şi recitam sau jucam scenete de Goldoni. Vedeam filme foarte bune. După ce am terminat italiana am făcut o excursie pînă la Londra. Am fost amorezată de Londra, mi-a plăcut atît de mult... am făcut universitatea populară, e adevărat că nu am prea învăţat prea mult, dar am citit foarte mult. M-am înscris la bibliotecile britanică şi americană. Important este ca după ce te pensionezi să îţi ţii mintea vioaie.

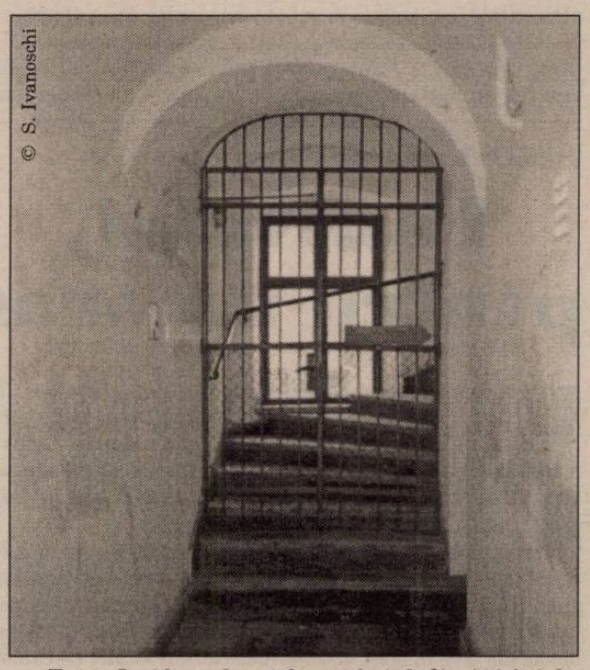

Tata, Iosif, a plecat la războiul din '16-'18 la Odessa, cu regimentul şi acolo l-a prins revoluţia. Asta a fost o revoluţie grozavă. Regimentul lui s-a împrăştiat. El, spirit aventurier şi avînd aparatul fotografic la el şi cutia cu casete de sticlă, a mers din localitate în localitate. S-a oprit în Novorosiisk. A întrebat pe cineva dacă ştie un pat de dormit. Nu o cameră, ci un pat. Respectivul l-a luat acasă. Era student la Sankt-Petersburg, Istoria Artelor. Acolo a cunoscut-o pe mama. După decesul mamei mele am vrut să-mi vizitez rudele... asta da întîmplare nostimă. Eu, printre ultimele mele piese jucate, am jucat şi *Căsătoria* de Gogol, la Teatrul Nord din Satu Mare. Directorul ne-a spus că vom face un schimb de experienţă cu un teatrul rusesc. Eu i-am spus că aş vrea să învăţ ultimul monolog în limba rusă. Ca o bombă pentru spectatori. Eu am învăţat, dar turneul nu s-a mai ţinut. Nu-i nimic, am zis. Mi-am exersat memoria. Fiind la Chişinău, la un unchi, am vrut să merg şi la Leningrad, să-mi cunosc unchiul. Ofiţerul de la Securitatea lor mi-a zis: dar de ce nu vine unchiul aici? Ce rost are, zic eu, să deranjez atîta lume? Ba nu, e mai bine să vină ei. Văzînd eu ce spune ofiţerul, mi-am pus mîinile în şolduri şi am spus textul din Gogol. S-a speriat, a crezut că am înnebunit, era cu degetul pe butonul roşu să cheme ajutoare. Noroc că monologul era scurt. După ce am terminat, l-am întrebat: ei, cum ţi-a plăcut? Să ştii că e Gogol şi vreau să văd minunile din Leningrad. Tovarăşa, ai viză de Leningrad şi vă las şi la Moscova, că aveţi ce vedea, dar pe 15 august exact părăsiţi ţara. Aşa că, la Leningrad, l-am avut pe unchiul meu cel mai grozav ghid. Unchiul meu mi-a oferit excursia lui Puşkin. Şi am mers în toate locurile pe unde Puşkin trecuse şi crease. Ce credeţi? Ne-am oprit între blocuri. Am coborît şi intrăm într-o pădure. Acolo era un soclu: aici a fost omorît Puşkin.“

Şi, cu alte cuvinte, vizitaţi expoziţia de fotografii Iosif Berman de la Foto Cabinet.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Arhiva naţionalizată

G. M. Cantacuzino critica modul în care arhitecţii italieni ai regimului fascist au făcut ca ruinele romane să participe la propaganda politică a regimului. Efortul de a descoperta astfel de vestigii şi de a le reconstrui a implicat uneori şi distrugeri deliberate în oraşul existent, aşadar în arhiva de suprafaţă, „minoră" în raport cu scopurile propagandei. Prezentul sau trecutul recent – ambele nedemne de viitorul eroic – trebuiau să facă loc excavării unui trecut pe măsură. Este vorba despre „punerea în evidenţă a unor ruine şi monumente care-şi găsiseră prin veacuri un cadru ce se integrase în plastica Renaşterii", în felul în care veteranii îşi expun cioturile membrelor retezate violent spre a-şi justifica eroismul.

Or, naşterea *(Natio)* şi, deci, originile, participă la celebrarea „naţională". Mult din „specificul naţional" arhitectural, mai cu seamă din cel al anilor treizeci şi patruzeci europeni, este de fapt un discurs despre origini – reale, prezumate, mitice – ale naţiunilor care îl pun în operă. În cazul Italiei, *stille littorio* vorbeşte despre nostalgia după caracterul roman imperial, a regimului fascist, care îl dorea redescoperit. Cum ? Întîi, prin exhibare violentă a originilor: Cantacuzino, în chiar fragmentul citat anterior, vorbeşte despre o „trezire din letargie" a ruinelor (aşadar, am zice, din neutralitatea situării lor ca sub-strat al oraşului viu). Această procesiune a dezgropaţilor trebuie să mărşăluiască alături de cei vii: „ruinele au fost scoase din decorul lor vegetal şi pitoresc, coloanele au fost spălate şi frecate, ziduri întregi rezidite, mormîntul lui Caesar Augustus reedificat pentru a deveni documente politice (...) Totul a fost răvăşit şi pus într-o lumină falsă." Dezgropări şi restaurări excesiv de propagandistice au avut loc şi în România. Un exemplu: Tropaeum Traiani de la Adamklissi ar fi trebuit reconstruit ca Mausoleu al Eroilor în Parcul Carol din Bucureşti; el fu totuşi „restaurat" in situ (citeşte reconstruit în aceeaşi manieră chestionabilă descrisă mai sus pentru mult mai recentele monumente nord-moldovene) în anii regimului Ceauşescu.

Dar tot un discurs despre origini este şi refolosirea toponimiei „originare", aşa cum s-a petrecut în România cu nume romane adăugate, pentru stabilizare a sensului, toponimiei curente; Napoca pentru Cluj, Drobeta pentru Turnu Severin; în fine, „municipium" pentru oraşul reşedinţă de judeţ şi „for" sau „centru civic" pentru noile pieţe obţinute prin demolarea şi rescrierea centrelor respectivelor „municipia" comuniste începînd cu 1968 şi culminînd cu „noul centru civic" bucureştean.

Cel mai frecvent procedeu este însă rescrierea în cheie contemporană a limbajului arhitectural al timpurilor „originare" pentru naţiunea respectivă. *Stille Littorio* şi *Stilul regele Carol II* sînt asemenea exemple de stiluri oficiale ale perioadei interbelice. Clădirea astfel proiectată este în acelaşi timp nouă şi veche, este deodată „acum"/"aici" şi „atunci"/„acolo" (al doilea cuplu fiind valabil atunci cînd localizarea originilor este diferită de cea prezentă) prin contemporaneitatea sa străvăzîndu-se originile an-istorice, situate în „acel timp" mitic despre care vorbea Eliade. Dar un exemplu mai puţin discutat este faţada refăcută de Cezar Lăzărescu pentru Teatrul Naţional din Bucureşti, care face trimiteri explicite la măreţia vreunui apeduct roman, fără însemnătatea practică a acestuia din urmă.

În fine, este vorba despre cazurile cînd, teritorial, naţiunea este o alcătuire de teritorii (regiuni) cu propria lor identitate. Construirea unei identităţi naţionale în acest caz presupune cîteva decizii mai mult sau mai puţin aleatorii: alegerea capitalei, a limbii oficiale, a ingredientelor unui stil oficial în arte şi arhitectură prin colarea identităţilor regionale şi/sau locale pre-existente. Român a însemnat într-o primă instanţă *valah şi moldovean şi dobrogean şi oltean*; după 1918, ecuaţia şi-a mai adăugat un număr impresionant de variabile, care, în plus, mai conţineau şi necunoscute etnice masive: *Şi ardelean şi basarabean şi bănăţean.*

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Ca MeccaNicu la PRO TV

Mai întîi, sîmbăta trecută am mers cu doi amici la un restaurant arăbesc, la recomandarea unuia dintre ei. Restaurant e mult spus, pentru că locul arăta destul de jalnic, dar amicul meu m-a asigurat că se mănîncă bine. Ne-am aşezat cu toţii la o masă de PFL alb nu prea curată, în jurul căreia se hîrjoneau muştele. De cum intraserăm, fuseserăm întîmpinaţi de nişte feţe curioase şi fără nici cea mai mică urmă de zîmbet. Dincolo de o tejghea cu cărnuri, stătea – cred – bucătarul, un om cu privirea aspră şi care ascuţea nişte cuţite lungi.

Atmosfera s-a destins cînd a venit fata să ne întrebe de sănătate. Tipa era plină de forme la vedere şi toată numai zîmbet. Avea unghiile foarte lungi, sclipici pe sprînceana dreaptă, buzele cu contur de un roşu ceva mai închis, spre maroniu (probabil tatuat) şi nişte sîni care debordau din chingile mult prea strîmte ale chestiilor care încercau să-i acopere. Din cînd în cînd îţi surprindea privirea şi-ţi făcea complice cu ochiul. Te-ai prins?

Din difuzoare se auzea, desigur, muzică orientală, pînă în momentul în care cineva a schimbat pe un post de radio pirat, unde am putut să ne delectăm cu manelele lui Guţă şi cu dedicaţiile lui „pentru toate bagaboantele". Trăiam din plin spiritul popular (al poporului nostru şi al lor, deopotrivă).

În meniu, fireşte, nu era nici o băutură alcoolică. Prin urmare, ne-am comandat cu toţii *ayram*, celebrul iaurt arăbesc de băut, iar la sfîrşitul mesei, de sete, o Coca-cola (se pare că oamenii n-au, totuşi, prejudecăţi în privinţa produselor americane).

Altfel, mîncarea a fost, într-adevăr, bună, multă (cu mari eforturi puteai să termini o porţie) şi ieftină. Numai că, după ce m-am sculat sătul de la masă, mi-a trecut prin cap gîndul că nu este exclus să mă trezesc, a doua zi, cu nu ştiu ce bube pe corp.

Ajuns acasă, la PRO TV tocmai începea, la ora 20, transmisia de la show-ul lor „Pune-te pe Nicu" care adunase toată ziua popor în faţa clădirii de pe Pache Protopopescu. Nu am înţeles cum adică *să mă pun pe Nicu* şi nici care sînt regulile *reality show*-ului cu care PRO-ul vrea să concureze *Star Factory* (a încropit ceva în disperare de cauză şi exact aşa a ieşit: o încropeală). În schimb, am regăsit atmosfera de care mă despărţisem, cu puţin timp în urmă, la restaurantul arăbesc – ehe, s-a dus vremea cînd PRO TV făcea zaiafeturi Pro-NATO!... Transmisiunea a început în acorduri de manele, cu marele artist Nicu Palermu cîntînd din buric pe versurile specialiştilor de imagine din PRO, în care ni se spunea că „acum în România a apărut o nouă boală: Nicumania". Desigur, era şi fata cu sînii dînd pe dinafară – e adevărat, fără sclipici la sprînceană –, Nicoleta, era şi mîncare din belşug, mititeii, şi nelipsitul Busu care să-şi umple gura cu ei. Pe de altă parte, ca la orice chef popular care se respectă, atmosfera era descheiată la şliţ (chestie care, de altfel, lasă şi burta plină să se simtă în largul ei). De exemplu, am putut să auzim o superbă declaraţie de *voyeurist*-ă de la Teo (ea, spunînd cuplului care a emis ideea că, atunci cînd vor face amor, vor trage un paravan, să nu fie văzuţi de camerele de luat vederi: „Vedeţi că vin şi vă dau paravănaşul la o parte, că sînt şi eu amatoare de aşa ceva") sau pe Ernest Maftei zis Bădia flirtînd cu Tanţa şi spunîndu-i povestea cu Adam şi Eva („Ştii cum a fost cu Adam şi Eva? Adam şi Eva au fost bărbaţi şi amîndoi şi-au pierdut uneltele; Adam şi-a găsit-o pe a lui, Eva o mai caută şi acum. Bag eu bine seamă că tu ai găsit-o pe-a mea"). Ce să mai vorbim? Veselie generală. Îmi închipui, însă, că şeful ăl mare de la PRO ne privea fără nici un zîmbet din spatele tejghelei lui, ascuţindu-şi calm cuţitele.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

PC sau Teama de adevăr

În comuna X, un tînăr a fost asasinat, fără motiv, de un recidivist. Consăteancă: era un băiat iubit de toţi, cuminte, respectuos. Reporter: proaspăt ieşit din închisoare, asasinul a ţîşnit din barul comunei şi a băgat şişul în primul om pe care l-a văzut. Poliţist: suspectul e reţinut pentru cercetări. Tatăl: chiar dacă stau în puşcărie toată viaţa, fac moarte de om pentru copilul meu. Un ţăran: ne ducem la el acasă, fărîmăm tot ce are, să nu mai rămînă urmă, să plece de-aici toţi ţiganii! Opinia publică, de!

Prin 1993 am vizitat cu alţi ziarişti est-europeni o secţie de poliţie de lîngă Birmingham. O zonă cu mulţi cetăţeni de culoare. Poliţista care se ocupa de noi părea dornică să ne explice doar rolul cailor în operaţiunile curente. Bine, am zis noi, dar cum e cu infractorii? Există, de exemplu, o statistică privind originea etnică a făptaşilor? Sînt negrii mai predispuşi către infracţiuni sau dimpotrivă? Domnişoara Eccles a tuşit stînjenită şi a zis că nu, nu există astfel de statistici, s-ar încălca legile privind discriminarea. O dată vizita încheiată, ne-a dat o cafea. Chiar în camera pentru interogarea suspecţilor. Acolo s-a mai relaxat şi ne-a mărturisit următoarele. Poliţia face un lobby intens pentru re-introducerea unor astfel de statistici, pentru că nu poate aloca fonduri adecvate pentru controlul zonelor periculoase. Dar, a adăugat ea, lucrurile fuseseră mai grave cu ani în urmă. Pe vremea cînd şi Marea Britanie fusese inoculată cu acea *political corectness* (sau PC) inventată de *those effing Americans*. Concret, dacă cineva vedea un negru spărgînd o casă, nu putea să declare decît că a văzut un bărbat de înălţimea cutare, de vîrsta cutare etc., dar fără să menţioneze rasa. Cum să mai faci un portret-robot, cum să micşorezi cercul suspecţilor? Puteam să fim daţi în judecată, a şoptit Myra Eccles. Noroc că s-a renunţat la prostia asta, că nu mai găseam pe nimeni. Şi, da, infracţionalitatea în mediile jamaicane şi africane e mult mai mare decît printre albi. Nimic rasist, dar, ştiţi, sărăcia, inadaptarea etc.

Era, evident, un exces. Corectitudinea politică, lansată cu bune (şi naive) intenţii, ajunsese în multe locuri să frizeze absurdul cel mai atroce. Nu este şi nu va fi cazul României. Motivul e simplu. Oricum am judeca această manipulare ideologică (în fond asta e), PC derivă dintr-o serie de credinţe ferme, prea ferme. În orice caz, mai ferme decît poate accepta românul, om al ţării unde nimic nu e luat în serios *(apud* Poincaré). Uneori e bine. Alteori nu. La noi s-a abordat calea de mijloc, după cum bat vînturile subterane sau internaţionale. Comunităţile cu risc infracţional mare sînt tratate precum cele fără; nu se ştie exact cîţi romi sînt în ţară; problemele să fie rezolvate de Europa *(apud* Iliescu). Trei sferturi din infractorii arătaţi la jurnalele TV sînt romi. La răscoala din Craiova – în majoritate romi. Nu sînt puţine satele unde ţăranii disperaţi vor să-şi facă singuri dreptate. I-am văzut pe cei returnaţi din Spania sau Italia. Pe cei goniţi din ghetourile Lacului Morii. Pe traficanţii de droguri, de femei, de bonuri fiscale. Nu toţi romii sînt aşa, dar cei care se ridică o fac cu eforturi colosale, aproape în ciuda societăţii care ar trebui să-i ajute.

Să spunem lucrurilor pe nume – lumea romilor are o problemă. Mare. Apoi, nu are un lider recunoscut (sau prea mulţi). La fiecare micro-seism etnic, în studiouri apar eternul Mădălin Voicu şi un poliţist împăciuitor, se fac apeluri şi promisiuni, regii şi împăraţii dau decrete, iar lucrurile rămîn cum au fost. Triada violenţă-sărăcie-non-educaţie necesită un ambiţios program de integrare, poate chiar un minister special. Încă din anii '90, statul a evitat să se implice, înmînînd sarcina unor ONG-uri care, să nu zic mai mult, n-au responsabilitate oficială, consumă bani şi nu lasă urme. Baroana Nicholson a auzit de pseudonunta de la Sibiu, iar guvernul a sărit ca ars, demonstrînd că gîndeşte haotic într-o chestiune nu doar delicată, ci şi periculoasă.

▲

U N I C I I B U N I C I

Cum reuşesc bunicii să fie buni şi calzi cu nepoţii, să le poarte calmi de grijă cînd ei înşişi au griji foarte mari? Aveau şi pe vremea lui Ceauşescu, cînd trebuia să stea la cozi, să-şi asigure hrana zilnică, lor, nepoţilor şi părinţilor în aceleşi timp. Au şi acum, cînd pensia e mică (jumătate din pensionari trăiesc sub pragul sărăciei), cînd mulţi încă lucrează ca să mai cîştige un ban, cînd mulţi trăiesc doar din ce le dau copiii (şi uneori aceştia nu le dau decît pentru nepoţi). Pentru ei, nepoţii sînt viitorul, acela în care ar trebui să nu mai existe griji. Şi pentru care trebuie mimată de pe acum liniştea şi normalitatea. Dar asta se cam întîmplă încă de pe vremea cînd bunicii erau nepoţi. ***(A. M.)***

Raluca ION

Mai e, Maie?

Se poate să nu fi auzit de mamaia Chira, din comuna Dor Mărunt, deşi se poate să fi trecut prin comuna Dor Mărunt, în drum spre mare. Este normal, nici eu nu am auzit înainte să îmi fi povestit cineva de ea, în trecere, şi eu să găbjesc imediat poza ei din vorbe (apropo mamaiei Chira nu i-a făcut nimeni niciodată o poză adevărată, acest lucru sporind importanţa ei aproape mitologică) şi s-o pun la locul cuvenit. Am aflat că stătea într-o cameră micuţă, separată de restul casei prin nişte pereţi de chirpici şi de restul lumii printr-o perdea albă, de tifon. Erai sigur că o să o găseşti mereu acasă, aşa cum erai sigur că scaunul de lemn ca o covăţică, micuţ, cu trei picioare, asemănător cu cele pe care le poţi vedea la Muzeul Satului, va fi tot timpul lîngă uşă. Avea o faţă ridată de cea mai bătrînă indiancă şi o coadă împletită din păr complet alb, încolăcită pe sub o basma neagră. Mergea tot timpul cu un baston din lemn neprelucrat cu care îşi căuta drumul şi purta nişte haine negre şi gri. Dacă înţelegeai prezenţa bastonului, pentru că era cel mai bătrîn om din lume, avea 85 de ani şi tu nici măcar nu ştiai să numeri pînă la 85, putea să fie foarte aproape de un catralion după părerea ta de copil, hainele negre nu puteau fi explicate în nici un fel. Mă rog, o fi moda ei, spuneai dînd dovadă de toleranţă copilărească. Restul lucrurilor, privirea ei acoperită de o pieliţă albă, lumea spunea că se numeşte cataractă, mersul ei încet cu bastonul într-o mînă şi cu cealaltă mînă atingînd pereţii casei, felul în care îţi pipăia părul, fruntea, obrajii, nasul, buzele ca să vadă cum mai arăţi, erau absolut normale. Iar cînd îţi atingea faţa, aveai o senzaţie plăcută de linişte cu somn. Şi mai erau cîteva lucruri remarcabile în legătură cu mamaia Chira: că, deşi era oarbă, ştia să închidă nasturii strănepoţilor, că lua durerea de cap cu mîna şi că putea să-şi dea seama cum se simt fără să îi vadă. Poate ar fi de menţionat că era o povestitoare înnăscută şi că toate personajele, fie detestabile, fie neinteresante din sat, deveneau în poveştile ei sau nişte fiinţe atrăgătoare, care îţi incitau imaginaţia mai ceva decît corsarii, sau se transformau pur şi simplu, din oamenii abrutizaţi care erau, în nişte oameni normali, cu o istorie a lor, nici mai bună nici mai rea decît a altora.

Cel mai ciudat este că celui care mi-a povestit, pe atunci un copil cu haine frumoase, care avea acasă toate jucăriile pe care un părinte le putea procura pe vremea aia pe sub mînă, cu nişte părinţi tineri, oamenii bătrîni şi încetineala lor, casele sărace şi dărăpănate, bolile, îi provocau o repulsie îngrozitoare. „Să ai un bunic, nu neapărat un neajutorat, ci unul care se mişcă mai greu, vede mai prost la televizor, este cea mai bună lecţie de umanitate. Devii în felul ăsta mai simpatetic faţă de problemele altora, pe lîngă care ai trece de altfel, mai tîrziu, cu o mare detaşare", mi-a spus. „Pe de altă parte, compania unui bunic este mai mult decît relaxantă. Bunicii sînt mai toleranţi, chiar dacă au fost la rîndul lor nişte părinţi care au cerut foarte mult de la copii, tocmai pentru că pe măsură ce îmbătrîneşti renunţi încet-încet, la ambiţii. În plus, pentru unii nu mai e nevoie să muncească, trăiesc din pensie, nu mai trebuie să meargă la serviciu, cred că sînt mai puţin presaţi pentru că, într-un fel sau altul, renunţă la lupta pentru existenţă. Eu habar nu am, încă nu am teizeci de ani, dar aşa trebuie că se întîmplă." Bunicii sînt grozavi cu alte cuvinte, şi mamaia Chira, acum putem să deconspirăm importanţa ei mitologică, era mama tuturor bunicilor din lume. Şi fiind şi foarte bătrînă şi străbunică, această calitate a ei este de necontestat.

Ce să spun, sînt bunici şi bunici. Am văzut bunici coafate, aranjate, cu o manichiură impecabilă, care aveau magazin de bijuterii şi care luau lecţii de limba engleză, împreună cu nepoţeii lor, ca să poată să se înţeleagă cu clienţii. Făceau lecţiile împreună. Erau la lecţia de cumpărături şi ştiau amîndoi să spună *How much is it?* sau *How much does it cost?*

Am văzut o bătrînă, din aceea a cărei prezenţă stîrneşte antipatia în autobuz, vorbind cu nepoţica ei despre cît de important este să te speli pe mîini şi să ai unghiile îngrijite. „Mîna e ca o carte în care poţi citi cum este un om. Cu mîna dai noroc cu alţi oameni, atunci cînd faci cunoştinţă, mîna spune ceva despre tine. Cu mîinile lucrezi, mănînci. De aceea trebuie să fie mereu îngrijite."„Mai e mult, Maie?", a întrebat nepoţica.

Am văzut fiecare dintre noi.

▲

Adina POPESCU

Mamaia, tata-mare, buna şi *grand-père*

Todeauna cînd mă gîndesc la bunici, la modul general, nu la bunicii mei, îmi vine minte prima fraza din proza lui Delavrancea cu bunicul care stă pe prispă, se gîndeşte, „la ce se gîndeşte?" - întrebare retorică, „la nimic", pentru că numără florile care cad... Brusc încep să-l invidiez pe acel bunic, pentru că oricare dintre noi şi-ar dori cîteodată să stea pe o prispă, să nu se gîndească la nimic şi să numere florile care cad, dar nu poate, nu-l lasă stresul, grijile, job-ul! Astfel, portretul idilic al lui Delavrancea, ilustrează unul dintre avantajele de a fi bunic: ai muncit toată viaţa, ai ieşit la pensie şi acum îţi odihneşti bătrîneţile, îţi savurezi fiecare clipă de linişte, pe prispa din faţa casei.

Aşa ar trebui să se întîmple în mod normal, dar... dacă eşti bunic se presupune că ai cel puţin un nepot, eventual mai mulţi pe care, în cel mai fericit caz, părinţii ţi-i pasează pe timp de vară, cînd ei pleacă în concediu, iar copiii iau vacanţă. Unde e cel mai ieftin şi mai sigur să-ţi trimiţi plozii pentru o perioadă de cel puţin o lună? La bunici, desigur! Bunicii de la ţară, bunici provinciali, bunici de mare, de munte sau chiar bunici de mahala, de undeva de prin împrejurimile Bucureştiului.

În copilăria mea, apartamentul de două camere al bunicilor mei de la Cluj se transforma, vara, într-o adevărată tabără şcolară. Patru nepoate, de vîrste diferite, fiecare cu alte pretenţii, uneia nu-i plăcea grişul cu lapte, iar de la pui nu mînca decît „carne albă" adică pieptul, alta comanda în fiecare seară opt clătite, aşa „se învăţase" acasă, a treia nu putea să sufere „luşcoş"-ul specific ardelenesc şi vroia numai cartofi natur, ca la restaurant, ultima mînca de toate, uneori şi porţiile celorlalte trei şi tot aşa. Iar bunicii? „Doamne, ce să le mai fac de mîncare?", „Mă duc pînă la gostat, că s-au băgat ouă!", „Treci şi prin piaţă şi ia-le o lubeniţă!" etc. Iar mîncarea nu era singura lor grijă! După masă, nepoatele se certau, se ciorovăiau, se trăgeau de păr, apoi trăgeau păpuşile de păr şi le aruncau pe geam de la etajul patru, ca să le „pedepsească", după care ieşeau toate la joacă, în părculeţul din spatele blocului, tocmai în „ora de linişte" cînd pensionarii fără nepoţi trebuiau să-şi facă siesta.

Astfel curtea din spatele blocului, se umplea de douăzeci-treizeci de nepoţi, atent supravegheaţi, din spatele perdelelor de către armata de bunici, locatari ai blocurilor ce împrejmuiau părculeţul. Nepoţii jucau „faţa", „raţelele şi vînătorii", „flori, fete...", „călcatea", „elasticul" şi după mai puţin de oră începeau să zbiere care mai de care către ferestrele şi balcoanele binecunoscute: „Mamă-mare, mi-e foame!", „Buni, Costi m-a bătut!, „Tataie, Miruna nu mă lasă în pace!". Atunci cei strigaţi, îşi făcea apariţia de prin toate scările de bloc, în capoate, halate şi pijamale, furioşi sau îngrijoraţi cu făcăleţe, mături, sticle cu apă, păpuşi dezmembrate, mingi de fotbal, farfurii cu felii de pîine unse cu miere... era o treabă cu adevărat vrăjitorească!

„Buna" lu' Corinuţa era grasă şi avea varice, dar părea o „tanti" cumsecade, căci locuia la parter şi ne dădea prin geamul de la bucătărie pahare cu sirop de căpşuni cu sifon. Mamaia lu' Cătălin era „bolnavă cu nervii" şi nu suporta nici cel mai mic zgomot prin preajmă, aşa că-l trimitea mereu pe Cătălin afară, la joacă; cu toţii îl invidiam, stătea de dimineaţa pînă seară în părculeţ, nu-l bătea nimeni la cap! Bunicul gemenelor de la şapte, fuma ţigări fără filtru şi trebăluia tot timpul pe la ghenă. Uneori cobora în subsolul blocului, pînă la boxă, de unde venea mirosind a varză murată şi a ceva morcirlos. Tataia lu' Andreea „unguresacă" (mai aveam o „andree românească"), nu ştia o boabă românește, stătea toată ziua pe balcon, pe un scaun, cu un soi de scufie în cap, citea ziare şi uneori mai îi mai striga cîte ceva Andreei, iar noi nu pricepeam nimic, dar Andreea dădea din cap şi răspundea „ighen", după care dispărea misterios timp de un sfert de oră.

© S. Ivanoschi

N-am aflat niciodată ce făcea în acest interval de timp. Bunica lu' Andu avea o livadă pe Feleac de unde ne aducea mere. Tata mare al nostru era administrator, avea o pălărie maro şi se plimba mereu în jurul blocului cu o plasă goală aşteptînd să dea semnalul cînd venea „maşina" la complex. Atunci adio joacă, căci trebuia să ne înfiinţăm la coadă, toţi nepoţii, de mîna bunicilor, rontăind pufarine şi aruncîndu-ne unii altora priviri, nici acum n-am înţeles de ce, complice.

Seara era rîndului bunicilor să zbiere de la ferestre şi balcoane şi urma un dialog inteminabil, ameninţări şi rugăminţi, „Treci acum în casă că dacă nu...", „Mai stau cinci minute!", „Hai că s-a răcit mîncarea!" şi tot aşa, pînă se făcea întuneric, iar părculeţul era ocupat de nepoţii mai mari, de 15-16 ani, care stăteau pe bănci, povesteau, uneori cîntau la chitară.

Bunicii verilor noastre ştiau să rezolve exerciţiile pentru clasa a-IV-a, din tema de vacanţă şi să scrie compuneri pe diverse teme, „la scăldat", „la cules de fructe", „la pădure". Ştiau să facă ierbare şi toată ziua presau flori între paginile agendelor lor de telefon, ştiau să decupeze poze din revistele „Burda" şi să le lipească pe paginile oracolelor şi să facă hăinuţe la păpuşi. Nu ne pedepseau niciodată decît, uneori, cu somnul de după-amiază sau, rareori dădeau telefon părinţilor ca să se plîngă: „Ştii ce rea s-a făcut? Nu mă mai pot înţelege cu ea deloc! Aţi răsfăţat-o prea tare! Cînd veniţi s-o luaţi?" Unii bunici au întîmpinat şi probleme de comunicare. Am cunoscut, după revoluţie, un bunic, cu fata plecată de şapte ani în Franţa, măritată cu un francez şi cu o nepoată de şase ani care îi era trimisă „par avion" în fiecare vară pe motiv că „e aerul mai curat în România şi mîncarea mai sănătoasă!". „Nu înţeleg nimic din ce-mi zice!", se tot văicărea bunicul. „«Grand-père» în sus, «grand-père» în jos... Am pus-o să-mi deseneze tot: ce vrea să mănînce, unde să mergem să ne plimbăm! Noroc că ştie să deseneze..."

Cu toate că, uneori, îţi vine să le punctezi potretele cu o fină ironie, totuşi, pledez pentru păstrarea unei imagini duioase a bunicilor, indiferent de cum au fost sau cum mai sînt ei încă. O imagine nu neapărat vizuală, ci punctată de mici amănute sentimentale, nostalgice care-ţi dădeau, mai demult, acea stare generală de bine pe care, cu timpul ai început s-o pierzi. Starea copilăriei.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Da pentru Europa?

Vecinul meu îşi bate nevasta. În fiecare seară, din apartamentul de dedesubt se aude mai întîi un lung şir de înjurături, apoi se trîntesc uşi şi începe: o palmă, două, trei... Ea plînge, el ţipă. Ţipă şi dă televizorul mai tare, să nu se audă vaietul femeii. Degeaba. Prin pereţii subţiri, de bloc făcut din plăci, se aude tot. Însă n-am reuşit să aflu niciodată de ce o bate. De cîteva ori am pus mîna pe telefon hotărît să chem poliţia, dar, ca un făcut, din clipa aceea plînsul femeii a încetat. M-am amăgit închipuindu-mi că e un semn, apoi m-am prostit spunîndu-mi că, în definitiv, e casa lor, căsnicia lor, bătaia lor.

În intersecţie, o clipă de întîrziere: semaforul e deja verde şi apăs cîteva secunde mai tîrziu (prea tîrziu?!) pedala de acceleraţie. Din spate răsună un prelung cor de claxoane. După zece metri mă depăşeşte un Cielo cu geamuri fumurii, şoferul se aliniază paralel cu maşina mea, deschide geamul din dreapta, mă priveşte două secunde apoi mă înjură de mamă. Sînt „vinovat" de întîrzierea din intersecţie. Calc acceleraţia, îl ajung la primul semafor, mă dau jos din maşină şi îl întreb de ce mă înjură. A blocat uşile şi cînd se face verde pleacă de pe loc cu viteză maximă. Pînă să urc în maşină se face din nou roşu, am blocat circulaţia, dar de data asta nu mă mai claxonează nimeni.

Magazin mic, de cartier, însă cu raion bogat în mezeluri. O singură vînzătoare. Cer o sută de şuncă şi o bucată de brînză. Coşmar: fata termină de numărat un teanc de bani şi întinde ameninţător mîna spre vitrina cu mezeluri. Scot un ţipăt scurt, se opreşte şi mă priveşte speriată. Bîigui ceva, apoi îi arăt mănuşa de folie abandonată undeva, lîngă tăietor. Îmi aruncă o privire ucigaşă, îşi pune în silă mănuşa şi-mi taie bucata de mezel cu mişcări scurte şi repezite. Pentru cîteva secunde, cît durează operaţiunea, micul magazin capătă brusc alură de piaţă medievală cu eşafod şi ghilotină. Oricum, din privirea fetei înţeleg că n-ar ezita să „tranşeze" foarte rapid chestiunea, dacă ar fi să ajung, cine ştie cum, în locul bucăţii de şuncă...

„Geamuri termopan, preţuri minime". De zece minute vorbesc cu patronul turc. Încercăm să ajungem la o înţelegere. N-am mulţi bani de cheltuit, vreo cîteva sute de euro, dar tot nu ajung. La un moment dat, după ce dau de înţeles că sînt dispus să facem unele „compromisuri", turcul zîmbeşte şi-mi propune varianta fără factură. Preţul scade spectaculos şi batem palma.

Deplasare în interes de serviciu. Diurnă şi bani de cazare. Prins cu o mie de lucruri, uit de facturile pentru deconturi. La întoarcere mă aşteaptă privirea de gheaţă a contabilei. N-o interesează nici o explicaţie, vrea facturi şi pace. În drum spre casă, lîngă Mall, trei ţigănci flutură facturi în alb, ca batistele în gară. Mă opresc, plătesc o sută de mii şi iau două. Nu sînt chiar ce trebuie, dar contabila înţelege în cele din urmă şi scap cu faţa curată.

Trei noaptea, strada pustie, toate locurile de parcare ocupate. Întorc şi calc linia continuă. Din spate răsare un echipaj de poliţie, îmi recunosc greşeala, dar degeaba. Poliţistul scoate un pix şi se pregăteşte să scrie amenda. Scot şi eu cincizeci de mii şi ne despărţim cu urări de bine.

Am o prietenă stomatolog şi acum două seri a făcut cinste. E al treilea an consecutiv cînd nu plăteşte impozit pe profit pentru că din scripte rezultă că n-are. Şi asta pentru că, vorba ei, „a fost fată deşteaptă şi şi-a luat contabilă isteaţă". Aşa că e „pe zero". Şi de-aia face cinste.

Peste cîteva zile, vecinul de dedesubt, şoferul nervos, vînzătoarea de mezeluri, turcul-termopan, ţiganca cu facturi, poliţistul şpăgar, eu şi prietena mea stomatolog vom merge la vot. Avem o datorie cetăţenească: să spunem „Da pentru Constituţie, da pentru Europa!". De votul nostru depinde viitorul României, chiar dacă tot nu-mi vine să cred. ▲

AR FI FRUMOS SĂ NE AMINTIM ADEVĂRUL AMNEZIC

● Au trecut de atunci 25 de ani şi eroii acelor clipe nu prea mai au cum fi în viaţă, fiindcă unora ca ei (deşi s-ar cuveni să fie altfel) soarta le-a dat un soroc mai scurt decît nouă. Ar fi frumos, cred, să ne amintim astăzi ce s-a întîmplat în ziua de duminică, 6 august 1978, pe Hipodromul din Ploieşti: „Premiul Nicoreşti a revenit armăsarului Ostil. Melodic şi Honorica au condus urmaţi de Ostil, Văluţa, Palicar, Tub, Meriş, Satirica, Abil, Marţian, Recurs, Valoarea. Pe partea opusă tribunelor Honorica a galopat, Ostil a trecut de Melodic, iar Palicar s-a apropiat de Văluţa. În ocolul al doilea Satirica a galopat şi a rămas ultima. La cea de-a doua trecere Ostil a fost urmat de Melodic, Văluţa, Palicar, Tub, Meriş, Abil, Marţian, Recurs, Valoarea, Honorica, Satirica. Pe partea opusă tribunelor la cea de-a doua trecere Palicar a ajuns-o pe Văluţa şi împreună s-au apropiat de Ostil. Pe linia dreaptă Ostil şi-a păstrat avansul faţă de Palicar. Văluţa a ocupat locul al treilea, înaintea armăsarilor Marţian şi Meriş." (**D. S.**)

● Pe pagina întîi din *Adevărul*, 4 octombrie: *La Timişoara, după o noapte de stat degeaba la coadă pentru reţete gratuite, sute de pensionari disperaţi au fost potoliţi cu jandarmii*. Mai jos, în acelaşi ziar, pe aceeaşi pagină: *3 milioane de români au peste 70 de ani. Din acest motiv Executivul va crea printr-o Hotărîre de Guvern condiţii speciale pentru alegătorii vîrstnici*. Nu reiese dacă la intrarea în cabinele de vot jandarmii vor distribui graţios medicamentele gratuite, luîndu-le înapoi de la cei care votează anapoda. (**M. B.**)

● Foarte hotărît, de nu amnezic, Ghenadi Ziuganov, preşedintele Partidului Comunist din Rusia, a demascat recent „cinismul statului poliţienesc instaurat de preşedintele Putin", cu „mass-media dirijată prin telefon" (auzi, auzi!), cu „forţele de ordine manipulate de puterea politică" (măi, să fie...), cu „Justiţia la cheremul Puterii" (nemaipomenit!), încălcînd grosolan „libertăţile şi drepturile omului", desigur acelea înfierate altădată de Agitprop-ul sovietic ca minciuni burgheze. E dulce tovarăşul Ziuganov. (**R. C.**)

GARANTAREA DEZVOLTĂRII SĂNĂTOASE A MIZERIEI E O DOVADĂ CĂ NU SÎNTEM NAIVI

● Oficialii români se plîng deseori că presa prezintă doar lucrurile negative. Ne trebuie o presă constructivă, se pare. Cum adică?! Iată un exemplu: buletinul *China populară*, redactat de Ambasada chineză de la Bucureşti. Sumarul: *China a repurtat prima victorie împotriva virusului SARS; Lucrările complexului de la Cele Trei Defilee; Programul de strămutare, garanţie a unei vieţi mai bune; „Clubul Ţărilor Bogate" curtează China; Organizaţia portului Shangai, un teren fertil pentru întreprinzătorii privaţi; Capitalul privat în proiecte de utilitate publică; Calea ferată Qinghai-Tibet, un obiectiv de interes mondial;*

Cu ochii-n 3,14

Campania de relansare a turismului în Asia; Ţăranii asiguraţi pot beneficia de îngrijiri medicale; Mai multe locuri de muncă; Garantarea dezvoltării sănătoase a economiei naţionale; Bunăstarea materială stimulează dorinţa de lectură; Pneumonia atipică schimbă China; Familiile cu un singur copil îngrijorează societatea chineză; Medicina tradiţională chineză; Ceaiul, o pagină din istoria Chinei. Aşa se comportă o presă responsabilă, tovarăşi! (**C. G.**)

● Cum ieşi din Liceul „Ion Creangă" şi treci de Poliţia sectorului 4, te izbeşte o priveliştе înduioşătoare în mizeria ei, elocventă instanţă de secol 21 bucureştean: 2-3 cîini dorm, liniştiţi, pe o saltea aruncată de locuitorii blocurilor din apropiere; unul dintre ei îşi odihneşte capul pe o sanda scîlciată. (**I. P.**)

● O uşoară dîrdîială a cuprins mass-media noastră la aflarea veştii că într-un studiu-sondaj al revistei *New Scientist* privitor la numărul oamenilor fericiţi din 65 de ţări, România, precedată de Armenia şi Rusia, e pe ultimul loc. Lăsînd la o parte ţările fruntaşe în fericire (Nigeria!, Mexic!, Venezuela!), mă întreb ce e rău în a fi codaşă la acest sentiment. Zic că nu e rău, zic că e chiar bine: e o dovadă că nu sîntem naivi, că sîntem exigenţi şi recalcitranţi la vorbele prea mari, bogaţi în spirit critic, pe scurt: inteligenţi. Cînd unul din cei 10 factori determinanţi în stabilirea stării de fericire este FACEREA DE BINE – nu văd cine i-ar mai găsi în lume acea alternativă dramatică pe care doar limba română, în geniul ei, a ştiut s-o formuleze. (**R. C.**)

NU INTERESEAZĂ PE NIMENI CĂ OPINIILE OBOSITE SE BAT CAP ÎN CAP. BINE AI VENIT, OM AL LOCULUI PUŢIN FOLOSIT!

● Împăratul Iulian povesteşte la televizor cum i-a trimis el o cerere Reginei Marii Britanii să-i dea o bucată de pămînt din Australia să-şi facă rromii statul lor propriu – „că acolo şi-aşa e pămînt destul, care nu interesează pe nimeni". Reporterul îşi exprimă mirarea: „Cum se poate aşa ceva? Acolo e un alt stat!..." „Păi, se poate – răspunde prompt Iulian – că am dat noi un decret imperial." (**C. P.-B.**)

● Posibilă completare la opiniile lui Sergio Romano despre neîncrederea americanilor faţă de europeni (vezi nr. 547, pag. 13); la emisiunea „Kiosque", de pe TV5, un ziarist american explică de ce ministrul de Externe al Franţei, Dominique de Villepin, nu are nici o credibilitate în SUA: „În primul rînd, este un bărbat înalt şi frumos, cu păr lung... În plus, mai este şi poet!". E de înţeles: partea cu frumuseţea pusă deoparte, ultimul ministru de Externe francez de care-mi amintesc – tot aristocrat, cu păr lung şi-un piculeţ poet, în felul său – s-a numit Talleyrand; dar nu cred că americanii au auzit de el. (**a. l. ş.**)

● Discuţie între două doamne, duminică seara, pe o terasă din Herăstrău, în timp ce soţii admirau o maşină: „M-a cam dezamăgit, mă aşteptam la o discuţie mai filozofică" – spunea una dintre ele. „Cred că era cam obosit. Ţopeasca a fost chiar mai spirituală!" – a spus cealaltă, după care amîndouă au pornit a rîde. De unde se vede că nici Paulo Coelho nu poate mulţumi din prima... (**A. C.**)

● Ce este nostim – în toată povestea asta cu fiica pre-nubilă a „regelui Cioabă" şi baroneasa Nicholson – este că se bat cap în cap două subpuncte ale corectitudinii politice: respectul faţă de tradiţiile minorităţilor (invocat de membrii etniei şi prezentat ca argument zdrobitor de inteligenţia acesteia – Vasile Ionescu etc.) şi grija puritană pentru soarta copilului (adusă în faţă de birocraţia europeană)... „Meciul" se anunţă picant. (**a. l. ş.**)

● Răzuibil! (Talon răzuibil!) Bine ai venit în familia fabuloasă a adjectivelor noastre de zi şi de noapte, ale unui popor care munceşte realmente cu ghearele. (**R. C.**)

● M-am dus la singurul hipermarket din România să-mi iau ciocolată Milka cu căpşuni. Ciocolata mea era în vîrful unei imense grămezi cu alte varietăţi ale aceleiaşi ciocolate helvete. L-am rugat pe un om al locului – chinuit, împingînd la şenile – să mă ajute. „Nu-mi văd capu' de treburi", zice el îndepărtîndu-se. În disperare de cauză, abordez un „cadru superior", în halat roz, îngropat în catastife. „*Mais* desigur", zice investitorul străin, zîmbind fermecător şi căţărîndu-se sprinten în vîrful grămezii. Ce să mai zic? *Merci bien!* (**S. S.**)

● La mica publicitate: „Vînd Raba izotermă, stare perfectă sau la schimb cu animale, cereale, lemne de foc...". Alt anunţ: „Schimb frigider Arctic puţin folosit contra calorifer electric". Sè pare că iar vine iarna. (**A. M.**)

© S. Ivanoschi

Frumosul, în vremuri urîte

– convorbire cu Miriam RĂDUCANU –

Putem spune că dumneavoastră aţi adus, practic, dansul modern şi, prin urmare, contemporan în România. De ce v-a interesat acesta şi nu cel clasic?

În primul rînd, trebuie să fac o precizare. Nu eu am adus dansul contemporan în România. Cronologic, lucrurile s-au întîmplat aşa: cînd am venit din provincie, în plin război, eu am găsit în Bucureşti nenumărate şcoli de dans modern. Din păcate, lucrurile acestea nu se ştiu şi nu se vorbeşte despre ele. În România, spre deosebire de alte ţări din Europa, a existat un foarte puternic curent de dans modern preluat foarte devreme din Germania (ţara în care s-a născut, practic, dansul modern european). Mai tîrziu de abia, l-au luat şi francezii sau englezii. Prin urmare, prin 1940, existau în România vreo 5-6 şcoli de dans modern. Eu le-am frecventat aproape pe toate, pentru că aveam libertatea să ne plimbăm de la unii la alţii – nu exista vreo duşmănie între şcoli, ci o concurenţă de calitate.

Dar exista vreo concurenţă între dansul clasic şi cel modern?

Nu, pentru că nu era o instituţie de învăţămînt care să le reunească pe amîndouă. Totuşi, existau şi personalităţi care se ocupau şi de balet şi de dansul modern. Este cazul lui Trixy Checais – o mare figură a dansului nostru, dar care nu e celebru şi acum, pentru că pe vremea aceea nu exista televiziune sau posibilitatea de a înregistra imaginea. El era prim balerin la Operă şi avea şi şcoală de dans modern, în plus era şi arhitect, scenograf şi pictor – o personalitate cum eu nu am mai întîlnit şi care pe mine, cel puţin, a pus o amprentă extraordinară. El învăţase la rîndul lui cu Iris Barbura, care a fost prima soţie a lui Celibidache. Eu nu am mai prins-o pe Iris Barbura, dar mi-a povestit Trixy de ea – vă daţi seama cît de vechi e dansul modern în România!

Singura care a mai rămas

Revenind, dumneavoastră de ce aţi ales dansul modern?

Eu am început dansul clasic extrem de tîrziu, eram deja mare – era război şi au existat nişte amănunte biografice care, mă rog, nu ne interesează acum. Din familie, am avut o pregătire muzicală serioasă, fratele meu a fost chiar muzician, dar formaţia mea nu era deloc îndreptată înspre zona clasică. Apoi am cunoscut o profesoară la Buhuşi, la fabrică (ea fiind soţia unui funcţionar) care era foarte deschisă la nou. Doar cînd am ajuns la Bucureşti am realizat importanţa dansului clasic – şi pe toţi elevii mei i-am trimis apoi la el. Ca să vă răspund, am ales ceva care mi se potrivea mai bine la felul meu de a mă exprima. Cine ştie, însă? Dacă creşteam normal, la Bucureşti sau la Iaşi, unde erau mari şcoli de balet, poate că aş fi făcut balet. În '49, cînd s-a înfiinţat prima şcoală de dans, am intrat să predau dansul modern, pentru că eram singura care mai rămăsese în ţară dintre cei care predaseră sau învăţaseră dansul modern. În această situaţie, eu am ajuns să predau tot ce ştiam de la ei, de la cei ce m-au învăţat, dar care nu mai erau în ţară. Tot ce ştiam de la ei şi de la mine. Întorcîndu-mă la prima întrebare: nu am adus eu dansul modern, eu am fost doar singura care a mai rămas.

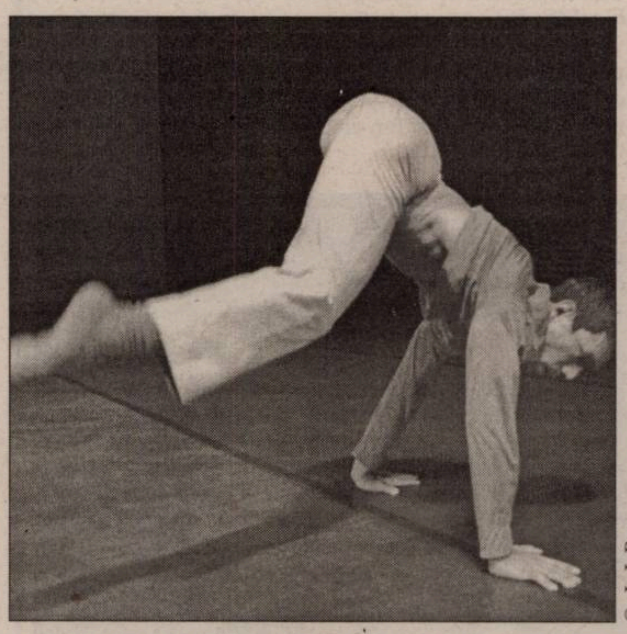

© J.-J. Bos

Şi pe vremea aceea aţi rămas în ţară cînd cei din jurul dumneavoastră plecau şi mai tîrziu, cînd elevii dumneavoastră (Gigi Căciuleanu, Gheorghe Iancu, Sonia Dumitrescu ş.a.) au plecat. De ce aţi preferat să rămîneţi?

Să ştiţi că aş fi putut pleca de foarte multe ori. Dar eu mi-am stimat şi mi-am iubit publicul, aşa cum el mă iubea pe mine. Era o asemenea legătură între noi, o asemenea înţelegere în ani foarte grei... În anii războiului, primeam felicitări de la oameni care mă cunoşteau sau care nu mă cunoşteau, de genul „sărut mîna pentru că ne daţi curajul să credem că arta nu a murit". Era greu şi noi ne făceam meseria în condiţii teribile: foame, locuinţe în beciuri, lipsă de săli (Teatrul Evreiesc mi-a pus la dispoziţie o sală doar cînd nu se repeta, într-o altă sală duceam lemne la cinci dimineaţa ca la opt să avem puţină căldură...). Nu se poate imagina în ce condiţii trăiam şi lucram atunci – dar nu-mi place să vorbesc despre asta. Era însă o legătură cu publicul ca în viaţa unei familii, o dragoste de care nu te poţi despărţi. Şi nu regret că nu am plecat. Ceea ce este important e că, în acele vremuri grele, noi aveam un singur ţel: de a ne salva prin frumos, prin artă. Cred că asta ne deosebeşte fundamental de cei care dansează acum. Mie, cînd îi întreb pe copiii de acum, dansatorii de astăzi, de ce nu abordează mai mult frumosul, îmi spun adesea că aşa e viaţa. Noi făceam, ca să rezistăm în viaţa asta, exact contrariul.

Mi se pare că lamentaţia este un pic prea mare

După aceea, cînd aţi început seria aceea de spectacole celebre cu Gigi Căciuleanu, „Nocturnele", propuneaţi un discurs inovator. Aţi întîmpinat rezistenţă din partea sistemului sau a colegilor de breaslă?

Da. Au fost, de exemplu, momente cînd mi s-a suspendat – de la partid – un întreg spectacol pe muzica lui Anatol Vieru (cu care mi s-a dat drumul în Germania, dar aici nu). Pe urmă am avut probleme cu un spectacol cu Maria Tănase la care tot de la partid mi s-a spus că nu-l pot face pentru că nu e o Marie Tănase veselă – atunci m-a salvat Ion Brad, care era directorul Teatrului Nottara. Apoi, au fost multe cazuri cînd nu mi s-a dat paşaportul, cînd trebuia să plec în străinătate la spectacole. Dar, din păcate, a fost o rezistenţă şi din partea colegilor. Colegii de breaslă ne negau, dar publicul era de partea noastră şi de aceea nu ne păsa. Sigur, copiilor care lucrau cu noi şi care erau la Operă (şi Căciuleanu şi Gheorghe Iancu au fost primi dansatori la operă) li se dădea drumul să vină la spectacole mai greu, mai cu intrigi... Mie mi se pare însă grav altceva. Am văzut acum doi ani, cînd a făcut Frédéric Mitterrand emisiunea aceea la Bucureşti, pe unul din dansatori (are chiar şi o funcţie – nu dau nume) spunînd francezilor „noi am învăţat enorm de la voi, fiindcă la noi în ţară toată această perioadă care a trecut se făceau numai dansuri în care se arăta cum muncitorii dau cu lopata". Nu se poate asta! Pe de o parte este o poftă de distrugere a trecutului, pe de alta e şi o veşnică dorinţă de a întinde mîna – noi nu avem, daţi-ne voi. Păi noi ce aveam, pe vremea noastră? Trăiam ca dracu', eram mai mult sau mai puţin bolnavi cu toţii din cauza frigului îndurat, dar nu ne plîngeam în halul ăsta. Eu nu fac parte din categoria celor care spun că voi n-aţi trecut prin ce am trecut noi şi de aceea să nu vă plîngeţi, dar mi se pare că lamentaţia este un pic prea mare. Şi mai e ceva: ideea că „cine nu face ca mine nu e bun". Asta e grav în capul lor! Eu trăiesc foarte retrasă de noua generaţie, în afară de cei

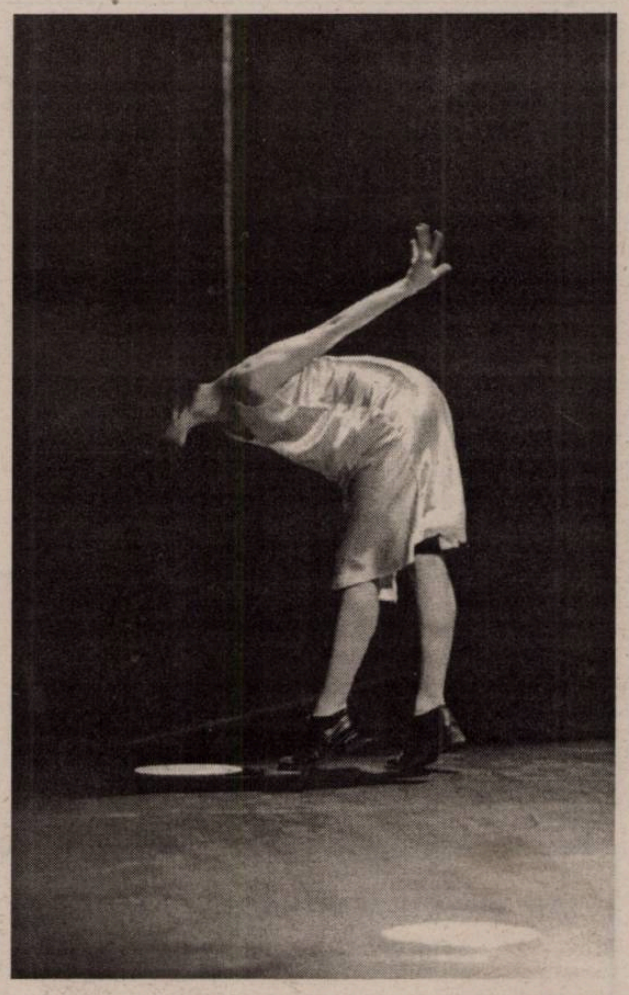

pe care i-am format şi care mai vin pe la mine. Trăiesc retrasă tocmai să nu aibă senzaţia că zic „nu e bine ca voi, ci ca mine". Cred că e loc pentru toate abordările.

Concurenţa cu realitatea

Totuşi, sînteţi la curent cu ce se întîmplă. Cum vi se pare că stăm la acest capitol, al dansului?

În primul rînd, mi se pare că astăzi lipseşte baza unui învăţămînt de dans contemporan. Vă daţi seama, atunci cînd s-a înfiinţat şcoala de dans, eu nu aveam diplomă, ci doar o experienţă mare în spate şi am elaborat eu o structură. Dar ne bazam pe o tehnică variată, copiii făceau toate disciplinele la un nivel înalt, se făcea serios şi dansul clasic, chiar dacă dansatorul urma să facă dans modern. Eu, de exemplu, îi plăteam orele suplimentare de dans clasic lui Gigi Căciuleanu. Acum, în opinia mea, bagajul tehnic e foarte redus şi e ca atunci cînd, într-un limbaj, ai 10-20 de cuvinte în loc de 2000. Adică lucrezi doar cu acele cîteva cuvinte: una-două te izbeşti jos sau în tine însuţi sau în partener... Lasă că şi condiţiile în care fac şcoală astăzi sînt sub orice critică. Ei fac pregătire în nişte camere ca de apartament şi, prin urmare, anumite tehnici s-au desfiinţat aproape – nu se mai poate sări, nu se mai poate alerga, nu mai poţi să ai elan. Este, apoi, şi momentul în care ei, după cum v-am spus, vor să concureze cu realitatea. Nu numai s-o descrie, dar s-o şi concureze – ceea ce în mintea mea nu intră. Noi, la „Nocturne", nu aveam prejudecăţi faţă de anumite genuri, nu le respingeam pe unele şi, astfel, stăteau foarte bine Bach lîngă Maria Tănase, folcloristul lîngă Aurelian Popa sau Johnny Răducanu. Totul era să fim noi pregătiţi să putem face faţă la tot ce au mai bun toate genurile. De aceea mulţi oameni care veneau la „Nocturne" mi-au spus după aceea că i-am educat: veneau mai întîi atraşi de jazz, dar îl descopereau şi pe Bach. Deci, ce îmi lipseşte la dansul de astăzi: pe de o parte, un sistem de învăţămînt serios care să ofere un vocabular tehnic bogat şi, pe de altă parte, o abordare mai generoasă a subiectelor. Mi se oferă numai abordări minore. Îmi vor răspunde: „Înseamnă că nu priviţi viaţa din jur, că nu vedeţi violenţa sau cum sînt astăzi relaţiile dintre bărbat şi femeie; înseamnă că vreţi să fugiţi în altă parte cu mintea, decît să vedeţi realitatea". E şi ăsta un punct de vedere şi trebuie să-l respecţi, e adevărat. Dar mie-mi pare rău că e numai ăsta.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cezar PAUL-BĂDESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@icr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 550
17-23 octombrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ÎNVĂŢAŢI, ÎNVĂŢAŢI, ÎNVĂŢAŢI!

CUM?

„Este de cea mai mare importanţă ca oamenii să înveţe şi să ştie, să aleagă şi să dispună – după liberul lor arbitru – de lucruri pe deplin înţelese.“

J. A. COMENIUS – „PAMPAEDIA“

GRATUIT

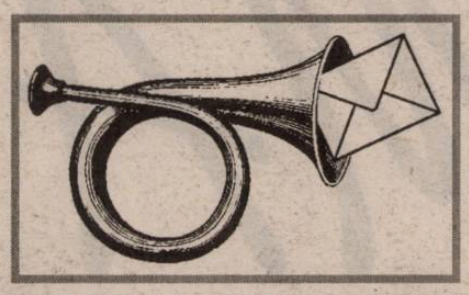

Nr. 546: *„Munca în zadar“*

Zadarul nostru cel de toate zilele

45 de ani zadarnici în ceea ce priveşte fiinţa noastră. Cum să te eliberezi de aneantizarea, de zădărnicirea fiinţei?

Anii de comunism sînt poate explicaţia perfectă pentru preferinţa celor mai mulţi dintre noi pentru nemuncă, pentru muncă în zadar. Dacă nu ne-am pus în ordine propria conştiinţă, propria fiinţă, de unde cheful de muncă? În plus, comunismul, prin însăşi natura lui, preţuia ne-munca (paradoxul vine din aparenta consideraţie arătată de ideologie muncitorului). Mai mult, sîntem ortodocşi, contemplativi, mioritici...

Măcar de-am avea curajul de a ne sinucide cu toţii în grup, lăsînd drept unică urmă a trecerii noastre pe acest pămînt ultima ediţie din *Libertatea*. Preferăm în schimb moartea lentă, iar pînă cînd aceasta se va îndura să vină, ne mai zădărnicim puţin, aşa cum numai noi o ştim.

Nici nu ne dăm seama cît de patetici putem fi, atîta timp cît muncim în zadar şi recunoaştem acest lucru (cîţi dintre cititorii *Dilemei* n-au zîmbit oare dulce-amar văzînd tema propusă de redacţie?), fără însă ca munca noastră să aibă vreo fărîmă de sisifism în ea.

Dacă doar am munci în zadar... Problema noastră însă e că trăim în zadar. Un zadar presărat cu manele, asfalt topit şi mesaje de ameninţare la adresa lui Urs Meier. La fel ca şi tuturor celorlalte lucruri care ne marchează existenţa, dăm şi zădărniciei o culoare locală...

Ar trebui să citim ceva mai des ceea ce s-a scris despre Gulag, despre Canalul Dunăre-Marea Neagră, despre Goli Otok, ca să simţim, în singurătatea lecturii măcar, ce este aceea muncă în zadar. Ca să ne dăm seama cît de mult ne afundăm în propria noastră micime.

Iar dacă vreunul dintre noi încearcă să iasă din rînd, muncind spre finitudine şi nezădărnicie, atunci facem tot posibilul să reaşezăm lucrurile în matca lor firească. Altfel, nu văd de ce s-ar fi schimbat locaţia faimoasei Catedrale a Neamului.

Cristian CERCEL
Bucureşti

N. red.: După cum gîndiţi şi vă exprimaţi, nu păreţi aneantizat nici de comunism, nici de tranziţie. Ne pare bine. Oare nu folosiţi abuziv persoana întîi plural?

Actualităţi

Karate

Ce ne mai rămîne şi nouă, „intelectualilor“, din diversitatea plăcerilor mărunte ale vieţii? Şi aşa majoritatea lor sînt aşezate într-un *shopping center* în care nu avem acces. Hai să ne deghizăm, să fim ceea ce nu sîntem, ca să vedem şi noi ceea ce nu putem vedea. Cîtă vreme nu ştim karate, putem doar să ne strecurăm timizi şi umili în fabuloasa lume a plăcerilor şi să gustăm din fructele savuroase şi oprite ale învingătorilor de astăzi.

Ştiu că prin cele spuse mai sus am lovit cu tibia goală tîmpla orgoliului vostru, al „intelectualilor“, dar să nu fim mincinoşi faţă de noi înşine căci, cu mici excepţii, toţi vrem să fim alintaţi de o femeie superbă fie ea şi interesată, să ştim cum e să conduci un Mercedes nou, să ne punem în coş ceea ce vrea pofta noastră şi nu portofelul, sau să fim măcar admiraţi sincer de cei din jur, indiferent de condiţia lor, dacă nu vrem aceste plăceri pentru interesul nostru direct.

Toţi am vrut măcar o dată să ştim karate şi să putem lovi năprasnic nesimţirea şi necinstea ce învăluie burta revărsîndă şi fălcile lăsate de cîine bătrîn; măcar atunci cînd avem creierul obosit de atîtea calcule premergătoare cumpărării unei cărţi. Nu sîntem toţi sfinţi sau martiri, nu toţi putem digera o carte bună pe stomacul gol, pe stomacul acela care se cere umplut de plăceri umane, firești. Daţi liber şi instinctelor pentru că dacă nici noi nu sîntem oameni, atunci cine? Nu vă mai amăgiţi că intelectualul trăieşte cu hrană spirituală şi cu faptul că îmbuibatul o să moară de la colesterolul adunat din atîtea fripturi de porc, căci voi veţi muri primii de inimă din atîtea constrîngeri autoimpuse.

Poate nu vreţi să vă deghizaţi. Învăţaţi atunci karate. Impuneţi-vă cu forţa opinia, atîta vreme cît nu există o cale de mijloc. Nu mai gustaţi pe furiş din bucatele interzise, ci faceţi întocmai ca aceia care se aşează cu voi la masă şi vă aruncă farfuria spre a o pune pe a lor şi după care vă şi alungă de la masă (vezi cazul Vama Veche). Învăţaţi de la adversar! Învăţaţi că a te respecta înseamnă la ei să mergi la restaurant şi să iei treij' de mici şi patru sticle dă vin. Învăţaţi că dacă mănînci cu mîna şi vorbeşti tare şi urli să ţi se pună muzica favorită vei fi brusc servit mai cu atenţie. Şi pînă la urmă nu o să intraţi în aceeaşi oală pentru că veţi învăţa doar mijloacele de a vă obţine plăcerile şi în nici un caz nu le veţi copia gusturile, opiniile...

Aceste plăceri uzuale nu diferă ca formă – plăcerea de a-ţi asculta muzica favorită este aceeaşi şi pentru studentul de la Conservator şi pentru manelist, dar din cauza constrîngerilor autoimpuse pe care unii le numesc „bun-simţ“ în cele mai multe cazuri studentul nu îşi va impune sau exprima punctul de vedere la auzul manelelor, pe cînd manelistul îi va rupe arcuşul studentului dacă acesta ar interpreta muzică clasică.

În Vama Veche, la invazia manelelor din vara aceasta, oamenii de bun-simţ au răspuns cu un protest paşnic şi, să fim sinceri, nu foarte hotărît. Cînd se va gîndi cineva să facă un local într-o staţiune la modă în care să se asculte muzică bună, s-ar putea să mănînce bătaie, aşa că gîndiţi-vă puţin înainte de orice acţiune de acest gen. Poate n-ar fi rău să învăţaţi mai întîi karate.

Ion MATEI
Bucureşti

Polemice

Scrisoarea Alinei Leuştean (nr. 547)

În primul rînd, replica adresată de Alina Leuştean lui Marius Milea trebuie redirecţionată subsemnatului pre numele din buletin Marcel Manea.

În al doilea rînd, observ că studenta Alina Leuştean se postează retrograd întru elucidarea subiectului din nr. 543 despre „mijlocul vieţii“. Observ că în toată scrisoarea domniei sale, Alina Leuştean evită să nominalizeze pe creatorii de scenarii şi decoruri care mînuiesc vieţile tinerilor din eterna ş.a.m.d. Românie. Cît despre clişeul: „...Aşadar sentimentul neputinţei e sfîşietor!“, am sub ochii mei citatul din James Joyce unde este vorba despre ne-credinţă în: cămin, patrie şi biserică; nicidecum că sufletul creator este încleştat într-un „linţoliu“ al neputinţei adolescentine. Articolul la care face referinţă Alina Leuştean denotă în subsidiar *nevoia organică de comunicare*. Dacă stimabila Alina Leuştean are perioade telenovelistice de genul: „şi vine un moment în viaţă cînd o mică bucurie eclipsează neplăcerile trecutului şi în acele clipe de beatitudine amnezică...“, menţionez că personal am fost ocolit de asemenea hachiţe fataliste şi sper pe mai departe ca atunci cînd „voi deveni bărbat“ să nu fiu marcat de iluzii şi fantasme abracadabrante.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Doresc să îi sugerez Alinei Leuştean să evite pe viitor timpii morţi care abundă în epistola domniei sale. Pentru exemplificare, voi spune că găsesc o palidă corespondenţă între scrisoarea amintită şi o creaţie cinematografică remarcabilă precum „Aventura“ lui Michelangelo Antonioni, care este făcută exclusiv din timpi morţi: oamenii se duc, vin, vorbesc, se rătăcesc, fără să se întîmple nimic. Dar filmul exact asta vrea să spună: că nu se întîmplă NIMIC. Ei bine, scrisoarea Alinei Leuştean tocmai asta „reuşeşte“ să spună: nimic constructiv; de aceea voi încheia această dezminţire la o dezminţire (se simte un pic de Umberto Eco?!) printr-o cufundare în „ditirambii“ (lirici?) ai domnişoarei cu atît de fervent iz polemic:

„Şi iar deziluzii... de fiecare dată mai răsunătoare şi iar deziluzii şi fiecare în parte lasă o amprentă profundă, astfel încît sufletul e tapetat şi nici o bucurie din lume nu le mai poate şterge.“

Cu tot respectul

Marcel MANEA

N. red.: Eroarea prin care prenumele Marcel vi s-a schimbat în Marius, iar numele Manea în Milea aparţine redacţiei. Iertaţi-ne!

Articolul lui Alex. Leo Şerban: „Filmul Iranian“ (nr. 548)

Ultimii douăzeci şi ceva de ani i-am petrecut în Statele Unite, o ţară dacă nu refractară cel puţin indiferentă (comercial) la filmele străine (cu excepţia „insulelor“ NY şi LA). Cu toate astea, apariţia filmelor iraniene *(balonul alb, sub măslini, culoarea paradisului, salcia şi vîntul, şi vîntul ne va duce, ziua cînd am devenit femeie, gustul cireşii)* era urmată de cronici entuziaste ale formidabilei echipe de critici de cinema ai *New York Times*-ului, în frunte cu Janet Maslin, acum scriind în alte domenii.

Fac această paranteză încă buimac după citirea rîndurilor dlui a.l.ş. despre filmul iranian. Filmul iranian?? (filmul indian? filmul american? filmele sovietice?). Miroase a critică (virgulă) categorială, despre care un intelect de calibrul dlui a.l.ş. ştie cu siguranţă că este un nonsens de care am scăpat (sper) după '89. Asta încă n-ar fi nimic pe lîngă „obiecţiile“ aduse (tot în bloc) filmelor cu pricina: prea multe coline prăfoase (în loc de peisaje în Alpi, sau în San Francisco probabil?), planuri prea lungi (în loc de montarea maniacală a filmelor zise de acţiune?), activităţi banale ale oamenilor, în fapt viaţa lor de zi cu zi (în loc de intrigi complicate homoerotice sau cu net caracter penal sau sociopat?). Bomboana pe colivă este realizată de comentariile grotesc-caricaturale ale criticului: înţelepciunea filmelor încape în 1/4 de oră la un film de o oră şi 1/4!!! (abia aştept statisticile dlui a.l.ş. asupra filmelor de peste ocean, de exemplu), cutare nu are apă în casă dar nu e de vină ApaNova *(no comment)*, oamenii sînt săraci dar asortarea unui val albastru cu pantofii şi cerul este un must *(ibidem)*. Ignominia cu picioarele de plastic şi viaţa în cîrje nici nu merită reprodusă.

Nici un cuvînt sau măcar o aluzie la OMENIA profundă care se degajă din mai toate aceste filme, din aceşti oamenii obidiţi (cuvînt care capătă în articol un sens aproape peiorativ) şi viaţa lor, vai, neglamoroasă. Într-o epocă în care în majoritatea filmelor personajele seamănă din ce în ce mai mult cu benzile desenate, omenia este tot ceea ce ne separă de a deveni şi noi ca ele.

Departe de mine să pun în cauză libertatea de opinie a dlui a.l.ş., care a scris şi multe cronici nu numai pertinente, dar şi sensibile. Dar un asemenea articol care maculează ÎN GENERAL o întreagă cinematografie naţională, preţuită în toată lumea, folosind mijloace rudimentare cînd nu insultătoare, trece dincolo de opinie şi se transformă în pamflet. A înlocui argumentul cu băşcălia este sub demnitatea dlui a.l.ş., şi de ce nu, a *Dilemei*.

Nu ştiu ce-l roade pe dl a.l.ş.: prea multele premii internaţionale, prea mulţi Makhmalbafi (deşi oricine trece în revistă filmele iraniene din ultimii 10 ani vede că ei nu reprezintă nici pe departe o majoritate), sau o civilizaţie, e adevărat multimilenară, al cărei stil de viaţă, cînd nu îl plictiseşte, îl irită?

Kurosawa, în aprecierea căruia filmele lui Kiarostami sînt „extraordinare“ (dar ce ştie el, e doar un regizor cu filme de o frumuseţe care îi place „pînă şi lui Tudor Caranfil“), a spus: „cînd a murit Satyajit Ray am fost foarte trist; după ce am văzut filmele lui Kiarostami, îi mulţumesc lui Dumnezeu că ne-a trimis pe cineva să-i ţină locul“.

dr. Mihail STANCIU
casamiluc@aol.com

Răspunsul lui a.l.ş.

Nu reuşiţi să mă surprindeţi invocînd buna părere critică (predominant occidentală) asupra filmelor iraniene: este un exemplu tipic de „gîndire unică“, fenomen la modă împotriva căruia nu am obosit să lupt, de pildă, unde este mai greu – în juriile internaţionale din care am făcut parte. Faptul că îl aduceţi ca argument mă face să cred că nu aţi înţeles miza articolului (sau a numărului *Dilemei*). Ca să rezum: îmi concedeţi dreptul la libertatea de opinie, dar vă înfuriaţi că opinia mea nu coincide cu a dvs.; îmi imputaţi faptul că vorbesc – generic – despre Filmul Iranian, dar nu par să vă deranjeze sintagme echivalente precum „filmul hollywoodian“, „filmul european“, „filmul indian“ etc; în fine, îmi atribuiţi „ignominia“ exemplului cu paraşutarea protezelor – deşi, vă asigur, nu am făcut decît să relatez un episod de prost gust dintr-un film iranian (pe care, din păcate pentru mine şi pentru dvs., eu l-am văzut, dvs. – nu)...

Moda Filmului Iranian, multipremiat la toate marile festivaluri, este ceea ce am numit – într-un articol din *Lettre internationale* – „industrializarea excepţiei“: consider că, după un început promiţător (legat de numele lui Abbas Kiarostami, cu primele sale filme; în paranteză fie spus, mărturisirea lui Kurosawa se referă tocmai la acestea), această cinematografie s-a cantonat în livrarea pe bandă rulantă a aceloraşi produse formatate, suspecte ideologic, paupere intelectual, artificial liricoide, cu deosebiri infime între ele; faptul că dvs. le apreciaţi pentru „OMENIA“ de care dau dovadă nu este de natură să-mi tulbure judecata critică – e ca şi cum aţi spune că vă plac filmele pentru că în ele apar oameni...

Mă bucur că aţi considerat mijloacele mele de prezentare a Filmului Iranian „rudimentare cînd nu insultătoare“ – înseamnă că au fost perfect adecvate subiectului: Filmul Iranian mi se pare, cel mai adesea, rudimentar, cînd nu insultător (pentru o inteligenţă medie). Cît despre „pamfletul“ pe care vi se pare că l-am livrat scriind articolul, nu pot decît să vă doresc să nu citiţi niciodată vreun pamflet purtînd semnătura mea. **(a.l.ş.)**

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Festivaluri şi festivisme**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Tomberonul galben

Undeva, între blocuri, un tomberon din acela mare de gunoi. În tomberon, niște pisici schiloade se bat pe resturi. În jurul tomberonului debordează gunoaiele. Pe tomberon, scris mare cu cretă: *Noi facem legea!* Semnat: *Cezar Ficat.*

În mijlocul Bucureștilor, undeva pe Lipscani. Gunoierii au terminat de adunat tomberoanele de prin locuințe și magazine. Acum sînt în pauză. S-au adunat în jurul unei grămezi impozante de gunoaie rămase pe caldarîm și i-au dat foc. Cu niște vergele de la mașină au improvizat frigărui pe care prăjesc niște hălci de carne. Au scos, nu știu de unde, și un soi de grătar pe care se perpelesc cîteva duzini de mici luați de la cîrciuma de alături. Au cumpărat și niște bere. Stau în jurul focului de gunoaie, beau bere, mănîncă și rîd. Miroase a mici peste centrul Bucureștiului de-ți lasă gura apă.

Crematoriul de gunoaie dintr-un cartier de blocuri. Un țigan își bate nevasta. Țipă, se ceartă, se tăvălesc prin gunoaie. Nici unul, nici celălalt nu se lasă mai prejos. Cei cîțiva locatari așezați ca la portiță în buza scărilor de bloc strîmbă din nas, oftează disprețuitor dar nu se amestecă. La un moment dat, țipetele devin acute iar hărmălaia se întețește.

– Las-o, mă, fir-ai să fii de nenorocit, că-mi trezești copiii! – se ițește o mamă revoltată la fereastra etajului trei a unui bloc.

Cei doi se opresc ca prin farmec, iar țiganca, cu o dîră subțire de sînge care-i curge din nas, se rățoiește la femeia de la etaj:

– Ce-ai, fă, cu noi, sîntem la noi, la gunoaie!

E vreo două sau trei noaptea. Mă trezește zgomot de voci din stradă. Încerc să adorm la loc, dar nu reușesc: zgomotul vocilor se întețește. Mă scol din pat și mă uit furios pe fereastră. Jos, în stradă, lîngă tomberonul din fața unei case în construcție, un bărbat țipă la o femeie:

– Mie, mă (bip), să-mi faci una ca asta, (bip, bip)?

– Ăăăă...

Cearta continuă. De fapt, vorbește numai el, iar ea tot încearcă să spună ceva dar nu reușește. Privesc în jur. S-au aprins lumini la ferestrele caselor din împrejurime. Tot cartierul pare să fie trezit din somn. Continuu să mă uit pe geam. La un moment dat, femeia, exasperată, țipă cît o țin plămînii că nu e adevărat și că e un prost.

– Taci, nebuna dracului, nu mai țipa așa că îi deranjezi pe copii! – se sperie bărbatul și-i pune o mînă peste gură.

Cuplul ieșise deci din „spațiul privat" în cel „public" al străzii ca să nu-i deranjeze pe cei din propria casă.

Cearta continuă în șoaptă și luminile de la ferestre se sting una cîte una. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Fugi, dom'le, de aici!

Indicele *Transparency International* privind percepția corupției a plasat din nou România pe un loc codaș, ultima dintre țările candidate la UE, în urma Turciei și aflată la concurență cu Rusia și Albania, ambele departe de ambiții europene. Adrian Năstase a afirmat încruntat că avem o problemă și trebuie să o rezolvăm. Era o emoție de moment; de fapt, politicienii români sînt destul de relaxați cînd aplică legile anticorupție.

Ca o ironie a sorții, cu nici o săptămînă înainte, ministrul Hildegard Puwak a raportat că România a îndeplinit 100% angajamentele anticorupție pe care le luase (da, acel ministru Puwak!). Acel ministru Puwak chiar are dreptate. România a bifat conștiincioasă angajamentele luate, care priveau cadrul instituțional și legal. Păi, să numărăm! Să numărăm, coane Fănică! Prevederi legale care incriminează conflictele de interese avem? Avem. Prevederi legale care vizează controlul transparent al averilor demnitarilor avem? Avem (ambele în pachetul anticorupție). Instituție cu atribuții speciale în combaterea marii corupții avem? Avem (Parchetul Național Anticorupție). Coduri etice pentru funcționari avem? Avem ceva prevederi și se pregătește un cod mai amplu. Oricum, bifăm că avem. Legislație pentru transparența achizițiilor publice avem? Avem, chiar și sistem electronic de achiziție; de pionierat, le dăm lecții celor de la Bruxelles. Strategie globală de luptă cu corupția avem? Avem, mai multe chiar (și „Strategie națională" și „Plan național de luptă împotriva corupției", ba chiar un plan de „Măsuri pentru accelerarea aplicării strategiei naționale"). Legi ale transparenței avem? Avem, două: legea liberului acces la informații și legea transparenței în administrație.

Cam tot angrenajul legal-instituțional folosit în vest a fost importat în România, fiind rodul transferului de expertiză prin UE și Banca Mondială. Practic, diverși consultanți internaționali au lucrat aici și au propus soluții care au funcționat la ei acasă. Guvernul României le-a preluat și le-a susținut. Chiar dacă pachetul anticorupție și celelalte legi au serioase lacune și neclarități, fiind adoptate heirupist, ele ar putea să aibă efecte dacă ar fi aplicate serios. Dacă. În acest „dacă" s-a împotmolit problema. Guvernul nu a convins nici presa, nici opinia publică și nici pe oficialii de la Bruxelles că aplică serios aceste legi.

Cînd și-a asumat răspunderea pentru pachetul anti-corupție, la indignarea parlamentarilor că le vor fi cunoscute averile, premierul Năstase a avut un moment de sinceritate spunînd cam așa: s-a făcut multă vîlvă pe problema corupției, noi (pluralul maiestății) nu sîntem convinși că aceasta este o prioritate, dar adoptăm această lege ca să putem să ne ocupăm de problemele serioase. Cam aceasta este atitudinea generală a oficialilor români față de corupție. Un moft al presei, un moft al străinilor care fac mare caz de o problemă umflată artificial.

Cînd s-a luat în discuție problema cadourilor pentru demnitari în Comisia juridică de la Senat a fost o atmosferă de film cu Stan și Bran. Adică, dacă primesc o sticlă de vin mai scumpă trebuie să mă duc să o declar la domnu' Văcăroiu? Așa se mira Antonie Iorgovan, părintele viitoarei foste Constituții. Un hohot general care unea frățește Opoziția și Puterea s-a auzit peste Comisie timp de cîteva zile. O atmosferă de gen: nu, serios?! Chiar așa ar trebui să votăm!? Fugi, dom'le, de aici!

Cînd presa a semnalat că senatorul Șerban Brădișteanu a încălcat prevederile din pachetul anticorupție avînd interese la mai multe firme care importă medicamente, Comisia juridică (da, aceeași comisie) a tot amînat cazul. Președintele, fostul ministru al Justiției Ion Predescu, a spus că trebuie să existe indulgență, „doar e oltean de-al meu". Într-un final, Comisia l-a iertat pe senator, deși un caz mai flagrant de incompatibilitate nu se putea găsi.

De fapt, legislația anticorupție de tip european vine peste o cultură a statusului social, peste rețele de putere de tip arhaic, cu nași și clienți, păstrate intacte deși au evoluat de la cai la jeep-uri. Norma impersonală se personalizează, devine mai laxă, excepțiile din lege devin regulă, pentru că cei împricinați sînt băieți buni, de-ai noștri. În cazul Puwak primii doi oameni din stat și-au declarat încrederea absolută în ministru, de parcă încrederea lor ar fi trebuit să conteze. A contat. Argumentul că atunci cînd rudele ministrului au cîștigat proiecte nu exista pachetul anticorupție cuprinde în el esența problemei: guvernul nu a adoptat acest pachet pentru că incompatibilitatea este un fapt indezirabil, ci pentru că așa i s-a cerut. Cum altfel poate susține premierul un ministru care a încălcat un principiu legiferat de guvern doar după cîteva luni? Cazul Beuran se înscrie în aceeași atmosferă laxă, deși nu are legătură cu corupția, ci cu o altă lege, dar și cu bunul-simț. Lasă, dom'le, că e medic bun, vrea să facă bine, e de-al nostru.

Jurnalul Național arăta în ediția de luni că un SRL cu sediul în comuna Cornu a încasat 70.000 de dolari pentru reparații la aparatele de securizare de la Parlament. Parlament care a votat o lege europeană privind achizițiile publice, legea 212 din 2002. Secretarul general al Camerei Deputaților (parlamentar PRM; da, acel partid care se luptă cu Mafia) spune că legile permit negocierea cu o singură sursă în cadrul contractelor legate de apărarea națională. Din nou, este adevărat. Care a fost logica excepției din lege? Ca acele contracte de apărare de miliarde și cu eventuale detalii tehnice secrete să nu fie anunțate în ziare, să nu se înghesuie vreun SRL din Suceava să liciteze etc. Discutabil principiu, oricum o logică există. Dar acestea erau excepțiile și nimic nu împiedică oficialii să urmeze procedura transparentă chiar și cînd cumpără avioane. La ce a dus excepția în practică se vede acum. Camera Deputaților nu cumpără avioane, ci repară mașinăriile de detectat metale, dar negociază cu o singură sursă, un SRL necunoscut din Cornu. Excepțiile de la regulă devin regula. Dacă există o scăpare cît de mică, va fi folosită. Dacă legea este clară va fi aplicată pe jumătate, și oricum nu în cazul băieților buni.

Sîntem o societate tradițională, unde șeful decide totul, în care legea nu a contat niciodată prea mult. Șeful acordă încredere și încrederea șefului bate legea cum funcția bate gradul. O societate în care elitele fură prin tradiție, altfel nu mai este nici un farmec să fii acolo sus, în ierarhie. Și, de fapt, ei nu fură. Ce e rău să fii senator, șef peste spitale și să importi medicamente?! Ce e rău să fii ministrul Integrării și băiatul tău să ia bani europeni?! Îți ajuți prietenii, neamurile. Doar oltenii se ajută între ei. Păi, cum adică!? Să uite de unde a plecat!? Fugi, dom'le, de aici, astea sînt exagerări.

Corupția există, dar pare un fenomen cosmic; se manifestă mereu în altă parte, nu în apropierea celui care vorbește. Legea e lege și e una pentru toți. Scrie și în Constituție, și în aia veche, și în asta nouă. Dar legile astea noi, cu averile, cu incompatibilitățile parcă, totuși... (o strîmbătură de gospodar care a văzut multe). Genul ăsta de lege rece, dură, a dracului, parcă prea exagerează. Hai, dom'le, terminați cu astea, adică chiar așa, nu avem încredere deloc?

Veșnica, centenara problemă a fondului și a formei, țara reală versus țara legală. În România reală fiecare lege, să zicem „numărul X" ar trebui să fie urmată de o altă lege „X bis", cu articol unic: „Legea X se aplică. Serios, chiar se aplică. Da, și dumneavoastră. Nu te mai cruci, dom'le, se aplică și gata!". ▲

© S. Ivanoschi

Mircea VASILESCU

satul global

Pe ultima sută

Omul cu telecomanda în mînă – în fapt, personajul principal al acestei rubrici – va fi convins, se pare, să meargă la referendumul pentru votarea Constituţiei. Campania guvernamentală a fost eficientă, în ciuda aerului grăbit. În orice caz, a fost eficientă latura sa *persuasivă*: cetăţeanul a trebuit să înţeleagă că e musai, că votarea are legătură cu viitorul şi cu Europa. Maşinăria publicitară declanşată de autorităţi s-a infiltrat în viaţa cotidiană a oamenilor: cine a pus benzină de la Petrom va fi observat, desigur, bannerele cu îndemnuri la vot agăţate la intrarea în benzinărie, iar cine a umblat cu maşina pe şoselele patriei va fi citit, fără îndoială, fluturaşii „constituţionali" lipiţi pe panourile plasate de Romsilva pe marginea străzii (acelea cu „Cine are pădure, are viitor", „Pădurea e a noastră. S-o protejăm" şi alte asemenea sloganuri mobilizatoare). Pe lîngă campania propriu-zisă, omul cu telecomanda a avut parte de felurite ştiri, reportaje şi anchete pe stradă din care a putut constata că subiectul „Constituţie" e la ordinea zilei, chiar dacă mulţi concetăţeni nu-i cunosc conţinutul. De la emisiunile de ştiri, de pildă, a aflat că un patron le-a promis angajaţilor prime de cîteva sute de mii dacă merg la vot sau s-a convins că oameni ca şi el sînt hotărîţi să voteze, chiar dacă nu prea ştiu ce scrie în noua lege fundamentală. Chiar şi reportajele ori comentariile „anti", în care se putea observa că oamenii nu sînt informaţi ori în care lideri politici şi sindicali criticau campania guvernamentală, au avut efectul lor mobilizator: publicul „a fost expus" discuţiilor despre referendum, ceea ce măcar i-a dat de gîndit ori a îndemnat la efortul de informare suplimentară. Sau, pe unii oameni, i-a făcut să ia decizia de a merge la vot, convingîndu-i că e în joc o chestiune importantă, chiar dacă ei nu ştiu exact ce conţine: „Miţule, îmbracă-te degrab' şi hai şi noi pe la Constituţie...". Mai ales că un sondaj realizat de Metro Media Transilvania a arătat că 70% din cetăţeni vor să meargă la vot – nu se poate pentru ca să nu fim şi noi printre ei...

Dacă referendumul va avea succes, Guvernul le va putea zîmbi superior celor care au spus că, în caz de absenteism masiv (şi deci de non-validare a Constituţiei), ar trebui să avem alegeri anticipate. Dar n-ar fi rău ca din acest exerciţiu de comunicare *à bout de souffle* să înveţe fiecare ce are de învăţat. Ar fi imprudent din partea puterii să creadă că persuasiunea îi va merge la fel de uşor şi în campania electorală. Şi ar fi cu totul greşit să mizeze în continuare pe ideea că publicul poate fi manevrat tocmai în virtutea faptului că nu este informat. Tot aşa, opoziţia ar trebui să înţeleagă că trebuie să transmită şi alte mesaje decît simple „contre" la mesajele Guvernului: e adevărat, primarii PSD şi prefecţii au făcut „băi de mulţime" răspîndind broşuri cu textul Constituţiei ori şi-au pus numele pe afişele cu îndemnuri la vot, dar să stai pe margine şi să spui că „asta e politizare a referendumului" nu are prea mari efecte, iar în ochii multor cetăţeni pare o simplă slăbiciune a celor supăraţi că nu sînt ei la putere.

În sfîrşit, dacă această campanie îşi va dovedi pînă la capăt eficienţa, ar trebui să meditäm cu toţii la capacitatea românească de a „organiza" totul în ultima clipă, de a ieşi basma curată pe ultima sută de metri, de a şterge praful cînd musafirii sînt deja la uşă, de a drege busuiocul cetăţenesc cu vorbe mari despre „viitor" şi „Europa" după ce luni şi ani întregi n-am reuşit să comunicăm acătării despre problemele noastre, n-am reuşit să fim cu adevărat cetăţeni, ci am stat cu un ochi la vedete şi cu altul la ştirile cu năbădăi, închizîndu-i pe amîndoi cînd venea vorba de politică, de care ne mai şi lăudăm, după prea puţini ani de democraţie, că „ne-am săturat". Vremurile se schimbă, *Observatorul* de la Antena 1 începe să semene tot mai mult cu ceea ce ar trebui să fie o emisiune de ştiri, aşa că n-ar trebui să fie prea departe ziua cînd tot mai mulţi cetăţeni vor descoperi că au dreptul să fie corect informaţi despre problemele de interes public. Nu de-aia avem Constituţie?...

▲

Éducation et culture
Culture 2000

Centrul Cultural Francez din Iaşi organizează

Festivalul „Avram Goldfaden"

„Primul teatru idiş din lume şi comunităţile evreieşti din Europa Centrală. Circulaţia artiştilor şi a ideilor"
Seminar internaţional

(24-27 octombrie 2003,
sala Senatului Universităţii „Al. I. Cuza")

Locul intelectualilor evrei în cultura Europei Centrale şi de Est; Mihail Sebastian, Nae Ionescu: paradoxurile şi tensiunile vieţii culturale româneşti interbelice; Fracturile identitare şi exilul intelectualilor şi artiştilor evrei din Europa Centrală; Teatrul idiş ca factor de cristalizare a limbii şi culturii laice a evreilor din Europa Centrală şi de Est.

Seminarul face parte dintr-o serie de manifestări care celebrează primul teatru de limbă idiş din lume, „Pomul Verde", inaugurat la Iaşi în 1876. Programul va cuprinde spectacole de teatru, concerte de muzică klezmer, expoziţii, proiecţii de filme şi mese rotunde desfăşurate, pînă în martie 2004, în România, Germania, Franţa, Ungaria, Polonia, Republica Moldova, Ucraina.

Centrul Cultural Francez din Iaşi colaborează în realizarea acestui program cu Primăria din Iaşi, Teatrul Evreiesc de Stat din Bucureşti, Institutul Polonez din Bucureşti şi Rock Theater din Dresda. Manifestările sînt susţinute de Comisia Europeană, prin programul „Cultura 2000".

Informaţii suplimentare:
www.theatre-yiddish-iasi.com; equipe@ccf.tuiasi.ro
0232-267637

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

O anume imagine a Franţei (II)

În defintiv, ceea ce constată Jean-Marie Rouart în *Adieu à la France qui s'en va* este, pe de o parte, atrofierea memoriei istorice şi, pe de alta, pierderea statutului de model cultural. Astfel se explică insistenţa asupra figurilor emblematice ale Ioanei d'Arc şi generalului de Gaulle. Despre prima se vorbeşte astăzi puţin şi crispat, deoarece se consideră că a fost „confiscată" de Frontul Naţional (ceea ce îmi aminteşte o scenă pe care am mai povestit-o undeva, petrecută atunci cînd rămăşiţele lui Malraux au fost duse la Panthéon; întrebată de reporterul unui post de radio dacă îi spun ceva cuvintele „aux grands hommes, la patrie reconnaissante" – cuvinte înscrise pe frontonul Panthéonului – o tînără a răspuns că e vorba, probabil, de un pasaj dintr-un discurs al lui Le Pen). Cît despre de Gaulle, el şi-a găsit legitimitatea, plecînd la Londra după ocuparea ţării şi instalarea regimului Pétain, fiindcă a înţeles că „Franţa e o idee, că ea poate la limită să se dispenseze, pentru o vreme, de teritoriul ei". De Gaulle a reuşit, apoi, să reunească diferitele familii spirituale, să-i reconcilieze pe Barrès cu Péguy şi cu Bergson, pe Napoleon cu Gambetta, reclamîndu-se de la o tradiţie culturală care a însemnat, înainte de orice, pluralitate. Or, dacă Franţa, trebuie astăzi să se acomodeze cu gîndul că e o putere economică şi politică medie (a spus-o, mai demult, chiar Giscard d'Estaing), ea riscă să nu mai fie nici o mare putere culturală, îndeosebi din cauza declinului limbii. Rouart nu scapă aici prilejul şi îl omagiază, după Gary, pe un alt ilustru „apatrid", pe Cioran, cel care observa, siderat, că doar el, „rebut al Balcanilor", se mai interesează de soarta limbii, în timp ce francezii par indiferenţi.

Poate că nu e inutil să fac o rapidă trimitere la o faimoasă carte, *Eseul despre Franţa* al germanului Ernst-Robert Curtius, apărută în 1930. Franţa e Franţa, scria atunci Curtius, pentru că a impus o anumită concepţie despre civilizaţie. În primul rînd, prin faptul că a crezut într-o misiune universală şi şi-a construit identitatea prin fuziunea dintre civilizaţie şi idee naţională. În al doilea rînd, fiindcă în centrul concepţiei despre civilizaţie se află literatura, care a fost liantul între toate momentele importante ale istoriei. Şi încă: „Cel ce vrea (în Franţa, n.n.) să joace un rol politic trebuie să facă dovada înzestrării sale literare. A pretinde că ai influenţă asupra vieţii publice este inutil atîta vreme cît nu stăpîneşti cuvîntul rostit şi cuvîntul scris".

Ce sens are Europa pentru un francez? – se întreabă, în penultimul capitol al cărţii sale, Jean-Marie Rouart, evocînd mai întîi epoca în care, înainte ca tăvălugul comunismului să zdrobească ţările din est, „Europa culturii exista printr-un amestec de influenţe şi emulaţii reciproce". Rouart aminteşte apoi colocviul organizat de Denis de Rougemont în septembrie 1946, la Geneva, avînd drept temă viitorul Europei. Participanţii, scriitori şi filosofi de formaţie şi orientare diferite, vorbeau atunci despre cultură, spiritualitate creştină, moştenire greco-latină, valori fondatoare. Karl Jaspers, spre exemplu, insista asupra unităţii spirituale europene, asupra rolului benefic al creştinismului; Rouart adaugă că particularitatea creştinismului este de a fi permis separarea dintre politic şi religios, încît laicitatea nu este, la urma urmelor, decît „copilul emancipat al culturii creştine". Cinci decenii mai tîrziu, proiectul constituţiei europene încerca să eludeze orice referire la umanismul creştin ca element formator al identităţii europene. Astăzi, temele la ordinea zilei sînt subvenţiile, măsurile protecţioniste, cotele, politica agricolă comună, organismele genetic modificate etc. Grav i se pare lui Rouart nu numai că Franţa a renunţat la locul ei proeminent, dar că ea însăşi dă tonul discursului corect din punct de vedere politic al funcţionarilor europeni. E ca şi cum s-ar teme de propriul trecut şi ar vrea să-l facă uitat, o dată cu valorile care i-au format identitatea. Analiza lui Rouart este, evident, una predominant culturală. El refuză să fie considerat un „nostalgic" şi subliniază că nu face decît să readucă în atenţie un sistem de valori care, pînă acum mai puţin de un secol, era învestit cu legitimitate şi prestigiu. Alţii, precum Alain Besançon în deja citatul număr 103 din revista *Commentaire*, privesc lucrurile cu şi mai multă severitate. Dar despre asta, cu alt prilej.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Vîntul schimbării la ONU

Cînd s-a adresat Adunării Generale a O.N.U., pe 23 septembrie, dl Kofi Annan a vrut să puncteze exact momentul în care se află relaţiile internaţionale şi poziţia delicată pe care forul mondial o are în acest context. Nu ştiu dacă domnia-sa a vrut să aibă un discurs care să rămînă de referinţă, dar, după opinia mea, a reuşit. Cu responsabilitate şi acurateţe, cu echilibru şi fără echivocuri, dl Annan a spus lucrurilor pe nume. Prestaţia domniei-sale e cu atît mai lăudabilă, cu cît forul mondial şi-a făcut o prea lungă tradiţie din a ocoli problemele fierbinţi făcîndu-se că le abordează, din a reacţiona cu grijă şi din a se mişca greu. Ca de obicei, presa, liderii politici şi diversele organizaţii din lumea largă au decupat cu grijă ideologică exact acele pasaje din discursul dlui Annan care servesc propriei agende. Pentru unii, secretarul general l-a criticat dur pe Bush. Pentru alţii, a pus în discuţie în termeni clari logica acţiunii militare preventive. În fine, pentru alţii, dl Annan l-a criticat serios Consiliul de Securitate pentru incapacitatea sa de a propune soluţii reale ameninţărilor cu care lumea se confruntă azi şi a dat semnalul începerii unei reforme profunde a Organizaţiei. Dl Annan a vorbit, în concluzia cuvîntării sale, despre necesitatea reformării Organizaţiei, despre incapacitatea dovedită de a reacţiona în faţa marilor crize şi despre consecinţele tragice ale întîrzierilor şi ezitărilor – totul fiind pus în termenii inacceptabilului.

Dl Annan şi-a exprimat opoziţia în privinţa logicii acţiunii preventive. Conform acestei logici, un stat care se simte ameninţat poate să acţioneze unilateral sau prin alianţe ad-hoc pentru a curma ameninţarea, fără să aştepte ca agresiunea împotriva sa să se producă. Dl Annan se teme, pe bună dreptate, că acceptarea unei asemenea logici deschide calea unor abuzuri ce pun serios în pericol fragilul echilibru internaţional. Imediat, însă, dl Annan a precizat: *„Nu e suficient să denunţi unilateralismul dacă nu asumi îngrijorările care fac anumite state să se simtă în particular vulnerabile, din moment ce aceste îngrijorări le fac să acţioneze unilateral. Trebuie să arătăm că aceste îngrijorări pot şi vor fi rezolvate eficient prin acţiune colectivă“*. Ceea ce secretarul general spune, de fapt, este că în chestiunea irakiană a ţipa disperat împotriva cowboyului Bush fără să oferi nici un fel de altă soluţie pentru curmarea ameninţării asupra Americii e, la limită, ipocrit.

Da, logica acţiunii preventive ascunde un imens pericol. E, într-un fel, o reeditare a doctrinei „Brejnev“ a suveranităţii limitate, în ce avea ea mai parşiv. Dar, pe de altă parte, nu e mai puţin adevărat că grupurile teroriste sînt rapide şi mobile, sînt informale şi secrete, că nimeni nu mai poate aştepta îndelunga deliberare a Consiliului de Securitate (disprețuit, în primul rînd, chiar de teroriştii islamişti care atacă, iată, sedii şi funcţionari ONU) cînd miza constă în mii de vieţi nevinovate. Dincolo de toată filosofia relaţiilor internaţionale, un stat are întîia datorie de a proteja viaţa şi bunurile propriilor cetăţeni şi peste asta nu se poate trece. Nu se poate spune unui guvern: „dacă eşti sigur că vei fi atacat mîine, aşteaptă următoarea şedinţă a Consiliului de Securitate să vedem ce e de făcut“. Nici un lider politic din lume nu ar accepta asta, căci prima sa responsabilitate (şi aşa şi trebuie să fie) e cea în faţa propriilor săi concetăţeni. Pe de altă parte, dl Annan simte în această logică pericolul abuzului şi al dezlănţuirii subiective. Şi asta e, poate, marea provocare cu care ne confruntăm acum: cum să punem în limite raţionale dreptul legitim al fiecărui stat de a se proteja şi dreptul legitim al comunităţii internaţionale de a nu fi victima unui abuz în exercitarea acestui drept.

Dl Annan, din fruntea forului mondial, vede o soluţie prin reformarea profundă a structurilor ONU. O aplaudăm şi o aşteptăm. Aşteptăm o ONU în stare să prevină genocidul şi terorismul, o ONU credincioasă propriei sale misiuni de a salva vieţile oamenilor simpli, locuitori ai unei planete răvăşite, o ONU în stare să-şi implementeze fără ezitare propriile decizii luate în timp util, o ONU în stare să stingă conflicte şi să menţină pacea. Aşteptăm o ONU pentru care drepturile fundamentale ale omului sînt mai importante decît principiul rotaţiei în conducerea unor comisii şi pentru care libertatea şi sănătatea oamenilor sînt deasupra curtoaziei diplomatice. Prin cuvîntarea sa, dl Annan mi-a dovedit mie, umil cetăţean al acestei lumi, că vrea şi ştie cum să aducă uriaşa birocraţie de sub domnia-sa măcar cu un pas mai aproape de aceste deziderate. Şi, de aceea, deşi sînt unul dintre cei care şi-au pierdut încrederea în multe din structurile Organizaţiei şi sînt complet dezamăgiţi de activitatea Consiliului de Securitate, am, totuşi, speranţe.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ce Constituţia mea...?!

Sîmbăta asta mergem la vot. N-avem prea mult de ales: ne place Constituţia sau nu. E perfectă sau putem s-o aruncăm la coş. Cale de mijloc nu există, fiindcă fiecare virgulă e pusă la locul ei, fiecare cuvînt e cîntărit. Constituţia, se ştie, e un text muncit de oameni profunzi şi promovat de oameni celebri. Părerile noastre la adresa ei nu pot fi decît superficiale. Tocmai d-aia nici nu vor să ştie decît un lucru simplu: cumperi sau mergi mai departe?

De fapt, ne-au întrebat odată ce-ar trebui să punem în ea. Unii dintre noi am răspuns – la Forumul Constituţional, dacă vă mai aduceţi aminte. Din răspunsuri s-a făcut o sinteză. Ea a fost prezentată presei şi publicului, după care Parlamentul a explicat ce se poate face cu ea cel mai bine. Şi anume, focu'. Nu ăla care te curăţă de păcate, ci acela care-ţi încălzeşte mai bine şalele amorţite în scaun.

Dar ce vroia lumea şi nu s-a putut? Simplu: mai puţine girofaruri şi mai puţini senatori şi deputaţi. Mai puţine hîrtii şi mai multă muncă. Legi care să se aplice şi nu doar care să se afle în treabă. Sună aşa de demagogic, încît pare un discurs. Numai că, spre deosebire de vorbitorii de profesie, oamenii care au scris sau au dat telefoane la Forum chiar vorbeau serios. Degeaba: Parlamentul merge vesel mai departe cu aceeaşi cohortă de aleşi cu insignă şi morgă, cu aceiaşi funcţionari şi secretare, suficienţi să umple o sală de sport într-un oraş de provincie. Acum, această armată de cetăţeni de categoria lux ne cere să aprobăm ce-au hotărît – nu fără să ne întrebe, ci ignorînd ceea ce le-am spus. Unde e democraţia (literal, *domnia poporului),* cînd îi întrebi pe oameni ceva şi faci apoi ca tine? Nu e democraţie, e... completaţi cu ce vă lasă inima.

Dar să nu mă credeţi că m-am vîndut PRM-ului. Campania acestui partid se opune tocmai lucrurilor cu adevărat europene care s-au adunat în Constituţie, mai ales drepturilor minorităţilor. Furia oamenilor de aici e îndreptată mai ales asupra românilor care au scăpat de obsesia ungurului trădător şi sînt gata să lucreze cu el pentru o Românie mai suportabilă. Un semn de alarmă pentru partid, odată ce oamenii care votează cu capul şi nu cu emoţiile sau instinctele nu sînt, tradiţional, alegătorii săi.

De altfel, teama de a te trezi cu o etichetă nu trebuie să te împiedice să vorbeşti liber. După cum nici rezervele faţă de text nu mă pot opri să-l recomand cititorilor ca, totuşi, acceptabil pentru ştampila cu „votat“. Numai că, dincolo de lumea periată şi sofisticată a *Dilemei,* talpa ţării se va întreba din nou: ce ne aduce nouă Legea cea nouă? Răspunsul cel mai simplu şi onest nu s-a prea auzit în această campanie: Constituţia nu ne aduce nici brînză sau unt şi nici ouă, ci siguranţa că, dacă am pus mîna pe ele, vor rămîne ale noastre – garantat. Sigur, într-o ţară în care cumperi brînză şi o mănînci pe loc, riscul de a fi deposedat de ea rămîne destul de mic. Singurii care au suferit cu adevărat de pe urma abuzurilor statului în materie de proprietate, cei cu casele naţionalizate, rămîn, totuşi, mai puţini decît proaspeţii proprietari de vile. Bănuiala că e de fapt vorba de drepturile lor va veni repede. Se va asigura de asta presa maro închis şi roşie.

Altfel spus, oamenii simpli trebuie să găsească ceva şi pentru ei în textul pe care sînt puşi să-l voteze. Campania pentru votarea acestei legi trebuie să arate cu degetul la mizeriile pe care ea nu le va mai permite, în loc să vorbească generalităţi despre accesul la cultură unor oameni care au încă probleme cu accesul la frigider.

Argumentul că o astfel de lege nu aduce modificări vizibile e greşit. Mai ales cînd îi chemi pe oameni de acasă pentru ea. Şi-apoi, scrierea de legi ajunge o ocupaţie formală dacă acestea nu modifică nimic în viaţa oamenilor. În fond, legile sînt făcute pentru ca o comunitate să meargă mai bine. Atunci cînd nimic nu se schimbă în viaţa acestei comunităţi, legile sînt producţie pe stoc. Într-o ţară care vrea să-şi închidă fabricile cu pierderi, e oarecum nefiresc să chemi oameni să voteze ca una să rămînă în picioare. Chiar dacă APAPS-ul n-are cum s-o scoată la vînzare.

▲

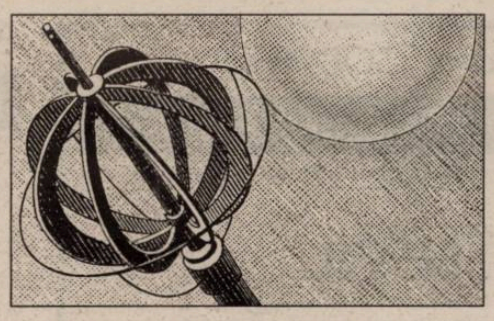

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un nou viciu

Importanţa care s-a dat referendumului, de pe urma căruia a ieşit biruitor Arnold Schwarzenegger, nu este direct proporţională cu ponderea politică a postului de guvernator al Californiei. Dincolo de dorinţa de a conecta, de dragul vînzărilor şi al audienţei, sfera deciziilor majore cu lumea spectacolului, a existat în vîltoarea stîrnită de vedeta de la Hollywood un semn, un simptom al unui alt mod de raportare a populaţiei la oamenii aleşi să ia deciziile importante pentru viaţa lor. Procedura legală prin care Schwarzenegger a devenit guvernator – referendumul – este una din particularităţile foarte des întrebuinţate de cetăţenii Californiei pentru reglementarea şi corectarea vieţii publice. Se spune că un nou viciu s-a răspîndit printre cetăţenii acestui stat însorit: democraţia directă. Legislaţia le permite ca prin referendum să adopte iniţiative, legi noi, susţinerea sau anularea unor legi adoptate deja. Din 1980 pînă acum, electoratul a fost solicitat de 120 de ori în asemenea împrejurări şi peste 50 de răspunsuri au devenit lege. S-au stabilit limite ale procentului de impozitare, destinaţii precise pentru anume segmente din buget. Chiar referendumul prin care a fost demis fostul guvernator şi a fost instalat unul nou este o consecinţă a ceea ce politologii numesc înlocuirea democraţiei reprezentative prin democraţia directă. Avantajul este că mînia iscată de corupţia sau de neputinţa aleşilor nu se risipeşte: supuşi controlului popular, politicienii sînt obligaţi să-şi transforme mesajul electoral într-o acţiune cu rezultate limpezi; altfel, pierd puterea. Într-un asemenea context, un mesaj simplu, de tipul „o să fie altfel, o să fie bine“ are mult mai multe şanse de succes decît purtătorul mesajului despre sacrificiile necesare ieşirii din criză. Iar din criză oricum se va ieşi, dacă nu prin intervenţie politică, atunci prin vitalitatea economiei. America poate funcţiona şi pe pilot automat, deci nu se riscă prea mult cu un pilot fără nici o oră de zbor la activ.

Persoana e mai importantă decît programul: emigrantul care a reuşit să facă avere şi să-şi impună complicatul nume mai mult prin tenacitate decît prin vreun talent deosebit, republicanul devenit rudă cu una dintre cele mai celebre familii democrate (Kennedy) are cum să fascineze şi să inspire încredere. E ca toată lumea, vorbeşte clar şi simplu, dar e altfel decît toată lumea pentru că a devenit bogat şi celebru. Aşa cum a ştiut să se lanseze pe sine va şti să scoată şi statul din criză. Se speră într-un imposibil transfer de virilitate între personajele lui Schwarzenegger şi economia statului în criză.

Victoria, obţinută într-un timp foarte scurt, a unui candidat venit din direcţia spectacolului popular asupra politicienilor de profesie are de ce să pună probleme cartierelor generale mobilizate pentru pregătirea alegerilor prezidenţiale din noiembrie 2004. Lungile şi obositoarele turnee în care candidaţii şi soţiile lor strîng mîini, zîmbesc pînă le încremenesc muşchii, mănîncă hamburgheri şi promit fericirea pot deveni inutile, dacă o persoană cu un nume cunoscut se decide, în ultimul moment, să intre în cursă. Victoria lui Schwarzenegger a declanşat ecouri în toată lumea. Ziarele germane, de pildă, după ce dau tributul cuvenit ironiei cu alt austriac la putere, produc rezultatele unui sondaj prin care 49% dintre cei întrebaţi consideră că Günther Jauch – un popular moderator de televiziune – ar fi un conducător foarte potrivit pentru Germania *(Die Welt).*

Guvernatorul înlocuit de Schwarzenegger a fost considerat responsabil pentru imensul deficit al unuia dintre cele mai bogate state din SUA şi din lume. Norocosul candidat a fost extrem de discret în descrierea procedeelor prin care va reuşi să rezolve această problemă. Lumea stă cu sufletul la gură aşteptînd să vadă cum, altfel decît printr-o minune, poate fi redus deficitul bugetar prin diminuarea impozitelor. Dacă nu va folosi vreun truc elaborat prin tehnici virtuale la masa de montaj, Schwarzenegger va trebui să ia o decizie neplăcută pentru unii dintre alegătorii săi. Va trebui să renunţe la statutul de *outsider* şi să devină un politician. După cum vedeta ar trebui să ştie că nu e suficient să obţii un rol, mai trebuie să-l şi joci.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Cîteva însemnări despre marii meşteri

Etoamnă acum şi e pe moarte, dar în grădina din faţa casei mele a trebăluit cea mai harnică păienjeniţă. A ţesut o pînză supra-etajată, cu multe niveluri, care s-a întins pe ceva mai mult de doi metri jumate, de la sol la crengile unui stejar. Structura devenea pe zi ce trece mai sofisticată şi mai halucinantă. Iar pe măsură ce domeniul său devenea tot mai lung şi mai larg, păienjeniţa devenea tot mai galbenă şi mai sigură pe sine. Alte surate de prin împrejurimi nu au avut astfel de noroc: a fost una cu un start bun, dar proprietatea pe care se fixase nu oferea pînzei adăpost împotriva vîntului, aşa că ţesătura a fost distrusă de o rafală. Şi oricum era prea aproape de pămînt, în raza de acţiune a unei labe de mîţă. Genul acesta de păianjeni se numesc păianjeni-lupi şi, în sălbăticie, în mlaştini, pot creşte cît o nutrie de mari. Îşi devorează masculii, mai puţin cărnoşi, după împerechere. Scriu acum despre arhitecta din grădina mea din mai multe motive: întîi, pentru că pare mult mai interesată de opera sa decît de pradă, deşi, fără îndoială, o atare cursă măiestrit ticluită îi oferă hrană pe săturate. În al doilea rînd, pentru că îşi derulează operaţiunile protejată de oameni, care cosesc cu grijă în jurul ei, admirîndu-i opera. În al treilea rînd, pentru că a fost atît de deşteaptă pentru a-şi alege un loc la adăpost de intemperii, dar suficient de expus privirilor pentru a stîrni mai degrabă admiraţie decît dezgust. Şi în al patrulea rînd, pentru că a avut noroc. S-a instalat pe peluza unui liberal. Măcar de aş avea şi eu norocul ăsta! Sau voi. Singura analogie a acestei lucrări în lumea oamenilor este un habitat pe Internet, pe nume Blog. Blog-ul este forma de exprimare ideală a unui grafo-ego-maniac. Este un jurnal zilnic, orar sau perpetuu, care aparţine doar scriitorului şi gîndurilor sale. Aceste gînduri sînt aduse la cunoştinţă omenirii ori de cîte ori scriitorul se află în faţa tastaturii, ceea ce, în anume cazuri, se întîmplă 20 de ore pe zi, şapte zile din şapte. Unii dintre internauţi citesc cele scrise şi răspund cu propriile gînduri sau, şi mai bine, cu un strop de admiraţie, iar cîte unul intră în Blog şi reacţionează la fiecare scriere a autorului cu propriile comentarii, ca şi cum ar fi un membru de familie, şi totul în timp real. În cele din urmă, o comunitate minusculă se va naşte, cu Blogger-ul în centrul ei, care îşi distrează sau devorează rubedeniile de ocazie sau orice „musafir" întîmplat prin preajmă. În zilele noastre, există la propriu milioane de meşteri ai Blog-ului pe reţea, fiecare aşezat, asemenea unui păianjen, în centrul propriei sale lumi. Majoritatea cred, fără îndoială, că asta este tot ce le trebuie şi că se află nu numai în centrul lumii lor private, ci în centrul LUMII înseşi. În lumea adevărată, vine iarna şi chiar şi păianjenii cei mai măiaştri mor în cele din urmă. Blog-ul va merge şi el pînă cînd Blogger-ul rămîne fără spaţiu pe server sau pînă cînd nu mai poate plăti factura. Şi atunci va deveni evident nu numai că există o lume mai mare, ci şi că există savanţi ai net-ului şi Blog-urilor, care monitorizează şi se întreabă la ce bun atîta muncă.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Ceţuri de toamnă în Ardeal

Luat, cum se spune, cu treburi, parcă iarăşi n-am observat toamna cum se-nfiripă din ceţuri – asta pînă cînd, în liniştea puţin opacă a dimineţii sîmbetei trecute, n-am auzit cîinele lătrînd, într-un fel vestind-o. Plouase noaptea, iar pe terasa de lemn a frumoasei case în care înnoptasem – în satul Sebişa, pe drumul de la Baia Mare spre Satu Mare – se strînsese ceva apă. Undeva, departe, crucea unei biserici; încă şi mai departe, lunca Someşului. În faţa casei, livadă de meri. În spate, pe costişă, rînduri-rînduri, viţă de vie – cu frunza puţin albăstrită, aşa cum pare ea în dimineţile umede şi înceţoşate. În dreapta, departe, peste acoperişuri, şoseaua naţională şi satul. Şi, spuneam, aproape, sub scări, mioriticul lătrînd. *Ce-are?* – am întrebat eu. *N-are nimic. Urcă lumea la vii, la cules* – mi-a răspuns gazda. *Îi miroase a must* – am încercat eu o glumă. *A, nu* – am fost lămurit –, *îi miroase a sînge, se taie oi, pentru gulaş sau sarmale cu carne de oaie, e obiceiul culesului. Taci, mă!*

A mai lătrat ce-a mai lătrat, şi-n-tr-un final a tăcut singur.

Toamna în Ardeal mi s-a părut, aşadar, cam înnourată, mai curînd tăcută, umedă şi puţin albăstrită. La Cluj, zumzet studenţesc şi ceva oaspeţi străini – se pregăteşte Conferinţa europeană a rectorilor. În camera de hotel, în minifrigider, bere, vodcă, cola şi alune; pe strada plecată din piaţa statuii lui Matei Corvin şi pînă la statuia Lupoaicei, pe băncile tricolore sau pe trotuare, nu era nimeni la ora de noapte la care am ieşit să caut ceva snacks-uri – doar, pe cîte un stîlp, afişele cu turneul Iris, pe care aveam să le regăsesc peste tot.

La Baia Mare, a doua zi după-amiaza, grătare la colţ de stradă, cum am văzut mai demult într-un film cu viaţa lui Giuseppe Verdi, pe cînd era tinerel şi încă nu compusese *Nabucco:* castane puse la copt şi vîndute într-un cornet mare de ziar! Cam frig la Baia – iar în sala Muzeului de Mineralogie, sub structura de ţeavă groasă, florile de mină din vitrine păreau a mai scădea puţin temperatura. *Muzeul ăsta s-a născut dintr-o colecţie, din dragoste şi din întîmplare* – îmi spunea domnul director, în timp ce trăgeam cu ochiul la ziarul local aruncat pe birou, la ştirea care vorbea despre intenţia chinezilor de a trimite, din cei 1,3 miliarde cîţi sînt, doar unul de-al lor în spaţiu.

La Oradea, am picat de sărbătoarea oraşului. Pe străzi plecînd din centru, carusele şi tiribombe, dar cel mai mult mi-a plăcut concursul de role ce tocmai se desfăşura sîmbătă la prînz în piaţa centrală, cu tineri cu căşti şi genunchiere şi cu comentator la microfon, descriind figurile. Puştiul a cărui evoluţie am urmărit-o preţ de trei minute a căzut spre final, dar a fost foarte aplaudat – ceea ce m-a făcut să revin, în minte, la gîndul ce mă vizitase şi în cursul dimineţii, pe terasa vilei sub care lătra ciobănescul mioritic: oare cum ar fi arătat ţara asta fără comunism? Unde pe scala de la Turcia spre Austria?

La Arad, nevroză lungă: am fost la două mese bune cu oameni grei, am văzut şi-o nuntă într-un restaurant de hotel, am fost într-un amfiteatru de universitate, pe ecranele televizoarelor dintr-o vitrină Danemarca şi Norvegia se calificau la Europenele de fotbal, iar toată lumea tot despre statuia generalilor maghiari discuta. Altfel, greu de imaginat un oraş mai calm şi mai frumos.

În fine, mai jos, în Banat, în sfîrşit sub un cer cu soare, Timişoara. Duminică dimineaţa, puţin după ora 10, oamenii încă mai intrau în Catedrală; pe trepte, o fetiţă cu basma vindea viorele, iar un individ puţin ambalat, cu o icoană în mîini, şoptea tuturor *închideţi celularele, închideţi celularele!* Cu schelele încă aflate în faţa altarului, în interior Catedrala pare şi mai înaltă.

Iar după-amiază, drumul de întoarcere, prin Sibiu şi Rîmnicu-Vîlcea. La ieşirea din Sebeş, pe înserat, în jurul unei staţii de benzină, plutea – greu – hămăit de cîini. *E lună plină. Mă, tăceţi dracului, că vine Băsescu peste voi!* – spuse şoferul, făcîndu-mi cu ochiul. Şi, totalmente previzibil pentru dvs., am zis şi eu: *Poate se taie vreo oaie pe-aici.*

Nici eu nu ştiu dacă aveam dreptate, nici el nu cred că m-a înţeles.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Lumea în kaki

Există o prevedere în schimbarea Constituţiei cu adevărat importantă: renunţarea la obligativitatea serviciului militar. Binecuvîntată eliberare. După ani de silnicii şi abuzuri, de frustrări şi nefericiri, de ironii, drame, sinucideri uneori, a venit vremea să le aruncăm în lada de recuzite uzate ale istoriei. N-au decît să meargă la armată cei care o iubesc: întîmplîndu-se aşa, relaţia armatei cu componenţii ei va fi alta, iar performanţa militarului, din chiar această cauză, poate fi mai bună. Mercenarul şi mercenariatul militar există din vremurile armatei antice romane şi caracterizează o armată de profesionişti, cu o motivare personală diferită de cea de pînă acum.

Ce a fost pînă în momentul de faţă o să încerc să explic din perpectiva unor amintiri personale care nu-mi sînt neapărat învăluite în lumini roz-bombon. Pe vremurile apusei dictaturi, mergeam la armată pentru că nici nu ar fi fost cu putinţă să gîndim că s-ar fi putut altfel. Existau, există probabil şi astăzi, comisariate militare cu ofiţeri plătiţi să ţină o evidenţă a populaţiei bărbăteşti mai dihai decît cei de la miliţie. Nimeni nu putea scăpa din ochiurile atente ale unei asemenea cerneri, cei care nu vroiau „să facă armata" încercau să corupă comisarii sau comisiile medicale care să-i declare „inapt serviciu militar". Potenţialii recruţi care nu reuşeau să corupă şi, din considerente religioase, nu doreau, totuşi, „să-şi satisfacă stagiul militar" urmau să meargă sau la puşcărie sau la „diribau", numele faimos al batalioanelor de muncă forţată. Din ultimul an de liceu eram preluaţi de serviciile celor de la comisariat şi intram în logica sentenţei cu iz apocaliptic: „dacă nu intri la facultă, te ia la armată". Timp de un an şi trei luni şi ceea ce ai ştiut se ducea pe apa sîmbetei. Un ghinion, o pană de inspiraţie la examenul de admitere îţi puteau reteza dramatic şansele de a continua să înveţi. Las deoparte umilinţele primelor luni ca „pifan", cînd erai declarat bou, prost, cu caş la gură, ţi se furau dotările, centura, boneta, insemnele de armă, şi tu, bietule pifan, te duceai pierit la plutonierul de companie ca să-ţi dea alta pe bani bunişori, fără să ştii cum că asemenea isprăvi puteau fi organizate tocmai să te aducă la uşa magaziei de companie în care ceea ce ţi s-a furat ţi se restituia cu titlu de nouă achiziţie. Glume nevinovate care dau culoare vieţii în armată, se spune de obicei. Nu le consider deloc aşa ceva. Uneori juni erau rupţi „din civilie" chiar în momentul în care aveau complicaţii sentimentale grave, aceştia sufereau acolo şi în acele momente întrucît, şi de cele mai multe ori, erau fiinţe mai slabe, sentimentali adică, îndrăgostiţi, uneori fatal, de o domnişoară care nu era animată de sentimente asemenea. Nefericirea asta a tînărului era prilej de ironii, depăşirea ei în miresmele de bocanci, varză şi ciorapi cazoni era socotită un bun prilej de a deveni bărbat. Chiar şi cîntările acelea pe care le strigam pe stradă făceau aluzie la iubita de care serviciul militar obligatoriu te despărţea de cele mai multe ori definitiv. Asemenea complicaţii sentimentale erau, şi sînt încă, tratate cu o indiferenţă brutală, atunci cînd nu erau însoţite de glumele celor mai bătrîni care răsuceau cuţitul în rană. Şi întrucît în armată nu existau psihologi – nu ştiu dacă azi or fi fiind aşa ceva – toate treburile astea sfîrşeau adesea cu dezertări, ori crime sau sinucideri, în vremea cînd nefericitul se afla în postul de santinelă cu „armamentul în dotare".

Şi întrucît armata era o îndeletnicire a întregului popor, a sfîrşit prin a intra în amfiteatrele facultăţilor şi ne-a obligat colegele să poarte ţoalele kaki şi bocanci. Întotdeauna mi s-a părut lucrul acesta, chiar dacă senzaţia mea poate fi socotită demodată, un atentat la frumuseţe, la artă şi la cultură, care sînt, orişicîtuşi, de gen feminin. Mai erau şi tovarăşele ofiţerese, unele cu adevărat drăguţe, schimonosite de uniformă, aşa cum sînt şi doamnele poliţist azi. Iată, îmi aduc aminte cum, veterani de-acum, prin anii terminali pe la U, priveam cu un coleg hîtru trecerea unei asemenea feminităţi militarizate pe coridor, nu departe de tîndăleala noastră. Colegul cu pricina, după ce i-a privit o vreme trecerea, mi-a spus, aşa pe nepusă masă, că şi-ar dori să facă amor cu tovarăşa locotenent şi ea, estimp, să fie echipată cu veston şi chipiu. La uimita mea întrebare cum că de ce aşa, colegul mi-a răspuns brutal: „pentru ca să f... armata".

De ce, întreb eu azi, e nevoie de toate astea. În fond, n-au decît să meargă în armată ălora de le place şi nu sunt puţini. Gîndiţi-vă numai cîte filme cu comando există, toate animate cu bărbaţi adevăraţi, nu nenorociţi de-ăştia ca noi, care stăm aiurea pe coridor şi avem reverii subversive.

▲

Texte și opinii de: Alexandru CRIȘAN (consultant internațional în educație) ● Dakmara GEORGESCU (cercetător științific) ● Stela GIURGEANU ● Florin IONIȚĂ (profesor, Colegiul Național „Iulia Hasdeu") ● Carmen MUȘAT (lector univ., Universitatea București) ● Liviu PAPADIMA (conferențiar univ., Universitatea București) ● Cezar PAUL-BĂDESCU ● Mihaela SINGER (cercetător științific principal) ● Florentina SÂMIHĂIAN (expert, Consiliul Național pentru Curriculum)

Argument

Nu de mult, tot încercînd să înțeleg modificările petrecute peste noapte în învățămîntul românesc, mi-am amintit de colegul meu Macingo. Mic și brunet, cu doi ochi rotunzi ca alunele, Macingo ocupa singur, acum vreo 20 de ani, ultima bancă dintr-o clasă foarte ardelenească, foarte stratificată și (de fapt) foarte intolerantă. Ocupa acea bancă – stînd pe mijloc, ca să vadă la tablă – nu foarte des, cînd părinții lui, ceangăi, erau obligați să-l aducă la școală sau cînd afară nu era prea frig pentru eternii lui tenișI de pînză. Adevărul e că nu mi-l amintesc pe Macingo, deși probabil eram în aceeași clasă de vreo patru ani, decît din momentul precis în care s-a ridicat în picioare, a ieșit la tablă și a rezolvat fără să clipească o problemă de algebră în care își prinseseră urechile toți olimpicii, toți candidații la mate-fizică, meditați din greu și din timp pentru marea treaptă care era pe atunci admiterea le liceu. Macingo era genial, avea s-o dovedească, în ciuda repetențiilor, corigențelor și notelor scăzute la purtare. Ca să închei apoteotic, el a avut parte și de o profă de mate care s-a ocupat de el tot anul pînă la admitere și care l-a făcut să intre la liceu. Cum s-ar zice, a avut o a doua șansă.

Nu am nici un fel de nostalgie după sistemul semipenitenciar, echivoc, opresiv, ideologizat și bazat pe troc al învățămîntului pe care l-am cunoscut înainte de '89. Și nu vreau să spun cu pilda aceasta dickensiană că pe atunci exista adesea o a doua șansă. De regulă nu exista, în mod veritabil, nici măcar prima. Nu mă pot împiedica însă să evaluez șansele lui Macingo după noile legi ale învățămîntului (Legea plus modificările ei de 13 ani încoace). Iar dacă extremele nu sînt reprezentative (Macingo era totuși chintesența acestora: un olimpic repetent), care sînt atunci șansele – prima, a doua, a treia – pentru „clasa de mijloc" în curs de școlarizare?

Dosarul de față – pentru diversitatea căruia trebuie să-i mulțumim domnului profesor Liviu Papadima – încearcă să facă un bilanț al stării de fapt în învățămîntul general, preuniversitar, cum i se spune în mod tendențios. Cum influențează diferitele modificări ale Legii Învățămîntului (învățămînt obligatoriu de 10 clase, generalizarea anului pregătitor de grădiniță fără elaborarea vreunei strategii sau a condițiilor de „implementare") sistemul educațional, oricum în derivă? Care e nivelul profesional al corpului profesoral, aflat în plină mișcare spre meserii mai lucrative? Cum s-a ajuns la situația ca foarte mulți copii să fie puși în fața unor decizii irevocabile (practic) la vîrsta de 14 ani? Care sînt șansele reale de revenire în sistemul clasic după „căderea" într-o școală de arte și meserii (fostele școli profesionale)? Ce înseamnă „învățămînt obligatoriu", atîta vreme cît obligația nu e însoțită de nici o sancțiune legală? Pînă cînd învățămîntul, piatră de încercare pentru reintegrarea României în lumea civilizată, va mai fi sinecura unor politruci în trecere, și nu domeniul studiilor profesioniste, al politicilor educaționale reale, la urma urmelor, al vocației? Iată doar cîteva întrebări pe care această Dilemă *le repune.* ***(S. S.)***

Liviu PAPADIMA

Stare de asediu

Am avut la un moment dat prilejul de a o lua pe fiica mea cu mine la Viena, ca să o dau acolo pentru un an la liceu. Învăța la Liceul German din București, așa că limba de predare n-ar fi fost un handicap major. M-am gîndit că ar fi oricum o experiență care n-avea ce să-i strice.

Trebuie să recunosc, am avut din start un dram de noroc. Un prieten m-a pus în legătură cu o doamnă din Austria, care lucra temporar la Ministerul Educației la noi. Mi-a adus un ghid al liceelor din Viena, de vreo 150 de pagini, să-l citesc, să stăm apoi de vorbă. M-am uitat prin el. De cele cîteva, foarte puține, licee particulare nu mă puteam apropia – fără să pretindă taxe exorbitante, erau totuși clar peste posibilitățile mele. Oferta publică însă era largă și tentantă. Aveam greutăți de alegere. M-am întîlnit cu doamna cu pricina și m-a ajutat să fac o selecție de cinci licee „de top", cu renumele cel mai bun, descriindu-mi totodată, în linii mari, particularitățile fiecăruia: cam ce fel de curriculum avea, care erau punctele de excelență, ce facilități oferea elevilor, ce „atmosferă" de studiu era caracteristică pentru fiecare. Am scris cinci e-mailuri, încă din timpul vacanței, către cele cinci licee – dintre care unul, actualul Theresianum, deși public, pretindea un fel de taxe pentru servicii speciale. Cei de aici m-au înștiințat că acceptă înscrierea, dar nu pot face scutire de plată. De la alte două licee nu am primit răspuns, celelalte două mi-au transmis că nu au nimic împotrivă și că problema înmatriculării o vom rezolva la fața locului, preferabil la puțin timp înainte de începerea școlii.

Iată-ne așadar, cu vreo două zile înainte de începerea anului de învățămînt, colindînd prin Viena, în drum spre Akademisches Gymnasium (în Austria „gimnaziul" cuprinde clasele V-VIII și IX-XII, corespunzătoare școlii generale și liceului de la noi), fostul Theresianum, unde o plăcuță de marmoră amintește de trecerea pe acolo a lui Titu Maiorescu, și Piaristengymnasium, la rîndul său liceu de tradiție, cu excelentă reputație, fostă școală confesională pînă în secolul al XIX-lea. La primul sîntem primiți în secretariat, ni se dau pliante care descriu în detaliu particularitățile școlii, sîntem conduși într-un tur prin clase, laboratoare ș.a.m.d., de parcă am fi într-o vizită oficială, ni se prezintă scuze că directoarea este într-o ședință, dacă mai dorim informații putem reveni peste două ore. Mulțumim și plecăm mai departe, promițînd că ne vom întoarce. La Piaristengymnasium sîntem invitați la director, e cordial și afabil, ne dă toate lămuririle de care avem nevoie. Un nou tur de clădire, plus informațiile de detaliu – orar, rechizite, distribuția elevilor pe clase etc. – din partea secretarei. Dacă vrem, ni se spune, putem face înscrierea pe loc. Mulțumim și promitem, și aici, că vom reveni.

Acasă stau cu Ana și răsucim cele două oferte pe toate fețele. Ne hotărîm pentru „piariști". A doua zi, în secretariat, completez un formular de înscriere. Restul – vizită medicală și ce va mai fi fost – se face pe parcurs. Într-un sfert de oră sîntem din nou în stradă. Intru într-o cabină telefonică și sun la Akademisches: ne pare rău, am renunțat.

Sînt, evident, enorm de bucuros și cam derutat. Mă pregătisem pentru altceva, convins fiind că un oarecine – fie el și universitar – venit dintr-o oarecare țară – fie ea și țara mea – va trebui să depună ceva eforturi ca să convingă că fiica lui chiar merită să fie primită la unul dintre liceele de „elită" din Viena. Frustrare: nimeni nu părea să aibă nevoie de strădaniile mele persuasive.

Mi-a trecut chiar prin cap că poate școala la care îmi înscrisesem fata nu era chiar ce credeam. Mi-am întrebat colegii și prietenii. Mai toți știau de Piaristengymnasium, era foarte cunoscut și bine apreciat. Am vrut să aflu cum se face accesul în astfel de licee. Amicii mei însă habar n-aveau și nici nu prea înțelegeau ce-i întreb. Cum adică? Te duci și te înscrii. De la Ana am înțeles că majoritatea colegilor ei – erau vreo 15 în clasă, toți austrieci – optaseră pentru „piariști" pentru că locuiau în cartier.

Pe cineva venit din România o atare „poveste", pe care n-am exagerat-o cu nimic, n-are cum să nu-l șocheze. Pentru ca Ana să intre la Liceul german a trebuit să treacă printr-un examen dur de selecție la vîrsta de 7 ani! (Stăteam pe culoar cu ea și cînd i-a venit rîndul și s-a deschis ușa a izbucnit în bocete. Am impins-o din spate ca să intre în clasă. Ce n-aș fi dat ca să știu ce se întîmpla înăuntru!) Am o sumedenie de cunoscuți terifiați de ideea că dacă nu reușesc să găsească o grădiniță ca lumea pentru copiii lor aceștia își vor rata destinul. Știu o mamă care din grijă pentru educația copilului ei s-a hotărît să înființeze o școală și chiar a înființat-o. Ce să mai spun de teroarea și isteria anuală a intrării la licee sau la facultăți? Vă mai amintiți de apogeul verii lui 1990, cînd în fața Ministerului Educației stăteau înșirate pe trotuar paturi în care vedeai adulți cu figuri emaciate și privirea fixă, făcînd greva foamei pentru suplimentarea de locuri la facultăți cît să încapă și copiii lor? În absurditatea situației de atunci, greviștii foamei transmiteau, probabil fără s-o știe nici ei, un semnal pentru multă vreme: ceva e în neregulă cu învățămîntul românesc. Protestatarii au plecat, semnalul s-a stins în urma lor, prea puțini dintre cei din jur și-au plecat urechea să-l audă.

De ani de zile se fac cele mai alambicate încercări – de la cele cu o anume logică, precum introducerea capacității, pînă la cele complet aberante, ca fetișizarea testului-grilă drept unică formă de a susține probele scrise de bacalaureat – pentru a avea examene obiective, corecte și relevante. Vina cea mai mare a examenelor noastre însă – de capacitate, bacalaureat, admitere în învățămîntul superior – sau a diverselor forme de selecție inventate sau neinventate încă – notele anterioare, portofoliu, orientare (?) școlară ș.a.m.d. – este că au de purtat o povară peste puterile lor, povara disproporției flagrante dintre cererea și oferta educațională. Avem un învățămînt construit după calapodul războaielor medievale, în care lupta se duce la porțile instituțiilor veșnic asediate, după care, pentru fericiții ajunși înăuntru, poate începe cel mai adesea oblojirea rănilor și huzurul. Oficialii cu porniri demagogice și populiste au știut să arunce anatema asupra meditațiilor – anul trecut se vehicula chiar propunerea de a le scoate în afara legii! –, găsind astfel țapul ispășitor pentru neputința endemică a învățămîntului nostru de a face față, în condiții echitabile, cererii existente. Meditatorii sînt de vină că la cutare specialitate numai unul din 5, din 10 sau din 15 doritori pot avea acces la studii universitare!

În vara acestui an s-a dat o lege care zice că între 6 (7) și 16 (17) ani toată tinerimea română va sta pe băncile școlii. Că aveam nevoie de o prelungire a școlarității obligatorii nu se îndoiește nimeni. Elevul care termina a VIII-a era nevoit să stea un an degeaba, neavînd încă drept de muncă. Autoritățile s-ar fi putut gîndi însă și altfel, preocupîndu-se de ce *le oferă* școala elevilor, ca să-i atragă să-și continue studiul, decît de cum *să-i constrîngă* la învățătură, indiferent care ar fi aceea. Pentru mine, a încerca să travesteși o *obligație* într-un „drept" conferit celor în cauză e o bizarerie care nu cred să izbutească să îmbrobodească multă lume pe multă vreme. Și dacă această obligație a fost impusă *în interesul elevilor* – ei fiind, la terminarea gimnaziului, încă minori, deci nu întru totul responsabili pentru deciziile lor – mi se pare totuși normal ca ea să fi luat cît de cît în calcul nevoile, intențiile, dorințele acestora. Și, mai ales, să le ofere un cadru cît de cît echitabil pentru a satisface cerința impusă. Or, ceea ce se vede este că elevii tind să redevină, în binecunoscuta tradiție ceaușistă, „populație școlară", cifre statistice, numere de inventar într-un calculator omnipotent (tehnologiile de a face „repartiții" au evoluat, trebuie să recunoaștem!) care îi varsă, după cum le-a fost norocul la examene, fie într-un liceu teoretic, fie într-unul industrial (de profil tehnologic), fie într-o școală profesională (rebotezată, și aceasta, „de arte și meserii"). Vrei, nu vrei, bea Grigore aghiazmă! Ce gîndește și ce simte Grigore – cît de doritori vor fi, de exemplu, elevii „vărsați" la școlile de arte și meserii, din cîte știu, aproape jumătate dintre absolvenții clasei a VIII-a, să mai învețe ceva în lăcașurile de educație în care i-a proiectat miraculosul computer – nu prea contează. Și asta în condițiile în care avem un sistem de învățămînt zdravăn încorsetat sub toate aspectele – curriculum, selectarea și promovarea cadrelor, remunerarea acestora, finanțare etc. – în chingile „centralismului democratic", astfel încît șansele fiecărei școli de a se adapta cererii și nevoilor locale sînt precare – mai mult încă, ele au fost drastic amputate printr-o serie de măsuri luate în ultimii ani, precum restrîngerea curriculumului la decizia școlii, titularizarea la nivel național a cadrelor didactice etc.

N-aș vrea să fiu la rîndu-mi taxat drept maestru în retorici populiste, cum că statul ar trebui să se îngrijească pentru ca tot românul să iasă cu diplomă de Harvard. Există și vor exista peste tot competiție – uneori acerbă – și selecție în educație. Știu foarte bine cîți factori intră în joc atunci cînd e vorba de a realiza un echilibru între ce și unde vor elevii sau studenții să învețe și posibilitățile care li se oferă. Știu la fel de bine că așa ceva e departe de a se putea realiza de pe o zi pe alta, de la un an la altul sau măcar pe parcursul unui singur mandat de guvernare – fie și doar eliminarea treptată a lui *numerus clausus* ca pîrghie fundamentală de (proastă) funcționare a învățămîntului universitar românesc. Cu atît mai mult însă cred că o atare chestiune ar trebui să facă obiectul unor politici educaționale prioritare, gîndite și urmărite pe termen lung și trecute, pe bază de pact politic și cu susținerea opiniei publice, de la o guvernare la alta. ▲

Florentina SÂMIHĂIAN

Formarea profesorilor, o urgenţă amînată

Este comun acceptată ideea că formarea profesorilor constituie dacă nu elementul-cheie, măcar un aspect foarte important care poate să conducă la reuşita unei reforme educaţionale. Cu toate acestea, domeniul formării nu a constituit o prioritate constantă a sistemului românesc de învăţămînt după 1996, considerîndu-se probabil, în tradiţionalul spirit balcanic, că „merge şi aşa". S-au „aruncat" în sistem programe noi şi manuale alternative, fără ca profesorii să fie pregătiţi pentru a face faţă schimbărilor. Unii, care chiar aşteptau o reformă după 1990, au reuşit, în primul rînd prin eforturi proprii, să se adapteze, şi ca atare au înotat în stiluri diferite spre malul examenelor finale (capacitate sau bacalaureat); alţii, mai sceptici sau doar mai comozi, nedumeriţi şi de ezitările reformei (luată de la capăt de fiecare nouă echipă ajunsă la conducerea ministerului), au rămas în expectativă, în speranţa că pînă la urmă nici nu va mai fi nevoie să intre în „apele tulburi" ale schimbării şi că lucrurile vor reveni în matca lor de odinioară.

În special formarea iniţială este un segment aproape neatins de suflul reformei. În cele mai multe facultăţi, cursurile care pregătesc posibili viitori profesori sînt depăşite, general-abstracte şi prea puţin aplicate pe „meandrele concretului" disciplinelor. Didactica disciplinei se face, de pildă, într-un singur semestru, iar realizarea de cursuri opţionale în acest domeniu este puternic inhibată de lipsa de interes a studenţilor pentru o viitoare carieră didactică. A ignora cauzele pentru care învăţămîntul reprezintă o zonă foarte puţin atractivă pentru studenţii buni şi foarte buni înseamnă să nu te intereseze nici posibilele efecte, de exemplu scăderea calităţii învăţămîntului românesc. Din păcate, majoritatea celor care devin profesori în ultima vreme nu fac o opţiune reală în acest sens, ci mai degrabă nu-şi găsesc locuri de muncă în alte domenii ţintite de ei. Intrînd complet nepregătiţi pentru o activitate care cere mult efort şi care nici nu este răsplătită cum se cuvine, mulţi renunţă, cu prima ocazie, la cariera didactică. Practica pedagogică a studenţilor „e admirabilă, e sublimă, putem zice (şi noi, alături de Caţavencu), dar lipseşte cu desăvîrşire". Se pun note din burtă, se completează state de plată, toată lumea e mulţumită. Cînd te agiţi să faci altminteri cu studenţii tăi, eşti privit cu oarecare circumspecţie. Fără îndoială că există şi excepţii, dar problema este că trebuie creat un cadru care să asigure normalitatea în acest domeniu. În primul rînd, se impune o formare chiar a profesorilor care predau metodica (didactica diverselor discipline). Există instituţii guvernamentale şi organizaţii nonguvernamentale abilitate să realizeze astfel de formări. Pentru a da doar un exemplu din a doua categorie, Centrul Educaţia 2000+ a organizat, doi ani la rînd, în cadrul Şcolii de Vară, o clasă destinată didacticienilor. Deşi cursanţii n-au dat năvală, cei care au avut curiozitatea şi interesul de a participa au avut de cîştigat din această experienţă, pe care o pot împărtăşi colegilor, devenind ei înşişi formatori. Schimbarea concepţiei privind concursurile sau examenele de carieră didactică ar trebui să fie făcută prin renunţarea la partea de didactică generală şi de metodică (tot generală, fireşte) şi prin centrarea pe competenţele pe care le are un profesor de a preda o *anume* disciplină. Această schimbare a programelor de concurs/examene de titularizare, definitivat sau grade didactice ar putea fi un semnal şi pentru reconsiderarea formării iniţiale. Cît despre formatul probelor la aceste concursuri/examene, ele ar trebui să fie preponderent aplicative. Examenul de ocupare a posturilor din acest an, pe baza unui test-grilă, a fost un lamentabil şi penibil eşec. În esenţă, urgenţa în formarea iniţială este găsirea unor punţi de legătură între învăţămîntul universitar şi cel preuniversitar.

Formarea continuă a fost, în schimb, scena pe care s-au avîntat multe instituţii, dar aproape toate cursurile au fost lansate după, şi nu înaintea (cum ar fi fost normal) schimbărilor introduse în sistem. Dintre instituţiile guvernamentale, Consiliul Naţional pentru Curriculum a fost printre cele mai active şi mai eficiente livratoare de training. Dar, pentru a le da cititorilor o idee despre ce înseamnă să desfăşori un program de formare în România, mai bine să rezum o istorie pe care o cunosc. C.N.C.-ul a organizat cursuri pentru profesorii de liceu şi de gimnaziu (aproximativ 7.000 de participanţi) în perioada aprilie 2000 — februarie 2002. Ele au avut rolul de a le clarifica participanţilor direcţia schimbărilor şi de a le oferi acestora soluţii de adecvare a propriei activităţi la cerinţele unei noi filozofii educaţionale. Profesorii formaţi de C.N.C. urmau să organizeze, la rîndul lor, cursuri pentru colegii lor. La nivelul unor judeţe, banii nu au mai ajuns, nu toate inspectoratele şi casele corpului didactic au sprijinit aceste cursuri, profesorii-formatori bazîndu-se, în multe situaţii, pe propriile fonduri pentru multiplicarea şi realizarea materialelor de curs. Acest neajuns a fost „oarecum" suplinit prin faptul că materialele elaborate şi temele abordate în cadrul cursurilor au fost incluse în ghiduri destinate ariilor curriculare sau diverselor discipline. Că aceste ghiduri, destinate difuzării gratuite în toate şcolile şi liceele, au ajuns cu greu la profesori nu mai miră pe nimeni care ştie ce înseamnă inerţia birocratică a sistemului. Morala, de tip Murphy: Nu contează cît de bun e conceptul unui curs, ci beţele pe care i le pune sistemul în roate.

Formare continuă nu înseamnă însă numai cursuri. Există asociaţii profesionale (puţinele rămase şi cîteva – şi mai puţine – nou înfiinţate) care se zbat să scoată publicaţii de specialitate sau de didactică a unor discipline, să organizeze colocvii, să sprijine cu alte cuvinte studiul individual şi viaţa asociativă. Societatea de Ştiinţe Filologice şi A.N.P.R.O. (Asociaţia naţională a profesorilor de română „Ioana Em. Petrescu", Cluj) sînt asociaţii care au încercat să vină în sprijinul nevoilor de pregătire ale profesorilor de română, dar şi să exprime public punctele de vedere ale acestora referitoare la diverse decizii sau propuneri venite de la centru (de pildă, noile planuri cadru). Nevegheate însă de nici o zînă bună, astfel de asociaţii nu au resursele financiare care să le permită o implicare mai adîncă în viaţa profesională a cadrelor didactice.

Cum spuneam, formarea continuă a fost totuşi un segment mai dinamic, chiar dacă el a funcţionat cu anumite sincope sau necorelări. Există, de aceea, în acest moment, un corp de profesori pregătiţi pentru fiecare disciplină, a căror experienţă ar putea fi valorizată pentru a deveni formatori naţionali sau locali. Avînd în vedere avalanşa de schimbări din sistemul românesc de învăţămînt, dar şi precaritatea pregătirii didactice oferite de facultate şi nevoia de a fi la curent cu noutăţile în acest domeniu, formarea continuă nu ar trebui făcută în salturi, ci într-un ritm continuu şi susţinut.

Este foarte bună ideea introducerii de credite pentru formarea continuă a profesorilor, dar ar trebui să existe şi cît mai multe oferte competitive, din care profesorii să le poată alege pe acelea care corespund cel mai bine interesului lor. Din păcate, noua metodologie de acreditare a cursurilor de formare, chinuit elaborată în acest an, pare a rezerva universităţilor rolul principal în formarea continuă a profesorilor. Este cea mai bună metodă de a lărgi prăpastia dintre învăţămîntul universitar şi cel preuniversitar. Acest lucru se poate constata şi din felul în care este concepută structura cursurilor ce se supun acreditării: tematica este impusă, ponderea domeniilor de formare de asemenea, formatul este axat preponderent pe cursuri de tip magistral. Mai mult, metodologia este încîlcită în privinţa pîrghiilor şi a modalităţilor de finanţare, care constituie totuşi garanţia unei pieţe competitive de formare.

Ca o concluzie, cred că sînt încă multe de făcut în ambele direcţii. Ar fi bine ca actuala conducere a M.E.C.T. să lanseze un program coerent şi consistent de formare iniţială şi continuă, pentru că profesorii aşteaptă de multă vreme să se afle şi ei pe lista de priorităţi a nesfîrşitei tranziţii.

▲

Carmen MUŞAT

Învăţămîntul românesc: pasivitate şi mimetism

Există un folclor didactic extrem de viu, potrivit căruia învăţămîntul românesc este unul dintre cele mai performante din întreaga lume. Sînt invocate în acest sens performanţele în competiţiile internaţionale ale elevilor „noştri" (asumaţi cu mîndrie patriotică de întreaga naţie), performanţe răsplătite pe linie de partid şi de stat cu primiri la nivel de preşedinte sau de prim-ministru, precum şi uşurinţa cu care elevii români care pleacă din România împreună cu familiile lor reuşesc să se adapteze sistemelor educaţionale din ţările respective. Cu riscul de a stîrni grimase dezaprobatoare din partea celor ce cred sincer în aceste „mituri fondatoare" ale învăţămîntului autohton, voi spune că aceste performanţe sînt *strict individuale*, meritul exclusiv revenindu-le copiilor, părinţilor lor şi profesorilor – puţini la număr, din păcate – pentru care profesiunea este sinonimă cu vocaţia. Dacă în perioada 1998-2000 au existat semnale clare ale voinţei politice de a reforma cu adevărat sistemul educaţional din România, ministeriatul catastrofal al Ecaterinei Andronescu a compromis şansele de revigorare ale sistemului de învăţămînt preuniversitar, prin revenirea programatică la principiile educaţionale de dinainte de 1989.

Aşa cum arată astăzi, învăţămîntul românesc preuniversitar are ca finalitate cultivarea mediocrităţii şi încurajarea gîndirii pasive. Cum aproape fiecare dintre noi are un copil sau pe cineva apropiat în şcoală, nu e greu să constatăm că accentul se pune încă preponderent pe *cantitatea de informaţie* şi prea puţin pe calitatea acesteia, că elevilor li se cere *să reproducă* informaţiile, majoritatea dascălilor fiind prea puţin preocupaţi să verifice în ce măsură elevii lor au înţeles ceea ce au memorat (excepţiile există, desigur, dar... cu o floare nu se face primăvară). Există încă şcoli în care orele sînt de 45 de minute şi pauzele de cinci minute, încă mai există clase în care numărul de elevi ajunge la 37-39, există încă foarte multe şcoli în care predau persoane necalificate – profesori de biologie nevoiţi să predea şi istorie şi geografie sau, şi mai rău, absolvenţi de liceu fără o pregătire de specialitate, fără cunoştinţe nesare în nici un domeniu.

Ceea ce ignoră cu desăvîrşire sistemul educaţional românesc este personalitatea distinctă a fiecărui elev în parte. Totul, de la numărul mare de elevi dintr-o clasă, la modul în care se construieşte relaţia profesor-elev, de la modul de predare şi pînă la criteriile evaluării finale, este menit să aducă la un numitor comun tipologii şi temperamente intelectuale diferite. Şcoala românească produce pe bandă rulantă indivizi lipsiţi de personalitate, plini de inhibiţii şi frustrări, incapabili să ia decizii pe cont propriu, inapţi să se împotrivească sistemului ale căror victime sigure vor deveni mai tîrziu, tocmai pentru că nimeni nu le insuflă mentalitatea de învingător.

Ca să nu mai vorbim de lipsa de interes pentru tot ceea ce înseamnă act cultural. Cîţi dintre elevii români şi, mai tîrziu, absolvenţi, frecventează galeriile de artă sau sălile de concert şi cîţi dintre aceştia citesc „de bună voie şi nesiliţi de nimeni" după ce au ieşit de pe băncile şcolii? Mărturisesc că, de fiecare dată cînd am vizitat un muzeu în străinătate, am fost impresionată de numărul mare de grupuri de copii veniţi acolo pentru orele lor de educaţie plastică. Încîntarea de a răspunde provocării însoţitorilor lor (profesori sau muzeografi, nu ştiu) nu era mimată, receptivitatea şi imaginaţia lor erau permanent stimulate. Copiii învaţă astfel să privească un tablou, să-l înţeleagă, să încerce să intre în dialog cu o operă de artă vie. Li se permite să aibă păreri, să spună prostii, să nu fie de acord cu profesorul sau cu criticul de artă, altfel spus li se permite să fie liberi şi să-şi manifeste fără inhibiţii libertatea de gîndire. Nu acelaşi lucru se întîmplă în şcolile româneşti unde profesori timoraţi de autoritatea unui mare critic sau a unui autor de manual sînt incapabili să stimuleze gîndirea independentă de clişee. Aşa se face că elevii „noştri" ştiu că Eminescu este „Luceafărul poeziei româneşti", dar habar nu au să ofere o motivaţie coerentă pentru un astfel de calificativ, ştiu să solfegieze sau să mîzgălească cheia sol, dar nu au auzit niciodată (nici măcar la orele de educaţie muzicală) şi altfel de muzică – simfonică, jazz, operă sau operetă etc. – decît cea care se revarsă necontenit pe canalele radio sau TV, ştiu să redacteze compuneri în care să folosească „expresii frumoase", dar au mari dificultăţi în a compune o cerere, pot afirma oricînd că românii sînt cel mai ospitalier, mai harnic şi mai inteligent popor din lume, dar nu-şi pot explica de ce, în pofida cumulului de superlative şi a eroismului nostru recunoscut de toate naţiunile de pe glob sîntem, totuşi, atît de în urmă la multe capitole ce ţin de integrarea noastră în Uniunea Europeană...

Cum s-ar putea schimba această stare de fapt? Poate că, în primul rînd, cu voinţă politică: voinţa de a modifica radical mentalitatea care stă la baza învăţămîntului românesc, favorizînd gîndirea leneşă, pasivitatea şi mimetismul. Soluţiile sînt multe şi diverse, important este să vrem să le identificăm şi să le aplicăm.

▲

Mihaela SINGER

Punct. Şi de la capăt

În ultimii treisprezece ani, sistemul de învăţământ românesc a traversat numeroase schimbări, denumite generic reformă, sau chiar reforme. Ne putem imagina cum ar fi fost dacă, în tot acest răstimp, o strategie coerentă, argumentată conceptual şi metodologic, acceptată social şi politic ar fi călăuzit paşii în reforma educaţiei. Am fi fost, probabil, mai bogaţi cu cîteva generaţii de tineri cetăţeni: mai dornici să înveţe, mai dornici să construiască în prezent, mai dornici şi capabili să-şi construiască viitorul cu responsabilitate (chiar şi în ţară). Nu s-a întîmplat aşa; jocul schimbărilor politice a atras într-un vîrtej de răsturnări succesive inspectorate, şcoli, diverse alte instituţii, noi şi vechi concepte, chiar şi atunci cînd toate semnalele identificau simptome de însănătoşire a sistemului de învăţământ şi lansarea lui pe o linie de dezvoltare. În locul stabilităţii aşteptate, o nouă serie de schimbări avea să tindă a relua totul de la început. Un alt început.

Un consens al politicilor educaţionale se construieşte greu chiar şi în ţări cu o veche tradiţie democratică. Lucrurile nu se întîmplă şi nu funcţionează de la sine. Aceste ţări şi-au creat mecanismele de reglaj în timp, într-un climat sociopolitic care a evoluat consecvent în consonanţă cu un sistem concurenţial generat de principii ale economiei de piaţă. Sistemul românesc de învăţămînt a rămas mereu la jumătatea drumului: între centralizare şi descentralizare, între oferta deschisă şi controlul dirijat; între stagnare şi dezvoltare; între comanda de sus în jos şi responsabilizare; între transparenţă şi opacitate. Deciziile au fost şi sînt mereu în criză de timp, oricît de îndepărtat ar fi viitorul pe care îl angajează.

Cum se poate ieşi din acest joc al jumătăţilor de măsură? Răspunsul nu poate fi decît unul: proiectînd pe termen lung. În ciuda răspunsului emfatic, rezolvarea problemei este încă departe. Pentru că proiectarea pe termen lung este doar o biată condiţie necesară. Este necesară pentru a evita să facem greşeli pe care le-am mai făcut odată. Pentru a şti, în caz că ne repetăm greşelile, să nu repetăm şi soluţiile greşite. Iată numai cîteva dintre paradoxurile cu care ne confruntăm acum.

Deşi vîrsta de şcolarizare a coborît cu un an, ceea ce înseamnă o diferenţă sensibilă cel puţin la nivelul deprinderilor fizice ale copiilor, spaţiul şcolar a rămas neschimbat (bănci inadecvate, potrivite mai degrabă elevilor din gimnaziu, material didactic practic inexistent; alte dotări materiale creatoare de ambianţă în grădiniţe, dar inexistente în şcoli, nici n-au fost luate în discuţie). Deşi practica didactică se bazează în continuare pe o abordare de tip magistral (magister dixit!), în loc să pregătim personalul didactic pentru anunţata centrare pe elev din documentele şcolare, ne grăbim să aplicăm copiilor noştri acelaşi vechi tratament, dar cu un an mai devreme. Vorbim despre descongestionarea programului elevilor, dar dacă aceştia tot merg la şcoală cu un an mai tineri, se introduce o disciplină în plus – Cunoaşterea mediului – în planul de învăţămînt. Şi pentru că am pronunţat vorba „descongestionare", este deja bine cunoscut în mediul celor ce elaborează şi revizuiesc programele şcolare fenomenul numit – paradoxal – „descongestionare prin adăugare". El se manifestă, cu simptome mai mult sau mai puţin grave, asupra majorităţii programelor şcolare, ori de cîte ori se încearcă o diminuare a conţinutului informativ.

O scurtă incursiune în timp în privinţa duratei învăţămîntului obligatoriu, indică de asemenea variate contradicţii. Astfel, în 1990, se ia decizia reducerii acestuia de la 10 la 8 ani; în 1999, Legea învăţămîntului modificată şi completată prevede învăţămînt obligatoriu de 9 ani şi generalizarea anului pregătitor de grădiniţă, ceea ce conduce la 10 ani de învăţămînt obligatoriu acoperind vîrstele de la 6 la 16 ani. Aplicarea legii a fost amînată succesiv în 2000, în 2001, în 2002. Un motiv important: dificultatea implementării prin consecinţele asupra funcţionării sistemului de învăţămînt (legate de reţeaua şcolară, spaţiul şcolar, necesarul şi mutaţiile de personal etc.). Între timp, **nu** s-au construit strategia şi condiţiile de implementare a extinderii şcolarităţii obligatorii. Calculul este simplu mai departe: dacă nu am reuşit să extindem şcolaritatea obligatorie cu un an, este mai sigur şi mai direct să o facem pentru doi ani deodată, ba chiar şi lucrînd la cele două capete ale învăţămîntului obligatoriu. Aşa încît, în iunie 2003, Legea învăţămîntului modificată şi completată prevede învăţămînt obligatoriu de 10 ani, plus generalizarea anului pregătitor de grădiniţă, ceea ce înseamnă 11 ani de învăţămînt obligatoriu acoperind vîrstele de la (5)6 la 16(17) ani, cu aplicare imediată, începînd cu anul şcolar 2003/2004.

Deşi numai 92% din populaţia în vîrstă de 11-14 ani este înscrisă în gimnaziu, deşi procentul de abandon şcolar se menţine la o cotă de aproape 10% (INSSE, 2000/2001), obligăm toată populaţia să vină la şcoală în clasele a IX-a şi a X-a – lăudabil, dar cu ce resurse?! Este decizia legislativă dublată de un pachet de măsuri de eradicare a abandonului şcolar? Deşi gradul de sărăcie este ridicat, mai ales în anumite zone rurale izolate, dislocăm absolvenţii clasei a VIII-a din satul sau comuna lor natală şi îi trimitem la oraş, la liceu, sau la şcoala de arte şi meserii, obligîndu-i să urmeze încă doi ani – Cine suportă costurile de transport şi cazare?! Statul are dreptul să-i oblige să meargă la şcoală, dar are şi datoria de a le asigura condiţiile minime necesare. Altfel, aceşti copii se constituie într-o altă categorie de defavorizaţi, sau, eventual, posibili delincvenţi fără vină – prin absenteism.

Deşi am dori să valorizăm întreaga populaţie şcolară (cel puţin aşa reiese din documentele curriculare oficiale), segregăm populaţia şcolară din învăţămîntul obligatoriu în două categorii: unii merg la liceu, iar alţii la *şcoala* de arte şi meserii, care în acest mod a căpătat o etichetă de şcoală de mîna a doua. Între a spune că fiecare copil este bun în felul său, dar pentru domenii diferite şi a spune că în jur de 40% din copiii unei generaţii nu sînt buni să intre la liceu, distanţa este uriaşă. De fapt, avem o nevoie acută de meseriaşi de calitate, dar repartiţia prin eşec şi traumă nu e de natură să le stimuleze dezvoltarea.

Să continuăm, la un alt palier. Termeni precum proiectul managerial al şcolii sau proiectul curricular al şcolii fac parte deja din limbajul curent. Dar ce acoperire reală mai au aceşti termeni dacă, abia intrată în sistem, decizia şcolii asupra curriculumului a fost drastic diminuată? Cum mai poate şcoala să-şi valorizeze resursele şi să-şi creeze un anume specific, prin care să atragă elevi şi profesori care, la rîndu-le, să genereze calitate? Ea nu mai are nici pîrghia opţionalelor, nici pe cea a selectării personalului propriu, şi nici nu are motive să devină mai atractivă pentru că nu are pe cine atrage: elevii vin automat, în număr prestabilit, prin repartiţie computerizată. Şi dacă în privinţa repartizării elevilor, lucrurile se mai reglează în timp, extinderea acestui sistem la ocuparea posturilor didactice perturbă o dată în plus identitatea şcolilor. Aici, paradoxul se dezlănţuie necruţător: o unealtă modernă şi sofisticată, în loc să ne împingă înainte, ne întoarce în centralism şi arbitrar: profesorul nu alege şcoala potrivit preocupărilor şi intereselor sale profesionale; şcoala nu alege profesorul potrivit misiunii pe care şi-o asumă. Profesorul este repartizat pe baza unui criteriu numeric; dar numerele nu personalizează, ci dimpotrivă. Ori, şcolile noastre, pentru a deveni performante în lumea de azi, au nevoie de un climat organizaţional bazat pe cooperare şi pe convergenţă profesională, precum şi de asumarea unei personalităţi specifice. Toate acestea vin în contradicţie cu repartiţia „oarbă", unicriterială.

O altă fracturare, de data asta de structură, se petrece la nivelul liceului: cu absolvirea clasei a X-a se încheie învăţămîntul obligatoriu. Orice elev are dreptul, într-un stat de drept, la o certificare (la capătul a zece clase, el încheie nu numai un an de studiu, ci şi un ciclu de şcolaritate important – cel obligatoriu). Dacă se acordă această certificare, întreaga populaţie şcolară trebuie să treacă prin forme de evaluare echivalente, chiar dacă diferite; rezultatele obţinute ar trebui să aibă semnificaţie inclusiv pentru cei care doresc să continue şcoala. De aici consecinţa: ultimii doi ani de liceu trebuie să aibă o structură fundamental diferită faţă de primii doi ani, cu opţiuni diversificate de pre-specializare, cu un trunchi comun redus la cel mult 50%, cu opţionale numeroase şi cu posibilitatea stabilirii reale a unui traseu educaţional personalizat. Tot de aici, mai departe, paradoxul: deşi iniţiatorii proiectului au pornit de la premisa păstrării unui liceu de patru (cinci) ani, în realitate sîntem în faţa unui liceu de doi (trei) ani. Sistemul poate fi viabil dacă este construit cu responsabilitate, gîndit, analizat şi asumat în toate consecinţele sale. Dar mai există o soluţie, cea a jumătăţii de măsură: conservăm liceele de elită şi rezolvăm ad-hoc situaţia din celelalte.

Această listă, deloc exhaustivă, ar putea continua, dar, din lipsă de spaţiu, mă opresc aici. Din cercul contradicţiilor nesfîrşite şi din jocul secund şi arbitrar cu generaţii în formare avem o singură scăpare, o singură condiţie necesară (nu şi suficientă): proiectarea pe termen lung, urmărită consecvent la toate palierele sistemului pe continuumul local-central. ▲

Florin IONIŢĂ

Examenele la români

Cerul s-a înseninat, norii rău prevestitori şi-au luat zborul spre alte zări, zîmbetul a revenit pe chipul copiilor, al părinţilor şi al bunicilor. Nici prietenii şi nici prietenii prietenilor nu mai suferă. Liniştea s-a aşternut peste ţară. S-au terminat examenele! Surse autorizate au anunţat deja că toţi candidaţii care n-au picat au promovat, iar toţi cei care n-au fost respinşi au fost declaraţi admişi. Dar albastrul zării este înşelător. Fiara n-a fost răpusă, ci doar alungată pentru o vreme. În umbră ea face noi planuri (cunoscătorii le numesc *programe*) de luptă. Să tragem aşadar cu ochiul la rîndurile infernale, doar la cele care au în vedere limba şi literatura română, singurele în care modestele noastre cunoştinţe ne permit să ne orientăm cît de cît pentru a încerca să aflăm, măcar cu o clipă mai devreme, ce va aduce ziua de mîine sutelor de mii de combatanţi în marea bătălie pentru obţinerea diplomelor.

Dar ce fel de programe-s *asta?!!! uite-te minune!!! aci lipsesc o grămadă de* scriitori*! ăştia vor să ne lase săraci! Aci fălosul şi purtătorul de* simţiri alese Goga *lipseşte; măreţul* Delavrancea, *asemenea;* Coşbuc *cel bogat* în rime *deloc nu se mai vede! În loc de* liste de scriitori şi de titluri, *zic* obiective şi competenţe! *Vai de mine ce grosime şi mojîcie!!! Ia te uită că ăştia şi pe delicatul şi plinul de dulceaţă* Alecsandri *l-au scos! Nu zău ăştia sînt români groşi bădărani de la ţară, nu vor să aibă cît de puţină evghenie pă dînşii! Dar ce văz! Ei în loc de* autor *pun* instanţele comunicării narative*; în loc de* limbaj, elemente ale situaţiei de comunicare; şi mai pomenesc de perspectivă narativă, şi de viziune, şi de incipit, şi de elemente de recurenţă, şi de cîmp semantic*! Sînt vrednici de rîs întru adevăr!* De aceea au atîtea probleme bieţii elevi la examene, că nu se mai învaţă serios în şcoală, ca pe vremea noastră.

Adevărul este că de la Heliade şi pînă în zilele noastre, fiecare generaţie s-a tot minunat şi s-a revoltat la ideea înnoirilor... didactice. De mirare nu este însă faptul că pentru oricare dintre noi reperul rămîne „cum am învăţat eu", ci mai cu seamă supărarea multora la gîndul că se poate învăţa şi altfel. În fond, „noutatea" se rezumă la faptul că, în cazul elevilor de gimnaziu, examenele îşi propun să evalueze, de cîţiva ani buni de altfel, două capacităţi majore: *de receptare a mesajului scris* şi *de exprimare scrisă*; iar în privinţa liceenilor, trei competenţe îndelung exersate în şcoală: *utilizarea corectă şi adecvată a limbii române în receptarea şi producerea mesajelor, în diferite situaţii de comunicare, folosirea instrumentelor de analiză stilistică şi structurală în receptarea diferitelor texte literare şi nonliterare* şi *argumentarea în scris sau oral a propriilor opinii asupra unui text literar şi nonliterar*. Insistîndu-se în plus pe folosirea unui limbaj, în măsura posibilului, adecvat mesajului. Este vorba aşadar de valorificarea unor deprinderi privind înţelegerea şi comunicarea, esenţiale nu doar în cei opt, zece sau doisprezece ani de şcoală mai mult sau mai puţin obligatorie, ci şi în ceilalţi, mult mai numeroşi care vor urma după absolvire. Fără limba de lemn a comentariilor fabricate de „specialişti", fără obligaţia de a memora definiţii uitate a doua zi după trecerea hopului, fără înfloriturile stilistice despre „Ceahlăul prozei româneşti" şi „cei trei Mihai ai neamului care vor dăinui cît timp *aurora, cu degetele trandafirii* etc., etc.", dar încercînd să fructifice, fie şi parţial, finalităţile programei şcolare care au în vedere cultivarea plăcerii de a citi, a sensibilităţii estetice, dezvoltarea abilităţii de a recepta şi de a produce o gamă variată de texte. Tocmai de aceea examenul de bacalaureat, de exemplu, prin proba orală, cea mai „revoluţionară", se pare, din ultimii ani, a avut în vedere şi capacitatea absolventului de a utiliza corect formele exprimării în diferite situaţii de comunicare (pronunţarea corectă, adecvarea mijloacelor verbale, paraverbale şi nonverbale la situaţia dată, utilizarea tehnicilor de comunicare specifice monologului şi conversaţiei etc.) şi în diversele tipuri de discurs (descriere, povestire, rezumare, exprimarea şi argumentarea unei opinii), de a identifica procedee lingvistice cu efect de persuasiune, de a diferenţia informaţia esenţială de cea de rang inferior dintr-un text nonliterar sau de „graniţă" ori de a sesiza valenţele stilistice ale unor categorii morfosintactice. Toate acestea aplicate pe texte diverse precum scrierile de factură ştiinţifică, juridică, reclamele, „banalele" cronici cinematografice sau instrucţiunile privind folosirea diferitelor produse. Sigur, între *Mulţumit deplin!*, să zicem, sloganul publicitar al unei benzinării, şi versurile poetului Şerban Foarţă *Parfumurile unor crinoline par fumurile unor crini!* diferenţa este mai mult decît olfactivă, dar procedeele stilistice cu efect de persuasiune sînt asemănătoare, iar suportul „ştiinţific" necesar înţelegerii acestora elevul îl capătă încă din gimnaziu, chiar dacă nu neapărat asociat unei situaţii „nonliterare". La fel cum exprimarea motivată a unei opinii poate avea la fel de bine ca punct de vedere un text literar, şi îl şi are cel mai adesea, dar şi orice alt tip de text.

Examenele în sine nu pot fi decît evenimente neplăcute, atît pentru actori, cît şi pentru arbitri şi spectatori, dar (măcar unele dintre) ele pot fi umanizate prin proiectarea lor astfel încît să-i dea candidatului senzaţia că dincolo de evaluarea abstractă a performanţelor pe care este capabil să le atingă la un moment dat, se află măcar şi o fărîmă de legătură cu lumea din jur, cu experienţa sa nemijlocită de viaţă. Trebuie doar îndeplinite cîteva condiţii minimale: transparenţa informaţiei, stabilirea regulilor şi păstrarea lor neschimbată pe tot parcursul unui ciclu şcolar, respectarea lor de către toţi participanţii la joc şi în primul rînd de către cei care îl conduc, obiectivitatea arbitrilor. ▲

Alexandru CRIȘAN

Reforma educației „dus-întors“

„Consecvența în politică este un *nonsens*“ – spunea, la un moment dat, folosind un termen mai puțin urban, un important personaj postdecembrist. Remarca m-a pus pe gînduri, așa cum pe gînduri ne pun desele afirmații apodictice rostite de unii și de alții și îngurgitate apoi cu repeziciune și cu titlu de adevăr absolut de o „Românie profundă“ (sau chiar mai puțin „profundă“), una prea neobișnuită (încă), alta prea obosită (deja) să gîndească pe cont propriu. Așa o fi, în ale *consecvenței* politice, precum zicea atotștiutorul personaj invocat mai sus! Cu totul altfel se pune însă problema *coerenței*, care nu este nici pe departe un nonsens! Nici în spațiul politic și, cu atît mai puțin, în cel al *politicilor educaționale*. Căci la acest din urmă domeniu (și la poziția sa în *spațiul profesional* și *public)* mă voi limita în rîndurile care urmează; cu scuzele de rigoare pentru multele ghilimele, necesare într-o lume a clișeelor, a sintagmelor fără acoperire, în care te pierzi tocmai atunci cînd ai impresia că ai găsit *cuvîntul ce exprimă adevărul!*

Politica educațională – pentru că despre asta va fi vorba aici – este o preocupare și o practică de căpătîi în orice țară din lume care înțelege că *în educație*, iar nu – și iau un exemplu la întîmplare! – în piederea unui meci al Naționalei de fotbal sau în privatizarea Uzinelor Roman-Brașov se află adevărata cheie pentru „soluționarea spinoaselor probleme“ legate de „viitorul nației“. *Preocupare* și *practică* de căpătîi, ziceam, pentru că de analizele și opțiunile sale se leagă, de regulă, orice schimbare mai mică sau mai mare întreprinsă în spațiul educației, indiferent că respectiva schimbare e catalogată *reformă* sau altfel. Ca să fiu mai explicit! O politică educațională a unei țări – dacă va fi bine făcută – va regla, pe termen lung, și va constitui fundalul *ferm* al oricărei mutări viitoare pe tabla de șah a domeniului. Cum stăm noi la acest capitol? Mai exact, care a fost „starea națiunii“ în structurarea și punerea în practică a unei anumite/a unor anumite politici educaționale în ultimii treisprezece ani? Pentru a afla răspunsul, o primă întrebare care se cere lămurită este aceea dacă – în toți acești ani – *a existat, de fapt, sau nu o politică educațională*. Una *coerentă, clară, explicită* pentru toți cei interesați (înainte de toate, pentru *societatea românească în ansamblul ei)* și, nu în ultimul rînd, *consecvent* și *conștient* implementată. Și nu mă refer aici nici la „programele de guvernare“ ale diverselor fomațiuni politice care s-au succedat la putere, nici la diversele „documente programatice“ care au tot apărut, la comandă, cu prilejul sosirii la cîrma națiunii a fiecărei „noi puteri“, nici măcar la așa-numitele „strategii pe termen lung“, care erau în cel mai bun caz simple *planuri de acțiune*, nicidecum *politici*, făcute la repezeală la venirea cîte unui reprezentant al unor foruri financiare internaționale și uitate de îndată ce acesta își lua zborul spre alte zări. Mă refer la cu totul altceva: la o politică educațională pe termen lung, care să respecte „regulile“ și pașii necesari ai „jocului“ de generare și aplicare a unui asemenea construct, și anume: analiza profesionistă, credibilă și acurată a situației de la care se pornește la un moment dat; identificarea domeniilor și a aspectelor care necesită mutații/schimbări/reforme; generarea unor opțiuni posibile de politici; evaluarea/dezbaterea participativă a opțiunilor (prin implicarea „tuturor *factorilor* – sau, cum se zice mai nou, *actorilor* – interesați“); adoptarea deciziei; definitivarea designului; realizarea unui plan de implementare a respectivei politici; monitorizarea și evaluarea rezultatelor; aplicarea unor corecții acolo unde acestea se impun; reluarea întregului ciclu după o anumită perioadă, în care – eventual – o nouă „situație inițială“ se arată la orizont.

Așa scrie la carte! Și, mai mult decît atît, așa se și întîmplă în realitate în majoritatea țărilor către care tindem! Sigur, nici acolo procesul nu este rectiliniu; el este încărcat de meandre, de controverse, dar, în cele din urmă, se ajunge ca *societatea* – adică actorii, beneficiarii, publicul, vocile autorizate, liderii de opinie, toți cei care au fost *realmente* implicați, într-un fel sau altul, în complexul proces de rafinare a politicii) să ajungă la o viziune coerentă, de această dată chiar pe termen lung. Desigur, cu necesarele și inevitabilele ajustări, mutații, remodelări care apar – și acolo – atunci cînd o nouă guvernare încearcă/reușește să pună amprenta sa specifică pe „nucleul tare“ de idei agreate din timp prin „dialog social“. Da! Dar, chiar și în acest caz, uneori nefericit, al unor posibile „amprente“, există cel puțin o *filosofie subiacentă a schimbării*, asupra căreia s-a căzut de acord, un *corpus comun* (fie chiar și minimal) de idealuri, de pași, de ritm și de rezultate așteptate, altfel spus, ceva care să asigure *coerența* și *echilibrul* strict necesare sistemului și care să îl imunizeze la „măsuri“ pripite ori la decizii luate în pauzele de cafea dintre două ședințe parlamentare.

Las cititorului exercițiul mental de a compara o asemenea stare de fapte cu aceea de la noi, amintindu-i aici doar meandrele prin care a navigat – vai! – educația românească în ultimii 13 ani; deși, la drept vorbind, încercări de construire a unor politici coerente pe termen lung nu au lipsit în tot acest răstimp. Ele au fost însă de cele mai multe ori ignorate de factorii decizionali ai momentului. Să revenim, așadar! După o primă perioadă – „reparatorie“ (1990-1993), au urmat, rînd pe rînd, altele de „pregătire a unor reforme sectoriale“, inclusiv prin formarea unor resurse umane capabile să le conceapă și să le și implementeze (1993-1995), apoi de începere, oarecum „prin tatonare“, a unei reforme în care piesele *puzzle*-ului au început cumva să fie puse cap la cap (1995-1996). Mai tîrziu (1997-2000), pornind de la o sinteză a tot ce se crease anterior, mai mult pe plan conceptual decît pe cel al acțiunii, a avut loc o perioadă de reformă *intensă*, *sistemică* (în sensul abordării în viteze corelate a diverselor subsectoare, în fine, conceptual armonizate); în plus, cu vizibile procese de coerentizare și mutații care racordau România la standardele avansate ale reformelor contemporane în educație. Se profila, în fine, imaginea unei reforme cuprinzătoare, de mutații cu adevărat adînci. A venit din nou o altă fază (2000 – iunie 2003), un fel de „reformă în răspăr“, „pe de-a-ndoaselea“, în care „ce unul făcu, alta desfăcu“. Un cîștig, totuși, al acestei ultime perioade a fost debutul unui ambițios proiect de *reformă „de jos în sus“*, prin care, în fine, sistemul va fi obligat să-și întoarcă privirile și spre apăsătoarea-i „Cenușăreasă“ – școala rurală, multă vreme uitată în praful crizei generale în care trăim.

Gîndindu-se la toate acestea și comparîndu-le cu pașii firești ai generării unor politici educaționale (așa cum le prezentam mai sus), cititorul va regăsi cu surprindere manierele aleatorii, deseori ilogice, în care s-au succedat la noi diverșii pași ai reformei/contrareformei. Așadar, am avut de toate, de-a lungul acestor ani: analize și studii făcute de dragul analizei, fără nici un impact la nivelul deciziei; decizii luate peste noapte fără nici o analiză; legi votate cu ochii închiși de un întreg Parlament, fără ca măcar cineva să examineze cu atenție validitatea științifică, ca să nu mai spunem *bunul-simț* al notelor de fundamentare a unora dintre prevederi; dezbateri naționale mimate, făcute prin Internet – într-o țară în care un prea mic procentaj de cadre didactice are acces sau știe să recurgă la așa ceva, decizii luate „ferm“ astăzi, pentru a fi uitate/“îndulcite“/retrase mîine, schimbări impuse unui domeniu înainte de a examina atent impactul precedentelor schimbări în același domeniu, „cercetări (contra)făcute“ doar de dragul susținerii unor decizii eronate etc. etc. „Se sparie gîndul“ – ar spune cronicarul! Și totuși există o speranță! Cel puțin, eu mai am una! Speranța mea s-ar traduce în următorii termeni: *profesionalism (expertiză)*, *decizie informată și participativă* și *răbdare*. Poate și ceva *consecvență* ... Toate acestea sînt esențiale atunci cînd – în loc de o *reformă (cu) dus-întors* (în zigzag, cu suișuri și coborîșuri) și în loc de *noianuri de măsuri* (care mai de care mai contradictorii!), am opta pentru structurarea, în fine, a unei politici educaționale solide, fundamentate, credibile, aplicate consecvent (chiar tacticos, dacă vreți... cu „calm englezesc“) și cu răbdarea necesară de a evalua rezultatele după un interval de timp potrivit. Poate că greșesc, dar o asemenea politică ar trebui să fie una *consensuală* (în care forțele politice – în ciuda unor rivalități explicabile – ar lăsa „armele să tacă“, măcar pentru următorii 5-7 ani și măcar în acest domeniu strategic, poate cel mai important pentru dezvoltarea unei națiuni; și ar agrea asupra unui set de valori și strategii *comune*, în măsură să ghideze evoluțiile de viitor ale educației în România); în care vocea *expertizei de specialitate* ar fi solicitată/ascultată la timp, de preferință înaintea luării unor *decizii*, tocmai în ideea ca acestea să fie *luate în cunoștință de cauză;* în care educația națională ar înceta să mai fie considerată „cîmpul de exerciții“ și „aria de responsabilitate exclusivă a unui ministru“; în care procesul decizional ar „ieși“ cumva dintre pereții instituției ministeriale către largul *spațiu public*, în așa fel încît toți cei interesați să fie *realmente* nu doar *executori* și *„beneficiari“*, ci parte *responsabilă* a procesului care prefațează actul decizional.

Să fiu oare eu prea optimist? Nu cred! Cu condiția ca noua echipă ministerială să înțeleagă că succesul oricărui demers de reformă constă în voința de a face din educație *o temă de dezbatere publică* și, de ce nu, de *un act de învățare socială*. În care să practicăm liber exercițiul democratic al dialogului ... de vreme ce învățarea însăși este cel mai strălucit exemplu de dialog cu semenii și lumea... ▲

Stela GIURGEANU

Teoria sau practica (ne omoară)?

Prima parte

Și acum... ce ne facem?

Cum ăla micu' a picat capacitatea, cum s-au și ridicat, deodată, în consiliul familial, problema și glasul doamnei V.

Să luăm niște meditații...

...a încercat un răspuns timid domnul V., declanșînd aproape instantaneu, în sufletul doamnei V., amintirile despre visele ei pentru ăla micu' și despre cum nenorocita aia de minge i le-a ruinat. În consecință tot ea, mingea adică, ar trebui să scoată și bani de meditații. Domnul V. a mai încercat apoi să-i susure că asta este situația, că *acum* nu contează ce-or zice vecinii, că nu s-au făcut (încă) de rușine și că singurul lucru asupra căruia ar trebui să se concentreze cu toții, tot *acum,* ar trebui să fie luarea capacității ăsteia nenorocite. „Păi da', mă, Dorele, mă“, i-a zis atunci cu supărare doamna V., „și pe urmă? Că nu mai pupăm noi liceu, locurile la liceu se duc imediat, ce crezi, că-l așteaptă pe domnu' să ia capacitatea?“. După care, istovită de toate nenorocirile produse în familialul lor sîn, doamna V. a început să plîngă.

A mai plîns apoi și cînd au luat capacitatea, *că nu puteam mă, Dorele, mă, s-o luăm de prima dată?* Și așa au ajuns la fișele de repartiții. Locuri destul de puține, nota ăluia mic și mai puțină.

„«Iuliu Maniu», școală de arte și meserii“ – au scris așadar ca primă opțiune.

De ce?

De ce nu?

S-au gîndit ei că, dacă tot nu le place cartea, atunci de ce să mai insiste? Mai bine fac ei o școală profesională, iese și ăsta mic cu o meserie onorabilă și, cum tot ăluia mic îi plac mașinile, de ce să nu îl facă mecanic auto? La o adică, știu eu cît cîștigă un mecanic auto? Știu... și oftez. Păi mai bine, mă asigură neluîndu-mi în seamă răspunsul și oftatul, mai bine ca un amărît de profesor... (aici îmi dreg, cu subtilitate, glasul). Și așa a ajuns ăla micu' la „Iuliu Maniu“.

Acum, după aproape o lună de la începutul școlii, doamna V. îmi spune că poate spune că e mulțumită. Adică s-a împăcat cu ideea că n-o să-l vadă niciodată pe ăla micu' doctor mare.

E, zic, că face clasa a noua într-o școală profesională, asta nu-l împiedică să nu mai dea la liceu ...

E, îmi răspunde, *la anul ar putea, ce e drept, să dea niște diferențe, să se transfere la un liceu normal, adică teoretic, să dea bacul, să dea mai apoi și la facultate...* Dar astea sînt iluzii și nu vrea să se mai amăgească...

Dar aici, întreb, la școala de arte și meserii, cum merge treaba, fac ore ca la școală sau învață doar meserie?

A, nu, bineînțeles că fac ore, două zile pe săptămînă ore de chimie, mate, fizică, română... engleză, au doar o limbă străină, da' și asta e bună, nu-i același lucru, dar măcar de-ar învăța și-atît!

Restul, practică?

Restul, practică. În atelier.

În atelierul lor sau la service?

În atelierul lor.

Și cît durează?

Trei ani, după care iese cu o diplomă de mecanic auto.

Și lu' ăsta mic îi place?

Îi place, nu-i place, ce să mai zică și ea, *asta e! Dar are libertate,* și îi pare ei că parcă *învață mai bine cu mîinile...*

A doua parte

ca o încurajare pentru doamna V., și ca răspuns în doi peri la întrebarea fostei mele colege de facultate, actual, profesoară, *„oare am făcut facultate doar ca să mor de foame“?*

Silvy este o fată șic. Pe stradă lumea întoarce capul după ea. Se îmbracă bine și are mereu părul impecabil. Dacă o vezi în metrou sau în stația de autobuz te gîndești, imediat, că mașina ei personală este în service și că nu a găsit, la ora aia, un taxi. Cu Silvy pot discuta orice, de la ultima carte pe care am citit-o (și pe care, de altfel, invariabil, mi-o cere împrumut) la ultimul episod din *Tînăr și neliniștit.* Silvy este coafeza mea.

La sfîrșitul clasei a opta, cu toate că avea medii și note bune, a preferat Școala de meserii și arte. Ce e drept, la particular îmi spune, aranjîndu-mi cu două degete bretonul... La UCECOM, pe la Grozăvești. Au acolo salon și tot tacîmul. Sponsorizat de Wella, o nebunie. De ce particulară? Pentru că, deși a dat niște bani, știa că are postul asigurat. A făcut trei ani, doi de pregătire și unul de perfecționare.

A învățat și carte, adică să nu cred că dacă este școală profesională nu dai cu ochii de manual. Dar, într-o cantitate, i-ar zice, rezonabilă, atît cît să rămîi cu ceva în cap. Bineînțeles că totul se axa pe activitate.

Părinții? au înțeles ei că nu de pomană tundea ea părul la păpuși cînd era mică... *doar diriginta s-a supărat...* Rîde și-mi egalează niște șuvițe rebele.

Nu a regretat nici o clipă că nu a continuat studiile. *Așa cîștig bine*, îmi spune, numai din bacșișuri strînge cam jumătate de milion pe zi, plus salariul care este.

Altfel, dacă dădea la un liceu, ce? Dădea pe urmă la o facultate... bine, și? Păi nu văd cîți absolvenți de facultate taie frunză la cîini? Ea, de comun acord cu ai ei, a văzut cum stau lucrurile și s-a orientat.

Că de pomană atestatul cum că ești deștept pe perete, dacă mori de foame cu diploma în brațe, pare să-mi spună surîsul ei, ca răspuns pentru prietena mea profesoară, același surîs la capătul căruia există întotdeauna un bacșiș greu, că deh, la coafor întotdeauna se lasă. ▲

Dakmara GEORGESCU

Despre educaţie, obligativitate şi (Turnul din) PISA

De cîteva secole, omenirea este îngrijorată de soarta Turnului înclinat din Pisa. Dacă alte splendori arhitecturale sînt mai mult sau mai puţin cunoscute, despre celebrul turn a auzit mai toată lumea. Acum cîţiva ani, am răsuflat uşuraţi cînd am aflat că Turnul e stabilizat şi că poate fi vizitat din nou în deplină siguranţă. De vreo trei ani însă se vorbeşte tot mai mult despre un alt fel de PISA: în fapt, este vorba de prescurtarea pentru *Programme for International Student Assessment* (Programul sau studiul privind evaluarea internaţională a cunoştinţelor şi competenţelor elevilor de 15 ani), iniţiat în anul 2000 de OECD (Organisation for Economical Cooperation and Development/Organizaţia pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare) şi care va fi repetat la fiecare trei ani.

În lumea educaţiei, rezultatele primului studiu din 2000 au suscitat discuţii şi îngrijorări aproape la fel de vii ca în cazul turnului mai sus amintit. PISA reprezintă un nou mod de abordare a performanţelor elevilor aflaţi la vîrsta la care, de obicei, absolvă învăţămîntul obligatoriu şi păşesc spre învăţămîntul secundar superior. Este considerată a fi vîrsta la care elevii ar trebui să posede cunoştinţe şi competenţe definitorii pentru o educaţie de bază în lumea de astăzi. Cercetarea în PISA a vizat trei tipuri de aşa-numite alfabetizări/literacy(s): alfabetizarea în domeniul utilizării limbii (lecturii) şi a comunicării *('reading literacy')*, alfabetizarea în domeniul matematic *('mathematical literacy')* şi alfabetizarea în domeniul ştiinţelor *('scientific literacy')*. Spre deosebire de studii similare anterioare (de exemplu, TIMSS, privind rezultatele elevilor la matematică şi ştiinţe sau CIVED, privind educaţia civică), PISA nu îşi propune să analizeze legătura dintre un numit curriculum (programă şcoală) şi performanţele elevilor. Elevii sînt testaţi cu privire la capacitatea de a-şi utiliza cunoştinţele şi competenţele *(knowledge and skills)* pe care ar trebui să le posede la vîrsta de 15 ani, şi nu neapărat ca să se vadă cît de bine şi-au însuşit o anumită programă şcolară. Astfel, se testează cît de bine înţeleg concepte, cît de bine pot să folosească aşa-numita cunoaştere procedurală (operaţii mentale de nivel mai înalt) şi cît de bine pot să aplice cunoştinţele şi operaţiile mentale în aplicarea acestora la rezolvarea unor situaţii noi.

În acelaşi timp, prin diferite mijloace, PISA investighează factorii care influenţează performanţele elevilor, cum sînt factorii sociali şi economici, dimensiunea de gen, profilul familial, caracteristicile şcolii (formarea profesorilor, resursele umane şi materiale, climatul şcolar, managementul şi finanţarea şcolilor sau o combinaţie a acestor factori).

După publicarea rezultatelor primului studiu din 2000 (la care România încă nu a luat parte), cele 32 de ţări participante au apărut în diferite clasamente şi ierarhii, unele avînd motive de mîndrie, altele de îngrijorare. O ţară precum Germania, cu investiţii totuşi notabile în învăţămînt şi cu o salarizare bună a cadrelor didactice, a obţinut rezultate sub media OECD, în timp ce o ţară mică, Finlanda, s-a situat în frunte la aproape toate probele. Ce e de făcut? Studiul PISA nu are doar valoare diagnostică – el a dat naştere unor discuţii extrem de interesante de politică educaţională şi de filosofie a educaţiei. Rezultatele unei ţări ca Germania au creat nu doar o adevărată isterie mediatică, dar au stîrnit o reală îngrijorare specialiştilor în educaţie şi decidenţilor politici. Totul este ca astfel de studii, extrem de serioase şi bine fundamentate metodologic, să fie luate în serios şi să incite la reflecţie şi acţiune reformatoare.

© S. Ivanoschi

Întrebările folosite pentru studiul PISA nu sînt foarte complicate, nu presupun memorizarea unor munţi de date factuale, formule etc., dar cer elevilor să gîndească, să facă conexiuni, să dovedească că sînt în stare să facă faţă situaţiilor de viaţă cotidiană în lumea de azi. De pildă, în loc să li se ceară să reproducă tot ce ştiu ei despre lacul Ciad, elevilor li se prezintă un grafic despre variaţiile de adîncime ale lacului de-a lungul timpului: pe abscisă sînt menţionate diferite perioade istorice, de la 10 000 î. de C. pînă astăzi, iar pe ordonată diferite niveluri de adîncime, de la 0 la 60 de metri. Elevii sînt întrebaţi despre nivelul lacului astăzi şi au la dispoziţie cinci variante de răspuns: A. aproximativ doi metri (răspuns corect); B. aproximativ cincisprezece metri; C. aproximativ cincizeci de metri; D. a dispărut complet; E. nu dispun de informaţia potrivită pentru sarcina de lucru. Deşi în aparenţă simplă, întrebarea pune la lucru mintea şi cunoştinţele elevilor în diverse feluri: elevii trebuie să ştie să citească un grafic, să facă legături corecte între datele de pe abscisă şi ordonată, să facă legături valide între unităţi de măsură pentru spaţiu şi timp etc. Ei trebuie să dovedească că au înţeles un mesaj scris şi grafic şi că au înţeles cerinţa de lucru. Ei trebuie să dovedească că pot să utilizeze informaţia de care au nevoie şi să o aplice în situaţii noi. Cît de diferit arată un astfel de exerciţiu faţă de clasica memorizare şi reproducere a unor date gata fabricate... Simpla citire a întrebărilor şi sarcinilor de lucru din PISA e un deliciu intelectual şi o mare lecţie de pedagogie şi didactică.

Din 2002, România participă la PISA – sperăm că rezultatele vor reprezenta o bună bază de discuţie pentru ce fel de învăţare ar trebui să fie promovată în şcoală. PISA nu neagă importanţa bazei materiale sau a resurselor umane, nu neagă importanţa mediului social şi economic în influenţarea rezultatelor elevilor. Dimpotrivă. Ceea ce arată însă PISA este în primul rînd nevoia de regîndire profundă a ceea ce se consideră o bună învăţare şi a mijloacelor prin care o învăţare devine cu adevărat vie şi utilă. Acum aproape un secol, un mare matematician şi filosof (şi filosof al educaţiei azi aproape uitat), Alfred North Whitehead, vorbea în eseurile sale despre educaţie de nevoia unei cunoaşteri şi învăţări vii, opuse cunoaşterii şi învăţării moarte. PISA reprezintă un mare pas înainte pe calea regăsirii cunoaşterii vii promovate prin învăţarea şcolară, de care şi publicul din România ar trebui să afle cît mai curînd.

PISA este un studiu atît calitativ, cît şi cantitativ. El arată totuşi că, pentru a obţine rezultate cantitativ satisfăcătoare, e nevoie de un anumit tip de calitate în educaţie. Deşi numărul anilor petrecuţi de un elev în şcoală este, desigur, important, discuţia despre calitate nu se reduce la cîţi ani de învăţămînt obligatoriu trebuie să parcurgă cineva în societatea de astăzi. Recenta Lege a învăţămîntului din 2003 stipulează introducerea învăţămîntului obligatoriu de zece ani în România. Pentru implementarea cu succes a acestei prevederi progresiste sînt însă necesare încă multe clarificări legislative şi administrative, precum şi un mare efort material de modernizare a unităţilor de învăţămînt şi de întărire a calităţii şi motivaţiei corpului profesoral. Cîte clase obligatorii trebuie să parcurgă un elev în Finlanda, ţara cu rezultate spectaculoase la PISA? Nu se poate răspunde foarte simplu: potrivit datelor Uniunii Europene, în Finlanda educaţia obligatorie începe atunci cînd un copil ajunge la vîrsta de şapte ani (iată că şase ani nu reprezintă peste tot debutul şcolarităţii obligatorii în Europa) şi se termină o dată cu parcurgerea curriculumului pentru învăţămîntul obligatoriu sau la zece ani de la debutul şcolarităţii obligatorii. Curriculum-ul pentru învăţămîntul obligatoriu este însă gîndit pentru nouă clase (nouă ani). Ca şi în Danemarca, elevii nu au obligaţia de a merge la şcoală, ci de a se educa obligatoriu în conformitate cu cerinţele unei educaţii de bază a timpului nostru. În Danemarca, de pildă, legea nu menţionează durata şcolarităţii obligatorii, ci durata educaţiei obligatorii, care se poate realiza şi acasă, dar care trebuie să ia în seamă cerinţele sistemului.

De altfel, sistemele de învăţămînt din Europa sînt foarte diverse în ceea ce priveşte structura lor şi durata învăţămîntului obligatoriu. Dacă în Europa de azi sînt minim obligatorii opt ani, există ţări care au nouă sau zece ani de învăţămînt obligatoriu, chiar unsprezece sau care tind spre doisprezece (între care, Ungaria, cu un proiect ambiţios pentru anii următori). Că trebuie să avem în Europa cel puţin opt ani de învăţămînt obligatoriu nu mai e o chestiune dilematică. Dacă trebuie să fie nouă, zece, unsprezece etc. – aici intrăm deja în spaţiul dilemelor: vor exista opţiuni diverse, legate de contexte diferite şi bazate pe argumente specifice. Dar că tinerii au nevoie de o anumită educaţie de bază, cum este cea promovată de studiul PISA, ca să facă faţă cu succes lumii de astăzi, este, cred, cu totul nedilematic (cer scuze cititorilor – iată că avem de-a face şi cu chestiuni nedilematice în educaţie).

În loc de (parţial false) dileme, legate de cantitate (durata studiilor, de pildă), societatea noastră ar trebui să se reorienteze spre calitatea actului de învăţămînt. E nevoie de alte viziuni, de alte aşteptări din partea şcolii, decît cele tradiţionale: nu diplomele şi certificatele sînt importante, ele trebuie să fie acoperite de competenţe reale, recunoscute la nivel european. Nu competenţe ale unui grup de olimpici, ci ale masei de elevi. Aud că la şedinţa cu părinţii copiilor din clasa fiicei mele, primii au cerut cît mai multe teme – lăudabil. Totul e să vedem ce fel de teme şi cît de mult ne ajută ele copiii să facă faţă unor teste precum PISA.

Sper să fiu bine înţeleasă: nu vreau să minimalizez importanţa chestiunilor cantitative: în comparaţie cu alte ţări din Europa, cu o medie de 17,1 ani în ceea ce priveşte aşteptarea de participare în sistemul educativ a unei persoane la vîrsta de cinci ani, România ajunge azi la doar 13,9 ani (Finlanda: 18,6). Înseamnă că, în medie, se aşteaptă ca o persoană din România să petreacă în sistemul de învăţămînt (inclusiv în învăţămîntul terţiar) doar 13,9 ani (Bulgaria: 14,2), ceea ce arată că, în România, semnificativ mai puţine persoane decît în restul Europei vor accede în forme superioare ale învăţămîntului secundar şi terţiar (situaţie, desigur, de îndreptat).

Vreau doar să arăt că extinderea învăţămîntului obligatoriu, cu consecinţe teoretic pozitive asupra creşterii ratei de cuprindere a tinerilor în secundarul superior şi în învăţămîntul superior, nu rezolvă automat chestiunile legate de calitate şi echitate în educaţie. Pentru stabilizarea Turnului din Pisa s-au făcut calcule complexe, toate bazate însă pe o anumită viziune a ceea ce Turnul ar putea să fie. Pentru integrarea europeană a educaţiei noastre sînt desigur necesare calcule la fel de complexe. E însă la fel de important să (re)venim la discuţiile aplicate, în măsură să creioneze o viziune coerentă şi consensuală asupra viitorului educaţiei şi a societăţii noastre în lumea cunoaşterii de astăzi. ▲

Ascensorul social

Există iluzia obţinerii tuturor beneficiilor educaţiei de masă fără nici unul dintre dezavantajele ei: luntrea calităţii pluteşte miraculos pe oceanul cantităţii, disciplina este menţinută chiar şi în condiţiile democraţiei sălilor de clasă, ca şi cum sistemele educaţionale ar fi maşini cu părţi înlocuibile. Există iluzia justiţiei sociale prin reforma educaţională. Este adevărat că inegalitatea şanselor în educaţie este vîrful nedreptăţii sociale, este adevărat că sistemul şcolar este ascensorul social, totuşi este o greşeală să crezi că forţînd ascensorul să se oprească la fiecare etaj vom reuşi pasul înainte către o societate fără clase. Atîta vreme cît nu au fost eliminate şi alte obstacole şi tabuuri, mulţi nici nu vor încerca măcar să prindă ascensorul. Democratizarea şcolilor şi a universităţilor oferă o şansă tuturor celor care nu au avut nici una. Dar dacă această şansă va fi fructificată depinde mai ales de aşteptări şi de venitul părinţilor; ambele trebuie ridicate; altfel valorile şi structurile sociale ale inegalităţii împrejmuiesc sistemul educaţional reformat, blocîndu-l după cum ne arată Anglia postbelică. Chiar dacă se profită de şansă, reforma îşi va atinge scopurile numai dacă talentelor nou educate li se oferă instrumentele adecvate – un asemenea „dacă" trece mult dincolo de sistemul educaţional în sine. Şi chiar dacă se găsesc instrumentele, rămîne de văzut dacă democratizarea va duce la o mobilitate reală în timp, şi nu doar la „o naştere a meritocraţiei", la o nouă ierarhie trasată potrivit unor linii funcţionale sau la o nouă inegalitate deghizată, configurată de ierarhia prestigiului între tipuri de şcoli presupus „egale".

Stanley Hoffmann,
Sisiful european. Studii despre Europa (1964-1994),
Editura Curtea Veche, 2003

Alina MUNGIU-PIPPIDI

La moartea unei femei

© Humanitas

Departe, foarte departe, la malul Pacificului, citesc o listă de nume. Lista de participanţi la înmormîntarea Elisabetei Rizea. Cîţiva sînt oameni de la oraş, care au făcut drumul din necesităţi de protocol. Puţini. Alţii sînt localnici: îi cunosc pe toţi. Sînt personajele cărţii mele „Secera şi buldozerul“: cîţi au mai rămas. Ana Simion. Marinica Chircă. Vică Berevoianu. În vara lui 2001 am stat pe cerdacul Elisabetei la Sboghiţeşti, pe cel al lui Nelu Preda la Nucşoara, şi amîndoi mi-au zis acelaşi lucru. Dumnezeu există. Uite cîţi din ticăloşii ăştia au murit. Doi trădători trăsniţi, unul la el în pridvor. Alţii au murit de cancer. Demult. Dracu' îşi mai aminteşte numele lor. Iar noi trăim. Ne-am luat pămîntul înapoi. Nu i-am înfrînt încă pe ăştia, dar o să vină. Numai că nu era aşa. Destui mai erau pe acolo, şi ei ştiau. Dar voiau să creadă aşa, asta îi ţinea în viaţă. Deformau realitatea ca Dumnezeu să existe şi suferinţa lor să aibă un sens. Între timp, au murit amîndoi. Lui i-am făcut o acoladă în filmul nostru documentar, care se monta chiar atunci. Despre ea nu am apucat să spun nimic. Şi acum, cînd o fac, este pentru că moartea ei nu e o moarte ca oricare. Nu merită revărsări convenţionale de admiraţie şi lacrimi de festival. Merită să ne-o amintim pe Elisabeta aşa cum era ea în mijlocul satului, cum am văzut-o eu în 2001, nu cum era într-un studio de televiziune. Astea sînt altfel de tuşe, nu aşa clare. Nu aşa pozitive. Că nu e uşor să fii excepţional niciunde, dar mai ales nu în România, ţară înapoiată şi tradiţionalistă, cînd eşti femeie, fără carte şi de la ţară.

Elisabeta era *străină*. Oamenii ieşiţi din comun întotdeauna sînt. Cînd am pus prima întrebare despre ea asta mi s-a spus la Nucşoara. Păi, în primul rînd ea nu e de la noi. E din Domneşti! Asta e dincolo de deal, dar nu e aici. E altceva. Se măritase acum cinzeci de ani, dar tot străină rămăsese. Publicul ei nu era în sat. Era în altă parte. Satul nu o vedea cu ochi buni pe Elisabeta. Prea atrăgea atenţia asupra ei şi a lor, şi ei aveau destule de ascuns. Nu voiau să-şi amintească de trecut. Trecutul era o altă ţară, locuită doar de ea şi de vreo doi-trei alţii. Cînd sătenii s-au mobilizat să nu se pună în cimitir troiţa pentru morţii de pe munte, asta au spus. Trecutul e departe. Azi nu mai vrem să ştim de el şi de voi. Într-un sat în care lumea e de două feluri, fie comuniştii i-au luat, fie i-au dat de la cine au luat, majoritară e ultima categorie. După 1990, au acceptat să dea înapoi pămînturile confiscate de la deţinuţii politici care le reveniseră lor numai după ce au pierdut prin tribunale, dar au refuzat să pună şi troiţa pentru partizani în cimitirul lor. Troiţa era ca un drapel al cuceritorului străin, şi n-au vrut-o. Au exilat-o departe, într-o poiană la marginea pădurii. Au apărat satul de *străinătatea* unui trecut eroic în care ei, profitori pasivi, nu se recunosc.

Elisabeta era o *victimă*. Ştiu că lumea se gîndea la ea ca la o eroină. Era şi asta: dar să nu ne înşelăm, era în primul rînd o victimă. Întîi i-au omorît unchiul, pe Şuţa, omul pentru care lucrau, şi bărbatul ei şi ea. Întreprinderile lui s-au închis. Toţi aliaţii şi prietenii ei au fost decimaţi, pe rînd. Ea i-a ajutat, cît a putut. Prin ce a trecut, se ştie. Se ştie mai puţin că femeia vizitată de rege şi de Emil Constantinescu trăia în frică şi umilinţa la care sînt supuşi toţi ţăranii. Cînd avea nevoie de o hîrtie de la primărie, acolo era tare şi mare nora primarului comunist, şi cum mi-a spus Elisabeta cu vocea tăiată, că a trebuit să o amplificăm din studio, uite aşa îi tremurau mîinile cînd trebuia să meargă acolo şi ducea o „ciucalată“ duşmanei de clasă, reprezentanta celor care îi distruseseră toată familia, „ca să-mi rezolve şi mie“. Îi era frică şi de omul cel mai influent din Nucşoara, băiatul botezat de Arnăuţoiu tatăl care azi botează el pe toată lumea, cel care le găsise pe Marinica Chircă şi Ana Simion în ascunzătoarea lor. El spune că nu a fost el, dar ele îl ştiu. Am stat la el în curte, în vreme ce îmi arăta puştile lui de vînătoare, spunîndu-mi că Securitatea l-a recrutat cînd a dat foc la urne la alegerile trucate. Mă aştepta cu copia de buletin făcută, să mă duc eu la CNSAS să îi citesc dosarul. Toţi nucşorenii mi-au dat buletinul, dar el a fost primul. Că a vrut să-şi facă un băiat miliţian şi nu s-a putut că avea ceva la dosar, deşi satul zice că a vîndut pe partizani. Cît vorbeam cu el, unul din studenţii mei nu s-a mai ţinut. L-a întrebat de-a dreptul, răstit şi stîngaci: de ce se teme Elisabeta că o s-o împuşte. Omul s-a speriat, a început să tremure la asta. Bieţii securişti. Din altă generaţie, mai tînără, doctoriţa satului nu tremură deloc. Sper că Elisabeta nu a avut nevoie de ea cînd a murit. Femeia asta o ura monstruos. Spunea că Elisabeta fusese prima la manifestările lui Ceauşescu, că aşa a fost ea, mereu în faţă. Că soţul Elisabetei i-ar fi zis înainte de a muri că „Tuţa“ avusese toată viaţa rahat în loc de creier. Elisabeta era o victimă, despre care oricine putea spune orice fără pedeapsă. Şi spuneau.

Elisabeta era *femeie*. Nu s-a luptat cu puşca sau cu grenadele, ci cu armele femeii, devotament, generozitate, efort consecvent şi tăcut. *Te puteai baza pe ea*. I-a hrănit, i-a ţinut în viaţă. Nici ai ei nu o scuteau de ranchiună. Am lungi pasaje pe benzi cu Vică Berevoianu care se plînge de ce e muierea asta mai celebră ca el, cînd ea nu ştia nici să ţină o puşcă. Nu le-am pus în carte. Am zis că lasă. Vică merită şi el să fie celebru. Dar cam aşa sînt femeile tratate de mulţi bărbaţi. Nici nu-şi dau seama. Noroc că nu de toţi. Preda mi-a spus aspru: „Vică zice prostii, nu vă luaţi după el, la sfîrşit căzuse toată reţeaua, numai ea rămăsese, cei de pe munte depindeau numai de ea. Puţin lucru? Ce e o puşcă pe lîngă asta, mai ales că puştile aduc numai nenorociri“. Familia Jubleanu s-a refugiat pe munte de frică că nu au predat o puşcă, şi aşa a ajuns Titu să sape groapa nevestei cu mîinile şi Verona să rămînă fără ambii părinţi şi fără frate. Dar ce puşcă! Securistului meu, care a învăţat să vîneze de la Jubleanu, îi tremură vocea cînd vorbeşte de puşca asta. Italienească, cu ţeava tăiată. Elisabeta, femeia fără puşcă, era greu acceptată ca părtaşă la această aventură pur bărbătească, istoria ca un fel de club vînătoresc. Şi Elisabeta îl punea pe bărbatu-său mai presus de ea. Fără el n-aş fi putut face nimic, zicea ea, dacă el ar fi fost contra nu aş fi ieşit din vorba lui. Un bărbat aşa de bun! Niciodată nu m-a bătut.

Elisabeta era un *star*. Avea calitatea aceea, care trece ecranul, obligă pe oameni să iasă din indiferenţa lor. Comunica formidabil. Nu o mai puteai opri, şi nu mai avea mare şir, la sfîrşit, sau aşa ni se părea. Dar cînd filmul meu a fost remontat pentru scurtare la BBC World Service şi eu nu eram acolo, Anca Toader, care era de faţă, m-a sunat la Florenţa. Mi-a spus: „Elisabeta are numai fani. S-a strîns tot culoarul în cabină cînd vorbea ea. Nu s-a tăiat o secundă. Veneau unii care nici nu ştiau că filmul e despre România, nu prinseseră începutul. Nu vedeau traducerea. O auzeau numai pe ţăranca din România, cu accentele ei. Şi întrebau: cine e persoana asta extraordinară?“.

Elisabeta era o *ţărancă*. Era o femeie umilă. Spre exemplu, săruta mîna oamenilor de la oraş care intrau la ea în casă. Nu o puteai opri. Nu ştia carte prea multă. Şi azi spunea că ea s-a luat după oamenii cu carte din sat. Dacă domnii cei învăţaţi, Şuţa şi Arnăuţoiu, spuneau că nu e bun comunismul, atunci aşa trebuie să fi fost. Ţinea la pămînt, mult de tot, şi mai mergea la coasă. Luptase pentru el pînă la ultima palmă.

Elisabeta *era singură*. Nu doar din vina altora. Oamenii excepţionali fac vid în jurul lor. Elisabeta nu se gîndea la alţii. Am întrebat-o de ce nu e nici un fel de politică în sat, de ce toată lumea votează PSD, nu e nici o generaţie de mijloc, ce să mai vorbim de cea tînără. Nu a înţeles. Mi-a spus că e politică: o face ea. Şi ea nu se lasă. Se credea eternă. Asta e slăbiciunea tuturor oamenilor mari.

Cu o zi înainte să o întreb asta fusesem să-l văd pe nepotul ei. Că are un nepot în politică, nepotul unchiului asasinat. Despre el nu se pot spune multe lucruri bune, că a schimbat taberele. S-a dat cu un partid nou, s-a lepădat de partidele istorice pentru care ai lui au avut de suferit. Şi pentru nimic, a fost păgubos, nu s-a ales decît cu dispreţul oamenilor. Şi al lui: cînd i-am bătut la poartă s-a speriat. Păi, ce aş putea să vă spun eu, mi-a zis autoironic şi amărît, cum să schimbi un partid pe altul, asta e tot. Am colindat livada lui, a acestui dublu nepot de oameni eroici, făcea ţuică, mi-a arătat mîndru povarna lui frumoasă. Băuse, de asta avea curaj să rîdă de el însuşi şi de soarta lui nenorocită. Băiat cu facultate la Bucureşti, dar nu mai practica. Încercase şi o afacere, făcuse scobitori cu un mecanism inventat de el. Pe urmă au apărut scobitorile astea circulare, şi l-au scos de pe piaţă! Mi-a dat un pachet cu scobitori proprii, două nu erau la fel, în timp ce stăteam pe pragul lui şi vorbeam de dezvoltare rurală. Oamenii din Nucşoara urcau încet şi hotărît panta grea spre culme, deşi nu erau case mai sus. Ştiam unde se duc, fusesem şi eu, la sfatul lor, acolo sus puteai să prinzi semnalul Dialog, că jos în sat nu mergea nimic. De fapt, îl prindeai prost, nu se auzea decît o treime cel mult. Stînd la poartă, cu pachetul de scobitori inutile în mînă şi nepotul care bea ţuică după ţuică, petreceam cu privirea pe oamenii care urcau cu un aer serios, aşezat, de parcă ştiau ce şi de ce făceau asta şi mă gîndeam că a doua zi urma să o văd pe Elisabeta şi să o întreb de ce nu are urmaşi.

Palo Alto, 12 octombrie 2003

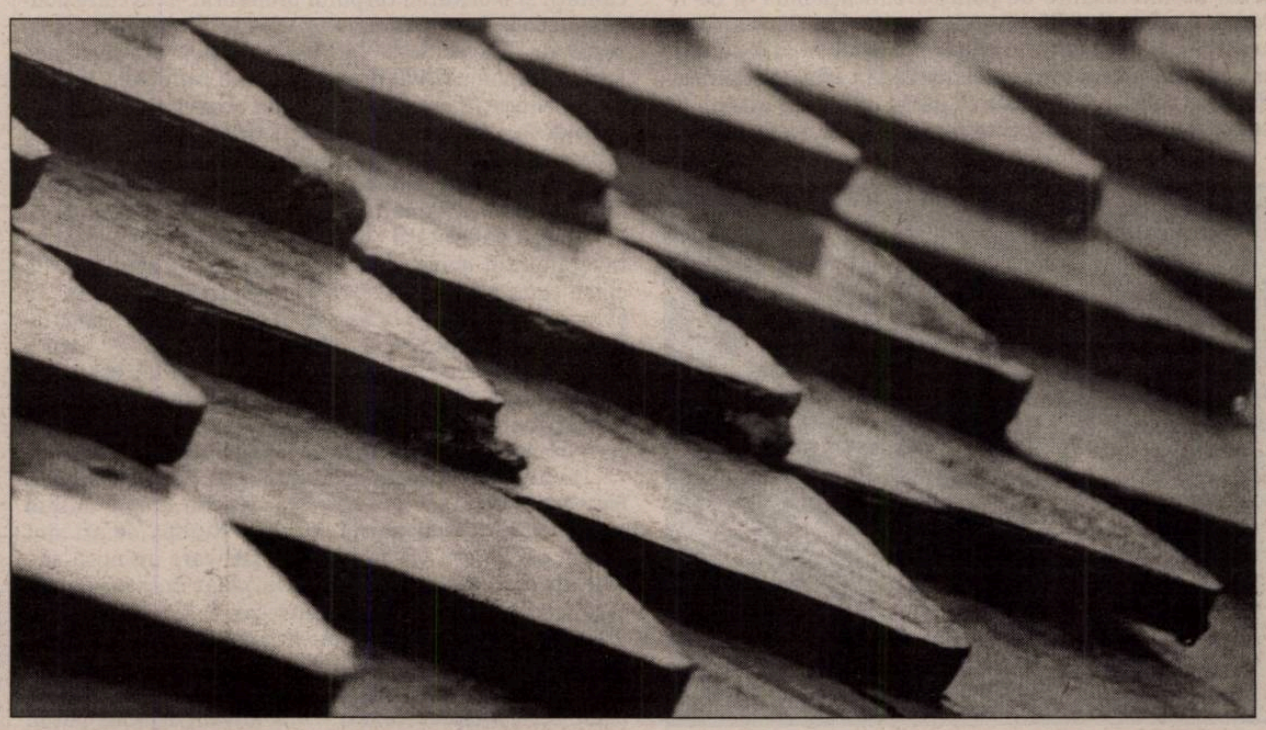

© L. Muntean

Cătălin MANOLE

Tunelul timpului (II)

– Tighina, Tiraspol, zi de lucru –

Tighina sau Bender, unul dintre cele mai importante orașe ale Transnistriei, cîștigat după lupte grele și după un „masacru al inocenților". La intrare, monumentul eroilor. Din depărtare orașul pare un fagure de beton, un furnicar urbanizat în stil sovietic.

Astăzi am scăpat de E., translatorul meu, și după cum aveam să-mi dau seama, mult mai mult decît atît, de întrebările și suspiciunile lui. Merg la cetatea turcească, aflată la intrarea în Tighina, lîngă podul peste Nistru. Admiram zidurile de piatră ale cetății, înalte și groase de parcă ar fi fost făcute pentru un uriaș. Apare un soldat. Încă unul și încep să urle, cu arma la umăr. Abia atunci observ că la 20 de pași, mascate de ruinele vechii cetăți, sînt barăci prin a căror ușă întredeschisă se văd blindate. Îmi sînt controlate actele. Soseşte în fugă un al treilea, un superior. Cînd vede paşaportul meu strigă ca și cum a găsit ceea ce căuta:

– Aha! Rominski!

Sînt condus spre garnizoană. Cîțiva soldați fac schimbul de gardă, sînt aliniați în fața unui comandant care verifică o listă. Barăci militare, un părculeț. Escortat de patru soldați intru într-o clădire cu ferestre zăbrelite. Mergem prin holuri din ce în ce mai înguste. Superiorul îmi urlă ceva în ruseşte, este nervos. Ne spune că am noroc totuși că nu sînt american, altfel... și își trage degetul pe sub bărbie. Cu toate astea nici statutul de român nu este mai bun. În Tiraspol cel puțin sînt nevoit să mă prezint necunoscuților ca francez, pentru că altfel risc să fiu tratat ca un spion, sau cel puțin să nu mai pot discuta cu nimeni. Din '45 românul a rămas „inamic" și, deși ajutorul României pentru moldoveni în războiul secesionist a fost unul post-conflict, unii soldați răniți fiind primiți în spitale din Iași sau în alte centre de recuperare, aici se știe că România a făcut mai mult de atît.

Pe culoarele din ce în ce mai strîmte, îmi trece prin minte: mă bagă în arest!

Nu m-am gîndit înainte că ar fi posibil, dar acum mi se pare o variantă sigură 100%. Nu îmi e frică să stau într-o celulă și nici nu au cum să mă bată – ar lăsa urme –, dar mă gîndesc la execuțiile false ale lui Ilașcu, cînd îl puneau la zid și trăgeau pe lîngă el pînă leșina. Răsuflu ușurat, intrăm în biroul șefului; patru stele pe umăr, general probabil, nu cunosc gradele militare. Deasupra biroului masiv, steagul Transnistriei și portretul lui Smirnov. Mă invită să iau loc pe scaunele din dreapta, de la perete, nu pe cele din fața sa. Superiorul își umflă pieptul, ridică bărbia și, aproape răcnit, raportează. Generalul ascultă așezînd din cînd în cînd cîteva hîrtii pe birou. Cu o voce plină și sigură, de militar, începe să îmi pună întrebări. Am translator un soldat cu pantaloni cîrpiți. Tunica lui are un singur nasture, bombat și auriu, care se balansează ușor ținut de-un fir de ață. Se bîlbîie și, roșu la față, își frămîntă mîinile intimidat de prezența generalului. După o oră de întrebări, răspunsuri și priviri iscoditoare de ambele părți, generalul pare lămurit. Își ridică privirea de pe notițe și încheie simplu: „O să te împușcăm". Tăcere. Îl privesc, nici o schimbare pe fața lui proaspăt bărbierită. Mă uit la translator și el privește în covor. La fereastră se aud cîteva vrăbii și realizez că aproape toate nenorocirile fatale de care am auzit încep cu *nu poate fi adevărat* și *așa ceva nu se poate*, cu o neînțelegere niciodată rezolvată. Îmi revin cînd aud rîsul isteric al superiorului. Sînt dus în camera de vis-à-vis unde un alt domn în uniformă preia ancheta. Eu și traducătorul la un capăt al mesei, el la celălalt. Apare un fel de scrib care, fără să spună nimic, se așează între noi și notează.

Sînt de aproape trei ore în baza militară. S-a verificat tot ce am declarat, s-au dat telefoane la Olvia-Press de unde am primit acreditarea, la Ministerul Informațiilor, la Maşa acasă, la radioul unde lucrează E., la E. acasă. Sînt întrebat de ce am plecat fără el și se pare că asta este o probă în defavoarea mea, deși nu știu încă acuzația.

Traducătorul îmi spune că „mai așteptăm un om". În cele din urmă apare. Un domn la 40 de ani, mustață grizonată și gentuță de mînă, cum e la modă acum în tot Tiraspolul, un fel de servietă în miniatură. Salută fără să aștepte un răspuns și se așează. Se uită pe hîrtii și reîncep întrebările. După o jumătate de oră îmi dă paşaportul. Toată lumea îl privește cu respect, căpitanul încearcă să fie amabil. Domnul este calm, privire luminoasă, fără discuție, un intelectual printre soldați. De altfel, mi-a cerut scuze pentru deranj. Am ieșit.

– Știi cine era ultimul om? De la FSB.

Soldatul-translator spune că așa se cheamă acuma KGB-ul.

Mă întoarc la Tiraspol. Întîlnire cu E. Fără să se mai ascundă, îmi spune că ceea ce am făcut înseamnă pentru el necazuri, că de la Ministerul Informațiilor a fost sunat și i s-a spus că e periculos pentru el să mai stea cu mine.

Ca să evit orice conflict cu autoritățile, de cîteva zile merg numai în locuri „banale": Fabrica de textile Tiraspol, unde înainte se făceau uniforme pentru Armata Sovietică și acum muncitorii lucrează cu 50 de dolari pe lună pentru Dolce & Gabbana, WaterHouse și alte firme occidentale, la Palatul Copiilor unde crocodilul Alioșa a murit iarna trecută de frig din cauză că nu funcționa încălzirea centrală, bugetul fiind unul de austeritate, și unde iepurele Vasea este hrănit cu morcovi aduși de copii de acasă; la Școala de muzică și Palatul Culturii – instituții absolut identice cu cele din România anilor '80, începînd de la săli și mobilier pînă la cluburile de amatori în diverse mesteșuguri și dansuri populare.

Astăzi, vizită la cel mai mare liceu din Tiraspol, a sărbătorit de curînd 110 ani de existență. O clădire uriașă cu holuri lungi și înalte. Asemănarea cu liceele din România este izbitoare. Și nu este vorba doar de sălile de cursuri, de tabla antică sau de băncile mîzgălite. E mai mult de atît, de la mirosul de DDT al toaletelor la „elevii de gardă" de pe culoare, pînă la rigiditatea profesorilor care reprezintă autoritatea și în fața cărora elevii au o atitudine de supunere umilă, lipsită de orice comunicare veritabilă. Liceul este modern, dar senzația mea este că lucrurile decurg și aici ca la colhozul Ulma, totul fiind aranjat pentru vizite oficiale. Directoarea îmi spune că se învață în cele trei limbi de stat – moldovenește, ucraineană, rusă – dar noi nu am intrat decît la clase cu predare în limba rusă. Examenul de admitere este dur, în felul acesta liceul reușind să își mențină faima de școală de elită, atît pentru Tiraspol cît și pentru împrejurimi.

Intrăm într-o clasă tapetată cu planșe în care se explică funcționarea și folosirea armamentului:

– Aici se țin cursurile de toleranță, îmi spune directoarea. O privesc lung și aștept să zîmbească. Nu zîmbește.

– Liceul nostru este singurul din Tiraspol care ține și cursuri de educație militară. Noi ne mîndrim cu asta.

Prin culoare din ce în ce mai întunecate ne conduce în subsolul clădirii. Deschide o ușă de metal și intrăm într-o sală lungă: clasa a 11-a D tocmai are oră de educație militară. Profesorul-veteran de război Răduță Titan ne arată dantura de metal zîmbind larg. Ne invită să asistăm la curs. În timp ce băieții mărșăluiesc în pas cadențat, fetele dau o lucrare de control. Subiecte: Cine este conducătorul apărării civile? Ce mijloace de apărare se află în întreprinderi? Ce trebuie făcut pentru salvarea unei vieți în caz de intoxicare cu gaz? etc.

Urmează proba practică. Patru adolescenți ies în fața clasei, doi băieți și două fete. Fiecare are la brîu o mască de gaze. Răduță Titan anunță scenariul:

– Ați fost bombardați. Fetele sînt rănite și în stare de inconștiență. Se anunță atac cu gaze și voi va trebui să acționați.

Fetele se întind pe jos și rămîn nemișcate. Băieții stau în genunchi la capul lor ca și cum ar veghea doi răniți. Profesorul se uită la ceas și deodată strigă:

– Gaze!

Băieții își pun cu mișcări rapide și precise măștile de gaze, le desprind de la centură pe cele ale fetelor leșinate, le fixează. Rămîn nemișcați cu capetele pe jumătate acoperite de cauciuc kaki, cu ochi de libelulă uriașă îndreptați spre profesor. Le aud de aici respirația precipitată în cartușul cu oxigen. Și profesorul dă verdictul:

– Timpul regulamentar de punere a măștii de gaze în astfel de situații este de 16 secunde. Voi ați reușit în 12. Fetele au fost salvate!

Colegii aplaudă, cei patru își scot măștile, zîmbesc și se privesc complice cu coada ochiului.

Pentru că nu am văzut nici o clasă cu predare în limba română, ne hotărîm să vedem Școala românească. Așa că din centru mergem pînă la periferia Tiraspolului. Șapte sute de copii învață aici în trei schimburi, într-o clădire mică și prost întreținută. Directorul, Ion Iovcev, ne plimbă prin clase de-acum două secole. Autoritățile, după ce au declarat în '91 populația rusă majoritară, le-au spus românilor că dacă vor școală nu îi vor împiedica, dar nu au decît să și-o autofinanțeze. Așa că cele 700 de familii care își trimit aici copiii plătesc totul, de la manuale la salariile profesorilor și chiria clădirii. Cîteodată sînt ajutate de Chișinău în ceea ce privește manualele. De multe ori nu există decît o singură carte pentru fiecare bancă. Directorul este totuși mulțumit că poate pune deasupra tablei portretele lui Creangă sau Eminescu:

– Trecem aici prin momente dificile. Familiile sînt tot timpul amenințate... Au fost situații tensionate... Pe mine m-au luat într-o zi patru inși, m-au băgat într-o mașină și mi-au pus o grenadă în sîn. Mi-au zis că dacă nu termin cu școala, data viitoare grenada va fi fără cui. La cîteva zile după aceea școala a fost devastată și Miliția a zis că au fost „indivizi neidentificați". Acum am făcut rost de niște bani să mai reparăm puțin acoperișul, dar la iarnă nu știu cum o să facem rost de lemne.

Cei mai mari dintre copii au 14 ani. Părinții lor vor să îi trimită la liceu în Chișinău sau în România. Unii dintre ei înțeleg că ceva nu este așa cum ar trebui să fie. Andreea, clasa a șaptea:

– Vorbim românește acasă, dar nu pe stradă. Pe stradă se spune că rușii sînt oamenii moderni, iar românii și moldovenii sînt oamenii nemoderni, și dacă vorbești românește lumea se uită la tine așa...

Spre deosebire de manualele de biologie venite de la Chișinău, în cele transnistrene se explică pe scurt ceea ce s-a demonstrat deja științific: omul sovietic a fost primul om pe Pămînt.

(va urma)

▲

© J. Goldstein/L'Oeil Public

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Iubiri vechi şi nouă

R.E.M.

I-am părăsit pe R.E.M. pe la mijlocul anilor '90 cînd, după ce m-au sedus cu *Drive* de pe „Automatic for the People", m-au abandonat în braţele unui „Monster" zgomotos, neinspirat şi, ca să fiu sincer, deloc atrăgător. A fost o despărţire de oameni maturi, fără bocete şi ameninţări: mă plictiseau, nu mai aveam ce să ne spunem, iar în plus era deja timpul să legalizez relaţia, pînă atunci obscură, cu Billie Holiday, Nina Simone şi Bessie Smith. Fetele au trecut în faţă, iar pe R.E.M. i-am surghiunit undeva pe la periferia prăfoasă a vrafului meu de casete, în vecinătatea cu carcase sparte a lui Bon Jovi şi Alice Cooper. Din timp în timp, oricît de aiurite şi libertine deveneau legăturile mele – închipuiţi-vă că m-am îndrăgostit, caraghios în ochii unora, de un Depeche Mode aflat la a doua tinereţe după ce o viaţă întreagă l-am hulit şi dispreţuit, ca apoi, fără a clipi măcar, să mă arunc în braţele lui Tom Waits ca să ne jurăm credinţă veşnică, ca să-l înşel, însă, şi pe acesta, scurt dar pasional, cu R.A.C.L.A. şi Getto Daci – R.E.M. îmi mai trimiteau mesaje de foşti îndrăgostiţi sub diverse forme de videoclip (aş minţi să spun că *Lotus* nu mi-a redeşteptat imagini, pe care le credeam pierdute, cu R.E.M., cu mine şi cu sticle de bere pe un balcon cu vedere la curţi cu găini şi gîşte). Atunci, dar oare nu ni se întîmplă tuturor?, ne dădeam întîlniri clandestine în care ne aruncam reproşuri şi cuvinte dulci, ştiţi şi dumneavoastră: *It's the End of the World (and We Know It), Losing My Religion, Everybody Hurts*, după care, inevitabil, mă întorceam la unii sau alţii, iar vocea lui Stipe dispărea luni bune din camera mea. Acum, după o pribegie de aproape un deceniu, R.E.M. se întorc cu cea mai bună mişcare pe care o puteau face: un „The Best Of" şi un videoclip nou *Bad Day* în care îi regăseşti neschimbaţi, în cea mai bună formă posibilă, memorabili. Videoclipului nu i se poate reproşa nimic: merită să-l priveşti pe Stipe prezentînd ştirile chiar şi fără sonor, doar pentru plăcerea de a-l vedea imitînd la perfecţie pe ştiristul american profesionist. Şi cum imaginea se pliază perfect pe muzică, iar muzica este dovada cea mai bună că băieţilor le-a revenit inspiraţia simplă, melodioasă şi caldă din trecut, nu-mi rămîne decît să vă anunţ şi vouă fericitul eveniment: „The Best of R.E.M." (pe CD) şi cu mine ne-am regăsit prin hăţişul teribil al videoclipurilor, astfel încît, astăzi, sărbătorim deja a doua săptămînă de logodnă.

şi David Bowie

Cu David Bowie n-am avut nimic să-mi spun pentru mult prea multă vreme. Mă agasa cu imaginea lui de *glam-rocker* din anii '70, îl dispreţuiam pentru pactul pe care-l făcuse cu sonorităţile anilor '80, mă lăsau rece toate tentativele lui din anii '90 de a se întoarce de unde a plecat, de data asta fără a mai lua cu el drogurile, băutura şi machiajul. Nu-mi plăcea vocea lui atipică, şi nu pentru că mă feream de ciudăţenii, ci pentru că, în antipatia mea declarată faţă de el, îi găseam stridenţe şi falsităţi inacceptabile. Încercam, în zilele mele bune, să înţeleg de ce e considerat un mare muzician, o legendă, un sex simbol şi aşa şi pe dincolo. Îl comparam cu alţii: nimic, alţii aceia erau mai buni. Apoi, nu ştiu ce s-a întîmplat exact: poate un interviu în care vorbea inteligent şi cu umor despre credinţă, singurătate şi izolare, temele lui de cînd lumea (şi atunci ce rost are să-mi mai cumpăraţi albumele, întreba el, veţi găsi aceleaşi lucruri), poate vreun film pe T.C.M în care mi-a plăcut cum joacă, poate *Fashion*, poate *Hero*, poate povestea lui Ziggy Stardust, sau poate încercarea mea de a-i explica cuiva că domnul ăsta Bowie cîntă – hă, hă, de cînd – şi „fii atentă ce voce atipică poate să aibă", m-au făcut să recunosc deschis ceea ce pînă atunci găseam inexplicabil: Bowie are unul dintre cele mai teribile şi distincte moduri de interpretare din lume, iar melodiile lui, deşi s-au mulat pe stilul vremurilor în care au fost compuse, nu au făcut decît să declaseze nonşalant acele vremuri, printr-un lucru de a cărui simplitate evidentă m-am îndoit tont în toţi aceşti ani: inteligenţă autentică. Noul lui videoclip *New Killer Star* m-a găsit în această proaspătă (şi frenetică) dispoziţie de a-l înţelege cu dragostea omului căruia îi cad solzii de peşte de pe ochi şi priveşte lumea pentru prima oară, cu dragostea prigonitorului care-şi mărturiseşte păcatele. Ca un mare cuceritor care ştie regula jocului, domnul Bowie mi-a trimis una dintre cel mai hipnotice melodii ale dumisale care împreună cu clipul – în linii mari perfect, inovator, ireproşabil etc. – te lasă mut de admiraţie. Prăznuirea acestei noi relaţii are loc în fiecare zi pe postul de muzică VH 1 la ore pe care nu le pot prevedea întotdeauna. Imediat cum voi remedia acest defect minor, vă voi anunţa şi data logodnei.

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Reabilitarea lui Barbă-Albastră

În legenda lui Barbă-Albastră, camera interzisă este un element la fel de important ca şi cadavrele soţiilor sau cosmeticele personajului. Piesa scrisă de Dea Loher, *Blaubart – speranţa femeilor*, aduce însă mitul la zi şi scoate acţiunea în spaţiu deschis, cel al oraşului München. Astfel, dimensiunea terifiantă a spaţiului secret se pierde, omorurile succesive se petrec în *Englische Garten*, în metrou, în *Schwabing*, în preajma barurilor de noapte. Barbă-Albastră modern este mai puţin atent la ţinuta sa decît la aceea a partenerelor. Ca vînzător de pantofi de damă, apreciază poantura elegantă. Are mai mult candoarea prinţului din *Cenuşăreasa* decît cinismul lui Gilles de Rais. El nu mai este „spaima" femeilor, ci speranţa lor.

Freud ne-a spus în ce constă această speranţă, iar literatura ne-a sugerat-o încă şi mai demult. Pulsiunea erotică este înrudită cu cea thanatică. Fuziunea totală dintre două fiinţe nu se împlineşte decît prin moarte: moartea simultană a amîndurora, dacă sincronizarea e perfectă, sau măcar a celui mai pasionat, dacă nu se poate altfel. Tînărul vînzător este copleşit de impetuozitatea femeilor care-l doresc ca mijloc de extincţie. Construcţia piesei are o logică foarte germană. Femeia oarbă este martorul şi comentatorul experienţelor pe care subiectul – bărbatul – le parcurge, fără să le înţeleagă. Pentru el, prima femeie, aceea care avea moartea înscrisă în trup înainte de a-l cunoaşte, reprezintă idealul romantic. Faţă de aceasta, celelalte sînt doar impostoare, deoarece vor să obţină de la el ceva ce nu le este, de fapt, hărăzit, adică aneantizarea. Bărbatul repetă mereu avertismentul: „nu te îndrăgosti de mine, căci vei regreta", dar ignoră că singurul care regretă, pentru că acţionează din sentiment, nu din instinct, este el. Bucla se încheie prin reluarea dialogului cu oarba, în care eroul vrea cu tot dinadinsul să recunoască pe cea lîngă care s-ar fi simţit, dacă nu fericit, măcar inocent.

Spectacolul de la Teatrul Act este la înălţimea piesei, nu şi la aceea a aşteptărilor. Alexandra Badea a realizat cu aceeaşi echipă (căreia i se adaugă aici Ela Mocanu) memorabilul *Lebensraum* al lui Israel Horovitz, prezentat şi la Avignon. Cum acest succes unanim era *opera prima* a regizoarei, riscul de a decepţiona la a doua încercare era, fireşte, dintre cele mai mari.

Indiscutabil, reprezentarea scoate corect şi clar în evidenţă atît miza piesei, cît şi conflictul ei. *Timing*-ul este bun: nu există lungimi, ezitări, pierderi de ritm. Ambianţa sonoră este admirabilă şi se reţine ideea fericită de a înlocui zgomotul de revolver cu un sunet electronic. Stilul este însă realist, cînd unul expresionist ar fi fost mai potrivit. Decorul Anei-Iulia Popov, constînd dintr-un panou alcătuit în spirit constructivist *Bauhaus*, este sărac şi rece. Peste el se proiectează uneori, *multimedia oblige*, scene din viaţa cotidiană a oraşului, care se adaugă inutil reprezentaţiei. Spaţiul de joc este utilizat fără fantezie: cîte un episod în fiecare colţ. Adrian Anghel, în rolul tînărului care aduce moartea, este candid, sincer şi natural, chiar romantic pe alocuri, dar prea are un aer comun. Nu se înţelege ce anume le face pe femei să-l aleagă tocmai pe el pentru a le îndeplini suprema dorinţă. Carmen Florescu joacă rolul oarbei mereu cu ochii închişi – de ce nu cu o privire fixă, sticloasă? –, îşi controlează bine vocea şi intervine cu aplomb, din afară, anticipînd uneori replicile celorlalţi, ceea ce constituie un bun efect scenic. Este însă blîndă şi firavă, n-are nimic din ascuţimile personajului, care trebuie să fie de o raţionalitate dură şi seacă. Ela Mocanu interpretează *con brio* o varietate de personaje, dîndu-le contur şi consistenţă. Multiplicitatea pitorească a tipurilor ar fi trebuit însă echilibrată prin relevarea unităţii pulsiunilor lor sufleteşti.

Este prea facil să atribui impactul redus al spectacolului lipsei de experienţă a tinerei echipe care l-a pus în scenă. Cu eforturi de lectură şi de imaginaţie, s-ar fi putut explora mai profund universul piesei. Talentul radiază, desigur, fără să fie însă potenţat prin auto-impunerea rigorilor unui stil.

▲

Lettre Internationale, ediţia română, nr. 47, toamna 2003

Dincolo de eveniment: Ralf Dahrendorf, *Opt însemnări cu privire la populism* ● Doris Lessing, *Nestemata Africii* ● Bruno Philip, *Nopţi de jar în Iran* ● Mircea Vasilescu, *Oriana Fallaci / Mînia şi orgoliul* ● Habib Tengour, *Lagărul* ● Henri Lopes, *Metis* ● Leïla Sebbar, *Fetele tinere ale coloniei* ● Jean Bernabé, Patrick Chamoiseau, Raphaël Confiant, *Laudă creolităţii* ● Olga Tokarczuk, *Forţa Oderului* ● Ian Buruma, *Lumea Asiei* ● **Cultura – cardiograme:** Mircea Cărtărescu, *Jurnal* ● Dubravka Ugrešic, *O anume tristeţe* ● Mircea Anghelescu, *Istorie şi biografie* ● Jiri Kratochvil, *Despre* Străinul *lui Albert Camus* ● Michai Glowinski, *O partidă de şah* ● Rodica Culcer, *Moartea, supravieţuirea şi uitarea în Rusia* ● **Document:** Hannah Arendt – Karl Jaspers, *Scrisori 1945-1969* ● Alexandru Al. Şahighian, *Nici o reţetă pentru certitudini depline* ● **Biblioteca «Lettre Internationale»:** Michel Houellebecq, *Platforma* ● Juan Marsé, *Cozi de şopîrlă*, ● William Maxwell, *La revedere, pe mîine* ● Arturo Pérez-Reverte, *Clubul Dumas* ● Carson McCullers, *Răsfrîngeri într-un ochi de aur* ● Ian McEwan, *Sorocul* ● **Comentarii şi scrisori:** Mathias Matussek, *Savoarea păcatelor* ● Jacqueline Hénard, *Populismul de dreapta ca luptă de clasă* ● Andrei Gorzo, *De la carte la film* ● Monica Gheţ, *«New York Review of Books» la 40 de ani* ● Robert Schindel, *Adversarul meu cel mai iubit* ● Adrian Mihalache, *Inamicul public şi duşmanul personal* ● Saiyad Waliullah, *Ultima dorinţă* ● Cristian Pătrăşconiu, *Siberia mea* ● Mihail Rîlkin, *Cnutul mass media* ● Ricardo Nirenberg, *De vorbă cu Emil Cioran* ● Miroslaw Peczak, *Adrenalina generaţiilor* ● *** Premiul «Lettre Ulysses»

Simona SORA

puzzlecturi

O poveste pentru Dumnezeu

● **Aglaja Veteranyi, *Raftul cu ultimele suflări*, traducere de Nora Iuga, cuvînt lămuritor de Werner Löcher-Lawrence şi Jens Nielsen, postfaţă de Rodica Binder.**

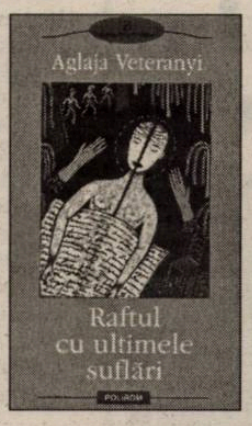

Se spune că cea de-a doua carte e decisivă pentru autor. Debutul poate fi întîmplător, pripit sau, dimpotrivă, genial. Cea de-a doua carte însă te confirmă, dacă e ceva de confirmat, te livrează (ca individualitate sau chibiţ), te adună sau te împrăştie pentru mult timp. Dacă ar fi chiar aşa (o spun mai ales scriitorii trecuţi de primele zece cărţi, la care regula se schimbă), mulţi şi-ar scrie după debut cea de-a treia carte. În cazul Aglajei Veteranyi însă, lucrurile stau astfel, la modul aproape literal. Prima ei carte, *De ce fierbe copilul în mămăligă* – un roman neo-suprarealist de o forţă şi o originalitate incredibile în epoca scrierilor derivate, conştiente de sine pînă la anulare şi autosuficienţă –, a fost considerată debutul excepţional al unei poete-prozatoare înnăscute. Tradusă din germană de poeta Nora Iuga, prima sa scriere a pătruns în literatura română cu un firesc de care nu au parte, adesea, nici cărţile scrise direct în româneşte. Dramatizarea lui Radu Afrim, la Odeon, n-a făcut decît să confirme această adopţie entuziastă, spontană şi... postumă. Căci, înainte de a-i apărea cea de-a doua carte, Aglaja Veteranyi s-a sinucis într-un spital psihiatric din Zürich.

Raftul cu ultimele suflări confirmă dramatic un destin literar excepţional, o stranietate de fond a scrisului tinerei scriitoare elveţiene de origine română. Scriind despre „mesajul evanescent al ultimităţii", Jankélévitch discută în *Tratatul despre moarte* tentaţia surprinderii momentului-limită al trecerii Dincolo, capcana irevocabilului. „Pentru a smulge secretul morţii-proprii – spune teoreticianul – omul care întreprinde cea mai periculoasă dintre experienţe se va apropia de clipa fatidică cît mai mult posibil, cu riscul de a cădea el însuşi în ambuscadă; iar pentru cel ce se joacă cu moartea riscul nu este un eşec mai mult sau mai puţin reparabil în cursul tatonărilor reiterabile, riscul e rictusul ireparabil..." Iată, poate, *hybris*-ul căruia i-a căzut pradă Aglaja Veteranyi, fascinaţia limitei îndelung povestite în prima carte. Ultima carte se situează exact pe această limită, a inenarabilului, este o pregătire pentru grozăvia morţii-proprii, prin identificarea organică a naratoarei cu cea mai importantă fiinţă din viaţa sa, mătuşa Reta, aflată acum pe patul morţii. Moartea acesteia, ritualic „românească" (cu bocete la telefon, colivă spălată în nouă ape, pomană), dar desfăşurată în decor helvet, reface ambianţa tragic-burlescă din *De ce fierbe copilul în mămăligă*. Lucrurile nu mai au însă candoarea, umorul negru şi reversibilitatea de acolo. În *Raftul cu ultimele suflări* ele s-au aşezat definitiv, iar eul naratoarei – la fel de scindat între părinţii absenţi şi rudele recent regăsite – este inevitabil atras de partea cealaltă: „Obrazul drept al mătuşii se mişcă. De parcă încă nu ar fi aflat că murise, de parcă ar fi vrut să vorbească fără gură. Ăsta e semn rău, spuse Costel, e de rău, spuse, curînd o să-i urmeze unul dintre noi. Cînd morţii îşi deschid ochii iau pe cineva cu ei".

Mortificarea naratoarei în oglinda ritualului străin declanşează mecanismul rememorării. O întreagă genealogie fabulatorie, începînd cu prima necunoscută, naşterea, neantul prim din care povestitoarea a intrat în viaţa pe care se pregăteşte s-o părăsească: „Cînd încă mai eram moartă, toate rudele mele trăiau în România. Surorile mătuşii aveau şaisprezece picioare. Mama era cea mai tînără. Cozile ei ajungeau pînă în Capitală, ochii ei căprui erau verzi. Mama apărea pe scenă, cu fratele ei Petru, în chip de japoneză. Petru avea o limbă de unt, îi lingea rănile făcute de muşcăturile lui". Analogia între prima moarte (naşterea) şi cea de-a doua (a mătuşii şi cea proprie) este simbolic explicată ca o identificare timpurie, adîncită apoi instinctiv: „După ce m-am născut, multă vreme am rămas cheală, fără gene şi sprîncene, părul meu nu putea să se decidă pentru o culoare. Ochii mei au luat culoarea ochilor mătuşii". Litania aceasta genealogică, gesturile ritualice şi exorcizatoare (căci „Sîntem mult mai multă vreme morţi decît vii, de aceea, ca morţi, avem nevoie de mult mai mult noroc"), amintirile fulgurante, dispuse ca nişte imagini disparate în jurul unui ghem de neînţelegere, singurătate şi melancolie schiţează o ultimă poveste, menită să-l îmbuneze pe Dumnezeu la primirea celor două suflete pereche. ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Efectul de greaţă

Sînt oameni care produc în mod constant efectul de greaţă. Îi vezi purtîndu-şi prin lume isteriile, orgoliile, prostia şi răutatea cu maiestatea unor regi. Lasă în urmă o dîră hidoasă şi irecognoscibilă din punct de vedere uman greu de suportat, ca nişte falsuri grosolane revendicîndu-şi locul într-un muzeu. Îi descoperi apoi atîrnînd în ramele lor grele între un T-Lautrec şi un Van Gogh, ţinîndu-i la respect şi întrecîndu-se în excentricităţi cu ei şi ţi se pare ciudat că nimeni nu dă în vileag şarada. Vizitatorii privesc o clipă şi trec mai departe, ca şi cum nimic nu s-ar întîmpla, cîţiva sînt doar indignaţi, iar Lautrec şi Van Gogh se umplu de oroare pentru eternitate. Ce poţi să faci într-un film mut?

Dacă asta e realitatea şi ştii că va mai dura o vreme pînă la inventarea sonorului, dai pe televizor. Pentru sănătatea ta.

Trei pe o canapea. Şi ei se uită la televizor. Ce coincidenţă! Toată lumea înghite *junk food* fără să dea atenţie la ceea ce mănîncă. La ei s-a inventat filmul cu sunete şi de acţiune fiindcă se aud bubuituri şi pocnituri. Toate sînt ca de obicei: după starea parţial cataleptică şi intensificarea activităţii masticatorii a telespectatorilor, filmul e american. Şi, deodată, o durere intensă de pîntece. Telespectatorul din mijloc se îneacă. Se încovoaie, se întinde la loc. Colegii de canapea s-au oprit din urmărirea acţiunii TV şi îşi întorc privirile spre el cu impasibilitatea şi în acelaşi timp curiozitatea unor actori hollywoodieni care rezolvă orice act interpretativ din priviri. Aşteptăm un deznodămînt. De fapt, ştim ce aşteptăm. Date fiind spasmele celui în cauză, contracţiile şi dilatările abdomenului său, aşteptăm să crape. Şi ei aşteaptă la fel. Am văzut în *thriller*-urile SF americane şi uite că s-a inventat şi la noi. Şi acum chiar crapă şi o să-i iasă un extraterestru urît din burtă. Precis e verde şi curge din el însuşi, fiindcă el însuşi nu este decît o materie verde vîşcoasă cu zoaie şi ochi. Extraterestrul, bineînţeles. Şi totuşi, nu. Cred că n-am înţeles eu bine partea asta. Trebuie să mă mai uit la filme. Filmul este o artă.

Dar asta ce e? A, ăsta este un sandwich... Se rupe filmul şi se aude un rîs isteric şi răutăcios. Fond negru. Poate că sînt replicile... Zice că *să citim cu atenţie eticheta înainte de a cumpăra orice produs*... Are dreptate. Dar asta ce a fost?

O reclamă.

Îmi vine în minte sandwich-ul acela cu o frunză de salată verde ieşindu-i dintre dinţii de extraterestru care rînjeşte. Apoi îl văd împingînd cu putere nasturii cămăşii pentru a-şi face loc afară din abdomen. Apoi îl văd din nou. Văd reclama în fiecare zi, uneori de două sau de trei ori şi simt că un val din ce în ce mai puternic de greaţă se ridică în mine. E o greaţă fizică. *Pentru sănătatea dumneavoastră,* mai scrie pe ecran.

Poate pentru cea psihică şi conform principiului după care cui pe cui se scoate.

Altfel, te îmbolnăveşti. ▲

Dilema vă recomandă

● O nouă rubrică la Mezzo: *Mezzoémotion*. La ora 14 şi 20, o emisiune de 50 de minute. Piese de mare muzicalitate, din toate genurile, în interpretări splendide; am videoauzit un chitarist spaniol, Vicente Amigo, în „Tres notas para decir te quiero...", de nu l-am putut uita zile întregi. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Nebunia la lucru

● ***Spider* (Marea Britanie-Canada, 2002), de David Cronenberg.**

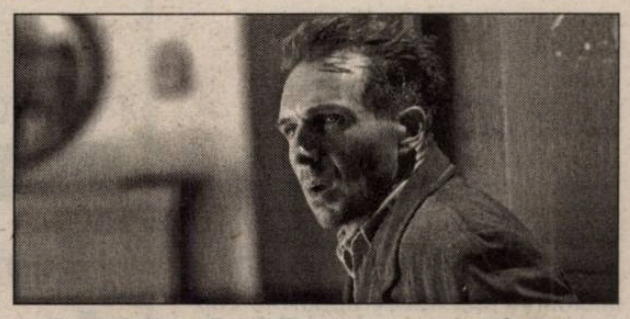

Domnul Clegg (Ralph Fiennes) are o valiză de carton şi nişte pantofi deformaţi, ca de paiaţă. De sub gulerul cămăşii îi iese gulerul altei cămăşi, de sub care iese gulerul altei cămăşi, sub care mai poartă o cămaşă. Îşi ţine tutunul ascuns într-un ciorap şi îţi ţine ciorapul ascuns în pantaloni. În părul lui pare să se fi petrecut o răscoală: unele smocuri au rămas zbîrlite şi sfidătoare, altele au rămas pleoştite după cine ştie ce represalii brutale, altele au fost date dispărute. Cînd afli că a fost eliberat de curînd dintr-un azil, te uiţi la părul lui şi te întrebi în ce-a constat tratamentul, însă de fapt nu vrei să ştii, iar regizorul David Cronenberg are atîta milă cît să nu-ţi spună. El preferă să-şi înceapă filmul cu apariţia bolnavului pe un peron de gară din Londra. Trenul în care soseşte e plin de oameni, dar străzile pe care merge, în căutarea unei anumite pensiuni, sînt pustii; trece prin faţa unei case, şi toate uşile şi ferestrele ei sînt zidite. N-au trecut nici cinci minute şi ne întrebăm: pe ce lume – nepopulată, închisă, atemporală – sîntem? Pensiunea e o oroare, şi nici directoarea, doamna Wilkinson (Lynn Redgrave), n-ar putea fi confundată cu o fată de gaşcă. Unul dintre locatari, Terrence (John Neville), îl abordează pe domnul Clegg cu multă urbanitate, dar fără prea multă coerenţă. Domnul Clegg bolboroseşte ceva. În tot filmul, el are puţine replici inteligibile. Preferă să scrie – pe-ascuns, stînd în picioare, umplîndu-şi carneţelul cu literele unui alfabet secret (oarecum înrudit cu mîzgălelile comise de criticii de film care încearcă să-şi ia notiţe pe întuneric). Subiectul scrierilor sale ar putea fi copilăria, pe care o revizitează în *flashback*-uri; unele dintre secvenţele acestea sînt voit teatrale, iar domnul Clegg e ca o fantomă care s-a strecurat pe scenă ca să mai asiste o dată la o reprezentaţie ştiută pe de rost. Avusese un tată beţiv (Gabriel Byrne) şi o mamă nefericită (Miranda Richardson), care-l alinta cu porecla Spider. La un moment dat, în viaţa tatălui său apăruse o altă femeie (tot Miranda Richardson), pe care o chema Wilkinson, ca pe doamna care conduce pensiunea unde se află el acum, dar care nu era o doamnă. Chiar nu era? Chiar o chema Wilkinson? Chiar exista? *Flashback*-ul e de obicei sinonim cu adevărul, dar nu întotdeauna, nu în toate limbile, iar Spider scrie într-o limbă numai a lui. Doamna Wilkinson îl avertizează în legătură cu noul lui vecin, Terrence: „Nu e de încredere". Atunci, ce să mai spunem despre Spider însuşi? Şi, întorcîndu-ne la întrebarea „pe ce lume sîntem?", găsim un răspuns sinistru: o bună parte din timp, sîntem chiar în capul bolnav al lui Spider. Ce ne ţine într-un loc atît de sordid? De ce nu putem să ieşim din sală? În primul rînd, pentru că David Cronenberg găseşte acolo tot felul de frumuseţi – o secvenţă precum cea în care Ralph Fiennes mormăie un cîntec de Crăciun e mai mult decît tulburătoare – e paralizantă. În al doilea rînd, povestea pe care o ţese Spider – pînza lui de păianjen – e o încercare de a face ordine în haosul minţii sale, şi ne prindem în ea ca într-un *thriller* sau ca în lupta unui artist pentru a construi ceva care se ţine. Cînd Spider găseşte, în şifonierul doamnei Wilkinson, o blană aparţinînd *celeilalte* Wilkinson – cea care intrase în viaţa lui, înlăturîndu-i mama –, scenariul lui se ţine: e aceeaşi femeie, s-a întors ca să-l chinuie, e logic. Dar e logica nebuniei. Cronenberg reuşeşte să ne-o arate dinăuntru – nebunia la lucru, refăcînd lumea după propriul ei plan –, ceea ce Ron Howard nu s-a încumetat să facă în *O minte sclipitoare*, ceea ce Hitchcock aproape a făcut, în *Vertigo* şi în alte filme. În nebunia din *Vertigo* – povestea unui bărbat care vrea să posede o femeie moartă – exista şi dragoste, sau ceva ce fusese la un moment dat dragoste, sau voise să fie dragoste, numai că devenise nebunie; exista măcar o idee de normalitate, ca şansă pierdută. În *Spider* – povestea unui bărbat posedat de imaginea unei femei – normalitatea e exclusă din start: copilul Spider e deja bolnav, dragostea lui filială nu e dragoste. E un film extraordinar, însă unii spectatori îl vor găsi irespirabil. Nu e chiar aşa. Are o secvenţă scurtă, fără cuvinte, în care trei bolnavi puşi să muncească pe cîmp iau o pauză şi unul dintre ei face o mică glumă, doar un gest, şi tustrei încep să rîdă – pînă şi Spider rîde. E ca şi cum Cronenberg ar deschide o fereastră – doar cîteva secunde, dar suficient pentru o gură de aer curat. În viaţa mea de spectator n-am tras multe guri de aer mai bune decît asta. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Magii casnice, uşor inadcvate

„Nu mai amînaţi. Achiziţionaţi-vă propriul dv. norişor“ ne spune, cu entuziasm, vocea de la salteaua Turbomaximus, una dintre mîndriile Topshop-ului. E o saltea altfel, mult mai naturală, un pat în sine (noţiunea de pat e deja estompată în raportul cu saltelele exhaustive) care-ţi oferă toate lucrurile de care te-au frustrat celelalte saltele. Confortul se realizează prin antiteză: produsul nou îţi asigură tot ceea ce ai pierdut şi n-ai ştiut – ori din ignoranţă, ori pentru că noul produs nu exista încă. De fapt, produsul novator se naşte din defectele vechilor produse: Turbomaximus are grijă de coloana ta, prevenindu-i deformarea; este confortabilă; pe ea, cearşaful nu alunecă; poate fi păstrată într-un dulap. Producătorul a luat în seamă toate detaliile, obsesiile şi angoasele din mintea unei gospodine în luptă cu sistemul consumist. Demonstraţia teleshoppingului chiar asta urmăreşte: să-i demonteze, pas cu pas, fricile gospodinei, inoculîndu-i, în schimb, asigurări punctuale. Chestia cu norişorul e cireaşa de pe tort: nu se poate să faci o demonstraţie fără o fărîmă de poezie sau metaforă. De altfel, aceeaşi voce precizează că salteaua poate fi folosită şi în scopuri intelectuale: la uitat la televizor sau, chiar, la citit.

Tigaia magică este un alt produs promoţional Topshop. Aici, accentul se pune categoric pe salvgardarea sănătăţii clientului: toate celelalte tigăi (iarăşi pe principiul *noi şi ceilalţi, drepţii şi greşiţii, binele şi răul)* duceau la creşterea colesterolului, boli cardiovasculare etc. De ce? Pentru că foloseau prea mult ulei. Povestea tigăii magice e simplă: pur şi simplu reduce uleiul, o singură picătură fiind de ajuns pentru orice. Motivaţia tehnică pare simplă. E vorba de coloana cu aer cald, care o face „simplă şi eficientă“. De fapt, tigaia magică e mai deşteaptă: promoţia ei se bazează strict pe simplitate şi pe prezentarea concretă a produselor culinare pe care le poţi obţine cu ajutorul ei: prăjituri pe ochiurile de la aragaz, pui în suc propriu şi legume fără apă. Toate acestea sună, deja, nu doar ca pilde de eficienţă pentru gospodina econoamă, ci ca adevărate vrăjitorii de bucătărie. Gătitul promoţional începe să semene cu modul în care vrăjitoarele postmoderne îşi concep fierturile; nu degeaba e folosit cuvîntul „magic“ cu atîta uşurinţă.

În cazul lui „Perfect Pancake“, Zîna Bucătăriei a cam dat-o în bară; e vorba de un dispozitiv de clătite care pune la cale apariţia unor asemenea produse deloc asemănătoare celor obţinute de gospodinele neaoşe: unele mici, groase şi pufoase – în manieră americană, în loc de subţiri, mari şi fragede – în stilul neaoş. Inadecvarea dintre produsele de Topshop şi cele din viaţa reală gospodărească se face simţită cînd ţi-e lumea mai dragă, revelîndu-ţi, încă o dată, faptul că, pentru consumatorul mediu, teleshopping-ul rămîne mai mult un *show* decît o necesitate.

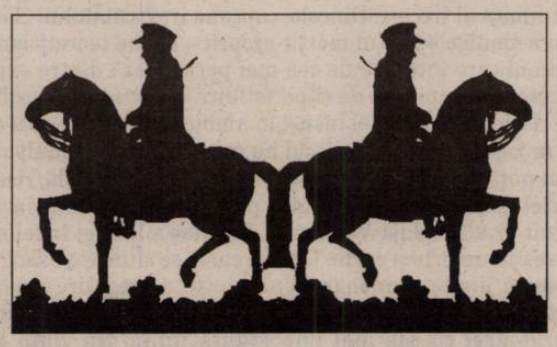

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Ion Barbu, colecţia de primăvară / vară*

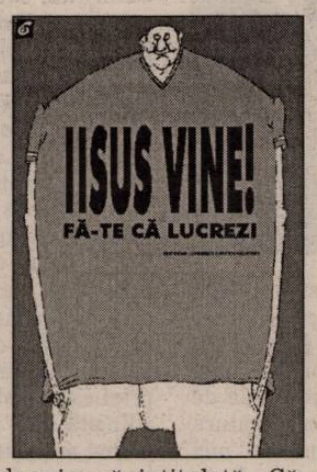

Azi, 1 octombrie 2003, de dimineaţă, după ce mi-am ascuţit creionul marca HB-2 Oriol şi mi-am îmbrăcat, ca să-mi ţină noroc, tricoul barburist, cel cu – de la dreapta la stînga – Stalin, Lenin, Engels şi Groucho Marx, avînd ca text: „Comunism cu o faţă umană“,

mă simt gata să declar, pe propria-mi şi stricta răspundere, nesilit de nimeni, de nici un partid de stînga sau de dreapta, de nici o Putere decît aceea de a surîde, singura care mă deosebeşte de Marile Puteri şi micile putori,

că azi (nu ştiu ce va fi mîine):

pentru mine, tricourile care poartă marca „Copyright Ion Barbu's Cartoon Industries“ reprezintă (în această lume, la această oră cînd se anunţă că un sondaj prin 65 de ţări a stabilit că românii sînt cei mai nefericiţi oameni...) replica noastră cea mai demnă la povestirea aceea de bază în cultura fiecărui absolvent de primară, intitulată: „Cămaşa fericitului“ pe care, dacă nu o ştiţi, nu e vina mea, n-o să-mi asum şi această vină;

mie, tricourile Ion Barbu îmi sînt mai aproape de trup şi suflet decît cele mai mari succese de librărie (romane, eseuri – poezie nu se citeşte) ale confraţilor mei de mare volum, calibru şi gabarit;

pentru mine, pentru pielea şi ideile mele, tricourile Ion Barbu comprimă cu o viteză şi o strălucire neatinse de nici un editorial, de nici un clip sau pamflet, cea mai consistentă cantitate de energie a minţii concentrată pe cîţiva centimetri de materie;

pentru mine, un tricou Ion Barbu constituie cea mai gravă glumă, cea mai gingaşă ferocitate, cea mai deshămată impertinenţă, cel mai calamburist patetism, cea mai fină injurie, într-o lume în care toate astea, luate separat, decăzute în mizerie verbală, au devenit derizorii şi nu-şi mai regăsesc hazul decît împerecheate barburist, într-un orgasm al oximoronului;

pentru mine, tricourile Ion Barbu, aşa uşurele în gramaj, aşa subţirele la pipăit, aşa lejere în ţesătură, aşa uşuratice pentru serioşii prea profunzi, sînt de o rezistenţă (prin cultură!), de o solid(ar)itate inegalabile în atmosfera irespirabilă a mitocăniei totalitare care face rahat din orice bici;

pentru mine, tricourile Ion Barbu conţin însă – da, nu pot s-o tac! – o brambureală majoră, aceea a unui industriaş care produce în serie elitism!;

pentru mine e clar, răsclar şi declar că orice produs Ion Barbu este de un intelectualism violent şi chinuitor într-o ţară în care pînă şi prim-ministrul, la nivelul său de intelectual legat de popor, se dă în spectacol public dansînd încîntat lîngă cei mai triviali humorişti de mare şi firesc succes popular;

pentru mine e un motiv de crescîndă îngrijorare acest efort cultural la care Ion Barbu îşi supune cititorii cerîndu-le cu fiecare eseu de 1 m/30 cm pe bumbac, cu fiecare poem al său de 40-50 de litere, cu fiecare nuvelă de 10-20 de cuvinte, să ştie totul, de la Arghezi, Bacovia, Cioran pînă la Zarifopol, după ce au trecut prin Gorki („Poliţia, ce mîndru sună acest cuvînt!“), să cunoască mai toate istoriile sacrului şi profanului, istoria lumii, dar şi a României de la origini pînă în prezentul cel mai prezent, sintetizate toate în acel genial: „Iisus vine! Fă-te că lucrezi!“;

pentru mine, e de neuitat scena din liftul blocului meu cînd un vecin, văzîndu-mă cu acest tricou care slăveşte „comunismul cu o faţă umană“, s-a speriat rău, a clipit năucit şi insistent, fiind necesar să-i explic sărmanului pînă la parter cine e Groucho Marx, ce-i o faţă umană şi importanţa literei „o“ ca articol nehotărît;

pentru mine este indiscutabil că Ion Barbu, prin nivelul culturii din bumbacul său, îşi bumbăceşte şi îşi buimăceşte sadic cititorii, ca un crud şi neiertător marxist de nuanţă Groucho, cea mai importantă nuanţă în utopia pragmatică pe care o propune cu fiecare tricou: o lume îmbrăcată cu produsele lui ar fi – pe praful, musonurile şi musărelile astea devastatoare – o lume laconică în tristeţile şi veseliile ei, fragilă şi fragică în duioşii, fulgerătoare în energia întrebărilor, violentă doar în inteligenţă;

după mintea mea, în finalul celebru de la *Fahrenheit 451°,* cu omenirea aceea căreia i s-au ars toate bibliotecile şi cîţiva posedaţi se adună în pădure să-şi mai povestească *Madame Bovary* şi *Sub vulcan,* în finalul acela ultimii cititori ai lumii ar trebui să poarte tricouri Ion Barbu.

Exagerez?

Atunci îi propun lui Ion Barbu următorul text, bun de tipărit pe cartoon-urile sale: „Să mă ierte Dumnezeu. E meseria lui. Balzac“.

Închei şoptind semenului meu: „Iubeşte-ţi tricoul Barbu ca pe tine însuţi!“.

* Prefaţă la volumul *Cultura bumbacului* de Ion Barbu, în curs de apariţie.

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Lili Urseanu

„Pe tata îl chema Berman, Iosif Berman. Ca mare fotograf al epocii, Iorga îl invita la Şcolile lui de la Văleni. Şi odată i-a zis... era guvernul Goga-Cuza... i-a spus să-şi traducă numele, aşa din Berman a devenit Urseanu. Eu în buletin sînt Berman, dar ca actriţă m-am numit Urseanu. Mi-amintesc cînd am ajuns la Hunedoara... bine, asta chiar este de povestit. Jucasem dimineaţa şi seara şi a venit organizatorul de spectacole şi ne-a spus: «Mîine jucăm la Ghelar». Ce e Ghelarul? Ghelarul e un sat, în creierul munţilor, deasupra Hunedoarei, unde trăiesc mineri din minele de fier. Am mers aşa... cu un decovil, un trenuleţ de munte, pînă la intrarea în mină. Acolo am coborît din trenuleţ, ne-am urcat în vagonet special care ne-a dus pînă la colivie... colivia e liftul care te ridică la suprafaţă în satul Ghelar. Decorurile şi costumele au ajuns cu un car de boi pe

serpentina munţilor şi, pornind de cu noapte, era de ocolit. Pe noi nu ne-a chinuit, noi am dormit frumos în vagonul nostru de turneu în gară şi am pornit a doua zi dimineaţa. Am ajuns la gura minei, cu vagonetele pînă-n centrul minei, cu colivia sus. Sus ne aştepta tot satul în palmă. Aveam toţi lacrimi în ochi. De acolo am ajuns la casa de cultură unde era improvizată o scenă. Ei nu au văzut în viaţa lor teatru. Era în toamna lui 1948. Era la început. Ne-am pregătit de spectacol... sala gemea de lume. A început *O scrisoare pierdută.* Se auzea musca, aşa linişte era în sală. Ascultau, săracii, avizi. Am fost rugaţi să nu vorbim repede că n-or să ne înţeleagă... ritmul Caragiale nu e încet... e el plin de temperament... încetinit ritmul, da, dar asta e mai obositor pentru noi, că dai mai multă intensitate interioară. Eram toţi rodaţi... era unul Matei, mare actor, care era Zaharia Trahanache. Înţelegea sala, cred, percepeau povestea. Dar la sfîrşit... e, cade cortina, se sfîrşeşte spectacolul, jucasem fără pauze fiindcă aveam acelaşi drum şi se termină spectacolul, cade cortina şi nu auzim nimic, nici o reacţie. Ne uităm speriaţi unii la alţii. Şi atunci am auzit din sală un bărbat care a spus: «Oameni buni, v-o plăcut?... Piesa, v-o plăcut?... Daaaa! V-o plăcut şi domnii actori?». Eu eram singura femeie. «Daaaa! Păi, dacă v-o plăcut, trebuie să arătaţi domnilor actori că v-o plăcut. Şi trebuie să faceţi aşa.» Şi le-a arătat cum să aplaude. Cu mîinile aşa şi aplauze. Ăsta era învăţătorul satului, secondat de pictorul H. Maxy, aflat întîmplător acolo. Au spus: «Faceţi aşa, ca să mulţumiţi artiştilor, fiindcă piesa s-a terminat. Să vadă dînşii că aţi înţeles şi îi iubiţi.» Nu mai pridideau cu aplauzele. I-a amuzat atît de tare chestia cu aplauzele, au fost aşa de fericiţi... Ştiţi cum ne-au condus la lift? Cu facle aprinse, că se făcuse seara. Ne-au strîns mîna la fiecare. Şi «să veniţi că v-aşteptăm». Luna şi premiera. Ne duceam acolo.“

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Curs scurt de compoziţie „naţională“

Colajul de elemente locale şi/sau regionale devine un procedeu favorit de exprimare a diversităţii – adeseori ireconciliabile – pentru un arhitect naţional(ist). Biserica nouă a Mînăstirii Sinaia este un exemplu de asamblaj de elemente regionale. Din raţiuni educaţionale, clădirea veche a Şcolii de Arhitectură din Bucureşti este un astfel de colaj de „stil“ brâncovenesc cu elemente regionale şi locale din România. Dar, în chip poate paradoxal, colajul a putut folosi şi în exprimarea „originilor“. Proiectul cîştigător al lui Joja pentru concursul unei Catedrale ortodoxe la Odessa (1942), deşi „speerian“ şi „roman“ în croiala exterioară, îmbină un plan tipic moldovenesc cu turlele – supra-înălţate – ale Mitropoliei din Bucureşti. De multe ori, acest colaj este atît de pestriţ, încît sursele regionale se estompează în întreg, cum este cazul unora dintre decoraţiile „populare“ ale lui N. Porumbescu.

Pars pro toto este un procedeu prin care se privilegiază un element tip, figură sau detaliu constructiv/ornamental. Acesta este apoi supradimensionat în raport cu scara sa iniţială sau transformat în temă prin includerea sa în structuri seriale. *Arcul* (element „roman“ prin excelenţă) devine fie, temă a unei colonade, ca la Palatul Victoria sau Teatrul Naţional (refăcut), fie, la acelaşi Duiliu Marcu, este folosit într-un amplu element unic (poate arc triumfal), ca la Opera din Timişoara. *Prispa*, repetată pe orizontală şi, prin suprapunere, pe verticală, i-a părut lui C. Joja a fi un element care conferă instantaneu specific naţional noii arhitecturi de blocuri. Cu singura observaţie că lemnul ar fi trebuit înlocuit cu metal eloxat care să semene a lemn, iar acoperişul de deasupra oricărei prispe autohtone trebuia considerat ca lipsit de importanţă şi, deci, înlăturat. Nu trebuie să uităm şi de destinul ingrat al unor detalii ale sculpturii lui Brâncuşi – mai cu seamă a *Coloanei Infinitului* şi a *Porţii Sărutului*, care au devenit elemente ornamentale de uz curent în arhitectura românească postbelică: detaliu la uşa hotelului Europa din Eforie Nord, la signalectica intrărilor în judeţe (coloana); detaliu de panouri prefabricate pentru blocuri sau chiar element de decoraţie pentru un cavou în Cimitirul Ghencea civil din Bucureşti (cercul/sfera despicate în două de pe Poarta Sărutului).

Anamorfoza constă în preluarea unui element existent şi alterarea formei sau dimensiunilor sale originare: a părţilor în raport cu întregul şi/sau a părţilor între ele. Un exemplu este preluarea în proiectul cîştigător pentru Catedrala din Odessa (C-tin Joja) a turlelor catedralei mitropolitane din Bucureşti şi lungirea lor excesivă. Chertarea lemnului din arhitectura vernaculară sau desenul furcii de tors, mărite la scară şi trecute în beton armat ca elemente strict decorative, au devenit temă în multe din lucrările lui N. Porumbescu (case de cultură la Botoşani, Baia Mare, Satu Mare etc.). O formă aparte de anamorfoză o suferă „acoperişurile“ caselor de cultură şi primării, precum cele ale clădirii, altfel „brutaliste“, a Primăriei/judeţeana de partid din Baia Mare.

Acoperişul, avînd atît de puţină importanţă pentru Constantin Joja, devine element esenţial de „ruralizare“ a arhitecturii cu specific naţional din anii şaptezeci şi optzeci (de pildă Teatrul din Tîrgu Mureş şi blocurile adiacente, 1974, arh. Constantin Săvescu, sau la Hotel Coroana de aur, Bistriţa, 1972, arh. M. Alifanti, A. Panaitescu). Chiar atunci cînd respectivele acoperişuri sînt false (aticuri camuflînd terase „moderniste“ îndărătul lor), aşa cum se petrece cu majoritatea blocurilor din prefabricate de anii optzeci, acoperişul apare ca element dătător de identitate. O notă aparte în acest context o merită acoperişurile stranii ale Circului de Stat (1960, arh. N. Porumbescu şi C-tin Rulea). Iată o încercare de a adecva arhitectura pînzelor autoportante la o arhitectură care încă de pe atunci se dorea naţională şi care, prin urmare, în afara acoperişului acestuia atît de dificil de întreţinut, se folosea de detalii „vernaculare“. Continuînd anamorfoza ca procedeu şi schimbîndu-şi poziţia relativă în raport cu celelalte părţi ale construcţiei, „pridvoarele“ şi „prispele“ au devenit „loggia“ sau simple balcoane de ultim nivel în cazul *block-haus*-urilor interbelice. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Icoană cu Mareşal

Dumnezeu a binecuvîntat cultura română cu Ion Antonescu. Iar Ion Antonescu binecuvîntează cultura română cu Marshall Turism. E atîta îndumnezeire în acest om, încît simplul „Vă mulţumesc că existaţi!“ este prea puţin. Trebuie să-i sărutăm urma paşilor, să păstrăm ca pe ceva de mare preţ obiectele pe care le-a atins, să ne bucurăm plămînii cu mireasma binemirositoare pe care o lasă simpla lui prezenţă. Să-l pomenim în rugăciunile noastre şi să-i invocăm numele aducător de fericire pe pămînt. Şi, desigur, dacă nu îndrăznim prea mult, să-i sărutăm dreapta, cea de pe care ne face cu ochiul acea minunăţie de ghiul, asemeni peceţii marilor domnitori ai ţării.

Cam în sensul acesta glăsuiau „Greii scenei româneşti“ (aşa cum îi numea emisiunea „Pentru dumneavoastră, doamnă“) pe mai multe posturi de televiziune, puşi să vorbească despre minunata excursie cu clasa pe care le-a organizat-o domnul diriginte Ion Antonescu, „Mareşalul nostru“, cum îi spuneau ei. Greii şi Mareşalul au devenit de cîţiva ani inseparabili şi complementari, ca biela şi manivela, ca noaptea şi ziua, ca Yalta şi Malta. (Unii fără alţii se simt *ca Dracula fără sînge, ca maestrul Lăcătuş fără minge.)* Mareşalul îi poartă pe Grei pe la mînăstiri, îi duce la sfinţirea bisericii pe care el însuşi a ctitorit-o (şi pentru a cărei tîrnosire se deplasează special de la Bucureşti în cătunul natal al marelui om un sobor de preoţi, în frunte cu Preafericitul Teoctist), le dă tuturor diplome şi mese *îmbielşugate,* cu taraf de lăutari şi foc de tabără. Greii, la rîndul lor, îi fac reclamă Mareşalului pe la televiziuni (acestea acordă un generos spaţiu unui asemenea eveniment – aşa cum au făcut de data aceasta, spre exemplu, TVR 2 sau Realitatea TV), spunînd tuturor ce om providenţial este şi, desigur, mulţumindu-i din tot sufletul lor de artişti (o femeie în faţa microfonului iscoditor al reporterei: „Nici nu avem noi gură să-i mulţumim îndeajuns domnului Antonescu!“). Uneori, mulţumirile vin din aburii băuturilor degustate şi limba nu mai poate face faţă avîntului lor – cum am putut vedea la un moment dat pe TVR 2 –, dar nu-i asta o problemă! Noi să fim sănătoşi şi cînd ne-o fi mai rău aşa să ne fie!

În faţa unui asemena spectacol, eşti tentat să le plîngi de milă artiştilor respectivi. „Iată – îţi zici – cum trebuie să se prostitueze actorul român pentru o bucăţică de pîine! În ce hal ajunge!...“. Numai că mila nu-şi are locul aici. În primul rînd, nu este vorba de o bucăţică de pîine, ci de un ditamai cozonacul. În al doilea rînd, Greii plimbaţi de Mareşal (adică Alexandru Arşinel, Radu Beligan, George Motoi, Florina Cercel, Jean Constantin, Mişu Fotino, Ileana Stana Ionescu, Draga Olteanu Matei, Tora Vasilescu, Valentin Uritescu, Tamara Buciuceanu-Botez, Ion Besoiu ş.a.) nu prea sînt muritori de foame. Unii dintre ei au chiar şi vilişoare pe malul mării. De ce nu se ocupă Ion Antonescu de artiştii cu adevărat amărîţi? Pentru că aceştia nu sînt aşa de vizibili şi nu i-ar face cu adevărat reclamă. De ce Greii, deşi au destule, se bucură de zăhărelul Mareşalului? Pentru că, de pe vremea lui Ceauşescu, nimeni nu i-a mai băgat aşa în seamă. Şi, primind onorurile ca în Epoca de aur, au şi ei ocazia să scoată de la naftalină cuvintele prin care îl slăveau atunci pe mult stimatul şi iubitul şi care sînt bune şi acum.

Cînd l-am văzut pentru prima oară pe ministrul secretar de stat Ion Antonescu la televizor – pe vremea cînd încerca, în puţinele cuvinte pe care le ştie, să ne explice că nu a pipăit sînii nici unei fete care şi-i plimba provocator pe sub nasul lui la petrecerea dată de o revistă porno –, m-am întrebat ce caută un asemenea om în fruntea culturii româneşti. Acum, după ce l-am văzut în mai multe ipostaze, ştiu: menirea lui este să ne privească (cu blîndeţea şi modestia care-l caracterizează) de pe fresca bisericii pe care a ctitorit-o. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Parizer şi diamante în Drumul Sării

Domnul Georgescu are 58 de ani şi un metru nouăzeci. E adus de spate, lucru care, la înălţimea lui, e atît de evident încît vecinii îi spun Cocoşatul. Exagerat, dar săracii oameni n-au de ce să se agaţe. Pleacă de acasă la opt dimineaţa, se întoarce pe la şapte şi rămîne înăuntru. Nu-l vezi nici la cumpărături, nici la „Poiana“. Cînd iese în balcon să-şi pună rufele la uscat, se afişează în chiloţi sau doar cu un prosop în jurul şalelor. Mă rog, îl priveşte.

E seară. Cocoşatul mănîncă parizer. În garsonieră sună telefonul. O voce guturală întreabă ceva. Într-o limbă străină. Franceză? Dl Georgescu face un efort de memorie, leagă cîntecele lui Aznavour cu lecţiile din liceu şi înjgheabă ceva. La capătul firului este un anume Jacques Bamango Ngozi. Îl vrea pe ambasador. *Repede, că telefonul pînă în Europa costă!* Cocoşatul cască ochii, de unde ambasador, aici locuieşte doar el şi are acelaşi număr de şaisprezece ani. Tăcere. În aceeaşi franceză guturală. *Mda*, zice Ngozi, *ministerul nostru de Externe nu prea-şi actualizează datele. De fapt, n-avem ambasadă în România, aşa ne adresăm noi ataşatului economic, mă rog, nu numai economic, vous gomprehenez. Probabil face parte din personalul diplomatic al altei ţări africane.* Care? *Nu ştiu, s-au tot schimbat! Acum e o situaţie extrêmement urgente, on doit contacter le reprezentant şi nu ştim unde să-l găsim. N-ar putea dl Jorghesco să dea de urma lui? Va fi cu siguranţă recompensat.*

E noapte, Cocoşatul scoate cartea de telefoane, încearcă pe la cîteva ambasade africane, dar nu-i răspunde nimeni. Reia demersurile a doua zi. Vai, nici o ţară africană nu se ocupă în vreun fel de Burundi. Nici măcar la Budapesta sau Viena. Seara, Ngozi sună din nou. E disperat. *Chestiunea e urgentă* – ce dracu' o fi urgent pentru regimul din Bujumbura într-o ţară cu care n-are relaţii? *În plus, ministerul plăteşte bani grei acelui reprezentant, într-un cont secret. Cineva ia banii ăştia, cine? N-ar putea Mossieu Jorghesco să investigheze?* Nu, zice Cocoşatul, nu e treaba mea, poate dau de bucluc. *Uite cum facem,* glăsuieşte printre pîrîituri diplomatul african. *Situation très urgente.* Aşa că, dacă e de acord, Mossieu Jorghesco va fi numit în trei ore ataşat extraordinar al statului Burundi în România. *D'accord?* Cocoşatul cugetă. De ce nu? Va avea şi-o leafă? *Bien sûr, 1.200 de dolari pe lună!* Nu-i rău, ar putea să-şi plătească restanţele la-ntreţinere, să-şi pună centrală, să cumpere o căsuţă pentru motanul Eduard. *Dar,* zice Ngozi, *pînă cînd ajung hîrtiile oficiale la Ministerul de Externe din Bucureşti, va trebui să faci ceva. Trebuie să ajungi cumva la ambasadorul SUA, urgent, să-l vezi en tête-à-tête şi să-i spui aşa:* **Johnson e la pat, trebuie să-i scoatem pietrele de la rinichi.** *În engleză. Îţi dictez pe litere.* A doua zi, culmea, ambasadorul SUA vizitează Piaţa Delfinului. Care e lîngă biroul Cocoşatului! Acesta se strecoară pînă unde poate, strigă mesajul (riscînd) şi dispare (trecut de toate apele).

E seară. Mr. Jorghesco vrea să se vadă la televizor printre cei din piaţă (fără succes). Alessandra Stoicescu atacă externele: **Bujumbura. Transport de diamante jefuit de rebelii Kunduru!** Tantanis! A doua zi, Cocoşatul e chemat la MAE pentru perfectarea numirii. *E-un moment dificil,* zice directoarea, *intermediasem cu Rusia un container de diamante din Burundi şi au dispărut pe drum.* Aha, zice proaspătul diplomat şi se retrage. Acasă – telefonul. Ngozi a aranjat o întîlnire cu ambasadorul american. *Politeţuri etc., dar să-i spui că* ***Johnson e foarte bolnav.*** Zis şi făcut. Ambasadorul devine brusc atent. Cocoşatul e-ncîntat că vechiul său costum n-a plesnit în timpul discuţiei. La TV, Sandra anunţă **lovitură de stat în Bujumbura!** Jorghesco face infarct. La reanimare, medicii înjură şi comentează. Vechiul regim din Burundi le promisese echipamente pentru cardiaci, dar aşa – nu se mai ştie. Cocoşatul deliberează: am pietre la ficat. Şi-nchide ochii. Acasă, telefonul sună în gol. ▲

A STA ÎNTR-O CASĂ CARE NU-I A TA

*Pentru cei care nu mai sînt proprietari sau vin din provincie să înveţe sau să lucreze în Capitală, găsirea unei locuinţe decente rămîne o problemă. În cămine, studenţii înfruntă, în continuare, mizeria şi lipsa de condiţii minime. La gazdă, chiriaşii trebuie să facă faţă nu doar sumelor piperate, ci şi capriciilor proprietarilor. Statutul de chiriaş rămîne unul nesigur şi umilitor. (**I. P.**)*

Adina POPESCU

„Sculaţi, gazde, nu dormiţi!“

● ***„Pensionar, ofer cameră spaţioasă la două studente curate, fără vicii, contra chirie mică şi menaj uşor. Tel...“***

Cătălin a ajuns să locuiască în gazdă, la aproape un an după ce şi-a vîndut garsoniera cu trei mii cinci sute de dolari. Garsoniera o moştenise de la o mătuşă şi se afla undeva, într-un punct terminus al cartierului Berceni. De la fereastra sa putea să admire priveliştea unui cîmp necultivat, plin de buruieni şi de gunoaie. Cînd ploua, maidanul devenea o mocirlă unde se bălăceau cei cîţiva porci ai vecinilor săi de bloc.

După ce a intrat la facultate, la Filologie, Cătălin s-a mutat în „casa“ cea nouă, ceva mai mare decît o debara, cu o baie despărţită de bucătărie printr-o perdea din plastic şi a rezistat aici trei ani, anii săi „boemi“.

La un moment dat, sătul pînă-n gît de cartofi fierţi, votcă ieftină şi ţigări „Mărăşeşti“, Cătălin s-a decis să renunţe la şcoală, pentru o perioadă nelimitată de timp, şi să se apuce de afaceri, aşa că a dat un anunţ la ziar, pentru a-şi vinde garsoniera. Cu un sfert din bani şi-a plătit datoriile la întreţinere, cu alt sfert şi-a închiriat pe şase luni un apartament decent la Piaţa Sudului, iar jumătate i-a investit în trei calculatoare *second-hand*, căci visa să-şi deschidă un Internet-café.

La sfîrşitul celor şase luni, s-a trezit fără nici un chior în buzunar pe trotuarul din faţa blocului cu apartamentul respectiv, înconjurat de monitoare, tastaturi, unităţi şi cabluri. A măritat repede un calculator şi a început să-şi caute o gazdă, iar un prieten i-a recomandat-o pe doamna Mina, 73 de ani, fără copii, nepoţi etc., pocăită. „Dacă îl primeşti pe Isus în inima ta, poate, cine ştie, îi moşteneşti apartamentul!“, i-a zis prietenul, rîzînd.

„De la început mi-a zis să nu prindă la ea în casă femei, ţigări şi băutură şi să vin cu cît mai puţine bagaje!“, povesteşte Cătălin. „S-a speriat cînd m-a văzut cărînd în camera unde trebuia să mă mut jafurile mele de computere. Nu ştia ce sînt şi am încercat să-i explic, dar mi-a spus pe un ton categoric că vrea ca «surplusul de bagaje» să dispară în cel mult o săptămînă!“. Cătălin, însă, a convins-o pe gazdă că are nevoie de computere pentru şcoală, căci încă se dădea drept student.

A doua zi, doamna Mina a descoperit speriată că „şmecheriile“ respective funcţionează cu energie electrică, s-a isterizat şi a început să urle că le aruncă pe geam, dacă mai vede vreun ştecher băgat în priză. Cătălin a promis că va plăti el factura la „lumină“. Doamna Mina n-a zis nu, apoi a început să-l spioneze zi şi noapte prin uşa întredeschisă sau chiar pe gaura cheii. A lansat în bloc zvonul că băiatul „comunică, prin intermediul unor afurisenii, cu Satana“. Vecinii şi-au dat repede seama despre ce era vorba, dar nu s-au obosit să o contrazică. Doamna Mina a început să bolborosească de una singură pslami şi rugăciuni prin bucătărie, dar nu l-a dat pe Cătălin afară, crezînd că aceasta este „marea încercare la care o supune Domnul acu', la sfîrşitul vieţii!“.

Astfel, după o scurtă perioadă de „acomodare“, cei doi au început să comunice de minune: ea, într-o cameră, cîntînd imnuri de mulţumire şi slavă, de răsuna întreaga casă, el, în cealaltă cameră, jucîndu-se la computer, în lipsă de altă ocupaţie, cu sonorul boxelor dat la maxim ca să o sperie pe babă cu păcănitul mitralierelor, bubuiturile grenadelor şi alte zgomote „apocaliptice“. În momentul de faţă, nu mai ştiu cui i-a aparţinut victoria supremă: Diavolului sau lui Dumnezeu!

● ***Cameră liniştită, etaj opt, panoramă, numai la studentă (elevă) elegantă. Tel...“***

Dragoş din Galaţi nu şi-a căutat niciodată o gazdă, căci, de doi ani încoace, are o „metodă“ de a locui în Bucureşti pe gratis: stă pe la prieteni. Îi alege cu predilecţie pe cei cu locuinţe centrale, călduroase iarna şi răcoroase vara, cu paturi confortabile, cu apă caldă non-stop şi cu frigidere pline. Iniţial, „se instalează“ pentru o noapte, cel mult două, apoi îşi prelungeşte „sejurul“: „Doar pînă-mi găsesc ceva sigur, un locşor al meu la care visez de atîta timp! În cîteva zile trebuie să primesc un răspuns de la cineva, cu un apartament de închiriat. Doar nu o să mă lăsaţi să dorm în stradă!“.

Timp de aproape trei săptămîni, Dragoş a înnoptat sistematic într-o garsonieră de pe Calea Moşilor unde locuia un cuplu, doi prieteni de-ai săi. Îi plăcea aici: dormea pe un fotoliu-pat, chiar lîngă calorifer, seara se uita la televizor, dimineaţa drumul pînă-n centru îi lua mai puţin de un sfert de oră... Era convins că nu deranjează pe nimeni, aşa că după prima săptămînă a pretins o cheie: „S-ar putea să ajung uneori mai tîrziu şi nu vreau să vă deranjez, în cazul în care dormiţi!“. Trebuie specificat faptul că Dragoş are bani, dar şi-i consumă de regulă prin baruri, cluburi şi la pocker mecanic. În următoarea noapte, a venit spre dimineaţă, destul de beat, a reuşit cu greu să introducă cheia în broască, plin de bun-simţ n-a aprins lumina, dar s-a prăvălit peste vreo două scaune, a răcnit un „vă rog să mă iertaţi!“ în direcţia celor doi din pat, care se prefăceau că dorm ca să evite orice discuţie, apoi s-a cuibărit la locul lui călduţ de lîngă calorifer şi a început instantaneu să sforăie. A doua seară, cînd s-a întors „acasă“, Dragoş a remarcat că fotoliul-pat dispăruse ca prin minune! Nu s-a descurajat şi s-a decis să se culce pe jos, tot lîngă calorifer, după ce a întrebat timid gazdele dacă n-au cumva un sac de dormit. După alte cîteva zile, a fost dat afară într-un mod oficial şi amiabil, dar n-a intrat în panică căci e obişnuit cu astfel de situaţii. Totuşi, cînd este pus în faţa faptului împlinit, îi înjură printre dinţi pe „aşa-zişii prieteni... mama lor de prieteni!“, devine nervos şi începe să dea telefoane disperate: „Uite, am o mare problemă: n-am unde să dorm în noaptea asta şi mă gîndeam dacă n-ai putea cumva să...“. „Ofertele“ de la periferia oraşului le acceptă pentru cel mult două nopţi.

O singură dată n-a fost dat afară şi a plecat de bunăvoie, după o săptămînă, din casa (Piaţa Amzei, apartament de lux, dar...) unui alt prieten, sportiv de performanţă, care îl obliga să se trezească la şapte, să execute un program de gimnastică de înviorare şi nu-l lăsa să fumeze decît pe balcon.

Notă: cele două anunţuri au fost „culese“ de pe doi stîlpi, diferiţi.

▲

Iaromira POPOVICI

Cămine studenţeşti

Cei care au găsit loc în cămine se consideră tot cei mai norocoşi dintre studenţi. „Oricît de urît ar fi, e al nostru. Acasă e, pentru noi, deocamdată, amărîta de cameră de cămin. Amărîtă sau nu, sîntem mulţumite că o avem şi p-asta, sînt persoane care nu au nici atît. Viaţa de Regie totdeauna o să fie specială, cu bune şi cu rele. Sîntem studenţi şi ne place. Trebuie să înveţi să iei şi să dai: fără să te poţi integra bine în grup e destul de greu să stai în cămin. Am cunoscut şi persoane care erau doar ele cu ele, dar au plecat repede. Cum ai tu dreptul, are şi celălalt dreptul. Nu poţi impune nimic, trebuie să ajungi la un compromis. Dacă nu ştii să ajungi la un compromis, e destul de greu să te integrezi.“ Această filozofie îi aparţine **Ramonei,** studentă la Inginerie în Limbi Străine, anul al IV-lea, din Neamţ, şi locuitoare a unui „P“ din Regie. În anul I şi-a zugrăvit şi ea camera, precum actualii boboci entuziaşti. Acum, după ce a schimbat mai multe odăi, acceptă şi pereţii coşcoviţi: nu mai are rost s-o facă încă o dată, e suficient să păstrezi curăţenia. Repetiţia fără sfîrşit a aceloraşi acţiuni sună, deja, a muncă în zadar. Camera ei arată ca orice încăpere „normală“ de cămin: 4 paturi cu schelet metalic, suprapuse două cîte două, cu iz de spital sau puşcărie, două birouri şi un dulap în stare decrepită, linoleum pe jos; pe hol, două reşouri, evident înnegrite de folosire; o baie, fără comentarii, în cel mai bun caz – la fiecare cameră, în cel mai rău – la capătul culoarului, una pentru douăzeci – treizeci de persoane. Studenţii îşi personalizează camerele cu mochetă, aşternuturi, perdele, frigidere, televizoare şi computere. Dar şi cu obiecte mici şi doar aparent nesemnificative, precum postere, ursuleţi de pluş şi poze de familie.

Cu toate acestea, „cuiburile“ lor, mai ales din perspectiva unui *outsider* trăitor într-un apartament mediu de bloc, nu par deloc prietenoase şi nici confortabile. Atitudinea ocupanţilor, cum reiese şi din povestea Ramonei, este diferită şi pozitivă: ei reuşesc să găsească virtuţi locuinţelor lor studioase, precum şi comparaţii în favoarea acestora. Cu oricine ai sta de vorbă, îţi va pomeni, inevitabil, de un alt cămin cu condiţii mai proaste decît cel pe care îl ocupă. Desigur, există şi altele, beneficiind de condiţii mult mai bune, dar nici al lor nu e de lepădat. Un student de la Transporturi, anul III, ne vorbeşte cu căldură despre căminul lui: „Băile (n.a.: comune, la capătul culoarului) au fost renovate anul trecut, sînt mişto, au gresie, faianţă. Ăsta e considerat cămin bun. Alea proaste sînt vraişte: P 14, 13, 10. În 14, cel puţin, e un fel de linoleum pe holuri, dar e ridicat de zici că a fost Kosovo acolo. Mult mai bine cu ciment, ca aicea“.

La cîteva zile de la începerea anului universitar, ocupanţii căminelor încă se mai perindă cu bidineaua şi vopseaua în mînă pe holuri şi scări. În ciuda numeroaselor afişe cu „Zugrăvim ieftin“, mulţi consideră că mai bine îţi faci cu mîna ta o treabă, oricît de grea, decît să-l plăteşti pe altul s-o facă: „Să frec geamurile, să cojesc pereţii, să dau cu lavabil, să curăţ caloriferul ăsta, apoi să dau cu clor peste tot. Am vrut eu să le fac pe toate astea cu mîna mea, să ştiu cum fac. E a patra oară cînd o iau de la capăt.“, ne declară o altă studentă la Inginerie în limba germană, din anul IV. Băieţii dintr-un cămin alăturat au contribuit la restaurarea camerei cu vopsea lavabilă de 150.000 de lei. Deja s-au învăţat să repete această operaţiune în fiecare an. Nu li se pare nimic umilitor în asta.

Ceea ce îi deranjează este, totuşi, că, deşi se autogospodăresc, mai trebuie să plătească şi regia: între 500.000 şi 1.000.000 de lei pe lună. Altfel, mitul veşnicei distracţii din cămine a mai pierit: studenţii nu sînt toţi dornici să dea petreceri în cameră, pentru că se luptă destul să le întreţină. Preferă să iasă undeva, la un club sau o discotecă, deşi nici asta nu-i atît de uşor. E o oarecare aventură să-ţi creezi *look*-ul de gală: hainele se pot spăla în baia comună, unde nu întotdeauna ajunge apa caldă (depinde de etaj), dar e mai greu cu uscatul: majoritatea atîrnă prin camere, deasupra paturilor.

Nici postura autorităţilor nu e una plăcută: evident, se dă vina pe ele pentru condiţiile mizere. Reprezentanţii autorităţilor oferă, la rîndul lor, explicaţii. Dl **Dumitru Constantin,** consilierul ministrului Educaţiei pe probleme de Patrimoniu şi Investiţii, ne spune că majoritatea clădirilor alocate căminelor sînt vechi şi greu de renovat: din 324 de cămine din ţară, 143 sînt construite între 1951 şi 1970 şi 117 între 1971-1981. Majoritatea necesită reparaţii capitale. Ceea ce s-a putut renova la ele s-a făcut, şi anume încăperile comune, băile şi holurile, unde s-au pus termopane, s-au refăcut instalaţii. Despre clădiri noi deocamdată nu poate fi vorba, deşi există cîteva în proiect. Pentru totalul lucrărilor de reparaţii, consolidări şi înlocuiri de mobilier, raportul Ministerului Educaţiei şi Cercetării de anul trecut ajunge, în final, la inimaginabila sumă de 2.455 de miliarde lei. La modul concret, singura măsură care se poate lua pentru economisirea unor bani este instalarea, în cămine, a propriilor centrale termice şi a contoarelor. Altfel, spune dl Dumitru, autonomie universitară fiind, e rolul fiecărei facultăţi să supravegheze cum îşi păstrează studenţii camerele: ei le-au distrus, ei să le facă la loc. Pînă să se ajungă la standardul dorit, de hotel de două stele, cu baie în cameră, pereţi curaţi şi mobilier nou, studenţii bucureşteni vor recurge, în continuare, la găleata şi bidineaua lor.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Profesorul

Mi-aduc aminte ca azi, era cea mai nenorocită cîrciumă din tot cartierul, o „bombă“, trei mese din plastic, bere la halbă, miros de urină şi zeamă de gunoi. Cea mai nenorocită cîrciumă din Berceni, la care trăgeau din oră în oră cerşetorii alcoolici înşiraţi de-a lungul străzii care leagă Piaţa Sudului de gura de metrou. Am cerut o halbă şi m-am aşezat într-un colţ, hotărît să scriu reportajul fără de care nu aveam cum să intru în examen. Aşa fusese înţelegerea, toţi cei care nu apucaseră să treacă pe la cursul de „Genuri jurnalistice“ mai aveau o şansă, un reportaj despre atmosfera dintr-un local de lux sau unul zemuind în promiscuitate. La început mă gîndisem să încerc, comod, prima variantă, dar apăruse din nou aceeaşi şi aceeaşi problemă, îmi lipsea un costum, era a mia oară cînd mi se întîmpla asta şi, fireşte, tot a mia oară cînd promiteam să-mi cumpăr unul „cu prima ocazie“. Neavînd costum, varianta localului de lux căzuse, dar mărturisesc că nu-mi părea rău. Ochisem de mult bomba de lîngă piaţă, mi se părea că se întîmplă ceva aparte acolo, dar n-avusesem motiv şi probabil nici curaj să trec dincolo de uşa din tablă pe care cineva mînjise cu vopsea galbenă trei litere strîmbe: „Bar“.

Scoteam o muscă din gulerul de spumă al halbei cînd i-am simţit răsuflarea puturoasă venind de undeva, din dreapta, o dată cu primele cuvinte: „Hombre, ai o ţigară?“. Gest reflex, am vrut să-i întind pachetul, de fapt am şi făcut-o, dar m-am răzgîndit brusc cînd i-am văzut unghiile mari, încovoiate şi mizerabile. Am scos o ţigară din pachet şi i-am dat-o. Nu mi-a mulţumit. Şi-a aprins-o de la un alt cerşetor aflat puţin mai în spate, apoi a venit din nou lîngă mine, privindu-mă fix şi întrebător: „Do you speak english?“.

Am crezut că visez. Am răspuns teleghidat „Yes, I do“, apoi aproape că m-a bufnit rîsul. Era incredibil, dar în cîteva secunde a devenit realmente halucinant: cerşetorul alcoolic din faţa mea vorbea perfect limba engleză! Pentru o halbă cu bere băută pe nerăsuflate mi-a recitat un sonet de Shakespeare, iar după un pahar de votcă puturoasă a început să declame fraze şi poezii în franceză, italiană şi rusă. Într-o jumătate de oră îmi băuse aproape toţi banii, dar continuam să-l alimentez cu alcool pentru că sconcsul-poliglot avea o poveste de viaţă absolut fantastică. Fusese profesor de liceu, căsătorit cu fata unui ambasador, rămăsese impotent, divorţase, în şase luni vînduse tot din casă, apoi vînduse şi casa, nu-i mai rămăsese nimic în afară de alcool, bea orice şi oricît şi aştepta să moară. Singurul lui regret era că n-avea copii, dar din cînd în cînd bombănea ceva despre nişte urmaşi. Vreme de cîteva ceasuri l-am ascultat uluit fără să scot o vorbă. Cînd am plecat din cîrciumă m-a urmat preţ de cinci minute, apoi a dispărut în spaţiul strîmt dintre două coşmelii de tablă. Mi s-a părut că-l aud prăbuşindu-se, dar nu m-am întors. Am publicat povestea cerşetorului poliglot, reportajul a fost chiar cap de ziar, iar o fundaţie umanitară mi-a dat şi-un premiu.

Peste şase luni l-am văzut a doua oară, întins pe ciment, gol puşcă. Doi infirmieri l-au aşezat lîngă ceilalţi, aparatul de fotografiat a clănţănit scurt de cîteva ori şi uşa de la morgă s-a închis cu zgomot surd, ca o carte groasă scăpată pe covor. Era mijlocul lui ianuarie. „Numai aseară au adus patru... Dacă şi la noapte e ger, nu mai scapă unul“, a scuipat cuvintele în barbă unul dintre legişti. „Ştiţi cumva cum îi cheamă?“ Doctorul m-a privit prostit, Toni, fotoreporterul, a făcut şi el ochii mari. „La ce vă trebuie? Chiar dacă le-aţi pune şi numele în articol, tot nu i-ar păsa nimănui. Scrieţi doar că au mai murit de frig patru cerşetori. Ajunge...“. În drum spre redacţie m-am oprit la o biserică şi-am aprins, totuşi, o lumînare: datorită lui luasem un examen şi-un premiu...

„Bomba“ din Berceni nu mai există. „Au dărîmat-o acum vreo cinci ani“, m-a lămurit zilele trecute unul dintre cerşetorii împrăştiaţi în apropierea gurii de metrou. L-am întrebat dacă îşi aduce aminte de unul de-al lor, bun vorbitor de engleză, franceză, italiană. „Sigur că da, Profesoru', a murit de frig prin '95. Om serios, da' fără noroc, ca şi mine, dom'le, că şi eu am fost profesor de liceu, căsătorit cu fata unui ambasador, ghinionul meu că am rămas impotent, nenorocita m-a părăsit, după şase luni vîndusem tot din casă...“ Ştiam ce urmează, aşa că întrebarea „urmaşului“ m-a prins pregătit. „Apropo, do you speak english?“, a făcut el. I-am răspuns zîmbind strîmb, ca în faţa unei copii nereuşite: „No, mister, I don't, da' între timp am mai învăţat ceva româneşte...“. ▲

DE ACUM ÎNAINTE, NE RĂMÎNE SATISFACŢIA CÎNTECULUI DE SIRENĂ FIXAT ÎN PIATRĂ

● „De-acum înainte, Mozart nu mai este cel mai celebru austriac – a spus primarul oraşului Graz –, ci Arnold Schwarzenegger.“ Un (alt) austriac – om de pe stradă – a comentat victoria lui Schwarzie printr-un dispreţuitor „Aşa ceva nu se poate întîmpla decît în SUA!“. Într-adevăr: doar în SUA un imigrant, cu accent să-l tai cu cuţitul, poate ajunge guvernator; în plus, dl Schwarzenegger este bogat (ca şi California) şi lucrează în *showbiz* (precum cei mai mulţi din inima Californiei, Hollywood), aşa încît reprezentativitatea este asigurată (la drept vorbind, austriecii n-au avut nici un „rol“ în cariera lui Mr Universe – ba dimpotrivă!)... Jay Leno (un fan al său) a fost memorabil: „S-a spus despre Schwarzie că nu poate fi politician, nu poate fi guvernator – pentru că nu e decît un actor... Doamnelor şi domnilor, este un moment istoric: e pentru prima oară cînd Arnold este numit actor!“. Iar Arnold a rîs. Un om care gustă astfel de glume pe socoteala sa nu poate fi un idiot. **(a. l. ş.)**

● Cea mai promptă şi mai corectă reacţie la calificările pentru Europenele de fotbal 2004 a aparţinut *Evenimentului zilei*. Luni, ziarul demonstra zdrobitor că UEFA – „ticăloasa“ acuzată de toată ştăbimea populistă a fotbalului românesc că nu ne vrea la turneul final din Portugalia fiindcă noi, românii, sîntem prea săraci... – n-a avut nimic împotrivă ca alte 7 ţări din Estul nepricopsit să se califice fie direct (Cehia!, Bulgaria!!), fie în barajul unei ultime şanse. Ne rămîne satisfacţia că nici Ungaria nu s-a calificat... **(R. C.)**

● În *Almanahul Scînteia* (1967) găsesc o inserţie publicitară: „Cîntec de sirenă într-o cupă de şampanie. Cîtă vrajă are marea tot mai fermecată-i ZAREA. Elixir de bună dispoziţie şi tinereţe, şampania ZAREA.“ Nenicule, păi după 36 de ani şi nu ştiu cîte schimbări de guverne, cred şi eu că-i bună şampania. Sănătate! **(M. M.)**

● Pe mormîntul lui Eminescu din Cimitirul Bellu a apărut, relativ recent, un element nou, adus de oamenii de azi, care au gîndit că odihnei sale îi lipsea ceva: o plăcuţă de metal, fixată în piatră, pe care scrie *Anul 2000 / „Anul Eminescu“. Guvernul României, Ministerul Culturii, Primăria Municipiului Bucureşti.* Alături, mormîntul lui Caragiale (anul 2002 a fost „Anul Caragiale“) a scăpat nevătămat. **(D. S.)**

DACĂ EXISTĂ, ATMOSFERA CALDĂ CAPĂTĂ ACCENTE NORDICE ÎN LIMBA ROMÂNĂ DE MÎINE

● Autorităţi ştiinţifice de la Londra şi Praga au emis un nou adevăr despre relaţia dintre consumul de bere şi obezitate: „dacă există, relaţia e slabă“, afirmă ei pe baza unui studiu efectuat în Cehia pe 891 de bărbaţi şi 1.098 de femei, între 25 şi 64 de ani. Expresia „burtă de bere“ nu are deci nici o bază ştiinţifică, fiind, probabil, o invenţie răutăcioasă a băutorilor de alcooluri tari. „Burta de bere“, spun savanţii, e o predispoziţie genetică. Aşa o fi, numai că în Cehia toată lumea bea bere, ceea ce nu se datorează predispoziţiei ereditare, ci calităţii acestei băuturi. Este de crezut că profiturile realizate din vînzarea ei permit finanţarea oricăror concluzii ştiinţifice. **(M. B.)**

Cu ochii-n 3,14

● Am văzut pe Realitatea TV o emisiune în care era invitată Rodica Stănoiu, iar moderator Mihai Gâdea. Era o atmosferă caldă, zîmbitoare, copilăroasă, doamna Rodica ţinea lecţii despre viaţă şi teorii despre corupţie. La cîteva zile după ce ziarele urlaseră că România este fruntaşă la corupţie. Ei bine, mi se pare, foarte serios, că este o performanţă să faci o aşa emisiune. Omul ăla era calmul întruchipat, era politicos, era bine crescut. Un tînăr model. **(C. G.)**

● Campania pentru noua Constituţie capătă accente ridicole. Pe o pagină întreagă de ziar, se spune: „Petroliştii votează Constituţia. Votează şi tu. Campanie susţinută de Petrom.“. Pagina următoare: „Te relaxezi cu produsele Anghelescu şi votezi Constituţia“. *Evenimentul zilei* are un articol despre un fost deţinut politic care umblă cu afişe prin metrou pentru a îndemna populaţia să NU meargă la vot. Paznicii de la metrou îl vînează şi îl dau afară. Metrorex susţine oficial noua Constituţie şi cine e împotrivă e indezirabil. **(C. G.)**

● Se pare că o arbitră românca ne-a răzbunat în supărările noastre cu ţările nordice. Cristina Ionescu a acordat o lovitură liberă din care a ieşit golul cîştigător al echipei Germaniei împotriva Suediei, în finala Cupei Mondiale la fotbal feminin. Decizia a fost contestată de suedeze. Care, e adevărat, nu erau daneze, nu erau fotbalişti, ci fotbaliste. Dar ce contează... **(A. M.)**

© S. Ivanoschi

© S. Ivanoschi

● Anunţuri în *Evenimentul zilei* de luni, 13 octombrie: „Pierdut set dovezi poluare în limba română“ şi „Pierdut certificat de poluare redusă în limba română...“. Evident, respectivele acte sînt declarate nule, dar chiar şi fără ele, poluarea „în limba română“ continuă... **(M. V.)**

● Fie şi tîrzie, azi – o soluţie pentru obţinerea unui vot masiv la referendumul de mîine şi poimîine ar fi fost ca localurile de vot să fie amplasate la doi paşi de (sau chiar în) agenţiile Loto! Idealul s-ar atinge prin asimilarea buletinului de vot cu acela de joc. Timpul – ca de obicei – nu e pierdut. **(R. C.)**

SUBSCRIU: FRIGUL TREBUIE ADUS ÎN PANTEONUL TEMPORAR AL FILMELOR PENTRU ADULŢI

● Postare pe www.cinemagia.ro: „Cartea mea favorită este cartea de credit.“ Subscriu! **(a. l. ş.)**

● A venit frigul! Brusc, nimeni nu-şi mai aduce aminte ce septembrie frumos am avut. Din imperfecţiunile inadmisibile ale terorizantei memorii meteorologice. **(R. C.)**

● Dintr-o cronică recentă a irezistibilului Delfeil de Ton în *Le Nouvel Observateur,* aflăm: în 1831, Prosper Mérimée, într-o scrisoare către Stendhal, îl asigura că nu e „con“, dar că îi „place această expresie al cărei autor sînteţi“... De Ton conchide fulgerător: „Stendhal, aşadar, a fost primul care a numit prostul *con*. El trebuie adus în Panteon“. **(R. C.)**

● Aflată în comuna doljeană Moţăţei cu ocazia unui spectacol, cunoscuta interpretă-parlamentar-politolog în devenire Irina Loghin a făcut şi puţină campanie partidului în care e înscrisă, invitînd sătenii să nu voteze zilele astea „Constituţia antinaţională“ (spune *Naţional*, 14 oct. a.c.). Ceauşescu, cel care – la cumpăna dintre anii '70 şi '80 – a dispus trecerea temporară la index a cîntăreţei şi, mai ales, a unor producţii ale acesteia pline de porcărele, ne-ar putea bate obrazul. Măi-măi! **(A. C.)**

● Biata Cicciolina a nimerit în România, la B1 TV, pe mîna lui Radu Moraru de la *Naşul*. N-am văzut moderator mai timorat, mai panicat şi mai în pană de idei. Nici măcar experimentata filmelor pentru adulţi n-a reuşit să-l relaxeze... **(S. S.)**

Un sistem de educaţie democratic

Acum cîţiva ani, am realizat la Dilema *un număr cu tema „Patriotismul“ şi mi-a venit ideea să-i întreb pe copii ce înseamnă pentru ei acest lucru. Am mers la o şcoală bucureşteană (Şcoala nr. 23) şi i-am spus ce vreau directoarei, pe care o cunoşteam. Peste cîteva zile, aveam un teanc de „lucrări“, în care copiii îmi spuneau ce înţeleg ei prin patriotism. Elevii care îmi răspunseseră erau de la clasele a cincea şi a şasea şi de la clasa a doua* Step by Step *(şcoala introdusese, cu un an în urmă, această formă de învăţămînt alternativ). Ce m-a frapat atunci a fost diferenţa enormă dintre cei de la* Step by Step *şi cei de la clasele a cincea şi a şasea. Copiii de la* Step by Step, *chiar dacă erau doar în clasa a doua, îmi dăduseră răspunsuri infinit mai interesante, mai profunde, mai originale decît ceilalţi (şi, cînd spun aceasta, nu mă refer deloc la ceva de genul „Copiii spun lucruri trăsnite“). Nu găseam la ei nici o urmă de limbă de lemn, de care erau pline compunerile celorlalţi copii. Acesta a fost momentul cînd am intrat pentru prima dată în contact cu sistemul* Step by Step. *Pe vremea aceea nu ştiam nimic despre el. Între timp, m-am mai informat, iar acum, după ce am discutat cu Elena Iuliana Mihai (director de programe) şi Carmen Anghelescu (şef departament educaţie timpurie) de la „Centrul Step by Step pentru Educaţie şi Dezvoltare Profesională“, ştiu deja destule lucruri. Destule pentru a fi convins că aceasta a fost cea mai bună alegere pe care am făcut-o pentru fiul meu, care este acum în clasa întîi. Şi pentru a vă prezenta una dintre alternativele posibile la învăţămîntul clasic.* **(C. P.-B.)**

De cînd există Step by Step *în România?*

Elena Iuliana Mihai: Din 1994 – la anul împlinim zece ani şi ne pregătim să sărbătorim acest lucru. *Step by Step* a debutat iniţial la nivelul învăţămîntului preşcolar, iar în '95, pentru că cei care au terminat grădiniţa voiau să continue acelaşi lucru, l-am extins şi la nivelul învăţămîntului primar. Pînă în '98, *Step by Step* a funcţionat ca program în cadrul Fundaţiei pentru o Societate Deschisă. În '94, el fusese lansat de fundaţia americană ca program regional – adică a fost lansat simultan în 15 ţări foste comuniste din Europa Centrală şi de Est, în ideea de a se sprijini reforma învăţămîntului în aceste ţări. Pînă atunci, funcţionase în SUA ca program guvernamental (se numea *Head Start)*, care se adresa unor categorii de copii din familii defavorizate din punct de vedere socio-economic – acest program mai există şi acum în America. Deci banii au fost de la Soros, iar specialiştii de la Washington, de la Centrul de resurse pentru copii. Evident că în fiecare din cele 15 ţări programul a trebuit să fie adaptat sistemului tradiţional de învăţămînt al fiecărei ţări în parte, culturii, tradiţiilor etc.

Fiecare copil este comparat cu el însuşi şi nu cu ceilalţi

Ce aduce nou Step by Step, *faţă de învăţămîntul tradiţional de la noi?*

E.I.M.: În primul rînd, o altă metodologie, un alt mod de abordare a copilului şi are ca piatră de temelie ceea ce specialiştii numesc „educaţie centrată pe copil“. *Step by Step* respectă întru totul programa naţională de învăţămînt, se desfăşoară sub o convenţie cu Ministerul Educaţiei. Faptul că acest sistem alternativ respectă programa este un lucru foarte important, pentru că aceşti copii, la finele ciclului primar, se pot integra fără nici un fel de probleme în învăţămîntul gimnazial (tradiţional). După cum vă spuneam, la *Step by Step* se schimbă modul de abordare a copilului. De exemplu, într-o clasă de învăţămînt tradiţional există o relaţie de putere între cadrul didactic şi elevi. Cadrul didactic e undeva la catedră, care e aşezată chiar pe un piedestal, iar în faţa lui sînt copiii aliniaţi şi aşezaţi în bănci, fără posibilitatea de a comunica între ei. Relaţia de putere e transmisă, deci, şi de spaţiul fizic. La *Step by Step,* chiar şi acest spaţiu fizic este altfel: nu există bănci sau catedră, mediul este prietenos, permite comunicarea între copii, permite o relaţie specială între cadrul didactic şi elevi. Pe scurt, fiecărui copil i se acordă aceeaşi importanţă, iar el îşi învaţă drepturile. E un sistem de educaţie prin excelenţă democratic. Iar copilul este tratat conform nevoilor lui şi ritmului său propriu. Nu ca în învăţămîntul tradiţional, unde există un sistem uniformizator: transmiterea informaţiei se face la fel pentru toată lumea, fără să se ţină cont de nivelul fiecăruia de cunoştinţe sau de ritmul fiecăruia. A respecta ritmul propriu de dezvoltare al fiecărui individ în parte este, în opinia noastră, lucrul esenţial care stă la baza unei educaţii solide, performante.

Există la Step by Step *cazuri de eşec şcolar, sînt lăsaţi copii repetenţi?*

E.I.M.: Nu, nu e în spiritul programului. Fiecare copil îşi va atinge obiectivele şi nivelul de cunoştinţe în ritmul lui. Dacă, de exemplu, la sfîrşitul clasei întîi, un copil nu reuşeşte să obţină acelaşi nivel de cunoştinţe ca ceilalţi copii, asta nu înseamnă că trebuie să repete anul. Nu reuşeşte în clasa întîi, învăţătoarea trebuie să ţină minte asta în clasa a doua, să adapteze metoda de lucru cu el, să-i acorde mai multă atenţie şi copilul va recupera. Oricum, obiectivele la *Step by Step* nu sînt pe ani, ci pe ciclu – ei trebuie să aibă un anumit bagaj de cunoştinţe la sfîrşitul clasei a patra, cînd vor părăsi acest sistem şi vor intra în cadrul celui tradiţional. Nu am avut cazuri ca, la sfîrşitul clasei a patra, un copil să nu deţină bagajul de cunoştinţe care i se cere la acea vîrstă.

Carmen Anghelescu: După cum v-a spus colega mea, *Step by Step* presupune un sistem de educaţie individualizat – deci fiecare copil este comparat cu el însuşi şi nu cu ceilalţi. Competiţia o lăsăm pentru vîrste mai avansate. Copilul e încurajat să-şi susţină propria curiozitate de cunoaştere. Toţi copiii intră în şcoală curioşi să înveţe, dar, în sistemul tradiţional, în scurt timp nu le mai face deloc plăcere să mai intre în clasă. În clasele *Step by Step,* dorinţa de cunoaştere, de a fi în clasă şi de a participa sînt evidente. Am avut chiar cazuri de elevi care se ascundeau să nu plece acasă. În clasa *Step by Step*, copiii fac regulile în care se desfăşoară lecţiile şi fac exerciţiul de a lua decizii. Desigur, există cadrele didactice care îi ghidează şi le stabilesc parcursul în cursul unei zile, al unei săptămîni, al unui trimestru sau an şcolar. Deci asta ar fi caracteristica sistemului *Step by Step*: copilul participă efectiv, i se susţine curiozitatea şi este învăţat să-şi găsească singur sursele de informare. În sistemul tradiţional, elevii ştiu multe lucruri pe dinafară, învaţă multe legi şi teoreme, dar de puţine ori ştiu şi la ce se folosesc toate acestea după ce ies din clasă. La *Step by Step,* copiii mai întîi lucrează şi apoi încearcă să deducă legea care guvernează activitatea respectivă. În plus, colega mea vă vorbea de relaţia specială dintre copii şi educatori. De fapt, această relaţie are, la *Step by Step,* trei termeni: copii, educatori, părinţi. În primul rînd, părinţii îşi cunosc cel mai bine propriii lor copii, apoi ei pot avea competenţe peste cele ale învăţătoarei în anumite domenii – şi atunci sînt solicitaţi să împărtăşească şi celorlalţi copii din cunoştinţele lor. Pe de altă parte, *Step by Step* presupune un sistem de învăţare integrată. Asta înseamnă că trebuie să vedem de ce matematica este utilă şi la lectură, de ce lectura e bună şi cînd faci lucrări de artă, de ce ştiinţele naturii se pot învăţa cunoscînd matematică etc. După primul an de şcoală, copiii învaţă să facă un proiect pe o temă şi să-şi adune singuri cunoştinţele, să se folosească de dicţionare şi de enciclopedii.

Alte repere pentru părinţi

În momentul în care a fost lansat Step by Step *în România, a existat vreo rezistenţă din partea sistemului tradiţional?*

E.I.M.: Şi da şi nu, reacţia a fost diferită de la un loc la altul. Au fost inspectorate şcolare care în momentul în care am lansat invitaţia de a intra în acest program au răspuns prompt, altele nu au răspuns deloc. Dar relaţia cu Ministerul Educaţiei a fost, în general, bună.

C. A.: Rezistenţa cea mai mare a fost la nivelul părinţilor. Cînd copiii lor intră la şcoală, părinţii intră ei înşişi într-o competiţie prin copiii lor. Primul lucru care a generat o nemulţumire a fost inexistenţa calificativelor la *Step by Step*. Toţi părinţii erau panicaţi pentru că nu ştiau exact unde să-şi plaseze copilul. „Într-o clasă există o ierarhie valorică“ şi „unde e copilul meu“? Momentul dificil a fost, deci, cînd aceşti părinţi, care ei înşişi aleseseră sistemul *Step by Step*, au realizat că trebuie să aibă alte repere.

Cam care e situaţia la nivel naţional? Cîte clase Step by Step *sînt la ora actuală?*

E.I.M.: Sînt aproximativ 25 de grupe de creşă, 600 de grupe de grădiniţă, iar clase aproape 400. Acestea sînt dispuse în toată ţara, cu excepţia cîtorva judeţe (Dolj, Braşov şi Iaşi – Iaşiul are, totuşi, o grupă de creşă). Nu ştim de ce aceste judeţe au fost refractare la sistemul *Step by Step.*

Aveţi informaţii? Cum merge acest sistem la vecinii noştri?

C. A.: Dezvoltarea *Step by Step* a depins de nivelul sistemului tradiţional din fiecare ţară în parte. De exemplu, în Ungaria sînt mai puţini copii care merg la *Step by Step* decît în alte ţări, pentru că acolo sistemul tradiţional de învăţămînt era mai democratizat, mai deschis chiar şi în anii comunismului. Părinţii sau cadrele didactice nu au fost atraşi de *Step by Step,* pentru că ceea ce avuseseră ei pînă atunci era ceva asemănător.

E.I.M.: În schimb, în Albania şi în Macedonia, *Step by Step* a devenit sistem naţional. Oricum, în toate ţările în care a fost lansat funcţionează bine. În prezent, programul se extinde şi către fostele republici sovietice din Orient.

V-ar surîde să fie şi în România sistem naţional?

C. A.: Nu. Vrem să rămînem în situaţia unei alternative. Cred că este de preferat o diversitate naţională.

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

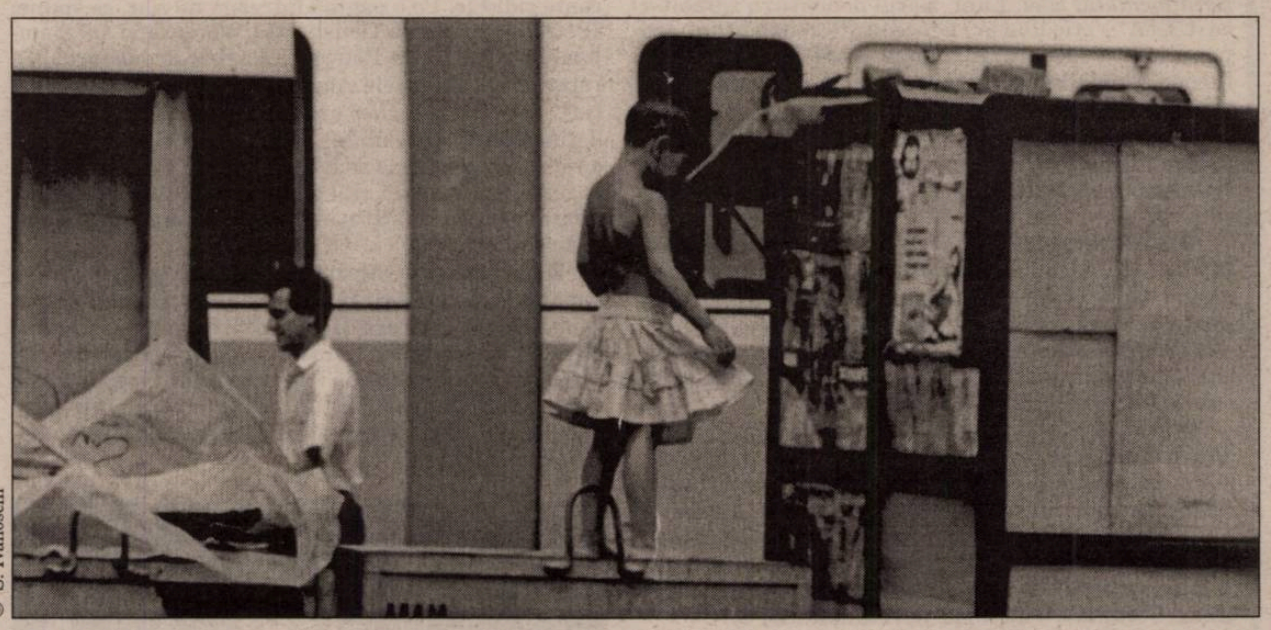

© S. Ivanoschi

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Simona SORA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@icr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 551
24-30 octombrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

FESTIVALURI ŞI FESTIVISME

„Aţi observat cît de necesare, de biologice, sînt orgiile în viaţa colectivă (saturnaliile, sărbătorile, acum în urmă revoluţiile), şi cît de precis sînt strecurate ele între lungi şiruri de zile cenuşii, zile de muncă oarbă, zile de larvă?“

MIRCEA ELIADE

GRATUIT

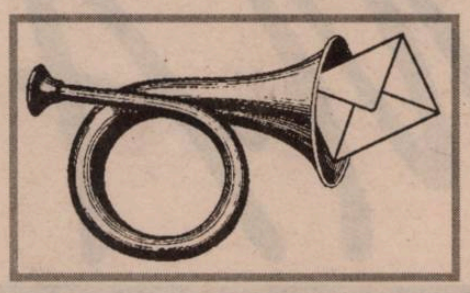

Nr. 547: *„A fost odată (ca niciodată) Securitatea“*

„...cel mai bun prieten al omului“?

„Întărindu-ne vigilenţa revoluţionară, vom acorda tot sprijinul nostru gloriosului serviciu de informaţii în acţiunea de purificare a întregii noastre ţări de canaliile contrarevoluţionare. Sîntem mîndri de a fi cetăţeni comunişti ai Republicii Socialiste România şi vom face totul...“. Astfel de telegrame erau trimise zilnic, din toate colţurile ţării, de colectivele muncitoreşti care ţineau să se solidarizeze cu acţiunile vigilente şi energice ale Tovarăşului, deci, implicit, ale Securităţii. Cine nu scria telegrame era suspect, iar cine era suspect era vinovat. Ulterior, după Revoluţia din decembrie '89, tovarăşul a fost demascat şi ucis ca şi criminal al poporului, dar Securitatea i-a supravieţuit. Să fi reprezentat Ceauşescu un sacrificiu necesar, în special mediatic, pentru buna perpetuare a Sistemului? Se spune că somnul raţiunii naşte monştri. La noi ar fi mai corect: somnul naţiunii ocroteşte monştrii!

Ca în vremurile (nu prea) de demult, Securitatea reprezintă şi astăzi cea mai grea piatră de moară agăţată de gîtul acestei ţări suferinde care înoată din răsputeri pentru a se menţine la suprafaţa istoriei, fără a se decide însă să renunţe la povara pe care o poartă pe gîtlej. Ca să înţelegem de ce ne e aşa de greu să ne descotorosim de obscurul Sistem, trebuie să ne întoarcem în trecut şi să facem un efort minim: acela de a ne aminti.

A fost odată o vreme cînd fiecare om cinstit putea face închisoare, arestat fiind de instituţia al cărei nume – Securitatea – deşi ar fi trebuit să insufle caldul şi liniştitorul sentiment al ocrotirii naţionale, inspira, dimpotrivă, Teroarea. Cetăţenii patriei de tip nou se obişnuiseră cu faptul că Securitatea era o instituţie care nu guverna după normele logicii umane ci după preceptele ideologiei comuniste, conform cărora este permis să arestezi, să torturezi şi să ucizi dacă o faci în numele egalităţii şi bunăstării generaţiilor viitoare. Pentru asta membrii instituţiei erau chiar lăudaţi şi recompensaţi, ei nefiind consideraţi, după cum era firesc, simpli infractori, ci „ocrotitori ai societăţii socialiste multilateral dezvoltate“. Într-un ziar sovietic cu un nume cît se poate de cinstit – *Teroarea Roşie* – se scria astfel despre modul nou de anchetare al cetăţeanului în sistemul comunist: „Nu căutaţi să aflaţi prin ce s-a făcut vinovat, ci cărei clase aparţine, ce origine are, ce educaţie, studii ori profesie“. Se enunţa astfel sănătosul principiu al „urii de clasă“, care avea să stea la baza unui proverb cu circuit închis, vehiculat în rîndul anchetatorilor comunişti: „Omul să existe – cazul i-l confecţionăm noi!“ La fel de frust, Kirilenko, procurorul general al Uniunii Sovietice, avea să sublinieze, liniştiindu-i pe anchetatori, că ei nu vor avea de dat socoteală nimănui, nici măcar istoriei: „Trebuie să spunem cu toată claritatea şi cu sînge rece că nu ne preocupă chestiunea cum va aprecia judecata istoriei lucrarea noastră“.

Astăzi, nostalgicii regimului comunist par să fi uitat efectiv de existenţa Securităţii, care, în fond, era coloana sa vertebrală. (Memoria răului e foarte scurtă, ne avertiza Soljeniţîn, martor şi povestitor al Gulagului). Nostalgicii, invocînd argumentul apartamentului mizer şi cel al alimentelor puţine dar ieftine pe care le primeau totuşi de la stat, sînt gata să renunţe din nou la toate drepturile şi libertăţile cîştigate în 1989 prin moartea unor concetăţeni de-ai lor. Ar accepta iar acel tip de societate în care erau renegate o mulţime de drepturi, dintre cele mai elementare, şi în care libertatea nu era decît un mit.

Revendicarea oricăror drepturi şi libertăţi era taxată ca agitaţie contrarevoluţionară şi se solda cu o „invitaţie“ nocturnă din partea Securităţii pentru o mică „discuţie“, care se prelungea, adeseori, ani de zile. Şi să nu uităm că, la proxima demonstraţie, rudele celor arestaţi erau scoase şi ele în stradă pentru a scanda în favoarea regimului care-i nenorocise.

Ancheta, conform celor menţionate deja, nu avea drept scop adevărul ci inducerea fricii colective. „Teroarea este un mijloc de constrîngere“, a spus Lenin, astfel încît oamenii, dacă nu agreau sistemul, trebuiau constrînşi măcar să-l accepte şi, barem în public, să-i declare veşnică iubire. Adevărul nu era nici necesar şi nici recomandat în comunism. Securiştii puteau foarte uşor obţine o condamnare pe baza mărturiilor sau declaraţiilor obţinute sub tortură. De asemenea, era încurajată de către sistemul represiv, la scară largă, delaţiunea. Pretenţiile privind denunţurile nu erau deloc mari, un ofiţer declarîndu-i unui ciripitor: „Cinci la sută adevăr e suficient, restul poate fi şi imaginaţie“. Fanatismul politic era încurajat în special în rîndul tinerilor – erau cei mai uşor de îndoctrinat – în Uniunea Sovietică, spre exemplu, erou al colectivizării fiind pionierul Pavlik Morozov, care şi-a denunţat tatăl ca fiind chiabur.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nostalgicii vor spune că totuşi, în acei ani, s-au făcut şi lucruri bune... Cu ce preţ? Cu distrugerea spiritului interbelic? Cu triumful nulităţilor prin promovarea mincinoşilor şi oportuniştilor în vreme ce tot ce era mai valoros şi mai pur în societate era făcut fărîme? Cu preţul distrugerii păturii bogate şi harnice a ţărănimii, acuzate de chiaburism? Cu preţul distrugerii proprietăţii private, pe care acum ne chinuim cu atîta efort s-o reconstituim? Cu preţul arestării intelectualilor români (profesori, preoţi, ingineri, scriitori)? Ne lăudăm acum cu Cioran, Eliade şi Ionesco, dar dacă aceştia ar fi rămas în ţară ar fi fost desigur închişi laolaltă cu Noica şi Ţuţea şi poate ar fi pierit în temniţă nemaiavînd şansa să scrie vreodată operele cu care acum ne împăunăm în străinătate ca reprezentînd mostre ale intelectului românesc. În România comunistă, Cioran n-ar mai fi avut dreptul să fie pesimist – aici fericirea era obligatorie –, iar Eliade n-ar mai fi avut ocazia de a scrie despre religii pentru că nouă pînă şi sărbătorile ne erau interzise.

Ni se spune acum că securiştii răi au fost foarte puţini şi, dimpotrivă, Securitatea, în ansamblu, a fost cel mai bun prieten al omului, camarad de nădejde al poporului român. Securiştii nu trebuie astăzi deconspiraţi, ei îşi mai pot sluji cu devotament ţara, iar naţiunea nu poate fi slăbită prin publicarea dosarelor lor. În cîrdăşie cu cea mai mare parte a politicienilor, starea de suspiciune generală e prelungită cît mai mult posibil prin tărăgănarea aflării adevărului. Fapt care are repercusiuni grave asupra prezentului, după cum va avea şi asupra viitorului. Şi revin la Alexandru Soljeniţîn pentru a încheia cu un fragment din „Arhipeleagul Gulag“, o carte care mi-a slujit într-o oarecare măsură la redactarea acestui text, permiţîndu-mi să aflu toate ororile ascunse ale comunismului. Iar celor care vor obiecta că între ruşi şi noi există diferenţe, le voi răspunde că nu e vina mea dacă unul dintre cei mai conştiincioşi învăţăcei al KGB-ului sovietic a fost Securitatea română. Aşadar, pentru ca România să aibă o şansă de a ieşi la lumină: „Trebuie să condamnăm în mod public însăşi ideea de reprimare a unor oameni de către alţii! Trecînd viciul sub tăcere, cufundîndu-l înlăuntrul nostru doar să nu iasă afară, noi, de fapt, îl semănăm, şi el va răsări înmiit în viitor! Fără a-i pedepsi ori măcar fără a-i blama pe criminali, nu numai că pur şi simplu le ocrotim bătrîneţile infame, dar prin asta nu facem altceva decît să smulgem de sub noile generaţii orice fundament al ideii de dreptate. Iată de ce aceste generaţii cresc indiferente, nu din pricina slabei activităţi educative. Tinerii capătă convingerea că ticăloşia nu e pedepsită niciodată pe pămînt, dar aduce întotdeauna bunăstare. Şi va fi neplăcut şi va fi cumplit să trăieşti într-o astfel de ţară!“.

Cosmin SOAMEŞ
Sibiu

Dosarul 1-531 din arhiva CNSAS

Sfîrşit de ianuarie 89. Ajung acasă şi-mi găsesc familia în atmosferă de doliu. Soră-mea reuşeşte, printre sughiţuri şi lacrimi, să-mi spună că „a fost lt.-colonelul Teodorescu şi a zis că dacă nu te linişteşti lor le e foarte uşor să te aducă acasă între patru scînduri“. A doua zi tata porneşte pe la rude în speranţa de a găsi pe cineva care cunoaşte vreun securist cel puţin colonel. După ceva căutări, rude multe, noroc orb. Gradul era la fel, ba şi numele. Nea Gheorghiţă, văr bun cu tata, crescuse pe aceeaşi stradă cu persoana. Se întîlnesc şi aflu că trebuie să am grijă ce cînt. Atunci mi-a picat fisa de ce fusesem (cu grupul rock Ecou) daţi afară din restaurant şi de la clubul tineretului.

Era într-o joi seară cînd ne-am întîlnit împreună cu părinţii mei în camera de la intrarea în sediul Securităţii din Brăila. Ne-am aşezat la masă, părinţii mei vizavi şi colonelul în dreapta mea. Am început cu o declaraţie pe care nu prea am vrut s-o scriu, dar ai mei m-au lămurit (masaj la ţurloaie pe sub masă) că-i spre binele meu. În timp ce scriam, ceream lămuriri, dar de răspuns îmi răspundeau mai mult ai mei cu aceleaşi alinturi. După ce am semnat declaraţia în care recunoşteam şi promiteam, a urmat un scurt discurs. Tu ştii, bă, cîtă bătaie am luat eu cînd eram ucenic la patron? Nu te uiţi la palmele lui tactu' (ştiam că-s mari şi grele, da' atunci am remarcat că-s tare muncite). Ba noi am vrut să ridicăm o casă nouă în ţara asta. Adevărul că replica mi-a venit după ce am ajuns acasă. Aveam 7-8 ani cînd reuşeam să car o jumătate de găleată cu mortar pentru nea Ţigănuş, un zidar bătrîn care zicea că „la zidul din Crivăţ tre' să punem cărămizile de la casa veche că-s mai bune“. Ai mei nu voiau, dar bătrînul le-a spus: „Măi copii, asta-i poate ultima casă pe care-o ridic, ascultaţi-mă.“ L-au ascultat şi-a fost bine. Ce-ar fi fost să-i fi dat răspunsul ăsta. A urmat apoi întrebarea, după care scurta discuţie mi-a rămas întipărită ca pe bandă.

De unde ai tu, mă, ideile astea?
De ce se publică dom'le cărţi?
Ce cărîi, bă? Ai citit şi tu Eugen Barbu?
Am încercat, da' nu mi-a plăcut.
Da' ce-ai citit tu, bă?
Marin Preda, dom'le.
Bine, bă, tu te crezi Marin Preda?

Nu sînt un cititor de reviste paranormale. După vreo doi ani, fiind în Bucureşti, am zis să-mi împlinesc gîndul de a pune o floare pe mormîntul lui Marin Preda. Era sîmbătă dimineaţă şi ninsese liniştit. Ştiam că era îngropat la locul artiştilor. Nu fusesem niciodată în Bellu. Nu era nimeni la intrare şi mi-am zis să mă mai plimb puţin. Am făcut a doua la dreapta şi, mergînd pe cărare în faţă pe dreapta, printre cruci văd bustul scriitorului. M-am cam emoţionat, stăteam în faţa mormîntului, n-aveam flori, ochii îmi lăcrimau, din cauza frigului probabil, aşa că m-am aplecat şi am scris pe zăpada proaspătă „mulţumesc“. Cînd m-am întors cu bucheţelul şi lumînarea, am cam bîjbîit pînă să-l găsesc din nou. Dacă vi se pare literatură n-aveţi decît. Ar ieşi scriitor din mine, dac-aş fi atît de bun cum a fost viaţa cu mine.

Închei cu un citat din dosarul meu I-531 din arhiva CNSAS:

„În repertoriu cel interpretează cu orchestra interpretează muzică slabă indecentă care denaturează artă românească.“

Ştefan MARDALE
str. Griviţa nr. 404
Brăila

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE“
PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2004-2005

„New Europe College“ anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2004 – 31.07.2005) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:
1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 de ani;
3. o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI:
Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 euro lunar (plus 2.560 euro pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:
Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web http://library.nec.ro

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 8 decembrie 2003 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307 99 10, prin fax (021) 327.07.74 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro

New Europe College
Institut de Studii Avansate
str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Educaţia ştiinţifică**
- **Divorţul de politică**
- **Laşitatea**
- **Suveranitate şi integrare**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Cum este posibil un spaţiu public multicultural?

– Se poate fuma?... – întreabă, încurcat, un pasager străin.

– Pe răspunderea dumneavoastră.... – îi răspunde sibilinic fata de la bar, întinzîndu-i un pahar de plastic cu un deget de apă în el.

Străinul e total derutat. Încerc să-i explic că în aeroportul Otopeni fumatul nu este permis nicăieri, ceea ce înseamnă, în fapt, că poţi fuma la bar, de pildă, iar paharul de plastic oferit de ospătăriţă este o scrumieră informală precum economia noastră. E convins că-mi bat joc de el şi pleacă bodogănind ceva în limba lui.

Cînd ajung la Hamburg, e rîndul meu să am angoase de fumător. Doar că aici lucrurile sînt clare. Neplăcute pentru mine, dar clare: caut spaţiul rezervat tribului fumătorilor înrăiţi, îl găsesc, mă aşez şi fumez ţigară după ţigară în aşteptarea avionului de Helsinki. Nu trebuie să întreb pe nimeni nimic, nimeni nu mă întreabă nimic.

Între timp, mă gîndesc la scandalul „nunta la ţigani". Există unele analogii. Cu fumatul la Otopeni rezolvarea a venit peste noapte, tot la o cerinţă U.E., şi a fost cît se poate de operativă: s-au scos toate scrumierele din aeroport. Cam aşa a fost şi cu propunerea de arestare a lui ginerică şi de internare a prinţesei: noi am rezolvat operativ problema, mai departe n-aveţi decît să fumaţi unde vreţi, să vă căsătoriţi cum vreţi, dar să nu ne mai faceţi probleme că vă ia mama dracului!

Există însă un alt numitor comun mult mai profund al acestor poveşti: cel al **spaţiului public**. Cum poate acelaşi spaţiu să fie *public* şi în acelaşi timp *multi-cultural*, adică divers? Dacă e vorba de fumători, lucrurile se rezolvă relativ simplu, prin segregare spaţială; în fond ei au vrut-o, e o problemă de opţiune personală. Cu ţiganii este însă ceva mai complicat. Au fost – şi încă mai sînt în mare parte – segregaţi spaţial, avînd cartierele lor la marginea sau în afara satelor, iar a fi ţigan nu este o problemă de opţiune personală! Cîtă vreme stăteau acolo şi îşi vedeau de treaba lor, erau mai mult o sperietoare pentru copiii neascultători. Specificul minoritar pare să fie tolerat cîtă vreme nu „poluează simbolic" – cum ar spune Marry Douglas – spaţiul majoritar, dacă rămîne, adică, „la el acasă". Ca şi cu ungurii: n-au decît să vorbească ungureşte în casele lor, dar nu în tribunalele noastre – după cum s-au exprimat o droaie de majoritari români cu ocazia recentului referendum.

Dar o societate democratică nu poate fi segregaţionistă, chiar dacă anumite segregări spaţiale pot rezolva anumite mici „diferenţe specifice", ca în cazul fumătorilor sau al nudiştilor, de pildă. Diferenţele reprezentative nu pot fi însă rezolvate pe această cale, decretînd simplu: ungurii la Ungaria, ţiganii la Ţigania şi fumătorii la Afumătoare! Trebuie să fie construit un spaţiu public pentru toţi şi pentru fiecare. Iar o dată cu mondializarea, diferenţa se de-localizează, migrează de colo-colo, iar acest spaţiu public se mondializează şi el, adică devine şi mai pestriţ şi astfel dificil de gestionat (aviz bucureştenilor: capitala noastră a început să fie multi-etnică mult peste cota de amestec a „minorităţilor conlocuitoare"!).

O asemenea construcţie presupune, ca peste tot în lume, o negociere extrem de dificilă între drepturile (generale) ale Omului şi dreptul (particular) la diferenţă. Iar gestionarea întîlnirii universalului cu particularul în spaţiul public cel de toate zilele este şi mai dificilă. Căci ţiganii, de pildă, nu se definesc doar prin particularitatea căsătoriei lor, care a scandalizat atît de ipocrit guvernanţii zilei, ci mai ales printr-o practică cutumiar diferită a „spaţiului public", o trăire diferită a spaţiului şi timpului care fac „diferenţa" mult mai greu de armonizat cu exigenţele unui spaţiu public al tuturor.

La această uriaşă problemă, făcătorii noştri de opinie au dat o formulare desincronizată cu cîteva secole: *De ce nu vreţi să evoluaţi?* – l-a întrebat candid reprezentantul mass-media pe reprezentantul rromilor. Cam aşa puneau problema şi conchistadorii spanioli în secolul XVI, întrebîndu-i (în spaniolă!) pe aborigenii Lumii Noi: *De ce nu vreţi să vă creştinaţi?*

Îmi pare rău, nu am o soluţie *prêt-à-porter* pentru „problema ţigănească". Cred însă că atîta vreme cît refuzăm să ne punem serios şi coerent problema, nu putem nici măcar începe să căutăm o soluţie!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Note post-agitaţie

În ultima săptămînă de dinainte de referendum discuţia a fost deturnată dinspre Constituţie spre clasa politică, sau mai bine zis spre profunda nemulţumire provocată de aceasta. Întrebările normale care ar fi trebuit să primească răspunsuri diferite, în mod democratic, erau: aduce această Constituţie schimbări pozitive în funcţionarea democraţiei româneşti? Corectează aceste schimbări problemele apărute în cei 12 ani trecuţi de la precedentul referendum? Este potrivită noua formă a Constituţiei cu evoluţiile viitoare ale ţării?

S-a răspuns la alte întrebări. Unele provenite dintr-o cultură civică deficitară şi prost orientată: au dreptul aceşti politicieni hoţi şi corupţi să ne ceară să votăm o Constituţie pe care nu o cunoaştem? Dacă votăm Constituţia, nu înseamnă că îi creditäm pe Mischie, Oprişan şi toţi baronii locali şi naţionali? Altele provenite din tendinţa Guvernului de a promova autoritar o Constituţie mai democratică: este normal să ni se spună pe banii noştri cum să votăm? Este democratic ca regiile autonome şi companiile de stat să promoveze o anumită opţiune politică? Este normal ca birocraţia de stat să promoveze o singură opţiune? Şi pledoaria guvernanţilor şi protestul celor care nu s-au prezentat, fără a avea argumente constituţionale, sînt simptomele unei democraţii subdezvoltate. În România, lucrurile nu sînt limpezi şi se confundă planurile. Protestatarii, cu o vehemenţă aproape fizică (dînd de înţeles că dacă votezi eşti un mafiot), au confundat legea fundamentală cu Mischie, protestul cu *jemanfişismul,* greaţa cu impulsul de autodistrugere (pe sistemul, „uite aşa, de-al dracului"). Campania guvernamentală, primitivă şi agresivă, i-a împins pe mulţi în categoria celor care n-au votat, confirmînd parţial că nimic nu se va schimba din moment ce abuzurile şi indolenţa se manifestă chiar cînd e vorba de Constituţie. Se poate vorbi despre efectul pervers al muşchilor arătaţi de PSD, cel puţin în cazul alegătorilor educaţi din mediul urban, care, tradiţional, nu agreează acest partid (Bucureştiul a fost pe ultimul loc ca prezenţă la vot). Totuşi, opţiunea raţională pentru publicul anti-PSD era cea exprimată scurt de Andrei Cornea în *22*: DA Constituţiei, NU Guvernului. Ar fi fost valabil şi NU Constituţiei, NU Guvernului.

Guvernul şi PSD au încurcat şi mai mult planurile. Banii publici au susţinut o singură opţiune din cele două posibile, administraţia a fost mobilizată în scopuri politice, baronii locali au trecut la ameninţări deschise şi promisiuni ilegale de genul: comuna cu cea mai mare prezenţă va avea primărie nouă, ţăranii care vin la vot primesc banii pentru hectarul cultivat, cei care nu votează nu sînt primiţi în audienţă, cei care votează cîştigă maşini şi televizoare la tombolă sau şosete (toţi).

Rezultatele referendumului pe judeţe arată dezolant. Practic, democraţia românească a regresat la acest referendum. În mod pervers, din protestul prin absenţa de la vot au avut de cîştigat baronii locali. Judeţe fruntaşe au fost Vrancea lui Marian Oprişan, Teleormanul prefectului Teodor Niţulescu (de care s-a auzit mai puţin pentru că spre deosebire de Oprişan a reuşit să supună total presa locală), Ilfovul lui Bebe Ivanovici şi Gorjul lui Nicolae Mischie. O concluzie şocantă: baronii locali au avut un rol decisiv în adoptarea unei Constituţii mai democratice. De ce ies baronii în avantaj? Mischie a afirmat că singurul lui regret este că Marian Oprişan a obţinut un procent de prezenţă mai bun decît el. Una peste alta, baronii locali care controlează în stil autoritar judeţele s-au dovedit a fi eficienţi. Adrian Năstase şi Octav Cozmâncă vor ezita, chiar dacă ar dori, să cureţe partidul de asemenea figuri. Nu te debarasezi de cei care te pot menţine la putere.

PSD *per total* s-a dovedit stăpîn pe situaţie. Videoconferinţa cu activul judeţean din dimineaţa de duminică s-a arătat eficientă în constrîngerea electoratului. Fraudele evidente făcute pe principiul: „e pentru o cauză bună, deci e moral" au fost multe, cea mai clară fiind plimbarea urnelor mobile prin pieţe. E un semnal de alarmă pentru viitoarele alegeri, mai ales că este foarte posibil să nu mai existe observatori independenţi. Pro Democraţia şi celelalte ONG-uri care au supravegheat precedentele alegeri se întreabă serios dacă vor mai exista fonduri pentru această operaţiune: finanţatorii internaţionali au decis că în România democraţia s-a consolidat, operaţiuni ca supravegherea alegerilor nu mai sînt necesare, s-au orientat spre Azerbaidjan. Se pare că s-au înşelat. Mascarada cu urnele mobile arată că legea poate fi interpretată lax dacă e la mijloc o cauză nobilă. Iar permanenţa PSD-ului la putere poate fi, evident, o cauză nobilă. Este foarte probabil ca evaluările asupra democraţiei din România să capete note mai mici, cu totul justificat.

Şi Cristian Tudor Popescu şi Ion Iliescu au pus prezenţa la vot mai mare la sate pe seama bunului-simţ al ţăranului român, cel care şi-a păstrat busola valorilor, spre deosebire de orăşenii dezorientaţi de tranziţie, de modernitate. Să fie atît de idilică realitatea? Ţăranii nu au mai mult simţ civic, ci sînt mai uşor de controlat. La sat, contactul dintre cetăţean şi autoritate este direct, fie că autoritatea este poliţistul, primarul sau preotul. PSD a avut capacitatea să transmită acestor autorităţi sarcina de-ai aduce pe oameni la vot, înţeleasă concret: primarii au organizat transportul sătenilor spre secţiile de votare pe cheltuiala lor sau pe cheltuiala publică. Un electorat rural tradiţional luat „pe sus" spre urne votează cu cel care îl mobilizează. Putea să prevadă Constituţia şi o aselenizare românească pînă în 2007, rezultatul ar fi fost acelaşi.

90% voturi pentru „DA" sînt un semn rău. Nu aşa arată un rezultat dintr-o democraţie consolidată, unde guvernul este corect şi cetăţenii care se opun o fac organizat şi prin vot. Strategia PRM care a îndemnat publicul naţionalist să nu se prezinte la vot a eşuat, iar articolele constituţionale trădătoare de neam şi ţară au fost aprobate de 90% din votanţi. O adevărată palmă pentru Corneliu Vadim Tudor, care nu cîştigă nimic din această poveste, cum se tot spune.

Discuţiile post-referendum au fost acoperite de o ştire uluitoare: luni dimineaţa, Hildegard Puwak, Mircea Beuran şi Şerban Mihăilescu şi-au prezentat demisiile. Toţi trei spontan şi de bunăvoie, după discuţii cu Adrian Năstase. E greu de înţeles logica după care a funcţionat PSD în aceste ultime trei luni de scandaluri. A ales constant cele mai proaste soluţii. După ce a pierdut capital de imagine în interior şi, ceea ce este chiar mai grav, în exterior, a folosit prilejul referendumului să scape de ei. După ce s-a chinuit să scornească motivaţii penibile de genul: el vrea să elimine mafia din spitale, ea este eficientă, lăsăm organele să îşi facă datoria etc., acum găseşte explicaţii ridicole: doamna Puwak îşi rezolvă problemele familiale, domnul Beuran lămureşte problemele adiacente apărute, domnul Mihăilescu îşi lămureşte problemele de corupţie. Toţi trei se pot întoarce ulterior, ceea ce ar reprezenta penibilul încununat de ridicol.

Pe scurt, democraţia românească seamănă cu cea din America Latină: simplii cetăţeni sînt mînaţi la vot, liderii de opinie promovează soluţii ilogice, guvernul acţionează autoritarist pentru că atîta ştie. Doar baronii locali au arătat cine este stăpîn aici, sub toate constituţiile.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Neîncredere şi confuzie

Daţi-mi voie să privesc dincolo de actualitatea fierbinte, să nu fiu preocupat de cele două teme majore ale ultimei săptămîni (referendumul şi demisia celor trei miniştri), permiteţi-mi să ies din ordinea de zi, lăsaţi-mă să uit săptămîna asta de raportul despre libertatea presei publicat de „Reportères sans frontières" în care România e alături de Insulele Fiji în clasament (sîntem consecvenţi, în raportul de acum doi ani făcut de Freedom House eram lîngă Insulele Vanuatu – ah, tărîmuri exotice, cum ştiţi să ne seduceţi...), nu-mi pomeniţi de raportul de ţară care trebuie să ne vină de la Bruxelles pe 5 noiembrie, în fine, daţi-mi voie să termin această lungă frază introductivă (un început prost, din pdv jurnalistic) şi să trec la a doua, scurtă şi cuprinzătoare. Agitaţia mediatică pe tema referendum plus demisii ministeriale a lăsat în umbră o chestiune cel puţin la fel de importantă: sondajul despre intoleranţă şi extremism realizat de Gallup pentru Institutul de Politici Publice, prezentat săptămîna trecută. (Se găseşte pe *www.ipp.ro*).

De ce este important? Pentru că, dacă acceptăm că în societatea românească de azi se simte răsuflarea nervoasă a unei crize identitare (iar eu, unul, accept – adică, simplu spus, nu mi se pare că ştim să răspundem clar şi bine la întrebările *cine sîntem* şi *ce vrem),* atunci din acest sondaj putem măcar să aflăm nişte lucruri interesante despre noi. Noi, cei care vrem să ne integrăm în UE în 2007. Desigur, un sondaj nu face decît să reflecte „starea naţiunii" la un moment dat, nu trebuie să-i cerem mai mult şi nici să-l înzestrăm cu semnificaţii mai adînci decît poate avea. Dar dacă ne privim în oglinda lui, identificăm mai exact ceea ce ni se pare că deja ştim ori descoperim noutăţi şocante. Presa şi televiziunile au insistat, în prezentarea sondajului, pe teme precum nostalgia faţă de comunism şi convingerea unor concetăţeni că am avea nevoie de un regim autoritar. Mi se pare însă că temele cu adevărat îngrijorătoare sînt altele. Din datele sondajului rezultă că societatea românească este profund marcată de neîncredere, pesimism şi „gîndire negativă". 80% din cei intervievaţi cred că „nu contează că există legi, oricum cei de la putere fac ce vor"; 69% sînt convinşi că „tribunalele nu fac dreptate oamenilor" şi că „partidele există doar pentru ca politicienii să-şi facă o carieră"; 67% sînt de părere că „în comunism oamenii aveau mai multă încredere în viitor" şi că „în România te poţi îmbogăţi doar pe căi necinstite"; în fine, 55% cred că „nu se poate avea încredere în cei mai mulţi dintre oameni". Nu vreau să sporesc senzaţia de pesimism, dar mi se pare că, dacă două treimi dintre concetăţenii noştri sînt convinşi că se putea avea mai multă încredere în „viitorul luminos" promis de comunişti decît în Europa Unită, atunci „UE – 2007" şi „construcţia europeană" devin vorbe goale: nu numai pentru că Guvernul nu a terminat negocierile, ci şi din cauza neîncrederii oamenilor în ceea ce-i aşteaptă şi în ei înşişi. Să mai spun adevărul banal că, aşa cum scrie în toate cărţile, una dintre valorile de căpătîi ale democraţiilor liberale este *încrederea*?

O altă sursă de îngrijorare este *confuzia* care se desprinde din datele sondajului: mi se pare că uneori respondenţii ori nu sînt sinceri, ori nu ştiu despre ce vorbesc, ori nu şi-au făcut ordine în valori şi convingeri. Sînt sigur că sociologii vor produce analize şi explicaţii rafinate, dar pînă atunci înşir cîteva cifre care cred că ilustrează această confuzie: 94% cred că există Dumnezeu, dar numai 60% cred că există iad, 54% că există rai şi 45% că există viaţă după moarte; şi numai 24% merg la biserică o dată pe săptămînă. 54% sînt „total de acord" sau „mai degrabă de acord" cu afirmaţia că „păstrarea ordinii publice este mai importantă decît respectarea libertăţii individuale", tot 54% consideră că „ascultarea şi respectarea autorităţilor sînt cele mai importante lucruri pe care copiii ar trebui să le înveţe", dar 78% cred că „este firesc ca fiecare să îşi aleagă propriul stil de viaţă, chiar dacă acesta diferă de al majorităţii". Spaţiul nu-mi permite să dau şi alte exemple, dar am impresia că, puşi în situaţia de a-şi exprima acordul sau dezacordul cu anumite valori şi atitudini sociale, oamenii ezită între „frînturi" de valori – unele rămase pe creier dinainte de '89, altele insuficient asimilate în perioada de tranziţie, altele induse de vechi stereotipuri.

În mare măsură, neîncrederea şi confuzia oamenilor sînt produse sau măcar „stimulate" de harababura comunicaţională a tranziţiei: în spaţiul public circulă discursuri contradictorii şi trăznăi de tot felul şi, în general, nimic nu e simplu şi clar, nici o valoare nu mai stă pe picioarele ei. Aşa încît cetăţenii nu reuşesc să interiorizeze aceste valori, ci reproduc în bună parte stereotipiile diseminate în spaţiul public de politicieni, lideri de opinie şi alte personaje mediatice. Altminteri, ne simţim bine cu noi înşine: „în general, îmi place poporul român", zic 92% dintre respondenţi. Dar în particular?...

▲

Éducation et culture

Culture 2000

Centrul Cultural Francez din Iaşi şi Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri" organizează

Festivalul „Avram Goldfaden"

„Primul teatru idiş din lume şi comunităţile evreieşti din Europa Centrală. Circulaţia artiştilor şi a ideilor"

Seminar internaţional

(24-27 octombrie 2003,
sala Senatului Universităţii „Al. I. Cuza")

Locul intelectualilor evrei în cultura Europei Centrale şi de Est; Mihail Sebastian, Nae Ionescu: paradoxurile şi tensiunile vieţii culturale româneşti interbelice; Fracturile identitare şi exilul intelectualilor şi artiştilor evrei din Europa Centrală; Teatrul idiş ca factor de cristalizare a limbii şi culturii laice a evreilor din Europa Centrală şi de Est.

Seminarul face parte dintr-o serie de manifestări care celebrează primul teatru de limbă idiş din lume, „Pomul Verde", inaugurat la Iaşi în 1876. Programul va cuprinde spectacole de teatru, concerte de muzică klezmer, expoziţii, proiecţii de filme şi mese rotunde desfăşurate, pînă în martie 2004, în România, Germania, Franţa, Ungaria, Polonia, Republica Moldova, Ucraina.

Centrul Cultural Francez din Iaşi colaborează în realizarea acestui program cu Primăria din Iaşi, Teatrul Evreiesc de Stat din Bucureşti, Institutul Polonez din Bucureşti şi Rock Theater din Dresda. Manifestările sînt susţinute de Comisia Europeană, prin programul „Cultura 2000".

Informaţii suplimentare:
www.theatre-yiddish-iasi.com; equipe@ccf.tuiasi.ro
0232-267637

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Un dinozaur politic

În vîrstă de 77 de ani şi aflat la putere de mai bine de patru decenii, Fidel Castro este ceea ce jurnaliştii numesc un „dinozaur politic". În plus, personajul a dat naştere, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, unei întregi mitologii, la impunerea căreia au contribuit nu puţine figuri celebre, de la Jean-Paul Sartre pînă la Gabriel García Márquez, acesta din urmă rămas astăzi singurul mare prieten al dictatorului de la Havana. Cel supranumit *Lider Máximo* face obiectul unei impresionante, prin dimensiuni (650 de pagini) şi prin documentare, biografii semnate de ziaristul Serge Raffy şi apărută sub titlul *Castro necredinciosul* (Editura Fayard). Este, probabil, cea mai completă biografie a dictatorului, rezultat al unor ani lungi de cercetări, anchete, interviuri, care pune în lumină toate faţetele personalităţii lui Castro, inclusiv cele ce ţin de zona privată. Raffy demolează mai multe legende, printre care şi aceea a apropierii tardive a lui Fidel de comunism, apropiere ce s-ar fi produs mai mult ca să-i sfideze pe americani, de la care aşteptase – cînd a cucerit puterea – sprijin. Or, Castro a avut de timpuriu lecturi marxiste şi, mai mult, a fost „lucrat" temeinic de doi experimentaţi agenţi KGB, Nikolai Leonov şi Fabio Grobart, pseudonimul lui Abraham Semiovici, vechi şi experimentat spion al Kominternului.

Nu e de mirare că Moscova pusese ochii pe Fidel: omul era de o ambiţie patologică şi de un cinism absolut. Gata să-şi vîndă şi să-şi trădeze prietenii, este şi un actor înnăscut, disimulîndu-şi sentimentele şi minţind fără să clipească. E mai mult ca sigur autorul (sau măcar inspiratorul), încă din studenţie, al mai multor asasinate politice. Femeile au jucat un rol foarte important în viaţa lui, iar printre ele se detaşează Marita Lorentz, agentă KGB, „deturnată" de CIA şi pe care o regăsim în complotul care a dus la asasinarea lui Kennedy (asasinat indisociabil, crede Raffy, de evenimentele din Cuba).

În 1959, Castro cucereşte puterea printr-o lovitură de stat, se debarasează imediat de cîţiva tovarăşi de luptă, pune în scenă procese-spectacol, declanşează o represiune sîngeroasă. Toată domnia lui Castro e marcată de astfel de răfuieli şi de crime, culminînd, în 1989, cu ultimul mare proces stalinist al secolului, cînd generalul Ochoa – pînă în ajun „erou naţional" – este condamnat la moarte şi executat, proces printre ale cărui victime se numără şi fraţii La Guardia, şi ei vechi tovarăşi de arme.

Celebru pentru discursurile sale interminabile, Fidel ar fi de fapt un autist, incapabil să-l asculte pe celălalt. E şi un coleric, izbucnind în crize violente, necontrolate. În anturajul apropiat al liderului cubanez sinuciderile şi dispariţiile misterioase s-au ţinut lanţ. O soră, Juanita, s-a refugiat în America şi a devenit o animatoare a mişcării anticastriste. O fiică, Alina Fernandez, a fugit şi ea în SUA, în decembrie 1993, în condiţii demne de un film cu James Bond.

Serge Raffy demontează încă un loc comun, acela al dificultăţilor economice datorate embargoului american. În realitate, embargoul a fost – şi este – mai mult platonic, Cuba a putut face liniştită schimburi comerciale cu ţările occidentale, ba chiar, pe căi ocolite, cu firme americane (cu Franţa, datoria Cubei a atins peste 3 miliarde de dolari!). Situaţia în care a ajuns regimul de la Havana se datorează practic exclusiv politicii economice catastrofale şi iniţiativelor abracadabrante ale marelui conducător. Raţionalizarea alimentelor pe bază de cartele a fost introdusă încă din 1962 (cinci ouă şi 60 de grame de unt pe lună). Patru decenii mai tîrziu, Fidel lansează un „plan" economic halucinant, care prevede ca fiecare familie să crească găini în apartamentele de bloc. Puţin după aceea, decretează operaţiunea naţională de stîrpire a ţînţarilor...

Şi totuşi, cum de au tolerat atîţia zeci de ani Statele Unite acest regim caricatural, tiranic, represiv, pe care sute de mii de cubanezi l-au părăsit în bărci şi plute improvizate? Serge Raffy avansează o ipoteză interesantă: americanii au lăsat, în coasta lor, un fel de „Disneyland comunist", un eşantion avînd, pentru cetăţenii Statelor Unite, un rol educativ: dezastrul din insulă a fost pentru ei un vaccin care i-a vindecat de orice tentaţie faţă de utopia comunistă. Astăzi, însă, datele s-au schimbat. Trei foşti preşedinţi din Est – Havel, Walesa şi Göncz – au lansat recent un apel atrăgînd atenţia opiniei publice asupra acestui personaj sinistru şi anacronic. În Franţa, stînga intelectuală se leapădă de cel pe care, pînă mai ieri, îl adula. Pentru Castro a început, pare-se, numărătoarea inversă.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Rîsu' – plînsu'

Săptămînile de dinaintea exercitării suveranităţii poporului în chestiunea amendării Constituţiei dar, mai ales, orele cuprinse între videoconferinţa PSD-istă şi închiderea secţiilor de votare vor rămîne în istorie. Deşi cad în păcatul pentru care îi criticam pe unii jurnalişti nu demult, nu mă pot abţine de la verdicte istorice în asemenea momente de înaltă emoţiune: orele cuprinse în intervalul de cînd nea Cozmîncă a sunat mobilizarea generală pînă urnele s-au închis sînt **ore astrale**! Adică ore din acelea în care se întîmplă chestii de-ţi iau răsuflarea. Nu am nici o îndoială. Orele astea vor rămîne în istorie drept dovadă clară că România e o ţară nemuritoare, care nu dispare, nu se surpă şi nu se pulverizează, nu se striveşte, nu se dezintegrează şi nu ia foc orice, dar absolut orice i s-ar întîmpla. E bine! Cu disponibilitatea asta largă şi cu rezistenţa asta eternă, i s-ar putea întîmpla chiar să intre în Uniunea Europeană. Dar ce zic eu să intre, că intră sigur, vreau să zic că i s-ar putea întîmpla chiar să ajugă să fie o ţară europeană.

România, însă, suportă cu un aer mult prea degajat dezlănţuirea la scară naţională a unui spectacol grotesc şi respingător, cum a fost referendumul pentru adoptarea Legii de modificare a Constituţiei. E simptomatic pentru statul nostru de drept că are o Constituţie care se modifică printr-un referendum în care se pare că dimensiunea ilegalităţilor e întrecută doar de cea a ridicolului. Am citit şi am auzit poveşti de domeniul incredibilului. Oameni care au votat de cinci ori, urne plimbate peste tot, consultaţii medicale gratuite la cabina de votare, tombole la urne, bilete la meci şi mititei, lemne de iarnă şi ajutoare sociale – totul pentru românii cu conştiinţa civică probată. Amuţitor. Ce putem aştepta de la această Constituţie, de la cei care vor servi jurînd pe ea, de la cei care sînt subiecţii căreia ea i se aplică?

A fost cît se poate de clar că oamenii nu aveau de gînd să meargă să voteze. Nu-i nimic, nu a contat ce au vrut ei, a contat ce a vrut Guvernul. Eu cred că cea mai importantă cauză a absenteismului masiv nu au fost sentimentele antiguvernamentale, cum crede opoziţia (în sondaje, partidul-stat e de nedislocat şi liderul său e mereu cel mai dorit), şi nici revolta împotriva sărăciei (un flagel din care nu vom ieşi tocmai pentru că ne-am obişnuit cu el), ci necunoştinţa şi sentimentul inutilităţii. Oamenii nu au vrut să voteze pentru că socotesc că e degeaba şi pentru că nu ştiu ce au de votat. În loc să respecte dreptul cuiva de a nu se pronunţa atunci cînd nu ştie, activiştii PSD s-au năpustit, la chemarea Centrului, să adune lumea cu gesticulaţia cu care se mînă o turmă de cornute leneşe. Episodul pe care l-am citit într-un ziar central pare rupt din Gogol. După videoconferinţa PSD, a apărut o urnă la magazinul „Selgros". Va să zică, gospodinele plăteau la casă şi apoi votau. Lîngă urnă, un jandarm politicos şi pudic, cu bună creştere constituţională, întorcea capul cînd oamenii ştampilau buletinul de vot chiar acolo, pe masă, în faţa lui. Secretul votului e garantat şi sub Constituţia 'a nouă şi sub 'a veche, să trăiţi! La sfîrşit, comentariile electorilor de la „Selgros" erau entuziaste. Bine că se poate vota şi în magazine şi în tramvaie şi în closete publice şi la Obor şi la Matache Macelaru', că omu' nu are timp, el are treabă. Cum vocea poporului, atît de preţioasă pesedeilor, e clară, s-ar putea desfiinţa pe viitor secţiile de votare, care nu fac decît să îngreuneze democraţia noastră. Să se voteze oriunde, într-un sistem ambulant, dar mai ales peste tot pe unde cred baronii că e bine să meargă urna.

Mă grăbesc să precizez că am fost printre cei care au mers la vot încă de sîmbătă, că am îndemnat pe toţi apropiaţii mei să facă asta, dar că înţeleg să respect opţiunea celor care nu au vrut să voteze. Mi s-a părut abjectă întreaga campanie de punere la zid a celor care nu aveau de gînd să voteze, adică a cel puţin jumătate dintre români: că sînt anti-europeni, că se opun progresului, că vor ca România să fie o ţară săracă, că ascultă de „interesele altora". Ştim bine că această Constituţie, aşa cum e amendată acum, nu ne duce în Europa (e uşor de anticipat că vom mai avea nevoie de ajustări constituţionale pe măsură ce procesul de integrare va avansa), nu ne face bogaţi, nu rebranşează caloriferele amărîţilor care refuză căldura în pragul iernii de frica facturilor şi nici nu curăţa corupţia. Promovarea acestui exerciţiu constituţional a fost o probă înspăimîntătoare de intoleranţă, de incapacitate de dialog şi de inapetenţă pentru democraţie, a fost cea mai îngrijorătoare manifestare a spiritului dictatorial din 1989 încoace. În plus, rezultatul a fost lamentabil.

Ah, Europa mea! Chiar te-ai uitat la mine, aşa cum a zis ministrul meu de Externe? Chiar ai văzut tot? Adică, TOT? Of, mai bine nu te uitai şi mă credeai pe cuvînt, după aia. Sper să mă iubeşti suficient de mult încît să crezi ce-ţi spun şi nu ce-ai văzut...

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Constipaţia României?

Uite şi purgativul.

Ei, da, probabil că n-am înţeles bine genul de act normativ la care lumea să sară ca arsă din cearşaf şi să dea fuga pe ploaie şi pe vînt la cabina de vot. Nu-i nimic, chiar şi democraţia, care e perfectă, învaţă din greşeli. În sprijinul acestui proces, am decis să propunem cîteva articole noi în Constituţie. Sînt uşor populiste, dar dacă acesta e preţul pentru a aduce lumea la vot, atunci eu zic că merită să-l plătiţi. Pardon, plătim.

1. Constituţia va avea o anexă cu preţurile tuturor articolelor de primă necesitate şi o alta cu salariile, calculate astfel încît tot românul să aibă ce pune pe masă şi şolduri (guşă, coapse etc.). Aceste preţuri şi salarii vor rămîne fixe pînă la adoptarea următoarei Constituţii.

2. Constituţia apără dreptul la viaţă şi sănătate, cu excepţia cetăţenilor care trebuie să decedeze (sau să fie violaţi) pentru ca ştirile din seara asta să facă, totuşi, ceva *rating*.

3. Magazinele cu vînzare în rate vor accepta ca dovadă de salariu ştampila de vot în buletin, pe cartea de alegător sau pe mîneca de la cămaşă.

4. Toate medicamentele devin gratuite în România. Totuşi, pentru compensare, ceaiurile de firmă se vor scumpi cu 20-2.000%.

5. Prezenta Constituţie aboleşte plata întreţinerii de către locatarii care au uitat s-o facă mai mult de trei zile. Totuşi, pentru a nu se pune o povară prea mare pe bugetul statului, datoriile vor fi trecute în contul generaţiei următoare, cu o perioadă de graţie de 20 ani (5 mandate).

6. Pentru a veni în sprijinul categoriilor sociale defavorizate, taxele vor fi reduse astfel: cele mari vor deveni mai mici, iar cele mici vor fi anulate. O taxă e considerată mare atunci cînd plătitorul e mirat la vederea facturii.

7. Constituţia protejează dreptul fiecărui român la proprietatea altor neamuri.

8. România este stat naţional unitar din care oricine poate pleca fără paşaport şi se poate întoarce în termen de maximum două săptămîni cu o maşină uşor rulată, pe care poate s-o introducă în ţară fără multe explicaţii.

9. Începînd de azi, nimeni nu mai are voie să cîştige mai bine decît celălalt. Excepţie fac eu, Stănică Ion, alegător cu domiciliul fix în comuna Plumbuita, prima casă pe stînga lîngă cîrciuma lu' Stelică, care chiar am nevoie de milionul pe care-l fac săptămîna asta cu a lu' Gheonoae, noaptea la tăiat lemne.

10. Conform cu Constituţia, România este un stat democratic, parlamentar, pluralist şi nemaipomenit de fericit. Orice sondaj de opinie, articol de ziar sau marş de protest care contrazice acest articol va fi supus atenţiei Curţii Constituţionale, care va putea lua măsurile care se impun.

11. Constituţia garantează dreptul la educaţie sexuală liberă şi neîngrădită, începînd de la vîrsta de 15 ani pentru băieţi. Colegele de clasă, grupă sau an care, prin comportamentul lor, vor încălca acest paragraf vor fi sancţionate prin scăderea notei la purtare.

12. Statul român ocroteşte manifestările culturale. Fiecare român are dreptul inalienabil de a-şi alege liber volumul audiţiei muzicale. Manelele date la maximum vor fi considerate diseminare multiculturală.

13. Constituţia scoate în afara legii înghesuiala de orice fel în tramvaie şi autobuze, cu excepţia cazului cînd ea e necesară traiului modest al unor cetăţeni români fără alte mijloace.

14. Fireşte, Constituţia e obligatorie la doamne, în special articolele 90-60-90. Domnii sînt obligaţi să o respecte şi să o admire, de la distanţa pe care o consideră potrivită.

15. De fapt, toate articolele din Constituţie sînt obligatorii, cu excepţia cazurilor în care: a) am avut o problemă la serviciu sau b) a trebuit să-i cumpăr gogoşari lui soacrămea.

În această situaţie, Constituţia se consideră abrogată temporar, pînă la restabilirea ordinii de drept.

16. În sfîrşit, articolul care rezolvă toate problemele, dacă a mai rămas vreuna: Constituţia se consideră adoptată prin votul secret al majorităţii alegătorilor. Acesta poate fi exercitat şi acasă, în baie.

▲

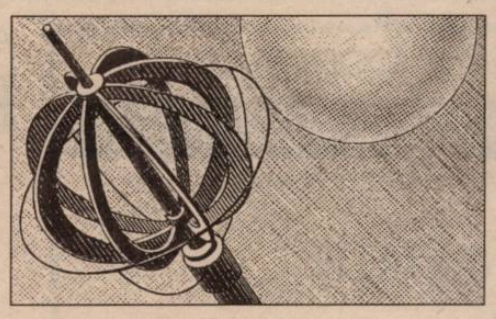

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Gîlceava

Cancelarul Germaniei Schröder avea treabă acasă şi l-a lăsat pe preşedintele francez Chirac să-l înlocuiască în cea de a doua zi a Consiliului European de la Bruxelles. Poate că n-ar fi trebuit acordată o importanţă excesivă gestului: deşi erau prezenţi toţi şefii de stat din Uniune, discuţia nu avansa. Preşedinţia italiană a adoptat formula prin care participanţii îşi expuneau punctul de vedere, fără nici cea mai mică tentativă de căutare a consensului. Cele două mari probleme de blocaj – compoziţia Comisiei şi calculul majorităţii calificate – nu şi-au găsit rezolvarea, iar Parisul şi Berlinul aveau puncte de vedere identice în legătură cu problemele de pe ordinea de zi. Lumea se plictisea şi pe coridoare se făceau glume despre posibilitatea altor delegări şi apariţia altor cupluri mediatice.

Dar nu e exclus ca dovada încrederii etalate de cuplul franco-german să aibă şi o altă semnificaţie decît cea a unei înţelegeri între amici. Dacă interesele a două ţări puternice pot fi apărate de o singură persoană, atunci de ce atîta gîlceavă provocată de ţările mici care nu vor să accepte ideea că ele vor fi reprezentate de comisari fără vot şi de ce nemulţumirea ţărilor aproape mari (Polonia, Spania) care vor să fie considerate mari? Din aburul declaraţiilor diplomatice de la conferinţele de presă răzbate realitatea divergenţelor şi începe să se împrăştie mirosul de criză. Succesul proiectului economic comun a asigurat multă vreme carburantul necesar structurării Uniunii. Perspectiva extinderii combinată cu semnele imposibil de ocolit ale recesiunii pun în evidenţă absenţa proiectului politic. Contînd pe factorul timp, ţări cu un nivel apropiat de dezvoltare au adoptat măsurile economice necesare, care să ducă de la sine la politici sociale şi de apărare comune. Acceptarea *pe rînd* a ţărilor mai puţin bogate – Spania, Irlanda, Portugalia, Grecia – a permis ca decalajele să fie compensate prin măsuri suportabile pentru toată lumea. Încheierea tratativelor de aderare cu zece ţări noi, cele foste comuniste cu performanţe economice la limita de jos, e de natură să creeze probleme atît pe plan economic, cît şi politic: efortul de a le susţine creşterea economică s-ar putea dovedi peste puteri, războiul din Irak n-a făcut decît să expună la lumină linii de despărţire existente demult. „Noua Europă" a Poloniei, Cehiei şi Ungariei are aliaţi în „Vechea Europă" a Marii Britanii, Italiei şi Spaniei.

Obstrucţia încăpăţînată a Poloniei şi Spaniei faţă de proiectul Constituţiei europene, care nu le acordă destule voturi în Consiliu şi prevede un mod de calcul al majorităţii neconvenabil, este semnificativă. Noii membri, alături de unii dintre cei vechi, se tem că practica va valida proceduri care vor instala hegemonia cuplului franco-german. Într-o scrisoare deschisă adresată „prietenilor noştri polonezi" *(Le Monde*, 9 octombrie 2003), doi deputaţi europeni, Daniel Cohn Bendit şi Oliver Duhamel, fac un apel la solidaritate şi la coeziune. După ce li se recunosc mari merite istorice, polonezilor li se spune că obstrucţia lor duce la stagnare, iar stagnarea ar putea provoca suspendarea finanţărilor: „Noile state membre au mai multă nevoie de Europa decît cele mai vechi". E adevărat, răspund Marek Beylin şi Adam Michnik, redactorul şef şi responsabilul paginii Opinii din *Gazeta Wyborcza*, dar tocmai de aceea noile state se tem că accesul lor în Uniune e condiţionat de acceptarea unor raporturi de forţă, lor fiindu-le rezervată poziţia celor slabi: ameninţarea conţinută în scrisoarea prietenoasă a celor doi deputaţi europeni e dovada că „în Uniune diktatul se substituie negocierilor". Refuzul exprimat prin vot la referendumul din Suedia dă o nouă perspectivă acestui conflict: cei care o duc bine se simt ameninţaţi de chemările la solidaritate, cei care o duc prost ştiu că în condiţii de inegalitate economică, solidaritatea înseamnă subordonare. Leszek Miller, prim-ministrul polonez, întrebat dacă însufleţit de exemplul cuplului Schröder-Chirac s-ar lăsa înlocuit de omologul său spaniol, a răspuns: „Desigur că pot imagina aşa ceva. Imaginaţia mea e nelimitată". Electoratul e arareori satisfăcut de politicienii cu imaginaţie şi pe măsură ce Europa imaginară se îndepărtează de cea reală, integrarea devine o specialitate a politicienilor şi nu o aspiraţie a popoarelor.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Faima

După ce ne-au dat afară din restaurant, pe la vreo 9 şi 20, pentru că scriam poezii pe faţa de masă, am încercat să-i conving pe prietenii mei să mergem la un bar, dar ei s-au opus, susţinînd că sîntem în Minneapolis. Dacă vrei să mergi la bar, trebuie să te lupţi cu propria conştiinţă preţ de vreo săptămînă, apoi trebuie să te speli de păcate prin trudă fizică cît mai grea şi printr-o contribuţie în bani pentru vreo cauză. Aşa că m-am dus de unul singur la barul hotelului, unde unii dintre cei mai păcătoşi cetăţeni ai statului şedeau şi pufăiau din ţigări în compania unor turişti desfrînaţi. Două damzele reconstituite chirurgical, aflate la capătul barului, mi-au tras un scaun lîngă ele şi mi-au făcut cinste cu un pahar, purtîndu-se ciudat, de parcă m-ar fi cunoscut. Nu m-a mirat că mă cunosc pentru că, în mintea mea, sînt destul de celebru, dar la chestia cu cinstea nu mă aşteptam, pentru că sînt mai scund şi mai bătrîn. Amîndouă erau din Dakota de Sud şi veniseră la cumpărături, cu avionul. Cea cu aparat dentar şi Martini mi-a spus că mi-a văzut toate filmele. Cealaltă, cu un cuibar de viespi oxigenat şi cu un machiaj de travestit, mi-a mărturisit că n-a văzut decît „cîteva" din filmele mele şi că are, la fermă, atîtea maşini încît nu-i ajung zilele din săptămînă ca să le conducă pe toate. Şi cum mă simţeam eu foarte celebru în pielea lui Robert Redford, Miz Peroxy se întoarce către mine: „Ştii cine sînt eu, nu? Doar te prefaci că nu ştii, nu-i aşa?". Era în vocea ei o notă mai mult decît puţin ostilă şi m-a gherănit cu o privire albastră şi rece. Şi da, îmi părea vag cunoscută, în genul muzică-pop-pe-cablu, genul acela de chip care sclipeşte o secundă cînd tot schimbi canalele sau citeşti reviste aşteptînd să intri la dentist. Habar nu aveam cine e, dar arăta oarecum country, aşa că i-am spus: „Eşti cîntăreaţa aia de country!". Privirea i-a devenit furioasă. „Îţi baţi joc de mine, nu?" Am văzut cum mîna cu unghiile de o şchioapă înşfacă poşeţica. Caută pistolul, fără îndoială. „Nicidecum, doamnă." M-am uitat către cealaltă damă, în căutare de ajutor, dar aceea tocmai se angajase într-o convorbire cu un fotbalist durduliu şi îi explica ce şi cum cu aparatul ei dentar. Ajutorul mi-a venit din partea unei fătuci sobre, probabil funcţionară, care ieşise la întîlnire cu o manechină în minijupă, care arată de parcă ar fi lucrat într-un salon de frumuseţe. Se întoarse către torţionara mea country şi-i spuse, arătînd cu degetul spre mine: „Să nu-mi spui că nu ştii cine este!". Speranţa mi-a renăscut. Cu siguranţă, această cetăţeancă deşteaptă a Minnesotei va pune lucrurile la punct. Şi apoi a continuat: „Ce, n-ai citit *Wall Street Journal* de azi?". Cîntăreaţa de country cea ostilă s-a uitat la mine cu ochi noi. „Nu", zise, „cine e?" Fata cea serioasă rîse: „Dacă nu ştii, înseamnă că nu prea te uiţi la Louis Rukeiser". Asta a funcţionat. O umplusem de respect – cel puţin atîta respect cît să o şterg dracului de acolo. La fix. Doi fotbalişti foarte adevăraţi s-au aşezat lîngă damele din Dakota de Sud. Erau probabil de la un serviciu de escortă. Sper, de dragul bacşişului, că partenerul blondei ştia cine e. Eu nici acum nu ştiu, şi nu sînt foarte sigur că ştiu şi cine eram eu. Extrem de ciudat loc, Minnesota asta. Şi nici nu era trecut de 10 seara.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Argetoianu, ciocu' mic

În ultimii ani, am avut probleme cu personajul pe nume Constantin Argetoianu. Şi nu atît cu el, cît cu studenţii juni, dispuşi să creadă tot ce Argetoianu a lăsat scris. Om politic străin de scrupule şi, mai ales, memorialist – în opinia mea de geniu, deşi deloc obiectiv –, Argetoianu ne-a transmis o imagine a sferei politice româneşti ce va servi mereu foarte bine celor dispuşi să demonstreze că politicienii noştri din interbelic erau, în mare, o adunătură de canalii. După cum a şi servit în anii comunismului, cînd fragmente din memoriile lui – apărute integral abia după '90, evident – au fost publicate în revista de popularizare a istoriei, cu un mare tiraj. Argetoianu este omul care în 1917, pe cînd ţara trecea prin clipe grele, iar armata şi regele erau în retragere în Moldova, se relaxa în cafenele şi în casele prietenilor din Iaşi jucînd maus şi bridge, sau se deplasa la Odessa pentru a se întîlni cu Mihail Bujor, rebelul comunist cel mai autentic al României în acel moment. El e omul căruia i se atribuie celebrele cuvinte – foarte plăcute de istoriografia tendenţioasă din anii comunismului – *Unde găseşte Regele lichele mai mari ca noi?*, cum ar fi spus el prin 1932, despre sine şi despre Nicolae Iorga, în faţa criticilor venite la adresa guvernului pe care-l conduceau. În 1945-46, intoxicat de sovietici cu tot felul de complimente, nutrea iluzia că s-ar putea întoarce în ţară pentru a fi *Salvatorul*, în condiţiile în care partidele tradiţionale – pe care le cunoştea, oricum, ca nimeni altul – treceau prin focul atacurilor furibunde venite dinspre comunişti. Burton Berry, unul dintre reprezentanţii SUA în România, îl descria drept un „cal de cursă lungă al oportunismului politic" – asta în momentul în care Argetoianu (fost cu Averescu, fost cu Maniu, fost cu Brătienii, fost cu Iorga, fost cu Carol al II-lea) şi-a lansat noul său partid atoatepacificator, *Uniunea Naţională Muncă şi Reconstrucţie!* Finalmente, *Salvatorul* nu s-a mai putut salva nici pe sine. Şi cert este că notele sale despre alegeri şi alegători în România anilor '20-'30 – vezi paragraful despre stomacul omului politic şi ce trebuie să suporte el –, dacă sînt luate ca atare (cum le pot lua tinerii de azi, care nu posedă *cheia* unor lecturi de gen), oferă o imagine dramatic-caricaturală a – totuşi! – democraţiei româneşti din epocă.

Să mai zăbovim puţin. Nicolae Titulescu, starostele diplomaţiei româneşti şi, altfel, om politic aflat deasupra partidelor, dar cu o problematică afiliere naţional-ţărănistă, îşi făcea campanie trimiţînd prin sate un camion pe care un patefon rula un disc înregistrat de el la Paris, de pe care vorbea cam în felul următor: *Aflat depoooaarte de ţoooară, gîndul meu este toooaatuşi alături de voi, voi care suoooaanteţi talpa ţoooărării* şi aşa mai departe, cu voltele vocii lui de orator al timpului şi cu toate onduleurile plăcii care, tot mai prăfuită şi zgîriată, falsa – spre minunarea şi mai mare a ţăranilor, adunaţi la răspîntii ca la urs.

Ei bine, iată că toate aceste exotisme electorale – plus ţoiurile de ţuică date atunci alegătorilor – par trucuri de copii mici în raport cu ce se poate întîmpla în contemporaneitate. Fără patefoane, dar la lumina albăstruie a televizorului, fotbalistul Chivu ne-a chemat la urne din umbra Columnei lui Traian, iar ex-consilierul Hurezeanu ne-a invitat în *Europa liberă*, în spatele său, în bibliotecă, aflîndu-se un număr din *Le Débat*. Frumos. Am votat, ca europeni, pentru Europa. Oare? (De două ori *oare:* chiar am votat? Chiar pentru Europa?) În acelaşi timp, la lumina palidă a zilei, au fost organizate tombole cu automobile şi maşini de spălat, s-au dat ajutoarele pentru arătura hectarului şi metri cubi de lemne, au fost mobilizaţi popii, jandarmii, felcerii, veterinarii şi comunităţile de romi, urna mobilă a vizitat locaşuri pe care nici poştaşii locului nu le cunosc, iar unele dintre mîinile care au pus ştampila au fost răsplătite cu şosete de bumbac. S-a spus că, dacă votăm, tinerii nu vor mai face armata (deşi Constituţia nu spune asta); că, dacă nu votăm, va cădea guvernul şi noi toţi de pe harta Europei. Plus minunea minunilor: în comuna Uncheşti-Vrancea au votat 130 la sută dintre alegători!

Cu tot cinismul şi oportunismul lor, *alde Argetoianu* n-au făcut niciodată aşa ceva. În interbelic, se vorbea extrem de puţin despre Europa, dar eram cu mult mai europeni.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Ca din partea mea

Cred că fiecare om are în viaţă mici apucături idilic pastorale. Altele campestre. Reverii pe care şi le poartă cu el pe la birou, prin locurile plicticoase prin care-l poartă viaţa. Stai la locul de muncă şi te visezi pescar, apicultor, crescător de struţi, de păuni, mai mare peste o fermă de păsări, de păuni, de altele asemenea. Un amic rafinat într-ale teatrului moştenise o frumoasă livadă de vişini şi se tot socotea cam cum anume ar fi posibil să realizeze acolo o piesă de teatru, nu oricare, ci tocmai aceea celebră cu numele identic locaţiei. Ciudăţenii. Reverii. Prostioare. Mai nimicuri de o viaţă din care nu rămîne mare lucru. Trăim prin şi în plăcerea ficţiunii. De aceea nu cred că literatura nu mai are viitor. După cum nu-mi vine să cred că oamenii o să renunţe la cititul prozei, la roman, la povestire chiar, dacă acu' nu mai au vreme, sau ascultă muzică, se uită la meciurile de fotbal, la filmul săptămînii, numai că în rafturile lor cărţile au răbdare cu rătăcirile fiului (cititor). Vine vremea cînd simţi nevoia omenească să stai la căldura caloriferului şi să citeşti. Este un lux al vieţii care e de cînd lumea. Aşa şezum şi noi şi cetirăm mai ieri, într-o dimineaţă mohorîtă de duminică, pe lîngă căldura caloriferului, în opul *Arhondologia Moldovei* al cinstitului paharnic Costandin Sion. Iacătă, iubite frate cititor, ce citirăm noi în paginile opului: faptul că dintre ai Ghiculeştilor sînt *„două neamuri: cel întîi arnăut, coboritoriu din bezăde Dumitrache Ghica, fiul lui Grigore vodă, pe care l-au tăiat turcii pentru că au dat Bucovina nemţilor. Sînt nişte săraci, trăiesc cu milostenia. Iar cel al doile, carii sînt mari şi puternici, din carii este şi înălţimea sa domnul Grigore Ghica, ce astăzi şede pe scaunul domniei, acesta-i drept Sulgilolu, şi fiindcă după tăierea domnului Ghica au venit domn Constantin Moruz, care era cumnat cu Ghica şi doamna Moruz, fata Sulgilolului, şi-şi adusese fraţi şi veri cîţiva din ţarigrad la chiverniseală aice, Moruz, ca să răzbune moartea cumnatului său au închis pe mulţi boieri, din cari pe vornicul Bogdan şi spatariul Ioniţă Cuza i-au şi tăiet; unii au fugit la hanul tătărăsc în Crîm; între boieri ce ave închişi era şi un Constantin Deleanu, carile ave numai o fată, Măriuţa, văduvă tînără. Înfricoşîndu-l şi pe acela cu sabia, ca să scapi, au primit ginere pe Costache Sulgilolu, ce era tînăr holtei, frate cu doamna tiranului Moruz, şi i-au dat porecla tăietului Ghica şi l-au făcut hatman"*

În acest scurt fragment de investigaţie istorică, dragi cititori de azi şi de mîine, avem de toate, tot tacîmul tematic şi toată vesela gesticulaţiei epice, toate resorturile în stare să declanşeze reveria narativă şi imaginarul de spadă şi capă. Întîi de toate morţi, crime pe măsură: turcii taie pe *„Grigore Ghica"*. Mai apoi vin la rînd *„vornicul Bogdan şi spatariul Ioniţă Cuza"*, mai apoi – în cele 1.000 de semne tipo ale citatului – se petrec alte fapte de mare şi cutremurătoare anvergură tipică imaginarului epic de sorginte romantică: o fată, Măriuţa pe nume, văduvă tînără, frumoasă adică, aşa se presupune a fi, chiar dacă realitatea istorică ar fi fost să fie altfel, este dată prin înfricoşare unui, totuşi, din fericire, *„tînăr holtei"*. Aşadar *„înfricoşîndu-l şi pe acela"* – adică pe boierul ce domnul avea închis pe numele său Deleanu – *„cu sabia, ca să scapi, au primit ginere pe Costache Sulgilolu, ce era tînăr holtei, frate cu doamna tiranului Moruz"*.

Ne gîndim acu', după ce ne ridicarăm noi ochii din paginile Arhondologiei, în dimineaţa asta duminicală oarecare, tihnită şi leneşă, dacă nu vom fi şi noi la fel văzuţi peste o sută, două de ani de către cine ştie ce urmaş care va răsfoi paginile unei cărţi de azi care, cum spuneam, l-a aşteptat răbdătoare în raft. Aşa cum m-a aşteptat una pe mine la biblioteca publică din Arad cu valori patrimoniale exotice: un fond de carte moştenit de la ordinul minorit de Transilvania cu incunabule şi cărţi „mai noi", din acelea tipărite prin veacul al XVII-lea şi al XVIII-lea în lumile cele nemţeşti şi prin cele ale urmaşilor lui Vercingetorix. Într-una din ele am găsit cîteva picături de ceară pe hîrtia în vîrstă de trei veacuri. Şi tot acolo am găsit presată o floricică din aceea mică de ciuboţica cucului, toporaş de primăvară care fu pus acolo şi mă aşteptase. Mărturisesc că am vrut să fur floricica aceea mitutică din vremea lui Grigore Ureche, numai că pînă la urmă n-am mai luat-o. Am pus-o la loc să aştepte un altul care să o găsească acolo în alt veac. Ca din partea mea.

▲

Texte şi opinii de: Şerban ANGHELESCU (etnolog) ● Dorelian BELLU (jurnalist) ● Marian CHIRIAC (jurnalist) ● Marina CONSTANTINESCU (critic de teatru) ● Matei FLORIAN ● Stela GIURGEANU ● Armand GOŞU (istoric) ● Mirela IAMANDI (jurnalistă) ● Florin LĂZĂRESCU (scriitor) ● ŞEFU', AERISITU', VAMPI ● Adela TOPLEAN (etnolog)

Argument

Iarna trecută, de sărbători, românii „bugetari" au primit cadou de la Guvern o vacanţă de mai bine de două săptămîni. „Privaţii" n-au vrut să-i contrazică nici ei pe „aleşii neamului" şi şi-au trimis angajaţii acasă la copt prăjituri şi bătut covoare. Marile oraşe au intrat în isteria cumpărăturilor, a cadourilor. Ce au făcut oamenii după aceea? Au sărbătorit! Mahmureala de după Anul Nou a durat încă două săptămîni, cu tradiţionalele zile festive „de dres": Sf. Ion şi Boboteaza. De atunci şi pînă în postul Paştelui, cînd lumea s-a trezit definitiv, cu greţuri şi dureri de cap, sărbătoarea a continuat cu mici intermitenţe în care „s-a muncit": au urmat Valentine's Day, dar şi Dragobetele, jumătatea din luna martie închinată femeii etc. Dar a venit Paştele (şi a trecut şi Paştele!), Întîi Mai şi toţi muncitorii „s-au înfrăţit" şi iarăşi! „au sărbătorit", apoi, timpul frumos instalîndu-se definitiv, s-a dat startul la sărbătorile verii, festivaluri de tot soiul la care e suficient să instalezi un grătar cu mititei şi un dozator de bere, să improvizezi o scenă şi să aduci cîteva trupe la modă, ca să obţii o atmosferă festivă! Mulţimea de consumatori se îmbulzeşte, cască gura, atrasă de un divertisment ieftin, de băutura în locuri improvizate şi publice!, bucurîndu-se că are unde şi mai ales ce sărbători: berea, ziua Europei, ziua copilului, 4 iulie, 14 iulie şi, probabil că în curînd, zilele naţionale ale tuturor ţărilor de pe glob pe care le stimăm şi le iubim, dacă se lasă cu show şi cu distracţie!

Iar orice manifestare de acest fel, fie ea festival, serbare cîmpenească sau „ziua lu'", se încheie cu mirificele artificii văzute înainte de '89 doar prin filmele de la video, dar pe care acum le putem admira „live", luminînd cerul (înnegurat sau senin?) al patriei noastre.

Se pare, totuşi, că românii nu sînt mai „festivi" decît alte naţii. Ei îşi scot doar „pîrleala" după atîţia zeci de ani în care n-au existat week-end-uri, ci doar duminici „nelucrătoare", cînd de Înviere mergeau cu frică la biserică, iar de Crăciun copiii îl aşteptau pe Moş Gerilă. Atunci ei trebuiau să se bucure în mod „oraganizat", slăvindu-şi partidul şi conducătorul iubit, la manifestaţiile de pe stadioane. Ei n-au avut dreptul la carnaval şi acum îşi doresc un carnaval perpetuu. Poate astfel se explică acceptarea atît de rapidă a sărbătorilor „din afară", mai ales a celor americane pe a căror marcă scrie şi cîte un cuvînt magic, comercial, dar atît de incitant: dragoste de Sf. Valentin, stafii de Halloween etc. Toate aceste sărbători devin peste noapte „tradiţionale", deşi tradiţia durează de mai puţin de treisprezece ani. În spatele unei nevoi acute de carnaval, de distracţie cu orice preţ, de a sărbători împreună cu „gloata" şi de a te pierde în ea, să fie oare doar necesitatea comunicării, căutarea unei certitudini şi a unei solidarităţi într-o societate, încă în tranziţie, în care totul e nesigur?

Copiii nu numai că au parte acum de Moş Crăciun, dar şi de Moş Nicolae, Iepuraşul şi multe zile festive închinate lor. Festivale „specializate", de artă, cum ar fi cel de teatru de la Sibiu, se mută de pe scenă în stradă şi acesta e un lucru bun! Festivităţile militare, cu o atmosferă parcă ruptă din filmele lui Nicolaescu, şi-au îmbogăţit scenariul cu noi personaje şi noi replici: preoţii din sobor şi rugăciunile. Politicienii au şi ei balul lor mascat în care implică şi mulţimea, avidă de spectacol, atrăgînd-o cu bufonerii, jonglerii şi alte mascarade de circ.

Au învăţat oare românii să sărbătorească? Ştiu să participe decent, civilizat, la Marele Carnaval în care şi-ar dori să-şi transforme viaţa lor banală şi, uneori, tristă, de zi cu zi? Sau orice sărbătoare e artificială, ori o imitaţie, ori impregnată de festivismul de tristă amintire care ne-a intrat deja în sînge? **(Adina Popescu)**

Armand GOŞU

Jubilee, jubilee

Imperiul rus sărbătoreşte 300 de ani de la instaurarea dinastiei Romanovilor. E cea mai mare festivitate din domnia ţarului Nicolae II. Blestemul care parcă se abătuse asupra Rusiei în primii ani de domnie va fi alungat, iar cea de a doua parte va fi, aşa i-au prezis ghicitoarele, plină de bucurii. Jubileul ar fi trebuit să marcheze o cotitură în istoria ţării. De aceea a fost pregătit aşa cum se cuvine. In Rusia sînt oameni care ştiu cum se fac astfel de festivităţi.

Ţarul Nicolae II, personaj central al jubileului, şi-a notat în jurnal: „21 februarie 1913. Joi. Ziua celebrării a 300 de ani de domnie a fost luminoasă şi primăvăratică. La 12 şi un sfert eu cu Aleksei în caleaşcă, mama şi Aliks într-o caretă rusească şi, în sfîrşit, toate fetele în landou – am mers la Catedrala Kazani. În faţă o escortă de 100 de oameni, în spate tot o sută.

În catedrală s-a slujit Te Deum festiv şi a fost citit manifestul. Ne-am întors la Palatul de Iarnă în aceeaşi ordine. A fost o bună dispoziţie care mi-a amintit de încoronare. Am luat masa cu mama. La 3,45 toţi ne-am adunat într-un salon. Iar în sala de concerte am primit felicitări pînă la ora 5 şi jumătate. Au trecut în jur de o mie cinci sute de persoane. Aliks a obosit foarte tare şi s-a culcat.

Citit şi examinat cu atenţie un munte de telegrame.... Uitat din fereastră la iluminaţie şi la luminile proiectoarelor din turnurile amiralităţii. A bătut vînt puternic".

Patru ani mai tîrziu, la Petrograd izbucnea revoluţia. După abdicare, Nicolae Romanov, împreună cu familia sa, a fost plasat sub arest la domiciliu. Guvernul Provizoriu, incomodat de prezenţa lui, a negociat cu Marea Britanie acordarea de azil pentru familia ultimului împărat al Rusiei. Iniţial, englezii au acceptat, apoi şi-au retras oferta. Peste un an familia imperială a fost măcelărită în subsolul unei case din Ekaterinburg, la est de Munţii Urali.

La Moscova, Biroul Politic a decis să sărbătorească festiv cei 70 de ani ai lui Stalin. S-a aprobat un buget de cinci milioane şi jumătate de ruble. Toată vara şi toamna 1949 se lucrase la „Ordinul Stalin" şi la machetele medaliei „La jubileul 70 ani – I.V. Stalin". Era conceput ca cel mai prestigios ordin al Uniunii Sovietice.

– Asemenea ordine se dau doar după moarte, le-a spus Stalin membrilor Biroului Politic.

Iar cînd aceştia au vociferat, Stalin a ridicat mîna.

– Fiecare lucru la vremea lui.

Poate că Stalin s-a gîndit că depăşise orişice limită. Doar toată ţara era plină de fotografiile lui, de monumente, busturi, bulevarde şi combinate cu numele lui Stalin, de colhozuri şi oraşe... Ce s-ar mai fi putut adăuga după moarte? Fireşte, „Ordinul Stalin".

În ziua jubileului, Stalin s-a sculat ca de obicei la 11. Urma o zi grea. Felicitările din Biroul Politic, apoi panegiricele interminabile ce vor culmina cu întrecerea epitetelor. Oare ce s-ar mai fi putut inventa? Doar toată luna decembrie *Pravda* nu făcuse altceva.

Stalin a stăruit cîteva ore asupra ziarelor care scriau despre el şi despre sutele de mii de adunări din toată lumea dedicate jubileului său. Dar cea mai importantă abia urma să înceapă. Sala Teatrului Mare era ticsită de lume. La prezidiu erau înghesuiţi ca sardelele şefi de state şi de partide comuniste şi muncitoreşti din întreaga lume. Cînd a ieşit la public, ovaţiile au fost lungi şi furtunoase. Toată seara la Balşoi Teatr au răsunat cuvintele: „geniu", „genialul conducător", „genialul gînditor", „genialul învăţător". Singur Mao Zedong l-a numit pe Stalin doar „mare".

Dar figura lui Stalin era destinsă. Tocmai rememorează în minte scrisoare primită de la Pu I, ultimul împărat al Chinei. „E cea mai mare cinste pentru mine să vă scriu această scrisoare. Mă bucur de atenţia şi bunăvoinţa conducerii şi personalului lagărului. Aici pentru întîia dată am citit cărţi şi ziare sovietice. Pentru prima dată la cei 40 de ani am citit *Problemele leninismului* şi *Cursul scurt al istoriei PC (b)*. Am aflat că URSS este cea mai democratică şi progresivă ţară din lume.... În trecut am cerut să rămîn în URSS, dar pînă acum nu am primit răspuns. Am aceleaşi interese ca cetăţenii sovietici, vreau să muncesc ca şi ei, ca prin asta să mulţumesc pentru binefacerile D-voastră".

Peste doar trei ani Stalin a murit. „Ordinul Stalin" nu a fost niciodată înfiinţat. În curînd busturile, statuile, portretele sale au fost date jos, iar colhozurile, combinatele şi bulevardele au primit alte nume. Pînă şi trupul său, la început mumificat şi aşezat în Mauzoleul din Piaţa Roşie, alături de Lenin, a fost mutat într-un mormînt, lîngă zidul Kremlinului. ▲

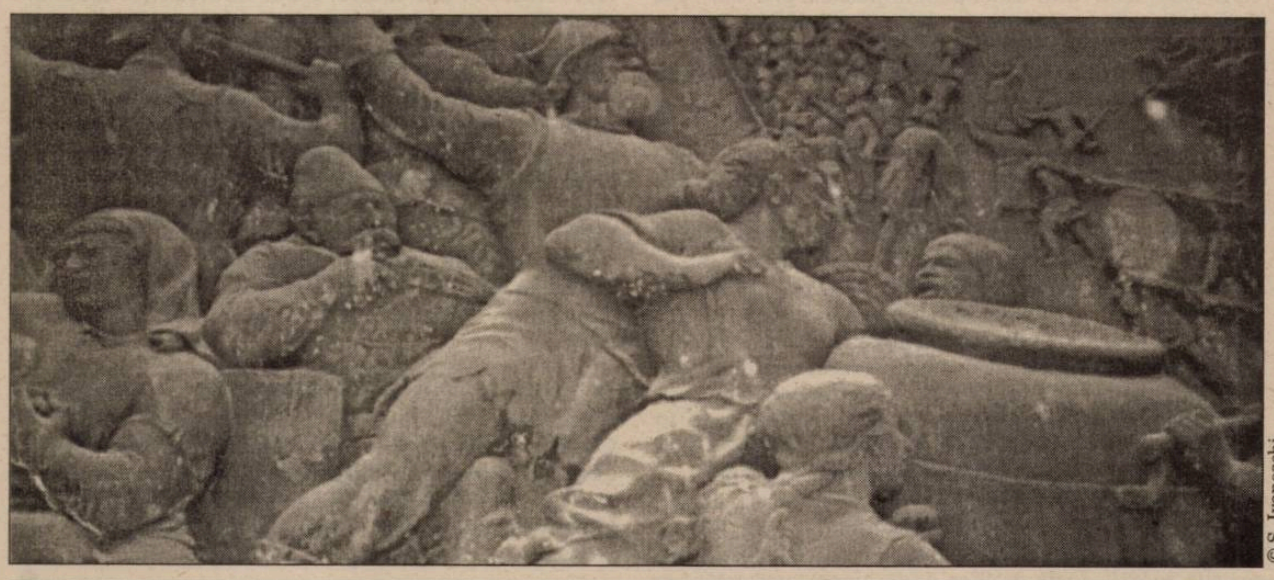

© S. Ivanoschi

Această necesitate orgiastică

„Există un anumit ritm în viaţa unui om, după cum există şi în marea viaţă de lîngă noi, a firii. Ritm care ne obligă mai întîi la orgii şi apoi la reculegere, întîi la o aventură şi apoi la viaţa de larvă. De ritmul acesta nu scapă nimeni din noi, şi nu scapă nici viaţa colectivă. Aţi observat cît de necesare, de biologice, sînt orgiile în viaţa colectivă (saturnaliile, sărbătorile, acum în urmă revoluţiile), şi cît de precis sînt strecurate ele între lungi şiruri de zile cenuşii, zile de muncă oarbă, zile de larvă? Acelaşi lucru se observă şi în viaţa fiecărui om: „momentele fantastice", sau orgiastice, sînt indispensabile; şi ele apar întotdeauna între perioadele de muncă, de efort continuu. (...).

Civilizaţia continentului alb a putut creşte sublimînd în forme tot mai puţin nocive această necesitate orgiastică a omului şi a mulţimilor. De la orgiile bahice sau saturniene s-a trecut la luptele de tauri, la sărbătorile cîmpeneşti şi acum în urmă la manifestările grandioase organizate de fascişti, comunişti sau hitlerişti. Aceeaşi necesitate orgiastică s-a sublimat şi din punct de vedere individual. Oamenii citesc azi romane detective, se îmbată şi dansează pînă la epuizare în anumite zile ale săptămînii – ca să poată lucra ca nişte larve în restul timpului. Altădată, aceiaşi oameni îşi răpeau femeile, se omorau între ei, sau beau şi jucau (motivul acesta de eliberare a rămas acelaşi) ca să poată satisface instictul orgiastic."

Mircea Eliade, „Navigare necessare est",
Vremea, an VIII, 1935, iulie 28, nr. 398, p. 7

Adela TOPLEAN

Cîteva încercări de surprindere a festivului şi difuza problemă a festivităţilor autohtone

Festivul / festivitatea / festivalul fac parte din acea categorie de subiecte „călduţe", condamnate să poarte într-însele un soi de termostat; împiedicate, adică, să işte frenezii intelectuale, însă dînd mustrări de conştiinţă oricărui familiar al ştiinţelor sociale care s-ar hotărî să le şteargă de pe lista problemelor de interes antropologic, întocmită corect – politic – şi impecabil adusă la zi.

Aşa se face că o bună porţiune din masa antropologilor contemporani (mai cu seamă porţiunea franceză – Balandier, Maffesoli, Rivière şi mulţi alţii pe care n-am apucat să-i citesc) s-au ocupat cu mult sîrg de variile apariţii moderne/cotidiene ale festivului. Dar nu la ei m-am surprins gîndindu-mă în momentul în care am luat cunoştinţă de dilema acestei săptămîni. Ci – printr-o nu foarte coerentă întreţesătură de idei – la Huizinga şi la al său *Amurg al Evului Mediu*. Această întreţesătură, cu bunăvoinţa dumneavoastră, am a v-o împărtăşi în cele ce urmează, riscînd să trec cu vederea unele avataruri ale festivului şi supralicitînd, poate, vizibilitatea altora.

E drept că lui Huizinga i s-au reproşat mai tîrziu unele tuşe prea puternice folosite în prezentarea diverselor realităţi ale lumii cotidiene medievale (cum a fost, de pildă, cazul lui Aries care nu s-a arătat mulţumit de lumina catastrofică în care olandezul prezenta cîteva aspecte ale morţii în cetate.) Dar asta nu mă priveşte acum. Sau nu în mod direct. Motivul real pentru care m-am gîndit la cartea lui Johan Huizinga este vacarmul, starea fremătătoare a curţilor medievale, magistral ilustrată aici – voit apăsat, înclin să cred. Clopotele care zăngăneau o zi întreagă în pieţele pariziene, procesiunile, execuţiile, predicile, încoronările, revoltele populare – zeci de pretexte pentru manifestarea instinctului festivalier al occidentalului medieval. Toată această puzderie de mostre sclipitoare oferită de istoricul olandez mi-a deschis interesul pentru lămurirea unor dileme legate de familia de cuvinte *festiv / festival / festivitate*, deşi nu pot să nu atrag atenţia asupra caracterului general al observaţiilor mele, atîta vreme cît îndărătul acestei familii pestriţe se ascund gesturi şi forme hotărît distincte, de la cultură la cultură. Mă voi întreba, deci, dacă festivul ilustrat de Huizinga mai poate fi regăsit în ţesătura intimă a societăţilor moderne; şi dacă mai există alte ipostaze moderne ale spiritului festiv în care să ne mai lăsăm antrenaţi. Şi, către final, nelipsita interogaţie: noi, românii cum ne poziţionăm – voind sau nevoind – faţă de *festivitate?*

Gîndesc că aş putea stărui asupra a cel puţin trei ipostaze ale *festivului* a căror prezenţă (amprentă) am remarcat-o – empiric – în societăţile moderne.

Prima, prezentă, cum am văzut, în Evul Mediu tîrziu evocat de Huizinga, apoi în baroc şi, astăzi, în unele societăţi contemporane, este *festivul ca mod cotidian de a fi;* festivul devenit gratuit în încercarea sa abuzivă de a prinde în forma ceremoniei infinitul număr de începuturi, sfîrşituri şi treceri, dintr-o etapă într-alta, pe care le experimentează orice om modern implicat în chimia socială. America, ştim cu toţii, poate fi văzută ca un astfel de spaţiu dedat – fără cumpăt – festivului. O cunoştinţă aflată la faţa locului mi-a descris de curînd o astfel de situaţie festivă destul de străină de măsură: un lanţ de supermarket-uri din Detroit organizase pentru angajatele sale (mature, însă care, din varii motive, nu apucaseră să-şi încheie studiile liceale) cursuri serale de aritmetică, lectură, geografie şi istorie; în paralel, se deschiseseră, firește, o creşă şi o grădiniţă pentru copiii cursantelor, amenajate alături de sălile de curs.

După doi ani, angajatele primeau o diplomă echivalentă celei de absolvire a unui liceu, în cadrul unei festivităţi care se consuma după bunele tipare americane ale imaginii academice festive: fotografii, trompete, asistenţă numeroasă, speech-uri, mantii bleumarin, tichii înciucurate aruncate în sus, multă şampanie şi chiar un mic spaţiu pe site-ul companiei. Deci „tout est bon pour «faire la fête»", cum spune Maffesoli în ultima sa carte *La Part du Diable;* observaţie de altfel destul de banalizată, rezumînd ideea că trăirea festivă cotidiană face într-adevăr parte din metabolismul social, şi aproape îndemnîndu-mă să presupun – plecînd, repet, de la observaţii de simţ comun – că ea nici nu uimeşte, dar nici nu plictiseşte festivalistul.

Această ipostază a festivului cotidian implică prezenţa a două pseudoipostaze aparent complet distincte, însă de multe ori, în practică, dificil de izolat: festivul ca *frivolitate populară* şi, la „celălalt" pol, ca *mondenitate fistichie*, destinat, firește, cîtorva aleşi. Interesant este felul în care, printr-un fel de jonglerie, a doua ipostază o înghite pe prima şi invers. Îmi amintesc în acest context de un excelent articol scris cu ceva ani în urmă de D. Dayan şi E. Katz (într-un *Media Pouvoirs* şi disponibil mie în varianta fotocopiată) despre ceremoniile televizate; deşi ideea esenţială a studiului era alta, reţin aici remarca lor referitoare la maniera în care telespectatori deloc angajaţi în realitatea istorică şi/sau culturală a festivităţii pe care o urmăresc (de exemplu nunta unui urmaş la tron) se fac vinovaţi (firește, cu concursul comentatorilor şi moderatorilor TV) de transformarea ceremoniei într-un spectacol lipsit de semnificaţie imediată, înzestrat doar cu o banală forţă de seducţie. Fenomenul – adaug – devine şi mai interesant din clipa în care „aleşii" festivalişti consimt la pierderea semnificaţiei istorice, sociale, culturale etc. a ceremoniei, organizîndu-l, prezentîndu-l şi reflectîndu-l ei înşişi după tiparele riguros reglementate

„America, ştim cu toţii, poate fi văzută ca un astfel de spaţiu dedat – fără cumpăt – festivului."

al oricărui moment monden care invită – şi chiar provoacă – la „voyeurism".

Şi asta mă trimite spre o altă faţă a festivului: spre festivul ca *afacere*. Detaliile sînt, probabil, superflue. Festivalul strînge laolaltă festivaliştii. Substanţele catalizatoare sînt, astăzi ca şi ieri, mîncarea, băutura şi muzica pe care aceştia trebuie să le consume în exces, dacă organizatorii nu doresc să-i piardă prea uşor pe participanţii de conjunctură, rămînînd cu cei de meserie pe care, oricum, nu mai era nevoie să-i cîştige. Festivaliştii sînt, adică, din acest unghi, în primul rînd *consumatori*, iar uneori – cu aluzie la un festival autohton – devoratori. O dată îndeplinită această condiţie a consumului, prea puţin mă mai interesează dacă atmosfera festivă se menţine în limitele unei ceremonii oarecare (clasate, în aceste condiţii, de staff-ul exigent la categoria „eşecuri") sau se transformă în isterie colectivă, avînd drept enzime reglatoare de metabolism festiv butoaiele cu bere.

Pentru a intra însă în spiritul festiv autentic este nevoie, cred, de un anumit soi de emoţie colectivă „gratuită", ne-motivată material – şi de aceea mult mai flexibilă –, de o stare de efervescenţă cu motor propriu, nu numai auto-generatoare ci şi – obligatoriu – autostimulatoare. Din acest unghi, pot spune că festivul ca *habitus*, ca gest cotidian amintit ceva mai sus – nici uimitor, nici fastidios –, se bucură de mai multă realitate decît festivalul motivat (exclusiv) material, realizat pe spatele sponsorilor care vor să transforme frenezia care stă pentru ea însăşi, în frenezia consumului nemăsurat de produse ajutătoare (de la baloane pînă la mititei, tricouri şi bilete de tombolă). Cu toate acestea, atmosfera festivă e de cel puţin 2.000 de ani împletită cu cea negustorească şi, se pare, simbioza este mereu exemplară. Nimic nu ne-ar putea face, deci, să credem că festivul este constituţional străin bîlciului. Spectacolul s-a vîndut bine întotdeauna. Însă una dintre falsele premise ale organizatorilor de astăzi rămîne aceea că oamenii pot fi convinşi să se dedea, fermecaţi, festivului exact prin mijloacele prin care pot fi determinaţi să cumpere o periuţă de dinţi mai performantă decît cea pe care o au deja. Halba, mititelul şi şapca nu sînt de-ajuns pentru a provoca fiorul festiv.

Fac în acest fel legătura cu o altă ipostază: festivul ca *dorinţă de fuziune*, festivul care are ceva – să-l numesc, poate preţios pentru contextul meu, însă de dragul contrastului – *fondator*. Acest gen de festiv, riscant de rezumat în cîteva rînduri, depăşeşte simplele forme de efervescenţă la care mă refeream mai înainte şi, chemînd un sentiment spontan al participării, este parte din orice manevră rituală eficace de mai bine de 30.000 de ani. Orice eveniment generator de emoţii puternice are nevoie de ceea ce Edward Muir numeşte „unified performance" născută din gesturi determinate – o fortăreaţă solidă şi stabilă – prin care se ţine piept dezordinii. Spre pildă, moartea este împachetată în gesturi festive cel puţin la fel de ample ca şi cele specifice nunţii sau altor evenimente existenţiale majore.

Ca exemplu definitoriu m-aş referi la baroc, cunoscut prin celebrarea paroxistică a vieţii, dar care, tocmai din acest motiv, glisează cu o mai mare uşurinţă spre ororile morţii decît ar face-o, să zicem, cumpătarea umanistă clasică. Ca orice exces, vitalitatea barocă îşi atinge contrariul exact în felul în care adjectivul *funebre* se alătura – în aceeaşi perioadă barocă – substantivului *pompe*, păstrîndu-şi pînă astăzi trăinicia existenţei sale paradoxale. Pompele funebre, caracterul spectacular al ceremoniilor de înmormîntare erau poate – dincolo de gustul baroc pentru publicitatea morţii – o modalitate de a „lua distanţă", printr-o punere în scenă şi coerentă şi euforică, faţă de o moarte mult prea prezentă care îşi continua ravagiile începute cu un secol în urmă: ciumă, războaie, cădere demografică, tifoidă, malarie, dizenterii.

Mă opresc, astfel, la barocul occidental ca la unul dintre exemplele mulţumitoare de ilustrare a „terapiei" prin festiv, prin frumuseţea teatralităţii care învăluie, iar apoi deplasează şi exorcizează angoasa.

Festivul este, vedem bine, un spaţiu al polisemiei, parcă dilatat artificial, însă sigur fondat pe un puternic instinct de împărtăşire a emoţiilor fruste. Şi acum despre noi:

Love parades, carnavaluri dezlănţuite, fostul Woodstock, actualul MTV Island, Oscar, Grammy, Formula 1, magicul Monte Carlo, rodeo-uri, *fashion parades* – cît de străine le sînt românilor toate acestea?

Deplîngem deteriorarea Festivalului de artă medievală de la Sighişoara, răsuflarea festivalurilor folclorice, ne străduim să răspundem „prezent" la convocările firmelor şi posturilor de televiziune unde se bea şi se mănîncă pe săturate. Dar, dacă veţi fi luat vreodată parte la o asemenea manifestare autohtonă, veţi fi observat, firește, cît de puţini sînt cei absorbiţi realmente de spiritul festivalier; şi cît de mulţi gură-cască aşteaptă „pe margine" – sceptici? obosiţi? temători? – să vadă ce se mai „întîmplă".

Cred că noi, romînii, nu mai îmbrăţişăm de multă vreme vreo ipostază festivă dintre cele discutate mai sus. Cum aşa? Avem, mi se pare, groază de singurul termen din familia noastră de cuvinte omis intenţionat pînă la acest moment: de *festivism*.

Teama de festivism ne ţine pe mulţi dintre noi în *no man's land*-ul dintre spaţiul cotidian şi cel festiv. Românul, chemat atîta vreme să mimeze o emoţie colectivă pozitivă, să genereze şi să întreţină o euforie generală, să stimuleze şi să răsplătească reuşitele politice şi economice ale conducătorului prin festivităţi care întreceau în strălucire cele mai reuşite Gay Parades din New York sau Amsterdam, nu mai poate simţi, astăzi, festivul pe căi naturale.

După o perioadă atît de lungă de suprasolicitare a organului secretor de festiv, el rămîne deodată imun la orice pozitivitate colectivă autentică. Îi sînt mult mai la îndemînă efervescenţele mărunte, de terasă; nimic din delăsarea pitorească a neamţului care se leagănă cu tovarăşii de masă în ritmul muzicii, la un festival al berii, şi nimic din euforia bietului suedez care, la echinocţiul de primăvară, năuc de atîta soare, ar fi în stare să-şi sărbătorească pînă şi peluza din faţa casei.

Atmosfera festivă – afară poate de formele fixe tradiţionale care îmbracă evenimente existenţiale – nu se numără printre supapele românilor. Poate fi, uneori, o afacere, însă niciodată una îndeajuns de profitabilă.

Obsesia căderii în festivism sau teama de a nu se acoperi de ridicol, urmînd cu obedienţă indicaţiile animatorilor, dislocă şi apoi fărîmiţează sentimentul apartenenţei la un atare gen de manifestare de grup. Din fericire şi din păcate. De ce din fericire: cum oare ne-ar fi şezut să ne dedăm festivului cotidian – nouă, celor care mai păstrăm încă, adormite, reflexele monstruoaselor euforii de altădată? Fiind atît de departe de caraghioasa şi înduioşătoarea festivalomanie americană, noi, românii, ca nişte bieţi foşti clovni ce sîntem, am produce, în loc de atmosferă festivă, scene burleşti. Extravagantele focuri de artificii din zilele de sărbătoare naţională sînt la locul lor doar în văzduhurile ţărilor cu îndelung exerciţiu democratic; la noi, ar fi îndată vorba de emfază ori de mîna unui guvern. Şi de ce din nefericire: fiindcă, aşa cum spunea Huizinga, „plînsul la evenimente însemnate era înălţător şi frumos".

La votarea Constituţiei n-a plîns, firește, nimeni; deşi s-a avut grijă ca evenimentul să nu ducă lipsă de ingrediente indispensabile festivului. În 1435 însă, la Congresul pentru pace de la Arras, s-au vărsat şiroaie de lacrimi: „auditorii mişcătoarelor cuvîntări ale solilor (cad) la pămînt de emoţie, cu suspine, sughiţuri şi hohote de plîns". (din J. Huizinga, *Amurgul Evului Mediu).*

▲

Mirela IAMANDI

Umbra lui Oscar la Parlament

Glasuri, rîsete, priviri oacheşe. Miroase greu, a parfum amestecat şi briantină. Foşnet uşor de cămaşă nouă, cît salariul mediu pe economie. Deodată, zgomotul tobelor din spatele scenei ridică adrenalina. Cortina se ridică şi ea, iar chestorul Senatului, în chip de Billy Crystal, transferat în background-ul dîmboviţean, păşeşte printre florile de plastic de pe scenă, îndreptîndu-se cu un surîs chinuit spre microfon. Din buzunarul sacoului scoate un plic cu nuanţe verzui, dînd frisoane auditoriului. Surpriză: o simplă foaie de bloc-notes şi o lungă listă de nume. Cu un tremolo în glas, anunţă nominalizaţii pentru „Cea mai inutilă iniţiativă legislativă“, „Cel mai comic amendament“, „Cel mai alambicat discurs“, „ Cea mai dură interpelare“, „Cele mai multe absenţe“, „Cea mai mare colecţie de cartele de vot“...

Aceasta ar fi o scenă aproape SF, decupată din regia unui posibil Oscar parlamentar. O festivitate care exprimă la extrem deliciul statutului de vedetă în show-biz-ul politic. Căci, indiferent de culoare şi statură, politicienii, ajunşi aproape de epicentrul puterii, sînt fascinaţi de lumina reflectoarelor, prinzînd gust de festivităţi, ai căror protagonişti se visează în fiecare clipă. O nostalgică adiere a Cîntării României, un suspin nespus după o epocă în care o singură vedetă avea acces la luminile rampei: conducătorul iubit.

Aşa cum acele vremuri au produs mii de mici dictatori – de la şoferul de autobuz care închide uşa în nas călătorilor cu piciorul pe scară, pînă la vînzătoarea în puterile căreia stă supravieţuirea alimentară de fiecare zi – tot aşa au apărut pe piaţă, mai ales în zona politică, cîteva sute de vedete, în recuperarea frustrărilor anonimatului.

Aleşi şi nealeşi, politicienii post-revoluţionari organizează furibund ceremonii şi festivităţi menite să îi aducă în prima linie a atenţiei publice. Totul a început din „faşa“ democraţiei, în 1990, cînd şedinţele CPUN-ului ofereau seara, tîrziu, spectacole live năucitoare. Oameni vechi şi noi se înghesuiau la microfon pentru a da pe loc soluţia reorganizării României, în goana nebună de a se face remarcaţi – dublată, e adevărat, de entuziasmul sincer al acelor zile.

Simultan au apărut şi festivităţile cu soboare de preoţi. Inflaţia de sutane bisericeşti în orice acţiune a noilor conducători a fost un alt exces al anilor de după Revoluţie. Preoţii au fost aduşi în prim plan pentru a legitima delegaţiile oficiale, aniversările şi comemorările organizate de clasa politică ce căuta, prin atingerea de hainele sfinte, să colecteze simpatie populară, revanşîndu-se tîrziu pentru ateismul afişat în anii socialismului. Abuzul de feţe bisericeşti în acţiunile politice s-a mai domolit în ultimii ani, conducătorii avînd totuşi grijă să rămînă, în ochii poporului, aproape de această instituţie aflată, conform tuturor sondajelor, în topurile încrederii românilor.

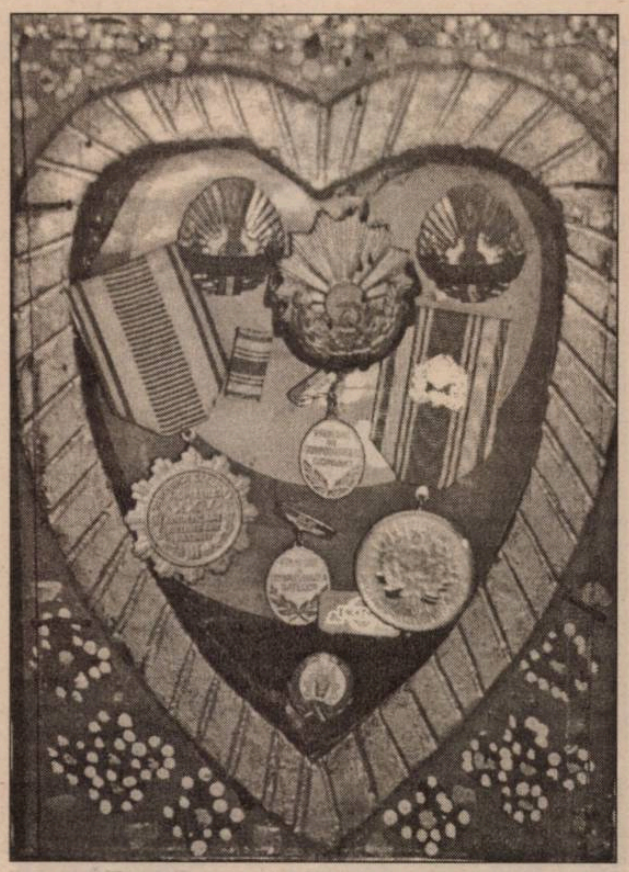

O altă categorie de festivităţi specifice acestei lumi o reprezintă comemorările istorice. Derulate adesea sub cupola Parlamentului (dar şi pe dealuri şi cîmpii încărcate de semnificaţii), avînd în desfăşurător discursuri vibrante şi patriotarde, aceste festivităţi au menirea, cel puţin în ochii organizatorilor, de a da măreţie prezentului. Înscrierea conducătorilor de azi în peisajul istoriei glorioase a neamului, după o serie de clişee folosite în toată lumea, de altfel, creşte importanţa şi statura lor, făcîndu-i pe politicienii de azi să pară mai înalţi, mai semeţi. În măsura în care rămîne în zona bunului-simţ acest festivism poate fi considerat legitim şi chiar necesar.

Un derapaj puternic produce festivismul pur electoral unde se remarcă două categorii: show-urile rock şi hip-hop plătite de partide pentru a scoate din casă puştimea cu drept de vot şi tăierile de panglici (cînd foarfecile nu joacă feste) la diverse inaugurări pentru a marca realizările şefului de trib. Cu scop esenţialmente propagandistic, spectacolele de ultimul tip au menirea de a puncta în ochii vulgului efortul aleşilor şi grija lor faţă de comunitatea care le-a dat paşaportul pentru funcţia cu pricina.

Adevărata pasiune pentru scenă se manifestă, însă, la temperaturi înalte, în zona parlamentară. Cu toate că însăşi etimologia parlamentarismului permite o dezbatere – deci şi un mic show aferent elaborării legilor – adesea actorii uită obiectivul fundamental, luînd-o pe miriştea discursurilor pasionale. Totul în faţa camerelor de luat vederi şi de dragul celebrităţii cu orice preţ care, oricum, oferă măcar imaginea hărniciei – deci una mai bună decît sforăitul în spatele sălii, cu un ziar plicticos drept paravan. Astfel, între festivităţile admise, cum ar fi intonarea imnului la început de sesiune, politicienii manifestă o pasiune bolnavă pentru lumini, reflectoare şi spectacole de orice fel, cu scopul nemărturisit de a deveni staruri în faţa rudelor, a concitadinilor şi a naţiunii, dar mai ales pentru a se convinge ei înşişi că au ajuns Cineva.

Marian CHIRIAC

De ce-om fi trişti?

Întîmplarea a făcut ca în zilele din urmă numărul festivităţilor şi sărbătorilor care au legătură cu politicul să fi fost peste medie, ceea ce mie îmi uşurează nesperat sarcina de a scrie acest text.

Faptele ce vor fi pomenite în continuare nu respectă nici o ordine cronologică, nici nu sînt aranjate pe măsura importanţei lor, oricare ar fi aceasta. Doar memoria afectivă şi nevoia de a găsi argumente care să susţină neimportanta teză a acestui articol se fac responsabile.

A fost aşadar mai întîi (nu cronologic, reamintesc) referendumul pentru noua Constituţie. Treabă serioasă, tehnică în mare măsură, referendumul a fost transformat într-o impresionantă festivitate de omagiere a Uniunii Europene (subliminal a partidului de guvernămînt, ar putea zice unii cîrcotaşi), în care s-au înlănţuit mediatic, de-a valma, vedete de televiziune, cîntăreţi de muzică populară, foşti şi actuali sportivi, cu toţii chemaţi/plătiţi pentru a deschide apetitul spre vot pozitiv al electorului naţional.

Cît a contat acest lucru nu ştiu, la ora redactării acestui articol. Ce ştiu însă e că în hora „Votului pentru Constituţie – Votului pentru Europa“ s-au înlănţuit şi profesori de şcoală (ce la orele de dirigenţie au trebuit să-i lămurească pe părinţi) sau agenţi de poliţie (abilitaţi să-i oprească pe şoferi şi să-i chestioneze asupra cunoştinţelor de Constituţie), başca parlamentari, primari, simpli funcţionari. Dar lucrurile nu s-au oprit aici: Loteria Naţională a instituit o tombolă specială cu premii de două milioane de euro şi excursii în Europa pentru cei ce merg la vot, departamentul de tineret al nu ştiu cărui minister a organizat un spectacol de muzică cu o formaţie în vogă unde intrarea s-a făcut exclusiv pe bază de invitaţii pentru susţinătorii referendumului. Nu în cele din urmă, multe persoane abilitate (de la preşedinte, patriarh, lideri de partide politice şi directori de organizaţii non-guvernamentale) şi-au exprimat un punct de vedere în legătură cu referendumul. Lucru normal desigur, dar pentru că parcă asta nu era de ajuns, la acţiune au subscris şi Regele Cioabă, puşcăriaşii dintr-o închisoare din Ardeal, dar şi puştii din redacţia publicaţiei *Pupăza din tei* (amintesc numai cîteva cazuri, din considerente de spaţiu limitat), ce cu toţii au ţinut să-şi exprime public interesul ca noua lege fundamentală a României să fie aprobată. Ce mai, a fost o sărbătoare a întregului popor!

Să mergem mai departe însă şi să amintim în treacăt de recenta sărbătorire a 544 de ani de la atestarea documentară a Bucureştiului, unde s-a petrecut cu mici şi bere, discursuri de politicieni şi istorici de serviciu, asupra tuturor acestora veghind un butaforic Vlad Ţepeş, proţăpit într-un soi de spectacol, desfăşurat în zona Curţii Vechi.

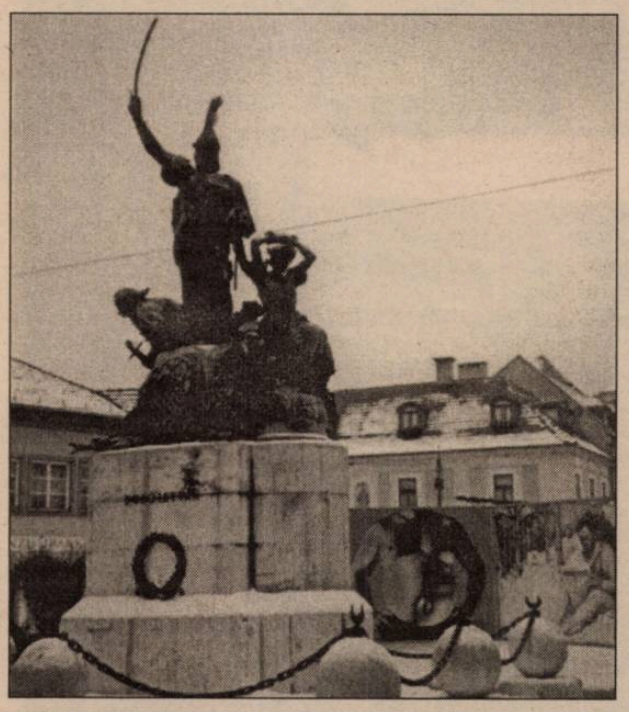

© S. Ivanoschi

Sper că nu aţi uitat nici de sărbătoarea de Sfînta Maria, unde membrii partidului de guvernămînt au fost repartizaţi pe parohii pentru a transmite electoratului un mobilizator mesaj electoral-religios.

Să ne întoarcem totuşi la zilele din urmă, cînd în Parlament a fost adoptată o lege ce reglementează cultul eroilor neamului. Pe baza acestui act normativ urmează să se înfiinţeze un Oficiu Naţional pentru Cultul Eroilor, cu buget propriu şi care va putea face programe de comemorare, va organiza manifestări şi va edita publicaţii pentru „educarea patriotică a cetăţenilor“. Desigur, promovarea cultului eroilor, în rîndul tinerilor îndeosebi, este o intenţie mai mult decît onorabilă, numai că prea sînt multe exemplele trecutului recent, cînd din amestecul politicului în istorie au ieşit numai lucruri dubioase.

Dar să lăsăm deoparte părerile proprii şi să-l amintim pe un distins politician de opoziţie. Acesta a cerut la începutul lunii în curs înfiinţarea unei comisii parlamentare paritare putere-opoziţie pentru aprobarea alocărilor de fonduri în cazul evenimentelor festive. Asta pentru a se elimina finanţările nejustificate, despre care există suspiciunea că sînt folosite îndeobşte de către apropiaţi ai partidului de guvernămînt. Propunerea sa se bazează pe faptul că în acest an au fost emise peste 80 de hotărîri prin care Guvernul a alocat fonduri din rezerva bugetară pentru diverse manifestări sau festivităţi. Să amintim doar cîteva: aniversarea atestării documentare a Băilor Pucioasa – 300 de milioane de lei; acelaşi lucru pentru Băile Herculane – 800 milioane de lei; conferinţă pentru ocuparea forţei de muncă – 1 miliard de lei, bani luaţi din bugetul de şomaj (!!!); festival de muzică country – 1,3 miliarde de lei. Dar „crème de la crème“ în materie de festivităţi populare urmează să fie comemorarea, anul viitor, a 500 de ani de la moartea domnitorului Ştefan cel Mare. Pentru că acesta e totuşi şi Sfînt, de la buget se vor scoate 1.000 de miliarde de lei.

Pare prea mult? Sau dimpotrivă, nu se cheltuiesc suficiente fonduri şi resurse pentru spectacole festivo-mediatico-politice? Nu se face destul pentru ca populaţia să aibă suficient circ (despre pîine nu pomenim nimic acum)? Parcă aşa ar reieşi dintr-un ultim sondaj de opinie, care ne plasa printre cele mai nefericite naţiuni din lume. Ce ne lipseşte oare atunci?

Florin LĂZĂRESCU

Suflet de mitingist

Numiţi-mă cum vreţi, dar mie îmi plac festivalurile, mitingurile şi, în genere, orice eveniment care adună oamenii la un loc cu sau fără un motiv anume. Îmi amintesc că, pe vremea lui Ceauşescu, am văzut un copil care credea că a descoperit virtuţile degetului opozabil, ţinînd un placaj deasupra capului şi urlînd în jurul mesei: „Uila-bila-uila-ba! Uila-bila-uila-ba!". Copilul nu deţinea încă un vocabular de bază prin care să dea grai simţămintelor sale patriotice, dar învăţase să improvizeze de la mitingurile televizate, intuise cumva că a fost născut pentru a scanda. În copilărie, nici eu nu am fost departe de asemenea manifestări.

La un 23 August, am interpretat nu'ş'ce scheci (ceva cu „Ia fotbalu-i un suhat, / Mai mult lung decît în lat, / Fără scai şi fără spini, / De vreo cincizeci de prăjini...), în faţa unui puhoi de oameni, toţi cu cîte o bere în mînă. Am avut un succes răsunător. Vreme de vreo lună, oamenii din sat mă opreau pe drum şi mă rugau să mai recit o dată. Ba chiar îmi amintesc cum un electrician l-a şantajat pe tata că nu-i repară contorul, dacă nu-i interpretez scheciul. Cum să nu-mi placă festivalurile?!

De ziua Soldatului Necunoscut, pe drumul de la şcoală la cimitir, am bătut un pionier fruntaş şi i-am furat trompeta. M-am încadrat în formaţie din mers şi am suflat în trompetă pînă să-mi pocnească fălcile, într-o veselie, cu un zel care l-ar fi făcut mîndru şi pe Soldatul Necunoscut (dacă nu s-o fi răsucit, sărmanul, în mormînt).

Din nefericire, într-o primă fază, am ratat Revoluţia. Eram în vacanţă, la ţară şi – în afara unui profesor de istorie care a urlat pe stradă singur, o noapte întreagă – nimeni nu şi-a manifestat dorinţa de a se dezlipi din faţa televizorului. M-am revanşat la întoarcerea în liceu, cînd fără vreun obiectiv precis ne-am adunat ca oameni liberi pe terenul de sport, scandînd „Jos!" cineva, nu contează cine. Doamna directoare ne-a îndemnat la calm şi ne-a rugat să ne formulăm concret doleanţele. Fără să bag de seamă, m-am trezit cu un microfon în mînă şi n-am putut spune altceva decît că mie nu-mi place profa de mate. „Jos profa de mate!", au zbierat colegii. Profa de mate a venit la oră fără catalog, a zîmbit pentru prima dată în cei doi ani de cînd o cunoşteam şi ne-a spus: „De azi înainte nu o să mai faceţi matematica cu mine."

În următorii doi ani de liceu, am prins un cutremur straşnic şi replica sa. La cutremurul de ziuă a mai fost cum a fost, la replica de noapte am ieşit pe stradă şi m-am înfrăţit cu tot felul de necunoscuţi care mi-au povestit pînă în zori drama bibelourilor sparte. La capitolul cataclisme naturale, care fac să vibreze mulţimea, am mai prins o inundaţie undeva în Munţii Vrancei, într-un sat de pe malul Milcovului. Am ieşit cu lumea „la inundaţie", filosofînd de pe un pod cum se poate duce naibii ce-ai agonisit vreme de-o viaţă. Am asistat cu toţii la chinurile unui cîine prins de vîrtej, pe care, cum spunea o ţărancă, „Nici Dumnezeu nu-l mai scapă!". S-ar putea ca vorbele femeii să fi stîrnit orgoliul lui Dumnezeu, căci, sub privirile noastre uimite, înotînd voinicește, cîinele a ieşit la mal, asigurînd un spectacol cu *happy-end*.

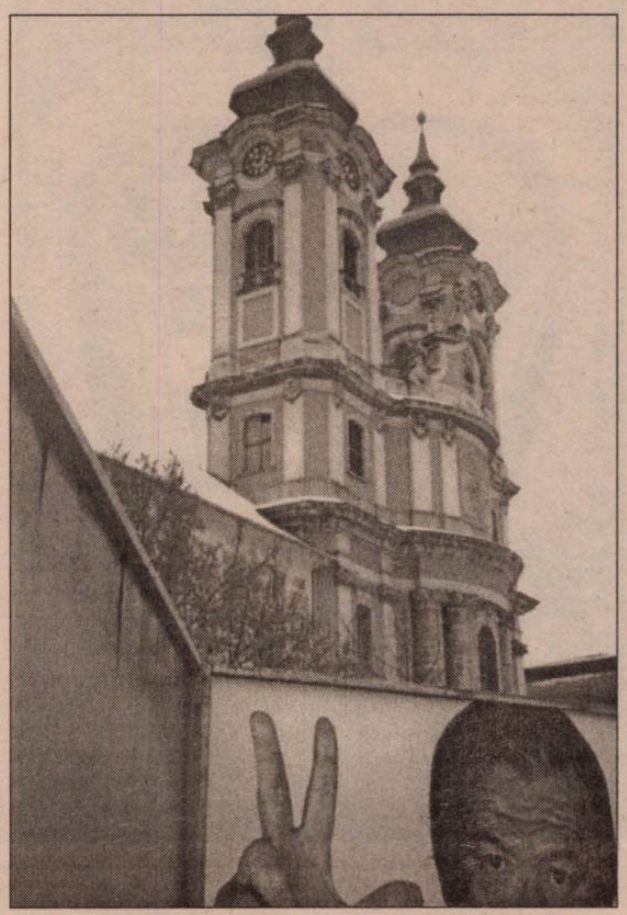

© S. Ivanoschi

Ca student, am participat la o grevă spontană care a durat mai mult de două săptămîni. Am fost martor la naşterea sa, pornind de la cîteva cartonaşe aduse în mapă de un coleg. Le-a scos, a scris pe ele „GREVĂ GENERALĂ" şi s-a aşezat în faţa Universităţii din Iaşi. În cinci minute s-au adunat vreo cincizeci de studenţi, în jumătate de oră a apărut presa, în două zile vreo cîteva mii de participanţi au mărşăluit prin oraş, blocînd circulaţia. Nici nu mai ştiu ce s-a solicitat sau dacă s-a şi rezolvat ceva în afară de o cuvîntare ţinută de primar. Mai importantă a fost solidaritatea. Şi tot solidari am fost la toate victoriile României de la Campionatul mondial de fotbal, urlînd prin centru, schimbînd scandările de la „Hagi! Hagi!" la „Eminescu! Eminescu!". Nu mai spun de puhoiul îngenuncheat în faţa Mitropoliei, convins că „Dumnezeu este român!". Adică am făcut *show*.

Cu ani în urmă, am urmărit de la fereastră atacul muncitorilor de la TEPRO asupra Prefecturii din Iaşi. Un spectacol pe cinste. Trupele speciale înconjuraseră clădirea, protestatarii adunau tăcuţi bolovani, în aşteptarea ordinului de atac. Pe *no man's land*-ul dintre cele două forţe, doi copii jucau tenis cu piciorul.

Vrem nu vrem, orice adunare oferă un *show*, care e cu atît mai interesant cu cît participi şi tu activ. Nu mai e nevoie să adaug că pe axa necesităţilor umane, nevoia de stimă în comunitatea din care faci parte ocupă un loc de frunte. Şi asta nu se întîmplă numai la români. Dacă militezi pentru salvarea balenelor sinucigaşe, pentru drepturile cîinilor boschetari, dacă întinzi plase pe marginea autostrăzilor ca să nu fie călcate nevinovatele broscuţe, dacă te legi cu cătuşe de o poartă de fotbal, ai impresia că te afli în treabă, că eşti urmărit în timp ce participi la o chestie măreaţă. Şi uite aşa ne dăm seama că avem nevoie de asemenea satisfacţii iluzorii. Aşa putem realiza cam ce semnificaţie are pentru noi cuvîntul „tragedie", atît de des invocat în presa din întreaga lume. Aşa putem vedea cam cîtă ipocrizie zace în fiecare dintre noi, în declaraţiile politicienilor, în ziua de doliu internaţional, în liniştea, aplauzele sau huiduielile stadioanelor care păstrează momente de reculegere, în reclamele la detergenţi, subtil strecurate printre imaginile, din diferite unghiuri, ale atacului terorist de la World Trade Center.

Cred că micile bucurii ale oamenilor se petrec mai bine în preajma celorlalţi. Şi mai cred că acestea sînt necesare. De aceea eu unul nu m-aş repezi, precum taurii de la Pamplona, asupra mulţimilor adunate ca să bea bere, să mănînce mici, să se bucure sau să se plîngă, să vadă miracolul artificiilor de la Sfînta Parascheva sau să-l serbeze pe Nicu de la PRO TV.

▲

Matei FLORIAN

Alte povestiri din jungla amazoniană

Ar fi fost o veselie extraordinară la Festivalul berii dacă nu ne-am fi călcat aşa de mult pe picioare. Şi cum, păcatele mele, să nu ne fi călcat cînd, pînă şi pentru o bere „Alutus", trebuia să treci printr-o pădure amazoniană păzită de o droaie de triburi viracochas, de pantofi piranha şi de coate aligator. Asta ca să nu-i mai pun la socoteală pe demonii kamagarini care de-abia aşteptau să înaintezi mai mult prin hăţişurile acelea ca să-ţi oprească apoi cu un rînjet (pe care numai un kamagarini era în stare să-l aibă) dozatorul de bere în nas („ne pare rău, aşteptaţi pînă venim cu butoiu' nou"), să-ţi pună piedici pe drumul de întoarcere (iar berea zvîrrr pe geaca unui machiguenga), să te întreacă la fotografie în cursa pentru ultimul scaun liber (iar la reluare să vezi clar că fotografia era trucată), să te facă să-ţi întorci privirea atît cît să-ţi vezi fosta iubită în braţele fostului prieten şi cîte şi mai cîte treburi d-astea la care se ştie că un kamagarini nu are egal în lumea întreagă (fie ea văzută, dar mai ales nevăzută). Şi vîntul ar fi fost de îndurat, dacă nu începea ploaia ca să transforme Parcul Izvor într-o băltoacă imensă. Iar noroiul şi băltoaca ar fi fost cum ar mai fi fost dacă nu aveau acel dar special de a deştepta instinctele de Woodstock în vreo 10, 20, 50 de bravi cetăţeni turtiţi de bere care porneau în hore pogo-iforme care, la rîndul lor, n-aveau alt înţeles decît de a te reîntregi cu natura (una cu pămîntul) şi de a invoca Chipiul Marelui Poliţist Aducător De Procese-Verbale Pentru Tulburarea Liniştii Publice. Şi o dată cu Chipiul venea şi noaptea, iar noaptea (ca şi pauza din fotbal) e un sfetnic bun. Mergi, bre, acasă, spunea sfetnicul sau poate chiar Chipiul (ce rost are să ne mai împiedicăm în detalii?) şi, chiar şi după atîta amar de veselie, îţi dădeai seama că asta era singura idee bună pe care ţi-a fost dat s-o auzi în ziua aceea.

De atunci, să fie deja trei ani, am tot stat acasă de cîte ori se zvonea că vreun festival al berii începea să-şi zdrăngăne trupele şi să-şi verse berea pe pămîntul bătătorit din Parcul Izvor sau pe dalele de piatră din faţa Casei Poporului. Dar, oricît m-aş fi ferecat, şi aveam şi yală cu butuc şi lanţ la uşă, un păcătos de duh lăuntric sau vreo chestie d-aia pe care ne-am obişnuit s-o numim treabă sau nostalgia firească pe care se ştie că o au anumite perechi de adidaşi (o dată la şase luni) după locurile în care au pătimit şi suferit, mă trăgea afară, mă ameţea, mă îmbrobodea astfel încît pe la spartul tîrgului apăream (întîmplător, în trecere, temător) prin dreptul gardurilor şi a puhoiului de lume doar cît să arunc o privire. Privirea aceea îmi spunea: băi, nene, dacă treci de gardul ăsta eşti

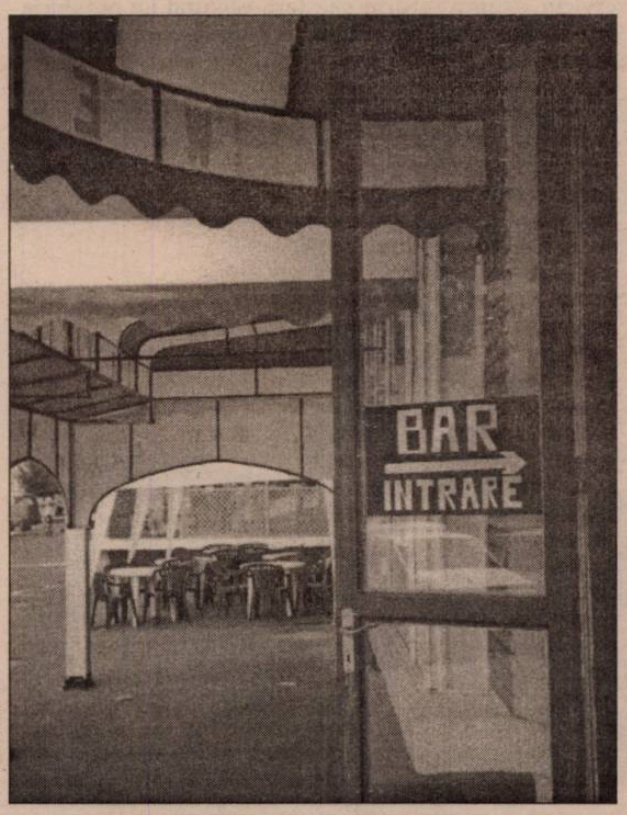

© S. Ivanoschi

cît se poate de prost, un bolovan, ce să mai vorbim. Iete: nu e nimeni pe care să-l ştii, ăştia se înghesuie ca întotdeauna, se înghesuie de plăcere, sînt şi mai mulţi parcă decît altădată, nici nu le stă gîndul să bea bere, ar bea suc, ulei, sirop de tuse, orice dacă ar veni careva să facă Festivalul Siropului de Tuse, dacă Bosquito, Fuego, Blondy le-ar striga de pe scenă: „ura, să bem borş„, toţi s-ar repezi şi-ar bea borş, hai, bre băiatule, acas', dacă au venit oameni din Ferentari şi din Pajura nu tre' să faci şi tu la fel, fii băiat de caracter şi tunde-o, aşa zicea privirea mea, iar eu rămîneam ca blegul şi-o mai lăsam să vadă, vedea: tot felul, uite o bătaie, uite şi un hoţ, uite-l şi pe Gabone care-mi datorează 50 de mii, pe Andreea Bălan (pe care o vedea mai multă lume şi atunci apăreau şi jandarmii ca s-o păzească), uite gunoaiele (tone de pahare de plastic şi hîrtii) pentru care se vine special cu tramvaiu', metrou', trenu' (autobuzu' şi troleibuzu'), se vine şi nu se mai pleacă, hai, mă, că-s bătrînă şi obosesc mai repede (înainte privirea mea se lăuda că e de vultur acum, vezi Doamne, cedează după 5 minute), pe scurt, o luam din loc de atîta veselie şi de zgomot, hotărît lucru, ziceam, un duh sau poate adidaşii şi-au băgat nasul în treaba asta, ar fi trebuit să ştie că nu mai am nici o aplecăciune s-o văz pe Andreea Bălan în culise. Străzile şi terasele din jur erau cu desăvîrşire pustii în timpurile acelea, era o senzaţie cumva de zonă crepusculară cu blocuri golite de locatarii lor care se înghesuiau acum într-o piaţă ca să bea bere, să aştepte o veşnicie pentru nişte mititei cu muştar (şi proşti şi scumpi şi cu scobitori comuniste), să-i aplaude pe Voltaj şi să se călce pe picioare.

Trebuie să vă spun că mă enervează teribil privirea mea cînd începe cu treburi d-astea. Pot să fiu de acord cu ea pînă la un punct, dar cînd începe cu aberaţii gen „scobitori comuniste" sau cînd îmi spune că micii erau răi deşi eu nu am catadixit să-i gust, e clar că ceva nu-i în regulă. Iar cînd ceva nu-i în regulă, întotdeauna apare un seripigari al meu, altul decît ăla din „Povestaşul" lui Llosa, care-mi zice „mergi, bre, acasă că s-a făcut tîrziu!".

▲

Marina CONSTANTINESCU

Ochii Sibiului

Sînt ani de zile de cînd trăiesc din plin fascinaţia unui oraş şi a unui spaţiu absolut binecuvîntate. De cîte ori mă aflu în Piaţa Mare din Sibiu, mai ales în zori de zi, mi se aglomerează în suflet imagini din copilăria mea plină de minunăţii. Una dintre ele a fost chiar descoperirea acestui oraş în aburii unei dimineţi de vară, după cei ai locomotivei ce ne adusese acolo, risipiţi deja din pricina agitaţiei ţăranilor ce se grăbeau, care încotro, cu coşuri frumoase şi pline. Erau îmbrăcaţi în costume populare impecabile, de o eleganţă şi de o curăţenie fără cusur, costume tradiţionale în alb şi negru. Această fotografie de grup, în alb-negru, cu părinţii şi cu fratele meu, a adăugat de-a lungul timpului alte şi alte personaje, cîte o pată de culoare, emoţii, senzaţii, bucurii, tristeţi, iubiri. E ca un nucleu al unui spectacol care creşte mereu şi-şi întregeşte structura. Dar, păstrează nealterată atmosfera legăturii mele cu un loc. Sobră şi tandră. Această atmosferă are ceva teatral în ea, în sensul profund al magiei şi misterului. Şi întotdeauna mi s-a părut că, dincolo de morga taciturnă, ardelenii de aici au un formidabil spirit ludic care naşte continuu forme de spectacol de o mare varietate, vii, colcăind de realitate şi ficţiune.

Aşadar, celebrele ferăstruici înfipte în acoperişurile caselor, numite „ochii" Sibiului, au ce vedea. Festivalul ce se desfăşoară anual aici a readus teatrul şi funcţiile lui în cetate. Am simţit asta progresiv în cei zece ani de cînd merg acolo pentru festival, ca să mă întîlnesc cu prieteni din toată lumea asta, ca să simt cum trepidează străduţele şi inima oraşului de energiile pe care teatrul şi artiştii lui le degajă cu pasiune şi cu generozitate. De o vreme încoace, chiar dacă teatrul ţine de nocturn, totul începe, jucăuş şi popular, în diurn, cu spectacole de stradă, cu măşti şi costume caraghioase, cu arlechini şi alte personaje din teatrul vechi, din farse, din bîlci, cu papainoage şi foc înghiţit la vedere, cu încercări teribile pentru actori şi spectatori, în care simţi că Zorba grecul respiră pe aproape. Vînzoleala aceasta aparent insignifiantă şi banală, atrage capetele trecătorilor către cele mai populare forme de spectacol. Modernitatea şi tradiţia se mută în stradă – o provocare tangibilă. Este un soi de prolog, de pregătire, de nadă întinsă cetăţenilor şi oraşului. Mai întîi te obişnuieşti să observi şi să convieţuieşti cu saltimbancii pe străzile înguste, medievale. Umblă peste tot, în sus, în jos. Unii sînt gălăgioşi, insistenţi. Alţii, melancolici, trişti, cu obrajii inundaţi de albul pudrei. Ei te invită şi te incită să nu stai pasiv, să intri într-un soi de comunicare. Încet, interesul este captat şi te trezeşti cu tot mai mulţi spectatori în jurul tău, la spectacolele de stradă mai elaborate, cu un loc fix de joc, anunţat în program de către organizatori. Apoi lumea se îndreaptă spre săli, părăsind strada şi intrînd în decorul variat al fiecărei înscenări. Aici sînt din ce în ce mai numeroşi, mai pregătiţi pentru convenţia pe care o presupune arta spectacolului. Sînt absolut sigură că toate manifestările animate din stradă, mai simple sau mai sofisticate, i-au iniţiat, i-au pregătit pe spectatori pentru rigoarea şi fantezia actorilor, regizorilor, scenografilor profesionişti. Am văzut cu ochii mei cum s-a creat acest transfer, cum s-au adunat vibraţii în jurul artiştilor de pe stradă, mai accesibili, mai la îndemînă, mai abordabili din toate punctele de vedere, şi cum au fost deplasate în „templu", cu tot cu această trenă spectaculoasă de reacţii şi înţelegeri foarte umane, palpabile, emoţionante, vii. Pe stradă, poveştile oamenilor şi cele spuse de actori se amestecă mai repede, barierele cad destul de lesne, cu atît mai mult cu cît şi berea are un festival concurent cam tot atunci. Pui mîna pe nasul roşu al bărbatului de pe picioroange şi ai sentimentul că ai atins teatrul! Vraja lui. E ameţitor şi extrem de incitant.

Toate aceste spectacole mai mici sau mai mari din stradă sînt un fel de tren fermecat care încarcă spectatori-pasageri ca să-i conducă spre fantasticul tărîm al teatrului. Zi şi noapte. Aud şi acum şuieratul locomotivei din copilăria mea care îşi anunţa intrarea în burta Sibiului. Un oraş misterios şi cosmopolit care continuă să mă năucească cu frumuseţea lui întrezărită în zorii unei dimineţi şi descoperită de atunci mereu, dincolo de emoţia străzilor şi a teatrului... Alb-negru sau color. ▲

Stela GIURGEANU

Ziua cînd vine Moş Îngerilă

Îţi mai aminteşti? De ziua copilăriei noastre se organizau excursii la Doftana, să vedem lanţurile. Sau mergeam cu şcoala la Muzee. La două, în mod special. La Antipa şi la Muzeul Satului. Cînd nu era unul, era celălalt. Cînd nu erau nici unul nici celălalt era Muzeul Partidului. Pe care l-am ratat, ca o făcătură, de fiecare dată.

Mai era şi festivitatea de împionierizare, cînd te duceau ori la Doftana, ori la Muzeul Satului. Sau la Antipa. Sau la Muzeul Partidului. Iar de Crăciun... dar pe atunci nu exista aşa ceva... era Geril... de la Moş Gerilă, care ajungea doar de Anul Nou, la pomul festiv de la serviciul alor tăi. La care tu nu prea ajungeai... Altceva mai era? Se mai mergea la cor... care înlesnea apariţia pe la festivaluri naţionale; eu nu am prins decît unul cu şcolile bucureştene... era, bineînţeles, ca toate celelalte, o cîntare... fie a Şoimilor, a Cutezătorilor, sau a Pionierilor; pe atunci nu era unul să scape de marea cîntare, aşa că toate festiv(alurile)ismele erau aceleaşi, fără culoare şi fără drept de apel.

Acum însă peisajul abundă. Acum se organizează tot felul, de la festivaluri de artă (de teatru, cu tradiţie, ca cel de la Galaţi, *„Festivalul Gulliver"*, pe firmament din '95, de cîntec şi dans, popular sau modern; există pînă şi o „Mamaia copilului", un festival al copiilor care nu diferă de pantentatul „Mamaia", decît prin vîrsta participanţilor, de la 4 la 12 ani, avînd pe lîngă cele două secţiuni, de creaţie şi interpretare şi preselecţii în marile oraşe; pe scurt, festival de-a dreptul!) la festivaluri ecologice. „Ziua Pămîntului", sărbătorită şi la noi, prin concursuri, jocuri, expoziţii cu denumiri sugestive („Arta din deşeuri", cu obiecte confecţionate de elevi din mase plastice, cutii de conserve, hîrtie, cartoane), sau desene pe asfalt, („Cum te simţi, Pămîntule?") toate cu tematică ecologică.

Ca să nu mai zic de exploatarea evenimentelor tradiţionale şi importate.

Vara pentru copii începe cu *1 iunie*, care împarte toate parcurile bucureştene între fundaţii, teatre de estradă, firme sau partide politice.

Nu mai departe de acum cîteva luni, de 1 iunie, în Herăstrău, la intrarea dinspre Aviatorilor, un partid politic a organizat, avînd ca pretext Ziua Copilului, o colectă de cărţi pentru bibliotecile sărace de la sate.

Bineînţeles, toţi organizatorii erau echipaţi în reclamă electorală. Bineînţeles că asta nu a interesat pe nimeni; nici pe cei mari, care stăteau aliniaţi în şir indian, în faţa corturilor colectoare, cu cutii mari în braţe, sau cu legături mai mici în mînă, aşteptînd să facă un bine; nici pe cei mici, antrenaţi de concursul desenelor pe asfalt, unde fiecare participant primea, odată cu înscrierea, o cutie de cretă, o bucată de asfalt şi frîu liber imaginaţiei. Pe lîngă toate astea, mai era şi promisiunea unei recompense ispititoare, premiul ăl mare fiind o pereche de role. *Chiar, pe vremea copilăriei noastre, aveam parte de cadouri la asemenea festivităţi? Poate, eu îmi amintesc doar de decernarea premiilor de la sfîrşitul anului şcolar, unde primeam, invariabil, aceiaşi „Cireşari"...* Tot organizatorii cu inscripţii politico-electorale s-au gîndit şi la un atrăgător body-painting, atrăgător atît pentru copiii care se înghesuiau, înspre grupul de studenţi de la Arte Plastice, să-şi „tatueze" pentru o zi personaje de desene animate, roboţi, fluturi şi flori, pe mîini, picioare sau obraji, cît şi pentru părinţi, totul fiind gratuit.

Şi nu numai mama Ivonei, fetiţa cu păr creţ şi negru, bucăţică tăiată mumă-sa este încîntată de aceste organizări de evenimente, că, la o adică, este civilizat, se joacă alături de cei de-un leat cu ea, dar şi ceilalţi părinţi, care, dacă nu au bani să-i ducă la Mall, la film, îi duc la o joacă absolut gratuită. *Gratuită*? Cam da, pentru că dacă îl înscrii pe-ăla micu' la un concurs, ăla micu' o să depună tot efortul (pe care altminteri l-ar fi cheltuit urlînd ca din gură de şarpe că vrea îngheţată) să cîştige.

Iarna, peisajul evenimentelor este la fel de agitat. Evenimentele exploatate la fel de necruţător.

„Cred în Moş Crăciun" a fost un asemenea eveniment, organizat anul trecut de ArCuB în perioada 21-24 decembrie, în Cişmigiu. De dimineaţa pînă seara, de la muzică de cor şi trupe de teatru, la Moşul tradiţional, de sub brad, care a stat de vorba cu copiii, a primit scrisori de la ei şi a şi împărţit cadouri. Exact ca în filmele americane; cu tot dichisul, copii au îmbodobit mai apoi, în seara de ajun, brazii din jurul Fabricii de îngeri, ajutaţi de Albă ca Zăpada şi cei şapte pitici... Şi cum asta nu ar fi fost de-ajuns, Moşul a mai şi plimbat copiii cu sania.

Tot anul trecut, tot în iarnă, bună idee a fost şi cea cu patinoarul din Cişmigiu. Iaca aşa, îl ducea de dimineaţă bundicelul pe nepot să se dea cu patinele, şi cît timp se juca nepotul de-a campionul la Olimpiadă, se aşeza bundicelul la un vin fiert luat de la chioşc şi la o discuţie cu bundicica sau cu bundicelul altui campion, şi le trecea şi lor timpul, privind la bucuriile ălora mici, amintindu-şi de propria lor copilărie. De perioada neagră, cea în care Crăciunul stătea pitit pe după ferestre, amuţit de Cîntările festiviste, aproape că nici nu-şi mai amintesc, fiind destul de greu de dibuit cu ochii minţii, printre zgomotoasele şi actualele veselii stradale. ▲

Dorelian BELLU

O zi solemnă

Cine a făcut armata îşi aduce de bună seamă aminte de ziua jurămîntului. Scenariul expoziţiunii este mai vechi decît cele mai încercate piese de cazarmament: pifanii îşi anunţă neamurile, iubitele şi prietenii despre ora şi ziua întîmplării; mai sînt două-trei ceasuri pînă la eveniment şi, după obiceiul masei, se comandă operaţiunea porţi deschise; mulţimea de rubedenii se lasă orientată spre platoul de solemnităţi în timp ce cîţiva miltari mai bagă luciu sectoarelor sărbătoreşti.

Începe ceremonia, se dă raportul şi soldaţii, satanişti sau religioşi, jură în cor (apropo, se zice că dacă derulezi invers înregistrarea unui astfel de moment se aude „ruj, ruj, ruj..."!). Pentru că Armata se vrea din cînd în cînd o instituţie trendy, după '89 a fost primit în rîndurile ei şi „Tatăl nostru". „Tatăl nostru" e de treabă şi se lasă rostit de corurile reunite al militarilor şi al publicului. Emoţia cu parfum de mir pare să-i prindă pe toţi chiar dacă unii visează poate la conjuncturi mai bune – „Cum ar fi, mă, să ne trezim într-o decapotabilă pe o plajă din Spania?" – sau la apa caldă de acasă.

Din partea tilicarilor în devenire, mulţumeşte unul mai înalt, mai cuminte şi mai cu dicţie. Din partea comandanţilor, ia cuvîntul unul mai mare în rang, mai înspicat, cu manta verde şi lungă (poate să fie şi albastră). Este încadrat la tribună de un purtător de potcap, cel puţin de o oficialitate locală şi de alţi ofiţeri superiori. Are un text scris pe care îl rosteşte în următoarele zece, douăsprezece minute, spre luarea aminte a militarilor şi a invitaţilor. Se exprimă pe un ton grav, pe alocuri stropşind silabe, un semn poate că este marcat de importanţa momentului. Este un discurs obişnuit pentru spaţiul cazon românesc. Probabil că toţi cei care au asistat la o festivitate militară au avut parte de o astfel de samavolnicie verbală. Cuvinte şi expresii aiurea sînt rostite sincopat şi cu pieptul bombat, dînd naştere unor texte adesea istovitoare pentru asistenţă. Vorbele par să nu aibă nici o importanţă la astfel de manifestări. Toată lumea acceptă situaţia: „Aşa se vorbeşte la armată". Sînt preferate formulele de-a gata, gîndite de alţii, care să-i scutească pe indivizii în cauză de o implicare personală. Lucrurile stau astfel pentru că aceşti comandanţi au o judecată care odată transpusă în vorbe le aduce aminte de vremurile cînd nu se intersectau cu şcoala-şcoală, alta decît cea militară sau decît şcoala vieţii. În plus, simţul comun al conducătorilor de orice fel percepe realitatea în termenii relativismului lingvistic: gîndurile ne sînt circumscrise limbii pe care o vorbim. Dacă ne rămîn în minte nişte vorbe, ele ne vor conduce într-o oarecare măsură şi raţiunea.

Discursul care urmează este autentic în formă şi etern în fond. S-a întîmplat într-una din unităţile militare din capitală. Comandantul şi-a început cuvîntarea numind mai întîi jurămîntul „o adeziune sacră" şi „porunca zilei în care răsună imboldul unei tradiţii multiseculare". Vorbeşte apoi despre „independenţă, suveranitate, integritate teritorială" ca fiind „valori ancestrale ce poartă înlăuntrul lor ecouri din timpul legendarilor daci, din vremea lui Mircea cel Bătrîn, Ştefan cel Mare..." şi tot aşa pînă la „glorioasele zile trăite în crîncenele bătălii purtate pe frontul antihitlerist". Un asemenea „trecut glorios de muncă şi de luptă" ar sta „temelie fiinţei noastre naţionale". Nu pierde ocazia de a aminti de „angajamentul pe care şi-l asumă ţara şi poporul" „înaintea unui eveniment istoric pe care trebuie să-l cinstim prin muncă şi pregătire". Este vorba bineînţeles de intrarea României în NATO.

Din discurs nu lipsesc clişee precum „noile cuceriri democratice", „cinstirea fiilor neamului", „lupta pentru apărarea pămîntului strămoşesc", „condiţiile optime de trai şi pregătire a (sic!) militarilor care au venit să-şi slujească patria" şi care „poartă în suflet drapelul" etc. Spre finalul alocuţiunii li se mulţumeşte părinţilor ce „au onorat cu prezenţa lor evenimentul" şi care, după ce i-au crescut pe tineri „cu demnitate şi iubire", i-au încredinţat Armatei „pentru a le desăvîrşi înaltele calităţi morale de cinste, onoare şi demnitate". La rîndul lor, tinerii recruţi „uniţi în cuget şi pregătire" reprezintă „puterea şi viitorul României". Ceremonia atinge punctul culminant. Cuvîntarea a fost mai lungă decît toate celelalte momente ale evenimentului sau cel puţin aşa a părut. Insulele de emoţie din mulţime s-au înecat în marea de plictiseală.

Ultimele vorbe sînt menite să creeze consensul, totul încheindu-se cu parola „Aşa să ne-ajute Dumnezeu". „Ura! Ura! Ura!" (Mulţimea se impacientează, se fac poze la liber, se intonează imnul, cineva pare să fredoneze „La Zolfărino ghe vale".) ▲

Anca MANOLESCU

Ekadashamukha

La Musée Guimet, muzeu de arte asiatice, pe care fondatorul său, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, îl voise un muzeu al istoriei religiilor, întîlneşti un tip de imagine cu care un european nu este nemijlocit familiar (chiar dacă, de mai bine de un secol încoace, interesul pentru arta şi religiile orientale e tot mai puternic, iar informaţia culturală e mai întinsă). Am văzut la Musée Guimet obiecte ale unor hiperrafinaţi cărturari chinezi care, deosebindu-se voit de somptuozitatea curţii imperiale, cultivau o simplitate tinzînd spre aceea a „lemnului nelucrat" din doctrina taoistă, simbol pentru omogenitatea realităţii prime, nemarcată încă de distincţii şi nefărîmată de opoziţii. Cupe de ceai din celadon, de un alb imposibil, „inefabil", cu moliciuni şi irizări de petală, pe care sînt înscrise poeme abia perceptibile; ceşti din agată, în materia cărora se topesc pete chihlimbarii şi brune, cu toarta ca un gît arcuit de raţă; acestea din urmă provenind din colecţia lui Ludovic al XIV-lea.

Un surîs de dincolo de dualitate

Dar se pot vedea mai ales acolo mulţime de chipuri de Buddha şi Boddhisattva, din toate zonele în care budismul şi-a răspîndit doctrina şi cultura. Capul „clasic", cu forme şi expresie perfect echilibrate, din perioada Gupta, de la Sarnath, în nordul Indiei şi capul masiv, zdravăn modelat, aparţinînd şcolii Amaravati, sec. II, din sud-estul indian, despre care s-a spus că seamănă, în realismul lui aproape agresiv, cu portretele romane (chiar pe locul lui de proveniență, din Andhura Pradesh, s-au descoperit de altfel, monezi din vremea lui Augustus şi Claudius, dovadă a relaţiilor comerciale din epocă între Mediterană şi estul Indiei); statuile de un hieratism viril, descărnat şi totuşi puternic, ale artei khmer, stilul Bayon, şi blîndeţea atent cizelată, calm adunată în sine, a capetelor indoneziene din perioada central-javaneză a secolului al VIII-lea, înrudite cu expresia specifică statuarului de la Borobudur; bronzurile thailandeze din şcoala Ayutthaya şi statuia coreeană din lemn aurit a lui Buddha învăţînd, din perioada Koryo (sec. XI-XII), fine, de o abstrasă limpezime; ovoidul neted, strălucitor al unui chip de Buddha din perioada dinastiei Qi, sec. VI, în nordul Chinei şi bronzurile unduitoare, elaborate, din arta himalayană. Dar, mai ales, uimitoarele, pentru un european cel puţin, statuete Gandhara (în Pakistanul de azi), acel stil care a contopit influenţe elenistice şi trăsături orientale într-o artă zisă „greco-budistă" şi s-a răspîndit de-a lungul drumului mătăsii. Spre deosebire de marmura, gresia, lemnul sau bronzul celorlalte statui, aici e vorba despre un material umil şi perisabil: e doar pămînt uscat, în parte ars (dacă nu mă înşel datorită unui incendiu posterior producţiei propriu-zise, ce are loc în secolele II-III, în timpul dinastiei Kushan). Urme de policromie sporesc graţia nelumească şi totuşi familiară a acestor chipuri: în ele, ceea ce e, pentru noi, stranietate extrem orientală, straneitatea unei doctrine şi a formelor în care ea se întruchipează, devine şi mai straniu. Devine şi mai straniu fiindcă, în acele capete de Buddha şi Boddhisattva – de la Hadda (sec. II-III) ori din şcoala Kapisa (sec. III-IV), în actualul Afganistan, ori din provincia Xinjiang, la mînăstirea Toqquz Sarai (sec. VI-VII), în Turkestanul chinez – recunoaştem trăsături ale chipului european, învestite de o spiritualitate exotică, îndepărtată. În eleganţa dulce a artei elenistice, de un rafinament pe muchia declinului, a pătruns suflul unei discipline contemplative care vizează, cu rigoare, depăşirea formelor, a „legăturilor" manifestării şi deplinătatea vidului suprem. În toate chipurile lui Buddha, fie ele indiene, coreene, nepaleze şi tibetane, chineze, cambogiene ori thailandeze, surîsul Iluminatului e la fel de indefinibil, e la fel de ambiguu: supremă bunăvoinţă unită cu supremă detaşare faţă de „curentul formelor".

Ceea ce Heinrich Zimmer spunea, în *Filozofiile Indiei*, despre Boddhisattva se aplică cu atît mai mult lui Buddha. Bodhisattva e condiţia unei fiinţe aflată pe calea iluminării, ţintind spre trezia absolută, spre „starea de Buddha". Este o fiinţă care, depăşind orice interes de tip individual, sau în genere limitativ, resimte o universală compasiune. Ca atare, îşi amînă intrarea în golul nirvanei pînă cînd toate entităţile lumii vor fi păşit, înaintea sa, pragul absolut. Dar, nuanţează H. Zimmer, „în tradiţia Mahayana termenul le denumeşte pe acele fiinţe în acelaşi timp sublim indiferente şi pline de compasiune care se opresc în pragul nirvanei în scopul mîngîierii şi mîntuirii universului. Din pricina indiferenţei perfecte (neegoism) şi a compasiunii desăvîrşite (care e tot neegoism), Bodhisattva Mahayana... se opreşte la margine – la marginea timpului şi a eternităţii – şi astfel transcende acel cuplu de contrarii." Boddhisattva e aşadar condiţia fiinţei total „dezinteresate"; dar nu e vorba numai despre despre un neegoism şi despre o caritate de dimensiuni universale. E vorba în acelaşi timp de o atitudine metafizică; Boddhisattva se menţine „pe prag" pentru că nu e limitat, nu e „legat" nici măcar de interesul pentru nirvana; „a rămîne pe prag" înseamnă, aici, a depăşi ultima şi cea mai mare iluzie, aceea a unei distincţii esenţiale, ireductibile între *samsara* şi *nirvana*, între timp şi eternitate. Boddhisattva, şi cu atît mai mult Budhha, absorb această ultimă distincţie, sînt dincolo de orice dualitate.

Toate chipurile de Buddha şi Boddhisattva, fie ele indiene, coreene, nepaleze şi tibetane, chineze, cambogiene ori thailandeze, au un surîs la fel de straniu, în care compasiunea şi detaşarea se unesc, sînt absorbite şi depăşite. Dar în chipurile din arta greco-budistă de la Gandhara, surîsul acesta pare şi mai enigmatic, şi mai greu de definit, şi mai cuprinzător. Căci alături de depăşirea dualităţii metafizice, el izbuteşte să contopească trăsăturile elenistice, ale feţei vechi europene şi trăsăturile Orientului, ale chipului indian ori chinez. Şi aşa fiind, el ne e în acelaşi timp uimitor de străin şi uimitor de familiar. Iar această uniune a diferenţelor – atît în sens metafizic, cît şi cultural şi antropologic – e modelată într-un material fragil, într-un material umil care rezistă totuşi de veacuri: materialul însuşi e aici expresiv din punct de vedere simbolic fiindcă şi el îmbină contrariile: perisabilitatea cu durabilul.

Urmă şi coincidenţă a contrariilor

A. K. Coomaraswamy (*Buddha and the Gospel of Buddhism*, 1916) nu agrea stilul Gandhara şi el era un cunoscător de primă mînă, atît în ce priveşte arta Orientului cît şi doctrinele lui metafizice. Estetic vorbind, socotea că producţiile Gandhara ţin de o artă romană provincială şi decadentă. Spiritual vorbind, le socotea de un naturalism fad, inadecvat pentru a da expresie unei perspective orientate atît de decis spre transcendent precum cea budistă. Găsea că unduirile manieriste ale statuetelor de tip Gandhara dau o imagine debilă şi nepotrivită condiţiei de Buddha, condiţia celui ce „stă drept (neclintit) deasupra sinelui domesticit", o condiţie în care lanţul cauzalităţii e mistuit şi se obţine stabilitatea ultimă, stabilitatea de dincolo de manifestare, stabilitatea în vid. (Pentru motivele pe care le-am înşirat mai sus, aş îndrăzni să nu fiu întru totul de acord cu această judecată. Dar, Coomaraswamy era cu certitudine un judecător infinit mai avizat şi mai clarvăzător decît mine.)

În orice caz, e de spus că în şcoala de la Gandhara apar pentru prima oară, în secolele II-III, reprezentări umane ale lui Buddha. Cel care, atingînd iluminarea, a rostit: „Căutînd pe constructorul casei / Mi-am săvîrşit alergarea în marele vîrtej... / Alcătuitor al casei, acuma te văd / Niciodată nu îmi vei mai construi o casă / Alcătuirea ta e zdrobită / Culmea acoperişului s-a sfărmat", cel care şi-a descris starea de supremă luciditate astfel: „trec prin lume ca cel care ştie şi este Nimeni, necontaminat de calităţile omeneşti; în zadar căutaţi numele neamului meu", acesta e reprezentat pentru prima dată în arta Gandhara cu un chip şi un contur uman, în pofida condiţiei pe care a realizat-o. Pînă atunci, Buddha fusese figurat exclusiv prin simboluri care atestau *trecerea* sa dincolo de marele „vîrtej"; pînă atunci el fusese figurat exclusiv prin *urme* care puneau în imagine o intens semnificată *absenţă:* Buddha era cel ce depăşise şi se eliberase de toate nivelurile universului, umane ori divine; condiţia lui nu era de cuprins, de înţeles, de figurat în vreun contur. Era cel prezent orişiunde fără a fi situabil într-o imagine ori o sferă anume (nici măcar în nirvana, căci el depăşeşte distincţia între nirvana şi devenire). „O formă", spune Zimmer, „l-ar înfăţişa legat prin lanţurile subtile ale karmei de sfera unei mulţimi oarecare de calităţi limitative şi tranzitorii, în timp ce întregul sens al fiinţei lui stă în faptul că s-a eliberat de asemenea simptome de ignoranţă şi dorinţă. Privind aceste opere timpurii ale sculpturii buddhiste, trebuie să îl consideri pe Buddha ca fiind într-adevăr acolo, pe tronul Iluminării, dar ca şi cum ar fi o aură de vacuitate." „Urmele paşilor" săi ori adîncitura pernei de pe tronul Iluminării sînt semnele acestei *prezenţe eliberate*, ale unei prezenţe transcendente. Absenţa prin care e figurat în acest caz Buddha constituie un simbol puternic al realităţii depline, de dincolo de distincţii, a „vidului" suprem pe care el îl atinsese, îl „realizase" prin iluminare.

Există, în iconografia creştină, o imagine care pune accentul pe un sens întrucîtva similar în ce îl priveşte pe Christos. Este vorba despre icoana învierii, mai cu seamă în varianta ei răsăriteană. Acolo, Christos înviat, Logosul divin care urcă din adîncurile morţii către locul translumesc, pe care nu l-a părăsit, e figurat printr-o puternică absenţă. E figurat printr-o absenţă orientată, printr-o urmă: mormîntul gol conţine urma albă a giulgiurilor nedesfăşurate. În *Timpul Rugului Aprins*, André Scrima a făcut o admirabilă analiză acestei scene referindu-se la o icoană a şcolii lui Rubliov. „Un foarte riguros paralelipiped, sarcofagul participă încă pe jumătate la adîncimea insondabilă a gropii, a cavernei din temelia muntelui cosmic." Însă participînd la insondabila întunecime a cavernei din temelia muntelui cosmic, paralelipipedul uşor trapezoidal al sicriului pare să marcheze totodată calea spre celălalt întuneric, supra-cosmic, spre întunericul, spre abisul divin. Iar, în interiorul golului întunecat al mormîntului, calea este încă o dată semnificată: e semnificată drept cale parcursă de Christos. „Cu o mînă discretă, elegantă, îngerul arată înspre acest mormînt gol unde apare *urma* sub forma aceleiaşi ţesături albe în care e învăluit şi mesagerul. E giulgiul perfect intact, de care trupul nu s-a debarasat desfăcîndu-i alcătuirea, ci pur şi simplu l-a străbătut, pentru că el aparţine deja lumii Învierii." În această icoană, Christos înviat e figurat printr-o absenţă mobilizatoare, printr-o urmă ce îndeamnă să fie urmată.

Revenind la tipurile de figurare a lui Buddha, s-ar spune, într-o primă instanţă, că a-l reprezenta în înfăţişarea lui umană e un declin faţă de figurările prin absenţă, care mizează pe semnificarea transcendenţei înseşi. În variantele lor izbutite, imaginile umane ale lui Buddha cîştigă totuşi în alt fel „pariul transcendenţei". Ele aleg să figureze nu retragerea Iluminatului dincolo de orice formă, ci coincidenţa contrariilor – reflectată în zîmbetul lui: un zîmbet care îmbină detaşarea absolută şi universala milostivire. În variantele lor izbutite, chipurile lui Buddha dau expresie realităţii ultime nu ca vid, ci ca paradox asimilat şi depăşit. Creştinismul recurge şi el la imagini de tip *coincidenţa contrariilor*. În articolul „The Dead Christ on the Cross in Byzantine Art" (1955, Princeton), John R. Martin se referă, de pildă, la imaginile bizantine timpurii ale lui Christos răstignit. El era reprezentat cu ochii deschişi, drept, înveşmîntat în *colobium*: om crucificat şi Dumnezeu viu, într-o hieratică rectitudine care depăşeşte moartea şi viaţa umană, absorbindu-le în viaţa divină. Christos figurat ca mort pe cruce – cu ochii închişi, cu trupul dezgolit, trup care, înmuiat de moarte, se ondulează într-o sinusoidă – e un tip de imagine ce apare, spune autorul, în a doua parte a sec. al IX-lea, fiind consecinţa iconografică a izbînzii asupra iconoclasmului. Se insista de acum înainte, în imagine, pe întruparea lui Christos, pe aspectul său uman şi, ca atare, muritor.

E cred inutil să spun că intenţia mea nu e de a propune concordanţe grăbite între cele două tipuri de religie; concordanţele reale situîndu-se pe niveluri mult mai profunde de înţelegere şi „realizare" decît un paralelism plat între figurile „istorice" centrale în cele două spiritualităţi. Ceea ce vreau să semnalez sînt doar analogii în ce priveşte soluţiile de a întruchipa adecvat o transcendenţă realizată.

Totalitatea

Arta budistă mai cunoaşte însă o soluţie de a figura transcendenţa realizată. E vorba de una dintre imaginile lui Boddhisattva Avalokiteshvara, cea de tipul *ekadashamukha:* „cu unsprezece capete" (prezentă la Guimet prin două spectaculoase bronzuri tibetane din sec. al XVII-lea). Avalokiteshvara constituie aspectul de compasiune al condiţiei de Buddha (una dintre interpretările numelui este „Domnul care priveşte în jos" asupra lumii sau „Domnul atotvăzător"), aspectul complementar fiind cel de înţelepciune, *prajna* (întruchipat, în budismul Mahayana, de Boddhisattva Manjushri). În imaginile de tipul menţionat, nouă dintre chipuri sînt aşezate în trei etaje de cîte trei, fiecare triadă fiind alcătuită dintr-o faţă frontală şi două laterale (în interpretare etică şi afectivă, cele trei corespund milei pentru suferinţă, mîniei în faţa răului, bucuriei în faţa binelui). În orice caz, aşezarea lor implică o dualitate, dualitatea specifică manifestării înseşi, ce se echilibrează în faţa frontală. Al zecelea chip, care încununează piramida celor nouă, este un chip înspăimîntător, înflăcărat, mistuitor, de tip *kalamukha*. În cheie devoţională, el e socotit drept Avalokiteshvara mistuit de mila pentru suferinţa intrinsecă devenirii. Conform unei alte linii de interpretare însă, cele zece chipuri reprezintă treptele sau stările („pămînturile", *bhumi*) pe care are a le parcurge, realiza, sintetiza un Boddhisattva. Ultima – cea ardentă – mistuie chiar şi dualităţile coincidente de pe cele trei niveluri ale lumii, mistuie iluzia lumii ca distinctă, „exterioară" principiului. Deasupra ei, miniatural, aproape greu de observat, stă chipul lui Buddha Amitabha, un chip impasibil, dincolo de expresie: simbol al realităţii ultime pentru privitor, condiţie de realizat pentru Boddhisattva. E mai potrivit totuşi să spunem că *întreaga* piramidă simbolizează realitatea ultimă şi ascensiunea spre ea: fiindcă nivelurile inferioare, ale chipurilor întreite nu sînt decît niveluri de manifestare a pricipiului; existenţa lor (relativă) se datorează faptului că principiul le „priveşte" prin ochii lui Boddhisattva atotvăzător; privirea ardentă a celui de-al zecelea chip consumă iluzia autonomiei lor faţă de principiu şi le reintegrează în realitatea ultimă. În spaţiul creştin, Nicolaus Cusanus vorbea (*De visione dei*) despre faptul că fiinţele nu există decît în măsura în care sînt *privite* de Dumnezeu şi că, *privind* la El, fiecare îşi vede acolo adevăratul chip, de dincolo de devenire, chipul real.

▲

Cătălin MANOLE

Tunelul timpului (III)

– Dubăsari, apoi meci de fotbal la Tiraspol –

În maxi-taxi, oamenii urcă şi coboară, călătorii se schimbă pe scaunul din faţa mea. Grigorioropol. Doroţcaia. În maşină e cald, miroase a ceapă din paporniţele femeilor înghesuite pe bancheta din spate. Ajungem în Dubăsari, un sat cu ambiţii de mic orăşel. Aici a început războiul de secesiune, la postul de Miliţie atacat noaptea de separatişti. Oraşul pare pustiu. Străzile, printre blocuri pitice de două etaje, sînt goale, umbrite din loc în loc de copăcei daţi cu var. La stadion, fetele se plimbă admirînd sportivii care se antrenează. Soarele arde, şoseaua principală devine în depărtare translucidă. O înmormîntare. Cîţiva oameni îmbrăcaţi în negru, cu capetele plecate formează convoiul mortuar, bărbaţii cu pălăriile în mîini, femeile cu broboade. Un toboşar şi doi trompetişti cîntă dezacordat, transformînd strada într-un decor trist. O statuie a lui Lenin – argintie, el cu şapca în mînă, bust, în spate stema PCCM şi secera şi ciocanul. Patru litere care înseamnă Republica Socialistă Sovietică Moldovenească, cuprind întregul proces de rusificare şi sovietizare a Transnistriei şi Moldovei, cu toate luptele revoluţionare şi propagandistice. Un domn duce un televizor într-un cărucior de copii. Muzeul închis. Discoteca, mare, întunecată, cu bară pentru *strip-tease,* patru boxe şi pupitru DJ.

Căutăm translator şi în cele din urmă o găsesc pe Nataşa. La rugămintea noastră de a ne conduce la o familie care a pierdut pe cineva în război – se îmbracă cu ce are mai bun: o fustă scurtă de tot cu ciucuraşi, o bluză strălucitoare cu strasuri şi pantofi negri cu toc. Şi-a desfăcut părul şi s-a dat cu ruj. Casa din care a ieşit este dărăpănată, la intrare cu un maldăr de bocanci vechi şi scîlciaţi. Uşa este într-o parte şi poarta abia se mai ţine în balamale. Fratele ei, clasa a opta, îmi cere o ţigară. Nataşa ne conduce într-un bloc la marginea oraşului. Pantofii ei sînt mai mari decît ar trebui, merge greu. Picioarele lungi şi subţiri, o faţă de copil pentru că este încă un copil.

Ajungem la blocurile de lîngă autogară. Urcăm la etajul trei unde locuieşte Nina Dodu. Şi-a pierdut soţul în conflict: a fost un accident, el ieşise alături de alţi şapte colegi să fumeze o ţigară lîngă primărie, era arhitect. Ei au fost primele opt victime civile ale bombardamentelor moldoveneşti.

– Aşa arată Casa Sovietelor în timpul bombardamentelor. Aici aşa la rînd, unde sînt florile, au fost omoriţi cei 8. La rînd erau, aşa, toţi. Iată care a fost pricina morţii lor. Lîngă fiecare erau astfel de bucăţi. Clădirea asta... Pe lîngă fiecare trup s-a găsit astfel de schije.

Scoate dintr-o pungă de plastic bucăţi de metal contorsionat.

– Îmi e tare greu să revăd toate astea şi să îmi aduc aminte. Să răscolesc... Acolo a murit soţul meu. Iată fotografia lui cu două luni înainte. Şi iată, în cartea asta, cum l-au găsit...

Ne povesteşte despre copacii spălaţi de sînge cu furtunul.

– Eu în fiecare zi mă duc şi mă întorc de la serviciu şi trec pe lîngă cimitir. Zi de zi îmi aduc aminte... Pe nepoţelul meu îl cheamă Slava, Vladislav, ca pe bunicul lui.

La final facem o fotografie. Pe canapea: fiica ei în stînga, ea la mijloc, îşi şterge lacrimile, încearcă să zîmbească, în dreapta, ţinut în braţe, Slava. Se uită toţi trei la aparat. *Flash!* O fotografie într-un album.

Deşi părinţii Nataşei sînt din Dubăsari ea s-a născut şi a crescut în Ucraina. Nu ştie să numere în română dar cu toate astea vorbeşte destul de bine. Îmi arată pe degete că are 17 ani.

Nataşa are un copil, Serioja. O întreb de tatăl copilului: «Un rus. Pentru mine a fost prima oară... şi aşa s-o primit. Io n-am vrut, da dacă aşa s-o primit, io ce să fac?». Nu lucrează, de la părinţi a plecat să stea la gazdă. Acum are datorii de 100 de dolari, s-ar întoarce la părinţi dar se gîndeşte să se angajeze mai întîi în fabrică, să-şi plătească datoriile.

La ultimul etaj locuieşte Liuba Timosiuc. Nataşa îşi trage fusta puţin mai jos, ne priveşte, apoi apasă pe butonul soneriei.

Ne deschide chiar Liuba, intrăm în hol. Din camera din dreapta se aud cîteva voci hîrîite. Una din ele îşi cadenţează discursul bătînd cu pumnul în masă. Pe geamul mat al uşii se mişcă umbre ca într-un teatru chinezesc bizar. Liuba ne invită în sufragerie.

„Plec la război pentru că nu vreau să-mi las copiii să fie sclavi.“, a spus soţul ei, şi s-a dus ca voluntar. Îl chema Roga. A fost prins şi luat prizonier. A stat mai multe zile la Chişinău, la spital, pentru că era rănit.

– L-am văzut la televizor. M-am dus să îl iau acasă şi la început doctorii mi-au spus că e bine, dar după mai multe zile l-am găsit la morgă. În timpul conflictului am primit de mai multe ori telefoane anonime în care îmi spuneau că soţul meu a fost omorît. Nici nu ştiam ce să cred.

Copiii ei, patru, erau mici pe atunci. Nu avea bani, s-a dus cu autobuzul să ia cadavrul. A găsit o maşină la Chişinău, dar la întoarcere vameşii moldoveni nu au crezut-o că soţul ei e mort şi au vrut să desfacă sicriul „să verifice“. Au salvat-o soldaţii ruşi şi transnistreni din apropiere care au venit şi au negociat pentru ea.

Pe fata cea mare o cheamă Aliona. E la liceu, are 15 ani. Liuba vinde alcool şi este ea însăşi alcoolică. Într-una din camerele apartamentului şi-a deschis o cîrciumă clandestină unde indivizi ciudaţi vin şi beau pînă noaptea tîrziu. Vocile pe care le-am auzit la intrare erau ale unor clienţi.

Aliona este blondă. Vorbeşte puţin. Liuba ne serveşte cu două pahare de vin şi pîine neagră. Vinul curge pe jos. Liuba ne pupă. Din prima cameră se aud cîntece lălăite.

Coborîm. Printre blocuri, cîţiva băieţi se întorc cu vacile.

Nataşa i-a scris rusului un an şi jumătate înainte de a-l întîlni. După ce ea a rămas însărcinată el a plecat şi nu a mai primit nici o veste din partea lui. I-a scris de mai multe ori, dar nu a primit nici un răspuns.

Toate legăturile cu Moldova au fost rupte. Ceva a rămas, totuşi, comun: campionatul de fotbal. Astă seară este finala între F.C. Sheriff, singurul şi deci cel mai bun club transnistrean, contra F.C. Zimbru, echipa campioană a ceea ce a mai rămas din Moldova. Intra mai întîi F.C. Zimbru Chişinău: fluierături din tribune, jucătorii se îndreaptă fără chef spre poarta din stînga.

Pe de o parte sînt zecile de statui ale lui Lenin, secera şi ciocanul cvasi-prezente, sate care încă poartă nume ca Lenin sau Dzerjinski. Pe de altă parte, în discursurile oficiale se spune că Transnistria este o ţară socialistă, deşi în ultimul timp pare că se îndreaptă mai degrabă către un capitalism sălbatic. Ce se întîmplă de fapt? Adevărata strategie a preşedintelui Smirnov pare a fi crearea unei oligarhii în vîrful căreia se află familia sa.

Şeful vămilor este unul dintre cei doi fii ai săi, principalul actor al scenei comerciale în Transnistria fiind compania *Sheriff Limited*, condusă de celălalt fiu al preşedintelui Smirnov. Steaua roşie sovietică a fost înlocuită cu steaua aurie a Şerifului şi Transnistria poate fi numită la fel de bine Sovietland sau Smirnovland.

Intră echipa Şerifului: echipament negru-galben, jucătorii fac tumbe, sînt în mare formă, stadionul explodează în urale, fanfara din peluză începe să cînte. Încep să îşi facă încălzirea în timp ce moldovenii în echipament verde-gri, răsfiraţi pe teren, îi privesc pasivi.

Sheriff Ltd, deţine monopolul comerţului cu petrol, alcool, ţigări, transport în comun şi telefonie mobilă. Ar mai fi lanţul de supermarketuri Şerif care a împînzit ţara, iar benzină nu poţi cumpăra decît de la staţii Şerif. Şeriful este de asemenea proprietarul singurei televiziuni private şi patronul clubului de fotbal.

Oamenii îşi ocupă locurile şi scaunele galbene dispar treptat acoperite de mulţimea multicoloră: sînt frumos îmbrăcaţi, ca de Paşte – fete, copii, doamne. Cumpără bere, floricele şi cipsuri. Se pare că este evenimentul monden al lunii. Sînt prezente principalele televiziuni din Rusia. Văd şi un microfon PRO TV. Vînzătoarele cu şapcă galbenă „Şerif“ poartă printre rînduri coşurile de alimentară cu sucuri şi ciocolată.

Ultima iniţiativă a lui Smirnov Jr. este construcţia acestui complex sportiv megalomanic care cuprinde 3 terenuri de fotbal, şase terenuri de antrenament, un centru de pregătire a tinerilor şi un hotel de 5 stele. Cîteva hectare la standarde occidentale. Deocamdată în stadiu de proiect, urmează să fie relizat şi un teren de golf, «pentru diplomaţi». Ca să nu se spună că nimeni nu învaţă din lecţiile istoriei, la cîţiva paşi de statuia lui Lenin din faţa Sovietului Suprem, Şeriful a construit cea mai mare biserică din Tiraspol. Şi în timp ce manualele occidentale de management prezintă *Şeriff Ltd* ca exemplu negativ al monopolului, Interpolul o suspectează şi de trafic de armament, lucru posibil prin aeroportul din Tiraspol declarat «baza militară», unde nici OSCE-ul nu are acces, sau prin portul Odessa, în urma unui acord cu Ucraina. Armament produs în Transnistria a fost descoperit atît în războiul din Kosovo şi în diferite ţări africane. În plus, deşi are o populaţie de numai 700 de mii de locuitori, Transnistria este unul dintre primii consumatori mondiali de ţigări. Tot ce poate face Moldova este obţinerea acordului transnistrean pentru prezenţa trupelor de grăniceri internaţionale.

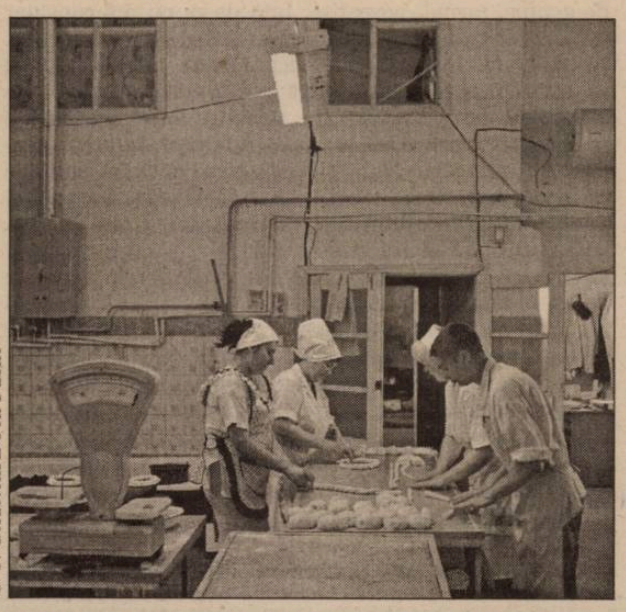

© J. Goldstein/L'Oeil Public

Intru în campusul studenţesc. Blocuri gri insalubre, iarba crescută sălbatic. La o măsuţă cu umbrelă studenţii se înghesuie de jur împrejur, se ridică pe vîrfuri ca să vadă mai bine, strigă. *Arms-wrestling* între fete. Masa este profesionistă cu bare şi marcaje la cot. Un arbitru, domn la 50 de ani, poate profesor, îşi notează în carneţel cîştigătorii şi supraveghează: să nu se deplaseze cotul, să nu se ridice picioarele. Alături, în halat alb, stă pe scaun cu mîinile pe genunchi o asistentă medicală, pregătită să intervină în caz de accident. Fete zdravene se aşează la masă şi îşi încordează muşchii. Buzele se strîng şi devin subţiri, ochii se înroşesc, pe gît venele se umflă.

Doi studenţi mă invită în camera lor, între cele două ore regulamentare în care sînt permise vizitele: de la patru la şase. Portarul însă ne opreşte. Cu un registru uriaş în faţă şi un panou de chei ca fundal, ne priveşte cu suspiciune prin geamul camerei de gardă şi întreabă dacă am acordul administraţiei pentru o astfel de vizită. Studenţii ştiu că este inutil să comenteze. Mergem în cealaltă clădire, unde administratorul consideră că o astfel de aprobare îl depăşeşte, pentru că sînt „străin“. Aşa că aştept în faţa Universităţii în timp ce studenţii urcă la decan să ceară aprobarea. Îi aştepta şi le-a înmînat o scrisoare. Unul dintre ei scoate scrisoarea din geantă şi mi-o întinde. Decanul le recomandă să meargă cu noi în parc „pentru că vremea este favorabilă plimbărilor“.

Mergem la restaurantul „Drujba“. O sală cu zece mese roşii. Barul este dominat de portretele lui Marx şi Lenin, înconjurate de steaguri roşii, fanioane cu secera şi ciocanul. Am convins-o greu pe P. să ne vorbească. A acceptat după asigurări repetate că va fi o sursă anonimă.

– Nu am votat pentru că a trebuit să merg la înmormîntarea bunicii mele. Cînd m-am întors m-a chemat asistentul decanului, a început să ţipe la mine şi mi-a spus cuvinte foarte urîte.

I s-au înroşit ochii, încearcă să nu plîngă.

– Apoi i-am zis că bunica... Şi m-a întrebat de ce nu am votat cu o săptămînă înainte, aşa cum fac toţi studenţii care au probleme în ziua votului. I-am explicat cît am putut, că bunica era foarte grav bolnavă şi că nu puteam şi nu vroiam să mă gîndesc că o să se întîmple... şi că ceea ce îmi reproşează este o absurditate. Mi-a zis că nu sînt patrioată, că nu sînt o fiinţă umană, pentru că ce om poate face asemenea lucruri împotriva ţării sale?! Eu, atunci, i-am replicat că, dincolo de toate, am dreptul să aleg, să votez sau nu. A zis că o să am probleme mari.

Şi într-adevăr, după cîteva zile, toţi oamenii din personalul tehnic, portarul, femeia de menaj, instalatorul, au început să se poarte *altfel* şi să îi reproşeze „că nu îşi iubeşte ţara“. Într-o zi a fost acuzată că a zgîriat frigiderul comun şi administratorul blocului a anunţat-o că trebuie să cumpere altul sau să părăsească căminul.

– Acum personalul tehnic îmi strigă că umblu cu spioni din cauză că mă întîlnesc cu voi şi că ce, vreau să îmi vînd ţara?

La marginea Tiraspolului, printr-un labirint de sute de garaje. Într-unul dintre ele trupa EXNN se reuneşte în fiecare seară: patru tineri dezinvolţi şi veseli. Două ore de rock live, ceva între Radiohead, RATM şi Korn. Bat în tobe şi trag de bas. Cîţiva metri pătraţi în care sînt îngrămădite o staţie Marshall, baterie, chitări, sintetizatoare. E cald înăuntru, repetiţia se face cu uşile închise. Transpiraţia curge pe ei. Pereţii sînt plini de graffiti şi afişe. Un megafon prăfuit, un butoi cu vin, borcane cu murături. Nu li se dă voie să facă repetiţii în Palatul Culturii pentru că sînt «elemente antisociale, huligani, sataniști». Repetă două ore pe zi, de doi ani şi jumătate. Clandestini. Unul dintre chitarişti vine în fiecare zi aici din Tighina. Sculele şi le-au cumpărat din banii lor, strînşi în timp, cu eforturi. Pe staţia Marshall au dat 12 dolari, aici aproape o jumătate de salariu. La colţul ruşinii, fotografii cu Britney Spears. La şapte fix bateristul încuie uşa de metal a garajului. Îşi strîng mîinile şi fiecare se grăbeşte spre casă. Mîine dimineaţă trebuie să fie cu toţii la fabrică.

▲

„Sînt un braconier al scrisului“

– interviu cu César Antonio MOLINA –

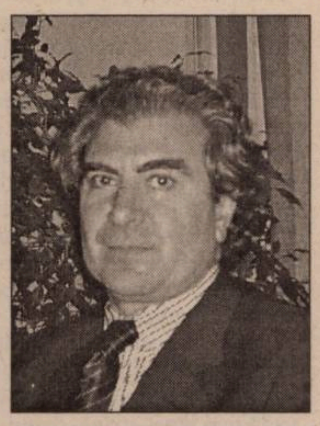

*César Antonio Molina este unul dintre cei mai cunoscuţi poeţi spanioli de azi, reprezentativ pentru „schimbarea“ neosimbolistă şi metafizică din anii '70. Jurnalist şi profesor de jurnalistică la Universitatea Carlos III din Madrid, eseist ironic şi sceptic (*Despre inutilitatea poeziei, Nostalgia abisului pierdut *şi* Despre iberism *sînt cele mai cunoscute cărţi ale sale), traducător de lux, César Antonio Molina este în prezent directorul unei instituţii mitice în Spania,* Círculo de Bellas Artes, *unde se organizează de 25 de ani conferinţe, colocvii, expoziţii, spectacole, prin care se stabilesc schimburi culturale internaţionale. Organism în totalitate privat, finanţat prin contribuţia unor societari (socios) benevoli, Círculo de Bellas Artes este un veritabil model de gestiune culturală, de luare pe cont propriu a „afacerilor“ culturale şi de reconsiderare a propriilor forţe. Despre acest loc miraculos din inima Madridului, despre culisele sale mai prozaice şi despre o eventuală „săptămînă românească“ la Madrid a vorbit săptămîna trecută la Institutul Cultural Român poetul spaniol, ajuns în România la invitaţia Institutului Cervantes din Bucureşti şi asumîndu-şi, cu umor, rolul de manager cultural.* **(S. S.)**

Cînd, cum şi de ce începe unul dintre cei mai interesanţi poeţi spanioli ai vremurilor noastre să se dedice „managementului cultural“, o formă (mai rafinată, e drept) de administraţie publică?

Există cazuri mai celebre decît al meu: Pessoa era funcţionar, Cervantes era soldat, iar Eliot era bancher. Scriitorii au şi trebuie să aibă meserii diferite. Góngora era preot, Valéry sau Rilke au fost multă vreme întreţinuţi ai unor femei din înalta societate (e şi asta o meserie), Luis Mateo Díez, un foarte bun poet contemporan, e funcţionar la Primăria din Madrid. Eu sînt profesor şi jurnalist, nu văd de ce nu aş fi şi manager cultural. Ceea ce contează în primul rînd este ca oamenii de cultură să devină capabili să-şi gestioneze propriul domeniu. E drept, pînă nu demult între creatori şi birocraţia culturală (străină, de fapt, de domeniul administrat) exista o separaţie de fond. Din această segregaţie, din faptul că cei care guvernau destinele culturii erau pe dinafară şi foarte puţin interesaţi faţă de chestiunile profunde ale acesteia luau naştere tot felul de disfuncţiuni. De la un timp încoace, oamenii de cultură nu sînt doar cei care produc această cultură, ci şi cei care o difuzează, o gestionează de la originea ei, adică din momentul creaţiei şi pînă cînd ajunge la destinatarul ei, la cititor, la spectator. E un lucru extrem de important. Ştiţi cum e? Multă vreme nu mi-am luat carnetul de şofer, fiindcă îmi imaginam că unui poet îi e greu să conducă o maşină. La un moment dat mi-am dat seama ce stupiditate îmi inculcasem şi am început să-mi conduc fără probleme maşina. Scriitorii trăiesc în propriul lor timp şi în propria lor epocă. Aşa a fost întotdeauna. Garcilaso de la Vega sau Jorge Manrique au fost militari de carieră şi au murit amîndoi pe cîmpul de luptă. E o fatalitate a vremurilor pe care poeţii nu o pot refuza fără riscuri majore.

În epilogul la volumul de poeme Para no ir a parte alguna (Pentru a nu merge nicăieri) *scrieţi: „Optimismului romantic şi patriotic al lui Petöfi îi opun un nihilism ironic.“ Este o artă poetică?*

Aş zice c-ar fi mai degrabă o artă ocazională. Poemul care dădea titlul cărţii făcea aluzie la un alt poem, al lui Petöfi, care suna cam aşa: „Să mergem la Pesta în cafenele / Să cîntăm şi să ne veselim / Şi să le cerem bani părinţilor“. Cînd am scris acest poem, tatăl meu tocmai murise şi nu prea mai aveam chef să merg niciunde, nici nu mai aveam cui să cer bani. Am rezonat atunci foarte tare la romantismul lui Petöfi, dar comutînd entuziasmul său într-o ironie neagră. Iată universalitatea poeziei, fie că e scrisă în maghiară, română sau cehă! Este o limbă comună, chiar atunci cînd citim, în interiorul căreia se pot produce asemenea, miraculoase, transformări, la sute de ani distanţă.

Sînteţi unul dintre criticii academici cei mai prezenţi în publicaţiile spaniole, director la Cambio 16 *în perioada sa de glorie. Sînteţi de acord cu apropierea pe care o face Ángel Crespo în prologul la ultima dvs. antologie poetică,* Las ruinas del mundo (Ruinele lumii) *cu Baudelaire scriind: „Critica atinge în fiecare moment al său metafizica“.*

Cred că în orice moment al vieţii noastre avem nevoie de acest sens spiritual. Poate nu neapărat religios, deşi în multe cazuri cele două se suprapun. Important e să cauţi şi să găseşti un sentiment ascendent. A căuta un sentiment spiritual al lucrurilor înseamnă a fi preocupat de provenienţa acestora, de originea lor, de devenire, de destinul şi memoria proprie sau colectivă. Nu putem trăi considerîndu-ne un număr într-o lungă listă de mii şi milioane de persoane care au trecut prin lume fără a lăsa vreo urmă a propriei existenţe. În primul rînd caut acest sens scriind poezie, dar nu văd de ce critica nu ar fi un bun mijloc. Critica are alt fel viaţă decît cea a creaţiei, ea reciteşte altfel ceea ce a fost scris. Poetul scrie ceva, criticul trebuie să interpreteze altceva, un lucru diferit faţă de ceea ce a fost scris. Criticul trebuie să caute acest sentiment de care vorbeam, trebuie să poată transcende scriitura. Adesea, ştiţi prea bine, poetul nu este nici măcar conştient pe deplin de ceea ce scrie. Criticul, în schimb, trebuie să fie conştient de ceea ce a scris poetul. De aici vine valoarea interpretativă a criticii, atunci cînd există. Critica bună, la fel ca traducerea bună, nu este niciodată literală, ci este o recreaţie. Criticul adevărat trebuie să reinterpreteze textul scris din punct de vedere simbolic, mitic, metafizic. Aceasta este partea sa creativă.

Citaţi în Regresar a donde no estuvimos (Să ne întoarcem unde nu am mai fost) *memoriile lui Alfred Bardey, citînd o frază din Rimbaud, „La naiba cu poezia!“. E întîmplătoare preocuparea aceasta pentru îndepărtarea de poezie?*

Povestea e aşa: atunci cînd Verlaine află că Rimbaud e în Africa, se grăbeşte să-i scrie, iar editorul său, Bardey adaugă cîteva rînduri despre apariţia volumului său de poeme. Rimbaud le-a răspuns: „Fous-moi la paix“. Am interpretat vorbele lui, cunoscîndu-i viaţa şi renunţarea inflexibilă, ca pe un perdaf la adresa poeziei: „La naiba cu voi, cu toţi! La naiba cu poezia! Nu mai vreau să ştiu nimic despre viaţa mea trecută care se identifica total cu poezia.“ În ce mă priveşte, aş vrea să-mi închei cariera spunînd vorbele lui Rimbaud cît pot eu de ironic. Ar însemna că i-am înţeles lecţia.

Şi asta fără vreo legătură cu managementul cultural?

Nu, nu, sînt convins că voi încheia înainte de asta povestea administrativă. Poezia te însoţeşte pînă în ultima clipă. Cînd îmi făceam teza de doctorat, coordonatoarea mea mi-a spus: „Dacă îţi iei doctoratul, eşti doctor toată viaţa, dacă te faci profesor universitar, eşti profesor pînă la pensionare“. Cu poezia e la fel: eşti poet toată viaţă, indiferent ce faci; în schimb, cu administraţia (chiar culturală) termini cînd te retragi.

Tot în Regresar a donde no estuvimos *spuneţi: „Nu sînt un scriitor profesionist. Şi nici un scriitor amator. Sînt un scriitor furtiv, un fel de braconier... Iată de ce am avut întotdeauna alte preocupări: pentru a-mi proteja oarecum imaginaţia“. Credeţi că este posibilă o separaţie atît de netă?*

Da, cred asta. Există scriitori profesionişti, mai ales romancierii şi nu e nimic rău în asta. Cînd eşti scriitor profesionist însă trebuie să scrii mult, să publici destul şi să fii uneori complicele pieţei de carte. A trăi din literatură, din cărţile vîndute e, peste tot, o chestiune extrem de dificilă şi de dură. Eseul şi poezia nu sînt atît de total „sub vremi“ ca romanul, poate de asta şi par mai puţin constrîngătoare. În ultima mea carte, de care pomeniţi, încerc un soi de „memorii de ficţiune“, amestec de genuri, jurnal, povestire. Iată de ce nu mă consider un scriitor profesionist, fiindcă nu trăiesc din literatură. Nu sînt nici un amator, fiindcă e chiar mai greu să nu te profesionalizezi puţin după ce ai publicat peste 50 de cărţi. Aşa că mă consider un „scriitor furtiv“, adică unul foarte liber, care scrie ce vrea, se fereşte de orice complicitate şi a cărui supravieţuire economică nu depinde de scris. Iată, dacă vreţi, o altă justificare personală pentru meseria administrativă pe care o practic. Mă consider un fel de braconier al scrisului, ascuns în beznă şi căutînd cît mai adînc, însă unul sîngeros. Vînez, e drept, în afara legii, în afara normelor şi în afara ordinii stabilite de birocraţia literaturii. Asta mi-a dat foarte multă libertate, dar mi-a creat la fel de multe probleme. La urma urmelor, orice scriitor care merită să fie numit aşa, scrie, cum zicea Juan Ramón Jiménez, pentru o „imensă minoritate“. Montaigne spunea: „Îmi ajung trei cititori... nu-mi trebuie decît unul şi mă mulţumesc şi fără niciunul“. Să mă ierte Montaigne, pe care îl admir nespus: eu am nevoie de măcar trei cititori.

interviu realizat de Simona SORA

5 ani în compania Companiei

De curînd, Editura Compania a împlinit cinci ani de existenţă. Dincolo de ce se vede, Compania a încercat în anii aceştia un nou model editorial, mai apropiat de cel occidental şi a reuşit impunerea unui stil de colaborare şi redactare „la sînge“ rar, dacă nu inexistent în peisajul nostru editorial. Cu această ocazie, i-am pus Adinei Kenereş, directoarea editurii, trei întrebări... simple. **(S. S.)**

Ce e cu cei 5 ani...

După aceşti cinci ani concreţi, mă tot mir că mai exist. Nu-mi arde nici de bravură, nici de lehamite – cele două atitudini editoriale stas din ultima vreme. Nu de alta, dar tot bravînd zilnic imposibilul, propriumi curaj mi-a devenit prea nesărat, iar lehamitea detest să mi-o tot văd întreruptă de mici fericiri şi victorii, în loc să se lase transformată o dată în sfînta silă a rupturii.

Dar eu nu sînt editura! În cinci ani, ea a căpătat corp – adică 8 oameni, vreo 120 de titluri şi sute de mii de exemplare vîndute şi încasate, drepturi şi taxe plătite la zi – şi a învăţat să se mişte prin aer, iar eu m-am subţiat, ascunsă în dosul funcţiilor utilitare. De foarte puţin timp mi-am putut aduce aminte că mai sînt şi eu pe-aici. Cred că de cînd a început să se mai zgîlţîie diorama, să se mai arate şi oarece lucruri adevărate şi să se mai spună că unu şi cu unu fac doi. E un *trend* firav, dar nu lipsit de şanse... Editura nu-mi împărtăşeşte sinusoida. Ea îşi vede de treabă, făcînd zi de zi abstracţie de nonsensul înconjurător. Mă foloseşte, desigur, în continuare cît poate, maniacal, cinic, şaisprezece ore pe zi la nevoie, week-end-urile toate, vacanţele toate. Şi trage de ham dacă o iau spre uşă. Drept urmare, mi-am făcut un plan de evadare care începe cu tunelul clasic săpat sub podea.

Cum e cu cărţile la noi...

Cu cărţile nu vrea nimeni să ştie cum stăm, o ştiu cu toţii“, şi deci... se feresc s-o spună. În fond, nu e nici un mister. Aşa cum omul e făcut din carne şi simţuri, pe lîngă minunile sale sufleteşti şi cerebrale, şi cartea e făcută din societate şi piaţă, nu doar din spirit şi semne. Impură deci şi histrionică şi ea, boleşte, geme, cade lată, ca şi el, pe urmă îşi dă ochii peste cap şi se duce la bal în mătăsuri parfumate, deşi n-are decît un iaurt acrit în frigider.

A scanda retorică europeană pe tema cărţilor în România e perfectul echivalent al dărilor de seamă despre înfloritoarea activitate a IAS-urilor în '63. Lupta lui «bine» cu «mai bine» şi cu «excepţional» e la fel de verosimilă cărturăreşte, în condiţiile în care majoritatea autorilor îşi plătesc cărţile dacă nu cumva le achită niscaiva foruri, editurile ţin cont de contracte sau nu, după plac, ca şi de alte obligaţii şi dări, librăriile îşi dictează arbitrariul, cele mai multe sforăie şi se trezesc doar ca să-ţi strige că n-au de unde să-ţi dea bani pe ce au vîndut, iar legile domeniului zburdă pe cîmpii fără să întrebe pe nimeni nimic.

De această formidablă ligă ostilă funciar vieţii culturale, ca de altfel oricărei vieţi, culturnicii înşişi refuză să ia act oficial. Îşi văd mai departe de producţia lor pe stoc, transmiţînd din generaţie în generaţie boala vorbirii de unul singur, degetul îndreptat spre vinovăţia statului şi a administraţiilor locale, cultivîndu-şi complexele cu artă, înmulţind foile fără noimă, cu ieşire la o mare secată. Pentru un scriitor, contextul e fascinant, ca orice absurd în carne şi oase, în plină desfăşurare. Conform legii minimului efort, mă atrage şi pe mine din ce în ce mai mult acest statut... Căci groaznic e doar ca, în exact acelaşi context, fără o literă schimbată, să faci totuşi – iar nu să spui doar că faci –, ca editor, să meargă o maşină „normală“, avînd un program cultural şi trebuind să răspundă unor imperative economice.

Cum e cu cărţile pentru copii...

Mi-am făcut o specialitate (şi) din a irita pe toată lumea cu insistenţa mea de a-i hrăni pe copii cu cărţi. Cu orice fel de cărţi, ale oricărei edituri, ale oricărei biblioteci. Persist în această eroare. Dacă a lăsa un copil să moară de foame intră sub incidenţa penalului, cred că nu e clar pentru multă lume că a-l lăsa fără cărţi duce la un proces civil care se va judeca peste doar cîţiva ani, nu peste o mie, şi pentru care întreaga noastră viaţă de azi e deja o adunare de probe. A nu citi înseamnă a te preda. A consimţi să fii carne de tun. A accepta bezna, şi deci sclavia. Şi a pregăti senin suferinţe şi lipsuri grave. În felurite chipuri, pe care nici nu şi le pot imagina, cei ce azi nu înţeleg asemenea urgenţe vor da seamă. Şi vor plăti cu toţii din plin confortul oboselii şi al infantilei lor lăsări pe mîine.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Intimităţi

Interioritatea personajelor, rotunjimea sau platitudinea lor, conştiinţa exprimată au fost întotdeauna probleme esenţiale pentru roman. Cum să intri în interiorul celorlalţi, să le exprimi trăirile, să tai în carnea inefabilă a sentimentelor? Cum să creezi lumi vii din cuvinte, cum să provoci identificarea cititorilor mînuind tehnici, strunind sintaxe, fiind atent la nivelul de realitate şi la punctul de vedere? Cum să ajungi la „adevărul minciunilor", la palpitul de sub mormanele de cuvinte dintr-o carte? Cum să dai buzna cu acest obiect bizar, plin de scrijelituri, care e romanul, în viaţa măsurată şi irepetabilă a unor fiinţe de carne şi sînge? E o intruziune mai crudă decît cea a tehnologiilor, pentru că promisiunile şi pretenţiile sînt mai mari, aparenta pasivitate nefiind adeseori decît vanitate mascată. Doar un amor orb te poate împinge pe toboganul poveştilor fără sfîrşit, te poate face să crezi propoziţii precum „Marchiza ieşi la ora cinci", „Ani de-a rîndul m-am culcat devreme" sau „Atunci cînd se trezi, dinozaurul era încă acolo", cum sună cea mai scurtă povestire din istoria literaturii. Avea dreptate N. Manolescu cînd – mărturisind „de ce nu scrie roman" – definea genul acesta destul de recent ca fiind un „loc al convenţiilor care vrea să treacă drept o *imago mundi*; artificiu pur care vrea să creeze o iluzie a realităţii". Şi totuşi, sînt lucruri care se iartă din motive de amor. Poţi trece cu vederea convenţionalitatea şi artificiul extrem în anumite situaţii, mai ales dacă ele sînt bine ascunse, aproape imperceptibile sub pojghiţa noutăţii sau a mimării firescului. O carte care-ţi spune „povestea ta" – ducîndu-te în Patagonia ca să regăseşti Marea Goriziei şi tulburîndu-te printr-un „dat ascuns" în care imaginaţia ta intră ca într-un picaj esenţial – poate deveni un drog redutabil. Totul e ca instrumentele de disecţie, masa de operaţie, mănuşile pline de sînge şi cusăturile „la piele" să fie imperceptibile. Sau atît de vizibile încît să conteze mai puţin decît pistolul fictiv din primul act. În ultimii ani, totuşi, romanul îşi caută firescul, romancierul îşi şterge din nou urmele, iar revenirea în forţă a autoficţiunii e poate un fel de a le răspunde detractorilor psihologismului, omniscienţei naratorului sau behaviorismului. „Eu, naratorul, ştiu tot ce se petrece în capul meu! Mie, naratorului, mi-a spus analistul personal cum mă văd în oglindă" – iată pretextele a zeci de romane care apar azi în Franţa sau Spania. Caraghioslîcul citirii (fără har) în minţile altora pare a fi fost înlocuit de o tiranie a sensului şi a inteligibilului, în detrimentul viziunii şi acceptării fragmentarismului de fond al realităţii imitate. Am citit recent trei romane traduse la noi care – folosind multe dintre poncifele genului –, reuşesc, fiecare altfel, iluzia vieţii.

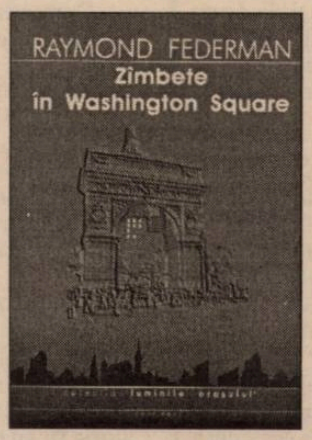

Zîmbete în Washington Square, de Raymond Federman (apărut la Editura Paralela 45), în minunata traducere şi cu prefaţa Antoanetei Ralian e ceva mai mult şi ceva mai puţin decît o poveste de dragoste. Ceva mai mult pentru că se povesteşte o întîlnire hotărîtoare de destin, ceva mai puţin pentru că nici noi, cititorii, nu ştim, nici ele, personajele nu ştiu şi nici măcar naratorul nu ştie dacă povestea a avut loc cu adevărat. E, cum s-ar zice, dacă n-ar fi prea mult, o posibilitate „de fiinţă". Povestea se desfăşoară, totuşi, într-un prezent etern, cel al scriiturii, un prezent generic, mobilat cu întîmplări posibile, cu fişe de caractere nesigure (fiindcă protagoniştii, Moinous & Sucette, nu ajung „tot timpul" să se cunoască), totul în aşteptarea epicului care nu mai vine, fiindcă ar fi redundant. Este o economie a artificiului extrem de greu de susţinut scriitoriceşte, pe care o poţi gusta dacă nu ai altceva mai bun de făcut, dar pe care un cititor *addicted* o poate liniştit ignora. Romanul lui Federman din 1985, devenit între timp un clasic al genului, pare a menaja – prin lipsa certitudinilor – o imensă pudoare, cea a cititorului peste care lucrurile vin şi cea a personajelor alcătuite din cuvinte: „Dificil să rosteşti cuvinte de iubire fără să le corupi, fără să le poluezi cu clişee. Totuşi, într-un fel sau altul, Moinous & Sucette se vor întîlni. Se vor îndrăgosti unul de celălalt şi îşi vor consuma dorinţa, în ciuda organismului fragil al existenţei lor".

Nu la fel se petrec lucrurile în *Eseuri de îndrăgostit*, de Alain de Botton (Editura Humanitas, traducere de Oana Cristescu), unde ne paşte o avalanşă de cuvinte. Parcă-l auzi pe *filozoful* Camil Petrescu: „Eram însurat de doi ani cu o colegă de la Litere şi bănuiam că mă înşală". Cartea e povestea unei relaţii cu început, cuprins şi sfîrşit, în care protagoniştii nu se sincronizează din pricini variate: vîrste afective diferite, mici vanităţi şi mari orgolii, moartea naturală a amorului. Analiza condiţiilor de apariţie, a desfăşurării stihiale şi a icnetului final al sentimentului amoros, trecută prin Platon şi Heidegger, prin Kant şi Wittgenstein, prin „Gulagul domestic" şi filozofia identităţii e fabulos salvată de un umor cam amar. Un umor de fond, recîştigat în timpul scriiturii. Căci naratorul s-a revizuit între timp, marile întrebări ale existenţei sale profunde şi intens irizate filozofic concentrîndu-se în una singură: „De ce m-a părăsit?". Iar răspunsul, vă imaginaţi, e unul singur: „De proastă".

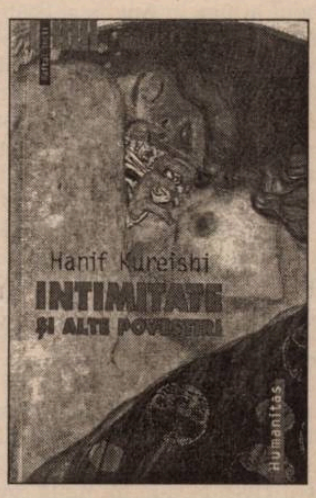

Un alt fel de abandon necesar se povesteşte în *Intimitate* (Editura Humanitas, traducere de Elena Ciocoiu), cel mai cunoscut roman al englez-pachistanezului Hanif Kureishi, după care Patrice Chereau a făcut un film premiat anul trecut, la Berlin, cu „Ursul de Aur". De această dată *el* e cel care pleacă, dar nu în timpul romanului, care se ocupă doar de pregătirea acestei fugi nocturne. Şi nici în povestirile care urmează *(Licărire, Străini cînd ne întîlnim, Spleen)*, cînd fugarul a depăşit momentul fugii. „Este seara cea mai tristă pentru că plec şi nu mă mai întorc" – începe Jay, protagonistul, scriitor aflat la vîrsta critică, rememorarea celor şase ani de rutină domestică, niciodată legalizată. Nu avem de-a face în *Intimitate* cu nici un fel de plonjon în psihicul masculin. Dimpotrivă. Jay expune, relatează, exemplifică, arată inexorabilul, dar are oroare de abisuri general umane. Pur şi simplu, nu vrea să repete experienţa paternă de loialitate şi fidelitate faţă de alţii, dar de minciună faţă de sine. Pleacă, aşa cum îi spune psihanalistei la care fusese tîrît, fiindcă nu suportă ca balamaua minţii cuiva să se deschidă permanent înăuntru. „Să fie în afară! Să fie afară!" – e strigătul de luptă nu doar al bărbatului aflat (mereu) la vîrsta critică, dar şi al romancierului zilelor noastre, din ce în ce mai lipsit de mari certitudini, de pretenţii totalizatoare şi de viziuni globale. ▲

Dilema vă recomandă

● Luni, 27 octombrie (ora 21), PAX – un post obscur, dar tenace în politica sa culturală care se întinde de la Biblie la Jules Verne, Nathalie Sarraute şi Jacques Rivette – programează un documentar de 90 de minute despre André Malraux. Marea problemă rămîne aceea a traducerii, care a stabilit recorduri de erori aiuritoare, precum aceea de a face din „L'ère du soupçon" – „era subconştientului". Joi, 30 octombrie, la TVR Cultural, o curiozitate, o necunoscută de la 1974, „o dramă: *Scott Fitzgerald şi ultima dintre frumoase*", cu Richard Chamberlain în rolul acelui scriitor socotit „minor" doar de aceia care măsoară în literatură cu metrul şi dulapul. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

În sfîrşit, nişte piraţi decenţi

● ***Piraţii din Caraibe: Blestemul Perlei Negre / The Pirates of the Caribbean: The Curse of the Black Pearl* (SUA, 2003), de Gore Verbinski.**

Mulţi oameni aşteptau să intre la film. Păreau excitaţi. Unii păreau să fi aşteptat nu o vară (cît trecuse de la premiera americană a filmului), ci o viaţă, ca să-l vadă pe Johnny Depp ţinîndu-se cu o mînă de un catarg şi cu cealaltă de o spadă. Mergînd spre locul meu din sală, pe sub flamurile negre cu cap de mort care împodobeau cu atîta gust cinematograful Patria, mă întrebam: „Ce-o fi în capul lor?" Sau, mai onest: „Ce-o fi în capul nostru?" Pentru că eram, desigur, la fel de excitat ca orice alt spectator şi – cu caietul meu de notiţe şi convingerea că, uitîndu-mă la Johnny Depp şi la spada lui, eu *muncesc* – mai departe ca oricînd de ceea ce presupun că se cheamă sănătate mintală. În capul nostru erau piraţi; piraţi păroşi sau chelioşi, ştirbi sau dinţoşi; piraţi ricanînd, urlînd, hăhăind – în fine, făcînd lucrurile pe care nişte piraţi decenţi sînt obligaţi să le facă şi nu prea le-au mai făcut – din lipsă de ocazii – de pe vremea cînd Errol Flynn era viu şi nimeni nu-l întrecea în arta de a conduce un abordaj, sau în arta de a poza pe puntea corabiei, cu pletele în vînt, sau în arta de a sări de pe balustradă pe lustră şi apoi pe fereastră, peste capetele duşmanilor umiliţi, sau în arta de a-şi înfige pumnii în şolduri şi de-a izbucni într-un rîs viril, sau în arta de a înfige spada în Basil Rathbone, sau în arta de a o salva pe Olivia de Havilland pînă cînd o ameţea – în fine, toate artele nobile, cu excepţia actoriei (n-a fost un Hamlet, dar amănuntul e irelevant; nici John Gielgud n-ar fi fost bun de nimic într-o bătălie navală).

Hai să nu mai întîrzii cu vestea bună: Flynn *este* viu. În orice caz, nu e greu să crezi asta, cînd vezi *Piraţii din Caraibe*. Realizatorii nu fac din filmul cu piraţi ce-a făcut Ang Lee, în *Tigru şi dragon*, din filmul de arte marţiale: nu-l înnobilează. Dar cred că filmul lor poate să stea liniştit alături de clasici precum *Căpitanul Blood* (1935) şi *Corsarul* (1940). Şi mai cred că Flynn l-ar fi invitat pe Orlando Bloom la o bere (şi nu s-ar fi oprit la una singură; niciodată nu se oprea). În rolul eroului, Bloom (arcaşul din *Stăpînul inelelor*) îl joacă de fapt pe Flynn în rolul eroului; ce-i drept, un Flynn cuminte (dacă suportaţi oximoronul), dar asta nu e o problemă, pentru că latura de băiat rău este luată în primire de Johnny Depp în rolul celuilalt erou, căpitanul Jack Sparrow. Depp poartă dinţi de aur şi o bărbuţă despicată, e rimelat şi mîţîit, bîţîie din şolduri ca o curtezană, îl joacă pe căpitan aşa cum alt actor l-ar fi jucat pe papagalul de pe umărul căpitanului, vocea lui subţire vine din nas şi accentul lui vine Dumnezeu ştie de pe ce planetă – de fapt, de pe aceeaşi planetă care la un moment dat îl aproviziona cu accente excentrice pe Marlon Brando. Abia pe la mijlocul filmului mi-a picat fisa: Brando în *Revolta de pe Bounty* (1963)! Brando într-un film de aventuri, preluînd un rol care-i aparţinuse cîndva lui Clark Gable şi jucîndu-se cu el, făcînd un portret al eroului ca filfizon şi papagal. Aşa cum Brando dezumflase eroismul de tip Gable, Depp bagă ace în balonul eroismului de tip Flynn, în timp ce Bloom suflă în el cu toată puterea plămînilor săi tineri şi îl umflă la loc. Depp şi Bloom sînt un cuplu comic foarte antrenant şi, pe deasupra, doi dintre cei mai frumoşi bărbaţi din cinematograful contemporan, deci cel puţin o jumătate din public trebuie să facă un efort ca să mai vadă şi ce e-n jurul lor. Pentru că şi în jurul lor se petrec lucruri frumoase. Imaginile – o corabie aventurîndu-se printr-o trecătoare ucigaşă şi zgîriindu-se de vîrfurile catargelor scufundate dedesubt; un echipaj de piraţi-zombi, din care nu lipsesc cei doi clovni-zombi şi maimuţica-zombi de pe umărul căpitanului-zombi – au frisonul acelor ilustraţii din cărţile de poveşti în faţa cărora rămîi ore în şir, iar duelurile şi celelalte drăcii sînt ceea ce se înţelegea odată prin *slapstick* (comedie fizică) – nu *slapstick*-ul degradat, obosit şi meschin al atîtor comedii de azi, ci *slapstick*-ul curat, inimos şi irepresibil de pe vremea cînd însuşi Flynn abia învăţa să bea, iar peste mările lumii domnea Douglas Fairbanks. *Piraţii din Caraibe* e cea mai bună comedie fizică pe care am văzut-o anul acesta. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

O emisiune cu public

Am avut, din întîmplare, ocazia, să asist la o emisiune de divertisment în direct, cu public. După ce o domnişoară activă în fustă de blugi şi bluză albă, probabil producătoarea, m-a acceptat ca oaspete pasiv şi mi-a oferit un loc, nimeni nu a mai vrut nimic de la mine. Eram un spectator din cei invizibili, atît al moderatorului şi al invitaţilor, cît şi al spectatorilor activi. Căci la asemenea emisiuni cu public există spectatorii de meserie, performerii-spectatori: o categorie de participanţi la spectacol, deci ei înşişi actanţi, dar îndeplinind roluri secundare. Ca noi, cei din fotolii, să fim mulţumiţi, trebuie ca informaţia sau starea care ni se transmite (una de presupusă voioşie, în cazul divertismentului) să treacă, întîi, prin filtrul primului strat de public, cel oficial. Publicul din sală este plătit şi dirijat: el este dresat să rîdă sau să aclame nu neapărat cînd simte ca atare (căci acest lucru poate să nu se întîmple niciodată), ci cînd i se face semn. Pentru reacţii prompte la o emisiune, auditoriul de serviciu primeşte, în cazul unei emisiuni de divertisment de la Prima TV, 50.000 de lei. Există o firmă care face preselecţii: nu oricine poate să facă parte din publicul unui show şi să rîdă la comandă. Sînt preferaţi tinerii, studenţii. Pensionarii, cealaltă categorie disponibilă, sînt selecţionaţi doar ca adaos politic corect: să nu se spună că facem discriminări şi nu ne adresăm mai multor categorii de vîrstă.

De fapt, de la reprezentanta unei asemenea categorii de vîrstă a pornit toată discuţia. Stînd în partea publicului invizibil, am observat, de partea vizibilă, o doamnă grizonată, tunsă scurt, uşor plinuţă, cu fizionomie mai dură. Care era deosebit de activă. Cînd formaţia Animal X (3 băieţaşi subţirei în blugi şi şepci) îşi făcea *playback*-ul, doamna în cauză bătea din palme cu mişcări ample, parcă sfătuită de o profesoară virtuală de gimnastică: după fiecare aplaudat, ducea coatele în spate cît de mult se putea, revenind cu braţele în faţă doar după o rotaţie completă. În acelaşi timp, nu se sfia să bată din picior, cu unul din bocancii destul de solizi pe care-i avea, şi nici să fluiere. Doamna respectivă ne-a mărturisit că este fost cadru medical. Era îmbrăcată cît mai vesel, după cum o sfătuise firma livratoare: o bluză roz şi un taior verzui. Doar la aşa ceva mai sînt primiţi pensionarii, în rest nu mai găsesc de lucru, adaugă vecina doamnei hiperactive, o blondă fanată.

Se cere explicit entuziasm? Aici mai intervine şi plăcerea fiecăruia: doamna în bocanci e hiperactivă pentru că aşa simte ea. De fapt, de ce să nu se simtă bine? Există cafea şi sucuri la liber, un spectacol gratuit, ba chiar şi posibile contacte, pe viu, cu personaje şi personalităţi ale lumii bune contemporane: doamna în cauză a vorbit cu Aurora Liiceanu, invitată, şi l-a felicitat pe Varujan Vosganian, alt invitat. Doar era din breaslă, din interior, nu? Pînă la urmă, acest manipulat strat de public are un efect şi asupra noastră, publicul din faţa micilor ecrane: ei ne dau tonul la trăiri. Pe ei îi luăm, poate, mai în serios ca pe protagonişti, pentru că se apropie mai tare de noi, prin acelaşi statut insignifiant.

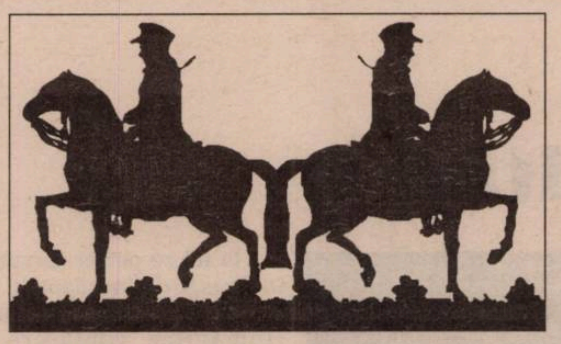

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Turnătoria ca discurs amoros

1984 apare la Londra în ziua în 8 iunie 1949. Orwell a scris bolnav de tuberculoză, în chinuri, primul jet pe hîrtie a fost în '47, după care cade la pat, epuizat. De Crăciun este internat într-un sanatoriu unde doctorii îi interzic să folosească maşina de scris. Orwell ascunde un stilou sub saltea şi timp de un an, 1948, corectează intens romanul căruia îi reproşează moliciunea (!), stilul prea tineresc şi congestionat. Editorul Warburg primeşte manuscrisul în decembrie 1948 şi comunică redactorilor săi: „E una din cele mai îngrozitoare cărţi din cîte am citit vreodată... Văd aici un atac deliberat şi sadic împotriva socialismului şi, în general, a tuturor partidelor socialiste... (aşa a rămas clişeul, vezi mai jos replica lui Orwell – n. mea) E o carte mare, dar rog să fiu scutit în viitor de lectura unei cărţi asemănătoare...".

Succesul este fulgerător şi incontestabil, deşi el îi scrie prietenei sale, Celia Kirwan, că „nu-mi place, dar nu sînt total nemulţumit de cartea asta..." Din primele săptămîni, tirajul atinge în Anglia şi Statele Unite 400.000 de exemplare. Critica îl întîmpină şi îl judecă în conformitate cu politica la zi, în acele dintîi zile ale „războiului rece", expresie lansată tot de el în vocabularul vremii: cu scîrbă de comuniştii occidentali şi răsăriteni care nu ezită să arunce romanul la-lada-de-gunoi-a-istoriei (cum făcuseră şi cu scrierile lui Köestler şi Camus), cu entuziasm de anticomuniştii care văd în imperiul lui Big Brother întruchiparea cea mai violentă şi convingătoare a socialismului biruitor în Uniunea Sovietică.

Orwell – cel care se definise, cu geniul formulelor sale, „un anarhist conservator", membru pînă în ultima sa clipă al Partidului Laburist englez – îi cere imediat editorului său să publice un comunicat prin care refuză orice interpretare unilaterală, orice manipulare a romanului său în sensul unei demascări maniheiste, „doar" antisocialiste, venite din partea unuia care ar fi trădat „stînga" pentru „dreapta". Încă şi azi se dă prea puţină atenţie acestei reacţii a lui Orwell, cel care – de la înălţimea unei capodopere de inspiraţie swiftiană – a avut, printre primii în epocă, clarviziunea unui antifascism antistalinist, a unui om de stînga hotărît antisovietic, anunţînd disidenţele şi rupturile de mai tîrziu ale lui Silone, Furet, Morin, Claude Roy şi ale atîtor „renegaţi" care n-au trecut, totuşi, de la comunism la anticomunism.

Dar – fiindcă nu există povestire fără „dar" – în acelaşi an 1949, în aceleaşi zile triumfale pentru *1984,* se mai întîmplă ceva: prietena sa Celia Kirwan (cumnata lui Arthur Koestler!) este angajată la un departament special al Ministerului englez de Externe (Foreign Office) care avea, printre obiectivele sale, combaterea propagandei prosovietice. Orwell este în acea fază, fără multe mistere, cînd un bărbat se îndrăgosteşte de prietena sa şi, pentru a o convinge de sentimentele sale, ţine s-o şi ajute în muncă. Orwell va întocmi şi îi va înmîna Celiei o listă cu 38 de nume ale unor artişti, scriitori şi ziarişti pe care el îi considera „criptocomunişti, tovarăşi de drum sau simpatizanţi". Lista se întinde de la somităţi ca Charlie Chaplin şi Michael Redgrave (actorul principal din prima ecranizare, în '56, a lui *1984)* pînă la un specialist în istoria URSS de talia lui E.H. Carr şi corespondentul ziarului *New York Times* la Moscova, Walter Duranty, coborînd pînă la ziarişti obscuri. Delator onest, informator „obiectiv", Orwell are caracterizări concise pentru fiecare şi acolo unde nu e sigur pune semne de întrebare. Este cert că Ministerul britanic de Externe nu a luat în serios „lista lui Orwell", dovadă că unul dintre cei suspectaţi pe bună dreptate de turnătorul îndrăgostit – un deputat laburist, fixat indubitabil în arhivele KGB ca agent sovietic – a murit ca membru în Camera Lorzilor! Dar mai grav este că însăşi Celia nu s-a lăsat sedusă de acest straniu „discurs de îndrăgostit": ea a refuzat să se căsătorească cu el, precum i-o propusese în ultimele sale zile, pe un pat de spital, într-unul din acele momente cînd drama şi melodrama scapă de sub controlul celei mai vigilente inteligenţe.

Ca atare – cu o repeziciune între sublim şi penibil pe care doar romanele lui Kundera, mult mai tîrziu, vor şti s-o descrie – Orwell se va căsători, la 13 octombrie 1949, cu Sonia Brownell, o tînără şi superbă ziaristă, aceea pe care biografii săi o consideră „soarele vieţii lui aflate în amurg". Arhiepiscopul de Canterbury emite o dispensă pentru ca mariajul să aibă loc în spital. Omul care scrisese cele mai puternice reportaje despre cerşetorii Londrei, identificîndu-se o vreme cu viaţa lor, cel care refuzase un post de poliţist imperial în Birmania, antifranchistul care luptase în Spania în rîndurile anarhiştilor antistalinişti şi antihitlerişti, s-a îmbrăcat, la nunta lui, în smoking. Biograful său, Bernard Crick, îl descrie în acele clipe ca uimitor de înalt, cu o alură de militar şi de fiu fără bani al unui rentier. Ceremonia a fost scurtă, ca să nu-l obosească. Mireasa, împreună cu cîţiva amici, a sărbătorit fericitul eveniment la Ritz şi nota de plată i-a fost trimisă mirelui spre a o semna în camera lui de spital. După cîteva luni, la 21 ianuarie 1950, avu hemoragia finală. Peste 52 de ani, în mai 2002, apare în *The Guardian* o parte din „lista lui Orwell". Lumea e năucită. În toamna anului 2002, moare şi Celia Kirwan; fata ei găseşte, între documentele private, o copie a listei integrale, cu multe corecturi, printre care una îl scoate de sub orice bănuială pe Upton Sinclair. Un cercetător de talia lui Timothy Garton Ash, studiind „lista", ne va cere să renunţăm la orice indignare facilă şi să gîndim fapta în contextul ei istoric şi biografic. În România, deocamdată *(sotto voce),* e foarte complicat.

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Mimi Antonescu

Sînt un fan al anunţurilor mortuare şi de comemorare. Bunicul meu le citea. Hei, hei, acum douăzeci de ani, din *România liberă.* Iar a murit un coleg, iar a murit un ticălos. Ultimul *copywriter* în domeniu, din 2003, septembrie-octombrie, este fiul Antonescu. Povestea începe simplu pentru mine: de la înmormîntare, la comemorarea lunilor de rigoare şi pînă la ziua mamei sale, citesc anunţurile despre Mimi Antonescu cu „relaţii la 0721114727" în cotidienele centrale. Adevărată campanie de publicitate. Aşa am căutat adevăruri despre creaţia fiului doamnei Mimi şi despre mama Antonescu.

Cine este Mimi Antonescu din Băneasa?

Mama mea, săraca.

Adică, de ce era săracă?

Nu era săracă... e o vorbă, fiindcă o regret din tot sufletul.

De ce?

Era un personaj extraordinar de inteligent... avea noroc în afaceri, adaptabilitate maximă după '90, extraordinar de dotat, cu talent la muzică şi pictură, clarvăzătoare.

Adică, cum inteligent?

Adică era deşteaptă. Avea instincte perfecte, înţelegea tot ce se întîmpla în jurul nostru, în jungla asta.

Cum adică avea noroc în afaceri?

Am făcut afaceri împreună, ştiţi, aveam o afacere imobiliară şi avea un noroc extraordinar... ştia să vorbească, să deschidă uşi.

Talentată?

Cum adică? Avea talent la pictură, la muzică, cînta, studia şi desena frumos.

Adaptabilitate?

După '89 a fost prima care mi-a spus: gata cu statul, trebuie să ne găsim propriul drum. Era angrenată. N-a făcut politică, dar ştia bine ce trebuie făcut în ţara asta. A spus: vindem asta, investim în asta. Aşteptăm profitul.

Clarvăzătoare?

Vedea, prezicea evenimentele, comportamentele oamenilor, îi citea uşor... în afaceri mi-a spus în ce să mă angrenez. Mama mea, săraca, avea viziune în spaţiu şi colateral.

Dar ce vă lipseşte dumneavoastră?

Eu sînt un tip care insistă doar pe o singură direcţie, în colateral. Eu mă aruncam cu capul înainte, dar ea vedea în colateral şi în spaţiu.

De ce daţi anunţurile acestea?

E o pierdere fantastică ideea că nu mai pot comunica cu ea. Aşa, prin presă, o simt mai aproape. Ea avea o groază de prieteni şi e bine ca să comunicăm în continuare. Pot spune că sper să mă audă.

După atîtea dezvăluiri şi zbateri senzaţionaliste, presa e auzită în sfîrşit! Îşi foloseşte a patra putere în stat ca să-şi audă vocea în lumea dreptţilor.

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Esenţialismul în arhitectură

O formă aparte de „optimizare" a arhitecturii vernaculare ca sursă pentru arhitectura nouă, cu specific naţional, o reprezintă „esenţializarea" – de regulă asociată cu prelucrarea în cheie modernistă a unor elemente tipologice sau ornamentale preluate din arhitectura vernaculară. Cum unii dintre arhitecţii care au practică arhitectura „cu specific naţional" apreciau în vernacularul autohton tocmai reţinerea, simplitatea, severitatea acestuia, pare de la sine înţeles că, atunci cînd această calitate se vrea reţinută, ea va trebui împinsă pînă la ultimele sale consecinţe.

Esenţializarea constă aşadar în simplificarea, descompunerea în forme geometrice primare sau reţinerea celor mai semnificative dintre ele, a unui element preluat din arhitectura vernaculară. Am citat deja un exemplu extrem, cel al studiilor teoretice postbelice ale lui Constantin Joja: acesta considera că „esenţa" casei româneşti este dată de negocierea relaţiei cu lumina şi cu spaţiul interior/exterior. Prin urmare, această esenţă este exprimată într-o formă arhitecturală dual㠖 prispa rurală şi geamlîcul tîrgoveţ. Dimpotrivă, acoperişul nu numai că nu este „esenţial" pentru înţelegerea casei, dar el chiar dăunează şi prin urmare trebuie eliminat din orice analiză. Tema prispei-ca-spaţiu intermediar a revenit în arhitectura românească a anilor şeizeci şi şaptezeci, mai cu seamă după „descoperirea" unor analogii între arhitectura vernaculară japoneză şi cea de pe teritoriul României. Entuziasmul pentru *engawa* japoneză – un element relativ analog prispei – a crescut şi mai mult după vizita din 1985 a lui Kisho Kurokawa la Bucureşti, cînd renumitul promotor al arhitecturii metaboliste a vorbit despre recuperarea contemporană a esenţelor arhitecturii vernaculare. Multe din casele de cultură a sindicatelor construite în perioada amintită „actualizează" o „idee de prispă", aşa cum este cazul celor ale lui Porumbescu însuşi (Suceava şi Satu Mare sînt doar prima şi ultima dintre ele). În anumite proiecte contemporane, prispa reapare ca element constitutiv al arhitecturii de locuinţă individuală, în forme care citează sau interpretează acest element definitoriu al arhitecturii vernaculare de pe teritoriul României.

Nu este de neglijat să observăm folosirea procedeelor de mai sus în singura arhitectură care mai dă seama explicit după 1989 de chestiunea identităţii: cea ortodoxă. Pentru arhitecţii tineri mai cu seamă, esenţializarea este considerată procedeul sigur de „modernizare" a tradiţiei bizantine. În acest context, esenţializarea constă în cîţiva paşi: 1) epurarea de decoraţie, 2) reducerea planimetriei la minimul necesar pentru „funcţiunea" propriu-zisă a lăcaşului de cult şi 3) identificarea acelor figuri care, reduse la geometrie elementară, par că dau diferenţa specifică (boltă, turlă, turnuri, „sîni") a acestei arhitecturi în raport cu una nebizantină.

Nicicînd simplitatea arhitecturii vernaculare din România nu a fost considerată a fi mai degrabă o carenţă de măiestrie, o inabilitate de a decora. Niciodată folosirea materialelor perisabile nu a fost privită altfel decît ca o calitate, nicidecum ca o inabilitate de a edifica peren, în materiale durabile, care să înfrunte timpul. Precaritatea, provizoratul, pauperitatea soluţiilor arhitecturale şi ornamentale au fost exclusiv privite drept calităţi şi ridicate la rangul de atribute metafizice ale „poporului" însuşi, la stadiul de ento-ontologie colectivă. Or, simplitatea este un atribut de inspectat atunci cînd ea este asumată deliberat, ca în cazul minimalismului.

Atunci cînd discutăm însă despre o arhitectură de cele mai multe ori strict utilitară, realizată cu mijloace, materiale şi tehnici atît de modeste, a celebra ca fiind deliberată o trăsătură a sa constitutivă, nici pozitivă nici negativă – simplitatea – devine rizibil. Mai mult, simplitatea devine evidentă atunci cînd este contrapusă vreunui soi de opulenţă în raport cu care să pară a fi o virtute etică pe tărîmul esteticii. Despre această opulenţă cu greu se poate vorbi în perioada medievală şi, prin urmare, a vorbi despre simplitatea arhitecturii vernaculare în genere, dar mai cu seamă a celei autohtone, este tautologic şi, mai cu seamă, lipsit de fertilitate teoretică. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

18-19 cu Adrian

Ce poate scrie un „tabletist" duminică, 19 octombrie, seara? Evident, despre evenimentul anului, despre „poarta intrării noastre în Europa". Dar, vai, rîndurile sale vor vedea lumina tiparului de-abia peste o săptămînă. Între timp se vor da noi tunuri, vor mai arde copii şi CNSAS-ul va publica o nouă listă cu securişti morţi. Analiştii vor fi spus tot ce era de spus, acuzaţiile se vor fi tocit, iar guvernul va declara toată afacerea un succes. Şi totuşi...

Nu am acum la îndemînă decît o primă estimare a participării la vot (circa 54%) şi cîteva indicii că la ţară s-a votat cu mai mult sîrg decît la oraş. Voi presupune deci, riscînd, că în final textul noii Constituţii va trece examenul, dar ca un chiulangiu căruia profesorii îi dau un cinci căznit, numai ca să nu-l mai vadă şi la toamnă. Preşedintele Iliescu a sugerat ca toată lumea să ia exemplu de la ţărani, care, iată, au salvat din nou ţara, ca-n alte vremuri grele. Numai că ţăranii văzuţi la televizor aveau idei cam ciudate despre scopul referendumului: să-i votăm pe Iliescu şi pe dom' primar, să crească preţul de achiziţie la lapte, să fie bine, să ne tragă şi nouă apă sau, cel mai semnificativ, *pentru că aşa trebuie.* Promovat ca probă de foc a simţului civic şi conştiinţei democratice, referendumul a confirmat trista realitate că în România viaţa politică se sprijină pe voturile celor neinformaţi şi pe absenţa celor scîrbiţi. Viaţa publică este o scenă luminată cu girofaruri, pe care cei aleşi (în acelaşi fel) decid soarta celor pe care nu-i înţeleg. Acesta este modelul în care cred preşedintele şi partidul său (să nu ne mai ascundem după deget): noi ne ocupăm de treburile importante, voi puneţi doar ştampila. Cum altfel s-ar explica graba şi subţirimea campaniei pentru legea fundamentală?

Lucrurile ar putea funcţiona astfel doar în utopia unei ţări unde oamenii o duc relativ bine şi au o încredere verificată în politicieni. (De fapt, nici acolo, dar să zicem!) Noi trăim, însă, într-o ţară cu un ministru acuzat de furt intelectual şi care, în loc să se retragă la un schit de munte, propune cea mai aberantă erată de la Gutenberg încoace: *această carte are alţi autori decît cei trecuţi pe copertă!* Noi trăim în ţara unde garantul apropierii de standardele Uniunii Europene este şi cel mai apucător, încălcînd (cel puţin moral) articolul din Constituţie care spune că toţi sîntem egali în faţa legii. Nu şi în faţa fondurilor Phare! Partidul i-a susţinut cît i-a susţinut, dar măcar să fi fost şi ei simpatici. Ca Becali, de exemplu!

Desfăşurată după manualul de marketing industrial, campania pro-Constituţie a simulat impunerea pe piaţă a unei băuturi energizante. Dar România, profundă sau nu, are nevoie de proteine. Înainte de integrare (în 2007 sau cînd o fi) te gîndeşti mai întîi la supravieţuire. Care e tot mai grea de cînd cu creşterile astea spectaculoase de PIB, vizibile doar cu microsopul premierului. S-a bătut şaua pe teorie şi pe prezentarea înşelătoare a unor articole (serviciul militar); au fost incluse populisme suspecte (bursele sociale sau dreptul la cultură), dar a lipsit intenţia de civilizare a lumii atît de răuvăzute a politicienilor (votul uninominal, structura Parlamentului). În plus, deşi Constituţia din 1991 nu era chiar anemică, nu a putut opri toate scandalurile posibile. Iată motive care i-au făcut pe unii să treacă cu vederea prevederile cu adevărat pozitive ale proiectului. Norocul PSD-ului că, aşa cum se întîmplă de obicei, opozanţii au preferat să stea acasă şi să privească ploaia de toamnă, mult mai distractivă.

Succesul referendumului ar fi însemnat o stea în plus pentru guvern, numai că ambiţiile din Palatul Victoria nu se potrivesc cu coşul zilnic de-acasă. Din manualul de marketing al domnului Dâncu cineva rupsese, probabil, capitolul despre priorităţi. Promovată cu chiu, cu vai, noua Constituţie (mai bună decît cea veche, dar nu suficient) nu ilustrează democraţia românească, ci un antic dicton: fereşte-te de greci chiar dacă-ţi fac daruri! Atîta doar că nu e vorba nici de greci şi nici de daruri. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

O paranteză

Ultimul număr al revistei *Lettre internationale* (nr. 17 – toamna 2003) publică un interesant articol semnat de Dubravka Ugresic despre raportul dintre intelectuali şi televiziune. Ea însăşi intelectuală (din Iugoslavia), Dubravka Ugresic îşi porneşte analiza de la o frustrare personală: invitată, împreună cu alţi reprezentanţi ai intelectualităţii, în studiourile unei televiziuni pentru a participa la un talk-show, ea nu a fost în stare să scoată nici un cuvînt pe parcursul întregii emisiuni (care a durat cinci ore!). Articolul îi dă ocazia intelectualei iugoslave să îşi exercite spiritul critic faţă de foştii colegi de platou, să-i caricaturizeze fin şi, în cele din urmă, să ajungă, desigur, la Bourdieu, ca orice intelectual care se respectă. Prin urmare, televiziunea este catalogată drept „spaţiul exhibiţionismului narcisist", iar cei care au avut mai multe intervenţii în emisiunea respectivă sînt identificaţi drept *„fast thinker*-i". Firește, *fast thinker* nu definește un tip spontan, locvace şi dezinhibat, ci este mai degrabă o expresie peiorativă. Iată, în acest sens, poziţia Dubravkăi Ugresic: *„Fast thinker*-ii sînt intelectualii care respectă regulile mass-media. (...) Acceptarea ipotezei fundamentale potrivit căreia televiziunea este cel mai democratic mijloc de informare în masă ne îndeamnă să vorbim cu o naturaleţe simulată sau reală, în fraze simplificate, despre orice, altfel spus, să producem banalităţi. (...) Infantilismul şi simplificarea au devenit regulile nescrise ale discursului public, *ligua franca* a gîndirii publice. Povestirea (ca să nu zic flecărirea!) filozofiei în locul exerciţiului gîndirii, imitarea literaturii în loc de literatură, trăncăneala despre cultură în locul culturii, kitsch-ul intelectual a împînzit viaţa de zi cu zi."

M-am oprit asupra acestui articol al Dubravkăi Ugresic pentru că, punînd în paranteză resentimentele şi frustrările pe care le mărturiseşte, dă seama de o anumită stare de spirit, care poate fi întîlnită la mulţi intelectuali, de la ei şi de la noi deopotrivă. Trăim, adică, vremurile cele de pe urmă, cînd nu mai avem nimic sfînt (sfînt = Cultură) şi totul a fost transformat în ceva banal, de un gust îndoielnic, kitsch şi, nu în cele din urmă, într-un produs de larg consum. Intelectualii înşişi au ajuns să se prostitueze, pentru a deveni vedete. Noroc cu noi, ăştia, care ne mai aflăm pe ultimele redute ale Culturii şi care nu vrem faimă, nu vrem valută etc.

Am mai spus-o şi o repeţesc: nu poţi face televiziune nici cu filozofie, nici cu literatură. Literatura sau filozofia sînt făcute pentru a fi citite. Nu poţi turui o pagină de Heidegger sau de Joyce la televizor. Singurul mod în care te poţi apropia de textele heideggeriene sau joyce-iene este prin lectură, astfel încît să ai posibilitatea să revii de cîte ori doreşti asupra unei fraze citite pentru a o aprofunda. Dacă ţii cu tot dinadisul, la televizor poţi cel mult să povesteşti (ca să nu zic să flecăreşti!) filozofia, să imiţi literatura, să trăncăneşti despre cultură. Deşi nici asta nu e indicat, pentru că nici asta nu înseamnă cu adevărat televiziune. Televiziunea există prin sine şi are un discurs propriu. Aşa cum nu trebuie să cerem unei opere de artă, de exemplu, să ilustreze o ideologie sau un sistem filozofic (şi, cînd o face, o considerăm o operă proastă, schematică, propagandistică etc.), nici televiziunii nu trebuie să-i pretindem să împrumute discursurile celorlalte categorii ale culturii. Televiziunea e ea însăşi cultură, prin simplul fapt că există. (Asta explică şi faptul că, deşi această rubrică se numeşte „Cultura pe sticlă", nu scriu în cadrul ei numai despre emisiunile aşa-zis culturale.) Cît despre kitsch, nu cred că e cazul să ne mai scuturăm cu scîrbă cînd vine vorba de el, din moment ce, în viaţa de zi cu zi, nu facem altceva decît să-l respirăm ca pe aer. Este peste tot şi doar dacă am trăi într-o eprubetă nu am avea de a face cu el. Şi nu putem spune că această convieţuire ne deranjează prea mult. ▲

TOATE DRUMURILE DUC LA BUCUREŞTI

Din datele ultimului anuar statistic publicat în 2002, venitul mediu pe cap de locuitor pe ţară este 82% din venitul mediu al bucureşteanului. În zona de Nord-Est, cea mai săracă, venitul mediu este doar 72% din cel mediu al bucureşteanului. Numai că şi costurile sînt diferite în mod echivalent. În medie pe ţară, cheltuielile curente ale unei persoane sînt 83% din cele ale unui bucureştean, iar în Nord-Est doar 73% din cele ale locuitorilor capitalei. Bucureştenii plătesc mai scump serviciile şi taxele şi nu au surse proprii de alimentaţie. Raportul e însă ceva mai mare în favoarea lor cînd vine vorba nu de venituri generale ci de cîştigul salarial mediu pe economie. O altă diferenţă ar fi aceea că, de exemplu, dacă într-un judeţ nici bogat nici sărac şi apropiat de Capitală, cum e Dîmboviţa, în luna august s-au înmatriculat două firme cu capital străin subscris în valoare totală de 2,8 milioane de lei, în Bucureşti, în aceeaşi perioadă s-au înmatriculat 193 de firme străine cu capital total de peste 44 de miliarde străine de lei. Economia capitalei se mişcă mult mai bine, ceea ce nu înseamnă neapărat că, proporţional, se şi trăieşte mai bine. Şi cu atît mai puţin cînd e vorba de provincialii veniţi în Bucureşti fără nici un sprijin, doar în căutarea bunăstării. (A. M.)

Raluca ION

Viaţa nu merge ca-n filme

Drumul Bucureştiului: Cînd vedem în filme şosele suspendate, netede şi luminate ca pistele de avion, şi cînd regizorul face trucul acela, punînd miile de maşini cu farurile aprinse, să curgă pe ecran *fast forward*, convenţia ne spune că sîntem într-un mare oraş, că totul se petrece mecanic şi alert, iar inima ne poate bate liniştit nebuneşte. Nu atît de nebuneşte ca la ştirile din trafic, filmate de pe unul din acele blocuri din Bucureşti, unde administratorii s-au împrietenit deja cu echipele de cameramani, pe care le însoţesc cu mîndrie, făcînd pomelnicul celorlalte televiziuni care au mai trecut pe acolo. Zilnic, sute de mii de maşini deţin arta de a face dintr-o bandă două şi din două patru sau cinci, sau de a evita paralelismul la semafor, aşezîndu-se pe cîte trei direcţii diferite. Claxoane, taximetrişti care aleargă babe pe trecerea de pietoni, şoferi care forţează culoarea galbenă şi trec lejer pe roşu, taie faţa oricui, fac depăşiri acrobatice pentru a mai cîştiga 50 de metri, maşini bengoase care prind 120 la oră pe Calea Victoriei, îi fac pe cei mai slabi de înger vizitatori din provincie să tragă pe dreapta la intrarea în oraş. *E crimă să conduci aici la voi, mi-e frică de mor cînd vă văd cum circulaţi,* spun mulţi. Pentru că, mai mult decît rapidă, viaţa aici este haotică. Cosmin a venit de la Mediaş cu cîţiva ani în urmă. Conducea Dacia din 1970 a lui taică-său. „Am fost îngrozit cînd am văzut cum se merge. Am avut o secundă în care nu m-am mai gîndit la nimic, apoi am plonjat pe şosea." Acum are firma lui, cu 10 angajaţi.

Oamenii care iau drumul Bucureştiului: Venirea la Bucureşti, are ceva din aburii emigrării. O emigrare cuminte, de la care studenţii, despre ei este vorba de cele mai multe ori, ştiu la ce să se aştepte. Nici un El Dorado nu înfierbîntă minţile celor veniţi să-şi tocească blugii sau pantalonii mulaţi pe băncile facultăţilor. Doar ideea că aşa e mai bine, aici se învîrt mai cu lejeritate şansele şi banii şi, înainte de toate, siguranţa că în orăşelul pe care-l laşi în urmă, cu o stradă principală pe care duminica poţi să-i treci în inventar, (pentru a cîta oară?), pe toţi locuitorii, cu un cinematograf răpănos şi buticuri şi crîşme cît cuprinde, ţi-ar surîde de pe tipsie meseria de profesoară, la vreo şcoală generală, sau cea de supraveghetoare la sala de jocuri. De hatîrul şanselor se fac sacrificii, drumuri pînă la autogara Militari unde părinţii trimit săptămînal prin şoferi, pachete de mîncare şi bani, se dau şpăgi administratorilor pentru un loc mai bun în cămin. Cum nu există nici un mare vis, nu există nici o dezamăgire zdrobitoare. Dezamăgirile sînt mici şi continue. Problemele de supravieţuire sînt mari.

Micile dezamăgiri: Simina din Cîmpulung a văzut puradei la pielea goală, scăldîndu-se în fîntînile de la Unirii. Tot ea a văzut metroul cel nou spre Universitate, însă circulă spre Ferentari, cu maşina 117, care arată ceva mai rău decît o rată de ţară. Alina a văzut că oamenii se îmbracă urît, aici: „Înainte să vin mă gîndeam că toţi bucureştenii sînt foarte frumos îmbrăcaţi. Mă simţeam prost la gîndul că n-o să pot fi la fel. Apoi am văzut în ce hal umblă pe stradă, cît sînt de neîngrijiţi. Oamenii din Braşov au mai multă grijă de felul în care arată."

Directoare de şcoală. Bucureştencă. Supraponderală: „Din cauza provincialilor e criza asta de profesori din învăţămîntul preuniversitar. Vin aicea, ca muştele la pardon, ocupă catedrele, ne iau nouă locurile de muncă, după care se trezesc că viaţa e scumpă şi pleacă acasă în mijlocul anului şcolar, cu coada între picioare, pentru că nu mai au bani să se întreţină."

Supravieţuirea: Din ce în ce mai grea după terminarea facultăţii pentru că părinţii se aşteaptă ori să te angajezi şi să te descurci singur, ori să vii acasă. Supravieţuirea are loc în camere de cămin, cu locuri cumpărate pe 150 de dolari pe an şi o regie de cămin cu puţin mai mică decît chiria. De multe ori provincialii stau în în zonele bune ale Capitalei, pe care le-ar invidia orice băştinaş. Dorobanţi, Arcul de Triumf, Rosetti, Moşilor pun la dispoziţie cu generozitate demisoluri mucede, cu baia improvizată într-o spălătorie. Alexandra din Piteşti stă într-o astfel de bijuterie de lîngă Arcul de Triumf, într-o cameră puţin mai mare decît o baie. Patul ocupă ceva mai mult decît o cadă. Vara este foarte umezeală, iarna este foarte umezeală şi foarte frig. Mergînd pe un culoar îngust şi întunecos, dai la un moment dat pe stînga peste o altă cămăruţă, baia, unde găseşti duşul, de fapt un furtun multicolor care iese dintr-o ţeavă. Revenind la cameră, într-o atmosferă mai prietenoasă, cu rafturi de cărţi şi cutii vechi de ceai, îţi permiţi să înnozi firav o întrebare în aşa fel încît să nu o jigneşti. „Şi e bine aici?" „Aşa arată binele? E OK, totuşi, avînd în vedere că plătesc nouă sute de mii pe lună. Mai puţin decît regia de cămin în unele părţi." A terminat facultatea de un an şi de atunci şi-a găsit o slujbă, la o firmă. Introduce date în calculator, pentru 5 milioane de lei pe lună. Se întreţine singură şi nu se poate întoarce acasă pentru că de acum viaţa ei este în Bucureşti. Toţi prietenii ei au terminat facultatea în Bucureşti şi stau aici. Unii mai bine, alţii mai rău. „E mai greu să reuşeşti, dar la un moment dat tot o faci. Pentru provinciali, lucrurile sînt mai aiurea. Voi, bucureştenii, aveţi măcar unde să staţi, aveţi nişte cunoştinţe la care puteţi să apelaţi. Nici voi nu vă descurcaţi cine ştie ce, dar aveţi măcar unde să vă duceţi acasă. Noi dacă nu ne descurcăm sîntem în aer."

▲

Adina POPESCU

„Kaviar House"

Tema provincialului care-şi părăseşte orăşelul natal, o lume închisă, lipsită de orice fel de perspective pentru a pleca în necunoscut, atras de Marele Oraş unde crede că va face şi va drege, se va căpătui, se va realiza, a fost şi este o reţetă de succes pentru filmele americane de duzină şi nu numai. La început, vedem personajul principal, de obicei tînăr şi încrezător în viaţă, pe marginea autostrăzii, cu o boccleuţă în spate, făcînd autostopul pînă cînd opreşte vreun camionagiu jovial, care ascultă la maxim radioul, o muzică country, şi-l întreabă: „Unde vrei să ajungi?", iar eroul nostru răspunde fără şovăială printr-un nume sonor la care adaugă un „city". De aici, începe aventura şi practic se poate întîmpla orice; e rolul scenaristului să inventeze povestea.

Şi în Bucureşti, deşi nu e New York City sau L.A., poţi ajunge cu autostopul, dar marea majoritate preferă trenul, aşa că filmul nostru poate începe în Gara de Nord, la ora şase dimineaţa, cu un lung travling pe un peron; într-o lumină de crepuscul, surprindem portrete de oameni, vîrste diferite, haine, expresii, frînturi de replici, vin, pleacă, aglomeraţia agasantă, zumzetul continuu pînă cînd îl remarcăm pe Relu, un personaj doar pe jumătate fictiv şi în nici un caz principal. Moldovean de pe lîngă Vaslui, sprijină debusolat un stîlp, iar insignifiantul său rol este să ne introducă în lumea de la „Kaviar House" şi de aceea ţine în mînă o hîrtiuţă motolită cu o adresă. A venit la Bucureşti ca să muncească undeva pe vreun şantier, ca necalificat, pentru că acasă nu mai putea să rămînă, l-ar fi dat maică-sa afară – nu aducea nici un ban, nu-i plăcea la cîmp, ci la disco-bar, nu vroia să se însoare şi să intre în „rîndul lumii", nu vroia nimic! E debusolat nu pentru că l-ar speria un viitor nesigur, ci din cauza nehotărîrii sale: să ia sau nu un taxi, pînă la acel cămin de nefamin̦işti de undeva, de pe lînga piaţa Pajurei. Pe la Vaslui se zvoneşte că taximetriştii din Bucureşti îi jecmănesc pe amărîţii de provinciali care nu cunosc oraşul. Totuşi, n-are nici un chef să se care cu paporniţele după el: perna, pătura, reşoul, mîncarea pentru două săptămîni şi o stilclă de doi litri de ţuică din sfeclă, din care jumătate o băuse pe tren. Speră că acel fost coleg de şcoală pe care în copilărie îl striga Ghiţă, ca pe porci, dar căruia acum îi va spune Gheorghe pentru că „s-a ajuns": e mecanic auto, liber profesionist, îi va aranja cît mai repede un loc, în cămin. Îi e foarte somn şi se simte mahmur, aşa că se decide brusc: va lua un taxi.

„E interzisă cuplarea reşourilor sau a altor instalaţii electrice improvizate la reţeaua de iluminat! Kaviar House." Acesta este unul dintre numeroasele anunţuri care împînzesc pereţii căminului de nefamilişti. Toate interzic cîte ceva: de la „folosirea becurilor electrice, după ora zece seara", atunci cînd se dă „stingerea", pînă la „aruncarea resturilor menajere în bazinul de la veceu". Şi peste tot, aceeaşi misterioasă „semnătură": „Kaviar House", iar filmul nostru capătă accente absurde. Cum arată căminul e greu de descris: geamuri sparte sau lipsă, înlocuite cu cartoane, igrasie, gîndaci, ploşniţe, absenţa prizelor, paturi din fier, uşi găurite care nu se pot închide. „La noi e mai rău ca la pîrnaie!", spune Gheorghe, unul dintre cei mai „înstăriţi" chiriaşi. El şi-a zugrăvit singur camera, are butelie cu aragaz, două ochiuri, televizor color second-hand şi un hîrb de Dacie la care mereu meştereşte cîte ceva. Toată lumea îl respectă, îi spune „şefu", pentru că face cinste cu bere la halbă la terasa de vizavi de cămin, atunci cînd „e în bani", după ce a reparat o altă Dacie a vreunui inginer sau a vreunui doctor, fără cabinet particular. A venit în Bucureşti acum zece ani, visînd să strîngă bani şi să-şi deschidă, pentru început, un magazin de piese auto. Şi acum camera sa e plină de roţi, bujii, planetare şi şuruburi ruginite, viitoarea „marfă", cumpărată din tîrg de la Vitan în care şi-a „investit" toate economiile. Cel mai de temut locatar e însă Titi, „ţiganu". De profesie hoţ de buzunare, şi-a luat tălpăşiţa din Alexandria, pentru că era deja „vizat" de poliţie şi nici nu prea mai avea ce fura; „Lumea era sărăcă lipită, cumpăra de la magazin pe datorie şi apoi plătea cu bonuri de masă!", îşi aminteşte el. Doar nu era să fure bonuri! În Bucureşti, după cîteva incursiuni prin autobuze supraaglomerate, la ore de vîrf, a avut conflicte cu „mafia" locală şi a fost nevoit să se lase de meserie. S-a apucat de bişniţă pe la Obor, „a măritat" telefoane furate, a recuperat maşini, iar acum se descurcă binişor. Stă singur în cameră (plăteşte patru locuri!), are o garderobă bogată formată din geci din piele şi blugi turceşti, un telefon şmecher; ziua doarme sau e plecat după „afaceri", noaptea joacă cărţi sau merge prin sexi-cluburi. Visul său este să ajungă „mare baştan" în Germania unde a şi fost de cîteva ori; în prospecţie.

Cristi, brăilean, a plecat spre Bucureşti cu gîndul „să-şi ia o diplomă" în ştiinţe economice, după care să se angajeze pe la vreo firmă. N-a rezistat decît un singur an la o facultate particulară, pentru că nu mai avea cu ce plăti taxa. Acum e la al cincilea job. A fost pe rînd, agent comercial, vindea din uşă în uşă cearceafuri chinezeşti, paznic de noapte, ajutor de patiser, vînzător la butic. Un prieten din Brăila i-a găsit de muncă, la un hipermarket, ca lucrător comercial. Deşi cîştigă ceva mai puţin decît salariul minim pe economie, îi place noua slujbă pentru că are perspective de promovare. „Aşa e politica firmei: stai şase luni cu liza şi cari marfa din rezervă în raion, după care, dacă te duce capul şi eşti conştiincios, te fac lucrător principal, apoi şef de raion, manager etc. Nu contează dacă ai sau nu şcoală; e o şansă pe care o acordă fiecărui angajat!". Să fie manager şi să aibă o casă a lui: Cristi nu-şi doreşte mai mult de atît! Dan, colegul său de cameră, lucrează la un magazin de pompe funebre. Cînd a plecat din Focşani, era „pozar" la nunţi, dar n-a mai făcut faţă concurenţei. „Aşa e viaţa!", filosofează el zîmbind. „Întîi te însori, dup'aia mori!". Consideră nunta şi înmormîntarea drept „afaceri" profitabile.

La „Kaviar House", cei fără slujbă sau între două slujbe dorm mult sau bîntuie în şlapi şi în bermude culoarele căminului şi împrejurimile. Sau, pur şi simplu, zac pe terasă, trag de cîte o bere luată pe datorie şi parcurg „ofertele de muncă" de prin ziare. Seara are loc vînătoarea de gîndaci şi de ploşniţe. O singură dată a existat o mare problemă: o epidemie de rîie. „De la păturile alea de pe paturi ni s-a tras!", povesteşte Gheorghe destul de amuzat. „Să-i fi văzut pe toţi cum se scărpinau şi cum înjurau... nu mai puteau de mîncărime!". Dar, ca orice „molimă", după vreo patru luni a trecut şi asta, mai cu leacuri băbeşti, mai cu vreo alifie de la farmacie sau, pur şi simplu din cauza frigului, căci venise iarna şi tot căminul era plin de ţurţuri.

Am nimerit întîmplător la „Kaviar House", acum vreo patru ani. Primul meu gînd a fost să fac un film despre acest loc. Un film care să înceapă în Gara de Nord, cu Relu, un personaj pe jumătate fictiv, despre visul şi speranţele provincialului care ajunge în Marele Oraş – o temă atît de comună în filmele americane! N-am mai avut timp: la mai puţin de două luni după vizita mea, căminul a fost închis pentru renovare, dezinsecţie, deparazitare etc. Nu mai ştiu, dacă s-a redeschis ulterior şi cum mai arată astăzi. Totuşi, am dezlegat misterul „casei caviarului": era numele firmei în proprietatea căreia se afla imobilul. O firmă cu un sediul luxos, aflat într-o vilă, la cîteva străzi distanţă. Aici veneau proaspeţii chiriaşi să se „înscrie" şi să-şi plătească locul din cămin: păşeau cu dreptul pe mocheta albastră, într-un interior plin de eleganţă şi trăgeau adînc în piept aerul Bucureştiului, aerul prosperităţii!

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Repede

Claxonul camionului din spate urlă prelung, apoi se aude vocea şoferului: „Mişcă, bă, mai repede! Dormi?“. Nu dorm, m-am trezit încă de acum două ore, doar că astăzi e ziua unei revoluţii personale. E ziua în care m-am hotărît să-l omor pe *repede*.

De ani mulţi e blestemul existenţei mele. Îl simt în spate în fiecare dimineaţă în care trebuie să mă trezesc *repede*, să mă bărbieresc *repede*, să mănînc *repede* cevadeşi de multe ori doar beau *repede* o cafea- şi apoi, după ce mă îmbrac *repede*, să încep o nouă zi. Ştiu ce am de făcut; o duc *repede* pe Ioana la grădiniţă, apoi mă urc *repede* în maşină şi între două semafoare cumpăr cîteva ziare să văd *repede-repede*, pînă ajung la redacţie, titlurile de primă pagină. În ultima vreme, dacă mă mişc *repede* am timp să-mi consult şi agenda în maşină, aşa că în momentul în care intru în birou ştiu deja ce am de făcut şi pot să mă apuc *repede* de treabă.

Prin urmare, dau *repede* cîteva telefoane, fixez întîlnirile sau interviurile din ziua respectivă apoi deschid mail-ul şi-mi arunc *repede* ochii peste mesajele primite. Am dobîndit o tehnică specială în ultimii ani cu ajutorul căreia pot să fac foarte *repede* o selecţie mail-urilor, aşa că mi se întîmplă să răspund cît se poate de *repede* la toate solicitările sau întrebările venite cu poşta electronică. Din două în două zile dau *repede* şi un telefon acasă, la părinţi, şi mama mă roagă de fiecare dată să dau *repede* o fugă şi pe la ei. De fiecare dată intervine ceva şi trebuie să închid *repede* aşa că nu promit nimic, dar mă gîndesc că dacă mă mişc mai *repede* e foarte posibil să-mi fac timp pentru o vizită acasă la sfîrşitul săptămînii.

„A sunat o vecină, trebuie să ajungeţi *repede* acasă că e inundaţie!“. O variantă. La fel de bine s-ar putea să fie nevoie să dau o fugă acasă cît se poate de *repede* pentru că vine instalatorul, vine echipa de la cablu sau soacră-mea care n-are niciodată cheie. Iar dacă nu e nici una din cauzele de mai sus, tot trebuie să mă mişc *repede* să ajung să plătesc facturi la bancă, datorii sau amenzi de circulaţie. Mai ales amenzi de circulaţie pentru că, de obicei, tot încercînd să mă mişc cît mai *repede* e aproape imposibil să nu dau peste radare. Sau ele peste mine, mă rog, să trecem *repede* şi peste asta.

În general, peste zi scenariul existenţei mele continua în acelaşi ritm: nici nu-mi dau seama cît de *repede* se face ora prînzului, aşa că după emisiunea de la radio dau fuga la patiseria din colţ şi-mi iau ceva ce poate fi mîncat la *repezeală*, în maşină. Merg apoi la ziar unde predau *repede* articolele restante, mai dau *repede* cîteva telefoane, vorbesc *repede* cu fosta soţie, aflu că trebuie lămurite *repede-repede* o mie de probleme, fixăm *repede-repede* o întîlnire pentru ziua următoare şi între două discuţii cu amicii ieşiţi *repede* la o ţigară pe holul redacţiei, beau *repede* o cafea, apoi o tulesc cît se poate de *repede* spre facultate. De fapt, e vorba de un master, iar în momentul în care m-am înscris cred că a contat foarte mult faptul că o să se termine destul de *repede*. Seara am o emisiune de televiziune, aşa că după cursuri zbor *repede* spre studio, mai dau *repede* cîteva telefoane, urmează machiajul, producătorul îmi spune *repede* ultimele detalii şi apoi „Hai *repede* în emisie că mai sînt doar două minute!“...

În drum spre casă mă opresc la un restaurant şi comand ceva care să poată fi gata cît mai *repede* pentru că lucru pe care mi-l doresc cel mai mult e să ajung cît mai *repede* acasă, să fac *repede* un duş şi să mă bag *repede-repede* în pat, singurul loc în care reuşesc din cînd în cînd să-l omor pe *repede*. Deşi, mărturisesc, în ultima vreme, adormim şi eu, şi ea, din ce în ce mai *repede*... ▲

Cu ochii-n 3,14

TOAMNA, O ŢARĂ DE TELESPECTATORI CU IDEI PUŢINE ŞI CU INIMĂ DE COPIL PETRECE MULT TIMP ÎN NEŞTIINŢA SA

● Canalul de televiziune american A&E lucrează la scenariul filmului *See Arnold run*, consacrat campaniei electorale a lui Arnold Schwarzenegger. Producţia va începe în primăvara anului 2004, pentru ca filmul să poată fi difuzat toamna, în timpul campaniei pentru alegerile prezidenţiale. Se caută un actor pentru rolul lui Schwarzenegger. Dacă, molipsit de succesul modelului, acesta se va decide la rîndul lui să candideze pentru vreun post eligibil, o să se caute un actor care să interpreteze rolul actorului care-l joacă pe actorul devenit guvernator, realizîndu-se astfel apariţia unei noi clase politice, interzisă urîţilor. (**M. B.**)

● Duminică seara, cînd o ţară de telespectatori (ce, sîntem altceva?) îşi cam ţinea respiraţia în aşteptarea cifrei magice a participării la votarea noii Constituţii, o veste impecabil de veselă a spart „micul ecran“: „Din primele ore ale dimineţii (ei, ei, ce s-a întîmplat din primele ore ale dimineţii? – întreba vocea interioară) mii şi mii de turişti au luat cu asalt pîrtiile de schi şi telefericele Văii Prahovei...“ A nins abundent, s-a deschis sezonul de săniuţe, „frigul (da, că bine zici, ce a fost cu frigul? – aceeaşi voce dinăuntru) nu a fost o piedică...“ Pentru cei obsedaţi de cifre şi procente, iată: „80% din locurile de cazare de pe Vale au fost ocupate...“ În orice condiţii, infatigabili doar în distracţii, ştim ce să luăm cu asalt şi ce nu. (**R. C.**)

● De parcă zbenguiala decerebrată a emisiunilor de dimineaţă nu era totală & naţională fără el, a reapărut – pe Realitatea TV – imposibilul Nikos, grecul „şimpatic“ şi care şe ziţe ke vorbeşte romaneşte, cu idei puţine şi mai puţin păr decît Mihai Constantinescu. Sigur, îl omor de cum zapez pe el (vezi Dino Risi), dar cîţi oameni poate omorî un biet telespectator în fiecare zi?... (**a. l. ş.**)

● În *Academia Caţavencu,* la „Dosarele Hardcore“ se anunţă, în avanpremieră, apariţia anul viitor, la Nemira, a romanului „cu tentă autobiografică“ al lui Dan Chişu. Se pare că multe vedete de azi şi de ieri se vor regăsi în paginile plurivalentului director al Festivalului Dakino. Romanul se va numi „Singur“ sau „Inimă de copil“, nu mai ţin bine minte, şi va avea sigur parte de multe cronici literare. Eu îmi eliberez de pe acum sfîrşitul verii. (**S. S.**)

● Dl Răzvan Theodorescu a găsit motivul pentru a refuza amplasarea ansamblului statuar maghiar în Arad: este un exemplu de „pompierism“. Şi asta o spune un istoric al artei – aşa că e bine să-l credem. În plus, o spune cineva care petrece mult timp – se presupune – într-o clădire scînteietor de pompieristă (Casa Presei Libere), aşa încît are exerciţiu în practicarea domeniului. Rămîne – totuşi – tristeţea de a constata că dl ministru, deşi expertizează corect un stil, nu reuşeşte să-l guste: în fond, Parisul e plin de *l'art pompier*... (**a. l. ş.**)

● Pe la anul 1000, un învăţat arab, Al-Biruni, lua în derîdere pe cei care credeau în ghicitul în stele: „Am văzut odată un om care se credea cel mai vestit şi mai învăţat în arta prezicerii din stele. El credea, sincer, în neştiinţa sa“. Al-Biruni a găsit o metodă de a calcula raza Pămîntului, plecînd de la înălţimea unui munte, combinată cu raza vizuală. Mi-am adus aminte de el cînd o cunoştinţă m-a expediat nepoliticos pentru că trebuie să se uite la Urania. În ăştia o mie de ani trecuţi, oamenii serioşi au aflat tot ce se putea despre raza Pămîntului, dar nu au reuşit să scape de făcătorii de horoscoape. (**C. G.**)

CU TOATE ACESTEA, S-A GĂSIT UN CUVÎNT ROMÂNESC CARE DENUMEŞTE, ÎN VOCABULARUL ÎNALT, DESĂVÎRŞIREA SPIRITUALĂ ÎNTRE „DA“ ŞI „NU“

● Într-una din zilele referendumului am observat că în Piaţa Nicolae Grigorescu a apărut o tarabă cu ţigări, altele decît cele care se găsesc curent: BT, Davidoff, Dunhill International, Kim, More, Vogue etc. Evident, fără timbru şi mult mai scumpe decît cele obişnuite, cu timbru. Cu toate acestea, din cîte am observat, se bucurau de mare căutare. Mi-am adus atunci aminte de vînzătorii ambulanţi de Kent şi mai tîrziu de BT, din vremea lui Ceauşescu. Şi de referendumul pentru pace din aceeaşi perioadă. (**A. M.**)

● Am auzit un nou cuvînt care denumeşte xeroxul: Beuran. Iată că s-a găsit, în fine, un cuvînt românesc pentru această chestie! (**C. P.-B.**)

● O neotandreţe în vocabularul nostalgiei după cei doi tirani: tanti Ileana şi nenea Nicu (primarul Bacăului la *Procesul etapei).* (**R. C.**)

● Cercetătorii americani de la Universităţile Florida şi North Carolina au ajuns la concluzia că oamenii înalţi, indiferent de sex, au un statut social mai ridicat şi, în consecinţă, au salarii mai mari (spune *Naţional*, 21 oct. a.c.). Bun, şi dacă mai luăm în calcul că, *în numele justiţiei sociale*, salariile profesorilor vor fi mărite cu 9 la sută, iar cele ale demnitarilor cu 40 la sută (spune aceeaşi sursă), rezultă că profesorii din România erau nişte găligani ce cîştigau nepermis de mult, în timp ce miniştrii, secretarii de stat şi parlamentarii erau nişte pigmei! Ce ţi-e şi cu savanţii ăştia americani, la ce concluzii pot să ne ducă! (**A. C.**)

© S. Ivanoschi

● Pe stîlpi se poate face reclamă la orice. Pe linia desăvîrşirii spirituale, un domeniu nou apărut este *Exorcismul:* „Pelerinaj la Sfintele mînăstiri Sf. Liturghie şi Exorcisme la Sf. Mînăstire Cocoş“. Pentru a te exorciza, nu ai decît să te adresezi dnei Vlas Ana, de la biserica Sf. Ilie, între orele 17-19 miercurea şi vinerea, şi apoi să aştepţi autobuzul în faţa farmaciei 2Na. (**I. P.**)

● Senzaţional scorul între „DA“ şi „NU“ la întrebarea: „Sînt românii buricul pămîntului?“ pusă de Stelian Tănase la *Maşina* sa *de tocat:* 1.034 „da“ şi 1.011 „nu“! Cred că ar trebui din nou definită noţiunea de buric în limba română. (**R. C.**)

ÎN DUMINICILE PLOIOASE, VIRGULA SE DIZOLVĂ PE O PAGINĂ ALBĂ

● Dino Risi (mare regizor italian – *Depăşirea, Monştrii, Parfum de femeie* etc. –, 86 de ani în curînd) a scris şi aforisme; revista *Positif* a adunat cîteva în numărul de septembrie – din care, iată, o selecţie perso*a.l.ş.*ă: „Televiziunea e mai bună ca cinema-ul. Ştii întotdeauna unde e toaleta.“; „La ce serveşte telecomanda? La a-l ucide pe cel care ţi-e antipatic.“; „General: cineva care nu ezită să dea viaţa ta pentru ţară.“; „Comuniştii italieni n-au fost niciodată atît de comunişti decît de cînd n-au mai fost comunişti.“; „Nu ştia ce să facă, aşa că a fondat o religie.“; „Dacă vreţi să faceţi o revoluţie, evitaţi duminicile ploioase, la ora prînzului.“; „Era într-o duminică, nu s-a găsit un instalator, aşa s-a născut Veneţia.“... (**a. l. ş.**)

● Dumitru Sechelariu, primarul Bacăului, în emisiunea lui Radu Moraru (B1 TV) de luni, 20 octombrie: „toate partidele, prin reprezentanţii lor pe care îi au înîîîî.... virgulă Consiliul local...“. Domnu' primar, se spune „că virgulă Consiliul“ nu „în virgulă Consiliul“... (**M. V.**)

● Zilele trecute, un anunţ afişat pe geamul unei prăvălii din cartierul meu m-a siderat: *„Avem fasole vrac garantată la fierbere“.* Poate n-am eu destulă minte, dar de atunci îmi tot bat capul şi nu-s în stare să pricep ce-a vrut să spună cel care l-a scris. Adică fasolea lui, *garantată la fierbere,* nu e ca altele, negarantate la fierbere? Şi ce se întîmplă dacă fierbi o fasole care nu e garantată la fierbere? Explodează? Începe să plîngă în oală sau, Doamne fereşte, să şingereze? Înfloreşte şi miroase a crin de baltă? Moare? Se dizolvă în apă şi apa se albăstreşte? Îşi pierde controlul? O face lată? Naşte pui vii care ţopăie prin casă şi trebuie să alergi după ei ca să le pui pamperşi? Devine de nerecunoscut? Se supără pe tine şi nu te mai salută? Îi cad dinţii? Sau poate că e o fasole garantată *doar* la fierbere, nu şi la răsucire. Sau la vopsire, la şlefuire, la îngropare, la umplere, la înnodare, la ţesere, la sudare, la împingere, la plimbare. Oricum ar fi, cred că fasolea asta e o fasole dată vracului. (**D. S.**)

● În seara zilei de 18 octombrie 2003, cu ocazia meciului F.C. Naţional – F.C. Argeş, pe o pagină pînă atunci albă a istoriei noastre fotbalistice care se confundă firesc cu a ţării, s-a scris, scurt, dar cu litere mari: pentru prima oară, la un meci de Divizia A, a arbitrat la tuşă o femeie. Domnişoara Irina Mîrţ. Nu s-au înregistrat nici injurii, nici porcările din partea masculilor de pe teren (22 + ceilalţi 2 arbitri) şi din tribune, nu mai mulţi de 600, căci ploua rău, era tîrziu, era urît şi era toamnă... (**R. C.**)

„Timpul din afara sărbătorii nu are aceeaşi valoare“

– interviu cu Şerban ANGHELESCU –

Credeţi că românii sînt mai „festivi“ decît alte naţii?

Nu, nu cred. Occidentalii ne depăşesc cu mult, pentru că au o tradiţie în acest sens. Să nu uităm că, în Evul Mediu, comunitatea lor urbană era deja bine închegată pe cînd la noi mediul urban nici măcar nu era dezvoltat. Prin urmare, majoritatea sărbătorilor noastre ţineau de lumea satului. Citadinii lor sînt de mult timp obişnuiţi să se asocieze şi să se bucure de tot felul de comitete şi comisii care organizează manifestări publice, pe cînd românii au încă prea puţină încredere în societate, asociaţii, instituţii.

De pildă, am observat diferenţele dintre studenţii noştri şi nişte studenţi francezi, din Toulose, pe care i-am întîlnit. Spre deosebire de ei, studenţii noştri nu au societăţi, frăţii, rituri de iniţiere şi embleme. Am participat alături de cei din Toulose la cîteva rituri de adminisiune asemănătoare ritualurilor vechi, tribale, pe care ei nu le cunoşteau, însă le reproduceau spontan, refăceau, fără să ştie, anumite structuri logice de tip ritualic. Neofiţii, adunaţi într-un spaţiu public, respectiv piaţa centrală din Toulose erau primiţi cu un arsenal format din ouă, făină, tot felul de creme şi spume pulverizante, ketchup şi miere, pînă cînd erau total acoperiţi de un fel de mîzgă, ca şi cum ar fi trebuit să se nască din nou din acea substanţă vîscoasă. Apoi, urma un tur al oraşului în care proaspeţii studenţi erau obligaţi să cerşească bani oferind, la schimb, cîte un obiect derizoriu: un prezervativ, o bucată de hîrtie igienică, o agrafă etc. La final, se descălţau de un singur pantof, iar pantofii erau aruncaţi într-o grămadă. E imposibil să nu facem legătura cu efebii greci, cu Iason, aruncarea pantofului semnificînd renunţarea la o parte din existenţa lor şi stadiul în care se aflau în acel moment: de tranziţie, nefiind definitiv integraţi şi acceptaţi într-un mediu. Mai exista şi o „probă a bărbăţiei“ unde bobocii trebuiau să mănînce un soi de supă desgustătoare, gătită din ingrediente necomestibile.

Care credeţi că este rolul principal al sărbătorii?

Vă voi da un exemplu. În 1904, în Piaţa Victoriei din Bucureşti, în luna iulie a fost celebrat public Ştefan cel Mare, împlinindu-se patru sute de ani de la moartea domnitorului. Pe lîngă discursurile solemne în prezenţa regelui Ferdinand, organizatorii au iniţiat următorul moment: mormîntul lui Ştefan, confecţionat dintr-un lemn care imita marmura, trona în mijlocul pieţei, iar un alai format din oşteni, boieri, copii de casă, toţi îmbrăcaţi în costume specifice acelei epoci, trebuiau să-şi facă apariţia în tăcere, fără muzică, ca şi cum „umbrele strămoşilor ar fi înviat“ – aşa consemnase Iorga la vremea respectivă.

Iată, deci, că sărbătorile şi ritualurile au ca funcţie majoră dramatizarea mitului. Transformăm ceva foarte îndepărtat într-o evidenţă. Nu e numai credinţă în invizibil şi în nonevident, ci şi credinţa în manifestările evidente.

Ce ne puteţi spune despre sărbătorile şi festivităţile politice?

Sărbătorile politice ale puterii induc ideea de coeziune a maselor. De exemplu, parada: manifestaţia trebuie să cuprindă o unitate naţională simbolică. Aduceţi-vă aminte de manifestaţiile de 23 August: la paradă participau toţi reprezentanţii claselor sociale, se succedau pe rînd muncitorii, ţăranii, sportivii într-o anumită ordine, simbolizînd o unitate perfectă, o disciplină perfectă şi, în cele din urmă, putere. Nu poţi nega frumuseţea acestui tip de manifestare. Parada simbolică nu este departe de tradiţia ţărănească. Duminica, toată suflarea din sat se aduna la biserică şi la horă. Era şi un soi de defilare a fetelor care ocupau întreaga uliţă ţinîndu-se de braţ, împodobite. Trebuiau să fie văzute, să-şi arate frumuseţea. Astfel, satul poate fi perceput ca o unitate concentrată într-un spaţiu foarte mic.

Totuşi, manifestările pe care le-aţi amintit sînt specifice unui regim totalitar.

Cele specifice unui regim totalitar vor să demonstreze simbolic că întreaga naţiune e omogenă: toţi bat acelaşi pas de defilare. Dar astfel de manifestări nu apar numai în statele totalitare. Sărbători naţionale ca 14 iulie, 4 iulie sînt întîmpinate cu bucurie şi există o solidaritate între oameni, acea coeziune a maselor despre care vorbeam ce durează cît ţine sărbătoarea.

Ce părere aveţi despre noile noastre sărbători „împrumutate“ de tipul Halloween, Valentine's Day etc.?

Sărbătorile acceptate de curînd, au prins foarte repede nu numai pentru că au embleme care se pot vinde, dar şi pentru că oferă posibilitatea unor tineri de a deveni actori pentru o zi. Este bucuria elementară de a te face remarcat. De Halloween, de exemplu, bucuria colindului, a mascării, cea de a juca un rol sînt mult mai mari decît semnificaţia veche a sărbătorii, legată de cortegiul morţilor, dar asta nu mai interesează pe nimeni astăzi! De Sfîntul Valentin, tinerii vor să iasă în evidenţă, simt că trebuie să facă ceva special, perechile ar trebui să iubească într-un mod special. Nu sînt de condamnat aceste sărbători de „împrumut“, pentru că poţi demonstra ceva, poţi face anumite gesturi de curăţenie rituală asemănătoare celor cu tradiţie, la noi, cum ar fi, de plildă, obiceiul şvabilor şi al saşilor de a uda fetele cu parfum, a doua zi de Paşte.

Cum rămîne cu sărbătorile fără nici un fel de tradiţie sau esenţă? De exemplu, festivalul berii.

La astfel de manifestări atrage divertismentul facil şi bucuria imediată. Nu este vorba în nici un caz despre o înălţare a spiritului. Totuşi nu trebuie desconsiderate în totalitate. România nu a avut carnaval şi acum descoperă carnavalul de care se bucură din plin occidentalii, încă din Evul Mediu. Chiar şi o „înjosire“ de acest gen, o animalizare, poate fi bine venită, din cînd în cînd. Dorinţa de a reacţiona împreună cu gloata, de a face aceleaşi gesturi, îţi creşte încrederea în tine. Senzaţia că aparţii unui corp, dar şi unui suflet imens care te conţine poate să-ţi dea şi un sentiment al decăderii, al dizolvării în lume, dar este şi o experienţă ce merită trăită. „A umbla împreună cu ceata“ e un ritual foarte vechi, legat de obligaţia grupului şi de sentimentul unei solidarităţi reale.

Totuşi, nu credeţi că acest tip de sărbătoare este specific vîrstei tinere, chiar foarte tinere?

Dar şi „mersul cu ceata“ e specific tinerilor. La o anumită vîrstă, apar graniţe şi distanţe între tine şi celălalt. Comunicarea nu mai e spontană şi te însingurezi. Şi dacă tot discutăm despre comunicare, trebuie să menţionez un alt rol esenţial al sărbătorii. Se spune că de Crăciun şi de Anul Nou cerurile se deschid, pămîntul e transparent şi se văd comorile, spiritele celor morţi ies la lumină şi animalele vorbesc. Toate cele trei mari etaje ale lumii comunică între ele. Poţi să prevezi cum va fi anul care vine, dacă vei trăi sau vei muri, fetele află dacă se vor mărita sau cîţi copii vor avea. Există o transparenţă şi o clarviziune care ţine doar cît durează sărbătoarea. Timpul din afara sărbătorii nu are aceeaşi valoare. Ai puteri asupra lucrurilor pentru foarte puţin timp. În zilele obişnuite lumea arată cu totul altfel.

Vă puteţi imagina o sărbătoare perpetuă?

Un spaţiu şi o lume a sărbătorii a fost Piaţa Universităţii, o revoltă consumată printr-o sărbătoare continuă. O acţiune politică sau socială nu trebuie să fie ceva grav şi serios, iar ce s-a întîmplat acolo semăna mai degrabă cu un carnaval unde exista libertatea umorului, a satirei şi a cîntecului. ▲

„Dacă se lasă cu băută şi paranghelie, participăm!“

– convorbire cu ŞEFU', AERISITU' şi VAMPI –

Am aflat că vă place să vă preumblaţi prin ţară în căutare de festivaluri, serbări cîmpeneşti şi alte „acţiuni“ asemănătoare. Cum aţi descoperit acest mod de petrecere a timpului liber?

Şefu' (26 de ani; i se spune aşa pentru că îşi cam dă aere de şef): Io am început cu Sighişoara, prin '97. Înainte nu prea ieşeam din Bucureşti, decît vara, două săptămîni la mare şi mai mergeam în week-end pe munte. Da' atunci, în '97, cum v-am zis, m-au cărat nişte prieteni cu ei la Sighişoara. „Ce să facem, bă, la Sighişoara?“, i-am întrebat. „Păi, să bem, ce dracu' să facem!?“ M-am dus cu ei, deşi de băut puteam bea şi în Bucureşti, nu mă costa nici transportu' şi nici cortu'! N-am ieşit din camping patru zile, cît a durat festivalu'! Nici n-am aflat cum arată Sighişioara, da' mi-am făcut prieteni faini acolo, în camping vreau să zic. Am mers şi în anul următor, da' mi-am găsit şi alte ocupaţii: am fost în cetate, am fost la teatru, la carnaval, adică am participat! Mă cam săturasem de băutele alea fără noimă şi fără altă activitate pe lîngă. Atunci am constatat că-mi place ideea de festival!

Aerisitu' (23, i se zice aşa, pentru că vara, cînd e căldură mare, are nevoie de trei ventilatoare ca să se „aerisească“): Prima dată am participat la „Zilele minerului“. Eu sînt dintr-un oraş din fundu' ţării, nici nu vreau să-i spun numele că-l fac de rîs. Acolo, după revoluţie, primăria a luat iniţiativă: să facă şi ei o sărbătoare locală, un festival, ceva să se mai distreze lumea, că prea moare de foame în restul timpului... Şi cum erau mulţi mineri, mai exact exmineri, ieşiţi la pensie la 35 de ani şi reprofilaţi pe „alcoale“, a venit cineva cu ideea cu „zilele minerului“, măcar să se bea în mod organizat, pe stadionul oraşului. Au venit şi nişte trupe de mîna a paişpea şi s-a vîndut bere second-hand, ha, ha! Eu eram puşti, dar mi-au plăcut bentiţele alea cu fosfor care luminau pe timp de noapte! În rest, ţigănie, ca la orice treabă românească! Dar, ce să mai zic, îmi place să sărbătoresc, am treaba asta în sînge! De ziua mea, dacă sînt în bani, fac cinste la toată lumea!

Vampi (de la Vampiru', are o paloare cam stranie – dar caninii sînt normali! – tot 23): Mie îmi place să mă uit, să văd ce face unu', ce face altu', cum se mai îmbată cîte unu' şi cade peste alţii, faze! Totdeauna la sărbători din astea mă stric de rîs... de băut nu prea beau, că nu mă lasă mama, ha, ha! În schimb, mănînc cîte zece mici o dată.

Care a fost festivalul sau sărbătoarea la care aţi „participat“ şi v-a plăcut cel mai tare?

Şefu': Mie îmi plac „zilele oraşului ics“, mai ales oraşe din astea obscure de care n-a auzit nimeni, dar nu prea m-am dus. Mi-ar plăcea să mă duc la „Zilele orăşului Ţăndărei“. Îmi place mie numele ăsta: Ţăndărei. De la „ţăndări“, probabil! Am fost la zilele Iaşiului, zilele Galaţiului eccetera. Mergem pentru că ne-am făcut prieteni prin ţară şi ne cheamă. Ne dau telefon: „Haide, mă, c-or să fie zilele scrumbiei şi alte chestii de genul ăsta!“. N-avem problemă cu cazarea, iar bani pe bere cheltuim oricum şi-n Bucureşti. De ce îmi place? Că io ştiu că oraşele astea de provincie, sînt moarte după ora opt seara, nu vezi pe nimeni pe stradă şi numai atunci, o dată pe an, peste tot e lume multă, beculeţe, muzichie, iar oamenii se distrează mai mişto ca în Bucureşti, pentru că nu vor să piardă ocazia.

Aerisitu': Eu am tot vrut să ajung la tîrgul de fete de pe muntele Găina şi am ajuns anul trecut! De ce? Am sensibilităţi din astea folclorice şi mă mai gîndeam că poate îmi cumpăr şi io o fată, că tot n-am nici una! Am fost foarte dezamăgit. Păi, ce mi-e picnic la Băneasa, ce mi-e tîrg de fete! Alea de la Băneasa măcar îs mai bune!

Vampi: Tot la Sighişoara îmi place cel mai mult! Poate că numele mi-e predestinat! Vreau atmosferă medievală, sînge, vamipiriţe, cimitire. Aşa, visul meu e să ajung la Woodstock, dar, din păcate, nu mai există! Surogate gen Stufstock nu mă pasionează!

Ce părere aveţi despre festivalurile berii?

Şefu': Care dintre ele, că io merg la vreo cinci pe an? Toate-s la fel! N-au nici un specific, nimic! Aglomeraţie şi beţie! Ţi-am zis că m-am săturat de băutele astea incolore, inodore... Şi berea nici măcar nu-i mai ieftină ca pe piaţă, aşa cum ar trebui să fie! Aşa-i în Occident! Aici aduc o poşircă la care îi zic bere şi ţi-o vînd la suprapreţ, că cică-i atmosferă de festival!

Vampi: Am fost la unu' la Cluj, cred că anul trecut, care mi s-a părut O.K. Bine, că şi lumea din Ardeal e mai civilizată ca la noi. Şi a fost o bere excelentă! A scos «Ursus»-ul pe piaţă berea într-o nouă prezentare: aia cu fabrica pe etichetă! Împlineau nu ştiu cîţi ani de existenţă! Iar berea lor bună a durat cît a ţinut şi festivalu', că dup'aia au stricat-o la loc! Aşa-i în România! ▲

Pagină realizată de Adina POPESCU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Adina POPESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@icr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 552
31 oct. - 6 nov. 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cercetarea ştiinţifică

„...nici gloria pe care o poate oferi şi nici eventuala utilitate a descoperirilor ei – şi cu siguranţă nu utilitatea în sensul pe care-l folosesc majoritatea oamenilor – nu constituie singurele atracţii ale ştiinţei. Un avantaj major al cercetării fundamentale, ca şi acela al unui trandafir, al unui cîntec sau al unui peisaj fermecător, este faptul că ne oferă o plăcere.“

HANS SELYE – „ŞTIINŢĂ ŞI VIAŢĂ“

GRATUIT

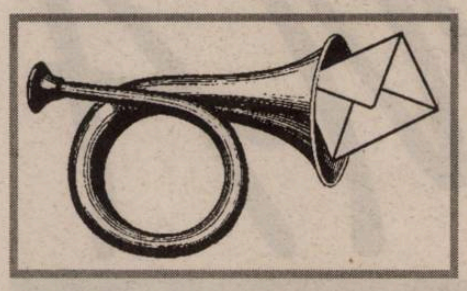

Nr. 550: *„Învăţaţi, învăţaţi, învăţaţi! Cum?“*

Instituţia Dezvăţului

Contează neapărat Cum înveţi? Ce înveţi? Cînd înveţi? sau Unde înveţi? Eu cred că am ajuns mai degrabă la nivelul de civilizaţie în care ar putea să funcţioneze şi ar fi necesar să funcţioneze Instituţia Dezvăţului. Îmi imaginez o anume cumin-ţenie, o anume aşezare a întregii arhitectonici a existenţei noastre, care autoconstatîndu-se în deplinătatea ei, să-şi inventeze Firescul. Căci ce este Firescul dacă nu o racordare, dacă nu o externare a integralităţii, dacă nu un răgaz pli? Vreau să spun că pînă acum nu am învăţat decît Discriminarea, primarea unor lucruri în faţa altora, nituirea precipitată a unor oarecare convingeri. Am 17 ani şi simt că am învăţat ceea ce trebuie neapărat ştiut; trăiesc în mijlocul a miliarde de oameni care învaţă incredibil de repede ceea ce trebuie neapărat să se ştie. Întotdeauna am avut impresia sau poate chiar convingerea că Lumea a căzut în eroarea Timpuriului; mereu am senzaţia că e prea din timp (altfel cum s-ar justifica prejudecăţile?). Am nevoie acută de răbdare, de chibzuirea absolută dinaintea iniţierii; am nevoie de o şcoală a dezvăţului, de acele cursuri de decojire a embrionului prejudecăţii. Simt că sînt învăţată să mi se fure ceea ce ar trebui să aflu, simt o reală deobiectivizare a viitorului meu de către o subiectivitate care (vai!) nu e a mea... Trebuie să învăţ foarte repede, să aleg foarte repede, să aflu foarte repede, de parcă ar exista o interdependenţă hotărîtoare între Principiul Absolut şi limita mea biologică. Nu mă pot împăca cu ideea că trebuie să învăţ să-mi împământenesc cît mai grabnic anonimatul, nu mă pot obişnui cu gîndul că la capătul adevăratei performanţe se află o halucinantă medaliere guvernamentală. Astăzi, a cunoaşte adevărul înseamnă a cunoaşte Minciuna – căci trebuie să recunoaştem că Minciuna şi-a cîştigat adevărul ei; l-a cîştigat prin coerenţă, prin permanenţă, prin stabilitate şi mai ales prin faptul că nu are efecte imediate. Minciuna a atins marea performanţă de a avea răbdarea să ne lase să o învăţăm. Deci cum vei putea fi atît de puternic ca să poţi trece peste adevărul minciunii?

De aceea eu aş vrea să pot să învăţ invers: să trec dintr-a unşpea într-a zecea, dintr-a zecea într-a noua şi să îmbătrînesc căutînd un anume alfabet. Da, vreau să merg la şcoala care să mă dezveţe.

Iulia PĂUNESCU
str. Ion Creangă 62
Bl. 31S, sc. A, et. I, ap. 5
Alexandria

Nr. 547: *„A fost odată (ca niciodată) Securitatea“*

Din Păpuroasa vale a văicărelii naţionale

Se spunea cîndva că, dacă nu ştii ce-i fericirea, să-ţi iei nişte pantofi strîmţi, să-i încalţi şi să gemi de durere, iar la scoaterea acestora intervine miracolul. Eşti fericit. Rezultă în mod necesar că pensionarii de azi sînt oameni fericiţi. Sub vechiul regim ar fi stat la cozi pentru fii şi nepoţi (pentru de toate: ouă şi hîrtie igienică, lapte şi chiloţi, ciocolată şi săpun etc.). Ar fi trebuit să-şi vîndă bunuri, să lase apartament cu 4 camere şi să migreze în vreo garsonieră. Ar fi... Ar fi multe de spus, dar ideea este să fim fericiţi pentru că ce a fost nu va mai fi. Pe un canal doldora de informaţii ştiinţifice am văzut (vizionat) o dată o foarte urîtă, scîrboasă şi veninoasă broască. Nu părea să-şi aibă loc în vreun lanţ trofic. Aşa a fost Securitatea. Un monstru etic, moral, distrugător şi atotcuprinzător. Reprezentanţii acestuia soseau prin şcoli şi testau dacă am auzit de Paul Goma. Nu, nu auzise nimeni respectivul nume. Vrei să pleci într-o excursie peste hotare. Vajnicii apărători ai patriei sînt vigilenţi şi afli că au fost la şcoală şi s-au interesat de neinteresanta ta persoană. Afli că deoarece ai făcut politica partidului (adică ai suficienţi copii în creştere şi îngrijire) eşti propusă nu se ştie pentru ce funcţie. În acest scop eşti chemată pentru verificări. Cum s-ar spune azi, un interviu. În urma căruia se dovedeşte că nu corespunzi întocmai. Tanti Mili şi unchiul Secu vegheau precum zeii tutelari la viaţa şi noaptea inocenţilor români.

Trec toate şi vine izbăvitorul decembrie şi sfînta zi de Vineri. Aşa am crezut şi ar fi greu pentru mulţi să mai aibă parte de senzaţionala, copleşitoarea şi surpinzătoarea simţire de atunci pentru care pieptul săracului părea prea strîmt. Curînd însă, cu toţii am simţit că broscoiul veninos nu a dispărut, este omnipotent, omniprezent, omniscient şi la fel de opac ca odinioară. Şi destul de activ pentru a face o persoană să displacă dacă interesele o cer pentru că pîrghiile numite justiţie şi poliţie sînt acolo, la îndemînă. Nu ştiu dacă cei care îşi pregătesc campania electorală se gîndesc cum vor pune în stare de funcţionare molohul numit justiţie. Adică, dacă ar avea un răspuns frontal la această problemă. Altfel, justiţia este independentă şi n-ai ce-i face (răspuns mai mult ca sigur probabil). De fapt, campania electorală mă tem că va însemna iarăşi muzicuţe şi serbăruţe, lozincuţe şi pixuleţe cu sigluţe.

În altă ordine de idei, m-a bucurat intervenţia dnei E. Nicholson privitoare la celebra nuntă. Aşa s-a mai auzit şi „vulgarul“ cuvînt *şcoală* alături de nobilele cuvinte: caleşti, prinţese, regi (văd că sînt doi?) şi foşti miniştri de Interne pe post de naşi. Că au fost trimişi cei doi copii la şcoală este foarte bine, chiar dacă îndemnul nu va fi urmat. Nu am avut curajul să rezolvăm problema corect din proprie iniţiativă. Dar, repet, a fost o binevenită zgîlţîială.

Altfel, în Păpuroasa vale a văicărelii naţionale „munca în zadar“ e o chestiune aproape de „prestigiu“ naţional. Vezi producţia pe stoc (oricum s-a mai micşorat), întreprinderile de 1 euro şi datorii re, reeşalonate.

În rest, aştept să fim zgîlţîiţi cît mai des, încît să ne deşteptăm în sfîrşit din „somnul cel de moarte în care ne-adînciră duşmanii de tirani“.

Problema este, pe cîte îmi dau eu seama, nu că în Parlamentul României n-ar exista o posibilă E. Nicholson, dar vorba ei n-ar avea prestanţa şi prestigiul celei din exterior.

Maria NICULESCU
Oneşti

Actualităţi

La nunta lui Culiţă

Tocmai rămăsesem fără slujbă, prietena mea îmi dăduse papucii şi nu prea aveam pe unde să-nnoptăm – eu şi uzata mea valiză din piele făcută pe vremea lui Ceauşescu la „Bourul“, pentru export. Este ceva cu totul deosebit: o piele groasă şi rezistentă cu încheieturile cusute în sfoară ce se folosea numai la bocancii vajnicilor soldaţi ai patriei. Nu avea nici o culoare, dar i-am tras, totuşi, un maro pe din afară, după vreo cîţiva ani buni de pribegie.

Cum vă spuneam, eram pus în situaţia unui adevărat erou american de film seria B. Conştient de mediocritatea, banalitatea şi nu în ultimul rînd, realitatea împrejurării, m-am decis să o ignor cu totul şi să mă duc la nunta lui Culiţă. Aşa că bagajul, cadoul, darul şi la drum! De data asta spre Constanţa.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Pe tren, nimic interesant. Am bolit tot drumul din cauza unei mahmureli, ratînd ocazia comunicării cu elegantul star Raphael sau Rafael (sau Raffael sau...) care călătorea în acelaşi compartiment cu mine, cu o domnişoară studentă şi cu încă două doamne. Discuţiile au lipsit aproape cu desăvîrşire.

În fine, am ajuns. Primul drum a fost să luăm vinul pentru nuntă. Seara. Cu maşina naşului, undeva în spatele unui bloc ce dădea (cu faţa) spre mare, la lumina farurilor şi pe voci şoptite, se făcea transferul Cotnariului demisec dintr-un bidon într-altul, se turna prin aerul acela sărat dintr-o damigeană în cîteva recipiente de apă plată. „Ia, ţine de pîlnia asta mai sus ca să tragă aer... ai grijă la furtun!... aaatît.“ Nu au lipsit, firește, nici degustările. Au fost aduse nişte pahare, umplute gospodăreşte şi împărţite echitabil. „Nu aşa, dom'le, miroase, întîi... a?“ Vinul era extraordinar, într-adevăr, „marfă primă“ cum spunea cel care ni-l vindea (un intelectual reprofilat, hotărît să-şi hrănească nevasta şi copiii). Degustarea era în toi cînd a apărut şi un vecin turc, proprietarul unui magazin de carne de la parterul blocului. Ne-a salutat respectuos şi a început să descarce din portbagajul unei limuzine ultimul răcnet nişte carcase de miel ce, purtate de angajaţii care le cărau pe uşa din spate în magazin, dansau neverosimil, albe, în întuneric, bla.

Venise, însă, timpul să plătim şi (luîndu-ne bonul de casă şi factura fiscală) să ducem preţioasa încărcătură în garsoniera lui Culiţă şi a viitoarei sale soţii.

Seara s-a întins pînă spre dimineaţă, cînd a trebuit să ne trezim la cinci pentru a pune la cale încă vreo sută de treburi necesare unui astfel de eveniment. Din nou o dimineaţă rece într-un oraş străin, cu străzile lui indiferente, cu oamenii săi preocupaţi, cu zgomotele sale obişnuite, ca oricare altă localitate prin care mi-a fost dat să trec sau poate să stau pentru vreun timp, vreodată. Da... e bine să ştii, să „ai“ pe cineva cunoscut lîngă tine în oricare din locurile astea mai mult sau mai puţin din afara ta. Oricum... tentaţia e mare. Era, deja, vineri şi aveam de ales fripturile, de luat castraveţii, de găsit baloane şi de confirmat înregistrarea pe care deja o făcuse cu două săptămîni înainte la Casa Căsătoriilor. Nu ştiu dacă aţi fost pe acolo – mă refer la Casa Căsătoriilor din Constanţa. Pare un loc paşnic, domnule, undeva pe faleză, într-un cartier dichisit pe lîngă vila lui Hagi. Şaptezeci de căsătorii aveau să fie oficiate mîine, sîmbătă, o dată cu cea a lui Culiţă! După ce s-a comentat asupra vremurilor grele în care trăim şi a necesităţii împărţirii cheltuielilor unei case... am mers mai departe...

Pe seară, au sosit şi socrii mici, moment în care mi-a fost dat să observ nedezmînţita, calda afecţiune dintre ginere şi tata socru. Nunta a fost ca-n poveşti.

Alexandru IACOB

Pîinea şi românii liberi

După căderea Zidului Berlinului din '89, milioane de oameni din Europa de Est au descoperit multiple forme ale libertăţii. Pentru generaţia copiilor mei din România, ideea de domiciliu forţat este greu de imaginat: părinţii povestesc puţin, unii de atîta durere, alţii din pudoare. De altfel, tinerii au alte priorităţi, timpul ascultării lipseşte. Una dintre formele libertăţii este privilegiul călătoriilor, obţinerea burselor. Spun privilegiu, căci puţini îşi pot permite luxul unei vacanţe florentine şi un coleg care-şi face acum un doctorat la Universitätspital mi-a destăinuit că o bursă „costă“ şase mii de dolari. Consecinţele vi le puteţi imagina – dacă şi corupţia intră-n spital.

Anul acesta eram pe o insulă la dezintoxicare. Nu tu telejurnal, nu tu radio, nici un ziar. Mă săturasem de veşti, de oameni ce merg bezmetici într-o ureche pe străzi (cealaltă ocupată fiind cu telefonul portabil), de terorişti şi atentate, sărăcie, globalizare, interese geopolitice şi sindroame acute respiratorii. Veneam agale către hotel toropită de căldură privind cu recunoştinţă peisajul de vis care mă înconjura. Învăluită de mireasma iasminului şi lumină, eram chiar fericită. La un moment dat, crezînd că visez, am auzit: „E minunat, Doina, totuşi Europa este altceva.“ Doina nu răspundea, probabil furată ca şi mine de frumuseţea locului.

M-am apropiat căutînd să prind eventualul răspuns, dialogul: „Da, dacă am fi putut s-o aducem pe mama, să vadă şi ea alt cer“.

Evident, n-am rezistat; să auzi româneşte pe-o insulă – iată, mi-am zis, libertatea.

După ce m-am prezentat – ei nu, sau au îngînat precum românii un prenume oarecare – dialogul s-a înfiripat uşor, relativ uşor: erau americani, plecaseră imediat după '89, el inginer, ea arhitectă. Realizaseră acolo cît într-o viaţă, însă călătoreau puţin căci îşi ajutau fiecare familia.

– Ştiţi... dacă nu le-am trimite noi ar fi muritori de foame: sînt ambii pensionari, unul a fost profesor şi altul medic. Au dat meditaţii, acum nu mai merge. Medicamentele şi chiria sînt scumpe, gazul...“

Povesteau într-o suflare. Ascultam ca la telejurnalele de care fugisem pe insulă, uneori necrezînd cele auzite: o ploscă treizeci de mii de lei, iar pîinea, „pîinea după care noi am tînjit în America, pîinea din România, e ca de nisip, o fac arabii din grîu de import.“

Ne-am despărţit în faţa unui mic restaurant. Mi-am aprins o ţigară privind o fişie de soare roşie care se scufunda în mare. Mi-am amintit-o pe mama vizitînd Florenţa, sedusă de frumuseţea statuii lui David, rîsul ei în Piaţa San Marco şi oftatul: „Ei, nu credeam că voi ajunge să văd“. Mama care a murit în exil şi la a cărei înmormîntare am fost numai noi două.

Pîinea mea de toate zilele este excelentă, numai cuţitul are două tăişuri. Să fie oare libertatea preţul „pîinii de nisip“, cum ziceau americanii?

Chiar aşa: de ce pîinea este proastă, se sfărîmă, o arunci a doua zi şi s-au rărit „Cuptoarele de aur“ din România?

A dumneavoastră,

Gabriela BAICU-CERKEZ
Zürich

N. red.: A nu se generaliza abuziv: pîinea nu e chiar atît de rea, dar asta este ţara mea...

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Divorţul de politică**
- **Laşitatea**
- **Suveranitate şi integrare**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Moartea discretă a şemineului

Mă aşez la birou să-mi scriu pilula. Iau o gură de cafea, îmi aprind o ţigară şi privesc în jur. Din vară au început renovările la casa din Buşteni, casa părinţilor mei, pe care mama mea a construit-o şi amenajat-o pînă la cel din urmă detaliu şi în care 25 de ani nu am îndrăznit decît să ştergem praful, cu grijă să nu mutăm vreun obiect din loc. Era o casă îngrijită – aproape că-mi vine să scriu *în-grijită,* într-atît îngrijirea obiectelor le aproprie pe acestea şi le transformă într-un fel de halou al propriului eu. În vară a plouat în casă, impunînd astfel de urgenţă nişte reparaţii capitale. Rămas singur, tatăl meu a vrut doar să ştie că această casă a lor nu se va distruge; restul trebuia să facem noi. Şi am făcut, dar ceea ce a rezultat a fost o casă a noastră, în care, fără să o vadă, tatăl meu a spus că nu-l mai trage inima să intre: *aşa e viaţa!* – a oftat el.

De unde stau, am în faţă şemineul monumental, desenat de o arhitectă, prietenă de familie, şi îngrijit şi el de maică-mea. Cînd ajungeam la Buşteni, primul lucru pe care îl făceam era să aprindem focul în acest şemineu şi să ne strîngem în jurul căldurii sale prieteneşti. Acum zace inert, stingher în monumentalitatea sa desuetă şi se încălzeşte şi el de la caloriferul ultra-performant aplicat pe perete în imediata sa apropiere. E ca un ritual din bătrîni, urmat secole de-a rîndul „pentru că aşa se face" şi devenit acum un element festiv, pus în scenă de o inedită „Cîntare a României".

În curte zac claie peste grămadă obiecte adunate cu grijă timp de 25 de ani, dar care şi-au trăit traiul, rupte, putrezite, maculate. Peste toată grămada întrezăresc un sertar mic, rămas intact, în care pînă mai ieri se adăposteau creioane şi gume. Unele erau încă de la bunicămeu: nimănui nu i-a trecut vreo clipă prin minte să le scoată de acolo. Dulapul din care făcea parte s-a rupt însă şi stătea într-o rînă, sprijinit pe nişte volume vechi de medicină, aşa că am hotărît să-l aruncăm. Uitîndu-mă însă la sertarul încă în plină vigoare, mă întreb oare cine are dreptul să eutanasieze obiectele? E atîta viaţă adunată cu grijă în ele, încît mă apucă o milă creştinească pentru bătrîneţile lor neputincioase.

Dar nu toate obiectele au avut această soartă. Unele, venite pe parcurs, cadouri de casă nouă sau mici atenţii de la musafiri, au stat prin cotloane, nedomesticite, neintegrate în acest acasă fără fisură. Ochiul Anei, nevasta mea, le descoperă pretutindeni, le mută, le aşează cu grijă în alte părţi, le însoţeşte între ele, adaugă o crenguţă de măceş şi brusc, din noua lor ordine, ţîşneşte o nouă viaţă. E ca un fel de metempsihoză: spiritul casei, alungat din fosta sa întrupare, se aşează tînăr şi triumfător într-o nouă înfăţişare.

Nici o casă nu-i ca acasă, căci *acasă* este un spaţiu osmotic al eului: eşti universul obiectelor familiale. Poţi să *ai* o casă sau mai multe, dar acasă *eşti!* Poate şi de aici se trage furia post-locuinţelor din post-comunism, dintr-o dorinţă de a fi altfel decît atunci, construindu-ţi acum,

cînd poţi, un acasă *al tău*, diferit de casele *lor*. Dar astăzi, piaţa confortului şi a modei a devenit ubicuă şi îţi intră în casă fie şi prin caloriferul ce îşi face loc pe perete, detronînd şemineul: toţi vrem să avem confort şi să fim în pas cu moda. A *avea* confort şi a *fi* modern: mă întreb dacă pentru copiii noştri chiar şi ideea de „casa bunicilor" va mai avea vreun înţeles.

L-am lăsat pe fiul meu să uşureze agonia obiectelor inutile şi pe nevasta mea să le dea altă viaţă celor supravieţuitoare, iar eu am plecat în pădure să-i explic maică-mii: *Tu ai construit casa asta pînă în cel mai mic detaliu. 25 de ani nu ne-am atins nici măcar de pendula din perete în care timpul începenise de mult. Au trecut însă şapte ani de cînd ai plecat, nu trebuie să te superi. De acum tu te-ai mutat definitiv acolo, acasă la tine, iar noi trebuie să ne aşezăm şi noi acasă la noi. Moştenirea e totdeauna un paricid deturnat...*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Povestea primarului rătăcitor

La alegerile locale din 2000, primarii PDSR reprezentau 35,5% din total. A fost atunci primul semn al revenirii şi un semnal foarte prost dat coaliţiei care se pregătea pentru alegerile generale. Iată că în 2003, acele 35 de procente par ridicole. Acum, 64,4% dintre primari aparţin PSD, adică aproape dublu faţă de procentul din urmă cu trei ani, considerat atunci un succes. Aceste date au fost obţinute de Institutul de Politici Publice *(www.ipp.ro,* „Dinamica apartenenţei politice a primarilor din România", octombrie 2003).

Analiza IPP arată că trei partide au în 2003 mai mulţi primari decît în momentul alegerilor: PSD, PUR şi UDMR. PSD guvernează, UDMR şi PUR îl susţin sau l-au susţinut. Cînd IPP a cules datele, PUR era încă în alianţă cu PSD; nu este exclus ca între timp să fi pierdut foarte mulţi primari, aşa cum după despărţire i-a pierdut pe toţi cei patru senatori pe care îi avea, în favoarea PSD. Primarii UDMR sînt aleşi pe considerente etnice şi, deci, se pot muta mai greu. Dar nu e mai puţin adevărat că structura sa locală s-a aflat sub protecţia protocolului semnat cu guvernul, ceea ce poate reprezenta un avantaj neprevăzut cînd un partid se gîndeşte să se alieze sau nu cu puterea. Practic, un fel de taxă de protecţie la nivel înalt.

PSD a atras masiv primari din două surse: partidele aflate în debandadă (ApR, PNŢCD) şi PD. Deşi a negociat cu PNL o fuziune în stil mare, fostul ApR a venit cu o zestre foarte mică. Parlamentari nu a avut deloc, iar din cei 284 de primari instalaţi în 2000, în 2001 (la precedentul studiu IPP) mai avea doar 79. Practic, Teodor Meleşcanu a negociat cu liberalii soarta acestor 70 de primari. Dar şi mai uimitor este că nici măcar aceştia nu l-au urmat. Cu toată că s-a unit cu ApR, PNL are în prezent cu vreo 47 mai puţini primari decît la alegeri. A fost acolo un du-te vino în diverse direcţii, aerişti la liberali, liberali la pesedişti, astfel încît nici măcar PNL, deşi a tot înghiţit după 2000 mai multe partiduleţe, nu a reuşit să îşi menţină baza de primari.

Într-o situaţie chiar mai tristă se află Partidul Democrat, lovit în punctul său forte. În 2000, PD a obţinut la alegerile generale 9% din mandatele parlamentare. În schimb, la locale cîştigase 16,3% din primării, un procent sensibil sporit. De altfel, PD a rezistat de-a lungul a trei cicluri electorale (1992, 1996, 2000) datorită bazei sale locale, moştenită de aripa Roman din FSN cînd s-a despărţit de Ion Iliescu. În mod constant, PD a obţinut rezultate mai bune la locale decît la alegerile prezidenţiale sau parlamentare. Democraţii se caracterizau şi printr-o bună mobilizare de campanie. Fără un electorat stabil, fluctuînd între cele două blocuri mari (postcomunist şi anticomunist), FSN-PD avea scoruri mici în sondajele dintre alegeri, dar reuşea să se ridice datorită campaniilor electorale. Capacitatea de mobilizare era asigurată tocmai de activiştii locali, exact cei vînaţi cu predilecţie de PSD. Conform IPP, în trei ani nu mai puţin de 176 de primari au părăsit partidul condus acum de Traian Băsescu. După ce Adrian Năstase a trasat o sarcină de partid, cerînd unirea de jos în sus a social-democraţiei româneşti, PD a fost asaltat în mod deschis şi programatic de PSD. Această eroziune a bazei era un semn cum nu se poate mai rău pentru Traian Băsescu, salvat acum prin alianţa cu PNL, care oferă celor din teritoriu măcar senzaţia că există un viitor.

Imaginea de ansamblu oferită de studiul IPP este că PSD e indiscutabilul stăpîn al administraţiei locale. Dacă la nivel central PSD a atras circa 12% dintre parlamentari (conform calculelor Societăţii Academice din România), la nivel local performanţa a fost mult mai bună: 29,9%. Autorii studiului observă că au migrat mai ales primarii din mediul rural. Bugetul comunei depinde într-o mai mare măsură de transferurile de la nivel central sau judeţean. Dacă oraşele încasează totuşi taxe locale de la agenţii economici, la sate economia formală este foarte slabă, agricultura de subzistenţă nu intră în circuitul oficial de taxare, aşa că bugetele de comună depind aproape în totalitate de „pixul" preşedintelui de consiliu judeţean. De altfel, la alegerile locale parţiale din acest an preşedintele CJ Gorj, Nicolae Mischie, a lansat această expresie afirmînd că pixul lui va favoriza comunele unde alegătorii optează pentru un primar PSD.

Faptul că transferul de fonduri publice depinde mai mult de pixul sau muşchii unui demnitar decît de necesităţile reale reprezintă încă un episod din parcă nesfîrşita poveste a distanţei între lege şi realitate în România. Transferul fondurilor de echilibrare (banii pe care o localitate îi primeşte, pe lîngă taxele locale) este reglementat prin lege, iar banii ar trebui alocaţi conform unor criterii, iar criteriul apartenenţei politice nu este prevăzut de lege. În realitate, şefii locali împart banii, apoi însărcinează comisia special constituită să găsească şi criteriile de alocare, pentru o acoperire legală. Ca un efect pervers al descentralizării, consiliile judeţene au devenit punctul cheie al acestui mecanism. De altfel, aşa s-au şi născut „baronii" locali, profitori colaterali ai unei reforme plecate de la centru care a întîlnit pe drum structuri de putere obişnuite să acţioneze arbitrar.

Reţeaua de interese locale construită de PSD în aceşti ultimi ani va fi principalul avantaj în toate confruntările electorale viitoare. Aşa cum s-a văzut la referendum, mecanismul funcţionează impecabil cînd presiunea de la centru este suficient de puternică.

Mai trebuie remarcat că primarii din România sînt aleşi uninominal, cu toate acestea nu se dovedesc mai puţin oportunişti decît parlamentarii, dimpotrivă. S-ar putea ca speranţa în votul uninominal, pe principiul „oamenii votează oameni, nu liste", să ducă la alte efecte perverse. La urma urmei, şi descentralizarea s-a bazat pe oameni.

▲

© S. Ivanoschi

Mircea VASILESCU

satul global

La vivat concurenţa

Obsesia reporterilor TV din toată lumea este *să fie primii* care transmit o informaţie nouă, să ajungă la locul faptei înaintea poliţiei şi a pompierilor şi să intre în direct. *Breaking news* a ajuns să fie principalul instrument de măsurare a eficienţei redacţiilor de ştiri, iar performanţa o atinge cine reuşeşte să întrerupă brutal vizionarea paşnică a vreunui film, a vreunui concurs sau a unei emisiuni de divertisment şi să-i surprindă pe telespectatori cu imagini şi vorbe gîfîite despre un accident sau o catastrofă. Se zice că cei mai eficienţi în această privinţă sînt japonezii: marile companii de televiziune i-au dotat pe reporteri cu elicoptere, nu cumva să se blocheze cu maşina în trafic şi să rateze frumuseţe de catastrofă...

La noi, unde elicopterele sînt încă prea scumpe, concurenţa se manifestă nu atît la capitolul „cine e primul", cît sub aspectul „aprofundării": cine dă mai multe detalii morbide, cine arată mai de aproape vînătăile şi maşinile făcute zob, cine îi chinuie cu mai multe întrebări indiscrete pe copiii maltrataţi, cine reuşeşte să smulgă de la vecini senzaţionala mărturisire „era un băiat aşa cuminte, n-am înţeles de ce şi-a înjunghiat mama" ş.a.m.d. Vrînd să prindă dintr-o dată şi iepurele întîietăţii, şi pe cel al amănuntelor „senzaţionale", telejurnalele de la televiziunile comerciale au împins concurenţa pînă la absurd, după care au banalizat absurdul: în spaţiul ştirilor îşi fac loc tot felul de detalii absolut nerelevante. Manualele de jurnalism ne învaţă că nu doar noutatea, dar şi *relevanţa* constituie un criteriu în selectarea şi structurarea ştirilor; reporterii şi editorii telejurnalelor au uitat însă lecţia, disperaţi cum sînt ca nu cumva concurenţa să le-o ia înainte. Şi uite-aşa ajungem noi, bieţii telespectatori, să aflăm la grămadă nu doar informaţia că pe şosea un camion s-a făcut zob, dar şi că şoferul era îmbrăcat în haină de piele, că o femeie din vecinătate tocmai îşi hrănea găinile cînd a avut loc accidentul şi i se zbătea ochiul stîng, semn rău... Ia să vedem, poate concurenţa să ofere mai mult? Poate, căci reporterul ei a ajuns cu cinci minute înainte şi a apucat să intervieveze doi copii care se jucau pe marginea drumului şi care au declarat (în exclusivitate, desigur) că ei au mai văzut accidente de maşină şi nu se sperie şi că tatăl lor e tot şofer, dar el nu face accidente, că mama îi spune de cîte ori pleacă în cursă „Ioane, mergi cu grijă!". Şi cu asta, dragi telespectatori, dăm şi o semnificaţie moral-socială ştirii, adică nu uitaţi, stimaţi conducători auto, că aveţi copii acasă...

Să mai dau exemple? Sînt la îndemîna telecomenzii: zapaţi, stimaţi cititori, în timpul telejurnalelor de la ora 19 şi veţi vedea de multe ori că Antena 1, PRO TV şi chiar TVR (care se străduieşte să fie altfel, mai sobră, dar nici nu poate rămîne în afara jocului audienţei) prezintă *aceleaşi* ştiri, cam în *acelaşi* fel, uneori chiar în *aceeaşi* ordine. Mă amuz teribil în cîte o seară făcîndu-mi un montaj personal, „editîndu-mi" propriul telejurnal la mine acasă: privesc începutul ştirii pe PRO TV, dau pe Antena 1 şi aflu detaliile, apoi zapez taman la timp pentru a-i prinde sfîrşitul pe TVR; mor de plăcere cînd descopăr că, din conferinţa de presă a unui politician, toate telejurnalele au selectat aceeaşi frază – uite unde era consensul...

Dar chestiunea concurenţei nu e aşa de simplă. De curînd, *Observatorul* Antenei 1 a încercat să iasă din tipar, să propună (şi) alt tip de subiecte, să valorifice *story*-ul, povestea cu oameni reali şi problemele lor, să iasă din „circuitul ştirilor negative" descoperind fapte de viaţă normală. Imediat, *Ştirile PRO TV* s-au repliat şi au introdus acelaşi gen de subiecte. Şi invers, şi dincolo de telejurnale: ca să-i ia din audienţă lui Teo, Antena 1 a adus-o pe Monica Anghel să prezinte emisiunea „Madam"; PRO TV-ul are Vacanţa Mare, Antena pune la aceeaşi oră grupul Divertis, televiziunea lui Sîrbu împarte pumni de-ai lui Van Damme, Voiculescu îl aduce pe Steven Segall să spargă mese, scaune şi capete, unul are concurs, celălalt bagă tot concurs, la unul te uiţi şi cîştigi, la celălalt te uiţi şi cîştigi, la unul te uiţi, la celălalt te uiţi. „La vivat concurenţa, să poftească dacă le dă mîna..."

Vreau să spun doar că ideea de concurenţă pare să excludă, deocamdată, creativitatea şi originalitatea. Nimeni nu îndrăzneşte să fie atipic, să cucerească publicul prin diversitate, să ne seducă făcînd altceva şi altcumva. Iar dacă unul introduce o cît de mică inovaţie, ceilalţi o copiază imediat, de teamă să nu rămînă „altfel". Din milioanele de neuroni pe care îi avem, televiziunile române se înghesuie să ni-i omoare pe *aceiaşi*, la *aceeaşi* oră...

▲

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE" PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2004-2005

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2004 – 31.07.2005) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 de ani;
3. o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 euro lunar (plus 2.560 euro pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web http://library.nec.ro/formulare.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 8 decembrie 2003 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307 99 10, prin fax (021) 327.07.74 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro

New Europe College
Institut de Studii Avansate
str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Despre autoficţiune

Un interesant articol despre autoficţiune, cu observaţii pătrunzătoare şi disocieri pertinente, a scris recent Alexandru Matei în *Observator cultural* (nr. 184, 2-8 septembrie a.c.). Las la o parte cuvintele prea dure, cred eu, la adresa lui Lejeune şi Genette, văzuţi drept teoreticieni naivi şi anacronici, incapabili să înţeleagă schimbările survenite în literatura contemporană. Ei sînt introduşi, într-adevăr, în bibliografia obligatorie a studenţilor de la Litere, şi bine ar fi ca aceştia să-i citească, întrucît distincţiile operate de cei doi pot fi încă, pe zone întinse, utilizate cu folos. Apariţia conceptului de autoficţiune e strîns legată şi de evoluţia pe care a cunoscut-o, din anii '60-'70 încoace, exegeza proustiană. Dificultatea de a defini statutul naratorului din *A la Recherche du temps perdu* a condus la acceptarea existenţei unei forme narative mixte, ce suprapune ficţiunea cu experienţa trăită. De la Genette la Dorrit Cohn *(The Distinction of Fiction,* 1999), critici şi poeticieni s-au întrecut în a tăia firul în patru, încercînd să identifice mărcile distinctive ale acestui discurs în care persoana întîi pare să fie o combinaţie între eul biografic şi eul ficţional.

Dar succesul autoficţiunii pe piaţa literară în ultimele decenii nu se explică, desigur, (doar) prin aceste complicate dezbateri teoretice. Alexandru Matei are perfectă dreptate atunci cînd opinează că trebuie să privim lucrurile şi din punctul de vedere al esteticii receptării, la fel şi cînd socoteşte autoficţiunea drept o formă de neorealism polemic. La mijloc intră şi dorinţa scriitorilor de a fi vizibili pe scena socială, iar în ultima vreme mai ales pe scena mediatică. Ar trebui totodată să ţinem seama că ideea unui plus de autenticitate pe care ar conferi-o utilizarea persoanei întîi e mai veche şi a provocat, periodic, polemici aprinse. În anii '30, la noi, Camil Petrescu şi Anton Holban declarau că nu pot vorbi „onest" decît la persoana întîi. Au folosit, pe urmele lui Proust şi Gide, felurite strategii de autentificare, ascunzîndu-se în spatele unor personaje ficţionale, dar determinîndu-i în acelaşi timp pe cititori să creadă că acestea din urmă nu sînt decît nişte măşti ale autorului. Acest tip de lectură biografică a fost de altfel, multă vreme, predominant. Mutarea accentului de pe ficţiune pe autobiografie e determinată, astăzi, de ştergerea frontierelor dintre viaţa publică şi viaţa privată. Televiziunea a avut aici un rol major, etalarea intimităţilor devenind un exerciţiu obligatoriu, un fel de ritual ce conferă legitimitate şi notorietate. Nu întîmplător, apoi, sexualitatea este omniprezentă, căderea progresivă a tabù-urilor făcînd posibilă iluzia sincerităţii absolute. Cazul Catherine Millet este, în acest sens, emblematic, dar cartea n-ar fi avut nici pe departe acelaşi impact dacă autoarea n-ar fi fost un personaj public, lectura textului în cheie autobiografică satisfăcînd impulsurile voyeuriste ale cititorilor.

Ajungem, astfel, la obiecţia cea mai frecventă pe care o suscită acest tip de discurs, aceea vizînd egocentrismul şi exhibiţionismul. Într-un articol de acum doi ani din revista *Commentaire,* Corinne Pelluchon (care a publicat tot acolo o vitriolantă cronică la cartea lui Catherine Millet), vorbea despre o „literatură a simptomului", ai cărei protagonişti sînt în acelaşi timp satisfăcuţi şi nemulţumiţi de ei înşişi, afişînd o angoasă existenţială, dar şi o suficienţă ce nu poate fi decît expresia unui eu hipertrofiat. Aceşti autori sînt de fapt incapabili să vorbească despre altceva decît despre ei înşişi. Interesant e că, printr-un fel de reacţie la această exhibare a eului, s-a încercat transformarea unor forme consacrate ale discursului autobiografic, cum ar fi jurnalul intim. Michel Tournier a mers pînă la a inventa formula *Journal extime,* semnificînd dorinţa de deschidere către exterior şi de efasare a subiectivităţii. Cu alte mijloace, Livius Ciocârlie scrie şi el jurnale ce se îndepărtează de la canoanele genului, eliminînd reperele cronologice şi introducînd pagini întregi care par să ţină de discursul ficţional. Se ridică, în sfîrşit, semne de întrebare în ce priveşte tradiţionala finalitate terapeutică a literaturii confesive. Toate aceste ambiguităţi, derive şi eschive ar putea fi rezumate prin necruţătoarea butadă a lui Jules Renard: „Cîţi oameni n-au vrut să se sinucidă şi s-au mulţumit să-şi rupă în bucăţi fotografia...".

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Octombrie, ce bal! (I)

Oricît ar vrea guvernanţii noştri efemeri să plaseze povestea referendumului din 18-19 octombrie într-un spaţiu de oglinzi deformatoare, adoptarea modificărilor Constituţiei rămîne un eveniment trist. Minimalizarea amplorii neregulilor sau prezentarea propagandistică a referendumului ca pe o victorie măreaţă a constituţionalismului românesc multilateral dezvoltat nu fac decît să amărască în plus gustul acestei experienţei. O experienţă pe care nici nu o poţi înţelege prea bine, din moment ce este, în acelaşi timp, o reuşită din punct de vedere constituţional – aşa au decis Biroul Electoral Central şi Curtea Constituţională şi aşa rămîne – şi un eşec de proporţii din punctul de vedere al democraţiei noastre – aşa a decis jumătate din electoratul român. În orice caz, referendumul care abia s-a petrecut are urmări de tip legal şi uman. Şi, consecutiv, ridică două tipuri de probleme.

1. Problema legală.

Imediat după 19 octombrie, a apărut, la iniţiativa dlui Iliescu (sau, cum se spune despre aproape orice în România de azi, sub înaltul patronaj al...), o tulburare în cetate. După ce au reflectat pe marginea referendumului, şeful statului secondat de şeful executivului lansează ideea schimbării regulilor după care se consultă poporul. Propunerea constă în desfiinţarea pragului de „jumătate plus unu dintre alegătorii înscrişi pe liste" care validează un referendum în România. Replica societăţii civile mi s-a părut contradictorie: s-au găsit chiar analişti respectabili care să considere că nu e o idee rea. Replica opoziţiei politice mi s-a părut obosită şi firavă. Propunerea aceasta merită, totuşi, o dezbatere mai agitată. Nu voi dedica aceste rînduri pledoariei pentru menţinerea actualelor reglementări, despre care cred că sînt corecte şi potrivite pentru ceea ce este România de azi; mă voi concentra, mai ales, pe argumentele vehiculate public în favoarea desfiinţării pragului.

Primul argument: *voinţa minorităţii care votează nu trebuie să fie paralizată de voinţa majorităţii care tace.* O viziune ciudată asupra democraţiei, trebuie să recunosc. Acest argument prezumă că majoritatea care tace e dezinteresată de subiectul dedus referendumului fie din nesimţire, fie din prostie şi trebuie sancţionată prin anulare. Referendumul, totuşi, înseamnă consultare populară – dacă vrei să asculţi vocea poporului, atunci nu te poţi face că nu auzi tăcerea a jumătate din el. Dacă mai bine de jumătate din electorat tace cînd îl întrebi, de pildă, *„Sînteţi de acord cu modificarea Constituţiei României conform Legii de modificare aşa cum a fost votată de Parlament?"* e foarte posibil să fie ceva în neregulă cu întrebarea sau cu cel care întreabă şi nicidecum că e ceva în neregulă cu electoratul.

Al doilea argument: *referendumul costă şi dacă plătim un referendum trebuie să iasă ceva din el.* Ăsta e un argument pentru acea masă de manevră înspăimîntată de desantul moşierilor. Doar ei, sărmanii, mai pot fi păcăliţi aşa. Restul ştiu pe pielea lor, deja, că democraţia costă şi e mult mai costisitoare decît dictatura. Cel mai ieftin ar fi să nu facem referendum deloc. Pe de altă parte, acest argument continuă să prezume că absenţa oamenilor de la urne e un nonrăspuns cu care n-ai ce face. În realitate, absenţa electorilor cînd sînt convocaţi (dacă, firește, au timp suficient să afle de convocare şi de miza ei) e un răspuns, înseamnă ceva, e o atitudine. În plus, referendumul e organizat şi pe banii celor care nu merg să voteze. Şi ei sînt contribuabili, şi banii lor sînt, de asemenea, cheltuiţi pentru referendum. Are tăcerea lor mai puţină îndreptăţire să fie luată în seamă decît vocile celor care merg la urne?

Al treilea argument: *legislaţia altor ţări.* Ăsta este cel mai prevers argument dintre toate. Logica e copilărească de-a dreptul: dacă ţara cutare (democraţie avansată) face aşa, atunci trebuie să facem la fel. În realitate, aici se ascunde o eroare din specia sofismelor: confuzia dintre principiu şi regulă. Principiul democratic este *consultarea populaţiei prin referendum asupra unor chestiuni majore.* Cum anume organizezi referendumul, inclusiv regula care stabileşte dacă referendumul e valid sau nu, e cu totul altceva. Scopul regulii este acela de a face ca principiul să fie operaţional. În privinţa regulii, nimic nu e mai important decît realitatea căreia i se aplică, căci de asta există regulă: ca să facă principiul posibil în situaţia dată. Pentru România de azi, pentru această cvasi-democraţie care suferă de toate bolile de care poate suferi o democraţie, e potrivit sau nu să anulăm jumătate din electorat? Trădăm sau nu trădăm democraţia dacă pentru *această Românie,* nu pentru Elveţia, nu pentru Ungaria, nu pentru Statele Unite, ci pentru România acestui moment, admitem ca o decizie de magnitudinea acelora care se iau prin referendum (modificări ale Constituţiei, cedări de suveranitate etc.) se pot lua, să zicem, de către 10% din electori? Aceasta este întrebarea. Pe de altă parte, ţările în care funcţionează regula „jumătate plus unu" pentru validarea referendumului sînt cel puţin la fel de prestigioase din punct de vedere democratic ca şi cele care nu au această regulă. Şi dacă tot mergem pe ideea că trebuie să facem automat ceea ce o listă bine garnisită cu ţări democratice fac, propun reinstaurarea monarhiei în România şi ataşez lista: Spania, Belgia, Olanda, Marea Britanie, Luxemburg. În realitate, acest argument poate fi folosit pentru susţinerea oricărei teze în problema dată, deci nu poate fi considerat a fi decisiv. ▲

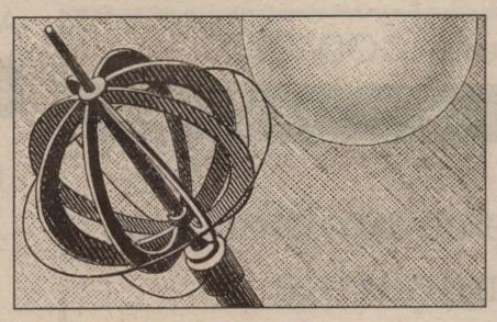

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Imigraţia

Dezbaterile despre viitoarea Constituţie europeană îi stimulează mai ales pe foştii oameni de stat să iasă la vedere expunîndu-şi opiniile întemeiate pe experienţa puterii. Şi apoi, într-o conjunctură favorabilă, un fost poate deveni oricînd un viitor. Problemele legate de imigraţie, probabil la fel de importante pentru viitorul Uniunii, se discută mai discret şi îi stimulează în special pe liderii populişti, naţionalişti, mai mult sau mai puţin xenofobi. „Pentru a apăra libertatea şi calitatea elveţiană, trebuie să ne arătăm în mod imperativ inflexibili, intransigenţi, dacă e necesar, zgomotoşi, nepoliticoşi şi duri pentru că acum nu sînt prioritare problemele de stil şi de bun-gust" – acesta e mesajul cu care a obţinut un procent însemnat în alegerile din Elveţia multimilionarul Christophe Blocher. În pagina publicitară el promitea să pună capăt „politicii stîngii şi prietenilor ei care au adus în ţară criminali, solicitanţi neruşinaţi de azil... o mafie albaneză brutală şi traficanţi de droguri negri din Africa...".

Politologii se tot întreabă dacă succesul lui Blocher în Elveţia este o excepţie, expresie a „originalităţii" democraţiei elveţiene, sau reprezintă încă un episod al consolidării şi ascensiunii partidelor populiste europene, avansul lor fiind explicabil prin deplasarea stîngii spre dreapta şi invers. Cifrele spun că partidele de extremă dreaptă pierd: partidul lui Jörg Haider din Austria a ajuns de la 27% la 10%, în Olanda, din cauza disensiunilor, guvernul de coaliţie cu partidul lui Pim Fortuyn nu s-a putut menţine decît cîteva luni, iar în Danemarca participarea la guvernare a laminat discursul radical al doamnei Pia Kjaersgaard, ceea ce a dus la scăderea susţinerii populare; în Italia Liga Nordului a lui Bossi a pierdut şi ea din susţinere. Principala revendicare politică a tuturor acestor partide este stoparea accesului străinilor în ţară şi este evident că ei răspund astfel unui sentiment cu o largă răspîndire în sînul populaţiei. Obţinerea unor procente semnificative în alegeri le asigură un loc la masa tratativelor cu fostele mari partide de stînga sau de dreapta, dar accesul la guvernare duce la compromisuri faţă de programul electoral cu care s-au obţinut voturile.

Or, aceasta este problema importantă pentru viitorul Europei: faptul că un număr tot mai mare de cetăţeni simt că atît extinderea cît şi aprofundarea le pun în pericol modul de viaţă şi sentimentul identitar. Între toleranţa democratică şi multiculturalismul politic corect din discursul public şi deciziile luate în intimitatea cabinei de vot se cască o prăpastie pe care oamenii politici sînt nevoiţi să o ia în consideraţie. În consecinţă, la rîndul lor, reprezentanţii marilor partide tradiţionale sînt obligaţi de logica lor electorală să adopte măsuri ferme în materie de imigraţie clandestină, criminalitate, aşa cum se întîmplă în Germania, Franţa, Italia. Pe de o parte deciziile luate pentru securizarea frontierelor confirmă necesitatea statului-naţiune, pe de altă parte proiectul Constituţiei europene îi desenează un viitor mai flexibil. O seamă de organizaţii nonguvernamentale şi formaţiuni politice considerate de extremă stîngă organizează regulat manifestaţii demascînd brutalitatea şi rasismul poliţiei, faptul că deciziile de expulzare nu-i lovesc pe criminali şi pe traficanţii de droguri, ci pe nişte bieţi oameni, incapabili dintr-un motiv sau altul să-şi apere drepturile. Dar necesitatea unei abordări mai flexibile în problemele emigraţiei nu vine doar dinspre cercurile permanent predispuse la contestaţie. Oamenii de afaceri sînt foarte interesaţi în prezenţa imigranţilor pe piaţa muncii: indicele de natalitate este în recul în toată Europa şi fără afluxul de mînă de lucru proaspătă – calificată sau nu – prosperele ţări occidentale riscă să devină nişte aziluri de bătrîni superior dotate cu aparatură medicală. Înainte de a fi o problemă a drepturilor omului, reglementarea imigraţiei este o necesitate economică. Stilul şi bunul-gust vin pe urmă. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Aflatul în treabă

Am citit despre Organizaţia Mamelor Militante împotriva Nedreptăţilor Sociale acum vreo cîţiva ani. Abia înfiinţată, pornise la scuturarea opiniei publice printr-o serie de manifestări cultural-dansante. Era vorba de lecturi din autori străini preocupaţi de problematica largă a nedreptăţilor sociale, întîlniri cu celebrităţi locale hotărîte să lupte cu tot răul din lume şi cafele însoţite de fursecuri aproape proaspete. N-am fost la primul seminar, însă s-a jertfit un alt reporter. Şi iată ce scrie:

„Tot mai multe femei din România cad pradă injustiţiilor de tot felul, de la discriminarea la locul de muncă şi pînă la violenţa în familie. Împotriva acestei stări de fapt îşi propune să lupte recent înfiinţata Organizaţie a Mamelor Militante, preocupate îndeosebi de problematica spinoasă a Nedreptăţilor Sociale. «Perspectivele integrării europene presupun o reformare a inserţiei în societate», spune doamna A. Ionescu, preşedinta OMMNS. Ea adaugă: «Acest lucru e o preocupare constantă a organizaţiei noastre, care adună sinergiile necesare pentru schimbarea climatului...»".

Aici trebuie să mă opresc cu citatul, devine cu adevărat prea plicticos. Mai ales că ne aşteaptă o altă societate, Clubul Viitorilor Şefi, organizată într-o facultate care a dat ţării preşedinţi de bănci şi lideri de partide. „Vrem să stimulăm construcţia coerentă şi coordonată a unei elite capabile să inducă plusvaloare în actul decizional/managerial..." Cred că aţi înţeles, Şefii de mîine se cred mai deştepţi decît cei de azi.

Dar ce ziceţi de Fundaţia Prietenii Caselor de Marcat? Sigur, e greu să ai o relaţie sinceră cu un asemenea obiect, însă dacă unii pot, de ce să-i oprim să se organizeze? Mai ales că membrii ei par destul de paşnici în comparaţie cu Fraţii Acceleratzii' (fundaţie non-profit cu scopul de a merge repede cu maşina. Compusă în majoritate din olteni, după cum sugerează şi numele).

Firește, toate aceste organizaţii sînt înjghebări amatoriceşti în comparaţie cu Ordinul Hepatitei A, un club restrîns în care nu poţi să intri decît dacă ai avut şi nu poţi să ieşi nici dacă te-ai făcut bine. Nici Clubul Bărbaţilor Tunşi de Frizerul Alecu (informal, în curs de constituire) nu e mai puţin select. El presupune suficienţi bani pentru Alecu, unul dintre cei mai scumpi stilişti din Capitală, alături de o capacitate (cel puţin bizară la sexul tare) de a vorbi neîntrerupt despre părul omenesc şi aranjamentele lui pe scăfîrlie.

Nu trebuie uitate aici feluritele Forumuri, unul dintre cele mai inspirate fiind cel al Etnicilor Supravieţuitori ai Ultimului Război cu Romanii, care îşi propune integrarea socială a dacilor, asta, firește, după găsirea lor în populaţia generală. Operaţiunea e în curs şi se desfăşoară prin congrese anuale şi apeluri telefonice gratuite, anunţate prin pancarte pe drumul spre aeroportul Otopeni: „Dacii aflaţi în trecere prin Bucureşti sînt rugaţi să sune la 0800..., interior 215. Cereţi cu Tamara!".

Sigur, adevărata societate civilă se vede în mediul politic, acolo unde chiar sînt bani pentru evenimente şi oameni care să scrie statute de zeci de pagini. Una dintre cele mai bine cunoscute organizaţii rămîne Fundaţia Ar fi Bine să fie mai Bine (ABB) 2001, care militează neîncetat pentru îmbunătăţirea lucrurilor în toate domeniile de activitate şi chiar inactivitate. Ea nu trebuie însă confundată cu ABB 2002, o formaţiune schismatică care crede mai degrabă că n-ar fi rău să fie mai bine (şi care colaborează cu Guvernul). De remarcat că ambele sînt foarte bine finanţate, drept pentru care îşi permit seminarii la Hilton şi Marriott. Nu veţi înţelege scopul întîlnirii, însă cu siguranţă are să vă placă meniul.

Dar probabil că n-aveţi lucruri mai bune de făcut de-aţi ajuns să-mi citiţi aceste rînduri. Şi nici eu n-am vreun subiect mai bun despre care să scriu. E încă o dovadă a mecanismului diabolic pe care tocmai l-am descris: aflatul în treabă. Dar nu-i nimic: cea mai bine organizată ocupaţie din România va aşteapta şi mîine să vă înscrieţi, cu zeci de comitete, fundaţii, forumuri şi grupuri de iniţiativă.

Un singur sfat înainte: întrebaţi cît e cotizaţia. ▲

Andrei CODREŞCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

De ce proliferează seminariile de management al furiei

Oh, e bine să fii bun şi aşa şî pe dincolo, dar, în ceea ce mă priveşte, mi-ar plăcea să-i văd pe nemernici încasînd-o. „Unora le place monologul interior", scria Ted Berrigan, „mie îmi place să bat oameni."

Furia e un sentiment măreţ. Mi-ar părea tare rău să o văd că dispare pe mîna managementului. Managementul este cel care ne face furioşi. Dacă managerii nu ne-ar nerespecta, debeneficia şi concedia cu sînge rece, am fi dulci ca nişte plăcinţele, dar uite cum stă treaba, Baraba. Poţi tu să întorci şi obrazul celălalt, dar cînd ţi-au curăţit buzunarele şi începe să te caute şi-n izmene, o să ţi se ierte dacă o iei razna.

De n-ar fi fost furia, am trăi încă în colonii sau pe plantaţii, curăţind după stăpîni, sau am lucra cîte optsprezece ore pe zi în fabrici nesănătoase, cot la cot cu copiii noştri pe jumătate orbi, sau am bea încă de la ţîşnitoarele „numai pentru negri", sau am răspunde la orice întrebare numai cu „da, domnule".

Ce i-ar mai fi plăcut regelui Angliei să aibă seminarii de management al furiei pentru locuitorii Bostonului, la 1773! În loc să arunce ceaiul în port, l-ar fi sorbit liniştit, cu degetul mic în sus, delicat. Şi nu-i aşa că a fost cam grosolan din partea cetăţenilor Franţei să întrerupă familia regală în timpul cinei? Puteau şi ei să mai aştepte măcar pînă după desert. Şi românii n-au fost mîrlani că l-au întrerupt pe Ceauşescu în timpul ultimului discurs?

Există, evident, furie şi furie. Există mînia divină, care constituie maniera lui Dumnezeu de a tranşa o dispută pe care nu o poate cîştiga, există mînia conducătorilor atunci cînd cei conduşi nu dau cuvenita ascultare şi există şi mînia oamenilor, fie ei drepţi sau nedrepţi, care ia uneori forma furiei fără obiect şi a demenţei criminale. Măsura este fenomenul, cum a spus Poincaré. De bună seamă, e semn de proastă creştere să-ţi pierzi sîngele rece şi o poţi sfîrşi la mititica, un locşor împărăţit de Coana Justiţia, cea rece ca un sloi. Acolo ai putea da chiar peste un mare CEO de companie, o victimă mai rară a imparţialei legi, şi aţi putea discuta cu calm diferenţele în abordare. El a furat cu milioanele pentru a-şi menţine stilul de viaţă mişto cu care era obişnuit, în timp ce pe tine părinţii tăi furioşi te-au bătut de te-au lăsat lat, popa te-a molestat, iar economia falimentată de marele boss te-a scuipat afară din sistem. Ah, şi el a mai pus să te aresteze cînd ai trecut pe la el prin cartier. Acum puteţi să vă seminarizaţi fiecare furiile. *C'est la vie.* Aşa a fost să fie.

Nicicînd n-a existat un moment mai propice pentru managementul furiei. Oamenii mocnesc la foc mic cum n-au mai făcut-o de mult: guvernul ne trimite la război cu minciunele, agenţii federali îşi bagă nasul în trebile noastre, cinicii întorc limba pe dos, iar cei bogaţi îşi cos noi buzunare pe pardesie. Dacă nu deprindem degrabă ceva autocontrol şi bune maniere, o să ajungem în stradă, dînd cu pietre. Şi asta este pur şi simplu furie, de-aia de modă veche, nemanageriată.

(Un fenomen de dată recentă în SUA, seminariile de management al furiei sînt o extensie a fenomenului reabilitării consumatorilor de droguri; sînt adeseori utilizate ca o alternativă la pedeapsa cu închisoarea sau pot preveni o pedeapsă cu închisoarea, demonstrînd că inculpatul are toată bunăvoinţa de a deveni un om mai bun.)

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Cum s-a ratat Ulise

– sau dubluve dubluve dubluve Pruteanu punct –

Am fost, cititorule, unul dintre cei care l-au simpatizat pe George Pruteanu – şi cine n-a făcut-o? Era vremea emisiunii „Doar o vorbă să-ţi mai spun", vremea articolelor sale de ziar şi vremea în care el însuşi avea un umor atît de bine etalat încît, în mintea mea, toate glumele pe seama-i, cu zacuşti şi ghidoane de Mobra, mi se păreau insipide. Era vremea în care dînsul era un om din ordinea comună şi un intelectual cu farmec, haios cu măsură, serios în doze rezonabile şi teatral atît cît ochiul şi mintea telespectatorului care-i eram nici să nu sufere, nici să nu fie ofensate. Nu mă simt foarte bine începînd acest articol, cu atît mai mult cu cît i-am fost cititor pe vremea în care scria în *Dilema*, şi după gustul meu cu totul subiectiv, scria bine. Uneori mai dădea cu ştiinţa-n baltă, de dragul unor similitudini aiuristice – vezi strădania, într-un articol din revista pe care o ţii în mînă, prin '96 cred, de a-l compara pe Lucreţiu Pătrăşcanu cu martirul Constantin Brâncoveanu sau comparaţia *politică*, mai apoi, între invadarea Cehoslovaciei din '68 şi atacarea Iugoslaviei din '99. I le-am cauţionat, spunîndu-mi că intelectualul este predispus la gafă tocmai pentru că lucrează cu cel mai imaterial lucru cu putinţă – ideile – şi că cel nimerit să ridice piatra oricum nu e printre noi. L-am văzut cu scăunelul şi măsuţa la Fîntînă, la Arhitectură, strîngînd semnături pentru a accede în Parlament – un gest puţin artificial, la drept vorbind, dar mi-am spus că intelectualul, intrînd în politică şi dorind să schimbe lucruri acolo, poate uza de orice truc legal admis. Nu m-a deranjat trecerea sa de la un partid la altul şi apoi la încă unul şi aş vrea să fie clar că aceste rînduri nu au legătură cu virajul său de la dreapta creştin-democrată la stînga extremă şi populistă; în definitiv, traseismul politic este chiar indicat pînă ce politica noastră se va decanta – altfel chiar că toate partidele ar semăna între ele, cum încă au impresia mulţi dintre noi. Eu chiar cred că dl Pruteanu este, în fine, unde-i era locul. A navigat prin ape pe care le-a tulburat el însuşi, dar a ajuns în portul ce i-o fi fost ursit.

L-am văzut pe dl Pruteanu, într-o săptămînă, în două emisiuni TV – într-una avîndu-l în faţă pe moderatorul Turcescu, într-alta cu moderatorul Moraru şi cu Alina Mungiu. Mai rar aşa poftă de harţă precum am văzut în ochii vii ai domniei sale, în grimasa gurii, în încreţirea frunţii. Hipnotizat de propria sa logoree, răvăşit de năvala propriilor, incontrolabilelor marote, incapabil să accepte că un om inteligent şi ager în idei este condamnat să nu aibă întotdeauna dreptate, incapabil să se despartă de un trecut peneţist care-l chinuie, altul pesedist care-l chinuie şi-acela şi, mai ales, să se detaşeze de un prezent peremist care-l predispune la o eternă vînare de alibiuri, dl Pruteanu mi-a oferit imaginea intelectualului eşuat care, neîmpăcat cu sine, caută zarvă în vorba celuilalt – la două mii de ani lumină de cel care doar o vorbă ne mai spunea, cu umor românesc şi cu accent moldovenesc, şi unul şi altul de o subtilitate ce-l făcea fermecător. Omul care se legitima prin tensiunea ideilor înlănţuite se legitimează acum printr-o haiducie a retoricii penibile – vezi răspunsurile în cascadă şi fără noimă la o întrebare simplă şi de bun-simţ privind populaţia judeţului care l-a făcut parlamentar – sau a auto-repetiţiei exasperante, precum în fazele năucitoare în care tot spunea, calibrat pe o idee fixă, *vedeţi-la-dubluve-dubluve-dubluve-pruteanu-punct-ro*.

Spuneam că a navigat dl Pruteanu; şi într-adevăr ar fi poate ceva din Ulise în acest om neliniştit – un Ulise *politicianizat*, inteligent, vorbăreţ şi scăpărînd mănunchi de artificii verbale, unele iluminatoare. Dar nu; e o diferenţă: ajuns acasă după 20 de ani, Ulise adevăratul şi-a încordat arcul şi a trimis săgeata prin 12 inele de fier – şi astfel l-a recunoscut lumea Ithacăi, închinîndu-i-se. Ulise ratatul, dl Pruteanu adică, după 8 ani tot pune şi repune mîna pe arc – dar săgeata sare fix colea, tot mai bleagă. Şi nu-l mai recunoaşte nimeni, şi nici nu-l mai crede.

Şi-nchei citîndu-l, ca un fost simpatizant: *dubluve, dubluve, dubluve, Pruteanu punct*. Fără *ro*. Punct de-adevăratelea.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cinism (I)

I-am spus mai ieri, la o staţie PECO, unui benzinar care îmi punea benzina în rezervor că am citit că la primăvară se vor privatiza. S-a uitat la mine cu un rece ochi de mort şi mi-a spus ceva ininteligibil şi dușmănos şi mi-am dat seama că nu l-am complimentat. Dimpotrivă. Ehe, dragilor, sîntem la o cumpănă! La un moment de răsturnare a situaţiei în chiar adîncimea societăţii româneşti. Au trecut mai bine de zece ani ca să ajungem aici. În următorii doi, trei ani vom intra cu toţii la patron, ne place, nu ne place acela va fi momentul în care România va fi alta: mental, social, psihomotor şi psihoistoric. Sînt convins că după răsturnarea aceea, după ce lumea românească se va fi angajat la patron, cum zisei, vom practica un capitalism viguros. Cred asta; o să treacă toate bombănelile, frustrările, ura pentru ăla care are, capra vecinului va putea să pască mai în voie, iar ţapul ispăşitor va avea mai puţin de îndurat din motive extranee, ca să mă exprim exotic. Nu vom fi elveţieni, ar fi şi păcat să fie aşa, nu vom fi neapărat „europeni de nicăirea", după cum se sperla cîndva Octavian Paler, vom fi „tot acilea", tot cu ale noastre, numai că vom fi la patron şi asta va fi a doua mare revoluţie de după aceea din decembrie '89. De asemenea, cred că, din păcate, nu este cu putinţă la noi, ca şi în tot estul european, să ajungem degrabă la un capitalism cu prea puternice accente sociale, şi asta în ciuda vorbăriei social-democrate a guvernanţilor. Nu se poate pentru că asta e situaţia: sîntem mai atractivi faţă de economiile occidentale doar pentru că aici la noi nu există, şi nu va exista multă vreme, capitalism cu faţă umană. Asta înseamnă că nu vom avea salarii mari, că patronii nu vor fi extrem de îngrădiţi în ale lor, că exploatarea va produce creştere economică. E bine sau e rău în astă daraveră istorică? Eu, deoarece nu sînt politician, îmi pot permite să fiu sincer şi să zic direct în faţă că mai binele e văzut în asemenea caz. Adică salarii mici şi muncă multă dacă vrem să avem creştere economică. Investitorii vin, dacă vin, atraşi de asemenea perspective luminoase pentru ei şi întunecate pentru angajaţi. E adevărat că, pe de altă parte, o să răsară şi în ograda angajaţilor soarele cînd atractivitatea acestui paradis capitalist de secol XIX va sfîrşi de moarte naturală iar oferta pe piaţa muncii va deveni mai mică. Numai că, pînă atunci, în acest moment, chiar şi faţă de Europa Centrală, noi vom fi avantajaţi. Şi asta deoarece, în ţările foste comuniste care vor intra la anul în UE, forţa de muncă va deveni tot mai scumpă datorită unei oferte a patronilor tot mai mare. La noi nu e aşa şi forţa de muncă este, şi va mai fi încă multă vreme, ieftină. Lucrul acesta încurajează corupţia şi munca la negru, dar şi creşterea disciplinei în producţie şi profitul firmelor – cauzele sigure ale creşterii economice. Vom putea deveni tigrii Europei, noi cei din estul continentului, atîta vreme cît se menţin condiţiile practicării acestui capitalism orb, nemilos, chinuitor. De altfel, există multe asemănări între ceea ce trăim acum şi ceea ce au trăit americanii în urmă cu un veac. Spre exemplu, mulţi constată în Timişoara cu „amărăciune" faptul că „aventurieri italieni" au cumpărat suprafeţe enorme de teren din zone cu o fertilitate cu mult peste media europeană: la Periam, Jimbolia, Lovrin. Mii şi mii de hectare între Timişoara şi Arad au început să intre pe mîini străine. E de bine sau e de rău acest fapt? Boomul industrial american din a doua jumătate a veacului al XIX-lea a fost susţinut masiv şi de marile speculaţii funciare ale unor teritorii imense cumpărate în Texas sau Alaska. Asemenea se petrec lucrurile şi cu speculaţiile imobiliare la noi, acu', după ce se va fi terminat restituirea proprietăţilor. Va fi vremea marilor lovituri, a marilor îmbogăţiri, a marilor diferenţieri. Toate aceste lucruri aparţin capitalismului sălbatic, acela americănesc, discutabil din punct de vedere social-democrat, poate că imoral, subminat de corupţie adesea, numai că viguros, în cele din urmă, din punct de vedere al creşterii economice. Singura ciudăţenie e faptul că, aici la noi, toate astea se petrec sub stindardul stingher al unei social-democraţii absente.

E adevărat că preşedintele îşi aduce aminte din cînd în cînd de ceva asemănător social-democraţiei, numai că amintirile domniei sale aparţin unei lumi care visa pe muzica Internaţionalei, aceea cu oropsiţii osîndiţi la foame, dacă vă mai aduceţi aminte.

▲

Texte şi opinii de: Adrian CÂMPUREAN (consilier al ministrului Educaţiei pe probleme de cercetare) ● Florin FILIP (vicepreşedinte al Academiei Române) ● Stela GIURGEANU ● Manuela HAGIOPOL (cercetătoare) ● Raluca ION ● Eugen ISTODOR ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Liviu ORNEA (matematician) ● Anca OROVEANU (director ştiinţific la Colegiul „Noua Europă") ● Teodor NEGOIŢĂ (directorul Institutului Român de Cercetări Polare) ● Ioan PÂNZARU (prorector al Universităţii Bucureşti) ● Adina POPESCU

Argument

*Orice conversaţie despre cercetarea ştiinţifică se dovedeşte a fi o poveste fără sfîrşit. Atît oficialii Ministerului sau ai Academiei, cît şi directorii sau angajaţii diverselor institute sînt dornici să vorbească. Şi au ce povesti, pentru că, în general, lucrurile nu merg prea bine. Problemele cercetării româneşti sînt cunoscute, chiar în forma lor superficială, de opinia publică cetăţenească: cînd spui cercetător, bunul-simţ colectiv aude „cerşetor". Se ştie, deci, că dacă lucrezi în cercetarea de stat mori de foame. Dacă asculţi ce spun autorităţile cercetării, lucrurile nu stau chiar aşa: există competiţie, pe bază de proiecte, există fonduri europene, există şi subvenţii de la stat; sînt cercetători care cîştigă, prin aceste proiecte, chiar mai mult decît directorii lor, există institute care se descurcă şi care îşi aplică, pline de succes, rezultatele în producţie. Părerea cercetătorilor şi a directorilor de institute nu e chiar atît de roză: strategii pragmatice şi funcţionale există, la modul teoretic, dar în practică lucrurile nu se întîmplă chiar ca la carte. Finanţările pentru proiecte nu se acordă chiar aşa de cinstit, perspectivele cercetătorului nu prea există, decît dacă se descurcă pe cont propriu şi-şi aranjează legături în străinătate. Nici în universităţi lucrurile nu stau mai bine. De fapt, la o a doua privire, Ministerul Cercetării este un culoar dintr-o clădire, iar ministrul nu mai are funcţie: a fost secretar de stat şi e doar consilier. Deja sună kafkian, dar şi dickensian, într-o combinaţie nu tocmai fericită. De nuanţe stilistice aparte se poarte vorbi şi în cazul discursurilor majorităţii interlocutorilor: figura de stil predilectă pare a fi repetiţia. Din fluxul nemulţumirilor se disting iniţiativele private; şi aici există, însă, probleme: unele instituţii serioase, care într-adevăr vor să facă ceva, le fac fără ajutor neaoş, pentru că nu le este oferit. Altele fiinţează doar prin îndîrjitul efort personal al cîte unui perseverent incorigibil. De altfel, soluţia personală rămîne singura care te poate face un cercetător de succes dintr-unul pierdut într-o masă amorfă. (**I. P.**)*

Aurora LIICEANU

Confort malign şi autism

Rar mi-a fost dat să cred că diferenţele interculturale nu există. Cu alte cuvinte, că într-o altă ţară se petrec lucruri întocmai ca la noi. Acest sentiment straniu, deloc consolator, l-am încercat în 1992, cînd am citit cu sufletul la gură, în *Budapest Review of Books*, articolul îndrăzneţ şi provocator al lui Gyorgy Bence, intitulat „On the Defensive. Transition and Conservation in Academia". Este vorba, deci, despre Ungaria. Dar, ceea ce scrie Bence este perfect similar situaţiei româneşti.

Cercetarea – spunem în limbaj rutinat, ştiinţifică, deşi în terminologie internaţională se evită acest epitet, ca fiind de la sine înţeles – a fost şi ea, în 1990, provocată de schimbările survenite. Provocările au fost atît din perspectivă instituţională, cît şi din cea a practicienilor, a cercetătorilor pe care schimbarea i-a găsit funcţionînd în institute.

Care era situaţia în 1990? Modelul academic era cel sovietic, pe care Bence îl numeşte „sistem rusesc ţarist". Cercetarea era separată de învăţămîntul superior, relaţii între cele două instituţii nu existau, iar între cercetători şi corpul profesoral din învăţămîntul superior existau relaţii de indiferenţă mai mult sau mai puţin binevoitoare. În fond, existau tensiuni legate de orgolii şi de justificări subiective privind utilitatea socială. Dar, desigur, învăţămîntul era cel agreat mai mult de către putere. Anul 1990 a adus spaime, rumori periculoase: se unesc cele două instituţii, lumea intelectuală bicefală va rezista, se amestecă oamenii, ce model va cîştiga: cel sovietic sau cel occidental, în care cercetarea este realmente legată de formaţia universitară, studenţii participă la cercetare, cercetătorii predau şi selecţia tinerilor se face ţinînd cont deopotrivă de capacitatea lor de comunicare, de abilităţile lor profesionale, dar şi de abilităţile şi motivaţia lor faţă de cercetare. Argumentul de bază rămîne cel adus de Thomas Kuhn: paradigmele din cercetare – generate de progresele cunoaşterii, de noi viziuni şi abordări – ajung în universităţi, la tineri, cu o latenţă de zece ani, astfel încît conservatorismul din universităţi, clasicismul formaţiei lor, nu poate fi corectat, adus la zi, decît prin articularea cercetării la curricula universitară. Încercări apropiate acestei viziuni au existat şi la noi, dar au rămas formale şi lipsite de coerenţă.

Dar spaima a trecut, capetele mari academice şi cele universitare au decis să-şi vadă mai departe fiecare de treaba lor ca înainte. Modelul sovietic a cîştigat. Deşi s-a aşternut o linişte letală, rareori întreruptă de iniţiative care n-au dus la nimic – ca cel al evaluării institutelor, imitînd Occidentul –, schimbările economice şi politice mai animează uneori emoţiile cercetătorilor. Salariile, deja mici în 1990, nu fac faţă inflaţiei – Academia nu are personalităţi care să lupte pentru o imagine socială pozitivă şi să creeze lobby – şi infuzia de tineri în mediul academic este aproape nulă. Migrarea către zonele private, către alte ţări, către burse este pînă la urmă un semn de sănătate şi adaptare la context.

Defensivi şi conservatori

„Profesional nesiguri, sub-salariaţi şi ameninţaţi de schimbări politice, dispoziţia comunităţii scolastice este cel mai bine descrisă ca defensivă sau chiar conservatoare", susţinea Bence. Şi cine-l poate contrazice? Să ne punem întrebări sau să căutăm schelete?, se mai întreabă autorul. Să vedem care era autenticitatea generaţiei bine plasată a anilor 1990, care era legitimitatea lor ştiinţifică şi să realizăm de ce acest proces de conservatorism exprimat prin ataşamentul faţă de vechile erori, distorsiuni, abuzuri şi imposturi ar fi un miniproces adus unei părţi a intelectualităţii; pe care ungurii au căutat să-l facă, dar care nu are sorţi de cîştig la noi, atîta vreme cît pe culoarele Academiei, mult după 1990, în vitrine, se etalau cărţile de marxism ale lui C.I. Gulian, care, spre stupoarea generală, a condus o şedinţă comemorativă de reabilitare a marelui psiholog Constantin Rădulescu-Motru, la a cărui dizgraţie, spun unii, ar fi şi contribuit.

Mai întîi, selecţia şi rolul dosarelor bune au adus în institutele cu cercetători tineri fără performanţe academice deosebite, fără cunoaşterea limbilor străine, necesare documentării la sursă şi comunicării cu lumea academică internaţională – de fapt, nici nu era nevoie! – şi fără o motivaţie specifică muncii de cercetare. Şi astăzi, în unele institute academice, generaţia vîrstnică de-abia se descurcă într-o limbă de circulaţie internaţională şi aşa cum amintea, undeva, Andrei Marga, aceştia sînt cei care conduc poate doctorate şi nu au nici un apetit pentru a şti ce se întîmplă în alte părţi, imuni la orice presiune de integrare în lumea academică europeană sau internaţională. Nici astăzi standardele academice nu se schimbă atîta vreme cît angajarea nu include posesia unui certificat de cunoaştere a unei limbi de circulaţie internaţională, aşa cum se face la concursurile pentru burse străine ca, de pildă, pentru bursele Fulbright. Resursele umane sînt slabe şi reflexul ieşirii din lumea călduţă, binevoitoare, permisivă, caritabilă a mediocrităţii academice atît de firav şi de subversiv, încît şi unii tineri se lasă adesea seduşi de cîntecul academic de sirenă. Cei ambiţioşi pleacă în străinătate după experienţa stresului imposibil de suportat al subutilizării şi locului în care nu se schimbă nimic. Modernizarea, terminologia şi tematica cercetării contemporane, reprezintă adesea un efort greu de susţinut, iar rutinele mentale greu de schimbat. Cu mari eforturi partea formală, exteriorul a suferit îmbunătăţiri; Casa Academiei are o intrare somptuoasă şi un spate arătînd ca şantierele de ICRAL de pe timpuri. Nu sînt bani. Bancorex s-a iţit la cer rapid, ca şi alte bănci, dar Academia, modestă, mai aşteaptă, fericită că n-a păţit ca Biblioteca Naţională, pe care triumfă cu indiferenţă înscrisul anul 1989.

Salariile sînt mici şi nu doar nemotivante, ci ostile. Aş putea să ghicesc fără să greşesc cînd întîlnesc pe cineva modest şi uşor demodat că va intra în Casa Academiei, aşa cum ghiceşti fetele firmiste şi băieţii-bancheri. Şi nu mă mir că eticheta indulgent-ironică de „cerşetor ştiinţific", dată cercetătorilor, ascunde mai degrabă compasiune, decît invidie sau curiozitate. Dacă, în comunism, cine stătea bine cu partidul mai putea participa la unele simpozioane sau congrese, astăzi o participare la alt institut, în provincie, este dificilă. Nu sînt bani. Practic, relaţiile internaţionale sînt relaţii private.

Gyorgy Bence analizează pe rînd domeniile academice ale ştiinţelor sociale, menţionînd tensiunile surde între „naţionalişti" şi „relativişti" din lumea istoricilor, reflexele rapide şi vînjoase ale sociologilor – numiţi „întreprinzători academici" –, care controlează disciplina, îi aduc prestigiu public, renunţînd la cercetarea propriu-zisă, la publicaţii şi alte mofturi academice. Tehnicienii sondajelor o duc bine, spun cei de pe margine, rămîn economiştii. Ei încearcă să se orienteze către reformele aduse de economia de piaţă, asimilînd noi modele şi teorii. Se îndreaptă şi ei către zonele private. Provocările lumii bugetare sînt reduse; a fi economist într-o firmă adevărată este o muncă grea, departe de confortul instituţiilor bugetare. Acolo informaţia necesară funcţionării profesionale este minimă faţă de instrumentele şi teoriile folosite astăzi internaţional.

Plin de pesimism, Bence afirmă că reforma „mare" în institutele academice n-ar ajuta la nimic, pentru că principala caracteristică a situaţiei este ambiguitatea şi aceasta nu s-ar reduce substanţial prin nici o schemă generală de reorganizare sau înlocuire de personal. Schimbări pot apărea doar prin adoptarea şi menţinerea unor mai riguroase standarde în cercetare, publicare şi evaluare a rezultatelor. Criteriile utilizate astăzi în lumea academică nu funcţionează la noi şi acest fapt se exprimă în modul în care se face retragerea academică (pensionarea) şi promovarea. Evaluarea formală nu motivează, nu păţeşti nimic şi nici nu te laudă nimeni dacă participi la un simpozion la Slobozia sau te duci pe banii tăi undeva în Europa. Cercetătorii din ţările est-europene, „rude sărace" – le numeşte Bence –, trebuie ajutaţi, dar cineva trebuie să gestioneze acest ajutor, să sprijine eforturile înfruntînd birocraţia şi veşnicul „n-avem bani", să folosească autonomia reală, să reclame transparenţă şi flexibilitate, să faciliteze mobilitatea profesională, să evalueze integrarea disciplinelor în comunitatea internaţională. Mi-aduc aminte de stupoarea unui coleg elveţian care m-a întrebat în 1993-94 dacă şi la noi, din salariu, îţi poţi cumpăra doar un kilogram de cafea, aşa cum îi spusese o rusoaică, fragilă şi resemnată, despre care am auzit ulterior că a obţinut o bursă. Solidaritatea a funcţionat. Dar acele timpuri au trecut şi nu mai putem cere, fără să facem ceva înăuntru. Nu-i văd pe cercetători, disponibilizaţi, cu zeci de salarii plătite. Nu-i văd făcînd grevă şi nici nu există un Hossu al cercetării, nu în sensul de sindicat.

Şi, revenind la climat, alinierea la standardele internaţionale, eforturile de a publica şi în străinătate – pentru că în ţară nu sînt bani – nu sporesc motivaţia tinerilor, pentru că ei văd că excelenţa nu se valorizează pozitiv şi nici întărirea instituţională sau sprijinul nu funcţionează. Academia pare alergică la individualism şi competiţie, iar renumitele salarii diferenţiate s-au şters de mult din mintea economiştilor. Nu-ţi rămîne, ca tînăr, dacă eşti sigur pe puterile tale de asimilare şi pe capacitatea de a intra în competiţia care funcţionează în lumea academică internaţională, decît să iei totul pe cont propriu, ca acţiune individuală, şi să priveşti înapoi cu indiferenţă către o comunitate „handicapată". Sau să combini slăbiciunea academică cu lumea banilor, suportînd reproşul mut al colegilor fideli asocierii prea cunoscute între „sărăcie şi cinste". Lumea academică nu comunică cu spaţiul social, nu primeşte sponsorizări pentru burse, aşa cum o fac alte comunităţi profesionale.

Lumea academică, ca şi cea medicală, nu admite ideea de management, preferînd să piară pe limba ei. Spre deosebire de medici, se zvoneşte că Academia ar avea proprietăţi, case, lăsate moştenire de cei care s-au gîndit la această comunitate, dar cine ştie mai mult şi, dacă este adevărat, cine le cere sau de ce nu le cere?

Ca şi la noi, în Ungaria, lumea academică era „în paragină"; la ea nu ajunsese, în 1992, suflul competiţiei şi nici răsuflarea aprigă a vieţii. Farmecul discret şi nesănătos al lumii academice are victime de toate vîrstele încă şi, ca în politică, ea aşteaptă schimbări de sus.

Între timp, cercetătorii unguri circulă în Europa, fac congrese şi simpozioane, cer bani de la bugetul de stat şi de unde pot, îşi demonstrează utilitatea socială şi-şi dezvoltă simţul supravieţuirii demne. Legăturile între diasporă şi cei care au rămas în ţară există, ca şi comuniunea intereselor. La fel fac şi cei din Polonia şi poate că şi alţii.

Lumea academică este o „lume mică", ne spune David Lodge, cu tandreţe şi ironie, în minunata sa carte „O lume mică", o lume, însă, variată, cu tipologia ei, transgresînd tradiţia, dar păstrînd-o, o lume în care viaţa freamătă, într-un echilibru bine temperat între conservatorism şi inovaţie, o lume în care sistemul de valori rezistă, în pofida slăbiciunilor omeneşti. Cercetătorii sînt şi ei oameni.

▲

Proiecte mari, cîştiguri – încă – mici

– interviu cu Adrian CÂMPUREAN, consilier al ministrului Educaţiei pe probleme de cercetare –

Ce înseamnă cercetare în momentul de faţă? Ce structuri, ce instituţii?

La nivelul ministerului, noi gestionăm nişte programe. De fapt, facem strategia şi politica de cercetare pe care le elaborăm împreună cu partenerii noştri sociali, Federaţia Sindicatelor din Cercetare şi Proiectare din România şi Patronatul Român din Cercetare. În coordonarea ministerului se află un număr de institute de cercetare. Nu sîntem direct responsabili de finanţarea lor, avem la dispoziţie un instrument care se numeşte colegiu consultativ, alcătuit din reputaţi specialişti din domeniul cercetării, dar şi ai vieţii economice, pentru că o foarte mare parte a cercetării are drept beneficiar economia. Dar avem cercetări fundamentale în toate domeniile: în medicină, matematică. Majoritatea acestui gen de cercetare se face în institute care aparţin de Academia Română. Cercetare se mai face în centrele universităţilor: şi fundamentală şi aplicativă. Apoi mai există cea care vine din fosta cercetare de firmă: pe lîngă fiecare centrală universitară exista cîte un mare institut de cercetare-proiectare. Din aceste institute de ramură au rămas puternice centre de cercetare aplicativă, tehnologică: unele s-au transformat în institute naţionale pe baza unor evaluări şi acreditări, şi altele sînt societăţi comerciale sau instituţii publice. O altă categorie o constituie cele ale academiilor de ramură: Academia de ştiinţe medicale şi Academia de ştiinţe agricole. Cea din urmă are, cred, în subordine peste 60 de centre de cercetare, care sînt societăţi comerciale, fie cu capital de stat în patrimoniu APAPS, fie cu capital mixt, fie cu capital privat. Mai există şi centre de cercetare cu sau fără personalitate juridică în subordinea unor regii autonome.

Care este istoria finanţării acestor institute?

Finanţarea se face prin mai multe mecanisme: mai întîi, Planul naţional, care are, în momentul de faţă, 14 programe, orientate spre domeniile de interes ale economiei naţionale, dar şi spre priorităţile Comisiei Europene. Aici se integrează, de pildă, programul destinat agriculturii şi industriei alimentare, care are acronimul AGRAL, şi se suprapune şi peste o prioritate comunitară – siguranţa hranei sau programul VIASAN, Viaţă şi Sănătate; alt program, CERES, este destinat cercetării fundamentale iar CORINT – cooperării europene şi integrării internaţionale. Fondurile din cadrul planului naţional se obţin numai pe bază de competiţie.

Cum se desfăşoară această competiţie?

Prin două sisteme: fie propuneri de jos în sus, *bottom up,* fie pe baza unor proiecte propuse de agenţi economici, în speţă de ministere, proiecte mari, prioritare, care se alocă în sistem de licitaţie *top-down*. Competiţia este deschisă pentru toţi cei pe care vi i-am enumerat anterior, de la institute naţionale la universităţi, sau SRL-uri care au cercetarea drept domeniu de activitate. Asta poate că este noutatea: au acces la finanţare toţi cercetătorii din România. La nivelul programelor, se organizează competiţii anuale. Noi facem pachetele de informaţii, în legătură cu conducătorii de program şi prin consultarea partenerilor sociali. Pentru că este important ca toată lumea să agreeze sistemul de competiţie. Acesta este uşor particularizat, în funcţie de domeniul respectiv, şi sperăm ca, anul viitor, să mergem cu particularizarea mai adînc: una este cercetarea în industria prelucrătoare şi alta în agricultură, unde rezultatele nu se obţin la fel de rapid.

Există domenii de cercetare care merg bine?

Avem rezultate bune în toate domeniile, dar, desigur, cercetarea presupune un risc. Nu toate proiectele cîştigătoare ajung la liman. Sînt unele care se întrerup pe parcurs. Este datoria conducătorului de program să constate prin monitorizare permanentă dacă proiectul se desfăşoară cum trebuie, dacă rezultatele intermediare permit să se meargă mai departe sau dacă e cazul să se stopeze acolo şi să nu se mai piardă banii. Institutele care nu mai au piaţă ies singure din competiţie. Au existat asemenea situaţii, dar acum lucrurile sînt mai rafinate şi s-a ajuns la un oarecare echilibru. Acest lucru s-a întîmplat, în general, în domeniul care acoperea zona industrială. Institutele naţionale au trebuit să treacă prin furcile caudine ale unor evaluări şi acreditări. Asta presupune că au avut şi piaţă, deci era domeniu de interes, şi nu prea existau probleme în acest sens. Cele care au, în continuare, probleme, o fac datorită managementului deficitar: din nefericire, a fi un bun cercetător nu echivalează cu a fi un bun manager. Multe institute au în fruntea lor mari savanţi care, în loc să facă muncă de cercetare, fac administraţie, ceea ce e păgubitor pentru toată lumea. E greu să-i convingi pe oameni că managementul ar trebui să-l facă un economist tînăr, care ştie regulile pieţei, şi să aibă un salariu de două ori cît al directorului. Nici mecanismele legate de salarizare, nici cultura noastră nu ne-au permis să ajungem încă acolo.

Care este situaţia salariilor din cercetare?

Cercetătorii nu au toţi salarii mici – sînt şi unii cu salarii mari, aşa şi le-au negociat. Nu ştiu dacă şi le şi iau. Practic, Legea Cercetării 324 care aprobă Ordonanţa Guvernului 57 permite cîştiguri nelimitate, dar pe bază de proiecte. Toată lumea aşteaptă bani de la buget, dar bugetul este limitat şi nu poţi cîştiga foarte bine. Dacă cercetătorii s-ar orienta şi ar căuta comenzi de pe piaţă, cu cofinanţarea pe care ar da-o statul, ar putea să cîştige extraordinar de bine şi proiectele lor s-ar regăsi în economie.

Cîţi cercetători au mai rămas la institutele din ţară?

A fost o etapă iniţială, în care au plecat foarte mulţi, ori în străinătate, ori spre alte domenii. Unii şi-au făcut afaceri de succes, pentru că, fiind spuma cercetării, au avut şi pregătirea şi spiritul de iniţiativă necesare. Oricum, am pierdut foarte mult ca personal: din în jur de 180.000 din '88, '89 acum s-a ajuns la circa 30.000 de angajaţi, din care în jur de 8.000 sînt atestaţi şi 6.000 cu doctorat. Aceasta reprezintă o masă critică. Dacă am reuşi s-o păstrăm, ar fi foarte bine, pentru că domeniile de care vorbeam la început se regăsesc în instituţiile de pe piaţă. Deci, oricînd ar fi o nevoie pe piaţă am fi capabili să reacţionăm şi să acoperim domeniul respectiv, fără să facem apel la import de tehnologie. Un alt aspect important este faptul că cercetarea are două laturi: una în care se cheltuiesc bani şi se obţin cunoştiinţe – şi o alta în care se folosesc cunoştinţele dobîndite pentru a cîştiga bani. Acesta este transferul tehnologic. Din nefericire, la noi nu funcţionează decît prima parte. Poate că s-a greşit încercîndu-se aplicarea rezultatelor cercetării româneşti în economia românească şi nu şi pe piaţa internaţională.

Cum stau institutele cu infrastructura?

Din păcate, investiţiile în infrastructura de cercetare nu sînt la nivelul aşteptărilor. Nu avem echipamente care să ne permită să fim competitivi. Am căzut de acord cu partenerii sociali să alocăm fonduri suplimentare pentru acest lucru, chiar dacă este în detrimentul costurilor salariale. Degeaba le dăm bani de salarii dacă nu au pe ce să facă cercetare.

Este o onoare să fii cecetător?

Din punct de vedere legal, statutul de cercetător gradul 1 este echivalent cu cel de profesor. Asta nu înseamnă că respectivul cercetător poate să predea la facultate sau să obţină titlul de profesor fără a da concurs. Chiar dacă statutul nu e respectat, este respectabil. Eu, personal, sînt mîndru că am fost cercetător, deşi, în momentul de faţă, nu mai sînt. ▲

Ciocolată şi baston

– interviu cu Florin FILIP, vicepreşedinte al Academiei Române –

Care este situaţia institutelor de cercetare ale Academiei?

Sistemul de cercetare din România, moştenit din regimul trecut, cuprindea, ca forţă principală, circa 250 de institute, la care s-au adăugat apoi institutele Academiei refăcute, circa 65, şi centrele universitare. La început, primele două categorii erau mai puternice, centrele universitare – mai slabe. Acum, dinamica este inversă: primele două cunosc un fenomen de îmbătrînire, cele 250 din prima categorie constituind şi o sursă predilectă a privatizărilor nepotrivite. Acestea au vizat mai ales clădirile, nu institutele în sine, dintre care multe s-au distrus. Ele se orientează în special către cercetarea fundamentală, de tip Niels Bohr, şi sînt inegal repartizate pe domenii. Anumite domenii, cum ar fi economia, matematica, biologia, sînt susţinute de numeroşi cercetători. Altele, precum ştiinţele inginereşti, sînt mai puţin reprezentate, ele mergînd mai mult către cercetarea aplicativă, de tip Edison-Pasteur. Tot slab reprezentate sînt ştiinţele agronomice sau medicale. Acoperind mai multe domenii, Academia are posibilitatea să abordeze proiecte de anvergură, multidisciplinare: de exemplu, starea economiei româneşti, care a servit ca bază strategiei guvernului Isărescu pentru dezvoltarea României pe termen mediu, prezentată la Bruxelles în 2000. Sau studiul privind Societatea Informaţională şi Societatea Cunoaşterii, pe care l-am coordonat chiar eu, în 2001, în care nu informaticienii au fost grosul, ci au participat şi ei, pe lîngă jurişti, sociologi, pedagogi, medici...

Pot fi eficiente aceste structuri?

Nu se poate generaliza, depinde de managementul fiecărui institut. În 1998, România a participat la competiţia pentru centrele de excelenţă. S-au ales 37 de centre de excelenţă în toată Europa, în urma evaluării. Din România au fost 4 centre de excelenţă, dintre care şi două institute ale Academiei: Institutul de Matematică, condus de prof. Basarab Şerban şi Institutul de Biologie Celulară, condus de acad. Maya Simionescu. Motivul pentru care unele institute merg bine este, aşa cum am mai amintit, managementul eficient, dar şi poziţionarea domeniului: sînt unele domenii al căror timp este acum, de exemplu, biologia. Mai înainte a fost epoca fizicii.

Ce se întîmplă cu baza materială a institutelor Academiei?

Aici trebuie făcută diferenţa între necesităţi. Sînt anumite institute în care necesarul de echipamente şi de laborator e scump, în alte domenii – mai ieftin – situaţia calculatoarelor, în cazul Informaticii. Sînt domenii în care necesarul de dotare este posibil de realizat. Anumite zone au putut să lucreze foarte bine din împrumutul de la Banca Mondială de circa 70.000.000 de dolari – a se vedea universităţile. Alte institute nu au beneficiat de acest împrumut, trebuind să-şi odobîndească banii extrabugetar – ca în cazul Institutului de Informatică, de exemplu. Deci, competiţiile au fost inegale.

Cum se întreţin?

Ele sînt bugetare, dar legea le permite să cîştige şi pe lîngă. Există institute care au prins contracte internaţionale: de pildă, Institutul de Chimie din Iaşi a prins trei proiecte la Bruxelles, de circa 800.000 de dolari. Institutul de Geodinamică din Bucureşti a obţinut un contract de 300.000 de dolari. Sînt anumite domenii care pot susţine institutele. Economiştii reprezintă o altă categorie care se descurcă foarte bine şi au contracte internaţionale.

Cercetătorii au rămas la fel de prost plătiţi?

Depinde. Cînd eram la Institutul de Informatică, cercetătorii erau plătiţi cu 1.000, 2.000, 5.000 de dolari pe lună, în condiţiile în care directorul lor era plătit cu echivalentul a 3.000 de dolari pe an. În primul rînd, nu existau restricţiile care sînt acuma, care impun ca un cercetător să nu aibă mai mult decît un secretar de stat, care, dacă nu mă înşel, are în jur de 30.000.000 lei. Era plata în acord: aveai salariul de bază, de bugetar; şi restul, în funcţie de rezultate. Se scădeau toate cheltuielile pentru derularea unui proiect, în general cu străinătatea, se mai reţinea un procent pentru regia institutului şi pentru susţinerea acelor activităţi care nu aveau contracte la momentul respectiv – şi restul se dădea sub formă de acord, înregistrat la tribunal, perfect legal. Aşa au fost oameni care au cîştigat de 15 ori mai mult decît directorul lor.

Ce soluţii pot fi găsite pentru o mai mare eficienţă a cercetării academice româneşti?

În cadrul Academiei, trebuie continuată acţiunea de evaluare a institutelor, de stimulare a celor care au rezultate bune şi de atenţionare, ba chiar de eliminare a fondurilor celor care au rezultate mai puţin bune. Sistemul ăsta a început de cîţiva ani şi se aplică. Nu chiar la nivel de tăiat în carne vie. Sistemul de ciocolată şi baston a început să funcţioneze. Pe de altă parte, nu trebuie să ascundem faptul că institutele Academiei nu sînt lăsate să moară, vin nişte bani de la buget pentru ele. Trebuie, de asemenea, fixate priorităţi pentru cercetare, corelate cu proiecte multidisciplinare, care să elimine abordarea de tip siloz – fiecare cu bucata lui. Astfel, se poate ajunge ca Academia să influenţeze societatea, propunînd soluţii pentru problemele mari ale ţării. Asta e un lucru de care conducerea Academiei e conştientă. Trebuie ca şi partea cealaltă, căreia i se adresează aceste studii şi soluţii, să fie receptivă: în America, de pildă, guvernul american este deschis la soluţiile oferite de *National Academy of Science*. Sperăm ca şi la noi lucrul acesta să devină o obişnuinţă. ▲

Recurs la tihnă şi inventivitate

– interviu cu Anca OROVEANU, director ştiinţific la Colegiul „Noua Europă“ –

Este NEC-ul un institut de cercetare?

NEC-ul este un institut de cercetare, dar nu unul convenţional. În primul rînd, nu este bugetar: în România asta e ceva neobişnuit, nu şi în alte locuri. Dar nu este nici privat; el este invenţia fondatorului său şi continuă să fie inspirat de el, dar nu e proprietatea sa. Institutul există, în principal, prin fonduri provenite de la fundaţii străine. Acest statut nonguvernamental, nonbugetar al institutului n-ar fi trebuit să împiedice forţe locale să contribuie la funcţionarea lui, în măsura în care îl consideră util. Asta nu s-a întîmplat decît într-o formă „negativă“, şi anume prin scutirea de taxe a burselor pe care le primesc studenţii. NEC-ul mai este neobişnuit în contextul local prin faptul că nu este un institut de strictă specialitate. Aici avem de-a face cu o multitudine de domenii. Definiţia este „umanioare şi ştiinţe sociale“. Sîntem receptivi la proiecte din ştiinţele exacte şi naturale numai în măsura în care cercetătorii sînt interesaţi de aspecte filosofice şi implicaţii de ordin teoretic. Nici nu sîntem în măsură să oferim facilităţi precum laboratoare de cercetare. În aceste două sensuri, NEC-ul este neobişnuit în raport cu institutele clasice de cercetare; la asta se adaugă şi faptul că el nu are un personal de cercetare angajat pe termen lung. Dar vocaţia lui este cercetarea.

Oferă NEC-ul un model diferit de de cercetare?

Colegiul „Noua Europă“ s-a configurat pe modelul institutelor de studii avansate din alte ţări,cele mai celebre fiind Princeton sau Stanford, iar un exemplu mai apropiat fiind Wissenschaftskolleg zu Berlin, care a fost într-un fel „moaşa“ Colegiului. Ideea de burse pe o perioadă finită, pe un an de obicei, s-a născut înăuntrul acestui tip de model şi nu presupune o contradicţie cu ideea de cercetare în sensul tradiţional al termenului, ci un complement al ei. Nu e vorba de oameni care au, în restul timpului, te miri ce alte ocupaţii şi au capriciul de a se deda pentru un timp cercetării; dimpotrivă, ei sînt cercetători şi universitari prin vocaţie, cărora li se oferă un an de confort ceva mai mare, pentru ca activitatea lor de cercetare să se petreacă, în decursul acestui an, cu ceva mai mare libertate şi tihnă, încurajînd o inventivitate şi o productivitate pe care poate că în sistemul obişnuit nu şi le pot manifesta. Asta nu înseamnă că institutele de studii avansate şi Colegiul „Noua Europă“ sînt în opoziţie cu sistemul tradiţional, ci că sînt nişte nişte pepiniere pentru inovaţie. Ele se bizuie pe sistemul tradiţional, dar oferă un mic moment de răgaz şi libertate, o altă formulă.

Cum se desfăşoară activitatea bursierilor NEC în mod concret?

Bursierii sînt angajaţi în proiectele de cercetare pe baza cărora au fost selectaţi; ei beneficiază de un confort financiar ceva mai mare – modest în raport cu institutele similare din Occident, semnificativ în raport cu viaţa cercetătorului şi universitarului român – şi de instrumente de lucru comparabile cu cele ale colegilor lor mai favorizaţi de soartă: o bibliotecă onorabilă, acces la computer şi Internet, o călătorie de studii de o lună în străinătate. Şi un lucru foarte important: partea de viaţă comunitară din acest colegiu, întîlnirile săptămînale ale bursierilor la seminariile de miercuri, în care aceştia îşi prezintă pe rînd proiectele de cercetare, în evoluţia lor pe parcursul unui an. Proiectele sînt apoi discutate de grupul interdisciplinar de bursieri. Şi în această privinţă, în raport cu contextul românesc, cred că nu suntem întru totul convenţionali; una din intenţiile colegiului este de a suplini absenţa unor dezbateri inter- şi intradisciplinare în mediul academic şi de cercetare. După ştiinţa mea, nici chiar la nivel intradisciplinar, în instituţiile specializate, nu există un mare elan al dezbaterilor ştiinţifice şi al evaluărilor critice. Unul dintre lucrurile pe care îşi propune să le cultive colegiul la din ce în ce mai tinerii săi bursieri este această habitudine a discuţiei critice în jurul unui proiect de cercetare, între semeni capabili să dialogheze.

Se pot stabili nişte criterii prin care NEC aprobă un proiect de cercetare?

Evident că ne interesează calitatea, şi aceasta e rareori traductibilă în termeni formali, mai ales cînd e vorba a compara între ele proiecte care provin din discipline diferite. Nu vrem locuri comune, dar asta nu înseamnă că încurajăm cu tot dinadinsul excentricităţile. Selectăm proiecte excentrice dacă avem sentimentul că sînt potenţial rodnice, dacă e vorba de teme incitante, importante, care nu-şi găsesc cu uşurinţă locul în alte programe de cercetare. Încercăm să conciliem lucruri foarte variate: caracterul inedit cu importanţa, urgenţa – pe plan local sau internaţional, a unor teme de cercetare. Au existat, de pildă, teme legate de istoria partidelor politice şi a paralmentarismului românesc; de construcţia statului naţional înaintea şi în timpul comunismului; un proiect legat de Casa Poporului şi de integrarea ei în spaţiul urban; dar şi teme legate de conceptul de imaginaţie la Maimonide sau de istoria filmului prin film, în „Histoire(s) du cinéma“ a lui Godard. Dorim noutate în măsura în care ni se pare că ea atinge nişte aspecte preţioase şi interesante, nu pentru ea însăşi. Idealul nostru este bursierul care îmbină erudiţia cu capacitatea inventivă şi cu o anumită prospeţime. Aş spune, totuşi, că soliditatea instalării în disciplină rămîne un criteriu important. Cred că există zone în care a fi inventiv fără o astfel de solidă instalare e futil şi fals original. Multidiscplinaritatea de care vorbeam nu e o pledoarie pentru o ieşirea din aria propriei discipline pînă la pierderea identităţii profesionale. Ne interesează, într-adevăr, proiecte care să aibă o deschidere dincolo de imediata specialitate, dar nu cu preţul sacrificării propriei specializări.

Cum se finalizează proiectele colegiului?

După încheierea bursei, textele rezultate din lucrul la proiect se publică în anuarele noastre. Unele dintre proiecte pot deveni cărţi sau capitole din cărţile bursierilor. Există deci un rezultat. De aplicabilitate în sensul propriu al termenului se poate vorbi doar în cazul unor proiecte de sociologie sau economie, de pildă. Altminteri, e vorba de rezultate într-o carieră deschisă, în evoluţie, cu atît mai mult cu cît, în ultimii ani, bursierii au devenit tot mai tineri.

▲

O aventură polară

– interviu cu Teodor NEGOIŢĂ, directorul Institutului Român de Cercetări Polare –

De unde pasiunea asta pentru Polul Nord?

Pasiunea asta mi-a venit chiar de la sfîrşitul liceului sau în primii ani de facultate, cînd am pus mîna pe o serie de cărţi de explorări, călătorii, cercetări. Deşi am intrat la Chimie Industrială, la Iaşi, am continuat să merg la cursuri la Facultatea de Istorie şi Filologie, la cursuri de Etnografie şi Etnologie, precum şi la Facultatea de Geografie. La vremea respectivă mă preocupau populaţiile primitive. Spiritul ăsta al meu de aventură pe care nu puteam să mi-l confirm, nici măcar mie însumi, mă zgîndărea şi m-a mînat către Cercul de Speologie din Timişoara. După ce am activat în grup, am trecut la speologia solitară, din '78 pînă în '88. Am mers în Cehoslovacia, cu soţia mea, şi mi-am luat un echipament foarte bun, cu tot ce e necesar pentru tehnica alpină; am cheltuit toţi banii, nici măcar un sutien nu am luat pentru soţia mea. Am făcut speologie solitară în toate peşterile mari din România: la 300 de metri, la 200 de metri. Am învăţat singur tehnica alpină.

Cum aţi ajuns, totuşi, la explorările polare?

După ce am fost în Apuseni şi am văzut nişte gheţari, mi-a venit ideea să explorez peşteri în gheaţă, poate în Groenlanda. Mie şi-n subteran îmi plăcea albul, calcarul strălucitor pe care îl găseam acolo. Plus că la ultima peşteră pe care am făcut-o (în '87, în septembrie) am dus tot echipamentul în Piatra Craiului, unde se descoperise o peşteră verticală nouă; mi l-am lăsat, la un moment dat, şi alpiniştii mi l-au furat. Nici un club din Ţara românească nu avea un echipament mai complet decît al meu. Cu asta s-a încheiat activitatea mea speologică. Speologia în gheaţă mi se părea cu totul altceva, mai dificilă, alt peisaj. Lucram la un institut de cercetări şi proiectări în Bucureşti şi locuiam la hotel „Turist“. Acolo am cunoscut un italian pe care l-am rugat să-mi pună şi mie în cont 50 de dolari ca să pot pleca. Asta mi-a atras mai multe încurcături, am stat şi la Rahova 4 zile, am avut greutăţi la serviciu – noroc că m-a salvat şeful, directorul institutului. În toată această nebunie, mi-am dat seama că, dacă ai o pasiune şi nu se răsfrînge şi asupra celorlalţi, piere, ca şi iubirea dintre un bărbat şi o femeie – atunci cînd nu e concretizată printr-un copil. Aşa că mi-a venit ideea să fac un program românesc de cercetări polare. Am capacitat institutele de cercetări de specialitate, care m-au respins în totalitate, începînd cu cel de biologie şi geografie. Eu fiind şi chimist, toţi s-au uitat la mine ca la un neavenit: nu aveam, după părerea lor, ce căuta în domeniul ăsta.

Ce presupunea, în mod concret, proiectul dv.?

Cercetări româneşti multidisciplinare în zonele polare, începînd cu Arctica. Cercetări în domeniul chimiei, medicinii, geografiei, geologiei, biologiei. Ar fi urmat să se deplaseze o echipă acolo şi fiecare să cerceteze în domeniul lui. Ideea era ca românii să iasă cu cercetări proprii în exterior, în conexiune cu institutele de specialitate, să vedem ce s-a lucrat pînă atunci în domeniul respectiv. Am încercat să-i capacitez pe toţi miniştrii din perioada respectivă, dar nimeni nu a părut interesat de ideea mea. La institutul unde lucram, de proiectări de agricultură şi industrie alimentară, directorul l-a semnat. Programul a intrat la primul-ministru de pe vremea respectivă, doamna Prioteasa. Mai mulţi miniştri au semnat proiectul, dar s-a împiedicat la Ministerul Învăţămîntului, unde era Teoreanu. Ministrul Aviaţiei de atunci chiar îmi pusese la dispoziţie un avion şi mă ajutase să planific, cu harta în faţă, toată expediţia: urma să trecem prin Groenlanda, pe la Tule, şi de acolo pe la capul Columb, spre Polul Nord, deşi l-ar fi costat 100.000 de dolari.

Ce s-a întîmplat după '89?

Dacă pe vremea lui Ceauşescu am reuşit în 2 ani de zile să deschid uşile a 8 miniştri, din '90 şi pînă astăzi, nu am fost primit decît de 2 miniştri. Prima expediţie am organizat-o în '90, şi de atunci am făcut 9 expediţii româneşti de cercetări polare, la care au participat 13 cercetători români de diverse specialităţi. Toate după vechiul meu proiect. Au fost 7 expediţii în grup şi 2 solitare, plus o participare la o expediţie internaţională spre Polul Nord, pe care l-am atins pe 21 aprilie 1995 – cînd România a devenit a 25-a ţară care a ajuns pe vîrful planetei – şi la două expediţii în Antarctica – recent, am participat la cea de-a 19-a expediţie chineză în Antarctica, între 16 noiembrie şi 24 martie 2002.

Ce fel de cercetări aţi întreprins acolo?

Mai întîi, în prima expediţie, m-am ocupat de modalitatea de conservare a unor alimente. De nutriţia unei expediţii polare, de legătura cu consumul caloric, cu perioadele de efort: alimentaţia în condiţii extreme. Mai tîrziu, la actualul institut de Cercetări Polare, am şi produs o serie de alimente concentrate: uşoare, energizante, apropiate de alimentaţia de acasă. După fiecare expediţie gîndul meu era acelaşi: să publicăm cît mai mult din ce am văzut acolo şi să mergem cît mai spre Nord. După care m-am apropiat de un domeniu interesant, în colaborare cu dr. ing. Mărioara Godeanu de la Centrul de Cercetări Ecologice din Bucureşti: am făcut cromatografie pe vegetaţia de acolo. Aveam un laborator amenajat acolo şi făceam analize chimice pe loc: am venit doar cu rezultatele obţinute, ca să le analizăm. La sfîrşitul lui '94, am înfiinţat Institutul Român de Cercetări Polare. Pînă atunci avusesem deja 5 expediţii. M-am hotărît să fac acest lucru pentru că oamenii pe care-i aduceam cu mine din expediţii, se duceau fiecare la casele lor şi pierdeam legătura. Statul nu părea interesat de un asemenea Institut, aşa că am iniţiat eu unul privat, cu care cred că am realizat paşi importanţi. Cercetarea a fost condusă de mine, ne-am extins domeniile: am început să studiem probleme legate de poluarea în Asia şi Antarctica (pe acest domeniu mi-am făcut teza de doctorat). Apoi am trecut pe studii de biochimie, în colaborare cu Universitatea din Galaţi. Din probele de soluri prelevate de acolo se pot izola microorganisme; dintre acestea, am descoperit, împreună cu doamnele profesoare Bahrin şi Dan, două microorganisme care au activitate enzimatică mai bună decît tot ce exista la Universitatea Galaţi de 40 de ani. Am studiat şi solurile reci, cu posibilităţi de aplicare în zonele montane din România: de creştere a productivităţii păşunilor alpine de la noi. Ne-am ocupat şi de schimbări climatice.

Cum a putut supravieţui un institut privat de cercetare în actualul context românesc?

Am supravieţuit într-un mediu ostil, din multe puncte de vedere. Pe unde mergeam, se spunea: ce institut e ăla, în 3 camere de bloc? Lumea nu înţelegea şi nici în momentul ăsta nu înţelege: institutul ăsta a fost organizat în stil capitalist. Institutele polare din străinătate, puţine sau aproape deloc, nu au laboratoare de specialitate nici ele. Cum merge treaba? Noi ne ducem în expediţii, facem studii de teren, prelevăm probele, ce putem determina determinăm acolo, cu aparatură uşoară; ce nu, aducem aici şi determinăm în laboratoarele institutelor de specialitate din ţară. Deci eu nu-mi cumpăr toate aparatura, pentru că m-ar costa imens. Cred că nici cum fac institutele de cercetare de stat nu e o soluţie eficientă: cumpără aparatură costisitoare pe care, apoi, o folosesc o dată pe an. O dată ce avem rezultatele, publicăm lucrările. Deja avem lucrări publicate în domeniul poluării, în Anglia şi Norvegia; în *Polar Biology* – lucrări legate de studiul solului; la Academia Română, o carte în limba engleză, din anul 2000. Oamenii nu au înţeles un lucru: poţi să stai şi într-un beci, rezultatele contează. Rezultatele noastre sînt bine cunoscute şi în străinătate. Noi facem şi politică ştiinţifică la Tratatul Antarctic. Din '96 am început să activez, ba chiar să fiu reprezentantul României la Tratatul Antarctic.

▲

Pagini realizate de Iaromira POPOVICI

Ioan PÂNZARU

O ecuaţie cu puţine soluţii

Spre deosebire de situaţia de acum 30 de ani, cînd cercetătorii români erau foarte buni şi guvernul comunist le punea piedici în a se afirma pe plan european, cercetarea românească este confruntată azi cu exigenţe cărora le face faţă cu greu, iar guvernul nu are mijloacele necesare ca s-o ajute. În anii care au trecut, diferenţa de nivel între dotările unităţilor de cercetare ale ţărilor din Est şi respectiv din Vest s-a accentuat. Discrepanţa dintre sistemele educative a crescut şi ea. În Vest, educaţia este centrată pe elev, urmăreşte să-l încurajeze să se exprime, să se dezvolte, să-şi formeze un proiect personal chiar dacă utopic, care să-i orienteze cariera în timp. La noi, ea rămîne centrată pe veşnicele revendicări sindicale ale profesorilor, care resimt dureros salariile prea mici şi lipsa de respect faţă de educaţie şi cultură în societăţi în care averile s-au făcut prea repede, pe baza unei abilităţi care ştia să fructifice ocaziile ivite, dar nu avea o dimensiune intelectuală propriu-zisă. Educaţia pe obiective şi pe competenţe, pentru munca în echipă, pentru schimbarea socială şi pentru mobilitate, care se face în ţările europene, este la noi contrabalansată de o formare în care memoria şi disciplina socială sînt supraevaluate, ca fiind componente esenţiale ale înzestrării specialistului. De aceea studenţii noştri sînt în continuare foarte bine apreciaţi în ţările dezvoltate: ei au o bună cunoaştere generală a domeniului şi deci un grund temeinic pentru orice prelucrare suplimentară. Profesorii din Statele Unite sau din Anglia îi iau pe tinerii noştri, care sînt dotaţi, bine instruiţi în materie şi foarte motivaţi (deoarece vor să scape dintr-o societate unde viitorul nu le face promisiuni), şi le dau exact ceea ce le lipseşte studenţilor, iar noi nu le putem da, şi anume introducerea în chestiunile actuale în dezbatere, punîndu-i „în şa“, cum se spune, direct la nivelul congreselor internaţionale.

Ca noi să facem acelaşi lucru, ar trebui să schimbăm mentalitatea profesorilor, pentru care istoria disciplinei predate constituie un tezaur inestimabil, şi să le transmitem tinerilor doar cît trebuie să ştie pentru ca împreună cu ei să fim competitivi, ca echipe, în problemele foarte înguste de actualitate arzătoare. Este mai uşor să formezi pe cineva pentru a face o cercetare relevantă în actualitate şi mai greu să-l educi pentru a cunoaşte temeinic ansamblul disciplinei. Noi, românii, facem deci treaba grea şi-i lăsăm pe tineri să plece pentru a primi de la occidentali doar o „şlefuire“ care le dă acces pe prima scenă. E ca şi cum noi am realiza un produs, cu toate cheltuielile aferente, din simplu entuziasm pentru frumuseţea meseriei, şi l-am preda unei firme care face doar ambalajul, vinde produsul şi păstrează toţi banii. Sau altfel spus, ne-am păstrat viziunea socială marxistă, în care contează doar materiile prime, infrastructurile, siderurgia, iar comerţul şi comunicarea sînt considerate nişte simple futilităţi. O asemenea orientare ne închide drumul spre societatea cunoaşterii, în care banii vin în principal din faptul că, prin *knowledge management*, se poate pune în timp util la dispoziţia tuturor celor interesaţi tot ceea ce ştie comunitatea unei organizaţii, şi nu din minereuri, din petrol, din cartofi sau din cherestea. A crede că învăţămîntul românesc este „foarte bun“ în aceste condiţii seamănă cu mîndria gabonezilor din veacul al XIX-lea că abanosul din pădurile lor este „de foarte bună calitate“.

Ca noi să facem acelaşi lucru ca şi colegii occidentali, ar trebui să fim prezenţi la congrese internaţionale, să-i cunoaştem personal pe toţi confraţii din străinătate, să publicăm împreună cu ei şi să avem în general deprinderile ieşite din uzajul cercetării actuale pe echipe internaţionale. Or, guvernul nostru nu poate asigura condiţiile necesare pentru ca noi să facem asta, deoarece încă din 1990 a fost confruntat cu un egalitarism de masă cu care a sfîrşit prin a se obişnui: se dă fiecăruia cîte ceva, puţin de tot, şi fiecare e mulţumit măcar că nici vecinul nu are mai mult. Stalin a înţeles că un tînăr cum era viitorul academician Kapiţa avea nevoie de şanse – nu egale, ci competitive – pentru a da putere Rusiei în lupta cu imperialismul mondial. Guvernul nostru e mai blînd şi nu vrea să se lupte cu nimeni, ba chiar îşi face socoteala că oricum vom intra în Uniunea Europeană, unde concurenţa noastră n-are cum să fie privită cu ochi prea buni. Care este motivaţia ca industria sau cercetarea românească să fie competitive? Interesul particularului apare în prim plan, interesul comun apare ca foarte îndepărtat. Nemaivoind să se pregătească de război, multe state mici şi-au pierdut capacitatea de a înţelege că războiul s-a mutat pe alte planuri şi că vor mai fi învingători, puţini, şi mulţi, foarte mulţi învinşi. O ţară care nu găseşte în sine resursele morale să ţină pasul cu evoluţia omenirii va fi redusă de comunitatea internaţională la rolul pe care-l joacă, *mutatis mutandis*, într-o societate şomerii: ea va fi hrănită, ţinută în viaţă cu satisfacerea unui minim de nevoi, dar nu va fi niciodată un partener demn.

Ca noi să facem acelaşi lucru cu cei din Vest, ar trebui să luăm o hotărîre radicală, cum au făcut maghiarii, şi să restructurăm sistemele cercetării şi învăţămîntului superior după unul dintre diferitele modele vestice, astfel încît de la şcoala primară şi pînă la universitate copilul să fie supus unor exigenţe coerente. Asta înseamnă un risc, deoarece sistemele de învăţămînt american şi vest-european nu sînt de invidiat în toate privinţele în raport cu al nostru. Creşterea analfabetismului, lipsa de şanse a sărăcimii urbane, scăderea profilului social al profesorului, care are mai puţine competenţe şi mai puţine exigenţe, sînt fenomene spre care nu ne putem îndrepta cu inima uşoară. Orice opţiune are un preţ. Preţul plătit de societăţile avansate este pe de o parte creşterea efectivelor sociale fără şanse, a celor care nu-şi doresc în viaţă decît să bea bere şi să se uite la televizor, iar pe de alta scăderea calităţii umane a vieţii în sectoarele de vîrf. Aceste comunităţi progresează prin polarizare, transformînd diferenţierea condiţiilor de muncă în combustibil pentru dezvoltare.

În momentul de faţă, discuţiile despre cercetarea românească sînt dominate de stratageme pentru împărţirea puţinului disponibil. Nu e imposibil ca de aici să rezulte chiar risipă, fiindcă aceia care ajung la resurse nu sînt neapărat cei care pot face mai multă treabă. Planul Naţional de Cercetare-Dezvoltare şi Inovare adună resurse importante, pe care le distribuie pe domenii care sînt într-adevăr prioritare şi care coincid în mare cu domeniile promovate de Uniunea Europeană, în dorinţa ei de a-i ajunge din urmă pe americani. Totuşi, procesele de fărîmiţare despre care vorbeam ajung foarte repede din urmă intenţiile de prioritizare şi de concentrare. În acelaşi timp, formarea universitară rămîne foarte dispersată în prea multe locuri, guvernată de goana după studenţi echivalenţi (numărul de studenţi fiind practic singurul criteriu dominant de finanţare a instituţiilor), şi independentă (printr-o autonomie nefericit înţeleasă) de orice strategie naţională ori sectorială. Cu alte cuvinte, profesorului nu-i pasă dacă studenţii lui vor găsi ori nu o slujbă, cît de bine va fi plătită şi cît de mult va contribui fostul student, cu slujba lui, la formarea produsului naţional brut. El poate propune în prezent un proiect urmărind să şcolarizeze studenţi în oricare din cele 235 de specializări recunoscute pe plan naţional, cu condiţia să respecte standardele minime definite prin lege. Raţionalitatea propunerii nu poate fi discutată, astfel că apar pe piaţa muncii valuri de studenţi care nu numai că nu au dorinţa sau putinţa de a face cercetare competitivă, dar nici măcar nu văd la orizont silueta unei slujbe. De partea lui, cercetătorul din institute face tot ce poate pentru a determina micşorarea porţiei de finanţare atribuită universităţilor, cu argumentul că profesorii „au leafa asigurată“. Nimeni nu pare a se gîndi că leafa trebuie dată contra unui serviciu real şi dreptul la muncă nu înseamnă dreptul la salariu. Pe de altă parte, familiarizarea tinerilor cu o cercetare relevantă se face în universităţi; dacă aici nu se petrec lucruri semnificative, procese dinamice în fază cu cercetarea mondială, tinerii angajaţi în institute vor perpetua o tactică de simulare convingătoare a gîndirii, care nu va avea ca obiectiv decît să obţină de la guvern noi credite.

▲

Liviu ORNEA

Matematica: un *hobby*

Mi s-a cerut să scriu despre cercetarea matematică din România în maximum şase mii de caractere (inclusiv spaţiile). Pot fi şi mai concis: *Stăm rău, monşer!*

Am mai scris despre subiectul acesta în ultimii ani*. Din păcate, nu pot decît să mă repet.

Cercetarea matematică (fie ea pură sau aplicată) se face, la noi, în două locuri predilecte: în institutele academiei şi în universităţi. Rezultatele obţinute se concretizează în articole publicate în reviste de specialitate sau/şi în aplicaţii directe în alte discipline, mai ales în cazul matematicii aplicate. Există mai multe criterii, toate discutabile, după care se poate aprecia calitatea unui cercetător: calitatea revistelor în care a publicat (există o ierarhizare a revistelor de specialitate), numărul de articole publicate, numărul cercetătorilor şi al articolelor care citează rezultatele lui, numărul invitaţiilor la conferinţe internaţionale (şi calitatea acestor conferinţe), numărul şi calitatea doctoratelor finalizate sub îndrumarea lui etc.

La fel ca şi în alte părţi, există şi la noi doar o minoritate (raportat la numărul total de cadre didactice şi cercetători din ţară) care publică regulat în reviste bine cotate. Rezultatele acestea contează, sînt folosite şi continuate de colegii străini sau români, şi ele sînt cele luate în calcul cînd cineva se referă la matematica românească (produsă, adică, în România: în general, nu cred că matematica are culoare naţională). Din păcate, majoritatea celor care fac (şi) cercetare în matematică, rămîn izolaţi, lucrează la teme care-i interesează doar pe ei, fabrică doctoranzi după chipul şi asemănarea lor, publică în reviste (naţionale şi nu numai) obscure, se citează şi adulează între ei, îşi dau premii. Dar cineva, trebuie, nu-i aşa, să predea şi la proaspăt apărutele universităţi, de stat sau private, şi ca să predea trebuie să aibă doctorat, titluri, iar pentru toate acestea trebuie să cerceteze şi să publice. Situaţii asemănătoare există peste tot şi nu cred că există domeniu de cercetare, oriunde, care să nu aibă asemenea probleme. Grav e, însă, că la noi cam încep să devină regulă, sînt încurajate de sistem. Pe de altă parte, dintre cercetătorii activi buni, destul de mulţi se desţărează, definitiv sau temporar, aşa că nu e foarte clar cine va mai produce matematică în România, peste zece, douăzeci de ani, mai ales că şi cei mai buni studenţi pleacă la doctorat în străinătate (mînaţi, în general, de motive financiare) şi cam rămîn pe unde se duc.

De ce pleacă? Pentru a-şi face meseria, matematicianul are nevoie, în afară de putere de muncă şi talent, de timp, linişte, hîrtie, creioane (pixuri), calculator legat la Internet, bibliotecă, relaţii de colaborare cu colegi care au interese similare. Pe rînd: timp nu prea e pentru că oamenii din universităţi predau peste poate, cei din institute, la fel (ca să-şi completeze venitul) şi, pe deasupra, cu cît eşti mai tînăr, cu atît ai grad didactic mai mic şi normă didactică mai mare; linişte, deloc, doar trebuie să alergăm (nu sîntem singurii) după bani; consumabile: din banii noştri pe care nu-i avem; calculatoare avem, legătură la Internet avem, dar abonamente la reviste sau baze de date on-line, mai pe sponci; biblioteci există la fiecare universitate, dar nu întrebaţi de cînd nu s-au mai achiziţionat cărţi străine de la editurile serioase, iar despre reviste, mai bine nu întrebaţi deloc; colaborările implică deplasări: din fonduri interne, e greu de mers şi de la Iaşi la Craiova.

Oricum, stăm mai bine decît fizicienii: unii dintre ei nu-şi iau nici salariile.

În aceste condiţii e de mirare că se produce atît de multă matematică de bună calitate la noi.

Cum de merge, totuşi, maşinăria asta? Cum de nu se intră în colaps, ba chiar Institutul de Matematică al Academiei e recunoscut de UE ca centru de excelenţă? Cred că, în primul rînd, pentru că matematica, înainte de a fi o meserie, e o pasiune. Chiar plătiţi prost şi fără resurse, tot la problemele noastre ne gîndim. Iar „ei“ ştiu asta foarte bine. De fapt, spre lauda celor care ne conduc, ne-am întors la fericitele timpuri ale secolului luminilor: cercetarea matematică este un hobby, o facem, acasă, în timpul liber. Cei care decid să rămînă în ţară (şi nu au vocaţie de ascet) au o singură soluţie: navetismul internaţional. Cîteva luni pe an în străinătate, la o universitate sau institut străin, cu salariu european şi cu trai românesc, singur, fără familie, asigură economii suficiente pentru a îndura „rigorile“, nu doar ale iernii, de acasă. În plus, abia acolo, „afară“, scăpat de norma didactică împovărătoare (mai ales pentru tineri, culmea!) şi de angaralele de tot felul, apuci să faci cu adevărat cercetare. E metoda pe care am adoptat-o şi eu de vreo zece ani.

Cercetare de calitate, nu numai în matematică, se face, la noi, în ciuda legislaţiei asupritoare, în ciuda manierei cel puţin haotice (adică lipsită de reguli deterministe evidente) de a împărţi puţinii bani prin granturi ale CNCSIS, în ciuda dispreţului pe care ni-l arată aleşii şi a dorinţei lor evidente de a amesteca pînă la nerecunoaştere valorile. Cercetare de calitate, nu numai în matematică, se face, la noi, pe bani europeni sau americani, oricum nu proveniţi din surse interne: pe mai toate articolele serioase publicate de cercetători din ţară se poate vedea anunţată finanţarea parţială dintr-un program european sau din fondurile de cercetare ale unei universităţi străine (desigur, şi cercetătorii străini sînt finanţaţi la fel, doar că ţările lor contribuie, toate, la aceste fonduri).

În final, vestea bună: nu ne dăm bătuţi, o să continuăm tot aşa, cît ne ţin puterile. Pe noi, că de puterile lor nu mă îndoiesc (ăştia sînt, vorba lui Brel, *bien plus solides que l'ennui)*. Şi, ca totul să fie clar, scriu articolul acesta la University of New Mexico, Albuquerque.

* Cf. *Dilema*, nr. 282, 367, 509. Semnalez, de asemenea, cititorului interesat, site-ul www.ad-astra.ro al Asociaţiei Ad Astra.

▲

Raluca ION

O lume precisă

La Institutul Național de Statistică totul e foarte exact, ca sensul vorbelor, care curg, măsurate la micron, de pe buzele statisticienilor. Ești corectat la fiecare cuvînt pe care îl spui: coșul zilnic nu e coșul zilnic, este coșul minim zilnic, iar o persoană fără serviciu nu este neapărat un șomer. Vorbind cu ei, cei care sînt obișnuiți să împrăștie marja de eroare aburind de obicei în jurul conversațiilor oamenilor obișnuiți, poți să vezi ce ființă imprecisă ești.

Pe culoar mă așteaptă consilierul **Nicolae Gîrceag**, un domn trecut de a doua tinerețe, la costum și maniere impecabile. Mă simt deja în alt timp: „Gîrceag. Mă bucur să vă cunosc, domnișoară. Haideți înainte de toate la mine în birou să vă fac comodă. Apoi o să vă introduc la doamna președinte. După ce terminați, treceți din nou pe la mine." La el în birou mă ajută să mă dezbrac de geacă, îndatoritor, făcîndu-mă să mă simt la fel de recunoscătoare că am scăpat de ea, ca și cînd m-ar fi ajutat să scap de un rucsac de 20 de kilograme. Începe: „Din discuția pe care am avut-o la telefon mi-am dat seama că nu aveți cunoștințe de economie sau de statistică. De aceea este bine să facem o schemă a întrebărilor pe care i le veți pune doamnei președinte." Îmi spune ce m-ar interesa de fapt pe mine să întreb. „Prima întrebare pe care ar trebui să o puneți este: Care sînt obiectivele prioritare ale INS în domeniile economic și social?" Și așterne întrebarea, pe o coală de hîrtie, clar, egal și cu *economic* și *social*, scrise dedesubt, cu liniuță. „În al doilea rînd: La ce folosesc informațiile statistice în domeniul social?" Pictează întrebarea pe coală. Iar a treia, despre metodele folosite în cercetarea statistică, scapă posterității foii. Abia apoi, după ce am fost purificată prin filtrul preciziei de gîndurile inexacte cu care am venit din lumea de afară, sînt condusă în biroul președintelui. „Mă bucur că am lista cu recomandări", spun. „Sugestii, domnișoară, sugestii."

Exigenți cu toți termenii folosiți, statisticienii îți aduc tot timpul precizări vitale pentru domeniul lor: nu putem de exemplu să numim șomer pe orice persoană fără loc de muncă. Astfel, un șomer este o persoană care are peste 15 ani și nu are loc de muncă și nu desfășoară nici o activitate aducătoare de profit, e în căutarea activă a unui loc de muncă, e disponibilă să înceapă lucrul în 15 zile. Cînd a doua condiție nu este îndeplinită laolaltă cu celelalte, omul este trecut în categoria celor descurajați să mai caute.

Produsul intern brut, situația industriei, situația din construcții, telecomunicații, servicii, transporturi, șomajul și productivitatea muncii sînt toate făcute pachet în cifre de INS și trimise mai departe. La EuroStat, Institutul de Statistică al UE, la Guvern sau la companii. Pe baza lor, Comisia Europeană își face o imagine cît mai exactă asupra situației de aici, Banca Mondială își face raportul de țară despre România, Guvernul îi face omului de rînd coșul zilnic, firmele își fac strategiile de marketing. **Clementina Ivan-Ungureanu,** președinte al Institutului Național de Statistică, spune că rezultatele sînt verificate de mii și mii de ori de cei de la EuroStat și abia apoi introduse în baza de date. Mai zice că erorile nu-și bagă coada în cercetările lor. „Lucrăm cu organisme internaționale foarte exigente, care nu ar folosi datele dacă ele ar fi incorecte."

INS produce în fiecare lună cîte un buletin statistic, trimestrial un buletin AMIGO (Anchetă asupra forței de muncă în gospodării), anual un anuar statistic. Pe lîngă acestea, mai apar alte cîteva breviare și buletine care îți pun în cifre, ceea ce în mare, toată lumea poate să vadă de la fereastră. **Clementina Ivan-Ungureanu** spune că cifrele încep să fie mai îmbucurătoare, pentru că se „constată o înviorare a activității economice la toate nivelurile." Cifrele însă sînt îmbucurătoare în mai multe domenii. A scăzut, de exemplu, numărul analfabeților din România, dar nu prin programe din domeniul educației. „Cei mai mulți analfabeți erau în rîndurile bătrînilor. Între timp, aceștia au murit. A crescut, în schimb, numărul studenților care acum se apropie de cel al studenților din țările UE: președintele Institutului este de părere că datele statistice din domeniul social se vor modifica mai greu. Abia după ce datele economice se vor fi îmbunătățit repetat și zdravăn.

▲

Adina POPESCU

(Scurt)circuite integrate

Se poartă halate albe și papuci de casă sau șlapi. Ar trebui să se poarte măști pentru față și mînuși de cauciuc. Curățenia ar trebui să fie exemplară. Pe jos, e un linoleum scorojit, pe pereți faianță, pe alocuri cenușie, pe alocuri lipsă.

Se presupune că sistemul de iluminare electrică ar trebui să fie bine pus la punct. Cîteva neoane pîlpîie, coridoarele sînt pe jumătate scufundate în beznă, prin ferestre lumina zilei e opacă, prăfuită. La fel de prăfuite sînt maldărele de hîrțoage care duc la bun sfîrșit diferitele teme de cercetare propuse, pentru a se justifica banii de la buget. Rapoarte întocmite cu meticulozitate, dosarele pline de date și tabele zac în sertare sau în „arhivă" pînă cînd se mai anunță o conferință națională sau internațională pe alte teme date, iar pentru participarea „piloșilor", preferaților șefilor, se mai alocă niște bani din fondurile instituției, se mai scoate la lumină vreo „lucrare" la care „s-a muncit" un an, doi, depinde de gradul de dificultate al problematicii respective.

Temperatura ar trebui să fie constantă, în jur de 23 de grade Celsius. Nu există aer condiționat. Vara, cînd e caniculă, un arhaic sistem de ventilație se pune în funcțiune. Cu greu, teromometrele de interior coboară sub 30.

Mihai H. a absolvit Politehnica, Secția de electronică, după care nu i-a luat prea mult timp ca să-și găsească un job. Își dorea sincer să lucreze în cercetare, așa că nu s-a interesat pe la diferite firme și nici n-a răsfoit anunțurile de la „mica publicitate". S-a dus pur și simplu, cu patalamaua în buzunar, la Fabrica de Circuite Integrate de la Băneasa și a întrebat dacă nu mai e vreun post liber. Pe vremea aceea, acum vreo patru ani, posturi erau cu duiumul, căci „migrația" masivă către Vest a celor mai buni specialiști era în plină desfășurare. După ce Mihai s-a angajat, pe un salariu de vreo trei milioane, „posturile libere" au dispărut ca prin farmec și s-au sistat angajările, pe motiv de „lipsă de fonduri". În fabrică, Mihai făcea muncă de proiectare, repara defecțiunile din circuite, dar și tot soiul de aparatură electronică, de la televizoare, la camere video, cărate de acasă cu sacoșa, pentru a mai face cîte un „ciubuc" și a mai scoate un ban în plus. Atunci mergea bine „bussines"-ul cu decodoare HBO pe care electronistul le producea în serie în timpul orelor de program. Între timp, deoarece fabrica se micșora de la o zi la alta, anumite secții deveninneed peste noapte, prin închiriere, spații pentru îmbuteliat sucuri, măcinat cafea sau studiouri de televiziune, Mihai colabora direct cu Institutul de Microtehnologie, specializat pe cercetare microelectronică. De fapt, cei din Fabrică cu cei din Institut erau cu toții o mare familie. Pe lîngă micile bîrfe de la serviciu, caterincile, chefurile și tabieturile zilnice, toate foarte plăcute și relaxante, „mîncătoria" din Institut trecea aproape neobservată. Mai ales pentru că nu era o „mîncătorie" esențială cu fundamentul primelor, promovărilor, măririlor de salariu ca într-o firmă cu o concurență acerbă și pe alocuri neloială. „La Institut se lucra pe o anumită temă, propusă de prin cărți sau de pe net. O astfel de temă putea să apară la două, trei luni sau la doi, trei ani! Nimeni nu grăbea pe nimeni, mereu era aceeași senzație de inutilitate, de muncă în zadar pentru justificarea unui salariu și totul se sfîrșea cu un alt dosar cu nume pompos, cu o altă «realizare» mîzgălită pe sute de pagini care nu avea decît un singur sens: să fie inventariată.".

Totuși, Mihai muncea trei, patru ore pe zi, dar muncea, pasionat de ceea ce face. De regulă, ajungea la slujbă la opt și pleca pe la douăsprezece, doar cînd nu era ziua cuiva și, în mod excepțional, din motive de „garrone" și tartine cu icre și cașcaval (delicioase și deloc ieftine tratațiile aniversare de pe birourile Institutului!) „programul" se prelungea pînă pe la ora trei. În rest, o viață cît se poate de comodă, într-un mediu „tehnic", adaptat necesităților cotidiene. Dimineața, angajații își făceau cafea la fierbător într-un pahar Berzelius de cinci litri. O femeie venea săptămînal cu lapte de la țară, iar clienții săi de la Institut îl depozitau la rece în frigiderele pentru plachete de siliciu, destinate cip-urilor. Un bătrîn salariat, în pragul pensionării, era un pasionat al „Formulei As" și le comunica colegilor noile rețete naturiste și remediile bolilor de la pagina „cititorii răspund...". După ce afla că prostata sa mărită își va găsi negreșit leacul, „fără să-i afecteze viața sexuală", răsufla ușurat, se parfuma și cobora în secție ca să „vrăjească" damele și să „le aprindă" circuitele. Un alt angajat „de formă", șefuleț în PSD din județul Prahova, făcea propagandă de partid. Un tînăr coleg, specialist în „inginerie inversă", venea cu tolba de circuite încapsulate de pe la diverse firme cunoscute și în cîteva ore „inventa" un produs nou, foarte asemănător cu cel original, dar mai ieftin, pe care n-avea de gînd, însă, să-l comercializeze: „se juca" doar ca să nu-și iasă din mînă!

Deși Mihai era suficient de încîntat de serviciul său ca să-și cumpere o bicicletă, pentru a scăpa de calvarul zilnic al tramvaiului cinci, n-a rezistat la Băneasa mai mult de doi ani. În cele din urmă, a „migrat" și el spre o firmă unde n-a mai cercetat nimic și a băut numai cafea la filtru, făcută de secretară, care n-avea gustul celei din paharul Berzelius, dar după numai o lună a fost promovat, s-a obișnuit să muncească douăsprezece ore pe zi pentru prime și să fie trimis la stagii de pregătire prin toată lumea. Are vagi nostalgii după atmosfera fostului său loc de muncă, iar cînd e vorba să comenteze „starea cercetării românești" își pasează interlocutorii unei foste colege care încă lucrează acolo și „știe mai multe". Colega vrea să scoată în evidență doar părțile bune și, ferindu-se de răspunsuri directe, declară doar că „treburile au început să meargă, au venit finanțatori de proiecte și din afară, cum ar fi compania «Samsung»". Probabil că tînărul specialist în „inginerie inversă" e acum fericit: are suficiente „modele" pe care să le copieze și să le reinventeze!

▲

Ars poetica Manuelei Hagiopol

Sînt cercetător în domeniul compușilor oxidici, materiale de construcții, o ramură aplicată a chimiei industriale și, în mod deosebit, m-am specializat în chimia compușilor oxidici pentru produse refractare obținute în mod special prin topirea în cuptor cu arc electric, topitura fiind ulterior supusă unui tratament termic special. Pe această cale am obținut refractarele electrotopite pentru cuptoarele de topit sticlă, reprezentînd materialul cel mai valoros pentru acest domeniu, respectiv trecîndu-se de la materialele sinterizate care rezistau cinci-șase luni, o campanie de lucru, la materiale performante ce rezistau trei-cinci ani. De la această etapă a refractarelor electrotopite, prin aceeași tehnologie, am cercetat o serie de materii prime sintetice, folosite, apoi, în fabricarea refractarelor obținute pe cale tradițională. Din categoria acestor semifabricate, un produs de mare succes a fost electrocorindonul nobil, de asemenea, electrocorindonul cu adaos de bioxid de zirconiu, respectiv alumina zirconie, de asemenea, spinelul și, în mod deosebit, spinelul corindonic, materii prime pentru o generație foarte modernă, a refractarelor monolitice utilizate în industria metalurgică pentru căptușirea zonelor celor mai agresive de la cuptoarele de elaborare a oțelului sau de la oalele de tratare a oțelului. Acest lucru, în principal îl studiez din 1969. Eu, avînd medie foarte mare, am ales cercetarea fiindcă mediul universitar nu-mi plăcea, nu-mi plăcea să predau, îmi plăcea să lucrez, să descopăr mereu lucruri noi. Am crezut că în cercetare voi găsi o atracție permanentă și lucruri noi. Din punctul meu de vedere s-a dovedit că așa a fost, împotriva neajunsurilor, unele chiar din partea mea, din cauza sănătății. Am primit premii simbolice, de exemplu, cînd un refractar nu se utiliza într-un anumit domeniu și erau mari rezerve că va putea fi utilizat, pe baza unor teste de laborator care-mi dădeau convingerea că va putea fi utilizat într-un anumit domeniu, de exemplu, vatra cuptoarelor de tratat brame, aplicînd industrial produsul respectiv, deși existau extraordinar de multe rețineri, iar eu aveam o destul de mare siguranță că produsul va rezista, pe baza testelor de laborator, dar, desigur, și o permanentă îndoială că poate nu am luat ceva în considerare și poate să fie un fiasco, deoarece rezultatul definitiv al cîștigării și certificatul de naștere al unui produs apar abia după ce a fost testat industrial. Mizam pe cercetările mele, fiindcă există niște corelații între echilibrele termice, între produs și substanța cu care interacționează, care sînt chestiuni calculabile și exacte, la care se adaugă o serie de factori practici, factori de coroziune mecanică, de direcție a curenților, de atmosferă gazoasă din zonă și toți acești factori nu pot fi toți calculabili, ci doar sînt luați în evidență și atunci am imaginat teste de coroziune statică prin calcule preexistente în alte țări ce foloseau palierele de atac. Mi-am făcut o anumită scară a creșterii temperaturii peste temperatura uzuală, cît îmi permiteau utilajele de laborator să-mi măresc timpul de experimentare și experimentînd din aproape în aproape, de la o bucată de refractar la cîteva într-un cuptor, pînă cînd am pus această metodă la punct și s-a dovedit că am mers pe o cale bună. Recunoașterea acestor rezultate se face de un grup foarte restrîns, de beneficiarii de produs ce-și amintesc de tine cînd au probleme... foarte puțină lume știe lucrul respectiv și, de aceea, nu ești de înlocuit. Mai ești cunoscut prin publicațiile de specialitate sau de cei din aceeași ramură din străinătate. Asta înseamnă că m-am ocupat ani de zile de acest domeniu fără motivații exterioare, fără aplauze care să mă susțină și fără stimulente materiale deosebite. Pur și simplu, bucuria obținerii unei performanțe, care are și ea niște limite. Acum, cînd o serie de fabrici se închid și nu se mai produc aceste materiale, există și reversul medaliei, acest lucru duce către sistemul participării la licitații. Aici, bineînțeles, sînt teme colaterale domeniului pe care eu m-am specializat, dar acest lucru nu m-a descumpănit. Am studiat legislația și am sondat posibilitatea obținerii unui asemenea contract internațional. În decembrie sînt în situația de a semna ca partener, în compania unui consorțiu impresionant de institute de cercetări și întreprinderi mici și mijlocii din Europa. Acum este de cercetat influența particulelor de silice cristalină ce se degajă în întreprinderi cu profil ceramic și influența acestora asupra sănătății.

a consemnat Eugen ISTODOR

Anca MANOLESCU

René Guénon, un autor modern

Astăzi, toleranţa, toleranţa religioasă printre altele, este o atitudine pe care lumea europeană şi americană, lumea democraţiei în genere o preţuieşte şi o promovează. A-l tolera pe celălalt religios, a-i respecta opţiunile şi cultura religioasă a devenit un lucru de la sine înţeles ori măcar acceptabil pentru majoritatea europenilor. Însă ceea ce este astfel respectat este individul (sau comunitatea) ca atare, cu convingerile sale religioase cu tot, şi nu neapărat substanţa religiei în cauză. Este vorba despre o toleranţă practică, decurgînd din idealuri de umanitate, din deschidere culturală, din exigenţele unei vieţi care te pune deseori faţă în faţă cu celălalt religios şi te obligă să conviețuiești cu el. Necesitatea toleranţei practice şi chiar generozitatea unei asemenea atitudini sînt indiscutabile; sînt, aş zice, vitale pentru tipul actual de societate. Dar *principiul* în numele căruia o atare toleranţă este propusă şi practicată rămîne problematic. Unitatea neamului omenesc, „respectul pentru om" sînt ele destul de puternice ca să fundamenteze toleranţa practică? Apoi: o fundamentare strict umană a toleranţei religioase este oare de ajuns? În fond, substanţa oricărei religii constă în faptul că leagă individul de o realitate absolută, de un adevăr absolut. Or, toleranţa practică riscă să se dizolve într-o utopică filantropie dacă nu ţine seama de acest dat specific al religiilor. La un simpozion dedicat tratatului lui Nicolaus Cusanus, *Despre pacea credinţei* (Trier, 1982), unul dintre participanţi, Helmut Meinhardt, spunea pe drept cuvînt: „necesitatea toleranţei practice este de necontestat; şi tocmai de aceea ea are nevoie de o convingătoare teorie a adevărului care să o fundamenteze" („Konjekturale Erkenntnis und religiöse Toleranz").

Pentru ca toleranţa religioasă să nu se reducă la un fragil umanitarism, prea adesea şi prea crud contrazis, acum ca şi întotdeauna, e nevoie de o reflexie asupra ţintei religiilor, asupra adevărului spre care ele tind. Pentru ca relaţia între religii să poată fi gîndită adecvat e nevoie să fie gîndită, în primul rînd, relaţia lor cu adevărul absolut. Mi s-a părut de aceea util să rezum şi să compar poziţiile cîtorva filozofi, gînditori religioşi ori tradiţionali care, în secolul trecut, şi-au pus cu acuitate această problemă: René Guénon, Simone Weil, Nikolai Berdiaev, André Scrima (alături de figura singulară a lui Nicolaus Cusanus: filozof contemplativ, teolog şi cardinal foarte activ în politica Bisericii Catolice din sec. al XV-lea, a cărui reflexie asupra diversităţii religioase este de o uimitoare îndrăzneală, rigoare, prospeţime şi rămîne să fie asumată). Reuniţi, ei pot da seamă despre anvergura şi fertilitatea intelectuală a acestei teme ca şi despre modul în care ea poate fi gîndită în lumea modernă: o lume în care nu mai există monopol religios asupra societăţii, o lume în care însăşi diversitatea religioasă *de facto* cere o reflexie înnoită asupra adevărului ultim şi a relaţiei religiilor cu acest adevăr. O bursă NEC şi un seminar Guénon organizat la New Europe College de Andrei Pleşu mi-au dat posibilitatea să fac acest studiu din care public aici un extras.

René Guénon (1885-1951) şi-a propus să expună în limbaj occidental doctrina metafizică, mai cu seamă cea a marilor tradiţii spirituale ale Orientului; scopul său era de a readuce în conştiinţa occidentală un tip de cunoaştere şi de realizare spirituală conţinute în toate tradiţiile, inclusiv în creştinism, dar pe care mentalitatea modernă le diminuase, le făcuse să se piardă, le înlocuise prin devieri sau chiar contrafaceri. Mediile universitare au privit cu indiferenţă sau mefienţă, la vremea apariţiei lor, lucrările lui Guénon: era un autor prea angajat în materia pe care o expunea, avea certitudini de neiertat pentru obiectivitatea ştiinţifică, îşi lua prea multă libertate în judecarea (ori omisiunea) anumitor date precise din diferite tradiţii spirituale. Au existat însă intelectuali remarcabili, mai ales în ţările „latine" ale Europei, care au fost marcaţi de mesajul lui. Într-un număr din 1998 al revistei *L'Homme*, Jackie Assayag făcea chiar, acrişor, o clasificare a categoriilor de intelectuali francezi care, între războaie, au fost influenţaţi de Guénon, exeget al unei *philosophia perennis*: erau „catolicii (Jacques Maritain), aventurierii (ca André Malraux) sau «instalaţii» (stil André Gide), revoluţionarii (suprarealişti) ca şi revoltaţii (de tip Henri Michaux)... Cu greu am putea măsura astăzi audienţa extraordinară de care s-a bucurat acest iluminat, apostol al unei cavalerii mistice" (o temă importantă şi pentru Henry Corbin), „căruia scriitorii mai sus citaţi i-au fost nişte fervenţi admiratori."

În România interbelică, Guénon era un autor citit, asumat în anumite cercuri. Pentru Vasile Lovinescu ori Marcel-Mihail Avramescu, el a determinat o angajare spirituală totală. (În cărţile lui Vasile Lovinescu, René Guénon e o prezenţă tutelară: e citat, valorificat, „aplicat" la tot pasul.) Pentru alţii, el a deschis o perspectivă de cunoaştere extrem de consistentă. André Scrima o spunea în *Timpul Rugului Aprins*, pornind totuşi de la analiza anumitor limitări prezente în concepţia guénoniană: „...un om altminteri demn de admiraţie, căruia nu vom sfîrşi să-i fim recunoscători pentru tot ceea ce a «aruncat» în limbaj occidental, provenind din alte orizonturi ale tradiţiei nu impropriu denumite «metafizică»". Românul Mihai Vâlsan a fost, la Paris, unul dintre cei mai valabili continuatori ai lui Guénon şi editorul lucrărilor lui. Astăzi, gîndirea lui Guénon a început să fie luată în seamă şi discutată în mediile filozofice occidentale, iar calitatea ei metafizică, originalitatea ei sînt recunoscute*.

Un model de radiaţie-convergenţă

În 1951, la moartea lui René Guénon, revista *Études Traditionnelles* – căreia el îi stabilise profilul şi unde publicase regulat timp de 29 de ani – i-a dedicat un număr unde autori de aceeaşi orientare şi discipoli au făcut o primă considerare de ansamblu a temelor lui.

În treacăt fie spus, termenul „discipoli" nu ar fi fost, probabil, acceptat de R. Guénon: pe de o parte, el se considera transmiţătorul, puţin important ca individ, al unor doctrine metafizice prin definiţie trans-personale; pe de altă parte, a insistat mereu asupra faptului că dacă doctrina poate fi expusă tuturor şi e o etapă pregătitoare obligatorie pentru cunoaştere, această etapă e orientată, „ordonată" spre ţelul fără de care cunoaşterea metafizică nu ar fi ceea ce este, anume spre o „realizare", o cunoaştere care constă în identificarea fiinţei cu adevărul pe care îl cunoaşte; iar această a doua etapă, esenţială, spunea el, nu poate fi expusă şi predată teoretic. De aceea a refuzat întotdeauna net rolul de maestru spiritual. Nu e mai puţin adevărat că mare parte dintre autorii care s-au mişcat în acelaşi orizont intelectual au fost totuşi nişte „discipoli" care au detaliat, au comentat, au dezvoltat linii doctrinare şi de interpretare simbolică în strictă observanţă faţă de opera guénoniană. Dintre cei care au avut autonomie în acelaşi „cîmp" (şi au emis cîteodată obiecţii faţă de anumite puncte ale judecăţilor lui Guénon) i-am putea numi pe A. K. Coomaraswamy şi pe F. Schuon, de asemenea pe filozoful creştin Jean Borella. Vasile Lovinescu a fost şi el un „discipol", dar unul original: pe de o parte, pentru că a aplicat cu vervă intelectuală temele guénoniene unui material original, românesc (folclor, icoană, roman interbelic: *Craii de Curtea veche*, în *Al patrulea hagialîc*) şi, pe de altă parte, pentru că, mai ales în *Jurnal alchimic*, şi-a caracterizat propriul parcurs interior în termeni guénonieni.

Revenind la numărul din *Études Traditionnelles*, aproape toţi contribuitorii numeau, printre temele dominante ale operei lui Guénon (recurgînd de altfel chiar la vocabularul lui): „identitatea esenţială a tuturor doctrinelor sacre, universalitatea simbolismului iniţiatic şi religios, unitatea fundamentală a tuturor formelor tradiţionale" (M. Vâlsan, „La fonction de René Guénon et le sort de l'Occident"). Pentru orice cititor al lui Guénon e limpede într-adevăr că aceste teme îi impregnează discursul, că fac parte dintre temeiurile lui. Guénon îşi propune să prezinte doctrina metafizică care e prin excelenţă şi prin natură *una*, oricare ar fi expresiile ei în diverse tradiţii, pentru că, spune el, e doctrina unităţii principiale sau, mai precis, a non-dualităţii. Iar această doctrină e depozitată în mod deplin în ceea ce el numea Tradiţia primordială (echivalent pentru *Sanathana Dharma* hindusă), din care decurg prin adaptări toate celelalte tradiţii. Tradiţiile sînt, toate, în fond, *această* Tradiţie şi înţelepciune, comunicată în forme diferite. Nu sînt variante ale ei *secunde calitativ*, anemiate, diminuate. Ceea ce se degradează, în ochii lui Guénon şi conform teoriilor ciclice tradiţionale, e calitatea umanităţilor cărora li se adresează aceste doctrine. Dar toate sînt expresii, reverberaţii ale Principiului unu, sînt „raze" ce derivă din strălucirea lui unică. Toate sînt, în mod complementar, căi de cunoaştere ale acestui Principiu. Tradiţiile spirituale funcţionează, toate, s-ar putea spune, după *un model de radiaţie-convergenţă* din şi către polul transcendent. De aici urmează – consecinţă imediată – „unanimitatea tradiţională" (M. Vâlsan, *ibidem*) care, pentru Guénon, e de la sine înţeleasă: ea e reflectarea unicităţii Principiului în existenţa umanităţii, ilustrată, probată şi valorificată de autor la tot pasul. F. Schuon („L'oeuvre"), ca şi alţii, menţionează acest lucru: opera lui „e «universală» pentru că examinează toate formele tradiţionale în funcţie de Adevărul unu, adoptînd totodată, dacă e oportun, limbajul unei forme anume."

Cel puţin doi dintre autorii care au participat la numărul din *Études Traditionnelles* pun tema – adică expunerea ei atît de apăsată şi vastă de către Guénon – în legătură cu tipul actual de diversitate religioasă. Expunerea lui Guénon se adresează unei lumi în care această diversitate are, spun ei, un caracter anormal şi de aceea dificil de administrat, pentru care nu sîntem pregătiţi. Umanitatea nu mai e compusă astăzi din „lumi tradiţionale" de tip „clasic" (omogene şi totale spiritual, în care o singură tradiţie modelează mentalitatea şi comportamentul indivizilor, organizarea şi funcţionarea societăţii). Pentru Guénon, o lume tradiţională înseamnă o lume în care Principiul nu e niciodată pierdut din vedere, o lume care reflectă, în toate ordinele ei de realitate, acest Principiu şi dependenţa faţă de el. O civilizaţie tradiţională, în sens deplin, presupune ca doctrina, cunoaşterea metafizică ori religioasă a adevărului ultim să organizeze şi să comande întreaga viaţă comunitară prin intermediul instituţiilor destinate să transmită sau să aplice această doctrină diferitelor domenii ale vieţii sociale (cf. mai ales *Introduction générale à l'étude des doctrines hindoues*, cap. „Que faut-il entendre par tradition?" şi „Tradition et religion"; *Aperçu sur l'initiation*, cap. „Tradition et transmission"; *Le règne de la quantité et les signes des temps*, cap. „Tradition et traditionalisme").

Or, mentalitatea modernă a afectat, într-o măsură mai mică ori mai mare, toate civilizaţiile. Nici una dintre ele nu mai trăieşte astăzi în orizontul protejat al propriei ei tradiţii. Ne aflăm într-o lume a diversităţii religioase *de facto* în care atitudinea tradiţională, tradiţionalismul (cu crispările lui integriste ori fundamentaliste), mentalitatea modernă şi post-modernă coexistă şi se confruntă, cîteodată violent, în acelaşi spaţiu. Ne aflăm, spune A. K. Coomaraswamy („Sagesse orientale et savoir occidental") citîndu-l pe Pearl Buck, într-o lume a contactelor obligatorii „pentru care popoarele nu sînt nici psihic nici spiritual pregătite... Dacă cei în stare să acţioneze ca interpreţi îşi vor face munca, vom constata poate într-o generaţie sau două, sau chiar mai curînd, că aversiunea şi prejudecăţile vor fi dispărut."

Funcţiunea interpretului

Azi putem constata desigur că afirmaţia lui Coomaraswamy era de un optimism excesiv. Dar chestiunea în sine rămîne. Diversitatea religioasă poate fi luată în seamă nu numai prin teorii bazate, spectaculos, pe conflict ireductibil şi catastrofă – teorii care sînt de aceea la modă –, nu numai prin studii descriptive ori analitice „obiective", foarte necesare. E de făcut şi o muncă intelectuală *angajată* în această privinţă, o muncă pe care René Guénon a făcut-o cu o specială limpiditate şi cu rigoare: o muncă de *interpret* care să explicitеze concordanţele de sens ale tradiţiilor, din ce în ce mai puternice şi mai evidente pe măsură ce interpretarea urcă spre nivelul lor metafizic. F. Schuon spunea acelaşi lucru în termeni tradiţionali asumaţi. El lega opera lui Guénon de „o conjunctură ciclică excepţională care, sub aspect temporal e acest «sfîrşit al unei lumi», pe care îl trăim, şi, sub aspect spaţial, e apropierea forţată a civilizaţiilor; se poate spune că, pentru Occident, Guénon e interpretul providenţial al acestei conjuncturi, cel puţin pe plan doctrinar." Cînd spunea că Guénon e „interpretul providenţial al acestei conjuncturi", F. Schuon se referea desigur la „critica lumii moderne", una din temele principale ale discursului lui Guénon (mai ales în volumele *La critique du monde moderne, Orient et Occident, Le règne de la quantité et les signes des temps*. De asemenea, articolul „La réforme de la mentalité moderne" publicat în revista *Régnabit*, iunie 1926, şi inclus în volumul postum *Symboles fondamentaux de la science sacrée*). Însă, o dată cu şi alături de această critică – dusă cîteodată pînă la afirmarea unei opoziţii lipsite de nuanţe, cu alură de dogmă, între Orient şi Occident –, Guénon a oferit o reflexie de tip tradiţional asupra pluralităţii religioase contemporane: asupra sensului şi, mai ales, asupra „legitimităţii" ei, ca expresie indefinit diversă a unităţii ultime, a adevărului ultim.

Prin această reflexie, prin faptul că lucrările lui se adresează Occidentului actual şi îi analizează criza, prin limbajul folosit, Guénon este un om al zilelor noastre, un „autor modern". Pe de altă parte, el livrează şi interpretează doctrinele concordante ale tradiţiilor spirituale asumînd poziţia intelectuală a acestor tradiţii.

---

* În România, după 1990, au apărut, dintre lucrările lui: *Criza lumii moderne, Domnia cantităţii şi semnele timpurilor, Simboluri fundamentale ale ştiinţei sacre* (Humanitas), *Omul şi devenirea sa după Vedanta* (Antet), *Regele lumii* (Rosmarin). Au scris despre Guénon oameni foarte ataşaţi de opera lui, ca Florin Mihăiescu. Marcel Tolcea s-a referit la relaţiile Guénon-Eliade într-un capitol din cartea sa, *Eliade mistic*.

▲

Pavel TELIČKA

Pregătirea de acasă

Mesajul pentru România al negociatorului-şef al Republicii Cehe cu UE

Republica Cehă, împreună cu alte nouă ţări candidate, a încheiat în decembrie anul trecut, la summitul de la Copenhaga, cinci ani de negocieri privind accederea în Uniunea Europeană. S-a încheiat o perioadă plină de tensiune, de aşteptări, de speranţe, dar şi de dezamăgire, de eforturi uneori mai mari, uneori mai mici, de pregătire internă dificilă pentru a deveni membru, dar şi de identificare a ţărilor membre cu procesul de lărgire a UE şi cu consecinţele lui. În ultima seară de negocieri de la Copenhaga, cînd delegaţia cehă, ultima delegaţie negociatoare care a părăsit sala şi se pregătea de şedinţa finală formală şi de sărbătoare a Consiliului Europei cu premierii ţărilor care vor adera, a survenit un moment special şi în multe aspecte irepetabil. Puţin de sărbătoare, chiar dacă oboseala pur şi simplu se revărsa peste acea atmosferă. Dar prezent peste tot era şi un anumit gust neobişnuit, nu vreau să zic un gust amar. Parţial pentru că, cicatricele din ultimele trei runde de negocieri de la Copenhaga erau încă proaspete, pentru că totuşi accentul fusese numai pe asprime din ambele părţi, cel puţin cu siguranţă în cazul negocierilor UE cu Republica Cehă. Parţial pentru că, imediat după încheierea negocierilor, unii dintre noi au început să analizeze rezultatele atinse în timpul negocierilor. La acel moment era prea devreme pentru aşa ceva, pe de altă parte o serie de subiecţi din Republica Cehă au fost pregătiţi să aducă această problemă la masa discuţiilor. Iar asta pe de-a-ntregul legitim. Cu greu însă evaluarea putea fi obiectivă, atît din partea criticilor, inclusiv a criticilor prin definiţie, cît şi a noastră înşine. Unele lucruri pot fi totuşi evaluate azi, poate însă superficial, parţial, într-o formă generală şi fără corecţia cuiva obiectiv atotştiutor.

O serie de evaluări generale şi de raţionamente nu pot fi relevante pentru o ţară care în continuare îşi negociază aderarea şi deloc la cei care de-abia acum îşi încep negocierile. Pe de altă parte, pot avea o anumită valoare informativă şi complementară.

În primul rînd, azi ne este clar, iar celorlalţi le-a fost clar deja cu ceva timp în urmă, că negocierile se vor încheia cu bine, respectiv cu succes pentru ambele părţi. UE are o experienţă de mulţi ani cu alte negocieri asemănătoare. Se negociază cu ţări care vor deveni parte a ei şi nu este în interesul ei să ajungă la rezultate prin care, simbolic spus, ţările candidate şi-ar rupe gîtul. De partea UE nu există apriori o rea voinţă, există numai încercarea ca noii membri să nu le fie o povară, ci mai degrabă un prinos, astfel încît să nu fie tulburate regulile valabile în UE şi să nu fie destabilizat mediul concurenţial.

Bineînţeles este vorba de mediu concurenţial, deci şi de concurenţă, în nici un caz o concurenţă perfidă, este vorba de a obţine şi anumite avantaje sau a atinge avantaje comparative. Însă nu neapărat peste o anumită graniţă sau cu orice preţ.

Toate acestea sînt valabile ca întreg şi în general, dar nu este necesar să fie valabile pentru fiecare situaţie în parte. De aceea trebuie să se dea atenţie unei maxime informări a UE asupra propriilor ei probleme, preferinţe, priorităţi şi dificultăţi actuale. Lipsa informării faţă de ţările cu care negociază UE nu este rentabilă, ascunderea anumitor realităţi poate să se răzbune.

Negocierile de aderare au întotdeauna doi piloni importanţi şi aproape echivalenţi. Un pilon se referă la probleme şi norme care se presupune că nu vor implica dificultăţi în orizontul integrării, dar la care este vorba de capacitatea de a aplica aceste norme, de a le aplica în mod corect, iar prin îndeplinirea lor să se forţeze convingerea UE. Această parte a negocierilor nu poate fi subapreciată şi nici înşelată. Tocmai această parte a negocierilor arată la care din norme este necesară o perioadă de tranziţie. Un lucru a fost foarte clar. Are sens să se ceară o perioadă de tranziţie, de care ţara candidată din motive de consecinţe financiare, economice, sociale sau instituţionale, are realmente nevoie. Nu este cu siguranţă rentabilă inflaţia de solicitări numai pentru ca ţara să îşi uşureze pregătirea de acasă, să amîne soluţiile sensibile politic sau să îşi lărgească pachetul de întrebări pentru negocieri şi o greşită aşteptare a creşterii schimburilor comerciale. UE are informaţii bune şi de cele mai multe ori ştie, sau este capabilă să extrapoleze, dacă partea negociatoare are nevoie de o perioadă de tranziţie. Abordarea inflaţionistă este contraproductivă, lipsită de încredere din poziţia celui care negociază, dar şi pe ansamblul său. UE va fi, după anumite experienţe proaste, şi mai suspicioasă chiar şi în situaţiile în care ţara candidată are o solicitare legitimă.

De aceea este important să cunoşti poziţia de a expune argumentele, să pregăteşti şi o abordare alternativă şi să ai la dispoziţie eventual şi o analiză a rezultatelor. Aceste lucruri nu pot fi grăbite, iar o pregătire solidă cere timp. Pregătirea materialelor în fiecare etapă este cel mai vulnerabil lucru, UE se pregăteşte din timp.

O serie de ţări candidate au făcut o greşeală cînd s-au lăsat atrase într-o cursă între ele. Din asta a cîştigat UE, care în cîteva cazuri a arătat cu plăcere cu degetul că o altă ţară a încheiat deja un capitol, deci să ne inspirăm de acolo, să renunţăm la poziţia noastră sau să ne grăbim să facem alt pas. Cel mai important este răbdarea. Pentru delegaţia cehă şi din fericire şi pentru reprezentanţii politici nu a fost esenţial cîte capitole a încheiat pe parcursul negocierii Republica Cehă. Am încercat însă să avem fruntea plutonului sub control.

Consider că este raţional să îţi alegi clar priorităţile la fiecare capitol, dar şi într-o relaţie de reciprocitate între capitole.

După părerea mea, fiecare capitol a cerut o strategie independentă. La asta am adaptat negocierile în capitalele ţărilor membre. Am încercat să identificăm principalii oponenţi, după caz aliaţi, şi să ştim care sînt ţările neutre. Colaborarea cu ţara care prezidează UE într-un anumit moment e esenţială, mai ales în fazele finale ale negocierilor. O atenţie sporită am acordat principalilor opozanţi. Astfel, de exemplu, am vizitat Berlinul într-un an de cinci ori numai pentru problema impozitării. Nu au fost de fapt vizite, ci negocieri dure, chiar dacă cu nemţii întotdeauna negocierile sînt corecte. Trebuie ca întotdeauna să te concentrezi asupra celor care au competenţă decizională. Nu pot fi uitate nici resorturile de sector.

Comisia Europeană este acel intermediar care pune toate firele laolaltă. În majoritatea cazurilor este un aliat (pentru că în această problemă ştie cel mai mult), cîteodată dimpotrivă, unele direcţii generale ne-au împovărat. Cu alte cuvinte, nici una din direcţiile generale nu a fost imună la lobby-ul grupurilor de presiune din UE.

Cooperarea între ţările candidate este esenţială, se poate profita de pe urma ei, cel puţin printr-o informare reciprocă bună. Interesele lor sînt de multe ori diverse şi nu poate exista o aşteptare exagerată de la această cooperare. O abordare paralelă a unui număr mai mare de ţări ar fi putut avea cîteodată un efect mai mare, România şi Bulgaria, chiar în tandem vor vea o greutate mai mică decît cele şase sau zece ţări din valul nostru. Nu este însă un contraargument pentru o bună cooperare.

Baza oricărui succes este însă pregătirea de acasă. Un cadru instituţionalizat de coordonare, care să fie de calitate şi mai degrabă centralizat, este baza ipotezei succesului. Angajarea directă a minstrului de resort coordonator şi în primul rînd a prim-ministrului este neapărat necesară. Negociatorul-şef ar trebui să aibă posibilitatea să îşi aleagă echipa de negociere, ar trebui să aibă acces la ministrul coodonator şi la prim-ministru şi să se bucure de încrederea lor. Întodeauna am preţuit strînsa colaborare cu partenerii economici şi sociali, cîteodată m-au ajutat în sensul că resorturile nu m-au îmbătat cu apă rece. O deschidere maximă faţă de mass-media mi-a fost utilă.

La o privire retrospectivă, este absolut clar că managerul procesului de negociere este fără îndoială UE. De foarte puţine ori, din punct de vedere procedural, s-a întîmplat ceva ce UE nu şi-ar fi dorit, ceva spre care să se lase forţată. Negocierile le-a terminat din punctul de vedere al termenelor exact aşa cum, progresiv, părţii negociatoare a UE i s-a dospit apetitul. Isteţimea îşi are de aceea locul său în arsenalul negocierilor.

Nimeni însă nu ar trebui să aibă după încheierea negocierilor de aderare sentimentul că ştie tot, că a adunat toată ştiinţa (celorlalţi şi nici UE). Astfel, şi cazul negocierilor româneşti îşi are specificul său, al cărui final nimeni dintre noi nu-l poate aprecia cum se cuvine. Experienţele noastre, dacă există interes, sîntem pregătiţi oricînd să le oferim. Pot, dar nu trebuie să fie folositoare. Însă ceea ce ştiu sigur bazîndu-mă pe experienţele noastre este că negocierile României pentru a deveni membră se vor încheia cu succes. Dimensiunea succesului însă depinde de România însăşi şi va fi măsurată şi prin înţelepciunea cetăţenilor ei. Vă ţin pumnii.

Pavel Telička a fost negociatorul-şef al Republicii Cehe cu Uniunea Europeană, iar în prezent este ambasadorul ţării sale la Bruxelles. Mulţumim Centrului Ceh pentru amabilitatea cu care ne-a oferit, în exclusivitate, acest articol. *(n. red.)*

traducere de Mădălina ŢURCANU

Wolf LEPENIES

Charismă şi birocraţie

Cinefilii vor avea cel mai mult de profitat de pe urma victoriei zdrobitoare a lui Arnold Schwarzenegger în California: în anii ce vor urma o să fie mai puţine filme proaste. Vremea „Terminatorului" s-a sfîrşit; acum trebuie să se arate „Guvernatorul". În campania electorală, pe care a finanţat-o din fonduri proprii cu zece milioane de dolari, vedeta de cinema a folosit doar prenumele: tuturor le era clar că Arnold îl va învinge pe adversarul său, Gray.

Chiar dacă adversităţile dintre cei doi au fost înscenate într-un spectacol mediatic: era o luptă între charismă şi birocraţie. Max Weber a definit, în contextul tipurilor de guvernare legitime, forma raţională şi forma charismatică.

Guvernare raţională – guvernare birocratică

Guvernarea raţională se întrupează pe tărîmul birocraţiei: ea urmează, supusă, nişte reguli, stabileşte o administraţie care este independentă de persoane şi este atentă la îndeplinirea obligaţiilor în timpul mandatului.

Trăsătura dominantă de caracter a acestei forme de guvernare este lipsa de patimă cu care sînt conduse treburile politice. Guvernarea charismatică, dimpotrivă, îşi trage legitimitatea tocmai din conducerea pătimaşă a chestiunilor politice. „Stă scris – iar eu vă spun!", acesta e motto-ul lor.

În California, Gray a fost înlăturat pentru că era prea mult şi prea puţin birocrat. Era un superbirocrat rece, care a pierdut total legătura cu electoratul său. Să triplezi, în ţara autostrăzilor cu şase benzi, impozitul pe automobil este un gest de sinucidere politică. În acelaşi timp, guvernatorul înlăturat din funcţie a fost un antibirocrat: guvernarea Californiei a fost în mare măsură influenţată de interesele de grup. Gray Davis a fost comparat cu un driver de formula 1: nu se vedea ce are de gînd să facă deoarece drumul era împînzit cu panouri publicitare.

Ora outsider-*ului*

Împotriva super- şi antibirocratului, Schwarzenegger a făcut un joc simplu, căci nu s-a lansat în dezbateri pe problemele politicii concrete, ci s-a bazat exclusiv pe charismă. Max Weber a identificat drept principala problemă a guvernării birocratice încremenirea în rutină: în momentul în care alegătorii au senzaţia că politica nu mai are cum să avanseze, bate ceasul elitelor marginale. *Outsider*-ul Schwarzenegger a profitat cu temperament şi cu îndemînare de această schimbare de oră. Momentan, democraţilor din California nu le rămîne decît speranţa că Schwarzenegger va eşua.

La prima vedere, lectura lui Max Weber le-ar putea hrăni această speranţă, căci sociologii spun că problema guvernărilor charismatice este că sînt, în fond, străine de economie. Dar, astăzi, economia este un domeniu influenţat în mare parte de fluctuaţii sentimentale; factorul psihologic nu joacă un rol esenţial doar la bursă. Asta ar putea – contrazicîndu-l pe Weber – să-l ajute pe Schwarzenegger, care a fost suficient de deştept încît să înfiinţeze un „Economic Recovery Council", în care lucrează specialişti eminenţi.

Arnie are nevoie de experţi şi de ştiinţa lor

Pentru a supravieţui în politică, Schwarzenegger ştie că are nevoie de specialişti. Pe încrederea în efectul rutinei şi în cel al experienţei mimate nu se poate baza, pe termen lung, decît o guvernare birocratică. Pentru guvernarea charismatică asta nu mai e valabil. Ea are chiar prin natura ei un termen limitat şi nu poate fi supusă unei probe a duratei, la fel cum nu se poate transforma într-o guvernare birocratică.

Va fi foarte interesant să observăm cum va face faţă Schwarzenegger rutinizării charismei. Nu e imposibil ca tocmai fostul *bodybuilder* din California să provoace noi impulsuri în corpul politic american.

(articol preluat din *Süddeutsche Zeitung)*

traducere de Matei MARTIN

Sergiu ANGHEL

Cabala repetenţilor

Stimată redacţie,

În numărul 549 al revistei dumneavoastră, dedicat parţial temei arta dansului din România, au fost făcute unele afirmaţii de natură să-i inducă în eroare atît pe spectatori cît şi pe profesioniştii acestei arte, ca să nu mai vorbim de funcţionarii Ministerului Culturii şi Cultelor, care, la această oră, probabil că nu mai înţeleg nimic din ceea se întîmplă cu adevărat în acest „sector".

Numărul neadevărurilor, amploarea dezinformării (din neştiinţă sau din rea credinţă), tentativele hilare de manipulare a opiniei publice, amatorismul, incultura, agramatismul, prostia crasă şi vulgaritatea generală a interviurilor mă obligă să iau atitudine şi să vă rog să găzduiţi în paginile revistei dvs. expresia dilemei în care m-a aruncat citirea numărului respectiv din Dilema.

Vă rog să primiţi şi protestul meu legat de interviul publicat de domnişoara Raluca Ion în numele meu. Folosesc această formulă oarecum ambiguă în legătură cu acest interviu pentru că după ce am citit respectivul text m-am trezit brusc în situaţia cuiva care nu mai ştia sigur dacă un interviu „se ia" sau „se dă". Singura concluzie la care am putut ajunge este că domnişoara Raluca Ion a reuşit performanţa de a-mi lua un interviu pe care nu l-am dat niciodată. Vă rog, drept urmare, să-mi acordaţi şi posibilitatea de a încerca să refac acordul dintre ceea ce cred că am spus eu şi ceea ce crede domnişoara Raluca Ion că a auzit.

Cu mulţumiri,
Sergiu Anghel

Formula „text nerevăzut de interlocutor" adoptată de responsabilul de număr în urma telefonului îngrozit pe care l-am dat la redacţie după ce am citit interviul partenogenetic al d-rei Raluca Ion explică doar în parte dezacordul de care vorbeam mai sus. În realitate, interzicîndu-i jurnalistei să deschidă reportofonul în urma unei sumare explicaţii (ca între filologi) legată de diferenţele insuportabile dintre „stilul vorbit" şi „stilul scris" pe care un interlocutor trebuie să le suporte atunci cînd îşi vede „scrise" „vorbele", i-am interzis să publice materialul fără acordul meu sau fără să fi făcut corecturile necesare. Am insistat în mod special în legătură cu confuzia curentă care se face între Ministerul Culturii, prin care – am explicat – va trebui să înţelegem pe parcursul întregii conversaţii instituţia ce a precedat actualului Minister al Culturii şi Cultelor neobţinînd decît rezultatul plasării haotice a celor două titulaturi în contexte creatoare de confuzii. Am mai rugat-o pe jurnalistă să nu reproducă unele licenţe de limbaj – inerente unei conversaţii libere – din simpla dorinţă de a menaja o situaţie tensionată din breasla noastră, rugăminte ce nu mi-a fost respectată. Faptul că jurnalista a încălcat această înţelegere în ciuda faptului că i-am acordat două ore din timpul meu, cred că o descalifică în plan profesional determinîndu-mă să înţeleg de ce vorbesc englezii – atunci cînd o înţelegere se poate face în baza unui simplu cuvînt dat – doar de „gentleman agreement".

Pe de altă parte, tehnic vorbind, folosirea unei strategii reporterieşti de descindere în Ferentari atunci cînd tratezi o problemă de cultură mi se pare o disonanţă gravă în tonalitatea generală a *Dilemei* chiar dacă dialogul nu a fost purtat în totalitate – trebuie s-o recunosc – la nivelul femeilor savante, nivel la care inteligenţa mea nu se mai ridică, hélas, în proximitatea oricărei femei.

În mod evident, numărul din *Dilema* la care ne referim este rezultatul unei stratageme jurnalistice lipsită de orice urmă de etică profesională în care, responsabilul de număr, dl Cezar Paul-Bădescu, ajutat de Raluca Ion, din motive care îmi scapă, au ţinut morţiş să pună într-o lumină favorabilă un fenomen cultural marginal, la care în mod evident aderă, aducînd în mod intenţionat – într-o complicitate evidentă cu unii din cei intervievaţi – prejudicii grave de imagine structurilor de dans finanţate de Ministerul Culturii şi Cultelor. În mod normal, după cronica encomiastică dedicată unei elucubraţii a dl-ui Cosmin Manolescu, cronică în care personal am fost atacat de dl Bădescu, acesta ar fi trebuit să realizeze că cel puţin pentru o perioadă nu mai îndeplinea condiţiile de obiectivitate pe care angajarea sa într-o anchetă social-culturală conflictuală le-ar fi cerut. Iată de ce cred că demersul dl-ui Bădescu nu a fost sincer, mai mult, rezultatul este evident tendenţios şi nu este decît o continuare a atacului gratuit din cronica-eseu dedicată domnului C. Manolescu şi... idealului lor estetic legat de necesitatea imperioasă a relaxării feselor în dansul contemporan.

În esenţă, vreau să-i acuz atît pe responsabilul de număr cît şi pe Raluca Ion pentru faptul că, mimînd actul jurnalistic, n-au făcut decît să le prilejuiască clienţilor lor o serie de afirmaţii evident prestabilite. Cota maximă a acestui tip de scenariu a atins-o „interviul" monologal al d-lui Cosmin Manolescu oferit admiratorului său *sans réserves*, dl Cezar Paul-Bădescu, unde, întrebările jurnalistului, pentru cine are ochi, sînt în mod evident inserate ulterior prezentării în scris a textului. Privind paginaţia, cititorul atent va putea observa o aşezare voită, în oglindă: în stînga, un articol evident îngrijit, plauzibil dincolo de suma imensă a minciunilor debitate, iar în dreapta, pe aceeaşi pagină cu un artist cu liceul la bază şi cu un repetent, presupusul meu interviu, alterat în mod voit şi alăturat inepţiilor hilare ale celor doi colegi de rubrică.

Acestea fiind constatate, nu-mi rămîne decît să deplor faptul că în paginile unei reviste prestigioase îşi găsesc spaţiu de manevră autorii unei adevărate cabale a repetenţilor.

Iată minciunile la care mă refeream mai sus:

1. În coloana a treia a interviului, d-lui Manolescu i se oferă ocazia de a se plînge de faptul că Ministerul Culturii şi Cultelor nu a dat nici un răspuns unei scrisori deschise apărute în presă, formulată de „mulţi coregrafi români" . Că cei mulţi dar... de fapt doar patru sau cinci sînt „clienţii" admiraţiei baletomane exclusiviste a dl-ui Bădescu nu se mai spune, dar reiese cu claritate din repetarea insistentă a aceloraşi 4-5 nume de „independenţi" exponenţiali, vezi doamne, pentru un întreg fenomen. Să nu fi auzit „criticul de balet" Cezar Paul-Bădescu de adevăratele nume sonore ale dansului cum sînt Simona Şomăcescu, Corina Dumitrescu, Cristina Opincaru, Magdalena Rădulescu, Mădălina Slăteanu-Bulgaru, Tiberiu Almosnino, Cristian Crăciun, Vlad Toader, Ovidiu-Matei Iancu de la Opera Naţională, sau Aliss Tarcea, Felicia Şerbănescu, Monica Chereches, Olimpia Cheţa, Horaţiu Cherecheş, Traian Vlaş, Gigel Ungureanu de la Teatrul de balet din Constanţa, iar lista ar putea continua cu nume sonore de coregrafi care lipsesc din „listuţa" lui Bădescu, cum ar fi Gigi Căciuleanu, Adina Cezar, Raluca Ianegic, Alexandru Schneider, Natasa Trăistaru, ca să nu mai vorbesc de Alexa Mezincescu, Ioan Tugearu, Miriam Răducanu, Gheorghe Iancu, etc., etc.? Doar luarea în calcul a acestor adevărate nume ale dansului clasic şi contemporan din România ar fi putut susţine un titlu de grandilocvenţa ridicolă a celui „găsit" de dl Bădescu: „Starea dansului" şi care în fapt nu tratează decît lipsa de stare a unui fenomen marginal. Dar, în confuzia generală a numărului nu s-a luat în calcul nici faptul că Ministerul a dat de fapt un dublu răspuns interpelărilor „seriale" ale d-lui Manolescu; în bani şi în presa scrisă. Singura scuză a d-lui Manolescu ar fi aceea de a nu fi citit acest răspuns, lucru imposibil de susţinut – chiar de către un mincinos nerusinat – întrucît chiar dl Manolescu a difuzat acel răspuns pe adresa grupului dans.ro. aşa cum se poate vedea în *copy & paste*-ul din subsol luat din cutia electronică de la care dl Manolescu „forvardează" tot soiul de mesaje adresate „independenţilor" şi chiar patriei. Tehnica de a minţi a acestuia fiind contemporană cu tehnologia „anti-frost" se bazează probabil pe credinţa că nimeni nu-i va putea reproşa vreodată că minte de îngheaţă apele... în absenţa „dovezii".

2. În coloana a cincea, dl Manolescu, de pe poziţia „sinceră" a unui concurent a cărui energie se consumă cu precădere în grija deosebită pe care o are faţă de cei rămaşi mult în urmă, afirmă că Orion Balet nu a avut în ultimii trei ani nici o premieră. Cred că înainte de a aduce o astfel de acuză trebuie să cunoşti, dacă lucrurile stau astfel, care sînt motivele care au dus eventual la o astfel de stare de fapt şi abia după aceea să poţi formula acuzaţii. Este suficient să accesaţi un site pe care l-am editat de unul singur, pentru a constata încă o dată că dl Manolescu minte. În schimb, la „portalul" iniţiat de DCM sub pretextul – care i-a permis de altfel accesul la finanţare - că va reflecta activitatea întregii mişcări coregrafice româneşti, nereflectînd-o de fapt decît pe cea a DCM-ului, nu veţi putea afla ce a făcut dl Manolescu în ultimii trei ani pentru simplul fapt că acel site, pentru care s-au cheltuit sume importante de bani, nu există. Dar acuzaţia de inactivitate este o minciună palidă, făcută într-un spaţiu unde teama că mincinosul v-a fi prins mai atenuează puţin din mitomania funciară a personajului. Odată ajuns la Marea Poartă – de astă dată – a Evropei, unde dl Manolescu ne (rău)prezintă ţara, minciunile – pentru a fi „forte" trebuie să aibă o dimensiune „euro". Iată ce afirmă cel căruia în curînd i se vor putea aşeza vrăbiile pe nas atunci cînd crede că Internetul are memoria scurtă: *„En cinq ans, le ministère roumain de la culture, qui maintient sous perfusion des compagnies de danse fantômes, ne lui a octroyé qu'une seule subvention."* Dacă mai adăugăm seria infinită de minciuni debitate peste tot în presa occidentală după care, în România, dansul contemporan a început în 1990, şi că mişcarea independentă este sigurul reper credibil al dansului din România, avem portretul robot al unei noi specii de delincvenţă; delincvenţa culturală, desantul anticultural, decis în incubatorul mentalităţii generaţioniste sau pur şi simplu în aburii gregarismelor de tip „spritzkultur" de pe lîngă vreo cîrciumă iubitoare de „artişti" ale căror bricolaje nu mai sînt demult spectacole ci *„show*-uri", *performance*-uri, *installations*-uri, *contact-improvisatios*-uri, *happening*-uri etc., tot atîtea titulaturi anodine în sine dacă n-ar fi folosite pe post de perdele de fum, în scopul de a disimula tot atîtea forme de incompetenţă. Activităţile „independenţilor", ele însele, nu mai urmăresc „spectacolul", ci au *„targets*-uri" indicibile, greu de decelat în interiorul unor sintagme criptice cum ar fi: „rezidenţe", „platforme", „reţele", „participări", „antene" etc., toate acestea fiind „items-uri" care, puse dibaci într-un CV (ce ar merita inversarea acronimului) şi la care dacă se mai adaugă şi „coregrafiile de un minut" la care visează un alt detractor invitat de dl Bădescu să mă flancheze în paginile *Dilemei*, poţi obţine un efect devastator în faţa vreunui funcţionar european a cărui singură „specialitate" în dans este aceea de a cădea pe spate în faţa „tinerilor artişti", în perfecta respectare a ordinii depunerii „applications"-urilor acestora. Cred că adoptarea poziţiei „misionarului" cultural ar fi o bună măsură de diversificare a plăcerii acestora de a se investi în cultura română „independentă" şi o trecere necesară de la pasivitatea acordării de „granturi" primului venit la căutarea activă a celor care le merită.

Atitudinea constantă a acestei noi specii de „core-autori" este calibanismul cultural, definit atît de bine de Trinculo, personajul lui Shakespeare din *Furtuna*: *„Four legs and two voices: a most delicate monster! His forward voice now is to speak well of his friend; his backward voice is to utter foul speeches and to detract."* Comicul de situaţie creat de „sectorul independent" Stephano-Trinculo-Caliban, defineşte cum nu se poate mai bine mentalitatea şi tipul de aglutinare specific strategilor afirmării în bloc; nişte cheflii, incitaţi la uzurpare de un Animalom analfabet care respiră prin toţi porii ura faţă de autoritatea şi legitimitatea lui Prospero şi care nu visează de fapt decît la „Compania" Mirandei. Iată de ce Compania Adinei Cezar este „sub perfuzii", iar Compania Orion este o „fantomă". Esenţa protestelor „independenţilor" constă de fapt în dorinţa lor secretă de a deveni şi ei într-o bună zi „dependenţi". Din această raţiune şi nu din alte motive se duce o campanie mincinoasă de denigrare a celor două structuri finanţate de Ministerul Culturii şi Cultelor...

Absurdul situaţiei constă însă în faptul că „independentismul" însuşi este o mare minciună întrucît, *de jure* nici unul din coregrafii români nu este angajat pe un post de coregraf. Poate cu excepţia celor din Opere. Şi mai absurdă este situaţia în care în cadrul unor „programe independente" cum a fost spectacolul din 7. 04. 2003 – ocazie cu care dl Theodorescu a fost ţinta unei cabale independente, sînt atraşi coregrafi care sînt angajaţi pe diverse posturi şi, deci, nu au calitatea de „independent". Mai mult, chiar cei care stabilesc cine e şi cine nu e „independent" în România sînt ei înşişi angajaţi şi salariaţi ai unor instituţii de stat: Lic. de Coregrafie, UNATC, Odeon etc. În concluzie, aşazişii independenţi nu sînt cu nimic mai independenţi decît aşazişii dependenţi pentru simplul fapt că „dependenţii" sînt la fel de independenţi ca „aşa-zişii independenţi"...

Din păcate, şi presa a fost intoxicată cu această falsă problemă contribuind la creditarea unei irealităţi. Străinii, miloşi, i-au luat în braţe pe aceşti mincinoşi demonizîndu-i pe cei din „structurile finanţate" ca şi cum structurile în care funcţionau ceilalţi nu ar fi fost finanţate.

Deşi farsa auto-victimizării nu mai poate induce în eroare pe nimeni, delirul dizolvant al d-lui Manolescu este alimentat şi repus în pagină nu numai de dl Bădescu ci şi de o altă victimă a campaniei de dezimformare a acestuia, Anca Rotescu, o excelentă ziaristă. „S-a pornit de la zero." îi zice Manolescu pentru a continua şi mai vehement: „Această artă, apreciată şi subvenţionată în străinătate, la noi, în România, oficial, nici măcar nu există" etc. pentru ca, avînd unele „reveniri" bruşte, momente cînd, împăciuitor cu cei care acceptînd mai greu ideea generaţiilor spontanee, fie aceasta chiar şi în spaţiul plin de paradoxuri şi miracole al dansului, le concede acestora că a mai existat şi o Miriam Răducanu, şi o Raluca Ianegic şi... dar că între aceştia şi „noua generaţie de coregrafi" a existat un vid de... 20 de ani „de care se fac vinovaţi comuniştii". Aici intervine dl. Bădescu şi găseşte în dl Manolescu salvarea, „veriga lipsă", „Animalom-ul" care, depăşind „simbolurile à la Sergiu Anghel (...) a mers pînă la capăt în post-modernism".

Am obosit! E dificil să demontezi minciuni. Pe asta se şi bazează tehnica dezinformării; la o minciună poţi să aderi în mod spontan dacă e învelită în plauzibil. Pentru înţelegerea demontării unei minciuni îţi trebuie discernămînt şi răbdare. Deşi ar trebui să fie mai ample decît atacurile mincinoase, în presă, de regulă, drepturile la replică sînt comprimate şi considerate „tardive".

O ultimă precizare, cu riscul de a fi acuzat de acelaşi C. Manolescu că „fac politica puterii centrale". Ideea de a tot arunca cu pietre în cocotierul din curtea Ministerului Culturii şi Cultelor în ciuda evidenţei că nu prea mai sînt nuci de cocos în el este o atitudine de Animal-zoo. De asemenea, a-i acuza pe funcţionarii de acolo că nu au „viziuni" este ridicol. Vă mărturisesc din propria mea experienţă de la Orion că este foarte greu să ai viziuni cînd nu ai bani, după cum este la fel de greu de crezut că se poate să nu ai nici o viziune atunci cînd dispui de 150.000 de dolari pentru un „proiect" ca BucureESTi-VEST.

În legătură cu posibilitatea ca „independenţii" să primească subvenţii, în cazul în care acest lucru se va întîmpla, personal mă voi simţi în pragul unei aporii: cum îi va mai subvenţiona Pro-Helveţia (cea care nu-i subvenţionează pe subvenţionaţi) pe „independenţii" pe care-i subvenţionează doar pentru că nu sînt subvenţionaţi în momentul în care vor fi ei înşişi nişte subvenţionaţi atunci cînd vor fi primit subvenţiile...

Se va ajunge la situaţia în care „aşa-zişii independenţi" vor fi devenit dependenţi dublu subvenţionaţi, în timp ce „aşa-zişii dependenţi" vor fi rămas la fel de sub-subvenţionaţi ca şi pînă acum.

Curată dilemă...

Ţinînd cont de amploarea falsului pe care l-au creat şi în interiorul căruia trăiesc, ar trebui ca măcar presa să înceteze să preia sintagme prefabricate cum ar fi „coregrafi independenţi", „tinerii coregrafi", sintagmă greu definibilă, sau, mai ales „noul val" al „noii generaţii de coregrafi" etc.

Dacă ar cunoaşte adevărata substanţă a valului în care bieţii de ei sînt băgaţi pînă la gît, nu i-ar mai incita să mai facă şi valuri...

N. red.: Nu comentăm opiniile dlui Sergiu Anghel pe tema dansului. Precizăm doar că Raluca Ion, colaboratoarea noastră, a făcut tot ce era uman şi jurnalistic posibil pentru a-i lua un interviu. Şi chiar i l-a luat, deşi dl Anghel nu mai acceptă acum acest lucru. Cu aceasta, punem punct „dezbaterii".

▲

Simona SORA

puzzlecturi

(S)ora exactă

● **Iulian Tănase, *Sora exactă*, Editura ICARE, 2003.**

Dacă e extrem de dificil să scrii despre cărţile lui Gellu Naum, să le analizezi literar sau să le situezi în contexte, e de-a dreptul sinucigaş să scrii despre cărţile legate în vreun fel de poet. Cînd nu te numeri printre cei ce le-au fost apropiaţi lui Gellu şi Lygiei Naum, dar nu te regăseşti nici în tabăra celor ce mărturisesc o „lipsă de organ“ pentru opera naumiană şi te arunci să scrii (pe la gazete, e drept), trebuie să te aştepţi la ridicări din umeri (verbalizate) de ambele părţi. Cercul, atît de divers, din jurul „pohetului“ îşi apără moştenirea, scepticii din tabăra... paralelă îşi apără luciditatea sau propria formulă poetică. Cum să mergi, spunînd totuşi ce ai avea de spus, pe muchia tăioasă care desparte două feţe ale aceluiaşi tip de receptare, diferite între ele prin prezenţa/absenţa unui sentiment mai degrabă de natura credinţei decît de domeniul analizei literare? Între aceste două forme de raportare (îndreptăţite amîndouă) e aproape uimitoare situarea doamnei Lygia Naum, legatara poetului şi oficianta, în posteritate, a unui cult firesc al operei acestuia. Prin decizia soţiei lui Gellu Naum, au văzut tiparul în ultimii ani cărţi iniţiatice precum *Calea Şearpelui* şi vor fi probabil reeditate volume pe care le mai ştiu doar puţini dintre cei interesaţi de opera ultimului mare suprarealist român, *Medium, Teribilul interzis, Castelul orbilor.*

Iubitei suprarealiste a lui Gellu Naum, oficiantei imparţiale a unui cult firesc, Zenobiei, Catherinei Mahoney şi tuturor ipostazelor feminine ale sufletului poetului le este dedicată ultima carte a lui Iulian Tănase, venind firesc după *Iubitafizica* din 2002, dar mai ales după volumul colectiv coordonat în 2002, *Pentru Gellu Naum*. Punctul de pornire al recăutării (poetice) de sine este poemul propriu din acel volum, intitulat atunci *29 septembrie 2001* (ziua morţii lui Gellu Naum) şi nenumit în noua carte, pentru mai exacta aşezare a sa în recent descoperita „sintaxă a întunericului“. Este vorba despre o „citire a sensului“ propriu, în absenţa maestrului, un doliu poetic subminat de o tiranie a inteligibilului. Reîntîlnirea cu Gellu Naum se produce, astfel, în două moduri: o dată prin prezenţa fizică şi liniştitoare a jumătăţii vii a acestuia, ipostaza sa feminină, femeia unică şi miraculoasă, *anima* poetului, apoi prin recitirea *ţintită* a poemelor acestuia. *Sora exactă* devine locul deschis al unui dublu dialog, cu poetul încă viu prin iubita sa şi cu semnele din poemele acestuia cu ajutorul cărora tînărul discipol construieşte o hartă a căilor de acces spre inima poeziei. Dialogul poetic, itinerariile „citite“ în cărţile poetului stabilesc locul *exact* în care se găseşte subiect-obiectul ritualului: „Clopotul a strigat o singură dată / şi fîntîna s-a prăbuşit la pămînt / Şi atunci unul dintre noi a zis / A fost sora exactă / trebuie să mergem a zis sîntem aşteptaţi / de acum încolo măştile nu ne mai sînt de nici un folos / să ne întoarcem de unde am plecat a zis / el ne aşteaptă în fîntînă / clopotul avea vocea ei“. Evanghelia apocrifă a discipolului „chemat în ceasul al doisprezecelea“ răspunde poemului naumian *Sora Fîntînă* din volumul *Cele sfinte cîinilor* (1990), viziunii premonitorii de acolo: „şi eu mort de mult cu o piatră de moară pe piept / am hotărît în sfîrşit să plec / să pornesc de pildă dintr-un grajd înecat în aburi / să merg aşa pînă la un crîng (tufiş) unde mă aşteaptă sora Fîntînă / să mă reazem acolo de prăbuşirea ei“. Şi mai răspunde unui poem ironic din *Melancolia dezvoltării* (1975) intitulat *Ora exactă*, despre „momentul exact“ al transformării fiinţei în text şi despre postîntîlnirile iluzorii cu discipolii: „iată şi Marea Oarbă cu insulele ei haotice nisipul care flutura pe / orizont şi necheza de cîte ori simţea miros de om / treceau nişte fihinţe cu picioare de ghips cîntau se opreau în faţa / oglinzilor îşi zgîriau obrajii îşi răsuceau spre soare omoplaţii“.

Eul poetic al lui Iulian Tănase se reconstruieşte însă în această carte, alternîndu-l pe *eu* cu *noi*, îşi adaptează biografia (inclusiv pe cea de dinainte de naşterea sa propriu-zisă) întîlnirii fatidice: „Eram destul de mort atunci / şi la nunta lor părinţii nu m-au invitat“. Este o autobiografie imaginară în funcţie de viaţa/opera maestrului, în care amintirile intrauterine *à la* Dalí se suprapun peste doliul sinestezic şi înţelegerea fără cuvinte din prezent. Este o autobiografie inventată şi dedicată geniului feminin, „mamei mediumnice“, „sorei exacte“ a oricărui poet adevărat, greu, dacă nu imposibil de recunoscut în lumea schimbată esenţial de după moartea lui Gellu Naum: „Şi noroc cu Zenobia domnule mare noroc / că ne învaţă să visăm lucruri de mult uitate /.../ cu sora dumneavoastră exactă / că în zilele triste cu mult soare ne oferă cafea şi umeraşe / şi multe alte motive“. Este o declaraţie de iubire „exactă“ pentru *anima* eternă, epilogul versetic aparţinîndu-i totuşi lui *animus,* devierii masculine care, în ordine poetică naumiană, nu este altceva decît o formă, asumată, de demnitate (v. *Calea Şearpelui*, pag. XXXII). Şi mai e unul dintre cele mai bune volume ale lui Iulian Tănase (cu poeme care-ar putea figura în orice antologie suprarealistă) – o spun asumîndu-mi întreaga subiectivitate pe care titlul mi-a provocat-o.

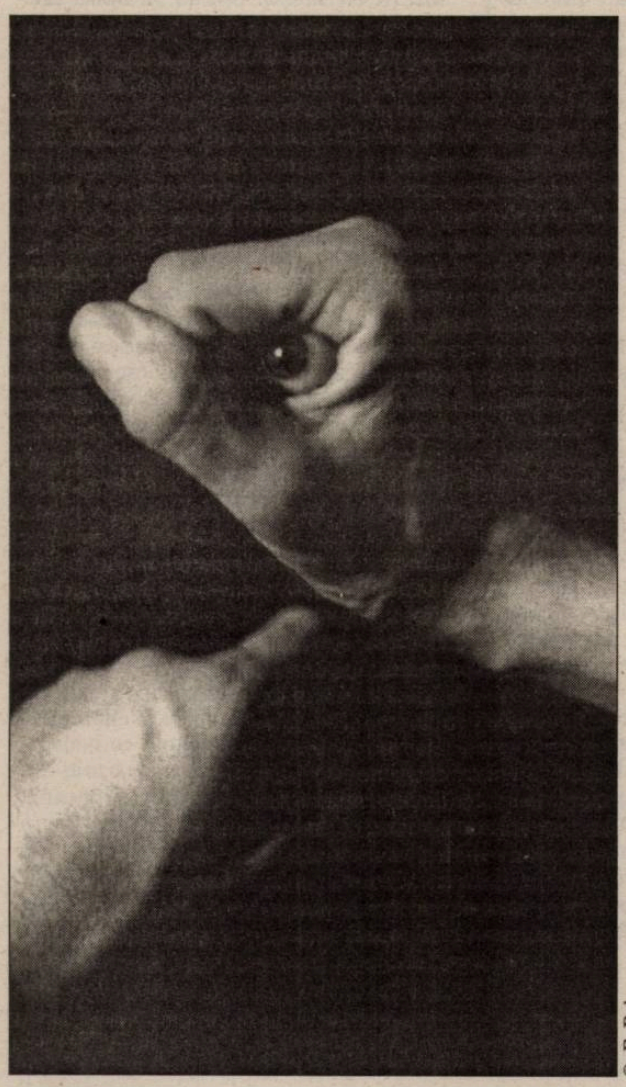

© F. Bobu

▲

Dilema vă recomandă

● Ce e mai sexy decît inocenţa care vrea să treacă drept experienţă? Evident, experienţa care vrea să treacă drept inocenţă... *Jos cu dragostea!* aruncă dragostea în carte, dar ea revine în film (acesta!), pune epitetul "sofisticată" înapoi în sintagma "comedie sofisticată" şi – pentru cei, ca mine, îndrăgostiţi de filmele hollywoodiene ale anilor '50-'60 – este un orgasm multiplu. Savuraţi-l! (Alex. Leo Şerban)

● Bernhard Schlick, *Evadări din iubire* (Editura Polirom 2003 – în traducerea excelentă a Herthei Spuhn). Nuvele solide şi puternice, inspirate de o Germanie reunificată, şi ea nouă, tratată sever de un scriitor care nu-şi permite să vadă în amor un copil pribeag, frivol şi fără idei. E clar (uneori, prea clar...): nu se poate evada, nici din iubire, nepedepsit. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

La început a fost cuvîntul

● ***Liga / The League of Extraordinary Gentlemen* (SUA, 2003), de Stephen Norrington.**

Sigur, la prima vedere există cîteva lucruri de care omenirea ar avea mai mare nevoie, în momentul de faţă, decît de un alt film cu supereroi (atît de curînd după *X-Men 2* şi *Hulk Uriaşul*), dar staţi măcar să vedeţi cine sînt eroii care compun *Liga*. În capul listei – Mina Harker, soţia lui Jonathan Harker şi marea dragoste a unui anumit conte transilvănean (înţelegeţi de ce am trecut-o prima – pentru că nişte canini băgaţi în gîtul meu mi-ar îngreuna întrucîtva munca la acest articol şi, bineînţeles, pentru că Mina e o doamnă). Urmează Dorian Gray, Omul Invizibil, Căpitanul Nemo, Tom Sawyer şi Dr. Jekyll (ştiu că am uitat pe cineva, dar e OK, pentru că blajinul doctor şi-a amintit în locul meu: ar fi vrut el să-l poată lăsa pe dinafară pe domnul Hyde!). Şi în fruntea ligii se află aventurierul Allan Quatermain, singurul care n-a fost niciodată prezentat cum se cuvine publicului românesc. Quatermain este eroul romanului *Minele regelui Solomon* (de H. Rider Haggard, 1886), pe care Graham Greene îl punea mai presus de *Comoara din insulă* şi a cărui ecranizare din 1950 e una dintre comorile nepreţuite ale postului de televiziune TCM. Acţiunea *Ligii* este plasată în 1899, cînd Quatermain, retras în Africa, află de la un mesager al Maiestăţii Sale că Imperiul are nevoie de el. Replica lui este: „Dar eu am nevoie de Imperiu?“ – un mic tribut pe care filmul îl plăteşte corectitudinii politice de azi: Quatermain şi literatura care l-a făcut nemuritor nici n-ar fi existat fără Imperiu – lepădarea lui de rădăcinile colonialiste e un gest laş (şi care, oricum, trece neobservat în multiplex). La Londra, Quatermain primeşte informaţii despre misiunea sa, de la un tip care se prezintă doar prin iniţiala „M“. „M?“, repetă Quatermain, ca şi cum şi-ar aminti de ceva amuzant – şi chiar îşi aminteşte, pentru că M este şi şeful (mai recent, şefa) lui James Bond, iar Quatermain e interpretat de Sean Connery. Camera în care a fost convocat, şi în care se discută pentru prima dată înfiinţarea ligii, e ocupată în mare parte de o bibliotecă; iată o superproducţie hollywoodiană de vară, un *blockbuster* inspirat dintr-o bandă desenată, care ne aminteşte insistent că personajele sale vin din cărţi! E adevărat, cărţile sînt întrebuinţate şi în felul acela tipic pentru filmele de acţiune – ca obiecte grele, bune de spart capul duşmanului atunci cînd rămîi fără alte arme; dar nu sînt întrebuinţate *numai* în felul acela. Aflăm că Allan Quatermain a fost şubrezit de pierderea unicului său fiu; mă întreb cîtă lume ştie că Rider Haggard, creatorul lui Quatermain, a trecut prin aceeaşi încercare (căreia bineînţeles că i-a barat accesul în lumea violentă, dar scutită de traume, a scrierilor sale; era un gentleman victorian, considera că faptele eroice trebuie puse în cuvinte, în timp ce problemele personale nu merită decît tăcerea). Unii spectatori au spus că *Liga* e o jignire pentru oricine îi cunoaşte personajele, dar nu-i deloc aşa: dacă bibliografia celor mai multe *blockbuster*-e începe cu *Războiul stelelor*, *Liga* vine cu referinţe literare, şi ele nu sînt gratuite – au patos şi umor. „Dacă nu poţi s-o faci cu un glonte, n-o mai face!“, îl sfătuieşte bătrînul Quatermain pe tînărul american Sawyer, şi s-ar putea ca mustrarea lui, venită dintr-o epocă în care aventura avea mai multă eleganţă, să se refere la risipa de muniţie de care Hollywoodul se face vinovat vară de vară. Şi tot pentru Sawyer, de la Mina Harker: „Eşti dulce şi tînăr. Nici una dintre aceste calităţi nu are parte de respectul meu.“ E o replică entuziasmantă – mai ales atunci cînd apare chiar în genul de film al cărui public-ţintă este „dulce şi tînăr“. În acest „*blockbuster* autoreferenţial“ (cum l-a numit Leo Şerban, responsabil de singurele vorbe bune pe care le-am citit pînă acum despre *Liga*), personajul negativ, profesorul Moriarty (pentru mai multe informaţii despre el, apelaţi la Sherlock Holmes), fură puterile eroilor literari – mostre de piele invizibilă, sînge de vampir, formula lui Jekyll –, în scopuri de clonare, multiplicare, industrializare, standardizare.

Criticul american Pauline Kael a luat odată apărarea unui alt dezastru critic şi comercial, filmul lui John Boorman *Exorcistul II*, admiţînd că e un kitsch, dar adăugînd că e kitsch „cu aripi“, cu „destulă magie vizuală cît să ajungă pentru douăsprezece filme bune“. E valabil şi pentru filmul lui Stephen Norrington. Atunci cînd Quatermain şi Sawyer gonesc într-o limuzină albă printr-o Veneţie care se prăvăleşte în jurul lor, iar Mina trece pe deasupra maşinii ca un înger negru, lăsînd un siaj de lilieci – numai în secvenţa aceea se adună magie cît pentru douăsprezece filme.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Înnoiri marginale

Mulţi spun că în Bucureşti nu s-a schimbat nimic, e acelaşi cenuşiu care te împiedică să discerni. Sau că, dacă într-adevăr s-a întîmplat ceva nou, nu merită să fie observat în cenuşiul general. Ori, iarăşi, că schimbările se petrec în puncte atît de neesenţiale încît nu are sens să le menţionezi.

Eu nu cred că e aşa. Pentru pietonul de rînd, cu spirit de observaţie şi fără aşteptări majore, schimbările sînt sezizabile. Mereu apare ceva nou, veşnic mişcă ceva. Cenuşiul nu e neapărat o stare, e doar o culoare, sau o obişnuinţă în care poţi găsi mărgele strălucitoare. Mergînd pe Calea Victoriei, de pildă, dai de un magazin care vinde buchete din bomboane. Te uiţi pe geam şi nu-ţi vine să crezi: aranjamente sofisticate, în culori îndrăzneţe, îţi oferă, pe tulpini alambicate – bomboane. O minte inventivă a combinat, aplicînd consecvent unul din principiile kitschului (cel al amestecului) cele două cadouri tradiţionale oferite, în general, doamnelor, într-unul singur. Buchetul, celebru deja din filmele siropoase, cu carte de vizită, nu poate fi doar adulmecat, ci şi mîncat. Oricît de kitsch ar fi, e o înnoire care te lasă cu gura căscată.

Magazinele Bruno, a căror evoluţie am mai semnalat-o, înfloresc vizibil în industria *horror*. Nu comercializează doar costume de Halloween, ci şi decoraţiuni specializate, în formă de scheleţi, fantome şi dovleci. Costumele nu înseamnă doar piesa de bază, de îmbrăcat, fie ea de pirat, Zorro, Batman sau vrăjitoare, ci şi armele adiacente: se poate cumpăra, de pildă, un oribil cuţit înroşit cu vopsea roşie, cu dîră. Copiii par să agreeze toate acestea, în ciuda preţurilor piperate. De altfel, Halloween-ul s-a impus ca sărbătoare, şi alte magazine, buticuri sau baruri apelînd la acelaşi soi de decoraţiuni.

Că tot veni vorba de baruri, şi cluburi, şi restaurante, acestea s-au înmulţit ameţitor, dovedind aceeaşi imaginaţie. Pe una din străduţele spre Piaţa Amzei, de pildă, se zăreşte o curte aparent medievală, cu gard de apărare, din fier, înalt, şi aparenţă misterioasă. Nu e nici primul, nici ultimul local de acest gen: în astfel de întreprinderi ai voie să-ţi foloseşti imaginaţia. Cum scriam acum mulţi ani, novatoare au fost şi rămîn barurile şi buticurile. În domeniul *loisir*-ului lucrurile se mişcă mai repede, şi ne face plăcere s-o observăm. S-au mai mişcat şi altele, mai civice, dar, nu ştiu de ce, în virtutea inerţiei cetăţeneşti, probabil, pe astea le vedem mai greu: există, de ceva vreme, bănci în staţii; în unele parcuri locurile pentru cîini sînt bine delimitate de cele pentru oameni, ba chiar există anunţuri care precizează explicit că şi gunoiul lor trebuie ridicat de proprietar; metrouri noi, mai normale, cu bodyguard. Dar să nu devenim ridicoli de pozitivi: dacă le mai discernem şi pe cele bune, nu înseamnă că nu ştim de cele rele. Doar că, uneori, alegem să le ignorăm.

▲

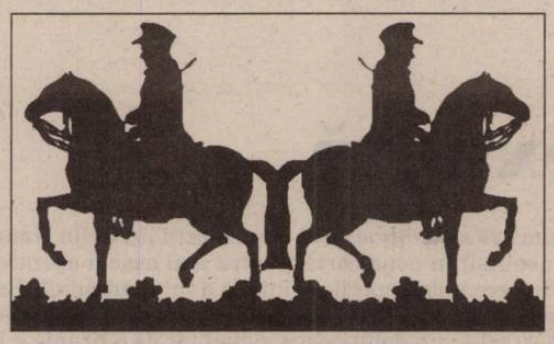

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Către fiul inexistent

Dragul meu inestimabil, să-ţi răspund punctual:

ca să farmec odată o femeie, am dus-o la un meci de rugbi; ne-am despărţit repede, cast şi demn.

Ca să mă împac cu alta, i-am citit o noapte întreagă „Nasul" lui Gogol; într-atît mă inhiba amintirea lecturii lui Raicu de pe vremuri, încît ceea ce i-am citit a tras-o la un somn bun pe un colţ de pernă, lîngă umărul meu; să citeşti la trei dimineaţa „Nasul", singur, cu glas tare, ca o sfidare a somnului iubitei, e o situaţie din „Jurnalul unui nebun" pe care mi-am asumat-o, fără urît.

O fată, cîndva, mi-a plăcut fără limită tragică şi i-am căzut în genunchi murmurîndu-i: „Mangafaua pleacă mîine la Ploieşti, rămîn singură şi ambetată, vino să-i tragem un chef, a ta adorantă, Miţa" şi fata a fugit în noapte, din parc, de lîngă statuile enorme ale lui Paciurea, acasă, în Dămăroaia şi nu ne-am mai văzut – a speriat-o cuvîntul „mangafaua", probabil, straniu ca o grotă abia luminată de soarele cîtorva vocale.

În alte vremuri, stînd lîngă Foişor, ca să-mi bucur tigrocăprioara, plecam cu sacoşa la Hala Traian să cumpăr gheaţă pentru răcitor şi fructe, fiindcă jivinei îi plăcea să se trezească la trei noaptea, să-mi ceară un măr şi adormea fărămiţîndu-i încet sîmburii; pînă cînd într-o zi a adus sus, în mansardă, un frigider nou-nouţ şi n-am mai putut îndura, izbucnind într-un răcnet; s-a retras încet-încet, punîndu-şi palma la gură.

Nepotolit, pentru o inspectoare şcolară, am stat o zi întreagă la coadă, să iau două bilete la *Cartagina în flăcări;* filmul i s-a părut needucativ şi lung.

Cîndva, într-o seară de toamnă, mergeam pe strada Muzeul Zambaccian şi o talentată şahistă m-a întrebat dacă am acasă o veioză cu picior înalt, ca aceea văzută prin fereastra luminată a unei ambasade asiatice; am fost prea spontan şi i-am spus „nu"; am condus-o pînă în staţia autobuzului 31R, stătea în Chitila, schimba două tramvaie, era de neînţeles ce vis purta o veioză în mintea ei.

Cu inexistenta-ţi mamă, cristalizarea s-a produs aşa: eu duceam o sacoşă albastră, de nailon, în care pusesem o sticlă cu drojdie de bere necesară unei mătuşi din Filaret în lupta ei antistafilococică, şi o franzelă albă; după ce a urlat scurt: „ce-i cu sticla asta?", mi-a propus să cumpărăm de la Lactate un borcan cu smîntînă, să rupem în două franzela şi să mîncăm imediat smîntînă cu pîine; ne-am aşezat pe o bancă, într-un parc, Parcul Ioanid, în plin centrul Capitalei, ca doi ţărani superiori, în trecere prin Bucureşti spre Oarba de Mureş şi ne-am dat, concis, pe faţă sentimentele care s-au dovedit, *volens-nolens,* durabile.

M-am gîndit, în zilele astea, la tine:

a venit la Bucureşti, din adînc de Vaslui, a coborît în Gara de Nord şi a luat un troleibuz ca să-l schimbe cu un tramvai pe care nu l-a găsit, tatăl filosofului de lîngă magazinul „Cocor", ţăran cu vreo zece copii din care filosof nu s-a ales decît unul, acesta, prietenul meu, specializat în iluminism, care n-a avut timp de el şi mi l-a încredinţat pentru cîteva ore.

Bătrînul mi l-a contestat de cum m-a văzut, fiindcă nu poate fi filosof acela care n-a făcut decît un singur copil, filosofia începe de la cinci copii şi mai sus, dintre care unul să-ţi moară direct în leagăn, nu se ştie de ce, dar – zicea el – aşa a demonstrat-o Patterson, un filosof care a făcut 12 copii în Madagascar şi India, cu o singură femeie, doamna Patterson, care mergea cu el peste tot, îi ducea hărţile şi compasul şi cărţile şi colecţiile de fluturi şi muşte ţeţe,

el lucrînd la o teorie care rezolva problema secetei pe pămînt şi a grădinilor suspendate, foarte bun prieten cu Fleming, inventatorul penicilinei, căruia Patterson i-a spus într-o bună zi aşa, şi bătrînul m-a strîns de braţ: „tu iei problema microbilor, eu mă ocup de ploile din Univers, ne împărţim lumea şi putem dormi liniştiţi". După aceea, Patterson a inventat şi o nouă metodă de a ţese covoarele în Iran, e cea mai grozavă minte din cîte s-au inventat, e invitat în toate ţările, dar el stă pe o plajă şi scrie o nouă carte despre transportul blocurilor de gheaţă în regiunile pustii ale globului;

am încercat să-l întrerup zicîndu-i că am citit în ziare că le va aduce cu frînghii uriaşe şi parîme; s-a enervat: „Prostii, tot ce citeşti dumneata în ziare sînt prostii şi nu vei ajunge departe... Patterson a dovedit că cei ca dumneata, fără de copii, dar cu prea multe ştiri în cap, nu pot ajunge prea departe"; brusc şi nevertebrat, l-am întrebat în ce carte a scris Patterson asta şi m-am ţinut după el prin tot magazinul „Cocor" unde intrase să-şi cumpere lavandă, şi mai departe, pînă la gară, pînă pe peron, cerîndu-i să-mi dea titlul uneia din cărţile lui Patterson, măcar un titlu; de pe scara trenului de Vaslui, mi-a spus: „Cuore", trenul s-a urnit, eu i-am urlat că-i de Edmondo de Amicis, fiindcă nu pot renunţa la dezgustătoarele mele exactităţi de pompier.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Bătrîn de România

Se iese mult la pensie în ţara asta. Trei bătrîni stau atîrnaţi de munca salariatului ca peştii de undiţă. Şi dacă e să mergi mai departe... pe lîngă pensie, bătrînii îşi mai iau: staţi dracului acasă, noi muncim, nu murim, ţi-ai pus deoparte bani de coşciug, la azil... Pe strada Mircea Vulcănescu, colţ cu Griviţei, stă Lili Urseanu, peste 80 de ani. Dimineaţa citeşte în engleză şi germană, ca să-şi exerseze memoria. Ascultă Radio Cultural, unde cîştigă bilete la concert sau teatru. Marţea are zi de Club, acolo pune pe scenă piese de teatru. Mănîncă echilibrat, nici prea mult, nici prea puţin. Merge în parcul Cişmigiu unde se vede cu un grup de dezbatere, ce film am văzut, ce bun e, ce slabă e expoziţia de la Dalles. E prezentă la inaugurarea Pieţii Iosif Sava, de unde a scris o corespondenţă pentru ziarul Clubului.

Seara e întîmpinată de motan. Pe care-l pozează. Uite, cînd a venit de la o nuntă, i-a pus un balon atîrnînd. A doua zi o ia de la capăt. Dar niciodată spre strada Jimboliei, azilul Comunităţii Evreieşti. Spune că ăla e ultimul drum. Policlinica „Sahia" a fost a ştabilor pe vremuri. Acum e a tuturor fişaţilor. Doctor Silvia Samuilă, specialist în eternele ORL, are o poveste simplă: „Am pacienţi de vîrsta a treia care se prezintă la consult fără să aibă nimic. Le caut o hibă, orice, sigur, sînt semnele vîrstei, dar înţeleg că ei caută altceva. Consult pe bază de programări. Asta înseamnă că fiecare ştie, în principiu, la ce oră îi vine rîndul. Culmea este că pacienţii mei se postează în faţa cabinetului pe la opt, deşi eu vin la nouă, nouă şi jumătate. Pacienţii vin spre a se conversa între ei, a schimba noutăţi, dar mai mult pentru a vedea că cineva are grijă de ei. Nu ştiu ce diagnostic să pun. Nu poţi să jigneşti. Nici nu ai avea ce. Nevoia de afecţiune? Mai mult, vor să le prescriu ceva. Altfel se simt supăraţi. Îi frustram la început, pînă să înţeleg fenomenul." În a treia poză descopăr pe Mioara Cerdan, 69 de ani, de doi ani nu mai vrea să muncească pe ici, pe colo. A fost poştăriţă, apoi pensionată, a angajat-o un patron la vînzare de ziare şi chelneriţă la o bodegă. Vă daţi seama ce bodegă, dacă la 65 de ani Mioara încă mai era ciupită. Şi ea recunoaşte: „Doamne, doar nu trăisem degeaba să fac vreun pocinog lui Dumnezeu... cum să mă gîndesc la prostii..." Şi ce-o să facă? „Păi, pensia, două milioane. Un milion două sute e întreţinerea. Opt sute, mă descurc eu. Pe pîine şi fasole. Copii n-am. Nepoţi n-am. Rude, da. Dar în Sighet. Să mă mut la ele şi să mă uit la telenovele."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Biserici mici? Nu: adecvate!

Una dintre figurile de rezistenţă ale simplităţii moldo-valahe este caracterul mignon al arhitecturii de cult ortodoxe. Cu seriozitate, o serie de cercetători mai mult sau mai puţin serioşi ai arhitecturii, mulţi sub presiunea metafizică venită dinspre un Blaga sau Noica, au decis că *micimea* şi *întunecimea* zidirilor autotone sînt, combinate, virtuţi metafizice, consecinţe necesare ale sentimentului moldo-valah al fiinţei sau cel puţin semnul unei trăiri aproape eremite a sacrului. Avînd de ales (ca domn renascentist şi stăpînitor al Pocuţiei), Ştefan cel Mare a hotărît să facă multe şi mărunte biserici, în locul cîtorva catedrale *king-size* la Suceava, Rădăuţi sau pe Nistru, la graniţele creştinătăţii cu păgînimea. Întrucît prezenţa ancadramentelor gotice (în plină renaştere occidentală), probabil sosite din(spre) regatul leşesc, dovedesc că, stilistic vorbind, domnul nu era un autarhic în materie de gust arhitectural, rezultă că, tehnic vorbind, nu ar trebui să existe motive pentru dimensiunile modeste, nici pentru primitivismul constructiv, altele decît asumarea lor deliberată în numele unei cauze superioare. Care ar fi să fie acestea? Iată-le, într-o enumerare sumară: 1) *asumarea diferenţei etnice pe teritoriul aceleiaşi credinţe*: dacă leşii fac catedrale ample, nu îmi rămîne alta de făcut decît să construiesc Împotrivă, cu o mînă ţinînd arma şi cu cealaltă mistria, în felul oamenilor lui Neemia pe ruinele Ierusalimului. 2) *Firea* de moldo-valah şi *dulcea sinusoidă a peisagiului*. Rostul meu, ca arhitect, este să aduc pe tărîmul vizibilităţii calofilia în forme curbe şi, la adăpostul lor, penumbra, care sînt marca modului în care înspaţiez datele fiinţei mele. Trăirea diferită a „spaţiului existenţial“, cum l-a numit Christian Norberg Schulz înseamnă că formele izvorăsc nolens-volens în dimensiile şi în proporţiile reciproce date. De unde? – din zisa matrice mea stilistică, din spaţiul sofianic. Această „incontinenţă“ este irepresibilă, inconştientă şi independentă de orice alte intenţii auctoriale voi fi avînd eu sau meşterii mei (pe care, pentru încălcarea regulii, îi şi reprim, ca pe Manole al Argeşului).

Sustainable development este probabil sintagma pe care trebuie să o folosim în explicarea fenomenului de „nanism“ al arhitecturii medievale de cult. Dimensiunile bisericilor moldo-valahe nu sunt reduse, ci adecvate, optime. Deşi conceptul este ulterior evului mediu, probabil că doar în aceşti termeni putem vorbi despre distribuirea resurselor limitate la numărul amplu de locuri de bătălie şi tîrguri care, toate, îşi doresc un lăcaş de cult. Prin urmare, folosesc materialele locului sau din proximitate, forţa de muncă dimprejurul sitului (sub îndrumarea unui număr dat de meşteri probabil străini, atunci cînd nu sunt în rezbel chiar cu seniorii lor, caz în care trebuie să mă bazez pe expertiza locală, cîtă este); limitez gabaritul şi atletismul tehnologic la minimum, spre a optimiza costurile operaţiunii. Să nu uităm de durata lungă de construire a catedralelor medievale, rareori accesibilă celor de pe aici (cărora le rămînea spaţiul dintre două bătălii) şi de numărul impresionant de ctitorii ale epocii Ştefan cel Mare-Petru Rareş, bunăoară. Slabei complexităţi tehnologice îi datorăm şi întunecimea arhitecturii ortodoxe locale pre- şi post-bizantine, iar nu vreunei metafizici a penumbrei mediatoare în sens cristic, care ar uni la altitudine prispa de naos, dar care uită de băşica de porc în geamul bordeiului din vălătuci de lut, acoperit de glugi de coceni, în comparaţie cu care, oricum, bisericile autotone sunt de pe alt tărîm. De îndată ce o minimă prosperitate – reală sau imaginară – a îngăduit acest lucru, arhitectura de cult, ca şi cea civilă, au prosperat, spaţiile interioare s-au străluminat, iar aurul picturii a înmiit oricum lumina interioară, de candelabre şi lumînări. Pentru cei ce cred în imanentul nanism al arhitecturii de sursă bizantină, Sfînta Sofia este un exemplu nu numai „originar“, dar şi lămuritor. Iar pentru adoratorii penumbrei, acelaşi spaţiu, scăldat în lumina care pare să „decapiteze“ şi să susţină în glorie cupola (aşa cum transfigurat o descrie Procopius din Cesareea), face dovada că nu există alternativă la metafizica luminii dumnezeieşti, iar ortodoxia pămînteană nu va fi făcut ea, singură, excepţie.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Bărbaţii şi fetele

Se iau trei puştani cărora nu eşti sigur dacă le-a dispărut cu totul acneea juvenilă şi sînt puşi să demonstreze că sînt bărbaţi adevăraţi. Cum să demonstreze? Susţinînd „probe chinuitoare“, cum ne zice prezentatorul Cabral, în faţa unei doamne care acordă notele. Ce înseamnă „probe chinuitoare“? Să facă o fundă la un cadou; să se caţere pe o frînghie; să bea din trei pahare, două cu suc şi unul cu apă sărată, şi să nu se strîmbe la cel cu apă sărată etc. Pe scurt, adevărate probe prin care bărbăţia (adevărată) să iasă la iveală. Desigur, proba de bază este cea în care cei trei invitaţi trebuie să o cucerească, fără să-i adreseze nici un cuvînt, pe doamna din juriu. Invitaţii sînt celebrii şi mult rîvniţii bărbaţi Laurenţiu de la *Body & Soul*, Mihai de la *Hi-Q* şi Bogdan de la *El Negro*. Doamna, care arată chiar ca o doamnă, e de fapt un travestit: Rusty de la *Divas*. La toată această compoziţie, se adaugă din belşug condimentele – glume de bărbaţi adevăraţi (performate deopotrivă de cei trei invitaţi imberbi, de moderatorul Cabral sau de doamna din juriu care e însoţită şi de un partener, la fel de travestit). Adică poante în care ni se spune cît este de îndrăgostit(ă) Rusty de microfon, remarci despre lungimea acestui microfon, jocuri de cuvinte care folosesc sintagmele „pe la spate“, „în spate“, „prin spate“ etc. Desigur, la toate aceste glume care îl (o) vizează, Rusty se poartă ca o adevărată doamnă: îşi face vînt cu rochia scurtă, încît ne arată chiloţii, adoptă tot felul de poziţii crăcănate sau aplică elegant şuturi în fund invitaţilor. Aţi urmărit emisiunea *Un bărbat adevărat* de duminică seara, pe Acasă TV.

Tot duminică seara, Prima TV ne oferă o emisiune-pereche cu cea de la Acasă: *Ce vor fetele?* cu Andreea Raicu. Dacă la Acasă erau puşi să fie bărbaţi adevăraţi nişte puştani, aici „fetele“ sînt doamne respectabile, care, cum se spune, au o etate: actriţa Cristina Stamate, Monica Tatoiu (şefa de la *Oriflame)* şi jurnalista Ada Teslaru. Supus la probe este tot bărbatul. Şi, dacă e nevoie de un bărbat, atunci să apelăm chiar la bărbatul cu majusculă, adică la Cătălin Botezatu. Cătălin Botezatu, care este, în plus, şi un bărbat stilat şi îmbrăcat cu gust, ca un mare creator de modă ce este – cămaşă neagră, mulţime de paiete pe spate şi gulerul ridicat, ca regele Elvis. That's all right, mamma! Mămicile de pe platou erau topite după o asemenea sărbătoare a virilităţii. Ei bine, credeţi că atmosfera cu doamne respectabile era diferită de cea cu puberi? Ei, aş! Să o vedeţi, de exemplu, pe Monica Tatoiu solicitînd febrilă amănunte despre cum a făcut domnul Cătălin amor oral pe serpentine, în drum spre Poiana Braşov, sau pe toate doamnele cerînd cu excitaţiune domnului Cătălin să-şi dea jos textila de pe el...

Se spune că femeile şi bărbaţii sînt animale diferite, iar „studiile de gen“ (atît de dragi feministelor) au dezvoltat teorii foarte articulate care susţin acest lucru. Iată însă că, în vulgaritate, sîntem toţi – doamne, domni, puştani şi travestiţi – de-o făptură şi de-o seamă.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Centrul istoric „Gaura neagră“

Zilele trecute am cutreierat Centrul Istoric al Bucureştilor. Adică al Capitalei, locul de unde soarele răsare pentru toţi românii. Denumirea de Centru Istoric pare corectă, limita sa de sud e reprezentată de respectabilele Curtea Veche şi Hanul lui Manuc, la doi paşi se află vechiul centru bancar al României. Aici au venit, pe-aici au trecut, aici au ctitorit, aici s-au aşezat. Domnitori, negustori, papugii. Descrieri de obiceiuri. Citate din călători încîntaţi sau ba de acest Orient cu năzuinţe evropeneşti. Asta dacă-ntrebi un istoric sau dacă citeşti paginile unor Bacalbaşa, Potra sau alţii. Dar dacă eviţi cu grijă zona în chestiune, e chiar OK.

Căci, aşa cum am dat deja de înţeles, faima de Centru Istoric este, de fapt, o ironie uriaşă, o metaforă neagră, scornită de compatrioţii noştri care susţin cu-ncăpăţînare pretenţia naţională că prin umor am supravieţuit istoriei. În realitate, Bucureştiul se lăţeşte necontrolat cu tot felul de cartiere suspecte, în timp ce mult-pomenitul Centru Istoric a decăzut în ultimii 30 de ani mai mult decît din vremea lui Bucur Ciobanul. Recenta mea excursie pe Blănari, Lipscani, Şelari etc. m-a convins că Cel-De-Sus a destinat cartierul amatorilor de senzaţii extreme. Dacă totuşi ţineţi să parcurgeţi pînă la capăt acest traseu al disperării, vă pot face cîteva recomandări. Mai întîi – cască de protecţie (oricînd o cărămidă, un balcon sau o casă întreagă v-ar putea deranja freza). N-ar strica o pereche de bocanci cu crampoane solide (alunecarea prin gunoaie e riscantă, din multe puncte de vedere). Util ar fi şi un rucsăcel conţinînd o sticlă de spirt medicinal (în general pentru uz extern), pansamente, antibiotice şi o pereche de cîrje. N-ar fi rău să vă asiguraţi şi de prietenia unui medic de la „Victor Babeş“. Umblaţi cu mănuşi şi spray paralizant. Nu intraţi în vorbă cu localnicii – au obiceiuri ciudate şi degete lungi. Ziua traversaţi cartierul în fugă, iar noaptea ocoliţi-l. Pentru orice eventualitate, purtaţi mască, să nu vă recunoască (Doamne fereşte) vreun amic.

De ani de zile ni se vorbeşte de această „perlă“ a Capitalei, de viitorul ei strălucit, de reabilitarea acestui spaţiu binecuvîntat. Ca mulţi fraieri, am visat şi eu pasaje cochete, cu cafenele şi restaurante, clădiri acoperite de patina timpului şi de iederă. Străduţe misterioase cu doamne elegante care plimbă canguri în lesă şi masculi bronzaţi în căutare de specific naţional. Degeaba. Pe vremea lui Lis (primaruL IScusit) se vorbea de un concurs de urbanism, de finanţarea modernizării prin emitere de acţiuni municipale, şi alte baliverne pe care (o, tempora) le înghiţeam cu multă naivitate. Nimic din toate astea. Centrul Istoric este o favelă dîmboviţeană, un *mall* al comerţului ilicit, un rai al infractorilor, un magnet al seismelor, cuibul proximei epidemii de ciumă. Cum s-or descurca eroicii patroni ai cluburilor de rock şi jazz, mi-e greu să-nţeleg. Le-o fi plăcînd tinerilor aventura, dar merită să-ţi pui beregata la bătaie pentru Amon Tobin sau Massive Attack?

Cît o să mai protejăm această mizerie în centrul Bucureştilor? Arhitecţi de calitate sînt destui, din păcate banii vin şi vor veni (cu rarisime excepţii) dinspre noua noastră elită financiară. Care doreşte faţade cu faianţă, turnuleţe asiatice şi clanţe de aur. Iar banii publici merg la Catedrala Neamului, la statuia maşinii de scris, la jocul de-a Biblioteca Naţională. Să fim sinceri – reabilitarea Centrului Istoric e o iluzie. Compromiterea lui, începută cu decenii în urmă, este definitivă. S-a spus că este o cronică în piatră a istoriei noastre. Şi chiar este. Cu mult specific – delăsare, lucru de mîntuială, kitsch, neispăveală, glume electorale. Dac-aş fi rău, aş spune că Centrul Istoric este o metaforă a României, cu soarta ei implacabilă cu tot. Dar nu sînt. Aşa că recomand primăriei achiziţionarea unei divizii de buldozere noi. Decît un Disneyland al şobolanilor, mai bine un cîmp cu flori albastre de mac, vorba deputatului Războiu. Sau nimic. Doar o plăcuţă de plastic „Aici era...“.

▲

TALCIOCU' MIC

Raluca ION

Strigătul mort al vînzătorului ambulant

„Lumeee, lumeee....! Absolut extraordinar! Priviţi ceea ce nimeni n-a mai văzut! Priviţi acest pieptene! Atingeţi-l doamnelor şi domnilor! Acest pieptene este unic! Este de neînchipuit! Uitaţi-vă la el! Partea cu dinţi rari este făcută pentru oamenii cu păr rar! Partea cu dinţi deşi este special concepută pentru cei cu părul des! Şi ca noutate absolută, partea fără dinţi a fost proiectată pentru oamenii cu chelie!"

Aşa te îmbie, acum numai din cărţi, geniul vînzătorului ambulant care te putea face să cumperi apă cu sulf pe post de poţiune a dragostei şi foiţe de mică pe post de seminţe de diamant. Nu pentru că reclama cu „Citiţi cu atenţie eticheta produsului", ar fi asasinat şarlatania în România. Ea se desfăşoară mai departe, dar lipsite de spectaculos, în locurile din Bucureşti care au darul de a lua în braţe mari aglomeraţii de popor. Din pieţele din Ferentari pînă la Piaţa Unirii sau Bulevardul Magheru, trecînd fireşte prin Obor, oamenii se păcălesc zilnic, cu produse de proastă calitate. Unele sînt ţepe date cu bună ştiinţă de indivizi interlopi, care vînd parfum *Te-miri-ce-naiba-o-fi*, în sticluţe de *Gucci*. Altele sînt ştifturi aduse de prin Republica Moldova, Bulgaria sau culese din propria casă de nişte amărăşteni pentru care acest comerţ reprezintă o sursă mizeră şi vitală de venit. Chiloţii bulgăreşti sînt vînduţi la 15 mii drept chiloţi bulgăreşti. Nişte pantofi purtaţi vreo 5 ani, la 80 de mii de lei, pe post de pantofi purtaţi 5 ani.

Vînzătorii ambulanţi stau în gecile lor lor terne, în frig. Feţele şi mîinile lor fac economie de expresivitate. Şi amăriţii şi banditii îşi strigă marfa pe tonuri joase, cu guri parcă îngheţate. Pe de-o parte, de teama Poliţiei. Pe de alta pentru că pe cumpărători nu-i interesează calitatea şi nu trebuie să fie momiţi. Ei fac cu bună ştiinţă un pact al mizeriei la preţ avantajos.

Bulevardul Magheru abundă în magazine luminoase, cu produse *up-market*. În faţa lor, ţigani în geci de piele maro vînd alte produse de lux. Buzunarele lor sînt doldora de toate parfumurile grupului lui *Louis Vuitton* şi *Moet Hennessey (LVMH)*: *Christian Dior, Givenchy, Kenzo*. Numai că cele în variantă de buzunar costă două sute de mii de lei şi, deşi iniţial aduc la miros şi la sticlă cu originalul, în două zile descoperi că prind a aromi a cu totul şi cu totul altceva. Sau că, sticla seamănă într-adevăr însă nu o poţi folosi pentru că îi lipseşte acel furtun subţire de interior, pe care toate parfumurile urcă, pentru a lua calea aerului. Tot pe Magheru mai poţi să ai bucuria de a cumpăra, de la aceleaşi surse, ceasuri elveţiene. Cu doar 700 de mii.

În Piaţa Obor am văzut un bătrîn cu o expresie de om cîrîitor şi senil care ţinea un *setter* foarte strîns într-o lesă improvizată din bareta de umăr a unei genţi de voiaj. Pe lesă, aproape de gîtul cîinelui, era prins un ecuson pe care scria apăsat cu pixul: DE VÎNZARE. „Marfa", înaltă, cu ţinută frumoasă, cu o figură boierească, stătea nemişcată şi privea la lume cu ochi galbeni care-ţi rupeau inima, ca toată marfa din Obor, care îţi arăta mizeria umană în diferite grade.

Puteai vedea tablouri în relief, cu cîini şi pisici, feţe de masă, pîslari, tirbuşoane, televizoare alb-negru, pentru care nu ai fi putut să bagi mîna în foc că nu sînt doar nişte cutii uriaşe, goale pe dinăuntru. Pentru toate astea existau însă, dacă nu doritori, măcar curioşi care se interesau de preţ.

Pe altă parte a Pieţei aveai ocazia să admiri ambulanţi cu lanţuri şi medalioane kitsch de argint, decoraţii şi tabachere, pe care le-ai fi putut găsi la fel de bine şi în magazinele de antichităţi din centru. Lîngă ei, nişte ţigănci tinere vindeau bretele transparente de sutien la numai 15 mii de lei setul. Ele făceau de altfel şi cea mai mare gălăgie, popularizîndu-şi marfa, spre deosebire de tovarăşii lor de etnie de lîngă magazinul Bucur Obor, care se îndeletniceau cu expunerea tăcută, a unor telefoane mobile, proaspăt furate. Vînzătorii de ţigări de contrabandă, mişunau de colo-colo cu mîinile în buzunare. Cînd vedeau că, descumpănit de atîta agitaţie în jur, ai încetinit şi încerci să vezi pe unde poţi să-ţi continui drumul mai departe, îţi răsăreau în spate şi-ţi şopteau: „ţigări?"

Geniul vînzătorului ambulant mai poate fi admirat acum doar în cărţi. Poliţia a lăsat omul tot acolo, zicîndu-i însă: „Mai încet".

▲

Adina POPESCU

Coarnele şi Gloria

Duminică dimineaţa, în jur de ora nouă. Acelaşi deja obsesiv autobuz 135 şi de data aceasta plin ochi, cu inevitabilele mici conflicte legate de cine şi de ce stă pe scaun şi comentariile de rigoare. Se pare, totuşi, că nimeni nu vrea „să coboare la prima", căci maşina se goleşte instantaneu la o singură staţie, foarte aproape de capăt. Mulţimea, deja nervoasă şi apatică, se scurge pe strada care duce spre talcioc. Eu şi Radu, prietenul pe care îl însoţesc, ne lăsăm purtaţi de val şi ne pomenim pe malul Dîmboviţei, simţind o adiere răcoroasă, ca briza de la mare care ne dă o stare de bună dispoziţie. Totuşi, sîntem confuzi: nu ştim de unde şi pînă unde se întinde tîrgul de la Vitan. Deja am reperat primii comercianţi cu „marfa" întinsă de-a dreptul pe asfalt, pe ziare şi folii din plastic, ceea ce probabil că vom face şi noi, primele telefoane furate, purtate din mînă în mînă, în scopul vînzării, primele piese auto ruginite, înşirate pe capote de maşini şi astea nişte rable, cu afişe lipite pe parbriz: „an de fabricaţie 1982, stare de funcţionare excelentă!".

Radu mă informase cu cîteva zile înainte că vrea „să-şi mărite" televizorul Sport moştenit de la un unchi şi alte cîteva „droaşte" care-i ocupă prea mult loc în casă, dar nu ştia unde. În tîrg la Vitan, am propus eu, amintindu-mi de o „prospecţie" făcută în urmă cu un an. Mersesem să-mi găsesc un telefon mobil la a zecea mînă şi după ce negociasem cu vreo zece şuţi care vroiau să-mi bage pe gît mobile „cu vibrator, pentru fete!" şi cu măşti cu inimioare rozabele, mă întîlnisem cu un vecin care încerca timid să-şi vîndă telefonul aproape nou. Nu ar fi fost mai simplu să fi pus un anunţ jos, la scară, la avizier?

În sfîrşit, după ce i-am sugerat lui Radu să facă pe negustorul în tîrg la Vitan, a insistat să vin cu el. „Dacă scot mai mult de cinci sute de mii, fac cinste şi dacă nu, tot fac cinste!". Puteam să-l refuz?

Prin urmare, iată-ne pe amîndoi cu două rucsace în spate care conţineau „marfa": televizorul, fără antenă, două aparate foto, un Smena şi unul chinezesc, două de radio, un „Gloria" şi altul care semăna cu o staţie de emisie-recepţie folosită probabil în al doilea război mondial, o pereche de role „de firmă", colecţia de discuri, o butelie de camping rusească, fără gaz, desigur, un set de carioci cu douăzeci şi patru de culori.

Mai întîi trebuia să ochim un loc bun, la umbră, căci se anunţase o zi caniculară şi cu „vad comercial". Am descoperit o porţiune de bordură destul de dreaptă, fără bălţi de ulei, aflată în vecinătatea unei camionete care putea sluji drept paravan între noi şi soare, în cazul în care soarele ar sta mereu în acelaşi loc (dar, această problemă ne-a scăpat din vedere!). Locul, era însă ocupat de un nene cu o umbreluţă fixată pe pălărie şi cu o duzină „de fiare pentru dacie". Amabil, şi-a mutat şuruburile ceva mai încolo, pe aceeaşi bordură. Radu a curăţat „locul" de ambalajele de chips-uri şi de coji de semninţe, a întins cele două ziare pregătite de acasă şi şi-a înşirat „marfa" într-un mod cît mai atractiv.

Nenea cu umbreluţă s-a repezit la discuri şi după ce „le-a frunzărit" cu atenţie şi-a ales unul cu Cristian Vasile, „romanţe de neuitat". „Zece mii? Uite că vă fac eu safteaua! Da' nu trebuia să veniţi cu ele aici, trebuia să mergeţi la talcioc la Obor. Aicea oamenii vin mai mult pentru maşini şi piese. D'asta m-am cărat şi io cu ruginiturile astea!". După aceea, omul s-a arătat foarte încîntat de achiziţionarea discului, „ştiţi, io sînt un mare romantic!", dar a realizat că are o mare problemă, „n-am unde să-l ascult că mi s-a stricat picup-ul! Acu' trebe să vînd toată marfa, ca să-mi iau unu' nou!". Apoi, a descoperit că unul dintre ziarele pe care se afla „marfa" noastră era vechi de numai două zile. „Voi veniţi la tîrg cu ştiri proaspete? Ia daţi-l încoace, că vă dau eu unu' de la revoluţie... p'alea din '90 le-am păstrat pe toate!". Aşa că am făcut schimbul: *Evenimentul zilei* cu veşti noi despre CNSAS, contra *Tineretul liber*, una dintre primele şedinţe CPUN. Vecinul nostru a scuturat de parf ziarul şi a început să-l citească.

Între timp, prin faţa „tarabei" noastre se perindau cei dintîi clienţi. Televizorul a avut mare succes: l-am vîndut după primul sfert de oră. Un cuplu tînăr, amîndoi în bermude, maiouri şi şlapi care ne-a destăinuit că marele lor vis este să aibă în camera lor închiriată de pe şoseaua Chitilei un televizor, el să se uite la meciurile lui Dinamo, ea la „Iartă-mă" şi „Din dragoste". Ne-au înduioşat aşa de tare, că am lăsat televizorul de la patru sute de mii, la trei sute cincizeci. Trebuia însă „probat", iar nenea cu umbreluţă ne-a trimis la unica priză de pe o rază de un kilometru, la o terasă cu bere la halbă şi mici. Aici, băiatul de la grătar ne-a informat scurt: „Vă costă douăzeci de mii şi haideţi mai repede să nu vină patronu'!".

Cînd ne-am întors la bordura noastră, soarele trecuse binişor de camionetă, iar singurul peric de umbră mai rămăsese doar în dreptul unei roţi. Între „taraba" noastră şi cea a amatorului de romanţe, se înghesuise o tanti care vindea nişte tricouri chineze şti, nişte punguţe de cadouri cu slipici şi o impresionantă pereche de coarne de cerb. Femeia făcuse deja schimbul cu primul nostru vecin: *Evenimentul zilei* pe care şi-l pusese în chip de coif, pe cap, contra o *Libertate* de prin mai. Coarnele de cerb au atras mulţi clienţi cu ghiuluri şi burţi bronzate revărsate peste şorturi. Tanti nu prea îndrăznea să rostească suma, un milion, în schimb îi păcălea cu tricourile cu imprimeuri cauciucate, „nike" şi „chicago bulls", trei la cincizeci. Am înţeles că „podoabele carpatine", cum le zicea ea coarnelor, făceau parte din strategia de piaţă. Şi noi vindeam rolele tot cu un milion, dar în afară de cîţiva puştani care căscau gura la ele şi-şi înghiontau părinţii şi de un ins căre ne oferea două sute de mii, căci „io n-am ce face cu ele, le iau pentru roţi, că-s din silicom!", nu atrăgeau pe nimeni. În schimb, am vîndut cariocile cu cinşpe mii, în monede de cîte o mie, unui nene cu ochelari şi cu aer de intelectual: „mai îs bune de ceva? Vreau să le dau la copii să coloreze!", apoi radioul „Gloria" unui tip cu mustaţă, foarte guraliv care ne-a povestit cum nişte indivizi de la el din cartier au un post de radio pirat, la care dau non-stop „manele şi lăutărească, cele mai noi piese... p'asta o ştiţi?" şi începe să fredoneze ceva cu blonde, brunete şi roşcate, „el le place pe toate", apoi se laudă că are acasă „două teveuri, video, staţie cu boxe, da' n-am radio, cin' să mai stea în ziua de azi să asculte la radio? Poate doar pensionarii...". Într-adevăr un moşuleţ care căra după el, tot în scopul comercializării patru bibelori şi cinci mileuri „făcute de soţia, cu mînuţa ei" s-a arătat interesat de celălalt radio, cel preistoric. A vrut să vadă dacă merge şi ca un făcut, antichitatea n-a prins nici un post, a început doar să piuie prelung, de ne-a asurzit pe toţi. „Uite, tataie, că prinde posturi de extratereştri!", a rîs nenea cu umbreluţă. Pînă la urmă, moşul l-a tot sucit şi a reuşit să intre pe calea undelor în direct cu un meci de fotbal, de divizie B. Toată bordura noastră, dar şi cea de vizavi, a devenit brusc atentă, iar bătrînelul nu-şi mai încăpea în piele de bucurie, „Nu-i aşa că se vede că eram electronist amator în tinereţe?". S-a rugat de noi să-i dăm radioul contra o balerină şi un mileu. Şi el ne-a înduioşat destul de tare, aşa că am acceptat tîrgul.

Atunci a venit proprietarul camionetei care a plecat cu maşina şi am rămas total cu ochii în soare, lac de transpiraţie şi invidiindu-i pe cei cu umbreluţe pe pălărie, coifuri din ziare etc. Cineva a mai întrebat dacă aparatul Smena mai e în stare de funcţionare şi iar a intervenit cel cu şururburile: „Aţi văzut o Smena care să nu meargă?". Clientul i-a replicat că avea şi el pe timpuri o Smena cu care făcea poze la mare, dar l-a scăpat în apă şi după aceea n-a mai mers. A mai zis că ar vrea să-l cumpăre, dacă mai stăm cel puţin jumătate de oră, ca să achiziţioneze mai întîi nişte planetare, căci pentru asta venise. Între timp, am vîndut aparatul chinezesc, unui puşti de vreo paişpe ani care a fost aşa de bucuros că ne-a tras şi pe noi (toţi patru şi cu coarnele în cadru) în poză (aparatul avea un film înăuntru) ca să ne aibă ca amintire. De butelie, s-au interesat mulţi, dar n-a cumpărat-o nimeni, deoarece era rusească, ci nu poloneză şi am dedus că cele poloneze sînt „mai tari". O singură ţigancă ne-a implorat să venim şi duminica următoare, după ce ia leafa, căci e disperată, n-are pe ce să le gătească la cei şase copii, plus un bărbat. Iar ne-am înduioşat, dar nu i-am dat-o pe gratis.

Pînă la urmă, muiaţi de tot de căldură, n-am mai rezistat şi ne-am decis să strîngem. „Prietenul" nostru ne-a spus că ne aşteaptă peste o săptămînă pe aceeaşi bordură, iar tanti cu coif nu ne-a zis nimic, căci tocmai negocia coarnele cu un ţigan pe vreo trei sute de mii.

Radu şi-a numărat banii; scosese în jur de şase sute de mii. Am aterizat la prima terasă care nu era alta decît cea cu priza unde am comandat bere. Băiatul de grătar ne-a întrebat dacă nu mai vrem să probăm vreo „sculă": „Dacă consumaţi aicea, priza e din partea casei!". A rîs, am rîs şi noi, apoi am început să facem fotografii cu Smena, iar Radu s-a decis să nu mai vîndă aparatul, redescoperindu-i multiplele-i calităţi. Pe scurt şi ca să închei, am petrecut una dintre cele tonice duminici din acest an; probabil că dacă stai cîteva ore printre vechituri, începi să te simţi ca nou!

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

A, e, i, o, u, învăţaţi să spuneţi nu

Luni, prima zi după cele două de votare, „România în direct", discuţie despre cum a decurs operaţiunea „Da, pentru Constituţie!". În treizeci de secunde aproape că se blochează centrala. Povestesc despre o mătuşă venită în vizită la Bucureşti, care toată ziua de sîmbătă şi apoi duminică dimineaţă m-a astenizat cu văicărelile ei, femeia voia cu orice chip să voteze şi nu ştia unde şi dacă poate că „Deh, maică, mă grăbii să vin la Capitală şi uite că pierd momentul ăsta important pentru ţară, eu care din '90 încoace, ba chiar de mai-nainte, n-am lăsat să treacă o votare fără să particip, păcatele mele!". În cele din urmă am luat-o de mînă şi tocmai cînd ne pregăteam să mergem spre votare a sunat bărbatu-său, unchiul Mitică, să-i spună că a votat el şi pentru ea, n-a fost nici o problemă, că preşedinte la secţia de votare din sat era Ion, pădurarul, vecinul lor. Am dat tonul, aşa că încep să curgă poveşti incredibile. Un ascultător din Galaţi a văzut un copil votînd cu buletinele părinţilor, o doamnă din Tulcea a votat cu succes de patru ori (de trei ori *nu* şi o dată *da),* iar pe foarte mulţi i-a prins arcanul urnei volante ba pe stradă, ba la super-market, ba în staţia de autobuz...

Desigur, la ora la care apar aceste rînduri, faptele din categoria descrisă mai sus au intrat deja în folclorul democraţiei româneşti. Ceea ce m-a făcut să revin asupra lor e tonul intervenţiilor telefonice pe marginea acestui subiect. Toţi cei ce povesteau amănunte legate de penibilul vot pentru Constituţie nu erau nici isterici, dar nici calmi, nici revoltaţi, dar nici resemnaţi. Pur şi simplu înţeleseseră. Era ceva apăsat şi dur în tonul vocii lor, ca o ameninţare surdă pentru ce va să vină în viitorul an electoral. „Eu nu mă mai duc în viaţa mea la vot!", a rostit scurt o profesoară de matematică din Timişoara. „M-am simţit violată, era dreptul meu de a decide şi printr-o campanie abjectă mi-au anulat acest drept. Mi-aduc aminte de un cîntec din Piaţa Universităţii ceva cu *a, e, i, o, u/învăţaţi să spuneţi nu*, eu aşa am înţeles democraţia, ca un sistem în care îţi e garantat dreptul de a spune nu, ori tocmai acest drept mi-a fost cumva luat, au încercat să mă facă să mă simt vinovată de lipsă de patriotism în cazul în care aş fi îndrăznit să votez împotriva Constituţiei!". O întreb cum a votat, dacă a votat şi răspunsul e halucinant. „Am votat, ce era să fac? Da, să ştiţi, e pentru ultima oară...". Un prieten vechi al emisiunii, braşovean, recunoaşte că şi el a votat pentru Constituţie, dar e de-a dreptul scîrbit de felul în care s-a desfăşurat toată campania. „Ne cred proşti, domnule, ar trebui să înţeleagă însă că după atîtea şi atîtea experimente am mai învăţat şi noi cîte ceva, chiar dacă ei îşi vor trece la capitolul realizări de partid votul acesta pro-Constituţie ar fi bine să-şi bată încă de pe acum capul cu ceea ce se va întîmpla anul viitor, pentru că aşa cum a spus şi doamna din Timişoara eu nu mă mai duc la vot, votul trebuie să—mi aparţină, înţelegeţi, nu vreau să fiu îndobitocit, manipulat, forţat să spun da sau nu! Mai vorbim la anu'...".

Am vorbit din nou a doua zi cînd tema a fost legată de criticile virulente lansate de Ion Iliescu la adresa celor ce nu s-au prezentat la vot. A intrat în discuţie şi o posibilă reformă a sistemului electoral, în care să dispară pragul lui „50% plus 1". Scandal, păreri împărţite. De data aceasta însă mi s-a părut un scandal... frumos, ştiţi, genul acela de discuţii cu argumente dure şi pro şi contra, din care nu se poate spune cu tărie cine are dreptate şi cine nu, dar la finalul cărora rămîi cu impresia foarte clară că erau necesare. Dincolo de asta, însă, tema conspiraţiilor a revenit obsedant. „E o manevră, domnule, nu vedeţi ce tehnică au, ca să acopere scandalul cu ilegalităţile de la referendum au sacrificat miniştri, lansează baloane de încercare cu schimbarea sistemului de vot... Nu mai ţine! Eu nu zic că nu se poate discuta pe marginea acestui subiect, dar nu acum, cu un an înainte de alegeri, ce, le e frică? Păi, să le fie!". Intervine şi o doamnă din Slobozia: „Să termine cu prostiile, domnule, mai întîi să ne lase să votăm aşa cum vrem, fără să ne manipuleze şi apoi mai stăm de vorbă despre reforma sistemului...".

Sînt foarte curios să văd ce se va întîmpla la alegerile de anul viitor. Se anunţă o bătălie electorală extrem de dificilă în care pentru prima oară în ultimii treisprezece ani, alegătorul, pierdut mai mereu între confruntările dintre candidaţi, va fi de astă dată în centrul atenţiei. Pentru că referendumul a scos în evidenţă un lucru clar, probabil singurul: românii încep să înţeleagă şi de aici încolo refrenul cu „a, e, i, o, u", începe să-şi caute rima. ▲

Cu ochii-n 3,14

NU ŞTIU DACĂ SĂ RÎD SAU NU: ÎN GRĂDINILE ZOOLOGICE DIN ROMÂNIA, STEMA RĂMÎNE NEATINSĂ, IAR ETERNITATEA TRECERII ARE NUMERE PROVIZORII

● Sînt unele ştiri care te lasă cu gura căscată. De exemplu, asta din *Jurnalul Naţional:* „Liviu Filip, un bucureştean în vîrstă de 18 ani, a fost omorît de propriu-i gînd de răzbunare. Vineri seara, dotat cu o sabie lungă de jumătate de metru, el s-a dus în spatele unui camion Volvo, încercînd să-i înţepe un pneu. Din cauza presiunii foarte mari din cauciuc, Filip a fost omorît pe loc de jetul de aer, care i-a făcut ţăndări oasele craniului. Motivul răzbunării lui Filip a fost stupid: un prieten al său, Sotir Sota, avusese un diferend cu şoferul camionului, Adrian T., pentru neacordarea priorităţii în circulaţie". Acum, eu nu ştiu dacă să rîd sau nu. Parcă mi-e ruşine să rîd, a murit totuşi un om... Dar... (**C. G.**)

● Un transport de mamifere destinat grădinilor zoologice din România a fost întors din drum pentru că expeditorii au constatat, cu întîrziere, că respectivele instituţii nu sînt în situaţia de a le asigura un trai decent: „În grădinile zoologice din România nu se pot asigura condiţii bune decît pentru tîrîtoare şi papagali". Numai în grădinile zoologice? (**M. B.**)

● La Alba Iulia, pentru meciul cu localnica Apulum Unirea, suporterii craioveni au venit cu un banner lung şi lat pe care scria: „Stema rămîne neatinsă. Nu vă atingeţi de ea." Era un mesaj către noul preşedinte al clubului, Mititelu (geniul numelui la români...) care, după cum se zvonea, ar fi intenţionat să modifice stema clubului. Ardelenii au înţeles că oltenii se referă la stema României şi că ar fi acuzaţi de complot antinaţional. În consecinţă, jandarmii locali au confiscat mizerabila inscripţie. Oltenii au început să scandeze: „Afară, afară cu ungurii din ţară!". Poveste simplă (din *Adevărul* de luni) despre cum pot înnebuni românii din fotbal. (**R. C.**)

● Pe Valea Jiului, în zona Bumbeşti-Livezeni, trei litere şi patru cifre, scrise pentru eternitate pe o stîncă: *PMR 1948*. În 2048 (ca să nu merg cu eternitatea prea departe) va mai şti cineva că PMR era Partidul Muncitoresc Romîn? (**D. S.**)

● Ultima modă – mitocănească – de parcare a maşinilor pe trotuare: se pune maşina ţeapăn pe diagonală, fără a mai lăsa nici un loc trecerii. Soluţii pentru pietoni: cuiul, cheia, alte obiecte ascuţite. (**a. l. ş.**)

● În ultima săptămînă, mai mulţi cumpărători de automobile din Bucureşti, după ce le-au achitat şi au făcut actele, s-au trezit că nu pot ridica maşinile de la magazin. Motivul: acestea nu aveau numere provizorii. Poliţiştii de la circulaţie nu au mai livrat numere *dealer*-ilor de maşini, spunînd că nu mai au tablă. Evident, de cînd nu mai sînt „tablagii"... (**A. M.**)

NU MAI EXISTĂ SUFLET ROTUND CÎND VIAŢA PLINĂ DE GREŞELI FOLOSITOARE ARE RĂDĂCINĂ SLAVĂ

● Un şofer volubil mi-a relevat o realitate despre care n-am citit şi n-am auzit nimicuţa, nicăieri: „La Bucureşti, nu mai există ore de vîrf în circulaţia taxiurilor! E nebunie 23 de ore din 24!". Ora cea mai liniştită ar fi aceea dintre 5 şi 6 dimineaţa... Oameni neobosiţi, bucureştenii... (**R. C.**)

● „Adorama" are o reclamă (sufletul comerţului) care poate fi văzută şi pe maşinile de transport ale firmei: „Mobila ta de suflet". Un suflet bine mobilat. (**A. M.**)

● *Orizont* – revista timişoreană condusă de Mircea Mihăieş, în care scrie multă lume bună – i-a dedicat un număr lui Cristian Tudor Popescu, redactorul-şef de la *Adevărul*. „Morala": *Adevărul* se dă orizontal, *Orizont*-ul se dă rotund, geometria în spaţiu se dă pe spate... (**a. l. ş.**)

● *„Cine eşti dumneata, domnule Calciu? Şi ce ai făcut în ultimii 500 de ani? Aceste întrebări, la modă imediat după Revoluţie, pe care protestatarii le adresau persoanelor mai enigmatice din perioada comunismului"* etc. – aşa începe dl Florin Condurăţeanu cronica sa de medicină din *Jurnalul naţional* (v. ediţia din 18 oct. a.c.). E drept, dl Condurăţeanu este mai cunoscut ca moderator la Etno TV decît ca medic (?), drept care fraza de final – *„Cînd viaţa calciului în organism «scîrţîie» apare pierderea calciului în oase"* etc. – ne face să credem că domnia sa are probleme cu oasele de la piciorul stîng cu care-şi scrie articolele. (**A. C.**)

● Citez: „Înconjoară în jurul *(sic)* pieptului o sfoară. Trage mult aer in piept şi măsoară sfoara. Elimină aerul din piept şi măsoară din nou sfoara. Ce observi: cînd inspiri volumul plămanilor... iar cînd inspiri volumul plămînilor..."; „Un sac plin cu puf cantăreşte 1 kg, iar un sac de zahar 40 de kg". Fragmentele sînt din caietul de *Ştiinţe* pentru clasa a IV-a semnat de Ioana Cojocaru şi reprezintă doar o mostră dintr-un text plin de greşeli de exprimare, de ortografie, de tipar: în loc de „ă" apare frecvent a, în loc de „în" scrie „in", înainte de „etc" se pune sistematic virgulă, iar după „etc" nu se pune niciodată punct şi aşa mai departe. Un text mizerabil. Şi chiar în denumirea editurii tronează o cacofonie: „Editura didactică CRISSTALDO". Stimaţi mici întreprinzători, înainte să vă apucaţi de editarea cărţilor şcolare, învăţaţi ortografia! Şi nu mai daţi nume editurii dacă n-aveţi *înspiraţie*... (**M. V.**)

● Doi prieteni (cărora va trebui cîndva să le dau drepturi de autor), mi-au spus că după referendum au avut o revelaţie folositoare Uniunii Europene: românii se lasă guvernaţi oricum şi de către oricine. (**A. M.**)

● Într-un număr din septembrie al săptămînalului moldovean *Democraţia,* pe ultima pagină, o casetă despre „Ce semnifică numele tău": „Vadim – nume afectiv de origine rusă, provine, probabil, de la rădăcina slavă ce semnifică «ceartă», întîlnită în rus. *vadit*, «a disputa, a calomnia»". Un nume predestinat, care va să zică... Cum în istorie nu putem face recurs la „ce ar fi fost dacă...", nu pot decît să le recomand mămicilor de acum mai multă inspiraţie în alegerea numelor. Şi astfel, în viitor, poate o să avem şi politicieni mai puţin *vadit*. (**M. M.**)

PENTRU CEI OBSEDAŢI DE CRITICA SERIOASĂ, CATERINCA ÎNGHEAŢĂ CĂLDURICA

● Pentru cei obsedaţi de Premiul Nobel: s-au împlinit, în octombrie 2003, 50 de ani de cînd Nobelul pentru literatură (!!) a fost acordat lui Winston Churchill. S-a întîmplat la 6 luni după moartea lui Stalin... Şi cînd te gîndeşti că în extraordinara sa antologie „Nobel contra Nobel", din 1988, Laurenţiu Ulici o contrapropunea pentru anul 1953 pe Anna Ahmatova. Ce intuiţie! (**R. C.**)

● Jérôme Béglé, fost critic literar, ziarist la *Paris Match,* a fost invitat la *Tout le monde en parle* pentru noua sa carte *Célébrièveté.* Explicînd de ce a renunţat la critica serioasă pentru interviuri cu loftiştii care au isterizat nu doar puberii francezi, Béglé a schiţat apocalipsa introducerii în Europa a tuturor celor 600 de formate de Reality TV existente acum în SUA. N-aţi vrea să ştiţi cum va arăta vesela lume nouă! (**S. S.**)

● Fermecătoarele şi fulgerătoarele răsturnări ale logicii noastre: consemnasem aici, în urmă cu cîteva luni, noua juruire românească – „Să moară Doroftei, dacă nu e adevărat!". S-a surîs. Zilele trecute, deodată, în cîteva minute, a apărut o gravă problemă: „E adevărat că era să moară Doroftei?". Răspunsul se pierde într-o bună dispoziţie generală; înconjurat de dragostea întregului popor, omul e viu, vesel, generos, ca şi cum nu i s-ar fi întîmplat nimic; cel mai popular moderator de emisiuni TV i-a propus să-l înveţe meseria la „şcoala mea de caterincă". Nu se va muri, niciodată, în România, din caterincă. (**R. C.**)

● Pe străzi, afişe anunţînd „evenimentul muzical al anului": concertul *Iarna simfonic,* susţinut de Tudor Gheorghe. Deasupra lor, alte afişe, ca să fie clar: *Atenţie, cetăţeni! Vine iarna lu' Tudor. „Iarna" nu-i ca... „primăvara" şi „toamna".* Corect. Primăvara e niţeluş simfonic prin martie-aprilie, iar toamna începe să fie simfonic cam de prin noiembrie. În schimb, iarna e simfonic de-ngheaţă zaibărul în tine, muică. (**D. S.**)

● În emisiunea *Marcă înregistrată,* vreo trei oameni care păreau a fi importanţi în publicitatea românească se arătau a fi entuziasmaţi de un clip. Comentau despre siglă, brand şi cum se leagă ele de produs, cum sigla susţine brandu', sau invers. Ştiţi genul acela de comentariu specific publicitarilor care chiar îşi închipuie că fac ştiinţă pură, alchimie socială. Oricum, mă uitam la cei trei înţelepţi care comentau clipul cu sloganul următor: „Căldurică de la păsărică". (**C. G.**)

Stela GIURGEANU

Şah la „Cantacuzino“

A fost... pe vremuri un institut de importanţă naţională. Înfiinţat printr-un decret regal, în 1921, avea ca scop *„prepararea de seruri şi vaccinuri pentru combaterea boalelor contagioase“*, cercetarea în domeniul profilaxiei bolilor infecţioase şi formarea de personal specializat.

Între 1962-1963, Institutul produce şi foloseşte celebrul vaccin antipolio, eradicînd atît maladia de pe teritoriul românesc, cît şi importul (impus de motive politice) din U.R.S.S. În decursul timpului Institutul a avut mai multe succese, fiind singurul producător intern, creînd şi introducînd în producţie vaccinuri profilactice, imunomodulatori şi produse de diagnostic. Argumente (alături de corpul profesoral de atunci) care l-au şi salvat de la dispariţie în timpul marilor demolări, cu toate că părea o bombă bacteriologică în vecinătatea nesănătoasă a Casei Poporului.

Calitatea produselor a trecut proba timpului, scăzînd mortalitatea prin boli infecţioase şi controlînd circulaţia tulpinilor de virusi prin supravegherea epidemiologică teritorială.

Acum... este o clădire veche. Aproape la fel de tristă şi de bacoviană ca ziua acelui sfîrşit de octombrie în care am făcut cunoştinţă cu ea. Cu ea şi cu pereţii ei jilavi, scorojiţi de probleme şi de timp, cu tavanul său dantelat, aflat în strînsă comunicare cu duşumeaua, cu ale sale coridoare lungi şi fantomatice, luminate, dar sporadic, cu liftul pe care l-am salutat doar din vîrful ochilor.

Despre transformările din Institut am aflat de la domnul doctor **Valeriu Ştefănoiu**, cercetătorul principal al laboratorului de paraziţologie, pensionat acum cîteva luni pe motiv de lipsă de bani.

Iniţial, Institutul avea trei funcţii: *supravegherea epidemiologică teritorială*, *producţia* şi *şcoala*. Nu foarte încet, dar foarte sigur, din 1990 toate acestea au dispărut.

„Datorită Institutului, înainte de '89 se cunoştea orice tip de tulpină de germeni patogeni care circula în România. Pentru că existau pe lîngă Sanepidele de judeţ, dotate cu laboratoare de bacteriologie, virusologie, toxicologie şi igienă şi Sanepidele de oraş. Între toate era o legătură foarte strînsă, astfel că tulpinile circulau din toată ţara înspre Cantacuzino, unde erau caracterizate, sistemul de supraveghere epidemiologică a teritorului fiind foarte bine pus la punct.“

Legătura cu terenul s-a rupt însă după 1990, cînd Institutul a devenit regie autonomă, ieşind de sub tutela ministerului. Lipsa de fonduri a dus la blocarea comunicării cu restul teritoriului, iar supravegherea epidemiologică a încetat.

Ce s-a întîmplat cu producţia? *„În 1989 prima secţie desfiinţată a fost cea de vaccin polio, cea mai modernă secţie. Argumentul oficial a fost eradicarea poliomielitei în România, cauză pentru care nu mai era nevoie de acest vaccin. Dar, cu toate că Institutul avea în stoc rezerva necesară pentru încă un an, conducerea Institutului a solicitat ajutorul Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, care a trimis României post-revoluţionare, timp de doi ani, vaccinul necesar. Între timp, secţia de polio din Institut a dispărut, iar oamenii laboratorului au fost împrăştiaţi care încotro. (Vaccinul din stoc a fost aruncat în 1998). După care producţia de vaccinuri româneşti a început să cadă, secţiile fiind închise una după alta“.*

De ce? *„Pentru că Institutul Cantacuzino era o piedică pentru producătorii de vaccinuri din afară. Producţia Institutului dispărînd, piaţa a fost eliberată pentru produsele de import. De exemplu, vaccinul gripal. În 2001, produceam cantităţi mici, aşa că trebuia să importăm din Franţa. Vaccinul importat îl îmbuteliam şi îl dădeam cu prioritate. Pe al nostru ajungeam să-l aruncăm. Aşa s-au pierdut cîteva miliarde. Ca să nu mai vorbesc de maşina de înfiolat adusă din Germania, cu banii Băncii Mondiale, pentru care a trebuit să ne transformăm în regie autonomă. Ajunsă la Institut, instalatorul a realizat că nu încape în nici o sală a Institutului, deci trebuia construită o nouă clădire pentru maşină. Ceea ce a durat, cu licitaţii şi tratative îndeajuns pentru a scoate maşina din garanţie“.*

(Maşina stă şi acum, după 9 ani de la achiziţionare, ambalată şi virgină în clădirea nouă, aşteptînd o dublură de pereţi. După construirea clădirii s-a constatat că încăperea este prea mare pentru a putea fi sterilizată.)

„De altfel, fostul director, cel care a preluat conducerea în '90, profesorul Combiescu, a fost decorat cu Legiunea de onoare de către ambasadorul Franţei pentru «marile servicii aduse Franţei».“

Ce s-a întîmplat cu şcoala? *„Nu mai există. Cum producţia a dispărut, nici oameni noi nu au mai fost aduşi şi instruiţi. Iar cum media de vîrstă la cercetare este la ora actuală de 55 de ani... Situaţia e tristă. În România, în afară de cinci sau şase spitale – Spitalele de boli infecţioase din Constanţa, Timişoara, Cluj, Iaşi şi Bucureşti – nimeni nu ştie să pună un diagnostic corect. Dacă ar reapărea malaria, boală eradicată de peste 45 de ani, sau altă boală exotică, nu va avea cine să pună diagnosticul. Iar lipsa de oameni care să pună diagnostice bune, din păcate, se vede încă de pe acum...“*

(O prietenă a primit zona zoster cum laude pentru două coşuri ieşite pe spate...)

Ce face sindicatul? Este legat de mîini şi de picioare. Se zbate, trimite memorii şi speră. Preşedintele său, domnul **Dumitru Viezureanu**, mi-a confirmat întru totul discuţia avută cu fostul angajat. Cu toate că Institutul a avut în fiecare an profit, acesta a rămas doar pe hîrtie. Investiţiile proaste, tergiversările, lipsa de comunicare cu comitetul de direcţie, toate au degenerat într-o stare de tensiune: lipsa unui plan de orientare al activităţilor a făcut ca lucrurile să meargă haotic, de pe o zi pe alta, neştiindu-se ce secţie sau ce laborator se va mai închide. Ceea ce implică automat siguranţa locului de muncă şi a salariului.

*„Cum de la 1 ianuarie 2004 nu se mai pot comercializa produsele biologice cu administrare umană dacă nu sînt fabricate conform normelor GMP (*norme europene de producţie*) şi cum institutul nu are fondurile necesare pentru a înfiinţa aceste arii, de anul viitor nu va mai putea produce seruri şi vaccinuri“.*

Ce va fi? *„Atunci cînd nu mai ai producţie, producătorul extern îşi impune preţul. Cum la noi nu există politica de favorizare a producătorului intern, vom plăti preţurile de import“.*

Dar dacă ar fi doar banii în joc. Previziunile sînt sumbre. Doamna doctor **Mihaela Ariciuc** îmi spune iniţial de importuri. Scumpe, dar eficiente. Unele. Pentru că altele...

...Pot exista reacţii adverse, posibilitatea de a nu fi imunogene, apare pericolul revenirii unor boli ţinute sub control de vaccinurile Institutului. Noi aveam aceste produse garantate o dată de controlul legal şi încă o dată de girul timpului.

...Vaccinul BCG lichid (vaccinul antituberculos) folosit ca imunostimulent în cancerele de vezică urinară nu se va mai face, pacienţii rămînînd descoperiţi. Iar acesta nu se poate importa pentru că are o durată de viaţă foarte scurtă. De 3 săptămîni. Şi atunci...

...Produsele strategice, rezerva anti-epidemică, serul antigangrenos, anticărbunos, rezerva ar ajunge pentru doi ani; dar dacă apar situaţii de criză (atacuri teroriste cu bombe bacteriologice) sîntem descoperiţi, pentru că în asemenea situaţii nu cred că vom avea de unde să importăm.

...În cazul vaccinului variolic sîntem descoperiţi. Nu putem relua producţia din cauza lipsei ariilor GMP. Persoana care se ocupa de producţia acestuia este la pensie. Înlocuitor nu există. Nu poţi forma oameni în perioade de criză cînd trebuie să produci. Ca să nu mai vorbim de timpul pe care îl implică producţia. Nu poţi *să-l faci de la o zi la alta.*

...Nu sînt vorbe în vînt: Institutul Cantacuzino are un caracter naţional strategic. Este un fapt. Dacă nu se ţine cont de importanţa lui vor fi consecinţe pe care nu vom avea cum să le plătim doar cu bani...

Deocamdată conducerea Institutului a dat şah. Următoarea mutare aparţine Guvernului.

▲

Eugen ISTODOR

PCR Master SRL

Acţiunea realităţii noastre se întîmplă în anul 2003, în Institutul de Cercetare MASTER. Orice asemănare cu personajele reale este evidentă.

Cercetări în domeniul motoarelor termice. Motoare Otto şi Diesel, generatoare, turbine, compresoare, pompe de injecţie, fluide care curg prin canalizări... Tehnică, dar pusă în ecuaţii. Modelare de proces şi fenomen. Pe computer. Proiectare asistată de computer. Multe dintre idei cad din start. Ajung în stand numai cele ce au sorţi mari de reuşită. De la Master vin ideile şi minunăţiile care pot să meargă sau nu. Optimizarea produsului, să consume motorul mai puţin, să scadă noxele. Acest Institut trăieşte ca vai de mama lui. Banii sînt primiţi pe proiecte. Proiectele fac parte din programe. De exemplu, Corint, Amtrans, Relansin – programe naţionale – Programul Cadrul 6 – program al UE; bine ar fi să prindem ceva... Un proiect se încadrează într-un anume program, naţional sau european. Rar, o mică parte din bani pot veni de la beneficiari direcţi, unul care aduce un anume aditiv pe piaţă, sau un anume ulei pe piaţă, trebuie dat la certificat. Şi ei spun: da, dom'le, după sute de ore de testare, uleiul are calităţile respective. Dar, de obicei, ideile cercetătorilor trebuie să se brodească cu Programul, adică să se încadreze în tematica, şi vastă şi generoasă, propusă de acesta. Ele se cîştigă pe pile, relaţii, cunoştinţe. Să luăm programul Corint: acest program presupune un partener extern, cum a făcut Puwak. Nişte prieteni în Germania... le spun: bă, băieţi, băgaţi o firmă, că vă spun mai încolo la ce vă trebuie, puneţi-o cu obiectul ăla de activitate, eu aici, în România, dezvolt cererea de proiect, zic că mă asociez cu voi şi depunem dosarul la Corint şi le luăm banii. Proiectul intră într-o comisie. Din punct de vedere profesional şi economic. Se dau punctaje, se negociază, se afişează pe Internet... totul e transparent, dar dacă nu ai pe cineva în comisie, şansele ca proiectul tău să treacă sînt mici. Eu sînt cercetător gradul întîi, mare sculă de pe vremea lui Ceauşescu şi sînt prieten cu dom' profesor din Politehnică, el e în comisie şi el îmi trece proiectul. La rîndul meu şi eu sînt într-o comisie de evaluare şi îi trec şi eu lui dom' profesor proiectul. Aşa eu am un proiect, îmi iau salariul, eu şi încă cîţiva flăcăi (aleşi pe sprînceană) ce lucrează cu mine, un an-doi, iar profesorul face acelaşi lucru pe partea cealaltă. Atenţie şi la domnii profesori din Politehnică: trebuie luaţi şi ei colaboratori şi pontaţi pe lucrări! Mai ai copii, au şi ei examene, poate prind şi nişte burse... E bine să te ai bine cu domnii profesori... în fiecare an se gîndeşte aşa... anul acesta pe ce programe mergem? Sînt zece-unspe programe naţionale. Păi, MASTER-ul zice: mergem pe astea că îl avem în comisie pe cutare pe care îl putem ajuta cu alt proiect de dincolo. În colectivele de cercetători de la MASTER trebuie puşi piloşii: domnul director, domnul director adjunct, pe cercetătorul principal, gradul unu, prima pe stînga, a doua pe dreapta, pe nevasta cercetătorului principal, prima pe dreapta, a doua pe stînga, pe amanta directorului tehnic. N-ai voie să împarţi banii decît cu oamenii aceştia. Ei pontează, ei iau banii. Ei iau bani, chiar dacă nu muncesc. Cei care muncesc sînt doi-trei şi iau banii cei mai puţini. Apoi, mai e ceva... faci un cui, dar îi bagi regie mare, asta înseamnă că ai dispozitive supermeseriaşe de iese cuiul ăla de este cel mai tare cui de pe lume, or la noi cuiul nu iese super, iar maşinăriile ce-l testează şi-l produc sînt antice. Regiile sînt mari, că se bagă apă, curent, plus salariile din administraţie. Încă mai există cercetători ce trăiesc în alte sfere, nici o treabă că au pantofii rupţi în talpă, sînt bucuroşi că le-a ieşit chestia aia şi pe seama lor încarcă şefii. Directorii sînt din foştii cercetători ce nu mai cercetează nimic de mult. Au salarii de 35-50-70 de milioane de lei. Sînt interesaţi de grevele cercetătorilor, fiindcă pur şi simplu guvernul alocă bani mai mulţi, iar ei îşi trag mai mult. Director tehnic: greu de crezut că mai are ce face. Director marketing: stă pe telefon şi aranjează business-uri personale, ca de exemplu copilul pus la Mercedes. Se laudă: „L-am angajat, dom'le, fără pile“. Ce politici de marketing? Ce studii de piaţă? Omul nostru nici nu ştie, şi nici nu-l interesează, ce-s alea! În institut banii vin oricum de la bugetul cercetării... El poate mai reuşeşte să închirieze un spaţiu, să-i mai intre în buzunar un comision. Consiliul de administraţie tolerează situaţia fiindcă îşi ia diurnele de şedinţă în funcţie de salariul directorului general. Doi directori executivi. Director general. Acesta are o singură preocupare: cum să facă să ia cît mai multe luni salariul aşa de mare, fără să aibă nici o responsabilitate. MASTER are 200 de angajaţi cu tot cu femeile de serviciu. Urmează şefi de secţie, şefi de colective, amante, soţii, fine... cercetători ce cercetează sînt 30. Ba nu, mai sînt unii lăsaţi de milă, adică 20. Iar de doctori ingineri, slavă Domnului că nu ducem lipsă! Problema este că de aşazisa lor ştiinţă nu prea are nimeni nevoie. Lucrări scrise şi titluri ştiinţifice obţinute prin „metoda Beuran“. Salariile se dau după împrumuturi la bănci şi se girează cu clădirile. Un director are de ţinut din cercetare trei familii: amanta, fosta nevastă şi actuala nevastă. Teoria la MASTER este următoarea: „Nu întotdeauna banii contează, multe se obţin prin relaţii personale inter-umane.“

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Iaromira POPOVICI ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@icr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 553
7-13 noiembrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

DIVORŢUL DE POLITICĂ

„Nepăsarea, indiferenţa, frivolitatea sînt rezultatul unei instituţii defectuoase – şi se invocă efectul menţinîndu-se cauza. Nici un popor nu rămîne indiferent faţă de interesele sale, cînd i se permite să se ocupe de ele; cînd e indiferent înseamnă că a fost împiedicat să o facă."

BENJAMIN CONSTANT – „DESPRE LIBERTATE LA ANTICI ŞI LA MODERNI"

GRATUIT

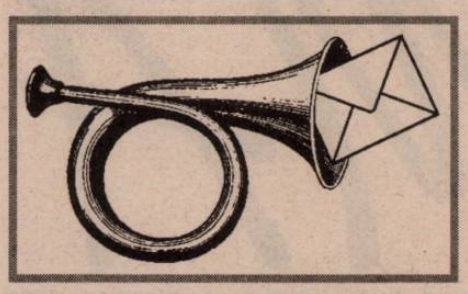

Nr. 550: *„Învăţaţi, învăţaţi, învăţaţi! Cum?“*

Sărăcia e-n toate...

Dlui Liviu Papadima, în amintirea textului „Am călcat pe un fir de iarbă“

Profesorul-educator, cel pentru care şcoala nu e nici rutină, nici corvoadă, nici locul defulării multelor frustrări, e acelaşi dinainte de '89. Pentru el, dăruirea, seriozitatea şi sinceritatea au fost, de fapt, singura miză. Mereu *împreună* cu elevii (catedra n-a avut doar o parte şi, niciodată, podium), a folosit eseul (de exemplu, ca formă de verificare, n-a crezut în vindecarea prin ploaia de 2/3-uri, nu şi-a chemat acasă elevii, la meditaţii, făcînd pe mulţi bani altceva decît în clasă. Şi-a respectat colegii şi elevii, a aplicat modernul chiar cu riscul de a fi altfel. A fost simpatic. Şi asta nu doar pentru că citise *Momo!* '90-ul nici nu l-a blazat, nici nu l-a descătuşat. Dar cîte asemenea exemple cunoaşteţi? La începutul mandatului, îi scriam d-lui Şora, pomenind „Alegoria peşterii“. Şi un procent de 75% accidente asimilate cadrelor didactice. După 13 ani, procentul se menţine. Deşi, prin forţa normalului, mulţi din cei care-l compuneau au plecat, tinerii veniţi le-au luat, curajos, locul. Ca produs al educaţiei primilor, la ce ne-am fi putut aştepta? Formalismul examenelor, puţinătatea banilor, varianta comodităţii (?!) au adus în învăţămînt persoane oricînd dispuse a nu se simţi jignite de verificarea tip grilă, pentru simplul fapt de a nu fi aflat vreodată că profesorul nu e un rezolvitor de gazetă şi nici un computer trecut pe comanda „Zii!“. Familii rezultat al şcolii cu treaptă – începeai cu unii, terminai cu alţii –, fără sentimentul lui „împreună“, ele însele needucate sau, mai grav, prost educate, sînt gata să preţuiască meditatorul înaintea profesorului care face, gratis, pregătire la şcoală (cînd „dai banu“, şi comanzi).

Îndrăznesc a desprinde cîteva păguboase paradigme.

Paradigma I – a calităţii. Dacă meseria aceasta este redusă la intrat-predat/urlat/ascultat/ieşit, atunci e vremea cotierelor. Conţopism de catedră. Profesorul trebuie să farmece. Să te poarte. În fiecare oră trebuie să existe un *timp socratic.* El e acolo pentru a le arăta elevilor ce ştiu. A explica nu înseamnă şi a te face înţeles. Clasele nu sînt formate din olimpici. Iar ţările serioase nu stau ca piramidele răsturnate pe cîteva vîrfuri, cu baza-n vînturi. Clasa variată e interesantă. Provocatoare. Trebuie mişcată. Chiar dacă e dureros de greu!... Mai ales acum, în avalanşa de informaţie care a dat năvală peste tineri.

Paradigma a II-a – a meditaţiilor. Înlocuiesc un coleg din altă şcoală. La sunetul soneriei unei ultime ore, o elevă se pregăteşte să iasă val-vîrtej. Îmi spune că se grăbeşte la meditaţii. „?!“ Mirării mele îi completează replica primită de la unchiul ei: „Dacă zici că eşti la o şcoală foarte bună, cum de faci meditaţii?“

Paradigma a III-a – a năravurilor. Absolvenţi ai unor studii care pun copiatul şi repetarea pe plan înalt, nou-veniţii impresionează printr-o lipsă a dorinţei de a fi ajutaţi de colegii de la care chiar se poate învăţa. Par a fi îmbătrîniţi în fixisme. Pentru că nu-mi place năvala, am propus cîtorva formula *team-teaching*-ului. Au fost ore foarte frumoase, pe care elevii le-au apreciat şi la care au contribuit cu bucurie. Voi continua. Observ, de ani, un mimetism diriginte-clasă. Discret, îndrept pe unde pot, fără a aduce atingere.

Paradigma a IV-a – a opţionalelor. Teoretic, elevii pot alege. Practic, şcoala nu are spaţiu, profesori, nu se poate lucra pe grupe. Din nou, minoritatea se supune majorităţii. Iar orele acestea nu fac decît să completeze norme, să prelungească obiectul de bază. Şi nu să lărgească baza de informaţii a elevilor. Iar ei nu se pot exprima ca personalitate, ceea ce ar fi fost *cu adevărat* marele cîştig.

Paradigma a V-a – cîte clase. Pînă la urmă, numărul claselor nu e atît de important. Ar fi de preferat ca elevilor să li se ofere posibilitatea de a-şi găsi un loc de muncă pe măsura studiilor, *oricare ar fi nivelul acestora.* Aici este, de fapt, marea problemă. Mă tem că noi deja am generalizat învăţămîntul de 12 ani. Prin ne-calitate. Nivelul este din ce în ce mai coborît. Examenele – tot mai formale, nu verifică realitatea. De ce? De ce e aşa, se-ntreabă ţara, de ce să învăţ, se-ntreabă elevii. Ei au exemple de corupţie de la nivelul şcolii primare. Învăţatul nu înseamnă mai multă cultură generală (la ce bun?), ci doar un ocol dat problemei grave a societăţii: trăim sub semnul derizoriului, iată certitudinea.

Paradigma a VI/a – a normei. Nu se poate vorbi despre calitate în cazul a 24 (27?) de ore. Celor 18 (16, firesc, cred, după 25 de ani vechime + gradul I) de predare trebuie să le adăugăm pe cele de pregătire, de corectare şi, mai ales, de documentare. Dacă, în plus, numărul elevilor va creşte (e şi aşa mare – 30), în cazul unei programe în faza de preaplin, starea de formalism va sufoca orice încercare de reformă. Norma didactică trebuie, apoi, corelată cu salariul acordat. Iar învăţămîntul este bine sub nivelul mediu pe economie. Varianta caragialiană „mărire de salariu cu mărire de normă“ e absolut în spiritul ultimilor ani. După ce am înghesuit ograda-n dormitor, dăm afară un biet puişor ca să relaxăm lucrurile! Brambureala (sau harababura) din învăţămînt se regăseşte în operaţiunea „cornu' şi laptele“: spargem cutiuţa, umplem pereţii, lumea caută caii verzi, iar gîndacii culeg firimiturile. Important e că, ocupaţi cu aiureli, nu roadem sacul!

Cred că e nevoie de profesorul-educator la fel de mult ca întotdeauna. Cred că el trebuie să-şi cîştige locul nu prin degradante întîmplări de tip „vara 2003“, ci prin asistenţa la clasă (vezi sistemul german). Cred că el trebuie să poată recomanda o carte, nu neapărat (sau mai ales nu) de specialitate, să-şi invite elevii la film, la teatru, în săli de spectacol şi apoi să discute despre asta. Cred că nu poate umbla nici cîrpit, nici pătat, nici cu aceleaşi haine lustruite de vreme. Şi nici mereu cu gîndul zilei de mîine. E greu să zîmbeşti apăsat de puţinătatea unor hîrtii (zeul zilei: bucata de hîrtie!!!) numite bani. Cred că în România încă nu e totul cu josu-n sus, şi asta face ca suferinţa să fie şi mai adîncă. Au dispărut repere. Nu toate. Noi încă nu votăm, punem doar ştampila. *A înţelege* ţine de profesorul-educator. Adică de reperul imediat.

Alina IORDACHE
str. Mihai Viteazu nr. 6
Rîşnov

Interviul „Un sistem de educaţie democratic“ (pag. 20)

N-am mai cumpărat *Dilema* de luni, de ani... Nu mai ştiu... Motivele? Au fost expuse în corespondenţele de la vremea respectivă. Am văzut pe tarabă nr. 550 şi, cum tema anunţată mă interesa, am cumpărat *Dilema* din nou.

Am avut din nou senzaţia neplăcută de *déjà vu*...

Majoritatea semnatarilor de rubrici permanente nu reuşesc să iasă din calapodul: Eu însumi despre mine... Eu despre mine... Eu despre mine însumi... Eu însumi despre mine însăşi... adică Eu însumi despre mine însă şi...

Multe par nişte însemnări-ciorne ce vor deveni memorabile şi senzaţionale în volumul ce va apărea în curînd... Asta la modul general, pentru că în particular veau să-l asigur pe domnul Vasilescu că vremurile se schimbă prost...

După părerea mea, dar şi a multor altora – avizaţi în domeniu – „Observatorul“ Mîndruţă-Stoicescu este sub cel „scos“ de Coşarcă-Stoicescu. Seamănă cu Ştirile PRO TV de la ora 17...

Nu-i suficient să-ţi schimbi *look*-ul...

Dar sînt şi lucruri bune pe lumea asta... cum ar fi articolul domnului profesor Papadima şi interviul de la pagina 20, realizat de domnul Cezar Paul-Bădescu.

La acesta din urmă vreau să fac cîteva referiri.

PROBLEMA „RECIPIENTULUI“

În educaţia tradiţională profesorul toarnă, din ceea ce ştie, din manuale etc. informaţii în căpăţîna elevului, necunoscînd diametrul pîlniei.

Ce ajunge în recipient nu ştim. În orice caz, mai puţin decît a turnat profesorul. Putem constata, însă, cum elevul îşi foloseşte recipientul (memoria). În cel mai bun caz, comportarea şi exprimarea elevului sînt inteligente.

În educaţia „Step by Step“ profesorul ştie de existenţa pîlniei. Nu ştie cît de mare este diametrul. Atunci îi dă copilului o cană să-şi pună singur informaţiile în ea, în cană. Copilul-elev manevrează el însuşi cana. Profesorul urmăreşte numai transvazarea conţinutului.

Ce ajunge în recipientul-căpăţînă nu ştim. Probabil atît cît a turnat elevul însuşi. Putem însă constata cum îşi foloseşte recipientul (memoria) „proprietarul“.

În cel mai bun caz, comportarea, dar mai ales exprimarea elevului sînt profunde.

Jonathan Barnes a scris despre Zenon din Elea: „Zenon n-a fost profund, ci inteligent... Aliajul lui Zenon e alcătuit în proporţii egale din metal bun şi din cel ordinar.“

DICŢIONAR. Diametrul pîlniei, adică deschiderea spre exterior, la vîrste preşcolare, cu excepţia accidentelor patologice, este o constantă universală.

Nicolae PAUL
Bucureşti

P.S. Problema recipientului în percepţia educaţiei „Step by Step“ este de esenţă liberală: nu îi dai înfometatului un peşte, îi dai o undiţă să-l pescuiască el însuşi.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

La zi

Înotul prin melasă

Vreau să mă angajez. Ştiu, e o nebunie, dar omul trebuie să trăiască din ceva, nu-i aşa? Mă străduiesc din iunie să fac treaba asta, şi nebunia cea mai mare pe care continuu să o fac, e că încerc să mă angajez la stat, şi în domeniul sănătăţii şi, pe deasupra, în Bucureşti, în spital. Nu-mi spuneţi, ştiu; îmi trebuie oameni şi bani – mi s-a spus de nenumărate ori pînă acum. Dilema pe care nu pot s-o depăşesc este cui şi cît. Întîi, m-am dus la Direcţia Sanitară a oraşului Bucureşti, şi am aflat că n-au ei treabă cu angajările în spitale, şi oricum, toate posturile sînt blocate pînă la un termen nedefinit. Mergi la unităţile sanitare, mi s-a spus: m-am dus, m-am băgat în seamă cu oamenii pe acolo, drăguţi, serviabili; n-avem, mai daţi un telefon, poate iese cineva la pensie şi poate organizăm un concurs pentru post – deocamdată, posturile sînt blocate, temporare avem destule, aşa că...

Am citit un anunţ în ziar, despre un concurs pentru un post la Primăria Sectorului 2; aveau o Salvare prin curte, nou-nouţă, aveau şi un program – Salvarea se va folosi pentru a răspunde solicitărilor cetăţenilor – de exemplu, dă cetăţeanul telefon că zace un aurolac prin şanţ – noi trimitem Salvarea. Vreau să mă înscriu pentru concurs – nu, nu se poate, sînteţi prea calificată ne pare rău, n-avem ce face cu un om care a lucrat 13 ani în Terapie Intensivă – mai căutaţi...

Mi-amintesc că plătesc cotizaţie de sindicat, că sînt membru în Ordinul Asistenţilor Medicali – cotizez şi acolo – dau telefoane – vă trebuie oameni şi bani, mi se spune, şi tot nu aflu cui şi cît să dau.

Telefonez la ziar, la *Viaţa medicală* – le pare rău, nu pot să mă ajute, n-au habar unde sînt concursuri, sau posturi, mai treceţi pe la spitale, mai telefonaţi... Dau telefon la minister, din cabinet în cabinet şi întreb, de fiecare dată: ce, cît şi cui să dau? Mi se răspunde: ne jigniţi şi atunci întreb: cum să-mi rezolv eu problema, legal? Vă spun eu, o iau de la capăt: Direcţie Sanitară, spitale, sindicat, ordinul asistenţilor, minister, înot aşa, prin melasă, pînă uit, probabil, cine sînt, ce doresc, de ce cer...

ŞERO

Vremea

A fost un septembrie fabulos chiar începînd de pe întîi. În afara domnului Cosaşu, cine şi-l mai aminteşte? Şi fabulosul acela aproape indecent a ţinut ceva, apoi au urmat zilele prea reci ale unui octombrie sifilitic, zic sifilitic pentru că deja a nins suficient cît şoferii să fie, prin unele locuri, ameninţaţi cu înzăpezirea. Ieri, iarăşi 22 de grade, lucru cu care ultimii ani au început să mă obişnuiască. Şi totuşi, nu-i normal. Dar ce mai e normal azi? Mă duc la colţ să cumpăr ţigări, Fanta, smîntînă, şampon, balsam şi vopsea de păr. A, şi pîine. În faţa mea, o femeie la vreo 65 de ani, stă să plătească un iaurt şi o pîine. 14.500, îi spune vînzătoarea. Aţi făcut bine calculul? – întreabă femeia. Da, e bine. Sigur? Da, sigur. Mai faceţi-l o dată. 14.500, spune vînzătoarea. Aţi făcut bine calculul? Vînzătoarea mă priveşte cu disperare mută. Femeia plăteşte şi pleacă. Săptămîna trecută, la MegaImage, cumpăr de vreo două milioane, diverse. La casă, în faţa mea, un bătrîn cu o figură biciuită, dar demnă, plăteşte o pîine şi o caserolă cu şase ouă, de mi s-a făcut ruşine de cumpărăturile mele. Îmi venea să le trîntesc în mijlocul magazinului şi să urlu. În faţa altui magazin, o fetiţă frumuşică, destul de bine îmbrăcată, cu faţa albă şi senină, la vreo 12 ani (unde eşti tu, Nabokov, Doamne) mă roagă, pe un ton politicos şi indiferent, *dresat*, să-i dau şi ei 10.000 să le cumpere la „frăţiori“ de mîncare. O privesc uimită şi plec mută. Fără să-i dau nimic. În faţa bisericii pe lîngă care trec zilnic, o... rromă (urît mai sună), dîndu-se de ceasul morţii, mă roagă s-o las să-mi ghicească pentru numai 50.000. O iau la fugă. La figurat. După colţ, un bărbat la vreo 50 de ani, dar îmbătrînit înainte de vreme, stă tăcut pe marginea unui gard, cu capul plecat şi mîna întinsă într-un simulacru de cerşeală. Are obrajii umezi de lacrimi, dar nu plînge vizibil. Scot repede din geantă 50.000 şi-i pun în mînă. Izbucneşte în plîns în timp ce, vinovată, o iau la picior. Ajung acasă şi respir uşurată. A-ţi face cumpărăturile a devenit un supliciu. Îmi aprind o ţigară şi deschid *Romînia literară*, tot sperînd în reîntoarcerea Manolescului. Niet american-ski, carnaval! În schimb, în locul unde obişnuiam să găsesc editorialul, o elevă îi vorbeşte, în vreo 15 întrebări, aceluiaşi N.M., despre „literatura subiectivă“. Opaaa! Ce chestie, îmi zic. Lumea mai are chef şi de aşa ceva. În 22 dau de figura rasată a Hertei Müller. Şi totuşi, se poate. Dau o fugă pînă la colţ după Chupa Chups şi alte drăcovenii pe care aproape că le urăsc. Un puşti mă ia în primire: „Domniţă, daţi-mi şi mie 5.000 de pîine.“ Pauza de imaginaţie s-a terminat. Intru în acelaşi nesfîrşit ciclu. Cred c-o să-mi zidesc uşa de la ieşirea din casă.

Şi totuşi, e un octombrie minunat. Plouă uşor, afară e răcoare, umezeala aerului îmi face bine, zgomotele oraşului sînt diluate. Ce bine ar merge *Concertul italian* de Bach! Miniştrii ăia cică şi-au dat demisia. Constituţia cică a votat-o poporul. E bine, e, totuşi, bine, chiar dacă totul merge alandala.

Irina STAN

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Laşitatea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Şemineul se întoarce

Vă povesteam rîndul trecut, sincer înduioşat, despre moartea discretă a şemineului. În lumea sociologilor, se vorbeşte de mult despre „viaţa socială a obiectelor", dar nimeni nu pomeneşte nimic despre moartea lor. Mă impresionase retragerea din această viaţă a obiectelor a şemineului meu de la Buşteni, redus la o piesă decorativă de către o instalaţie ultra-performantă de încălzire. Dar iată că şi viaţa obiectelor e mai complicată decît pare. Să vedeţi ce s-a întîmplat:

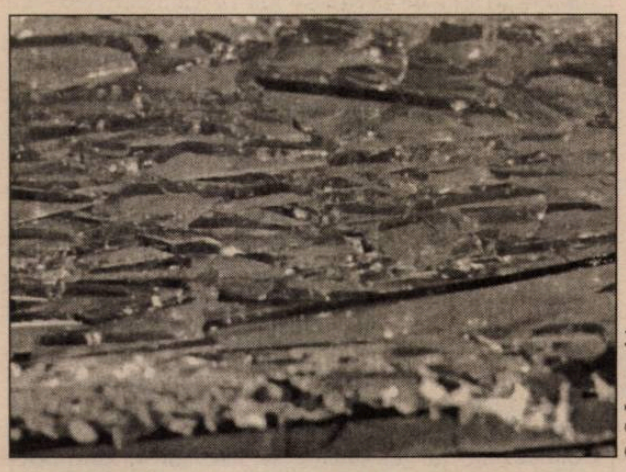

© S. Ivanoschi

Ne-am dus aşadar din nou la Buşteni, ca să inaugurăm de data aceasta „noua ordine socială a obiectelor", adică, mai pe româneşte, ca să ne instalăm în (oarecum) noua casă. Am intrat şi, primul lucru, am dat drumul la noua instalaţie. În mai puţin de un sfert de oră, o căldură plăcută ne învăluia de pretutindeni. Fericiţi, am început să ne aşezăm precum găina în nisip:

ne-am aşezat noua veioză la capul patului astfel încît să putem citi cît mai comod;

am dat drumul la vechiul televizor, de acum branşat la nu ştiu cîte zeci de canale;

am pus noile fotolii în faţa televizorului;

ne-am luat ceva de băut şi am aşezat, la îndemînă, lîngă fotolii;

am pregătit baia pentru un duş fierbinte.

Cînd toate aceste pregătiri au fost gata, iar noi eram pregătiţi să ne bucurăm de toate acestea, s-a luat curentul. În tot oraşul, ca pe vremuri! Adio televizor, adio duş fierbinte, adio citit comod în pat şi, ceea ce s-a dovedit în curînd cel mai grav, adio căldură.

După primul moment de derută, am început să rîdem copios de această răsturnare totală de situaţie. Apoi am început să căutăm prin toata casa, la lumina unei brichete, vreun rest de lumînare păstrat, pe vremuri, exact pentru acest gen de întîmplări. Din fericire, am mai găsit în garaj o lumînare veche şi contorsionată, care nu apucase încă să fie aruncată împreună cu celelalte vechituri. Ne-am întors cu ea în dormitor şi am început să aşteptăm revenirea curentului. Acesta întîrzia însă, aşa că, în curînd, în încăpere a început să se facă răcoare. Ameninţaţi cu perspectiva unei nopţi în frig, am avut atunci o revelaţie: şemineul! M-am dus imediat în curte, am adunat nişte lemne împrăştiate pe ici, pe colo şi am făcut focul în bătrînul şemineu. O flacără zglobie s-a ridicat în curînd dintre vreascuri, luminîndu-ne feţele şi răspîndind o inconfundabilă căldură în încăpere. Lipsit de orice fel de ranchiună, şemineul îşi oferea din nou binefacerile sale.

Exact atunci s-a dat drumul la curent; lumînarea şi şemineul au dispărut înghiţite de lumină.

Am avut atunci o revelaţie: cam aşa e şi cu tranziţia noastră! Particularitatea ei constă în faptul că se desfăşoară, imparţială ca şi românul, în ambele sensuri: spre calorifer şi spre soba cu lemne, spre combine nemţeşti şi spre plugul cu boi, spre capitalism şi spre feudalism...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Ceva în atmosferă

Raportul de ţară al Comisiei Europene a devenit, ca niciodată, un eveniment politic important. La vremea cînd citiţi aceste rînduri, raportul va fi deja public şi presa va critica dur guvernul folosind citate de acolo.

Tevatura de pe marginea raportului nu este gratuită. De acest raport depinde finalizarea negocierilor în 2004. După această dată, actuala Comisie se va schimba, noii membri ai Uniunii vor avea un cuvînt de spus şi s-ar putea ca regulile să fie altele. În plus, extinderea masivă care va avea loc anul viitor s-ar putea dovedi mai greoaie şi mai costisitoare decît s-a aşteptat, deci elanul unei Europe mari s-ar putea topi. De altfel, aceasta este şi logica pentru care guvernul român a dorit încheierea negocierilor în 2004. A fost o ţintă îndrăzneaţă, care pare a fi ratată. Întors din vizita în Brazilia, premierul a pregătit eşecul spunînd că acesta nu este ultimul raport, va mai fi şi cel din 2004. Doar că raportul din noiembrie anul viitor nu va mai putea influenţa negocierile pentru 2004, actualul raport va fi baza de discuţii.

Deşi documentul nu este încă public la ora cînd scriu, liniile generale sînt bănuite. Corespondenta BBC la Bruxelles (în paranteză fie spus: deşi UE reprezintă o temă foarte importantă, corespondeţii români de acolo se numără pe degetele de la o mînă, cu tot cu cei ai TVR şi ai radioului public, trimişi din fonduri guvernamentale) a obţinut şi publicat fragmente. *EU-Observer* a afirmat că a văzut un *draft* al raportului şi a publicat din concluzii: privatizarea a înregistrat progrese, sectorul energetic nu a fost reformat, percepţia corupţiei rămîne ridicată, cazurile anchetate cu succes sînt puţine, iar legislaţia adoptată trebuie şi aplicată. Justiţia nu este independentă, administraţia nu este eficientă.

De fapt, apariţia acestui raport de ţară prinde PSD într-un moment dificil. Guvernul Năstase a vrut mereu să se prezinte ca eficient, propaganda se bazează pe ideea unei schimbări de substanţă în funcţionarea statului odată cu acest executiv. Acest guvern are programe pentru toţi, taie panglici pe bandă, este omniprezent în ştiri, făcînd fel de fel de minuni. Iar strategia comunicaţională bazată pe principiul „ameţeşte-i cu realizări" s-a dovedit a fi eficientă, PSD se menţine la o cotă înaltă în sondaje. Raportul Comisiei Europene şifonează acest mit. Administraţia românească are în continuare o performanţă slabă, comparată cu celelalte ţări candidate. Calitatea guvernării calculată într-un studiu al Băncii Mondiale (vezi ultimul raport asupra guvernării al Societăţii Academice din România) arată că România a avut cea mai slabă evoluţie între 1998 şi 2002. Practic, între guvernele coaliţiei şi guvernul monocolor al PSD nu a existat un salt calitativ apreciabil, aşa cum s-ar putea crede din autosuficienţa actualilor oficiali. Toată agitaţia aparentă din administraţie, cu prefecţi care controlează pieţele, cu preşedinţi de consilii judeţene care se cred iubiţi de cetăţeni, cu primari care îşi fac publicitate în ziare, nu a însemnat şi creşterea performanţei serviciilor publice. PSD s-a arătat capabil să mobilizeze şi să controleze administraţia, aşa cum s-a văzut la referedum, dar nu şi să o reformeze. Povestea este asemănătoare în cazul justiţiei.

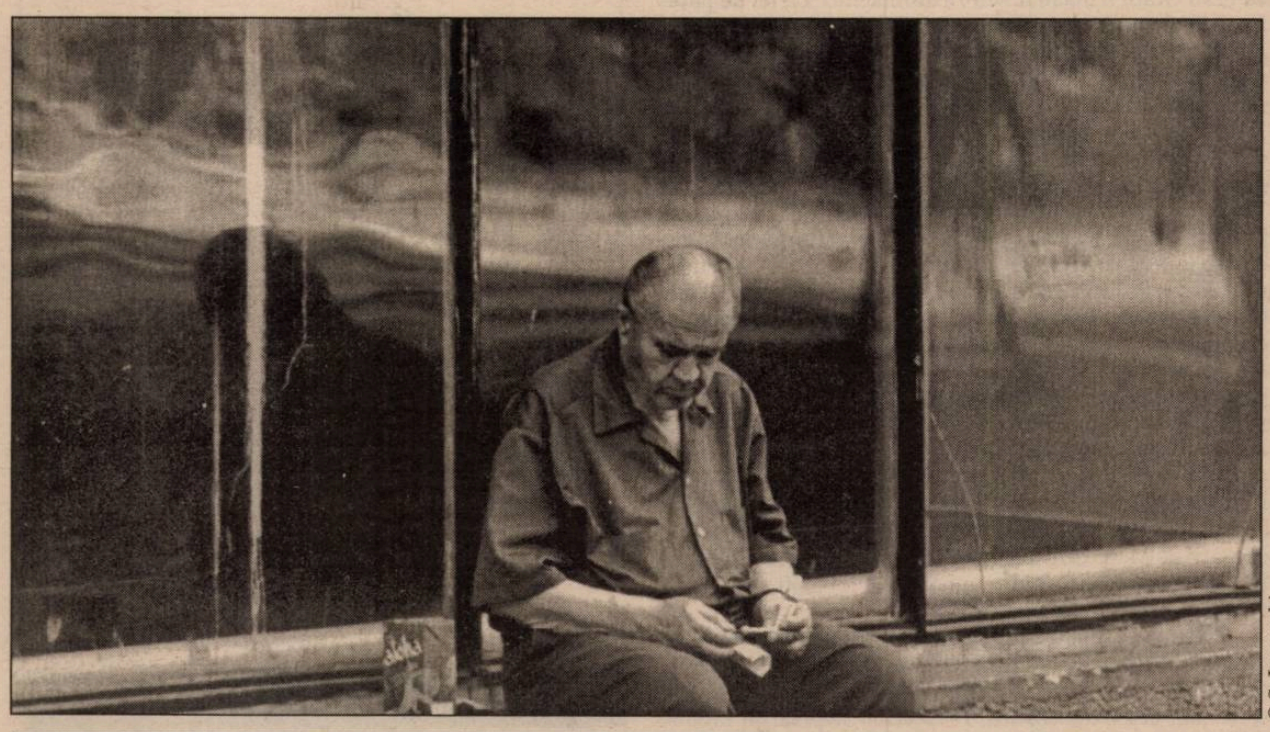

© S. Ivanoschi

Săptămîna trecută, PSD a încheiat un proces care a durat ani întregi: a fost legitimat internaţional prin intrarea în Internaţionala Socialistă. Sînt departe vremurile în care PDSR nu avea interlocutori externi, iar agenţia americană de asistenţă internaţională acorda sprijin deschis adversarilor săi. Era vremea cînd Ion Iliescu se chinuia să obţină o întîlnire de cîteva minute cu preşedintele Clinton la sediul ONU şi nu reuşea. Acum prşedintele Iliescu a desfăşurat un turneu la vîrf în America. Vremurile şi contextul internaţional s-au schimbat, dar atmosfera din presă începe să semene cu perioada Văcăroiu. Guvernul îşi epuizează creditul, iar alianţa PD-PNL a contribuit la schimbarea atmosferei. Se vede o alternativă.

Intrarea PSD în Internaţionala Socialistă nu a fost un eveniment mediatic major, în ciuda mobilizării aparatului de propagandă. Faptul că presa a scris mai mult despre chestiunea cheltuielilor de deplasare decît despre ce s-a întîmplat în Brazilia şi mai mult despre copertina de la guvern decît despre confirmarea internaţională a PSD reprezintă un eşec. Presa caută greşelile şi nu îi este greu să le găsească. Au reapărut mitingurile de stradă şi manifestaţiile studenţeşti care, fără a avea cerinţe concrete, exprimă sentimentul confuz de nemulţumire şi cer o schimbare. La ieşirea din sediul PSD, Adrian Năstase a fost huiduit de muncitorii de la Republica. A încercat să îi salute. L-au fluierat. O grimasă mirată i s-a aşternut pe chip, a intrat repede în maşină, care a demarat în trombă. Părea a gîndi: oare cînd au scăpat lucrurile de sub control.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

News Beauty Center

Pe coperta ultimului număr al revistei *PRO TV magazin* este Oana Andoni, corespondenta de la Iaşi a televiziunii din Pache Protopopescu. Titlul ne atrage atenţia asupra asemănării ei cu Michelle Pfeiffer. Aşa e. Seamănă. Mi se pare chiar mai frumoasă decît actriţa americană. Sau, mă rog, nu contează – frumuseţea nu e ceva măsurabil, topurile n-au nici un sens în acest domeniu (părerea mea!). Important este că e frumoasă. Şi nici o teorie despre mass-media nu-ţi este de folos pentru a accepta un adevăr simplu: cînd vezi un asemenea chip pe prima pagină a unei reviste, îţi face plăcere.

Pun revista deoparte şi – *zapp!* – îmi ridic ochii pe ecranul televizorului, la *Ştirile PRO TV*. Regăsesc chipul frumos, în direct de la Iaşi, prezentînd – din nou – un delict de pe cuprinsul ţării: un poliţist de la Burdujeni l-a încătuşat şi l-a ameninţat cu pistolul pe un băiat de 15 ani care juca fotbal în spatele blocului. Băiatului i se ia o declaraţie (cu chipul protejat şi „cu acordul scris al părinţilor", precizează reportera – aşa, ca să audă CNA-ul), el descrie cu amănunte ce a păţit, tatăl băiatului spune şi el ceva, apoi un poliţist e făcut de ruşine pentru că nu vrea să spună nimic şi gata. „Andreea...". „Mulţumesc, Oana". Încă o ştire „de larg interes pentru cetăţeni", prezentată de cineva care seamănă cu Michelle Pfeiffer.

Nu pricep. S-ar putea să fiu acuzat de comportament deloc *politically correct*, dar vin şi zic: ce sens are să pui un chip serafic în faţa camerei video pentru a vorbi despre brutalităţi, violenţe, accidente şi altele asemenea? Cum „vine de se leagă"? Nu-i un oximoron destul de greu de suportat? Ştiu, îmi veţi spune că frumuseţea fizică n-are importanţă în acest caz (adică să binevoiesc a face abstracţie...), e vorba despre calităţile ei de jurnalistă, de „ştiristă" – iar dacă astea sînt evenimentele, despre astea relatează. Pot fi de acord, dar 1) mi-e greu să fac abstracţie; 2) atunci ce sens au plasarea pe coperta unei reviste-magazin şi comparaţia cu Michelle Pfeiffer? E un mod de a sugera că i s-ar potrivi mai degrabă apariţia într-un film cu Al Pacino decît relatările de la faţa tristă a locului? N-am nimic împotrivă. Dar constat, pornind de la acest exemplu, că în România televizuală a fi prezentatoare de ştiri sau reporteră poate fi, pentru cine arată bine, o rampă de lansare către „star system". Andreea Marin este cazul cel mai cunoscut: a pornit de la telejurnal şi a ajuns un *sex-symbol* naţional. Revistele colorate sînt pline de interviuri cu „ştiristele" frumoase şi frumuşele care vorbesc, desigur, şi despre profesie (de cele mai multe ori spunînd cam aceleaşi banalităţi: cum şi-au descoperit vocaţia şi cît de mult le place meseria pentru că „le pune în contact cu pulsul vieţii"), dar mai ales despre viaţa lor personală, despre familie (dacă au) ori despre iubit (dacă au sau dacă n-au) şi, în genere, îşi etalează părerile despre orice. Evident, interviurile sînt însoţite de poze (ba chiar de „pictoriale"!) care să le pună în valoare calităţile fizice. Nu sînt puritan şi n-am nimic împotrivă. Dar n-am observat ca, în revistele străine (chiar şi în cele populare), reporteriţele şi prezentatoarele de ştiri de la BBC, CNN ş.a.m.d să practice şi meseria de *cover girl*. Christine Ockrent sau Oriana Fallaci (care nici măcar nu e „ştiristă"...) au ajuns pe prima pagină a revistelor colorate abia *după* ce îşi dovediseră calităţile de mari jurnaliste şi *exclusiv* pentru asta, fără poze cu un genunchi dezgolit sau cu un nasture descheiat. Iar în interviuri nu vorbeau despre relaţiile lor sentimentale, despre cum şi-au mobilat apartamentul sau despre ultima vacanţă la Ibiza, ci despre profesie (şi, slavă Domnului, au ce spune!). „Ale noastre", în schimb, sînt împinse să pozeze (şi la propriu, şi la figurat: ce spun ele în interviuri reprezintă tot o formă de a poza, de a-şi construi adică o anume imagine) de managerii de PR, întru creşterea audienţei şi a vizibilităţii posturilor TV. Sînt exploatate pentru calităţile lor fizice (uite că ajung să vorbesc ca o feministă!), iar meseria trece pe planul al doilea: a prezenta ştirile devine doar o cale către statutul de vedetă, jurnalismul de informaţie face un pas înapoi în faţa spiritului comercial care vinde imaginea feminină unor mase de cumpărători.

...Dar să nu cîrtim prea mult. În alte ţări (Rusia, Cehia, SUA) s-au experimentat ştirile „sexy", în care prezentatoarele, pe măsură ce informau poporul, se dezbrăcau. Noi (încă) n-am avut aşa ceva. Să ne bucurăm?...

▲

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE" PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2004-2005

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2004 – 31.07.2005) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;

2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 de ani;

3. o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 euro lunar (plus 2.560 euro pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web http://library.nec.ro/formulare.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 8 decembrie 2003 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307 99 10, prin fax (021) 327.07.74 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro

New Europe College
Institut de Studii Avansate
str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

...Şi viceversa

Am făcut referire şi în alte rînduri la *Le Monde diplomatique*, revistă ajunsă cea mai importantă – şi mai influentă – publicaţie a stîngii extreme, dobîndindu-şi notorietatea prin violentele luări de poziţie antiamericane şi antiliberale precum şi prin simpatia faţă de idealurile nobile ale comunismului. Revista publică, periodic, şi numere speciale, de fapt un fel de „dosare", cu contribuţii mai vechi şi mai noi, pe anumite teme. Unul din numerele recente pretinde să reconstituie istoria „războiului rece" şi depăşeşte, o spun din capul locului, orice limite ale bunului-simţ.

Autorii de la *Le Monde diplomatique* pun pe acelaşi plan Statele Unite şi Uniunea Sovietică, socotindu-le în egală măsură răspunzătoare de tensiunile, conflictele, dramele din a doua jumătate a secolului XX. N-ar fi fost cîtuşi de puţin vorba, aşadar, de o confruntare între democraţie şi totalitarism, între adevăr şi minciună, între libertate şi opresiune. De fapt, „pe acelaşi plan" e prea mult spus: în realitate, mai toate textele îşi propun să arate că talgerul balanţei pe care se află „răul capitalist" atîrnă mai greu decît celălalt. Tonul îl dă Ignacio Ramonet, directorul revistei: „lumea liberă" ar fi fost o formulă inventată de ideologii conservatori şi reacţionari, iar „ameninţarea comunistă" un clişeu folosit pentru a justifica imperialismul american. Nu se spune nicăieri nici un cuvînt despre victimele comunismului din ţările Europei de Est, din China sau Coreea de Nord; se face o singură referire la procesul Slansky şi la epurările din interiorul partidelor comuniste. Cu alte cuvinte, singurele victime ale comunismului ar fi fost tot comuniştii, iar această manie de a descoperi (la Praga, Moscova, Bucureşti, Budapesta etc.) comploturi ar fi şi ea de inspiraţie... americană. Ramonet reuşeşte performanţa de a da vina, pentru tot ce s-a întîmplat vreme de cincizeci de ani, pe Statele Unite: acolo s-ar fi instalat, graţie acţiunii conjugate a CIA şi FBI, o „paranoia anticomunistă" a cărei manifestare emblematică este „vînătoarea de vrăjitoare" de la începutul anilor '50. Modelul tuturor marilor procese-spectacol din Europa de Est ar fi fost, prin urmare, maccarthysmul, prezentat drept o culme a abuzului, a terorii şi a absurdităţii (cît de simplist şi, în fond, de eronat este cunoscut acest episod am văzut şi din articolele apărute nu de mult la moartea regizorului Elia Kazan; pînă şi precizările pe care le-a făcut marele cineast în autobiografia sa erau citate trunchiat sau răstălmăcite). La fel de patetic şi de inexact este evocat şi procesul soţilor Rosenberg. Un alt articol reia la modul cît se poate de serios una din acuzaţiile lansate de propaganda comunistă a anilor '50, anume că americanii ar fi experimentat arme bacteriologice în Coreea de Nord. Statele Unite mai apar vinovate de lovitura de stat din Iran din 1953, de masacrele din Indonezia, de crizele din Cuba, de prelungirea războiului din Vietnam (nici o vorbă despre faptul că, la fel ca în cazul războiului din Coreea, partea de nord, comunistă, declanşase ostilităţile), de răsturnarea regimului Allende, de dictaturile din Grecia şi din Portugalia, de războiul din Golf etc., etc. În contul Uniunii Sovietice sînt puse, cu discreţie, doar înăbuşirea revoluţiei maghiare din 1956, a Primăverii de la Praga din 1968, precum şi invazia Afganistanului. Dar şi în aceste situaţii se sugerează că sovieticii au fost împinşi să reacţioneze astfel din cauza agresivităţii imperialismului american. Printre semnatarii articolelor, o surpriză de proporţii: Wilfred Burchett, ziarist australian, un as al manipulării, dovedit ca spion sovietic şi folosit de Kremlin în mai multe operaţii de intoxicare a opiniei publice occidentale (despre Burchett a scris, cu multe amănunte revelatoare, Jean-François Revel în *La Nouvelle censure*, 1977).

Imaginea lumii de după al doilea război mondial este, în acest fel, falsificată pînă la grotesc. „Războiul rece" a însemnat, într-adevăr, o înfruntare între două tipuri de societate: cea democratică, respectînd libertăţile fundamentale şi mizînd pe dezvoltarea economică şi tehnologică, şi cea comunistă, care a anulat – prin mijloace violente – drepturile individului şi a provocat un dezastru economic şi social. Declaraţiile tuturor liderilor comunişti, de la Stalin la Ceauşescu şi de la Mao la Castro, au fost fără echivoc: duşmanul numărul unu era lumea occidentală în frunte cu Statele Unite, comunismul trebuia să se impună peste tot, prin orice căi. A echivala cele două societăţi şi cele două ideologii nu e numai o enormitate, ci şi o tentativă de a-i scoate basma curată pe cei vinovaţi de una din marile tragedii ale secolului trecut.

▲

BARBURISME

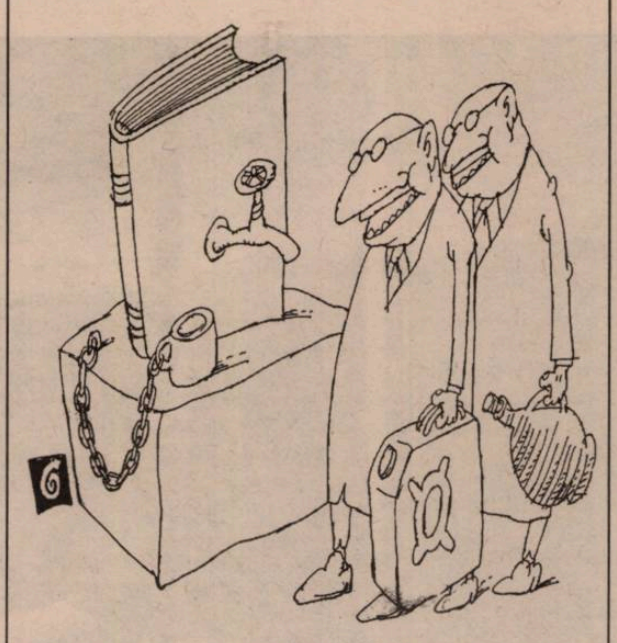

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Octombrie, ce bal! (II)

În fine, al patrulea argument pentru cei care, alături de preşedinte şi de premier, sînt gata să susţină ideea desfiinţării unui prag minim de prezenţă electorală care să valideze un referendum sună cam aşa: *absenteismul care a periclitat validitatea referendumului din 18-19 octombrie va duce la descurajarea organizării unor viitoare referendumuri.* Eu cred că, în mintea unui om politic responsabil, acest argument ar trebui să sune altfel: *absenteismul care a periclitat validitatea referendumului din 18-19 octombrie va duce la descurajarea organizării viitoarelor referendumuri în felul în care acest referendum a fost organizat.* Sper că liderii politici nu au învăţat din acest referendum că regula „jumătate plus unu" e falită, ci că ademenirea populaţiei cu mici, bere, meciuri de fotbal, televizoare color şi lemne de foc e o manevră care produce un efect contrar. Geniile manipulării de pe la diverse palate ar trebui să ştie cîteva lucruri fundamentale despre ce anume mişcă, dar mai ales despre ce anume paralizează oamenii. Cu această discuţie intrăm în al doilea tip de probleme care se ridică acum, după epuizarea istoriei stranii a acestui referendum:

2. Problema umană

Mărturisesc că, pînă la acest moment, nu m-am gîndit niciodată că felul în care organizezi o consultare electorală este şi altceva decît o chestiune tehnic-administrativă. Asta pentru că niciodată nu m-am gîndit că un scrutin poate fi altceva decît o confruntare politică sau un exerciţiu constituţional. La Bucureşti, însă, totul este altceva decît trebuie să fie, după cum nimic nu e doar ceea ce se vede că este. Felul în care organizezi un referendum ca acesta spune două lucruri importante: ce crezi despre oameni şi ce crezi despre legi. Relaţia actualei puteri cu legea e complicată, plină de meandre şi, în orice caz, psihanalizabilă. E un subiect palpitant, pentru unii exasperant, pentru alţii pur şi simplu comic, asupra căruia promit că voi reveni. Relaţia actualei puteri cu oamenii, însă, mi se pare că s-a relevat cu pregnanţă.

În campania dusă pentru a atrage oamenii la vot, accentele au fost puse exclusiv pe *mobilizare,* obsesiile fiind legate de procente – unica sursă de nelinişte a fost posibilitatea invalidării referendumului printr-o prezenţă la vot de sub 50%. Oamenii sînt văzuţi dinspre putere sub formă de procente, ei contează cu adevărat doar cînd sînt număraţi. Nu am găsit nici un accent serios pus pe ideea că oamenii trebuie să ştie ce anume votează. Un minim respect pentru electorat ar fi însemnat să faci oamenii să gîndească şi apoi să voteze sau, de pildă, să organizezi un vot în care se putea exprima o opinie nuanţată prin supunerea spre aprobare populară a fiecărei modificări în parte. După ce acest lucru e făcut, oamenii trebuie îndemnaţi să se exprime, admiţînd că şi tăcerea e un răspuns. Sînt oameni care au tăcut, poate, pentru că pur şi simplu nu ştiau ce să zică. Pachetul de modificări era contradictoriu. Eu, unul, mărturisesc că m-am simţit încurcat. Sigur că sînt în favoarea modificărilor referitoare la proprietate şi la viitoarea integrare în structura suprastatală europeană, deşi asta nu va însemna mare lucru în imediat. Dar aş fi votat „NU" fără ezitare pentru modificarea care permite transformarea în lege a ordonanţei de urgenţă care nu se dezbate în Parlament vreme de 30 de zile. Aş fi votat „NU" cu toată hotărîrea în privinţa articolului care permite, prin interpretare, Guvernului să se joace necenzurat de-a serviciile secrete. Şi asta într-o ţară cu coşmarurile României. În loc, deci, să se ocupe de organizarea unui referendum în care oamenii să se exprime în cunoştinţă de cauză şi vocea poporului să fie cît mai clar şi nuanţat auzită, guvernanţii s-au ocupat de mobilizarea poporului ca spre un fel de gimnastică obligatorie. E limpede că nu s-a vrut un vot, ci o prezenţă, nu s-a urmărit ascultarea vocii poporului, ci numărarea lui. Că guvernul actual a vrut asta, nu mă miră. Că toată lumea (cu neînsemnate excepţii) a acceptat asta, mă deprimă.

Apoi a urmat distribuirea prezidenţială a mulţumirilor şi a vituperărilor. Am înţeles încă o dată că tăcerea unei mase enorme de oameni nu înseamnă nimic pentru urechile unora obişnuiţi cu ovaţii, cu festivisme şi temenele publice.

Concluzia tristă e că întreaga agitaţiune propagandistică pe tema referendumului s-a bazat pe manipularea ignoranţei masei. Li s-a spus oamenilor că votează pentru Europa, că votează pentru democraţie, că votează pentru viitorul prosper al României. Adevărul e că s-a votat, nici mai mult nici mai puţin, pentru modificarea unei Constituţii şi că integrarea europeană, dezvoltarea democraţiei noastre şi prosperitatea noastră au, acum, destul de puţin de-a face cu Constituţia. Căci nu în Constituţia din 1991 îşi au originea sincopele noastre şi nici în aceste modificări nu se va origina relansarea noastră miraculoasă. În orice caz, manipularea ignoranţei este o acţiune ruşinoasă din punct de vedere moral şi dezonorantă din punct de vedere politic.

Chestiunea referendumului de la jumătatea lui octombrie e închisă. Rămîn doar impresii, care cu timpul se vor şterge, căci spectacolul enorm al României continuă trepidant.

▲

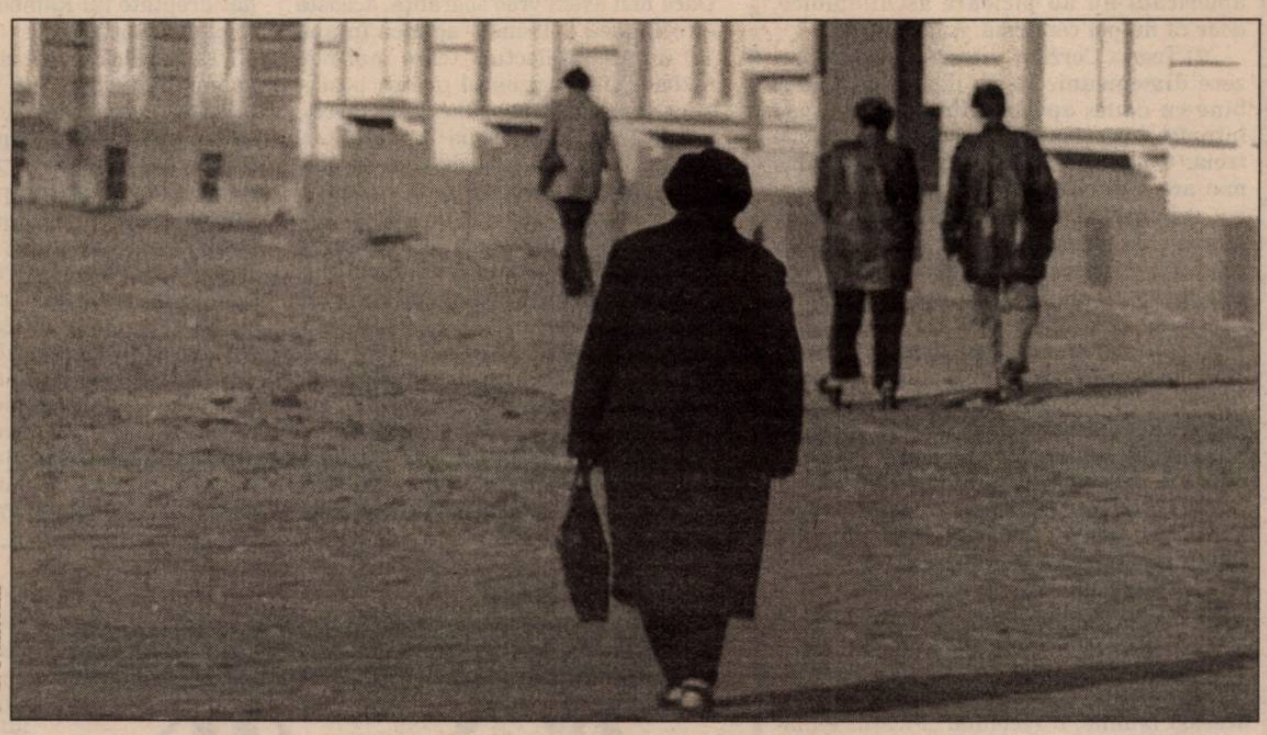

© S. Ivanoschi

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ministerul Corupţiei

În Ministerul Corupţiei nu lucrează nimeni. Dosit pe o stradă lăturalnică, n-are steaguri la ferestre şi nici poliţist la poartă. Pe uşa de la intrare e o inscripţie simplă, cu litere albe: INTRARE. Trebuie să fie şi o ieşire pe undeva, însă de obicei vizitatorii nu sînt interesaţi să mai plece.

Şi asta pentru că, deşi clădirea e rece şi impersonală pe dinafară, înăuntru e chiar foarte plăcut. Fochistul invizibil îşi face treaba cum se cuvine (e firesc, e cel mai bine plătit fochist din lume şi-n afară de asta văr cu ministrul), iar pardoseala e acoperită cu un strat gros de pîslă de cea mai bună calitate, livrată de o firmă din Cipru care a dorit să rămînă anonimă. Mobila e şi ea extrem de confortabilă: chiar şi în anticamera unui biet director de direcţie poţi sta întins pe două-trei canapele de piele de marcă, luate fără licitaţie, într-o noapte fără lună. Pentru o instituţie de stat, locul arată puterea de a progresa a ţării noastre, ca şi hotărîrea cetăţenilor ei de a-i lăsa pe alţii să le facă treaba. Inclusiv aceea de a se îmbogăţi.

Cei mai mulţi români vin cu probleme aici, aşa că n-au vreme să aprecieze confortul locului. Sînt oameni aplecaţi de spinare de greutatea genţilor cu acte; spre deosebire de alte culturi, corupţiei noastre îi plac hîrtiile. Îi place să lase urme. Ea nu e ca alte corupţii, cu ochii roşii de nesomn, cu degetele tremurînde şi privire piezişă, peste umăr. Corupţia noastră e relaxată. N-are nevoie de Propranolol şi nici de pansament gastric: ulcer fac doar procurorii neadaptaţi.

Multă lume se întreabă dacă ministrul Corupţiei participă şi el la şedinţele de Guvern. Mulţi reporteri de televiziune sînt gata să jure că nu l-au văzut niciodată (ba unii chiar o fac, în fiecare seară). Alţii presupun că el trece pe acolo doar cînd apare vreo hotărîre care implică ministerul lui: vreo achiziţie de automobile de lux pentru Regia Dricurilor ori aprobarea unui proiect de construcţie/demolare în regim de urgenţă. Pentru cine nu ştie, operaţiunea de construcţie/demolare presupune angajarea unei firme care construieşte un obiectiv pe care îl demolează imediat după aceea. Executată perfect, această operă de inginerie porneşte de la un teren intravilan liber şi se încheie cu el în aceeaşi stare, minus o sumă oarecare de la buget. Cele mai bune firme din domeniu pot realiza un proiect de construcţie/demolare de orice dimensiuni – case, uzine, sedii – în mai puţin de trei zile lucrătoare, cu tot cu transferul bancar.

© S. Ivanoschi

Mulţi îl invidiază pe ministrul Corupţiei. Puţini ştiu însă că, potrivit fişei postului, el e obligat ca a doua zi după instalare să cedeze toată activitatea ministerului unor firme private în care, obligatoriu, tot el trebuie să deţină majoritatea acţiunilor. E uşor de imaginat cîtă alergătură cere un asemenea mandat şi cîtă atenţie ca nici un leu de la buget să nu ajungă în conturi străine. Ca şi cinstea, corupţia are credibilitatea ei. E suficient s-o piardă o singură dată – şi gata remanierea!

S-a întîmplat nu o dată ca un ministru al Corupţiei să fie invitat la schimburi de experienţă cu omologii săi din străinătate. Al nostru n-a plecat niciodată, nicăieri. Şi asta pentru că nici unul dintre ocupanţii acestui fotoliu nu şi-a simţit scaunul în siguranţă – se ştie, la noi sînt vreo cîteva milioane care vînează postul. Poate şi de aceea titularii îşi iau fotoliul cu ei în maşină, cînd merg în teritoriu, la consfătuiri cu direcţiile judeţene. Iar favoriţii dlui ministru au dreptul la o privire pofticioasă în portbagaj. Să ştie oamenii pentru ce muncesc.

Acum cîteva luni, dacă vă aduceţi aminte, a fost totuşi o controversă cu privire la utilitatea unui asemenea minister-fantomă. Capete fierbinţi din Parlament au propus chiar comasarea lui cu Secretariatul de Stat pentru Bunăstarea Demnitarilor. Într-o pledoarie pasională, ministrul a argumentat însă că o asemenea decizie ar transmite un semnal greşit, acela că, scuzaţi, corupţia e un serviciu public de pe urma căruia beneficiază doar cîţiva. „Adevărata vocaţie a corupţiei e democratică", a spus atunci ministrul, adăugînd: „Corupţia e a poporului şi trebuie să rămînă a lui!". Emoţionaţi, parlamentarii l-au aplaudat şi, ca să-l calmeze, i-au votat şi o suplimentare de buget. Banii sînt deja pe drum: ieri ajunseseră la Curtici.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Din carnetul ideilor mărunţele

1) O companie germană face implanturi de gambă pentru bărbaţii cu picioare aschilambice care poartă spielhosen de piele, şi speră să îmbuce şi din piaţa scoţienilor purtători de kilt. Implanturile se poartă în ciorapi. Valoare de cronicar: aproape zero. Singurul bărbat pe care l-am văzut recent în fustă în New Orleans este prietenul meu J., care mergea să ceară mîna prietenei mele A., la vernisajul unei galerii de Spooky Art, la Bywater. Iar el purta o fustă LUNGĂ, ceea ce făcea imposibil să spui dacă avea nevoie de implanturi de gambe sau nu. Asta nu dovedeşte că bărbaţii americani nu au picioare aschilambice, doar că nu pot confirma. A. a spus da.

2) Teoria Corzilor presupune douăsprezece dimenisuni. M-am descurcat foarte bine cu două, apoi am intrat într-o uşă întredeschisă şi m-am convins că există şi a treia. Gold Mine Saloon de pe Dauphine mai are încă cîteva. Timpul, desigur, pentru că habar nu am cum s-au scurs şase ore atunci cînd o gaşcă de poeţi a creat un accelerator de haos pre-Halloween, de încă trebuie să-mi număr degetele, să văd dacă sînt toate. Au mai făcut şi un vortex energetic care funcţionează pe baza unui principiu misterios, precum maşina de făcut floricele. Iată şi patentul de invenţie, completat de proprietar, Dave Brinks: „Undeva între omul cavernelor şi fizica cuantică / inima ta este elementul fundamental".

3) Chiming Feathers (Penele Rezonante) dansează diseară la Gold Club din Baton Rouge. Asta nu prezintă nici un interes pentru nimeni, deoarece „diseară" a trecut de o săptămînă la vremea la care citi-veţi acestea. Valoare de cronicar: zero.

4). Am auzit greşit: „Trupul e doar un alt cuvînt pentru ceea ce ai de pierdut". Din aceeaşi familie, o reclamă: „Ficatul e diavolul. Trebuie să-l pedepseşti". Aceasta din urmă conţine o duzină de comentarii de Cal Thomas (om de dreapta).

5) Ştiri pe scurt: un milionar a cumpărat cîteva depozite de rachete în Badlands, pentru a construi în silozurile din subteran cimitire pentru poeţi. La fundul fiecăruia va sta o bibliotecă şi, cum te uiţi în sus, profilele poeţilor sculptate în casetele lor vor privi în jos şi se vor hlizi. Ştiu că nu e prea nostim, dar cineva trebuie să se gîndească şi la asta. Să vedem ce are de spus milionarul: el e din a opta dimensiune.

6) Testul veritaţii: Coaliţia celor Dornici a devenit Corul Damnaţilor, la Bagdad, iar cei care umblau cu trupele au luat-o la picior, sperînd să rămînă măcar cu trupurile. Schimbarea de regim nu este şi o schimbare de dietă. Devenim tot mai graşi cu regimul constant de gogoriţe oficiale. Aceasta sintetizează şase mii de pogoane de pagini de ziar recente şi viitoare.

7). *Happy-end:* cel mai bun nume pentru o nouă publicaţie: *Fragii salbatici.* Editorul, Utahna Faith, speră ca fraza „fragi sălbatici" să înlocuiască expresiile comune de trecere precum „ştii," „bine" sau „spuneam că". De exemplu, „Priveam textul cu toată bunăvoinţa, dar, fragi sălbatici, nu aveam nici cea mai vagă idee că, fragi sălbatici, zburăm, fragi sălbatici." Pentru unii cronicari ar putea chiar să şi meargă.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Rambo şi intelectualii

(sau despre vînzarea de ţară)

Nu ştiu dacă am mai avut ocazia să o spun, dar am o mare simpatie faţă de intelectuali. Sînt fermecători! Au răspunsuri la toate întrebările – mai ales la cele pe care nu le pune nimeni. Curiozitatea intelectualului mişcă lumea din loc, deşi pe termen scurt e vizibilă doar o stagnare pe care, în primul rînd, o deplînge – cine? – chiar el. Intelectualul este, obligatoriu, critic în raport cu societatea în care respiră şi mai e, de regulă, ironic faţă de ceilalţi intelectuali. Intelectualul are opinii ferme. Iată cîteva, azi pură istorie*: DDT-ul reziduual din mediu va reduce durata medie de viaţă în SUA cu 10 ani! – spunea americanul Paul Ehrlich în anii '70. Sau: Timpul este de partea sovieticilor în lupta lor cu Vestul! Dacă mai avem vreo speranţă, aceasta este Lumea a Treia! – spunea în anii '80 un alt intelectual (care mai nou răzbate şi în orizontul nostru academic), Richard Rorty. Dacă este de *bon ton* să-l iei în balon pe Rambo-Stallone, cel care, în episodul trei al epopeii sale cu muşchi şi fără pretenţii, lupta victorios alături de afgani împotriva ruşilor haini, cu totul altfel se pune problema în cazul analistului şi geopolitologului Edward Luttvak, cel care spunea, prin 1983, că URSS este deja victorioasă în Afganistan. Azi, Stallone – care juca pe un scenariu scris de alţii, încercînd să vîndă un film şi o idee politică – încă mai e ciuca bătăilor de joc în toate cronicile de cinema serioase, în timp ce Luttvak continuă să fie *senior fellow* la *Center for Strategic and International Studies* din Washington. După moartea prinţesei Diana în 1997, mulţi s-au grăbit s-o acuze de impostură pe Madame Omniscia, semnatara unei cronici de preziceri mondene din tabloidul *Weekly World News* (de genul cine se va căsători cu cine în lumea vedetelor şi cine de cine va divorţa etc.), că de ce n-a făcut bine să anunţe accidentul, dacă e aşa bună! Dar nimeni nu s-a supărat pe diviziile de sovietologi care nu s-au încumetat nici o clipă să anunţe căderea comunismului, nici măcar atunci cînd, pe televizoarele din birourile lor, din Zidul Berlinului săreau bucăţi, înurale de est-germani căpiaţi de fericire.

Şi, în treacăt fie spus, culmea e că în problema Afganistanului istoria i-a dat dreptate lui Rambo, şi nu geopolitologului Luttvak!

Ei, şi plăcîndu-mi mie intelectualii, şi amator fiind – ca şi dvs. – de ironii la adresa eşecurilor lor, cu ceva scepticism m-am dus la seminarul *Branding de naţiune. De la reputaţia unui produs la reputaţia unei naţiuni***, măcar pentru a-l vedea pe Wally Olins, unul dintre cei mai de succes *brand maker*-i din istoria branşei şi un pionier în domeniu. Greşeam. Simpatic, inteligent, cu idei şi cu haz, Olins este un specialist în *identităţi de corporaţie* – mai pe înţelesul comun, ai un logo şi ce Dumnezeu faci cu el mai departe ca firma să meargă; în cazuri precum Renault sau British Telecom, la care a lucrat, a mers. Olins e de părere că, aşa cum se vinde un produs, se poate vinde şi o ţară – ca *imagine*, desigur, ca *marcă* şi ca, ar spune Barthes, *semnificant*. La acest capitol, ştim, pe noi ne paşte corigenţa. Olins lucrează acum pentru Polonia. Vecinii din Nord vor să-şi amelioreze *brandul de ţară*; proiectul lor, pe termen lung, ar fi ca, integrată în UE, Polonia să fie în Est ceea ce este Spania în Vest. Le va ieşi sau nu, cert e că au o miză!

...Şi, doar cu o zi înainte, în sala de festivităţi a Liceului „G. Coşbuc", ne străduisem – eu şi alţii – să le spunem elevilor cum să se bată pentru valori, pentru ei şi pentru patrie. Toate sfaturile intelectuale posibile le-au fost date, toate încurajările şi multe îndemnuri. Dar o clipă nu ne-a trecut prin cap acest unic îndemn legitim şi în ton cu vremurile, singurul în stare să răzbune prostiile debitate de generaţia părinţilor lor, la începutul deceniului trecut: *Fraţilor tineri, învăţaţi să vă vindeţi mai bine ţara, că de asta este nevoie.*

* Vezi Denis Dutton, „A Hanging Judge", în *Philosophy and Literature*, nr. 1, 2002.

** Organizat de Compania de Consultanţă Brandient şi de revista *Biz*, Hotel Marriott, 4-5 nov. a.c.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cinism (II)

În anul 1994, am auzit la Universitatea „Robert Schumann" din Strasbourg, unde participam la un fel de învăţămînt politico-ideologic pe tema drepturilor omului, una dintre propoziţiile cele mai cinice de care am cunoştinţă. Vorbele acelea cinice erau parte dintr-un discurs economic inteligent şi aplicat. Atunci mi-am spus în barbă că economiştii sînt cei mai cinici inşi ce se pot închipui. Ei şi doctorii, atunci cînd vorbesc despre sănătate şi relativitatea ei. Pentru cei dintîi, nimic nu este (destul) de sănătos în economie, pentru ceilalţi, în cele ale trupului nostru. În aceste cazuri, cinismul are rigoare metodologică. Şi, cum spun, acolo mi-a fost dat să aud o frază perfect cinică din gura harnică a activistului de la catedră. Perfect cinică deoarece conţinutul ei cinic îmbrăcase o haină de asemenea cinică: vorbele parafrazau o formulare a unuia dintre evanghelişti devenită un fel de principiu axiomatic al economiei capitaliste. Vorbele sunau cam aşa: *celui ce are i se va mai da, celui ce nu are încă i se va mai lua*. Constatarea aceasta are în proverbele noastre un analogon în expresia *ban la ban trage*.

Astăzi, şi în anii care vor veni, realităţile sociale şi cele economice din ţară vor ilustra tot mai vădit acest principiu. Regiunile şi oraşele României care au acum investitori, care au reuşit cît de cît să se apropie de ceea ce ar fi să fie, conform ultimului raport de ţară al UE, o economie funcţională de piaţă, vor avea mai mult încă. În capitalismul de mîine, dezvoltarea pare să se accentueze mai ales prin Bucureşti, pe Valea Prahovei, prin cîteva oraşe mari, Constanţa mai ales, şi în zona din vest pe o linie care urcă dinspre Lugoj, Timişoara, Arad şi Oradea, cel mult. Restul vor fi să fie ce au fost şi mai mult decît atît; vor zice că au; că merge bine şi tot mai bine, asta în funcţie şi de apropierea sau depărtarea de campaniile electorale. Şi cam atît. Discrepanţele vor creşte; sărăcia, depopularea, mentalitatea înfrîngerii, cultura supravieţuirii sînt fructele otrăvite ale celor cărora, neavînd încă, li se va mai lua. Dincolo, vor fi mai mulţi bani, va fi clasa de mijloc, vor fi să fie Mall-uri, Metro, Billa, maşini din acelea luxoase, privirea mai senină, pasul mai sigur, îndrăzneala pe măsură. Aici, celor care au li se va mai da, banii vor veni, locurile de muncă asemenea. Azi avem deja în România oraşe vii şi oraşe moarte. Oraşe în care lumea se grăbeşte de dimineaţa pînă seara şi multe, foarte multe, în care timpul trece alene, în care mai nimeni nu vrea mai nimic. Ce soluţie ar fi să fie? Istoric vorbind, după cît se poate vedea, două au fost terapiile: una de stînga, alta de dreapta. Una umanist-filantropică şi păguboasă, cealaltă cinic-pragmatică şi mai aproape de real. Cine pricepe realitatea mai bine: utopicul de stînga sau cinicul de dreapta? Evident că cinicul are mai mulţi sorţi să vadă mai limpede. Aşadar, o terapie, aceea umanist-filantropică de stînga, prevede ca bogaţii să dea săracilor. Regiunile în dezvoltare să se deschidă spre politici de solidaritate cu celelalte aflate în sărăcie cronică. Soluţia terapeutică de dreapta e mai aproape de natură, de cinismul acesteia: să lăsăm, adică, piaţa (şi viaţa) să-şi rezolve problemele după legităţile care le guvernează. În regiunile unde sărăcia e mare, asistenţa socială accentuată, în loc să rezolve problemele, le perpetuează, cultura supravieţuirii devine obişuinţă, dependenţa de autorităţile statale asemenea, aspiraţiile se chircesc, energia şi inventivitatea diminuează. Ce-i de făcut? Răspunsul este unul singur: luaţi-vă, oameni buni, lumea în cap, plecaţi oriunde, veniţi în zonele unde e mai bine, căutaţi acolo de muncă, plecaţi în Occident: e o soluţie; pregătiţi-vă copiii pentru aşa ceva, faceţi toate eforturile cu putinţă şi şcoliţi-i, puneţi-i să înveţe calculatoare, limbi străine, meserii cu căutare în Apus şi apoi: drumul! Sau, altfel, dacă sînteţi în putere, apucaţi-vă de orice mici afaceri ar fi să fie. Fără ruşine, fără complexe.

În fond şi la urma urmelor, cinismul cel mai aproape de viaţă, cel mai realist şi pragmatic, ne spune că ar trebui să declarăm anumite oraşe, comune şi sate falimentare asemenea fabricilor. De altfel, aşa ceva chiar există. Avem localităţi care şi-au închis porţile. Între Lipova şi Făget, într-o zonă săracă a Banatului, sînt o serie de sate părăsite total. Ruine expresive cu turle de biserici şi cu stîlpi de curent dezafectaţi pe dealuri pustii. Un amic mi-a spus că o cunoştinţă, un italian uimit de preţul uluitor de mic al hectarului, şi-a cumpărat pe acolo cîteva sute de hectare cu livezi pline de urzici, aşa, ca să aibă pe unde se plimba cu calul, duminica, după masă.

▲

Texte și opinii de: Cătălin AVRAMESCU (eseist) ● Iosif BODA (analist politic) ● Mirela IAMANDI (jurnalistă) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Alina MUNGIU-PIPPIDI (directoare a Societății Academice din România) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Cristian PÎRVULESCU (președintele Asociației Pro Democrația) ● Petre ROMAN (senator PD)

Argument

E mai curînd părăsire de domiciliu decît divorț. Poporul, în numele căruia și pentru care se face politica, nu mai e prezent la întîlnire; politicienii nu-și permit vorbe de ocară (deși din tot ce fac și din tot ce spun răzbate disprețul), dar „ei" nu pierd ocazia să spună că îi detestă, ce proastă părere au despre caracterul și apucăturile „lor", convinși că doar lăcomia și nesinceritatea domină treburile publice. Ceea ce e mai grav e că lehamitea a înlocuit ura. „Am vrut democrație și ne-am ales cu capitalism" se spune, context în care capitalismului i se atribuie toate păcatele înregistrate și inventate de propaganda comunistă.

Divorțul dintre public și politică este motivat și prin această prăpastie dintre binefacerile capitalismului de care se bucură cei puțini și disfuncțiile democrației prăvălite peste cei mulți. Cînd au ieșit în stradă, în 1989, oamenii au vrut să schimbe ceea ce exista și au izbutit în pofida represiunii, a lipsei de organizare și a absenței unui proiect. Acum predomină convingerea că nimic nu poate fi schimbat, că rețelele de interese sînt mai puternice decît opțiiile electorale, că interesele divergente ale populației nu se mai pot coagula într-o opțiune consistentă.

Nu e o consolare, dar, după căderea comunismului, democrația reprezentativă a intrat pretutindeni (unde exista) în criză. Prezența la vot e slabă peste tot, chiar și în Statele Unite, procesele demnitarilor acuzați de corupție ocupă justiția din democrațiile consolidate, presa apreciază oamenii politici după iscusința cu care mint, nu după puterea de a spune adevărul.

Încercările de a reglementa relațiile internaționale, politice și comerciale, sînt contestate pe stradă, de un număr din ce în ce mai mare de oameni, care au transformat ne-politica în anti-politică. Marile manifestații de la forurile mondiale (Seattle, Genova, Cancun) nu sînt doar un avertisment, ci și un factor de influență. Oricît ar fi de insensibili la dorințele reale și la nevoile electoratului, politicienii vor să rămînă acolo unde sînt și se retrag în fața opoziției violente a străzii. Opoziție violentă supusă adesea unor interese specifice, care știu să folosească potențialul contestației. Acest joc pune iarăși între paranteze aspirațiile majorității tăcute. Din divorțul dintre politică și electorat nu au de cîștigat decît violatorii de profesie. ***(M. B.)***

Iosif BODA

Schimbare, nu abandon!

Parcurgînd, mental, drumul societăților umane dinspre ieri spre azi, e greu să spui dacă, pe acest traseu, greutatea specifică a politicului a crescut sau, dimpotrivă, a scăzut. Există filozofi ai istoriei care consideră că așa cum matematica a marcat în ultimele decenii toate ramurile științei, și politicul a pătruns, în modernitate, în toate zonele vieții sociale. Nici fără el, se pare, nu se poate.

Nici părerile contrare nu lipsesc. Conform acestora, explozia tehnicii, a mijloacelor de comunicare între persoane, a mass-media, a Internet-ului cu deosebire, însoțite de multiple fenomene de alienare, de atomizare în ciuda globalizării; destrămarea unor comunități tradiționale și a relațiilor, inclusiv de solidaritate, specifice indivizilor care le compuneau; o altă dimensionare semantică a cetății și a raporturilor cetățeanului cu aceasta și încă multe altele ar fi determinat atitudini de indiferență față de politică, de refuz chiar a acesteia. Oricum, pentru oameni – și acest lucru îl demonstrează chiar sondajele de opinie publică, realizate la nivel internațional – politica nu figurează printre priorități. Pentru o majoritate semnificativă, siguranța economică, familia, religia, educația, dobîndirea unei profesii bănoase trec, ca importanță, mult înaintea politicii. Această autoierarhizare nu poate fi pusă sub semnul întrebării. Asta este credința, convingerea oamenilor. Dar problema apare abia de acum încolo. Și anume, atunci cînd te întrebi dacă nu cumva împlinirea multora dintre prioritățile indivizilor depind, în ultimă instanță, de decizia politică și de calitatea acesteia.

Dar să vedem cum arată din acest punct de vedere realitatea românească. Ca și în alte spații, apropierea și chiar implicarea în politică este maximă în momente cu adevărat de răscruce în viața unui popor.

Indiferent cum sînt privite evenimentele din decembrie 1989, ca o revoluție sau doar ca o lovitură de stat, ele au constituit un astfel de moment în istoria românilor: începutul despărțirii de comunism. Senzația, dacă nu creată, atunci amplificată la maximum de mass-media (ele înseși în plin proces de revoluționare), era că toată lumea face politică. Se făceau și desfăceau zeci și zeci de așa-zise partide politice; sindicatele, abia înființate, erau una-două pe stradă; societatea civilă contesta, aviza, nega sau aproba, oricum judeca, trecea prin filtru critic orice, presa devenise o forță de care nu puteai să nu ții seama; studențimea, acea stare de spirit care, dacă nu doarme, vrea mereu să dărîme munți, să schimbe în bine lumea, era în permanență de veghe.

Perioada '92-'96 este una în care opoziția anticomunistă (partide, organizații neguvernamentale, sindicate și orice altă formă de agregare) nu numai că își marchează prezența, dar obține girul unei bune părți a intelectualității. Consecința firească va fi cucerirea puterii politice în 1996. O uriașă speranță a cuprins o bună parte a populației românești. Dezamăgirea, de nimeni bănuită și, cu atît mai puțin, prognozată a fost, însă, pe măsură. Pentru mulți părea că lumea s-a sfîrșit, speranța a murit. În 2000 s-a mai produs o alternanță. PDSR-ul, aparent pocăit și cu năravurile schimbate, a revenit în forță. Și-a schimbat, însă, doar blana, adică denumirea, devenind PSD. Anumite succese a obținut, neîndoielnic. Mai ales pe plan extern, unele determinate și de conjuncturi internaționale neașteptate. Cele din politica internă n-au ajuns, și nici nu aveau cum, pînă la cetățeanul de rînd, pînă în buzunarele celor mulți, cum le place unora să spună. În schimb, corupția a devenit endemică, aroganța și sfidarea sînt embleme pe care nu doar demnitarii de la centru, ci și baronii locali le poartă cu țîfnă și fără jenă. În provincie, zeciuiala e la ordinea zilei. Concomitent, petrecerile, sindrofiile, tot felul de aniversări, comemorări, sfințiri și alte zaiafeturi cu focuri de artificii, mici și bere se lasă cu cheltuieli de mii de miliarde de lei din banii publici. Mai mult: ne este dat să vedem senatori și deputați, unii chiar foști miniștri, care nu sînt în stare să numească două instituții ale UE, șefi de județ, primari etc. care nu știu ce modificări s-au adus Constituției. Lipsa de cultură generală, ca să nu mai vorbim de cea politică, a unei bune părți a clasei politice, seninătatea cu care pocesc alegii noștri limba română, te izbesc în moalele capului. Nu mai ai nici puterea de a te revolta. Liniștea asurzitoare de pînă acum, abia de este, din cînd în cînd, spartă de glasul parcă mai puternic al opoziției politice, de cîte un miting sindical mai de luat în seamă, de vocea consecventă a unei anumite, foarte mici, părți a presei. Puterea, însă, din sfidare, din prea mare încredere în sine, din inconștiență sau mai știi din ce alte motive, tace. Nu reacționează. Nu (ne) bagă în seamă.

După 14 ani de tranziție, de aparentă democrație politică, ce constatăm? Mai întîi că o parte semnificativă a populației (cea mai săracă și mai fără perspective) trăiește într-un alt timp istoric. Ea nu refuză politica, ci o ignoră. Și nu o face voit. Pur și simplu nu știu ce se întîmplă și nici nu are nici un interes să afle. Nici nu vrea. Alții sînt mai hîrșiți. Ei știu (cred) că e bine să nu te pui cu stăpînirea, oricare ar fi ea. În măsura în care participă la „viața politică", orizontul lor arareori depășește gardul propriei gospodării sau, în cel mai bun caz, hotarele localității în care viețuiesc. Din păcate, procentul celor interesați de politică, de „direcția în care merge țara" – mai ales în zona rurală, dar și în rîndul categoriilor marginalizate din mediul urban – este unul extrem de scăzut. Și pînă cînd mizeria și sărăcia cronică sînt dominantele existenței lor, nici nu te poți aștepta la alte forme de participare decît revolta sub diversele ei înfățișări.

La polul opus al societății se situează intelectualitatea (opus, însă nu neapărat în ceea ce privește nivelul de trai) sau, mă rog, o parte a ei. Aici se produce, adeseori, un refuz conștient și asumat al politicii, mai ales cu o motivație morală. Fie prin abținere, prin neparticipare la vot, prin refuzul de a accepta înrolarea în partide sau funcții de decizie în stat. Fie prin credința că trebuie să se păstreze ca o instanță critică a politicului și, pentru mult prea mulți, această poziție nu poți să o păstrezi decît de pe marginea terenului. Nu poți, în această viziune, să fii și jucător și să și observi, cu ochi obiectivi, cum joacă adversarii, dar, mai ales, echipa ta. Nu cred că sînt singurul care nu împărtășește această poziție, deși ea derivă din realitatea păcătoasă a partidelor politice românești, care sancționează drastic orice opinie critică din interior, mai ales dacă ea nu se manifestă într-un „cadru organizat". Retragerea a mult prea mulți reprezentanți ai conștiinței active (critice) a unei societăți, am numit aici intelectualitatea în sens larg, în zone ceva mai curate, mai compatibile cu morala, nu pare a fi, în opinia mea, cea mai bună soluție. În primul rînd pentru că, în momente de maximă criză, așa cum e situația azi în România, abandonul politic echivalează și cu unul civic. Iar intelectualitatea nu poate accepta acest lucru decît cu riscul abandonării rațiunii sale de a exista. Apoi, acele zone, tot mai reduse ca număr și suprafață, libere încă de tarele politicului, nu vor rămîne nepoluate prin neimplicarea „locuitorilor" lor. Ne place sau nu, problemele pe care oamenii le consideră prioritare pentru existența lor ca și problemele generale ale țării nu-și pot găsi soluția decît tot în politică. În voința și decizia politică. Deci politica nu trebuie refuzată, abandonată. Ea trebuie schimbată! Cu actori cu tot!

▲

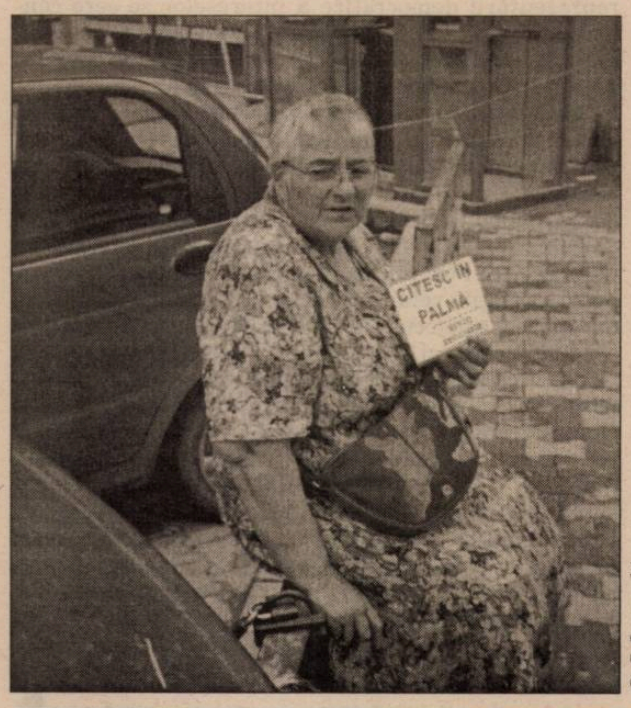

© S. Ivanoschi

● „Cred că lumea e sătulă de politică pentru că la noi, după anii care au trecut, mie cel puțin îmi este foarte clar că nu avem clasă politică adevărată. Atunci, nu am de ce să fiu interesat de zona asta, care e una absolut penibilă din punctul meu de vedere. Mie mi-ar fi rușine în locul lor și n-aș mai scoate capul nicăieri. Dar lor le place să apară la televizor."

Alexandru Andrieș
(Evenimentul zilei, 4 octombrie 2003)

● „Sînt masochist – trăiesc în România / mă-ntreb cum de mai rezist / În toată nebunia / Politica îmi face greață / Statul este o paiață / Sînt piroman / Mi-aprind televizorul / Să văd cum pentru bani / Manipulați poporul / Totul e de decor / Dați-mi un topor / Ce-ai votat? Ce-ai votat? / Cum se face c-ai uitat? / Ai uitat / De cei ce au murit / Ca să-ți fie bine ție / Și miroase a prostie / În întreaga Românie."

(text al formației Luna amară)

Mircea KIVU

Absenteism sau abstenţionism?

Ne obişnuiserăm cu procentele mai mari sau mai mici (de fapt, din ce în ce mai mici) de participare la diversele scrutine. Pornind de la ideea că a nu participa la vot înseamnă un refuz de implicare, mă gîndeam să încerc să determin un profil al non-votantului, adică al celor comozi, dezinteresaţi de viaţa cetăţii, al celor retraşi în pattern-ul priorităţii soluţiilor individuale în detrimentul celor generale, al absenteiştilor.

Odată cu recent încheiata campanie pentru referendumul modificării Constituţiei, lucrurile au devenit mai complicate decît erau.

A fost mai întîi campania de comunicare. În condiţiile în care cetăţenii erau chemaţi să aleagă între da, sînt de acord cu aceste modificări, şi nu, nu sînt de acord cu ele, normal ar fi fost să existe o dezbatere publică referitoare la conţinutul acestor modificări. Aşa cum într-o campanie prezidenţială fiecare candidat are dreptul şi posibilitatea să-şi expună punctul de vedere, ar fi fost normal ca, în locul clipurilor în care personalităţi diverse ne-au spus că e bine să votăm noua Constituţie (uneori, fără ca ele însele să ştie de ce – vezi ancheta realizată de *Evenimentul zilei)*, să asistăm la dezbateri în care cei care aveau puncte de vedere diferite să şi le poată argumenta în contradictoriu. Nu doar că aşa ar fi fost democratic, dar o asemenea abordare ar fi permis publicului să înţeleagă între ce şi ce are de ales. În loc de aceasta, ni s-a spus doar că e bine să votăm, pentru că cineva consideră că aşa e bine. Cu alte cuvinte, nu s-a cerut electoratului să-şi exprime o alegere, ci să facă act de prezenţă.

Un sondaj de opinie realizat de IMAS în ultimele zile dinaintea votului a arătat că cele 90 de procente de voturi favorabile modificării, sugerînd quasi-unanimitatea, sînt înşelătoare. Atunci cînd li s-a cerut celor intervievaţi să-şi exprime opinia în legătură cu fiecare dintre principalele prevederi ale legii de modificare, s-a văzut că acest procent ascundea divergenţe importante. A existat o prevedere faţă de care opinia dominantă era negativă (folosirea limbilor minorităţilor în justiţie), altele în legătură cu care răspunsurile pro şi contra erau echilibrate (dreptul cetăţenilor UE de a alege şi a fi aleşi şi de a ocupa funcţii în administrarea locală, posibilitatea cetăţenilor străini de a cumpăra pămînt) – ceea ce dă seama de perenitatea unor clişee (pericolul unguresc, nu ne vindem ţara) ce puteau să pară desuete. Este o simplă ipoteză, dar cred că prezentarea faţă în faţă a argumentelor pro şi contra, de către promotorii acestora, ar fi constituit o bună ocazie de asanare a mentalului colectiv de asemenea poncife (altfel, încercarea de înlocuire a unui clişeu cu altul – integrarea europeană – are mult mai puţini sorţi de izbîndă). Nu în ultimul rînd, mai cred că un asemenea demers comunicaţional ar fi mărit participarea liberă la vot, fără apelul la metodele penibile de forţare a legalităţii (nu mai argumentez, presa ultimelor zile a făcut-o cu prisosinţă) la care s-a recurs pentru atingerea pragului de validare.

Ştiu, a existat temerea că un asemenea tip de dezbatere ar fi dat posibilitatea principalilor opozanţi ai amendării, liderii Partidului România Mare, să-şi promoveze ideile cu conţinut extremist. Întîi că, dacă acest conţinut extremist există, el trebuie eventual oprit prin acţiunea justiţiei, nu prin embargoul informaţional instituit din noiembrie 2000 (primul tur al alegerilor prezidenţiale) încoace. Apoi, există pericolul ca tocmai prelungirea acestei interdicţii nescrise, dar constatabile, să confere reprezentanţilor PRM statutul de dizidenţi faţă de o stare de fapt care creează multe frustrări. Şi să fim din nou surprinşi, la proximele alegeri, de numărul mare de voturi recoltat de acest partid din rîndurile celor nemulţumiţi de actuala guvernare.

Dacă s-a crezut că simpla evidenţiere a unor amendamente deosebit de populare va creşte gradul de implicare a electoratului în adoptarea legii, s-a pornit de la o ipoteză falsă. Iată, nici eliminarea obligativităţii serviciului militar nu este atît de populară pe cît ar fi putut părea la prima vedere (59% pentru, 33% împotrivă).

Aşadar, problema dacă trebuie să votăm pentru sau împotriva unei propuneri legislative a fost eludată prin promovarea sloganului găunos al datoriei cetăţeneşti de a vota o Constituţie nouă, mai aproape de standardele europene. Revenind la tema absenteismului, constatăm că s-a produs o translatare a dreptului de a decide în cunoştinţă de cauză asupra unei alternative, către dreptul de a participa sau nu la consultarea populară. În aceste condiţii, nu mai putem vorbi despre *absenteism* (care înseamnă neîndeplinirea prin absenţă unei obligaţii, cum ar fi mersul la serviciu), ci mai curînd despre *abstenţionism*, termen ce reflectă mai corect refuzul unora de a juca un joc cu reguli dubioase. Nu este valabil pentru toţi absenţii de la secţiile de vot, dar sînt sigur că mulţi au preferat de această dată să-şi conserve virginitatea cărţii de alegător ca pe un refuz de a fi tratat ca masă lipsită de discernămînt. Nu întîmplător, prezenţa la vot a fost mai mare acolo unde cunoştinţele despre conţinutul modificării sînt mai reduse: dacă la alte alegeri diferenţa dintre rata de participare între mediile urban şi rural a fost de cel mult 2%, de data aceasta prezenţa a fost cu peste 20% mai scăzută în oraşe decît în comune. Consider că mai degrabă constituie un act de implicare civică refuzul de a răspunde unui apel făcut cu mijloace jignitoare, decît ştampilarea unui „da" al cărui conţinut ţi-e complet necunoscut.

Adoptarea modificărilor aduse Constituţiei a reprezentat, se pare, un pas către Europa. Modul în care au fost ele supuse sufragiului public ne-a apropiat, mă tem, de modelul Azerbaidjanului, exersat cu patru zile înainte.

▲

Cristian PÎRVULESCU

Clasa politică şi exigenţele democratizării

Neîncrederea românilor în instituţiile politice, scăderea dramatică a cotelor de popularitate ale partidelor politice, absenteismul şi refuzul politicii de tranziţie, dinamica şi aderenţa mişcărilor antisistem indică urgenţa reformei politice. Departe de a fi doar o restructurare a guvernării în raport cu procesul de integrare europeană, reforma politică este cheia democratizării societăţii româneşti. Dominată de tendinţe partitocratice, clasa politică nu mai poate asigura minima comunicare între sferele guvernării şi societate. În încercarea sa de a elimina orice nouă participare la viaţa politică partitocraţia românească a limitat cadrul concurenţei politice doar la actorii care au supravieţuit primului deceniu de tranziţie. Refuzul de a crea condiţii pentru creşterea competiţiei politice, atît calitativ cît şi cantitativ (vezi noua lege a partidelor politice care devine un instrument de modelare politică în favoarea partidelor influente existente), a întărit tentaţia oligarhică a liderilor politici. Devenite reţele de protecţie a oligarhiilor locale partidele politice nu mai pot asigura decît superficial legitimitatea acţiunii lor politice.

Reforma politică, consecinţă a modificării (limitate) a Constituţiei şi răspuns la absenteismul masiv şi la mobilizarea forţată a alegătorilor la referendum, ar trebui să fie în primul rînd una a recrutării cadrelor de partid şi a reprezentării politice. De capacitatea de a da substanţă procesului de reformare a selecţiei reprezentanţilor şi decidenţilor depinde legitimitatea şi structura viitoare a sistemului de partide românesc a cărui importanţă în definirea practicilor guvernamentale şi instituţionale este esenţială.

Trecerea spre un alt tip de politică este o prioritate nu doar a partidelor politice, ci a societăţii româneşti. Depăşirea viziunii centrate exclusiv pe confruntarea pentru cucerirea şi menţinerea poziţiilor de decizie presupune trecerea spre o abordare strategică, profesionalizarea clasei politice, reforma instituţiilor şi transformarea comportamentelor instituţionale, consecinţe ale politicilor de partid, cîtă vreme acestora le revine sarcina de a exercita puterea şi de a indica direcţia de dezvoltare.

Considerat ca o tehnică de realizare a reprezentării politice, sistemul electoral este un factor important în reforma politică, influenţînd modul de recrutare a clasei politice şi prin aceasta sistemul de partide, şi implicit, stabilitatea şi eficienţa guvernamentală.

Etapă într-un proces laborios de transformare a vieţii politice, reforma recrutării politice nu se poate reduce doar la modificarea sistemului electoral, dar nici nu poate face abstracţie de acesta. Confruntată, la începutul ultimului deceniu al secolului al XX-lea cu o criză de legitimitate ce prezenta unele similitudini cu situaţia românească actuală, societatea italiană a impus, în procesul de transformare a vieţii politice, ca primă reformă, modificare sistemului electoral. Dacă transformarea politicii italiene nu a fost absolută, instaurarea celei de a doua Republici în Italia după alegerile din 1994 a fost consecinţa unei cereri sociale de asanare a politicii, afectată de instabilitate guvernamentală, clientelism şi scandaluri de corupţie. După 1994 alegerile legislative italiene, desfăşurate pe baza unui scrutin mixt, majoritar într-un tur pentru 75% din locurile fiecărei camere şi proporţional pentru celelalte 25%, au ilustrat, pe de o parte, mobilitatea sistemului de partide în faţa constrîngerilor la care sînt supuse în procesul de trecere de la un sistemul proporţional integral la un sistem mixt cu preponderenţă majoritară, pe de altă parte relativitatea reformei electorale cîtă vreme celelalte reforme nu au fost îndeplinite. Stabilitatea guvernamentală a cunoscut o creştere semnificativă, media guvernării ajungînd după 1994 la 2 ani cîtă vreme în cei 48 de ani (1946-1994) cît a durat prima Republică aceasta a fost de 1,06. Pe de alta, practica alternanţei la guvernare într-o ţară în care permanenţa la guvernare a fost regula a deschis o nouă etapă în democratizarea societăţii italiene şi în reformarea sistemului politic şi de reprezentare.

Cheia succesului procesului de reformare a sistemelor de recrutare a clasei politice stă în capacitatea partidelor de a se transforma, de a-şi reorganiza structura, şi implicit de a înţelege corect şi responsabil rolul dominant pe care îl au. Funcţionalitatea unui sistem de partide depinde de modul în care constrîngerile electorale creează un anumit spaţiu politic, atît pentru organizarea sistemului concurenţial, cît şi din perspectiva strategică.

Departe de a fi un doar o simplă tehnică, sistemul electoral se raportează la cultura sau culturile politice existente, cu care interacţionează. Multipartidismul specific Europei continentale nu este reflectarea directă a sistemelor electorale, ci dezvăluie tradiţii istorice, specificităţi sociale şi aspecte culturale care împreună contribuie la constituirea unui sistem de partide. Chiar dacă în Uniunea Europeană diferitele forme (proporţionale sau mixte) ale reprezentării proporţionale domină, 13 din cele 15 state aplicînd variante ale acestui mod de selecţie al reprezentanţilor, multipartidismul european nu este rezultatul mecanic al aplicării unui sistem electoral. Poate şi din această cauză, tentaţia de a construi un tip de bipartidism relativ la nivelul Parlamentului european pe care cele două mari partide, Partidul Popular European şi Partidul Socialiştilor Europeni, o manifestă de mai bine de un deceniu nu a fost încununată de succes pînă în prezent.

Scăderea permanentă a numărului partidelor parlamentare este considerată un semn al maturităţii sistemului de partide românesc. Dar limitarea accesului în parlament al unor partide mai mici, care reprezintă curente minoritare, dar nu mai puţin legitime, nu a contribuit la revigorarea relaţiei partidelor politice cu societatea romînească. Birocratizarea partidelor româneşti, fenomen normal, dar cu consecinţe asupra reprezentării democratice a intereselor se cere contracarată prin forme de control cetăţenesc. O reformă reală a sistemului şi calendarului electoral ar asigura un fundament democratic vieţii de partid.

Radicalismul unei reforme electorale poate antrena efecte perverse sau contrare celor vizate. Trecerea bruscă la un sistem electoral opus celui actual, de factură majoritar – uninominală, nu presupune şi schimbarea comportamentului electoral al alegătorilor, iar parlamentarul poate eşua într-un localism lipsit de perspective. Formula scrutinului mixt – care întruneşte calităţile celui majoritar şi proporţional, dar le minimizează defectele – este adecvată spaţiului politic românesc, dar, şi în acest caz rămîne problema stabilirii circumscripţiilor uninominale, este dificilă cîtă vreme nu există un consens al principalelor partide. Dar reforma sistemului electoral, deşi necesară, nu este şi suficientă pentru a revigora viaţa politică românească. Redefinirea rolului cetăţeanului, marele absent al politicii româneşti, rămîne de făcut. Eficientizarea politicii şi stabilitatea guvernării, efecte vizate de partide, nu sînt scopuri în sine, ci mijloace care se cer dublate de democratizarea raporturilor dintre guvernaţi şi guvernanţi.

▲

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Democraţiile insuportabile

Cînd spun prietenilor mei de acasă, români ca şi mine, că România se află în cel mai favorabil moment din istoria ei, răspunsul este de obicei un hohot de rîs formidabil, dacă nu o privire indignată. În străinătate, lumea mă înţelege imediat, mai ales atunci cînd mă constitui în avocatul pledant al continuării extinderii europene la Turcia, Balcanii de Vest, Moldova şi Ucraina (ca şi cînd cea românească ar fi rezolvată – România nu mai e o problemă). Nemaifiind o *problemă*, România nu mai e nici *subiect*, decît pentru români, care sînt oricum aşa de narcisişti că pentru ei va fi întotdeauna *singurul* subiect. Dar bine, mi se spune acasă, sigur asta nu e normalitate, să stea dl Dâncu pe banii contribuabililor să facă din biografia ta document de partid, să ţipe Adrian Păunescu pe toate canalele, să se facă tratament de excepţie asasisnilor lui Gheorghe Ursu şi aşa mai departe.

Incontestabil, dar chiar la vecinii noştri unde calitatea democraţiei e ceva mai bună (sau cel puţin aşa ni se pare nouă, că ungurii au o presă mai civilizată, că polonezii au oameni politici mai spălaţi, ce să mai zic de cehi care îl au pe Havel), deziluzia cu politica şi cu ce a produs democraţia e la fel de de mare ca la noi! Noi avem vreo 9% care au încredere în partide, media regională este 12%, în Parlament au încredere vreo 13, media regională este 14, la fel cu încrederea în tribunale şi mai toate instituţiile. Pînă şi la întrebarea dacă era mai bine sub comunism nu sîntem devianţi deloc. Plasamentul nostru exact pe media noii Europe arată că deziluzia cu funcţionarea democraţiei nu e un fenomen singular românesc, din motive probabil asemănătoare întreaga regiune e sastisită de funcţionarea democraţiei şi, fără să vrea să vină comunismul înapoi, a hotărît că era totuşi mai suportabil decît noua Europă europeană.

Gloomy de tot, nu? Statisticile arată regiunea ca mergînd foarte bine, dar cine trăieşte din statistici? Măcar noi, românii, ne putem mândri cu excepţionalitatea negativă a clasei noastre politice. Numai ai noştri parlamentari în proporţie de vreo 15% s-au fîţîit de la un partid la altul din 2000 încoace (totalul per tranziţie fiind mult mai mare), numai ai noştri primari în proporţia uriaşă de peste 50% au schimbat partidul între alegeri (vezi ultimul raport SAR pe www.sar.org.ro, nu intru în detalii), numai bulgarii concurează cu noi la rata de politicieni inacapabili să vorbească onorabil o limbă de circulaţie internaţională, şi aşa mai departe. Dar clasa politică din Europa centrală o fi avînd şi ea păcatele ei, chiar dacă nu astea, altfel nu se explică de ce e la fel de detestată ca a noastră.

Straniu de tot, lumea a uitat că politica nu e, cum afirma foarte ferm generaţia precedentă nouă, un Ghiţă Ionescu sau un L. Kolakowski, menită să aducă fericirea oamenilor. Ba chiar dimpotrivă, cei care au vrut să facă asta din politică, ignorînd că ea e menită doar să creeze cadrul competitiv prin care să fie aleşi cei care guvernează, au ajuns repede să creeze lagăre de concentrare. Dar asta cumva nu e o consolare, aşteptarea rămîne ca politica să rezolve toate problemele noastre.

În ultimii ani, noi am pierdut multă vreme în lumea academică să discutăm de ce noile democraţii nu se scaldă tocmai în fericire. Te-ai aştepta să ştim ceva despre asta, dar răspunsul nu e deloc simplu. Explicaţia evidentă, că puterea de cumpărare e încă mai mică decît la finele comunismului, e adevărată fără a fi lămuritoare. Pentru că deziluzia asta e de sorginte mult mai puţin materială decît s-ar crede. A doua mare categorie de explicaţii, că oamenii sînt de fapt nedemocraţi *at heart* şi că scîrba faţă de politică este felul lor ascuns de manifestare după ce au aflat că nu mai e de *bon ton* să-ţi placă regimurile cu un singur partid iarăşi nu merge complet. Pentru că aceleaşi cifre de deziluzie se manifstă *indiferent de numărul de democraţi* consistenţi dintr-o ţară, pe care îl putem deduce. Şi atunci, rămîn două modele. Unul este al unui prieten al meu, Ivan (Krastev). Celălalt e al meu. Le-am confruntat adesea prin lumea mare. Ele nu sînt mutual exclusive, dar nici nu pot fi în aceeaşi măsură adevărate. Pe scurt:

● Modelul lui Ivan se numeşte *democraţie fără alegere*. Ivan a pornit prin a se întreba de ce partidele nu reuşesc să creeze electorate în lumea noastră. Răspunsul lui este că dezamăgirea faţă de politică e inevitabilă atunci cînd guvernele, indiferent de orientarea politică, guvernează de fapt la fel, aplicînd aceleaşi percepte de la FMI şi Banca Mondială. Cu alte cuvinte, pe oricine votezi, tot aia e: nivelul de trai pe termen scurt tot nu creşte, politicile în linii mari sînt tot acelea, oamenii politici indiferent din ce partid vin sfîrşesc prin a se urca în Mercedes, şi aşa mai departe. Alegi, dar nu ai ce alege. Şi Ivan citează un frumos slogan anarhist: dacă alegerile ar schimba ceva, le-ar fi interzis ăştia de mult! Eu nu cred în modelul lui Ivan, pentru că diferenţele de politică din Slovenia în Estonia au fost mari – ce spune el se aplică doar la Balcani – iar frustratea faţă de politică este peste tot aceeaşi.

● Modelul meu se numeşte *insuportabila uşurătate a democraţiei*. El spune aşa: satisfacţia diferită faţă de instituţiile politice de la o ţară la alta, *atunci cînd instituţiile formale sînt aceleaşi*, nu reflectă diferenţe între *democraţii*. Reflectă diferenţe – sau similitudini, în cazul Europei de Est – dintre *societăţi*. Grecia nu e o democraţie mai bună ca Polonia. Dimpotrivă: nepotismul din viaţa politică grecească ar fi de neconceput în Polonia. E însă o *societate* mai bună. Oamenii îşi permit să fie mai autonomi faţă de politică, au o bază a lor pe care stau, un *business* care merge la fel indiferent cine e la putere, o casă a socrilor în insule. Există autoritate în toate profesiunile. E o lume aşezată, care a evoluat mai organic, cu valori clare. Ştii cine e vecinul tău, nu rişti să ajungi ca mine să te vezi cu un vechi camarad de arme anticomunist şi să descoperi că în absenţa ta a ajuns la România Mare. Şi Grecia e insuportabilă dacă o compari cu Anglia: un profesor grec la London School, la fel de *gloomy* ca şi ai mei prieteni locali, mi-a spus acum o lună că la Universitatea din Atena nu avansezi dacă nu eşti în gaşca care trebuie, în vreme ce la London School of Economics avansezi după numărul de lucrări. Eu ştiu că exagera în ambele privinţe. Bineînţeles, Anglia e idealul, tocmai din cauza acestei dezvoltări organice, în care fiecare îşi cunoaşte vecinii de generaţii şi nimeni nu face lucruri neonorabile, că ar fi ostracizat pe vecie (deşi, vorba Agathei Christie, St. Mary Mead s-a schimbat insuportabil *după război,* cînd tot felul de oameni fără căpătîi au dat năvală). Schimbările bruşte, războaiele sau comunismul, care a fost ca un război prelungit contra trecutului şi a oricărei orînduiri izvorîte din trecut, creează anomie, şi *anomia este cea insuportabilă*, senzaţia că răsplata socială merge la hoţi, impostori, şi aşa mai departe. În *toate* ţările poscomuniste asta e cauza principală de frustrare. Or, *democraţia nu reglementează răsplata socială în general şi nu se ocupă cu valorile*. Ea se ocupă, foarte limitat, de competiţia politică. Sîntem siguri, în România de azi, că numai în *politică* funcţionează aşa de prost competiţia? O fi mai simpatic ce se întîmplă în universităţi, în presă, în lumea literară? Pe vremea comunismului la *Opinia Studenţească* unele din numele tinerei critici literare de azi nu ar fi ajuns să scrie nici răspunsurile la scrisorile cititorilor: cum se explică faptul că tineri fără nici o cultură serioasă, fără măcar o cunoaştere bună a limbii române, în care adesea iau un cuvînt drept altul, au ajuns autorităţi? Nu cumva nu am mai reuşit să creăm un cadru al competiţiei decent, şi chiar domeniile nepolitice au fost afectate de schimbare, cu pierdere de autoritate şi experienţă, finalmente în detrimentul calităţii, crescînd scîrba publică? Da, nu e agreabilă politica la noi, dar nu sînt convinsă că restul sferei noastre publice stă cu mult mai bine. Tot politica e de vină? Nu: vina e a timpurilor de schimbare bruscă, în care autoritatea şi normele sînt contestate la fiecare pas, nu există un set unic, cu rezultatul că şi constrîngerile comportamentale sînt la un minim, fiecare face orice. O asemenea societate nu poate fi agreabilă, oricît ai cîştiga de bine.

Cineva care acceptă fondul argumentului meu privind uşurătatea insuportabilă a democraţiei mi-a spus aşa: şi dacă democraţia alunecă aşa lejer peste valori şi norme, dacă în obiectul ei de activitate nu cade nimic din tot ce dă calitate vieţii, de ce să ţin la democraţie? De ce să rămîn cetăţean, să particip, să merg la vot şi la mitinguri? Răspunsul e foarte simplu: lumile neaşezate şi democratice sînt greu de suportat, dar cele aşezate prost *în absenţa democraţiei* sînt dramatice. ***Nu uitaţi de unde venim***. În lumea tinereţii mele, cînd o prietenă atacată de noul ei director de teatru în propriul lui birou măreţ a avut naivitatea să se apere strigînd: „Chiar aici, sub portretul tovarăşului Ceauşescu?“, acela i-a tras o palmă de a culcat-o la pămînt. Era membru CC şi MAN. S-a uitat lung la ea şi i-a zis: măi, curvo, cum îţi permiţi, asta e replica mea! Mă tem că dreptul cîştigat la politică serveşte numai ca să ne apărăm ca asemenea oameni să recapete monopolul puterii. Pentru ca să avem mai mult de atît, trebuie să facem alte eforturi, fiecare în domeniul lui să facă munca de aşezare pe care reproşăm politicienilor că nu o fac într-al lor, şi să renunţăm să cerem politicii să ofere o reţetă a fericirii. Cînd nu poţi revizui realitatea, e mai bine să-ţi revizuieşti aşteptările. Dacă eşti matur.

▲

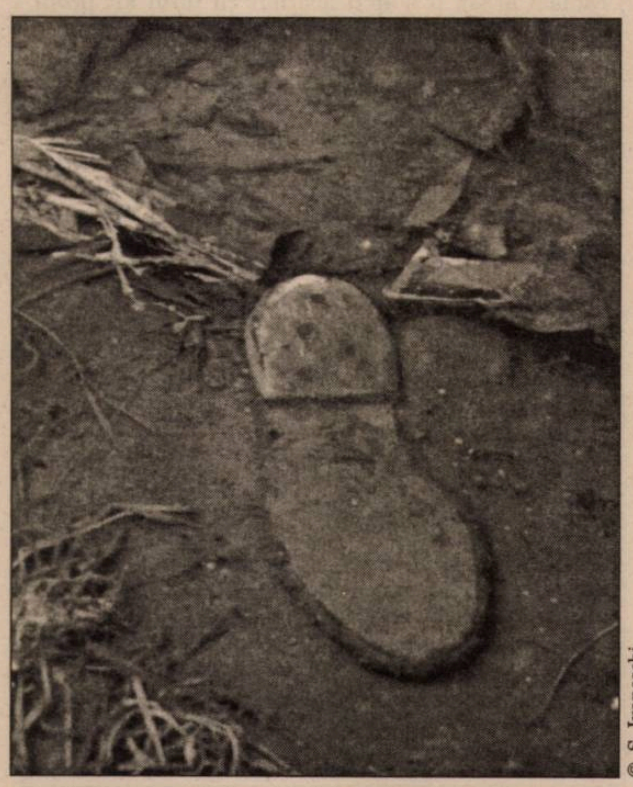

© S. Ivanoschi

Fără pămînt, fără acoperiş

După o dificilă campanie electorală, Luis Ignacio da Silva, zis şi Lula, de profesie muncitor metalurgist, activist sindical, plasat mult la stînga centrului a devenit preşedintele Braziliei, în urmă cu un an, în plină criză economică şi politică. Împletind iscusit pragmatismul cu populismul, Lula se bucură încă de sprijinul tuturor: al preşedintelui Bush şi al lui Fidel Castro, al preşedinţilor de sindicat şi al marilor oameni de afaceri, al Fondului Monetar Internaţional şi al creditorilor. Idila este tulburată doar de acţiunile sărăcimii pe care s-a sprijinit Lula cînd a venit la putere. Ei sînt tot săraci.

Ziarul *Le Monde* (24 septembrie 2003) relatează cifre semnificative: capitala economică a Braziliei, oraşul Sao Paolo, are 10 milioane de locuitori şi 420.327 locuinţe goale (18,2% din parcul imobiliar municipal) în timp ce aproximativ 380.000 de familii trăiesc în bidonville, *cortiços* (imobile insalubre, denumite şi *favelas* verticale). Marta Suplicy, figură marcantă din Partidul Muncitorilor (PT), primar al oraşului din 1 ianuarie, nu are fondurile necesare pentru îmbunătăţirea acestei realităţi, aşa că nu a reparat decît trei imobile vetuste din centru, cedînd 305 apartamente familiilor cu venituri mici. Pe 13 august a anunţat că va aloca un milion de euro pentru exproprierea imobilului Sao Vito, unul dintre *cortiços*-urile cele mai celebre din Sao Paolo: 27 de etaje, ascensoarele nu mai funcţionează din timpuri imemoriale şi unde trăiesc înghesuite 3084 de persoane în 624 de apartamente. Ministerul de resort nu a oferit deocamdată nici un fel de ajutor. În schimb, de pe terenul de 114 hectare de la Sao Bernardo do Campo, aparţinînd filialei Volkswagen, au fost expulzate 1.500 de familii. În această suburbie industrială şi-a început cariera politică muncitorul metalurgist, devenit preşedintele ţării. Acum politica de cartier e făcută de Camila Alves (24 de ani), coordonatoarea regională a *Mişcării muncitorilor fără acoperiş deasupra capului*. „Ziarele ne acuză că prin acţiunile noastre punem democraţia în pericol. Dimpotrivă. Mişcările sociale vor să redea oamenilor săraci demnitatea lor de cetăţeni“. „Lula trebuie să-şi împlinească promisiunile electorale“, adaugă adjunctul ei, Flavio Francisco, 18 ani. Organizată după modelul *Mişcării ţăranilor fără pămînt*, sub deviza „ocupă, rezistă şi construieşte“, organizaţia celor fără acoperiş duce o politică agresivă, sînt ocupate imobilele nelocuite din Sao Paolo, din centru şi de la margine. În două localităţi limitrofe *Mişcarea* administrează două tabere unde locuiesc 5.000 de familii fără bani de chirie, din cauza şomajului galopant (în această regiune, 20% din populaţia activă). „Dezmoşteniţii ar trebui să atace frontal guvernul încarnat de Lula, proclamat apărătorul lor. Aş vrea să se ducă să facă tabără în faţa casei preşedintelui. Situaţia nu se va ameliora dacă urmăm preceptele Fondului Monetar Internaţional“.

Devenit un politician ca toţi ceilalţi, în absenţa unor modificări vizibile, Lula va trebui să facă faţă politicii, aşa cum e ea înţeleasă de oamenii fără pămînt şi fără acoperiş. (**M. B.**)

Valeriu NEGRU

Singur, dar cu cine?

Pînă a vorbi despre divorţuri, să ne gîndim la mariaje. Există căsătorii din dragoste, din interes, din comoditate, din plictiseală, din nu mai ştiu ce. După părerea mea, toate, inclusiv cele din dragoste, sînt uniuni de interese. Toţi vrem să ne fie bine şi căutăm ce ne lipseşte. Uneori, binele dispare, treaba nu mai merge, convieţuirea devine insuportabilă, iar cuplul se îndreaptă spre despărţire. Se vorbeşte despre dezamăgiri, orbire, speranţe înşelate. Urmează acuzele, scandalurile, resentimentele. Cînd furtuna se domoleşte, cînd despărţirea e parafată, se aude un oftat de uşurare: în sfîrşit, singur! Dar cu cine? În relaţia dintre cetăţean şi politică, lucrurile se petrec cam la fel.

După acel decembrie eliberator, entuziaştii, încrezători în virtuţile diverselor doctrine politice, ori în capacităţile anumitor personalităţi „providenţiale", s-au apropiat, fiecare, de partidul preferat cu credinţa că numai acesta poate vindeca rănile ţării. Entuziaştii erau mulţi, aproape întreaga naţiune. Oameni politici şi simpli votanţi au devenit, toţi, pasionaţi, iubitori şi făcători de politică. Fenomenul nu era susţinut de o reală cultură democratică, civismul nu era dublat de civilitate. Manifestările erau kitsch şi barbare. Să ne amintim de circul străzii, de războaiele familiale, de prieteniile distruse din motive politice. Să ne gîndim la mineriade, capodopere de antidemocraţie, derivate din cutumele remanente ale totalitarismului. Deşi nu ne putem lăuda cu debutul politicii postdecembriste, naţiunea se trezise. Încă nu era deşteaptă, dar interesul pentru politică era uriaş. Ca şi speranţa.

Au trecut paisprezece ani. De atunci, parcurgem o tranziţie chinuitoare, pilotată bîlbîit de o clasă politică ce nu reuşeşte să se profesionalizeze. Trei regimuri s-au succedat la cîrmă şi rezultatele sînt cele care se văd în statistici, pe stradă şi în punga noastră. România este permanent în coada topurilor, plasîndu-se în frunte doar în evidenţele sărăciei şi ale corupţiei. Se trăieşte prost, trist, mizerabil. Cînd într-o ţară se trăieşte astfel, clasa politică are un anume amestec şi oarecari răspunderi.

Referendumul pentru modificarea Constituţiei a fost un test interesant asupra relaţiei actuale dintre cetăţeni şi politică. Participarea a fost de 56%, votul afirmativ de 48%. Cei care au spus DA, au dorit să-şi exprime fie opţiunea europeană, fie acordul cu noile prevederi constituţionale (în special, garantarea proprietăţii sau suprimarea serviciului militar obligatoriu). Cei care au spus NU ori au lipsit de la vot şi-au motivat atitudinea prin refuzul de a sprijini PSD-ul. Orice tentativă de a-i convinge că stăruie într-o gravă confuzie a argumentelor a fost vană. Din păcate, însuşi premierul i-a întărit în idee, prin declaraţiile ante şi post-festum. Înainte de referendum, ne-a îndemnat la urne, sub cuvînt că un rezultat afirmativ va fi un clar semnal european. Astăzi ne spune că a fost un vot de încredere în guvern. Se înşeală. Rezultatul referendumului nu este dovada guvernofiliei electoratului. Cei care au votat pentru, nu au ţinut, musai, să aplaude puterea. Au vrut să aprobe amendarea Constituţiei şi atîta tot. De multă vreme, românii nu mai aplaudă pe nimeni. Sînt mefienţi faţă de toate partidele. Le-au văzut, pe toate, perindîndu-se la conducere şi sînt deznădăjduiţi de politica, pe care nu o văd racordată direct la viaţa şi necazurile lor. Avînd în vedere miza, rezultatul referendumului mi se pare modest, deşi procentul de participare este socotit mulţumitor, „european". Întrebaţi care sînt modificările aduse Constituţiei, oamenii au arătat o oarecare nesiguranţă. Întrebaţi cu cît s-au scumpit gazele, energia electrică şi pîinea, au răspuns repede şi corect. O consultare pe tema costului vieţii ar întruni o participare apropiată de 100%. Sfera de interes a românilor este astăzi aglomerată de problemele existenţei. Clasa politică nu găseşte sau nu caută soluţii. Între ea şi cetăţean s-a stabilit un echilibru al dezinteresului reciproc.

Vin alegerile. Preşedintele pomenea de modificarea legii electorale, în sensul validării rezultatelor din primul scrutin, indiferent de rata participării. Este limpede că se teme de un absenteism masiv. Şi eu la fel. ▲

Mirela IAMANDI

Cel mai scîrbit dintre politicieni

Prietenii lui Emil Constantinescu din vremurile frenetice ale campaniei anului 1996 povesteau că şeful statului – numai aspirant la Cotroceni pe atunci – avea uneori nişte izbucniri de entuziasm care ridicau temperatura bodyguarzilor săi. Fascinat de adulaţia mulţimii din galeria Convenţiei, profesorul Constantinescu ieşea la un moment dat din „traseu" aruncîndu-se printre fani pentru a-i îmbrăţişa şi a le strînge călduros mîinile într-o efuziune reciprocă greu de descris. Staff-ul înlemnea, iar băieţii de la pază, responsabili de supravieţuirea candidatului, declanşau codul portocaliu de alertă.

Era perioada în care Emil Constantinescu, scos în faţă de vîltoarea evenimentelor, credea în destinul său de lider providenţial. Au fost, în epoca scurtă a carierei sale politice, zilele dăruirii absolute, începutul „blind" al unei poveşti de dragoste faţă de politică în care preşedintele a traversat extazul şi agonia.

Dăruit jilţului prezidenţial, Emil Constantinescu a fost la început fascinat de viaţa spumoasă şi de scena unde se decidea soarta naţiunii, ataşamentul său faţă de politică fiind mai mult decît evident. A dus apoi cu bărbăţie – spun martorii apropiaţi – momentul mineriadei, cînd şi-a ţinut firea în faţa asediului „huilei", spre deosebire de alţi politicieni care îşi pierduseră brusc vitejia căutînd din priviri ascunzişuri de şobolan în zidurile palatelor guvernamentale. A fost brav şi vajnic, luînd decizii lucide, asumîndu-şi postura de preşedinte şi demonstrînd prin aceasta că merită să existe în lumea în care abia intrase.

Cu timpul, însă, în vestibulul fiinţei sale s-a instalat o dezamăgire care a izbucnit la un moment dat prin celebra mărturisire a scîrbei faţă de politică. Preşedintele în funcţiune s-a declarat, şocînd astfel naţiunea, învins de forţele oculte ale acestei lumi tenebroase. Şeful ierarhiei politice nega astfel, în mod paradoxal, tocmai sistemul pe care îl reprezenta.

Dezgustul faţă de politică nu este deloc un sentiment inedit. Nu e specific plaiurilor mioritice, fiind înregistrat statistic în majoritatea statelor lumii, nu ţine de modernitate, nu e o fantezie a momentului. Aceasta la nivelul maselor. Simţindu-se trădaţi de guvernanţi, cetăţenii anulează lumea politică declarîndu-şi sila faţă de ea. Se adaugă stilul de joc şi legitatea spaţiului politic care, prin cinismul lor, oripilează mulţimile, obişnuite să se înduioşeze în faţa gesturilor calde şi umanitare. Or, politica, adesea amorală, este guvernată de calcule seci şi interese care ascund tenebrele unor partituri cinice. Iar spectatorii văd cum, în spatele cortinei de mătase, actorii îşi înfig cuţite pe la spate călcînd nepăsători peste cadavrele prietenilor.

Gestul lui Emil Constantinescu a stîrnit stupefacţie tocmai pentru că venea de la cel mai important personaj al lumii politice.Şi, în mod ciudat, pentru protagonist, a produs dezamăgire. Deşi preşedintele încerca să se lepede astfel de haina murdară a intereselor oculte printr-un efort de recuperare a propriei moralităţi, el a căzut în ridicol. Sila faţă de politică exprimată de şeful statului a fost interpretată de opinia publică drept spovedania unui învins, mărturisire a incapacităţii de a birui într-o lume în care a intrat nesilit şi în care a vrut să strălucească. A fost sinuciderea politică a lui Emil Constantinescu pentru că a demonstrat mulţimii că nu are umerii suficient de laţi pentru a duce povara voturilor oferite, nerespectînd astfel, contractul cu electoratul. Cetăţenii au primit cu înfrigurare declaraţia, care le-a îngropat speranţele. De aceea, încercările de azi ale lui Constantinescu de a reveni în scenă sînt aproape imposibile întrucît afirmaţia cu pricina – o *ars politica* în acelaşi timp – a inspirat neîncredere în acest personaj care s-a autodeclarat înfrînt în acordurile imnului naţional, pe cel mai înalt loc al podiumului şi avînd la gît medalia de aur.

Acest exemplu spectaculos ilustrează categoria învinşilor de politică în „perioada de probă", a celor aruncaţi rapid de pe orbită de centrifuga nemiloasă a acestei lumi. Sînt politicenii care au căzut încă de la primul test, nereuşind să înghită cu zîmbetul pe buze, broasca lui Titulescu, sînt cei pe care nu i-au ţinut viscerele, dar care privesc în continuare cu jind la vitrina strălucitoare a politicii.

O altă clasă a „silnicilor"o reprezintă cei care, deşi îşi declară dezgustul, rămîn în arenă cu îndîrjire de buldog, privind fix spre ţelurile lor. Guvernaţi exclusiv de interese personale, aceşti politiceni sunt nefericiţi în spaţiul în care se mişcă. Ei au găsit resursele interne pentru a supravieţui, şi-au bătucit obrazul ştiind că acesta e preţul pe care trebuie să îl plătească o vreme pentru a-şi aranja viitorul. Sînt cei care părăsesc lumea politică atunci cînd şi-au făcut suma dedicîndu-se total *business*-ului, unde se vor simţi de această dată confortabil, avînd antrenamentul dur din politică.

Cei mai tragici dintre actorii scîrbiţi de politică sînt însă cei care îşi declară sila „în mod legitim" după o lungă carieră de luptă în interiorul acestei lumi. Puţini la număr – prin comparaţie cu marea masă a politicienilor, asortaţi moralmente întru totul mediului şi, deci, lipsiţi de drame interioare – ei sînt singurii care ar putea salva sistemul de la putreziciune, avînd forţa şi moralitatea să o facă. Sînt, spre deosebire de învinşii din prima categorie, cei care au încercat timp îndelungat toate armele, care s-au bătut pe baricade, care au rezistat în teren îmbrăcînd tricoul de politician şi care au înţeles rapid regulile jocului. Fiind puţini şi rispiţi, nu pot declanşa însă revoluţii morale înţelegînd în final că nu pot atinge poziţii de decizie decît dacă îşi îngroapă principiile – moment în care vor deveni unii dintre cei mulţi.

Apele învolburate ale tranziţiei au adus în scenă asemenea personaje care, mai devreme sau mai tîrziu, renunţă, declarîndu-şi dezgustul. Se va produce, astfel, o primenire periculoasă a clasei politice conform datelor actuale, unde orice apetit moral este sancţionat de clanul politic ducînd fie la decapitare, fie la autoexcludere. Aceasta pentru că în peisajul românesc politica se joacă în lipsa principalului reper etic care o legitimează: interesul naţional. Vor supravieţui numai indivizi fără coduri de onoare care, odată instalaţi la pupitrele de comandă ale României, se vor comporta ca nişte războinici imperturbabili, fără ideologie. Nişte mercenari şi atît. ▲

Minoritatea activă

Deşi organizatorii referendumului s-au declarat în final satisfăcuţi de prezenţa la urne, spaima din prima seară, cu cei aproximativ 14% cetăţeni conştienţi, inspiră tot felul de proiecte de modificare. Se porneşte de la prezumţia de vinovăţie: cei care stau acasă oricum nu sînt de-ai noştri şi cine nu-i de-al nostru e vinovat, iar procentul de peste 90% de aprobare a proiectului de Constituţie dovedeşte că s-au deplasat cei care cred în vocaţia europeană a PSD. Absenteiştii vor fi pedepsiţi prin ignorare: „Să ţinem cont de opiniile exprimate, indiferent de numărul lor. Prin absenţă cei ce nu votează îşi oferă mandatul celor ce se prezintă la vot. Cine nu votează, nici nu mai trebuie luat în considerare. Trebuie şi noi să ignorăm părerea celor care nu se prezintă. Se prezintă 30% şi votează într-un fel, ei sînt cei care dau tonul opţiunilor" – spunea preşedintele ţării, Ion Iliescu, citat în ziarul *Adevărul* din 21 octombrie 2003. (Dacă din cei aproximativ 55% de votanţi majoritatea ar fi respins proiectul de Constituţie, celor rămaşi acasă li s-ar fi acordat cu totul alt profil moral). Tot în acele zile, Vasile Dîncu vorbea la o emisiune televizată despre minoritatea activă, cea care determină opiniile majorităţii. O minoritate activă au fost şi bolşevicii lui Lenin şi naţional-socialiştii lui Hitler şi legionarii lui Zelea Codreanu... Minoritatea pasivă neinteresată de Constituţie plăteşte impozite şi ca atare dispreţul exprimat de preşedintele tuturor românilor nu poate fi luat în serios. Este de presupus că o bună parte dintre cei care nu votează nu e interesată nici de declaraţiile preşedintelui, nici de opiniile exprimate în talk-show-uri. Şi în felul acesta, prin cîteva mici modificări, nesupuse nici unui referendum, minoritatea activă se va transforma în partidul de avangardă al poporului imaginar creat în retortele politicii de clan. Poporul real urmează să participe la sărbătorile cu bere şi cu mici din capitalele de judeţ şi la focurile de artificii din capitală. Cine e mai curios, citeşte ziarele şi află ce spun mai marii zilei despre realizările regimului. Cei plictisiţi de telenovelele de la televizor n-au decît să urmărească peripeţiile scandalurilor de corupţie, cu victime printre micii potlogari prea sinceri în lăcomia lor. Politicienii de opoziţie vorbesc, scriu, călătoresc, existenţa lor e necesară pentru legitimarea democratică a puterii în ochii organismelor internaţionale. Şi în timp ce se vorbeşte despre tranziţie, se reorganizează stagnarea, în care contează doar minoritatea activă a profitorilor. **(M. B.)**

Cătălin AVRAMESCU

Indiferenţa ca libertate

Vorbind despre limitele democraţiei reprezentative, în eseul *Despre datoria nesupunerii civile* (1849), Thoreau arăta că votul nu este o acţiune care angajează fundamental individul. A vota pentru ce e bine, afirmă el, nu înseamnă altceva decît să îţi exprimi o vagă dorinţă ca binele să izbîndească, însă nu înseamnă a face nimic pentru ca aceasta să se şi întîmple. Este o formă de indiferenţă, aşadar, pe care Thoreau o descoperă în compoziţia societăţii democratice. Ea e semnificativă şi complexă. Este semnificativă pentru că se manifestă ca detaşare faţă de un imperativ esenţial al oricărei etici, anume acela de a face binele, în orice împrejurare. Este complexă pentru că ea are nevoie de o implicare morală reziduală, aceea a sufragiului, care să o completeze şi care să o legitimeze.

Paradoxul este următorul. Votul universal este gîndit ca o formă de implicare a subiectului în afacerile cetăţii. Dar este exact această instituţie cea care permite individului să se refugieze într-o indiferenţă de fond în raport cu datoriile morale.

Într-adevăr, dacă nu ar exista această dualitate, dacă noi am fi angajaţi mai curînd în facerea binelui pe cît sîntem în a-l reclama în arena politică, atunci utilitatea scrutinului ar fi greu de justificat, poate chiar imposibil. Avem nevoie de instituţii reprezentative tocmai pentru că îi delegăm pe alţii să facă ceea ce noi nu dorim sau nu putem să facem. Mai mult, aceste instituţii sînt tocmai răspunsul la depravarea originară a ordinii lăsate de la natură. Dacă am face binele în mod spontan, atunci de ce am mai avea nevoie de alţii care să ne ţină pe calea celor bune? Dar răul nu e nici elementul în care ne simţim, ca oameni civili, în largul nostru, pentru că altfel nu am mai avea înclinaţia de a recunoaşte binele şi de a ne instituţionaliza această recunoaştere.

Primii teoreticieni ai democraţiei moderne, apărută pe la începuturile secolului al XIX-lea, au observat că aceasta presupune un anumit profil moral, deloc firesc, al cetăţeanului. Noi privim astăzi statul democratic ca pe unul în care participarea fiecăruia este asigurată. Fără îndoială că la originile sale democraţia s-a manifestat ca un avans al electoratului popular. Numai că mai există o faţă a acestui proces, una pe care nu o admitem cu uşurinţă, aceea a unei indiferenţe cultivate faţă de ceea ce altădată conta ca bine. Unele dintre drepturile şi instituţiile pe care astăzi le asociem cu participarea politică democratică au fost de fapt văzute uneori în asociere cu un gen de detaşare faţă de ceilalţi şi faţă de treburile publice. Libertatea de mişcare, de a emigra, spre exemplu, este recunoscută de aceiaşi teoreticieni ai dreptului natural şi ai contractului social care propun un regim reprezentativ.

Dacă acceptăm că scopul unui regim democratic este libertatea, trebuie să admitem că mijloacele prin care filozofii moderni ai politicului au considerat că se poate realiza nu se reduc numai la cele ale participării. Indiferenţa, desprinderea de ceilalţi şi de nevoile lor, sînt şi ele parte ale acestei libertăţi civile. De aceea aceşti autori, care vehiculează concepte care provin şi din sfera gîndirii republicane, nu sînt nişte suporteri necalificaţi ai democraţiei reprezentative, care le apare, într-o anumită perspectivă, ca suspectă moral. Ceea ce e remarcabil însă este recuperarea acestei mişcări de detaşare într-o ordine care presupune un angajament etic.

Pînă unde indiferenţa îşi poate juca acest rol necesar? Ca în toate lucrurile omeneşti, există probabil şi o justă măsură a nepăsării. Prea mult dezinteres, şi democraţia devine fragilă, o marionetă a unuia sau altuia dintre grupurile de presiune. Prea multă implicare, şi democraţia decade în activism. Iar despre natura activismului popular în secolul XX avem prea multe indicii care ne predispun la pesimism.

Indiferenţa trebuie şi ea, aşadar, să fie cultivată. Indiferentul de la natură este un necioplit sau un fanatic, precum acei indieni descrişi de călătorii secolului al XVII-lea, care nu pot fi mişcaţi de nici una din pasiunile comune. Pentru a fi parte a unei democraţii veritabile, indiferenţa trebuie civilizată, trebuie să discrimineze. Este exact acest personaj cel care e descris de ultimele romane ale erei aristocraţiei şi de primele romane ale burgheziei. *Gentleman*-ul este un amestec de interes precis şi de detaşare calculată.

Ceea ce astăzi lipseşte practicii democratice este o cazuistică a indiferenţei bine temperate. Sînt momente în care singurul răspuns potrivit la iresponsabilitatea altora este nepăsarea.

Iată spre exemplu chestiunea participării la un referendum. Ni se vorbeşte despre o „datorie cetăţenească" pe care am avea-o să votăm „schimbarea" şi sîntem invitaţi să judecăm meritele propunerii. Numai că lauda datoriei vine exact din partea acelora care neglijează în fiecare zi raţiunea de a fi a funcţiei lor publice. Ceea ce sîntem noi invitaţi să facem nu este altceva decît să trecem cu vederea acest lucru şi să devenim complici la o iniţiativă care izvorăşte din rea-voinţă. Oricît de onorabil ar fi în sine îndemnul de a participa, faptul că el este dictat de asemenea oameni ar trebui să ne mai tempereze dorinţa de implicare. S-a spus că noua Constituţie nu este a unui partid, ci este susţinută de practic toate partidele parlamentare şi de majoritatea clasei politice actuale. Or, tocmai aceasta este problema. Ce obligaţie avem noi să ne comportăm ca cetăţeni la îndemnul unor indivizi care au încetat să se mai poarte ca nişte reprezentanţi ai voinţei noastre?

Se întîmplă aşadar că detaşarea poate fi un semn al reflecţiei morale. În viaţă e bine să ştim unde e bine să ne oprim, momentul dincolo de care e potrivit să întoarcem spatele şi în care implicarea devine o prostie. E un gen de libertate pe care îl recuperăm astfel, libertatea de a fi lăsaţi în pace.

Filozofia morală clasică, care ştia mai multe despre pasiuni decît noi, ne descrie o astfel de stare, impasibilitatea, aceea a unei indiferenţe reflectate şi dezirabile. A fi impasibili nu înseamnă că nu sîntem sensibili la bine. Înseamnă doar că am început să nu mai fim atinşi de rău. ▲

© S. Ivanoschi

Claude KARNOOUH

Iluzia politicii

În anul 1989, speranţa s-a răspîndit în toate ţările din blocul comunist: eliberarea de sub jugul sovietic părea foarte apropiată şi discursul pleda pentru revenirea la pluralismul politic după jumătate de secol de regim cu partid unic şi lupte fracţioniste disimulate sub o falsă unanimitate.

Din Polonia pînă în România discursul prevalent, public sau clandestin, era cel moral şi politic: libertatea cuvîntului, cea de analiză şi de interpretare, de asociere, de reuniune, de intervenţie, perspectiva alegerilor hrăneau pe unii şi pe alţii, inclusiv pe comuniştii reformişti. Desigur, ici-colo, se puteau observa disfuncţii ale sistemului de producţie sau de distribuţie, dar RDG, Ungaria, Cehoslovacia aveau un nivel de viaţă decent, ceea ce lăsa să se creadă că România şi Albania au pervertit sistemul prin practici nechibzuite. În cele mai multe discursuri publice, în pamflete, în cereri şi în multiplele ziare apărute imediat după căderea regimurilor comuniste, economia nu prea era prezentă. În aceeaşi epocă, nici presa occidentală nu făcea asemenea aluzii, se gargarisea cu vorbe mari despre libertate, fără prea mare legătură cu realităţile socio-economice ale ţărilor din Est. Economia a devenit omniprezentă în discursul jurnalistic şi politic cînd s-a ajuns la chestiunile serioase, la privatizări, la împrumuturi externe, la lichidarea unor întreprinderi, cînd s-au deschis pieţele pentru concurenţa străină, cînd au apărut criteriile de convergenţă etc...

Or, din primele luni de libertate, oamenii au putut să constate un fenomen nou pentru ei, deşi previzibil: inflaţia şi scăderea inexorabilă a puterii de cumpărare. Pe străzi, prezenţa din ce în ce mai evidentă a săracilor de toate felurile. Curînd, au putut fi văzuţi chiar şi în bogata Ungarie pensionari cu profesii dintre cele mai respectabile (profesori în învăţămîntul secundar, de pildă) sau copiii muncitorilor şomeri, nevoiţi să caute în lăzile de gunoi din pieţe sau pur şi simplu să cerşească pentru a supravieţui. Şi-au făcut apariţia semnele generale ale malnutriţiei la copii, chiar şi la cei de la sate. Orăşenii cu rude la ţară sau cei care au obţinut o bucăţică de pămînt după decolectivizarea parţială au continuat să folosească mijloace rudimentare pentru a face faţă nevoilor minimale de hrană.

Dar elitele defunctului PCR, ca şi anumite grupuri de intelectuali, de universitari, scriitori, gazetari au înţeles foarte repede că e cazul să acţioneze şi să reacţioneze în domeniul economic, că Occidentul a devenit de mult o maşinărie economică, o maşină de calculat şi că adevăratele diferenţe se socotesc acolo în funcţie de venit. O bună lectură a romancierilor englezi şi francezi din secolul XIX i-a învăţat acest lucru. Şi pentru că de pe urma profesiei presupus a fi exersate, ei obţineau nişte salarii de mizerie, au început să caute alte surse şi totul a devenit sursă de profit imediat, depinzînd de relaţiile politico-politiste şi de reţelele consolidate înainte de căderea regimului: transferarea bunului public către persoane private fără a mai da seamă faţă de cetăţeni; eliminarea prin viclenie a concurenţei prin constituirea unor societăţi (SRL) de către funcţionarii autopromovaţi prin false adjudecări de pieţe; bancheri care acordau apropiaţilor şi convivilor lor împrumuturi cu o dobîndă inferioară indicelui de inflaţie; potlogării şi diverse escrocherii pe lîngă ONG în căutarea „unor buni intermediari pentru democraţie"; înfiinţarea unor fundaţii fantomă ale căror scopuri reale nu puteau fi mărturisite; „proiecte" de cercetare patronate de stranii oficine uşor de confundat cu jocuri de influenţă; şi, în cele din urmă, corupţia generalizată care a pătruns în toate instituţiile şi condiţionează cele mai banale acte administrative. Toate acestea au permis formarea unei clase de biznesmeni (de ambele sexe) în legături simbiotice cu clasa politică, iar pe de cealaltă parte, un mic grup de intelectuali privilegiaţi, care aşa cum fac întotdeauna neofiţii bigoţi, pledează pentru terapii de şoc în economie, terapii evident neaplicabile lor: sacrificiile economice trebuie făcute de ceilalţi.

În acest context trebuie plasată dezbaterea politică între partide sau alianţe de partide. Exemplele sînt peste tot aceleaşi, în Ungaria, Polonia sau România. După speranţele provocate de primele alternanţe politice reieşite din jocul democratic electoral, mare majoritate a cetăţenilor şi-a dat seama foarte repede că între programele enunţate şi realitatea practică diferenţa era foarte mare, iar între practicile reale ale partidelor opuse şi concurente, dimpotrivă, diferenţele sînt foarte mici. Şi dacă votul pentru unul sau pentru celălalt nu schimbă mai nimic în viaţa cotidiană, atunci mai bine stai acasă, oricum jocurile sînt deja făcute.

Procentul de indiferenţi observat printre muncitori şi oamenii mărunţi din clasele mijlocii pe cale de pauperizare accelerată poate fi întîlnit şi la tinerii adulţi, care după ce îşi termină studiile nutresc legitime aspiraţii profesionale şi sociale. Întrucîtva mai puternice în România decît în Ungaria sau Cehia, nepotismul şi clientelismul sînt atît de evidente încît tînăra generaţie de licenţiaţi are prea puţine speranţe dacă nu posedă solide relaţii socio-politice, mai ales dacă ei revin în ţară încărcaţi de diplome, oricît de prestigioase ar fi acestea, cîştigate după grele lupte în străinătate. Fiindcă trebuie înlăturată orice ameninţare la adresa puterii mediocrilor. Este exact invers decît în perioada dintre cele două războaie cînd instituţiile româneşti ofereau tinerilor intelectuali reveniţi din străinătate, dotaţi cu diplome universitare valoroase, cariere universitare demne de talentul lor. Alte timpuri, alte moravuri.

E adevărat, regimul comunist şi în special perioada ceauşistă a făcut o normă din mediocritatea inteligenţiei, criteriile valorii universitare şi ale cercetării au fost supuse servilismului ideologic, distrugînd astfel acel minimum de etică socială care ar fi putut da cetăţeanului sentimentul valorii reale al societăţii civile şi al respectului pentru lege, în absenţa lor invocarea societăţii civile ca actant social nu e decît un sinistru simulacru. Cînd, în pofida tuturor discursurilor frumoase ale dreptei, ale stîngii şi ale centrului, de sus şi de jos, nepotismul, clientelismul, permanentele abuzuri sînt, zi de zi, modul real de funcţionare a societăţii, de ce să te mai preocupe politica? Oricum nu se poate modifica nimic, atunci de ce să ne mai ocupe spiritul, să ne mobilizeze energiile şi conştiinţele celor neliniştiţi pentru că nu ştiu ce-i aşteaptă în viitor? ▲

Andreea MIHALACHE

O revistă, un pretext

Spre deosebire de locuinţe, muzee, imobile de birouri, hoteluri sau teatre, spaţiul sacru nu este ceea ce s-ar numi o temă recurentă în revistele de arhitectură de prestigiu. Cînd şi cînd, apar referinţe la cîte un spaţiu de cult construit recent şi, la intervale destul de mari, un număr este dedicat integral acestei teme. Pentru arhitecţii contemporani de renume, arhitectura eclezială nu pare să aibă un prestigiu diferit de, să spunem, un program cultural cum ar fi o bibliotecă naţională, o mediatecă de mare amploare sau o universitate. Cu excepţia (ştim, totuşi, că nu singura, dar fără îndoială una dintre cele mai notabile) arhitectului de origine elveţiană Mario Botta, care în ultimii ani a construit spaţii de cult pentru diferite confesiuni şi care, întrebat o dată într-un interviu ce program de arhitectură şi-ar dori să proiecteze, a răspuns, surprinzător pentru mulţi, „o mănăstire", templul, ca spaţiu de cult generic, nu mai reprezintă un deziderat, o aspiraţie sau maxima împlinire a unui anume parcurs profesional. Tot o excepţie (genială) a fost şi Antoni Gaudí al cărui destin existenţial şi profesional a pivotat în jurul primei şi ultimei (dar nu singurei) lucrări a vieţii sale, catedrala Sagrada Familia din Barcelona, acolo unde îşi avea şi casa: casa-locuinţă, casa-atelier, casa-capelă, casa-şantier, casa-experiment. Dar probabil că o asemenea simbioză desăvîrşită nu-şi mai găseşte astăzi nici rostul, nici locul.

Nu cunosc strategiile publicaţiilor de arhitectură, dar sincronizarea revistelor *Techniques&Architecture* şi *AV Monografías* în publicarea aproape simultană (aprilie, respectiv mai-iunie 2002) a unor numere dedicate integral spaţiului sacru, pare o coincidenţă fericită şi în acelaşi timp un bun pretext pentru a arunca o scurtă privire asupra unora dintre cele mai noi ipostaze ale spaţiului sacru. Pentru punctele de convergenţă dintre cele două reviste stau mărturie, pe de o parte, prezenţele, iar pe de altă parte absenţele de care dau seama proiectele selectate. Biserica Sfintei Inimi a lui Iisus recent construită la München de echipa Allmann, Sattler & Wappner, biserica San Giovanni Rotondo a arhitectului Renzo Piano, un crematoriu ridicat la Reim, München de Andreas Meck, noua sinagogă din Dresda (arh. Wandel, Hoefer, Lorch & Hirsch) şi un templu budist la Kyoto (arh. Takashi Yamaguchi) se regăsesc în ambele publicaţii. Dar nici una dintre cele două nu pare să fie familiarizată cu fenomenul arhitecturii ecleziale ortodoxe, despre care lipsesc orice fel de informaţii.

La o primă vedere, această atitudine poate fi lesne interpetată fie ca ignoranţă, fie ca dezinteres. Totuşi, atîta vreme cît ambele reviste arată că încearcă să acopere cît mai bine teritoriul foarte diversificat al spaţiilor de cult, aş vedea în această absenţă mai curînd o dovadă că discursul arhitecturii ortodoxe (atît la nivel teoretic, cît şi ca producţie construită) întîrzie să-şi depăşească graniţele politice. Iar atunci cînd există dezbateri asupra temei, ele sînt punctuale, localizate şi de multe ori nu trec nici măcar dincolo de pragul instituţiei/publicaţiei în care se desfăşoară. Aşa după cum se încearcă stabilirea unor dialoguri ecumenice şi interconfesionale între diferitele Biserici, tot aşa ar fi nevoie de canale de comunicare măcar între arhitecturile creştinătăţii moderne, înnoirea limbajului arhitectural nefiind străină de înnoirea limbajului teologic. Pentru moment, rămîne de văzut în ce măsură recentele publicaţii bilingve[1] despre arhitectura contemporană din România vor constitui începutul unei atît de necesare deschideri către lume.

Revenind la revistele deja menţionate, în linii mari strategiile de selecţie a proiectelor, şi implicit orientările teoretice şi critice, sînt diferite. În afară de amintitele puncte comune, revista franceză se focalizează pe recenta producţie locală de arhitectură, în timp ce revista spaniolă, asupra căreia ne vom opri mai departe, propune traversarea unui secol de arhitectură sacră care debutează simbolic cu Sagrada Familia a catalanului Antoni Gaudí şi se încheie cu catedrala din Los Angeles a spaniolului Rafael Moneo. Între acestea, se dezvoltă două linii de forţă: clasicii şi modernii. Editorialul criticului de arhitectură Luis Fernandez Galiano şi-ar fi găsit locul la fel de bine în forma unui epilog şi asta pentru că, la adăpostul unui joc de cuvinte inspirat aşezat în titlu – *Un siglo seglar*[2] –, Luis Fernandez Galiano punctează exact acele aspecte pe care le vor confirma imaginile. Sintagma „siglo seglar" desemnează nu doar declinul sacrului, ci şi „temporalitatea exacerbată a accelerării sale istorice" (p. 3), în timp ce lucrările acestui veac atît de prolific arată transformarea formelor cultului într-un cult al formelor, credinţa „într-un cult al spaţiului, în disciplina minuţioasă a materialului şi în religia exigentă a detaliului" (p. 3).

Editorialul revistei este urmat de o secţiune a lucrărilor „de manual", care au făcut deja şcoală, de la Antoni Gaudí, Frank Lloyd Wright, Alvar Aalto, Le Corbusier, pînă la Alvaro Siza, Tadao Ando şi Enric Miralles, trecînd prin proiectele lui Rudolf Schwarz şi Dominikus Böhm (susţinătorii mişcării liturgice din lumea catolică a începutului de secol XX), Oscar Niemeyer (adeptul imbatabil, necondiţionat – şi astăzi încă activ – al Mişcării Moderne), Eladio Dieste (inginerul uruguaian care, deopotrivă cu structurile, experimentează şi spaţiul) sau Giovanni Micheluci (raţionalist modern al cărui discurs alunecă spre manierism şi expresionism). Două au fost aspectele care mi-au atras atenţia: pe de o parte absenţa lui Mario Botta şi a lui Richard Meier (arhitectul Bisericii Mileniului de la Roma, importantă mai mult ca gest simbolic decît ca gest arhitectural), nu se motivează prin argumentul unei prea vizibile celebrităţi pentru că la fel de celebrul Tadao Ando este prezent (din nou!) cu Biserica Luminii (Osaka) – cu siguranţă una dintre lucrările de arhitectură cele mai mediatizate în secolul precedent; pe de altă parte, clasicizarea lui Alvaro Siza şi Enric Miralles reaşează ierarhiile internaţionale şi lasă loc pătrunderii unor curente şi tendinţe noi.

În secţiunea a doua, generaţia începutului de secol XXI îşi manifestă exploziv opţiunile culturale şi formale într-o atît de mare diversitate, încît sintagma „spaţiu sacru" aproape că pare depăşită. Se observă în primul rînd diversificarea tipologiilor pe care spaţiul sacru le acoperă, de la cimitire (expulzate altădată la periferia urbană), capele şi crematorii, pînă la spaţii multifuncţionale (de tipul bisericii-primărie sau al bisericii-centru parohial) şi chiar locuri de adunare ale unor culte care, de fapt, nu investesc locul de rugăciune cu sacralitate (quakerii). S-ar pune întrebarea în ce măsură se activează sacrul într-un spaţiu care poate funcţiona alternativ ca grădiniţă, piaţă şi lăcaş de cult (arh. Jae Cha, centre parohiale în Bolivia şi Honduras) sau într-o biserică-primărie (arh. Leon Krier, Windsor, Florida); în ce măsură spectacolul tehnologic condiţionează evenimentul liturgic, îl secondează sau îl depăşeşte ca importanţă şi impact (biserica Sfintei Inimi a lui Iisus, München, arh. Allmann, Sattler & Wappner, mizează pe jocul foarte subtil între două învelişuri suprapuse, care controlează luminozitatea şi transparenţa, capela Sf. Petru, Campos do Jordao, arh. Paulo Mendes da Rocha, se dezvoltă în jurul unui unic stîlp central cu rol structural, dar şi simbolic, care focalizează atenţia şi interesul); în ce măsură lăcaşul de cult este pretextul pentru fabricarea şi susţinerea unei religiozităţi panteiste, comune tuturor confesiunilor, şi în ce măsură este posibil un spaţiu de cult ecumenic. Această ultimă chestiune, chiar dacă nu este formulată explicit şi nici nu este ilustrată direct de vreunul dintre proiecte, are nevoie de lămuriri fiindcă din punct de vedere formal cele mai multe dintre lucrările prezentate tind să devină spaţii în care îşi poate afla locul, pînă la urmă, orice fel de „serviciu religios". Proiecţia în viitor a spaţiului ecumenic trebuie să-şi asume riscul transformării unui spaţiu-al-tuturor într-un spaţiu-al-nimănui. În sfîrşit, seria lăcaşurilor de cult se încheie cu catedrala construită de Rafael Moneo la Los Angeles, care dovedeşte, din păcate, că nu orice arhitect remarcabil este un bun ziditor de biserici. Acelaşi Rafael Moneo, care în lucrări precedente excelase prin exigenţele unui constant minimalism formal, se lasă antrenat de această dată într-un discurs al formelor ambiguu şi luxuriant.

© S. Ivanoschi

Este remarcabilă intenţia de a ilustra cît mai multe confesiuni prin spaţiile de cult proprii fiecăreia, astfel că nu lipseşte nici sinagoga, nici templul budist, nici capela quakerilor. Echipa Wandel, Hoefer, Lorch & Hirsch construieşte la Dresda un ansambu compus din sinagogă şi centru parohial care, prin mişcarea de răsucire a planului superior faţă de planul bazei, amintesc de gestul lui Botta de la sinagoga din Tel Aviv. Takashi Yamaguchi propune la Kyoto un templu budist redus la esenţa unei prisme albe, iar arhitectul Leslie Elkins împreună cu artistul plastic James Turrell colaborează la realizarea unei capele a quakerilor la Houston, Texas, loc deja consacrat al experimentului, unde Mark Rothko a construit capela care-i poartă numele. Din acest peisaj atît de variat lipsesc (în afara bisericii ortodoxe) moscheea şi un caz foarte particular, de provenienţă iberică – o mini-capelă privată de vînătoare, construită la Almadén (Ciudad Real) de arhitecţii spanioli Sol Madridejos şi Juan Carlos Sancho, care merită reţinută pentru curajul cu care autorii se aventurează să experimenteze potenţialul „faldului" deleuzian în arhitectura ecleziastică.

Această repede trecere prin revistă descoperă cîteva din noile coordonate după care se orientează arhitecturile sacre de astăzi. Voi încerca să le pun laolaltă pe cele care mi-au părut mai importante.

1. Informaţiile despre (şi dinspre) spaţiul de cult ortodox nu sînt în priză directă cu evenimentele din arhitectură, canalul de comunicare avînd sens unic, de la vest la est.

2. Conceptul de spaţiu sacru, şi implicit interesul acordat temei, nu mai este rezervat exclusiv arhitecturilor „tari", cum ar fi catedrala sau biserica, ci cuprinde şi speţe intermediare, de felul cimitirului, al crematoriului, al capelei private, prin intermediul cărora se instalează un tip de relaţie personală cu sacrul, în care comunitatea se descompune în indivizi şi/sau grupuri familiale.

3. Spaţiul sacru nu mai este doar spaţiul intermediar în care se mediază vizibilitatea Celuilalt, ci tinde către negocierea unei concilieri cu alteritatea, în sensul eliminării barierelor de orice fel, al deschiderii dinăuntru înspre afară şi al accesibilităţii dinspre exterior spre interior. „Celălalt" nu este un străin, ci un prieten. Porţi de acces devenite adevărate portale glisante, jocuri de transprenţe şi opacităţi, spaţii şi curţi intermediare, volume învăluitoare, materiale naturale devin tot atîtea modalităţi prin care se construieşte aproprierea arhitecturii.

4. Spaţiile de cult valorifică simboluri foarte particulare: stîlpul central pe care se sprijină capela Sf. Petru din Campos do Jordao semnifică rolul apostolului ca temelie a creştinismului; stîlpul aurit din biserica-primărie din Windsor, Florida, punctează, după caz, fie locul altarului, fie cel al preşedintelui adunării publice; forma de cochilie de scoică a bisericii închinate lui Padre Pio la San Giovanni Rotondo subliniază centralitatea şi în acelaşi timp îi invită pe credincioşi să pătrundă înăuntru; grădinile deschise rezultate din jocurile volumetrice ale bisericii Sf. Francisc din Assisi (Steyr, Austria) trimit la relaţia Sf. Francisc cu natura; un decupaj diagonal după care se orientează altarul bisericii din Donau City, Viena, simbolizează rana din coasta Mîntuitorului; spaţiul gol rămas între noua sinagogă din Dresda şi centrul parohial alăturat marchează, prin absenţă, locul ocupat de prima sinagogă, construită în 1840 de Gottfried Semper.

5. Funcţiunea liturgică şi uzul laic tind să se intersecteze într-un acelaşi spaţiu: centrele parohiale din Bolivia şi Honduras, construite de şi pentru comunitate, servesc alternativ Bisericii şi activităţilor laice, o clădire cu un caracter de reprezentare afişat ostentativ desemnează Centrul care reuneşte biserica şi primăria (Windsor, Florida) şi care are, de altfel, precedentul unui alt edificiu construit la Valbonne (arh. Pierre Fauroux), în Franţa, avînd aceeaşi dublă funcţiune.

Ar mai fi, totuşi, o nelămurire: în aceste condiţii, ce i se dă Cezarului şi ce îi mai rămîne lui Dumnezeu?

---

1. Augustin Ioan, *Arhitectura sacră contemporană / Sacred Architecture Today*, Bucureşti: Noi Media Print, 2003 şi Augustin Ioan, *Zece arhitecţi de zece / Top Romanian Architects*, Bucureşti: Noi Media Print, 2003.

2. Dicţionarul echivalează *seglar* cu *laic, mirean*. Pentru a respecta intenţia autorului, aş propune, ca traducere a titlului, *Un secol secularizat*.

„Iaşi – un fel de capitală culturală europeană“

– convorbire cu Paul-Élie LÉVY, directorul Centrului Cultural Francez din Iaşi –

La Iaşi a avut loc, în perioada 23-30 octombrie, un eveniment cultural unic, cu care Centrul Cultural Francez scrie o pagină în istoria culturală a oraşului. Nu numai pentru că aşa se cuvine din punct de vedere protocolar, trebuie să spunem că la deschiderea lui au participat ambasadorul Franţei, dl Philippe Etienne, şi reprezentanţi diplomatici ai Poloniei, Marii Britanii, Austriei şi Germaniei. Aceasta pentru că evenimentul – Festivalul de Teatru Idiş „Avram Goldfaden“ – a fost realizat în cooperare cu Centrul Goethe din Iaşi, Ambasada Austriei, British Council şi Institutul Polonez, dar şi cu colaborarea unor instituţii româneşti – Ministerul Culturii, Teatrul Naţional „V. Alecsandri“, Consiliul Judeţean. Finanţarea a fost asigurată prin programul european „Cultura 2000“.

Cea dintîi performanţă a Centrului Cultural Francez ţine de organizare: a gestionat admirabil un proiect complicat, care a inclus spectacole de teatru, proiecţii de filme, expoziţii, concerte şi un seminar internaţional despre comunităţile evreieşti din Europa Centrală, realizat cu sprijinul Colegiului „New Europe“. Unele „părţi“ din acest festival alcătuiesc un turneu european care se va încheia în martie 2004. (În această săptămînă, au loc spectacole la Bucureşti, la Institutul Francez şi la Teatrul Evreiesc de Stat). A doua performanţă – şi cea mai semnificativă – constă în faptul că evenimentul a valorificat cultura evreilor din Europa Centrală şi de Est şi a pus în evidenţă o realitate: chiar dacă în această parte a continentului comunităţile evreieşti sînt în prezent puţin numeroase, există un enorm patrimoniu cultural care face parte din identitatea *ţărilor central-europene. Istoric, ele nu pot fi definite fără a ţine cont de contribuţia evreilor, iar în prezent, cînd toate ţările ex-comuniste îşi construiesc o nouă identitate, această contribuţie trebuie rediscutată liber şi fără prejudecăţi.*

Iniţiativa acestui eveniment îi aparţine lui Paul-Élie Lévy, directorul Centrului Cultural Francez – un om ale cărui iniţiative culturale nu au nimic de-a face cu „tipicul“ programelor obişnuite ale centrelor culturale străine. Plin de inventivitate şi energie, dl Lévy este mai mult decît un „ambasador cultural“: este un intelectual care imaginează programe consistente, punînd în contact oameni şi culturi. **(M. V.)**

Ce poate face un Centru Cultural Francez aflat într-un oraş de provincie, aproape de frontiera estică a Europei?

Spuneţi că Iaşi este un oraş de provincie – e adevărat şi e fals în acelaşi timp. Este adevărat, desigur, întrucît capitala este la Bucureşti, şi este fals pentru că Iaşii au o tradiţie culturală şi universitară şi, de asemenea, au o veche tradiţie francofonă şi francofilă. Iar asta schimbă totul. Un oraş cu cîteva sute de mii de locuitori, unde există cincizeci de mii de studenţi, reprezintă un potenţial enorm pentru cineva care vrea să se ocupe de cultură. Proiectul meu de trei ani încoace, de cînd sînt aici, este, bineînţeles, să dezvolt limba şi cultura franceză, dar şi să dezvolt proiectele de cooperare culturală franco-române sau europene. Avem, de exemplu, o axă de lucru foarte importantă reprezentată de colaborarea cu Centrul German din Iaşi. Şi am avut şansa de a cîştiga finanţare pentru toate cele trei proiecte depuse la Fondul Franco-German (din 54 finanţate în toată lumea), ceea ce arată intensitatea activităţii noastre. Potenţialul cultural în Iaşi este, aşadar, foarte mare, oamenii sînt foarte receptivi, şi, spre deosebire de ceea ce se întîmplă în Franţa, sînt deschişi către mai multe discipline – de exemplu, studenţii de la istorie sînt interesaţi de literatură sau de teatru, există aici o veritabilă curiozitate intelectuală. Pe de altă parte, faptul că acest oraş este la frontiera estică a Europei şi va fi în curînd la frontiera Uniunii Europene ne face munca şi mai importantă – este un fel de vitrină europeană la porţile Europei care va dialoga cu „cealaltă Europă“.

Descrieţi-mi pe scurt aventura acestui Festival...

Cînd am venit acum trei ani la Iaşi am fost foarte surprins să aflu că aici a fost înfiinţat primul teatru idiş din lume, în 1876, de către Avram Goldfaden. Aşa încît mi-am spus că era o foarte bună ocazie, înainte de toate, de a face cunoscut oraşul Iaşi şi patrimoniul său cultural, şi apoi era o ocazie de a vorbi despre această cultură foarte bogată, mai puţin cunoscută astăzi, dar care a fost atît de importantă în Europa pînă la al doilea război mondial. La început am întreprins o cercetare asupra tradiţiilor culturii idiş în trei oraşe – Iaşi, Chişinău şi Cernăuţi – dar cînd am vrut să „traducem“ acest proiect în termenii programului „Cultura 2000“ ne-am dat seama că două dintre cele trei ţări (Moldova şi Ucraina) nu erau nici membre, nici candidate la UE, deci nu se încadrau în criteriile de eligibilitate. A trebuit deci că reorientăm programul pentru a respecta constrîngerile administrative ale programului „Cultura 2000“, am inclus şi alte ţări europene sau candidate, dar am păstrat şi oraşele Chişinău şi Cernăuţi. Este un proiect considerabil, al cărui pilot este Centrul Cultural Francez. A trebuit să găsim parteneri, ceea ce în programul „Cultura 2000“ este destul de complicat, pentru că este vorba de parteneri care să se angajeze că asigură 5% din buget; şi, fiind vorba de un buget de 200.000 de euro, fiecare partener urma să contribuie cu 10.000. Aveam, de asemenea, obligaţia de a găsi parteneri din trei ţări diferite, dar am găsit cinci parteneri din patru ţări. Programul nostru a fost clasat printre primele (din cele 90 de proiecte finanţate în 2003 de „Cultura 2000“) şi sîntem mîndri de asta. Proiectul e simplu şi se bazează pe cooperarea culturală: organizăm un turneu în 14 oraşe din 8 ţări europene – Vilnius, Timişoara, Cluj, Iaşi, Chişinău, Cernăuţi, Bucureşti, Budapesta, Cracovia, Varşovia, Dresda, Lille, Paris şi Nancy. În aceste 14 oraşe propunem cîteva manifestări care au avut deja loc la Iaşi, căci inima proiectului se află la Iaşi – spectacole de teatru, proiecţii de filme, expoziţii. Cele mai importante oraşe din punctul de vedere al cantităţii manifestărilor sînt Iaşi, Bucureşti şi Budapesta. Am contribuit la realizarea programului şi prin cîteva manifestări create special pentru această ocazie: de exemplu, piesa *Dumnezeul răzbunării* a fost scrisă şi pusă în scenă pentru acest Festival, cu sprijinul Fondului Franco-German. Este o piesă scrisă în patru limbi (română, franceză, germană şi idiş) şi jucată de actori români, francezi şi germani. De asemenea, am susţinut crearea unui spectacol de marionete de către cîţiva tineri artişti de la Iaşi, care nu cunoşteau cultura idiş, dar au reuşit să creeze un foarte bun spectacol.

Un astfel de program nu e uşor de gestionat. Care au fost dificultăţile cu care v-aţi confruntat?

Problema cea mai complicată a fost „montarea“ dosarului în cadrul programului „Cultura 2000“ – singurul program în stare să ne furnizeze fondurile necesare pentru o manifestare de o asemenea anvergură. Trebuie să subliniez că am avut sprijinul Serviciilor Culturale ale Ambasadei Franţei din Bucureşti, dar am fost susţinut şi de Ministerele de Externe din Franţa şi România, şi de Ministerul Culturii din România, care au investit într-adevăr în acest proiect. Dificultatea a fost aceea de a organiza un turneu atît de vast, de a gestiona fonduri mult mai mari decît avem de obicei, într-un timp scurt şi cu o echipă redusă, care trebuia să asigure în paralel şi activităţile curente ale Centrului Cultural Francez. Dar n-am întîmpinat obstacole majore şi am fost susţinuţi de Primăria oraşului, dar şi de oamenii din Iaşi, între altele de Asociaţia Studenţilor Francofoni din Iaşi, care a fost extrem de dinamică în pregătirea Festivalului. În ciuda unor reticenţe care mai pot exista în România (ca şi în alte ţări, de altfel) în abordarea problemei evreieşti, am beneficiat de sprijinul intelectualilor şi al publicului din Iaşi (căci sălile au fost întotdeauna pline). Ambiţia mea principală a fost tocmai aceea de a face cunoscută cultura idiş unui public care nu o cunoaşte, nu specialiştilor (nu la ei m-am gîndit în primul rînd).

Aţi vorbit despre unele reticenţe în abordarea problemei evreieşti. Este vorba despre cele care provin din necunoaştere sau şi de altele?

Lipsa de cunoştinţe este, într-adevăr, o formă de „rezistenţă“. De exemplu, am întîlnit la Iaşi tineri admirabili, foarte bine pregătiţi, foarte inteligenţi şi foarte deschişi care nu ştiau că în oraşul lor a avut loc în 1941 un teribil pogrom. Mi s-a părut că asta reflectă un deficit de educaţie în legătură cu aceste probleme. Aceasta ar fi o formă de rezistenţă pe care a trebuit să o depăşim: necunoaşterea subiectului. În rest, Centrul Cultural Francez este atît de bine inserat în viaţa oraşului încît oamenii stimează munca noastră şi, în ansamblu, toată lumea şi-a adus contribuţia la realizarea Festivalului. Nu am avut de întîmpinat şi alt fel de reticenţe.

Cu ocazia Festivalului a avut loc şi un seminar internaţional despre comunităţile evreieşti din Europa Centrală, în cadrul căruia s-a discutat despre circulaţia artiştilor şi a ideilor, despre exilul intelectualilor evrei, despre cultura şi limba idiş, dar şi despre „cazul“ Mihail Sebastian – Nae Ionescu...

Am vrut să ne aducem contribuţia la discutarea acestor probleme. Cred că în cadrul seminarului participanţii au dovedit o mare deschidere de spirit, şi-au manifestat respectul şi măsura: nimeni nu a vrut să arate cu degetul, nimeni nu a vrut să dea lecţii, ci fiecare a vrut să-şi exprime ideile, contradicţiile, dilemele. Am ţinut, de pildă, să introducem în cadrul seminarului şi „cazul“ Mihail Sebastian – Nae Ionescu, deşi nu avea nici o legătură cu cultura idiş, pentru că ne permitea să înţelegem de ce intelectuali români de mare anvergură au putut fi atraşi de ideologia de extremă dreaptă în perioada interbelică.

Vă propun să ieşim din cadrul Festivalului şi să consemnăm şi alte lucruri despre experienţa dumneavoastră ieşeană. Manualele de comunicare interculturală ne spun că un om care merge să trăiască o vreme în altă ţară poate avea probleme de adaptare, poate resimţi un „şoc cultural“. Aţi avut un „şoc cultural“ la venirea în Iaşi?

Nu, n-am avut nici o dificultate să mă inserez aici – şi nu e un răspuns diplomatic sau politicos, e sincer. Am fost primit extrem de bine şi imediat m-am simţit în largul meu. Sînt un pic meridional, mediteranean, sînt de origine marocană, şi am simţit de la început un fel de „complicitate“ cu oamenii de aici. Uneori, mi s-a părut că oamenii stabileau cu mine relaţii destul de protocolare şi am încercat să pun imediat lucrurile la punct, căci nu este genul de relaţii pe care îl doream – prefer relaţiile de încredere şi de discuţie sinceră, biroul meu este larg deschis, iar rolul meu aici este să lucrez alături de oameni. Mă simt aici ca acasă şi mă bucur că am avut ocazia de a face din oraşul Iaşi, timp de o săptămînă, cu ocazia acestui festival, un fel de „capitală culturală europeană“. Au mai fost, de altfel, şi alte evenimente de anvergură: în septembrie, Forumul Cooperării Descentralizate, iar în martie trei sute de profesori de la 70 de universităţi din 17 ţări au venit pentru a participa la Forumul Universitar Francofon, aşadar Universitatea din Iaşi a fost capitala europeană a francofoniei. Mă bucur că în acest fel putem atrage atenţia asupra unui oraş seducător, plin de bogăţii culturale, cu un climat foarte primitor pentru toţi cei care îl vizitează.

a consemnat
Mircea VASILESCU

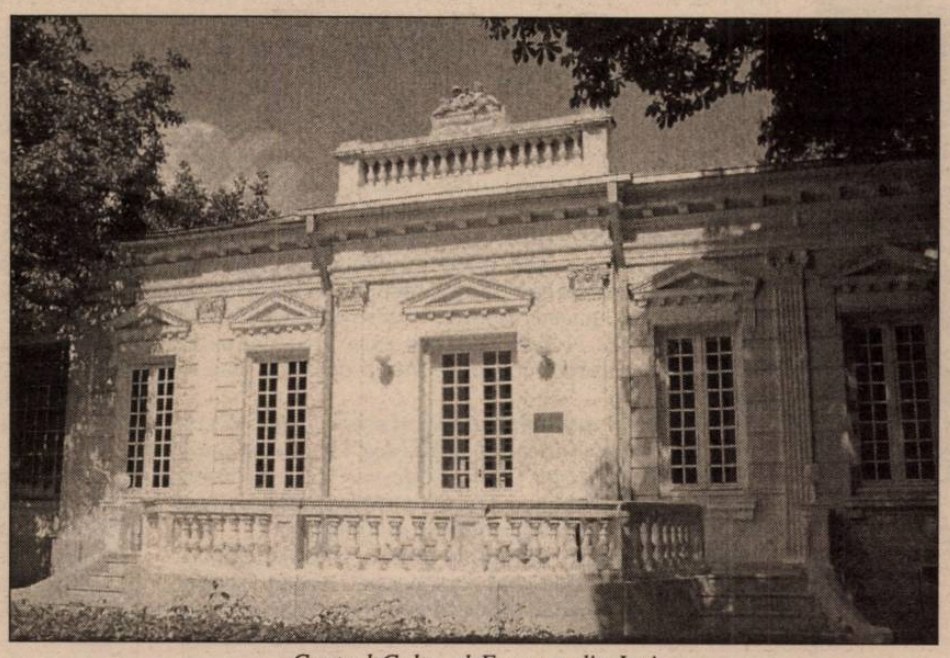

Centrul Cultural Francez din Iaşi

Apostolatul literaturilor central şi est-europene

– interviu cu Mercedes MONMANY –

Mercedes Monmany, critic incisiv la Blanco y Negro, *suplimentul literar al ziarului spaniol* ABC, *eseistă specializată în literaturile central şi est-europene, organizatoarea, în ultimii ani, a unor cicluri de conferinţe la Círculo de Bellas Artes din Madrid, a prezentat recent, la Bucureşti, o conferinţă despre receptarea literaturii central-europene în Spania. La întîlnirea din Sala Oglinzilor, organizată de Institutul Cervantes şi Uniunea Scriitorilor, s-au spus mai multe adevăruri incomode atît despre receptarea, cît şi despre promovarea (vagă) a literaturii române în peninsulă. O fi folosit cuiva, se va schimba ceva, cîndva, pe undeva?*

Faceţi critică de întîmpinare în mai multe reviste de 30 de ani. E o performanţă rară în Spania?

Cred că a fost vorba şi de o şansă... istorică. Eu am început să colaborez la *El País* din anul în care a murit Franco; aveam 21 de ani. Dacă mă uit azi în jur şi încerc să evaluez obiectiv şansele unei tinere de 21 de ani de a avea o rubrică de critică literară la acelaşi ziar, văd că lucrurile nu stau la fel. Norocul meu a fost că am întîlnit mereu oameni care au avut încredere în mine. Din această întîmplare am păstrat o încredere neclintită în forţa tinereţii, nu a oricărui tip de tinereţe desigur, şi mai ales nu în acea tinereţe care crede că poate înlocui lecturile formative prin vîrsta biologică. Cînd am început aveam deja o serioasă cultură literară germană şi franceză, pe lîngă cea spaniolă, şi se pare o oarecare uşurinţă de exprimare şi condensare. Am început să scriu săptămînal o dată cu înfiinţarea *Grupului 16*. La sfîrşitul anilor '70, după moartea lui Franco, revista *Cambio 16* era cea mai importantă publicaţie spaniolă de gîndire politică. Acolo se publicau nu doar cronici de carte, gen care poate fi extrem de plictisitor dacă nu e practicat cu har, ci şi articole ale unor personalităţi din întreaga lume. Acest cosmopolitism era aproape o obsesie la *Cambio 16,* iar faptul că acum se vorbeşte despre „perioada mitică" a revistei ne dă oarecum dreptate. Am încercat să practicăm acolo un fel de antişovinism, să ne opunem unei tradiţii – îndelungate în Spania – a autosuficienţei, a cititului între noi. Cu toţii am călătorit enorm în perioada aceea, asta ne-a şi deschis spre lume, spre filozofiile şi literaturile din jur. Nu eram deloc obsedaţi de actualitatea editorială, ci de dezbaterile generale interesante, de articole importante din întrega lume. Atunci am adoptat formula tematică: centram fiecare număr în jurul unei teme de actualitate, uneori un oraş sau o ţară. Din acea perioadă datează toate articolele mele adunate în *Don Quijote în Carpaţi*. Epoca aceasta s-a încheiat o dată cu schimbarea editorului, care pe atunci era un marchiz, însă unul foarte de stînga. La căderea lui Felipe González, marchizul – un iluminat în felul lui, dar foarte puţin dotat pentru afaceri – a vîndut ziarul. Pentru mine epoca aceasta o fost o şcoală excelentă de jurnalism, dar mai ales de înţelegere globală a culturii. Acolo eseul prima, iar şcoala de eseistică era în egală măsură reprezentată de spanioli şi hispanoamericani. Mai scriu şi la *Revista de Libros* care a pornit vrînd să fie un fel de *New York Review of Books* sau un *Times Literary Supplement* spaniol. Editorul este o bancă, „Caja de Madrid". Defectul acestei reviste e excesul de critică. Mie îmi plac mai mult revistele literare franţuzeşti care combină un interviu de fond cu un *dossier* şi cu mai multe cronici dezgheţate, dar ştiind bine ce spun. Problema rămîne editorul care trebuie să investească în cultură şi să fie stimulat economic să o facă. Dacă nu-şi plăteşte colaboratorii şi redactorii la un nivel decent, nivelul începe să scadă. Un lucru extrem de bun în presa literară din Spania de azi e deschiderea reală către întreaga Europă, nu doar către vecinii apropiaţi.

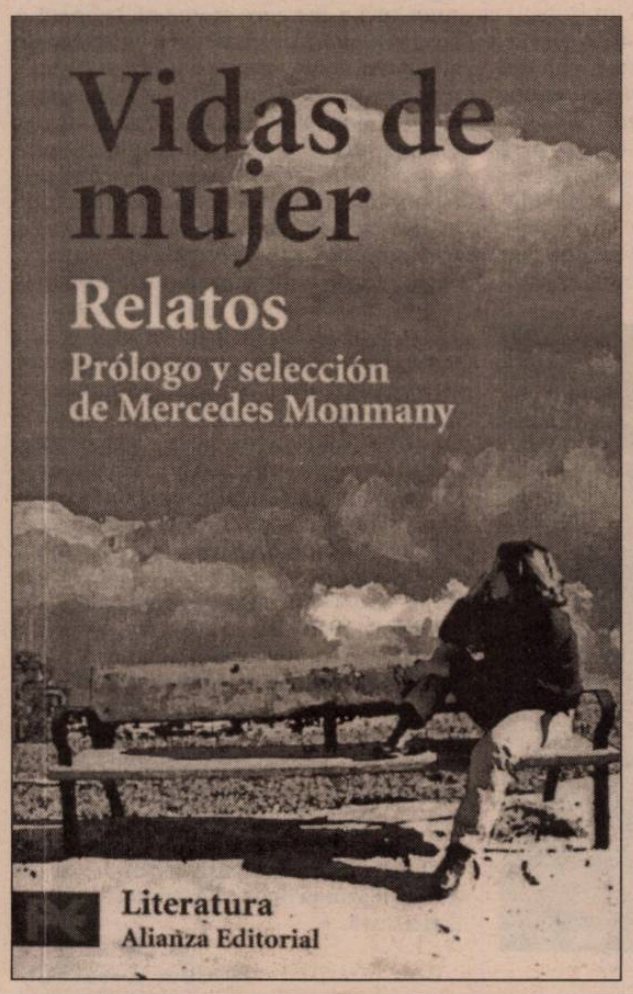

Selecţia pe care aţi făcut-o în antologia de proză feminină spaniolă are la bază un criteriu aparte, existenţa în respectivele povestiri a unui conflict sexual sau de cuplu. De ce aţi ales această linie tematică „ocultă şi recurentă" şi nu criterii mai „actuale" precum „scriitura feminină", „identitatea feminină", „diferenţa de gen"?

Eu nu sînt deloc o teoreticiană a feminismului şi discutarea acestora mă plictiseşte îngrozitor. În antologie există totuşi o feministă, am selectat-o pentru că mi s-a părut reprezentativă pentru o anume tendinţă în proza scrisă de femei, deşi mi se pare, altfel, excesivă. Face parte dintre acele femei care se trezesc dimineaţă cu gîndul de a număra de cîte ori apare cuvîntul „bărbat" şi de cîte ori „femeie" într-o revistă. Pe mine mă obosesc statistica şi alegerea procentuală, fără să fiu misogină. În *Vidas de mujeres*, am căutat, înainte de orice, umorul. Apoi am încercat un fel de dedramatizare a relaţiilor de cuplu şi o relativizare a lor. Una dintre scriitoarele mele preferate e americanca Lorrie Moore, autoarea unei cărţi de povestiri, *Birds of America,* ilustrativă pentru gustul meu în zonă: proză bună, personaje puternice, umor, evoluţie personală, nu neapărat sentimentală. O Herta Müller satirică şi plină de umor. La urma urmelor, trăim o epocă a relaxării teoriilor, a discuţiilor deschise.

În revistele spaniole există o specializare strictă a criticilor. De ce aţi ales romanul?

De fapt, pe mine mă interesează foarte mult graniţele dintre genuri, frontierele reale, geografice şi cele imaginare. De pildă, cărţile lui W.G. Sebald – un amestec fascinant de proză de călătorie, jurnal imaginar şi roman – au fost pentru noi, spaniolii, descoperirea ultimilor doi, trei ani. Din păcate, după cea de-a treia carte, *Austerlitz*, acest scriitor german care trăia la Londra şi căreia i se prevestise un Nobel pentru Literatură a murit într-un accident de maşină. E drept că scriu mai mult despre romane, dar cum genul cel mai bine valorizat azi e acest amestec „la limită", cred că mă ocup astfel şi de poezie şi de jurnal şi de cărţi de călătorie şi de eseu şi de istorie şi de istorie culturală şi de filozofie. Totul e să fie cărţi bune. Amestecul de genuri este una dintre tendinţele evidente ale scriiturii de început de secol XXI. Cine poate spune cărui gen îi aparţine Claudio Magris, Enrique Vila-Matas sau croatul acela extraordinar Predrag Matvejevic, autorul cărţii *Între azil şi exil,* care povesteşte o călătorie în Rusia natală a tatălui său, amestecînd tot ce poate fi numit azi gen literar: eseu, autobiografie, reportaj superior, poezie, roman, scriere politică? La fel, ultimul premiu Nobel, Coetzee este un romancier foarte bun care a citit enorm de multă poezie şi asta se simte.

Care a fost impactul de public al conferinţelor din ciclul „A fi european în secolul al XXI-lea"? Îi cunosc acum mai bine spaniolii pe Claudio Magris, Imre Kertész, Adam Michnik? Principiul fundamental, „dialogul între egali", era suficient pentru o bună comunicare?

Îmi vin în minte săli pline pînă la refuz la *Círculo de Bellas Artes* atunci cînd conferenţia Claudio Magris sau Antonio Tabucchi, Edward Said sau George Steiner. Cînd am început să coordonez conferinţele acestea din ciclul european, era destul de prezentă în Spania ideea cunoaşterii culturii global-europene. Adam Michnik era destul de cunoscut şi a avut un public pe măsură, însă atunci cînd l-am invitat pentru prima dată pe Kertész, înainte de a primi Premiul Nobel, am fost terorizată de gîndul că va vorbi în faţa unei săli goale. Pe atunci, foarte puţină lume îl cunoştea în afara Ungariei sau Europei Centrale. Surpriza a fost că a avut o sală aproape plină, presă bună, multe interviuri. Cît despre Claudio Magris, el e un *best-seller* permanent în Spania. Ciclul european va fi dedicat în viitorul apropiat doar Europei Centrale şi de Est, pentru a le cunoaşte mai bine.

În cartea dvs. de eseuri critice, Don Quijote în Carpaţi, *există un mozaic central şi est-european de la Schnizler la Mircea Cărtărescu (trecînd prin Canetti, Gregor von Rezzori, Peter Esterhazy). Cum este percepută această literatură în Spania?*

Adevărul e că o percepem ca pe un conglomerat. Nu prea se face diferenţa – în afara, desigur, cîtorva specialişti – între diferitele literaturi din Europa Centrală şi de Est. E un domeniu al hiperspecialiştilor, fără legătură cu lumea reală. De aceea, mă gîndesc că într-un oraş cu 5 milioane de locuitori cum e Madridul, nu e suficient să arunci pe piaţă o mie de exemplare dintr-o traducere, trebuie să inviţi lumea să cunoască altă lume, e nevoie de contact uman şi de comunicare, de apariţii în presa cotidiană, la televiziune. Cînd mă întreabă cineva la ce mai lucrez, îi spun că mă îndeletnicesc cu apostolatul literaturii central-europene. În ceea ce priveşte România, există fantastica generaţie interbelică, pe care o cunoaştem bine, căci recuperarea acestei tradiţii europene este deja făcută în Spania. Mai rămîn contemporanii, puţin cunoscuţi. Ce aş putea să spun despre o ţară care îşi permite să exporte un Cioran? Doar că va ieşi cu siguranţă din conul de umbră în care a aruncat-o istoria. E o chestiune de timp.

interviu realizat de Simona SORA

Dilema vă recomandă

● Poţi stoarce şi lacrimi inteligente şi adevărate la televiziune – asta a demonstrat emoţionanta emisiune a Mihaelei Rădulescu *(Gala* de joia trecută) cu Oana Pellea. Mihaela ar trebui să-şi facă un „best of" de 12 interviuri, pe care să le redifuzeze la sfîrşit de an... (Alex. Leo Şerban)

● Dacă sînteţi bucureşteni, nu rataţi: din noiembrie şi pînă în februarie, Institutul Italian de Cultură prezintă, în fiecare miercuri, la ora 18, cîte o *commedia all'italiana* din anii '70-'80. Dacă nu sînteţi bucureşteni, îmi pare rău, dar poate vă abateţi pe-aici. Se dau filme de Mario Monicelli, Marco Ferreri, Ettore Scola, Nanni Moretti, Dino Risi, cu Marcello Mastroianni, Vittorio Gassman, Stefania Sandrelli, Ornella Muti, Roberto Benigni ş.a. Merită. (Mircea Vasilescu)

● Luni, 10 noiembrie, la ora 22, pe TVR Cultural: scurtmetraje cu Buster Keaton, împăratul impasibil de pe vremea cînd comedia era rege. Joi, 13 noiembrie, la ora 21, pe România 1, *Regina africană* a măreţului John Huston, cu Katharine Hepburn şi Humphrey Bogart (dată ca „dramă" în program, dar cu asemenea drame nu vom mai pricepe ce e o comedie genială). Vechituri? Dar ce vechituri! Le-aţi mai văzut de o sută de ori? Tenace, minoritar fără succes, întreb neobosit: „Şi ce dacă?". A o suta una oară parcă-s mai bune ca niciodată. (Radu Cosaşu)

● Două albume underground pentru cei cărora, în România, anestezia nu le-a stins mînia şi pe care banii nu i-au îngropat în nani: *Sindromul Tourette* al lui Cheloo şi *Sabotaj* (cu Paraziţii, Şuie Paparude, H8, Pacha Man, Terente, Anonim, La Familia, Clone, Nemos, R.A.S.A., Viţa de vie, Bitză, Luna amară, Dru Klein, Silent Strike, Raku, B-ton, Omul cu şobolani), ambele de la Rebel Music. (Dan Stanciu)

● Ultimul film al lui Lucian Pintilie, *Niki Ardelean, colonel în rezervă* (scenariu de Cristi Puiu şi Răzvan Rădulescu), o extraordinară comedie neagră despre conservatori şi progresişti, despre familie şi familiaritate, despre tabieturi şi cea mai pură demenţă. De văzut de cel puţin două ori. (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

Partea vieţii

● **Norman Manea, *Întoarcerea huliganului*, Editura Polirom, colecţia *Fiction Ltd*, 2003.**

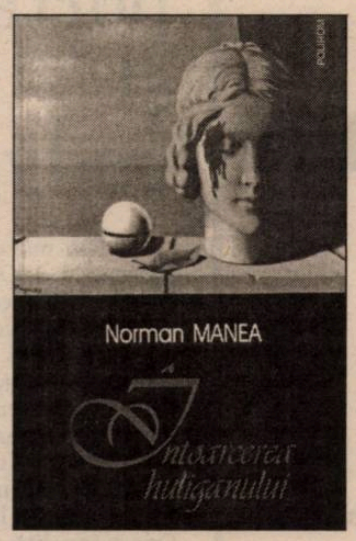

De la apariţia, acum cinci luni, a ultimei cărţi semnate de Norman Manea, am tot aşteptat scandalul. Cu excepţia a trei cronici literare „la cald", a unor referiri grăbite, în alte contexte, a unor notiţe de presă şi a unor delimitări punctuale, discuţia despre *Întoarcerea huliganului*, „cea mai bună carte", cum o numeşte Matei Călinescu, a lui Norman Manea a fost amînată în România (dacă ne străduim să facem abstracţie de cîteva înveninări colorate ideologic ce pot fi citite pe Internet) atît de cronicarii literari cît şi de *think tank*-urile liberal şi conservator. Nu la fel au stat lucrurile în SUA, unde cartea a fost lansată simultan şi recenzată elogios în mai toate revistele importante. După scandalul provocat în 1992 de „bomba Eliade", devenită „bomba Manea", după semi-scandalul „Ravelstein" din 2000/2001, explicat în toate cheile posibile, mă aşteptam măcar la o repunere în chestiune a memoriilor ficţionalizate din *Întoarcerea huliganului,* ce reiau persoane/personaje ale ultimilor 50 de ani măcinate de vechi dileme, ambivalenţe constitutive, vini neexpiate, vinovăţii neasumate – memorii care, mai presus de toate, aduc în prim-plan un personaj-narator bîntuit de o căutare a identităţii personale ce nu poate lăsa indiferent pe nimeni. A fost însă o semi-tăcere, deşi mai cred (sper) că documentarea mea a scăpat ceva din vedere.

Cineva spunea că întreaga operă a lui Norman Manea – de la *Captivi* (1970), *Atrium* (1974), *Primele porţi* (1975) şi *Cartea fiului* (1976) la *Anii de ucenicie ai lui August Prostul* (1979) sau *Plicul negru* (1986, 1996) – nu este decît o suită de „variante la un autoportret". Exagerînd puţin, dar şi (re)citindu-i cărţile în ordinea inversă scrierii lor regăsim în *Întoarcerea huliganului* nu doar majoritatea obsesiilor tematice şi livreşti ale scriitorului, ci şi o manieră esenţializată, simplificată, cu toate că în continuare aluvionară (ca memoria însăşi), de a structura farsa tragică a propriului destin. Doar raportul între ficţiune, memorie şi istorie este schimbat, în favoarea ultimelor două, deşi teribila forţă a cărţii, ca şi actualitatea sa vin tocmai din partea ficţionalizată, din reconstruirea unor lumi povestite, între care personajul principal pendulează ca între o viaţă mereu confiscată şi o moarte simbolic asumată.

Lumea de Apoi

Punctul de pornire al rememorării din *Întoarcerea huliganului* este o revenire întîmplătoare (nepremeditată) a personajului principal (doar parţial naratorul şi autorul lor) în ţara de origine. Plecat de mai bine de zece ani, pus la zid de unii, dar şi apărat de alţii (în 1992, la publicarea articolului *Felix Culpa*, despre angajarea legionară de tinereţe a lui Mircea Eliade şi mai ales despre tăcerea ulterioară asupra acestui episod),

© L. Muntean

scriitorul revine fără iluzii sau aşteptări la Bucureşti, exact în anul publicării integrale a *Jurnalului* lui Mihail Sebastian. Se putea întîmplare mai semnificativă? În mijlocul unor discuţii despre intransigenţă şi adevăr, despre vină şi ispăşire, personajul, pradă unei melancolii maladive, aterizează în fostul oraş de adopţiune ca „turist al propriei posterităţi". Despre această posteritate glorioasă e vorba în romanul autoficţional – riguros şi destructurat deopotrivă, după capriciile şi imperativele amintirii – pe care îl citim nu doar ca pe o autobiografie profundă şi complexă, dar şi ca pe unul dintre cele mai bune romane publicate în limba română în ultimii ani.

Construită pe o „structură proustiană" arborescentă şi difuză, adunînd în aceeaşi frază vîrste biologice, depresii precoce, lecturi premonitorii şi amintiri-ecran din „anul huliganic" (1935) de dinaintea naşterii scriitorului – o victimă a celor două nenorociri ale secolului: nazismul şi comunismul – cartea porneşte din prezentul (iluzoriu) al „Lumii de Apoi", America zilelor noastre, pentru a se întoarce tot la el.

Trecutul ca ficţiune

Ne-am putea întreba care este partea vieţii între cele două postumităţi: cea americană, a prezentului, a unui acasă regăsit în finalul cărţii şi cea românească a celor douăsprezece zile petrecute aseptic într-un hotel rezervat străinilor, într-un tren de noapte şi între două cimitire „obligatorii". Paradoxal, partea vieţii e „trecutul ca ficţiune", aşa-zicînd trecutul absolut, fără legătură organică în prezent, „începutul dinaintea începutului", cînd vărul Ariel citea cu voce tare din cartea lui Sebastian, *De două mii de ani*, în librăria familiei, litania gravă a primului exil, deportarea în Transnistria, întoarcerea, stalinismul tuturor utopiilor, arestarea tatălui şi închiderea lui la Periprava, ingineria izolatoare şi tinereţea plină de „pofte şi derută". E, de fapt, o revanşă a acelui „temps raconté" de care vorbeşte Ricoeur, singurul în măsură să restituie semnificaţia trecutului şi să facă dintr-o viaţă oarecare o biografie exemplară. Reconstituirea acelui timp, prin povestirea şi repovestirea lui, prin relativizarea perspectivelor, prin deblocarea ghemelor destinului este, în acelaşi trecut, pregătit minuţios: personajul-autor-narator înregistrează înainte de plecarea din ţară, pe bandă de magnetofon, mărturiile apropiaţilor, evocările ce altădată îl sufocau şi pe care le atribuia „ghearei ghetoului" şi „tiraniei afectivităţii". Pregătirea pentru saltul în gol e aproape ritualică, ca în pregătirile funerare; celui ce urma să plece i se încredinţează secrete de-o viaţă (o căsătorie maternă care dusese la sapă de lemn familia librarului Avram din Burdujeni), este eliberat, după îndelungi tribulaţii, de datoriile lumeşti, şi mai e, anticipat, iertat.

Călătorie la cei morţi

Întoarcerea din altă lume, revenirea „postumă" (traumă identitară, provocată de pierderea limbii-patrie) împreună cu preşedintele Colegiului Bard, un muzician celebru, e prilejul, îndelung refuzat, de confirmare a rupturii cu trecutul, dar şi cu un prezent în care scriitorul nu se mai regăseşte. Întîlnirile vătuite (cu soţia lui Paul Georgescu, cu Marta Petreu, cu Ioana Ieronim, cu Bedros Horasangian) nu par mai reale decît evocarea nocturnă a „Elefantului zburător", a „Marelui Calamburist", acelaşi cinic şi inteligent Paul Georgescu, sau a Mariei, bona românică ce se atîrnase, la deportarea familiei Manea în Transnistria, de uşa vagonului în care aceştia fuseseră înghesuiţi. Drumul la Suceava copilăriei nu e decît prilejul pragmatic a unei tranzacţii necesare: cedarea banilor dintr-un premiu pentru repararea gardului ce înconjoară mormîntul mamei. Inutilă întoarcere? Nici pe departe, căci întoarcerea „huliganului" – care se identifică, dar nu se recunoaşte în Sebastian (în ciuda comunei „adversităţi interioare"), care e de acord cu Celan cînd acesta numeşte singurătatea scriitorului „un număr de circ neanunţat", şi care-şi repetă, o dată cu Kafka: „în lupta dintre tine şi lume, ia partea lumii" – este pandantul plecării, e cealaltă latură a ramei care delimitează trecutul restituit, trecutul ca poveste, partea vie a „postumităţii" unuia dintre cei mai actuali şi mai surprinzători scriitori români. ▲

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Faceţi curte, nu sex!

● ***Jos cu dragostea! / Down with Love* (SUA, 2003), de Peyton Reed.**

Vedetele acestei comedii sofisticate (plasate în anul 1962) sînt Renée Zellweger şi Ewan McGregor. Rectificare: vedeta acestei comedii sofisticate (cu Renée Zellweger şi Ewan McGregor) este anul 1962. Uitaţi-vă la fotoliile roz şi la perdelele roz din camera de hotel în care intră eroina îmbrăcată în roz. Fiţi atenţi la viaţa de noapte new-york-ează pe care o descoperă eroina, în compania bărbatului timid care îi face curte: pe scenă se joacă un *musical* nou – o chestie care se cheamă *Camelot*; într-un bar se produce un comic tînăr – un băiat talentat care, dacă am reţinut corect, îşi zice Woody Allen; în cluburi se dansează twist. Dependenţii de retro ştiu că o supradoză din cînd în cînd nu omoară pe nimeni; pentru ei, *Jos cu dragostea!* e cea mai tare orgie din oraş. Pentru restul lumii, filmul e o ocazie serioasă de a medita la una dintre enigmele istoriei recente: cum a putut să crească în asemenea hal consumul de droguri, cînd exista deja o cale sigură şi ieftină de a vedea viaţa în o mie şi una de nuanţe de roz – stupefiantul Technicolor al anilor '50-'60?

Zellweger e Barbara Novak, autoarea unui manual intitulat *Jos cu dragostea!*, menit să le poarte pe femei către emanciparea sexuală, prin trei etape: 1) cititoarea se lasă de sex, ceea ce în aparenţă nu constituie un început foarte încurajator, dar în esenţă o pregăteşte pentru plăcerile paradisiace ale următorului nivel, şi anume 2) ciocolata, pe care cititoarea o ronţăie fără ruşine şi fără măsură, pînă cînd conştientizează pe deplin faptul că nevoia de ciocolată şi nevoia mai veche de a avea un bărbat lîngă ea sînt totuna, deci e stupid din partea ei s-o idealizeze pe cea de-a doua, numind-o dragoste, deci 3) cititoarea se lasă de dragoste şi se reapucă de sex cu convingerea că lumea bărbaţilor e ca o cutie cu bomboane de ciocolată – niciodată nu ştii ce-o să-ţi pice. Această convingere se apropie periculos de mult de înduioşătoarea deviză a lui Forrest Gump, dar ce să-i faci? Sîntem în 1962, America se înarmează în vederea viitoarei revoluţii sexuale şi orice nerozie e binevenită în arsenal, deci cartea Barbarei ajunge *best-seller*. Simţindu-se ameninţaţi, contrarevoluţionarii pun mîna pe armă – adică pe Catcher Block (McGregor), jurnalist la o revistă pentru bărbaţi şi bărbat în cel mai contrarevoluţionar sens al cuvîntului. Pe de altă parte, îmi place să-l privesc pe Catcher ca pe un revoluţionar în domeniul criticii: el are de gînd să demoleze volumul *Jos cu dragostea!* făcînd-o pe autoare să se îndrăgostească de el. Tehnica lui poate fi rezumată astfel: faceţi curte, nu sex! Cam acesta ar fi şi motoul carierei cinematografice a lui Doris Day, care, după cum ne aminteşte *Dicţionarul* lui Tudor Caranfil, în 1962 putea fi văzută în filmul *That Touch of Mink* – povestea unei fete sărace care întîlneşte un milionar şi „acceptă un voiaj comun în Bermude, cu condiţia să-i rămînă inaccesibilă". Comediile cu Doris Day, de o castitate care, precum toaletele personajelor, nu admitea nici o cută, au surprins un moment istoric, au inspirat un folclor („Pe Doris Day o cunosc de mult, încă de pe vremea cînd nu era virgină...") şi în principiu ar merita omagiate. Dar nu sînt sigur că *Jos cu dragostea!* o face cum trebuie. La un moment dat, Catcher şi Barbara vorbesc la telefon, iar ecranul e împărţit în două: ea face gimnastică în jumătatea ei, el se şterge cu prosopul în jumătatea lui şi mişcările sînt astfel coordonate încît, fără să-şi dea seama, personajele ajung să simuleze actul sexual. Scenariştii Eve Ahlert şi Dennis Drake şi regizorul Peyton Reed se prefac că respectă convenţiile aseptice ale filmelor cu Doris Day (curtea care se întinde pe o lună, sărutul cu gura închisă), dar bagă sex pe unde pot. Satisfac prejudecata spectatorului de azi – că, înainte de revoluţia sexuală, lumea (cu tot cu produsele ei culturale) era plină de tot felul de tensiuni. Dar placiditatea comediilor cu Doris Day nu e doar de faţadă; în conformismul lor, filmele acelea mi se par fericite, ceea ce nu pot spune – nu chiar – despre *Jos cu dragostea!*: deşi toaletele lui n-au suferit nici o cută în timpul călătoriei dintr-o epocă cinematografică în alta, filmul e prea hîrşîit. M-am distrat bine şi cel mai bine m-am distrat chiar la apropourile sexuale de care filmul e plin. Dar cum ar fi fost dacă realizatorii l-ar fi făcut întocmai ca pe vremea lui Doris – adică asexuat –, bazîndu-se pe talentul nostru de spectatori moderni de a vedea sex peste tot, în special acolo unde nu e? *Atunci* ar fi dat dovadă de *cojones*.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Estetică de pliant

Odată cu noile supermarket-uri, care de fapt nu se mai numesc aşa, ci hipermarket-uri, au apărut şi pliantele adiacente, adevărate cataloage de ispite din toate domeniile. „Hiper“, conform DEX-ului, înseamnă „peste, excesiv de“; „super“ înseamnă „peste“, „deasupra“, „foarte“. Ca sens consacrat, diferenţa nu pare semnificativă. Poate că „excesiv de“-ul lui hiper să fie un indiciu că acesta înseamnă mai mult decît super. Cert este că hipermarket-urile de genul Cora sau Orhideea au iniţiat cataloagele universale, în care poţi vedea nu doar haine sau cosmetice ca pînă acum, ci orice fel de obiecte, de la bidinele la computere şi trecînd prin pui şi salamuri. E drept că, înainte de apariţia hipermarket-urilor, şi supermarket-urile ne ofereau, la casă, pliante. Dar parcă acum s-a produs un adevărat *boom* al unor asemenea cataloage utilitare, ce a cuprins nu doar magazinele universale, ci şi pe cele mai mici, specializate doar, să zicem, pe produse alimentare. Angst-ul şi Cris-Tim-ul, de pildă, s-au lansat în asemenea cataloage de produse alimentare. Chiar dacă nu se ridică la înălţimea celor americane de produse diverse, în general cu utilitate decorativă sau de *loisir* (despre care scriam mai demult), pliantele pofticioase sînt cu atît mai interesant de analizat: nu oricînd ai ocazia să vezi un pui Coco Rico, „cap, picioare fără piept, refrigerat“ pozînd apetisant pe un pat de salată, roşii şi ardei ornaţi în formă de floare, cîte o conopidă într-un colţ şi cu oasele pulpelor învelite în staniol argintiu. Nu degeaba am folosit cuvîntul, aparent inadecvat, „pozează“, ci mai ales deoarece produsele din carne, într-o asemenea ipostază, au un neplăcut *ce* indecent. Poate chiar faptul în sine că obiectele, şi cu atît mai mult cărnurile (mortăciuni, cum le-ar spune vegetarienii), încearcă să ne atragă, chiar şi gastronomic, într-un mod deplasat spus „sexy“, pare suprarealist, incredibil. Căci nu doar Coco Rico pozează: mai fac acelaşi lucru şi un bărbătesc „pui griller“, aşezat demn pe un tocător din lemn, nişte aripi de pui congelate, plasate – grosul într-o parte şi una mai încolo, ca şi cum, sinistru spus, ar sta de vorbă; ba chiar şi clasicele şi cîndva multrîvnitele „tacîmuri pui pungă“; precum şi mai personalizaţii „piepţi de pui cu os Puiu“. Puiul golaş pare a fi cel mai inconfortabil în postura de model inanimat. „Spata de porc fără os“ sau filé-ul de cod, de pildă, se dovedesc, parcă, mai puţin groteşti. Total în elementul lor sînt mezelurile, care, în aranjamentele lor fabuloase de la Cris-Tim, demne de orice gospodină cu musafiri duminica după-amiaza, sînt chiar apetisante (în sensul de bază, fără conotaţii). Cu cît sînt mai puţin aproape de imaginea lor din natură, şi cu cît mai complicate, cu atît pozează mai eficient: trei ciocolate Primola, uşor suprapuse pe diagonală, nu deranjează pe nimeni; nici două sticle de şampanie, şi cu atît mai puţin un aparat de fotografiat, un televizor sau un frigider.

▲

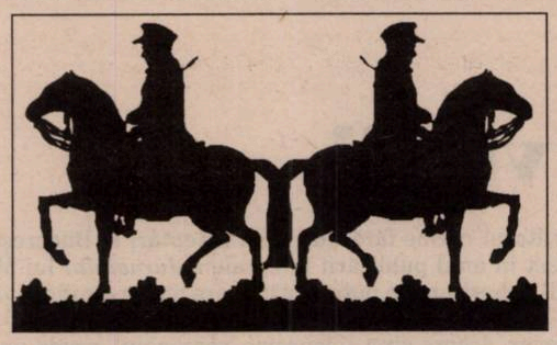

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

La un sfert de veac de cînd s-a dus

El a fost prietenul meu, şi doar cei care îşi iubesc prietenii mai mult decît rudele, doar aceia i-au fost prieteni.

Alergam prin tot Bucureştiul să-l ascult şi să cînt cu el, în ani grei cînd nu aveam leţcaie în pungă, numai două bilete de cinema, pentru mine şi ea. O aşteptam cu el. Văzînd cum ea nu vine, recitam Eminescu şi cîntam cu el exact melodia lui, cînd Madeleine nu-i venea nici lui, „Madeleine c'est mon Noël, c'est mon Amérique à moi!“, de ce nu vii, de ce nu vii?

Ne-am împrietenit din cauză că ne aşteptam la fel iubitele: cu dragoste din ce în ce mai exasperată, cu o răbdare din ce în ce mai inutilă.

Nici un prieten de-al meu – şi printre ei erau şi sînt poeţi mai gravi decît el, inteligenţe mai cultivate, filosofi mai substanţiali – nu mi-a livrat mai limpede adevărul conform căruia însoţitorii cei mai credincioşi ai unei iubiri sînt exasperarea şi zădărnicia, uneori chiar zădărnicia resemnării.

Mă certam cu ea, exact ca el: ea însăşi, iubita mea, era ca iubirea lui, printr-un straniu fenomen de metamorfozare. Urletele noastre, pe stradă, urîndu-ne, blestemîndu-ne, jurînd că nu mai avem ce ne spune, că nu mai mergem nicăieri, erau consonante cu cîntecul lui, acela în care-i ţipa că nu merge la Paris, nu, nici un pas mai departe, că el nu suportă Parisul cu flon-flonurile lui, ca după aceea să meargă cu ea la Paris, aşa cum şi eu, după urlet, mergeam cu ea la Milano (cinema-ul de pe Călăraşi), la Barcelona (cinema-ul din Cotroceni).

Împăcările erau la fel, izbucnirile crizei, tot aşa, din nimic, din enorm, din crizantemă în crizantemă, ca în cîteva ore să-i ţip în telefon strigătul lui: „J'arrive!“ şi să iau un troleibuz rece în care murmuram: „o luptă-i viaţa, deci te luptă....“ Brel mergea şi cu Coşbuc.

Omul se potrivea – în democraţia culturii mele sufleteşti – cu toţi directorii mei de conştiinţă, de la Bogza la Camil, de la Camil la Babel.

În faţa lui Malraux şi Vianu, nu m-am jenat niciodată să le spun că ştiu pe dinafară cîntecele lui Brel şi Estetica, oricît de incoruptibilă, nu s-a tulburat şi m-a îngăduit, intuind că există fraternităţi de stradă, generozităţi ale aceleiaşi Europe, fără de care orice munte magic devine inaccesibil.

Există prieteni cît o Estetică, există cîntece mici care „spun“ cît Simfonia a 9-a, există două vorbe oarecari, dar exacte, ce-ţi pot da, într-un legato, o revoluţie: „Să vezi că frica e inutilă şi s-o laşi ticăloşilor / Să vezi că totu-i fragil şi să cînţi din nou...“ Niciodată nu l-am pus pe Brel lîngă Walt Whitman, dar într-o noapte am înţeles o pagină de Sandburg ascultînd „Bătrînii“ tînărului, „cei care trăiesc secunda unui hohot de plîns, uitat într-o oră“, pe „drumul dintre pat şi fereastră şi de la fereastră spre pat.“

(Pauză de îngînat „Les vieux“)

Brel a avut un anume fel de a plînge – acela al furiei crescînde, care rupe melodia, cristalizînd într-un cuvînt rostit tot mai răspicat şi mai rar şi mai răzvrătit,

al zbaterii care dispreţuieşte lacrima pentru un sarcasm al împăcării cu o soartă la fel de păcătoasă în conformismele ei ca Gaston şi Gaspar, verii Madeleinei, ce-i interziceau de altminteri să se întîlnească şi cu mine, cel fără de leţcaie şi naiv ca Jacques.

El a complicat şi a democratizat mai mult decît toţi melodioşii din jurul său.

El a dat şlagăre fără melodii facile – şlagăre ale angoasei şi ale plinătăţii în a trăi neliniştea.

Habar nu a avut dacă muzica lui e uşoară sau grea; zicea că asta e o problemă pentru proşti; nu suporta prostia universală şi o detesta cu o vigoare a ironiei care devenea imn.

(Încă o pauză pentru a-mi trage răsuflarea şi a îngîna din „Aria prostiei“: „Mamă a celor fără nelinişti, mamă a celor socotiţi puternici, mamă a sfintelor obişnuinţe, prinţesă a celor fără remuşcări, Doamnă Prostie, te salut!“)

L-am iubit. A fost prietenul meu.

Am mers cu el pînă la multe capete de noapte şi am îngheţat de cîteva ori împreună,

într-un troleibuz, pe lîngă lacuri şi ecluze, pe locuri unde copilul – cum vrea el s-o creadă – nu e decît un poet care se încăpăţînează.

(Pauză de gîndire şi respiraţie)

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Şofer, chelner, portar şi bodyguarzi

1. Din martie pînă în septembrie tîrziu îi văd. Ora 13-14. Între curse. În faţă la Banca Comercială Română – Universitate. Îşi ridicau capota portbagajului. Volkswagen – Mercedes. Noi. Ultimul răcnet al modei. Piele, înăuntru. Şoferii mîncau din portbagaj. Şoferul şefului băncii trage prin dinţi brînză telemea. Taie cu briceagul brînza. Rupe din pîine. Brînza udă se lăfăie pe hîrtia în care fusese învelită şi în punga de plastic. Altă dată îşi taie conserva de carne sau de pate de ficat.

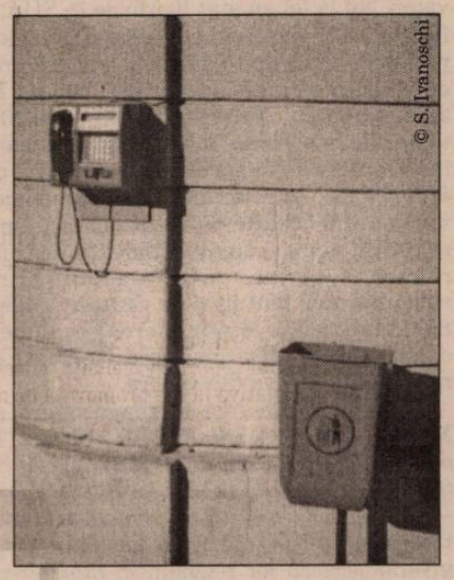

2. Patronii restaurantului Waterloo sînt dintre cei mai prezenţi în business-ul lor. Sînt trei, în fiecare zi, unul cel puţin e la restaurant de dimineaţa pînă seara. Dar chelnerii. Chelnerii restaurantului. Sînt unii tineri, dar şefii chelnerilor te privesc ciudat cînd ceri doar o bere, şi mai ciudat cînd iei o salată şi te lasă să aştepţi. Verile te pun să stai de vorbă şi cu patronii. Şi stai la masă cu ei. Şi vine chelnerul bătrîn şi aduce bere patronului. Şi patronul o bea şi chelnerul bătrîn e atent cu patronul şi-i mai aduce una. Şi încă una. Într-un ritm ameţitor de jumătate de oră chelnerul l-a prins slab pe patron.

3. Portarul de la Lido e cel mai uriaş portar dintre portari. Îl ştiu de la Melody, barul de noapte al unui frate Păunescu. Semn rău, semn că patronul doar i-a găsit o altă slujbă, nu l-a luat cu el drept confident. E uriaş şi mi-am dorit mereu să trec prin el. Niciodată nu s-a putut. Chiar dacă...

4. Majestic este un hotel lîngă Teatrul Giuleşti, sala Odeon. E lipit de Capşa. Are camere de patru stele. Bodyguarzii ies pe la prînzul mare. În faţa hotelului. Întîi stau de vorbă între ei. Din orice discuţie, iese şi o glumă. Se îmbrîncesc. Calea Victoriei, bucata din faţa statuii e a lor. Glumaîmbrînceala dă în ţintirea cu un bodyguard a unei tipe cu tocuri şi bust. Apoi, se merge mai departe. Unde? Să vorbim de vorbe... ce zici, dragă, mergem sus?

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Globalizare cu voie de la primărie

Cred că singura globalizare de care cu adevărat trebuie să ne temem este aceea a subculturii (i se mai spune preţios, ca să nu se simtă prost subiecţii purtători, de grija cărora se prăpădesc şi intelectualii subţiri, bonjurişti, post-moderni sau cum îşi vor mai fi zicînd, „cultură de masă" sau *pop culture).* Nu pentru că ea există, ci pentru că este insidioasă şi are drept efect relativizarea valorilor culturii „culte", folosindu-se în acest scop de armele (şi argumentele agresive) ale economiilor avansate şi ale democraţiei. Confundarea argumentului cultural cu cel al democraţiei este păgubos. Dreptul masselor la divertisment, similar în populismul său cu dreptul poporului la coloane, postulat de Lunacearski, este indiscutabil: *entertainment*-ul le ţine imaginarul populat, adică deoparte de angajarea social politică (pe care nu şi-o doresc). Chiar şi aici, sînt lucruri care trebuie indiscutabil nuanţate: spre pildă, multă lume de *bon ton* critică indistinct fenomenul McDonald's, uitînd că el a avut, în spaţiul post-comunist, rol de erou civilizator. Aici nu e Franţa, unde hamburgerul să fi periclitat supremaţia faimoasei sale *cuisine* (deşi, de fapt, nu o face: respectivele restaurante sînt dedicate aproape exclusiv furajării unor anumite segmente sociale şi rasiale franceze, periferice). Pentru restauraţia românească însă, standardul de igienă (mai ales a toaletelor), servicii şi preţ impus din 1995 de firma americană, rămîne şi astăzi un reper de nediscutat. Cultura mare nu e hegemonică, ci confraternă. Chiftelele pentru prostănaci sînt hegemonice, dar cui îi pasă?

Supravieţuirea unui popor se face prin cultură, nu prin divertisment. Aici nu există globalizare, decît în sensul fraternizării valorilor egale. Ce poate globalizarea este să facă mai vizibile unele nume decît altele, şi aici, în aerul tare al marii culturi. Cu toate acestea, ele se impun în domeniul propriei excelenţe, adeseori ca o contra-cultură alternativă la cea promovată de marile reviste (aşa e în arhitectură, spre pildă). Rolul statului devine vital în cazul unei culturi mici. Cu toţii trebuie să contribuie spre a promova pe cei cîţiva, puţini, care ne fac cinste şi cele cîteva argumente care ne justifică existenţa colectivă. Nu dau exemplul românesc post-revoluţionar, indiferent de guvernele de „stînga" sau de „dreapta", întîi pentru că e caraghios pe termen scurt şi apoi pentru că e trădător pe termen lung, prin chiar neghiobia lui mioapă. O să îl dau însă pe cel maghiar. Nu eterne şi fascinante albume, ci sume la mari edituri pentru serii de studii bine ţintite. Nu văicăreli cu batista pe ţambal şi tăbliţe cu prima scriere din lume, ci „Istoria Transilvaniei" în ediţie de buzunar în toate limbile importante, la preţuri pentru turişti. Cartea este infamă, dar unde este replica noastră, mai deşteaptă? Apoi mii de *site*-uri de promovare inteligentă, reviste academice scoase, din nou, unde trebuie şi cu semnăturile care le fac citabile în indexuri de cercetare. Apoi *lobby* peste Ocean şi în UE. Apoi institute de cercetare avansată care primesc drept sediu Primăria cetăţii Buda (Collegium Budapest), în vreme ce omologul românesc, New Europe College (al dlui Pleşu), suportă infinita, neobrăzata ignorare a tuturor oficialilor români, trecuţi şi prezenţi. Asta e problema, nu bariera lingvistică.

Problema sîntem noi înşine. Exemplu din domeniul profesiunii mele: la Budapesta, mall-ul de la gara Niugatyi este un excepţional exemplu de dialog cu oraşul, scara şi modul de inserare în ţesutul construit făcînd cinste arhitecţilor şi proprietarilor. Este, de asemenea, o remarcabilă punere în scenă a unei arhitecturi minimale, dar deloc paupere. Tot lîngă o gară, Basarab, Carrefour trînteşte o pleaşcă pe un maidan, fără nici un fel de legătură cu absolut nimic din spaţiul oraşului.

Motivul pentru care contribuabilii plătesc – ce-i drept, mai pe sponci, dar să plece dacă nu le convine; nu o fac, deci le convine – servicii de urbanism este pentru ca acestea să reziste, profesional şi cetăţenesc, la asemenea atacuri directe la organizarea civilizată a cetăţii. Ai noştri, cu toţii „experţi în urbanism" şi „politicieni" deopotrivă, n-o fac. Faptul că acea porţiune a devenit maidan cu benzinării şi supermarket, aşa încît niciodată nu se va mai putea construi o comunitate vie împrejurul lor, de vreme ce sînt funcţiuni de periferie, de margine de oraş, s-ar putea să fie contabilizată de prea mulţii primari ai Capitalei drept victorie în atragerea investiţiilor străine. Or, este de fapt o distrugere a oraşului, deliberată. După care vine dl Băsescu şi se vaită de arhitecţi, care cedează prea uşor clienţilor. Dle primar, pe ai dumneavoastră amploiaţi nu-i vedeţi? Poate începeţi curăţenia cu cei ce au avizat trăsnaia cu Carrefour în centru. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Un român la curtea reginei Elisabeta!

În Marea Britanie au loc schimbări la vîrful Partidului Conservator, deocamdată în opoziţie. Fostul lider şi-a dat demisia, iar dintre candidaţi cel mai bine plasat este Michael Howard, fost ministru în guvernul Major. Evident, presa britanică întoarce lucrurile pe toate feţele, punînd accentul pe şansele conservatorilor de a răsturna (electoral) regimul New Labour al lui Tony Blair. Se fac prognoze despre orientările care ar putea fi impuse de noul lider în materie de relaţii internaţionale (UE sau SUA? – britanicii au aceeaşi dilemă ca noi, le poate explica dl Geoană), de limitare a şomajului şi expansiune economică sau, ştiu eu, de limitare a imigraţiei. Chestiuni importante căci, odată ajuns în fruntea partidului Tory, Howard devine liderul opoziţiei, care la Londra se numeşte, atenţie, *Her Majesty's opposition!* Adică şi guvernul şi opoziţia sînt ale Majestăţii sale, regina Elisabeta a II-a, nu doar regimul de la putere! Se pare că acolo partidele guvernante, cu toate lipsurile lor, nu au nevoie ca şeful statului să le gireze stîngăciile, să-i laude pe coţcari sau să întoarcă capul cînd vede demnitarii cu mîna pîn-la cot.

Michael Howard este evreu. Tatăl său era mic negustor în România, în 1939 (la 23 de ani) a emigrat şi s-a căsătorit în Ţara Galilor. Doi ani mai tîrziu s-a născut viitorul ministru. Sau prim-ministru, dacă laburiştii vor pierde alegerile. Căci, atenţie, în perfidul Albion, premierul este, întotdeauna, şeful partidului cîştigător în alegeri. Pentru britanici, cu excepţia marginalilor naţionalişti din British National Party, ascendenţa premierului este periferică, de la Disraeli încoace chestiunea şi-a pierdut relevanţa. Pentru români, însă, lucrurile stau niţel altfel. Originea etnică treacă-meargă (deşi îmi pun gîtul că Howard nu îşi va flutura la televiziune certificatul de botez), importantă este originea geografică. Drept care am şi văzut entuziastul titlu: „Un român va fi şeful Partidului Conservator". Căci, nu-i aşa, o fi emigrat taică-su din România în 1939 (probabil de prea mult bine), dar cu siguranţă că omul nu şi-a uitat netrăitele origini maramureşene. Cine ştie, dar cînd o fi să fie (la putere), printre lacrimi emoţionate, poate ne scapă cîteva sute de milioane de euro (sau chiar lire), uite-aşa, din simpatie retroactivă!

Drept care trebuie să ţinem aproape, vorba lui Marius T.! Poate că omul mai are rude în România, poate că vrea să viziteze Cimitirul Vesel din Săpînţa sau sinagoga din Baia Mare, iar dacă e băiat bun nu-şi va pierde vremea pe la Memorialul de la Sighet. Iar dacă e şi un bun român, cum pare să fie, ne va trimite cîteva sute de camioane cu ajutoare umanitare, numai bune de-mpărţit în săptămîna de dinaintea alegerilor! Pe de altă parte, Howard este într-o oarecare măsură (mică) şi britanic, nu doar român (verde), deci ne putem aştepta să iubească democraţia şi să dispreţuiască, asemeni concetăţenilor săi, instabilitatea politică, schimbările de regim şi odioasele insinuări ale presei manipulate.

Sigur că, fiind şi el om, nu doar evreu român şi britanic, Michael Howard are şi cîteva puncte slabe. În aparenţă. În primul rînd este conservator, adică nu este chiar social-democrat 100%! În al doilea, nu vrea să întărească tradiţionala prietenie româno-britanică prin mijloacele informale ale importului de ţigani şi infractori. Măsurile pe care le-a luat ca ministru împotriva imigraţiei i-ar fi împiedicat chiar pe părinţii săi să se stabilească în Anglia! Eu, unul, cred însă că nici aceste tare ale domnului Howard nu sînt de neînvins. În primul rînd, cine a făcut mai mult pentru conservarea trecutului decît actualul regim PSD? În al doilea, cred că o cetăţenie de onoare, un doctorat Honoris Causa şi un chef cu purcei la Costeşti ar face minuni. După care întrevederea oficială cu dl Iliescu, la o masă cu steguleţele Marii Britanii şi Slovaciei (sau Sloveniei?).

Politicieni, mobilizaţi-vă! Miza e uriaşă, dar nu intangibilă! Pe unde a trecut Constituţia poate încăpea şi dl Howard! ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Utilul cu plăcutul

De-a lungul vremii, de cînd am pornit această rubrică, mi-a fost dat să aud tot felul de nemulţumiri formulate de cei din jur faţă de ceea ce scriu aici. Ba că rubrica se numeşte „Cultura pe sticlă" şi eu scriu prea puţin despre emisiuni declarat culturale. Ba că am ceva cu TVR Cultural (un domn producător de la Cultural m-a invitat într-o emisiune să mă întrebe chiar asta, în direct: „Ce aveţi cu noi, domnule Bădescu? TVR Cultural e un copil, are numai doi ani. De ce tăbăriţi în halul ăsta pe un copil?"). Ba că mi s-a pus pata pe PRO TV. Ba că sînt excesiv de critic, că nimic nu mă mulţumeşte, că desfiinţez tot. Că vorbesc foarte rar despre lucrurile care-mi plac etc.

Despre problema „Cultura pe sticlă"/emisiuni culturale am scris în repetate rînduri. Televiziunea, în ansamblul ei, înseamnă cultură; prin urmare, se mişcă în spaţiul cultural şi produce cultură şi cînd transmite ştirile, şi cînd are o emisiune de divertisment, şi cînd dă reclame sau videoclipuri muzicale. Pe de altă parte, să mimezi actul cultural, aşa cum o fac unele emisiuni care se declară culturale, nu înseamnă deloc a face cultură.

Cu PRO TV nu am nimic. Atîta doar că este postul care a adus televiziunea în România, televiziunea de tip occidental, dinamică, televiziunea televizuală. Este postul care a făcut şi a scris istoria în acest domeniu. Este unul din lucrurile bune, cu adevărat revoluţionare, care s-au întîmplat după decembrie '89 la noi. Cum să nu scriu despre el? Ar fi trebuit să scriu despre cît de prost este, de exemplu, TVRM – care, practic, nu există şi care nu înseamnă nimic? Nu, prefer să vorbesc despre lucrurile importante. Deci nu despre cît de inconsistent este TVRM (ar fi o tautologie), ci despre cît de inconsistent a ajuns să fie PRO TV.

Cît despre copilul de doi ani care este TVR Cultural (dar în spatele căruia se culcuşesc nişte oameni care au depăşit de mult vîrsta candorilor), mă întreb, rămînînd în aceeaşi logică, dacă nu cumva, declarîndu-mi dragostea faţă de acest post, nu aş fi iarăşi demn de oprobriul opiniei publice. Ce mi-e maltratarea minorilor, ce mi-e pedofilia?...

Dar să nu mai bat atîta cîmpii şi să fac şi eu plăcerea, măcar o dată, celor cărora textele de la această rubrică sînt în măsură să le producă oarece frustrări. Prin urmare, voi vorbi despre cultură şi despre ceva ce-mi place.

Totul începe cu o păsărică, ciripind de zor pe o ramură înflorită. Primăvara e frumoasă, e anotimpul cînd natura prinde viaţă. Apoi apare un cal care paşte iarbă şi care dă să intre sau să iasă din cadru. Apoi un nene care citeşte ziarul, pe un peron. Şi în cazul lui, filmul este dat, pe ritmul muzicii, înainte şi-napoi. Un puşti îi face pantofii domnului. În acest timp, un om cu faţa brăzdată de suferinţe bate un ţăruş în pămînt. Un coleg de suferinţă îl ajută, ţinînd ţăruşul. Numai că suferinţa acestuia din urmă va fi mai mare, pentru că cel cu barosul va greşi şi îi va da peste mînă. Înainte şi-napoi. Mîna suferă şi ea. Înainte şi-napoi, în ritmul muzicii. În timpul acesta, o tînără îmbrăcată într-un *négligé* roşu vorbeşte la telefon în faţa ferestrei. Ne face cu ochiul, ca în vederile cu chinezoaice pe care trebuie să le mişti. Înainte şi-napoi. În acest timp, un nene respectabil, cu barbă albă şi bine întreţinută, vorbeşte şi el la telefon. Din fabrica unde se află, fumul iese din furnal înainte şi-napoi. Apoi realizezi că domnul cu barba întreţinută vorbeşte cu tînăra în *négligé* (să fie amanta?). În timp ce vorbeşte chestiuni arzătoare, acţionează, înainte şi-napoi, un comutator de pe un tablou de comandă. În acest timp, un satelit artificial se află pe orbită, propulsat de artificii de brad de Crăciun. În acest timp, într-un avion, care zboară înainte şi-napoi, un *stewart* toarnă cafea fierbinte unui pasager şi-şi varsă şi pe mînă. Mîna suferă. Înainte şi-napoi. În acest timp, viaţa pe pămînt este frumoasă, două modele joacă graţios volei, domnul citeşte ziarul pe un peron, calul paşte iarbă, fumul iese pe furnal, iar păsărica ciripeşte, pe post de cortină. Totul înainte şi-napoi, într-un – ca să zic aşa – onanism generalizat.

Unii poate au recunoscut deja clipul piesei *New Killer Star* a lui David Bowie, care este difuzat pe VH1. Acest produs televizual chiar îmi place şi este, în plus, şi unul foarte cultural. Dacă nu chiar filozofic, pentru că, pur şi simplu, spune adevăruri profunde despre lume şi viaţă. ▲

ÎNVĂŢARE DIN DEPĂRTARE

Primele alternative de învăţământul superior de stat au fost universităţile particulare. În locul tradiţionalului examen, acestea au introdus modalităţi de admitere mai accesibile candidaţilor, precum interviul. Altfel, variantele private au păstrat, cel puţin formal, sistemul clasic de învăţământ cu profesorul de catedră şi studentul în bancă (chiar dacă acesta din urmă frecventa mai puţin cursul, de multe ori lucrînd pentru a-şi plăti facultatea). Noua formă alternativă, învăţământul la distanţă, prin corespondenţă, aduce schimbări mai radicale: studentul, admis în urma unui interviu, primeşte un CD şi o broşură, un cont de Internet, mai multă independenţă; şi renunţă la relaţia de discipol-maestru cu profesorul. Care sînt avantajele şi dezavantajele acestei noi forme de învăţământ, care presupune mai mult timp şi mai puţină socializare, implicare şi modele rămîne de văzut. ***(I. P.)***

Raluca ION

Facultate pe Internet

ID-ul la începuturi

În urmă cu aproape 6 ani, primilor picaţi la facultate le-a căzut pe cap pleaşca locurilor cu taxă pe care se puteau instala comod în postura de student pentru următorii 4 ani. Facultatea cîştiga 400 de dolari pe an de student, studentul cîştiga diploma, România cîştiga în datele statistice referitoare la numărul celor cu studii superioare. La universităţile conduse de minţi mai industrioase, vezi ASE, celor zdravăn picaţi li s-a deschis ademenitor uşa învăţământului la distanţă. Pe care puteau intra din cînd în cînd, la intervale clar stabilite, ca să-şi mai ia o carte, ca să mai dea un examen, ca să mai fluture pe la secretariat o chitanţă, semn că ratele au fost plătite. În acele vremuri tulburi, învăţământul la distanţă a ieşit cam ciufulit de *prejudecăţile* studenţilor care chiar voiau să meargă la şcoală şi care, într-un an de zile, au făcut pe dracu'-n patru şi s-au transferat cu şpagă sau fără pe locurile cu plată de la zi. Alţii au dat iar examen de admitere şi s-au trezit pentru a doua oară boboci. Pe gratis.

„Dacă n-ai chef, nu trebuie să efortezi prea tare“

Acum mii de tineri fac anual o tele-facultate de stat, intrînd în rîndul oamenilor cu educaţie, sau mai bine spus cu diplomă. După ce etalează un CV, dau un interviu care seamănă cu un test de personalitate de la secţiunea cariere a unei reviste pentru femei, zîmbesc frumos şi spun de ce vor să meargă la facultate, se trezesc cu toţii pe o listă de admişi. Primesc la începutul fiecărui semestru un CD pe care este trecută toată materia pentru examen, un cont de utilizator, cu ajutorul căruia pot vedea pe Internet detalii despre cursuri şi o broşurică. Le mai rămîne să vină din cînd în cînd la consultaţii şi la examene.

„Aşa am vrut eu. N-am serviciu deocamdată, dar vreau să mă angajez.“ Lorena este studentă în anul al doilea la distanţă la ASE şi nu a vrut să dea la zi pentru că este convinsă că oricum nu ar fi intrat. „Nu m-am hotărît decît după Bac să dau la facultate.“ Piaţa duduie de locuri la zi în universităţile particulare şi ar fi putut intra la oricare dintre ele doar cu media de la Bac, numai că a vrut timp liber şi o diplomă de la o facultate de stat. „O diplomă este o diplomă, nu o să stea nimeni să numere cîte zile am fost la şcoală atunci cînd o să mă angajez. Tot economist scrie pe ea. Că te duci la zi, că te duci la distanţă, ce mai contează. Pe mine nu mă interesează decît diploma.“ Ascultînd-o vorbind, începi să crezi că nu este nici o diferenţă între cele două forme de învăţămînt. „Facem aceleaşi materii, multe dintre ele cu aceiaşi profesori. Numai că la noi se bazează mai mult pe studiul individual, dacă tu vrei să înveţi, înveţi de unul singur.“ Ea nu vrea. Aşa că şi reciproca este în mod minunat valabilă. „Dacă n-ai chef, nu trebuie să efortezi prea tare.“

Master-ul fără respinşi

Opţiunea IDD este intens utilizată de studenţii care sînt la o a doua facultate sau la master. Puţini sînt cei care au şi timp şi bani să mai stea acasă de la unu la patru ani, să meargă zi de zi la facultate şi să se dedice studiului. Sorina a terminat Facultatea de Limbi Străine şi s-a angajat ca traducător la un birou de avocatură. Visul ei a fost însă dintotdeauna PR-ul aşa că s-a gîndit să facă masteratul de *Comunicare şi Relaţii Publice* din cadrul SNSPA. A dat interviul cu o tipă un pic mai mare decît ea. Interviurile ţineau, ca orice interviu pentru o facultate la distanţă, zi de vară, respectiv de toamnă, pînă seară. Exact ca la toate celelalte facultăţi. Veneai, te înscriai, plăteai o taxă şi te aşezai la o coadă de cîteva persoane la interviu. „M-a întrebat unde lucrez şi cu ce cred eu că se mănîncă relaţiile publice. De fapt, ce o interesa pe ea era dacă ştiam care este diferenţa dintre relaţiile publice şi relaţiile cu publicul. I-am spus-o, a fost hipermulţumită şi mi-a dat zece la interviu.“ Asta s-a adunat cu media la licenţă şi Sorina a intrat la SNSPA cu 9,50. „Plătesc 320 de dolari pentru două CD-uri şi două broşuri pe an. Pentru 6 cursuri pe semestru, în amfiteatre supraglomerate. Numai cînd te uiţi la cîţi studenţi vin poţi să-ţi dai seama de cîţi oameni, inclusiv eu, care ar putea să-şi cumpere toate cărţile alea din librării şi să le citească după aia acasă în vîrful patului, urmează un master la distanţă din snobismul de a primi o diplomă. Şi SNSPA este un caz fericit. Cărţile scoase de profesorii de acolo nu sînt nişte imbecilităţi.“ Nu ştie dacă o să-i folosească diploma, dar cel puţin mai are ceva în plus faţă de un alt absolvent de limbi străine. Cu toate astea ştie că orice secretară care lucrează într-o firmă de PR „se descurcă în domeniu mai bine“ decît se va descurca ea după ce termină facultatea.

▲

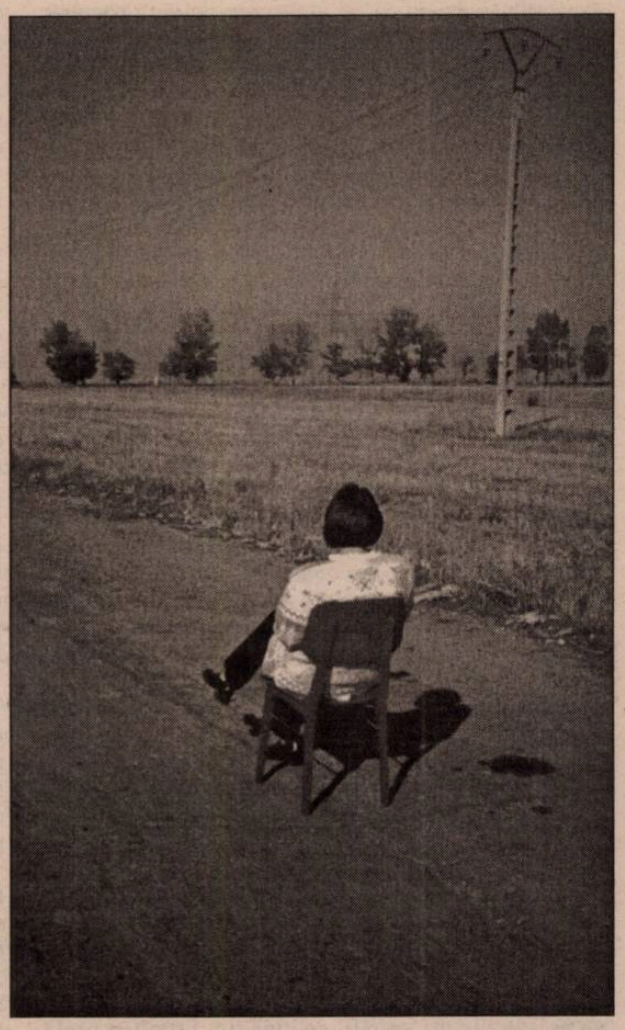

© S. Ivanoschi

Stela GIURGEANU

Şcoala alternativă

Este alternativa la cea clasică şi există în primul rînd pentru oameni ocupaţi. Pentru că elimină sălile de curs şi tempoul fix al desfăşurării procesului de învăţare, metoda „la distanţă“, folosită cu succes pe plan mondial, a devenit, în ultima perioadă, şi la noi, ceva destul de cunoscut. Este o metodă apreciată mai ales de cei care vor să înveţe, dar nu au timp, sau de către cei care sînt nevoiţi să capete o anumită specializare într-un anumit domeniu şi mai ales într-un timp relativ scurt.

Există, în afara învăţământului la distanţă asigurat de facultăţile de stat, şi cel particular, realizat prin corespondenţă, sau *on line,* pe Internet. Cei înscrişi pe un asemenea drum au parte nu doar de plata unor taxe pentru înscriere şi pentru pachetele de curs, ci şi de îndrumarea unui profesor virtual sau real, de o testare şi, de ce nu, de o diplomă sau un atestat la finele cursului.

Eurocor este o asemenea şcoală. Filiala în România a şcolii ESCC, cel mai mare institut cu predare prin corespondenţă din Europa, cu sediul în Olanda, Eurocor alătură numelui său experienţa şi succesul pe care această formulă de învăţământ a avut-o şi o are în celelalte 10 ţări din Europa şi din Asia în care funcţionează. Şi, cum şi în diversitate constă succesul unei asemenea şcoli, printre cursurile propuse, pe lîngă cele necesare şi cerute de societatea profesională de azi (informatică, afaceri, management), există şi cele de hobby, de fotografie, de design interior şi chiar de cosmetică. Desfăşurarea procesului de învăţământ prin corespondenţă se face prin livrarea pachetelor (a materialelor de studiu) prin mandat poştal, într-un interval de timp decis de participant. Cu ultimul pachet se primeşte şi testul de evaluare finală, care, odată completat şi trimis, capătă un certificat de absolvire, cu evaluarea testului, contra unei taxe.

Oarecum diferite de cele prin corespondenţă, există şi cursurile pe net. *Şcoala on line,* sau mai bine zis *Academia On line,* este un *site* de cursuri virtuale. Fiind preluate de pe Internet, avantajul lor constă şi în libertatea utilizatorului extinsă la maximum, existînd posibilitatea de a fi accesate de oriunde şi de către oricine. Bineînţeles, atîta vreme cît procesul, pe lîngă elev, mai implică şi un calculator, o conexiune la Internet şi un program de navigare pe *web*. Interacţiunea dintre cursanţi este mijlocită de forumurile de discuţii şi de mesajele electronice (e-mail-uri) susţinute de *site*. Tempoul desfăşurării cursurilor depinde, ca şi în învăţământul prin corespondenţă, de alegerea personală. *La Academia On Line* majoritatea cursurilor sînt gratuite şi deci pot fi urmate de oricine, oricînd. Este liber accesul la materialele de curs, la resurse, în spaţiul seminariilor *on line* moderate de un profesor, precum şi la testarea *on line* de la finalul cursului. La absolvire, cursantul are posibilitatea să obţină o diplomă de participare, din partea Academiei. Aceasta este însă opţională şi nu este avizată de Ministerul Educaţiei şi Cercetării sau de către Ministerul Muncii.

Deşi cursurile la distanţă sînt alese în primul rînd din lipsă de timp şi din necesitatea de a învăţa, mai pot fi alese şi dintr-o pură curiozitate, aţîţată de inedit şi, bineînţeles, de reclamă. Cel puţin aşa m-a prins, într-o navigare pe net, cursul unei alte şcoli *„învăţaţi să citiţi repede“*, făcînd cu ochiul fascinaţiei din copilărie faţă de oamenii care terminau o carte într-o oră. Aşadar, nu era doar o vrăjeală? Nu, *„cititul rapid se bazează pe o tehnică bine pusă la punct“*, îmi mai spune introducerea gratuită în curs, după care se ascunde brusc după un tarif pe care, din păcate, curiozitatea mea nu are de unde să-l plătească. Poţi, din aceeaşi pură întîmplare, să studiezi şi Biblia, în doar zece lecţii, care sînt absolut gratuite. Sau să-ţi dezvolţi puterile paranormale, prin exerciţii de respirare, concentrare etc., etc...

Dar, chiar dacă şcolirea la distanţă oferă aproape toate avantajele unei instruiri rapide şi de succes, există şi un dezavantaj major, menţionat chiar pe unul dintre *site*-uri, un dezavantaj care ţine balanţa clasic-modern încă în echilibru... învăţământul la distanţă nu poate, sub nici o formă, asigura dulceaţa clipelor de chiul.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Oameni

Sînt altfel. Vocile lor sună altfel, rostesc scurt, repezit, icnind ca după un efort groaznic care le consumă cea din urmă rezervă de energie. Au o părere despre orice şi mi-i închipui respirînd uşuraţi şi satisfăcuţi după fiecare intervenţie telefonică în emisiune. Dacă închid ochii aproape că le pot recompune cinematografic fiecare mişcare: mai întîi pînda din jurul telefonului, apoi minutele de aşteptare şi, în fine, momentul de glorie în care spun ce au de spus, repede, dintr-o suflare, aşteptînd apoi înfrigurati să apară reacţia. De obicei tac, le mulţumesc pentru intervenţie şi trec mai departe.

Sînt învinşi. Vocea lor spune asta şi-n fiecare cuvînt pe care-l rostesc se simte durerea loviturilor primite. Au în spate nostalgia vremurilor în care „statul ne dădea case, salarii şi pensii". Pentru ei nu există prezent, prezentul doare. Se refugiază în amintiri de demult retrăind „gloria" anilor de comunism ca şi cum ar evada în oniricul unei telenovele cu tovarăşi grijulii şi tovarăşe îndatoritoare. „Aveam de toate, domnule, să-mi spună mie cineva că murea de foame pe vremea lui Ceauşescu!". E o frază şablon auzită de o mie de ori. Ba nu- de mii de ori.

Sînt mulţi. Maiştri, mineri, şoferi, sub-ingineri sau foşti activişti care-şi închipuiau cîndva că viaţa le-a rezervat un loc important în istorie (doar construiau o societate nouă, multilateral dezvoltată) cînd ceva fără înţeles şi fără legătură cu visul lor despre lume a venit şi a călcat totul în picioare. „Au distrus fabricile, au închis minele, au furat ei şi copiii lor şi acum stăm cu mîna întinsă la mila altora. Ruşine, domnule, ruşine!".

Sînt furioşi. Le simt nodul în gît, înjurăturile abia reţinute, dorinţa de a lovi, fie şi numai cu ajutorul cuvintelor. Duşmanul lor e greu de conturat, are ceva din preşedinte şi premier, e cînd la putere, cînd în opoziţie, „e toată clasa politică, domnule, nişte nenorociţi, stau şi citesc ziare în timp ce poporul moare de foame, da' nu le pasă, ei şi-au tras salarii de zeci de milioane şi imunitate, cum să le pese?!".

Sînt surzi. Aproape că n-are rost să-ncerci dialogul, ei n-au timp să asculte, „am auzit destule, domnule, sîntem sătui de vorbe". Monologul lor e cel mai important, asta e crunta lor răzbunare, să spună, să strige, „să audă şi cei pe care i-am votat ca proştii', da' nu ne mai prind la urne, o să se voteze singuri la anu', ascultaţi-mă pe mine!".

Sînt trişti. Dincolo de cuvinte se aude prăbuşirea teribilă în abisul unei lumi în care nu există zîmbet. Încrîncenaţi, agăţîndu-se în fiecare zi de rămăşiţele unei lumi aproape dispărute, au uitat sau nu mai vor să zîmbească. „Cui îi mai arde de rîs, domnule, cînd eu n-am cu ce să-mi plătesc întreţinerea şi n-am bani de medicamente...".

Sînt singuri. De acolo, din faţa microfonului, îi văd strîngînd receptorul telefonului ca mîna singurului prieten, ţeapăn şi mut. „Noroc că există emisiunile, domnule, că în felul ăsta ne dăm şi noi seama că nu sîntem ultimii oameni de pe lume, că mie nici nu-mi vine să mai ies afară din casă, ce să caut afară, mă duc doar o dată pe lună, cînd iau pensia, să-mi cumpăr una-alta, în rest stau şi dorm, că altfel mă ia foamea...".

Sînt oameni. Enervanţi, nostalgici, vorbind mereu despre salarii mizere şi pensii de nimic, uitaţi în case sau zidiţi într-o tristeţe mută dincolo de care nu pătrunde nici un zîmbet, pentru ei lumea se sfîrşeşte în fiecare zi, iar aşteptările n-au nici un rost pentru că nu vine nimeni. Din cînd în cînd ridică receptorul şi formează un număr. La capătul celălalt e iluzia unei lumi care ascultă şi singura lor şansă să ştie dacă mai contează.

▲

Cu ochii-n 3,14

TOT TIMPUL NE PAŞTE LUMEA MINUNATĂ A UNISONULUI LIVRAT ÎNCETIŞOR ÎN PEISAJ

● Arma cotită care trage de după colţ – permiţînd celui ce o mînuieşte să stea la adăpost şi să vadă pe un monitor imaginile color transmise de o cameră fixată la ţeavă – este comercializată ca „o revoluţie în luptele de stradă ale viitorului". Iar o revoluţie? Tot timpul ne paşte o revoluţie permanentă!? Troţki ştia ce ştia... (**R. C.**)

● „Pătrunde în lumea minunată a bărbieritului fericit!", mă cheamă o reclamă şi îmi aduc aminte de gluma aia străveche cu un frizer care şi-a pus pe uşă anunţul „Mîine bărbierim gratis", iar cînd un muşteriu a venit a doua zi cerînd să fie bărbierit gratis, nea Figaro i-a zis că oferta e valabilă *mîine*, nu *azi*. Aştept, aşadar, să mi se ofere o altă lume azi, fiindcă în lumea minunată a bărbieritului fericit am pătruns ieri. (**D. S.**)

● Pentru cei enervaţi de sondajele româneşti, ofer un „termen de comparaţie" european. În ultimul Eurobarometru, la întrebarea „credeţi că Israelul este un pericol pentru pacea mondială?", mai mult de jumătate dintre europenii intervievaţi au răspuns „da" (cei mai puţini au fost italienii, cu „doar" 48% răspunsuri afirmative). Ceea ce a declanşat un val de reacţii: autorităţile israeliene şi-au manifestat nemulţumirea, iar oficialii europeni şi-au exprimat regretul şi au precizat că rezultatul nu trebuie luat ca o dovadă de antisemitism. Italia, care deţine în prezent preşedinţia UE, a fost cea mai activă în criticarea sondajului: toţi politicienii, de dreapta sau de stînga, au glăsuit la unison. Cineva a spus chiar că întrebarea e „stupidă" şi că nu trebuia pusă. În graba scuzelor, nimeni nu şi-a mai amintit că în primăvară, în numele „luptei pentru pace" şi al „campaniei anti-Bush", au fost mari manifestaţii de stradă în care s-a defilat cu portretul lui Ariel Sharon pe care se desenase o zvastică, manifestanţii purtau „bombe" de carton în jurul brîului, iar un episcop (!) italian a spus că teroriştii sinucigaşi sînt nişte bieţi disperaţi martiri, care nu mai au altă formă de „a se exprima"... Să ne mai mirăm de sondaje? (**M. V.**)

● Adevărurile existenţiale îţi pot fi livrate la colţ de stradă (în zona Unirii), pe hîrtie roşie, cu un glob pămîntesc desenat pe ea şi cu un text prea evident în limbajul copiilor: „Mami, tati / Hai la joc! / E-un joc nou şi-mi plaţe tale / Se numeşte «Ştie tot» / Ţe? Nu cledeţi că nu pot să am lumea la picioale?!". Sau pe hîrtie roz, pe stîlpii din Grozăveşti, într-o formă mai concisă: „http://crestini.home.ro; crestinismbu@home.ro". (**I. P.**)

● În centrul Bucureştiului au apărut o mulţime de ecrane publicitare electronice, luminoase, care-şi schimbă imaginile. Spre exemplu, apare figura uriaşă a lui Stelian Tănase (cu a sa „maşină de tocat") privindu-i pătrunzător pe toţi pietonii şi pe toţi şoferii, după care coboară încetişor, făcînd loc unor cosmetice. Apoi iarăşi apare Tănase, uşor halucinant. Îţi vine să te întrebi dacă nu cumva am ajuns deja în capitalism. (**A. M.**)

● Pînă acum o săptămînă aveam iluzia că Biblioteca Centrală Universitară este excepţia absolută în peisajul bibliotecilor autohtone şi urmăream, cam sardonic, germenii decăderii. Cărţile vin tot repede, oamenii sînt drăguţi, toaletele, în continuare, parfum. S-a desfiinţat însă cafeteria de la parter, locul în care puteai să-ţi păcăleşti hipoglicemia provocată de lecturile înalte şi aerul condiţionat. Înţeleg că biblioteca e în proces cu fostul bufet (unde găseai salate şi prăjituri şi cafea bună...) pentru neplata chiriei, iar pînă la încheierea litigiului nema prăjituri, nema cafea. Măcar de-ar fi un automat din acelea care huruie cinci minute ca să-ţi livreze o apă lungă, colorată... Că vine iarna şi se închide zahanaua de la Lido. (**S. S.**)

NU POŢI SĂ NU TE GÎNDEŞTI: OAMENII DE CULTURĂ PRAGMATICI PREFERĂ LEGENDA LA PACHET

● *Autoreferenţiala 1*: după ce citeşti lunga replică a lui Sergiu Anghel din numărul precedent, nu poţi să nu te gîndeşti: de ce nu s-o lăsa, domnule, de coregrafie şi nu se-apucă de scris?! Este atît de evident că talentul i s-a mutat de la picioare în mînă... (**a. l. ş.**)

● Vlad Enăchescu (psiholog) e îngrijorat, la PRO TV, de faptul că „tinerii preferă gaşca, culturii". Alţii sînt îngrijoraţi că oamenii de cultură preferă „gaşca culturii" sau, şi mai rău, „propria gaşcă, culturii". (**S. S.**)

● Ultimul oximoron: preşedintele Moldovei propune un comunism pragmatic, bazat pe proprietatea privată! Pe vremuri, orice seminar raional de socialism ştiinţific îl excludea din rîndurile sale. (**R. C.**)

● Prin faţa Teatrului Naţional sînt afişe cu piesele care se joacă. Afişul este cam aşa: *„O noapte furtunoasă* – poză – actori – regie – Directorul general al Teatrului Naţional, Dinu Săraru". Sau: *„Revizorul* – poză – actori – regie – Directorul general al Teatrului Naţional, Dinu Săraru". Şi aşa mai departe, cu *O scrisoare pierdută, Trei surori, Legenda ultimului împărat*. Ca să nu mai vorbim de *„Crimă pentru pămînt* – dramatizare după romanul cu acelaşi nume de Dinu Săraru – Directorul general al Teatrului Naţional, Dinu Săraru". La reclama cu „LG Home Appliance" mă aşteptam să văd: „Şi directorul general al Teatrului Naţional, Dinu Săraru, foloseşte televizor LG." E o idee. (**C. G.**)

● *Autoreferenţiala 2*: n-am văzut spotul publicitar la care se referea colegul Ghinea în această rubrică (acela avînd drept slogan „Căldurică de la păsărică"), dar cred că el poate fi luat „la pachet" cu *new entry*-ul formaţiei Spicy, cu deja nemuritoarele şi obsesivele-i versuri: „Mi-e frică, mi-e frică / Să dorm singurică..." După cum se vede – şi după cum ne învaţă publicitatea –, există întotdeauna soluţii. (**a. l. ş.**)

SPRE DEOSEBIRE DE OAMENII NOŞTRI DE FOTBAL, ROMÂNUL LUCID ÎŞI IA LUMEA-N CAP

● Din înţelepciunea celei pe care presa a făcut-o vedetă pentru a obţine publicitate de la ea, Monica Tatoiu, şefa de la *Oriflame*: „Bărbaţii ar trebui împuşcaţi" (duminica trecută, la emisiunea *Ce vor fetele?)*. Spre deosebire de ele, „fetele", noi, bărbaţii, nu facem caz pe marginea unor asemenea mizerii. (**C. P.-B.**)

● Imposibil să refuzi humorul irefutabil al oamenilor noştri de fotbal, oricîte păcate îi cocoşează. Acuzat că ar instaura o dictatură în Federaţia de specialitate, preşedintele Mircea Sandu a răspuns admirabil: „Mai avem pînă ce vom ajunge la Tîrgovişte pentru a fi împuşcaţi". (**R. C.**)

● Ultima ipoteză a stomatologului britanic Alan Prestwood – inventatorul exo-odontologiei, adică al ştiinţei care se ocupă strict cu igiena bucală a extratereştrilor – susţine următoarele: dinţii acelor creaturi fiind urîţi, galbeni, inegali, ba uneori lipsind cu totul, avînd şi gingiile înnegrite, principalul lor interes la coborîrea pe Terra ar fi acela de a găsi şi a-şi însuşi tuburile noastre de pastă de dinţi! Ca român lucid întreb: omul ăsta ne ia de tîmpiţi? De la prima ochire se vede că această elucubraţie este o reclamă ascunsă pentru Colgate, Friscodent şi alte mărci pe care oricum le ignorăm fiindcă – după ultimele sondaje – românii sînt printre cei din urmă consumatori de periuţe dentifrice din lume. Dacă ceva nu ne obsedează nici atîtica – şi doar Dumnezeu ştie cît sîntem de obsedaţi – asta este exo-odontologia. (**R. C.**)

● Pe un stîlp, un anunţ: *„Pierdut cîine şoricar negru cu alb femelă. Răspunde la numele de Omidee"*. S-ar putea, mă bate gîndul, ca sărmanul cîine să nu se fi pierdut – s-o fi săturat, poate, să mai răspundă la un asemenea nume şi şi-a luat lumea-n cap. (**D. S.**)

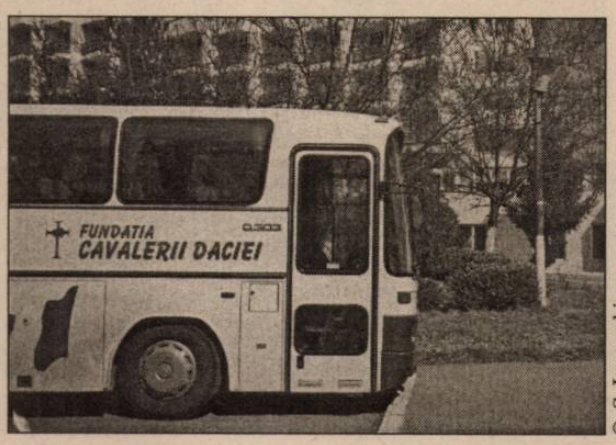

© S. Ivanoschi

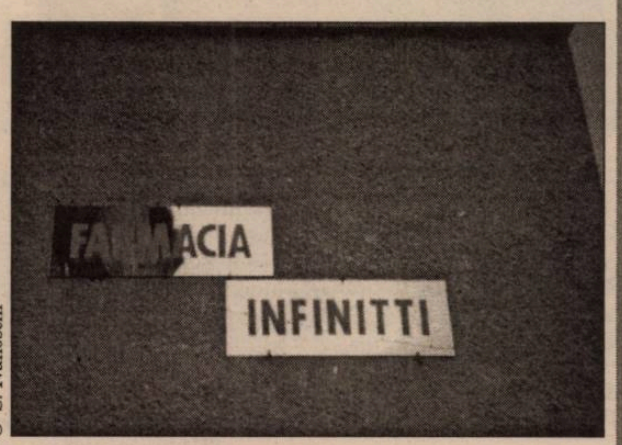

© S. Ivanoschi

„Relele nu trec de la sine“

– convorbire cu senatorul Petre ROMAN –

Indiferența față de politică nu caracterizează doar România. Și în țările cu democrație consolidată, cum ne place să le numim, vine puțină lume la vot, dezbaterea politică angrenează cercuri restrînse. Dar acolo, țara merge și pe pilot automat. La noi, ar fi nevoie de o mai mare implicare a cetățenilor și se constată, în ultimul timp, că această implicare lipsește, lipsesc propunerile intelectualilor, lipsește electoratul la urne. Ați observat acest lucru?

Eu n-am observat indiferență, ci o mare neîncredere. Expresia întîlnită și în comuna Reviga din județul Ialomița și la Cugir în județul Hunedoara, dar și la Timișoara, era absolut aceeași: „Politica a făcut bine politicienilor, dar noi cetățenii nu ne-am ales cu nimic“. În toate țările lumii, cînd oamenii au o problemă – se stinge lumina, nu curge apa, programarea la spital durează, e șomaj – lumea se uită către guvern. Oamenii sînt foarte conștienți că politica rezolvă sau nu rezolvă lucrurile, de acolo se așteaptă un răspuns, o soluție. La noi, se constată ruptura între politică și cetățean, ceea ce este periculos, mai ales că este însoțită de indiferența și apatia societății civile. De aici pleacă și inițiativa noastră care are un scop politic, dar nu este instituționalizată politic: „Manifestul pentru drepturile cetățenilor“, lansat de un grup de inițiativă cu denumirea „Societatea română pentru democrație“. Nu ne-am mulțumit să descriem realitățile – au făcut-o și alții, am făcut-o și noi în felul nostru – ci am elaborat un apel: nu poți fii victorios stînd pe margine, relele se adîncesc, iar ideii prea răspîndite la noi „las că merge și fără mine“, noi i-am dat un răspuns clar: „nu, nu merge“.

Domnule Roman, ați fost în guvern, la putere și în opoziție, ați fost la putere și în opoziție în propriul partid. Credeți că acest dezinteres este imputabil cetățenilor dezamăgiți, săraciți, sau oamenilor politici?

Vina revine categoric și indubitabil politicii. De ce? De la revoluție încoace, într-un timp atît de scurt, în România au fost cinci cicluri de așteptări urmate de dezamăgiri. E o performanță colosală, datorată incapacității clasei politice din România de a urma o linie, de a avea o anumită capacitate consensuală. Guvernele se schimbă, dar anumite lucruri despre care știm că sînt bune și duc înainte societatea nu trebuie schimbate, ele trebuie continuate. La noi, de fiecare dată politica s-a rezumat la conflictul de persoane, s-a văzut doar respingerea ducînd în cele din urmă la atitudini radicale, la promisiuni de tipul „ce-au făcut ăia va fi răsturnat și o vom lua noi de la zero“. Ei bine, fiecare luare de la zero înseamnă tot atîtea abandonuri a ceea ce, totuși, era deja făcut. Și pot da exemple foarte multe.

Dați-mi două.

Primul și, din punctul meu de vedere, cel mai important, este ceea ce a urmat după septembrie '91. În acel moment România avea cea mai avansată reformă din țările foste comuniste. Ar fi fost și prima țară unde se realiza convertibilitatea internă a monedei naționale, cu sprijinul tuturor organismelor internaționale. Nu întîmplător, acele organisme sprijineau guvernul României de atunci. Eram prima țară care dăduse o reformă a privatizării, nu în intenții, ci în metode și în ținte concrete. În 1991, reușisem să reducem subvențiile la jumătate față de 1989, fără să creăm deficit bugetar; cînd am plecat de la guvernare, deficitul bugetar era zero, datoria externă era 481.000.000 dolari, adică nimic, începusem un foarte serios proces de restituire a proprietății în România, avansase dificilul proces de reașezare a prețurilor...

Țineți minte lozinca: „Petre Roman nu fi prost, lasă prețul cum a fost!“?

Sigur că da, era o lozincă foarte simpatică. Liberalizarea prețurilor a fost lansată la 1 octombrie 1990 și pînă la 1 octombrie 1991 mai erau controlate doar prețurile la energie și la pîine, inflația nu depășise 38%. Bun, a plecat guvernul Roman. Prin forță, nedemocratic, dar de ce trebuia abandonata linia reformei, bine văzută chiar de populația României? Sondajele arătau 57% încredere în guvernul României.

Nu cred că nu v-a vizitat ipoteza că guvernul Roman a plecat tocmai ca să nu fie continuată linia reformei.

Evident că lucrurile așa stau. Dar vreau să ajung la al doilea exemplu: legea pensiilor. A fost o gîndire în guvernarea anterioară, s-a luat în considerație realitatea asta colosal de apăsătoare a diminuării numărului celor care contribuie la fondul de pensii. Se produce cea mai gravă ruptură cu putință, ruptura între generații, mortală pentru starea unei națiuni, pentru că atentează la coeziune. De ce a trebuit noul guvern să facă niște modificări, înrăutățind considerabil starea pensionarilor fără a avea o perspectivă mai bună? Cu mai puțin de un an în urmă am fost la Clubul de la Madrid – o fundație foarte cunoscută, înființată de Gorbaciov, Felipe Gonzalez și Helmut Kohl, unde – în ciclul dedicat tranzițiilor – am vorbit despre tranziția democratică a României. Am prezentat un material amplu, am avut doi coraportori – un istoric și un politolog –, au urmat multe întrebări și în final un ziarist foarte apreciat în Spania, un om mai în vîrstă, mi-a spus: „Am auzit, respect argumentele dumneavoastră, aveți o prezentare excelentă, dar totuși eu nu pricep cum de nu ați fost în stare, așa ca în toate țările, să puneți umăr lîngă umăr și să țineți o linie, să scăpați de nenorocire“. E o întrebare pe care mi-o însușesc.

Toate crizele se depășesc, nimeni nu rămîne pentru eternitate în criză. Se iese din ea, spre mai bine sau spre mai rău.

Crizele se acumulează pînă apare percepția generalizată a impasului. În acel moment – vrei sau nu vrei – apare cotitura. Eu am sentimentul că și acum ne îndreptăm spre o cotitură. Nu, nu e vorba de o cotitură brutală, ci de una politică.

De unde poate ea porni?

Aici intervine inițiativa noastră. Pe fondul rezultatului foarte ciudat al alegerilor din 2000, cînd un partid populist, naționalist, cu accente extremiste, a ajuns al doilea mare partid din România cucerind 20% din voturi, iar partidele democratice vreo 15%, opoziția a fost multă vreme într-o stare precară. Acum, pe fondul eroziunii evidente, clare, a actualei guvernări, prinde un pic de putere. Schimbarea de fond nu poate veni de la exact aceiași actori politici și numai de la actorii prezenți acum în prim planul vieții politice. Sigur, nu apar peste noapte lideri politici și lumea nu-i recunoaște peste noapte. Cred însă că pentru acei oameni care pînă acum nu s-au angajat – din zona societății civile și în grupul nostru de inițiativă se află și o mare confederație sindicală, Confederația sindicatelor democratice din România – a venit vremea unui angajament. Relele nu se îndreaptă de la sine.

Trăim un moment cînd antipolitica devine o forță. În lume, mari mase de oameni ies în stradă și neagă cu violență ordinea stabilită. O chemare cum este cea a dumneavoastră nu elimină circuitul normal într-o țară unde alegerile libere sînt un exercițiu prea proaspăt, pentru a fi definitiv?

Cînd vorbim de un angajament ne referim la un angajament pentru politică. Acum, cînd neîncrederea în partide este atît de mare, o inițiativă a lui Petre Roman, cunoscut pentru ceea ce a fost și este în politică, împreună cu personalități de vază, minți luminate și o Confederație sindicală, oameni cu un parcurs în politică, necontroversați, ne-am gîndit că o reconstrucție de la bază poate să ajute la structurarea alternativei. Cotitura la asta se referă, la existența unei alternative reale, percepută ca atare de o mare masă de cetățeni.

Este o alternativă ideologică sau e o sumă de proiecte concrete, pentru învățămînt și sănătate să zicem?

Nu este ideologică. Este alcătuită din capacitatea de a compune politici guvernamentale viabile: am produs „Pactul național pentru educație“, un proiect de politici guvernamentale, un proiect cu politici în domeniul energiei, legat de suportabilitatea costurilor pentru oameni, și – poate cea mai importantă, în pregătire – o politică în domeniul fiscalității. Pentru oameni e esențial să vadă că a fost propus un principiu clar, echitabil, chiar dacă nu toți pricep toate subtilitățile tehnice.

Oferiți aceste documente partidelor?

Le oferim societății. Partidele sînt egoiste. Cînd se va avansa în construcția unei alternative, se vor putea proiecta și în concret aceste politici. Cînd oamenii își vor exprima opțiunea este imperativ să existe o alternativă.

Dumneavoastră personal, ce sentimente aveți față de politică?

Eu nu mă pot detașa de politică.

Vă place.

Sînt pasionat de politică. Am avut șansa asta, să am două vieți și în ambele să fiu pasionat de ceea ce aveam de făcut. Pînă în 21 decembrie '89, am fost pasionat de munca mea de profesor și de om de știință, cu rezultate care mi-au dat mari satisfacții. Din decembrie încoace sînt pasionat de politică, deși în ceea ce privește rezultatele lucrurile sînt mai complicate; obișnuiesc să spun din ce în ce mai des că politica este suma rezultatelor, nu suma intențiilor. Suma intențiilor este demagogie. Nu mă pot extrage din politică, spunînd că m-a dezamăgit. Pot să mă gîndesc la ce am făcut eu și să spun uite ce s-a întîmplat, în ce împrejurări, ce decizii am luat, cînd am fost implicat, în ce context a apărut acest rezultat greșit, cînd am reușit să creez un consens; pînă la urmă semnalul de excelență al unui lider politic este lectura care duce la consens. Lider e cel care face o lectură a unei informații, a unei știri și din lectura aia toți pricep același lucru.

Sau o bună parte din toți.

Da. Am fost și în situația asta fericită și frumoasă, am fost și în situații de respingere, vezi eșecul din 2000 sau cel din 2001, dacă nu m-am așezat alături de politică este pentru că încă mai vreau să fac ceva în politică.

Sîntem cu ochii pe dumneavoastră.

▲

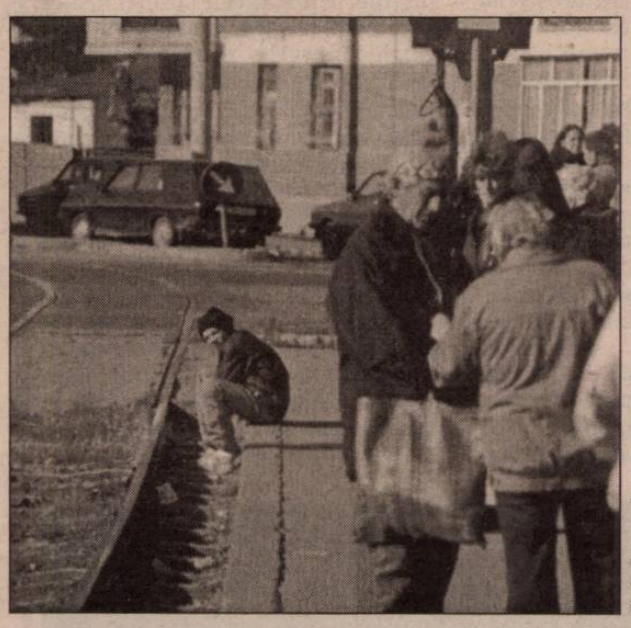

© S. Ivanoschi

● Revoluția română din decembrie '89 a însemnat capacitatea românilor de a învinge sentimentul înfrîngerii. Din păcate, azi a reapărut o cultură a înfrîngerii, un sentiment de umilință și de neputință.

● Resemnîndu-ne să trăim într-o comunitate a lipsurilor materiale și spirituale, riscăm să trăim într-o comunitate a fricii. Frica e din nou cultivată – frica de competiție, frica de transparență, de descentralizare, de raporturi de respect între instituții și cetățeanul român – tocmai pentru ca marea masă să rămînă o comunitate săracă și marginală, pe cînd un grup privilegiat să se îmbogățească fără să dea socoteală legii.

● Resemnarea cetății este terenul de joc perfect pentru corupție și abuz de putere.

(Manifest pentru drepturile cetățenilor)

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEȘU ● **REDACȚIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-șef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAȘU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacție), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ȘERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANȚĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUȚĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Magdalena BOIANGIU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAȘEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎȚĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacția DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, București ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@icr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poștale. Publicația se află la poziția 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresați-vă redacției. Pentru București se pot face abonamente și la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate și angajamentele de difuzare se pot încheia și la sediul redacției, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 554
14-20 noiembrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

LAŞITATEA

„Omul căruia îi e frică să nu pară laș, sau să nu fie laș dacă așa îi vine chef, omul acela nu e cu adevărat curajos.“

EDGAR ALLAN POE

GRATUIT

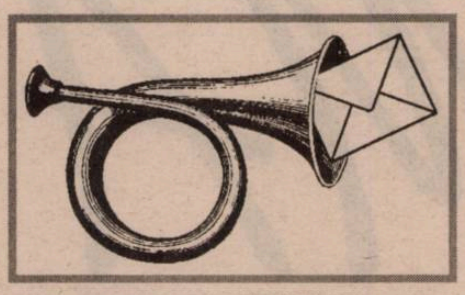

Nr. 548: *„A fost odată (ca niciodată) Securitatea“*

Faţa „umană“ a Securităţii

Unii dintre noi ne-am obişnuit să vedem în Securitate demonul nopţilor noastre postdecembriste, fără să ne gîndim vreodată ce înger păzitor poate deveni. Nu, nu mă tem că domnul Priboi ar putea citi gluma asta – sigur nu vă citeşte.

Vă pot ilustra faţa „umană“ a Securităţii cu două mici exemple.

Unul de prin anii '60-'70, deci primit la a doua mînă (nu existam pe-atunci). Bunicul meu – funcţie înaltă în Învăţămînt, pe judeţul Argeş (nu spui ţine, persoană importantă). Telefonul îi era, naturellement, ascultat. Telefon la care mai schimba cu prietenele o părere despre băieţi şi mama mea, pe atunci puştoaică. Una dintre ele şi-a exprimat, la un moment dat, reticenţa:

– Băi, dacă ne ascultă băieţii?

Ce a urmat din partea mamei e greu de reprodus fără perifraze. Cert e doar că, a doua zi, la o şedinţă, bunicul îmi este luat „la sentiment“ pentru o discuţie ca între bărbaţi cu unul dintre „băieţi“.

– Domnu' Diţuleasa, rugaţi-vă dumneavoastră fata să nu mai spună că sîntem nişte – bip – şi nişte – bip – sau să ne trimită în – biiiiiip – mamelor noastre! Aveţi şi dumneavoastră o mamă, înţelegeţi!

A doua e mult mai recentă şi ţine, de fapt, de „băieţii“ postdecembrişti. Unul dintre prietenii mei lucrează la „Avocatul Poporului“ (aţi auzit de instituţia asta?). Într-o zi primeşte un telefon, în care i se comunică un număr foarte important de fax, pe care prietenul meu, ameţit cum e, îl pierde. Încep căutările disperate, capetele date de pereţi, fără să ştie că soluţia era chiar lîngă el.

– Domnu', domnu', staţi liniştit! Cînd ziceţi că vi s-a dictat numărul ăla?

– Ieri!

– A, păi derulăm puţin caseta şi imediat îl aveţi!

Deci: nu mai demonizaţi atît Securitatea asta, că uite ce folositoare e la casa omului.

Roman VALERIU

Polemice

„M-am săturat...“

M-am săturat să mi se tot spună cît de proşti/leneşi/hoţi/fraieri/coborîţi din bananier sînt românii. Aşa cum în America *political correct* este să spui că americanii sînt toţi frumoşi, harnici şi deştepţi, la noi *political correct* e să spui cît de aflaţi-în-stadiul-de-maimuţe sînt românii. Ceea ce mă izbeşte de fiecare dată este faptul că cel care face afirmaţia este un român (dar el e întotdeauna o excepţie). Un român căruia nici nu-i trece prin cap că printr-o asemenea afirmaţie mă bagă şi pe mine în oala hoţilor/proştilor/mioriticilor, ceea ce mă poate jigni.

Recent vorbeam cu cineva despre catastrofa aviatică de la Baloteşti şi spuneam că *poate* nu a fost o eroare umană. Răspunsul pe care l-am primit, dat cu o siguranţă uimitoare, a fost: „A fost o eroare umană. Avionul era prea complicat pentru un creier de român.“?!? Adică, cum? Poporul nostru a suferit o mutaţie colectivă prin care IQ-ul fiecărui cetăţean s-a înjumătăţit?

Nu voi scrie aici nici cît de absurdă, nici cît de păguboasă mi se pare această mentalitate. Nu voi scrie nici că eu cred că este doar o scuză a fiecăruia pentru ceea ce nu face el pe bucăţica lui (de exemplu, cînd un student de la Drept îmi spune că toată lumea e coruptă în ţara asta, deja văd scuza viitorului magistrat care va lua mită). Tot ce voi spune este că mă enervează îngrozitor cînd toată lumea îmi dă la cap cu argumentul că „românul e hoţ“. Iar faptul că mă simt jignită în urma unei asemenea afirmaţii (şi da, o consider personală) n-are nici o legătură cu eventuale derapaje naţionaliste.

Raluca MUNTEANU

Articolul lui Sever Voinescu, „Vîntul schimbării la ONU“ (nr. 550)

În articolul „Vîntul schimbării la ONU“, *Dilema*, nr. 550, Sever Voinescu afirmă: „Nu se poate cere unui guvern: «dacă eşti sigur că vei fi atacat mîine, aşteaptă următoarea şedinţă a Consiliului de Securitate să vedem ce e de făcut». În realitate, nimeni nu a cerut SUA să rămînă pasive în faţa unui pericol imediat. SUA puteau oricînd şterge Irakul de pe suprafaţa pămîntului dacă erau ameninţate în mod imediat. Motivul refuzului unor state occidentale de a ajuta SUA în invazia Irakului este că argumentele folosite de administraţia Bush erau bazate pe informaţii false care au fost manipulate în mod grosolan. Acest lucru a fost exprimat foarte limpede şi nediplomatic de către ministrul german de Externe J. Fischer care, la reuniunea NATO premergătoare invaziei, a urlat exasperat că nu poate cere germanilor să intre în război împotriva Irakului atîta vreme cît nu este nimic acolo. Nimeni din ONU nu contestă SUA dreptul de apărare a propriilor interese naţionale. Cu toate acestea, administraţia Bush este din ce în ce mai puternic acuzată de către conaţionali că acţiunile sale contravin intereselor SUA datorită numărului crescînd de victime în rîndul soldaţilor americani şi al costului uriaş ce trebuie suportat de cetăţeanul de rînd. La acestea se adaugă şi valul crescînd de antiamericanism şi de ameninţări teroriste generat de un conflict declanşat pe baza unor informaţii false. Din păcate, responsabilii noştri şi de peste ocean au chiulit de la orele de istorie şi nu au înţeles de ce Bismark a comparat războiul preventiv cu comiterea unui suicid doar din teama de a nu muri.

Adrian MARCHIDANN
a_marchidann@yahoo.com

Actualităţi

Prima noapte a unui ardelean în Capitală

Cînd un ardelean ajunge la Bucureşti, şi mai ales unul care nu şi-a petrecut copilăria prin discoteci sau, mai nou, cluburi (nu de alta dar n-am avut unde la noi...), cade pradă colegilor care vor neapărat să-l scoată în lume, să-l „iniţieze“. Destinaţie: Club Twice.

La uşă: un nenea mult şi creţ care controlează buletinele clienţilor. Vezi tu, Doamne, nu permit accesul minorilor. Eu însă am trecut fără probleme de el chiar şi fără acte, doar cu o moacă pe care scrie, conform părerilor cunoscuţilor, „16 ani“ mai degrabă decît 18. Coborîm în pivniţa niţel cizelată făcîndu-ne loc prin mulţimea dichisită. Un bec aici, un reflector dincolo, barul maaare, nişte fitze, vreo 4, urcate pe tejghea, unse cu o chestie uleioasă pe piele să dea bine în lumina colorată, dînd din fund de mama focului, avînd însă nişte mutre de înmormîntare care numai pasiunea pe care voiau s-o emane n-o arătau. Loc de dans nu e prea mult, dar asta nu este un impediment pentru organizatorii care sînt în stare să umple localul pînă dă pe-afară. Aer puţin, fum de ţigară dens încît poţi scoate părţi din el cu tirbuşonul, vaporii de alcool, lume transpirată, înghesuială ca în autobuz.

Într-un sfîrşit, am reuşit să formăm un cerc tare deformat în al cărui centru am plasat poşetele şi sticlele de bere şi am început să încercăm să dansăm. Dar la fiecare două secunde primeam cîte un cot sau un umăr care mă arunca brutal în cerc. Era vina acelora care doar voiau să treacă de mine. Căci mai este o categorie: sînt unii băieţi care, sub pretextul că vor să te dea uşor la o parte, îşi aşează uşor mîna pe spatele tău şi, pe măsură ce înaintează, îşi tot coboară mîna, încet şi subtil, pînă ajung să-ţi mîngîie fundul. Printre ăştia am făcut slalom toată seara. În spatele fiecărei fete care dansează (sau, mă rog, care are loc să danseze într-adevăr) stă cîte un mascul cu faţa la fundul ei şi care, din cînd în cînd, mai face cîte un pas în faţă, acompaniat fiind de mişcări ondulatorii care servesc drept invitaţie la dans. Cîte una se mai întoarce, îi mai mişcă alături, îi întoarce apoi spatele la loc şi pare de acum indiferentă, în speranţa că el se va retrage de bunăvoie. Dar ea se înşeală şi devine din ce în ce mai stînjenită, ea care cu atîta drăgălăşenie şi cu un zîmbet atît de larg i-a răspuns adineauri.

– De ce nu-i zici să plece naibii din coastele tale?!, zic eu însumi, deja exasperată de omniprezenţa individului din spatele colegei (în spatele MEU nu era nimeni!).

La care ea lansează bomba, zicîndu-mi serioasă:

– Mi-e să nu-mi dea ăsta vreo una!

Aha, deci sub toată degajarea aparentă se ascunde şi un fior de teamă! Apoi, după ce îmi observă stupoarea şi, totodată, neliniştea continuă, mai relaxată:

– Lasă-l că pleacă singur.

Trebuie să recunosc, a avut dreptate; respectivul a plecat într-adevăr. Cînd am început să dăm noi înşine semne de plecare. Mi se par patetici tipii ăştia. La ce naiba persistă? Ce mai speră, după ce spatele le-a fost întors? Nu au mîndrie?

La ieşire, în timp ce stăteam şi aşteptam un taxi, apar alţi băieţi, şi ca să se bage în seamă ne invită, de fapt ne întreabă dacă nu vrem ceva de băut. Judecînd după cum arătau (adidaşi, trening, şapcă, mîini în buzunar, nimic promiţător), ăştia n-ar fi avut bani nici de un pahar cu apă de baltă. Le-a trecut însă relativ repede entuziasmul, căci au trebuit să se confrunte cu o tăcere susţinută de plictiseală şi dezgustul afişat pe feţele noastre. Au venit două taxiuri. Majoritatea colegilor mei mergeau într-o direcţie anume, aşa că au sărit în prima maşină. Eu mă duc la a doua, mă urc, îi spun domnului unde vreau să ajung (cca. 1 km de unde eram), la care şoferul mă dă jos cu tupeu şi-mi fluieră ironic printre dinţi că pentru 10.000 nici nu porneşte motorul. Rămîn cu gura căscată. Aşa că mă duc cu ceilalţi şi-i rog să facă un mic ocol. Aşa am ajuns şi eu acasă după prima noapte de „petrecere“ în Capitală, cu sentimente din cele mai variate care mă încercau, mai puţin de mulţumire. Măi lume, oi fi eu din mijlocul lui nicăieri şi n-oi avea habar de chefurile „adevărate“, dar nu văd cum distracţia ar putea fi în mijlocul unei maşini de strivit şi pe ritmul constant al muzicii *house* care, mie una, nu îmi spune absolut nimic. Poate petrecăreţii înrăiţi mă consideră demnă de milă, dar, decît aşa socializare, mai bine lipsă!

Sînt curioasă cîţi gîndesc la fel ca mine.

Cătălina DIMA
Sebeş-Alba (mai nou, Bucureşti)

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Din registrul ideilor gingaşe

Un film

Sînt zile din acelea: în care eşti iubit. În care l-ai îmbrăţişa pe fiecare ca să mulţumeşti. Nimeni nu spune că este un joc fără căpătîi şi toţi se joacă. Iar tu nu mai pridideşti cu sărutările. Lumea pare atunci de sorginte divină, tu nu ai nimic de dovedit, pe drum sînt prieteni.

Din anul bolnav '89, anul acesta se întîmplă a doua oară. I-aş salva pe toţi de la moarte, i-aş ridica pe toţi în înaltul cerului, de unde raiul e la doi paşi.

Ieri am văzut *La vita è bella*. Roberto Benigni. Zeul în viaţă. Omul fără scopuri personale la purtător. Care confecţionează aripi pentru fiul său şi veşti bune pentru condamnaţii la moarte. Am vrut să rămîn veşnic printre personaje. Dar el a vrut să facem Pămîntul frumos cum l-a făcut şi el, cum l-ai făcut şi tu dîndu-mi bună dimineaţa.

Vă iubesc pe toţi, dar nu v-aş spune-o niciodată, pentru că trebuie să am grijă de stînjenei. Totuşi, doresc să ştiţi că iubirea este regula mea lăuntrică de fericire şi că prin voi cunosc perfecţiunea şi plenitudinea, semenii mei dragi.

Maria SOULHOL

P.S. Orice denumire de floare nu este întîmplătoare, ea se datorează Rosanei, un noroc, în viaţă.

O carte

Tocmai am citit cartea lui B. Elvin, *Datoria de a ezita*. Întotdeauna m-a uimit echilibrul dintre curajul interogaţiilor şi decenţa – aristocratică, aş putea spune – abordării lor. M-a bucurat, de asemenea, reîntîlnirea cu mai vechiul articol din *Lettre Internationale* – „Eşecul“. M-a bucurat: „conştiinţa de sine nu-i un ajutor, ci o circumstanţă agravantă.“

Alexandru IACOB

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Opera sau viaţa**
- **Suveranitate şi integrare**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Porcul legal, porcul real

Ce ne facem cu integrarea europeană a porcului naţional? – pare a se întreba, mai în glumă, mai în serios, media românească în ultimele zile. Din perspectiva normelor europene în materie, „modalitatea tradiţională de a tăia porcul de Crăciun poate fi considerată barbară“ – aminteşte *Evenimentul zilei*.

Adică românii ar fi barbari? Ce „porcărie“!

Îmi vin în minte diferite scene miloase legate de soarta porcului. Îmi aduc aminte de maică-mea, de pildă, anticipînd analogia lui Sîrbu cu corida şi provocînd un porc prin luminatorul blocului cu o eşarfă îmbibată în cloroform. După cîteva minute, porcul a grohăit angelic, a dat ochii peste cap şi s-a aşezat cu picioarele în sus. Aşa erau să facă şi musafirii care au gustat peste cîteva ore din pomana porcului anesteziat. Alţi miloşi au încercat o dată să gazeze porcul ca să nu se mai chinuie şi i-au băgat un furtun în gură, au dat drumul la gaze şi au aşteptat. Din motive greu de priceput, porcului se pare că i-a plăcut, aşa că după cîteva minute a plecat mulţumit în paradisul porcilor. Surpriza a venit la pîrlitul porcului, căci acesta, umplut cu gaz, a explodat.

Acestea sînt însă mici aberaţii individuale, abateri de la norma colectivă. Dacă întrebi însă pe cineva la ţară de ce taie porcul aşa cum îl taie îţi va răspunde ridicînd din umeri: *Aşa se face la noi*. Sau, mai precis: *Aşa-i rînduiala!* Porcul nu se taie aşa cum îl taie capul pe fiecare, ci aşa cum este rînduiala. Iar *rînduiala* este nici mai mult, nici mai puţin decît ordinea cosmică, o viziune împărtăşită despre lume şi viaţă în care se integrează şi omul, şi porcul. O viziune care impune omului să ceară iertăciune porcului şi să-l pomenească apoi (aproape) creştineşte pentru a nu strica rînduiala lumii. Există un *rost* în acţiunile colective desfăşurate cu frenezie de români în perioada sărbătorilor de iarnă, adică un sens legitimat în şi prin o viziune despre lume. Porcul este o *instituţie*, mai exact un element constitutiv al acelor acţiuni codificate ale unui grup de apartenenţă ce constituie în general o instituţie. „Avem de-a face cu o convenţie instituţională atunci cînd, la întrebarea «De ce faceţi aşa?», răspunsul final se va referi la modul în care planetele sînt fixate în cer sau la felul în care se comportă în chip natural plantele, fiinţele umane şi animalele“ – explică Mary Douglas în faimoasa sa carte despre *Cum gîndesc instituţiile*. Instituţiile sînt puternice în măsura în care reuşesc să codifice în cît mai puţine convenţii convingerile cît mai multor indivizi. Nu este deci nimic „barbar“ în „instituţia porcului“. Poate fi considerată astfel doar dintr-o perspectivă „auto-colonialistă“: *ţările civilizate procedează astfel, aşa că trebuie să învăţăm şi noi să facem la fel*. Ceea ce nu înseamnă însă nici că rînduiala porcului este bună în sine sau că trebuie păstrată ca atare, ci doar că ea are un rost al ei ca „instituţie“.

Această poveste a porcului are însă şi o morală mult mai largă şi mai profundă. Schimbarea, precum aceea la care aspirăm în vederea integrării europene, presupune o modificare a instituţiilor. Schimbarea acestora nu se poate rezuma însă la cadrul lor legal, la impunerea unor norme de interacţiuni sociale, ci necesită şi o legitimitate cognitivă ce nu se poate obţine decît prin raportare la „felul în care se comportă în chip natural plantele, fiinţele umane şi animalele“, adică la o viziune despre lume şi viaţă. Instituţia tradiţională a porcului se va transforma într-adevăr în aceea europeană atunci cînd şi în măsura în care viziunea despre plante, fiinţe umane şi animale se va schimba şi ea corespunzător, dînd un nou rost atît noilor practici de tăiere a porcului cît şi noilor relaţii dintre oameni. Porcul este în acest caz doar o metonimie.

Pe scurt, codificările instituţionale trebuie să capete un „rost“ pentru cei presupuşi a participa la mersul acestor instituţii. Doar astfel este posibil cu adevărat „bunul comun“ şi desfăşurarea „acţiunilor colective“. Iar pentru aceasta trebuie ca instituţiile să fie coerente, stabile şi transparente pentru ca indivizii să-şi poată găsi, în timp, un rost în apartenenţa la ele. Desigur, instituţiile pot constrînge indivizii să le urmeze în mod legal. Dar ele nu pot funcţiona cu adevărat doar impunînd convenţii legale fără a propune şi convingeri morale. Altminteri, distincţia uşor livrescă dintre *societatea legală* şi *societatea reală* riscă să devină modul schizoid de funcţionare cotidiană a societăţii: cînd după convenţii, cînd după convingeri. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Încă o victorie

Disputa lingvistică dintre opoziţia şi puterea din România pe marginea raportului de ţară va intra în folclorul birocraţilor de la Bruxelles. O formulare nefericită şi ambiguă („Romania can be considered as a functioning market economy once the good progress made has continued decisevely.“) a dus la un întreg circ mediatic. Fraza a fost disecată ca la orele de gramatică dintr-a opta. Apoi, premierul Năstase a propus şi o traducere „cu suflet“: România este considerată o economie de piaţă funcţională şi acest statut va fi confirmat prin măsurile pe care le luăm în continuare. Dar Enrico Pasquarelli, negociatorul-sef pentru România, a înlăturat voalurile diplomatice „România nu a primit statutul de economie funcţională pentru acest an“. Mai puţin sufletist, funcţionarul european a pus Guvernul român amator de interpretări lingvistice într-o situaţie delicată, penibilă chiar. E greu de înţeles de ce Guvernul a supralicitat. Doar ştia că numai presiunile politice de ultim moment (amicul Berlusconi şi nu numai) schimbaseră în ceasul al doisprezecelea formularea seacă, aceeaşi de anul trecut, într-o metaforă alambicată şi mai puţin negativă.

Puterea a primit cu nervozitate acest raport. Nu a existat o strategie de comunicare post-raport, deşi era clar de multă vreme că evaluarea Comisiei va deveni şi un eveniment politic important. PSD şi Guvernul au reacţionat cu un amestec de triumfalism gratuit, atacuri nervoase la adresa opoziţiei şi o invitaţie timidă la un inutil consens naţional.

Cu doar o zi înaintea publicării raportului, ca măsură preventivă, Adrian Năstase s-a lansat în atacuri suburbane la adresa opoziţiei, spunînd că Traian Băsescu ar trebui pus în insectar şi studiat, iar Emil Constantinescu caută prin lada de gunoi a societăţii (din care tot scoate cazuri de corupţie a demnitarilor). Nu mai este clar dacă aceste ieşiri fac parte dintr-o strategie sau sînt puseuri de moment ale unui om prea obosit. Aflat în vizită în teritoriu, acolo unde publicul aplaudă şi baronii se înghesuie să-i fie aproape, Adrian Năstase îşi etalează frustrările.

Deşi lipsa de reformă în sectorul energetic este unul dintre motivele pentru care România doar poate fi considerată economie de piaţă, ministrul Economiei Dan Ioan Popescu a afirmat nici mai mult nici mai puţin că s-a sfîrşit tranziţia. În octombrie 2002, Adrian Năstase lansa cu mare vîlvă manifestul „Spre normalitate“ în care se angaja că „în România tranziţia se va încheia pînă la sfîrşitul anului 2004“. Sîntem în grafic.

Acest triumfalism nu are însă baze reale. România este în urma celorlalte ţări candidate în ce priveşte numărul de capitole de negociere închise şi stă foarte prost cu aplicarea măsurilor promise. Polonia poate pierde în aceste zile ajutoarele agricole pentru că întîrzie cu realizarea sistemului informatic naţional de înregistrare a fermelor. Pentru agricultura României pare a fi SF. Nu este doar vina Guvernului PSD, România trebuie să recupereze o înapoiere istorică. Dar după trei ani de guvernare, PSD nu a schimbat esenţial actul de guvernare în România, aşa cum s-ar putea crede din triumfalismul sfidător pe care îl afişează. Treptat, în spatele voalului propagandistic se arată realitatea. A-ţi manifesta agitaţia, a scrie strategii şi a promite în stînga şi-n dreapta nu este de ajuns. Statul român rămîne în esenţă ineficient şi corupt şi aşa arată în raport.

Pentru a integra rapid România ar fi necesară o reformă radicală a statului. Dar PSD demonstrează că nu se poate schimba nici pe el. Partidul a părut în aceste zile sclavul orbit al propriului festivism. După un raport critic care, în pofida asigurărilor liniştitoare, pune în pericol finalizarea negocierilor în 2004, partidul a ţinut să sărbătorească. Nici o voce din cele cîteva sute de la Consiliul Naţional nu a criticat, nimeni nu a remarcat eşecul, o atmosferă de unanimitate care te pune pe gînduri. Oare aceşti oameni înţeleg ceva din ce li se întîmplă? Oare PSD schimbă România, sau întîi se va schimba România, în virtutea inerţiei, şi apoi o va urma şi partidul? Documentul adoptat, numit „Declaraţia Consiliului Naţional al Partidului Social Democrat referitoare la Raportul anual al Comisiei Europene privind România“, este o demonstraţie de ipocrizie instituţionalizată. „Pentru PSD, Raportul Comisiei reprezintă o confirmare suplimentară a justeţei priorităţilor şi acţiunilor noastre politice... Politica de reformă şi modernizare a societăţii româneşti, pe care a promovat-o guvernarea PSD, îşi află astăzi o nouă validare obiectivă. Raportul Comisiei Europene evidenţiază o serie de succese notabile ale României în procesul de accelerare a reformei economice, administrative şi în justiţie, pe care guvernul nostru o promovează“. Urmează fraze întregi lipsite de conţinut, din care s-ar deduce că UE recunoaşte PSD ca unic şi magnific integrator al României. Apoi, capitolul de autocritică, reuşind să fie la fel de triumfal: „PSD îşi însuşeşte concluziile Raportului privind necesitatea continuării şi intensificării eforturilor de reformă şi de implementare a *acquis*-ului comunitar, inclusiv prin adoptarea unor măsuri practice, cuprinse într-un plan care să răspundă constatărilor şi recomandărilor relevate în documentul Comisiei Europene. Pentru noi, angajamentul politic în faţa cetăţenilor înseamnă încheierea negocierilor de aderare la finele anului următor. Raportul de ţară din 2004 va trebui să reflecte, în continuare, succesul acestei guvernări şi implicit să confirme împlinirea tuturor obiectivelor stabilite.“

Oare cum ar fi trebuit să sune raportul de ţară pentru ca o voce din interiorul PSD să considere că, totuşi, ceva scîrţîie?

▲

DILEMATECA

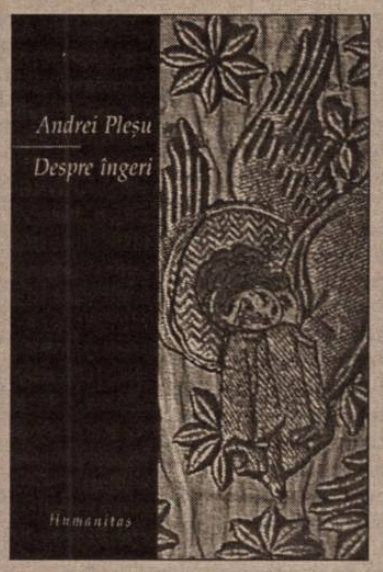

*Andrei Pleşu, **Despre îngeri***
Editura Humanitas, 2003

Mircea VASILESCU

satul global

Cumințirea

Săptămîna trecută, una dintre ştirile care au ţinut afişul a fost aceea că, în urma unui test, Traian Ungureanu „nu a fost reţinut" pentru prelungirea contractului cu secţia română de la BBC. Într-o perioadă în care toată lumea era preocupată de raportul de ţară al Comisiei Europene şi, mai ales, dacă „ni s-a dat" ori nu statutul de economie de piaţă, o asemenea veste putea trece aproape neobservată. Şi totuşi, fiind vorba de un jurnalist foarte cunoscut şi despre o concediere greu de explicat, s-a discutat mult despre ea. Unele ziare (în special *Evenimentul zilei)* au acordat mult spaţiu opiniilor despre ciudata „măsură", altele (de exemplu, *Adevărul)* nici n-au luat-o în seamă. Convenţia Organizaţiilor Media (care grupează 33 de asociaţii ale jurnaliştilor din România) a trimis o scrisoare secţiei române a BBC, în care nuanţează consecinţele eliminării lui Traian Ungureanu şi expune posibilele interpretări.

În aparenţă, ar fi vorba despre o simplă relaţie angajator-angajat. La un moment dat, o instituţie consideră că unul dintre angajaţii săi nu-i mai este necesar şi gata, pune placa limbajului rece de tip „resurse umane" şi verbalizează: „nu aţi fost reţinut pentru prelungirea contractului". Tot ce ar putea urma este un „no comment". (Între timp, BBC a dat un comunicat în care, după o lungă poveste despre mutarea centrului de greutate al secţiei române de la Londra la Bucureşti, spune: „we cannot comment on individual contracts". Ce spuneam?) Dar nu este aşa: să te lipseşti cu atîta lejeritate de un jurnalist de excepţie este de-a dreptul absurd. Iar ascunderea după limbajul instituţional a generat interpretări: ar fi vorba, de fapt, despre o concesie făcută partidului de guvernămînt, aflat în ofensivă împotriva jurnaliştilor incomozi. O asemenea interpretare nu e gratuită. PSD se află, într-adevăr, într-o campanie de „cucerire" a presei independente; nu o dată, reprezentanţi ai partidului de guvernămînt şi-au declarat nemulţumirea faţă de criticile exprimate la BBC; apoi, BBC-ul a pierdut cîteva contracte cu posturile FM din România care îi retransmit programele şi se spune că la mijloc a fost dorinţa partidului de guvernămînt de a-i reduce audienţa. În asemenea condiţii, formula „nu aţi fost reţinut pentru prelungirea contractului" pare de pe pereţi: a elimina o voce independentă înseamnă a te înscrie – intenţionat sau nu, deliberat sau nu – pe linia dorită de PSD. *It's a fact*: absenţa (încă) unei voci independente din mass-media de la noi îi creează avantaje Puterii şi slăbeşte şi mai mult spaţiul public, oricum fragil. Puterea şi-a făcut un reflex din a reproşa presei tot felul de lucruri (şi am avut exemple chiar săptămîna trecută – de pildă, că presa „n-a tradus corect" fraza despre economia de piaţă din raportul de ţară al Comisiei Europene). Intoleranţi faţă de gîndirea independentă şi enervaţi că sînt mereu luaţi la întrebări, guvernanţii văd în jurnalişti nişte fiinţe stranii şi răuvoitoare care nu-i lasă să-şi facă liniştiţi treaba. Politicienii uită însă că jurnaliştii sînt simpli *intermediari*: în bună parte, ei nu fac decît să pună în discuţie subiectele aflate pe agenda opiniei publice, să pună întrebările pe care şi le pun cetăţenii, să exprime nemulţumiri care nu sînt numai ale lor. Desconsiderîndu-i pe jurnalişti, politicienii desconsideră de fapt opinia publică, iar atunci cînd doresc o presă cuminte, gîndul lor nerostit este că şi-ar dori, de fapt, o opinie publică inertă, care să înghită tot ce i se livrează dinspre cercurile puterii. Şi mai este o problemă de care politicienii ar trebui să ţină seama: sistematic, în toate sondajele, procentul celor care au încredere în presă e mult mai mare decît al celor care au încredere în partide, Parlament şi Guvern.

Or, în aceste condiţii, nici nu mai contează de fapt dacă la baza concedierii lui Traian Ungureanu s-a aflat sau nu vreo intervenţie sau măcar „sugestie" politică. Efectele sînt aceleaşi: o voce independentă mai puţin. Şi nu una oarecare, şi nu într-o instituţie de presă oarecare. Să presupunem că n-ar fi fost vorba decît de o măsură internă, care ţine de felul în care postul de radio îşi gestionează resursele. Dacă ar fi aşa, ar fi de-a dreptul ilogic şi împotriva aşteptărilor publicului. În orice caz, fie că politicul şi-a băgat coada, fie că nu, în această total neinspirată mişcare a BBC-ului românesc se întrevăd un impuls către autocenzură şi o coborîre a standardelor de independenţă şi profesionalism. Cei cărora nu le place presa independentă se pot bucura: „cumințirea" ei a mai făcut un pas.

▲

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE" PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2004-2005

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru *10 burse* de cercetare pe durata unui an universitar (1.10.2004 – 31.07.2005) pentru tineri cercetători/universitari români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE:

1. candidatul trebuie să fie înscris la doctorat (ultima fază a redactării tezei) sau să aibă titlul de doctor;
2. se va acorda prioritate candidaţilor sub 45 de ani;
3. o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere.

CONDIŢII ALE BURSEI:

Programul bursierilor presupune prezenţa obligatorie în Bucureşti cel puţin o dată pe săptămînă. În timpul bursei, bursierii vor beneficia de un stagiu de cercetare de o lună într-unul din marile centre universitare/de cercetare din străinătate. Valoarea bursei este echivalentul în lei a 460 euro lunar (plus 2.560 euro pentru stagiul de cercetare).

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL:

Formularul de participare la concurs poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie). De asemenea, formularul poate fi obţinut prin e-mail sau de la adresa web http://library.nec.ro/formulare.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 8 decembrie 2003 (inclusiv).

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021) 307 99 10, prin fax (021) 327.07.74 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro

New Europe College
Institut de Studii Avansate
str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Tribulaţiile unui psihanalist chinez

Balzac şi micuţa croitoreasă chineză, despre care am scris aici şi care a apărut în româneşte la Editura Polirom, a fost un mare succes internaţional. Dai Sijie, cunoscut înainte doar în ipostază de cineast (şi-a adaptat, de altfel, şi propriul roman), se dovedea, la întîia lui carte, un prozator inventiv şi inteligent, scriind într-o franceză de o remarcabilă fluenţă. Romanul, dincolo de frumoasa poveste de dragoste desfăşurată pe fondul sinistru al revoluţiei culturale, arăta îndeosebi cum poţi rezista, graţie lecturii, în faţa prostiei, a fanatismului şi a presiunii ideologice.

Noul lui roman, *Complexul lui Di* (Gallimard, 2003), este mai ambiţios, atît la nivelul compoziţiei cît şi la acela al registrelor naraţiunii. Urmărim tribulaţiile unui psihanalist, pe nume Muo, care revine în China anului 2000. Plecat la Paris, la începutul anilor '90, cu o bursă de studii, îl descoperise, după Freud, pe Lacan. Se lansează acum într-o aventură nebunească şi riscantă; vrea s-o scoată din închisoare pe logodnica lui, arestată pentru că transmisese unor corespondenţi de presă occidentali fotografii dovedind că poliţiştii chinezi practică tortura. Muo ar fi, dacă e să-l credem pe romancier, primul psihanalist chinez. Urmase la Paris, vreme de patru ani, o analiză cu o somitate în materie, un discipol al lui Lacan, doctorul Michel Nivat. Acesta nu făcea, bineînţeles, decît să asculte ceea ce-i spunea pacientul întins pe canapea; dar ceea ce particularizează această relaţie e că, o bună bucată de vreme, Muo – nestăpînind franceza – vorbea în limba lui maternă, povestind, spre exemplu, amintiri din perioada Revoluţiei culturale şi rîzînd uneori pînă la lacrimi, sub privirile – totuşi – intrigate ale Maestrului. În plus, lucru mai curînd surprinzător la cineva care vede peste tot pulsiuni şi simboluri sexuale, Muo este virgin şi i se întîmplă nu o dată să nu-şi poată controla dorinţele şi fantasmele. Romanul, se vede imediat, mizează pe umor (adesea foarte negru) şi pe deriziune. Muo ştie că pentru a-şi salva logodnica va trebui să dea şpagă (nu ştiu care e cuvîntul chinezesc, dar el există în limba marelui popor care încă, pretind unele voci, mai construieşte socialismul) judecătorilor şi avocaţilor, aceştia din urmă nefiind decît nişte intermediari. Or, în cazul său, exigenţele sînt ieşite din comun: judecătorul Di acceptă să-i elibereze logodnica numai dacă Muo îi aduce în pat o fecioară, întrucît, conform unor credinţe seculare, fecioarele transmit partenerilor lor o forţă vitală infinit de preţioasă. Romanul ia de acum încolo forma unei povestiri picareşti, cu răsturnări de situaţii şi efecte de surpriză, cu atît mai mult cu cît (nici) în China de astăzi nu întîlneşti fecioare la tot pasul.

O Chină pe care autorul o înfăţişează în contrastele ei vertiginoase; trenuri mizere, murdare, înţesate de vagabonzi şi de hoţi; saloane de „coafură" transformate în bordeluri unde fetele se expun în vitrine, ca la Amsterdam; restaurante unde debarcă autocare pline ochi cu turişti, cărora li se propun meniuri afrodisiace ultrarafinate; cartierele noilor îmbogăţiţi, cu vile de un kitsch agresiv – verande, arcade, cupole, statui în grădină, fîntîni; fast-food-uri, magazine de suveniruri, chioşcuri de ziare etalînd pe prima pagină fotografii „sexy" ale vedetelor de cinema şi televiziune; personaje a căror simplă înfăţişare exterioară frizează delirul, precum ţăranul îmbrăcat cu o haină occidentală şi cu blugi suflecaţi pînă la genunchi, purtînd în spate un plug de lemn.

Nu lipsesc din roman nici erotismul (scena în care Muo face pentru prima dată dragoste e un regal), nici poezia tulburătoare a savorilor şi a mirosurilor. Dar nu lipsesc nici secvenţele ce arată că, în China zgîrie-norilor şi a performanţelor tehnologice, structurile comuniste rămîn în continuare foarte solide. Mă gîndesc în special la episodul în care Muo nimereşte la comisia ce se ocupă de „publicaţiile clandestine" şi unde, în mai multe încăperi, se află grămezi de cărţi interzise, apoi bobinele filmelor ce au avut aceeaşi soartă şi unde, în fine, într-o sală specială, sînt depozitate scrisorile de denunţ (pe categorii: soţ şi soţie, părinţi şi copii, colegi, vecini, informatori etc.) precum şi cele de auto-denunţ, practică frecventă în timpul Revoluţiei culturale. Povestea, în fapt, nu are deznodămînt: Muo nu poate lupta cu un sistem profund corupt. Şi pe deasupra, tot căutînd fecioare pentru judecătorul Di, a căpătat obiceiul să se îndrăgostească de ele şi să le păstreze pentru el.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Note înfrigurate

La începutul săptămînii trecute, s-au auzit în România două apeluri la solidaritate. Unul venea din Palatul Victoria – dl Adrian Năstase a cerut un nou „Snagov", adică un forum în care partidele politice să reafirme adeziunea la obiectivul integrării europene, după controversatul *Raport de ţară* publicat de Comisia Europeană nu demult. Altul a venit dinspre societatea civilă – anunţata concediere a jurnalistului Traian Ungureanu de la BBC este un motiv suficient de puternic pentru reunirea vocilor în apărarea cauzei jurnalismului independent şi, cu bătaie mai lungă, un semnal de alarmă pentru firava noastră democraţie care, în pline recunoaşteri occidentale, nouă ne miroase tot mai mult a autoritarism. În afară că e vorba despre apeluri cu acelaşi obiect: solidaritate, nu există nici o asemănare între ceea ce vrea Guvernul şi ceea ce vor lideri de opinie ai societăţii civile. Aceste apeluri nici măcar nu vizează aceeaşi categorie: primul e pentru clasa politică, al doilea e pentru societatea civilă. Un eseist dibaci ar putea lesne argumenta că cele două apeluri sînt opuse; ele se exclud prin substanţa lor, căci au semnificaţii divergente şi pentru orice om consecvent cu el însuşi a spune „da" unuia înseamnă automat a spune „nu" celuilalt. Un alt eseist, la fel de dibaci, ar putea argumenta irefutabil că cele două apeluri nu au nici o legătură. Şi totuşi, undeva, este o asemănare, căci felul în care se va răspunde acestor două apeluri este o probă de caracter.

● Opoziţia îşi reclamă tot mai mult dreptul de a avea propriul canal de comunicare cu Occidentul şi propriul relief în chestiuni de politică externă – cu atît mai bine pentru ea. Asta înfurie puterea – cu atît mai rău pentru ea. Adevărul e că nimeni nu are monopolul politicii noastre externe şi că integrarea europeană (obiectivul major pentru noi, acum) nu poate fi lucrarea unui partid sau unui ministru, oricît ne-ar plăcea să zicem, pe la colţuri, că aşa este.

● Deşi e în general pitoresc, e şi ceva deprimant în felul în care citim de-acum celebrul *„Raport de ţară"*. Văzînd persistenţa noastră în dezbaterea chestiunilor de traducere şi a nuanţelor logico-lingvistice, cineva care nu ne cunoaşte ar zice că sîntem un popor de hermeneuţi, o naţie de scolastici, o seminţie de comparatişti. Apoi, mai e şi fixaţia pe acea frază, e drept, ambiguă, cu privire la caracterul economiei noastre care ba este, ba nu este, ba pare să fie, ba poate să fie, ba ar putea să fie „de piaţă" şi „funcţională", în sensul criteriilor de la Copenhaga. Spectacolul lecturii şi comentarii publice a documentului bruxellez a fost pe alocuri de tot hazul, recunosc. Dar obsesia pentru descifrarea documentului sibilinic a fost proba evidentă că, în lupta politică de la noi, nu contează ceea ce se întîmplă, ci ceea ce se spune că se întîmplă. Învins de realităţi, politicianul dîmboviţean şi-a dezvoltat abilitatea de a lucra cu şi pentru imagini.

● Tot despre *Raport*. Cineva a folosit comparaţia cu paharul de apă despre care unii zic că e jumătate plin şi alţii că e jumătate gol şi toată lumea are dreptate. Dacă am fi oneşti, am fi toţi trişti: cei care îl vor gol, pentru că nu e gol, cei care îl vor plin, pentru că nu e plin. Dar aşa, sîntem cu toţii bucuroşi, cei care îl vor gol, pentru că e ***şi*** gol, cei care îl vor plin, pentru că e ***şi*** plin.

● Proba certă a implicării preşedintelui PRM în acţiuni de poliţie politică, apărută în presă la trei ani după ce a obţinut certificatul legal de „curăţenie", este şi proba certă a ridicolului în care aplicarea defectuoasă a Legii Ticu pune CNSAS. Rar mi-a fost dat să văd un afront mai sever adus unei instituţii. Admir enorm energia membrilor CNSAS care înţeleg să stea acolo ca să-şi facă datoria, chiar cu riscul de a se acoperi de ridicol şi de a gira o instituţie cu credibilitatea distrusă. Dar la ce va folosi asta?

● A venit iarna peste miile de pensionari care au cerut să se debranşeze de la căldură. Din cînd în cînd, presa a vorbit despre ei. Nu cred că există ceva mai îngrozitor în România de azi, decît debranşarea de la calorifere în masă, la cerere, a acestor bătrîni îngenuncheaţi de facturile de întreţinere. Mă gîndesc cu durere că vom ieşi din iarna asta mai puţini datorită gerului. Asta într-o ţară cu vocaţie europeană, cu creştere economică susţinută de patru ani încoace şi cu progrese incontestabile. Aici nu mai e loc nici de social-democraţie, nici de liberalism. Aici nu mai contează nici Adrian Năstase şi nici Traian Băsescu. Aici e vorba despre viaţă şi moarte. Cu ochii aţintiţi spre magia tîmpită a „anului electoral" care vine şi care sperăm să ne ofere cît mai mult circ, vom privi la televizoare printre cadavrele îngheţate ale semenilor noştri, recuperate de prin apartamente mizere şi mărginaşe.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Brand Pitt

*erou al luptei pentru integrare**

Urmează măsuri urgente, aşa ni s-a spus după raportul de ţară. Şi, cum nimeni n-a specificat că e vorba de fapte, sper că-mi este îngăduit să propun cîteva elemente de luptă lexicală, care să aducă un mic avantaj competitiv în lupta cu percepţiile asupra României. Greşite, în cea mai mare parte.

Să-i spunem *rebranding* de ţară, ca să înţeleagă şi străinii despre ce e vorba. Mai ales că lor le e destinat efortul. Iată în continuare un glosar de termeni folosiţi greşit în acest moment, împreună cu varianta lor corectată.

1. Corupţi? Nu. *Uşor de convins* e termenul corect. Încercaţi în Marea Britanie să ridicaţi un combinat siderurgic pe o rezervaţie naturală. Aşa-i că nu merge? La noi plăteşti azi şi poţi să aduci excavatoarele mîine. E un avantaj competitiv pentru orice companie străină. Numai să-l prezentăm cum se cuvine.

2. Neserioşi? În nici un caz. Să zicem doar că sîntem *surprinzători* la locul de muncă. Îţi cere şeful (să-i zicem Bill) o lucrare pînă mîine şi îl suni a doua zi de la filiala din Craiova să-l anunţi că n-o termini pînă săptămîna viitoare, deci după data la care trebuia prezentată, întrucît Michael te rugase încă de joia trecută să rezolvi problema livrării de la Timişoara... Cum să se plictisească expatul în condiţiile astea? Să zică mersi că-l ţinem în priză, rămîne tînăr la minte.

3. Fără etica muncii (adică leneşi, mai simplu spus)? Ei bine, aici ni se face o mare nedreptate. E vorba pur şi simplu de o *atitudine relaxată faţă de efort*. Faptul că nu ne rupem spinarea sau laptop-ul e pînă la urmă bun şi pentru angajator: ne va folosi mai mult, se va bucura de zîmbetul nostru în fiecare zi şi, cine ştie, va învăţa şi el pînă la urmă să tragă pe dreapta şi să admire peisajul. Viaţa e scurtă, *n'est-ce pas?*

4. Estul Europei? E un termen peiorativ, pe care greu îl mai rebranduieşti. Totuşi, am găsit o soluţie care aruncă o lumină proaspătă asupra locaţiei noastre geografice: *Vestul Orientului Apropiat!* Este că deja sună mai bine? Are în el două cuvinte-cheie, „vest" şi „apropiat", care deja schimbă complet percepţiile. Nu ştiu dumneavoastră, însă mie îmi sugerează o ţară caldă, prietenoasă, dar şi occidentală...

5. Puţine investiţii străine? Ei bine, aici avem un răspuns descumpănitor: *multe investiţii româneşti în maşini străine!* Nu e nevoie de nici o demonstraţie: e suficient să-i cereţi străinului să scoată capul pe geam. Asta îi va arăta că ţara are, totuşi, putere economică şi-n plus acel talent rar al investiţiei productive... Chiar dacă e vorba doar de producţie de invidie din partea trecătorilor.

6. Birocraţie extremă, sufocantă? Nu putem nega. Dar asta nu înseamnă că nu putem schimba vorba. Ce ziceţi de *„Ultima ţară din Europa cu urşi în libertate"?*

7. Greu de înţeles? Se spune că nici măcar noi nu putem pricepe ce se întîmplă în ţara noastră, d-apoi străinii. Ei bine, de ce n-am face din asta o virtute? Mai ales că avem deja exemplul lui Blaga, care, în vremuri chiar mai bune, a construit un întreg sistem filosofic din chestia asta. În memoria lui, propun o alternativă pozitivă: în România e *uşor să te miri*. Iată, nu mai vorbim de înţelegere, nu ne mai lipseşte. În locul ei introducem o valoare pozitivă: candoarea.

În sfîrşit, după aceste elemente de retorică, noul slogan de ţară vine să se aşeze natural şi cald, ca mămăliga peste smîntînă. El nu neagă nimic din excepţionalismul locului, însă îndeamnă la o atitudine proaspătă faţă de orice neajuns.

Să-l rostim simplu, cu puţină emfază (şi să sperăm că merge): *România. Nu-ţi vine să crezi!*

---

* Îi mulţumesc Anetei Bogdan, care mi-a dat ocazia, la seminarul ei despre *branding* de ţară, să-mi clarific noţiunea de patriotism. Nu, el nu înseamnă să-ţi vorbeşti ţara de bine, ci să-i determini pe alţii s-o facă. Mult mai greu, dar tocmai de-asta *branding*-ul e scump!

▲

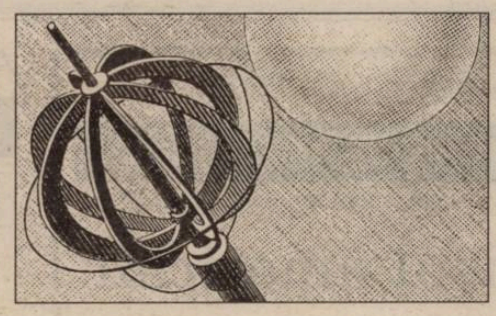

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Concordie şi împăcare

Cel mai bogat om din Rusia, Mihail Hodorkovsky (o avere de peste 8 miliarde de dolari), stă de peste o lună la puşcărie, cu ştirea şi aprobarea preşedintelui Putin, iar presa din lumea întreagă se întreabă asupra evoluţiilor viitoare ale capitalismului din această ţară. Să fie ancheta asupra proprietarului principal al firmei IUKOS începutul revizuirilor privatizărilor oneroase din timpul lui Elţîn sau avertismentul dat celor tentaţi să urmeze exemplul acestui tînăr arogant care a vrut să-şi folosească banii pentru a intra în politică? Să fie arestarea magnatului o victorie a consilierilor petersburghezi ai lui Putin, slujbaşi KGB veniţi tîrziu la tortul puterii, procedînd acum la o brutală redistribuire? N-ar fi vorba doar de lăcomia lor personală, spun alţii, ci şi de dorinţa instaurării controlului guvernamental asupra rezervelor de materii prime, stoparea fuziunilor cu societăţi străine şi a exportului de capital. În anturajul preşedintelui Putin toate acestea sînt considerate obstacole în calea revenirii la statutul de mare putere. În vizită în Europa, misteriosul preşedinte rus şi-a prezentat acţiunile drept aspiraţia firească a oricărei administraţii de a restabili ordinea. „În Rusia, nu a existat niciodată libertatea presei, aşa că nu am încălcat nimic", a răspuns, în stilul abrupt caracteristic, unei acuzaţii formulate la o conferinţă de presă. El a vorbit şi despre lege, dar, aşa cum remarcă aproape toţi analiştii, legea a fost călcată de toţi oamenii bogaţi ai Rusiei de azi, dar pedepsiţi sau ameninţaţi cu pedeapsa au fost doar cei care au vrut să se folosească de avantajele democraţiei: Berezovski şi Gussinski, cărora li s-au rechiziţionat ziarele şi posturile de televiziune, forţaţi la exil, iar acum Hodorkovsky, în apărarea căruia au demonstrat două mici partide de opoziţie, finanţate de el.

La manifestaţiile din 7 noiembrie, aniversarea revoluţiei bolşevice, numită acum Ziua Concordiei şi a Împăcării, manifestanţii au fost alături de mesajul unei Rusii puternice şi unite, emis de partidul preşedintelui. Necesitatea respectării regulilor democratice, chiar cînd există puternice suspiciuni de fraudă, nu e prea populară printre cei cu un venit de o sută sau două de dolari pe lună, iar scăderea cursului acţiunilor la Bursă (efect al arestărilor de la IUKOS) nu e printre ştirile care să-i intereseze.

Rusia puternică şi unită nu luptă doar cu Hodorkovsky. Pe 19 septembrie, la Yalta, Rusia a făcut presiuni asupra Ucrainei, Belarusului şi Kazahstanului şi a obţinut semnarea tratatului cu privire la „spaţiul economic unic", fiind de la bun început clar ale cui interese vor prevala. Pe 29 septembrie, forţele navale ruseşti au început construcţia unui dig în strîmtoarea Kerci, preluînd controlul asupra unei insule aparţinînd Ucrainei. Ucraina a reacţionat şi acum se „negociază" controlul căii strategice şi al terenurilor din Marea de Azov, unde se presupune că s-ar afla petrol. Pe 5 octombrie, s-au desfăşurat un fel de alegeri în Cecenia, care au ratificat un regim marionetă, lipsit de sprijin popular. La o conferinţă de presă din 9 octombrie, preşedintele Putin şi ministrul Apărării, Ivanov, au anunţat că Moscova îşi rezervă dreptul să intervină militar în Asia Centrală şi Caucaz, acolo unde e ameninţată securitatea conductelor de petrol şi de gaz, „chiar dacă părţi ale sistemului se află dincolo de graniţele Rusiei" *(The Washington Post)*. Prezenţa trupelor ruseşti pe teritoriile Gruziei şi ale Moldovei nu este un semn bun pentru independenţa acestor republici. Cam aşa arată „democraţia controlată" asumată de preşedintele Putin: „Cei care vor să audă şi să înţeleagă au auzit şi au înţeles şi n-are rost să vorbesc cu cei care nu vor", a spus el la Paris.

Se crede că în arestul preventiv de la Matrosskaia Tişina, Hodorkovsky face planuri pentru o eventuală candidatură la preşedinţie în 2008. Cîteva mii de credincioşi ortodocşi s-au lansat într-o campanie destul de zgomotoasă pentru sanctificarea ţarului Ivan al IV-lea, zis cel Groaznic, care, susţin ei, n-a fost groaznic deloc; doar rusofobii, catolicii şi evreii au popularizat calomnii despre masacre şi torturi, acuzîndu-l chiar de infanticid. În termenii de azi s-ar putea spune „tiranie controlată".

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Visul american: Los Angeles

Los Angelesul este de fapt un număr de oraşe ţinute împreună cu funde mari de şosele ca nişte benzi rulante obosite, pline ochi de oameni extenuaţi, care au mare nevoie de o reparaţie capitală. Repararea oamenilor este un biznis trepidant în L.A., pentru că acolo totul strică: smogul, şofatul, impozitele pe maşini, economia, politica, concurenţa, cultura, mare sau mică. Bruma de pace şi linişte pe care localnicii reuşesc să o smulgă bombei umane în care locuiesc este binemeritată. Se face multă cultură în Los Angeles, distilată strop cu strop din căpeţelul de fitil de rachetă ce se iţeşte din capetele tuturor ca un smoc de disperare şi muncă în exces. Bomba umană însăşi stă călare pe o falie seismică şi limbi de pară ling oraşul mai tot timpul. Nu contează dacă eşti bogat sau sărac: odată şi-odată tot va trebui să-ţi părăseşti Chevy-ul sau Lexus-ul pe benzile rulante şi să te laşi în voia lor, să te ducă ele unde vor. După ce-ţi vor fi măcinat oasele şi pîrjolit pielea şi după ce-ţi vor fi storcoşit ego-ul, or să te doftoricească, fie cu bani gheaţă, fie cu ceva farmece, şi-or să te îmbrace în ţoale mai bune şi-or să te scoată în oraş, la film, să mănînci chips şi guacamole la vreun vernisaj, la o orgie sau la vreun chef, ca să te înfrupţi cu lăcomie din picăturile de hăituire distilată stoarse din sufletul colectiv al lui El Ay. E un loc al dracului de bun ca să trăieşti în el, un vis din care nu te poţi trezi, şi mie mi se rupe inima cînd îi văd pe localnici că îşi compun tot felul de feţe de arătat lumii. E ciudat că la Hollywood se fac imaginile după care este modelată lumea, pentru că Hollywoodul este în Los Angeles şi nu este cu nimic mai mai presus sau mai prejos de orice altă parte a acestui oraş. Duceţi-vă pînă în străfundurile L.A.-ului şi veţi găsi un oraş scobit în deşert de către hoţii de apă, prin care mişună Okies hămesiţi şi imigranţi flămînzi, în armuri de celuloid. Oraşul arată chiar ca un tort, pentru că poţi să-ţi tai o felie pînă la ce strat vrei tu, şi îl găseşti acolo, intact: anii '50 (cel mai gros strat), '60 (subţiat de droguri şi sinceritate), '70 (care tot re-apare, ca o eczemă), '80 (moştenirea variilor coafuri), toate dulci, dacă nu chiar edulcorate, tivite de Oceanul Pacific, imens, strălucitor, adînc, geologic neliniştit şi plin de submarine nucleare. Aşa că iată-mă ducîndu-mă acolo, ca să vorbesc în deschiderea unei expoziţii intitulată „Fotografia şi Visul American" şi nici că există un loc mai firesc pentru a visa visul american în imagini, dar în prezidiu există profesori care cred că fiecare poză trebuie să aibă ataşat un text explicativ. Dar „luarea de imagini" a început cu mult înainte de inventarea aparatului foto. Los Angeles pozează de milenii: misterioşi ochi pre-teoretici au fotografiat această lume şi toate acele poze încă mai există, iar lumea aşa cum o ştim nu este nimic altceva decît o colecţie de fotografii făcute de paparazzi dumnezeieşti, iar noi înşine sîntem doar nişte cópii de cópii, fotocopii executate prin replicarea ADN-ului, şi gîndesc toate acestea în L.A., unde un turn de inocenţă se ridică din mlaştina cosmică a artificiului. Trăiască arta şi artificiul! Aruncaţi-le o bezea Los Angelicilor ăstora care dau în brînci. Le datorez cîte un sărut pentru fiecare dată în care nu i-am înţeles, şi astea înseamnă de multe ori în deceniile în care am tot venit în oraş şi l-am privit obtuz.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Pionieri ai pagubei de partid

Am ocazia rar, în prag de noapte, să mă gîndesc la Lucreţiu Pătrăşcanu. Nu-mi fac un merit în caz că se întîmplă, nici nu sînt chinuit de remuşcări dacă nu. Pentru că sistemul ca atare se pregătea să fie o mare înşelătorie, comunismul trebuia să aibă şi pionieri într-ale pagubei de partid; Pătrăşcanu a fost unul dintre ei.

În acest moment al poveştii am dat drumul la televizor şi am reuşit să mai prind un colţ de ştire despre dezvelirea moaştelor Sfîntului Mina – mucenicul păgubiţilor. „Niciodată n-a fost lume ca acuma" – spunea un preot bucureştean, privind mîndru la coada imensă de oameni ce se prelingea în spatele bisericii – de unde puteam şi noi înţelege că, de la an la an, păgubiţii sînt tot mai numeroşi, mai evlavioşi şi mai ataşaţi celor sfinte – în schimbul detaşării efective de cele materiale.

...Din exaltare sau interes politic, Lucreţiu Pătrăşcanu a fost făcut în fel şi chip: unii l-au făcut agent britanic, alţii l-au comparat cu polonezul Gomulka; unii l-au făcut personaj de teatru (precum Titus Popovici pe la începutul anilor '70, în Puterea şi adevărul), *iar alţii l-au numit „erou de tragedie clasică", asemănîndu-l lui Constantin Brâncoveanu*. E rostul personajelor istorice să ofere fiecăruia oglinda lăuntricelor fantasme.*

Tocmai încheiam paragraful pe cînd la televizor începea emisiunea despre cazul senatorului bănuit a fi fost informator al Securităţii în prima parte a anilor '80; invitată, dna deputat Buruiană-Aprodu ia foc în răstimp, cu o cadenţă ce mi-o face simpatică din primul minut; din minutul al doilea, cînd devin atent, îmi schimb şi părerea.

...Deloc paradoxal, Pătrăşcanu a fost, într-un fel, responsabil de moartea lui Nicolae Ceauşescu; caricatura de proces a celui din urmă s-a datorat printre altele, şi felului în care primul, ca ministru (martie '45 – februarie '48), a tras în tiparele stalinismului sistemul Justiţiei române. Cultivat dar plin de sine, cu totul neînarmat în lupta pentru putere în partidul pe care visa să-l conducă, Pătrăşcanu îmi rămîne în memorie printr-un schimb de replici pe care l-a avut într-o plenară a Comitetului Central al PCR din 22 octombrie 1945 cu adversarul său Gheorghiu-Dej. „Tovul Pătrăşcanu este o rămăşiţă burgheză în partid, scrie cărţi fără să ne consulte, şi mai are şi încurcături teoretice" – ar fi spus Dej, privind cu coada ochilor la Ana Pauker, pîndindu-i încuviinţarea.

Cum priveam şi eu cu coada ochilor pe micul ecran, pe banda pe care tocmai apăruse numele fostului general de securitate Aron D., care spunea prin telefon că da, senatorul turnase din plin.

...O clipă, Pătrăşcanu a rămas mut în faţa unui asemenea afront, venit din partea inteligentului dar modest educatului Dej. Şi-a privit adversarul cam peste umăr, a zîmbit în felul lui şarmant, de mare succes altădată printre fetele de pe strada Sfîntul Ionică (unde-şi începuse cariera politică radical-socialistă) şi a zis: „Probabil tovul Dej confundă a fi burghez cu a fi intelectual; şi nu vreau să-i fac o situaţie dificilă, dar l-aş putea întreba care sînt aceste încurcături teoretice" – ştiut fiind că Dej, ca şi stînga românească, nu excela la capitolul marxism.

În acest moment, pe ecran a apărut, cu voce telefonată cu tot, un alt general ce se recomanda Aron D., care spunea că cel dinaintea lui e un impostor şi că nu, senatorul nu turnase la Securitate.

...Apoi Pătrăşcanu şi-a dres ironia din glas şi le-a spus tovarăşilor că dacă partidul nu mai are încredere în el, e gata să se degreveze de toate sarcinile primite şi vrea să fie trimis la „munca de jos", în celula de partid. Adevăr a grăit, pentru că într-o celulă a şi ajuns.

Şi, pe cînd meditam la acest sfîrşit de poveste politică, deodată îl aud pe dl Gheorghe Onişoru – prezent în emisiunea TV – cum, aparent împăciuitorist dar în realitate excedat şi dînsul de această abundenţă de generali de Securitate cu nume identic, le cere celor doi Aron D. să se prezinte cu buletinul în mînă la CNSAS, să se vadă odată care-i furul şi care-i păgubitul de identitate.

Credeţi că se va rezolva ceva? Nu-i nimic; la anul, pe 11 noiembrie, Sfîntul Mina ne cheamă la coadă din nou. Vom fi şi mai mulţi.

* Vezi George Pruteanu, „Pata de sînge intelectual", în *Dilema*, IV, nr. 175, 17 mai 1996.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Un Armaghedon universitar

Mi-a fost şi mie adus la cunoştiinţă – aşa pe la colţuri cum se practică reforma la noi, prin mediile universitare – existenţa pe Internet a ceea ce veţi citi mai jos. Decizia de a prelua fragmente comentate în rubrica de faţă despre corupţia, lipsa de performanţă şi nepotismul clientelar din sistemul învăţămîntului superior am luat-o şi după ce mi-a fost dat să văd cît de puţin interesaţi s-au arătat studenţii în recentele lor mişcări revendicative de reforma din universităţi. De altfel, văd că şi Mircea Mihăieş are aceeaşi constatare în rubrica sa din *România literară*. Aşadar, voi publica în spaţiul *Fanfarelor* mele *funerare* fragmente din paginile unor iniţiative curajoase, aparţinînd unor oameni de performanţă academică autentică şi care, publicîndu-şi numele în site-ul respectiv, socot că nu au nimic împotrivă că le reiau aici. Autorii constată faptul că „învăţămîntul superior cît şi societatea în general sînt într-o criză de atitudine civică, determinată atît de amprenta anilor de comunism cît şi de lipsa unor repere morale pe parcursul acestei tranziţii lungite parcă intenţionat."

Semnatarii acestor rînduri, constituiţi într-un Forum Academic Român (FAR), îşi iau obligaţia să elaboreze un „material" ce va fi adus „la cunoştiinţa participanţilor la Conferinţa Naţională a Învăţămîntului Superior ce va avea loc la data de 4 noiembrie 2003." Urmează apoi numele grupului de iniţiativă pe care-l reproduc întocmai: Assoc. Prof. Dr. Eugen Stamate, Universitatea Nagoya; Prof. Dr. Gigel Militaru, Universitatea Bucureşti; Assist. Prof. Dr. Eugen Brăiloiu, Universitatea Temple; Dr. Dorinel Verdeş, Universitatea Zürich; Assist. Prof. Bogdan D. Suceavă, Universitatea de Stat California, Fullerton; Dr. Mihalache Ovidiu, Institutul Japonez de Dezvoltare Nucleară.

Forumul Academic Român a elaborat un material intitulat *Propuneri de reformă a sistemului de învăţămînt universitar din România,* care constată faptul că „În ciuda speranţelor de a intra în normalitate, învăţămîntul universitar din România s-a confruntat în perioada de după 1990 cu un continuu proces de degradare. Pentru a ilustra amploarea acestui fenomen, e suficient", ne atrag atenţia autorii studiului, „să amintim că nici o universitate din România nu este inclusă în clasamentul primelor 500 de universităţi din lume, sau în primele 100 din Europa (vezi, de exemplu, http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm). Sistemul academic românesc este sursa unui exod de proporţii al tinerilor valoroşi peste hotare, mulţi dintre aceştia considerînd emigrarea drept unica şansă de realizare profesională. Oare chiar nu există nici un interes general ca ei să rămînă în România? Programul *Return To Romania,* iniţiat de administraţia americană, încurajează absolvenţii diferitelor programe academice să revină în România şi reprezintă un important semnal al preocupării pe care acest fenomen îl ridică pe plan internaţional. Pe plan european, România este semnatară a *Declaraţiei de la Bologna,* din 2000, în care se estimează că pînă în 2010 se va crea spaţiul unic european în domeniul învăţămîntului superior. Conform celor declarate de domnul ministru al Educaţiei, Cercetării şi Tineretului la deschiderea anului universitar de la Iaşi, pînă în mai 2005, cînd va avea loc în Norvegia următoarea conferinţă a miniştrilor responsabili pentru învăţămîntul superior, trebuie creată o instituţie care să evalueze calitatea sistemului de învăţămînt universitar."

Şi cum reforma sistemului este inevitabilă şi urgentă, autorii studiului au sistematizat limpede o serie de principii şi modalităţi concrete prin care aceasta poate fi pusă în aplicare, pe care le voi prezenta succint în numărul viitor.

Pînă atunci, iată exasperarea din discuţiile de pe site despre corupţie şi corupţi prin Iaşi cu obsevaţia că niciunde nu pare a fi altfel:

„Insider, te felicit că ai luat iniţiativa asta. E într-adevăr o nenorocire ce se întîmplă la Universitatea de Medicină şi Farmacie Iaşi. Am auzit de şpăgi de sute de dolari, mai ales de la studenţii străini. Aşa se duce faima în lume că în România nu se face carte, ci se cumpără diplome cu bani. Şi la «Ion Ionescu de la Brad» e la fel, ba uneori chiar se fac liste cu cei care dau «ceva» pentru a se şti cui i se saltă nota şi cui nu. Şi să mai vorbim despre curriculum la UMF Iaşi? Poate altă dată, că subiectul cu şpaga e prea fierbinte. Din cauza asta, printre altele, nu sînt recunoscute diplomele româneşti în afară. De ce trebuie să sufere zeci de mii de absolvenţi de pe urma unor incompetenţi, a unor clanuri care fac legea după bunul plac?

Studenţi, de ce nu spuneţi voi preţurile care se fac? Se indexează cu inflaţia? Sau sînt în euro?"

▲

Texte şi opinii de: *Raluca BĂTĂNOIU (studentă, Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării, Universitatea Bucureşti) ● Rodica CULCER (jurnalistă) ● Matei FLORIAN ● Raluca ION ● Eugen ISTODOR ● Adina POPESCU ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor) ● Adina ROSETTI (economistă) ● Ionuţ STOICAN (producător de televiziune) ● Stelian TĂNASE (analist politic) ● Silvia VRÎNCEANU (jurnalistă)*

Argument

La un moment dat, în paginile ce urmează, Răzvan Rădulescu afirmă că „laşitatea este unul dintre puţinele subiecte despre care nu poţi scrie altfel decît incriminîndu-te"; „bîrna din ochiul personal este compulsorie". Sînt de acord. Tocmai de-aceea m-am hotărît să nu mărturisesc nimic. În paginile următoare există destule mărturisiri despre laşitate. Le-am citit, le-am admirat şi mi-am spus: „Încă una – adică a mea, în Argument *– şi urlu!"*

Cît de grave sînt laşităţile mărturisite şi/sau comentate în aceste pagini? De exemplu, Răzvan Rădulescu vorbeşte despre încercările sale de a se pune bine cu nişte vecini nu-chiar-ideali, pe care nu o dată, în reveriile lui (acompaniate adesea de hărmălaia lor), i-a văzut morţi, striviţi. Soţia lui îl trimite la ei, să le ceară puţină linişte, el nu se duce şi, pentru că nu se duce, se simte laş. Cum spune sora mea: „Voi, bărbaţii, aveţi o problemă." Problema e o reminiscenţă a credinţei stupide, primitive, că valoarea unui om se măsoară după curajul său fizic, după entuziasmul cu care sare la bătaie (şi entuziasmul trebuie să fie cu atît mai mare cu cît duşmanii sînt mai mulţi şi mai fioroşi) . Stupidă, primitivă şi pernicioasă, dar longevivă: în copilăria mea optzecistă, credinţa asta te aştepta în paginile multor cărţi – pe unele le deschideai din obligaţie (manuale de istorie), pe altele de plăcere (romane de aventuri, povestiri eroice) –, gata să sară pe tine dacă erai destul de impresionabil ca să le iei în serios. Odată ce-a sărit pe tine (dar, de fapt, ea deja era în tine), nu-i uşor să scapi de ea. Partea ta civilizată îi dă dreptate lui Bernard Shaw, care spunea că laşitatea de acest tip „e la fel de universală ca răul de mare şi contează la fel de puţin". Dar o altă parte din tine e de altă părere.

În mai multe cazuri, „laşitatea" e un cuvînt prea dur pentru subiectul mărturisirilor. Pînă la urmă, acestea repetă un adevăr simplu: cei mai mulţi dintre noi nu sîntem protagoniştii propriilor vieţi – protagonişti în sensul de promotori, iniţiatori. Oare personajul descris de Adina Rosetti – un om care nu ascultă de propria chemare (destul de vagă, de altfel), ci de indicaţiile şi directivele celorlalţi – poate fi numit laş? Decideţi dumneavoastră. În aparenţă, autoarea articolului crede că da. Eu cred că nu: personajul e pur şi simplu un non-erou, şi nu sîntem decît vreo cîteva miliarde de reprezentanţi ai acestei specii. Ni se distribuie nişte cărţi şi, dacă sînt proaste, asta e – nu sîntem (sau nu ne simţim) în stare să cerem altele, deci le jucăm pe-acelea aşa cum putem, sau aşa cum ni se spune. Nu sînt lucruri grave sau, dacă sînt, unii colaboratori s-au sfiit să mărturisească pînă la capăt. „Dacă Andrei Gorzo îşi imaginează, în baza bunei păreri pe care probabil o are despre mine, că am să pot evita capcana pe care cu maliţie a întins-o tuturor celor pe care i-a invitat să scrie despre laşitate, atunci se înşeală", mai spune Răzvan Rădulescu, supraevaluîndu-mi abilităţile de vînător. Căci capcana poate fi evitată: poţi să mueşti din momeală fără să înghiţi cîrligul, poţi să rămîi cu voluptatea autodenunţului fără să te expui cu adevărat, poţi să fotografiezi laşitatea aşa cum un turist fotografiază anumite zone dintr-un oraş, ţinîndu-se departe de zonele cu adevărat dure. „O să supravieţuiesc cu acest gînd atîta vreme cît laşitatea mea n-o să rănească pe nimeni", scrie Ionuţ Stoican. Deci, cum rămîne cu rănile, cu răul pe care-l face laşitatea? Nu contează că suferi de „rău de mare", dar contează atunci cînd te bucuri să-l vezi înecat pe unul care nu suferea (despre asta scrie Matei Florian). Contează atunci cînd te repezi să-l împingi peste bord (despre asta scrie Silvia Vrînceanu). Nu-i de mirare că ţi-e frică de dictatorul cel rău, dar „atunci cînd oamenii se apucă să-şi hrănească propriul baubau" (vorba lui Stelian Tănase), nu-i de mirare că răul creşte. Şi dacă oamenii continuă să-l hrănească pe baubau şi după ce-a murit, răul supravieţuieşte; poate că grupajul ar fi avut nevoie de nişte articole despre asta.

Încă ceva: deşi am spus că n-am de gînd să mărturisesc nimic legat de laşitatea mea, acum îmi dau seama că am făcut-o. Am fost obligat. Am căutat pe Internet teste care să-ţi măsoare curajul sau laşitatea. Vreo două dintre ele mi s-au părut amuzante şi le-am inclus în aceste pagini. Dar am avut o problemă: nici unul nu te lăsa să-ţi faci singur punctajul. Ca să vă faceţi o idee, a trebuit să mă sacrific – să vă arăt cum am răspuns şi ce sentinţă am primit. Bineînţeles că în vreo două locuri am minţit. ***(Andrei Gorzo)***

Ionuţ STOICAN

Laşitate la sută

Pentru că eram prea ocupat cu bilele mele metalice – răspîndite pe jos, pe asfaltul încă umed – n-am observat prea bine ce se petrecuse. Am văzut doar că Liana plîngea şi că Dorin rîdea (ceilalţi priveau şi aşteptau urmarea). Am „evaluat" repede situaţia şi am hotărît: Dorin trebuia pedepsit. Indiferent ce făcuse, trebuia să plătească cumva pentru lacrimile alea ce se risipeau, acolo, între blocuri. Aşa că bilele s-au risipit încă o dată şi Dorin (care nu era prost) a rupt-o la fugă. Pentru că eram mai iute de picior – îmi povestise tata că şi el fusese cel mai tare la sprint – l-am prins destul de repede. L-am trîntit la pămînt, lîngă zidul murdar de la ghenă şi am ridicat pumnul. Atunci am simţit pentru prima oară. Citind chestia aia de pe zid, scrisă strîmb, cu creta: „Pregăteşte-te! Isus vine." Şi urma ziua şi ora sosirii. (Inscripţia aia am mai întîlnit-o de-atunci, risipită pe zidurile oraşului. De exemplu, acum poate fi văzută la Universitate, la Fîntînă, imediat sub placa memorială închinată Eroilor Revoluţiei.) „Fir-ar să fie" – mi-am zis. „Deci Cineva se uită la mine şi mă vede cum stau peste Dorin, gata să-l pocnesc". Mi-am privit pumnul ridicat, apoi m-am uitat şi la faţa aia schimonosită de frică de sub mine. Atunci, pentru prima oară-n viaţă, aşa, dintr-o dată, mi-am dat seama că sînt om.

În general îmi e destul de la-ndemînă să lansez o ipoteză despre un fapt mai greu suportabil care are ceva legătură cu ceea ce sînt eu la un moment dat şi apoi să tot caut argumente care să susţină ipoteza cu pricina. Spre exemplu, în vremea în care rubedeniile se uitau în jos la mine, îmi ciufuleau părul (stupid obicei, nu?) şi îşi dădeau cu părerea cum că „seamănă cu bunică-său", „ei aş, e taică-său întreg" etc., ei bine, cam pe-atunci am hotărît: eu sînt „eu" sută la sută şi nici un procent din mine nu e tata, bunicu' sau mai ştiu eu ce altă „creangă" din arborele meu genealogic. Şi, bineînţeles, am încercat să strîng dovezi pentru a demonstra asta. Voinţă, abilitate, temperament, mîndrie, orgoliu şi cîte şi mai cîte – pe rînd, au fost analizate după tiparul: cît îmi aparţine şi cît am moştenit. Aşa am ajuns şi la doza de laşitate pe care o am în dotare. M-au grăbit să mă gîndesc la asta şi vorbele pe care un vecin pus pe harţă le aruncase cîndva, peste gard, bunicului. O vreme am avut şi eu ceva dubii, dar acum sînt întru totul de partea bunicului: şi eu aş fi refuzat prima linie a frontului şi m-aş fi refugiat la curăţat cartofi. Pentru că nici eu n-aş fi vrut ca cei şapte copii care mă aşteptau acasă să bocească o poză şi-o decoraţie. Dacă în privinţa bunicului lucrurile îmi sînt oarecum mai clare, ei bine, în ceea ce priveşte laşitatea tatălui meu încă mai am dubii. Stă scris pe undeva prin Biblie cum că „părinţii au mîncat struguri acri şi dinţii copiilor s-au strepezit". Încă mai pot să-mi amintesc gustul bananelor necoapte pe care le aducea tata de la şedinţele de partid. Nu ştiu dacă o făcea numai pentru bananele alea sau mai avea parte şi de alte „gratificaţii". Cert e că mergea regulat să ştampileze carnetul roşu, deşi acasă înjura sistemul şi pe toţi „fruntaşii" ţării. Nu ştiu cîte procente din propriile-mi laşităţi sînt moştenite şi cîte sînt doar „ale mele". Probabil că n-am să ştiu cu precizie niciodată. Cert e că uneori, hotărît să scriu cît mai puţin în lista cu regrete, mă simt ca un luptător în armură, plimbîndu-mă împiedicat în sabia uriaşă pe care abia o mai tîrăsc pe asfalt, mereu în căutarea unei lumi în care să mă bat pentru onoare şi nu să vorbesc despre laşitate. Mai vechile mele întrebări nu au generat răspunsuri. Ba dimpotrivă, s-au ivit noi şi noi întrebări. De exemplu, cu toate că sînt sigur că urmaşii mei o să poarte ceva din propriile-mi laşităţi, nu pot spune care: cele pe care le-am trăit deja, micile mizerii cotidiene sau cele ce vor veni (cele copleşitoare, uriaşe, de care mă şi tem cel mai mult). Poate o să mă obişnuiesc în cele din urmă. Poate am să accept că oamenii nu sînt chiar atît de răi ci pur şi simplu nu sînt atît de buni pentru tipul ăsta de societate (sau invers?). Am să caut în continuare ipoteze frumoase şi am să mă străduiesc să le validez (de exemplu acum tot încerc să susţin afirmaţia „viaţa e frumoasă". Îmi e greu, ştiu că ar putea să îmi ia o viaţă întreagă treaba asta, dar mă încăpăţînez). Se spune că e atîta bogăţie în jurul nostru încît e imposibil să nu găseşti susţinere chiar şi pentru cele mai absurde probleme. Totul e să cauţi îndeajuns şi să iei lucrurile aşa cum sînt. O să accept că sînt doar un om. Nu salvatorul lumii ăsteia, dar nici ultimul dintre muritori. Şi o să supravieţuiesc cu acest gînd atîta vreme cît laşitatea mea n-o să rănească pe nimeni. O să accept şi că sînt mai mult decît un animal. Laşitate înseamnă şi mai aproape de sălbăticie, de locul unde nu te vede nimeni, mai aproape de „supravieţuire cu orice preţ". Fără îndoială, urma de „animalitate" din mine o să-şi ceară întotdeauna drepturile. Dar atîta vreme cît cineva se va uita la mine (chiar şi din amintire) o să mă simt om. Şi asta o să mă facă să simt mai liber. Al naibii de liber.

Stăteam cu pumnul ridicat şi mă uitam la faţa aia îngrozită de sub mine. Cineva ne privea în momentul ăla şi situaţia trebuia rezolvată repede: „Te bat sau te spun lui frate-tău?" „Mă spui lu' frate-meu" – mi-a răspuns repede Dorin. M-am ridicat şi l-am ajutat şi pe el să se ridice. Şi, înainte de a pleca, am mai privit încă o dată inscripţia de pe zid: şi dacă e numai o glumă?

▲

Testul 1

Poate fi găsit la www.queendom.com/tests. Elegantul său nume este „The Cojones Test". Răspunsurile scoase în relief sînt cele pe care le-am dat eu. Aşa am putut să aflu că sînt „unul dintre cei cărora le e frică de păianjeni" (ba nu mi-e frică), „însă n-ar ezita să se-arunce dintr-un avion" (ba aş ezita pînă la aterizare, ba chiar şi după-aceea). ***(A.G.)***

● 1. Tocmai te-ai instalat undeva ca să înnoptezi, cînd deodată auzi ţipetele unei femei în apartamentul de-alături. Sună ca şi cum ar fi vorba de o bătaie. Mergi să vezi dacă totul e-n regulă?
Da ***Nu***

● 2. Ai dovada că în tinereţe preşedintele ţării a fost implicat într-un accident cu fugă de la locul faptei. Informezi opinia publică?
Da Nu

● 3. Ţi s-a întîmplat vreodată sau ai fi dispus să ai relaţii amoroase simultane cu două persoane diferite, fără ca vreuna să ştie de cealaltă?
Da ***Nu***

● 4. Eşti în oraş cu prietenii şi îţi surprinzi soacra în timp ce se sărută pătimaş cu un bărbat... care nu este socrul tău. Ce faci?
a. ***Îi spui soţiei/soţului.***
b. Îi spui socrului.
c. Îţi prinzi soacra la înghesuială.

● 5. Eşti în prima ta zi la o slujbă nouă. Noul tău şef îţi dă o palmă peste fund cînd treci pe lîngă el. Ce faci?
a. ***Îi spui să-şi ţină mîinile acasă.***
b. Ţii secret incidentul.
c. Păstrîndu-ţi anonimatul, îl pîrăşti pe porc la Resurse Umane.

● 6. Ai intra într-o casă în flăcări pentru a salva pisica unui vecin?
Da ***Nu***

● 7. Dacă ţara ta ar intra în război, te-ai înrola în armată?
Da ***Nu***

● 8. Ai sărit vreodată cu paraşuta?
Da ***Nu***

● 9. Ai lua autostopişti?
Da Nu

● 10. Te-ai lăsa alergat de tauri la *fiesta* din Pamplona?
Da ***Nu***

▲

Răzvan RĂDULESCU

Pompa de apă (cişmeaua)

Dacă Andrei Gorzo îşi imaginează, în baza bunei păreri pe care probabil o are despre mine, că am să pot evita capcana pe care cu maliţie a întins-o tuturor celor pe care i-a invitat să scrie despre laşitate, atunci se înşeală. De altfel, i-am şi spus-o telefonic, înainte să mă apuc să scriu (adică exact în momentul în care cumpăneam implicaţiile unei asemenea teme), iar domnul Gorzo s-a grăbit să nege că a lui ar fi fost alegerea temei, aruncînd, nu fără laşitate, vina asupra domnului Cosaşu, absent în acel moment din redacţie.

Capcana funcţionează simplu: ávem o momeală tentantă şi avem un laţ, care, la momentul oportun, se strînge în jurul celui care apucă momeala. Din timpuri străvechi, nu există dihanie, mică sau mare, agilă sau greoaie, iscusită sau leneşă la minte, care să nu se prindă într-un asemenea *device*. Tot secretul este să ştii să prepari momeala şi să nu încerci să prinzi vulpi cu salată de vinete. În cazul de faţă, momeala este polimorfă (o reţetă specială pentru intelectuali) şi are, după caz, întocmai forma alinării frustrărilor fiecăruia dintre noi. Cutăruia i se va părea că întreaga istorie a românilor, bazată pe compromisuri şi pertractări, plăţi de tribut şi hărţuiri prin desişuri, stă sub semnul laşităţii şi nu va rata ocazia de a deplînge această stare nenorocită de fapt. Altul îşi va revedea relaţiile cu părinţii şi evoca acele conflicte în care oamenii mari nu pot, sistematic, să-şi asume culpele. Laşitatea, vor spune ceilalţi, este frîna care ne ţine departe de Europa, şi vina o poartă anii de comunism care au alterat tuturor celula morală şi au sădit iresponsabilitatea în oameni.

Şi aici se strînge laţul, înnodat cu fineţe de domnul Gorzo sau de domnul Cosaşu, ce contează, căci în ce fel îi mai pasă fiarei de numele din buletin al vînătorului? În realitate, laşitatea este unul dintre puţinele subiecte despre care nu poţi scrie altfel decît incriminîndu-te. Oricine ar face altfel, ar face simultan dovada laşităţii rezultate din confort şi din compromisul cu propriii demoni. În cazul discuţiilor pe marginea laşităţii, bîrna din ochiul personal este compulsorie, iar ignorarea ei te face de ocară. Singura consolare este că paiul din ochiul celuilalt există fără urmă de îndoială.

Dar destul cu eschivele, şi marş la pompa de apă (cişmeaua) promisă în titlu. Îngăduiţi-mi să iau textul de la început şi să scriu, de abia acum, ce-ar fi trebuit să scriu din capul locului:

„Sînt un laş, onorată instanţă. Dacă este să arăt cu degetul un laş, pe mine am să mă arăt mai întîi. Să vă povestesc în ce fel am ajuns la concluzia asta. Casa în care m-am mutat are în faţă o pompă de apă care aparţine primăriei...“ (Acum, dacă mă gîndesc bine, felul în care am început pînă la urmă articolul spune acelaşi lucru, doar că în mai multe cuvinte. Înapoi la poveste.)

Casa în care m-am mutat cu soţia şi copilul are în faţă o cişmea publică, rămasă aşa de pe vremea cînd apa era în Bucureşti un lux şi mulţi, mai puţini norocoşi, o cumpărau cu sacaua. Sigur, astăzi toate casele de pe stradă au propriul lor racord la reţeaua de apă a oraşului şi, implicit, contracte cu Apanova, toate cu excepţia casei de vizavi de mine, nerevendicată de nimeni de cîţiva ani şi ocupată ilegal acum de un număr greu de stabilit de ţigani, de ambe sexe şi de toate vîrstele. (Vă rog să nu vă supăraţi că nu-i numesc rromi – extemporalul pe care îl dau acum este despre ce am eu cu adevărat în cap şi trebuie să recunosc că nu am meditat încă suficient la învăţătura comunitar-europeană ca să levitez deja în privinţa acestei minorităţi.)

Cînd am cumpărat casa, vecinătatea a contat mai puţin, poate şi pentru că cei care vindeau îi instruiseră pe ţigani să se arate cît mai rar – nu-mi amintesc să-i fi văzut pe toată durata negocierilor, dar ştiam despre existenţa lor şi mai fuseserăm asiguraţi că sînt liniştiţi, vecini buni, nu fac probleme şi că oricum o să-i zboare primăria de acolo în cîteva luni, la intervenţia unuia dintre baştanii cu vilă din capul străzii. În schimb, cişmeaua a atîrnat mult. Pitorescul ei nu are legătură cu asta, căci nu trebuie să vă imaginaţi acum cine ştie ce havuz. Pompa era o ţeavă prăpădită, terminată cu un robinet al cărui ghivent se dădea peste cap şi care împroşca apă asupra unui canal pe jumătate înfundat, acoperit cu grilaj. Ce m-a atras pe mine la cişmea (şi ce i-am explicat soţiei mele, în calitatea mea de şef de familie prevăzător) este că, indiferent de ce nenorociri ne vor lovi, vom avea întotdeauna o rezervă de apă. Că vara vom putea stropi curtea şi strada cu furtunul, în timp ce restul oraşului se va lichefia sub caniculă. Că pentru construcţii trebuie apă multă, şi că noi oricum avem de gînd să mai adăugăm un etaj la casă.

Pe ţiganii de vizavi am început să-i văd pe fereastră la cîteva zile după ce am venit cu mobilele. A durat o vreme pînă să-i învăţ pe cei permanenţi şi nici acum nu-i ştiu pe toţi cei care vin doar ocazional pentru adăpost sau pentru că au o treabă. Vorbeau tare, dădeau foc pe trotuar unor bobine de inducţie, se rezemau cît era ziua de lungă de casa noastră (era umbră), lăsau în urmă scuipaţi, pachete goale de ţigări şi seminţe; joia, măcar o dată la două săptămîni, dădeau petreceri cu muzică. Dar activitatea lor principală era să care apă cu găleata de la pompă. Tot acolo, femeile veneau să spele rufele şi să cureţe cartofi. Pînă să chemăm pe cineva să desfunde canalul, cojile de cartofi au plutit incert peste grilaj. De copii am remarcat că aveau destulă grijă. Îi supravegheau de pe trotuar cînd aceştia se jucau în stradă şi îi înjurau cu răcnete atunci cînd trecea cîte o maşină. Altfel, politicoşi. Bună ziua, bună ziua, ce mai faci vecine, cît ai dat pe casă?

A venit iarna şi activităţile lor în aer liber s-au redus la frecventarea cişmelei, pînă într-o noapte cînd aceasta a îngheţat. Ţiganii au ieşit atunci în număr mare, cam cincisprezece (era noapte şi zăpada de pe stradă sclipea oranj de la iluminaţia publică), au învelit pompa în nişte cîrpe imunde, au îmbibat cîrpele cu benzină şi au aprins un foc memorabil. Ca să nu se mai întîmple şi a doua oară, au rupt robinetul, ştiut fiind că apa care curge nu îngheaţă. În acest timp, soţia mea mă tot trimitea afară să le spun: să nu mai arunce mizerii în faţă, să nu înfunde canalul, să vorbească mai încet că ni se trezeşte copilul, să vorbească mai frumos, să nu se mai bată. Iar eu fie amînam, fie refuzam pur şi simplu, pentru că mi-era frică de ei. Mă gîndeam că or să ne spargă casa. Că or să mă bată de-or să mă chiaunească. Pe scurt, nu voiam să apar în ziare. Am făcut însă altceva, mult mai umanitar şi mai milostiv. Am făcut nişte pachete cu hainele pe care nu le mai purtam, de la noi şi de la copil, am strîns nişte jucării şi le-am dat. Apoi, am cumpărat un robinet de o trăinicie industrială şi am reparat pompa, sugerîndu-le, în timp ce ei se minunau de frumuseţea robinetului, că fac toate acestea pentru relaţiile noastre de bună vecinătate. Reacţia lor a fost peste aşteptări: una dintre locatarele ocazionale ale casei de vizavi a bătut la noi în poartă şi ne-a cerut cincizeci de mii ca să plece acasă, iar un alt locatar, permanent de astă dată, a intrat în vorbă cu mine şi mi-a spus că ei, ţiganii, nu fură niciodată de la vecini, că nu sînt proşti să-şi aducă garda pe cap, şi că, în general, fură din alte cartiere. Alţii, din acele cartiere, sînt cei care fură în zona noastră.

A venit din nou toamna, copiii vecinilor au mai crescut puţin şi au început să se dea huţa pe pompă. Aceasta s-a rupt din rădăcină. Eram plecaţi din Bucureşti cînd s-a întîmplat, dar consecinţele s-au prelungit mult după revenirea noastră acasă. Un perete al casei – cel dinspre pompă – s-a umezit, iar solul dimprejurul ţevii mustea de apă. I-am chemat pe cei de la Apanova, iar echipa de intervenţie a apărut la al cincilea apel, adică după două săptămîni. Ţiganii de vizavi mă tot întrebau dacă am chemat pe cineva de la apă să repare pompa. Da, am chemat, dar nenorociţii nu vin, le răspundeam eu, ca să mă dau bine cu ei, deşi în sufletul meu speram să vină cît mai repede şi să desfiinţeze cişmeaua. Într-adevăr, ca un făcut, au venit doi cu salopete de la Apanova, au constatat, au săpat o mare groapă şi, ca să reproduc termenul pe care ei înşişi l-au folosit, au „buşonat“ racordul. A fost o zi de doliu printre vecinii mei şi o zi de intensă satisfacţie, *sous cape*, pentru mine: oamenii, ca şi florile, dacă n-au apă se ofilesc. Într-adevăr, vecinii mei s-au împuţinat. Flotanţii s-au rărit, iar permanenţii au devenit posaci, gînditori şi mai murdari. De tot însă nu au plecat. Copiii au ieşit mai rar să se joace pe stradă, dar acest lucru poate fi în egală măsură atribuit lăsării frigului sau unor boli provocate de igiena precară. Soţia mea m-a avertizat chiar că lipsa apei poate duce la molimi. Eu am încuviinţat, dar în mintea mea mi-am spus că molimele nu izbucnesc niciodată iarna, aşa cum ne arată istoria. Iar pînă la primăvară, mai vedem.

Acum trei săptămîni am cedat din nou unor porniri umanitare, cînd am văzut-o pe una dintre ţigănci cărînd apă din celălalt capăt al străzii – sînt cîteva sute de metri. Soţia mea a depus o cerere la Apanova pentru reînfiinţarea cişmelei, iar săptămîna trecută am primit vizita unui inginer care a examinat situaţia şi şi-a pus avizul favorabil pe cerere. Cum, între timp, compasiunii iniţiale i s-a substituit calculul, mi-am înştiinţat deja vecinii că mă voi lupta pentru apa lor şi vă asigur că, după repornirea pompei, cînd lucrurile se vor fi aranjat, voi încerca să-i strivesc sub povara recunoştinţei, în loc să-i strivesc pur şi simplu, aşa cum mi-am dorit, de cîteva ori, în reveriile mele neputincioase.

Mai ales acum, după ce am scris toate cele de mai sus, şi mai ales după ultima frază, pe care o recitesc şi care mă umple de mîndrie şi de repulsie, cred sincer că laşitatea nu este decît numele de temut pe care oamenii l-au atribuit pasivităţii lor funciare atunci cînd au măsurat dezastrele ce decurg din ea. Consider, iarăşi, că una dintre formele îndelung exersate de laşitate, adînc săpate în propria noastră conştiinţă, este aceea de a crede că există un sens ulterior în cursul lucrurilor, care validează opţiunile noastre chestionabile (sau refuzul opţiunii, în anumite cazuri). Şi mai cred, în fine, că aceeaşi pasivitate care, privită retrospectiv, mă umple pe mine de ruşine, este cea care mă face mai tolerant, fie şi numai pentru că îmi oferă un răgaz între stimul şi reacţia mea primitivă.

Dar ce sens are să mai continuu? Cel care a propus tema cunoştea sau intuia măcar lucrurile pentru care m-am chinuit eu mai sus. Cu acest gînd a şi întins capcana. Aşa încît tot ce mi-a rămas mie de făcut a fost să cad în ea de bunăvoie, conştient de faptul că nu am altă cale, şi să aleg, demn, să nu mănînc momeala, ci doar să gust, melancolic, o bucăţică din ea. ▲

Testul 2

Se găseşte la www.rateyourself.com. Titlul lui este: „Faci faţă conflictelor?“ Iată ce s-au găsit să mă întrebe şi ce-am găsit de cuviinţă să le răspund (variantele scoase în relief). Mi-au dat un verdict prea încîlcit ca să citez din el, dar din cît am înţeles (sau din cît îmi place să cred că am înţeles), e de bine. (A. G.)

● 1. Eşti la o reuniune de familie şi vărul tău face o remarcă rasistă. Cum procedezi?

a. Ieşi din conversaţie.

b. Îi spui să termine cu extremismele astea.

c. Nu spui nimic.

d. Îi spui că astfel de comentarii te deranjează şi îl rogi ca pe viitor să fie mai sensibil.

● 2.Nu eşti de acord cu partenerul tău de afaceri în alegerea celei mai potrivite strategii de lucru cu un client important. Cum procedezi?

a. Mergi înainte, trecînd peste părerea lui.

b. Te hotărăşti să nu mai lucrezi cu el, date fiind diferenţele voastre fundamentale.

c. Îl rogi să-şi explice mai pe larg ideile şi apoi cauţi un compromis.

d. Cedezi pentru a evita disputa şi pentru a salva parteneriatul.

● 3. Doi dintre prietenii tăi cei mai buni au un conflict şi te simţi prins la mijloc. Cum procedezi?

a. Iei partea celui despre care crezi că are dreptate.

b. Le spui să nu te bage în problemele lor.

c. Asculţi ambele versiuni pentru că îţi plac bîrfele picante.

d. Îi ajuţi să se împace făcîndu-l pe fiecare dintre ei să înţeleagă perspectiva celuilalt.

● 4. Mergi pe stradă, cînd cineva dă peste tine şi îşi vede în continuare de drum.

a. Ignori brutalitatea şi te aduni de pe jos.

b. Urli nişte înjurături.

c. Alergi după el ca să-l îmbrînceşti şi tu.

d. Strigi: „Poate că data viitoare o să spui şi tu pardon!“

● 5. Într-un bar, cineva nu vrea să-i dea pace persoanei care ţi-e dragă.

a. Părăseşti barul împreună cu persoana iubită.

b. Îi ceri intrusului să-şi vadă de treabă.

c. Te duci la toaletă şi laşi persoana iubită să se descurce singură.

d. Îl incluzi pe rival în conversaţie şi îţi petreci braţul după umerii persoanei iubite.

● 6. Atunci cînd partenera/partenerul de viaţă face ceva care te înfurie de-adevăratelea:

a. ***O/îl pedepseşti prin tăcere.***

b. Începi un meci de urlete.

c. Îi explici calm ce te-a supărat.

d. Îi faci ceva la fel de supărător ca să te răzbuni.

● 7. Eşti la volan, cineva intră în depăşire şi e gata-gata să provoace un accident.

a. ***Încetineşti ca să-l laşi pe nebun să treacă.***

b. Îţi notezi numărul de înmatriculare ca să-l reclami la poliţie.

c. Faci un gest obscen.

d. Accelerezi ca să-l depăşeşti şi tu.

● 8. Sora ta trădează un secret important, pe care ai rugat-o să nu-l destăinuie.

a. O bagi undeva.

b. Te hotărăşti să nu-i mai împărtăşeşti nimic, dar nu-i spui.

c. Îi spui cît de mult te-a dezamăgit.

d. O laşi baltă, pentru că pur şi simplu aşa e ea.

● 9. În ultima vreme te certi foarte des cu partenera/partenerul de viaţă.

a. Te desparţi de ea/el.

b. Mergeţi împreună la terapeut, ca să munciţi pentru o comunicare mai bună.

c. Laşi certurile să continue în speranţa că veţi depăşi această fază.

● 10. La telefon, mama ta face o remarcă agresivă, complet deplasată.

a. Îi închizi telefonul în nas.

b. Îi spui că o remarcă de genul ăsta te deranjează şi îi explici de ce.

c. Îi scrii o scrisoare în care exprimi aceste sentimente.

▲

Răluca BĂTĂNOIU

Mărturisesc: sînt o laşă!

Laşitatea nu sună bine, este ceva negativ, ne jignim şi ne ofensăm unii pe alţii dacă ne spunem că sîntem laşi; e mai degrabă o acuză. Ne doare să ştim că nu sîntem curajoşi, că fugim de răspunderi, că sîntem fricoşi, mişei, sau că nu avem sentimentul onoarei (cum spune în dicţionar). Nu vrem să acceptăm, nici nouă înşine, nici celorlalţi, că aceste caracteristici ar putea fi ale noastre. Refuzăm să credem că putem fi laşi.

Eu însă mărturisesc acum, pe loc, că sînt o laşă. Nu am întotdeauna curajul să fac tot ceea ce mi-aş dori să fac, uneori fug de răspunderi, căci simt că nu sînt capabilă să le fac faţă, îmi este adesea frică să mă împotrivesc unor opinii dominante sau să mă lupt cu lucruri ce-mi par prea greu de rezolvat. Şi probabil că din toate acestea se poate spune că nu am nici sentimentul de onoare, cum scrie în dicţionar, referindu-se, cred eu, la onoarea faţă de mine, de persoana mea.

Şi totuşi, eu continuu să mărturisesc că sînt o laşă. Am renunţat la atîtea vise şi idealuri de cînd eram mică, am renunţat la lumea mea de atunci, cu regulile şi speranţele mele. Mi-am spus că renunţarea este o dovadă de maturitate, de realism, de depăşire a naivităţii copilăriei.

De fapt, renunţarea aceea a fost primul pas, iar acum mă gîndesc că am făcut-o din laşitate, din laşitatea de a-mi duce la bun sfîrşit planurile de mic copil, din laşitatea neputinţei, laşitatea de a-mi recunoaşte ulterior că nu am fost în stare. Dar acela era abia începutul.

Am mai fost laşă cînd m-am abătut de la propriile principii, fie pentru altele mai bune, fie pentru că altele mi s-au părut mai potrivite în anumite situaţii. Iar apoi am continuat să fiu şi mai departe laşă, de multe ori nerecunoscîndu-mi greşelile, deşi eram conştientă de ele.

Din nou m-am dovedit a fi laşă cînd am luat anumite decizii, de care mai tîrziu nu m-am mai ţinut, m-am lepădat şi am renunţat la ele. Am fost laşă cînd am zis că voi porni pe anumite drumuri, că voi face anumite lucruri, iar la un moment dat m-am lăsat, am cedat şi mi-am schimbat direcţia.

Şi mai trebuie să recunosc că toate exemplele acestea de mai sus nu sînt singurele; lista e lungă. Ar mai fi atîtea altele de adăugat...

Probabil că şi resemnarea din confesarea laşităţii mele este mai departe o laşitate. Mărturisesc că sînt laşă, dar nu fac nimic să mă schimb. O recunosc şi gata! Îmi spun că pînă la urmă e uman să fugi, să fii mişel, să nu ai întotdeauna curaj şi să îţi pierzi astfel sentimentul de onoare. Adică îmi spun că e uman să fii laş şi atunci mă accept aşa cum sînt, cedez şi mi-e frică să-mi asum responsabilitatea de a mă schimba pe viitor. Deci sînt în continuare o laşă. Am fost încă din copilărie, sînt, şi recunosc că voi fi şi pe viitor. Asta e! Măcar sînt sinceră!

Paradoxal însă, admiţînd aşa deschis că sînt laşă, nu mă mai simt astfel. Am mărturisit că îmi e de multe ori frică, şi fug, şi dau dovadă de mişelie, şi renunţ şi poate nu am onoare astfel, dar uite că măcar acum, cu ruşine sau nu, totuşi am recunoscut-o. Şi de data aceasta nu mă mai simt o laşă, pentru că am avut onoarea, măcar faţă de mine, de a o recunoaşte, pentru că nu mi-a mai fost frică, pentru că nu am mai fugit şi mai ales pentru că am avut curajul să o mărturisesc.

▲

Matei FLORIAN

Supravieţuitorul

Nu am fost acolo, mi s-a povestit: acum doi ani în troleibuzul 69 şoferul nu a mai oprit în staţii, iar oamenii au fost jefuiţi de cinci tîlhari cu cuţite. Singurul bărbat care s-a opus a fost bătut zdravăn şi lăsat în stradă. Doar doi oameni dintr-un troleibuz plin (printre care şi cea care mi-a povestit totul) l-au ajutat să se ridice, l-au dus la un spital. Nici o plîngere nu a fost înregistrată la poliţie. 69 şi-a continuat traseul.

Să fugi. Singurul lucru care îţi trece prin cap. Să deschidă nenorocitul ăsta de şofer uşile, să ieşi binişor de acolo fără să urli ca să atragi atenţia, fără să te uiţi în ochii lor pentru că te-ar recunoaşte, să nu spui nimănui nimic, nimic, să ajungi acasă, să te baricadezi înăuntru, sub plapumă e bine, e întuneric, să iei diazepam şi să dormi dus, fără vise, bine că ai scăpat, ţie nu ţi-au furat nimic, Sfîntă Fecioară ce bună eşti tu cu mine, mîine jur ca am să merg la biserică să aprind lumînări şi să sărut icoane, şoferul, şoferul e de vină, sigur era în cîrdăşie cu ei, două săptămîni, luni, ani nu mai iau troleul, doar taxiul, de acum încolo, costă, dar mai bine aşa, viu, sănătos, cu mobilul şi banii de întreţinere în buzunar, la locul unde ar trebui să fie, fără cuţite la beregată şi pumni care să-ţi scoată dinţii, fără picioare care să se înmoaie şi stări de leşin şi fără ca mîna ta supusă să coboare la buzunarul cu mobil şi bani de întreţinere, să scoată de acolo tot, şi apoi vocea aia pe care nu o recunoşti, şi ea tot a ta, sugrumată, stridentă, care să spună: „asta e tot ce am, un mobil, banii ăştia, dar, vă rog, dacă se poate, fără cuţite, vă mulţumesc, doar dacă se poate, nu vreau să fac probleme“, iar ei, rînjind să-ţi taie un nasture în joacă şi să te mîngîie pe faţă cu mîinile lor murdare, cu unghii negre, „eşti băiat bun, cu băieţii buni noi n-avem nimic de împărţit, nasturele ţi l-am luat doar aşa, ca amintire“, iar tu, nu, nu tu, vocea ta să zică: „sigur, sigur, nu-i nici o problemă, oricum mai am nasturi la haină“, iar apoi, ca să-i cîştigi definitiv, să începi să rîzi mînzeşte, să fii de-al lor, băiat bun, dă-l naibii de nasture, dă-l dracu' de mobil, de bani de întreţinere, doar să nu mai vezi cuţitul în faţă, să plece, să plece cu tot cu cuţit, să se ducă la ăla cu costum şi geantă diplomat, ăla trebuie să fie doldora de bani şi de salarii, să tremure şi el un pic, să simtă cum e să nu mai fii aşa de şmecher, să-i ia costumul, maieul, tot, sau mai bine la ţaţa aia care urlă, ei n-o vedeau că urlă ca tăiată de şarpe?, cu un pumn s-ar fi liniştit, vaca, puteau să ne taie pe toţi din cauza ei şi ea tot o ţinea într-un zbierăt, să-i fure pe alţii, el e băiat bun şi înţelege că asta e meseria lor, Doamne, bine că n-au ajuns pînă la el şi a existat fraierul ăla de student care să urle: „să ne unim, sîntem mai mulţi, n-au ce să ne facă“, iar ei, hoţii, s-au speriat la început, i-au cerut şoferului să deschidă uşile, l-au tras pe student afară şi au început să-l calce în picioare spre uşurarea noastră, a tuturor, cine l-a pus să facă pe viteazul, te pui cu ăştia, asta păţeşti, ca ce chestie unul ca el să se bage, să rişte să fie tăiat?, degeaba striga fraierul că noi sîntem cincizeci şi ei cinci, de parcă asta ar fi contat atunci: numărul, el e un om mult prea responsabil şi nu-i plac chestiile astea din cărţile de aventuri, el ştie un singur lucru: dacă poţi să fugi, fugi, dacă nu, cel mai bine e să le faci pe plac, dacă le zîmbeşti şi te arăţi de încredere poate chiar ai norocul să te ierte, mai ştii?, asta i-a spus şi neveste-sii: Taci şi nu fă o mişcare, iar ea l-a ascultat, ea întotdeauna îl ascultă cînd vine vorba de lucruri importante, d-asta se înţeleg şi aşa de bine, el e un supravieţuitor, nu un erou prost ca alţii, iar în zilele de azi, grele, cum altfel?, aşa ţi se cere să fii: un supravieţuitor, păcat, păcat că a fost un lucru care l-a supărat cu adevărat, întrebarea, altminteri prostească a ei: „ce-ai fi făcut dacă mă tăiau“, aici nu mai putea să-i spună adevărul, adică: „nimic, nu e bine să faci ceva, după ce se liniştesc toate chemăm Salvarea şi mergem frumos la spital“, nu, n-a putut să-i spună adevărul chiar aşa direct, i-a spus: „ce-ai, dragă, nu s-ar fi întîmplat nimc, ai văzut doar că totul s-a rezolvat dacă m-ai ascultat“, şi ea l-a privit cu admiraţie acasă, i-a spus: „studenţii sînt proşti, ce să ne fi unit, auzi!“, exact aşa gîndea şi el, însă îi era puţină milă de ăla călcat în picioare, poate a avut norocul să treacă vreun poliţist pe acolo, he, poliţist la zece noaptea, o fi murit, oricum asta nu-l mai interesează pe el, uite că a trecut şi prin asta, are ce să povestească la nepoţi, troleul 69 atacat de cinci tîlhari la zece noaptea pe la gara Obor şi şoferul, vorba vine cu cuţitul la gît că sigur şi-a luat şi el partea, care nu mai deschidea uşile, conducea încet, încet, trecea prin staţii cu uşa închisă, şi lumea care transpira şi dădea tot, erau scotociţi de verighete, lănţişoare, tot, unii, i-a auzit el, au fost oameni curajoşi şi n-au dat toţi banii, s-au făcut că nu mai au, au riscat şi-au cîştigat, alţii au fost de-a dreptul proşti şi-şi merită soarta ca tinerelul ăla, românul, orice s-ar zice, cînd e vorba de tărăboi, preferă să stea în banca lui, e o atitudine înţeleaptă, aşa am rămas şi în istorie, cînd s-a putut cîştiga un război l-am cîştigat, cînd nu, am făcut pact, eroii sînt oameni deştepţi, nu frunză-verde la cămin, beţivi, drogaţi care văd lumea aiurea şi fac pe grozavii prin trolee. O să fie bine, întuneric sub plapumă, ufff.

▲

Sînt Eugen şi scriu un articollaş

1. cînd îmi pierd ciorapii, mereu dau vina pe menajeră. Odată ciorapii dispăreau oricum: eu îi puneam în maşina de spălat, eu îi luam de pe sîrmă. Ei dispăreau. Şi dispărea doar unul din pereche.

2. cînd sînt cu băieţii la băut, nici eu nu ştiu pe ce lume sînt. Aşa că îmi pun întîlniri foarte importante şi înainte şi după. Astfel încît ora petrecută la Fîntîna Blanduziei să fie cît de bine mascată.

3. cînd sînt invitat la o emisiune, indiferent de temă, mă duc. Este adevărat, nu sînt invitat la prea multe. Este adevărat, am refuzat un interviu în *Playboy*. Este adevărat, m-am fript cu iaurt îngrozitor săptămîna trecută cînd, ajungînd cu jumătate de oră înainte de emisie, am fost anunţat că s-au schimbat interlocutorul şi tema emisiunii. Mă pregătisem, ca omul, o săptămînă despre carnea vie şi m-am trezit vorbind despre droguri. Am vrut să plec, însă foarte puţin.

4. cînd sînt moderator la o emisiune caut condiţii optime şi atunci încep să mă bizui pe alţii, pe tehnicieni, pe recuziteri... doar că profesioniştii sînt amabili un timp, după care îţi dau în cap, îţi spun cît de prost eşti, cît de prost ieşi în cadru. Cedez nervos după două emisiuni.

5. cînd vreau să mă joc pe computer, mă joc pînă văd că-mi iese, apoi cedez. Cedez la o săritură, cedez la o parolă ce n-o găsesc. Cedez la jocurile cele mai simple fiindcă încep să complic lucrurile şi să văd ascunzişuri în prea multe detalii.

6. cînd fac interviuri, încep cu întrebări tari, apoi trec la unele uşoare. După ce fac interviurile, nu mai vreau să văd subiectul. Fug de el. Chiar dacă nu am motiv. Am făcut şi măgării. Cele mai mari... sînt de prin '94-'96. Doru Viorel Ursu îmi răspunsese la mişto. Îi trimisesem pe fax întrebările. Aşa se face că, în textul final, am inversat întrebările. Şi am propus cititorilor un joc: să descopere care întrebări se potrivesc la ce răspunsuri. Marko Bela... i-am pus nişte răspunsuri din conferinţa de presă şi am plecat, nu am mai aşteptat să-mi dea interviul. Lui Adrian Năstase i-am luat interviu marţi. Miercuri a văzut ziarul şi s-a văzut atacat sub centură. Mi-a telefonat că nu mai vrea să-i apară interviul. I l-am băgat după două-trei săptămîni. Dintre toţi, numai cu Marko Bela m-am mai văzut şi i-am luat un interviu *face to face*.

7. nu ştiu să fac poze şi de fiecare dată am greutăţi cu propriile materiale. Bine-bine, dar de ce nu ţi-ai făcut poză? Faci interviu cu Ponta despre sistemul lui de supraveghere a angajaţilor, de ce nu i-ai făcut poză, nenorocitule? Mă consum în micile mele descoperiri de moment şi uit ceea ce mi-ar prinde bine, m-ar face autentic. Vorba lui Becali: bă, tu nu eşti ziarist.

8. Cu atîtea laşităţi, mă întreb ce ar trebui să mă fac în viaţă. Chelner, să-i înşel pe toţi cum mă înşală chelnerii pe mine.

9. mă numesc

Eugen ISTODOR

Silvia VRÎNCEANU

Curajul de a avea curaj

Laşitate sau curaj. Ce e mai rentabil? O întrebare care a măcinat, sînt sigură, conştiinţele multor jurnalişti. Cam asta ar fi dilema momentului. Din ambele posturi poţi simţi, sînt sigură, gustul dezgustului. Poate că unele acte apar în faţa celorlalţi ca fiind dovezi de mare curaj, dar nu ţin decît de firescul unor persoane care şi-au ales o profesie ce implică această calitate. A-ţi apăra prestigiul e un fapt ce ţine de coloana vertebrală a profesiei. Din punctul meu de vedere, a ceda la un şantaj, a accepta un compromis înseamnă să cedezi din libertate, şi nu neapărat din libertatea de exprimare ci din libertatea personală. Tocmai de aceea, consider că ceea ce mi s-a întîmplat în 2002 a fost o lecţie pentru toată lumea. Nu ştiu cine trage învăţămintele: jurnaliştii cinstiţi sau politicienii veroşi. Era ziua cînd Marin Preda ar fi împlinit 80 de ani. Dar cine să le citească celor care au pus la cale o asemenea josnicie din *Cel mai iubit dintre pămînteni*... Cine să le vorbească despre diferenţa dintre oameni şi canalii... Se întîmpla la începutul lunii august 2002, cînd puterea administrativă din Vrancea pornise deja un război surd cu presa independentă din Focşani, loc în care agresiunea politică atinge cote maxime. Ameninţările, hărţuirea, discreditarea, culminate cu un veritabil şantaj public, toate s-au pus în funcţiune fără nici un fel de menajamente. O maşinărie monstruoasă, a cărei cheiţă a fost răsucită, culmea, de jurnalişti, pentru a mă determina să nu mai scriu ce unii ţin morţiş să ascundă. Există, din fericire, suficienţi colegi oneşti, care-şi respectă profesia şi care nu acceptă propuneri tentante pentru a-şi pune peniţele în vînzare. Nu vreau să par un „far" al libertăţii de exprimare, însă ce s-a întîmplat e cu adevărat grav şi nu credeam că mi se va întîmpla vreodată în România. Deşi am fost ameninţată şi mi s-a cerut să tac, atît direct cît şi prin intermediari, am continuat să scriu, chiar şi cînd presiunile deveniseră aproape insuportabile. Eram revoltată să văd că la mai bine de un deceniu după momentul 1989, ziariştii nu mai aveau dreptul să scrie liber. Scenariul de umilire şi discreditare a culminat în seara zile de 7 august 2002, cînd în cadrul unei emisiuni pe un post defunct de televiziune am fost supusă unui veritabil linşaj mediatic. Realizatorii au dat publicităţii o casetă video aşa-zis compromiţătoare, de existenţa căreia a ţinut să mă înştiinţeze telefonic chiar şeful local al partidului de guvernămînt, Marian Oprişan. Invitaţi să desfiinţeze imaginea şi prestaţia mea ca jurnalist, au fost chiar doi colegi de breaslă din presa locală, care au încercat să mă „execute" pentru un *party* de la 18 ani. O joacă prostească, din 2 ianuarie 1995 (aveam 18 ani), era „vîndută" românilor ca fiind o producţie sexy-porno, o mare probă de imoralitate, imediat după ce am scris mai multe lucruri despre afacerile politico-financiare ale puterii din Vrancea. Cînd s-a făcut caseta nu eram reporter şi nici nu-mi trecea prin cap că o să devin. Pe de o parte a fost difuzarea acelei casete, iar ca „preludiu" s-a produs un adevărat serial despre „trecutul" meu, publicat de colegii noştri, jurnalişti la un ziar partizan al Puterii din Focşani. Timp de mai multe zile, pe frontispiciul jurnalului s-a pus o întrebare ridicolă: „A fost corespondenta *Evenimentului zilei* actriţă într-un film porno?". S-a scris despre un scandal de budoar, care nu a existat niciodată. Ciudat, multe ziare au ajuns în curţile părinţilor şi vecinilor mei, ziare în care mai-marii autorităţilor vrîncene declarau că lasă la latitudinea cititorilor să hotărască dacă moralitatea îmi permite să scriu despre ce se întîmplă în judeţul Vrancea. S-au dat chiar anunţuri la mica publicitate, prin intermediul cărora doreau să cumpere, cu 500 USD, „dovezi compromiţătoare" despre mine. Mi s-a spus că e amuzant să auzi un ziarist că se plînge că i-a fost încălcată viaţa privată, cînd meseria îi cere aproape tot timpul să facă acelaşi lucru, însă nu am acceptat să fiu redusă la tăcere în acest mod. Ştiam că n-am scris decît de afaceri cu bani publici asupra cărora planau suspiciuni de corupţie şi despre comportamentul public al unui potentat local, cu doar 12 clase, care a ajuns să-şi facă pantofii cu intelectualii unui judeţ. Se pare însă că în ultima vreme e mult mai interesant să scotoceşti prin aşternuturile ziariştilor decît prin afacerile derulate sub paravanul unor demnităţi publice! Şi, aşa cum se ştie, există suficiente personaje acceptate de o largă majoritate a electoratului, cu o viaţă privată în care dansul erotic este doar o chestiune derizorie. În acest caz, cei care pun la cale asemenea scenarii nu mai au nici o scuză, deoarece acceptă implicit că intimitatea lor nu mai există. De fapt, cred că s-a vrut asocierea muncii de ziarist cu anumite „sporturi de dormitor", şi astfel toate ziaristele să fie discreditate. Asocierea imaginilor cu credibilitatea nu e întîmplătoare, pentru că aici vroiau să ajungă: să-mi ştirbească credibilitatea, să fiu cît mai urgent concediată şi divorţată, iar de ruşine să-mi iau lumea-n cap. Ei, bine, s-a înţeles că lucrurile nu stau tocmai aşa. Mă oprea lumea pe stradă, mă felicita, aveam o inimă mare... Dar o dată cu aceste „beneficii" ale muncii de jurnalist, mi-am făcut o grămadă de duşmani sus-puşi şi... Doamne fereşte să comit vreo greşeală. Este bine că s-a înţeles că un gest, poate nu la locul lui (după anumite standarde), nu trebuie în nici un caz să termine o carieră sau o viaţă. Poate că ar fi fost uşor să cedez, chiar în schimbul unor sume mari de bani, însă am fost de nenumărate ori revoltată cînd alţii au făcut la fel, cînd au acceptat ca unii politicieni să arunce la coş libertatea de exprimare. Nu e uşor să-ţi păstrezi cumpătul cînd cineva intră cu bocancii cazoni în viaţa ta privată, îţi calcă pe suflet, scormoneşte în cele mai ascunse unghere, unde oricine are ceva ascuns, şi, mai rău, dacă nu găseşte ceva pe măsură, inventează tot felul de poveşti despre trecutul personal. Cît despre cei care au urzit întregul scandal şi doresc cu orice preţ, se pare, anihilarea presei incomode de la Focşani, şi-au arătat adevăratul caracter. Ei, dragul de Caragiale, ce i-ar mai fi luat în peniţă! S-ar fi simţit profund umilit azi cînd ar fi văzut că imaginaţia lui e depăşită de realitate. Scandalul a trecut, însă oamenii noştri îşi văd liniştiţi de „vînătoarea de ziarişti", după măsuri aproape formale luate de la Centru. Este bine că opinia publică s-a sensibilizat în legătură cu problemele grave pe care le întîmpină ziariştii din presa locală. Scandalul cu „caseta compromiţătoare" are totuşi un merit. A demonstrat, dacă mai era cazul, cum se desfăşoară ostilităţile într-un judeţ în care şeful administraţiei judeţene bagă în sperieţi pe oricine îndrăzneşte să aibă o altă părere. Din păcate, după cum spun unii colegi care rămîn pe poziţii, e ca şi cum ai bate toaca lîngă un surd. Mesajul a fost clar: Puterea poate să-i aibă la mînă pe ziarişti şi îşi permite să şantajeze libertatea de exprimare. E clar că se vrea un „cîntec al lebedelor" pentru cei care îndrăznesc să spună lucrurilor pe nume. Acest fapt favorizează şi laşitatea unora dintre noi. Un lucru nu-l pot face nicicum şi nicicînd. Să ne împiedice să scriem ceea ce vede toată lumea. Şi chiar dacă ziariştii nu sînt chiar modele de urmat, dreptul lor la opinie există, tot atît de pregnant ca şi dreptul publicului la informare. Dacă credeţi cumva că situaţia de la Vrancea este unică, vă înşelaţi. Au reuşit probabil să tragă perdeaua mai bine, au cam obosit ziariştii sau efectiv li s-a făcut greaţă. Avem nevoie de curaj pentru a nu scrie doar despre cadavrul unei ţări devorat de hiene. Bine că ne-au mai rămas pixurile, tastaturile şi se mai scrie liber. Că, în rest, se pricep unii de minune să facă afaceri şi să scape şi ziariştilor ceva printre degete. Din păcate, România s-a umplut de asemenea exemplare şi-are să se tot umple pînă cînd punctul de echilibru stabil va fi depăşit şi se va răsturna. Cu toate acestea, hotărîrea de a apăra cu orice preţ libertatea de exprimare este mai mare decît îşi închipuie cîţiva politicieni disperaţi. Fără curaj, cred că ne-ar trebui o „funie naţională" de care să ne spînzurăm cu toţii.

▲

Adina POPESCU

Nuanţele laşităţii

Primele noţiuni despre laşitate le-am aflat, probabil, cu toţii, în copilărie. Ni s-a inoculat laşitatea ca o caracteristică umană negativă care provine de cele mai multe ori din frică. La polul opus: curajul! Distincţia dintre bine şi rău e la fel de precisă ca cea dintre curaj şi laşitate. Exemple în basme, snoave şi poveşti, cu duiumul! Zmeul cel rău se dovedeşte a fi, pe deasupra, şi laş, îi e frică să dea piept cu Făt-Frumos şi apelează la diverse trucuri pentru a-l învinge. Făt-Frumos, în schimb, este un exemplu în ceea ce priveşte curajul.

Odată am ascultat la pick-up o poveste despre Ionică cel Viteaz. Aici am întîlnit unul dintre cei mai laşi zmei de pe faţa pămîntului. Era de-o laşitate jalnică, dar în acelaşi timp irezistibil de amuzantă: nu voia să se bată cu voinicul, ar fi căzut oricînd la înţelegere cu el ca să-i dea oile înapoi, prinţesa şi castelul şi să plece, cu coada între picioare, spre alte meleaguri mai paşnice, se văicărea tot timpul că Ionică îi aduce numai belele. Cea care se încăpăţîna ca lupta dintre bine şi rău să continue cu orice preţ era mama zmeului, o zmeoaică bătrînă şi urîcioasă care-l forţa pe bietul zmeu să i se împotrivească viteazului. Categoric, zmeul mi s-a părut un personaj delicios şi plin de personalitate, iar Ionică insipid şi banal în ambiţia sa, desigur *obligatorie*, de a se pune cu zmeul.

După ce, copii fiind, ne-am făcut o imagine aparent clară despre „curaj vs. laşitate", din basme şi poveşti, au urmat învăţămintele din manualele de istorie unde ostaşii români erau întotdeauna bravi şi viteji, iar cei ai părţii adverse, indiferent care ar fi fost aceea, făceau pe ei de frică şi, de cele mai multe ori, dădeau bir cu fugiţii de pe cîmpul de bătălie. Sinan-Paşa îşi pierdea dinţii prin mocirla de la Podul Înalt şi nu ştia unde să se mai ascundă ca să-şi salveze pielea, tătarii, cunoscuţi ca o naţie de cruzi războinici, se risipeau ca potîrnichile, hăituiţi de răzeşii lui Ştefan, turcilor le tremurau turbanele, iar boierilor unei alte stăpîniri decît cea română guşile şi burţile. Duşmanii poporului nostru n-au fost altceva decît o gloată de laşi, de „papă-lapte", demni de milă şi dispreţ. Dar ce credeţi că se petrece în mintea copilului care învaţă despre istoria neamului? În loc să aibă un sentiment de admiraţie şi de respect faţă de Mihai-Viteazul, se prăpădeşte de rîs la povestea lui Sinan-Paşa... În lupta dintre curaj şi laşitate, laşitatea învinge prin mijloace, e adevărat, laşe, dar pline de haz. Curajul e supraomenesc, laşitatea la îndemîna tuturor!

Pe de altă parte şi tot pe vremea cînd eram puşti, mai aflam că laşitatea şi curajul ni se dezvăluie în adevăratele lor sensuri şi în deplina lor opoziţie pe timp de război şi mai puţin pe timp de pace. Aveam unsprezece ani la revoluţie şi mi-l amintesc pe un vecin care s-a ascuns sub masă, de frică să nu fie împuşcat prin geam. Această imagine e categoric mai puternică, în memoria mea, decît „exemplele de curaj ale martirilor" văzute la televizor. Peste cîteva luni, la prima mineriadă, un unchi şi-a scos ochelarii pe stradă ca să nu fie bănuit de mineri că ar fi intelectual şi să fie linşat. Aceasta e imaginea mea de acum despre mineriadă: un intelectual deghizat, cu ochelarii în buzunarul de la piept, strecurîndu-se înfricoşat, în drum spre serviciu, printre hoardele dezlănţuite de mineri.

Şi ca să închei cu exemplele copilăriei, perioada în care anumite noţiuni despre viaţă ar trebui să se formeze ca nişte edificii greu de zdruncinat mai tîrziu, voi afirma că, probabil tot atunci, am experimentat laşitatea în adevăratul sens al cuvîntului, fără alte nuanţe şi valenţe. Amintiţi-vă de joaca de-a „hoţii şi vardiştii" sau „pac, pac", „bătăliile" cu elefanţeii din plastic plini cu apă, „ţară, ţară, vrem ostaşi", „raţele şi vînătorii"... Nu-i aşa că aţi trăit din plin victoria sau înfrîngerea ca într-o luptă adevărată, v-aţi simţit curajoşi sau laşi, aţi trecut de la o stare la alta, de la mîndrie la ruşine? Nu v-a zis niciodată în faţă vreun tovarăş de joacă: „eşti un papă-lapte!"? Faţă de acele senzaţii nealterate, momentele de laşitate, de exemplu, din viaţa cotidiană a adulţilor, individuale sau colective, sînt doar nişte umbre palide, iar orice caracterizare de acest gen e discutabilă, căci laşitatea poate fi uşor confundată, în funcţie de situaţie, cu indiferenţa, comoditatea, apatia, plictisul sau pur şi simplu cu o manifestare a diplomaţiei.

De fapt, tema acestui articol ar fi trebuit să fie surprinderea micilor laşităţi zilnice ale fiecăruia, de acasă, de la slujbă, din instituţii, din viaţa colectivă. Aveam cîteva exemple care mi se părea că se potrivesc, dar, înainte de a le povesti, am realizat că datoria mea, destul de ingrată, era doar să pun un stigmat. Nu mi s-a părut fair-play, aşa că vă las să judecaţi şi singuri.

Era o poveste despre Alex, care n-a avut curajul să-i spună noului lui şef că ia decizii de unul singur şi că-şi subapreciază angajaţii. Pur şi simplu, şi-a văzut în continuare de treaba sa, sperînd că va fi apreciat şi promovat ca şi pînă atunci. N-a vrut să-şi rişte cariera. După multe luni în care departamentul firmei în care lucra a mers prost, iar el îşi căuta discret pe net o slujbă într-altă parte, şeful respectiv şi-a dat singur seama unde greşea. Şi-a schimbat brusc comportamentul faţă de subalterni. Pe Alex l-a chemat la o întrevedere „între patru ochi", i-a spus că prezenţa şi contribuţia sa aduse firmei sînt foarte importante şi i-a mărit leafa. Alţi colegi de-ai săi abandonaseră de mult corabia care părea că se scufundă. Poate fi considerat comportamentul lui Alex, din prima fază, drept o dovadă de laşitate? Sau a fost pur şi simplu diplomat şi a avut suficientă răbdare ca problemele să se rezolve de la sine? Poate colegii lui Alex au fost laşi... Sau şi-au văzut, pur şi simplu, interesul? Au fost prevăzători şi au plecat ca să evite orice fel de conflict...

Mai era o poveste despre Corina care, după ce luni întregi şi-a căutat în zadar o slujbă, pînă la urmă a fost acceptată ca traducător la o editură. Din momentul acela, a simţit că viaţa ei se schimbă. Slujba a umplut-o de speranţă şi de încredere în sine, mai ales că se înţelegea foarte bine cu şeful ei direct, mai că „se trăgeau de şireturi". Într-o seară, în timp ce lucrau împreună la un proiect editorial, acesta i-a mărturisit că o place foarte mult. Corina s-a simţit flatată, dar nu l-a încurajat cu nimic. Spera să fie o simplă declaraţie profesională, dar, după aceea, a realizat că nu mai e nimeni în clădire, în afară de ei doi. A înţeles că şeful, de fapt, urmărea altceva şi gîndindu-se la perspectiva de a-şi pierde slujba şi, din nou, speranţa şi încrederea, a început să se pregătească psihic pentru momentul care avea să urmeze. Desigur, a fost doar o aventură, care s-a mai repetat la răstimpuri, dar Corina a putut să-şi continue activitatea la editură.

Poate fi acuzată Corina de laşitate sau a fost vorba pur şi simplu de un compromis? Dacă motivul acestei „laşităţi" nu mai e frica, ci o acută disperare, o lipsă de alternativă, nu are Corina circumstanţe atenuante?

Astfel se poate demonstra la infinit că laşitatea în viaţa de zi cu zi e cît se poate de relativă. Cît despre mine, de cînd nu mai sînt copil şi nu mai joc „hoţii şi vardiştii", singurele momente în care îmi place să mă simt cu adevărat laşă este atunci cînd îmi spune computerul, la anumite jocuri pline de acţiune şi de înfruntări cu „alienşi" şi cu alţi monştri: *„you are a coward!"*, *„yellow belly!"*.

▲

Raluca ION

Cum devin băieţeii bărbaţi

Următoarele fapte de vitejie au avut loc cu puţină vreme în urmă şi deşi lumea, cea mai deşteaptă cucoană de pînă acum, care zice că le-a văzut pe toate, s-a grăbit să le amestece printre altele şi să le dea uitării, ele vor rămîne neşterse în memoria celor care le-au înfăptuit pînă în clipa în care aripa senilităţii va face un semn şi le va amesteca stînga cu dreapta şi micul-dejun cu cina. Iată-l pe Ovidiu la mare, mergînd ceva vreme de-a buşilea cu o foaie lipită pe fund, pe care stă scris cu marker-ul: *Please Insert Penis*. În văzul prietenilor şi al cîtorva sute de turişti. Pe Cosmin care a purtat o zi întreagă toate hainele pe dos, plus şapcă, minus adidaşi (pentru că din nenorocire adidaşii nu permit din construcţie întorsul pe dos). La Biţă e ceva mai mult de povestit, despre cum şi-a sărbătorit el într-o noapte ziua de naştere, cu prieteni şi cu gagică, cu tot tacîmul. Au servit întîi la Biţă acasă sandvişuri, prăjituri, niţică iarbă asortată cu tutun de pipă şi alte bunătăţi. Cu stomacul plin şi cu mintea aburită de halucinaţii discrete au plecat într-un club de pe la Unirii unde au servit din nou, de data asta alcool. Au plecat după să caute un taxi şi după ei au venit nişte băieţi care aveau chef să facă niţică paradă de forţă în seara aia. I-au trimis la sol pe doi dintre prietenii lui Biţă, de fete nu s-au atins, pentru că nu erau nişte adversari pe măsură. Şi nici de Biţă, care a fugit la vreun kilometru de scena de luptă. „N-a putut să se ţină după mine, ăla, atît de tare am fugit. Aia erau întinşi pe jos, fetelor dacă nu le-au făcut nimic din prima, nici nu le mai făceau după, noroc că am fugit. Ce naiba trebuia să stau să mănînc şi eu bătaie?"

O întrebare pusă de o profesoară de psihologie la clasa a 10-a a obţinut din partea cîtorva băieţi următorul răspuns: *De bătaie. Nu aşa de bătaie,* a dres-o unul dintre ei ca să nu fie luat de ciuca bătăilor în clasă, *de bătaia pe care aş putea s-o iau de la necunoscuţi*. Nu de cutremur, nu de dezaprobarea colegilor, nu de ridicol, nu de singurătate, cum mai zic fetele că le e, în videoclipuri. De bătaie.

Lumea a devenit un loc din ce în ce mai relaxat şi „supremaţia" unui adolescent sau a unui bărbat nu se mai măsoară în cantitatea de pumni pe care o cară în capul adversarului sau în numărul celor omorîţi în duel pentru spălarea onoarei. Onoarea nu contează şi este prima sacrificată de teribilism. Toţi tovarăşii se înjură cu simpatie, îşi mai ard cîte o scatoalcă în joacă şi nici unul nu se mai simte vexat din cauza asta.

Spiritul războinic tipic masculin nu a murit însă. Încă mai are poftă de luptă şi umple ecranul calculatorului cu sîngele adversarului, măcelăreşte nişte dragoni, ciuruieşte clanul rival cu mitraliera, taie cîteva gîturi de fiinţe supranaturale, electrocutează nişte făpturi hidoase pe jumătate robotizate. Pentru minţile seduse de strategie, există jocuri care lasă la îndemîna oricui posibilitatea de a rescrie istoria celui de-al doilea război mondial, refăcînd marile bătălii sau de a pune pe picioare o cetate cu tot dichisul, cu ţărani, meşteşugari, cîrciumari şi, fireşte, soldaţi. Poţi să vezi cum la sala de Internet, într-o lume numai a lor, băieţii gesticulează abundent, urlă unul la altul în zgomotele făcute de pistoalele lor virtuale, dau cu furie în taste, înjură şi se fac mari pe calculator.

Hainele de firmă, prietenii şi băutele cu prietenii, mărimea hardului, numărul de mp3-uri din calculator, CD-writer-ul, filmele tari pe care le povesteşte şi umorul definesc astăzi un exemplar masculin ca la carte. Pentru un plus de valoare se adaugă din cînd în cînd cîte o bătaie. Luată. Nu dată. Ca cea pe care a încasat-o Robert, demnă de a fi spusă pentru modul exemplar în care şi-a păstrat calmul personajul. „A venit o dată unul, mi-a dat una după ureche cînd nu mă aşteptam, mi-a mai înfipt vreo doi pumni în faţă, eu am rămas liniştit, întins pe jos şi ăla a început să urle la mine ca să-i dau telefonul. I-am zis: Ia-ţi-l singur. S-a aplecat frumos, m-a scotocit în buzunare, mi-a luat telefonul şi banii şi a plecat".

▲

Adina ROSETTI

Micul demon al laşităţii

Cînd spun „laşitate", mă gîndesc automat la antonimul său „vitejie"... apoi cuvintele îmi par atît de hilare şi desuete încît mă pufneşte rîsul.

Văd cavaleri în armuri lucitoare, călare pe cai înaripaţi, salvînd prinţese păzite de balauri, văd bătălii încrîncenate, văd figuri stilizate de domnitori în manuale de istorie, îl văd pe Mel Gibson în *Braveheart* şi pletele-i încîlcite... asta în ceea ce priveşte vitejia, desigur.

Pe sărmanul laş, în schimb, îl văd tras în ţeapă, decapitat, prigonit şi alungat din regat sau în cel mai bun caz, făcut zdravăn de rîs în faţa mulţimii şi legat fedeleş la stîlpul infamiei. Alteori, simplu termen de comparaţie pentru personajul pozitiv, laşul apare drept un fraier care abia de ţine sabia-n mînă, un papă-lapte notoriu care nici să stea ca lumea pe cal nu reuşeşte şi dă bir cu fugiţii de pe cîmpul de luptă la prima picătură de sînge, devenind astfel ţinta miştourilor lui Făt Frumos şi a găştii sale de viteji. Bietul de el, slab, oportunist, cu diverse complexe şi invidii pare a fi mai demn de dispreţ decît însuşi personajul negativ. Măcar el, „răul", are demnitate şi un crez, chiar dacă nu tocmai nobil, e perseverent în nemernicia lui şi luptă pînă la moarte pentru a-şi duce la bun sfîrşit scopurile mîrşave.

Să lăsăm însă basmele şi să aruncam o privire în zilele noastre...

Să luăm un „tînăr", proaspăt absolvent de şcoală generală, numai bun de aruncat în tumultuoasa viaţă de liceu şi aflat aşadar în faţa primei decizii şi alegeri importante a vieţii sale. Universul său se compune dintr-o cantitate impresionantă de jocuri video, combinate cu un strop de Eminem, site-uri sexy cu Britney Spears, o idilă timidă şi unilaterală cu blonda din banca a treia, o doză de *gangsta rap,* multă frondă şi un sictir imens faţă de învăţămînt şi nesfîrşitele comentarii dictate de profa de română. Vom fi cu toţii de acord că nu este suficient de matur pentru a lua o decizie importantă..

Să-l dotăm aşadar cu doi părinţi binevoitori (o mamă hotărîtă, autoritară, cu păreri clare şi bine ancorate în realitate, un tată uşor nostalgic, ceva mai îngăduitor) şi o suită de colegi, bunici, profesori cu păreri contradictorii. Scopul declarat al tuturor este de a-i da o direcţie în viaţă viitorului licean, de a-l ajuta să facă alegerea corectă şi să cîştige premiul cel mare. În acest scop, părinţii au căzut de acord că întrucît trăim în secolul tehnologiei şi comunicării, informatica şi ştiinţele exacte sînt viitorul, „realul" deci. Aici se fac banii, aici răsar oportunităţile, aici cresc carierele precum cozonacii.

Toate acestea îi par foarte îndepărtate tînărului nostru şi el priveşte agitaţia din jurul lui cu un amestec de candoare, indiferenţă şi mirare. În sufletul său se amestecă pasiunea neîncurajată pentru biologie şi geografie, bucuria descoperirii muzicii, visele de a deveni fotbalist celebru şi de a o cuceri în sfîrşit pe blonda din banca a treia, sau explorator, sau reporter la Animal Planet, sau toboşar într-o formaţie rock...

Toate astea sînt prostii, declară la unison familia, n-ai să faci nimic în viaţă, n-o să ai nici un căpătîi dacă nu înveţi matematica, economia, plus o limbă străină, ce să mai faci in ziua de azi cu muzica, poezia şi „naturalele"?! Trebuie să fii motivat şi ambiţios încă din copilărie, să cauţi drumul spre succes de la 14 ani, să pui „primele cărămizi" la temelia viitoarei tale cariere şi bunăstări materiale. Următoarele cărămizi importante sînt facultatea, masterul şi primul „job", dar toate acestea trebuie pregătite de acum, odată cu capacitatea.

Graţie eforturilor susţinute ale părinţilor, profesorilor, meditatorilor, cărţilor de comentarii şi culegerilor cu teste-grilă, tînărul va intra la un liceu „central", la o clasă de „real", unde va înghiţi în continuare multe abstracţiuni, multe formule şi multe comentarii în limbaj de lemn.

Va descoperi iubirea, poate şi sexul, discotecile, poate şi drogurile, va chiuli de la ore ca să joace biliard, va merge cu gaşca la Vama Veche sau poate la Mamaia, va suferi din dragoste şi va merge la cinematecă, sau poate la Mall... şi în sfîrşit va veni şi clasa a XII-a...

Din nou apar în scenă mama decisă, voluntară, ţinînd în mînă hăţurile întregii familii şi tatăl, la fel de îngăduitor, poate ceva mai grizonat. Problema este în esenţă aceeaşi, doar datele s-au schimbat puţin. „La ce facultate intrăm?", se întreabă familia, aflată acum în pragul unei noi alegeri decisive. Tînărul, mai trecut prin „viaţă" şi mai rebel ca niciodată, are gînduri revoluţionare, vrea să studieze psihologia sau jurnalismul, vrea să descopere lumea, aşteaptă aventuri spirituale, şi undeva în adîncul sufletului clipa aceea de glorie cînd, la prima victorie din Cupa Campionilor, printre autografe şi fotoreporteri, va arunca un zîmbet triumfător fostei blonde din banca a treia. Idealurile sale nasc un val de proteste, pe alocuri însoţite de averse de lacrimi din partea mamei care „s-a sacrificat toată viaţa" pentru ca fiul ei să ajungă cineva şi el vine acum cu asemenea idei trăsnite.

Ce facultate e rentabilă în ziua de azi? Dreptul şi ASE-ul, sigur! Politehnica revine în forţă, dar nu mai e chiar ca pe vremuri cînd ieşeai inginer şi aveai un viitor asigurat. Tînărul nostru va fi astfel convins că mori de foame cu psihologia, cu jurnalismul ce să mai vorbim, nu pătrunzi decît cu relaţii, pasiunea pentru animale... hai să fim serioşi, că nu se fac bani din asta şi pînă la urmă e doar un hobby, o joacă de copil. Viaţa e grea, „trebuie să-ţi faci o situaţie, mamă!", de economişti şi avocaţi va fi întotdeauna nevoie, mai ales cu economia asta de piaţă care se dezvoltă ca o ciupercă după ploaie, că doar mîine-poimîine intrăm şi noi în Europa... Pentru a intra pe această piaţă însă – îşi continuă ei pledoaria – trebuie să fii competitiv, trebuie să-ţi canalizezi timpul şi energia în acest scop; sistemul te va răsplăti dacă joci după regulile lui, dacă respecţi valorile lui, dacă urmezi paşii indicaţi.

Fără să-şi dea seama, tînărul nostru se pregăteşte să devină o mică rotiţă în marele mecanism, un alt robot în epoca vitezei, cu emoţii virtuale şi sentimente standardizate, prins în vîrtejul nebun al unei existenţe dinainte programate, va deveni *„self-motivated and client-oriented"*, un produs de succes al societăţii.

Doar din cînd în cînd, în scurte momente de reverie, după un contract important sau o lansare de produs, după o cină în faţa televizorului cu soţia, va închide ochii şi va visa... premiera filmului documentar despre ţestoasele din Galapagos, prima carte publicată, şi mulţimea de pe stadion ovaţionîndu-l în delir... şi se va întreba „ce-ar fi fost dacă...?" şi după o clipă îşi va răspunde „acum e prea tîrziu".

Mărturisesc că nu îmi dau seama cînd şi-a băgat codiţa în povestea mea micul demon al laşităţii. Probabil că aşa se întîmplă şi în viaţă, nu îţi dai seama cînd apare, dar îi conştientizezi efectele şi nu mai poţi face nimic, pentru că deja e infiltrat mult prea adînc în modul tău de a fi, de a privi lumea. E greu să-ţi dai seama cine e Făt-Frumos, respectiv Mel Gibson în povestea noastră şi cine e prinţul mefistofelic, care vrea să stăpînească lumea. Nu întîlnim nicăieri curajul lor nebun de a-şi urma visul, şi de a lupta pînă la capăt pentru el; în schimb personajul acela căruia îi mai lipseşte puţin să devină erou, să învingă balaurul, să găsească fericirea şi Graalul, nehotărît, complexat, şi în cele din urmă laş îl întîlnim la tot pasul.

Povestea se încheie aici, nu înainte de a-l mai urmări o dată pe tînărul nostru devenit între timp „om mare" cu responsabilităţi şi cu o fiică adolescentă, ce se visează artistă:

„Astea sînt copilării, fata tatii, de ce nu vrei tu să înveţi economia aia, să-ţi găsească tata un post bun într-o bancă?! Zici că ţie îţi place teatrul? Păi, trebuie să ai şi tu un hobby, nu?"

▲

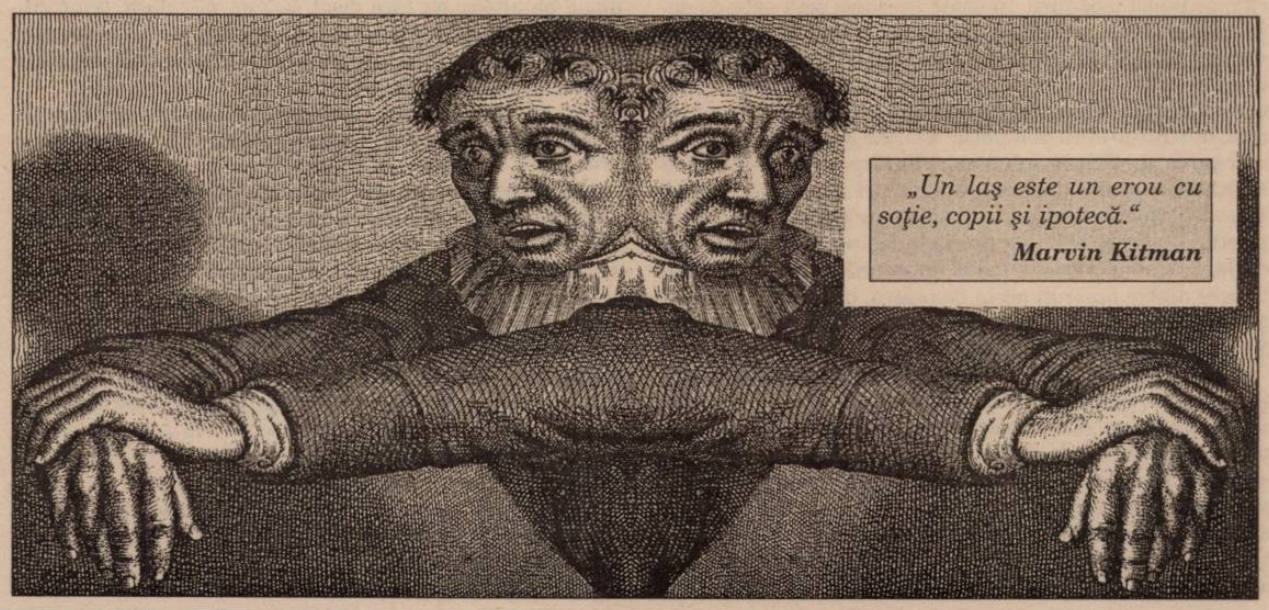

Augustin IOAN

Luna pe pămînt

Turnurile zînelor

Probabil mulţi au auzit de Cappadochia, mai cu seamă din referinţele pe care le face la ea şi la cei ce s-au nevoit acolo tradiţia ortodoxă. Sfîntul Vasile cel Mare este unul dintre părinţii cappadocieni, cel care a fost arhiepiscopul Cesareei, sau Sf. Grigorie, cuvîntătorul lui Dumnezeu. Mai puţini au o cît de vagă reprezentare a ceea ce poate să însemne acest loc. Pe scurt: dacă o comunitate de credincioşi fervenţi ar aseleniza prin vreun crater, probabil că aşa ar arăta locul respectiv după ce respectiva comunitate l-ar terraforma. Nu e uşor să descrii ce fel arată fizic regiunea, dar faptul că studenţii de la geografie din ţările civilizate fac pelerinaje acolo ar trebui să ne spună ceva despre stranietatea lui: cenuşa şi lava a doi vulcani s-au sedimentat în urma erupţiilor succesive. Apa – destul de puţină – şi vîntul au sculptat apoi în massa de materie vulcanică stranii forme: tumuli ţuguiaţi, ciuperci sau falusuri geologice. Înlăuntrul lor s-a produs o nouă înlăturare de materie, de data asta făcută de mîna omului: locuinţe individuale în cîte un astfel de tumul sau întregi oraşe subterane pe multe niveluri (există unul de douăsprezece!). Întreaga zonă este astfel constituită, dar cea din proximitatea oraşului Göreme le întrece pe toate, cu siguranţă.

Aici s-au constituit în secolele IX-XI comunităţi monastice, care şi-au excavat lăcaşurile de cult şi chiliile în roca moale, nisipoasă a locului. Se spune că, iniţial, ar fi existat 365 de biserici cu totul, cîte una pentru fiecare zi a anului. Aceasta ar presupune o intenţie „urbanistică" de plan prestabilit pentru întreaga aşezare monahală, ceea ce, mi se pare, nu poate fi dovedit fără echivoc. În muzeul în aer liber de lîngă oraş, dispuse pe un soi de amfiteatru natural, bisericile respective s-au păstrat în diferite proporţii. Roca nu a încetat să se sfărîme şi, prin urmare, de un mileniu încoace, puţin cîte puţin, nu încetează nici lăcaşurile sfinte respective să se dizolve.

Cea mai stranie dintre multele biserici ale locului mi s-a părut Sf. Barbara. Nu pentru că ar fi cea mai somptuoasă, sau pentru că frescele ei ar mărturisi vreo ştiinţă inegalabilă a reprezentării sacre. Dimpotrivă: ea păstrează încă urmele unor reprezentări din vremea iconoclasmului. Aşa se face că desenele de acolo ne apar astăzi ca fiind de neînţeles, dincolo de simplitatea lor care contrastează cu restul lăcaşurilor de cult cu care se învecinează. O cruce cu cercuri pe fiecare din colţurile ei pare să sugereze pe Hristos cu rănile sale cu tot. Dar „pasărea" patrupedă de la altar? Un demon, spun ghidurile, sau vreo insectă considerată sacră la vremea aceea? Mister. După cum misterioase rămîn şi benzile de decoraţie de colţ, prezente în mai toate bisericile de acolo, alternînd triunghiuri de crom sîngeriu cu albul-crem al pietrei. La fel, unii spun că ar fi reprezentări ale peisajului carstic şi frămîntat al Cappadochiei, în vreme ce alţii cred că este o reprezentare a mării. Ar fi atît Marea Roşie sau Lacul Tiberiadei din Biblie, cît şi „thalassa, thalassa" – atît de dorită şi, totuşi, perpetuu absentă din deşertul în care este reprezentată...

Realitatea ca ficţiune

După ce am început să scriu despre Cappadochia, am dat peste o descriere a ei fidelă în romanul lui Umberto Eco *Baudolino:* „Munţii ajungeau să fie tot mai aproape, şi cu cît se apropiau, cu atît îşi dădeau mai bine seama de felul lor. La capătul zonei pietroase, se ridicau treptat nişte munţişori pufoşi şi gălbui, ca şi cînd ar fi fost vorba, sugera Colandrino, de frişcă, sau nu, de grămezi de vată de zahăr, dar nici asta, de nisip puse una lîngă alta, ca şi cum ar fi fost o pădure. În spate se ridica ceva care de departe păreau degete, dar erau colţi stîncoşi, care aveau în vîrfuri ca un fel de căciuli de stîncă mai închisă la culoare, uneori în formă de tichie, alteori de calotă aproape turtită, care ieşeau în afară dinainte şi dinapoi. Mergînd mai încolo, reliefurile erau mai puţin ascuţite, dar fiecare apărea ciuruit ca un fagure, pînă ce se-nţelegea că acelea erau locuinţe, sau mai degrabă adăposturi de piatră în care fuseseră săpate nişte grote, şi la fiecare din ele se ajungea pe cîte o scăriţă de lemn, scăriţele legîndu-se una de alta de la un cat la altul şi toate împreună formînd, pentru fiecare dintre pintenii aceia de piatră, o ţesătură aeriană pe care locuitorii, care de departe încă semănau cu nişte furnici, le parcurgeau cu repeziciune în sus şi în jos.

În mijlocul oraşului se vedeau locuinţe adevărate sau mici palate, dar şi ele erau îngropate în stîncă, din care ieşeau în afară doar cîteva braţe de faţadă, şi toate se aflau sus. Mai încolo se profila un masiv mai impunător, de formă neregulată, fiind şi el un singur fagure de grote, dar de o alcătuire mai geometrică, ca nişte ferestre sau uşi, şi în anumite cazuri ieşeau, din furnicarele acelea, terase, balconaşe şi arcade. Unele dintre intrările acelea erau acoperite cu pînzeturi colorate, altele cu rogojini de paie împletite. În fine, se aflau în mijlocul unei îngrădituri de munţi destul de sălbatici, şi în acelaşi timp în mijlocul unui oraş populat şi activ, chiar dacă nu era măreţ aşa cum se aşteptau." (pp. 408-9) „Hornurile zînelor", acele stranii alcătuiri în formă de ciupercă – pintene de zgură sau tuf vulcanic cu acoperiş de bazalt – pe care le descrie Eco la începutul pasajului există în realitate în văile Cappadochiei, pe lîngă pintenii ţuguiaţi în care se află săpate locuinţele şi, mai cu seamă, lăcaşurile sacre ale zonei.

Nici picior de girafă, desigur, în acel spaţiu lunar, după cum nici cămile cu trei cocoaşe nu am văzut. Dar atmosfera comercială, redată de Eco în înşiruiri intoxicante de lucruri, mirosuri, texturi şi culori, este veridică. Într-adevăr, totul este de vînzare şi, dacă este să te mai poţi extazia acolo şi de altceva decît de peisagiul cel din altă lume, apoi numai de frumuseţea voluptuoasă a covoarelor de lînă şi mătase ale zonei te mai poţi îndrăgosti:

„În realitate, chiar şi fără drumuri şi pieţe, oraşul acela era în întregime un tîrg de mărfuri uriaş şi-n orice spaţiu liber fusese pus un cort, ridicat un baldachin, întins un covor pe jos, pusă o tarabă orizontal pe două pietre. Şi se vedeau expuse fructe, carne tăiată (preferată, se pare, era cea de camelopardal), covoare ţesute în toate culorile curcubeului, haine, cuţite din obsidiană neagră, cupe de argilă, lanţuri din oscioare şi de pietricele roşii şi galbene, pălării cu formele cele mai ciudate, şaluri, cuverturi, cutii din lemn intarsiat şi apoi amfore pline cu lichide albastre, chihlimbarii, roz şi galbene ca lămîia şi scăfişe pline cu piper".

Desenul din covor

Am fost în vechiul caravanserai al oraşului, cumpărat de un negustor de covoare şi transformat de el în atelier şi prăvălie. La un ceai de măr, fireşte: pretutindeni eşti rugat, implorat să intri la un ceai de măr în Turcia; retragerea din zarva şi vînzoleala de afară în răcoarea cîte unei prăvălii, tihna parfumată pe care ţi-o oferă gazda, toate sînt forme de captare a bunăvoinţei tale, potenţialule client, spre a zăbovi asupra mărfii celui care te invită. Nu trebuie să cumperi nimic, fireşte, dacă nu poţi; dar de ce nu ai reveni tu cu prietenii tăi din nou mai pe seară, să mai stai de vorbă cu gazda ta la noi pahare de ceai de măr, poate totuşi?... Ei bine, în penumbra caravanseraiului, în vreme ce o studentă din grup se şi apucase să deprindă tainele ţesutului de covoare împreună cu femeile de la război, am mîngîiat culorile neasemuite ale covoarelor acelora, stocate în straturi şi straturi ele însele, prin modul în care au fost făcute, apoi împachetate şi stocate din nou în straturi în aşteptarea vînzării, la întuneric, spre a-şi conserva minunea cromatică.

Despre covoare trebuie să vă mai vorbesc, mai cu seamă că am întîlnit în Turcia pe un admirator şi colecţionar al lor, Cristopher Alexander, arhitect şi profesor american de o izbitoare originalitate în concepţiile pe care le propăvăduieşte de cîteva decenii bune şi care sînt inspirate şi din modul în care covoarele orientale sînt ţesute. Mai apoi, vom regăsi povestea acestei între-(întru?)ţeseri şi ca metaforă a spaţiului urban, a statului însuşi, în filosofia lui Deleuze şi Guattari, dar şi în cartea Indrei Kagis McEwen*. Ca şi poveştile ţesute în covor, arhitectura poate fi compusă în felul în care urzeala şi năvedeala se bat reciproc. La fel, ţeserea este o metaforă a oraşului însuşi, în care orizontalele şi verticalele nu se intersectează doar, ci şi se întrepătrund într-un acelaşi organism. Indra Kagis McEwen nu vede în planul lui Hippodamus din Milet o ilustrare a unui cartezianism triumfător, geometric şi abstract-raţional. Dimpotrivă, ea crede că oraşul, astfel proiectat din străzi perpendiculare unele pe altele, nu face decît să reia metaforic tema covorului ţesut, cel care devine, după ţesere, cum ne învaţă teoria sistemelor, mai mult decît suma părţilor din care este alcătuit. Covorul ca imagine a oraşului, aşadar.

Dar nu numai acesta este înţelesul pentru arhitecţi al ţeserii de covoare. Mai există unul, legat de facerea propriu-zisă a arhitecturii, de modul în care elementele componente – planuri de separare şi spaţiile pe care le separă – se articulează unul cu altul, unul faţă de altul, în întreg. Era destul să priveşti felul în care lucrau cele patru femei, două cîte două faţă în faţă, la acel război de ţesut, coordonîndu-şi mişcările într-un fel neînţeles. Disimetria devine adeseori mijlocul de compoziţie subtil prin care, într-adevăr, cea care făcea sfertul drept respecta tema în oglindă a celei de la sfertul stîng, dar introducea de asemenea, nolens-volens, diferenţă. Simetrice cu excepţia (semnificativă) a amănuntelor, covoarele căpătau astfel subtilităţi compoziţionale indescriptibile. Doar obişnuirea ochiului cu tema generală le va aduce vreodată în vizibilitate. Cu alte cuvinte, după oricît de mult timp, mai rămîn detalii de explorat, de descoperit, de admirat într-o astfel de creaţie.

Covoarele nu aveau un „plan" pre-existent, mi-au spus ţesătoarele. Căzuseră în prealabil de acord asupra unui trame şi a unui model general (ca într-o *jam session* de jazz, pe temă standard), dintre cele cîteva sute de modele diferite care există de cînd lumea în facerea orientală de covoare. Apoi, în vreme ce lucrau, aşadar cînd erau deja imerse în substanţa „textului", începeau variaţiile. Unele erau minore, ţinînd de alăturarea de culori sau nuanţe neîncercată pînă atunci. Alteori era o alterare a unor elemente constitutive ale modelului, sau a relaţiei dintre acestea, a poziţiei lor în întreg; această „virusare" a modelului devenea, susţinută în patru partituri coordonate, noua temă compoziţională a covorului. În procesul „deplierii sale", această nouă compoziţie conferea identitate prin diferenţă covorului, înlăuntrul temei celebrate. Tema este cea care stabileşte relaţiile dintre părţi şi susţine textura de bază a compoziţiei. Cu alte cuvinte, tema dă o medie onorabilă, care, respectată cu stricteţe, asigură fără dubiu o anumită corectitudine şi eficacitate vizuală a rezultatului. De la această „medie de aur" în sus, intervin variaţia, inovaţia (înlăuntrul limitei pe care o reprezintă tema), abaterea de la regulă, dar o abatere la rîndul său regulată, iar nu aleatorie. Cu alte cuvinte, este vorba despre suprapunerea a două reguli: cea fondatoare, regulatoare a maselor mari, cea în care, pe textura căreia se va acomoda – sau nu – o a doua regulă, cea care destabilizează norma în numele unei norme noi. La rîndul ei este însă o regulă „slabă", în sensul că „parazitarea" pe regula fondatoare nu duce la desfigurarea acesteia din urmă. Atunci cînd privim covoarele, putem să ne concentrăm pe două instanţe ale obiectelor: vedem totodată clar ce le aduce împreună, aerul de familie, pe deasupra oricăror variaţiuni la temă. Cel ce este mai atent la nou, după observarea regulii fondatoare, o poate trimite – vizual vorbind – în fundalul căruia îi şi aparţine de fapt, pentru a lăsa să se străvadă la suprafaţă diferenţa, regula „slabă", noul motiv.

Este vorba, probabil, despre o ilustrare a procedeului pe care l-am numit repetiţie cu regulă de iterare, urmînd sugestia lui Deleuze din *Diferenţă şi repetiţie*. Aşezate unele lîngă altele, covoarele dintr-o anumită familie de forme ne vorbesc în egală măsură despre similitudine şi despre neasemănare. Sînt ele, descendente ale unui aceluiaşi motiv recesiv, dar cu toatele şi fiecare în parte diferite, unice.

---

* *Socrate's Ancestor. An Essay on Architectural Beginnings* (MIT Press, 1997)

▲

Centrul Educaţia 2000+ anunţă

COLOCVIUL cu tema

„Politică educaţională: expertiză, dezbatere, decizie"

Centrul Educaţia 2000+, organizaţie neguvernamentală de consultanţă educaţională, membră a Soros Open Network (SON), şi *Focus Educaţia – Grup de Reflecţie şi Iniţiativă* organizează o dezbatere pe tema implicării societăţii civile şi a expertizei în domeniu în conturarea şi aplicarea politicilor educaţionale din România.

Evenimentul este organizat în colaborare cu *British Council*, *Goethe Institut şi Colegiul Noua Europă* şi are următorii parteneri media: *Observator cultural, Dilema, 22, România literară, Academia Caţavencu, Agenţia de Monitorizare a Presei.*

Colocviul îşi propune să reunească reprezentanţi ai Ministerului Educaţiei, Cercetării şi Tineretului, ai organizaţiilor internaţionale cu preocupări în domeniul educaţiei (Banca Mondială, Delegaţia Comisiei Europene, UNICEF, UNDP, Agenţia Socrates), experţi în educaţie, reprezentanţi ai societăţii civile şi ai mass-media în vederea formulării unor răspunsuri la întrebări esenţiale privind procesul de elaborare şi de luare a deciziilor de politică educaţională din România.

Manifestarea este organizată în cadrul „Colocviilor Centrului Educaţia 2000+" – program de dezbateri de specialitate pe teme de interes major în ştiinţele şi practicile educaţionale, realizat pe baza unei finanţări din partea Fundaţiei pentru o Societate Deschisă.

Dezbaterea va avea loc joi, 20 noiembrie 2003, între orele 9,30-16,30, la sediul UZINEXPORT Business Center, Bd. Iancu de Hunedoara, nr. 8, clădirea H3, Sala „Jade", etaj I.

Pentru informaţii suplimentare vizitaţi www.cedu.ro sau contactaţi echipa Centrului Educaţia 2000+ (tel. 021/212.07.80; 021/212.07.81; fax. 021/212.07.79, e-mail: anedelcu@cedu.ro).

All You Need Is Love

– interviu cu Paulo COELHO –

Cu sprijinul Simonei Kessler, agentul literar al lui Paulo Coelho în România, Cristina Ţopescu a avut ocazia să se întîlnească cu scriitorul brazilian în cursul lunii septembrie la casa lui din Saint Martin, în sudul Franţei, pentru a-i lua un interviu (interviu care a fost apoi difuzat la Prima TV, luna următoare). Cristina Ţopescu a avut amabilitatea să ne pună la dispoziţie transcrierea convorbirii ei cu Paulo Coelho, din care am făcut o selecţie în cele ce urmează.

Dle Paulo Coelho, cum aţi devenit scriitor?

Fac ceva ce am ales într-un moment în care mulţi cred că e prea tîrziu să aleagă un drum nou, cînd aveam 38 de ani. Cînd am mers prima dată în România, aveam acest vis: "Dumnezeule, experimentez lucruri atît de diferite!". Mi-am cumpărat o maşină de scris în Amsterdam şi am aşternut pe hîrtie călătoria mea prin Europa. Însă nu am îndrăznit să mă apuc de scris. M-am gîndit că nu eram pregătit. Sau, dacă făceam ceva important pentru mine şi dădeam greş, aş fi fost profund rănit. Majoritatea oamenilor au tendinţa de a nu-şi urma visurile pentru că, atunci cînd îţi urmezi visul, poţi fi rănit şi nu mai poţi da vina pe părinţi, pe soţie sau pe copii. Este alegerea ta. Aşa că am amînat ani de zile visul de a deveni scriitor. Apoi, a urmat pelerinajul la Santiago de Compostella. În acel moment, mi-am spus: „Viaţa este mult mai simplă decît am crezut."

Ce a însemnat pentru dumneavoastră această călătorie magică?

Pelerinajul la Santiago de Compostella a fost mai mult o cotitură. Încă din tinereţe am visat să scriu, dar am amînat mereu. În 1986, aveam bani, eram căsătorit, duceam o viaţă comodă.

Eraţi stăpîn pe viaţa dumneavoastră...

Da, dar eram foarte nefericit. Ceva nu mergea bine. Mi-am spus că nu pot da vina toată viaţa pe mine sau pe cei din jur pentru că nu-mi împlinisem visul de a fi scriitor. Aveam 38 de ani, şi majoritatea oamenilor cred că este prea tîrziu să începi ceva. Alţii se gîndesc că, dacă acţionează, vor răni pe cineva, aşa cum eu o puteam răni pe soţia mea... Cînd îţi urmezi visul, cei care te iubesc nu suferă, înţeleg. Te înţeleg, dar o iau încet. Desigur, te iubesc. Îmi amintesc de părinţii mei, cînd le-am spus că vreau să devin artist. Au fost aşa de tulburaţi, că m-au dus la un sanatoriu pentru că ţineau la mine. Credeau că sînt nebun şi trebuia neapărat să mă răzgîndesc.

Voiau să deveniţi avocat.

Aşa este. Voiau să-mi schimb perspectiva asupra vieţii. După cîteva încercări nereuşite de a mă face să mă răzgîndesc, au crezut că sînt nebun şi m-au internat. Dar nu cred că au vrut să-mi facă rău. Era acel tip de iubire exagerată, cînd crezi că omul de lîngă tine ia o decizie greşită şi devii exagerat de protector. Revenind la întrebarea dvs., atunci cînd faci un lucru important pentru tine, aura ta, lumina ta se schimbă. La început, oamenii te privesc şi cred că vei fi dezamăgit, dar, dacă perseverezi, dacă nu renunţi, ceilalţi încep să te respecte şi, în final, fac acelaşi lucru ca tine, pentru că devii un exemplu. Nu cred că preţul este rănirea celor din jur. Nu îi răneşti pe cei pe care îi iubeşti atunci cînd faci ceva important pentru tine. Cei pe care îi iubeşti te vor înţelege, pînă la urmă.

Ce este un maestru pentru dumneavoastră?

Eu nu cred în maeştrii de tip clasic. În fiecare zi, întîlnesc pe cineva care mă învaţă ceva. Poate fi un taximetrist, un fermier, un cititor care vrea un autograf. Trebuie doar să fii receptiv. Am fost la Geneva acum două săptămîni şi trebuia să cinez cu cineva. Persoana a contramandat în ultima clipă şi m-am dus să cinez singur. Apoi, m-am plimbat prin cartierul vechi al Genevei. Am pornit la plimbare, era ora 23 şi, brusc, m-am simţit extrem de singur. Atunci cînd călătoreşti, trebuie să te înfrunţi cu tine însuţi. Chiar dacă sînt obişnuit cu singurătatea, în acea zi am avut o senzaţie apăsătoare de singurătate. Puteam să-mi sun prietenii din Geneva, dar era prea tîrziu. Puteam merge la un bar şi eram sigur că oamenii mă vor recunoaşte. Vedeam în jur oameni singuri şi mi-am spus că le voi vorbi. Şi ei erau singuri. Nu aveam de gînd să vorbesc cu femei, ar fi crezut că le fac avansuri, dar aveam de gînd să vorbesc cu bărbaţii. M-am apropiat de cineva şi i-am spus: „Cît de trişti sîntem cînd sîntem singuri!". Omul a plecat, pentru că şi el era umilit de singurătate. Sînt ultimul om din lume care s-ar putea simţi singur şi, cu toate astea, atunci m-am simţit singur. M-am apropiat de un bărbat de vîrsta mea care stătea pe o bancă. M-am gîndit că va crede că sînt homosexual, dar nu-mi păsa. M-am uitat la el şi i-am spus: „Mă simt cumplit de singur." Mi-a răspuns: „Şi eu. Dar mă gîndeam la Beatles". L-am întrebat la ce anume. Mi-a răspuns: „La un cîntec de Lennon şi McCartney: *All You Need Is Love*." Toată viaţa poate fi rezumată în această propoziţie: *„All You Need Is Love."* M-am întors la hotelul meu frumos, pe partea cealaltă a lacului, gîndindu-mă că acela era un maestru pe care nu aveam să-l mai întîlnesc, dar care a ştiut să folosească un cîntec de Beatles, în acel moment, pentru a mă face să înţeleg că aveam nevoie doar de dragoste.

Ne puteţi vorbi puţin despre perioada dumneavoastră rebelă?

Cred că revolta este foarte importantă. A lupta împotriva unui lucru pe care oamenii îl iau ca atare este foarte important, într-o anumită perioadă a vieţii. Chiar dacă revii la aceleaşi valori, nu simţi că viaţa te-a păcălit. Ai degustat mai multe vinuri care nu ţi-au plăcut şi te întorci la cel care ţi-a plăcut. Dacă ai toată viaţa un singur soţ, te vei întreba mereu cum este să faci dragoste şi cu un alt bărbat. Pentru a ajunge unde trebuie, e nevoie s-o iei şi pe drumuri şerpuite. Dacă privim viaţa lui Iisus, observăm că la Cina cea de Taină a spus în aceeaşi propoziţie: „Unul dintre voi se va lepăda de mine, unul dintre voi mă va trăda." A pus un semn de egalitate între Iuda şi Petru. În final, Petru a înţeles mesajul iertării, dar Iuda nu l-a înţeles. Iisus l-a ales pe Petru, cel care se lepădase de El, să fie conducătorul Bisericii Sale. Putea să aleagă pe unul dintre cei 10 apostoli care nu i-au greşit şi au spus întotdeauna „Amin", dar l-a ales pe acela care a spus „Nu-l cunosc pe omul acesta". L-a ales pe Petru fiindcă el cunoştea reversul medaliei. De-asta cred că revolta sau cunoaşterea reversului medaliei este foarte importantă. Atunci cînd te întorci, te întorci cu puterea unui om care a negat ceva şi acum îi înţelege importanţa.

Mă uit la inelul dumneavoastră...

Este inelul walkiriilor, al ritualului Lunii.

Mulţi oameni vă văd ca pe un mag. Vă simţiţi aşa? Sau vă simţiţi mai degrabă un guru spiritual?

Nu sînt un guru, nici un maestru. Sînt doar un om care-şi împărtăşeşte modul de a vedea viaţa, ca tipul din Geneva care mi-a spus *„All You Need Is Love"*. Este un guru? Nu! A fost omul potrivit, în locul potrivit, la momentul potrivit. Ar trebui să împărtăşim modul nostru de a vedea viaţa, pentru că asta face viaţa interesantă şi asta e moştenirea noastră. Cineva a visat scaunul acesta şi a spus că va tăia lemnul astfel. La început, a fost doar un vis, o idee. Apoi, l-a dus la tîmplar şi ideea s-a materializat. Acum, stau pe scaunul acesta. Acesta este modul prin care un om şi-a manifestat iubirea.

Ca un personaj de-al dumneavoastră, aţi fost şi dumneavoastră considerat nebun. Cît de fragilă credeţi că este graniţa dintre normal şi anormal?

Sîntem cu toţii diferiţi. Prin urmare, trebuie să ne acceptăm diferenţele. Noi, însă, vrem să fim ca ceilalţi. Din acest moment, credem că oamenii nu sînt normali dacă îi interesează altceva. Dacă eu sînt aici, într-o casă de ţară din Franţa, şi spun că iubesc grădinile japoneze, lumea se va uita la mine şi se va întreba ce-i asta. Pietre şi nisip nu reprezintă o grădină. În grădină trebuie să ai iarbă, flori... S-ar putea să considere că nu sînt normal, pentru că am o altă viziune asupra lumii. Dar apoi intru pe Internet şi descopăr că în această zonă există 5-6 oameni interesaţi de grădinile japoneze. Îmi dau seama că nu sînt singur şi capăt mai multă putere pentru a lupta cu ideea că sînt anormal. Cu excepţia cazurilor patologice, trebuie să accepţi că eşti diferit, că nu eşti ca ceilalţi în felul cum trăieşti, în viaţa sexuală, în nimic din ceea ce faci. Eşti diferit, eşti unic şi trebuie să-ţi exerciţi puterea aceasta.

Oamenii îşi dau seama de miracolul vieţii numai în apropierea morţii. Cum aţi reuşit dumneavoastră să vă daţi seama de miracolul vieţii?

Ca tot omul, am avut momente în care nu am înţeles cît de frumoasă este viaţa. Azi însă, îmi dau seama de un lucru foarte important, şi anume că voi muri. Oamenii cred că numai ceilalţi mor. Nu ne prea dăm seama că vom muri şi noi. Mi-am dat seama că moartea nu este duşmanul meu, ci stă aici, alături de mine, şi mă priveşte. O văd ca pe un înger frumos şi blond. Este fermecătoare şi-mi spune: „Te voi atinge", iar eu îi spun: „Nu face asta acum, ci mai tîrziu." Spune: „Nu ştii cînd te voi săruta, prin urmare, trăieşte din plin." Asta fac eu, de cînd mi-am dat seama că voi muri şi că moartea nu e duşmanul meu. Este cel mai bun maestru, pentru că ea poate opri totul. De atunci, nu mai amîn niciodată o decizie. Îndrăznesc să fac lucruri pe care nu le-am făcut niciodată pentru că nu am nimic de pierdut. Voi muri la finele vieţii. Am decis că vreau să mor trăind. Poate părea un paradox, dar nu este. Ştiu oameni care sînt deja morţi. Nu îndrăznesc nimic. Au renunţat la tot. Mănîncă, fac dragoste, se plimbă, merg la cinema, se uită la TV, dar sînt morţi, pentru că au renunţat la viaţă. Visul meu este acela ca, în ziua în care moartea mă va atinge, să atingă un om viu.

De multe ori, aţi afirmat că femeile au jucat un rol crucial în viaţa dumneavoastră şi că aveţi în dumneavoastră şi o latură feminină.

Cu toţii avem în noi o latură feminină şi una masculină. Şi femeile, şi bărbaţii. Partea masculină este şi un mod important de a privi lumea: disciplină, obiectiv, în sens foarte pragmatic. De partea feminină ţine intuiţia, a nu vedea viaţa ca pe o linie dreaptă, ci ca pe ceva mult mai global. Procesul de creaţie provine din latura feminină. De exemplu, cînd scriu o carte, am în cap povestea, dar nu mă gîndesc la ea. Este ca o femeie însărcinată. O mamă nu se gîndeşte: „O să-i pun doi ochi, un nas, o gură..." Procesul de creaţie trebuie să se supună legăturii misterioase cu viaţa, o legătură aproape mută. Apoi, cînd cartea este gata, ai nevoie de latura ta masculină. Trebuie să te căznesti, să o baţi la maşină. Partea creativă e asemenea naturii... Pui o sămînţă în pămînt şi habar nu ai cum s-a transformat ea într-un palmier sau o floare. Trebuie să-ţi dai seama că sînt lucruri în viaţă pentru care ai nevoie de intuiţie, şi nu de un sistem verbal sau organizat de a înţelege lumea, chiar dacă el există, chiar dacă, după Einstein, azi ne dăm seama că spaţiul şi timpul, pe care le-am luat ca atare, nu există. Există doar un *continuum* spaţiu-timp, un amestec al celor două. Prin urmare, orice lucru poate fi înţeles în două moduri: cel clasic, academic şi cel emoţional. E nevoie de ambele. Un scriitor are nevoie să-şi recunoască latura feminină şi eu cred că lumea se îndreaptă spre o feminizare. Ştiu, pentru că, la început, cînd semnam autografe, veneau aproape numai femei. Brusc, au început să vină şi bărbaţi. Prin urmare, ei sînt capabili să dezvolte un mod feminin de înţelegere a lumii. Azi, cred că sînt 60% femei şi 40% bărbaţi, la început, procentul fiind de 5% bărbaţi şi 95% femei. Cînd vorbim despre un nou univers, vorbim despre o feminizare a omenirii. În acelaşi timp, femeile devin tot mai masculine şi bărbaţii nu sînt foarte încîntaţi de idee. Cred că nici femeile nu sînt foarte încîntate.

Ultimele dumneavoastră cărţi, La Rîul Piedra... *şi* 11 minute *sînt scrise din punctul de vedere al unei femei. Cum e posibil ca un bărbat să cunoască sufletul femeii?*

Nu cred că pot fi femeie. Cu cît încerc mai mult, cu atît reuşesc mai puţin, dar ar trebui să încerc să le înţeleg pe femei, pentru că fac parte din viaţa mea, aşa cum femeile ar trebui să îi înţeleagă pe bărbaţi. Atunci cînd scrii, te confrunţi cu o lume misterioasă, în care nu există sex. Poţi surprinde energia feminină sau masculină şi să o redai într-o carte sau într-un tablou. Avem de-a face cu inconştientul omenirii. În *Alchimistul,* îi spun *anima mundi,* „sufletul lumii". Cînd faci acest lucru, poţi să-ţi înţelegi aproapele.

Aţi venit în România în 1982.

Da, pentru că eram fascinat de Carpaţi şi voiam să-i văd. Recunosc că nu a fost cel mai potrivit moment de a merge acolo.

De ce?

Era în timpul dictaturii Ceauşescu şi noi, în Brazilia, eram tot sub dictatură militară. Am fost închis, am fost torturat... Astfel, mergînd în România a fost ca şi cînd aş fi mers în Brazilia. Era aceeaşi energie negativă, se încerca controlarea modului în care oamenii vorbeau şi gîndeau. Dar România este o ţară care m-a marcat. Dincolo de oprimarea politică pe care o cunoscusem şi în ţara mea, am cunoscut oameni cu suflete mari, oameni vii. Erau speriaţi, aşa cum eram şi noi, brazilienii, dar erau vii. M-am gîndit să vin în România să stau trei-patru luni, să stau de vorbă cu oamenii, să merg în baruri, la petreceri, la cinema, să duc o viaţă normală ca aici, în Pirinei. Mă gîndesc foarte serios la asta, pentru că voi, românii, chiar dacă nu vă daţi seama, sînteţi foarte apropiaţi de brazilieni. Nu mă refer numai la limbă... Singurul lucru la care ne pricepem mult mai bine decît voi e fotbalul. În afară de asta, sîntem foarte apropiaţi. Chiar şi echipamentul fotbaliştilor români seamănă cu cel al brazilienilor.

În acelaşi timp, sînteţi un cetăţean al lumii şi aţi dovedit asta scriind acea scrisoare preşedintelui Bush împotriva războiului din Irak.

Ca să fii artist şi om, trebuie să fii atent la clipa prezentă. Cînd i-am scris scrisoarea lui Bush, ea a fost publicată într-un ziar, în al doilea şi apoi în lumea întreagă, pentru ca la finele lui martie să fie cel mai citit articol din lume. Nici nu visam... Visam ca romanele mele să fie citite de multă lume, am vîndut 55 de milioane de exemplare, ceea ce înseamnă 150 de milioane de cititori, dar scrisoarea asta... Acest scurt text a apărut pe Internet. Mi-am dat seama atunci că am o mare responsabilitate. Dar cum să-i fac faţă? În primul rînd, implicîndu-mă în lucruri pe care le consider bune sau rele. În al doilea rînd, înţelegînd că nu pot forţa o situaţie, dar că pot face ceva. Cînd am scris scrisoarea, mă gîndeam poate că va fi publicată într-un ziar, dar nu m-am aşteptat la o astfel de mediatizare.

Aţi intrat în panică?

A fost un moment în care primeam mii de e-mail-uri, nu o sută sau o mie, ci mii în fiecare zi. Unele dintre ele erau foarte agresive. Eram puţin speriat. Făceam Kyudo, trăgeam cu arcul şi mă gîndeam la reacţie, pentru că unele mesaje erau chiar de ameninţare. Apoi, m-am gîndit că acelea erau lucruri în care credeam şi aveam de gînd să-mi apăr credinţa. Acum, şase luni mai tîrziu, mă bucur că am avut dreptate. Vedem cu toţii ce haos este în Irak astăzi.

interviu realizat de Cristina ŢOPESCU

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

De la Tatiana la Anna: modernizarea Rusiei

Regizoarea Alice Barb alege pentru ambianţa muzicală a spectacolului *Anna Karenina* de la Teatrul Naţional din Bucureşti fragmente din opera *Evgheni Oneghin* de Ceaikovski. Lirismul ariilor celebre potenţează elanurile erotice ale cuplului Anna-Vronski, dar contrapunctul dintre subiectele cărţilor respective atrage atenţia asupra evoluţiei mentalităţilor. Tatiana îl iubeşte pe Evgheni, dar îi rezistă, punînd demnitatea mai presus de dragoste. Anna sfidează valorile sociale în numele chemărilor vitale. Cincizeci de ani s-au scurs de la romantismul Tatianei la realismul Annei, timp în care Rusia s-a modernizat, încercînd să devină raţională, fără a-şi pierde misterul. Contrastul dintre europenismul afirmat şi persistenţa elementelor tradiţionale, îndeosebi religioase, este prezent, oarecum didactic, în pînzele concepute ca decor de Cătălin I. Arbore, care bordează scene renascentiste cu icoane bizantine.

Dramatizarea întreprinsă de Helen Edmundson are două merite: în primul rînd, ea povesteşte fluent, cuasicinematografic, subiectul romanului şi, în al doilea rînd, nu se concentrează exclusiv pe drama de alcov. Nu este vorba, în piesă, numai de conflictul dintre dragoste şi convenţie, ci şi de acela dintre tradiţie şi modernitate. Autoarea propune, la început, o închipuită întîlnire, în gară, între Levin şi Anna şi nu renunţă la momentul interesant, neglijat de mulţi, al confruntării lor, atunci cînd primul este bine integrat în căsnicie, iar a doua, dezintegrată în provizorat. Sugestia este că Anna şi Levin ar fi putut forma un cuplu perfect, dacă şi Cupidon ar fi fost pe aproape. Amîndoi sînt inteligenţi, frămîntaţi şi au parte de parteneri mediocri. Alexei Karenin nu este decît o rotiţă importantă în mecanismul birocratic; astăzi ar putea fi un înalt funcţionar european, cu ţinută standard şi limbaj de lemn. Kitty şi Vronski sînt oameni oneşti şi echilibraţi, care nu au proiecte personale: menirea lor este să-i secondeze pe alţii, făcîndu-i, pe cît posibil, fericiţi. Cele trei cupluri ale romanului sînt bine puse în contrast. Dolly şi Stiva acceptă compromisul, Kitty şi Levin, plictisul. Anna, care, alături de Karenin, se consola cu mondenitatea, nu acceptă să renunţe la sublimul erotic, o dată ce l-a atins alături de Vronski. Ca urmare, în loc să-şi completeze discret căsnicia convenabilă, preferă s-o facă să sară în aer. Ea distruge şi relaţia cu Vronski, pentru că nu vrea să fie rezonabilă şi să accepte faptul că, în fond, orice viaţă, nu numai a ei, este povestea unui eşec. Aparent o persoană evoluată – citeşte pe naturaliştii francezi, despre care emite opinii interesante, este la curent cu progresele pedagogiei, înfruntă prejudecăţile sociale etc. – Anna este departe de a fi o „modernă", deoarece păstrează în sine gustul absolutului. Levin, de asemenea, nu se lasă întru-totul absorbit de preocupările privind eficienţa exploatărilor agricole, frămîntările sale etice şi religioase urmărindu-l continuu. Ceilalţi se pot adapta la nou fără crize, Levin şi Anna nu, deoarece ei iau în serios şi la maturitate ceea ce altora li se pare a ţine doar de tinereţe: dragostea, morala şi credinţa. Într-o adaptare radicală, s-ar fi putut propune, cu curaj, un triplu *happy-end*: Levin să se îndrăgostească de Anna, care-l va ajuta în proiecte şi-l va stimula în discuţii, Vronski să se consoleze cu Kitty, care oricum îl iubea demult, iar Karenin să-şi crească în linişte copilul. Alice Barb nu merge chiar atît de departe, preferînd o montare alertă, dar nu provocatoare. Oricum, dă dovadă de destul curaj, scutindu-ne de scenele melodramatice, pe care toată lumea le aştepta: revederea cu copilul, de ziua lui, insulta de la operă ş.c.l.

Reprezentaţia poartă ceea ce am putea numi de-acum *brand*-ul Barb: ritm bine susţinut, punctat cu tablouri vivante de efect. Surprinde ironia cu care-l înfăţişează pe Levin. Omul serios, cumpănit, frămîntat este, în interpretarea lui George Ivaşcu, un agitat aproape nevricos, care-şi notează fantasmele într-un jurnal cît un catalog, obligîndu-şi soţia, în mod lipsit de tact, să-l citească. Unele invenţii regizorale sînt de un umor, poate, involuntar: Stiva (Andrei Duban) şi Levin, la club, stau alături, picior peste picior, ca Stan şi Bran; Anna şi Vronski mănîncă simultan acelaşi măr, ca în dansul de societate cu transferul portocalei. În schimb, momentele-cheie, cum ar fi contactele „trăsnet" dintre Anna şi Vronski, disputa Anna-Karenin – sînt marcate cu patos bine controlat de bunul gust. Foarte reuşită, în cheie ironică, este scena în care Dolly rînduieşte, asistată de Levin, hăinuţele copiilor „pe căprării".

Distribuţia armonizează stiluri şi temperamente dintre cele mai diferite. Simona Bondoc interpretează cu aplomb o *grande dame*, în care sînt sudate cu abilitate mai multe personaje ale cărţii. Karenin nu este, în versiunea lui Mircea Albulescu, o creatură mecanică, lipsită de suflet, ci o personalitate puternică, aproape malefică. Nu convenienţele sociale îl obsedează, ci setea de putere, pe care vrea să şi-o astîmpere, între altele, şi prin dominarea soţiei. Dolly, în interpretarea Lamiei Beligan, nu este o victimă, ci o fiinţă lucidă, care alege soluţia cea mai raţională, în condiţiile date. Medeea Marinescu scoate în evidenţă cu spontaneitate atît farmecul, cît şi mărginirea lui Kitty. Vivian Alivizache contrariază însă, făcînd din prinţesa Betsy un fel de Coană Chiriţa. Dragoş Ionescu interpretează sobru un rol mai curînd dostoievskian, iar Andrei Cunesteanu, în rolul micului Serioja joacă degajat, fără cabotinismul, deseori întîlnit la copiii care se produc în public.

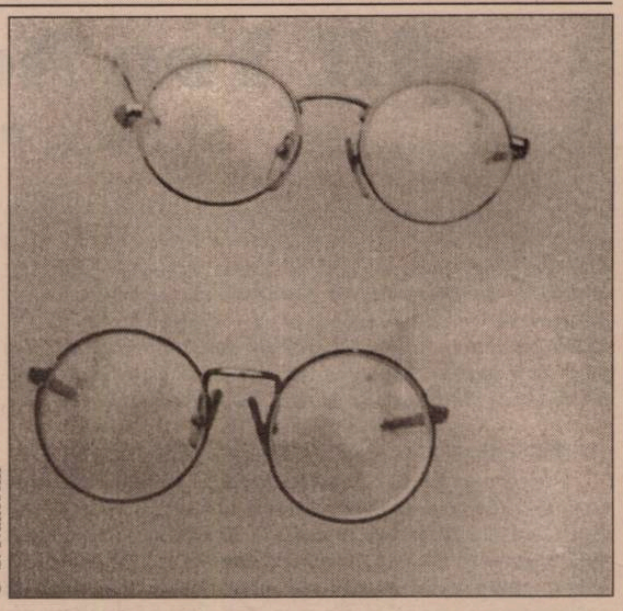

© S. Ivanoschi

Ioana Pavelescu a depăşit, în rolul Annei, aşteptările noastre. Ce-i drept, ele erau mai curînd modeste, căci rolurile sale de odinioară nu erau dintre cele memorabile. Experienţa din Statele Unite nu este, nici ea, neapărat, un avantaj, avînd în vedere că America, nu pentru teatrul ei o iubim. Acestea fiind zise, actriţa a surprins plăcut prin farmec, dezinvoltură şi pendularea între seducţie şi melancolie. I-a lipsit însă ceea ce face unicitatea Annei, anume vivacitatea. Partenerii nu au ajutat-o prea mult, preferînd să-şi vadă de treabă şi s-o lase în voia ei. Cel mai grav este că Vitalie Bichir, în rolul lui Vronski, a fost de-a dreptul timorat, cu cîteva izbucniri tipice pentru cineva care vrea să-şi depăşească timiditatea.

Puţine personaje literare stîrnesc atît de mult imaginaţia ca Anna Karenina, iar forţa imaginaţiei striveşte imaginea, indiferent cît de seducătoare ar fi aceasta. ▲

trecerea prin reviste

„Roll Over, Beethoven!"

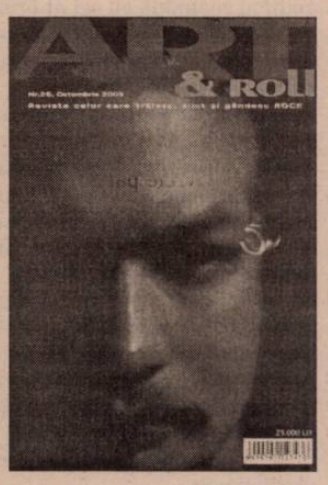

Deşi am scris – într-un număr – despre David Byrne, ex-solistul trupei Talking Heads, nu fac parte dintre cei care „trăiesc, simt şi gîndesc ROCK". Căci asta este (& se vrea) *Art & Roll*: o revistă rock din creştet pînă-n tălpi! Cu creştetul nu-i greu (plete, bărbi ş.cl.), dar cu tălpile nu prea ştiu cum stă treaba: probabil că – „simţirea şi gîndirea" ţinînd de zonele superioare ale corpului – „trăirea rock" înseamnă a avea picioarele ferm implîntate în glia rock. Dar cum (să) te (mai) mişti, în aceste condiţii?...

Numărul pe octombrie 2003 vine cu multe lucruri bune – genul de lucruri care m-au făcut să citesc întotdeauna revista cu interes -, dar şi cu o chestie care, nu ştiu cum să spun, mă cam enervează la această publicaţie. Să ne-nţelegem: scoţînd de la socoteală *junk*-revistaşele pentru puştime gen *Bravo*, *Cool* şi cîte-or mai fi, *Art & Roll* este singura revistă de cultură muzicală din România... De prisos să mai spun, e bine că există! Dar acum, că există de 26 de numere şi a intrat în anul al 4-lea, n-ar strica poate să încerce oleacă de ecumenism muzical. Aş zice, un strop de *fusion* – dacă acest cuvînt nu este excomunicat din vocabularul lui Ioan Big (de pildă). Căci Big este – pe de-o parte – autorul celui mai consistent rapel al culturii DJ din cîte-am citit la noi (articolul se numeşte „Generaţia techno/Disoluţia comunităţilor") şi – pe de altă parte – generatorul (în text şi-n afara lui) al unui sectarism muzical destul de antipatic (vezi „infamul amalgam marca *Air*"!). În această „familie unită" (în cuget şi-n simţiri) care este *Art & Roll*-ul există – din fericire! – loc şi pentru Cosaşu (cu rubrica lui de „Sonatine", semnată *Rockosaşu*: sună simpatic, dar ce dzeu înseamnă, în afara calamburului?!), şi pentru Virgil Mihaiu, şi pentru compozitorul de muzică „grea" Iancu Dumitrescu – trebuie să-nţelegem de aici că aceştia trei sînt... 100% rock? Tinerii lupi cine-cronicari Creţulescu & Ludu Dumbravă sînt, şi ei, prezenţi cu textele lor ţepoase, nervoase & *borderline* convingătoare (chit că n-avem aceleaşi gusturi în materie de film), după cum factotumul redacţiei – Daniel Ionescu – scrie şi editorialul (deloc „anonim", cum l-a prezentat Paul Cernat în *Obs. cultural*), face şi o cronică de bun-simţ la Festivalul Enescu şi – surpriză-surpriză! – îi ia un interviu lui Victor Ponta (intitulat „Republica Rock")... Acuma, că Ponta emite enormităţi semi-docte – precum „Cred că întotdeauna muzica (...) era apreciată cantitativ. Calitativ, cei care contează şi care sînt vectorii, locomotivele care îi trag pe ceilalţi după ei, sînt cei care ascultă muzica gen rock, (care) îşi *aduc aportul* (sic) la evoluţia societăţii" ş.a.m.d. – la ce te-ai aştepta de la un ins cu figură tristă de tocilar?

Cum spuneam, bine că *Art & Roll* există. E bine scrisă, are nerv, atitudine – şi, cîtă vreme n-o să scoată pistolul să te-oblige să asculţi *numai* rock, îi doresc multe numere de-acum înainte. **(a. l. ş.)** ▲

Dilema vă recomandă

● Bogdan Iancu, *Fata din lift* (Editura Vinea, 2003, cu o prefaţă precisă în diagnostic, semnată de Mihai Iovănel). Prozopoezia (recunosc, genul meu preferat...) unui bloc în care mai toţi, vreo 9, adolescenţii sînt îndrăgostiţi mortal de una, Tina, tînăra de la 4, „cu nume simplu / ca sunetul unui clopoţel, cum spunea madam Pricolici", „cu zîmbetul construit pentru zilele în care merge la interviuri". Ca unul care ştiu de nu ce-i postmodernismul, măcar cum se cade cu un lift, mă simt dator să scriu că, în epoca literaturii liftelnice, nu am citit ceva mai impertinent cu problemele zise majore, ceva mai ataşant cu micile cruzimi şi infinitezimalele duioşii ca această poveste care, în final, „începe să semene cu o dramă". (Radu Cosaşu)

● Nina Cassian, *Memoria ca zestre,* Editura Institutului Cultural Român – primul volum al unei „Speak, Memory" care se anunţă un eveniment literar: „**Noiembrie 1950.** Sufăr şi mă îndoiesc şi aproape că dispreţuiesc ceea ce fac. A fost Ziua Revoluţiei. Aseară, am fost la recepţie la Ambasada Sovietică. (...) Am mai lucrat la toccată. Am citit *Le Napoléon de Notting Hill* al lui Chesterton. Bună, dar sub *Le nommé Jeudi*. Mîine fac un bairam în cinstea zilei mele de naştere. Împlinesc douăzeci şi şase de ani! Ehei!". Ce bine-ar fi dacă Institutul ar scoate şi un CD cu Nina Cassian citindu-şi paginile... Vocea Ninei (inconfundabilă, inimitabilă) este în sine un cadou! (Alex. Leo Şerban)

Simona SORA

puzzlecturi

M

● **Matei Călinescu, *Portretul lui M*, Editura Polirom, 2003.**

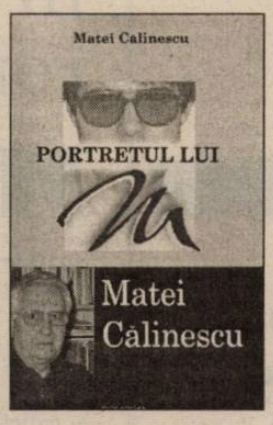

În cele patruzeci de zile care au urmat morţii fiului său de 26 de ani, bolnav de sindromul Asperger, o formă aparte de autism, scriitorul Matei Călinescu a refăcut în scris traseul parcurs alături de acesta. Ritual christic, revizitare a trecutului dintr-o sfîşietoare perspectivă postumă, încercare liminală de reconstruire a unui spaţiu intermediar, numit „Galaxia M" – *Portretul lui M* este descrierea metafizică a unei *forma mentis* legate de copilărie (aşa cum consideră scriitorul şi autismul), dar prelungindu-se, în viaţa adultă, ca un dar nenumit pînă la capăt, dar şi ca o permanentă suferinţă. Ritualul ortodox al timpului tranzitoriu, al drumului prin cele 24 de vămi ale văzduhului, spre ceea ce se numeşte în teologie „judecata particulară a sufletului" este sprijinit simbolic prin scrierea vieţii petrecute împreună cu cel plecat: „...timp de patruzeci de zile, sufletul mortului rătăceşte prin lume, prin părţile în care a trăit, şi e oarecum descumpănit, supus unor ispite inefabile, dar primejdioase, într-o stare de aşteptare neliniştită, pentru ca în a patruzecea zi să fie primit în sînul lui Dumnezeu şi să-şi găsească liniştea veşnică... Isus a stat în pustie şi a postit patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi înainte de a fi ispitit de Satana... Isus a propovăduit patruzeci de luni. Apoi, s-a arătat discipolilor, după Înviere, ca om, în cele patruzeci de zile care s-au scurs pînă la Înălţare. Patruzeci e deci numărul punerii la încercare, al pregătirii şi al aşteptării...". Această mărturisire, aproape de finalul cărţii, dă poate cea mai importantă dintre cheile de lectură ale acestui „jurnal de drum", în care, pe rînd, fiecare dintre cele două personaje este însoţitorul şi însoţitul, asistatul (ontologic) şi asistentul. Într-un fel, această cheie justifică şi publicarea unei extrem de intime spovedanii: redobîndirea, în intervalul celor 26 de ani cît a trăit fiul său, a credinţei pierdute, recîştigarea speranţei într-o viaţă viitoare, singura în care întîlnirea cu M, „fiinţă umană unică" ar mai fi posibilă.

Între cele trei puncte nodale (dialogul postum cu M, care deschide cartea, reveria călugăririi, a ieşirii din lume împreună cu el şi ritualul scrierii vieţii acestuia, o altă însoţire cu funcţie de rememorare) există o enormă încercare de obiectivare, de înţelegere raţională a misterului bolii. Jurnalul pe care scriitorul îl ţine în timpul descoperirii autismului lui M, apoi, în adolescenţa lui, mai ales pentru uzul medicilor (şi care ar trebui, poate, publicat în întregime), imensele lecturi specializate, comparative şi analitice, înţelegerea empatică a nivelurilor la care afectează autismul personalitatea (socializare, comunicare, imaginaţie), găsirea unui mod de convieţuire foarte puţin intruziv într-o lume esenţial diferită de cea „normală" – nu reuşeşte să dea vreun sens cazului M, „loteriei genetice" care l-a plasat pe acesta într-o altă dimensiune. Doar înţelegerea ca revelaţie (imposibil de formulat şi scriitorul nu o face decît indirect, sub formă interogativă) a întîlnirii dintre cei doi M (Matei, în ebraică înseamnă „darul lui Dumnezeu"), ca „exerciţiu spiritual" ar putea da o speranţă. M nu este prescurtarea unui nume, ci un semn mistic, semnul vehiculului spre o altă dimensiune, mantra de vizualizat în timpul drumului „dincolo". M aparţine unei dimensiuni intermediare, acelui „nicăieri, niciunde" de care vorbeşte în extraordinara sa biografie o autistă celebră, Donna Williams, o fiinţă de o „inumanitate hipersensibilă, cum ar fi aceea a unei foarte delicate fiinţe extraterestre" (p. 146). Termenii medicali au, însă, în viziunea postumă a destinului lui M, o portanţă metafizică. Condiţia lui îi pare scriitorului ritualic angelismul, iar trecerea în „ţara lui non-unde", în acea *mundus imaginalis* de care vorbeşte Andrei Pleşu în eseul său *Despre îngeri*, nu e decît un transfer între două lumi intermediare: una, de aici, etanşă, dar deschizîndu-se prin iubire, cealaltă, de dincolo, perceptibilă prin ritual. Şi cartea lui Matei Călinescu, cutremurătoare cum rareori cărţile pot fi, aparţine unei zone intermediare – între revelaţie şi ştiinţă – mai aproape şi mai adevărată decît ne imaginăm de obicei. ▲

Andrei GORZO

dilematograf

Inocenţii

● ***Examen* (România, 2003), de Titus Muntean.**

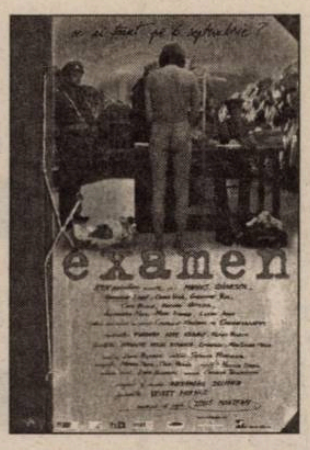

Examen e un film bun în multe feluri, dar întrebarea care mă preocupa la ieşirea din sală este: ce i-aş spune unui tînăr care vrea să meargă la cinema în seara asta şi trebuie să aleagă între un film românesc, cu grosul acţiunii plasat înainte de revoluţie, şi *Matrix Revoluţii*? Probabil că nu mi-ar veni nimic mai bun decît asta: *Examen* este un *thriller* procedural în care vinovată de crimă este însăşi procedura. E o răsturnare cum nu prea vezi la Hollywood – Hollywoodul nu are la dispoziţie 45 de ani de proceduri care să-i ofere astfel de subiecte şi nici nu şi-ar dori să-i aibă.

Sîntem în 1977, şi eroul, taximetristul Săndulescu (Marius Stănescu), posedă suficiente ornamente ale libertăţii – plete, insigne hippie, idei despre amorul fără prejudecăţi (adică extraconjugal) – încît să se creadă un om liber. Statul, care ştie mai bine, îl lasă să creadă ce vrea, pînă în ziua în care trebuie să condamne pe cineva pentru uciderea unei fete şi îl condamnă pe el. E arestat chiar în timp ce urmăreşte secvenţa arestării dintr-un film cu ilegalişti; cu puţin mai înainte voise să spună „trăieşte-ţi clipa" şi-i ieşise „trăieşte-ţi crima". N-aş putea să spun că, din scenariul lui Titus Muntean, cel mai mult m-au impresionat aceste premoniţii ironice: sînt prea aranjate, prea melodramatice. M-au impresionat momentele în care Săndulescu încearcă să iasă din maşinăria strivitoare a anchetei, oferindu-i în schimb altă pradă – pe soţia lui (Clara Vodă). Asta e dramă adevărată: Muntean pune beţe în roatele identificării noastre cu victima, altfel s-ar fi învîrtit prea uşor. La fel de tare m-a impresionat libertatea de care pare să se bucure camera de filmat (directorul de imagine este Alexandru Solomon), şi asta într-un film de epocă, unde orice mişcare, în secvenţele de exterior, riscă să trădeze un detaliu contemporan. Regizorul Muntean (aflat la debut) a fost nevoit să reconstituie Bucureştiul anului 1977 cu genul de buget care, într-un film hollywoodian despre America anilor '70, probabil că n-ar acoperi nici cheltuielile de cafea şi ţigări ale scenografilor. Dar, din clipa în care am auzit formaţia Mondial, am simţit că filmul a ajuns acolo. (Spun „am simţit" fiindcă m-am născut în 1978. Muntean s-a născut în 1965.) Şi filmul zburdă. Nu e totul cenuşiu şi nici nu trebuie să fie: Săndulescu nu ştie de la început că trăieşte într-un stat-închisoare, zburdă şi el. Dar toate podoabele prin care-şi afirmă libertatea se dovedesc a fi gablonţuri, atunci cînd intră pe mîna procurorului Dumitraşcu (Gheorghe Dinică) – una dintre figurile acelea lipsite de stil, înspăimîntătoare chiar prin mediocritatea lor, pe care diavolul adesea le preferă măştilor sale mai flamboaiante. Nu vezi semne de viaţă interioară la Dumitraşcu, dar le vezi la maiorul Stanciu (Gheorghe Visu), şi e chiar mai rău: el încearcă să-şi păstreze măcar un reflex de autorespect profesional şi faţa lui e toată numai şanţuri, de parcă la fiecare compromis ar fi sărit cîte o aşchie din ea. Aceştia sînt oamenii care-l aruncă pe Săndulescu în iad, de unde nu iese nici la descoperirea adevăratului ucigaş (Lucian Ifrim). Muntean ştie cum e decorat iadul, dar nu lungeşte aceste imagini – rămăşiţele fetei ucise, cadavrele părinţilor lui Săndulescu (se sinucid amîndoi) –, nu le suprasolicită de dragul frisonului. Concepţia lui despre un *shocker* e mult mai inteligentă. Mai şocant decît orice altceva este interviul pe care doi studenţi la film i-l iau lui Săndulescu, în zilele noastre. Acesta nu exista în primul scenariu; a apărut ca o modalitate relativ necostisitoare de a întregi filmul, în condiţiile în care proiectul iniţial nu mai putea fi dus pînă la capăt din lipsă de bani. Nu cred că arta se naşte din astfel de constrîngeri: de regulă, sărăcia nu te inspiră – te demoralizează. Dar *Examen* e excepţia. La ieşirea din iad, Săndulescu e luat în primire de tinerii cineaşti, care îl duc la McDonald's şi încep să-i vorbească despre bine şi rău; îi explică de ce e şi el la fel de vinovat ca slujitorii sistemului care l-a schingiuit. Vin cu jucăriile lor, cu narcisismul vîrstei lor, cu relativismele morale confortabile ale unor oameni crescuţi în libertate, şi conchid că de fapt nici nu-i interesează „poveştile astea cu comunismul – vechituri". După ce-şi termină hamburgerul, îşi iau jucăriile şi pleacă – să filmeze ceva mai interesant sau să vadă *Matrix Revoluţii*. Sînt inocenţi, dar inocenţa fără intuiţie poate fi odioasă. Sînt ca un răspuns sec, imparabil, la discursurile optimiste despre viitoarele lor împliniri. Dar mai există o ironie: Muntean, un om încă tînăr, a filmat această poveste adevărată cu o empatie care-i face de ruşine pe tinerii din filmul lui. ▲

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Sabotaţi, sabotaţi...

Era foartre greu să-ţi închipui, dacă nu de-a dreptul imposibil, o compilaţie de rap, hardcore, drum'n'bass pe la începutul anilor '90. Ce i-ar fi mînat pe ei în luptă şi de ce-ar fi voit toţi aceştia să-şi cate un drum împreună, hm? Fiecare în parte – rock-ul, rap-ul şi cu house-ul – trebuia să-şi apere felia şi nevoile şi neamul şi de-aceea orice chestie care mişca aiurea în front – rîul, ramul – era duşmănită (făr-a prinde chiar de veste) de mulţimile de fani care îşi promiteau, evident cu o ură neîmpăcată, milioane de pumni în barbă de cum s-ar fi descoperit în sala unui aceluiaşi, nefericit, concert. Vremurile acelea erau caraghioase şi înfricoşătoare pentru cei slabi de înger, erau varianta românească a unor cruciade cu rockeri pletoşi, în haine de piele cu ţinte, pe de-o parte, şi raperi tunşi scurt şi în haine şui, pe de alta. Dacă îi mai punem la socoteală şi pe depechiştii vopsiţi şi cu pantofi cu tocuri avem imaginea clară a unui ev mediu muzical cît se poate de întunecat. Spre uşurarea copiilor cuminţi şi devreme acasă, după cîteva războaie sîngeroase, cu bîte şi tot dichisul, vaietele răniţilor s-au stins şi s-a făcut pace. Urmaşii războinicilor de-altădată au ajuns să privească, cum altfel?, plini de compătimire la părinţii (în cazul acesta fraţiorii) lor din altă generaţie şi, precum dacii şi romanii, s-au luat de mînuţă (rock-ul şi rap-ul bunăoară) ca să formeze popoare faine, harnice şi cosmopolite în care orice act de trădare era binevenit şi ridicat la rangul de inovaţie.

Pe de altă parte, timpurile de pace şi înţelegere pot avea şi ele neajunsurile lor. Fără alarme şi stări de alertă, e lucru dovedit, apare plictisul, iar din plictis (în cazul acesta plictisul este ploaia, iar muzica sînt ciupercile) răsar tot felul de feţe simpatice care prind să-ţi dănţuiască prin faţa ta în număr din ce în ce mai mare cu textele şi muzica lor. Din atîta lucru, însă, nu moare nimeni. Problema adevărată a trupelor de pe la noi (care au oarece mesaj şi nişte linii melodice mai gîndite) este că muzica asta de consum, altminteri inofensivă, este singura care se bucură de privilegiile marilor producători şi ale caselor lor de discuri. Este teribil de frustrant, mă gîndesc, ca unicul criteriu de promovare a unui album să fie o faţă zîmbăreaţă şi un corp lucrat la sală, cîteva versuri de dragoste plate şi nu mai mult de patru acorduri. Scuza acestor producători că o trupă ca Luna Amară, să zicem, nu se vinde este cît se poate de falsă atît timp cît nimeni nu a încercat serios să vadă dacă lucrurile stau chiar aşa. Există lene, indolenţă şi reavoinţă. Mai ales lene. Nimeni nu este cu adevărat interesat să impună şi la noi un curent care afară face furori. Explicaţiile cum că România nu este încă pregătită pentru aşa ceva şi „le dăm oamenilor ce vor să audă" sînt, eufemistic vorbind, ridicole atît timp cît în spaţiul underground de la noi (în care mişună şi formaţii ca Şuie Paparude, Paraziţii sau Omul Cu Şobolani) se regăseşte din ce în ce mai multă lume începînd de la elevii de liceu pînă la părinţii lor care au mai ascultat şi sînt dispuşi să accepte şi alte genuri decît acelea cu care au fost obişnuiţi cu condiţia – de bun simţ altminteri – să nu se bată, decît într-un mod estetic, cîmpii. Veţi fi de acord că lucrurile astea sînt premisele unui foarte frumos şi drept război. Dar cum forţele sînt vădit inegale, casele de discuri Rebel Music şi RUF au recurs la o altă stratagemă mult mai adecvată în cazul acesta: un act de *Sabotaj* (CD şi casetă). *Sabotaj* este (din cîte ştiu) prima compilaţie a muzicii underground româneşti (în deplinătatea ei) pe care s-au strîns atît La Familia (pe post de Mircea), Viţa De Vie (Baiazid) şi Nemos (cavalerii de la Roma), cît şi vreo zece nume noi, unele de viitor mai mare (Praetor şi Cristu, Bitză, B-Ton), altele de viitor mai mic (Terente – un grup de rap în care marea găselniţă este să descoperi nişte fete care înjură –, R.A.S.A.) toţi uniţi într-un front comun, imposibil de imaginat, după cum vă spuneam la început, cu vreo zece ani în urmă. Nici urmă (umbră) de fals şi nepotrivire pe acest album: piesele curg una într-alta firesc, fără discrepanţe între stiluri, de parcă aşa a fost să fie de cînd lumea. Dincolo de ideea underground, trupele adunate aici respiră acelaşi aer, iar asta dă o prospeţime de gaşcă (dezinvoltă, fără inhibiţii adică) indiferent că mesajul e susţinut de beat-uri, computer sau chitară. Michi de la Şuie Paparude remixează *Dezorientat* a Omului Cu Şobolani, D-Laid face acelaşi lucru cu *Atac la persoane* a lui Şuie. Dacă aş fi în locul Andreei Bălan m-aş prinde că ăsta e începutul sfîrşitului. Băieţii buni (sau, ca să nu-i jignim prea tare, se cuvine precizarea că ei îşi spun răi) s-au aliat ca muşchetarii sub deviza (improvizată de mine): „vă sabotăm pînă crăpaţi". Ce să mai: un război de gherilă în toată regula.

Bag mîna-n foc că CD-ul (caseta) se vor vinde. Vor urma *Sabotaj* 2 şi 3 şi 4 pînă la victoria finală. Îmi pare rău pentru dansatoarele (dansatorii) simpatici, ei n-au nici o vină. Se făcuse, pur şi simplu, timpul. ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Alte voci, aceleaşi străzi

„Aceasta e inima mea / Bună-dimineaţa, soarele este cu tine / Eu sînt cu tine. / Fii fericit azi: soarele să te izbească în faţă / Să te topeşti într-un chip frumos / Curat / Eu sînt lîngă tine / Lîngă urechea ta / Aerul îţi şopteşte cuvinte / Cuvinte de dragoste / Dragoste mare / Fii fericit azi: toate sînt cu zîmbet în tine / Rămîi în bucurie astăzi". Toate acestea, sub titulatura „Poem utilitar, de Adrian Urmanov", şi cu adresa o-zi-frumoasa@yahoo.com, îţi zîmbesc de pe aproape fiecare stîlp din zona Pieţei Amzei. Poeţii cetăţii nu se dau înapoi, astăzi, de a-şi face cunoscută opera printr-o combinaţie între mai noile metode *on-line* şi mai vechiul sistem al afişării mesajului în piaţa publică. Mesajul este, evident, unul optimist, şi de dragoste în general, fără un destinatar anume, şi conţine toate elementele diurne şi pozitive ale sentimentului. Încălzit de generozitatea sentimentului de dragoste împărtăşit cu insistenţă, poţi suporta mai uşor înscrisurile nu atît de optimiste de pe stîlpii următori: „Cine va stîrpi mafia din Poşta Română? (Of. 10, Virgiliu, Poşta Rapidă, Mihai Bravu, 20)". Deja anunţurile trec din profunda zonă existenţială în mai pragmatica arenă a luptelor sociale: haiducii stîlpilor nu se sfiesc să dea, anonimi, în ciocoii birocraţiei. Soluţia interogaţiei semi-retorice de mai sus poate fi găsită într-un îndemn cetăţenesc la îndemîna privitorilor ceva mai încolo, şi anume într-un adăpost de staţie din Piaţa Romană: „Stimaţi cetăţeni, păstraţi curăţenia şi integritatea adăpostului. Pentru reclamaţii privind distrugerile, vă rog sunaţi la...". Cuvîntul „integritate" de aici te duce cu gîndul la înalte raţiuni civice subînţelese, dar şi la soarta în derivă a oricărui bun public. Şi privat, dacă e să citim un alt anunţ: „Pierdut agendă neagră cu însemnări medicale" – şi nu cîine flocos care răspunde la numele de Ţuchi. Precizarea „neagră" îţi subliniază că e vorba de ceva cu adevărat important. O altă voce a străzii schimbă, cu gravitate, registrul utilitar într-unul tragic şi amuţeşte speculaţiile ludice: „Urgent! Se caută martori! În plin Bucureşti, în mijlocul zilei, s-a curmat viaţa unui bărbat". Pe trecerea de pietoni dinspre Coloane spre ASE, vineri, 10 octombrie, de către un Cielo.

Ultimul anunţ te aruncă în prea plina realitate. Joaca pare că s-a terminat, dar viaţa, oricît de superficială, merge înainte: „Într-o viaţă petreci în baie 7.900 de ore! Asigură-te că sînt cele mai plăcute!" – ne îndeamnă un panou publicitar mai spre Piaţa Victoriei. Şi, dacă vrei să şi rămînă ceva nu neapărat în urma ta, ci chiar pe tine, citeşte o ultimă etichetă: „Tatuaj şi Body piercing. 100% original, fără durere şi... peste tot".

▲

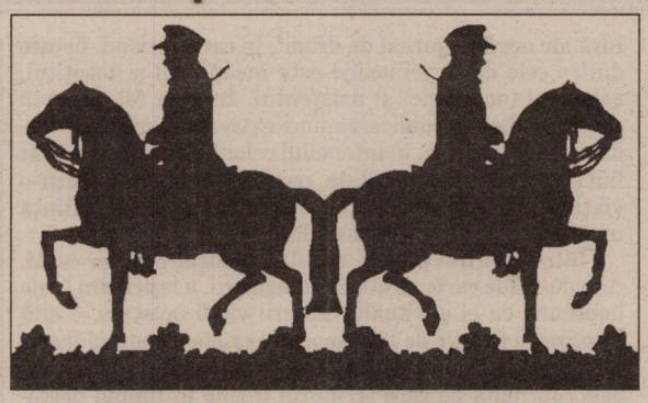

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Un dor violent, hodoronc-tronc

Bran se îndrăgostise şi voia să se sinucidă, aruncîndu-se în Sena, cu un pietroi de gît. Stan îi căra pietroiul, pas cu pas, pe chei. Trece pe lîngă ei un ofiţer din Legiunea Străină care le explică foarte simplu că, dacă se vor înrola în rîndurile ei, vor uita de toate necazurile. „În cît timp?", întreabă Stan. „În cîteva zile." Logic – dacă în cîteva zile se poate uita o dragoste nefericită, de ce să nu renunţi la sinucidere? Ei pleacă în deşert. Aici, aruncaţi la spălătoria companiei, Bran călcînd şi Stan frecînd, are loc fenomenul de uitare explicat de Laurel: „Concentrează-te şi nu te mai gîndi la nimic".

Bran reuşeşte. El uită de Georgette. Logic, după ce a uitat, omul e îndreptăţit să plece. De ce a venit? Nu ca să uite? A uitat – a plecat, *mission accomplie,* cum ar fi zis *mon général* al lui Sartre. Plecînd, e obligatoriu să-şi anunţe plecarea. Ei intră în biroul comandantului şi, după ce fac debandada necesară pentru a găsi o hîrtie curată, îi comunică într-un p.s. că au plecat.

Comandantul dă alarma, ordonă ca nimeni să nu iasă pe poartă, cei doi – chiar la poartă! – părăsesc incinta şi caută un mijloc de locomoţie. Un avion? Ei nu folosesc – din principiu şi practică – avionul. Aterizează un avion. Atunci amîndoi se îndreaptă spre avion, acolo, în plin deşert. La scara avionului, Georgette, sosită la soţul ei, ofiţer tot în oaza asta. Bran a uitat-o, dar acum, văzînd-o, îi cade în braţe, o sărută, cum e logic: îndrăgostitul uită de uitare cînd apare femeia. Sînt prinşi. Vor fi executaţi la răsăritul soarelui: „Ce încurcătură!", exclamă Stan. „Să fii executat la răsăritul soarelui!" „Poate va fi înnorat...", reflectează Bran. „Dacă nu te-ai fi îndrăgostit, nu am fi ajuns aici" – meditează Stan, ceea ce-i admirabil spus, bine gîndit, sintetizînd acel geniu al platitudinii cu care, cam de cînd s-au născut, obişnuiesc să trateze toate contracţiile realului.

Deci moartea. Deci execuţia. Deci ultimele cinci minute – cum scrie la carte – cînd, dacă eşti, dacă nu eşti, tot te defineşti. Urmează minunea: Stan desface somiera patului, o ridică dreaptă în faţa lui, îşi trece degetele peste arcurile ei – ea cîntă! Somiera cîntă. Perfecţionist, omul nu e mulţumit de toate sunetele ei, o acordează atent din cîrligele de la capete, ca pe o harpă. Somiera, înaintea morţii, e o harpă. Don Quijote şi toţi poeţii care coboară din el, de la Einstein la Eisenstein, pot dormi liniştiţi: nimeni nu a dat o asemenea dimensiune obiectului, în clipa aceea de-i zicem supremă.

Altă dată, cam pe la sfîrşitul carierei lor, ei cară o armonică în care nu au de unde să ştie că e ascunsă o bombă infernală, asta o ştim numai noi, privilegiaţi privitori, şi nu le-o putem spune, că tot nu ne-ar lua în seamă; ca atare, cu obiectul în cîrcă, ei nimeresc într-un tren şi se urcă într-o cuşetă să tragă un pui cît de cît de somn. Întotdeauna culcarea lor, pregătirea lor pentru un somn bun, dezbrăcarea şi îmbrăcarea cămăşilor de noapte au fost evenimente de proporţii mondiale.

Aici, Stan îl trage pe Bran sus, în cuşetă, rupîndu-i pantalonii, după care urmează o nebunie cum numai ei doi au înţeles că poate deveni o culcare într-un pat. Cuvîntul a dispărut şi se filmează zece minute de geniu în care cele două lighioane, într-un spaţiu tot mai inuman, se dezbracă, se foiesc, se zvîrcolesc, se chinuiesc ca să ajungă măcar la flanelele de corp, se înghiontesc, se încurcă în pantaloni, în cămăşi şi izmene, se luptă cu o disperare nepereche pentru un loc pe cearceaf, pe pernă, în fond sub soare şi sub lună, avînd permanent între ei bomba care mişcă în armonică la orice zdruncinătură.

O clipă, printre convulsiile caraghioslîcului, mi-a trecut prin minte funestul gînd că tot aşa, într-o asemenea paroxistică încîlceală, şi-ar fi căutat cei doi un loc în mormînt, dacă soarta le-ar fi dat să joace împreună şi ultima secvenţă la capătul atîtor scene în care ei – precum visa poetul – au transformat omul într-un coşmar al materiei.

...Ca orice stanbranist avînd dreptul inalienabil la hodoronc-troncul său personal, mă simt dator să informez că aceste scene m-au vizitat – ca nişte extratereştri – alaltăieri, cînd un violent dor după ei, din cauze pe care nu le divulg, m-au făcut să abandonez trei talk-show-uri de vîrf şi să deschid dicţionarul ca să aflu cînd s-au născut: se fac, în acest 2003, 113 ani de la apariţia pe lume a lui Stan şi 111 de la ivirea lui Bran. Să fie sănătoşi!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Campioni mondiali în întreceri româneşti

Mi-am luat uşă. Uşă de fier. Nemţească. Un şofer şi-a lovit maşina şi şi-a comandat bara din faţă. Bem Coca-Cola. Spălăm cu detergenţi. Ne spălăm cu săpunuri. Ne tragem haine ultimul răcnet. Ne bărbierim cu maşini de înţepeneşte lumea. Gagicile se vopsesc. Fumăm de ne ia cancerul. Punem colace la WC de nu ne vine să le ridicăm. Tragem prin dinţi repede un hamburger. Copiii se joacă cu pluşaţi şi construcţii occi. Pe robineţii noştri dă cu *made in UE.* Sîntem în UE. Mi-am luat uşă SETUM, dar uşa a început să se descompună şi cînd a fost să mi se aducă un şurub

lipsă acela nu mai era în nomenclator în Germania. Şoferul a cerut la Renault să i se aducă o bară şi i s-a adus. Dar nu se potrivea, că Renaultul lui era făcut în Turcia, iar bara era venită din Franţa, mai mare cu cîţiva centimetri. Coca-cola are alt gust în România, adaptată la nivelul pieţei, adică la nivelul puterii de cumpărare a românului. Săpunurile, detergenţii, vopselele de păr. Au aceeaşi compoziţie ca-n toată lumea, dar concentraţia pigmenţilor e redusă. După puterea noastră de cumpărare. Nimeni nu poate da în judecată vreun produs. E ca-n reclamă, ca-n compoziţia pusă pe etichetă, dar procentul în care se află substanţa activă e redus după buzunarul nostru. Coca-cola şi McDo trag şi ele de noi să le cumpărăm. Păi, da, afară e vopsit gardul, înăuntru leopardul cu reduceri masive de substanţe ce dau recunoaşterea mondială a produselor. *Cheese* românesc în burduf de *hot dog.* Colacele la WC, garniturile sînt UE, dar fabricate în Taiwan, ca să ne dea iluzia. Termenul lor de valabilitate: nici unul din produse nu va intoxica, nu se moare din el. Avem şi noi produse occi. Sîntem neamuri proaste europene.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Viitorul și trecutul...

Un lucru pe care cu siguranță îl putem numi un reflex al stării societății este pluralitatea vîrstelor arhitecturii pe un anumit segment temporal. Vîrstele arhitecturii dau seama despre diferența de stare a clienților săi, atît în sens de stare socială, cît și de stare culturală, dacă nu chiar istorică. Sîntem contemporani cu triburi și grupuri sociale care se află încă în proximitatea epocii de piatră, pierduți prin pustietăți de nisip sau jungle. Sîntem de asemenea contemporani cu grupuri care au decăzut ca timp istoric, de se vor fi elevat vreodată de acolo. În mare parte, arhitectura „vernaculară" de astăzi a satelor românești nu este decît adăpostul primitiv a cărui aparență nu trebuie să înșele, deoarece nici din punctul de vedere al confortului termic, nici din cel al expresivității exterioare nu este altceva decît o descendență/degenerescență a cavernei. Există, de asemenea, oameni ale căror gusturi în materie de arhitectură sînt, în ciuda relativei lor alfabetizări vizuale, cu mult în urma timpului prezent. Nu voi da tocmai exemplul arhitecturii așa-zise „țigănești", a celei de Timișoara, cu oarecare ștaif de catalog neoclasic. Dar avem exemplul, mult mai relevant, al vîrstei retardate a arhitecturii de cult ortodox, pentru o bună parte a ei. Gustul eclectic – și nu cel (post)bizantin, așa cum ar putea să pară într-o bună măsură plauzibil – face ravagii, dar retardarea nu este doar o chestiune de stil, ci și de înțelegere a ceea ce a fost și poate fi iar lăcașul de cult în viața comunității. Nu trebuie să blamăm doar pe preoți, călugări și ierarhii lor. Oameni de cultură cu oarecare suprafață, chiar dintre cei care în mediul lor ar putea să treacă drept progresiști, dacă nu radicali de-a dreptul, își bine temperează opțiunile în ceea ce privește artele non-verbale, iar în ce privește arhitectura sînt de-a dreptul retrograzi.

Cred că, într-adevăr, fractura interioară care face ca unii să trăiască această fractură schizoidă între vîrsta interioară a creatorului și cea a degustătorului de alte arte sau dimensiuni ale culturii să fie semnul holografic al spargerii unității de gust artistic la nivelul întregii societăți. Congenerii mei arhitecți nu îi cunosc pe congenerii mei literați. Aici se poate face observația că, probabil, nu îi cunosc pe nici unii dintre literații contemporani în viață și asta nu neapărat din vina literaților. Dar, sînt convins, nici reciproca nu este valabilă: mă întreb cîți scriitori români de amplitudine pot rosti, luați repede, cîteva nume de compozitori, artiști plastici sau arhitecți cu care împart același areal cultural, ai zice.

Cînd este vorba să le predau studenților mei cîteva cuvinte despre arhitectura românească contemporană (nu-s nici multe nume de vîrf, nici multe case de top, așa că merge relativ repede), constat acest decalaj cultural semnificativ situat, așa cum spuneam, nu numai între vîrste ale creației, ci și între arte. Reîntorși la coprezența vîrstelor facerii de case, vom constata că, prin arhitectură contemporană, înțelegem de fapt ceea ce s-a consacrat deja: tezele, casele, comentariile și personajele deja acceptate de presa de specialitate, devenite „substantive comune". Dar, în același timp cu consacrarea, există și viitorul în prezent: experimentul, spiritul underground, neliniștea iconoclastă. Cunosc destul de bine, mă tem, propriul domeniu spre a putea afirma că acest segment este mult prea slab reprezentat în școală și în imediata proximitate profesională a acesteia. Cele cîteva premii sau mențiuni la concursurile internaționale (Mihai Ene&comp., Adrian Soare) nu sînt suficiente pentru a crea o (contra)cultură arhitecturală; fireşte, mi se va replica pe drept că e nevoie întîi de o cultură căreia să i te opui, dar, aș răspunde nepusei întrebări că o asemenea cultură nu trebuie neapărat să fie prezentă și geografic „aici", spre a te raporta la ea.

Aceste cîteva cuvinte sînt destinate a întîmpina lectura unui excepțional *Dicționar al arhitecturii avansate/Metapolis: Oraș, tehnologie și societate în era informațională* (coordonator Susanna Cros, Actar, 2003). Este un obiect hibrid: un dicționar care nu consemnează înțelesuri ale termenilor, ci le impune, ca manifest: sensuri emergente pentru o arhitectură viitoare, aflată încă pe planșete și în concursuri. Hibrid, pentru că este în esență o colecție de termeni de filosofie, psihologie, teorie literară aplicați arhitecturii și spațiului. Dragi colegi, mărturisesc că am stat încordat spre a înțelege, citindu-l totuși cu ambele calificări deodată. Cum – și mai ales cînd – va deveni însă tot acest dicționar știință comună, mi-e greu să pronostichez. Am început să le predau studenților astfel de termeni, dar exemplele ilustrative nu pot veni, mă tem, defel din realitatea înconjurătoare. Decît dacă vom pleca. Cu toții.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Frumoasa și bestia

Trăim într-o vreme în care toată lumea vrea să fie vedetă. Iar această obsesie a vedetei a fost indusă de televiziune, fabrica de vedete prin excelență. A fi vedetă presupune succes, bani mulți și admirația celor din jur. Oamenii te arată cu degetul pe stradă, iar unii mai îndrăzneți te opresc să te felicite sau să-ți zică chestia aia cu mulțumitul pentru că exiști. Nu mai vorbesc de polițistul care te-a prins că ai depășit viteza regulamentară; în momentul în care vei coborî, ușor, geamul mașinii frumoase în care te afli, el se va transforma din cerber în copilaș neajutorat și va gînguri candid cerîndu-ți un autograf...

Prin urmare, oamenii muncii de la orașe și sate, țărani, intelectuali și de alte naționalități visează toți în secret să apară la televizor. Oamenii simpli acceptă să-și pună viața pe tapet, să-și spele rufele în public, pentru a fi pentru cîteva minute pe sticlă (și atunci își sună vecinii și rudele să se uite cu toții și să vadă unde au ajuns ei). Intelectualii nu se coboară, desigur, la declarații de dragoste sau la hohote de plîns sub lumina reflectoarelor. Ei se mulțumesc doar cu talk-show-urile. Să se uite toată lumea în gura ta și să-și șoptească toate coanele Efimițe în sinea lor „Cum le zici tu, bobocule, mai rar!" – iată fericirea supremă pe care o poate avea un intelectual.

Dacă intelectualii, alături de ceilalți muritori, visează să devină vedete, unele vedete, la rîndul lor, vor să treacă drept intelectuali. A fi vedetă îți asigură gloria aici, pe pămînt; intelectualii, însă, sînt făcuți pentru gloria pe care le-o va acorda posteritatea, deci pentru fericirea vieții veșnice. Iată că există vedete care vor să fie și cu slănina în pod și cu sufletul în rai.

Printre VIP-urile care vor să facă figură de oameni culți, dacă nu chiar de cultură, există două cazuri care adoptă mijloace extreme pentru a-și atinge acest scop. Este vorba de Mihaela Rădulescu și de Andrei Gheorghe. Amîndoi sînt bovarici cît cuprinde, numai că bovarismul lor i-a plasat pe poziții total opuse.

Mihaela Rădulescu, în emisiunile ei, este campioana limbușelii *sans frontières*. Invitatul ei este de fiecare dată cel mai și cel mai, Personalitatea prin excelență, în fața căreia ea simte nevoia să presare, cu multiple aplecări de spate, petale de roze. Nu contează că ziua următoare va veni un alt invitat, care uneori chiar i se opune primului. Același lucru îi va zice și lui: „Sînteți cel mai bun, nimeni nu se compară cu Domnia Voastră, ceilalți nu vă ajung nici pînă la gleznă, iar nefericiții care îndrăznesc să se îndoiască de genialitatea Dumneavostră sînt totalmente nuli". Altă dată va veni și un astfel de nefericit, dar și el va avea parte de aceeași bandă, pe post de lauri. Mai deunăzi, mi-a fost dat să văd o emisiune a Mihaelei Rădulescu unde era invitat Sergiu Nicolaescu. Știm cu toții cît de lăudăros e personajul. El a inventat roata, alfabetul și apa caldă, el e alfa și omega. Ei bine, în fața cascadei encomiastice pe care o emitea moderatoarea, senatorul-regizor a fost pur și simplu blocat. Nu-i mai rămăsese decît să încuviințeze zîmbind.

Dacă Mihaela Rădulescu înțelege să acceadă la statutul de om cult prin genuflexiuni repetate în fața „marilor personalități" pe care le invită, Andrei Gheorghe a mirosit că, pentru a fi intelectual, trebuie să fii un original, un incomod, un tip în război cu toată lumea. După cum mărturisea într-un interviu din revista *Beau Monde*, el de-asta e antipatic: pentru că toți ceilalți sînt simpatici, iar el și-a propus să fie altfel. Apoi, ca un intelectual autodidact care se respectă, a pus mîna pe un dicționar și a învățat de acolo o groază de termeni. De multe ori, folosește cuvintele învățate în serii sinonimice: „E amuzant, e ridicol, e hilar!!" (și la „hilar" subliniază cuvîntul cu două linii imaginare, conștient de faptul că nu foarte multă lume știe ce înseamnă). Într-o emisiune, chiar își întreba publicul, plimbîndu-se mîndru de el ca un cocoș în ogradă: „Știe cineva ce înseamnă «dihotomic»?"... Pe de altă parte, ca orice intelectual, este vizitat, în biblioteca în care-și face veacul, de fantezii cu Nicoleta Luciu, pe care nu ezită să și le mărturisească în emisiune, felicitîndu-se pentru curajul și originalitatea de care dă dovadă: „Poate PSD-ul să mă integreze și pe mine în Nicoleta Luciu?".

Ce s-o mai lungim? Mihaela Rădulescu și Andrei Gheorghe merită cu prisosință să fie încununați cu laurii culturii, iar amîndoi fac, la distanță, un cuplu de intelectuali fără de care basmele noastre ar fi mai sărace.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Efectul de bruiaj controlat

După revoluție, am asistat la explozia presei. Întîi ziarele, apoi radioul și, acum, televiziunile de tot soiul! Democrația gîfîie, cîinele de pază latră! Încă din primele zile presa a atacat, a dezvăluit și a întrebat. Toate scandalurile acestei lumi în prefacere au apărut mai întîi din rotativă. Cei vizați (instalați la putere sau în dependințele ei) au încercat să dreseze ziariștii. Pe unii cu pușcăria și amenzile, pe alții cu funcții, cu ponturi direcționate și cu publicitate de la stat. Icicolo au reușit (vezi provincia!), dar, la scară mare, nu prea! Interesele patronilor de presă sînt variate – cînd unul ascunde un scandal, ceilalți îl pun sub titlu. Altfel zis, în așteptarea unui *Times* autohton, trebuie să cumpărăm mai multe ziare. E o soluție cam strîmbă, dar în ton cu traseismul politic, cu asfaltarea pe ninsoare și alte contorsiuni naționale.

Între atîtea dileme, modelul comportamental a fost BBC-ul. Nu pentru radioul național, ci pentru naivii care mai cred în fabula cu Lu-Min Itza și Tu-Nelu. Recent, însă, secția română a BBC și-a tăiat tendoanele, sperînd că va cîștiga viteză. Invocînd reforma, liderii vechi și noi ai secției române s-au descotorosit de Traian Ungureanu. Gentilețe finală, după 15 ani de redutabilă prezență la microfon, cel mai cunoscut ziarist al secției are privilegiul să mai colaboreze șase luni cu autorii faptei. Evident, traducînd și citind știri din Congo! Ajunsese oare la vîrsta pensiei și voia să-și legene nepoții pe genunchi? Nici vorbă, Traian nu are nici 50 de ani. Un defect, totuși, are: nu agreează indicațiile „strategice" susurate de sirenele cu funcții. În secția română, responsabilitatea editorială, mult clamată în regulamentele BBC, funcționează nuanțat. Și cu argumente clasice: „nu e cazul", „nu e momentul", „nu-i mai da atîta importanță lui X" etc.

Mai mult, regulamentele funcționează selectiv și direcționat. Exemplu. Nicolae Stoian, ziarist de paie, organizează în România ceaușistă Meditația Transcendentală, iar după interzicerea ei (cu demiteri și arestări operate de Securitate) s-a-ntors binemersi la Londra și s-a reangajat în secția română, de unde demisionase în vederea acestei aventuri spirituale. Sancțiuni? Glumiți! Dacă îi cereai detalii, părăsea camera. În timp, criteriile de angajare s-au relaxat, experiența în presă a devenit secundară, dicția la fel. Ca și atitudinea jurnalistică. Alt redactor a ajuns la Londra direct din armată! În schimb, voci influente au fost refuzate politicos. Traian fusese angajat dinainte de '89, cînd astfel de filtre erau inoperante.

Deși cel mai frapant, cazul Ungureanu nu e singular. El aminteşte de hiperactivele Alexandra Ionescu și Ana Maria Bota, „stimulate" să-și găsească alte poziții în BBC, căci priveau cam prea critic spre București. S-au creat locuri pentru tineri maleabili, mai preocupați de lucirile Londrei decît de nălucirile României (nu toți sînt așa). În secția română s-a instaurat o imparțialitate profesională identică cu indiferența politică. Și aroganța de a-i învăța pe redactorii bucureșteni, de la mii de kilometri, ce se-ntîmplă în România.

Traian Ungureanu a rezistat la presiuni. A fost tăiat de la deplasările în țară, a pierdut gradul de *senior editor*, a fost dat la munca de jos. Își făcea totuși meseria. Mai rămînea doar o soluție. Declararea sa ca incompetent. Sar peste comparația cu supraviețuitorii reformei create special pentru el. Pentru amețirea bănuielilor, demersurile au fost girate de noii șefi ai secției, mînuiți de vechiul păpușar și clamînd competența. N-a fost greu, știau și ei că la umbra stejarilor cresc doar lichenii! S-a mai adăugat sprijinul naiv al unor funcționari de la personal și sindicate, incapabili să înțeleagă disputele editoriale pe teme românești. Punct.

Acest proces stalinist ne readuce la start. Felonia londoneză arată că modelul occidental scîrțîie cînd e aplicat de români. Dar că modelul boșiman merge – schimbarea liderilor trebuie însoțită de sacrificii rituale. Fiind în an electoral, asistînd la pesedizarea presei, mai înțelegem un lucru. Cîinele de pază e suspect de scorbut.

▲

O MÎNĂ A DOUA SPALĂ PE ALTA

Deşi guvernul actual, social democrat, pusese la începuturile sale gînd rău magazinelor second hand *ele continuă să prolifereze. Sînt cu zecile în Bucureşti şi cu miile în ţară, răspunzînd unei serioase cereri, ocupînd, cum se spune, un segment important de piaţă. Epopeea lor de neoprit pare a se îngemăna perfect cu soarta noastră, aceea de ţară din lumea a doua. Şi aflăm totuşi, că ideea lor a pornit, pare-se, din lumea nouă – Statele Unite. De altfel, e evident că, nu de puţine ori, un lucru de calitate, chiar purtat, poate fi mai bun decît unul nou. Aşadar, să nu ne ruşinăm.* ***(A. M.)***

Stela GIURGEANU

Sînt sărac, dar mă tratez

(mentalitatea flee-market vs second-hand)

În Amsterdam, piaţa de vechituri este trecută pe hartă ca obiectiv turistic.

La ei, atît în State (de unde se pare că a pornit fenomenul) cît şi în restul unei Europe vestice, neinhibate şi cu nivelul de trai net superior celui de aici, magazinele de *second-hand* sînt privite drept în ochi, fără ruşine şi fără acel *„jamais vu"* invocat de răspunsul multor bucureşteni care „habar n-au ce-i aia" drept în reportofonul meu argintiu, nici cu ce se mănîncă şi, după cum sună, nici chef să ştie nu dădeau semne că ar prea avea.

În spatele Operei din Amsterdam, de la primele ore ale dimineţii pînă înspre cele cinci ale amiezei (după cinci costă să mai stai) se adună negustorii care, pestriţi şi pitoreşti, îţi înşiră dinaintea ochilor lucrurile lor (sau ale altora) vechi, de îmbrăcăminte mai ales, genţi, curele şi tot felul de multe nimicuri inutile pentru ei, incredibil de atrăgătoare însă pentru alţii. Atrăgătoare nu numai prin culoarea de exotism pe care patina timpului a imprimat-o asupra lor, dar şi prin preţ. *„Cinci tricouri la preţul unui euro"*, scria într-o dimineaţă de aprilie pe un mănunchi de materiale colorate. Sau genţi de piele, (din cele pentru care aş fi dat orice pe cînd purtam încă sînge de metalistă), la mai puţin de 10 euro. Unele. Pentru că altele, rochiile de seară de exemplu, de epocă sau mai din vremurile noastre, ajungeau la cîteva sute. O vînzătoare blondă care ne îndemna să gustăm din legalele acolo (nelegale aici) ţigări, a răspuns extazului meu în faţa preţului de 300 de euro pentru o rochie, care era totuşi *second-hand*, nu cu eticheta, sau cu firma... *Da' de unde, avem clienţi*, mi-a zis şi a continuat. Pentru că, într-adevăr, lucru susţinut şi de alte glasuri din piaţa aceluiaşi aprilie în care m-am abandonat euforiei de „flee-market", turiştii, în special cei americani, cumpără amintiri din Europa. Cumpără fără să simtă textura materialului sau să creadă în zicalele de pe etichetă, zicale gen Pierre Cardin, Gucci, sau Versace; cumpără fără să negocieze, pentru că nu poţi negocia cu amintirile... *Olandezii, ei cumpără la mîna a doua?*, am mai întrebat atunci, oarecum într-o doară, fascinată de comorile pe care le găseam în magazinele cochete din piaţa olandeză. *Desigur*, mi s-a răspuns, dar mai puţin şi mai ales lucruri care nu se găsesc prin magazine. În piaţa de vechituri din Amsterdam se cumpără mai mult din ambiţie turistică, sau din originalitatea şi dorinţa unora de a fi altfel decît strada.

La noi, se cumpără însă din nevoie. Din nevoia impusă de salariile foarte mici şi de „scorurile" practicate în magazinele de îmbrăcăminte sau încălţăminte, exagerate şi imposibile buzunarului majoritar. Şi, cum la noi nevoia este mai acută decît originalitatea, (sau amintirile), magazinele de second-hand sînt şi ele mai multe. Prin orice cartier dai de cîteva. De firmele lor aproape vesele: *Second-hand*, adică, *„la noi mai aveţi o şansă"*. De cumpărătorii lor aproape trişti. De mîinile cumpărătorilor lor, aproape panicate de teama că, dacă nu se mişcă îndeajuns de repede, vine altă preche de mîini şi le ia, chiar de sub deget, bunătate de pantalon sau de bluză.

Pe un colţ de Crîngaşi, o vitrină ticsită cu haine. „Marfă nouă", zice, tabacic şi nepermis de ironic, o hîrtie A4, scrisă cu roz şi lipită cu patru bucăţele de scotch de vitrina magazinului de *second-hand*. Apoi alta, şi mai hîrîită, supralicitează „avem salopete". Dar, de abia la fine, ochii îţi sînt prinşi de absolut imposibila de refuzat „avem cîrpe". Aşa că am intrat.

În cîteva clipe, măsurabile într-un clinchet de clopoţel, am dat cu ochii de o încăpere cu haine şi cu nasul de un miros cu dezinfectant. *Bună ziua, bună ziua*. Fiind un contact greu de stabilit cu domnişoara cu negre plete care, pe lîngă cafea, savura o revistă cu un rebus mare, am pornit singură în expediţie. Multe şiruri, un labirint sufocant de haine. Primul culoar, dintr-un capăt într-altul, cămăşi. Cămăşi cu dungi, cămăşi cu pătrăţele, cu nasturi, fără nasturi, de mătase, de raiaţi, de *blue-jeans*, de pînză sau pur şi simplu de... Preţurile variau, dar nu aş putea spune în funcţie de ce. Variau. Era una drăguţă, verde ou de raţă, îmi amintesc şi acum, purta ea, capsată într-o parte, o etichetă galbenă şi modestă. 30. Atît făcea. 30. De mii de lei? Da, se pare că da.

La capătul coridorului de cămăşi am cotit pe următorul. Unde m-am trezit în paradisul pantalonilor. Care, la fel cu suratele cămăşi, erau tot soiul. De la blugi de toate culorile (am văzut chiar şi roz), la pantaloni de costum, negri sau mai puţin, în dungi, ca cei purtaţi de un gangster à la Alain Delon, sau în pătrăţele, à la Bobo *the clown*.

De-abia pe al treilea coridor, al fustelor, am întîlnit-o pe ea. Micuţă, ascunsă în spatele ridurilor, camuflată bine de ochelarii dubli şi de basmaua de lînă neagră trasă peste părul alb, întinzîndu-mi rugătoare o margine de fustă. *„Duduie, ia zi, asta cît e?"* O sută, răspund, traducînd ochilor obosiţi eticheta galbenă şi capsată. *„Păi, de ce aşa mult, mamă"*? Păi... *„Altele or avea?... mai ieftine, adică..."* Păi, să căutăm alta mai ieftină, vreţi neapărat pe negru? *„Nu, mamă, ce-oi găsi tu pe-acolo, da', să nu fie mai mult de 50"*... că mîine vine lumina... şi mai e şi cablu'... şi nici cu telefonul nu îi e ruşine, cu toate că nu vorbeşte, dar costă ăsta, abonamentul şi, dacă e să-mi povestească şi de medicamente... iar acum, iarna, îi e o groază şi de întreţinere...

În Bucureşti, magazinele de second-hand *nu sînt trecute pe hartă ca obiectiv turistic.*

▲

Adina POPESCU

Bilete de călătorie *second-hand*

Înainte, acolo era o „Pescărie" unde nu intra aproape nimeni. În afară de clasicele conserve de peşte marin care-ţi dădeau aceleaşi veşnice două opţiuni: „în ulei" sau „în sos tomat" şi pe care le puteai cumpăra foarte bine şi de „Alimentara", n-aveai altceva de făcut decît să te zgîieşti la rafturile goale, la faianţa albă, pictată cu meduze şi alte vieţăţi acvatice, mai mult sau mai puţin comestibile sau la vînzătoarea plictisită care răsfoia revista *Femeia*.

Imediat după revoluţie, spaţiul s-a transformat peste noapte într-un „general store" arăbesc, fascinanta faianţă a fost dată jos, iar rafturile goale au fost înlocuite cu unele pline cu de toate, de la acadele „Topi Top" şi „armuş", specialiate cu susan şi nucă de cocos, la sucuri exotice la cutie, cu pai. Primii clienţi n-au întîrziat să apară, la început intimidaţi de atîta belşug într-un loc pe care-l cunoşteau drept destinat depozitării peştelui invizibil. Cînd intrai, adulmecai aproape uitata aromă a cafelei adevărate, iar zumzetul monoton al aparatului de măcinat îţi dădea o reconfortantă senzaţie de siguranţă. Înainte, acolo, pluteai în derivă pe o mare moartă; acum te simţeai brusc la adăpost, în cala unui vapor, încărcat cu mirodenii, care se întorcea din Indii.

După încă trei ani, deşi afacerea mergea bine, arabul a plecat, cedîndu-i locul unui alt arab, coleg de breaslă care n-a avut prea multă imaginaţie şi şi-a deschis un magazin alimentar, deşi mai erau încă douăzeci pe Calea Moşilor. Miza probabil pe faptul că românii nu scăpaseră încă de frica foametei şi puteau să cumpere alimente într-o disperare. Nu vindea băuturi alcoolice şi carne de porc.

Cam tot în acea perioadă, în spatele magazinului, s-a aciuiat un pui de cîine care a fost botezat „americăneşte" Johnny. O ducea bine: primea zilnic resturile de mezeluri alterate.

Curînd, mica „alimentara" denumită pompos „supermarket" s-a desfiinţat, spaţiul transformîndu-se din nou într-un magazin cu încălţăminte „de firmă" unde iarăşi nu intra aproape nimeni. Ca printr-o minune, toate magazinele alimentare de pe Moşilor, au devenit locuri de expunere a hainelor şi pantofilor de lux. Posibil ca obsesia „burţilor goale" să fi dispărut, fiind înlocuită şi ea, la rîndul său, de obsesia „look"-ului. Dacă ar fi să judecăm după noua înfăţişare a străzii, intrasem într-o nouă eră: a prosperităţii?

Johnny a fost alungat de către patronul magazinului pentru că „strica imaginea firmei".

Iată că am ajuns şi în zilele noastre! În urmă cu trei ani, cizmele din piele de crocodil au fost încărcate în furgonete şi duse cine ştie unde, iar în locul lor au apărut, saboţii scîlciaţi, pantofii prăfuiţi cu tocuri lipsă, sandalele fără barete. Aţi ghicit: spaţiul a devenit un magazin de îmbrăcăminte şi încălţăminte *second hand:* „cea mai bună calitate, preţuri accesibile!" şi parcă niciodată nu s-au îmbulzit atît de tare clienţii. Pe aici s-au perindat pe rînd: ţigăncile florărese din colţ, liceenele de la „Cantemir" şi „Coşbuc", şoferii de taxi din intersecţie, doamna doctor de la şase, familia Ionescu cu mic cu mare, în total şase membri, de la opt, vietnamezii de la zece, femeia de serviciu, administratorul etc.

Din cala vaporului, după ani întregi de pribegie pe mare, ne pomenim, în sfîrşit, în bazarul unui port unde marinarii îşi caută haine vechi, dar curate şi ieftine cu care să nu se facă de rîs la bordel. Se poate spune că am ajuns la un liman! Atmosfera este şi ea una de bazar. „Doamnă, cum vi se pare puloverul ăsta?", „Vă vine bine, dar vedeţi că are două ochiuri lipsă la spate!", „Mie mi se pare aproape nou!", „Da, în afară de ochiurile alea, nu pare purtat... Puteţi să le aranjaţi dumneavoastră, le trageţi pe interior...", „Lasă, dragă, blugii ăia, nu vezi ce răpănoşi sînt!?", „N-are importanţă... îs la modă blugii vechi, tociţi... N-ai văzut că şi blugii noi, de firmă, par gata purtaţi?", „Nouăşpe mii bluziţa asta? O s-o iau chiar dacă n-o s-o port niciodată... Nu dai nouăşpe mii nici pe un pachet de ţigări!", „Vecină, io azi cu cinci sute de mii m-am îmbrăcat pentru toată iarna...", „V-aţi luat şi geacă?", „N-o vedeţi? E asta de pe mine! Două sute. Nu-mi place că are nişte înscrisuri pe spate, dar le scot io cu acu'!", „Eu cizme n-am curaju' să-mi iau de aici. Mai bine mai pun un ban deoparte şi iau unele noi. Mie frică să n-aibă cine ştie ce ciuperci...", „Parcă de la haine nu poţi să iei tot felu' de boli...", „Nu-i adevărat, că sînt spălate şi tratate...", „Hei, cucoană, lasă fusta aia în pace, că io am văzut-o prima!", „Dacă ai văzut-o de ce n-ai luat-o? Ai un vraf de fuste în braţe! Nu vă mai satură Dumnezeu!", „Atenţie la buzunare, că au intrat doi ţigani cam suspecţi!", „Împrumută-mă şi pe mine cu o sută să-mi iau pantalonii ăştia. Ţi-i dau înapoi mîine la serviciu!", „Uite, ce material bun e! Aşa ceva nu găseşti oriunde!", „Hai, dragă, mai repede, că trebuie să mai ajungem şi la piaţă. Cred că ai făcut o pasiune pentru *second-hand*-uri. Vrei să-ţi mai iei şi o poşetă? Ce-ţi mai trebuie poşetă? N-ai cinci acasă?", „Am, da' toate îs numai de aici. Ţi-am cerut eu vreodată un milion pentru o poşetă?", „Hei, ăla din cabina de probă, mai repede, că stă lumea la coadă!" etc.

În stînga sînt hainele de damă, în dreapta cele pentru bărbaţi. În coşuri, mărunţişuri: eşarfe, sutiene, costume de baie, curele. În spate, încălţămintea, un singur exemplar din pereche, pe rafturi. Tot aici, hăinuţe pentru copii, feţe de masă, perdele. Rătăcite într-un maldăr pestriţ de pături, cîteva jucării de pluş: un ursuleţ fără o ureche, o omidă de-un verde spălăcit, un elefănţel cu trompa franjuri. Articolele sînt împărţite de obicei în trei categorii, în funcţie de preţ: cele de şaizeci şi nouă, cele de nouăzeci şi nouă şi cele de o sută nouăzeci şi nouă. Sacourile şi hainele din stofă sînt mai scumpe. Dacă ai noroc şi răbdare să cauţi, descoperi cîteva haine la „preţ vechi": nouăsprezece mii!.

Vînzătoarele sînt guralive, amabile şi aparent elegante, deşi dacă te uiţi mai atent la vestimentaţia lor vei sesiza aceleaşi inevitabile mici „defecte" ale hainelor purtate: un buzunar cîrpit, un nasture de altă culoare. Chiar la intrare, sub umeraşele cu bluze de damă stă tolănit Johnny: a fost înfiat şi acum e considerat de toată lumea drept „de-al casei".

Deşi clienţii fac parte din categorii sociale diferite, imposibil să nu remarci pe feţele tuturor o undă de tristeţe, amestecată cu alte frînturi de senzaţii: jenă, nervozitate, teamă. Îţi dai seamă că nici unul dintre ei nu-şi doreşte în mod deosebit ca în acel moment să fie acolo. De aici, o irascibilitate generală. Comunică răstit, chiar dacă îşi dau cu părerea despre un sacou sau o bluză. Se împing, se înghiontesc, îşi smulg unul altuia hainele mai de soi, scormonesc cu o frenezie stranie prin coşurile cu mărunţişuri, iar o dată la o jumătate de oră, atunci cînd vînzătoarele vin cu haine noi din depozit, se reped, călcîndu-se pe picioare şi isterizîndu-se. Unii nu mai au răbdare să mai aştepte la „cabina de probă", un colţ improvizat, ascuns privirii de o perdea galbenă, tot *second hand*. Se dezbracă şi probează în mijlocul magazinului. Orice magazin *second-hand* îţi imprimă, fără să vrei, un astfel de comportament. La difuzorul radioului, cineva se crede „Picasso" sau „haiduc", dar nimeni nu-l bagă în seamă.

Petrecîndu-ţi o jumătate de oră în acel spaţiu comercial, „încărcat de istorie", fostă pescărie, „genaral store", „supermarket", magazin de lux, actual *second-hand*, realizezi că, de fapt, n-ai înotat niciodată în marea cu peşti pictaţi pe faianţă albă, n-ai călătorit în cala nici unui vapor care transportă mirodenii din Indii şi n-ai ajuns nici în siguranţa vreunui port îndepărtat, cu un bazar care miroase a haine vechi. De la bun început, ai fost şi ai rămas în România.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Raport de ţară

Am citit cu maximă atenţie sintezele din „Raportul de ţară" întocmit de Comisia Europeană. Lucruri multe spuse şi adevărate. Cu excepţia definiţiei rebusistice privind economia de piaţă funcţională putem spune că raportul e clar. Zilele trecute am primit însă o scrisoare de la o ascultătoare din Reşiţa: în cîteva rînduri doamna E.C., pensionară, reuşeşte să descrie mai bine decît orice raport felul în care arată astăzi România. Propun spre lectură scrisoarea amintită cu iluzia că ea ar putea deschide un nou capitol de negocire între România şi Uniunea Europeană: capitolul despre speranţă.

„Domnule redactor,

Ascult postul dvs. de radio de multă vreme şi am încercat să vă vorbesc şi la telefon, dar a fost tot ocupat, deci nu am reuşit să vă prind liber să vă spun şi eu dorinţele mele. Este vorba de probleme sociale, sînt pensionară din anul 1986 cînd erau salarii mici şi am o pensie de mizerie de 1.280.000 de lei lunar. Sînt singură din 1970, nu am copii şi nici ortac, adică soţ. Am mari necazuri că vine iarna şi eu nu am nici un fel de încălzire în locuinţa unde stau la bloc. Am făcut proiectul pentru instalarea gazului metan. Proiectul a fost aprobat de Romgaz-Tg. Mureş-Timişoara-Reşiţa, dar mi s-a spus că mă costă 6.000.000 de lei ca să-mi facă instalaţia, plus contorul de gaz şi mai trebuie să le plătesc şi pentru faptul că trag ţeava de la etajul doi pînă la etajul trei, pentru că nu are nimeni instalaţie de gaz metan. De aceea am apelat la dvs. de a mă ajuta cumva cu un premiu măcar de un milion de lei, cum aţi dat la foarte multă lume din ţară, care a participat la concurs prin telefon. Repet, eu am încercat de multe ori să vorbesc cu dvs., dar nu am reuşit să vă prind niciodată, să vă spun parola, „Europa FM se aude peste tot".

Menţionez că blocul unde stau este debranşat de la căldură şi apa caldă de la centrală. Centrala este desfiinţată. Cei de la parter, etajul doi şi unul şi-au instalat nişte centrale în apartamentele lor, dar la etajul trei nu are nimeni instalat gaz metan, aşa după cum am spus mai înainte. La etajul trei sînt unsprezece garsoniere, ultimul etaj al blocului. Dacă m-aţi ajuta cu un milion de lei şi aceştia mi-ar fi de mare folos că mi-aş cumpăra o rezistenţă la curent electric (aerotermă) pînă ce voi reuşi să instalez gaz metan că menţionez că nu am nici aragaz pe ce să fac mîncare şi mănînc hrană rece şi cînd şi cînd merg la o prietenă unde fac mîncare pe aragazul ei. Ea poate să vă spună că este adevărat ce vă spun eu. Şi un calorifer electric mi-ar fi de folos pentru căldură dacă m-aţi putea ajuta, aş veni eu la dvs. la Bucureşti şi l-aş aduce personal cu trenul pînă acasă, la Reşiţa.

În scurte cuvinte, sînt sinistrată. Dacă vin personal la dvs. la Bucureşti vă explic detaliat de ce sînt sinistrată, pe deasupra că nu am nici un fel de încălzire mai îmi şi plouă în casă, deci trebuie şi acoperişul reparat. Acolo trebuiesc alţi bani, pentru reparaţia acoperişului. Nu ştiu încotro s-o apuc cu toate aceste cheltuieli. Vă mulţumesc anticipat, E.C." ▲

Cu ochii-n 3,14

VĂ FACEM CUNOSCUT CĂ, ÎN LOCUL COLEGILOR ABSENŢI, TREI BERI VOR SĂ RĂZBUNE ISTORIA CA IRONIE FORŢATĂ

● Două anunţuri din ziarul *Ziarul* de miercuri, 5 noiembrie 2003 m-au pus pe gînduri şi acolo am rămas: 1) *„Vînd goblenul Mona Lisa pe diagramă de Focşani"*; 2) *„VĂ FACEM CUNOSCUT CĂ SE APRINDE FLACĂRA PETROLULUI DIN IEDERA"*. **(D. S.)**

● Enciclopedia Treccani („autoritatea" supremă în Italia în materie de modificare a lexicului) a înregistrat, în ediţia sa din acest an, 1.600 de noi cuvinte intrate în uzul fraţilor noştri de gintă latină. Între ele, cuvîntul *pianist*. Dar nu cu sensul ştiut (acela de om care cîntă la pian), ci cu noul sens de „parlamentar care votează electronic, apăsînd cu ambele mîini pe butoane, şi în locul colegilor absenţi". Cum spuneam, gintă latină... **(M. V.)**

● Pagini de dicţionar. Astăzi, din limba funcţionarilor publici. „O bere" = „o sută de mii" (prin urmare, „Dă-mi şi mie, acolo, de trei beri" înseamnă „Dă-mi o şpagă de trei sute de mii"). Traducerea ne-a fost oferită prin bunăvoinţa unui amploaiat de la primărie, în exerciţiul funcţiunii. **(C. P.-B.)**

● Politizînd stupid fotbalul, dinamoviştii au plecat la Moscova, să joace cu Spartak în Cupa UEFA, declarînd hotărîţi că vor să răzbune istoria şi pierderea tezaurului; au fost învinşi cu 0-4 şi la întoarcere au uitat de prostiile debitate la plecare. Parafrazîndu-i, o clipă, cu amuzamentul cuvenit, mi-aş dori ca, în pofida Tratatului cu Ucraina, Steaua să joace la Liverpool, în retur, cel puţin la fel ca Dinamo Kiev la Londra, în meciul entuziasmant cu Arsenal din Cupa Campionilor Europeni... **(R. C.)**

● Pornind de la sigla DA, premierul Adrian Năstase i-a numit pe cei din alianţa PNL-PD „dadaişti". Nu-i deloc rău ca ironie, dar dat fiind că vorba a fost emisă într-o reuniune PSD în care se discuta în termeni elogioşi despre raportul de tzară şi despre faptul că avem o ecografie de piaţă funcţională, vin şi întreb: nu sîntem cumva cam supra-realişti? **(M. V.)**

● Luni seară, la emisiunea *Gala* de pe B1 TV, Mihaela Rădulescu (de obicei, la locul ei în scenă) îi mărturiseşte franc Cristinei Modreanu că a hotărît să n-o tutuiască, deşi invitata era mai tînără decît ea. Să nu ştie doamna Rădulescu – lucru elementar în spaţiul public – că tutuiala n-are a face cu vîrsta? Şi că – la urma urmelor – e mai credibil pentru spectatori să nu te tragi de şireturi (printr-o tutuială forţată) cu invitaţii? **(S. S.)**

AM PIERDUT O PATĂ DE CULOARE VIE ÎN PÎCLA UNUI TRECUT GLORIOS. IA BAGĂ UN PAHAR BINE ALES!

● Fiorul – deloc neplăcut – care a trecut prin presa noastră la aflarea veştii că noul preşedinte al partidului conservator britanic este fiul unor evrei români, emigraţi în Anglia înainte de război, aduce în actualitate un witz celebru al bătrînei Europe: un evreu polonez emigrează la Londra şi face o carieră fulminantă, ajungînd lord. Fratele său din Varşovia, un cerşetor, îl roagă să se milostivească şi să-i dea şi lui un destin de englez. Zis şi făcut; lordul îl primeşte, îl îmbracă imediat ca pe un gentleman, dar de cum intră în salon, fratele arborează cea mai tristă mutră. „Ce-i cu tine? Ce ţi s-a întîmplat?" „Am pierdut Indiile, e o nenorocire..." **(R. C.)**

● Se pare că nu-ştiu-ce for tutelar & autoritar are de gînd să şteargă graffiti-urile de pe zidurile Capitalei şi să-i pedepsească drastic pe cei care le fac. Dar cine să-i pedepsească drastic pe cei care vor să-i pedepsească drastic pe cei care dau o pată de culoare vie mohorîtelor ziduri bucureştene...? Cine să-i şteargă din spaţiul public? Pînă să distrugă graffiti-urile (o formă de artă cu atît mai autentică – un fel de „samizdat la vedere" – cu cît scapă controlului oficial!), poliţaii politici ar face mai bine să distrugă firmele stridente apărute peste noapte la intrarea în cele două parcuri din centru – Grădina Icoanei şi „Ion Voicu"... Că veni vorba: cine a hotărît să se schimbe numele parcului din Ioanid în Voicu? Eu l-aş pedepsi graffitîndu-l cu vopsea roşie: „Tzoapă"! **(a. l. ş.)**

● Miracol! În sfîrşit, la ştirile de azi (11.XI.a.c.) dimineaţă, de la PRO TV, victimele au supravieţuit şi anume: o bătrînă strivită între două maşini, un bătrîn aproape ars în propria-i casă şi o femeie ce şi-a dat singură, se pare, foc la casă şi a fugit cu cîinele pe cîmp. O rază de lumină pare să se întrevadă în pîcla elucubraţiilor horror. **(I. P.)**

● Încă de pe vremea lui Gorbaciov se discuta despre necesitatea transferării cadavrului lui Lenin, părintele Revoluţiei Ruse, din Mausoleul din Piaţa Roşie, într-un cimitir, conform dorinţei exprimate de familie. Opoziţia din partea celor care vedeau într-un asemenea gest renunţarea la un trecut glorios a fost foarte puternică şi, deşi aproape nimic în Rusia nu mai este cum a fost în URSS, mumia a rămas pe loc. Din cînd în cînd – de fapt, o dată la trei ani – i se schimbă hainele. Iniţial, purta uniforma militară, de dinainte de război a devenit civil. Nu reiese din depeşa agenţiei de presă RIA, care menţionează o nouă cravată, dacă moda va influenţa croiala celui de al 30-lea costum. **(M. B.)**

● Am ascultat ultima oară manele acum două zile, pe aeroportul din Atena. În autobuzul de pistă s-a urcat un grup de flăcăi cu un casetofon în braţe. S-a auzit: „Ia bagă, bă, una". Şi a băgat. La aterizarea pe Otopeni l-au aplaudat pe pilot şi au mai băgat una. **(C. G.)**

● Într-un magazin din Piaţa Gemeni, am văzut un iaurt cu fructe Danone, cu preţul înscris pe pahar direct de producător: 25.000 lei. M-am mirat, zicîndu-mi că totuşi se mai şi ieftinesc lucrurile în România (acelaşi iaurt costa 27.000 lei cu două săptămîni înainte). Cînd să-l cumpăr, însă, vînzătoarea mi-a cerut 26.000 lei. La nedumerirea citită pe faţa mea, mi-a arătat pe raft un bileţel obscur scris de mînă, cu preţul spus de ea. Figura mea şi mai nedumerită i-a mai smuls o afirmaţie: „Nu noi stabilim preţul." Uluit de-a dreptul, n-am avut decît să cuget la funcţionarea specifică a economiei de piaţă nefuncţionale din România. **(A. M.)**

● Ambasadorul Ungariei în SUA, Andras Simonyi, a făcut valuri – plăcute pentru asistenţă – la o convenţie a iubitorilor de rock din Cleveland, spunînd că muzica Beatles-ilor sau a lui Jimi Hendrix (al căror fan s-a declarat, înainte de a şi cînta la chitara electrică) a ajutat la dărîmarea Cortinei de Fier comuniste. Iată ce înseamnă un diplomat bine ales, poate mai în largul său decît un alt ambasador care, la Paris să zicem, ar trebui să vorbească despre Brigitte Bardot sau Vanessa Paradis. **(A. C.)**

LA AŞA PROFIT, CU SAU FĂRĂ MARJĂ DE EROARE, CELEBRITATEA NU MAI CONTEAZĂ

● Florin Călinescu, actor şi realizator de emisiuni TV, cel care, acum vreo 6 revelioane, promitea, „cu mînuţele astea două", să ne îmbogăţească, s-a îmbogăţit. El figurează între cei 300 cei mai bogaţi români din topul alcătuit de *Capital*. Nu, nu vînzarea emisiunilor TV i-a adus averea, ci acţiunile la fosta Întreprindere Optica Română: peste două milioane de dolari profit într-un an. La aşa profit, poate îşi schimbă optica şi se lasă de meserie. Poate vin alţii, mai buni, la televizor! **(M. M.)**

● Într-un sondaj care solicita nominalizarea celor mai importante personalităţi din istoria ţării lor, milioane de germani au stabilit un top de netăgăduit interes: 1. Karl Marx; 2. Albert Einstein; 3. Otto von Bismark; 4. Johann Wolfgang Goethe; 5. Johannes Gutenberg; 6. Johann Sebastian Bach. Cu sau fără marjă de eroare, cu sau fără obiecţii, este tot ce mi s-a părut mai semnificativ în acest noiembrie 2003, la 14 ani după căderea Zidului de la Berlin şi unificarea Germaniei. **(R. C.)**

● „Celebritatea i-a bătut la uşă şi Japhet a răspuns cu entuziasm. *Star Factory* s-a dovedit a fi imboldul de care avea nevoie cariera lui. Să fie el marele cîştigător? Voi ce credeţi?" – se (şi ne) întreabă revista *Cool* (am luat-o din cauza titlului!). Ce să mai credem – exact ce ne lipsea: încă un mulatru antipatic la televizor. **(a. l. ş.)**

● Piaţa financiară din România se dezvoltă văzînd cu ochii: conform ziarului *Libertatea*, peste cincizeci de romînce au beneficiat de credite pentru operaţii estetice. De-acum, e simplu: vrei sîni mai mari şi fese mai tari, contractezi un credit şi plăteşti la bătrîneţe, cînd oricum nu mai contează cum arăţi. Bună afacere! Pe sînii mei! **(M. M.)**

NU TOATĂ LUMEA ARE ACEEAŞI ŞANSĂ, PRINTRE MESAJE NEAŞTEPTATE

● Un bărbat de 43 de ani din Düsseldorf a reuşit să prindă cu dinţii un hoţ care dorea să-i intre în casă, muşcîndu-l de deget şi ţinîndu-l bine pînă la venirea poliţiei *(Adevărul*, 11 nov. a.c.). Dar din acelaşi ziar mai reiese că nu toată lumea are aceeaşi şansă şi nici toate danturile: o americancă din California a dat în judecată un restaurant cu specific marin în care a luat masa într-o seară de februarie, a comandat supă de scoici şi, odată servită, ceva de plastic i s-a agăţat de dinţi – un prezervativ *neambalat*. Să recunoaştem că e mai bine să fii jefuit. **(A. C.)**

● Pe un perete din staţia de metrou de la Piaţa Romană, printre graffiti şi mesaje obscene, trei nume drăguţe: *Louise, Alinutza, Timushk@*. Sub ele, aceeaşi mînă a scris: *P.S. Sictyr!* Poate, un autoportret-robot al unui „segment de populaţie" ingenuu şi scos din sărite. **(D. S.)**

● A venit iarna. Pe neaşteptate, desigur. **(M. V.)**

Rodica CULCER

Splendoarea şi mizeria oamenilor politici

Dacă politica este arta compromisului, sau a posibilului, cum am putea să judecăm acţiunile oamenilor politici în termenii curajului şi laşităţii? Dincolo de retorică şi discursuri electorale, nu percepem la politicienii momentului pe care-l trăim decît preocuparea pentru putere. Acţiunea lor, în timp de pace, este deci subordonată calculului politic şi nu moralei. Doar atunci cînd în acest calcul intră convingerea opiniei publice trebuie promovată măcar impresia de curaj şi hotărîre.

Că în România anului 2003 curajul este adesea înlocuit cu aroganţa iar laşitatea este adesea prezentată ca înţelepciune sau prudenţă este din păcate un fapt uşor de probat. Înainte de a analiza aceste simulacre, se cuvine să ne amintim şi de cîteva momente de curaj adevărat. Din păcate, ele se leagă de războaie, revoluţii şi alte situaţii-limită. Din istoria recentă se distinge figura lui Winston Churchill, fără de care Europa ar fi fost strivită de Germania nazistă. Totuşi, şi astăzi există istorici în Marea Britanie care-i reproşează uriaşele sacrificii pe care le-a impus poporului britanic într-un război pe care, spun ei, britanicii l-ar fi putut evita. În această viziune, o pace cu Hitler ar fi fost mai onorabilă. Dacă nu ar fi intrat în război cu Germania, probabil că, după cîteva decenii, alţi istorici i-ar fi reproşat lui Churchill laşitatea, cum i se reproşează predecesorului său Neville Chamberlain. Din perspectiva mentalităţii occidentale prevalente astăzi, războiul este condamnabil şi trebuie evitat cu orice preţ. Sacrificiile militarilor care au luptat în cele două războaie mondiale par absurde şi fără sens. Cu cît vom filozofa mai mult, cu atît vom tinde să fim de acord cu acest punct de vedere. Şi astfel vom deveni tot mai puţin înclinaţi să ne avîntăm în acţiuni riscante. Un intelect cultivat este foarte alert cînd trebuie să justifice inacţiunea. Aşa „am rezistat prin cultură" şi în timpul comunismului. Mai puţin filozofi, oamenii politici privesc orice acţiune în termenii succesului şi eşecului. Poate că aşa s-a întîmplat şi la Consiliul de Coroană din 1940, cînd toate capetele luminate ale naţiunii, cu excepţia notabilă a regelui Carol al II-lea, au hotărît să nu irosească nici măcar un singur glonţ împotriva armatei sovietice pregătite să ocupe Basarabia. Nu vom şti niciodată dacă a fost o decizie corectă sau nu, dar sigur nu a fost un act onorant şi nu am cîştigat nici un dram de respect din partea altor naţiuni. Dacă rămîne discutabilă oportunitatea unei rezistenţe armate în faţa unui colos militar, nu putem pune la îndoială datoria pe care o aveau guvernanţii de atunci de a preveni populaţia Basarabiei asupra sorţii ce o aştepta. Faptul că de la Bucureşti oamenilor nu li s-a spus nimic aruncă asupra celor care răspundeau atunci de destinele românilor umbra laşităţii în faţa propriului popor. În privinţa cedării fără luptă a Basarabiei, rămîne doar consolarea – care le place atît de mult românilor – că şi alţii au făcut la fel. Cehii de pildă nu au mişcat un deget pentru a opri ocuparea ţării lor de trupele hitleriste. Polonezii s-au luptat şi cu nemţii şi cu sovieticii şi au îndurat suferinţe cumplite. Poate de aceea însă în anii '70 şi '80 polonezii au avut curajul mişcării *Solidarnosc* şi al rezistenţei la comunism. Cehii l-au avut pe Alexander Dubcek şi s-au bucurat de primăvara de la Praga şi apoi pe Vaclav Havel. Ca să nu mai vorbim de curajul ungurilor din 1956. Curajul se cultivă în timp, ca şi laşitatea. El cere sacrificii, dar poate fi benefic pentru naţiune pe termen lung. Laşitatea este mult mai comodă dar, contrar propagandei celor care o practică, nu aduce decît avantaje imediate şi un renume prost. Nu ar trebui deci să ne mirăm că ungurii, polonezii şi cehii s-au bucurat întotdeauna de o imagine mai bună decît românii. A contribuit la această bună reputaţie poate şi curajul guvernanţilor lor de a face reformele dureroase pe care le impunea trecerea la capitalism şi aderarea la UE. Pentru consecvenţa lor în aplicarea reformelor dureroase, Tadeusz Mazowiecki a pierdut alegerile, iar marele reformator Leszek Balcerowic a fost alungat de mai multe ori din guvern. Locul lui în istorie este însă asigurat, iar ţara sa a ajuns membră în UE. În timpul reformelor şi protestelor din Polonia de la începutul anilor 1990, premierul Teodor Stolojan invoca adesea exemplul polonez pentru a justifica dezavantajele terapiei de şoc şi înţelepciunea unei reforme graduale. Cu acest gradualism, aplicat consecvent de toate guvernele, România a ajuns pe ultimul loc în clasamentul candidaţilor la UE, invidiind Bulgaria pentru că ea are calificativul de economie de piaţă funcţională în timp ce noi îl mai aşteptăm. Dintr-un anumit punct de vedere, absenţa sau întîrzierea reformelor în România este rezultatul laşităţii guvernanţilor noştri, speriaţi că vor pierde voturile muncitorilor. Există însă şi alt unghi de analiză: absenţa reformelor a convenit celor care au putut profita de creditele şi subvenţiile acordate întreprinderilor de stat. Cît au existat bani publici, politicienii care au căpuşat aceste întreprinderi sub diferite forme, au prosperat. Cînd fondurile publice s-au epuizat s-a trecut la reforme. În aceste condiţii însă nu mai putem vorbi de curaj şi laşitate, care presupun raportarea la valori şi standarde morale. Din păcate însă, politica românească actuală se raportează prea puţin la morală. Ne-am obişnuit probabil aşa din vremea comunismului, cînd ne organizam viaţa în scopul supravieţuirii. Exemplul Doinei Cornea sau al muncitorilor de la Braşov nu numai că nu au generat un val de adeziuni înainte de 1989 dar nu s-au bucurat de o dreaptă recunoaştere nici după schimbarea de regim. Poate şi pentru că noul regim însuşi nu a pornit prea bine. Lipsiţi de curajul de a mărturisi o lovitură de stat, organizatorii „revoluţiei" s-au ascuns în spatele fantomaticilor teroriştii preferînd să-şi cîştige legitimitatea prin sîngele vărsat de alţii şi să-şi consolideze puterea cu ajutorul hoardelor minereşti. Cu un astfel de start nici nu mai putem discuta de curaj, doar de laşitate criminală. Primele acte de curaj politic au venit abia în 1999, cînd în sfîrşit, după penibila capitulare de la Costeşti, guvernul a reuşit să stăvilească asaltul lui Miron Cozma la Stoeneşti şi chiar să-l aresteze. Curajul a dat roade: contrar aşteptărilor, Valea Jiului nu s-a revoltat. Tot un act de curaj a fost şi cel al lui Emil Constantinescu în momentul conflictului din Kosovo. Preşedintele şi-a riscat popularitatea pentru un principiu şi, în cele din urmă, pentru interesul României prin apropierea de NATO şi UE. Drept recompensă, România a fost invitată să înceapă negocierile de aderare cu Uniunea europeană. În euforia PSD-istă de astăzi e bine să nu uităm acest lucru. Pînă la urmă, privită retrospectiv, şi demiterea lui Radu Vasile, care a urmat invitării României la negocieri, a fost un act de curaj, executat însă cu mai puţină abilitate. Economia românească a avut doar de cîştigat sub bagheta lui Mugur Isărescu. Nu şi politica românească. Dacă memoria colectivă nu mai reţine însă aceste momente, faptul se datorează şi monumentalei dezamăgiri pe care a generat-o gestul de laşitate al aceluiaşi Emil Constantinescu în august 2000, cînd a decis să nu candideze la preşedinţie. Refuzul confruntării, pe cîmpul de luptă ca şi în politică, nu face cinste nimănui. Nu i-a făcut nici Patriarhului Teoctist atunci cînd a permis, smerit, dărîmarea bisericilor. Dacă vrem un exemplu indubitabil de laşitate, îl găsim la Patriarhie, mai ales pentru că Patriarhul avea mai puţin de pierdut decît oricine dacă apăra lăcaşurile de cult.

Din 2000 încoace e tot mai greu să discutăm în termeni de curaj şi laşitate. Metastaza corupţiei în absenţa statului de drept a distrus standardele morale ale societăţii. Despre ce morală mai poate fi vorba cînd prim-ministrul apără pînă în pînzele albe un plagiator? Cînd miniştri vinovaţi de nepotism sau de patronarea unor consilieri corupţi sînt plimbaţi în străinătate ca fruntaşi ai partidului de guvernămînt? Guvernanţii nu sînt interesaţi de morală, doar de impunerea propriei autorităţi. Sfidarea, aroganţa şi şantajul nu reprezintă acte de curaj. Nicolae Mischie, care-şi ameninţă compatrioţii că nu le va rezolva problemele şi nu va acorda fonduri comunelor care nu aleg primari pesedişti este un satrap, nu un erou. Dar nici liderul PSD care nu-l cheamă la ordine pe Mischie nu poate fi considerat un brav. Desigur, ca şi regii Angliei în Evul Mediu timpuriu, preşedintele PSD depinde de bunăvoinţa şi generozitatea „baronilor". Calculele sale politice îi interzic probabil gesturi de vitejie la adresa acestora. Calculul politic justifică întotdeauna laşitatea. *Quod erat demonstrandum.*

▲

„Cînd oamenii se apucă să-şi hrănească propriul baubau"

– interviu cu Stelian TĂNASE –

Atunci cînd vorbim despre frică în România comunistă – despre faptul că, pentru cei mai mulţi oameni, cel mai curajos act de rezistenţă era transmiterea unui banc cu Ceauşescu –, unde se termină sentimentul firesc de nesiguranţă, pe care sistemul ştia atît de bine să-l producă şi să-l întreţină, şi unde începe laşitatea?

Începe atunci cînd oamenii se apucă să-şi hrănească propriul baubau. Chiar asta s-a întîmplat: noi înşine neam cultivat nesiguranţa. Îţi şi convine uneori. Decembrie 1989 a arătat că regele era gol sau, în orice caz, mai slab decît ni-l imaginaserăm. Dar nouă ne convenise să ni-l imaginăm mai puternic decît era; pentru noi, asta însemna un alibi puternic – însemna că e OK să nu ne opunem. Nu mă refer la protestul politic, ci la revolta în faţa lucrurilor penibile prin care treceam în fiecare zi. Pînă la strigătul „jos Ceauşescu!" e un drum lung, care trece prin locuinţele fără lumină şi fără căldură, trece pe străzile unde oamenii stăteau la coadă, şi aşa mai departe. Dar decît să atacăm subiectul care ne preocupa, „mizeria vieţii cotidiene", „exasperarea noastră", preferam să schimbăm subiectul, să schimbăm trotuarul, mai vorbeam despre un meci, mai făceam un banc pe seama bulgarilor – ne prefăceam că sîntem normali, că nu sîntem vinovaţi.

Deci frica se numeşte laşitate atunci cînd nu mai are nevoie de justificare, pentru că se justifică singură, atunci cînd nu mai vrea să ştie de simţul onoarei.

Laşitatea nu vrea să ştie de nimic. E ca instinctul sexual şi ca instinctul morţii. Te depăşeşte, te copleşeşte.

Andrei Pleşu spunea recent că instituţia Securităţii şi regimul comunist „au aruncat în aer reperele morale ale întregii societăţi". Dar cît de uşor le-a fost? Cît de bine erau fixate acele repere morale?

Lumea interbelică era aşezată, era sănătoasă. Burghezia fusese într-o ascensiune continuă vreme de vreo sută de ani; se ajunsese la o anumită stabilitate. Exista o elită puternică, exista o justiţie – în ultimele luni am studiat-o serios la Academie şi totul arată că era solidă, funcţională. Deci şi reperele morale erau solid fixate. Da, se vorbeşte mult despre extrema dreaptă, dar uităm că tot atunci exista o stîngă democratică viguroasă. Nu vreau să idealizez lumea de-atunci, dar cred că avea şansa de a deveni o lume într-adevăr splendidă. În loc de asta, ţara a intrat într-un dezastru istoric şi a fost ocupată de Armata Roşie. Nu iau apărarea generaţiei '40: există atîtea exemple – importante – de duplicitate, corupţie, laşitate – Sadoveanu, Ralea, Groza... Dar nici nu vreau să o acuz prea tare – că s-ar fi lăsat prea uşor, că ar fi fost laşă. Dacă din întîmplare erai martor la un abuz şi încercai să-l opreşti, dacă, de exemplu, săreai în apărarea unei femei agresate de soldaţii sovietici, ei trăgeau. Au pus sîrmă ghimpată în jurul lumii româneşti. Oamenilor avea de ce să le fie frică.

Cum au început să şi-o întreţină singuri?

Da, la un moment dat s-a întîmplat ceva, iar momentul trebuie să fi venit după '56, după Budapesta, cînd lumea s-a lămurit că Occidentul n-avea să intervină. Atunci s-a produs fractura. Resemnarea a luat locul îndărătniciei. Cine a apucat să fugă, a fugit. Cine nu, a început să colaboreze cu regimul. A fost o cădere de moral. Şi apoi, decăderea morală pe ansamblu.

a consemnat Andrei GORZO

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Andrei GORZO ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@icr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 555
21-27 noiembrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Opera sau viaţa

„Pentru ca opera să ajungă la public, e bine să i se ofere ceva în plus – biografie surprinzătoare, notorietate prealabilă.“

ANDRÉ MALRAUX

GRATUIT

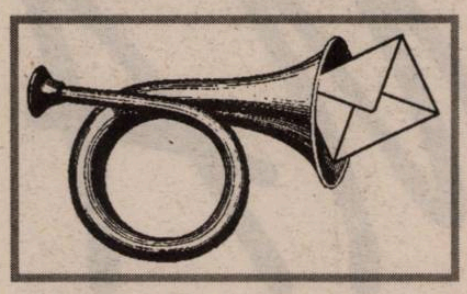

Nr. 552: *„Cercetarea ştiinţifică“*

Fizicienii – absenţi şi ignoraţi

Sînt cercetător ştiinţific principal I la Institutul de Fizică şi Inginerie Nucleară „Horia Hulubei“ (IFIN-HH), fizician şi matematician.

Am salutat iniţiativa *Dilemei* de a dedica nr. 552 „cercetării ştiinţifice“ în primul rînd pentru că presa noastră atinge rar acest subiect. În realitate, şi în cercetarea ştiinţifică românească, ca şi în sistemul medical, cultură, învăţămînt... este o situaţie de criză gravă.

Mă surprinde faptul că, între cei care scriu pe tema cercetării în *Dilema,* fizicienii nu numai că sînt absenţi, dar sînt ignoraţi. Dl Adrian Câmpureanu, consilier al ministrului Educaţiei pe probleme de cercetare, afirmă: „Avem cercetări fundamentale în toate domeniile: în medicină, matematică“. Iar Dl Florin Filip, vicepreşedintele Academiei Române, afimă că: „acum este timpul biologiei“. „Mai înainte a fost epoca fizicii“. Caracterizînd cercetarea matematică, Dl Liviu Ornea, zice plastic: „Stăm rău, monşer“, şi mai apoi: „Oricum stăm mai bine decît fizicienii: unii dintre ei nu-şi iau nici salariile“. Referitor la salarii, dl Adrian Câmpureanu declară dezinvolt: „Nu ştiu dacă şi le iau“. Eu cred că ar trebui să se intereseze. Să se intereseze, de exemplu, de ce programul CERES 3, lansat în mai 2003 se negociază în 3 noiembrie. Şi să vadă cît din salarii se pot acoperi cu fondurile acordate de prezentul „CERES“. Cum se va realiza afirmaţia dînsului: „Practic, legea cercetării permite cîştiguri nelimitate“ (mie mi se pare hilară afirmaţia dînsului comparativ cu realitatea: Legea Cercetării prevede 0,8% din PIB minimum, dar Ordonanaţa de urgenţă amînă aplicarea legii pentru sfîrşitul lui decembrie 2004!, iar noul Buget acordă doar 0,23% din PIB pentru cercetare; pe scurt, à la Liviu Ornea: „tromboane, monşer“). Asta pentru a nu intra în detalii cum se distribuie banii pentru cercetare, cum se întîmplă ca minunatul sistem bazat pe competiţie să ne lase sistematic fără salarii şi, practic, să nu mai existe salariu cum prevede Codul Muncii, adică să-l ridici regulat, la dată fixă; cum nu avem acces la reviste ştiinţifice, dar vrem să ne integrăm în UE... Deci, cred că pentru a avea o imagine reală asupra a ceea ce se întîmplă în cercetare, mai întrebaţi-i şi pe cercetători, nu numai pe directori.

Ştefan BERCEANU
berceanu@theory.nipne.ro

P.S. Vreau să menţionez, în final, că 160 de fizicieni din 3 institute de pe Platforma Măgurele ne-am exprimat nemulţumirea faţă de situaţia din cercetare într-o scrisoare adresată Preşedintelui României, Parlamentului şi Senatului, şefilor de partide Parlamentare, scrisoare rămasă fără urmări.

Articolul Adinei Popescu, „(Scurt) circuite integrate“

● Înainte de a intra în subiect ţin să apreciez o dată în plus faptul că şi în această săptămîna subiectul abordat este unul interesant, păcat că poate pe alocuri nu este tratat cu toată seriozitatea pe care o impune. Aş vrea să mă refer la articolul intitulat „(Scurt)circuite integrate“, semnat de Adina Popescu, în ultimul număr al săptămînalului.

Este foarte adevărat că domeniul microtehnologiei, a ceea ce se cunoaşte sub denumirea generică de „circuite integrate“, dar evoluînd mult de la vremea acestora, este foarte în urmă în România comparativ cu ceea ce se întîmplă în „Vest“-ul mai mult sau mai puţin îndepărtat. Mă refer la faptul că nu mai departe de Budapesta găsim, cel puţin din punctul de vedere al dotărilor, esenţiale în acest domeniu, laboratoare mult mai înzestrate decît cele cîteva de la noi, concentrate pe platforma Băneasa. Este adevărat că aici o „camera curată“ („clean-room“) este foarte departe de ceea ce ar trebui să fie, ca temperatură, umiditate, grad de impurificare controlate, că aparatura este veche şi de cele mai multe ori „bricolată“ şi chiar că sînt mulţi pierdevară. Consider însă ca în ansamblu, articolul în cauză dă o imagine greşită atît asupra brumei de microtehnologie din România, cît şi asupra Institutului de Microtehnologie care este o „rezervaţie“ pentru puţinii oameni care se mai încumetă să concureze aproape cu mîinile goale cu omologi de la alte universităţi şi institute de aiurea. De fapt, aceşti oameni şi priceperea lor sînt cei care remontează diferenţa (din ce în ce mai mare de la o zi la alta) între „dotările“ de la noi şi dotările de la... ei. Poate mult mai interesant decît „mîncătoria“ din Institut (care există, e drept), decît faptul că se face cafea în pahare Berzelius (cred că sînt cîţiva care fac şi asta), decît aniversările cu icre şi caşcaval, mai interesant decît toate acestea poate ar fi faptul că prin acest institut se derulează proiecte internaţionale, proiecte evaluate şi acordate de către Uniunea Europeană, proiecte ce se desfăşoară în colaborare cu parteneri străini, proiecte ce se materializează în conferinţe în ţară şi în străinătate, proiecte ce susţin deplasări. Dacă referitor la renumitele granturi de cercetare şi proiecte cu finanţare internă s-ar mai putea specula cîte ceva despre „piloşi“, „angajaţi de formă“ etc., cu privire la cele rezultate în urma unor colaborări internaţionale e mai greu să spui aşa ceva. Sau... aşa pile să aibă toată lumea!! Că doar nu ar colabora zeci de universităţi şi insitute din Europa de Vest cu colective ale Institutului de Microtehnologie, doar aşa, pe pile. Pe pilele cui? Ba mai mult decît atît, este bine de ştiut că sînt şi astfel de proiecte a căror **coordonare** a fost încredinţată Institutului. Toate aceste aspecte cred că sînt mult mai importante şi mult mai relevante pentru activitatea de acolo. Este de remarcat că aparatura veche de zeci de ani este ţinută în viaţă aproape prin respiraţie artificială de o mînă de oameni pe care numai pasiunea pentru ceea ce fac îi mobilizează. Iar dacă mai punem la socoteală faptul că icrele şi caşcavalul provin poate din bani cîştigaţi în urma unor stagii petrecute ca cercetător invitat pe undeva, prin Europa de Vest ...

În ceea ce mă priveşte, odată ieşit de pe băncile facultăţii, am lucrat la Institutul de Microtehnologie timp de 2 ani şi jumătate, plecînd acum cîţiva ani cînd „migraţia masivă către Vest a celor mai buni specialişti era în plină desfăşurare“. În toată această perioada atît eu cît şi alţi colegi de-o seamă cu mine am beneficiat de un mediu cum în puţine locuri din România mai beneficiază un stagiar. Sigur că banii nu sînt suficienţi, sigur că au existat şi vor exista tot timpul cîrcotaşi care să mîrîie pe la colţuri, sigur că este un volum imens şi care parcă nu se mai termină de hîrtii ce trebuie făcute, dar nu trebuie să uităm faptul că atunci cînd s-a putut am fost retribuiţi într-un regim flexibil proporţional cu munca desfăşurată, am fost lăsaţi să ne terminăm studiile (masteratul), am fost trimişi să vedem ce se întîmplă „dincolo“. De altfel, poate asta a făcut să fim pierduţi, poate doar pentru moment, pentru locul de unde ne-am lansat în viaţa profesională, pentru că evident, încă e greu să te realizezi profesional în România, mai ales la 26 de ani. Mi se pare mai important faptul că în Institutul respectiv este un nucleu ce

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

merge înainte, o conducere uneori cu o mînă de fier, dar o conducere ce a sporit evident prestigiul Institutului în particular şi al României în general în acest domeniu foarte specializat. Aşa că, respectiva „colega“, oricine ar fi ea, are un pic de dreptate cînd declară că „treburile au început să meargă, au venit finanţatori de proiecte şi din afară, cum ar fi compania «Samsung»“...

Cu stimă,

Vlad BĂDILIŢĂ
Swiss Federal Institute of Technology
Lausanne, Elveţia
vlad.badilita@epfl.ch

● Mă numesc Marius Bâzu şi sînt cercetător ştiinţific la Institutul Naţional de Microtehnologie. Cumpăr din cînd în cînd *Dilema,* mai ales atunci cînd tematica anunţată pe copertă mă interesează. Desigur, am parcurs cu mare atenţie numărul din 31 oct.-2 nov. a.c., dedicat „Cercetării ştiinţifice“. Iar cînd am găsit un articol chiar despre institutul în care lucrez de 32 de ani (*„(Scurt)circuite integrate“*), l-am citit cu cea mai mare atenţie. Trebuie să vă spun că am fost extrem de dezamăgit atît de informaţia cuprinsă în articol, cît mai ales de tonul care încearcă să arunce totul în derizoriu. Ştiu că redactorii şi colaboratorii *Dilemei* au un stil mai relaxat de a privi lucrurile, cu ironie, fără încrîncenare. Dar de aici şi pînă la băşcălia joasă cu care este tratat un institut de vîrf în cercetarea ştiinţifică din România e cale lungă.

Este opţiunea d-rei Adina Popescu de a discuta cu un tînăr absolvent al Politehnicii, care a lucrat mai întîi în producţie şi s-a strecurat apoi în cercetare. Probabil că îl cunoştea deja şi a fost cel mai simplu să se informeze de la un prieten („E un număr despre cercetare? Ce bine! Mihai a lucrat un pic în cercetare, îl întreb pe el.“). Dar parcă ar fi fost nevoie să verifice informaţiile la faţa locului, vorbind şi cu un angajat mai vechi al institutului, dintre cei cu medii suficient de mari în facultate, care să le permită să vină direct în cercetare. Cineva care să ştie bine ce se face în institut. Din două surse, s-ar fi aflat mai aproape de adevăr. De fapt, este menţionată în final o a doua sursă, dar această fostă colegă a lui Mihai (tot Mihai, săracu') este discreditată repede prin afirmaţiile sentenţionase ale autoarei articolului. Da, poate era o persoană timorată. Dar oare dorea d-ra Popescu să afle adevărul?

Mai degrabă totul seamănă cu o bîrfă spusă la o cafea, undeva la un bistro de la şosea, poate chiar în apropierea redacţiei *Dilemei*. Cei doi (autoarea articolului şi „sursa“ – tînărul al cărui nume de familie nu este dezvăluit), s-au amuzat probabil copios la adresa celor care încă mai rezistă în cercetare, oameni care, cum se spune voalat, n-au curaj să muncească douăsprezece ore pe zi la o firmă...

De fapt, situaţia e cu totul alta. Nu-mi propun să v-o detaliez eu în aceste rînduri (deşi, dacă doriţi vă stau la dispoziţie, inclusiv cu documente care să probeze cele afirmate de mine). Sînt însă obligat să vă atrag atenţia că acest articol (care se vrea un fel de reportaj, din moment ce se dă în clar numele institutului, dar este un fel de pamflet, dacă luăm în considerare conţinutul) aduce grave prejudicii nu numai institutului în care lucrez, ci chiar cercetării romîneşti în general. Pentru că Institutul Naţional de Microtehnologie este, prin calitatea cercetătorilor săi, printre cele mai bine cotate din România. Deci, cei care ştiu acest lucru şi citesc articolul d-rei Popescu îşi pot spune că în alte institute româneşti e şi mai rău.

În articol pot fi decelate cu uşurinţă, alături de lucruri adevărate, pe care nu le contestă nimeni, nenumărate erori, majoritatea provenind din faptul că rîndurile sînt scrise „după ureche“ şi probabil că aparatul auditiv al raspîndacului a pierdut sau a denaturat unele dintre cele spuse de zvoner. Iar zvonerul, săracul, n-a înţeles mai nimic din ce se întîmpla în colectivul în care nimerise ca musca-n lapte.

E neplăcut că acest articol vine chiar acum, într-un moment în care cercetătorii din Institutul Naţional de Microtehnologie au obţinut un succes remarcabil, reuşind să fie acceptaţi în mai multe proiecte europene de „reţele de excelenţă“ care vor fi finanţate începînd din 2004. Iar acceptarea acolo nu se face pe baza unor *„mîzgăleli pe sute de pagini“*, ci pe baza unor rezultate palpabile, care pot să fie cărţi apărute la edituri din străinătate, articole publicate în reviste străine de mare prestigiu, prezenţe la manifestări ştiinţifice europene, chiar invitări în colectivele care organizează astfel de manifestări. Şi, mai presus de orice, acceptarea la nivel european s-a obţinut pe baza cunoştinţelor pe care noi le-am acumulat în timp prin cercetările proprii, ceea ce permite sincronizarea noastră cu temele şi colectivele europene de cercetare, chiar dacă, astăzi, nu dispunem de costisitoarele lor echipamentele.

Acesta este adevăratul Institut Naţional de Microtehnologie, nu cel descris de d-ra Adina Popescu!

E păcat că tînărul zvoner Mihai n-a făcut decît să tragă chiulul cîteva luni (sau ani?) într-un institut de cercetare, căutîndu-şi pe Internet un job mai bine plătit, pe care l-a şi găsit. Sigur, ştiinţa se face mai mult din pasiune, iar salariile sunt mici, mai ales dacă nu eşti în stare să cîştigi o competiţie naţională sau internaţională privind acordarea la conducerea unui proiect ştiinţific. O idee care nu apare deloc în relatarea zvonerului nostru. Poţi să te gîndeşti şi la faptul că tînărul Mihai nu a reuşit să facă faţă în cercetare. În fond, de ce n-a venit direct în institut şi a preferat mai întîi să se angajeze în fabrică, astfel încît intrarea lui în cercetare să se producă pe uşa din dos? Ca şi ieşirea...

În concluzie, cred că revista *Dilema* şi-a asumat un subiect pe care, cel puţin în cazul articolului *„(Scurt)circuite integrate“*, l-a ratat. Despre celelalte materiale din acest număr, se pot pronunţa cei vizaţi. Noi, cei din institutul menţionat în articol, aşteptăm apariţia în prestigioasa Dumneavoastră revistă a unui alt text despre Institutul Naţional de Microtehnologie, unul bine documentat, care să spună lucrurile deschis, fără menajamente, dar care să fie o oglindă cît mai fidelă a adevărului!

Marius BÂZU
mbazu@imt.ro

Răspunsul doamnei Adina Popescu

Am citit cu interes scrisoarea dvs. şi vă respect punctul de vedere. Îmi recunosc carenţele din documentarea pentru textul „(Scurt)circuite integrate“, bazîndu-mă pe o singură sursă pe care încă o mai consider de încredere şi pe alte cîteva colaterale. Intenţia nu a fost, însă, o analiză completă a subiectului, iar ironia pe care aţi remarcat-o caracterizează în general articolele mele din *Dilema,* indiferent de temă. **(A. P.)**

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

● **Suveranitate şi integrare**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Vînători şi braconieri

– Da' cîţi ani are D.?

– Doi ani şi trei luni.

– Şi îl dai deja la gradiniţă?

– Nu, abia la toamnă, dar mă interesez de pe acum, că nu e deloc simplu. Grădiniţele particulare au tot felul de oferte – la tot felul de preţuri, bineînţeles –, de la limbi străine la cursuri de autoapărare.

– Cursuri de autoapărare la trei ani? – nu-mi vine mie să cred. Îmi şi imaginez un războinic peltic făcînd o eschivă à la Van Damme dacă vrei să-l pui pe oală... E opt dimineaţa. Stăm la o cafea într-un bar din centrul unui oraş de provincie aşteptînd să vină persoana de la primărie cu care avem treabă. Între timp, vin doi băieţi cu ochelari de soare, care au coborît dintr-un BMW sport, şi comandă zgomotos cîte un whisky cu cola. Sună mobilul. Unul dintre ei răspunde, apoi începe să se agite furios prin bar înjurînd de mama focului. Se consideră, evident, pe terenul lui, căci nu se sinchiseşte cîtuşi de puţin de ceilalţi clienţi. Într-un final, aruncă mobilul de masă, spărgînd în bucăţi paharul de whisky. Fără să scoată un cuvînt, chelneriţa îi aduce alt pahar. Cei cîţiva clienţi matinali îşi citesc tăcuţi viitorul în ceştile de cafea. La radio se tot repetă următorul refren:

Da' te rog, băiatul meu,
Că ce-o mai fi, răspund eu.
Tu bate rău pe duşmani,
C-am acasă saci de bani.

– Vezi de ce vreau să-l dau pe D. la cursuri de autoapărare de la trei ani? – îmi şopteşte colega mea, zîmbind cu jumate de gură.

Am plecat din oraşul cu pricina de-abia pe seară. Cîteva ore a urmat, ca de obicei, inevitabilul „duel pe autostradă": claxoane nervoase, fază lungă şi depăşiri în forţă. De cîte ori trebuia să trec şi eu pe banda a doua mi se strîngea inima şi mă uitam bine ca nu cumva să existe pe o rază de cîteva sute de metri vreun „posesor al benzii" care să se năpustească în mine cu faruri şi claxoane că am îndrăznit să-i stau în cale, să-i încalc „teritoriul". Ca de obicei, m-a scos din sărite această „teritorializare" a şoselelor, în care marile feline 4x4 consideră fără drept de apel că acesta este teritoriul lor de pradă. Şi cînd te gîndeşti că, se pare, numărul maşinilor de lux achiziţionate anul acesta a crescut cu peste 25% faţă de anul trecut!

Dacă teritorialitatea este instinctivă şi există atît la animal cît şi la om, declanşînd în mod natural reacţii de agresivitate atunci cînd este afectată, definirea teritoriului şi manifestarea agresivităţii sînt, la om, construcţii culturale, nu (doar) naturale. Teritoriile, de la cele individuale la cele ale unor mari colectivităţi precum naţiunile, sînt negociate social şi (cît de cît) legitimate în urma acestor negocieri. Doar nerespectarea convenţiilor teritoriale astfel stabilite declanşează agresivitatea. Încălcarea teritoriilor naţionale generează acele mari manifestări de agresivitate numite războaie în care *Noi*, stăpînii teritoriului naţional, îi ucidem pe *Ei*, agresorii acestui teritoriu – sau invers. Încălcarea teritoriului unui ghetou naşte bătăi între „gang"-uri. În teritoriul unui club nu poate intra oricine, ci doar cei recunoscuţi ca membri ai acestui teritoriu select. Spaţiul public însă, de la bar la autostradă (chiar dacă este, eventual, un spaţiu privat de interes public), este prin definiţie un spaţiu de pace, un spaţiu ecumenic: el trebuie apărat de toţi pentru a rămîne al tuturor. Spaţiul public este poate cel mai de preţ „bun comun" obţinut de omenire în progresul său îndoielnic.

Din această perspectivă, problema României nu o constituie atît cei 300 de miliardari şi prăpastia care se adînceşte între teritoriile de lux şi cele de mizerie, între cei ce-şi apără sărăcia şi cei ce-şi apără bogăţia (în moduri şi grade diferite acestea există pretutindeni), ci mai degrabă această *teritorializare a spaţiului public*. Dacă ai bani (şi nu mă întreb acum de unde şi cum), nu ai decît să-ţi delimitezi teritoriul yachtului tău, al clubului tău, ba chiar şi al cartierului tău rezidenţial. Dar nu pe cel al drumurile noastre de toate zilele! Se pare însă că aceşti mari prădători nu se simt bine decît dacă transformă spaţiul public în teritoriu privat de vînătoare, în care simplul cetăţean devine un braconier din oficiu.

La întoarcere, ne-am oprit la un han de la intrarea în Bucureşti ca să mai bem o cafea şi să facem bilanţul zilei. La difuzoare cineva cînta de mama focului:

Îmi iau armele cu mine,
Mamă, ce răzbunare vine!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Votul uninominal

– despre farmecul democratic al erorii colective –

Nu îmi place discuţia despre votul uninominal. În primul rînd pentru că nu este de bon ton să fii contra. Ba chiar, dacă nu îmbrăţişezi ideea cu suficient entuziasm, eşti suspect că ascunzi ceva. În al doilea rînd pentru că argumentaţia ajunge rapid în registru istericoid. Nu eşti de acord cu votul uninominal? Adică eşti de acord cu parlamentarii care nu ţin legătura cu alegătorii! Adică eşti de acord cu parlamentarii care schimbă partidele! Adică eşti de acord ca „ăştia" să cheltuie banul public fără rost!

Şi, firesc, odată cu moda apare şi oportunismul. În urmă cu un an şi ceva, Adrian Năstase a lansat formula cu votul uninominal la Senat. Theodor Stolojan a sărit ca ars, propunînd să fie shimbat sistemul la ambele camere. Discutam atunci cu un membru din eşalonul doi al PNL, întrebîndu-l cu o candoare de *outsider*: „dar i-a spus cineva că, prin acest sistem, PNL nu ar avea nici o şansă să intre în Parlament?"; „Ei şi tu! Zice şi el pentru că dă bine la presă, oricum nu se va adopta."

Ei bine, discuţia revine şi acum are şanse să fie adoptată, însă într-o atmosferă de speranţe amestecate cu heirupism şi oportunim, prea puţin deschisă unei analize lucide. Speranţele ţin de aşteptarea ca votul uninominal (VU) să înlăture toate relele democraţei româneşti: guvernarea va fi mai bună, politicienii nu vor mai fi corupţi, cetăţenii vor ieşi din apatie. O simplă schimbare a schemei de agregare a voturilor nu va aduce aceste modificări. Calitatea elitei politice nu va creşte brusc, şi, dacă e să judecăm calm, nici calitatea cetăţenilor.

De fapt, întreaga discuţie pierde din vedere faptul că alegerile locale pentru primari se desfăşoară prin vot uninominal. O bună parte din democraţia românească funcţionează deja cu VU. Se poate afirma că democraţia locală este fundamental mai bună decît democraţia la nivel parlamentar? Nu prea. Dimpotrivă, votul uninominal a promovat indivizi ca Dumitru Sechelariu. Iniţial ales ca independent, s-a aliat cu PDSR – PSD şi a dat naştere fenomenului prin care statul, aşa cum e el reprezentat în zona Moldovei, e captivul partidului de la putere. În ciuda acestor chestiuni mai degrabă academice, este şi va fi reales cu succes de un electorat ameţit de pomenile colective. VU nu împiedică (ba chiar încurajează) populismul deşănţat. Iar în cazul lui Marian Vanghelie, VU nu a împiedicat nici măcat alegerea unui individ cu o educaţie precară.

Se speră că VU va putea scurtcircuita partidocraţia, aducîndu-i pe oamenii valoroşi în faţă. Prezumţia că ar exista un rezervor imens de oameni genialoizi, neimplicaţi pînă acum, este discutabilă şi ingenuă. Oricum, şi în condiţiile votului uninominal, candidaţii vor fi susţinuţi (financiar) şi promovaţi (propagandistic) de partide. Exemplul primarilor de sector din Bucureşti este iarăşi concludent: tot partidul a contat mai mult, pînă la alegeri ei erau practic necunoscuţi. Iar ca fenomen general, de la alegerile din 2000, 897 de primari aleşi uninominal, cu diferite etichete politice, au trecut la PSD (conform studiului IPP dat recent publicităţii). VU nu numai că nu descurajează, ba chiar încurajează oportunismul politic.

Dar nu speranţele înşelate sînt cele mai importante argumente contra VU. A spera şi a fi dezamăgit face parte din farmecul democraţiei. La urma urmei, şi cetăţenii şi presa au dreptul să spere, să decidă greşit şi să simtă apoi pe propria piele rezultatul. Ba chiar, este profund democratic să se întîmple aşa. Nu poţi împiedica oamenii să comită erori dacă ei ţin să o facă.

Problema este că VU riscă să arunce în aer echilibrul oricum precar al sistemului politic românesc. VU este asociat cu distribuţia majoritară (DM) a voturilor. Cu alte cuvinte, cîştigătorul ia totul, partidul cu cele mai multe voturi într-o arie dată obţine mandatul, iar voturile date celorlaţi se pierd. Un mic exerciţiu prospectiv: există un judeţ în România în care opoziţia democratică (PNL, PD, PNŢCD, AP sau URR) să fie majoritară? Sau măcar o jumătate sau un sfert de judeţ? (Circumscripţiile electorale ar trebui să fie mai mici). O simulare făcută pe voturile din 2000, în condiţiile VU-DM, arăta că ar fi intrat în parlament doar PDSR, PRM şi UDMR. Partidul minorităţii maghiare ar cîştiga zonele unde are majoritate etnică. În rest, sistemul VU-DM încurajează bipolarizarea vieţii politice. Că ne place sau nu, la ora actuală al doilea partid este PRM, iar alianţa PD-PNL nu a făcut pasul decisiv pentru a deveni forţa alternativă.

Cel mai important progres democratic al României, alternanţa la putere din 1996, n-ar fi fost posibilă în condiţiile votului uninominal cu distribuţie majoritară. Alternanţa a fost un rezultat al proporţionalităţii (asociată cu votul pe liste). Distribuţia proporţională (într-o circumscripţie, voturile se împart la numărul de mandate, deci sînt mai puţine voturi pierdute, iar cei învinşi tot cîştigă nişte mandate) lasă loc partidelor mai mici. În România, partidul lui Ion Iliescu (sau post-comunist) a fost mereu cel mai important. Chiar şi în perioada 1996 – 2000, PDSR era primul partid. Doar o largă coaliţie de partide mici şi mijlocii a putut duce la pierderea puterii în 1996.

În condiţiile în care opoziţia este iremediabil scindată şi compusă din partide mici, comparativ vorbind, PSD este singurul cîştigător al schimbării pe care tot el o propune. Dacă totuşi există zone în care opoziţa ar fi majoritară, deci ar cîştiga mandate în sistem VU-DM, aceste mandate s-ar împărţi între alianţa PNL-PD şi PRM, deci ambele ar avea de pierdut. Dacă ar fi un sistem în două tururi (model francez) singura şansă de a învinge PSD în al doilea tur ar fi ca PNL-PD şi PRM să se sprijine reciproc. O perspectivă mai derutantă nici nu se poate găsi.

Ce s-ar întîmpla dacă doar Senatul ar fi ales în sistem VU-DM? E clar că PSD ar avea în Senat o majoritate covîrşitoare. Ar exista două posibilităţi. 1) Varianta optimistă: PSD ar cîştiga Preşedinţia. Avînd Preşedinţia, Senatul şi posibilităţi de coaliţie la Cameră, ar rămîne la putere pe termen lung. Nu spun că PSD la putere după 2004 ar fi în sine un dezastru. Dar faptul că nu ar exista nici măcar şanse teoretice pentru alternanţă ar fi într-adevăr un dezastru. 2) Varianta pesimistă: PNL-PD cîştigă Preşedinţia, PSD domină Senatul, iar la Cameră ar exista o majoritate fragilă PD-PNL-UDMR (variantă care face posibilă alternanţa; dacă UDMR rămîne aliat fidel, atunci se aplică varianta 1, fără Preşedinte). România ar fi negu vernabilă, aşa cum neguvernabil este acum Bucureştiul în condiţiile coabitării politice.

E ciudat că doar PRM şi UDMR s-au opus planului PSD. Opoziţia democratică, dar iresponsabilă, se joacă cu focul. Este o beţie a imaginii, în care stai pe cracă, susţii în gura mare votul uninominal şi laşi fierăstrăul să îşi facă treaba.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Ţuica eurosceptică

Am ajuns s-o trăim şi pe-asta: integrarea în Europa a devenit un fel de bau-bau. Nu în chestiunile „macro", nu în probleme de strategii şi de *acquis*, ci în domenii care privesc viaţa de toate zilele a mult încercatului popor român.

Ce-am putut afla în ultima vreme, din ziare şi de la televiziuni, despre „imperativele" integrării? Că nu vom mai avea voie să tăiem porcul conform tradiţiei, că va trebui să ne şcolim florăresele, iar florile vor avea etichete cu denumiri latineşti, că vacile vor purta cipuri, (un fel de evidenţă informatizată a persoanei „vacă"), vor fi închise fabricile de salam (cu soia?) care nu respectă nu ştiu ce norme, vor dispărea cazanele de ţuică ş.a.m.d. Cu asemenea ştiri, discursul pro-european abstract şi generalist cu care ne obişnuiserăm începe să fie ronţăit pe la colţuri de meandrele concretului, iar poporul care spunea „da" integrării cu gîndul la salariile nemţeşti şi la umblatul fără vize prin spaţiul Schengen s-ar putea să mai reflecteze, văzîndu-se atacat tocmai în stratul profund al identităţii sale, care include ţuica şi pomana porcului. Vom avea poate şi noi un discurs eurosceptic, produs însă nu de elitele conservatoare (ca în ţările UE), ci de oamenii care, după ce au scrutat zările în căutarea luminiţei europene de la capătul tunelului, se vor trezi cu lanterna birocraţilor de la Bruxelles în ochi şi vor fi puşi în situaţiuni noi: să-şi scoată adeverinţă pentru cazanul de ţuică, să cheme veterinarul pentru anestezierea porcului ori (mai ştii?) să pună cod de bare pe ştiuleţii de porumb.

Una peste alta, puţin euroscepticism e sănătos pentru a ne ţine cu picioarele pe pămînt: sondajele cu 80-90% pentru UE sugerează mai degrabă un elan neţărmurit decît o opţiune bazată pe reflecţie, mai curînd un popor entuziast decît un electorat matur şi informat. Aşa încît, într-o ţară în care PRM ajunge să critice guvernul că nu merge destul de repede spre Europa (!!!), după ce ani la rînd rromânii verzi ai lui Vadim Tudor au produs cu vehemenţă discursuri naţionaliste şi antioccidentale, puţin euroscepticism raţional şi o exprimare decentă a dreptului la diferenţă pot fi de folos, măcar pentru că ar adăuga oglinzii în care ne privim o nouă faţetă şi ne-ar ajuta să înţelegem că Uniunea Europeană e o sumă de diversităţi, nu un monolit. Iar dacă privim chiar în ţările membre ale UE, constatăm că unele dintre cele mai aprige reacţii „anti-Bruxelles" au fost generate de teme asemănătoare, care conţin nu doar interese economice şi politice, dar şi o componentă culturală. Acum cîţiva ani, italienii au sărit ca arşi cînd Comisia de la Bruxelles a hotărît că în localurile publice trebuie să fie folosite doar maşini de gătit cu gaze sau electrice: în Italia, oricine ştie că adevărata pizza se face la „forno a legna" (= cuptor cu lemne), aşa încît aplicarea recomandării Comisiei ar fi însemnat nu numai închiderea celor mai bune pizzerii, dar şi o serioasă lovitură dată specificului cultural, identităţii, mîndriei naţionale chiar. (O mîndrie oricum afectată de globalizarea pizzei, care a însemnat şi o pierdere a calităţilor sale; de fapt, *„la vera pizza"*, spun italienii, se produce doar în Italia, restul sînt făcături...) Şi exemplele pot continua, căci fiecare ţară s-a luptat să obţină tot felul de excepţii şi derogări, fie în prepararea unor mîncăruri sau băuturi tradiţionale, fie în alte domenii, negociindu-şi ferm „specificul". Aşa încît, dacă discursurile frumos ambalate în limbajul de lemn pro-european au generat pînă acum majorităţi zdrobitoare în sondaje, s-ar putea ca un eventual discurs eurosceptic să apară din momentul cînd publicul de la noi va simţi efectele integrării în viaţa şi în ograda proprie, ba chiar şi în farfurie sau în pahar. N-ar fi – Doamne fereşte! – un refuz al UE, ci doar cîştigarea dreptului de a deposeda „mitul UE" de stereotipiile sale pozitive şi de a-l transforma în realitate conştientizată şi asumată.

Tocmai aici e însă problema. Uneori asemenea ştiri despre integrarea în UE sînt prezentate în stilul lejer al presei româneşti, a cărei fascinaţie pentru pitoresc şi senzaţionalisme „mici" nu pare a intra vreodată în criză. Aflat în faţa unor *noutăţi* precum evidenţa electronică a animalelor, reglementarea producţiei de alcool ori respectarea unor standarde de igienă în industria alimentară, gazetarul român adoptă uneori o postură stranie, ceva între Păcală în satul lui şi Dinicu Golescu în curte la Schönbrunn: se miră, face cu ochiul şi găseşte un titlu „cu poantă". Poanta poate să fie bună, nimic de zis, dar informarea trece pe planul al doilea. Pe de altă parte, „comunicatorii" oficiali (membri ai guvernului, prefecţi, coordonatori de programe etc.) sînt şi ei adesea confuzi ori prea tehnici, aşa că din combinaţia „limbaj oficial lemnos plus stil jurnalistic bengos" rezultă un amestec între ştire şi dezminţire: întîi presa spune că vor dispărea cazanele de ţuică, apoi ministerul precizează că omul face ce vrea în ograda lui. Ş.a.m.d. În asemenea condiţii „comunicaţionale", omul simplu care în toate sondajele a răspuns „da" la întrebarea privind integrarea în UE riscă să nu mai priceapă nimic, decît că Uniunea pe care o visează şi despre care nu ştie mare lucru îi pretinde tot felul de ciudăţenii. Aşa că, în loc de afirmarea dreptului la diferenţă, omul nostru o să-şi consume euroscepticismul la o ţuică şi o „porcărie" cu vecinu'. Unde s-ar putea să-l prindă şi Referendumul pentru aderarea la UE. Şi poate că atunci va refuza urna mobilă.

▲

Goethe Institut Bukarest
şi Universitatea de Arhitectura şi Urbanism
„Ion Mincu"

organizează
luni, 24 nov. – marţi, 25 nov. 2003,
la Institutul Goethe Bucureşti,
str. Henri Coandă nr. 22

SIMPOZIONUL INTERNAŢIONAL
cu tema
Post-totalitarism în arhitectură.
Oraşul uman în secolul 21

Parteneri: Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" Bucureşti
Revista „db", Stuttgart
Parteneri media: TVR 2, Radio România Cultural, *Arhitectura, Arhitext, Observator cultural, Dilema, România liberă, Ziua*
Cu sprijinul: Stability Pact for South-Eastern Europe, Centrul Ceh Bucureşti, Institutul Polonez Bucureşti, Centrul Cultural al Republicii Ungaria la Bucureşti, Planwerk Cluj-Napoca, Fundaţia Arhitext Design, Grohe Water Tehnology
La simpozion participă de asemenea: arh. Peter Wágnér (Asociaţia Arhitecţilor din Ungaria); arh. prof. dr. Janosz Tobesz (Institutul de Istorie al Arhitecturii, Artei şi Tehnicii, Wroclaw, Polonia); Traian Băsescu (primar general al Municipiului Bucureşti); arh. Ileana Tureanu (secretar de stat în Ministerul Lucrărilor Publice, Transporturilor şi Locuinţei).

Institutul Goethe Bucureşti organizează în colaborare cu parteneri din România o serie de manifestări cu tema „Balcanii şi Europa", *referitoare la probleme din domeniul politicii culturii, educaţiei şi media, procese, tendinţe democratice şi juridice în ţări în curs de dezvoltare, probleme ale minorităţilor, identitate culturală în Europa în curs de unificare.*

Simpozionul se încadrează în seria de manifestări legate de arhitectură şi urbanism organizate de către Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu", Fundaţia „Arhitext Design", Ordinul Arhitecţilor din România, în a doua parte a lunii noiembrie.

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Of, presa lor...

Din teancul de reviste şi ziare ce se adunaseră pe birou şi pe care, mai bine de două săptămîni, nu avusesem cînd să le răsfoiesc, îmi atrage atenţia coperta primului număr din noiembrie al săptămînalului *Le Nouvel Observateur,* care anunţă o anchetă despre „Faţa ascunsă a jurnalismului". Tema nu e cîtuşi de puţin nouă, ba chiar a fost repusă ciclic pe tapet în ultimul deceniu. Nouă e perspectiva pe care o adoptă revista (de stînga, se ştie foarte bine), lansînd din capul locului un atac dur la adresa „emulilor lui Pierre Bourdieu", socotiţi vinovaţi de a fi impus o viziune „arheo-marxistă" asupra presei. Aceasta, presa, ar fi în concepţia bourdivină spaţiul unui conformism iremediabil, al unor practici profund corupte, generate de imixtiunea brutală a politicienilor şi oamenilor de afaceri, spaţiul, în fine, al falsificării şi ocultării adevăratelor informaţii; jurnaliştii nu sînt, în consecinţă, decît „cîinii de pază" ai marelui capital (este teza susţinută cu obstinaţie de *Le Monde diplomatique,* ajuns organul ideologic al stîngii extreme). Lucrurile nu stau chiar aşa, cred cei de la *Nouvel Observateur,* referindu-se cu deosebire la presa scrisă. Nu stau chiar aşa, însă nici nu trebuie să ne facem iluzii. Relaţii de amiciţie cu puternicii zilei? Exemple numeroase, care aproape că nu mai şochează pe nimeni. Dependenţa de marele capital? Numeri pe degete publicaţiile care şi-au păstrat autonomia financiară: *Le Monde, Le Parisien, Les Echos, Le Canard enchaîné, Marianne* şi alte cîteva. Nu înseamnă că celelalte execută orbeşte ordinele patronilor şi că vor distorsiona informaţia pentru a le servi interesele. Astăzi, *Le Figaro* (proprietatea grupului Dassault) este, după părerea mea, un ziar mult mai deschis (vezi diversitatea semnăturilor din paginile de „Opinii"), mai non-conformist şi mai ferm pe poziţii decît independentul *Le Monde*. Au jurnaliştii o putere excesivă, care îi face capabili să distrugă (pe nedrept) cariere şi reputaţii? Şi aici se pot da exemple atît de „linşaje mediatice", cît şi de restabilire a adevărului, cînd publicaţii au fost silite (adesea prin hotărîri judecătoreşti) să admită că lansaseră acuzaţii fără acoperire.

Ce se mai constată în ancheta din *l'Obs*. Că profesiunea a suferit mutaţii importante, tinerii intră acum în redacţii după ce fac studii solide, amatorismul şi boema nu mai sînt la modă. Că lipsa de imaginaţie e în continuare cronică, subiectele considerate de succes fiind reluate mecanic de la un jurnal TV la altul şi de la o revistă la alta. Că multă lume îşi manifestă indignarea faţă de vulgaritatea şi agresivitatea unor animatori de televiziune, dar că emisiunile acestora continuă să facă audienţă.

Greu de tras, din anchetă, vreo concluzie; presa stă, s-ar zice, nici prea-prea, nici foarte-foarte... Alţii, din afara profesiunii, sînt însă mult mai severi. Un sociolog, Cyril Lemieux, crede că jurnaliştii înşişi răspîndesc ideea că sîntem toţi manipulaţi, că ni se ascunde ceva, că forţe oculte decid asupra viitorului nostru. Corporatismul determină o atitudine de repliere şi de intoleranţă faţă de criticile venite din exterior. Altcineva, un eseist ce are şi o bogată experienţă în radio (Michel Meyer), vorbeşte în *Le Figaro* despre epoca noastră ca fiind una a vorbăriei omniprezente, constituind un zgomot de fond nediferenţiat ce împiedică vocile competente să se facă auzite. Tot el găseşte o formulă remarcabilă: trăim acum în plină *„democraţie emoţională"*, cînd totul se joacă „în timp real" nelăsînd loc distanţării şi reflecţiei. Sacrosancta „interactivitate" duce la stimularea exclusivă a pulsiunilor imediate. Nu elitele sînt acelea care judecă politica, ci societatea întreagă, în faţa televizorului, ca la spectacol, mai exact precum copiii amuzîndu-se la teatrul de păpuşi. Trag apoi din teanc un număr din *Le Monde,* datat 12 noiembrie, care titrează pe prima pagină: „Presa europeană cenzurată". E vorba (aţi ghicit, probabil) de zvonurile privind comportamentul sexual al prinţului Charles, zvonuri rezumate de *Le Monde* în numărul din ziua precedentă şi care nu a fost distribuit în Marea Britanie (distribuitorul, nu altul decît *Financial Times,* ar fi „distrus" cele 7.500 de exemplare). Bine, ne vom întreba, dar de ce a fost interzis *Le Monde* (şi, pare-se, alte cîteva ziare europene) şi nu au fost interzise chiar ziarele britanice? Pentru că acestea s-au perfecţionat într-o tehnică specială, ce constă *în a vorbi insistent despre un anumit lucru fără a-l spune direct.* În cazul în speţă, strategia a fost următoarea: ziarele populare au acordat un larg spaţiu afacerii, pretinzînd totodată că nu cred nici o iotă din acuzaţiile lansate de fostul valet şi manifestîndu-şi indignarea că prinţul este atît de josnic calomniat.

Paradox: un sondaj foarte recent arată că 70% dintre francezi estimează că presa „evită să abordeze subiecte care ar putea jena persoane influente".

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Ţara-i precum raportul

sau viceversa

În această toamnă, întreaga naţiune a aşteptat, cu emoţiune trăită aşa cum numai noi ştim să trăim marile emoţiuni, *Raportul*. Aşteptarea aceasta, cu zvonuri şi preziceri, false tensiuni şi nepăsări metafizic-mioritice, ne-a caracterizat în aceeaşi măsură în care a făcut-o, odată apărut, *Raportul* însuşi. Bun prilej de a mai faulta puţin Guvernul sau materie primă de propagandă în neîncetata acţiune de prostire a oamenilor, *Raportul* este, de fapt, o imagine fidelă a ceea ce sîntem noi acum, dar şi o imagine fidelă a ceea ce este Uniunea Europeană acum.

Se simte în *Raportul* acesta o anume lipsă de coerenţă, o fractură logică, o neglijenţă în operaţiunea fină de a trage concluzii pe baza unor fapte. Voi începe cu sfîrşitul. Concluzia acestui capitol este lipsită de orice echivoc: *„România continuă să îndeplinească criteriile politice“* ale aderării. Precizez că, prin criterii politice, redactorii *Raportului* înţeleg existenţa în realitate a principiilor *„libertăţii, democraţiei, repspectului pentru drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi statului de drept“*. S-ar zice, deci, că acest capitol e rezolvat – mai avem economia şi gata. Dar nu e aşa. În conţinutul său, *Raportul* spune lucruri care nu se prea potrivesc cu principiile generatoare de criterii. Se spune, de pildă, că utilizarea în exces a ordonanţelor de urgenţă şi a votului de încredere continuă să excludă Parlamentul, principalul legiuitor, din procesul legislativ; că proiectele de legi sînt pregătite pe fugă, cu ignorarea aspectelor bugetare şi fără studiul impactului acestor legi, ceea ce duce la necesitatea amendării lor rapide şi, de aici, la instabilitate legislativă; că procesul de descentralizare administrativă este vorbă-n vînt; că alocarea bugetelor se face adesea în mod discreţionar, după amiciţii politice. Independenţa sistemului nostru judiciar e o temă de îngrijorare, se scrie negru pe alb în *Raport*. Cînd vine vorba despre corupţie, se spune că legislaţia, şi aşa lacunară, nu se aplică eficient. Despre Parchetul Naţional Anticorupţie şi despre Planul Naţional de Acţiune Anticorupţie se zice că *„nu se ocupă de corupţia la nivel politic şi este slab în privinţa legăturii dintre corupţie şi crima organizată“*. *Raportul* de anul trecut spunea că ocuparea posturilor de procurori din cadrul PNA este un test al implicării reale a Guvernului în luptă cu corupţia – un an mai tîrziu, PNA e în continuare mult sub necesarul de personal. În plus, independenţa PNA e serios pusă în primejdie – Ministrul Justiţiei are şi el atribuţii în lupta cu corpuţia, iar Procurorul General are rol de „coordonare“ a PNA. În general, puterile ministrului Justiţiei de a interveni în activităţile judecătorilor şi procurorilor sînt excesive, la fel ca şi influenţa sa în Consiliul Superior al Magistraturii. În 2002, Grupul Statelor Impotriva Corupţiei din Consiliul Europei a recomandat restrîngerea puterii Ministrului Justiţiei – actualul *Raport* notează că România nu a făcut mare lucru în acest sens. Despre pachetul de legi anticorupţie din aprilie 2003 se zice că nu a fost bine pregătit şi că legislaţia în privinţa conflictului de interese, de pildă, e ambiguă. În toate aceste privinţe, *Raportul* spune de cîteva ori că *reformele sînt la început*. După mai bine de un deceniu de reforme demarate şi relansate, sîntem tot la început!

În altă ordine de idei, se vorbeşte despre limitarea libertăţii de expresie prin presă, datorită concentrării dreptului de proprietate asupra mass-media în cîteva mîini. Se scrie, de asemenea, clar despre controlul Guvernului asupra acestor mega-trusturi de presă prin facilităţi fiscale. Iată paragraful în întregime: *„Un număr dintre cele mai importante companii de media din România sînt foarte îndatorate la bugetul de stat. În cîteva cazuri, Ministerul de Finanţe a acordat «facilităţi fiscale» permiţînd reeşalonarea datoriilor. În aceste situaţii, continuarea activităţii unui număr de instituţii media, într-o anumită măsură, este dependentă de bunăvoinţa autorităţilor române“*. Să recunoaştem, un asemenea peisaj nu face parte chiar din grădina însorită şi înmiresmată a unui stat de drept, a unei democraţii.

Mi se poate reproşa faptul că înşir aici doar aspectele critice ale *Raportului* şi că ignor laudele şi recunoaşterile. Mă grăbesc să spun că ele există. Se recunosc peste tot progresele făcute în ultimul an de România în aceste privinţe. Nu mă refer la ele, pentru că armate de propagandişti o fac deja, cu abnegaţie şi talent. Dar, totuşi, o oarecare surprindere faţă de evidenţierea acestor aspecte alarmante cel puţin, pe de o parte, şi caracterul tranşant al dignosticului final („România îndeplineşte criteriile politice“ de aderare), pe de altă parte, este legitimă. Dar, să ne liniştim! *Raportul* e corect în esenţa lui: e imaginea contradictorie a unei ţări contradictorii.

Notă: Din grabă, inimoşii iniţiatori ai listei de susţinere a dlui Traian Ungureanu, apărută în *Evenimentul zilei* de luni, 17 noiembrie a.c., au atribuit numelui Sever Voinescu calitatea de „sociolog“. În realitate, sînt jurist ca formaţie şi, nu pentru mult timp, încă diplomat. Am cu sociologia doar relaţii de simpatie.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Arta cotizaţiei

De ce dl Agathon are dreptate să ceară, iar oamenii de afaceri să nu dea deocamdată

Social-democratul care umblă după contribuţii la fişetul de campanie e un om amărît (în ciuda elementelor de garderobă şi recuzită). El trebuie să-i facă să creadă pe cei care dau că, sub următorul lui mandat, business-ul va înflori, cu fiscalitate mai mică şi legi mai prietenoase. Asta în vreme ce interlocutorul are pe birou cel puţin trei ziare în care sînt detaliate planurile de cheltuieli bugetare pe anul viitor, toate mirosind a taxe mai mari.

Sigur, trucul a mers pînă acum cel puţin două mandate. Cotizanţii nu şi-au făcut un calcul rău: „dau 100 de mii acum şi mă aleg cu o comandă de două milioane după alegeri, în care profitul meu oricum trece de 500 de mii...“. Problema apare însă în momentul în care afacerile acestora evoluează de la contractele cu administraţia la business-ul pe piaţa liberă. E momentul dureros în care constaţi că privaţii nu sînt aşa de proşti ca statul, să plătească ce nu face şi – mai rău – taxele sînt construite astfel încît să-ţi înghită tot profitul.

Sigur, şi aici poţi alege soluţia la care îţi dă dreptul, neoficial, statutul tău de amic al celor puternici: nu le plăteşti. Numai că deja intervine un alt risc: multiplicarea şpăgilor. Şi asta pentru că spatele politic nu e suficient: trebuie să îi cointeresezi şi pe ceilalţi, care se fac că nu te văd. Nu ne interesează aici aspectul moral, ci rezultatul de business: poate să fie la fel de scump să nu plăteşti taxe.

Ce poate face atunci un om de afaceri (baron, ţepar, artilerist, spuneţi-i cum vreţi) cu bune legături politice? Exact ce face omologul lui din America: cere de la cei pe care-i stipendiază măsuri care să-i ajute business-ul. Ei bine, tocmai aici intervine problema de credibilitate a liderului politic. Cu ce inimă să meargă el să ceară de la oamenii cu bani cînd pînă şi cea mai simplă măsură liberală (cota unică de impozitare) a fost abandonată la îndemnul sindicatelor? De unde să aibă aplombul să aştearnă lin pe biroul cotizantului, la semnat, ordinul de plată, cînd tocmai a ieşit dintr-un talk-show în care a promis creşterea salariilor pe care tot amicul lui le plăteşte?

Iată deci de ce merge greu strîngerea de fonduri şi de ce dl Agathon a ieşit în public să dea semnalul că s-a deschis spectacolul la casa de bani (acum şi la matineu, prînz şi seara). Sigur, pe lîngă aceste explicaţii, mai sînt şi deosebirile de vederi între centru şi organizaţiile din teritoriu, care n-ar prea trimite banii la Bucureşti, odată ce prima lor ţintă sînt alegerile locale. Cazul baronilor e şi mai uşor de citit: ei au acum suficientă putere economică încît să simtă că fac o favoare partidului acceptînd să candideze, mai degrabă decît invers.

Dar ce e interesant în ultima luare de poziţie a partidului de guvernămînt e îngrijorarea că unii s-ar putea să cotizeze la două capete. Adică să dea bani şi la Putere şi la Opoziţie. Sînt aceştia nişte oameni prudenţi, cum am fi îndemnaţi să credem noi, cei de pe margine? Ei bine, nu: e vorba de nişte inşi fără caracter! Oameni care n-au înţeles nici pînă acum puritatea de fată mare a politicii şi se joacă cu focul, înjumătăţind bugetele de campanie deja calculate şi puse pe căprării... Aşa ceva chiar nu e de acceptat, lasă să se înţeleagă partidul, care s-a mai fript o dată, în 1996, cu exact acelaşi tip de comportament imoral, de pe urma căruia s-a trezit, în plină campanie, că şi oponenţii au bani de afişe!

Sigur, vorbind serios, e oarecum amuzantă reacţia presei, care s-a făcut că descoperă în 2003 că politica se face cu bani, ba l-a mai şi pus la colţ pe Agathon că i-a cerut în public. În privinţa asta, permiteţi-mi un gest de frondă: omul merită felicitat că a scos acest subiect la lumină. Îndemnul de a-l trimite înapoi sub presă dădea mai bine în ziarele din '90.

▲

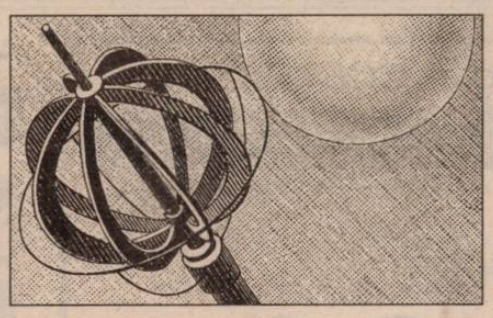

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Pompierul piroman

Oricît ar insista analiştii asupra deosebirilor, comparaţia se înrădăcinează tot mai solid în conştiinţa alegătorului american: Irakul începe să semene cu Vietnamul şi amintirea înfrîngerii bîntuie prezentul şi scade în mod dramatic procentul celor care sînt de acord cu politica preşedintelui Bush. Atunci, a durat cîţiva ani pînă cînd intelectualii militanţi au reuşit să mobilizeze opinia publică şi, la rîndul ei, aceasta a reuşit să influenţeze decizia politică. America s-a retras din Vietnam, şi-a cinstit morţii şi şi-a curăţat conştiinţa maculată de un război dus împotriva cui trebuia, împreună cu cine nu trebuia, unde nu trebuia. În regiune, retragerea americană a permis ocuparea Vietnamului de Sud de către forţele din Nord, represiunea partizanilor, simpatizanţilor şi a celor bănuiţi că au simpatizat cu regimul învins, un Vietnam comunist unit, pînă în zilele noastre. În vecinătate, în Cambodgia, guvernul Pol Pot a declanşat o acţiune de reeducare atît de intensă, încît s-a soldat cu aproape două milioane de morţi şi cu intervenţia vietnameză. Eliberată de invadatorii străini, regiunea a fost mult timp victima propriilor monştri. E o lecţie a retragerii din Vietnam, uitată parcă de partizanii suveranităţii Irakului. Satisfăcuţi că au avut dreptate înaintea tuturor, cînd s-au opus războiului din Irak, politicienii şi ziariştii francezi ar trebui să arunce o privire peste Mediterana, în Algeria, de exemplu, pentru a observa, încă o dată, că retragerea armatelor străine şi suveranitatea astfel dobîndită nu asigură evoluţia paşnică şi că războiul civil consecutiv poate dura decenii.

Preşedintele Bush s-a înşelat catastrofal cînd a crezut că armata americană va fi primită la Bagdad doar cu flori, dar faptul că americanii ştiu ce este o dictatură politică doar din cărţi a putut să-i lase să creadă că un regim dictatorial se menţine doar prin voinţa a 52 de persoane (celebrul joc de cărţi cu persoane urmărite): există un număr mult mai mare de oameni care au a se teme de o schimbare bruscă, fie că-şi vor pierde privilegiile, fie că se va afla ce au făcut pentru a le dobîndi. Ziarul britanic *Guardian*, deloc amabil cu politica „unilaterală şi imperialistă“ dusă la Bagdad de preşedintele american şi de acoliţii săi, dă cifra de 50.000 de „insurgenţi“, luptători şi suporteri, ceea ce reprezintă un procent neînsemnat raportat la populaţia Irakului. Pe de o parte, rezultatele acţiunii acestor luptători sînt de natură de a tempera zelul „vulturilor“ americani şi de a stăvili determinarea aliaţilor de a trimite trupe pe teren. Pe de altă parte, aproape toţi martorii care examinează situaţia de la faţa locului reproduc acest paradox: populaţia are mari rezerve faţă de comportamentul ocupantului, faţă de incapacitatea sa de a pricepe specificul locului, se comportă indiferent cînd e cazul să fie hotărît şi brutal cînd e cazul să fie înţelept, dar majoritatea n-ar vrea să-i vadă plecînd prea repede.

Ultima săptămînă a înregistrat o certă schimbare de accent în obiectivele politicii americane: desigur, preşedintele Bush vorbeşte în continuare despre democraţie, dar autorităţile americane au stabilit termenele pentru predarea puterii: mai 2004 – parlament de tranziţie, iunie 2004 – alegerea unui guvern interimar, sfîrşitul anului 2005 – alegeri din care să rezulte un nou guvern legitim. Ceea ce pe hîrtie arată bine poate fi extrem de confuz în realitate. Alegerile pentru un parlament de tranziţie vor asigura majorităţii şiite puterea de decizie pe care o cer pentru constituirea unui stat islamic şi pentru a domina marea minoritate sunită (la putere în timpul lui Saddam) şi pe cea kurdă.

Se pot face alegeri, se pot pune firme cu denumiri familiare urechilor din organismele occidentale, dar construcţia instituţională este o acţiune de durată şi succesul nu e niciodată garantat. Calendarul american omite să mai spună ceva despre Constituţie, pînă acum obiectiv prealabil oricăror alegeri. Panica ar putea fi un sfetnic rău pentru preşedintele Bush: în pragul campaniei electorale, el vrea să pună capăt veştilor proaste din Irak, dar cu cît va fi mai rapidă retragerea, cu atît va creşte puterea oamenilor care, nepunînd nici un preţ pe viaţa lor, încarcă o bombă rudimentară într-un automobil şi seamănă moarte în întreaga lume.

Pe 11 septembrie 2001, SUA au suferit şocul pierderii invulnerabilităţii. Au declanşat ostilităţile din Afganistan şi Irak pentru a îndepărta primejdia. S-ar putea să o fi apropiat.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Odă lui Ştefan Zweig

Cînd călătoreşti, începi să îţi dai seama că cefele oamenilor sînt foarte elocvente. Din insula de la mijocul avionului, poţi să vezi rînduri-rînduri de gîturi mai scurte sau mai lungi, ţepene de tensiunea aşteptării, a fricii, a plictiselii, a curiozităţii. Chiar în faţa mea, un gît lung şi bine încreţit, probabil un bărbat pe la 70 de ani, se întinde către fereastră, ca o egretă pîndind o străfulgerare de peşte. Lîngă el, un gît scurt şi gras se iţeşte dintr-un pulover dungat, ca o mînătarcă dintr-un trunchi de copac. Se umflă, ca şi cum s-ar umple de muzică, apoi se dezumflă brusc, ca o ploscă. Domul chelios al proprietarului este acoperit de pete roşiatice, ca nişte note pe portativ. Omul acesta este o adevărată orchestră! Lîngă el, varianta feminină a aceluiaşi gît este înconjurată de un lanţ de aur, cu încuietorile odihnindu-se chiar în mijlocul spatelui, acolo unde se termină şira spinării şi începe gîtul propriu-zis. Sînt trei gîturi pe scaunele din faţa mea şi, dacă mă concentrez un pic, pot vedea zeci. Într-o poveste de Ştefan Zweig, un scriitor minunat, dar nu prea citit în zilele noastre, există un pasaj în care el descrie mîinile jucătorilor dintr-un cazinou. Povestitoarea, o văduvă plictisită, moartă de frustrări sexuale, se duce la cazinou în fiecare zi, ca să privească mîinile jucătorilor. Nu le priveşte niciodată feţele. Ştie că feţele pot fi compuse pentru uzul altora, făcute să pară indiferente sau stoice, să nu trădeze nici o emoţie. Mîinile, în schimb, sînt nepăsătoare, sînt avare, vorace, temătoare, amuzate, excitate, doldora de ticurile nervoase ale stăpînilor lor, ţopăind de energie, cu degetele împletite pentru a se linişti unul pe altul, mereu ţinute în frîu, reflectînd caracterul şi emoţiile. Într-o bună zi, vede o pereche de mîini tinere, aristocrate, într-o stare de agitaţie extraordinară, mai expresive decît oricare alte mîini văzute înainte. De aici începe o poveste ameţitoare, intitulată „Patruzeci şi opt de ore din viaţa unei femei". Nu vreau să v-o povestesc, trebuie s-o citiţi singuri. Laura şi cu mine am stat într-o zi într-o cafenea, pe strada aglomerată, uitîndu-ne la pantofii oamenilor care treceau. Am încercat să ghicim după pantofi ce făceau posesorii, cine erau, unde se duceau, de ce fugeau. N-aveam timp să ne confirmăm impresiile, comparîndu-le cu feţele şi hainele, pentru că treceau prea repede, dar intuiam, în cîteva secunde, destine întregi exprimate de sandale, ghete, espadrile, ciocate şi adidaşi. Se prea poate să fi avut dreptate, pentru că am luat în considerare, chiar dacă nu intenţionat, şi stilul mersului. Se zvoneşte că FBI pune acum la punct un sistem de identificare bazat pe mers, pentru că mersul fiecărui om este unic, precum amprentele. Cel puţin aşa spun ei. Doamne păzeşte, dacă te apucă dansul în mijlocul străzii: ar putea să creadă că mimezi un spiriduş. Arareori oamenii se vor lăsa dezvăluiţi prin chipurile lor sau prin orice parte din faţă a trupurilor lor. Luaţi aminte la secţiunile care nu se bucură de prea multă publicitate: cefe, mîini, picioare, urechi şi genunchi. Şi veţi putea fi şi voi nişte scriitori al dracului de perspicace, ca mine şi ca Zweig.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Stratosfera alcoolică

În 1942, cînd se năştea într-un cort din deşertul libian, pe-aproape de oraşelul Surt, Muammar al Kaddafi nu bănuia că va avea de-a face, peste 40 de ani, cu fermenţii româneşti! Oh, năprasnică lipsă de viziune! Ah, cruntă lovitură a viitorului – tu, viitor nerecunoscător, precum cămila sătulă ce întoarce spatele oazei, cu ochii deja în altă parte! Fiul de mîndru beduin care a fost şi este şeful Libiei n-ar fi bănuit o clipă că, dinspre nordul răcoros şi european, dinspre cîmpiile bătute de vînturile altei mări, veni-va odată vuietul voioşiei alimentate de stranii fermenţi, zvon de zaiafet şi legănat de doine! Fiul deşertului, licenţiatul din 1963 al Universităţii centrale libaneze, absolventul din 1965 al Academiei militare locale, ofiţerul ce urca pe rînd treptele carierei, complotistul victorios împotriva regelui Idris I din septembrie 1969, finanţatorul de mai tîrziu al *Panterelor Negre* şi al *Naţiunii Islamului* americane şi furnizorul din umbră al *Armatei Republicane Irlandeze* etc., fu bătut la el acasă, în cele din urmă, de fierberea mustului românizat, simbol parşiv al socialismului mioritico-saharian.

Căci despre ce-i vorba aici, cititorule?

Atît de întortocheate au fost căile *tiermondismului* şi atît de clară nevoia de devize şi petrol a României, încît între 1978 -'82 s-a demarat un important proiect de colaborare între cele două ţări, prin care muncitorii constructori români îşi asumau sarcina ridicării a sute de obiective socialculturale pe teritoriul Jamahiriei Arabe Libiene Socialiste. Din perspectiva istoriei, lucrurile stau aşa*: pe o întindere de 240 de km de-a lungul litoralului şi pe un front de lucru de 80 de km adîncime în teritoriu, în 54 de colonii de lucru (în zona Tripoli, Azizia, Tarhuna ş.a.), românii au lucrat serios – aveau de lăsat în urmă 136 de şcoli, 33 de arene cultural-sportive, 9 teatre, 1 siloz de 40.000 de tone, 2500 de apartamente ş.a. Staţii de betoane în număr de 17 şi circa 640 de mijloace de transport (plus altele, care ar fi trebuit cumpărate de la *Fiat*, şi pentru care a tras ponoasele ministrul Cornel Burtică) au fost presărate în perimetru; nu mai puţin de 8.600 de români alcătuiau garnitura de lucru!

Partea delicată era că acestor români, relativ mulţumiţi în privinţa salariului (mai mare decît cel al unui constructor din ţară), condiţiilor de muncă sau ambientului, le lipsea totuşi ceva (nu, nu soţiile): le lipsea ceva alcool. Aici, tot istoria ne lămureşte: după victoria din '69, Consiliul Revoluţionar de Conducere patronat de Kaddafi a dat afară trupele britanice, i-a expulzat pe coloniştii italieni şi pe evrei, a naţionalizat fostele proprietăţi petroliere străine şi... a interzis alcoolul şi jocurile de noroc – ca parte a doctrinei *socialismului islamic*, elaborată chiar de lider.

Puşi în faţa acestei răscolitoare austerităţi, urmaşii lui Burebista au început să facă *orice*-ul băubil: sucul de struguri ce se vindea în comerţ, cu un vîrf de cuţit de drojdie de bere, dădea în vin; la fel, sucul de portocale şi în genere sucul oricăror fructe din copaci; nu în ultimul rînd, fructele macerate în zahăr ale unui cactus înrudit cu *limba soacrei*. Cei prinşi cu alcool prin oraşe erau amarnic bătuţi de miliţia locală; responsabilii români, pe cît omeneşte posibil, ţineau şi ei în frîu mustirea, căutînd prin toate cotloanele după vase cu alcool în facere, cu balon de cauciuc deasupra. Drept urmare, fermentarea avea loc în clandestinitate: în magazii de unelte, pe după utilaje; în nisip, în vase îngropate printre tufe; în cabine WC din dormitoare, pe uşa cărora apărea ca din senin un carton cu *Defect* ce stătea cîteva zile, doar cît trebuie sucului să pişte.

Şi astfel a durat povestea acestui contract de 540 de milioane de dolari pînă prin 1982. *„Şi a fost un loc în care nu s-ar fi gîndit nimeni să caute, şi în care mica industrie a vaselor în fermentaţie a mers şnur: sus, în cabina macaralelor! Nici tu inspecţii, nici tu miros! Cine-ar fi bănuit?"* – îmi spuse inginerul.

Ei bine, acolo, la 30-40 de metri de pămîntul Libiei, în prima coajă a stratosferei neutre, fierbea mustul românilor constructori!

Peste doar 4 ani, în primăvara lui 1986, de sus din cer, peste Kaddafi aveau să vină alte surprize; dar aceasta este deja o altă poveste.

---

* Mulţumesc pentru aceste date dlui Ion Botofei, inginer constructor implicat în modul cel mai direct – şi la nivelul cel mai înalt – în această poveste adevărată.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cu sticlele pe masă

Dezbaterile din Forumul Academic Român merită să fie cunoscute de cît mai multă lume interesată de situaţia scandaloasă în care se află învăţămîntul universitar din România. Voi purcede la o incursiune selectivă într-o lume în care presiunea a ajuns insuportabilă. Veţi adulmeca tensiunea din schimburile de scrisori ale unor tineri oameni de ştiinţă din aceia care pleacă din România goniţi de noi toţi, de neputinţa noastră de a accepta valoarea. Victimele unor comploturi ale contraselecţiei care îi îndeamnă să scrie în schimburile lor epistolare, asemenea unui tragic leitmotiv: *„asta nu e România mea. Este România lor"*.

„Ia ascultă! Am fost acum vreo 2-3 ani la susţinerea unei teze de doctorat în domeniul geologiei. Teza a fost ceva ce nici handicapaţii mentali nu puteau concepe! Fără cap şi fără coadă! Un haloimes de neînchipuit! Candidatul era un obscur geolog de pe la Petrom, dar cu «veleităţi» de pesederist (pe atunci)! Un profesoraş la fel de obscur (cu preocupări religioase), un neica nimeni în ale petrolului, mare profesor după '89, i-a urat «bun venit în lumea oamenilor de ştiinţă»! Rîsul lumii!

Am întrebat pe un membru al comisiei care superviza acest spectacol şi care se părea că e mai DOCT: «cum mama dracului, măi P...e, puteţi da titlul de doctor în ştiinţă unui astfel de individ şi cu o astfel de teză»? Ştii ce mi-a răspuns acest P...e ? Păi, ne mai dă şi el cîte o temă de cercetare, vreun contract de studiu şi mai luăm şi noi cîte un bănuţ! Iată, deci, cum se umple lumea «academică» română de «doctori în ştiinţă»!

E drept că după susţinerea «tezei» au avut toţi parte de o masă bogată, din belşug stropită!

– Dar... asta este regula în România de azi, Emile! Vrei să vezi doctorate adevărate? Cvasiexclusiv cele ţinute în străinătate, bazate pe publicaţii recunoscute internaţional! Din păcate, românii noştri care-şi susţin doctoratul în străinătate (indiscutabil, crema noilor generaţii de intelectuali români) se împart în două categorii: unii care spun «GO WEST and NEVER LOOK BACK» şi alţii care se întorc într-o ţară care-şi omoară valorile, unde îi aşteapta gerontocraţii semidocţi, adică şefii lor, ba unii chiar cu ifose de academicieni (Academia Română, să fim bine înţeleşi, nu instituţii serioase cum ar fi *Academia Caţavencu!)*. Şi şefuleţii întîi îi întreabă cum de-şi permit să dea lecţii: ei n-au mîncat salam cu soia, apoi le explică faptul că nu sînt suficient de bine pregătiţi pentru România şi standardul de mahala propovăduit în catedra de obîrşie, în final reuşind performanţa să-i convingă că au greşit să se întoarcă în ţară. Iar asta, în loc ca oamenii care au dovedit a fi egalii occidentalilor să fie AUTOMAT puşi în poziţii cheie în locul acestor lichele ruginite, academicieni de mucava căzuţi veşnic în admiraţia lui Pavlov, Parhon şi alte beteşuguri ştiinţifice bolşevice.

– Ai spune, Emile, că e nevoie de o schimbare de generaţie... din păcate, «schimbarea de generaţie» a avut deja loc! Cei care au pus «sticlele pe masă» şi-au cumpărat dreptul de a fi «noua generaţie» – asta se cheamă antiselecţie. Astfel valoarea este pusă să se lupte cu non-valoarea chiar în mijlocul generaţiilor tinere! Iar non-valoarea e încurajată de «vechea gardă», academicienii lui Ceauşescu, angajaţi cu semnătură ai Securităţii! Sticla pe masă şi limba groasă – reţeta reuşitei universitare româneşti! Cam ăsta e nepotismul – e de fapt MAFIA! Intri în sistem sau nu...

Ce vrem în fond?

Păi, ce am cerut ca un umil contribuabil! Transparenţa banului public. Publicarea pe pagina web a granturilor, a arhivelor pe care CNCSIS le are chiar în format electronic. Dincolo de folosirea banilor pentru dotări şi achiziţii (absolut necesare) este necesar (dar mai ales curativ) să ştim care sînt sumele folosite pentru finanţarea deplasărilor în străinătate a membrilor granturilor (partea cea mai atractivă şi mai disputată a unui grant).

Ce sume au revenit (burse sau diurne pentru deplasări în străinătate) studenţilor, masteranzilor, doctoranzilor, postdoctoranzilor şi cît profesorilor (nume, sume, perioada)? Aceste date au fost centralizate (deci ele există) în Excel la sfîrşitul lui octombrie 2002.

În plus, ca o părere personală a unui profesor ce asistă neputincios la sentimentul de frustrare a puţinilor tineri valoroşi care rămîn în România şi la exodul masiv (practic hemoragie) al absolvenţilor, cred că acele cadre didactice senioare care au folosit bani pentru deplasări în străinătate din fondurile alocate tinerilor (programe de tip D sau T) ar trebui să-şi prezinte demisia (un gest de onoare) din orice funcţie de conducere pe care o au. Sau să fie demişi. Părerea mea."

Aşadar, din parte-mi nu-mi rămîne alta decît să vă îndemn să citiţi şi veţi descoperi ce se ascunde dincolo de pălăriile cu pompoane de pe la *ţermoniile*, vorba cronicarului, academice şi universitare.

▲

Texte și opinii de: Ștefan BĂLAN (medic & scriitor, SUA) ● Doina BOCHIȘ (pshiatru) ● Mircea BOCHIȘ (artist plastic) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Cristian GAȘPAR (asistent univ., CEU, Budapesta) ● Marina DUMITRESCU (jurnalistă) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ., Universitatea Politehnică București) ● Andrei MLADINESCU (cinefil) ● Ioana PÂRVULESCU (scriitoare) ● Simona POPESCU (scriitoare) ● Lady Skar, PoliFanAthic, Daniel, Gaudaalf, Persephone, Leonard, raptor, Ricutza (user-*i pe site-ul cinemagia)*

Argument

1. Particular. *Acum cîtva timp am publicat în* Litere, Arte & Idei *un text intitulat „Sterilitate", în care dezvoltam (nu foarte mult!) ceea ce am numit „complexul Pașadia": hotărîrea de* a nu lăsa nimic. *De a nu „construi" o Operă, de a nu crede în aceasta, de a trăi fiecare clipă cu voluptatea unui autodafé fantomatic care distruge cu timpul, prin uitare, tot ceea ce ai creat... Efectul acelui articol: zero. Nu interesează pe nimeni părerea unui ins care nu scrie și care scrie doar pentru a explica de ce nu scrie. Am avut un singur ecou – de la Ioana Scoruș, autoarea (în același* LA&I) *rubricii „Cititorincul" (semn că cineva, totuși, citește!). Reacția ei: nu scrii decît dacă nu poți să trăiești fără a scrie.*

În ce mă privește, pot foarte bine (evident, nu vorbesc despre „scrisul la gazetă" – din asta trăiesc -, ci despre acela așa-zis „nemuritor"); nu scriu decît atunci cînd mă plictisesc – or, cum mă plictisesc foarte rar... (duminica, îndeobște)

Există însă altceva – un soi de terorism discret, care-ți vine dinspre cititorii fideli. Aceștia așteaptă, așteaptă, așteaptă *– așteaptă de la tine „să confirmi". Fetișul Operei (carte, CD, orice) îi stăpînește. Ei au investit în tine, și-au pus speranțele și vor ca așteptarea lor să nu fi fost în zadar. „Publish or perish!" Ei, și? „Perisse Rome plutôt que les principes!" Or, principiul (în cazul meu, cel puțin) este: nu te lăsa posedat de „Destin". Nu ceda șantajului cu „Opera". Nu te plia. Nu publica. Nu accepta „înserierea" – ieși din rînd! Pe scurt: fă ce-ți place – nu ceea ce place altora, ceea ce le place să creadă că-ți place.*

Cinstit vorbind, dacă încep acest număr „Opera sau viața" cu o mărturisire personală este pentru că mi se pare că tema nu poate fi privită decît dintr-un asemenea unghi. Nu poți „teoretiza" (in)existența Operei dacă nu ți-ai pus, măcar o dată, problema: e bine sau nu e bine să lași o operă? Orice discuție pe această temă pornește – așadar – de la o fatalitate: a „scrie despre" înseamnă a „scrie dinspre". Ștefan Bălan găsește – în clipele scrierii – un extaz pe care nu-l află în rutina cotidiană. Rimbaud lasă baltă poezia, se duce în Africa și se-apucă de comerțul cu arme. Altul își părăsește familia, se ascunde într-un colț uitat de lume și începe o Operă. Probabil că toți nu caută, de fapt, decît ceea ce scrie în Constituția americană ca drept fundamental al omului: „fericirea"... Nu e prea mult? Ba da. Nu e – adesea – imposibil? Probabil. Și nu trebuie – totuși – încercat? Cu siguranță. La modul absolut.

OK – și mai departe?

2. General. *„Mai departe" – pornind de la astfel de mărturisiri personale – teoretizăm. Ideea de Operă este de dată relativ recentă: anticii nu-și puneau asemenea probleme. Ideea că Viața este colea, Opera dincolo, legate de-un fir invizibil, alimentîndu-se reciproc – lucrul acesta are un „ce" seducător, romantic. Romantic și fals. Evident, Viața alimentează Opera (vezi Proust). Dar reciproca?! În general, o operă nu este validată decît – scuzați – post mortem, așa încît este cam trist să-ți închipui că merită să lași totul baltă... Or, paradoxul postumității este că niciodată nu te poți bucura de ea. Rînd pe rînd enormă și eluzivă, ea prezintă dezavantajul de-a nu o putea contempla din perspectiva care o validează.*

Și – dacă nu postumitatea –, atunci ce? Premiul Nobel? Vezi Sully Prudhomme... Premiile Academiei? Ale Uniunii? Ale uniunilor? Sigur, te-ajută să trăiești – o perioadă. Asta *să fie fericirea?...*

Probabil că – într-adevăr – n-are rost să scrii dacă nu poți să nu scrii. *Cînd se-ntîmplă asta, nu-ți mai pui problema priorităților – nu mai gîndești, ca un contabil: e bine?, e rău?, e* prudent? *Scrii – și trăiești. Un fel de: mesteci și respiri ușor.* Tertium non datur. *Este frumos și este înălțător – chiar dacă, uneori, gloria nu vine decît după moarte (vezi Van Gogh). Sau (mai există un „caz"): trăiești* ca și cînd ai scrie, *ca și cum viața ta este (devine) o operă de artă. Îți faci portretul, îți sculptezi statuia, îți compui sonatina* trăind. *„Opera" asta e cu atît mai prețioasă cu cît e efemeră.* Fericirea *nu stă în a face, ci în a fi o operă de artă (vezi Félicien Marboeuf, personaj atît de fabulos încît pare ficțiune)...*

Mai există un mister: unde să fi dispărut – dacă tot vorbim atîta despre Operă –, unde s-a ascuns Ea, Muza...? Muza – adică Opera imaterială, in statu nascendi? *Muza este Opera care-ți face cu ochiul, este promisiunea luxuriantă, flamboaiantă, a operei viitoare. Este parfumul a ceea ce va fi: „Luxe, calme et fatalité"... Și dacă nu va fi? Muza propune, „Destinul" dispune! Uneori, opera nu este altceva decît „paguba colaterală" a unui handicap: ce poți face, ftizic, astmatic sau paralitic, cînd zilele sînt lungi, iar nopțile, interminabile...? Cu ce-ți poți omorî timpul? Ce te poate distrage unei triste condiții, te poate face să uiți, s-o uiți? S-o „omori" – dormind, visînd, poate? Evident, doar Opera. Țintuit la pat, pradă celor mai imaginative suferințe, mîna-ți așterne pe pagina albă începutul unui roman – „Longtemps, je me suis couché de bonne heure..." Iată Destinul! Scrii – nu pentru că nu poți trăi fără a scrie, ci – pur și simplu – pentru că nu poți trăi.*

Sînt, iată, cîteva opțiuni. De fapt, pînă la urmă, chiar nu contează altceva decît acel articol dezarmant, bizar, ingenuu, cvasi-fictiv, romanțios aproape, strecurat curat în Constituția americană: „căutarea fericirii". În absența lui, nimic nu are – cu adevărat – sens: nici Viața, nici Opera. ***(a. l. ș.)***

Adrian MIHALACHE

Excreația

Excreația este creația contemplată ca excreție. Această perspectivă contrazice percepția încetățenită, în primul rînd, prin limbaj, care sugerează înrudirea dintre creație și procreație. Autorii cu operă vastă sînt „fertili" și „prolifici", ceilalți sînt amenințați de „sterilitate". Faconda aparține celui „fecund".

Creația presupune intenționalitatea, procreația, nu, sau, cel puțin, nu neapărat. Copiii nu sînt ai noștri, ci ai naturii, care ne folosește, ca unelte temporare, pentru propriile scopuri. Operă de creație, cînd nu se prezintă ca *Opéra comique*, nu este procreația, ci educația. A forma pe cineva, nu transmițîndu-i, pur și simplu, *doxa*, ci stîrnindu-i pofta de a ști și oferindu-i mijlocul de a și-o astîmpăra este creație pură, care poate justifica o existență. Educația a ajuns însă să fie socializată, iar profesioniștii ei, care alternează instrucția altora cu a lor înșile, nu se pot legitima doar prin calitatea de intercesori: „Nu poți transmite cunoașterea, fără a fi, tu însuți, creator de cunoaștere" enunță un dicton săpat în marmură, într-una din sălile, acum părăsite, ale Politehnicii bucureștene. Creația, ca instruire, este pură risipire, doar obiectivată în operă „rămîne". Locul comun că opera ne supraviețuiește mai mult decît urmașii biologici (*ære perennius* etc.) și, ca urmare, merită să-i jertfim bucuriile vieții, poate fi ușor deconstruit printr-o scurtă vizită prin cimitirele culturii, care sînt bibliotecile și anticariatele. Șansa de a supraviețui prin operă, adică de a trezi o idee în mintea cuiva care te va scoate cîndva, întîmplător, din raft, este atît de mică, încît poate fi, fără teamă, neglijată. Desigur, cei care au atins notorietatea vor fi mereu citați, dar cîți dintre ei realmente „citiți", mai mult, *înțeleși* altfel decît impune exegeza? Flaubert, în *Dicționarul de idei primite de-a gata*, spune că e obligatoriu să „cunoști cîțiva autori": nu-i nevoie să le știi și numele. Se referea, probabil, la cei mărunți, căci, despre cei notorii, clișeul ar trebui inversat. Cît despre o carte care face rumoare, Flaubert ne spune că remarca automată este: „întotdeauna prea groasă".

Dacă reflecțiile de mai sus pot vindeca de vanitate, ele nu pot stopa veleitatea. A acumula informație cu aviditate impune împărtășirea ei cu generozitate, altfel subiectul riscă să se intoxice. Erudiția îmbolnăvește la fel ca și constipația, iar creația are efectele salutare ale excreției. Valoarea apare, independent de succes, cînd informația bine asimilată e transformată, nu în materie moale și informă, ci într-o substanță mai complexă decît cea ingurgitată, în ceva mai bogat și mai insolit *(something rich and strange)*. În absența „valorii adăugate" prin complexificare, distincția, mult discutată azi, între risipirea eseistică și construcția sistematică, își pierde relevanța: a împrăștia frecvent materie fluidă revine la același lucru cu a depune, rar, una mai densă.

Desigur, se poate obiecta că există nenumărați oameni care, fără să recurgă la creație ca supapă, nu se simt intoxicați. Instinctiv, aceștia aleg soluția de a bloca fluxurile de simboluri care le amenință sănătatea. Ei citesc, deseori cu repulsie, numai ziare („deși nu te poți lipsi de ele, trebuie să tuni și să fulgeri împotriva lor" sună un loc comun inventariat de Flaubert), zapează distrat canalele TV și invocă lupta pentru subzistență ca alibi al neputinței de a asimila altceva decît *fast food*. Pentru ei, nu există nevoie de creație, ci doar poftă de recreație.

© P. Piscoi

Unii rafinați consideră că-și pot face, din propria viață, un *opus magnum*. Urmîndu-l pe Oscar Wilde, care pretîndea că și-a pus geniul în viață și doar talentul în operă, aceștia își asamblează experiențele și trăirile succesive într-o structură care poate dobîndi dimensiune estetică. Creația lor este construcția de sine, prin controlul atent al comunicării dintre persoană și lume. Grija lor este filtrarea atentă a fluxurilor care-i traversează. Impuritățile sînt de evitat, pentru că împiedică accesul la stil, iar stilul nu valorează decît dacă e „pur". Mănîncă numai hrană „aleasă", uitînd afirmația lui Paul din Tars că „păcat este ce iese din gură, nu ce intră în ea", și asimilează doar informație concentrată, de cea mai înaltă calitate. Proporțional, producția lor este restrînsă și delicată. Culți și talentați, deseori și virtuoși, își exhibă propriul *eu*, ca realizare exemplară. Dezgustați de excreție, creația lor e secreție (internă, desigur). Cei care preferă cultivarea *eu*-lui imolării sale în operă se află, însă, în eroare, căci ei trăiesc doar iluzia originalității. A trăi în și prin cultură înseamnă adeseori să adopți un rol gata scris, în loc să compui, tu însuți, un personaj insolit. În perioada de apogeu a Imperiului Britanic, mulți englezi bogați și cultivați își ofereau o existență stilizată, în ambianța vilelor istorice din Toscana. Petrecîndu-și timpul ca niște prinți din Renaștere, iubitori de artă, dar neimplicați, cum erau cei dintîi, în producția ei, esteții impresionau, dar nu personalizau. Imitatori ai unui stil clasat, nu radiau decît farmecul pastișei. Aldous Huxley descrie în *Frunze veștede* nevroza care însoțește un mod de viață rafinat, dar neproductiv. Henry James, în *Portretul unei doamne,* relatează experimentul interesant, în care, unei tinere de excepție i se oferă suficiente condiții materiale pentru a-și duce viața după plac, fără compromisuri. „Sponsorul" vrea să urmărească ce creație va face persoana din viața ei, avînd în vedere startul avantajos. Rezultatul este dezamăgitor: un simplu subiect de telenovelă.

Ciberspațiul oferă posibilitatea transformării imediate a existenței în creație prin *web-log* (pe scurt, *blog*), sit dinamic care înregistrează succesiunea experiențelor virtuale ale cibernautului. În acest caz, dinamica procesului de asimilare și excreție dispare, iar creația se reduce la selecție și copiere, ca în opera lipsită de speranță a lui Bouvard și Pécuchet. Cînd existența este virtuală, diferența dintre viață și creație se șterge: subiectul se videază, el lasă să treacă prin el, nealterate, cele întîlnite, reducîndu-se la condiția de tub, precum pîlnia lui Stamate, inventată de Urmuz. ▲

Cristian GAȘPAR

Dilemele unui episcop-filozof

„Faceți-mă papă și mă botez pe dată!“ Se zice că așa i-ar fi răspuns, mai în glumă, mai în serios, Prætextatus, unul dintre cei mai de vază și mai influenți senatori păgîni din Roma, papei Damasus, care-l bătea la cap să se convertească la creștinism. De dragul puterii nemaipomenite de care s-ar fi bucurat în calitate de episcop al bisericii romane, căpetenia recunoscută a jumătate din creștinătatea Imperiului și administrator, în numele Sfîntului Petru, al averii fabuloase adunate de biserica acestuia, Prætextatus era gata să-și ia ziua bună de la zeii vechimii, care de-acum nu mai erau la modă și, mai ales, care nu mai aveau aceeași trecere la curtea imperială.

Pe celălalt țărm al Mediteranei, în Africa de Nord, peste numai cîteva decenii, un alt membru al elitei aristocratice din antichitatea tîrzie, Synesios din Cyrene (cca. 370-413 d. Hr.), avea să se arate mai puțin încîntat de o ofertă oarecum similară, dar nu tocmai la fel de ispititoare. Cînd cetățenii unui oraș vecin, Ptolemais, l-au împresurat cu rugăminți și stăruințe, cerîndu-i să le fie episcop, lui Synesios i-au trebuit șase luni de zile pînă să se hotărască.

„Nerod ar trebui să fiu dacă le-aș fi recunoscător cetățenilor din Ptolemais pentru că mi-au arătat atîta cinstire de cîtă eu însumi nu mă socotesc vrednic!“ Astfel începe unul dintre cele mai fascinante documente ce ni s-au păstrat din antichitatea tîrzie, scrisoarea 105 a lui Synesios trimisă fratelui său Euoptios, în Alexandria Egiptului. În ciuda adrisantului cunoscut, rîndurile așternute de Synesios erau menite altcuiva, după cum el însuși recunoștea. Anume, autorul lor aștepta ca ele să ajungă la urechile lui Theofilos, patriarhul Alexandriei, șeful bisericii creștine din Egipt și Lybia și faraonul neînscăunat al Egiptului, a cărui putere l-a făcut nu o dată să pălească de invidie pînă și pe nevolnicul basileu de la Constantinopol. Mai mult decît o scrisoare, epistola lui Synesios este un unicat, un soi de contract pre-nupțial încheiat între Biserică și un aristocrat de viță veche, putred de bogat, trecut prin școlile filozofice de la Alexandria și ucenic al unei dăscălițe păgîne, maestra întru filozofie Hypatia, filozof neoplatonic el însuși și unul dintre cei mai rafinați scriitori de limbă greacă ai tuturor timpurilor.

Cererea cetățenilor din Ptolemais l-a pus pe Synesios să aleagă între viața lipsită de griji de pe moșiile sale, unde-și trecea vremea în banchete fastuoase cu prietenii, la vînătoare și întreceri hipice, cum i se și cuvenea unui mare senior, și viața frămîntată, plină de nevoi și alergătură a unui episcop, de la care poporenii se așteptau

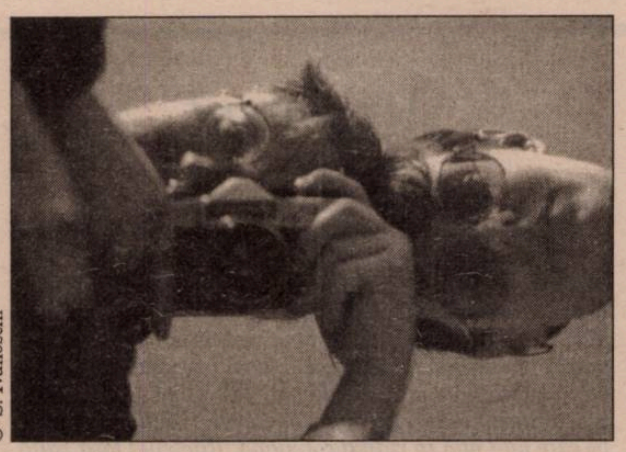

© S. Ivanoschi

să fie nu doar un bun învățător într-ale credinței, ci și un judecător imparțial, un administrator iscusit și un patron cu trecere și pile acolo unde trebuia (în urmă cu niște ani, trimis la Constantinopol, știuse să tragă sforile în așa fel încît să obțină o scutire de impozite pentru cetatea sa). În plus, Synesios scriitorul și omul de știință (ne-a lăsat una din primele descrieri ale astrolabului) știa prea bine că, odată suit la amvon, nu va mai avea vreme de filozofie și de literatură, de care era împătimit (între scrierile rămase de la el se poate citi și azi cu interes un paradoxal *Elogiu al cheliei).*

Așa că s-a gîndit să pună condiții. Să spună limpede la ce nu avea de gînd să renunțe nici după ce va fi înscăunat episcop. Întîi de toate, sexul. Și viața de familie. „Dumnezeu și legea și sfințita mînă a lui Theofil, scria el, mi-au dat o nevastă. Ei bine, spun răspicat și-i iau pe toți de martori că nici nu-mi trece prin cap să mă despart de ea (lucru deloc cucernic), nici să trăiesc cu ea pe ascuns, ca un adulter (ceea ce ar fi cu totul împotriva legii). Dimpotrivă, mi-am pus în gînd și-am să mă rog stăruitor să capăt de la dînsa copii mulți și zdraveni!“ Dacă vrea Theofil un episcop ascetic, să-și caute alt mușteriu!

Apoi, distracțiile. „Un lucru nu-l pot ține sub ascuns: de vreme ce îmi plac distracțiile și, încă din copilărie, am fost adesea dojenit pentru că mă-nnebuneam după arme și după cai mai mult decît se cuvenea, n-o să-mi fie prea ușor (să mă lepăd de ele). Cum să nu mi se rupă sufletul cînd mi-oi vedea ogarii opriți de la vînătoare și arcurile lîncezind?“ Deși, în privința asta, Synesios s-ar fi lăsat mai ușor: „Voi ști să mă stăpînesc dacă Dumnezeu mi-o poruncește“.

În sfîrșit, lucrul cel mai însemnat, unde nu încăpea nici un compromis, convingerile personale, la care filozoful ajunsese prin contemplație și cercetare rațională. De acestea Synesios n-avea să se lepede nici mort, cu toate că știa că ele se băteau cap în cap cu dogmele creștine pe care era chemat să le propovăduiască. „Nu am să accept niciodată că sufletul a fost creat mai tîrziu decît trupul. Nu voi spune că universul și toate părțile lui sînt pieritoare. Cît despre mult-trîmbițata înviere (a morților), eu o socotesc un lucru tainic și sfînt și sînt departe de a împărtăși, în privința ei, părerile vulgului“. Pentru filozoful neoplatonic, învățăturile de temelie ale credinței creștine nu erau decît niște „basme *(mythoi)*“. Dacă vor ține cu tot dinadinsul ca, odată ajuns episcop, să predice despre ele, prea bine! Se va supune și va spune basme de față cu alții, a căror slăbiciune intelectuală o recunoștea cu îngăduință și compasiune, ca orice filozof, dar pentru el însuși cerea să i se lase adevărurile eterne ale neoplatonismului, de care era convins și pe care-și întemeia întreaga viață. „Dacă voi fi chemat la episcopat, nu am de gînd să mă prefac a crede în învățături în care nu cred. Mi-s martori Dumnezeu și oamenii! Lucrul cel mai cuvenit lui Dumnezeu e adevărul și eu, în privința asta, vreau să mă știu fără nici un cusur.“

Spre surprinderea, cred, a lui Synesios însuși, precum și a nenumărate generații de cărturari din vremi mai noi, patriarhul Theofilos a primit condițiile puse și, probabil în anul 411 d. Hr., l-a hirotonit episcop pe non-conformistul creștin cu apucături filozofice. Izbînda însă, cîtă a fost, s-a dovedit amară pentru Synesios: cei doi ani de episcopat i-a petrecut în alergături și ciondăneli cu colegii de breaslă, cu autoritățile civile și militare ale provinciei (cînd corupte, cînd incompetente), în griji și lupte, jinduind la tihna de odinioară. De scris, n-a mai scris nimic în anii aceștia, decît scrisori din ce în ce mai pline de amărăciune. Cei trei copii cu care i-a fost binecuvîntată căsnicia s-au stins unul după altul sub ochii îndurerați ai părintelui lor.

De-o ultimă dezamăgire l-a scutit moartea prea timpurie. Episcopul-filozof s-a stins în 413, cu doi ani înainte ca la Alexandria, în mijlocul tîrgului și ziua în amiaza mare, filozoafa păgînă Hypatia să fie literalmente sfîșiată în bucăți de cetele de haidamaci ale noului patriarh, Sfîntul Chiril al Alexandriei. Semn că secolul ce începea avea să fie unul al credinței neîndoielnice (fie și în „basme“!), iar pentru filozofii care nu erau pe linia noii conduceri veneau vremuri grele. ▲

Paul CERNAT

Rufele murdare și perenitatea

Arta e lungă, viața e scurtă. Ce ne mai interesează astăzi crimele comise de faraonii egipteni, victimele sacrificate pentru edificarea minunilor lumii? Așa au fost vremurile, contează *numai* ceea ce rămîne, „eternitatea“ piramidelor care înfruntă, de milenii, timpul, efemerul contingentului... Timpul trasformă totul în artă pură, vorba unei reclame de demult. Ce mai contează, la scara istoriei și a „eternității“, victimele tiraniilor, despotismelor și totalitarismelor? Contează doar cauzele nobile, idealurile și faptul că aceste „epoci geniale“ au produs valori spirituale perene, opere mărețe... Ce ne tot preocupă să scotocim, ca niște gunoieri și *paparazzi* ai criticii și istoriei culturale, dedesubturile marilor autori? Avem oare dreptul să bîrfim, ca niște țațe voyeuriste, viața privată a creatorilor, să-i psihanalizăm, să-i trivializăm, să-i „examinăm la suflet în pielea goală“ (vorba lui Arghezi)? De ce nu ne mulțumim cu opera? Ce relevanță are eul biografic atunci cînd vorbim de eul ideal al operei? Și ce ne tot agităm, sulfuros, să răscolim rufele murdare ale istoriei angajărilor totalitare, fasciste sau comuniste, ale unor mari oameni de cultură? Mărunțișuri conjuncturale, rătăciri trecătoare ale unor intelectuali nemulțumiți de locul lor în societate, neîmpăcați cu precara lor condiție ontologică. Opera, doar opera contează, ea ne purifică, ea ne scuză, ea ne fortifică mîndria de a fi universali, ea ne dă speranța că nu vom dispărea după moarte din conștiința umanității, că, urmînd modelul Divin, putem fi noi înșine autori, „demiurgi“, nu doar personaje sau spectatori în marele teatru al lumii... Epura, sublimarea artistică, doar ele merită luate în considerație, nu impuritatea, nu mizeriile inavuabile, nu „inesențialul“ vieții unor oameni pe care, din resentiment sau invidie, incapabili de admirație, ne zbatem să-i coborîm la nivelul nostru meschin de pe piedestal.

Da, dar... Avem oare dreptul ca în numele valorii supraumane, „sublime“, să refulăm și să condamnăm partea de umanitate „contingentă“ a artei? Ar fi probabil la fel de aberant ca și respingerea valorilor înalte prin argumente gen „noi trăim, nu gîndim“. Din păcate, argumentul *eternității*, al supra-umanității Operei (cu corelativele „imperiale“ de rigoare — Geniu, Capodoperă, Măreție, Sublim, Absolut, „scara Istoriei“ ș. cl.) a servit prea des drept alibi pentru justificarea tuturor demisiilor morale și angajărilor politice condamnabile („licențe artistice“, nu-i așa?). Cu alte cuvinte, la naiba cu omuleții, trăiască supraoamenii și *idolii* care ne legitimează. Punem între paranteze biografia, dar salvăm Opera. O salvăm și *ne* salvăm, ridicîndu-ne deasupra „turmei“...

Lucrurile stau totuși (și) altfel. A rejecta omenescprea-omenescul sau, de ce nu, chiar „animalitatea“ vieții autorului de dragul excelenței, al geniului și al „supraomenescului“ e la fel de fals ca și a ascunde sub preș „impuritățile“ vieții de dragul purității eterne a Operei. Ambele *erezii* amputează ceea ce unii au numit, nițel cam pompos, „condiția umană“. Viața alimentează, pe căi misterioase, opera, după cum opera influențează subtil viața. La urma urmei, cîți sînt capabili să-și trăiască pînă la capăt operele? Și cîți sînt în stare să-și edifice viața ca pe o operă de artă? Sau să și-o răscumpere prin artă?

În cazul creațiilor „doctrinare“, problema responsabilității publice față de ideile vehiculate are o greutate aparte. În domeniul literaturii și artelor însă, lucrurile sînt mai complicate. Căci, dacă în domeniul politic și social compromisul e preferabil absolutului (altminteri, conviețuirea devine imposibilă și se ajunge la revoluții sau războaie), în domeniul artistic „sadismul adevărului“ este legitim și benign. Trădarea propriului adevăr interior în numele unor „comandamente“ exterioare compromite iremediabil opera. Literatura, artele, explorează limitele ființei umane transgresîndu-le în permanență, violînd, adeseori, normele comunității. Arta are ca precondiție esențială libertatea absolută, iar tenebrele, monstruozitățile, demonia blasfemică i-au asigurat în atîtea cazuri materia primă. Chiar așa: ce facem cu literatura care, la adăpostul complexității și al autenticității, exaltă Răul, crima, șovinismul, incestul, pedofilia, drogurile, furtul? Ce facem cu nu tocmai „educativii“ Sade, Baudelaire, Genet sau chiar... Houellebecq? Dar cu impudica, scandaloasa literatură autobiografică și autoficțională? Ne vin în minte atîtea procese literare — Flaubert judecat pentru *Madame Bovary,* Hasdeu pentru *Micuța,* Geo Bogza pentru *Poemul invectivă,* Nabokov pentru *Lolita* și atîția alții, acuzați de a fi „ultragiat“ bunele moravuri. Ce să mai spunem de „acționiști“, de adepții acțiunii (anti)sociale și ai transformării violente a lumii prin artă, de cei care nu acceptă îngrădirea în țarcul estetic...

Problema reală apare, cred, acolo unde arta și „adevărul operei“ sînt puse în slujba unei Puteri politice. Pentru că e la fel de toxic să impui artei regulile politicului „oficial“ (transformînd-o astfel în propagandă) pe cît de toxic e să ceri politicului să urmeze regulile operei de artă, estetizîndu-l. Georges Bataille, în lucidul *Cuvînt înainte* la volumul său *Literatura și răul* spunea: „Literatura este esențialul, sau nu este nimic. Răul — o formă acută a Răului — a cărui expresie este literatura, are pentru noi, așa cred, valoarea suverană. Dar această concepție nu pretinde lipsa de morală, ea cere o „hipermorală“. Literatura este *comunicare.* Comunicarea pretinde loialitate: morala riguroasă este dată în această viziune plecîndu-se de la complicități în cunoașterea Răului, care întemeiază comunicarea intensă. Literatura nu este inocentă și, vinovată, trebuia pînă la urmă să se recunoască vinovată. Numai acțiunea are drepturile. Literatura (...) este copilăria regăsită. Dar copilăria care ar guverna, ar avea oare vreun adevăr?“

Asta, în principiu. În realitate, din dilema „opera sau viața“ nu putem ieși... ▲

Simona POPESCU

Claritatea lumii

M-au mirat întotdeauna cei care despart viaţa unui scriitor de „opera“ lui. La fel de mult ca şi aceia care le apropie didactic-meschin. Şi unii, şi alţii au o înţelegere îngustă a ceea ce numim cu toţii „viaţă“, atunci cînd o pun în legătură cu literatura. Cred că nu ştiu cu adevărat nici ce e viaţa şi nici ce-i literatura. Mesmerizaţi de Text sau intimidaţi de Autor (dacă e în viaţă sau de efigie dacă e în moarte), mulţi uită de scriitorul acela despre care Holden Caulfield, puştiul lui Salinger, spunea că ar vrea să fie cel mai bun prieten al său şi să-i dea cîte-un telefon cînd are chef. Cînd citesc o carte, nu mă interesează „opera“, ci autorul (şi ai vrea, ai fi vrut să-ţi fie prieten, fără să ai chef să-i dai telefon). Poate de asta am început, pînă la urmă, şi-apoi terminat o teză de doctorat despre autor şi despre cum se leagă viaţa de literatură (nu zic viaţa lui X de literatura lui!).

Nu i-am înţeles niciodată pe cei care afirmă că vor să facă din viaţa lor o operă de artă (cîtă premeditare!). Sigur, afirmaţia *dandy*-lor mi-a plăcut şi-o tot citam într-o vreme, mă încînta sublimul ei. Sublimul ei iluzoriu. Nu i-am înţeles niciodată nici pe cei care au mizat totul pe opera lor. E ceva neliniştitor neuman în acest sîrg, în dedicaţiunea lor, în sacrificiul lor întru operă. „Cine spune Operă, spune: Sacrificii“, citisem mai demult într-o carte de Valéry. Cred că eram de acord cu el (mai puţin majusculele). Mi se pare azi că toate astea au legătură cu impulsurile funebre, mortificatoare pe care le consider ca ţinînd de monstruos. Leg acum scrisul de entuziasm. Şi viaţa. Nu trăim cu adevărat decît atunci cînd simţim entuziasmul fulgurant care mişcă „soarele şi celelalte stele“. Ca să ţină mai mult, ca să se repete, unii şi scriu.

Zilele trecute am citit textul unei cunoscute scriitoare irlandeze care tot vorbea despre opera ei. „Opera mea“ apărea în trei pagini de vreo zece ori. Adevărul e că nu prea mai am chef s-o citesc. Nu-mi place cuvîntul „operă“, de-aia îl şi pun între ghilimele şi încerc să mă descotorosesc, pe cît se poate, de el.

Pe la 18 ani, cînd mă apucasem să mîzgălesc cu oarecare hărnicie juvenilă cîte ceva ce nu se putea numi literatură, mi se părea că scrisul este important aşa... În absolut. Cînd eşti tînăr şi n-ai nici o direcţie, faptul că începi să scrii înseamnă ceva pentru tine (mai ales dacă sînt şi alţii în jurul tău care să te încurajeze). Era epoca „egoismului studios“, vorba lui Rimbaud. Citeam şi scriam şi lumea era foarte urîtă (cred că de-aia citeam şi scriam, ca să nu mai văd lumea cea urîtă). Restul mi se părea pierdere de vreme. Sufeream meschin pînă şi cînd trebuia să vorbesc la telefon cu cineva, iar dacă-mi pica pe cap cîte-un prieten care-o lungea cu vorba, mă simţeam distrusă. Îmi ocupau timpul preţios. Culmea e că nici nu scriam mare lucru. Mai mult stăteam şi mă uitam în gol, la perete. Dar nu era doar privire goală, ci, aş zice acum, ceva cu mult mai preţios decît scrisul. Cred şi azi că acest fel de a pierde timpul este viaţă, viaţă adevărată, deşi nimic nu se întîmplă. Venea un soi de liniştire şi apoi entuziasmul fără scop şi fără direcţie – prietenul meu cel mai bun şi astăzi (i-aş zice înger, dacă îngerii ar fi doar o formă de simţire). N-aveam nimic de spus în literatură şi nici viaţa nu mi se părea mare lucru. Cînd m-am trezit la viaţă, m-am trezit şi la scris, cu adevărat. Uitatul ăsta în gol m-a ajutat. Apoi m-au ajutat şi prietenii care-mi tot picau pe cap şi de a căror prezenţă mă bucur, de fiecare dată, atît de mult.

Cineva mi-a zis odată că eu nu mă iubesc pe mine. Poate că, deşi sînt – ca toată lumea! – o egoistă, eu nu mă iubesc pe mine. Nici nu mă detest destul de mult. Oare din cauza asta nu ţin un jurnal? Oricum, ideea de consemnare a vieţii mele de zi cu zi, ordonat, cu tenacitate, ca semnarea unei condici, îmi repugnă. Mă încurcă, aş zice, şi faptul că sînt conştientă că acest frumos, cîndva, obicei al vremurilor jurnalelor *intime* s-a convertit într-o industrie a subiectivităţii, într-o livrare de sine care e comerţ (am auzit expresia „comerţ de idei“ spusă cu cea mai mare seninătate). Îl suspectez de multe pe scriitorul de jurnal de azi. Deşi, pe de altă parte, îl preţuiesc enorm pe Radu Petrescu. Dar cine se poate compara, indiferent despre ce ar scrie, cu puritatea lui? Nu înseamnă că nu notez din cînd în cînd tot felul de lucruri care-mi trec prin minte şi care nici nu ştiu dacă vor folosi vreodată la ceva. O fac dezordonat, nu pun nicăieri data, nici măcar nu elaborez fraze „frumoase“, uneori nici nu îmi înţeleg scrisul. Ele se cer, totuşi, notate sub impulsul unor senzaţii extrem de puternice, care cred că au legătură cu viaţa mea adevărată şi pe care le numesc micile iluminări. Folosesc acest cuvînt legat de revelaţii sau mai ştiu eu ce doar pentru că nu am altul la îndemînă din sfera intensităţii, pe care o leg mai mult de căldură decît de lumină. Nu sînt cine ştie ce cogitaţii, ci, mai degrabă, cu o vorbă a unor puşti care au scris o carte fainâ *(Graffiti Files)*, „SLT“-uri, adică un fel de „Stupid Little Things“. Nu viaţa mea e consemnată acolo, ci felul în care viaţa trimite semnale tot timpul stîrnindu-mi entuziasmul (pentru viaţa mea şi pentru literatură).

Cîndva, credeam că viaţa este făcută pentru lacomul scris. Or, faptul că scriu, cu vremea, n-a mai fost legat de „producerea de text“ propriu-zisă, ci mai degrabă de un mod de a deprinde un anumit fel de atenţie pentru tot (aici includ şi ceea ce se cheamă „eu“). O atenţie involuntară, nu vînătorească. O atenţie – adică un mod de a fi prezent (chiar şi cînd pari absent) şi de a te lăsa dus de conexiunile la care participi cumva fără să vrei.

Am crezut cîndva că scrisul ordonează, clarifică, fiind o formă de autoconstrucţie. Acum, ce-mi place cel mai mult este faptul că ordinea o ia razna spre mereu alte bifurcaţii, claritatea capătă un soi de stranie granulaţie, iar „autoconstrucţia“ se fluidifică, se remodelează continuu, ca obiectele acelea făcute dintr-o plasă de oţel subţire şi flexibilă cu care, dacă ai chef, jucîndu-te, poţi să obţii nesfîrşite configuraţii. Misterul e în ce fel, schimbîndu-se atîta, obiectul pe care-l numim subiect păstrează forţa autosimilarităţii. Cei care vorbesc despre teoria haosului folosesc o metaforă deja celebră: „efectul fluturelui“. Bătaia aripilor unui fluture – zic ei – deasupra statului Texas ar genera o perturbaţie atmosferică suficient de mare pentru a declanşa o furtună de zăpadă în munţii Urali. Nu ştiu cîtă legătură are teoria haosului cu haotica noastră existenţă, dar cel mai interesant lucru pentru cineva care scrie este felul în care plăpînda bătaie a aripilor fluturelui din viaţă stîrneşte fluctuaţii în ceea ce face. Căci – vorba poetului – veşnică pe lume-i doar schimbarea.

Anul trecut a trebuit să ţin la universitate un seminar de poezie contemporană, în condiţiile în care studenţii mi-au spus (deşi ştiam dinainte) că lor nu le mai place poezia. M-am întrebat de unde vine valul de indiferenţă faţă de poezie şi faţă de literatură în general la aceşti oameni care aleseseră liber-consimţit să se ocupe cu cărţile şi cu istoria lor. Şi-am realizat că ei încetaseră să mai pună în legătură „opera“ cu viaţa (cu viaţa autorului, cu viaţa în general şi, înainte de toate, cu viaţa lor!). Studiaseră doar „opere“. Dincolo de curente, ideologii, teorii, paradigme culturale e viaţa literaturii, dar ei uitaseră de ea. Făcuseră mai mult anatomie. Nu ştiu dacă i-am ajutat cu ceva, nu ştiu dacă, încercînd să aplic „efectul fluturelui“, vorbele mele au stîrnit o cît de scurtă şi mică furtună în mintea, inima şi literatura lor. Măcar pledoaria mea pentru o „filozofie a dimineţii“, vorba lui Nietzsche, sper să n-o fi uitat.

Viaţa? Tot ce iubeşti. „Opera“? Tot ce iubeşti. Chiar dacă ştiu, ca Blecher, că „tot ce facem, tot ce gîndim dispare în aer definitiv, pentru totdeauna (...). Tot ce facem, tot ce trăim, lăsăm să se topească în aer şi aerul pe locul acela se reface fără urmă. Toată claritatea lumii absoarbe viaţa noastră“. Eu iubesc claritatea lumii. ▲

www.cinemagia.ro/forum

Lady Skar:

Să spunem că aţi avea urm. opţiuni:

Să trăiţi viaţa unui geniu mereu nefericit. Eşti unul dintre cei mai inteligenţi oameni de pe planetă, însă eşti singur. Te lupţi mereu să-ţi impui ideile, uneori ai succes, alteori lumea te consideră nebun. Toată viaţa lupţi să devii mai inteligent şi mai luminat, şi, simplu spus, n-ai familie, prieteni, gagică... mori singur, dar după ce mori primeşti recunoaştere. Lumea o să te citeze şi o să se inspire din viaţa ta mii de ani de acum încolo (poate nu chiar mii, dar înţelegi). Se scriu cărţi despre tine, se fac documentare pe Discovery, chiar filme biografice. Lumea te admiră ca pe un adevărat GENIU şi numele tău rămîne scris în analele istoriei!

Să trăieşti viaţa unui om comun fericit. Ok, niciodată n-ai fost cel mai deştept, dar ai fost harnic. Termini liceul, o facultate şi te angajezi undeva. Lucrezi ce lucrezi şi întîlneşti dragostea vieţii tale, după cîţiva ani vă căsătoriţi, faceţi cîţiva copii pe care trebuie să stai acasă să-i creşti şi deci nu ai cum să promovezi la serviciu. Îţi creşti copiii cu nevasta şi te strofoci să cîştigi bani să nu le lipsească nimic. Aveţi şi momente fericite dar şi probleme în familia voastră mititică. Copiii cresc şi dacă ai noroc se mută din casă. Tu rămîi cu soţia şi muriţi amîndoi în somn pe la 100 de ani, lăsînd în urma copii, nepoţi şi strănepoţi. Ai avut o familie fericită, dar niciodată nu ai ieşit în evidenţă, n-ai apărut la televizor, şi în afară de familia ta nimeni nu o să ştie că a existat vreodată un/o – înseraţi numele vostru – pe lumea asta.

Ce aţi alege?

a.l.ş.:

a-ha, umbli cu dilema vopsită!! nici o grijă, că voi prelua tot ce se postează pe cinemagia...

thnx sweet lady, wherever u r!!

PoliFanAthic:

Cum să spui io... dacă aş avea de ales, aş alege varianta a doua. Fără nici un dram de fericire, viaţa nu merită trăită. Deşi, teoretic vorbind, vei avea oricum parte de toate fericirile pentru eternitate în regatul cerurilor. Nu cred că viaţa este doar alb şi negru, că eşti ori reuşit pe plan profesional şi nereuşit pe plan familial, ori invers. Cred că oricine are cel puţin o reuşită majoră în viaţă, trebuie să aibă una! Un moment de glorie, un moment de neuitat. Oricine poate să aibă aşa ceva. Totul este la-ndemîna noastră.

Daniel: Şi asta-i tot un spirit de glumă dintr-alea, nu?

Oricum, decît prost, urît şi sărac, mai bine deştept, frumos şi bogat.

Gandaalf: Vai, tu, da' ce optziuni marpha ai aruncat pe forum... Io sînt adeptul dragostei... i love 2 love someone... adik pe mine asta m-ar face cel mai fericit om de pe planetă să shtiu k iubesc pe cineva mai mult decît mă interesează de mine... să mă dedic 100%

Deci rasp meu alege a 2 a optziune... nu cred k dk le shtii pe toate te ajuta la ceva anume ..... Ptr mine fericirea mai înseamnă shi cinematografia... filmele... atîta timp cît o să exist pe lumea asta voi fi declarat un MOVIE FREAK and i'm gonna love it... like i'm gonna love my life and my wife.

Persephone:

Dacă aş fi nevoită să aleg, aş alege în mod cert a doua variantă! Vorba lui PoliFanAthic... dacă nu eşti fericit, viaţa chiar nu merită trăită! Dar dacă stăm să ne gîndim fiecare înţelege fericirea în felul lui! Iar eu nu aş putea să trăiesc fără cineva alături de mine care să mă iubească! Ar fi un coşmar, nu o viaţă!

Leonard:

Ideal ar fi o combinaţie între cele două opţiuni: geniu, fericit, să ai parte şi de iubire, să ai succes mereu şi să-ţi rămînă numele în istorie. Dar cred că sînt şanse de 1 la 1 miliard să se întîmple aşa. Aş fi vrut să fiu destinat primei variante, dar, din comoditate, poate aş fi ales a doua, care e mult mai tentantă. oricum, ambele variante sînt rezonabile, cu oricare „te scoţi“ într-un fel sau altul. Dar, din păcate, cea de-a patra variantă e cea mai

© M. Bănică

răspîndită: adică nici geniu, nici fericit, nu eşti iubit toată viaţa, nu mori de moarte naturală, nu laşi nimic în urma ta, decît eventual nişte odrasle la fel de neisprăvite. Dar, bănuiesc că e un subiect epuizat de multă vreme de filosofie şi probabil s-au scris tone de cărţi pe tema asta...

raptor:

Sau combinaţia spre care mă îndrept eu acum: de cakat shi într-o parte shi în cealaltă.Viatza-i o mizerie care nu scapă nici o ocazie să-ţi ***@ una după ceafă, şi tot ce poţi să faci e să-i f... shi tu una după ceafă din cînd în cînd... Shi da, logic că opţiunea ideală ar fi o combinaţie de ce-i mai bun din amîndouă, nu? Pita cade de fiecare dată pe partea unsă.

Ricutza:

Mă văd în stare să trăiesc o mediocritate fericită alături de cineva care mă iubeşte, deşi nu-mi doresc asta... să fiu însă un geniu singur şi nefericit, chiar nu cred că aş reuşi... pur şi simplu atunci cînd mă simt singură nu pot face nimic, aşa că mi-e destul de greu să concep că aş reuşi să fiu genială... sînt însă naivă şi încă mai cred că se poate realiza un compromis: să te împlineşti cît de cît şi în carieră şi în viaţa de familie... întrebaţi-mă peste cîţiva ani dacă se poate sau nu.... ▲

Un teritoriu de graniţă

Andrei Mladinescu, *cinefil, autorul, în repetate rînduri, sub pseudonim, al unor eseuri despre Pasolini, Lars von Trier, Takeshi Kitano etc., în dialog cu* Ştefan Bălan, *medic şi scriitor, editorul revistei* Norii.

Andrei Mladinescu: Scrisul sau viaţa?

Ştefan Bălan: Doamne, ce-ntrebare...

A.M.: Pentru tine ce are mai multă importanţă: să scrii sau să trăieşti? Opera sau viaţa?

Ş.B.: A scrie înseamnă a trăi. Totul e viaţă.

A.M.: Dar a trăi nu-nseamnă întotdeauna a scrie.

Ş.B.: Nu. Viaţa e mai largă decît scrisul.

A.M.: Atunci, o poezie pe care o scrii şi de care eşti mulţumit este mai puţină decît viaţa?

Ş.B.: Nu, nu-i mai puţină. Este viaţă, pur şi simplu. Dar nu toată viaţa.

A.M.: Nimic nu-i totul.

Ş.B.: Nu.

A.M.: Viaţa, cea care-nseamnă a te trezi dimineaţa, a te spăla, îmbrăca, a mînca?

Ş.B.: Cineva spunea că viaţa este ceea ce ţi se întîmplă cînd nu eşti atent.

A.M.: Atunci scrisul este viaţa atentă, concentrată, conştientă?

Ş.B.: Concentrată şi atentă, da. Conştientă, nu. Pentru mine, scrisul presupune o neatenţie de cu totul altă natură decît cea a vieţii de zi cu zi, a vieţii obişnuite (dacă aşa ceva există). O neatenţie concentrată, focalizată.

A.M.: Dicteul, inconştientul?

Ş.B.: Da, într-un fel. Este ca şi cum, brusc, luat fiind de curent, te străduieşti să rămîi în el, să vezi unde te duce. Nu-l poţi controla, dar, dacă nu eşti atent, te poate scuipa pe ţărm. Este ca şi cum te-ai trezi prea devreme. O simplă neatenţie şi, gata, totul te-a avortat.

Fie şi numai două rînduri, pe care le aştern pe hîrtie în mai puţin de un minut, le pot scrie doar dacă acest proces – de focalizare, abstragere, meditaţie – a avut loc. Uneori durează un minut, alteori săptămîni, luni sau ani. Alteori nu reuşeşte deloc. Dar asta-i doar un fel de a spune; scrisul nu are durată, nici obiectivă, nici subiectivă. Eul este abolit. Sinele, în schimb, nu are timp, sau are tot timpul din lume. Ştiu că nu sună *cool*, că nu sînt *hip*, dar, pentru mine, lucrurile aşa stau. În ceea ce priveşte poezia.

A.M.: Este un efort, este o muncă asupra ta însuţi. Şi presupune disciplină.

Ş.B.: Da.

A.M.: Atunci rezultatul acestei munci – scrisul – trebuie să aibă o importanţă pe care altfel viaţa nu o are.

Ş.B.: Nu aş spune asta.

A.M.: Care alte lucruri au o asemenea importanţă?

Ş.B.: Prietenia, mirosul toamnei, cînd şcolile se deschid, dragostea, gustul pîinii, pipăiala vizuală, în Roma, a unui zid scorojit...

A.M.: Bănuiesc că enumerarea ar putea continua la nesfîrşit. Dacă atîtea alte lucruri îţi pot aduce fericirea, atunci de ce încrîncenarea de a scrie? De ce nu este suficientă trăirea lor?

Ş.B.: Este vorba de o decizie pe care am luat-o cu multă vreme în urmă, mai precis în liceu. Toate aceste lucruri, care alcătuiesc grosul vieţii mele, sunt împrăştiate şi trecătoare. La un moment dat am simţit nevoia de a le fixa, de a le aduna, poate în speranţa de a clădi ceva sau doar de a-mi putea vedea segmente de viaţă – dacă nu viaţa –, în întregimea lor. Durata acestor lucruri este subcorticală şi poate că, la urma urmelor, doar am vrut să le trăiesc mai îndelung şi mai plin. Scrisul îmi oferă această posibilitate. În acest sens, ca să-ţi răspund la întrebare, da, trăirea este suficientă.

A.M.: Este în natura lucrurilor să tindem la mulţumire, la fericire. Scrisul îţi aduce fericire?

Ş.B.: Da. Numai că fericirea scrisului este de foarte scurtă durată. În mod excepţional, durează o zi.

A.M.: Există fericiri mai de durată?

Ş.B.: Da, dar mai muncite.

A.M.: Cu ce altceva se deosebeşte mulţumirea scrisului de cea a... vieţii?

Ş.B.: În urmă cu cîţiva ani am realizat că, pentru mine, scrisul nu este terapeutic. Creşte din nelinişti, aprehensiuni, obsesii, dar niciodată nu le oferă o soluţie, o terapie. Asta mă face să cred că raţiunea scrisului este mai puţin fiziologică decît credeam. Natura tinde la echilibru, la homeostazie. Sau poate că fiziologicul este mai adînc decît gîndeam şi gîndesc. Scrisul este o compulsie; compulsiei îi urmează uşurarea, iar uşurării îi urmează iarăşi compulsia. Compulsiei nu îi urmează decît ea însăşi.

A.M.: Ce altceva există în afara naturii?

Ş.B.: În lipsă de ceva mai bun, îi spun metafizică.

A.M.: Metafizică?

Ş.B.: Un teritoriu de graniţă, chiar în mijlocul vieţii, la care ai acces uneori, mai totdeauna fără voie, dar pe care-l cutreieri doar atîta cît te ţin puterile. Trecîndu-i pragul, nu mai eşti chiar tu, ceea ce înseamnă că scurtele rapoarte cu care te întorci – poeziile – sînt, aproape invariabil, lipsite de orice consecinţă practică. Ceea ce rămîne este amintirea scurtă şi confuză a unui extaz. Un drog, dacă vrei. Ceea ce-ţi place să-ţi aminteşti, să crezi, este că, pentru o scurtă durată, experimentezi ceva din interior, locuieşti altceva decît ceea ce eşti. Că, pentru un timp, eşti şi alte lucruri, persoane, decît eşti în mod obişnuit.

A.M.: Mă rog... Mai concret, ziua are douăzeci şi patru de ore. Bănuiesc că există momente în care ai de ales între a scrie un poem şi a face altceva, poate mai mundan.

© M. Dumitru

Ş.B.: Da, ai dreptate.

A.M.: Pe lîngă asta, eşti medic. Medicina, şi, poate în mod special, oncologia – eşti oncolog, nu? –, îţi ocupă mult timp, practic majoritatea zilei, adică a vieţii.

Ş.B.: Da.

A.M.: Atunci trebuie să existe momente de conflict între scris şi restul. În timp ce vrei să scrii ceva, nu ai timpul să o faci. Ceea ce vreau să spun este că trebuie să existe priorităţi, o ierarhie a lucrurilor pe care le poţi face în decursul unei zile.

Ş.B.: Există... Nu am fost niciodată capabil să ţin drumul de mijloc, să-mi împart timpul, echilibrat, între medicină şi literatură. Pot trece luni de zile fără să citesc medicină (deşi nu mi-am permis acest lux de mai bine de un an) sau luni de zile fără să aştern nimic pe hîrtie. Asta poate din cauza naturii posesive şi compulsive a literaturii. Încă încerc.

A.M.: Cît de importantă este medicina pentru tine?

Ş.B.: Nu-i pot sublinia îndeajuns importanţa. Medicina m-a învăţat disciplina, munca, rezistenţa la frustrări, responsabilitatea – iar responsabilitatea este singura care dă greutate lucrurilor.

A.M.: Ai nevoie de responsabilitate pentru a scrie o poezie?

Ş.B.: Nu aş spune asta. În schimb, ai nevoie de o continuitate, de o identificare cu tine însuţi. De o coincidenţă. Dar nu cu cel care m-am obişnuit să fiu, cu cel care ştiu că sînt. Acest lucru nu-i propriu-zis responsabilitate, pentru că responsabilitatea presupune aderarea la principii clare, enunţabile. Cel care-mi scrie literatura este altcineva sau cineva mai mult decît cel care practică medicina. Sau *şi* altcineva. Dar, revenind la medicină, am realizat că dacă am o fărîmă de creştinism, atunci ea trăieşte prin medicină...

A.M.: ...şi nu prin poezie?

Ş.B.: Nu. Poetul care sînt nu este creştin. Sau poate că, vag simbolic, este, prin inevitabilele gravitaţii ale trecutului, ale educaţiei primite, ale cărţilor citite. În ordin moral, poezia mea face prea puţin, poate chiar nimic, pentru mine. Medicina, în schimb, mă învaţă binele şi răul, ruşinea şi absolvirea.

A.M.: Atunci poezia ta nu-i un teren pe care Iacob se luptă cu îngerul.

Ş.B.: Nu.

A.M.: Poezia nu te salvează?

Ş.B.: Nu. Ea este, pur şi simplu. Uneori experimentează păcatul, alteori vinovăţia, dar, bună sau rea, nu este niciodată vinovată. Ea vrea orice, lucru care mă face să cred că vrea totul. Dar acest lucru este o simplă deducţie. Cred că-i cel mai aproape de adevăr să spun asta.

A.M.: Ce va fi însemnînd poezia pentru tine la Judecata de apoi?

Ş.B.: Îmi pui întrebări imposibile. Acceptînd că Judecata ar avea loc, bănuiesc că, în balanţă, va avea greutatea zero. Ar fi tipic pentru ea.

A.M.: Poezia este feminină?

Ş.B.: Cum altfel? Ea este sau vrea să fie totul. Dacă universul are un sex, atunci acesta este feminin. Nu am nici o îndoială.

A.M.: Dar cum este posibil acest lucru? Femininul nu există decît alături de masculin.

Ş.B.: Iaca. Nu trebuie să mă iei prea în serios.

A.M.: Dar ai promis să fii sincer.

Ş.B.: Da, dar nu şi să spun adevărul. ▲

4 întrebări, 8 răspunsuri

1. Mircea Bochiş, eşti artist, ai 53 de ani, eşti căsătorit de 26 de ani; dacă ar trebui – acum – să iei totul de la capăt, ai fi dispus să sacrifici cariera de dragul căsniciei? Sau invers?

1. Nu cred că este foarte amuzant să iei totul de la capăt, dacă te gîndeşti numai la cîte „cozi" a trebuit să stai pentru a ajunge unde eşti acum... Cît despre sacrificiu, nu cred că intră în discuţie, întrucît căsnicia este un lucru foarte plăcut, nu m-a deranjat în carieră, dimpotrivă, este foarte agreabil să ai „hîrtii" pe cineva şi cred că îmi face plăcere la rîndul meu să fiu proprietatea cuiva. În tinereţe aveam un foarte ridicat simţ al proprietăţii, iar căsnicia era singura formă de proprietate admisă de sistem şi se chema foarte frumos, „celula de bază a societăţii". Nu cred că arta şi căsnicia au vreo legătură cu sacrificiul, şi invers. Părerea mea despre sacrificiu este legată de cu totul alte domenii, dar pentru că nu am fost întrebat voi trece la întrebarea a doua...

2. Te-ai gîndit că vei face o operă cu „O" mare atunci cînd ai început să pictezi/sculptezi?

2. Toată lumea se gîndeşte la acest lucru, dar cînd ajungi pe la jumătatea drumului îţi dai seama că nu există o „măsură" agreată de toată lumea, care să-ţi confirme dacă ceea ce faci este cu „O" mare sau cu „o" mic. În general cînd îmi iese ceva care se apropie de „O" mare simt acest lucru şi singura spaimă pe care o am este că puteam în acele momente să nu fiu la şevalet, ci la coadă la frontiera cu Europa.

3. Crezi că aceia care sacrifică totul pentru ea sînt nebuni?

3. Cred că cei care sacrifică totul (pentru artă) nu au de fapt ce sacrifica. Arta este un lucru lumesc, care nu necesită nici un sacrificiu. Este la fel cum ai face o maşină bună – un *BENTLEY* sau una proastă – să zicem un *LĂSTUN*. Dumnezeu nu a trimis arta pe pămînt pentru ca aceia care o practică să devină martiri. Rembrandt, cînd picta celebra compoziţie „Rondul de noapte", se simţea de fapt foarte bine şi, dacă se gîndea la vreun sacrificiu, acela era legat eventual de dispunerea personajelor din compoziţie mai în faţă sau mai în spate, în funcţie de suma plătită. Cred în schimb că, dacă este să faci artă, aceasta ţi se „dă" cînd vii pe această lume şi că nu prea ai de ales...

4. Soţia ta, Doina, este psihiatru; crezi că vei avea vreodată nevoie de ea în această capacitate?

4. Cred că tratamentul a început de mult şi primind doze mici, dar zilnic, mă gîndesc că la vîrsta pe care o am nu mai pot să-mi pierd mintea. De altfel, cred că ar fi cam mult, ţinînd cont că mă pot lăuda cu un diabet simpatic care nu de mult m-a făcut să-mi petrec o parte din zilele alocate (de viaţă) la institutul inimii din Cluj, unde după diverse proceduri textele începeau cu „aţi avut noroc că..." sau „de fapt nimeni nu are nici o vină, eventual dvs...". Dacă mă gîndesc bine, ceea ce „am" îmi este suficient pentru a nu mă simţi acuzat că am o sănătate de fier.

Răspunsurile Doinei Bochiş

1. Totdeauna există o „familie", o „căsnicie". M.B. a acceptat această organizare statutară. Dar, inconştient, e singur pe lume, şi căsnicia noastră e o „subspecie". Şi, ca să zic aşa, el a înregistrat „fluide invizibile ale ochiului gol", eu nu.

2. A început să picteze/sculpteze ca un temei meşteşugăresc (relaţia artist-unealtă-materie cum zice Pleşu). Nu operă cu „O" mare, ci un jurnal al vieţii lui, cu mari primejdii care l-au pîndit, şi îl pîndesc şi acum, nu glumă!!

3. Nu, nu sînt nebuni. Au un exces de complexitate faţă de „o stare maşinală determinată", „exces de joc în cadrul maşinii". M.B. are o independenţă suverană faţă de „pulsiuni, calcul, economie, maşină".

4. Nu, nu va avea nevoie. Am încercat să inoculez „imperativul categoric al speranţei", cum spun psihiatrii elveţieni, dar coroziunea lui interioară nu a încetat.

a întrebat Alex. Leo ŞERBAN

Marina DUMITRESCU

Mai presus de celebritate

Cînd călătorim cu unicul scop al înstrăinării de noi înşine, pentru a ne risipi şi recompune într-o lumină necunoscută, avem simultan ocazia de a îi observa mai detaşat şi atent pe semeni, lăsîndu-ne cumva purtaţi de vieţile lor. În asemenea circumstanţe de pustnicie itinerantă dăm uitării propria persoană, dizolvăm prejudecăţile care ne ghidează în mod curent, pregătiţi eventual să degustăm alte variante ale trăirii. Cu cît asemenea incursiuni ne îndepărtează de marile noduri urbane către provincie ori sat (indiferent de continent), cu atît mai captivantă se dezvăluie monotonia vieţii ritmată adînc, inconştient, conform unei ierarhii de valori şi criterii în care *ziua dată* ocupă locul suveran. Se poate nutri deseori o particulară admiraţie, amestecată cu uimire, faţă de oamenii – atît de numeroşi! – care trăiesc împăcaţi, fără a avea nevoie de operă. Convinşi de importanţa capitală a desăvîrşirii existenţei lor ca atare. Anonim. Fără teamă de perisabil. Fără dispreţ pentru amănunte. Netorturaţi de asemănarea cu ceilalţi. Perfect demni în consumarea, după legile nescrise moştenite prin generaţii, a fiecărei etape în parte – naştere, educaţie, căsătorie, casă, înstărire familială, urmaşi, loc de muncă, activitate comunitară, carieră etc. Face parte din patrimoniul funciar al umanităţii această largă şi rezistentă categorie de oameni care nu concepe să pună în criză ceea ce i-a fost dăruit fără să ceară. Cum altfel se poate explica, de pildă, echilibrul aproape neverosimil de care dau dovadă întregi populaţii vitregite din Africa sau Asia atunci cînd, pe lîngă foametea şi indigenţa curente, sînt lovite de catastrofe suplimentare precum inundaţii, cutremure sau războaie? Chiar fără a lua în discuţie extremele, este un fapt că, pentru cea mai mare parte a umanităţii, actul creator esenţial şi de nedepăşit, opera de căpătîi, rămîne procreaţia – nu atît ca instinct de conservare, cît mai ales ca perpetuare a unei avuţii resimţite familial, genealogic. Fiii sînt cei care dau un sens existenţei, liniştind setea de nemurire. De aceea se fac întruna copii, oricînd şi în orice condiţii. Desacralizat şi industrializat, doar Occidentul îmbătrîneşte calculînd, planificînd, limitînd naşterea pruncilor. Acelaşi Occident care în schimb, prin puternicele sale elite, a ridicat de-a lungul vremii la rang suprem activitatea intelectului şi a sensibilităţii – ca maximă justificare şi semnificare a trecerii prin lume.

Creaţie fără operă?

Ampla categorie umană pomenită nu e desigur omogenă; există în interiorul ei indivizi ancoraţi în orizont religios, alţii neconştienţi de el, unii indiferenţi, iar alţii care pur şi simplu îl neagă. În funcţie de această situare, raportul viaţă-operă-creaţie se chirceşte sau se ramifică spectaculos. Generoasă ca întotdeauna, perspectiva creştină înglobează o panoplie de nuanţe: cel chemat să zămislească din nimic, demiurgic, o operă (artistică, filosofică, ştiinţifică) este îndemnat să o facă, talentul fiind un altfel de har, semn privilegiat al iubirii divine. Celui care nu are acces la opera de sine stătătoare, cu titlu, nume şi renume, omologată public, i se propune în schimb zona nu mai puţin incitantă a creaţiei-de-fiecare-clipă, ale cărei valenţe trebuie doar să fie dispus a le bănui.

Necesitatea constantă de a alege între bine şi rău nu presupune, oare, o dorinţă de ameliorare lăuntrică, virtual infinită, de natură creatoare? Indiferent cît de bine conştientizată, libertatea *opţiunii* implică modelarea de sine, respectiv modelarea celuilalt. O stare neîntreruptă de cizelare a fiinţei care, pentru creştin, are drept model viaţa-operă prin specifică lui *homo religiosus* în sens larg. Numai o particulară inspiraţie ascendentă, sub gîndul mîntuirii, poate explica bunăoară nevoia de a (se) dărui, capacitatea de a consimţi sacrificiul, asumarea şi trăirea suferinţei prin nădejde – nu ca fatalitate, ci expresie a unui destin. Numai reflexul creator explică facultatea salvatoare de a descifra mereu un sens al celor trăite, împiedicînd rătăcirea energiilor vitale şi consolidînd comuniunea cu Dumnezeu. Paradigma unei asemenea variante a creativităţii începe cu formele „obişnuite" de altruism (al celui care îşi dă senin viaţa pentru a salva o alta, al donatorului de organe, al voluntarului pentru cauze umanitare, al celui care iubeşte fără a fi iubit, al mamei devotate pînă la extincţie), ajungînd pînă la ipostazele superioare ale omului religios – misticul, monahul, misionarul, martirul – pentru care mărturisirea lui Dumnezeu sub toate formele posibile între o naştere şi o moarte constituie singura operă, unica raţiune de a fi, structural anti-egocentrică. „Geniul creştinismului" îi asigură omului nostalgia perfecţionistă (fără cea mai vagă nevoie de spectatori sau martori), obligîndu-l deopotrivă să creeze şi să se creeze neîncetat, plasîndu-i viaţa sub presiunea fertilă a unui *dincolo*. În cartea a şasea a celebrei lucrări parafrazate mai sus, Chateaubriand descrie o tensiune indispensabilă pentru mulţi – citez din traducerea Marinei Vazaca (Editura Anastasia, 1998): „E sigur că sufletul nostru cere necontenit; abia a obţinut obiectul rîvnit, că iarăşi cere: universul întreg nu îl satisface. Nemărginirea e singurul domeniu care îi convine: îi place să rătăcească printre cifre, să închipuie cele mai mari şi cele mai mici dimensiuni. În fine, umflat dar nesătul de tot ce a devorat, se aruncă la pieptul lui Dumnezeu, unde ideile despre necuprins se adună în perfecţiune, în timp şi în spaţiu; dar nu se cufundă în Dumnezeu decît pentru că această Dumnezeire e plină de tenebre, *Deus absconditus*. Dacă ar avea o imagine clară a ei, ar dispreţui-o, ca pe toate lucrurile pe care le măsoară (...) Aşadar, singura făptură ce caută în afară şi care nu-şi este sieşi suficientă este omul."

Opera deschisă

Practic, orice experienţă este o potenţială formă de creaţie: contemplarea naturii, contactul uman, călătoria, sportul, alpinismul, navigaţia. Chiar şi îmbătrînirea, ca sculptare inefabilă a trupului, poate fi văzută în aceeaşi lumină. Pentru cel care nu a scris şi nu va scrie vreodată o carte, actul lecturii (intim-anonim) poate fi el însuşi creator, în măsura în care comentariul personal, adnotările, glossele, analogiile compun, dacă sînt coerente, un veritabil alter ego al operei propriu-zise. Cititorul co-autor, autorul disimulat, principiul interactivităţii modifică treptat statutul operei în raport cu viaţa şi reciproc, încurajînd o asemenea abordare. Umberto Eco teoretiza printre primii, în anii '60, o realitate pe care modernitatea o practica deja: faptul că opera de artă – niciodată definitivă – se reconfigurează ori de cîte ori este receptată, interpretată, integrată orizontului de aşteptare al unei alte conştiinţe, al unei alte sensibilităţi. Pentru creştin, „opera deschisă" este viaţa în ansamblu: cu nivele de lectură, unghiuri de analiză, reţea de sensuri şi opţiuni... auctoriale. Teoretic, afirmaţia ar trebui să fie valabilă pentru orice persoană, dar experienţa arată cel mai adesea că individul autodeclarat singur-în-univers, „liber" de orice model transcendent, fie nu izbuteşte să conceapă viaţa fără o operă *catalogabilă* (ceea ce îl schematizează şi îl primejduieşte deopotrivă), fie cade prea uşor în plasa disperării, îndată ce a priceput că nu e capabil să făurească ceva recognoscibil din exterior, aprobat de instanţele omeneşti.

Creaţia poate fi omniprezentă într-o viaţă fără operă, aşa cum e posibil-ubicuă chemarea inversă, distructivă. Pentru această a doua variantă, e suficientă indiferenţa. Cea dintîi este, în schimb, multiplu condiţionată. Creăm numai atunci cînd deliberăm, cu oricît de mult sau de puţin rafinament, cum să trăim sau cum să fim. Cînd ne convinge valoarea renunţării; cînd putem prefera tăcerea, vorbirii; cînd intuim beneficiul căinţei, lăsîndu-ne problematizaţi de ea. Atunci cînd, mai sofisticat vorbind, medităm constructiv asupra lumii înconjurătoare, profitînd de minimul prilej pentru a „debanaliza" cotidianul.

Distorsiuni

Majoritatea aspectelor amintite aici sînt oricînd vulnerabile în faţa lipsei de măsură. Individul pentru care tot ceea ce este *dat* echivalează cu obligaţia oarbă de a urma o cale bătută, fără întrebări sau spirit critic, ajunge repede la plafonarea anti-creativă prin excelenţă. Sau chiar la abrutizare. Pe de altă parte, acela care, fie şi prin merite proprii neconstestate, a realizat opera în formă palpabilă doar pentru a o transforma în idol, negăsind consolare existenţială decît în zgomotele notorietăţii, se vede la rîndul său periclitat de forme înrudite ale mărginirii. Aş spune că simptomul comun pe care-l acuză dezorientarea busolei lăuntrice este, în majoritatea cazurilor, *frica*. Panica nereuşitei, teama de moarte, angoasa singurătăţii, timorarea în faţa vecinilor. Întreaga familie a deznădăjduirii provine din ignorarea raportului „interactiv", real şi pasionant, cu *Deus absconditus;* din neglijarea unei dialectici frecvent dureroase, dar întotdeauna rodnice... Pentru a se fortifica interior, omul nu are decît de înţeles că acest filon, preţios ca firul de aur în nisip, ascunde oricînd virtuale capodopere. Mai presus de celebritate.

Lisabona, noiembrie 2003

▲

Ioana PÂRVULESCU

Fabulă

În Braşov există tradiţia „Zilei morţilor". Întorcîndu-mă pe Strada Lungă de la cimitirul împodobit de cei vii cu brazi, crizanteme şi lumînări, mă gîndeam la moarte, cînd m-am încrucişat cu doi băieţi, care veneau exact din partea opusă a străzii şi a gîndurilor mele. Semănau bine la faţă, la haine, la mers şi doar diferenţa de înălţime, cît o riglă de 15-20 de cm, arăta că nu sînt gemeni. Jachetele descheiate şi fularele fără nod, lăsate lejer să curgă spre talie, le dădeau un aer de mici oameni mari, în contrast cu căciuliţele cu moţ. Se întuneca şi mi s-a părut ciudat să-i văd singuri pe stradă. Eram toţi trei în dreptul unei librării recent înfiinţate, care părea că te invită înăuntru. Spaţioasă, cu lumină bună, caldă, librăria era pustie, ceea ce m-a întristat. Cîteva trepte care se deschideau spre o altă încăpere, situată la mezanin, făceau legătura cu o papetărie, ceva mai animată decît librăria. Înainte de a intra, l-am auzit pe băiatul mai mare, dăscălindu-l pe mezin: „Du-te şi întreabă dacă au carte de religie pentru clasa a doua". „Tse să întreb?" „Carte de religie pentru clasa a doua". „Da, mă duc", a spus copilul mai mult pentru sine. L-am lăsat deci pe mesager să intre primul. Viteza lui de obiect teleghidat, la început, s-a încetinit pe măsură ce avansa în magazin fără să dea de nici un om mare. S-a oprit în dreptul treptelor care conduceau spre papetărie, unde casiera şi vînzătoarea erau prinse într-o discuţie şi şi-a spus întrebarea aşa: „Fratele meu întreabă dacă avesi carte de religie pentru clasa a doua". Din păcate nu, a venit răspunsul de sus, doar caiet de religie. Asta nu-l interesa pe fratele mai mare, deci cel mic s-a întors şi a zburat pe uşă cu răspunsul, ca un Hermes mic, cu aripi la ghetele de grădiniţă. Misiune îndeplinită.

Am mai stat vreo cinci minute, apoi am dat să ies. Tocmai atunci uşa s-a deschis din nou, iar mesagerul, acelaşi, s-a trezit faţă în faţă cu mine. Întrucît eram un om mare, s-a proptit bine pe picioruşe şi, fixîndu-mi al doilea nasture de la haină, a spus ca pe o poezie într-un vers un nou text învăţat în pripă. Luată prin surprindere de cei doi dinţi lipsă, chiar pe mijlocul gurii, în partea de jos, şi de şuvoiul de cuvinte care se adresa nasturelui meu, n-am înţeles nimic.

– Poftim? Ce să am?

– Micul prins avesi si la tse pres? a articulat din nou băiatul, cu răspicată atenţie pentru consoane. Da, aveam, văzusem o versiune cartonată pe unul din rafturi. Nu ştiu de ce cartea era în română-*engleză*. Copilul a înşfăcat-o şi a strîns-o la piept cu ambele mîini. „La tse pres?" N-am îndrăznit să-i iau prada din mînă, aşa că m-am uitat pe raft, dar înainte să-i răspund, băiatul a strigat tare către uşa deschisă, plin de emoţia victoriei: „Bogdane, are *Micul prins!*" A intrat imediat şi Bogdan. „La ce preţ?" m-a întrebat cu îngrijorare, ţinînd banii (destinaţi, probabil, cărţii de religie) mototoliţi în mînă.

Morala: *Micul prins* e opera. *La tse pres* e viaţa. Că nu pot fi separate, că *operă adevărată fără viaţă nu există*, începi să înţelegi o dată cu pierderea primilor dinţi de lapte.

▲

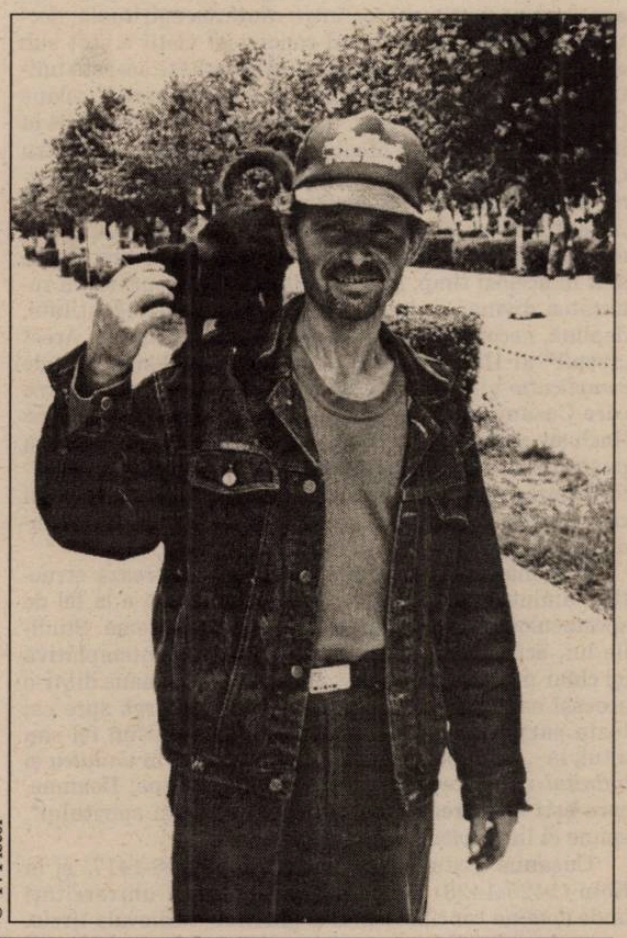

© P. Piscoi

Anca MANOLESCU

Oameni ai coerenţei

Ce era deosebit la Muzeul Ţăranului Român nu era doar muzeul în sine: un eseu muzeal, o „operă de artă“ care se amplifica fără a-şi pierde coeziunea; nu era doar procesul de alcătuire a acestui muzeu: îndelunga alegere şi „ascultare a obiectelor“, un fel de orchestrare a obiectelor, a suporturilor de expunere şi a spaţiului, aşa încît se ajungea la compoziţii de mare frumuseţe simbolică (Horia Bernea spunea o dată că ar trebui ca o sală în lucru să fie deschisă publicului pentru ca el să înţeleagă ce fel de muzeu are în faţă: „un muzeu într-o stare mereu născîndă“). Ce era, după mine, şi mai deosebit era că vedeam la lucru un om pentru care „viaţa şi opera“ erau într-o creatoare, firească, deseori surprinzătoare comunicare. Convingerile lui spirituale şi interesul pentru lumile tradiţiei erau adîncite şi explicitate cu mijloacele de judecată ale unui „expert al văzului“ (vorbea despre materialitatea de care „se agaţă“ spiritul, iar un criteriu de departajare între obiectul tradiţional izbutit şi cel carent era materialitatea plină, adîncă, simplă a celui dintîi şi materialitatea emfatică, dar găunoasă şi superficial complicată, a celui din urmă). A face muzeu era, pentru el, nu numai în continuitate cu a face pictură, ci şi cu orizontul religios în care se mişca: vorbea despre „muzeografie mărturisitoare“, despre „muzeografie apofatică“ şi ele nu erau nişte metafore; categoriile doctrinei deveneau efectiv principiu de lucru, decideau tipul de expunere pe care îl urmărea: o expunere care să orienteze privitorul dincolo de clişeele acumulate în jurul unei teme, o expunere care să nu afirme, ci să sugereze, care să trimită spre structura ascunsă a lucrurilor şi spre sensurile tari, dar inevidente, pe care le poartă cu ele. Horia Bernea făcea (sau descoperea?) asocieri pertinente între registre foarte deosebite de realitate: ceva din logica de adîncime, din complexitatea liber ordonată a lumii devenea, prin el, accesibilă şi celorlalţi. Atmosfera de lucru era, ea însăşi, de aceea o bucurie: cînd lucram, de pildă, pentru revista *Martor*, împreună cu Irina Nicolau şi cu el, decidea cu rapiditate un tip expresiv de aşezare în pagină; tria, asocia, comenta imaginile pentru o anume temă, trecea la sensul ei spiritual şi dădea un citat din *Pateric* ori dintr-un părinte al Bisericii, se întorcea la felul cum tema ar trebui expusă în muzeu, amintea de o chestiune politică de moment, vorbea despre compoziţia unui peisaj roman, despre statuarul egiptean ori despre lucrul lui de pictor în sudul Franţei sau la Văratec. Şi între toate exista o corespondenţă de substrat, nici una nu era divagaţie; era un mod de a da tîrcoale unei teme ca ea să-şi obţină, încet-încet, amploarea integrală. În plus, asistam la felul în care el însuşi îşi trăia, într-o firească şi bogată coerenţă, angajamentele existenţiale şi profesionale.

Respirul unităţii

De cîte ori asişti la aşa ceva, asişti la o ordine liberă, organică, la un lucru de mare frumuseţe. Vreau să vorbesc acum despre un personaj din secolul al XV-lea pentru care continuitatea între căutarea spirituală, doctrina filozofică şi parcursul concret al vieţii a stat sub exigenţa unităţii şi care a ţinut să marcheze această unitate printr-o imagine simbolică. E vorba despre Nicolaus Cusanus, cardinal, teolog, metafizician, o figură-cheie la îmbinarea între Evul Mediu tîrziu şi Renaştere. Pentru Cusanus, universul, în toate entităţile lui, este o *explicatio* a principiului, e o desfăşurare în multiplicitate a „intenţiilor“ ori „înţelesurilor“ divine; toate sînt „apariţii“ ori „manifestări“ ale posibilităţilor lui creatoare. Toate sînt în acelaşi timp, „complicate“ sau „înfăşurate“ în realitatea divină; acolo îşi au toate adevărata identitate, deplină, necontractată: în unitatea lui Dumnezeu. Acest „respir“ al Unităţii, prin aspectele complementare de *complicatio* şi *explicatio*, dă raţiunea metafizică pentru care Cusanus e atent şi respectuos faţă de diversitatea (inclusiv religioasă) a lumii; ea e raţiunea metafizică a pasiunii cu care el urmăreşte armonizarea (nu uniformizarea) acestei diversităţi, obţinerea unei concordii care să reflecte unitatea ce constituie temeiul transcendent al lucrurilor.

Personalitatea lui Cusanus însuşi ilustrează structura amintită: diversitatea preocupărilor lui e la fel de spectaculoasă ca ordonarea lor sub o unică temă. Studiile lui, activitatea eclezială, filozofia lui contemplativă (şi chiar modul cum se dezvoltă ea) par să emane dintr-o aceeaşi aspiraţie de căpetenie şi să conveargă spre ea; toate participă, într-un grad sau altul, într-un fel sau altul, la „vîntătoarea Înţelepciunii“ divine în *unitatea* şi *infinitul* ei. „A te gusta prin gîndire pe Tine, Doamne, care eşti savoarea însăşi a fiinţei, vieţii şi spiritului“, spune el în *De visione dei*.

Cusanus a studiat la Heidelberg (1416-1417) şi la Köln (1425-1426) teologia şi filozofia, în universităţi unde domina conciliarismul şi gîndirea medievală tîrzie. A studiat dreptul canonic la Padova (1417-1423), alături de matematică şi medicină, în atmosfera sudului deja umanist. Era cunoscut printre umaniştii italieni pentru depistarea şi colecţionarea de manuscrise greceşti antice (a descoperit, de pildă, 12 comedii ale lui Plautus), neoplatonice şi patristice. A făcut parte din cercul intelectualilor florentini şi romani interesaţi de descoperirea, traducerea şi studiul textelor matematice vechi greceşti, prezidat de papa Nicolae al V-lea. Or, Cusanus s-a folosit de simbolismul matematic şi de simbolismul perspectivei pentru a expune tocmai „metoda“ cunoaşterii mistice, modul cum intelectul e orientat, atras şi se apropie asimptotic de necuprinsul divin.

A fost, pe de altă parte, ca specialist în drept canonic, legat papal, episcop şi cardinal, o figură uimitor de activă, eficace, reformatoare în ierarhia Bisericii catolice. Talentul său de armonizator politic s-a dovedit nu numai cînd, la capătul unor ani de pledoarie (1438-1446), convinge oraşele imperiale germane să recunoască autoritatea papei Eugeniu al IV-lea (pentru aceste eforturi, prietenul său Aeneas Sylvius Piccolomini l-a numit „Hercule al lui Eugeniu“), ci şi atunci cînd acelaşi prieten, acum papa Pius al II-lea, absent pentru cîteva luni din Roma, îi încredinţează lui Cusanus guvernarea oraşului (1460): în scurta lui guvernare, el izbuteşte să reconcilieze facţiunile patriciene rivale ale Romei (pe lîngă faptul că organizează miliţia oraşului, măreşte producţia minelor de sare, care asigurau principalul venit al cetăţii, şi face un proiect pentru reformarea Curiei).

Chiar înainte de 1440, cînd încheie *De docta ignorantia*, pasiunea pentru unitate, o unitate de recuperat prin înţelegerea diversităţii după structura *complicatio-explicatio*, pare să îi decidă opţiunile. După cîţiva ani de aderenţă la poziţia conciliară (1432-1437), căreia, ca specialist în drept canonic, îi dă fundamentare teoretică prin tratatul *De concordantia catholica* (1434), Cusanus alege să părăsească Conciliul de la Basel şi să adopte principiul papal de conducere a Bisericii. Decizia se datorează în parte faptului că Eugeniu al IV-lea şi partidul său erau mult mai deschişi către reconcilierea cu Răsăritul creştin şi unirea Bisericilor. Or, pentru Cusanus unitatea universală a ecclesiei reflecta unitatea Treimii, iar a o reface însemna a spori în Biserică prezenţa operantă a Duhului Sfînt, care e legătura *(nexus)* în interiorul Treimii-Unitate. Conştient probabil de măcinarea internă a creştinismului occidental (conciliarism *versus* papalitate şi deja presimţitul pericol de despicare între romano-catolicism şi reformă), Cusanus aderă la partidul care priveşte spre creştinătatea *cealaltă*, spre reîntîlnirea cu Orientul creştin, o întîlnire ce ar fi redat ecclesiei amploarea şi unitatea ei primă. La Constantinopol, unde merge în 1437, ca membru al delegaţiei pentru pregătirea conciliul de reunire, misiunea sa va fi să caute manuscrise patristice care să fundamenteze dezbaterile; el va aduce totodată de acolo texte neoplatoniciene.

Biblioteca lui era una dintre cele mai importante biblioteci private ale timpului. Compoziţia ei reflectă în parte sursele şi traseele de gîndire pe care Cusanus le-a asimilat, le-a metabolizat s-ar spune (de la platonism şi neoplatonism, necreştin şi creştin, la patristică, la marea scolastică a secolelor XII-XIII şi la tradiţia mistică), formulînd o nouă, puternică doctrină de filozofie contemplativă: depozitul Evului Mediu este astfel absorbit, transmutat şi propus noii lumi, în curs de apariţie, a Renaşterii. Ernst Cassirer, în studiul despre Cusanus din 1927, spune că doctrina cusană se naşte, ca din erupţia unui adevăr fundamental, ca dintr-un unic germene intelectual, din tema neştiinţei ştiutoare *(docta ignorantia)* şi că întregii lui doctrine i se poate aplica, ei înseşi, structura *complicatio-explicatio:* din acest germene, „ea se desfăşoară progresiv şi absoarbe în sine, prin această dezvoltare, toată substanţa şi ansamblul cunoaşterii epocii“; dar o face pentru a suscita un nou mod de a gîndi raportul lume-transcendenţă şi, în consecinţă, o nouă metodă de cunoaştere a divinului.

Cusanus pe mare

Cînd vorbeşte despre „erupţia unui adevăr fundamental“, Cassirer urmează sugestia lui Cusanus însuşi care a ţinut să situeze foarte atent, într-un „peisaj simbolic“, tipul de cunoaştere care e *docta ignorantia* şi felul cum a avut acces la ea. Pe corabia care îl aducea înapoi din Grecia, spune Cusanus, a avut intuiţia acestei *doctae ignorantiae* care va constitui nucleul misticii sale speculative. Tema cunoaşterii adecvate denecuprinsului divin i se deschide lui Cusanus pe mare, între cele două teritorii ale creştinătăţii, occidentală şi orientală, la întoarcerea din călătoria întreprinsă pentru a contribui la reunificarea lor. El nu se află – geografia concretă reflectă aici una noetică – nici în teritoriul gîndirii occidentale, nici în teritoriul tradiţiei orientale; nu e subsumat nici uneia; e un călător aflat *pe mare*, suspendat cumva între cele două teritorii, în condiţia simbolică de dezmărginire, de depăşire a limitelor cunoaşterii umane obişnuite. Întinderea fără capăt a apelor e echivalentul unei minţi devenită pură receptare; pe această orizontală cade subit verticala unei epifanii, lumina întunericului divin.

„Primeşte astăzi, venerabile părinte“ – îi spune Cusanus cardinalului Giulio Cesarini în dedicaţia care încheie tratatul – „ceea ce de mult am dorit să ating pe căile diferitelor doctrine; dar pînă acum căutasem fără rezultat; apoi, la întoarcerea mea din Grecia, pe mare, fără îndoială ca un dar al Părintelui luminilor, de la care vine toată darea cea bună, am fost condus către îmbrăţişarea (înţelegerea) lucrurilor de necuprins (incomprehensibile) în mod de necuprins (incomprehensibil) în *docta ignorantia*, printr-o depăşire a ceea ce este omeneşte cognoscibil despre lucrurile nepieritoare.“

Cusanus parcursese pînă atunci în zadar „căile diferitelor doctrine“, drumurile cunoaşterii ferme, ordonate într-un demers „scalar“, pas cu pas, ale unei scolastici care aplica cu rigiditate principiile logicii aristotelice şi devenea astfel inaptă de a-şi ataca adecvat obiectul ultim; era vorba, spune Cassirer, de „o logică a finitului“ neputincioasă în a se deschide eficace spre infinitul divin; era, s-ar zice, o abordare „terestră“, în care succesiunea indefinită a paşilor gîndirii, stăpînită de principiul contradicţiei şi al terţului exclus, nu izbuteşte să ia efectiv direcţia transcendenţei. F.E. Cranz *(Nicholas of Cues and the Renaissance*, 2000) vorbeşte, în acest sens, despre frustrarea, despre melancolia care, din cînd în cînd, răsună în gîndirea scolastică; îndelunga şi neîmplinita dorinţă a lui Cusanus era ecoul suspinului intelectual al lui Anselm după obţinerea argumentului ontologic: „Dacă L-ai găsit, de ce nu simţi şi nu ai experienţa a ceea ce ai găsit? De ce, Doamne Dumnezeule, sufletul meu nu Te simte şi nu are experienţa Ta dacă Te-a găsit?“ *(Proslogion* XIV). Cusanus epuizase acest tip de căutare terestră, „seacă“; el părăsise uscatul, se afla pe mare.

Era la întoarcerea din Bizanţ unde s-ar spune că simbolic, virtual, absorbise deja un alt tip de raportare la divin, un alt tip de căutare: gîndirea de tip paradoxal, acea antinomie apofatică ce nu se opreşte nici la abordarea pozitivă nici la abordarea negativă a divinului, ci depăşeşte mereu ambii versanţi (la Cusanus, coincidenţa opuselor nu va fi decît „zidul Paradisului“ dincolo de care intelectul îşi aruncă privirea spre necuprinsul divin).

Însă Cusanus e foarte ferm în a spune că *docta ignorantia* nu a fost pentru el o achiziţie făcută în teritoriul răsăritean, că ea nu decurge din doctrinele vechilor autori, ci e un dar al polului divin. Şi coincidenţa opuselor şi *docta ignorantia* sînt pentru el, spunea un cercetător, „produse ale transcendenţei“, coborîte pe orizontala mării. Cusanus descrie astfel crucea unei cunoaşteri de tip ilimitat a ilimitatului; mintea e „crucificată“, în sensurile solidare de sacrificiu şi de întindere pe marile direcţii cardinale, e capabilă să-şi activeze dimensiunea orizontală a raţiunii şi dimensiunea verticală, contemplativă a intelectului. De aici înainte Cusanus se va strădui mereu să reflecte, să pună în limbaj raţional ceea ce revelaţia de pe mare i-a oferit, anume coincidenţa opuselor şi depăşirea lor; se va strădui să dea minţii o metodă de a înainta adecvat spre necuprinsul divin. Abia după momentul axial de pe mare, declară Cusanus, va citi autorii răsăriteni şi apuseni în care va descoperi aceeaşi doctrină. O spune în tratatul din 1440, o spune nouă ani mai tîrziu, în *Apologia doctae ignorantiae:* „mărturisesc, prietene, că nu l-am văzut pe Dionisie ori pe vreunul din teologii adevăraţi atunci cînd am primit de sus conceptul acesta *(docta ignorantia);* dar că apoi m-am îndreptat cu zel către scrierile doctorilor şi nu am găsit nimic altceva decît aceeaşi revelaţie felurit exprimată în diverse chipuri.“ Se vorbeşte aici despre o vedere interioară care nu-şi percepe iluminarea ca fiind primită prin intermediul unui „releu“ al tradiţiei, prin intermediul unui maestru care îi comunică, simbolic, doctrina „neştiinţei ştiutoare“; ea e primită direct pe verticală, din zenitul divin. Abia apoi, locuit de această doctrină, avînd intuiţia ei globală, o depistează şi o înţelege, sub expresiile ei diferite, în textele celorlalţi autori. Doctrina sintetic prezentă în intuiţia de pe mare, primită atunci în starea ei de înfăşurare *(complicatio),* va fi apoi recunoscută în feluritele formulări ale celorlalţi teologi, într-un demers de tipul *explicatio;* e aceeaşi structură pe care Cassirer o socoteşte definitorie pentru dezvoltarea gîndirii cusane înseşi.

Remarcabil e faptul că Nicolaus Cusanus a ţinut să lege primirea acestei cunoaşteri, care dă miezul filozofiei sale contemplative, de o situaţie existenţială; remarcabil e faptul că viaţa lui concretă serveşte drept „scenă“ şi material simbolic pentru a spune tipul de cunoaştere care e *docta ignorantia*. Remarcabil e faptul că între viaţa imediată, doctrina metafizică şi calea spirituală există, pentru Cusanus, o atent declarată coerenţă.

▲

Ion MIHĂILEANU

Hasidul şi anti-profetul

Mă prezint în faţa dvs. cu multă timiditate. Nu sînt nici specialist în teologie, nici în iudaism. Sînt jurnalist şi critic literar, un simplu cititor şi admirator al lui Elie Wiesel.

Îmi cer scuze, încă de la început, că îndrăznesc să abuzez un pic, dar nu foarte mult, de răbdarea dvs., pentru a vă citi la întîmplare cuvinte, fraze scrise de un scriitor ne-evreu despre evrei, care cred că privesc, într-o oarecare măsură, tema colocviului nostru.*

Citez: „...istoria lui care derutează Istoria, la destinul lui, ce pare că ţine de o logică supranaturală în care nemaiauzitul se amestecă cu evidenţa, iar miracolul cu necesitatea. (...) Să fii om este o dramă; să fii evreu este o altă dramă: de aceea Evreul are privilegiul de a trăi de *două ori* condiţia noastră. (...) ...aveau să îndure mai tîrziu greutatea şi teroarea crucii, căci ea a devenit simbolul supliciului pentru ei, nu pentru creştini. (...) Pentru cine este gata să capituleze, ştiinţa lor de a îndura este o extraordinară învăţătură. De cîte ori, pe vremea cînd îmi puneam la cale pieirea, nu m-am gîndit la îndărătnicia lor, la încăpăţînarea lor, la pofta lor de a fi, pe cît de reconfortantă pe atît de inexplicabilă! Le sînt îndatorat pentru multe revirimente, pentru multe compromisuri faţă de nonevidenţa necesităţii de a trăi. Şi totuşi, i-am înţeles oare întotdeauna pe deplin? Nicidecum. Dacă, la douăzeci de ani, îi iubeam atît de mult încît regretam că nu sînt unul dintre ei, ceva mai tîrziu, neputîndu-i ierta că au jucat un rol de prim-plan în decursul timpurilor, am început să-i detest cu furia unei iubiri amestecate cu ură. Strălucirea omniprezenţei lor mă făcea să simt mai bine obscuritatea ţării mele, menite, ştiam bine, să fie sufocată şi chiar să dispară; în timp ce ei, ştiam la fel de bine, vor supravieţui tuturor întîmplărilor. De altfel, în acea perioadă, nu simţeam decît o milă livrescă pentru suferinţele lor trecute, fără a le putea ghici pe cele care aveau să vină. Mai tîrziu, gîndindu-mă la tribulaţiile lor şi la fermitatea cu care au îndurat totul, aveam să înţeleg valoarea exemplului lor şi să aflu în el cîteva motive de a lupta împotriva tentaţiei mele de a abandona totul. Dar oricare mi-ar fi fost, în diferite momente ale vieţii mele, sentimentele faţă de ei, nu m-am schimbat niciodată într-o anumită privinţă: mă refer la dragostea mea pentru Vechiul Testament, la cultul pe care l-am consacrat totdeauna cărţii *lor*, providenţă a dezlănţuirilor sau a amărăciunilor mele. Datorită acestei cărţi, eram în comuniune cu ei. (...) Ei ne învaţă cum să ne acomodăm cu o lume vertiginoasă de nesuportat: sînt adevăraţii *maeştri ai existenţei*. (...) Fără ei, aerul cetăţilor ar fi de nerespirat. (...) În orice ţară ar trăi, ei se află în vîrful elitei spirituale a acesteia. Adunaţi, ar constitui un număr de excepţii, o sumă de capacităţi şi de talente fără exemplu în vreo altă naţiune. (...) Deşi nu deţin monopolul subtilităţii, forma lor de inteligenţă rămîne cea mai tulburătoare dintre toate, cea *mai veche:* s-ar spune că ştiu totul dintotdeauna, începînd cu Adam, începînd cu... Dumnezeu. (...) Înţelepciunea pe care o posedă este înţelepciunea exilului, cea care te învaţă cum să triumfi împotriva unui sabotaj unanim, cum să te crezi un ales cînd ai pierdut totul: este înţelepciunea sfidării. (..) Priviţi uşurinţa cu care străbat naţiunile! Unul, născut rus, devine german, apoi francez, apoi american sau orice altceva. În ciuda acestor metamorfoze, îşi păstrează identitatea; are caracter, toţi au. Cum să-ţi explici altminteri capacitatea lor de a reîncepe, după cele mai mari nenorociri, o nouă existenţă, de a-şi relua destinul în propriile mîini? Asta ţine de o minune. (...) Iov şi-a transmis energia alor săi; însetaţi de dreptate ca şi el, ei nu cedează în faţa evidenţei unei lumi nedrepte. Revoluţionari din instinct, ei nici nu se gîndesc măcar să renunţe: dacă Iov, acest Prometeu biblic, a luptat cu Dumnezeu, vor lupta şi ei cu oamenii... Cu cît sînt mai impregnaţi de fatalitate, cu atît mai mult se ridică împotriva ei. *Amor fati,* formulă bună pentru amatorii de eroism, nu li se potriveşte celor care au atît de mult destin încît încă se mai pot agăţa de ideea de destin... (...)" (vezi şi volumul *Evreii – un popor de solitari,* Editura Teşu, 2001, pp. 19-62)

„Doamnelor şi domnilor, aceste texte n-au fost scrise nici de Camus, nici de Malraux, nici de Ionesco, el însuşi evreu după mamă, nici, bineînţeles, de Mauriac. Sînt vorbele lui Emil Cioran, extrase dintr-un lung eseu: «Un popor de solitari», care face parte din cartea sa *Ispita de a fi*. Straniu şi tulburător elogiu, exagerat pe alocuri, în care se regăsesc destule ambiguităţi, explicabile de altfel din partea unui scriitor care a fost antisemit în tinereţea sa română, dar care s-a căit după venirea sa în Franţa şi mai ales după Shoah. Mi-ar fi plăcut ca şi alţi intelectuali francezi, germani sau români, care au avut o contribuţie încă şi mai mare decît Cioran în propagarea antisemitismului – Drieu La Rochelle, Montherlant, Céline, Brasillach, Jouhandeau, Heidegger, Mircea Eliade, şi aş mai putea adăuga cîţiva –, să-şi exprime ceva mai mult decît regretul, cerînd iertare pentru marele rău pe care l-au provocat evreilor.

Acest exerciţiu de admiraţie, pentru a folosi titlul unei cărţi a lui Cioran, sau dacă preferaţi, acest elogiu la adresa unui popor – singurul de altfel pe care şi l-a permis – este cu atît mai frapant, cu atît mai remarcabil, cu cît el vine din partea unui imprecator, al unui om fără iluzii care, de-a lungul întregii sale opere, a lansat anateme asupra tuturor celor ce cred, respiră, speră. Aforismele disperării sale au devenit celebre. El încarnează negaţia extremă, eroică a tot ceea ce noi murim să trăim. Opera sa este diamantul cel mai negru al unei literaturi ilustrate de mari moralişti francezi.

Cum se poate explica această răsturnare în atitudinea lui Cioran faţă de evrei? Cred că, pur şi simplu, legătura personală, prietenia înnodată cu cîţiva evrei i-au permis să cunoască mai bine spiritul şi sufletul poporului Cărţii. Leon Şestov, filozoful evreu de origine rusă stabilit în Franţa, a devenit maestrul său. În timpul Ocupaţiei, a încercat să-l ascundă şi să-l salveze pe prietenul său – el însuşi discipol al lui Şestov –, poetul evreu de origine română Benjamin Fondane. Acesta a refuzat şi şi-a sfîrşit viaţa în camera de gazare. După război, Cioran l-a cunoscut pe Paul Celan; se plimba nopţile, în orele sale de insomnie, cu prietenul său Manes Sperber şi, de mulţi ani, Ionesco devenise cel mai bun prieten al său. Bine, să zicem. Dar ce raport între autorul *Tratatului de descompunere*, al *Silogismelor amărăciunii*, al *Neajunsului de a te fi născut* şi cel în jurul căruia ne-am strîns aici, autorul *Celebrării hasidice*, al *Nopţii*, al *Cerşetorului din Ierusalim?*

Cîteva amănunte, totuşi. Amîndoi s-au născut, unul la Sighet, celălalt la Răşinari, la o sută de kilometri distanţă, în aceeaşi Transilvanie; să zicem că au un soi de înrudire geografică în aceeaşi Românie de atunci. Amîndoi au devenit exilaţi, unul în condiţii normale, omeneşti, celălalt în condiţiile îngrozitoare pe care le cunoaştem cu toţii. Amîndoi au schimbat limba şi, în ciuda faptului că unul locuieşte la New York iar celălalt locuia la Paris, amîndoi au hotărît să scrie în franceză. Pentru Cioran, cum o spune chiar el, „franceza m-a liniştit precum cămaşa de forţă pe un nebun."; pentru Elie Wiesel, aşa cum a demonstrat în mod strălucit Rachel Ertel, trecerea de la idişul din *Lumea tăcea* la franceza din *Noaptea* a atenuat violenţa confruntării sale cu Dumnezeu după Shoah. Ce nebănuite virtuţi curative în limba lui Descartes pentru nişte exilaţi din Est!

Serios, acuma, daţi-mi voie să mă aventurez mai departe. Şi la Elie Wiesel, ca şi la Cioran, sînt preferaţi cerşetorii, nebunii, rataţii, marginalii. Amîndoi îşi exprimă admiraţia lor totală pentru opera lui Dostoievski, şi această afinitate înseamnă ceva. Dar lucrul cel mai important este că mi se pare a descifra un lucru pe care nici unul nu-l ştie sau nu vrea să-l ştie: Elie Wiesel a devenit personajul principal al *Poporului de solitari* al lui Cioran. Cine a fost martirizat, cine a suportat povara şi teroarea Crucii, dacă nu Elie Wiesel? Cine, ca evreu, aşadar aşa-zis „ales", n-a obţinut prin această „alegere" nici un avantaj, nici o pace, nici o mîntuire, dacă nu Elie Wiesel? Cine posedă, cum zice Cioran, o formă de inteligenţă, cea mai tulburătoare, cea mai veche de la Adam încoace... de la Dumnezeu încoace, dacă nu Elie Wiesel? Cine a traversat cu uşurinţă naţiunile – născut într-un *shtetel* român, ungur, iată-l american, iată-l francez, iată-l în Israel – dacă nu Elie Wiesel? Cine a avut puterea de a lua de la capăt, după cele mai teribile decepţii, o existenţă nouă, de a-şi lua în mod miraculos destinul în mîini, dacă nu Elie Wiesel? Cine este un *maître à penser*, dacă nu Elie Wiesel?

Aţi recunoscut cuvintele lui Cioran, cărora le-am adăugat, pur şi simplu, numele lui Elie Wiesel.

Rabinul Nachman din Bratslav spunea că „nimic nu este atît de întreg ca o inimă sfărîmată". Regăsesc în această inimă sfărîmată mult din Elie Wiesel şi multă asemănare între el şi hasidul din Bratslav. Ca şi rabi Nachman, Elie Wiesel este un povestitor. Ca şi el şi-a spus poate: „Văzînd că ideile mele n-au nici un efect asupra voastră, o să vă spun poveşti şi-o să vi le spun nu în idiş, limbă din nefericire asasinată, ci în limba lui François Mauriac, ca să nu mai aveţi scuza că nu m-aţi înţeles." Precum rabinul din Bratslav, Elie Wiesel este autorul unor povestiri captivante, inspirate de legende înaripate, ameţitoare, spuse sau scrise cu fervoare, ducînd fantezia înspre fantastic, înspre vis. Niciodată n-o să găseşti în romanele sau povestirile lui Wiesel, mai mult sau mai puţin tragice, tristeţea sau melancolia în stare pură, nici chiar în *Noaptea* sau în *Testamentul unui poet evreu asasinat*. Există întotdeauna o licărire, o fereastră, cîteva frînturi de speranţă. După Auschwitz, după inomabila tragedie, copilul din Sighet care a rămas mereu copilul din Sighet păstrează doar pe chipul său urmele ororii absolute. În opera sa, el a preschimbat lacrimile şi moartea în sete de absolut, în căutare a adevărului. În surîs şi în rîs. Cine, ascultîndu-l pe Wiesel în timp ce-şi povesteşte cu atîta talent povestirile sale, n-a fost oare cucerit de farmecul umorului său invincibil?

Ca şi la rabinul Nachman, la Wiesel poveştile au un ton epic, un ritm rapid, sacadat, fiecare fabulă închide în ea zece fabule. Rîsul izvorăşte dintr-o conştiinţă lucidă, disperată, rîs de ruptură, rîs de protest contra absurdităţii existenţei, rîs de compasiune pentru omul care nu poate scăpa ambiguităţilor propriului destin şi al propriei credinţe: un rîs metafizic, eliberator, nu unul răzbunător sau provocat de ură. Ura, subliniez: ura, sub toate formele ei, este în întregime absentă din universul lui Wiesel. El, care avea dreptul să-i urască pe călăii poporului său, nu a făcut-o niciodată. El n-a confundat niciodată răzbunarea cu dreptatea.

Prin toată viaţa lui, prin toată opera sa, Elie Wiesel este un hasid. Un mare hasid, care-mi aminteşte un pic de bunicul meu Moshe Buchman din Podul Iloaiei prin exemplaritatea rectitudinii, a înţelepciunii şi onestităţii sale, un mare hasid pentru talentul de povestitor evident în povestirile sale deghizate în nuvele, romane, piese de teatru, eseuri şi articole. Un hasid care are avantajul, în comparaţie cu predecesorii săi hasidici, de a se adresa milioanelor de oameni, evrei şi ne-evrei, prin intermediul scrisului şi al televiziunii, şi de a avea discipoli, cunoscuţi şi necunoscuţi, printre toate popoarele pămîntului. Pentru că Wiesel nu este mesagerul poporului evreu pentru poporul evreu, nu este cantonat într-un ghetou, ci este „alesul" pentru întreaga omenire.

Exact aşa cum Chagall a pictat pe tavanul operei, în spitalul Hadassa la Ierusalim, în sinagogi, catedrale şi biserici, Wiesel se bucură de o prezenţă absolut ecumenică în locurile cele mai fierbinţi şi mai ameninţate ale planetei. Vitalitatea, generozitatea lui le-aş vedea perfect exprimate de acelaşi Chagall sub forma unui violonist cîntînd şi dansînd în înălţimile cerului.

La una din întrebările pe care Michael Philippe de Saint-Cheron i le-a pus în *Le mal et l'exil:* „dacă omul ar putea să aleagă între a se naşte sau nu după ce-ar vedea cum va fi întreaga lui viaţă, credeţi că aţi alege totuşi viaţa?", Elie Wiesel a răspuns: „Talmudul spune că ar fi mai bine să nu te naşti. Este mai confortabil să nu trebuiască să trăieşti, dar pentru că ne-am născut, trebuie să trăim. M-am născut, deci studiez. Nu sîntem întrebaţi dacă vrem să ne naştem sau nu aşa cum nu sîntem întrebaţi dacă vrem să murim sau nu. Un pasaj din Talmud spune că ne-am născut şi că vom muri prin constrîngere."

Rabi Nachman zice: „Infernul există, este aici pe pămînt; doar că nimeni nu îndrăzneşte s-o recunoască." Şi tot el: „Dumnezeule, mi-e milă de tine, da, te plîng, ai greşit inventînd lumea, creîndu-l pe om, toate acestea nu-ţi aduc decît necazuri." Şi-l citez în continuare pe Rabi Nachman, umoristul: „Cînd se va pogorî Mesia, nimic nu se va schimba, doar proştii se vor ruşina de prostia lor." Aceste ultime aforisme ne apropie din nou de Cioran. Unde a găsit el contestarea Creaţiei, dacă nu în Talmud? Una din operele lui nu se cheamă chiar *Despre neajunsul de a te fi născut?*

Volens, nolens, Cioran devine la rîndul lui un personaj al operei lui Wiesel. În *Celebrare hasidică*, Wiesel face portretul memorabil al celui pe care-l numeşte sfîntul furios, divinul rebel, cel mai derutant dintre rabini – Menahem Mendel din Kotzk. Rabinul din Kotzk, aproape mereu pradă furiilor, avea remuşcări pentru că trăia şi se simţea nelalocul lui într-un univers al miniciunii şi decrepitudinii. În cursul unui şabat fatidic, el a ales recluziunea, singurătatea şi tăcerea. Cîteva din maximele sale sînt iluminatoare: „Lumea aşa cum e nu-mi place decît pentru a mă şterge la nas cu ea. (...) Lumea nu merită nici măcar un geamăt. (...) În iad te rogi mai bine ca-n rai. (...) Zece înţelepţi au putut salva Sodoma, dar zece înţelepţi n-ar fi capabili să lumineze o adunătură de imbecili. Mai rău de-atît: o mie de imbecili ar face dintr-un înţelept un imbecil în plus."

Oricare dintre aceste texte ar fi putut fi scris de Cioran. Fără să-şi dea seama, în mod misterios, Wiesel a făcut portretul lui Cioran în acela al fratelui său geamăn, rabinul din Kotzk. Ca şi acesta, scriitorul Cioran, cu schimbările sale bruşte şi imprevizibile de umori, cultivînd paradoxul pînă la paroxism, desfide Creaţia. Dacă are un inamic intim, acela este chiar el însuşi. Este strigătul unui om excedat care se jupoaie pe el pînă la moarte. În mod conştient, el s-a sinucis toată viaţa, fără un moment de răgaz, fără să se preocupe de discipoli sau imitatori, refuzînd orice apariţie la radio sau televizor.

L-am numit pe Cioran, în titlul intervenţiei mele, „anti-profet". Este adevărat dacă-i citim opera la primul nivel pentru că, aparent, nu se degajă din ea nici o lumină, nici o perspectivă – pare că e vestitorul Apocalipsei. Dar dacă-l citim la un al doilea nivel, de profunzime, mai ales în aforismele sale din care ţîşneşte un umor revigorant care nu iartă nimic şi-n care descoperi un Cioran care ne pune în faţă o oglindă acuzatoare, nu se apropie el oare de profeţii imprecatori ai Bibliei?

Am încercat – e adevărat, ducîndu-mă destul de departe cu imaginaţia – să revelez cîteva confluenţe, ambigue poate, între Wiesel şi Cioran. Aş fi vrut să fie un mod de a-l celebra pe marele hasid Elie Wiesel şi mi-ar fi plăcut să fie totodată un kadish pentru marele scriitor care s-a stins acum cîteva zile. Înainte să mă opresc, ţin să vă avertizez că abuzul de Cioran dăunează grav moralului: el trebuie consumat cu moderaţie de neiniţiaţi. Din contră, consumul asiduu de Elie Wiesel este foarte indicat pentru a-ţi păstra, în disperare, speranţa. Pentru Wiesel, sensul trebuie căutat în nonsens. Pentru Cioran, nonsensul luptă împotriva sensului.

** Text rostit în cadrul colocviului de la Cérisy dedicat operei lui Elie Wiesel, probabil în iunie 1995.*

traducere de Alex. Leo ŞERBAN

Sorin VIERU

Petrus Cunctator

Pe 12 noiembrie, s-au lansat la Muzeul Literaturii Române două volume postume semnate de Petru Creţia: Eseuri morale *şi* Infernul terestru. *Organizatorul evenimentului, dl Alexandru Condeescu, a avut buna idee de a invita cu această ocazie personalităţi foarte diferite şi diferit situate faţă de cărturarul care a fost Petru Creţia. Scriitorul Ştefan Agopian a evocat „o întîmplare care l-a îmbătrînit, dar nu l-a făcut să-şi schimbe destinul" pe prietenul său, căruia îi dedica recent ultimul roman. E vorba de reproşul superior („incapacitatea de a gîndi fiecare gest cultural ca element al unei coerenţe de ansamblu") din* Jurnalul de la Păltiniş *al lui Gabriel Liiceanu. Criticul Alex. Ştefănescu a deschis discuţia despre un alt „regim al lecturii" care a stat la baza celor două cărţi discutate şi a vorbit, extrem de exact, despre o „restaurare a autorităţii originare a cuvintelor" în cărţile lui Petru Creţia. Dramaturgul Vlad Zografi a încheiat, evocîndu-l pe scriitor ca pe un „filozof stoic care a trecut prin două totalitarisme". Reluăm aici expunerea profesorului Sorin Vieru, un comentariu aplicat al ultimelor două cărţi ale lui Petru Creţia.* ***(S. S.)***

Ani de zile am locuit în proximitatea lui Petru Creţia pe o străduţă perpendiculară pe străduţa lui (ar fi meritat să poarte numele lui acum, cînd Creţia nu mai este printre noi, dar nici stradela aceea din Parcul Mica, nici casa familiei sale nu mai există, au fost spulberate de nebunia demolatoare din anii '80). Totuşi, pe Creţia l-am cunoscut tîrziu de tot, iar contactele noastre au început prin a fi puţine şi reticente. L-am îndrăgit treptat, aşa cum şi respectul meu pentru tot ceea ce însemna şi făcea el a crescut la rîndu-i, adăugînd cerc după cerc de la un an la altul, pe măsură ce aflam – mai curînd din întîmplare – de anvergura proiectelor sale cărturăreşti. La apariţia primei sale cărţi, *Norii*, am publicat prin 1979 sau 1980 un mic articol de întîmpinare într-o revistă studenţească. Nu-mi mai amintesc ce scriam, cred că voiam să spun că, fără a fi o carte de filosofie, *Norii* induc o stare sufletească prielnică meditaţiei filozofice. Contemplarea naturii, spectacolul norilor ce călătoresc pe cer stimulează gîndirea contemplativă, găsim în cele din urmă o direcţie şi un sens ascuns pe care vălmăşagul norilor ne lasă doar să-l presimţim, nu se ştie cum, fără a-l putea citi desluşit... Nu-mi amintesc aşadar ce scriam acolo, cu excepţia ultimului alineat unde enumeram chemările multiple ale autorului – de la poezie la comentariu filologic, de la ştiinţa literaturii la gramatica elină, traduceri din Platon şi cîte şi mai cîte – pentru a lansa retoric întrebarea: „Cine eşti dumneata, Petru Creţia?". Întrebarea îmi părea întemeiată, întrucît autorul vădea vocaţii disperse, talente care îl trăgeau în toate direcţiile. Îl percepeam ca plutind într-un provizorat la fel de indefinit ca norii săi. Mă întrebam în sinea mea: ce surprize va mai fi pregătind, şi cu ce şanse de adunare a părţilor la puterea întregului?

Astăzi, răspunsul la întrebarea de atunci mi se pare limpede şi irevocabil. Deşi împărţit între vocaţii diferite (şi au fost pînă la urmă chiar mai multe decît mi le-am putut închipui, printre ele, în mod special, vocaţia sa de eminescolog), deşi evoluţia lui a prezentat surprize după surprize – eu nu l-am putut fixa niciodată într-un punct precis, nefluctuant – Creţia a lăsat o operă perfect şi unitar închegată, de o coerenţă şi o unitate stilistică pe care n-aş fi putut s-o bănuiesc. E opera împlinită a unui polihistor ce şi-a realizat cu brio chemarea enciclopedică. Şi, spre deosebire de alţi enciclopedişti, Creţia n-a avut cusurul semnalat cîndva de Constantin Noica, cu referire la cîteva figuri proeminente ale enciclopedismului autohton; e vorba de „lăutărism", de talentul primejdios al cîntatului după ureche. Petru Creţia, aş spune, avea „auz absolut", dar n-a cîntat niciodată după ureche. A preferat să amîne indefinit împlinirea proiectelor sale, în loc de a le da curs în imediat, şi aceasta numai pentru a nu recurge la improvizaţii neasigurate pînă la capăt. Îmi apăruse la început ca un mare întîrzietor, ca un amînător de profesie – *Petrus Cunctator*. Percepţia mea a fost greşită. În realitate, în atelierul său de creaţie a lucrat mult, şi singur şi în echipă, a lucrat cu migală şi îndelung răbdător. A urmat şi în privinţa aceasta exemplul modelului său, Eminescu.

Imprevizibil şi totuşi egal cu el însuşi, Petru Creţia lasă o operă majoră unde surprizele te pîndesc la tot pasul. Judecata despre cartea sa de debut, *Norii*, aş extinde-o asupra textelor sale în ansamblu: lectura lor te instalează într-o stare prielnică meditaţiei filozofice. În *Eseuri morale* – reeditate astăzi într-o haină tipografică de gală – autorul apare în ipostaza moralistului desăvîrşit. Propoziţiile sale au conciziunea aforismului în care nu mai e nimic de schimbat şi se încrustează bine în memorie.

În cîteva texte publicate în 1980, în cartea sa *Epos şi Logos* („Obiectul logicii", „50 de gînduri despre bine şi rău în sfera moralităţii"), Petru Creţia se dezvăluise ca un filozof moral în toată puterea cuvîntului. În *Eseuri morale* îl descoperim pe moralist, şi anume unul de factură clasică lucrînd pe materialul zilelor noastre, cioplind statuile unor eroi – negativi sau pozitivi – ai timpului nostru. Este stenic să găseşti în Creţia un moralist care nu-şi face mari iluzii despre plămada umană, dar rămîne încredinţat – în opoziţie nedeclarată cu Cioran – că lumea nu este imperiul Demiurgului Rău; e convins că Binele natural este o realitate la fel de irevocabilă ca şi tentaţia Răului.

Spusese aceasta mai de mult. Propoziţia 50 din „50 de gînduri..." suna astfel: „În ciuda a tot ce s-a spus pînă aici, există în lume, ca o frumuseţe, un har şi o nobleţe a ei, un bine născut şi nu făcut, *physei*, nu *tesei*, un bine parcă natural şi spontan, un bine neales. Să se nască el oare, pe ascunse căi, din toate alegerile bune ale voinţelor libere din univers?"

Pe o anumită latură, eseurile morale ale lui Creţia pot fi caracterizate ca fiind antilevantine şi antifanariote, ele stigmatizînd zone din *spiritul locului* atinse de pecingine. Pe cealaltă latură, ele descriu – să spunem aşa – „frumuseţea, harul şi nobleţea" unor caractere ideale. Aceeaşi preocupare morală, dublată de data aceasta şi de un interes pentru condiţiile-limită naturale, infernale şi paradisiace, ale locuirii omului pe acest pămînt, o regăsim şi în *Infernul terestru*, studiu inedit de explorare cu mare forţă evocatoare a universului poetic al marelui fantast american Edgar Poe.

Textele lui Creţia, de o remarcabilă unitate stilistică şi de ton – cum am mai spus – sînt de o varietate atît de surprinzătoare în conţinut, încît nimeni nu poate pretinde că i-ar cunoaşte opera, dacă n-a străbătut-o în întregime. Mă gîndesc şi la acea parte a vieţii sale creative care s-a investit în profesorat, dar şi în transpunerea altor autori pe solul bogat al limbii româneşti, mă gîndesc şi la munca imensă a filologului şi editorului de text. Mă gîndesc la eminescianul şi eminescologul Creţia, la „tînărul leu filologic", ca să preiau aici sintagma cu care l-a evocat cîndva Radu Bercea...

De la studiu la viaţă, de la texte la contemplarea lumii – acesta a fost traseul ascendent pe care l-a urmat Petru Creţia. Despre sine a vorbit doar arareori şi indirect; era un spirit ardent, dar obiectiv. Cred însă că nu numai despre alţii, ci mai întîi despre sine a vorbit – s-a autocaracterizat deci! – atunci cînd a scris: „Ceva din sufletul uman a fost mereu capabil să perceapă fericirea şi sănătatea pămîntului, şi nu doar ca pe o reminiscenţă, ci ca pe o trăire nemijlocită" (În *Despre E.A. Poe – Infernul terestru*)

Gena care i-a lipsit lui Cioran, după care acesta a tînjit mereu, a lucrat cu prisosinţă, iată, în sufletul lui Creţia – a lucrat pentru toţi. În vremurile noastre atît de contorsionate – o surpriză reconfortantă!

▲

Adrian MIHALACHE

Nu stăm mai rău decît alţii

– *Festivalul Naţional de Teatru „I.L. Caragiale"* –

Ediţia a 13-a (12+1, pentru că, în teatru, sîntem superstiţioşi) a Festivalului Naţional de Teatru „I.L. Caragiale" din 2003 a avut anvergură şi coerenţă. Ludmila Patlanjoglu, director şi selecţioner unic, a adus la Bucureşti spectacole despre care s-a vorbit mult, reuşind un „festival al festivalurilor". Au fost spectacole de repertoriu, spectacole nocturne (recitaluri şi tineri creatori), spectacole radiofonice şi de televiziune, ateliere şi colocvii. În timpul festivalului, s-a desfăşurat şi Congresul Mondial al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru, avînd ca temă: *Teatrul ca forţă a schimbării.*

S-a reproşat organizatoarei că nu şi-a motivat teoretic opţiunile, că a preferat cantitatea, în dauna calităţii, că festivalul a fost „lung şi haotic". S-a obiectat chiar că adjectivul „naţional" ar fi nepotrivit, avînd în vedere că n-au participat exclusiv „teatre naţionale" (!!?). Nu cred că subiectivitatea selecţionerului s-ar fi manifestat excesiv, deoarece n-a lipsit practic nici un spectacol dintre cele care, prin rumoarea produsă în jurul lor, au stîrnit curiozitatea publicului. Absenţa unui text teoretic care să susţină selecţia este firească, deoarece nu a fost un festival cu temă, ci unul de cuprindere largă. S-a reproşat că n-au fost numai spectacole „de festival", adică a căror excelenţă să fie de necontestat. Personal, cred în imperfecţiunea inovatoare, chiar şi în eşecul ambiţios. Absente din festival, spectacolele de acest fel ar fi intrat în legenda orală, cu false aureole. Cît despre „preeminenţa organizatorică" pe care ar fi căpătat-o AICT, desfăşurîndu-şi congresul în acelaşi timp, aceasta nu mi se pare, neapărat, o „vină".

Capitala a fost reprezentată în festival prin cîteva spectacole, unele exemplare prin acurateţe şi anvergură, ca *Visul unei nopţi de vară*, de la Teatrul Naţional „I.L. Caragiale", în regia lui Felix Alexa şi *Oblomov*, de la Teatrul „L.S. Bulandra", în regia lui Alexandru Tocilescu, altele interesante prin noutate şi prospeţime, ca *Pietonul aerului*, de la *Theatrum Mundi*, în regia lui Alexander Hausvater şi *De ce fierbe copilul în mămăligă*, de la Teatrul Odeon, în regia lui Radu Afrim. Teatrele din ţară au fost aşteptate cu mult interes, deoarece, se pare, acolo se pregăteşte „noul": la Sibiu, la Cluj, la Sf. Gheorghe. Silviu Purcărete a prezentat admirabilul spectacol *Cumnata lui Pantagruel*, la care au colaborat Compania Silviu Purcărete, Teatrul Maghiar de Stat din Cluj şi Teatrul „Radu Stanca" din Sibiu. Este un spectacol care continuă tentativele de explorare a expresiei teatrale non-verbale, mai bun, prin logică şi *timing*, decît „Pilaf cu parfum de măgar" de anul trecut. Teatrul Maghiar „Tamási Áron" din Sfîntu Gheorghe a oferit montarea inovatoare a lui Bocsárdi László a piesei *Romeo şi Julieta*, cu Péter Hilda ca Julietă reprezentativă pentru o generaţie care respinge moliciunile şi sentimentalismul. Teatrul „Andrei Mureşanu" din Sfîntu Gheorghe a adus „scandaloasa" parodie după *Trei surori* a lui Radu Afrim, mult gustată de public. Teatrul „Radu Stanca" din Sibiu s-a situat la ambele extreme: excelentul şi insolitul *Experiment Iov* al lui Mihai Măniuţiu şi lamentabilul *Gîndacii* al lui Tompa Gábor. Teatrul Maghiar de Stat din Cluj a impresionat prin *Tragica istorie a doctorului Faust*, în regia lui Mihai Măniuţiu (mai puţin surprinzătoare, totuşi, decît cea din *Iov*), în timp ce Teatrul Naţional din acelaşi oraş n-a obţinut decît un succes de stimă cu *Bolnavul închipuit*, în regia Sandei Manu, remarcabil mai mult prin interpretările elegante ale unor actori ca Anton Tauf şi Melania Ursu. Teatrul de Marionete din Arad a strălucit cu *Făt-Frumos din lacrimă*, în regia lui Victor Ioan Frunză.

Participînd la Congresul AICT, am discutat cu numeroşi critici străini despre spectacolele din Festival. Impresia generală era, mai curînd, defavorabilă. Spectacolele care mizau pe expresie non-verbală, deşi le erau mai accesibile, îi atrăgeau mai puţin, părîndu-le datate. Unele adaptări ale textelor li se păreau prea îndrăzneţe, iar spectacolele „cuminţi" li se păreau terne. Preferinţele lor se îndreptau spre exprimarea puternică a unor conţinuturi solide. *Visul* lui Felix Alexa, care combina cizelarea de detaliu şi coerenţa de ansamblu, a fost spectacolul cel mai lăudat. Pe de altă parte, din discuţii a rezultat că nici teatrul din Vestul Europei n-ar excela prin propuneri prea atrăgătoare. Lăsînd deoparte divertismentul bine articulat, înovarea în materie de regie nu este efervescentă, iar spectacolele „de calibru greu" arată vetust.

Colocviul a fost reuşit, mai ales datorită selecţiei riguroase a lucrărilor, întreprinsă de comitetul de organizare. În afara cuvîntărilor circumstanţiale, au fost contribuţii relevante, bine ancorate în tematica propusă. Am reţinut comunicarea solid articulată a Claudiei Harris despre politizarea teatrului şi teatralizarea politicii, consideraţiile ironice despre politica teatrală britanică ale lui John Elsom, analiza dramaturgiei lui Martin Sherman ale lui Tish Dace, eseul subtil al lui Mircea Ghiţulescu despre imperfecţiune şi inutilitate, pledoaria pentru sacralitate a lui Octavian Saiu, intervenţia lui George Schlocker despre teatrul premonitor, studiile interesante de caz referitoare la teatrul politic coreean, finlandez, arab, chinez, portughez etc. Contribuţia Mirunei Runcan despre spectatorul co-autor, cu interesantele referiri la teatralitatea jocurilor de calculator, a fost dintre cele mai pline de sugestii. Autoarea s-a simţit însă incomodată de compania lucrărilor pe care le-a numit „eseistic-publicistice", preferînd să fi existat o secţiune separată, probabil numai pentru sine. Se vede că falsa dispută între partizanii eseului „neserios" şi cei ai cercetării „onorabile" continuă.

În cel mai pasionant dintre atelierele şi colocviile festivalului, cel condus de David Esrig, s-a vorbit într-un mod teatral-seducător despre teatrul care nelinişteşte, în contrast cu cel care confirmă. După Festival, sîntem mai curînd confirmaţi decît neliniştiţi: nu stăm mai rău decît alţii.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Erotice

Dacă stau şi mă gîndesc cum a fost întîmpinată (critic) inflaţia de erotism de după '89 în literatura noastră, tonul de fond a fost unul dezabuzat, sastisit, interogativ-ironic. Iar dacă încerc o scurtă statistică (critică), exact despre acele cărţi – primite circumspect, cu plictiseală exegetică şi retractilitate fină în faţa avalanşei – s-a vorbit cel mai mult. În recenzii, articole şi notiţe grăbite, pe la emisiuni televizate şi mese rotunde, literatura dezinhibată, cum i se zice, a fost prilejul unor discuţii despre lipsa unui limbaj erotic al literaturii române, despre căderea erotismului în pornografie, despre forma (goală) a temei erotice cu orice preţ, despre traducerile care nu fac o literatură (erotică). Dacă ar fi aflat la timp doamna Andronescu despre comunicatul din 1934 al Ministerului Instrucţiunii Publice prin care profesorilor li se cerea să scoată din biblioteci scrierile îndoielnice sub raport moral, poate că s-ar fi îngrijit şi de acest aspect. Mai ales că în '34, scriitorii vizaţi erau Rebreanu, Gib Mihăescu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Felix Aderca, Damian Stănoiu, în timp ce azi ar mai fi doar cîţiva excentrici şi autocentraţi. În paranteză fie zis, distanţa faţă de puterea (politică) a scriitorilor erotici şi licenţioşi ar fi o temă extrem de interesantă, care ar actualiza cazuri celebre, de la Ovidiu la Balzac, de la Baudelaire şi Flaubert la Joyce şi Henry Miller.

Cît despre literatura autohtonă care foloseşte erotismul, sexul şi toate metafizicile lui, nu cred deloc că avem de-a face cu o explozie. Mai degrabă cu nişte căutări timide, cu încercări diapazonice care uneori sună (din cauza golului din jur) a fluierat în biserică. Ştefan Agopian a scris 14 ani la romanul său erotic de 100 de pagini. Cecilia Ştefănescu, Rodica Draghincescu, Ruxandra Cesereanu, Floarea Ţuţuianu, fracturista Ioana Băeţica şi, mai nou, feminista (soft) Ilinca Bernea schiţează un peisaj literar foarte viu, în care erotismul e ingredientul principal, dar în nici un caz unic. Pe de altă parte, traducerile (multe şi foarte diferite) pot crea impresia unei dezlănţuiri recuperatorii. Desigur, aici intervine, imbatabil, factorul comercial. De ce să traduci *The Bell Jar* de Sylvia Plath, cînd poţi să traduci *Incest* de Anaïs Nin? Totuşi, s-au „recuperat" în ultimii ani – aşa, fără limbaj erotic şi fără dicţionare de argou – capodopere ale genului, de la *Tropicele* la trilogia lui Henry James, *Răstignire trandafirie* (turul de forţă al doamnei Antoaneta Ralian ar merita o discuţie aparte), de la Llosa (cu *Elogiul mamei vitrege)* la Bukovski *(Femei),* de la scabroasa glumă a lui Apollinaire *(Amorurile unui hospodar*, extrem de plastic traduse de Emil Paraschivoiu) la Sade, Casanova şi Burroughs. Am ales, din uriaşa ofertă, trei cărţi erotice, recent traduse doar pentru a se vedea cît de uşor pot fi aduse sub aceeaşi umbrelă cărţi extrem de diferite, cu mize divergente şi adresîndu-se unor cititori ce n-au mare lucru în comun.

● **Stephen Vizinczey, *Elogiu femeilor mature (Amintirile amoroase ale lui András Vajda)* (traducere de Ralu Maria Schidu şi Elena Neculcea), Editura Curtea Veche, 2003.**

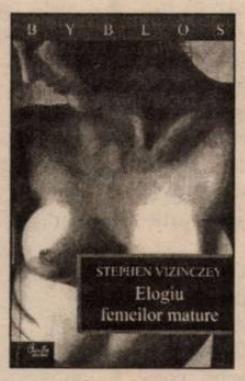

Cartea lui Vizinczey din 1965, devenită un clasic al genului, este mai aproape de Musil (din *Rătăcirile elevului Törless)* sau Péter Esterházy (din *Verbele auxiliare ale inimii* sau *O femeie)* ca scriitură şi tensiune prozastică, decît de canonicii erotismului „reflectat". În egală măsură ironic, relativizant şi plin de umor, romanul acesta, tradus în zeci de limbi şi vîndut în peste patru milioane de exemplare (nu c-ar avea vreo importanţă...) surprinde sinuosul proces al maturizării erotice. E o întreagă epopee ero(t)i-comică în căutarea „misterului de nepătruns – o predispoziţie cu care femeile se nasc, iar bărbaţii o pot cîştiga, dacă au noroc" – care începe în 1935, într-o Ungarie horthystă, şi se încheie în plină revoluţie sexuală, la Departamentul de filozofie al Universităţii din Michigan, SUA. Istoria obsedantă, dictaturile politice, fuga şi exilul sînt ingrediente, asezonări ale materiei „grele", imposibil de trăit prin procură – viaţa amoroasă, pîndită mereu de automatisme şi ţopisme. La ieşirea din lagărul comunist, András, personajul acestor memorii de tranşee, îşi alege destinaţia privind femeile din autobuzele pentru refugiaţi. Sărută o fată din autobuzul pentru Brazilia şi, în ultima clipă, îi observă acesteia un dinte rupt din faţă. Semnele sînt semne, iluzia „integrităţii începutului" chinuitoare, umorul nebun: „Dacă n-ar fi fost dintele acela, poate că aş fi scris aceste amintiri în portugheză".

● **Marie Darrieussecq, *Schimbarea la trup* (trad. de Claudiu Constantinescu, prefaţă de Alexandru Matei), Editura Pandora-M, 2003.**

Truismes (numit în româneşte *Schimbarea la trup)* este primul roman al uneia dintre cele mai cunoscute scriitoare franceze de azi. Se pare că, în 1996, debutul ei a fost cel mai tradus roman francez, chiar înaintea *Testamentului francez* al lui Makine, succes care nu s-a prea mai repetat cu cele şase cărţi care au urmat. Veţi afla din documentata prefaţă a lui Alexandru Matei tot ce aţi visat vreodată să ştiţi despre autoficţiune, materializare simbolică şi artă contextuală. Dar dincolo de teorii (şi autoarea este o specialistă, cu doctorat în autoficţiune, lucru care, din fericire, nu se prea vede în roman), *Schimbarea la trup* este o fabuloasă poveste despre metamorfoză (kafkiană, ionesciană, borisvianescă, cum doriţi), despre cădere şi decădere individuală şi colectivă. Cum se transformă o simpatică (şi lipsită de prejudecăţi) vînzătoare de parfumuri într-o empatică (şi libertină) purcică? Mai uşor decît vă imaginaţi: consimţind la multe, intrînd, cu un firesc demn de invidiat, într-un sistem consumist şi (e drept) mîncînd cam mult. *Truismele* epocii contemporane (reacţionarismul, terorismul gîndirii unice, extremismele de toate felurile) devin, la Marie Darrieussecq, *porcisme (truie* – scroafă), iar ritualizarea lor o omologare a formelor goale, umplute de obscenitate, promiscuitate şi putere discreţionară.

● **Virginie Despentes, *Trage-mi-o* (traducere de Doru Mareş, prefaţă de Alexandru Matei), Editura Pandora-M, 2003.**

La un asemenea titlu (în franţuzeşte *Baise-moi)* mă simt datoare să spun că romanul semnat de Virginie Despentes a fost considerat „o mică revoluţie", o reprezentativă „fantezie *punk*" care a stat la baza unui film cu Raffaëla Anderson produs în Anglia şi interzis în Franţa. Azi se vorbeşte despre o reţetă a thriller-ului erotic la marginea pornografiei, iar printre ingredientele genului avem cel puţin cîteva secvenţe îndelung derulate (cinematografic – iată cuvîntul de ordine) în romanul publicat în 1999, *Baise-moi*. Almudena Grandes, sora iberică a Virginiei Despentes şi a Catherinei Millet, recunoştea că a înţeles ce îi cerea editorul atunci cînd a lăsat-o să înlocuiască cele opt acuplări de pe o pagină cu o (simplă) orgie. Cam asta e media şi la Despentes, plus droguri, cafturi şi îndelungi călătorii terapeutice. Dacă mai credeţi că limbajul (erotic) românesc nu ţine, încercaţi Virginie Despentes. Dar dacă sînteţi de acord cu Julius Evola cînd scrie că femeile care ştiu cel mai mult despre sex sînt cele care nu scriu deloc pe această temă, opriţi-vă la Marie Darrieussecq, care i-a dedicat cea de-a doua carte soţului generic *(Naissance de fantômes),* iar penultima *(Le Bébé)* copilaşului său nounăscut.

▲

Dilema vă recomandă

● Interviul cu Artanu' din *Observator cultural* nr. 194: „Ai salvat Vama astă vară?" – îl întreabă intervievatorul. „Deloc! Am primit ordin de recrutare, dar nu m-am dus. Am găsit un milion de motive pentru care nu trebuia să fiu acolo şi nici unul pentru care să particip. Ştii cea mai simplă explicaţie? Vor să beneficieze în continuare de o zonă confortabilă la preţuri foarte mici. Un act snob şi egoist pentru care nici nu plăteşti!" În Paul Ţanicui – un cineast modest – se ascunde un foarte bun ziarist; oare n-ar putea să facă el toate interviurile revistei?... (Alex. Leo Şerban)

● Joi, 27 noiembrie, zi grea, aveţi de ales: la ora 22, pe TV Cultural, *Imagini într-un ochi de aur* cu Marlon Brando şi Elizabeth Taylor, în regia lui John Huston (patriarhul patriarhilor hollywoodieni, după ochiul meu care nu e de aur...) sau, cu zece minute înainte, la 21,50, pe România 1, meciul de fotbal din Cupa UEFA, *Liverpool-Steaua,* returul acelui 1-1 din Ghencea Năloaasa, urmînd a verifica geniul sau stupiditatea patronului Gigi Becali care a emis, din timp, două idei: Steaua e cu 3 clase peste englezi şi are 70% şanse să-i bată la ei acasă. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Altă lehamite

● ***Ambasadori, căutăm patrie* (România, 2003), de Mircea Daneliuc.**

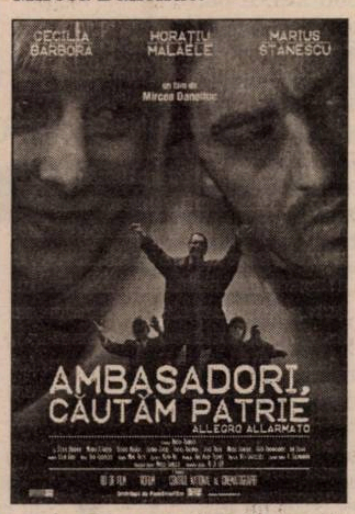

În timp ce încercaţi să urmăriţi *Ambasadori, căutăm patrie*, puteţi uita multe lucruri (de exemplu, ce înseamnă liniştea sau ce înseamnă un film bun), dar nici o clipă nu puteţi uita de faptul că încercaţi să urmăriţi un film de Mircea Daneliuc. Nici o şansă. La un moment dat, Marius Stănescu se urcă pe un podium şi urlă: „Sînt ofticat! *Ofticat!*". Personajul său are motive să fie aşa: are o gaură în gît – o amintire din decembrie 1989, pentru care nu ştie cui să mulţumească; are de-a face cu şmecheri precum afaceristul sirian Masur (Serge Abiad) şi revoluţionarul român Titi (Horaţiu Mălăele); tot timpul are nevoie de morfină şi din cînd în cînd are nevoie să sune la poliţie şi să anunţe atacuri teroriste; la televizor are parte de ştiri cu teroriştii (alţii decît cei care au tras în el – aceia nu mai interesează pe nimeni), iar atunci cînd microbiştii ies în stradă, are parte de revoluţii (parodii groteşti, crude, dar care, pe măsură ce trece timpul, ajung să se confunde din ce în ce mai rău cu revoluţia *lui* – nici ea nu mai interesează pe nimeni). Da, are de ce să fie ofticat, dar mi-e greu să cred că oftica lui va atinge cu adevărat pe cineva. Daneliuc ar putea să spună că asta-i problema noastră – nu ne mai atinge nimic. Dar e problema filmului, care este în acelaşi timp isteric şi istovit, suprapopulat şi pustiu, cacofonic şi monoton. Mi-a amintit de cuvintele lui W.B. Yeats *„great hatred, little room"*: atîta oftică nu mai lasă loc pentru nimic – nici măcar pentru ea însăşi, căci duce la paralizie. În orice caz, ea nu mai lasă loc pentru artă.

„Un film nebun", scria Eugenia Vodă despre *Patul conjugal* al lui Daneliuc. „Filmul e aşa cum este, şi ca dînsul sîntem noi" – ceea ce poate că era parţial adevărat în legătură cu *Patul conjugal* şi poate că nu este cu totul neadevărat în legătură cu *Ambasadori, căutăm patrie*, însă, oricum, nu e suficient de adevărat, nici suficient de interesant ca să scuze un film care arată şi sună ca o casă de nebuni prost condusă. Apărătorii filmului vor spune – iar – că asta-i problema noastră: *trăim* într-o casă de nebuni prost condusă. Dar este – iar – problema filmului; dacă spui că România e de vină pentru istericalele din *Ambasadori*, e ca şi cum ai spune că *Bad Boys II* e un film prost pentru că reflectă lumea prost croită în care trăim. Într-un fel (din care sănătatea mintală şi-a retras ambasadorii), s-ar putea să ai dreptate în ambele cazuri, dar nu asta contează. Contează faptul că, în *Patul conjugal*, tendinţa aceea către paroxism, apetenţa pentru apocaliptic dădeau efecte puternice. *Ambasadori* e fără efect, ca două ore de *zapping* non-stop: nu te opreşti la nimic, nu rămîi cu nimic – decît cu sentimentul că numai operele complete ale lui Buster Keaton ţi-ar putea spăla urechile de urletele din film. Personajele trec atît de repede pe ecran, sînt atît de frenetice pentru ochiul tău, încît e de mirare că nu sînt prea frenetice şi pentru ochiul artistului, că îi lasă, totuşi, timp să le schiţeze. Ca scenarist, Daneliuc nu şi-a pierdut magnetul pentru replici bune (un ambasador african uitat la Bucureşti se plînge de ţara lui – „n-are nici petrol, nu e nici în Europa"); ca regizor, lucrează bine cu actorii şi cu non-actorii (Rafael Malonga în rolul ambasadorului). Atîta doar că nimic nu are impact. Cecilia Bârbora, a cărei feminitate poate fi emoţionantă, dar al cărei personaj este demolat la propriu, fără sens, aproape că m-a mişcat spre final, într-un moment de linişte (cum i-o fi scăpat lui Daneliuc?), cînd îl roagă pe Marius Stănescu să nu se acrească. E un sfat bun, dar în cazul acesta s-ar putea să vină prea tîrziu. Nu neg faptul că, uneori, acrirea îi poate aduce unui artist viziuni extraordinare, pînă atunci inaccesibile, dar ea poate duce şi la *această* lehamite – nu faţă de lumea în care trăieşte, ci faţă de propria artă. Şi totuşi, o parte din public a aplaudat în seara de gală. Poate că o parte din cei ce aplaudau o făceau din politeţe sau din respect pentru necazurile acestui proiect (bani furaţi, cîteva săptămîni de filmare întinzîndu-se pe cîţiva ani). Dar e o falsă politeţe: în timp ce mergeam spre ieşire, aplauzele pentru *Ambasadori* îmi sunau ca nişte huiduieli pentru *Iacob* (1988) – un film bun, poate chiar mare. Ambele filme sînt semnate de Daneliuc, dar dacă le aplaudăm pe amîndouă înseamnă că trăim într-o casă de nebuni

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Gîndirea laterală

Deja nu mai e o noutate că poţi învăţa din cărţi cum să faci diverse lucruri: cum să devii un şef de succes, cum să fii o femeie adevărată, cum să gîndeşti pozitiv... Ideologiile de succes şi filozofiile „how-to-do-it“ se înmulţesc pe zi ce trece, sînt publicate de tot mai multe edituri, se complică şi abstractizează. Succesul în afaceri şi gîndirea pozitivă sînt, deja, surclasate de alte concepte mai noi şi tot mai uimitoare. Unul dintre acestea este *Gîndirea laterală,* autor Edward de Bono (Curtea Veche, 2003). **Elena Neculce,** unul dintre redactorii editurii, ne explică, în linii mari, despre ce este vorba: „Gîndirea laterală contestă unicitatea gîndirii verticale, adică logice, raţionale, desfăşurate liniar, urmînd nişte paşi. Gîndirea laterală este generativă, şi nu selectivă, cum e cea verticală, oferindu-şi o paletă largă de idei din care să poată alege. În timp ce gîndirea verticală este obligatoriu secvenţială, şi numai pe direcţii preexistente, gîndirea laterală îşi propune tocmai să genereze noi idei, modele. Gîndirea laterală nu e un proces finit, ci unul probabilistic, cu mai mulţi participanţi, în care se alege soluţia cea mai bună. Scopul final al gîndirii laterale este ca aceasta să se transforme într-o atitudine prezentă la toate nivelurile, astfel încît oamenii să ajungă la o nouă stare: nu de a lua decizii unilaterale, ci de a pune în comun. Pentru prima dată la noi, într-o carte, apare explicarea conceptului de *brainstorming:* ce înseamnă o şedinţă de brainstorming, cum trebuie să se facă participarea, faptul că nici unul dintre participanţi nu trebuie să spună «asta-i bun, asta-i prost», ci să urmeze nişte etape şi să existe un lider de grup care nu să dea verdicte, ci să urmărească desfăşurarea procesului.“

Din ce povesteşte redactorul, se vede clar că lucrurile sînt complicate: e vorba de o carte de popularizare, dar adresată deja specialiştilor în asemenea ideologii. Limbajul este teoretic, în zona educativ-psihologică, şi nu neapărat comun şi accesibil. Există exemple, totuşi tonul general este unul teoretic. Descoperim chiar o adresabilitate directă către profesorii care şi-ar putea învăţa elevii să aplice acest tip de gîndire. Ne înscriem în sfera culturii populare, dar în stratul ei de sus, teoretic. Pentru că acest tip de ideologie nu te învaţă pur şi simplu cum să cucereşti un anumit obiectiv, fie el generalizat (bărbatul sau postul de conducere), ci cum să-ţi modelezi mintea şi gîndirea pentru a accede, cîndva, cu uşurinţă (dar nu ca scop suprem) şi la acest soi de obiective. Este vorba de un soi de meta-ideologie de succes, care te învaţă cum să gîndeşti ca să faci faţă ideologiilor doctrinare de succes: şi anume privindu-le cumva de sus, detaşat, depărtîndu-te de şabloane şi acceptînd noutatea. Dacă volumul *Cum să cucereşti bărbaţii,* de pildă, îţi propunea o reţetă punctuală pentru a fi o femeie fericită, *Gîndirea laterală* pare să-ţi ofere tocmai mijloacele prin care să nu cazi în şabloane, să eviţi absolutismele şi prejudecăţile, să accepţi ideile altora şi să le foloseşti în mod pozitiv, să lucrezi în grup şi să nu ai întotdeauna dreptate. Poate fi un util punct de pornire pentru a analiza şi alte ideologii, mai puţin profunde.

▲

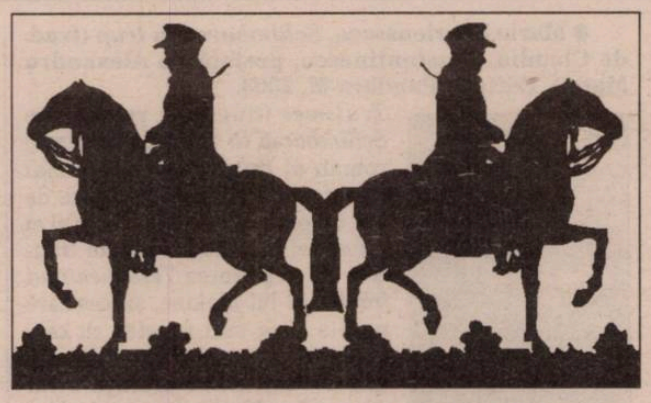

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Proces-verbal şi cerebral

Vine prietenul meu Esteticianul şi mă îndeamnă să deschid Ecleziastul, nonentuziastul, să citesc atent, foarte atent, cum e cu vremea pentru rîs şi cum e cu vremea pentru plîns, cum e cu timpul pentru joacă şi cum e cu timpul pentru bocit, cum e cu iubitul şi cum e cu urîtul, cu vorbirea şi cu tăcerea, fiecare cu sorocul, norocul şi nenorocul ei, bine diferenţiate, antitetice – sînt decis să-l ascult, mă duc spre Biblie, dar exact atunci

vine un *Le Monde,* îl deschid şi citesc imediat ce spune unul din scenariştii mei preferaţi, Tonino Guerra, omul lui Antonioni la scriptul *Aventurii,* omul lui Fellini la *Amarcord*-ul care mi-a schimbat viaţa de cinefil, omul lui Tarkovski la *Nostalgia,* şi îmi povesteşte că Fellini, în ultimele sale zile, i-a spus lui Enzo Biagi, aflat lîngă el: „iar m-am îndrăgostit... încă o dată...“ şi Tonino, la cei 84 de ani ai săi, zice că „uite, viaţa e încă frumoasă chiar în clipa cînd te pregăteşti să devii un nor“ şi îşi mai aminteşte că pe vremea cînd lucra, în Italia, cu Tarkovski, i-a propus să meargă împreună să vadă Madonna del Parto a lui Piero della Francesca şi Andrei l-a refuzat fiindcă socotea un păcat ca el să se bucure de acest privilegiu în timp ce compatrioţii lui nu puteau să călătorească liberi şi să vadă frumuseţile lumii, ar fi fost încă o vină pe care nu voia să şi-o asume, dar seara

vine un film, la HBO, *Proiectul Elţîn*, cu trei specialişti americani în marketing electoral, contactaţi de staff-ul lui Elţîn, în frunte cu fiica lui, ca să-i înveţe cum să cîştige alegerile împotriva comuniştilor lui Ziuganov, şi pe măsură ce-l văd îmi dau seama că trăiesc un gag istoric, adică de 7 noiembrie, ziua Revoluţiei din '17, eu mă uit la un film în care americanii, la Moscova, îi ajută pe democraţii ruşi să-i învingă în alegeri pe comuniştii ruşi, transmiţîndu-i lui Elţîn să danseze twist la mitinguri, Elţîn îi ascultă, twistează şi învinge – asta nu mai e utopie, science-fiction, politic fiction, există o vreme a ficţiunii şi o alta, a micţiunii? –, ca atare, brusc, după *the end,*

îmi vine în faţa ochilor David Rousset, cel care, imediat după război, a zguduit conştiinţa Occidentului dezvăluind că în URSS există lagăre de muncă forţată, şi David Rousset îmi reaminteşte că „doar oamenii normali nu cred că totul e posibil“, dar exact cînd încerc să mă decid dacă să mă concentrez în acest gînd sau să deschid Biblia,

vine un telefon din Bruxelles, de la un vechi amic, fost coleg de clasă liceală şi socială, care îmi explică pe larg de ce şi-a lichidat afacerea din Slobozia, după zece ani în care nu poate spune că a pierdut, însă nu-i mai poate suporta pe toţi idioţii care cer capitalismului să realizeze idealurile imposibile ale socialismului, adică să aibă grijă de om, să-i dea după nevoi, să-l ducă la teatru şi la cinema, eţetera, eţetera, nici unul nu înţelege că societatea capitalistă, sau „economia de piaţă“, cum îi zice de parcă ar fi o ruşine să-i zică pe şleau capitalism, economia asta are un avantaj decisiv faţă de comunism, şi-l întreb fără ocol: „care e?“, iar el îmi răspunde (în plin miez al nopţii de 7 spre 8 noiembrie, ziua Regelui Mihai, care va cina cu preşedintele Iliescu, ca doi oameni care ştiu că totul e posibil): „E o societate fără utopii, fără lozincăreală, nu vrea să fie mai dreaptă ci mai eficace...“, „asta aşa e, ai dreptate!“, dar el merge mai departe, îl citez: „ştiu că eşti ironic, m-am săturat şi de băşcăliile voastre!“ şi oricît încerc să-i lămuresc diferenţa dintre băşcălie şi ironie constat că e inutil, i-o spun franc: „dragul meu, cred că sîntem singurii din Univers care, la ora asta, discutăm deosebirea dintre ironie şi băşcălie...“, nu ripostează şi mă întreabă brusc ce mai face sora mea de la Frankfurt, după care

vin încă 20 de minute lungi şi late în care mă decid – chiar în timp ce discut cu el – să decupez din *Adevărul* ştirea aceea despre melodiile obsedante (ca „Macarena“, ca „YMCA“) care se agaţă de creier producînd, după cum susţin cercetătorii americani, „o iritaţie cerebrală“ ce nu poate fi lecuită decît fredonînd melodia insistent; ţinînd în mînă foarfeca şi telefonul între umăr şi ureche, constat că pe cerebelul meu revin valsurile nobile şi sentimentale ale lui Chopin, cîntate de Dinu Lipatti pe un CD supraintitulat „Interpretări istorice“, dăruit de un prieten din Ramat-Gan; de cîteva zile, noaptea, nu mă culc fără a le asculta, dimineaţa trezindu-mă tot cu ele în gînd şi îngînare; după ce-i urez „noapte bună“ belgianului, îmi pun imediat în urechi buburuzele *walkman*-ului şi Lipatti atacă primul vals cu un curaj al vivacităţii, cu o energie triumfală în toate amănuntele melancoliei, tristeţii şi răzgîndirii – ca un bărbat, cum ar exclama voios dl Paleologu. Să existe o vreme pentru valsuri sentimentale şi o alta, a valsurilor cerebrale? Ecleziastul nu l-a auzit pe Lipatti, dar Lipatti l-a auzit, cu siguranţă, fiindcă altfel nu se explică sumbra lui criză de nervi, după ce a citit undeva că este cel mai mare pianist din lume şi a început să ţipe că e absolut scandalos să se scrie în asemenea termeni infantili.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Cum se înţeleg rezidenţii

Ce este rezidenţiatul? Cititul unor cărţi de către un medic generalist pentru a deveni specialist. Cum poţi să-l iei? După 3-7 ani de cursuri, în funcţie de specialitate, se dă concurs. Din ce materie? 200 de întrebări tip grilă din bibliografia anunţată în luna mai.

În '96 cum a fost? Puşcărie, arestări. În 2003? Toceală de 4.000 de teste de pe web. Şi care-i problema? Astea nu sînt decît variaţii pe tema a un sfert din materie. Mişto. Şi? Păi, se poate învăţa un sfert şi cu asta poţi să omori pacienţi din restul de trei sferturi de materie. Că n-ai avut la concurs. Om te-ai făcut. Eşti acoperit. Ce spune prof. dr. Florian Popa? Mă rog, preşedintele de comisie. Că nu vrea puşcărie. Că a schimbat locul de desfăşurare

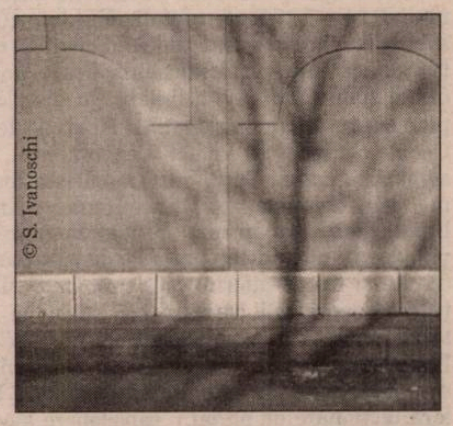

a examenului fiindcă era clădirea nesigură, că întrebările sînt la cel mai înalt nivel profesional, că aşa se fac şi în străinătate, că aşa se fac şi la noi în cele mai deosebite condiţii, că rezidenţi există peste tot în lume şi sînt la fel de bine pregătiţi prin teste, că toceala nu mai e la modă. Bine-bine, dar ce-i în capul lui? Răspunsuri conform cu statutul lui. Cît ia el pentru preşedinţia asta? La vreo opt-nouă milioane. Puţin. De nimic. E om? Se poate îmbolnăvi? Da. Cine-l vindecă? Colegii de generaţie. Bun, şi cînd ies la pensie ăştia? Colegii din rezidenţiat 2003. Bun. Ce este rezidenţiatul? Cum poţi să-l ei? În '96 cum a fost? Arestări. Dar în 2003?

▲

O nouă apariţie la Editura Cartier

Chantal Delsol, Michel Maslowski, Joanna Nowicki
Mituri şi simboluri politice în Europa Centrală

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Recuperarea unei epoci

De mai mulţi ani, o parte din munca de cercetare a mea şi a colegilor de la catedra de istorie şi teoria arhitecturii de la UAUIM Bucureşti, condusă de d-na prof. dr. arh. Ana Maria Zahariade, are drept scop reconsiderarea unor porţiuni din istoria arhitecturii româneşti postbelice care, din motive diferite, nu au stat în atenţia imediată a cercetătorilor fenomenului. Acest motive pot fi succint enumerate: 1. inapetenţa cercetătorilor pentru studiul unei arhitecturi care poartă pecetea unei perioade nu numai revolute, dar şi dezavuate social şi cultural; situarea într-un interregn temporal care nu face obiectul interesului imediat al istoricului de arhitectură, nici a criticului (între istorie şi actualitate, perioada postbelică pare condamnată la statul de istorie recentă, ambiguu din punctul de vedere al situării cercetătorului însuşi, pentru care, cu excepţia celui foarte tînăr, epoca surprinde şi o perioadă de biografie, de formare proprie cel puţin, dacă nu şi de practică. În această situaţie, atît implicarea biografică, cît şi contactul direct cu actorii importanţi ai perioadei, unii încă în viaţă, tînjenesc oarecum „obiectivitatea" investigaţiei istoricului); 2. un alt motiv de ambiguitate şi, deci, de inapetenţă pentru subiect este dificultatea metodologică: pentru a investiga o istorie cu o singură faţă (cea oficială), ale cărei lipsuri de veritate ştiinţifică sînt congenitale, este nevoie de apelat la o serie de metode alternative de investigaţie, ca de pildă istoria orală. Dar prea puţini dintre „făptuitorii" epocii mai sînt în viaţă şi, dintre ei, prea puţini dintre cei cu adevărat interesanţi şi-au pus problema rectificării propriei imagini, a instituţiilor în care au lucrat. O altă metodă ar fi comparatismul trans-naţional (arhitectura „funcţionalismului liric" autohton nu poate fi înţeleasă fără a pricepe influenţa covîrşitoare a lui Le Corbusier în epocă, nici arhitectura centrului civic ceauşist fără Complexul Antigone de la Montpellier al lui Ricardo Boffill), ca să nu mai vorbim despre tehnicile „kremlinologiei", de lectură printre rînduri, aproape apofatică, a textelor care există totuşi.

În interiorul perioadei cercetate, există de asemenea nuanţe. O serie de ipostaze ale acestei arhitecturi postbelice au căpătat mult mai rapid drept de cetate decît altele, situate de regulă în perioadele – minime – de tranziţie de la o stare a regimului politic la alta. Arhitectura stalinistă, oricît de scurt va fi fost *intermezzo*-ul ei în România, a interesat mai mult (cel puţin pînă acum) decît epoca – extrem de puţin cunoscută – a anilor 1945-1952 (pînă la apariţia noii „uniuni de creaţie", UAR, şi a propriei publicaţii, *Arhitectura RPR*). De asemenea, mult mai interesantă pare perioada demolărilor şi edificărilor, deopotrivă de îngrozitoare, a anilor optzeci decît cercetarea discursului post-modern, alternativ, care dublează, oricît de slab va fi fost ca sprijin politic şi consistenţă edificată, această istorie oficială tare, a Casei Republicii şi Bulevardului Victoriei Socialismului.

Nimeni nu şi-a propus încă să studieze, în afara echipei care coordonează acest proiect de cercetare, zone delicate ale discursului arhitectural, de la prima istorie a litoralului, cea care cuprindea şi primul canal Dunăre-Marea Neagră, la arhitectura lagărelor de concentrare belice şi, mai ales, post-belice din România. Ceea ce este istorie comună în alte ţări la noi apare drept istorie reprimată. Nimeni, nici un cercetător român, şi cu atît mai puţin vreun cercetător străin, nu îşi pune problema investigaţiei în zonele încă tulburi, sau oricum mai puţin impozante, ale istoriei propriu-zise, necum în istoriile de escortă ale „marii" istorii, aşa cum este istoria arhitecturii. Politologii nu au explicat încă nici mecanismele regimului comunist, nici etapele şi actorii lui de fundal (de vreme ce mulţi sînt încă în viaţă, unii activi, cîţiva în poziţii importante în stat); prin urmare, de ce s-ar simţi istoria arhitecturii mai vinovată de aceste pete albe ale istoriei României postbelice?

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Casetofonul şi AKM-ul. Şi capul.

În general (şi simplistic) vorbind, există meserii care se fac cu mîna (tîmplăria, croitoria etc.), există meserii care se fac cu capul (politica, matematica etc). Mai sînt şi meserii care se fac şi cu una şi cu alta. Prima care îmi vine în minte este arhitectura – pe de o parte schiţe şi structuri, pe de alta psihologii şi funcţiuni. Meseria de ziarist e asumată de multe subcategorii – unii scriu comentarii, unii traduc şi compilează informaţii din surse externe, cei mai activi aleargă după interviuri şi reportaje, încercînd să pună cap la cap cioburile realităţii. În fine, alţii aşteaptă ocazia şantajului major. Ziaristul de radio nu e complet pînă nu ştie cînd să apese pe RECORD, cum să-şi insinueze vocea, cînd să închidă calea. Asta e doar manualitatea, absolut inutilă dacă nu ştie *ce* şi *cum* să spună. La radio eşti una cu maşina. Dar tot capul predomină, nu?

În 1994 traversam Basarabia cu autobuzul hodorogit al BBC-ului. Trebuia să intrăm în Transnistria; nu ştiam la ce să ne aşteptăm, aveam doar adresa şcolii unde zeci de copii învăţau româneşte, în ciuda perverselor boicoturi ale aşa-zisului guvern. Părinţii plăteau manualele, chiria clădirii şi chiar lemnele de foc pentru iarnă. Aşa fac şi acum alţi părinţi. Cu gîndul la interviurile pe care aveam să le luăm profesorului Iofciu şi elevilor, n-am observat că am trecut de graniţa Transnistriei. Nici nu era marcată. Naivitatea n-a durat mult.

Cîţiva haidamaci înarmaţi au ieşit la drumul mare şi autobuzul a oprit scîrţîind din toate articulaţiile. Erau trei, miroseau a băutură şi purtau zdrenţe multicolore. Ne-au inspectat din ochi, ne-au pus AKM-urile sub bărbie şi ne-au acuzat că sîntem spioni străini. Le-am arătat paşapoartele cu vizele Republicii Moldova, dar nu i-am convins. Ne-au zis că le duc la comandament pentru studiu şi duşi au fost. În pădurea învecinată. După vreo zece minute, colegul meu a decis să plece după ei. După alte zece minute, am decis să merg şi eu. Pădurea nu era deloc prietenoasă, dar o potecuţă m-a dus pînă la comandamentul indivizilor cu căciuli căzăceşti. Vă gîndiţi la un birou? La o colibă? Sau la un tanc? Greşiţi! Comandamentul aşa-zişilor grăniceri era o fostă cisternă de lapte, fără roţi, în care cineva tăiase o uşă cu flacăra de sudură. Înăuntru – o măsuţă şchioapă. Pe ea – paşapoartele şi patru sticle de vodcă. În jur – rufoşii haidamaci şi colegul meu. Vorbeau o fantastică combinaţie de română (moldovenească?), engleză, rusă şi germană. De-abia depăşiseră episodul formării poporului român. Erau la bătăliile lui Ştefan cel Mare. Colegul perora, iar grănicerii improvizaţi ai regatului condus de Igor Smirnov dădeau din cap neconvinşi.

Am trîntit pe masă, demonstrativ, două cartuşe de Marlboro şi am aşteptat. Colegul nu părea să observe mica mea jertfă pe altarul prieteniei româno-transnistrene, îl împungea agresiv cu degetul pe Iura, şeful lor, şi îi zicea ameninţător: „Ştefan cel Mare adică Stepan, Stiopa, the great! Veliko Tîrnovo! Ia jurnalistî, niet KGB, niet CIA, gavarit angliiski, fireaţi ai dracovski, capisci?". Golanii (asta erau) deveniseră interesaţi de ţigări, elocinţa cvadrilingvă îi blocase. Depăşit verbal, Iura m-a tras deoparte, mi-a dat paşapoartele şi mi-a zis duios: „Paşol, paşol, Traian nebun". „Nebunovski", am încuviinţat eu. Şi am plecat.

Coborînd prin pădure, foarte calm, Traian zice: „Un cartuş le-ajungea, de ce le-ai scos pe-amîndouă?". „Mi-era că mai trec două ore pînă ajungeai la dispariţia URSS. În plus, a meritat. Păcat doar că n-avem o înregistrare cu ăştia." Autobuzul era la vreo 50 de metri. „Dar ăsta, ce crezi că e?", întreabă el ironic. M-am uitat stupefiat. „Reportofonul meu!" Autobuzul a luat-o din loc. În orele care au urmat am încercat să descopăr vreo porţiune utilizabilă pe casetă. Era singura care s-a defectat iremediabil în acel sejur suprarealist! Cîteodată lucrezi şi cu capul şi cu mîna, dar nu te ajută tehnica. De supărare, pînă la Tiraspol am băut o sticlă de vodcă. Traian avea o haină cu buzunare foarte mari!

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Spectacolul vorbelor

Talk-show-ul a avut la noi suişuri şi coborîşuri. Au fost perioade cînd cu toţii ne uitam seri de-a rîndul în gura unor personaje ca, de exemplu, Ciumara şi nu ne plictiseam. Oamenii ne promiteau ceea ce am vrut să auzim dintotdeauna, că o vom duce mai bine, că a răsărit soarele şi pe uliţa noastră – şi, legănaţi de astfel de poveşti, adormeam fericiţi sugîndu-ne degetul cel mare. Alteori, ne săturam să mai auzim poveştile cu care eram adormiţi şi schimbam pe un alt canal atunci cînd vedeam că se adună iarăşi oameni să despice firul în patru. Ca urmare a atitudinii noastre, oamenii respectivi şi-au ostoit apetenţa pentru vorbărie, iar *talk-show*-urile s-au împuţinat văzînd cu ochii (lăsîndu-l într-o perioadă pe Marius Tucă pe post de ultim bastion). Deloc întîmplător, scăderea interesului pentru astfel de emisiuni a coincis cu scăderea interesului pentru politică – datorată perioadelor ne-electorale sau a sentimentelor de frustrare şi dezamăgire pe care le încerca populaţia. Pentru că *talk-show*-ul, adevăratul *talk-show*, este cel legat de viaţa cetăţii şi, prin urmare, de viaţa politică şi de reflectarea acesteia. Şi realizat în direct. (În acest sens, se poate face un test: „Numiţi repede trei *talk-show*-uri!" – şi nu ştiu cîţi vor nominaliza *talk-show*-urile (în direct, şi ele) „De 3 x femeie" sau „Teo".)

Acum, pe măsură ce vremurile electorale se apropie, *talk-show*-urile recîştigă teren şi încep să se înmulţească. (Printre noile apariţii, în treacăt fie spus, este de remarcat cel realizat de Robert Turcescu pe Realitatea TV, unde moderatorul, deşi nou în această branşă, poate fi pus fără probleme alături de numele „grele" existente deja pe piaţă.) Deocamdată, mă voi referi, în cele ce urmează, la *talk-show*-urile programate zilnic la o oră care a devenit aproape *prime-time* pentru asemenea emisiuni – ora 22. Este vorba de „Tucă Show", „Maşina de tocat" şi „Naşul". Voi sări peste „Bătălia pentru România" deoarece, cu desele accese de „Cenaclul Flacăra" (sau, mă rog, „Totuşi, iubirea") şi cu invitaţi paranormali şi vindecători, acesta nu mi se pare un *talk-show* serios, demn de pus acum în discuţie.

Marius Tucă a devenit acum o instituţie, o instanţă, reprezentantul *talk-show*-ului prin excelenţă. Asta se datorează în primul rînd longevităţii emisiunii lui, faptului că a existat o perioadă în care a rămas singur pe piaţă. Cine-şi mai aminteşte că totul a debutat ca o emisiune de fidelizare a cititorilor *Jurnalului naţional*, în care cei care răspundeau corect la întrebările culese din subiectele zilei primeau cîte un milion de lei? Cine şi-l mai aminteşte pe Marius Tucă citind, servil, cîte o poezie de Adrian Păunescu în fiecare seară? Între timp, Tucă a devenit, din şmecheraşul care era, un om respectat şi, prin urmare, respectabil. Acum emisiunea lui a căpătat o asemenea greutate, încît s-ar putea lipsi chiar şi de moderatorul ei (şi interesant e, în acest sens, că Marius Tucă are din ce în ce mai puţine intervenţii, tot *show*-ul fiind făcut de invitaţi, care-şi pun întrebări unul altuia şi-şi dispută problemele singuri).

Radu Moraru a vrut de la început să fie un Marius Tucă. Între timp, s-a cam lăsat păgubaş şi şi-a cotit emisiunea înspre subiecte mai facile, vînînd întotdeauna senzaţionalul. Prin urmare, la el poate veni oricînd un Vergil Hâncu să mai rîdă populaţia de elucubraţiile lui şi să se îngrozească totodată. La Tucă nu l-ai vedea niciodată pe nefericitul personaj. Oricum, şi Radu Moraru a evoluat foarte mult. Acum cîţiva ani, de exemplu, l-am putut vedea moderînd o emisiune despre fenomenul Harry Potter şi omul nu numai că nu citise nici o carte din această serie, dar nici măcar nu se interesase înainte de emisie care este subiectul acestor cărţi. Pe vremea aceea, era un cacealmist notoriu. Acum nu ştiu dacă a renunţat cu totul la cacealma, dar cel puţin o face mult mai bine şi nu ne mai dăm noi aşa de uşor seama.

Emisiunea lui Stelian Tănase de pe România 1 mi se pare cea mai serioasă şi cea mai credibilă. E adevărat, şi cea mai plictisitoare. Oricum, şi el a făcut eforturi considerabile să fie mai simpatic şi mai popular şi, gîndindu-mă cum erau emisiunile lui de pe Antena 1, cînd a început el să fie moderator, consider că eforturile lui au dat, totuşi, rezultate. Cel puţin, acum are un zîmbet drăguţ şi un decor interesant.

Într-o vreme, aproape că se declarase moartea *talk-show*-ului. Iată însă că Poiana lui Iocan este un punct important şi necesar pe harta satului şi nu ne putem debarasa aşa de uşor de ea.

▲

INTEGRAREA ÎN UNIUNEA CONSENSUALĂ

Stela GIURGEANU

Unora le place concubinajul

*...de ce nu mariajul?**

Un posibil motiv: *Era spre galben. Galbenul de hepatită. Pereţii, duşumeaua, oamenii, totul şi toate tindeau spre acelaşi galben bolnăvicios. Cu tente maronii. Feţele diforme, veselia forţată, rîsetele şi vocile distorsionate se alungeau din toate părţile, pînă la atingerea unui singur punct de congruenţă, în care deveneau aceleaşi, un tot grotesc de bîlci. Senzaţia de panică mentală, mai ales cînd în centrul atenţiei gloatei de ciudaţi eram Ea. Cu rochie albă, de crinolină, cu dantele şi trandafiraşi, creaţie Lipscani. Cu voal şi cu tot tacîmul viitoarei întemniţări, prinsă de inelar de mica banderolă de aur, cătuşa restului existenţei sale. Era căsătorită, dar, tocmai cînd totul părea pierdut, cînd pînă şi ultimul cui părea bătut, tocmai atunci divorţul a fost miraculos mijlocit şi pronunţat de ceasul deşteptător.*

Uniunea consensuală este, ideologic, o formă de căsătorie. Fiind guvernată şi protejată de lege, este totuşi o formă mult simplificată prin lipsa tevaturii pe care ar implica-o căsătoria cu stare civilă şi cu patalama religioasă. Practic, sugerează un act încheiat în prezenţa unui notar. „Contractul de uniune consensuală" este înregistrat într-un *„Registru pentru evidenţa persoanelor aflate în concubinaj"*, aflat în subordinea stării civile.

Cine şi cine nu...

...Pentru a fi concubini legali (adică să fie în acord cu definiţia *„un bărbat şi o femeie care conviețuiesc împreună prin liber consimţămînt, fără îndeplinirea formelor legale de căsătorie şi care au un domiciliu comun"*, după cum specifică documentul proiectului de lege) trebuie să aibă, el 18, ea 16.

...42,5% dintre subiecţii unui sondaj al *Revistei Române de Sociologie* au fost sută la sută de acord cu uniunea consensuală, 41,6% au fost oarecum, iar 11,5% s-au exprimat de-a dreptul contra.

...Un procent mic (3%), al tinerilor cu vîrste între 15 şi 24 practică această formulă în doi, fără pirostrii (conform unui sondaj efectuat de INS în 2001).

Dar, dacă tot se face cu voia celor de la primărie... atunci de ce nu mariaj?

Intrată în legalitate, uniunea consensuală ar putea oferi un oarecare statut juridic concubinilor. Iar în afară de asta ar proteja atît psihicul de închingiuirea mentală a căsătoriei *(vezi primul paragraf)*, cît şi buzunarul de tevaturile unui divorţ. *„Oamenii se schimbă într-o relaţie, nu am încredere, dar am exemple"* (un celibatar convins de 30 de ani).

Statistic, pînă în 1999 numărul divorţurilor a crescut. În schimb, numărul căsătoriilor a scăzut (de la peste 160.000 în 1993, la ceva mai mult de 140.000 în 1998).

Unii, consideră uniunea consensuală o căsătorie de probă. Drepturile partenerilor ar fi egale, cei doi fiind obligaţi prin contract să contribuie, în funcţie de veniturile fiecăruia, la cheltuielile comune impuse de traiul împreună (în acestea intrînd şi cele legate de creşterea şi educarea copiilor proveniţi din relaţia existentă, sau dintr-o relaţie anterioară). *„Şi ne-am obişnui cu gîndul, cu tabieturile celuilalt, fără a ne trezi într-o dimineaţă că nu ne mai suportăm şi că trebuie musai intentat divorţul"* (o pereche într-un bar).

Despărţirea de (ne)comun acord

Părăsirea domiciliului comun pentru o perioadă mai mare de 30 de zile poate atrage încetarea concubinajului şi desfiinţarea contractului de uniune consensuală sau cînd intervine căsătoria, fie între cei doi, fie a oricărui partener cu o terţă persoană.

Cu ce te alegi...

Dacă terminarea relaţiei este „consensuală", acest lucru se consemnează în scris şi se notifică la registrul special unde a fost înregistrat contractul. Iar finalul se face fără tevatură, bunurile fiind împărţite în termenii stipulaţi de contractul iniţial. Bunurile dobîndite în timpul concubinajului nu se împart în mod egal decît dacă acest fapt a fost menţionat de la bun început în faţa notarului. În cazul în care una dintre părţile implicate se face vinovată de producerea unei vătămări corporale grave, care cauzează invaliditate sau incapacitate de muncă celeilalte părţi, este obligată, conform legii, să întreţină partea vătămată, în afara contractului. În cazul decesului, bunurile comune de uz gospodăresc aflate în locuinţa comună rămîn în proprietatea concubinului supravieţuitor. (Dacă perioada de concubinaj depăşeşte 10 ani, în sensul prezentei legi, concubinilor le sînt aplicate prevederile din dreptul familiei, prin asimilare cu instituţia căsătoriei).

...Aflînd toate astea, cei doi s-au privit o clipă amuzaţi. Mia, profesoară la un liceu din Capitală, rămasă în Bucureşti după terminarea facultăţii, Florin, domiciliat de mult într-o garsonieră bucureşteană. S-au văzut la o petrecere şi s-au plăcut. Ea, neavînd unde să stea (se certase îngrozitor cu gazda), a primit propunerea lui. Să stea împreună pînă găsesc o soluţie. La început a fost oarecum periculos pentru relaţie, în primele luni traiul în comun părea la fel de hotărîtor ca cel al oamenilor căsătoriţi. Cu timpul însă şi cu acordul tacit şi mustăcind al părinţilor de ambele tabere, calmul şi liniştea interioară s-au instalat peste temerea lor de douăzeci şi ceva de ani.

Hai, mergem la notar, să ne facem legali! Păi, cred că ar fi timpul, mîine-poimîine te vrăjeşte una mai tînără, mă dai afară şi ai şi pretenţii la tigaia cu teflon de a adus-o mama! Păi, stai, cum, aia n-a fost cadou pentru mine? Nu, nicidecum, a adus-o, ce e drept „pentru tine", dar doar ca să-mi găteşti mie!

Încep să rîdă, departe de existenţa unor norme legale, de care nu ştiau, şi care de-abia acum le par la fel de utile ca şi atunci cînd habar n-aveau de ele.

** În ajutorul acestui text au sărit: motorul de căutare pe Internet Google, părerile cîtorva bucureşteni, mai mult sau mai puţin trecători, şi visul de anul trecut.*

▲

Adina POPESCU

Adio, concubinul meu

„L-am părăsit pentru că nu voia să se însoare cu mine. De fapt, nu mi-a zis niciodată în faţă că nu vrea, dar nu dădea nici un semn că intenţionează să-mi facă vreo propunere de genul ăsta... Eu i-am sugerat de multe ori că... I-am spus, mai în glumă, mai în serios, că nevastă mai bună ca mine n-o să găsească, că aş fi o mamă ideală... Normal că i l-am prezentat şi părinţilor mei. L-au plăcut, da' din punctul lor de vedere putea fi oricine în locul lui, numai să aibă bani. El avea bani, cîştiga aproape cinci sute pe lună, deşi apartamentul în care stăteam era al meu. Asta nu m-ar fi deranjat, dacă legătura noastră ar fi devenit una oficială. Crede-mă că mi-a crăpat obrazu' de ruşine cînd, la ultimul recensămînt, am scris acolo «uniune consensuală». Am şi plîns, dup'aia, dar el nu m-a văzut sau s-a făcut că nu mă vede! Un măgar..."

Nimerisem întîmplător lîngă femeia aceea înaltă, foarte slabă şi foarte răcită căci îşi sufla mereu nasul în batistă, după care strănuta discret. Eram într-un microbuz, în drum spre Cîmpina. Înainte să ieşim din Bucureşti, ştiam deja multe amănunte intime din viaţa ei, dar nu ştiam cum o cheamă. Nici n-am întrebat-o. După ce a intrat în vorbă cu mine, comentînd o revistă despre viaţa mondenă pe care o citea şi pe actorii de la Hollywood care „ba se căsătoresc, ba divorţează... E o nebunie acolo la ei!", a început fără nici o introducere să-mi vorbească de „răposatu'". Aşa i-a zis *lui*, la un moment dat, în glumă. Nici pe *el* n-am aflat cum îl cheamă, pînă la finalul discuţiei, de fapt un monoton şi nesfîrşit monolog. Am lăsat lucrurile aşa, pentru că mi-a plăcut ca întreaga poveste să fie învăluită într-un soi de mister domestic.

„De fapt, cred că asta a fost greşeala...", a continuat ea. „Că ne-am mutat împreună. În momentul în care te muţi cu un bărbat şi trăieşti zi de zi cu el, tot farmecul dispare. Totul se banalizează. Îi speli ciorapii, îi calci, îi găteşti ca şi cum i-ai fi nevastă... mai grav e atunci cînd nici măcar nu-i eşti nevastă! În fond, n-ai nici o obligaţie, dar te simţi şi tu femeie în casă şi-ţi iei rolu' în serios. El niciodată nu-şi spăla o farfurie după ce mînca. Se punea în pat şi se uita la televizor. Se plîngea că, vai, ce obosit e de la muncă! Îl înţelegeam, da' mă deranja faptul că spălam zilnic maldăre de vase murdare. El se uita la televizor, iar eu stăteam în bucătărie şi spălam şi spălam, dă-i cu Pur, dă-i cu laveta şi-mi venea să plîng. Mă simţeam tristă şi nu ştiu cum să-ţi zic... cred că bătrînă! Oricum, încetasem să mă mai cred o femeie atrăgătoare..."

În timp ce-mi vorbea pe acelaşi ton uşor afectat şi lipsit parcă de orice fărîmă de sentiment, făceam mari eforturi s-o urmăresc, începusem deja să analizez. Mă gîndeam că majoritatea cuplurilor de vîrsta mea pe care le cunoşteam erau în aceeaşi situaţie, iar cu cele căsătorite pierdusem de mult orice contact. Erau relaţii de lungă durată, de cel puţin doi ani, care păreau destul de stabile. Cupluri cu casă, chiar şi închiriată, cu slujbe, cu tabieturi. Cupluri cuminţi care se culcă seara înainte de ora douăsprezece, care arareori îşi permit o noapte pierdută prin baruri sau pe la chefuri, care merg de mînuţă la supermarket şi cumpără deodorant, şampon, hîrtie igienică, detergent, spumă de ras şi care iarna îşi doresc un brad de Crăciun. Cînd treci pe la ei, te primesc joviali, el coboară pînă la buticul din colţ, după bere, ea te întreabă dacă nu vrei din ciorba care tocmai fierbe pe aragaz, îţi arată că au terminat de zugrăvit baia sau că şi-au luat o veioză nouă. Dacă, întîmplător, îl găseşti numai pe el acasă, ea fiind plecată la o prietenă sau la mama, descoperi un bileţel drăgăstos pe frigider, la care tragi cu ochiul, fără să vrei: „Iubi, vezi că ai ceiuţ pe masă, în ibric. În frigider, mai e nişte musaca de cartofi. Du-te şi tu şi ia o pîine! Te pup. Pisi.". De ce aceşti oameni nu se căsătoresc? Poate că din comoditate.

„...şi începuse să mă neglijeze din multe puncte de vedere, inclusiv cel... ştii tu la ce mă refer! Înainte cînd ne întîlneam eram foarte pasionali. Aveam o viaţă sexuală excelentă. Cu timpul şi asta s-a dus naibii! Numai seara, înainte de culcare, şi asta o dată, cel mult de două ori pe săptămînă. Începuse şi mie să-mi piară cheful, da' lui părea să-i convină aşa. I-am zis o dată rîzînd, deşi nu era rîsu' meu: «Dragă, dacă noi doi însuraţi nu sîntem, asta se cheamă că sîntem amanţi, nu-i aşa?». A dat din cap, da' nu părea prea atent la ce-i zic. Eu am insistat: «Dacă sîntem amanţi, ce-ar trebui să facă amanţii de dimineaţă pînă seara?». După ce s-a prins unde bat, s-a lăsat cu o ceartă în toată regula. Că el e stresat, surmenat, că nu mai ştie ce să facă ca să cîştige mai mulţi bani, tot pentru noi, iar eu, chipurile, îl bat la cap cu prostiile mele... Am lăsat-o baltă... Nici eu nu-mi dădeam seama ce mai era între noi! Soţi nu, amanţi nu, poate doar colegi de pat...".

Concubinaj. Cuvîntul îţi poate inspira uneori ceva legat de promiscuitate, de mizerie, de derizoriu. Ceva de blamat, de arătat cu degetul. Acum cincisprezece ani, concubinajul era echivalent pentru mine cu o culme a ruşinii. Era comentat pe şoptite, între vecine, la intrarea în scara de bloc: „O vezi pe paţachina aia de la trei? Trăieşte cu unu'! O curvă!" sau „Băiatu' lu madam Costache s-a mutat cu una, da' nu vrea s-o ia. Aşa l-o fi educat mă-sa pe-acasă!". Eu, care-mi doream, ca mai toate fetiţele, „să fiu într-o zi mireasă", căscam ochii de uimire. Mai ales că nu prea pricepem ce presupune „să trăieşti cu unu'".

O prietenă de-a mea locuia pe o străduţă de mahala. Case cu două etaje, nezugrăvite, rufe pestriţe, întinse la uscat. Prin curţi, bărbaţi cu mustaţă, în maieuri albe, care se uitau la meci, la televizoare sport. Femei neîngrijite care cărau dintr-o parte într-alta găleţi cu gunoi. Copii zdrenţăroşi. Cîini şi pisici. Uneori, două voci stridente care se certau: „Dacă mai scoţi un cuvînt, te omor, morţii mă-tii de femeie!", „Omoară-mă şi chem miliţia. O să înfunzi puşcărie, cremenalule!". Aşa îmi imaginam eu că trebuie să „arate" concubinajul!

„...mă gîndeam: uite, am aproape treizeci de ani! Dacă mă despart de el, n-o să-mi mai găsesc pe cineva prea uşor... Da' nici cu el nu mai era de trăit aşa... Nu că ar fi devenit o obsesie pentru mine să-mi pun odată pirostriile... totuşi, n-aveam nici o siguranţă, nici un act, nici un plan comun de viitor. Mă mai gîndeam: uite, prietena mea cea mai bună din copilărie, Magda, era măritată de cinci ani şi avea doi copii! Fostele mele colege de liceu, toate erau pe la casele lor! Numa' eu îmi iroseam viaţa cu un netrebnic... că asta făceam: îmi pierdeam timpu' pur şi simplu!..."

Am constatat, mergînd mai departe cu analiza, fără ştirea tovarăşei mele de călătorie, că, în general, femeile acceptă să trăiască în „uniune consensuală" (o denumire atît de pretenţioasă pentru banalul „concubinaj"!) pentru un timp pe care îl cred mai mult sau mai puţin limitat. Totuşi, majoritatea speră, uneori aproape instinctiv, într-o căsătorie. Aşa sînt fetele... Mai de modă veche! Bărbaţii, în schimb, nu se grăbesc. Au senzaţia că o astfel de relaţie le dă mai multă libertate. Că pot oricînd să-şi ia jucăriile şi să plece, fără alte complicaţii. Cîţiva mi-au spus că-i sperie cumplit sintagma: „la bine şi la rău". „Binele" convine tuturor, la „rău" cel mai simplu e să-ţi iei tălpăşiţa. Mi-am cenzurat gîndurile. Gîndesc aşa pentru că sînt femeie, mai mult ca sigur!

„...l-am părăsit aşa, dintr-o dată. A fost o hotărîre de moment. Nu ne-am certat, nu m-a supărat cu nimic. Stătea şi se uita la teve, ca de obicei, eu trebăluiam prin casă. Am trecut prin dreptul dulapului şi m-am oprit. L-am deschis, am început să-i adun hainele şi să-i fac bagajul. Parcă mi-ar fi dictat cineva toate gesturile. I-am pus bagaju' în braţe şi i-am zis doar atît: «Dragă, s-a închis prăvălia!». Nu ştiu ce mi-a venit să-i spun vorbele astea idioate. M-a pufnit şi rîsu'. Lui nu-i venea să creadă, da' a văzut că nu glumesc. S-a ridicat din pat, s-a îmbrăcat şi a plecat, fără să întrebe nimic. Asta a fost tot!".

Microbuzul intrase deja în Cîmpina şi ne pregăteam să coborîm. M-am uitat mai bine la cea care timp de o oră şi douăzeci de minute nu tăcuse o clipă. Mi s-a părut într-adevăr foarte tristă şi foarte „bătrînă", cum spusese ea, deşi n-avea mai mult de treizeci de ani. Am admis că probabil îi va fi foarte greu s-o ia de la capăt cu o nouă relaţie. N-am invidiat-o. I-am zis doar că e posibil să fi făcut o greşeală. În fond, *el* nu fusese un bărbat rău. Avea o slujbă, cîştiga bani, nu bea, nu umbla cu alte femei. Singurul lui defect era că se uita prea mult la televizor, în timpul liber, dar ăsta nu-i un motiv serios de despărţire!

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Şarlatanii

Cînd a intrat în birou şi l-am văzut aşa, îmbrăcat la patru ace, aranjat ca-n reviste şi mirosind de departe a parfum de cea mai bună calitate, mărturisesc că mi-a făcut o bună impresie. Mi-am spus atunci „uite, dom'le, un om care ştie să se prezinte la un interviu de angajare, bravo lui!", l-am poftit să ia loc şi discuţia s-a legat repede, mai ales că părea un tip dezgheţat, fără complexe. N-a durat mult: în cinci minute mi-a povestit despre liceul terminat în Bucureşti, eşecul admiterii la o facultate de stat şi înscrierea la jurnalistică, la o particulară. Acum intra în anul trei şi considera că venise momentul angajării. „Mama a zis că ar fi bine să-mi iau licenţa şi abia apoi să mă apuc de treabă, dar i-am văzut pe ceilalţi din an că lucrează şi am zis că e cazul să încep şi eu!".

Cînd l-am întrebat cine e preşedintele Senatului i-a căzut capul; s-a foit vreme de cîteva minute pe scaun, a bîiguit ceva, apoi s-a recunoscut învins invocînd apariţia unui lapsus. La întrebarea despre cele trei puteri în stat, i-au apărut primele broboane de transpiraţie, iar cînd am vrut să văd ce ştie despre funcţionarea Parlamentului, am avut impresia că o să leşine. I-am dat apoi să redacteze o ştire şi după un chin de o jumătate de oră mi-a arătat o însăilare de vorbe, fără logică şi fără nici cea mai elementară structură piramidală. Era clar şi a recunoscut-o şi el: trecuse prin facultate ca gîsca prin apă, ziare citea, dar numai tabloide cu fete frumoase la rubrica meteo, iar ultima carte – vorba cîntecului, începută şi lăsată pe noptieră – era despre zodii şi amor. Ne-am despărţit în chip ciudat, cu strîngeri repetate de mînă, de parcă urma să ne revedem curînd.

Într-un fel, s-a şi întîmplat aşa. La o lună distanţă, zăceam în faţa televizorului butonînd telecomanda cînd l-am văzut înconjurat de o grămadă de femei superbe. Era invitat special într-o emisiune de divertisment şi în cîteva minute am aflat că între timp devenise ziarist, redactor la o revistă de scandal. Se ocupa de rubrica mondenă. Prezentatoarea emisiunii, o divă brunetă cu dese apariţii în pictorialele unor lunare, îi sorbea cuvintele şi din cînd în cînd încerca o apropiere timidă prin expresii colocviale de genul „noi, ziariştii", „în breasla noastră" sau „la noi, în mediul jurnalistic". Am rămas privind tîmp întreaga emisiune. S-a vorbit despre viaţa grea a ziariştilor din presa mondenă, chinuiţi de prea multe şi obositoare evenimente, despre satisfacţia muncii împlinite, s-au rostit o mie de tîmpenii, sute de minciuni şi zeci de dezacorduri gramaticale. Deh, între ei, „ziariştii".

Seria neagră nu s-a oprit aici. Din acel moment am început să observ cum revendicarea titulaturii de ziarist atinge proporţiile unui fenomen de masă. Practic, orice individ care a ajuns să publice o dată în viaţă o notiţă într-un ziar sau săptămînal îşi face din asta un titlu de glorie şi o titulatură bună de aşezat pe cartea de vizită. Fiind considerată o profesiune la îndemîna tuturor, ziaristica a devenit un fel de meserie secundară pentru orice actor ratat sau inginer înzestrat doar cu voce fainâ şi chip frumos, bun de arătat „pe sticlă". Pentru a fi jurnalist şi a revendica încadrarea în rîndul breslei par să fie suficiente dicţia, cititul de pe prompter şi fusta scurtă. Restul sînt amănunte.

În astfel de condiţii nici nu e de mirare că în mai puţin de o lună de zile individul spilcuit, care-mi leşina în birou la un prim test de cultură generală, ajunsese mare redactor de presă mondenă. După cum nu e de mirare că în ultimii ani pe ecranele televizoarelor apar tot felul de fete frumoase şi actori de mîna a treia care, după scurte stagii de expunere în faţa camerelor de luat vederi, ajung să se proclame nici mai mult nici mai puţin decît drept aparţinători ai breslei ziariştilor. E semn că statutul de vedetă nu le mai ajunge şi că umblă după un soi de recunoaştere pseudo-academică folosindu-se de aceleaşi metode ca mai toţi şarlatanii din piaţa publică: iuţeala de mînă, beţia de vorbe şi nebăgarea de seamă.

▲

Cu ochii-n 3,14

FRUNZE, FLORI, FRUNZE PENTRU COMBATEREA PRODUCŢIEI ILEGALE DE FARMEC

● Într-o dimineaţă, venind spre redacţie, m-am crezut, pentru o clipă, în plin Manhattan: un bătrîn măturător *negru* strîngea frunzele din faţa unei vile! Apoi Mircea Vasilescu mi-a spus că acolo este Ambasada Congo – sau un alt stat african... Sfîrşitul „Visului american"! (**a. l. ş.**)

● La Naţional TV, zice o ştiristă: „dacă intrăm în Europa, atunci cînd cumpărăm flori va trebui să le cerem folosind denumirea lor în limba latină". Eu zic că: 1) dacă-i musai, învăţăm noi şi denumirile latineşti, deşi 2) nu e deloc necesar (s-a întîmplat să cumpăr flori prin UE şi le-am cerut pre limba ţării respective, în dialect local sau chiar prin semne), aşa că 3) încă o dată se dovedeşte că ştiriştii români vorbesc despre lucruri care „nu se există", speriind poporul cu „stafia" Europei. Mai bine aveţi grijă că va trebui să prezentaţi ştirile în limba europeană... (**M. V.**)

● Nu demult, am avut drum pe Calea Şerban Vodă. Era o dimineaţă de noiembrie blajin şi am văzut, pe aleea ce duce la Crematoriul Uman, doi lucrători de la Administraţia Domeniului Public lucrînd. Adunau frunzele moarte de pe jos, făceau din ele grămezi şi le dădeau foc. Purtate de fumul străveziu, sufletele frunzelor se înălţau uşurel către cer. (**D. S.**)

● Cercetători de la Dartmouth College, New Hampshire (SUA), au realizat un dispozitiv de scanare a creierului care va fi capabil să identifice rasiştii. La Moscova, serviciile secrete ruse (FSB) au realizat un dispozitiv pentru aplicarea pe fiecare sticlă de vodcă adevărată a unui cod de bare – pentru combaterea producţiei ilegale de alcool, care face ravagii în Rusia. E de la sine înţeles că, dacă şi-ar da mîna, cercetătorii ruşi şi americani ar putea depista cu uşurinţă rasiştii beţivi (sau rasiştii abstinenţi!), spre gloria eternă a scriitorului *s.f.* Philip K. Dick. (**A. C.**)

● Aţi observat că lăudăroşii – din Guvern, din Opoziţie, din Parlament sau din societatea civilă – nu mai ştiu să se laude cu farmec, cu viclenie, cu inteligenţă? Să se fi degradat şi arta laudei de sine? Ar fi cea mai brutală izbîndă a prostiei invadatoare. (**R. C.**)

N-AR FI TOTUŞI MAI EFICIENT CA OAMENII SĂ FIE PREVĂZUŢI, CONFORM ORDONANŢEI DE TRIB, CU ACOPERIŞURI CÎRÎITOARE?

● De pe un afiş lipit pe Universitatea din Bucureşti aflu că a luat naştere un fel de mişcare împotriva corupţiei şi corupţilor, iniţiată de nişte studenţi de la Istorie, cu numele (brr!) „Miliţia Spirituală". N-ar fi – totuşi – mai eficient ca împotriva corupţiei să luptăm pur şi simplu prin mijloacele legii? Altfel, dacă înfiinţăm cîte o „miliţie" pentru fiecare lucru care merge prost, vom ajunge sigur să întemeiem, în zgomot de aplauze susţinute şi urale puternice, şi un Minister al Gîndirii. (**M. V.**)

● Înţelepciunile străzii combină superstiţiile cu luciditatea ştiinţifică: o bonă povesteşte cum s-a dus la magazinul din colţ să ceară două pîini, pe datorie, pentru o vecină, clientă fidelă; vînzătorul i-a explicat că nu dă lunea, că rămîne sărac pe viaţă. Profund şi darwinian, un şofer de taxi, întrebat dacă iese pe stradă şi noaptea, răspunde că oamenii nu sînt prevăzuţi, ca pisicile, cu vedere pe întuneric... (**I. P.**)

● La casieria Teatrului Naţional e un afiş pe care scrie: „În conformitate cu ordonanţa de guvern nr. 36/2002 biletele eliberate de casieria Agenţiei de bilete a Teatrului Naţional «I.L. Caragiale» nu mai pot fi schimbate iar contravaloarea acestora nu mai poate fi restituită cumpărătorului decît...". Urmează o serie de excepţii şi precizări minuţioase. În sfîrşit, după ce-am luat bilete la teatru, am mers la administraţia financiară să plătesc un impozit. Acolo mi s-a dat să completez o declaraţie *în conformitate cu ordonanţa de guvern 36/2002*. Hait, mi-am zis, birocraţi de la toate ghişeele, uniţi-vă sub aceeaşi lege! Ordonanţa privea, de fapt, taxele şi impozitele locale, nefiind chiar o lege de funcţionare a casei de bilete a Teatrului Naţional „I.L. Caragiale". (**A. M.**)

● Titlu în *Jurnalul Naţional:* „Un misionar creştin britanic a fost mîncat în Fiji". Uups. Încă se mai întîmplă asta? În lumea asta globalizată, nu a ajuns şi la ei nimic? Articolul însă mă lămureşte: „Peste 600 de oameni, în frunte cu premierul din Fiji, i-au întîmpinat ieri, cu onoruri deosebite, pe descendenţii unui misionar creştin mîncat de membrii unui trib acum mai bine de 135 de ani. Localnicii din Nabutautau l-au invitat în satul lor pe stră-stră-strănepotul britanicului Thomas Baker şi pe rudele sale, pentru a-şi cere scuze, în mod oficial, pentru actul de canibalism comis de înaintaşii lor." Aha. Asta e o performanţă, să anunţi o ştire după 135 de ani. (**C. G.**)

● Mi se pare normal ca restaurantele din Bucureşti să-şi prezinte (în *B-24-FUN)* specialităţile culinare. Pot să înţeleg de ce unele *(Valencia, Jariştea)* fac din discreţie suprema virtute. Dar de ce-o fi aşa interesant acoperişul mobil (la *Sangria)* în plină iarnă şi cum or fi vinurile „speciale" de la *Cucina* care îţi „rămîn în minte" pentru totdeauna, nu vreau să mă gîndesc... (**S. S.**)

● File de poveste: consumul de bere a crescut la noi, în 2003, cu 20 la sută – mai mic, totuşi, decît în Ungaria şi Cehia... –, cîrdurile de lişiţe şi raţe cîrîitoare din Deltă au scăzut cu 70%, se tipăreşte bancnota de un milion de lei, iar noi, pe lîngă mama stînd şi nestînd, nu numai că nu uităm jocul, dar trăim în cultul personalităţii lui Adrian Mutu, după căderea mitului Doroftei. (**R. C.**)

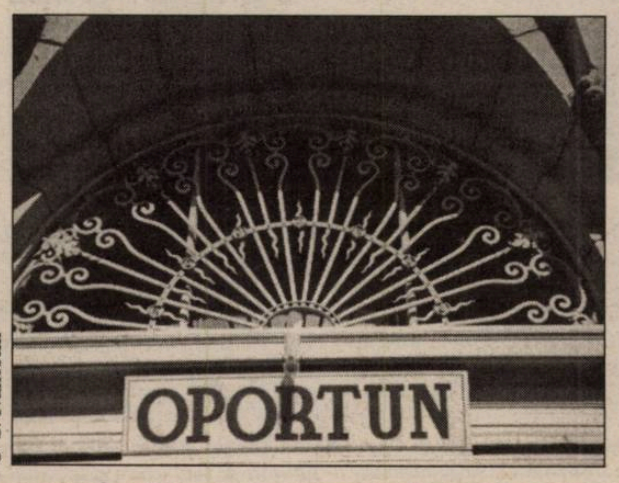

© S. Ivanoschi

FIREŞTE, PARTEA DELICATĂ ESTE CĂ ROMÂNII SÎNT MIEI PE POLEI

● Un şofer de la Prof Taxi a reuşit performanţa de a-l duce pe un amic clujean din Piaţa Rosetti în Piaţa Lahovary pe la... strada Avrig (Piaţa Iancului) (!), ceea ce mi-a adus aminte – fireşte – de drumul lui Jonathan Harker descris de Bram Stoker (vezi *Dracula),* de la Pasul Bîrgăului la Brăila, via Varna... (**a. l. ş.**)

● Mare bucurie în satul Ruşcova-Maramureş la aflarea veştii că noul lider al conservatorilor britanici (şi principal adversar al laburistului Tony Blair) este născut în satul lor, în fosta familie a evreului român Bernard Hect. Ziariştii plecaţi pe urmele lui au căutat, pentru veridicitatea relatării, pe cel mai bătrîn om al satului (v. *Ev. zilei*, 18 nov. a.c.). L-au găsit şi i-au ascultat povestea; partea delicată este că bătrînul Grecica Sava are abia 77 de ani – ceea ce spune multe despre situaţia vîrstei a treia în ruralul românesc –, deci avea 10 ani în momentul în care familia Hect a părăsit România (1936). (**A. C.**)

● Clasicul studiu de la 1906 „Din psihologia poporului român" al lui D. Drăghicescu, adus la zi: dintre toate sondajele şi anchetele anului 2003, cele mai convingătoare mi se par doar două: sondajul unei agenţii europene care-i plasează pe români în fruntea consumatorilor de televiziune de pe continent şi ancheta de la *Maşina de tocat* a lui Stelian Tănase unde, la întrebarea nostimă: „credeţi că românii sînt buricul pămîntului?", majoritatea a răspuns cu tot seriosul „da!". (**R. C.**)

● „Democraţia ar trebui să fie şi altceva decît doi lupi care votează alături de un miel meniul de la cină" – scria James Bovard, un activist „libertarian" (liberal, în sensul european al cuvîntului) din SUA. Dan Matei Agathon a găsit soluţia: dacă mieii plătesc destul, pot fi consideraţi lupi. O contribuţie originală la doctrina social-democrată, călăuză în lupta PSD. (**M. B.**)

● În *Revista Jandarmeriei* nr. 21-22, din 8 noiembrie 2003, dl Ilie Torsan (asupra căruia „ochii-n 3,14" s-au mai oprit cîndva) revine la Eminescu, într-un articol intitulat „Poezia eminesciană «Dintre sute de catarge...» – Consideraţii statistice". Şi zice domnia sa: „Succesiunile de litere, bazate pe alternanţa «consoană-vocală», constituie o altă caracteristică a acestei strofe, avînd un rol important în muzicalitatea textului. Considerăm fiecare vers, ca un şir de litere din care eliminăm pauza dintre cuvinte. În această ipoteză, primul vers conţine succesiunea, RESUTEDECATA, care conţine 12 dintre cele 19 litere, adică 63,15 la sută." Mai la vale, autorul notează: „*Pentru strofa a treia* care conţine 5 substantive, următoarea succesiune: VALURILE 3 NOROCUL 1 IDEALURILE 4 LOCUL, arată că *80 la sută dintre substantive sunt distribuite fibonaccian,* secvenţa 3,1,4 fiind una fibonacciană." Ceva mai încolo, în cuprinsul aceleiaşi reviste, un alt autor, care semnează C. Negruţi, pune o întrebare: „Vine iarna, cu paşi repezi, / Cu zăpadă şi polei... / De unde o să mai scoateţi / Goale, tot mereu, femei?!". Poate dintr-o secvenţă fibonacciană. (**D. S.**)

Viaţa şi opera lui Félicien Marbœuf

Adrianei Babeţi, care ştie de ce

Félicien Marbœuf (1852-1924) a fost supranumit „cel mai mare scriitor care n-a scris niciodată".

Născut la Paris, Marbœuf a moştenit gustul literaturii de la Flaubert. Un unchi al lui Félicien Marbœuf, chirurg, fusese colegul tatălui acestuia la spitalul din Rouen. Tînărul Gustave se împrietenise cu tatăl lui Félicien, Louis Marbœuf, pe vremea cînd acesta studia dreptul la Paris, devenind un obişnuit al casei. Într-o seară a anului 1869, scriitorul lua cina la familia Marbœuf. Félicien avea la vremea aceea 17 ani şi autorul *Doamnei Bovary* îi impunea prin imensul său prestigiu. Dar Flaubert nu-i adresase pînă atunci decît cîteva fraze politicoase. Or, în seara aceea, la sfîrşitul mesei, Flaubert s-a dus să caute în buzunarul paltonului său un pachet pe care i l-a oferit lui Félicien. Uimit, acesta descoperi un exemplar al *Educaţiei sentimentale*, cu o dedicaţie pe pagina de gardă: *„Dacă veţi găsi la eroul acestui roman, în care nu se întîmplă, în mod dezesperant, nimic, anumite trăsături de spirit care vi se vor părea asemănătoare, să nu vă miraţi peste poate. Vă datorează mult, cred eu, atît fizic cît şi psihologic. F. de la Frédéric sau de la Félicien?*

Vă doresc doar mai puţină vanitate şi mai multă voinţă. Gînduri amicale, G. Flaubert".

Şi astfel Félicien Marbœuf se instală în lumea Literelor, înzestrat cu statutul singular de personaj romanesc.

Această primă impresie îl făcu să se comporte toată viaţa după chipul şi asemănarea unui erou de roman. Şi, tocmai pentru a contrazice această convingere, încercă la rîndul lui să treacă de cealaltă parte – aceea a scriiturii. Din personaj, nu încetă să-şi dorească să devină scriitor. Fără tihnă, an după an, el căută subiectul, pretextul unei opere. Literatura însemna pentru el, cu siguranţă, totul. Dar nici un volum, culegere, capitol ori măcar vreun aforism – cu excepţia corespondenţei sale – nu-i ieşi de sub pană.

Félicien Marbœuf avea despre Literatură o idee atît de înaltă încît n-a crezut niciodată că un om, oricare-ar fi fost acela, ar fi avut vreodată destul geniu pentru a-i da formă. De fapt, Félicien Marbœuf s-a abţinut de la a produce o operă nu dintr-o carenţă de geniu, ci dintr-un exces de ambiţie, intelectualmente inumană...

A rămas însă corespondenţa dintre Marbœuf şi Proust. Stranie corespondenţă, dacă ţinem seama de faptul că cei doi nu s-au întîlnit niciodată!

Proust îi deveni cunoscut lui Marbœuf prin prima lui carte, *Les plaisirs et les jours*. Proust avea 25 de ani, Marbœuf 44. Cartea nu se prea vindea. Acest *in-quarto* luxos, ilustrat cu desene în peniţă şi acuarelă, costa 13,50 franci, în condiţiile în care costul unei cărţi nu depăşea, pe atunci, 3 franci. Tînărul scriitor îi trimise un exemplar mai vîrstnicului original, pe care-l admira atît şi care era pentru el, ca de altfel pentru întreaga lui generaţie, un personaj legendar. Félicien Marbœuf este sedus pe loc de această literatură. Îi scrie lui Proust, încurajîndu-l cu entuziasm. O prietenie se naşte.

Iată cîteva fragmente din scrisoarea de răspuns a tînărului Marcel:

„Paris, 21 decembrie 1896

Domnule,

Mă tem că nu voi fi în stare să vă spun cîtă plăcere mi-a făcut scrisoarea dvs., nu-mi este deloc uşor căci mi se pare ridicol a avea aerul de-a admite, altfel decît ca pe o gentileţe din partea dvs., ceea ce spuneţi despre cartea mea, şi de a crede că acest lucru corespunde realităţii, adică existenţei unui veritabil talent în ce mă priveşte, aşa încît nici nu-ndrăznesc a socoti că mi se cuvine acest compliment ce mi-l faceţi. (...)

Joubert îi spunea lui Chateaubriand să nu se chinuie să scrie o carte, ci mai degrabă să facă să strălucească cît mai des vastitatea vederilor sale şi-atunci i-am fi fost cu toţii recunoscători. L-am auzit pe Barrès spunînd că valoarea unei lucrări constă în paginile frumoase pe care le cuprinde, de aceea nu e nevoie de prea multe. Ca şi el, cred şi eu în valoarea cărţii dvs. care nu conţine nici-o pagină, frumoasă sau mai puţin frumoasă. Astfel, original şi indiscutabil, geniul dvs. traversează epoca noastră cu această superioritate şi modestie care-l fac aidoma unei femei nobile ce-şi vede servitorii fericiţi şi trece surîzînd pe lîngă ei, fără a dispreţui veselia acestora, fără a o tulbura şi fără a i se alătura altfel decît printr-o calmă simpatie şi prin farmecul maiestuos pe care trecerea ei îl răspîndeşte în jur. Eu sînt unul dintre aceşti servitori şi iubesc opera dvs., superbă, imaculată şi silenţioasă precum bolta uşor prăfuită a unei mari biserici gotice. Marcel Proust".

Félicien Marbœuf este scriitor. Tăcerea este forma necesară a operei sale, condiţia sa poetică. În acest domeniu neconstruit, în absenţă, îşi „face" opera Félicien Marbœuf, în această tăcere atinge perfecţiunea artei sale.

Relaţia epistolară a celor doi scriitori va dura pînă la moartea lui Proust. O scrisoare mai ales, adresată de Marbœuf tînărului său corespondent, este simptomatică.

Datată ianuarie 1902, adresantul îşi mărturiseşte în ea iubirea scandaloasă pe care-o poartă unei fetiţe. Or, trei ani mai tîrziu, Félicien Marbœuf este acuzat de atentat la pudoare asupra unei copile de 11 ani. Fuge înainte de-a fi arestat, se exilează la Glooscap, oraş aflat în sudul provinciei New Brunswick, în golful Passamaquoddy. Acolo, scandalul nu stinge imensa consideraţie de care se bucură Scriitorul Tăcerii. Cu toate acestea, din respect pentru convenienţe, municipalitatea aşteaptă cîteva luni înainte de a-i conferi cheile de aur ale oraşului. Pe 7 august 1905, în ziua cînd împlinea 53 de ani, Félicien Marboruf devine cetăţean de onoare al localităţii Glooscap. În anul următor este numit director al marii biblioteci municipale.

În 1918 apare *A l'ombre des jeunes filles en fleur* (Premiul Goncourt 1919). Corespondenţa dintre cei doi dezvăluie în ce măsură delictul lui Félicien Marbœuf, gustul său pedofil, a jucat un rol în elaborarea romanului proustian. Unei scrisori a lui Marbœuf – în care acesta spunea, printre altele: *„Bătrîn deja, trăiesc la umbra tinerelor fete, îmi adorm traiul precum un cîine ostenit după vînătoare care se culcă la poalele unui deal acoperit de tufe de trandafiri, şi astfel somnul meu este mai senin ştiindu-se protejat de-aceste flori, chiar dacă ele ascund uneori cu greu cumplite vicii carnivore..."* –, Proust îi răspunde: *„Înţelegeţi că, atunci cînd mi-aţi evocat viaţa dvs. la umbra acelor tinere fete care seamănă atît de mult cu nişte flori, acea imagine a adăstat îndelung în mintea mea şi presimt că va avea în opera mea viitoare un loc cu totul aparte. Îngăduiţi-mi să vă datorez acest lucru."*

De fapt, Proust îi datorează lui Marbœuf mult mai mult decît acea imagine. Acele tinere fete nu sînt decît un exemplu, printre atîtea altele, de teme, reflecţii şi chiar fraze, care, ivite din această corespondenţă, i-au conferit *Căutării timpului pierdut* o tonalitate şi o structură aparte: turlele bisericii din Martinville, marchiza de Cambremer şi vicontesa de Franquetot ascultînd *Sfîntul Francisc* al lui Liszt la serata marchizei de Sainte-Euverte, „metaforele" picturale ale lui Elstir, reveriile asupra numelor ţinutului, moartea Albertinei...

Cele 63 de scrisori ale lui Marbœuf către Proust constituie un fel de plan de ansamblu al operei proustiene, un fundament tematic şi uneori stilistic, un bruion genial.

Tulburătoare figura acestui scriitor fără operă care, fără a fi dat formă romanului său propriu, a hrănit – prin viaţa şi scrisorile sale – cea mai prodigioasă întreprindere romanescă din toate timpurile. Atît de tulburătoare încît n-a încetat să-l obsedeze pe Borges; acesta, deopotrivă admirativ şi gelos, i-a mărturisit o dată lui Bioy Casares că un asemenea portret lipsea din *Cronicile lui Bustos Domecq* – undeva între cele ale lui Cesar Paladion şi cea a profesorului Baralt, a lui Ramon Bonaventura şi a lui Federico Juan Carlos Loomis –, pricinuindu-i un regret nesfîrşit şi dîndu-i un sentiment de adîncă insatisfacţie. Borges, de fapt, a rămas neconsolat de faptul că Félicien Marbœuf a existat în realitate, împiedicîndu-l astfel să-l inventeze el însuşi.

(adaptare după Jean-Yves Jouannais, *Artistes sans œuvres / I would prefer not to*)

▲

© I. Pârvulescu

„Timp de un secol, familia Wittgenstein a produs arme şi maşinării, apoi, pentru a-şi încorona opera, i-a produs pe Ludwig şi pe Paul, celebrul filozof de importanţă istorică şi nebunul nu mai puţin celebru (...) şi care, în fond, era tot atît de filozof ca şi unchiul său Ludwig, aşa cum, în sens invers, Ludwig filozoful era tot atît de nebun ca nepotul său Paul, pe unul, Ludwig, filozofia făcîndu-l celebru, pe celălalt, Paul, făcîndu-l celebru nebunia sa. Unul, Ludwig, era poate mai filozof, celălalt, Paul, poate mai nebun, dar e posibil să nu credem că Wittgenstein filozoful era cu adevărat filozof decît pentru că a pus pe hîrtie filozofia sa, şi nu nebunia sa, şi că Paul nebunul era cu adevărat nebun doar pentru că şi-a refulat filozofia în loc s-o publice şi nu şi-a exhibat decît nebunia. Amîndoi erau fiinţe cu adevărat extraordinare, unul şi-a publicat creierul, celălalt nu. Aş îndrăzni să spun chiar că unul şi-a publicat creierul, iar celălalt şi-a pus creierul în practică."

Thomas Bernhard, *Nepotul lui Wittgenstein*

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Alex. Leo ŞERBAN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Corina MÎŢĂ ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@icr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 556
28 nov. - 4 dec. 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Integrare şi suveranitate

„Ţara care îşi taie legăturile cu exteriorul se comportă ca un om care decide să renunţe la foc şi să mănînce carnea crudă pe motiv că, dacă foloseşte focul, se poate arde.“

LESZEK BALCEROWICZ

GRATUIT

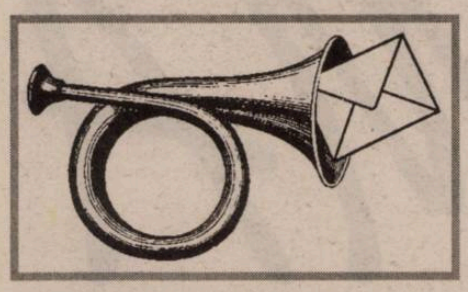

Nr. 554: *„Laşitatea“*

„Am trecut mai departe...“

Se clatină serios pe picioare, cu pantofii lui bej şi şapca aranjată şmechereşte pe cap. Nici n-am văzut ce culoare avea părul lui. Face slalom printre cei care îşi croiesc drum spre ieşire prin mulţimea de el, el dedublat, peste tot, parcă umblă să se culeagă.

Îl pierd la un moment dat din vedere, caut în geantă cartelele vechi de metrou, cu cele două călătorii duse la bun sfîrşit, s-a gîndit vreodată cineva să păstreze cartelele de metrou consumate doar pentru a face exerciţii de memorie cu fiecare călătorie înscrisă acolo?...

Îl văd oarecum cu coada ochiului, caută să se lipească de cineva care tocmai trece prin barele aparatului aceluia, nu e destul de rapid, ştie ce vrea să facă, dar corpul nu-l ajută, se ridică în braţele vinete de înţepături, aproape că se văd prin geacă şi prin cămaşă sau prin pulover, sau ce-o fi purtat, ce-o fi găsit şi el curat în dulap, ce i-o fi spălat maică-sa şi lui... Se ridică şi îşi face vînt, picioarele, ele nu-l ascultă, rămîn în urmă, leneşe, şi... unde nu-s picioare, vai de cap! Vreau să cred că l-am auzit plesnind cu palmele de betonul rece, acoperit cu sînge, trec şi eu şi e acolo, întins, nemişcat, cu capul într-o parte, cu şapca pe cap, nici nu mai văd unde-i sînt picioarele, parcă doarme... Mai are puls? Cît are Salvarea? Apuc telefonul mobil, ce pot face pentru el? Şi nu e sînge din nas, e prea închis la culoare şi dens, ca un ketchup stricat, şi oamenii se uită ca şi mine, şi-l aud pe Cris cînd zice că n-ar trebui mişcat de acolo, dar nu l-a atins nimeni, se uită toţi, ce bine dacă ne-am face bine numai cu o privire. Şi mama lui care-i spălase puloverul sau cămaşa şi-i cumpărase şapca...

Am trecut mai departe, cu lacrimile curgîndu-mi pe gît, ca printr-o gaură de canal, merg către nicăieri, căci nu mai sînt niciunde şi, înainte de culcare, mă rog la Dumnezeu să aibă grijă de tînărul acela cu pantofii bej care a rămas întins pe betonul însîngerat de la Piaţa Unirii 2...

Sophie M...

Nr. 547: *„A fost (odată ca niciodată) Securitatea“*

Luminiţe pe Magheru şi alt punct de vedere

Am citit cu mare atenţie punctele de vedere, poveştile adevărate din nr. 547 intitulat „A fost odată ca niciodată Securitatea“. Titlul îmbie la dubiul unei existenţe, însă din nenorocire (povestea începe ca orice poveste cu „a fost“) noi am fost terorizaţi de ea. Excelent interviul luat domnului Andrei Pleşu de unul dintre redactorii *Dilemei,* Cristian Ghinea. Excelente articolele semnate de Marius Oprea, Valeriu Negru, Armand Goşu, Andreea Pora, Stejărel Olaru, mai toţi, înţeleg, colaboratori externi ai revistei. Acest lucru mi-a dat de gîndit, m-a bucurat, fiind o dovadă precum că şi nejurnaliştii profesionişti scriu bine. Reţinuţi, pe temă, dilematicii şi redacţia *Dilemei.* M-a iritat titlul. Existenţa Securităţii se citează cu „a fost“, domnul Pleşu susţine că „este“. Evident, înclinăm a-i da dreptate, înclinîndu-ne în faţa evidenţei.

În pagina 11 cineva (nu) semnează un articol cu titlul *„Cum e la noi e şi la alţii“.* Am parcurs articolul cu creionul în mînă, m-a surprins anonimatul. Rog redacţia să publice acest DREPT LA REPLICĂ.

Stimate colaborator,

Ne asiguraţi din titlu şi continuaţi, pe jumătate de pagină, să ne faceţi a crede că la dumneavoastră este ca şi la alţii, adică sugeraţi NORMALITATEA. Raţionamentul mi se pare ieftin, terifiant; îndeamnă la resemnare. Datele dumneavoastră sînt puse cap la cap, nu aţi reuşit să ne convingeţi, din contră, m-a iritat manipularea. Simplificaţi. Sugeraţi deci să stăm domol, căci anormalitatea din România o întîlnim la toate ţările foste comuniste care aveau fiecare poliţia lor secretă ca armă a terorii. Fiind precum toţi, înseamnă că-i de bine: Doamne fereşte să mişcăm în rînd refuzînd de-a fi un număr dintr-o mulţime. Ne îndemnaţi cu alte cuvinte a ne mulţumi cu puţin, să uităm căci aşa e normal, aşa fac toţi... Alţii! În fond, aşa am supravieţuit ca popor, cu sabia deasupra capului, plecaţi nevoie mare. Aproape o virtute. Păguboasa doctrină marxistă spune la fel. Să fim egali. Partidul dictaturii proletariatului asta ne-a obligat. Rezultatul îl cunoaştem: plîngem, ne lamentăm, trăncănim, ne-am „egalizat“ pînă la dispariţie ca indivizi, oamenii cu o adevărată personalitate fac figuri de eroi sau sînt trataţi de nebuni. Băteam din aripi ca pinguinii.

Nici pomeneală, şi aici intervine duplicitatea textului dv., *la noi nu a fost ca la alţii.* N-a fost ca la alţii din simplul motiv că singularitatea există şi că, efectiv, România a fost şi este „un caz“ aparte. Dînd publicului (cititorilor) nişte date gata mestecate, nişte informaţii trunchiate (şi totuşi adevărate) puse cu abilitate în rînd, ne induceţi în eroare. Scoateţi din context datele. În nici o ţară de după cortina de fier, teroarea, mizeria morală şi sărăcia nu au atins limitele supravieţuirii. Ca poliţie secretă, Securitatea a fost „unică“, ea fiind direct responsabilă de dictatura lui Ceauşescu. Numai românii au avut un geniu, numai în România s-a construit palatul nebunului şi numai românii au preferat execuţia preşedintelui, imediat după aşa-zisa revoluţie. Numai în România s-a cultivat secretul acelui decembrie '89 (vezi *Un mensonge gros comme le siècle – Roumanie / histoire d'une manipulation,* Editura Albin Michel, de M. Castex, carte apărută în Occident în 1990). Or, este total neigienic „gunoiul“ românesc şi sarea-n ochi doare politica postdecembristă.

Numai că în România n-a existat o revoluţie ca în 1956 cum a fost în Ungaria. Polonezii, cehii au rezistat, primăvara a venit la Praga, femeile din fosta RDG nu erau obligate prin lege să facă patru copii, cu toată existenţa poliţiei lor secrete. Cînd te duceai la Budapesta, te simţeai deja în Occident, biserica catolică n-a aprobat dărîmarea sfintelor lăcaşe. Este esenţial să nu uităm, ca la noi n-a fost la nimeni. Exterminarea elitei a avut consecinţe dramatice de care Securitatea se face direct răspunzătoare. Pe ea se baza partidul.

Textul „semnat“ (M.B.) spune: „E falsă impresia că doar în România foştii securişti trăiesc netulburaţi, răspîndiţi în afaceri şi politică“. Nimeni nu a pretins aşa ceva, însă numai în România au existat cele şase mineriade. Numai în România s-a putut vota democratic un fost comunist trei mandate şi numai în România există Partidul România Mare împotriva căruia românii au votat *„nein“* categoric preferînd a vota Iliescu. Am asistat ca observator al Alianţei Civice în 2000 la buna funcţionare a scrutinului, la Ambasada de la Berna: la un moment dat, un bătrînel venit în cîrje, acompaniat de-o infirmieră, a ieşit din cabina de vot plîngînd. „N-am crezut că voi ajunge să-i votez pe comunişti, am făcut unsprezece ani de puşcărie, dar nu pot să votez România Mare.“ Iată de ce la noi nu este... ca la alţii.

Imaginile apocaliptice despre handicapaţi, mizeria rromilor cu care ne-au identificat occidentalii s-au filmat în România nicidecum la Berlin.

Se poate să aveţi dreptate precum că dosarele Securităţii constituie numai o sursă de informaţie, dar aceste dosare

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

SÎNT O SURSĂ importantă în asumarea trecutului, în asanarea societăţii româneşti, în scrierea corectă a istoriei şi, în final, ne dau posibilitatea de a construi un prezent mai puţin infestat. Cum vă explicaţi, de altfel, şi cum explicaţi cititorilor, de ce ţine cu dinţii SRI-ul de aceste documente dacă ele sînt inofensive? N-ar strica să vă duceţi la sediul CNSAS din str. Dragoslavele nr. 2-4, Bucureşti şi să vedeţi cum lucrează oamenii acolo, ce greutăţi au. N-ar strica să staţi de vorbă cu bieţii care fac sute de kilometri din provincie numai mînaţi de a afla adevărul. Cine le-a violat un copil, unde a murit o mamă. Nu vă trebuie decît un pic de curaj.

Este plauzibilă ipoteza dumneavoastră precum că „s-ar putea“ ca analiza trecutului să ducă „la vînătoarea vrăjitoarelor“. Este însă *una din ipoteze,* din moment ce scrieţi „s-ar putea“. Au trecut paisprezece ani. Românii au ce mînca, pot cît de cît călători, cenzura practic nu mai există decît ici şi colo, nimeni nu mai face patru prunci obligatoriu, spitalele de psihiatrie au un pic mai puţini pacienţi, informaţia circulă. Este o iluzie că se mai poate ascunde ceva. Amînarea asanării societăţii româneşti este timp pierdut, acest lucru fiind cauza directă a marasmului în care vă aflaţi. S-a amînat prea mult, s-a cultivat frica precum că ne papă noua Securitate dacă vrem să ştim cum a fost cea veche.

„Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea“. Ei bine, românii şi-au cîştigat dreptul la adevăr prin tinerii inocenţi morţi în decembrie. Riscaţi dreptul la adevăr avînd astfel o şansă de-a cîştiga *nu dreptatea, ci înţelegerea prezentului.* Nu pentru a ne răzbuna vrem să ne ştim trecutul, ci pentru a face doliul unor traume multiple. Riscul aflării adevărului merită iluzia dreptăţii – dreptatea divină se face cu siguranţă altundeva, după...

O studentă la fizică venită în vacanţă la Zürich, cu care am stat de vorbă, mi-a spus: „Da, aveţi dreptate, dar totuşi o ducem mai bine. De Crăciun avem beculeţe pe Magheru.“ Înţeleg reticenţele multor intelectuali români vis-à-vis de psihanaliză, psihoterapie, antipatia născută din ignoranţă faţă de tot ce este „psi“. Nici eu nu prea pricep cum este mecanica fluidelor, nici eu n-am reuşit să-l citesc în original pe Platon. Vă asigur însă că o bună psihanaliză are rezultate excelente în unele boli psihice, o bună psihoterapie ajută la vindecarea multor forme de depresii împiedicînd trecerea la act, sinuciderea.

Cam infantilă bucuria unui singur bulevard luminat, pe Magheru, în decembrie...

Gabriela BAICU-CERKEZ
Zürich

Răspunsul Magdalenei Boiangiu

Textul semnat M.B. îmi aparţine. E evident că folosim bibliografii diferite, dar constatarea că şi la alţii e la fel de complicat nu s-a vrut un îndemn la placiditate şi indiferenţă, dimpotrivă. Nu e jignitor să fii la fel ca alţii, uneori e util să afli cum se descurcă şi cei care au făcut revoluţia din '56 şi Sindicatul Solidarnosc. În rest, n-aveţi dreptate.

Replici

Articolul „Înotul prin melasă“, nr. 553

Stimată redacţie a revistei *Dilema,*

Fără a solicita ceea ce îndeobşte se numeşte „dreptul la replică“ (nu e cazul aici), vă rog totuşi să publicaţi cele ce urmează referitoare la un text apărut în nr. 553, la pagina dilematicilor de pretutindeni, sub titlul „Înotul prin melasă“ şi semnat de o doamnă care, plină de „curaj“ şi cu „simţul răspunderii“, se ascunde sub pseudonimul Şero.

Dna respectivă este o asistentă medicală, care – afirmă d-sa – din iunie a.c., se străduieşte să se angajeze într-o unitate sanitară. Aproape tot ce scrie d-sa este însă confuz şi stă sub semnul neseriozităţii. Un exemplu: a început demersurile ducîndu-se – pretinde d-sa – la „Direcţia Sanitară a oraşului Bucureşti“. Mă îndoiesc: dacă ar fi ajuns acolo, cel puţin ar fi văzut că la poartă scrie: „Direcţia de Sănătate Publică a Municipiului Bucureşti“ (de cîţiva ani nu mai există direcţii sanitare!). Că nu e o simplă omisiune, o dovedeşte şi faptul că se repetă o greşeală.

Vă scriu însă nu ca să corectez această eroare (ciudată la o persoană din sistem, care tot umblă prin unităţi sanitare), ci pentru că dna ce semnează cu nume de vedetă a muzicii disco amestecă, hodoronc-tronc, în propria-i melasă, săptămînalul *Viaţa medicală.* Ca unul care, într-altele, împreună cu o colegă, mă ocup (şi răspund) de apariţia săptămînală a paginii de „Posturi scoase la concurs“, vă pot încredinţa că cele afirmate de dna Şero sînt o pură invenţie, ca să nu zic aberaţie. Ca orice ziar care are, în paginile sale, publicitate (iar posturile amintite sînt un gen de publicitate, chiar dacă mai aparte), nu noi sîntem autorii acestor anunţuri, redactorii nu fac altceva decît să le preia şi să le multiplice în ziar, pentru a le aduce la cunoştinţa celor interesaţi. Aşa stînd lucrurile, de ce ni se reproşează că habar n-avem unde vor exista posturile ce o interesau pe respectiva doamnă? Oare cel ce e interesat de un post – să zicem – de contabil acuză redacţia ziarului *Adevărul* sau pe cea a cotidianului *România liberă* că nu ştiu unde se vor găsi, în viitor, asemenea locuri de muncă? Apoi, nu e în obiceiul nostru să sfătuim pe cineva, aşa cum afirmă autoarea scrisorii – „mai treceţi pe la spitale, mai telefonaţi...“. Singurul sfat pe care îl dăm nenumăraţilor medici, biologi, farmacişti, asistenţi medicali etc., care ne întreabă despre posturi – sfat pe care îl dăm şi dnei Şero – este să urmărească atent *Viaţa medicală,* deoarece nu avem cum să ştim dinainte ce posturi ne vor parveni de la spitale, centre de diagnostic şi tratament (bugetare) sau de la policlinicile şi cabinetele medicale (private). Se pare însă că dna respectivă face parte din categoria celor care, în loc să citească ziarul, telefonează la redacţie ca să i se relateze cele apărute. Asemenea lucruri nu facem. Şi – repet – nici nu avem cum să ştim atunci cînd doreşte dna Şero cine şi ce anume posturi intenţionează să publice peste o săptămînă, peste o lună sau peste un semestru.

Dan LĂZĂRESCU
secretar general de redacţie
al săptămînalului *Viaţa medicală*

P.S. Dacă vrea să ne contacteze, cititoarea dvs. (nu prea) dilematică o poate face la telefon (315.61.09) sau prin e-mail (vmr@pcnet.ro).

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Două săptămîni printre „străini“**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Contractul ca-ntre oameni

– Să ne folosim mai mult capul decît sufletul – îmi răspunde fără să ezite domnul director Z. la întrebarea referitoare la problemele principale ale unui manager român actual în relaţiile sale cu angajaţii. Aptitudinea de a lua decizii nepopulare – mai adaugă el, precizînd însă imediat: condiţiile actuale ne obligă să fim însă uneori mai populişti...

Aceasta îmi aduce aminte de un prieten, director şi el, care îmi mărturisea că nu se consideră un „capitalist" adevărat din cauza laturii sale „afective". Şi ca să nu înţeleg cumva că în mintea lui „capitalistul" ar fi lipsit de suflet, mi-a povestit următoarea întîmplare: o cunoştinţă de-a sa, inginer foarte bun plecat în Germania, primeşte o dată acasă vizita şefului său, cu care intrase în relaţii mai apropiate. Acesta remarcă la un moment dat lipsa frecventă a soţiei de la masă. *Se duce în bucătărie să mai încălzească mîncarea* – îi explică gazda. *Nu aveţi cuptor cu microunde?* – se miră şeful. *Nu am avut încă bani să ne cumpărăm* – vine explicaţia. Ca în poveştile cu zîne, a doua zi o dubiţă descarcă un cuptor cu microunde ultimul tip, cadou de la şef. Românul consideră gestul ca pe un semn de familiaritate şi se hotărăşte că e momentul potrivit să ceară mărirea salariului. Cînd se duce la şeful său şi îi cere, ca între prieteni, să-i mărească salariul, acesta rămîne uluit: *De-abia v-am trimis un cuptor cu microunde şi o să vă mai ajut cît o să pot, căci îmi sînteţi foarte dragi şi vă apreciez foarte mult, dar ce legătură are asta cu salariul? Aici sîntem la slujbă şi există nişte reguli pe care le-am semnat cu toţii. O să-ţi măresc salariul cînd şi dacă va fi cazul*. Românul nu s-a putut împiedica de a-l considera fătarnic.

Comportamentul contractual, ne-„afectiv", este, se pare, una dintre dimensiunile „economiei de piaţă" cel mai greu de interiorizat şi de impus. Am avut o dată curiozitatea, împreună cu nişte studenţi, să „măsurăm" – atît cît se poate măsura aşa ceva – această trăsătură, drept care am inventat următoarea poveste: *Să presupunem că sînteţi şef de echipă într-o întreprindere şi în echipa dumneavoastră există un muncitor care vine la lucru cînd vrea el, dar îşi termină totdeauna cu bine sarcinile de serviciu. Cum aţi proceda: 1) nu aţi interveni deloc; 2) l-aţi sancţiona pentru întîrzierile la program*. 62% dintre cei anchetaţi au răspuns că nu ar interveni deloc, de vreme ce omu' îşi face treaba. Unii au adăugat, eventual, că ar avea o discuţie personală cu subordonatul respectiv. În categoria disponibilizaţilor procentul celor care nu ar interveni era şi mai mare: 73%. Şi totuşi, prezenţa la lucru este una dintre primele convenţii contractuale de care luăm cunoştinţă cu toţii.

Am mers mai departe şi am întrebat pur şi simplu care sînt drepturile şi datoriile precizate în contractul lor de muncă şi în legislaţia muncii. 36% au putut indica, selectiv, cîteva drepturi şi/sau obligaţii. Cea mai cuprinzătoare formulare a fost următoarea: „o anumită salarizare, un salariu de bază, dreptul la pensie, ajutor de boală, dreptul la şomaj, dreptul la concediu de odihnă". Majoritatea au fost însă de genul „Să faci prezenţa" sau „Salariu, pensie". Restul fie nu au ştiut să spună nimic, fie au răspuns la modul generic: „Ce drepturi? Drepturile unui funcţionar bugetar".

Nu înseamnă că aceşti oameni nu munceau şi, eventual, chiar munceau bine. Relaţiile de muncă însă erau percepute în mică măsură ca fiind convenţii contractuale stabilite de comun acord şi urmînd să fie respectate ca atare de către toţi pentru binele tuturor. Continuau să se înţeleagă între ei, pe cît posibil, „ca-ntre oameni"...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Percepţia corupţiei, presa e de vină

Publicul consideră corupţia foarte răspîndită şi crede că Guvernul nu face nimic să o ţină sub control. Adrian Năstase consideră că presa este de vină: dacă s-ar ascunde gunoiul sub preş, nu s-ar mai simţi mirosul. Dar nu a arătat că ar vrea să fie curăţenie.

Barometrul de Opinie Publică comandat de Fundaţia pentru o Societate Deschisă şi executat de CURS arată că 79% dintre oameni sînt nemulţumiţi de activitatea Guvernului privind combaterea corupţiei. Procente similare cu cele din octombrie 2002 şi noiembrie 2001, semn că pachetul anticorupţie şi PNA nu au convins populaţia. 47% cred că de cînd actualul Guvern este la putere corupţia a crescut, 32% cred că a rămas la fel şi doar 15 că a scăzut. De cînd este pusă această întrebare în BOP (iunie 2002), mereu peste 40% din populaţie consideră că a crescut. Cifrele arată jalnic, iar acest sondaj nu este primul semnal. România este ultima dintre ţările candidate pentru UE în clasamentul *Transparency International*. Un studiu al Băncii Mondiale încă nepublicat a măsurat exclusiv percepţia mediului de afaceri şi a plasat România pe ultimele locuri nu doar între ţările candidate la aderare, ci în tot spaţiul fost comunist, alături de Albania şi unele republici caucaziene, la unele întrebări chiar în urma Rusiei şi Ucrainei.

Nemulţumit de aceste cifre, premierul Năstase a ţinut să-l caute pe adevăratul vinovat, şi l-a găsit: presa. „Din sondajele pe care eu le cunosc, aproximativ 76% răspund că au preluat din presă informaţia privind corupţia. În privinţa celor care spun că au preluat informaţii din mediul lor relaţional, din zona în care lucrează, procentul este mult mai mic, cam 20, şi, în orice caz, atunci cînd sînt întrebaţi dacă vor să dea detalii, mulţi dintre ei refuză s-o facă" (cf. *Cotidianul)*. Este pueril să crezi că oamenii ar putea furniza detalii unui necunoscut care le bate la uşă ca să le aplice un chestionar de sondaj (de mirare, mai ales că premierul are şi studii de sociologie), dar asta nu înseamnă că răspunsurile nu sînt valide. Şi la precedentul sondaj comandat de OSF, cu întrebări despre corupţie, Adrian Năstase a ţinut să vină cu o interpretare proprie a cifrelor. Se pare că cineva din anturaj ţine să îl asigure că, de fapt, poporul nu este deranjat de corupţie, oamenii răi din presă şi opoziţie îi bagă aceste idei în cap.

Ca să fim corecţi, aceste scoruri nu se datorează doar Guvernului Năstase. Dar în mod clar nici nu se datorează doar presei. Politologul bulgar Ivan Krastev scrie despre paradoxul corupţiei în ţările post-comuniste *(„The communist paradox – Why Post-Communism is / looks more corrupt than Communism?")*. El observă că peste 70% dintre est-europeni consideră că regimul actual este mai corupt decît cel comunist, deşi majoritatea continuă să aibă o imagine negativă despre comunism. Krastev probează această realitate pentru ţări cu evoluţii diferite: se întîmplă atît în Polonia, cît şi în, cum le numeşte el, *„semi-successful Bulgaria"* şi în *„unsuccesful Rusia"*. O explicaţie obişnuită spune că datorită presei vizibilitatea corupţiei a crescut. După cum se vede, premierul Năstase este un adept al acestei teorii, care presupune că dacă presa s-ar ocupa de floricele pe cîmpii, oamenii ar fi mai puţin informaţi, deci mai fericiţi. Krastev spune că această explicaţie a „expunerii gunoiului" este supraevaluată. Oamenii percep o corupţie mai mare pentru că s-a schimbat însăşi esenţa acestui fenomen. Corupţia comunistă era bazată mai ales pe schimburi non-monetare, presupunea o interacţiune directă, aproape fraternă pe un fond de penurie, era chiar mai egalitaristă (argumentaţia este năucitoare, dar rămîne pe altă dată). Funcţiona atunci ceea ce ruşii numesc „blat", iar polonezii „zalatwic sprawy". Deşi Krastev nu se referă la România, am recunoscut aici sistemul PCR (pile, cunoştinţe, relaţii). Toate acestea au fost înlocuite de bani. Am trecut, spune Krastev, de la societatea lui „fă şi mie o favoare" la societatea lui „dă şi mie mită". Acum, ierarhia este clară şi se bazează doar pe bani. Preţul corupţiei a crescut enorm, accesul la beneficiile sale a fost restrîns. Corupţia a devenit din instrument de egalizare principalul instrument de producere a inegalităţii. Oamenii nu se plîng, deci, de corupţie cît de exclusivismul şi preţul ei. Deşi Năstase şi anturajul au impresia că presa este de vină, de fapt corupţia e percepută ca omniprezentă din cauza experienţei sociale reale. Iar cei mai mulţi dintre oameni sînt îndreptăţiţi să se plîngă, fiind perdanţi în acest joc.

Nu e un simplu moft al presei, al ambasadorilor străini şi al ONG-iştilor care trăiesc din scandal, corupţia este un fenomen social. Pentru ca publicul postcomunist, esenţialmente debusolat şi cinic, să simtă că se schimbă ceva are nevoie de dovezi clare şi de oameni reali care să răspundă pentru corupţie. Fenomenul corupţiei fără corupţi nu face decît să îi sporească cinismul.

Adrian Năstase a găsit rapid un ţap ispăşitor, presa, dar nu a făcut pînă acum nimic ca să obţină încrederea publicului. De fapt, trebuie să aleagă între a-şi mulţumi clientela şi a arăta publicului rezultate. A manifestat o grijă impresionantă pentru sufletul şi onoarea celor acuzaţi de corupţie. Hildegard Puwak a fost protejată luni bune, pentru că era o bună profesionistă, iar acum are un viitor luminos în cadrul partidului. Şerban Mihăilescu a şi reapărut în prim plan, fără ca ancheta în cazul „Omul" să se apropie măcar de el. Înfiinţat cu mare pompă, PNA este un cîine dresat şi docil. Singurii demnitari de nivel înalt anchetaţi sînt un fost ministru ţărănist (Mureşan) şi actualul lider al Opoziţiei (Băsescu). Scenariul în care Puterea creează instituţii şi le foloseşte în primul rînd împotriva Opoziţiei este tipic pentru lumea a treia. Bineînţeles, guvernanţii spun senin să lăsăm Justiţia să îşi facă treaba. Un discurs european pe un fond balcanic, în care toată lumea de fapt ştie că Justiţia îşi face treaba doar la comandă politică.

Pachetul anticorupţie este aplicat în batjocură şi selectiv. A făcut mare vîlvă curăţenia declanşată de Ionel Blănculescu la Sănătate. Acolo, înalţi demnitari se aflau în situaţie de incompatibilitate. De fapt, era Ministerul Sănătăţii o excepţie? Ce a făcut diferenţa? S-a schimbat ministrul, a pornit o campanie şi atunci a început să se aplice şi pachetul anticorupţie. Atunci, de ce nu este anchetată Daniela Bartoş, care a patronat acest sistem? Senzaţia generală este că s-au adoptat legi din cauza presiunilor externe, toţi ştiind că nu le vor aplica.

În comunism, paradoxul era că deşi nimeni nu era mulţumit, toată lumea aplauda. În post-comunism, deşi corupţia este generalizată, miniştrii sînt mereu cinstiţi. Cel puţin cei în funcţie. Acelaşi Ivan Krastev a produs vîlvă sfătuind Banca Mondială şi alte instituţii de asistenţă să nu mai ajute cu strategii şi resurse anticorupţie guvernele corupte din zonă. Vor crea instituţii cu puteri speciale, care vor fi folosite împotriva adversarilor politici. Vor face mare caz de anticorupţie şi nu vor arăta rezultate. În final, publicul va deveni şi mai sceptic, iar deosebirea între corupţi şi oneşti se va estompa, din moment ce toţi vor declama pe aceeaşi voce. Alt paradox: aceste guverne chiar aşteaptă aplauze.

▲

DILEMATECA

Ion Barbu,
Adrian Năstase – Tratat de aroganţă,
Editura Ziua, 2003

Mircea VASILESCU

satul global

Ştiri care (se) sparg

După-amiază tihnită de sîmbătă. Mi se pare că simt brusc pe propria-mi piele ce va să zică un mic burghez, aşa că – necugetat gest! – dau drumul la televizor. Imagini din Georgia pe nu ştiu cîte posturi, străine şi autohtone (în ordinea telecomenzii): CNN, PRO TV, Antena 1, România 1, Euronews, BBC World, Realitatea TV, Sky News. La ei, sigla *breaking news*; la ai noştri, „direct". Mă frec la ochi, mă mai uit o dată, apoi încerc o clasificare: ale lor sînt televiziuni specializate în ştiri, ale noastre sînt televiziuni generaliste (mai puţin Realitatea TV, desigur). Şi-atunci ce le-a venit alor noştri să spargă emisiunile de sîmbătă cu „revoluţia din Georgia"? Căci, evident, aflu că e revoluţie (Miţule...). Cad în reflexul românesc de tranziţie şi mă-ntreb: da-n Occident cum e? Cu un *zapping* scurt şi hotărît, aflu: televiziunile generaliste europene (cîte am în pachetul de la FX) îşi văd de sîmbăta mic burgheză – la italieni e o emisiune despre splendorile mării, la M6 distracţii, la TV5 e francofonie, la PRO 7 sînt nemţi. Mă întorc la revoluţie şi observ, printre comentarii, ipoteze şi ştiri proaspete de la agenţiile de presă, iuţeala cu care foarte mulţi au făcut comparaţia dintre ce se întîmpla la Tbilisi şi revoluţia română din 1989. Sînt oarecum intrigat de uşurătatea comparaţiei, aşa că în timp ce pe ecran zăcea, monoton (şi complet anti-TV), acelaşi cadru cu mulţimea din stradă mă gîndesc dacă într-adevăr situaţiile se aseamănă. Mi se pare că mai degrabă nu: Ceauşescu a fugit cu elicopterul, în timp ce Şevardnadze şi-a dat civilizat demisia, la noi era dictatură comunistă, la ei este totuşi un pospai democratic, la noi pe 22 decembrie s-a răsturnat un sistem, la ei urmează ca totul să se desfăşoare conform prevederilor constituţionale, cu o preşedinţie interimară şi convocarea de noi alegeri. Mai găsesc eu şi alte diferenţe, dar parcă nu-mi vine să contrazic nici măcar în gînd ditamai comentatorii politici şi jurnaliştii de *breaking news*, aşa că după o jumătate de oră îmi las baltă atitudinile mic-burgheze, părăsesc posturile TV mai sus numite în plin proces de lungire a peltelei (căci asta-i problema „ştirilor care sparg": o ţin langa ore în şir cu vorbe şi ipoteze pe vreo două-trei imagini care se repetă, ca un fel de radio combinat cu un diascop) şi închid televizorul.

A doua zi, duminică, la *Observator*, aveam să constat că superficiala comparaţie între „revoluţii" căpătase consistenţa unei adevărate viziuni şi virtuţile unei elaborări cvasi-artistice. Între timp, ieşiţi de sub presiunea *breaking*-ului, ştiriştii Antenei 1 făcuseră pasul decisiv spre *Weltanschauung* sau măcar spre istoria comparată a statelor postcomuniste şi realizaseră un montaj „sugestiv": o secvenţă cu imaginea mulţimii din Tbilisi, una cu poporul din Bucureşti ieşit în stradă pe 22 decembrie; cîteva cadre cu Sergiu Nicolaescu în Studioul 4 îndemnînd la grevă generală, apoi cîteva cu noii lideri gruzini vorbind pre limba lor. Şi tot aşa. Mare dreptate avea Eisenstein cînd spunea că specificul artei filmului este tăietura de montaj!... Uite, domnule, cum un *Observator* poate pentru ca să-ţi dea, mă-nţelegi, combinînd două-trei cadre, nu ştiri neutre (că asta e banal...), ci sugestii, trăiri şi, mai ales, satisfacţia intelectuală că ai priceput cum devine cazul cu revoluţiile – seamănă între ele ca două picături de istorie postcomunistă. În fine, pentru ca pachetul informaţional să fie complet şi să cuprindă şi ceva de la faţa locului, *Observatorul* de la ora 19 ne-a mai arătat o jurnalistă care transmitea de la Tbilisi vorbind în engleză şi era întrebată de la Bucureşti de Gabriela Vrînceanu-Firea tot în engleză. Perfect, îmi zic, amintindu-mi ce scrie în toate manualele de jurnalism: la evenimente importante, dacă n-ai propriul corespondent la locul faptei, iei legătura cu jurnalişti locali sau cu corespondenţi ai altor instituţii media şi îţi faci datoria faţă de public, să nu rămînă neinformat. Numai că un mic detaliu tehnic mă face să-mi dau seama că nu se întîmplă deloc, dar deloc ca la manual: sub sigla Antenei 1 scria „direct", dar vorbele erau subtitrate, iar scrisul apărea uneori mai repede decît vorbea jurnalista de la Tbilisi. Ei, asta da *breaking*: dai în direct nu doar corespondenţa, dar şi traducerea gata băgată în computer şi scrisă frumos pe ecran; şi (protocronism?) dacă reuşeşti să plasezi subtitrarea românească înainte de rostirea englezească, se cheamă că ai realizat un fel de *breaking of the breaking*, anticipaţie curată...

Nu mai am nici un comentariu. Există o obsesie a „spargerii" programelor cu ştiri care nu-i mai lasă omului nici un tabiet, nici o tihnă, nici un moment de contemplare a cumsecădeniei lumii. Aşa că, eşuat în tentativa mea mic burgheză, nu mai pot să văd în programele TV obişnuite decît lungi pauze între două serii de *breaking news*...

▲

A apărut
revista Plural *nr. 3/2003*
editată de Institutul Cultural Român

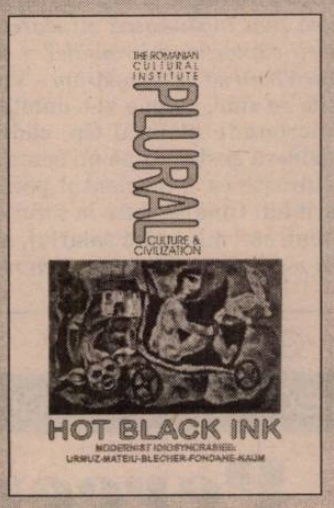

Tema numărului:
Hot Black Ink. Modernist Idiosycrasies: Urmuz-Mateiu-Blecher-Fondane-Naum

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

O contradicţie aparentă

Am recitit recent, din obligaţii didactice, cartea lui Mihai Ralea din 1956 despre *Cele două Franţe*. M-am întrebat, ca şi altă dată, cum e posibil ca un om atît de inteligent ca Ralea să fi scris lucruri atît de false şi de stupide. Cartea a fost tradusă şi în Franţa, într-o perioadă cînd, să nu uităm, partidul comunist francez era una din principalele forţe politice ale ţării. Este ceea ce îi permite de altfel lui Ralea să-şi exprime ataşamentul şi iubirea faţă de Franţa „progresistă" opusă, fireşte, Franţei „reacţionare". Aceasta este şi teza cărţii, de un penibil schematism. Ralea foloseşte, pentru consideraţiile cu caracter general, celebrul eseu al lui Curtius din 1935, din care citează copios. Mai departe, referinţele principale sînt Marx, Engels, Lenin, Stalin (în 1956 nu era încă, în România, scos din bibliografii), istoricul sovietic A. Lublinskaia (?) şi apoi ideologii francezi comunişti ai momentului, R. Garaudy, G. Politzer, A. Soboul etc., nume (cu excepţia lui Garaudy, cunoscut astăzi pentru cu totul alte motive) complet uitate. Un mare număr de inepţii sînt debitate de-a lungul a 400 de pagini, pentru a demonstra (surpriză!) că toţi cei care proclamă declinul Franţei ca mare putere se înşeală, întrucît forţele progresiste vor învinge în confruntarea lor cu forţele reacţionare, aflate acum în slujba imperialismului american.

Ţine de misterul insondabil al fiinţei umane această perfectă adaptare la limbajul de lemn şi la gîndirea călăuzită de marxism-leninism după ce, cu douăzeci de ani înainte, Ralea scrisese subtil şi dezinvolt despre Proust, Valéry şi Morand. Dar, ca în atîtea alte cazuri, cel ce se pliază presiunii ideologice nu se mulţumeşte să facă dovada capacităţii sale de adaptare; el vrea să arate că poate mai mult, că descoperă zăcăminte de gîndire progresistă acolo unde alţi exploratori, deşi beneficiind de luminile învăţăturii marxiste, nu găsiseră nimic. Este turul de forţă pe care îl reuşeşte Ralea în capitolul final consacrat lui Jean Jaurès. Or, Jaurès (1859-1914), unul din întemeietorii partidului socialist francez, fondator al ziarului *l'Humanité*, a fost şi un frenetic militant pacifist, ce a sperat că în colaborare cu socialiştii germani va împiedica izbucnirea primului război mondial. Nu numai că lupta lui s-a dovedit inutilă, dar, stîrnind adversităţi teribile, a fost asasinat în iulie 1914. Ralea găseşte prilejul să încerce o acrobatică aducere în actualitate a ideilor lui Jaurès. Sîntem în 1956, după războiul din Coreea, vor urma criza Suez-ului, revoluţia din Ungaria, tensiunea internaţională atinge cote de alertă, mulţi cred că războiul e iminent, dar, în acelaşi timp, Kremlinul organizează grandioase Congrese pentru pace deşi, pe de altă parte, declară sus şi tare că imperialismul american va fi zdrobit. „Din această dilemă nu puteţi ieşi ...", ar fi exclamat, ştergîndu-şi fruntea asudată cu batista, (totuşi onestul) Farfuridi. Ei bine, Ralea ne dovedeşte contrariul. Să-i dăm cuvîntul:

„La 29 iulie 1914 – povesteşte Roger Garaudy –, două zile înainte de a fi asasinat, Jaurès se găsea în acelaşi compartiment de tren cu Jules Guesde, liderul social-democraţilor francezi.

– Eu nu înţeleg – zicea acesta – frica dumitale de război. Că doară din război se naşte revoluţie!

Răspunsul lui Jaurès fu scurt şi de o profundă înţelepciune:

– Da, zise el. Cu condiţia însă ca clasa muncitoare să combată războiul.

Ce înseamnă aceasta?

Desigur, nimeni nu contestă că războiul promovează socialismul. *Războiul 1914-1918* – zicea Stalin – *a adus pe lume marea republică socialistă care acoperă o şesime din globul pămîntesc; cel din 1939-1945, prin succesul socialismului în China, în Europa răsăriteană şi prin pătrunderea ideilor lui în toată Asia, în ţările arabe, în America Latină, ridică la peste un miliard numărul de suflete cîştigate revoluţiei sociale. Un al treilea război mondial – adaugă Stalin – va face ca acest număr să fie egal cu acel al însăşi populaţiei planetei.*

Decît că – şi Jaurès a făcut această subtilă descoperire – războiul nu produce această orientare către stînga şi către revoluţie decît cu o condiţie: *proletariatul să-l fi combătut*. Proletariatul să fi împlinit acea sublimă şi, în aparenţă, contradictorie operaţie: să lupte eroic, cu puşca în mînă, dar, în chiar momentul cînd îşi desfăşoară bravura, să nu contenească a spune că e contra războiului, că războiul e stupid, că e ticluit de nişte bogătaşi fără suflet, de samsarii patriotismului, de afaceriştii fără patrie. Contrastul, la acest soldat proletar, (...) între această eroică dîrzenie şi absoluta lui lipsă de stimă pentru război, pentru guvernul adversar – ca şi pentru cel al propriei ţări – o asemenea atitudine (...) determină pe de o parte o încordare a luptei, o susţinere a moralului luptătorilor, iar pe de altă parte un argument strivitor împotriva războiului".

Rezultă de aici că faimoasa lozincă a acelor ani, „Noi vrem pace, nu război!", trebuia citită – oximoronic – „Noi vrem pace ŞI război!".

▲

BARBURISME

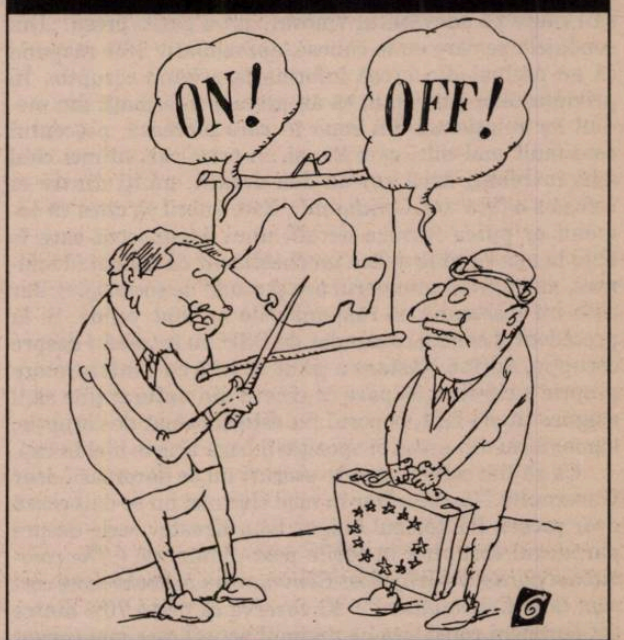

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Cişmigiul, primarul şi teroriştii

Întîmplarea petrecută în Parcul Cişmigiu la puţine zile după atacul terorist asupra Consulatului General britanic din Istanbul şi în plină epocă a editorialelor sumbre care au urmat în presa bucureşteană, mi se pare mult mai semnificativă pentru ceea ce sîntem decît o simplă (încă una!) „chestie românească".

Pe scurt, vineri, cam pe la prînz, la două zile după tragedia de la Istanbul, cineva a văzut în Parcul Cişmigiu un praf alb. Praful era răspîndit în spaţiul de joacă al copiilor, pe jos, pe lîngă leagăne, pe bănci. Au venit la faţa locului, imediat, profesioniştii: Unitatea Nucleară din cadrul Direcţiei de Combatere a Crimei Organizate. Locul a fost încercuit, accesul a fost oprit şi, sub privirile îndepărtate ale curioşilor ridicaţi pe vîrfuri, s-au demarat cercetările. După un timp, primarul general, care are biroul *vis-à-vis*, probabil anunţat de colaboratori despre aglomeraţia din parc, a coborît să vadă ce-i. A vrut să intre în spaţiul încercuit, să vadă şi el. Poliţiştii nu l-au lăsat. Tot învîrtindu-se prin parc, primarul general a găsit praful cu pricina şi în alt loc. Norocul său: locul acesta nu era încercuit de poliţişti, aşa că primarul general a început cercetări pe cont propriu. Cu curajul pe care l-a dovedit în atîtea împrejurări, primarul general a luat pe deget puţin praf, a gustat şi a încheiat abia începutele sale investigaţii cu o concluzie pe care a strigat-o către oamenii de meserie ai Unităţii Nucleare din cadrul Direcţiei de Combatere a Crimei Organizate: „Staţi, mă, că ăsta-i praf de cretă. Terminaţi cu prostiile!". Apoi a făcut o conferinţă de presă în care a acuzat Poliţia că sperie oamenii degeaba şi a spus că terorismul, în Bucureşti, vine de la Palatul Victoria. Şi dă-i şi luptă! Ardei şi nu-i lăsa! După cîteva ceasuri, experţii s-au pronunţat: praful alb era „făină trei nule". Încă o dată, primarul general a avut dreptate pe fond (praful alb din Cişmigiu nu era deloc periculos), dar s-a înşelat la nuanţe. Nimic surprinzător: nimeni nu se aşteaptă ca nuanţa să fie teritoriul preferat al dlui Băsescu.

Se poate scrie o întreagă carte pornind de la acest incident. Poţi să te încerci într-un text despre felul în care Cişmigiul domoleşte patimile dezlănţuite ale lumii largi – aici pînă şi un potenţial praf letal este, de fapt, „făină trei nule" – şi dacă ai ceva talent, poate ieşi chiar un text sprinţar. Sau poţi analiza personalitatea primarului general şi ghiduşiile sale – stilul său abrupt, fără inhibiţii, în raport cu procedurile grijulii ale experţilor, despre care îmi imaginez că erau îmbrăcaţi ca pentru un atac chimic şi se mişcau cu precauţiune bine antrenată.

În general, ipoteza atacurilor teroriste este luată *à la légère* de către concetăţenii mei. Că nu ni s-a întîmplat aşa ceva pînă acum şi că se întîmplă mereu la alţii, că noi sîntem neînsemnaţi şi că ce să ne facă nouă, că noi nu le-am făcut nimic, aşa că nici ei nu au de ce să ne facă ceva – toate aceste explicaţii populare se adaugă unei obsesive preocupări pentru ziua de mîine. Lupta cu facturile de întreţinere şi cu creşterea economică planificată pentru al cincilea an consecutiv (iată, primul cincinal de creştere e gata!) pare mai apropiată şi mai dură decît lupta cu Al-Qaeda sau Hamas. Şi mai e şi politica asta! Năstase, Băsescu, Stolojan şi Iliescu, oameni de-ai noştri care inundă televizoarele, sînt cu mult mai prezenţi în atenţia românilor decît Ben Laden, mulahul Omar sau Saddam Hussein. În mintea multor români, terorismul e ceva depărtat şi improbabil, o chestie „nasoală" dintr-o altă lume cu alte probleme.

La noi, nu există o foarte clară percepţie a acuităţii dramei pe care omenirea o trăieşte acum. Deceniile de izolare ceauşistă şi sărăcia de după 1990 ne-au amputat obişnuinţa de a înţelege că ceea ce se întîmplă la New York sau la Bagdad ***ni se întîmplă şi nouă*** – nu mai empatizăm, dacă am empatizat vreodată. Nu mai aparţinem lumii decît prin excursii, rude emigrate şi declaraţii spectaculoase ale liderilor noştri. Sîntem ultimii în cursa pentru Uniunea Europeană (poziţie pe care ne-am păstrat-o cu strălucire demnă de o cauză mai bună în toţi anii de cînd am depus oficial cererea de aderare) şi, în general, facem încă o figură excentric-pitorească în context continental, am intrat în NATO cu ultima lărgire făcută, se ştie, din considerente speciale care au făcut ca criteriile „valului doi" să fie mult mai relaxate decît criteriile „primului val", pe care nu l-am prins. În general, avem un profil internaţional mult mai diminuat decît ne place să credem. Plătim şi acum, după atîţia ani şi atîtea eforturi, nota ceauşismului şi a izolării tîmpite, a anilor în care priboii vegheau să nu cumva să avem vreo legătură cu lumea civilizată. Nu am preluat cu fidelitate aproape nimic din lumea Occidentului şi, deci, nu am preluat nici spaimele acelei lumi.

Dar poate că e mai bine că, în privinţa terorismului, omul obişnuit să aibă o asemenea percepţie distantă. În schimb, îmi place să cred că în cadrul forţelor noastre de pază şi, mai ales, în cadrul serviciilor noastre speciale (oricîte or mai fi şi oriunde or mai fi) alerta e maximă.

Acum ne bazăm toţi pe abilităţile lor anti-teroriste. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Cine aruncă prima piatră?

Cînd cobori din tramvai, dă biletul compostat unuia care urcă. E aproape o dovadă de civism, dacă nu cumva chiar o filosofie de viaţă. Dar poate că n-aţi văzut ştirea aceea... Să vă explic mai clar: călătorii RATB au găsit o nouă soluţie pentru a merge pe daiboj. Ea presupune o cooperare strînsă între membrii societăţii (biletul se strecoară celui care urcă, discret şi palmat) şi o conştiinţă înaintată a luptătorului în ilegalitate (deşi tehnic eşti un infractor, practic eşti mîndru de mica ta şmecherie). După un principiu foarte simplu: *hoţi sînt cei care ne cer să plătim.*

Sigur, nu e exclus să fie adevărat – poate că, undeva, un funcţionar şi-a luat partea lui din preţul unui bilet de călătorie. Dar cei care îşi trec din mînă în mînă biletul nu ştiu asta sigur. N-au nici o dovadă. Şi nici măcar n-o mai caută. Nu asta e important, ci mica ciupeală, modestul tun, discreta hoţie, aceea care-ţi lasă gustul plăcut al iepurelui braconat noaptea pe cîmp, la lumina farurilor tractorului.

Mi-e teamă că acum veţi spune că n-am nici un drept să vorbesc despre cei care merg cu autobuzul (şi despre necazurile lor), odată ce treaba asta mi se întîmplă destul de rar. Totuşi, sînt destul de mulţi bărbaţi care scriu sau povestesc despre naşterea, alăptarea şi creşterea copiilor (am şi eu un manual acasă, scris de dl doctor Spock), aşa că îmi veţi permite, sper, să-mi arog o oarecare competenţă – aşa cum se cuvine pe la noi, adică izvorîtă din simpla observaţie din afară. În fond, unii au fost numiţi în fruntea Ministerului Privirii doar pentru că ştiau să se uite cu subînţeles...

Dar să ne întoarcem la gestul iniţiatic al trecerii biletului dintr-un destin în celălalt. E o chestie nouă. Pe vremea mea se purtau colecţiile de bilete (10-20 de bilete compostate). Ca să vezi care era cel bun îţi trebuia un set de hîrtii de formă dreptunghiulară, cu care sondai aparatul de compostat. După compararea dispunerii găurilor, cei mai buni dintre noi reuşeau să găsească biletul cîştigător în mai puţin de 30 de secunde. Era riscant însă – puteai fi prins în cursul operaţiunii, iar pedeapsa era, parcă, mai mare. O altă soluţie era să stai lîngă aparat cu biletul pregătit – cîteodată chiar introdus în fantă. Fireşte, compostai doar dacă era nevoie. Figura cu biletul altuia nu era de conceput într-o vreme cînd oamenii nu aveau încredere unii într-alţii nici măcar atît cît să-şi spună un banc politic.

Acum, singura problemă e să aflăm dacă această redescoperită solidaritate naţională poate fi folosită şi la o treabă utilă. Ei bine, cred că da. Şi nu e puţin lucru pentru moralul elitelor noastre: *hoţii de calibru îşi pot linişti de-acum conştiinţa* (în caz că le făcea probleme). Păi, într-o ţară în care hoţia mică e un fenomen de masă, cu ce drept mai poţi condamna hoţia cea mare? În nici un fel: diferenţa de valoare între cîteva mii şi cîteva miliarde nu poate face diferenţa dintre onestitate şi necinste. Morala nu lucrează cu cifre, ci cu principii.

Sigur, se poate zice că bietul călător fură ca să păcălească un pic sărăcia, în vreme ce hoţul adevărat o face din lăcomie (recunosc, aici m-am inspirat din discursurile dlui preşedinte) ori mai ştiu eu ce defecte de caracter. Cei care spun asta n-au habar cît costă piesele de schimb la maşinile străine şi cît de complicat şi costisitor e să asiguri întreţinerea piscinei din casa de vacanţă de la munte. Toate astea te aduc la sapă de lemn din momentul în care *ai încetat* să mai furi. Nu mai vorbim de drumurile la Paris, care te omoară, mai ales dacă nu mai obişnuieşti clasa economică. Iar la avion nu e nici unul să-ţi întindă biletul lui cînd te urci.

Oricum, e de remarcat progresul necontenit al unei idei simple: *nu e în regulă să plăteşti ce consumi.* Dar să fim optimişti: cine crede că treaba asta e neapărat un lucru rău n-are decît să încerce o vizită la Jilava. Să vadă că, totuşi, hoţii prinşi sînt mai răi decît aceia în libertate... ▲

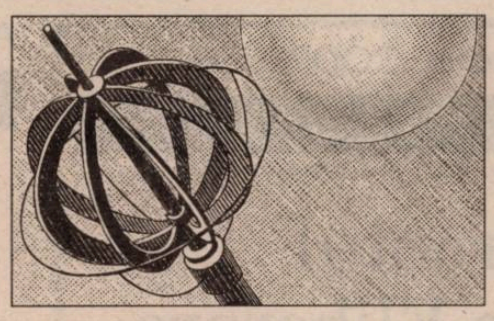

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Răscoala din Georgia

La Tbilisi, revolta de sîmbătă s-a transformat duminică în sărbătoare, demisia preşedintelui a fost celebrată pe străzi cu mare bucurie şi liderii opoziţiei victorioase au declarat că se simt responsabili şi pentru viitoarele alegeri corecte şi pentru eradicarea corupţiei şi pentru securitatea lui Şevardnadze care s-a hotărît atît de greu să părăsească puterea. Şevardnadze a venit în urmă cu zece ani la cîrma ţării, după demonstraţii asemănătoare celor din luna noiembrie a acestui an: atunci a fost înlăturat preşedintele ales Gamsakurdia.

Politica lui Gorbaciov de perestroika şi glasnosti s-a prăbuşit de fapt din cauza tensiunilor etnice, a voinţei republicilor de a ieşi din statul federal. Participanţii la marile manifestaţii populare de la sfîrşitul anilor '80, care au zguduit URSS, credeau că democraţia ar fi urmat să decurgă în mod necesar din voinţa statului suveran şi independent. Cu excepţia ţărilor baltice, nu s-a întîmplat aşa, iar în Georgia, primul preşedinte ales, Gamsakurdia, un om cu un trecut eroic, de luptător neînfricat împotriva dominaţiei ruseşti, a devenit un dictator, un tiran al propriului popor.

Colaborator foarte apropiat al lui Gorbaciov, Şevardnadze reprezenta, atunci, în 1992, politicianul modern, branşat la dialogul cu Occidentul (recunoscător pentru rolul său major în descompunerea Imperiului sovietic, dinăuntrul şi din afara graniţelor URSS), capabil să rezolve problemele puse de regiunile secesioniste, de sărăcie, de combinaţia toxică între mentalităţile de clan şi hămeseala acumulării capitaliste. A fost ales de două ori preşedinte, cu majorităţi tot mai fragile, pe măsură ce se dovedea incapabil să facă minuni. E adevărat, a rămas în viaţă după două tentative de asasinat, dar acţiunile secesioniste au continuat, cu sprijinul tainic şi făţiş al Rusiei, sărăcia s-a accentuat, corupţia s-a diseminat prin mai multe clanuri, ceea ce a dus la contaminarea structurilor de stat: cînd oamenii ei fură, poliţia nu-i mai prinde pe hoţi şi justiţia nu-i mai judecă, se înţeleg doar asupra procentelor cuvenite; cînd totul se fură, de ce nu s-ar fura şi rezultatul alegerilor? Observatorii străini, de obicei foarte prudenţi cînd e vorba să semnaleze incorectitudinile procesului electoral, de data asta au declarat fără echivoc: pe 2 noiembrie, au fost nereguli majore, care au favorizat frauda şi au viciat rezultatul. Lovitura finală a fost dată de şeful securităţii, Tedo Japaridze, un om discret – aşa cum se şi cuvine la această funcţie; în 21 noiembrie, el a confirmat public că rezultatul alegerilor e fals şi că ar trebui ţinute din nou. În lumina acestei declaraţii se înţelege de ce proiectata şedinţă solemnă a Parlamentului a fost întreruptă de masele de demonstranţi, pe care nimeni nu a încercat să le oprească.

Nu la Harvard – unde şi-a făcut studiile de drept – a învăţat tînărul lider al opoziţiei Saakaşvili să înlăture preşedintele ales prin răscoala de la porţile palatului, dar în Georgia merge şi aşa. Moscova (prin ministrul său de Externe Igor Ivanov, a avut un rol activ în încheierea paşnică a evenimentelor) şi Washingtonul s-au declarat mulţumite. În feluri diferite şi cu interese deosebite, ambele capitale sînt mai preocupate de stabilitatea regiunii, decît de legitimitatea vieţii politice. Liderul opoziţiei, Mihail Saakaşvili, a fost „omul lui Şevardnadze": el l-a numit, în 2000, la 32 de ani, ministru al Justiţiei şi i-a călăuzit primii paşi în politica din Caucaz. La o şedinţă de guvern, Saakaşvili a produs documente dovedind că unii dintre colegii săi şi apropiaţii lui Şevardnadze şi-au făcut vile luxoase cu bani furaţi. A demisionat în 2002 şi a pus bazele partidului de opoziţie Mişcarea Naţională, căruia – spune el – i s-a furat victoria în alegeri. Dar discuţia se duce în jurul unor cifre între 20 şi 30%. Nimeni nu are o majoritate care să garanteze supravegherea unor alegeri corecte şi să-i poată permite, în viitorul imediat, acţiuni politice ferme, în alte direcţii decît cele de pînă acum.

În 2002, după ce a părăsit guvernul, Saakaşvili a fost preşedintele consiliului municipal al capitalei Tbilisi, calitate în care a devenit popular, reparînd pentru oamenii săraci acoperişurile găurite şi lifturile stricate. Îl aşteaptă reparaţii ceva mai complicate şi e cazul să se asigure că şeful serviciilor secrete nu a prins gustul declaraţiilor publice. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Frontul de Eliberare a Măgăruşilor

Anii '70 – mama lor – s-au întors! Atacurile teroriste cu bombe în jurnalele de ştiri fac parte din textura anilor '70. Se mai purtau pe atunci disco, pantofii cu tălpi groase, cocaina din plin (şi care, în cea mai mare parte, îi finanţa pe teroriştii), sex în disperare şi epilepsie religioasă. Dar erau ştiri despre Baader-Meinhof, despre Brigăzile Roşii italiene, despre Sendero Luminoso, varii fronturi de eliberare din America Latină şi ubicuele facţiuni teroriste palestiniene care furnizau dimineaţă de dimineaţă ştiri amare, care mergeau atît de bine cu prima linie şi cu espressoul. A existat un moment, pe la jumătatea deceniului, în care fiecare regiune de pe glob avea gruparea ei teroristă, un fel de marcă ideologică, precum hippioţii. Aveam cîteva şi în SUA, printre care şi rămăşiţele grupului Weather Underground, Partidul Black Panther, Frontul de Eliberare Portorican şi o puzderie de alţi mini-radicali precum Frontul de Eliberare Symbionez, care ne-a lăsat memorabila imagine a lui Patty Hearst cu o mitralieră în mînă şi cu coafură afro. Toate aceste grupări produceau atîta teroare şi haos cît le ţinea buzunarul. De asemenea, erau legate, precum Al-Qaeda de azi, de o vagă ideologie care nu cerea coordonare centrală. Această ideologie era o papară de platitudini stîngiste, amestecate cu o doză zdravănă de naţionalism: platitudinile stîngiste arareori explodează de capul lor, au nevoie de naţionalism, care este ingredientul activ al mai tuturor bombelor populiste. La vremea aceea, ca şi acum, bau-baul era imperialismul cultural şi economic american, iar modalitatea cea mai bună de a-l combate era să ascunzi dinamita în sacii de cafea de pe măgăruşii lui Juan Valdez.

Dar orice s-ar spune despre celulele maoist-marxiste ale anilor '70, măcar le puteai vorbi într-un limbaj secularist care aducea pe alocuri cu logica. De fapt, majoritatea membrilor acestor grupări ar fi preferat să dezbată îndelung punctele subtile ale dialecticii în loc să arunce în aer tot felul de chestii, dar cum poate un revoluţionar să atragă un pic de respect fără teroare? Mai exista şi suportul logistic (nu logic) pe care mulţi îl primeau de la Cuba şi din partea imperiului sovietic: trebuiau să facă ceva cu instrucţia şi cu toate angaralele primite. *Noblesse oblige.* Palestinienii, în particular, erau antrenaţi din România pînă în Libia şi de la ei se aşteptau fapte. La sfîrşitul anilor '70, presiunile combinate ale poliţiei, războaielor din umbră ale serviciilor secrete ale multor ţări şi falimentul economic al patronilor au făcut ca aceste grupări să se ofilească şi să piară. Pe de altă parte, ele au ieşit din modă, ca orice alt fenomen remarcabil al deceniului opt. Unii membri ai grupărilor teroriste au migrat către politica electorală şi au schimbat uniformele pe costume şi limuzine.

Deceniile care au urmat au văzut rămăşiţele acestor mişcări metastaziind în celule religioase de extremă dreaptă, care au la bază un alt amestec ideologic, care conţine rasism, antisemitism şi crize de isterie religioasă.

Al-Qaeda este pentru nihilişti ceea ce maoismul a fost pentru anii '70: furnizează fitilul pentru un nou stil de demenţă. Spumele ideologice nu au suferit cine ştie ce îmbunătăţiri, dar tehnologia da, oarecum. Teroriştii pot comunica azi la fel de rapid ca şi noi, ceilalţi, doar că nu există măgăruşi cu ghidaj de mare precizie.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Costumul roz în piaţa din film

„Niciodată nu-l vom uita pe crainicul Walter Cronkite dîndu-şi jos ochelarii săi subţiri şi, cu o voce înecată de emoţie, anunţînd că..." (un american, azi)

Cea mai valoroasă piesă de celuloid a tuturor timpurilor se află într-un seif refrigerat, imposibil de ars sau de inundat, din clădirea Arhivelor Naţionale din Washington. Acoperă numai 26 de secunde, este opera unui proprietar de croitorie pe nume Abraham Zapruder – care avea la el o cameră Bell & Wowell de 8 mm, luată în acea zi la serviciu la rugămintea secretarei sale. În timp, filmul a avut milioane de copii – oficiale şi piratate –, devenind un *icon* al pop-culturii; în ziua aceea, două treimi din americanii de azi nu erau născuţi – azi, nu există locuitor conştient al lumii civilizate care să nu-l fi văzut măcar o dată. La cîteva zile după filmarea sa, pelicula de 494 de cadre, fără sunet, a fost cumpărată de revista *Life* pentru suma de 150 de mii de dolari. La scurt timp, a devenit piesă în ancheta unei comisii federale. Pe 6 martie 1975, filmul a fost pentru prima dată difuzat de o televiziune publică – în programul *Good Night, America* al postului ABC –, iar emoţia pe care a stîrnit-o avea s-o pună în umbră pînă şi pe cea, contrafăcută, provocată de filmul cu mult mai sîngeros ce avea să fie lansat în acea vară – *Fălci*, hitul cinematografic al anului. În 1999, o altă comisie a Congresului SUA a decis catalogarea peliculei ca piesă de tezaur naţional – iar familia Zapruder a primit 16 milioane de dolari în schimbul renunţării la orice formă de proprietate.

În film se vede o piaţă: Dealey Plaza, azi loc de pelerinaj; în sezoanele bune se vede pe asfaltul şoselei un *x* ce marchează locul în care s-a produs, spun unii, ieşirea din adolescenţă a Americii – chiar atunci, la ora 12,30 din 22 noiembrie '63. Pe 22 noiembrie 1993, *Muzeul Etajului Şase* din acea piaţă a devenit parte din *Sectorul Istoric Dealey Plaza*, intrat în custodia *Serviciului Parcurilor Naţionale*. Anul acesta, locuitorii din Dallas au votat acordarea primilor 500 de mii de dolari din cele 3,5 milioane necesare pentru ca piaţa să fie restaurată aşa cum era în acea zi din 1963.

Şi în film se mai vede un costum *deux-pièces* marca Chanel. Cea care a purtat-o odată coborîse pe pămînt texan la ora 11h37 a acelei zile de toamnă, numai zîmbet. Jackie iubea hainele în culori vii – îndrăzneţe ca şi politica soţului ei –, mai ales albastrul arctic, verdele-frunză, galbenul-lămîie. Costumul din acea zi era roz, şi nu şi-l mai schimbase în avion după ce-l purtase în cursul dimineţii, la micul dejun de la Fort Worth. Secretara de presă a *primei doamne* îşi va aminti că în acea deplasare (ce trebuia să dureze două zile) Jackie îşi luase două costume, o rochie de cocktail şi una de zi – spunînd în glumă că nu vrea să distragă atenţia de la soţul său. La puţină vreme după 22 noiembrie, nimeni nu ştie exact trimis de cine, costumul roz – o fustă şi o jachetă de lînă – avea să vină pe adresa Arhivelor

Naţionale, într-un pachet de hîrtie maro pe care, ca adresă de returnare, era indicată *O Street* din Georgetown, adresa mamei lui Jackie.

Astăzi este păstrat şi el, niciodată curăţat de atunci, într-o cutie anti-acid, închisă într-un seif, într-o cameră fără lumină în care aerul este ventilat de şase ori pe oră, temperatura este păstrată la 65-68 grade Fahrenheit, iar umiditatea la fix 40 la sută. Directoarea laboratorului de conservare al Arhivelor spune că în aceste condiţii costumul poate dăinui o veşnicie.

Jackie a purtat costumul în toată după-amiaza zilei de 22 noiembrie, pînă noaptea tîrziu. Rugată în repetate rînduri să-l schimbe – pentru că partea dreaptă a costumului era plină de sînge –, ea a refuzat cu încăpăţînare, repetînd ca drogată *I want them to see what they have done to Jack**.

Au trecut 40 de ani, se păstrează totul, lipseşte doar adevărul.

---

* Informaţii din Richard B. Woodward, „The 40th Anniversary of a 26-Second Reel", în *New York Times*, 16 nov. a.c. şi Delia M. Rios, „Jacqueline Kennedy's bloody suit", *Newhouse News Service*, nov. a.c.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Reformă şi antireformă în Universitate

Unul dintre punctele la îndemînă ale reformei sistemului de învăţămînt universitar ar fi acela pe care ni-l oferă medievalitatea occidentală universitară. Atunci, în *illo tempore,* studenţii erau cei cărora le aparţinea indiscutabil universitatea, ei negociau cu anume dascăl dacă erau interesaţi de ceea ce acela putea să-i înveţe şi de preţurile pe care le puteau acoperi pentru plata orelor. Aşadar, în medievalitate, Universitatea era a studenţilor. Nu mai putem azi susţine aşa ceva, numai că un sîmbure de realitate din vremurile vechi s-a păstrat totuşi, şi anume ceea ce autorii studiului intitulat *Propuneri de reformă a sistemului de învăţămînt superior din România* au denumit, succint şi cît se poate de clar, „Relaţia dintre student şi cadrul universitar". Membrii Forumului Academic Român, adică autorii studiului, aparţin, o mai spun o dată, unei grupări cu care oricine se poate întîlni pe adresa. Iniţiativa lor este curajoasă şi binevenită în perimetrul larg, şi lax ideatic, şi amorţit atitudinal al dezbaterilor despre reforma înmormîntată a educaţiei naţionale.

O să preiau cîteva dintre ideile lor care răspund unor acute aşteptări ale reformei învăţămîntului academic. Prima dintre ele de la care poate demara reforma este, în viziunea mea, cea a relaţiei sus-pomenite, în condiţiile în care studenţii, ei înşişi, vor percepe că au nevoie de diplome cu greutate nu din acelea de carton, cum li se spune azi. E adevărat că mulţi dintre dascălii fără anvergură profesional-ştiinţifică obişnuiesc să cumpere bunăvoinţa studentului cu note mari sau cu notări şi examinări condiţionate de peşcheş. Mă întreb, şi cred că este vital ca autorii studiului şi toţi cei interesaţi în reformă să se întrebe, dacă studenţii, ei înşişi, sînt interesaţi în creşterea exigenţei şi a corectitudinii în notare şi implicit a diplomelor, a doctoratelor, a tuturor formelor posibile de specializare. Profesorii buni sînt de obicei obiectivi în notare, aceasta de pe urmă îşi găseşte prin ei o altă dimensiune, devine altceva decît doar un instrument al reprimării sau al recompensării extradidactice. Nota lor este o formă concretă de stimulare a efortului propriu al studentului mai ales dacă acesta este, pe cît cu putinţă, obiectiv normat şi judecat docimologic. Iată argumentele din studiul Forumului Academic Român: „În universităţile europene sau nord-americane, cu cît prestigiul universităţii e mai mare, cu atît creşte şi gradul de exigenţă faţă de student. Printre studenţi se află şi se formează profesorii şi cercetătorii de mîine. Ei reprezintă viitoarea generaţie, cei care vor prelua tradiţia elitei în fiecare cultură. În schimbul exigenţelor academice, universitatea înţelege să recunoască maturitatea studenţilor. Studentul poate discerne şi aprecia talentul şi pregătirea profesională a dascălilor săi, arătîndu-le şi un respect pe măsura calităţilor acestora. Un sistem universitar sănătos nu are decît de cîştigat de pe urma exprimării personalităţii studenţilor, pentru că studenţii reprezintă *feedback*-ul cel mai direct al calităţii procesului de învăţămînt."

Aş nuanţa puţin aici în sensul că hedonismul învăţării nu prea poate fi despărţit de asceza acesteia. Este adică şi una şi alta, este bucuria pînă la urmă a obstacolului depăşit, a unui efort care nu este devalorizat prin notări excesiv generoase sau altfel, scos la mezat pe dolari în felul în care discuţiile găzduite în paginile de Internet ale Forumului ne ilustrează cu asupra de măsură.

Două mi se par punctele decisive ale stopării corupţiei universitare prezente în propunerile de reformă FAR. Una este referitoare la democraţia universitară cu limitarea mandatelor de conducere la cel mult două legislaturi, mai apoi dreptul de vot universal direct al tuturor membrilor comunităţii academice la toate, sau aproape toate, funcţiile de conducere importante.

Asta în ceea ce priveşte cel dintîi punct. Adăugaţi şi dreptul la pensie şi respectarea strictă a acestuia pentru a putea deschide calea noilor generaţii.

Un al doilea punct extrem de important prezent în studiul FAR se referă la „Transparenţa deciziilor şi accesul la informaţie". Metodele de transparentizare sînt ştiute de-acum de toată lumea: universităţile au pagini de Internet; au la îndemînă o serie de posibilităţi de a comunica cheltuielile bugetare şi posturile disponibile pentru promovări în catedre pentru a surpa varii interese care au în vedere antiselecţia întru (vorba filozofului) promovarea mediocrităţilor harnice, supuse, fără atitudine, feciori cu apucături temeinice de yesmani, adică inşi care se grăbesc să aprobe ce le zice taica proful înainte chiar ca acesta să apuce să spună ce are de spus.

▲

Texte şi opinii de: Mariella CIUBOTARU (expert în protecţia copilului) ● Ciprian CIUCU (analist politic) ● Peter ECKSTEIN-KOVACS (senator UDMR) ● Stela GIURGEANU ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Cristian MIHU (arhitect) ● Barna NÉMETHI (elev, Liceul „Sfîntul Sava") ● Liviu ORNEA (matematician) ● Brînduşa PALADE (lector univ., SNSPA) ● Jonathan SCHEELE (şeful Delegaţiei Comisiei Europene în România) ● Varujan VOSGANIAN (membru în Biroul Executiv al PNL) ● Cornel Mihai UNGUREANU (jurnalist)

Cum va fi cînd va fi
(argument)

Deocamdată, integrarea este mai curînd la nivel de zvonuri: va fi aşa sau pe dincolo, dar nu va mai fi ca acum. Acum, la ceas de vin nou şi în prag de Sărbători, cel mai grav ni se pare a fi că viile hibrid vor fi smulse de pe pămînturile noastre de baroana Nicholson în persoană (dar tot ea ne va aduce vagoane de navete de Beaujolais, să bem ca la nunta prinţesei minore Luminiţa Cioabă) sau că porcii de Crăciun nu vor mai fi tăiaţi în bătătură, pentru că în calea cuţitului neaoş va sta însăşi – aţi ghicit – Brigitte Bardot (care ne va aduce şi ea, în schimb, munţi de bacon şi piramide de şunci de Praga). S-ar putea ca nici armata să n-o mai facem – pentru că în locul nostru vor pleca spre cazărmi americanii belicoşi din NATO, lăsîndu-ne liniştiţi acasă; va fi o mică, tranzitorie, criză în muzica noastră populară (va dispărea astfel o temă peremptorie în domeniu, cîntecul de cătănie), băieţii de la Vama Veche nu se vor mai întoarce bărbaţi – pentru că nu vor mai avea de unde –, iar fabricanţii de valize de lemn se vor reprofila şi ei, pentru că s-a auzit că francezii din Legiunea Străină ar avea nevoie de mici penare pentru pixurile Bic. Nici Carpaţi nu vom mai fuma, ci numai kentane şi trabuce Davidoff; nici mămăligă nu vom mai mînca, ci numai pîine toast *din făină spaniolă, frămîntată în Grecia, feliată în Germania şi gata prăjită în Italia – de unde ne-o vor aduce în faţa casei camioane Fiat în convoi.*

Sau poate nu va fi aşa. E posibil ca această integrare spre care tînjim să nu ne aducă numai drepturi, ci şi responsabilităţi. S-ar putea să fim obligaţi să muncim mai mult şi mai cu spor, altfel păscîndu-ne primejdia de a o duce mai rău decît acum (da, se poate). E posibil ca apartenenţa la UE să ne impună direcţii de politică externă, noi politici fiscale, culturale sau demografice. Vom intra, instituţional, în Europa – numai că s-ar putea ca atunci un director la care tocmai ai ajuns cu o pilă să nu te mai poată angaja la grămadă într-o regie de stat, iar cunoaşterea unei limbi străine de circulaţie ar putea deveni o condiţie a supravieţuirii chiar la tine în oraş, în ciuda a ceea ce spune un senator care pînă atunci va fi epuizat deja lista partidelor prin care prutea, nu-i aşa, trece.

S-ar putea, bunăoară, să ajungem să ducem dorul filmelor americane la TV şi să descoperim dintr-o dată ce lungmetraje bune fac belgienii; s-ar putea să fim obligaţi să impunem taxe yankeilor şi ei să ne impună alte taxe, în contrapartidă. E posibil să fim obligaţi să respectăm drepturile de proprietate intelectuală, iar solista de la restaurant să nu mai poată cînta orice hituri vrea laringele ei. S-ar putea ca programele noastre şcolare să fie armonizate cu cele din Uniune, iar un manual alternativ de franceză publicat de vreo editură din Paris chiar să cîştige licitaţia pe piaţa noastră, în dauna vreunei edituri neaoşe favorizate de guvern.

În fine, s-ar putea ca numărul euroscepticilor să crească şi la noi. Atunci înseamnă că vom fi deja în pragul normalităţii, urmînd să ne punem steluţa pe steagul lor. Ar merita-o! (**Adrian Cioroianu**)

Brînduşa PALADE

Cu bagaje proprii în gara Europei

Una din remarcele cele mai frapante făcute de istorici despre Otto von Bismarck este că greşeala lui fatală, ce ar fi anulat toate virtuţile sale, ar fi fost patriotismul lui prusac excesiv. Preţul „devoţiunii" sale politice la adresa măreţiei Germaniei unificate – manifestate foarte nesentimental prin celebra *Realpolitik* a cancelarului german – a fost fragmentarea Concertului Europei şi proliferarea unui stil de politică naţionalistă agresivă de către urmaşii şi „imitatorii" săi. Această remarcă frapează pentru că pare să descalifice, la limită, oportunitatea *oricărei* implicări patriotice în politica unui stat, cu argumentul că patriotismul poate duce oricînd la consecinţe neprevăzute pentru alţi actori din proximitatea sa geografică. Patriotismul şi un ataşament prea robust faţă de suveranitatea propriului stat ar fi, astfel, cutume nocive, parohiale, exersate în dispreţul inevitabil al unei lumi în care respectul pentru ceilalţi şi reconcilierea pacifică sînt norme obligatorii. Patriotismul ar fi, de aceea, nu doar congenital miop faţă de *diferenţă*, ci şi susceptibil să degenereze oricînd în celebrare fanatică a „naţiei de excepţie". În plus, patriotismul prusac al lui Bismarck ar avea şi vina de a fi fost anti-european, subminînd şi chiar „sacrificînd" pe termen lung schema clasică de coeziune a Europei.

Dacă privim însă lucrurile din afara acestor acuze împotriva germanismului impunător al lui Bismarck, *patriotismul* poate însemna pur şi simplu un ataşament neofensiv faţă de o serie neîntreruptă de contingenţe şi „familiarităţi" ce conturează inefabil reperele unei comunităţi, în aşa fel încît ea să poată asimila schimbările, fără a ajunge să fie de nerecunoscut pentru ea însăşi. Iar aceste contingenţe, privite în densitatea lor empirică, nu sînt de obicei nişte principii grandioase – sau cel puţin *aux portes de l'Orient* nu par să fie astfel. A fi *patriot* nu înseamnă aici neapărat să cultivi cu gravitate ideea *unităţii naţionale*, prin dilatarea imaginară a frontierelor ce ar recompune suprafaţa *României Mari*. Poate însemna, în schimb, o anumită preferinţă pentru contingenţe ancorate de cîteva detalii „pitoreşti", personale şi anecdotice, care au, ce e drept, o misterioasă putere de atracţie. Cu riscul de a părea că trivializăm un sentiment atît de înălţător, poate că patriotismul *încarnat* locuieşte confortabil în plăcerea de a pronunţa un anumit cuvînt în limba proprie, cum e pronunţia unică, „vernaculară" a cuvîntului tandrupeiorativ „cucoană", sau în savurarea mai patetică a unor bucate din spectrul culinar al locului, ca, de exemplu, o tochitură măcelărească sau o plăcintă cu dovleac după o reţetă din Ialomiţa. Spre deosebire de varianta oficială a naţionalismului, *patriotismul contingent* de care vorbim se sustrage, s-ar părea, unor teoretizări prea vaste sau prea ambiţioase metodologic. El prinde viaţă mai curînd prin preferinţele noastre epidermice, încorporate în spaţiul din jurul nostru, decît printr-o abstracţiune ca „unitatea naţională".

Dacă ideea mai modestă a nevoii de contingenţe repetabile nu ofensează la fel de mult ca un naţionalism grandios şi monolitic, e oare posibil să admitem că am putea lua în bagajele noastre, aşteptînd trenul în gara Europei, şi un patriotism blînd şi aproape intim? Sau nu cumva asta e doar o vorbărie desuetă, cu inflexiuni de secol XIX? Mai ales că (nu-i aşa?) trenul pe care-l aşteptăm ne conduce spre o *civilizaţie* către care am tot năzuit, mai mult sau mai puţin bovaric, de vreo două secole încoace. În plus, haide să fim puţin oneşti: faţă de *ce contingenţe* ne formulăm noi acum preferinţele? Faţă de vestigiile lagărului comunist: blocurile proletare ce compun impersonal şi implauzibil peisajul urbelor noastre, sau ceea ce a supravieţuit dintr-o cultură publică supusă abrupt canoanelor unei ideologii agresive? Care sînt ingredientele prin care ne definim aria de familiarităţi confortabile şi care ne fac inconfundabili faţă de noi înşine? Întrebarea e cu atît mai dificilă cu cît se adresează şi unor generaţii formate pe solul incert al metamorfozelor identitare din vremea comunismului şi post-comunismului. Dificultatea stă în faptul că nu ştim ce contingenţe repetabile „legitime" ar putea avea în bagajele lor cei care au acum 20 de ani şi care foarte probabil se vor îmbarca cu entuziasmele primei tinereţi în trenul către *civilizaţia* apuseană.

Desigur, această întrebare nu poate evita delicata chestiune a memoriei, în dimensiunea ei *civică* şi *contingent* patriotică. Pentru că ataşamentele faţă de „familiarităţi" repetabile nu se pot, firește, cristaliza în absenţa unei continuităţi sau a unei conservări, fie şi simbolice, a reperelor ce ne delimitează locul unde ne mişcăm cel mai degajat. Altfel spus, nu putem vorbi de memorie civică şi de patriotism contingent dacă nu avem un „acasă" în care ne simţim bine. Iar în absenţa unui asemenea „acasă" întremător, o integrare europeană reuşită din perspectiva unei identităţi abstracte şi anemice nu pare nici ea foarte plauzibilă – în afara situaţiei în care ne-am putea teleporta, ca într-un film SF, direct într-o galaxie *multiculturală*, fără ca noi să aparţinem „legitim" nici unei culturi.

A vorbi cu sens despre un viitor „transnaţional" în care am putea funcţiona decent şi creativ pare astfel să *implice* o conştiinţă de sine retrospectivă. Nu o nostalgie care ne pietrifică în gesturi comemorative, ci doar un *simţ*, care poate fi şi ironic, al unei identităţi inconfundabile. Pentru a respira o asemenea conştiinţă de sine nu trebuie nici să ne proiectăm în forme impresionante simbolic sau „emblematice" (în genul poeziilor lui Eminescu sau al mănăstirilor din nordul Moldovei). Am putea spune mai curînd, revenind la tema patriotismului contingent, că identitatea comunitară cea mai concret plauzibilă are încarnări nespectaculoase sau chiar ludice, private şi periferice. Acest „patriotism" al micilor detalii prin care ne situăm confortabil în lume pare un loc de întîlnire confirmator şi nevolatil între zestrea noastră comunitară şi preferinţele noastre de indivizi irepetabili. Iar cît priveşte legitimitatea sa, ea e asigurată, sperăm, de nevoia noastră *vitală* de a ne consolida sentimentul unui „acasă" locuibil.

Integrarea europeană nu poate însemna, aşadar, doar frisonul de a prinde un tren *civilizator* aşteptat de mai multe generaţii, asociat, desigur, cu mirajul unei prosperităţi economice plasate într-un viitor tangibil. Paradoxul acestui proces pare să fie (cine ar fi crezut-o?) tocmai că ne provoacă mai intens ca niciodată să ne trasăm mai matur reperele şi să ne asumăm mai încrezător gusturile proprii. Altminteri, o integrare ce omite o recuperare a memoriei şi a predilecţiilor noastre legitime e expusă, ca zonă de experiment deschis, pentru o suită de reţete politice, economice şi culturale ce sosesc cu pretenţia discret ştiinţifică a „garanţiei succesului" pe termen lung. Un *succes* care, ca în orice gîndire ce abuzează de generalitate, pare să omită subiectul căruia i se adresează.

Pentru că problema noastră nu e doar: este integrarea europeană o „soluţie" pentru dificultăţile noastre de tot felul?, ci şi: noi, cei care vrem să intrăm în prestigiosul marş european, cum ne definim pentru a ne putea recunoaşte şi peste 30 de ani? Sau, mai simplu: care sînt lucrurile la care n-am vrea să renunţăm, pentru ca integrarea noastră europeană să nu semene cu o operaţiune de amputare?

▲

aduse cu poşta

Vasalii Europei

La români, vocaţia suveranităţii a ajuns doar istorie. Iar integrarea europeană nu poate modifica esenţial sîngele nostru de vasali. Ne-am învăţat să cerşim, nu să negociem, să ne rugăm, nu să fim diplomaţi. Sîntem cu toată lumea bună, cu America, în special acum cu Europa, iar dacă nu ar fi fost presiunile prea mari, probabil că am fi fost şi cu Saddam. În acte, sîntem ce e drept suverani, dar la discuţii ne plecăm umili şi zicem da cînd cei mari zic da, iar împotrivirea noastră e doar şuşoteală pe la colţuri. Trebuie că sîntem un partener tare dificil de dialog. Admiţînd totul, refuzînd practic orice părere personală, punem în încurcătură pe toată lumea. Şi doar la televizor, politicienii şi diplomaţii noştri se dau importanţi.

Cu baronii noştri locali, suveranitatea României e limitată la cîteva feude. Ce-i drept, puternice, pentru că pînă şi străinii se tem de legea nescrisă a mahărilor din judeţe. Aici e şemecheria noastră limitată. La tribună zicem ca ei cu toată gura, iar în cătun continuă să curgă legea noastră. Legea vasalilor marilor puteri, care ne face lei acasă şi mieluşei în Europa sau oriunde în lume.

Aşa că, la români, o discuţie serioasă despre suveranitate şi integrare pare un non-sens. Din păcate, aici nu interesează pe nimeni cu adevărat ce se pierde atunci cînd ceva se cîştigă, vorba lui Patapievici. Integrarea e un moft de moment, iar suveranitatea o chestiune de cumetrii politice. Nimic serios în toată povestea asta. Poate doar bancul tragic cu cine pleacă ultimul stinge lumina, care pare să aibă din ce în ce mai mulţi sorţi de izbîndă. E felul omului simplu, sătul de bîlciul politic, de a se integra în Europa şi de a trage un şut în fund suveranităţii. În aceste condiţii, mai înseamnă oare ceva cuvîntul România? Probabil că va ajunge fosilă de dicţionar, iar generaţia următoare îşi va aminti de el prin filmele cu ţigani şi hoţi de buzunare. Măcar, din două una. Chiar şi fără suveranitate, ne vom integra noi cumva. Chiar să nu aibă Occidentul ăsta vreun muzeu pentru o mahala din Balcani?

Bogdan PITARU
bogdanpitaru@yahoo.com

Claude KARNOUUH

Scapă cine poate!

Cînd citeşti în ziarele şi revistele româneşti numeroasele pamflete şi opinii produse de politicienii şi intelectualii români de-a lungul ultimilor ani, reiese imediat obsesia integrării europene, ceea ce nu înseamnă că problema este analizată cu seriozitate. Nici unul sau aproape nici unul nu pomeneşte măcar unul dintre efectele majore determinate de această integrare, pierderile imense din domeniile suveranităţii politice, economice, financiare, instituţionale şi culturale. Desigur, chiar şi înainte de integrare, pierderea suveranităţii este patentă: constrîngerile politice impuse de Washington, constrîngerile economice impuse de FMI şi Banca Mondială, Uniunea Europeană, marile bănci internaţionale. România e controlată, şi nu fanfaronadele preşedintelui Iliescu despre „măreţia" României întruchipată de cîţiva milionari în dolari vor schimba situaţia.

Integrarea în Uniunea Europeană presupune însă o dependenţă mai strînsă: majoritatea legilor şi decretelor adoptate în ţară vor trebui să se conformeze regulilor instituţionale şi constituţionale formulate de cei de la Bruxelles şi de către Parlamentul european. În Franţa, la fel ca în Italia, Germania, Spania, Portugalia sau Benelux, peste 60% din legile şi decretele adoptate de parlamentele naţionale trebuie să fie în acord cu criteriile definite de UE. În sfîrşit, şi nu mai puţin important, existenţa monedei comune este semnul tangibil al unei pierderi esenţiale a suveranităţii, deoarece de-a lungul secolelor baterea monedei a fost considerată esenţa autorităţii suverane, a fi stăpîn pe monedă înseamnă să fii stăpîn pe finanţele publice ale entităţii politice. Pentru noi, europenii din UE, este din ce în ce mai evident că această suveranitate este supusă unei lente dispariţii. Şi, mai încolo, aşa va fi şi pentru români. În viitor, deciziile de la Bruxelles vor avea putere de lege în faţa legilor naţionale: universităţile vor putea fi serios interogate, studenţii vor putea recurge la UE pentru condamnarea abuzurilor de putere, inexistente în UE, sau vor putea fi sancţionate abaterile de la o deontologie minimală. Universitarii şi cercetătorii occidentali vor putea intenta acţiuni pentru plagiat şi vor avea oarecari şanse de cîştig, inexistente în faţa justiţiei româneşti. Odată intrată în UE, România nu va mai putea acţiona ca astăzi, adică prefăcîndu-se că adoptă formal enunţul legilor fără a permite aplicarea lor, lăsînd praxisul să evolueze sub imperiul corupţiei generalizate, al veniturilor necuvenite, al bacşişurilor de toate felurile, al licitaţiilor trucate, al falselor întreprinderi, al falselor ONG-uri... Pierderea suveranităţii va implica toate instituţiile. De exemplu, Biserica ortodoxă nu va mai putea să facă uz de cine ştie ce protecţie specială, punîndu-se la adăpost de jurisdicţia civilă, cum a încercat recent să o facă. Pînă la urmă va trebui să dispară chiar şi termenul de Biserică naţională: statul va trebui să protejeze toate bisericile şi modalităţile de practicare ale credinţei, aşa cum le înţelege fiecare, în cadrul libertăţii de conştiinţă a fiecărui cetăţean.

În fine, nu e cu adevărat explicat cum va fi afectată viaţa cotidiană a oamenilor. Astfel, într-o ţară unde aproape 50% din populaţie trăieşte din veniturile obţinute din activitatea rurală şi unde un număr de familii urbane cu venituri mai mult decît modeste, adesea la marginea sărăciei reale, supravieţuiesc datorită relaţiilor de rudenie cu cei de la ţară, tăierea porcului în familie cu ajutorul unuia mai priceput, de obicei un vecin mai competent, nu va mai fi permisă, deoarece conform regulilor de la Bruxelles, elaborate într-o lume unde ţărănimea tradiţională, săracă, nu mai există, trebuie aplicate normele de higienă veterinară şi „umanitară" imposibil de realizat financiar de către oamenii absolut incapabili să-şi asume costurile, fără să mai pomenim că nici veterinari destui nu există. S-a isprăvit şi cu distilarea locală, în familie, a ţuicii. Regulile de la Bruxelles interzic această practică abandonată de mult în Franţa (privilegiul tulburelului nu mai există şi nu mai poate fi moştenit). S-a terminat deci cu alcoolul fermierului păstrat în special pentru consumul în familie, pentru sărbătorile rituale, pentru plata muncitorilor zilieri, pentru cadouri, vînzîndu-se ceea ce prisoseşte. Integrarea în UE va obliga pe toată lumea să se aprovizioneze de la prăvălii, să cumpere vinul şi spirtoasele plătind regiei de stat impozitul indirect pe alcool. Cînd statul naţional este supus unei entităţi politice care îl domină, pierderea suveranităţii atinge şi obiceiurile tolerate de statul naţiune: acestea trebuie să dispară în numele principiului superior al subsidiarităţii, chiar dacă se va da naştere unor tulburări şi conflicte pe care o gestiune mai lentă, mai atentă cu tradiţiile le-ar fi rezolvat mai abil. De exemplu, retorica de la Bruxelles tot susţine drepturile minorităţilor, dar devine anti-minoritară de îndată ce o minoritate afişează obiceiuri ancestrale, nerecunoscute de Bruxelles. Un exemplu emblematic a fost căsătoria fetei „împăratului" ţiganilor de la Sibiu. S-a văzut că Bruxelles-ul a acţionat la fel ca puterile coloniale europene de pe vremuri, în Africa, în America de Sud sau Asia de Sud-Est, cînd ele decretau ce obiceiuri locale erau bune şi care erau rele. Nu e nimic democratic aici şi respectul pentru celălalt lipseşte cu desăvîrşire; confruntate cu faptele, temele obligatorii ale discursurilor se dovedesc mai curînd un instrument de presiune politică decît o preocupare pentru adevăratele diferenţe, ceea ce ne surprinde şi ne miră, ba chiar ne şochează.

Trebuie explicat neapărat cetăţenilor români că integrarea europeană constituie o serie de paşi spre hipermodernitate, ceea ce are întotdeauna un preţ. Preţul de plătit este pierderea suveranităţii statului-naţiune (poate că, pe termen lung, dispariţia sa va produce o nouă reorganizare economică, întemeiată pe alt decupaj regional) şi sfîrşitul tuturor tradiţiilor; pentru antropologul care am fost, ele erau dovada unei alterităţi radicale. De ce să ne mirăm? Nimic nu e nou sub soare în marşul implacabil al modernităţii: de cînd s-a pus în mişcare maşina modernităţii, ea a distrus tot ce-i stînjenea desfăşurarea. Şi acum realizăm că statul-naţiune nu este o formă politică eternă, ci un moment istoric al modernităţii politico-economice blocînd în prezent evoluţia mondializării. Şi nimic nu i se poate opune, nici altermondialiştii, care poate că sînt alter, dar, în orice caz, mondialişti. Sînt convins că trebuie preveniţi cetăţenii: să rămînă lucizi şi atenţi la furtunile socio-economice care se vor năpusti peste ei. Scapă cine poate!

▲

Cornel Mihai UNGUREANU

O naţiune adolescentă

La Oficiul de Şomaj, s-au întîlnit pentru a-şi ridica ajutorul lunar un absolvent de Drept şi un informatician.

Pe unde mai dai cu sapa? – a întrebat primul.

M-am specializat aici. – a răspuns celălalt.

(România, 2003)

Integrarea României în Uniunea Europeană este o provocare care ne priveşte direct pe fiecare dintre noi, pentru că va schimba în mod decisiv viaţa noastră şi a generaţiilor ce vor urma. Este o realitate că majoritatea românilor doresc, astăzi, aderarea ţării noastre la structurile Europei unite. Acest lucru are puternice rădăcini în nemulţumirea generală legată de nivelul de trai de la noi, dar e legată şi de decorul destul de sumbru în care trăim. Corupţie şi birocraţie, miliardari şi evaziune fiscală, privatizări eşuate, greve, un sistem de pensii care poate crăpa dintr-o clipă în alta, preţuri care patinează, deşi se apropie un an electoral, o economie subterană ajunsă la cote sublime şi apreciată de bătrînul nostru preşedinte pe motiv că ar crea locuri de muncă. Ne dorim un preşedinte care să laude economia subterană şi implicit munca la negru, evaziunea fiscală? Ne dorim un prim-ministru care să dea mii de miliarde de lei de la buget firmelor aparţinînd prietenilor săi politici? Ne dorim miniştri corupţi? Vom privi şi pe mai departe resemnaţi amestecul politicului în justiţie, în viaţa economică, în viaţa culturală? Sîntem nerăbdători să aflăm ce isprăvi au mai făcut baronii locali? Stăm ore în şir la cozi ca să ne plătim impozitele, economisim cu greu cîteva milioane de lei pentru a ne monta apometre şi directorii Regiilor, împreună cu primarii, hotărăsc că nu vor ţine cont de ele. Ne debranşăm de la reţeaua de termoficare sau dăm tot salariul pe factura de întreţinere? Hotărît lucru, lumea nu e dreaptă!

Observ, cu amestec de mirare şi dezamăgire, cum oameni cumsecade, decenţi, se lasă, în disperare de cauză, dar fără ca asta să-i scuze, păcăliţi de promisiunile unui partid extremist! Asta ne lipseşte? Un lider cu grave probleme psihice şi comportamentale, un justiţiar autoproclamat, maestru al minciunii sfruntate, al bălăcăririi adversarilor politici, al deversărilor soioase de lături şi mîzgă de sorginte securistă? Ăsta e preşedintele de care avem nevoie?

Ce vrem, pînă la urmă?

Vrem să progresăm. Să schimbăm ceva. Vrem să intrăm în Uniunea Europeană, simbolic, formal sau din dorinţa să ne meargă mai bine? Ne dorim salarii mai mari, preţuri şi tarife rezonabile, un sistem de asistenţă socială viabil, un buget mai mare pentru sănătate şi pentru educaţie, servicii de calitate, o cunoaştere deplină a drepturilor noastre cetăţeneşti şi respectarea lor, ca o prioritate absolută pentru funcţionarii publici. Vrem să avem o economie funcţională, un mediu de afaceri favorabil, fabrici mai mici şi mai rentabile în locul mamuţilor industriali ("măreţele realizări" de altădată), vrem să fie reduse substanţial corupţia, birocraţia, ponderea muncii la negru. Uniunea Europeană vine cu un sistem de norme, stabileşte criterii pe care trebuie să le îndeplinim, dar nu poate face treaba în locul nostru. Nu se va amesteca în chestiunile interne, va lăsa puterea de la Bucureşti să acţioneze sau nu în direcţii pe care organismele europene le-au verificat şi le-au omologat drept bune. Vom îndeplini sau nu acele criterii, este problema noastră, ei ne pot lăsa în *stand-by*, aşa cum stă, de mulţi ani, Turcia.

© V. Doroţi

Sub nici o formă nu putem vorbi despre o pierdere a suveranităţii, prin respectarea unor norme de integrare. Sîntem liberi să alegem. Sîntem liberi să ne agăţăm de ce e al nostru, familiar şi ineficient, să ducem cu noi acel balast arhaic, tradiţional, să ne purtăm ca o naţiune adolescentă, rebelă şi nedumerită, în căutarea propriei identităţi, necoaptă, imatură, care nu ştie încă să-şi asume responsabilitatea propriei reuşite.

Avem nevoie de o clasă politică mai competentă, pentru că numai prin voinţă politică societatea se poate însănătoşi.

Avem nevoie de decizii politice bune. Numai cu ajutorul lor pot fi stimulaţi cei ce-şi plătesc impozitele şi pot fi pedepsiţi cei ce nu şi le plătesc, poate fi promovat un comerţ cinstit şi o concurenţă loială, pot fi descoperite acele priorităţi de guvernare care să servească şi pe termen lung bunăstarea noastră. Sîntem liberi să alegem acei oameni politici care să ne reprezinte interesele, nu să şi le facă pe-ale lor. E ca-n poveştile de iubire, sîntem nevoiţi să riscăm mereu, să le acordăm încrederea noastră, s-o luăm de la capăt cînd sîntem înşelaţi, pentru că lipsa de acţiune nu e cu nimic mai bună decît o alegere greşită.

Avem nevoie de acea întîlnire şi de acea dezbatere de lungă durată între oamenii politici, intelectuali şi reprezentanţii Bisericii, întîlnire pe care o propunea, cu vreo doi ani în urmă, chiar în paginile *Dilemei*, Teodor Baconsky, pentru a se găsi obiective concrete astfel încît acţiunea socială să aibă o oarecare coerenţă şi o oarecare armonie.

Avem nevoie de o Biserică dispusă să-şi aducă mesajul şi rînduielile la zi, să se adapteze vitezei în care trăim, să devină atractivă pentru doctori, profesori, economişti, nu doar pentru băbuţele habotnice.

Avem nevoie de lideri de opinie mai înţelepţi şi de organizaţii civice mai active.

Avem nevoie de o reuşită a politicii monetare de *ţintire directă a inflaţiei*, pe care o va promova Banca Naţională a României începînd cu anul viitor, sarcină deloc uşoară, în condiţiile sindicale de la noi, dar şi din cauza economiei naturale practicate în multe dintre satele noastre, locuri cu o circulaţie monetară extrem de redusă.

Avem nevoie, şi asta pare greu de înfăptuit, să ne regăsim încrederea în noi şi încrederea în cel de lîngă noi.

Nu cred că aderarea la Uniunea Europeană ar putea însemna o pierdere a identităţii, ci dobîndirea unei identităţi noi, în continuă îmbunătăţire. Nu sîntem făcuţi pentru stagnare. Dacă descoperim ce ne dorim cu adevărat şi de ce ne putem dispensa, am făcut deja primul pas. Nu ştiu dacă paşii următori vor fi mai uşor sau mai dificil de făcut, ştiu doar că nu poţi să mergi fără să faci primul pas.

▲

Varujan VOSGANIAN

Pentru o abordare modernă a suveranităţii

Intregrarea României în Uniunea Europeană este un proces care presupune, prin natura lui, participarea ţării noastre la o serie de politici europene. Unele dintre acestea, cum ar fi cele din domeniul agricol, comercial, al transporturilor precum şi cel privind înfăptuirea Uniunii economice şi monetare, necesită un transfer de competenţe dinspre statele membre către organismele comunitare. Domenii cum ar fi politica regională, politica socială şi de sănătate, politica în domeniul cercetării, mediul şi protecţia consumatorilor, energia şi coeziunea economică şi socială presupun înfăptuirea unor politici comunitare prin împărţirea competenţelor. Există şi domenii cum ar fi educaţia, cultura ori mediul de afaceri, în care Uniunea Europeană devine un însoţitor al statelor membre, oferind fonduri structurale necesare modernizării şi dezvoltării. Această îmbinare între acţiunile de cooperare şi acţiunile de integrare, cu o pondere în creştere a celor din urmă, arată că procesul de transferare a unor competenţe este în evoluţie.

Există aşadar în cadrul Uniunii Europene un mecanism decizional care deosebeşte şi întrepătrunde competenţele exclusive ale statelor membre cu competenţe în exercitarea cărora se aplică principiul subsidiarităţii (consacrat o dată cu Tratatul de la Maastricht), dar şi competenţe exclusive ale UE (cum ar fi de pildă politicile comerciale comune). Într-o astfel de situaţie complexă, dezbaterea privind redefinirea conceptului de suveranitate este îndreptăţită. Este limpede că modul clasic de înţelegere a suveranităţii, a dreptului statului de a decide liber în treburile sale interne şi externe presupune o nuanţare a acestei definiţii. În raporturile din cadrul UE nu se pune problema că statele nu mai sînt suverane. Însă în relaţiile lor din interiorul Uniunii, exerciţiul suveranităţii statelor derogă de la principiul clasic al suveranităţii unice, indivizibile şi exclusive.

Există în această privinţă cîteva realităţi incontestabile. În cadrul Uniunii se recunoaşte efectul direct al dreptului comunitar şi superioritatea acestuia faţă de dreptul intern. Trecerea la moneda unică înlătură dreptul suveran al statelor de a bate monedă. Criteriile de convergenţă limitează dreptul ţărilor membre de a avea o politică monetară proprie şi creează unele obligaţii în ceea ce priveşte poziţia externă şi politica bugetară. În viitorul apropiat, anumite domenii cum ar fi Forţa de Reacţie Rapidă a UE, mandatul european de cercetare şi aducere, legislaţia spaţiului aerian european sau piaţa comună pentru domeniul cercetării şi dezvoltării vor fi probabil confirmate drept apanajul decizional al Uniunii. Statele membre au înţeles că în procesul integrării suveranitatea nu-şi poate păstra caracterul absolut şi că prin participarea la tratatele UE au devenit mai puternice decît dacă ar fi acţionat pe cont propriu.

© S. Ivanoschi

Esenţa redefinirii suveranităţii se referă la faptul că restrîngerea volitivă a unor atribute ale acesteia şi transferarea lor către organizaţii sau instituţii internaţionale nu înseamnă o negare a suveranităţii ci, mai ales, întărirea dimensiunii sale funcţionale.

O astfel de dezbatere nu s-a produs în mod serios în România. Deşi adoptarea noii Constituţii a presupus unele revizuiri pentru adaptarea suveranităţii clasice, cum ar fi introducerea unor dispoziţii care permit renunţarea la exerciţiul exclusiv al unor competenţe, eliminarea dispoziţiilor discriminatorii (de exemplu, în privinţa exercitării funcţiilor publice şi deţinerea în proprietate de terenuri) ori acordarea dreptului de vot şi eligibilitate europeană, semnificaţia profundă a acestor modificări a rămas neobservată. Ceea ce trebuie să facă clasa politică este să-şi asume abordarea modernă a suveranităţii ce rezultă din specificul procesului de integrare, şi anume să fie convinsă de faptul că partajarea atribuţiilor suveranităţii cu Uniunea Europeană este un cîştig mult mai mare decît rămînerea în afara geografiei economico-politice şi decizionale europene şi captivitatea într-o retorică patriotardă a izolării.

Sîntem încă departe de Statele Unite ale Europei, pe care le prefigura Victor Hugo în secolul al XIX-lea. Integrarea României urmează să se petreacă într-o Europă a naţiunilor, şi cîtă vreme naţiunile vor dăinui, ele vor păstra atributul suveranităţii. Forţa Europei stă în diversitatea ei. Iar această diversitate va exista încă multă vreme, cel puţin atîta cît pe lume se vor naşte poeţi.

▲

Peter ECKSTEIN-KOVACS

Ieri şi azi

Atributul de suveranitate, alăturată statului român, apare în Constituţia din 1948, avînd un parcurs mai scurt în istoria constituţională decît atributul de indivizibilitate, apărut încă din 1866. În subconştientul mai multor generaţii de români, porneşte o bandă magnetică cu vocea inconfundabilă a lui Nicolae Ceauşescu, clamînd „neamestecul în treburili interne ale altor ţări“ ca şi definiţia, cea mai succintă şi exactă, a noţiunii de suvernanitate. Formă fără fond, la apariţia ei în 1948, sintagma de suveranitate a cunoscut totuşi cîteva momente în care şi-a găsit un conţinut efectiv, cel mai important fiind cel al invaziei Cehoslovaciei din 1968, cînd România, beneficiind de un consens cvasi-general din partea cetăţenilor săi, s-a manifestat ca şi un stat suveran şi independent.

Suveranitatea, capacitatea unui stat de a dispune fără îngrădiri asupra destinelor sale, a avut de suferit, pe parcursul istoriei moderne a României, cel puţin din două motive, dacă privim problema din punctul de vedere al democraţiei liberale. Două mari puteri, Germania şi URSS, în epoci diferite, au limitat, uneori pînă la anihilare, capacitatea puterii statale de a exprima o poziţie proprie faţă de politica internă şi externă a ţării, iar pe de altă parte, puterea statală a fost nedemocratică, impusă prin forţă, nereflectînd voinţa cetăţenilor săi.

România şi-a redobîndit vocaţia de suveranitate după schimbările din decembrie 1989, trezindu-se într-o Europă care-şi căuta locul şi rostul ei în plin proces de globalizare.

Constituţia din 1991 renunţă uşurată la definiţia de „republică socialistă“, face să reapară sintagma de „stat naţional“ şi păstrează nemodificată „suveranitatea“. Euforia – cunoscută de altfel de toate celelalte ţări foste socialiste din Europa-Centrală şi de Est – de redobîndire a unei suveranităţi reale este estompată de scepticismul (realismul) constituantei româneşti, care omite suveranitatea la articolul privind limitarea revizuirii Constituţiei, păstrînd desigur prevederile despre intangibilitatea caracterului naţional, independent, unitar şi indivizibil al statului român.

Comisia pentru revizuirea Constituţiei a lucrat cu proiectul viitoarei Constituţii europene pe masă. Nu s-a putut şi nici nu s-a vrut ocolirea unor subiecte care au vizat în mod direct modificarea concepţiei de suveranitate. Raporturile dintre legislaţia naţională şi cea europeană, staţionarea trupelor NATO sau tranzitarea teritoriului naţional de către acestea, dreptul de vot al cetăţenilor UE rezidenţi în România la alegerile locale şi cele europene au necesitat redactarea unui text care prevede „transferarea unor atribuţii către instituţiile comunitare, precum şi al exercitării în comun cu celelalte state membre a competenţelor prevăzute în aceste tratate“. Textul din Constituţie este în concordanţă cu prevederile primului articol din proiectul Tratatului constituţional al Uniunii Europene, care prevede că statele membre conferă competenţe Uniunii pentru atingerea obiectivelor comune. „Exercitarea în comun a competenţelor“ face parte din frazeologia oficială a Uniunii, mai-marii Europei nedorind să încurajeze posibilele controverse ce s-ar putea isca în caz de afirmare în textele oficiale a unei suveranităţi limitate.

UE dispune de competenţă exclusivă pentru stabilirea regulilor de concurenţă necesare funcţionării pieţei interne, precum şi în domeniile politicii comerciale comune, uniunea vamală, conservarea resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune de pescuit şi politica monetară pentru statele membre care au adoptat euro. În aceste domenii, legislaţia europeană face parte de drept din dreptul intern, parlamentele naţionale neavînd dreptul de a le lua în discuţie. Lista domeniilor de competenţă comună a parlamentelor naţionale şi ale Uniunii este mult mai largă, în aceste cazuri, parlamentele naţionale adoptă acte normative în executarea legilor şi legilor cadru europene. În domeniul politicii externe şi de securitate, proiectul Constituţiei europene prevede doar necesitatea ca statele membre să „sprijine în mod activ şi fără rezerve politica externă şi de securitate comună“, neprevăzînd acte normative obligatorii pentru parlamentele naţionale.

Proiectul Constituţiei europene prevede multiple garanţii ca statele membre, chiar şi în condiţiile renunţării în majoritatea cazurilor la regula unanimităţii la luarea deciziilor în instituţiile europene, să-şi poată manifesta eficient voinţa. Astfel, exercitarea competenţelor Uniunii are la bază principiile subsidiarităţii şi proporţionalităţii. Potrivit principiului subsidiarităţii, Uniunea intervine numai şi în măsura în care obiectivele acţiunii preconizate nu pot fi atinse în mod satisfăcător de către statele membre nici la nivel central, nici la nivel regional şi local, dar pot fi, datorită dimensiunilor şi efectelor preconizate, mai bine atinse la nivelul Uniunii. Parlamentele naţionale sînt informate „din faşă“ despre proiectele de acte normative ale Uniunii, ele putînd returna Comisiei Europene proiectele, dacă un număr de state consideră că Uniunea „a mers prea departe“, a nesocotit principiul subsidiarităţii, adică încearcă să legifereze într-un domeniu în care nu este mandatat prin Constituţia europeană. Mai mult, statele se pot adresa Curţii de Justiţie, dacă consideră că Uniunea nu a respectat principiul subsidiarităţii. Ca o ultimă soluţie, proiectul Constituţiei europene prevede şi posibilitatea retragerii unui stat membru din Uniune. În această situaţie, statul în cauză „scapă“ de limitarea suveranităţii pe care a acceptat-o desigur, anterior, benevol, prin aderarea la Uniune.

Uniunea Europeană se bazează pe respectarea demnităţii umane, a libertăţii, a democraţiei, a egalităţii, a statului de drept şi pe respectarea drepturilor omului. Tot proiectul Constituţiei europene prevede că „Uniunea respectă identitatea naţională a statelor sale membre şi funcţiile esenţiale ale statului, în special cele care se referă la asigurarea integrităţii teritoriale, la menţinerea ordinii publice şi la apărarea securităţii interne“.

Într-o lume globalizată, bîntuită de terorism şi infracţionalitate transfrontalieră, concepţia „clasică“ a suveranităţii nu mai poate sta în picioare. Modelul propus prin proiectul Tratatului constituţional al Uniunii Europene pare a fi o soluţie acceptabilă atît pentru statele din noua, cît şi pentru cele din vechea Europă.

▲

Stela GIURGEANU

EU şi UE

Eu, mi-ai zis într-o vineri bucureşteană, pe la patru, în staţie la Universitate, de sub cozorocul pepit, *am rezerve*. Că steguleţul cu 12 stele nu va flutura bunuţ chiar din clipa integrării pe deasupra capetelor noastre, îmi puteam închipui şi singură, dar, recunosc, ceea ce nu luasem în calcul era această îngrijorare a ta. *Că ai ieşit de sub tutela comuniştilor şi intri sub o alta,* este doar o parte. Faptul că nu ştii prea multe despre legislaţia UE te aruncă însă şi mai mult în braţele acestei nelinişti. *Prea frumos*, mi-ai zis cîţiva paşi mai încolo, lîngă zidul Universităţii, încercînd să eviţi alţi trecători şi să-ţi cauţi cuvintele (că doar te dădeam la ziar), *este prezentat totul, ca să nu existe un dezavantaj,* unul care să anuleze sau cel puţin să ţină serios balanţa cu beneficiile. Tu ştii, tu eşti *Stan Păţitu'*. Uite, de pildă, întrebarea asta a mea, cu suveranitatea statului. *Va fi, vorba aia... sublimă*, şi-mi faci cu ochiul. De ce-ai spus asta? *Pentru că e logic, dacă ne integrăm va trebui să ne aliniem la Constituţia europeană. Şi*, fără să bagi mîna în foc, dacă ţineai tu bine minte, *parcă o lege a noii Constituţii spune că, în anumite condiţii, dacă o lege de-a noastră s-ar bate cap în cap cu una de-a lor, cîştigă a lor*. Deci, ce suveranitate să mai fie? Şi ai plecat destul de brusc, că ţi-a venit nouăzeciul.

Eu, ai reluat însă discuţia la puţin după plecarea troleului, dar nu înainte de a te regăsi în spatele unei tarabe de flori, cu basma pe cap şi vorba chitită să mă facă să cumpăr un buchet, *nu ştiu ce e aia suveranitate*. Îţi oarecum explic, *aha, dacă-i aşa, atunci mai bine hoţii ăia decît ăştia*. Am ridicat, deodată amuzată de francheţea ta, atît sprîncenele şi colţurile gurii, cît şi întrebarea „de ce?". *Că pe-ăştia-i ştim de-o viaţă ce le poate pielea, să-i vedem şi pe-ai lor.*

Aşa, aşa, ai preluat repede vorba florăresei, sub chipul de client serios cu palton şi diplomat, care a tras însă cu urechea la discuţie. *Domnişoară, integrarea, dacă pot să-i zic aşa* (şi ai putut!), *ăsta ar fi singurul lucru care ar mai salva România*. Ai pledat mai apoi preţ de cîteva minute pentru integrare, pentru dezvoltarea economică pe care ar produce-o şi pentru legile noi pe care chiar speri să le aducă, sănătoase şi utile eu-lui majoritar, legi care ar mai putea eradica din corupţie şi ar aduce o brumă de bunsimţ. *Totul ne-ar ridica din stadiul în care ne aflăm*, ai încheiat şi ai plecat entuziasmat, dar doar pe jumătate. Ţi-ai adus aminte că integrarea este totuşi ca „un vis de tinereţe..."

Eu nu înţeleg o treabă, te-ai revoltat puţin mai tîrziu, în faţa cofetăriei de cinci stele. Adică eşti de acord că, la o adică, integrarea asta va trebui să ţină cont, în ceea ce priveşte legislaţia română, de „recomandările" (le-am pus între ghilimele, aşa cum mi-ai cerut) forumului european. Bun, e normal, dacă tot au ei sloganul „în uniune este forţa" e normal să fim cu toţii de aceeaşi parte a baricadei. Dar ţie tare îţi e că vor fi unii mai de o parte, adică de aia mai bună, decît alţii. Că ni se vor impune nişte chestii („ce chestii?" întreb, „chestii!", îmi răspunzi puţin agasat) de marile puteri ale uniunii, în beneficiul buzunarului lor. Apoi mai sînt şi chestii de ordin spiritual care poate vor contraveni serios cu mentalitatea noastră. De exemplu, să iau partea cu religia. Noi ortodocşi, ei catolici... Grecia e ortodoxă, ţi-am sugerat. *Lasă-mă, dom'le*, m-ai repezit, *cu Grecia! Grecia e Grecia, România e România!* Nici nu am îndrăznit să-ţi amintesc de Anglia. Că n-am văzut şi cu euro? Ăla clar atentat la suveranitate. Şi nemţii, cît sînt ei de nemţi, au renunţat pînă la urmă la marca lor (iar n-am avut curajul să amintesc de Anglia). Erai contra? Nu, nu chiar. De fapt, dacă ai stat să te gîndeşti, statutul românului de rînd nu se va schimba, va rămîne acelaşi cal de bătut... doar băţul îl va mînui altcineva...

E o prostie inimaginabilă, mi-ai aruncat însă zece minute mai tîrziu, aproape de Romană şi aproape mînios (dintr-o dată, căci îmi zîmbeai) cînd te-am întrebat dacă suveranitatea statului va avea de suferit, şi dacă integrarea, în general, are pe lîngă părţile ei bune şi părţi negative. *Eu spun că integrarea va aduce cu sine spiritul european. Adică civilizaţie şi un grad de trai superior*. Vor dispărea locuri de muncă? *Da, poate că vor dispărea acele locuri de muncă neproductivă, se vor închide fabricile nerentabile. Dreptul angajatului va fi luat însă în serios, de vreme ce legislaţia va intra şi ea în Europa. Da, se vor acorda mai multe drepturi formaţiunilor minoritare, cu atît mai bine. Cu ce ne încurcă?*

La urma urmei ce-mi oferă mie suveranitatea? m-ai mai întrebat, tot ca răspuns. *Constituţia neaoşă*? Pe care tu nici n-ai votat-o... Panicile unora vis-à-vis de integrare le traduci prin sloganul „nu ne vindem ţara" şi le găseşti de mult fumate sau ca pe nişte gogoriţe care nu au făcut niciodată nici un bine. *Dă, Doamne, să intrăm în UE*, mai zici şi mă laşi la semafor.

Tu traversezi, eu rămîn.

▲

Ciprian CIUCU

Conformism, puţin artificial

Suveranitatea este un mit. Oricît de tranşant sună această afirmaţie, în condiţiile contemporane ale mondializării, acesta este un fapt. Nostalgicii teoriei *realiste*, care pun la baza relaţiilor internaţionale exclusiv statul (motiv pentru care astăzi nu i-aş numi tocmai realişti), se agaţă de conceptul de suveranitate juridică, neglijînd faptul că se poate vorbi de suveranitate numai dacă condiţiile politice, economice şi militare o permit. Degeaba se invocă principiul egalităţii în drepturi a statelor în relaţiile internaţionale (formulat încă din secolul XIII), din moment ce, făcînd un efort spre sinceritate, observăm că întregi ramuri ale economiei se bazează pe subvenţii externe, iar donorii şi creditorii României sînt printre ultimele speranţe ale guvernanţilor şi poate ale noastre, ale tuturor. La o primă privire, acesta ar părea un punct de vedere cinic. Nu voi încerca să neg nuanţa cinică a rîndurilor de mai sus, atîta timp cît acestea redau un adevăr probat de comportamentul politic de zi cu zi.

Suveranitatea este un concept care rămîne un subiect sensibil la noi, cu toate că de curînd Guvernul PSD a reuşit să cuprindă, fără prea multe bătăi de cap date de consultările democratice, o serie de articole în Constituţie care să permită un transfer voluntar de competenţe politice Uniunii Europene în orizontul anului 2007. Această chestiune a suveranităţii, care, în fond, astăzi pare că ar ţine mai mult de orgoliul naţional, are în continuare un potenţial polemic şi trebuie să ne aşteptăm să devină temă electorală a unor partide ceva mai extremiste. Ironia vine din faptul că majoritatea concetăţenilor noştri îşi manifestă necondiţionat încrederea în instituţiile (democratice) europene mai mult chiar decît cetăţenii Uniunii înşişi. În acelaşi timp, îşi manifestă lipsa de încredere în instituţiile democratice autohtone. Explicaţia, o ştim cu toţii, nu-i aşa? Mizeria clasei politice de la noi etc., etc., etc.

Polurile de opinie ne arată că românii s-au săturat de eşecurile repetate, de scandalurile de corupţie şi de frustrări permanente şi că aşteptările lor se îndreaptă spre Domnii din Europa. Un eurobarometru din vara trecută al organizaţiei Gallup, Budapesta ne spune că românii aşteaptă în primul rînd de la Uniunea Europeană să menţină pacea şi securitatea în Europa, să lupte împotriva sărăciei şi a excluderilor sociale şi să combată corupţia. Aşteptările, normale dacă ne gîndim la lipsa de încrede în politicul autohton, ne mai arată că UE întruchipează astăzi mitul salvatorului sau cel puţin înlocuieşte treptat mitul salvatorului american din anii '50, aşa cum euro a început să înlocuiască dolarul (79% dintre români sînt pentru înlocuirea monedei naţionale cu EURO). Dintre ţările candidate, România ocupă primul loc în topul celor care doresc ca Uniunea Europeană să joace un rol tot mai important în viaţa lor (79% dintre respondenţi), în timp ce doar mai puţin de jumătate din cehi doresc acelaşi lucru.

Românii îşi pun speranţe în instituţiile europene şi în politicienii europeni, taxînd astfel lipsa de eficienţă a instituţiilor româneşti şi a politicienilor români.

Politica de securitate este în general considerată ca fiind apanajul statului şi poate fi un indicator pentru autopercepţia abstractului termen *suveranitate*. Cînd vine vorba despre această *politică de securitate*, doar 50% dintre români par a fi dispuşi să o lase în seama Uniunii. Se pare că doar jumătate dintre români ar dori ca această funcţie (a unui stat suveran) să fie delegată la nivel european. Totuşi, acelaşi sondaj ne arată că nu mai puţin de 92% dintre români consideră pacea şi securitatea o prioritate cheie a societăţii de astăzi. Dar nu tot atît de mulţi sînt dispuşi să o lase pe seama Europei.

Românii nu sînt cu Europa pentru valorile europene de care se face atîta caz oricînd şi oriunde (oricare ar fi acelea – fiecare stat membru are o abordarea diferită a acestor valori), ci alegerea lor este motivată de alternativa pe care o reprezintă aceasta la diletantismul politic autohton.

▲

Mariella CIOBOTARU

Mariaj în stil european

Tocmai cînd pe-acasă se trezea lumea din beţia nunţii prinţesei Luminiţa, în cuvintele de revoltă ale baroanei Nicholson, avocaţi specializaţi în dreptul familiei de prin toată Europa s-au adunat în Luxemburg spre a-şi pune înţelepciunea la contribuţie şi a se dumiri cum să-i dezlege de certificate de căsătorie şi de obligaţiile ce decurg din ele pe cetăţenii europeni de diverse naţionalităţi. Ţinînd în mod fundamental de cultură şi mentalitatea unei ţări, regulile mariajului şi ale divorţului sînt văzute drept embleme ale suveranităţii unui popor, iar uniformizarea lor într-un cod al familiei unic şi European ar stîrni probabil mai multă revoltă decît moneda unică ori alte compromisuri pe care le-au făcut de amorul apartenenţei la Uniune.

În plus, instituţia matrimonială în sine începe să cunoască forme noi, oarecum inevitabile după revoluţia feministă, dar şi după ce minorităţile sexuale se bucură de tot mai multe drepturi. Cu alte cuvinte, fetele nu prea mai vor să se mărite (sau cel puţin nu cum au făcut-o mama şi bunica), dar dacă-i vorba de o relaţie cu o persoană de acelaşi sex, vor. Băieţii, cam tot aşa. Iar acum, că nici graniţele şi nici monedele nu-i mai împiedică să călătorească liber, lucrurile nu fac decît să se complice. În căutarea unui job, a unei burse, a unui iubit sau poate a unui mit, oamenii călătoresc, întîlnesc alţi oameni, se iubesc, se căsătoresc. Cîteodată fac şi (rost de) copii. Şi de parcă toate astea nu le-ar fi de-ajuns, din ce în ce mai mulţi dintre ei nu se opresc aici, ci sar în filmul vieţii lor „a few years later" şi... divorţează. Şi dacă mariajul nu a fost 100% neaoş, evident lucrurile se complică.

Francezul ar lăsa-o pe italiancă şi englezoaica pe spaniol, dar problema avocaţilor este conform căror reguli. Cum să împartă compensaţiile, copiii şi alte bunuri săvîrşite într-un fel sau altul în comun. După legea din ţara doamnei, a domnului sau după legea ţării în care s-a săvîrşit nebunia. Să fie divorţ din vină în stil italienesc sau din bună înţelegere şi consens în stil suedez? Şi ce te faci cu olandezul divorţat pe cale administrativă în ţara lui care se încăpăţînează să-şi încerce norocul cu o cetăţeană dintr-o altă ţară în care divorţul, dacă nu-i pronunţat la tribunal, e ca şi cum n-ar exista. Şi dacă mai intră şi copiii în ecuaţie, care în virtutea convenţiilor europene au dreptul să-şi vadă ambii părinţi, singurele bucuroase din treaba asta nu pot să fie decît companiile aeriene care-i zboară în mod regulat de la mamă la tată şi retur. Dorinţa de distribuţie cinstită a legislatorilor europeni a mers atît de departe încît unii judecători au decis ca locuinţa copilului să fie o săptămînă la mama şi una la tata şi tot aşa pînă la majorat.

În tot acest haos, unii specialişti în dreptul familiei încearcă să fie constructivi şi sugerează chiar introducerea unei noi instituţii, căsătoria de tip european, la care să poată opta cetăţenii de naţionalităţi diferite şi care să aibă reguli clare, atunci cînd se termină luna de miere, despre cum anume se împarte borcanul. Nu m-aş mira ca în curînd să se distribuie populaţiei broşurele asemenea celor de promovare a metodelor contraceptive care să spună ce alte forme de convieţuire şi parteneriat de cuplu s-au mai legalizat prin Europa, ce avantaje sau dezavantaje aduce fiecare, ce siguranţă şi ce riscuri. Alţii încearcă şi chiar au reuşit să introducă pe piaţă forme noi şi din ce în ce mai relaxate de mariaj precum PaCSul francez (Pacte Civil de Solidarité). Îmi şi imaginez primarul vreunui sătuc franţuzesc întrebînd cu emoţie „cetăţeană... vrei să te solidarizezi cu cetăţenul...?" „Da", va zice ea relaxată ştiind că şi dacă într-o bună zi se va răzgîndi, despărţirea bunurilor rezultate din această onestă relaţie de parteneriat va fi mai uşoară decît ar fi fost în cazul unui mariaj tradiţional.

După o asemenea conferinţă, îţi trece bruma de idee care îţi mai venea din cînd în cînd despre cum ţi-ar fi plăcut uneori să faci o ciorbă şi să aibă şi cine să o mănînce. Nu mai vrei decît să mergi la biserică, ca să-i comunici Celui de Sus că tocmai te-ai răzgîndit şi nu-ţi mai trebuie măritiş. Mai departe înveţi că viaţa poate fi şi uşoară şi frumoasă, chiar dacă sau mai ales dacă nu-ţi găseşti jumătatea! Şi că Europa e atrăgătoare, dar nu-i nici ea perfectă. Aşa că nu ne rămîne decît să muncim din greu pînă-n 2007, iar atunci cînd ne-om cunoaşte mai bine concetăţenii continentali de pe o poziţie oarecum egală, să îi iubim creştineşte, dar să rămînem consecvenţi şi hotărîţi în crezul nostru. Aşa că, celibatari din toată Europa, uniţi-vă!

▲

Liviu ORNEA

Despre integrare, fără iluzii

Integrarea europeană este, în multe privinţe, o nebuloasă. Am bănuiala că, pentru mulţi, ea înseamnă „să fie şi la noi ca la ei“ (numai, puşchea pe limbă, să nu iasă invers!). Ceea ce nu e, de fapt, chiar departe de adevăr. Că, în general, la noi nu e ca la ei ştie toată lumea. Se ştie, însă, mai puţin că, în cel puţin un domeniu, sper să nu fie singurul, la noi e, deja, cam ca la ei. E vorba de cercetarea ştiinţifică. Aici, cel puţin în matematică, dar nu am de ce să cred că nu la fel stau lucrurile în alte ştiinţe fundamentale, sîntem, efectiv, sincroni: avem cam aceleaşi preocupări, aceleaşi teme de cercetare, aproape aceleaşi surse de finanţare (ale lor, desigur), citim (cînd le avem) aceleaşi cărţi şi reviste, publicăm în aceleaşi limbi de circulaţie şi, cu excepţiile de rigoare, în aceleaşi jurnale. Comunitatea ştiinţifică ne apreciază cu exact aceleaşi unităţi de măsură ca şi pe ei.

Am călătorit în ultimii zece ani destul de mult în Europa, am lucrat în mari universităţi şi institute şi niciodată nu m-am simţit privit altfel decît ca un cercetător (sînt matematician). Nu am simţit vreodată că se aşteaptă de la mine să mă conformez unei scheme prestabilite, să ilustrez o paradigmă, să mă comport ca un exponent al Estului, să-mi exhib rănile lăsate de cei cincizeci de ani de comunism, să fiu, în general, altceva decît sînt. Nu am trecut, din fericire, prin penibilele situaţii descrise de Mircea Cărtărescu. Întotdeauna am colaborat firesc cu colegii europeni, am avut proiecte comune, am făcut cercetare împreună şi am publicat împreună. Diferenţele dintre noi şi ei există, desigur, dar sînt normale (acelaşi tip de diferenţe există şi în interiorul UE) şi nu sînt întotdeauna cu acelaşi semn, ţin de nivelul şi de calitatea finanţării, de condiţiile de lucru din universităţi şi laboratoare, de mentalitate şi de calitatea cercetătorilor.

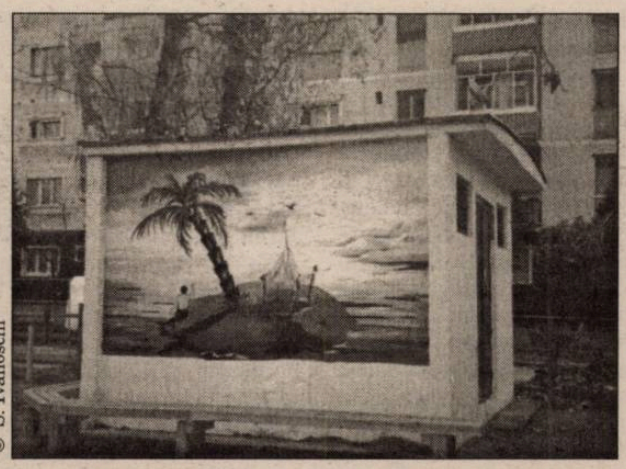
© S. Ivanoschi

Toate tarele, multe, de care suferă cercetarea românească (în această privinţă se pot consulta cu mult folos studiile profesorului I. Haiduc, de exemplu, şi ale asociaţiei Ad Astra: www.ad-astra.ro) există şi în ţările UE, noi n-am inventat nimic. Şi acolo există valori amestecate, universităţi slabe, cu profesori navetişti, făcute pe puncte sau din raţiuni politico-sociale, există şi doctorate date pe te miri ce, există şi acolo finanţări dubioase, pseudocercetători, promovări scandaloase, reviste de doi bani care publică orice etc. Dar accentele, proporţia şi „calitatea scandalului“ diferă.

În aceste condiţii, ceea ce aştept de la integrarea noastră în UE este numai o schimbare de accente. Sper să fim obligaţi să adoptăm, în fine, şi să aplicăm acele legi benefice, acele standarde de calitate constrîngătoare care, la ei, ajută şi stimulează cercetarea, nu o oprimă. Sper ca guvernele ulterioare integrării să fie obligate să finanţeze, în primul rînd ele, cercetarea românească pentru ca să ieşim o dată din situaţia absurdă de cercetători navetişti care lucrează numai pe bani din (şi, firește, în) Vest. De altfel, acelaşi lucru îl sper pentru toate domeniile vieţii sociale, calitatea cercetării neputînd fi mult diferită de media celorlalte activităţi.

Nu îmi fac, în schimb, nici o iluzie cu privire la calitatea marilor noştri oameni de stat. Nu cred că sperata integrare îi va face mai de ispravă. Oricum, se pare că tot cei care ne conduc acum vor semna şi documentele de integrare. Politicieni hulpavi, oneroşi, mincinoşi, aroganţi, hoţi, nemernici sînt şi la ei, în privinţa asta sîntem deja bine integraţi. Tot ce îmi doresc este ca repetatele contacte cu politicienii de acolo să le dea şi alor noştri acel lustru care să-i facă mai uşor de suportat.

Rămîne vechea noastră problemă: cum să ne transportăm noi saricile pline cu identitate *sur les grands boulevards* şi în Trafalgar Square. Ei bine, în privinţa asta chiar nu am nici un fel de temeri. Dimpotrivă, am certituni. Vom continua să fim ce-am fost, ba poate şi mai şi. Nu-mi pot imagina toaletele instituţiilor noastre curate ca în Germania (las' că nici prin sudul Italiei nu strălucesc). Nu-mi pot imagina pereţii Universităţii din Bucureşti acoperiţi cu afişele lui Mussolini sau Le Pen. Sînt sigur că şi peste douăzeci de ani tot chipul angelic al lui Corneluş o să mă privească scrutător de pe toate zidurile din centrul Capitalei. Şi, în general, nu-mi pot imagina. ▲

Cristian MIHU

Între mit şi legitimitate

O conjuncţie neutră leagă cei doi termeni din titlul dezbaterii propuse de actualul număr al *Dilemei*. Mai mult decît atît, termenul de *integrare* îi cedează politicos primul loc în titlu celui de *suveranitate*, mulţumindu-se pentru sine cu poziţia secundă. Nici un semn de întrebare aşezat la final nu vine să tulbure această amabilitate prudentă, care are mult din politeţea acordată de un tînăr nerăbdător însă nu lipsit întru totul de bună-cuviinţă unei doamne bătrîne: trebuie să îi arate deferenţă, chiar dacă nu este de acord cu ea, conştient fiind că ea este oricum lipsită de putere şi că nu o va mai duce încă mult. Fiindcă cine mai reflectează astăzi la conceptul de suveranitate, cînd înşişi profesioniştii iubirii de ţară se arată îngrijoraţi de ritmul integrării europene, pe care îl consideră prea scăzut? Au apus vremurile lui „Noi nu ne vindem ţara!“; acum, odraslele iubitorilor necondiţionaţi ai nevoilor şi neamului au altă perspectivă. Fiindcă se pare că nimeni nu vrea să le cumpere ţărişoara, iar momentul integrării acesteia în Uniunea Europeană este învăluit în incertitudine, românii „de toate categoriile sociale“ nu mai au răbdare şi „forţează“ integrarea, muncind cu sutele de mii in străinătate.

Suveranitatea pare aşadar un concept depăşit, sau care va deveni în mod inevitabil unul, în contextul integrării europene şi al globalizării. Nostalgicii nu au în fond însă de ce să se plîngă (şi în orice caz, compasiunea pe care ne-o stîrnesc aceştia este minimă; suveranitatea pe care o invocă este cea de tip comunist sau ceauşist): în Europa rămasă după război dincoace de Cortina de Fier, suveranitatea nu a fost altceva decît un subiect de propagandă. Cît despre Epoca de Aur, atunci era vorba de *suveranitatea lui Ceauşescu*, adică despre autonomia *sa* faţă de puterea de la Moscova. Autonomie care, la rîndul ei, era mai mult de faţadă.

Dincolo de antipatia stîrnită de personajul amintit, suveranitatea *de tip personal* este, în mod aparent paradoxal, singura autentică. Este însă perfect adevărat că acest tip de suveranitate nu are nimic de-a face cu înţelesul modern al conceptului. În sistemele politice tradiţionale din Europa, suveranitatea era întruchipată de o persoană: monarhul era *suveran*. Sistemul juridic născut în urma Revoluţiei Franceze a proclamat transferul acestei suveranităţi asupra întregului popor. Această accepţiune juridică a principiului suveranităţii îi relevă acestuia dimensiunea utopică. Conceptul democratic de suveranitate a poporului, dincolo de similaritatea supărătoare a expresiei cu anumite slogane din perioada comunistă, este un mit (aşa cum însăşi democraţia, în înţelesul ei maximal, este un mit).

În perioada modernă, o dimensiune ne-utopică a termenului de suveranitate se referă la supremaţia puterii politice dintr-un anumit stat asupra a ceea ce se întîmplă în interiorul acelui stat. Şi exact acest tip de suveranitate statală este cel care ar fi diminuat de procesul de integrare europeană. Să fie distrugerea acestei supremaţii ipotetice ceva regretabil? Sau faptul că pentru reprezentativitatea politică legăturile etnice vor avea mai puţină importanţă, iar multe dintre decizii vor fi luate departe de graniţele ţării (graniţe care la rîndul lor vor deveni simbolice)? De cele mai multe ori, nu. De multe ori în decursul istoriei recente, „ingerinţele în treburile interne“, „încălcarea suveranităţii naţionale“ sau chiar (anumite) prezenţe militare străine erau ceva aşteptat de un număr deloc neglijabil de membri ai „poporului suveran“: vezi mult-rîvnita venire a americanilor, după război.

În fine, în afara suveranităţii statale ar mai exista, în mod distinct din punct de vedere teoretic, şi suveranitatea naţională, care reprezintă (sau *reprezenta)* un sinonim parţial al noţiunii de independenţa naţională. Ce mai poate rezista din această dimensiune non-statală şi non-birocratică, în condiţiile globalizării, care este caracterizată tocmai de interconexiuni si interdependenţă, şi care ar putea fi importanţa ei? Si cum mai poate fi justificată *astăzi* în mod inteligent ideea de independenţă naţională?

© V. Dorolţi

Limitarea suveranităţii naţionale este adesea privită drept o ameninţare la adresa unor specificităţi culturale, dar şi a unor principii etice şi morale. Dar care ar fi specificităţile culturale? În primul rînd, ele nu au foarte multă legatură cu cultura, fenomen cu care sentimentele cetăţeanului nu par a intra în nici un fel de rezonanţă. Omul de rînd nu „vede“ utilitatea picturii, iar literatura nu îi mai interesează nici pe studenţii filologi; în acelaşi timp, multe dintre casele vechi din ceea ce a mai rămas nedemolat din oraşele patriei sînt desfigurate de prostul gust al noilor proprietari, iar acest lucru se întîmplă în indiferenţa generalizată a celorlalţi. Mai dureros pentru mulţi este faptul că integrarea şi globalizarea afectează o sumă de cutume şi de obiceiuri care, la drept vorbind, au legătură mai mult cu condiţiile (mizere) de viaţă decît cu particularităţi culturale. În lipsa altor tipuri de valori unanim acceptate, aceste obiceiuri (fie ele culinare, muzicale sau constructive) au fost ridicate de către afecţiunea populară la rangul de chintesenţă a sufletului naţional. Iar orice atingere adusă lor este percepută dramatic şi cu totul altfel decît ca o dorinţă de a elimina obiceiuri nesănătoase sau produse alimentare de calitate îndoielnică.

Şi totuşi... Aceste tipuri de reacţii nu sînt întru totul nefondate; ele sunt doar extrem de exagerate. Integrarea aduce cu sine într-adevăr o serie de provocări şi de ameninţări, iar pentru specularea reacţiilor populare care iau naştere vor exista întotdeauna demagogi şi oportunişti fără scrupule. Şi, în ciuda grijii Uniunii Europene pentru culturile cele mai mici, pe termen lung s-ar putea ca grupuri etnice, dialecte sau chiar limbi să dispară.

Şi mai importantă decît perspectiva extincţiei unor anumite limbi este problema păstrării unor valori morale. Cum ar putea fi protejată percepţia sau pratica unor valori specifice, în cazul în care suveranitatea statală, şi odată cu aceasta şi protecţia pe care ea o asigură, devin inoperante? Astfel de preocupări par inexistente în România. Alta este situaţia în alte ţări, în Polonia de pildă. Acolo, puterea politică a stabilit preeminenţa legislaţiei naţionale asupra celei europene pentru subiecte ce ţin de etică şi morală. Ce s-ar întampla în situaţia în care puterea politică nu ar mai avea posibilitatea unei asemenea atitudini rămîne o întrebare la care numai viitorul poate da un răspuns.

Între febrilitatea pregătirii pentru integrare, dificultăţile economice aparent de nedepăşit şi apetenţa presei şi a publicului pentru senzaţional, dezbaterea lucidă şi deschisă a costurilor şi a provocărilor integrării nu şi-a găsit încă locul. Iar euroscepticismul, ni se spune, este un lux pe care nu ni-l putem permite. Cu toate acestea, nădăjduim să asistăm în curînd la multiplicarea unor puncte de vedere pe această temă. ▲

Teodor BACONSKY

Oroarea cerului vacant

● **Andrei Pleşu, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, 2003.**

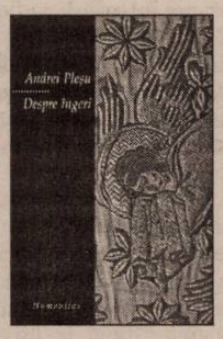

Angelologia a fost, cîndva, o respectabilă ramură a teologiei. O specialitate de frontieră, înrudită cu discursul eshatologic şi apocaliptic. În istoria dogmelor, ierarhiile cereşti i-au pasionat mai ales pe autorii de teologumene, adică pe marginalii care îşi asumă riscul de a sonda teritorii parţial virgine, încă necolonizate instituţional. Lor li s-au devotat personalităţile gnostice, inclasabilii, amatorii de apocrife şi revoltaţii anti-sistem. Evident, Ortodoxia creştină (din ambele emisfere) a căutat să disciplineze toate aceste elanuri suspecte. În arcul dintre cappadocieni şi magiştrii scolasticii, prin contribuţia cîte unui *Doctor angelicus sive seraficus*, s-a cristalizat, pînă la urmă, o doctrină canonică. Un set de axiome, completat printr-un front de răspunsuri colaterale. Mai tîrziu, în euforia neopăgînă a Renaşterii şi a romantismului european, îngerii s-au întors „la lucru", fie pentru a celebra substratul politeist al unor societăţi incomplet evanghelizate, fie pentru a „vesti" tenebroasa eră a naţionalismelor mesianice şi a individualismului prometeic. Nici catolicismul tridentin, nici pietismul contraofensiv al erei industriale (de la Chateaubriand, pînă la iconografia demianescă a revistei *Gândirea)* nu au reuşit să le redea îngerilor formidabila demnitate de care se bucuraseră, la Bizanţ şi la Roma, în primul mileniu creştin. Iar în secolul XX – prin Thomas Mann, Bulgakov, Denis de Rougemont, C.S. Lewis şi atîţia alţii – elitele occidentale au cochetat de preferinţă cu diavolii metafizicieni, burleşti sau pur şi simplu anonimi. Îngerii ceilalţi – strategii armatelor cereşti, arhanghelii războiului invizibil sau ai Buneivestiri salvatoare – au fost degradaţi la condiţia de „îngeraşi" infantili sau de siluete funerare Art Deco.

Deşi pare să fie o temă înscrisă în topul postmodernităţii, existenţa îngerilor (şi meditaţia asupra ei) se află de fapt în plină contradicţie cu omul contemporan. Falsa ei *revenire* – compatibilă cu programul stîngist de reabilitare a minorităţilor – nu ne poate înşela. Îngerii postmoderni au consistenţa de celuloid a filmografiei New Age, angajată în valorizarea subteranelor psihice şi a „şarmului" deviaţionist. Între – altfel minunatul – produs wendersian *(Der Himmel über Berlin)* şi recuzita de bîlci ocult a seriei Harry Potter, intermediarii cereşti ai noului mileniu sînt ori alcătuiri spectrale, supuse unui marketing frivol, ori „zburători" eşuaţi, care plîng după deliciile cărnii. Într-o asemenea producţie, realizată la... Los Angeles, John Travolta – îngeroi cu aripi de pelican – ni se înfăţişează în ţinute intime, cu aere de seducător coregrafic şi isprava taumaturgică a resuscitării unui căţeluş... Unde mai flutură, într-un asemenea cadru, năframa unui Fra Angelico?

Iată, cu preţul simplificării circumstanţiale, fundalul epocal pe care se profilează cea mai recentă carte semnată de Andrei Pleşu – *Despre îngeri*, Humanitas, 2003: un eveniment pe care fanii săi (frustraţi de prelungita *xeniteia* a maestrului) l-au aşteptat cu febrilitate şi căreia vecinii spirituali îi vor dedica, fireşte, analize rînd pe rînd laborioase, encomiastice sau cinstit exigente. Am spus „eveniment", fără să exagerez amoros. Căci nu altfel se poate clasifica o apariţie atît de nonşalant ostilă noului conformism cultural, atît de înţelept anacronică şi atît de tacticos ziditoare. O carte pe care am citit-o neîntrerupt şi care mi-a trezit laolaltă apetitul credincios (amorţit în diplomaţie), curajul de a păşi iarăşi pe „calea cea strîmtă" şi dorinţa de a contribui, oricît de modest, la dezbaterea pe care textul o merită.

Despre îngeri nu este un tratat de angelologie, o construcţie didactică, dar nici un eseu-fluviu, cu pretenţii exhaustive. E o „ţesătură" din specia stromatelor clementine, o alcătuire poliedrică, rezultată prin juxtapunerea lecturilor graduale pe care le recomandă atît instinctul cognitiv al autorului, cît şi natura însăşi a domeniului cercetat. Textul degajă – ca şi tema sa – o muzicalitate vrăjită, din care pornesc tonuri de oratoriu şi accente de jazz (trompeta fiind instrumentul angelic prin excelenţă, nu ne miră folosirea ei strident-genială, din compoziţia barocă pînă la Miles Davis). Culegerea de date alternează cu reculegerea confesivă, insertul anecdotic se pliază în pagina de „ontologie a intervalului", convenţia cursului universitar suportă completări de factura solilocului, fără urmarea vreunei rupturi de nivel. Mai importantă însă decît unitatea formală a întregului este, aici, fidelitatea orientării anagogice, fascinaţia durabilă a elementului subtil. Convins de structura teleologic integrată a universului, Andrei Pleşu are curtoazia de a nu interfera în *ordinea* acestuia, adică în ceea ce s-ar putea numi rînduiala subînţeleasă a creaţiei. Într-o vreme asaltată de „pragmatism" – sau care ascunde sub această etichetă o amnezie religioasă aparent iremediabilă – discursul despre competenţa operativă a dublului nostru angelic se cere sărbătorit pentru admirabila sa temeritate intelectuală, dar şi pentru efectul său catarctic. A scrie *despre îngeri* într-un veac de nepăsare faţă de Sfînta Tradiţie e mai mult decît un gest în răspăr. E un act de sfidare parenetică, plin de surîzătoarea gravitate a mărturisirii.

În repertoriul stilistic al lui Andrei Pleşu, *hărnicia* este persiflată nostalgic. Ea apare ca o calitate subalternă, pe alocuri virtuoasă, dar potenţial mărginită la detestata morală a performanţei mecanice. Împotriva hărniciei – academice, administrative, sau exterior sociale – se schiţează, în subtext, rechizitoriul unui adept al harului, ca perfecţiune deja prezentă, dar şi ca ambianţă din care mania militantă, încrîncenarea ideologică şi gîndirea dualistă lipsesc în chip (supra)natural. Idealmente, autorul se înclină doar în faţa textului revelat, adică a sensului obţinut *fără efort*, prin coincidenţa fericită dintre o deloc sentimentală instanţă transcendentă şi disponibilitatea unui receptor adecvat. Cartea *adevărată* este, pentru el, cel mult *transcrisă*, dacă nu cumva *increată*, asemenea Coranului, în teologia islamică. Îmbrăţişînd un discret conservatorism neo-patristic, Andrei Pleşu percepe o materialitate transfigurată, în sînul căreia se pătrunde cu instrumentarul erotic din *Canticum canticorum*.. Pentru el, misterul, înaltul, distantul şi copleşitorul nu reprezintă mizele unui obsedant asalt celest, ci mai curînd ingredientele unui festin nupţial, ale unui banchet mistic, la care participi protocolar, smerit şi – cum mult îi place gînditorului să repete – *bine dispus*.

Determinantă îmi apare, în volum, concepţia implicită asupra Ortodoxiei, care se conturează graţie perfectului şarf lingvistic atît de propriu autorului. Dreapta situare în credinţă solicită, astfel, precedenţa adevărului şi funcţia certificantă a gestului creator, pertinenţa paradoxală a răspunsului incorect, dizolvarea dihotomiilor în orizontul trinitar al „luminii neapropiate", substratul ecumenic al experienţelor spirituale şi universalitatea intersubiectivă a gîndirii simbolice, ambiguitatea „luptei cu îngerul" (în urma căreia *învinsul* se descoperă *ales*), transparenţa alchimică a *muntelui* şi pulverizarea pietrei în dezolarea mundană a *deşertului*... În rezonanţă cu Horia Bernea – căruia cartea îi este frumos dedicată – Ortodoxia depăşeşte, cu Andrei Pleşu, cadrele confesionale şi istoricitatea dulceag-orientală a complexului schismatic pentru a se afirma ca stare de spirit înnăscută, ca vocaţie a gratuităţii liturgice, dar mai ales ca metodă intelectivă a eternului urcuş, riscant şi inventiv *(epektasis)*. *Această* Ortodoxie *este* categoric europeană, întrucît combină organic toate dimensiunile spaţiului circum-mediteranean: acustica sapienţială a hedonismului semitic, vizualitatea arhetipală a neo-platonismului, fragilitatea votivă a umanismului patristic, doxa algebrică a islamului clasic şi – de ce n-am spune-o? – umorul, foarte „existenţialist", al *melting-pot*-ului balcanic. Sînt sigur că numai dacă vom utiliza o asemenea definiţie a creştinismului (răsăritean sau nu) vom mai putea ajunge, astăzi, în inima altor semeni, generaţii şi neamuri.

Despre îngeri propune o apologie a oglinzii, privită ca suport al medierii fulgurante şi opusă, prin urmare, egolatriei. Reflecţia şi reflexul, speculaţia şi specularitatea, gravitaţia şi gravitatea, distincţia şi destinderea, cosmosul ca însumare a celor văzute *şi* nevăzute, armonia demersului spiritual progresiv, senzualitatea proximităţii impalpabile, realismul făpturilor netrupeşti sînt tot atîtea spaţii de tensiune joasă sau jocuri de oglindire, obţinute printr-un soi de poetică a kenozei. Pasajele exegetice dedicate figurii lui Iacob sau acelea despre „iubirea îngerească" (pp. 191-198) ne oferă un regal de filosofie religioasă, demonstrînd – pentru că, din păcate, e cazul – perena fertilitate a gîndului la Dumnezeu.

Ceea ce încîntă, la capătul lecturii, este nu doar legendara eleganţă a frazării, impecabila „dicţiune a ideilor", abundenţa insolitantă a nuanţelor şi prestanţa aforismului memorabil, ci şi desfăşurarea responsabilă a investigaţiei. Deşi excursurile sale bibliografice sînt riguros integre (nu lipseşte, cred, nimic esenţial), Andrei Pleşu refuză meta-povestirea, dansul umbrelor chineşti îndărătul paravanului doct. Dincolo de aparatul mobilizat – surse preponderent filocalice, patericale, scrieri pseudo-areopagitice, religii orientale, figuri din mistica occidentală sau arabo-persană – autorul îşi asumă ca miză personală arcanele acelui *mundus imaginalis* căruia Henry Corbin (una dintre călăuzele sale) i-a dedicat întreaga lui energie hermeneutică. *Despre îngeri* e un manifest împotriva ispitei de a moraliza lenea interioară şi o declaraţie, deloc patetică, asupra datoriei de a nu-ţi ignora Însoţitorul.

Sper să dovedesc perseverenţa de a reveni la text, cu atenţia cuvenită, pentru a nota, în jurul unor citate eminente, reuşitele autorului în materie de suspans duhovnicesc! Deocamdată, ţin să-i mulţumesc lui Andrei Pleşu pentru a ne fi scutit – măcar vremelnic – de oroarea cerului vacant sub care am ajuns, prea de tot, să vieţuim. ▲

FUNDAŢIA "GHEORGHE URSU"

organizează

CONCURS de eseu pentru liceeni

Există DREPTATE pe lume?

Îşi face JUSTIŢIA noastră datoria?

Lucrările vor fi evaluate în funcţie de bogăţia şi noutatea de idei, calitatea expresiei, înţelegerea problematicii societăţii în care trăim.

Lucrările vor avea pînă la 6 pagini dactilografiate la două rînduri sau echivalentul scris de mînă citeţ, vor fi semnate şi se vor menţiona urmatoarele coordonate: clasa, liceul, adresa, telefon, e-mail.

Lucrările vor fi expediate pînă la data de 15. XII. 2003 pe adresa: Fundaţia "Gheorghe Ursu", Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti, cu menţiunea *Pentru Concurs.*

PREMII:

Locul I: 3.000.000 lei
Locul II: 2.500.000 lei
Locul III: 2.000.000 lei
şi menţiuni în valoare de 1.000.000 lei

Primele trei clasate vor fi publicate în Revista *22.* Se vor oferi premii suplimentare constînd în cărţi şi CD-uri.

Ipoteze minoritare

– interviu cu Gáspár Miklós TAMÁS, profesor la Universitatea Central-Europeană din Budapesta –

Dle Tamás, înainte de a intra în detalii pe tema proiectului de autonomie a Ţinutului Secuiesc v-aş sugera să încercăm o definire, fie şi aproximativă, a cadrului în care se desfăşoară politica minorităţii maghiare din România. Am văzut că în ultimii ani diferenţele dintre cele două direcţii denumite „moderată" şi „radicală", legate simbolic de numele lui Marko Bela şi Laszlo Tökes, s-au acutizat, astfel încît în clipa de faţă despărţirea pare inevitabilă. O astfel de posibilitate ridică însă două întrebări: care dintre cele două direcţii răspunde mai bine scopurilor minorităţii maghiare şi care ar fi şansele ca interesele acestei comunităţi să-şi mai găsească reprezentarea în parlamentul român, în eventualitatea în care Consiliul Naţional al Maghiarilor din Transilvania se va transforma dintr-o mişcare civică într-una politică, concurentă UDMR?

Eu am citit o declaraţie a episcopului Tökes, în care spune că ei nu vor să facă concurenţă UDMR în alegerile parlamentare, deci poate că această primejdie directă nu este reală în momentul de faţă. Eu cred că în acest moment istoric conflictul se desfăşoară preponderent pe un plan simbolic. Însă şi politica simbolică este importantă – cum s-a văzut recent şi în afacerea din jurul statuii de la Arad. Politica simbolică arată cîteodată foarte bine ce se desfăşoară în adîncime, în „La Transylvanie profonde", şi cred că aici, într-adevăr, sînt cîteva procese destul de îngrijorătoare. După Trianon, după 1918, de cînd a apărut politica minoritară maghiară în România, a existat totdeauna un pericol care se poate formula foarte uşor: pericolul conflictului maghiaro-secuiesc. Situaţia demografică, economică şi socială a blocului etnic compact secuiesc din mijlocul ţării şi a minorităţii maghiare din celelalte părţi ale Transilvaniei şi a Partiumului, din Nord-Vest, e într-adevăr foarte diferită. Mi se pare că aripa radicală a mişcărilor politice maghiare din România a intrat într-un conflict foarte real. Interesele concrete, economice şi sociale ale blocului etnic secuiesc sînt diferite, acolo într-adevăr există o majoritate maghiară netă, într-adevăr se organizează o societate de limbă şi identitate maghiară foarte puternică, unde într-adevăr o polarizare politică este posibilă şi este raţională. În Secuime, unde există o majoritate maghiară, sînt oameni de dreapta, sînt oameni de stînga, ei într-adevăr pot să desfăşoare un conflict local care se aseamănă unei politici normale, ne-etnice. Interesul celorlalte regiuni în care locuiesc maghiari este diferit. Acolo necesitatea unităţii se impune de la sine. Pare că blocul etnic secuiesc nu mai e dispus să înţeleagă exigenţele grupurilor minoritare din Cluj, Satu Mare, Arad, Timişoara ş.a.m.d. Există cu adevărat primejdia ca centrul acesta secuiesc să uite pur şi simplu de nevoile celorlalţi maghiari, care încearcă să-şi păstreze forţa sub lozinca unităţii etnice. Conflictul este real, iar interesele economice ale elitelor locale joacă un rol foarte important. În Secuime există o autonomie de facto.

Care credeţi dvs. că sînt riscurile reale care pot deriva din acest conflict?

Eu cred că dacă acest conflict într-adevăr se cristalizează astfel, atunci încet, încet prezenţa maghiară în celelalte centre tradiţionale ale ungurimii din Ardeal va dispărea. Dacă politica etnică maghiară din România se concentrează asupra secuimii, vor fi neglijate interesele minorităţilor din restul judeţelor şi din partea vestică, occidentală a Transilvaniei, şi-atunci mai ales pentru clasa mijlocie şi pentru intelectualitate există, în teritoriile astea neglijate, două căi: asimilarea şi emigrarea. Presiunea economică spre emigrare este mai puternică astăzi decît acum zece ani, salariul mediu din România este cam 20 la sută din salariul mediu real din Ungaria şi elita politică maghiară din România este bineînţeles alarmată de aceste lucruri. În Secuime există o mică Transilvanie maghiară cu autonomie de facto şi cu o politică locală tradiţională, dar cei 18 la sută maghiari din Cluj – centrul tradiţional al culturii maghiare din România – vor dispărea, pur şi simplu, dacă asta merge mai departe. Primejdia este destul de mare. Dacă foarte repede n-are loc un dialog între aceste două grupuri, atunci realmente nu văd cum va arăta viitorul ungurimii din România. În spatele acestui conflict, „moderaţi" şi „radicali", există nişte realităţi economice şi sociale foarte adînci şi foarte reale.

Spuneaţi că, din punctul dvs. de vedere, secuimea beneficiază de o autonomie de facto. *Cum ar trebui atunci să privim proiectul de autonomie propus de Consiliul Naţional Secuiesc?*

Părerea mea este că pur şi simplu conducătorii politici ai secuimii vor să transforme o situaţie *de facto* într-o situaţie *de jure*. Cred că soluţiile juridice sînt secundare. Ei vor să păstreze această situaţie a supremaţiei numerice şi a preponderenţei economice a elitelor locale de etnie maghiară. Cred că detaliile juridice şi paralelele occidentale sînt secundare. Aici e vorba de un proces politic care într-adevăr se dezvoltă şi e prima oară în istoria Ardealului, ca parte a României, cînd se pare că o parte a elitei politice maghiare a abandonat pur şi simplu maghiarii din afara Secuimii. Există şi nuanţe politice diferite. Ştim foarte bine că nuanţa politică a elitelor din Secuime este mai la dreapta decît în mediul ungurilor minoritari din mijlocul Transilvaniei – Cluj, Tg. Mureş, Oradea, Timişoara ş.a.m.d., deci există şi un conflict politic ideologic. Există şi atracţiile faţă de diferitele forţe politice din Ungaria, care determină covîrşitor, atît sub aspect simbolic, cît şi ideologic, discursul politic din Ardeal – din ce în ce mai puţin diferit de discursul politic din Ungaria, cu o polarizare politică şi o dușmănie politică foarte profundă – deci toate aceste elemente se amestecă aici. Am citit o analiză de Peter Bányai, politolog din Cluj, despre democraţia internă din UDMR, care pur şi simplu nu prea există... Aşadar unele plîngeri şi critici ale opoziţiei interne a UDMR sînt justificate. Dar pe mine mă îngrijorează. Adică: dacă Transilvania devine unicentrală, din punctul de vedere maghiar, atunci minoritatea maghiară din Transilvania devine mai provincială, mai insulară şi bineînţeles mai naţionalistă ca înainte. Desigur că toate aceste procese sînt ajutate foarte mult de exacerbarea naţionalismului românesc, mărturie afacerea asta din jurul statuii de la Arad în care partidul de guvernămînt a cedat forţelor naţionaliste într-o chestiune cu adevărat ridicolă, tragicomică... Cred că veritabilii democraţi de etnie maghiară din România sînt într-o situaţie foarte, foarte dificilă. Autonomia secuiască oferă totuşi un fel de enclavă etnică în România, unde problemele astea sînt mai puţin ascuţite.

Există o îngrijorare, legitimă dintr-un anumit punct de vedere, că naţionalismul minorităţii maghiare din Secuime ar putea cumva aluneca înspre dreapta extremă... Cum ar trebui totuşi tradus acest proiect de autonomie, ţinînd cont şi de tendinţa spre isterizare a reprezentanţilor politicii româneşti, ori de cîte ori se sugerează o posibilă federalizare?

Astea sînt prostii! Nu se poate obţine o federalizare în România contra opiniei majoritare din România! Şansele unei asemenea federalizări sînt absurde şi panica asta este absurdă. Nu cred că există primejdii pentru stabilitatea statului democratic român. O minoritate este o minoritate. Şi minoritatea maghiară din Transilvania n-a fost militantă niciodată în sensul militantismului basc sau albanez. Există o tradiţie de conciliere, tradiţia unei politici cu un spirit foarte practic şi foarte raţional, deci temerile astea sînt pur şi simplu exacerbările unui naţionalism care n-a servit România niciodată.

(interviu difuzat de Radio Europa Liberă la 2 noiembrie 2003)

interviu realizat de Ingrid ŞUŞU

Matei MARTIN

Partidul – o problemă europeană

Atunci cînd se vorbeşte despre extinderea Uniunii Europene se invocă mai ales problema economică: ţările foste comuniste au de recuperat un handicap major în acest plan şi se consideră că integrarea lor ar putea fi o încercare grea pentru echilibrul economic al Uniunii. Problema politică – la fel de importantă – nu s-a pus decît ca o anexă a economiei. Jean-Michel de Waele, profesor la Universitatea Liberă din Bruxelles şi iniţiatorul unui grup de analiză socio-politică al ţărilor din Europa centrală şi de est (GASPPECO) crede însă că noii veniţi vor destabiliza în primul rînd politic Uniunea Europeană. Recent, el a susţinut la Institutul de Cercetări Politice al Universităţii din Bucureşti o conferinţă în care a analizat impactul extinderii asupra echilibrului politic din Parlamentul European. Pentru el, miza alegerilor pentru acest for se joacă în Europa de Est. Cele 8 ţări ex-comuniste ce vor intra în Uniune din 2004 şi cele care fac parte din „cel de al doilea val al extinderii" (prevăzut în 2007) vor avea un impact major asupra raporturilor de forţe din Parlament.

După tratatul de la Maastricht şi după cel de la Nisa, Parlamentul European a cîştigat mai multă putere în angrenajul instituţional al Uniunii; numărul de mandate va creşte progresiv, în ritmul extinderii, de la 626 la 732. Privite de europeni, la început, cu o oarecare detaşare izvorîtă din sentimentul inutilităţii, al lipsei totale de influenţă asupra politicii naţionale, alegerile prin care se desemnează reprezentanţii fiecărui stat membru în Parlamentul European devin acum din ce în ce mai importante. În multe state membre, aceste alegeri au generat chiar rezultate ciudate, iar partidele tradiţionale nu prea au intrat în calcule în cursul acestor alegeri. Detaşarea de care vorbeam se datorează în bună măsură şi caracterului particular pe care îl are acest vot: nu se organizează alegeri în aceeaşi zi în toată Uniunea, nu se votează nici măcar aceleaşi liste. Diversitatea intereselor naţionale a influenţat în bună măsură miza electorală: se presupune că la alegerile pentru Parlamentul European se votează mai degrabă naţional decît partizan.

Această tendinţă – crede de Waele – este în descreştere. Votul partizan – structurat pe familii politice – este din ce în ce mai accentuat. Se remarcă, de exemplu, o tendinţă de convergenţă a voturilor socialiştilor (ei au la ora actuală 175 de parlamentari). Partidul Popular European şi democraţii europeni (PPE-DE) – creştin democrat, partidul european *par excellence* – cumulează şi el un număr mare de aleşi şi este primul ca pondere (232 de parlamentari).

În ce măsură se va schimba raportul de forţe politice după extindere? Lărgirea Uniunii va schimba radical „faţa" Parlamentului. Ţările foste comuniste (Slovenia, Cehia, Slovacia, Polonia, Lituania, Letonia, Estonia, Ungaria şi apoi Bulgaria şi România) vor avea în total 24% din numărul de parlamentari. Numai Polonia şi România vor cumula 10%.

Un fel de „simulare" a noii structuri parlamentare s-a făcut la 19 octombrie 2002, atunci cînd Parlamentul European a invitat delegaţi din ţările candidate să „adere", într-o reuniune istorică, la unul dintre grupurile parlamentare. Grupul socialiştilor a cîştigat cel mai mult în pondere, fiind de altfel singurul care are reprezentanţi din toate statele membre. Noii veniţi vor întări bipolarizarea din Parlament. Partidele mici (comuniştii, verzii, agrarienii) ar primi foarte puţini noi membri; se dublează în schimb ponderea independenţilor – ei reprezintă în general mişcări naţionaliste sau apără interese particulare.

Jean-Michel de Waele merge mai departe cu analiza, încercînd să vadă dacă noii veniţi vor influenţa şi echilibrul intern al grupurilor parlamentare la care vor adera. Socialiştii, de exemplu, nu sînt peste tot la fel. Previziunea profesorului belgian este că parlamentarii din fostele ţări comuniste se vor solidariza şi vor forma un club propriu. Această solidaritate nu s-a văzut însă şi în paşii premergători aderării. Iar România oferă un bun exemplu de inconsecvenţă de acest tip.

Pentru a consolida partidele socialiste, Internaţionala Socialistă nu acceptă decît în mod excepţional două partide din acelaşi stat: e un mod de a determina fuziunea grupărilor de stînga într-un singur partid puternic. Această politică a dat, cel puţin pînă acum, rezultatele aşteptate. România este una dintre puţinele ţări din lume care au două partide membre în Internaţională. PD este deja de ceva vreme membru cu drepturi depline, iar recent, în octombrie anul curent, la cel de al XXII-lea Congres al Internaţionalei de la Sao Paulo, şi PSD a primit acest statut: după absorbţii succesive şi fuziunea cu PSDR, PSD îşi poate mult mai uşor justifica apartenenţa la stînga europeană. Este o miză dublă: pe de o parte, intrarea în Internaţională este o condiţie pentru ca partidul să fie acceptat în grupul parlamentar al socialiştilor europeni (atunci cînd va fi cazul!) şi, pe de altă parte, PSD va putea intra în cercuri care i-au fost pînă nu de mult interzise din cauza suspiciunilor că ar fi un partid comunist cosmetizat.

Relaţia dintre PD şi PSD este la ora actuală ambiguă: ambele partide sînt socialiste, membre ale aceleiaşi organizaţii internaţionale şi ambele susţin aderarea la UE. În plan intern, PSD e la putere, PD – în opoziţie. Deşi, la un moment dat, PD a susţinut admiterea PSD în Internaţională (cu prilejul Consiliului Internaţionalei de la Santo Domingo din noiembrie 2001), Traian Băsescu a trimis secretarului general al Internaţionalei Socialiste, Louis Ayala, o scrisoare în care acuza partidul condus de premierul Năstase de aroganţă, dispreţ faţă de cetăţeni şi tendinţe totalitare. Iar la ultima conferinţă a Internaţionalei (Sao Paulo, octombrie 2003) PD a fost singurul partid care a votat împotriva acceptării PSD în alianţă! România nu este încă membră UE, dar se poate lesne aprecia cum s-ar înţelege aleşii noştri europeni cu restul grupului parlamentar al socialiştilor.

De Waele crede că viziunea diferită asupra reformelor economice din Europa de Est va îngroşa pînă la urmă rîndurile socialiştilor eurosceptici. Pericolul indicat de el în acest context ar fi devierea spre populism şi demagogie. Noii veniţi pot genera o criză politică şi pot destabiliza echilibrul din Uniunea Europeană: extrema dreaptă şi populiştii vor avea o audienţă din ce în ce mai mare.

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Sărbătoarea şi Festivalul

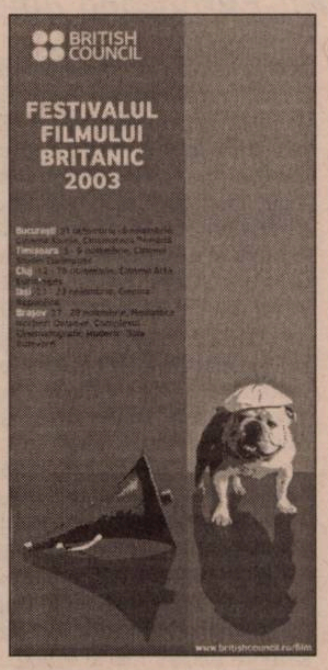

Ultima ediţie a „Fête du cinéma“ (organizată de Institutul Francez) a fost una „octopusică“. Sau, mă rog, „septuapusică“: 70 de pelicule, 6 cinematografe. Cîţi spectatori? Nu ştiu; de cîte ori am fost eu, sala era – în cel mai bun caz – pe jumătate plină. (Sau pe jumătate goală...) Pot spune, însă, cîţi critici de film au fost, în mod regulat, la vizionări: vreo 3-4. Cam aceiaşi.

Ultima ediţie a „Festivalului filmului britanic“ (organizată de British Council) nu a mai fost una „octopusică“. „Doar“ 20 de pelicule, într-un singur cinematograf: „Studio“. Cîţi spectatori? Oricum, mai mulţi: au fost (şi) săli pline. Pot spune, însă, cîţi critici de film au fost, în mod regulat, la vizionări: vreo 3-4. Nu neapărat aceiaşi.

Francezii au venit cu o ofertă de primă mînă: ultimele filme semnate Alain Cavalier, Alain Corneau, Manoel de Oliveira, Robert Guédiguian, Claude Miller, François Ozon, Raoul Ruiz, Alain Tanner, André Téchiné, Agnés Varda... Plus o mini-retrospectivă, plus un program de „remake“-uri, plus unul de scurt-metraje (Ozon şi Elia Suleiman), plus unul de filme de animaţie – cu „stop-cadru“ pe un nou-venit (foarte talentat), Sylvain Chomet, autorul dărîmătoarelor *La vieille dame et les pigeons* şi *Les triplettes de Belleville*. Mai mult decît îndeajuns pentru a-ţi face o idee (dacă vrei) despre efervescenţa cinema-ului *made in France* – cu atenţia pe care acesta o acordă Autorilor, (dar şi) filmelor populare (vezi *Dulapul*, o comedie excelentă a veteranului Francis Veber), experimentelor *(Mods* de Serge Bozon), minorităţilor (de la *beurs* la *gays),* coproducţiilor, ecranizărilor şi scenariilor originale. Într-un cuvînt: un „buchet“ complet, de la *les vins de table* la *les grands crus*! Imposibil să nu găseşti ceva pentru „palatul“ propriu.

Englezii au venit cu un medalion Michael Caine (care a făcut cel puţin un fericit: pe Andrei Gorzo), un veteran multipremiat (Mike Leigh, cu ultimul său film *All or Nothing),* o autoare multipremiată (Lynne Ramsay, cu ultimul – al doilea – său film *Morvern Callar),* cu debuturi, rebuturi *(Bollywood Queen),* nelipsitele *horror*-uri *(thnx* Mihai Chirilov), nelipsitele documentare muzicale *(Live Forever),* nelipsitele filme sociale *(In America)* şi populare *(The Calendar Girls)* şi social-populare-interrasiale *(Anita & Me).* (Am putea să ne-ntrebăm: dar *care* film britanic *nu* e „social“? *Care* film francez *tendance* nu e „societal“?...) Dacă, însă – aşa cum e sănătos -, nu te preocupă aceste chestiuni şi iei filmele *sans* „moduri de întrebuinţare“, atunci ambele oferte – şi cea galică, şi cea britanică – au avut destule momente de bucurie cinefilă pură.

Manoel de Oliveira, de pildă: la *95* de ani (nu e o greşeală!), maestrul portughez revine cu o poveste pe care doar el o putea susţine pînă la capăt – *Un film parlé,* „obiect“ sui-generis, auster şi inclasabil, despre călătoria pe care o profesoară de istorie (Leonor Silveira, actriţa-fetiş a nonagenarului autor) o face, în compania fetiţei sale, pe un vapor care traversează Mediterana de la vest la est. Un fel de „La petite Mediteranée illustrée“, voiaj voit didactic în cursul căruia cele două întîlnesc trei „dive“ (Irene Papas, Catherine Deneuve, Stefania Sandrelli) şi un căpitan de vapor (John Malkovich) polonezo-american care vorbeşte limbile celor trei... Se vorbeşte mult, mult în această alegorie despre *melting-pot*-ul contemporan (nu degeaba se cheamă filmul „un film parlé“!), despre „moştenirea comună“ a civilizaţiei europene ş.a.m.d. – dar Oliveira reuşeşte, miraculos poate, cu eleganţă în orice caz, să ne facă să credem în ideea că firescul acestei conversaţii polifonice şi poliglote este singura noastră şansă ca Turnul Babel să nu fie aruncat în aer de barbarie. Şi totuşi: ultimele secunde ale filmului exact asta fac – „Turnul“ e de fapt „Titanicul“, „dialogul“ e o utopie, Istoria e ceea ce e, alegoria e parabolă... Puţini autori reuşesc să spună atît de mult cu atît de puţin! *Et c'est pourquoi* „e Oliveira va“...

Raoul Ruiz ne-a delectat cu o delicioasă farsă à la Dürrenmatt – *Ce jour-là* –, în care strălucesc Bernard Giraudeau şi Elsa Zylberstein, Téchiné ne-a demonstrat – în *Les égarés* – cum se poate face „film de război“ fără emfază, intimist şi inteligent, iar scurt-metrajele lui Ozon şi Suleiman au fost tot atîtea „introduceri în metoda...“ fiecăruia; concluzie: Ozon era deja perfect stăpîn pe „meserie“ în clipa cînd s-a apucat de lungmetraj, iar Suleiman poate fi mai bine „înţeles“ – acum, odată bifat *Divine Intervention* (2002)- după ce vezi *Cyber Palestine* (2001) sau lungmetrajul său *Chronique d'une disparition* (1996). Cu patru titluri în care, parcă – pe ansamblu sau pe porţiuni –, cei doi îşi „fac cu ochiul“: *X 2000/Hommage par assassinat* şi *Une robe d'été / Le rêve arabe...*

O foarte bună – şi justificat de bună – impresie a produs, dintre filmele britanice, *This Is Not A Love Song*, regizat de o femeie, Billie Eltringham – „love story prins în capcana unui thriller“; definiţia se potriveşte şi lui *Morvern Callar* – deloc rău pînă la urmă, în ciuda atmosferei deprimante, a trucurilor cam *show-offy* de imagine, a unei vădite autosatisfacţii a lui Lynne Ramsay („priviţi-mă, sînt o *autoare*, ce dracu'!“) şi-n care Samantha Morton este absolut genială în rolul – pe muchie de cuţit – al unei individe fără motivaţii coerente, dementă sau doar imbecilă, care-i goleşte contul iubitului după ce acesta s-a sinucis, îi trece romanul pe numele ei şi-o taie în Spania cu o colegă/amantă a amantului, într-un soi de *joy ride* à la Thelma & Louise... Un film incomod, dar obsedant. Morton apare şi-n *In America* (ultimul film al lui Jim Sheridan, basm urban făcut într-o stare de graţie şi care va intra şi în distribuţia curentă) în rolul unei soţii/mame dezrădăcinate, căutîndu-şi reperele în familie şi găsindu-le nu doar acolo (personajul Negrului/ Djimon Hounsou este memorabil). Inspirat – ca şi *In America* – de un caz real, *Fetele din calendar* (care va intra, de asemenea, pe ecrane) începe bine, e teribil de amuzant pînă la un punct (cîteva gospodine provinciale pozează goale pentru un calendar şi ajung la Hollywood!), dar comparaţia cu *The Full Monty* nu poate fi decît în defavoarea sa: comedia îşi pierde suflul, singurul lucru (bun) cu care rămîi fiind minunata Helen Mirren – (încă) sexy la 60 şi care poate juca *orice*! Cum despre *All or Nothing* am scris deja (vezi corespondenţa de la Cannes 2002), nu-mi rămîne decît să mai spun că şi *Anita & Me* – *„same sex*-romanţă“ interrasială pe ritm *panjabi*, deloc plîngăcioasă, ci inteligentă şi cu umor – ar merita să fie distribuit în România. La asta serveşte un festival. Dar merg distribuitorii noştri să vadă filmele dintr-un festival? – aceasta-i întrebarea... Retorică, fireşte. ▲

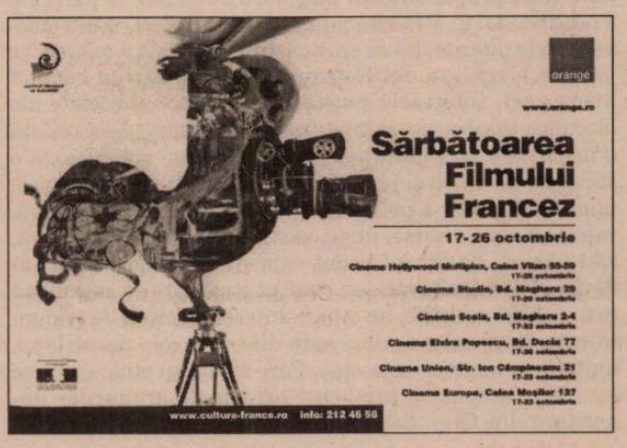

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Pink Floyd-ul zilelor noastre

Eriscant, ciudat şi vrăjit locul unde a ajuns muzica celor de la Radiohead. E atît de neobişnuit încît nu-mi imaginez tortură mai groaznică şi mai perversă pentru un muritor de rînd, drăgălaş şi nevinovat, decît aceea de a fi închis într-o cameră întunecoasă împreună cu „Hail to the Thief“, ultimul lor album. Dacă aţi ascultat deja cam ce se aude pe acolo, probabil că nu vă va fi greu să vă imaginaţi ce se va întîmpla cu sufletul torturatului: mai întîi va simţi uimire, apoi furie, şi în cele din urmă spaimă, o spaimă greoaie şi înfricoşătoare care îl va face să se lepede de toate înainte ca albumul să cînte pentru a treia oară doar ca să se vadă scăpat din acel coşmar insuportabil şi să se întoarcă cu umilinţă şi iubire întreită la dragul lui de Pepe. Pe de altă parte, sînt convins că există şi o mulţime de oameni de bine cărora să li se pară că muzica a ajuns pur şi simplu prea departe pentru gustul lor şi să se declare înfrînţi de atîta experiment avangardist. De fapt, dincolo de ciudăţenia locului în care te împinge muzica şi despre care voi mai vorbi ceva mai încolo, *sound*-ul nu merge mai departe de ceea ce se aude la Björk în ultima vreme: maşinăriile au existat de la facerea lumii pitite pe undeva prin munţi (asta zice Björk) şi odată cu de-alde Aphex Twin şi Massive Attack ele au fost dezgropate ca să se pună pe înfăptuit melodii rafinate cu ritm mai greu de banghit (asta zic eu). Pe lîngă această mixtură electronică cu influenţele ei inevitabile, există tot acel aşezămînt rock cu chitare, tobă şi bas asezonat cu modulaţiile lui Thom Yorke care înseamnă Radiohead de o vreme încoace (şi să nu vă gîndiţi aici la *Creep,* că asta era demult, ci mai curînd la ceea ce s-a întîmplat de la *Karma Police* pînă acum). Cu această împletire vădit necomercială poţi să rămîi foarte uşor la un prim nivel, conservator şi facil să-i zicem, care îţi spune că e mult mai sănătos să închizi naibii casetofonul atîta timp cît din el nu iese nimic care să semene a melodie. Doar cu ceva disponibilitate specială în plus sau cu o ureche de ascultător ceva mai bună poţi să treci mai încolo ca să descoperi că toate se adună împreună atît cît să-ţi facă degetele de la picioare să ţină un ritm. Nici asta nu înseamnă în definitv mare lucru: e doar o muzică bizară care are şi ritm şi melodie, dar care rămîne aşa, oricît te-ai strădui tu să simţi altfel. Şi să spunem că mai sînt şi acei cărora, deşi degetele de la picioare li se mişcă şi deşi au trecut de mult de nivelul în care o muzică le mai poate apărea ca bizară, refuză să asculte mai departe din motiv de depresie subită. Pe aceştia îi înţeleg cel mai bine: au servicii, griji, un puls al sîngelui ceva mai ridicat şi nu au chef şi nici timp să intre prin tot felul de stări sau păduri întunecoase din care să iasă şifonaţi şi cu desăvîrşire pierduţi pentru ziua aceea. Cu aceste baraje, capcane, sau cum vreţi să le mai ziceţi, odată trecute, impulsul de a închide casetofonul ia sfîrşit şi nu-ţi mai rămîne nimic de făcut decît să te abandonezi albumului, pentru că asta mi se pare singura stare valabilă în care „Hail to the Thief“ se poate asculta.

Muzica te aruncă cu o uşurinţă poate prea mare dintr-o stare în altă. N-ai timp să respiri sau să-ţi vezi de-ale tale. Chiar atunci cînd crezi că au apărut îngeraşii şi începe o delicată & gingaşă stare de destindere urmează un contrapunct care te bruschează şi te obligă să-l urmezi. Credeţi-mă, e greu. E periculos şi poate dăuna (copii, aveţi mare grijă de părinţii voştri). Cînd linia melodică trenează, e iarăşi o păcăleală, o mîrşăvie la mijloc: e doar un pretext pentru o incantaţie barbară care-ţi grăbeşte fluxul de sînge către creier. Nu, n-o poţi păcăli cu tertipuri ieftine gen „aici e un abuz sau pianul e în plus“, totul e la locul lui, nu-l poţi scoate de-acolo, băieţii sînt nişte ticăloşi fără pereche. Nici chestia cu îngînat refrenul (care i-ar transforma într-o formaţie ca toate formaţiile) nu ţine: chiar atunci cînd credeai că l-ai prins şi ai început să-l cînţi, ei ţi-l pulverizează cu vreun rif greoi de chitară care te readuce unde vor ei, pe un tărîm special, pe lîngă poezie, vise şi alte chestii d-astea destul de greu de pipăit. Partea proastă este că nu te poţi supăra pe ei, atît timp cît nu le găseşti nimic de reproşat, atît timp cît ceea ce voiau le reuşeşte: să te ia la o plimbare plină de pericole, să-ţi arate cum poţi să te desprinzi de pămînt doar printr-o casetă (c.d.) nevinovată, să-ţi şoptească toate nebuniile şi frustrările lor, iar tu să-i crezi fără să fii în stare să le spui un sănătos „lăsaţi-mă cu tîmpeniile şi jalea voastră-n pace“. Radiohead nu sînt răi, n-o să vă bată, n-o să vă înjure, ziceţi-le Pink Floyd-ul de acum şi basta. Iar dacă cineva o să vină la mine să-mi spună că asta nu e muzică, o să ne certăm de acum şi pînă-n vecii vecilor. Amin. ▲

Dilema vă recomandă

● Ultima secundă din clipul „Life for Rent“ al lui Dido; evident, *tot* Unkle – „Eye for An Eye“ –, „White Flag“ tot al lui Dido (piesa, mai bună decît clipul), Broken Social Scene („Cause = Time“) şi „Slow“ al lui Kylie („Vogue“ & „Express Yourself“ filmate ca ultima scenă din *Irréversible);* prietenii ştiu de ce. (Alex. Leo Şerban)

● Albumul *Bucureşti* al grupului Partizan (Cat Music). Cîntat de Artan, Suedezu, Electroputere, Bebea, Gălăgie şi Muscone, oraşul de azi pare un paradis neatins de plictis. Şi sună de vis. (Dan Stanciu)

● Ne face plăcere să consemnăm că romanul lui Virgil Duda *6 femei* (Editura Albatros) a primit premiul pe anul 2002 al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti „pentru cea mai bună carte a unui autor român stabilit în străinătate“, adică în termenii cei mai apropiaţi de recomandarea noastră, făcută la timpul potrivit, aici, în *Dilema*. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Bucureştii ce s-au dus

● **Dan C. Mihăilescu, *Bucureşti. Carte de bucăţi*, Editura Fundaţiei PRO, colecţia „Biblioteca *Ziarului de Duminică*“, Bucureşti, 2003.**

Cei mai mulţi dintre noi nu ne imaginam că vom apuca, în timpul vieţii noastre, căderea comunismului. La fel, în baia literară parabolică şi aluzivă de dinainte de '89, printre rare recuperări croşetate şi interpretări unilaterale cu voie de la poliţie, chiar entuziasmaţi (unii dintre noi) de textualisme şi autoreferenţialitate, nu ne puteam imagina avalanşa de memorialistică ce a ocupat, în literatura actuală, mai bine de un deceniu. Pe cînd fondurile secrete erau interzise aproape tuturor, iar rarele cărţi străine „aduse“ erau cu grijă păstrate pentru referinţe exclusive sau idei fin ţesute pe materialul românesc, cu greu ne-am fi putut teleporta în epoca Internetului (aşa, aiuritor, cum e adesea) şi doar cu o imaginaţie debordantă ne-am fi putut imagina citind Petre Pandrea, Mircea Vulcănescu, Jeni Acterian şi cîţi alţii... Ca să nu mai vorbim despre cît de incorect (politic) ar fi putut suna literatura despre Bucureştii altor vremuri, în cea mai neagră perioadă a demolărilor demente şi a construcţiilor groteşti. Henri Stahl, Dimitrie Papazoglu, Bacalbaşa, Radu Olteanu ar fi fost, fără momentul '89, nume culese cu literă mică, la indici şi note sumare. Pe cît de firesc este însă entuziasmul unor generaţii care au apucat normalitatea, a celor care au primit (prin familie) reflexele ei şi a profesioniştilor (umanişti, în principal) ai trecutului, pe atît de normală este preluarea critică a moştenirii acestuia. Dan C. Mihăilescu aparţine, nu doar în „Cartea din bucăţi“ despre Bucureşti, primei categorii. Cea de-a doua categorie însă nu îi e deloc indiferentă, deşi îi provoacă mai degrabă răceală, fiind vorba de o zonă (pitorească, empatică, emoţională) a „afinităţilor efective“. Altfel zis, între Ioana Pârvulescu (din *Întoarcere în Bucureştiul interbelic*) şi Adrian Majuru (din *Bucureştii mahalalelor)*, Dan C. Mihăilescu empatizează cu prima, dîndu-i dreptate (în ciuda „nedreptăţii pe care o face“) celui de-al doilea. Nu e deloc de neglijat acest amor lucid, de maturitate înţelegătoare.

Ruptura comunistă, interdicţiile de toate felurile, pierderea legăturii organice între generaţii, încercarea (parţial reuşită) de eradicare a unei întregi clase sociale, demonizarea cosmopolitismului şi a excepţiei – stau la baza scrierilor evocator-nostalgice, memorialistic-jurnalistice şi paseiste, a recuperărilor integrale de azi. Între acestea se situează şi evocările Bucureştilor „de la cumpăna veacurilor 19-20“ pe care DCM le-a publicat în *Ziarul de Duminică* în 2000-2001, la care a adăugat interesanta prefaţă la antologia *Memoria reportajului* de Brunea-Fox (1985), precum şi două cronici recente la ultima carte a lui Adrian Majuru. Avem aici un Bucureşti iubit, îmbucătăţit de dragul jurnalisticii, descris „cu o friguroasă senzaţie a urgenţei“ pentru tinerii care l-au uitat sau nu mai vor să-l ştie aşa cum era. Lumea de la 1900 pe care Dan C. Mihăilescu o descrie (uneori cu accente polemice şi pamfletare, care nu deranjează paseismul mărturisit) e lumea lui Claymoor, fiul lui Iancu Văcărescu, „personaj fabulos, dandy scandalos în toate, pederast notoriu, încurcat uneori în fraude mondene şi financiare, campion al modei şi saloanelor bucureştene“, e oraşul lui Iancu Kalinderu, administratorul Domeniilor Coroanei, care „primise ca o concesiune personală autorizaţia să se plimbe cu bicicleta pe aleile Cişmigiului“, e paradisul Miţei Biciclista, o Mitza Mihăiesco, fată de ţărani din Cîmpina, ce ajunsese să-i înnebunească pe „aristocraţii“ de la Capşa, pe „burghezii“ de la Oteteleşeanu şi pe „boemii“ de la Köbler, o lume veselă şi nepăsătoare, punînd pathos în inscripţiile funerare (miniserialul despre Cimitirul Bellu e fabulos) dar cultivînd, în viaţa diurnă, nepăsarea şi poltroneria. Dan C. Mihăilescu „forfoteşte“ prin colecţiile din revistele epocii, prin cărţi mai degrabă „de viziune“ decît descriptive (deşi viziunea vine la mulţi memorialişti din descrierea minuţioasă şi fascinată), descoperă vecinătăţi semnificative peste timp (Bălcescu şi Cioran locuiseră amîndoi, la Paris, pe Rue de l'Odéon), citeşte corespondenţa lui Odobescu, cel care „scria la 13 ani ca un universitar de azi“, creionează „martirodromul Bucureşti“ exact cu instrumentele pe care le descoperă în portretul lui Brunea-Fox: „profunzimea şi tenacitatea privirii“, „hedonismul imagistic“, exorcizarea unei lumi prea evident îndrăcite.

Nu ştiu cîţi tineri – plecaţi, mai aproape, „în căutarea comunismului pierdut“, a punţii contrafăcute între graba prezentului şi o lume pierdută, de cuvinte – vor fi recuperaţi de pledoaria pentru Bucureştii de odinioară a lui Dan C. Mihăilescu. Şi mă tem că „friguroasa senzaţie a urgenţei“ pe care o încearcă scriitorul aici e simptomul organic al înţelegerii că, de fapt, totul (sau măcar vechiul Bucureşti) s-a pierdut.

▲

„Focus Educaţia“

Pe la mijlocul lunii octombrie, cînd încercam să mă documentez pentru un grupaj dilematic despre învăţămîntul românesc, i-am cunoscut (mai direct, mai prin e-mail-uri) pe iniţiatorii grupului de reflecţie şi iniţiativă „Focus Educaţia“, profesionişti ai domeniului, preocupaţi de educaţie şi evoluţia unui sistem aflat în blocaj periodic. Dacă în acel număr tema s-a definit din multe puncte de vedere, dacă s-au conturat soluţii şi s-au schiţat strategii, lucrul s-a datorat exclusiv colaboratorilor săi (în ordinea apariţiei: Liviu Papadima, Florentina Sâmihăian, Carmen Muşat, Mihaela Singer, Florin Ioniţă, Alexandru Crişan şi Dakmara Georgescu). Lansarea la apă a acestui grup informal, reunit de experienţa în învăţămînt şi „dorinţa de a contribui la viitorul educaţiei potrivit unei concepţii şi unei strategii de dezvoltare durabilă“ s-a făcut oficial pe 20 noiembrie, prin organizarea, împreună cu Centrul „Educaţia 2000“ (membru al Soros Open Network) a unui colocviu dedicat expertizei, dezbaterii şi deciziei în politicile educaţionale. Să nu-i uităm, printre iniţiatori, pe Carmen Creţu, Gabriel Ivan, Eugen Palade, Octavian Pătraşcu, Adriana Ţepelea sau Paul Cornea şi Nicolae Manolescu – ultimii doi, membri de onoare ai grupării.

Colocviul – la care au participat şi reprezentanţi al Ministerului Educaţiei, Cercetării şi Tineretului, experţi de la Banca Mondială, Delegaţia Comisiei Europene, UNICEF, reprezentanţi ai ONG-urilor care se ocupă de educaţie şi ai mass-media – a pornit de la limpezirea unor modificări în învăţămîntul românesc puţin, chiar deloc luate în discuţie în presă sau în spaţiul public: „filozofia educaţională a schimbării, obiectivele reformei învăţămîntului, implicaţiile pe termen mediu şi lung ale deciziilor de politică educaţională, aspectele macrostructurale ale reformei (de exemplu, modificarea structurii învăţămîntului preuniversitar prin extinderea şcolarizării obligatorii)“.

La faţa locului, lucrurile au fost mai puţin formale decît v-aţi imagina din enunţarea argumentelor şi obiectivelor colocviului, poate şi pentru că, retoric, fiecare dintre vorbitori încerca să se pună în pielea „beneficiarilor“ reformei învăţămîntului: copiii. Nu ştiu dacă Gigel s-ar fi lămurit asupra expertizei în politicile educaţionale şi necesităţii descentralizării sistemului despre care a vorbit Alexandru Crişan, nu ştiu dacă Mărioara (invocată de Renate Weber, preşedinta Fundaţiei pentru o Societate Deschisă, România) ar fi fost de acord cu inexistenţa politicilor publice educaţionale în România şi dacă ar fi putut cîntări între învăţămîntul informativ şi reproductiv care se practică la noi şi educaţia bazată pe înţelegere şi spirit de iniţiativă. Ştiu însă prea bine că majoritata profesorilor pe care i-ar putea avea şi Gigel şi Mărioara ar fi fost obnubilaţi de prezentarea politicilor educaţionale din Marea Britanie (făcută de Gabriel Ivan de la British Council) şi ar fi respins categoric inegalitatea de şanse şi accesul inegal la educaţie pomenite de mai toţi vorbitorii, sau ar fi confundat „capacitatea unor grupuri organizate de a aduce anumite probleme pe agendă“ (Adrian Miroiu de la SNSPA) cu interesul de grup şi oportunismul.

Cînd am ieşit de la colocviu, la parterul elegantei clădiri UZINEXPORT Business Center am văzut expus un splendid covor ţesut manual. „Cît costă?“ – întreb, cu gîndul încă la politicile educaţionale, primul obiectiv pentru multe state hipercivilizate. „15.000 de dolari, îmi răspunde vînzătoarea, are nu ştiu cîte zeci de mii de noduri, e făcut de copilaşi iranieni cu degete subţiri. Puneţi-vă în locul lor...“. Rămîn, totuşi, la Gigel şi Mărioara, deşi, iată, se poate şi mai rău. **(S. S.)**

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Programată să sufere

● ***Maria* (România-Germania-Franţa, 2003), de Peter Călin Netzer.**

De cum începe filmul, eroina începe să sufere: unul dintre cei şase copii ai ei îi cere să-l ia în braţe şi Maria se supune, deşi tocmai a intrat din nou în chinurile facerii. Şi, din momentul acela, ea suferă aproape necontenit pînă la ultima secvenţă din filmul de debut al lui Peter Călin Netzer. Soţul ei, un fost Erou al Muncii Socialiste ajuns muncitor într-o fabrică de baloane – „Regele Baloanelor“, în viziunea copiilor săi –, este detronat, adică dat afară. Îşi sparge capul, îşi pierde minţile, îşi pierde ultimii bani la cărţi, îşi bate nevasta ca să-i dea alţii, e din nou bătut la cărţi, sparge cîrciuma; pleacă la ţară, lăsîndu-şi familia într-o cameră fără curent electric, la subsolul unui bloc. Un francez se oferă să cumpere unul dintre copiii Mariei, dar ea fuge – în ralanti. E interpretată de Diana Dumbravă, o actriţă pe care s-o tot filmezi alergînd în ralanti! La ea pînă şi ştersul nasului – atunci cînd plînge – e ca o mişcare de dans. Puţin mai tîrziu o vedem în faţa oglinzii, aranjîndu-şi rochia înainte de a ieşi pentru prima dată să se prostitueze. Camera de filmare o venerează: e frumoasă, e statuară, e o martiră. Un singur lucru îi scapă camerei de filmare în veneraţia ei: posibilitatea ca Maria să fi fost, înainte de toate, o fiinţă vie. Dar Netzer o respectă atît de tare încît n-o lasă să respire; îi acordă sfinţenia fără să-i fi acordat şansa de a trăi. Nu ne arată o *anumită* femeie, căreia i se întîmplă anumite lucruri; ne arată o statuie a suferinţei, ceea ce înseamnă mult mai puţin.

Probabil că ar fi meritat să vedeţi *Maria* la Festivalul Transilvania (unde a fost prezentat pentru prima dată, la sfîrşitul lui mai), numai ca să-l comparaţi cu un alt film din festival, *Lilya 4-Ever* (Suedia, 2002) de Lukas Moodyson. Ar fi fost instructiv să vedeţi aceste două filme – apropiate prin subiect şi prin vîrsta autorilor – unul după altul. Aţi fi avut ocazia de a aprecia lucrurile care-i lipsesc eroinei lui Netzer, lucrurile care fac din eroina lui Moodyson o persoană reală (atît de reală încît o prietenă de-a mea i-a scris o scrisoare) – felul în care destăinuia că s-a născut în aceeaşi zi cu Britney Spears şi apoi visa cu ochii deschişi la implicaţiile acestei coincidenţe, felul în care-şi etala primii bani cîştigaţi din prostituţie, ca s-o sfideze pe vînzătoarea care o umilise altădată: fleacuri; dar după ele plîngeam la sfîrşit, în ele părea să se concentreze vivacitatea Lilyei – sîntem făcuţi şi din fleacuri. Însă concepţia lui Netzer despre Maria e ca un corset, ca o centură de castitate; ai senzaţia că, dacă Maria ar face un singur lucru spontan, neaşteptat – dacă la un moment dat ar strănuta sau ar rîgîi –, tot filmul ar cădea pe spate, şocat de libertatea pe care şi-a permis-o eroina. Ea pare *programată* să sufere şi să moară (scufundarea ei în prostituţie ne este semnalată în fel şi chip, iar şi iar: filmul e mai bogat în prevestiri decît visul unei babe) şi realizatorii confundă această programare cu inevitabilitatea tragică. Şi secvenţele comice par la fel de programate. Realizatorii au explicat în interviuri de ce au simţit nevoia unor astfel de secvenţe – pentru că viaţa nu înseamnă suferinţă non-stop. Aşa o fi. Pe de altă parte, umorul n-ar trebui să fie ca un machiaj de clovn aplicat cu rîvnă, cu ostentaţie, în jurul ochilor tragici ai Mariei; ar trebui să fie o formă de empatie, unul dintre lucrurile de care se agaţă ochii aceia, în efortul lor firesc de a rămîne deschişi, în refuzul lor de a se stinge. (Rona Hartner, în rolul unei alte prostituate, are atîta umor şi atîta ţîfnă încît m-am întrebat cum ar fi arătat filmul cu ea în rolul Mariei. E o femeie pe care o vezi numai cîteva minute şi de care totuşi îţi pasă; poate că ea ar fi reuşit să viruseze programul lui Netzer.) Regizorul a declarat în *România liberă* că occidentalii „au o anumită idee despre Europa de Est şi despre România. Dacă nu le dai ce ştiu, vor fi destul de bulversaţi“. El le-a dat ce ştiau. Nu-l acuz de cinism, nu insinuez că ar fi făcut filmul ca să şantajeze sentimental juriile festivalurilor occidentale. Cred că intenţiile lui sînt bune, dar nu şi mijloacele lui artistice. Atunci cînd vrea să ne arate că între Maria şi soţul ei (Şerban Ionescu) mai există nişte rămăşiţe de dragoste, el îi pune să se ţină de mînă, pune camera să se rotească în jurul lor, pune muzica să fabrice emoţie. Dar nu simţi dragostea. Simţi numai faptul că Netzer încearcă să te facă să o simţi. Simţi deficitul de empatie, neputinţa imaginaţiei lui de a ajunge la oamenii aceia.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Cîinele meu

Cîinele meu nu este un patruped personal, ci o revistă, care, probabil, există de mult, dar pe care eu am descoperit-o recent. Pe vremuri, în calitate de simplu iubitor, îmi doream o revistă cu şi despre căţei. Cu poze frumoase şi minimum de informaţii. Au fost cîteva încercări, nu toate reuşite sau finalizate. Actuala publicaţie, editată de Sc Profimedia SRL, redactor-şef Lavinia Iancu, este chiar o revistă de specialitate. Care tratează cîinii de rasă şi problemele lor ca pe un subiect serios, ce se discută documentat, de către specialişti şi într-un limbaj adecvat.

Căţeii nu sînt mai prejos, în aproape nimic, ca stăpînii lor. De pildă, pot fi prilej de mîndrie naţională şi sentimente europene: „Românii nu au fost niciodată prezenţi într-o manifestare de asemenea anvergură *(n.a:* EuroDogShow 2003 de la Bratislava), acesta fiind un nou record, cu importante semnificaţii şi pentru chinologia naţională". Bracul german, de exemplu, a participat, de curînd, la „probe de lucru". La Burg Bergerhausen cîini din Germania, Belgia, Franţa, Olanda etc. au luat parte la: probele de baltă – scotocire în stuf fără raţă şi aport din apă adîncă şi probele de cîmp – cheta, aretul şi aportul vînatului pierdut. Totul s-a desfăşurat pe domeniul unui castel; comentînd concursul, cronicarul ţine să remarce modul civilizat în care s-au comportat participanţii şi disciplina tipic nemţească. Cîştigătoarea concursului este fotografiată, în final, cu cupa cîştigată şi patru domni eleganţi. De asemenea, echipa canină de salvare de la Craiova a fost invitată să reprezinte România la exerciţiul NATO „Dacia 2003" precum şi la „primul Campionat Mondial al Cîinilor de Salvare de intervenţie în caz de dezastre, organizat de IRO".

Cîinii nu sînt doar motive de mîndrie naţională, ci şi depozitari ai unor sentimente şi trăiri nu departe de cele umane. Sau cel puţin luate în serios într-o măsură asemănătoare: la capitolul Educaţie canină, arbitrul chinolog Sorin Dragomir îi face, printre altele, următoarea recomnadare stăpînei unei căţeluşe caniche pitic: „Este important să determinaţi dacă nu a intervenit cumva vreo modificare în relaţia dintre dumneavoastră şi căţel. Numai găsind cauza acestei manifestări, ne putem gîndi împreună la un mod de rezolvare". Sună cunoscut, nu-i aşa: dacă am înlocui cuvîntul „căţel" cu „iubit" am ajunge la tipica rubrică a psihologului din revistele pentru femei. La fel se întîmplă şi cu un articol dedicat, să zicem, matrimonialelor canine, care se termină cu următoarea zicală înţeleaptă: „Nu căuta cîinele perfect pentru femela ta. Cîinele perfect nu există, nu a existat şi nici nu va exista".

Această trecere în revistă, cu o insesizabilă tentă ironică, nu are rostul de a-i discredita pe prietenii noştri cîinii, pe care, de altfel, îi iubim. Şi nici pe cei care-i bagă specializat în seamă; ci doar de a semnala conturarea unui domeniu bine delimitat, dar atît de asemănător, cel puţin formal (şi o spunem cu filozofică resemnare), cu cel uman.

▲

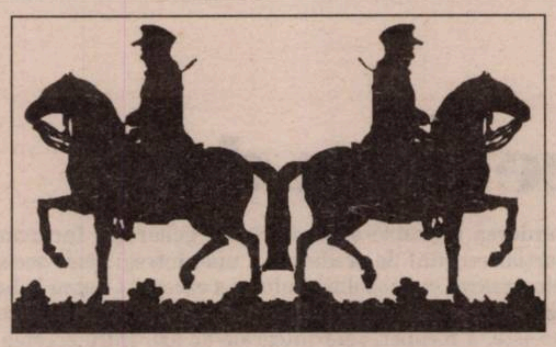

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Un filosemit

Am citit – cu o anume tulburare, de ce să mint? – ultimele declaraţii ale preşedintelui Partidului România Mare prin care preciza cu o oarecare solemnitate că „a venit momentul să repar o mare nedreptate care mi s-a făcut şi pe care, în ultimii ani, a alimentat-o şi a răspîndit-o chiar Ion Iliescu: eu nu sînt antisemit, ci filosemit. Acele critici pe care le-am adresat unor evrei au fost nişte polemici şi pamflete literare – pe care acum le regret – şi atîta tot." Dacă în aceste fraze există trei cuvinte de cert interes, acestea sînt: „şi atîta tot".

Cum adică „şi atîta tot"? După exprimarea unui regret cît de cît serios, o asemenea concizie brutală pune sub semnul întrebării calitatea şi greutatea sincerităţii lui. A fi lapidar în regrete este un semn nu prea discret al unei trufii care produce, imediat, antipatie şi suspiciune. De ce atîta precipitare în acest „şi atîta tot"? Pe de altă parte, trebuie recunoscut că şi filosemitismul preşedintelui PRM a fost – de-a lungul timpului – la fel de zgîrcit ca regretul său pentru „pamfletele literare" prin care „critica (?!) şi polemiza cu unii evrei".

Regret şi eu că sînt silit să fac apel la propria experienţă, socotind că aceasta mă fereşte de a vorbi în numele altora, supuşi unui tratament pamfletar mult mai dur. Regretul meu nu va fi însă lapidar – nu, nu e cazul. Dacă unui cetăţean român, de origine evreiască, i se dă dreptul la memorie, atunci e necesar să-mi autodenunţ slăbiciunea de a nu putea uita că preşedintele PRM a fost primul concetăţean care – după Revoluţie! – m-a jidănit pe faţă, în spaţiul public, cu toată vigoarea unui antisemitism îndătinat, venit din profunzimile *Poruncii Vremii*. Nu intru în detaliile expresiilor – dotat cu suficient simţ al humorului, socotesc că e mai cu haz să precizez că de fiecare dată (au fost două dăţi) mînia lui nestăpînită a fost provocată de două cronici fotbalistice semnate de mine în care îmi îngăduiam să-l ironizez; numai că pentru acest domn preşedinte ironia se confundă cu injuria, aşa cum pamfletul e totdeauna nevinovat, bucurîndu-se de autonomie estetică.

Prima oară – în '94, pe vremea Mondialului de fotbal, cînd dl G. Pruteanu şi nu dl Iliescu mi-a telefonat ca să-mi citească apăsat „ce scrie nebunul despre tine în *România Mare*" – nu i-am răspuns. A doua oară – cînd, iertată să-mi fie căderea în contingent, surîdeam în *Prosport* la ce scria despre antrenorul Bölöni – m-a pamfletat literar ca „jidac rătăcitor", explicînd mîndru că expresia „jidac" vine dintr-un calambur genial al scrisului său, o comprimare între „jidani şi daci". Atunci, conştient de limitele mele în ale pamfletului mizerabil, i-am răspuns sobru că ceea ce emană mintea sa este: 1) anticonstituţional, 2) antiromânesc, 3) anticreştin şi, într-un tîrziu, în ultimul rînd, „doar" antisemit. Răspunsul său a fost, din nou, delirant; am hotărît să nu mă adresez Justiţiei ca victimă a unui act de ură rasială – îmi displace să fiu victimă, să joc „O făclie de Paşti" în ţara mea, a „Scrisorii pierdute" – şi, acordîndu-i o graţie de care orice iudeo-creştin e capabil, să aştept discursul lui la dezvelirea statuii lui Iţhak Rabin la Braşov, eveniment anunţat insistent ca una din iniţiativele indiscutabil filosemite ale Partidului România Mare; aşteptam statuia cu voluptatea unui gag la care nici Woody Allen nu putea ajunge (Iţhak, în ivrit, înseamnă tocmai asta: cel care va rîde). N-a fost să fie – deşi o sugestie despre ideile acelui discurs ar exista în declaraţiile de ultimă oră ale aceluiaşi preşedinte, unde e stabilită următoarea asemănare între PRM şi statul Israel: Partidul (ghilimele!) „s-a născut dintr-o revistă, Israelul s-a născut dintr-o carte, Biblia". Ca să pui Biblia lîngă o revistă, fie ea şi de calitatea *României Mari*, atribuindu-le amîndurora o putere comună de creaţie, este una din acele enormităţi care poartă în limba română numele de porcărie.

Dar, încă o dată, aş fi lipsit de humor ca să mă întristeze, azi, o declaraţie de filosemitism. Bine dispus, sînt gata să înţeleg că regretul acela abrupt se referă şi la „jidacul rătăcitor" cu care „m-a criticat" strict polemic şi literar. Fireşte că nu voi avea pretenţia ca preşedintele PRM, în calitatea sa de filosemit, să scrie un eseu ca acela al lui Cioran. Nu cer niciodată imposibilul. Ţin doar să fac cîteva dificultăţi strict stilistice mesajului său. Este indiscutabil că textele sale filosemite – vorbite sau tipărite – nu au importanţa şi greutatea celor pe care le regretă azi. Acestea, regretabilele, aveau, la fel de neîndoios, o violenţă, o abjecţie şi o vulgaritate legate într-un stil inconfundabil (fie şi semnate de Alcibiade!) care le dădea dreptul ucigător de a pretinde că sînt scrise cu inspiraţie şi chiar cu convingere; nu este exagerat a se accepta că, oricît ar fi de înşelător un talent, preşedintele PRM a produs cu oarecare talent (există şi aşa ceva...) texte categoric antisemite, la prima, a doua şi a treia vedere. Voluptatea dezgustătoare (efect artistic autonom!) cu care a tipărit în revista sa cuvîntul „jidan" nu se compară în presa noastră scrisă cu nimic; furia nepedepsită cu care a jidănit în dreapta şi în stînga, tenacitatea – încă o dată anticonstituţională şi antiromânească, deloc creştină – cu care a susţinut cele mai întunecate idei din arsenalul antisemitismului străvechi şi contemporan au harul necuviincios de a-i contrazice filosemitismul mult mai puţin expresiv, precar şi ostentativ. Talentul său de filosemit – în orice cauză nobilă sau ignobilă trebuie să ai talent... – este, deocamdată, mic, timid, ezitant, lăsînd impresia unui oportunism stîngaci încropit. E o impresie nedreaptă? A venit momentul unei ironii senine: a-l socoti pe preşedintele PRM-ului un antisemit nu mi se pare cea mai scandaloasă nedreptate petrecută în România de azi.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Femeia în negru

De ce nu vreţi să fiţi înregistrată?

Maică, aia e scula diavolului. Înţelegi? A diavolului.

Păi, cum să ţin minte necazul?

Păi nu, că eu îţi spun şi după aia plec să văd dacă e acasă şi dacă e acasă atunci eu vin şi-ţi spun că e acasă şi mergi şi faci poze.

Cine să fie acasă?

Păi, să fie acasă Iuda.

Unde locuieşte?

Spre Pipera.

La ce număr?

Păi, în casa alor mei, ba da, nu în casa părinţilor mei, ci lîngă ei. Că a vîndut casa părinţilor mei şi pe mine m-a lăsat pe afară.

Şi Iuda are 90-60-90?

Are, are, e cumnată-mea, e nevasta lui frate-meu. A luat-o, a dus-o acasă şi, de atunci, ai mei au murit unul cîte unul. Unul cîte unul şi a furat actul de casă şi a vîndut casa alor mei. Şi pe ei i-a băgat în groapa comună la Pantelimon 2.

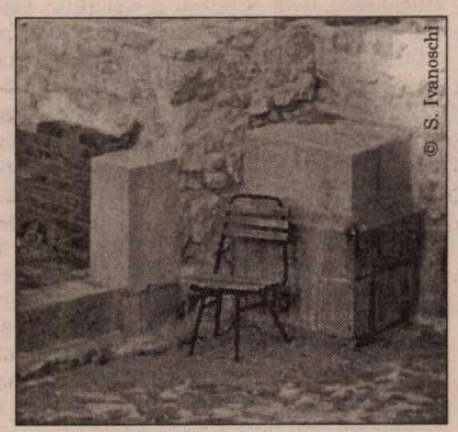

Şi părinţii dumneavoastră ce erau?

Păi, era tata inginer la primărie şi acolo l-a băgat şi pe fratele meu şi mă urmăresc să mă omoare fiindcă eu ştiu cum învîrteau banii acolo, ştiu cum se ia şpagă, cine lucrează, numai securişti, revoluţia ne-a fost luată în decembrie de Mamon. Piei de aici, drace!

Să plec eu?

Nu, dumneata nu, să plece omul cu barbă!

De ce omul cu barbă?

Omul ăsta cu barbă ne duce de rîpă.

Dar fata asta în pantaloni?

Fetele în pantaloni ne duc de rîpă, sînt vîndute lui Momo.

Şi fata aia?

Şi fata aia, că are găuri în urechi. De ce? De ce face gaură unde Domnul nu a lăsat gaură?

Dar Dumnezeu cum a făcut lumea?

A făcut-o după el.

De ce n-a băgat-o în buzunar dacă a făcut-o după el?

Că nu avea buzunare.

Păi, umblă gol?

Nu umblă gol, are chiloţi pe el.

Cum chiloţi, dar ce ascunde după chiloţi?

Doamne fereşte, mamă, ce să ascundă? Nimic, dar e ca bărbatul şi femeia.

Cum sînt ei?

Păi, dacă ei poartă chiloţi, poartă şi El.

Are ce ascunde Dumnezeu sub chilot?

Nu, mamă, Dumnezeu nu ascunde nimic.

Dar atunci de ce e cu chilot?

E cu chilot că e cu chilot. Că aşa sînt oamenii.

Bine, oamenii, dar El e om?

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Ce e de făcut?

Explicam săptămîna trecută dificultăţile legate de cercetarea arhitecturii postbelice româneşti. Aceste dificultăţi sînt în primul rînd legate de finanţare, dar sînt şi metodologice. Date fiind dimensiunile reduse ale finanţării primite pînă acum de la diferite instanţe, în raport cu necesităţile imperioase de investigaţie pe care le presupune un proiect de anvergura celui pe care ni l-am propus – recuperarea epocii postbelice –, ne-am limitat deocamdată, cei care sîntem mai mult sau mai puţin imerşi în substanţa temei, la a documenta şi investiga următoarele aspecte aproape necunoscute ale istoriei arhitecturii postbelice:

a) Demararea procesului de nouă gîndire urbană, de rescriere a satelor în cheie socialistă şi de sistematizare a teritoriului naţional. Ele sînt de regulă plasate în perioada marilor demolări urbane şi rurale ale epocii Ceauşescu; or, dimpotrivă, ideile aparţin epocii antebelice, iar primele legi care definesc conceptele şi propun măsurile datează de la finele anilor cincizeci şi, respectiv, şaizeci. Aşa cum sugerează cercetări recente ale d-lui profesor Nicolae Lascu, „înapoierea" însemna (şi) continuarea Bucureştilor înlăuntrul cadrelor de legislaţie şi practică urbanistică trasate înainte de război. D-sa subliniază astfel „absenţa, pentru majoritatea localităţilor urbane, pînă la începutul anilor '60, a planurilor de sistematizare (...) Începutul distrugerii/modernizării oraşelor s-a făcut, aşadar, prin intervenţii izolate, fără a se putea stabili o corelare între ele" (Lascu, 1995, 174). Cele cîteva tentative de a elabora un nou plan urbanistic al Bucureştilor au eşuat pe parcurs, se pare, cu toate că sînt invocate cu insistenţă în toate proiectele publicate, care, se înţelege, le respectă cu sfinţenie, în ciuda faptului că nu există.

b) Concursurile de arhitectură ca metodă de investigare a „Românniilor alternative" postbelice şi, mai ales a înţelesurilor social-politice pe care le ascund în faldurile lor de virtualitate. Unele rezultate ale acestei dimensiuni potenţiale a arhitecturii vor face, nădăjduiesc, obiectul unui volum din colecţia „Prispa – Arhitectură din România" a Editurii Noi Media Print, colecţie pe care o coordonez. Dar nu voi fi insistat niciodată îndeajuns pe rolul spectaculos al concursurilor în înţelegere a arhitecturii diverse, unde – simplificînd situl, acelaşi pentru toţi participanţii – rămîne vizibilă „proiectarea" însăşi, intuiţia şi imaginaţia creatorilor de a da soluţii diverse aceluiaşi set de probleme. Pe concursuri se poate preda şi face şcoală, iar arhitectura produsă de concursuri are un grad de „realitate" destul de apropiat de arhitectura edificată, cel puţin în ceea ce priveşte şansa unor astfel de proiecte (mă refer la cele neconstruite, fireşte), de a influenţa masiv devenirea arhitecturii. Proiectul lui Le Corbusier de la concurul pentru Palatul Naţiunilor a fost cu siguranţă mai important decît cel realizat prin fraudă. Un exemplu lămuritor pentru raportul proiectat/edificat: blocul Romarta Copiilor, edificiu de locuinţe şi comerţ situat vizavi de Casa Centrală a Armatei. În 1954 s-a desfăşurat un concurs pentru proiectarea pieţei din faţa CCA şi a faţadelor perimetrale. Proiectul nr. 18 a cîştigat locul al II-lea (arh. Al Zamfiropol, Al. Hempel şi colectiv). Faptul că blocul este consecinţa unui concurs al cărui rezultat final a fost un proiect stalinist, dar, de construit, se va construi o versiune „soft", epurată de aluziile neoclasice, mi se pare lămuritor pentru rapida schimbare de paradigmă a acelor ani de tranziţie în interiorul lagărului socialist. Clădirea care a fost edificată – cu o compoziţie simetrică, avînd la parter pilaştri pe toată întinderea clădirii – aparţine mai degrabă vocabularului anilor treizeci decît celui stalinist.

c) Reapariţia tradiţiei ca referinţă retorică, dar şi ca sursă de inspiraţie, geografia acestei tradiţii şi, mai interesant, discursul identitar amplasat pe fundaţia tradiţiei. În mod similar, formele îngroşate dedicate inventării unui „specific naţional", ale anilor şaptezeci şi optzeci, ocultează ipostazele emergente ale sfîrşitului de deceniu şase şi, mai ales, prima jumătate a celui următor (finalul de regim Dej) ca fiind cu adevărat nu doar primele promotoare ale acestui tip de discurs auto-justificator, identitar, dar şi al unei arhitecturi moderne care începuse să îşi pună inteligent şi, deocamdată, tatonant, problema referinţei folclorice locale.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Mihaela Rădulescu are dreptate!

Acum cîţiva ani, un amic a venit din străinătate cu o revistă scoasă de un român stabilit în Statele Unite, intitulată chiar aşa: *Burlacu are dreptate!*. Pe cel care făcea această publicaţie îl chema – aţi ghicit – Burlacu. Revista era plină de texte belicoase scrise de acest domn sau de preluări din gîndirea marilor figuri legionare. Pe prima pagină, imediat sub logo-ul revistei, se afla o poză mare care-l arăta tuturor pe Burlacu. Era un tip cam pe la vreo 35-40 de ani, îmbrăcat în piele neagră din cap pînă-n picioare, cu nişte ochelari de soare negri pe nas şi cu o mitralieră de toată frumuseţea în mînă. Avea, desigur, şi gulerul ridicat. La prima vedere, era aşa de dur şi de fioros, încît nici prin cap nu ţi-ar fi trecut să nu-i dai dreptate. Dacă te uitai mai bine la el, însă, vedeai că fiorosul Burlacu avea o perfectă faţă de funcţionăraş paşnic, cu cheliuţă şi burtică. Cu siguranţă că omul, după ce îndura cele opt ore la serviciu frecuşurile şefului, venea seara acasă, se îmbrăca în dur şi se admira, cu mitraliera în mînă, în faţa oglinzii. Şi, ca să ştie şi ceilalţi conaţionali ai lui cine-i el de fapt, mai scotea şi o revistă, în care-şi dădea singur dreptate.

Cînd am văzut monologul Mihaelei Rădulescu de la emisiunea sa, *Gala*, în care chipurile îl desfiinţa pe Costi Rogozanu, mi-am adus brusc aminte de Burlacu şi de revista lui. Ca şi-n cazul băiatului de peste Ocean cu ochelari negri şi cu gulerul ridicat, demonstraţia de forţă a divei de la Bucureşti era de tot hazul. Adică ea nu foloseşte, atunci cînd se referă la cronicarii TV, cuvîntul „handicapaţi" în sens peiorativ. E adevărat, şi o repetă, cronicarii TV (grimasă de dispreţ) sînt cei mai leneşi şi fac cea mai simplă muncă dintr-o redacţie: stau şi se uită la televizor – prin urmare, o asemenea treabă poate fi făcută chiar şi de un handicapat. Dar nu, nici gînd să considere că handicapaţii ar fi inferiori celorlalţi. Dovada că ea a fost şi este corectă politic: a filmat benevol pentru nişte spoturi care pledau pentru cauza persoanelor cu deficienţe (faptul că nu a pretins nici un ban pentru chestia asta – subliniat în repetate rînduri, din ce în ce mai apăsat). Iar cînd spune că meseria de cronicar TV ar fi mai bine să fie făcută de handicapaţi nu face altceva decît să-şi continue pledoaria în favoarea acestor persoane oropsite de soartă. Cine crede că ea a fost incorectă politic (în primul rînd, Rogozanu – cu grimasa de dispreţ aferentă) este el însuşi incorect politic, pentru că el este cel care asociază termenul de handicapat cu ceva negativ. „Iată cum, stimaţi jurnalişti, v-am înfrînt cu armele voastre" – decretează triumfătoare vedeta de la B1 TV, la sfîrşitul discursului său „nimicitor" şi, ca să dea lovitura de graţie, preia un telefon cu Radu Sergiu Ruba care, în calitatea lui de nevăzător, îi dă întru totul dreptate. Mihaela Rădulescu a învăţat, cu siguranţă, de pe vremea cînd era secretara lui Dan Iosif, că orice înfierare a elementelor duşmănoase se cere însoţită şi de telegrame de adeziune. Şi că, oricum, nu contează să ai argumente de bun-simţ sau logică, ci să baţi cu pumnul în masă şi să decretezi că ai dreptate. Neşansa Mihaelei Rădulescu este că, dincolo de ochelarii negri şi de gulerul ridicat, de maşinile supărate şi de statutul de profesionist de televiziune cu care se mîndreşte, se văd, la o privire mai atentă, cheliuţa şi burtica. Altfel, Mihaela Rădulescu este o femeie foarte atrăgătoare (mult mai atrăgătoare în realitate decît pe sticlă) şi, prin urmare, are întotdeauna dreptate.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Geoffrey, eu şi istoria dintre noi

Geoffrey Marks – un hippie bătrîn. Născut în Newcastle, crescut la Londra. Noaptea făcea corectură la un ziar, ziua îşi flutura pletele pe Carnaby Street, fumînd ţigări răsucite din ce se nimerea. Cunoştea chiar cîţiva giganţi ai epocii – basistul de la Electric Prunes, doi chitarişti de studio şi un *roadie* care băuse cu un prieten al lui Tony McPhee. A asistat (din stradă) la concertul Beatles (de pe acoperiş), a plecat în Katmandu. A spălat vase, s-a-mbăiat în Gange, nu l-a cunoscut pe Maharishi Mahesh. Cînd au apărut Sex Pistols s-a reapucat de şcoală. A făcut sociologia la LSE, absolvind cu o teză despre legăturile dintre liberalismul politic şi libertinismul social. Acum o repudiază. *„Era prea radicală."* Poartă blugi, cizme texane, un sacou conservator şi cămaşă în carouri. Pletele s-au dus.

Între timp, Geoffrey s-a căsătorit. Are doi copii. Băiatul e medic în Coventry, fata s-a măritat cu un designer columbian. De cînd a scăpat de ei călătoreşte prin lume pe o bursă Harmswood International. Caută comunităţi supuse unor schimbări forţate. Vrea să ştie (şi să descrie) care sînt primele trăsături care dispar, care sînt cele rezistente şi, într-un final, dacă mai există vreo şansă pentru mult clamata diversitate etno-culturală. România e al treilea capitol al lucrării pe care trebuie să o scrie pînă în iunie 2005. A mai fost în Uruguay şi Kazahstan, urmează Găgăuzia. Acum bea cu mine Busuioacă de Bohotin (infectă) la „Nicoreşti" şi îşi mestecă nedumeririle. Nu puţine. În cele patru săptămîni de explorare a ţării a fost în Maramureş (rutenii), la Ceamurlia (lipovenii) şi la Strehaia (romii). De poimîine va inspecta satul (oraşul?) Otopeni – suburbanitatea bucureşteană, adică. Are contacte stabilite, totul merge şnur, omul care se ocupă de el, *„the fixer"*, şi-a făcut bine treaba. Şi totuşi...

Geoffrey nu înţelege cîteva lucruri. De ce pleacă lumea de la ţară? De ce nu se mai poartă straiele tradiţionale, evident, nu în fiecare zi, dar măcar la sărbători? De ce nu există o protecţie pentru bătrîni şi săraci? Unde sînt muzeele sau gospodăriile tipice pentru o anumită epocă? De ce toţi oamenii mai răsăriţi pe care îi intervievează spun că sînt ingineri? A vorbit cu investitori care încearcă să revigoreze satele, toţi au ţinut să-i spună că fac parte din şi/sau că votează cu partidul de guvernămînt. Ce are a face politica cu viaţa reală? Cu toate astea, ţăranii nu se uită la televizor, n-au apă curentă, iar copiii merg la şcoală kilometri întregi. Prin pădure. Nici unul din satele vizitate nu are grijă de rîul învecinat – în albie sînt gunoaie care degajă un miros pestilenţial. Cîmpurile nu sînt lucrate. De ce? A căutat monografii ale localităţilor, n-a găsit. A fotografiat gospodării tradiţionale şi vile de tip nou. În primul caz i s-au cerut bani (nu mulţi), în al doilea i s-a confiscat aparatul. Nu pentru mult timp, dar filmul foto s-a pierdut. *For ever.*

Geoffrey Marks, MA, BSc, nu e interesat de politică. Ştie de la şcoală că schimbările de sus (indiferent cît de revoluţionare) se lovesc de rezistenţa de jos, proprie comunităţilor bine constituite. Totuşi, experienţa îi demonstrează că, în România, conservatorismul civilizaţiilor rurale nu funcţionează ca la carte. *„Ştii,* zice el, *cred că la voi dezvoltarea e atît de rapidă, încît mentalităţile tradiţionale nu mai ţin pasul. În munţii din Uruguay e la fel."*

„Se poate", zic eu, jucînd cartea nespecialistului. La urma urmei, Geoffrey Marks m-a convocat pentru că lucrează şi la un articol despre cultura pop în anii '70. Fascinat de perspectiva apariţiei în MOJO, îi explic indicaţiile de partid despre valorificarea folclorului, cum au reacţionat Phoenix, Sfinx şi Olimpic '64, explozia pieselor despre lupta pentru pace, cum a fost păcălită (fără succes) cenzura, de ce cîntecele de soft-protest („importate") au fost înlocuite cu grupurile de dubaşi şi ceteraşi. *„Aha,* zice Geoffrey, *how interesting! Deci, la voi, cultura populară supravieţuieşte prin muzica rock!"*

▲

SĂ NU OMITEM MITA

Potrivit faimosului clasament al corupţiei întocmit de Transparency Internaţional, în anul 2002 România s-a clasat pe locul 83 în lume (din 133 de ţări) cu un indice de 2,8 dintr-un maximum de 10. Între Malawi şi Mozambic. După părerea celor chestionaţi de CURS la comanda Fundaţiei pentru o Societate Dechisă, corupţia ar fi răspîndită în special, în ordine, printre parlamentari, miniştri, judecători, medici, poliţişti, oameni de afaceri, primari, consilieri locali, funcţionari din primării... În ce priveşte locurile unde cei chestionaţi declară că au dat în ultimii cinci ani, altceva decît taxe legale în schimbul unor servicii, acestea sînt: la medic 24%, la tribunal, notar, avocat 3%, la primărie 2%, la poliţie 1%, la bancă 1%. În alte sondaje, în topul „primitorilor" apar şi profesorii şi chiar ziariştii. Cu alte cuvinte „se primeşte" mai peste tot pe unde se poate şi foarte multă lume „dă". Năravul e aproape deplin şi eradicarea lui nu se întrevede. Şi nu-i nimic nou, în asta. ***(A. M.)***

Adina POPESCU

„Să ni se dea!"

De ce avem o ţară atît de coruptă? Deoarece cu toţii am fost educaţi pe principiul „să ni se dea"... ceva, orice... de fapt nu chiar orice, pentru că nu gestul contează! Gesturile te bucură pe moment, uneori nici nu le observi, dup'aia le uiţi! Să fie ceva util, plăcut, memorabil... Ce poate fi mai util, mai plăcut, mai memorabil decît banii? Aici începe povestea şpăgii. Mica şpagă... Cît despre Marea Şpagă? Deja lucrurile devin complicate.

Personalul Bucureşti-Predeal, via Crivina

Eram patru şi cineva trebuia să vorbească cu „naşu'". L-am delegat pe Blondu': el avea experienţă şi „papagal". De fapt, ar fi putut să vorbească fiecare dintre noi, dar ne era lene. Dacă ar fi fost după Piticu', ne-am fi ascuns în toaletă, însă puţea îngrozitor. Aşa că l-am lăsat pe Blondu'. Începuse să se enerveze: „Fir-ar al naibii! Mai bine luam acceleratu', dacă tot vroiaţi să mergeţi cu naşu'!". Avea dreptate: naşii de pe accelerat sînt mult mai destupaţi decît cei de pe personal. Cei mai mişto sînt naşii de pe „intercity". Se poartă ca nişte gentlemeni. Odată am venit pe ruta Ploieşti-Bucureşti pe gratis, nici n-au vrut să audă de vreun ban. Atunci chiar am stat ascunşi în budă, dar n-a fost rău! Ne simţeam ca la hotel.

„Vine!", l-a anunţat Piticu' pe Blondu'. Apoi, am auzit clar ţăcănitul compostorului. Ne-am dat în spatele Blondului şi l-am lăsat singur. Întrebările convenţionale: unde mergeţi, de ce n-aveţi bilet. Răspunsurile convenţionale: „la munte", „sîntem studenţi", „n-avem bani nici de o eugenie!". Naşul mustăcea: „Da' de distrat, vreţi să vă distraţi, nu-i aşa!?". Părea de treabă. Blondu' a scos banii: cîteva bancnote mototolite, un pumn de monezi. Naşu' i-a făcut cu ochiul, dar n-a luat bani. A decretat că ne coboară la prima haltă. Blondu' a crezut că face figuri, dar el chiar vorbea serios. Poate o păţise, cîndva. Blondu' s-a enervat şi mai tare, dar n-a rezolvat nimic.

Am coborît la Crivina. Afară iarnă, minus douăzeci de grade. Din banii pentru naş am luat o vodcă şi ne-am pus pe aşteptat următorul personal care urma să sosească peste două ore. Aşa ceva nu mai păţisem în toată cariera noastră de blatişti. Ni se părea nu ştiu cum, foarte aiurea! Beam din vodcă, tremuram de frig şi eram tare amărîţi. I-am povestit necazul nostru funcţionarului de la haltă. „Ce măgar!", şi-a arătat el indignarea. „Las' că vorbesc prin staţie cu următoru' tren şi n-o să mai aveţi probleme!".

Pe DN1, la ieşirea din Potigrafu

Şoferul Daciei Break a învăţat „să facă cu farurile", deşi n-avea nici un drept. Dacă ai o amărîtă de Dacie, nu-ţi poţi permite să „clipeşti" în plină zi, atunci cînd ai tu chef. Totuşi, ne grăbeam. Un Opel de pe celălalt sens, a făcut şi el cu farurile. Nu vroia să dea la o parte pe nimeni şi avea viteza regulementară. Ne atenţiona doar că era poliţie. Prea tîrziu!

„Permisul dumneavoastră şi actele maşinii, vă rog!". Senzaţia e aceeaşi: ca şi cum ai merge cu naşu'! Iar întrebări şi răspunsuri de rutină. Ţi se comunică... „n-aţi respectat"... „conform articolului"... Şoferul nu se intimidează, zîmbeşte, îşi recunoaşte greşeala. Poliţistul nu cedează, enumeră motive, îşi ia rolul în serios. Eşti ca într-o piesă de teatru prost jucată şi cu final previzibil. La un moment dat, politeţurile trebuie să înceteze.

„Trei sute e bine?", întreabă timid şoferul, căutîndu-se în portofel. Poliţistul se simte jignit... el nu admite, nu primeşte, nu vrea. Şoferul îşi închipuie că trebuie să pluseze, deşi patru sute i se pare cam mult. Întinde doar banii, schimbînd subiectul: „Trebuia să ajung la Bucureşti pîna la ora şase, am nişte probleme la serviciu, m-au chemat şi în week-end...". Poliţistul, ia banii şi se preface că se uită într-altă parte, „mda, am auzit că au anunţat viscol săptămîna viitoare!" şi... ce bine e cînd există comunicare între oameni!

În salonul nr. 6, după operaţia de apendicită

Anestezistului i s-a dat deja; el are tarif fix, numai că nu taie chitanţă. Asistentelor li se dă zi de zi. Problema rămîne doctorul. O mamă tînără şi foarte sfioasă e internată cu fetiţa ei în vîrstă de cinci ani. Le întreabă pe celelalte paciente cît să dea şi realizează că e „după cît te lasă inima!". „Eu mă gîndeam să dau o sută de dolari. Îi am deja pregătiţi!", spune, pipăindu-şi bancnota verde din buzunar. Cineva sare cu gura: „O sută de dolari e prea mult! Eu un milion am avut, un milion i-am dat! Sper să fi fost mulţumit...". Mama nu se lasă convinsă: „Lasă, ce dacă e prea mult? Fata să fie sănătoasă!". Apoi, mărturiseşte că îi e ruşine să dea banii. Nu ştie cum: cu plic, fără plic, cu mulţumiri, fără mulţumiri, să-i strecoare în buzunarul halatului, să pună plicul pe un colţ al biroului şi să-i atragă discret atenţia doctorului, dregîndu-şi uşor glasul. Pînă la urmă, după ce a primit cîteva sfaturi de la colegele de salon care se amuzau copios de problema ei, s-a strecurat ca o umbră pe culoarul spitalului, în spatele doctorului, agăţîndu-se aproape diafan de halatului lui alb, trăgîndu-l de mînecă, întinzîndu-i emoţionată „suta" exact în momentul cînd lumina unui bec de două sute de waţi, poate singurul din tot spitalul, a căzut pe mîna ei, în care tremurau banii, ca un dramatic proiector pe aceeaşi scenă de teatru. Au văzut asistentele. A văzut şi anestezistul care era pe culoar, „în trecere". Au văzut şi alţi pacienţi. Iar femeia, prea preocupată de „importanţa momentului", a întrebat doar: „E bine atît?". Doctorul s-a înroşit, s-a bîlbîit şi a zis demn, îndepărtîndu-i mîna: „Vă mulţumesc, doamnă, dar nu este nevoie!". Şi nici n-a mai fost!

Scurt instructaj

Eşti într-o situaţie similară, totuşi realizezi că trebuie să dai dovadă de delicateţe. Sau poate nu. „Depinde de persoana cu care ai de-a face!", crede funcţionarul de la primărie. Nu trebuie să te simţi stînjenit. Nu trebuie să ai senzaţia că faci favoruri. „Priveşti persoana drept în ochi, fără jenă şi începi să-i mulţumeşti pentru cutare serviciu, pentru bunăvoinţă". Nu trebuie să te crezi generos. „Cel mai bine e să te simţi ca la supermarket, atunci cînd plăteşti la casă, dar nu mai aştepţi nici un rest!". După un şir de cuvinte frumoase pe care le îndrugi la adresa persoanei, te uiţi în jur ca să nu vă vadă nimeni şi-i pui banii în palmă. Indiferent dacă e vorba de un plic sau nu, el sau ea trebuie să-i simtă, la un mod palpabil. Zîmbeşti larg şi nu faci nici o aluzie la „mică atenţie", eventual chiar schimbi subiectul discuţiei, aşa cum a făcut şoferul Daciei. Totul face parte din ritual. Cel mai bine ar fi să-i sugerezi de la bun început că, dacă te va ajuta, îi vei rămîne dator.

Fiindcă tot trăim într-o societate coruptă, bazată pe principiul „Să ni se dea!". Iar, dacă nu vă convine, e simplu: n-aveţi decît să nu daţi!

▲

Raluca ION

Maşina prin şpagă pierdută şi prin şpagă regăsită

„Ca să ajung aici am dat un *Cielo*, luat doar de un an jumate", îşi etalează Mariana, doamna Mariana, meritele care au dus la fericita uniune între fundul dumisale în formă de inimă întoarsă în jos şi un scaun nevinovat, ridat şi gri. Semnele proaspetei înscăunări stau în titlul de inspector, afişat pe biroul din cadrul Administraţiei Financiare, şi în zîmbetul ridicat înspre dispreţ la un colţ, care se confundă cu celelalte zîmbete arogante din instituţie. Cu cel al celeilalte doamne Mariana, cu cel al doamnei Marieta, cu cel al doamnei Mari, purtătoare ale aceluiaşi nume şi ale aceluiaşi destin tragic. Adică de a-şi găsi locul în lume prin şpagă şi şpaga se cere înzecit, în porţii mai mari şi mai mici, cu riscul ca în unele zile să postească numai cu cîte o cutie de bomboane şi o ceşcuţă de cafea aduse de vreun amărît care a întîrziat cu depunerea declaraţiei de venit. Dacă am putea crede că acum este momentul să deplîngem pierderea maşinii coreene despre care doamna inspector îi spunea unui apropiat de-al ei, uitînd că pereţii au urechi, ar trebui să lăsăm mila pentru desenele animate cu maidanezi şi să ascultăm mai departe. „O scot într-un an", mai adaugă, şi ştim, chiar fără să fi fost în tîrgul de maşini de la Vitan, că un Cielo ajuns la vîrsta de un an şi jumătate înseamnă în bancnote de pe alte meleaguri, să zicem, în jur de 5.000 de dolari, şi că 5.000 de dolari împărţiţi la 12 s-ar aşterne în teancuri lunare de 400 de dolari şi ceva mărunţiş mic de tot. Cu salariul de bugetar să se tot facă de venitul vreunui tînăr ambiţios care munceşte de vreo 2 ani pe rupte la o multinaţională. Dar doamnei Mariana fireşte că nu-i place la particular, unde are salariul mare, dar trebuie să muncească zi de zi ore suplimentare. Îi place la stat unde e program de creşă, cît despre salariu ştie: „nu curge, dar pică". Şi pică des.

Întorcîndu-ne privirea de la fundul în formă de inimă întoarsă al doamnei Mariana care stă chiar în inima procesului numit şpagă, şi privind acest proces de la periferie, adică de la omul de rînd, lucrurile se văd în felul următor: cînd dai bani peste cît face şi te simţi ca un domn înseamnă că ai lăsat bacşiş. Cînd faci acelaşi lucru şi te simţi ca un bou, atunci ai dat şpagă. Cînd dai şpagă, senin cu acelaşi sentiment pe care îl ai cînd rezolvi orice altă problemă, deci cînd nu te simţi nicicum, eşti cineva. Cineva care a învăţat să se descurce.

Ştii piaţa pentru că eşti informat discret ca fiecare plătitor de şpagă de către alţi plătitori de şpagă care este mersul. Preţul este stabilit de cel care primeşte şi este insinuat cît mai discret cu putinţă şi reducîndu-se astfel la o vagă rumoare pe holuri. Nu mai puţin exactă însă decît cursul valutar afişat în interiorul unei bănci. Asta cînd este vorba despre vreo amărîtă de injecţie sau despre nişte numere de maşină scoase înainte de vreme de la Poliţie. Pentru lucrări mai grele, cum ar fi eliberarea carnetului, suspendat pe trei luni pentru relele purtări la volan ale stăpînului, şpaga se cere de la obraz şi de obicei nu în lei.

Oamenii descurcăreţi sînt formaţi chiar de pe băncile facultăţii, cel mai tîrziu, ale şcolii, cel mai devreme. Acum doi ani, o serie întreagă din ASE, secţia Finanţe-Bănci, a pus mînă de la mînă pentru a-i face cadou domnului profesor o maşină de spălat automată cu 1.200 de rotaţii pe minut şi un aspirator pentru a trece fără griji examenul.

La liceu poţi da peste oameni precum, doamna profesoară Lupaşcu. A văzut dumneaei că mojicii de elevi nu s-au sinchisit de 1 martie decît cu nişte mărţişoare reciclate de anul trecut. Că de 8 martie a trebuit să intre cu capul plecat în cancelarie cu nişte biete garoafe şi jerbere. De Sfinţii Muce-nici a stat acasă şi s-a gîndit că este de datoria ei să ia atitudine. Şi a luat-o a doua zi: „Auziţi, măi copii", a glăsuit ea blajiin către clasă, ca domnul Trandafir. „Cum vreţi voi să vă treacă profesorii clasa dacă voi nu le arătaţi nici un pic de apreciere? Cu aşa ceva mai special şi cu flori, că şi ele sînt frumoase, dar aşa şi cu altceva. O brăţară frumoasă de aur, un parfum mai bun. Şi voi nu ştiţi cînd sînt zilele de naştere ale profesorilor. A mea este pe 14 martie, de exemplu." Şi brăţara a fost şi parfum de fiţe, pe gustul dascălului. Şi au trecut toţi.

Şpaga mizează întotdeauna pe principiile morale ale celui care o primeşte, o pramatie, în adevăratul sens al cuvîntului, dar o pramatie morală care respectă promisiunea cumpărată prin mită. Cînd şpăgarul dă dovadă de imoralitate şi violează codul nescris al bunei-credinţe care există întotdeauna într-o astfel de operaţiune, lucrurile se complică pentru ambele părţi. Este cazul unei secretare, date afară din ASE, la începutul acestui an universitar. Cum nu-i mai ajungea şpaga pe care o primea de la studenţi, dînsa s-a gîndit la cîteva soluţii pentru a-şi rotunji veniturile. Astfel ea primea banii de taxă de la studenţii grăbiţi, oferindu-se să treacă ea pe la casierie şi să plătească taxa de studii, mai încolo. Imediat însă îi trecea în buzunarul propriu şi după ceva timp, studenţii se trezeau pe lista celor exmatriculaţi din motive de neplată. Andrei a cunoscut-o personal: „M-am transferat de la particulară anul trecut", spune el „şi am încercat să-mi echivalez examenele. Doamna secretară îmi spunea că nu se poate. Eu îi aduceam diferite cadouri de fiecare dată. Ea îmi spunea că face imposibilul, că se luptă cu decanul, cu profesorii, cu Ministerul Finanţelor, mai avea să-mi spună că se luptă, dar că nu se poate. După ce au dat-o afară mi-am văzut dosarul. Toate cererile de echivalare erau neatinse, acolo. Noua secretară a rezolvat totul într-o singură zi. Fără şpagă."

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Ipocriţi în Ţara Minunilor

Şaptezeci şi ceva la sută dintre români cred că statul ar trebui să se implice mai mult în viaţa lor. Să le dea. Locuri de muncă, salarii, pensii. Cam aşa sună cîteva dintre rezultatele unui recent sondaj de opinie. Ceea ce, după paisprezece ani de vorbe despre capitalism şi economie de piaţă, eventual funcţională, trebuie să recunoaştem că nu sună tocmai liniştitor.

Evident, rezultatul a fost întors pe toate părţile, analizat, disecat. Un comentator de primă mînă a anunţat întoarcerea spre Marx şi Lenin, alte voci au identificat în procentul aiuritor al celor ce stau cu gîndul înţepenit spre ajutorul venit din partea statului, masa mare de leneşi care atîrnă de atîţia ani de poalele ţărişoarei frînîndu-i zborul spre lumea civilizată. Şi, desigur, interpretări vor mai fi fost, după mintea şi priceperea fiecăruia. Cineva s-a grăbit să spună că procentul celor dornici de a avea statul în tot şi-n toate era lesne de dedus dacă se însumau rapid intenţiile de vot ale filo-pesediştilor şi filo-peremiştilor. Tot ce e posibil, un calcul rapid arată că numărătoarea e, într-adevăr, pe undeva, pe acolo. În asemenea condiţii, să-mi fie iertat, dar cred că trăim ca Alice, în Ţara Minunilor. Cu şaptezeci şi ceva la sută dintre români dornici să fie perfuzaţi de stat, nu s-ar mai fi auzit în România ultimilor ani nici măcar un strănut despre capitalism şi economie de piaţă. Or, cu toate bubele noastre în cap, parcă nu-i dracu' chiar aşa de negru. Alta cred că e explicaţia controversatelor procente. I-aş spune ipocrizie, deşi în bună parte ar putea fi vorba şi de ignoranţă.

Nu-mi pot închipui nici în ruptul capului că răspunsurile la întrebarea despre implicarea statului în viaţa românilor au fost sincere. Avem noi, aproape toţi, un soi de ipocrizie nativă care, cu siguranţă, s-a făcut simţită şi în faţa operatorilor respectivului sondaj. Bunăoară, n-ai să vezi în România un om de afaceri mulţumit de felul în care o duce, chiar dacă zîmbeşte relaxat dintr-o poziţie fruntaşă a celebrului „Top 300". Oamenii de genul acesta sînt primii care vor spune întotdeauna că statul trebuie să facă mai mult pentru cetăţeni, chiar dacă, de cele mai multe ori, averea lor a fost făcută tocmai pe spatele unui stat anemic şi prea puţin grijuliu faţă de banul public. Pe urmă e vorba de acei compatrioţi pe care nu lipsa de implicare a statului îi deranjează, ci lipsa lor de pregătire pentru jocul în terenul economiei de piaţă. Genul de indivizi cu opt clase sau facultate terminată care ajung să se uite lung spre averile acumulate de alţii şi să rostească înjurături printre dinţi cerînd intervenţia statului, haiducească dacă s-ar putea, în care să se ia de la cei bogaţi şi să se dea şi celor fără dare de mînă. Ipocriţi cum spuneam, ascund în spatele vorbelor otrăvite despre inegalitate socială, hoţie şi nepotism incapacitatea lor de a se adapta prezentului. Sînt foarte mulţi şi, din păcate, uşor de atras în capcana vorbelor bombastice de genul „sus patria, jos mafia" rostite (tot) cu maximă ipocrizie de lideri de carton ai scenei publice.

N-am să greşesc acuzîndu-i de ipocrizie pe toţi cei intervievaţi în legătură cu rolul statului în viaţa cetăţeanului român al anului 2003. Sînt convins că pentru unii dintre ei singura şansă de supravieţuire o reprezintă ajutorul de la stat, în orice formă ar veni el: pensie, ajutor de şomaj, plăţi compensatorii, indexare. Dar nici în ruptul capului nu pot înghiţi găluşca celor şaptezeci şi ceva la sută dintre români care n-au înţeles în paisprezece ani cu ce se mănîncă economia de piaţă. Pentru că dacă prin absurd lucrurile chiar aşa stau, nu ne rămîne decît să ne facem două-trei cruci mari plus cîteva bagaje şi s-o zbughim rapid, din motive lesne de înţeles, către prima graniţă cu ieşire spre Occident. Eu încă mai cred că ne aflăm în faţa unei noi dovezi a caracterului nostru duplicitar, acelaşi care ne face să ne declarăm pro-NATO, dar să-i înjurăm pe americani, să votăm acelaşi partid chiar dacă recunoaştem că mergem într-o direcţie greşită şi, în general, să nu ştim niciodată dacă ceea ce spunem are vreo legătură cu ceea ce gîndim de fapt.

▲

Cu ochii-n 3,14

PENTRU A SCĂPA DE INEVITABILA ÎNTREBARE „O FI VENIT IARĂŞI BANALUL?", UN EUROPEAN NORMAL ŞI BANAL A FOST ZĂRIT ALERGÎND

● Iarăşi despre taximetrişti (şmecheri & trişti): pentru a scăpa de inevitabila întrebare „Unde mergeţi?" (la care ar trebui să li se răspundă, invariabil, „Treaba mea; treaba dumitale este să mă duci acolo!"), n-ar trebui oare sesizat Oficiul pentru Protecţia Consumatorului? Doar că... Gurile rele zic că taximetriştii sînt în cîrdăşie cu OPC-ul... Iar gurile rele sînt prietenele mele cele mai bune... (**a. l. ş.**)

● La emisiunea lui „Naşu" se discuta despre ce s-a întîmplat în Georgia. Ca invitat, Petre Roman s-a prezentat în pulover. O fi venit iarăşi momentul? (**A. M.**)

● În Codul Ocupaţiilor din România apar 3.700 de meserii, mai comune sau mai aparte (v. *Naţional*, 25 nov. a.c.). Printre ele: „fascinar", „marangoz cală-tachelagiu", „corhănitor", „chevrasameş", „treibar", „hatip", „majghian", „melamed", „aburitor textile". Nu e foarte clar ce înseamnă fiecare, dar sună mai bine decît deja banalul „manager". (**A. C.**)

● Sîmbătă, în amurg, între două meciuri de fotbal din camp. intern şi unul din Prima Ligă engleză, am trăit, butonînd intens, încă o revoluţie paşnică, fără sînge, euforică: aceea de la Tbilisi, în ţara unde s-au născut Stalin şi Beria. Exista o indecizie – dacă e o revoluţie de catifea sau a trandafirilor... Nu i-am dat atenţie. Pe Dîmboviţa mea, m-am simţit, cîteva clipe, ca un european normal şi banal, care a văzut mai totul la viaţa lui. (**R. C.**)

● Sîmbătă, 22 noiembrie, a fost o zi mai specială, cumva promotoare a Crăciunului şi minunilor adiacente presupuse: în parcul Herăstrău, după-amiaza, au putut fi văzute nu mai puţin de 7 baloane (un grup de 5 şi 2 independente în formă de inimă) croindu-şi drumul spre libertatea cerească; iar în zona Romană, pe la Turist, un Moş Crăciun slăbănog, la costum adecvat, a fost zărit alergînd. Aşteptăm urmarea. (**I. P.**)

VĂ ROG CONCENTRAŢI-VĂ ŞI CITIŢI CU ATENŢIE: PE TOATE AEROPORTURILE, MÎNA ARBITRULUI DE TUŞĂ RĂSPUNDE ÎNTOTDEAUNA „PREZENT"

● Vă rog concentraţi-vă şi citiţi cu atenţie, căci nu e uşor de înţeles: care va să zică, Statul le dă liber angajaţilor săi între 25 decembrie şi 5 ianuarie. În schimb, îi pune să lucreze în cîteva sîmbete din noiembrie şi decembrie. Banca Naţională a desemnat zilele de 27-31 decembrie zile de lucru pentru toate băncile, în schimb sîmbetele cu pricina (lucrătoare pentru Stat), nu. Aşadar, în „sîmbetele lucrătoare ad-hoc", bugetarii şi funcţionarii statului se vor putea face că lucrează, dar nu vor putea efectua operaţiuni cu băncile. Nici cu partenerii lor privaţi, care în schimb vor lucra probabil pe 27-31 decembrie, căci în ultimele zile ale anului se găseşte întotdeauna ceva de făcut la o firmă pentru care *time is money*. Ce-aţi înţeles? Eu am înţeles că, după 14 ani de tranziţie, Statul şi Privatul continuă să lucreze în/la Românii diferite. Se pare că România Privatului e mai lucrătoare. (**M. V.**)

● La emisiunea lui Ardisson (reluată pe TV5): Jamel (un fel de Copilu' Minune parizian), trezindu-se faţă în faţă cu Philippe de Gaulle, a făcut o reverenţă şi a zis emoţionat: „Respectele mele, domnule general, vă cunosc toate aeroporturile". (**S. S.**)

● Omul săptămînii trecute nu poate fi decît jucătorul de fotbal care, în finalul unui meci din Divizia A, i-a sărutat mîna arbitrului de tuşă, Cristina Mîrţ. (**R. C.**)

● Cică Bucureştiul „vrea" să devină metropolă. Şi va deveni metropolă înglobînd comunele din Sectorul Agricol Ilfov (aici puneţi rîsul dvs.). Au fost „întrebaţi" primarii (ăştia răspund întotdeauna „prezent"), au fost întrebaţi locuitorii respectivelor comune (deja, toţi?!), toată lumea cică-i de acord – ce mai, afacerea e gata făcută... Nu ştiu, poate îmi scapă ceva subtil, dar înainte de-a fi întrebaţi cei care vor să intre, n-ar trebui întrebaţi cei care sînt dispuşi să-i primească?... Eu, de pildă, nu sînt de acord! (**a. l. ş.**)

© S. Ivanoschi

DE LA DECEBAL ÎNCOACE, N-AM FOST ŞI N-O SĂ FIM SINGURII BRAZI DIN LUME

● Pe scrolul emisiunii lui Marius Tucă, în timpul discuţiei cu preşedintele României (24 nov. a.c.), a apărut la un moment dat mesajul unui telespectator care spunea „Dl Iliescu este cel mai mare om politic de la Decebal încoace". În locul dlui Traian Băsescu, aş fi profitat. (**A. C.**)

● Deţinuţii din Nicaragua condamnaţi pentru trafic sau consum de droguri cer aceleaşi condiţii de detenţie ca acelea în care se lăfăie fostul preşedinte Arnaldo Aléman: anchetat pentru corupţie şi spălare de bani, el are la dispoziţie două camere cu baie şi cu bucătărie, aer condiţionat, pat dublu şi fotoliu pentru masaj. Zilnic, poate fi vizitat de familie şi de prieteni (*El Nuevo Herald*, Miami). Circula pe vremuri un banc despre conducătorii comunişti, deloc preocupaţi de soarta căminelor studenţeşti, îngrijoraţi însă de condiţiile grele din puşcării: „studenţi n-am fost şi n-o să fim, pe cînd..." Acum, cine a fost student are condiţii bune şi în puşcărie. (**M. B.**)

● „Dumnezeu este englez" a titrat un ziar londonez după epocala victorie a Angliei asupra Australiei în finala Cupei Mondiale la rugby; am vibrat voios ca ori de cîte ori constat că aici, în România, nu sîntem singurii din lume care emitem enormităţi. (**R. C.**)

● Au răsărit brazii împodobiţi în restaurantele McDonald's. Crăciun Fericit! (**M. M.**)

DE CÎTĂVA VREME, ŢARA LUI ION A DOVEDIT, CU DEZINVOLTURĂ, UN SPIRIT DE MIMETISM UTIL

● De cîtăva vreme, văd reclame la „parchetul de Oneşti". Mă gîndesc că, dacă nu cădea comunismul, s-ar fi numit „parchet de Gheorghe Gheorghiu-Dej". (**M. V.**)

● Aici, la noi, în ţara lui Ion, şcolile de şoferi poartă şi ele nume. Iată unul, dintre multe: *Şcoala de şoferi IMPERIAL*. Ca să te simţi, presupun (cînd mergi din Rahova spre Hala Traian), ca un împărat la volan. (**D. S.**)

● Madeleine Albright, o doamnă căreia nu trebuia să-i spui de două ori „fii bărbată!", scrie cu toată dezinvoltura în Memoriile sale intitulate *Madam Secretary:* „Dacă două femei s-ar fi comportat ca Barak şi Arafat la tratativele de la Camp David, s-ar fi spus imediat că sînt la menopauză". (**R. C.**)

● Pe B1 TV este un film documentar despre Vlad Ţepeş. Un domn cu mustaţă şi transfigurat de rol spune că domnitorul i-a adunat pe cerşetori într-o casă şi le-a dat foc. Astfel, şi-a dovedit dorinţa de a pune ţara pe sensul valorilor moderne, occidentale. Stau şi mă gîndesc ce o fi vrut să spună. Să fie Ţepeş un precursor al UE? Se poate. Sau, mai subtil, dacă ei ardeau vrăjitoare, Ţepeş a dovedit un spirit de mimetism util? (**C. G.**)

„Aderarea are nevoie de cetăţeni responsabili“

– interviu cu Jonathan SCHEELE, şeful Delegaţiei Comisiei Europene în România –

Cît de adevărată este afirmaţia că, în urma aderării la Uniunea Europeană, fiecare ţară membră renunţă la anumite componente ale suveranităţii sale (în domeniul politicii externe, politicii economico-financiare)?

După mai mult de patru decenii de integrare europeană, este de acum un lucru stabilit că, prin aderarea la Uniunea Europeană, statele deleagă Uniunii exercitarea suveranităţii lor în anumite domenii, prevăzute în tratatele constitutive. După aderare, în aceste domenii, toate statele membre acceptă să se supună hotărîrilor luate la nivelul Uniunii.

În urma integrării ce va avea loc într-un viitor oarecare, trebuie românii să se teamă de acest lucru în privinţa suveranităţii României?

Nu cred că trebuie să vorbesc eu în locul românilor. Cred însă că este de datoria mea să sugerez ca fiecare român să reflecteze asupra acestei întrebări în cunoştinţă de cauză, în lumina a două considerente:

● exercitarea în comun a atributelor suverane ia în primul rînd forma legislaţiei din domeniile respective care, în loc să fie adoptată de fiecare stat membru în parte, e adoptată la nivelul Uniunii de două mari instituţii – Parlamentul şi Consiliul. În al doilea rînd, Comisia este mandatată de către Consiliu să îndeplinească anumite funcţii executive care, anterior, au aparţinut statelor membre. Popoarele statelor membre sînt însă reprezentate în Parlamentul European prin aleşi proprii. De asemenea, guvernele statelor membre, expresie a opţiunilor populare din statele lor, sînt cele care alcătuiesc Consiliul. Tot Consiliul controlează şi modul în care Comisia exercită acele competenţe executive care îi sînt delegate. Pe scurt, cetăţenii nu sînt rupţi şi nu pierd controlul asupra a ceea ce se întîmplă la nivelul Uniunii, asupra modului în care atributele delegate sînt exercitate.

● al doilea considerent depinde de răspunsul pe care îl dăm întrebării „ce (mai) pot face statele, mai ales cele mici şi mijlocii, în contextul actual al globalizării proceselor politice, economice, culturale etc.?“ În mod logic, atunci cînd singur este foarte dificil să pătrunzi pe terţe pieţe sau să te faci auzit într-o organizaţie internaţională, alternativa este să îţi uneşti forţele cu cei care împărtăşesc aceleaşi valori ca şi tine. Acesta este unul din motivele importante pentru care Uniunea a fost creată, şi pentru care ea nu numai continuă să existe, dar este şi mereu întărită de către membrii săi.

Teama este un sentiment care nu e stîrnit doar de chestiunile mai complicate ale „renunţărilor la suveranitate“, ci şi de lucruri care ţin de natura mai profundă a oamenilor. Sîntem datori ca – privindu-ne în ochi – să vorbim şi despre aceste lucruri. Unii socotesc că, aderînd la Uniunea Europeană, îşi vor pierde identitatea naţională sau culturală, în accepţiunea largă a termenului de „cultură“. Cred că îşi vor pierde ethosul. Tot în mod sincer, opinia mea este că astfel de temeri nu sînt justificate. Uniunea nu e un proiect naţional, în sensul că ea nu îşi propune să înlocuiască cetăţenia statelor membre cu cea a Uniunii, ci numai să o completeze. Astfel, ea nu îşi propune să înlocuiască popoarele statelor membre cu un singur popor – „poporul european“; ar fi absurd. Uniunea nu este nici un proiect cultural, în acelaşi sens larg al termenului „cultură“. Ea nu vizează unificarea culturilor popoarelor sale, ci – dimpotrivă – îşi trage seva şi forţa tocmai din diversitatea culturală a acestora. Cu alte cuvinte, premisa este că poţi fi locuitor al „cetăţii“ europene, poţi să spui „Civis Europaeus sunt“, rămînînd – în mod firesc, senin şi necontradictoriu – tot atît de român, de suedez, de italian sau de estonian.

A existat această teamă şi în rîndul cetăţenilor altor state foste comuniste, aflate acum în procesul de integrare?

În opiniile publice ale acestor state au existat segmente care s-au opus aderării. Acest lucru este ilustrat de rezultatele referendumurilor care au fost organizate în aceste state, dar în urma cărora majoritatea participanţilor a fost în favoarea aderării.

Care credeţi că ar fi maniera cea mai bună pentru ca mass-media să prezinte avantajele şi responsabilităţile integrării în UE?

Cred că mass-media au un rol crucial în pregătirea populaţiei pentru aderare. Jurnaliştii sînt cei care ar trebui să ştie cel mai bine care sînt subiectele care interesează publicul, în ceea ce priveşte aderarea la Uniunea Europeană. Totodată, ei sînt cei care pot „traduce“ informaţia respectivă din limbajul instituţional, birocratic, „de lemn“, în cel pe înţelesul tuturor. Este clar că termeni precum „acquis“ sau „construcţie instituţională“ nu sînt utilizaţi în limbajul frecvent. Aici mass-media poate ajuta foarte mult.

De asemenea, este important ca subiectul aderării sa fie tratat echilibrat, cu avantajele şi costurile legate de acest proces, fără a cădea nici în tentaţia idealizării, nici în cea a senzaţionalismului. De exemplu, costurile aderării nu trebuie comparate numai cu avantajele, ci şi cu costurile ne-aderării; o măsură precum obligativitatea avizului veterinar pentru produsele animale trebuie explicată din perspectiva asigurării sănătăţii publice, şi nu drept o măsură „impusă de Bruxelles“. Politicienii din toate ţările au tentaţia de a plasa răspunderea pentru măsuri nepopulare în afara sferei lor de acţiune. În Uniunea Europeană, statele membre găsesc uneori că este mai uşor să scuze anumite politici, spunînd că ele sînt cerute de Bruxelles. Un ziarist informat nu ar trebui să accepte un astfel de argument, pentru că ar trebui să ştie că deciziile se iau la Bruxelles chiar de către statele membre, care au deci un cuvînt greu de spus.

Vi se pare credibil ca procentul de euro-sceptici să crească în România pe măsură ce se vor face paşii concreţi pe drumul integrării?

Este posibil ca acest procent să crească. Cunoaşterea şi înţelegerea unui lucru nu înseamnă însă automat a-l refuza. Cunoaşterea şi înţelegerea atrag după ele diferenţierea punctelor de vedere. În acest caz, cred că majoritatea oamenilor – înţelegînd mai bine implicaţiile aderării României la UE – nu va deveni ostilă. Dimpotrivă, cei mai mulţi vor fi în mod activ favorabili proiectului. Ei vor înţelege că schimbările pe care pregătirea pentru aderare şi aderarea ca atare le implică sînt pozitive şi pot fi valorificate de către fiecare. Astfel, unii se vor opune, alţii îşi vor exprima sprijinul necondiţionat, iar alţii vor rămîne favorabili chiar criticînd unele aspecte sau implicaţii. În orice caz, aderarea are nevoie de cetăţeni responsabili, care să îşi asume în cunoştinţă de cauză acest proces.

interviu realizat de Adrian CIOROIANU

Barna NÉMETHI

Nu ştiu nimic!... :(Dar nici nu vreau! :)

De ce vrem să ne integrăm? Pentru politicieni este deja un trofeu. Partidul care va finaliza integrarea este cel mai drept, necorupt şi în măsură să conducă ţara; integrarea garantează cîştigarea alegerilor. E ca o medalie pentru care se luptă cei de sus şi îşi pun beţe în roate unul altuia — motiv pentru care acest proces vînătoresc durează de atîta amar de vreme, atît prada cît şi noi fiind istoviţi. Paradoxal este că integrarea devine un premiu pe seama românilor de rînd. De ce? Pentru că acest român suveran crede că, dacă intrăm în structurile euro-atlantice, atunci pîinea va fi mai mare şi mai ieftină, va primi un salariu mai mare şi va lucra de preferinţă mai puţin, benzina va fi mai ieftină şi de calitate, vor exista mai multe emisiuni gen „Leana şi Costel la Bloc in zâ UE“ şi mai ştiu eu ce...

Lumea nu ştie ce reprezintă acest proces. Nu înţelege diferenţa dintre UE şi NATO. Dar nici nu i se spune. Bombardat cu fraze de genul „Da pentru Europa“, românul trece de starea de confuzie şi nelămurire şi ajunge în punctul în care nici nu mai doreşte să afle vreodată. Pe sistemul „muieţi-s posmagii“, pe oameni nu îi interesează ce şi cum atîta timp cît sînt alimentaţi „mură-n gură“ de propaganda puterii. Românii au ajuns apatici şi analfabeţi politic. Dacă mai adăugăm şi încăpăţînarea mioritică de a avea dreptate ajungem într-un impas.

Aderarea fără înţelegerea procesului este un eşec. Populaţia care îşi urmează orbeşte liderii, luînd ca adevăr absolut doctrina acestora, poate încuraja apariţia premiselor totalitarismului — dovadă că avem deja un partid extremist de luat în seamă. Înainte de unitatea politico-economică este nevoie de una culturală. Aici intervine şi suveranitatea.

România nu-şi poate susţine încă ideile politice pe plan internaţional. Sub nici o formă — politică, militară sau economică — nu ne putem face respectaţi. Mai mult, avem nevoie de ajutor străin ca de aer. Astfel, momentan nu putem vorbi despre o suveranitate a ţării. Oricum, puţine ţări mai beneficiază de suveranitate în vechiul sens al cuvîntului. Consider că astăzi, în ajunul globalizării, drumul spre suveranitate este în primul rînd identitatea naţională şi culturală. Această identitate ar trebui să fie baza pentru o educaţie politică. O însuşire corectă a istoriei face mult mai accesibilă înţelegerea ideologiilor sau a unei structuri euro-atlantice.

De ce este aşa de important să ajungă lumea la un asemenea nivel — încă îndepărtat? Ca să nu păţim cu UE sau NATO ce am păţit şi cu aşa-zisa democraţie în care trăim. Proasta înţelegere a regimului democratic — să sperăm încă remediabilă — a estompat considerabil multe elementele pozitive ale acesteia. La fel se poate întîmpla şi cu aderarea. Odată acceptaţi, vom lua tot ce e mai prost şi nepotrivit pentru noi din acel sistem şi îl vom perverti în stilul nostru propriu.

Nu poţi să-i dai cuiva ceva dacă nu e pregătit să-l accepte. Degeaba umpli pe cineva cu bani dacă mîine e din nou sărac. Este nevoie de echilibru, înţelegere şi educaţie pentru o experienţă pozitivă.

Politicienii vor ACUM, deşi corect ar fi cînd VOM FI GATA. Dorinţa imediată de putere şi justificarea ei prin aderare se va răsfrînge asupra populaţiei nepregătite, fie ea la oraş sau sat, bătrînă sau tînără. Lipsiţi de răbdare, vom pătrunde pe autostrăzile europene cu căruţa, în loc să demarăm măcar cu Dacia noastră românească. Ce se va întîmpla exact, vom trăi şi vom vedea...

▲

© H. Diaconescu

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Adrian CIOROIANU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@icr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 557
5-11 decembrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Printre „străini“

„Dar cum puteam, ochi avînd, să nu văz, văzînd, să nu iau aminte, luînd aminte, să nu aseamăn, asemănînd, să nu judec binele şi să nu pohtesc a-l face arătat compatrioţilor miei? Şi cum puteam să nu însămnez cele văzute, daca în toată călătoria, şi în privirea lucrurilor celea mai multe vrednice de văzut, întovărăşit de mulţi oameni dintr-alte neamuri, îi vedeam pre toţi însemnînd şi culegînd binele ca să-l facă cunoscut celor de un neam cu ei?“

DINICU GOLESCU – „ÎNSEMNARE A CĂLĂTORIII MELE“

GRATUIT

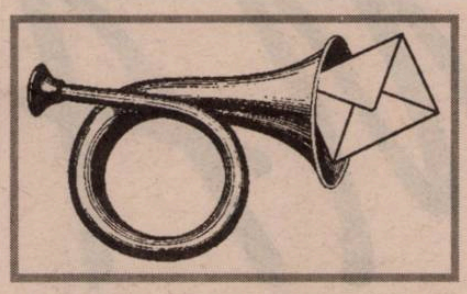

Nr. 553: *„Divorţul de politică“*

...Dar şi partajul!

„Tot românul s-a născut poet“ spune o vorbă deja banalizată, aşa cum, parafrazînd, pot spune că tot românul face politică. E pro-stînga sau pro-dreapta, combate şi luptă, are opinii, merge să voteze un nume sau un partid acolo, mai mult ca să împiedice să fie ales altul, pe care nu-l poate suferi. Că e nostalgic al «epocii de aur» (şi pun ghilimelele aici nu pentru a-mi arăta adeziunea la nostalgie, ci pentru că trebuie să-mi amintesc puţin cum era) sau pro-monarhist, românul e într-o continuă logodnă-nuntă-divorţ faţă de opinii, de lideri, sare aşa, dintr-o căsnicie într-alta, încercînd de fiecare dată să nu mai repete greşeala din trecut, cînd s-a însurat cu o idee de partid şi s-a trezit ţinut sub papuc de nevastă.

Ca în orice căsnicie, unul hotărăşte şi de executat execută amîndoi, se convinge cumva românul să execute ce-i comandă politica, însă, în timpul logodnei şi chiar după nuntă, continuă să bombăne şi să se întrebe cine dracu' l-a pus s-o aleagă tocmai pe aceasta; dacă e pesimist, îşi spune că toate partidele politice sînt la fel şi continuă să tîrască, în jug cu semenii săi, căruţa de aur a politicii, cu dogme şi promisiuni neachitate cu tot; dacă e optimist, atunci divorţează, îşi ia ce-i al lui, bagă şi partajul, apoi zburdă fericit în căutarea altei politici, care să-i împlinească nevoile.

Între timp, politica mînuieşte sforile care-i animă românului viaţa, îi caută în cămară şi în buzunar, îl duce şi-l repatriază de prin Europa şi Americi şi Asii – din Africi nu, e prea cald pe acolo; îi stropeşte pantofii cu noroiul împroşcat de roţile maşinilor parlamentare, îi face cu ochiul şi îl determină, poate, să viseze aventura cea mare, gratuită, cu o tîrfă de lux.

Şi cu tîrfele nu se fac căsnicii durabile, aşa că divorţez, pentru totdeauna, de orice fel de politică şi nu ştiu, totuşi, dacă nu mă va mai tenta vreodată însurătoarea.

Roxana ŞERBĂNOIU
(Şero)

P.S. Lehamitea de care vorbeşte dl Boda în „Schimbare, nu abandon!“ e prezentă în amorţirea căsniciilor calme, nu credeţi?

Nr. 550: *„Învăţaţi, învăţaţi, învăţaţi! Cum?“*

Profesorilor, cu patimă şi înverşunare...

Nu cred că pot scrie fără patimă şi fără înverşunare despre învăţămînt. A trecut destul de mult timp de la numărul 550 al revistei şi nevoia de a vă scrie mă macină încă. Aşa că o fac acum, dar cu patimă şi cu înverşunare, pentru că n-am vrut să mint.

Sînt profesor de vreo 15 ani (în multe şcoli şi licee din Bucureşti mi-am petrecut tinereţile), dacă asta ar trebui să mă legitimeze sau să-mi justifice tonul pe care l-am declarat mai sus. Mai mult, la-nceput de tot am fost şi învăţător, pentru un an, într-o şcoală generală de provincie, unde, întîi de toate, i-am învăţat pe copii să se şteargă la nas, apoi să ţină creionul, pe urmă, că la şcoală trebuie să vină în fiecare zi şi, cînd credeam că n-o să reuşesc niciodată, să scrie şi să citească... Am fost, pe rînd, la licee care semănau a şcoli de corecţie sau de călugăriţe, la şcoli generale tip orfelinat sau de protocol. Multe şi, ce e mai trist, mari diferenţe. Dar, lucru mare, peste tot erau copii. Şi peste tot copiii aşteptau să fie învăţaţi... ceva... Însă de multe ori cei care trebuiau să predea acel „ceva“ lipseau. Ori întîrziau (nepermis de mult). Uneori o făceau prost (în grabă sau neserios, sau neimplicat, sau fără metodă), alteori o făceau puţin (găseau altă slujbă, pentru că „la banii ăştia, nu se (sic!) merită“). Şi în tot acest timp, copiii aşteptau cuminţi, îngăduitori, calmi să vină altcineva care să poată să-i înveţe ceva. Nici nu mai ştiu dacă mă bucuram sau dacă mă întristam atunci cînd eram şi eu cu ei în vîltoarea atîtor confuzii (de termeni, de termene, de persoane, de funcţii, de atribuţii, de programe, de miniştri, de manuale, de inspectori, de grade, de regulamente). Cred că mă bucuram atunci cînd presupuneam că lucrurile se vor îndrepta sau că măcar vor avea coerenţă („Iată, nu mai fac engleza cu un student!...“, „Vor da examen de capacitate cu subiect unic, deci va fi mai multă obiectivitate“, „Ofertă diversificată de manuale înseamnă libertate de opţiune...“) Dar e sigur că deseori mă întristam. Prea multe schimbări (de termeni, de miniştri, de programă, de regulamente...), prea multă incoerenţă. Cred că pentru toată lumea – deci şi pentru elevi, care aşteptau cuminţi, îngăduitori, calmi – schimbările însemnau debusolare, neseriozitate, ambiguitate, repere din ce în ce mai puţine şi mai nesigure. Era firesc ca, în timp, copiii – aceia care, ştiţi dumneavoastră, aşteptau cuminţi etc. – să-şi piardă răbdarea şi, ceea ce e şi mai trist, încrederea. Fireşte, e vorba de fiecare dată de alţi copii, de alte generaţii, ei sînt mereu alţii... Dar, noi, profesorii, pentru ei trebuie să fim mereu la fel, adică repere. Sigure, cel puţin. Aşa se face că, acum, unii dintre elevi au început să creadă că vin la şcoală pentru că poate fi mai distractiv decît acasă sau aiurea, alţii au devenit convinşi că nu la şcoală învăţi, ci în particular („...Am auzit că profu' ăla e tare, te bagă la facultate!“), mulţi merg la şcoală din inerţie, puţini, prea puţini, sînt aceia care pot spune că găsesc ceea ce caută la şcoală.

În tot acest timp, cei de la catedră au aflat (sau nu) că pot (sau nu) să fie profesori. Mulţi dintre ei încă n-au aflat. O singură dată în toţi aceşti ani – doar o singură dată – am aflat despre o demisie din învăţămînt. Motivată – mi-a plăcut să cred – de incapacitatea de adaptare la acest tip de solicitare, de incompetenţă deci. Recunosc că sînt mîndră că există cel puţin o persoană printre noi care a realizat că meseria asta nu se face oricum, că nu oricine poate să fie profesor. Prima – una dintre multele – condiţie e să ştii-carte-să-poţi-să-predai-ceea-ce-ştii (limpede, ceea ce e dens; simplu, ceea ce e complicat; concret, ceea ce e abstract; actualizînd, adaptînd, schimbînd, comunicînd, zîmbind...; participativ, implicat, diversificat; cu dreptate, onestitate, toleranţă, atenţie, sensibilitate faţă de fiecare, cu obiectivitate, în faţa tuturor; în limba română standard, dacă se poate?).

Trebuie să-ţi dai (acest) test înainte să intri în învăţămînt. Să fii sincer cu tine la aflarea rezultatului. Şi să nu trişezi. Dacă afli în timp ce eşti la catedră că nu-ţi place ce faci, că nu e comod, că nu e profitabil, că nu ai bani, că nu ai chef mereu, că nu-ţi place Mihai de la a XII-a Q sau cancelaria, că şcoala e prea departe de casă, are ferestrele prea mici sau nu are bar, înseamnă că ai greşit drumul, că nu trebuie să fii profesor. Dacă insişti să fii, mîine te vei duce în clasă şi le vei da lucrare pentru că nu ştii ce să predai sau, mai rău, vei pune 2 pentru că unul a avut curajul să-ţi spună că n-a înţeles sau că altul nu şi-a făcut tema. Poimîine o să te despleteşti în faţa clasei pentru că un elev a avut altă părere decît ai avut tu. Dacă ai ales să fii profesor pentru că ai timp liber sau vacanţe, n-ai înţeles nimic. Aşa că mai bine te duci acasă, te gîndeşti bine, dar bine de tot, şi pe urmă vii şi ne spui dacă poţi/ştii să fii profesor. Meseria asta se face cu onorabilitate. De ce s-ar face cu tine în alt mod? Uite, gîndeşte-te, să fie tema ta pentru acasă!

...Pentru acela care a ştiut de la-nceputul începutului că poate şi vrea să fie profesor, pentru acela care n-a simţit că a dat vreun test vreodată, ci doar că-i place şi ştie ce face, rămîn desigur alte întrebări. Ca lor să nu le pară rău că au ales meseria asta, trebuie să li se recunoască de către toţi, în general şi de către unii, în special, că muncesc onorabil. Şi să li se ofere posibilitatea să-şi plătească facturile. Profesorii au nevoie de această recunoaştere. Şi să-şi poată cumpăra din salariul lor de profesor (meserie pe care au ales-o nu pentru că nu sînt compatibili cu alte ocupaţii, ci pentru că pe aceasta o pot face – dintre toate – cel mai bine) cărţi. Nu pe toate o dată. Pe rînd. Una pe lună?

Ohara DONOVETSKY
profesor de limba şi literatura română
Colegiul Naţional de Informatică
„Tudor Vianu“, Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Polemice

Tangentă de bun-simţ la „o paranteză“ a domnului Cezar Paul-Bădescu

Nu ştiu exact ce a determinat-o pe Dubravka Ugresic – de care aud prima dată – să scrie acea „fină caricatură“ despre, hai să zicem, concubinajul ad-hoc capitalist al televiziunii cu lumea gîndului pur, intelectual. Sugerînd încă de la început prin această teză un mariaj imposibil între două extremităţi, domnul Cezar Paul-Bădescu încearcă să implanteze acest episod, tot ad-hoc şi la fel de neinspirat, într-o realitate a televiziunii româneşti care, să recunoaştem, este un hibric – ca şi democraţia noastră mioritică în sine. Să mă explic...

Unul din lucrurile care m-au frapat la aproape 10 ani de la revoluţie a fost faptul că, totuşi, adevărata cultură „pe sticlă“ s-a născut cu discursul unui Dinescu, Caramitru ori Patapievici – indivizi care au fost la acel moment adevăraţi formatori de opinie, din simplul motiv că erau primele voci ale libertăţii; din păcate, ca o paranteză, unii l-au luat în serios şi pe un Dan Iosif, dar... Nu punem acum în balanţă valoarea, competenţa, şi cu atît mai puţin scandalurile în care au fost amestecaţi (şi) aceştia. Nu; nu putem măcina la nesfîrşit pe toată lumea dintr-un prost înţeles simţ al polemicii de viespe. Românii nu ştiu să trăiască prezentul, abia dacă se pot gîndi la ceva mai îndepărtat decît ziua de mîine, aşa încît propun să ne exercităm spiritul civic reconstruind în linii clare măcar trecutul.

Poate că lucrul care vă deranjează cu adevărat este faptul că eminenţe certe precum Dan C. Mihăilescu, Adrian Cioroianu, Patapievici, Paler ori Paleologu se amestecă sau au fost la un moment dat racolaţi într-o campanie mai mult sau mai puţin fericită de „culturalizare“ prin *talk-show* sau discuţii libere, luaţi fiind ca standarde şi modele potenţiale de o calitate indiscutabilă. Trebuie să începem de undeva domnule Bădescu; de ce nu de la televiziune? E o realitate faptul că lumea se uită mai mult la televizor din lipsă de timp şi din comoditate, aşa încît este mai mult decît explicabil de ce o emisiune culturală ar prinde mai mult decît buchisirea unei cărţi pe un divan individualist. Cunoaşterea trebuie să fie un bun comun pînă la capăt. Cel ce a inventat liftul a acţionat local, dar a gîndit global. Noica, dacă nu mă înşel, spunea că a face filosofie este la fel de important cu a filosofa; aşa încît, pe fondul unei lipse acute de comunicare şi toleranţă, trebuie să acceptăm promovarea comunicării în orice forme, chiar dacă nu face decît să scoată la iveală infecţii sociale ori hemoragii sindicale.

Ne trebuie poate mai multă vlagă să ne mişcăm dintr-un marasm care, dacă la început a fost normal, acum e ceva neutru, un „călduţ“ periculos care se poate întoarce la un moment dat împotriva noastră; se ştie că istoria unui popor se repetă numai atunci cînd nu se învaţă nimic din ea.

Revenind: nu cred că este emblematic pentru noi faptul că o doamnă – oarecare pentru mulţi români, nu a putut (nu a ştiut?) să-şi exercite constituţionalul „drept la liberă expresie“. Daţi-mi, ca să-l parafrazez pe Churchill, un mod mai bun şi mai rapid de exprimare decît undele video-audio şi o să-l aplic.

Mihai ALEXANDRESCU
Bd. Tomis nr. 283, bl T10, sc. C, et. 3
Constanţa

Răspunsul lui Cezar Paul-Bădescu

Domnule Mihai Alexandrescu,

Realizez, cu părere de rău, că nu aţi înţeles ce afirmam în acel articol şi că-mi puneţi în cîrcă mica teorie a intelectualei iugoslave, pe care eu o reproduceam cu semnele citării şi cu care, de fapt, polemizam. Nu am sugerat deloc „teza unui mariaj imposibil“ între cultură şi televiziune, ba, dimpotrivă, îmi exprimam dezacordul faţă de blamarea „intelectualilor care respectă regulile mass-media“ (Dubravka Ugresic). Într-o căsătorie, mireasa îşi ia ziua bună de la părinţi şi-şi întemeiază un cămin în care operează cu alte reguli faţă de cele de pînă atunci. Eu tocmai asta spuneam: dacă intelectualii vor să rămînă în continuare cu mămica lor care i-a crescut (cultura cu C mare) şi doresc să-şi păstreze şi virginitatea, nu ştiu dacă mai e cazul să se gîndească la căsătorie. Dar, dacă se conformează noilor reguli, nu pot decît să le urez casă de piatră şi să dănţuiesc şi eu la nunta lor.

Cezar PAUL-BĂDESCU

Precizare

Dl Adrian Cioroianu, luîndu-se la trîntă chiar cu evidenţa, o ţine una şi bună: că eu l-aş fi comparat pe Lucreţiu Pătrăşcanu cu Constantin Brîncoveanu. A spus asta – şi l-am contrazis – într-o emisiune de televiziune în care dialogam, o repetă în *Dilema*, 554, 14 nov. 2003: *„...alţii ...l-au comparat cu Constantin Brâncoveanu* (vezi George Pruteanu, „Pata de sînge intelectual“, în *Dilema*, IV, nr. 175, 17 mai 1996)“.

Ei bine, oricine vede, conform recomandării, cronica respectivă constată următoarele: nicăieri în text, de la titlu şi pînă la punctul final (inclusiv notele de subsol) *nu este pomenit numele lui Constantin Brîncoveanu şi nu se face nici o aluzie/sugestie/trimitere la acest domnitor*. Repet: nimic, nici un Brîncoveanu.

În aceste condiţii, ce să gîndesc despre buna-credinţă a d-lui Cioroianu?!

George PRUTEANU

N.red.: Gîndiţi ce şi cum doriţi. Noi, în mod sigur, gîndim altfel.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

● Campanii. Ce votăm, ce cumpărăm

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Oaza

Mo. era director la Căminul cultural din B., era solid şi avea motocicletă.

Mi. era director la Căminul Cultural din satul alăturat, D., era mai pirpiriu şi avea doar motoretă.

Prietenul meu Ma. răspundea de activitatea culturală la Partid, era într-un fel şeful lui Mo. şi Mi. şi avea o „oază“, o căbănuţă făcută de mîna lui, pe o buză de deal, din vale de casa lui ţaţa M., un fel de mătuşă a sa şi vrăjitoarea cea mai temută din A.

Mo. şi Mi. se urau de moarte. Mai ales Mi. nu putea să-i ierte lui Mo. că are motocicletă în timp ce el, tot director de cămin cultural şi activist în aceeaşi Cîntare a României, nu avea decît o amărîtă de motoretă de care Mo. îşi bătea neîncetat joc. Îşi jurase de atunci că va veni o vreme cînd această nedreptate a sorţii va înceta, cînd o să-i plătească lui Mo. pentru toate umilinţele îndurate.

La „oaza“ lui Ma. mergeam de cîte ori aveam vreun „teren“ prin judeţ. Deşi o numea „oaza“ lui şi o făcuse pentru a fugi de munca sa, Ma. nu mergea niciodată singur acolo. Puţini actori, cîntăreţi şi în general „intelectuali“ cu oful oazei care au trecut prin judeţ nu au ajuns şi acolo. Ma. se retrăgea în singurătate la „oaza“ lui cu condiţia să aibă cu cine vorbi. Îmi aduc aminte şi acum – deşi au trecut, cred, peste douăzeci de ani – de o petrecere cu nişte francezi, rătăciţi prin judeţ, pe care Ma. i-a pescuit Dumnezeu ştie de unde şi cum. Am încropit împreună, în faţa căbănuţei, o masă din scînduri de brad proptite pe două capre luate de la ţaţa M., peste care am pus o faţă de masă albă, mare, cusută de mînă şi două candelabre de argint de la o boieroaică scăpătată din satul alăturat. Am mîncat slană cu ceapă şi cu ţuică la lumina lumînărilor; în vale, printre mesteceni, curgea un rîu învolburat, iar noi ascultam Vivaldi la un vechi magnetofon Tesla. A, era să uit: soţiile noastre îşi puseseră nişte rochii lungi cu spatele gol şi, profesoare de franceză amîndouă, au întreţinut toată noaptea o conversaţie elevată în franceză între două înghiţituri de slană cu ceapă.

Mi. a trebuit să aştepte căderea comunismului – ba chiar mai mult decît atît – pentru a-şi vedea răzbunarea cu ochii. Acum este ceea ce jurnaliştii numesc „baron local“, are tot judeţul în mînă, este, evident, şi profesor universitar şi, mai ales, a schimbat motoreta pe un Mercedes ultimul tip. Mo. a trecut în opoziţie, oricare opoziţie, este şi el profesor universitar, dar are un Mercedes mai mic şi mai vechi decît al lui Mi. Pe la spate, Mo. continuă să-l desconsidere pe Mi., aducînd aminte cui vrea să-l asculte de vremea cînd el avea motocicletă, iar Mi. doar o amărîtă de motoretă; în public păstrează însă regula jocului naţional: ciocu' mic! Amîndoi sînt însă mult mai mult decît au fost, s-au dezvoltat, au progresat.

După '90, o alunecare de teren a luat „oaza“ prietenului meu cu ea şi a prăvălit-o în rîul dintre mesteceni. Ma. a fost şi el alungat din toate serviciile, ca fost activist ce se afla.

M-am întîlnit cu el zilele acestea. Căuta un loc de casă undeva, într-un sat, cît mai izolat, unde să se poată retrage – cu aceeaşi condiţie: să aibă cu cine vorbi. *Nu te interesează şi pe tine?* – m-a întrebat el imediat. M-am eschivat întrebîndu-l cum o să se cheme de data aceasta „oaza“ sa. *Hanul Ancuţei* – mi-a răspuns

el imediat.

Am avut brusc imaginea a ceea ce a fost ani de zile experienţa mea de provincie şi, mai larg, de „salvare prin cultură“: un *schimb de vorbe*. Un schimb în sensul lui Mauss, de dar şi contra-dar, de reciprocitate deschisă care te obligă să întorci vorbele care ţi s-au dăruit sau măcar să le primeşti atunci cînd ţi se dăruiesc. Salvarea noastră prin cultură a avut ceva din geniul intelectualului de provincie, pe care doar tandreţea caustică a lui Jacques Brel l-ar putea descrie: un troc de cuvinte prin care nimeni nu încearcă să aibă mai mult, ci doar să fie – şi să arate – măcar cît este. Cunoaşterea nu cîştigă nimic de pe urma acestui troc, dar rostul exerciţiului gîndirii se pomeneşte împlinit.

Trebuie să recunosc că mi-a făcut o plăcere profundă această ocazie de a schimba cîteva vorbe cu prietenul meu Ma.!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Să te pui la mintea lui Vadim Tudor!

Vinerea trecută, Corneliu Vadim Tudor a făcut o tumbă politică spectaculoasă. Preşedintele PRM şi-a cerut scuze de la cei pe care i-a jignit. Schimbarea pare a fi de inspiraţie divină, de vreme ce nici autorul ei nu poate da o explicaţie: „Nu pot să explic de ce m-am schimbat, cum nu pot explica de ce m-am născut. Nu este numai o apropiere faţă de putere, ci şi faţă de celelalte forţe politice. (...) Nu are decît de cîştigat scena politică dacă voi fi mai blînd şi mai înţelegător...“. În caz că va veni la putere, „nu arestăm pe nimeni, nu închidem nici un ziar“.

Deşi sceptică, presa a căutat diverse explicaţii pentru această întoarcere de macaz. Prima ar fi explicaţia „Vadim – pus cu botul pe labe prin justiţie“: după votarea noii Constituţii, limitarea imunităţii parlamentare ar fi redus şi marja de manevră politică a lui Vadim Tudor, în condiţiile în care avalanşa de invective se poate numi manevră politică. Pe de altă parte, dacă va fi considerat vinovat în procesele pe rol poate ajunge în situaţia de nu mai candidada în viitoarele alegeri. Această ipoteză nu explică însă de ce atît de tîrziu şi nici nu este clar cum îl va ajuta schimbarea în procesele intentate de cei deja ofensaţi. Nu este clar nici de ce ar înceta acum acţiunea justiţiei în procesul „Hamas“, unde este acuzat că a prejudiciat siguranţa naţională. Atitudinea sa prezentă nu poate constitui o exonerare pentru fapta sa din trecut. Doar dacă.... Doar dacă justiţia nu ascultă de comanda politică. Ceea ce ne aduce la a doua explicaţie pentru schimbarea sa de atitudine. Explicaţia „Vadim – nebunul a redevenit pion“. Pe scurt, această teorie acuză PSD şi puterea de comportamentul PRM şi al lui Vadim Tudor, din moment ce au guvernat împreună la un moment dat, iar revista *România Mare* a fost fondată cu ajutorul FSN. Din această perspectivă, PRM a fost mereu doar un simplu pion al lui Ion Iliescu şi al PDSR-PSD, uneori sărind calul, uneori avînd tendinţe de independenţă, dar, de fapt, sforile dintre mînuitor şi marionetă nu au dispărut niciodată. E frumoasă această teorie, mai ales pentru opoziţia democratică tradiţională (fosta CDR şi aliaţii), pentru că reuşeşte să acuze şi PRM şi PSD, dar conţine o doză serioasă de paranoia: „structurile“ controlează totul pe căi nevăzute. Şi parcă marioneta a exagerat totuşi cu acuzele la adresa stăpînilor.

A treia explicaţie găsită („Vadim vrea la putere“) spune că liderul PRM şi-a moderat atitudinea pentru a arunca punţi de colaborare fie cu opoziţia, fie cu PSD pentru a putea ajunge la putere. PRM nu va domina singur viitorul parlament şi întrucît pentru celelalte partide parlamentare este infamant să colaboreze cu acest partid, singura şansă este un discurs moderat, acceptabil într-o formulă de guvernare, oricare ar fi aceasta. Pare a fi o explicaţie raţională. Punctul slab este că se bazează pe raţionalitatea liderului PRM. Acest calcul politic a fost valabil şi înainte de alegerile din 2000 şi mai ales după. De ce a ajuns Vadim Tudor atît de tîrziu la această concluzie? Apoi, schimbarea nu este eficientă, iar PRM va pierde pe ambele planuri dintr-o moderare. Publicul PRM votează bîlciul şi violenţa de limbaj, de aceea a fost şi va fi atras de Vadim Tudor, forumul economic şi programul economic SF lansat recent nu au nici un haz. Pe de altă parte, PRM nu-şi va putea schimba imaginea pînă la alegeri. Oricît de mult s-ar urî reciproc, atît PSD cît şi PD-PNL nu se vor alia cu România Mare decît dacă îşi pierd total busola politică. Modelul partidului lui Haider care a încercat un discurs moderat pentru a putea guverna nu se poate aplica în România. În primul rînd pentru că PRM fără Corneliu Vadim Tudor (Haider s-a retras de la conducere) n-ar mai însemna nimic, ar fi doar o adunătură de nostalgici. În al doilea rînd, Austria a suferit o lovitură extraordinară în plan extern. România nu este Austria şi nu şi-ar permite aşa ceva. Aflată pe marginea valului de extindere UE, fără a fi devenit membră deplină NATO, România nu-şi poate permite soluţii excentrice. Costurile politice ale unei alianţe cu PRM sînt enorme şi nici un lider de partid democrat nu s-ar deda la o asemenea echilibristică, riscînd să se compromită. Vor fi preferate un guvern minoritar sau alegeri anticipate unei alianţe cu PRM.

Cam atîta despre explicaţiile căutate de alţii, fiecare dintre ele avînd lipsuri. În acest punct ar trebui avansată o teorie proprie, originală şi uimitoare. Ei bine, nu am fost capabil de aşa ceva: nu-mi vine să mă alătur celor care scot dintr-o apă adîncă piatra aruncată de un nebun. A analiza raţional şi strategic mişcările lui Corneliu Vadim Tudor e pierdere de vreme. Personajul nu are destulă consistenţă: piruetele şi răzgîndirile sale au fost enorme, a înjurat oameni şi a încercat apoi să se împace, a lăudat personaje şi le-a bălăcărit imediat ce nu i-au mai convenit, recent s-a declarat filosemit după ce s-a remarcat prin antisemitism etc. Nimic nu garantează că actuala schimbare este serioasă şi a presupune aşa ceva ar însemna să îl iei în serios. Vadim Tudor nu s-a maturizat şi nu se poate maturiza, se consideră lider de însemnătate istorică şi de la această înălţime crede că se poate juca de-a istoria. Pentru el nu există preopinenţi, există doar supuşi în stare de adoraţie. Pentru el, toţi românii ar trebui să fie ca Ilie Iosub, fost deţinut politic, care îl felicită în *România Mare*: „Domnule preşedinte, cu ocazia zilei dvs. de naştere, zi binecuvîntată de Dumnezeu, spre bucuria milioanelor de români, ne îndreptăm cu gîndul la acel fericit moment al orei 21,30 din noaptea de 28 noiembrie 1949. Cu acest prilej, noi, cei din jurul dvs., vă mulţumim pentru efortul, lupta, dîrzenia ce vă caracterizează în lupta cu răul, cu Mafia, cu nedreptatea instaurată în decembrie 1989“.

A încerca să îl explici pe Vadim Tudor înseamnă să te cobori la mintea lui, iar mintea lui este odihnită, la fel ca mintea adoratorilor lui. Partidele politice ar trebui să fie preocupate de găsirea unor soluţii convingătoare pentru cei care votează PRM din disperare.

▲

Revistele culturale – platforme de dialog în ţările Europei de Sud-Est
simpozion internaţional
Goethe-Institut Bucureşti,
11-12 decembrie 2003

Partener al acestui eveniment este *Press Stress Group* (platformă informală la iniţiativa Asociaţiei ECUMEST cuprinzînd revistele *Observator cultural, Dilema, LA&I* – supliment al ziarului *Cotidianul)*. Cu participarea revistei *22*.

Obiectivul simpozionului, ce va reuni reprezentanţi ai publicaţiilor culturale din România, Germania, ţări central şi sud-est europene, este de a se constitui într-o platformă de întîlnire şi de comunicare pentru revistele culturale din regiune şi într-un forum de discuţie, din perspectivă regională, a rolului decisiv pe care acestea trebuie să îl joace în reconstrucţia democratică a ţărilor din sud-estul Europei. Această întîlnire ar putea reprezenta un prim impuls în formarea unei reţele a revistelor culturale din sud-estul Europei, care ar aduce o contribuţie importantă la stabilirea unor legături transnaţionale pe baze interculturale.

Pentru mai multe informaţii:
Goethe-Institut Bucureşti
Cristina Borţun, coordonator proiect
str. Henri Coandă nr. 22, 71119 Bucureşti
tel.: +40-21-210 40 47/ 210 41 18/ 312 02 31
fax: +40-21-312 05 85; e-mail: goeprog@fx.ro
website: www.goethe.de/bukarest
Press Stress Group
Oana Radu, director programe
Asociaţia Culturală ECUMEST
str. Batiştei nr. 14, 701314 Bucureşti
tel/fax: +40-21-21 22 100;
e-mail: ecumest@pcnet.ro; website: www.ecumest.ro

Mircea VASILESCU

satul global

Integrarea noastră în Europa lor

– sau viceversa –

Cînd şefii săi l-au trimis cam pe nepusă masă la un seminar despre integrarea României în UE, un amic care lucrează la o instituţie publică s-a simţit dator să-i avertizeze: „Dar, ştiţi, eu sînt cam eurosceptic, nu cred că vom fi pregătiţi în 2007, am argumentele mele, aşa că asta o să spun la seminar...". Reacţia şefilor a fost o mirare uşor panicată: „Cum, te joci cu tema integrării?". Şi a urmat, zice amicul, o încercare a şefilor de a-l convinge „să reprezinte instituţia cu cinste", mai ales că la seminar vor fi şi oameni de la Guvern, şi – desigur – „reprezentanţi de la Bruxelles". Cum să spui în prezenţa unor aşa înalte şi cinstite obraze că ai îndoieli, contraargumente, mici scepticisme? „Ne facem de rîs!". Nu fără greutate, amicul a reuşit să „negocieze" cu şefii acceptarea unui „euroscepticism moderat", în care să întoarcă problema pe ambele feţe, să facă unele comparaţii cu Grecia şi Portugalia la momentul aderării şi să spună – neapărat! – că în definitiv şi în Danemarca a fost nevoie de două referendumuri pentru adoptarea monedei euro. „Am înţeles, a zis amicul, asta ca să nu creadă străinii că în România ar exista un curent de opinie potrivnic...". „Ce străini, dom'le? Slăbeşte-ne cu străinii, da' cum să faci pe scepticu' de faţă cu reprezentanţii Guvernului, cînd prim-ministrul a zis că ne integrăm sigur în 2007?"...

Nu ştiu, pînă la urmă, ce a spus amicul la seminar, dacă intervenţia lui a fost apreciată sau criticată, şi nici nu mă interesează. Nu era decît una dintre multele reuniuni consacrate *acquis*-ului, din acelea la care oamenii vin convinşi de justeţea ideilor lor şi pleacă, în general, cam tot aşa. Episodul relatat de el m-a făcut însă să mă gîndesc la prezenţa temei „integrare în 2007" în spaţiul public românesc. Se vorbeşte despre ea în multe feluri. Guvernul o face cu aplomb, încercînd să emane siguranţă de sine (cel mai eficient în această privinţă mi se pare Mircea Geoană, probabil de aici rezultă şi cota sa de încredere în sondaje). Din „orizontul 2007" (o sintagmă deja încrustată în lemnul cel nou al limbajului politic românesc), executivul şi-a făcut un fel de deviză, pe care a şi pus-o în bagajul electoral, aşa că acum nu mai are încotro: trebuie s-o livreze poporului cu toate ocaziile ca speranţă de mai bine, iar activiştii partidului şi funcţionarii din teritoriu trebuie s-o ia ca „sarcină de serviciu". Ceea ce creează o întreagă arborescenţă discursivă şi efecte de picătură chinezească. Din ţintă care ar trebui privită pragmatic şi plasată în ordinea argumentelor, „integrarea în 2007" a devenit un fel de etichetă a mîndriei, o „cauză naţională" menită a mobiliza energii. Numai că mobilizarea nu se petrece, iar în loc de entuziasme şi angajamente că „vom munci mai bine, pentru a ne integra..." se naşte un simplu ton pompos şi senzaţia că „e musai". Problema e că, atunci cînd unele voci (comentatori politici, jurnalişti) încearcă să producă un „discurs alternativ", să contraargumenteze, să scoată în evidenţă neajunsuri, să explice în mod raţional ce se poate şi ce nu se poate face, au parte de-o uitătură severă şi de-o punere la punct. Manifestarea îndoielii cu privire la capacitatea României de a fi gata pentru aderare în 2007 ori criticarea Guvernului pentru că se mişcă prea încet generează replici nervoase, dacă nu de-a dreptul acuzaţia de lipsă de patriotism. Printr-un ciudat transfer de semnificaţii, *dubito, ergo cogito* devine un fel de „cine nu-i (de acord) cu noi, e împotriva noastră", căci la români îndoiala trebuie să se propage, nu-i aşa, numai de sus în jos: dacă a zis şefu' o chestie, cum poţi pentru ca să te mai îndoieşti? A se slăbi cu cartezianismele, cînd ţara-ntreagă e în plin proces de integrare, vreţi să ne facem de rîs? Şi, cu ochii fixaţi pe 2007, încercăm să-i atragem în joc şi pe oficialii europeni: cînd prindem cîte unul pe-aici (sau pe-acolo), îl ţintuim cu întrebarea-standard la care nu e clar dacă aşteptăm un răspuns sau o profeţie: „ce credeţi, ne integrăm în 2007?". Degeaba ne spun bieţii oficiali (incapabili să priceapă de ce sînt confundaţi sistematic cu Mama Omida) că depinde numai de noi, că ei nu fac decît să ne aştepte la capătul tunelului cu luminiţa aprinsă. Noi vrem neapărat să ne bată cineva în cuie „orizontul 2007" şi să ne ia un of de la inimă.

Paradoxal, tratarea temei „integrare în 2007" în asemenea moduri riscă să producă nu entuziasm şi hotărîre, ci mai degrabă euroscepticism. Nu numai pentru că s-ar putea ca aderarea să *nu* fie în 2007, ci cu un an-doi mai tîrziu (ceea ce, raţional vorbind, n-ar fi nici o tragedie – avem timp să ne pregătim mai bine); dar şi pentru că insistenţa agresivă cu care ni se induce sentimentul că 2007 e un termen indiscutabil şi indubitabil poate provoca enervare şi plictis. Obosit de-atîta pisălogeală, omul simplu tinde să simplifice totul la străvechea lui situare faţă de şefi, autorităţi, guvernanţi şi oficiali de orice fel, percepuţi ca alţii, ca „ei", „ăştia": „să vedem ce-or mai vrea de la *noi* şi ăştia, cu Europa *lor*". Va fi greu, după o asemenea replică, să-i explici omului, pe europeneşte, cum devine cazul cu „Europa cetăţenilor". Adică *a noastră*.

▲

O nouă apariţie la Editura Humanitas

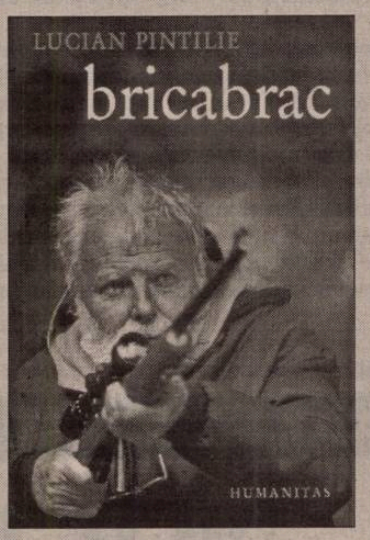

Lucian Pintilie, ***Bricabrac***

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

„Jurnalul inutil" al lui Morand (I)

Ajung, în sfîrşit, să-mi procur *Jurnalul inutil* al lui Paul Morand. Acoperind ultimii săi ani de viaţă, între 1968 şi 1976, jurnalul nu putea fi publicat, prin dispoziţia testamentară a autorului, înainte de anul 2000. A apărut în 2001, două volume masive la Gallimard, şi a stîrnit imediat multe reacţii violente, provocate de cruzimea unor mărturisiri şi de o serie de pasaje despre care cel mai blînd lucru care se poate spune este că încalcă fără nici un fel de precauţii normele „corectitudinii politice". Dincolo de toate rezervele şi obiecţiile, jurnalul e impresionant atît ca document uman cît şi ca masă de informaţii asupra vieţii literare, politice, mondene, diplomatice. Nici nu mai e cazul să subliniez, fiind vorba de Morand, calităţile lui literare. În 1968, Morand împlineşte 80 de ani. E, încă, de o uluitoare vitalitate, face sport, înoată, parcurge foarte des cu maşina (a fost pasionat toată viaţa de automobilele sport, performante) drumul dintre vila pariziană din avenue Charles-Floquet, de la Paris, şi casa din Elveţia, de la Vevey. Un accident uşor de călărie declanşează primele semne ale slăbirii trupului, care începe să nu-l mai asculte. Notează, într-o manieră brutală ce i-a şocat pe unii comentatori, cuceririle amoroase. Suferă însă, cu o sinceritate imposibil de mimat, urmărind decrepitudinea ireversibilă a soţiei lui, Hélène, cu zece mai ani în vîrstă. E un om care a cunoscut gloria, apoi dizgraţia (după război, cînd i se reproşează că a fost ambasador – în România şi Elveţia – al regimului Pétain), uitarea, şi care revine în atenţie în aceşti ultimi ani, cînd e şi ales (în 1968) la Academia Franceză, după ce, cu exact un deceniu înainte, fusese blocat să devină academician prin veto-ul lui De Gaulle. Nu e cîtuşi de puţin un scriitor ce trăieşte din amintiri, scrie, la 83 de ani, o capodoperă, cartea intitulată *Venises*.

E, de altfel, surprinzător să constaţi că multe din persoanele de care vorbeşte sau pe care le frecventează Morand (spre exemplu cu ocazia demersurilor pentru intrarea la Academie) s-au dovedit de o longevitate excepţională. Iată, dintre academicieni: André François Poncet (diplomat de carieră) a trăit 91 de ani, Maurice Rheims, colecţionar de artă – 93, Henri Massis, eseist – 84, istoricul de artă René Huyghe – 93, ducele de Lévis-Mirepoix, istoric – 96, fraţii de Broglie, unul – Maurice – 85, celălalt – Louis – 95 (a murit în 1987, luase Premiul Nobel în 1929 şi intrase la Academia Franceză în 1934). Un personaj absolut fabulos e Pauline Benda, cunoscută ca Madame Simone, care a trăit 108 ani (1877-1985), actriţă, romancieră şi memorialistă, membră din 1930 în juriul Premiului Fémina (a devenit ulterior preşedinta juriului), profesoară de dicţie la radio şi televiziune; e prezentă, pe 7 ianuarie 1969, la un dineu în casa Morand, alături de Serge Lifar, Marcel Achard, Matthieu Galley. În alt loc, Morand evocă o scenă libertină întîmplată, prin anii '30, la un dejun dat de Suzanne Lorcia, balerină, fostă stea a Operei din Paris; Suzanne Lorcia a murit în 1999, la 97 de ani; amantul ei din epocă, Gabriel Voisin, industriaş, s-a stins din viaţă ceva mai devreme, la 93 de ani. Greu de găsit vreo explicaţie: longevitatea pare să-i caracterizeze şi pe academicieni, şi pe libertini. Unde mai pui că se întîmplă ca una şi aceeaşi persoană să reunească ambele ipostaze.

Şi fiindcă veni vorba de personaje ieşite din comun: iat-o pe Nancy Cunard, pe care Morand a cunoscut-o prin 1912, moştenitoarea celebrei agenţii de voiaj (călătorii transatlantice, în primul rînd) Cunard Line, femeie foarte frumoasă, întreţinînd o legătură erotică pasională cu Louis Aragon (exact în perioada cînd acesta aderă la Partidul comunist!), pe care îl părăseşte pentru un pianist de jazz (aşa ajunge Aragon în braţele, puternice şi posesive, ale Elsei Triolet). Dar ce destin extraordinar are chiar Hélène Morand, născută în 1879 „à Galatz en Moravie *(sic!)*, alors province du royaume de Roumanie" (spune nota editorilor), fiica bancherului Nicolaie Chrisoveloni, căsătorită cu prinţul Dimitrie Soutzo, ataşat militar la legaţia României din Paris; Morand a întîlnit-o în 1916, prinţesa Soutzo avea apartamentul ei la hotelul Ritz, în Place Vendôme, la recepţiile date de ea venea des şi Marcel Proust, prinţesa a divorţat în 1923 şi s-a căsătorit cu Morand patru ani mai tîrziu, ea construise casa – magnifică – din avenue Charles-Floquet, în spatele Turnului Eiffel, unde soţii Morand au locuit pînă la moarte. Că lumea în care evoluează Hélène şi Paul Morand e conservatoare şi chiar afişat „reacţionară" – se înţelege de la sine. *Jurnalul inutil* începe pe 1 iunie 1968, sîntem în plină revoltă studenţească, se adaugă grevele care paralizează ţara, evenimente pe care Morand, anti-gaullist notoriu, le înregistrează cu o satisfacţie jubilatorie. O secvenţă memorabilă îl are ca protagonist pe Eugen Ionescu. Dramaturgul se afla în localul Editurii Gallimard, iar pe stradă treceau coloane de manifestanţi. Ionescu s-a dus la fereastră, a deschis-o şi le-a strigat celor din stradă: „Peste trei săptămîni, veţi fi cu toţii notari!". Scena s-a repetat seara, în apartamentul Simonei Gallimard, unde Ionescu fusese invitat la cină; de data aceasta, cei din stradă au aruncat cu pietre şi au spart ferestrele. Morand însuşi, intuind că toată agitaţia aceasta se va termina (nu, însă, fără consecinţe) curînd, propune un slogan ce parodiază lozincile lui mai '68: „Viitorul tineretului e bătrîneţea".

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre loialitate

Ceva mare şi neştiut, de dincolo de mine (i-aş zice şi eu, banal-patetic, *„Viaţa“)* m-a pus, recent, la încercare. Nu o să vorbesc aici despre cazul meu, căci nu socotesc nici pe departe că am un destin exemplar, dar aş vrea să ridic problema şi să împărtăşesc cititorilor mei cîteva din dilemele ei. Tema de azi: ce înseamnă loialitatea faţă de o instituţie?

Cu ani în urmă, am participat la o şedinţă de lucru, obişnuită, pur tehnică, în instituţia pentru care, pînă mai ieri, am lucrat. A fost una din acele şedinţe pe care le uiţi după cîteva săptămîni, pentru că sînt atît de dese şi pentru că problemele pe care le discuţi acolo sînt dintre cele care durează cîteva zile. Eu n-am uitat, însă, acea şedinţă din cauza unei replici rostite de unul dintre participanţi. A zis cam aşa, fostul meu coleg: „Eu sînt loial instituţiei de unde îmi iau salariul“. O rumoare de aprobare a urmat imediat, semn că toţi cei prezenţi apreciau pozitiv remarca colegului – funcţionar public de renume, perindat din obscure cauze politico-securistice pe la mai toate instituţiile majore ale României. Eu, unul, am avut o nemărturisită strîngere de inimă. Cum s-ar zice, am avut sentimente amestecate. M-am gîndit îndelung la vorbele fostului meu coleg şi mă gîndesc şi acum, dovadă că scriu aceste rînduri. Într-un sens, el a avut dreptate. Lucrînd într-o instituţie anumită, prestezi într-un contract pe care îl accepţi. E adevărat, a accepta un contract nu înseamnă a te dărui unei cauze şi nu înseamnă a te livra, cu tot afectul şi arsenalul tău de credinţe, unei tabere. Deşi e neplăcut şi, la limită, chinuitor, e posibil să fii în raporturi de muncă cu o instituţie pe care o deteşti, poţi lucra la un proiect în care nu crezi, poţi să cedezi ceva din priceperea şi abilităţile tale cuiva pe care îl dispreţuieşti şi în care nu crezi. Dar un contract, fie el şi de muncă, e bazat pe încredere reciprocă şi regula juridică, în consonanţă cu cea morală, e că orice contract se execută cu bună credinţă. În orice instituţie lucrezi, deci, orice instituţie care îţi plăteşte un salariu, solicită o anumită loialitate. Nu eşti gata să o dai, mai bine stai acasă.

Dar, mai e ceva. Cei obişnuiţi cu dilemele simt asta de la bun început: e loialitatea ceva ce se livrează automat, la schimb cu salariul? Marxiştii de nuanţă dură ar spune că nu: în fond salariul plăteşte munca şi nu loialitatea, aşa se şi justifică moral revoluţia proletarilor împotriva capitaliştilor pentru care lucrează şi care le plătesc salariile. Poţi, însă, munci fără să fii loial? Şi acum apare întrebarea cea grea: cînd eşti loial unei instituţii, cui îi eşti loial, de fapt? Unui principiu, unor oameni care conduc instituţia, unei politici interne sau unui ideal, unei idei despre cum crezi tu că ar trebui să fie instituţia? Desigur, tuturor acestora, în măsuri diferite; cum s-ar zice, de la caz la caz. Poţi fi într-o instituţie deoarece crezi în omul care o conduce (mi s-a întîmplat). Poţi fi loial unei instituţii pentru că eşti loial unei profesii care dă substanţă acelei instituţii (de pildă, cred că doctorii sau actorii sînt loiali profesiilor lor minunate mai mult decît sînt loiali unui spital anume sau unui teatru anume). Sau poţi fi loial unei ideologii (eşti într-o instituţie, nu contează care, pentru că partidul tău îţi cere asta). Sau, în fine, poţi fi într-o instituţie pentru că vrei să încerci şi asta (mi s-a întîmplat, de asemenea) sau poţi fi intr-o instituţie pentru că se plăteşte mai bine – primul caz nu are a face cu vreo loialitate, al doilea da, cu loialitatea cu care am început, cea faţă de salariu.

Problema cu aceste loialităţi este că, în lumea reală, ele se schimbă. Omul pentru care eşti acolo, nu mai e acolo; salariul bun pe care îl aveai, nu-l mai ai; profesia pe care ai sperat să o faci nu are nici o legătură cu profesia cu acelaşi nume din realitate ş.a.m.d. Şi cînd dispare ceva-ul căruia, de fapt, îi eşti loial, te trezeşti că nu ştii de ce mai eşti acolo, te trezeşti că nu ştii de ce mai lucrezi în instituţia aceea. Atunci ştii că a venit timpul să pleci. Dar asta e, iarăşi, teorie. Viaţa reală e încă şi mai complicată. Instituţia în care lucrezi, mai ales într-o ţară ca România, e singurul mijloc de a-ţi asigura subzistenţa, o instituţie e un salariu, un loc de muncă, singurul fel în care poţi să-ţi plăteşti întreţinerea, să-ţi trimiţi copiii cu un ghiozdan în spate la şcoală, să-ţi cumperi de mîncare, să-ţi ajuţi părinţii pensionari sau să cumperi CD-ul pe care îl vrei. Dispare loialitatea, dispare motivaţia profundă a prezenţei tale în acel loc, dar nu dispar nevoile de acest gen. În fond, urgenţa acestor probleme este dată de o altă loialitate: loialitatea faţă de familia pe care o întreţii. Şi atunci prezenţa într-o instituţie nu mai are ca motiv loialitatea faţă de acea instituţie, ci o loialitate externă şi, de aceea, e indiferent de unde îţi iei salariul – iată de ce afirmaţia „eu sînt loial instituţiei care îmi plăteşte salariul“ nu e în realitate o declaraţie de loialitate faţă de o instituţie, ci faţă de un salariu, care poate fi primit de oriunde altundeva.

Mai e şi onestitatea. Deasupra a orice, mai eşti şi tu însuţi, cu ideile tale despre lumea asta şi oamenii ei, cu visele tale, cu talentele pe care le ai sau pe care crezi că le ai – e şi o loialitate faţă de tine însuţi. Dacă instituţia coincide cu tine însuţi – eşti fericit. Dacă nu, fii fericit şi pleacă!

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Solidaritatea, la felul doi

Orice sărbătoare presupune meniu. Paştele cere miel, porcul îşi toceşte măselele pentru Crăciun, curcanul îşi dă viaţa de *Thanksgiving*. 1 Decembrie a intrat şi ea pe drumul ăsta, ca dovadă că stă să devină o sărbătoare adevărată. Merge cu fasole.

Drept pentru care, în funcţie de zelul religios al bucătarului (sau bugetul municipalităţii), săptămîna asta am văzut la televizor fasolea simplă, de post, dar şi fasolea de cinci stele cu costiţă sau pe cea de-a dreptul aspiraţională, cu cîrnăciori.

Nu voi cădea în greşeala de a specula problemele de mediu care au apărut pe 2 şi 3 decembrie, ca urmare a acestei alegeri festive. Nu e locul într-o revistă serioasă, preocupată de fenomenele cognitive şi complet indiferentă la cele fiziologice (deşi poate că – scuzaţi – colectivul *Revistei de Chimie* ar putea încerca un studiu la anul). Nu despre asta e vorba, ci despre ce spune cu privire la sufletul naţiunii alegerea noastră gastronomică.

Să luăm însă faptele. Boabele stau în cazan împreună. Nu e nici una mai egală decît alta – se îngrijeşte de asta bucătarul care, cu lingura lui imensă (detaliu freudian ce rămîne de tratat ulterior), reface geologia straturilor sociale ale fasolei, cam la un minut şi jumătate. Astfel, nu există boabă care să petreacă la suprafaţă sau la fund mai mult timp decît alta. Fiecare trece succesiv prin tensiunea de a nu fi separată de flacără decît de un perete subţire de metal, dar şi prin relaxarea pe care ţi-o dă contactul cu aerul răcoros de sub capac. Fiecare boabă are şansa să se întîlnească cu un grăunte de sare şi un miligram de ulei. Toate îşi ung suprafaţa bombată cu exact aceeaşi cantitate de mirodenii. Ce mai, toate boabele sînt egale.

Mai mult decît atît, e şi foarte greu să le deosebeşti unele de altele. Nu sînt boabe cu personalitate şi boabe şterse sau plictisite. Nu sînt boabe bogate şi nici sărace. Şi, ce e mai important, nu sînt boabe de altă părere decît altele. Toate sărbătoresc Ziua Fierberii cu egală îndreptăţire şi intensitate. Tocmai de aceea bucătarul nici n-are nevoie de discurs. Îi ajunge lingura.

Acum, sigur că, dincolo de egalitarismul servit în farfurie, apare şi chestiunea destinului, care separă totuşi boabele între ele. Unele au ajuns într-un cazan veşnic aşezat la foc mic, drept pentru care vor rămîne pînă la capăt uşor nefierte. Altele suferă din lipsă de suc de roşii sau foi de dafin. În sfîrşit, sînt boabe pe care soarta le-a aruncat într-un mediu luxuriant, alături de uriaşe ciolane, încărcate cu covîrşitoare fragmente de carne. Chiar şi aşa însă, nu veţi vedea vreo boabă să se plîngă sau să se laude. Toate acceptă destinul gastric pentru care sînt pregătite şi nici una nu-şi invidiază sora de păstaie care-a ajuns bine, în iahnia cu cîrnăciori din farfuria servită în cortul din spate (acela pentru oficialităţi).

Dar ce e cu adevărat de admirat la fasole e solidaritatea. Boabele, mai ales după ce le fierbi puţin, au tendinţa să stea împreună. Alături la bine (în farfurie) şi la rău (pe furculiţă). Tocmai de aceea fasolea e la fel de uşor de mîncat caldă sau rece, cu lingura sau cu coltucul de pîine.

Am lăsat însă la urmă cel mai important lucru, tocmai pentru că mă tem că-i un truism greu de înghiţit. Fasolea e bună. Puţini oameni se plîng că nu le place. Asta e bine pentru imaginea ei: între mîncăruri, fasolea e un exemplu de succes: pornită de jos, populară, dar şi sofisticată dacă e nevoie. Dacă n-ar fi doar un fel de mîncare, zău că fasolea ar ajunge departe. Chiar şi în politică s-ar descurca bine: într-o alianţă cu pîinea caldă şi murăturile, ar mătura tot de pe masă. Nu mai vorbim c-ar putea face oricînd guvern cu ţuica fiartă şi zacusca.

Din fericire pentru noi, are cine să candideze. Iar fasolea poate rămîne liniştită la locul ei în farfurie. De unde să ne conducă din umbră, ca orice lider adevărat.

▲

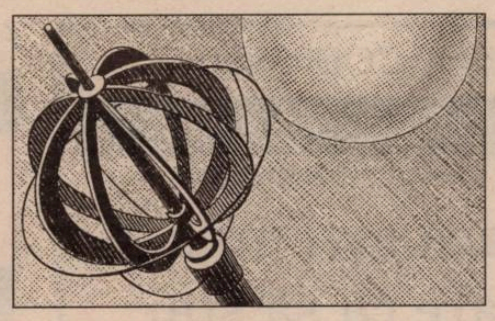

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Sfaturi practice

Polonia şi Spania conduc la pauză: la conferinţa miniştrilor de Externe de la Napoli (au participat reprezentanţii celor 15 ţări din Uniune şi cei 10 ai ţărilor candidate) s-a acceptat revenirea la prevederile Tratatului de la Nisa, prin care toţi membrii Comisiei Europene au drept de vot. Proiectul Constituţiei europene prevedea un complicat sistem de rotaţie cu doar 15 comisari cu drept de vot şi 10 „consultativi“. E mai democratic aşa, dar mai ineficient, pare a spune în rezumat comunicatul final: organul executiv al Uniunii va discuta mult pînă să ia o decizie. Cît de mult încă nu s-a decis, pentru că alt subiect major de controversă – ponderea voturilor în funcţie de dimensiunile ţării şi numărul de locuitori (aşa cum vor Spania şi Polonia) sau în funcţie de puterea economică (aşa cum vor Franţa şi Germania) urmează să fie decisă ulterior. E greu de înlăturat presimţirea că viitoarea Uniune va fi aşa cum o vor şi cum le convine celor două ţări importante, mai ales acum, după ce s-a decis că pactul de stabilitate prin care se prevedeau sancţiuni aplicabile ţărilor cu un deficit bugetar mai mare de 3% nu se va aplica Franţei şi Germaniei. În urmă cu ceva timp, Portugalia a făcut eforturi dureroase pentru a nu intra sub incidenţa sancţiunilor. Cînd regulile sînt obligatorii doar pentru cei mici sau pentru cei slabi şi cînd memoria păstrează opinia preşedintelui Chirac despre cine are dreptul să vorbească şi cine trebuie să tacă, este de înţeles prudenţa unor ţări în votarea regulamentelor de durată.

În lista publicată de revista *The Economist* (22 noiembrie 2003), unde e măsurată lungimea cărării spre bunăstare, aflăm despre Polonia că mai are 59 de ani pînă să ajungă la nivelul venitului mediu pe persoană existent în cele 15 ţări membre (România e la o distanţă de 80 de ani). Consensul general este că dacă nu poate scurta acest drum, accesul în Uniunea Europeană îl poate eventual asfalta. Nerecunoscători, negociatorii polonezi pun condiţii şi nu renunţă la ceea ce doresc să obţină în prezent de dragul unui viitor ipotetic. Au o proastă reputaţie la Bruxelles: „e dificil să ai de-a face cu ei“, „foarte încăpăţînaţi“, „foarte agresivi cînd e vorba de interesul lor naţional“, „ei discută cel mai mult“, spun oficialii Comisiei, fireşte, sub protecţia anonimatului.

În octombrie, doi deputaţi europeni, Daniel Cohn-Bendit (ecologist) şi Olivier Duhamel (socialist) le-au adresat o scrisoare deschisă „prietenilor polonezi“, unde, după complimentele de rigoare, erau somaţi „să nu se situeze în rîndurile celor care distrug, să nu încurajeze acţiunile de obstrucţie ale guvernului“. Marek Beylin şi Adam Michnik, redactor-şef al rubricii Opinii şi respectiv directorul ziarului *Gazeta Wyborcza,* au explicat pe larg sentimentul împărtăşit de populaţia poloneză, că în construcţia europeană nu li se rezervă rolul de partener, ci acela de subordonat. Desigur, pretenţia unui om slab de a fi considerat un egal al celui puternic e mai uşor de afirmat decît de pus în practică. Bănuiala este însă că puternicii nu vor face tot ceea ce este necesar pentru ca slabii să devină, fie şi peste 59 de ani, egali cu ei.

Dar, în afara Uniunii Europene, există fie riscul atragerii pe orbita unor alte puteri, fără ambiţii democratice, fie rătăcirile pe un drum unde nu există marcaje. Experienţa poloneză pledează pentru utilitatea negocierilor. Pînă unde? Cîteva sfaturi oferite, gratis, noilor participanţi la joc, de către revista *The Economist*:

„Consistenţă: ● Coordonarea politicilor la fiecare minister, la fiecare nivel. Miniştrii şi funcţionarii aceluiaşi guvern nu trebuie niciodată, dar niciodată, să fie auziţi contrazicîndu-se; ● În problemele importante, asiguraţi-vă din vreme că toţi ceilalţi ştiu ce anume doriţi; ● Nu schimbaţi obiectivele politicii fără un motiv evident valabil; ● Dacă faci o promisiune, ţine-te de cuvînt.

Eticheta: ● La şedinţe, vorbiţi doar cînd subiectul prezintă un interes naţional puternic, sau dacă se întrevede o bază de consens omisă de ceilalţi.

Bunul-simţ: ● Să ai pregătit un Plan B, cînd Planul A se destramă; ● Trimiteţi cei mai buni oameni la Bruxelles. Nu vă puteţi permite să n-o faceţi“.

În ceea ce priveşte ultimul punct, ca să-i trimiţi trebuie întîi să-i ai.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Dacă eşti prea mare ca să stai în poala Moşului, pătrunde-i în gînduri

N-am stat niciodată în poala Moşului – acolo unde am crescut eu nu erau Moşi – aşa că nu ştiu cum funcţionează treaba asta cu dorinţele de Crăciun. Cînd erau mici, copiii mei se uitau la televizor, aşa că ştiau exact, din reclame, ce să-şi dorească. Cînd au mai crescut, au trecut la dorinţe care nu mai puteau fi spuse Moşului. Întotdeauna mi s-a părut indecent să-ţi doreşti lucruri care să-ţi aducă părinţii la sapă de lemn, dar, încă o dată vă spun, eu am crescut într-un loc în care nici lucruri nu erau. În România comunistă, la sfîrşitul anilor '50, Crăciunului i se spunea „sărbătorile de iarnă" şi festivităţile includeau trupe de copilaşi îmbrăcaţi cu ţoale sărăcăcioase, dar proaspăt primenite, care cîntau din poartă în poartă cîntecele cvasi-religioase şi primeau cofeturi făcute în casă şi cam lipicioase. Era grozav şi uneori chiar ningea.

După ce m-am mutat în Wal-Mart-ul vieţii, în acest corn al abundenţei, m-am sfiit să-mi doresc ceva din ceea ce putea fi cumpărat, de teamă că o să-mi sece fîntîna de dorinţe şi o să rămîn fără de lucrurile cu adevărat valoroase, cum ar fi dragostea şi snaga. Cu fîntîna dorinţelor mele aproape intactă, am decis ca de Crăciunul acesta să mă aşez în poala ta de Moş, cetitorule, şi să-ţi spun ce-mi doresc:

Clădirea unui depozit din New Orleans, ca să o transform în teatru şi studiouri pentru prietenii şi oaspeţii de pretudineni, să aibă şi ei unde trage. Şi ceva bani ca s-o pot aranja şi gospodări cum se cuvine. Peggy Guggenheim, dacă citeşti acestea, trimite-mi un e-mail de Dincolo. Ştiu că te pot suna direct, dar de ce să nu facem toate acestea pe faţă şi să ne prefacem că nu ne-am cunoscut niciodată?

Aşa. Astea fiind spuse, mă simt cam aiurea. (Nu că ar fi ceva nou.) Aşa că îmi voi folosi stingherealа ca să dau o lecţie celor tineri: întîi de toate, nu cereţi public ce aveţi de cerut: trebuie să cultivaţi relaţiile, apoi să le strecuraţi dorinţa voastră subtil, ca pe o ciocolată sub pernă; în al doilea rînd, uimiţi pe toată lumea cu întrebuinţările minunate pe care le daţi dorinţelor voastre; şi în al treilea rînd, nu fiţi proşti, ca mine.

Pedagogia mă pune la pămînt: dovedeşte că greşesc.

Aş mai vrea, de Crăciun, un trup nou, cu muşchi de oţel, şi puterea de a urca Everestul fără să pun geană pe geană. Cînd ajung acolo, vreau să capăt aripi. Şi cînd ajung înapoi în mlaştinile mele, vreau o coadă prehensilă cu care să atîrn din copaci şi ochi de pisică, să văd în întuneric.

Şi-mi mai doresc ca şi tu, dragă cetitorule, să capeţi tot ce-ţi doreşti şi-ţi mulţumesc că m-ai ţinut în poala ta atîta timp.

Ca răspuns la dorinţele multor cititori, iată un nou număr din *Exquisite Corpse: a Journal of Letters & Life,* up at www.corpse.org. Lectură plăcută.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

România, la ceaun

Unde-i petrecere, e şi muzică. La ocazii speciale, unde este muzică este şi cel puţin o tobă, cu toboşar cu tot. Toboşarul este un personaj de seamă al sărbătorilor militare şi, cu ceva tradiţie la noi, şi al sărbătorilor naţionale. Iată, bunăoară, un detaliu de microistorie: Carol al II-lea, viitorul rege, pe cînd era copil şi era luat de cvasi-bunicul său Carol I-ul la parade, era înnebunit după toboşari. Mai tîrziu el va iubi uniformele, apoi femeile – dar prima dragoste a fost toba, care-l hipnotiza! Într-o paradă, toba şi toboşarul sînt la rădăcina oricărei cadenţe. Oricît de bine ar fi pregătit ceremonialul, dacă toba bate aiurea totul e compromis, iar marţialul plutonului de elită eşuează în răpăitul tălpii de răcan.

La noi, toboşarul are istorie în spate cît nu poate duce; un alt episod din această istorie – secţiunea contemporană – îmi vine acum în minte. Pe vremea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, la începutul anilor '60, exista la Radio un cîntecel care spunea cam aşa: *Nicuşor are o tobă / bum-bum-bum! / Şi o ţine după sobă / bum-bum-bum!/ Toată ziulica, hei / Bate-n tinicheaua ei / Nicuşor are o tobă / bum-bum-bum!*. Prin emisiunile pentru copii, refrenul căpătase acea celebritate pe care o dobîndesc de regulă lucrurile simple, aflate constant în raza atenţiei. Odată cu venirea lui Nicolae Ceauşescu la conducerea regimului, cîntecul a fost interzis, din motive pe care le putem bănui fără mare bătaie – *bum-bum-bum* – de cap. Oameni cu experienţă şi cu ţinere de minte spun că fişa de *cardex* de la Radio a piesei respective – adică fişa ce spunea de cîte ori a fost difuzată – a dispărut la un moment dat, tocmai pentru ca astfel cîntecul să nu mai guste eterul. Şi aşa, din cauze politice, a mai murit un refren! Rămîne de demonstrat, pentru cine s-o încumeta, că un regim care cenzurează şi muzica spectacolelor radio pentru copii ar fi unul suportabil (sau de regretat!), şi nu o aberaţie a istoriei.

A dispărut un refren – dar nu şi toboşarul. Dacă aţi fost atenţi, l-aţi auzit lunea trecută, făcîndu-şi treaba la Bucureşti, la Alba Iulia şi, desigur, în alte capitale de judeţ. Doar că, prin minune, toboşarul nu a mai fost personajul central al ceremoniei, aproape niciunde. În locul său a apărut un altul, pe care istoria, pînă acum, l-a tratat cu indiferenţă – şi el acum se răzbună! Altădată, lumea ieşea de ziua naţională pentru a privi parada, pentru a admira ofiţerii ţanţoş înfipţi pe cai în scările şeii şi salutînd ei însişi mulţimea cu sabia ce le atingea vîrful musteţilor în coadă-de-vrabie. Acum...

Anul acesta, s-a văzut foarte clar, personajul-cheie al zilei de 1 Decembrie a fost bucătarul de la popotă – şi el un fel de toboşar, doar că are toba aparent prinsă sub haină şi sub piele, la nivelul centurii peste care i se revarsă; şi el are mustaţă, dar în formă de salcie netunsă, pe care şi-o mîngîie doar cînd se şterge cu dosul palmei la nas; şi el bate ritmul, doar că o face –

toc-toc-toc – cu polonicul pe marginea ceaunului, după ce tocmai a revărsat tainul în bolul de plastic al celui ce-i stă cu mîna întinsă înainte. Camioane de pîine, hectolitri de vin, mii de sarmale, tone de fasole la cazan, putinei de castraveciori muraţi, lanţuri de cîrnăciori sau moviliţe de costiţă – iată ce mană cerească s-a abătut peste martorii ceremoniilor, de la Alba Iulia pînă la un sector oarecare din Capitală. Ce mai contează că eram în postul Crăciunului? Cînd primeşti gratis un prînz aburind de Ziua Unirii, parcă însuşi Mihai Viteazul îţi pune în farfurie şi parcă însuşi Cuza îţi toarnă în pahar! În faţa Catedralei de la Alba sau la Arcul de Triumf era linişte; dar în faţa bucătarului era luptă mare, care pe care, ca la Mărăşeşti! Mai ieri, astfel de chermeze erau de aşteptat de la vreun baron, de onomastică, să ştie toată urbea; acum, bucătarul de popotă a fost chiar mesagerul statului!

Parada la sol a TAB-urilor? Zborul peste acoperişuri al elicopterelor? Slujba arhiereilor? Nu! Plonjonul polonicului în ceaun şi gîlgîitul damigenei au fost pe departe cele mai urmărite mişcări ale Zilei Naţionale – pentru că moartea bunului-simţ avea nevoie de o pomană şi, vezi bine, ea s-a produs.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Ceasornicul istoriei

Semnele prevestitoare ale dezvoltării economice de astăzi erau oarecum vizibile în urmă cu mai mulţi ani, nu sînt creaţie exclusivă a actualei guvernări. În fond, chiar contragerea economică din mandatul dreptei a avut rolul său, dacă ar fi să judecăm asemenea stare de fapt în felul unei necesare şi inevitabile igienizări a economiei. Eu cred, bunăoară, că pentru a ajunge la creştere autentică era nevoie de o destructurare a ceea ce era vechi şi necompetitiv. Această observaţie nu este una de specialist, este o chestiune de logică de bun-simţ, după cum o justă scrutare istorică a revigorării economiei naţionale trebuie să aibă în vedere faptul că, în timpul cît a fost premier Mugur Isărescu, a început redresarea. Numai că acum ne apropiem de un alt prag posibil al dezvoltării şi al revigorării, iar dacă actualii şi/sau viitorii guvernanţi nu o vor pricepe vom avea din nou de pierdut. Sîntem într-un moment de cumpănă a dezvoltării şi, implicit, de continuare a reformei.

O să încerc să mă explic cu două poveşti, una despre trecutul imediat al revigorării economice şi alta care va încerca să analizeze dacă vom fi sau nu în stare să facem faţă noilor exigenţe ale revigorării de profunzime a societăţii româneşti. Cea dintîi poveste s-a petrecut acu cîţiva ani, la vremea cînd am început să regăsim drumul spre optimismul creşterii economice. Atunci mi-a spus careva, un mic investitor italian indignat, despre un semen de-al lui care producea într-un mic atelier pentru industria de automobile din peninsulă componente de caroserie din fibră de sticlă undeva lîngă Timişoara. Indignarea strănepotului lui Garibaldi nu era şi a autorităţilor române în domeniu. Muncitorii de acolo munceau în condiţii de exterminare, cu salarii mizere şi într-un mediu impregnat de pulbere de sticlă care îi termina în cîţiva ani. Acestea au fost – şi sînt încă – atuurile creşterii economice la noi: salarii indecente şi condiţii de muncă pe măsură. Investitorii sînt atraşi de asemenea facilităţi mai importante decît orice reduceri de impozite, numai că acest lucru nu mai poate continua. A sosit vremea unei revoluţii în profunzimea pieţei muncii. Care sînt mijloacele acesteia? Este evident că învăţămîntul şi calificarea pe care el o poate asigura. Aici se impune inevitabilă întrebarea pe care şi-o pun reformiştii din Forumul Academic Român dacă învăţămîntul nostru poate, în condiţiile actuale, face faţă unei asemenea provocări, asemănătoare în multe privinţe unei revoluţii succesoare de drept a celei din 1989. Asta ar trebui să fie a doua poveste care să-i urmeze celei cu atelierul acela exterminator. O viitoare istorie posibilă a unei revoluţii de profunzime în mentalul colectiv naţional, fără de care s-ar putea să pierdem din nou oportunităţile momentului. Sîntem azi într-o perspectivă asemănătoare ca şansă aceleia din 1918, numai că, repet, fără revoluţia din sistemul de învăţămînt vom pierde totul şi vom rămîne alături de muncitorii aceia care-şi distrug plămînii pentru o sută de euro. Şcoala poate schimba decisiv lumea românească într-o măsură infinit mai de adîncime decît toate partidele şi toate mass-media la un loc. Avem, de bine, de rău, o infrastructură, un sistem, actanţi. Problema e în ce măsură şcoala va fi capabilă să participe la această şansă istorică.

O revoluţie în mentalitate nu se poate întîmpla altfel decît prin promovarea spiritului critic, aşa cum s-a întîmplat după 1848 prin apariţia criticismului academic şi axiologic maiorescian conjugat cu cel caragialian. E nevoie de o conjugare a criticismului academic tînăr şi radical precum acela din Forumul Academic Român cu acidul tare al luptei de tradiţie caragialiană de felul Academiei celeilalte, a lui nenea Caţavencu din revista bine cunoscută. Ţinta luptei: această şcoală retrogradă mental, şcoala clişeului, a şablonului, a suspendării selecţiei din considerente altele decît cele axiologice. Clişeul este duşmanul cel mare, el a luat locul scutierilor şi al gloanţelor, el asaltează gîndirea junǎ cu batalioanele de stereotipii comportamentale şi de judecată. Aici e aici. La ce foloseşte afirmaţia-şablon că avem o şcoală mai bună decît aceea occidentală? Singurul beneficiar e suspendarea reformei şi a privirii critice spre ceea ce facem. Clişeul e asemenea aceluia cu virtuţile pe care, chipurile, ni le dă nobleţea de naştere din delirurile naţionaliste despre originea noastră nobil-latină, asemenea aceleia că sîntem creştini deodată cu apostolii, a sumei de afirmaţii autosuficiente care alimentează cultura supravieţuirii, a stării pe loc, în locul aceleia a progresului care este expresia crizei spre mai bine asumată limpede. Asta e noua posibilă deşteptare românească la modernitate, dacă o fi să fie vreodată. Eu unul continuu să cred în ceasornicul istoriei care va suna din curţile şcolilor şi ale universităţilor, cîndva.

▲

Texte şi opinii de: Mihaela BOCA (elevă) ● Sally FITZHARRIS, contesă de Malmesbury ● Florina Alexandra HORVATH (elevă) ● Călin-Dan LUPIŢU (elev) ● Nadia MOŞANU (director de programe, Institutul Cultural Român) ● Ioana Alexandra PELEHATĂI (elevă) ● Ana Maria PETRESCU (elevă) ● Alina-Codruţa POHRIB (elevă) ● Raluca Maria TĂMAŞ (elevă) ● Alexandra-Maria VASILE (elevă)

Argument

Unele iniţiative ale sprijinului dat de britanici românilor au de ce să trezească suspiciuni (e vorba de iniţiativele particulare, nu de cele instituţionale): poliţiştii veniţi în concediul lor de odihnă să zugrăvească o casă de copii sub privirile ironice ale băştinaşilor cu mîinile încrucişate pe piept, tinerele femei care au lăsat casă-masă acolo la ele, ca să vadă dacă nu cumva ceea ce se consideră a fi copil handicapat nu este doar copil prost îngrijit şi ne-iubit şi acum contesa asta: de trei ani ţine din banii ei, timp de două săptămîni, la castelul ei din Anglia, opt liceeni români buni la învăţătură din România. Îi duce la muzee şi la teatru, la şcoli englezeşti, le organizează dezbateri şi seminare, le face cunoştinţă cu oameni. De ce fac englezii astea? Ce au de cîştigat? Cînd se va găsi răspunsul la această întrebare se va fi terminat şi tranziţia postcomunistă. Şi pentru a grăbi descifrarea misterului, contesa de Malmesbury împreună cu Fundaţia Culturală Română şi British Airways s-au înhămat la această acţiune puţin spectaculoasă, dar plină de promisiuni. De trei ani, cîte opt tineri trăiesc două săptămîni în interiorul unei civilizaţii străine şi învaţă să compare, să admire şi să se definească, învaţă să se dezveţe de prejudecăţi şi de clişee. Cantitativ, acest experiment nu înseamnă nimic, dar prin forţa lui de iradiere ar trebui să mişte ceva în modul de a gîndi al celor tineri, cei de la care se aşteaptă adevăratele mutaţii în mentalităţi. Înainte de a spune „românii sînt aşa sau altfel" trebuie încercat cîte ceva cu fiecare român în parte. E ceea ce ne spune contesa: dacă nu se poate face totul, nu înseamnă că nu trebuie făcut nimic. Raportul ei final (p. 11) are tonul calm al unei misiuni îndeplinite. Ce se întîmplă însă cu elevii? Sînt greu de detectat în compunerile despre experienţa lor engleză – alcătuiri în proză convenţionale, politicoase – calităţile inventariate de contesa de Malmesbury: inteligenţa, spontaneitatea, puterea de observaţie, simţul umorului. Ele existau în Anglia şi nu se mai văd în România, pentru că elevii sînt într-adevăr inteligenţi. Ei ştiu ce li se cere să spună şi să scrie, la şcoală, la Olimpiade, la diversele concursuri cu sau fără grilă. De ce ar fi la Dilema *altfel? Şi dacă ar fi altfel, ce am avea de cîştigat? (**M. B.**)*

Nadia MOŞANU

Acceleratul Baia Mare – Londra

sau Despre cum omul poate sfinţi chiar şi o gară în ceaţă!

Şi în această vară un grup de opt liceeni români au avut şansa să participe la un *Stagiu de documentare în Marea Britanie,* program pe cît de special şi inedit pentru societatea şi vremurile noastre, pe atît de normal pentru tinerii din ţări cu democraţii avansate.

Acest program a debutat în anul 2000, la iniţiativa Contesei de Malmesbury. Pînă în prezent, douăzeci de elevi, olimpici naţionali la limba şi literatura engleză, au beneficiat de această călătorie de două săptămîni în Marea Britanie care cuprinde o gamă largă de activităţi didactice şi turistice.

Aici simt nevoia să întrerup această oarecum monotonă înşiruire de date şi detalii tehnice ale proiectului, pe care o voi relua, fireşte, la un moment dat. Deocamdată, prefer să mă las în voia amintirilor.

Prima discuţie despre o posibilă colaborare am avut-o cu Sally, Contesa de Malmesbury, într-o împrejurare cu totul cotidiană. Era o seară de august, era ceaţă şi ne aflam împreună pe peronul gării din Baia Mare. După participarea la ediţia din acel an (2000) a Cursurilor de Limbă, Cultură şi Civilizaţie Românească: Contesa de Malmesbury pleca spre Londra cu cîteva zile înainte de încheierea programului pentru a putea fi prezentă la aniversarea mamei sale. În aşteptarea trenului, încercam să închegăm schimbul de mulţumiri, tradiţional pentru oamenii din lumea ei, din păcate nu întotdeauna şi pentru cei din lumea noastră. Invitaţia de a găzdui un grup de tineri români la reşedinţa familiei ei din Greywell Hill a apărut firesc, după cum firesc decurgea întregul dialog. În mod aproape miraculos din această simplă discuţie în aşteptarea trenului s-a născut ***Stagiul de Documentare în Marea Britanie.***

De la început, programul a avut drept obiectiv încurajarea, dar şi recompensarea elevilor români cu rezultate deosebite în studiul limbii şi literaturii engleze, confirmate în cadrul concursurilor la nivel naţional. Dorinţa lor de a călători, de a cunoaşte lumea, de a-şi lărgi orizontul, şi de a vorbi limba engleză „la ea acasă" devenea, astfel, un vis realizabil.

Ediţia de anul acesta s-a desfăşurat în perioada 14-28 iunie. Pentru desemnarea celor opt participanţi, elevii claselor a X-a şi a XI-a clasaţi printre primii 15 la Olimpiada Naţională de Limbă Engleză au fost invitaţi să participe la un concurs de selecţie. Evaluarea şi selecţia candidaţilor a fost făcută de către reprezentanţii Contesei de Malmesbury, ai companiei British Airways şi ai Fundaţiei Culturale Române*. Scopul principal urmărit de membrii comisiei a fost selectarea unui grup de tineri cu potenţialul de a forma împreună o echipă, în adevăratul sens al cuvîntului.

Candidaţilor li s-a cerut să dovedească spirit de iniţiativă, o gîndire îndrăzneaţă, necompromisă de clişee, un interes autentic pentru noi informaţii, aptitudini de comunicare şi un nivel satisfăcător de cunoştinţe de cultură generală. Aceste calităţi le erau necesare participanţilor pentru a se putea adapta condiţiilor necunoscute atît în mediul şcolar cît şi în cel familial, şi pentru a face faţă situaţiilor inedite cu care urmau să se confrunte în spaţiul britanic, diferite de experienţele lor anterioare, în majoritatea cazurilor exclusiv româneşti.

© P. Piscoi

Concursul a constat din două probe: un interviu individual şi un test scris al cunoştinţelor de cultură generală sub forma unui eseu în limba engleză pe o temă dată. După compararea rezultatelor, membrii comisiei au decis în favoarea următorilor candidaţi: Mihaela Boca, Colegiul Naţional „Ferdinand I" – Bacău; Călin-Dan Lupiţu, Colegiul Naţional „Emanuil Gojdu" – Oradea; Ioana Alexandra Pelehatăi – Liceul bilinv „George Coşbuc", Bucureşti; Ana Maria Petrescu – Liceul „Decebal" – Deva; Alina-Codruţa Pohrib, Colegiul Naţional „Vasile Alecsandri" – Galaţi; Raluca Maria Tămaş, Colegiul Naţional „Silvania" – Zalău; Florina Alexandra Horvath, Liceul Pedagogic „Gheorghe Şincai" – Zalău; Alexandra-Maria Vasile, Colegiul Naţional „Dr. Ioan Mesota" – Braşov.

Cea de-a treia ediţie a *Stagiului de documentare în Marea Britanie* poate fi considerată un succes deosebit din punct de vedere organizatoric deoarece a marcat participarea unor noi parteneri de prestigiu, care s-au implicat în cel mai concret mod în derularea activităţilor didactice şi a pregătirilor logistice. Datorită instituţiilor de învăţămînt *Winchester College, St. Swithun's School for Girls in Winchester, Wellington College,* şi *Benenden Independent School for Girls in Kent,* cei opt elevi români au avut posibilitatea să frecventeze Sherborne School for Girls ore de curs şi să ia parte la viaţa unor şcoli din Marea Britanie, să comunice cu colegii lor englezi, să observe metodele de predare şi diferenţele de atitudine în relaţia elev-profesor.

Stagiul în Marea Britanie a inclus şi anul acesta conferinţe şi seminarii pe teme de istorie, artă, literatură şi civilizaţie britanică, vizite de documentare la instituţii de cultură şi de învăţămînt superior (Oxford University, St. Paul's Cathedral, Globetheatre, Court Palace, Stonehenge, Salisbury Cathedral), întîlniri cu personalităţi din mediile culturale şi ştiinţifice etc.

În Marea Britanie, tinerii au fost găzduiţi de familia Contesei de Malmesbury, partener principal la acest proiect. Ca în fiecare an, Compania Aeriană *British Airways – România,* prin doamna director Corina Constantinescu, a oferit participanţilor bilete gratuite de călătorie pe ruta Bucureşti-Londra-Bucureşti. Începînd cu această ediţie, *British Council* a devenit partenerul Fundaţiei Culturale Române, oferindu-le elevilor cîte un abonament gratuit pe o perioadă de un an la biblioteca centrului şi invitîndu-i să participe la programele sale adresate tinerilor. Persoanele şi instituţiile implicate şi-au propus ca în acest mod să sprijine legăturile interculturale dintre tinerii din România şi Marea Britanie.

Unul dintre obiectivele proiectului a fost prezentarea unor tineri inteligenţi, muncitori, cultivaţi ale căror performanţe remarcabile merită să fie cunoscute şi apreciate atît în ţară cît şi în străinătate. Fundaţia Culturală Română a considerat că acest program poate reprezenta un model pentru iniţierea unor serii de proiecte similare în sprijinul tinerilor de valoare.

Respectînd proporţiile, toate etapele de pregătire şi de asistare a proiectului au însemnat, pentru mine personal, adevărate examene de relaţii publice, management şi diplomaţie culturală. Creditul acordat de către partenerii din Marea Britanie, Contesa de Malmesbury, British Airways, sponsorul esenţial al proiectului, British Council dar şi de către colegii mei, m-a bucurat foarte mult.

N-am dus lipsă, însă, şi de momente tensionate, cum ar fi anunţarea rezultatelor concursului de selecţie (Ah, părinţii!) sau procedura de obţinere a vizei britanice (în continuare dificilă şi nu lipsită de umilinţă), peste care nu am putut trece cu uşurinţă, dar... omul învaţă ca de obicei din orice, nu-i aşa?

Cu o perseverenţă de multe ori poate nelalocul ei am făcut tot posibilul ca proiectul să se deruleze şi în această vară şi lumea să cunoască prin aceşti tineri şi o altfel de Românie de azi şi, de ce nu, şi România de mîine.

Pentru a evalua raportul dintre efortul organizatorilor şi rezultatele acestui proiect, i-am invitat pe participanţii la ediţia din acest an să descrie într-un eseu cele mai *importante momente ale experienţei lor britanice***. Vă invităm să le citiţi în continuare. Sîntem sigur că vi se vor părea relevante.

---

* Între timp Fundaţia Culturală Română a fost transformată în Institutul Cultural Român.

** Informaţii despre programul prezentat puteţi citi şi pe pagina de Internet http://www.geocities.com/trip2003uk creată de către Alexandra-Maria Vasile, membră a echipei Greywell Hill Summer School 2003.

▲

Mihaela BOCA

Bucuria greu de explicat

Se spune că diferenţa dintre a-ţi aduce aminte şi a-ţi aminti este că în primul caz ştii în mod empiric unde ai fost şi ce ai făcut, în vreme ce în al doilea caz retrăieşti efectiv momente din trecut. Pot spune cu toată sinceritatea că cele două săptămîni petrecute în Marea Britanie la începutul acestei veri fac parte din acea categorie privilegiată de amintiri care nu implică doar procesele mecanice ale memoriei obiective, ci şi fluxul dezordonat al memoriei afective. Drept pentru care, deşi îmi este foarte simplu să îmi amintesc şi să surprind diverse momente care ar merita să fie împărtăşite, ceea ce mi se pare dificil este să surprind savoarea clipei şi profunzimea experienţei – acel mister inerent unor amintiri atît de bogate şi de valoroase.

Dacă ar fi să mă pronunţ asupra unui aspect al acestei călătorii care m-a impresionat mai mult decît altele, cred că acesta ar fi oamenii pe care am avut prilejul să îi cunosc, care, am senzaţia, au constituit esenţa experienţei britanice. Dar mi-a fost dat să întîlnesc într-o perioadă atît de scurtă de timp un număr atît de mare de oameni cu adevărat remarcabili. Trebuie să încep prin a-i menţiona pe Sally şi James, gazdele noastre, a căror ospitalitate şi generozitate sînt greu de exprimat în cuvinte şi cărora în fond le datorăm şansa de a-i fi cunoscut pe toţi ceilalţi. Continuu cu Şerban Cantacuzino şi Alina Cojocaru – doi dintre românii pe care i-am întîlnit în timpul şederii în Anglia care m-au impresionat enorm. Cu domnul Cantacuzino, plecat din ţară în pragul celui de-al doilea război mondial, am avut o discuţie despre trecutul, prezentul şi viitorul României aşa cum le percepe generaţia noastră. Discuţia a avut pentru mine o valoare deosebită, adusă pe de o parte de cei de vîrsta mea exprimîndu-şi în mod liber şi sincer ideile, şi pe de altă parte de Şerban Cantacuzino care, deşi perfect la curent cu situaţia României în 2003, radia prin simpla lui prezenţă acel farmec interbelic, atît de greu de regăsit în vremuri moderne.

Întîlnirea cu balerina Alina Cojocaru, plecată de patru ani din ţară, în prezent solistă a celei mai prestigioase trupe de balet din Londra, a fost la fel de îmbucurătoare, deşi mult mai scurtă. Am avut norocul să o cunoaştem cu prilejul unei recepţii la Ambasada României la care grupul nostru a fost invitat; am avut atunci plăcerea să asistăm şi la un concert de vioară şi pian dat de cîţiva tineri români, de un talent extraordinar.

Profesorii englezi cu care am lucrat atît la seminariile organizate de Sally, cît şi la Benenden School, s-au dovedit a fi oameni remarcabili, atît prin intelect cît şi prin deschiderea şi disponibilitatea pe care au avut-o faţă de noi. Faptul că am ales să pun mai mult accentul pe întîlnirea cu cei doi români îşi are rădăcinile în instinctul meu de mîndrie naţională, dar şi în bucuria greu de explicat pe care am resimţit-o totdeauna cînd, plecată fiind din ţară, am auzit vorbindu-se în şi despre limba română – deşi una dintre aceste situaţii a fost extrem de diferită de aceea din Anglia: vînzătorul de hot-dog din faţa muzeului Metropolitan din New York...

În încheiere, trebuie să subliniez faptul că diversitatea şi intensitatea experienţei britanice au fost uluitoare, drept pentru care ar trebui să acord spaţiul unei nuvele pentru a o putea descrie în mod plenar şi just. Prefer să închei aici, nu înainte de a mulţumi Fundaţiei Culturale Române, doamnei Nadia Moşanu şi familiei conţilor de Malmesbury pentru că au făcut această călătorie posibilă.

▲

Ioana Alexandra PELEHATĂI

Un prim ceas al unei noi experienţe

Cu toată bunăvoinţa, nimeni nu îşi poate da seama cît e de greu să rezumi o experienţă; iar cînd e vorba de ceva atît de vast, divers, bogat, nou, îmbucurător şi fascinant ca cele două săptămîni britanice, situaţia nu e cu nimic mai simplă, vă asigur. Şi uite aşa, stau în faţa tastaturii sau mă uit lung la pix; încerc un joc de Solitaire sau umplu coala A4 de forme abstracte. Şi încep să mă întreb: oare dacă mă folosesc de întrebări retorice, se va spune că încă nu am reuşit să cristalizez tot ceea ce am experimentat la faţa locului? Sau dacă prima frază e un şuvoi spontan de adjective, oare fluiditatea acestuia se va apropia cît de cît de a reda fragmentele de viaţă insulară care îmi persistă în memorie? Şi mă întreb... şi tot nu aflu răspunsurile. Aşa că – soluţie a tuturor impasurilor în comunicare – le vorbesc, celor care doresc să afle ceea ce am de zis, de mine: de ceea ce am întîlnit, de ceea ce s-a schimbat şi de ceea ce am simţit.

Mai întîi, plătesc tribut evidenţei şi mă văd silită să îmi recunosc condiţia umană. Într-adevăr, presupusul meu grad elevat de calificare într-ale Regatului Unit nu m-a putut exonera de minunata „teroare" a şocului cultural. Astăzi pot să vă povestesc tot ceea ce am văzut cu lux de amănunte, recurgînd la detalii senzoriale, rememorînd şi analizînd fiecare pas. Dar acolo, tocind imperceptibil dalele de piatră ce pavează curţile colegiilor Oxfordului, înclinîndu-mă în faţa coloanei de armonie sonoră a corului Catedralei St. Paul sau pur şi simplu existînd pentru două săptămîni într-o casă populată de istorie, istorii, spirite benefice şi oameni la fel – acolo probabil n-aş fi putut nici măcar să încheg o impresie. E copleşitor să vezi cum prind toate viaţă: de la templul circular, păgîn, vechi de mii de ani, pînă la verdele ireal, năucitor, al gazonului şi faimoasele cabine telefonice roşii. Totul e real, pînă în cele mai mici amănunte, iar tu te afli acolo, transformîndu-te în fiecare clipă, racordat la aceste ritmuri inedite.

Aşadar, renunţînd la un mic viciu (teama de a spune „lucruri care nu mă cuprind", asemenea lui Blaga), pot să afirm fără nici cea mai mică ezitare că săptămînile mele britanice au reprezentat un adevărat cataclism pozitiv în evoluţia a ceea ce consider eu că sînt. Cum însă ar putea să fie altfel? Pentru patru zile am fost la şcoală – la o prestigioasă şcoală independentă de fete din sudul Angliei. *Concluziile* sînt de natură comparativă: sistemul educaţional britanic vs. cel românesc, pornind de la dotările unei şcoli, nivelul de pregătire al elevilor, atenţia pe care un profesor o acordă elevilor săi, modul de desfăşurare a orelor, examenele, vacanţele etc. Am văzut teatrul Globe – reconstruit datorită abnegaţiei unui actor american. *Concluzie:* pasiunea e premisa ideală pentru orice întreprindere. Am participat la două seminare pe teme de poezie modernă engleză – pentru mine, o iniţiere ghidată de remarcabili profesori, într-un tărîm pe care îl vizitasem prea rar. *Concluzie:* la optsprezece ani am atît de mult de descoperit, dar încerc să remediez situaţia cîte puţin în fiecare zi. Am vizitat muzeul Tate Modern – şi nu am vrut să mai plec de acolo; am participat la o seară veritabilă de teatru – şi am ştiut, o dată în plus, în ce direcţie vreau să evoluez în continuare; l-am cunoscut pe distinsul Şerban Cantacuzino – şi am trăit senzaţia că, peste timp şi spaţiu, în biblioteca unei case din Hampshire, se întîlnesc două Românii; am cunoscut-o pe Alina Cojocaru, vedeta baletului din Covent Garden – şi am văzut cu ochii mei că graţia, în formă pură, există şi în afara scenei. Şi, ca în poveştile cu zîne, comori şi spiriduşi, cîte şi mai cîte...

Ca atare, presupun că rezumatul unei experienţe se înscrie pe două coordonate: experienţa umană şi cea „materială". Cea de a doua constă în ceea ce am văzut şi întreprins şi, cum am discutat-o deja mai pe larg, mă voi opri acum asupra primei categorii: oamenii lîngă care am avut ocazia de a mă afla timp de două săptămîni. Britanicii, acei britanici care ne-au oferit tot ce am putut noi primi... Şi cei şapte asemenea mie, ceilalţi şapte români, cei care m-au făcut să conştientizez, cît mai acut posibil, două senzaţii: aceea a concretizării şi definirii (incipiente, ce-i drept) „generaţiei noastre" şi aceea de „mică Românie", transbordată în „bătrînul Albion". Prin acest ultim concept aş dori să depăşesc clişeele şi formulele patriotarde. În cazul nostru, a fost vorba de o comunitate, cu ezitările şi defectele ei, cu momentele sale de autocunoaştere, de efervescenţă, de cooperare şi de creaţie. O mică Românie tînără, percepută la adevărata sa valoare şi căreia i s-au oferit nişte şanse; a depins de propriile ei forţe ca aceste oportunităţi să nu rămînă irepetabile.

Cu acest sentiment de apartenenţă doresc să concluzionez. În el sînt concentrate momentele esenţiale ale acestei experienţe britanice. În el se adună tot ce am realizat, tot ce am trăit, modul în care am reuşit să exploatăm potenţialul ocaziilor care ne-au fost oferite, lecţiile pe care le-am învăţat în cel mai bun context posibil (pe cont propriu). Iar acum, tastatura poate fi lăsată să se odihnească; voi pune la lucru imprimanta. Şi, cum ne aflăm deja într-un prim ceas al unei noi experienţe, cea post-britanică, nu pot decît să sper că aşteptările nu v-au fost înşelate. În ceea ce mă priveşte, vă asigur că pasul următor îi va continua, aici, în România, pe cei păşiţi pe sol britanic.

▲

Ana Maria PETRESCU

Dincolo de Europa

Aplauze: încă o aterizare reuşită pentru piloţii British Airways pe aeroportul internaţional Heathrow. Prima de acest gen pentru mine. Deci tot aceste du-te-vino de dincolo de fereastra avionului aparţine acelei lumi de vis pe care Cezar şi-a dorit-o întotdeauna, dar pe care n-a cucerit-o niciodată: Britannia, aşteptînd să-şi dezvăluie secretele ochilor mei străini. Îmi vor fi oare confirmate presupunerile?

Am auzit de atîtea ori (încă de cînd am făcut primii paşi în universul anglo-saxon, acum mulţi ani) despre situarea Angliei undeva între Europa şi America, nu numai economic şi politic, dar şi cultural şi spiritual şi poate de aceea abia aştept să aflu care sînt ingredientele acestei combinaţii inter-continentale. Ce anume în structura genetică a „insularilor" îi face atît de greu de catalogat, ce anume le defineşte acel cunoscut şi totuşi imposibil de explicat „spirit britanic"?

„Vă mulţumim că aţi ales compania noastră. Speram că aţi avut un zbor plăcut" şi însoţitoarea de bord zîmbeşte. Deci iată că e adevărat. Celebra politeţe britanică există şi s-ar putea traduce (cel puţin aşa îmi pare mie acum) ca o legătură de nezdruncinat peste Canalul Mînecii, parte a acelei curtoazii europene, specifică marilor curţi regale ale Franţei şi Austriei, eleganţa pe care o ţară de tradiţie monarhică a păstrat-o cu naturaleţe de-a lungul secolelor.

„Aproape nu v-am recunoscut." Sînt Sally şi James, gazdele noastre, conţi de Malmesbury, reprezentanţi ai aristocraţiei britanice. Şi totuşi, atît de deschişi, atît de plăcuţi. Fără prejudecăţi, fără formalism. Fără acea deseori menţionată rigiditate englezească. Multora li s-ar părea mai natural ca ei să aparţină Lumii noi. Dar eu tind să cred că America nu mai poate considera atitudinea fără rezerve drept o instituţie a sa. Aceeaşi consideraţie o aplic şi principiului democratic, căci iată înţeleg – observînd panourile cu slogane anti-război ce stau încă în faţa Parlamentului britanic, în dreptul căruia ne aflăm acum – că aceasta este o ţară ce preţuieşte moştenirea istoricei Magna Charta şi căreia nu-i este teamă să-şi exprime liber opiniile, atunci cînd în joc se află siguranţa şi bunăstarea ei.

„Ne gîndeam să începem cu o vizită la Stonehenge..." – ei, asta ar fi interesant, sfîrşitul călătoriei pentru Tess a lui Thomas Hardy şi, pentru mine, începutul.

Templul legendar, un loc al misterului şi mitului, ale cărui secrete arheologii încă încearcă să le descopere. E surprinzător cît de puţin ştim despre acest loc, avînd în vedere cunoştinţele omenirii în legătură cu lumea antică, a cărei Romă şi Grecie mă atrag din spatele uşilor uriaşe, închise acum, mascate de colonade, ale Muzeului Britanic... „şi poate să dăm o fugă pînă la Oxford săptămîna viitoare..." – cea mai cunoscută şi mai apreciată universitate din lume (statut consolidat de repetatele victorii în competiţiile cu Harvard-ul, cum avea să mi se spună mai tîrziu), vîrful de lance al unui sistem educaţional des criticat, reticenţa sa de a răspîndi învăţămîntul mixt fiind privită ca neconformă cu progresul comunitar. Şi totuşi, cum altcumva decît ca modernă ar putea fi considerată celebra tradiţie a acelui *gap year*, an în care mii de studenţi englezi fac reclame *lifestyle*-ului britanic în ţări precum Taiwan, Nepal, Tadjikistan, asigurînd prin aceasta unitate culturală într-o lume care luptă pentru globalizare? Pare un sistem potrivit pentru noi, pionierii Fundaţiei Culturale Române şi pentru speranţele noastre de a schimba imaginea României în Regatul Unit, susţinuţi fiind de un cvasi-tată, dl ambasador Ghibernea, şi ghidaţi de mama noastră sintetică, Nadia Moşanu, de la Bucureşti.

„Am ajuns." Şi plimbîndu-mă prin acest domeniu de vis, Greywell Hill, cu ale sale saloane, şeminee, cu al său pian şi cu acea bibliotecă senzaţională cu cărţi datînd din secolul al 17-lea, toate definind o altă dimensiune, la doar două ore distanţă de Londra, înţeleg brusc că originalitatea şi unicitatea acestei ţări stau în surprinzătoarele-i contraste.

Este un sentiment ce-mi va fi confirmat în următoarele două săptămîni, văzînd operele lui Shakespeare alături de tabloidele britanice anunţînd transferul lui Beckham la Real Madrid şi realizînd că am pătruns într-o lume unde ceaiul se serveşte încă la ora 17, dar în care Eminem „e cel mai tare" şi unde regina se îmbracă în haine de inspiraţie africană la ziua de naştere a nepotului său, o lume aflată între Europa şi Terra Nova: lumea britanică.

▲

Alina-Codruța POHRIB

Un spectacol demn şi elegant

Amintirile ca umbre chinezeşti, o multitudine de impresii contopite, întreţesute, uneori intangibile, alteori la fel de apropiate simţurilor ca momentul prezent, strălucitor... şi ceea ce călătoria adaugă acestei cascade de sentimente este emoţia inefabilă a neprevăzutului care pe jumătate doare şi pe jumătate sclipeşte.

Pentru un novice al călătoriilor, amintirea primei călătorii echivalează cu cea a primei cărţi citite de un cititor pasionat. În ceea ce priveşte impactul pe care Şcoala de vară Greywell Hill l-a avut asupra mea, aceasta a trezit însăşi conştiinţa identităţii mele ca străină de locurile vizitate sau cosmopolită, conştiinţa extinderii limitelor şi o cunoaştere mai bună a naturii umane. Şi acesta, în ceea ce mă priveşte, este cel mai bun lucru pe care îl poate descoperi cineva la un prim contact cu realitatea occidentală, iar proiectul Greywell Hill mi-a dăruit instrumentele necesare pentru a face faţă presiunilor inerente într-un mediu necunoscut. Faptul că am învins parţiala ignoranţă privind realitatea exterioară societăţii româneşti, că am avut ocazia de a testa adevărul şi valoarea presupunerilor mele anterioare, că am cîştigat o apreciere mai profundă a esenţei umane a fost, în afara exersării limbii enlgeze într-un mediu de vorbitori nativi şi a aprecierii concrete şi riguroase a sistemului educaţional britanic, cel mai valoros proces interior determinat de experienţa britanică. La nivel personal, cel mai important aspect al experienţei britanice a fost motivarea pentru a studia în străinătate un pas important în însuşirea faptului că trebuie să ne supunem provocărilor constante pentru a ajunge la împlinire personală şi profesională şi mai ales că frica de necunsocut poate fi învinsă, odată ce un prim pas a fost făcut în această direcţie.

Şcoala de vară Greywell Hill s-a dovedit a fi un proiect foarte bine conceput, cu o atenţie maximă acordată detaliilor, oferind seminarii atrăgătoare, o valoroasă experienţă de patru zile într-un colegiu britanic, împlinindu-ne astfel atît aşteptările intelectuale, cît şi interesul turistic, într-o manieră personală fermecătoare, cu esenţa libertăţii personale şi departe de a fi stereotipă.

Flexibil, însă reuşind să-şi atingă scopurile, proiectul a fost una din cele mai profunde experienţe intelectuale şi emoţionale, impunîndu-mi fără îndoială noi standarde în alegerile viitoare privind studiile şi profesia.

Un pas înainte spre maturitate, revelaţia nevoii de a acumula experienţă şi a analiza pertinent procesele socio-culturale mondiale, gustul independenţei şi pluriculturalităţii, satisfacţia nepreţuită de a te testa ca individ în circumstanţe noi, învăţarea limbii internaţionale a culturii – acestea sînt rezultatele cele mai pline de sens ale experienţei mele britanice.

Amintirile, mai ales cele ale unei călătorii, sînt asemenea umbrelor chinezeşti, cu strălucirea evanescentă a impresiilor şi desfacerea umbrită de intensitatea trăirilor subiective a traseului concret, instabile şi totuşi puternice, lăsîndu-şi urma clară, bine definită la nivelul structurii interioare.

Din astfel de amintiri se constituie experienţa mea britanică, posibilă prin iniţiativa Fundaţiei Culturale Române şi a familiei conţilor de Malmesbury din Marea Britanie, materializată într-o şcoală de vară inedită sub acoperişul unei vechi case englezeşti, păstrînd aroma trecutului şi respectînd totodată rigorile turistice, atingînd aşteptările intelectuale şi culturale ale fiecărui membru al grupului de olimpici români. Pentru mine, această experienţă, fiind şi prima de acest gen în afara ţării, s-a transformat într-un palimpsest de trăiri subiective, neglijînd în parenţă detaliile concretului, dar reunindu-le în strălucirea senzaţiilor şi în revelaţiile conştiinţei mele pendulînd între identitatea mea de român sau de cosmopolit.

Şocurile, prin urmare, au avut loc la nivel subiectiv tocmai datorită lipsei inadvertenţelor la nivel concret. Necunoscutul şi neprevăzutul au constat tocmai în faptul că am descoperit cu stupoarea adolescentului obişnuit cu ipostaza occidentală deformată fie de discriminarea pozitivă, fie de cea negativă, că ne separă într-adevăr un mare decalaj economic, politic, urbanistic şi administrativ, dar că nemulţumirile sînt normale în condiţii democratice, că diversitatea opiniilor politice există şi „în afară" şi este nu o anomalie, ci o dovadă de normalitate.

Un alt mit spulberat a fost totala ignoranţă a occidentalilor privind România şi, discutînd cu unii dintre cei mai bine educaţi elevi britanici, am putut dezbate unele din problemele de istorie recentă ale României. Acest fapt mi-a confirmat părerea că o mare parte a handicapurilor invocate de români sînt artificial create de un semi-justificabil complex de inferioritate.

Cultura şi înălţimea spiritului, setea de perfecţionare şi potenţialul competitiv sînt argumente de necombătut în favoarea românismului şi au fost pentru noi, recomandarea cea mai de preţ a propriei individualităţi. Verificarea la nivel concret şi personal a unor lucruri despre care auzim vorbindu-se foarte des s-a dovedit a avea o mare valoare.

Umanismul şi cultura populară a frumosului au fost lucrurile care m-au impresionat de la primul contact cu atmosfera britanică, găsindu-şi ilustrarea perfectă în imaginea simplă a britanicilor în pauză de prînz în unul din parcurile londoneze – una din acele imagini care captează vibraţia şi frumuseţea vieţii, care au conştiinţa şi posibilitatea punerii în practică a faptului că viaţa trebuie şi poate fi uşor înfrumuseţată la orice pas, de la poeziile din pasajele londoneze, la imaginile optimiste din aeroportul Heathrow şi la spectacolul uman al demnităţii şi eleganţei.

Traiul firesc, aparent facil, confortul, bunăstarea şi atenţia acordată esteticului – toate s-au constituit pentru mine într-o imagine a normalităţii şi nu a opulenţei, aşa cum realitatea occidentală este adeseori percepută, făcîndu-mă să-mi doresc să asist şi să mă implic în reconstrucţia României, convinsă fiind de potenţialitatea frumosului şi binelui sănătos al României.

Oxfordul, o Castalie superbă, o transpunere arhitecturală a clarităţii spiritului, un contact impresionant cu realitatea culturală britanică, Stonehenge-ul cu puritatea de piatră a legendei, catedralele Salisbury şi St. Paul's, magnificul British Museum, vibraţia estetică a Galeriilor Naţionale din Londra – toate experienţe de prim rang, desprinse de lumea bidimensională a hîrtiei, mi-au lăsat acelaşi gust rafinat al culturii, la fel şi seminariile de literatură, politică şi istorie britanică ţinute în casa familiei Malmesbury, emoţionanta întîlnire cu Şerban Cantacuzino, purtînd amprenta delicateţei şi a eleganţei.

O experienţă superbă, fără pretenţii exhaustive, cu intenţia de a trezi conştiinţa pluriculturalităţii, a emulaţiei, a posibilităţilor şi orizonturilor deschise, care a venit să-mi întărească încrederea în cultură ca limbaj universal, un fascinant şi caleidoscopic joc cu mărgele de sticlă.

▲

Raluca Maria TĂMAŞ

Locuri şi, mai ales, oameni

Ce m-a impresionat şi la ce nu m-am aşteptat în timpul şederii în Marea Britanie? Despre acest proiect am aflat prima dată anul trecut, cînd prietena mea, Irina Boţa, a avut bucuria de a participa la el. Atunci am admirat-o nespus pentru realizările sale, dar nici nu mi-am putut imagina că în mai puţin de un an şi eu voi lua parte la această experienţă extraordinară. La olimpiadă am participat fără mari speranţe, deoarece nu îmi consideram nivelul de cunoaştere a limbii engleze destul de ridicat pentru a mă situa printre primii elevi din ţară. Totuşi, printr-un efort depus atît de mine, cît şi de profesoara mea de engleză, Gilda Seişanu, am obţinut rezultate mai mult decît mulţumitoare într-un timp relativ scurt.

Astfel am ajuns să fiu invitată la concursul pentru selecţionarea celor opt elevi care urmau să plece în Marea Britanie. Faptul că am reuşit să mă fac remarcată şi deci aleasă a fost primul lucru care m-a impresionat.

Totul s-a petrecut atît de repede, încît nici nu am avut timp să mă obişnuiesc cu ideea, că m-am trezit în avion, „luîndu-mi zborul" spre locuri necunoscute. A fost primul zbor pentru mine, ca şi pentru aproape toţi ceilalţi colegi. În ciuda faptului că văzusem la televizor atîtea imagini filmate la înălţime, să trăieşti tu această experienţă este cu totul altceva. Să simt emoţia decolării şi a aterizării cumulată cu emoţia ce-mi stăpînea persoana dinainte a fost senzaţional.

La fel de senzaţională a fost şi brusca trecere de la Heathrow, aeroportul ultramodern, la Greywell, un sat tipic englezesc. Am fost cu adevărat uimită de faptul că localităţi precum cele din filmele de epocă nu sînt greu de găsit. Dimpotrivă, menţinerea vie a trecutului, într-o combinaţie foarte potrivită cu prezentul, este o prioritate a englezilor. Greywell este un exemplu perfect, cu drumul îngust, deasupra căruia copacii formează un tunel verde natural, cu căsuţe pe marginea şoselei, înfrumuseţate cu flori la geamuri şi mici grădini îngrijite. Chiar şi o căsuţă cu acoperiş din paie intră perfect în peisaj, la fel ca şi Pub-ul din centrul satului. Aici, în Greywell, la o mică distanţă de restul localităţii, se află Greywell Hill, locuinţa minunatelor noastre gazde, Sally şi James FitzHarris, conţi de Malmesbury.

Reşedinţa lor, unde ne-am petrecut următoarele două săptămîni, m-a mişcat din prima clipă în care am zărit-o, atît de vie şi primitoare, îmbrăcată în iederă şi înconjurată de grădini minunate. Nici interiorul nu se lasă mai prejos. Totul, fiecare tablou, fiecare obiect parcă „respiră" istorie, istoria de care este încărcată casa, istoria unei familii nobiliare. Totuşi, nu are atmosfera închisă a unui muzeu. Dimpotrivă, totul are o notă de familiar, o căldură ce îţi sugerează că te afli într-un cămin, nu o instituţie.

În timpul şederii în Anglia, am avut ocazia să vizităm cîteva puncte turistice deosebite. Primul dintre ele a fost catedrala din Salisbury, o construcţie impunătoare, atît prin dimensiuni, cît şi prin vechime. Întotdeauna bisericile mă impresionează, pentru că mă fac să realizez cît sînt de mică în comparaţie cu acel „ceva" care veghează asupra noastră şi îşi face simţită prezenţa, mai intens decît oriunde altundeva, în aerul colorat de lumina vitraliilor.

Apoi a urmat Stonehenge, lucru pe care îl aşteptam cu nerăbdare de mult. Chiar dacă pentru unii poate au părut nişte bolovani aşezaţi într-o formă circulară, monoliţii aceştia m-au prins în vraja lor imediat. Am văzut în ei milenii de istorie, de evoluţie şi cunoaştere, am întrevăzut începuturile ştiinţei în acest primitiv, şi totuşi eficient observator solar.

Următorul punct în program a fost „şcoala". Eu am fost repartizată la Wellington împreună cu Ana-Maria Petrescu. Trebuie să recunosc că primele impresii au fost de uimire totală. Terenurile şcolii se întind pe o suprafaţă deosebit de mare, clădirile sînt în perfectă stare, deşi au o vechime considerabilă, sălile de clasă sînt dotate cu absolut tot ce au nevoie şi chiar mai mult decît atît, iar un grup de elevi care participă la un curs nu depăşeşte 15 persoane. În plus, terenurile şi sala de sport, piscina, micul lac pe care plutesc graţioase cîteva lebede, toate par să depăşească limitele imaginabilului. Totuşi, sînt conştientă de faptul că acest liceu este unul foarte renumit, cu fonduri substanţiale, deci nu toate instituţiile de învăţămînt britanice au aceleaşi facilităţi. În ciuda acestui fapt, mă simt norocoasă să fiu una dintre persoanele care au avut privilegiul de a participa la cursurile sale. O impresie plăcută mi-a făcut atmosfera relaxată din timpul orelor de clasă şi relaţia foarte strînsă, bazată într-adevăr pe respect şi înţelegere, dintre elevi şi profesor.

Primul contact cu Londra a fost reprezentat de British Museum, unde am avut ocazia să vizitez sectorul egiptean, care mă interesa în mod special. Fiind fascinată de acest domeniu încă din primii ani de şcoală, această experienţă m-a marcat profund. Nu cred că voi reuşi vreodată să exprim în cuvinte emoţia care m-a cuprins cînd am văzut cu ochii mei nenumăratele obiecte de origine egipteană, pe care le observasem înainte numai în cărţi sau la televizor. Totul a culminat cu observarea pietrei de la Rosette, fapt ce mi-a umplut ochii de lacrimi, pe care cu greu am reuşit să le alung, încercînd să-mi stăpînesc emoţiile.

Alte puncte turistice au marcat în continuare turul marii metropole. Astfel, am vizitat Turnul Londrei, aflînd poveştile înspăimîntătoare care-i însîngerează trecutul istoric; am simţit pacea înălţătoare a Catedralei St. Paul; am păşit pentru cîteva clipe în epoca elisabetană prin teatrul „The Globe" al lui W. Shakespeare; am privit Tamisa, plimbîndu-ne pe malurile acesteia şi am văzut multitudinea de magazine de la Covent Garden; am privit cu admiraţie Big Ben-ul şi Westminster Abbey. Londra în întregime parcă emană o energie şi o viaţă care te fac să vrei să trăieşti fiecare clipă, să profiţi de fiecare şansă care ţi se arată.

Oxford a fost şi el un element important. După ce văzusem care este sistemul de învăţămînt şi viaţa la un colegiu, am putut să ne completăm cunoştinţele şi să ne facem o idee despre viaţa într-un campus universitar – şi nu oricare, ci unul dintre cele mai importante din lume.

Toate aceste locuri pe care am avut bucuria să le vedem cu propriii noştri ochi nu pot totuşi egala un lucru, pe care cu toţii cred că l-am simţit. Sînt onorată să afirm că am cunoscut nişte oameni extraordinari: Sally şi James FitzHarris, familia şi prietenii lor, domnul Şerban Cantacuzino, profesorii la ale căror cursuri am luat parte şi elevii de la şcolile vizitate. În special, gazdele noastre s-au dovedit a fi extrem de osiptaliere şi foarte deschise, astfel reuşind să-şi asigure pentru totdeauna un loc în inima mea.

Le mulţumesc din tot sufletul celor care au făcut această experienţă de neuitat posibilă. Sper ca acest proiect să continue şi să se dezvolte, pentru a îndeplini şi visele altora ca mine.

▲

Călin-Dan LUPIȚU

Opt români la curtea Regelui Arthur

Astfel s-ar putea subintitula „experimentul britanic" aflat în al treilea an de existenţă şi bazat pe ideea niciodată învechită (a Fundaţiei Culturale Române, în acest caz) de a recompensa valoarea tinerilor români. Iar dacă recompensa îmbracă forma unui „stagiu de documentare" de două săptămîni în Marea Britanie, cu atît mai bine.

Cu toate imaginile şi impresiile încă vii în minte, îmi este poate nu foarte uşor să redau experienţa într-o manieră obiectivă. Dar poate că nici nu va fi cazul. La urma urmelor, cele două săptămîni în Anglia, fie în Greywell, satul pitoresc din sudul Angliei în care am fost găzduiţi cu multă bunătate de conţii de Malmesbury, fie în Winchester College, în Salisbury, Oxford sau Londra m-au ajutat să scap de stereotipuri, conştientizînd, dincolo de diferenţele specifice, valoarea umană – individuală şi colectivă – în ideea că „întregul reprezintă mai mult decît suma părţilor".

În ceea ce mă priveşte, mărturisesc că pornisem la drum cu deja celebrele prejudecăţi tipologice privind Anglia şi enlgezii: vedeam parcă înainte-mi, cu o nelinişte alimentată de rîsetele zglobii şi uşor snoabe ale pasagerilor englezi ai British Airways din spatele nostru, spectrele unor stăpîni feudali scorţoşi, închistaţi în nostalgia vechiului imperiu... De parcă ideea părăsirii confortului „casei părinteşti" pentru două săptămîni nu era de natură să sperie suficient adolescentul tehno-urbanizat excesiv din mine...

Însă toate acestea aveau să fie spulberate în curînd.

Zborul a fost minunat, graţie şi personalului îndatoritor şi profesionist al liniilor aeriene britanice, iar pe aeroportul Heathrow, după îndeplinirea formalităţilor care au durat în total cu puţin sub o oră, ne aşteptau, aproape gata să renunţe, cei doi soţi Malmesbury, Sally şi James. De fapt, era să nu ne găsim unii pe ceilalţi – noroc cu pozele noastre pe care aceştia le primiseră, deşi au fost surprinşi să constate cît de mică era asemănarea dintre noi şi cei din poze.

O dată ajunşi acasă, în Greywell Hill, după „şocul" şofatului pe dreapta – strigător la cer, după normele noastre rutiere – grupul nostru atît de eterogen s-a văzut într-o lume cu totul diferită, am spune o lume paralelă, la ale cărei reguli aparent bizare trebuia să se adapteze cît de curînd...

Paşii noştri în Anglia – insignifianţi pentru omenire, dar incomparabil de însemnaţi pentru noi – aveau să ne poarte timp de două săptămîni prin mediile sociale cele mai diverse, în care aveam să cunoaştem oameni de toate vîrstele şi etniile. O asemenea experienţă îşi pierde savoarea chiar de-ar fi descrisă de prozatorii cei mai pricepuţi, şi poate tocmai de aceea, în ideea că „o imagine valorează cît o mie de cuvinte", ne-am întrecut să facem cît mai multe fotografii, surprinzînd emblematicele frumuseţi ale patriei sportului-rege.

În ceea ce mă priveşte, mă bucur că am văzut prăbuşindu-se celebrele mituri în legătură cu poporul Albionului, mai puţin unul. În chip de „excepţie care confirmă regula", acest ultim mit-realitate apare ca revelatoriu pentru fondul socio-cultural şi spiritul britanic: englezii, ca naţie, sînt îndeobşte renumiţi mai ales pentru sobrietatea, politeţea, ospitalitatea şi meticulozitatea lor. Realitatea este însă cu mult mai plăcută ochiului şi inimii: în loc să ne ţină la distanţă cu reguli şi/sau aroganţă, supuşii Reginei-Mamă au dat dovadă de multă prietenie şi familiaritate, arătîndu-se deosebit de impresionaţi de modul în care le vorbeam limba şi în care ne adaptam cutumelor lor insulare.

La rîndul nostru, am fost întotdeauna deschişi la nou şi chiar am legat prietenii strînse cu englezii, simţindu-ne cu adevărat ca o familie alături de soţii Malmesbury. Am purtat discuţii plăcute cu cei întîlniţi (şi mai ales cu omologii noştri liceeni din cele cinci colegii asociate proiectului), înlăturînd, la rîndul nostru, ceaţa puţinei cunoaşteri (completată în mod nefericit cu diverse zvonuri şi publicitate negativă) despre România. Am încercat chiar să-i învăţăm cuvinte de bază româneşti, dar, cum orice minune ţine doar trei zile, la sfîrşitul celei de-a patra zile de şedere în colegii (cînd ne-am luat rămas bun de la ei), le-au uitat probabil cu desăvîrşire.

Nu degeaba sînt de milenii considerate călătoriile experienţe iniţiatice. Ele au darul inegalabil de a deschide orizonturile tînărului care le întreprinde, iar această a noastră aventură de două săptămîni a fost cu atît mai impresionantă. Timpul părea că trece incredibil de repede, iar cele două săptămîni doar cu puţin părutu-ne-au mai lungi de două ceasuri... Atîtea lucruri de văzut în atît de puţin timp – cît de puţin înseamnă o oră şi jumătate în faţa monumentalului British Museum sau, bunăoară, la National Galleries! Pentru noi, care trăiam timpul în modul cel mai subiectiv cu putinţă, fiind adesea tentaţi ca varii întîmplări din ziua abia scursă a le plasa pe firul zilelor anterioare, sfîrşitul a venit mult prea subit. Cu triste figuri ne despărţeam – îmbrăţişaţi de-a dreptul părinteşte de Sally şi James – de casa noastră britanică, de ale cărei fiecare cotlon şi petec de iarbă ne ataşaserăm atît de mult...

Pe Otopeni, la întîrzierea bagajelor şi auzind sunetul atît de familiar al zbieretelor celor de la sol, nu încăpea nici o îndoială că visul se terminase...

Şi totuşi, nu eram împovăraţi de regrete – desigur, nu cred să fi avut cineva dintre noi vreo obiecţie la gîndul de a mai sta în Anglia încă măcar pe-atît, poate nici chiar Sally şi James, de bună seamă greu încercaţi de prezenţa grupului de opt adolescenţi mereu dornici să mai vadă sau să mai facă ceva...

Pe drept cuvînt însă, întreaga experienţă a fost cu siguranţă benefică pentru toţi cei implicaţi, iar în ceea ce mă priveşte, pot spune doar „Veni, vidi, vici!"...

Adesea, autorităţile sînt acuzate de prea puţina lor implicare în ceea ce priveşte răsplătirea tineretului studios – oricum ar fi, răsplata noastră a fost, de această dată, chiar şi numai în planul cognitiv, mult mai mare decît ne-am fi putut imagina la încheierea olimpiadei de limba engleză. Fără a menţiona încă o dată contribuţia de nepreţuit a acestui „stagiu de documentare" la procesul de lărgire a orizonturilor noastre socio-culturale, se impun făcute o serie de consideraţii de ordin psihologic şi chiar filosofic, acum, la lăsarea cortinei (cu atît mai mult cu cît „the show must go on"...).

Astfel, confruntaţi cu pluralitatea etnică şi culturală a Regatului Unit, ne-am redobîndit echilibrul interior, în contrast cu adevărata babilonie din jur, tocmai datorită unicităţii noastre, în mod paradoxal regăsindu-ne tocmai în ceea ce ne îndepărta. Notam în Winchester într-un rînd în jurnalul meu de călătorie improvizat: „Cu cît mă gîndesc mai mult, nu pot să nu observ cum sentimentul diferenţei etnice dă naştere conceptului de unicitate naţională şi de aici rezultă valoarea naţională..." Unul dintre bunurile cele mai de preţ ale omului este identitatea, dar, ca orice alt dar, ea nu vine de la sine, nu fără a plăti un preţ. Identitatea se făureşte în timp, ca rod al experienţelor trăite şi, de cele mai multe ori, este o armă cu dublu tăiş, mai ales în ceea ce priveşte relaţia societate-individ, putînd duce la intoleranţă sau, dimpotrivă, la înstrăinare de familie, prieteni şi naţiune.

În cazul nostru, timpul pe care l-am petrecut departe unii de alţii în şcolile britanice ne-a învăţat să preţuim, pe de o parte, unicitatea şi bucuriile aduse de aceasta şi de diversitate, iar pe de alta, rolul important al comunităţii, formator şi deformator, dar cu siguranţă vital. Fie că era vorba de unicitatea individului sau de cea a naţiunii sale, se impunea ca axiomatică necesitatea armonizării întregului cu partea: fără să renunţăm la identitatea şi deci la valorile noastre tradiţionale, rămînînd loiali fondului nostru spiritual, trebuia să ne integrăm unei noi realităţi, nu mai bună, nu mai rea, pur şi simplu diferită, unei realităţi la care trebuia să ne adaptăm din mers şi pe care nu puteam decît s-o luăm ca atare.

Dar dacă, evitînd asimilarea prin anulare a identităţii şi preluînd modelele pozitive, am trecut cu brio de această probă de foc, nu la fel se poate spune despre evoluţia grupului (deşi aspectul acesta are mai puţină legătură cu factorul etnic – eram doar cu toţii români, chiar dacă din provincii anecdotic diferite – cît mai ales din cauza propriilor personalităţi). Drumul parcurs de noi a fost unul mai degrabă ciclic, personalităţile noastre extrem de complexe şi cel mai adesea incompatibile per total intrînd în conflict din te miri ce pentru ca mai apoi să se împace, reunind grupul. Probabil însă pentru a demonstra validitatea expresiei „ce nu te omoară te face mai puternic", se poate spune că n-am fost nicicînd mai uniţi ca în „seara românească", începînd probabil cu „după-amiaza românească" – după-amiaza penultimei zile la Greywell Hill, în care, după momentul de pregătire sufletească (şi groază) avut în faţa cumpărăturilor depuse pe masa din bucătărie, „am intrat în pîine", exersîndu-ne talentele culinare, fiecare după puteri. Cu nervii întinşi la maximum şi într-o continuă cursă contra cronometru, a fost cu adevărat numai datorită Proniei divine că am reuşit să terminăm gătitul fără să ne fi pierdut degete, ochi sau alte părţi anatomice... Năduşiţi şi murdari ca vai de noi, din cap pînă în picioare, ne-am luat inima în dinţi şi am început să servim invitaţilor bucatele noastre româneşti: mămăliguţă, salată de vinete, ouă ochiuri etc.

Iată însă că, o, minune a minunilor, bizarul angrenaj de oameni şi instrumente de bucătărie a sfîrşit prin a se întrece pe sine, producînd ce avea să se numească o cină reuşită, spre încîntarea (sperăm, sinceră) papilelor gustative britanice.

Cu ce ne-am întors? Dincolo de sărăcia cuvîntului scris, va dăinui în noi încrederea, fie ea în forţele proprii – pe care numai o asemenea experienţă o poate conferi – fie, în ciuda cinismului postmodernist profesat de media, în bunătatea înnăscută din om. Ne vom aminti întotdeauna cum am ştiut să avem grijă unii de ceilalţi – eram doar, la urma urmelor, o familie, cu slăbiciuni şi calităţi, cu momente de egoism şi momente de altruism, ca oricare.

Poate lucrul cel mai important însă pe care l-am adus cu mine este demnitatea de Om, în bogata accepţiune a lui Kipling în al său „Dacă": trecînd de la parte la întreg şi invers, am înţeles păcatul gîndului preconceput. Înfrîngînd acest demon, am văzut importanţa individului, ca parte esenţială a puzzle-ului gigantic al lumii, fiecare „parte" cu luciul său, fiecare cu ceva de spus şi ceva de oferit. Dacă ne vom aduce aminte acest lucru, dacă în fiecare om vom şti să vedem proverbialul diamant ascuns în tină şi mai ales doar dacă ne vom trudi să-l scoatem la suprafaţă, fără scîrbă sau teamă de greutăţi, viitorul va fi al nostru să-l croim după bunul plac şi cu înţelepciunea pe care o vom fi dobîndit astfel. ▲

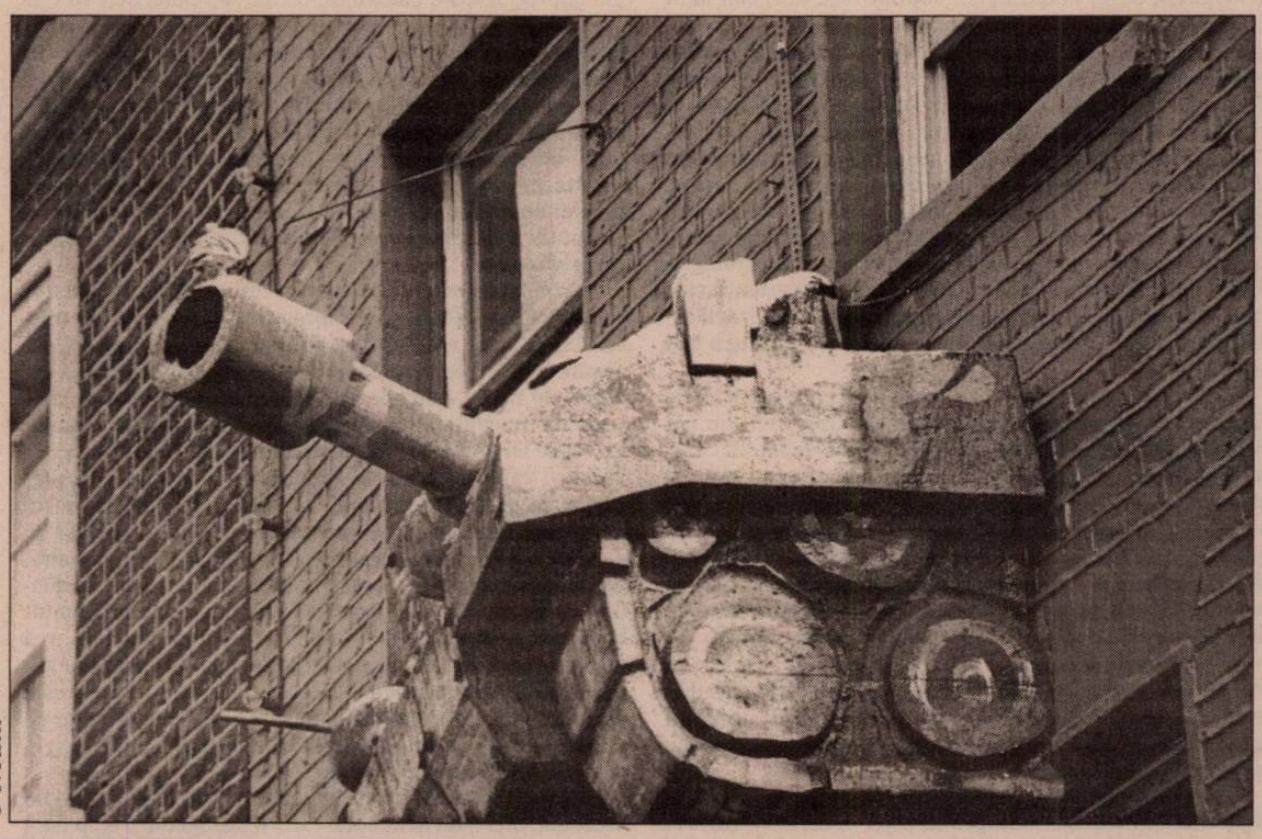

© P. Piscoi

Florina Alexandra HORVATH

O altă ţară...

© L. Muntean

„Eu am fost în altă ţară... la Cluj", ţin minte că-i spuneam colegei mele de bancă, în clasa întîi. „Şi eu am fost în altă ţară... la Oradea", îmi răspunse ea prompt. Nu putea să se lase mai prejos, mai ales după ce observă cu oarecare mîndrie admiraţia de pe faţa unui alt coleg de clasă: „Aţi fost în altă ţară?..."

Cuvintele acestea îmi răsună şi acum în ureche şi probabil că vor rămîne pentru totdeauna un simbol al inocenţei acelor ani. Pentru noi, expresia „altă ţară" definea orice teritoriu relativ îndepărtat şi necunoscut, chiar dacă acest spaţiu era locuit de oameni care vorbeau limba noastră maternă. Ceva mai tîrziu, după ce doamna învăţătoare ne-a luminat în acest domeniu şi am început să învăţăm despre „alte ţări", gîndul la o călătorie peste hotare s-a transformat, treptat, în dorinţă arzătoare, iar, în cele din urmă, a devenit un ideal, un fel de scop al existenţei noastre. Aveam impresia că a vizita o ţară străină înseamnă a urca o nouă treaptă socială, a-ţi depăşi propria condiţie. Mi-am jurat că, într-o zi, voi merge în altă ţară, însă nu credeam că ziua aceea va veni aşa de curînd.

Există momente în viaţă cînd ai impresia că toate în jurul tău se îmbină perfect şi lucrează împreună, pentru a te ajuta să îţi schimbi radical direcţia în care ai pornit sau, dimpotrivă, pentru a-ţi da forţe proaspete. Un astfel de moment fericit a fost acela în care am aflat de concursul organizat de Fundaţia Culturală Română, al cărui premiu era un stagiu de documentare de două săptămîni într-una dintre cele mai frumoase ţări ale Europei – Marea Britanie. Visul meu era la un pas de a deveni realitate. Am participat la concurs şi mi-am dorit atît de mult să cîştig, încît nu mi-a venit să cred cînd am aflat că am fost selectată.

Ce a urmat mai apoi a fost fără doar şi poate cea mai frumoasă experienţă pe care am trăit-o pînă acum. Totul, din momentul în care am urcat în avion şi pînă în clipa în care am pus din nou piciorul pe pămînt românesc, se înlănţuie în mintea mea într-o ordine perfectă, ca imaginile unui film. Toate întîmplările, toate trăirile şi emoţiile prin care am trecut mi-au făcut inima să-mi bată din ce în ce mai tare, m-au făcut să simt că trăiesc. În două săptămîni, am reuşit să fac mai multe lucruri decît reuşisem într-un an întreg. Totul s-a desfăşurat la o viteză ameţitoare şi mi-a trezit simţurile. A fost într-adevăr un proces de maturizare.

Îmi amintesc şi acum emoţia care ne-a cuprins cînd am auzit că vom fi găzduiţi acasă la contesa de Malmesbury. Îmi era teamă că nu voi reuşi să mă ridic la nivelul aşteptărilor. Însă toate grijile şi emoţiile ne-au fost spulberate de către contesa însăşi, care s-a dovedit a fi o persoană cu adevărat remarcabilă. Titlul nobiliar nu i-a ştirbit în nici un fel modestia şi amabilitatea şi a fost o adevărată plăcere să fim găzduiţi la dînsa acasă.

Mai mult, toţi cei opt participanţi am fost trataţi nu ca oaspeţi, ci ca adevăraţi membri ai familiei. Am încercat să ajutăm la treburile casei, ne-am împărţit responsabilităţile, am fost ca o adevărată familie timp de două săptămîni. În schimb, „mama" Sally şi „tata" James ne-au dus să vizităm Londra, Stonehenge, Salisbury şi chiar ne-au trimis la şcoală. Eu am petrecut cîteva zile la Sherborne School for Girls, unde am dormit în internat şi am participat la cursuri ca oricare alt elev. Acolo, am avut ocazia să descopăr un mod diferit de a gîndi al unor tineri de vîrsta mea şi să experimentez stilul de predare al profesorilor britanici.

Cînd ne-am întors de la şcoli, a urmat o nouă săptămînă extrem de plină. Am fost duşi în excursii, am participat la seminarii de literatură engleză, poezie modernă şi politică, am fost actori pentru o seară, în care am pus în scenă piesele lui William Shakespeare, iar a doua zi ne-am demonstrat priceperea în pregătirea bucatelor româneşti. În tot acest timp, noi, cei opt români, am format o adevărată echipă. Aproape pe nesimţite, s-au legat prietenii care dăinuie şi acum şi vor rămîne mult timp de acum încolo cele mai frumoase amintiri din timpul acelor două săptămîni. Am avut doar de cîştigat, din toate punctele de vedere, şi pentru asta trebuie să mulţumesc tuturor celor care au luat parte la acest proiect şi care mi-au oferit această şansă.

Pe parcursul şederii în Marea Britanie, am avut nenumărate ocazii să compar ceea ce am văzut acolo cu ceea ce am lăsat acasă, în România. Este normal să existe diferenţe între cele două ţări, însă asemănările sînt surprinzătoare. Recunosc, a trebuit să uit mare parte din ceea ce învăţasem pînă atunci şi să îmbrăţişez o nouă cultură, o altă naţie cu tradiţii proprii şi un alt mod de a privi lumea. Însă, în cele din urmă, cred că am reuşit să desprind morala din această experienţă: oamenii sînt în primul rînd *oameni,* şi doar apoi români, britanici sau de altă naţionalitate. Cu toţii trecem prin aceleaşi etape ale vieţii, trăim aceleaşi emoţii, ne confruntăm cu aceleaşi probleme şi avem aceleaşi vise şi speranţe.

Acest stagiu de documentare a reuşit să-mi întărească anumite presupuneri şi să dezmintă altele. Venisem în Marea Britanie cu anumite prejudecăţi, încercînd să verific „miturile" în care crezusem pînă atunci, însă am descoperit cu surprindere că multe dintre lucrurile pe care le auzisem nu erau adevărate. Rigiditatea proverbială a britanicilor, umorul negru şi obsesia pentru formalism şi etichetă sînt doar cîteva dintre „neadevărurile" atît de bine cunoscute de toată lumea. În schimb, am reuşit să descopăr alte adevăruri: oamenii de acolo sînt extrem de amabili, deschişi şi civilizaţi. Sînt mîndră că am putut fi cetăţean al Marii Britanii timp de două săptămîni şi recunoscătoare pentru amintirile plăcute ce mi-au rămas pe veci în suflet, alături de un refren atît de bine cunoscut: „Eu am fost în altă ţară...".

Sally FITZHARRIS, contesă de Malmesbury

Raport final

Elevii

Mihaela Boca – o inteligenţă de prima mînă, un conducător înnăscut, cred că i-a impresionat pe toţi cei cu care s-a întîlnit. E un excelent companion, foarte conştientă de sine, mi-a oferit întotdeauna ajutor cînd am avut nevoie. Sînt convinsă că va ajunge în vîrf, în profesia pe care o va alege.

Ioana Alexandra Pelehatăi – extrem de talentată şi modestă cînd vine vorba de talentele ei. A fost foarte bună în rolul jucat în Seara Shakespeare. Şi ea e din plutonul fruntaş! Ştiu că, la lecţiile de filozofie, Benenden a fost în special impresionat de această pereche! Şi Matthew, ghidul lor în ziua petrecută la Londra, a fost încîntat de interesul lor. Ambele sînt mature, au o gîndire independentă şi mi-a plăcut încăpăţînarea cu care au insistat să vadă Tate Modern, în locul altor obiective turistice convenţionale.

Alina-Codruţa Pohrib – un caracter extrem de blînd îmbinat cu o inteligenţă profundă. A făcut impresie la St. Swithun şi am fost mîndră că am trimis-o acolo. Gîndeşte original şi a avut contribuţii excelente la seminarul de literatură. Ştiu că ar vrea să studieze în Regatul Unit sau în State. În mod egoist, aş prefera prima variantă. Are conştiinţă socială şi e extrem de articulată în această direcţie; cred că ar trebui felicitat şi profesorul ei.

Călin-Dan Lupiţu – toţi am fost de părere că e un băiat încîntător şi am fost cîştigaţi de farmecul lui natural şi de umorul lui. Evident strălucit, a fost excelent la Winchester College şi dr. Cramer mi-a mulţumit călduros că l-am trimis. Dacă la început nu i s-au observat aptitudini deosebite în domeniul domestic, o după-amiază petrecută în bucătărie, alături de şapte fete, a îmbunătăţit situaţia!

Ana Maria Petrescu – accentul englezesc aproape perfect, nimeni nu şi-ar da seama că vine dintr-o altă ţară! Extrem de bine crescută, ştie cel mai bine să spună „mulţumesc". Mi-a plăcut pasiunea ei pentru politică şi interesul pentru evenimentele curente. Foarte bine informată, a contribuit cel mai mult la seminarul lui Julian Stypinski despre „Politica britanică şi media". O elevă foarte inteligentă şi sensibilă, o tovărăşie foarte plăcută.

Raluca Maria Tămaş – plăcută şi încîntătoare, cu un foarte simpatic simţ al umorului. S-a integrat cu uşurinţă în viaţa britanică şi i-am fost foarte recunoscători pentru ajutorul entuziast dat la îngrijirea animalelor (şi la spălatul vaselor). S-a descurcat bine şi la Wellington, acceptînd cu aplomb provocarea unei şcoli mari, necunoscute, unde fetele sînt o mică minoritate: „Cu atît mai bine, o s-o cunosc" a comentat ea.

Florina Alexandra Horvath – şi-a depăşit timiditatea iniţială şi a devenit unul dintre membrii puternici ai grupului. La început, nu avea încredere în abilitatea ei lingvistică, dar deşi accentul ei străin e pronunţat, vorbeşte foarte bine englezeşte şi e evident talentată. Poate recepţiona adecvat şi face faţă în orice discuţie.

Alexandra-Maria Vasile – nu a fost un succes al PR!! Bune deprinderi în limba engleză, dar nu a reuşit nici să contribuie, nici să comunice. Era extrem de concentrată asupra propriei persoane.

Ca grup, a fost un mănunchi de oameni serioşi, impresionant, o mare diversitate a talentelor. Au comunicat între ei foarte bine şi m-am simţit, realmente, mîndră de ei.

Programele

Seminarele s-au desfăşurat foarte bine, ca şi în anii trecuţi. Julian a observat că „Istoria" a fost mai bine recepţionată decît „Politici", dar am făcut schimbarea crezînd că va fi timp doar pentru o singură sesiune şi „Politici" ar putea fi un subiect de sine stătător. De fapt, lor le-a plăcut umorul lui, mai ales cînd a comparat divergenţa de opinii dintr-un teanc mare de ziare. Johnny Lee a scris din nou o scrisoare foarte detaliată ca să ne comunice cît de mult i-a plăcut seminarul, ţinut de el împreună cu Alex, despre poeţii americani moderni. A fost foarte impresionat cînd Călin şi Mihaela au citit un poem cu un ritm foarte complicat, lectură descrisă de el ca perfectă, a fost uimit de vastele lor lecturi („Au fost discutaţi Plath, Woolf, Sartre, Poe şi Hemingway") şi de vocabularul lor extrem de bogat.

Majoritatea vizitelor în şcoli s-au desfăşurat foarte bine şi au dat şcolilor noastre o imagine despre ceea ce se poate obţine prin învăţarea limbilor străine. Am fost dezamăgită că doar Călin a venit cu o adresă de e-mail, dar aşa cum a spus Mihaela cea înţeleaptă „E mai bine să nu forţezi asemenea lucruri". Realist vorbind, trei zile jumătate nu sînt mare lucru; s-au întîlnit cu elevi destul de ocupaţi, care se odihneau după examene. S-ar putea să fie şi reflexul faptului că elevii britanici de la cele mai bune şcoli independente au atîtea la îndemînă, încît nu sînt amatori de noi experienţe şi contacte.

Cred că toţi s-au bucurat de „experienţa lor engleză", dar fiindcă se călătoreşte mai mult decît în trecut şi în România situaţia se schimbă foarte repede, probabil că impactul nu a fost la fel de puternic ca la elevii din anii precedenţi.

Cu unele excepţii, nu prea ştiau să spună „mulţumesc". S-ar putea să fie o diferenţă culturală; cred că „scrisoarea de mulţumire" pe care i-am învăţat s-o scrie după vizitele la şcoli e ceva foarte englezesc, dar noi folosim „mulţumesc" ca pe o formulă generală de politeţe. La sfîrşitul unei zile petrecute la Londra cu Matthew Flegsson (un profesor fermecător şi delicat, el s-a străduit să facă din turul oraşului o experienţă), primii trei s-au suit într-un taxi care trebuia să-i ducă la reşedinţa ambasadorului, fără să se întoarcă să-i spună „mulţumesc".

Nu ştiu cum va fi în viitor! Au avut o intensă experienţă a „anglicităţii", dar ea a depins în special de familia noastră şi e limitată ca număr: plafonul e opt oameni. Chiar dacă fac excursii în şcoli, din cauza timpului scurt afectat vizitei, nu realizează legătura dorită cu elevii englezi. (Cred că pentru asta ar fi necesară o experienţă împărtăşită.) Dacă vom continua cu acest format, ar fi poate bine să rezervăm cîteva locuri pentru elevi care cunosc foarte bine limba, dar nu au mijloacele necesare unei călătorii. V-aş fi foarte recunoscătoare dacă mi-aţi transmite ce au spus elevii, în septembrie, cînd au stat de vorbă cu dumneavoastră. Un grup cu asemenea calităţi intelectuale şi atît de conştient de sine va face probabil o bună analiză.

Ioana TARBA

Metamorfoza spaţiului public

Spaţiul public este un cuvînt folosit cu multă largheţe în ultima vreme, fiecare din utilizatorii lui crezînd probabil că atît el cît şi interlocutorii săi înţeleg acelaşi lucru prin el. Dar, dacă stai să analizezi cu atenţie, filosoful îţi va spune o părere, juristul alta, arhitectul la fel, iar politicianul a uitat se pare totalmente de existenţa acestui termen de cînd cu noua Constituţie.

Urbanistul Jean-Yves Toussaint, preluînd de la H. Arendt, defineşte publicul ca fiind ansamblul de oameni care pot să apară şi să se expună într-un spaţiu, *cei ce pot fi văzuţi şi auziţi şi pot la rîndul lor vedea şi auzi pe ceilalţi*[1]. De asemenea, el face distincţie între ceea ce numeşte el *spaţiul publicului* şi *spaţiul capabil să primească public*. Pe primul dintre acestea îl defineşte în continuare ca fiind un spaţiu veşnic deschis tuturora şi fără restricţii de acces sau de alt gen, singura restricţie constituind-o normele de comportament dictate de bunul-simţ. Aceste spaţii sînt, în ordinea importanţei, pieţele şi străzile, grădinile publice, scuarurile, esplanadele, spaţiile tradiţionale ale urbanismului închis, tipice continentului european, goluri tăiate în masa construitului. În principiu, acestea sînt toate **spaţii exterioare**, orice clădire fiind exclusă din această categorie datorită condiţiilor mai sus menţionate. Dar situaţia nu este chiar aşa de tranşant clară. Chiar şi în arhitectura secolului trecut întîlnim mari **spaţii acoperite** cu rol mai mult sau mai puţin public, cum ar fi marile staţii feroviare sau pasajele comerciale acoperite, acestea fiind spaţii accesibile practic tuturor, ca să nu mai amintim de cele cu o clientelă mai restrînsă, cum ar fi muzeele, sau teatrele, sau şcolile, sau alte locuri de întîlnire a indivizilor. De altfel, ideea că spaţiul public s-ar putea întinde şi în interiorul clădirilor o are şi Gianbattista Nolli în jurul anului 1750, cînd întocmeşte un plan al Romei în care sînt posate şi interioarele bisericilor ca făcînd parte din spaţiul public[2]. Iar pe toată durata acestui secol care a trecut, încărcătura socială a spaţiilor a crescut continuu şi funcţiunea acestora a dobîndit un caracter tot mai complex.

Dar, de fapt, dacă stai să analizezi, nimic nu mai este ceea ce pare a fi la prima vedere. Cînd te duci acum la un magazin nu te duci doar să îţi cumperi un produs, ci te duci în acelaşi timp să şi vinzi unul: pe tine însuţi. Conştient sau nu, fiecare din noi participă la acest joc al cererii şi ofertei, în care în timp ce cauţi respectivul produs (de care poate că nici nu ai nevoie), observi şi eşti observat, cauţi şi eşti căutat. De aceea au apărut străzile comerciale, de-a lungul cărora magazinele sînt alternate cu diverse alte atracţii, în primul rînd culinare, şi de aceea mai ales au apărut marile centre comerciale, shopping-mall-urile, deseori cuplate cu un mare cinematograf cu mai multe săli.

Acest fenomen este atît de răspîndit de acum încît nu mai poţi să închizi ochii la el, ci trebuie să îl iei în considerare ca atare: graniţele dintre spaţiul public exterior şi spaţiul public interior sînt tot mai firave. Noile centre de interes ale oraşelor sînt gîndite cu *trasee pietonale care descriu un continuum spaţial*, în care de multe ori nici nu poţi să precizezi dacă te afli la interior sau la exterior. Un exemplu foarte elocvent în această privinţă găsesc că este *zona Potsdamer Platz din Berlin*. Piaţa centrului Sony, din imediata sa apropiere, deşi este un spaţiu exterior, din cauza acoperirii sale de dimensiuni impresionante, creează senzaţia unui mare spaţiu interior, a unei mari pieţe interioare. De aici porneşte un traseu pietonal care trece prin interiorul sau vecinătatea centrului comercial Arcaden şi a Cinemaxx-ului, îndreptîndu-se spre noul teatru şi casino construite în zonă. Filarmonica lui Scharoun este şi ea în apropiere, dar deocamdată pare oarecum izolată de acest complex nou de clădiri. Aici, cel mai impresionant lucru este felul în care s-a schimbat oraşul în zece ani de zile, cum de la o zonă de segregare (traseul Zidului ce despărţea Estul de Vest), a cărei funcţie publică se putea considera ca fiind nulă, a ajuns să fie o zonă de unitate, de legătură, intens populată atît de cetăţenii oraşului cît şi de turişti.

Astăzi maşina a făcut străzile mult mai neatractive pentru oameni ca pe vremea Renaşterii sau a barocului, cînd au luat naştere toate acele piaţete ale Romei la care aproape orice arhitect se gîndeşte cînd are în minte un spaţiu public reuşit. La nivelul străzii, pietonul este agresat de noxele şi de zgomotul automobilului şi tendinţa lui este să se retragă din calea acestuia. Este de ajuns să privim o fotografie luată pe *Calea Victoriei* în anii '30 şi să observăm mulţimea de oameni care o popula, comparativ cu imaginea ei actuală, ca să ne dăm seama de o schimbare în acest sens. Noi trăim acum o epocă guvernată de tirania maşinii şi a vitezei.

Se poate vorbi atunci de un *joc la limită*, căci aceste clădiri reprezintă în acelaşi timp o formă construită pentru void-ul urban ce le înconjoară şi un fond construit pentru golurile din interiorul lor. Dar aceste spaţii interioare sînt mai mult sau mai puţin independente, rupte de contextul înconjurător, acest fapt avînd două consecinţe: ele tind să nu se supună nici unei reguli exterioare ci să fie *autosuficiente*, ceea ce le conferă de multe ori un caracter nespecific şi repetabil şi în alt loc, pe de o parte, iar pe de altă parte apare *tendinţa spre scenografie* a spaţiului interior datorită libertăţii pe care acesta ţi-o oferă. Practic, odată uşile închise, universul interior poate să fie cu totul altul decît cel exterior, fără să amintească cîtuşi de puţin de acesta. În acest sens aş putea da ca exemplu *Aeroportul internaţional din Istanbul*, unde am făcut o escală de cîteva ore acum două săptămîni, şi care nu îmi spunea aproape nimic despre spaţiul oriental al oraşului şi a lumii pe care o deservea. Dacă nu ar fi fost limba vorbită, hainele pasagerilor şi cîteva amănunte gastronomice, arhitectura acelei clădiri ar fi putut fi amplasată „pretutindeni şi nicăieri", în „nowhere land"[3]. Despre acelaşi fenomen scenografic se poate vorbi şi la Las Vegas, unde exteriorul nu este decît o autostradă plină de reclame, pe care pietonii sînt o imagine rară, toată viaţa oraşului petrecîndu-se în lumea de vis a cazinourilor sau în grădinile interioare ale hotelurilor ce le deservesc[4]. De fapt, este o lume în care arhitectura contează prea puţin, exteriorul fiind dominat de acea succesiune de „semne mari şi clădiri mici", menite să transmită maximum de informaţie în timp minim, fiind percepute nu de pietonul care ar putea parcurge vreodată acel bulevard, ci de omul din maşină. Iar în interior semiobscuritatea specifică cazinourilor face să se topească limitele spaţiului, tavanul şi pereţii se pierd într-o lumină intermitentă amăgitoare, veşnic aceeaşi şi ziua şi noaptea, care nu îţi dă nici o noţiune despre scurgerea timpului.

De fapt, *arhitectura devine un mare panou publicitar* şi fiecare clădire devine o sumă de informaţii vizuale care se luptă pentru a-ţi capta atenţia în trecerea ta în viteză pe lîngă ele. Iar acest efect de imagine neclară, care îţi trece rapid prin faţa ochilor şi îţi lasă o „coadă" senzorială pe retină, este acum preluat şi de arhitectura menită vederii pietonului, prin transfer de efect. Chiar dacă tu stai pe loc, imaginea din faţa ta pare *cinetică*, schimbătoare, cu scrisuri care se succed şi dispar, cu forme alungite şi difuze care se suprapun.

Spaţiul urban s-a dinamizat, oraşul contemporan, metropola, îţi apare acum în faţă ca un *colaj de senzaţii şi impresii*. Faţadele nu mai sînt tratate volumetric, ci dimpotrivă, o ţesătură, o *textură* de imagini diverse le acoperă şi le disimulează formele. Este ca un joc al percepţiei, imaginile devin neclare, filtrate, capătă profunzime prin senzorialitatea materialelor, care sînt translucide, transparente, semi-opace, nedefinite. Este o *surpriză* care te aşteaptă întotdeauna undeva, ceva care transmite un alt mesaj decît pare la prima vedere; o răsturnare de situaţie, o poantă la final. Lucrurile nu sînt cum te-ai aştepta în mod normal să fie. Spre exemplu, *clădirea de birouri din Berlin a GSW* a firmei de arhitectură Sauer Bruch et Hutton colorează cerul şi spaţiul stradal al oraşului prin silueta sa veselă, prin senzaţia de mare ecran pe care pulsează culorile. Sînt însă folosite materiale ieftine într-un context elevat şi chiar asociaţia de volume este neobişnuită, neconformă regulilor clasice, căci corpurile nu sînt nici intersectate, nici adiacente, ci de-a dreptul tangente, de parcă ar fi căzut unul peste altul, iar colţul turnului iese inedit deasupra ta în stradă, surprinzîndu-te în trecerea ta pe acolo. O faţadă similară şi la arhitecţii *spanioli Masilla şi Tunon sau la Eduardo Arroyo*. (Într-un fel, acest mod de tratare a faţadei care disimulează şi distruge volumetria prin iluzii optice date de interferenţe ale desenului îmi aduce aminte de decoraţia interioară a bisericilor bizantine, cu desenul ei mozaicat şi abstract care acoperă uniform interiorul bisericilor, subminînd efectul volumetriei.)

Primul contact cu o astfel de imagine urbană îţi poate provoca o *reacţie contradictorie*. Gîndul că e „urat" ceea ce vezi pîndeşte undeva foarte aproape. Această imagine care provoacă confuzie, care îţi răpeşte de cele mai multe ori reperul de scară, fiind acoperită cu desene de toate dimensiunile şi cu scrisuri supradimensionate, te debusolează. Gîndul că arhitectul nu şi-a dat prea mare silinţă cînd a conceput-o este şi el în zonă. În fond, folosinţa acestor texturi uniformizatoare îl scuteşte de proporţii, de compoziţie a golurilor, de ritm, de raport plin-gol, de o serie de reguli. Ai senzaţia unei retrageri a creatorului din propria sa creaţie, „a unui *demiurg absent*". Cumva, el a lăsat decizia în seama unor legi abstracte, generate de această textură care organizează şi structurează totul. (De altfel, în limba germană termenul pentru textură este Struktur). În plus de aceasta, ai de asemenea senzaţia că liniile arhitecturale sînt de multe ori voit stîngace, duse *„greşit"*, sau că materialele au fost cu bună ştiinţă alese ca să te şocheze negativ. Robert Venturi declară chiar că el doreşte elemente „hibride mai degrabă decît pure, distorsionate mai degrabă decît clare, ambigue mai degrabă decît articulate"[5].

Repulsia şi în acelaşi timp atracţia faţă de această arhitectură scenografică, ambiguă şi schimbătoare, mă duce cu gîndul la reacţia pe care Rem Koolhaas o descrie în „Delirious New-York", fără să o împărtăşească, avută de Maxim Gorki faţă de *universul fantezist al insulei Coney, din New York:* dezgust şi respingere şi în acelaşi timp sentimentul deşertăciunii şi decadenţei. Căci, am de multe ori senzaţia că spaţiul public/urban actual, în spatele faţadelor sale strălucitor colorate şi pline de evenimente, este trist şi fără profunzime, şi deşi toate componentele sale coroborează pentru a-ţi produce o fericire lipsită de voinţă sau conştienţă, undeva aproape pîndeşte lipsa de sens şi semnificaţie, deziluzia şi gustul deşertăciunii.

Poate oare arhitectul să dea un sens şi o semnificaţie spaţiului public? Cu siguranţă. Poate el să facă oamenii fericiţi prin simpla sa creaţie? Greu de spus. Dar ceea ce eu simt este că şi uneori blamatul şi desconsideratul „urît estetizat" este preferabil de o mie de ori urîtului pur, fără nici o pretenţie de estetizare, aşa cum se întîlneşte el atît de des pe străzile Bucureştiului. Acest urît te loveşte în faţă, şi te năuceşte şi te amorţeşte şi te înrăieşte. Bucureştiul duce lipsă acută de spaţii publice pozitive, articulate, care să te atragă şi să nu îţi secătuiască energia. De aceea are un asemenea succes orice trece puţin peste medie, vezi *„fenomenul Mall"* care oferă un spaţiu public închegat şi, prin interiorizarea lui, rupt într-o anumită măsură de urîţenia de afară. Pentru cele cîteva ore pe care le poţi petrece în interiorul lui îţi poate da iluzia unei alte lumi, mai frumoase, mai normale şi mai favorabile contactului social decît restul oraşului. Că iluzia este doar parţială şi uşor zdruncinabilă, nu mai comentăm acum. Cel puţin, prin asemenea locuri, Bucureştiul respiră şi trăieşte. Magazinul Unirea a ajuns şi el în ultima vreme să canalizeze foarte multă energie socială, fiind un reper important în oraş şi un factor de animaţie al Pieţei Unirii. Parcul Cişmigiu este de asemenea un spaţiu public frecventat. E adevărat însă că pînă ajungi în interiorul acestor spaţii poţi simţi că ai de parcurs o adevărată cursă cu obstacole, în care mirosuri neplăcute de tot felul te asaltează, praful te sufocă şi te orbeşte, maşinile te claxonează cu nervozitate şi pietonul din apropierea ta te agresează verbal. Şi dacă în centru situaţia nici nu este chiar atît de dramatică, odată ce intri în adîncimea oraşului, în cartierele-dormitor cu bulevarde uniforme şi neinteresante, lipsite de repere spaţiale şi cu locurile publice neexistente sau sufocate de prezenţa blocurilor şi a maşinilor, totul pare mult mai grav. Ai senzaţia că pietonul cu oarecare sensibilitate trece prin aceste spaţii grăbit şi oprimat de urîţenia lor, nerăbdător să ajungă la el acasă şi să se izoleze trăgînd uşa după el. Dar nici măcar aici nu scapi pentru că praful şi zgomotul îţi intră pe fereastră cînd o deschizi ca să iei o gură de aer, trepidaţiile provocate de trecerea tramvaiului sau camioanelor îţi răsună în adîncul creierilor, iar televizorul şi radioul îţi transmit veşti nu tocmai îmbucurătoare despre mersul ţării. Aşa că încerci să te izolezi cum poţi mai bine şi nici gînd să mai ieşi să vezi ce îţi poate oferi spaţiul public din apropierea ta.

În spaţiul public românesc care este „sublim", dar aproape că „lipseşte cu desăvîrşire", se fac totuşi simţite tendinţele evoluţiei actuale a spaţiului public din întreaga lume, doar că aici, datorită preluărilor trunchiate şi a imitărilor fără înţelegere, precum şi datorită unui anumit decalaj temporal, senzaţia de colaj este şi mai pregnantă ca în alte părţi. Dar aici nu este vorba de un colaj cu efect final pozitiv, în care elemente de mare valoare arhitecturală structurează spaţiul care este apoi umplut cu diferite elemente de mai mică valoare în sine, dar cu efect global pozitiv[6]. Nu acest tip de colaj descris de Collin Rowe în legătură cu Roma sau cu Villa Hadriana este cel pe care îl întîlnim deci la noi, ci unul mult mai acultural şi mai lipsit de elemente de valoare.

Lumea se schimbă în jurul nostru şi spaţiul public la fel. Este la latitudinea noastră să înţelegem aceste schimbări şi să le acceptăm sau să le respingem. Dar de modul în care îl vom asimila şi îl vom crea depinde aspectul viitor al oraşelor noastre. Şi faptul că în noua Constituţie nici măcar nu mai este menţionat, nu mi se pare un semn de bun augur.

---

1. Jean-Yves Touissant – *Espace Public*.
2. Collin Rowe si Fred Koetter – *Collage city*.
3. James Howard Kunstler – *Geography of Nowhere*.
4. Robert Venturi şi Denise Scott Brown – *Learning from Las-Vegas*.
5. Thomas L. Schumacher – *Contextualism: Urban Ideals and Deformations*.
6. Collin Rowe şi Fred Koetter – *Collage City*.

***Ioana Tarba** este studentă la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti.*

▲

Mirel BĂNICĂ

Exilul şi dificultatea întoarcerii

Aspecte psihologice

Oricine a experimentat migraţia pe o perioadă de timp suficient de îndelungată poate confirma unul dintre paradoxurile inerente acesteia: persoana care se întoarce în ţara de baştină nu mai seamănă cu cea care a plecat, nu mai este aceeaşi, atît în ochii celorlalţi, cît şi în propria sa imagine despre sine. Reîntoarcerea bîntuie neîncetat gîndurile tuturor migranţilor din lume, dar odată ce ea se produce de o manieră efectivă, este acompaniată de un şoc teribil. Departe de a fi vorba de o regăsire a identităţii iniţiale, cea pe care subiectul o are înainte de a lua hotărîrea exilului, repatrierea se transformă foarte brusc într-un efort de recucerire a alterităţii, ce începe chiar în momentul în care formalităţile vamale sînt în curs de a fi îndeplinite de către un funcţionar plictisit şi foarte puţin amabil comparat cu cel cu care erai obişnuit în Occident. Este adevărat, sentimentul nu este acelaşi cu cel experimentat anterior, într-o ţară străină şi total necunoscută, unde trebuie să înveţi să cunoşti, adesea contra-timp, „modul de funcţionare" şi codurile comportamentale ale societăţii de primire şi ale celor din jurul tău; cu toate acestea, acest sentiment-trăire-intuiţie există şi capătă o importanţă tot atît de mare ca şi înainte.

Este vorba mai degrabă de o senzaţie difuză şi foarte specială care îţi spune că va trebui să-ţi reaminteşti utilizarea spaţiului autohton şi a detaliilor sale intime pe care le credeai uitate, dar care erau doar adormite de efectele exilului. În cursul călătoriei sale, exilatul a experimentat prin natura condiţiei sale îndepărtarea de „celălalt", de autohtonul patriei de adopţie temporară. Acum el este surprins să constate îndepărtarea de fostul său „aproape". Iar cînd spunem „aproape" ne gîndim nu numai la persoanele din familie, prieteni cu care legăturile s-au păstrat etc., ci şi la omul de pe stradă, cel pe care îl simţi atît de „aproape" de inima ta în primele zile „însorite" ale întoarcerii din exil.

Altfel spus, te simţi străin în propria ta ţară, pentru că însăşi identitatea de bază a persoanei tale este pusă sub semnul întrebării. Sentimentul se accentuează în timp şi devine greu de înţeles pentru cei din jur. În plus, fiind dificil să-l faci cunoscut, să-l „împărtăşeşti" (termen utilizat cu toată dimensiunea lui religioasă), experienţa exilului devine o povară interioară şi un stigmat social.

Cazul studentului român „exilat" îl cunosc cel mai bine, aşa că îmi permit cîteva precizări suplimentare. În cazul său, *aculturaţia* ce se produce în mediul temporar de adopţie, mediul academic, este nu numai *permanenţa*, dar şi cu mult mai *agresivă* decît pentru alte tipuri de migraţie: economică, profesională etc. Înţelegem aici prin „aculturaţie" procesul de transmitere a unor valori, roluri, modele de comportament, care în ansamblu sînt diferite de tipul dominant de acasă.

Permanenta, pentru că mediul în care studentul îşi petrece cea mai mare parte a timpului este universitatea şi anexele ei educative (biblioteca, mediateca etc.), iar socializarea, contactul cu ceea ce este nou, *diferit*, este obligatorie şi face parte din procesul de instruire.

Agresivă, datorită vîrstei subiectului (tinerii sînt mult mai uşor de modelat), dar şi lipsei unei celule familiale sau de altă natură, unde se poate vorbi românește seara după terminarea activităţilor cotidiene. Studentul este astfel supus în majoritatea timpului unei presiuni intense, iar efectele sale sînt de multe ori spectaculoase. Numai că de multe ori ceea ce este considerat ca un pas înainte făcut pe calea „integrării" în Occident, produs al procesului de aculturaţie menţionat mai sus, se dovedeşte a fi un obstacol la întoarcerea acasă.

Un singur exemplu, la îndemînă, un fapt observat de toţi cei care se întorc în România, fie şi în vacanţe: *zîmbetul*. În Occident se zîmbeşte. Se zîmbeşte mult, chiar în exces, se zîmbeşte ipocrit, se zîmbeşte atunci cînd trebuie şi atunci cînd nu trebuie. Chiar şi pe sacoşele de plastic distribuite gratuit ale unui mare lanţ de supermarketuri ce domină piaţa elveţiană este scris: „Un surîs provoacă plăcere". În primele zile după sosirea sa, exilatul trăieşte într-o adevărat tiranie a zîmbetului, căci el nu stăpîneşte tehnica zîmbetului la comandă. Nu conştientizează faptul că nu atît surîsul, cît *lipsa* lui provoacă o stare de disconfort noului său interlocutor. Odată întors în ţară, zîmbeşte... dar zîmbeşte degeaba, pentru că nu i se răspunde la surîs. Pentru simplul motiv că în România nu avem exerciţiul zîmbetului în contactul interuman.

Ajungem astfel la unul dintre cele mai delicate aspecte ale reîntoarcerii în ţara de baştină, menţionat de toţi cei care au fost preocupaţi de problematica exilului: paradoxul *ospitalitate/identitate*. Dincolo de problemele economice şi sociale ale schimbării de mediu, cea mai dificilă problemă este aceea de a te simţi cu adevărat acasă, de a fi trup şi suflet acolo. *Ospitalitatea* este paradigma însăşi a identităţii, a regăsirii locului iniţial. Nu mă refer la „ospitalitatea" teatrală, de „Cehov de proastă calitate" *(de très mauvais Tchékov)*, cum spunea Cioran, ce face parte din imaginea de sine a românului mediu (popor bun, muncitor, răbdător, care îşi dă şi „cămaşa" de pe el pentru oaspetele din casă), nici la cea stridentă colorată, afişată pe pliantele tîrgurilor internaţionale de turism.

Care sînt totuşi motivele care împing un exilat integrat sau „semi-integrat" (sintagmă aplicabilă studenţilor cu şanse reale de a rămîne în Occident) să se întoarcă acasă? Departe de a face tipologia celui care preferă să se „întoarcă" sau să „rămînă", putem identifica principalele motive care stau la baza acestei decizii şi a incertitudinii ce i se asociază:

- Dorinţa de întoarcere este fondată pe nostalgia pămîntului natal, de recuperare a rădăcinilor şi identităţii originale.
- Stabilitatea: un privilegiu; migraţia: o necesitate sau o nebunie. Un *credo* caracteristic societăţilor tradiţionale, încă tenace în România.
- Returul este o decizie radicală, subiectul ştiind în avans că renunţă la „cuceririle" din ţara de adopţie, la rădăcinile pe care ai început să le ai acolo: prieteni, hobby-uri imposibil de practicat în România (chiar şi banalul jogging..) etc.
- Discriminarea la care este supus subiectul în cursul sejurului său academic în Occident (înţeleasă ca dificultate a accesului la slujbe bine remunerate sau pur şi simplu onorabile, altele decît cele rezervate în mod tradiţional „migranţilor") poate crea rapid o atitudine resentimentară faţă de „valorile" vestice... Returul în ţara de origine este o manieră radicală, dar sigură, de a evita această capcană.
- Exilatului îi este frică de întoarcere pentru că ştie că realitatea din ţară este în continuă schimbare. Aflat la distanţă, are tendinţa de a mistifica, de a uita dificultăţile, de a „înfrumuseţa" totul. Returul poate fi cu adevărat traumatizant pentru subiect, care experimentează direct o realitate ce este altceva, filmul nostalgic derulat în memorie.
- Punct final: odată întors în România, el se simte încă o dată străin, dar în propria lui ţară. Se simte un *altul*. Are o identitate multiplă, căci el nu se mai identifică *doar* ca român, şi nici ca *est-european*, o etichetă încă şi mai generală aplicată tutoror celor veniţi din spaţiul ce începe la Viena... Nostalgia pe care o resimte acum este cea a fostului exil, a unui paradis abandonat cu bună ştiinţă.

Nici unul dintre „factorii" enumeraţi mai sus nu acţionează de o manieră individuală în luarea deciziei de întoarcere acasă. Ei sînt în continuă interacţiune; în mod sigur, unul dintre ei este precumpănitor asupra celorlalţi, dar niciodată nu este unic. Atunci cînd nu este impusă din considerente legale (expirarea vizei sau a permisului de şedere), decizia de întoarcere acasă este întotdeauna extrem de dificilă. Repetăm: părăsirea „paradisului" (ghilimelele se impun!) occidental şi întoarcerea în ascetismul sărăcăcios al României contemporane presupune întotdeauna o mare doză de curaj şi de hotărîre, dar şi de paradoxală decizie de *înfruntare a ambiguităţii recurente* acesteia.

Aspecte socio-economice

Bogata literatură consacrată migraţiei în lumea contemporană lasă să se înţeleagă faptul că dezbaterea consacrată în jurul celor care s-au întors acasă se poate consacra în jurul a două mari axe: 1) Rolul economic al acestora; 2) Contribuţia lor la dinamica socială a ţării de origine, precum şi rolul socio-politic.

1) Nu am competenţa, nici datele statistice necesare pentru a mă pronunţa asupra acestui prim aspect, al rolului economic al celor care s-au întors în ţara de baştină. Cu toate acestea, sînt mai degrabă de părere că este încă prematur de a vorbi de o influenţă economică decisivă în România contemporană a exilaţilor „întorşi" la vatră. Şi aceasta din mai multe motive; în primul rînd, exilaţii „economici" ai momentului nu se încadrează în tipologia descrisă mai sus, din cauza precarităţii condiţiei lor şi a socializării precare; în al doilea rînd, sumele care intră în ţară datorită acestor muncitori expatriaţi sezonieri sînt importante comparativ cu bugetul ţării, dar încă departe în a juca un rol esenţial în „decolajul" economic al acesteia. Totuşi, ele susţin economia şi explică de ce ţara încă nu s-a „prăbuşit" economic... dar asta este deja o altă poveste.

Sîntem încă departe de cazul Italiei sau Spaniei anilor '60, chiar dacă presa românească a momentului are tendinţa de a supradimensiona aportul financiar al acestora în ansamblu. Aşadar, categoriile sociale la care vom face referinţă sînt constituite în majoritate din migraţia academică (studenţi, doctoranzi, profesori), precum şi cea a personalului diverselor ONG-uri, funcţionari internaţionali sau angajaţi ai diverse întreprinderi multinaţionale.

2) *Contribuţia la dinamica socială* a ţării de origine a exilului şi a reversului său, întoarcerea din exil, poate fi împărţită la rîndul său în două mari categorii: exilul-prejudiciu şi exilul-beneficiu pentru ţară. Primul caz, *exilul-prejudiciu*, este caracteristic regimurilor totalitare. Nu trebuie uitat că regimul comunist prezenta emigrarea ca un act grav, asimilat trădării de ţară, un atentat la capitalul economic şi de inteligenţă al ţării. Familia celui care alegea exilul era ostracizată şi pedepsită prin varii mijloace; promovarea socială a rudelor apropiate interzisă. Cei „rămaşi" trebuiau să sufere, să ispăşească păcatele celor „plecaţi". Această atitudine a lăsat urme în societatea românească de astăzi, fie că este vorba de tonul alarmist al celor care deplîng pierderea „inteligenţelor" ţării, fie cînd se reclamă rambursarea sumelor cheltuite cu educaţia celor care aleg cariere academice sau de altă natură în Occident.

Exilul-benefic poate fi o adevărată sevă regeneratoare pentru ţara de baştină, graţie experienţei dobîndite de cei care se întorc. Nu este vorba aici doar de *acquis*-ul intelectual, ca să folosim un termen la modă, ci şi de *vitalismul* celor care au fost obligaţi uneori să supravieţuiască unor condiţii extreme în Occident. Personal, am constatat că la finalul perioadei de studii, toţi studenţii români erau mai încrezători şi mai siguri pe şansele lor generale de reuşită, în cazul în care ar fi dorit să se întoarcă în ţară.

Aşadar, o formidabilă energie şi voinţă de a trece peste dificultăţile vieţii, greu de explicitat în cîteva linii, care poate avea efecte extrem de benefice asupra întregii societăţi. Numai că experienţa altor state a arătat că această „stimulare" se produce numai dacă există structuri politice corespunzătoare, care să favorizeze un cadru legal favorabil inserţiei sociale a acestora şi mobilizării în vederea unor scopuri concrete.

România constituie din păcate un contra-exemplu, un model de gestiune dezastruoasă a acestor noi „elite". Absolut toate iniţiativele guvernamentale care au vrut să încurajeze re-integrarea celor întorşi de la studii din Occident (de departe, categoria cea mai numeroasă a celor care cunosc metamorfoza produsă de exil) au avut un scop pur declarativ, de propagandă politică. În afara unor notabile iniţiative academice, susţinute de fonduri externe, nou veniţii au fost percepuţi de către administraţia românească drept contestatari ai unor privilegii cîştigate prin „suferinţa" de a fi suportat duritatea vieţii din România, perturbatori ai unei ordini sociale pe care „autohtonii" o percep drept funcţională, chiar dacă imperfectă. După informaţiile de care dispun la ora actuală, nu există încă nici un proiect sau program guvernamental care să realizeze măcar o bază de date cu cei care au făcut studii în străinătate şi a domeniului lor de specializare.

Vina (dacă putem totuşi culpabiliza pe cineva...) nu aparţine în întregime societăţii de primire, ci şi celor care se întorc. După cum am arătat, aceştia au drept caracteristică comună dorinţa de a reveni şi de a asuma conştient dificultăţile multiple ale întoarcerii din exil. Numai că lipsa de unitate de grup social distinct se vede în incapacitatea acestora de a influenţa în mod decisiv societatea românească, de a întrebuinţa în scopuri benefice „vitalismul" pe care îl menţionăm.

Cu toate acestea, o anumită influenţă a celor avînd deja o experienţă occidentală a început să fie vizibilă, la nivelul unei interacţiuni „osmotice" cu societatea-mamă. Încă destul de discretă, ce-i drept, ea se va intensifica cu siguranţă în perioada de timp următoare; dezvoltarea unei adevărate filiere subterane de informaţie practică asupra condiţiilor de migraţie, dar şi de reinserţie socială la întoarcere constituie unul dintre aspectele cele mai evidente ale acestei mutaţii care se produce sub ochii noştri. Există chiar şi tentative discrete de a compensa domenii deficitare de pe piaţa serviciilor din România, din păcate prea puţin încurajate de programe guvernamentale şi sufocate de mediul toxic al corupţiei ambiante.

Această experienţă occidentală menţionată mai sus este din ce în ce mai valorizantă în candidatura prezentată marilor companii multinaţionale prezente în România. Din păcate, lucrurile nu se petrec la fel şi în administraţie, punctul nevragic al societăţii româneşti, „omul bolnav" al acesteia, cea care refuză instinctiv orice tentativă de „însănătoşire" venită din exterior, unde aceştia ar avea un aport decisiv în modificarea trăsăturilor ţaristo-balcanice care îi reglează modul de funcţionare.

Ne găsim doar la începutul unui lung proces, ce se va accentua o dată cu (posibila) aderare a României la Uniunea Europeană. Experienţa altor ţări, mari furnizoare de emigranţi în trecut (Spania, Italia, Irlanda, Israel, în oarecare măsură), a arătat că aceştia pot fi o formidabilă sursă de progres dacă odată întorşi acasă găsesc acea *ospitalitate* de care au fost frustraţi o lungă perioadă de timp şi de care au atîta nevoie. Ospitalitate nu numai în raporturile umane, ci şi în cele socio-economice, în dezvoltarea unui cadru favorizant în care aceştia să-şi pună în valoare energia şi talentul de care dau dovadă.

Nu trebuie uitat în cele din urmă un adevăr fundamental: România modernă, cea în care trăim astăzi, a fost gîndită şi mai apoi construită de nişte „migranţi" instruiţi în Occident, care odată întorşi în ţară s-au transformat în vectori de modernizare extraordinar de eficienţi. Societatea românească are încă nevoie de „experienţe" de acest tip. Depinde însă numai de ea dacă va şti sau nu să le favorizeze integrarea sau le va lăsa doar libertatea unei alegeri individuale. Răspunsul este încă dificil de furnizat.

Geneva, 14.10.03

▲

Simona SORA

La „Gaudeamus“ cu Luis Landero

– partea internaţională a ediţiei jubiliare –

Am învăţat, din frecventarea asiduă a tîrgurilor de carte, că, în asemenea ocazii, trebuie să ai neapărat cîteva ţinte fixe şi un scop principal. Cînd nu te gîndeşti la contracte sau la agenda de întîlniri, e bine să ai dinainte măcar o listă de cărţi dorite de mult (căci, pînă una-alta, nu s-a impus criteriul strict de expunere a ultimelor apariţii) şi o „direcţie“ suficient de motivantă. Lista am bifat-o. Cu puţin noroc, o veţi regăsi în lunile următoare în paginile *Dilemei*. Iar direcţia mi-am fixat-o în funcţie de programul scriitorului spaniol Luis Landero, prezent la „Gaudeamus“, la invitaţia Institutului Cervantes, cu ocazia traducerii, la Humanitas, a romanului său de debut, *Jocuri ale vîrstei tîrzii*. Landero e un optzecist atipic. Intrat relativ tîrziu în viaţa literară madrilenă, a debutat după 40 de ani, cu acest roman, tradus rapid în peste 10 limbi şi care a primit în 1990 Premiul Naţional de Literatură şi Premiul Criticii. Cărţile care au urmat *(Cavalerii norocului, Între rînduri, Ucenicul vrăjitor, Chitaristul)* au făcut din scriitor una dintre referinţele obligatorii ale literaturii spaniole de azi. Şi totuşi, Luis Landero nu pare deloc un clasic în viaţă. Ştiu din dosarele de presă că nu-i plac interviurile. Îl obosesc şi nu sînt niciodată transcrise cum trebuie. „Gaudeamus“ îi aminteşte de Tîrgul de Carte de la Copenhaga. Colorat (poate prea), zgomotos (sigur prea), împrăştiat (dar aerisit) „Gaudeamus-ul 2003“ – cu intrare, Internet şi telefoane internaţionale gratuite, cu aleile sale botezate cultural, cu grupuri şi grupuscule îndreptîndu-se ezitant spre lansări simultane, ce se suprapun cu mese rotunde mai mult mimate, din lipsă de timp – e cu totul alt oraş decît cel pe care Landero şi-l imaginase la Madrid, citind Cioran în spaniolă. O luăm abrupt pe strada Mihail Jora, colţ cu Dimitrie Gusti – Polirom pe-o parte, Centrul de Carte Germană şi European Language Institute, pe de alta. „Gaudeamus – Carte de învăţătură“, îi explic spaniolului. „No se nota“ – zice el. „Ba se nota“, insist, arătîndu-i Humanitasul Educaţional, Paideia şi amintindu-i de Bulevardul Lectura, unde sînt standurile institutelor culturale străine, ale universităţilor, muzeelor, revistelor culturale. „Se scrie mult în România“ – schimbă vorba Luis (spaniolii se tutuiesc cu toată lumea). „Se *publică* mult, mă gîndesc pe tăcute, deşi protecţia cărţii e nulă, iar politicile culturale inexistente.“ „Spui undeva – strecor prima întrebare din interviul nemărturisit – că în jocul vieţii, cel mai rău e să nu fi îndrăznit. În literatură, uneori, cu atîta maculatură în jur, nu ar fi fost mai bună puţină austeritate?“ „Există oameni care ar trebui să se oprească înainte de a începe – rîde Landero, strecurîndu-se printre două doamne platinate mîncînd cartofi prăjiţi dintr-un recipient circular găurit, din care cartofii se iţesc ca nişte lumînări de parastas – „Mă gîndesc ce bine ar fi fost dacă actualul preşedinte al Statelor Unite ar fi rămas să bea într-un bar din Texas. Şi atîţia alţii. Moralmente, eşecul nu există atunci cînd cineva

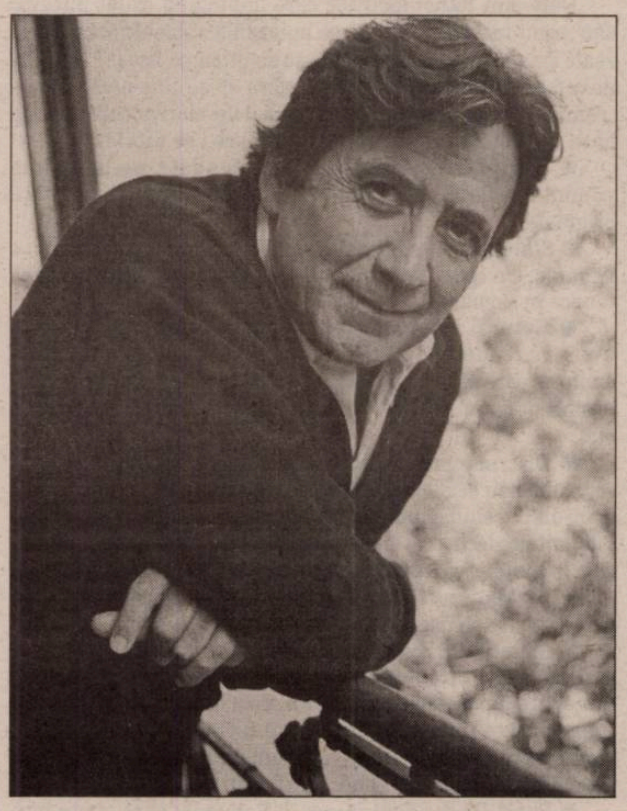

îşi duce pînă la capăt gîndul. De obicei eşuezi atunci cînd nu îndrăzneşti să gîndeşti un lucru asumîndu-ţi toate detaliile, uneori din laşitate, alteori din lene. Uite, Quijote încearcă, în ciuda faptului că eşuează mereu. El nu e un învins, deşi toţi îl învinge, deşi îşi plăteşte din greu îndrăznelile. Succesul, pentru mine, înseamnă să faci ce-ţi propui. Amărăciunea eşecului poate veni, dacă eşti lucid, oricum.“

„Eşuezi cînd nu-ţi găseşti *demonii personali?* – îi amintesc ce spunea aseară la bistroul *Taifas*.“ „Habar n-am, zice Luis, salutîndu-se protocolar cu un editor care, evident, îl confundase. Există scriitori care tot dau tîrcoale propriilor teme, care uneori le ating, în treacăt, dar nu reuşesc să le cristalizeze într-o carte. Există un mare hazard în a-ţi găsi sau a trece pe lîngă tema vieţii tale. Llosa spunea despre Flaubert că şi-a descoperit filonul după *Ispitirea Sfîntului Anton*. Dacă nu-şi urmăreşti însă demonii personali pe viaţă şi pe moarte n-ai cum să-i descoperi vreodată.“ Paul Daian se apropie de noi, cu cocoşul pe cap, trîmbiţînd ca un satir dezlănţuit. Ne refugiem la cafeneaua din centru, unde nu e mai multă linişte, dar putem să stăm jos, mai ales că pe Luis începuse să-l chinuie o criză de sciatică. Soţia lui, pe care o pierduserăm prin tîrg, îmi povestise de dimineaţă că în lungile perioade cînd suferă de lumbago, Luis scrie în picioare cu o tăbliţă, ca cele ale călugărilor de pe vremuri, prinsă de umeri. Întotdeauna cu stiloul, prima corectură cu pix roşu, a doua cu pix verde. Apoi rescrie. Primul roman l-a scris în opt ani. „În România s-a vorbit mult despre autonomia esteticului – reiau discuţia. Spuneai într-un interviu că dacă societatea e bolnavă şi romanul suferă. E o legătură directă?“ „Nu, nu cred – spune sorbind dintr-o cafea transparentă, cum nu cred c-a băut de mult. Există atîtea momente întunecate în istorie cînd literatura a înflorit... Nu e mai puţin adevărat că atunci cînd există perioade îndelungate de nelinişte socială, literatura răspunde cu o neliniştire încă şi mai puternică. În schimb, cînd lucrurile stau bine socialmente, asta nu transpare în mod necesar în literatură. Fericirea nu e interesantă din punct de vedere artistic. Oamenii fericiţi nu prea au imaginaţie sau nu şi-o pun la treabă, îşi văd de fericirea lor. Imaginaţia ia naştere din insatisfacţie. Şi poate că o societate satisfăcută nu cere o literatură neliniştitoare, chiar o poate deranja. Asta ar fi eventuala legătură. Poate că societatea satisfăcută devine conservatoare din punct de vedere estetic. Cred că există multe variante şi multe excepţii de la această generalizare.“ Discutăm despre cum ar fi la noi. Landero crede că umorul ne salvează. La el spunea că apelează şi atunci cînd caută un ton între patetism şi argou.

Ştiu că îi place mult Kafka. La standurile editurilor RAO şi Univers a răsfoit cîteva traduceri. Îl întreb de alţi central-europeni. „Îmi place Kafka, spune, deşi s-a supralicitat mult influenţa lui în primul meu roman. Adevărul e că numele personajului principal nu venea din *Metamorfoza*, ci de la un văr al meu căruia îi spuneam chiar Gregor (de la Gregorio). Hermann Broch, Joseph Roth, Musil sau Canetti sînt scriitori care m-au emoţionat extraordinar.“ Literatura contemporană central-europeană nu o cunoaşte prea bine. Nici noi, care sîntem mai aproape, n-o ştim cum ar trebui. Iar dacă nu ar fi grupul „A Treia Europă“ şi colecţia de la Polirom, n-am şti-o deloc. *Jocuri ale vîrstei tîrzii*, primul roman, excelent tradus de Coman Lupu, este destul de baroc, ca limbaj, construcţie. În ultimul roman, *Chitaristul*, scriitorul spunea că şi-a împlinit unul dintre idealurile estetice, să scrie într-un limbaj transparent. Îmi amintesc că prima lui vocaţie a fost cea de chitarist de flamenco. „Mă gîndeam la un limbaj care să curgă fără să se împiedice în cuvinte – se înveseleşte dintr-o dată Luis –, un limbaj care să treacă peste pietre ca apa clară a unui izvor. E riscant, pentru că un limbaj nud este dezarmat, într-un fel. Idealul estetic al acestui tip de limbaj este precizia. Nu e vorba de limba vorbită, pentru că în Spania se vorbeşte foarte prost, din cauza influenţei covîrşitoare a mediilor de comunicare. Eu am căutat un limbaj intens expresiv, departe de standardizarea actuală. Este, dacă vrei, limbajul transparent al lui Marc Aureliu. Ce mi-ar plăcea ar fi să fac un cocktail baroc cu interstiţii transparente. Acum mi se pare imposibil, dar cine ştie, poate odată, căutînd tonul, perspectiva pentru un alt roman...“

Ne îndreptăm spre standul Institutului Cervantes, unde Luis speră să-şi regăsească soţia. La Salonul Presei se fac interviuri în exclusivitate, se poartă morga şi vedetismul. Se stă cu spatele la public, probabil din cauza poziţiei camerelor. „E ca în Spania, spune interlocutorul meu, numai că în *Retiro*, parcul madrilen unde are loc vara *Feria del Libro*, presa are căsuţa ei. Ca şi critica.“

„Scriai undeva despre *sofisticarea vulgară* a criticii prin excesul de referinţe, opusul simplificării“, îi spun, mergînd. „Asta e egolatrie, de fapt – spune Landero, oprindu-se la standul unei televiziuni particulare. Criticul trebuie să fie un fel de amfitrion între cititor şi scriitor. Adesea însă, poate din vanitate sau din pedanterie, criticul vrea să fie protagonistul întîlnirii, vorbeşte prea mult despre propria *petrecere*, despre preparative, uitîndu-şi invitaţii. E un lucru foarte comun, deşi eu n-ar trebui să mă plîng.“ Îi amintesc de Cercul Literar Faroni, ieşit din primul său roman în lumea reală. E acolo ceva din *Bunavestire* a lui Breban. „Da – se întoarce el spre mine –, dar nu există nici un critic de meserie în el. Cercul Faroni, înfiinţat acum vreo 10 ani la Strasbourg, e format din persoane cu diverse profesiuni care au citit *Jocuri ale vîrstei tîrzii*. Cei mai mulţi dintre ei lucrează la Comunitatea Europeană, dar au şi preocupări artistice. În fiecare an, ei organizează un concurs de povestiri foarte scurte (mai puţin de 15 rînduri), la care se prezintă 800-1.000 de candidaţi. Pînă acum au publicat două volume la Editura Tusquets, au şi o pagină web. Uneori mă pun şi pe mine în juriu.“ Ajungem, ne aşezăm la o masă de la standul Institutului Cervantes, Landero e fericit că şi-a regăsit nevasta *(¿Que tal, hombre?)*, în jumătate de oră trebuie să coborîm în Spaţiul Central la lansarea romanului său. „Cum era bunica ta? Era la fel de bună povestitoare ca cea a lui Márquez?“ – îl mai întreb, la fel de abrupt cum începusem, dîndu-mi seama brusc că de aici trebuia să încep. Se luminează, tot dinspre viaţă e mai firesc s-o porneşti. „Pe vremea aia – zice Landero, ridicîndu-se şi pornind cam obosit spre Humanitas – nu prea exista televiziune, abia puteam asculta radioul. Bunica mea, care era analfabetă, spunea nişte poveşti miraculoase. Limba în care povestea a fost începutul vieţii mele de scriitor şi a însemnat trezirea imaginaţiei, fără de care nu poţi face această meserie. Ca scriitor poţi să nu ai multe calităţi, poţi să scrii mai bine sau mai prost, poţi să ai sau nu darul compoziţiei. Dar dacă nu ai imaginaţie, eşti pierdut.“

Între 1994 şi 2003, Tîrgul Gaudeamus a evoluat:
- de la 270 la 4.000 de mp de standuri de carte;
- de la 70 la 203 de participanţi;
- de la 90 la 390 de evenimente (lansări, mese rotunde, conferinţe).

Despre imaginaţia lui Landero s-au scris studii pe care el nu le citeşte. Ne dăm întîlnire la Madrid, la vară, în *Retiro*, unde s-ar putea lansa romanul pe care-l scrie acum (nu vorbeşte despre el, din superstiţie) sau poate una dintre cărţile de eseuri încheiate deja. Dacă, cine ştie, nu ne vom vedea la BOOKAREST 2004, cînd la Bucureşti e mai cald şi (important pentru o sciatică răscolită!) nu plouă deloc.

▲

Premiile Tîrgului Gaudeamus 2003

1. Premii acordate prin votul publicului
Premiul I – Editura Humanitas; Premiul II – Editura ALL; Premiul III – Editura Polirom; Menţiuni: Editura Nemira şi Editura Sophia.

2. Premii acordate prin votul presei
Trofeul Gaudeamus – Editura Humanitas.

3. Premii acordate jurnaliştilor
Trofeul Presei: *România liberă*, Radio 21, TV România 1, Agenţia Rompres.
Premiu special: Realitatea TV şi *Adevărul literar şi artistic*.

4. Premii de excelenţă acordate de S.R.R
Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România pentru expoziţia „România în vremea Holocaustului“;
Editura Albatros pentru volumul *Discursurile parlamentare ale lui Titu Maiorescu*;
Salonul Naţional de Inventică pentru Tineret.

5. Premiul „Educaţia“, acordat de S.R.R.
Academia de Studii Economice Bucureşti.

6. Premiul „Miss Lectura“
Alexa Ştefănescu (cea mai frumoasă vizitatoare din Tîrg).

7. Cea mai „rîvnită“ carte a Tîrgului – *Despre îngeri* de Andrei Pleşu (Editura Humanitas).

Adrian CIOROIANU

...(puncte) de vedere

Istoria, în serial şi în serie

Pe piaţa de carte românească, volumele de istorie au un statut particular. Sigur, este, pe de o parte, statutul ingrat al cărţii în genere: tiraje mici – uneori confidenţiale –, condiţii tehnice adeseori la limita inferioară, distribuţie la limita vizibilităţii. Cartea de istorie mai este, suplimentar, grevată de ceva aparte: multe apariţii care mărturisesc, tacit, despre o impostură editorială ce tinde să devină modă. Nu mă refer numai la producţiile senzaţionaliste (şi fără altă valoare) care inundă tarabele – de la volume despre dacii care vorbeau latina înaintea romanilor şi pînă la radiografii ale împărţirii lumii la Malta de masoni, evrei şi mari puteri oculte. Mai este o categorie: dat fiind că anumite grade didactice sînt condiţionate de apariţia cîtorva cărţi cu numele pretendentului, la edituri cu nume care de care mai fistichii, cu sedii prin apartamente la periferia Capitalei sau oraşelor de provincie, apar cărţi publicate doar ca să fie acolo, *la sivi*-ul viitorului lector, conferenţiar sau profesor. Ce vor cîştiga citindu-le studenţii care, probabil, vor fi obligaţi să le cumpere – nimeni nu se întreabă. E drept, piaţa decide – noroc că piaţa nu vede aceste cărţi aproape niciodată. E destul că ele vor rămîne în biblioteci – şi crima este comisă oricum. Va veni vremea să tratăm şi cîteva astfel de cărţi, pentru că lucrurile trebuie spuse pe numele lor; dacă e vorba de trişorii, trişorii le vom numi.

Şi poate, cu atît mai mult, sîntem datori să semnalăm calitatea, acolo unde ea este. Cărţile ce urmează o ilustrează. Dar, înainte de cărţi, există editurile: iar cele trei care au pus pe piaţă aceste cărţi sînt printre editurile noastre cele mai harnice în a prezenta episoade din acest interminabil serial care este istoria – a noastră şi a lumii. Editurile care au serie de istorie trebuie, în opinia mea, felicitate ori de cîte ori se iveşte prilejul; la o evaluare cu totul subiectivă, cartea de istorie – tocmai prin faptul că este destinată unui segment-ţintă redus numeric, în teorie specializat – produce rar *best-seller*-uri (poate cu excepţia unui număr redus de autori şi a cărţilor de istorie a comunismului, pentru care piaţa este mai deschisă).

Cartea lui Mario Turchetti *(Tirania şi tiranicidul. Forme ale opresiunii şi dreptul la rezistenţă din Antichitate pînă în zilele noastre*, Ed. Cartier – seria Cartier Istoric –, Chişinău, 2003, 1.125 p.) este, în opinia mea, o referinţă fără de care nici o bună bibliotecă nu se poate legitima ca atare. Turchetti (bine tradus de Em. Galaicu-Păun) ne dă un iscusit eseu istoric despre „ce s-a gîndit şi s-a spus despre tiranie şi tiranicid" în istorie, de-a lungul a 25 de secole, de la Grecia antică la epoca modernă a tiraniilor totalitare din secolul trecut. *Tirania* nu este cu totul sinonimă cu *totalitarismul*. În epoca arhaică, tiraniile aveau o origine comună: prosperitatea economică, accentuînd dezechilibrul social între bogaţi şi săraci, conducea la tulburări cărora *tiranii* le puneau capăt. În epoca modernă, totalitarismele doar profită de contextul economic, legitimîndu-se de la ideologii – precum doctrina ariană a nazismului sau dictatura proletariatului de la temelia comunismului. O dezbatere, aşadar, care a însoţit istoria culturii şi istoria puterii în societatea umană, o meditaţie asupra derapajului dramatic al autorităţii şi despre reacţiile societăţii, în drumul ei de la *masa de supuşi* la categoria sociologică şi politică de *cetăţeni*.

Printre cetăţenii unei societăţi generice, femeile reprezintă mai mult de jumătate. Aceasta, statistic – pentru că istoriografia (şi este cazul celei române!) mai curînd neglijează acest capitol. Cu atît mai necesară o incursiune istorică precum cea semnată de tînărul şi aplicatul lector al Facultăţii de Istorie bucureştene Alin Ciupală *(Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea. Între public şi privat*, Ed. Meridiane – seria Biblioteca de Artă, nr. 612 –, 2003, 173 p.). O carte cuceritoare despre *jumătatea feminină* a istoriei noastre, în chiar acel secol în care s-a construit modernitatea românească. Veronica Micle şi Elena Văcărescu, Ana Maiorescu (a doua soţie a criticului) şi Maria Rosetti, regina Elisabeta şi regina Maria – aceste doamne au marcat cultura, politica şi *faţa* ţării, prin şcoală, saloane, societăţi sau organizaţii de caritate, temelie a unei *societăţi civile* care a fost parte aleasă a acestei modernităţi româneşti. Un parfum de epocă, subtil şi plăcut, niciodată dulceag, învăluie paginile; de citit, de reflectat, de continuat această incursiune în istorie pe care autorul o deschide meritoriu.

În fine, o colecţie nouă lansează în această toamnă grupul editorial ALL: seria *Secolul XX*. Cu o prezentare grafică efectiv de excepţie, îmbinînd epicul, ilustraţia şi documentarul într-un format excelent, primele patru titluri ne pun la îndemînă genul de cărţi pe care le căutam în librăriile străine, bucurîndu-ne la cumpărare. Unul dintre volume este cel semnat de Stefano Bianchini *(Problema iugoslavă*, trad. Luminiţa Cosma, 2003, 192 p.): o istorie a Iugoslaviei ca parte a Balcanilor şi a dramei sale, din 1774 – Pacea de la Kuciuk-Kainargi – şi pînă la conflictul cu NATO. O poveste complexă, aparent fără final fericit, de la un fost imperiu (Habsburgic) la o fostă republică (iugoslavă), de la Alexandar Karagiorgevici la Iosip Broz Tito şi Slobodan Miloşevici (pe banca acuzaţilor din Tribunalul de la Haga), poveste în care sîntem la rîndu-ne prezenţi, ca vecini noi înşine. De urmărit această colecţie şi de dorit să nu coboare ştacheta, pe măsura importanţei istoriei secolului trecut şi a moştenirii lui de bune şi rele.

▲

Dilema vă recomandă

● *22* (nr. 716). Un admirabil interviu, dens şi destins, acordat de Livius Ciocârlie lui Marius Chivu: „...Cînd scrisul merge prost, sînt indispus, iar cînd îmi dau seama prea tîrziu, după apariţie, foarte indispus. Deznădăjduit, nu. Ar însemna să mă iau prea în serios. De altfel, buna dispoziţie îmi ritmează şi existenţa. Viaţa mă înveseleşte tot atît cît mă deznădăjduieşte. Mă înveseleşte mai ales personajul care îşi spune *eu*." (Radu Cosaşu)

● *Bucate, vinuri şi obiceiuri româneşti* (ediţie nouă, îndelung revăzută şi mult adăugită) de Radu Anton Roman (Editura Paideia), cu o „pregustare" de Andrei Pleşu, cel mai bun cadou (dacă o mai găsiţi!) de Moş Nicolae. (Simona Sora)

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Toate se fură

● ***Dragostea costă* / *Intolerable Cruelty* (SUA, 2003), de Joel Coen.**

Azi, cînd Hollywood-ul geme de actori tineri şi frumoşi, care încearcă să ne demonstreze că nu sînt doar tineri şi frumoşi, ci şi serioşi, neliniştiţi, complicaţi etc., că lucrurile pe care le fac ei sînt mai grele decît credem noi – azi, mai mult ca niciodată, avem nevoie de actori care nu simt nevoia de a ne demonstra ceva, care pretind că lucrurile pe care le fac ei sînt mai uşoare decît sînt de fapt, actori eleganţi, relaxaţi, siguri pe ei – oameni de lume. Pe scurt, avem nevoie de oameni ca George Clooney. Nu-l văd pe Clooney jucînd vreodată rolul unui savant ciung, cu accent irlandez, care se luptă cu o boală rară, deci s-ar putea să nu primească niciodată Oscarul. Dar este una dintre puţinele vedete masculine de azi care ar merita să stea la masă cu Cary Grant, şi acesta e un premiu mult mai mare.

În noul film al fraţilor Coen, *Dragostea costă*, Clooney joacă rolul unui avocat de divorţuri neîntrecut în arta păcătoasă de a întoarce orice situaţie în favoarea clienţilor săi: dacă are de apărat o soţie care a fost descoperită (şi fotografiată) împreună cu amantul ei, avocatul produce numaidecît explicaţia evidentă – biata femeie era nevinovată, iar bărbatul străin era, bineînţeles, amantul soţului. Avocatul este şi inventatorul unui contract prenupţial inexpugnabil, care l-ar împiedica şi pe cel mai abil vînător de avere să-şi jupoaie partenerul sau partenera. Dar toate aceste succese au început să-l plictisească; el caută provocări. Găseşte tot ce căuta, şi mai mult decît atît, atunci cînd cunoaşte o adevărată zeiţă a vînătorii de avere (Catherine Zeta-Jones), coborîtă pe pămînt sub forma a ceea ce Saul Bellow ar recunoaşte drept „o soţie în serie" (de la „ucigaş în serie"). Iniţial, el este apărătorul soţului bogat pe care ea încearcă să-l înfunde la tribunal, deci e adversarul ei. Asta nu-l împiedică să fie curtenitor şi să o invite la restaurant, unde ea îl avertizează în termenii cei mai romantici: „Poate te consideri dur, dar pe bărbaţii ca tine eu îi mănînc la micul dejun". Nu exagerează: pe lîngă ea, cel mai nesentimental dintre avocaţi e ultimul dintre naivi. Totuşi, el cîştigă prima bătălie datorită unei metode infailibile de a căuta martori-surpriză: „Începi cu tipii care au nume ciudate". Are de unde alege: printre personajele filmului se numără un Oliver Olerud, un baron Krauss von Espy şi un Thorensen Nu-mai-ştiu-cum (dar merită să revăd filmul doar ca să-i reţin şi celălalt nume). Cred că numele astea sînt menite să-i trezească cinefilului amintiri dulci cu personaje precum Diddlebock, Waggleberry sau Trudy Kockenlocker – toate născocite de mintea lui Preston Sturges (1898-1959), unul dintre marii regizori-scenarişti din istoria Hollywood-ului; dar Sturges este aproape necunoscut de către cinefilii români (ar fi cazul ca TVR Cultural să facă ceva în privinţa asta). Comediile lui Sturges, cu refuzul lor de a linguşi natura umană, cu arta lor sclipitoare, destabilizatoare, de a demonstra că dragostea e o bomboană în care-ţi poţi rupe dinţii, le-au servit probabil drept model fraţilor Coen. *Dragostea costă* e un film în care preotul îl bodogăne pe mirele emoţionat: „Ce Dumnezeu, omule, tu n-ai mai fost căsătorit pînă acum?"; e un film în care, chiar şi după o despărţire dureroasă, fiecare îndrăgostit încearcă să atingă inima celuilalt – încearcă la propriu, prin intermediul unui ucigaş plătit. Cu toate astea, nu mă simt vinovat de perversitate dacă vă spun că, spre deosebire de majoritatea comediilor care îşi zic „romantice", *Dragostea costă* merită văzut cu persoana iubită. Cînd vine vorba de „puterea iubirii", ce ilustrare mai bună v-aţi putea dori, decît secvenţa în care mereu-impecabilul Clooney apare nebărbierit şi cu cămaşa scoasă din pantaloni în faţa unui public de avocaţi trecuţi prin ciur şi prin dîrmon şi ţine un discurs incoerent şi liricoid? După multe bîlbîieli, omul ale cărui turnúri de frază erau, pînă adineaori, ca virajele periculoase ale unui campion de Formula 1, reuşeşte să formuleze o ştire de senzaţie: „Dragostea e... *bună*." Sub privirea mai degrabă amuzată decît crudă a fraţilor Coen, care ştiu ce au în comun banii, minţile şi inimile – toate se fură –, avocatul radiază bucuria idiotului care, într-un tîrziu, a descoperit şi el roata. S-a înmuiat, dar nu vă temeţi, fraţii Coen n-au de gînd să-i urmeze exemplul: ei mai ştiu că banii pot fi furaţi înapoi, minţile rătăcite îşi pot găsi drumul spre casă, iar inima – ei bine, se poate trăi şi fără ea. Cel puţin pînă la următoarea întîlnire cu hoţul.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Teroarea tehnologiei

Pliantele la electrocasnice pot fi considerate un soi de aristocraţie a genului: terminologia de specialitate, accesibilă în totalitate doar iniţiaţilor, noutatea şi complexitatea modelelor, precum şi preţurile impresionante contribuie la această senzaţie. Dacă bieţii pui, proaspeţi sau congelaţi, erau patetici atunci cînd pozau în goliciunea lor inanimată, maşina de spălat, frigiderul sau televizorul o fac cu demnitate şi prestanţă. De multe ori, îi ajută şi marca. De pildă, în cazul produselor Whirlpool, în introducerea pliantului despre maşinile de spălat se lansează concepte: „Al şaselea simţ: o tehnologie unică, bazată pe senzori, pentru economisirea apei, a energiei şi a timpului“. Această tehnologie este aproape o persoană, sau cel puţin un robot. Maşinile dotate cu al şaselea simţ „recunosc tipul şi greutatea încărcăturii, reglează automat necesarul de apă, de energie, precum şi timpul necesar spălării“. Maşina devine tot mai umană şi prin programul „Spălare manuală“, care „printr-o rotire uşoară a tamburului“, „permite ca rufele să fie spălate la fel de atent ca la o spălare manuală“. În cazul frigiderelor Whirlpool, criteriile în privinţa conţinutului diferă remarcabil de cele ale Fram-ului copilăriei noastre: dacă la acesta din urmă ceea ce conta, în esenţă, era ca tizul ursului polar realmente să răcească, la urmaşii săi indirecţi perfecţionaţi trebuie să ţinem cont de: clasa energetică, numărul de rafturi, numărul de sertare, neapărat transparente, mulţimea de balcoane ajustabile sau nu, existenţa termometrului digital, a unui dispersor exterior, luminat şi a unui filtru de apă. Nu contează să ştim de la început ce înseamnă toate astea, important e ca lista să fie cît mai lungă şi cît mai tehnică. Se mai pot adăuga şi alte surprize, ca în filmele, cîndva, SF: „la o simplă apăsare de buton, poţi avea pe loc cuburi de gheaţă prin intermediul automatului TWIST ICE“. Parcă ne aflăm deja în casa savantului distrat, dar genial, din comediile romantice mai vechi, în care totul se declanşa automat. Numai că, spre deosebire de ficţiune, în realitate butoanele nu merg la întîmplare, ci declanşează chiar ce trebuie. Şi aspectul dezordonat, într-un stil simpatic, nu este permis aici: îi ia locul „un aspect curat şi igienic, de un alb strălucitor“; unde imperfecţiunile nu au ce căuta: „capacul compartimentului pentru lactate şi ouă nu se sparge chiar dacă este uitat deschis şi nu împiedică închiderea uşii frigiderului“.

În această lume impecabilă, n-ai prea multe şanse dacă nu eşti nu doar o gospodină pricepută şi intransigentă, ci şi un bun decriptor de pliante. Casnicele strict harnice, abile mînuitoare ale măturii şi cîrpei, trebuie să se pună la punct cu tehnologia de specialitate, cu manualele de utilizare şi cu parametrii, în genere. Pentru asta, ar fi bine să dezvolte o relaţie constructivă cu bărbaţii lor sau una la telefon cu consultantul de specialitate al firmei, sau chiar să frecventeze nişte cursuri de iniţiere. Dacă nu acceptă nici una din aceste metode emancipate, nu le rămîne decît să le folosească la minima rezistenţă, în stil Fram sau Albalux, apăsînd timid pe butoanele mai vizibile şi asumîndu-şi posibilele stricăciuni.

▲

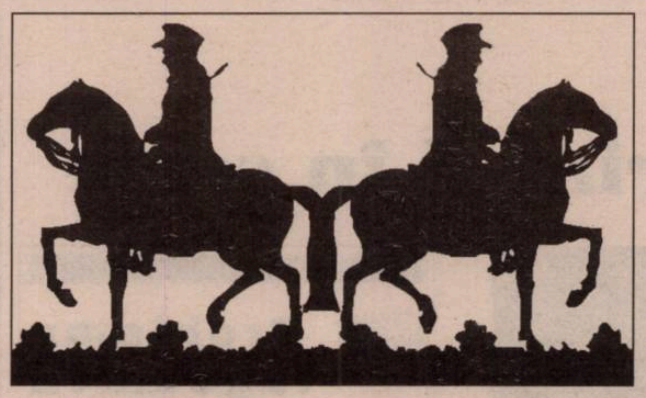

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Cîteva fenomene văzute cu ochii mei

Am văzut cu ochii mei, acum, în 2003, o adunare, undeva, în insulele Fidji, în care premierul guvernului cerea iertare unei delegaţii britanice pentru că în 1868 un reverend, Backer, fusese mîncat de viu pe teritoriul lor în localitatea Nabutautau despre fidjieni nu ştiam mai mult decît că naţionala lor de rugby recita înaintea fiecărui meci: „Îmi ridic ochii spre munţi, de unde îmi va veni ajutorul? Ajutorul îmi vine de la Domnul care a făcut munţii şi pămîntul. Da, El nu va îngădui să-mi tremure piciorul...“. Este începutul psalmului 121 al regelui David.

Am văzut cu ochii mei, în aceeaşi zi, cum s-au încheiat – printr-un eşec – tratativele purtate de ministrul de Externe al Norvegiei în vederea unui armistiţiu între rebeli şi guvernul din Sri Lanka şi nu m-am putut reţine să mă întreb, în limba mea caragialiană, ce căuta norvegul în Oceanul Indian.

L-am văzut cu ochii mei pe un domn din Paris, care se dădea perfect informat în toate domeniile, asigurîndu-ne că ştie cu precizie de ascultarea telefonului din apartamentul lui Emil Cioran de către serviciile secrete franceze – ceea ce m-a făcut să văd culoarul acela despre care scria Vartic unde stăteau stivă cărţile primite de filosof, cu prima pagină, aceea a dedicaţiei, ruptă, astfel încît orice volum, deposedat de chichirezul politeţei, era la dispoziţia oricărui doritor.

L-am văzut cu ochii mei, într-o premieră a vieţii mele, pe un capitalist rus, patron al unei întreprinderi bucureştene – unde sindicatul se numeşte „Nicolae Malaxa“! – înconjurat de o mulţime de muncitori români, o masă proletară care-i cerea, vehement şi agesiv, gata-gata să-l bată, salariile, scena avînd o intensitate şi o lumină a primplanurilor care-mi aminteau de filmele sovietice despre Rusia prerevoluţionară, dar şi de alegerile în aceiaşi uzină unde Ceauşescu cîştiga sistematic în procente de 100%.

Am văzut cu ochii mei un *Hamlet* filmat, în 2000, de un american, Michael Almereyda, modernizat la maximum, la zi, la răscruce de kitsch şi geniu, cu textul respectat punct cu punct, cu „a fi sau a nu fi“ rostit halucinant printr-un lung şir de televizoare funcţionînd într-un studio, şi unde Ofelia, în scena de amor mărturisit, este palpată de către Prinţ cu cea mai delicată pudoare, el găsindu-i pe corp microfoanele minuscule fixate de tatăl ei, Polonius.

Am văzut cu ochii mei cum o femeie – cînd cel care o iubea i-a spus că pentru el ea reprezintă cea mai frumoasă nuvelă din viaţa lui, pe care însă nu o poate scrie fiindcă ar fi prea transparentă – s-a revoltat, cerîndu-i acelui bărbat să dispară din faţa ei, profund jignită că el face literatură cu viaţa lor, iar el, într-adevăr, dispărea.

L-am văzut cu ochii mei pe celebrul doctor Said Arafat din Tîrgu Mureş, palestinianul iordaniano-sirian, cel care a organizat şi conduce Serviciul Medical de Urgenţă şi Terapie pe ţară, povestindu-i Eugeniei Vodă – într-o emisiune neverosimil de umană – cum i-a influenţat decisiv studenţia, cariera şi caracterul profesorul său din Cluj, Kaufmann.

Am văzut cu ochii mei cum DEX-ul din 1986, cel pe care mă sprijin cînd joc scrabble, nu cuprinde adjectivul „oedipian“ şi adversarul meu, prieten de o viaţă, nu m-a lăsat să-l pun pe tablă fiindcă el nu acceptă decît cuvintele trecute în dicţionar şi astfel am ratat unul din cele mai frumoase scrabble-uri, urlînd în sinea mea pînă la cer (cerul gurii, desigur...) cum e posibil ca limba mea paternă şi maternă să nu asimileze adjectivul „oedipian“, considerîndu-l, probabil, un barbarism inacceptabil.

Am văzut cu ochii mei un formidabil ordinator construit recent în Germania care va putea să reconstituie, pînă la ultimul rînduleţ, toate documentele, toate dosarele informative de la fostul STASI, rupte, făcute ferfeniţă şi îngrămădite în mii şi mii de saci, imediat după căderea Zidului; am văzut cu ochii mei acei saci; va fi o muncă de zeci şi zeci de ani.

L-am văzut cu ochii mei pe cel mai talentat dintre tinerii cronicari cinematografici uitîndu-se la ceas şi întrebîndu-l – într-o pizzerie – pe cel mai bun prieten al său: „mai bem o bere pînă vine o gagică de la British Council cu care am o întîlnire peste jumătate de oră?“ şi m-a luat un vertij, l-am rugat să repete fraza, s-o mai aud încă o dată în toată vesela ei frumuseţe, i-am văzut pe amîndoi ce ochi au făcut şi le-am explicat că o asemenea frază, la lumina zilei, era de neconceput înainte de ‘89 şi, dacă nu pricep asta, degeaba discută metafizic, degeaba, nu ştiu pe ce lume trăiesc.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ion Constantin Chirea Aşchiuţă

Haiduc
de Revoluţie 1989
Preşedintele
Partidului Copiilor
de Ciocolată
strada Braşov 12
Bl. 1S14, ap. 43,
et. 3, sect. 6,
Bucureşti
Tel. 413.28.23

„Doamnei ministru al Justiţiei

Subsemnatul Ion Constantin Chirea Aşchiuţă Copii. Memoriile pe care le-am făcut la dumneavoastră sînt înregistrate cu nr. 30143-17.07.2002, 59390-24.06.2002, 59391-24.06.2002. M-am adresat la diferiţi avocaţi şi mi-au spus că nu pot să se certe cu Ministerul Justiţiei pentru că nu cîştigă procesul şi devin carachioşi în faţa colegilor. Deoarece eu sînt revoluţionar şi am stat lîngă dl Iliescu (m-au văzut la televizor) în revoluţia din ’89. Am venit pe data de 14.06.2002, ora 7,30 la Ministerul Justiţiei să mă îmbrac în Moş Crăciun şi să atrag atenţia presei şi televiziunilor că instanţele judecătoreşti nu ia în consideraţie dosarele pe care sînt băgat de către organele de

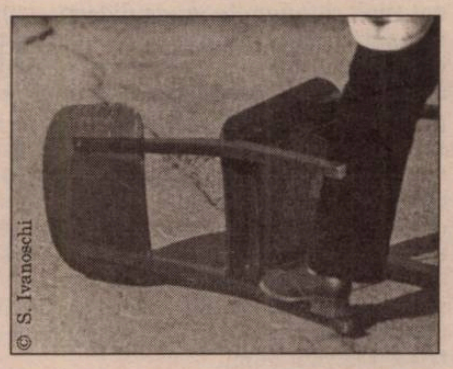

© S. Ivanoschi

poliţie şi trimit în instanţe cazurile mele. Am fost amendat pe nedrept. Vinovaţii cu cîştig şi păgubiţii fac puşcărie. Am revenit cu un memoriu la Ministerul Justiţiei, personal adresat doamnei ministru cu 5 file la data de 6.11.2003. menţionez că mi-a venit de la dv. Adresele cu nr. 14860, 14861-22-2002 şi astăzi 26.11.2003 am primit recomandată o altă adresă la cele arătate mai sus cu nr. 77704-II-13.11.2003. Am solicitat ca Ministerul Justiţiei să ceară dosarele pentru că eu am adus probe şi acestea au dispărut. Poate observă cineva din minister că probele pe care le-am adus nu mai erau în dosare! Am primit amenzile pe care trebuie să le plătesc de 500.000 lei plus 900.000 lei. Am fost sigur că nu va rezolva nimic din partea justiţiei româneşti şi unde am solicitat. Pe data de 27.11.2003 la ora 7,00-7,30 voi veni în faţa ministerului îmbrăcat în Moş Crăciun.

Omul se naşte o dată, dar nedreptatea din Justiţia românească de după revoluţie ’89 invită pe 27.11.2003 ziarele şi televiziunile care doresc să vină să vadă personajul român care imită copiii cum procedează instanţele judecătoreşti şi oamenii politici. Mă voi adresa drepturilor omului internaţionale (AGA).

Cu stimă şi respect,

Ion Constantin Chirea Aşchiuţă“

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Idealitatea pierdută – un deziderat?

Simpozionul de la Institutul Cultural Italian din Bucureşti, desfăşurat la mijlocul lunii noiembrie, s-a desfăşurat sub semnul unui gol ochi etrusc. Miza? Pierderea idealităţii în artă şi arhitectură, ilustrată cu înţelepciune sfătoasă de domnul Henry Mavrodin, cel care, în încheierea lucrărilor, a prezentat o abruptă comparaţie între, pe de o parte, lucrări ale artei arhaice şi, pe de altă parte, lucrări ale artei clasice greceşti sau ale elenismului. Concluzia cea mai interesantă, oricît de vădit modernistă va fi fiind ea de fapt, priveşte materialitatea operei sculpturale prezentate. În arta arhaică, piatra, întruchipînd drapaje, bucle sau carne, rămîne în primul rînd piatră, substanţă primară, care leagă cumva opera de o stare de incompletitudine sugerînd, ca ultima Pietà, mai degrabă duhul izboditor de formă decît forma însăşi. Or, dimpotrivă: arta clasică, şi mai cu seamă aceea elenistică, pune în operă mai cu seamă carnea, părul şi pînză, deşi cu toatele de piatră. Pare că piatra s-a ocultat cu totul îndărătul ca-şi-cum-ului mimetic, forma e spartă, fondul (originar) nu mai există.

Teza este serioasă şi merita mai multă, mai apăsată insistenţă asupra ei. Poate o masă rotundă dedicată, în loc de unele comunicări evident aflate acolo prin circumstanţă sau prin sciziparitate tematică. Nu în ultimul rînd, merită să discutăm tema nu doar în contextele arhaice şi antice, ci şi în cele contemporane. În definitiv, o comparaţie încă mai terifiantă se poate imediat institui între feluriţi sculptori şi arhitecţi modernişti şi cei contemporani, fascinaţi de lucrul – s-ar zice, steril – cu forma şi cu materialul natural sau artificial. Să îl comparăm pe Brâncuşi cu orice pop-art-ist? Pe Mies van der Rohe cu Rem Koolhas? Putem, firește, face orice fel de comparaţie, dacă există temeiuri de aducere laolaltă a celor supuse comparaţiei. Pierderea idealităţii este, cred, o pierdere reală pentru cei care cred încă în misiunea idealizantă a artei. Or, mă tem, pentru mulţi dintre artiştii şi arhitecţii contemporani, întîlnirea noastră ar fi putut să pară fără miză reală sau cu miză desuetă. Firește, sîntem în plin indecidabil şi nu voi decide eu, concrescut cu postmodernismul, dar avînd nostalgii roman-clasic(izant)e, cine are dreptate. O dreptate, mă tem, scrisă oricum cu minusculă, de vreme ce Adevărul însuşi s-a spart în ţăndări minuscule de adevăruri. Eu însumi m-am limitat să discut despre caracterul arhival al arhitecturii, mai ales al celei de cult creştin. Locul ca arhivă şi genealogie, respectiv desfiinţarea lui şi, implicit, ştergerea arhivei, adică întreruperea genealogiei (sau înfiinţtarea de genealogii false). Mi s-a părut că pot oferi o mică demonstraţie despre cum putem con-locui cu arhiva, fără a trebui să ne simţim obligaţi ca, din vreme în vreme şi spre paguba noastră, să ştergem urmele spre a o lua – din nou şi din nou – de la un (mereu alt) început.

O săptămînă mai apoi, la Goethe Institut, un nou colocviu internaţional, cu titlul *Post-totalitarism în arhitectură. Oraşul uman în secolul XXI*. Nemţeşte organizat logistic, cu o distribuţie academică diversă şi interesantă, colocviul s-a desfăşurat în parteneriat cu Universitatea de Arhitectură şi Urbanism din Bucureşti (am fost onorat ca, împreună cu d-na prof. dr. Ana Maria Zahariade, să pot sugera componenţa echipei şi teme de dezbatere). M-am menţionat pentru că am de gînd să mă critic puţin. Merita, cred, să insistăm mai mult pe soluţii de ieşire din criză decît pe aceeaşi melopee nesfîrşită a crizei şi a dramei. M-am mirat, chiar, de faptul că şi Neil Leach, un critic avizat şi mereu de stînga, pare să fi căzut niţel la patima acestei Văi a Plîngerii. Dimpotrivă, Ioan Andreescu a fost la fel de viguros antinostalgic ca întotdeauna, deşi a face ideologia însoţirii cu piaţa, deşi pare o noutate excitantă pentru arhitecţii români, ştim că nu a produs altceva decît confuzia criteriilor şi abandonarea oricărei dimensiuni critice atunci cînd a fost exploziv practicată în deceniul postmodern occidental. Cred că timpul culturii nemulţumirii dezangajante a trecut şi, sper, simpozionul acesta a demonstrat că nu mai este suficient să criticăm starea de fapt, dacă nu propunem soluţii de ieşire din criză şi nu le facem publice pentru ca oamenii de politică, de administraţie naţională & locală (deşi invitaţi, nu au participat nici direct, nici prin reprezentanţi, ceea ce dovedeşte numărul de bani pe care îl dau pe astfel de manifestări şi pe cei ce participă la ele), dacă tot nu le aplică, să le fie barem ruşine (sînt naiv, ştiu!) de puţinătatea (numerică, dar şi intelectuală) a alternativelor pe care le formulează ei înşişi...

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

La aniversară

„Opt ani de nonconformism, opt ani de tupeu nemăsurat, opt ani de tupeu necenzurat – tupeu de proteveu“. De data aceasta, agresivitatea autopromoţională a PRO-ului nu m-a deranjat deloc. Mi-a plăcut, chiar, că au mers pînă la capăt: „Ziceţi că avem tupeu? Ei bine, asta spunem chiar şi noi!“. Mai puţin inspirat şi eficient mi s-a părut sloganul „Strigă PRO TV dacă eşti cu mine“, care parafrazează refrenul trupei La Familia („Strigaţi La Familia dacă sînteţi cu mine/ Duşmanii mor că ne descurcăm mai bine“), dar care, spre deosebire de acesta, şchioapătă la ritm. Pe de altă parte, un asemenea slogan este bun în concerte, pentru că poate fi pus în aplicare; dacă se adresează telespectatorilor însă, îndemnul respectiv nu mai are nici un sens – cine se va apuca să strige ca nebunul din fotoliul lui personal? (şi, dacă se va găsi vreun naiv să strige, cine-l va auzi?).

După cum am mai spus şi altă dată, consider că PRO TV a făcut istoria în televiziune, a revoluţionat televiziunea după 1989. Într-adevăr, aşa cum ei înşişi afirmă în promo-urile aniversare, ei au dat tonul, ei au făcut muzica (după care celelalte posturi s-au văzut nevoite, pînă la urmă, să joace). „Nu spunem că am descoperit apa caldă, dar am făcut-o să curgă şi la noi“ – frumos spus. Interesant este că, chiar şi atunci cînd celelalte televiziuni s-au văzut nevoite să calce pe urmele PRO-ului, ele nu s-au bucurat de acelaşi succes ca postul din Pache Protopopescu. Să ne gîndim la rating-ul şi valurile stîrnite de *Vara ispitelor* şi, în comparaţie, la impactul modest înregistrat de *Big Brother* (totuşi, un format de emisiune deja celebru, un *brand* recunoscut). Sau să comparăm *Popstars* cu *Star Factory*. Sau să vedem rating-ul sub aşteptări pe care-l înregistrează *Observatorul*, după ce a preluat stilistica şi oamenii PRO-ului. Sau să comparăm audienţa *Recursului etapei* cu a *Procesului etapei* – emisiunea pe care, de fapt, tot Ioaniţoaia a inventat-o. Sau să urmărim traiectoria descendentă a notorietăţii vedetelor, odată ce părăsesc ograda PRO-ului (un exemplu: Emanuel Isopescu) etc. etc. Indiscutabil, PRO TV-ul are cel mai bun sistem de a fabrica vedete, de a construi imagine, de a se autopromova, sistem pe care ceilalţi nu au reuşit încă să-l copieze.

Exact cum spun ei înşişi în spoturile aniversare, cei de la PRO TV au adus pe ecranele televizoarelor noastre dinamismul, gîndirea liberă, spiritul occidental. Numai că, din păcate, PRO-ul a început să încurce borcanele. Nu înţeleg, de exemplu, cum se împacă spiritul occidental, deschiderea Pro-NATO (să ne amintim de celebra campanie de acum cîţiva ani) cu promovarea kitsch-ului de mahala cu arome orientale. De ceva vreme, PRO TV a devenit un excelent mediu de cultură pentru nume ca Vali Vijelie, Adrian Minune, Guţă şi alţii ca ei. Cu ocazia emisiunii aniversare, pe 1 decembrie, nu au lipsit, desigur, aceste personaje şi am putut să ne delectăm cu vorbele spirituale ale lui Adiţă (Minune) sau să admirăm faianţa Versace de acasă de la Vali (Vijelie). Interesant este că toată această faună este invitată în emisiunea lui Teo (o femeie inteligentă şi cu simţul umorului), parcă pentru a marca nepotrivirea fundamentală, pentru a duce kitsch-ul pînă la capăt. Din păcate, Teo, aşa inteligentă cum e, sfîrşeşte prin a se da după invitaţii săi. De exemplu, la emisiunea de pe 1 decembrie, am putut-o auzi întrebîndu-l pe Vali Vijelie: „Te duşmăneşte lumea? Nu-ţi poartă pică că nu au valoarea ta?“. Pentru cei ce nu ştiu, Teo e absolventă de Filologie... Cînd te faci frate cu manelistul, ajungi să vorbeşti ca el – şi atunci cacofonia „se serveşte“ la masă, alături de celelalte delicatese. Tot la emisiunea lui Teo de pe 1 decembrie, o imagine emblematică pentru kitsch-ul protevist: fetele de la A.S.I.A., îmbrăcate occidental şi sexy, jucînd în horă pe o „lăutărească“ ce avea ca refren „Zi, măi, lăutare, PRO TV-ul este tare, cu Teo pe ecrane“.

Pe scurt, avem de-a face cu o situaţie paradoxală. PRO TV nu poate fi concurat încă de nimeni, dar are şi el o problemă: cum poate să ajungă din urmă postul Etno TV?

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Tbilisi-Chişinău, via Bucureşti

Afost şi Georgia. Sau Gruzia. Căci Georgia e locuită de gruzini. Dar cine sînt eu, să-i învăţ pe cei de la Tbilisi cum să-şi numească ţara? Mai ales că acolo trăiesc şi alte naţii – abhazi, osetini, ruşi, armeni. Unii vor autonomie, alţii independenţă. Unii se tem de duşmani, alţii de prieteni. Înghiţite de Rusia înainte de a fi state naţionale moderne, majoritatea ex-republicilor sovietice se confruntă azi cu cea mai veninoasă moştenire a lui Stalin – graniţele trasate otova. Minorităţile vor autonomie, guvernele centrale încearcă să le ameţească. Aceeaşi etnie, unită prin religie, cutume şi limbă, e răspîndită în mai multe state. Patronii politici din ambele părţi ale graniţei promit unora şi îi ameninţă pe ceilalţi. După care schimbă rolurile.

Apar apoi Kalaşnikoavele şi Semtexul, intervin armatele, se înmulţesc facţiunile paramilitare disidente şi oamenii politici providenţiali. Bugetele se consumă pe armată, creşte numărul cocioabelor, dar şi al Rolls-urilor comandă specială. Conflictul etnic devine social. Şi politic – sigur, politica nu-şi refuză şansele de a impune noi relaţii de ordine în societate. Ca dovadă, în perioadele de liniște se produc doar asasinate la comandă şi atentate discrete. Livezile se usucă, pîinea se importă, iar profitul se exportă. Totuşi, pacea aparentă e menţinută de experimentatele trupe ruseşti, încartiruite la frontiere. Ele primesc ordine doar de la Moscova, locul unde se-nvîrt rublele. Unde se publică ziarele, unde sînt şcolite elitele, unde se scriu facturile pentru gaze şi petrol.

Fiind Federaţia Rusă o ţară mare, scenariile au fost exersate peste tot. De la Baltica la Pacific. De la Oceanul Îngheţat pînă în Crimeea. De fapt, peste tot unde ajunsese mîna forte a fostului KGB, care a lăsat în urmă specialişti, orgolii şi tehnici insuficient exploatate. Revoluţia pragheză de catifea indicase direcţia – un singur mort, dar şi acela a apărut viu şi nevătămat după cîteva luni! În România, KGB-ul nu s-a amestecat – o spune preşedintele Iliescu, o spun şi alţii care s-au aflat în decembrie '89 în centrul evenimentelor. Şi care au acum dregătorii şi afaceri. Cei care au luptat fără să se aleagă cu ceva nu erau chiar în centrul evenimentelor!

Între timp, Gruzia a fost poligon de încercare – crize economice periodice, conflicte etnice în Abhazia şi Osetia de Nord, embargouri diverse. Şeful statului, deloc străin de KGB, a părăsit corabia lui Gorbaciov pentru a veghea asupra experimentului. Acum, la Tbilisi se ia totul de la zero. Aşa a declarat liderul noii puteri, aş vrea să-l aud peste 3 ani! Cum istoria se repetă, e tentant să vorbeşti despre „firul roşu“, neglijînd, însă, că în 14 ani chiar şi kaghebiştii evoluează. Drept care, Antena 1, mîndră că are (de unde?) imagini din decembrie '89, a lansat teza identităţii celor două „revoluţii“. Chiar aşa, izbitoare asemănări: la Tbilisi n-a murit nimeni – cifrele noastre vorbesc de peste 1.000 de victime; Şevardnadze s-a retras la ţară – Ceauşescu a fost executat; serviciile gruzine de ordine n-au deschis focul, ale noastre au luat cetăţenii în cătare; la ei, adeptul perestroikăi a fost gonit, la noi a fost instalat la putere. Suficiente argumente, nu-i aşa, pentru ca *Observatorul* să exulte faţă de tulburătoarea paralelă dintre Tbilisi 2003 şi Bucureşti 1989! Dar, vai, asemănările amorţesc mintea, iar diferenţele o educă.

În schimb, conflictul de la Chişinău a fost tratat ca o boală exotică, deşi la o bere ne place să luptăm pentru Basarabia. Am văzut reportaje subţiri, comentarii suave. Televiziunile n-au corespondenţi la Chişinău, mai trec pe-acolo energicii reporteri speciali, se răstesc la noi şi pleacă. Demonstranţii rămîn. Dar priorităţile TVR în materie de corespondenţe externe sînt mai enigmatice decît trecuta dispariţie a lui Vlad Kubreakov. Jocurile de-a federalizarea nu sînt o glumă, reflectarea lor mediatică este. Iar dincolo de Prut s-ar putea găsi multe şi frapante paralele inegale, nu? Dar, slavă Domnului, dacă lucrurile se precipită la Chişinău, ne putem baza pe CNN!

▲

CUMPĂRATE-N RATE

Iaromira POPOVICI

Card-ul tuturor dorinţelor

Bucureşti Mall are, în general, alura unui ţinut al tuturor dorinţelor şi tuturor posibilităţilor: senzaţia asta ţi-o dau, probabil, atît aglomerarea de ispite din domenii diferite (de la lenjerie intimă la electrocasnice), preţurile, în general, mari, cît şi decorurile pretenţioase. Precum şi simţul de *happening* mai frecvent decît în alte locaşuri ale consumului, pentru că Mall-ul încearcă mai abitir să ţină pasul cu sărbătorile. De aceea, de curînd lansatul Card Avantaj se potriveşte la Mall: acesta este, evident, conform pliantului promoţional, un card de cumpărături – de orice fel, dar numai din magazinele Mall-ului. **Oana Ilie**, liderul echipei de vînzări de la FINANSBANK, şi prezentă la ghişeurile Card Avantaj de la Mall, ne spune care este povestea card-ului: acesta este susţinut ca „infrastructură, ca obiect", de către Mall şi are ca back-up FINANSBANK. Dacă vrei să achiziţionezi orice produs din Mall, o poţi face în rate şi cu dobîndă zero. Ba chiar ţi se oferă bonusuri pentru fiecare cumpărătură făcută. Toate acestea, subliniază domnişoara Ilie, reprezintă o noutate pentru sistemul de cumpărături din România.

Uimiţi de asemenea bucurie pe capul consumatorului (ca să nu mai vorbim de *shopping addicts* – veşnic la vînătoare prin magazine), am încercat să aflăm cum funcţionează, de fapt, acest sistem: pentru fiecare client banca stabileşte o limită de credit, un plafon, în funcţie de o serie de factori – demografici, sociali, financiari. Clientul respectiv îşi poate cumpăra orice produs în trei rate. Produsul nu trebuie să se încadreze într-o anumită sumă, pentru că nu există un plafon minim de achiziţii. Pînă aici, toate minunate: posesorul card-ului magic umblă liber, prin Mall, şi cumpără tot ce are chef, într-un paradis al consumului, cu o simplă bucată de carton în buzunar. Misterul este cum acoperă, apoi, aceste cheltuieli, mai ales că acest tip de card nu are un cont în spate. Domnişoara Ilie ne spune de ce: „În lumea financiară, banii, ca şi concept fizic în sine, încep să dispară. Bani, efectiv, în cont, nu există. Dacă dv. cumpăraţi ceva la începutul lunii, prima rată a acelui produs vă va veni la începutul lunii următoare, într-un extras de cont, pe adresa de acasă sau de la serviciu. Pe baza acestui extras, plătiţi, din banii dv., rata, la orice sucursală FINANSBANK. De aceea, atunci cînd optaţi pentru card, nici nu e nevoie să vă faceţi un depozit la FINANSBANK".

Produsele cel mai des achiziţionate pe card-ul Avantaj sînt, în general, cele electrocasnice, dar există o cerere foarte mare şi pentru articole de îmbrăcăminte şi încălţăminte. Oana Ilie ne oferă drept cauză a acestui fenomen o zicală, spune ea, englezească: „Sîntem prea săraci ca să ne luăm lucruri ieftine". Se pare că pe baza acestui principiu, oamenii se înghesuie să cumpere produse de mai bună calitate, la preţuri mai piperate.

Cui i se adresează acest card? Domnişora Ilie ne precizează că nu există un plafon minim de venit: poţi avea 5 milioane pe lună, dar dacă ai casă şi maşină, prezinţi destule garanţii pentru a fi posesorul unui asemenea card. Clienţii fac parte din obişnuiţii Mall-ului, dar mai sînt şi alţii, către care interlocutoarea noastră spune că „se îndreaptă pro-activ" – angajaţi ai unor companii. Consumatorii nu sînt cu precădere femei, aşa cum ne-am aştepta, ci şi bărbaţi în egală măsură. Există şi pensionari care au apelat la acest tip de card.

Dintre clienţii Mall-ului într-o obişnuită zi de lucru, cîţiva îşi dau cu părerea despre noul tip de card: „Cred că e o chestie pozitivă, mai ales că e fără dobîndă. Mi-aş lua haine, toate odată", elevă, 17 ani; „Este un avantaj, poţi să-ţi achiziţionezi obiectul atunci cînd îl doreşti sau cînd ai nevoie. Mi-aş lua un produs la un preţ mai ridicat, un aparat electrocasnic, probabil. Hainele consider că n-ar fi o investiţie bună", proiectant, 48 de ani; „Nu am şi nici nu cred că mi-aş lua. Cred că-s prea tînără pentru chestia asta. Dacă văd ceva, dau banu' pe loc şi-mi cumpăr", studentă, 20 de ani; „Mi se pare bun. Aş cumpăra haine, bijuterii. De produse elctrocasnice nu mai am nevoie", economist, 49 de ani.

Pe de altă parte, BNR nu pare să împărtăşească din euforia consumatorilor eliberaţi de greutatea banilor din buzunare: Banca Naţională doreşte să impună condiţii mai drastice de creditare a populaţiei, datorită dezechilibrului balanţei comerciale în favoarea importurilor şi în defavoarea producţiei naţionale (conform *Cotidianul*, 1 decembrie a.c.). Ministerul Economiei şi Comerţului pare să aibă o altă opinie (conform aceluiaşi articol), aşa că, pînă una-alta, împătimiţii consumului se pot bucura în continuare de acest tip de Moş Crăciun electronic.

▲

Carol POPA

Unde sînt CAR-urile de altădată?

A fost nevoie de 14 ani pentru a învăţa să nu ne temem de datorii. Să folosim băncile ca pe un instrument financiar la îndemîna oricui are un venit relativ stabil. Românii au învăţat că nu mai este nevoie să pună bani la saltea luni în şir pentru a cumpăra un produs.

Creditul bancar a devenit în ultimii doi ani un produs financiar la îndemîna oricui. Concurenţa din domeniul bancar a determinat şi îmbunătăţirea de la o lună la alta a ofertelor de creditare. Totul a culminat cu oferte de credit fără dobîndă, astfel încît creditorii să încurajeze vînzările. Băncile au transferat polul de interes, de la creditarea companiilor la creditarea cumpărătorilor de produse. Totul părea că îndreaptă România spre o societate de consum de tip american, în care achiziţionezi bunuri pentru care plăteşti o viaţă întreagă. Direcţia a fost bună pînă într-un moment, după care... Banca Naţională anunţă că vrea să limiteze accesul la creditele de consum. Reacţii în lanţ, de la bancheri pînă la cei care tocmai se pregăteau să facă piaţa pe datorie. Sau să plătească restanţa la întreţinere cu un credit bancar.

La prima vedere, creditul este o facilitate oferită de bănci populaţiei, comercianţilor şi producătorilor de bunuri. Ceva însă lipseşte din acest angrenaj. Populaţia a contractat în anul 2003 credite pentru achiziţionarea unor bunuri provenite din import. Cu alte cuvinte, de credit au beneficiat cei împrumutaţi şi comercianţii. Producătorii români s-au văzut surclasaţi de mărfurile provenite din alte ţări.

Veriga cea mai importantă – producţia de bunuri, a fost eliminată treptat din acest circuit profitabil al banilor. Efectele nu vor întîrzia să apară, dacă BNR nu va aplica măsurile de restricţionare. Şi ar putea fi dramatice, atît pentru sectorul bancar cît şi pentru cei împrumutaţi. Să luăm un singur exemplu: un personaj din clasa medie are acces la credit şi nu mai cumpără un automobil Dacia sau Daewoo, preferă ceva mai sofisticat, din import. Vînzările de automobile produse în România scad, iar producătorii vor face concedieri. Salariaţii din fabricile de automobile au şi ei credite, pentru un frigider, o maşină de spălat rufe sau pentru mobila nouă din sufrageria de la bloc. Cu ce vor mai plăti ratele? Asta este o primă întrebare ridicată celor din sistemul bancar. Dacă între cei concediaţi sînt şi unii care nu au încă rate de plătit pentru credit, atunci producătorii de mobilă şi electrocasnice din România au pierdut un potenţial client. Ca şi în cazul producătorilor de automobile, şi producătorii de electrocasnice vor fi nevoiţi să limiteze producţia, ca urmare a valului de importuri. Iar şomeri, iar rate restante la bănci. Practic, capriciul unui om care a ales o maşină de import se poate transforma în tăvălug peste producătorii de bunuri de larg consum. Cum i se poate explica frigotehnistului de la Arctic faptul că el devine şomer din cauza importului de automobile?

În acest fel am aflat, de fapt, cît este de competitivă industria autohtonă. Vedem acum cît de sensibile sînt companiile româneşti la concurenţa cu producătorii occidentali. Un test bun pentru anul 2007, dar care se poate încheia tragic dacă BNR nu intervine. Anul viitor, în 2004, guvernul va fi nevoit să restructureze marile companii naţionale. Alţi şomeri, alte credite restante acumulate în bănci. Perspectivele nu par deloc pozitive pentru industria bunurilor de consum. Nici pentru băncile care au oferit cu uşurinţă credite. În alte vremuri, românii foloseau CAR-ul din întreprinderi sau roata ţigănească pentru a cumpăra ceva în casă. După cum evoluează situaţia în sistemul bancar, se pare că CAR-urile vor redeveni profitabile. Poate şi roata....

▲

Raluca ION

Rate curate

Sînt unele rate cu adevărat mici şi curate ca batistele spălate cu un detergent ieftin şi de trei ori mai eficient. Între treij' şi şaij' de mii bucata, ratele de care vorbim stau întinse, la distanţă de o lună, timp de trei ani pe bugetul familiei, încercînd să acopere preţul la vreun fier de călcat, mixer, epilator sau, lux curat, robot de bucătărie. Acum poţi să iei orice, dar absolut orice, în rate. Cu excepţia, bineînţeles, a vreunui apartament sau a unei case. De la calculatoare, firmele de calculatoare s-au mişcat printre primele, maşini de spălat, biblioteci şi canapele, CD playere, pînă la lucruri importante, adevărate investiţii pe termen lung: o pereche de silicoane cu ajutorul cărora orice femeie ar putea să concureze de la egal la egal cu o crăiasă a filmelor porno.

Fără avans, fără girant, obiectul dorinţei poate fi al tău făcînd uz doar de adeverinţa de salariu. Firmele de aparatură electrocasnică se bat acum nu în preţul sau calitatea produselor ci în sistemul cît mai avantajos de a le plăti. Spoturile şi panourile *outdoor* care vorbesc despre rate sînt pe cale de a deveni pentru nervii consumatorului ceea ce sînt deja reclamele la detergenţi. Ele ne dau nişte rate de nu le vedem, dar le simţim, rate cît un *piticanius ceasornicus*, rate fixe, rate în lei, rate curate. În plus, îl scot pe girant din calcul, făcînd-o pe biata nevastă din clip să arate ca o proastă, spre deosebire de cea din reclama la *Dave* care pare o femeie inspirată.

În ultimul an au crescut cu 300 la sută creditele acordate de bănci pentru a plăti obiectele pe bucăţi. Dintre acestea multe sînt cele la produse cu valori mici cum ar fi maşinile de spălat sau televizoarele. Chestie care este fireşte de bine pentru consumatorul care exersează în mic relaţia cu banca, unde merge, fie şi indirect, să ceară nişte bani şi îl învaţă să se gîndească lună de lună că are nişte lei de pus deoparte, pentru rată. Şi nu trebuie să uităm că acum tot omul are ocazia să-şi populeze casa cu aparatură care să îi facă viaţa mai uşoară. România se află în epoca de piatră a creditelor şi firmele de electrocasnice, împreună cu hipermarket-urile, tocmai au început să folosească roata.

Magazinele de calculatoare, cele de vînzare cu amănuntul a electrocasnicelor, precum Altex, Flanco, Domo, hipermarket-urile, precum şi reprezentanţele marilor firme de aparate de bucurat viaţa în casă vînd toate produse în rate. Cel mai bine o fac însă Altex, Flanco, Domo şi hipermarket-urile, a căror strategie de vînzare se bazează pe asta. În aceste magazine fie găseşti toate detaliile afişate, împreună cu salariul minim pe care trebuie să îl ai înscris pe cartea de muncă, salariu care coincide de multe ori cu salariul minim pe economie, dacă nu te arunci la produse prea scumpe, fie pe cineva care ştie toate aceste detalii.

La reprezentanţe, care au o altă strategie de marketing, unde clienţii cumpără de obicei cu banii jos, poţi să ai surpriza ca toată lumea să aibă senzaţia că vorbeşti limbi străine, cînd spui cuvîntul *rate*. Am intrat într-o zi într-un astfel de magazin, unde, spre deosebire de altele de acest fel, sînt angajaţi tineri şcoliţi şi politicoşi, m-a întîmpinat o vînzătoare grasă şi neplăcută ca o şefă de raion din Bucur Obor. De fapt, m-a întîmpinat este impropriu spus, pentru că a trebuit să mă duc eu la madama care se credea Mahomed. Am întrebat-o dacă pot să cumpăr în rate. Evident că puteam, din moment ce preţurile erau afişate şi întregi, şi pe o lună de zile. „Dar ce vreţi să cumpăraţi?" „Un fier de călcat", am răspuns în criză de inspiraţie. „Da, cred că se poate, dar trebuie să vă duceţi să vă interesaţi la bancă, eu nu ştiu nimic." Am întrebat-o cît trebuie să am salariul. Atunci, vînzătoarea m-a privit jumătate cu milă, jumătate cu dispreţ, ca pe cineva care nu e în stare să scoată două milioane din buzunar, pentru ca să mi-o taie apoi din scurt: „Mare". Mă interesa sincer: „Ce înţelegeţi dumneavoastră prin mare?". Am aflat că un salariu de peste 5 milioane trecut pe cartea de muncă. Deci ceva peste dublul preţului. Mergînd pe acest principiu, cineva care ar vrea să cumpere un calculator care costă o mie de dolari ar trebui să aibă un venit de 2.000 de dolari pe lună.

La Carrefour, Cora, Altex, Domo şi Flanco, condiţia este de obicei ca salariul net, înscris pe cartea de muncă, să fie cel puţin dublul ratei. Ratele pot varia de la patruzeci de mii la un milion, în funcţie de bunul pe care vrei să îl cumperi şi de perioada în care vrei să îl achiţi. Sistemul are un succes nebun, fiecare dintre ele, fiind cozi de o jumătate de oră la plata ratei lunare. Foarte mulţi cumpărători iau mai multe produse în acelaşi timp, iar produsele cu preţuri derizorii sînt date în rate pentru a intra într-un calup cu altele mai babane. „Foarte puţini sînt cei care cumpără un epilator sau un uscător de păr în rate", spune un vînzător dintr-un astfel de magazin, „pentru că mai mare este trambalarea cu adeverinţa de salariu şi restul, decît cîştigul. De obicei le iau împreună cu altceva, fiindcă ce mai contează o rată de şaizeci de mii cînd ai deja una de nouă sute?"

Avantajele cumpăratului în rate sînt că te poţi duce fără nici un ban în portofel şi te poţi întoarce acasă cu un camion de lucruri şi că nu te ustură la buzunar din prima. Dezavantajul principal ar fi că la o dobîndă de treizeci la sută pe an, ajungi să dai în trei ani aproape dublu pe ce ai cumpărat.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Unirea din vorbe

A fost Ziua Naţională a României. De dimineaţă m-a trezit telefonul unui prieten pus pe „ştouri". Amicul mi-a urat zeflemitor *La mulţi ani,* după care m-a pus să deschid televizorul. PRO TV sărbătorea opt ani de emisie, iar la ştirile B1 şi Prima TV am văzut fundiţe cu tricolor în colţurile ecranului. L-am închis. Televizorul, evident.

Am stat apoi preţ de cîteva minute cu ochii în tavan şi m-am gîndit cum o să sune emisiunea. Evident, România trebuia să vorbească în direct despre 1 Decembrie. Am calculat variantele. Puţine. Tema patriotismului o lansasem în urmă cu un an, despre festivism mai discutasem şi cu alte ocazii, iar gloria înaintaşilor n-a adus niciodată prea multă audienţă. Subiectul a venit la al doilea telefon, dat de acelaşi prieten. M-a întrebat dacă vreau tort de Ziua Naţională şi în momentul acela – nu mă întrebaţi de ce că habar n-am! – m-am gîndit că, desigur, cea mai nimerită temă ar fi unirea însăşi. A noastră, a românilor.

Aşadar, despre cît de uniţi (mai) sîntem. Primul telefon a venit de la un ascultător uşor agitat care a decretat sec şi fără echivoc că nu mai avem nici un fel de unitate. „De ce?", am întrebat eu, naiv. „Din cauza nenorociţilor de politicieni, dom'le!", a bubuit răspunsul. N-a detaliat. A închis telefonul, lăsînd locul unei doamne stabilită de ceva vreme în Austria. „Românii nu sînt nici mai uniţi, nici mai dezbinaţi decît alte popoare şi eu zic să terminăm odată cu toată văicăreala asta!". Am rugat-o să-mi dea un exemplu de solidaritate românească în jurul unei idei. A făcut o pauză, apoi a bîiguit ceva despre comunişti şi europeni. Cînd am întrebat-o dacă se simte aparţinînd unui grup unit sau măcar unitar din societatea românească, a mărturisit că a renunţat la cetăţenie în urmă cu ceva vreme. La momentul respectiv nu mi-am dat seama ce se ascundea în spatele acestei confesiuni. Acum, după cîteva ore bune de la acel moment, realizez că doamna cetăţean austriac avea tonul unei persoane eliberate de o povară. Se simţea confortabil vorbind despre cum ar trebui românii să termine cu văicăreala pentru că reuşise să scape de obsesia introspecţiilor. Nu mai voia să ştie dacă există unire sau solidaritate pentru că trăia deja în două lumi fără să aparţină nici uneia şi singura ei şansă de a se linişti psihic era aceea de a decreta sus şi tare – sau măcar pe un post de radio – că nu există nici un fel de diferenţe între popoare. Sau, mă rog, nu atunci cînd vine vorba de solidaritate şi unire.

Într-un moment din cele care apar pe neaşteptate într-un dialog ca iepurii din pălărie, m-am întrebat dacă ideea de integrare în UE nu e cumva cel mai bun exemplu de uniune naţională în jurul unei idei şi chiar a unei cauze. Am gîndit cu voce tare şi răspunsul n-a întîrziat să apară. Un domn din Sibiu mi-a tăiat elanul în treizeci de secunde. „E o falsă percepţie, domnule. Nu poţi fi unit în jurul unui lucru despre care nu ştii mai nimic". Am încercat să parez lansînd ideea sondajelor de opinie în care integrarea în Europa şi NATO e susţinută de români într-un procent de la înălţimea căruia te ia ameţeala. „Păi, sigur, toţi oamenii vor să ajungă în rai, chiar dacă nu ştim prea multe despre locul respectiv. E simplu, Uniunea Europeană seamănă pentru mulţi dintre români cu raiul, de ce n-ar răspunde sondajelor de opinie că vor să ajungă acolo?!". Am amuţit cîteva secunde pentru că pe moment n-am găsit replică. Şi, dacă vreau să fiu sincer pînă la capăt, n-am nici acum.

În fapt, ce ne uneşte? Sau ce ne mai uneşte? Cîtă solidaritate şi ce fel de unitate e în gloata adunată în jurul fîntînilor arteziene la fiecare victorie importantă a echipei naţionale de fotbal? Cîtă unitate exprimă jeturile de urină care pătează zidurile Senatului şi ministerelor din zonă la fiecare mare miting sindical din Piaţa Revoluţiei? Ce fel de coeziune ar trebui să identificăm în cozile uriaşe şi triste din faţa cazanelor cu fasole şi cîrnaţi împărţite moca românilor „bucuroşi" că s-au împlinit 85 de ani de la Marea Unire?

La aceste întrebări n-a răspuns nimeni pentru că le-am oprit în gînd. Au rămas nerostite aşa cum nerostită a rămas şi înjurătura pentru amicul care mă întreba dacă vreau tort de Ziua Naţională.

▲

Cu ochii-n 3,14

EXISTĂ OAMENI CARE TE ÎNVAŢĂ CĂ ROMÂNIEI I-AR TREBUI 60 DE ANI PENTRU A FRÎNA POFTA INSAŢIABILĂ DE EROU A POPULAŢIEI-CONCEPT

● Din nesecatul humor al oamenilor-de-fotbal, o foarte plastică definiţie a prostiei umane formulată de impresarul Victor Becali, la ultimul *Recurs al etapei:* „există oameni care, cînd fulgeră pe afară, zic că se fac poze". (**R. C.**)

● Pe strada Valea Dragă din Poiana Braşov, coşurile de gunoi te învaţă ABC-ul: *Asiguraţi Braşoveni Curăţenia.* (**D. S.**)

● Ca să ne fie mai clar: specialişti occidentali apreciază că, „avînd în vedere actuala medie de creştere economică a ţărilor din UE (2-4%), noii membri au nevoie de cel puţin 50 de ani pentru a ajunge din urmă ţările Uniunii". Bulgariei – se precizează – i-ar trebui 60 de ani, iar României – adică ţării celei mai întîrziate azi în reforme – chiar 80! Cu experienţa celor 85 de ani de la Unire, se poate spune că bucuroşi le-om duce toate... (**R. C.**)

● Premierul român justifică măsurile de înăsprire a condiţiilor de credit pentru persoanele fizice, măsuri propuse de Banca Naţională, prin necesitatea de a potoli tendinţa necontrolată de consum, care poate provoca inflaţie. Probabil are dreptate, toată lumea ştie ce rea e civilizaţia de consum. Introducerea taxei de 9% la preţul cărţilor s-ar explica, pesemne, prin necesitatea de a frîna pofta insaţiabilă de lectură a populaţiei. Toată lumea ştie: cu cît citeşti mai puţin, cu atît alegi mai bine. (**M. B.**)

● Chris Doyle (operatorul lui Wong Kar-wai şi autorul imaginii superbului *Erou* al lui Zhang Yimou), vorbind la festivitatea de închidere a Festivalului de film de la Salonic: „Mi s-a spus să vorbesc mai lent, dar au uitat să-mi dea şi o bere ca să reuşesc chestia asta..." (**a. l. ş.**)

● Luni seara, PRO TV a serbat, într-o emisiune specială moderată de Teo, cei 8 ani de existenţă. Mult mai puţin fastuoasă ca în alţi ani, emisiunea-petrecere a avut ca invitaţi o seamă de manelişti care au închinat imnuri de mulţumire proteveului. Totul sub sloganul-concept *tupeu de proteveu!* Pînă aici, totul poate părea OK. Dar cine sînt „duşmanii" proteveului, invocaţi (de rău!) în toate cîntecele? Să fie concurenţa? Să fie rating-ul? Cred că cei mai aprigi sînt chiar producătorii din televiziune. (**M. M.**)

DUPĂ ULTIMELE SOCOTELI, 34 DE BRICEGE ŞI O CARTE ÎN MÎNĂ ARATĂ CĂ VALORILE NAŢIONALE S-AR FI PUTUT NUMI, PE BANII NOŞTRI, IEFTINE

● Revenire: după ultimele socoteli, în topul celor mai importante personalităţi din istoria Germaniei (vezi şi *Dilema* nr. 554), stabilit prin votul a 1,8 milioane de participanţi, pe primul loc este Konrad Adenauer, urmat de Martin Luther şi Karl Marx. (**R. C.**)

● Presa de marţi, 2 decembrie a fost în general surprinsă de amploarea măsurilor de securitate luate cu ocazia sărbătoririi la Alba Iulia a Zilei Naţionale. Aflăm astfel că „cei 2.000 de agenţi de ordine însărcinaţi cu protecţia preşedintelui şi premierului au reuşit o captură de zile mari: 34 de bricege şi cuţite" *(Ev. zilei).* Ziarul sugerează că acestea ar fi urmat, probabil, să taie pita şi slana din traista participanţilor. Dar instantaneele săptămînii ne vin de la Bucureşti, surprinse de fotoreporterul ziarului *Naţional:* un maidanez alb cu pete negre deasupra ochilor, care a însoţit toate etapele paradei de la Arcul de Triumf, fofilîndu-se printre generali, oameni politici şi înalţi ierarhi. (**A. C.**)

● De Ziua Naţională, pe TVR2, istoricul Mihai Retegan a moderat un maraton, desigur, pe teme istorice. Patru ore, moderatorul şi-a primit invitaţii într-un studio aranjat retro-bombastic, cu două jilţuri în prim-plan şi cu un şemineu învelit „neglijent" în mătase galbenă în spate, lîngă care a stat smirnă, în picioare, un băiat cam tomnatic ce graseia cînd dom' profesor îi dădea voie. Avea o carte în mînă şi era (evident) jenat de situaţie. La final, după ce Mihai Retegan s-a întreţinut vreo oră cu Theodor Meleşcanu, am fost convinsă că statuia studentului pedepsit cedase nervos şi plecase să bea o bere. Nici vorbă. Făcuse un pas în faţă, se ţinea de carte, dar nu ceda. Treceţi, domnilor, pe la *Dilema,* că vă dăm noi un scaun. Sau măcar o strapontină. (**S. S.**)

● Singurul tren de dimineaţă cu care poţi să mergi de la Bucureşti la Sibiu arată îngrozitor. Un neamţ de lîngă mine încerca să atingă bancheta cît mai puţin şi ţipa prin telefon la secretară: „Asta nu e clasa I!!". Deşi pe bilet aşa scria. Aş vrea să văd prin ziare reclame de genul: „CFR SA este prima organizaţie din România care a schimbat banchetele jegoase"; „Prin grija ministrului Miron Mitrea, există săpun la WC-ul de la clasa întîi" sau „Ministrul Miron Mitrea a inaugurat un sistem european de măturare a compartimentelor". (**C. G.**)

● Două proiecte premiate recent de Ford Motor Company, cu ocazia „Conservation and Environmental Grants 2003": „Timpul apei, timpul nostru" şi „Apa cît de mare vine, piatra tot în vad rămîne" – acesta din urmă realizat de „Cercul etno-folcloric «Ilincuţa Şandrului» al elevilor Şcolii nr. 1 «Mihnea al III-lea» din comuna Frăţeşti". Au descoperit şi americanii valorile noastre naţionale. (**C. P.-B.**)

● Din întîlnirea Nicolas Sarkozy – Jean-Marie Le Pen (la emisiunea „100 minutes pour convaincre"), aceste ultime cuvinte ale primului – memorabile: „Iată încă o deosebire între noi doi, dle Le Pen: dvs. daţi greş de 40 de ani, şi de 40 de ani încă mai sînteţi în politică!". Emisiunea s-ar mai fi putut numi: „100 minutes pour *vaincre*". (**a. l. ş.**)

● O reclamă prin care CFR SA ne anunţă apariţia noului *Mers al trenurilor* se încheie astfel: „Vă urăm o călătorie plăcută şi sigură!". Dragă cefereule, cred că pe banii noştri ar trebui nu să ne „urezi" o călătorie plăcută şi sigură, ci să ne-o asiguri. Părerea mea! (**M. V.**)

● Unui copil i se făcea un test pentru a se vedea la ce e alergic. Rezultatul a fost ciocolata. „Nu mai trebuie să mănînce nimic cu ciocolată", a decis doctorul. Spre uşurarea tatălui hîtru, care s-a gîndit imediat la buzunar, zicînd: „Ieftin, puiule, bine că n-ai alergie la lapte sau la corn". (**A. M.**)

ÎN ACEASTĂ PERIOADĂ, AŞTEPTĂM CUVENITA IDEE CREATOARE ÎNTRE OGLINZI PARALELE

● Într-un fax primit la redacţie şi pe care mi-au căzut întîmplător ochii ni se comunică: „Noi, Bucureşti Mall, în perioada 1-31 Decembrie 2003 organizăm după cum urmează: *Perioada 1-6 Decembrie 2003.* 1 Decembrie – Ziua Naţională a României (fanfara Şcolii Militare de Muzică – 25 de membri). (...) Trei actriţe costumate în zîne vor «călători» prin Bucureşti Mall atingînd cumpărătorii cu o baghetă fermecată. (...) «Expoziţie» de pantofi în care copiii Mallului – Moşului Nicolae – vor primi daruri chiar în ghetuţele lăsate de cu seară la intrarea în centrul comercial Bucureşti Mall. (...) În această perioadă aşteptăm promisiunile dumneavoastră punctuale sau permanente în eventualitatea unei colaborări." Întrucît, în ceea ce mă priveşte, exclud eventualitatea unei colaborări, aş veni cu o sugestie deopotrivă punctuală şi permanentă: poate n-ar fi rău ca zînele acelea, dacă tot sînt pe-acolo, să atingă cu bagheta lor fermecată şi limbajul trimiţătorilor de mesaje prin fax, preschimbîndu-l într-unul ceva mai limpede şi mai normall. (**D. S.**)

● Titlul articolului meu despre Sărbătoarea filmului francez & Festivalul filmului britanic (de săptămîna trecută) era „The Français & les Brits make du cinéma"; devenit subtitlu, a dispărut pînă la urmă de tot... Pentru franglofonii de pretutindeni, fac aici cuvenita reparaţie. (**a. l. ş.**)

● În finalul hénormului *Napoleon* (România 1), Împăratul învins are o idee fulminantă: să abdice şi să treacă Oceanul pînă în Canada de unde va pleca să străbată cele două continente, de sus, din Nord, pînă jos, în Ţara de Foc, pentru a studia fenomenele naturii! „Lumea va uita de mine ca militar şi voi rămîne ca savant". Cărui tiran i-a mai venit, la ananghie, o asemenea idee creatoare? (**R. C.**)

● Săptămîna aceasta, cartea lui Mircea Mihăieş *Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele* a avut parte de două cronici, una în *România literară* şi una în *Observator cultural.* Cea din *România literară* se intitulează, oarecum previzibil, „Afinităţi elective". În schimb, cea din *Observator cultural* poartă surprinzătorul titlu „Afinităţi elective". (**M. V.**)

Victor-Iulian TUCĂ

Ora destinului

Pe lîngă rapoartele cu date tehnice ale Comisiei Europene asupra ţărilor orientului european, există şi descrieri mai puţin formalizate ale aceluiaşi spaţiu al continentului. Între cele mai recente, se înscrie aceea a lui Jorgen Moller, prin cronica politică publicată în cel mai prestigios cotidian danez – *Politiken*, un fel de *România liberă* a scandinavilor.

Jorgen Moller îşi începe articolul[1], intitulat *Rumæniens skæbnetim*, într-o traducere aproximativă, *Ora destinului*, cu binecunoscuta *marcă* de export a României imprimată pe retina cetăţeanului occidental: un număr impresionant de copii handicapaţi care trăiesc în condiţii mizerabile, ţigani care sînt discriminaţi constant, blocuri dizgraţioase de un gri dezolant şi nu în ultimul rînd, fosta dictatură comunistă a lui Ceauşescu. Ei bine, afirma explicit Jorgen Moller, această imagine este falsă şi se bazează pe o profundă neînţelegere a realităţilor româneşti. România este mai mult decît atît, este un spaţiu cu extrem de multe faţete, fabulos prin bogăţia contrastelor sale culturale. Arhitectura oraşelor variază de la atmosfera burgurilor germane medievale şi pînă la aromele orientale specifice sudului, muzica este îmbietoare, iar mîncarea pe măsură (mai puţin prostul obicei al lipsei de dozaj), oamenii prezintă o diversitate atrăgătoare, există proiecte culturale care exprimă un autentic bun gust etc.

Raţionalismul politic lipseşte

Totuşi, revine jurnalistul danez, imaginea falsă a României apare jutificată din cîteva motive. Perioada de reforme structurale nu a adus bunăstare, ci sărăcie şi corupţie. Deşi la nivelul factorilor politici se clamează că situaţia poate fi schimbată, pre-reuşita unui asemenea demers rezidă în credinţa oamenilor într-o soartă mai bună. Or, constată Moller, spre deosebire de celelalte ţări est-europene, România nu a început să rezolve problemele de fond deoarece *„chiar înainte de a începe înlăturarea unui obstacol, el este prezentat ca imposibil de rezolvat“*. Cu alte cuvinte, românii exhibă mai degrabă un pronunţat fatalism oriental decît pragmatismul specific occidental. Este adevărat, spune Moller, România, în comparaţie cu vecinele sale, are de rezolvat o ecuaţie dublă: ea trebuie să schimbe economia planificată cu una de piaţă şi sistemul totalitar cu unul democratic. Progresul în una dintre cele două sfere nu induce automat progresul în cea de-a doua.

Apoi, politicienii se retrag ori de cîte ori întîlnesc opoziţie la reformele necesare. Şi, fără să fi văzut *Senatorul Melcilor* al lui *Mircea Daneliuc*, se sintetizează cu precizie patimile politicienilor români: lipsa de iniţiativă şi acţiune, dublate de dogmatism şi autoritarism: *„politicienii români nu se gîndesc la ce trebuie să facă, ci mai ales la ce zic alţii despre ei.“*

Pe de altă parte, românii sînt împotriva reformelor (ca şi alte naţiuni, n.m). Nu contează cît de multă logică este în economie, drepturile sociale cîştigate sînt greu de retras. Adevăr care se aplică însă nu doar în privinţa românilor, cît şi a vesticilor, şi necesită cîteva precizări. Demonstraţiile de stradă care au paralizat nu de mult Franţa şi care au scos mii de oameni pe stradă în Italia şi Germania au revendicat *menţinerea nemodificată a unor drepturi sociale* (sistemul de pensii şi şomaj) pe cale de a fi retrase de către guvernele statelor respective. Suedezii care au votat recent împotriva monedei europene şi-au întemeiat opţiunea tocmai pe frica pierderii unor avantaje sociale, specifice democraţiilor scandinave.

Revenind la România, concluzia postulată este corectă: raţionalismul politic lipseşte din societatea românească contemporană.

Exista un astfel de raţionalism politic înainte de instaurarea comunismului? Pentru a răspunde la această întrebare, este prezentat publicului danez un gînditor puţin frecventat în România, în ciuda celebrităţii sale necontestate. Astfel, autorul preferat al lui Jorgen Moller este Panait Istrati. Citînd pasaje din *Chira Chiralina*, *Ciulinii Bărăganului* sau *Spovedania unui învins*, jurnalistul danez punctează accentele majore ale criticii lui Istrati la adresa sistemului politic românesc.

Patru aspecte negative caracterizează societatea românească: *puterea de stat despotică, naţionalismul, versiunea dogmatică de socialism* şi, în concepţia aceluiaşi autor, *relaţia dintre credincios şi Dumnezeu, aşa cum este concepută de biserica ortodoxă*.

În ceea ce priveşte puterea despotică a statului, exemplele din perioada interbelică par neînsemnate în comparaţie cu ceea ce a urmat în 50 de ani de comunism, însă germenii ideologici ai abuzului totalitar exercitat asupra dimensiunii politicului românesc au rămas o constantă în privinţa modului de a guverna. Desfăşurarea evenimentelor postdecembriste, în special violenţa represiunilor concertate cu ajutorul minerilor împotriva societăţii civile şi pînă la modul în care au fost adoptate recentele modificări ale Constituţiei, precum şi actualele atacuri furibunde la adresa celor care mai exercită palid şi ezitant rolul partidelor de opoziţie, exhibă acelaşi despotism moştenit *illo tempore*.

În privinţa *versiunii dogmatice de socialism*, Panait Istrati era convins că nu lupta de clasă este cea care guvernează relaţiile din societate, odată ce există muncitori care pot fi de o brutalitate şi necinste evidente şi, în acelaşi timp, se pot găsi patroni oneşti şi omenoşi. Nu aceasta este varianta de socialism (sau social-democraţie) de care ar avea nevoie o societate bazată pe ideea de dreptate. De altfel, nu întîmplător jurnalistul danez se concentrează pe acest aspect al gîndirii lui Istrati. Danemarca este un model de poliarhie construit pe baze social-democrate în care a învins libertatea şi nu lupta de clasă. Mai mult, în ciuda implicării destul de pronunţate a statului danez în economie şi societate, micul regat practică un liberalism incontestabil. Or, în cazul României post-decembriste, social-democraţia are o singură funcţie: ideologie de partid pentru cîştigarea alegerilor. Există şi o asemănare între Danemarca şi România: ambele state practică o fiscalitate excesivă. Care este însă diferenţa: la noi, taxele contribuabilului sînt îndreptate spre buzunare private. În rest, românii trebuie să se descurce, fiindcă aşa este în capitalism..., statul nu trebuie să intervină de dragul anemicilor săi cetăţeni.

Insuficienta asimilare a democraţiei

Mult mai controversate sînt ultimele două elemente aduse în discuţie de analistul danez, prin intermediul lui Istrati, şi anume naţionalismul românesc şi biserica ortodoxă.

Este adevărat, naţionalismul românesc din perioada interbelică a dăinuit sub altă formă în epoca Ceauşescu şi se păstrează constant şi după 1989. Astfel, ne aduce aminte Jorgen Moller, 20% din electorat a votat la ultimele alegeri un partid extremist: România Mare. Totuşi, ar fi de precizat că, deşi în proporţii mai mici, naţionalismul bîntuie în continuare în Europa: astfel, Partidul Poporului Danez – *Dansk Folkeparti* a devenit a treia forţă politică cu 12 % din mandate, în Belgia Vlaamsk Blok obţine în acest an 18,1% din voturi şi 33% în Antwerpen, capitala Flandrei, ca să nu mai vorbim de recentele alegeri din Elveţia şi victoria SVP-ului (27,7%), partid izolaţionist şi care militează împotriva străinilor şi imigranţilor. Ca atare, naţionalismul rămîne un fenomen dificil de combătut pînă şi pentru democraţiile cele mai avansate.

În sfîrşit, un ultim punct în discuţie este critica pe care Istrati o face bisericii ortodoxe şi a ierarhiei sale birocratice şi imobile. Ideea ar fi următoarea: trăirea relaţiei cu Dumnezeu, obligatoriu mediată de biserică şi de preoţi atotputernici, ar retrage puterea de decizie a indivizilor şi ar induce acestora numai spaime şi neputinţă. Punctul de vedere al lui Istrati, însuşit de jurnalistul danez, este însă controversat şi naşte la rîndul său numeroase critici. În ortodoxie, credinţa se trăieşte în comunitatea de creştini aflată în biserică. Preotul ortodox (ca şi cel catolic, de altfel) are un rol mult mai important decît pastorul protestant, considerat un învăţător şi nu o persoană înzestrată cu har. Chestiuni de dogmă fără reflexe majore în viaţa indivizilor. Este adevărat că încă mai poţi citi în diferite broşuri ale bisericii ortodoxe române sfaturi bune de *Categoria Emil Bobu* a săptămînalului de moravuri grele *Academia Caţavencu*. Cu titlul de exemplu: *credinciosul ortodox păcătuieşte împotriva sîngelui lui Ştefan cel Mare şi a fiilor lui Constantin Brâncoveanu dacă se căsătoreşte cu un necreştin* şi mai păcătuieşte încă o dată dacă este ispitit de *o catolică sau protestantă*... Este exprimat aici un provincialism care distruge vocaţia universală, specifică creştinismului, şi devine ideologie etnică. De altfel, acest lucru a fost analizat pe larg de Daniel Barbu, care observă că ortodoxia română *nu cere participare, ci supunere, nu este federatoare, ci exclusivă*“[2].

Totuşi, nu trebuie generalizat. Există preoţi şi teologi în pas cu timpul lor, iar ritualul ortodox este mult mai complex ca mesaj ontologic decît pare la prima vedere. Oricum, după 50 de ani de comunism, nu fatalismul preoţilor influenţează decisiv neîncrederea românilor în sistemul democratic şi în posibilitatea acestuia de a înlocui o clasă politică abulică şi retardată, ci tocmai *neasimilarea acestui sistem de către marea majoritate a populaţiei*.

O democraţie modernă cere cetăţenilor să reacţioneze faţă de cei care acţionează împotriva binelui comun. Aceasta este premisa fundamentală a unei vieţi publice din care se naşte democraţia liberală. Or, constata Moller, posibilităţile României în această privinţă sînt modeste. Într-adevăr, recenta sugestie a preşedintelui Iliescu cu privire la renunţarea la minimul procent de participare electorală (50% plus 1 din numărul întregii populaţii cu drept de vot) este o mostră de gîndire anti-democratică încercînd legitimarea *de jure* a pasivităţii endemice a românilor, adică exact ceea ce trebuie vindecat, şi nu agravat.

Cam acestea ar fi principalele aspecte surprinse în cronica apărută în principalul cotidianul danez *Politiken*. Lectura politică a societăţii româneşti este mult mai complexă decît alte informaţii de acest gen despre România şi denotă un studiu atent. Trebuie remarcat şi îndemnul de a descoperi un autor român (Panait Istrati) a cărui reflecţie politică se dovedeşte a fi corectă şi actuală.

În sfîrşit, toată această radiografie a lui Jorgen Moller se bazează pe postularea unei diferenţe specifice: distincţia, pe de-o parte, dintre un sistem politic dezastruos prin consecinţele sale asupra stării materiale şi spirituale ale populaţiei şi, pe de altă parte, atractiva referinţa multiculturală şi antropologică constatată în acelaşi spaţiu.

Prima s-a impus atît de pronunţat în ochii vesticilor încît a sufocat orice pretenţie de emancipare din partea altor referinţe. Românii sînt simpatici prin personalităţile lor culturale şi sînt odioşi prin cele politice. Din păcate însă, nu imaginea fabuloaselor romane ale lui Cărtărescu poartă marca României actuale, ci imaginea corupţilor de la Bucureşti, cu aerul lor posomorît şi vinovat, cu spiritul lor de negustori de preşuri orientale.

Pentru Jorgen Moller, pericolul cel mai mare este fatalismul românesc de genul *„pînă la urmă tot ce vor cei de la Putere se va întîmpla“* (vezi adoptarea modificărilor constituţionale). Ceea ce uită jurnalistul danez să precizeze este că, fatalistă sau nu, România va adera, mai devreme sau mai tîrziu, la Uniunea Europeană, fapt care va modifica pînă la urmă configuraţia şi metehnele politicienilor locali. Pentru o schimbare de o asemenea magnitudine este însă nevoie de un timp mai lung decît o generaţie. Pentru români, *ora destinului* nu a venit încă.

Bruxelles, noiembrie 2003

---

1. Articol publicat în *Politiken*, în numărul din 16 septembrie 2003.

2. Daniel Barbu, *Republica absentă*, Editura Nemira, 1999, p. 247.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Magdalena BOIANGIU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@icr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 558
12-18 decembrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SCHIMBĂRI ÎN EST

© C. Bumbuț

„În timpul perioadei de tranziție post-1989, în vreme ce vechile paradigme se prăbușesc și altele noi se află în gestație, se profilează și un avertisment al Europei de Răsărit: feriți-vă de profeții din oficiu, nu aveți încredere în binefăcătorii carismatici ai omenirii și respectați propunerile modeste, dar extrem de semnificative, asociate în mod normal cu noțiunea de drepturi ale omului.“

VLADIMIR TISMĂNEANU

GRATUIT

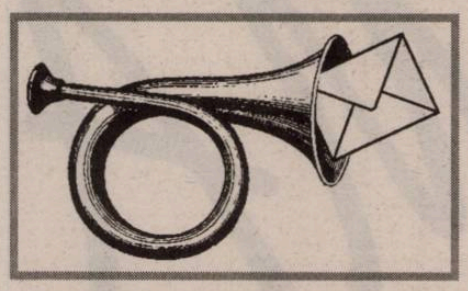

Nr. 555: *„Opera sau viaţa“*

Creaţie fără punctuaţie?

„Opera sau viaţa“ – iată o dilemă peste măsură de subversivă. Chiar înainte de a ajunge la semantica titlului, sau la problemele de hermeneutică filosofică pe care o atare temă le poate ridica, ceva cu mult mai prozaic ne sare în ochi: punctuaţia absentă. Aş, îţi zici, titlurilor le şade bine şi-aşa, fără zorzoane punctuaţionale. Însă tentaţia simbolului ascuns în spatele acestei normalităţi impenetrabil-formale e totuşi mare – lipsa punctuaţiei deschide perspective nebănuite de interpretare, iar orizontul posibilităţilor nu mai este la discreţia semnelor.

Dar asta nu rezolvă mare lucru, dilema rămîne, ba chiar se compune. Nu numai că „opera“ şi „viaţa“ îşi caută definiţiile şi potenţialele sensuri, dar relaţia dintre ele devine o problemă chiar mai dificilă în lipsa semnelor. (Asta ar putea da serios de gîndit asupra codului de semne pe care se bazează orice exercitare a puterii informaţionale – în ce semne credem şi de ce?) Să vedem: putem spune, bunăoară, „Opera, sau viaţa“ în care caz virgula introduce o sugestie transparentă – opera ca *alter ego* al vieţii; putem spune, de asemenea, „Opera, sau viaţa?“ vizînd în acest caz o falsă antiteză de tipul „To be or not to be?“, în care unul din termeni e de fapt subsumat celuilalt (moartea, vieţii; opera, vieţii; sau – de ce nu – chiar Viaţa văzută ca un caz particular de Operă a unui Spirit transcendent pe care, eventual, să-l imităm creînd opere mai mici). Am mai putea specula, dacă şi-aşa am început, pe tema „Opera sau viaţa!“ perorînd ultimativ, spre intimidarea celor mai reţinuţi şi docili, despre necesitatea de a da un sens vieţii, producînd o operă în orice condiţii, fie chiar şi la comanda vremurilor. Dar nu, spunînd „Opera sau viaţa“, a-punctuaţional, sîntem prea de tot lipsiţi de ordine; şi de unde atîta libertate de expresie?

Eh, să ne liniştim totuşi, *„Argument“*-ul lui a.l.ş. e clar: vorbim despre un soi de „sterilitate“ (iar nu despre „abstinenţă“ sau „asceză“) intelectuală, adică despre refuzul de a te lăsa pe tine însuţi pradă urmaşilor. Demersul e justificat, fără îndoială, iar soarta lui Nietzsche stă mărturie mistificărilor la care idolatria semenilor poate supune o operă neînţeleasă. Probabil că nu există autori nemistificabili. Cultura de masă l-a luat pe Baudrillard val-vîrtej şi i-a pus *Matrix*-ul în circă. Marx s-a ales cu pacostea comunismului atîrnată de gît. Ce să mai zici? Unui autor nu-i rămîne decît fie să nu-i pese de receptarea sa, fie să ducă un război de uzură atît cu fanii cît şi cu criticii săi, atît cît viaţa i-o poate permite.

Însă avem, desigur, exemplul singular al lui Michel Foucault care, după propriile-i declaraţii, a încercat – scriind – să-şi piardă chipul şi identitatea. Foucault a reuşit să arate (vezi *„Ce este un autor?“)* că un autor, chiar dacă este – inevitabil – produs al unei ideologii, el contribuie (prin conciziunea interpretărilor oferite) la auto-limitarea ideologiei care l-a format (o esenţială caracteristică vitală, aş spune). De aceea, o operă îşi poate găsi mai bine sensul nu ca program de difuzare al presupusei ideologii a autorului, ci mai degrabă drept un execiţiu util de stăvilire a unei proliferări aberante, anarhice a sensurilor. Ideologiile devin periculoase în măsura în care se poate deriva orice de la ele, legitimînd ulterior interpretarea care prinde cel mai bine la mase. Ideologia autorului (cu vaga sa generalitate) apare întotdeauna mai atractivă pentru public decît detaliile operei în sine; tocmai acesta este şi pericolul – de a psihologiza şi încadra autorul în ideologia sa, ignorînd (conştient sau nu) felul în care autorul însuşi reuşeşte să acţioneze asupra propriei ideatici. Acesta este efortul creativ cerut cititorului – sau receptorului de artă în general –, vis-à-vis de creativitatea autorului. Importanţa unei opere stă deci în felul în care ea reuşeşte să legitimeze viaţa (ca autentic fenomen creativ) în faţa tendinţelor de uzurpare a acesteia. Iar uzurparea vieţii, să o spunem, nu poate fi realizată decît prin fenomenul simulării acesteia (descris de Jean Baudrillard), reproducînd la nesfîrşit nişte simulacre existenţiale lipsite de o adevărată vitalitate prin faptul că simularea necesită o societate narcotizată faţă de durere şi avînd o receptivitate la plăcere intensificată (prin mijloace artificiale) pînă la paroxism. Opera este un dispozitiv anti-manipulare, pentru că trezeşte individul la raţiune.

André Gide spunea, referindu-se la diferenţierea între „Artă“ şi „Viaţă“ *(Prétextes,* Mercure de France, Paris, 1945 – „Lettres à Angèle“, VII, pag. 105), „Opposer l'art à la vie est absurde, parce que l'on ne peut faire de l'art qu'avec la vie. Mais ce n'est que là où la vie surabonde que l'art a chance de commencer. L'art naît par surcroît, par pression de surabondance; il commence là où vivre ne suffit plus à exprimer la vie.“* Iată o posiblă explicaţie pentru apariţia „literaturii de sertar“ în condiţiile dominării vieţii de către ideologia comunistă: „surplusul“ de viaţă neexprimată – inexprimabilă, date fiind condiţiile – este redat vieţii ca „operă“, scriitorul contribuind astfel la limitarea ideologiei, la stoparea freneziei unui sens ideologic devenit aberant. Opera face parte din mecanismul homeostatic mai larg (şi încă puţin cunoscut) prin care viaţa continuă să se salveze pe ea însăşi.

Cosmin DECUN
lifeintegral@hotmail.com

* ***N. red.:*** Pe româneşte: „A opune arta vieţii este absurd căci nu poţi face artă decît pornind de la viaţă. Dar numai acolo unde viaţa dă pe-afară arta are şansa de a se ivi. Arta se naşte din preaplin; începe acolo unde a trăi nu mai e de ajuns pentru a exprima viaţa.“

Nr. 554: *„Laşitatea“*

Articolul lui Dan Goanţă „Efectul de bruiaj controlat“

27 noiembrie 2003

Dragă domnule,

Colaboratorul dvs. („Efectul de bruiaj controlat“) face un cocteil seducător de conspiraţie, zvonuri, intrigă politică, imaginaţie şi afirmaţii nesusţinute.

Afirmaţia explicită care stă la baza acestor alegaţii – aceea că BBC face schimbări editoriale pentru a fi pe placul Guvernului Român – este complet neadevărată şi nu recunoaşte cît de mult preţuim valorile noastre fundamentale de independenţă editorială, integritate şi încredere.

Apreciem faptul că alegaţiile ar putea fi făcute de teamă că BBC-ul şi-ar putea pierde independenţa cîştigată cu greu. Cu toate acestea, vă pot asigura că nu este vorba despre nici o presiune, politică sau de alt fel, asupra restructurării Serviciului Român al BBC. Din oricare parte ar veni, guvern sau independenţi, ne-am opune cu îndîrjire unei astfel de presiuni.

Adevărul este mult mai direct şi mai logic, numai că, din păcate, incapabil să astîmpere asemenea închipuiri înfierbîntate.

BBC a început o revizuire strategică a Serviciului Român. Aceasta presupune o extindere majoră a biroului BBC de la Bucureşti, atît ca număr de jurnalişti cît şi ca facilităţi tehnice. Scopul este să aducă Serviciul Român mai aproape de ascultătorii lui şi să acopere cu mai multă eficienţă

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

principalele provocări care stau în faţa României în anii ce vin. El se va asigura de asemenea că BBC-ul este în cea mai bună poziţie posibilă pentru a răspunde rapid la dezvoltările de pe piaţa media românească.

Echipa extinsă de jurnalişti din Bucureşti va continua să transmită ştiri despre România şi afacerile curente, dar ea va acoperi şi o agendă globală, cu o atenţie specială pentru chestiunile regionale şi europene. Facilităţile de comunicare şi de transmisie sînt extinse la scară mare şi tot mai multe programe vor fi produse şi difuzate de la Bucureşti.

Această extindere presupune că principalul centru al Serviciului Român va fi la Bucureşti, ceea ce atrage reducerea numărului de personal din birourile de la Londra ale Serviciului Român.

Nimeni nu a fost concediat, dar nouă posturi editoriale şi auxiliare au fost imprimate la Londra. Politica BBC bazată pe discreţie şi respect presupune că, în astfel de circumstanţe, BBC-ul nu comentează cazurile individuale.

Deşi apreciem întru totul dreptul oamenilor de a nu fi de acord cu deciziile noastre, este trist că colaboratorul dvs. a ales să se lanseze într-o campanie personală asupra unuia dintre colegii noştri recent decedaţi şi să atribuie motive complet eronate unor doi respectaţi jurnalişti BBC, dintre care unul rămîne, după cum ştiţi, un colaborator regulat şi foarte distins al Serviciilor Române.

BBC rămîne ferm angajat în serviciul ascultătorilor săi prin ştiri şi informaţii demne de încredere, sigure, exacte, imparţiale şi independente din punct de vedere editorial.

Schimbările sînt menite doar îmbunătăţirii serviciilor noastre către ascultătorii români. Orice alte presupuneri sînt neadevărate.

Cu respect,

Mark BYFORD
Director,
BBC World Service & Global News

N.red.: Respectăm, desigur, „politica BBC bazată pe discreţie şi respect“, care nu-i permite să comenteze „cazurile individuale“. Dar în „cazul individual Traian Ungureanu“ este vorba despre un jurnalist excepţional şi foarte popular printre ascultătorii secţiei române a BBC. Pentru opinia publică românească, renunţarea la un asemenea jurnalist este imposibil de explicat prin simpla „revizuire strategică a Serviciului Român“. Cînd e vorba despre jurnalişti de excepţie, nu avem ce face: trebuie să vorbim despre *cazuri individuale.* Dar probabil că între politica BBC şi opinia publică din România e o *diferenţă culturală.*

O avocată a laşităţii

Ne place să credem sau poate am convenit să credem că laşitatea întrerupe derularea firească şi revoluţionară a lucrurilor. Totuşi, în esenţa lui şi poate în inconştienţa lui, laşul nu e doar un conservator al unei stări de fapt insuportabile, ci undeva, în profunzimile sale, se păstrează pentru o mult mai amplă devenire. Tind să cred că dacă mîine laşitatea ar dispărea, poimîine lumea s-ar termina... s-ar termina în sensul că ar atinge cele mai apropiate ţeluri; care, altfel spus, nu sînt nicidecum cele mai îndepărtate ţeluri. Sînt atît de amestecate lucrurile încît, dacă existenţa toată ar avea o singură voce şi dacă ai putea s-o întrebi cînd anume ar vrea să atingă perfecţiunea ţelului ei, existenţa n-ar şti să răspundă. Laşitatea e compensaţia pragmatică a faptului că nu există „Absolutul Imediat“. Şi dacă în „imediat“ revoluţionarul, principialul şi demnul umanoid, se potriveşte perfect cu impulsionarea spirituală a eticii materiale, în schimb, privit prin sticla cuminte a istoriei integrale, agitaţia lui apare de un ridicol superflu. Întotdeauna am avut convingerea că nu poţi circumscrie contemplaţia în etică, cum tot atît de mult am convingerea că adevărata contemplaţie nu va putea niciodată să nu fie etică.

Sînt de acord cu tot ce se spune despre laşitate, dar nu sînt de acord că s-a spus tot. Vina laşului vine direct din carne şi sînge, iar carnea şi sîngele nu pot fi niciodată vinovate.

Laşul nu-şi conservă niciodată ideologia, nici măcar ideile, nici măcar inima, ci doar carnea şi sîngele. Laşul este excrescenţa visceralului care în aşteptarea „aproape eternă“ trece prin pericolul de a se plictisi. Laşul vrea să spună că dacă Omul poate fi totul, în schimb omenescul nu poate fi totul. El nu e duşmanul spiritului înalt, ci doar îl suspectează pe acesta de netotalitate; El vrea să spună că nu te poţi dezlipi pur şi simplu de începuturi ca să ajungi în absolut, pentru că în absolut nu se poate ajunge decît cu începuturi cu tot. Dacă ţii cu tot dinadinsul să fii Om, să-ţi ţii principiile şi promisiunile, să fii demn şi revoluţionar, să fii tu însuţi, trebuie să te topeşti în cauza nobilă a umanităţii. În schimb, dacă vrei toate aceste lucruri, dar nu pentru acum (dar pentru cînd anume, Doamne-Dumnezeule?), trebuie să te abandonezi între naştere şi moarte, adică să ai răbdare, adică să te prefaci că nu ştii că nu participi, adică să fii laş.

Iulia PĂUNESCU
str. Ion Creangă nr. 62
Alexandria

P.S. Nu e drept ca laşii să fie numiţi laşi.

Dacă mă înşel şi laşitatea nu e decît adaptarea deplorabilă a speciei homo sapiens la mediul de viaţă, înseamnă că la ora actuală (în aceste rînduri) specia Om nu se adaptează, ci doar se înşeală pe ea însăşi.

Am zîmbit la...

Modelul stup(orii)

Ţinem să vă semnalăm un detaliu admirabil de semnificativ în dureroasa lui banalitate. Biblioteca Universităţii din Guelph/ Ontario adăposteşte o colecţie impresionantă de reviste de specialitate care acoperă vaste arii disciplinare. Este cu atît mai surprinzător că singura gazetă românească la care această universitate a subscris este *România agricolă.* Prin ce mister albinele carpatine au putut stîrni interesul apicultorilor canadieni – printre care e puţin probabil să se găsească mai mult de o jumătate de duzină de vorbitori de română – este greu de aflat!

Pesemne că asta reflectă faptul că modelul social al stupului (stuporii!) este încă remanent în conştiinţa colectivă românească şi că aceasta este imaginea de sine pe care ne încăpăţînăm să o proiectăm în afară. Din fagurele ce-l împărtăşim.

Cristina IONESCU
&Victor BICEAGĂ

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Campanii. Ce votăm, ce cumpărăm**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Intelectualul, ecranul şi *Cîntarea României de Piaţă*

Ultima „verigă“ din „Lanţul slăbiciunilor publicitare“ al lui Andrei Gheorghe *(Academia Caţavencu,* nr. 48, 2-8 decembrie) merită toată atenţia. „Oricît de cinic ar suna“ – şi Andrei Gheorghe nu are tocmai reputaţia unui autor feciorelnic –, articolul este un avertisment cît se poate de serios.

Despre ce este vorba? Iată, pe scurt: „Întrebaţi orice producător şi veţi afla cît de tare se fereşte televiziunea de intelectuali – ne atrage atenţia autorul. De ce? Pentru că sînt greoi, au barbă şi vorbesc în fraze lungi. (...) Discursul lor este închis, ermetic, arogant şi, ce este mai grav, prefăcut (...). La ce te mai văicăreşti atunci că lumea nu te înţelege, cînd tu o dispreţuieşti? La ce să te asculte cineva cînd vorbeşti doar pentru tine? (...) Priviţi comunicarea ca pe o curvă, declaraţi că nu vă prostituaţi şi vă miraţi că nimeni n-a auzit de voi. (...) Vă place sau nu vă place, ne aflăm în anul 2003 şi, oricît de cinic ar suna, nu sînteţi decît nişte produse.“ Este vorba despre intelectualii de care se fereşte televiziunea.

„Aflaţi că în România, în 1989, s-a petrecut ceva“ – ne mai spune Andrei Gheorghe. Şi acest avertisment nu este cinic, ci doar realist: în afară de regim, s-au schimbat regulile şi mijloacele comunicării; s-a schimbat „limbajul“, în sensul larg al termenului. Tehnicile „oratoriei“, acest marketing al vorbei, nu mai pot fi în consecinţă aceleaşi. Am aflat-o pe pielea mea, continuînd o vreme să ţin cursuri aşa cum ţineam prin '90-'91: intelectual cu barbă şi eu, m-am mirat la rîndul meu de ce nu mă mai ascultă nimeni; apoi am priceput şi am schimbat discursul. Am început să „vînd“ altfel aceeaşi „marfă“. Dacă îmi place sau nu este altă problemă. Este cert însă că a desconsidera această schimbare seamănă a dispreţ sau a impotenţă, singurul mijloc de a asigura comunicarea devenind în acest caz puterea dată de statutul academic. Iar aceasta nu înseamnă nimic – sau aproape nimic – în lumea tele-comunicării publice. Aviz deci amatorilor!

De aici încolo, însă, lucrurile se complică. „Vă reproşez (...) totală inabilitate de a transmite publicului ceea ce încercaţi să construiţi“ – mai spune Gheorghe. De acord cu „inabilitatea“, dar cum adică „publicului“? Care public? S-ar zice că publicul este unul singur, general şi unitar: publicul televiziunii. Acesta este singurul care contează, Publicul cu majusculă, un fel de Măria sa Poporul în faţa căruia toţi trebuie să se închine. La rîndul ei, televiziunea devine astfel piaţă prin excelenţă, cea care dă adevărata măsură a „produselor“ (intelectuale în acest caz), vandabile sau nu. Iar bursa acestei „pieţe“ o constituie ratingul. Această viziune, pe care nu ştiu dacă Andrei Gheorghe o împărtăşeşte sau nu, dar care am convingerea că reprezintă o evidenţă pentru „producătorii de televiziune“, constituie însă o ciudată *Cîntare a României de piaţă*, un **populism comercial** care nu este decît aceeaşi Mărie cu altă pălărie faţă de populismul ideologic al comunismului. Publicul nu este „tot publicul“ sau „majoritatea publicului“ decît într-o abordare populistă. De asemenea, după cum nu există „Public“ ci „publicuri“, nu există „Piaţă“ în genere, ci segmente specifice de piaţă, cu „mărfuri“ diferite, reclamînd modalităţi specifice de „marketing“. Pentru „marfa“ mea, de pildă, marketingul se cheamă CV şi nu *talk-show*. De unde atunci acest orgoliu nemăsurat de a considera că dacă n-am apărut pe sticlă se cheamă că „nimeni n-a auzit de noi“ şi că „numele Dumneavoastră va rămîne etern anonim“? De unde şi pînă unde ideea că „am apărut pe sticlă, deci exist“?

Această frenezie populistă în care contabilul a luat locul primului secretar face ca producătorii de televiziune să vadă paiul din ochiul intelectualilor, dar nu şi bîrna din propriii lor ochi. Sînt absolut de acord că de cele mai multe ori intelectualii nu ştiu să-şi vîndă marfa pe piaţa ecranului – ceea ce nu înseamnă însă neapărat că nu ştiu să o facă pe pieţele lor specifice, poate singurele care îi interesează. Dar pe nici o piaţă modernă producătorul nu este cel care îşi vinde propria marfă; aceasta este o altă meserie. Unde sînt deci meseriaşii în marketing cultural, care să ştie cum se ambalează diferitele mărfuri intelectuale, acoperind cu ele diferite nişe de piaţă sau creînd noi segmente de piaţă? Pînă acum, singurul produs cultural „marketizat“ de televiziuni pare a fi muzica, iar soluţia este una de o creativitate cutremurătoare: vrei să cînţi, îţi tragi nişte silicoane!

În această privinţă, Andrei Gheorghe pare a fi şi el de aceeaşi părere, căci îşi încheie articolul cu următorul sfat adresat agenţiilor de publicitate: „decît să creaţi campanii sociale de o jalnică şi îndoielnică «bună intenţie», încercaţi mai bine să vă cheltuiţi resursele în această direcţie.“ Altfel spus, vindeţi şi intelectuali; unii s-au îmbogăţit din mai puţin de atît...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Hipercorectitudinea lui Dan Matei Agathon

Dan Matei Agathon este un om extrem de corect, cu o înclinaţie naturală către echilibru şi principii de viaţă stricte. Sau cel puţin aşa lasă să se înţeleagă ultimele comunicate de presă semnate de domnia-sa. Într-un drept la replică se plînge că redacţia cotidianului *Naţional* a scris despre o presupusă înţelegere secretă între PRM şi PSD. Ştiind ce e corect şi ce nu, secretarul general al PSD se plînge că „semnatarul articolului s-a mulţumit să citeze aşa-zise «surse», însă ne îndoim că în acest mod a fost respectată regula verificării informaţiei din trei surse independente“. Pentru că a publicat un articol asemănător, şi *Ziua* s-a ales cu o mustrare: „Considerăm că respectarea unei reguli minime de deontologie profesională ar fi presupus cel puţin verificarea informaţiilor vehiculate în articol întrebînd şi reprezentanţi ai Partidului Social Democrat.“ Deci, jurnalismul corect se face doar cu trei surse independente, după ce a fost întrebat subiectul unei dezvăluiri dacă este de acord să se scrie despre el.

Apoi, a trimis o scrisoare deschisă către directorul postului B1 TV unde se arată nemulţumit că, deşi PD şi PNL s-au aliat, realizatorii de emisiuni continuă să invite cîte doi reprezentanţi, unul liberal, celălalt democrat, şi unul singur din partea PSD: „Acest fapt s-a reflectat şi într-un timp inegal acordat partidului nostru, care a beneficiat practic doar de 33% din spaţiul de emisie... Ceea ce înseamnă că într-o dezbatere la care participă un reprezentant al Partidului Social Democrat poate să fie prezent doar un exponent al Alianţei electorale PNL-PD, ceea ce asigură echilibrul politic necesar şi un spaţiu de emisie egal... În caz contrar, doresc să vă anunţ pe această cale că Partidul Social Democrat nu va mai participa la dezbateri politice la care sînt prezenţi cîte doi reprezentanţi ai alianţei.“ Secretarul general al partidului pare să nu fi observat că, deocamdată, justiţia imparţială nu a asigurat o existenţă legală alianţei. O alternativă ar fi să fie invitaţi şi doi reprezentanţi ai PSD, eventual unul din aripa Iliescu, celălalt din aripa Năstase. Tot Dan Matei Agathon protestase pentru că Stelian Tănase i-a invitat pe H.-R. Patapievici şi Adrian Cioroianu la o emisiune despre ziua naţională, o emisiune profund nepatriotică, de altfel. Spiritul de corectitudine al domnului Agathon ar cere ca la o asemenea emisiune să fie invitat şi un intelectual simpatizant al actualei puteri.

Tot Dan Matei Agathon îi scrie şi domnului Cristian Tudor Popescu, în calitate de preşedinte al Clubului Român de Presă, doar pentru a se plînge de cele două articole apărute în *Ziua* şi în *Naţional*, şi doar pentru a-l anunţa că dă în judecată cele două publicaţii, fără a-i cere nimic.

Un străin care nu ştie mare lucru despre România ar înţelege din acest şir de mesaje că sărmanul PSD este un model de onestitate încolţit de duşmani bogaţi care acţionează din umbră şi cumpără o presă ticăloşită, care denigrează permanent PSD. De aceea, bietul PSD încearcă să impună acestor ziarişti venali standarde şi reguli de bună purtare obligatorii într-o societate ce se vrea civilizată. Realitatea este însă cu totul alta. În realitate: *Freedom House* a plasat România, condusă de PSD, în categoria ţărilor cu presă „parţial liberă“, ceea ce este catastrofal pentru o candidată la integrarea europeană. România este, de altfel, singura din grupul ţărilor cu pretenţii europene din lista unde mai figurează Moldova, Ucraina, Rusia şi ţările din Caucaz. În realitate: PSD a cotropit presa locală, pe principiul: „dacă se scrie de rău, cumpără ziarul“. În realitate: *Ziarul de Vrancea* este o publicaţie victimă şi ceea ce se întîmplă acolo este semnificativ pentru statutul presei locale. Pentru că nu a putut să îi închidă gura, Marian Oprişan foloseşte toate mijloacele administrative pentru a-l suprima. După ce a desfiinţat punctele de vînzare ale ziarului şi după ce a forţat firmele private de distribuţie să nu-l mai preia, filiala locală a Rodipet a renunţat „de bunăvoie“ la o serie de chioşcuri, singurele unde se mai putea vinde *Ziarul*. S-a interzis prezenţa vînzătorilor volanţi ai publicaţiei pe străzi, pentru că Focşaniul este un oraş european, iar aceştia stricau imaginea. Volanţii circulă la Paris şi Viena, dar nu în Vrancea. În realitate: în mai 2003, chiar de ziua mondială a libertăţii presei, Dan Matei Agathon, la acea vreme ministrul Turismului, s-a adresat telefonic ziaristei Sânziana Ionescu de la *Adevărul:* „Noi doi cred că avem o problemă. Te potoleşti sau e nevoie să vorbesc cu Cristian Tudor Popescu (care în acest context nu este „domnul preşedinte“ ca mai sus), să retrag publicitatea din ziarul vostru?“. Hipercorectul Dan Matei Agathon a ameninţat că nu mai plăteşte reclamă din bani publici unui ziar unde se scrie urît despre el personal. A fost prima recunoaştere publică a unui mecanism prin care liderii PSD folosesc instituţiile şi bugetul statului pentru a cumpăra tăcerea presei. În realitate: dacă vom înţelege de ce CFR sau aeroportul Otopeni au nevoie de reclamă, vom înţelege şi de ce are Miron Mitrea o imagine atît de bună şi e permanent lăudat. În realitate: televiziunile private centrale au datorii la bugetul de stat (fie direct, fie prin alte firme ale patronilor, cine nu crede poate verifica pe site-ul Ministerului de Finanţe). În aceeaşi realitate, Agenţia de Monitorizare a Presei a numărat că 70% dintre ştirile politice se referă la PSD. În realitatea de la televizor, premierul Năstase e copleşitor de prezent, fiecare cuvînt rostit de şeful executivului devine o ştire. De aceea, deşi este un om inteligent, dă impresia că spune multe prostii. În realitate: ziariştii din Timişoara au făcut un marş protestînd faţă de agresiunea suferită de colegul lor, corolar al unui lung şir de violenţe împotriva jurnaliştilor, cu autori necunoscuţi sau cunoscuţi, dar nepedepsiţi. În realitate: licenţele de emisie sînt date posturilor prietene. În realitate, hipercorectitudinea domnului Agathon este o strategie de tip: „dacă nu poţi să-i convingi, zăpăceşte-i!“. Şi este exasperarea rinocerului politic că, deşi s-a străduit atît, mai există cineva care să-l critice. La ocazii festive, despre presă se vorbeşte frumos. Dacă asculta cuvîntările lui Ion Iliescu şi Adrian Năstase de la gala premiilor Clubului Român de Presă, Dan Matei Agathon putea să mai înveţe cîte ceva despre dublul discurs.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Nervozităţi

Relaţiile dintre presă şi reprezentanţii puterii devin tot mai tensionate. În Parlament, jurnaliştilor acreditaţi li se prestabilesc trasee prin clădire ori li se refuză accesul la unele informaţii (de pildă, la listele cu prezenţa senatorilor la lucru!). Premierul a avut în ultima vreme cuvinte de nemulţumire provocate de ziarele care au scris despre o posibilă înţelegere „discretă" între PSD şi PRM ori de prezenţa opoziţiei în unele talk-show-uri. Partidul de guvernămînt a dat un comunicat în care îşi manifestă nemulţumirea faţă de o ediţie a „Maşinii de tocat" a lui Stelian Tănase. Nu e primul comunicat de acest fel, acum cîteva săptămîni a mai existat unul, generat de prezenţa în aceeaşi emisiune a liderilor PD şi PNL, fără să fie invitat şi un reprezentant al majorităţii parlamentare. De altfel, în urma acestor nemulţumiri, dinspre partidul de guvernămînt a venit şi o propunere (în invitarea politicienilor la talk-show-uri să se ţină seama de procentele din sondaje) însoţită de ameninţarea că altminteri PSD nu va mai participa la asemenea emisiuni. Şi, bineînţeles, exemplele pot continua. Iar dacă avem în vedere şi presiunile unor autorităţi locale asupra presei (consemnate şi în Raportul de ţară al UE), se conturează un peisaj destul de sumbru.

Putem fi de acord că în presa română există încă destulă lipsă de profesionalism, că în unele gazete „se plătesc poliţe" sau se practică jocuri de interese, putem accepta că unii gazetari nu sînt tocmai de bună credinţă. Dar asemenea cazuri trebuie tratate individual şi dovedite ca atare. În rest, nemulţumirile puterii faţă de presă trădează imaturitatea democraţiei româneşti. Oamenii puterii au învăţat, de bine de rău, să afişeze comportamentul democratic: acceptă ideea alegerilor libere, acceptă capitalismul (oho, şi chiar le place – chiar dacă sînt încă înamoraţi mai ales de sălbăticia lui). Dar încă nu şi-au format şi *reflexe* democratice: în reacţiile faţă de presă, în dificultatea de a accepta critica şi de a recunoaşte *senin* că şi alte opinii trebuie ascultate şi respectate, se vede cum persistă zgura sistemului totalitar: dacă economia de piaţă chiar le place, iar cu pluralismul politic s-au obişnuit, *pluralitatea discursurilor* îi calcă pe nervi. Comunismul a fost ce şi cum a fost *şi pentru că* (sau mai ales pentru că) a ştiut să controleze, cum spune undeva Vladimir Tismăneanu, „producţia de discurs". Comunismul a reuşit să reziste atîta timp pentru că a sugrumat orice încercare a oamenilor de a se exprima liber. Aşa încît, în societăţile postcomuniste, una dintre pornirile irepresibile ale puterii este aceea de a limita discursul critic, iar atunci cînd acesta se produce, reacţiile sînt pline de nervozitate. În atitudinea puterii faţă de presă persistă un fel de „prezumţie de rea-credinţă": în spatele discursului critic sînt bănuite scenarii complicate, interese nu tocmai curate, jocuri impure. Ziarele şi emisiunile de radio şi TV sînt judecate după criterii politizate într-un stil primitiv: cînd cineva critică Guvernul, înseamnă că „e omul opoziţiei". Şi invers, dacă un jurnalist laudă vreo faptă a executivului, înseamnă că „s-a dat cu Puterea". Tot aşa, faptul *în sine* că un moderator a invitat în emisiunea sa anumiţi oameni politici generează un întreg eşafodaj hermeneutic, un complicat demers de semiotică aplicată: dacă l-a invitat pe X şi nu pe Y, e un semn că face nu ştiu ce jocuri complicate, că vrea să facă vizibilă o tabără sau alta, că se pregăteşte de deputăţie şi că n-are caracter. Într-o asemenea logică, faptul că emisiunea e bună sau proastă nici nu mai contează, interesul publicului nu mai are loc, preocuparea de a crea cu adevărat o dezbatere publică nici nu mai există. Totul e subordonat dorinţei de imagine, totul capătă un sens electoral, de parcă singura raţiune de a exista a presei ar fi aceea de a-i face vizibili pe politicieni. Şi în timp ce oamenii puterii se consumă în asemenea atitudini, statutul profesional al jurnaliştilor continuă să fie precar, iar agresiunile împotriva gazetarilor continuă. Faptul că, la unele ocazii (de pildă, la decernarea premiilor Clubului Român de Presă), preşedintele se declară alături de jurnalişti şi condamnă agresiunile de tot felul trebuie salutat, desigur, dar din păcate nu e decît o floare rară. În viaţa de toate zilele, spaţiul public continuă să fie dominat de un exces de nervozitate faţă de presă şi faţă de opiniile critice. „Prezumţia de impuritate" predomină în felul de a gîndi al multor politicieni ai puterii, iar ideea că oamenii pot scrie pur şi simplu ce gîndesc încă nu e privită cu normalitatea de care e nevoie. Toate acestea nu fac decît să submineze una dintre valorile fundamentale ale societăţilor liberale, fără de care democraţia nu poate funcţiona: *încrederea*.

▲

O nouă apariţie
la Editura Institutului Cultural Român

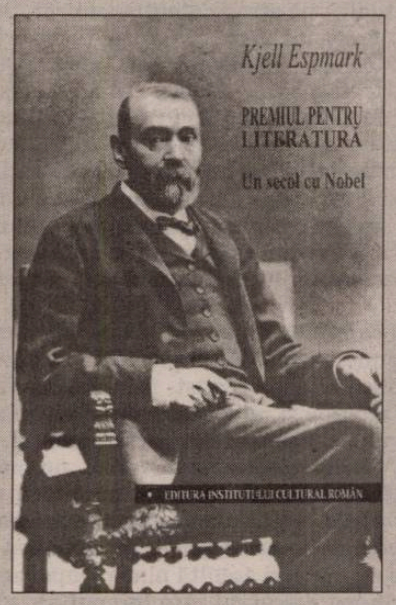

Kjell Espmark,
Premiul pentru literatură – Un secol cu Nobel

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

„Jurnalul inutil" al lui Morand (II)

După alegerea la Academie, multe însemnări privesc reuniunile de la Quai Conti, legate de primirea de noi membri precum şi de redactarea *Dicţionarului*, misiune care, se ştie, le-a fost atribuită academicienilor de către Richelieu încă de la înfiinţare, din 1635. „Cînd *Dicţionarul Academiei* va ajunge la cuvîntul *Virtute*, voi fi părăsit această lume", notează Morand; şi adaugă, sec, că în noiembrie 1971 ajunseseră (ceea ce pentru el, libertinul, era, bineînţeles, o coincidenţă amuzantă) la cuvîntul „cul". Amănunte interesante avem despre intrarea lui Eugen Ionescu la Academie. În ianuarie 1970, unul din academicieni, istoricul de artă René Huyghe, anunţă că Ionescu şi-ar fi retras candidatura. Morand îi telefonează imediat dramaturgului care recunoaşte că, într-adevăr, se simte îngrozitor de intimidat şi că intenţiona să trimită o scrisoare de renunţare. Mai mulţi dintre „nemuritori", pe de altă parte, se tem că autorul *Cîntăreţei chele,* odată ales, va ridiculiza Academia şi se va ţine de farse. Morand devine susţinătorul lui cel mai fervent, îl consideră un copil mare, dezarmat, stîngaci, agresiv mai ales faţă de el însuşi, într-un fel de furie autodestructivă. În ziua scrutinului, Morand îl aduce realmente „pe sus" pe bătrînul Henri Massis, care abia se mai ţine pe picioare şi nici măcar nu prea ştie despre ce este vorba: ce contează, fiecare vot e important, Ionescu iese din primul tur în ciuda campaniei ostile duse de Maurice Druon şi Joseph Kessel. Morand înregistrează, încîntat, figura complet inexpresivă a lui Ionescu la aflarea rezultatului, precum şi faptul că nu-i adresează nici un cuvînt de mulţumire lui Jacques Chastenet, celălalt mare susţinător al lui: „Îmi place mult această totală absenţă de politeţe convenţională".

Pe cît de simpatic îi e Ionescu, acest „clovn metafizic", pe atît de mult o detestă pe Marta Bibescu. Primeşte de la ea, în martie 1969, o scrisoare însoţită de un formular de subscripţie (25.000 de franci) pentru editarea unor pagini despre Proust, formă de cerşetorie mascată pe care prinţesa o practica frecvent în acei ani, cînd însă călătorea la Bruxelles, pentru a participa la şedinţele Academiei regale, numai însoţită de secretară şi cameristă. Marta Bibescu l-ar fi cunoscut pe Proust tîrziu, graţie verilor ei; Proust, pretinde Morand, îi zicea de fiecare dată lui Antoine Bibescu: „Vino să mă vezi, dar să n-o aduci cu tine şi pe vara ta".

Scenă memorabilă, povestită de Hélène Morand: în 1919, aflată la Paris, regina Maria şi-a exprimat dorinţa să-l cunoască pe Proust şi să poarte cu el o conversaţie privată. Hélène s-a dus la Proust să-l ia cu maşina, scriitorul a protestat, deşi era de fapt măgulit că trebuie să se supună exigenţelor unei regine; întrevederea a decurs în chip cu totul surprinzător, Proust, parcă paralizat, era incapabil să răspundă întrebărilor reginei şi să susţină un minimum de conversaţie.

O amintire a lui Morand despre Antoine Bibescu: ministru al României la Washington în perioada prohibiţiei, aducea din ţară lăzi întregi cu sticle de coniac pe care le depozita în saloanele apartamentului. Cînd povestea despre proprietăţile sale din Oltenia, spunea o frază care făcea deliciul lui Proust: *„Orient-Expres*-ului îi trebuie o jumătate de oră ca să *mă* traverseze".

E imposibil, evident, să alegi din sumedenia de anecdote, detalii – care picante, care de-a dreptul crude –, de amintiri despre personaje ilustre ori extravagante, de reflecţii cînd dezabuzate şi cinice, cînd de o ironie casantă. Jurnalul pare a fi fost scris, într-adevăr, fără autocenzură; nu cred că scriitorului îi era indiferentă judecata posterităţii, de vreme ce declară, chiar de la început, că „a scrie doar pentru sine înseamnă să scrii pentru nimeni". Se defineşte, în alt loc, drept un „analist conservator", ce are încă rezerve de violenţă şi o dorinţă de a distruge pe care n-a putut să şi-o satisfacă întrucît s-a pliat convenţiilor sociale. Se descarcă în aceste pagini, din care poţi extrage briliante dar şi otrăvuri: „Instinctul femeii stupide nu o trădează niciodată"; „Maurice Druon se căsătoreşte cu Madelaine, secretara şi vechea lui prietenă. E ca madlena lui Proust: va putea să-şi retrăiască viaţa"; „Nu-l felicit pe Dumnezeu că a inventat omul, dar îi felicit pe oameni că l-au inventat pe Dumnezeu"; „Căsătoria: o femeie în plus, un bărbat mai puţin"; „Despre un bărbat urît: E minunat la pat, dar cum face ca să ajungă acolo?"; „Erotismul astăzi: un spasm social"; „Nuvela îmi place pentru că e slabă. Noul roman e bolnav de celulită"; „Orice femeie care se oferă o face pentru prima dată"; „Subiect de nuvelă: o femeie care se oferă pentru a doua oară, uitînd că se dăduse şi prima oară"; „Bouguereau, pictor ilustru, membru al Institutului. Primea atîtea comenzi încît a spus într-o zi. «Cînd mă duc să fac pipi, pierd 200 de franci». Dacă ar fi suferit de constipaţie, ar fi sfîrşit ruinat"; „Ce vremuri! Chiar şi cei săraci au nevoie de bani"; „Îndemnul lui Epicur: «Ascunde-ţi viaţa» e pîinea luată de la gura scriitorului".

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Despărţirea de politică

Oricît ar suna de ciudat, am impresia că pe măsură ce se apropie alegerile şi circul politic se încinge, despărţirea românului de rînd de politică e tot mai aproape de ireconciliabil. Toate sondajele de opinie confirmă ceea ce oricare dintre noi poate spune în temeiul propriei experienţe sociale: *românii au o părere cît se poate de proastă despre politică*. Încrederea în instituţiile politice majore (Parlament şi Guvern) s-a cronicizat la cote scăzute (dar ne-am obişnuit cu asta, aşa că mergem mai departe ca şi cînd nu e nici o problemă), iar partidele politice sînt privite, al rîndul lor, cu suspiciune. Oamenii politici au un chip public real hidos, un fel de tîlhari hămesiţi dresaţi în minciuna spilcuită şi vorba goală, în totala contradicţie cu ceea ce maşina lor de propagandă vrea să producă sau cu oglinda mincinoasă pe care ipocrizia ori slugărnicia unora le-o pune în faţă, drept *feedback*. Politica, pe malul Dîmboviţei, e departe de a fi înţeleasă ca „acţiune în scopul realizării binelui comun", cum zic filozofii. Succesul nebun al celebrelor *talk-shows*-uri politice, care abundă agresiv în programele noastre TV, nu înseamnă că există o simpatie publică pentru politică şi politicieni. Lumea se uită la aceste emisiuni cu pasiunea cu care urmăreşti o luptă între animale ciudate, se uită să-i vadă pe mai marii zilei cum se fac de rîs, se uită ca să rîdă sau se uită ca să treacă vremea. Una e te uiţi la un *talk-show* ca şi cum ai citi un tabloid şi alta e să te uiţi la un *talk-show* ca şi cum ai citi *The New York Times* – iar noi ne uităm la *talk-show*-uri mai degrabă minaţi de tipul de curiozitate care ne îndeamnă să aflăm ce mai e nou pe sub fustele Bucureştiului sau prin căsniciile altora, decît de grijă de treburile ţării.

Politica, la noi, e fie circ, fie bună acoperire pentru hoţie – cam aşa s-ar sintetiza opinia străzii. În orice caz, politica e o vorbă goală, lungă ca o ciorbă de om sărac, limba de lemn ieşită din creiere de lemn. Gîndiţi-vă, doar, la faptul că în 13 ani nu s-a rostit nici un discurs care să rămînă istoric. Nici unul. Nu există, în toţi aceşti ani, un singur discurs rostit de un om politic care să rămînă de referinţă. Oamenii văd bine că politica e o vorbă care a pierdut pînă şi ultima şansă a unei vorbe: aceea de a rămîne memorabilă. Căci prima şi cea mai de seamă şansă, aceea de a deveni realitate, nici nu a avut-o vreodată.

Înainte de 1989, politica însemna pentru românul de rînd un singur lucru: îngurgitarea unei porţii enorme de rahat. Această percepţie există şi astăzi, dar s-a mai adăugat ceva. S-a adăugat percepţia că politica înseamnă realizarea binelui propriu pe speze publice. Ieri era numai rahatul, azi e rahatul plus hoţia – o dezvoltare, să recunoaştem, „interesantă pe anumite zone" cum ar zice unul dintre cei mai mari maeştri ai vorbei fără sens. Dar, să privim problema pragmatic (e la modă în politica noastră) şi să vorbim un pic despre despărţirea românilor de politică, din trei unghiuri.

Cauze: oamenii s-au deschis către politică cu toată încrederea, imediat după 1989. Primul dezgust a venit cînd lumea a văzut protagoniştii: de sub pulpana ocrotitoare a lui Iliescu au ieşit la iveală oamenii de rang II din anturajul şefilor PCR, alături de „generaţia UTC", tinerii lupi roşii care aşteptau pe la secţiile CC ale UTC sau pe la „Ştefan Gheorghiu" să le vină şi lor şansa. În partea cealaltă, de sub pulpana lui Coposu, au apărut oameni în vîrstă, cu biografii eroice şi istorii fabuloase, dar complet incapabili să conducă o ţară ca România anilor '90, în genere antipatici, cu aer vetust şi aparenţe slăbite. După figurile protagoniştilor, au urmat rezultatele politicii lor: sărăcie, ultimii în Europa, eşec istoric. Astăzi, se pare că nimic nu mai poate readuce încrederea în politică şi politicieni.

Efecte. Îndepărtarea oamenilor de politică a dus la creşterea efortului pentru găsirea de soluţii personale, precum emigrarea, şi la creşterea egoismului şi egocentrismului, pînă la limita pericolului disoluţiei corpului social. Dacă România ar fi o democraţie cît de cît acceptabilă după standardele civilizaţiei vestice, atunci am putea vorbi despre creşterea deficitului democratic, aşa, putem doar spune că despărţirea unui întreg popor de politică este un fel de abdicare naţională. Rămîne locul liber pentru cei care, mînaţi de planuri enorme sau doar de instincte mărunte, umplu, fără cenzură, scena publică. Imposibilitatea strîngerii oamenilor în jurul unui proiect naţional, precum Referendumul asupra noii Constituţii, nu este altceva decît dovada cea mai recentă a marii despărţiri.

Ce-i de făcut. Eu, unul, am încetat să mai sper în reformarea clasei noastre politice. E limpede, după 14 ani de tranziţie, reformele nu sînt tocmai specialitatea noastră. Nu se va produce niciodată o resurecţie a spiritului civic şi a responsabilităţii oneste în politica noastră. Bătrînii sînt irecuperabili, iar tinerii sînt croiţi după chipul şi asemănarea bătrînilor: atîta doar, miros mai frumos şi vorbesc engleză. Speranţa legată de aderarea României la UE mi se pare şi ea un pic naivă – Europa nu va primeni elita noastră politică, ci doar îi va rafina, încă şi mai mult, „tehnicile de supravieţuire" deprinse în noroaiele dîmboviţene. Optimiştii spun că trebuie să tragem mari speranţe de la introducerea votului uninominal. Poate că au dreptate.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Z de la Zoo

Unii văd animalele. Alţii, cuşca.

Nu credeam că mai există grădină zoologică. Sînt deja prea multe instituţii care n-au rezistat în războiul de uzură cu bugetul de stat – ce să mai vorbim de fabrici şi uzine... Şi totuşi, Zoo Băneasa e acolo; cele mai multe dintre apartamente sînt ocupate, iar animalele par suficient de prospere încît să nu cerşească tot timpul biscuiţi vizitatorilor.

Unele dintre ele, mai în etate, au sosit aici înainte de 1989. Pentru ele, Revoluţia n-a însemnat nimic: nimeni n-a venit aici pe TAB să-l dea jos pe director şi să le elibereze. Meniul s-a îmbunătăţit, poate, însă cuştile au rămas aceleaşi: mici, în tradiţia grădinilor zoologice de acum un secol. Noroc că ocupanţii nu ştiu care e situaţia la Zoo Boston sau Bruxelles şi n-au început să se organizeze sindical.

În 14 ani, animalele de la Zoo au avut doar cîteva repere după care să ne judece schimbarea: hainele şi tonalitatea vocii. Nu realizăm, poate, însă acum oamenii vorbesc mai tare în public, sînt cu mult mai siguri pe opiniile lor şi au gesturile mult mai largi. Jena de a ieşi în evidenţă a fost înlocuită cu teama de a nu fi remarcat. Hainele spun şi ele cîte ceva despre schimbare: griul închis şi maroul conformist s-au retras la depou, în dulapuri. Sigur, în cazul celor care şi-au permis să cumpere haine în ultimii ani.

Dacă ar fi putut înţelege ce spunem în toţi aceşti ani, probabil că animalele de la Zoo şi-ar fi îndurat mai uşor captivitatea. Trecînd pe lîngă cimpanzei, oamenii n-au rezistat tentaţiei de a se certa pe votul de la 20 mai. Antilopele au generat cu siguranţă discuţii aprinse despre norocul celor care au prins burse (ehei, anii '90...) şi-au rămas în străinătate. Leul a auzit probabil destule planuri de afaceri cu dozatorul Tec ori blugii aduşi din bazarul de la Istanbul. Sigur că păunul s-a înfoiat şi el în faţa celor care tocmai îşi lăudau în faţa amicilor calităţile rutiere ale maşinii la mîna a doua, proaspăt adusă de la fratele din Germania.

Dar astea sînt doar temele mari: plimbarea de duminică de la Zoo e o bună ocazie pentru a discuta planurile de perdele din sufragerie, chestiunea dureroasă a mură-turilor, finanţarea drumului la socri ori refacerea izolaţiei termice a balconului. Toate în faţa unor animale placide, binecuvîntate de natură să nu ne poată înţelege niciodată. Şi să nu se poată răzbuna pe noi compătimindu-ne în cunoştinţă de cauză.

Dincolo de asta, e de remarcat orbirea selectivă care acţionează asupra fiecărui vizitator. Toţi se învîrt şi se minunează în jurul animalelor. Nimeni nu bagă de seamă cuştile, zăbrelele, opritorile, plasele de sîrmă şi gardurile. Cei mai mulţi dintre vizitatori sînt cu copiii, semn că vizita la Zoo e considerată un moment educativ. Pentru părinţii aceştia zîmbitori, esenţiale sînt exponatele, şi nu lipsa lor de libertate. Să fie pentru că nimeni nu ştie cu adevărat de care parte a gratiilor e libertatea? La Zoo, fiecare are răspunsul lui. Nu c-ar întreba cineva.

În ultimii ani, în jurul grădinii au apărut case, cu garduri chiar mai înalte decît cele care ţin la păstrare animalele. N-au zăbrele la ferestre, iar locatarii par să se poată mişca liber: pleacă şi vin de la slujbă, îşi iau concedii, merg la cumpărături. Din cînd în cînd, probabil că mai merg şi la Zoo, să se inspire poate pentru o nouă haină de blană. Chiar şi ei însă au acasă un pic din spiritul grădinii zoologice: înainte de culcare, fiecare activează sistemul de alarmă, destinat să ţină la distanţă animalele periculoase (din aceeaşi specie, firește). Iar unii – cazuri rare, să nu credeţi că generalizez – se gîndesc poate cu teamă c-ar putea ajunge la rîndul lor în cuşcă, între bare. Dar astea sînt cazuri rare: cei mai mulţi prădători urbani sfîrşesc în patul lor, în cuşca aurită la care lucrează cîteodată o viaţă întreagă. Şi pe care noi, de pe margine, o invidiem.

Ei bine, asta ne desparte cu adevărat de restul animalelor: ele n-ar fi în stare de o asemenea prostie.

▲

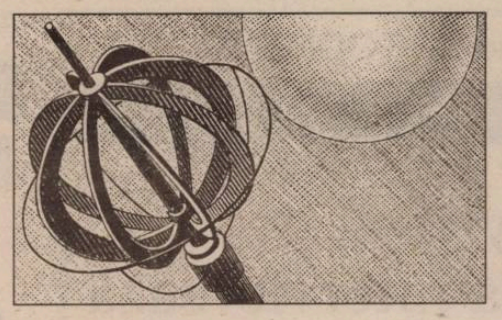

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Rusia unită

Aşa previzibil cum era, rezultatul alegerilor pentru Duma de la Moscova are de ce să fie stînjenitor. Partidul preşedintelui, Rusia Unită, a obţinut 37,1% din voturile exprimate, urmat de comuniştii lui Ziuganov şi de liberal-democraţii lui Jirinovski. Un alt partid al preşedintelui, Rodina (Patria), înfiinţat în urmă cu cîteva luni, are 9%: conducătorii lui, un economist, Glazev, şi trimisul special al lui Putin în regiunea militară Kaliningrad, Rogozin, spun că ei vor redistribuirea averilor obţinute prin fraudă şi apărarea mai energică a intereselor externe ale Rusiei (aşa cum se întîmplă acum în Georgia şi Moldova). Alternativă mai dinamică a ideilor din programul comuniştilor şi al lui Jirinovski, formaţiunea este caracterizată drept naţional-socialistă de către adversarii ei direcţi, liderii partidelor Uniunea Forţelor de Dreapta şi Iabloko. Conform rezultatelor preliminare, însă, nici unul dintre aceste două partide – reprezentînd aspiraţiile democratice – nu a obţinut prin votul pe liste procentul necesar pentru a intra în Duma. Campania electorală condusă cu o mînă de fier de putere a creat avantaje pentru candidaţii la al doilea mandat, ei avînd acces la toate resursele administrative şi de propagandă. Comunicatul Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa a criticat, fără energie, dar în termeni limpezi, procesul electoral: „a reprezentat o regresie în procesul democratic". Ei şi? Cînd Elţîn a înconjurat cu tancurile clădirea Parlamentului şi a tras cu tunul în deputaţii răsculaţi a fost un progres în procesul democratic?

Moştenitor al acestor antecedente, Putin şi-a construit cu migală baza de putere, dar şi opoziţia. Iritat de pretenţiile de autonomie ale comuniştilor, el a creat partidul Rodina care a drenat jumătate din voturile obţinute de ei la alegerile precedente. O parte dintre oamenii foarte bogaţi ai Rusiei îl sprijină pe Putin de teama represaliilor judiciare. Cînd vor fi din nou procese la Moscova, ele nu-i vor mai pedepsi pe liderii comunişti, fracţionişti, spioni şi trădători, ci pe bogătaşii hoţi, spioni şi trădători. Ca şi atunci, poporul va fi alături de putere.

„Capitalismul cu faţă stalinistă" (Iavlinski, liderul partidului Iabloko) se bazează pe ura maselor de oameni ai muncii faţă de capitalişti. „85% din populaţie are o opinie negativă cu privire la oligarhi. Majoritatea susţine măsurile luate împotriva lui Hodorkovski. Partidul Rusia Unită a crescut în sondaje după arestarea lui. Clasa mijlocie – 15% din populaţie – este politic neputincioasă. Fiecare pentru sine. Frica s-a răspîndit peste tot – în mediile de afaceri, între cei legaţi de întreprinderile mici şi mijlocii", se spune în comentariul unui sondaj. Cele două partide „de dreapta" n-au reuşit să convingă că militează pentru evoluţia procesului de democratizare, conducătorii (unii dintre ei autori ai reformelor economice, atîtea cîte au fost) şi membrii lor sînt percepuţi ca gropari ai măreţiei ruseşti, persoane egoiste şi rapace. Sînt la fel de vinovaţi, prin neştiinţă sau neputinţă, pentru că Rusia s-a unit fără ei şi împotriva lor.

Preşedintele Putin s-a declarat mulţumit: „alegerile au fost libere, cinstite, deschise şi democratice. Rezultatul lor reflectă simpatiile reale ale populaţiei". Dacă prima parte a afirmaţiei este puternic contestată de cei care au pierdut sau de cei care n-au cîştigat destul, cea de a doua parte este un adevăr incontestabil pentru cei prezenţi la vot, 56% din populaţie. Cei rămaşi acasă, care ar fi putut modifica tabloul, vor trebui să suporte consecinţele alegerii unui parlament supus stăpînului. Cea mai previzibilă este cea a modificării Constituţiei, în aşa fel încît actualul preşedinte să poată beneficia de un al treilea mandat. „Rusia n-a mai avut un asemenea parlament de pe vremea lui Brejnev. Vechiul sistem politic bazat pe dogma marxistă a împărţirii între dreapta şi stînga a decedat. Începe o nouă eră politică şi partidele care nu au intrat în Duma trebuie să-şi păstreze calmul şi să realizeze că misiunea lor istorică s-a încheiat", a declarat la capătul unei operaţii reuşite, alegerile din 7 decembrie, Vladislav Surkov, unul dintre consilierii de taină ai lui Putin. O altă democraţie originală, chemată să contemple calm propriul deces.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Cyril mă intervievează pentru web

Întrebări ale lui Cyril

Ca şi Anne Rice, locuiţi în New Orleans. Suferiţi de „infestare cu vampiri"? Vă rugăm, pentru comunitatea globală online, spuneţi-ne cîte ceva despre oraşul pe care îl numiţi „acasă" şi despre motivele care v-au făcut să vă stabiliţi acolo.

Nu ştiu de unde vă vin toate ideile astea cu „infestarea cu vampiri". Poţi vorbi de „infestare cu ciumeci", sau de „infestare cu ţărănoi", dar nu amestecaţi vampirii în chestia asta. Întîi de toate, vampirii sînt puţini la număr şi aristocratici. Trebuie să fii foarte norocos ca să vrea vreunul să te muşte. Vampirii sînt foarte mofturoşi şi îşi aleg victimele după podgorie şi buchet, sînt mai chichiricioşi decît vinarii sau furnizorii de la Maxim's. Vampirii stau la New Orleans pentru că este un oraş al nopţii, discret. Localnicii sînt cuviincioşi, cu îngăduinţă pentru excentrici şi celebrităţi, cu o sofisticare cosmopolită. Vampirii se simt la adăpost în acest mediu civilizat, unic în America de Nord unde, cu excepţia New Yorkului, nu există nici un singur oraş sofisticat. Există şi mulţi şarlatani, fără îndoială, dar vampirilor li se face rău de nelinişte şi vomită pe aceşti parveniţi. Vampirii Annei Rice sînt, ce-i drept, dintr-o clasă mai joasă şi mai puţin distinşi decît cei din cercul meu, dar coexistăm cordial, deoarece arareori concurăm pentru aceleaşi delicatesuri.

În romanul dumneavoastră „Contesa Sîngeroasă", aţi scris despre viaţa contesei Elisabeta Bathory, un vampir adevărat, care a trecut printr-o serie de evenimente crîncene în prima parte a vieţii sale, asistînd inclusiv la uciderea celor două surori mai mari. Cînd a încetat Elisabeta să mai fie un copil traumatizat, transformîndu-se într-un monstru? A avut vreodată şansa de a fi „normală"?

Elisabeta Bathory, personajul istoric real din romanul „Contesa Sîngeroasă" (pe care îl mai puteţi găsi în librării sau pe Amazon.com) nu era un vampir. Era, ca şi Marchizul de Sade, o logiciană. Era, ca şi Gilles de Rais, o ucigaşă sadică, pe fond sexual. Traumele sale din copilărie au fost deosebite numai pentru că ea a resimţit satisfacţie sexuală asistînd la crime şi torturi. Nu a avut niciodată şansa de a fi „normală", pentru că a fost dintru început un geniu al răului, cu un apetit extraordinar pentru sexul pervers şi o analistă inteligentă a propriilor porniri şi a legăturilor acestora cu bogăţia, puterea şi senzualitatea. Nu a fost o victimă şi de aceea niciodată nu a încercat-o vinovăţia. A fost unică şi inexplicabilă şi ar fi refuzat cu indignare ajutorul psihiatrilor, dacă ar fi existat aşa ceva în secolul al 17-lea.

Este oare sîngele limbajul dătător de viaţă al speţei umane?

Limbajul, potrivit dr. Julian Semilian, este un extraterestru frumos care a eşuat pe Pămînt, a fost capturat de oameni şi măcuit, făcut bucăţi în mii de limbi şi dialecte. Această creatură făcută aşchii depune un efort demn de milă şi simpatie spre a se reconstitui în poezie. Într-o bună zi tot o să reuşească. În acea zi o să renunţăm să mai folosim banii.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Mătura bucovineană şi americanii

Am mers recent de la Suceava spre Vatra Dornei – la timp pentru a străbate văi împădurite ca-n basme, cu brazi sub care bruma toamnei se strecura acum pentru a nu mai ieşi decît la anul, prin mai. Gura Humorului, Cîrlibaba, Ilişeşti – unde un învăţător i-a pus vioara în mîini micului Ciprian Porumbescu – şi, mereu pe aproape, apele Bistriţei. La graniţa Moldovei cu Bucovina nu mai coboară plutaşi pe apă, dar buştenii dispar oricum de pe dealuri. Aceste locuri poartă două peceţi: lemnul şi vitele. Lemnul este peste tot: în zecile de joagăre pe care le vezi, în camioanele cu care te intersectezi pe drum sau în şindrila placînd pereţii caselor. Vitele, la fel: pete de culoare pe verdele ud al pajiştilor sau pe marginea drumurilor, privind absente şi mergînd legănat, eliberînd spre cer nouraşi de aer cald – ca acum 2000 de ani, la căpătîiul spre care veneau Magii. Pînă nu demult, în satul bucovinean, la capătul staulului mai era zidită o încăpere, în care dormeau oamenii iarna – pentru că niciunde nu e mai cald pe lume decît la botul vitei. După 1775, cînd Bucovina a intrat sub stăpînirea Habsburgilor, împărăteasa Maria Thereza a dat ucazul prin care se opera un *despărţămînt* între locul de somn al animalelor şi cel al oamenilor; actul a fost respectat de cine a vrut-o şi neglijat de toţi ceilalţi.

În Bucovina se aude azi murmurul unei nemulţumiri surde. Mai întîi, pădurile nu au fost restituite, statul nedorind să lase din mînă o comoară bună pentru năimit clienţi politici; Mitropolitul Pimen, la Suceava, a albit tot cerînd pămînturi şi păduri ale Bisericii din fostul Fond Bisericesc înfiinţat de Iosif al II-lea. Apoi, în Valea Dornelor sînt 18 mii de bovine şi nici un abator, ceea ce face ca oamenii să aştepte cu candela aprinsă pe cineva care să le cumpere vitele. La fel, laptele; preţul de achiziţie e mic, iar laptele excedentar mai hrăneşte încă porcii – încă una dintre stările ce o intrigau din cale-afară pe Maria Thereza.

A fost o vreme, în satele Bucovinei, în care o mătură pusă în poartă dădea de ştire că stăpînul casei este plecat cu treburi. Atît şi nimic mai mult: o mătură în poartă. Era vremea poveţelor de spus iarna la foc: cum că „dacă femeia groasă dă cu piciorul în mîţă, copilul va avea păr pe spate" sau că „dacă vei da cu furca în vacă, vita va face viţel crăcănat" sau că „dacă vei băga fus sau lingură în foc să ardă, vei face sugel *(panariţiu)* la degete" şi altele asemenea*.

Ei bine, vremurile astea tihnite au durat, pe aceste pămînturi, pînă la moartea lui Moş Sîrghie. Probabil nu aţi auzit de acest eveniment – de unde şi rostul acestei poveşti. Moş Sîrghie a trăit pînă pe la începutul anilor '60. Cînd treceai pe lîngă el şi-i dădeai *bună ziua*, moşul spunea răstit *Vin americanii!* Îi dădeai *bună seara* – răspunsul: *Vin americanii!* Treceau anii, americanii nu veneau, Moş Sîrghie îmbătrînea, dar convingerea sa nu slăbea nicidecum. Dinţii din gură i se răriseră; moşul se freca cu dreapta pe obrajii săi supţi, împodobiţi cu o barbă sură, de om ce constată în fiecare dimineaţă, în oglindă, că nu mai este chiar flăcău; dar care este încă suficient de tînăr încît să nu piardă pe drum, pînă spre prînz şi pînă spre seară, această convingere că americanii tot vor veni, să-i arunce pe bolşevici în Rusia, dîndu-le cîte-o palmă peste ceafă din urmă, cum dai afară pe cel ce fluieră în biserică.

Numai că într-un an moşul a căzut bolnav. Au venit felcerul şi popa; *Ce te doare, Moş Sîrghie?*, au întrebat ei. *Vin americanii, hăi!* – le-a răspuns moşul, drept care cei doi au plecat, convinşi că moşul o mai duce. Au revenit peste o săptămînă: *ce te doare, moşule?* Şi, iar, *Vin americanii!* din partea bătrînului. Peste cinci zile iar au venit şi au spus: *Moşule, vin americanii?* Moş Sîrghie s-a uitat la ei stins şi a spus: *Acu' poa' să vină, mînă-i boala, că nu-mi mai trebe!* Atunci, felcerul şi popa au pus familia să se îngrijească de înmormîntare. A fost la timp.

Iar în acelaşi timp, în afara acelui sat, în restul României, unii puneau o ţară pe foc şi, ca să vezi minune, n-au mai făcut sugel la degete, ci ghiuluri pe care încă le mai poartă. Iar unii dintre ei vorbesc chiar despre baze NATO în ţară!

* Vasile Sfarghiu, Otilia Sfarghiu, *Credinţele populare – superstiţii sau norme morale?*, Ed. Amadoros, Cîmpulung Moldovenesc, 2003.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Berea de şase lei

În urmă cu o săptămînă preşedintele ţării s-a întîlnit undeva cu cîţiva zeloşi care i-au strigat, în ropote de aplauze iscate în plină uliţă, ceva de felul „să ne stăpîniţi cu sănătate". Văzînd scena, mi-a năvălit în minte ideea că ţara noastră aparţine politic, mintal şi atitudinal, vîrstei a treia. Să ne înţelegem, sluguţele acelea de pe trotuar care se doreau perpetuu stăpînite nu erau neapărat bătrîni biologic. Erau altfel îmbătrîniţi. Despre bătrîneţea asta aş spune cîteva cuvinte. Despre această scleroză a instinctului libertăţii, despre reumatismele care macină optimismul naţional necesar propăşirii, despre hemoroizii birocraţiei posacilor şi importanţilor funcţionari de stat. Vîrsta a treia a spiritului naţional o găsim egal distribuită la toţi reprezentanţii ei, fie tineri, fie maturi, fie moşnegi. Vîrsta a treia a spiritului, aşa cum o definesc eu, este numele dorinţei ascunse de a scoate la vînzare starea de a fi liber cu care nea procopsit revoluţia. Sîntem încă stăpîniţi de un fel de a gîndi pe care-l puteţi dibui printre grupurile practicanţilor acestei reverii prin parcuri, prin scuarurile urbane. Acolo se păstrează vie, identitar şi istoric, mentalitatea celor care visează la o lume asemenea unui azil de bătrîni. O simptomatologie a acestei patologii o puteţi găsi în formula, devenită *best-seller* reflexiv cu deschideri naţionale, „ce folos de libertate, atunci cînd n-ai ce pune pe masă". Adăugaţi la asta varianta, intensificată emoţional prin sintagma „în prag de sărbători", presăraţi totul cu ceva colinde pe muzica obligatorie a lui Hruşcă şi aveţi toată simptomatologia. Să ne înţelegem, nu susţin că e bine să nu ai ce pune pe masă în prag de sărbători în vreme ce îţi susură rapsodul la ureche, nu asta e problema, ci alta care e în legătură directă cu diagnosticul nostru. De ce anume, întreb, lipsurile să fie ele în raport de opoziţie ireconciliabilă cu libertatea. Adicătelea, dacă am fi robi am avea ce pune pe masă? „Ehe, pe vremea răposatului era berea şase lei", zic cei care scot la vînzare libertatea. Prin urmare, dacă unul ar putea să ne dea bere la preţul acesta i-am oferi pe tavă toate libertăţile pe care le avem. O variantă „înalt-filosofică" a formulei cu lipsa de pe masă care face zadarnică libertatea este aceea care zice, sentenţios şi cît se poate de convingător, că omul sărac nu este liber. Ia te uită ce subtilitate, zicem noi şi tăcem intimidaţi. Numai că unor asemenea sofisme le poţi răspunde foarte uşor. La urma urmelor, nici omul bogat nu e liber, o dată ce nu-şi poate permite libertatea de a-şi arunca pe geam averea. Toate astea sînt şmecherii care vor să relativizeze valorile libertăţii în favoarea a ceva pe care, deşi nu-l numesc cu limpezime, sfîrşeşte tot acolo, adică la berea Bragadiru. Mai avem încă o dimensiune a simptomatologiei în chestiune: se spunea în vremea turnului de fildeş al culturii noastre că în dictatură poţi fi liber prin spirit. Că spiritul şi cultura sînt indestructibil şi esenţial libere. Nici treaba asta nu e justă şi nici adevărată. A fi liber în spirit în vreme ce semenii tăi sînt robi, nu este libertatea, fie ea proastă şi de largă folosinţă pe care o avem azi, ci un alibi aurit al acceptării dictaturii.

Aşadar, la ora actuală, libertatea mai mult ne încurcă şi am da-o bucuroşi pe o bere. De altfel, aceasta este asaltată pe toate căile. O potecă este aceea oferită de juneţea tîmpită a distracţiilor televizate care ţin loc de orice altceva şi care pot fi traduse prin formula nouăzecistă: „noi ne distrăm, noi nu gîndim". Adăugaţi la asta reumatismul reacţiilor puterii la dezvăluirile presei, scleroza mitologiilor sociale dintre care cea mai redutabilă este aceea a şefului. Revenirea în forţă a Ştabului ca mit naţional. Mai apoi scleroza mentală a educaţiei naţionale care antrenează juna generaţie întru, ca să vorbesc filosofic, renaşterea bucuriei paradisiace a subordonării. Mirajul şi nostalgia unei lumi în care pensionarii libertăţii, deveniţi militanţi ai mezatului aceluia cu berea, aplaudă pe uliţe, la vremea vizitelor de lucru, şi se cer stăpîniţi cît mai mult în sănătate şi în linişte.

În această vreme, presa – singura beneficiară cu adevărat a libertăţii – este hăituită, intimidată prin comunicate de partid şi de stat, ziariştii sînt zdrobiţi în bătăi pe la colţuri de stradă. Adăugaţi la asta lacătul la uşa Senatului, la uşa sediului central al partidului de guvernămînt şi veţi avea tabloul general al unei patologii cronice. Un abandon în tradiţia aceea a ciobanului căruia mioriţa mediatică îi spune cum ortomanii se dedau criminalităţilor economico-financiare, mint, închid gura ălora din turmă care behăie altfel, şi el îşi pregăteşte testamentul cu vorbele „ehe, pe vremuri era berea şase lei".

▲

Texte şi opinii de: Florin DUMITRESCU (specialist în publicitate) ● Marius GHILEZAN (jurnalist) ● Bogdan J. GORALCZYK (profesor univ., Universitatea din Varşovia) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● László LENGYEL (profesor univ., Universitatea ELTE, Budapesta) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ., Universitatea Politehnică, Bucureşti) ● Călin-Andrei MIHĂILESCU (profesor univ., Universitatea din Toronto) ● Irina-Margareta NISTOR (critic de film) ● Ovidiu PECICAN (conferenţiar univ., Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Andrei PLEŞU ● Marius TUCĂ (jurnalist)

Argument

De mai bine de un deceniu, despre ţările fostului bloc comunist se spune că „sînt în tranziţie", iar cuvîntul schimbare *are o mare frecvenţă nu numai în ziare şi reviste, în eseuri şi analize politologice, dar şi în limbajul cotidian. Schimbările sînt legate (şi catalizate) de aderarea acestor ţări la Uniunea Europeană (în 2004 pentru unele, în 2007 pentru altele şi mai tîrziu pentru cele din ex-Iugoslavia). Dar tocmai „pragul" integrării creează necesitatea de a reflecta mai profund la ceea ce s-a pierdut şi la ceea ce s-a cîştigat în acest răstimp: acum zece sau doisprezece ani se vorbea abstract şi general despre „casa comună europeană"; astăzi se discută în termeni mult mai pragmatici, iar integrarea provoacă, la nivel social, unele redefiniri identitare: cine şi cum vom fi „noi" (polonezii, maghiarii, slovenii, românii etc.) atunci cînd vom deveni „la fel de europeni" ca şi francezii, germanii, italienii, spaniolii şi ceilalţi din „UE 15"?*

Acest număr al Dilemei *s-a născut din alăturarea cîtorva reflecţii despre schimbările care au avut loc în ceea ce n-am obişnuit să numim „Europa de Est". Mai întîi am primit (prin bunăvoinţa d-lui Hugo Agostón de la* Kronika*) două eseuri dintr-o serie central-europeană: doi intelectuali, unul maghiar şi unul polonez, comentează schimbările, iluziile, dezamăgirile, cîştigurile şi pierderile tranziţiei din ţările lor. Textele au apărut în* Gazeta Wyborcza *şi* Népszabadság *în octombrie 2003 şi vor „circula" în publicaţii din celelalte ţări central şi est-europene, iar intelectuali din fiecare ţară vor scrie, la rîndul lor, alte eseuri şi comentarii, alcătuind un „lanţ comunicaţional" sui generis. Pentru apariţia în România, iniţiatorii proiectului au ales* Dilema*. Publicăm, aşadar, textele lor şi vom urmări proiectul pe măsură ce se va desfăşura. Pentru a întregi „dilema schimbărilor din Est", am adăugat o primă parte dintr-o anchetă despre schimbările din România şi cîteva puncte de vedere despre spaţiul aflat şi mai la Est, în fosta URSS, incert din punct de vedere al evoluţiei democratice. A rezultat nu un tablou, nu o „hartă" a schimbărilor, ci cîteva repere la care ne putem raporta noi, românii, iremediabil seduşi de expresia „ca la noi, la nimeni". Iar pentru a fixa mai limpede „de unde am plecat şi unde am ajuns", reluăm un articol publicat acum zece ani de dl Andrei Pleşu: este vorba în el despre „vechea" şi „noua" Europă, împărţire despre care nu se poate spune că n-a avut succes mediatic şi politic în anul de graţie 2003.*

*Bineînţeles, mai sînt multe de spus pe tema schimbărilor din spaţiul ex-comunist şi, mai ales, sînt încă multe schimbări de făcut (chiar şi în ţări „premiante" precum Polonia şi Ungaria, la care noi ne uităm cu invidie). Chiar şi „vechea Europă" e în plină schimbare instituţională, politică şi culturală, trebuind să se adapteze „şocului" provocat de noii membri. Dar pentru ca toate aceste schimbări să fie posibile, iar proiectul european să fie un succes, e nevoie nu doar de reforme economice şi politice, dar şi de reflecţie, de implicare intelectuală, de imaginaţie a ideilor şi de comunicare. Probabil că teritoriul ideilor şi al dezbaterii publice este cel în care schimbările se simt cel mai repede, dar se impun cu adevărat cel mai greu. (**M. V.**)*

Andrei PLEŞU

Noua şi vechea Europă

Pentru cei care au trăit cîteva decenii sub tirul propagandei comuniste, cuvîntul „nou" este un cuvînt compromis. Am fost educaţi în ideea contrastului fatal dintre „vechi" şi „nou" – cu adaosul subînţeles că tot ce e vechi e rău şi tot ce e nou e bun. Prin reacţie, am devenit mefienţi faţă de o „noutate" care se dovedea tot mai dizolvantă şi mai autoritară. „Noul" devenise materia tuturor demagogiilor, numele neliniştitor al tuturor schimbărilor nefaste cu care eram confruntaţi. În numele „noului" ne era interzis accesul la marile repere ale tradiţiilor noastre intelectuale, în numele „noului" ne erau arestaţi părinţii, în numele „noului" ni se dărîmau casele şi ni se sistematizau satele. Deasupra tuturor se înălţa, spectral, un model pedagogic despre care se mai vorbise în Europa, dar care, acum, căpăta o realitate brutală, în ciuda schematismului lui: modelul *omului nou*, un amestec de utopie festivă şi de supunere decerebrată. Omul acesta şi-a inventat rapid un limbaj specific, limbajul „de lemn" (analiştii englezi îi spun, nu întîmplător, *newspeak*, „limbaj nou"), un limbaj desfigurat, neînsufleţit, sufocat de neantul formulelor gata făcute şi al lozincilor. Preluat în retorica triumfalistă a „progresului", „noul" era epitetul stereotip al revoluţiei victorioase, antologat ca atare în *sottisier*-ul socialist al shakespearienilor Ilf şi Petrov (vezi cronica oraşelului Vasiuki, care „s-a dezvoltat" într-atît, încît merită numele de „New Moscova", urmînd ca, prin contrast, Moscova să devină „Old Vasiuki"). Pretutindeni unde se instala în lumea comunistă, noul echivala cu falsul, cu batjocorirea trecutului, cu diminuarea autenticităţii. Era de aşteptat, prin urmare, ca tot ce ni se recomanda ca „nou", chiar dacă venea de pe meleaguri „normale", să ni se pară suspect. Ne obosea şi ne oboseşte încă să vedem atîtea lucruri ornamentate cu calificativul „nou": noul val în filozofia franceză, „noua ordine economică" internaţională, „noua dreaptă", religiozitatea de tip „new age" etc. Ubicuă şi de o legitimitate niciodată pusă la îndoială, „noutatea" pare să fi devenit o superstiţie. Simţul deşertăciunii („nimic nou...") e cu totul inactual.

...În ultimul timp, se vorbeşte tot mai des de o „nouă Europă". Pentru noi, cei din Est, „integrarea" europeană nu e însă simţită ca dobîndire a unui statut *nou*, cît ca recuperare a celui vechi. Iar Europa care urmează să renască după dispariţia Zidului berlinez e *cea veche*. „Nouă" şi provizorie a fost Europa de după 1945. Desigur, nimic nu poate renaşte după o jumătate de secol în perfectă identitate cu sine: spiritul vremii e altul, contextul e modificat, perspectivele se calculează în funcţie de o altă linie a orizontului. Ne vom pune totuşi întrebarea: care e dozajul optim de „noutate" pe care o realitate dată îl poate suporta pentru a rămîne ea însăşi? Cît de *nouă* îşi poate îngădui să fie Europa pentru a nu deveni *altceva* decît Europa? Şi mai departe: *ce anume* ar trebui să rămînă *neschimbat* în structura socială, politică şi culturală a Europei, pentru ca Europa să rămînă ceea ce ştim cu toţii că este?

Iată o sumedenie de teme care pentru ţările din estul continentului au o relevanţă aparte, tocmai pentru că ţările acestea n-au avut parte de euforia unei dezvoltări fără răgaz, fără *feed-back*, fără complexe. Noi am păstrat, în Răsărit, cu o evlavie alimentată de disperare, o imagine a Europei care, azi, nu pare să mai aibă un corespondent real. Cînd un praghez, un budapestan sau un bucureştean spune „Europa", el are în minte cu totul altceva decît berlinezul sau decît parizianul care ar rosti acelaşi nume: un soi de *merry old Europe*, foarte diferită, în spirit, de „noua Europă". Cu cît am fost, în fapt, mai izolaţi de inima continentului, cu atît mai pură a fost imaginea mentală pe care, cu maximă fidelitate, i-am păstrat-o. *Sîntem trecutul Europei* cu ceea ce are el nobil (şi deci tezaurizabil), dar şi cu balastul lui, cu inerţiile şi prejudecăţile lui. În

© C. Bumbuţ

ţările din Răsărit, conştiinţa „cea bună" a Europei se amestecă cu conştiinţa ei vinovată, memoria se amestecă imperceptibil cu decrepitudinea. Cu alte cuvinte, sîntem, în egală măsură, depozitarii unui eventual elixir întineritor, ca şi al unei toxine primejdioase. Problema e să valorificăm elixirul şi să transsubstanţiem toxina.

Ar merita să facem, odată, inventarul acelor lucruri din „vechea Europă", care nu trebuie să dispară. O anumită specie a cercetării, de pildă, şi laolaltă cu ea un anumit tip de intelectual: *intelectualul nerentabil*, cel care lucrează sub semnul *gratuităţii*. El nu îşi delimitează vocaţia în funcţie de priorităţile momentului, nu îşi reglează efortul sub presiunea unor termene fixe şi nu îşi formulează întrebările în aşa fel, încît ele să îi garanteze o sponsorizare generoasă. Halucinat de o problematică neconjuncturală, eliberat de obsesia necompetitivităţii, de ritmul mecanic al prestaţiei sale, această specie de intelectual se integrează cu greu vieţii intelectuale. El îşi e propria lui instituţie. E drept, în varianta lui negativă, el se pierde în strălucire orală şi, la limită, eşuează în pitorescul ratării. Dar cînd reuşeşte, reuşita lui e una a investigaţiei libere, a demersului neconvenţional, a imprevizibilului. Intelectualul din această categorie nu are crisparea frontierelor dintre domenii. Întrucît s-a învăţat să supravieţuiască fără sprijin oficial, nu se simte răspunzător dinaintea unor instanţe exterioare: nu se justifică decît prin înzestrarea şi eficienţa sa, nu dă socoteală de „originalitatea" sa: e economist, dar se pasionează de Husserl şi Wittgenstein, e elenist, dar aprofundează problematica economiei de piaţă în fostele ţări comuniste, e fizician şi se ocupă intens de mistică. Are un singur criteriu şi un singur mobil: *curiozitatea*, acea *curiositas* în care Cicero vedea sursa cunoaşterii dezinteresate: *nulla utilitate objecta*. Destinul european al curiozităţii e accidentat. Creştinismul a sfîrşit prin a condamna excesele curiozităţii, curiozitatea-viciu, *cupiditas noscendi*, care surpă temeiurile credinţei, alături de *superbia* şi *concupiscentia*. Curiozitatea poate fi indiscreţie şi blasfemie. Şi totuşi, exerciţiul liber al curiozităţii – cu toate riscurile lui – e axa spiritului grec *(Graecus morbus*, îi spunea Seneca), iar Europa, veche şi nouă, e de negîndit fără fenomenul originar al Greciei. Uitînd de „vechimea" grecească a Europei, savantul de azi riscă să fie doct, fără a mai fi curios: o înjumătăţire vecină cu extincţia.

O nouă Europă, în care să se vadă, prin transparenţă, prestigiul Europei vechi şi eterne, iată un proiect asupra căruia merită să reflectăm. O nouă Europă, care să se comporte faţă de sine cum se comportă misteriosul *angelus novus* al lui Walter Benjamin faţă de istorie: el avansează spre viitor vertiginos, dar *zburînd cu spatele*, astfel încît privirea lui să îmbrăţişeze, recuperator, clipă de clipă, întregul trecut al umanităţii: un trecut mereu şi integral *actual*, un trecut seminal, singura substanţă vitală a oricărei înnoiri.

(text apărut în *Dilema*, nr. 44, 12-18 noiembrie 1993)

▲

László LENGYEL

Lăudăroşenia şi plînsul

Dragă prietene,

Cînd se întîlnesc doi central-europeni mai întîi se laudă. După aceea plîng. Şi iar se laudă. Apoi nu se mai întîlnesc.

Marea Istorie poloneză şi maghiară, cehă şi slovacă este istoria marilor întîlniri istorice. Mica istorie vorbeşte despre cum ne-am evitat reciproc. La ce bun s-ar întîlni doi oameni, două naţiuni sărace, neinteresante, urîcioase, situate pe unde şi-a înţărcat dracul copiii? Să se laude cu succesele de care au avut parte pe calea vieţii? Să se plîngă de ratare, că nu mai fac faţă, că nu asta şi-au dorit, că i-a ajuns bătrîneţea? „Demnitatea naţională lezată – scrie Czeslaw Milosz – naşte adesea iluzii şi autocompătimire şi poate deveni nu o dată materia nutritivă a diverse mituri. Observîndu-le, locuitorul acestei Europe «mai proaste» învaţă să contemple lumea cu ironie. Deja şi faptul în sine de a fi polonez, ceh sau ungur poate constitui un motiv de ironie şi-i influenţează modul de a se raporta la viaţă."

Unul din învăţămintele schimbărilor de regim din Europa... estcentrică e ironia sorţii: cum să ajungem din nişte naţiuni interesante, chinuite, stîrnind mustrări de conştiinţă – nişte rude sărace. În Ungaria treaba asta e încă mai neplăcută, deoarece pînă în 1990 ungurii se considerau fruntea Estului, naţiunea conducătoare, forintul lor era cel mai bun mijloc de plată, paşaportul lor actul cel mai rîvnit, Balatonul lor locul preferat de întîlnire al celor din Est. Cît despre polonezi, ei se puteau crede o naţiune eroică, arătîndu-i întregii lumi cum trebuie să te lupţi cu tirania. Dar pe cine mai interesează azi forintul unguresc şi Solidaritatea poloneză, paşaportul universal unguresc şi rezistenţa poloneză? Am devenit nişte naţiuni normale, cenuşii, adulte – avem nostalgia adolescenţei.

Ai dreptate, iluzii şi vise s-au risipit ca fumul. Dar au existat? Au crezut oare popoarele noastre în democraţia parlamentară multipartită sau le era doar silă de dictatura dură sau moale a partidului unic? Îşi doreau un alt regim sau acelaşi, doar că mai altfel? Nu revine oare în ţările noastre, ale tuturor, monopartitismul, fantoma regimului dominat de un singur partid, în culori naţionale sau într-un roşu mai rozaliu? Nu se scoală oare de sub pămînt ameninţătoarea statuie de piatră a statului care pune ordine, ca să ne ia pe sus? Elitele noastre politice s-au aranjat ca pentru eternitate, îşi tratează adversarii ca pe nişte duşmani şi nu ca opoziţie. Eu trăiesc într-o ţară unde, între 1867 şi 1990, cu excepţia unei singure, scurte tentative, opoziţia n-a ajuns niciodată la putere prin alegeri democratice. Într-o ţară unde partidul de guvernămînt dominant a gestionat întotdeauna treburile tuturor, şi-a patronat clientela, unde opoziţia făcea obstrucţie, ducea o politică a ultrajului, n-a ştiut niciodată să dobîndească o influenţă de fond. Trăiesc într-o ţară unde din patru în patru ani electoratul pune pe liber guvernul anterior şi alege răul mai mic. În ce măsură diferă tradiţiile şi realităţile poloneze?

Mă simt de fiecare dată consolat gîndindu-mă ce absurdităţi se întîmplau zece-cincisprezece ani după 1945 prin părţile apusene, mai civilizate ale Europei. Ce să spunem de faptul că în 1958 De Gaulle a dat o lovitură de stat, a venit cu o nouă constituţie republicană, iar în stradă atentatele se ţineau lanţ!? Imaginează-ţi-l pe generalul polonez! Să aduc oare vorba de Italia, care în anii aceştia de schimbare a regimului a creat „modelul italian" care, în această structură politică democratică unipartită, a făcut din Italia veritabila patrie a corupţiei? Noi dăm în brînci să-i ajungem din urmă, însă ei au un avans de cel puţin treizeci de ani. Îţi aminteşti de coloniile greci şi de insulele lor transformate în închisori? La nord de Balcani am scăpat pînă acum de toate acestea. În mai ieri norocoasa, înaintata Iugoslavie au avut loc două războaie, cu oameni masacraţi, torturaţi, supuşi tuturor ororilor. Să le fim recunoscători popoarelor noastre nu numai pentru că au trecut fără prea mari zguduiri de prima rundă, dar au suportat cu stoicism şi greutăţi dintre cele mai mari. Polonezii şi maghiarii au fost nevoiţi să-şi schimbe stilul de viaţă – majoritatea şi-au pierdut trecutul, cunoştinţele, locul ocupat odinioară în societate, munca –, modul de a gîndi, fără vreun ajutor deosebit şi fără compasiune. Aproape că e de neînţeles cum de-au rezistat.

Nu ştiu dacă societatea maghiară a fost decepţionată de parlament, de democraţie sau de acel mişmaş central-european pe care l-a încropit împreună cu clasa sa politică. Am dori să avem un cuvînt de spus, am vrea să dibuim şi să influenţăm deciziile politice, dar în acelaşi timp am vrea şi ca adevărul nostru să fie unicul adevăr şi cel victorios şi ca oamenii noştri să ţină hăţurile puterii. Dacă regimul lui Kádár a fost o dictatură blîndă, stropită cu liberalism, atunci regimul actual e o democraţie dură. Dacă înainte vreme toată lumea avea cîte-o fărîmă de libertate, acum există o mare libertate – a cîtorva. Dacă înainte vreme rezistenţa noastră spirituală îşi făcea cunoscute ideile cu greutate, avînd de depăşit nenumărate obstacole, ştia totuşi că se bucură de atenţie. Azi presa e liberă – nimeni n-o bagă în seamă.

Societatea ungară – ca şi cea poloneză, probabil – nu voia capitalism. Îşi dorea o viaţă mai bună. Vorbea de economie de piaţă – ce anume înţelegea printr-asta nu prea ştia – şi se gîndea la Austria. Întrevedea o îngemănare a socialismului de consum à la Kádár cu spiritul de ordine, curăţenia, eficienţa, competitivitatea austriece. Capitalul, profitul, concurenţa acerbă existau undeva departe, în America şi în paginile manualelor marxiste, învăţate şi uitate pe dată. Cunoşteam chiulul din fabrică, de la birou, dar nu cunoşteam şomajul cu ochii goi, bătînd străzile. Aveam cunoştinţă de tarabagii bogaţi şi de conducători circulînd în merţane, dar n-aveam nici o experienţă legată de îmbogăţirea peste noapte a unor amici din preajma noastră sau de dramatica lor sărăcire.

Credeam că înţelegem inegalitatea socială şi ştim s-o tratăm, dar azi vedem că ştiinţa noastră nu face doi bani în faţa inegalităţilor actuale şi nici nu ştim cum să le abordăm. Mă tem că nici polonezii, nici ungurii nu ştiu cum să trăiască. Ce să se facă dacă-s bogaţi – să se fălească sau să se pitească, să înfulece tot ce le iese în cale sau cum să se poarte –, ce să-i ţină uniţi la mijloc şi cît preţuiesc ca săraci.

O modernizare echivocă şi o economie de piaţă ambiguă, o cvasidemocraţie, ciclul negativ al promisiunilor, distribuţiei şi dictaturii reformiste.

Am crescut într-o societate unde sărăcia era pusă pe seama proastei funcţionări a societăţii şi se considera că cei aflaţi în vîrf aveau datoria morală să-i ridice pe cei de jos. Am devenit adult într-o societate, socialismul de consum, unde, pas cu pas, săracul a ajuns să fie cauza sărăciei şi s-au ridicat ziduri necruţătoare, ale consumului şi modului de viaţă, între un om şi altul. Nu mă mir, nu-mi pare rău că nu există solidaritate, că nu există compasiune, că o asemenea inegalitate, asemenea diferenţe între un om şi altul despre care generaţia mea de la 1968 nici nu voia să audă tind să devină starea naturală a societăţii. M-am străduit pentru schimbarea regimului Kádár într-o societate unde crema intelectualităţii gîndea la calea pe care o aveam de urmat şi la ce aveam de făcut. Persoanele publice erau interesate (şi) de problemele societăţii, ale lumii, nu numai de propria lor bunăstare. Toatea astea au luat sfîrşit.

Nu s-au aflat într-o situaţie uşoară cei ce-au optat pentru politică în momentul schimbărilor de regim din Europa de Est şi Centrală. Lipsiţi de experienţă şi fără cunoştinţe strategice, fără a şti prea multe despre propria lor societate, a trebuit să ducă la bun sfîrşit, simultan, trei sarcini incompatibile: să modernizeze economia şi să facă din ea una de piaţă, urmarea fiind că milioane de oameni îşi pierd locurile de muncă, iau naştere însemnate diferenţe în privinţa veniturilor şi averii, pe termen mediu majoritatea ajunge într-o situaţie defavorabilă şi numai o mică minoritate ajunge într-o situaţie favorabilă. Să democratizeze aceste societăţi, să-i asigure majorităţii posibilitatea de a-şi spune cuvîntul, cînd această majoritate nu poate accepta obiectivele modernizării decît în urma manipulării, a unor promisiuni şi pomeni şi prin limitarea democraţiei. În sfîrşit, cele ce ţineau de europenizare. Să ducă aceste societăţi, care abia îşi recîştigaseră suveranitatea de stat şi se apucaseră să creeze un nou edificiu naţional sau de credinţă, într-o Europă secularizată, de suveranităţi limitate. Probabil că au izbutit să realizeze latura negativă a tuturor acestora. O modernizare echivocă şi o economie de piaţă ambiguă, o cvasidemocraţie, ciclul negativ al promisiunilor, distribuţiei şi dictaturii reformiste.

Trebuie cîştigate alegerile – să promitem şi să le dăm. Alături de mai vechile războaie ideologice sau lupte de idei şi-a făcut apariţia populismul naţional şi/sau social. În Ungaria, oricine avea oarecare pricepere ştia că procesele distributive de după 2001 vin în contradicţie cu continuarea modernizării şi europenizării Ungariei. Pe lîngă constituirea de clientele, „cumpărarea" anumitor categorii de alegători a devenit tendinţă dominantă. Iniţiativele guvernamentale de dreapta le-a preluat stînga. Vreme de doi ani şi jumătate, mai întîi cu tînărul şi dinamicul Viktor Orbán, mai apoi cu experimentatul şi calculatul Péter Medgyessy, s-a desfăşurat această politică de distribuţie exagerată, contrară modernizării. Au făcut societatea să îndrăgească iarăşi statul, au făcut-o iar să creadă că e de ajuns să ceri, să pretinzi, să şantajezi şi statul măreşte lefurile, dă compensaţii, le conferă unor instituţii regim de gratuitate. Ca să-l scuzăm pe Medgyessy, am putea spune că dreapta plătea în felul acesta divizarea societăţii, pe cînd stînga – concilierea ei. Dar rezultatul e unul şi acelaşi: oamenii căutau şi înainte carnea din ciorba naţională, tot după carne scociorăsc şi acum prin zeama rozalie. Ce se întîmplă însă dacă ne-am frînt competitivitatea, dacă am cheltuit, am consumat viitorul?

Statele Europei Centrale şi de Est şovăie între visurile şi sentimentele naţionaliste, de mici puteri suverane şi, respectiv, realismul european şi pragmatismul politic. De o parte se află furibunzii religioşi, ideologici şi naţionali, duşmani ai pieţei libere, antioccidentali, urînd tot ceea ce înseamnă Europa, de alta proeuropenii, secularizaţi, favorabili pieţei, doriţi de Occident.

Republicanii raţiunii au încercat de bine, de rău să echilibreze exigenţele americane şi cele europene continentale, să sublinieze că sînt deopotrivă prieteni ai Statelor Unite şi ai marilor puteri europene, că vor să facă parte atît din NATO cît şi din Uniunea Europeană. Cei mai abili au adoptat conduita politică germană dinainte de 1989: integrarea economică europeană, de securitate cu America şi cu NATO, precum şi o politică de conciliere cu vecinii răsăriteni şi cu Rusia. Voi, polonezii, aţi dus o asemenea politică pînă în 2002. V-aţi înţeles şi cu Schroeder, şi cu Putin, v-aţi apropiat şi de Bush.

Pe vremea păcii euroatlantice, a convieţuirii maritale dintre Venus şi Marte, dintre mama Europa şi tata America, politica raţională est-central-europeană putea fi menţinută. Dar în plină criză atlantică, în toiul disputelor pîndite de divorţ dintre o mamă care ţipă şi un tată care trage palme, situaţia copiilor lipsiţi de apărare, a „noilor democraţii", a devenit extrem de dificilă. Marile puteri pretind luări de poziţie imediate şi tranşante în chestiuni de anvergură mondială, unele faţă de altele. Conducătorii şi cetăţenii statelor din Europa Centrală şi de Est s-au obişnuit de veacuri întregi să îndeplinească dorinţele puterii supreme.

Cine are acuma puterea supremă? Mai demult, America şi Europa deţineau puterea împreună – aşa se vedea dinspre Europa Centrală şi de Est. Dar cui îi aparţine acum? Washingtonului sau Berlinului sau Parisului? Care e modelul de urmat? Securitatea externă ne-a fost garantată în primul rînd de America, cea internă, în schimb, de Europa. Însă acum după ce să ne luăm? După noul model american? După cel european? Să renunţăm la securitatea internă în favoarea celei externe – sau invers?

Sau să susţinem demersurile „miezului" european, tratatele franco-germane, pe Fraţii cei Mari care fac diferenţele între noii admişi şi-i dau la o parte pe Fraţii cei Mici? Am vrea să facem faţă, am vrea să dăm dovadă.

Polonia e o putere medie din punct de vedere politic şi militar, dar economic e liliputană. Are cea mai lungă linie de frontieră cu ţările nemembre NATO – Rusia, Belarus, Ucraina – şi cea mai proastă experienţă în privinţa vecinilor răsăriteni. Securitatea externă a Poloniei deceniilor viitoare n-o pot garanta din punct de vedere militar decît Statele Unite. Din vara lui 2003 polonezii au acceptat alianţa strategică cu Statele Unite şi au devenit principalii promotori ai liniei atlantice în zona noastră. Nu putem prevedea ce efect vor avea asupra politicii poloneze „înnisiparea" irakiană şi avarierea siguranţei interne, anume, distanţarea UE, dificultăţile întîmpinate în încasarea banilor europeni. Voi ştiţi în ce măsură sînt capabile Statele Unite să compenseze efectul de modernizare economică al Uniunii Europene. Politicienii noştri au optat pentru politica balansoarului, adică „noi ne avem bine cu toată lumea", drept care nu avem aliaţi strategici.

Totuşi, prefer să fiu cetăţeanul unei ţări sărace de la periferia estică a Europei decît locatarul celei mai voioase barăci de pe liziera apuseană a lagărului sovietic. Piaţa nu e pătrunsă de spiritul dreptăţii, în schimb lichidarea pieţei este echivalentă cu jugul şi lipsurile – scria Leszek Kolakowski. Egalitatea întru demnitate umană şi ceea ce urmează de aici: egalitatea în privinţa drepturilor şi îndatoririlor noastre reprezintă în schimb o exigenţă fără de care am recădea în barbarie. Credinţa noastră în egalitate nu ne apără numai civilizaţia, dar ea ne face şi oameni. Cîtă vreme partea apuseană a Europei rămîne un obiectiv final aidoma Canaanului sau comunismului inversat, nici noi nu sîntem decît nişte ortodocşi nemărturisiţi: ţinta e totul, mişcarea nimic. Atunci Europa e pură construcţie mentală şi nu o civilizaţie comună. În mesianismul răsăritean şi în întrecerea dintre ei, maghiari şi polonezi, cehi şi slovaci n-au văzut şi nu văd în Europa decît un potou, ceva cîştigat prin concurs şi care li se cuvine doar lor.

Deja ştim precis cine nu-i ungur. Probabil că doar în Europa vom afla cine-i ungur.

Europa nu e o ţintă, ci o dinamică. Nu e sfîrşitul istoriei. Nu se termină în ea nici Polonia, nici Ungaria. Veţi rămîne polonezi, nici o grijă, iar noi maghiari, cît încape. Pe astea le avem în istorie. Europa va fi un prilej de a ne cîştiga identitatea de sine. Nu poţi purta mereu straiele altuia, nu poţi vorbi mereu pe limba altuia. Deja ştim precis cine nu-i ungur. Probabil că doar în Europa vom afla cine-i ungur.

În Europa, polonezi şi unguri deopotrivă, nu se mai pot travesti în mari puteri, în aliaţi principali, în campioni ai creştinătăţii – vor trece la locul lor, ne vom afla locul. Ne place, nu ne place, asta-i lumea performanţei. Au şi polonezii şi ungurii realizări. Adevăratul şoc cultural şi civilizator de care vom avea parte va fi că lumea are să recunoască drept realizare cu totul altceva decît credem noi. Ne vor aprecia pentru alte lucruri şi vor aprecia altceva la noi. Vom fi alţi polonezi şi alţi unguri.

Ba poate chiar că o să ne mai uităm şi unii la alţii.

(articol apărut în *Gazeta Wyborcza* şi în *Népszabadság*, 4 octombrie 2003)

traducere de Paul DRUMARU

Bogdan J. GORALCZYK

Unde a pierit vraja?

Dragă prietene,

După cum ştii, astă-vară am petrecut din nou cîteva săptămîni în Ungaria. Mă bucur că am putut sta din nou de vorbă. În acelaşi timp, am rămas cu o senzaţie de gol şi cu un fel de nelinişte. Mă gîndesc la viitorul nostru comun şi de aceea îţi scriu această scrisoare.

Cînd ne-am angajat în schimbarea regimului, în zona noastră domneau euforia, puritatea morală, lumina credinţei ideale şi a adevărurilor fundamentale, încrederea că vom avea un viitor mai bun. Şi cartea ta despre 1989 purta titlul: *Ce an!* La noi, Adam Michnik scria: „Preşedintele-i al vostru, primul ministru e al nostru", pentru ca apoi să laude în gura mare acest compromis. În acelaşi timp, fapt e că abia cîteva luni mai tîrziu, cînd, în cadrul aşa-numitei „lupte la vîrf", Lech Walesa s-a decis pentru „accelerare" şi dobîndirea fotoliului prezidenţial, s-a stricat atmosfera şi ceva s-a frînt. La fel ca la voi, în perioada faimoasei „blocade a taximetriştilor" de la sfîrşitul lui octombrie 1990.

Dacă mă uit acum la ţările noastre văd multe energii pozitive. Într-adevăr, am ajuns departe. Am lăsat în urmă cenuşiul uniformităţii (voi aţi făcut asta deja în timpul lui Kádár), ne-am nuanţat, avem culori, iniţiative particulare de pe urma cărora se îmbunătăţeşte calitatea vieţii, viaţă socială activă. Mîncăm mai bine, avem parte de concedii mai relaxante, ne putem ocupa de noi înşine şi ne putem modela propria soartă. Şi totuşi, la atîţia ani după schimbarea de regim şi după atîţia ani de schimbări, în vremea din urmă ne vine tot mai des pe buze întrebarea: unde a pierit vraja? Unde ne-am rătăcit şi ce n-am făcut bine că acum, în pragul unei noi schimbări istorice, în ajunul asocierii la Uniunea Europeană, nu există la noi nici urmă de elevaţie? Oare ne-am afundat în utopie doar atunci cînd am început să construim noul regim sau mai trăim în ea şi azi?

Marea Speranţă a devenit Marea Deziluzie. Trăim într-o cultură a neliniştii, în loc să ne bucurăm de cultura satisfacţiei. În locul mult aşteptatului stat al bunăstării avem parte de o ţară a neîmplinirilor. Nici intrarea în Uniunea Europeană nu promite miracole. Oricum, nu de la început. Perioada imediat următoare afilierii poate provoca încă şi mai multe deziluzii, căci n-are să cadă mana din ceruri, în schimb se vor modifica numeroase prescripţii cu impact direct asupra vieţii noastre de zi cu zi. Am vrea să părăsim cu orice preţ periferia, în schimb ne comportăm de parcă ne-am afla într-un loc uitat de Dumnezeu. Ne propunem cîte-un ţel înalt, după care ne luăm avînt şi zburăm la firul ierbii.

Trăim într-o cultură a neliniştii, în loc să ne bucurăm de cultura satisfacţiei.

Am (şi nu numai eu!) de mai de multă vreme impresia, întărită şi de fenomenele observate în ultima perioadă în Ungaria, că în noile noastre mecanisme democratice s-a strecurat o serioasă defecţiune. Economia de piaţă există într-adevăr şi funcţionează şi capitalismul, dar în cadrul acestora se afirmă mai degrabă principiul „dislocării a ceea ce e mai bun de către ceea ce e mai prost" şi nu invers, cum s-ar cuveni să fie. Am mai auzit de bani calpi care să circule în locul celor buni, dar să extinzi această formulă la întreaga economie şi viaţă a unei societăţi?! Da, am introdus democraţia cu reprezentare liberală, însă la noi se văd mai degrabă deficienţele decît avantajele acestui sistem.

Democraţia nu constă numai în alegeri, ci înseamnă funcţionarea eficientă a instituţiilor care o protejează. Democraţia e un efort cotidian şi o maşinărie bine unsă şi de mare randament şi nu un unic act electoral. Între timp, la noi, avem de-a face cu guvernări ale unor partide ce s-au îndepărtat binişor de cetăţeanul de rînd şi sînt dominate de luptele dintre facţiuni. Mai întîi alegerile, înaintea cărora alegătorii sînt curtaţi în fel şi chip, iar după aceea două lumi: conducători şi conduşi. Elitele politice preocupate de ele însele şi unele de altele, prinse într-o încleştare teribilă şi încetîncet devorîndu-se reciproc, au din ce în ce mai puţin de oferit propriului electorat. La abia cîteva luni după alegeri, după orice fel de noi alegeri, se conturează – şi apoi continuă să se tot adîncească – discrepanţa dintre ceea ce au vrut alegătorii şi ceea ce constată în realitate. De aici o apatie crescîndă (lucru caracteristic mai ales în privinţa Ungariei) sau – şi asta o putem percepe în Polonia – radicalizarea maselor şi în urma lor a scenei politice.

Acum în Polonia la ordinea zilei se află „afacerea Rywin", iar numele oraşului Starachowice s-a transformat într-un sinonim al legăturilor necurate şi al reţelelor mafiote locale. Cît despre Ungaria, e de notorietate publică, şi nu de azi, de ieri, modul cum cele două forţe politice majore, Fidesz şi Partidul Socialist Ungar, îşi dezvoltă fără menajamente propriile relaţii clientelare şi propriul hinterland economic. Corupţia are să fie sistemul? Ai impresia, şi la noi, şi la voi, că asişti la ceea ce literatura de specialitate desemnează prin „state captive". Elitele politice şi-au construit un sistem de relaţii oculte cu sfera afacerilor şi cu diversele grupuri de interese. Şi aceste *lobby*-uri (partide, clici) îşi impun propriile condiţii lăsînd în voia sorţii statul şi comunitatea cetăţenilor. Asta să fie democraţia şi economia de piaţă pe care ne-o doream?!

Urmăresc presa din Ungaria, care a fost întotdeauna ceva mai „regală" decît a noastră, însă totuşi, la fel ca la noi, parcă aş vedea mai degrabă lucrurile cele mai agresive şi mai şocante: scandaluri de corupţie, confruntări meschine, monologul politicienilor în locul dialogului; un teren mlăştinos, o atmosferă apăsătoare, toate acestea amintesc prea puţin de acel model european de comportament la care nu pregetăm să ne tot raportăm.

Sîntem liberi, independenţi, trăim în democraţie. S-a împlinit dorinţa taţilor şi bunicilor noştri, totuşi – după cum o arată sondajele – cu greu am putea vorbi de satisfacţie socială. A fost vorba de societate civilă, de autoguvernare (la noi, vezi: „sindicate libere"!), ne aşteptam la bunăstare şi în loc de toate astea avem şomaj, probleme sociale, nemulţumirea a numeroase categorii. Ne-am pierdut sentimentul de securitate socială şi sentimentul de siguranţă, aşa, în general. Politica ne impregnează viaţa şi partidele pretind să facă parte din ea. De ce?

Mai întîi alegerile, înaintea cărora alegătorii sînt curtaţi în fel şi chip, iar după aceea două lumi: conducători şi conduşi.

Fusese vorba să ne luăm drept punct de plecare deviza marii revoluţii franceze: libertate, egalitate, fraternitate. Iar acum avem: libertate (cel puţin în sens economic) pentru cei aleşi, inegalitate crescîndă şi polarizare. Oriîncotro te-ai uita, pare-se că predomină vechiul principiu hobbesian: „homo homini lupus". A existat patos, acum există vorbărie goală şi prefăcătorie, a existat o speranţă, acum există amărăciune şi deziluzie. Superficialitatea, poza, meschinăria pun tot mai des în umbră cinstea şi demnitatea. Fireşte, aproape pretutindeni, în toate domeniile apar şi excepţii, dar trendul acesta este. Şi nu la asta ne aşteptam şi nu asta ne doream.

Şi la voi, şi la noi – deja pentru a doua oară după schimbarea regimului – la putere sînt oamenii stîngii, cei pe care adversarii politici şi de idei îi caracterizează diferit, dar îi numesc la unison: postcomunişti. Comunismul l-am îngropat de mult, dar anticomuniştii înfloresc şi se dezvoltă în voie; cu cît ne îndepărtăm de comunism, cu atît mai numeroşi devin eroii luptei împotriva lui. Oare tocmai ei să fi băgat groaza în stînga, că nu mai guvernează, ci doar gestionează? Mă îndoiesc că vinovăţia morală sau vreun fel de exacerbată responsabilitate istorică (din pricina trecutului şi faţă de viitor) i-ar influenţa activitatea. Din păcate, există puţine indicii de acest gen (cinste excepţiilor!). Nici un efort spiritual, nici o viziune de largă perspectivă, care i-ar putea antrena pe oameni – în schimb bănuţi la teşcherea, abordarea egoistă a celui ce nu cunoaşte decît un singur interes: „ce-i al meu e pus deoparte".

Imediat după schimbarea de regim, acest soi de comportament putea fi înţeles pînă la un punct. Înainte vreme determinante erau interdicţiile, colectivismul, egalitarismul, nivelarea cu sens descendent, funcţiona deci reflexul natural după care răspunsul la închistarea de odinioară era Marea Deschidere. Liberalismul, acest „comunism à rebours", cu nimerita expresie a lui Jerzy Szacki, preluase puterea. Revoluţiile noastre din 1989-1990 au avut într-adevăr un aspect liberal. Dar unde mai e azi liberalismul acela? La voi, Fidesz-ul, iniţial de orientare liberală, a glisat spre o poziţie apropiată de naţionalismul extremist al unui Csurka István, iar liberalii de principiu ai SZDSZ (Uniunea Democraţilor Liberi), în timp ce participă pentru a doua oară la coaliţia guvernamentală, o iau tot mai mult pe urmele uniunii liberale poloneze Libertatea; în ciuda intenţiilor lor sincere, se pot trezi în afara parlamentului. Uniunea Libertatea a avut de plătit din greu pentru faptul de a fi format o coaliţie cu Acţiunea Electorală Solidaritatea, de dreapta. Şi în cazul SZDSZ-ului dubla colaborare guvernamentală cu socialiştii postcomunişti are un cost. Nici nu e vorba atît de alegerea partenerului şi de caracterul modificărilor produse, cît mai degrabă de ideea liberală însăşi. Se vede clar că în condiţiile realităţilor postcomuniste liberalismul nu dispune de suficient teren cultivabil, propice actului economic. Individualismul (extrem) cu care e asociat îndeobşte nu se bucură de prea multă simpatie în circumstanţele unui prezent caracterizat tot mai adesea printr-o nouă dihotomie: cîştigătorii tranziţiei contra perdanţilor. Cîştigătorii sînt de cele mai multe ori cei care au avut condiţii de start. Nu e de mirare aşadar că şi pe malurile Dunării şi pe acelea ale Vistulei devine un subiect la ordinea zilei acel fenomen pe care Jadwiga Staniszkis l-a numit „capitalism politic", în cadrul căruia bogaţii devin şi mai bogaţi, iar săracii şi mai săraci.

Înainte aveam o economie a penuriei. Acum rafturile gem de marfă, pare-se că avem de toate, însă exclusiv în sens economic şi numai pentru cei privilegiaţi. În acelaşi timp, în privinţa celor sufleteşti există un imens deficit: lipseşte încrederea socială (faţă de guvernanţi şi a unora faţă de alţii), claritatea regulilor jocului (aflate, de altfel, într-o permanentă schimbare), consensul şi atmosfera încrederii reciproce, care stau la baza tuturor democraţiilor sănătoase şi mature. După cum scria prietenul tău Elemér Hankiss, principii tradiţionale de căpătîi ca „iubeşte pe aproapele tău" sau „cu sudoarea frunţii tale să-ţi cîştigi pîinea cea de toate ziele" au fost înlocuite de expresii noi, ca: „iubeşte-te pe tine însuţi" şi „caută succesul lesnicios şi rapid".

Mai avem o mare problemă, pe care limbajul comun o formulează aşa: „toţi au fost deja la guvernare" (recte: toate forţele politice s-au compromis deja). Ei bine, în regulă, liberalii vor ieşi pe tuşă (de fapt au şi ieşit), iar stînga are să piardă şi a doua oară – şi ce-i cu asta? Cine vine ca să introducă o ordine nouă? În Ungaria situaţia e aparent mai bună. Fidesz a unit toate forţele dreptei şi – spre deosebire de socialiştii aflaţi la putere – are o viziune asupra statului şi naţiunii (cu care a fermecat o însemnată parte a generaţiei tinere). Dar se pune întrebarea: în ajunul integrării europene, al extinderii uniunii, este oare aplicabil un program naţional, programul naţiunii *culturale* şi nu acela al naţiunii politice? Şi ne putem referi oare la comportamente şi obiceiuri cunoscute din trecut? Ungaria, mai exact, maghiarii, făcînd parte din Uniunea Europeană, or să rămînă o insulă izolată, un grup separat? Cine-şi poate permite izolarea în epoca integrării?

Peste cîteva luni vom intra în Uniune, ne vom confrunta cu noi condiţii şi cerinţe, iar în ţările noastre domneşte tăcerea. Nimeni nu intră în amănunte. În Polonia există cel puţin gălăgioasa şi omniprezenta opoziţie antieuropeană, care reacţionează la orice şi are interesul să menţină tensiunea în chestiunile privitoare la integrare, dar în Ungaria? Nimeni nu iniţiază vreo discuţie şi nu poartă un dialog cu societatea despre condiţiile de funcţionare în cadrul Uniunii.

Noi ar trebui să fim solidari pe calea integrării, să strîngem rîndurile. Se ştie încă de mult că Uniunea Europeană nu se sfieşte deloc să aplice bătrînul şi verificatul principiu „divide et impera". De altfel, asta s-a dovedit şi la tratativele de aderare pe care le-au purtat cu noi, destul de recent. Şi ce se vede? Ca şi pînă acum, nici o propunere mai serioasă din partea noastră. „Europa Centrală" a fost visul şi iluzia gînditorilor nonconformişti din zona noastră în amurgul vechiului regim. Oare acest concept chiar trebuie să rămînă o asemenea iluzie de neatins? Colaborarea de la Visegrád, activitatea coordonată a Poloniei, Cehiei, Slovaciei şi Ungariei a fost o idee excelentă şi a avut parte de o splendidă primire şi în saloanele occidentale. Dar ce s-a ales de ea? Vaclav Klaus s-a reîntors pe culmile puterii şi nu şi-a modificat cîtuşi de puţin atitudinea sceptică privitoare la Visegrád. Şi Viktor Orbán a spus-o nu o dată că scopul său e crearea unei axe München-Viena-Budapesta şi nu revenirea la Visegrád. Cît despre elita conducătoare actuală de la Budapesta, pare-se că dezinteresul este total.

Greu de imaginat ca îndărătul tuturor iniţiativelor de colaborare regională să se afle Varşovia. Căci ne este clar că, văzuţi dinspre Bratislava, Praga sau Budapesta, noi apărem mult prea mari. Activitatea exagerată a polonezilor poate stîrni bănuiala că am dori să creăm o sferă de interese proprii, că tînjim după laurii „imperiului mediu". Fapt e că după 1989 Polonia nu şi-a rezolvat dilema fundamentală, a cărei esenţă constă în aceea că, în relaţia zonală central-europeană, ţara e mult prea mare şi, în schimb, mult prea mică faţă de principalii săi parteneri din Europa occidentală, Germania, Marea Britanie, Franţa şi Italia.

György Konrád scria despre Europa Centrală ca despre „o posibilitate deschisă", ceva care „depinde de noi, de calea pe care o alegem şi de operele noastre". Unde sînt aceste opere? În faţa partenerilor noştri occidentali continuăm să organizăm concursuri de frumuseţe, ne prezentăm fiecare în parte drept cea mai frumoasă fată de măritat, iar noi înde noi – în ciuda asigurărilor şi declaraţiilor oficiale – ne privim cu milă sau cu îngăduinţă, în mare cam aşa: partenerii ăştia ai noştri regionali nu-s de-adevăratelea europeni, de fapt nu-s nici prea moderni şi-s cam otova, misterioşi sau plicticoşi. Asta e o atitudine mioapă, lipsită de sens şi de rost.

Europa Centrală, admiţînd că ea chiar există, are o caracteristică, ceva ce o diferenţiază la modul cel mai marcant: se află acolo un strat social special, definit în fel şi chip, intelectualitatea, care s-a remarcat prin aceea că s-a străduit întotdeauna să se menţină lucidă şi critică faţă de realitatea înconjurătoare. În prezent, şi această intelectualitate se confruntă cu o gravă criză de identitate, dar nimic nu ne poate absolvi de această îndatorire. În zilele noastre, spiritul critic e lucrul cel mai important pe care-l au ţările noastre în pragul următoarei etape istorice, care înseamnă integrare europeană şi înscriere pe calea modernizării. Avem de ce să cădem pe gînduri – şi avem de ce să tragem clopotele.

(articol apărut în *Gazeta Wyborcza* şi în *Népszabadság*, 4 octombrie 2003)

traducere de Paul DRUMARU

Tranziţia, un traseu incert

Lăcomia şi libertatea de a te plînge

În ultimul deceniu al secolului trecut, democraţia părea a fi singura direcţie – cea bună – spre care se îndreptau ţările eliberate de dictatură. Începea tranziţia, un fel de sală de aşteptare între nenorocirea care a fost şi fericirea care o să fie, o etuvă unde cetăţenii urmau să se dezinfecteze şi să renunţe la relele obiceiuri deprinse în deceniile anterioare. Era considerată adevărată afirmaţia lui John Mueller: „Experienţa tranziţiei în multe dintre ţările postcomuniste, dar şi din alte părţi, sugerează că democraţia ca formă de guvernare şi capitalismul ca formă a relaţiilor economice sînt realmente foarte simple, chiar naturale, şi dacă nu sînt obstrucţionate de către bandiţi cu puşca în mînă, se pot naşte destul de uşor şi de repede fără să fie nevoie de vreo pregătire anterioară, de vreo evoluţie sau de anumite condiţii. Cred că democraţia înseamnă să le permiţi oamenilor să se plîngă, iar capitalismul înseamnă să le laşi oamenilor libertatea de a fi lacomi". Rar profeţie care să se fi dovedit atît de repede falsă. Libertatea de a fi nemulţumit, ca şi invitaţia la lăcomie, pot avea rezultate economice şi politice extrem de depărtate de democraţie şi de capitalism.

Nici dictatură, nici democraţie

Realitatea ţărilor parcate în zona numită „de tranziţie", dar unde nu se mişca nimic, deşi formal, se ţineau alegeri mai mult sau mai puţin libere, iar proprietatea statului era transferată, încetul cu încetul, în mîinile unor particulari, a diminuat entuziasmul iniţial: Thomas Carothers (fondator şi director al proiectului *Endowment's Democracy and Rule of Law)* a elaborat conceptul „zona cenuşie", pentru a marca existenţa unor state care vor rămîne pentru o perioadă îndelungată de timp în sala de aşteptare sau se vor sui în cu totul alt tren decît cel pentru care au cumpărat bilete. Unele încearcă să adopte modelul democratic şi nu reuşesc, altele pretind că încearcă, a treia categorie trăieşte din combinaţia eşecurilor reale şi a mimării acţiunii. Nu e deloc sigur că presiunile externe sau acţiunea forţelor democrate interne vor determina o schimbare reală.

Fareed Zakaria (redactor-şef al săptămînalului american *Newsweek)* a aruncat pe piaţa ideilor conceptul de „democraţie neliberală" şi pe cel de „autocraţii liberale", exemplificînd categoria celor din urmă cu Rusia, ţară unde liberalizarea economiei a fost şi este însoţită de tentaţia autoritarismului politic, tendinţă evidentă şi în 1997, cînd Zakaria a lansat teoria, pe vremea preşedintelui Elţîn, confirmată apoi de Putin. Toate aceste observaţii, realiste sau nu, au determinat suspiciunile ţărilor occidentale cu privire la evoluţia ţărilor din centrul, dar mai ales din Estul Europei şi, mai dureros, ezitări în alocarea de fonduri.

În planul practicii politice, necesitatea de ripostă la atacul terorist de la 11 septembrie 2001 a modificat, la rîndul ei, principiile alianţelor şi pretenţiile faţă de democratizare, mai ales în privinţa ţărilor islamice: disponibilitatea unor guverne de a lupta eficient cu formaţiunile teroriste e mult mai importantă pentru guvernul SUA decît respectarea normelor interne ale democraţiei (vezi relaţiile cu Perwez Musharraf, preşedintele Pakistanului, dar nu numai).

O sarcină toxică

Acesta ar fi contextul în care reţinerile teoretice faţă de posibilitatea unor ţări de a depăşi stadiul tranziţiei implică o necesară clarificare ideologică, dar şi o limpezire a practicii politice. Carothers scrie că nu e corect ca ţările din zona cenuşie să fie considerate ca fiind într-un proces democratic: „pluralismul neputincios şi politicile duse de un partid dominant trebuie înţelese ca direcţii alternative, ele nu sînt etape pe drumul către o democraţie liberală". E o formulare considerată inacceptabilă de către **Ghia Nodia**, profesor la Universitatea din Tbilisi şi preşedintele Consiliului Institutului Caucazian pentru Pace, Democraţie şi Dezvoltare: „Cred că avem de-a face cu o problemă decurgînd din tendinţa ştiinţelor politice pozitive: schimbările politice sînt discutate doar în termeni obiectivi, ca şi cum ar fi vorba într-adevăr de un proces natural. Se discută conform unei logici de tipul: putem vorbi despre tranziţiile democratice ca despre un fel de proces biologic care – în special dacă SUA dau fonduri şi se exercită o presiune internaţională – va duce la conceperea şi la naşterea unui copil pe numele său «democraţie». Tranziţia e ca o femeie însărcinată. Dacă a trecut timpul şi pruncul nu se naşte, ajungem la concluzia fie că a fost o sarcină falsă, fie că pruncul s-a născut mort. Oricum ar fi, ţara respectivă nu mai merită nici un fel de sprijin special sau să beneficieze de îngăduinţa acordată femeilor însărcinate. Cred că asta vrea de fapt să spună Carothers. El subliniază de cîteva ori că, în cele din urmă, conceptul de tranziţie are sens doar dacă se referă la un proces previzibil, care trece în mod consistent printr-un set de etape obligatorii. Eu cred că abordarea pozitivistă nu poate fi singurul mod de apreciere al transformărilor politice. Nu se poate spune că termenul «tranziţie» e valabil doar cînd scopurile sînt în mod teleologic predeterminate, ca într-un fel de programare socială sau ca într-un cod genetic, ci şi cînd proiecţia unui anume rezultat – adică a democraţiei – e prezentă în discursul politic şi are, la rîndul ei, o puternică influenţă asupra evenimentelor. Carothers nu neagă că unele ţări din «zona cenuşie» au abandonat dictaturile ferme şi au introdus importante elemente democratice, fie ele şi incomplete. Cu alte cuvinte, s-a experimentat o schimbare politică ghidată de modelul normativ al democraţiei. Nu asta se înţelege prin «tranziţie democratică»? E posibil ca «harababura» din multe ţări să le ducă spre democraţie, tot aşa cum e posibil ca acest lucru să nu se întîmple. Nu ştim, şi acesta e motivul pentru care au fost consemnate într-o conceptuală «zonă cenuşie». Dar pînă cînd aceste ţări nu vor prezenta un fel de alternativă sistemică la democraţie ar fi corect să încercăm să înţelegem experienţa lor prin prisma modelului tranziţiei democratice. Nu cred că Thomas Carothers ar propune într-adevăr alt model. El ne îndeamnă să fim mai modeşti în aşteptările noastre şi mai sceptici în ceea ce priveşte interpretarea pozitivistă a paradigmei tranziţiei – atitudine de bun-simţ după părerea mea – dar el nu ne oferă o nouă paradigmă.

«Democraţia nu-i de noi»

Schimbarea cu adevărat importantă asupra căreia ne atrage atenţia Carothers este cea a recunoaşterii integrale şi conştiente a unei realităţi: construcţia unei democraţii liberale este un scop extrem de greu de atins. Cred că în multe dintre ţările «zonei cenuşii» discursul politic este foarte sceptic în privinţa accesului la democraţie, se emit îndoieli cu privire la şansele generale ale ţării respective de a deveni democratică. Pare că funcţionează uneori o înţelegere tacită prin care se afirmă că există obstacole structurale (sau mai degrabă «culturale») în calea apariţiei unei societăţi democratice «normale», aşa cum funcţionează ea în Occident.

Recunoaşterea existenţei unor asemenea obstacole poate duce la două atitudini. Prima ajunge la concluzia că «democraţia nu-i de noi». Această atitudine se va exprima sub forma ideologiilor exclusivist băştinaşe, anti-occidentale sau anti-globalizare. Un regim reflectînd această atitudine nici nu se va strădui să pară democratic. Dacă va încerca să-şi însuşească unele trăsături formale ale democraţiei (mergînd chiar pînă la alegeri), va fi superficial şi neconvingător. Aşa sînt guvernele din Uzbekistan şi Turkmenistan. Aşa cum arată şi Carothers, acolo sînt sisteme autoritare sută la sută, retorica democratică fiind o podoabă de vitrină.

Terminologia eşecului

În multe alte ţări, mulţi oameni îşi dau seama că există profunde obstacole structurale în calea democraţiei, ceea ce nu-i împiedică să considere democraţia drept un obiectiv de atins pe termen lung. Despre aceste ţări e vorba acum. Caracteristicile lor predominante sînt incertitudinea şi senzaţia eşecului. Fie că sînt mai aproape de un «pluralism neputincios» sau de «politicile duse de un partid dominant», toată lumea, şi elitele şi publicul sînt de acord că regimurile sînt instabile şi neconsolidate. Aceasta şi este explicaţia pentru care e atît de greu să li se găsească un nume: e mult mai simplu să pui o etichetă pe un produs finit decît pe unul în permanentă schimbare. Poate că ar trebui să le spunem «tranziţii eşuate», sau aşa cum ar cere-o terminologia lui Carothers «tranziţii neputincioase». Referinţa la eşec e valabilă, deoarece asemenea transformări şovăitoare apar pe fondul existenţei unor state structural slabe sau în descompunere. Într-adevăr, în unele cazuri e greu de spus dacă dificultatea principală se trage din eşecul democraţiei sau din cel al statalităţii (îmi vine să cred mai curînd în a doua variantă).

După ce am subliniat aceste puncte, sînt complet de acord cu Carothers. Scopul principal al teoriei democratice nu trebuie să fie «cum să-i învingi pe tirani» sau «cum să introduci o legislaţie bună», ci mai curînd ce trebuie făcut în confruntarea cu slăbiciunea unui stat falimentar sau cu moştenirea otrăvită a unei culturi politice nedemocratice".

Toate aceste consideraţii au fost elaborate înainte de ultimele desfăşurări politice din Georgia. Se confirmă: sala de aşteptare riscă să devină un domiciliu stabil, cu care mulţi par să se fi împăcat, deşi acolo domnesc haosul politic şi banditismul economic. După exploziile de activism politic, consecinţe ale modificărilor survenite după implozia modelului comunist, s-a instalat apatia la un capăt şi oportunismul la celălalt. Se pune întrebarea dacă, ţinînd seama de aceste realităţi, ar trebui renunţat la aspiraţiile democratice şi să se treacă la inventarea unui „altceva", aşa cum sugerează Fareed Zakaria. Ghia Nodia e împotrivă: „S-au făcut paşi (cum ar fi crearea unui sistem mai mult sau mai puţin formal) spre democraţie şi acum e cazul ca forma să dobîndească substanţa adecvată. Nu e o idee revoluţionară. Mai important – şi o spun ca un om care timp de peste un deceniu am fost la capătul unde se recepţiona «asistenţa pentru democraţie» – nu cred că acest lucru e practic. Primii consultanţi occidentali veniţi în Georgia post-sovietică şi-au început acţiunea de democratizare prin încercarea de a dezvolta partide politice reale. A fost un eşec spectaculos. De ce? Ca să folosesc o imagine împrumutată de la Jonathan Swift, nu se pot construi artificial partide din aproape nimic şi sprijinul extern seamănă cu proiectul construcţiei unui case începute de la acoperiş. Mi-e şi mai greu să spun cum ar putea fi sprijinită de către străini construcţia de punţi între cetăţeni şi politicieni. Şi ajungem aşa la o altă întrebare importantă: care sînt limitele «asistenţei democratice»? Ce poate face într-adevăr ajutorul extern? Ce trebuie lăsat pe seama forţelor interne?"

Deocamdată Statele Unite au oferit 4 milioane de dolari Georgiei pentru organizarea alegerilor din 4 ianuarie 2004. Rămîne ca forţele interne să aleagă.

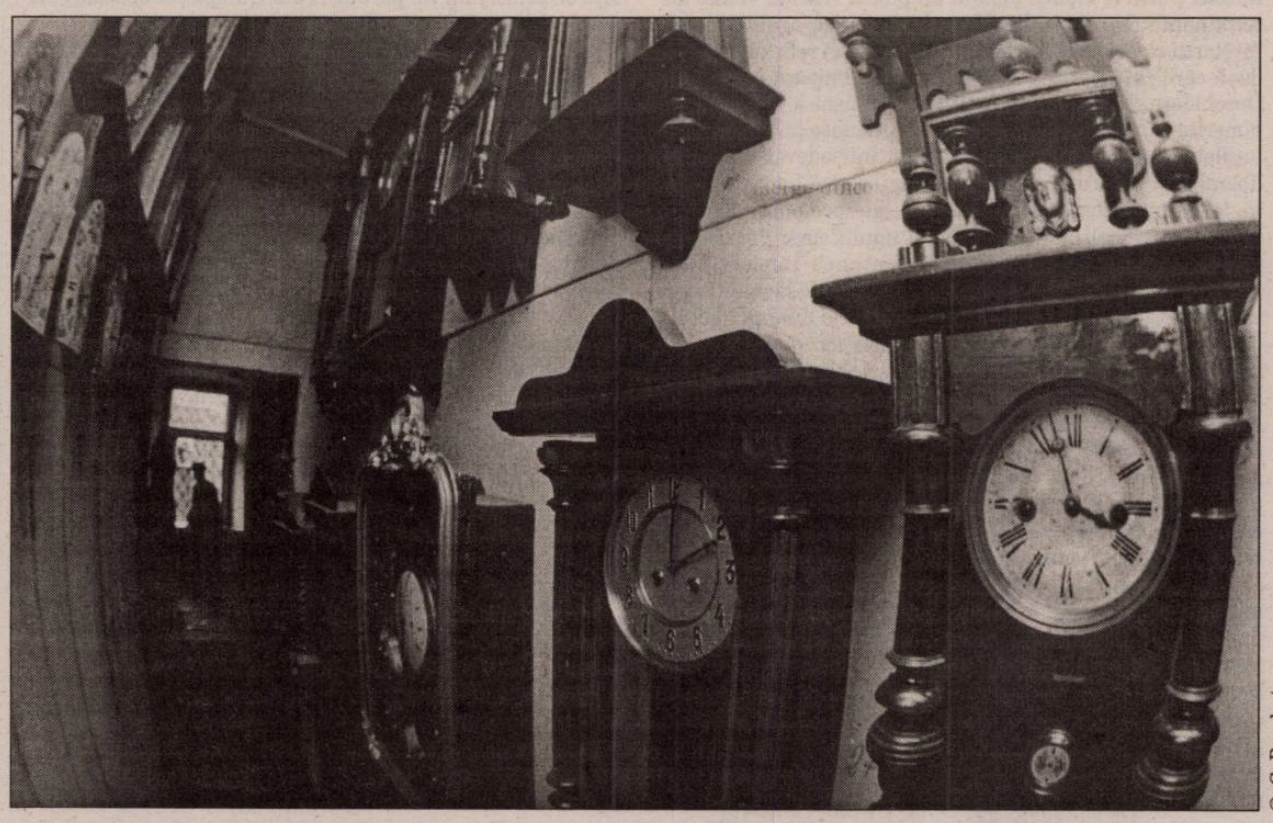

© C. Bumbuţ

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

CE S-A SCHIMBAT ÎN ULTIMII ZECE ANI

Privind înapoi cu calm, la cei peste zece ani de existenţă, şi gîndindu-se că iar vine un an electoral în care ni se va promite „schimbarea" (sau „schimbarea schimbării"?), redacţia revistei Dilema *a observat că în jurul său s-au petrecut oarece schimbări: ● pe lîngă TVR, avem (pînă şi) MTV ● sînt cîrciumi noi la tot pasul ● am avut alternanţă la guvernare ● se spune „să aveţi o zi bună!" şi se răspunde cu „Doamne-ajută!" ● perechea NATO-UE este un subiect pe buzele tuturor ● ieşi din bloc şi găseşti un taxi în stradă ● s-au înmulţit McDonald's-urile (vreo două duzini numai în Bucureşti) şi cazinourile (29, mai multe decît policlinicile) ● ve-ve-ve-nu-ştiu-ce-punct-ro ● auzi la tot pasul „sună-mă pe mobil" (de la noi, din Boteanu: „Fane, tot la Larnaca eşti?") ● avem nu doar Adrian Păunescu, dar şi Adrian (Copilu') Minune ● bancomate, DVD-uri, căpşunari, ciupercari ● am încheiat 20 de capitole de negociere cu UE ● au apărut „Omul recent" şi teatrul independent ● ne cumpărăm maşini străine (Dacia e tot străină, căci a cumpărat-o Renault) ● au evoluat siglele: FDSN-PDSR-PSD versus CDR-PNL-PD versus PRM-PRM-PRM, plus sau minus UDMR ● călătorim fără vize Schengen ● şi, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă, Ion Iliescu.*

Aceasta este lista (incompletă) care ne-a ieşit nouă.

Vă întrebăm şi pe dumneavoastră: ***ce credeţi că s-a schimbat în mod evident în România ultimilor zece ani (1993-2003)?***

Florin DUMITRESCU

Tinerii mimează mai mult independenţa şi nonconformismul, dar sînt mai dependenţi ca oricînd de cuibul părintesc şi mai fragili ca oricînd în faţa societăţii. Studenţii fac manifestaţii nu ca să schimbe regimul, ci ca să îşi vîndă voturile pe burse. Gospodinele visează mai mult în faţa televizorului şi consumă mai multă cafea.

Intelectualii visează mai puţin, fac mişto de concepte altădată sfinte, precum „democratizare", „societate civilă" sau „deschisă"... sau marele hit al anilor '90 – „schimbarea mentalităţilor"... şi consumă mai multă băutură proastă.

Claude KARNOOUH

Ceea ce mi se pare schimbat (printre multe alte lucruri, dar nu putem vorbi acum despre toate) este faptul că România seamănă tot mai mult cu un fel de ţară din lumea a treia, în care o bogăţie enormă este concentrată în puţine mîini şi în care categorii foarte numeroase ale populaţiei sînt lăsate fără nici o protecţie în faţa dificultăţilor vieţii urbane. Această situaţie nu se datorează doar moştenirii comunismului tîrziu ceauşist care a ruinat ţara, dar şi faptului că o mare parte a elitelor produse de comunismul tîrziu n-au fost foarte diferite de cele produse la începutul secolului al XX-lea de noul stat român „modern" care a fost obiectul observaţiilor vitriolante ale lui Caragiale... Există un fel de fatalitate culturală (sau a culturii „civice") care ar merita studiată nu de către un străin ca mine, ci de toţi cei care pretind în România că lucrează întru mai buna înţelegere a ţării lor. Această permanenţă culturală este încarnată de exemplu în corupţia generalizată. În această problemă, nimic nu s-a schimbat pe malurile Someşului, Dîmboviţei, Mureşului, Crişului sau Dunării... Mutaţia spectaculoasă a aspectului străzii (înmulţirea restaurantelor, a barurilor normale sau „cu fete", a discotecilor, a buticurilor de tot felul şi a supermagazinelor etc.) nu poate disimula (decît poate în ochii turiştilor stupizi – aşa cum sînt ei, de altfel, în general – sau ai intelectualilor şi ai jurnaliştilor stipendiaţi) enorma sărăcie care răsare peste tot, inclusiv în inima oraşelor celor mai şic. Alt aspect al schimbării în non-schimbare – corupţia universitară. Experienţa mea directă m-a învăţat de-a lungul timpului cum proastele obiceiuri se perpetuează mai repede şi mai intens decît cele bune. Astfel, ultimul scandal de plagiat nu este decît o infimă bucăţică din partea vizibilă a unui aisberg enorm... şi asta cu atît mai mult cu cît Internetul permite plagierea fără să ne dăm seama imediat, căci nimeni nu poate şti tot ce apare în reţea. Cunosc profesori din Cluj al căror doctorat este un trist plagiat al unor lucrări scrise în franceză, engleză, italiană sau germană; cunosc şi cărţi apărute sub semnătura unor universitari români care sînt fie traducerea (în general de proastă calitate) a unor lucrări străine (în special din engleză şi franceză), fie colajul unor rezumate de fişe de lectură aşa cum se găsesc în bunele biblioteci occidentale. Or, acum douăzeci de ani, hazardul unei plimbări m-a făcut într-o zi să găsesc o lucrare scrisă de un francez în 1937 *(Les Roumains nos alliés?*, Paris, 1939) care timp de cincisprezece ani (1922-1936) a fost profesor de chimie la Universitatea din Cluj şi care, între alte capitole consacrate vieţii politice şi universitare interbelice, rezervă un capitol plagiatului, pe care îl defineşte ca una dintre activităţile cele mai răspîndite în lumea universitară (p. 184-185; iar în ceea ce priveşte lumea juridică, trebuie citite cu un ochi flămînd paginile 249-251). În sfîrşit, am putea, aproape fără să schimbăm un cuvînt, să reluăm şi notele de război ale Mareşalului Averescu, capitolul I, p. 255: „Un popor care suferă pe pielea sa corupţia şi imbecilitatea cu greu poate realiza fapte mari. Înainte de a se gîndi să amputeze alte state în favoarea sa, trebuie să se gîndească să amputeze din propriul corp ceea ce e atins de cangrenă". Nu aş fi de acord cu Mareşalul în privinţa imbecilităţii, căci nu cunosc popoare care să fie total imbecile sau total inteligente, în schimb ceea ce ne scrie despre corupţie nu se întîlneşte numai cu ceea ce scria profesorul francez, dar şi cu evenimente care au loc la acest început de secol al XXI-lea, la aproape un secol de la însemnările Mareşalului Averescu... Nu numai la ţărani tradiţiile au pielea groasă, dar şi la elite... Conform uzului, asta poartă un nume, cultură... Le revine bunelor spirite româneşti să descrie arcanele prezentului, dar mai ales, societăţii civile, dacă ea există (şi asta în ciuda strigătelor şi imprecaţiilor intelectualilor, căci nici societatea civilă nu scapă, prin unii dintre membrii ei, de cultura plagiatului), îi revine misiunea de a începe să se transforme pe ea însăşi pentru a cere de la politicieni să se adapteze la un minimum de onestitate financiară şi intelectuală fără de care nu poate exista jocul democratic.

Adrian MIHALACHE

S-a schimbat modul în care românul este „conectat". Dacă, pînă în 1996, nu cunoştea decît *pager*-ul, astăzi, aproape oricine are pagină *web*. Sîntem prezenţi în ciberspaţiu, ne scriem misive electronice, „chat-uuim" într-o veselie, iar, între timp, cînd nu sîntem în faţa *desk-top*-ului, comunicăm continuu prin telefoane mobile. Ambianţa sonoră a spaţiului public este alta. Scurte, dar dese semnalizări, fragmente din Bach şi Mozart deformate de îngustimea de bandă, răsună în jurul nostru, amintindu-ne că oricînd putem fi „chemaţi", deşi rareori vom fi „aleşi".

Comunicăm, deci existăm! Schimbarea poartă numele de imaterializare. România virtuală promite să fie România ideală.

Călin-Andrei MIHĂILESCU

Mileniul s-a schimbat, dar nu secolul; cam toate numerele de telefon; numărul picioarelor de cîini a rămas constant (mulţi cu trei picioare înainte, mai puţini, dar cu patru, acum); NATO e importat pe tipare OTOMApNE; s-a semnat tratatul cu Rusia – Molotov, Tezaur şi Ribentropp au rămas netratabili; timp de patru ani Securitatea ar fi condus ţara de pe bancheta din spate; Constituţia s-a schimbat şi în literă; populaţia a scăzut cu un ce la sută, dar nici suta nu mai e ce era în '93; era nasol, acum e naşpa; reclamele au culoare; s-au împuţinat doctorii, s-au înmulţit pacienţii; Naţionala de fotbal s-a internaţionalizat pînă la dispariţie; Bucureştiul e ceva mai curat; e plin de sateliţi TV, NATO, UE.

Irina-Margareta NISTOR

Nu exista Hollywood Multiplex, pe scurt Mall-ul, fără de care mulţi acum nu concep un weekend de tineri cinefili *in*, ce rezervă prin Internet şi plătesc cu carduri, confirmate cu celularul Nokia ce nu ni se mai pare un cuvînt bizar, şi care face şi poze, iar uneori poate fi chiar miniordinator ● Maşinile au televizor la bord ● Nici vorbă pe atunci de Anonimul şi *setea de cultură* de la Prometheus a publicului său select ● Nu răposase încă Festivalul de la Costineşti, iar un TIFF era de neconceput ● Abia se înfiripase ca unică alternativă TV Soti ● Regele Mihai, după o primire triumfală de Paşti în '92, a redevenit, pentru un timp, *persona non grata* în propria-i ţară ● Soros-ul era speranţa tuturor de-o sponsorizare intelectuală, nu apăruse încă adevărata pepinieră de specialişti pur sînge creaţi de Fulbright ori de NEC-ul lui Pleşu.

Ovidiu PECICAN

S-a schimbat întrucîtva situaţia noastră geopolitică. Sîntem mai la vest acum decît înainte. Am ajuns la marginea UE şi am fost invitaţi să intrăm în NATO. Ni s-au ridicat vizele. Asta înseamnă, desigur, şi că nu sîntem încă în UE (dar nu mai sîntem nici nicăieri, ca pînă de curînd), nici în NATO. Prin urmare, am ajuns pe linia orizontului, devenind vizibili. Ar mai rămîne să devenim şi palpabili. Cît despre problema vizelor, ea are o importanţă uriaşă, fiindcă oricine merge dincolo revine – dacă şi cînd revine – profund modificat interior, cu alte planuri şi alte vise. Altminteri, ridicarea asta a vizelor înlătură stigmatul, dar în Occident noi rămînem, deocamdată, doar turişti veniţi să-şi lase acolo, în diverse forme legale, puţinii lor bani. Cînd îi cîştigăm, facem prea adeseori munci de sclavi sau ilicite.

Pe plan intern s-a schimbat Constituţia. Nu şi clasa politică. În linii mari, şi constituţia cea nouă, şi cea veche, tot de la aceiaşi oameni au emanat („Regimul moşiliesc", vorba *Academiei Caţavencu)*. Semn de – prea – mare stabilitate politică. Ea nu se clinteşte nici cînd scandalul e pînă la cer. Cînd, totuşi, o face, mesajul e că „nu de aia!", de „nici că-mi pasă!".

S-a schimbat puterea de cumpărare a leului şi s-a diversificat oferta de mărfuri, după un tipic care îmbină Occidentul cu Orientul. S-au mărit inflaţia şi fiscalitatea, numărul dărilor a întrecut orice prevederi optimiste. Birocraţia noastră tunde oaia nu ca Vodă Brâncoveanu – pînă la piele, fără să ţipe! –, ci dincolo de piele, la sînge, şi în dispreţul plictisit al oricărui protest. Abuzurile şi corupţia nu sînt mai mari decît înainte, cînd ele erau promovate oficial, de sistem, ci doar au îmbrăcat alte forme, fiind mai puţin ipocrite (le observăm ca pe eclipsă, cu ochiul liber).

A devenit evident că multor români nu le pasă decît la nivelul vorbelor de Basarabia şi de ceilalţi români din afara României. Dacă e vorba însă de cei plecaţi în Occident – rude sau prieteni –, atunci e tot ca înainte, ăştia sînt copleşiţi de atenţii şi asiduităţi, în speranţa unor profituri de orice fel.

Vechile tribune de luptă împotriva tendinţelor cotropitoare ale statului – GDS, Alianţa Civică, de pildă – au obosit şi s-au uzat. Revista *22* face cultură şi critică literară (bravo ei!), *Dilema* are numai dileme care se poartă... Chiar şi CNSAS, care e atît de tînăr încît n-a avut vreme să obosească, se laudă după numai cîţiva ani de activitate cu penibile deconspirări punctuale de ofiţeri politici, măcar că în această instituţie salariile se încasează conştiincios.

Altă noutate: plagiatul s-a democratizat oarecum. Pe vremuri plagia doar familia dictatorului, de la Elena (polimerii!) la Ilie Ceauşescu (iarăşi istoria, dl Florin Constantiniu va înţelege!). Acum plagiază şi vîrfurile vieţii publice, de la academicieni (vezi tratatul de istorie în zece episoade) la miniştri (sănătate, domnule Beuran!) şi prefecţi (cel de la Cluj a fost denunţat public de primarul Funar).

S-a schimbat şi viziunea despre trădare. Pe vremuri, trădătorii erau cei care aveau ce trăda, de la diplomaţi la mari securişti (Răceanu, Pacepa...). Astăzi, ei sînt intelectuali obişnuiţi, autori de manuale şcolare de istorie (Sorin Mitu & Co.), membri ai unor *think tank*-uri... (Grupul *Provincia* în viziunea Alinei Mungiu-Pippidi), poeţi (ca Ştefan Augustin Doinaş) şi istorici nimeriţi în politică (precum răposatul Dan Amedeu Lăzărescu). Ca să se pună aprioric la adăpost de orice răspundere, Uniunea Scriitorilor însăşi, grav bolnavă de... ur(t)icarie acută, dă mesaje de solidarizare în raport cu propriile-i organe de presă (vezi, de exemplu, *Apostroful).*

M-am schimbat eu.

Marius TUCĂ

Într-o zi de sîmbătă pe la amiază, clopotul bisericii începea să măsoare timpul în locul ceasului, bătînd rar, rar de tot, astfel încît nu ştiai cînd dangătul se auzea peste orăşelul de provincie, dacă trecuseră un ceas, o zi sau mai mult decît atît. Clopotul făcea asftel ca timpul să stea pe loc, să aibă răbdare cu oamenii şi cu viaţa lor.

În ultimii zece ani, mai întîi s-a schimbat clopotul. A fost înlocuit cu un cronometru care măsoară botezurile, nunţile, înmormîntările, dar paradoxal nu mai măsoară viaţa, nu mai măsoară timpul. Limba ceasului, spre deosebire de limba clopotului, se învîrte fără vreun folos, fără vreun scop, se învîrte doar aşa, împotriva timpului şi a lumii. Asta înseamnă că-n ultimii zece ani s-a schimbat timpul.

Şi m-am oprit asupra lui şi nu a zăpezilor de altădată pentru că în ultimii zece ani port în mine, undeva în zona durerilor din piept, un ceas mare, greu şi nevăzut care-mi măsoară viaţa şi dispune de ea după bunul lui plac, după cum îi vor rotiţele şi hachiţele făcîndu-mă prizonierul şi totodată cobaiul secundelor lui. E un ceas al timpului pe care-l trăim. Fără minute, fără ore sau anotimpuri, care arată mai degrabă nordul decît prînzul, sudul decît asfinţitul, făcîndu-ne să trăim puncte cardinale şi mai ales să le indicăm, noi înşine, aidoma unor muşchi de copac.

Şi uite aşa, la trecerea dintre secole, cînd legea o face tehnologia informaţiei şi ne-am fi aşteptat ca-n toate poveştile *science-fiction* scrise sau nescrise că pămîntul şi noi vom intra sub stăpînirea roboţilor, iată-ne devenind, paradoxal poate, sclavii timpului. A unui alt timp decît cel trăit de bunicii şi părinţii noştri şi, într-o vreme, chiar de noi.

Mă tot gîndesc ce a determinat schimbarea lui, cum a fost posibil ca dintr-un timp la îndemîna noastră, un timp pe care-l puteam pierde după bunul plac, să devină un timp care să ne stăpînească pe de-a-ntregul. Şi răspunsul, ca întodeauna oare? – e în noi, cei care visăm la încă o revoluţie, bineînţeles ultima soluţie, pentru a înlătura o nouă dictatură, cea a timpului, care ne trăieşte viaţa în locul nostru în ultimii zece ani. Acum înţeleg de ce o dorinţă fierbinte, împotriva ceasului din mine mă împinge să mă bat într-o bună zi ca să smulg timpului pentru totdeauna titlul de regele secundei. Aşa, ca recompensă pentru toate umilinţele, toate suferinţele, toate neîmplinirile, cu care m-a încoronat timpul în ultimii zece ani.

Şi pentru că rămăsesem dator cu un răspuns, vin şi vă spun că nu timpul s-a schimbat în ultimii zece ani, ci noi. Iar pe noi ne-a schimbat viaţa. Iar viaţa a fost schimbată de... timp. Probabil că, dacă mîine o să mă opreasc cineva pe stradă şi mă va întreba cît e ceasul, i-aş răspunde fără să stau prea mult pe gînduri: zece ani fix! Zece ani fix şi o revoluţie! ▲

Virgil CIOMOŞ

Fenomenologie şi *noumenologie**

Rare sînt cărţile care au darul să ne ţintuiască locului (şi timpului), pînă la deplina lor „consumare". Deşi actul voluntar al lecturii poate crea impresia unei „posesii", *noi* sîntem, în acest caz, cei cu adevărat „posedaţi". Prinşi (de bună voie) în mrejele unui discurs aparent familiar, purtat exegetic „la vale" de apa presupus „lină" a tramei sale, ne trezim deodată, amuţiţi, în faţa unui semeţ „dincolo" tematic, din care discursul însuşi pare să (sur)vină cumva, în cascadă. Sînt cărţi pe care le porţi mereu cu (în) tine tocmai pentru că ele te transportă în propria lor posibilitate verticală, infinită. Resimţim adesea dorinţa (de nu chiar sentimentul) de a le fi scris noi înşine tocmai pentru că scriitura lor – liberă, prin excelenţă, „impersonală" aproape –, pare să curgă „de la sine". Aderenţa noastră imediată la ele coincide, de aceea, cu o experienţă paradoxală: cea a proximităţii „departelui". Tot ceea ce se vădea a fi iniţial banal de „aproape" – notorietatea unei teme uşor bavarde, precum cea a îngerilor de pildă – poate bascula în abisul fără de fund(ament) al unei tăcerii „vorbitoare". Şi invers, tot ceea ce ne chema cîndva surd, de „undeva" de foarte departe – intangibilul transcendent, dimpreună cu urmele sale (mai mult sau mai puţin) „transcendentale" – îşi găseşte sălaşul în noi, mai aproape decît noi înşine. Lectura cărţilor de excepţie relevă de o veritabilă „arcană" pentru că, sub aparenţa blîndă, „pîlpîitoare" a fenomenului, se între-vede – mereu la pîndă – noumenul.

Andrei Pleşu este maestrul de necontestat al unor atari paradoxale strategii (nu doar discursive!), un pedagog înnăscut al răsturnărilor teoretice „bine temperate", un „casnic" al stuporilor intelectuale, un entuziast al locurilor comune. Şi asta nu pentru că ar urmări, cu tot dinadinsul, succesul – mult prea facil pentru anvergura lui intelectuală – propriu unor efecte retorice. Paradoxia gîndirii – definită ca treaptă riguros spirituală – n-are nimic de-a face cu curiozităţile fortuite ale unor asociaţii „libere" de cuvinte „potrivite" şi cu atît mai puţin cu o speculaţie pripită, fatalmente sterilă. Jocurile intelectuale ale paradoxiei sunt „secunde" nu pentru că ar fi secundare. Foarte adesea, ele sînt rodul (tardiv) al unui parcurs teoretic de un dramatism autentic, flancat mereu de spectrul infernal al dihotomiilor schizoide. Paginile pe care autorul le dedică, în context, surmontării teoretice şi (de ce nu !) spirituale a diferitelor forme (mai vechi sau mai noi) de dualism ni se par, de aceea, de-a dreptul antologice. Or, proximitatea (de nu chiar atingerea) limitelor meditaţiei umane – filosofice ori teologice – implică asumarea, ca o veritabilă provocare tematică, a limitei însăşi. Pentru vechii greci (popor al unei singure cetăţi), „experienţa" – *em-peiria* – însemna, etimologic vorbind, un fel anume de a (te) sfîrşi, tragic, în *(en)* limită *(peiras)*. Latinii, în schimb (care ne-au dat un imperiu), înţelegeau prin *ex-perientia* contrariul, şi anume, o perpetuă „depăşire" *(ex)* şi, deci, „surmontare" a limitei. Ceea ce ne propune însă cartea *Despre îngeri* a lui Andrei Pleşu este o neaşteptată, dar autentică sinteză a celor două „experienţe" contrare, un fel (din nou) paradoxal şi, de aceea, foarte creştin (fiene permisă această remarcă!) de a „rămîne" în trecere, de a „trăi" (secund) în chiar clipa pasajului la moarte, de a „gîndi" imposibila, altfel, logodnă dintre tragic şi comic, finit şi infinit, transcendent şi imanent etc. etc. Şi ce alt subiect (teologic şi nu numai) mai apropriat pentru împlinirea unei asemenea provocări putea fi ales decît acela al „îngerilor", aceste veritabile fiinţe ale pasajului, „moderatori" verticali ai contrariilor? Dacă toate conflictele se reduc, cum se spune adesea, la o simplă problemă de comunicare, de ce n-am acorda îngerilor ministerul *sui generis* al păcii eterne?

Sînt, pe alocuri, în carte şi cîteva, explicabile, ecouri ale discursului „legitimator". Din respect pentru lectorul său – ce pare a fi, uneori, un intransigent şi mai ales septic fenomenolog –, autorul încearcă să-şi explice, cordial, presupusul „contra-timp" tematic. El pledează „strategic", pentru pluralismul metodologic („general" acceptat), pentru minima deschidere (de nu chiar curiozitate) teoretică, invitîndu-ne, apoi, cu generozitate, să „gustăm", totuşi, din text înainte de a ne face o părere. În opinia noastră, este un fel „anume" de a-ţi cere (fără voie) scuze pentru „păcatul" de a fi (poate) „prea" profund şi „prea" subtil pentru „gustul" acelora care, nereuşind să treacă de „exotismul" subiectului, sînt gata să arunce, odată cu „covata" criticii, şi autenticitatea temei. Îmi închipui că la fel se învinovăţesc îngerii noştri cînd ne îndîrjim să-i ignorăm cu o „sceptică" şi „superioară" condescendenţă. Or, să nu uităm – ne avertizează (pentru totdeauna) Sfîntul Ioan Evanghelistul –, odată consumată prima senzaţie, dulce (ce-i drept), a „masticaţiei" unor astfel de cărţi singulare, urmează să resimţim, foarte curînd, amarul „secund" al profunzimilor lor „viscerale". Din acest motiv, în ciuda tonului cuceritor al autorului, reputat pentru calda şi inteligenta lui colocvialitate, ni se pare că *Despre îngeri* este, pînă la urmă (la o a doua lectură, bunăoară), un text grav, marcat de o încordată şi, pe alocuri, dureroasă aşteptare. Să fie oare vorba de un ecou, discret (peste milenii), al celebrei lupte a lui Iacob cu îngerul? (Ne grăbim să notăm aici risipa de excelenţă şi de originalitate cu care episodul biblic este tratat în carte.) În fapt, colocvialitatea lui Andrei Pleşu e „funcţională" doar în anticamera anume destinată cititorului şovăitor.

Şi pentru că veni vorba despre lectorul nostru „fenomenolog şi sceptic" n-ar fi poate de prisos să reamintim, în context, că, înainte de a trece în lumea de „dincolo", aşezat, aşadar, în „poziţia" pascală, pe (în) limita dintre viaţă şi moarte, Husserl a trecut „asistentei" sale (o călugăriţă!) un gînd (cel „de pe urmă") cu totul neobişnuit: vocaţia fenomenologiei transcendentale a fost, este şi trebuie să rămînă, după el, aceea de a furniza Europei civilizate fundamentul teoretic necesar unificării tuturor confesiunilor sale creştine... Vocaţie se spune pe greceşte *klesis*, termen din care se compune şi *ek-klesia* – biserica noastră „cea de toate zilele". Din fericire, această „îmbisericire" a lui Husserl (şi, implicit, a fenomenologiei) n-a rămas doar un deziderat pur teoretic: intrînd şi ieşind din comă, el a „trecut", mărturisind, prin ultima şi adevarata „reducţie" (limită) – cea dintre viaţă şi moarte („experienţă" de care îi vorbise, de altfel, şi discipolul său, Eugen Fink) –, clipă crucială în care autorul *Meditaţiilor carteziene* a putut realiza „pe propria-i piele" că centrul tuturor sintezelor temporale – fie ele active sau pasive – nu este, totuşi, *ego*-ul „nostru" transcendental ci un fel de Duh Mîngîietor, care îl „ridica" şi îl „lăsa" (asemeni unui înger!) tocmai pentru a se face, cumva, „prezent". Nu mai e vorba aici despre o simplă experienţă a inter-subiectivităţii, al cărei dublu prezent (al meu şi al celuilalt) este mereu asignabil (mie însumi ca şi celuilalt), ci de un fel de „prezenţă" fără nici un prezent asignabil. Şi n-avem aici de-a face nici cu o prezenţă ce s-ar manifesta „ca absenţă" („obiect" al unei „gramatici" a urmei – *gramme)*, ci de una efectivă, singura deplină, deşi insituabilă într-un spaţiu şi un timp anume. Despre această experienţă a pasajului prin (în) „cea de pe urmă" reducţie (ca şi despre Mîngîietor) avea să scrie şi mai vechea lui studentă, Edith Stein, devenită între timp carmelită (cea care a cedat locul ei la catedră în favoarea lui Heidegger!), şi anume, în marginea *Nopţilor mistice* ale Sfîntului Ioan al Crucii.

Lucrurile nu stau altfel nici cu Heidegger, al cărui interes pentru înnoirea tematică şi terminologică a fenomenologiei a putut trece drept o mare inovaţie doar datorită unor mărunţi epigoni, ignoranţi cu totul într-ale misticii renane – tezaur de experienţă şi meditaţie cu totul singular, din care povin, bunăoară, conceptele de *Lichtung* şi *Gelassenheit*. Întreaga dialectică dintre propriu şi impropriu din *Fiinţă şi Timp* este un comentariu (implicit) la *Epistola către Romani* şi la *Prima Epistolă către Corintieni* ale Sfîntului Pavel, ca să nu mai vorbim de extraordinara temă a facticităţii – a „vieţii vieţii", dacă vreţi (Andrei Pleşu uzează din plin de procedeul reduplicării) –, dezvoltare de-a dreptul genială a scrierilor lui Luther consacrate sentimentului escatologic al primilor creştini. Toate astea l-au condus pe Heidegger la revalorizarea filosofică a lui *Zwischen*, a intervalului, adică (cel al îngerilor sau al Duhului, la care face el însuşi referire în *Beiträge),* loc al veritabilei topologii a Fiinţei. În fine, răsturnarea (conversiunea?) – *die Kehre* – care marchează filosofia heideggeriană a anilor '30, nu face decît să pună capăt simplei analogii dintre creat şi increat – confundată adesea cu o simplă „sinonimie" ontologică: „fiinţa este (doar) fiinţa fiindului" –, în favoarea unei predeterminări sau, altfel spus, a unei „binecuvîntări" prealabile a fiindului de către fiinţă. „El ne-a iubit mai întîi pentru ca noi să-l putem iubi apoi", ar spune, din nou, acelaşi Sfînt Ioan Evanghelistul. O astfel de binecuvîntare a cerut, cu smerenie, Heidegger de la un calugăr (român ortodox, dacă asta credeţi că mai contează). De aceea, ni se par a fi foarte preţioase toate acele pagini din *Despre îngeri*, în care autorul ne vorbeşte despre răsturnarea statutului ontic al omului ca efect „secund" al „oglindirii" sale prin (în) „faţa" îngerului. A cere Creatorului ca cele de pe „pămînt" să fie asemeni celor din „cer" presupune, în mod implicit, că între acestea din urmă, două, nu funcţionează (încă) o veritabilă analogie. Dimpotrivă.

În ciuda eforturilor lăudabile ale lui Husserl şi Lévinas de a salva „onoarea" conceptului („uman prea uman") de inter-subiectivitate, adevărata alteritate a omului nu este semenul ci îngerul „său". Mai ales astăzi, în epoca totalei masificări, a anonimatului şi a mimetismului (postmodern) generalizat. Că fenomenologia însăşi nu relevă doar de o conştiinţă de sine – fie ea cea a „stăpînului" sau a „servitorului" – ci şi de un „Spirit Absolut" o spusese deja Hegel (singurul fenomenolog „agreat" în *Despre îngeri*), şi anume, tocmai în *Fenomenologia Spiritului*... Ultima carte a lui Andrei Pleşu ni se pare a fi, astfel, de o strictă actualitate. Într-adevăr, este de necrezut să mai pretinzi a clarifica problema (asumată cu curaj de autor, a) naşterii modernităţii – epocă marcată, între altele, matematic vorbind de descoperirea calculului diferenţial (cel al „trecerii la limită") – fără a te întreba măcar asupra posibilului impact mental asupra constiinţei laice moderne al definirii (de către Grigorie de Nyssa a) lui Hristos ca... (pasaj la) frontieră. Lumea medi-teraniană, o lume a intervalului (lichid) dintre pămînturi, cea în care modernitatea însăşi s-a născut de fapt, a fost (mai poate fi încă?) un *topos* în care problema intermediarului filosofic (vezi Platon) şi a celui teologic (vezi Mesia) s-a pus cu cea mai mare acuitate. Nu este de mirare că dispariţia (nu totală, însă, graţie şi lui Andrei Pleşu a) interesului pentru interval şi, în mod implicit, pentru îngeri, coincide cu restaurarea, aproape automată, a unui dualism „destinal" – precum acela dintre „axa binelui" şi „axa răului" – şi, în cele din urmă, cu resurecţia unei abia disimulate, dar reale violenţe. Astăzi, Orientul Mijlociu (mijlocitor?) este, din păcate, tocmai inversul promisiunilor destinale anunţate iniţial prin mesajului său istorial. Va trebui, aşadar, să căutăm un alt fel de „Răsărit" (şi un alt Mijlocitor). Nu mă îndoiesc că, în această privinţă, îngerii – şi mai puţin filosofii – vor avea un cuvînt greu de „spus". Căci, dacă din punct de vedere psihanalitic filosofia (cea modernă, în speţă) poate fi definită ca rod al unei psihoze „reuşite", dintr-unul riguros teologic, ea reprezintă, totuşi, o experienţă mistică „ratată".

---

* Încercare pe marginea cărţii lui Andrei Pleşu *Despre îngeri*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.

▲

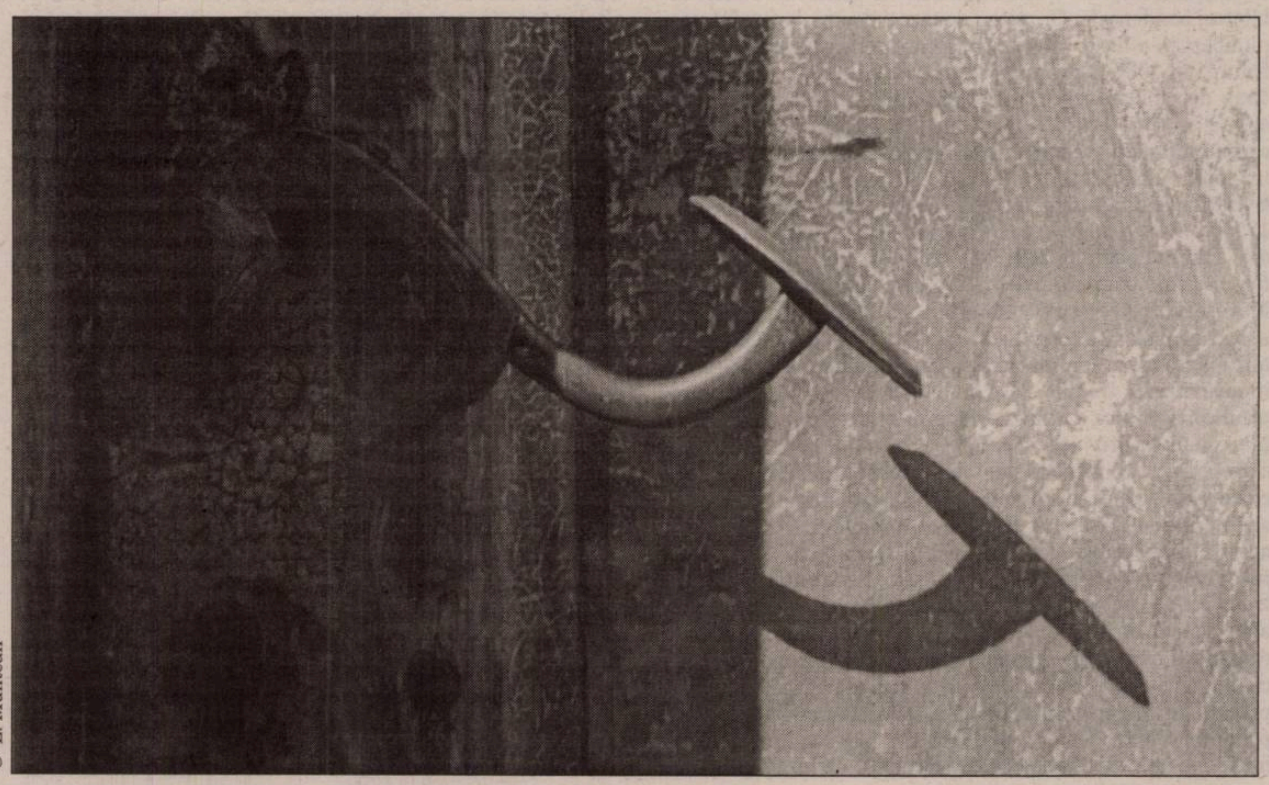

© L. Muntean

In memoriam Edward Said

„Intelectualul găsește tot mai puține locuri în care să-și poată face auzită vocea.“

Edward W. Said a murit pe 24 septembrie la New York.

Născut în 1935 la Ierusalim, profesor de literatură comparată, Said a fost considerat încă din anii '70 drept cea mai importantă personalitate intelectuală a diasporei palestiniene.

Plecat cu familia sa din Palestina în 1947, mai întîi la Cairo şi apoi în Statele Unite, Said a început studii de medicină, orientîndu-se ulterior spre Litere unde a făcut o strălucită carieră academică. La 28 de ani este titularizat profesor la Columbia University, unde a predat pînă la moarte. Cîteva din cărţile sale au devenit clasice: Orientalismul *(o anchetă despre linia imaginară care separă, în gîndirea occidentală, Orientul şi Occidentul) sau* Cultură şi imperialism *(în care chestionează marile opere literare în legătură cu colonialismul). Ultima sa carte,* Paralele şi paradoxuri, *a fost scrisă împreună cu dirijorul Daniel Barenboim, mărturisind nu doar o viziune comună asupra conflictului israelo-palestinian, ci şi pasiunea amîndurora pentru muzică.*

„Intelectualul nu trebuie să depindă de ziare sau de televizor“

Eram o familie destul de specială. Amîndoi părinţii mei erau creştini. Mama mi-a încurajat talentele modeste pentru pian şi cîntat. Citeam împreună, în engleză şi arabă. La Ierusalim, apoi la Cairo şi în SUA am fost numai în şcoli coloniale. Toată lumea de-acolo era poliglotă, era o atmosferă foarte amestecată: tot soiul de arabi, de evrei, de italieni, de greci şi de armeni. Pentru mine, a fost o obişnuinţă să cunosc mai multe naţionalităţi şi mai multe religii. E ceva ce regret nespus: după 1956, odată cu agresiunea Suez-ului, a venit momentul purificării şi toată lumea a vrut să fie omogenă.

Găsesc în lectura mea asupra culturii occidentale un lucru aproape constant: o linie imaginară care desparte Occidentul şi Orientul. Există şi alte linii, între Nord şi Sud sau între culturi şi civilizaţii. Aceste linii au fost mai marcate la începutul secolului XIX: devenise o obsesie. Apoi, am descoperit că orientalismul modern s-a fondat pe ideea cuceririlor. Asta înseamnă că există o luptă între două identităţi în fierbere: aceea a Occidentului şi celelalte, ceea ce duce probabil la naţionalism. Există, în fine, o ştiinţă construită pe această distincţie – foarte elaborată, cu efecte în diferite domenii: muzică, pictură, antropologie, lingvistică... Mereu se distinge o aceeaşi esenţă, care se numeşte Orient. Samuel Huntington a creat această idee a „ciocnirii civilizaţiilor“. El vrea să apere ideea ameninţată de Occident împotriva alianţei Islamului şi a confucianismului! Este o fantasmă, o elaborare a orientalismului. Am vrut să scriu cartea mea, *Orientalismul*, pentru a demonstra forţa acestei idei şi, totodată, pentru a o combate: pentru a destrăma ideea unei identităţi stabile, continue, permanente.

Intelectualul trebuie să stăpînească faptele şi să ştie despre ce vorbeşte: a te confrunta cu surse contradictorii, a scoate la iveală documente necunoscute, a readuce la viaţă istorii uitate. Nu e vorba nici de a proclama formule elocvente, nici de a ajunge la concluzii prealabile sau rapide. Intelectualul vorbeşte despre situaţii complexe şi dense. El trebuie să reflecteze şi, ca marii intelectuali pe care-i admir (Bertrand Russell de pildă), să facă el însuşi cercetări, fără să depindă de ziare sau de televizor. Or, a devenit din ce în ce mai dificil pentru acest tip de intelectual să găsească un spaţiu public în care să se exprime. Aşa că trebuie să caute în alte locuri, să meargă la radio în loc de televizor, să facă conferinţe în universităţi decît să vorbească în cercuri restrînse de consultanţi oficiali. E nevoie de multe muncă pentru a scoate la iveală ceea ce este ascuns în mod deliberat.

Nu e vorba de a spune că orice intelectual trebuie să fie exilat. Înţeleg prin asta cu totul altceva: o formă de detaşare, de a te simţi în afara societăţii, în afara jocului. A nu dori să realizezi un scop imediat şi material, ci – dimpotrivă – a încerca să te pui tu însuţi la adăpost de evenimente, de instituţii şi de recompense. Nu poţi să munceşti numai pentru a primi premii! Nu poţi fi intelectual fără a spune ceva în plus, care iese din *statu quo*. E nevoie, pentru asta, să ieşi din propriul tău cîmp de expertiză.

„Guvernul Sharon a considerat întotdeauna că apărătorii raţionalităţii şi toleranţei sînt mai periculoşi decît teroriştii“

De o parte, există un stat care duce un război colonial şi, de cealaltă parte, un popor fără stat, fără armată, fără aviaţie, fără marină şi fără un şef veritabil, căci acesta nu e liber în mişcările lui. Ocupaţia militară a israelienilor este o violenţă continuă şi, deşi am condamnat dintotdeauna cu fermitate atentatele sinucigaşe şi atacurile împotriva civililor, riposta palestiniană mi se pare deosebit de limitată. Încă de la începutul celei de-a doua Intifada, m-am opus militarizării sale. Am considerat întotdeauna că trebuia pus accentul pe organizare şi pe mijloacele politice, adresîndu-ne direct israelienilor cu argumente morale, încercînd să-i convingem să adopte atitudinea soldaţilor rezervişti care refuză să servească în teritoriile ocupate... Dar atunci cînd eşti tratat aşa cum sînt trataţi palestinienii din aceste teritorii de către Sharon, te foloseşti de toate mijloacele la îndemînă. Poate că este mai oribil, mai înfricoşător să vezi tineri ucişi de bombe în cafenele şi cluburi de noapte în Israel – şi, încă o dată, mă opun categoric unor asemenea acţiuni! –, dar comparat cu ce se întîmplă în taberele de refugiaţi, atacurilor israelienilor asupra şcolilor şi asupra spitalelor de 30 de ani încoace... Şi acesta nu este un fapt nou, amintiţi-vă de Sabra şi Chatila, de bombardamentele asupra taberelor din anii '70: israelienii au luat întotdeauna civilii drept ţinte şi nu şi-au cerut niciodată scuze.

Sîntem, aşadar, într-o situaţie teribilă: nu putem decît spera la o victorie politică căci, din punct de vedere militar, sîntem incapabili să triumfăm asupra unui stat atît de puternic, sprijinit de Statele Unite. Dar nici israelienii, deşi ar putea cîştiga militar, nu pot impune o victorie politică.

Am fost unul dintre primii care, în anii '70, am spus cu voce tare că, în ciuda sloganurilor de război şi de luptă armată, noi nu aveam de fapt o veritabilă opţiune militară. Eram pentru o reconciliere politică şi culturală între cele două popoare, ţinînd cont de realităţile Istoriei: adică de fatul că noi eram victime şi că israelienii trebuiau să ne recunoască şi să ne recunoască istoria; şi reciproc. Sînt unul dintre puţinii arabi care s-a exprimat îndelung asupra importanţei Holocaustului pentru evreii din Israel. Am fost unul dintre iniţiatorii recunoaşterii Israelului şi ai principiului partiţiei între cele două popoare. A ne angaja cu acele grupuri israeliene care împărtăşesc aceleaşi sentimente mi se pare singura soluţie pe termen lung: cu rezerviştii, cu asociaţii precum aceea a medicilor israelieni pentru drepturile omului, cu intelectualii... Mesajul nostru de pace şi de coexistenţă, cerinţa noastră de încetare a ocupaţiei trebuie să devină obiectivul politic al unui număr tot mai mare de israelieni.

Israelul a considerat întotdeauna că aceia care apără raţionalitea şi toleranţa, coexistenţa şi ceea ce am putea numi moderaţie sînt mai periculoşi decît acei kamikaze care se aruncă în aer cu bombele lor. Guvernul israelian preferă să aibă de-a face cu teroriştii decît cu aceia care sapă, în plan moral, la temelia ocupaţiei. În aceasta stă forţa noastră.

„Trăim într-un climat de patriotism foarte dezagreabil“

Toţi arabii sau musulmanii au impresia că sînt Duşmanul! Trăim într-un climat de patriotism foarte dezagreabil. Orice poziţie critică sau sceptică în privinţa politicii externe a SUA şi a dispozitivului său de luptă anti-teroristă („Patriot Act“) e considerată antiamericană şi, ca atare, trebuie atacată şi cenzurată. De 50 de ani de cînd trăiesc aici, este atmosfera cea mai opresantă pe care am cunoscut-o.

Pe 11 septembrie eram la New York şi, ca toată lumea, am fost mai întîi şocat. Dar intelectualii au întotdeauna sarcina de a analiza situaţia, chiar dacă unii încearcă astăzi să descurajeze orice încercare de explicare asimilînd-o unei justificări - ceea ce este absolut fals. Absenţa dezbaterii în mass-media este în special descurajantă. Majoritatea intelectualilor a hotărît să tacă. Anumite voci, îndeobşte critice, s-au convertit chiar la americanismul cel mai orb. În ce mă priveşte, am refuzat orice interviu la televiziune căci, dacă accept să vorbesc, jurnaliştii mă instrumentează considerîndu-mă un „reprezentant“ al terorismului! Este absolut intolerabil.

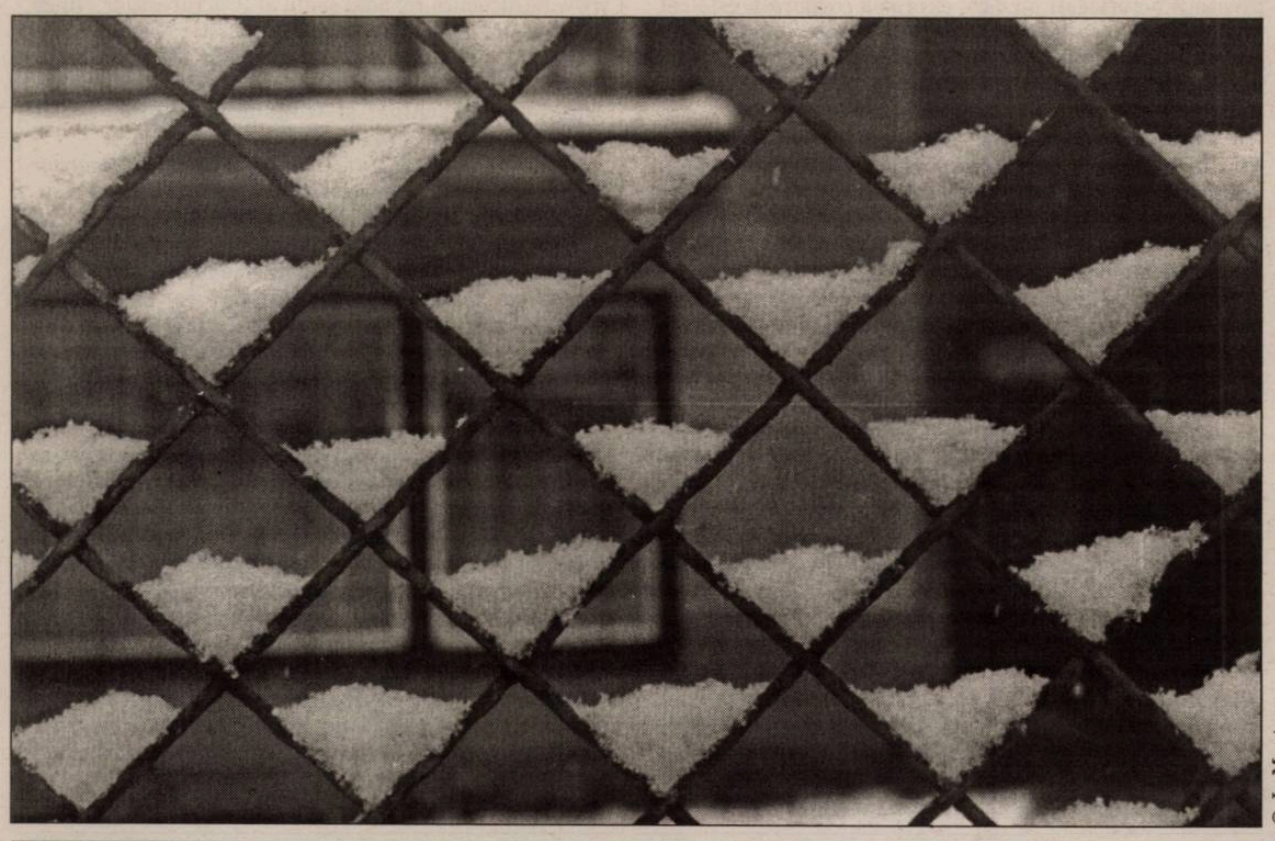

© L. Muntean

„Nu există raţiuni economice pentru acest război, dimpotrivă“

Mai multe tipuri de elemente ne permit să înţelegem hotărîrea americană de a duce acest război. Mai întîi, după evenimentele din septembrie 2001, unii au simţit o nevoie aproape metafizică de a afirma „Virtutea“ americană în faţa unui „Rău“ profund, care trebuie combătut. Asta se leagă, desigur, de înţelegerea dintre Bush şi dreapta creştină. În al doilea rînd, asistăm la o mobilizare fără precedent a mass-mediei americane. Trăiesc aici de multă vreme şi n-am mai văzut niciodată aşa ceva: războiul este cu adevărat „modelat“ de mass-media. În al treilea rînd, cred că există un reziduu de ostilitate teologică şi culturală faţă de Islam. În al patrulea rînd, există o logică instituţională: pentru prima oară în Istorie, americanii dispun de o superioritate militară absolută şi – ca atare – unii sînt tentaţi să facă această experienţă. În pofida aparenţelor, nu există raţiuni economice care să-i împingă pe americani la acest război, dimpotrivă.

(din interviurile cu Edward Said apărute în *Les inrockuptibles* în decembrie 1996, martie 2002 şi martie 2003)

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

De ce zîmbesc oamenii mari

În dimineţile posomorîte, cu eşapament de la troleibuze, autobuze şi maşini, atunci cînd vrei să-ţi iei cîmpii sau, ca s-o mai îndulcesc un pic, atunci cînd nu te simţi tocmai în largul tău, e bine să-ţi aminteşti că mai există pe lumea asta şi un pinguin care se numeşte Apolodor. Dacă nu ştiaţi treaba asta, mi se pare că cel mai înţelept lucru cu putinţă e să vă atrag atenţia că Apolodor nu e un pinguin ca toţi pinguinii cîtă vreme el cîntă într-un cor cu o voce superbă de tenor şi e bîntuit de dor după fraţii lui din Labrador. (N-am să fiu prea iertător cu cei ce vor întreba sonor al cui odor e Apolodor: am să vă spun doar acum că e vorba de Gellu Naum.) Şi, ca să trecem mai departe, trebuie să spun că a fost şi o carte în care a trăit Apolodor. Iartă-mă, iubite cititor, tu cel mai atotştiutor, că te asaltez cu amănunte, dar crede-mă că n-am de unde să simt cînd te plictisesc. Pentru toate astea mă căiesc şi am să renunţ de tot la rime doar ca să explic mai bine că, oricîte alarme de maşini ar piui în oraş şi oricîte petarde ţi-ar exploda în nas, nu ai cum să nu zîmbeşti de cîte ori îl auzi pe Apolodor, cu vocea Adei Milea, plîngînd cu hohot şi sughiţ în faţa pisoiului Tiţ. Să nu se supere domnii copii că nu am să vorbesc mai mult cu ei şi, mai ales, să nu se supere dacă am să spun că pentru ei este mai simplu: pe cuvîntul meu de onoare că, dacă aş mai fi avut şi eu acum cinci, sau, hai, zece ani, i-aş fi uitat pe Tom şi Jerry o zi întreagă doar ca s-o aud pe Ada Milea cum cîntă cînd ajunge în Africa, acolo unde se întîlneşte Apolodor cu sora cămilei Suzi sau, puţin mai încolo, cînd ajunge el în oază şi se îndrăgosteşte de maimuţică. E drept că, dacă aş fi avut cinci ani, n-aş fi zîmbit prea mult, recunosc. Cum să zîmbesc, Doamne, atunci cînd domnul şi doamna Cimpanzeu sînt nişte răi care nu înţeleg ce înseamnă dragostea, sau cînd vine uraganul ăla, sau cînd apare, cu peruca lui bicoloră, încruntat şi, bineînţeles, tăcut, tîlharul din Connecticut... Nu, nu mi-ar mai fi ars de zîmbit, dar i-aş fi confundat pe Apolodor cu Ada Milea, atît de mult mi-ar fi plăcut caseta. Şi aş mai fi înţeles, mult mai uşor decît oricare om mare, că e mult mai important să alergi spre unde ţi-e dor decît să stai într-o cameră cu jucării şi să fii stăpînul a cinci cofetării. Aşa că eu cu oamenii mari am ce am: ei înţeleg mai greu şi ei au nevoie să le spui că nu există cîntăreaţă mai bună în lumea întreagă care să cînte despre Apolodor decît Ada Milea. Pentru că aici toată veselia copilăroasă şi atipică a vocii ei ajunge la tine. Să mă ierte adoratorii gravi ai genului, însă doar într-o poveste cred că mai funcţionează cum trebuie dragostea aceea blajină dintre voce şi chitară căreia i se spune folk. Nu vreau să se înţeleagă că mi-a căşunat ceva pe Joan Baez sau Bob Dylan, dar spun că astăzi e un pic cam tîrzior să mai faci ce-au făcut ei acum mai bine de treizeci şi ceva de ani. Aşa că noi, oamenii mari, avem de ce să zîmbim: n-or fi pe casetă toate detaliile poveştii lui Apolodor (nimic despre munţii Tinkmekpuk, castorul Bursuk, popasul la tribul irochez, despre robotul lui Carlos Alfandor), dar firul epic este acolo, iar fiorul acela îţi este transmis în toată gravitatea lui inocentă de interpretarea Adei Milea. Este marele ei merit că povestea ajunge la tine încărcată cu toată neliniştea şi bucuria aventurii şi, în acelaşi timp, nimic din ceea ce înseamnă un album Ada Milea nu se pierde. Ar fi fost foarte uşor ca întreaga poveste să rămînă o simplă dramatizare cîntată (îi rog pe copii să mă ierte iarăşi pentru cuvîntul ăsta destul de jignitor: „simplă"), dar asta ne-ar fi pierdut pe noi pe drum, pe oamenii mari. Şi acum, între noi fie vorba, nu există bucurie mai mare pentru un copil decît aceea de a-i vedea pe părinţi că stau alături de el şi se bucură împreună, fiecare în felul lui, asta nu mai contează, de acelaşi lucru. Iar Apolodor, în platoşa lui medievală, urcat pe un soclu de piatră şi devenit statuie, zîmbetul şi tăcerea negrului Jim şi a negrului Jack, în fine, somnul şi sforăitul cumplit al căpitanului Cyrus Smith sînt bucuriile pe care eu, unul, de-abia acum am ajuns să le înţeleg şi să le pricep (asta dacă verbul „a pricepe" poate fi folosit atunci cînd vorbeşti despre nişte lucruri cu totul altfel decît cele obişnuite).

Dintre toţi pinguinii Apolodor pe care i-am cunoscut pînă acum, cel de pe coperta casetei mi-e de departe cel mai drag. Cartea a ajuns ferfeniţă, dar el s-a întors nou-nouţ. Şi uite aşa: zîmbesc.

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Inter-media

Lumea s-a obişnuit să înţeleagă prin *multimedia* orice convergenţă între mai multe medii de comunicare. În realitate, termenul are înţelesul precis de discurs care angrenează diverse categorii de semne – imagini, sunete, texte – bazate, toate, pe suportul electronic. Dacă discursul este neliniar, putînd fi urmărit pe mai multe trasee, termenul corect este *hipermedia*. Răzvan Ion, în spectacolul *traffic-lights*, prezentat la Institutul Francez de către trupa *Nix Theatre Factory*, pe care o coordonează, oferă un experiment clar în alt domeniu, numit *intermedia*. Termenul (unii preferă să spună *multiple media)* semnifică întreţeserea unor discursuri care folosesc medii diferite, nu neapărat electronice. Cei care se ocupă cu arta pe calculator – *web-art* – utilizează *multimedia*, în timp ce autorii de artă video şi de *performance* recurg la *intermedia*. Ca orice concept nou, el are rădăcini destul de vechi, de pildă, în cinematograf sau în teatru, unde vizualul şi sonorul se întrepătrund. Noutatea constă în faptul că, dacă, în formele mai vechi, unul dintre canale este preponderent, celelalte jucînd un rol acompaniator (ilustraţia muzicală în teatru, muzica de film), în *intermedia* ponderile canalelor sînt relativ egale, rezultînd o polifonie echilibrată de discursuri.

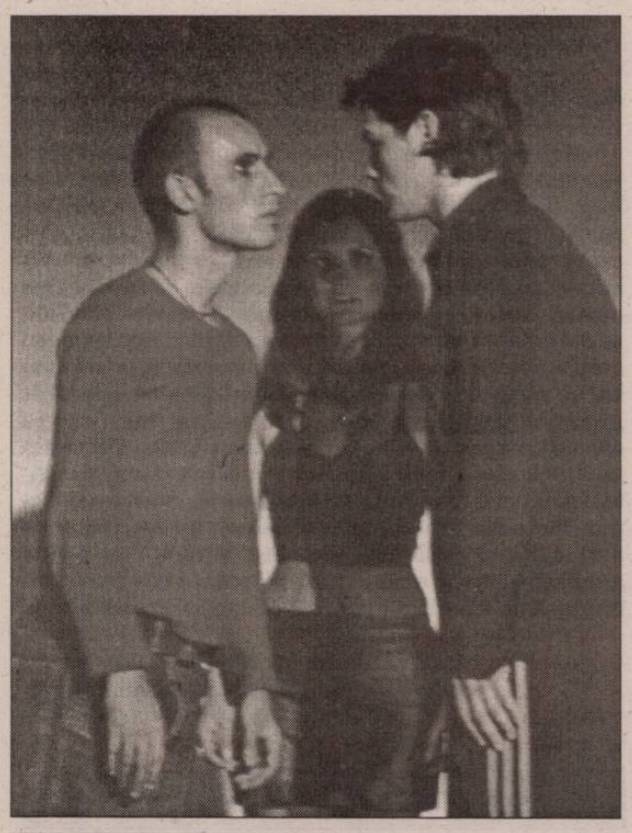

Răzvan Ion ilustrează cu rigurozitate conceptul, luîndu-şi precauţia de a evita barocul *high-tech*. O face din motive care ţin de gust, dar şi de prudenţă, fiabilitatea aparaturii fiind, în condiţiile de la noi, destul de precară. Spectacolul său, alcătuit din secvenţe minimaliste, asamblează proiecţii video, jocuri de lumini şi prestaţii actoriceşti, în care expresia corporală este cel puţin la fel de importantă ca aceea verbală. Felul în care autorul gestionează echilibrul dinamic dintre medii pune bine în evidenţă virtuţile şi noutatea conceptului.

Dacă forma este riguroasă, clară şi elegantă, conţinutul suferă de banalitate. Secvenţele prezintă modalităţi diverse de construcţie a identităţii. Procesul nu este autonom, el se confruntă cu restricţiile impuse de mediu şi de *medii*. Primul, de natură socială, impune reguli de comportare; cele din urmă, de natură comunicaţională, limitează „banda" de exprimare. Ca urmare, interacţiunea cu identităţile „celorlalţi" devine problematică, sfîrşind, uneori, în disperare. Doi actori participă la proiect: Antoaneta Cojocaru şi Bogdan Dumitrescu. Ei s-au remarcat, între altele, în spectacolul cu piesa *Îngerul electric* de Radu Macrinici, pus în scenă de Radu Afrim la Teatrul Act. Acolo se realiza o interacţiune între *medii* diferite, un „conflict" între acţiunea teatrală şi pseudo-jurnalul TV; aici avem de-a face, chiar dacă la nivel modest, cu o polifonie autentică. Actorii au cîştigat siguranţă în expresia nonverbală şi dezinvoltură în relaţia cu diferitele medii. Eugen Rădescu, ca neprofesionist, mai mult se expune decît se exprimă, dar reuşeşte să nu submineze ansamblul.

Semnele incluse de autor în reprezentaţie sînt, în general, uzate prin întrebuinţare. Dansul în sac, ca o crisalidă, semnificînd dorinţa de eliberare de oprelişti, l-am văzut mereu de cel puţin treizeci de ani încoace. Mimarea traseelor de circulaţie impuse, vrînd să arate că fiecare dintre noi sîntem nevoiţi să alergăm pe culoare bine stabilite, este puerilă. Uneori, interacţiunea pe scenă a celor trei corpuri (ca în problema celebră rezolvată de Poincaré) are graţie, chiar dacă e lipsită de semnificaţie. Cîteva secvenţe, îndeosebi cele care se referă la relaţiile interumane, au un fior emoţional autentic. În schimb, poetizarea micţiunii sau a masturbaţiei ţine de reverii de grădiniţă. Ne amintim că spectacole de anvergură, ca acelea ale lui Philippe Genty sau Joseph Nadj, practicau foarte bine *intermedia* ca burghezul gentilom proza, fără s-o ştie.

Ca să parafrazăm un fragment din spectacol, întîlnirea dintre medii seamănă cu aceea dintre sex şi mînă: riscă să devină plictisitoare atunci cînd creierul nu intră, şi el, în joc.

▲

Dilema vă recomandă

● Călin Dan la Kalinderu (expoziţie) şi CIAC (conferinţă, sîmbătă); Brigada „7 zile" (Bumbutz şi colegii săi maramureşeni + 1 olandez + 1 ucrainean + 2 austrieci) la GalAteCa; Matei Branea şi „Omulanul" său pe www.hardcomics.ro; noul sediu al „Cărtureştilor", lîngă cinema „Patria"; cinci clipuri: B.U.G. Mafia – „Românește", Şuie Paparude – „Hard Dub", The White Stripes – „The Hardest Button to Button", Goldfrapp – „The Strict Machine" şi Wolfsheim – „Find You're Here". (Alex. Leo Şerban)

● Léon Poliakov, *Mitul arian. Eseu asupra izvoarelor rasismului şi ale naţionalismelor* (în traducerea riguroasă a lui Liviu Ornea, Editura Est, 2003). Un studiu scris în 1971, deja clasic, de autoritate ştiinţifică şi morală în bibliografia unei probleme niciodată închise. Pentru cei, fără îndoială, puţini care vor să petreacă Sărbătorile în chipul cel mai nonconformist şi, mai ales, să le înţeleagă. Dacă nici acum, de Crăciun, nu ne vom gîndi la ei, la cei puţini care vor să înţeleagă ceva din ultimii 2000 de ani, atunci cînd...? (Radu Cosaşu)

● Pe 16 decembrie (ora 18,30), la Institutul Cervantes, conferinţa profesorului spaniol Luis Garcia Jambrina despre reflectarea istorică în roman, urmată de o masă rotundă incitantă: „Recuperarea memoriei istorice în literatura română contemporană", la care participă Mircea Cărtărescu, Paul Cernat, Dan C. Mihăilescu, Eugen Negrici, Mihai Zamfir, Vlad Zografi. Cu o zi înainte (ora 16,00), Editura Humanitas lansează, tot la Institutul Cervantes, în prezenţa autorului, romanul lui Javier Cercas, *Soldaţii de la Salamina*, iar Institutul Francez găzduieşte proiecţia filmului făcut după acest roman de David Trueba, urmat de masa rotundă despre „Arta trădării în *Soldaţii de la Salamina*". (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

O nouă crimă amînată

● **Ioan Es. Pop, *Petrecere de pietoni*, postfaţă de Dan C. Mihăilescu, Editura Paralela 45, colecţia „Biblioteca românească“ (coordonator Gh. Crăciun), 2003.**

Într-un interviu memorabil publicat de Svetlana Cârstean, prin 2002, în *Observator cultural*, Ioan Es. Pop spunea: „M-aş gîndi la o nouă carte numai în măsura în care aş reuşi să găsesc un sunet particular..., unul care să împrospăteze discursul meu de pînă acum“. Cine nu speră, chiar de la prima carte şi cu atît mai mult la a şasea, că va descoperi un nou filon, că nu se va repeta, că va fi viu şi interesant? Că va rămîne, cu alte cuvinte, în actualitatea evoluţiei sale interioare şi în prezentul eteroclit al ipocriţilor săi lectori? Că nu se va plictisi de sine şi nu-şi va dezamăgi publicul? Pare un truism, dar e unul dintre adevărurile fundamentale ale scrisului autentic. Iar la Ioan Es. Pop, unul dintre cei mai adevăraţi poeţi din cîţi am citit vreodată, acest sunet nou, uneori încercat diapazonic în volume anterioare, se face auzit cu fiecare nouă carte. Chiar dacă lumea din *Ieudul fără ieşire*, locatarii din Olteţului 15, bovaricul „Porcec sînt eu“, păianjenul cu cruce, „zona grea“ cu Zoli, Hans, Mitru, Elvira şi Gore, ucisul în efigie Mircea Zubaşcu revin sub diverse forme, universul *Petrecerii cu pietoni* este altul. Pe Dan C. Mihăilescu, în plastica sa postfaţă, acest univers îl „sperie prin cangrenarea vechilor zone de vitalism ipostaziant“, unde sufletul răvăşit a devenit „un suflet apostat“, iar „scrîşnetul existenţial“ de pe vremuri „s-a stins în imaginile unei ruralităţi maladive, s-a alterat irecuperabil, ori s-a ascuns îndărătul paradoxurilor“. Totuşi, în această carte „qui se mord la queue“, sugerînd din titlu două lecturi paralele şi complementare, există mai degrabă o uscare în cuptor a substanţei poetice (ca la vasele de lut), decît o cangrenare a ei. „Poetul blestemat“, îndrăgostit de Baudelaire şi Rimbaud, dar scriind adesea kafkian, s-a clasicizat prin recursul la un substrat ludic, şi el prezent mai de mult, la omonimie şi omofonie, la reificarea măştii („ascunderea vinovată“, din toate cărţile sale) şi îmblînzirea contrariilor. Mîzga întunecată din Văraiul Şomcutei a fost, cu acest volum, înlocuită definitiv de asfaltul bucureştean.

Noutatea din această carte – în care obsesiile şi arta poetică (punctate, ca nişte flash-uri pe întuneric, în „Argumentul împotrivă“) stau într-un echilibru neaşteptat – constă tocmai în maturizarea formală. Poemele aluvionare, teroarea şi complicitatea mortală a oamenilor cu lucrurile, spaima identitară (acel „mereu umblu înfăşurat în altcineva“ din prima carte) cad în propriile lor forme, ca în similiproza *Valentin* din ciclul *Nouăzeci*, cînd în pivniţa doamnei Matilda Caragea se plămădeşte o ciupercă monstruoasă, a cărei pălărie „adăpostea, reprodusă în cele mai mici amănunte, faţa fiului ei căzut pe front“. Sau ca în prozopoemul *Corectorul*, o apocalipsă borgesiană care anunţă un alt Ioan Es. Pop.

În grupajul *Şlagăre de concentrare* avem un arghezianism postmodern, o ascundere în faldurile altor cărţi, dar şi în carnea propriului personaj îmblînzit, însă, mai mult ca orice, o ironie/nostalgie sfîşietoare: „regret că n-am avut şansa, ca angela marinescu, / să fiu medic măcar o dată, / să despic bolnavul de sus până jos dintr-o tăietură / şi să mă desfăt printre măruntaiele lui aburind, / dar numai o clipă, căci nu inima, nu plămînii / mă interesează, ci organul care produce dispariţii / şi cred că el îşi are locul în noi, nu aiurea, / ... / exact ca dumnezeu.“ Turismul metafizic din *Petrecere de pietoni* îşi are punctul de pornire în poemul *momfa* („verdictul se dă la momfa...“) din *Pantelimon 113 bis*, doar că vecinii, martorii, însoţitorii, amicii de acolo au dispărut înainte de vreme, poetul singur aşteptînd într-un fel ciudat tramvaiul 56, precum Isus din *Tramvaiul 2* al lui Dimov: „luni de zile, auzind că circulă din nou, / am tot aşteptat tramvaiul 56 / pe la mine prin pantelimon. / .../ pornise brusc, cu nările sforăitoare, / cu farurile aţintite-asupra-mi, / venea ca un tăvălug pe toată strada, / dar rămăsese tot acolo, nemişcat, / deşi prinsese o viteză de neînchipuit. / cum însă era singurul tramvai spre momfa, / nu puteam să-l ratez.“ În ciclul *Sacrul şi peticul*, moartea (tema esenţială a întregului volum) este o obişnuinţă inculcată social, o deprindere exterioară provocată de lipsa de imaginaţie: „ăla care moare / ştie deja bine că nu se poate opune. / poate că e şi o vrajă aici, / dar eu rămîn la părerea că el moare / fiindcă i s-a tot spus că trebuie să moară, / nu-i nici o metafizică în asta.“ Moartea e (în *Greaţă la mal*) o buclă temporală feminină („acum poţi deschide ochii, suntem în cu totul altă parte, / eu sunt o simplă buclă, tu – un biet bărbat. / vezi cât de uşor a fost timpul / şi ce uşor s-a încheiat?“), iar în *Groapa cu alei* o metonimică „muscă de sicriu – un degustător rafinat, dar şi un sihastru“.

Moarte pe trecere dar şi petrecere, lagăr dar şi şlagăr, groapă cu lei dar şi grădină a aleilor ce se bifurcă, greaţă (îngheţată) la mal, poezia lui Ioan Es. Pop este (v. *Crezul cu Ianuş*) „ştiinţa îndepărtării“, „crimă amînată şi mântuire prin disconfort“, e „răul în sine“. Cum spunea alt poet, însă, este răul victimei şi extazul călăului. ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Poveste

Prin facultate ne băteam capul cu diferenţa dintre masculin şi feminin în literatură, erau seminare şi discuţii foarte serioase despre poezia de autor feminin şi cea scrisă de bărbaţi şi tot aşa. Dacă s-a ajuns sau nu la vreo concluzie pînă în ziua de azi n-am aflat, eu mă înfipsesem bine în filosofia orientală şi psihanaliză. Habar n-am cine citea, de fapt: eu sau bărbatul din mine însă, în orice caz, o făcea bine, fiindcă recunoşteam întru totul teoriile jungiene – de exemplu – ca venind din propriul interior atemporal şi nicidecum dintr-o instanţă intelectuală exterioară. Oricum, la mine lecturile nu au funcţionat niciodată altfel decît în regim de *sincronicitate* chiar şi atunci cînd încercam să le ordonez după criteriile necesităţii sau presiunii sociale. Nu pot citi o carte înainte de a-i veni timpul în logica existenţei mele, altfel ceva se întîmplă şi este respinsă sau redusă la tăcere ca un actor care a intrat mai devreme în scenă. Dacă stau bine să mă gîndesc, în relaţia cu cărţile nu sînt altceva decît un amant chinuit de jocurile crude şi neînţelese ale femeii iubite. Dar şi atunci cînd este iubit! Întreaga lume se reordonează după sentimentul propriei iluminări şi recunoştinţe... Cred însă şi invers, că viaţa mi s-a transformat dramatic în cîteva rînduri doar pentru a citi şi înţelege o carte ori o suită întreagă după ea.

Oricum, nu am nici un dubiu: în relaţia cu cărţile sînt bărbat. Fireşte, cel mai „tare“ bărbat pe care l-am cunoscut vreodată.

Altfel – să fim sinceri – ce ne oferă realitatea de o parte şi de cealaltă a baricadei sexuale? O lume de băieţei fricoşi şi de fetiţe agresive. Să luăm, de exemplu, reclama la brînza *Hochland* după care toată lumea este topită... De fapt, una din ele. Fetiţa şi băieţelul se întîlnesc în prima zi de şcoală, nu, nu, în a doua, mai degrabă, după ce s-au văzut şi probabil au făcut cunoştiinţă întîiaşi dată, cu o zi înainte – vedeţi, bărbatul din mine e uşor sarcastic, deşi mie nu-mi place sarcasmul la un bărbat, ce să mai zic de femei (pe de altă parte, practica demonstrează că femeile au motive). Băieţelul scoate din ghiozdan două sandwich-uri (tipic masculin, şi-a calculat următoarea mişcare, dovedind prevedere şi pragmatism dar şi gentileţe – asta e frumos – ce ne făceam dacă scotea unul singur şi, fără măcar să-l împartă în două, începea să molfăie liniştit?) şi le oferă pe amîndouă fetiţei, pentru ca ea să aleagă: *Hochland* cu şuncă sau cu caşcaval. Ca orice fetiţă modernă, ea îl alege pe acela care îi place cel mai mult fără să ţină cont de preferinţele lui iar el, băieţel de modă veche, se conformează (dragostea cere sacrificii şi un băieţel înţelept trebuie să ţină minte acest lucru pînă cînd misiunea de împresurare şi asediere a fost îndeplinită cu succes şi capitularea asigurată, după aceea, mai învăţăm şi din alte reclame). Ce frumos! dă să strige, uşor emoţionată şi fără să audă ultimele cuvinte, femeia din mine, dar bărbatul pare reticent cu privire la viitorul relaţiei (să fim serioşi, cît o să poată ţine figura cu sandwichurile şi sacrificiul din dragoste, mai ales că dragostea asta trece, de la bun început, prin stomac, el o se sature repede, ai să vezi!). În fine, după savurarea romantismului şi a sandwich-urilor, fetiţa şi băieţelul se ridică de pe bancă, îşi iau rămas bun şi îşi văd fiecare de drum. Aici intervine supranaturalul! Era şi de aşteptat, ca în orice mare iubire. Ei nu au doar aceleaşi preferinţe culinare dar comunică şi telepatic. Fetiţa gîndeşte că el e drăguţ şi că data viitoare o să-l sărute, în timp ce el gîndeşte că ea e drăguţă şi că.. şi că...(o tresărire de panică) dacă o să-l sărute în ziua următoare? Ce vă spuneam de curajul masculin şi agresivitatea feminină?

Să fie din cauza consumului excesiv de brînză?

În orice caz şi împotriva bărbatului exigent din mine eu zic să îl pupe cît se poate de bine în ziua următoare fiindcă, dacă se rămîne la faza cu sandwich-urile, povestea trenează.

Ce mare brînză? ▲

Andrei GORZO

dilematograf

O conversaţie civilizată

● ***Eroul* / *Ying xiong* / *Hero* (China-SUA, 2003), de Zhang Yimou.**

Doi bărbaţi, pe numele lor Străinul şi Văzduh, se luptă într-o casă de *go*. În principiu, ei se luptă pe viaţă şi pe moarte, dar feţele lor sînt împăcate, de parcă vieţile lor n-ar depinde numai de artele marţiale, ci şi de arta de a asculta picăturile de ploaie care ne leagănă şi pe noi, absorbind zgomotul exagerat al loviturilor. Ceva mai tîrziu, doi bărbaţi, pe numele lor Străinul şi Sabie Frîntă *(Eroul* e un film în care personajele au permis de zbor, dar nu au permisiunea de a răspunde la nume normale), se luptă pe un lac; de fapt, ei nici nu prea se ating – mai mult dansează şi aleargă pe apă (priviţi, la un moment dat, din adîncurile lacului) şi joacă un fel de badminton cu o picătură. La un alt moment, două femei se bat într-o pădure. Femeia mai matură reuşeşte să cîştige lupta fără să-şi abandoneze o clipă aerul de superioritate olimpiană şi fără să-şi onoreze prea des adversara cu altă privelişte în afară de spatele ei întors, drept şi semeţ. Cele două actriţe sînt Zhang Ziyi (adolescenta din *Tigru şi dragon)* şi Maggie Cheung (femeia măritată din *In the Mood for Love);* din distribuţie mai face parte şi Tony Leung (bărbatul însurat din *In the Mood for Love*). Dacă ar exista vreo limită legală de frumuseţe fizică permisă unui singur film, *Eroul* ar încasa o amendă zdravănă. Nici nu ştiu ce-i datorez regizorului Zhang Yimou – recunoştinţă pentru atîta generozitate sau ranchiună pentru atîta iresponsabilitate? Nu s-a gîndit şi el că pe undeva, pe lumea asta, există un biet cronicar de film căruia îi e de-ajuns să arunce o privire asupra frumuseţii ucigătoare a lui Maggie Cheung (ucigătoare aşa cum o doamnă Borgia sau o doamnă Macbeth este ucigătoare), ca să se înece cu Coca-Cola? *Eroul* e un film periculos de frumos – periculos pentru el însuşi. Director de imagine este marele Christopher Doyle, omul a cărui cameră a făcut dragoste cu protagoniştii filmului *In the Mood for Love* (cu alte cuvinte, le-a făcut bucuria pe care ei se sfiau să şi-o facă unul celuilalt), omul a cărui cameră ne-a convins că protagonistul filmului *Un american liniştit* avea dreptate atunci cînd nu voia să dea Saigonul pe Londra. La sfîrşitul duelului dintre cele două femei, pădurea renunţă într-o clipită la auriul ei sezonier, ca să se asorteze cu sîngele învinsei. În primele trei sferturi de oră, m-am temut că filmul se va dovedi prea asortat, prea înflorat; m-am gîndit cu nostalgie la naturaleţea acelui moment din *Tigru şi dragon*, cînd pentru prima dată, personajele îşi iau zborul, iar regizorul Ang Lee nu face mare caz de asta, nu-şi uzează propria magie, nu se minunează în public de atîta minunăţie. În unele secvenţe din *Eroul*, personajele petrec mai mult timp în zbor decît pe pămînt, şi mi s-a părut că poezia e prea căutată, că imaginile încep să obosească.

Dumnezeu să mă ierte pentru lipsa mea de credinţă. Zhang calofilul, stilistul fanatic, perfecţionistul pentru care fiecare imagine trebuie să fie specială, nu uită că are şi o poveste de spus. *Eroul* e într-adevăr un film special – o poezie cu arte marţiale, care merită urmărită pentru povestea ei. E povestea naşterii adevărului dintr-o conversaţie (plasată acum 2000 de ani) între un rege pe care propriul regat nu poate să-l mai încapă şi o gardă de corp care şi-a cîştigat privilegiul de a se apropia la zece paşi de corpul pe care a ştiut să-l păzească de conspiratori. Cel puţin aşa susţine garda de corp, asta e povestea pe care încearcă să i-o vîndă regelui, dar fără a-l presa s-o cumpere, fără a se ambala atunci cînd e refuzat; la rîndul lui, regele îl contrazice cu blîndeţe, nu-şi pierde răbdarea în timp ce povestea trece prin mai multe versiuni, fiecare dintre ele corectînd-o – şi, de la un punct încolo, completînd-o – pe cea de dinainte. Frumuseţea stă în calmul celor doi, în grija lor de a respecta toate fineţurile maieuticii; e ca şi cum nici un răspuns (oare garda de corp face parte din conspiraţie?, ce va face acum, cînd a ajuns la cîţiva paşi de rege?) n-ar fi destul de urgent ca să justifice încălcarea vreunei reguli de conversaţie civilizată. Spectatorii care s-au dus la *Eroul* ca la un film cu bătăi au trebuit să suporte unul dintre cele mai *civilizate* filme ale anului. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Alt timp

Nu mi s-a mai întîmplat de mult să merg într-o vizită adevărată, în care gazda să facă eforturi pentru a-şi primi oaspeţii tradiţional. De fapt, rar mai merg în vizite, cu excepţia celor la apropiaţii din familie. Oamenii nu se mai aruncă, chiar aşa, cu una, cu două, să-ţi deschidă uşile propriilor lor locuinţe. Probabil că poveştile cu intimitatea fiecăruia şi protejarea spaţiului privat au început să funcţioneze. Motivul mai evident, şi mai puţin abstract, este însă altul: puţini sînt cei care mai au chef să strîngă după oaspeţi, ba chiar să pregătească pentru ei. De fapt, timpul nu le mai permite: ritmurile s-au schimbat, şi timpul, lent şi ritualic, al pregătirii se pare că nu-şi prea mai găseşte locul. Vrem totul *ready-made* (aşa cum am scris, mai demult, despre meniurile de post de pe piaţă). Timpul în care gospodina casei, împreună cu invitatele vecine, dezbat, emoţionate, dacă va creşte cozonacul se pare că nu-şi mai găseşte locul. Cel mult mai ai timp de petrecerea ca atare, şi aceea încadrată într-un timp limitat: mulţi dintre invitaţi te întreabă, deja, nu doar la ce oră începe, ci cît durează. Oamenii îşi trec şi petrecerile în agendă, să zicem cam două ore.

Cei care încă-şi mai permit să le facă acasă au serviciile asigurate: are cine să le facă pregătirile, dacă nu ritualic, măcar plătit şi profesionist, şi are cine să strîngă după invitaţi, şi, mai ales, să spele vasele – asta dacă nu s-au folosit, aşa cum e mai nou obiceiul, farfurii şi pahare din plastic. Ceilalţi, grosul, preferă să le facă în locuri publice, La Mama, sau McDonald's.

În acest context, cu atît mai senzaţional mi s-a părut cînd o doamnă aparţinînd unei generaţii mai bine crescute, cu iz interbelic, prietenă de familie, ne-a invitat chiar la ea acasă, de ziua ei (deşi prezenţa unui copil destul de mic putea fi periculoasă). Şi a făcut-o după toate regulile jocului, uimindu-ne şi redeşteptîndu-ne cheful de nuanţe şi de fineţuri. Mai întîi, ne-a aşezat în jurul unei mese rotunde, într-o sufragerie stil şi plină de obiecte valoroase şi vechi (în mod natural, prin vîrsta şi istoria lor, nu achiziţionate ca atare). Pe masă existau cel puţin trei feluri de farfurii şi au apărut cam tot atîtea categorii de pahare. Cu uimirea papuaşului grăbit, am observat că există farfurioare chiar şi pentru alune şi nişte linguri speciale cu care ţi le poţi pune, ca să nu le iei cu mîna. Tortul se mănîncă cu nişte furculiţe mici şi delicate, iar la salata de fructe romul adiacent se toarnă dintr-o sticlă de cristal, cu dop asemenea. Din sora ei mai mare se toarnă coniacul, în nişte pahare speciale. Paharele de şampanie trebuie să fie din cristal, şi se pot încerca cu linguriţa, dacă fac zgomotul acela, muzical, pe care specialiştii bunelor maniere îl recunosc... Între feluri se lasă cel puţin 20 de minute, chiar dacă sînt numai deserturi...

Deşi nerăbdarea mea bădărănească, de zi cu zi, mi-a jucat oarecari feste, mi-a plăcut, în final, să dau o fugă din timpul obişnuit. A fost o ritualizare reuşită, care m-a marcat, şi de care mi-am dat seama că am nevoie pentru a-mi doza micile mele ritualuri grăbite.

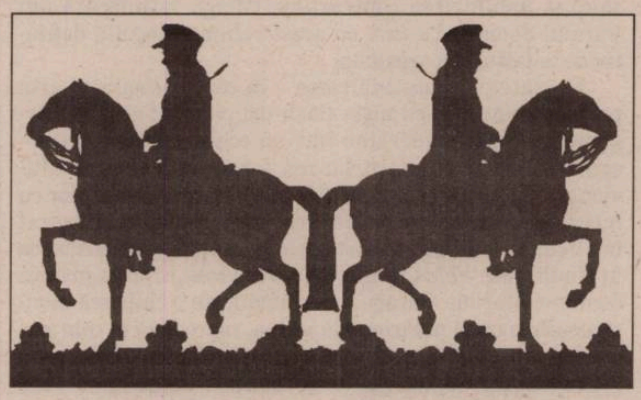

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Tot ce am citit mai zguduitor în 2003

Fie şi după trecerea acelui An al Calului la chinezi, fie şi în plin An al Cîinelui tot acolo, la ei, nu am voie de la Cel-de-Sus-din-rafturi-de-cărţi să nu transcriu această pagină citită recent – tot ce am citit mai zguduitor în 2003, dacă e voie să te exprimi astfel, azi, la 2003 ani după naşterea lui Christos: pagina 122 din „Groapa de fundaţie", capodopera cu care se deschide *Moscova cea fericită şi alte nuvele,* cartea lui Andrei Platonov, tradusă şi prefaţată excelent de Emil Iordache, la Editura Polirom. Sîntem prin anii 1930, în Uniunea Sovietică, pe vremea colectivizării agriculturii – nu înţeleg să explic mai mult, lăsînd liniştit o oarecare vinovăţie celor care nu ştiu nimic despre catastrofa istorică a „deschiaburirii" staliniste:

„Caii rămaşi necolectivizaţi dormeau trişti în stănoage, legaţi cu nădejde de ele, ca să nu cadă niciodată, pentru că unii cai stăteau de-acum morţi în picioare; în aşteptarea colhozului, ţăranii nedeficitari îşi ţineau caii fără mîncare, ca să se colectivizeze numai cu trupul şi să nu-şi tragă şi caii în amărăciunea lor.

– Mai trăieşti, maica noastră, cea care ne-ai hrănit atîta vreme?

Iapa picotea în stănoagă, cu capul ei simţitor aplecat pe vecie în pămînt: un ochi îl avea de-abia deschis, pentru celălalt nu-i ajunseseră puterile şi ochiul rămăsese să privească în beznă. Grajdul îngheţase fără răsuflarea calului, ninsoarea cernea înăuntru, se aşeza pe capul iepei şi nu se topea. Gospodarul stînse chibritul, îmbrăţişă gîtul calului şi rămase să stea orfan, adulmecînd din amintire sudoarea iepei, ca la arat.

– Vasăzică, ai murit? Nu-i nimic, îndată dau şi eu ortul popii şi o să avem pace.

Fără să-l vadă pe om, un cîine intră în grajd şi adulmecă piciorul din spate al calului. Apoi mîrîi, îşi înfipse colţii în carne şi rupse o bucată. Ambii ochi ai calului se albiră în întuneric, acesta se uită cu amîndoi ochii îndărăt, se foi pe picioare şi făcu un pas înainte, neuitînd să trăiască din cauza simţirii durerii.

– Poate că vrei să intri în colhoz? Du-te, dară, că eu mai aştept, spuse gospodarul.

Luă un smoc de fîn dintr-un ungher şi i-l apropie calului de bot. Găvanele ochilor iepei se făcură negre, animalul îşi astupă ultima rămăşiţă de vedere, dar încă mai simţea mirosul ierbii, pentru că nările începură să freamăte, iar botul i se despărţi în două, cu toate că nu putea să mestece. Izbutind să revină de două ori la durere şi hrană, viaţa ei se micşora în continuare. Apoi nările nu se mai mişcară datorită fînului şi alţi doi cîini îi smulseră nepăsători hălci din piciorul din spate, însă viaţa calului era încă întreagă – sărăcea doar în lunga calicie, se făcea tot mai mică şi nu se putea istovi de tot.

Ninsoarea cădea pe pămîntul rece, pregătindu-se să rămînă peste iarnă; giulgiul paşnic învelise pentru somnul viitor tot pămîntul văzut, numai împrejurul grajdurilor zăpada se topise şi pămîntul era negru, fiindcă sîngele cald al vacilor şi oilor ieşise afară de sub pereţii din nuiele împletite şi locurile de astă-vară se dezgoliseră. După ce lichidaseră de tot ultimul inventar viu cu suflet în el, ţăranii se apucaseră să mănînce carne şi le porunciseră tuturor celor din casă s-o mănînce; în răstimpul acela scurt mîncau carnea ca şi cum ar fi fost cuminecătură – nimeni n-avea chef de îmbucat, dar trebuia să ascundă carnea vietăţilor dragi în propriul trup şi s-o ferească acolo de colectivizare. Unii ţărani chibzuiţi se umflaseră de mult de-atîta carne mîncată şi mergeau greoi, ca nişte grajduri umblătoare."

De cînd am citit cartea, mă îndemn să fac o recomandare de cîteva rînduri către cititorii noştri; nu izbutesc. Nu pot depăşi singurul cuvînt – şi el, parcă, nevolnic în 2003: nu-l rostesc. Nefericiţi aceia care nu s-au lăsat izbiţi, izbăviţi şi istoviţi de Andrei Platonov, cel care a cerut ca nimeni altul în secolul acesta sălbatic „stîrpirea naivităţii din orice speranţă", slăvind nedumerirea inimii şi îngîndurarea minţii, cel care s-a uitat la viaţa materiei „imense şi răbdătoare" ca la sine însuşi, iar la natură cu compătimirea zgîrcită cerută „de o mamă nevoiaşă care a avut multe naşteri şi acum se clatină de oboseală". Chinuit de Stalin care l-a interzis cu mîna lui, fiind singurul ce i-a înţeles antistalinismul la o vreme cînd nu apăruseră nici Koestler, nici Orwell, nici Soljeniţîn, Platonov – pagină după pagină – ia în ochii mei dimensiunea unui alt Andrei, Rubliov...

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Dan Mirescu

„Domnului Filip Stroe, Radio Star
Dragă domnule Filip Stroe,

De foarte mult timp, în urma unei emisiuni mă simt dator dă fac o precizare. Dar iată despre ce e vorba şi nu cuvîntul. În acea emisiune a fost invitată o ghicitoare ce la un moment dat a spus, citez – am tocmit cuvîntul –, or, poţi tocmi vorba, nu poţi tocmi cuvîntul, cuvîntul tocmeşte vorba şi nu vorba cuvîntul. Eu, fac această precizare întrucît consider că acea ghicitoare nu avea o halbă de bere în faţă ca eu să ridic pretenţii. În altă ordine de idei, citînd din înţelepciunea populară – ziua de azi este a ta, ziua de mîine este a lui Dumnezeu, lăudat fie el, şi este prima aplicaţie practică a unor vorbe rostite în urmă cu două mii de ani... clipa o ştie numai Tatăl... şi că veni vorba de vorbe rostite în urmă cu două mii de ani – legea este pentru om şi omul pentru lege. Poţi să spui da, legea este aceeaş pentru toţi – şi rog a se citi singur aceeaş şi nu pluralul aceiaşi. Cînd în constituţia României originale este scris – nimeni nu este mai presus de lege –, prin legea deasupra omului, această lege cu toate că este cu mult înaintea acestei lumi, totuşi este pentru om, şi este ca un ghid, un îndreptar, o hartă care au menirea să-i slujească omului în călătoriile sale, atît în lumile cunoscute, cît şi

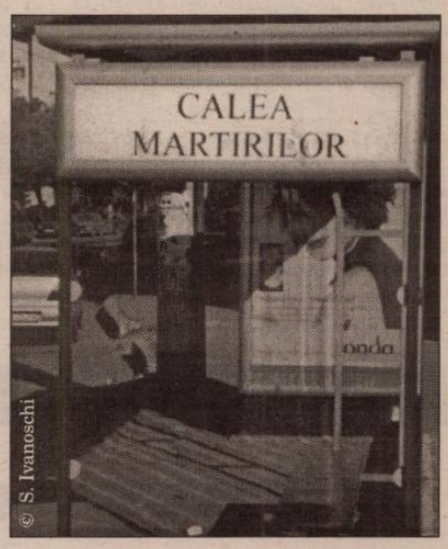

în lumile necunoscute, sau altfel spus în cele văzute şi nevăzute. Formularea din constituţia prezentă asigură o tovărăşie în aplicarea legii, cunoscută de altfel prin unii sînt mai egali ca alţii – vechea tovărăşie a moţului de pe basc camuflată de culoarea roşie, nu şi de culoarea roşie a semaforului. Şi asigură un cadru mioritic în care cuvîntul poate fi tocmit, cu pierderea de timp necesare acestei practici. Acum, că d-na Nina Iliescu ar dori să candideze ca, sau la postul de primă preşedinte a României originale a dlui Iliescu, cred că ar fi bine să o întrebaţi – ce-şi doreşte mai mult... să fie preşedinte sau să facă un copil cu soţul ei, care de peste un an de zile vorbeşte de autoritate morală. Are şi Domnia sa de gînd să vorbească de autoritate morală? Se întîmplă oare ca şi în oraşul său natal documentul oraşului să se afle la adăpostul zidurilor unei biserici situată pe o stradă ce poartă numele tatălui domniei sale sau pentru reciprocitate acea stradă poartă numele mamei sale? A se citi: să se afle.

Miercuri, 26 noiembrie AD 2003"

Revistele culturale – platforme de dialog în ţările Europei de Sud-Est

simpozion internaţional
Goethe-Institut Bucureşti,
11-12 decembrie 2003

Partener al acestui eveniment este *Press Stress Group* (platformă informală la iniţiativa Asociaţiei ECUMEST cuprinzînd revistele *Observator cultural, Dilema, LA&I* – supliment al ziarului *Cotidianul)*. Cu participarea revistei 22.

Obiectivul simpozionului, ce va reuni reprezentanţi ai publicaţiilor culturale din România, Germania, ţări central şi sud-est europene, este de a se constitui într-o platformă de întîlnire şi de comunicare pentru revistele culturale din regiune şi într-un forum de discuţie, din perspectivă regională, a rolului decisiv pe care acestea trebuie să îl joace în reconstrucţia democratică a ţărilor din sud-estul Europei. Această întîlnire ar putea reprezenta un prim impuls în formarea unei reţele a revistelor culturale din sud-estul Europei, care ar aduce o contribuţie importantă la stabilirea unor legături transnaţionale pe baze interculturale.

Pentru mai multe informaţii:
Goethe-Institut Bucureşti
Cristina Borţun, coordonator proiect
str. Henri Coandă nr. 22, 71119 Bucureşti
tel.: +40-21-210 40 47/ 210 41 18/ 312 02 31
fax: +40-21-312 05 85;
e-mail: goeprog@fx.ro
website: www.goethe.de/bukarest

Press Stress Group
Oana Radu, director programe
Asociaţia Culturală ECUMEST
str. Batiştei nr. 14, 701314 Bucureşti
tel/fax: +40-21-21 22 100;
e-mail: ecumest@pcnet.ro;
website: www.ecumest.ro

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Desert pe stomacul gol

Într-o vreme, o vedeam pe Iuliana Ciugulea foarte des la televizor – avea, aproape în fiecare zi, cîte un material generos în cadrul *Ştirilor PRO TV* în care prezenta cîte un spectacol de teatru. Tonul era encomiastic, de fiecare dată festiv, de aveai impresia că te afli întotdeauna în faţa unui eveniment epocal, iar regizorii sau actorii invitaţi să spună două vorbe în faţa microfonului erau periaţi sistematic şi fără menajamente de către reporteră. Oricum, erá cam ciudat un asemenea interes acordat de *Ştirile PRO TV* teatrului (şi *numai* teatrului, pentru că alte evenimente culturale nu-şi găseau locul în cadrul acestei emisiuni) şi eu puneam această apetenţă pe seama vreunei fantezii cultural-teatrale de-a lui Adrian Sîrbu sau, mai degrabă, pe seama legăturilor de prietenie pe care *boss*-ul PRO-ului le avea cu lumea teatrului şi care se cereau astfel onorate. (Pentru un om de afaceri cum e Adrian Sîrbu, prietenia se află în strînsă legătură cu interesul practic şi, în acest sens, semnificativ este cazul lui Dinu Săraru – scriitorul, dramaturgul şi fostul acţionar la Banca Religiilor – de care şeful PRO-ului se simte profund ataşat şi care, prin urmare, a avut ani buni o sinecură pe post de director al Editurii Fundaţiei Pro, pînă cînd i-a revenit directoratul Teatrului Naţional.)

De la o vreme, însă, Iuliana Ciugulea a dispărut de pe ecranele televizoarelor, pentru a apărea, de curînd, la – surprize, surprize – România 1. Aici face o emisiune de sine stătătoare, în care invită echipa care a realizat un spectacol (actori şi regizor) la o discuţie liberă pe marginea acestuia. Am văzut săptămîna trecută o astfel de discuţie cu Sanda Manu şi echipa de actori care joacă într-un spectacol de-al ei. Oamenii erau decontractaţi, fireşti, îşi permiteau să flecărească sau să glumească unul pe seama altuia. Mi-a plăcut, prin urmare, că erau ne-teatrali şi nu erau pătrunşi, aşa cum se obişnuieşte în astfel de cazuri, de importanţa actului cultural la care au luat parte, de geniul şi talentul de care sînt vizitate propriile lor fiinţe atunci cînd păşesc pe scîndura scenei. Desigur, erau actori români şi nu se dădeau în lături din cînd în cînd de la astfel de poze, cu ei iluminaţi de harul divin al interpretării, sau de la populisme în care încercau să gîdile sub bărbie publicul, dar discuţia, pe ansamblu, era una plăcută şi fără mari aere.

Vorbeam deunăzi despre noul format de emisiune al Iulianei Ciugulea cu un cunoscut critic de teatru şi, în faţa atitudinii mele binevoitoare faţă de acest format, persoana respectivă mi-a replicat: „Da, dar ce folos, cînd nu există nici o emisiune care să facă o critică teatrală serioasă, care să spună oamenilor la ce piesă să se ducă şi la care nu merită să-şi piardă timpul?“ Şi avea dreptate. Şuetele dezinhibate despre teatru sînt plăcute, dar ele ar trebui să fie desertul, după nişte emisiuni care să facă o analiză serioasă şi critică a fenomenului teatral de la noi. Scriam şi altă dată că, la televiziunile noastre, spiritul critic este total abolit atunci cînd vine vorba de cultură. Cultura este considerată handicapată – criza culturii, iată, lupta inegală dintre cultură şi societatea de consum etc. – şi, prin urmare, televiziunile se simt datoare să facă reclamă din oficiu, nediferenţiat şi cu sufletul împăcat că participă la acte caritabile. (Lasă că uneori reclama aceasta ţine mai puţin de caritate, cît de datoria pe care o au oamenii de televiziune faţă de amicii, cunoştinţele, rudele lor care scot cărţi, pictează sau se dau în vreun alt fel în stambă în mod cultural.) Produsele culturale (piese de teatru, cărţi, epoziţii, concerte etc.) sînt exclusiv promovate la televizor. Nimeni nu-ţi spune că, în unele cazuri, marfa poate fi şi de o calitate îndoielnică. Ba mai mult, de multe ori ţi se bagă pe gît tocmai astfel de produse de calitate îndoielnică, recomandate ca adevărate „sărbători ale spiritului“. Oare n-ar fi nevoie şi aici de un serviciu de protecţie a consumatorului? ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Trei momente

1. *Furia* de Radu Muntean. Un film! Mare! Poate cam prea marginal pentru gustul meu (nu prea mă regăsesc în personaje şi în problemele lor, dar ele mustesc de jur-împrejurul meu). Poate cam prea apropiat de altă fobleţe a mea *(La Haine* de Kassowitz, dar ce, chiar sperăm ca toţi regizorii să fie nepoţii lui Kieslowski?). Poate cu un final cam prea deschis (de, sînt din şcoala veche, îmi place să ştiu că eroii s-au rezolvat definitiv). Şi totuşi, ce film! M-a ţinut cu nasul lipit de tubul catodic, vorbele erau „de-acolo“, la fel aluziile, la fel metafora sumbră a morţii cu înlocuitori şi manele. Nu-mi plac finalurile deschise, dar mă-ntreb şi-acum ce-or fi făcut Dorina Chiriac şi Dragoş Bucur, unde s-or fi dus cu duba, i-o fi prins poliţia, s-au căsătorit sau au ajuns la Rio? Mi-e teamă că, seara tîrziu, se vor năpusti peste mine, disperaţi, căutînd uşa de ieşire şi o cană cu apă. Dar, neapărat, pe acordurile lui Electric Brother!

2. La nişte ore relativ imposibile, TVR 2 difuzează probabil cea mai fidelă cronică a României profunde (n-am găsit altă rimă). Se numeşte *D'ale lu' Mitică,* actorul Mitică Popescu fiind şnurul sardonic ce strînge gurile acestei lumi esenţiale. Statistic vorbind, România încă este o lume predominant rurală, cu toate bunele şi relele care decurg. O vacă a fost montată (violată?) de un taur străin, proprietarul ei susţine că avem de-a face cu un viol, stăpînul lui e convins că acesta a fost provocat de nurii Micuţei, lucrurile ajung la tribunal. Perspectiva unui recurs în anulare este exclusă. Locuitorii altui sat sînt nemulţumiţi că un nou venit trăieşte în concubinaj cu o fată „de-a lor“, iar alţii l-au bătut pe un consătean pentru că le refuză accesul la fîntîna care, de fapt, îi aparţine. Aşa stînd lucrurile, reporterii emisiunii încearcă să acorde atenţie egală tuturor părţilor, simplificînd grotescul şi amplificînd, delicat, rizibilul. De loc străini de tehnicile de antrenare a audienţei, ei organizează mese rotunde cu Tanti Floarea, Nea Viţu, Lena a lu' Cărciumaru şi Doda Veta despre perspectivele integrării. Rezultatul e drastic – birocraţii de la Bruxelles habar n-au pe ce lume trăiesc!

Editorial vorbind, nu-mi plac nici cîntecelele, nici burtierele, nici intertitlurile adăugate în cabina de montaj, căci, la urma urmei, cine sîntem noi ca să ironizăm talpa ţării? Dar, totuşi, între atîţia politicieni agramaţi şi talk-show-uri ce bat apa-n piuă, ce reconfortante sînt cumetrele care ştiu adevărul, fără să-l absolutizeze!

3. În acest moment al istoriei televiziunilor din România, Teo Trandafir este singura vedetă adevărată. Are farmec, replică şi venin, pe care le foloseşte după o regulă greu de-nţeles, aşa cum le stă bine vedetelor. PRO TV-ul a excelat întotdeauna în promovarea personalităţilor sale, unii au plecat, alţii sînt scoşi în faţă de concurenţă, dar nici Coşarcă, nici Catrinel, nici Andreea Marin, nici Radu Cazan, nici Călinescu nu prea fac legătura cu masele. Îi recunoşti, dar nu prea-ţi vine să le vorbeşti. N-aş vrea să fiu în pielea lui Teo atunci cînd traversează strada! E prietenă (aşa pretinde şi nimeni n-a contrazis-o) cu mai toate numele de notorietate din *show-business.* Asta e!

Joi seara, Teo a încălcat toate normele de voioşie alocate unei emisiuni de divertisment. A început prin a vorbi despre Cristi Tabără şi părinţii săi, a făcut un racord la experienţele avute cu rubicondul prezentator şi a ajuns la delicatul moment al unei caritaţi sezoniere. Emoţia i-a fost atît de puternică încît a izbucnit în plîns. Profesionistă, Teo a continuat cu greu, dar gîndul eliberat a pus accentul pe ceva foarte grav: „Nu putem face nimic“. Veselia cedase brusc locul unei sobrietăţi profunde, care spunea mai mult despre România decît superficialele glumiţe despre prietenie, cîntări şi avere. Prin Teo, sărăcia profundă a României a ieşit la suprafaţă pentru cîteva secunde, demonstrînd cît de falsă este imaginea bine finisată a micilor ecrane. Este un dar ce aparţine doar marilor vedete. Ca Teo. Ar putea să-l exerseze mai des. ▲

BALOANE ALCOOLORATE

*Un sondaj făcut de un institut norvegian arăta anul trecut că, după irlandezi, românii sînt cei mai mari consumatori de alcooluri tari din Europa. Atenţie, înaintea ruşilor! Dar, e adevărat că măsurătoarea se făcea după cantitatea de alcool vîndută pe piaţă. Nu intrau la socoteală băuturile fabricate în gospodărie. Cert e că, din motive financiare, românii renunţă încet-încet la bere şi vin trecînd la alcoolurile ieftine şi tari. (**A. M.**)*

Stela GIURGEANU

„Nu vindem alcool minorilor!“

...doar bere şi vodcă

„Pascu: Păi de, domnişoară Cucu. Eu sînt magazin general. Vînd de toate şi la toată lumea.“
M. Sebastian, *Steaua fără nume*

...se spune că pe acolo, prin State (şi nu numai) dacă nu ai 21 de ani şi un act care să susţină acest lucru, nu îţi vinde nimeni băuturi alcoolice, nu te lasă nimeni să intri în cluburi de noapte în care se consumă alcool, dar poţi primi amendă (asta indiferent de vîrstă) dacă bei alcool pe stradă...

...se spune că şi pe la noi ar exista ceva legi contra comercializării băuturilor alcoolice către minori, ca de pildă Hotărîrea de Guvern 128 din 1994, că unele vitrine poartă anunţuri cum că nu ar vinde ţigări şi alcool minorilor... dar...

Liceanul: ...*Yeah, right*... îmi spune atitudinea lui. Stă cu picioarele pe o bancă, în parcul de lîngă liceu, într-o poziţie *cool* şi sfidează ironic legislaţia românească, trăgînd cu pricepere dintr-o ţigară pe jumătate moartă, înmuind drumul fumului de-a lungul esofagului, la răstimpuri scurte, cu cîte (încă) o duşcă de bere. Are 16 ani şi niciodată nu i s-a întîmplat să i se ceară buletinul cînd a vrut să cumpere... adică, stai! de ce să i se ceară buletinul? Asta chiar că ar fi o aberaţie, pentru că, la o adică, el nu bea decît bere. Iar berii cu greu i s-ar putea spune „alcool“. De băuturile „adevărate“, adică de „tării“ se mai atinge cînd şi cînd. Mai ia cîte o ţuică cu taică-său, sau cîte o votcă pe la un *party*... asta nu înseamnă că e alcoolic, îi place uneori să se ameţească, dar ţine situaţia sub control. Şi tocmai de-aia este total anti campaniilor ăstora „anti“. Adică de ce, că se şi enervează, să i se îngrădească vreun drept? Dacă vrea să fumeze, fumează, dacă vrea să bea, bea! Cînd merge cu colegii prin bărulete sau să mai tragă cîte o bilă, ia, invariabil, o bere... şi el şi colegii lui, că fetele nu prea beau, ele preferă sucurile.

Barmanul cu ochii verzi ridică şi el din umeri, tratîndu-mă cu acelaşi sarcastic *„yeah, right“* subînţeles. Că nu e el omul care să schimbe lumea şi să legitimeze consumatorul. Dar, orişicît, insist, există nişte legi care... nu! el nu ştie de aşa ceva, (neagă din ton, dar mai ales din cap), lui nu i s-a spus nimic, niciodată şi, vorba ceea, lucrează de ceva vreme ca barman. Nu, nu a auzit niciodată de aşa ceva... a văzut, ce e drept, anunţuri prin magazine, dar doar atît. Nu a dat niciodată atenţie „aspectului“ şi nici cu nasul de vreun control. Toate astea, dacă e să fie sincer cu mine, la noi sînt mai mult poveşti de adormit copiii.

Oftez, înţelegînd cam cu stau lucrurile şi îl întreb, că tot (re)veni vorba de copii, prefăcîndu-mă că nu ştiu răspunsul, cam ce comandă ei. Aceeaşi bere comandată şi de adulţi. Că e uşoară şi la buzunar şi la alcool. Mai rar comandă unii, rockerii mai ales, votcă. Cu ăştia, ce e drept, îi e cam frică, nu ştie cum reacţionează, nu a avut decît o singură dată de-a face cu unu' care s-a făcut pulbere de la 2 pahare. *Dacă n-ai experienţă*... şi rînjeşte, ca unul care îşi ştie meseria.

Vînzătoarea. Mai încerc miturile legale şi la chioşcul ei, de unde trei puştani cu rucsacuri în spinare tocmai au cumpărat, punînd mînă de la mînă, o sticlă de bere, pe care mai apoi au început să o poştească cu ghiduşie, în pas săltat. Doamna de după geam, rimelată şi, în aceeaşi măsură, ostilă, îmi dă cu replica: *mai bine beţi decît drogaţi!* Nici ea nu a auzit de asemenea lege şi, oricum, mă asigură că nu ea, părinţii, ei sînt cei care poartă vina. Că nu se apucă ea, care e vai de mama ei, să le facă educaţie mucoşilor ăstora, pe care, de cele mai multe ori chiar părinţii îi trimit după tutun şi alcool. Ea vinde ce-i cere clientu'...

▲

Adina POPESCU

Beţii

Prima: La Costineşti, în vara lui '6. Tocmai apăruse lichiorul „Draculina“, la cutie din carton, recomandat a se bea cu paiul - unul dintre primele succese pe piaţa „alcoalelor“ româneşti a fraţilor Micula. De fapt, marele „boom“ fusese vodca, tot la cutiuţă, zisă şi „motorola“, pentru că semăna cu o staţie de emisie-recepţie, vodca cu care puteai intra la concerte, ascunsă în bocanci, cu care îţi blindai pieptul, pe sub geaca groasă, dacă era iarnă, pe care o beai la şcoală, pe sub bancă, vodca multifuncţională!

Atunci, la Costineşti, ne-am îmbătat, însă, cu „Draculina“, cu o aromă dubioasă de zmeură chimică (altcineva gîlgîia o vişină putredă, uşor alcoolizată). Mergeam cinci inşi pe aleea de lîngă lac, sorbind „draculina“, răcnind „Cine-i născut în ianuarie, hai sus, hai sus!“, aşteptînd să ne dispară inhibiţiile pentru a putea recita „Scrisoarea III“, varianta „cu prostii“ şi, eventual, pentru a ne cupla între noi.

Am poposit la o terasă unde am comandat cola, cineva mi-a turnat vodcă în suc, atunci cînd eram plecată la budă, n-am mai simţit diferenţa, am băut-o şi curînd luminile şi muzicile Costineştiului ceva mai decent, de altădată, au început să se amestece.

M-am trezit pe plajă şi-mi era rău. Un oarecare Romeo (ce nume predestinat momentului!), un ins cu mustăcioară şi cu mutriţă de şoarece, mă ţinea de ceafă şi-mi apăsa stomacul, vroia chiar să-mi bage două degete pe gît, mărturisindu-mi gingaş cît de mult mă iubeşte şi cum nu mai iubise pe nimeni pînă la mine, decît, în secret, pe profa de mate, dar, se pare, că fusese o iubire trecătoare! Mi-era greaţă!

Pe la mijloc: Am auzit o discuţie între doi rockeri necunoscuţi, în Romană: unul mai mare ca vîrstă, altul novice. „Nu trebuie să ai chef de băută, trebuie să bei!“, i-a zis destul de convingător primul celuilalt. I-am dat, atunci, dreptate.

La 2 Mai, de întîi mai, într-o dimineaţă, pe la doispe, i-am oferit o cafea lui Kalbahar, cea care dansase cu o seară înainte, goală, pe plajă. M-a refuzat jignită: „Eu nu beau nimic fără grade!“. Am reţinut replica.

© S. Ivanoschi

Pe vremea aia, se bea „genocid“, fosta „săniuţa“ , însă ceva mai umană, sau „romulan“ turnat din sticla de sticlă în pet-ul din plastic, la jumate (dacă aveai noroc îl nimereai pe cel fără damf de spirt şi cu aromă de caramel) în Cişmigiu, la ex-MBL, sau prin diverse cotloane, unde gardienii n-ar fi trebuit să aibă acces. Totuşi apăreau inopinat. „E ziua mea! N-am bani să beau într-un bar sau într-un club... Vă rog înţelegeţi-ne şi pe noi! Nu vreţi să luaţi o gură ca să vă mai încălziţi?“, le spuneai. Afară, minus douăzeci de grade. Aveai nevoie de mult „genocid“ ca să simţi cît de cît ceva.

Se bea pe culoarele şi prin sălile de curs ale Facultăţii de Drept, cu lumina stinsă, ca să nu vină femeia de serviciu. Se bea prin cămine, pe trepte sau pe terasă, cu speranţă că te vei lipi la un chef. Se bea în cîrciumi, cel mai ieftin suc, cu „mînăria“ pe sub masă şi veşnicul stres: dacă te vede picoliţa, dacă te „ginesc“ cei de la bar, apoi aceeaşi satisfacţie: „citirica“ colorată pe care o savurai în linişte.

Se bea „acuarelă“ (orice băutură diluată cu zahăr şi culoare – bitter, vişinată etc.) şi „acetonă“ (orice băutură spirtoasă, albă). Se bea „chimion secuiesc“, la Sighişoara. Se bea „carmol“, „diana“ – alte denumiri pentru „genocid“. Se bea „ananas“ (orice combinaţie inventivă, cu aspect de cocktail). Se bea pastă de dinţi diluată cu apă, la munte, cînd se terminau banii (pe asta o ştiu din auzite!). Se bea „vin de fiolă“ şi bere de dres. Se bea tot.

Cea mai nasoală: A venit un amic de la Zlatna pe care ce coincidenţă! îl cunoscusem atunci, demult, la Costineşti. A propus un „ananas“ incitant: ginul „Veveriţa“ (cu denumirea originală în engleză), destul de dubios, dar într-o sticlă pătrăţoasă, arătoasă: „gin de gin, ce mai!“, zise prietenul, combinat jumi-juma cu bitter „Carpaten“, o băutură destul de prietenoasă, de altfel, pentru cei „fără posibilităţi“, un soi de sirop de tuse, vag „luător“.

Combinaţia s-a dovedit a fi, „pe termen lung“, dezastruoasă şi s-a lăsat cu nişte dureri de cap cumplite, cu vreo trei ciorbe ingurgitate degeaba, chiar dacă erau de burtă şi cu blesteme la adresa respectivului.

Ultima: Un alt prieten din Focşani, frecventează Bucureştiul pentru că îi plac cîrciumile de aici care sînt cu totul altfel decît cele de acasă (băutura e sigur mai scumpă!). Nu admite să nu stai cu el „la un păhărel“. Trage de tine, dacă vrei să pleci, te vrăjeşte, te ameţeşte: „Nu mai vrei o bericică? Nu mai vrei o vodcuţă?“. Uimitoare sînt aceste drăgălaşe diminutive bahice! Cînd se îmbată, se face roşu la faţă ca un rac fiert şi spune că se gîndeşte serios să se lase de băut. Îi e frică de ciroză.

E aproape ora două şi eşti sigur că fiecare gură de „bericică“ înseamnă încă cinci minute în plus de somn, a doua zi, de dimineaţă. A doua zi cînd trebuie să ajungi şi acolo şi acolo, cînd trebuie să scrii şi aia şi aia! „Bericica“ devine o tortură.

O dai pe suc, dar ţi se pare grotesc atunci cînd cei din jurul tău „se răpun“, iar tu eşti proaspăt ca o floricică. Mai bine renunţi. Prietenii îţi zic că „te-ai rapandulit“. Că ar trebui deja să ieşi la pensie! Oscilezi între două stări de spirit: plăcuta confuzie şi monstruoasa luciditate. Alegi luciditatea. Pare mai sigură.

▲

Matei MARTIN

Sănătate!

Alcoolul te omoară încetul cu încetul.
Nici o problemă, nu mă grăbesc!

Conform unui recent sondaj realizat de Asociaţia Producătorilor de Bere din România, 14% dintre români consideră că berea nu este dăunătoare sănătăţii. Ba chiar că ar fi o necesitate în sezonul estival (23%)!

La atîtea avertismente difuzate în calupurile de reclamă la băuturi că „Alcoolul dăunează grav sănătăţii“, iată şi vestea bună: se pare că cei 14% au dreptate! Un studiu din *British Medical Journal* (ediţia română) despre „Efectul consumului de bere asupra riscului de infarct miocardic“; s-a observat că bărbaţii care consumă frecvent alcool şi cei care obişnuiesc să bea 4-8 litri de bere pe săptămînă prezintă riscul cel mai mic de infarct. Asta înseamnă că cei care spun „Sănătate!“ atunci cînd ciocnesc un păhărel, au dreptate, iar cei care spun că alcoolul e otravă, se înşeală. Pentru beţivani, acest studiu ar putea fi argumentul suprem pentru a cere încă un rînd de bere. Dar nu e cazul să ne amăgim. Un studiu cam de acelaşi fel a fost realizat de o mare companie producătoare de ţigări, iar rezultatul dat publicităţii a stîrnit bucurie în rîndul fumătorilor şi valuri de proteste în rîndul comunităţii ştiinţifice şi al organizaţiilor neguvernamentale: nicotina nu este cauza cancerului. Deci fumatul nu e dăunător sănătăţii. Nu atît rezultatul cercetării a fost contestat, ci interpretarea şi mediatizarea lui. Căci nu nicotina era cauza cancerului, ci terul, monoxidul de carbon şi alte substanţe din fumul de ţigară. Nicotina generează dependenţa de fumat, care generează ter, monoxid de carbon etc.

Studiul despre consumul de bere din *British Medical Journal* poate fi înscris cam în aceeaşi categorie de eroare logică: nu afecţiunile cardiace sînt cele mai frecvente consecinţe ale consumului de alcool. Ci cele ale ficatului, despre care studiul respectiv nu pomeneşte nimic. Nu infarctul e cea mai gravă afecţiune generată de alcool, ci dependenţa, alcoolismul, care e o problemă în primul rînd socială. Nu e o chestiune de cercetare ştiinţifică – nefiind specialist, nu-i pot contesta metoda sau rezultatele – ci de „ambalare“ a concluziilor. Cînd spui că „cel mai mic risc de infarct miocardic îl prezintă persoanele care consumă o cantitate x de alcool“ nu înseamnă neapărat că alcoolul e bun.

Dar hai să nu stricăm spiritul de sărbători – întotdeauna bahic, desfrînat – cu astfel de dileme etice! Sănătate!

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Orfanii cu părinţi în viaţă

„Tati, cînd vii?“ Îi spun că în seara asta voi ajunge mai devreme acasă, deşi e foarte clar că mint şi cîteodată chiar am impresia că-şi dă seama şi că ar vrea să-mi spună asta. N-are însă decît trei ani şi, probabil, încă o vreme o să-i fie destul de greu să-şi dea seamă că nu-i spun adevărul. De fapt, şi dacă aş vrea să i-l spun şi tot n-aş putea: ce dracu', mai ştie vreunul dintre noi cînd îşi încheie ziua de muncă?!

Un prieten, coleg de redacţie, se văita într-o zi că de şase luni nu şi-a văzut copilul decît dormind. Lucrează şi în week-end pentru că vrea să scape de chirie şi nu-i ajung banii pentru un apartament. În parc, într-o duminică, am legat o conversaţie cu mama unui puşti şi am aflat că soţul ei e plecat de patru ani în Italia la muncă şi nu vine acasă de teamă că n-o să mai poată să se întoarcă acolo. Respectivul nici măcar n-apucase să-şi vadă copilul, pentru că prinsese un moment prielnic s-o şteargă din ţară exact cu trei zile înainte ca ea să nască. Aşa că de patru ani el îi trimitea bani, haine şi cadouri, iar ea fotografii şi casete filmate cu cel mic.

Şi e doar un exemplu pentru că în orice parc poţi întîlni mii de poveşti asemănătoare. Toate bunicile, bunicii ori bonele care plimbă de mînă sau în cărucioare ţîncii cartierelor au de spus poveşti asemănătoare. Despre părinţi-oameni de afaceri care muncesc cîte douăsprezece-optsprezece ore pe zi pentru ca „ăla mic să nu ducă lipsă de nimic“. Despre părinţi-şomeri alergînd năuci dintr-un loc în altul, căutînd disperaţi ceva de muncă. Sau, pur şi simplu, despre părinţi-lipsă din diverse motive.

În oricare dintre situaţiile de mai sus vorbim despre o specie aparte de orfani. Sînt orfanii din economia de piaţă, copiii orfani ai capitalismului românesc şi probabil că aşa stau lucrurile şi pe aiurea. Aceşti copii au părinţi, dar, de fapt, în cele mai fericite dintre cazuri ajung să se bucure de afecţiunea tatălui ori a mamei doar cîteva ore pe zi. În rest, au „grijă“ de ei televizorul şi, evident, bunicii. Sau bonele.

Chestiunea cu bonele e ceva mai nouă şi asta pentru că în unele cazuri pînă şi bunicii au început să fie din ce în ce mai preocupaţi de creşterea veniturilor decît de cea a nepoţilor. Prin urmare, contra cost, părintele trăitor în capitalismul românesc închiriază copilului una bucată înlocuitor de mamă sau bunică pe o perioadă de opt-zece ore şi în felul acesta adoarme liniştit cu sentimentul că şi-a îndeplinit datoria. (Nici nu mai are importanţă că ajunge să schimbe din diverse motive patru bone la fiecare două săptămîni.)

„Tati, cînd vii?“ Cred că e cea mai rostită întrebare de mai toţi orfanii capitalismului românesc. Copii care, de fapt, au părinţi în viaţă, dar nu în viaţa lor. În bună parte, părinţii lor sînt morţi din clipa în care angajează o bonă sau lasă în grija bunicilor creşterea unui nou rînd de plozi. Printre ei, mai ales în rîndurile părinţilor-oameni de afaceri, zămislirea unui copil capătă accente groteşti în care se calculează tot, de la bugete de venituri şi cheltuieli pînă la timpul pe care îl au pentru o astfel de „distracţie“.

Oricum ar fi, dacă vă uitaţi cu atenţie în parcuri şi în jurul blocurilor veţi constata că sînt locuri pline de orfani, iar la sfîrşit de săptămînă orfanii umplu magazinele de jucării. În încercarea disperată de a mai potoli cumva mustrările de conştiinţă, părinţii- morţi în timpul zilelor lucrătoare încearcă să recupereze tot ceau pierdut: copilul e îndopat cu prăjituri şi bomboane, e plimbat la teatrul de păpuşi şi la film, dus în vizită pe la toate neamurile şi, nu în ultimul rînd, răsfăţat cu dreptul de a alege din rafturi coşuri întregi cu jucării.

Cînd vine ziua de luni şi lucrurile o iau de la capăt, salvarea sufletelor vine prin telefon. E motivul pentru care orice ţînc ştie să ţină mobilul în mînă mai bine decît lingura: mami şi tati sună de cîteva ori pe zi şi în felul acesta se liniştesc cu gîndul că procedează ca nişte părinţi buni. Iar „Tati cînd vii?“ e, pînă la urmă, doar o întrebare şi copiii au obiceiul ăsta prostesc de a pune întrebări despre vii chiar şi atunci cînd vorbesc cu nişte oameni morţi.

▲

Cu ochii-n 3,14

ORICÎT DE MAGICĂ AR FI CIFRA 33, VIAŢA INTIMĂ A ETICHETEI NU OPREŞTE FOCUL CE ARDE ANONIM

● Oameni de ştiinţă – *Naţional*-ul nu ne spune din ce ţară... – au realizat un studiu care „a ajuns la concluzia că europenii îşi fac 396 de prieteni de-a lungul vieţii, dar îi pierd foarte uşor pe 363 şi rămîn numai cu 33...“. Oricît de magică ar fi cifra 33, aceşti oameni de ştiinţă nu pot scăpa altei concluzii, şi anume că habar nu au ce înseamnă un prieten, acela incomensurabil nu în sute, dar nici măcar pe degetele unei singure mîini... (**R. C.**)

● Jermaine Jackson – fratele lui Michael – lucrează pentru Naţiunile Unite, unde, acum cîteva zile, urma să conducă o conferinţă de presă legată de situaţia copiilor ai căror părinţi au murit de SIDA. Ziariştii au venit, s-au aşezat şi, de cum a-nceput conferinţa, s-au năpustit – ca nişte ţaţe – să-l întrebe pe oficialul ONU ce ştie despre fratele său. Jermaine J. le-a răspuns că viaţa intimă a starului îl priveşte direct şi personal şi, în faţa obstinaţiei presei de a vorbi *numai* despre „Jacko“, s-a văzut nevoit să pună capăt „conferinţei“... De bun-simţ. (**a. l. ş.**)

● Se observa, mai demult, că industria neaoşă nu e prea vizibilă şi că produsele ei se lasă aşteptate. Cumpărînd, însă, unul din medicamentele *Laboratoarelor Medica, 100% naturale* (conform etichetei), aflăm ceva nou: „consumînd produsele Fabricat(e) în România creaţi locuri de muncă“. Să bată un vînt de minimă schimbare şi din direcţia asta? (**I. P.**)

● Jandarmeria şi-a tras nişte dubiţe nou-nouţe. Pe capotă, un panou cu lumini intermitente arată la ce e bună dubiţa: „ORDINE PUBLICĂ“. Dubiţa circulă cu viteză, cu girofar şi alarmă, face slalom printre maşini şi nu opreşte la stop. (**M. M.**)

● Fără comentarii, fiindcă ar fi de prisos: „(...) M-a impresionat întotdeauna strălucirea ochilor ei acoperiţi de gene, ce se lasă uşor, ruşinate din cînd în cînd. M-a impresionat frumuseţea ei aleasă din palmele Afroditei. (...) M-a fermecat întotdeauna grija pentru hainele ce le poartă în funcţie de starea în care se găseşte sufletul şi personalitatea ei. M-a impresionat mersul de felină şi am invidiat pămîntul pe care calcă cu grijă de fiecare dată. M-a impresionat francheţea şi inteligenţa vorbelor spuse ca un izvor de munte. M-a impresionat cristalul pur al glasului care ţi-l doreşti să-l auzi în fiecare dimineaţă. M-a fermecat părul ca aurul, ca abanosul sau ca focul ce arde. (...) M-a impresionat tot ceea ce este văzut şi nevăzut, ştiut şi neştiut, real şi misterios la ea. (...) M-a impresionat şi mă impresionează FEMEIA JANDARM.“ („Gînduri pe colţul biroului“ de Mr. Dorin Chetroiu, în *Revista Jandarmeriei* nr. 23, 1 decembrie 2003). (**D. S.**)

● Conversaţie redacţională, marţea (cu trei minute bune). R.C.: „Dacă ar fi trebuit să intrăm în Europa prin poezie, de mult aveam dosarul gata“. M.V.: „Dacă nu cumva ni-l confisca Securitatea. Acum ar fi trebuit să-l cerem de la CNSAS“. (**O dăm anonimă?**)

MAESTRUL ŞI COMEDIA CAUTĂ AUTOGRAFE CU ALBUŞ PE PĂMÎNTUL METALIZAT

● În promo-ul la filmul *Jandarmul şi extratereştrii* de pe PRO TV, am putut auzi, toată săptămîna, un dezacord de toată frumuseţea: „Să vezi ce se întîmplă cînd se întîlneşte maestrul şi comedia!“. Totul spus cu o voce tenebros-optimistă, à la PRO TV. Sînt mai mult ca sigur că vocea promo-urilor nu mai este făcută de Cotimanis şi că cei de la PRO i-au mai dat încă o slujbă lui Nicu. Pînă la urmă, Nicu ăsta o să ajungă să facă totul la PRO TV. (**C. P.-B.**)

● Într-un ziar, un anunţ: *„S.C. Pink Studio caută Solişti(e) pentru Manele“*. Cer voie să dau şi eu un anunţ, în pagina asta: „D.S. Dezgustat de Manele caută Aer Curat pentru Linişte“. (**D. S.**)

● Aducîndu-şi toată colecţia de autografe (Eminescu, Balzac etc.) la emisiunea lui Stelian Tănase de pe TVR, Corneliu Vadim Tudor ne-a arătat şi o dedicaţie de la Napoleon; a uitat să mai spună că era chiar pentru el. (**a. l. ş.**)

● În timp ce prim-ministrul Rusiei era împroşcat, în secţia de votare, cu albuş şi gălbenuş de ou, iar dînsul rîdea bonom declarînd că „şi asta face parte din democraţie“, un comsomolist, membru al organizaţiei de tineret din cadrul Partidului Comuniştilor ruşi, susţinea cu toată vigoarea la un microfon al lui France 2: „Sînt sigur că dacă Stalin ar fi azi în fruntea partidului, s-ar dovedi primul democrat al ţării“. De sute de ani, e una din problemele mondiale insolubile: ce se înţelege în Rusia prin cuvîntul straniu „democraţie“. (**R. C.**)

© I. Frăţilă

● Directorul şcolii din localitatea Negri, jud. Bacău, îi foloseşte pe copii la munci agricole pe terenurile sale (v. *Evenimentul zilei,* 9 decembrie). „Şi părinţii noştri au fost la cules pe pămîntul lui, nu numai noi“, spune un elev. „E aşa de ani de zile.“ Ba chiar de secole, doar că odinioară nu se numeau directori, ci boieri. Şi nici şcoli nu prea erau. (**M. V.**)

● Un anunţ la mica publicitate: „Vînd Opel Vectra 1992 gri metalizat şi resetăm kilometrajul pentru orice tip de maşină cu afişare digitală“. De bună seamă, în aceste condiţii nici Opelul Vectra n-ar trebui să aibă la bord, din 1992, mai mult de vreo 20 de mii de km. Căci românul poate reseta orice, rapid, chiar şi vreo 14 ani de mers spre democraţie. (**A. M.**)

MAI DEPARTE, ÎNFRÎNGEREA E DOAR O FIGURĂ DE STIL DISPĂRUTĂ .

● Naţional TV a găsit cu cale să-şi facă reclamă prin foarte succintul – şi nu mai puţin imperativul – „Dă pe Naţional!“. O prietenă a găsit şi urmarea: „Dă tu primul!“. Citeşte şi dă mai departe! (**a. l. ş.**)

● Din enigmele care clocotesc în mintea oamenilor-de-fotbal, cei fără de care, orice s-ar spune, România, azi, nu ar fi România: după înfrîngerea cu totul onorabilă suferită în faţa echipei din Liverpool, patronul Stelei, nemîntuitul megaloman Gigi Becali, s-a gîndit şi s-a întrebat. El s-a rostit aşa: „Nu ştiu de ce Dumnezeu a ţinut cu englezii... ce taină o fi aici?“. Orice liber-credincios ştie că nu e nici o taină. De foarte multe ori, Atotputernicul, în milosîrdia Sa, ţine cu cine joacă mai bine. (**R. C.**)

● La Casa de Cultură din Szczecin (Polonia) se repeta piesa de teatru *Numele normalităţii e moartea:* cînd s-a ajuns la scena sinuciderii personajului principal, actorul s-a suit pe un scaun, şi-a trecut frînghia de gît şi, din cauza emoţiei, şi-a pierdut cunoştinţa. Era spînzurat de-adevăratelea, dar nimeni n-a observat realismul excesiv al interpretării. A fost dus la spital în ultimul moment cînd mai era posibilă salvarea. Aşa au aflat toţi că titlul piesei e doar o figură de stil. (**M. B.**)

● O credeam de mult dispărută, de pe vremea corăbiilor care străbăteau, încărcate cu mirodenii, Mările Sudului. Cînd colo, într-o zi, dau peste ea în România. Îşi zice acum S.C. Compania Indiilor Orientale Prod S.R.L., are sediul pe strada Gelcu Ion, în Bucureşti, şi i-am întîlnit numele pe un pliculeţ de cimbru. (**D. S.**)

Marius GHILEZAN

Unchiul Sam nu se sperie de Caucazul în flăcări

Revoluţia de catifea de la Tbilisi, care l-a înlăturat de la putere pe Eduard Şevardnadze, a readus în dezbaterea publică spaţiul caucazian şi războiul intereselor celor două mari puteri ale lumii, Rusia şi SUA. Modul de pregătire şi de prezentare al mişcărilor spontane de stradă, transferul „democratic" de putere, prea bine pus în scenă, i-au făcut pe mulţi analişti politici să considere acţiunea drept „un aranjament la vîrf între Kremlin şi Casa Albă". Logodna din interes dintre principalele forţe politice ale lumii are în spate sume cu multe zerouri, spun comentatorii occidentali.

Odată cu preluarea puterii de către Mihail Saakasvili, tînărul „interimar" cu studii în SUA, s-a creat impresia sumară că Georgia se va îndrepta spre o politică filo-americană. Cunoscătorii spaţiului caspic sînt sceptici. Cercetînd mai atent ideologia celor două partide care s-au aliat împotriva fostei puteri, Mişcarea Naţională Saakasvili şi Blocul Democrat al Ninei Burdjanadze, se pot observa mesajele profund naţionaliste, în ciuda clamărilor publice pro-NATO şi pro-UE. Nu trebuie uitat că Saakasvili, după scurta perioadă newyorkeză a devenit lider al Uniunii Cetăţenilor, partid al fostului preşedinte Eduard Şevarnadze. Dacă acum vorbeşte deschis despre intenţia de a adera la Alianţa Nord-Atlantică, acelaşi lider declara, cu ceva timp în urmă, analistului Robert Kaplan, că „nu ne trebuie treizeci de mii de soldaţi NATO, ar fi suficiente cîteva forţe militare bine antrenate care să păzească frontierele, conducta de petrol şi să împiedice asasinarea preşedintelui (Şevardnadze -n.r.), altfel ne descurcăm şi singuri". Cînd a fost consecvent cu propriile principii? Occidentalii ştiu prea bine practicile politicianiste din zonă. Şevardnadze a fost acceptat mult timp de către cancelariile mari ale lumii datorită deschiderilor sale de pe vremea lui Gorbaciov şi a sprijinului acordat proiectelor de transport petrolier din era „post-sovietică". Politica stagnării şi exacerbarea corupţiei i-au grăbit sfîrşitul.

În majoritatea statele din Caucazul de sud, liderii opoziţiei provin din fronturile naţionale care au proclamat independenţa în timpul destrămării imperiului comunist. Isa Gambar, energicul lider al Partidului Musavat din Azerbaidjan, a fost chiar preşedinte al Parlamentului azer, în vremea guvernării bătrînului Haidar Aliev.

Statele din Trans-Caucazia nu au democraţii consolidate, chiar dacă liderii lor sînt primiţi pe la Strasbourg, Bruxelles sau Washington. Societatea civilă e aproape inexistentă. „Populaţia are mai degrabă nostalgia hanatelor decît vreo intenţie de apropiere de ceea ce numim noi, azi, democraţie" este de părere Iulian Haindrava, analist georgian. El afirmă că doar intelectualii tineri sînt singurii apropiaţi de valorile occidentale. Într-un panel format din douăzeci de studenţi care provin din Surakani, o suburbie a capitalei azere, Baku, doar unul face parte dintr-o formaţiune politică, restul fiind adepţii ideii că „oricum, alţii decid soarta noastră". La întrebarea „dacă mîine aţi fi chemaţi sub arme ce faceţi?", optsprezece au răspuns că se vor înrola din convingere. De altfel, încă din clasa a X-a de liceu se predau cursuri militare. Doctrina de apărare fiind practic motivată de starea de fapt din regiune. Azerii au peste un milion şi jumătate de refugiaţi din motive de discriminare etnică.

Elnur Yusubov are 22 de ani şi e membru al unui partid de opoziţie de la 16 ani. Pentru că economia este în mîinile statului, familia sa a rămas şomeră datorită acţiunilor sale. Colegii îl consideră un visător. Doar un sfert dintre cei intervievaţi ştiu engleza. În urmă cu cinci ani, orice vorbitor al limbii lui Shakespeare putea prinde un post de director la o companie multinaţională. Acum elevii învaţă engleza în şcoala primară. Administraţia Aliev face orice pentru a cultiva şi menţine ruso-fobia. Asta nefiind deloc pe placul Moscovei.

Petrolul caspic este cel care aprinde interesul cancelariilor occidentale. Conform unor aprecieri ale specialiştilor, zona dintre Marea Caspică şi Marea Neagră ar deţine rezerve de petrol mai mult decît Kuweit-ul şi Irak-ul la un loc. Poate de aici se inspira doctrina Talbott. Adjunctul secretarului de stat sesiza în faţa Senatului american, în martie 1998, că sudul Caucazului are potenţialul de a ajunge „povestea de succes" a secolului XXI. Atunci s-a cristalizat ideea finanţării unei conducte de petrol pe ruta Baku-Tbilisi-Ceyhan. La cîteva luni, mai precis în luna septembrie a aceluiaşi an, avea să se semneze la Baku Acordul multilateral de bază TRACECA. România administraţiei Constantinescu s-a şi grăbit să participe în programul INOGATE al UE, privind alocarea de fonduri pentru realizarea studiilor de fezabilitate în vederea construcţiei liniilor de transport petrolier. România a semnat în pripă un acord de colaborare cu firma italiană ENI. S-a creat chiar un Forum al Petrolului Caspic, instituţie care are acum birourile pe hol într-o clădire a RAPPS. Renaşterea vechiului „drum al mătăsii" a rămas în stadiul de metaforă. Prin ieşirea din schemă a portului georgian de la Marea Neagră, coridorul visat de români a devenit legendă. Mai abili, ruşii, simţind că pierd teren şi că ruta Baku-Novorosiisk nu mai e de actualitate, s-au orientat în controlul producţiei energetice.

La sfîrşitul secolului XIX, ţarul Alexandru avea să spună că „Imperiul Romanovilor are doar doi aliaţi adevăraţi: armata şi flota." Acum, cînd Kremlinul visează să redobîndească influenţele economice, sistemul centralizat energetic al CSI îi e mult mai la îndemînă. Gigantul rusesc RAO, în care guvernul are majoritatea acţiunilor, a achiziţionat părţi masive din companiile de profil din Armenia şi Georgia. Azerbaidjanul rămîne pentru moment distant oricărei tentative de colaborare, mai ales datorită politicii pro-armene a Kremlinului, ţară aflată în conflict deschis cu Azerbaidjanul de peste zece ani. Cele două state au un litigiu teritorial, Nagorno-Karabah, fiind o rană menţinută deschisă din lipsa voinţei de negociere. Comitetul Minsk rămîne ineficient. Azerbaidjanul rămîne ostil Moscovei, mai ales datorită politicii lui Aliev. Poate aşa se şi explică de ce occidentalii s-au declarat doar „profund îngrijoraţi" la frauda din alegerile prezidenţiale din 15 octombrie 2003. Practicile familiei despotice născute în regiunea Nakhchivan, clanul prezidenţial purtînd cu mîndrie acest nume, nu au fost serios amendate de observatorii OSCE care au înregistrat furturi mai mari decît la alegerile din Georgia.

În plan economic, lucrurile stau un pic diferit. Preşedintele colosului energetic rusesc, nimeni altul decît Anatoli Ciubais, ţarul privatizărilor din Rusia şi un inflent om politic, a dezvăluit recent presei intenţiile de expansiune. Compania sa vrea să cuprindă optzeci la sută din sistemul energetic al zonei Trans-Caucaziene. „Noi nu venim să vindem apă chioară", avea să spună liderul RAO. Gazprom-ul îl flanchează la orice acţiune.

Cele două supraputeri mondiale vor în primul rînd să-şi protejeze investiţiile. Lucrările la oleoductul Baku-Ceyhan costă companiile americane aproape 3,2 miliarde de dolari şi ar trebui să fie terminate pînă în 2005. Ruşii învaţă din mers, afirmă oficialii de la Moscova, cum economicul poate dicta politicului. Asta în condiţiile în care analiştii occidentali semnalează o îngrijorătoare sporire a tentativelor Rusiei de a subordona fostele state din URSS: desfăşurarea copleşitoare de trupe mai ales în Osetia şi Abhazia, regiuni secesioniste ale Georgiei, în paralel cu menţinerea trupelor de ocupaţie în spaţiul transnistrean. Prin instalarea unei puteri obediente în Cecenia, într-un total dispreţ al normelor diplomatice, a stîrnit proteste doar la nivelul organizaţiilor de apărare a drepturilor omului. Dezinteresul occidental faţă de cauza cecenă a determinat analiştii să afirme că există o falie determinată între spaţiul de influenţă al Moscovei, Cecenia, Turkmenistan, Belarus, Kirghizia şi cel lăsat sub influenţă occidentală: Trans-Caucazul.

Bazinul Caspic rămîne un spaţiu care provoacă interesele celor mai mari puteri. Rezervele uriaşe de petrol şi gaze stîrnesc Marele Joc. Se spune că pe fundul Mării Caspice se află cele mai mari zăcăminte din lume. Potrivit unor surse din ministerul american al energiei, valoarea estimativă a bogăţiei naturale din zonă ar fi de peste patru mii de miliarde de dolari, bugetul pe un mileniu al României.

Giganţii petrolieri Exxon Mobil, Chevron Texaco şi British Petroleum au investit deja peste treizeci de miliarde de dolari doar în infrastructuri. Dick Cheney, vicepreşedintele SUA, este principalul lobbyst pentru cauza Caucazului. Cînd sînt atîţia bani în joc, nimic nu pare de prisos. Unchiul Sam are un interes pe termen lung şi el nu ştie să-şi raţionalizeze poftele. Rusia ţine cu dinţii de prezenţa sa militară în zonă. Ambele puteri vor stabilitate pentru a-şi proteja investiţiile. Nimeni nu vrea un Caucaz în vulcan. Flăcările pot fi domolite.

Pe termen mediu şi lung, Caucazul va deveni o zonă de mare interes, chiar dacă acum Armenia, Azerbaidjanul şi Georgia ocupă locurile 130-140 din lume la produsul intern brut. Momentan sînt unele dintre cele mai sărace ţări din lume. Dar nimeni nu poate şti ce prevede viitorul. ▲

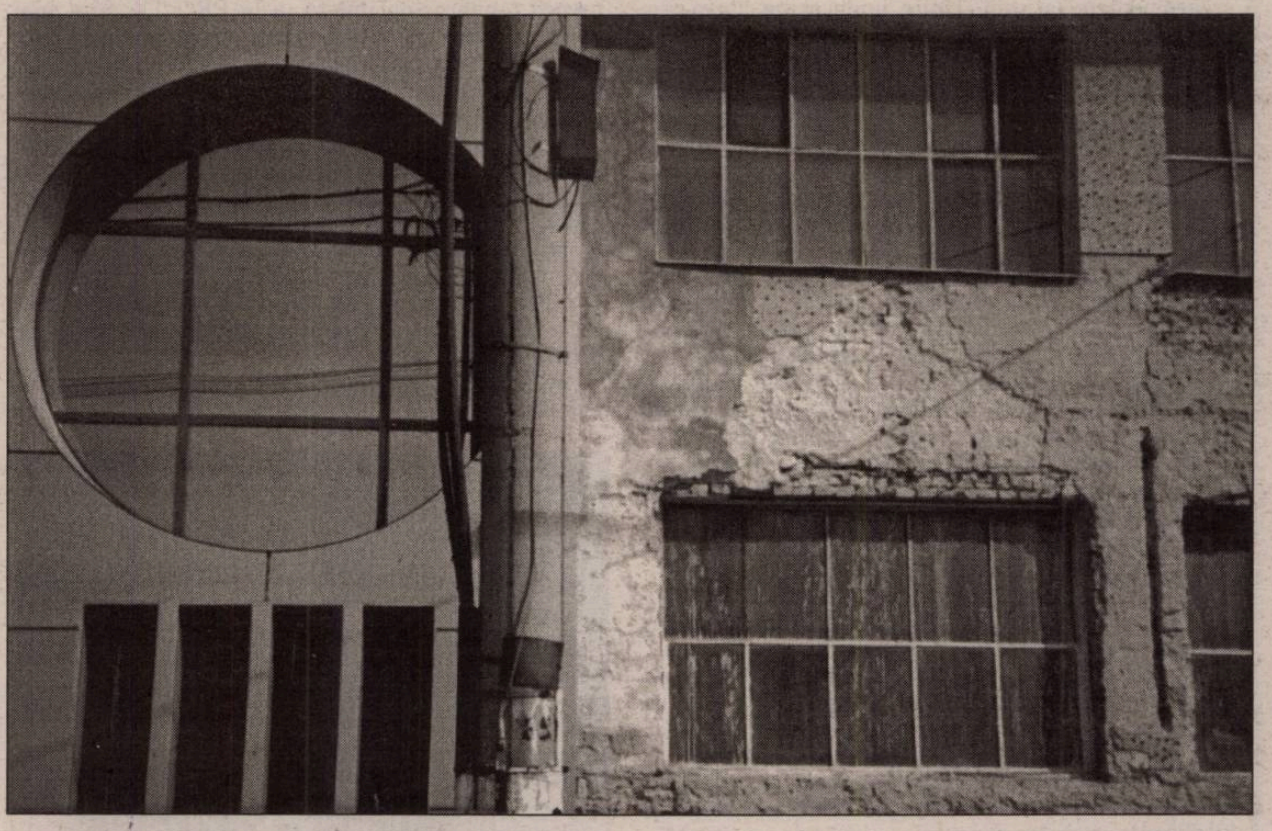

© S. Ivanoschi

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@icr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 559
19 decembrie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CAMPANII

Ce votăm, ce cumpărăm

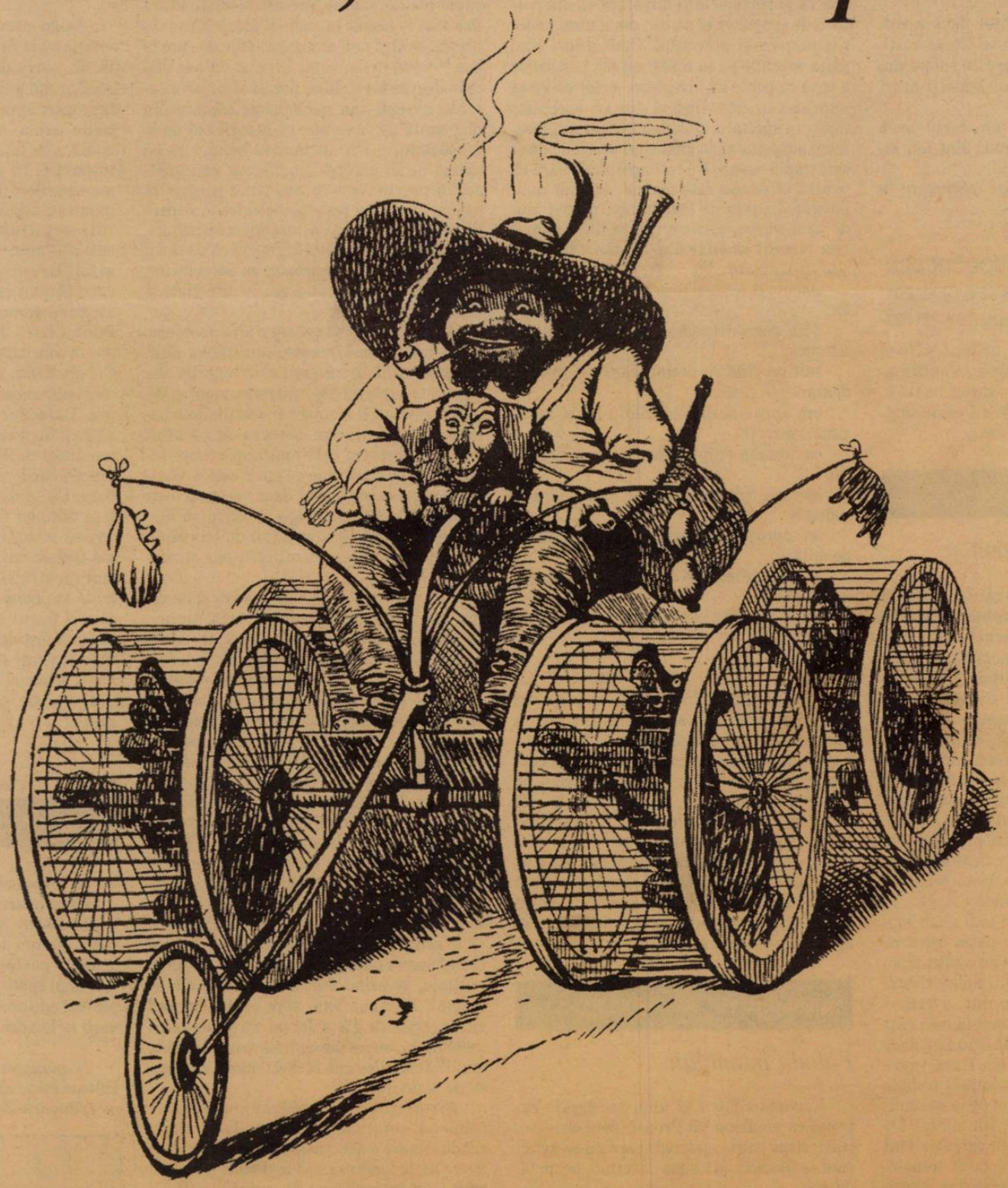

„Desigur, publicitatea nu trebuie să fie nerușinat de mincinoasă, dar nici nu trebuie să ne așteptăm că ea va spune adevărul pînă la capăt, fără să îndulcească realitatea.“

GIAMPAOLO FABRIS

GRATUIT

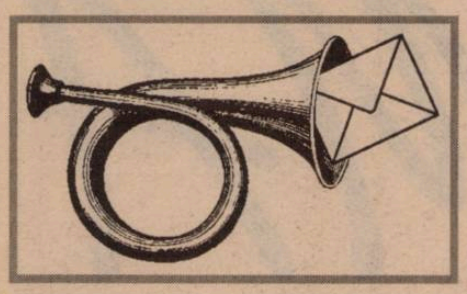

Scrisoarea zilei, lunii, anului

O rugăminte

Dragi „Dilema"-tici,

M-am hotărît greu să vă scriu, pentru că deşi sînt un cititor fervent al dvs., nu am reuşit deloc să fac acest „pas" fiind luat cu „valurile" vieţii. Am vrut s-o fac pentru a vă mulţumi şi pentru faptul că aveţi o ţinută de invidiat.

De circa 1 an, timpul „liber" s-a mărit considerabil, în ceea ce mă priveşte, dar cred că folosesc un eufemism, deoarece numai liber nu pot să-i spun, pentru că mă aflu în penitenciarul Rahova, unde ispăşesc o pedeapsă de 4 ani. Asta e, aşa e viaţa! Se mai întîmplă şi altora.

V-am scris, pentru că o singură rugăminte am la dvs.

Lucrul care îmi lipseşte cel mai mult este ceva de citit.

V-aş rămîne recunoscător dacă a-ţi fi atît de buni şi mi-aţi trimite cîteva cărţi, bineînţeles avînd şi alt coleg care suferă din aceeaşi cauză şi cu care voi împărţi acest dar.

Am speranţa că nu v-am cerut prea mult, dar pentru că sînt unde sînt am îndrăznit să vă cer acest lucru.

Cu speranţa că voi găsi înţelegere la dvs. şi eventual un răspuns.

Vă mulţumesc anticipat

Mihai Gh. TEODORESCU
Şos. Alexandriei 154. Cam. 201
Secţia II-a, Bucureşti, Cod 051527

N.red.: V-am trimis, urgent, cîteva cărţi, în ziua de 16 decembrie. Confirmaţi-ne primirea şi, desigur, după lectură, dacă v-au plăcut sau nu. Ne-aţi emoţionat. Vă rugăm să aveţi grijă de dvs.

Nr. 555: *„Viaţa sau opera?"*

Uimirea în faţa coerenţei

Am o colegă la facultate care din cînd în cînd se întrerupe şi mă apostrofează că „nu-i povestesc nimic". Acest lucru îmi provoacă aproximativ trei momente brutale de maximă concentrare mentală în care homunculusul meu aleargă disperat prin arhive căutînd măcar o chitanţă a amintirii zilelor trecute. Degeaba. Nu că amintirea n-ar fi acolo, ea e acolo, n-am nici o problemă cu memoria, doar că forma în care se găseşte amintirea e nepotrivită naraţiunii (nu întîmplător folosesc acest cuvînt abject). Unii oameni au în cap funcţionari care ţin evidenţa, pun ştampile pe calendar, oferă oamenilor din jur ecusoane, beau ceaiul la ore fixe chiar dacă nu le e sete etc. etc., în timp ce alţii (presupun că n-oi fi chiar singurul astfel) ţin minte mai puţin exact ce s-a întîmplat şi mai mult ce au simţit şi au gîndit atunci cînd ceva s-a întîmplat. Evenimentele şi datele s-au pierdut, a rămas numai interpretarea lor. Memoria mea este o placă holografică (dar asta numai dacă cunoaşteţi bazele holografiei). Dacă vreau să povestesc cuiva ce s-a întîmplat trebuie să reinventez trecutul plecînd de la semnificaţia lui (pe care, evident, o ţin minte). De aceea pentru mine arta şi imaginaţia sînt mai palpabile şi mai proxime decît cronologia reală şi structura empirică a evenimentelor. Poate să pară aberant, însă pentru mine arta nu e un proces spiritual, e un instinct. Ce-nseamnă această „proximitate" poate fi înţeles mai clar odată ce înlăturăm din discuţie acel răsuflat „carpe diem": în realitate nu există aşa ceva precum clipe, nici măcar în acele acte de distrugere dotate cu „voluptatea unui autodafé fantomatic" (ce-o fi şi autodafé-ul ăstă?), ceea ce sîntem acum este însăşi tranziţia dinspre trecut (aşa cum ni-l amintim) spre viitor (aşa cum îl sperăm). De aceea mecanismul prin care îmi funcţionează memoria intervine alături de mecanismul voinţei în reţeta celui care sînt eu acum şi influenţează felul în care simt lumea prezentă. Acest lucru ar fi banal (am văzut pînă şi la Discovery o emisiune pe tema asta) dacă nu aş folosi această banalitate într-un acces spontan de aroganţă şi anume pentru a reteza clasa inclasificabilă a artiştilor în două: pe de o parte artistul intrinsec (sau artistul cu memorie holografică) şi pe de altă parte cel extrinsec (sau artistul cu memorie fotografică). (Într-o fotografie fiecare bucăţică de fotografie conţine numai o bucăţică de informaţie despre tot, fiecare bucăţică în parte fiind perfect clară; într-o hologramă fiecare bucăţică conţine întreaga informaţie despre tot, însă pentru a obţine imaginea clară trebuie să ai suficient de multe bucăţi.) Artistul intrinsec, holografic, este cel care rămîne întotdeauna uimit de coerenţa neintenţionată a artei sale. Cel extrinsec, dimpotrivă, este artistul cu creierul colaj care şi-a luat doctoratul la şcoala vieţii sub îndrumarea lui Marcel Proust. De pildă atunci cînd acel simpatic om meteorologic, Ştefan Bălan, spune că viaţa e mai largă decît arta este clar că el percepe arta din afara ei, din postura de spectator şi nu din cea a unui motoraş perplex şi inevitabil. Căci atunci cînd viaţa se simte pe ea însăşi un caz particular a ceea ce poate să inventeze, e clar că viaţa e inclusă în artă. Însă el este un spectator fidel, un spectator tegumentar şi subtil asemeni şarpelui anaconda cînd pretinde că-şi contemplă hrana. Nu întîmplător declară că pentru el poezia este femeie. Animal complementar, plin de făgăduinţe, numai bun de baba-oarba, asta ar fi arta dacă n-ar fi mai nimerit să citez din Tristan Tzara *(Omul aproximativ,* II):

„locuinţă ieftină cu ochii ambasadori de foc
ochi care-ntineresc violenţele zeilor mlădioşi
săltînd cînd se declanşează resorturile dentare ale rîsului
om aproximativ mişcîndu-te în aproximările sorţii
cu-o inimă drept valiză şi-un vals drept cap
abur pe-oglinda rece-ţi împiedici singur vederea
om aproximativ ori magnific ori demn de milă
tu ţii în mîini ca şi cum ai vrea să arunci un bulgăr
cifră luminoasă capul tău plin de poezie"

Vlad TARKO

P.S. Vă mărturisesc că n-am mai citit *Dilema* de vreo trei sau patru ani. La un moment dat mi s-a părut că începuse să capete un aer din ce în ce mai fosil de conservă filozofică şi n-am mai citit-o. Acum, cu totul din întîmplare, am hotărît să mai cumpăr un număr (de fapt l-a cumpărat altcineva deci nu poate fi presupus nici măcar că m-a atras titlul) şi pot să spun că am impresia că revista s-a schimbat mult în bine (adică într-o direcţie care îmi place) faţă de cum mi-o aminteam (cf. teoriei despre amintire de mai sus).

Faptul pervers

Fabula intimităţii

Vagonul clasa I al unui accelerat. Vagonul ca madlena lui Proust: pete cleioase, izuri, cîrpe boţite, geamuri care nu se-nchid cînd se deschid. Mă simt navetînd, acum 20 de ani.

În compartiment, şi o străină. Bine antrenată, se vede, cu stilul ceferist, e gata pentru Sighişoara, deşi abia plecăm din Mediaş.

După ce coboară, ocupîndu-i cu vioiciune locul, cealaltă doamnă (?!): „Mi-e o foame!... Da' n-am îndrăznit să mănînc, că mi-a pus cumnată-mea nişte chifteluţe cu usturoi."

Urmează ciugulitul direct din punga de plastic, firimiturile, scuturatul poală-jos. Da, erau cu usturoi.

Morala: Degeaba numitul Izmană şi-a schimbat numele în Dante.*

Alina IORDACHE

*absolut real!

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

La zi

Părerea mea

M-am hotărît să vă scriu convins că este şansa mea (de Supererou) de a da un impuls decisiv lucrurilor să se aşeze pe un făgaş normal. Declicul a fost o temă de care mă tot lovesc de ceva vreme încoace: am ascultat de mai multe ori nişte emisiuni la radio ale domnului Turcescu (conjunctura făcea să le ascult la radioul maşinii cam la aceeaşi oră) şi m-a amuzat o individă care la ora H suna în emisiune şi citea un mic discurs despre tema zilei, presărat cu ceva cuvinte livreşti sau neologisme copiate din dicţionare (le citea mai cu atenţie, să nu le greşească...). Un alt individ bolnav să îşi spună lumii părerea (indiferent că interesează pe cineva sau nu) sună gîngav la radio şi îşi făcea teste psihologice în fiecare emisiune (stupidă) a bieţilor realizatori. Legătura între cei doi: impresia că dacă nu poluează universul apropiat cu părerile lor, înseamnă că au trecut degeaba prin viaţă şi probabil că aşa este.

Haideţi acum să vedem o altă abordare: tot de ceva vreme încoace, oamenii au uitat să îşi susţină opiniile şi convingerile. La apărarea superflu-ului „părerea mea" şi cei mai respectabili membri ai cetăţii (de lehamite i-am şi uitat pe cei care au păcătuit similar) prezintă cele mai importante lucruri ca pe o chestiune de gust: asta e, domnule, părerea mea doar, dacă vrei poţi avea alta, e o chestie de sînge albastru să ai o părere similară cu a mea (nu de bun-simţ, din raţiuni sigure sau raţional pur şi simplu).

Aici vine partea în care mă iau şi de voi (un adevărat extremist nu iartă nimic): Domnilor, dilemele seamănă cu un fel de păreri. Am căzut şi eu în capcana de a teoretiza şi cocheta cu toate variantele posibile, de a da o şansă egală oricărei variante viabile, dar am început să consider acest fapt un exerciţiu de gîndire prea puţin exteriorizat, altfel jungla cetăţii te înghite înainte ca să îţi dai seama. Domnilor, ticăloşia şi lichelismul nu cunosc păreri, dileme, cunosc doar realităţi din care ne compun universul cît dezbatem noi dilemele noastre. Vă dau doar două exemple de dezbatere publică care m-au scîrbit încă multă vreme: observaţi cum aruncă clasa politică cîte o momîie în arenă, s-o sfîşie opinia publică. „Să zicem că le aruncăm o falsă dilemă: ce-ar fi dacă toate mamele, foste plătitoare de taxe diferenţiate, ar primi aceeaşi indemnizaţie de mamă". Hau-hau-hau, sare opinia publică cu părerea în gîtul lor şi după discuţii îndelungi... se revine cu hotărîrea... pînă la anul!!! Domnilor, mă scuzaţi, dar v-au făcut ca pe nişte fraieri!

Altul vine şi abordează o problemă spinoasă: corupţia. Şi cu fermitatea clasei conducătoare o deturnează de la sensul ei şi zice: OK, le facem salarii mai mari şi le dăm prime din amenzi ca să fie oamenii motivaţi şi să ardă agentul economic ticălos care îi mai şi ispiteşte cu şpagă. De ce se fac, dom'le, că nu ştiu că şpaga e plata pe care o pretind funcţionarii ca să facă treaba pentru care tot noi îi plătim? Vă zic eu de ce, ticăloşia nu ocoleşte prin dileme şi păreri, loveşte de-a dreptul cînd noi dezlegăm dileme.

V-aş mai zice, dar m-am enervat iar, aşa că pînă data viitoare vă doresc mai multe convingeri şi mai puţine păreri.

Părerea mea.

Alex PĂUNA
alexpauna@yahoo.com

P.S. Zi-le, domnu' Mîndruţă, o opinie sănătoasă (chiar dacă în tuşe groase), face mult (şi e mai amuzant). Rog redacţia să corecteze eventualele greşeli (care este..., că e tîrziu) şi să nu dea ceva completări gen „Nota redacţiei", chiar dacă sînt semnate... anonim. Pe cînd o *Dilemă* cu tema „Părerea mea"?

Am zîmbit la...

Accesul la incultură

Acum cîteva săptămîni am primit o invitaţie cu iz de Paco Rabbane de a participa la un *party* de mare excepţie la Office. Aşadar am pus mîna pe consoartă şi ne-am îndreptat spre locul distracţiei fără sfîrşit unde urma să se producă o paradă de modă... În faţa birtului mii de cai putere, împărţiţi în cîte 3-4 sute sub capotele mertz-urilor, fiecare cu birjarul de rigoare, umpleau aerul cu decibeli de nesuportat... Intrarea clubului era mascată de două entităţii masive, mari admiratori şi cititori ai lui Darwin, cu costume de cauciuc negru, care făceau selecţia naturală a celor ce aveau să acceadă în clubul cu vagi arome de Budha Bar. După mulţimea pantalonilor din in alb, care lăsa să se zărească chilotul Calvin Klein, ai fi putut crede că asişti la convenţia naţională a pasionaţilor de iachting. Băieţilor cu pantaloni mai largi şi adidaşi în picioare, ca mine, le era cerută cu tonalităţi de Pinochet invitaţia. Nici unul din trucurile clasice nu părea să funcţioneze. Cu inima între molari mă prezint în faţa titanilor (băieţi din cartierul Titan) şi dau să intru. Ca într-o secvenţă de Matrix mă trezesc cu o mînă de „pictor" în piept şi aud un strigăt-invitaţia. În acest moment critic am demarat o conversaţie în engleză care a părut să-i intereseze. Aerul meu saxon a fost destul de convingător, imediat fiind invitaţi în Shambala... După noi am auzit frînturi de sinceritate ce spuneau: „Bă, uite, bă, ce comod vin străinii ăştia la club..."

Adrian DIAC

Erată

În scrisoarea d-lui Mark Byford, publicată în numărul trecut, o greşeală de corectură a făcut imposibilă înţelegerea unei fraze. Cerem scuze şi rectificăm: în loc de „...nouă posturi editoriale şi auxiliare au fost imprimate la Londra" se va citi „...nouă posturi editoriale şi auxiliare au fost *suprimate* la Londra".

Îi anunţăm pe cititorii noştri că revista Dilema *nu va apărea pe 26 decembrie 2003 şi pe 1 ianuarie 2004.*

Dilema
urează cititorilor
şi colaboratorilor săi
Sărbători Vesele!

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Safe-sarma

De cîte ori se apropie sărbătorile de iarnă, mă cuprinde un soi de *pathos* sarmalic. Începe să miroasă a sarmale peste munţii Carpaţi, vorba poetului, şi această boare simbolică îmi pătrunde în suflet şi simţiri. Nu a trecut astfel an din cei petrecuţi la *Dilema* în care să nu scriu despre sarma. Nu voi face deci excepţie nici de data aceasta.

Deschiderea capitolului de negociere al agriculturii – pe de parte cel mai complex şi complicat din cîte am avut şi vom avea parte – mă face să mă gîndesc însă de data aceasta la viitorul sarmalei naţionale, la sarmaua integrată. Cum va arăta ea? Cum o vom găti, cum o vom mînca? Cel mai bun mijloc de a căuta un răspuns este probabil acela de a lua la întrebări un concept – şi instituţia sa normativă: ***food safety***. Este de presupus că în viitorul apropiat nu se vor schimba multe în privinţa *sarmalei reale*; *sarmaua legală* (ca să reiau distincţia dintre ţara reală şi ţara legală) va avea însă de suferit multe schimbări prin integrarea sa europeană. Să încercăm să le ghicim.

Food safety desemnează un sistem instituţional de reglementări internaţionale care ne asigură că tot ceea ce băgăm în gură este controlat cu grijă şi că ne aflăm astfel în deplină siguranţă alimentară: Mănîncă liniştit, *food safety* veghează pentru tine! Acest sistem este deci un control al consumului de dragul consumatorului. Ce poate fi mai liniştitor? Circumspect ca tot românul care a fost liniştit de prea multe ori, nu mă pot împiedica să nu mă uit însă puţin în bucătăria acestei linişti care ni se pregăteşte.

Constat astfel mai întîi ceva cu adevărat liniştitor: eu, consumatorul – care nu sînt şi producător – nu mai trebuie să mă asigur personal de ceea ce mănînc, ci deleg această preocupare unei instituţii specializate, acreditate şi vigilente care mă asigură că totul e în regulă. La prima vedere, este vorba deci despre un control sanitar, o preocupare *igienică* pentru persoana mea. Am scăpat astfel de o grijă (pe care, în inconştienţa mea, nici măcar nu ştiam că o am): voi avea un corp sănătos fără bătaie de cap.

Aceasta înseamnă foarte multe reglementări care se fac, în numele meu, în amonte, pe tot lanţul de producţie care duce la farfuria mea şi din care ţăranul, necontrolat şi necontrolabil cum este el în prezent, este exclus. *Food safety* este deci o pîrghie *economică* fundamentală: cum trebuie produs în domeniul alimentaţiei de către toţi cei implicaţi într-un fel sau altul în tot acest proces.

Aici intervine însă o mică subtilitate: cei care produc cum trebuie vor fi promovaţi, cei care se abat fie şi cu o iotă vor fi sancţionaţi, dacă nu eliminaţi. Nimic mai normal şi mai benefic: dar cine şi cum stabileşte aceste norme şi respectarea lor? De la „o echipă de cercetători de la institutul X", care a demonstrat ce nenorociri (sau fericiri...) mă aşteaptă dacă mănînc pătrunjel, de pildă, pînă la marile trusturi ale industriei alimentare, bătălia pentru normele de consum este uriaşă şi cît se poate de *politică*.

Last but not least, ca să poată avea grijă de mine, *food safety* trebuie să se asigure că această grijă există

şi pentru mine, că sănătatea corpului meu este o preocupare – eventual o angoasă – majoră a vieţii mele şi ca atare voi urmări din proprie iniţiativă şi cu atenţie toate avertismentele sale referitoare la „alimentaţia raţională". Modul de producţie şi stilul de consum trebuie armonizate, şi anume prin schimbarea stilului de consum – adică, în ultimă instanţă, a modului de viaţă. *Food safety* este astfel şi o pîrghie *ideologică*, aproape existenţială, care îmi orientează patern bucuriile mărunte dar cotidiene ale vieţii. Cererea pieţei, a consumatorului bine temperat, va dicta astfel, teoretic, oferta producţiei, aşa cum scrie la carte – cu condiţia ca raportul să fie, de fapt, exact invers...

Cînd mă gîndesc ce consens public uriaş va trebui obţinut ca peste trei ani să-mi degust în deplină siguranţă sarmaua mea privată mă cuprinde o *sarma-anxiety* iremediabilă!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Între noua Rusie şi vechea Europă

Incapabili să se pună de acord asupra propriului viitor, liderii Uniunii Europene au dat totuşi asigurări României şi Bulgariei că vor fi acceptate în 2007, dacă vor fi pregătite. Cu ochii spre Europa, mulţi au constatat totuşi că mai există o cale: democraţia *à la russe*. Democraţia controlată sau limitată, a fost chiar salutată cu entuziasm de fanaticii stabilităţii. Din moment ce e la alţii... Se spune că un tătuc care ştie mai bine de ce au nevoie supuşii va putea intensifica energiile şi va putea concentra resursele, scurtînd calea spre dezvoltare. „Alegerile pentru Dumă au fost libere, dar nu corecte", o expresie care va face carieră. Oamenii au putut să aleagă, dar aparatul de stat şi media controlate integral au lucrat pentru un singur jucător, partidul preşedintelui. De fapt, forma de guvernare a Rusiei este un hibrid, singurele certitudini fiind dominaţia totală a unei facţiuni asupra resurselor publice, lipsa de contra-control asupra folosirii acestor resurse şi absenţa societăţii civile (în sens larg) de sine stătătoare. Pe scurt, Rusia are un stat prea puternic, controlat de un singur om şi o societate prea slabă. În aceste condiţii, societatea nu are nici o şansă să reziste cezarismului preşedintelui. Lui Putin îi place să se compare cu de Gaulle, dar destinul lui prezidenţial e mai sigur decît cel al generalului francez. Deşi în 1958 l-au adorat pe salvator, francezii l-au abandonat în 1969. În tot acest timp au avut partide, presă şi o societate, formate în 150 de ani împănaţi de revoluţii, democraţie, regi şi doi cezari-împăraţi. Cînd OSCE a hotărît că va monitoriza alegerile din acest an, partizanii lui Putin s-au întrebat retoric cine supraveghează alegerile în Europa occidentală. OSCE s-a abţinut diplomatic de la comentarii, răspunsul corect era: în primii 200 de ani au reuşt să se supravhegeze între ei, apoi a mers de la sine.

Întărită ca stat, Rusia pare a încheia cu un eşec prima încercare serioasă de democratizare din istoria sa. Unde este România, aflată la a doua tentativă? Ieşirea din comunism a fost la fel de tulbure în ambele state, foştii membri ai nomenclaturii au asigurat ieşirea din criza născută de vidul de putere. La un moment dat, Boris Elţîn avea chiar o imagine mai bună decît Iliescu, pentru că adversarii erau diferiţi. În timp ce la Moscova preşedintele punea tunurile pe parlamentul dominat de nostalgici ai comunismului, la Bucureşti preşedintele îi asmuţea pe mineri asupra nostalgicilor democraţiei interbelice. Pînă în 1996, părea că similitudinea istorică se ţine scai de România, ambele state se afundau spre acea zonă a democraţiilor eşuate în care au căzut toate fostele republici sovietice, cu excepţia celor baltice. România a făcut însă schimbarea din 1996, predarea paşnică, democratică şi transparentă a puterii, pas pe care Rusia nu l-a făcut nicodată. Totuşi, cît este accident şi cît destin în această desprindere? Şi aici şi acolo statul este dominat de o singură facţiune, executivul dictează celorlalte puteri, justiţia este slabă ca putere şi în absenţa voinţei politice nu are cum să devină independentă. Ambele guverne încearcă să controleze strict massmedia, dar Putin reuşeşte mai bine la acest capitol. Şi România şi Rusia intră în clasamentul *Freedom House* asupra libertăţii presei în categoria statelor cu presă parţial liberă. E drept însă că Rusia are 60 de puncte şi România „doar" 35 (pe o scală de la 0 la 100, cu 0 valoarea maximă). Se confirmă astfel efectul terapeutic al comparaţiei, măcar constaţi că sînt alţii mai nenorociţi decît tine.

Să fie liderii mai buni în România? Ambele elite politice au o problemă legată de trecutul lor comunist şi nu există dorinţa de a rezolva această problemă. Putin a fost ofiţer al KGB, Năstase şi Iliescu s-au înconjurat de ei. Partidele politice nu sînt instituţii politice adevărate, şi cele de opoziţie şi cele de la putere sînt doar vehicule pentru lideri. Ambele sisteme politie au cîte un bau-bau pe care liderii îl pot arăta populaţiei şi Occidentului: dacă nu mă sprijiniţi pe mine vine Partidul Comunist (respectiv PRM) la putere şi vedeţi voi! Transferul de putere Elţîn-Putin respectiv Iliescu-Năstase s-a produs subteran, iar moştenitorul a ajuns să controleze statul fără ca publicul să ştie cu cine a concurat şi care i-au fost meritele. Şi totuşi, este Adrian Năstase un Putin în devenire? Stelian Tănase îmi spunea într-un interviu că Adrian Năstase nu are un fel anume de a fi, este ca lichidul care ia forma vasului în care e turnat. Poate fi la fel de bine şi Slobodan Miloşevici şi Tony Blair, depinde de context. Aici este şi marele noroc al României: în comparaţie cu Rusia, evoluează într-un context radical diferit. Deosebirea este dată de două elemente: statutul diferit al naţionalismului şi poziţia faţă de Europa.

Relaţia dintre naţionalism şi dezvoltarea democraţiei este complicată, cert este că naţionalismul e combustibilul care asigură legitimitatea unor lideri, democraţia ar trebui să ofere instrumentele pentru controlul lor. În Rusia, naţionalsimul are o bază imperială încă actuală. Nu s-a încheiat misiunea civilizatoare a ruşilor în Asia, amintirile de superputere hrănesc nostalgia. Fiind ea însăşi un continent, Rusia nu candidează la participarea în organizaţii politice ale statelor dezvoltate şi toate acestea alimentează un naţionalism majoritar. La Moscova, chiar liderii moderaţi trebuie să trezească mîndria cetăţenilor de a aparţine Rusiei pe care o au la dispoziţie, stat sărac, cu rachete, cu război şi conducere autoritară. În România, naţionalismul şi-a erodat capitalul istoric. Integrarea cu demnitate pe care PDSR a promis-o în 2000 este o vorbă goală. Guvernul şi societatea aşteaptă cu disperare acceptarea în Uniunea Europeană şi se ceartă pe traducerea unei fraze scrisă de un funcţionar european. Deşi majoritar şi ruşii şi românii sînt naţionalişti şi intoleranţi, la Moscova naţionalismul este încă dinamic, iar la Bucureşti se numeşte extremism.

Mai e şi Europa. Rusia o invidiază, dar nu îi acceptă lecţiile. În România, Delegaţia Comisiei Europene este principalul factor de presiune pentru reforme. Europa generică este singura frînă eficientă în calea PSD. Referendumul a arătat că democraţia românească nu este stabilizată, iar regulile nu sînt fixe. Doar frica de Europa şi de observatorii internaţionali va putea garanta corectitudinea viitoarelor alegeri, ceea ce este trist pentru democraţia românească, unde contra-controlul intern e prea slab. Deşi e prea puternic, deşi nu îi place, deşi vrea să cîştige oricum, Guvernul se va adapta contextului. Era o vreme cînd Rusia era contextul. Poate pentru prima dată, după 1918, contextul pare a fi favorabil românilor.

▲

O nouă apariţie
la Editura Institutului Cultural Român

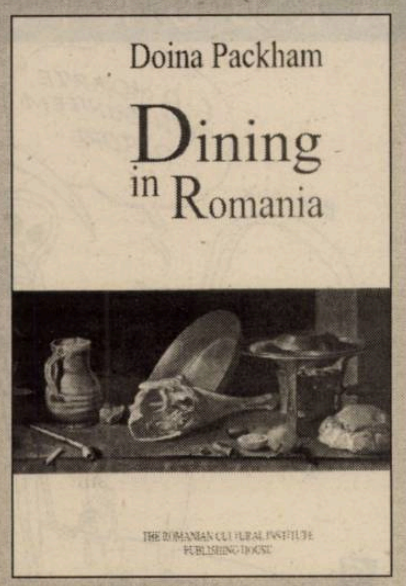

Doina Packham,
Dining in Romania

Stelian TĂNASE

Prima şi ultima imagine

Numele lui Pavel Câmpeanu îmi era cunoscut pe la mijlocul anilor '80. Cîţiva prieteni, sociologi, îl frecventau. Ştiam că publica în SUA şi îl invidiam. Mă întrebam mai ales cum făcea să le trimită, pentru că eu nu reuşisem să fac la fel. Mai ştiam că scria despre stalinism. Eram „în vecini", eu eram preocupat de bolşevism, de Troţki etc. Nu am reuşit să ne întîlnim, deşi am fost de cîteva ori pe aproape. Prima dată l-am văzut în uşa din Calea Victoriei 120, la sediul GDS şi al revistei *22* pe care o fondasem în acel ianuarie friguros. Venise de la New York, fusese precedat de un excepţional articol despre Ceauşescu, apărut chiar acolo de unde venea. Era o analiză lucidă. Aflam că îl cunoscuse pe dictator prin închisorile Jilava şi Caransebeş în anii '40. Nu ascundea că fusese comunist. Mi-l amintesc bine în acel cadru de uşă. Pe atunci ne întîlneam cîţiva oameni aproape în fiecare seară şi discutam aprins despre toate, studenţeşte, cu pasiune, puşi pe harţă. Nu ieşea nimic, ne răcoream după decenii de tăcere. Aveam cu toţii o furie care între timp la mulţi s-a transformat în resemnare şi indiferenţă. Participa frecvent la aceste dispute. Îşi spunea părerea pe puncte, didactic. Analiza rece lucrurile. Avea o logică strînsă, desfăcea un lucru în bucăţi, aşa cum face un mecanic cu un motor. Apoi îl făcea la loc. Sentinţele lui erau categorice, greu de acceptat, dar şi de respins. Ştia multe, văzuse multe.

Pavel Câmpeanu era înainte de toate un om dificil. Greu îi intrai în voie. Te scruta, te aşteptai să te „taie" cu remarci neamabile. Nu era ceea ce se numeşte un „om cumsecade", mai curînd unul sever. Avea o predilecţie puternică spre dogmatizare, o natură logică. Dacă îi acceptai premisele, era greu de ieşit de acolo. Ca fost comunist, ştia multe despre regim, despre cei care îl traversaseră. Era un *insider*. Era extrem de interesant să-l prinzi în zile bune, cînd nimic nu îi fulgeră şi tună, să îl descoşi. Se lăsa greu, pentru că nu era un povestitor. El analiza situaţii, expunea elementele, arăta cum funcţionează, trăgea concluzii. Nu făcea portrete, nu avea plăcerea scenelor şi a replicii. L-am îndemnat de cîteva ori să îşi scrie memoriile. Şi alţii l-au sfătuit. Cu Pavel Câmpeanu, multe din secretele comunismului românesc s-au dus. Şi duse sînt.

Cum m-am ocupat de istoria comunismului românesc, am apelat la el. Voiam să mă asigur că impresiile mele cîştigate în biblioteci şi arhive corespund cu ce se întîmplase în realitate. *Ceauşescu, anii numărătorii inverse* este (alături de eseul lui Belu Zilber) cartea cea mai bună pe care o avem despre comunismul românesc. Îl ştia pe dinăuntru, convieţuise cu personajele care azi sînt capitole de istorie. În plus autorul era dublat de un teoretician. A rămas un om de stînga, marxist, mai curînd un marxizant, pînă la sfîrşit. Depăşise de mult dogmele stalinismului, de care fusese capturat în adolescenţă, şi făcuse paşi dincolo de această limită. Plătise fiecare din aceşti paşi cu multe dileme, replieri, temeri. Îi plăcea terenul ferm.

În ultima vreme ne cam răcisem. Nu ştiu de ce. Timpul nu ne-a lăsat să ne mai vedem măcar o dată. Se întîmplă. Pînă cînd un cunoscut te întreabă dacă ai aflat. Nu. Ultima dată ne-am intersectat lîngă Calea Victoriei, în Piaţa Amzei. Mergea sprijinit, cu greutate. Ştiam că e grav bolnav. Bineînţeles, nu m-am gîndit la ce e mai rău. Mă gîndeam c-am să îl reîntîlnesc curînd. Voiam să îl întreb despre lucruri petrecute în anii '40 la închisoarea Caransebeş. Prima şi ultima imagine pe care le am cu Pavel Câmpeanu.

▲

BARBURISME

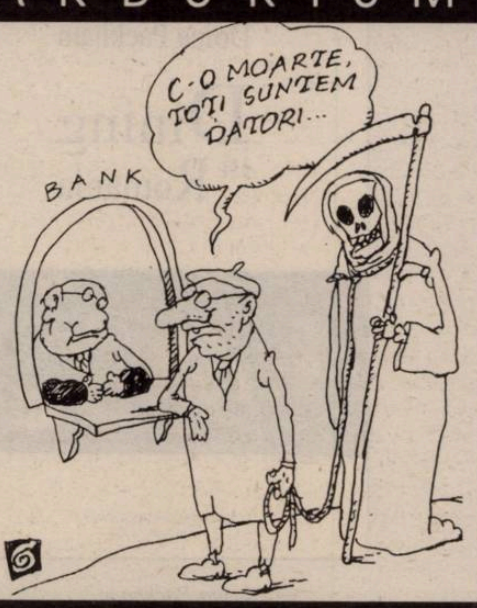

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Presa culturală din Sud-Est

Institutul Goethe din Bucureşti şi Asociaţia culturală Ecumest au avut iniţiativa unui simpozion foarte interesant şi util, desfăşurat pe 11-12 decembrie, cu sprijinul financiar al Pactului de Stabilitate pentru Europa de sud-est: „Revistele culturale – platforme de dialog în ţările Europei de sud-est". Au participat reprezentanţi ai unor reviste culturale din regiune (România, Bulgaria, Croaţia, Ungaria), dar şi ai unor publicaţii din Germania şi Franţa care se ocupă de Balcani.

Cel dintîi cîştig al simpozionului a fost reprezentat de cunoaşterea reciprocă şi constatarea că există, şi pe acest plan, cîteva probleme comune ale regiunii. În intervenţiile participanţilor şi în dezbateri a apărut de mai multe ori ideea că Balcanii au fost „un subiect european" doar prin crizele politice care au avut loc aici, dar nu au trezit acelaşi interes şi din alte puncte de vedere. Sentimentul de „copil-problemă" sau de „provincie" foarte depărtată a creat nu numai o anume izolare faţă de centru (care pentru noi înseamnă Occidentul sau, mai bine zis, „ideea de Occident"), dar şi o stare de incomunicare între noi, cei care aparţinem acestui perimetru. În orice caz, intelectualii din ţările Europei de sud-est se cunosc între ei mai puţin decît ar trebui, iar schimburile culturale ori transferul de idei în acest spaţiu se fac mai degrabă prin „medierea" Occidentului: aflăm unii despre alţii mai mult din surse germane, franceze ori engleze decît prin contacte directe. Explicaţia acestei stări de lucruri se află, desigur, în preocuparea principală pe care au avut-o toate ţările din zonă după căderea comunismului: aceea de a „prinde din urmă" Occidentul. Privind spre Vest, am uitat să privim unii către alţii, iar acum re-descoperim că avem probleme comune şi că uneori soluţiile sînt mai uşor de găsit împreună. Dar tranziţia obsedată de „reformele de tip occidental", precum şi imaginea proastă a Balcanilor în presa internaţională au indus şi un fel de auto-izolare: probabil că am ajuns să ne complacem în starea de „abandon" la marginea Europei şi să avem noi înşine o percepţie exagerată asupra dificultăţilor cu care ne confruntăm. Şi care, de multe ori, în materie de dialog cultural, ţin mai mult de organizare şi de management, nu de conţinuturi şi de idei.

Intervenţiile participanţilor la simpozion au scos în evidenţă o anume efervescenţă a vieţii culturale, o dorinţă de a comunica şi de a împărtăşi ideile celorlalţi. Problemele revistelor culturale sînt cam aceleaşi: precaritatea fondurilor (desigur!), dar şi funcţionarea proastă a reţelelor de distribuţie, lipsa de vizibilitate a temelor şi a dezbaterilor culturale în nişte societăţi prea mult preocupate de supravieţuire, un anume „provincialism" care face ca temele de discuţie din lumea intelectuală occidentală să pătrundă prea puţin în spaţiul public al Balcanilor, lipsa unor politici publice coerente pentru susţinerea şi dezvoltarea presei culturale. Din prezentarea făcută de Blagovest Zlatanov de la revista *Critique and Humanism* din Bulgaria am putut afla, de pildă, că primele două săptămînale culturale bulgare au tiraje de 1000-1300 de exemplare, iar proasta funcţionare a distribuţiei face dificilă difuzarea lor nu doar în localităţile mici din provincie, dar chiar şi în oraşe mari.

Simpozionul de la Institutul Goethe a demonstrat însă că soluţiile pot fi identificate şi aplicate, iar interesul cultural pentru zona sud-est europeană este în creştere în Occident. La Berlin apare revista „Osteuropa" care încearcă să proiecteze în Vest temele comune ale Estului ex-comunist. Volker Weichsel, redactorul-şef, a argumentat convingător necesitatea de a prezenta aceste teme, chiar după paisprezece ani de la căderea comunismului. În Franţa, revista *Le Courrier des Balkans* (www.balkans.eu.org), reprezentată de Laure Hinckel, preia articole din presa culturală sud-est europeană şi le publică în limba franceză. În Germania există de cîţiva ani o mare bază de date pe Internet care conţine publicaţii din Est, articole, cărţi şi prezentări ale unui mare număr de autori din zonă. Wolfgang Kloetz de la firma Questa Soft din Frankfurt pe Main, care se ocupă de realizarea acestei biblioteci online (Central and Eastern European Online Library, www.ceeol.com), a demonstrat că sentimentul izolării poate fi depăşit.

Institutul Goethe şi Asociaţia Ecumest au realizat, prin organizarea acestui simpozion, un prim pas către reluarea comunicării fireşti între „noi" şi „ei". Rămîne ca de acum înainte să descoperim singuri că „noi" poate avea un sens mai amplu, incluzîndu-ne pe toţi, din Vest, din Est şi din Sud-Est.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Cu ochii larg închişi

Întîmplările de mai jos s-au petrecut pe la începutul lunii septembrie. Era în plină campanie electorală pentru postul de guvernator al regiunii Nord-Est din Rusia, post rămas vacant după demisia, în iunie, a lui Vladimir Iakovlev. Miza adevărată şi extrem de importantă era, de fapt, controlul deplin asupra oraşului Sankt-Petersburg, ai cărui locuitori nu votaseră, în urmă cu patru ani, pentru candidatul susţinut de Vladimir Putin. Liderul de la Kremlin nu se împăcase, bineînţeles, deloc cu ideea că marele oraş de pe malurile Nevei rămînea în afara zonei sale de influenţă, zonă care, în viziunea democratică a fostului ofiţer KGB, trebuie să se suprapună cu întreg teritoriul sfînt al măicuţei Rusia. Aşa că preşedintele s-a pus pe treabă şi a declanşat o violentă campanie împotriva lui Vladimir Iakovlev, bombardîndu-l – prin intermediul presei şi televiziunii, despre care ştim cît de independente şi de libere sînt în Rusia – cu tot felul de acuzaţii: deturnări de fonduri, abuzuri în funcţie, conflicte de interese etc. Campania a fost cît se poate de eficientă iar imaginea lui Iakovlev se deteriorase considerabil. Cînd guvernatorul era aproape de *knock-out,* Putin a făcut o mişcare neaşteptată, de o generozitate înduioşătoare: i-a oferit, în schimbul demisiei, un post oarecare în guvern, acela al responsabilului cu reforma serviciilor municipale. Iakovlev a avut slăbiciunea (înţelepciunea?) să accepte să fie trecut pe linie moartă şi, ca prin miracol, toate teribilele acuzaţii au dispărut una cîte una şi nici o acţiune judiciară nu a fost declanşată împotriva fostului guvernator.

Actul doi bis. Reintră în scenă Valentina Matvienko, cea care îl înfruntase, fără succes, pe Iakovlev în alegerile din 2000. Între timp, Putin o numise, drept consolare, adjunctă a prim-ministrului, iar în martie 2003 o delegase reprezentantă a Kremlinului în (coincidenţă!) regiunea de Nord-Est. Demisia guvernatorului o plasa, din start, pe poziţia de favorită. Dar locuitorii din Sankt-Petersburg, încăpăţînaţi, continuau să n-o agreeze pe candidata oficială a Kremlinului (oficială deoarece Putin i-a acordat o întrevedere şi i-a urat călduros, în faţa camerelor de luat vederi, mult succes). Maşinăria mediatică s-a repus în funcţiune şi candidaţii potenţiali au fost determinaţi, prin mijloace specifice, să nu se mai prezinte. Campania propriu-zisă a fost un exemplu de transparenţă şi de echidistanţă: afişe mari au împînzit oraşul, reprezentîndu-i pe Vladimir Putin şi pe Valentina Matvienko alături, surîzători şi privind cu încredere viitorul, sub cuvintele, înscrise cu litere mari: „Împreună, putem face totul". Pliantele distribuite de candidată sublimau de asemenea că, în cazul în care va cîştiga alegerile, fonduri substanţiale distribuite de la Moscova vor contribui decisiv la dezvoltarea şi revitalizarea oraşului şi a regiunii.

Nu e de mirare că principala contracandidată, Anna Markova, a ajuns curînd la doar 7% în sondaje (în timp ce Valentina zbura, voios, către 50%). Ştiind dinainte deznodămîntul, susţinătorii Annei Markova s-au gîndit la o mică farsă care să-i facă să mai uite de necazuri. Au adus un cal pe Nevski Prospekt şi au aşezat alături o pancartă cu următorul text: „Dacă Vladimir Putin v-ar cere să votaţi pentru un cal, aţi fi de acord?". Jos, pe trotuar, era o urnă, iar alături două cutii, una cu bile roşii pentru „Nu" şi alta cu bile verzi prin care trecătorii, solicitaţi să se pronunţe, admiteau că „Da, aş vota pentru un cal".

Bănuiţi, cred, rezultatul acestui referendum improvizat: a cîştigat, şi aici, preşedintele Putin.

Testul s-a dovedit întru totul concludent şi la recentele alegeri legislative, unde opoziţia democratică a fost zdrobită iar Jirinovski a jucat cu succes, o dată în plus, rolul de măscărici util.

Orice asemănare cu situaţii, personaje şi realităţi binecunoscute nouă nu este cîtuşi de puţin întîmplătoare.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Între indignare şi teamă

Problema aplicării juste a legilor este, cred, cea mai mare problema de fond a lumii româneşti la acest început de secol. În mod constant, aproape pînă la exasperare, orice raport despre România redactat în ultimul deceniu de diverse organizaţii care ne interesează mai mult sau mai puţin, spune acelaşi lucru: „legile nu se aplică“ sau „legile nu se aplică corect“, ceea ce, veţi recunoaşte, este absolut acelaşi lucru. Nesocotirea legilor este imputabilă atît cetăţenilor cît şi autorităţii, dar în măsuri diferite. Dacă în privinţa cetăţenilor lucrurile au, totuşi, explicaţii psiho-sociale şi pot fi lesne circumstanţiate, faptul că autorităţile suferă o ciudată incapacitate de a aplica legile pe care singură le dictează, este cu adevărat alarmant. Spun „ciudată“, pentru că după ani buni de asistenţă europeană, stagii de *training*, seminarii şi colocvii, după ce s-au înfiinţat sute de şcoli şi centre de pregătire/perfecţionare pentru toate specialităţile administraţiei (practic, de la diplomaţie la poliţie mai toate specialităţile administraţiei au, azi, academii – înţeleg că şi vameşii vor avea, curînd, o academie a lor), incapacitatea de a aplica legea în spiritul justiţiei e, încă, cronică. Putem vorbi, desigur, despre marasmul moral al comunismului şi al postcomunismului, despre firea noastră levantină, despre etica imprimată socialului de creştinismul nostru ortodox sau despre strategii de supravieţuire într-o istorie turmentată. Putem explica, mai savant sau mai şchiop, căderile noastre – dar toate explicaţiile au în ele ceva de ordinul fatalului şi părem condamnaţi la a rămîne mereu blocaţi în această incapacitate. Doar un şoc cultural-instituţional dur, cum aşteptam de la integrarea noastră în Uniunea Europeană, ne poate duce la alt nivel de relaţie cu legea.

Acum, în urmă, am putut vedea două tipuri de blocaje majore care domină reacţiile autorităţilor noastre cînd vine vorba de lege sau, mai precis, de neaplicarea legii. Primul se poate reduce la afirmaţia pe care, din cîte înţeleg, a făcut-o un membru al actualului guvern cînd s-a confruntat, la o emisiune televizată, cu un lider marcant al opoziţiei care îi reproşa nesocotirea unei legi: *nu aplic legea pentru că eu cred că legea nu e bună*. Era, firește, o lege la care opoziţia adusese o contribuţie majoră. Sînt multe unghiuri din care putem discuta această atitudine. Întîi, e cel constituţional: în România post-comunistă, executivul a avut, mereu, vocea cea mai importantă, iar, în balanţa puterilor, executivul a fost mereu cel mai solid, înfruntînd şi învingînd legislativul de cele mai multe ori. Dar mai e şi perspectiva individuală a subiectului de drept. Un fel de revoltă surdă şi absurdă a omului în faţa legii pe care nu o consideră bună. Ocolesc legea sau nu o aplic pentru că, în ceea ce am eu de făcut, legea aceasta mai degrabă mă încurcă decît mă ajută. Firește, cei care nu aplică legile sau le aplică distorsionat din acest motiv sînt, în general, cei puternici. Cei care ştiu că au suficienţi muşchi pentru ca o asemenea atitudine să nu-i coste nimic. Şi ei nu sînt puţini în România. Asta înseamnă că, încă, capacitatea societăţii noastre de a secreta dezordine, anomie, anarhie e foarte ridicată. Şi, mai departe, faptul că un ministru are această atitudine, e de-a dreptul deprimant. Acest prim fel de blocaj se naşte din slăbiciunea sistemului nostru.

Al doilea blocaj, se naşte din rigiditatea uneori kafkiană a sistemului nostru instituţional. La finele binecunoscutei dispute dintre APADOR-CH şi Parchetul General pe marginea furnizării informaţiilor legate de numărul şi eficienţa autorizaţiilor de interceptare a telefoanelor emise de Parchet, procurorul general (obligat, cum se ştie, de către instanţă să livreze aceste informaţii) a spus că nu a pus la dispoziţie informaţiile cerute anume ca să oblige o instanţă de judecată să se pronunţe, pentru că altfel se putea trezi cu reclamaţii din partea altor structuri ale statului care îl puteau acuza că a divulgat informaţii clasificate. Cu alte cuvinte, Parchetul General a avut nevoie de acoperirea unei hotărîri judecătoreşti pentru a aplica legea, căci era de domeniul evidenţei că informaţiile solicitate de ONG-ul dedicat protecţiei drepturilor omului sînt de domeniul public, nu sînt, nu au cum să fie clasificate şi trebuiesc furnizate la cerere. Aplicarea legii doar sub acoperirea instanţei, obicei care mărturiseşte de-a dreptul teama şi, în consecinţă, mărturiseşte un înalt grad de nesiguranţă pentru cei dispuşi să aplice legea, e ceva cît se poate de obişnuit la noi. Eu însumi, ştiind bine pe ce lume trăiesc, am sfătuit, pe cînd eram avocat, cîteva instituţii să se lase antrenate în procese pentru a obţine hotărîri judecătoreşti care să le oblige anume să aplice legea într-un caz particular. E o măsură de protecţie, dacă vreţi, într-o lume în care coexistă, încă, două tipuri de mentalităţi: cea care inspirată de noua legislaţie, europeană, cea a statului de drept şi cea care vine din vechea legislaţie, închisă, comunistă, în care orice făceai erai culpabil în ochii cuiva. Nu ştii niciodată peste cine dai şi cine vine să te controleze sau, mai grav, cine şi unde îţi poartă simbetele, aşa că e mai bine să obţii o hotărîre judecătorească definitivă, dacă ai de gînd să aplici legea. Această teamă de a aplica legea duce, evident, la cheltuieli şi la întîrzieri, la frustrări pentru cei care sînt îndreptăţiţi şi la munca în plus pentru autoritatea care îi refuză. Şi duce, mai ales, la blocarea mecanismelor statului de drept.

Lupta românilor cu propriile legi continuă. La fel şi noi, continuăm să privim atent acest meci, e drept, amical, dar păgubos în toate direcţiile. ▲

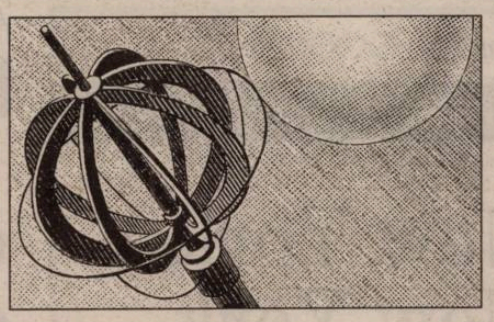

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Paharul spart

Explicită sau nu, decizia a fost să nu se folosească acele cuvinte care ar putea transforma eşecul în dezastru. După ce Conferinţa Interguvernamentală de la Bruxelles s-a terminat fără a se ajunge la vreo înţelegere, şefii de state au făcut minuni de oratorie pentru a caracteriza situaţia în termeni cît mai edulcoraţi. „Nu e nici o dramă şi nici o criză cu C mare“, a spus preşedintele Franţei, Jacques Chirac. Primministrul britanic, Tony Blair (în scandalul iscat de ceilalţi, Marea Britanie a obţinut pe tăcute tot ce a vrut în materie de drept de veto) a declarat că a fost mai bine că s-au abandonat discuţiile decît dacă s-ar fi ajuns la un acord prost. Preşedintele prin rotaţie al Uniunii, Silvio Berlusconi, a rămas fidel principiului său „de a vedea jumătatea plină a paharului“.

În presă însă, nu lipsesc comentatorii care susţin că paharul s-a spart: „Visul s-a spulberat“, scrie Will Hutton în *The Observer*, lamentîndu-se că statele membre au ucis cinic şi din lăcomie viziunea nobilă a Europei unite. Tot despre decalajul dintre Europa aspiraţiilor şi cea a realităţilor scrie şi William Pffaf în *International Herald Tribune*: „Ideea nobilă a Uniunii Europene a fost aceea a înlocuirii loialităţii faţă de naţiune cu ceva mai măreţ. Nu s-a întîmplat aşa. Încăpăţînată, loialitatea rămîne legată de naţiune“, „Un spectacol jalnic“, conchidea în Franţa, ziarul *Libération*.

Cetăţenii se bucură de avantajele aduse de Europa Unită: o monedă unică puternică, posibilitatea de a trece graniţele fără vize, pentru a munci sau pentru a călători, sentimentul de securitate în faţa ameninţărilor. În acest ultim domeniu, Conferinţa de la Bruxelles a fost un succes: bănuiala de rivalitate militară cu SUA a fost înlăturată de cîteva formulări abile şi a fost acceptat documentul propus de Solana definind strategia europeană de securitate şi acordul de a alcătui o celulă (în sînul statului-major NATO) cu componente civile şi militare suficiente, un plan coerent pentru a căpăta greutate pe scena mondială, „deschizînd drumul spre o lume mai echitabilă, mai sigură, mai unită“.

În negocierile importante se începe de obicei prin exprimarea acordului în ceea ce oricum nu suscita discuţii, în speranţa că obişnuinţa de a acţiona în comun va diminua tensiunile şi va permite o abordare mai senină a problemelor în care sînt necesare concesiile. Necesitatea de a răspunde aşteptărilor propriilor alegători a fost mai puternică. Polonia este arătată de mai toţi „europenii“ cu degetul: nici n-a apucat să intre ca lumea în Uniune şi face uz de dreptul de veto, punînd piedici unui marş victorios. Dincolo de tensiunile interne, premierul Miller era în dificultate: cum să explice puţinilor săi susţinători, dar mai ales numeroşilor săi contestatari că a cedat în faţa Germaniei (de care ţara lui nu e legată prin amintiri prea plăcute) şi a Franţei, decise să-şi impună voinţa printre cei mai slabi şi mai mici? S-ar putea ca, pe fond, noul proiect constituţional să construiască un mecanism mai eficient de luare a deciziilor decît cel prevăzut în urmă cu trei ani de tratatul de la Nisa. Dar cetăţenii polonezi au votat ştiind că acest tratat este în vigoare şi e greu să le explici că, la nivelul politicii globale, democraţie înseamnă să accepţi regulile celui mai puternic. Cînd e vorba de Statele Unite, şi Franţa şi Germania numesc asta politică hegemonică, ba chiar imperialism. Nu inspiră idei despre egalitate precedentul creat în urmă cu două luni de încălcarea pactului de stabilitate tot de către Franţa şi Germania, iertate şi de ameninţarea sancţiunilor, deşi nu au reuşit să-şi restrîngă deficitul bugetar, aşa cum a făcut Portugalia de pildă, şi aşa cum prevedea regula impusă de Germania cînd s-a trecut la moneda comună.

După eşecul care n-a fost un dezastru, se vorbeşte tot mai mult despre o Europă cu două viteze (s-ar putea ca unii să treacă direct la mersul înapoi), iar şase ţări dintre cele mai bogate au adresat o scrisoare organismelor Uniunii Europene: ele cer limitarea bugetului comun la 1% din PIB-ul comun. Dacă se acceptă, se vor restrînge fondurile de ajutorare a ţărilor nou venite, decalajele economice nu vor putea fi reduse mai repede decît prevăd prognozele de acum: 59 de ani pentru Polonia. Dacă nu renunţă la pretenţiile lor, polonezii, dar şi alţii, vor fi nevoiţi să-şi aducă aminte: cozonacul din vis e vis, nu e cozonac. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Sărbători profitabile

Singura atitudine raţională faţă de Crăciun este să încerci să faci bani din el. Nu-s vorbele mele, ci ale unui mic producător de globuri de sticlă, foarte căutate la export. Pentru el, ultimele cinci luni ale anului sînt mană cerească: atunci face cam toţi banii din an. Şi nu e singurul. Cumva, săptămînile care duc spre fosta Lună a Cadourilor sînt printre cele mai bune pentru afaceri.

Sînt şi explicaţii: vremea urîtă îi ţine pe oameni la treabă şi-i trimite la culcare devreme. Însă nu creşterea producţiei pare să fie cauza acestui mini-boom anual, ci mai degrabă un produs secundar al ei. Consumul, accelerat spre sfîrşitul anului, e cel care trage banul din portofelele oamenilor şi-l trimite, sub formă de transfuzie, în venele obosite ale economiei.

Anul acesta va fi, probabil, cel mai bun din ultimii 13. Iar toamna asta a bătut recordurile acolo unde contează cel mai tare: în casa omului. Pe credit sau cu banii jos, omul s-a văzut în braţe (portbagaj, cărucior) cu obiectul dorinţelor sale casnice. Nu ştim care a fost efectul intim al posesiunii noului televizor sau frigider, însă cel electoral e cunoscut şi acceptat de opoziţie: eroziunea partidului de guvernămînt nu e aşa de rapidă pe cît se spera în vară. Iarna a venit cu zurgălăi pentru PSD şi nu cu clopote de înmormîntare.

Sigur că veştile bune din economie – cîte sînt! – au mai puţină legătură cu guvernarea. Şi nici n-ar trebui să aibă. Business-ul privat e, pînă la urmă, cel căruia trebuie să-i mulţumim pentru creşterea economică şi tot lui – în cazul acesta, sectorului bancar – trebuie să-i trimitem felicitări pentru curajul de a ne împrumuta. Adică de a avea încredere că şi mîine vom avea de lucru ca să ne plătim ratele. Dar acestea sînt amănunte. În management, inclusiv cel politic, regula de aur e să te afli în treabă atunci cînd business-ul merge bine şi să laşi impresia că ai o oarecare contribuţie la asta.

Nu e foarte greu şi mărturisesc că e o ocupaţie pe care o cunosc din experienţă. Ea cere o anumită subtilitate, în sensul că nu trebuie să te lauzi că ai făcut tu un lucru sau altul. E suficient să vorbeşti despre el, accentuînd părţile pozitive şi să-i lauzi pe cei pe care tu îi consideri responsabili de succes. Dacă sînt subordonaţii tăi, cu atît mai bine: lumea va trage singură concluziile în privinţa şefului.

Dar să lăsăm la o parte răutăţile. Nu e în spiritul Crăciunului o sărbătoare a casei de marcat şi a orelor de emisie încărcate cu reclamă. O sărbătoare a împăcării, între comerciant şi cumpărător, între prestator de servicii şi client, între producător şi beneficiar. Spiritul acestor zile ţine de tranzacţie: cu atît mai fericită cu cît cuprinde margini de profit mai largi şi mai confortabile, întocmai ca haina roşie a moşului. Şi el supraponderal, semn sigur al orelor lungi petrecute la birou, în faţa tabelelor din Excel în care se lăfăie cifrele argintii ale EBIT DA pe decembrie (pentru domnii profesori de română, profit înainte de taxe şi alte cîteva cheltuieli cu nume mai complicate).

E, pe de altă parte, cel mai îndatorat Crăciun pe care l-am avut vreodată. Pînă la noi sub brad, mai mult de jumătate dintre cadouri au făcut drum lung, din ţări străine, acolo unde fabricile producătoare ne mulţumesc frumos pentru achiziţii. Banii de distracţie nu-s ai noştri, dar dobînda era aşa de bună, încît n-am putut să-i refuzăm. După atîta vreme, meritäm şi noi o scurtă întîlnire cu prosperitatea. Nu e chiar ea în persoană, dar seamănă foarte bine.

Atît de bine încît unii se vor gîndi că merită să facă orice efort ca s-o reţină. Astea sînt, de obicei, şi momentele în care îţi vin idei de afaceri. Sigur, cele mai multe proiecte de business construite între 24 decembrie şi 3 ianuarie au o mică problemă de fezabilitate: sînt scrise pe un şerveţel atît de pătat de vin şi cafea încît nu mai e clar nici măcar numele companiei, d-apoi obiectul de activitate. Chiar şi aşa, pauza care vine merită sărbătorită prin muncă. Munca de creaţie: cum să fac să-l ţin pe Moş la treabă pînă prin martie? ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

New York, New York

La sfîrşitul anilor '60, cînd locuiam şi eu aici, oraşul era periculos, smucit şi plin de distracţii. Într-o seară, am văzut şase delicte în desfăşurare pe lungimea unui bloc: un tip spărgea geamul unei maşini cu o rangă, doi gagii cu glugi pe cap tîlhăreau un turist, o fată ţipa şi-şi ţinea strîns geanta, de care trăgea de zor un puştan de vreo 15 ani, doi trecători pufăiau o ţigară imensă cu marijuana, un traficant de droguri pasa nişte pacheţele de celofan unui individ care parcase pe banda a doua în faţa unei staţii de metrou, iar un bărbat elegant îmbrăcat o ştergea dintr-un restaurant cu o pungă cu mîncare pe care n-o plătise, cu chelnerul fuga după el. Puteam să aud, pe strada de alături, sirenele poliţiei şi scrîşnete de cauciucuri, dar poliţiştii erau ocupaţi numai acolo. Pe strada aceasta nu se întîmpla nimic ieşit din comun. În ce mă priveşte, am avut noroc: am fost tîlhărit de numai două ori în trei ani, o dată sub ameninţarea pistolului, a doua oară sub ameninţarea cuţitului, şi de ambele dăţi am cotizat cu cinci dolari, media avuţiei mele portabile în acele vremuri. Am avut vecini care nu au fost la fel de norocoşi: fuseseră tîlhăriţi de atîtea ori încît înţeleseseră aluzia – trebuia să se mute înapoi la Scarsdale. Între delicte, cu prietenii mei, artişti inspiraţi, ca şi toţi ceilalţi violam, fără prea multe scrupule, legile care nu presupun victime: consumam toate substanţele interzise pe care ni le puteam permite, săream peste turnicheţii de la metrou fără să plătim, beam din sticle mascate în pungi de băcănie în clădirile publice şi tapam Măreaţa Societate a lui Lyndon Johnson de mărunţişul necesar satisfacerii relelor năravuri. La răstimpuri mai şi mîncam, dar asta era în funcţie de prînzurile gratuite oferite în biserici, în parcuri şi de noile culturi indiene, de-abia apărute.

Apoi, veni Giuliani. Astăzi, New Yorkul seamănă cu Minneapolisul de odinioară. Chiar ung trotuarele cu maioneză, în caz că îţi scapă pe jos super-pîinea. Oamenii sînt aşa de amabili încît îţi dai seama că de-abia au fost aduşi, cu autobuzele, din Peoria de Disney Tourism Board, ca să umble pe străzi şi să zîmbească. Turiştii se plimbă fără frică prin preajma trecutelor haznale de păcat şi beau cafele de opt dolari ceaşca după ce au văzut o piesă de o sută de dolari biletul despre tineri supra-educaţi şi fără slujbe care nu-şi pot plăti chiria, dar îşi păstrează zîmbetul pe buze. Barurile deocheate de anţărţ, în care profesau femei de talie mijlocie, s-au transformat în actriţe de neon de 20 de metri făcînd *strip-tease* în filmele cele noi. Sînt mai puţini vagabonzi pe străzi, după ce i-au transferat în San Francisco, într-un convoi special de trenuri despre care nimeni nu vrea să vorbească.

E frumos să te plimbi pe stradă fără să fii tîlhărit de un drogoman numai piele şi os, cu o privire crucişă pe faţa-i plină de bube. Este cu mult mai plăcut să te jefuiască Disney, pe o stradă curată şi bine luminată. Diferenţa stă în adrenalină. Era din abundenţă în primul scenariu, lipseşte din cel de-al doilea. Dar cine să aibă nevoie de adrenalină? Nimeni, poate doar artiştii, cărora nu le mai dă mîna să trăiască într-un astfel de loc curăţel şi care oricum nu mai au timp pentru artă, pentru că muncesc de zece ori mai mult ca noi, cei de odinioară, doar ca să-şi plătească vopselurile şi conexiunea la Internet.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Trei, cu-al nostru patru?

Ca răzbunare în subconştient a unei autoevaluări depreciative a istoriei noastre (ocupaţii străine, trădări autohtone, statut ingrat de vasalitate etc.), foarte mulţi dintre români agreează la cote maxime un gen de comparatism ce pare a mai drege lucrurile. Ceauşescu, furnizor involuntar al principalului eveniment al istoriei noastre recente – revoluţia din 1989 –, a devenit astfel un reper al reinserţiei noastre în istoria lumii. Pentru că noi, românii, aveam în spate episodul numit Ceauşescu, am devenit brusc mai cunoscători într-ale altora. Ca un elev care abia a scăpat de corigenţă şi deja vrea să dea meditaţii unora aflaţi în aceeaşi situaţie, românul care urmăreşte povestea lumii la televizor are pretenţia unui *déjà-vu* care simplifică toate nuanţele şi face realitatea mai suportabilă pentru gustul comun. Să luăm cazurile pe rînd.

Cînd, în urma unei contestaţii de proporţii, regimul Miloşevici a fost înlăturat la Belgrad, comparaţia cu Bucureşti '89 s-a făcut automat. Spectacolul străzii, bucuria cetăţeanului care are impresia că a apucat Istoria de un picior, sediul central al puterii asediat în urale de victorie – toate acestea, văzute pe ecran, ne aduceau aminte de propria noastră păţanie. Se pierdea din vedere că aceste episoade se petreceau în *Europe* cu totul diferite. Cea în care liderul nostru comunist o luase la vale cu elicopterul era una care între timp se mai copsese, găsindu-şi un drum ce în 1989 doar se întrevedea, mai mult neclar. La vremea lui, Ceauşescu era o excrescenţă nedorită pînă şi pe obrazul perestroikist al comunismului; Miloşevici, prins în naţionalismul său perdant, ajunsese un afront la adresa spiritului european contemporan în accepţia lui cea mai generală.

La capătul unei cariere impresionante, iată-l căzut şi pe Şevarnadze, georgianul. Acum cîteva luni, preţ de trei zile (cu accent pe ultima), *remake*-ul a părut complet. Ce vedeam la Tbilisi părea a veni din Bucureştiul nostru din 1989: oameni îmbrăcaţi destul de modest într-o piaţă publică, cîţiva lideri noi aclamaţi de mulţime, visuri de viitor cît cuprinde şi promisiunile aferente, neclarităţi în privinţa situaţiei fostului conducător (a fugit, n-a fugit? – aceasta-i întrebarea!), plus, spun din nou, mulţimea strînsă pentru a legitima cotitura naţională. La rece analizînd lucrurile, nimic esenţial din povestea căderii lui Şevarnadze nu repeta ceva din odiseea fostului nostru *cîrmaci*. Cred că ar fi cinstit s-o recunoaştem: Ceauşescu nu a fost gonit de democraţia din capul nostru, ci de sastisirea care se strînsese acolo; hăituit după regulile sistemului vechi, judecat după norma cacialmalei de justiţie la strunjirea căreia, în fond, şi el trudise o viaţă, Ceauşescu a sfîrşit mai curînd prin sinucidere decît prin gloanţele plutonului de soldaţi ameţiţi ei înşişi – ca toţi soldaţii noştri din anii '80, care trăgeau vreo 10 cartuşe în 16 luni de armată, dar culegeau mii de ştiuleţi sau mutau din loc mii de cărămizi; georgianul, în schimb, a fost o victimă a ideii democratice care pătrunsese, plăpînd, pînă şi spre pereţii palatului său.

Şi am ajuns, în fine, la povestea cea mai recentă, a lui Saddam Hussein. Conform tipicului care face ca ori de cîte ori un tiran cedează locul pe-aiurea să ne amintim de-al nostru, în seara duminicii trecute din nou numele lui Ceauşescu a apărut la intersecţia cîtorva fraze şi imagini TV. Un singur punct comun, în opinia mea: speranţa – destul de debilă – ca odată cu prinderea dictatorului ascuns să înceteze şi actele de rezistenţă teroristă a fidelilor săi. Nu s-a întîmplat acest lucru – astfel încît şi acest pod între prezentul irakian şi trecutul românesc s-a prăbuşit. Ceauşescu era, într-adevăr, principalul obstacol în trecerea României comuniste spre o Românie capitalist-democratică; în schimb, cheia armoniei dintre arabi, evrei şi americani, între suniţi, şiiţi şi kurzi nu se afla la Hussein. Problema, azi, nu e că în Irak a domnit Saddam – ci în faptul că acolo n-a domnit niciodată democraţia.

Aceste încercări de revigorare a trecutului prin căutarea unor rezonanţe prezente nu vor dispărea curînd. Se naşte, probabil, un orgoliu din a crede că şi la alţii se poate întîmpla ceea ce s-a petrecut altădată la noi; măcar în acest fel să ne mai răzbunăm asupra ideii ce ne chinuie: anume întîrzierea noastră istorică. În aceste condiţii, este reconfortant să-i vezi pe alţii şi mai întîrziaţi. Prinde bine pe ecran, prinde bine la moralul naţiei. Confortul furnizat de această fantasmă este suficient de mare încît să pierdem din vedere că, pur şi simplu, istoria nu se repetă niciodată.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Revoluţii în documente

Apucă bandiera şi însoţit de un june pompier, din aceia care se vor bate în toamnă cu turcii pe Colina Spirii, să suie la clopotniţă. Cu o putere erculeană în braţe apucă drugul cel de lemn şi lîna tricoloră şi urcă fără spaimă cu bandiera pînă la cruce, jos mulţimea curioasă privi în toată vremea *„pe cei doi oameni, ca doi fraţi ai popului, redicînd bandiera patriei lor, la culmea cea mai înaltă, cu multă greutate şi nu cu puţin periclu“.*

*„Cînd coloana a ajuns la cîţiva zeci de metri de pod, s-a deschis foc împotriva demonstranţilor, deşi aceştia erau paşnici şi strigau lozinci. Rezultatul? Patru morţi: Bînciu Leontina, Andrei Maria, Evingher Slobodanca şi Ţintaru Tudor Octavian. Primele doua victime fiind împuşcate cu un singur glonţ“**.

Înainte de isprava aceea, neica Ştefan Ungureanu atrase el atenţia oamenilor ca unul care venise cu volintirii şi, *„în timp cît a fost persecuţiunea, se refugiase în casa cumnatei sale felt-febeleasa“*. Acu tocmai urcă cu junele investit cu uniforma de pompier spre crucea din vîrf, legată contra vînturilor din patru părţi, aşezată fiind ea pe un glob, numai că pînă acolo era un drum pe care mulţimea de curioşi îl urmărea cu mare însufleţire. Pun scara *„drept pe sgheabul de la straşina turnului, ca să se poată sui“*. Atunci se petrecu un fapt de viaţă deoarece Ştefan volontarul se uită în jos la mulţimea *„de pe dealul acoperit cu teii şi cu stîlpişorii aliniaţi pe de-marginea aleiului“*.

„Forţele de ordine nu au intervenit decît în seara zilei de 17 decembrie, cînd dintr-un ARO de culoare deschisă s-a deschis foc, fără somaţie, pe traseul strada Dacilor – Piaţa Traian – strada 12 aprilie. De menţionat ca în această piaţă se aflau puţine persoane, respectiv cei care locuiau în zonă, cei care erau în trecere sau cei care încercau să înlăture urmările actelor de vandalism. Urmare uzului de armă au rezultat doi morţi.“

Un fior trece prin popul căruia îi părea că curajoşii volintiri *„sunt nisce furnici“* care, acolo sus pe acoperişul Mitropoliei, *„se nevoesc a tîrî cu ele un pai mare de grîu“*. Se întîmplă pe dată un moment de mare suspans pentru că *„un uşure vînt“* veni *„de isbi violinte“*, contribuind *„la mişcarea scării“*.

„...la sensul giratoriu de lîngă Intreprinderea Electrotimiş au fost rănite prin împuşcare trei persoane. Berejovschi Doru, audiat în instanţă, arată că a fost împuşcat de un civil înarmat care a coborît dintr-un TV care a aparţinut probabil IJTL-ului. Apoi a fost reţinut de organele de miliţie, molestat, depus la arestul Miliţiei Timiş, unde a fost anchetat prin exercitare de violenţă. I s-a întocmit dosar penal pentru săvîrşirea infracţiunii de propagandă împotriva orînduirii socialiste.“

„Dragoş Valentin declară că a văzut trecînd pe Calea Buziaşului o tanchetă şi un tanc din care s-a tras, dar nu a căzut nimeni. Apoi a fost împuşcat din spate.“

„Pe străzile Perlei şi Lotusului s-au înregistrat patru victime împuşcate mortal: Simicin Nicolae, Pinchofer Georgeta, Boţoc Luminiţa şi Sporer Rudolf Hermann.

Şi tot acolo 10 răniţi din care două femei.“

„Boţoc Virgil arată în instanţă că fiica sa, Boţoc Luminiţa, a fost împuşcată lîngă Biserica din spatele Complexului Comercial, în timp ce se trăgea din două Dacii şi două autoturisme ARO care circulau cu luminile stinse pe strada Borzeşti“.

„Simicin Maria, audiată în instanţă, declară că soţul ei, Simicin Nicolae, a fost împuşcat în spatele Complexului Comercial, fără să poată indica trăgătorii.“

„Ioana Mărioara arată ca sora ei, Pinchoffer Georgeta a fost împuşcată în faţa blocului de pe strada Lotusului, dintr-un camion militar.“

„Sporer Iosif, audiat în instanţă, arată că fiul său, Sporer Rudolf, a fost împuşcat pe strada Perlei de patru-cinci persoane care au tras dintr-un autoturism ARO care circula pe strada Borzeşti“.

„Răniţii Horvath şi Ghinea declară că împotriva lor s-a deschis focul dinspre unităţile militare.“

„Berghiu Rozalia declară că a fost împuşcată pe strada Lotusului, dintr-un camion.“

„Jebelean Zorin arată că a fost împuşcat din spatele Complexului Comercial, în apropierea bisericii“.

Gata, gata să se prăbuşească volintirul Ştefan, în ultima clipă putu el să se agaţe de lanţurile crucii şi-i păru atuncea că vede deodată, ca în clipa de pe urmă, *„întreaga capitală, toate cartierele, toate stradele, cu toate stabilimentele şi cu toate virtuţile şi cu toate defectele şi păcatele lor, în nisce zile de încurcături şi de lupte“* (Alessandru Pelimon, *Revoluţiunea romana din anulu 1848 – Muşatoiul*, Bucuresci, Typ. Th. Michaiescu şi Vaidescu, Strada Stirbey-Vodă, nr. 11, 1868).

* Relatările provin din arhiva Fundaţiei „Memorialul revoluţiei“ din Timişoara condusă de dr. Traian Orban. Am reprodus întocmai ortografia declaraţiilor pentru ca să simţim mai bine lumea de atunci. Adevărul fără nici un adaos!

▲

Texte şi opinii de: Ioan DRĂGAN (profesor univ., director al Centrului de Studii Media şi Noi Tehnologii de Comunicare, Universitatea Bucureşti) ● Florin DUMITRESCU (specialist în publicitate) ● Mirela IAMANDI (jurnalistă) ● Răzvan MĂTĂŞEL (director de strategie, Leo Burnett România) ● Anca VELICU (asistent de cercetare, Institutul de Sociologie, Bucureşti) ● Laura VIŞAN (copywriter)

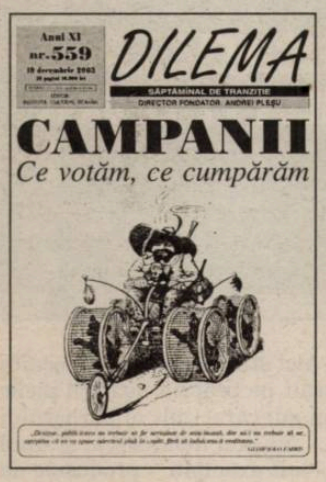

Argument

„Hai să-l încerc şi pe-ăsta!", îşi spune probabil gospodina, la capătul unei campanii publicitare care o convinge că noul detergent X e mai bun decît celelalte, albeşte mai bine şi parfumează, ba chiar scoate şi petele altminteri imposibil de scos. Şi poate că la fel exclamă şi mulţi dintre cetăţenii care nu sînt hotărîţi cu cine să voteze: la capătul campaniei electorale, decid să-l voteze pe candidatul a cărui prezenţă la televizor i-a impresionat cel mai mult (pentru că „vorbeşte bine", pentru că „are prestanţă", pentru că „spune lucrurilor pe nume" sau, mă rog, cel puţin aşa pare; iar televizorul scoate şi el unele pete...). De la un punct încolo, e greu să mai faci distincţia între „comportamentul de consumator" şi cel de alegător, pentru că mecanismele campaniilor se aseamănă, pentru că oamenii sînt bombardaţi cu îndemnuri („cumpăraţi!", „consumaţi!", „votaţi!"), pentru că adesea sînt dezarmaţi în faţa persuasiunii subtile prin care profesioniştii comunicării le induc anumite atitudini. După decenii de propagandă comunistă, la care priveam fără să credem, tranziţia ne-a expus campaniilor deschise ale economiei de piaţă şi ale politicii bazate pe competiţie, dîndu-ne impresia că noi sîntem cei care contează şi optează, că Măria Sa consumatorul (sau alegătorul) este suveran. Unii spun că aşa este: în condiţii de libertate şi de competiţie, cetăţeanul expus campaniilor publicitare (fie ele comerciale sau politice) poate alege în cunoştinţă de cauză, privind şi comparînd. Alţii spun că, pînă la urmă, tot manipulare se cheamă: campaniile nu spun totul, scot în evidenţă doar laturile pozitive, şi o fac cu o oarecare agresivitate, repetînd de zeci de ori pe zi (la televiziune şi la radio, pe afişe şi în ziare) cîteva sloganuri care se lipesc de creier. Şi unii, şi alţii au argumente, iar dilema nu se poate lămuri altfel decît prin discuţii şi analize ale campaniilor, făcute cu bună credinţă şi cu spirit critic.

*O campanie care a stîrnit multe reacţii, dar destul de puţine analize la obiect a fost cea pentru Referendumul privind Constituţia. Între timp pasiunile s-au liniştit, aşa încît putem privi cu oarecare seninătate în urmă, iar concluziile se pot decanta mai uşor. Publicăm în acest număr cîteva fragmente semnificative dintr-un studiu realizat de Centrul de Studii Media şi Noi Tehnologii de Comunicare al Universităţii din Bucureşti, oferite de prof. dr. Ioan Drăgan. Nu vrem să relansăm dezbaterea felului în care s-a desfăşurat campania şi nici să repunem în discuţie votarea propriu-zisă, ci doar să provocăm cîteva momente de reflecţie. Publicăm, de asemenea, cîteva opinii despre „starea campaniilor" de la noi. Şi ne grăbim să întîmpinăm, cu sentimente „corespunzătoare", campaniile ce vor urma... (**M. V.**)*

Răzvan MĂTĂŞEL

Despre eficienţă în *advertising*

A dvertising-ul ca industrie este format dintr-o serie de entităţi care au nevoie de publicitate deoarece singura modalitate de a se dezvolta este de a educa consumatorii şi de a convinge potenţialii clienţi că acest element al mixului de marketing le este absolut vital.

În acest proces de a face publicitate la publicitate, în singura categorie în care este permisă şi publicitatea comparativă s-a scos în faţă partea carismatică a *advertising*-ului şi anume creativitatea. Şi astfel toate mediile, de la rubricile în revistele de specialitate pînă la emisiunile de gen au început să reducă *advertising*-ul la un şir de discuţii între exponenţii creativităţii româneşti, nu de multe ori în contradictoriu, despre creativitate şi originalitate, orgolii, festivaluri şi premii.

Din nefericire, aproape de fiecare dată cînd s-a discutat despre eficienţa în *advertising* acest lucru s-a facut în opoziţie cu creativitatea şi nu vreau să cad în aceeaşi capcană de a poziţiona eficienţa şi creativitatea la poli opuşi. Eu aş vrea să discut despre simbioza dintre aceste două componente pentru că doar excelenţa în *planning* împreună cu sclipire creativă pot să elimine efectele unor bugete uriaşe şi să permită unui *challenger* să devină lider, lider în percepţii (engl. – *leader of thought).* Creativitatea este absolut necesară, este acea parte care conferă carisma unui brand, dar este doar un mijloc către o finalitate, şi această finalitate chiar dacă ne place sau nu este comercială în natura sa. Arta devine astfel un vehicul care poate face un ad mai distinctiv, mai atrăgător şi care transmite un mesaj esenţial astfel încît să fie mai eficient în influenţarea *target*-ului. Cea mai bună gîndire strategică din lume nu ar valora nimic fără un produs creativ de aceeaşi statură deoarece numai o execuţie memorabilă poate da viaţă unei idei strategice abstracte şi intelectuale.

Înainte să discutăm despre ce înseamnă eficienţa în *advertising* şi cum este ea măsurată ar trebui să încercăm să înţelegem ce poate de fapt să facă *advertising*-ul, deoarece *advertising*-ul este doar o componentă a mixului de marketing şi deoarece *advertising*-ul nu poate rezolva orice problemă a mărcii respective. Produsul, distribuţia, ambalajul, politica de preţ sînt alte elemente care pot influenţa situaţia de piaţă a unei mărci. Este de datoria noastră, a specialiştilor în marketing şi comunicare, ca de cîte ori vorbim cu un nou client despre ale cărui produse avem semnale negative din piaţă să îi spunem că prima regulă a *advertising*-ului este „Fix your product first" (Repară-ţi mai întîi produsul), deoarece cea mai bună modalitate de a omorî un produs prost este a-i face *advertising* de calitate.

Odată agreat faptul că problema mărcii se poate rezolva prin *advertising* începe practic procesul de dezvoltare a unei strategii de comunicare. Acest proces se reduce la cinci întrebări fundamentale extrem de simple care formează ciclul de *Strategic Planning,* întrebări sintetizate de Stephen King, unul dintre creatorii disciplinei de *strategic planning* (disciplina pe care o reprezint, care pune consumatorul în centrul fiecărei etape a procesului şi care urmăreşte relevanţa, diferenţierea şi eficienţa): unde sîntem?, de ce sîntem aici?, unde vrem să ajungem?, cum ajungem acolo?, sîntem pe drumul cel bun?. Fiecare dintre aceşti paşi este format din multe alte întrebări deoarece acesta este rolul unui *strategic planner,* de a (se) întreba mereu, de a interoga marca şi consumatorul (prin numeroase metode ortodoxe sau mai puţin ortodoxe de cercetare şi investigare) pînă cînd vor „mărturisi" un adevăr unic, distinct şi relevant care să poată apoi să fie comunicat cu carismă şi integritate. Tocmai aceasta este partea frumoasă, toţi ne uităm la aceleaşi date şi punem aceleaşi întrebări dar aşa cum spunea Albert Szent-Gyorgyi, laureat al premiului Nobel pentru biochimie: „Descoperirea constă în a te uita la acelaşi lucru ca toţi ceilalţi şi a te gîndi la ceva diferit".

Aşa cum am menţionat mai sus, ultimul pas al procesului de dezvoltare a unei strategii de comunicare se referă la măsurarea eficienţei campaniei de comunicare. A concluziona dacă o campanie este sau nu eficientă depinde foarte mult de reperele agreate la începutul procesului, de obiectivele de comunicare stabilite iniţial, obiective derivate din obiectivele de business. O altă variabilă extrem de importantă care poate influenţa evaluarea este şi intervalul temporal întrucît pentru a genera sau modifica o percepţie în mintea unui consumator este nevoie de timp şi răbdare – *advertising*-ul nu poate crea rezultate peste noapte. Spre deosebire de activităţile promoţionale care pot creşte vînzările pe termen scurt, *advertising*-ul este o activitate cu efecte pe termen mediu şi lung, avînd ca prim scop construirea unei mărci şi transformarea unor oameni din consumatori în oameni care cred în acea marcă *(believers* – engl.). Aceşti oameni cumpără din convingere, pe baza unei afinităţi puternice cu marca respectivă şi nu numai că au fost „mituiţi". Şi doar aceşti oameni rămîn cu marca indiferent de ce s-ar întîmpla, plătesc preţul întreg şi nu aşteaptă reducerile de preţ, şi sînt principalii avocaţi ai mărcii.

Întrucît în România majoritatea metodelor de marketing şi comunicare sînt construite pe modele secvenţiale, de tipul ierarhiei efectelor, întîlnim trei mari categorii de obiective:

1. Obiective de natură cognitivă *(learn)* – campanii care să genereze atenţie, notorietate, conştientizare, cunoaştere şi înţelegere;

2. Obiective care implică interpretări de natură afectivă *(like)* – campanii care să genereze interes sau o anumită opinie, să schimbe sau să determine o anumită percepţie despre un anumit vector de imagine al unei mărci, campanii care să creeze preferinţă şi convingere;

3. Obiective care încearcă să definească modificări de natură comportamentală *(do)* – cum este cazul activităţilor de tip promoţional – sînt obiectivele stabilite pentru activităţi de comunicare care au ca scop principal generarea de intenţie, modificări de comportament, determinarea consumatorului de a acţiona într-un anumit fel;

De cele mai multe ori aceste obiective coexistă şi întîlnim obiective structurate pe mai multe nivele. Dar, pentru ca o campanie să fie eficientă, trebuie să urmărim un singur obiectiv principal, pe care să încercăm să-l atingem prin comunicarea unui singur mesaj esenţial.

La sfîrşitul procesului, aceste obiective sînt de obicei măsurate prin cercetări de tip cantitativ, cunoscute şi sub numele de *brand tracking*-uri şi rezultatele obţinute sînt comparate cu nivelul aceloraşi indicatori, dar înainte de începutul campaniei. Aceste rezultate trebuie apoi să fie corelate cu nivelul de investiţii în media atît al mărcii respective cît şi al concurenţei. Un lucru extrem de important este izolarea rezultatelor pe *target*-ul comunicării deoarece degeaba vorbeşte întreaga industrie de publicitate despre o anumită campanie dacă ea depăşeşte nivelul de înţelegere şi nu este relevantă pentru grupul-ţintă.

În concluzie, rezultatele şi eficienţa unei campanii de comunicare trebuie determinate în funcţie de obiectivele iniţiale şi trebuie să fie izolate pe grupul ţintă şi în nici un caz nu trebuie să se reducă la măsurarea evoluţiei vînzărilor. O altă concluzie este că, dacă are în spate un gînd strategic puternic, creativitatea este un mijloc de a creşte eficienţa unei campanii şi de a anula efectele unor bugete mari de publicitate investite de competiţie. ▲

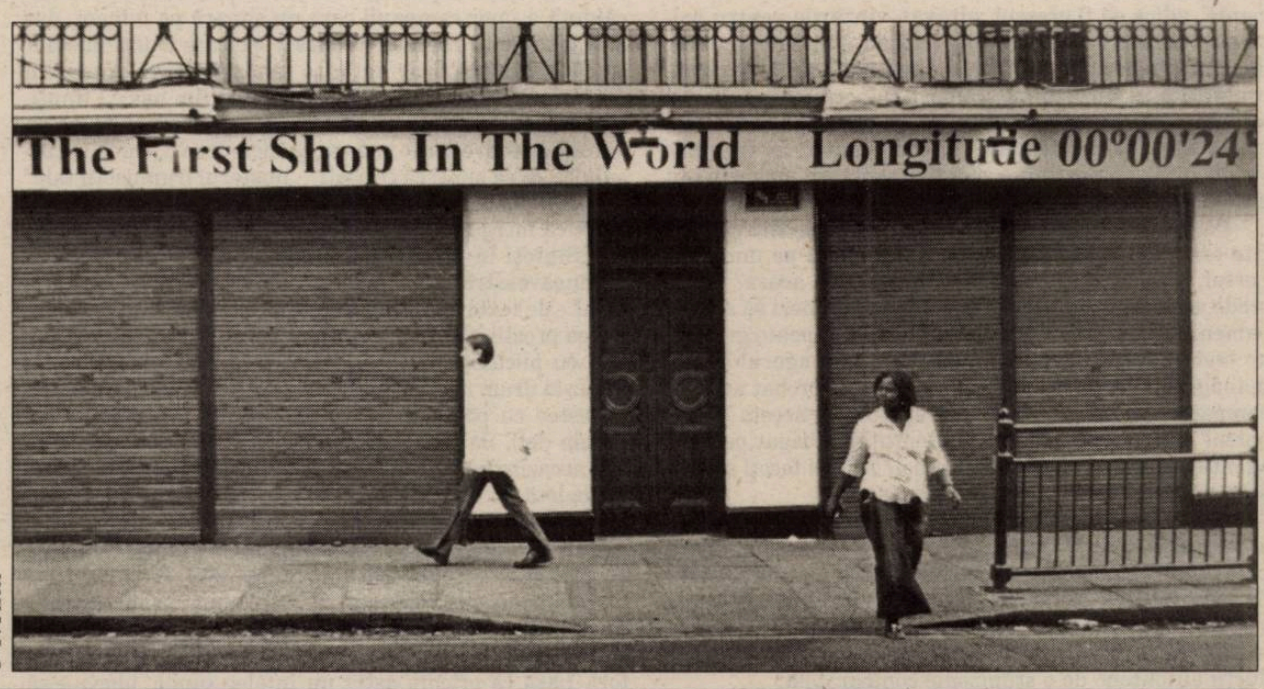

© P. Piscoi

Florin DUMITRESCU

Paradox în *money-box*, duplicitate în publicitate

Pentru că trebuia să i se dea o definiţie, cercetătorii de piaţă au spus despre consumatorul român că este „paradoxal“. Tocmai pentru că nu se poate defini indefinitul; nu se poate fi stabilită instabilitatea însăşi; nu se poate trasa profilul unui personaj, fie el şi statistic, într-atît de proteic, într-atît de lipsit de contur, într-atît de... inexistent! Ei bine, da: la limită se poate spune despre consumatorul român că nu există ca atare, că nu e pe deplin format – în măsura în care nici societatea de consum nu funcţionează normal, iar consumerismul e mai mult o fandoseală...

Să urmărim puţin cum reacţionează românul la stimulii din piaţă şi să vedem dacă merită să irosim timp şi efort analitic pe aceste chestiuni oţioase precum maturitatea consumatorului român, pregătirea lui de a recepta publicitatea de tip occidental actual etc. (mai vechiul cititor dilematic îşi va aminti probabil de teza subsemnatului, oarecum în răspăr faţă de prejudecăţile mult trîmbiţate ale „oamenilor fără dileme“, teză conform căreia publicitatea românească are un puternic substrat tradiţional, folcloric, „bîlcesc“, deasupra căruia „occidentalîcurile“ de ultimă oră, deşi stridente şi puternic bugetate, se aşază ca un altoi, ca o excrescenţă, ca un abţibild...).

Ei bine, da: cînd vine vorba de bunuri de larg consum, românul nu e fidel unei mărci anume, unui producător anume: nu are, vorba specialistului, *brand loyalty:* crezi că şi-a fixat opţiunea pentru *brand*-ul tău... dar... de ajuns să anunţe concurenţa o reducere şi l-ai pierdut de muşteriu! – Da, poate veni o explicaţie, pentru că în relativ puţinul timp de cînd există piaţă liberă românul încă n-a apucat „să le încerce pe toate“, n-a apucat să zburde îndeajuns printre galantare, deflorînd ambalaje şi experimentînd senzaţii, n-a apucat să se plictisească, să se fixeze, să-şi decanteze impresiile de consumator... N-a apucat să devină neamţ nici în aceste apucături: de a fi omul unei singure alegeri, dispus să plătească pentru acest statut atît cît merită... cu deplinul confort ce derivă de aici şi cu deplina conştiinţă a acestei alegeri. Ei bine, specialiştii au dreptate din nou: românul e deficitar şi la capitolul *brand equity!*

Ce nu ne spun studiile (cel puţin nu tuturor urechilor) – este că românul este totuşi un consumator exigent, care îl amendează pe cel care a apucat să-l dezamăgească. Ce se trece sub tăcere este contextul relativ precar în care producătorii mimează valorile mărcii, pe cînd consumatorul le receptează cu difidenţă, cu o oarecare resemnare, chiar cu un anumit umor... E adevărat, într-o piaţă săracă, producătorii sînt obligaţi la un soi de *limbo* dansat pe sub ştacheta unor preţuri tot mai greu de izbăvit... şi atunci, OK, se mai ciupeşte un pic la calitate, se mai face un compromis la *brand values*... aşteptînd ziua în care joaca de-a Occidentul să treacă de la simulare la concretizare. Şi aici cititorul va face – evident – legătura cu fenomenul general denumit „tranziţie“ şi va relaţiona fenomenele mai sus descrise cu cele pe care, sub acest *brand*, i le descriu analiştii politici, din Cişmigiu pînă-n saloanele cu fotolii de pluş.

Nu putem ocoli fenomenul promoţiilor, al super- şi mega-ofertelor, al „şi cîştigi“-urilor, al *hard selling*-ului (ca s-o dăm iar pe jargon). E iarăşi adevărat: în România publicitatea este încă mult prea „promoţională“, vînzările depind încă mult prea mult de acţiunile de vînturare a unor premii, a unor promisiuni de îmbogăţire, a unor cîştiguri ce nu ţin propriu-zis de achiziţia ca atare. Cumperi cafea şi ţi se promite să cîştigi o casă... – Da, şi aşa vei avea un loc mai propice în care să te cafeleşti cu cin' ţi-e drag... Cumperi o sticlă de ulei şi poţi cîştiga o bucătărie... – Da, în care să tot găteşti apoi cu uleiul respectiv... Îţi faci asigurare obligatorie auto şi poţi cîştiga – ce altceva? – un alt automobil... Legăturile logice dintre „achiziţia din palmă şi premiul de pe gard“, mai mult sau mai puţin imediate, nu pot înlătura impresia generală de mituire a cumpărătorului, de licitaţie între recompensele năimite a-i cîştiga bunăvoinţa. Regele pauper; prinţul cerşetor; domnul vagabond – acesta e consumatorul român într-o piaţă în care galantarele îl trag de mînecă promiţîndu-i pricopseala din simpla cumpărare a unui ţîşti-bîşti frumos ambalat. Încă un motiv pentru a-l numi „paradoxal“ pe consumatorul român...

Nu, eu cumpăr numai marca X, pentru că ea îmi reprezintă personalitatea, pentru că ea îmi împlineşte nevoile materiale şi metafizice, pentru că ea îmi satisface aspiraţiile... – aşa ar răspunde chipurile un consumator „matur“, un elveţian din ăla care cumpără un anumit ziar nu atît pentru a-l citi, cît pentru a se afişa cu el în mînă la bancă şi la cafenea. E românul atît de străin de o atare „gîndire progresistă“, tipică societăţilor „avansate“? Ei bine, aici studiile nu ne pot oculta adevărul, de altminteri trăit pe propria noastră piele: există de ani şi decenii un adevărat cult al bărbatului român pentru – de pildă – maşina nemţească; şi unul al femeii române pentru – alt exemplu – produsele de cochetărie franţuzeşti. Acele Dacii sau Trabanturi cu insignă de Mercedes sau BMW împlîntată-n botul radiatorului de către unii maniaci ai maşinilor – nu vorbesc oare despre marea aspiraţie-frustrare (încă un simptom al aceluiaşi paradox...) care ne animă şi ne conturează în mod idealist ca neam „de traistă inscripţionată“, căscînd falia dintre ce visăm şi ce ne permitem...

© M. Vasilescu

Există, da, multă duplicitate în publicitate. Cei ce lansează mesaje se prefac că ni se adresează ca unor nemţi îmbuibaţi; iar noi, români isteţi, îngînăm a acceptare, vizînd însă cu coada ochiului şi oferta concurentă...

Despre dublul limbaj în comunicarea politică (cu focus special pe aplicaţia ei cea mai cunoscută – propaganda electorală) s-a tot vorbit (inclusiv de către cel ce scrie, inclusiv în această revistă). Nimeni n-a făcut excepţie. Nici o parte politică importantă nu a reuşit (şi poate nici nu şi-a propus) să rupă vălul fumigenelor care însoţeşte (dacă nu chiar substituie) adevăratul mesaj, cel menit „să-l priceapă iapa“.

Cine dă mai mult pentru bănişorul meu? – transmite pe tăcute românul consumator. Dar pentru votul meu? – atunci cînd adoptă ipostaza de alegător. Cînd va promova românul de la statutul de consumator impulsiv la cel de consumator conştient? Pe cînd şi abilitarea de la statutul de „stomac umblător cu drept de vot“ la cel de cetăţean? Sînt întrebări cu care îi cerem prea insistent socoteală românului simplu, dar ale căror mari răspunsuri nu de la el trebuie să vină... ▲

Laura VIŞAN

Ce s-a mai întîmplat cu herghelia?

Ne aflăm într-un supermarket, în faţa raionului de detergenţi. Eroina, tînără şi zîmbitoare, se uită lung spre raft, măcinată de o dilemă existenţială: să iau din asta care parfumează, sau din celălalt care catifelează? ...Brusc, de după un raft, se iţeşte un domn grizonat care flutură un pliculeţ de balsam pentru rufe şi zîmbeşte complice, cum ar spune spiritualii. Tînăra îi răspunde cu un „aaaaa, asta era!“ din priviri, şi toată lumea pleacă fericită. Cut.

E posibil ca la nivel de cifre campania să fi fost eficientă, adică să fi crescut zdravăn vînzările pentru balsamul respectiv. Însă creativ vorbind, îmi dă cu minus, dacă nu chiar cu zero. Încă una din adaptările nesărate construită în jurul unui scenariu superfumat: expertul *middle-aged,* dar „bine“, care apare din neant; fără sfaturile sau pliculeţele sale, tu, consumator, ai fi rămas veşnic în bezna neştiinţei şi ai fi înnoptat în magazin, tot gîndindu-te ce produs să alegi.

Pe creativul care a avut ideea asta l-aş întreba: de cîte ori ţi s-a întîmplat în viaţă să te bată pe umăr expertul, într-un magazin sau chiar la tine acasă? Tu ai crede aşa ceva? Şi-atunci, de ce te încăpăţînezi să o vinzi oamenilor ca pe găselniţa mileniului? Sau poate greşesc: ar trebui să-l întreb pe marketing managerul/brand managerul/directorul de vînzări care au aprobat această campanie. La fel ca multe alte spoturi, şi acesta cu expertul pare gîndit cu mintea clientului şi băgat pe gîtul agenţiei. Vreţi să mai lucraţi cu noi? Atunci faceţi aşa, că ştim noi mai bine ce aşteaptă lumea.

Aşa cum spuneam, spotul cu pricina este doar o adaptare pentru România. Povestea s-a născut undeva prin Cehia sau Polonia, la Bucureşti s-au pus doar vocile. Se pare însă că scenariile cu experţi în îmbălsămări şi sfătuitori pop-up i-au vrăjit iremediabil pe directorii de marketing de la noi, aşa că acum poţi să vezi destule producţii autohtone de o stupizenie comparabilă.

O explicaţie a acestui fenomen ar fi prăpăstia dintre ceea ce gîndesc *mktg*-ii despre public şi cum este publicul de fapt. De prea multe ori, cei dintîi înghit pe nemestecate studii întregi despre cum să creşti *awareness*-ul sau despre aspiraţiile consumatorilor, dar n-au mai trecut de cinci ani printr-o piaţă sau printr-un magazin de cartier, acolo unde *target*-ul produsului lor (încă) îşi face cumpărăturile. Au învăţat din cărţi ca o campanie eficientă trebuie să fie simplă, dar nu vor să înţeleagă că simplu nu e sinonim cu simplist şi nici cu stupid. Preferă soluţia călduţă a unor campanii care nu supără pe nimeni, dar sînt insipide şi rupte de realitate, pe care le uiţi imediat sau le ţii minte doar datorită umorului involuntar din ele. Le e frică de cuvinte – trebuie să fim aşa..., finuţi, altfel speriem oamenii. Ce contează că vorbim că în ghidul de conversaţie sau că „ai încredere“, „cheia succesului“, „ca să simţi că trăieşti“, „misterul frumuseţii tale“ au prins lustru de atîta purtare. Le mai rulăm şi noi o dată, că merg bine la public.

„Sînteţi în eroare, domnilor“, v-aş spune pe limba dumneavoastră. Acum nu vorbeşte scriitorul – sau scriptorul – de texte din mine, ci telespectatorul sătul să vadă atîtea prostii. Şi oricît aş schimba postul, tot peste spectrul cu pliculeţe dau, sau peste fata care o să aibă un necaz la drum de seară: mătreaţă. Aş vrea să nu mai aud povestea cu părul care, dacă ar fi om, mi-ar mulţumi (haida de!). Să nu-l mai văd pe domnul mustăcios care are necazuri cu prostata şi se duce de cinci ori pe noapte la toaletă, şi nici ratele care s-au pierdut prin praf de mici ce sînt. Repet, nu ştiu cît de eficiente or fi fost campaniile acestea la nivel de vînzări. Însă din punctul meu de vedere, ca privitor, eficienţa a fost zero. Bani cheltuiţi numai de dragul orgoliului de a te afla în topul advertiserilor, dar fără să conteze cîtuşi de puţin mesajul pe care îl transmiţi consumatorilor/potenţialilor consumatori. Lasă că oricum ăştia nu înţeleg nimic, ideea e să ieşim din greu pe TV şi în presă, să ne vadă lumea – eu cu asta am rămas din campaniile dumneavoastră.

Continuu să cumpăr de ani de zile aceeaşi marcă de anti-perspirant. O fac fiindcă am verificat produsul pe propria-mi piele şi mi-am dat seama în timp de calitatea lui, nu fiindcă m-ar fi influenţat în vreun fel spotul care a rulat de curînd pe TV. Pe care, oricum, îl iau ca pe o glumă proastă. În mintea mea, brandul respectiv se identifică şi acum cu dinamismul şi îndrăzneala de a trece prin întîmplări rupte parcă dintr-un film de acţiune. Chiar nu văd rostul campaniei cu femeia care munceşte din greu, trăgînd la maşină şi care, întrebată de reporter, mărturiseşte că secretul ei stă în anti-perspirantul pe care îl foloseşte. Mai lipseau din decor secera, ciocanul şi tabloul în care Ceauşescu iar îşi făcuse greşit nodul la cravata cu zale. O schimbare de strategie cu totul neinspirată, dictată probabil de dorinţa de a vinde cu orice preţ, chiar sacrificînd imaginea mărcii.

Pe cei care încă mai cred că omului care se uită la televizor poţi să-i vinzi orice gogomanie greţos-populistă i-aş întreba dacă au habar de campania pentru berea Bucegi – cea cu piticii de grădină. Acolo găseşti de toate: şi naturaleţe, şi umor firesc, nu scos cu forcepsul, şi execuţie primă. Succesul la public a fost incontestabil: deşi spotul a rulat prin primăvară, chiar şi acum, dacă întrebi, toată lumea şi-l aminteşte cu plăcere. Din cîte am aflat, nici clientul n-a avut de ce să se plîngă, avînd în vedere că în urma campaniei vînzările au crescut frumuşel.

A fost una din campaniile după care nu mi-a venit să zic „bine că sînteţi voi deştepţi“. Mi-ar plăcea să aflu ce s-a mai întîmplat cu herghelia de ipsos: unul dintre piticii a ajuns la o grădiniţă, altul face de pază la un cabinet medical. Ceilalţi? ▲

Ioan DRĂGAN

Limitele publicităţii electorale

– Referendumul pentru noua Constituţie –

Notă: Sondaj la ieşirea de la urne pe tema „Evaluarea campaniei pentru Referendum", efectuat la nivelul Municipiului Bucureşti, în 159 secţii de votare repartizate în toate sectoarele şi cartierele, precum şi pe loturi restrînse în localităţi urbane din judeţele Bacău, Buzău, Dîmboviţa, Galaţi, Giurgiu, Vîlcea. Au fost receptate 947 de chestionare. Întrucît, din lipsă de mijloace, eşantionul nu a fost calculat după tehnici de reprezentativitate, datele şi concluziile nu pot fi generalizate. Studiul a mai utilizat şi tehnica focus-grupurilor, precum şi analize semiodiscursive ale spoturilor şi unor emisiuni TV de promovare a Referendumului.

Această anchetă la ieşirea de la urne vizînd evaluarea percepţiei votanţilor asupra *campaniei* pentru Referendum a fost proiectată nu atît după un principiu al reprezentativităţii eşantionului investigat (din lipsă de mijloace), cît după principiul surprinderii varietăţii reprezentărilor alegătorilor asupra multiplelor influenţe posibile ale campaniei. Între „efectele de percepţie şi de impact" presupuse, au fost luate în considerare, în principal, efectele producerii de sens, de motivaţii, de decizii şi de comportament (decizia de a vota la referendum). Mai multe surse teoretice, divergente sau complementare privind influenţele exercitate de campaniile electorale au orientat conceptualizarea şi metodologia investigaţiei. Dintre acestea au fost reţinute ca repere următoarele:

1. Mass-media şi, în genere campaniile, exercită un puternic efect de „activare şi de mobilizare". Astfel, mijloacele folosite (de tip publicitar, ca spoturile, sau de tip nepublicitar, ca dezbaterile TV) permit cristalizarea opiniilor şi atitudinilor existente în stare latentă, în opţiuni conştiente. Campania transformă predispoziţiile în opinii, apoi în comportamente efective. În genere, se consideră că acest proces de activare se desfăşoară în patru „timpi":

- campania atrage atenţia publicului puţin polarizat asupra mizelor electorale/referendumului;
- creşterea interesului pentru campanie şi alegeri antrenează o expunere mărită la mesajele campaniei;
- atenţia fiind selectivă, este orientată mai ales spre mesaje care confortează predispoziţiile latente ;
- votul cristalizează această evoluţie (idei dezvoltate de B. Berelson, încă în anii '40-'50).

Deci, dacă mass-media şi o campanie au şanse reduse de a modifica structura preferinţelor, ele pot să amplifice şi să accelereze o „evoluţie în gestaţie".

2. Mediile de masă şi campaniile au şanse mai mari de a-i influenţa pe *indecişi*, categoria celor mai predispuşi la schimbarea opiniilor – să spunem defavorabile – în opinii şi comportamente favorabile.

3. În decursul unei campanii, contactele şi discuţiile interpersonale (familie, prieteni, colegi, cunoscuţi), pot contribui, chiar decisiv, la efecte de „convertire" (în acest caz, votul pentru Referendum).

4. Introducerea în mesaje a unor doze minime de argumente defavorabile (Hovland), poate întări impactul în favoarea obiectivelor campaniei.

5. Există o mare varietate de conduite în expunerea, selectarea şi, mai ales, în utilizarea mesajelor campaniei – şi chiar o ierarhizare a acestor receptări/utilizări diferite:

- unii evită mesajele electorale;
- alţii le caută şi le receptează pentru cunoaşterea temelor şi programelor din campanie;
- pentru cunoaşterea aspectelor personale, fizice ale persoanelor implicate;
- pentru a dobîndi argumente pentru discuţii;
- pentru a obţine informaţii pentru a supraveghea mediul social-economic şi politic;
- pentru a şti cum să voteze.

Această abordare ia în considerare, în mod evident, teoria „alegătorului raţional", în varianta sa cognitivistă: alegătorii sînt procesori de informaţie şi selectori de argumente, ca premise ale actului de votare precum şi capacitatea unei campanii de a produce efecte de restructurare a predispoziţiilor electorale (răsturnarea raportului dintre minoritate şi majoritate în cursul scrutinului).

6. Această investigaţie a fost totodată adaptată la caracteristicile diferenţiale ale unei campanii pentru referendum, diferită de campaniile pentru alegeri parlamentare sau prezidenţiale. În campaniile „referendare", prevalează dimensiuni, caracteristici şi obiective specifice:

- mobilizarea participării la vot şi reducerea absenteismului;
- valorizarea şi mobilizarea identităţii de cetăţean a alegătorului – a vota pentru Constituţia ţării tale, deci şi a fiecăruia dintre cetăţeni şi nu identitatea de alegător partizan (vot pentru partidul şi candidatul propriu);
- definirea mizei votului ca reprezentare a interesului general, comun pentru întreaga societate;
- votul simbolizat ca datorie civică, deci comună, şi nu ca exprimare a diferenţelor şi opţiunilor partizane;
- strategie de campanie *afirmativă* şi nu structurată după logica disputei electorale şi a multiplicării alternativelor;
- apel la teoria cetăţeanului raţional, luminat (campanie destinată să suscite predominant structuri motivaţionale şi operaţii mentale cognitive, în favoarea superiorităţii argumentelor pentru prezentarea la Referendum), şi mai puţin pe mobilizarea „emoţională" şi comunitară a alegătorilor din campaniile parlamentare sau prezidenţiale.

Investigaţia a fost motivată şi de unicitatea acestei campanii, ca laborator de strategie persuasivă şi de marketing politic: evaluarea în România a impactului unei campanii de tip publicitar sub raportul strategiei, al simbolurilor, retoricii şi mijloacelor utilizate, asemănătoare în multe privinţe cu publicitatea şi reclama comercială pentru mărci sau produse: captarea atenţiei asupra campaniei, plasarea Referendumului în postura de miză publică majoră a societăţii româneşti şi favorizarea unei alternative civice unice: votarea noii Constituţii.

Investigaţia oferă date relevante pentru evaluarea percepţiei şi a impactului acestei campanii de tip publicitar în favoarea Referendumului şi pentru examinarea ei în continuare, sub diverse aspecte.

În acest comentariu sumar, vor fi discutate cîteva rezultate şi concluziile care por fi deduse din datele de percepţie recoltate la ieşirea de la urne:

1. Confirmarea, în cazul votanţilor din Bucureşti, a teoriei clasice expuse de P. Lazarsfeld şi colaboratorii săi, în celebra lucrare „People's Choice" (după alegerile americane din 1940) şi rezumată de ei în cuvintele: „campaniile electorale şi mass-media se adresează mai întîi celor deja convinşi. Este dificil de a depăşi pragul lipsei de interes *a priori* şi al expunerii selective. Avem aici o limită non neglijabilă a influenţei campaniilor electorale, mai ales televizate: cum să-i influenţezi pe cei care, în situaţia dată, nu se simt priviţi de campanie"?

Trei categorii de date confirmă, cel puţin la o primă examinare, această idee:

A. diferenţa, statistic importantă, dar nu într-o proporţie total dezechilibrată, între cei *satisfăcuţi* şi cei *nesatisfăcuţi* de campanie:

- *Satisfacţie – 47,6%*
- *Insatisfacţie – 39%*
- *NS/NR – 13,4%*

B. Proporţia celor care au apreciat *pozitiv* campania este sensibil superioară faţă de procentul celor care, global, au receptat-o cu insatisfacţie. Dar, dacă coroborăm aceste date cu *motivaţiile* prezentării la vot, vom avea, în mare, mai curînd confirmarea teoriei efectelor limitate ale acestui gen de campanie.

Motivaţiile votării (număr de răspunsuri din 947 total)

- *Merge în mod obişnuit la vot – 203*
- *A fost convins de campania de promovare – 54*
- *Datorie civică – 411*
- *Toate la un loc – 129*
- *Alt motiv – 38*
- *NR – 112*

Este covîrşitoare proporţia celor care, începînd din 1990, au descoperit în votul liber un *ritual*, un *drept*, o *datorie civică*, motivaţie-comportament asociată fie cu interes sporit pentru politică şi viaţa publică, o asociere a votului cu democraţia, cu cristalizarea identităţii de cetăţean-votant (un alt tabel confirmă că şi în Bucureşti majoritatea votanţilor la referendum sînt votanţi „conştiincioşi").

Primele cinci caracterizări semnificative ale campaniei pentru Referendum (procente din total răspunsuri)

- *Bună, mulţumitoare – 26%*
- *Neconvingătoare – 19%*
- *Agresivă – 8%*
- *Campanie comercială – 6%*
- *Campanie manipulatoare – 5,8%*

C. Cumularea aprecierilor „negative", chiar în cazul celor care s-au prezentat la vot, este cu mult superioară celor care au apreciat-o ca fiind convingătoare (este de notat că acest gen de înregistrare multiplicată a răspunsurilor negative poate amplifica statistic imaginea nemulţumitoare a campaniei).

Ierarhia celor mai convingătoare personalităţi din campanie (primele patru locuri, în funcţie de numărul de răspunsuri)

- *Ion Iliescu – 235*
- *Adrian Năstase – 209*
- *Theodor Stolojan – 74*
- *Cristian Chivu – 68*

D. Datele sînt semnificative sub un dublu aspect: în ciuda mesajului dominant (vot cetăţenesc pentru interesul general al societăţii româneşti), campania a avut, în reprezentarea publică, şi conotaţii accentuat politice (un alt tabel este mai semnificativ în această privinţă). Simbolurile naţionale (mari sportivi care au constituit suportul spoturilor publicitare pentru Referendum), nu au reuşit să învingă „rezistenţa" în receptarea unei campanii prea accentuat publicitare, ca strategie de marketing politic.

E. În Bucureşti, cel puţin, campania (care este un element dintr-un ansamblu de factori şi contexte de influenţare) nu a reuşit să convertească la vot majoritatea electoratului. Răspunsurile la o întrebare de tip „proiectiv/perceptiv": „care este motivul pentru care credeţi că o parte din alegători nu s-au prezentat la vot?" oferă elemente pentru explicarea insuccesului parţial al campaniei, pe de o parte, şi pe de altă parte şi a ponderii forţei de retenţie a variabilei grele (situaţia economico-socială precară a populaţiei de rînd) şi a variabilei explicative (neîncrederea populaţiei în politică, politicieni, legi, coduri, Constituţii). Distribuţia răspunsurilor la această întrebare proiectivă (ce cred votanţii despre motivele celorlalţi, a majorităţii bucureştenilor care nu s-au prezentat la vot), relevă importanţa decisivă a variabilelor care definesc calitatea economico-socială şi, în consecinţă, realitatea simbolică a vieţii populaţiei, dincolo de definiţiile sociale promovate în cursul campaniei.

Motivele proiectate ale neprezentării la vot

- *Neîncredere în capacitatea Constituţiei de a schimba ceva – 2.761*
- *Consideră că votul lor nu contează – 2.124*
- *Le-a displăcut campania de promovare – 2.124*
- *Nu sînt de acord cu modificările aduse Constituţiei – 1.458*
- *Nu au încredere în politică şi politicieni – 3.278*
- *Neclarificarea suficientă a unor modificări ale Constituţiei – 2.170*

În percepţia şi recunoaşterea mesajelor campaniei şi a semnificaţiilor construite de aceasta, a prevalat (ca efect indiscutabil al acesteia) legitimarea *europeană* a Referendumului şi a adoptării noii Constituţii: 54% dintre intervievaţi au recunoscut legătura strînsă dintre adoptarea Constituţiei şi şansele integrării europene a României, iar 17,2% o corelaţie non-neglijabilă între cele două procese.

O altă confirmare a teoriei clasice despre influenţa campaniilor electorale este dată de proporţia mare a votanţilor (46%) care declară a fi fost influenţaţi în decizia de a vota de *relaţiile interpersonale* şi de *grupurile de apartenenţă*. Este de presupus ca acest factor, precum şi repetarea mesajelor de avertisment din după amiaza zilei de duminică, prin TV şi radio, (pericolul eşecului Referendumului), împreună cu „mobilizările locale" din comune, oraşele mici şi mijlocii, să explice creşterea semnificativă a numărului de votanţi în ultimele ore ale Referendumului.

Analiza mai rafinată a datelor (corelaţii multiple, analize factoriale, indici de pertinenţă), va putea conduce la nuanţarea şi precizarea concluziilor. Chiar şi în această fază preliminară a prelucrării şi analizei datelor, răspunsurile la alte întrebări decît cele menţionate induc şi recunoaşterea valorii acestei campanii sub raport *informativ* (marea majoritate a celor intervievaţi cunosc principalele modificări aduse Constituţiei), *etic, argumentativ* şi al *personalităţilor implicate*. Datele nu subestimează calitatea şi importanţa campaniei, ci sugerează necesitatea unei reflecţii mai aprofundate asupra tipului de campanie – publică, electorală – asupra rolului mass-media şi al personalităţilor publice în campaniile electorale, racordarea mai atentă a simbolurilor şi retoricii la contextul stării economico-sociale a populaţiei, al aşteptărilor acesteia, al predispoziţiei românilor pentru diferite „contracte/genuri" de comunicare şi a modului lor specific de participare la construcţia simbolică a mesajelor şi la producerea efectelor. ▲

Anca VELICU

Cu Nicu la referendum

S-a vorbit şi s-a scris mult despre acest referendum. Despre obiectul lui, Constituţia, despre timpul de desfăşurare, două zile în loc de una, despre validarea sau contestarea lui. Nici campania din jurul referendumului nu a scăpat prea uşor. Şi aici s-au spus multe. Dar parcă nu s-a spus tot. Nu s-a vorbit de Nicu. Cum care Nicu? Nicu, de la PRO TV! Pentru el a fost făcută campania, nu ştiaţi? El a fost target-ul (sic!) campaniei. De unde o ştiu? De la nişte elevi de a XII-a. Vă rog să nu rîdeţi. Ei încă mai pot avea idei. Nimeni nu le spune să nu le mai aibă. Să tacă o dată din gură şi să se ducă să voteze conştiincioşi „Da pentru Constituţie, Da pentru Uniunea Europeană!". Şi dacă le-ar spune, ei nu ar asculta. Pur şi simplu pentru că nu au chef! Deh, mai tîrziu, cine ştie... Atunci cînd nu o să mai ştie cine sînt, atunci cînd va trebui să vină PRO TV-ul şi să le spună „tu eşti Nicu!", atunci poate că o să se ducă şi ei să voteze ***da****, aşa cum li se spune. Pînă atunci ei şi restul de 1,3 milioane de tineri care au votat (sau n-au votat) acum pentru prima dată (cifra a apărut în media; cine o minţi, al lui păcat să fie!) au avut curajul să facă ce vor ei. Şi fie că au votat* ***da****, fie că au votat* ***nu****, fie că nu s-au dus, au făcut-o pentru că aşa au vrut ei. E drept că ar mai fi vrut ei şi nişte informaţii acolo, dar, deh!* la pomul lăudat să nu te duci cu sacul! *De ce, mă rog am aştepta de la o campanie de publicizare să ne dea informaţii?! Să fim serioşi! Care ar mai fi farmecul? Lasă că mai bine îţi vinde referendumul ca pe detergent (sau ca pe hîrtia igienică, a spus unul mai hîtru).*

Dar totul e bine cînd se termină cu bine. *Şi, de ce să nu recunoaştem, noroc cu Nicu, că a trecut referendumul, că de nu... Acum lasă,* noi să fim sănătoşi!, *cum ar zice Nicu* la bloc. *Cît despre tineri, ei nu se pot abţine să nu fredoneze (cu* Sarmalele Reci) *o melodie care, deşi nu mai e la modă, e totuşi de actualitate: „ţara te vrea prost!".*

Apropo, ştie cineva să-mi spună şi mie cu cît a trecut referendumul? Curios lucru, dar pe oricine am întrebat, nu mai ţinea minte. Nu vi se pare ciudat?

Avertisment: informaţiile şi opiniile din acest material dăunează grav politicienilor!

O campanie a tinerilor de 18 ani din liceele bucureştene, cărora le aparţin multe din ideile acestui articol.

Acest raport evidenţiază şi valorifică rezultatele unei cercetări calitative prilejuite de organizarea referendumului (R) din 18-19 octombrie 2003 pentru revizuirea Constituţiei (C). A fost o cercetare restrînsă, ţintită, care a vizat opiniile despre referendum şi despre campania de publicizare a acestuia pe care le aveau tinerii de peste 18 ani (care să aibă drept de vot). Selecţia acestora a fost făcută, din considerente practice, în cadrul a două licee bucureştene, *Liceul economic „Virgil Madgearu"* şi *Şcoala Centrală*, pe bază de voluntariat. Ca metodologie, am optat pentru discuţii de grup structurate de un ghid de discuţii (focus-grup). Au existat două astfel de focus-grupuri, cîte unul la fiecare liceu, realizate amîndouă în ziua de vineri, 17 octombrie 2003, cel de la Liceul Economic avînd 12 (9 fete şi 3 băieţi) subiecţi respondenţi, iar cel de la Şcoala Centrală 8 (6 fete şi 2 băieţi) subiecţi.

Cele două obiective pe care ni le-am propus (aflarea opiniilor despre referendum şi aflarea opiniilor despre campanie) au fost, în mare, cele care au structurat grila de discuţii. Astfel, pe lîngă o primă parte introductivă în care s-au făcut prezentările, s-au spus opţiunile în ceea ce priveşte votul de a doua zi şi s-au argumentat aceste opţiuni, a existat o a doua parte în care se vorbea despre acest R – atît în sine, cît şi despre R ca act civic (importanţa acestuia, precum şi o definire a lui în raport cu alegerile, de exemplu) –, precum şi o a treia parte în care în prim plan era campania de publicizare a R-ului. Din motive obiective, o altă parte a discuţiilor a fost alocată subiectului mass-media şi în special televiziunii; ne-a interesat să vedem, în ce măsură, în acest *ev media* în care trăim, această realitate specifică (R-ul) a fost formată, deformată, refor(mul)ată de media. Cu caracter oarecum experimental, întrebarea de final a închis cercul discuţiilor prin revenirea la decizia luată şi la argumentarea acesteia.

Decizia şi argumentarea deciziei

În ceea ce priveşte hotărîrea luată, din totalul de 20 de repondenţi, numărul celor hotărîţi să voteze **da** şi a celor hotărîţi să voteze **nu** este egal, şi anume **6**. Motivele pentru **da** sînt însă diverse şi, cu o singură excepţie, nu dovedesc o cunoaştere a prevederilor pe care le aduce în plus revizuirea C. Astfel, ele variază între un civism necritic, obedient şi motivaţii mai mult sau mai puţin subiective şi/sau superficiale de tipul armată*.

● 4: **voi merge să votez Constituţia (...)** pentru ca **bănuiesc că trebuie să am şi eu o mică contribuţie la viitorul României**, dar în general sînt de acord cu colega mea Andreea (10), că ar trebui maghiarii, atîta timp cît au stat atîtea sute de ani aici, ar trebui să înveţe limba, totuşi.

● 5: o să merg la vot, o să votez **DA**, să nu mai fac **armata**,... probabil cam asta e ideea, să scăpăm de armată. **Nu prea cunosc** ce se schimbă.

● 6: Şi eu o să votez **DA**, tot pentru **armată**, în primul rînd pentru armată. Cred că este un lucru bun să alegi dacă faci sau nu armata şi, în rest, nu ştiu de ce, dar cred că e **necesară o schimbare**. Ăsta e motivul principal.(...)

● 7: **eu voi vota Constituţia**, în special pentru partea cu **armata** şi cred că şi celelalte sînt bune.

Interesant este faptul că cei şase hotărîţi să voteze **da** pentru C provin în exclusivitate de la Liceul Economic. Printre aceştia s-au numărat, cum am arătat mai sus, şi cei trei băieţi care au afirmat fără ezitare că principalul motiv (şi singurul, la doi) este prevederea care priveşte **armata** (fără a se intra în detalii). Cei doi băieţi de la Şcoala Centrală nu manifestă însă acelaşi entuziasm, declarîndu-se **indecişi** sau **nehotărîţi.** Deşi ei s-au plîns de o lipsă de informaţii, dau dovadă de o cunoaştere destul de bună a problematicii, indecizia datorîndu-se în principal balanţei dintre lucrurile pozitive („statul de drept") şi cele negative („neintroducerea votului uninominal").

Motivele celor care vor vota **„nu"** sînt însă mult mai omogene şi mai punctuale. Astfel din 6 care vor vota **nu** (3 de la un liceu şi 3 de la al doilea), 5 invocă drept principal motiv prevederea prin care se dă dreptul minorităţilor de a vorbi în limba maternă în Justiţie. Deşi formulează motivul la acest mod general, despre minorităţi, totuşi ceea ce îi frămîntă este problema maghiară, care apare în prim plan la ambele grupuri. Au existat chiar formulări explicite ale acestei egalităţi între minorităţi şi maghiari.

● 10: eu **votez NU**....

● AV: prima!!

● 10: (rîde) prima, exact!, care votează nu, care... adică chiar **sînt interesată**, mă duc la vot şi vreau să votez NU tocmai din cauză că, îi, **minorităţile o să vorbească în limba maghiară** şi nu sînt de acord cu asta. E părerea mea,.....

● 6': Nici eu nu... nu consider că sînt informată din nici un punct de vedere, că nu am citit prevederile, dar sînt aproape hotărîtă **să mă duc să votez nu** (rîsete), pentru că nu – nici mie **nu îmi convine prevederea cu introducerea limbii maghiare în administraţie** – în drept...

Alături de acest motiv, a mai fost invocată neintroducerea votului uninominal. Un alt argument a fost acela al politizării Constituţiei, argument care s-a coroborat cu o apreciere negativă a campaniei de publicizare.

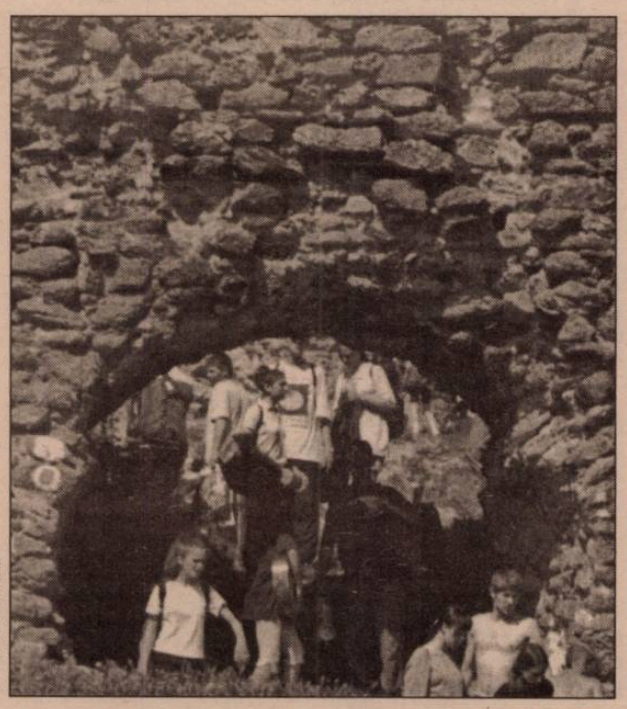

© S. Ivanoschi

● 2': Mă deranjează faptul că s-au cheltuit foarte mulţi bani, dar nu a fost clar spus ce prevede această C: *oameni, mergeţi la vot, dar nu ştiţi ce votaţi.*

● 3': Consider că **nu sînt suficient de informată** şi mi s-a părut absolut o prostie că nu s-a spus absolut nimic; decît anumite prevederi, cum a spus şi Maria: da, votaţi, duceţi-vă, pentru Europa, pentru copii, la-la-la, tot felul de chestii **siropoase.**

Cei care nu merg la vot (5 în total, 2 de la Liceul Economic şi 3 de la Şcoala Centrală) acuză, în cea mai mare parte, lipsa informaţiilor (trei), la care se adaugă nemulţumirea faţă de campanie.

● 5': Eu o să merg la vot şi, în proporţie de 80-90%, o să votez nu, pentru că nu sînt de acord cu multe din prevederile C; nu înţeleg de ce s-au investit atîţia bani aici cînd nu era necesar; nu înţeleg de ce ne trebuie nouă C mai europeană decît C europeană care nu există.

● AV: Da, încă.

● 5': Şi pe care Franţa, Germania se ceartă pe prevederi. Nu înţeleg de ce trebuie să avem o C europeană. Şi m-a deranjat foarte tare campania publicitară.(...)

● 2' : Trebuie să votaţi pentru că urmează campania electorală şi trebuie să iasă bine că s-a votat C; n-aţi votat, sînteţi fraieri.

Campania şi discursul media

Un alt punct de interes pentru cercetarea de faţă l-a constituit gradul de penetrare al campaniei publicitare care a însoţit R-ul. Aici a fost urmărită relevarea gradului de cunoaştere a campaniei, de influenţă a acesteia, precum şi aprecieri, pozitive sau negative, ale personalităţilor folosite în campanie, a mesajului şi, în general, a întregii strategii de publicizare a R-ului. Pentru asta, mai întîi am vrut să vedem dacă, ceea ce numeam mai sus ca fiind proces deliberativ s-a reflectat cumva la nivelul campaniei sau măcar la nivelul mediilor de informare. Astfel s-a dovedit faptul că această deliberare a fost însă fie una personală, fie una în care a fost implicată familia şi/sau grupul de prieteni, tuturor lipsindu-le senzaţia că în spaţiul public şi în mass-media ar fi existat un mediu deliberativ, mediu căruia ei i-au simţit acut lipsa. În general s-a dovedit că influenţa anturajului (a familiei şi a grupului de prieteni) este destul de mare, în ciuda faptului că de multe ori se neagă acest lucru susţinîndu-se că „pe mine nu m-a influenţat nimeni".

● 1: am discutat cu toată lumea. Adică eu am întrebat pe toată lumea pe care am prins-o: te duci la vot? de ce votezi aşa? Dar nu neapărat ca să îmi schimb eu părerea cît să aflu mai multe păreri. Prima persoană pe care am întrebat-o a fost tata, pentru că cu tata vorbesc foarte mult, apoi am întrebat-o pe mama, apoi am întrebat pe profesorul de la şcoala de şoferi, profesorii de meditaţii, pe cei de la şcoală, pe toată lumea. Şi prietenii mei. Deci, pe toată lumea. Şi am aflat păreri foarte diferite (...), dar nu m-a influenţat nimeni. Decizia o luasem înainte de a începe să discut cu ei. Apoi am vrut să văd ce cred şi alţii. Întîi am vrut să fie părerea mea. Asta cred eu şi apoi am vrut să văd ce cred alţii.

Fie că influenţa a fost resimţită ca atare „...asta, deci, a avut o influenţă foarte mare, discuţia de la ora de matematică...", fie că ea este difuză şi se materializează mai degrabă printr-o atitudine de toleranţă sau de intoleranţă, de deschidere sau de închidere, cert este că această influenţă există şi este puternică.

● 4: nu, dar e ceva de familie: mama nu suportă maghiarii, tata nu suportă ungurii.. dar nu, asta nu înseamnă că nu îi suport, că dacă mă întîlnesc cu un ungur, îi dau brînci pe stradă sau îl omor. Nu, dar pur şi simplu nu îi....

Influenţa media s-a dovedit a nu fi aşa de puternică precum anunţă anumite voci alarmate, cel puţin în ceea ce priveşte segmentul de populaţie vizat de eşantionul nostru. Ar putea fi însă vorba de un caz special,

dat fiind că aceşti tineri se află în faţa a două mari examene care le pot afecta viaţa, nerămînîndu-le astfel timp pentru a urmări mass-media. Oricum remarcaseră (în ordinea asta: de la televizor, Internet şi bannere) campania de publicizare a R-ului, pe care toţi, fără excepţie, o catalogaseră drept proastă. Cu toată slaba expunere la mass-media, cu toţii au declarat că puteau identifica ideea centrală a campaniei (care însă, nu era aceeaşi pentru toţi). Astfel, per total, 6 au spus că ideea centrală a fost *să mergi să votezi* ***da*** *pentru C*, 11 dintre ei au spus că ideea principală susţinută în campanie a fost aceea că *votarea C-iei = aderarea la UE*, unul a spus că ideea era că, *în general, este necesară o schimbare*, altul că *indiferent de rezultatul votului, populaţia are de pierdut*, ultimul afirmînd că *ideea principală a fost aceea de a fi mediatizată cît mai mult*. Rezultatele la întrebarea de mai sus sînt validate de faptul că au fost rugaţi să le scrie pe hîrtie şi nu să le spună cu voce tare tocmai pentru a nu apărea un efect nedorit de influenţare reciprocă prin false amintiri.

Deşi cunoşteau campania, nici unul dintre repondenţi nu a putut identifica o evoluţie a mesajului campaniei; faptul că spre sfîrşitul campaniei mesajul se schimbă parţial. În ultimele zile de campanie mesajul „veniţi la vot şi spuneţi da“ apare alături de mesajul „veniţi la vot“ (nu îl înlocuieşte, ci apar amîndouă). Interesant faptul că una dintre fete a remarcat o evoluţie în modalitatea de a face campanie: „şi tot înspre sfîrşit au început să facă publice anumite prevederi“. Întrebaţi punctual asupra diferenţei dintre cele două mesaje, cu toţii au fost de acord asupra faptului că al doilea mesaj era mult mai adecvat pentru o campanie pentru R. S-a dovedit chiar faptul că respectiva campanie a generat ceea ce Boudon numea efecte perverse. Deşi doar un subiect a declarat răspicat faptul că nu merge la vot din cauza campaniei, totuşi majoritatea a declarat că s-a simţit „împinsă de la spate“, „forţată“.

© D. Ştefan

● 2': Mă deranjează faptul că s-au cheltuit foarte mulţi bani, dar nu a fost clar spus ce prevede această C: *oameni, mergeţi la vot, dar nu ştiţi ce votaţi*. Trebuie să votaţi pentru că urmează campania electorală şi trebuie să iasă bine că s-a votat C; n-aţi votat, sînteţi fraieri.

● AV: şi asta te face pe tine să te duci sau să nu te duci?

● 2': În principiu **nu vreau să mă duc**, pentru că nu mi se pare normal să mi se dicteze ce să fac. Trebuie să votez **da** pentru C; **da** pentru ce?

Tot pentru a vedea cum a fost percepută campania, a mai existat o întrebare prin care li se cerea să o asemuiască cu o altă campanie de publicitate, oricare ar fi ea, şi să-şi argumenteze afirmaţia. Scopul era, pe de-o parte, de a vedea dacă o introduc în ceea ce generic se cheamă campanii sociale, sau, din contră, li se pare că a fost mai degrabă o campanie de marketing (eventual politic) şi, pe de altă parte, de a vedea care li s-a părut a fi trăsătura cea mai importantă a campaniei, cea după care ar face comparaţia. Aici răspunsurile au fost foarte interesante, dovedindu-se că elementele după care s-a făcut comparaţia au fost, în primul rînd, latura informativă a campaniei (în speţă, slaba ei pondere) şi, în al doilea rînd, senzaţia de măsură luată în caz de urgenţă.

● 7': ştiţi că a existat la un moment dat o campanie a Romtelecom. Cînd şi-au dat ei seama că începe **să scîrţîie situaţia** şi să... cred că se aseamănă foarte mult cu campania de promovare pentru R pentru că exact aceeaşi chestie; deci nu au fost informaţii. Totul a fost pe cuvinte frumoase şi pe... Pentru a impresiona audienţa, fără să reflecte adevărata situaţie.

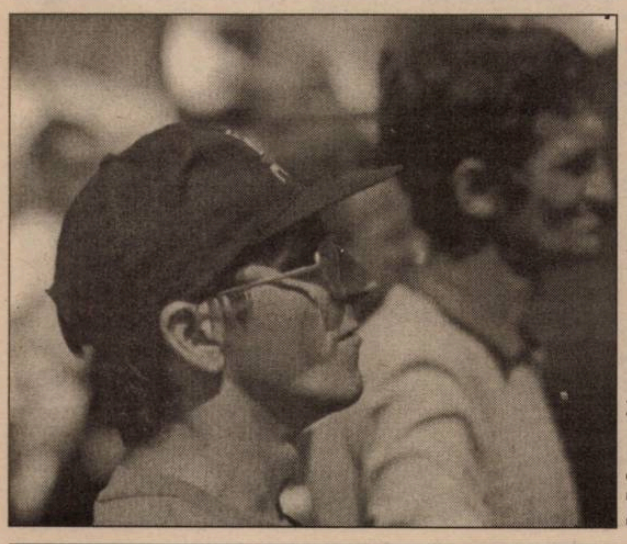

© S. Ivanoschi

În general însă, campania nu a fost plasată în sfera publicităţii pentru servicii (poziţia de mai sus a fost unică), ci în sfera promovării detergenţilor şi produselor cosmetice (săpunuri). Argumentul a fost din nou cel al informaţiilor scăzute, la care s-a adăugat lipsa de individualitate a produsului de publicizat.

● 4': a semănat cu campania la un săpun prost.
● 1': la un **produs prost**, de fapt.
● 4': da, chestia cu săpunul ieftin pentru că efectiv nu prea ai ce să spui despre acest săpun. Nu poţi să minţi chiar într-un mod flagrant şi atunci spui „Uite-l! E frumos! Cumpără-l!“

Din cele de mai sus se poate vedea şi faptul că nu au perceput campania ca fiind una adecvată evenimentului. În primul rînd s-a reclamat lipsa informaţiilor, în al doilea rînd faptul că personalităţile implicate în promovare nu erau relevante şi nu în ultimul rînd s-a vorbit despre o proastă gestionare a fondului de promovare pe principalele media. Ca elemente pe care ar fi trebuit să le aibă în plus respectiva campanie s-au numărat claritatea şi „dreptul la alegere“.

Toate aceste considerente despre campanie le-au avut de pe o poziţie de *outsider*, dat fiind faptul că nici unul dintre tineri nu s-a simţit „vizat“ de campanie. Chiar au afirmat că s-au simţit cu totul excluşi din acest joc de promovare a campaniei. Astfel că, atunci cînd în discuţie au revenit personalităţile implicate, dezaprobarea a fost totală. Trebuie spus de altfel că ambele discuţii au fost practic ritmate de leit-motivul „şi mai ales cînd îţi spune Andreea Marin!!!“. Interesantă mi s-a părut afirmaţia unui băiat căruia Emil Hurezeanu i s-ar fi părut potrivit ca personalitate, dar nu şi ca mesaj transmis. Astfel s-a ajuns la concluzia că deşi s-a încercat o segmentare a publicului larg în mai multe publicuri ţintă, totuşi faptul că nu s-a adecvat şi mesajul pentru fiecare din respectivele grupuri, ci doar personalitatea care a transmis mesajul, a făcut ca segmentarea publicului să rămînă doar un deziderat.

Acestea fiind concluziile lor, atunci cînd în final i-am rugat să schiţeze un portret-robot al persoanei/persoanelor vizate de campanie, răspunsul nu s-a lăsat mult aşteptat.

● 1': cetăţeanu' turmentat!
● 3': fotbalistul care bate în retragere, deci nu foarte tînăr.
● 8': Nicu!
● 1': sau Gicu!
● 4': da. Exact, e **Nicu**, adică **omul fără chip**. Am simţit că e o campanie fără chip. Pentru oameni fără personalitate care se lasă împinşi de mulţime şi atît.
● AV: ce înseamnă campanie fără personalitate? Că s-a adresat tuturor şi nimănui sau că s-a adresat unui om fără personalitate?
● 4': unui om fără personală.

Concluzii

Cu toate că, la finalul discuţiilor, nici unul dintre ei nu a declarat că şi-ar fi schimbat opţiunea iniţială, ci mai degrabă că şi-au întărit convingerile, cu toţii au declarat că ar fi fost necesare astfel de dialoguri prin care să se creeze un spaţiu deliberativ autentic atît în mass-media cît şi în întîlnirile publice sau chiar în şcoli (unde ceva se încercase, dar în lipsa unei înţelegeri profunde a prevederilor, rezultatul era nul). Oricum, este de remarcat faptul că tinerii manifestă o deschidere maximă la problemele de interes public, dacă acestea sînt cu adevărat dezbătute, şi o reticenţă, dacă nu chiar închidere, atunci cînd se încearcă manipularea lor, atunci cînd „li se dictează“.

* Cîteva cuvinte despre transcript: repondenţii sînt identificaţi prin numere, 1,2,3...12 fiind cei de la Liceul Economic, în vreme ce cei identificaţi prin numerele 1',2', ...8' sînt cei de la Şcoala Centrală. AV este moderatorul discuţiilor. Sublinierea prin folosirea opţiunii Bold ne aparţine şi este menită să scoată în evidenţă răspunsurile care ni s-au părut a fi relevante. Atunci cînd apar «(...)» este semn al faptului că în casetă nu a fost dat întreg citatul care apare în transcript (din motive evidente de spaţiu). Cînd apar în schimb «...», fără paranteză, ele marchează pauzele pe care le făceau repondenţii, pauze identificabile pe bandă.

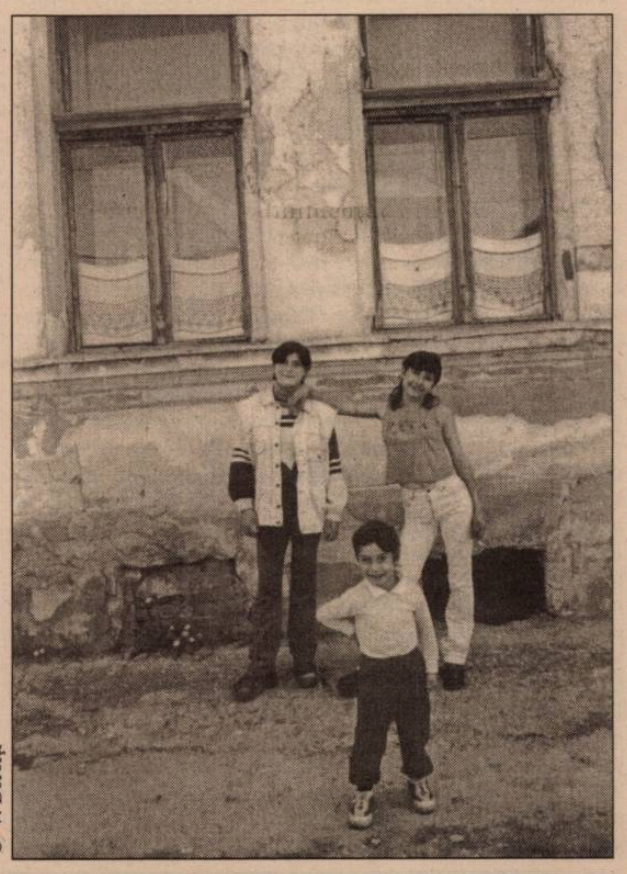

© V. Dorolţi

Anca MANOLESCU

Cuvînt, corp, pîine

Postul Crăciunului şi Ziua Naţională

Domnul Dan Matei Agathon – care voia să evoce Sighişoara medievală printr-un Dracula-Park – a adresat Televiziunii Naţionale un protest faţă de felul cum a fost evocată Ziua Naţională la emisiunea lui Stelian Tănase. Însă H.-R. Patapievici şi Adrian Cioroianu nu făceau decît să se refere acolo la felul în care puterea instalată organizase sărbătoarea. Organizatorii au dat şi oamenii (sărmani sau nu) au mîncat mulţime de cîrnaţi (şi sarmale, cred). Sărbătoarea a inclus un praznic politic de caritate prin care guvernanţii şi populaţia declarau, implicit sau explicit, că sărăcia şi foamea sînt teme importante în România de azi. Puterea dădea de la ea de mîncare, paternalist, recunoscînd astfel că nu e capabilă să pună pe picioare un stat destul de sănătos încît majoritatea oamenilor să-şi poată cîştiga singuri bunăstarea. Iar lucrurile se petreceau, observa H.-R. Patapievici, în postul Crăciunului. El nu judeca nici o clipă modul cum românii îşi trăiesc apartenenţa religioasă, ci doar faptul că ei recurg încă, în definirea identităţii naţionale, la materiale simbolice slab sau pasiv asumate. Spectacolul simbolic al Zilei Naţionale arăta în plus că, în România modernă, puterea copiază cu plăcere procedee de caritate tradiţionale, contrariind însă logica tradiţiei din care ele provin.

Simbolismul foamei

Nu am de mîncare, mi-e foame, a răspuns cineva întrebat de ce mănîncă, în post, bucatele cu carne de la sărbătoare. Cîndva, la începuturile monahismului, în secolele III-IV, în Egipt, foamea – spaimă continuă a mulţimilor – a fost folosită nu numai pentru consolidarea, prin gesturi de caritate, a puterilor instituite de tot felul; ea a fost folosită de asemenea pentru a semnifica şi a trăi un destin spiritual complet. În limba coptă, termenii pentru sărăcie şi foame, pentru săraci şi „cei înfometaţi" erau înrudiţi. Iar foamea, resimţită ca o ameninţare niciodată îndepărtată, a ajuns să simbolizeze însăşi starea de servitute, starea adumbrită a umanului. „Căderea", izgonirea din grădina paradisului însemnau exilul într-o condiţie a foamei şi a grijii perpetue de a o sătura. Or, ascetul care se stabilea în pustie, spune Peter Brown *(Trupul şi societatea)*, era un om decis să înfrunte această limită, atît de acut percepută, a condiţiei umane. El intra într-un pămînt absolut sterp, nesupus ritmului de fertilitate şi de uscăciune al pămînturilor din preajma Nilului care erau o imagine a ritmurilor firii, dar şi a amestecului de viaţă şi de moarte în care eşuase omul. Pustnicul, care îmbuca doar o dată pe zi, sau şi mai rar, cîteva fărîme de hrană uscată, atît cît să-şi poată susţine fizic rugăciunea şi concentrarea în contemplaţie, era un om care tindea să învingă această limită, să recupereze buna funcţionare a organismului uman din Paradis.

În *Apoftegmele Părinţilor pustiei* apare o temă ce va fi reluată de autori creştini răsăriteni şi apuseni: greşeala originară fusese o lipsă de discernămînt în ce priveşte hrana. „Adam a fost alungat din rai fiindcă a fost înşelat de mîncare", spune un avva în *Pateric*. Cuplul prim a ales un mod greşit de a mînca sau a tulburat raportul între hrana de tip divers, multiplu („pomii grădinii"), ce poate fi apucată şi consumată, şi hrana unitivă a „Pomului Vieţii", care e de contemplat şi de primit direct de la Creator. Ierarhia alcătuirii umane (trup, suflet, spirit) fusese astfel şi ea tulburată, dacă nu inversată: intelectul se anemiase în ceea ce era funcţia lui specifică (contemplarea strălucirii divine), mintea şi sufletul se împărţiseră, se orientaseră mai cu seamă spre polul „greu" al existenţei, „se umpluseră de materie". Într-un mediu nemonastic, cu ceva timp înainte de experienţa pustiei, în Alexandria secolului al II-lea, cultivatul Clement vorbea despre „limpezirea" fiinţei pe care o poate determina postul. „Postul goleşte sufletul de materie şi îl face, împreună cu trupul, limpede, curat, luminos pentru primirea adevărului divin." Postul face parte, o socoteau şi pitagoreicii şi neoplatonicienii, dintr-o disciplină de decantare a fiinţei, în care fiece nivel îşi regăseşte rostul în ansamblu, iar acesta devine pur, treaz, lucid, adică apt de a primi şi de a radia lumina adevărului. Asceţii din pustie luau acest efort ca program continuu de viaţă, dar el era propus, ceva mai cumpănit, de ritmul liturgic al Bisericii oricărui creştin. În ciuda înclinaţiei noastre de a citi postul şi asceza ca încercare de a „nega" trupul, textele spun că el era, dimpotrivă, inclus în tentativa de a reda fiinţei claritatea şi ordinea care o făceau aptă de adevăr şi de absolut. „Asceţii îi impuneau corpului restricţii severe din cauză că erau convinşi că îl pot duce foarte departe cu ei în marea, disperata lor încercare", spune P. Brown, aducînd drept ilustrare pasajul din *Viaţa lui Antonie*, unde se declară că figura exemplară a pustiei „primise în parte acel trup spiritual în care avea să se îmbrace la învierea morţilor." Se poate spune că postul nu făcea decît să resoarbă ceea ce era *inflaţie* a trupescului în economia fiinţei şi că, practicat fie în pustie, fie în ritmul liturgic al anului, el lăsa să apară teritorii, niveluri ale fiinţei pînă atunci acoperite de magma preocupărilor în acelaşi timp „grele" şi iluzorii, dispersante ce se manifestă în faptă, dar mai ales în gîndire. În *Apoftegme*, postul e socotit corelativ pacificării interioare, *isihiei*, iar cele două duc, împreună, spre „ascuţita vedere a ochilor lăuntrici". Postul contribuie la obţinerea unei vederi care descoperă că fiinţa umană, ca şi lumea de altfel, sînt mult mai bogate în ierarhia lor decît poate sesiza privirea curentă; e o vedere care, limpezită pînă la capăt, poate sesiza lumina transcendentă şi, în egală măsură, reverberaţia ei în receptacolul uman şi cosmic.

În sfîrşit, e de spus că postul şi iluminarea fiinţei, la care el colaborează, nu rămîn, în creştinism, ca şi în celelalte tradiţii, achiziţia individului izolat, o performanţă pe care n-o împarţi cu nimeni. Ascetul dedicat postului şi iluminării e privit, în societăţile tradiţionale, ca un fel de releu între comunitate şi plenitudinea divină. Realizarea lui personală aduce implicit beneficiu şi celorlalţi. Ţăranii egipteni luau nisip din urmele lăsate în deşert de cutare ascet şi le risipeau pe cîmpuri pentru belşug. Texte budiste spun călugărului că nu are dreptul la bolul de orez, dăruit de mireni, decît dacă se străduieşte, la rîndul său, să-şi facă bine treaba: să înainteze pe calea iluminării, iluminare din care poate decurge, pentru ceilalţi, veritabila compasiune şi asistenţă.

Noi nu mai trăim în lumi tradiţionale unde toată această simbolică a foamei şi a postului să ne fie la îndemînă, printr-o cultură religioasă general împărtăşită. Postul e respectat de persoane sau de comunităţi restrînse care îşi practică credinţa cu atenţie pentru toate rigorile ei. Toţi ne bucurăm însă de îmbelşugarea sărbătorilor, lucru de altfel perfect legitim. Dar nu mai sesizăm foarte bine şi nu mai aderăm la vasta logică a lipsei şi a plinătăţii pe care o presupun postul şi sărbătoarea.

Casa Pîinii

C. Walker Bynum, în *Holy Feast anf Holy Fast* („Sărbătoare şi post"), vorbeşte despre această temă în lumea medievală. Postul însemna a te uni cu lipsa, a interioriza un gol care cheamă şi face loc în fiinţă pentru prezenţa divină. Iar lucrul acesta nu era valabil numai ca practică a persoanei şi a comunităţii ecleziale, o practică de penitenţă şi de purificare, care pregătea trăirea sărbătorii. În comportamentul său religios, omul se simţea responsabil şi pentru regenerarea timpului, a ciclurilor lumii de către aceeaşi putere transcendentă. Postul Crăciunului a fost iniţial şi o perioadă de abstinenţă care însoţea epuizarea firii, o perioadă de „sacrificiu" oferită la sfîrşitul anului pentru ca el să fie înnoit, spune C. Walker Bynum. Nu e vorba aici de nici un fel de „religie naturală" (mă întreb dacă o fi existat vreodată aşa ceva într-un spaţiu tradiţional). Pur şi simplu, ordinea lumii, ordinea liturgică şi ordinea interioară a persoanei erau percepute în analogiile lor, fiind toate comandate, susţinute de acelaşi principiu şi deschise spre el. Poeţii liturgici ai Antichităţii tîrzii nu aveau nici o reţinere de a exprima mari-le evenimente ale traseului christic (coborîrea în lume, răstignirea, coborîrea în infern, învierea şi înălţarea dincolo de lume) printr-un fastuos simbolism „natural", vegetal. Iată un imn al învierii al lui Efrem Sirul (sec. IV): „Din înălţime s-a revărsat ca un rîu şi din Maria a ieşit ca o rădăcină/ De pe lemnul crucii a căzut ca un rod şi ca o pîrgă a urcat înapoi la cer" (*Imnele Învierii*, studiu introductiv şi trad. Ioan I. Ică jr, Deisis, 1999). Christos e torentul divin care determină, în solul lumii şi al inimii, o fertilitate transcendentă. Ploaie, sămînţă, rădăcină, rod, ofrandă ridicată la cer, el asumă tot ciclul vegetal, tot destinul lumii şi al omului pe care le restituie, în ansamblu, realităţii lor ultime.

De altfel, în *Evanghelia după Ioan* (6, 31-35), ni se vorbeşte despre hrana noastră cea mai comună din perspectivă inversată, transcendentă: aşa cum fusese dată şi mana în pustie, Christos e „Pîinea Vieţii" care coboară din cer. Adevărul, Logosul e hrană din care fiinţa poate gusta, pe care o poate asimila, cu care se poate uni; e o hrană care ne transformă în ea însăşi. Şi, pentru a o primi, e nevoie ca omul să-i facă loc înăuntrul lui, să-i fie realmente foame de această hrană, să trăiască foamea cu toate nivelurile fiinţei lui: spirit, suflet, corp. Logosul însuşi, atunci cînd se oferă omului, nu se sustrage exigenţei de a asuma nivelul uman cel mai „natural": corpul. Pentru a se oferi ca „Pîine a vieţii" transcendente, Christos se naşte la Betleem, în trup.

Şi aşa cum foamea ori ciclul creşterii vegetale pot sluji ca limbaj simbolic, *sînt* limbaj simbolic pentru evenimentele şi procesele spirituale, la fel geografia şi denumirile ei pot servi ca cifru simbolic pentru manifestarea Logosului în lume. Dacă El „întru ale sale a venit", cum se spune în Ioan 1, 11, asta înseamnă între altele că lumea, în toată alcătuirea ei, este limbaj simbolic pentru divin, că îi poate adăposti şi *desfăşura* sensurile, fără a le epuiza desigur, ori limita la nivelul ei. Într-o conferinţă despre „Fenomenologia miracolului" ţinută la New Europe College în martie 2000, în cadrul grupului de cercetare „Fundamente ale modernităţii europene", părintele André Scrima s-a referit în treacăt la sensurile îngemănate *inscrise* în numele Betleem. Dat fiind că în ebraică, ca şi în celelalte limbi semitice, consoanele sînt cele care alcătuiesc forma scrisă a cuvîntului, din acelaşi „corp" grafic se pot naşte, prin vocalizări diferite, termeni deosebiţi, legaţi totuşi, înrudiţi prin soclul lor de consoane. Dacă e citit *bet lehem*, Betleem înseamnă „casa pîinii"; dacă e citit *bet laham*, el înseamnă „casa cărnii, a trupului". „Nu inventez nimic", spunea André Scrima, „sensurile sînt înscrise acolo! Har Domnului, lucrurile acestea nu sînt evidente. Trebuie să le cauţi, să le descoperi eventual şi, dacă le descoperi, să te minunezi." Prin denumirea sa, locul unde se naşte Christos era deja pregătit pentru a primi Logosul divin, era deja adăpostul sensurilor lui ca „Pîine a Vieţii" şi Logos întrupat. Mai mult, sensurile îngemănate ale Betleemului vor fi dezvăluite şi puse în act, vor fi interpretate şi totodată *împlinite* de Iisus la Cină, atunci cînd, luînd pîinea rituală, el se oferă pe sine însuşi, pîinea transcendentă: „Iisus, luînd pîine şi binecuvîntînd, a frînt şi, dînd ucenicilor, a zis: Luaţi, mîncaţi, acesta este trupul meu" (Matei 26, 26; Marcu 14, 22; Luca 22, 19). Betleemul conţine *in nuce* jertfa de la Ierusalim, naşterea conţine *in nuce* actul pascal.

Sînt cele două locuri şi cele două momente în care, ca prin nişte porţi, Logosul coboară în lume şi urcă înapoi spre non-locul din care a venit.

▲

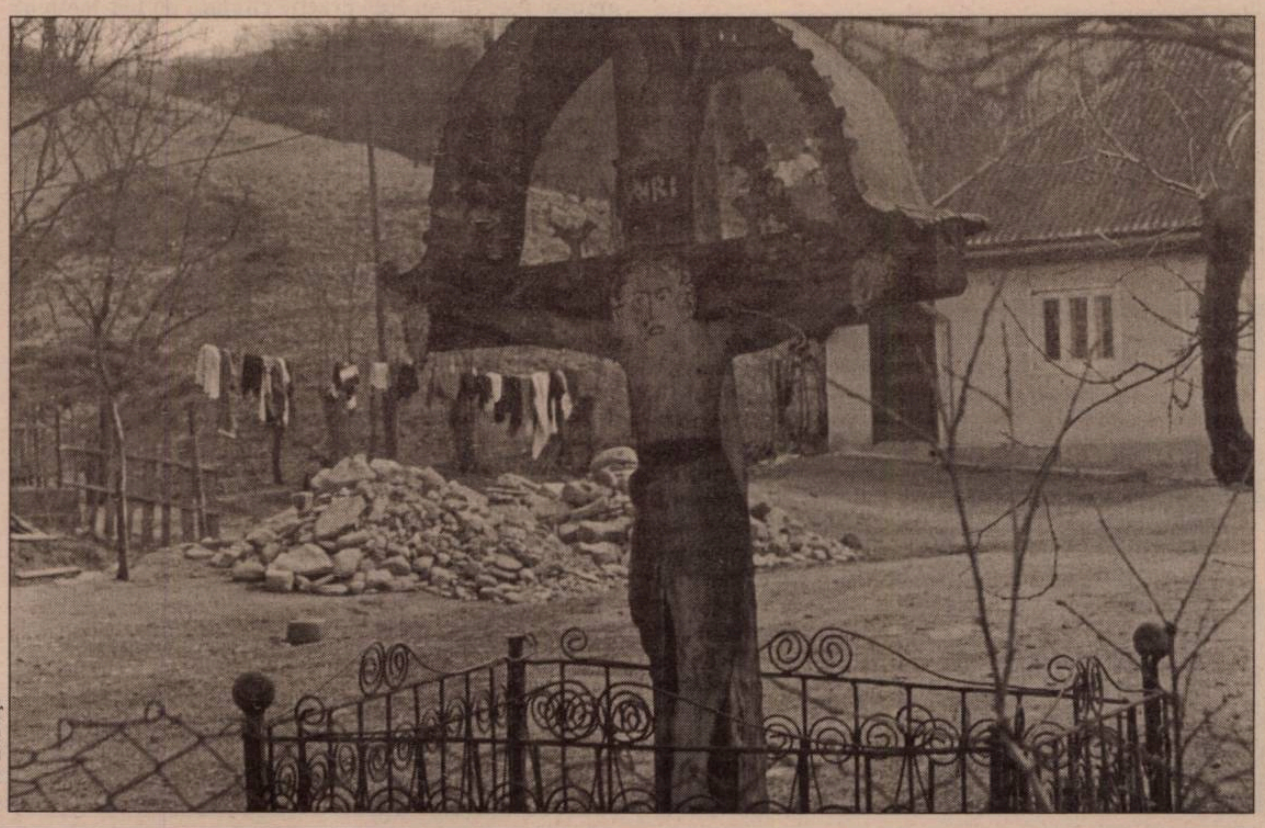

© V. Dorolţi

Magdalena BOIANGIU

Profesorii de istorie şi Holocaustul

– un seminar la Paris –

Programul modulului nu a prea lăsat loc pentru plimbare, deşi mulţi dintre cei 23 de profesori de istorie, prezenţi la seminarul *Cum să fie predată Shoah în şcoli,* erau pentru prima oară la Paris. Zilele de toamnă erau cu soare, drumurile ne duceau mereu prin centru, acolo unde tentaţiile de toate felurile sînt copleşitoare şi viaţa pare, sau chiar este, o continuă sărbătoare. Ziarele se arătau interesate de „noul antisemitism", dar cine vine la Paris ca să citească ziare?

Combinaţia dintre oraşul scăldat în lumină seara şi zilele dominate de cursuri şi dezbateri despre anii întunecaţi ai crimei planificate a fost în sine un examen: poate fi integrată într-o experienţă omenească normală, realitatea planului nazist de eliminare a unui popor prin anihilarea sa fizică? Confruntaţi cu dificultăţile, o seamă de organizaţii încearcă să facă faţă necesităţii. Pentru seminarul la care am fost invitată, s-a produs o mare concentrare organizatorică: Memorialul Martirului evreu necunoscut de la Paris, Centrul Contemporan de Documentare Evreiască (CDJC) din Franţa, cu susţinerea Grupului de acţiune internaţional pentru memoria Shoah „GAIS Task Force" şi a Ministerului Educaţiei Naţionale din România au colaborat pentru realizarea unei etape de formare a unor profesori români de istorie, în vederea elaborării metodicii de predare în şcoli a Shoah.

După cum se ştie, programa analitică din România a inclus relativ recent acest subiect printre obiectivele sale şi avînd în vedere, pe de o parte, prezenţa istoriei Shoah în dezbaterile politice ale prezentului şi, pe de altă parte, faptul că pe vremea cînd profesorii de astăzi erau elevi sau studenţi problema a fost ocultată, s-a impus necesitatea unui supliment de informaţie şi a unei incitări la reflecţie.

Predarea datelor despre Holocaust nu este o pedeapsă impusă elevilor români de inspectori răi din străinătate, care consideră că mareşalul Antonescu nu şi-a făcut lecţiile, ci doar o încercare de a pune în acord învăţarea istoriei cu realităţile, nu cu ideologiile. Aşa cum afirmă documentul emis de Şcoala Internaţională pentru studiul Holocaustului de la Yad Vashem, „Holocaustul, eveniment fără precedent, a contestat fundamentele civilizaţiei umane. Ne-a forţat să reflectăm asupra ipotezelor ce stau la baza discuţiei despre natura umanităţii şi a societăţii, a statului modern şi a responsabilităţii noastre de cetăţeni universali în exprimarea şi acţiunea de stopare a suferinţei nedrepte a oamenilor nevinovaţi de pretutindeni".

Permanenţa barbariei, a nedreptăţilor de toate felurile, a brutalităţii şi a aroganţei celor puternici faţă de cei slabi, nu numai că nu face inutilă memoria Holocaustului, ci dimpotrivă, o justifică. Ceea ce s-a întîmplat la mijlocul secolului trecut, la început în Germania, apoi în ţările aliate sau cucerite de ea, trebuie studiat pentru a înţelege care sînt condiţiile necesare şi suficiente pentru ca un număr semnificativ de oameni să suspende toate reflexele civilizate şi normele religioase şi, după ce au fost adoptate legile prin care sînt desemnate victimele, să se supună ordinului de a le persecuta, de a le tortura, de a le ucide, separat sau în grup, introducînd fiecare contribuţia sa personală de zel şi de fantezie. Care este momentul cînd ura exprimată prin pamflete şi eseuri – şi apărată de libertatea cuvîntului – legitimează acţiunea criminală apărată de samavolnicia tiranului şi de indiferenţa sau laşitatea majorităţii?

Este de presupus că după experienţa Holocaustului (sau Shoah, disputa terminologică are şi ea semnificaţia ei) evreii vor şti să se apere de repetarea a ceva ce ar putea să-i semene. Memoria Holocaustului devine importantă pentru ceilalţi, nu doar pentru urmaşii victimelor, în încercarea de a desprinde din multitudinea faptelor mecanismele apte să transforme o ipoteză ideologică într-o realitate sinistră. Există voci care consideră fie că Holocaustul e o invenţie, fie că totul e o exagerare a presei americane dominate de evrei, fie că evreii au pus la cale Holocaustul ca să obţină statul Israel, se aruncă afirmaţii de tipul „nu puteau să fie şase milioane de victime, din moment ce au rămas atîţia în viaţă", unii cred că s-a vorbit destul, alţii că s-a profitat destul şi mai există şi ascultători sofisticaţi care consideră negarea Holocaustului o afirmaţie „pertinentă" şi „savuroasă".

De aceea există oameni – şi nu neapărat evrei – gata să explice mereu şi mereu că asimilarea critică a acestei experienţe trecute este o garanţie pentru viitorul tuturor: într-o societate modernă, condiţia de majoritar sau cea de minoritar depinde de atîtea variabile, încît, pe termen lung, nimeni nu se poate considera la adăpost de tirania sau violenţa majorităţii.

În prima zi s-a vorbit despre cadrul general: de ce se insistă asupra unicităţii acestei crime (Georges Bensoussan, istoric, responsabilul departamentului editorial de CDJC), cum antiiudaismul şi antisemitismul din Europa secolelor XIX şi XX au făcut posibil „saltul calitativ" (Philippe Boukara, istoric şi jurnalist), cum era viaţa evreilor europeni înainte de Shoah (Henri Minczeles, istoric şi jurnalist), ce a fost plan şi ce a fost improvizaţie în executarea milioanelor de victime (Joel Kotek, istoric, responsabilul programelor de formare din cadrul CDJC, şi Maxime Steinberg).

E momentul să spun că Joel Kotek, tînăr şi foarte serios istoric belgian, amuzat de bancurile pe seama belgienilor, a fost dirigintele grupului şi a asigurat cu farmec şi cu fermitate disciplina şi libertatea dezbaterilor.

În convingătoarea sa demonstraţie, Georges Bensoussan a arătat că afirmarea unicităţii Holocaustului nu înseamnă negarea altor suferinţe, ci doar analiza contextului specific în care genocidul a fost considerat o terapie necesară refacerii organismului temporar bolnav al poporului german (înfrîngerea din primul război mondial). E periculoasă – atrăgea atenţia istoricul – tendinţa de a judeca evoluţia unui fenomen în funcţie de felul cum s-a terminat, nu e sănătoasă comparaţia altor crime în masă cu Auschwitz-ul: luată în serios, minimalizează alte situaţii tragice, transformă un pogrom sau un masacru cu doar cîteva mii de morţi într-un fapt divers derizoriu.

Analiza lui Joel Kotek şi Maxime Steinberg intră în inima proiectului hitlerist: în ce fel eliminarea – preconizată încă în *Mein Kampf* – a devenit exterminare, cum s-a ajuns la ordinele date pentru uciderea copiilor, trăsătură esenţială în concepţia autorilor pentru a diferenţia genocidul de masacre, de crimele în masă. „Nu vom înţelege niciodată cel de al doilea război mondial dacă vom uita că proiectul său a avut două obiective distincte: cucerirea spaţiului vital pe de o parte şi eliminarea evreilor din Germania cucerită de nemţi, pe de altă parte. Dacă Hitler a eşuat în realizarea primului său obiectiv, sîntem obligaţi să constatăm că a avut succes cu cel de al doilea, aşa cum a profeţit în ianuarie 1939, după Noaptea de Cristal. («În timpul vieţii mele, în timp ce duceam lupta pentru putere, profeţiile mele au fost adeseori ridiculizate, în special de poporul evreu. Cred că evreilor germani rîsul ăsta le-a rămas în gît» – Adolf Hitler, discurs din 30 ianuarie 1939). Idişland, inima iudaităţii europene, dacă nu a celei mondiale, nu mai există. Pentru totdeauna".

Zilele consacrate comunicărilor despre realităţile româneşti din perioada 1940-44 au degajat o tensiune implicită: Carol Iancu *(Iudaism şi antisemitism în România în secolele XIX şi XX),* Lya Beniamin *(Antonescu şi evreii),* Radu Ioanid *(Shoah în România)* au expus în sinteză datele şi concluziile formulate de aceiaşi autori în cărţile lor. Rezum: în România a fost adoptată încă înainte de guvernarea generalului Antonescu o legislaţie discriminatorie cu privire la evrei, populaţia evreiască a fost persecutată, în grade diferite, pe tot teritoriul României, pogromul de la Iaşi, lagărele din Transnistria, represaliile de la Odessa au fost executate şi de români şi morţii au fost evrei. Mulţi evrei din România au supravieţuit şi această realitate trebuie analizată tot în contextul situaţiei de atunci, ţinînd seama fireşte de implicaţia circumstanţelor. Unii s-au purtat bestial, alţii s-au mulţumit să ia bunurile celor care plecau spre moarte, mulţi au privit cu indiferenţă vînzoleala creată de deportări şi de rechiziţii, mulţumiţi că nu-i priveşte şi convinşi că ştiu ei conducătorii ceva de se poartă aşa. Unii au făcut tot ce le-a stat în putinţă să-i ocrotească şi să-i salveze pe oamenii – cunoscuţi sau nu – supuşi unui tratament barbar. Omenia era posibilă, au demonstrat aceşti „drepţi ai popoarelor" români. Au fost demnitari şi oameni simpli, în sensul că societatea nu-i dotase cu vreo misiune specială, femei şi bărbaţi cu instrucţie superioară sau analfabeţi, şi înalta calitate a compasiunii lor este o altă contribuţie la istoria contradictorie a acelor ani. Toate sînt adevărate, şi morţii, şi viii, şi brutalitatea, şi compasiunea. Adevărul istoric nu rezultă din adunări şi scăderi succesive, ci din expunerea tuturor circumstanţelor evenimentelor de atunci. Prezenţa martorilor supravieţuitori, într-una din zilele seminarului, a dovedit încă o dată cît de complexă e relaţia între biografiile individuale şi paragrafele de manual. Trei bărbaţi în vîrstă au făcut efortul să rememoreze cîteva zile din adolescenţa lor şi strădania de a reţine lacrimile, de a stăvili avalanşa imaginilor atroce, combinată cu dorinţa discursului coerent, a avut un efect straniu: oamenii vor să uite acel trecut şi acel trecut doare ca şi cum s-ar fi întîmplat ieri, oamenii vor să-l înscrie în scurgerea unei vieţi, dar întîmplările de atunci nu se lasă aliniate.

Alina Cozma, doctorand la Universitatea Liberă din Bruxelles, a prezentat o comunicare despre „Viziunea despre celălalt în România contemporană". Ziarul *Evenimentul zilei* a anunţat că noul lider al conservatorilor britanici, Michael Howard, este evreu din România şi cititorii au fost invitaţi să spună ce cred. Aceste opinii au fost studiate şi orînduite de Alina Cozma. Sigur, datele expuse de ea nu au valoare statistică, la ziar scriu anumiţi oameni: cei ce „ştiu" şi ceea ce li se ascunde, cei care vor să-i influenţeze pe neştiutori. Dar multitudinea opiniilor despre evreii manipulatori ai complotului mondial are de ce să ne pună pe gînduri. E greu de crezut că mormanele de cadavre descărcate din trenul morţii în gara de la Podul Iloaiei îi înfăţişează pe stăpînii lumii. Dar nu e imposibil de afirmat cu patima pusă de oameni cînd au de demonstrat un fals că acele cadavre nu au fost decît o justă pedeapsă pentru relele făcute de Rotschild şi de Troţky. Nu există o legătură directă între Holocaust şi ce cred cititorii *Evenimentului zilei* despre evrei sau despre acţiunile guvernului Antonescu. În volumul de documente pus la dispoziţie de organizatorii seminarului sînt reproduse caricaturi antisemite din presa românească de la sfîrşitul anilor '30. Eu nu le-am găsit hazul, dar ele nu au fost făcute pentru a stîrni haz, ci pentru a direcţiona mînia împotriva celor denumiţi de clasic „lipitorile satelor", deveniţi între timp şi „paraziţii oraşelor". Nu caricaturile i-au înarmat cu bîte pe făptuitorii pogromurilor, dar atmosfera generală creată de pamfletele scrise şi desenate a contribuit la indiferenţa unui număr mare de oameni faţă de crimele perpetuate la vedere.

Parcursul de la concepţiile rasiste, xenofobe, antisemite la crimă prezintă variante diferite în funcţie de ţară, tradiţii, guvernare, persoană. Într-una din zilele seminarului s-a analizat contribuţia guvernului de la Vichy, a Franţei lui Pétain, la eliminarea fizică a evreilor (Anne Grynberg, profesor la INALCO – „Regimul de la Vichy", Claude Singer, responsabil al serviciului pedagogic – „Vichy şi evreii"). Nici în Franţa, drumul spre adevărul acelor ani nu a fost fără obstacole: în primii ani de după război, armata germană, Gestapoul au fost declaraţi singurii vinovaţi pentru deportarea şi uciderea evreilor. Treptat, Franţa rezistenţei şi a eroilor a început să coabiteze în conştiinţa colectivă cu Franţa colaboraţioniştilor şi a delatorilor, contemporani cu marea majoritate lipsită de ambiţii eroice. Mulţi s-au simţit stînjeniţi cînd preşedintele socialist Mitterrand a pus o coroană de flori la mormîntul lui Pétain, învingătorul de la Verdun, apoi şef al regimului de la Vichy, regim cu responsabilităţi dovedite în persecutarea şi deportarea evreilor. Preşedintele de dreapta, Chirac, a elaborat o declaraţie oficială prin care statul francez de astăzi se desolidarizează de acţiunile statului francez de atunci. Prezentul din 2003 – incendierea unei şcoli evreieşti, profanarea cimitirelor – îşi pune pecetea şi reorientează discuţia despre trecut. Despre legătura dintre prezent şi trecut au vorbit Edgar Reichman (scriitor şi gazetar român din Franţa) şi Naama Shik Eitan, de la Muzeul Yad Vashem din Ierusalim, producînd cîteva mărturii de neuitat ale celor care s-au întors.

Seminarul s-a ferit de trasarea de paralele şi de sublinierea unor similitudini, s-a discutat mult despre metodica predării (Claude Singer, Stephen Feinberg, directorul departamentului educaţiei de la Muzeul Holocaustului din Washington): cum să le explici copiilor grozăvia, fără a le arăta pozele cu adevărat îngrozitoare, care i-ar putea marca, fără a le stimula imaginaţia în materie de oroare?

Pentru profesorii doritori să ştie mai mult despre subiectul inclus în programa lor analitică, seminarul a fost fără îndoială util; chiar şi cei dispuşi să audă orice pentru a vedea Parisul au intrat în contact cu realităţi care i-au pus pe gînduri; iar cei care „ştiau" că Holocaustul e o invenţie utilitară au plecat cum au venit, transportînd în bagajele lor lumea mărginită cu ziduri, stavile pentru cunoaştere, înţelegere, compasiune. Asemenea celule există în toate societăţile, din toate continentele. Pericolul apare cînd imunitatea organismului sănătos scade (din neatenţie, din sărăcie, din prea multă prostie sau din prea multă inteligenţă) şi boala se răspîndeşte dincolo de ziduri.

Terminologie

Shoah – Şoa (ebr.) – literal „catastrofă". Genocidul evreilor europeni din timpul celui de-al doilea război mondial. *(Dicţionar enciclopedic de iudaism*, Editura Hasefer, 2001)

Holocaust – holocausturi s.n. (în Antichitate) Jertfă adusă zeilor, în care animalul sacrificat este ars în întregime. Fig. – Ofrandă, sacrificiu. (DEX – Editura Academiei, 1975)

Anglo-saxonii preferă cel de-al doilea termen, care din cauza implicaţiei de jertfă este respins de cei care l-au adoptat pe primul. Dar şi implicaţia de „simplă" catastrofă pare că minimalizează dimensiunile iudeocidului.

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Θεσσαλονικη, anul 44

Palmares

● **„Alexandrul de Aur“: *Poslezdnii Poezd* (Rusia)**
● **„Alexandrul de Argint“: *Il dono* (Italia)**
● **Cea mai bună regie: *Ana y los otros* (Argentina)**
● **Cel mai bun scenariu: *Gamilia Narki* (Grecia)**
● **Cea mai bună actriţă: Dorota Nvotova (Cehia)**
● **Cel mai bun actor: Mario Kubas (Cehia)**
● **Cea mai bună realizare artistică: *Danehaye Rize Barf* (Iran)**

A patra oară la Festival, a cincea la Salonic. Sper că nu v-aşteptaţi să vă spun – iar! – cum e oraşul, cîte pisici am întîlnit, ce am mîncat, cu cine m-am culcat, şi unde (în camera de hotel always!) *ş.a.m.d. Nu; cu riscul de-a vă indispune, o să vorbesc* numai *despre filme, autori, retrospective.*

Dar mai întîi, o mică punere în situaţiune (totuşi): ce s-a schimbat la Salonic...

Ce s-a schimbat la Salonic

S-a schimbat vremea.

Pînă anul acesta, festivalul se ţinea în prima sau a doua săptămînă a lui noiembrie. Am amintiri exaltante ale unor plimbări prin cartierul vechi cu străzi în pantă şi pisici la fiecare colţ, prin pieţe cu miros de măsline şi peşte, pe faleza înţesată de cafenele – numai în tricou! Duse sînt vremurile alea... În 2003, festivalul decalîndu-se cu două săptămîni (sfîrşit de noiembrie), a fost o singură amiază cu soare, dar şi pe aceea am petrecut-o – puneţi-o pe seama perversităţii de cinefil – într-o sală obscură văzînd un film *(Depuis qu'Otar est parti* – dar despre el, mai la vale). În rest, a plouat.

Şi-a plouat.

Şi-a plouat.

Şi a plouat *şi* cu filme bune...

Filme bune

Excepţie făcînd palmaresul (vezi chenar), au fost o grămadă. În orice caz ştiu că, dac-aş fi ratat această ediţie a Salonicului, nu mi-aş fi iertat-o niciodată!

În primul rînd, 4 (patru) din cineaştii mei preferaţi – Otar Ioseliani, Wong Kar-wai, Joao Cesar Monteiro şi Shinya Tsukamoto – erau onoraţi prin retrospective. Ioseliani era prezent chiar în carne şi oase (fiind preşedintele juriului), din partea lui WKW a venit operatorul său fetiş, fabulosul Chris Doyle, în timp ce Tsukamoto a rămas în Japonia (îl cunoscusem, oricum, la Festivalul de la Londra), iar Monteiro, cum ştiţi, stă de vorbă cu marchizul de Sade şi Nosferatu într-un loc care, nu mă-ndoiesc, pentru ei este Raiul;-)

Recordaçoes da casa amarela / Amintiri din casa galbenă – filmul acestuia din 1989 – a fost, cu siguranţă, unul din cele mai frumoase. Şi, ca toate filmele frumoase, nu poate fi povestit – trebuie văzut (poate la Festivalul Transilvania?). Tot ce pot spune este că alter ego-ul lui Monteiro, don Joao de Deus, se-ndrăgosteşte de fata patroanei pensiunii unde locuieşte; se furişează în baia comună după ce aceasta s-a scăldat îndelung, bea cu delicii apa lăsată în cadă, descoperă între dinţi un fir pubian – şi desigur (dar asta vedem abia într-un film ulterior, *A Comedia de Deus*, 1995) îl prinde în „pubectar“. Dar asta nu-l împiedică să flirteze, galant, cu prostituata adăpostită de aceeaşi patroană şi, atunci cînd aceasta moare pe neaşteptate (un avort), să-i cotrobăiască prin cameră în căutarea banilor. Îi va găsi, din fericire, într-o păpuşă de cîrpă şi, cuprins de-un elan erotic & proxenetic, se va duce cu ei la fata iubită ca să-i propună „marea aventură“! (Am uitat să vă spun: „la belle dame sans merci“ lucrează la poliţie şi cîntă la flaut (Schubert), iar gurile rele spun că obişnuieşte să cînte şi la cu totul alte „flaute“, ale unor bărbaţi în viaţă...) Scena seducţiei „amazoanei muzicale“ este un moment de antologie comică – plin de mierea zaharisită a discursului amoros şi de tremoloul afanisit al gesturilor retro. Numai că apariţia intempestivă a mamei patroane pune capăt acestor transporturi; don Joao rămîne fără bani, dar cu sutienul Dulcineei în chip de gaj nesperat...

Cu totul diferite „transporturile“ erotice ale personajului din *Tokyo Fist* (1995) al lui Tsukamoto: pentru a-şi recuceri soţia, care-a zburat din confortabilul cuib conjugal în văgăuna sordidă a unui boxer, un funcţionar corect (Tsukamoto *himself)* se apucă de pugilism. Ca şi în filmul care l-a consacrat, cultissimul (în Japonia) *Tetsuo* (1989) – inventar isteric al tuturor trucurilor filmelor SF-de groază-catastrofă derulate de repede-înainte –, *Tokyo Fist* îşi găseşte un sens în propriile excese şi-n derapajul sistematic în zona absurdului: sîngele ţîşneşte, în final, mai ceva ca la Tarantino, „mutaţiile“ anatomo-tehnologice devin, din şocante, normale, iar „regăsirea fericirii“ în cuplu primeşte, la sfîrşit, toate semnele de exclamaţie pe care trecerea de la grotesc la gotic şi-napoi la *Gemütlichkeit* le poate permite! (!!) Singular şi excentric, cu siguranţă „defect“, Tsukamoto se dovedeşte o mixtură imprevizibilă de Coeni, Cronenbergi şi Cameroni porniţi în căutarea unui Buñuel mut & andaluz.

WKW („sigla“ învederată pentru Wong Kar-wai) a fost prezent cu toate filmele sale, scurt- şi lungmetraje reunite. Ce nu ştiam: că reclama *Lacoste* (un El & o Ea pe-un vapor într-o vagă Veneţie, cu perdele fluturînd şi-un refren obsedant à la *In the Mood for Love)* nu este doar o imitaţie „în stilul WKW“, ci chiar WKW-*made*! Ce nu văzusem: primul lungmetraj – *As Tears Go By* (1988) –, *„gangster movie“* combinat cu *„love story“*, fascinant pentru amatorii de WKW pentru că rudimentele stilului sînt deja acolo (filmări „descompuse“ pentru scenele de bătaie, *„cover“*-uri pop – „Take My Breath Away“! – pentru cele de amor); splendidul clip *Six Day War* (2002) pentru DJ Shadow – hipnotic, în culori tari şi racord prodigios imagine-sunet; *The Follow* (2001) – clipul pentru BMW, cu Clive Owen, Forest Whitaker şi Mickey Rourke: oarecare; şi două documentare, nu de, ci despre: WKW *(Buenos Aires Zero Degree*, 1999 – „making of“ al lui *Happy Together*, inestimabil pentru a înţelege *ce* vedea WKW în locaţiile filmului: diferenţa dintre „realitatea“ (banală) şi „transfigurarea“ ei (senzuală) este frapantă!; şi Chris Doyle (*Stirred Not Shaken*, 2001 – pasionantă incursiune în mintea, lumea şi alcoolurile (!) unui operator de geniu).

Documentarele despre WKW şi C.D. au mai avut un rol: acela de a demonstra că, în materie de Cinema, *nu există reţete*: WKW (dar şi Doyle) sînt adepţii spontaneităţii, ai intuiţiei şi improvizaţiei – de aceea un film de WKW are o gestaţie exasperant de lentă, iar *deadline*-urile pentru festivaluri, niciodată respectate!; Ioseliani, pe de altă parte, practică un cinema îndelung elaborat, cu sute de pagini de *storyboard*-uri şi minime intervenţii pe platou: ca şi la Hitchcock, filmul este deja gata atunci cînd se strigă „Motor!“, iar maestrul georgian şi-a impus să nu repete *nici măcar un singur plan* în interiorul unui film!! Ei, şi? Oricît de diferite metodele, rezultatele sînt egal de entuziasmante: revederea lui *Ashes of Time* (1994, „melodrama kung-fu“ a lui WKW care anticipează în multe privinţe – stilistic, şi nu numai – *Eroul* lui Zhang Yimou) şi a lui *La chasse aux papillons* (1992, poate cel mai frumos film al lui Ioseliani, cu care am deschis – în 1994 – „Clubul cinefililor“ de la Institutul Francez, „naş“ fiind însuşi „cet immense cinéaste“ – cum îl numeşte revista *Les inrockuptibles)* au fost tot atîtea momente de jubilaţie venind din partea a doi cineaşti profund diferiţi, pe care totul îi desparte şi care-i unesc pe cinefili în aceeaşi fervoare.

Cea mai frumoasă descoperire a Salonicului 2003 se leagă, într-un fel, (şi) de Otar I.: este vorba de filmul *Depuis qu'Otar est parti*, debutul tinerei Julie Bertuccelli care ar fi trebuit să fie în competiţia oficială dar care, din cel puţin două motive, n-a fost: Julie B. a fost asistenta lui Otar I., iar filmul – care se petrece în Georgia – se numeşte cum se numeşte. Un film la care nu-ţi poţi reţine lacrimile, deşi făcut cu o discreţie şi o pudoare venite parcă din alt timp. Trei generaţii de femei – bunica (interpretată de Esther Gorintin, o actriţă de 90 de ani!), mama şi fiica; fiul preferat, plecat în Franţa (Otar din titlu), moare într-un accident; mama şi fiica nu se pot hotărî cînd, şi dacă, să-i spună bătrînei cumplita veste, aşa că prelungesc visul acesteia scriindu-i scrisori ca din partea fiului pierdut... O temă (a Memoriei, pînă la urmă) foarte asemănătoare cu aceea din *Good Bye, Lenin* – dar trebuie să vedeţi (unde? poate (tot) la TIFF-ul de la Cluj, sau la următoarea „Sărbătoare a filmului francez“) ce poate să facă Julie Bertuccelli din această poveste, cu cîtă delicateţe pune accentele şi apasă – ca la clavecin – emoţiile pentru a realiza de ce filmul franţuzoaicei este cîteva clase peste multipremiatul film german.

*Joao Cesar Monteiro, **A Comedia de Deus***

Dar filmul lui Bertuccelli nu a fost singurul care putea fi inclus în competiţie; *Furia* lui Radu Muntean este altul... Ceea ce mă face să vorbesc, în continuare, despre

Nedumeriri, exasperări, anecdote

Furia a fost plasat în secţiunea (la care grecii ţin foarte mult altminteri) „Balkan Survey“, alături de *Niki şi Flo* al lui Pintilie, de foarte simpaticul scurt-metraj *Poveste de la scara C* al lui Cristian Nemescu şi de inevitabilul *Uzak* al turcului Nuri Bilge Ceylan (văzut şi la DaKINO). N-am reuşit să aflu de ce: fiind un film de debut, era de datoria selecţionerilor să-l pună în competiţie. Dar tot e bine că s-a văzut la Salonic (unde *Maria* lui Netzer nu a fost invitat!) şi, mai ales, că a declanşat, la finalul celei de-a doua proiecţii, discuţii interesante – concluzia fiind că tocmai finalul „deschis“, care nu a plăcut unora, te pune pe gînduri şi-ţi rămîne în memorie.

Exasperări: filmele din toate secţiunile erau trecute, în program, cu titlul original, urmat de cel grecesc... Pas' de te descurcă, în aceste condiţii, cu peliculele: iraniene (la fel de inconturnabile precum tusea iarna), kazahstane, kirghistane, uzbece & tadjice (acestea, incluse în programul denumit – pompos – „Stelele stepei“), ba chiar şi cu filmele lui WKW, purtînd inconfundabilele titluri *Duo Luo Tian Shi, Dong Xie Xi Du, Wong Kok Kar Mun, Chong Qing Sen Lin* sau *Chun Guang Zha Xie*... (Vorba bancului: mama e chinezoaică, tata japonez *& I'm a bit confused.)*

Altă exasperare: „uşierii“, care nu te-ar lăsa în sală nici morţi decît cu 10 minute înaintea unei proiecţii! N-am reuşit să-nţeleg niciodată raţiunile acestei măsuri; la *Reconstruction* al danezului Christoffer Boe – un debut foarte zgomotos în maniera lui Lars Von Trier (din *Europa)* & Tom Tykwer; în orice caz, un talent de urmărit –, a fost rupere de nervi & haine ca să pătrunzi în sală...

Anecdote: Ioseliani, „certîndu-i“ pe greci – la conferinţa de presă – că de la ei ni se trage totul: Supereroul care salvează de unul singur Lumea (Prometeu) a ajuns modelul standard la Hollywood (Schwarzenegger); „Grecii au molipsit cinema-ul american“, a zis Ioseliani... Ghinion, în transcrierea apărută a doua zi în ziarul festivalului şi în comunicatele de presă, Schwarzie devenise... Şevardnadze! Apoi, cînd a prezentat ceilalţi membri ai juriului (un elveţian, o rusoaică, un englez, un chinez, un egiptean şi – fireşte – un iranian), Ioseliani nu s-a putut abţine să remarce: „Vă daţi seama cît de bine ne-am înţeles!“ Chris Doyle, urcînd pe scenă pentru a-şi lua un premiu omagial: „Am fost avertizat că va fi o zi groaznic de grea – dar nu ştiţi cum arată o zi de filmare cu WKW!“ În fine, la sfîrşitul ceremoniei, un grup statu(t)ar grec – probabil, „intermitenţi“ locali – a desfăşurat un *banner* şi-a început să strige sloganе, spre nedumerirea străinilor prezenţi... Bieţii de ei: să nu fi aflat că, pînă şi la manifestaţiile altermondialiste, anti-capitaliste şi pro-sindicaliste, limba de comunicare rămîne – totuşi – engleza?

Filme premiate

Poslezdnii Poezd (Ultimul tren) al rusului Alexei Gherman Jr. (aţi ghicit, fiul lui Alexei Gherman Sr.): parabolă în alb-negru despre absurditatea războiului, frumos filmată (oarecum à la Bela Tarr), dar care putea fi făcută şi acum 30-40 de ani: nimic nou (pe frontul de Est)! *# Il dono (Darul)* al italianului (cu nume foarte sonor) Michelangelo Frammartino: regizorul s-a declarat un admirator al lui Ioseliani, dar filmul lui a fost „cel mai iranian film european“ văzut vreodată! *# Ana y los otros (Ana şi ceilalţi)* al argentiniencei Celina Murga: Ana se-ntoarce în orăşelul copilăriei, se plimbă alene printre „ceilalţi“ şi caută (nu se ştie ce) tot filmul... *# Gamilia Narki (Total căsătorită)* al grecului Dimitris Indares: cei „şapte ani de căsnicie“ nu sînt uşori nici la greci... *# Danehaye Rize Barf (Micuţii fulgi de nea)* al iranianului Ali Reza Amini: *oops*, cum de l-am ratat?!

Filme proaste

Unu', da' „bun“ – *Twentynine Palms* al francezului Bruno Dumont (autor, cîndva, al excelentelor *La vie de Jésus* şi *L'Humanité*): un El american & o Ea rusoaică explorează deşertul american călcînd pe accelerаţie, pe nervi & pe limba franceză şi calchiind – fără să ştie – *Zabriskie Point, Gerry* şi *The Brown Bunny*; sex în toate poziţiile, incomunicare, animalitate, „Primal Scream“ şi plictis de 119 minute; regizorul ne-a avertizat: „Nu veţi vedea un film, ci o *experienţă cinematografică!*“ Am fi preferat totuşi un film.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

În contra „nesimţirii metafizice“...

Dezlănţuirea memorialistică de după 1989 a fost echivalată (cantitativ) doar de restituirea literaturii religioase sau cu pretext religios. Editura Harisma (devenită Anastasia) a publicat nenumărate volume teologice, de la Vladimir Losski, Nicolae Berdiaev, Jean Danielou, Martin Buber la arhiepiscopul Paul al Finlandei, Părintele Galeriu, Paul Evdokimov sau Maica Alexandra. La Humanitas apare în continuare (sper) colecţia de spiritualitate universală „Terra Lucida“ (coordonată de Andrei Pleşu) ce prospectează „un ţinut intermediar, un istm între universul vizibil, al omului, şi universul transomenesc şi transvizual, al ierarhiilor cereşti“. Editura Sophia vine din urmă cu o ofertă deja substanţială. Prin ce se deosebeşte, în această abundenţă, noua colecţie apărută în primăvara acestui an la Humanitas şi coordonată de una dintre cele mai aplicate cercetătoare în antropologie religioasă de la noi, Anca Manolescu, autoarea unei cărţi de referinţă despre simbolistica spaţiului în Răsăritul creştin. La o primă vedere, prin trei lucruri: în primul rînd, chiar prin concepţia ecumenică, reunind voci singulare ale creştinismului răsăritean, dar şi ale spiritualităţii creştine occidentale; în al doilea rînd, prin condiţia *directeţii* mesajului transmis: texte din sfera „înţelepciunii şi credinţei“ ce pot fi „gustate“ de un public divers, tocmai fiindcă vorbesc „în numele unei *experienţe personale* şi au, de aceea, simplitatea, precizia şi prospeţimea unei cunoaşteri vii“; în al treilea rînd, e vorba de texte scurte, de dimensiunile colecţiei de filozofie coordonate de Sorin Vieru („Marile cărţi mici ale gîndirii universale“). Ecumenismul, directeţea şi scurtimea textelor sînt cele trei criterii, iar alegerea textelor de către Anca Manolescu (participantă directă la grupul „Rugului Aprins“, exegetă a lui Guénon, Henry Corbin şi André Scrima şi, nu în ultimul rînd, una dintre cele mai aplicate „divulgatoare“ ale problemelor religioase şi în limbaj jurnalistic) e una dintre condiţiile de autorizare ale colecţiei.

● **Simone Weil, *Greutatea şi harul*, trad. şi prefaţă de Anca Manolescu, Humanitas, 2003.**

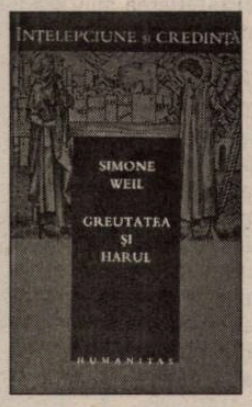

„Fecioara roşie“, cum a fost numită Simone Weil de directorul de la École Nationale Supérieure la examenul ei de absolvire, a fost – ca gîndire, asumare de sine şi de ceilalţi, ca traseu spiritual – un personaj extrem. În *Autobiografia spirituală* – reluată de Anca Manolescu în prefaţa volumului de faţă, tradus pentru a doua oară în românește – Simone Weil, această „Antigonă“, cum singură se numeşte, credea că „orice fiinţă umană, chiar dacă facultăţile ei naturale sînt aproape nule, pătrunde în acea împărăţie a adevărului rezervată geniului, cu condiţia să dorească adevărul şi să facă neîncetat un efort de atenţie pentru a-l atinge“. *Greutatea şi harul* reprezintă o selecţie a filozofului Gustave Thibon (prezent şi el în colecţia „Înţelepciune şi credinţă“ cu exaltanta *Ignoranţă înstelată*) din cele unsprezece *Caiete de la Marsilia* ale Simonei Weil. Cei doi termeni între care oscilează definirea fiinţei umane la această gînditoare intransigentă şi puţin înţeleasă, ce-şi definea relaţia cu lumea în termenii unei „probităţi intelectuale absolute“ sînt deopotrivă definiţi. Mecanica umană şi mecanismul compasiunii, harul-excepţie şi gravitaţia sînt mişcări naturale ale sufletului sau trupului care trebuie înţelese în dinamica lor omenească. Relaţiile analogice, consonanţele, uniunea contrariilor sînt subiectele spirituale ale uneia dintre cele mai paradoxale gînditoare mistice (dar, în afara îndelungatei tradiţii de mistică „umedă“, revelatorie, de care pomeneşte, plastic, prefaţatoarea), pentru care harul dăruit e direct (?) proporţional cu dificultatea dobîndirii lui: „A afla o dificultate extraordinară în împlinirea unei acţiuni obişnuite e o favoare pentru care trebuie să fii recunoscător. Nu trebuie să ceri dispariţia acestei dificultăţi; trebuie să implori harul de a o utiliza.“

● **Tito Colliander, *Calea asceţilor (O călăuzire în viaţa duhovnicească)*, trad. de Măriuca Alexandrescu, Humanitas, 2003.**

Finlandezul Colliander este considerat drept unul dintre cei mai importanţi interpreţi ai viziunii greco-catolice în literatura finlandeză. Născut la St. Petersburg, Tito Colliander a emigrat în Finlanda, în 1930, unde a fost profesor de istoria artei şi spiritualitate creştină. Această întîlnire între artă şi religie din profesiunea de credinţă a filozofului a fost dublată de întîlnirea între ortodoxie şi spiritul greco-catolic, perceptibilă şi în succintul manual de iniţiere în viaţa spirituală creştină *Viaţa asceţilor*. Pornind de la „începutul hotărîrii“, aşezarea în orizont spiritual, Colliander face apel la Sfinţii Părinţi, la Evanghelii şi Noul Testament pentru a descrie „lupta tăcută şi nevăzută“ care „se poartă pe de-a-ntregul în inima noastră, în tăcere, în adîncul sinelui nostru“, calea de „biruinţă asupra lumii“ şi instrumentele acesteia, dintre care rugăciunea e „mărgăritarul de mult preţ“. Iar plasticitatea limbii învăţătorului, am putea adăuga, este una dintre condiţiile esenţiale ale transmiterii mesajului.

● **Cristian Bădiliţă, *Pe viu despre Părinţii Bisericii*, Humanitas, 2003.**

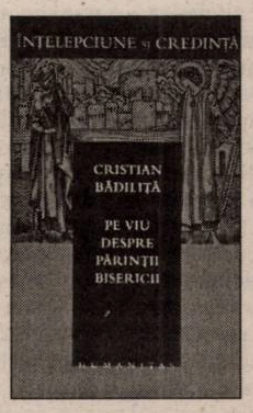

Dialogurile din acest volum, realizate de Cristian Bădiliţă (savant patristician, doctor în istoria creştinismului timpuriu, dar şi poet) cu o serie de exegeţi ai scrierilor Sfinţilor Părinţi, profesori patrologi, dar şi (sau în primul rînd) „trăitori“ ai religiosului ar fi trebuit să fie cartea cea mai „directă“ dintre cele prezentate aici. Convorbirile, extrem de interesante pentru specialiştii români, pentru exegeţii religiosului şi pentru studenţii la teologie, îl interesează pe cititorul-pur-şi-simplu mai puţin decît şi-ar dori. Cristian Bădiliţă discută, de la egal la egal, cu specialişti în Septuaginta, ca Monique Alexandre sau Marguerite Harl, cu exegeţi ai corpusului literar creştin (inclusiv scrierile apocrife) precum Erico Norelli, cu patrologi tineri precum spaniolul Juan José Ayán Calvo, românii Attila Jakab, Lucian Turcescu, Marius David Cruceru, dar şi cu mistica Ysabel de Andia (al cărei raport despre CNRS este o performanţă în raport cu ce ne-am fi aşteptat de la o pictoriţă de icoane ortodoxe) sau cu Marie-Hélène Congourdeau, întrebată mai mult despre isihasm şi „controversa palamită“, decît despre rugăciunea inimii, care dă titlul convorbirii.

Nu întîmplător Cristian Bădiliţă i se adresează lui Andrei Pleşu cu „Iubite Domnule Pleşu“, restul interlocutorilor fiind doar „stimaţi“, „dragi“ sau „înalt-prea-sfinţiţi“, fiindcă interviul cu rectorul Colegiului Noua Europă salvează cartea şi pentru noi, profanii, interesaţi totuşi de zona nevăzutului, şi pentru colecţia de faţă, ce mizează pe savoarea textelor. Iată vorbele lui Andrei Pleşu, despre dilemele religioase ale timpului nostru şi (poate despre) scopul unui dialog faţă în faţă, cu celălalt, străinul, „orice om copt“ care nu suferă de „nesimţire metafizică“: „Nu putem fi nereligioşi. Avem de ales doar între a fi *credincioşi* sau *idolatri*. Necredincioşii sînt idolatri: ei consimt, în mod inexplicabil, să împacheteze mistic felurite trivialităţi de conjunctură. Fundamentalismul religios – cel real – este şi el o formă de idolatrie: el gîndeşte credinţa în termeni de putere (politică) şi îl confesionalizează pe Dumnezeu. Aş spune – cu Malraux – că soluţia ideală a veacului care tocmai a început... ar trebui să fie un luminat reviriment religios. Aş mai spune însă şi că marele pericol sub care stăm este *religiozitatea deviantă*“.

▲

Dilema vă recomandă

● 1) Ciocolată „aerată“ de la Poiana; mesteci şi pluteşti uşor. 2) Trendul în materie de Crăciun & Revelion: se merge pe argintiu, puf alb, tacîmuri de sticlă. (Alex. Leo Şerban)

● Cele trei cărţi pe care celebrul romancier mexican Carlos Fuentes le-ar lua cu el pe o insulă pustie: *Don Quijote, Comedia umană, Anuarul telefonic.* Cred că-s perfect valabile şi în miezul unui Ev aprins. (Radu Cosaşu)

● Emisiunea *Dimineaţa, pe răcoare* de la Radio Total, prezentată de Bogdan Nicolescu, în fiecare zi de la 6 la 10. După ora 9, vine şi Liviu Mihaiu cu *Presapunctura.* Pe scurt, dacă vreţi să vă începeţi ziua în compania inteligenţei şi a umorului, ascultaţi. (**M. V.**)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Bărbaţi întregi

● ***Master and Commander: La capătul Pămîntului / Master and Commander: The Far Side of the World* (SUA, 2003), de Peter Weir.**

Să nu vă duceţi la *Master and Commander* – primul film al lui Peter Weir, de la *The Truman Show* (1998) – ca la o continuare a *Piraţilor din Caraibe:* genul acela de bravură bufonă nu se numără printre semnele particulare ale unui film de Weir. Filmele lui cele mai personale – precum *Stare de şoc* (care a trecut neobservat prin cinematografele noastre) sau *Un an de cumpănă* (care trece din cînd în cînd prin programul TCM, de fiecare dată sub observaţia mea drăgăstoasă) – arată de parcă s-ar fi întîlnit cu o fantomă. În noul lui film, plasat în 1805, cînd numai flota britanică îi mai rezistă lui Napoleon, iar „oceanele sînt noile cîmpuri de bătălie“, corabia H.M.S. Surprise chiar se întîlneşte cu o fantomă – o corabie franceză care se cheamă Acheron, dar care e atît de imprevizibilă în apariţiile sale, atît de sinistră în ubicuitatea ei, atît de aproape de invulnerabilitate încît marinarii englezi deduc că însuşi „diavolul e la cîrmă“ şi o poreclesc Fantoma. Atunci cînd Surprise cade pradă unui calm plat, unei toropeli vecine cu moartea, aceiaşi marinari dau vina pe un ofiţer de punte; se conving că nefericitul e blestemat şi încep să vorbească despre Iona. Răul se răspîndeşte pe toată corabia. Asistăm la o confruntare între căpitan (Russell Crowe) şi doctor (Paul Bettany): primul consideră că ofiţerul de punte şi-a făcut-o cu mîna lui, căutînd să fraternizeze cu echipajul, deci dînd dovadă de slăbiciune în faţa unor oameni care nu cer egalitate, ci autoritate – cer să fie mînaţi cu biciul şi butoiul de rom; celălalt crede că atît biciul cît şi butoiul ar trebui aruncate peste bord. Nu e doar un conflict de idei, e o rară ciocnire între convingerile care stau chiar la temelia a două vieţi, şi e cu atît mai dramatică, mai năucitoare, cu cît credem în prietenia – frumoasă, fermă şi pînă acum ocolită de cutremure – dintre cei doi bărbaţi. Criza nu se rezolvă decît printr-un sacrificiu omenesc. În timpul ceremoniei funebre, cînd fiertura de lîncezeală, superstiţie şi revoltă din minţile marinarilor e pe punctul de-a da în clocot, echipajul îl împinge pe căpitan să citească despre Iona, dar el le ţine piept printr-un discurs în care îi cere iertare dispărutului, în numele celor rămaşi. Şi-atunci, „briza veni cu zgomotul unui suspin puternic coborît din înălţimi. Pînzele se umplură (...) şi marea trezită începu să murmure, cu o voce somnoroasă, cîntece de întoarcere în urechile marinarilor.“ Acesta e Joseph Conrad în *Negrul de pe „Narcissus“*. Într-un splendid eseu despre Conrad, Alexandru Vlad a scris: „Imposibil (...) să nu simţi o revoltă a mării ca împotriva lui Iona, dezagregarea echipajului ca pe marea primejdie provocată de bunele sentimente“; şi: „Se face simţită, la un moment dat, necesitatea simplităţii, a unei obedienţe habotnice, a unui spirit lipsit de imaginaţie şi dintr-o bucată“; dar şi: „palimpsestul textului e mai complex, echilibrările totdeauna în ambiguitate – orice interpretare îl sărăceşte“. Filmul lui Weir e inspirat dintr-o serie de romane de aventuri scrise de Patrick O'Brian, dar în astfel de momente auzim timbrul grav al lui Conrad, după cum, atunci cînd căpitanul îi spune doctorului că nu totul e în cărţi, îl auzim pe Hamlet amintindu-i lui Horatio că între pămînt şi cer încap mai multe taine decît în filozofia lui.

Poate că filmului nu i-ar fi stricat cîţiva stropi din mările mai spumoase în care se lăfăie *Piraţii din Caraibe;* poate că Weir se sfieşte prea tare de plăcerile tembele ale filmului de aventuri. Dar ăsta nu-i un motiv de a vă refuza plăcerea – mult mai mare – de a vedea *Master and Commander* în compania unui prieten bun. Prezenţa prietenului e importantă – despre asta e vorba şi-n film. Căpitanul o fi avînd o mînă de fier, dar n-are nimic dintr-o brută: are o vioară, doctorul are un violoncel, şi îşi petrec orele libere cîntînd împreună. Doctorul o fi avînd gărgăuni la cap (în cuvintele marinarilor, „dacă-i arăţi un gîndac, el îţi spune şi ce gîndeşte“), dar (în interpretarea delicată a lui Paul Bettany) nu e caraghios, nu-i un Paganel; în curiozitatea pe care i-o inspiră toate tainele dintre pămînt şi cer, în fericirea pe care o găseşte, oricît de extenuat ar fi, umblînd după cormoranii din Galápagos, e la fel de tare de ţîţînă, la fel de eroic ca prietenul său. Nici unul, nici altul n-au habar de antinomiile de azi – bărbat sensibil contra bărbat dur, intelectual contra om de acţiune, creier contra muşchi – şi de-asta sînt atît de frumoşi: sînt, pur şi simplu, bărbaţi întregi.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Moş Crăciun de pe Net

Anul acesta ne-am hotărît nu doar să intrăm pe site-urile lui Moş Crăciun de pe net, ci chiar să corespondăm cu el. Site-urile le ştiam de anul trecut, erau foarte frumoase şi mişcătoare (la propriu) – mai ales maşina de jucării coordonată de spiriduşi, pe etape. Cum se corespondează cu Moşul? Simplu. Evident, nu legînd scrisori de baloane şi trimiţîndu-le în înaltul cerului, prin poşta îngerească, nici punînd la poştă scrisoarea cu destinaţia „Moş Crăciun" şi atît. Ci scriindu-i nu numai la adresa, generos oferită pe e-mail la santaclaus.com, ci chiar în formatul pe care spiriduşii, neobosiţi, ţi-l pun la dispoziţie, *ready-made*. Scrii frumos numele, vîrsta, adresa de e-mail, atît a ta, cît şi a părinţilor, ca totul să fie sub control!

Imediat ce ţi-ai introdus coordonatele în sistem (desigur, unul care funcţionează, nu degeaba te atenţionează că e vorba de un site premiat), agilul spiriduş Bif îţi şi răspunde, anunţîndu-te ferm că Santa îţi va scrie cam în 3-4 zile, ocupat fiind cu alţi copii ca şi tine. După care, în zilele ce urmează pînă la răspunsul mult-aşteptat al Moşului, tensiunea se ţese gradat: vei fi uimit să primeşti o mulţime de mesaje de la North Pole, care de care mai responsabile – învăţătură de minte pentru cei care nu cred în Moş Crăciun şi în ubicuitatea lui. Mai întîi, spiriduşul te asigură, din nou, că ţi-a primit mesajul. Apoi, apare un mesaj destinat strict părinţilor, în care ţi se spune că a ta odraslă i-a scris lui Santa şi ţi se cere consimţămîntul. Dacă nu eşti de acord, trebuie să dai un simplu *click* prin care toată corespondenţa viitoare va fi oprită. Nu e cazul să te îngrijorezi, ţi se precizează, pentru că în mesajul Moşului nu va fi nimic nepermis. În zilele următoare, un alt spiriduş de serviciu te avertizează că întreaga corespondenţă este confidenţială şi nimeni altul de pe net nu va da iama prin ea. În virtutea aceleiaşi *privacy policy*, eşti informat că poţi să-l suni pe Santa pe sanie, în noaptea de 24, cu 4,95 de dolari, cred, minutul; pentru asta trebuie să-ţi dai numărul de card şi alte date personale, ca să-ţi poţi rezerva, din timp, un loc bine stabilit în agenda încărcată a Moşului. În sfîrşit, după tot acest schimb de replici, Santa îţi răspunde. Spiriduşii avuseseră dreptate: nimic şocant în răspunsul lui, care se încadrează în atributele sale consacrate din cîntece şi poveşti. Santa pare bonom şi casnic. El vorbeşte despre frigul de la Polul Nord, care-l face să scrie cu mănuşile pe mîini; totuşi, precizează că bate pe computer şi nu scrie de mînă. Apoi, Moşul pomeneşte de deja celebra cacao fierbinte pe care o bea, ca să se mai încălzească. Pe aceasta, evident, i-o aduce doamna Claus, personaj, de altfel, deja consacrat din cîntecele (există cel puţin unul, *Mrs Santa Claus*, cîntat de Nat King Cole) şi din filmele cu Santa (circula anul trecut unul, cu Mrs Claus feministă). Vine vorba despre spiriduşi, care lucrează non-stop, în ciuda frigului (nu vreau să sesizez nuanţa, deplasată, de exploatare şi subordonare, căci, altfel, probabil, copiii ar rămîne fără jucării). Şi despre reni, care s-ar juca în zăpadă toată ziua, dar şi toată noaptea, numai că Moşul are grijă să-i pună să se spele pe dinţi şi să-i trimită la culcare. O altă scrisoare, de pe alt site, reintroduce nota democratică în percepţia asupra spiriduşilor, cu ocazia zăpezii multe şi pufoase – a cărei imagine ludico-poetică ia locul celei mai anoste a frigului în sine: aceştia fac mulţi, foarte mulţi oameni de zăpadă – 863. Nota idilică s-a întors, copiii nu pot fi decît mulţumiţi de răspunsuri, mai ales că Santa îi asigură că va trece, neapărat, şi pe la casele lor în noaptea de Ajun. Pentru ca totul să fie cît se poate de exact, pot verifica, la *Santa Spotter*-ul (un soi de turn de control) de pe claus.com cît de aproape se află Moşul de casa lor.

▲

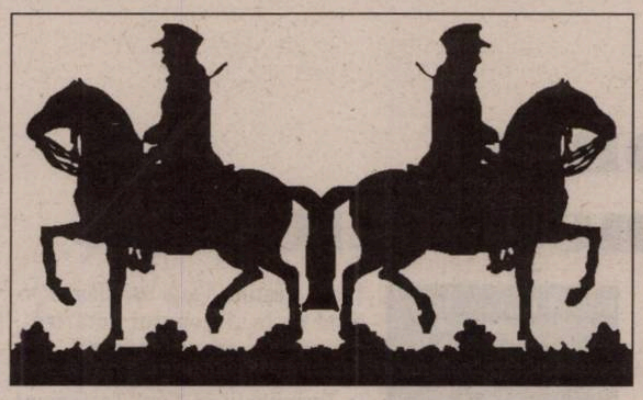

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Un an de poveste şi poveşti

„S-au născut toţi trei, în '39, vara, la mijloc de august, cu doar două săptămîni înainte de declanşarea războiului. De ce tocmai atunci şi nu altcîndva – e una din acele întîmplări cu sensul de la bun început, chit că-l percepem după juma' de secol. Eram mai mare decît ei cu un deceniu, ce-i drept, cel mai important şi obsedant. Asta nu a contat niciodată între noi. I-am privit întotdeauna ca pe oameni mai bătrîni decît mine, mai copţi, mai apţi pentru experienţa vieţii pe pămînt şi „divinele ei detalii", cum numeşte Nabokov trezitul de dimineaţă şi somnul unei valize în gară. Am copilărit cu ei, am trăit împreună primul meu război mondial, cu alarmele şi adăposturile lui, tezele şi extemporalele pubertăţii, căderea din tinereţe în maturitate, cu incapacitatea ei cronică de a îmbătrîni mulţumit şi liniştit. Elanuri, imposturi, exageraţiuni, duplicităţi, milostivenii, cuvinte mari, cuvinte lungi le-am petecut simţindu-ne cotul – cum se spunea odinioară pentru a se defini o fraternitate. Toată cultura – gravă, decisivă, ultimativă, pe fruntea căreia se încordează vîna aceea numită, de Brecht, a răutăţii – mi-am format-o, cîtă este, în prezenţa lor, nu o dată inavuabilă, nepotrivită. Căci erau, de cînd s-au născut, caraghioşi la înfăţişare şi în reacţiile sufleteşti. Caraghioşi, dar adorabili. Caraghioşi, dar optimişti. Şi veseli, fratele meu, tare veseli, chiar prea veseli ca să-i iei după tine, în văzul public, la *Hamlet,* la Beethoven, la *Idiotul* şi *Năpasta*. Fără să sîcîie, fără să inoportuneze, aproape impalpabili – erau totuşi acolo, şi la *Tosca* (opera şi cofetăria) şi la *Boema* (opera şi grădina). Nu puteam scăpa de ei, dar nici nu voiam. Se ţineau după mine la sfîrşit de şedinţe – îmi amintesc una la care au stat de la începutul ei! –, apăreau netam-nisam şi bine mersi după devastatoare despărţiri de femei sumbre, n-au lipsit la nici o ananghie şi cu un singur gest amical amînau ceea ce e de amînat, logic, în orice dramă autentică. Culmea – cu cît am cîştigat în seriozitate, cu cît am progresat în sobrietate (păi, altfel cum?), nimic din mine şi din afara mea nu mi-a cerut să renunţ la ei şi la jovialitatea lor. Nimeni dintre-ai mei – de la Caragiale la Schubert, de la Akaki Akakievici la Mizantropul – nu i-a alungat de lîngă mine, cum mi s-a întîmplat cu Don Quijote de care primul meu amor a vrut să mă despartă, şantajîndu-mă deschis: ori el, ori eu! În toate donquijotismele mele, ei au fost lîngă mine şi nici unul nu m-a sfătuit s-o rup cu Sancho şi cu stăpînul lui, cu Stan şi Bran, Chaplin, Malec şi ceilalţi măreţi caraghioşi. Ei sînt tulburător de modeşti în suprema lor calitate: bunătatea. Eu despre bunătate n-am teorii, doar întruchipări. Ori de cîte ori am vrut să fiu bun – ei trei mi-au apărut în faţă: un leu care ştie, resemnat, că nu poate fi fioros, un om de paie care ţine să fie curajos şi un om de tinichea încîntat că i se poate auzi bătaia inimii. Tragic sau nu, comic sau da, admisibil au ba – ei trei, de exact 50 de ani, de la premiera *Vrăjitorului din Oz*, îmi dau cea mai fragedă şi cuprinzătoare imagine a unei bunătăţi accesibile. N-o să fiu niciodată Mîşkin, nicicum Stanşibran, dar leu energic ştergîndu-mi lacrimile cu coada, grămadă de paie visînd la a avea caracter, tinichea emiţînd verosimil sunete patetice, asta, cu toată decenţa, am putut şi mai pot, fără să leşin, desigur, de bucurie. În „Anul Ion Creangă", e cazul să-i firitisim, la semicentenar, cu un caragialian: „să fiţi sănătoşi!".

Acest text a apărut în *România literară,* la rubrica „Secvenţe" din pagina 17, în ziua de 21 decembrie 1989 şi a fost scris luni, 18 decembrie, dimineaţa, după ce autorul a ascultat înfrigurat la Radio Europa Liberă ştirile despre evenimentele din Timişoara şi Roger Cîmpeanu, secretarul general de redacţie, i-a spus la telefon, din Casa Scînteii: „Puică, scrie ce poţi, dar culege pe lat, pe foarte lat!". Autorul l-a scris cît a putut de repede şi l-a transmis prin telefon, dictîndu-i-l Adrianei Bittel, însoţit doar de respiraţia ei în aparat. În fiecare an, de 22 decembrie, autorul acestui text îl citeşte dintr-o superstiţie discretă, aproape ipohondrică, luînd din biblioteca sa exemplarul tot mai îngălbenit pe colţuri al *României literare* nr. 51/1989, care are pe prima pagină articolul de fond „Democraţia socialistă", poemul „Timp ardent" şi poza lui Nicolae Ceauşescu alături de preşedintele Republicii Islamice Iran, Rafsanjani, în timpul convorbirilor purtate la Teheran în ziua de 19 decembrie 1989.

El nu-l citeşte vinovat, vanitos, fălos (la ce bun?), ci tot mai vesel, cu acea voioşie care însoţeşte, fie şi pasager, mulţumirea normală de a fi fost o dată inspirat, într-o clipă cînd mai nimeni nu se gîndea, în jur, la inspiraţie. Dacă s-a decis să-l republice azi într-o gazetă e numai pentru a-i săruta mîna Adrianei Bittel, aceea lîngă care a înfruntat şi a biruit o spaimă fără de precedent, rămînînd amîndoi cu capul pe umeri. El crede că, după 14 ani, o zi a unei revoluţii nu are a se teme de clipa unei frivolităţi patetice. Acelaşi autor speră că textul său, azi, va fi citit cu seninătate. Îi atrag atenţia că, după opinia mea, se înşeală şi ar fi cazul să se bucure, sobru, doar la gîndul că, la urma urmei, singura care contează a putut reaminti cititorilor un amănunt cu totul ignorat în bibliografia problemei şi anume: anul acela 1989 a fost „Anul Ion Creangă" şi al Vrăjitorului din Oz, adică un an de poveste şi poveşti.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Pom de Crăciun

Întîi am intrat în piaţă. Am găsit un moş timid cu brazi mari. L-am întrebat cu cît îl dă pe cel mai falnic. 400.000. PRO TV îmi spusese că nu găsesc sub un milion jumătate. I-am zis că vreau să-l văd legat. A apărut un ţigan. Am zis că vreau suport de pom. Mai sus! – am auzit. Pun ţiganul să-mi lege pomul. Merg după suport. Descopăr brazii de un milion jumătate – stăpînul lor îmi spune mie, dar vorbele le aruncă spre zare. N-am faţă. Pute aerul a peşte, a cartofi stricaţi. Uite, tuciuria cu suport. Are de cinci sute de mii şi de cincizeci. Două feluri. Diferenţa e dată de rădăcina posibilă a bradului. Tuciuria zice: „Cinci sute la boieri, cincizeci de casă." Dau cincizeci. N-are rest la cinci sute. Pleacă să schimbe şi mă lasă cu marfa. Vin clienţi: „Cît dai, nene?". Altul ia un suport în mînă, îl cîntăreşte, îl lustruieşte şi fuge cu el. Ce-i de făcut? Ţip după el. Tuciuria zice: „Te-ai nebunit, de ce strigi?". „Ţi-a furat!" „Las' că a luat muie la 50.000." Îmi dă restul. Merg după brad. E-n regulă: înfăşurat în sfoară puţină. Cer un topor să mi-l aranjeze în suport. Intră, nu intră. Intră, dar cotit. Ca orice arbore. Apare, dintre brazi, şeful moşului. Îmi ia banii. Iau bradul în spinare. Urmează aceeaşi întrebare: „Cît a costat?". Acelaşi răspuns: „400.000." Comentarii-

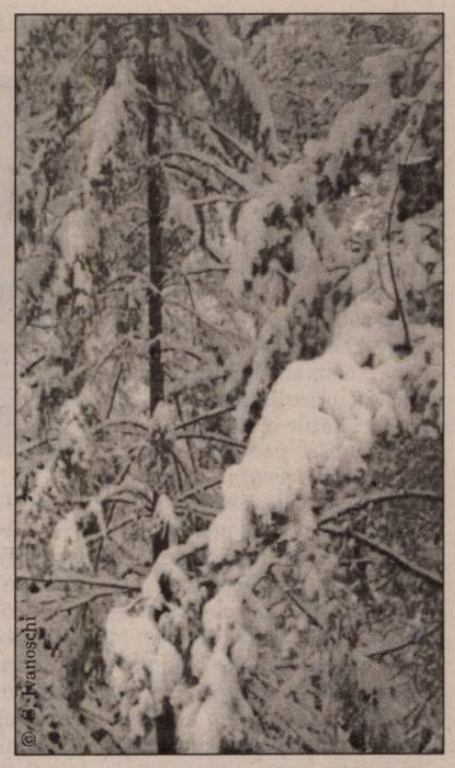

ile au fost diverse: „Mmmm." „Boule! Te-au păcălit!" „Te-au furat!" „Te dau banii afară din casă." „De ce nu bei de banii ăştia!" „Du-te acasă, bă! Nu veni la piaţă să ne strici preţurile!" „Dom'le, ce-am ajuns! Ceauşescu, unde eşti?" „Bă, te omor, te sfidezi cu bradu'!" „Uă, bă, parlamentarule!" „Mori, îmbuibatule!" „Morţii mă-tii, boule!". O femeie mi-a rupt o creangă: „Mamă, să duc şi eu acasă, că n-o să am brad anul ăsta!". „Dă-mi mie vîrful, bre, că îl bag pe foc. Voi ăştia cu bani aruncaţi vîrful la coş, dă-mi-l mie, că îl bag pe foc!" „Bă, dar tu de ce n-ai haine pe tine?" „Vrea jegosul ăla al tău mic să vadă brad?" „Ce pui, bă, în el? Îl umpli cu cîrnaţi?" „Ce e, bă, de mîncare?" „Îţi face şi pantofii?"

Am luat brad de Crăciun. Din Obor.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Meserie

Întîmplarea face să cunosc îndeaproape lucrările firmei MB Studio, întrucît Marius Marcu Lapadat mi-a fost ani buni coleg de catedră. Am avut ocazia să discutăm îndelung asupra cîtorva puncte care țin de „poetica" locului său în această mică echipă de proiectare. Am lucrat împreună într-un proiect de cercetare cu finanțare internațională, răstimp în care am și văzut împreună cîteva țări ex-comuniste. Știu așadar cum reacționează nu numai în raport cu mediile cunoscute, ci și cu cele în întregime noi. De asemenea, am privilegiul de a cunoaște majoritatea lucrărilor sale anterioare, inclusiv pe cele rămase în stadiul de proiect de sertar. „Meme", cum îi spunea profesorul Dîmboianu, șef de catedră la Studiul Formei-Design (zisă și Stufo), căruia îi datorăm amîndoi venirea în școala de arhitectură de la București, se prenumără, bunăoară, printre puținii români premiați la prestigiosul concurs japonez pentru arhitectură de sticlă al firmei Schinkenchiku (alături de Horea Gavriș). A fost de asemenea recunoscut, după 1989, la bienale succesive de arhitectură ale UAR.

În același timp arhitect de interior și persoană mondenă, Meme poate fi găsit în proximitatea grupurilor sau evenimentelor interesante, avînd însă aerul că se află acolo întîmplător sau fără voie. A învățat lecția esențială a conservării eforturilor, astfel încît modul în care lucrează reflectă acest deziderat: punct ochit-punct lovit. Lucrarea executată – niciodată de amploarea celor care s-au tot făcut în perioada post-1989 din bani publici – este întotdeauna de o calitate atît de evidentă, încît aceasta îi îngăduie arhitectului să trăiască în spațiul public arhitectural, la vîrful lui, pînă la următoarea „lovitură". Arhitectul transformă în bijuterie, cu un minimum de mijloace și, adeseori, cu materiale mai degrabă oarecare spații delabrate, extrăgîndu-le imediat din anonimatul în care fuseseră uitate.

Prin urmare, atunci cînd revista *Constructiv* mi-a cerut să prezint cîteva exemple de arhitectură de interior de ținută, am ales fără să clipesc. Îmi place senzualitatea lucrărilor lui Meme. Senzualitatea este unul dintre atributele esențiale ale arhitecturii de bună calitate de oricînd și din aproape orice program. La Meme, senzualitatea vine însoțită adeseori de un aer nostalgic, care însoțește sau pune în operă într-un fel aparte chiar detalii *up-to-date,* ca în cazul panourilor pictate negru pe negru din barul Tunnel (prietenii știu de ce!). Într-un anumit fel, această retractilitate – niciodată vetustă în rezultate – îl caracterizează chiar pe autor, în același fel în care și celelalte trăsături ale lucrărilor sale invocate aici deja (sau în cele ce urmează) o fac. Meme are încă știință, pe care mulți au pierdut-o, de a se sfii în fața încercării cu spațiul. Dintr-o asemenea sfială ies adeseori efecte de o căldură cu totul specială.

Cred de asemenea că inteligența cu care arhitectul se orientează în spațiul de proiectat, identificînd din mers soluțiile arhitecturale cele mai eficiente și, în același timp, cele mai expresive, este un talent special. Arhitectul intră în contact nemediat cu locul de amenajat, descoperindu-l pas cu pas. Deciziile pe care le ia sînt dictate de o complexă rețea de interacțiuni: loc/spațiu vechi-client (buget)-arhitect (atmosferă dezirată/posibilă). Fiind valabilă această ecuație la toți arhitecții de calitate, trebuie observată în cazul lui Meme delicata sa abilitate de a ține toate mingile în aer în același timp. Cu alte cuvinte, înaintînd în experierea spațiului de amenajat sau a locului pe care va sta un obiect viitor, arhitectul se bazează foarte mult pe capacitatea de comunicare a acelui spațiu/loc. Locul dictează decizii viitoare – în limitele unui deviz, desigur.

Întîmplarea (care, atunci cînd ești pregătit să o întîmpini, se scutură rapid de orice aer aleatoriu și se supune, cuminte, unei maniere de proiectare) joacă așadar un rol esențial în lucrările lui Marius Marcu Lapadat. Spontaneitatea deciziilor, luate nu în mod neapărat la planșetă, adică departe de realitatea de pe teren, ci tocmai acolo, în/pe el, devine o marcă.

Nu este deloc ușor. Mulți repetă la infinit „efectul de spontaneitate", Marius, dimpotrivă, ia decizia „adhocistă" cu aerul că este parte din mai vasta „conspirație" menită să schimbe un spațiu oarecare într-unul cu semnificații adînci. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Victime colaterale

Sînt un fan al emisiunii *Profesioniștii* realizată de Eugenia Vodă. Declarația mea nu are mare valoare, pentru că, în mod sigur, nu de fani duce lipsă această emisiune.

Am apreciat la Eugenia Vodă întotdeauna faptul că reușește – nu știu cum – să umanizeze fiecare invitat, să-l facă să-și dea jos singur masca publică și să se prezinte în fața noastră, a tuturor, așa cum l-a făcut mămica lui, cu slăbiciunile, fricile sau trăirile lui intime. M-am întrebat întotdeauna cum reușește Eugenia Vodă să scoată toate acele lucruri de la invitații săi. Oamenii devin sinceri, nu mai iau poze eroice, le dispare zîmbetul *profesionist* și încep să vorbească despre ei înșiși ca în fața psihanalistului; dintr-o dată nu mai sînt doar niște cariere de succes, ci niște indivizi cu angoase și dureri ca noi toți ceilalți. (Îți zici în sinea ta: „Iată, și ei simt durerea, nu sînt zei..."). Multe personaje mi-au devenit simpatice după ce le-am văzut întinse pe sofaua psihanalistului la Eugenia Vodă. De exemplu, pînă să-l văd acum cîtva timp la *Profesioniștii*, nu puteam să-l sufăr pe Colea Răutu. Îl țineam minte doar din filmele cu haiduci, în care el era șeful arnăuților, sau din cele „cu mesaj", propagandistice, cu maiștri înțelepți, muncitori puri și țărani fericiți că intră în colectivă. La emisiunea Eugeniei Vodă am descoperit un om sensibil, introspectiv și puțin depresiv, așa cum îi stă bine unui om inteligent – și mi-a devenit dintr-o dată simpatic.

Acum, îmi închipui că, pe altarul plăcerii noastre de a intra în ungherele sufletului personajelor publice există și victime ale sacrificărilor. Sacrificările există oricum, numai că unii supraviețuiesc, alții mai puțin. E la fel ca la *Surprize, surprize:* unii, pentru plăcerea noastră, izbucnesc în lacrimi de fericire, alții însă duc mîna la inimă – simt acolo o împunsătură puternică – și se lasă moale pe scaun, pradă unui mic atac, sub privirile profesionist-zîmbitoare ale Andreei Marin (așa cum mi-a fost dat să văd la un moment dat). La Eugenia Vodă nu avem cum să vedem astfel de scene, pentru că emisiunea e înregistrată. Dar mi-e greu să nu cred că nu au existat astfel de reacții fiziologice la întrebări de genul „Cum v-ați simțit cînd v-a murit mama, sau soția, sau sora, sau fratele geamăn etc." Unii intră în joc și își desfac, ca la disecție, cutia toracică în fața noastră, alții nu; aceștia din urmă încep prin a nu se simți prea bine și sfîrșesc prin a fi victime colaterale. Oricum, sacrificiul (sau sacrificarea) lor nu va fi știut(ă) de nimeni, pentru că povestea nu va fi dată pe post.

À propos de discuții care nu au fost date pe post, mi-a fost povestit de curînd episodul cu Mircea Cărtărescu (ei bine, nu, nu mi l-a povestit nici Mircea Cărtărescu, nici Eugenia Vodă – dar pînă la urmă ce contează?). Cărtărescu a fost invitat cam acum un an la *Profesioniștii* și prima întrebare pe care i-a pus-o Eugenia Vodă a fost „Cum e să fii albatrosul poeziei românești?". Omul a tușit încurcat și a spus că nu poate să răspundă la o astfel de întrebare, pentru că el nu se simte un albatros, cu atît mai mult al poeziei românești; și că, de altfel, lui nici nu-i prea plac păsările, decît cel mult în farfurie. A fost momentul cînd Eugenia Vodă le-a spus operatorilor *„cut"*, iar invitatului că trebuie să răspundă la întrebarea aceea, pentru că cu acea întrebare trebuie să înceapă emisiunea. Prin urmare, o luăm de la început. Motor. „Domnule Mircea Cărtărescu, cum e să fii albatrosul poeziei românești?" La care domnul Mircea Cărtărescu s-a ridicat politicos de pe scaun și s-a dus să-și vadă de treburile lui, departe de țipetele păsărilor marine. De data aceasta, nu el a fost victima colaterală, ci Eugenia Vodă. Dar, cum emisiunea n-a fost dată pe post, noi nu vom ști asta niciodată. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Bordeiaș, bordei, bordei

E 14 decembrie. Peste cîteva minute va fi 15. Articolul meu va apărea pe 19. În principiu, hotărîsem ca în această perioadă să îmi amintesc cumva, mereu altcumva, de zilele lui decembrie 1989. Presiunea evenimentelor m-ar împinge să glosez pe marginea capturării lui Saddam, într-un sat, într-un bordei, purtînd o înspicată barbă marxistă. Dar, pînă pe 19, dumneavoastră veți fi citit deja multe și diverse comentarii, iar taifunul evenimentelor va fi răsturnat mereu detaliile acestei zile pline de sensuri contradictorii. Care vor fi uitate (pun pariu) după cîteva săptămîni. La urma urmei, ce ne mai poate impresiona pe noi, cîrcotașii impersonalei știri și ai savurosului fapt divers? A căzut dictatorul lor, a căzut și-al nostru. Al lor a fost capturat de forțele americane, al nostru de oamenii al căror conducător suprem a fost. Al nostru (înțelegeți ce vreau să spun) a fost asasinat de o mînă de aventurieri, al lor se pregătește de un proces organizat după toate legile dreptului. Sigur, mi se poate spune că circumstanțele, că pericolul, că teroriștii. Sau că Dumnezeu știe ce i s-ar fi întîmplat lui Saddam dacă era găsit de vreun Hassan oarecare. Dar dacă tot am intrat în zona lui „ce-ar fi dacă", mă-ntreb oare cum își închipuiau părinții și bunicii noștri că s-ar fi desfășurat lucrurile dacă americanii ar fi venit atunci, în anii '50. Parașutînd orhidee și bomboane cu coniac? James Bond intrînd pe geam în biroul lui Gheorghiu-Dej și spunîndu-i: *„Your time's up, buddy! Leave and don't look back"*?

Dar, vai, americanii n-au venit. Am tras gunoiul sub preș și am așteptat să se întîmple ceva. Cînd s-a întîmplat, ne-am speriat. Cine a avut armă în dotare a tras în cine se nimerea. Cine n-a avut a strigat pe străzi sau la televizor. N-ar mai rămîne nimeni: totuși, o mînă de băieți ingenioși au identificat rapid posibilitățile de a transforma un dezastru într-un succes. Cine a intrat în CC a ieșit pe partea cealaltă ori cu un sac de bani, ori cu o repartiție de vilă, ori cu numirea în vreo funcție. Cine a avut acces la niscaiva documente sau casete video s-a cocoțat mai sus. Revoluția română s-a desfășurat după tipicul din 1944: dacă nu ești de-al nostru pătimești, dacă da – primești! Noua ierarhie era consolidată istoric și faptic de revoluția instrumentată de Securitate și KGB. Sacrificiul de sînge al naivilor a devenit moneda de schimb pentru fotoliile altora. Ei, de-ar fi venit americanii... noi, însă, am sunat Moscova!

Altfel zis, în România, capturarea lui Saddam nu poate trezi decît nostalgii negative. Cu excepția Antenei 1, al cărei editor are pasiunea comparațiilor geopolitice interesate. Vorbeam recent de abuzul de comparații – ele au continuat, în numele principiului că la ei e ca și la noi, la noi e că la ei, nu avem nici victime, nici vinovați, ce s-a-ntîmplat sub privegherea americanilor am reușit și noi, prin forțe proprii. Adică asta-i viața, ce să ne mai batem capul!

Nu cred că interesul României pentru Irak a fost unul legat de principii. N-am acționat ca unii care am pățit-o sau ca militanții unui mod de organizare socială, ci ca niște mercenari care se duc și ei unde „se dă" ceva – fonduri ONU, notorietate internațională, relații etc. Militarii care și-au pierdut viața pe-acolo au fost comemorați ca eroi ai dragostei pentru libertate, cînd, de fapt, au fost mesagerii unor interese pur materiale, manipulate de la nivel înalt. Împingînd la maximum această perspectivă, rezultă că încă sîntem o națiune mînată de foame. De diverse tipuri.

Foamea de acceptare, foamea de poziții sociale, de locuri privilegiate (eventual în camera decapitaților, cum zice un amic) au transformat România într-o Americă de panaramă, într-o caricatură a demnității moderne. Pe plan intern, lucrurile erau rezolvate de mult. Cîtă vreme a fost la putere, Saddam a fost egal cu Ceaușescu. După cădere, bordeiul și tancheta i-au diferențiat. Istoria va consemna ajutorul dat de o țară care-și bate ziariștii unui stat care își decima cetățenii. Cred. Sper.

▲

NU IESE *FUN* FĂRĂ JOC

Iaromira POPOVICI

Jocuri reinventate

Pentru mulţi dintre noi, industria neaoşă de jocuri se rezumă la amintirile copilăriei noastre: raţele gălbui de cauciuc, păpuşile, uriaşe, Arădeanca, care clipeau din ochi şi cel mult spuneau „Mama“, animalele muzicale chinezeşti, maşinile de poliţie şi pompieri asemenea, Piticot şi Sus-jos. După revoluţie, jucăriile româneşti au devenit mai puţin vizibile în faţa invaziei de importuri, nu toate de cea mai bună calitate. Treptat, vechile jocuri, şi nu numai, şi-au făcut din nou apariţia pe piaţă purtînd, unele dintre ele, o nouă marcă: Noriel. Piticot, Sus-jos, Nu te supăra, frate, dar şi Monopoly, Mastermind – au reapărut, mai mult sau mai puţin schimbate. Binevenite, oricum, pe o piaţă lipsită de oferte rezonabile.

Cum a evoluat o afacere naţională, într-o sferă iniţial marginală – cea a *entertainment*-ului – aflăm de la managerul firmei, **George Constantinescu**: „În '90, la revoluţie, eram student la Politehnică şi, împreună cu soţia mea, ne-am gîndit să facem ceva care să nu intereseze pe nimeni, mai bine-zis pe securiştii care luaseră deja toate afacerile adevărate: ne-a venit ideea cu jocurile, pe cînd eram pe malul mării cu nişte puşti care se plîngeau că nu se distrau deloc. De ce? Pentru că, spuneau ei, nu aveau cu ce. Jocurile educative, de societate, pentru copii şi tineri nu mai existau. Nu mai erau nici Nu te supăra, frate, nici Piticot, nici Monopoly, nici Scrabble. Pe vremea lui Ceauşescu, fusese un fel de Monopoly, Turism, varianta comunistă şi, mai înainte, Bunul gospodar. Am învăţat să lucrez cu computerul, toate programele care erau necesare pentru prelucrări de imagini, vreo 6 luni de zile, ca un buldog, pe banii mei. Primele idei au fost o copie după Monopoly, transformată, legal, patentată. Dar principala noastră misiune a fost de a recupera toate jocurile româneşti, de a le păstra, pentru că după revoluţie ele nu au mai fost scoase“.

Dl Constantinescu se referă, aici, şi la jocurile pe care copiii de şcoală le jucau pe caietul de matematică, gen X şi O, Vaporaşe, Spînzurătoarea. Cine şi-ar fi imaginat că odraslele noastre vor avea tablă de joc în loc de foaia de mate, litere de plastic gata făcute şi spînzurătoarea deja desenată, în toate fazele ei? Cu ajutorul unor artişti plastici, au fost create imaginile de pe tablele de joc şi de pe coperţi. Au fost găsiţi şi unii dintre autorii jocurilor de pe vremea lui Ceauşescu şi li s-au plătit drepturi de autor, o noutate în vremurile tulburi de la începutul anilor '90. La fel s-a întîmplat şi în cazul Looney Tunes, ale căror personaje au fost preluate de alte jocuri ale aceleiaşi companii. Abia mai tîrziu, firma românească a şi inventat nişte jocuri. De pildă, Prezident, un soi de Monopoly cu politicieni: se joacă cu bani, cu strategii, ca să cîştigi alegerile. Ai la îndemînă Securitatea, presa, banii şi trebuie să pui mîna pe ţară, judeţ cu judeţ. Cînd cîştigi, îţi pui omul acolo şi începi să-ţi faci afacerile oneroase. De fapt, majoritatea jocurilor nu sînt inventate total, ci reinventate, ne explică dl Constantinescu. Doar Prezidentul e un patent total original. Nu te supăra, frate, este, de fapt, Ludo, un joc vechi de aproape 5.000 de ani vechime; Sus-Jos, de fapt Snakes and Ladders, are o vechime de aproape 4.500 de ani.

Care este principiul acestor jocuri? E vorba de un algoritm: se calculează, matematic, pe probabilităţi, unde poate pica zarul şi unde nu. În locurile cele mai probabile se pun obstacole nu foarte drastice. Poruncile cele mai rele, cum ar fi să te scoată definitiv din joc, sînt plasate în locurile mai improbabile – ca în cazul moşului cu coasa de la Piticot. Totul se calculează şi în funcţie de durata jocului: pentru copii în jur de 20 de minute, pentru adulţi, aproximativ 2 ore.

Adulţii, de fapt, vor jocuri facile, nu inteligente. Conform sondajelor, printre preferatele acestora se numără Piticot-ul, Risk-ul, şi Sus-jos-ul, precum şi Hipodromul – un joc de pariuri pe care mulţi dintre adulţi îl joacă pe bani. Copiii, pe de altă parte, vor jocuri inteligente. De fapt, juniorii pînă-n 14 ani constituie grosul cumpărătorilor, şi nu părinţii lor, conform statisticilor.

Targetul jocurilor au fost, în principal, copiii, dar nu cei din familii cu posibilităţi speciale, ci normale. Au fost fabricate produse de masă, care să ajungă la copiii oamenilor cu 100 de dolari pe lună. Preţurile celor deja 100 şi ceva de produse oscilează între 40.000 şi 300.000 lei. Cele mai scumpe au matriţele de calitate superioară, fabricate în Israel. Vînzările firmei ajung, acum, la 700-800.000 de produse pe an, care ajung la cel puţin 400-500.000 de copii.

Există o filozofie şi o morală în spatele acestor jocuri? Dl Constantinescu spune că s-a străduit să ţină cont de necesităţile copiilor şi să ofere nu numai distracţie, ci şi partea educativă. De pildă, Vaporaşe, pare un joc pur şi simplu distractiv. Dar nu-i aşa: îi învaţă pe copii ce înseamnă coordonate, matrice, punct ochit, punct lovit. Mastermind, iarăşi, este distractiv, dar mai ales un joc de inteligenţă: de perspicacitate şi logică. Pe ăsta îl joacă chiar foarte puţini copii: din 100 de copii, 2 sînt strălucitori. Pentru aceştia şi este creat. Un alt exemplu este Cine ştie, cîştigă, cumpărat de la autor, în '97. Era celebru şi pe vremea lui Ceauşescu, cu beculeţul care se aprindea cînd nimereai răspunsul. Există şi o variantă de Scrabble junior, ca un joc de cuvinte încrucişate în care punctajul este dat la ruletă. Scopul este clar: copii învaţă cuvinte noi, şi-n română şi-n engleză. La fel, Spînzurătoarea: copii-şi dezvoltă vocabularul.

Specialiştii bătăliilor pe table de carton au evitat să se lanseze, pînă acum, în jocurile pe computer, pentru că, în România, ne lămureşte dl Constantinescu, conform statisticilor oficiale, sînt doar 25.000 de copii cu acces la computer – din 3.000.000 de copii români. Piaţa în domeniul acesta este, ca atare, foarte mică. O soluţie s-a găsit: vor asigura, tot ei, şi computerele pe care se vor juca odraslele noastre: PC-uri speciale pentru copii, de la cei foarte mici, sub 5 ani, pînă la cei de 14, fabricate în Hong-Kong. E vorba de nişte mini PC-uri cu memorie mai mică şi, în funcţie de vîrsta lor, cu activităţile deja incluse. De la 8 ani încolo vor avea acces şi la Internet. Cu preţuri mai accesibile, pînă-n 100 de dolari.

În momentul de faţă, oferta de jucării există, asigurată fiind de 30-40 de companii, iar importurile declarate sînt la nivel de 36.000.000 dolari, dar multe sînt foarte scumpe. Toată producţia internă este de 10.000.000 de dolari, din care o parte în valoare de aproximativ 8.000.000 pleacă la export. Deci, concurenţa este de 36 la 2. Consumul la copiii din România este de 12 dolari pe cap de junior pe an, adică 400.000 de lei pe an. Foarte mic. În Germania, de pildă, este de 150 de dolari pe cap de copil. Multe jucării încă se mai fabrică acasă, arată statisticile. În aceste condiţii, orice iniţiativă neaoşă este un început şi merită încurajată: accesul la jucării, ar spune măcar Moş Crăciun, asigură normalitatea copilăriei, cu doza de fericire inclusă.

▲

Raluca ION

Lada cu jucării

Vînturache, vrăjitorul inventat de Terry Pratchett în *Culoarea Magiei*, Prima Carte din Seria Lumii Disc, s-a trezit peste noapte urmărit de un cufăr din lemn de păr înţelept, cu sute de picioare. Doldora de bani din aur curat de pe Continentul Contragreutate şi de şosete uscate, bagajul avea drept sarcină pretutindenea însoţire a stăpînului, pururea sa scoatere din bucluc şi veşnica lui menţinere în bună stare, prin fîntînă nesecată de merinde şi izmene curate de sub capac. Menire de care s-a achitat fără greş în timpul călătoriei de-a lungul şi de-a latul lumii-disc, o lume anapoda aşezată pe spinările a patru elefanţi, purtaţi pe spate de marele A'Tuin, ţestoasa cu carapacea găurită de meteoriţi. Ba chiar şi peste marginile ei.

Asta se întîmpla vara aceasta, cînd povestea care circula prin lume din 1983 a ajuns în sfîrşit şi la mine, şi odată mi s-a reîmprospătat în minte imaginea lăzii cu surprize pe care fiecare o visează atunci cînd este mic. N-am întîlnit niciodată o astfel de comoară, ci doar ceva asemănător într-o cameră uitată descuiată din Facultatea de Istorie, cu nori pe pereţi, cu o scară, care ducea la un etaj din lemn, care îţi dădea senzaţia că eşti undeva sus pe o corabie. Un leagăn de sfoară era atîrnat de grindă şi în coţuri se aflau două lăzi, cu un conţinut derizoriu pe care, de dragul misterului, mă voi preface că nu le-am deschis.

Toate magazinele de jucării exploatează însă apetenţa extraordinară a lădiţelor pentru poveşti pe care le adună în ele parcă de niciunde. Colorate te miri cum, din plastic, ca urmare a măsurilor luate de protecţia consumatorului pentru a preveni rănirea copiilor, ele nu par pentru un adult cine ştie ce. Comice, fragile, făcute parcă gata să zboare la un simplu strănut precum căsuţa purceluşilor din desenele animate, sînt destul ca să-şi facă copilul o lume în ele. Unele lădiţe iau forma zidurilor de cetate, gri, cu turnuri. Mici cutii cu pereţi care imită cărămida în care un adult nu ar intra nici pe jumătate alcătuiesc cufărul donjon, bun de dus şi la bunica, unde un copil poate să se ascundă sau să-şi ascundă comorile. Pentru fetiţe există varianta căsuţei din pădure, cu acoperiş roşu şi cu ferestre ca din cărţile de colorat, iar pentru puştii cei mai puşi pe şotii căsuţa elefant, cu trompă tobogan. Cei cărora părinţii nu s-au gîndit să le încredinţeze un domeniu numai al lor, în care să se poată face nevăzuţi atunci cînd vine ora mesei, se pot mîngîia cu un tobogan pur şi simplu, în spatele căruia totul este la vedere.

Apoi sînt lădiţele de păstrat jucării, de plastic, nu de păr înţelept, ceea ce nu are nici o importanţă şi nu le diminuează cu nimic nici farmecul, nici puterea, de culoare roz sau albastră, cu rîme argintii pe margini, care din păcate sînt făcute pentru a sta deschise. Micile geamantane în care este pus la păstrare trusoul păpuşilor, biberonul lui bebe, trusa medicală în caz de accidente, pojar, varicelă sau vaccin. Mai sînt apoi cutiile de pluş, nişte perne cubice cu fermoar din care îşi iţeşte capul cîte un ursuleţ, şi, pe acelaşi principiu, ursuleţii cu fermoar, pe care dacă îi tragi găseşti înăuntru nişte bunătăţi de bomboane.

Împrăştiaţi prin magazine stau căluţii de plastic, micile balansoare personale pe care le poţi lua acasă pentru parcul de distracţii al familiei, săniile în formă de *snow-mobil*, maşinuţele cu pedale, ca cele din *hypermarket*-uri, dau oricărui ţînc la domiciliu *entertaining*-ul de care are nevoie. Majoritatea jucăriilor însă sînt făcute numai pentru copiii de peste trei ani şi pînă şi pe eticheta unui căţel inofensiv, din prosop, cu labele întinse ca un brotac, sînt înghesuite laolaltă cu indicaţiile de spălare, restricţiile şi avertismentele. Trebuie spălat la 30 de grade Celsius, nu este hipoalergic, perii pot fi inhalaţi, ochii pot fi scoşi şi înghiţiţi sau se pot întîmpla mai ştiu eu ce alte accidente nemenţionate pe dunga îngustă şi albastră.

Partea agresivă este reprezentată de maşini fioroase, eroi din desenele animate, parcuri de 100 de maşinuţe, trenuri şi locomotive din plastic, de care Iulian, un băieţel de 3 ani, este profund dezamăgit. El le vrea din „fel“, aşa cum a văzut la vărul lui mai mare, pe şină „adevălată“. Să „fugă bine“, mai vrea el, nu în ritm de melc cum merg

© S. Ivanoschi

trenurile pentru preşcolari, dar ăsta este dezavantajul cînd eşti mic, toată lumea te tratează *soft*.

Avantajul este că îţi iese orice faci, repede, cu maximum de eficienţă. Sora lui Iulian, Alina, are de făcut o temă mare pentru la şcoală, iar băieţelul cu tăbliţa lui Pokemon, pe care scrii şi ştergi, are soluţia la degetul mic. Ca de fiecare dată cînd se întîmplă asta, se oferă să o ajute, începe să scrie, cursiv, valuri, cercuri, curbe, din cînd în cînd cîte un semn de punctuaţie, un punct sau un semnul întrebării şi îi aşază tema gata făcută în două minute, pe birou. N-o s-o ştergă pînă cînd surioara nu copiază tot.

Curată magie şi asta, dacă nu reuşeşte să facă teme peste noapte măcar reuşeşte totuşi minunat să te facă să rîzi.

Lădiţele de jucării din magazinele răspîndite prin tot Bucureştiul îşi vor însoţi stăpînii ca bagajul din lemn de păr înţelept oriunde prin lume, toată viaţa.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

În dar

Citesc zilele trecute că vreo şaptezeci şi ceva la sută dintre germani consideră că sărbătoarea Crăciunului a devenit mult prea comercială. Şi dacă neamţul zice asta, să mă iertaţi, dar am şi eu curajul să-mi vărs ofu adunat în ultimii ani pe marginea amintitei chestiuni. Mai ales că fac parte din categoria acelor indivizi care lasă întotdeauna pe ultima sută de metri cumpărarea cadourilor pentru cei dragi. În felul acesta, pe lîngă stresul întrebărilor de genul „ce-i iau lui X sau Y?“ sînt nevoit să îndur şi aglomeraţia din magazine şi numai cine n-a făcut *shopping* înainte de sărbători nu ştie ce înseamnă asta.

Ca să nu mai rămîn repetent şi anul acesta, mi-am zis că n-ar fi rău să arunc în eter una bucată emisiune „România în direct“ cu subiectul pomenit: cumpărăturile. Adică unde, cînd, ce şi mai ales de ce cumpărăm. Mi-am zis că în felul acesta mai iese de-o idee şi poate se adună şi suficientă energie cît să ies la colindat magazine în căutare de cadouri măcar cu o săptămînă înainte de venirea Moşului. Teoretic, trebuia să fie o emisiune în ton lejer, practic a ieşit altceva...

„Mulţumim din inimă partidului care ne-a mai dat cîteva mii de lei la pensie înainte de sărbători, domnule Turcescu. Tare aş vrea să-i văd pe domnii guvernanţi cum merg ei la cumpărat de cadouri dintr-o pensie de un milion şi cîteva sute de mii de lei, din care trebuie să-şi ia medicamente, să plătească toate cheltuielile casei şi să mai încropească şi de-o masă de Crăciun!“. Aşa a sunat primul comentariu şi din acel moment mi-am dat seama că discuţia în sine nu va avea nimic de-a face cu ideea iniţială. De curiozitate şi cu o oarecare resemnare, am lăsat dialogul să alunece în fel şi chip încercînd să-mi dau seama ce asocieri mai mult sau mai puţin bizare se pot naşte în mintea partenerilor de dialog atunci cînd vine vorba de cumpărături.

„Noi, românii – a dat tonul generalizărilor o doamnă din Constanţa – habar n-avem să facem cadouri. Cumpărăm întotdeauna la repezeală ceva, fără nici o legătură cu personalitatea sărbătoritului“. Moda cadourilor cumpărate din supermarket sau din vreo benzinărie cu ştaif, am plusat eu. „Da, da, tot felul de kitsch-uri, care numai cadouri nu se pot numi. Ca să nu mai vorbim de variantele de avarie, aşa – zisele cadouri reşapate, nimic altceva decît cărţi sau obiecte pe care le-am primit la rîndul nostru la vreo aniversare şi le avem fie în dublu exemplar, fie ascunse prin vreun cotlon, în aşteptarea momentului în care le vom putea pasa mai departe, împăcaţi cu gîndul că dar din dar se face rai“.

Mi-am închipuit că moda occidentală a cumpărăturilor făcute doar în ideea de a mai scăpa de stres o fi prins şi în România. Aşa că la un moment dat am aruncat şi o întrebare în acest sens. „Da de unde! Pe mine mersul la cumpărături mă îmbolnăveşte, domnule. Păi, cum să zic că scap de stres cînd văd preţurile luînd-o razna? Şi ce bucurie sau linişte să am cînd scot din buzunar sute de mii sau milioane şi n-am umplut nici trei sacoşe?“, a strigat în receptor o doamnă din Bacău. Aşa că m-am liniştit şi am trecut uşor-uşor discuţia spre cadourile de Crăciun. Cît de mari şi cît de multe să fie ele?

„Din păcate, a rostit cu voce joasă şi tristă un ascultător din Bucureşti, povestea asta a cadourilor de Crăciun ne arată cum sîntem cu adevărat: făţarnici, ipocriţi, superficiali. Nu ne luăm nici măcar în aceste zile răgazul necesar a vedea adevărata bucurie a sărbătorilor. Ne stă mintea la cele lumeşti în loc să ne luminăm sufletele cu dragostea celor apropiaţi, cu întregirea familiei sau cu împlinirea unor fapte bune. Goana asta după cadouri de Crăciun sau daruri oferite la aniversări ne arată, de fapt, cît de puţin ne pasă de cei dragi. Atunci cînd iubeşti pe cineva, orice zi e potrivită pentru a-i oferi ceva în dar“.

A fost ultimul telefon şi m-am bucurat că s-a întîmplat aşa. Or fi nemţii buni la sondaje, dar pe noi la vorbe nu ne întrece nimeni. Şi trebuie să recunoaştem că e şi ăsta un dar.

▲

Cu ochii-n 3,14

ÎNTR-O SEARĂ, UN LUCRU CIVILIZAT, CONSUMÎNDU-SE SOLITAR PE UN RAFT, AR FI O ULTIMĂ CONSOLARE ÎNTRE GHILIMELE

● Într-o seară, prin centru circula un autobuz cu un număr straniu: 336ESULUI. (**D. S.**)

● În parcul fost Ioanid, actual Voicu, viitor Ioanid, primăria sectorului 2 a făcut un loc special pentru persoanele cu cîini. Pe un afiş, la intrare, scrie că stăpînii animalelor trebuie să aibă asupra lor pungă, lesă şi făraş „pentru fecale“. Un lucru civilizat, mi-am zis văzîndu-l. Intrînd în parc, însă, am observat un ins care se uşura, în ciuda frigului, la un copac. Nu tu pungă, nu tu făraş, nu tu lesă. Nici cîine n-avea, bineînţeles. (**A. M.**)

● Cercetătorii de la Universitatea California au ajuns la concluzia că dramaturgii trăiesc în medie mai mult decît poeţii, iar ziariştii mai mult decît dramaturgii *(Naţional*, 16 dec. a.c.). Care-i explicaţia (ştiinţifică!): poetul stă singur în faţa colii albe de hîrtie, consumîndu-se solitar, în timp ce dramaturgul mai are de-a face cu regizorul, cu actorii... Cît despre ziarist, el este mereu printre oameni şi mai rar singur cu sentimentele lui. De unde se vede că regula celor trei surse independente pentru o ştire sigură nu ţine numai de deontologia profesiei, ci poate fi şi o garanţie pentru longevitate! (**A. C.**)

● Adesea stau şi mă minunez de felul cum sînt botezate, pe aici, produsele alimentare. Iată (ca să iau un exemplu de pe un raft) muştarul „Matinal“. Cred că ar merge la fix cu un crenvurşt nocturn. (**D. S.**)

● Delaţiunea nu e doar un fenomen impus de ocupaţia străină sau de dictaturi. Un recent studiu francez trece în revistă turnătoriile voluntare primite, de obicei, sub taina anonimatului, de administraţiile financiare, de casele de ajutor social, de Ministerul de Finanţe. Se atrage atenţia autorităţilor asupra vecinului care lucrează la negru, a cunoscutului care nu-şi declară toate veniturile ca să nu plătească impozite, asupra cutărei tipe care deranjează liniştea publică, în timp ce desfăşoară activităţi interzise de lege. Unele instituţii refuză să ia în consideraţie aceste simptoame de „cancer al sufletului“, dar serviciile fiscale neglijează doar revelaţiile cu privire la sume mici. Cînd suma e importantă, cancerul devine conştiinţă civică. Ar fi o ultimă consolare pentru delatorii noştri care n-au reuşit să se recicleze încă. (**M. B.**)

● Revista *Fracturi* (fondator Marius Ianuş) din noiembrie 2003 propune, pe 2 pagini, următorul exerciţiu: „Grupul de iniţiativă pentru clonarea poetului Mihai Eminescu a făcut-o. S-a cerut deja autorităţilor demararea procesului de clonare“. Urmează apoi un şir de reacţii (posibile) la această ştire (imposibilă). Îşi dau cu presupusul, printre alţii: Adrian Mutu, H-R. Patapievici, C.V. Tudor, *Libertatea,* Eugen Urticaru *(sic!), Pro Sport*, Teo, Marin Mincu ş.a. Ce ar spune *Dilema:* „Putem vorbi de o clonare bună şi o clonare rea. Despre una parţială şi despre una totală. A instituţionaliza clonarea e un act reprobabil dar de sine stătător de regulile societăţii. Pînă la urmă, să mergi cu bicicleta, să stai în scară, să bei braga şi să-ţi faci rost de burse şi funcţii spunînd aiureli e o artă.“ Nu ne-am gîndit niciodată la aşa ceva. Iar textul e mult, mult prea slăbuţ pentru a intra la gazetă (uite că a intrat, între ghilimele). Dar poate mai clonăm un număr despre Eminescu. (**M. M.**)

EXISTĂ UN CREIER AL INIMII ÎNGREUNATE DE SCRIS CARE NU E PE PLACUL GRANIŢELOR NOI

● Intru în 2004 cu următoarele noi cunoştinţe de cultură generală: Orientul Mijlociu nu mai e Mijlociu, ci şi Extins pînă în Georgia, Afganistan şi Irak; există nietzscheeni care se declară de stînga şi marxişti de dreapta; există sionişti pro-palestinieni; există un creier al inimii; şi, mai ales, există endorfina, o substanţă secretată de corpul nostru atunci cînd apropiindu-ne de partenerul iubit ne ia, aşa, nu, nu un leşin, ci o deplină siguranţă din creştet pînă în tălpi. (**R. C.**)

● Ieri (luni), în cîteva locuri din Bucureşti circulaţia era îngreunată de lucrările de săpături şi asfaltări. Azi (marţi) ninge. Oare ce şi cum va fi mîine?... (Uite cum devine omu' filozof, de la nişte gropi în asfalt... Cum ar veni, filozof de dă în gropi!) (**M. V.**)

● Televizorul meu s-a aprins sîmbătă seara pe România 1, unde rula megaproducţia *Surprize, surprize.* Cînd să dau (repede) mai departe îl văd pe Cornel Nistorescu şi rămîn să văd dacă dra M. s-a hotărît să-i ia pîinea de la gură Mihaelei Rădulescu. Ei bine, nu. Andreea M. a rămas la *Stupize.* După un interogatoriu (ilustrat bibliografic) despre „Erika son amour“ – fidela maşină de scris, de-o viaţă, a jurnalistului –, gureşa susţinătoare a microfonului i-a făcut cadou domnului Nistorescu o maşină de scris electrică: *tot Erika*. Ca să fie gafa sinistră şi kitsch-ul pînă la capătul suportabilităţii televizive, fiinţa de plastic polisat a adăugat: „Una mai tînără“. (**S. S.**)

● Fără comentarii, din *Libertatea:* „Autorităţile din statul indian Uttar Pradesh le-au interzis profesorilor să mai croşeteze în timpul orelor, după ce această activitate luase o amploare îngrijorătoare. (...) Măsura nu este însă pe placul profesorilor, care au explicat că se concentrează mai bine cînd croşetează. Ei ameninţă că vor intra în grevă dacă interdicţia nu va fi abrogată.“ (**a. l. ş.**)

● Sînt puţine (cîteva într-un secol) numele româneşti care trec graniţele şi pătrund în universalitate. Azi, li se adaugă unul, înscris pe o firmă din Berceni: ENE INTERNATIONAL. Şi încă unul: BERCEA MONDIAL, un restaurant din Drăgăneşti-Olt. (**D. S.**)

● Poşta Română a schimbat codurile străzilor din Bucureşti: în loc de 5 cifre, acum sînt 6 – în condiţiile în care Parisul (care e de zece ori mai mare) a rămas la o numerotare pe arondismente. Totodată, a mărit tarifele – fără a face, din banii pe care-i cîştigă în plus, o campanie de popularizare a noilor coduri. Cît de eficiente sînt acestea vă spun eu: o scrisoare trimisă acum 2 (două) luni din New York, cu cod, sector ş.a.m.d., nu mi-a ajuns nici pînă astăzi... Nu există decît două explicaţii: 1) Poşta Română nu are, de fapt, nevoie de noi coduri, ci de noi „cipuri“ mentale, şi 2) Poşta Română fură. Ca-n *cod*ru! (**a. l. ş.**)

VASTA PALETĂ A BĂŞCĂLIEI OFERĂ UN PROIECT POLITIC NEGRU

● Cer îngăduinţa de a reveni cu alte completări la vasta paletă a numelor de taxiuri bucureştene (vezi numerele 546 şi 547 ale *Dilemei).* Iată, aşadar, ce a adus noul cules: Taxi Service Univers, Alca Taxi, Pro Taxi, Sheriff Taxi, Taxi Soram, Taxi Alexander, Taxi Yellow Cab, Fan Taxi, Taxi Geni, Taxi Acsa, Codtaxi Service, Taxi Lowville, Taxi Big, Samy Taxi, VIP Taxi, Compania Rotax, PFI Taxi, Taxi Ludi, Ind. Taxi, Trans Clar, Cege Taxi, Taxi Bălcescu, Ella Taxi, PFA Taxi Casino, Taxi D'Top, Standard Taxi, Affa Company, Geo-Taxi, Taxi Expres, Oficial Taxi, Taxi Internaţional, Stotax, Taxi Pegas, Yes Taxi, Taxi Garant, Taxi Milenium, Taxi Ambasador, Taxi For You, Taxi Vifor, Christ Taxi. (**D. S.**)

● Din sfaturile – înregistrate de excelentul reporter Tache de la *Naţional* – ale unui „veteran“ român expulzat din Anglia ca infractor, către tineretul din ţară care se pregăteşte pentru „a opera“ tot acolo: „Să mor dacă nu fac cursuri cu ei de zici că sîntem ca la facultate... le-am zis că dacă vor să reziste cît mai mult acolo şi să facă mulţi bani, atunci nu trebuie, sub nici o formă, să umble cu jegojisme. Să fie cît mai corect îmbrăcaţi, să nu scuipe, să nu vorbească tare, să nu facă băşcălie...“ Curat ca la facultate! Seminar cu *Opera de trei parale* a lui Brecht, la români. După cum „jegojism“ e o invenţie lingvistică eminentă, oricînd demnă de atenţia doamnei Rodica Zafiu în *România literară.* (**R. C.**)

● De sărbători, se pare că a crescut cota desfăcătoarelor: printre cadourile de lux destinate celor dragi sugerate de revista *Avantaje,* desfăcătorul de vin e pe primele locuri, alături de cravate, bikini, rame foto sau ceşti de cafea; berile Tuborg de Crăciun, la set, oferă drept bonus un desfăcător cu picăţele, ce cîntă „Jingle Bells“ atunci cînd atinge capacul. (**I. P.**)

● Nu s-ar putea spune că dl Emil Hurezeanu a păcătuit prin intelectualism în convorbirea sa cu dl Gigi Becali, la Antena 1. Dl Hurezeanu n-a fost camil-petrescian în faţa unui latifundiar care recunoştea cu maximă dezinvoltură că nu e cult, că nu poate citi nimic, preferînd să filozofeze mult pe dinăuntru, căci „dacă eu sînt mai deştept decît toţi, care e problema...?“ Dl Hurezeanu nu i-a pus nici o întrebare ceva mai noocratică „deşteptului“ miliardar care putea emite: „da, meseria mea e meditaţia!“ şi al cărui proiect politic este un partid de mînă forte într-o, bineînţeles, „mănuşă de catifea“. Eu, recunosc, m-am simţit ca un Ladima în faţa unui potentat al zilei care nu ştie să scrie şi să citească decît literele numelui său. (**R. C.**)

● Cu negru scris, pe zidul unui bloc, un strigăt mut: *SUNTEM UNICI.* (**D. S.**)

Mirela IAMANDI

Reclama, sufletul comerţului cu voturi

Un banc trăsnit, cu morală adîncă pentru funcţionari, vorbea de primarul „bun“ şi primarul „rău“ văzuţi de cetăţeanul cu căciula în mînă, tocmai ieşit de la audienţă. Întrebat dacă şi-a rezolvat problema, omul zicea săltăreţ: „A, nu s-a rezolvat... Dom' le, da' ce om bun e primarul ăsta! M-a invitat să stau jos, mi-a dat o cafea, apoi m-a bătut pe umăr de parcă eram prieteni la cataramă...“ Un nou mandat, un nou primar şi o nouă audienţă. La ieşire, omul cu căciula în mîini, întrebat dacă şi-a rezolvat problema, răspunde furios: „Da, dom'le, s-a rezolvat. Da' ce ticălos e primaru' ăsta! M-a ţinut în picioare, nici n-a scos nasul din hîrtii cînd mi-a pus ştampila. Ce să mai zic de cafea... Nici nu m-a întrebat!“

Dincolo de efectul educativ pentru birocraţii cu mînecuţă, bancul cu pricina mai vorbeşte despre altceva, despre staniolul în care aleşii şi numiţii de orice fel îşi vînd marfa, vorbeşte despre campanii. Iar în lumea politică, mai abitir ca oriunde, campaniile arată că reclama e sufletul comerţului, că voturile se cîştigă cu vorbe meşteşugite şi fapte ticluite. Definită şi ca artă a manipulării, democraţia permite acest joc cu psihologia maselor. Motiv pentru care politicienii organizează campanii de cucerire a bunăvoinţei populare fără ca victimele, cetăţenii, să apuce să se dezmeticească...

Pe dulcele plai mioritic campaniile au o caracteristică: aceea că se „îngraşă“ doar în ajun, prin eforturi financiare uriaşe în raport cu bugetul costeliv al naţiunii. Între scrutinuri, cei mai mulţi aleşi îşi veghează afacerile în tăcere, lăsînd scena cîtorva eroi care, cu harţa lor fără noimă, sfîrşesc prin a confuziona auditoriul.

Campania solicită însă ambiţiile, buzunarele şi agenţiile de publicitate care aplică reţete tip detergent pentru a vinde partide. Deşi toate statisticile lumii arată că nici jumătate din promisiunile de campanie nu se respectă, cetăţenii se lasă încă seduşi de dansul din buric al candidaţilor, sperînd că vor trăi minunile seraiului o mie şi una de nopţi după scrutin.

Sărăcia prelungită a românilor şi farsele guvernanţilor au redus însă simţitor reveria şi entuziasmul participării la vot, motiv pentru care în anul ce urmează politicienii vor avea o misiune comună, dincolo de clipurile individuale: să scoată oamenii din casă, demonstrînd că mesajele lor s-au făcut auzite. Altfel, toate zbaterile din campanie şi toate vorbele meşteşugite vor rămîne simple cimilituri în plăcinta cu răvaşe a tranziţiei.

PSD a tras la rame
Cu sloganuri şi reclame

Fabrica de imagine a PSD a funcţionat perfect încă din ziua instalăriii la manşa puterii, marcînd astfel singura excepţie de la regula indolenţei. Poporul a primit din primele clipe mesaje de avînt revoluţionar în virtutea cărora, partidul de guvernămînt, în cizme de cauciuc, se arăta gata să asaneze mlaştina tranziţiei oferind maselor elixirul prosperităţii.

Fermitate şi unitate – au fost semnalele de la începutul legislaturii transmise de putere pe toate canalale, contrastînd puternic cu imaginea fostei locatare a puterii, o coaliţie şovăielnică şi împrăştiată. Premierul însuşi şi-a adaptat limbajul abandonînd vocabularul elitist în favoarea expresiilor plastice, pe gustul şi înţelesul electoratului. Scuturîndu-se de amintirile sumbre ale traiului în opoziţie, pesediştii s-au instalat rapid la aparate ocupînd în timp record toate structurile de putere şi cucerind mass-media, vulnerabilă şi colaboraţionistă. Deşi alegerile tocmai se încheiaseră, PSD nu s-a lăsat pe tînjală, demonstrînd hotărîrea de a rămîne la pupitrul de comandă multe mandate.

Cetăţenii au primit, astfel, în aceşti ani, un potop de mesaje sclipitoare despre bunăstarea naţională şi reuşitele în lupta cu trecutul. Aceasta, plus o serie de succese – deşi fără efecte asupra coşului zilnic –, cum ar fi eliminarea vizelor şi OK-ul pentru NATO, au creat o dulce ameţeală naţională, ceea ce a făcut ca românii să nu se simtă totalmente năpăstuiţi, în pofida accentuării sărăciei de fiecare zi.

Două mari dureri a avut PSD în coaste în această perioadă, pe care a încercat să le mascheze prin campanii de imagine: cearta dintre palate şi reproşurile externe privind corupţia. De fiecare dată cînd ciorovăiala dintre Cotroceni şi Victoria ieşea la iveală, aparatul de imagine al PSD scotea pe piaţă cîte un subiect exploziv pentru a abate atenţia publicului. Corupţia a rămas fără leac în planul imaginii, toate terapiile propuse căzînd în ridicol, marele noroc al PSD în acest plan fiind însă faptul că populaţia pare a fi asimilat fără spasme acest fenomen care a ajuns să facă parte, la toate nivelele, din viaţa de fiecare zi.

În anul ce va urma românii se pot aştepta la daruri electorale sub formă de subvenţii şi indexări – care se fac deja simţite – în timp ce, ca strategie politică de imagine, PSD îl va utiliza la maximum pe Ion Iliescu, care va face campanie alături de viitorul candidat la preşedinţie pentru a-i împrumuta din popularitatea sa, el fiind principalul punct fix de putere în acest partid.

Stolojan a dat refrenul:
„Om la om pe tot terenul“

Lovită de eşecul electoral, opoziţia s-a trezit tîrziu, aşa cum se întîmplase, de altfel, patru ani în urmă, şi cu PSD, siderat de pierderea înregistrată. Pentru a bloca migraţia spre PSD, liberalii au făcut un protocol cu partidul de guvernămînt pe care l-au rupt apoi teatral. Urcarea lui Stolojan la conducerea PNL a ridicat cota şi nivelul speranţelor interne, fără ca acest eveniment să fie însă dublat de o campanie „cu toate motoarele“. Şeful liberalilor a preferat să stea zi lumină în biroul său din Aviatorilor ieşind rar în mass-media, dar foarte des în teritoriu. De altfel, moda liberală este campania „om la om“ prin incursiuni în ţară şi contact direct cu alegătorii. Cetăţenii i-au văzut astfel în carne şi oase pe liberali, neavînd ocazia să îi vadă şi la televizor, unde li se blocase accesul. Cu această scuză, PNL nu s-a obosit să intre prin crăpă-

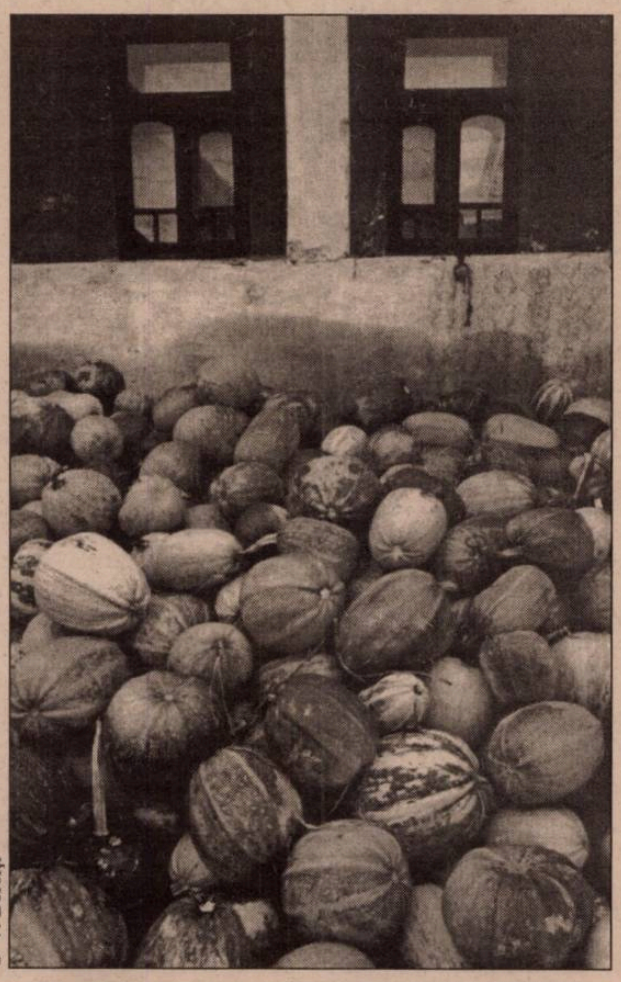

© V. Dorolţi

turile din zid ale presei scrise care ar fi făcut ca mesajele să ajungă mai rapid la alegători. PNL a produs în schimb cu hărnicie comunicate zilnice, care fiind adesea prea tehnice şi nedirecţionate prin reţele specifice, au rămas fără mare audienţă la public.

Alianţa PNL–PD a suscitat atenţia în momentul semnării contractului, oferind ideea unei alternative şi imaginea a doi lideri hotărîţi: Theodor Stolojan şi Traian Băsescu. După lansarea la apă, alianţa a intrat însă în zona mesajelor cenuşii, reţeta şi echipa de guvernare aşteptate rămînînd o mare necunoscută. Alegătorii vor vedea în perioada următoare doar tandemul Stolojan-Băsescu, cu ambiţie de rachetă electorală pentru alianţă fără a afla, în timpul rămas, gustul şi culoarea noii mărci politice.

Băsescu nu face şi nu tace

PD a jucat pe o singură carte după predarea ştafetei dintre Roman şi Băsescu, livrînd electoratului imaginea exclusivă a noului preşedinte. Primarul Capitalei a devenit starul absolut confirmînd anticipările „botanice“ ale analiştilor, conform cărora la umbra lui Băsescu nu vor creşte decît „muşchi şi licheni“. Cu cîteva excepţii, PD a existat doar prin liderul partidului şi, odată cu aceasta, prin ping-pong-ul cu PSD, războiul celor două roze obosind populaţia şi consumînd din capitalul de simpatie al lui Băsescu. Îndrăgostit de butoane, după cum el însuşi o mărturiseşte, primarul Capitalei furnizează mesaje de autoritate cu care are şansa de a cuceri din nou populaţia Capitalei în lipsa unei alternative din partea PSD, deşi a fost împiedicat de putere să facă prea multe în timpul mandatului.

Îndîrjirea lui Stolojan şi a lui Băsescu vor domina tabloul electoral al acestor doi lideri furioşi care vor încerca să ofere o variantă la PSD prin propria lor imagine, neapucînd să lanseze o garnitură „ministerială“ care să completeze plutonul.

PRM, în costum Armani
Riscă să îşi piardă fanii

PRM a hotărît recent să se modernizeze, să umple de conţinut programatic lozincile, încercînd să evite veto-ul european. Înmuindu-şi limbajul naţionalist, partidul condus de C.V. Tudor ar putea însă să îşi piardă fanii tocmai din cauza acestei „înmuieri“, aşa cum PUNR şi-a ratat destinul prin schimbarea virulentului Gheorghe Funar cu moderatul Valeriu Tabără, ceea ce demonstrează că mesajele naţionaliste prind în această epocă istorică numai în „tuşă groasă“.

Cetăţenii vor afla că PRM are şi un program economic, nu numai unul justiţiar, cu decapitări pe stadioane, iar Vadim, pus pînă acum pe „silent“ de PSD din cauza dosarelor sale buclucaşe, va sprinta din nou pe final, cu avantajul de a fi unicul lider de pe scenă care nu şi-a dat încă măsura la guvernare.

La UDMR, şantajele mici şi dese
Au fost cheia marilor succese

Partid etnic, cu electoratul la pachet, UDMR a avut mereu o campanie specifică. În această legislatură însă, Uniunea nu a avut nevoie de mari artificii de imagine (cu excepţia momentelor delicate generate de facţiunea radicală), marcînd cele mai mari reuşite din istoria sa. Fără a trage ponoasele guvernării, UDMR a tras din plin foloasele prin şantajarea constantă a PSD care a guvernat numai cu ajutorul voturilor maghiarilor. În acest context, Uniunea are o singură misiune în anul ce urmează, ca strategie de campanie: aceea de a reaminti electoratului maghiar victoriile obţinute privind impunerea limbii minorităţilor în justiţie şi în administraţie.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Corina MÎŢĂ ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@icr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul ICR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55